D. D. EMANUELIS GONZALEZ TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA

Collegii Majoris Conchenſis Alumni, & antiquioris Veſpertinæ ſacrorum Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquiſitionis Tribunali Inquiſitoris Apoſtolici, & in ſupremo S. Inquiſitionis Senatu Conſiliarij;

COMMENTARIA PERPETUA

In ſingulos Textus quinque Librorum

DECRETALIUM GREGORII IX.

TOMUS QUARTUS,

COMPLECTENS LIBRUM QUARTUM,

Additis Notis uberioribus ab Hiſtoria, & Chorographia: cum Indice generali totius Operis.

Editio Veneta, iuxta editionem Lugdunenſem ab ipſomet Authore recognita, & emendata; cum Additionibus, tum prioribus ſuis locis reſtitutis, tum etiam aliquot recentioribus.

VENETIIS, MDC XCIX.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO
M O N I T U M
Super Indice ad calcem huius Tomi quarti ſubjuncto.

QUONIAM aptius viſum eſt, Indicem generalem pro toto hoc Opere componere, vt unica, continentique ſerie res omnes notabiles, quæ in his quinque Voluminibus continentur, deprehenderes, vt initio prædicti Indicis prę monui; tres autem primi Tomi in tantam molem tum Decretalium Textibus, tum Notis & Commentariis ſuper his adhibitis, & compoſitis excreverint, ut eos in duas partes ſecare è re viſum fuerit; quintus verò, licèt non bipartitus, major tamen multò hoc quarto effectus ſit; ideò Indicem generelam huic Tomo quarto ſubjunximus, ut quę paginæ præ paucitate Textuum, qui in eo continentur, impleri non potuere, copioſo ſaltem Indice ſupplerentur.

Digitized by Google

TABELLA
TITULOS OMNES
Libri quarti Decretalium Gregorij IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, poſtremus verò paginam Libri indicat.

C

Clandeſtina deſponſatione. 3.70
Cognatione ſpirituali. 11.115
Cognatione legali. 12.124
Conditionibus appoſitis in deſponſatione, vel alijs contractibus. 5.80
Coniugio leproſorum. 8.105
Coniugio ſeruorum, vel diſparis conditionis. 9.107
Conſanguinitate, & affinitate. 14.135

D

Deſponſatione impuberum. 2.51
Diuortijs. 19.189
Donationibus inter virum, & vxorem, & de dote poſt diuortium reſtituenda. 20.206

E

EO, qui cognouit conſanguineam ſuæ vxoris, & ſponſam ſui conſanguinei. 13.127
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. 7.99

F

Frigidis & maleficiatis, & impotentia coeundi. 15.153

M

Matrimonio contra interdictum Eccleſiæ celebrato. 16.162

N

Natis ex libero ventre. 10.114

Q

Qui clerici, vel vouentes matrimonium contrahere poſſint. 6.93
Qui filij ſint legitimi. 17.164
Qui matrimonium accuſare poſſunt, vel in eo teſtificari. 18.186

S

Secundis nuptijs. 21.243
Sponſa duorum, & ſponſo duarum. 4.75
Sponſalibus & matrimonijs. 1.1

INDEX

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM,
Quæ in quarto Libro Decretalium Gregorij IX. continentur.

Prior numerus titulo adiunctus ordinem capituli, ſecundus titulum, tertius tandem paginam deſignat.

A

ACcepiſti, *de ſponſ. duor.* 2. 4.75
Accepiſti, *de frigid. & maleſ.* 1. 15.153
Acceſſit, *de deſponſatione impub.* 5. 2. 78
Ad audientiam, *de ſponſal. & matr.* 4. 1.13
Ad diſſoluendum, *de deſponſat. impub.* 13. 2.67
Ad id, *de ſponſal. & matr.* 21. 1.37
Ad noſtram, *de coniug. ſeru.* 4. 9.109
Adoleſcens, *de ſponſal. & matr.* 32. 1.50
A nobis, *de deſponſ. impub.* 8. 2.65
A nobis, *qui matrim. accuſ. poſſ.* 2. 18. 186
Atteſtationes, *de deſponſ. impub.* 10. 2. 66

C

CApellanum, *de ſecund. nupt.* 1. 21. 243
Cauſam quæ, *qui fil. ſint legit.* 4. 17. 171
Cauſam quæ, *qui fil. ſint legit.* 7. 17. 173
Commiſſum, *de ſponſ. & matrim.* 16. 1.27
Conqueſtus, *qui fil. ſint legitim.* 1. 17. 164
Conſultationi, *de ſponſal. & matr.* 28. 1.46
Conſultationi, *de frigid. & maleſ.* 4. 15.155
Conſuluit, *qui cleric. vel vou.* 4. 6.94
Continebatur, *de deſponſ. impub.* 6. 2. 63
Contracto, *de cognat. ſpir.* 5. 11.118
Cùm apud, *de ſponſal. & matr.* 23. 1.39
Cùm haberet, *de eo, qui duxit in matrim.* 5. 7.100
Cùm in Apoſtolica, *de ſponſal. & matrim.* 18. 1.29
Cùm inhibitio, *de cland. deſponſ.* 3. 3. 71
Cùm inter, *qui fil. ſint legit.* 2. 17.168
Cùm in tua, *de ſponſ. & matr.* 27. 1.45
Cùm in tua, *qui matrim. accuſ. poſſ.* 6. 18. 188
Cùm locum, *de ſponſal. & matrim.* 14. 1.24
Cùm ſecundum, *de ſecund. nupt.* 5. 21.247
Cùm ſit proprium, *de condit. appoſ.* 2. 5.83

D

DE Francia, *de ſponſal. & matr.* 1. 1.1
De Diacono, *qui clerici, vel vou.* 1. 6. 93

De

De illa, *de diuort.*6. 19.199
De illis, *de ſponſal. & matrim.* 5. 41.16
De illis, *de deſponſat. impub.*7. 2.65
De illis, *de deſponſ. impub.*9. 2.66
De illis, *de cond. appoſ.*3. 5.83
De illo, *de eo, qui cogn. conſang. ſuæ vxor.* 3. 13.129
De infidelibus, *de conſang. & affin.* 4. 14.140
De muliere, *de ſponſal. & matr.*6. 1.16
De muliere, *de matr. cont. interd. Eccl.*3. 16.163
De prudentia, *de donat. int. vir. & vxor.*3. 20.215
Deus qui, *de diuort.*9. 19.202
Dignum eſt, *de coniug. ſeru.*1. 9.107
Dilectus, *de ſponſal. & matrim.*24. 1.41
Diſcretionem, *de eo, qui cogn. conſang.* 6. 13.130
Dominus, *de ſecund. nupt.*2. 21.245
Donatio, *de donat. int. vir. & vxor.*8. 20.237
Duobus, *de ſponſa duor.*1. 4.75
Duo pueri, *de deſponſat. impub.* 12. 2.67

E

ET ſi neceſſe, *de donat. int. vir. & vxor.*5. 20.221
Ex literarum, *qui cleric. vel vou.*2. 6.93
Ex literarum, *de eo, qui duxit in matr.*4. 70.100
Ex literis, *de ſponſal. & matr.*7. 1.17
Ex literis, de *ſponſal. & matrim.*10. 1.20
Ex literis, *de deſponſ. impub.*11. 2.67
Ex literis, *de cognat. ſpir.*8. 11.120
Ex literis, *de eo, qui cogn. conſang.*8. 13.131
Ex literis, *de conſang. & affin.*1. 14.135
Ex literis, *de frigid. & maleſ.* 3. 15.154
Ex literis, *de matrim. cont. interd. Eccl.*2. 16.162
Ex literis, *de diuort.*5. 19.199.
Ex parte, *de ſponſal. & matr.*9. 1.19
Ex tenore, *qui fil. ſint legit.*14. 17.185

F

FRaternitati, *de eo, qui cogn. conſang.* 7. 13.131
Fraternitatis, *de frigid. & maleſ.*6. 15.160

G

GAudemus, *qui fil. ſint legit.*15. 17.185
Gaudemus, *de diuort.*8. 19.201
Gemma, *de ſponſ. & matr.*29. 1.46

I

IN præſentia, *de ſponſ. & matr.*19. 1.29
Inſinuante, *qui cler. vel vou.*7. 6.95
Inſuper, *qui matr. accuſ. poſſ.*4. 18.187
Inter opera, *de ſponſ. & matrim.*20. 1.32
Iordanæ, *de eo, qui cogn. conſang.*11. 13.132
Is, qui, *de ſponſ. & matrim.* 30. 1.49
Iuuenis ille, *de ſponſ. & matr.*3. 1.12

L

LAtor præſentium, *qui fil. ſint legit.* 5. 17.172
Laudabilem, *de frigid. & maleſ.*5. 15.155
Licèt præter, *de ſponſ. duor.*3. 4.79
Licèt ad ea, *de coniug. ſeru.*3. 9.108
Literæ veſtræ, *de frigid. & maleſ.*7. 15.161
Literæ quas, *de matr. cont. interd. Eccl.*1. 16.162
Literas, *de deſponſ. impub.*4. 2.61
Literas, *de coniug. leproſ.*2. 8.105

M

MArtinus, *de cognat. ſpir.*4. 11.117

Memi-

Meminimus, *qui cler. vel vou.* 3. 6.93
Meminimus, *qui fil. ſint legit.* 6. 17.172
Mulieres, *de donat. int. vir. & vxor.* 1. 20.206

N

NOn debet, *de conſang. & affin.* 8. 14.152
Non eſt vobis, *de ſponſal. & matrim.* 11. 1.20
Non ſolùm, *de nat. ex lib. vent.* 1.10. 114
Nuper à nobis, *de donat. int. vir. & vxor.* 6. 20.229

P

PErlatum, *qui fil. ſint legit.* 8. 17. 174
Perlatum, *qui matr. accuſ. poſſ.* 1. 18.108
Per tuas, *de cond. appoſ.* 5. 5.84
Per tuas, *qui fil. ſint legit.* 12. 17.176
Pervenerabilem, *qui fil. ſint legitim.* 13. 17.176
Peruenit, *de coniug. lepros.* 1. 8.105
Peruenit, *qui fil. ſint legit.* 11. 17.175
Per veſtras, *de donat. int. vir. & vxor.* 7. 20.232
Plerumque, *de donat. int. vir. & vxor.* 4. 20.217
Porrò, *de diuort.* 3. 19.196
Prætereà, *de ſponſ. & matr.* 2. 1.9
Prætereà, de *ſponſal. & matr.* 12. 1.22
Propoſitum, *de eo, qui duxit in matr.* 1. 7.99
Propoſuit, *de coniug. ſeru.* 2. 9.108
Puberes, *de deſponſ. impub.* 3. 2.59

Q

QVæſiuit, *de diuort.* 2. 19.195
Quantò magis, *de diuort.* 7. 19.200
Quia circà, *de conſanguin. & affin.* 6. 14.150
Quicunque, *de condit. appoſ.* 1. 5.80
Quòd dilectio, *de conſang. & affinit.* 3. 14.139
Quòd nobis, *de cland. deſponſ.* 2. 3.70
Quòd nobis, *qui fil. ſint legitimi.* 9. 17. 175
Quòd Sedem, *de frigid. & maleſ.* 2. 15. 154
Quòd ſuper, *de conſang. & affin.* 5. 14. 142
Quoniam nemini, *de coniug. leproſor.* 2. 8.105

R

REferente, *qui fil. ſint legitimi.* 10. 17.175
Requiſiuit, *de ſponſal. & matrim.* 17, 1.28
Rurſus, *qui cler. vel vou.* 6. 6.95

S

SI conditiones, *de condit. appoſ.* 7. 5. 87
Sicut ex literis, *de ſponſal.* 22. 1.38
Significante, *qui matrim. accuſ. poſſ.* 5. 18.188.
Significaſtis, *de eo, qui duxit in matr.* 6. 7.101
Significaſti, *de diuort.* 4. 19.198
Significauit, *de eo, qui duxit in matr.* 2. 99
Significauit, *de donat. int. vir. & vxor.* 2. 20.211
Si inter, *de ſponſal. & matrimon.* 31. 1. 49
Si qua, *de cognat. leg.* 1. 12.124
Si qua mulier, *de diuort.* 1. 19.189
Si quis clam, *de cland. deſponſ.* 1. 3.70
Si quis vxore, *de eo, qui duxit in matr.* 8. 7.102
Si quis, *de eo, qui cogn. conſang. ſuæ vxor.* 1. 13.127
Si vir, *de cognit. ſpir.* 2. 11.116
Sponſam, *de ſponſal. & matr.* 8. 1.19
Super alia, *de ſecund. nupt.* 4. 21.246
Super eo, *de cond. appoſ.* 4. 5.84
Super eo, *de eo, qui duxit in matrim.* 3. 7.100
Super eo, *de cognat. ſpir.* 3. 11.117
Super eo, *de eo, qui cogn. conſanguin. ſuæ vxor.* 5. 13.130
Super eo, *de conſang. & affin.* 2. 14.138

Tranſmiſſæ

T

TRanſmiſſæ, *de eo, qui cogn. conſanguin. ſuæ vxor.*4. 13.129
Tranſmiſſæ, *qui fil. ſint legit.*3. 17.171
Tuæ fraternitatis, *de ſponſ. & matrim.* 25. 1.43
Tuæ fraternitatis, *de eo, qui cognou. conſangu. ſuæ vxor.*10. 13.132
Tuæ nobis, *de deſponſat. impuber.* 14. 2.68
Tua fraternitas, *de ſponſal. duorum.* 4 4.80
Tua nos, *de ſponſal. & matr.*26. 1.44
Tua nos, *de deſponſ. impub.*1. 2.51
Tua nos, *de cognat. ſpirituali.*7. 11.120
Tua nos, *de conſang. & affin.*7. 14.152
Tuas dudum, *de ſecund. duor.*5. 4.80

V

VBi non eſt, *de ſponſat. & impub.*2. 2.55
Veniens, *de ſponſal. & matr.*13. 1.23
Veniens, *de ſponſal. & matr.*15. 1.24
Veniens, *qui cleric. vel vou.*5. 6.94
Veniens, *de eo, qui duxit in matrimon.* 7. 7.102
Veniens, *de cognat. ſpir.*6. 11.119
Veniens, *de eo, qui cognou. conſanguin. ſuæ vxor.*2. 13.129
Veniens, *de eo, qui cogn. conſang.*9. 13.132
Verùm, *de condit. appoſit.*6. 5.86
Videtur, *qui matrim. accuſ. poſſ.*3. 18.187
Vir autem, *de ſecund. nupt.*3. 21.246
Vir, qui, *de conſang. & affin.*9. 14.153
Vtrùm autem, *de cogn. ſpir.*1. 11.115

D.D.EMA-

D. D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA

In Librum Quartum DECRETALIVM GREGORII IX.

TITVLVS PRIMVS

De Sponſalibus, & Matrimonijs.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio a *Triburienſi* .

DE Francia *b* quidam nobilem mulierem de *c* Saxonia lege [Saxonum] duxit in vxorem. Verùm quia non eiſdem legibus *d* vtuntur Saxones & Francigenæ , cauſatus *e* eſt, quod eam non ſua, ideſt Francorum lege deſponſauerat , vel acceperat , vel dotauerat : dimiſſaque illa, aliam ſuperduxit. Definiuit ſuper hoc ſancta Synodus , vt ille tranſgreſſor Euangelicæ legis ſubijciatur *f* pœnitentiæ , & à ſecunda coniuge ſeparetur , & ad priorem redire cogatur .

NOTÆ.

a T*Riburienſi.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. & ex eodem Concilio *can.*33. citatur textus hic à Burchardo *lib.*9. *Decreti* , *cap.*76. Carnotenſi *p.*8. *Decreti* , *cap.*213. & licèt verba huius textus non reperiantur in ipſo Concilio, extat tamen ſententia in eius canone 39. vbi ita ſtatuunt Patres : *Quicunque alienigenam , hoc eſt alienæ gentis fœminam (verbi gratia Francus mulierem Baioricam) vtrorumque conſultu propinquorum legitimè , vel ſua , vel mulieris lege acquiſitam in coniugium duxerit , velit nolit tenenda erit , nec vltra ab eo ſeparanda , excepta fornicationis cauſa , quamuis enim ; vt Apoſtolus ait Ephes. cap.*4. *Vnus Dominus , vna fides , vnum baptiſma vtrique commune ſit nationi , legem tamen habent diuerſam , & quantùm ad ſæculum interdum longè diſiunctam. Quare ſi vnus è duobus vnam carnem in duas diuidere , & copulam nuptialem machinetur diſiungere , dicendo non ſecundùm ſuæ gentis legem iura matrimonij contraxiſſe , & idcircò ſeparari poſſe , canonica inſtitutione definimus , & noſtro , omniumque orthodoxorum iudicio ſtatuimus , vt quod legis imperfectum ſit , perficiatur , & iura matrimonij nequaquam reſoluatur . Synodus Romana ait , quod non dimittenda ſit vxor poſt baptiſmum , quæ habita eſt & ante baptiſmum : in baptiſmo ſoluantur crimina , non tamen legitima coniugia . Cùm enim in baptiſmo tranſmigrat de vita in vitam , & non mutat vxorem legitimam , quomodo mutat eam , qui non mutat vitam , ſed tranſit de gente ad gentem ? Igitur quia , &c.* De hoc Concilio, nonnulla notaui *in cap.*2. *de furtis* .

b De Francia.] Franciæ mentio nulla extat apud Ptolomeum, Strabonem, Plinium , immò nec apud Tacitum, quia per plures annos Germania dicebatur : eius tamen meminerunt Authores mediæ ætatis , Ioannes Nauclerus *generat.*27. vbi ait : *Carolus Magnus Rex Francorum dicebatur , quod idem erat , ac ſi nominatus fuiſſet Rex Germaniæ , & Galliæ : nam clarum eſt , quod eo tempore omnis Gallia tranſalpina , & etiam Germania , à montibus Pireneis vſque ad Pannonias , Francia dicebatur : illa eſt Germanica Francia Orientalis. Alia , ideſt Gallica, Francia Occidentalis.* Otho Friſiogenſis *in chron. lib.*5. *cap.*9. vbi de regno Dagoberti agens ait : *Erat autem Francorum iam terminus ab Hiſpania vſque in Pannoniam , duos nobiliſſimos Ducatus , Aquitaniam , & Baioariam , &c.* & *lib.*6. copioſiùs *c.*17. Godefr. Viterb. *in chron. cap.*17. ſub anno 881. *Porrò* , inquit , *Arnulfus totam Orientalem*

Franciam, quæ hodie Teutonicum regnum vocatur, ideſt Bauariam, Sueuiam, Saxoniam, Turingiam, Friſiam, & Lotharingiam rexit; Occidentalem verò Franciam Odo tenuit. Plura ex pluribus congeſſit Franciſc. Hothoman. *in Franco-Gal. c. 8. per tot.* Francia ergo in præſenti accipienda eſt pro Francia Germanica, quæ Saxoniæ finitima eſt, non pro Francia Gallica; pro Francia Orientali, non pro Occideotali.

e *Saxonia.*] Saxonia antiquum nomen retinens terminatur ab occaſu Viſurgo Fluuio; ad Aquilonem Danos ſiue Cymbos habet, & mare Balthicum; ad Ortum Odera, qui veteribus Viadrus, Prutentis & Siteſitis excipitur; à Meridie Mœnum & Bohemiam reſpicit. Complectitur Saxonia Turingiam, Miſniam, Luſacium, Marchiam nouam & veterem. Deſcripſerunt Saxoniam Æneas Syluius, Munſterus, & Crantzius. Saxonibus autem, & Friſijs leges dediſſe Haraldum Regem Danorum, Hiſtorici narrant. Albertus Abbas Stadenſis anno 984. ibi: *Certiſſimum eſt eum* (Haraldum) *tam noſtro populo quàm Tranſalpinis, & Friſonum genti leges, & iura conſtituiſſe, quæ adbuc pro tanti authoritate viri ſeruare contendunt.* Hermold. *lib. 1. Hiſtoriæ Sclauorum, c. 15.* de hoc Rege agens ait: *Adeò claruit, vt leges, & iura ſtatuerit, quæ pro authoritate viri non ſolùm Dani, ſed & Saxones adbuc hodie ſeruare contendunt.* Sed Haraldi leges recentiores eſſe ijs, quas in Codice legum antiquarum compilauit Frideric. Lindembrog. ipſe probat *in prolegom.* ex Adamo Bremenſi *lib. 1. Hiſtor. Eccleſ. c. 5.* vbi cùm de Saxonibus agit, ita ſcribit: *Quatuor differentijs gens illa conſiſtit; nobilium ſcilicet & liberorum, libertorumque atque ſeruorum, & id legibus firmatum, vt nulla pars in copulandis coniugijs propriæ ſortis terminos transferat, ſed nobilis nobilem ducat vxorem, & liber liberam, libertus coniungatur libertæ, & ſeruus ancillæ.* In lege autem Saxonica nihil tale legitur, etſi extet *lib. 2. legum Longob. tit. 9.* ſimilis lex: alia fragmenta ipſius iuris Saxon. refert Lindembrog. *in d. prolegom.*

d *Vtantur legibus.*] Qua lege nobilis Francus duxiſſet vxorem, & iuxta quam ducere intenderet, aptè quæritur à repetentibus in præſenti. Hoſtienſis, & Ioan. Andr. hic aſſerunt, quod Saxones à Carolo Magno legem acceperunt, vt viro vxorem ducenti permitteretur, ſi diſplicuiſſet prima nocte, eam dimittere; aut ſi placuiſſet, ad Eccleſiam progredi, vt ibi benedictionem nuptialem acciperet; & ita nobilem Francum iuxta eam legem vxorem repudiaſſe, cum aliaque matrimonium contraxiſſe: verùm hæc ſententia facilè conuincitur primò, quia Carolus Magnus ſimilem legem repudium permittentem condere non poterat, immò & repudium ipſum Imperatorem omninò prohibuiſſe, conſtat ex *lib. 5. capitul. Caroli, capitul. 149.* Secundò quia nobilis Francus in præſenti caſu non intendebat vxorem dimittere poſt primam noctem, ſed poſt plures annos, poſtquàm liberos ex ea ſuſceperat. Tandem quia nobilis Francus repudium facere intendebat, quia iuxta legem Saxonum, non verò iuxta legem ſuam, Francorum videlicet, eam duxerat, acceperat, vel dotauerat. Alij exiſtimatuot in præſenti caſu nobilem Francum intendere matrimonium cum muliere Saxonica celebratum nullum fuiſſe; quia iuxta legem Saxonum eam dotauerat, non verò dotem iuxta legem Francorum acceperat: vnde cùm nullum celebrari poſſit matrimonium ſine dote, *c. 1. c. qualis, c. aliter, cap. nullum 30. quæſt. 5. Nouel. 18. Iuſtin. cap. 5. l. 8. tit. 2. lib. 3. legum Vviſigoth.* ideò nobilem in præſenti ſpecie, ea dimiſſa vxore, aliam accepiſſe. Verùm etiam hæc interpretatio facilè conuincitur ex eo, quia falſum eſt, ſine dote matrimonium conſiſtere non poſſe; contrarium enim certum eſt, & docetur *in l. vlt. Cod. de donat. ante nupt. l. vltima, Cod. de repudijs, Nouell. 18. & 22. Iuſtiniani,* & infrà dicemus. His opinionibus omiſſis, Cuiac. in præſenti docet, non fuiſſe ſeruatam hoc caſu dotalitij formam à Franco præſcriptam ex lege Francorum; immò dotalitium aſſignatum fuiſſe iuxta Saxonum legem. Verùm cùm perdoctus vir non exprimat formam dotalitij ſeruandam ex vtraque lege, cognoſci non poteſt, an talis dotalitij forma impedire, aut irritare poſſit matrimonium, ita vt nobilis Francus aliud inire poſſit. Quare omnibus his ſeotentijs omiſſis, vt verum ſenſum præſentis canonis aſſequamur, ſciendum eſt, ex lege Salica, *titul. 46.* & veteri Franciæ conſuetudine in mallo, ſeu iudicio coram tribus teſtibus, denario & ſolidis vxorem duci debere. Fredegarius in nuptijs Clodouei, & Clotildis, ibi: *Legati offerentes ſolido, & denario, vt mos erat Francorum, cum partibus Clodouei ſponſant.* In veteribus formulis relatis à Bignonio, & Lindembrog. *c. 5.* ibi: *Per ſolidum, & denarium, ſecundùm legem Salicam viſus fuit ſponſare.* Imaginaria hæc coemptio vetuſtiſſimæ obſeruantiæ ſpeciem redolet, in qua vxores emi, non apud Germanos tantùm, ſed apud pleraſque gentes mos erat, vt ſtatim dicemus, quæ peculiaris lex Francorum ad poſteriora vſque tempora protracta eſt, nam Otho à Sancto Blaſio *cap. 51.* in appendice circa tempus Innocent. III. loquens de connubio Othonis Imperatoris cum filia Philippi celebrato, ait: *Per manus Cardinalium lege Francorum Regi Othoni deſponſatur.* Notarunt Boſquetus *ad Innocent. III. lib. 3. regeſt. 15. epiſt. 182.* Iuxta leges verò Saxonum trecentos ſolidos vir parentibus vxoris dare debebat, *capit. 38. legis Saxon.* ibi: *Vxorem ducturus trecentos ſolidos det parentibus eius.* Vnde cùm in præſenti caſu nobilis Francus non iuxta legem Francorum proclamatione facta in mallo, aut Eccleſia, vt *in cap. Cùm in tua, hoc titul.* de conſuetudine Galliæ refertur; ſed potiùs illis ſolemnitatibus omiſſis, iuxta legem Saxonum trecentos ſolidos dediſſet, intendebat matrimonium ex defectu ſolemnitatis nullum eſſe, rectèque poſſe aliud contrahere, ſed illud audieodum non eſſe, rectè PP. ſtatuerunt, cùm matrimonium faciat conſenſus, non ſolemnitas accidentalis, vt ſtatim dicemus.

e *Cauſatus.*] ideſt motus ex eo, quod non ſua lege vxorem duxerat; cauſari enim eſt cauſam, ſeu excuſationem adferre, *vt in l. generaliter, ff. de fideicommiſ. libert. l. 1. §. 6. ff. ſi quis cautionibus.* 5

f *Pœnitentia.*] De qua agemus *in c. 2. de ſponſ. duorum.* 6

COMMENTARIVM.

EX hoc textu iuxta interpretationem ſuprà adductam talis deducitur aſſertio: *Matrimonium ſolo conſenſu contrahitur, nec nullum redditur, etſi conſuetudo patriæ, vbi illud celebratur, non ſeruetur.* Non eſt ſimilis deciſio, qua probari poſſit hæc aſſertio. Eam tamen illuſtrant Salnazarius *de ſponſalibus fol. 281. cum ſequenti,* Sanch. *lib. 3. de matrimon. diſput. 18. per tot.* Molina *de iuſtit. tom. 2. tract. 12. diſp. 260.* Salas *de legibus diſputat. 14. ſect. 4. & 5.* Paleotus *de nothis cap. 8.* Cuiacius, & P. Greg *in præſenti.* D. Ioann. de Larrea *deciſ. 62. Granat. num. 21.* Franciſcus Salernus *in ſingulari diſcept. pro valore matrimonij contra Francos, num. 19.* D. Hieronym. Camargo *eod. tract. num. 7.* Caniſius hic. 7 Concluſio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: vel matrimonium in præſenti ſpecie celebratum fuit contra conſuetudinem Franciæ, vel contra legem ab ipſo Rege Franciæ latam. Si contra conſuetudinem, hoc eſt non ſeruatis ſolemnitatibus eſſentialibus matrimonij conſuetudine introductis, matrimonium eſt nullum, quia conſuetudine legitimè præſcripta impedimenta etiam dirimenta matrimonij induci valent, *cap. ſuper eo, de cognat. ſpirit. cap. cùm olim, de clericis coniug. capit. quod dilecto, de conſanguin. & affinit.* Vnde conſuetudines cuiuslibet Prouinciæ in celebrandis matrimonijs eſſe ſeruandas decreuit ſancta Synodus Trid. *ſeſſ. 24. cap. 1. de reformat. Si quæ prouinciæ alijs vltra prædictas laudabilibus conſuetudinibus, & cæremonijs hac in re vtuntur, eas omninò retineri ſancta Synodus vehementer optat.* Et ſi contra legem à Principe latam nobilis Francus matrimonium celebrauit, ſimiliter nullum fuit; nam etiam Princeps ſecularis iuſtis ex cauſis poteſt impedimenta, tam impedientia, quàm dirimentia ſtatuere. Vnde legimus, apud varias nationes legibus ſæcularibus certa matrimonia prohibita, veluti inter vaſſallum, & dominam feudi apud Francos, ex edicto Henrici II. relato à Guiberto Coſtano *de dote quæſtion. 12.* & apud ipſos ſæpiùs cautum legimus, vt Principes (quos dicunt *du Sang*) non poſſint matrimonium celebrare ſine conſenſu Regis: cuius ſtatuti meminerunt, & eius iuſtitiam examinarunt Franciſcus Marcus *deciſio. Delphin. 306 num. 5.* ex Phroiſarto Renatus Chopinus *lib. 3. de dom. Franciæ, tit. 19. num. 11.* Anton. Mornacius *ad l. ſi donatori 31. ff. de ritu nupt.* Ioann. Tillius *p. 1. de la recherche, pag. 216. & p. 2. pag. 214.* Michael Rouſſelius *lib. 7. hiſtor. iuriſd. Pontif. c. 4. num. 36.* P. Herod. *lib. 4. rer. iudic. tit. 15. c. 8.* 8

Ant.

Anton. Dadlous Alteſſera *lib. 3. de Ducibus Galliæ, cap. 1.* vnde Parlamentario Arreſto nullum declaratum fuit matrimnoium Gaſtonis fratris Regis Ludou. XIII. cum Margarita Duciſſa Lorenæ, vt celebratum ſine aſſeoſu ipſius Regis, vt referunt Duplaiſſeus *in Ludouico XIII. anno 1634.* Spondaous *in continuat. Baronij, eod. anno & ſeq. num. 9.* Turſelinus *in epit. hiſtor. eodem anno,* Ioann. Petrus Lotichius *tom. 2. rer. German. lib. 9. c. 1. §. 7.* Adolphus Brachabius *lib. 4. hiſtor. in fine,* Paulus Piaſecius Sarmata *in Europæ chron. anno 1633. & 1634.* & apud Neapolitanos ex legibus Friderici, quæ extant *lib. 4. rubr. 12. de matrimonijs à feudatarijs non contrah. abſque Regis aſſenſu,* cauetur vt Barones poſſint contrahere matrimonium abſque licentia Regis, & ne quis poſſit illud celebrare cum alienigena, vt teſtatur D. Carolus à Tapia *lib. 4. ad conſuetud. Neapol. rubric. 12.* & io ſupremo collaterali Conſilini pſius regoi plerumque mandatur expediri, ne fœminæ, præſertim nobiles, matrimonia contrahant inconſulto Principe; & ioterim in honeſto loco eas deponi, refert Arias de Meſa *lib. 3. variar. cap. 35. numer. 10.* & in regno Cataloniæ, pœna priuationis ſucceſſionis impoſita eſt filiabus contrahentibus matrimonium abſque coonſenſu parentum, vt referunt Cancerius *variar. lib. 1. cap. fin.* Hugo Celſus *conſil. 38. nu. 4.* Ioſephus Ramonius *conſil. 95. num. 30.* quod apud nos cautum eſt *in l. 49. Tauri, l. 11. tit. 1. lib. 5. recopilat.* vbi pœna amiſſionis bonorum, & exilium ab his regnis imponitur contraheotibus clandeſtina matrimonia, & filiabus nubentibus ſine conſenſu parentum impooitur pœna exhæredationis, *& in l. 2. eod. tit. & lib.* prohibetur matrimonium inter famulum, & filiam Domini ſui. De alijs gentibus idem referunt Aotonius Thyſius *in memor. rerum public. cap. 18.* Didacus Lequilius *de matrimon. Auſtriacis, tom. 2. parte 3. excurſu 1. ſect. 3.* Franc. Zydeus *conſil. capit. 11.* Nicolaus Milerus *de Principibus, & ſtatu Imp. capit. 31.* Igitur in præſeoti ſpecie matrimonium celebratum à nobili Franco contra conſuetudinem ſeu legem Franciæ, nullum fuit, & per conſequeos rectè potuit aliam vxorem ducere.

9 *De matrimonij ministro.* Qua difficultate ooo obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitiooe ſciendum eſt, quod licèt præſens Rubrica concipiatur de ſponſalibus, & matrimonijs, immò ſponſalia præcedant matrimonium, & ita priùs agendum videbatur de ſponſalibus, quàm de matrimonio; tamen Raymundus, vt ſeriem conſtitutionum, quas ſub hoc titulo compilauit, ſeruaret, priùs tranſcripſit præſentem canonem Concil. Tribur. vtpotè tempore antiquiorem, licèt in eo non de ſponſalibus, ſed de matrimonio bis celebrato agatur. De illo pauca præfabimur pro vera ratiooe præſentis conſtitutionis capeſſenda. Sciendum ergo eſt, matrimonium, quod humani generis procreabile ſacramentum appellauit eleganter Caſſiodorus *lib. 2. variar. cap. 10.* & Tertul. *lib. 1. ad vxor.* dicit benedictum à Domino, & generi humano, & repiendo orbi, & ioſtruendo ſæculo excogitatum, variè appellari: aliquando dicitur coniugium, plerumque nuptiæ, frequentiùs matrimonium. Coniugium appellatur, quia vir & vxor eodem iugo coniunguotur, vt ex Horatio & Apuleio probat Gaſpar Barthius *lib. 6. aduerſ. cap. 13.* Nuptiæ dicuntur, oon ab Hebraico verbo *nabo,* quod germinare ſignificat, vt voluit Zypeus *de matrim. cap. 11. num. 2.* ſed à verbo *nubo,* quod velari, & operiri ſignificat, ſecundùm Varronem *lib. 4. de lingua Latin.* Feſtum, & Nonium verbo *nubo,* quia vetus mos erat, mulierem oupturam non niſi velato, & operto capite ad demonſtrandam verecundiam, quæ pudicitiæ comes, ſemelque eſt, in publico apparere. D. Ambroſ. relatus *in capite nec illud 30. q. 5.* Veteribus enim nubere idem erat, quod operire; quare & nubes dictas vult Iſidorus, eo quòd operiant cœlum; vnde quia flammeo caput oubentis tegebatur, dixit Ouid. *lib. 2. Faſtor.*

Credit amans, thalamoſque parat, deducitur illuc
Anna tegens vultus, vt noua nupta ſuot.

Martialis *lib. 12.*

Præluxere faces velatarum flammea vultus.

Claudianus de Honorio, & Maria:

Ipſa caput diſtinguit acu, ſubſtringit amictu;
Flammea virgineis accommodat ipſa capillis.

Petronius *in ſatyrico c. 26.*

Iam puella caput inuolaerat flammeolo.

Quintilianus *declam. 306. Operies flammeo canos.* Ab hoc velamine nuptię dicuotur, D. Iſidorus *lib. 9. etymol. c. 8. Nuptæ dicuntur, quòd vultus ſuos velent; translatum nomen à nubibus, quibus tegitur cælum.* D. Ambroſius *in d. cap. nuptiæ.* Illuſtrant latè Pineda *lib. 4. de rebus Salomonis, c. 3.* Leo Pinel. *in diſcurſu de los Velos,* Feloaga *in c. 1. de his, quæ vi,* Tiraquel. *l. 4. connub. num. 22.* Borell. *tom. 3. decis. tit. 1. num. 181.* Cochier *in face hiſt. c. 60.* Coſtanus *de ſponſ. fol. 130.* P. Greg *lib. 9. ſyntag. c. 1. & lib. 3. p. tit. 21. c. 1.* Vnde deducitur, nuptiarum nomen propriè ad mulieres pertioere, ad viros verò vxores ducere. Caper *lib. de orthograph. Vir ducit, mulier nubit, quia pallio obnubit caput ſuum.* Martialis *lib. 8. epigr. 12.*

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? Vxori nubere nolo meæ.

Et probatur *ex l. cùm vir 31. C. ad legem Iul. de adult.* Matrimonium autem dicitur iuxta D. Auguſtin. *lib. 19. contra Fauſtum,* eo quòd non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm vt mater fiat; & ideò cùm Romani matrimonium contrahebant, publicè teſtabantur, liberorum quærendorum cauſa illud celebrare, *l. liberorum 220. leg. præter hæc, ff. de V. S. l. 2. C. de indicta viduit. l. ſi vicinis 9. Cod. de nuptijs,* Vlpianus *in fragm. tit. 13. verb. liberis.* Illuſtraot Hothoman. *de ritu nupt. c. 13.* Connanus *lib. 8. comment. 3.* P. Gregor. *lib. 9. ſyntag. c. 1. à num. 2.* Forner *lib. 3. rerum quotid. c. 19.* Faber *in iuriſprud. tit. 9. princip. 2. illat. 5.* Pichardus *in §. 1. Inſtit. de inoffic. ex n. 31.* Gibalinus *de vſuris lib. 4. cap. 5. art. 1.* Borellus *tom. 3. deciſ. tit. 1.* Alia dedi pro etymologia matrimonij *in c. 2. de conuerſ. infidel.* Inde deducitur, quod etſi plerumque matrimonium, & nuptiæ promiſcuè apponantur, vt *in l. ſi ita, l. ſi in eo 45. ff. de ritu nuptiar.* longè tamen aliud eſt matrimonium, aliud ouptiæ; matrimonium enim conuentio eſt inter coniuges de perpetuæ vitæ ſocietate, nuptiæ verò oomen ciuile eſt, & potiùs ſolemnitatem, celebritatemque contractus coniugalis, quàm ipſum coniugium denotant; quare non rarò nuptiæ, & matrimonium, vt diuerſa apponuntur *in §. ſi aduerſus 12. Inſtit. de nuptijs,* ibi: *Nec nuptiæ, nec matrimonium.* Obſeruarunt Cuiacius *lib. 6. obſeruat. 20.* P. Gregor. *dicta cap. 1. num. 1.* Franciſcus Hothom. *de ritu nupt. cap. 1.* Antonius Hothom. *eodem tract. cap. 15.* Gibalinus *ſuprà.*

Cùm matrimonium dupliciter conſideretur, videlicet vt contractus, & vt ſacramentum, dupliciter etiam diffiniri debet: tanquam ſacramentum, vt ſit *Signum ſenſibile gratiæ collatæ viro, & mulieri legitimo modo copulatis ad perpetuam vitæ conſuetudinem mutuò peragendum.* Vt contractus diffiniri ſolet, *Eſt contractus viri, & fœminæ legitimus, & indiſſolubilis, quo mutua corporum traditur poteſtas, ordinatus ad generationem prolis, & conſortium vitæ communis.* Alias diffinitiones adducunt Couar. *2. part. de matrimon. in princip.* Matienzo *in rubr. tit. 1. numer. 1. lib. 5. Recopil.* P. Gregorius *lib. 6. ſyntagm. c. 2.* Duarenus *ad tit. ſolut. matrimon. in rubric.* Cuiacius *ad tit. de nuptijs,* Franciſcus Hothomanus *de nuptijs cap. 1.* Sanchez *lib. 2. de matrimon. diſputat. 1.* Guttierez *de matrimon. cap. 39.* Baſil. *eodem tract. lib. 1. c. 2.* Borell. *tom. 3. deciſ. tit. 1.* Bronchorſt. *centur. 1. aſſert. 95.* Frequentiùs recipitur ea, quæ traditur in principio Inſtit. *de patria poteſt. cap. illud, in fine, de præſumpt. & in ſumm. cauſæ 27. quæſt. 2. l. 1. tit. 2. part. 4.* quod ſit, *Maris & fœminæ coniunctio indiuiduam vitæ conſuetudinem retineas.* Additque Modeſtinus *in l. 1. ff. de ritu nupt.* vt ſit diuini, & humani iuris communicatio, ob idque vxor dicitur ſocia diuinæ, & humanæ domus, *in l. 4. C. de crimine expilatæ hæredit.* vbi loco *demus,* legendum eſſe *domi,* vel *domum,* putarunt Cuiacius *ad tit. C. de nupt.* Faber *in iuriſprud. tit. 9. princip. 2. illat. 4.* Domo, legit Fornerius *lib. 3. rer. quotid. cap. 29.* idcircò Modeſtinus appellauit matrimonium, diuini atque humani iuris communicationem, vt agnoſceretur mulierem eſſe participem ſacrorum mariti per matrimonium, eoſdemque lares, & penates colere: quare qui matrimonium contrahebant, larem matrimonio collocabant, *l. 1. §. domum, ff. de liberis agnoſcen.* vbi latè Gothofred. Arnobius *lib. 2. aduerſus Gentes,* notarunt Reuardus *lib. 2. coniect. cap. 11.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 14.* Baſil. Legion. *lib. 1. c. 2. num. 6.* Anton. Hothomanus *de ritu nupt. c. 45.* eodem etiam ſenſu filiusfamilias in ſacris eſſe dicitur, vel è ſacris dimitti, *in l. aduerſus, C. de crimine expil. l. 2. C. de bonis, quæ lib. l. pen. C. de adopt. l. vltim. Cod. de inoffcioſ. l. vltim. C. ad Tertyl. l. cùm oportet, C. de bonis, quæ lib. l. filiq 22. Cod.* 10 *Referuntur diffinitiones matrimonij.*

Digitized by Google

de coll. l. 3. C. de bonis matern. l. fin. C. de curat. furioſ. l. in coniunct. C. de nupt. l. 3. Cod. de ſuit & legit. l. 1. §. vltim. Cod. de annali except. l. fin. §. fin. C. de inofficioſo, Macrob. lib. 3. ſaturn. c. 3. Valer. lib. 7. c. 7. Sigon. lib. 1. de antiqu. iure, c. 3. & alijs congeſtis à Lexicographis verbo *Sacris*. Dij autem lares, ſeu penates, qui ſacra priuata dicuntur in l. mulier 22. §. vltim. ff. ad Trebel. ſunt quos domeſticos Deos appellamus, quia domi ſuæ paterfamilias eos habebat, & priuatis ferijs colebat: quò reſpexit Cicero in oratione pro domo, ibi: *Quidquam ſanctius, quidquam religione munitius, quàm ſit domus vniuſcuiuſque ciuium*. Et in orat. pro domo ſua. *Hic Lares, hic foci, hic Dij Penates, hic ſacræ religionis continentur ceremoniæ*. Faciunt textus in l. ſed & ſi his, l. plerique 18. ff. de in ius vocando: & larium meminit Conſult. in l. 1. §. domum, ff. de liberis agnoſc. in l. fundo 38. ff. de rei vind. Imper. in l. 49. Cod. de Epiſc. & cleric. De laribus plura congeſſit Gothofredus in d. l. in fundo 38. ff. de rei vindic. l. 49. Cod. de Epiſcop. & cleric. Balduinus in Scæuolam pag. 74. Fornerius 6. rer. quotid. capit. 6. Demſterus ad Roſinum lib. 1. capit. 6. Suarez ad leg. Aquil. lib. 2. capit. 2. ſect. 7. Gutherus de iure man. lib. 2. capit. 4. Hothoman. in l. ſacrilegij, ad l. Iul. pecul. Connanus lib. 3. com. cap. 8. num. 2. & adduxi in can. 4. Concil. Illiber. Dicitur etiam matrimonium, *humani iuris communicatio*, vt intelligamus coniuges habere commixtam familiam, & vnam domum, leg. 1. §. ſi vir, ff. ad Syllanianum, leg. 2. §. 1. l. 4. verſic. mulieri, ff. de vſu, & habit. probaui in c. de vxore, de ſepulturis. Qua de cauſa donationes inter virum, & vxorem non valere, poſt Alciatum, Duarenum, & Corraſium docuit Solorzanus libr. 2. de parricidijs, cap. 13. ad quam etiam communionem reſpexit formula illa à veteribus vſitata; *Vbi tu Caius, & ego Caia*, vt docuerunt Oſualdus lib. 13. Donel. capit. 21. litera Q. Alexand. ab Alexan. lib. 5. dier. gen. cap. 4. D. Ioannes de Parexa in c. 1. de cenſibus, numer. 6. Solorzanus vbi ſuprà, qui poſt Cuiacium in nouel. 22. Iuſtin. Forner. lib. 1. ſelect. c. 11. putat non alio ſenſu vxores Dominas appellari in l. 38. §. 4. in princip. ff. de legat. 3. l. 19. §. 1. ff. de annuis legat. l. vltim. §. 1. ff. de aur. & argent. l. 1. ff. rerum amot. l. ex quæ 57. ff. de donat. inter, apud Ouid. lib 3. Triſtium, eleg. 3. *Nunciet nunc aliquis. dominam veniſſe, reſurgam*. Quod docuerunt Cuiacius lib. 3. obſ. c. 18. Reuardus in l. 30. ff. de reg. iur. Faber in iuriſprud. tit. 9. princ. 3. illat. 23. latiùs dicemus in c. 2. de donationibus inter.

11 De actione rerum amotarũ. Quà etiam ratione moti Caſſius, & Nerua, ea iſtimabant vxorem marito furtum non facere, quoniam ſocietas vitæ quodammodo eam dominam facit, vt refert Paulus in d. l. 1. ff. rerum amot. qui tamen ex Sabini, & Proculi ſententia magis probat eam furtum facere, etſi cum ea furti agi nequeat, leg. ſi quis vxoris 53. in princip. ff. de furtis: explicant Petrus Barboſa in leg. diuortio, §. ob donationem, ff ſoluto matrimon. Faber de error. 4. part. decade 81. error. 9. Merill. ad 50. deciſ. Iuſtin. in leg. vltim. Cod. de furtis, Gudelinus de iure nouiſſimo, lib. 1. cap. 7. quia lex tam atrocem actionem in coniugem dari noluit, dicta leg. vltim. Cod. de furtis. Illuſtrant Forner. lib. 2. rer. quotid. cap. 24. Larreatigui lib. 1. ſelect. capit. 4. qua de cauſa expilatæ quoque hæreditatis actio aduerſus eam denegatur, l. vxor 5. ff. de crimine expil. nec condictione furtiua inquietari poteſt, vt innuit textus in l. ſed & domino 18. ff. rer. amot. quia licèt condictio furtiua non ſit famoſa, etſi ex famoſa cauſa deſcendat, l. Cæſar 36. ff. de obligat. & act. pudorem tamen ſugillat, dum furti mentionem facit, l. parenti 5. §. 1. ff. de obſequijs à liberis; & ideò non datur propter honorem matrimonij: & quod dicitur in l. ob res 24. ff. rerum amot. marito vindicationem, & condictionem ob res amotas contra vxorem competere, non eſt accipiendum cum Accurſio ibi de condictione furtiua, ſed de actione rerum amotarum, quæ condictio dicitur in l. rerum 26. ff. eodem, animaduertit Cuiacius lib. 6. qq. Pauli in dicta l. ſed & domum, etſi repugnet Faber decad. 76. error. 7. atque ita ceſſante actionis furti, & condictionis furtiuæ acerbitate, Prætor pudori coniugum parcens, temperato, finitoque vocabulo, rerum amotarum actionem conceſſit, quæ actio ea delicto, & malo contractu deſcendit, leg. ſi mulier 22. §. vltim. ff. rerum amotar. l. ſi rerum 52. ff. de re iudic. Et quoniam poſt diuortium competit, dicta leg. 1. ex diuortio oriri dicitur in l. vltim. §. proinde, ff. de diuortijs. Ad quam actionem rerum amotarum ſpectant text. in leg. 1. ff vnde vir, & vxor, leg. 38. §. 1. in fine, de ſolut. leg. 3. §. 12. ff. de donat. inter, leg. filio 25. ff. ſoluto matrimon. leg. Titia, §. Gaius, ff. de legatis 2. leg. 16. ff. de iureiur. leg. 27. §. 16. ff ad leg. Aquil. leg. ſi ego 9. §. fin. ff. de iur. dot. leg. fin. ff. de ſeruo corrupt. leg. 7. §. ob donationem, ff. ſolut. matrimon. leg. 11. leg quamuis 17. ff. de furtis, leg. 5. §. 1. leg. penult. Cod. de pact. dotal. leg. 14. §. fin. leg. 15 §. 1. ff. ſolut. matrimon. leg. 3. §. ex furtiua, ff. de peculio, leg. penult. de condict. furtiua, l. in duobus 28. §. quæ, de iureiur. l. ſeruo 36. l. 52. ff. de furtis, l. hæres 33. ff. de negot. geſt. l. 1. Cod. de compenſ. l. nec 6. ff. eodem, l. vnic. Cod. ne ex delict. defunct. l. 35. & 36. ff. de obligat. & act. l. 4. §. fin. ff. de alienat. iudicij, l. vnic. Cod. ne ex delict. defunct. l. vnic. §. tractari, Cod. de rei vxoriæ, leg. vnic. §. venditor, Cod. de rei aſſertione tol. l. fin. ff. de furtis, l. 7. §. fin. cum leg. ſequenti, ff. de tributoria, l. ſorte 53. ff. pro ſocio, l. filio 25. ff. de pecul. l. perpetuo 6. ff. de condict. ob turpem, l. 5. §. 1. l. 20. Cod. de pact. dotal. l 14. §. de filio, ff. de ſeruo corrupt. l. 7. §. ob donationes, ff. ſolut. matrim. l. 11. §. illud, verſic. planè, de diuortijs, iunctis Alciato lib 6. parerg. cap. 26. P. Fabro lib. 1. ſemeſtr. capit. 12. & 24. Cuiacio lib. 7. obſ. cap 37. & lib. 13. capit. 37. Balduino ad l. 1. Romuli, cap. 13. Donell. lib. 15. comment. cap. 29. & 30. Larreatagui lib. 1. ſelect. c. 4. num. 4. Petro Barboſa in l. diuortio 8. ff. ſolut. matrimon. Fabro de error. decad. 78. & 79. per totas; & decad. 8. error. 1. 2. & decad. 78. error. 7. & decad. 82. error. 1. 2. & 3. & decad. 92. error. 8. & lib. 4. coniect. c. 1. & in iuriſpr. tit. 1. princ. 2. illat. 4. Pacio cent. 3. c. 83. Schifordeg. lib. 2. tract. 1. q. 5. & 16. Cuiac. in l. 5. ff. rer. amot. & in l. 9. C. de rebus credit.

Deinde vt originem, & inſtitutionem matrimonij agnoſcamus, in primis notandum eſt, Ariſtotelem non rectè ſenſiſſe de matrimonio. Hic enim Philoſophus, vt inquit Heſiodi Interpres, deceptus iſtius Poetæ auctoritate, nunquam voluit vxorem ducere iuſtam, & contentus Eriſipile concubina, ex ea filium Thelemacum procreauit. Verſus Heſiodi ſunt ex lib. 2. de offic. 12 Et inſtitutione matrimonij.

Sit domus in primis, vxorque, & taurus:
Arator, qui curam gerat domus, & boum.

Ideo lib. 1. Polit. cap. 1. minùs digno vocabulo appellanit vxorem virumque legitimè iunctos; cum Charunda, *penus ſocios*; cum Epimeride, *fumi ſocios*; vti obſeruauit Hubertus Giſanius in commentarijs. Multò meliùs de hac cognitione ſentiunt I. C. Romani, & alij probati Authores; appellant enim matrimonium, virum & coniugem, diuini humanique iuris ſocios, d. l. 1. ff. de ritu nupt. d. l. aduerſus 4. de crimine expilatæ hæredit. Sed idem Philoſophus, qui minùs dignè de matrimonio cenſuit, d. lib. 1. capit. 1. docuit coniunctionem matrimonij eſſe ſecundum naturam, quod eſt plus quàm dicere eſſe ſecundùm rationem naturalem, vt colligi poteſt ea diſputatione Senecæ epiſt. 66. Quod enim eſt ſecundùm rationem naturalem, poteſt eſſe vel iuris gentium, vel nonnunquam Iuris Ciuilis; ſed quod eſt ſecundùm naturam hominis, & quod præciſè, vt talis appetere debet, eſt à iure ipſo naturali. Idem ſentit Quintilianus ſenior declamat. 368. ibi: *Matrimonia ſunt ab ipſa rerum natura inuenta, & mares fœminis iunguntur, vt imbecillior ſexus præſidium ex mutua ſocietate ſumat*. Quæ eſt ratio quam excogitauit Ariſtoteles in loco nuper adducto, ad hoc vt matrimonia eſſent ſecundùm naturam, quamuis eſſet alia ratio quærendorum liberorum. Polybius quoque lib. 6. in princip naturale eſſe homini dixit ad procreationem deſiderium connubij. Verius tamen, ſeueriuſque Chriſtiani PP. ex quibus Octauius apud Minutium Felicem ſicait: *Nos pudorem non facie, ſed mente præſtamus, vnius matrimonij vinculo libenter inhæremus; cupiditate procreandi, aut vnam ſcimus, aut nullam*. Magiſter ſententiarum, & cum eo Schola Theologorum in 4. diſt. 26. his ſatis diſertis verbis: *Quemadmodum ſacramentum Ordinis procreandis Dei filijs idoneum, ita & matrimonium propagando generi humano neceſſarium; eſt enim non qualecumque initum, nempe aut iure gentium, aut ciuili poſitum; ſed vinculum natura magiſtra, eiuſque parente Deo præcipiente inſtitutum, ante peccatum quidem in officium, poſt peccatum verò in remedium*. Vbi videndus noſter Primatius Sotus.

Ex quo colligitur, aliter, atque aliter Ius naturale competere brutis, & hominibus; brutis enim materialiter competit procreatio liberorum vt ſic, hominibus ve-

rò vt

rò vt rationabilibus competit cum delectu, vt bonum ſit proli, quam procreant; idcircò vagus concubitus, qui ſatis eſt brutis ſecundùm naturam, non conuenit hominibus ſecundùm eandem, vt docet Sanctus Thomas *in 4. diſt. 26.* ideò forſan Iuſtinianus dixit *in principio Inſtit. de iure naturali*, loquens de coniunctione, *quam nos matrimonium appellamus*: innuens non aliam eſſe ad procreationem hominibus naturalem coniunctionem præter matrimonium. Ratio prouenit ex hominum intellectu, & nequitia, & ſimul ex indigentia prolis humanæ. Probemus primam partem. Non eſt in bruto nequitia, quæ eſt in homine: beſtia ex naturali appetitu procreationis coit cum mare: ſed vagi concubitores tantùm coeunt ex appetitu luxuriæ, atque libidinis explendæ. Beſtia non procurat genitale ſemen, ex quo partum ſperat, ſemel receptum perdere; meretrix verò beſtia nequior, perdere & abijcere procurat, ne toleret tædia grauiditatis, partus dolorem, amittatue iuuentutis florem. Denique nihil minus curat quàm de fœtu. Lucret. *lib. 4. de natura rer.*

Idque ſua cauſa conſuerunt ſcorta moueri,
Ne complerentur crebrò, grauidæque iacerent,
Coniugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.

Cum igitur negari non poſſit, matrimonium eſſe medium neceſſarium ſecundùm naturam ad procreationem, & meretricatus, aut vagus concubitus more ferarum in nullo cum matrimonio conueniant, conſequens eſt, eſſe medium innaturale: idcircò S. Baſilius *epiſt. 2. ad Amphiloch. cap. 16.* ait: *Fornicatio non eſt matrimonium, ſed nec principium matrimonij;* vt denotet prorſus diuerſi ordinis eſſe. Adnectam ad hunc ipſum finem cenſuram de matrimonio, & ſcortatione S. Athanaſij *in epiſt. ad Amum*, quam Ioannes Zonaras monachus, & Theodorus Balſamon ſcholijs illuſtrarunt. Inter cætera ſic ait: *Quem vſum dicis legitimum? Quem Deus permiſit dicens, Creſcite & multiplicamini, & replete terram: Quem Apoſtolus oſtendit dicens, Honorabile matrimonium, & cubile immaculatum? an publicum, ideſt promiſcuum, quod ſit clanculum, & adulteratoriè?* Negat intermittendo alia rerum illicitarum exempla, & ita concludit: *Eadem ergo eſt de coitu ratio; beatus qui in iuuentute leuius habeat iugum, natura ad liberorum procreationem vſus eſt; ſin verò ad intemperantiam, fornicatores & adulteros ſecundùm Apoſtolum pœna coercet.* Aliam etiam adiungam Sancti Gregorij Niſſeni ad Sanctum Leontium, *in tomo eiuſdem Balſamonis, pag. mihi* 1046. ex verſione Gentiani Herberti, qua vtor: *Eorum, ait, quæ ad cupiditatem & voluptatem ſiunt peccatorum hæc eſt diuiſio. Hoc enim vocatur adulterium, illud fornicatio; ac nonnullis quidem eorum qui ſunt ſubtiliores, placuit etiam exiſtimare fornicationis peccatum adulterium eſſe; quoniam vna eſt legitima coniunctio, & mulieris cum viro, & viri cum muliere: quidquid ergo non eſt legitimum, eſt omninò iniuſtum, & legi contrarium; & qui non habet proprium, habet omninò alienum. Homini enim tantùm vna data eſt auxiliatrix, & mulieri vnum depoſitum eſt caput: ergo ſi quis propriam vas, vt Diuinus Apoſtolus nominat, poſſederit, ei lex naturæ iuſtum vſum concedit. Sed quia cum imbecillioribus indulgenter agendum eſſe cenſuerunt PP. diſtinctum eſt peccatum hac generali diuiſione, quod fornicatio quidem dicitur cupiditatis, ſeu libidinis expletio ſine iniuſtitia in alterum; adulterium verò inſidiæ & iniuria, quæ alteri affertur.* Ex hac lata diſputatione S. Gregorij tantùm noto, ex lege naturæ vnam eſſe legitimam coniunctionem, nempè matrimonium.

14 De origine matrimonij. A bene inſtitutarum nationum conſenſu eadem pars probatur. Benè quippe inſtituti populi matrimonium tamquam medium procreationi neceſſarium coluerunt: barbari & ſylueſtres vagum concubitum tenebant, quibus aſſiduitate peccandi obſcurata fuit ratio naturalis. Cicero *lib. 1. de inuentione: Homines*, inquit, *in principio ſylueſtres erant, nec nuptias celebrabant legitimas, nec certos quiſpiam inſpiciebat liberos.* Non laudo hac in re notitiam Ciceronis, quam præter voluit veritas de inſtitutione, & origine matrimonij, quam ſtatim referam; ſed noto, barbaros cenſuiſſe illos, qui ad procreationem liberorum matrimonio non vtebantur; indeque abſurdum illud deduxiſſe, nulli proprios filios naſci: de qua re latè Ariſtoteles *lib. 2. polit.* vbi loquitur de Platonis republica. Tacitus etiam *in lib. de moribus German.* vbi de veſte mulierum minus pudica agit: *Quamquam, ait, ſeuera illic matrimonia, nec vllam morum partem magis laudaueris: nam prope ſoli barbarorum ſingulis ſingulis vxoribus contenti ſunt.* Horatius *in arte*:

Fuit hæc ſapientia quondam,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis.

Notandum extuliſſe nomine *ſapientiæ*, concubitu prohibere vago, & priuilegia maritis indulgere, vt ad matrimonium allicerentur; non verò tam excelſum nomen meretur hæc cura, niſi probrum auerruncare intenderet, & locum facere naturali inſtitutioni. Cecrops Athenienſium Rex ampliter laudatur, quia matrimonium in illa prouincia inſtituit, & legitimam maris & fœminæ coniunctionem introduxit: imò ob hanc cauſam vtriuſque ſexus perhibetur fuiſſe, ſi fides eſt in re illa antiqua, de qua tempus profanæ hiſtoriæ excidit, Athenæo *lib. 13. dipnoſophiſt. cap. 1.* Plinio *lib. 5. natur. hiſtor. cap.* 8. At dices barbaros olim, & in multis regionibus hodie matrimonia non celebrare; & tamen filios, plurimamque gentem apud illos procreari: ergo vagus concubitus ex terminis naturalibus ſufficit liberorum procreationi. Non diſputo de facti veritate, ſed dato, & non conceſſo ſic euenire, in primis verè reſpondeo naturæ intentum, & hominis inclinationem, quæ ſit ſecundum naturam, non tantùm reſpicere procreationem, ſed educationem, ac etiam filiorum alendorum curam, & circa mores inſtitutionem; nam in hoc diſtat homo à brutis, parum enim proficit, qui filium creat, ſi exponit ſtatim; imò contra naturam facit, *l. necare 4. de agnoſcend. liber.* ſi non alit, ſi vnde ſe alat non ſatagat relinquere; quod votum naturale appellatur *in l. nihil intereſt 50. verſ. ſed nunquid Prætor, de bonis libert.* ergo cum ſint effectus æqualiter deſiderati à natura procuratio & educatio, conſequens eſt, vt medium quod cuicumque obuiet, ſit contra naturæ intentum, & per conſequens innaturale. Deinde reſpondeo, quantò magis homines in moribus accedunt brutis (& hi ſunt ſylueſtres homines & barbari) tantò ſimpliciùs agere, tantò minùs de verſutia callidiorum participare, & de eorum vitijs, vt conſiderat politicus noſter diſertiſſimus D. Didacus de Sahabedra *in præfatione ſui chron. Gothici*. Vnde audeo dicere, ad barbaram illam procreationem ſylueſtribus maiorem lucem ſuppetere vagum concubitum, quàm populis ciuili inſtitutione pollentibus, & maiori nequitia perditis; in illis minùs luxuriæ eſſe, in iſtis plus æſtuantis laſciuiæ, & ſic minus impedimenti ad procreationem ex vago concubitu in ſylueſtribus, quàm in ciuilibus. Quod fortè & ſentit ſcitiſſimus Iuuenalis in principio ſatyræ 6. componens quo ſolet acumine vtriuſque gentis mores.

Credo pudicitiam Saturno Rege moratam
In terris, viſamque diu, cum frigida paruas
Præberet ſpelunca domos, ignemque, laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet vmbra.

Intermittit luxuriantis ſæculi contrariam inclinationem, & propenſionem in laſciuias; & ſic prioris ſententiæ reddit rationem, quaſi propter duritiem colerent continentiam.

Quippe aliter tunc orbe nouo, cœloque recepti
Viuebant homines, qui rupto robore nati,
Compoſitiue luto nullos habuere parentes.

Semper tamen Iuuenalis rationi naturali intentus eſt, & ad ſignificandam pudicitiam barbarorum, & rudium hominum primi ſæculi legitimas nuptias, & vxorem, virumque induxit.

Sylueſtrem montana thorum cum ſterneret vxor
Frondibus, & culmo, vicinarumque ferarum
Pellibus.

Poſtremò reſpondendum eſt, à moribus barbarorum, nec pro iure naturali, nec contra idoneum argumentum ſumi; tales enim filios procreant, quos non procreaſſe expediret magis.

Deinde ſciendum eſt, Deum vt authorem naturæ matrimonium in Paradiſo inſtituiſſe ante Adami lapſum, *cap. vnico, de voto in 6.* vt exponentes caput 2. Geneſeos, communi ferè conſenſu docent omnes PP. Græci, Latinique, nempè matrimonium prouenire à diuina inſtitutione. Sanctus Athanaſius *ſermone contra omnes hæreticos*, S. Baſilius Magnus *lib. de vera Virginit.* S. Epiphanius *hæreſi 67.* Theodoret. *in epitome decretor. diuin. cap. de matrimon.* & nuper Ieremias Conſtantinop. *in reſponſ.* 15 De Deo authore matrimonij.

reſponſ. ad quæſt. Latinor. reſponſo 1. cap. 7. Ex Latinis S. Cyprianus in ſermone de natiuit. Chriſti, Hieronymus aduerſus Iouinian. cap. 1. D. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. & epiſtol. 5. de coniugali debito, & voto continentiæ à coniugibus emiſſo, cap. 3. epiſt. 2. ad Gallam, cap. 5. & epiſt. 3. ad Probam, cap. 9. Gregorius Magnus homilia 36. in Euangelia, & in 4. pſalm. pænitential. ad illa verba: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis. Quorum, aliorumque recentium verba refert Iodocus Coccius 2. tom. Theſauri catholici, controu. fidei, lib. 9. de matrimonio, artic. 1. loca tantùm indicaſſe ſufficiat, ne nimium diſputatio extendatur. Deus ergo author & inſtitutor eſt matrimonij, & lator legum ipſius; cùm enim bonum ſit, & ſpeciei conſeruationi neceſſarium, conſequens eſt, vt factum ſit à Deo, ſicut cætera quæ ſunt bona. Docent Petrus de Soto in 1. relect. de matrimon. Bellarminus 3. tom. lib. vnico de matrimon. cap. 2. Caſtro de hæreſibus, verbo nuptiæ. Tunc autem matrimonium dicebatur ſacramentum in lata ſignificatione, non in ſtricta, vt contra Vaſquez defendit Bernal. de ſacr. diſput. 2. ſect. 2. §. 1. Hæc tamen diuina inſtitutio non efficit vt matrimonij contractus, quatenus contractus eſt, referatur ad ius ciuinum politiuum, ſed potiùs ſuppoſita diuina inſtitutione refertur ad ius naturale, quia naturale eſt homini appetere procreationem, & alium ſimilem ſibi poſt ſe hæredem relinquere; & quia naturali modo fit, nempè conſenſu præſtito; & quia naturalibus neceſſitatibus ſubuenit, ſcilicet ante peccatum ad officium generationis; poſt peccatum verò ad remedium concupiſcentiæ: ex quo ſequitur, inſtitutionem ipſam à Deo eſſe vt cætera bona, & generi humano neceſſaria ſimpliciter, veluti alimenta, vocum ſonos, aquam, &c. contractum tamen ipſum, de quo loquor, ex iure naturali prouenire: quod expreſſius quàm alij docet noſter Baſilius lib. 2. de matrimon. cap. 3. addendi tamen Victoria in principio relectionis de matrimon. Petrus Soto lect. 44. de matrimon. in lib. cui titulus Inſtructio ſacerdotum, eſt: Fortunius Garcia in l. 1. §. ius naturale, de iuſt. & iure, & ibi Gueuara lib. 2. ex num. 24. Couarruu. de matrim. cap. 1. in princ. num. 7. & 8. & §. 1. ex num. 6.

16 A Matrimonio ad Sacramentum.

Deinde notandum eſt, ad rationem ſacramenti nouæ legis eleuatum fuiſſe matrimonium iure diuino, non alia, aut diuerſa inſtitutione, quàm cætera ſacramenta à Chriſto Domino fuerunt inſtituta, vt Lucius III. definit in cap. ad abolendam, de hæreticis, Concilium Conſtantienſe ſeſſ. 15. contra errores Ioannis de Hus, Concilium Florentinum in bulla vnionis Armenorum, Tridentinum ſeſſ. 24. de matrimon. in princip. & can. 1. capite debitum, de bigamis, Gangrenſe canone 1. Brachar. 1. canone 11. Senonenſe can. 10. Colonienſe part. 7. cap. 1. quæ teſtimonia orthodoxis ſatis ſunt. Sed contra Nouatores acriter fundant Sotus lect. 1. de matrimon. Caſtro de hæreſibus, verbo nuptiæ, Iodocus Coccius in theſauro, 2. tom. lib. 9. de matrim. art. 1. & 2. Bellarminus 3. tom. controuerſ. lib. vnic. de matrim. ex cap. 7. Guttierez in eodem tract. de matrim. 2. part. princip. cap. 39. Sanchez lib. 2. diſput. 4. Theologi cum Magiſtro in 4. diſtinct. 26. Lantdmeter. lib. 2. de veter. monacho, cap. 100. Baſilius multis alijs laudatis, d. lib. 1. cap. 5. Ex quo in matrimonio fidelium, prout eſt ſacramentum, ius naturale, & ius diuinum concurrunt: illud, quia matrimonium dictat; hoc, quia matrimonium eleuat ad rationem ſacramenti. Quo pacto accipiendi ſunt textus in cap. debitum, de bigamis, cap. vlt. de frigidis & malef. in prologo 4. partitæ, & alia iuris loca, & Patrum teſtimonia, quæ adducunt Doctores ſuprà citati.

17 Diſſoluitur quædam difficultas.

Nec obſtat, quod matrimonium celebretur ab infidelibus, & nondum baptizatis, cap. gaudemus, de diuortijs, cap. ex parte, de tranſact. cap. veniens, de presbytero non baptizato: ab excommunicatis, cap. ſignificauit, de eo qui duxit in matrim. ab abſentibus, cap. fin. de procur. in 6. Sed omnes hi ſunt incapaces ſacramenti: ergo matrimonium non eſt ſacramentum à Chriſto Domino inſtitutum. Nam reſpondetur, ab infidelibus matrimonium celebrari vt contractus tantùm; quare ſimile matrimonium legitimum, ſed non ratum appellatur, cap. quanto, de diuortijs; inde celebraſſe contractum, non verò recepiſſe ſacramentum, dicitur cap. deinde, 26. diſt. cap. 1. & finali, 28. quæſt. 1. cap. de infidelibus, de conſanguin. & affinit. l. fin. tit. 6. part. 4. Nec ſi ex Pontificia diſpenſatione infidelis cum fideli matrimonium celebret, ex vlla parte conficitur ſacramentum, quia matrimonium vnum tantùm ſacramentum eſt, conſtans ex vnica materia & forma. Vnde requiritur, vt ambo contrahentes ſint baptizati & habiles ad præſtandam materiam ſacramento. Baſilius de matrimon. lib. 1. cap. 27. Si autem infideles coniugati baptizentur, ipſo inſtanti contractus matrimonij eleuatur ad eſſe ſacramenti, vt probat Barboſa in cap. gaudemus, de diuortijs, num. 47. licet contrarium teneat Baſilius lib. 1. de matrimon. cap. 9. quem ſequitur Diana 3. part. tract. 3. reſolut. 53. Nec nouum eſt, vt in matrimonio ſeparetur ratio ſacramenti à ratione contractus; cum & apud fideles hæc diſtinctio plerumque conſideretur, veluti in matrimonio clandeſtino, quod irritauit Eccleſia, non vt ſacramentum, ſed vt contractum, vt dicemus in cap. 3. de clandeſt. deſponſ. Et licet in matrimonio vt ſacramentum non poſſit interuenire pecunia, tamen vt in contractu plerumque datur, cap. de his, de condit. appoſ. & communi DD. ſententia, ſi quis contrahat matrimonium cum intentione celebrandi tantùm contractum, non verò recipiendi ſacramentum, non recipit ſacramentum propter defectum intentionis, quæ tam in miniſtris ſacramentorum, quàm in recipientibus deſideratur, vt poſt Vaſquez, Baſilium & Villalobos ait Diana part. 3. tractat. 4. reſol. 253. Nec obſtat quod de excommunicatis dicebamus, quia illi ſi non licitè, validè contrahunt matrimonium, dicto cap. ſignificaſti, cap. presbyterum, de pœnitent. & remiſſ. Couarr. de matrim. 2. par. cap. 6. §. 3. Difficilius eſt quod de abſentibus dicebamus, nam omiſſis Cano, Victoria, Syluio & alijs relatis à Diana d. tract. 4. reſol. 250. qui negant tale matrimonium valere vt ſacramentum, contrarium verius eſt, & probatur ex d. cap. fin. cap. honorantur, 32. qu. 2. & ex ea ratione, nam licet alia ſacramenta requirant præſentiam ſubiecti recipientis, tamen cum matrimonium habeat naturam contractus, & Chriſtus Dominus in eius inſtitutione tantùm eleuauerit ad eſſe ſacramenti, non mutauit naturam contractus; ideoque adhuc per procuratorem celebrari poteſt, d. cap. final. Nec intereſt, quod tempore quo matrimonium celebratur, contrahentes ſint furioſi, aut dormientes; nam ſufficit conſenſus præſtitus tempore, quo mandatum datum fuit, vt contra Baſilium cum Bonacina & Sanchez docet Diana dict. tract. 4. reſolut. 249. Nec etiam intereſt quod procurator ſit diuerſi ſexus; & ſi in peccato reperiatur, dum nomine alterius contrahit, non peccat. Leander de matrim. diſp. 4. quæſt. 20.

Deinde ſciendum eſt, ſemper, & apud omnes nationes ad matrimonium celebrandum quædam præſcripta fuiſſe, & adhibita vt ſubſtantialia; quædam verò pro ſolemnitate vt accidentalia. Gentes enim, quibus naturalis pudoris vlla cura fuit, ſemper curarunt, ne matrimonia clandeſtina contraherentur, aut minùs ſolemniter, vt ſic & proles iuſta naſceretur, eiuſque ſtatus magis certus eſſet, & ne occaſio daretur contrahendi ſimul duo matrimonia. Pro eſſentia, ſeu ſubſtantia matrimonij omnes petierunt conſenſum, l. nuptias 30. ff. de reg. iur. l. donationes 31. ff. de donat. l. cum hic ſtatus 32. §. mulier 13. ff. de donat. inter, l. cum tabulis 16. §. 1. ff. de his quæ vt indign. Quomodo autem conſenſus hic debeat explicari, exponemus in cap. tua 25. hoc titulo. Vt accidentalia pro diuerſitate nationum varios ritus ſuis matrimonijs præſcripſerunt legislatores, quos proſequi ambitioſum magis eſſet quàm liberale, cum ex profeſſo de ea re egerint, & luculenter, Briſſonius, Antonius, & Franciſcus Othomanus, in libris quos ſcripſerunt, inſcripſeruntque, De ritu nuptial. Alex. ab Alexand. lib. 2. dierum genial. cap. 5. vbi plura Tiraquellus cap. 37. Idem Tiraquellus paſſim in leg. connub. Petrus Gregor. lib. 9. ſyntagm. cap. 5. Dorleans & Lypſius ad lib. 11. Taciti, Æneas Robertus lib. 1. rerum iudic. cap. 2. in 1. controuerſ. & lib. 2. cap. 17. in allegat. contra Seiam, Gothofredus ad tit. Cod. de ſponſ. & in l. 66. de donation. inter, & in l. 15. ff. de condit. & demonſtrat. Fornerius lib. 3. rerum quotidian. cap. 29. Roſinus lib. 5. antiquit. cap. 37. vbi Demſterus, Mendoza lib. 3. Concil. Illiberit. cap. 14. Lantdmeter. lib. 2. de veteri monacho, cap. 101. Briſſonius lib. 3. ſelect. cap. 5. Cuiacius lib. 12. obſeruat. cap. 1. Turnebus lib. 20. aduerſ. cap. 26. Zerda ad Virgil. 1. Æneid. verſ. 119. Concius 18

18 De accidentalib. matrimonij.

Digitized by Google

eius *lib. 1. diſput. cap. 13.* Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 3. ſect. 3.* Reuardus *lib. 4. variar. cap. 12. & 16.* Balduinus *ad leges Romuli, pag. 26. & 27.* Sed tantùm de matrimonijs apud Romanos receptis, ex quibus nonnulla iuris teſtimonia lucem accipiunt, agendum duxi, & ſciendum eſt, apud Romanos tria matrimoniorum genera in vſu fuiſſe; celebrabantur enim coemptione, farre, & vſu, de quibus multa ex Cicerone *in topicis*, Arnobio *lib. 4. contra Gentes*, congeſſerunt Connanus *lib. 8. comment. cap. 3. num. 2.* Tiraquell. *in leg. connub. à num. 4.* Briſſonius *de ritu nupt. pag. 155.* Petr. Gregorius *lib. 9. ſyntagm. cap. 5. à num. 23.* Petr. Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 12. & 23.* Franciſcus & Antonius Othomanus *vbi ſuprà*, Reuardus *lib. 4. variar. cap. 16.* Demſterus *ad Roſinum lib. 5. cap. 37.* Robertus *lib. 2. rerum iudic. cap. 7.* plures citati ab Oluald. *lib. 7. com. cap. 2. littera F*, Pancirola *lib. 2. variar. cap. 126.* Durantius *lib. 5. variar. cap. 7.* Gibalinus *de vſuris lib. 4. cap. 5. art. 5. per totum.* Vſu ducebatur vxor cum mulier ita viro collocabatur, vt præter vſum nullum ius in ea haberet; vnde non ante in manum viri conuenire credebatur, quàm ſi apud eum nulla trinoctij abſentia interpoſita annum impleuiſſet, quo tranſacto, ex legibus 12. Tabul. vxor vſu quæſita, ac vſurpata perinde habebatur, ac ſi ſolemnibus verbis in manu conueniſſet. Cæterùm ſi vxor à viro per trinoctium abſuerat, ex eadem lege 12. Tabul. vſus vxoris interrumpebatur; quod matrimonium per vſum originem traxit à raptu Sabinarum: nam cum in initio populi Romani ciuitas hominibus repleretur, Romulus legatos ad vicinas gentes miſit, vt ſocietatem, connubiumque nouo populo concederent, & cum illud facere renuiſſent, ipſe ludos ſolemnes ex induſtria parauit, & vicinis ciuitatibus ſpectaculum indici iuſſit; & cum ad ſpectaculum variæ gentes ex Sabinis concurrerent, iuuentus Romana earum virgines rapuit iure matrimonij, vt referunt Liuius, Plutarchus, & alij, & Tertul. *in lib. aduerſus Valentinianos*, ibi: *Tunc illi Sabinas raptas iure matrimonij plaudeat.* De hoc raptu Virgil. *lib. 6. Æneid.*

——& raptas ſine more Sabinas.

Ouidius *de arte amandi:*

Primus ſolicitos feciſti Romule ludos,
Cum iuuet viduos rapta Sabina viros.

Plutarchus *qq. Roman. verſ. cur celebris, fol. 621.* illuſtrant Reuardus *ad leges 12. Tabul. cap. 21.* Roſinus *lib. 5. antiquitatum, cap. 37.* Liuius *lib. 1. cap. 5.* Et quia feliciter raptus Sabinarum Romulo ſucceſſerat, ab eodem inſtitutum fuit, vt non vero, ſed ſimulato quodam raptu legitimi connubij ritus perageretur: vnde cœpit, vt quiſque vi ſimulata virginem raperet, & vſu ſibi in legitimam vxorem quæreret: probat, & illuſtrat Reuard. *ad leges 12. Tabul. cap. 25.* Cum farreatione vxor ducebatur, cum farre in viri manu conueniebat certis verbis, & teſtibus decem præſentibus, & ſolemni ſacrificio peracto, in quo panis farreus adhibebatur, teſte Vlpiano *in fragm. tit. 9.* quæ nuptiæ propriè erant Pontificum; imò in Flamen Dialem non eligebatur, niſi ex parentibus confarreatis genitus. Tacitus *lib. 13. annal.* Cicero *in oratione pro Murena.* Illuſtrant Germonius *lib. 5. de ſacrorum immunit. cap. 5.* Reuardus *vbi ſuprà*, Præceptor Randoly *in cap. aliter 30. quæſt. 5. cap. 7.* De nuptijs per confarreationem celebratis agit Sel denus *in vxore Hebraica, lib. 2. cap. 20. & ſeqq.* Succedit in matrimonium per coemptionem, qui quidem ritus ſolemnis erat, vt referunt Cicero *lib. 1. de Oratore, & in oratione pro Flacco*, Seruius *ad Virgil. lib. 2. georgic. & lib. 5. Æneid.* D. Iſidorus *lib. 5. orig. cap. 34.* Boetius *in topicis Cicer.* Coemptio certis ſolemnitatibus peragebatur, & ſeſe in coemendo interrogabant inuicem bis ita, an ſibi mulier materfamilias eſſe velit. Illa reſpondebat, velle: & ita conueniebant in manu; manum enim eleganter latinè dicimus pro poteſtate, nec tam dominium ſignificat, quàm poteſtatem, *l. 48. l. poteſtatis 215. ff. de verb. ſignif.* Libra etiam, & as adhibebantur, & ea ſolemnitate quaſi emebantur coniuges. Virgil. *ibi:*

Teque ſibi generum Thetis emat omnibus vadis.

Fuitque tantæ authoritatis matrimonium hoc, vt vxor ita ducta agnaſceretur hæres, quaſi per adoptionem, atque agnaſcendo viri teſtamentum rumpebat. Vlpianus *in fragm. tit. 22. §. ſui 14.* idem *tit. 23. §. agnaſcitur*; eique ſuccedebat inteſtato defuncto, tanquam ſuus hæres. Idem *it. 6. §. ad liberos 6.* & excludebat patronum; idem *tit. 29. §. 1.* Ideoque cum in familiam viri tranſijſſet, priſtinam conditionem mutabat, & minimam patiebatur capitis diminutionem: idem Vlpianus *tit. 11. §. minima 13. l. 2. §. ſed ſi ipſa 19. ff. ad Tertyl.* quod ſi vir in poteſtate patris erat, nurus loco neptis in ſoceri ſacra tranſibat, Vlpianus *in fragm. tit. 22. §. ſui 14.* cuius matrimonij veſtigia extant in Pandectis *in l. 3. §. hoc autem ſolum, ff. de legat. præſtand.* vbi illa verba, *Vel ſubiectæ iuri eorum perſonæ*; neceſſariò ſunt accipienda de vxore, quæ in manum conuenerat, cum Vlpianus iam expreſſiſſet parentes, & liberos: & *in l. Lucius 14. lege Thais 41. §. Stichus, ff. de fideicom. libert.* vbi refertur vxorem hæreditate mariti ſe abſtinuiſſe; quæ quidem abſtentio tantùm ſuis, & neceſſarijs hæredibus competit, *§. ſui, Inſtit. de hæred. qualit.* Vnde neceſſariò textus illi ſunt intelligendi de matrimonio per coemptionem celebrato. Quæ interpretatio firmari poteſt *ex l. Titia 13. ff. de inofficioſo teſtament.* prout illam expendit & illuſtrat Arias de Meſa *lib. 2. variar. cap. 1. num. 8.* Hæc autem forma contrahendi matrimonium Iuſtiniani temporibus ab vſu receſſit, vt notat Cuiacius ad Vlpianum *d. tit. 9.* quam ob rem credi poteſt *in l. vxorem 15. ff. de ritu nupt. l. ex parte 121. §. 1. ff. de verborum oblig. l. cum quædam 19. ff. de iuriſdictione omnium*, pro eo quod erat ſcriptum, *in manum conuenire*, Tribonianum repoſuiſſe, *in matrimonium conuenire*, vt notarunt Alciatus *lib. 11. parerg. cap. 7.* Tiraquell. *in l. 4. connub. num. 4.*

Etiam in matrimonio vt Sacramento aliqua induxit Eccleſiæ ordinatio, quæ ex natura rei non exigebantur, ſed valde conducunt ad certitudinem, ſanctitatem, & decentiam matrimonij: pauca referam ex his, quæ accuratiſſimè obſeruarunt Authores. Euariſtus *epiſt. 1. ad Epiſcopos Africæ*, relatus *in cap. aliter 3. quæſt. 5.* ex traditione Eccleſiaſtica Patrum, Apoſtolorumque enuntiat, non aliter legitimum eſſe coniugium, quàm ſi à parentibus, & ab his, à quibus cuſtoditur, vxor petatur, à quibus deſponſetur. Secundò, quod legibus dotetur. Tertiò, quod à Sacerdote cum precibus & oblationibus benedicatur. Quartò, quod à paranymphis tradatur. Quintò, quod ſolemniter accipiatur. Sextò, quod ante concubitum biduo, vel triduo vacent orationi. Et nuptiæ, quæ ſic non contrahebantur, non tantùm clandeſtinitatis vitio ſubiectæ erant, ſed quod magis eſt, expoſitæ erant, vt ob defectum probationis coniugalis conſenſus, non reputarentur nuptiæ, ſed fornicatio, vt mihi videtur optimè ſentire Gratianus in fine *dictæ cauſæ 30. quæſt. 5.* quod priùs diſertis verbis dixerat Tertul. *in lib. de pudicitia*, ibi: *Ideo penes nos occultæ quoque coniunctiones, id eſt non priùs apud Eccleſiam profeſſæ, iuxta mœchiam, & fornicationem iudicari periclitantur.* Non dixit, non eſſe prorſus matrimonium, ſed exponi periculo non habendi vt tale: decretum hoc Euariſti immeritò ſuſpectum, & ſuppoſitiuum cenſuit Æneas Robert. *lib. 2. rerum iudic. cap. 17. in alleg. pro Seia*; cum ei fidem faciant vltra caſtigatiſſimas gloſſas Gregorianas, omnes accuratiſſimi Authores congeſti à Præceptore meo D. Franciſco Randoly *in relect. ipſius textus*, & ſingulariter laudat Michael Rouſſelius *lib. 1. hiſtoriæ Pontif. iuriſd. cap. 5. num. 10.* eoque textu tantùm innixus Petrus de Soto *lectione 1. de matrimon.* ante editum canonem Tridentini, ab Eccleſia expoſtulauit, vt matrimonia clandeſtina irrita & inania decerneret; de quo ſub idem tempus quadraginta Doctores dubitarunt, vt tradit Thomas Sanchez *de matrim. lib. 3. diſput. 4. num. 1.* Prædictas ſolemnitates illuſtrabimus *in cap. 2. de ſecundis nupt.* 19 De eiſdẽ ex iure canonico.

Deinde ſciendum eſt, quod licèt ſolemnitates legales matrimonij non ſint obſeruandæ, vt ſubſtantiales actus; tamen cum iuſtæ & licitæ ſunt, debent ſeruari, & iuxta eas matrimonium celebrari, *cap. Raynuntius, de teſtam.* Ibi: *Iure Lombardo*. Sed quia in præſenti caſu diuerſæ erant conſuetudines pro diuerſitate prouinciarum, vbi contrahentes domicilium habebant, quæri poteſt, an ſolemnitas in præſenti caſu præſcripta leges Saxonum, vbi matrimonium celebrabatur, an verò lex Francorum obſeruanda eſſet? Et dicendum eſt, quod quando celebrantes matrimonium ſunt diuerſorum locorum, in quibus dantur diuerſæ leges, aut vigent contrariæ conſuetudines, diſtinguendum eſt, an illæ conſuetudines, ſeu leges diſponant de rebus in celebrandis nuptijs requiſitis, aut de rebus quæ executionem exigunt poſt contractum matrimonium? In primo caſu habenda erit ratio 20 De ſolemnitatibus ſeruandis vel non.

loci vbi matrimonium contrahitur, l. exigere 65. ff. de iudicijs, Petrus Barboſa in l. hæres §. proinde, num. 69. ff. de iudicijs, Chaſſaneus conſil. 7. Robertus 1. ſenteat. cap. 4. quia in quibuslibet actibus ſumenda eſt interpretatio iuxta legem, aut conſuetudinem loci, in quo celebratur, l. ſemper 34. ff. de reg. iur. l. ſi fundus 6. ff. de euict. ibi: Ex conſuetudine eius regionis, in qua negotium geſtum eſt; & leg. quod ſi nolit, §. quia aſſidua, ff. de ædilit. edict. l. licèt 8. l. ancea 19. Cod. de locate. Probant Couarruu. in rubric. de teſtament. 2. part. num. 23. Forner. lib. 1. ſelect. cap. 5. Cuiac. tractat. 3. ad Afric. in l. eum quis 22. ff. de obl. & act. Faber lib. 16. coniect. cap. 6. & 8. & ita teſtamentorum tabulæ aperiendæ ſunt iuxta leges loci, in quo aperiuntur, leg. 2. Cod. quemadmodum teſtamenta: vſuræ æſtimandæ ſunt iuxta conſuetudinem loci, vbi contractus celebratus eſt, l. 1. in princip. l. & in contraria, ff. de vſuris: & honoraria Aduocatis ſunt conſtituenda pro fori conſuetudine, vbi iudicium peragitur, l. 1. ff. de varijs & extraordin. cognit. In ſecundo autem caſu cum quæritur de rebus matrimonij, quæ perſeuerant poſt nuptias, & vtilitatem reſpiciunt amborum contrahentium, vel alterutrius, etiam diſtinguendum eſt, an certum aliquid inter contrahentes placuerit, an verò nihil conuenerit. Primo caſu ſi quid conuentum eſt circa dotis reſtitutionem, donationem propter nuptias, & ſimilia, id probandum eſt, vt docent, & exponunt Cenedus qq. canonic. qu. 21. per totam, Cabedo, & alij congeſti à D. Ioanne de Larrea deciſ. 62. Granat. num. 21. Cancerius 1. par. var. cap. 5. num. 61. Gratianus tom. 1. cap. 9. num. 1. Seſſe de inhibit. cap. 3. §. 11. num. 7. nam quamuis non liceat paciſci contra leges generales, l. iuris gentium 7. §. Prætor, l. ius publicum, ff. de pact. l. pacta quæ, Cod. eodem tit. tamen licet paciſci contra beneficium legis volentibus conceſſum, l. paciſci 32. ff. de pact. l. quæritur, §. ſi venditor, ff. de ædilit. edict. cum liceat renunciare priuilegio in ſui fauorem introducto, l. penult. Cod. de pact. l. ſi iudex, ff. de minor. nec quicquam aliud bonæ fidei magis conueniens eſt, quàm ea quæ inter contrahentes placuerint, ſeruari, l. 1. §. ſi conueniat, ff. depoſiti: & proinde in pactis matrimonialibus, & contra conſuetudines loci, tam circa dotis reſtitutionem, quam circa coniugalem acquæſtum, vtiliter & efficaciter poteſt conueniri, ſeu paciſci. Larrea dicta deciſ. 62. per totam; iſtæ enim leges, ſeu conſuetudines procedunt in ſubſidium, quando ſibi contrahentes non proſpexerint, & ideò prouiſio hominis tollit prouiſionem legis, l. penult. Cod. de pactis conuentis. Quod ſi nihil cautum ſit, aut dictum de his quæ lege, ſeu conſuetudine continentur, regulariter iuxta ea quæ in primo caſu adduximus, cenſetur contractum, vt docuerunt fusè P. Gregor. in præſenti, num. 91. D. Ioan. de Larrea d. deciſ. 62. qui proſequuntur diuerſos caſus, tam circa quæſtum coniugalem, quàm circa reſtitutionem dotis, caſu quo contrahentes habent diuerſum domicilium, & in vtroque diuerſum ius ſeruatur.

21 Traditur ratio decidendi. His ſuppoſitis, vt veram rationem præſentis deciſionis agnoſcamus, ſciendum eſt, varias aſſignari ab Interpretibus. Sannazarius de ſponſalibus fol. 283. rationem huius textus ex eo deducit, quod ſicut per mutationem vitæ, quæ fit per Baptiſmum ad vitam ſpiritualem, non diſſoluuntur coniugia, multò minùs per illam mutationem, quæ fit de gente in gentem. Sed hæc ratio minimè adaptatur præſenti deciſioni, quoniam in eius ſpecie maritus non intendebat matrimonium fuiſſe nullum ob patriæ mutationem, ſed ob defectum ſolennitatis. Quæ Gloſſa in præſenti aliam rationem aſſignat, videlicet quod matrimonium ſolo conſenſu contrahatur, cap. ſufficiat 27. qu. 2. l. nuptias, ff. de reg. iur. cap. cum apud, cap. hoc tua, hoc tit. Ideò interueniente mutuo conſenſu nihil intereſt, quod aliæ ſolemnitates accidentales omittantur; quæ ratio vera eſt, & meritò ab omnibus recipitur. Sed adhuc ſpecialem huius canonis mentem non oſtendit; nam vt ex ſerie conſtat, ſolemnitas non fuit omiſſa; ſiquidem iuxta legem Saxonum matrimonium celebratum fuerat, nec id in præſenti dubitabatur; ſed cum Franci diuerſis vterentur legibus ac Saxones, hæſitabat maritus, an eſſet vera vxor eius, quam duxerat non ſeruatis proprijs legibus. Vnde dicendum eſt, integram rationem huius textus ex eo prouenire, quod cum conſenſus eſſentialiter tantùm deſideretur ad nuptias, & ille in præſenti caſu interceſſiſſet, matrimonium validum, & efficax omninò fuit; immò & iuſtum, & legitimum ex eo; nam cum matrimonium contraheretur in Saxonia, ſecundùm legem Saxoniæ, non verò Franciæ erat celebrandum, iuxta proximè tradita, præcipuè cùm leges, tam Saxoniæ, quàm Galliæ, reſpicerent tantùm ſolemnitatem matrimonij, & dotationem in ipſis nuptijs faciendam, & ita nullo modo audiendus erat maritus ſimile matrimonium impugnans, cum accedente legitimo conſenſu, & iuxta patrias leges, quæ obſeruandæ erant, celebratum fuiſſet.

22 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio adducta, quæ duplicem continet partem. Prima verſatur circa conſuetudinem, vtrum videlicet per eam impedimenta matrimonij, tam illud impedientia, quàm dirimentia, induci poſſint? In qua quæſtinne nunnulli affirmant, eam vim conſuetudinem non obtinere, niſi mixta ſit laicorum, & clericorum, eamque ſcandalum comitetur, quod ex matrimonij contractu aduerſus talem conſuetudinem inito pullularet; tunc enim docent tale matrimonium impediri, & dirimi, non quidem ratione conſuetudinis huiuſcemodi; ſed quòd ſacri canones cum ſcandalo inire coniugia minimè patiantur; quorum ratio eſt, quia ſicut conſuetudo non poteſt reddere habiles ad contrahendum eos, quos ius canonicum inhabiles facit, cap. quod ſuper, in fin. de conſanguin. & affinit. ita nec inhabiles reddere eos, quibus idem ius matrimonium permittit. Ita docuerunt Couarr. Henriquez, & Ludouic. Lopez congeſti à Thoma Sanchez lib. 7. de matrimon. diſput. 4. num. 7. Salas de legibus diſput. 19. quæſt. 97. tractat. 14. ſect. 10. & ita accipiunt præſentem textum de conſuetudine tantùm laicorum, & nullo ſcandalo eam comitante. Alij non exigunt conſuetudinem mixtam, clericorum videlicet & laicorum, ſed tantùm ſcandalo comitatam, arguentes à ſpirituali matrimonio ad carnale, ex cap. cum olim, iuncta gloſſa finali, de clericis coniug. Ita docuerunt in dicto cap. ſuper eo, de cognat. ſpiritual. Gloſſa, Butrius, Præpoſitus, & alij congeſti à Sanchez vbi ſuprà, num. 11. Alij docent conſuetudine introduci poſſe impedimenta impedientia, non verò dirimentia: ita Gloſſa, Gofredus, Innoc. in dicto cap. ſuper eo, & alij relati à Sanchez dict. diſput. 4. num. 10. Sed his ſententijs omiſſis verius dicendum eſt, conſuetudine legitimè præſcripta, iuxta tradita in cap. fin. de conſuetud. impedimenta etiam dirimentia matrimonij induci poſſe, vt probant Sanchez d. diſput. 14. Franciſcus Salernus in d. diſput. de valore matrim. §. 5. num. 16. D. Hieronymus Camargnin eod. tractat. num. 36. & ideò in d. cap. ſuper eo, & ſimilibus, propter conſuetudinem legitimè præſcriptam matrimonium contra eam celebratum nullum fuit. In præſenti autem textu nulla fuerat conſuetudo legitimè præſcripta apud Francos, nec ab Eccleſia approbata, quæ dirimeret matrimonium, ſed tantùm leges aderant præſcribentes ſolennitatem nuptijs, tam in bannis, quàm in dotis conſtitutione. Difficilior eſt alia pars dubitandi rationis, deducta ex legibus, & ſtatutis ſæcularibus, quibus matrimonia non ſolùm prohibentur, verùm & ea contrahentes varijs pœnis plectuntur. Pro cuius ſolutione dicendum eſt, quod cùm matrimonij contractus à Chriſto Domino ita eleuatus ſit ad ſacramentum, vt nullo modo apud fideles celebrari poſſit vt contractus, quin etiam ſit ſacramentum, inde prouenit, vt nullus Princeps ſæcularis, vel eccleſiaſticus, præter Summum Pontificem, poſſit impedimenta matrimonij apponere, vt latè probant Sanchez lib. 3. de matrimon. diſput. 47. num. 12. Baſilius lib. 6. cap. 2. num. 4. Vnde leges, & ſtatuta ſuprà relata, vt iniuſta, & impeditiua matrimonij, improbarunt M. Anton. Eugenius conſil. 18. num. 14. Thomas Sanchez lib. 4. de matrim. diſpat. 23. num. 2. Fontanell. de pactis nuptial. 1. tom. claaſ. 4. gloſ. 2. ex num. 10. Sed cum ea ſtatuta vt iuſta defendant P. Barboſa in dict. leg. 1. 4. part. ex num. 36. Philipp. Paſchal. de viribus patriæ poteſt. part. 2. cap. 15. ex num. 11. Pater Molina de iuſtit. tom. 1. tract. 2. diſpat. 176. Molina de primogenijs, lib. 2. cap. 16. num. 10. dicendum eſt cum Arias à Meſa lib. 3. variar. cap. 35. legibus ſæcularibus poſſe iuuari & firmari ſacros canones, quibus certa matrimonia improbantur, & damnantur: quomodo defendi poſſunt leges noſtræ Hiſpaniæ, in quibus pœnæ apponuntur in contrahentes matrimonia clandeſtina: alia verò ſæcularia ſtatuta, quibus certa matrimonia impediuntur, ea defectu iuriſdictionis nulla eſſe, ex proximè traditis, & latè reſolutis per Salernum & Camargum vbi ſuprà, Dianam 7. part. tractat. 1. reſolut. 23.

Sed

Digitized by Google

23 *Exponitur cap. aliter 30. qu. 5.* Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. aliter* 30. *qu.* 5. in illis verbis, *Legibus dotetur*; vbi Euariſtus inter alia neceſſaria ad matrimonium iuſtè celebrandum, illud exigit, vt vxor iuxta leges dotetur, aliàs non matrimonium, ſed adulterium, ſeù fornicationem eſſe: ergo ſi in præſenti ſpecie non erat vxor dotata iuxta leges Franciæ, matrimonium nullum erat, & per conſequens licitè nobilis Francus aliam vxorem duxit. Quo textu aliqui moti, & *cap. nullum ſine dote fiat confugium, ead. cauſa, & quæſt. cap. conſanguineorum*, 23. *qu.* 4. exiſtimarunt ad ſubſtantiam, eſſentiamque matrimonij dotem deſiderari; ſed contrarium verius eſt, & probatur *ex cap. per veſtras, de donat. inter, l. ſi donationum 22. C. de nuptijs, l. quod ſi nulla, C. de relig.* & probant latè Arias à Meſa *lib.* 2. *variar. cap.* 40. Randoly *in d. cap. aliter, cap.* 8. Nec contrarium probat textus *in dicto cap. aliter*; nam non omnia quæ ibi ab Euariſto recenſentur, ſunt eſſentialia matrimonij; ſed cum Eccleſia ſemper abhorruiſſet matrimonia clandeſtina, ne matrimonium concubinatus putaretur, ideò dotis conſtitutionem, & alias ſolemnitates ibi relatas præſcripſit, vt cognoſceretur, vxorem ita ductam, iuſtam eſſe, non verò concubinam, ne dote non conſtituta concubina crederetur, iuxta illud Planti in Trinummo: *Sororem in concubinatum tibi ſine dote rediiſſe magis, quàm in matrimonium.* Notauit Robertus *lib.* 2. *rerum iudic. cap.* 17. Vnde Nicolaus agens de matrimonio contracto à Lothario cum Vualdrada, *in cap. Lotharius* 31. *quæſt.* 2. hæc adiecit verba: *Primùm diligenti inueſtigatione inquirite, & ſi eundem glorioſum Regem prædictam Vualdradam præmiſſis dotibus, cum teſtibus, ſecundùm legem & ritum, quo nuptiæ celebrari ſolent, per omnia inueneritis*, &c. cuius textus hiſtoriam refert Baronius *anno* 682.

CAPVT II.

[a] Innocentius III. *Exonienſi Epiſcopo.*

PRæterea ij, qui matrimonio contrahendo purè, & ſine omni conditione fidem dederunt, & iuramentum fecerunt, commonendi ſunt, & diligentiùs exhortandi, & omnibus modis inducendi, vt fidem præſtitam, vel iuramentum factum obſeruent, & ſe, ſicut promiſerint, coniungant. Si autem ſe ad inuicem admittere noluerint, ne fortè deterius inde contingat, vt talem ſcilicet ducat quam odio habeat, videtur quod adinſtar eorum, qui ſocietatem iuramento, vel interpoſitione fidei contrahunt, & poſtea eandem ſibi remittunt, hoc poſſit in patientia tolerari.

NOTÆ.

1 a INnocentius III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. capite* 11. ſed malè, cum epiſtolæ Innocentij III. compilatæ tantùm reperiantur in tertia & quarta collectione, nunquam autem in prima; & præpoſtero ordine præſens deciſio compilaretur ante textus ſequentes, qui ſunt Eugenij III. & Alexandri III. qui præceſſerunt Innocentium III. quare Cuiacius legendum exiſtimat, Innocentius II. & ita legiſſe in quodam veteri codice teſtatur: ſed cum poſt Concilium Lateran. *p.* 50. *cap.* 43. legatur, Alexand. III. rectiùs Anton. Auguſtin. *in not. ad* 1. *collectionem*, in præſenti aſſerit authorem huius textus eſſe Alexaudrum III. Bartholomæo Exonienſi Epiſcopo; & eius priorem partem referri *in cap. ſuper eo, de ſent. excomm.* integram autem clauſulam extare poſt Concilium Lateran. *part.* 14. *cap.* 7. De Exonienſi Eccleſia Angliæ nonnulla notaui *in cap.* 1. *de reſcriptis*, textum autem ita tranſcribo ex dicta prima collectione.

COMMENTARIVM.

2 *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Sponſalia de futuro, etiam iuramento firmata, mutuo partium conſenſu diſſoluuntur.* Probat eam textu *in cap. requiſiuit, hoc tit.* Illuſtrant eam vltra congeſtos à Barboſa *hic*, Baſil. *de matrim. lib.* 12. *cap.* 6. Anaſtaſ. Germon. *lib.* 2. *animaduerſ. cap.* 7. Antonius Gubertus Coſtanus *de ſponſ. fol.* 33. *num.* 8. Arellano *lib.* 4. *antinom.* 1. Cuiacius, & Caniſius *in præſenti*: idem Caniſius *in cap. ex litteris, hoc tit.* Zypeus *conſult.* 1. *ad hunc titulum*.

3 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Quoties iuramentum ſeruari poteſt ſine diſpendio ſalutis æternæ, ſeruandum eſt, *cap. debitores*, vbi probaui, *de iureiur.* quod in terminis ſponſalium adeò verum eſt, vt ſi quis cum iuramento promiſerit ſponſalia contrahere, & poſteà ſtatuerit religionem ingredi, debeat priùs iuramentum adimplere, & poſtea ingredi religionem, *cap. commiſſum, hoc tit.* Igitur in præſenti textu cogendi erant ſponſi fidem mutuò datam, & iuramento firmatam adimplere. Augetur primò hæc dubitandi ratio, nam quamuis iuramentum in fauorem partis præſtitum ſit, ad Deum tamen ipſius religio & obligatio refertur, *dicto cap. debitores*, ibi: *Cogendi ſunt Domino reddere iuramenta.* Ergo ſi iuramentum principaliter Deo refertur, quamuis à partibus eius obligatio remittatur, impleri debet. Accedit, nam cum iuramentum validè & efficaciter ab vtraque parte præſtitum eſt, eius relaxatio Romano Pontifici competit, *cap. venerabili* 34. *de elect. cap. quanto* 18. *de iureiur.* ergo in præſenti textu authoritas Pontificis neceſſaria erat, vt ſponſi reſilire poſſent à fide ſibi mutuò data, & iuramento firmata. Tandem facit textus *in cap. ex litteris* 10. *hoc tit.* vbi in eadem ſpecie docetur, ſponſos ipſos monendos eſſe, & omninò eccleſiaſticis cenſuris cogendos matrimonium contrahere, & ſic fidem datam adimplere: ergo quia non licet ſponſis à fide mutuò data reſilire.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, 4 *De ſponſaliorum acceptionibus.*
ſponſaliorum nomen diuerſimodè accipi; nonnunquam vſurpantur ſponſalia pro arrhis, ſymbolis, ſeu muneribus, quæ ſponſus largitur ſponſæ, *l.* 1. *Cod. ſi nuptiæ ex reſcripto, l.* 1. *C. Theodoſ. ſi Rector prouinciæ*: quo modo accipiuntur *lib.* 1. *Regum, cap.* 18. *verſ.* 25. ibi: *Non habet Rex ſponſalia neceſſe*; & *l. penult. Cod. de ſponſ. l. vlt. C. de Epiſcop. & Cleric. l. vlt. C. de ingenuis, & manumiſſ.* docent Couarruu. *de ſponſ.* 1. *par. cap.* 1. *num.* 5. Sanchez *lib.* 1. *de matrimon. diſput.* 1. *num.* 1. Guttierez *eod. tract. cap.* 1. Baſil. *eod. tract. lib.* 12. *cap.* 1. Etiam accipiuntur pro muneribus ſponſalitijs, vt probant Alciatus *lib.* 1. *parerg. cap.* 2. Cuiacius *lib.* 11. *obſeru. cap.* 17. & *ad tit. C. ſi Rector prouinciæ.* De quibus muneribus intelligitur textus *in l. tutor* 13. §. 2. *ff. de adminiſtr. tutor.* non autem de ipſis muneribus accipias textum *in l. cum plures* 12. §. *cum tutor, ff. eodem tit.* nam potiùs accipiendus eſt de muneribus in die natalitio miſſis à tutore nomine pupilli ipſius parentibus, de quibus etiam agitur *in l. ſi vir vxori, de donat. int. l.* 194. *de verb. ſignif.* vt obſeruarunt Briſſonius *lib.* 4. *ſelect. cap.* 3. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 54. Reuardus *lib.* 3. *coniect. cap.* 4. Donell. *lib.* 3. *comm. cap.* 12. vbi Oſualdus *litt.* G. Ludou. Carrio *lib.* 1. *emend. cap.* 12. Larrea *deciſ.* 25. Dorleans *ad Tacit. pag.* 554. Forn. *in d. l.* 194. Plerumque etiam ſponſalia ſumuntur pro matrimonio rato, non conſummato, vt *cap. tertio loco* 23. *de præſumpt. cap.* 2. §. *vlt. de ſponſ. duorum, cap. deſponſatam, cap. coniuges*, 27. *qu.* 2. nam vxor appellatur propriè & ſtrictè illa, quæ cognita eſt, *cap. ex publico, de conuerſ. coniug.* quamuis ſæpiùs ſponſa de præſenti, etſi non cognita, vxor dicatur, vt docent Gratianus *in cap. ſic quippe* 45. §. *ex his*, 27. *qu.* 2. Couarr. 1. *par. de ſponſal. cap.* 1. *num.* 7. qui 2. *p. cap.* 1. *num.* 2. rectè docet, ſponſalia contracta per verba de præſenti, pro matrimonio haberi; idque non tantùm inſpecto iure Pontificio, verùm etiam Ciuili, vt docet Ant. Faber *in iuriſprudent. tit. de nuptijs, princip.* 5. *illat.* 1. Ideòque leges de matrimonio loquentes rectè ad huiuſmodi ſponſalia protrahi, *ex cap. vlt. de frig. cap.* 1. & 2. *de matrim. contract. cap. per tuas* 12. *qui filij ſint legit. l. penult. C. de inceſtis nuptijs*: probant Matienzo *in rubric. tit.* 1. *lib.* 5. *Recopil.*

Recopil. gloſſa 1. num. 18. Guttierez de iurament. 1. part. cap. 51. num. 2. Sanchez de matrim. lib. 1. diſput. 1. num. 4. Vnde excommunicationem latam in Clem. vnica de conſanguin. contra affines, ſeu religioſos matrimonium contrahentes locum habere contra celebrantes ſponſalia de præſenti, reſoluunt plures, quos refert, & ſequitur Sanchez lib. 7. de matrim. diſput. 48. num. 6. non tamen procedere in contrahentes ſponſalia de futuro, rectè docuerunt Tiraquell. poſt leges connub. gloſſ. 2. num. 18. Suarez de cenſur. diſp. 23. ſect. 5. num. 10. Guttierez lib. 1. canon. cap. 22. num. 46. Sanchez lib. 1. de matrim. diſp. 12. quia ſponſa de futuro iuris cenſura vt extranea habetur, l. cum hic 32. §. ſi quis 27. ff. de donan. inter, l. miles 11. §. 7. l. ſi vxor 13. §. Diui 3. §. ſi minor 8. ff. de adult. ideoque non mutat ſuum domicilium, l. ea 32. ff. ad municip. l. penult. §. Iulianus, ff. quod falſo tut. iunctis l. cum fuerit 15. de condit. & demonſtrat. leg. vlt. Cod. de incolis, lib. 10. l. 70. Tauri. Inde etiam Inquiſitores, qui vt priuati iudices procedunt contra celebrantes binas nuptias, non poſſunt procedere contra celebrantes ſponſalia de futuro poſt matrimonium celebratum, quia deficit ratio abuſus Sacramenti. Souſa in aphor. lib. 1. cap. 35. num. 6. Aloyſius Riccius in praxi, reſol. 373. Tranſmiera lib. 1. de polyg. qu. 3. in fine, etſi contrarium teneat Carena 2. p. tit. 5. §. 6. & 7. fol. 126. Similiter deciſionem textus in cap. 3. verſ. Nec ille, de ſent. excomm. protrahendam eſſe ad ſponſum de præſenti, docuerunt Sanchez dicta diſp. 1. num. 6. Guttierez de matrim. cap. 1. num. 13. Suarez de cenſuris diſp. 22. ſect. 1. Farinacius in praxi, tom. 3. quæſt. 121. num. 73. Hæc autem doctrina locum non habet cum lex vltra matrimonium copulam exigit, veluti in ſpecie legis 55. Tauri, quæ eſt lex 29. tit. 3. lib. 5. Recopil. quæ dum perhibet mulierem ſine licentia viri contrahere, ad ſponſam de præſenti non eſt protrahenda, vt docent Couarr. de matrim. 2. part. cap. 7. §. 1. num. 4. Guttierez de iuram. 1. part. cap. 1. num. 58. Ioannes Faber in l. fine 5. Cod. de bonis quæ lib. Tiraquell. poſt leges connub. gloſſ. 2. num. 22. Solorzanus tom. 2. lib. 2. de iure Ind. cap. 20. qui plura de ſponſa de præſenti, & quando pro vxore habeatur, cumulauit, etſi contrarium probet Gomez in l. 47. Tauri, num. 2. Similiter in ea ſpecie legum 1. tit. 3. lib. 3. fori, & 2. tit. 9. lib. 5. Recopil. quæ circa lucra conſtante matrimonio facta inter coniuges communicanda loquuntur, procedunt tantùm in matrimonio, vt docet Matienzo dicta gloſſ. 1. num. 41. Azeuedus in dict. l. 2. num. 14. Gamma deciſ. 357. vbi plures refert, Flores de Mena Morquecho lib. 2. de diuiſ. bonor. cap. 11. num. 3. Garzia de coniug. acquæſt. à num. 52. Similiter cum ſtatuto cauetur, vt vxore abſque liberis decedente vir dotem lucretur, id ex vi pacti contingit, vt in l. ſi ab hoſtibus, §. vlt. ff. ſolut. matr. vbi Barb. num. 1. l. penult. §. vlt. ff. quod falſo tutore, l. 1. in princip. ff. de dote præleg. in quibus caſibus ſi ſponſa de præſenti nondum cognita mortua ſit, verius eſt virum nihil lucraturum, cum ex mente ſtatuti, vel pacti congreſſus coniugalis requiratur. Sanchez d. diſput. 1. num. 5. Guttierez de matrim. cap. 1. num. 12. Tandem ſciendum eſt, etiam ſponſam de futuro vxorem aliquando appellari, & è contra anticipatè, vt etiam hæreditas dicitur in l. quæſitum 91. §. ſi mihi, ff. de leg. 1. pro ſpe futuræ ſucceſſionis, vt notant Accurſius ibi, Cuiac. lib. 25. obſeruat. c. 40. & iure ciuili ſponſa dum primùm ducebatur in domum ſponſi, vxor vocabatur, l. cum in ſe 6. C. de donat. ante nupt. l. 2. ff. de his quibus vt indign. Anton. Hothomanus de ritu nupt. cap. 19. idcircò apud Romanos nullum nuptiarum maius argumentum erat, quàm deductio in domum, vt ait Connanus lib. 8. comment. cap. 2. num. 2. vnde vxorem ducere, ſignificat matrimonium contrahere; qua de cauſa conditio nuptiarum legato adiecta, ſtatim adimpletur, cum vxor ducta eſt, l. cum fuerit 15. ff. de condit. & demonſtr. iuncto Fabro in iuriſp. tit. 9. princip. 5. illat. 2.

5 Sponſaliū genuina acceptio. Tandem ſponſalia propriùs & frequentiùs accipiuntur pro futuris nuptijs promiſſione factis; olim enim qui ducturus erat vxorem, ab eo vnde deducenda erat, ſtipulabatur, eam in matrimonium ducturum; qui daturus erat, pater, vel frater (vt dicemus in cap. 1. de deſponſ. impub.) itidem ſpondebat, l. 2. ff. de ſponſ. vbi per veteres, Latinos intelligit Germon. lib. 2. animadu. cap. 7. quemadmodum Varro ſcribit lib. 5. de ling. Latin. & ex veteri Conſulto Sulpitia refert Gellius lib. 4. noct. cap. 4. in hæc verba: *Qui vxorem ducturus erat, ab eo vnde ducenda erat, ſtipulabatur, eam in matrimonium ductum iri.* Satis diſertè formulam huius ſponſionis expreſſit Plautus in Trinummo.

——— ſpondeu' ergo
Tuam natam vxorem mihi? CH. *Spondeo, & mille auri*
Philippum dotis. LY. *Dotem nihil moror.* CA. *Si illa tibi placet,*
Placenda dos quoque eſt, quam dat tibi. CH. *Poſtremò quod vis?*
Non duces, niſi illud quod non vis, feras. CA. *Ius hic orat.* LY. *Impetrauit*
Te aduocato atque arbitro; iſtac lege filiam tuam ſpondes mihi
Vxorem dari? CH. *Spondeo.* CA. *Et ego ſpondeo idem hoc.*

Et alijs in locis congeſtis à Fungero in etymol. verbo Spondeo, Briſſon. de formul. lib. 6. pag. 543. & ab hac formula contractus, ſponſalia nomen acceperunt, l. 2. & 3. ff. hoc tit. Illuſtrant Henric. Bocetus tom. 1. claſſe 1. diſput. 8. & 9. Briſſonius lib. ſingul. de ritu nupt. cap. 1. Anton. Hothoman. eodem tract. cap. 1. Connanus lib. 8. comment. c. 2. Treutlerus volum. 2. ſelect. diſp. 6. theſi 1. Roſinus lib. 5. antiquit. cap. 73. Randoly in cap. aliter, 30. quæſt. 5. cap. 3. Gibalinus lib. 4. de vſuris, cap. 5. art. 1. Germon. 2. animadu. cap. 7. Cuiac. lib. 16. obſeruat. cap. 33. Solebant autem ſponſalia à Iureconſultis concipi. Concius apud Ouid. ibi:

Te mihi compoſitis, ſi quid tamen egimus arte,
Adſtrinxit verbis ingenioſus amor.
Dictatis ab eo feci ſponſalia verbis,
Conſultoque fui iuris amore vafer.

Nam ſtipulationi contrahendæ Iuriſperiti adhibebantur, qui ſolemnia verba conciperent, ne contrahentes errarent, vt ex Cicerone probant Iacob. Cuiacius in l. 1. Cod. de contrahenda ſtipul. Briſſonius lib. 6. de formulis, in principio, Olanus lib. 7. Paralipom. cap. 1. & 2. & ideo Iuriconſulti ſponſalibus contrahendis adhibebantur, quia certis, ac ſtatis verborum formulis celebrabantur, quas referunt Briſſonius d. lib. 6. de formulis, P. Gregor. lib. 8. ſyntag. cap. 2. etiam in tabulas vtplurimùm ſponſalitiæ conuentiones referebantur, ex quo illud Iuuenalis ſatyr. 6.

Si tibi legitimis pactam, iunctamque tabellis,
Non es amaturus.

Tertul. lib. de veland. virginibus, ibi: *Hæ ſunt tabellæ priores naturalium ſponſaliorum, & nuptiarum;* illæque à teſtibus obſignari ſolebant, iuxta eundem Iuuenalem, ibi: *Veniet cum ſignatoribus auſpex.* Apuleium apol. 2. Dixi vtplurimùm, quia interdum nullum ea de re inſtrumentum conficiebatur, & nuda teſtatio ſufficiebat, l. 7. ff. de ſponſ. In hac tamen forma ſponſaliorum ſecundum locum obtinebat ſponſio, ſeu ſtipulatio; ſiquidem ea accedebat pactis conuentis, l. 7. §. quod, ff. de pactis, l. Titia 134. §. vlt. ff. de verb. obl. Primùm enim inter eos, de quorum nuptijs agebatur, de nuptiarum conditionibus, & legibus conueniebat, hoc eſt de dote & donatione propter nuptias, & arrhis ſponſalitijs. Hæc conuentio, ſi ſine ſtipulatione fiebat, pacta mulier dicebatur, ſeu deſtinata; ſi in ea ampliùs ſtipulatione addebatur, ſponſa. Mulieris pactæ meminerunt Iuuenal. ſatyr. 6.

Si tibi legitimis pactam, iunctamque tabellis.

Cicero 5. ad Atticum, ibi: *Nec dubitat cuius filio pacta eſt Artbanaldis filia.* Tacitus lib. 12. ibi: *Pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium iam fama, iam amore illicito firmabatur, necdum celebrare ſolemnia nuptiarum audebant.* Ouidius in epiſt. Hygripices:

——— Nec pacta marito
Intraui thalamos, matre parante nouos.

Seneca in Octauio, act. 1. ſcena 3.

Geuitamque fratre coniugem captam ſibi.

Vbi pro captam, reponit pactam, eruditè D. Ioannes Ramos in l. deprecatio, num. 52. ad l. Rhodiam de iact. Virgil. lib. 14. Æneid.

Quid ſoceros legere, & gemmis abducere pactas.

L. 2. C. hoc tit. l. ſi cum ante, C. de donat. ante nupt. Hanc verò pactam ſponſam non eſſe ſtatim tradendam, ait Auguſt. in cap. 39. 27. qu. 2. Vxoris deſtinatæ meminerunt Suetonius in Iulio. *Sibi eæ filiam eius in matrimonium petijt, Fauſto Syllæ deſtinatam.* Plinius epiſt. 3. ibi: *Iam deſtinata erat egregio iuueni, iam electus nuptiarum dies.* Arnobius aduerſus Gentes, ibi: *Aduersùs virgines iam deſtinatas, iam deſponſatas rapuit.* Licèt aliquando deſtinata puella

etiam

Digitized by Google

etiam appellaretur, quæ ſine vlla conuentione inter viuos deſpondebatur, *l. dotis 7. §. 1. ff. de iure dot. l. vlt. §. vlt. ff. de diuortijs*; & Iuriſconſulti ſubtiliùs etiam pactas à deſtinatis diſtinxerunt; nam deſtinatarum verbum propriè ad eas, quæ non inter viuos pactæ, ſed teſtamento patris deſignatæ, & nominatæ fuerant, reſtinxerunt, vt *in l. non eſt 66. ff. de ritu nupt.* ibi: *Non deſponſam à patre, nec teſtamento deſtinatam*. Cuius conſuetudinis exemplum extat *in l. ſi patris 6. C. de interdict. matrim. l. pater 101. ff. de condit. & demonſtrat.* In quo ſanè ſenſu accipi omninò debet diſcrimen adhibitum inter puellam à patre deſtinatam, vel teſtamento denominatam, *in l. qui pupillam 7. in princip. ff. ad l. Iul. de adult.* à quo textu verbum *denominatam*, tamquam gloſſema reijcit Othomanus *de ritu nupt. cap. 3. & lib. 5. obſeru. cap. 17.* ex qua lege legendum puto *in l. tutor 36. de ritu nupt.* ita: *Ni à patre deſponſa, deſtinataue nominata conditione nuptijs obſequutum fuerit*; etſi paulò aliter textum emendent Hothoman. *vbi ſuprà.* Cuiac. *lib. 26. obſeru. cap. 33.* Etiam deſponſæ dici ſolitæ ſunt non ſolùm promiſſæ per ſtipulationem, verùm & quæ nuda conuentione pactæ fuerant, poſtquam receptum fuit, vt ſponſalia etiam ſine ſtipulatione, ac proinde etiam per internuntium, aut epiſtolam inter abſentes contraherentur, *l. 4. l. 5. l. vlt. ff. hoc tit. l. 2. & 4. C. eod.* Illuſtrant latè Franciſcus Hothomanus *de ritu nupt. cap. 3. per totum.* Puella etiam ſperata dicebatur, quæ iam petita, ſed nondum promiſſa erat; quò pertinet ſperati matrimonij mentio, *in l. pen. verſ. Hic illud, ff. hoc tit. l. ſi legibus, C. de Epiſcop. aud.* Vxor promiſſa dicebatur interpoſita iam ſtipulatione; nam puella nuptura viro promittebatur à patre, fratre, vel tutore. Alciatus *lib. 1. parerg. cap. 2.* Anton. Hothomanus *de ritu nupt. cap. 1.* & Briſſonius *in princ. de ritu nupt.* docet, quod is, qui puellam petebat, deſpondere dicebatur; à quo verò petebat, ſpondere. Sed verendum eſt, ne fallatur; nam vt rectè obſeruant Cuiac. *lib. 16. obſeru. cap. 33. & ad tit. C. de ſponſal.* Hothoman. *dicto cap. 3.* verbum *deſpondere*, & ad patrem accommodatur, *l. inter 36. l. non eſt 66. ff. de ritu nupt. l. Titio 144. ff. de verb. obligat.* & deſpondere dicuntur inuicem per ſe, qui conueniunt de nuptijs futuris inter ſe, *l. ſi quis 60. §. quamuis, ff. de ritu nupt. l. cum hic ſtatus 32. §. vlt. ff. de donat. inter, l. 4. ff. de ſponſal.* propriè autem, & ſtrictè qui poſcit, mentionem facere dicitur; qui reſpondet, repromittere, ſiue tantùm promittere, vt apud Plautum *in Aulul.*

Credo Ædepol, vbi mentionem ego fecero de filio,
Mihi vt deſpondeat, derideri ſeſe à me creditur.

Vtique huius ſtipulationis duæ partes ſunt; mentio, & repromiſſio, quas ea de cauſa in ſponſalium diffinitione ambas ponit ingenioſè & peritè Florentinus I. C. *in l. 1. ff. hoc titulo*, ibi: *Sponſalia ſunt mentio & repromiſſio futurarum nuptiarum.* Obſeruauit Ianus Guillelmus in Aulularijs quæſtionibus, *cap. 2. tom. 3. theſauri crit. fol. 345.*

5 Sponſalium diffinitio. Definiuntur autem ſponſalia *in l. 1. hoc titulo, cap. noſtrates 30. qu. 5.* vt ſint *Mentio, ſeu repromiſſio futurarum nuptiarum*; quæquidem definitio oſtendit tantò diſtare ſponſalia à nuptijs, quantò ſpes diſtat à re ipſa, vt ait Cuiac. *in recitationibus ad tit. C. de ſponſalibus*; nam ſponſaliam ſpem futurarum nuptiarum appellant, *l. ſi vxor 13. §. 1. de adult.* Vnde ſponſus dicitur, qui nuptias quidem contrahere promiſit, ſed nondum maritus eſt, *l. 1. verſ. Et quæſtio, ff. pro dote*: & olim ferè ſemper ſponſalia nuptias præcedebant, tum vt parentes ſuum nuptijs, vt ritè fierent, conſenſum accommodarent, à quibus ſponſi ſtipulari ſibi vxores, ſpondereque ſolebant, *l. 2. ff. hoc titulo*: tum vt has inter moras nuptiarum maritus vxorem eligens, non dotem, non pulchritudinem conſideraret, ſed mores, quibus perpetuò vſurus erat, vt tradit Plutarch. *in præcept. connub.* Ex quibus ſatis colligitur, inter ſponſalia & nuptias non ſolùm dari in re diſcrimen, ſed etiam in tempore interuallum eſſe, vt docet Hothomanus *diſputat. de ſponſalibus, cap. 7. in princip.* qui leui ductus fundamento perperam oſtendit contra noſtros Pontificios, ſponſalia non niſi per verba de futuro conſtitui poſſe, per verba verò de præſenti non poſſe; nam tunc ſponſalia non ſunt, niſi cum hoc ex promiſſione futuræ præſtationis conſtat, *d. l. 1.* Nec etiam matrimonium, quia hoc non verbo, ſed ſolemni deductione in domum contrahitur; *d. l. cum inter*: quæ Hothoman. ratio etſi vera eſſe poſſit, attento iure ciuili, iure verò Pontificio inſpecto nihil euincit. Deinde ſciendum eſt, ex hac ſtipulatione, qua olim ſponſalia perficiebantur, actionem dari ex ſponſu in id, quod vxorem accipi, vel dari intererat. Cuiacius *vbi ſuprà*, Duarenus *in rubric. ff. ſolut. matrimon. & ad tit. de ſponſal. cap. 4.* Hothoman. *eodem tract. cap. 4.* Briſſonius *de V. S. verbo ſponſalio.* Sed quia ex ſponſu actio exoleuit, vt refert Gellius *lib. 4. noctium, cap. 4.* hodie pro ſponſione futurarum nuptiarum nulla actio competit, immò iure ciuili permiſſum eſt ſponſæ impunè renuntiare ſponſalibus, *l. 1. C. de ſponſ.* præterquam ſi arrhæ interueniant, quæ duplicatæ à renunciante reſtituuntur, *l. fin. C. eodem tit.* dicemus infrà *in cap. gemma*. Cæterùm qui ſponſalia contraxerunt, coercitionibus eccleſiaſticis promiſſum adimplere, nuptiaſque celebrare coguntur, *cap. 1. de ſponſ. duorum, cap. ex litteris, cap. ſicut. capite ſi inter, de ſponſal. cap. quemadmodum, de iureiurand.* quæ obligatio implendi ſponſalia oritur ab intrinſeco ratione præcepti naturalis obligantis ad fidem ſeruandam. Quare ſponſalia adimplenda eſſe ſub culpa lethali, nulla data excuſationis iuſta cauſa, docetur *in cap. deſponſatas, cap. de coniugali, 27. quæſt. 2.* quoniam in re ſeria, & ſpirituali Chriſtianæ Religionis alumnis fidem datam fallere non licet, *capite iuramenti 22. quæſt. 5. cap. 1. de pact.* Accedit, quia omnis contractus obligat ex iuſtitia ſub peccato mortali; contractus verò ſponſaliorum efficacem continet obligationem reciprocam, *Facio vt facias*. Ergo obligabit ex iuſtitia, vt docuerunt D. Thomas *in 4. diſtinct. 27. qu. 2. art. 1. & 2.* & relati à Corduba *in ſumma, lib. 1. quæſt. 13.* Molina *de iuſtitia, tom. 2. tract. 2. diſput. 271.* Couarr. *in 4. 1. part. cap. 4. in princip. num. 2.* Sarmiento *lib. 1. ſelect. cap. 5. num. 3.* Guttierez *de iuram. 1. p. cap. 51. num. 5.* Borell. *tom. 3. deciſ. fol. 300.* & Iudicem ſæcularem poſſe compellere ipſos contrahentes ad celebrandum matrimonium, & ſimiliter ad reſtitutionem damni emergentis, reſoluunt Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 236.* Sanch. *lib. 1. de matrim. diſp. 29. num. 9.* Olea *de ceſſione iur. tit. 5. qu. 8. num. 12.* Tondutus *tom. 1. reſol. cap. 16. num. 2.* & hoc caſu, poſſe ſponſos præciſè cogi ad factum, probat Germon. *lib. 2. anim. cap. 3.* etſi aliàs promittens factum, tantùm teneatur ad intereſſe, *l. 72. §. Celſus, de verb. oblig.* Quod ſi quæras, quando ille, qui promiſit aliquam in vxorem ſe ducturum, teneatur promiſſionem adimplere, dum in contractu dies adiecta non eſt? In hac quæſtione plures putarunt, ſtatim eſſe implendam promiſſionem, cum primùm promittens implere poteſt, ex regula legis *in omnibus, ff. de reg. iur. l. eum qui, §. quotiens, ff. de verb. oblig.* vt etiam contingit in voto religionis, Syluester *in ſumma, verbo Votum 2. qu. 5.* Sed adhuc dicendum eſt, quod ſi in ſponſalibus dies adiecta non ſit, quamuis ſtatim oriatur eius obligatio; tamen eam implere in foro interiori, niſi altera parte requirente, ſponſus alter non tenetur, quo caſu tenebitur proculdubio ſtatim implere, ſi aliàs non habeat iuſtam excuſationem. Ratio eſt, quoniam in omni obligatione abſque diei præfixione facta requiſitus ſolùm tenetur ſoluere, *l. debitores, C. de pignor.* & ita licèt obligatio in ſponſalibus ſtatim oriatur, ex dicta lege *in omnibus*, tamen vt adimpleatur promiſſio, præcedere debet alterius ſponſi petitio.

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis prouenit ex eo, quia cum ſponſalia de futuro iuxta alios contractus in futurum celebratos regulari debeant, illorumque ea ſit natura, vt ſicut conſenſu contrahuntur, diſſenſu diſſoluantur, *l. ab emptione 59. ff. de pactis, l. ſocietatem 4. l. ſi conuenerit 14. l. verum 64. §. ſocietas, ff. pro ſocio, l. 1. ff. quando liceat ab emptione*; quæ omnia confirmantur ex generali regula, qua docetur, nihil tam naturale eſſe, quàm eo genere quicquid diſſolui, quod colligatum eſt, *l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur. cap. 1. eod. tit. cap. omnis 27. quæſt. 2.* ideò ſponſalia, quæ mutuo conſenſu contrahuntur, contrario diſſenſu diſſoluuntur. Et licèt matrimonium à contractu incipiat, tamen cum eleuatum ſit ad eſſe Sacramenti, contraria voluntate diſſolui non poteſt, *cap. ſuper eo, de eo qui cognouit conſanguin.* docent Brunellus *de ſponſ. concluſ. 9. num. 2.* Nauarrus *in manuali, cap. 22. num. 13.* nec rectè gloſſa *hic*; *ſchol. fin.* docet, textum hunc procedere ex tolerantia, & diſpenſatione Eccleſiæ; procedit enim iuxta iuris principia proximè relata; & illa verba, *Ne deterius inde contingat*, non debent accipi comparatiuè ad malum, quod ſequi poſſet, ſi non daretur licentia diſcedendi; ſed comparatiuè

6 Traditur ratio decidendi.

tiuè ad bonum, quod daretur ex celebratione & perfectione matrimonij: quaſi dicat Pontifex, monendi ſunt ſponſi, vt promiſſum adimpleant. Hoc enim bonum eſſe conſtat ex eo, quod docetur *in cap. 1. de pactis*, ibi: *Pacta cuſtodiantur*. Si autem noluerint, tolerandi ſunt, ne maius malum ſequatur, quàm eſſet bonum quod ex nuptijs ſequeretur. Ex hac etiam differentia matrimonij, & ſponſalium quoad eorum diſſolutionem infertur, quod licet ſententia lata in cauſa matrimonij nunquam tranſeat in rem iudicatam, *cap. lator, cap. conſanguinei, de re iudic.* quia voluntas partium vinculo ſacramenti præiudicare non poteſt, *cap. fin. de tranſact. d. cap. ſuper eo*; attamen ſententia lata contra ſponſalia de futuro tranſit in rem iudicatam, & non poteſt retractari, quia ſicut ex conſenſu partium expreſſo poterant diſſolui, etiam ex conſenſu tacito diſſolui poſſunt, *ex l. 3. ff. de rebus creditis*; & conſenſus tacitus præſumitur, vt ſententia tranſeat in rem iudicatam, *cap. quoad conſult. de re iudic. l. ab eo, C. quomodo, & quando*. Ampliatur præſens aſſertio, vt procedat non ſolùm in promiſſione ſimplici, ſed etiam in promiſſione iuramento firmata, vt docetur in præſenti textu, iuncta integra ſupra relata, *in cap. requiſiuit, hoc tit.* quia ſemper iuramentum regulatur iuxta naturam actus, cui accedit, *l. fin. C. de non num. pecun.* nam licet verum ſit, per religionem iuriſiurandi actus aliàs inualidos, validos reddi, vt dixi *in cap. cum contingat, de iureiur.* hoc procedit quando adhibetur ad valorem actus aliàs inualidi, in cuius obſeruantia nullum verſatur peccatum, iuxta textus ita intelligendos *in cap. 1. cap. debitores, cap. cum contingat, de iureiur. cap. quamuis pactum, de pact. in 6.* Si verò adhibetur citra validitatem actus, qui aliàs ſui natura validus eſt, tunc ſequitur naturam actus, cui adhæret, *l. fin. C. de non num. pecun. cap. quemadmodum, de iureiur.* Vnde cum in ſpecie huius textus ſponſalium actus validus ſit, & iuramentum tantùm ad maiorem firmitatem ſit adiectum, debet ſequi actus naturam.

8 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam iuramentum ſemper eſt adimplendum, dum non ſequitur diſpendium ſalutis æternæ, quando durat eius obligatio: at in præſenti caſu per diſſenſum contrahentium ceſſat iuramenti obligatio, & ſic non eſt vlla obligatio, quæ adimpleatur. Nec obſtat primum augmentum difficultatis, nam quod in eo expendebamus, procedit quando iuramentum ordinatur principaliter in Dei honorem, ſecus verò ſi reſpiciat vtilitatem partis, & bonum contrahentium; quia tunc Deus illud acceptat in commodum hominis, ac proinde homine remittente, Deus etiam remittit. Eodem modo ſatisfaciendum eſt textui *in d. cap. per Venerabilem*; nam licet cum iuramentum ex vtraque parte licitum & permanens eſt, eius relaxatio fieri debeat à Pontifice, tamen eum præſtitum eſt in vtilitatem tantùm & fauorem partis, ab ipſa parte remitti poteſt. Nec tandem obſtant textus *in cap. ex litteris, cap. requiſiuit, hoc tit.* nam reſpondetur ex mente Abbatis *num. 4.* quod præſens textus procedit, quando vterque ex contrahentibus ſimul à promiſſa fide recedit: at verò textus *in dicto cap. ex litteris, & in dicto cap. requiſiuit*, procedunt, quando vnus ex ſponſis recedere vult, altero inuito; quo caſu ſponſalia non diſſoluuntur, quoniam cum vtriuſque voluntate contrahantur, vtriuſque voluntate contrahantur, vtriuſque voluntate diſſolui debent, iuxta noſtrum textum: quem intellectum Abbatis ſequitur Germonius *lib. 2. animadu. cap. 7.* quod etiam in cæteris omnibus contractibus procedit, in quibus niſi vtriuſque concurrat voluntas, non diſſoluitur contractus; & vno petente, compellitur alter adimplere, vt in contractu ſocietatis, de quo loquitur, & probatur *in l. actiones 66.* cum ſuis §§. *ff. pro ſocio*. Sed difficile eſt ad concordiam reducere verba illa inter ſe pugnantia, videlicet textum *in dicto cap. ex literis* & *in dicto cap. requiſiuit*; nam *in dict. cap. ex litteris*, probatur quod ſi ſponſalia iurata ſint, compellendus eſt qui renuit adimplere per cenſuram eccleſiaſticam: at verò *in d. cap. requiſiuit*, è conuerſo probatur, quod etiam quando ſponſalia iurata ſunt, non eſt compellendus, ſed monendus, cum matrimonia ſpontanea eſſe debeant, aliàs enim infelices ſolent exitus habere. De quorum iurium concordia agunt Couarr. *in 4. 1. par. cap. 5.* Germonius *lib. 2. animadu. cap. 5.* Sarmiento *lib. 2. ſelect. cap. 5. à num.* 2. In qua difficultate ſentire videtur D. Thomas *in 4. diſt. 27. quæſt. 2. artic. 1. ad* 2. neminem eſſe cogendum contrahere, ſed ſi monitus non acquieſcat, relinquendum eſſe, & nequaquam excommunicandum; nam cum excommunicationis metus ſit cadens in virum conſtantem, contrahens matrimonium inuitus, & per excommunicationem coactus, nulliter contraheret. Sequitur Germonius *de ſacr. immunit. lib. 3. cap.* 21. *num.* 86. Manuel Rodriguez *lib. 1. ſum. cap. 244. num. 1.* Alij verò dicunt, cogendum eſſe quando ſponſalia iurata ſunt, vt *in dicto cap. ex litteris*, vbi rationem reddit textus, cur ſit cogendus, ibi: *Quia contra iuramentum venire periculoſum eſt*. Hanc ſententiam amplectitur P. Gregor. 2. *part. ſyntagm. lib. 8. cap. 2. num.* 8. Seraphinus *de priuileg. iuramenti, priuileg.* 138. *num.* 2. Sed ego puto, non eſſe diſcrimen conſtituendum in ſponſalibus, ſiue iuratis, ſiue non. Semper namque ſponſus compellendus eſt adimplere promiſſum: ita tamen vt ſit priùs admonendus, & ſi renuat, per cenſuram cogendus ſit, niſi quando alijs ex circumſtantijs iudex prudenter arbitretur, grauia mala timeri, & ſcandala; & ita dum textus *in dicto cap. ex litteris*, docet cogendum eſſe, debet intelligi, non obſtante cauſa rationabili: textus verò *in d. cap. requiſiuit*, dum docet non eſſe cogendum, intelligi debet quando iuſta cauſa adſit, quaſi *in d. cap. ex litteris*, proponatur regula, & *in d. cap. requiſiuit*, exceptio regulæ. Vel poteſt exponi textus *in d. cap. requiſiuit*, in illis verbis, *monenda eſt potius quam cogenda*, id eſt priùs monenda. Eſt ergo generaliter ſtatuendum ſponſum, renuentem compellendum eſſe adimplere: primò quia iudex tenetur ex officio compellere ad reddendum vnicuique quod ſuum eſt: ſed contrahens ſponſalia tenetur ex officio fidem ſeruare: ergo ad id cogi debet, etiamſi promiſſio non ſit iurata; nam ſemper eſt verum dicere, ſiue ſponſalia ſint iurata, ſiue non, ſponſum non adimplentem peccare contra iuſtitiam; Eccleſia enim non ſolùm iurantem, verùm & ſimpliciter promittentem compellit adimplere promiſſionem, *cap. iuramenti 22. quæſt. 5.* probaui latè *in cap. 1. de pact.* Nec intereſt, quod *in d. cap. ex litteris*, ad coactionem iuramentum expendatur, quia id non refertur ex eo, quod deficiente iuramento non eſſet ſponſus compellendus, ſed ſolùm narratur facti ſpecies. Quando verò adeſt iuſta cauſa diſcedendi à ſponſalibus, rectè dicimus, ſponſum non eſſe cogendum, quia Eccleſia ſemper conſueuit minus malum permittere ad maius vitandum; & maius malum eſt cogere ad matrimonium contrahendum cum ſcandalo, aut perpetuo odio, quàm ſponſaliorum fidem frangere, vt docuerunt Couarr. *in 4. 1. p. cap. 4. in princip. num.* 3. & relati à Gutier. *de iuram. confirm. 2. part. cap. 51. num. 4.* & *lib. 1. canonic. cap.* 18. Sanch. *de matrim. lib. 1. diſput. 29. n. 4.* Et ſi adhuc inſtes, eum qui cenſuris Eccleſiæ coactus contrahit matrimonium, non ſponte, ſed inuitum illud celebrare, & per conſequens matrimonium nullum eſſe. Reſpondeo huiuſmodi coactionem iuſtam eſſe, & matrimonium tantùm nullum reddi per iniuſtam coactionem celebratum, vt docuerunt Sanch. vbi ſuprà, Luna, & Arellan. *lib. 4.* & latiùs dicemus *in cap. cum locum, hoc tit.*

CAPVT III.

a Eugenius III. *Presbytero Æſculapio*.

IVuenis ille, qui puellam nondum b ſeptennem duxit, quamuis ætas c repugnet, ex humana tamen fragilitate forſitan tentauit, quod complere non potuit. Quia igitur in ijs, quæ dubia ſunt, quod certius æſtimamus, tenere d debemus; cum propter honeſtatem Eccleſiæ, quia ipſa coniux ipſius fuiſſe dicitur; tum propter prædictam dubitationem, mandamus tibi, vt conſobrinam ipſius puellæ, quam poſtmodum duxit, ab eo diuidas.

NOTÆ

N O T Æ.

1 a *EVgenius Papa.*] Ita legitur in hac ſexta compilatione, in prima autem, *ſub hoc titul. cap.* 18. legitur Eugenius III. presbytero Æſculapio: poſt Concil. verò Later. *part.* 12. *cap.* 8. *pro presbytero*, ponitur *Epiſcopo*, & rectè, cùm cognitio cauſarum matrimonialium (vt præſens erat) ad Epiſcopum ſpectet, *c. accedentibus*, *de priuil.* probaui *in c.* 1. *vt lite non conteſt.* Rectè etiam legitur Eugenius III. nam ille præceſſit Alexandrum III. ſequentis textus authorem. De eo egi *in capit.* 2. *de iudicijs*.

2 b *Nondum ſeptennem.*] Et ita cum ea matrimonium ſubſiſtere non potuit, cùm ad illum contrahendum deſiderentur duodecim anni in fœminis, quatuordecim in viris, *c. continebatur*, vbi dicemus, *de deſponſ. impub.* Nec etiam ſponſalia dari poterant, cùm ad ea contrahenda ſeptem anni exigantur, *c. litteras*, *c. acceſſit*, *cap. duo*, *c. ad diſſoluendum*, *de deſponſ. impub.* Vnde cùm ex ſponſalibus nullis ob defectum ætatis non oriatur impedimentum publicæ honeſtatis, *d. c. litteras*, *d. c. acceſſit*, meritò textus iſte difficilis viſus eſt iuris Interpretibus, & repetentibus hic; ſiquidem in eo Eugenius decidit, ob impedimentum publicæ honeſtatis non poſſe eum, qui nondum ſeptennem puellam deſponſauit, eius conſobrinam in vxorem ducere: quam difficultatem vt ipſi diſſoluant, varia adduxerunt, vt conſtat ex adductis à P. Gregorio *in præſenti*. Soto *in* 4. *diſtinct.* 41. *quæſt. vnic. artic.* 2. Sanchez *de matrimon. lib.* 7. *diſputat.* 64. Cenedo *ad Decretales collect.* 19. *num.* 4. Germon. *lib.* 2. *animadu. c.* 6. Baſilio *lib.* 2. *de matrimon. cap.* 12. *à num.* 9. Quibus omiſſis, vt veram huius textus interpretationem aſſignemus, priùs eius caſus repetendus eſt, qui ita contigit. Iuuenis ſibi nondum ſeptennem puellam deſponſauit per verba de futuro, eamque in domum traduxit, & affectu maritali pertractauit, ita vt ex traductione in domum rumor oriretur, puellam eius iudicij eſſe, vt malitia ſuppleret ætatem, & per conſequens habilis ad ſponſalia contrahenda crederetur. Iuuenis poſtea puella defuncta, cum eius conſobrina matrimonium contraxit. Conſultus Pontifex reſpondit, duplici ex cauſa matrimonium hoc non conſiſtere. Prima, quia ex traductione in domum, & affectu maritali, non leuis præſumptio oriebatur, puellam, etſi nondum ſeptennem, eius tamen prudentiæ fuiſſe, vt malitia ſuppleret ætatem, & ita apta ad ſponſalia credebatur; vt præſenſit Gloſſa in præſenti, *verbo Dubia*, cui adſtipulantur antiquiores, & agnoſcit Baſil. *dict. c.* 12. *num.* 11. qua ex cauſa, vt ſuſpicor, vulgò pro vxore habebatur. Secunda, quia etſi ætas puellæ repugnaret, ex humana tamen fragilitate, & traductione in domum colligit Eugenius iuuenem forſan tentaſſe quod cum ea implere non potuit: in his igitur duobus, quæ æquè ambigua erant, ait Pontifex, tenere debemus id quod certius, & honeſtius eſt, argumento legis *in adoptiuis* 14. *in fine*, *de ritu nupt.* Illud autem in vna, & altera dubitatione veroſimilius erat, & quod ſponſalia valerent propter deductionem in domum, & mariti affectum; & quod puella propter immaturam ætatem non fuerat corrupta, ſed tantùm extraordinariè polluta; vnde meritò concludit Eugenius, matrimonium poſteà contractum cum conſobrina validum non eſſe, & ab illa ſeparandum, propter publicam honeſtatem. Vnde facilè cognoſcitur ratio quare in præſenti ſpecie impedimentum affinitatis non oriretur; nam dubium quod in hoc caſu emergebat, non erat, an iuuenis, quod cum puella tentauerat, peregiſſet; id namque Eugenius non dubitauit, immò pro certo habebat; ſed tantùm ambiguum erat, an tentaſſet, vt notauit Abbas *hic*, *num.* 3. ita ſcilicet, vt verbum *forſan*, non ad verbum *implere*, ſed ad verbum *tentare*, referatur. Quæ verba cùm non ſatis perciperent Hoſtienſ. Cenedus, & Cuiacius ſuprà, ea immeritò violarunt. Cùm igitur nulla copula interceſſiſſet, & affinitas non aliter contrahi poſſit niſi copula perfecta, id eſt per penetrationem in vaſe naturali ſemine recepto, *cap. lex*, 27. *quæſtion.* 2. docet pluribus relatis Sanchez *lib.* 7. *de matrimon. diſputat.* 64. *num.* 8. Inde apparet impedimentum affinitatis matrimonium ſequutum cum conſobrina dirimere non potuiſſe. Hodie tamen poſt Tridentinum *ſeſſio.* 24. *de reformat. matrimon. cap.* 3. præſenti deciſioni locus eſſe non poteſt, quia ex illo decreto impedimentum publicæ honeſtatis primum conſanguinitatis gradum non egreditur, vt notarunt Sanchez *lib.* 7. *de matrimon. diſputat.* 68. Barboſa *de poteſt. Epiſcop.* 3. *parte*, *alleg.* 51. *nu.* 182. Germonius *lib.* 2. *animadu. c.* 6.

Illud autem non eſt omittendum, conatum, de quo in præſenti, plerumque extraordinariam pollutionem appellari à Gratiano *in c. nec eam* 10. *in fine* 35. *quæſtion.* 2. vbi id, quod Pontifex ait, inceſtum eſſe impedimentum nuptijs contrahendis, explicat Gratianus inceſtum tunc committi, ſi coitus ordine naturæ habitus ſit, ideſt intra vas; non itidem ſi extraordinariè, ideſt, extra vas, vt rectè exponunt Gloſſa, & Turriſcremata ibi, Sanchez *lib.* 7. *diſputat.* 65. *num.* 14. Meritò ergo in præſenti caſu conatus iuuenis extraordinaria pollutio dici potuit, non quia puella prematurè oppreſſa fuiſſet, vt perperam hic docuit Cuiac. qui dum aliorum errores notauit, ſuos detexit; ſed quia non ſeruato ordine naturæ, qui quidem exigit, vt pollutio intra vas habeatur, extra vas fuerit admiſſa, in quo etiam ſenſu accipiendus eſt textus *in cap. extraordinaria* 11. 35. *quæſt.* 2. Hæc verò extraordinaria pollutio, ſi citra maritalem affectum habeatur, non generat vllum impedimentum nuptijs contrahendis inter pollutam, & conſanguineos polluentis, *dict. cap. extraordinaria*, quem textum malè tantùm de extraneis accipit Cuiac. *in præſenti*; non impedimentum affinitatis, ex defectu copulæ carnalis: non impedimentum publicæ honeſtatis, quia hoc non naſcitur, niſi ex ſponſalibus contractis, vel ex maritali affectu, qui vicem illorum ſubijt, *cap. ſi quis* 14. 27. *quæſtio.* 2. qua de cauſa in præſenti textu, etſi ſponſalia valida non præcederent, adhuc tamen propter maritalem affectum, quo iuuenis puellam pertractauit, publicæ honeſtatis ortum fuit impedimentum ad matrimonium dirimendum cum conſobrina puellæ, vt rectè præſenſerunt Gloſſa *in dicto cap. extraordinaria*, & Turriſcrem. *num.* 3. quaſi in propoſito nihil interſit, an ſponſalia contrahantur, an maritalis affectus habeatur. Ex quibus lucem accipit textus difficilis *in cap. fraternitati* 7. *de eo, qui cognouit*, vbi à matrimonio contracto cum ſorore eius, quam adhuc ſeptennem contractis ſponſalibus extraordinaria libidine polluit, vir diuiditur, nam extraordinaria libido, quæ indomita, & effrenata in nondum viripotentem graſſata eſt, non potuit impedimentum affinitatis præſtare nuptijs contrahendis cum ſorore pollutæ; ſed tantùm publicæ honeſtatis, ſi cum maritali affectu eſſet admiſſa, ex præſenti textu, *& dict. cap. extraordinaria*, à contrario ſenſu. Cæterùm *in dict. capit. fraternitati*, cùm valida eſſent ſponſalia cum ſeptenni inita, his potiùs ſponſalibus impedimentum publicæ honeſtatis, quàm extraordinariæ libini adſcribitur, vt præſenſerunt, licèt non ita explicent, Sotus *in dict. art.* 2. *verſic. Quod ſi obijcias*, Sanchez *d. diſputat.* 64. *numer.* 19. qua de cauſa, ni fallor, parui Pontifex retulit, an citra maritalem affectum, an cum eo extraordinaria libido eſſet admiſſa. 3 *Exponitur c. fraternitati, de eo qui cognouit conſang.*

c *Quamuis ætas repugnaret.*] Non deſunt tamen exempla fœminarum, quæ in ea infantiæ ætate virum paſſæ fuerunt; nam apud Ariſtophanem *in Cerealibus*, legitur mulierem ſeptem tantùm annorum vitiatam fuiſſe; & Petronius Arbiter *in Satyrico*, *cap.* 25. refert Panichidem puellam, quæ nondum ſeptem annos habens, patientiæ mulieris accepit legem; & de iuuene D. Hieronymus *in epiſt. ad Vitalem*, ita inquit: *Domino teſte, non mentior: quædam muliercula, cùm expoſitum nutriret infantem, & inſtillaret cibos, ac nutricis officio fungeretur, cubaretque cum ea paruulus, qui vſque ad decimum iam peruenerat annum; accidit, vt pluſquam pudicitia patitur, ſe mero ingurgitaret, accenſaque libidine, obſcœnis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas, & alterius noctis, & cæterarum deinceps fecit conſuetudinem; necdum duo menſes fuerant euoluti, & ecce fœminæ vterus intumuit.* Hoſtienſis *in c. vltimo*, *de eo, qui cognouit conſanguin.* quendam puerum vndecim annorum vim procreatricem habuiſſe prodit. Alia ſimilia referunt Petrus Gregor. *lib.* 9. *ſyntagm. c.* 7. Salas *ad Petronium*, *fol.* 88. *linea* 8. Coſtanus *de ſponſ. fol.* 75. Pineda *in ſua monarch. lib.* 3. *c.* 22. §. 4. Barboſa, *in præſenti*, *n.* 5. Sed ſimilem immaturum coitum acerbam rem appellauit Tertullianus *de veland. virg.* cupidinem immitis vuæ Horatius *lib.* 2. *cantu* 5. & de eo ita cenſuit Zoſimus *lib.* 5. *hiſt. Bizant.* *Immaturam virginem* 4

giam naturali connubio tradere nihil aliud eſt, quàm iniuriam naturæ facere.

d *Tenere debemus.*] *Cap. ad audientiam, c. ſignificaſti,*
1 *de homicidio*; quod principium latè exponit Baſil. *lib.* 10. *de matrimon. c.* 15. & nos illuſtrauimus *in d.c. audientiam.* Nec obſtat, quod ſi dubium propoſitum fuit Romano Pontifici, non potuit certa proferri ſententia, ex vulgatis iuribus *in cap. graue* 11. *quæſt.* 3. *c. habuiſſet*, 23. *diſtinct. cap. fin.* 30. *quæſt.* 5. atque ita potiùs ſuſpendi debebat deciſio huius cauſæ, donec per liquidas probationes de veritate conſtaret, *c. de muliere*, *cap. ſicut ex litteris* 22. *hoc tit.* ibi: *Quod ſi de his non conſtat ad plenum, tamdiu cognoſcas de cauſa, donec de his ad plenum ſufficienter inſtruaris c. cauſam, de prob. c. ex litteris, de conſanguin. & affin.* nam reſpondetur, propoſitum factum in præſenti certum fuiſſe, dubium tamen tantùm vertebatur circa coniunctionem, ſeu copulam: vnde rectè certa potuit proferri ſententia ex præſumptione violenta, ſeu concludente, vt *in c. afferte, de præſumpt. l. cùm de indebito, ff. de probationibus*, cum alijs.

C A P V T I V.

a Alexander III.

AD audientiam noſtri Apoſtolatus peruenit, quod cùm Hugo Albertus Papienſis ciuis filiam ſuam cuidam filio L. dare vellet vxorem, iurauit quod ſi ille, cui deſponſabatur, eam habere caſu aliquo interueniente non poſſet, alteri filio, quem de alia vxore genuerat, eandem puellam matrimonio copularet. Contractis autem à filio priore ſponſalibus, quidam ad Eccleſiam accedentes, conſanguinitatem inter eos eſſe iuramentis interpoſitis firmauerunt. Ideòque præfatus Hugo eandem fœminam dare alteri filio nititur, vt iurauit. Sed quoniam ſcriptum eſt, quod *b* ſponſam fratris frater habere non poteſt, d. t. p. A. ſ. p.m. quat. eum ſuum implere propoſitum, quod canonicæ rationi obuiat, non permittas, ſed vt pœnitentiam agat de illicito iuramento, diligenter admoneas, & eccleſiaſtica diſtinctione compoſuit, contra, &c.

N O T Æ.

a ALexander III.] Ita legitur in prima collectione,
1 in ſexta autem, *Alexander III. Papienſi electa.* Cuiacius exiſtimat legendum eſſe, *Ioanni electo Papinienſi*; ſed cùm nullus Papinienſis Antiſtes reperiatur tēporibus Alexandri III. huius nominis, vel retrò, ſententia Cuiacij ſuſtineri nequit, quare rectiùs Concius legit, *Alexander III. L. electo Papienſi*: quæ inſcriptio probatur primò *ex c. qui matrimonia accuſare, in* 1. *collect.* vbi dum epigraphe concipitur, *Alexander III. L. electo Papienſi*, additur *Pars capitis Ad audientiam*, vt innuatur ibi referri partem præſentis textus. Secundò id ſuadetur ex eo, quia temporibus Alexandri III. per annos 1178. electus fuit in Papienſem Præſulem S. Lanfrancus, quem conſecrauit Alexander III. eiuſque præclaram vitam ſcripſit Vghel. *tom.* 2. *Italiæ*, *fol.* 23. De Eccleſia Papienſi nonnulla notaui *in c.* 1. *de teſtib. cogendis*. Caſus autem ita contigit: Hugo quidam cùm in animo haberet filiam ſuam Caio filio Lucij Titij vxorem dare, iurauit, ſi quo caſu eueniret, ne id efficere poſſet, veluti obſtante neceſſitudinis iure, quod intercedebat inter Caium Lucij Titij filium, & filiam ſuam, ſe eam daturum alteri filio ipſius Lucij Titij ex alia vxore ſuſcepto, cum quo filia ſua nullam neceſſitudinem habebat; & contraxerunt inter ſe ſponſalia verbis præſentibus: ſed detecta poſtea inter eos cognatione, ſponſalia nulla declarata ſunt. Quæſitum fuit, an Hugo poſſit filiam ſuam nuptui collocare alteri filio ipſius Lucij Titij. Et reſpondet Pontifex, non poſſe, propter impedimentum publicę honeſtatis ex prædictis ſponſalibus ortum.

2 b *Sponſam fratris.*] Quæ verba exponemus *in cap. fin. de diuortijs.*

C O M M E N T A R I V M.

EX his duabus deciſionibus ſequens deducitur aſſer-
3 tio: *Ex ſponſalibus oritur impedimentum publicæ honeſtatis inter ſponſos, & eorum conſanguineos.* Probant eam textus *in c. ſi quis deſponſauerit* 11. *cap. deſponſatam* 12. *cap. ſi quis deſponſauerit* 15. *c. ſi quis vxorem*, *cum alijs*, 27. *quæſt.* 1. *c. ſponſam*, *hoc tit. c. litteras*, *cap. acceſſit*, *cap. duo pueri*, *de deſponſ. impub. cap. vnico*, *eod. tit. lib.* 6. *cap.* 1. *de matrimon. contracto*, *l. ſemper* 42. *ff. de ritu nupt. l. non omne*, *l. ſemper* 197. *ff. de reg. iur.* §. *ſi vxor*, *Inſtitut. de nuptijs.* Trident. *ſeſſ.* 19. *de reform. cap.* 13. *cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil. c.* 3. *eod. titul.* & in eadem compilatione, ibi: *Tuis nobis litteris intimaſti, quod P. ciuis Eſculanus matrem cuiuſdam puellæ, quæ deſponſata, & tradacta etiam ab eodem ante nouem annos, ab ipſo incognita debitum carnis exſoluit, iam ſecundò iurauit ducere in vxorem interueniente conſenſu, dummodo id poſſit legitimè adimpleri. Vnde ipſis aliè contrahendi liceat iam cum inſtantia poſtulantibus, ſuper hoc nos conſulere voluiſti. Nos igitur conſultationi tuæ breuiter reſpondemus, quod eſſe non poteſt matrimonium inter eos.* Conſonant lex 4. & finalis, *tit.* 1. *part.* 4. ibi: *Aeſta allegança llaman en latin publicæ honeſtatis iuſtitia*: lex 17. *tit.* 2. *eadem part.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa, Sanchez *de matrim. dict. diſput.* 68. Baſilius *eodem tr. lib.* 7. *c.* 36. & *lib.* 10. *c.* 15. Cuiacius, Caniſius, & Petrus Greg. in præſenti: Idem Petrus Gregor. *lib.* 8. *ſyntag. c.* 5. Ægidius Hortenſ. *de priuil. honeſt. art.* 17. Cironius *in cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* Connanus *lib.* 8. *commentar. cap.* 5. *num.* 7. Marinis *lib.* 1. *reſolut. cap.* 267. Macedo *declam.* 6. Petr. *lib.* 4. *cap.* 11. Borell. *tom.* 3. *deciſion. titul.* 1. *num.* 647.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertio- 4 *Impugnatur tradita aſſertio.*
nem inſurgo. Copula carnali non ſequuta ſponſi non fiunt vna caro, & conſequenter nec vlla ſequitur propinquitas, vt docet D. Gregorius *in cap. lex* 27. *quæſt.* 2. Sed in ſponſalibus de futuro celebratis nulla datur corporum commixtio: igitur ex eis naſcitur impedimentum, argumento regulæ 52. *de reg. iur. in* 6. Augetur hęc dubitandi ratio ex eo; nam ſi impedimentum hoc naſceretur ex ſponſalibus propter publicam honeſtatem, multò magis orireetur ex matrimonio rato, in quo fortiùs eadem ratio militat: ſed ex matrimonio rato non naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis, *cap.* 2. *hoc titulo*, *in prima collect.* vbi ita Alexander III. ſcribit: *Non ſunt vna caro vir, & mulier, niſi cohæſerint copula maritali, idcircò defuncta ſponſa intacta, eius ſoror à ſponſo, hoc non impediente, liberè ducitur in vxorem*: ergo multò minus ex ſponſalibus de futuro dari debet hoc impedimentum.

Quà difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præ- 5 *De impedimento publicæ honeſtatis.*
ſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, impedimentum hoc publicæ honeſtatis ſic diffiniri ſolere cum D. Thoma *in* 4. *diſtinct.* 41. *quæſt. vnica*, *art.* 10. vt ſit *Propinquitas ex ſponſalibus, vel matrimonio rato prouenien, robur trahens ab Eccleſiæ inſtitutione propter honeſtatem.* Verbum, *propinquitas*, ponitur loco generis, quia comprehendit conſanguinitatem, affinitatem, & agnationem: ponuntur ea verba, *ex ſponſalibus*, & *matrimonio rato*, loco differentiæ, & vt cognoſcamus impedimentum hoc oriri ex duobus capitibus, videlicet ex matrimonio rato, vel ex ſponſalibus de futuro. Ex matrimonio rato, quia cùm affinitas non aliter contrahatur, niſi ex copula carnali, idcircò non poteſt verè, & propriè affinitas, ſed publica honeſtas conſurgere ex matrimonio tantùm rato, *cap. vlt.* 35. *quæſt.* 3. & declarauit Pius V.

in ex-

Digitized by Google

in extrauag. ad Romanam: & Congregatio Cardinalium, teſte Baſilio *lib. 7 de matrim. cap. 35. num.* 1. pluribus relatis docet Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp.* 64 *num.* 25. Quæ publica honeſtas expreſsè ſtatuitur *in cap. ſi quis* 11. *cap. qui deſponſatam* 12. *cap. ſi quis* 14. *cum ſequenti*, 27. *quæſt.* 3. *cap. duo pueri* 12. *de deſponſ. impub.* quamuis hæc iura elidere conetur Sanchez *de matrim. lib. 7. diſp. 7. num.* 1. exiſtimans non reperiri conſtitutionem eccleſiaſticam, ex qua apertè hoc impedimentum probetur; à quo meritò recedit Baſilius *d. cap. 35. num.* 1. Rurſus hoc impedimentum publicæ honeſtatis etiam oritur ex matrimonio rato, quacumque ex cauſa irrito, dummodo non ſit ex defectu conſenſus, *cap. vnico, de ſponſalibus in* 6. cuius textus deciſio licèt de ſponſalibus de futuro loquatur, in matrimonio tamen rato locum habere DD. communiter profitentur. Nec rurſus objicies Concil. Trident. *in d. cap.* 3. vbi prorſus impedimentum tollitur ex ſponſalibus quacumque ratione irritis: cuius textus argumento videtur dicendum, in matrimonio etiam rato irrito, hodie hoc impedimentum ſublatum eſſe. Sed reſpondendum eſt, Trident. *d. cap.* 3. tantùm eſſe accipiendum de ſponſalibus de futuro, nec eius decretum producendum eſſe ad matrimonium ratum: vnde ſicut ante Trident. impedimentum hoc oriebatur ex matrimonio rato irrito, præterquam ex defectu conſenſus; ita & hodie durat, vt declarauit idem Pius V. *in extrauag.* notant Nauarrus *in manuali, cap.* 22. *num.* 57. Henriquez *lib. 12. de matrim. cap. 10. num.* 2. Sanchez *d. diſput. 70. num.* 5. & adducta declaratione Cardinalium, idem docet Baſilius *d. cap. 35. num.* 5. Ex qua declaratione conſtat apertè, ex matrimonio rato nulliter contracto, propter omiſſam formam Trident. *ſeſſ. 24. de matrim. c.* 1. adhuc hoc impedimentum oriri, vt videre eſt apud Farinac. *in declarationibus ad Trident. d. c. 3. pag.* 70. & notat Guttierez *de matrim. cap. 103. num.* 9. quamuis neget Sanchez *d. diſput. 7. num.* 13. De impedimento publicæ honeſtatis agit Sperellus *deciſ.* 95.

6 *De hoc impedimento, & ſponſalibus.* Hactenus de hoc impedimento ex matrimonio rato proueniente. nunc de ipſo impedimento nato ex ſponſalibus de futuro agamus; & licèt hoc impedimentum publicæ honeſtatis apertius ſtatuerit Bonifacius VIII. *in cap. vnico, hoc tit. in* 6. ab eius tamen prædeceſſoribus non fuiſſe incognitum, apertè conſtat ex hoc textu, & alijs pro eius illuſtratione adductis, quamquam Baſilius *lib. 7. de matrim. cap. 36. art.* 1. exiſtimauerit prædicta iura accipienda eſſe, non de ſponſalibus de futuro, ſed de matrimonio rato. Verùm apertè refellitur *ex cap. 1. & 3. hoc tit. in 5. compil.* Attentis ergo his canonibus hoc impedimentum conſurgebat ex quibuſcumque ſponſalibus certis, ideſt cum certa perſona contractis, non conditionalibus, etiamſi eſſent irrita, dum non eſſent talia ex defectu conſenſus. Vnde deducitur primò, ſponſalia inter illos contracta, qui validè ratione alicuius impedimenti matrimonium inire non poſſunt, olim impedimentum hoc producere, cùm non fuiſſent nulla ex defectu conſenſus: hodie autem poſt Trident. *ſeſſ. 24. de reform. cap.* 3. ſtatutum eſt, tantùm hoc impedimentum conſurgere ex ſponſalibus validis, non verò ex ijs, quæ fuerint irrita quacumque ex cauſa; immò nec ex ſponſalibus mutuo diſſenſu contrahentium diſſolutis impedimentum oritur, quia ex mutuo diſſenſu nulla eſſe cœperunt; & ita declaratum fuiſſe per ſacram Congregationem, poſt Farinacium referunt Guttierez *de matrim. cap. 103. num.* 11. Baſilius *d. cap.* 36. à qua ſententia immeritò diſcedit Thom. Sanchez *d. lib. 7 diſp. 68. num.* 21. ea potiſſimùm ratione motus, quod nulla maior, & apertior eſt ſponſaliorum ſolutio, quàm quæ morte vnius ſponſi contingit; & tamen tunc naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis, iuxta iura ſic intelligenda *in cap. ſi quis vxorem* 14 *cum ſequenti* 8. *hoc tit.* vnde idem dicendum videtur ſuperiori caſu, cùm ſponſalia diſſoluuntur mutuo conſenſu. Sed reſpondendum eſt, magnum verſari diſcrimen inter illos duos caſus; nam primo caſu cùm ob mutuum conſenſum diſceditur, impedimentum hoc non producitur: in ſecundo verò impedimentum perpetuò durat. Diſcriminis ratio eſt, quia is, qui moritur, ſi antea non reuocauit voluntatem, in eadem perſeueraſſe creditur, *l. 4. in princ. ff. de manumiſs. vindict.* & ideò licet eius morte ſponſalia ſoluantur, durat tamen hoc impedimentum publicæ honeſtatis, argumento textus *in c. 7. verſ. Nequaquam, de offic. deleg. in 6. l. quæſitum 8. §. quod à Titio, l. cum precario 12. ff. de precario.* Illud etiam quæri ſolet, vtrum cùm ſponſalia interno conſenſu carent, producant hoc impedimentum? In qua quæſtione ſunt qui exiſtiment, tunc non oriri hoc impedimentum, eo quòd ſponſalia inualida ſunt ex defectu conſenſus, iuxta textus diſertos *in d. cap. vnico, hoc tit. in 6. d. cap. 3. Concilij Trident* Ita nonnulli congeſti à Sanchez *d. diſp. 68. num.* 13. Sed verius eſt, ex his etiam ſponſalibus publicam honeſtatem oriri, vt rectè docent poſt alios Sanchez *d. diſp. 68. num.* 14. Baſil. *d. cap. 36. num.* 10. Nam hoc impedimentum ab Eccleſia inſtitutum eſt ad vitandum ſcandalum, & propter publicam honeſtatem: quæ ratio adhuc viget in his ſponſalibus. Nec obſtat quod ſponſalia irrita ex defectu conſenſus nullum producunt impedimentum, tam iure veteri, quàm nouo; nam reſpondetur, id tantùm eſſe accipiendum de defectu conſenſus externi, non verò interni; quo in ſenſu accipiunt verba illa dicti capitis vnici, ibi; *Nulla ex defectu conſenſus*, Gloſ. *ibi*, Archidiaconus *num.* 9. Francus *num* 8. Geminianus *num.* 2. Couarr. 2. *part. de matrim. §. 2. num.* 3.

Tandem dixi in diffinitione, *robur trahens ab Eccleſiæ inſtitutione*, vt cognoſcamus, hoc impedimentum ſolo iure eccleſiaſtico inductum eſſe, nec iure naturali in aliquo gradu lineæ rectæ, aut tranſuerſæ matrimonium dirimere; itemque infideles poſſe contrahere matrimonium cum conſanguineis ſponſæ, eo quòd non ligantur legibus Eccleſiæ. Illud tamen diſcrimen eo caſu inter impedimentum conſanguinitatis, ſeu affinitatis, & impedimentum hoc publicæ honeſtatis obſeruandum eſt, quod illud etiam poſt baptiſmum viget: exempli gratia infidelis, qui cum vxore conſummauit matrimonium ante baptiſmum, non poteſt poſtea fidelis cum conſanguinea ipſius vxoris intra quartum gradum matrimonium contrahere, *cap. fin. de diuort.* Si verò infidelis ſponſalia contraxit poſt baptiſmum, etiam cum ſorore ipſius ſponſæ matrimonium celebrare poteſt, quia impedimentum hoc ſolo iure eccleſiaſtico inductum non potuit oriri tempore infidelitatis. Diſcriminis ratio prouenit ex eo; nam ex affinitate, ſeu conſanguinitate vinculum naturale naſcitur, vt notat Henriquez *lib. 12. de matrim. cap. 13. num.* 5. at ex ſponſalibus tempore infidelitatis contractis nullum naturale vinculum oritur, vt oſtendit Sanchez *lib. 7. diſp. 65. num.* 3. Circa gradus autem huius impedimenti ſciendum eſt, olim hoc impedimentum extendi ad eoſdem gradus, ad quos conſanguinitas, ſeu affinitas protrahebatur, ſcilicet ad ſeptimum gradum: poſtea tantùm vſque ad quartum gradum reſtrictum fuit, non ſpeciali conſtitutione textus *in cap. non debet, de conſanguin. & affin.* ſed ex paritate rationis, & conſuetudine ita inducta, vt rectè docuit Baſil. *d. cap. 35. num.* 4. quo iure & hodie vtimur ex declaratione Pij V. *in dicta extrauag. Ad Romanum*: nec contrarium ſtatuitur *in d. ſeſſ. 24. Concil. Trident. cap.* 3. vbi hoc impedimentum nouiter reſtrictum eſt tantùm ad primum gradum; nam illud decretum tantùm procedit in ſponſalibus de futuro, non verò in matrimonio rato; in hoc enim adhuc publicæ honeſtatis impedimentum durat vſque ad quartum gradum, ad quem ante ipſum Concilium extendebatur, vt diſertis verbis declarauit Pius V. *in dicta extrauag. ad Roman.* & Congregatio Cardinalium, vt referunt Sanchez *dict. diſput. 70. num.* 16. Baſilius *d. cap. 35. num.* 3. 7 *De gradibus huius impedimenti.*

8 *Traditur ratio decidendi.* Ratio autem cur hoc impedimentum inductum ſit, quæ eſt ſimul præſentis deciſionis, prouenit ex honeſtate, cùm illi valde conſonum ſit matrimonium prohiberi cum conſanguinea ſponſi vel ſponſæ celebratis ſponſalibus tam de præſenti, quàm de futuro; nam ex tali matrimonio magnum ſcandalum oriretur, cùm per ſponſalia coniungantur ſponſi, ſaltem imperfectè. Quare conueniens fuit honeſtati, quam Eccleſia prædicat, vt ſicut per matrimonium, carnali copula ſubſequuta, contrahitur affinitatis impedimentum, *cap. de hoc, cap. de propinquis, cap. nullum*, 35. *qu.* 1. ita etiam ex ſponſalibus, ſeu matrimonio rato impedimentum publicæ honeſtatis naſcatur ob vitandum ſcandalum, *d. l. fin. partita* 4. ibi: *E por la igualdad de los pueblos, è por quitar ſcandalo*; præcipue cùm in nuptijs non ſolùm quod licet, verùm & quod honeſtum eſt, attendatur, *l. ſemper, ff. de ritu nupt.* Accedit, nam ſponſa in pluribus aſſimilatur vxori; vnde ſponſus eam de adulterio

accu-

Digitized by Google

accuſare valet, *l. ſi vxor 13. §. Diui, ff. ad l. Iul. de adult. l. propter 7. Cod. eod. tit.* iuncto Cuiac. *lib. 6. obſeru. c. 16.* & æquè pro ſponſa ſponſus iniuriarum actionem intendere poteſt, ac maritus pro vxore, *l. item, §. ſponſam, ff. de iniurijs*, & in alijs iuris conſiderationibus ſuprà *in cap. 2. relatis*; ideò non impropriè, vt matrimonium prohibetur propter affinitatem cum conſanguinea coniugis, ita etiam inhibetur cum conſanguinea ſponſi.

10 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta *ex d. cap. lex*, cuius difficultate oppreſſus Baſilius *vbi ſuprà*, exiſtimanit ante conſtirutionem Bonifacij VIII. relatam *in d. cap. vnic. hoc tit. in 6.* hoc impedimentum aliqua lege eccleſiaſtica ſtatutum non fuiſſe, & ita præſentem textum, & alios ſuprà pro illuſtratione concluſionis adductos accipit de matrimonio rato, non verò de ſponſalibus de futuro. Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex ſuprà traditis; quare ea omiſſa, dicendum eſt, in eo textu non dari impedimentum publicæ honeſtatis, quia puella nondum fuerat deſponſata, ſed tantùm à parentibus deſtinata: quod colligitur primò ex eo, quod in eo textu dicitur, eam ſimplicibus verbis fuiſſe deſponſatam: deinde quia dicitur, quod pater iam decreuerat deſponſare; quare illa tantùm erat ſponſa deſtinatione, ex qua impedimentum publicæ honeſtatis non naſcitur, quia vt ſuprà dixi, valde differt deſtinata ab ſponſa. Quod verò Pontifex addit, ſolam copulam inducere propinquitatem faciendo vnam carnem, hoc adiecit vt oſtenderet, inrer eos nec fuiſſe impedimentum publicæ honeſtatis, ſponſalibus non contractis, nec copulam: & ideò nullum eſſe impedimentum, nec affinitatis, nec publicæ honeſtatis. Nec obſtat augmentum difficultatis deductum *ex d. cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* nam in eo non negat Alexand. III. ex matrimonio rato non dari impedimentum publicæ honeſtatis, ſed tantùm non oriri affinitatem, vt quidam veteres docebant, quos ſequuti fuerunt Alexander de Næuo *in cap. ſponſam, hoc titulo, num. 6.* Henriquez *in ſumma, lib. 12. de matrim. cap. 10. num. 1.* Bellarminus *de matrim. lib. 1. c. 24. ad finem*. Et licèt non propriam, ſaltem initiatiuam oriri affinitatem, docuit Ledeſma *de matrim. qu. 55. art. 1. diffic. 2.* Vnde cùm ambigeretur, an ob affinitatem prohiberetur matrimonium cum ſorore vxoris matrimonio ductæ, etſi non cognitæ, Alex. III. ait, non prohiberi, non tamen negauit ex alio capite, videlicet ob impedimentum publicæ honeſtatis, prohiberi, de quo cùm non conſuleretur, non reſpondit.

CAPVT V.

Idem a *Panormitano Archiepiſcopo*.

DE illis autem, qui præſtito iuramento promittunt, ſe aliquas mulieres ducturos, & poſtea eis incognitis dimittunt terram, & ſe ad partes alias traſferunt, hoc tuæ diſcretioni volumus innoteſcere, quod liberum erit mulieribus ipſis, ſi non eſt amplius in facto proceſſum, ad alia ſe vota transferre, recepta tamen de periurio pœnitentia, ſi per eas non ſteterit quominus matrimonium conſummaretur. Si *b* verò aliquis ſub huiuſmodi verbis iuramentum alicui mulieri præſtiterit: Ego te in vxorem accipiam, ſi tantùm mihi donaueris; reus periurij non habebitur, ſi eam nolentem ſibi ſoluere, quod iuramento ſibi petijt dari, non acceperit in vxorem, niſi conſenſus de præſenti, aut carnalis ſit inter eos commixtio ſubſecuta.

NOTÆ.

1 a PAnormit. Ita etiam legitur *in 1. collect. ſub hoc titulo cap. 4.* & poſt Concil. Lateran. *p. 6. cap. 12.* Ideſt Hugoni Archiepiſcopo Panormit. cui etiam reſcribit Alex. III. *in cap. ſuper eo, de vſur. cap. in Archiepiſcopatu, de raptor.* de quo plura refert D. Rochus Pyrro *to. 1. Siciliæ, in notitia Eccleſiæ Panormit. fol. 119.* & nos de Eccleſia Panormit. egimus *in cap. 4. de elect.*

2 b *Si verò aliquis.*] Hæc verba reperiuntur *in c. 3. de condit. appoſ.* & huius textus meminit Vrbanus III. *in cap. 4. eod. tit.*

COMMENTARIVM.

3 INter alios modos, quibus ſponſalia diſſoluuntur, quos referunt Coſtanus *de ſponſ. fol. 34.* Borel. *tom. 3. deciſ. tit. 1. num. 370.* enumeratur diuturna abſentia ſponſi, *l. 2. C. de ſponſal. l. 2. C. de repudijs:* probant Cuiac. *hic*, & *ad tit. C. de ſponſal.* Petrus Gregor. *in præſenti*, & *lib. 3. partit. titulo 20. cap. fin.* & *lib. 8. ſyntagm. cap. 2.* Caniſius *hic*, Baſilius *lib. 12. de matrim. cap. 15.* Guttierez *eodem tract. cap. 30.* Caſtro Palao *diſput. 1. de ſponſalibus, puncto 23.* Gibalinus *tom. 2. de vniuerſ. negot. lib. 4. c. 1. art. 5. conſect. 3.* Quod tamen dicatur tempus legitimum, vt ſponſa, quæ manſit in eodem loco, poſſit cum alio nuptias contrahere, non facilè apud Doctores liquet: alij enim aſſerunt biennium exigi, *ex l. 2. C. de ſponſalibus:* alij triennium, *ex l. 2. C. de repudijs:* alij quadriennium, *ex cap. ſicut ex litteris, 22. hoc tit.* alij docent cum Gaio *in l. ſæpè, ff. de ſponſal.* ſæpè iuſtas, & neceſſarias cauſas ſuboriri, ex quibus non ſolùm per annum, vel biennium, ſed etiam per triennium, quadriennium, & vlterius trahuntur ſponſalia, veluti ex valetudine ſponſi, ſponſæue, aut morte parentum, aut ex capitalibus inimicitijs, vel longioribus peregrinationibus, quę ex neceſſitate fiunt: qui textus cum auctorem præferat Gaium *ad legem Iul. & Pap.* intelligendum eſt iuxta ipſam legem, qua ita cauebatur: *Quicumque ſponſam habebit vltra biennium, ſponſam eam non habeto: qui vltra biennium habuerit, maritorum præmijs ne fruitor.* Cuius capitis legis Iuliæ meminerunt Suet. *in Oct. c. 34.* Dio *lib. 54.* Zonaras *tom. 2.* notauit Gothofr. *ad eand. legem, cap. 3.* qui poſt Cuiac. *lib. 16. obſeru. cap. 35.* emendare intendit textum *in d. l. ſæpè*, & in legibus Longobard *lib. 2. tit. de ſponſal. l. 1.* permittitur parentibus ſponſæ alij liberè eam coniungere, ſi poſt biennium ab ſponſalibus monitus ſponſus, vt tollat ſponſam intra certum tempus, diſtulerit tollere. Illud tamen certum eſt, quod ſi certum tempus adiectum ſit ſponſalibus, & eo elapſo ſponſus ſine iuſta cauſa abfuerit, ſponſa poterit cum alio matrimonium contrahere; quia tunc dies adiectus interpellat pro homine, & ſponſum in mora conſtituit, *l. magnam, C. de contrah. ſtipul.* ſi autem nullum tempus certum adiectum fuit, relinqui omninò arbitrio iudicis, per quod tempus ſponſa expectare teneatur ſponſum.

CAPVT VI.

Idem *Eborardo* a *Paduano Epiſcopo*.

DE muliere, quæ eſt inuita tradita viro, & detenta, cum inter vim & vim ſit differentia, & vtrum poſteà conſenſus interceſſerit, certum nobis nihil poſteà expreſſiſti: exquiſitioni tuæ nihil poſſumus reſpondere. *b* Illos autem, qui pro conſanguinitate prohibentur coniugi, & poſteà contra interdictum Eccleſiæ ſeſe receperint, excommunicationi debes ſubijcere, donec tamdiu ſeparentur, quouſque legitimè cognoſcatur, vtrum eorum matrimonium de iure poſſit, & debeat ſtare.

NOTÆ

N O T Æ.

1 a *P*Aduano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.5.* & poſt Concil. Later. *p.6. cap.18.* & *in c. de muliere, de matrim. contra interd.* & principium huius textus extat *in c. ſolicitudinem, de ſponſa duorum, in prima collect.* De Paduana diœceſi egi *in cap....*

b *Illos.*] Verba quæ ſequuntur, extant *in cap.3. de matrim. contract.* vbi ea exponemus.

COMMENTARIVM.

2 COnſuluerat Euerardus Epiſcopus Paduanus Alexandrum III. ſuper quæſtione matrimonij, quod per vim celebratum dicebatur; & cùm non expreſſiſſet, an per vim præciſam, an verò per conditionatam, ſeu an per metum cadentem in virum conſtantem, an verò per metum leuem celebratum eſſet; Alexander non audet quæſtionem definire, & indeciſam reliquit; cùm non conſtaret quæ vis in matrimonio intercederet, & an talis eſſet, quæ matrimonium dirimeret, an quæ illud non impediret, iuxta infrà adducenda *in c. cùm locum, hoc tit.* Illud tamen in præſenti notandum eſt, in hac ancipiti, & dubia quæſtione noluiſſe Pontificem decidere cauſam abſolutè, vel ſub diſtinctionis fœdere; nam propriè his in caſibus, in quibus cauſa non liquet, non licet iudici abſolutè iudicare, vt in foro Romano obſeruatum inuenio: apud Romanos enim non aliter concipiebatur ſententia, quàm per verbum condemnandi, aut abſoluendi, cùm acceptis tabellis iudex, qui de cauſa cognoſcebat, ſi abſoluturus erat, litteram *A*, in vrna mittebat, ſi verò intendebat condemnare, mittebat *C*, quæ erant notæ abſolutionis, vel condemnationis; & ſi reus erat mortis, mittebat litteram O, iuxta illud Perſij *ſatyr.4.*

Potens eſt nigrum vitium præfigere theta.

Martialis *lib.7. epigram.36.*

Noſti mortiferum quæſtoris, Caſtrice, ſignum:
Eſt operæ pretium dicere theta nouum.

Et Auſonij:

Tuumque nomen theta ſectilis ſignet.

Quia apud Græcos thanatos ſignificat mortem, & ita per primam litteram exprimebatur mortis ſententia; & ſi dubia erat cauſa, ac iudex differre, ſiue remittere eam ad alios iudices volebat, vtebatur litteris N, *L*, *non liquet*, quibus cauſa ampliabatur, *l. Pomponius 13. §. vlt. ff. de recept. arbitr. l. Diui fratres 27. §. vltim. ff. de liberali cauſa, l. Pomponius 36. ff. de re iudicata, l. fin. ff. de iniurijs, iuncta l. Decurionum, §. fin. ff. ex quibus cauſis maiores.* Niſi tandem iuraret, ſibi de cauſa non liquere, quo caſu amplius ſpatium non concedebatur, ſed iudicato ſoluebatur, vt de ſeipſo teſtis eſt Gellius *l.1. noct. c.2. ad finem*, & *l.5. cap.10.* de quibus formulis egerunt plures, quos congerunt Oſualdus *ad Donel. l.27. c.1. litt. C.* Pichardus *in manuduct. 2.p. in prælud. §.2. n.14. & 15.* Valent. *l.2. illuſt. tract.2. de re iudic. c. vlt. n.15.* & vltra eos Cuiac. *l.6. obſeru. c.17.* Marcel. Donatus *elucid. ad Tit. Liuium l.43. tom.6. theſauri*, Franciſcus Robortelus *c.25. tom.2. eiuſdem theſauri crit.* Sauarus *ad Sidonium carm.9.* Demſterus *ad Roſinum, l.9. antiquit. pag.947.* Vnde cùm in præſenti dubia eſſet quæſtio, ſi quidem non exprimebatur vis quæ interceſſerat in matrimonio, non potuit certa proferri ſententia, *vt in c. ſicut ex litteris 22. hoc tit.* ibi: *Quod ſi de his non conſtat ad plenum, tamdiu cognoſcas de cauſa, donec de his ad plenum ſufficienter inſtruaris:* vt etiam in ſimili cauſa dubia matrimonij ſuſpenditur iudicium, & adhibentur aliæ probationes *in c. cauſam matrimonij, de probat. c. ex litteris, de conſanguin. & affin.* ſicut in alijs cauſis, aut in ipſis matrimonialibus, cùm non ita dubiæ ſunt, ac erat cauſa, de qua in præſenti, ſolet ſub conditione reſpondere, *c. veniens, cap. conſultationi, hoc tit. c.1. de eo qui renuntiauit Epiſcop. cap.9. de clerico excommun.* notauit Petrus Gregor. *in c.2. hoc tit. n.58.*

C A P V T VII.

Idem a *Cant. Archiepiſcopo.*

EX litteris, quas ſuper cauſa matrimonij cuiuſdam iuuenis R. nomine, & Mariæ filiæ Giliberti de ſancto Leodegario tranſmiſiſti, tua ſolicitudo nobis innotuit, quam in ipſius negotij examine, ſeruauiſti. Quia verò abſentibus partibus veritatem nequiuimus plenariè indagare, nec cauſam ipſam ad te remittere, à quo pars mulieris ad audientiam noſtram noſcitur appellaſſe, eam Venerabilibus fratribus noſtris *b* Vuinton. Herford. & Baton. Epiſcopis duximus committendam: ideoque f. t. per A. ſ. m. quat. partes adire eorum præſentiam, cùm ab eis fuerint euocatæ, & quod ipſi iudicauerint, inuiolabiliter obſeruare, contr. & ap. ceſ. compellas. De hoc autem, quod circa finem litterarum conſuluiſti, quid debeat obſeruari, quando inter aliquos ſponſalia contrahuntur, nec intelligit alter quod alter proponit, hoc tuam volumus diſcretionem tenere, quoniam inſpiciendum eſt iudici, ſi matrimonium contracturi ad id faciendum ſint idonei ſcientia & ætate. Quo cognito, ſi alter aliter intellexerit quod alter propoſuit, ad communem verbi intelligentiam recurratur, & cogatur, vterque verba prolata in ſenſu retinere, quem ſolent rectè intelligentibus generare. Quod verò quæſiuiſti, an debeat appellationi deferri, vbi ſub eius prætextu naſcitur adulterium, vel aliud crimen committendum: conſult. t. breuiter reſpondemus, quod vbi notorium eſſet adulterium, vel aliud crimen committendum, ſi ap. interpoſitæ deferretur, deferri nollemus; nolumus enim inceſtus, vel adulterij materiam aliquibus miniſtrare.

N O T Æ.

3 a *C*Antuar.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo cap.6.* & poſt Concil. Lateran. *p.6. cap.20.* & *p.41. cap.3.* & *p.10. cap.3.* vbi non impropriè textus hic compilatur ſub titulo *de interpret. verbor.* nam in præſenti caſu non erat dubium, quin ſponſis animus eſſet contrahere; ſed quia fortè non eiuſdem idiomatis erant, vel quia ex occaſione, ſeu cauſa aliter aſſerebat, ſe pactorum conuentorum verba quædam non bene percepiſſe, aut longè aliter accepiſſe, quàm pars aduerſa proferebat, nec tamen propterea à ſponſalium fide ſe abducebat, vnde quæſtio tantùm vertebatur de interpretatione verborum.

b *Vuinton. & Herfrod.*] Litteræ huius delegationis extant *in cap.3. de matrim. contract.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens communiter traditur aſſertio: *Si coniuges matrimonium, vel ſponſalia contrahant per verba obſcura, ſequi tenentur communem intelligentiam.* Quæ concluſio probatur per argumentum *ex l. Labeo 9. verſ. non enim, ff. de ſuppellect. legat. l. liberorum, §. quod tamen, ff. de legat.3. l. anniculus, de V.S.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti Cuiac. Caniſius, & P. Greg. hic. 2 Concluſio traditur & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Matrimonium contrahi debet per verba conſenſum exprimentia, *cap. ſi inter 31. hoc tit.* ſed idem eſt nihil dicere ac obſcurum dicere, *l. de ætate, §. nihil intereſt, ff. de interrog. action. l. ſi pupillus, §. ſi per, ff. de inſtit. actione:* ergo matrimonium per verba obſcura contractum nullum eſt. Accedit; nam verba 3 Impugnatur tradita aſſertio.

obſcura ſunt intelligenda non ſecundùm communem acceptionem verborum, ſed ſecundùm ſingularem proferentis intentionem, *l. cùm quidam, C. de V. S. l. non aliter, ff. de legat.* 3. præcipuéque attendi debet cauſa propter quam dicta ſunt, *c. intelligentia, de V. S.* vt quod actum eſt, potiùs valeat, quàm pereat, *l. vbi eſt* 22. *ff. de rebus dubijs, l. ſi vno anno, ff. locati.* Deinde in contractibus verba obſcura ſunt interpretanda contra proferentem, quia potuit apertiùs legem dicere, *l. veteribus* 29 *ff. de pactis, l. Labeo* 21 *l. cum* 23 *ff. de contrahend. emption. l. quidquid* 99. *§.* 1 *l. ſi ita* 140. *§.* 1. *ff. de verb. obl. l. pluribus* 6. *ff. de acceptil. l. inter* 83. *§.* 1. *ff. de verb. oblig. l. ſolemus* 61 *l. ſi quis* 66. *ff. de iudicijs*: quo modo accipiuntur textus *in l. Arianus* 49. *ff. de obl. & act. l. ſi arborem* 17. *§. vlt. ff. de ſeruit. vrb. l. in contrahenda* 172. *ff. de reg. iur.* dolo enim proximum eſt non apertè loqui, *l. ea quæ* 43. *§. vlt. ff. de contrabend. emption. l. qui libertatis* 69. *§. vlt. ff. de euict.* Explicat Bronchorſt. *cent.* 1. *aſſert.* 40. ſicut contingit in iuramento, *c. quæcumque, c. bumanæ* 22. *qu.* 5. ergo cùm matrimonium ſit contractus, non ſecundùm communem acceptionem, ſed contra proferentem verba obſcura ſunt interpretanda.

4 De legitimo conſenſu neceſſario ad matrimonium. Qua difficultate non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, formam ſacramenti matrimonij conſiſtere in conſenſu per legitima ſigna, aut verba elicito, *c. ſufficiat* 27. *q.* 2. *c. tua nos, hoc tit.* Concil. Florentin. *§. Septimum ſacram.* Vazquez *de matr. c.* 9. Baſilius *eod. tract. l.* 1. *c.* 7. Vela *in c. fin. de procur. in* 6. *n.* 51. & ita conſenſus eſt conditio ſine qua non ſtare matrimonium poteſt: nec vlla humana poteſtate fieri valet, vt matrimonium detur ſine conſenſu; Deus tamen vt Dominus voluntaris humanæ, facere poteſt matrimonium ſine conſenſu contrahentium, vt ex matrimonio Adami & Oſeæ, probat Victoria *in relect. de matrim. n.* 4. Petrus Sotus *in eadem relect.* etſi contrarium teneat Sanch. *l.* 2. *de matrim. diſp.* 26. *n.* 5. & ita non repugnare quominus Deus coniungat aliquos in matrimonio abſque conſenſu ipſorum, data ſcilicet vtrique mutua poteſtate in corpus alterius ad vſum matrimonij, quo ipſi eſſent veri coniuges, nullo ipſorum actuali conſenſu interpoſito, agnouerunt Palac. *in* 4. *diſt.* 27. *diſp.* 1. Valentia 3. *p. diſp.* 10. *q.* 3. *punct.* 1. Rebelius 2. *p. lo.* 2 *q.* 10. *n.* 26. Gaſpar Hurtad. *diſp.* 3. *de matrim. diff. c.* 6. Ægidius de Coninch *de ſacramentis* 3. *p. diſp.* 24. *n.* 49. Verum ergo eſt, Deum per ſe non poſſe efficere matrimonium inter P. & M. prout eſt contractus, quia iſtud non poteſt celebrari abſque conſenſu viri & fœminæ, vt docent Sanchez *l.* 2. *diſp.* 26. Dicaſtillo *diſp.* 2. *dubit.* 6. At verò matrimonium prout eſt vinculum, & ius mutuum ex iuſtitia in corporibus, poteſt fieri à ſolo Deo abſque conſenſu libero P. & M. quia Deus poteſt dare dominium corporum. Meraſius *de matrim. diſq.* 7. *ſect.* 1. apud Dianam *p.* 8. *tr.* 1. *reſ.* 82. conſenſus autem poteſt explicari per procuratorem, aut per interpretem, quamuis teſtes præſentes non intelligant linguam. Diana *p.* 10. *tr.* 13. *reſ.* 17. vel ſignis, ſiue nutu, quia non minùs exprimitur conſenſus ſignis, quàm verbis, *l. Paulus, ff. rem ratam haberi, l. reprehendenda, C. de inutilib. ſtipul.* plures congeſſit Barb. *in axiomat. verbo Voluntas.* Vnde mutus poteſt contrahere matrimonium, *c. cùm apud, hoc tit.* & qui fœminæ conſenſum coniugalem exprimenti annulum ſubarrhatorium tradit, ex conſuetudine prouinciæ ad hoc deſignatum, legitimè conſentit, *c. fin. de deſponſ. impub.* Si autem priùs non præcedat conſenſus fœminæ per ſubarrhationem, non celebratur matrimonium, *c. tenor, c. lator, de re iudic.* Baſilius *l.* 2. *de matrim. c.* 11. 12. & 19. Arniſeus *de iure connub. c.* 2. *ſect.* 1. Itemque ſi parentibus filiorum nomine coram parocho & teſtibus expreſſum coniugalem conſenſum præſtantibus ipſi filij tacuerint, conſenſus ille ſufficiens eſt ad matrimonium filiorum, *c. vnic. §. fin. de deſponſ. impub.* qui licèt loquatur in ſponſalibus, ex communi tamen Doctorum conſenſu ad matrimoniũ extendi debet, licèt dubitent Diana *p.* 3. *tr.* 4. *reſ.* 272. Baſil. *l.* 2. *de matr. c.* 14. licèt poſtea idem Diana *p.* 10. *tr.* 3. contra Baſilium id etiam extendat ad tutorem, vel curatorem reſpondentem pro pupilla. Signis etiam matrimonium contrahitur, ſi viro exprimenti conſenſum fœmina manum porrigat, *c.* 1. *de ſponſa duor.*

5 Traditur dubitandi ratio præſentis textus. Sed vt ad præſentem textum accedamus, ſciendum eſt, variè exponi à repetentibus; aliqui enim illud accipiunt, quando matrimonium contrahitur inter perſonas diuerſi idiomatis, quo caſu per interpretem contrahi ſolet, ſicut cæteri contractus, *l.* 1. *§. fin. in fine, ff. de verb. obl.* & tunc ſi alter ex contrahentibus dicat, ſe non intellexiſſe verba interpretis, recurrendum eſſe ad communem intelligentiam: ita docuerunt Gloſſa, Abbas, & Præpoſitus *hic*, Marcus Anton. *lib.* 5. *inſtit. canonic. titulo* 11. *num.* 37. & dicit communem Couarr. *in* 4. 2. *p. c.* 4. qui docent, eo caſu conſideranda eſſe verba præcedentia tractatus, & alios caſus, ex quibus perpendatur, an matrimonium, vel ſponſalia contraxiſſe videantur. Alij accipiunt præſentem textum, quando contrahentes ſunt eiuſdem idiomatis, vt in præſenti erant, cùm fuiſſent eiuſdem diœceſis; verba tamen duplicem ſenſum accipiebant, quia ſophiſticè prolata erant, nempe; *Contraho tecum donec terra cooperiat oculos meos*; nam hæc verba ſecundùm communem acceptionem ſonant, ideſt donec mortuus ſepeliar; ideò non eſt audiendus qui illa protulit, ſi dicat, ſe aliud ſenſiſſe, ideſt donec viuus cooperiam oculos meos: ita Abbas in præſenti, *n.* 5. Præpoſitus *colum.* 3. Couar. *vbi ſuprà.* Quod habet locum in foro exteriori, in foro verò conſcientiæ hæc verba ſophiſticè prolata ad decipiendam mulierem intelligi debent ſecundùm intentionem proferentis, *c. tua nos, infrà hoc tit.* vbi Gloſſa verbo *mulierem*: docent Hoſtienſ. *hic*, Abbas *n.* 6. Præpoſitus *colum.* 4. His caſibus ſuppoſitis decidit Alex. in præſenti, contrahentes per verba obſcura communem verborum interpretationem ſequi debere, ſi in ætate legitima, diſcretoque iudicio matrimonium contrahere voluerint: cuius deciſionis ratio ex eo prouenit; nam cùm in matrimonio conſenſus pro ſubſtantia exigatur, & verba animum exprimant ad cognoſcendum conſenſum, vel diſſenſum, verba obſcura intelligenda ſunt eo modo, quo homines accipere ſolent: quo caſu non poteſt rectiùs declarari conſenſus verba proferentis obſcura, *ex d. l. Labeo, verſ. non enim; d. l. liberorum, §. non tamen.* Quæ ratio procedit ſiue contrahentes ſint diuerſi idiomatis, ſiue eiuſdem; ſiue per interpretem, ſiue per ſe ipſos contraxerint per verba obſcura, quia ſemper iuxta communem acceptionem explicanda ſunt. Couar. *vbi ſuprà.* Vnde quotieſcumque per verba obſcura contrahitur matrimonium, obſeruanda eſt præſens deciſio; quamuis, vt dixi, & ex integra huius textus conſtat, in præſenti ſpecie contrahentes eſſent eiuſdem idiomatis, & contraxiſſent ipſa vxore abſente, vt conſtat *ex c. per litteras, de matrim. contract.* vbi refertur præſentis textus caſus; & ſi homines rectè intelligentes adhuc dubitent, per alias coniecturas declarari verba obſcura debent, *l. ſi ſeruus plurium §. fin. de legat.* 1.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, quia obſcurum duplici modo accipitur. Primò quando ad interpretationem reduci non poteſt, vt *in d. l. de ætate, §. nihil intereſt, l. duo ſunt Titij, & de teſtam. tutel. c. ad hæc* 10. *de reſcript.* Secundò quando obſcurum interpretari valet; quo caſu procedit præſens textus, quia in eius ſpecie verba obſcura per communem acceptionem explicari poterant. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum ex dicta lege *Cùm quidam, l. non aliter*; nam cùm 6 Diſſoluitur dubitandi ratio. in re ſua quilibet ſit moderator, & arbiter, *l. in re mandata, C. mandati*, maximè in vltimis voluntatibus, *auth. de nuptijs, verſ. diſponat teſtator, & erit lex*; ſi ex teſtatoris mente, vel voluntate certum conſtiteri, vel propter coniecturas deprehendatur, illud eſt obſeruandum, etiam contra verborum proprietatem, *ex d. l. iuribus*, & alijs relatis à Mantica *de coniecturis lib.* 1. *in princip.* Cæterùm ſi de teſtatoris mente non conſtiterit, nec etiã per coniecturas, verba obſcura ſecundùm communem verborum acceptionem explicanda ſunt, *d. leg. Labeo, d. leg. liberorum, §. quod tamen Caſſius.* Nec obſtat aliud augmentum ipſius dubitandi rationis; nam verum eſt in iudicijs verba obſcura intelligi iuxta mentem proferentis, *leg. ſi quis intentione* 66. *ff. de iudicijs, leg. inter* 73. *§.* 1. *ff. de verb. oblig. leg. in ambiguis* 96. *ff. de regul. iur.* quando obſcurum reſultat ex libello, non ex probatione; quia tunc intelligitur ſecundùm iuris traditiones, vt notatur *in cap. in præſentia, de probat.* Similiter & in contractibus verba obſcura explicantur contra proferentem, *ex d. l. veteribus.* Sed hoc non procedit quando ambiguitas verſatur circa conſenſum à contrahentibus præſtitum, vel non; quia tunc ſecundùm communem acceptionem verba exponenda ſunt, vt docet Petrus Greg. *in præſenti.*

CA-

Digitized by Google

C A P V T VIII.

Idem a *Vigilienſi Epiſcopo.*

b SPonſam autem alterius, ſi *c* eſt nubili ætati proxima, nullus conſanguineorum aliquando ſibi matrimonio poteſt copulare.

N O T Æ.

1 a VIgilienſ.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.7* & poſt Concilium Lateran. *p.6. cap.3.* & *p.2. cap.4.* In dicta autem collectione additur *Pars capitis Cum ſit Romana*, vt cognoſcamus in præſenti referri partem textus *in cap. cùm ſit Romana, de ſimonia*. Etiam alia pars huius textus extat *in cap.11. de deſponſ. impub. in 1. collect.* De Vigilienſi diœceſi egi *in cap. 8. de ætate & qualit.*

2 b *Sponſam.*] De præſenti tantùm, exponit Cuiac. *hic*, ſed rectiùs Petrus Gregor. *in c.4. ſuprà*, etiam de futuro exponit, propter impedimentum publicæ honeſtatis, de quo egi *in d. cap.4.*

3 c *Si eſt nubili ætati.*] In hac ſexta collectione legitur, *maximè*; ſed certè abundat, & eſt Gloſſema Alani antiqui compilatoris; cùm etiamſi non ſit nubilis ætatis ſponſa, non poſſit defuncto ſponſo ab eius conſanguineo in vxorem duci, *cap.6. de deſponſ. impub.* Nec contrarium probatur in verbis relatis; nam in eis non intendit Alexander III. docere, non aliter ex ſponſalibus oriri impedimentum publicæ honeſtatis cum ſponſi conſanguineis, quàm ſi ſponſa eſſet nubilis ætatis, cùm ſpondebatur; ſed ſponſam conſanguinei non poſſe conſanguineum in vxorem ducere, ſi nubilis ætatis eſt: nam ſi non eſt nubilis ætatis, ex alia potiſſimùm ratione eam ducere non valet, videlicet ob ætatis defectum: & ita verba relata reſpiciunt potiùs matrimonium contrahendum à conſanguineo, quàm ſponſalia celebrata ab ſponſo, quia nihil intereſt, ſi ſponſalia valuetunt, an eſſet nubilis ætatis, vel non puella, vt à conſanguineo ſponſi duci non poſſit. Quæ interpretatio facilè probatur, ſi textus hic legatur prout iacet *in cap.11. de deſponſ. impub. in 1. collect.* vbi ita habetur: *Si puella infrà XII. annum alicui deſponſata fuerit, vel ſponſus aliquam infrà XIV. annum deſponſauit, antequam ad annos peruenerat matrimonio aptos, à pactione nuptiali recedere, & ad aliud matrimonium conuolare non poſſunt. Sed cùm puella ad nubiles annos, & ſponſus ad annos aptos matrimonio peruenerit, tunc de pactione illa complenda, vel recipienda ſunt audiendi; & ad complendum matrimonium ab ijs, qui matrimonium iurauerant, commonendi. Sponſa autem ſi nubili ætati proxima eſt, nullus conſanguineorum ſponſi poteſt eam ſibi matrimonio copulare.*

C A P V T IX.

a Idem *Abbatib. S. Cadmundi, & de Remeſcia.*

EX parte Eminæ mulieris intimatum eſt auribus noſtris, quod Andreas ſibi coram ſacerdote quodam & diacono, & alijs pleriſque, tam clericis, quàm laicis ad hoc conuocatis iuramentum præſtitit, quod eam ab eo tempore pro coniuge teneret, & ei ſicut vxori fidem ſeruaret: ipſa quoque eidem Andreæ iuramento præſtito promiſit ſe illum pro marito habituram, & fidem ei tanquam proprio viro ſeruaturam. Quo facto in eadem domo diu cohabitantes ſibi liberos procreauerunt: procedente verò tempore pronominatus Andreas contra iuramentum præſtitum prænominatam Eminam & filios ex ea procreatos reliquit, & ab eorum cohabitatione receſſit. Quia igitur nemini licet vxorem ſuam ſine manifeſta cauſa fornicationis dimittere, & tunc eam ſibi reconciliare debet, vt ipſa viuente *b* continere; nec nos ſuſtinere debemus, vt prædictus Andreas iuramenti præſtiti religionem infringat: d. v. per A. ſ. p. m. quat. rei veritate diligentiùs inquiſita, ſi prout ſuperiùs dictum eſt, ita eſſe inueneritis, eundem Andream moneatis ſtudioſiùs, vt ſuæ ſaluti conſulens, & ſuperinducta, quam habet, priùs dimiſſa, ad vxorem ſuam redeat, & eam maritali affectione pertractet, & reatum ſuum condigna ſatagat pœnitentia expiare. Quod ſi commonitioni veſtræ acquieſcere fortè noluerit, vos eum, & ſuperinductam, omni oc. & ap. rem. excommunicationis vinculo innodetis, & vſque ad dignam ſatisfactionem præcipiatis ab omnibus ſicut excommunicatos cautiùs euitari.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.8.* & poſt Concil. Lateran. *part.6. cap.15.* non ita, ſed *Abbatibus Sancti Cadmundi, & de Rameſcia*, legendum eſſe iam notauit Cuiac. *in præſenti*. De Abbate ſancti Cadmundi egi *in cap. Abbas*, de his quæ vi. De monaſterio de Rameſcia egi *in cap. 2. de dolo & contumacia.*

2 b *Continere.* Quatenus per adulterium diſſoluatur matrimonium quoad forum, ita vt non poſſit innocens viuente adultera aliud inire coniugium, expoſui *in cap. 9. Concil. 9. Illiber.*

C O M M E N T A R I V M.

3 COnſenſum legitimè præſtitum per verba, aut legitima ſigna, deſiderari pro forma matrimonij, ſuprà *in cap. 7.* probaui: vnde conſultus fuit Alexand. III. in præſenti caſu, an cùm vir promiſit, ſeu iurauit, ſe ab eo tempore mulierem aliquam habiturum pro vxore, & tanquam vxori ſuam fidem ſeruaturum, & viciſſim illa promiſit eum habituram ſe pro marito, & quaſi marito ſuo fidem ſeruaturam, validum contrahatur matrimonium, ita vt maritus vxorem hac forma ductam deſerens cogendus ſit ad eam redire? Et reſpondet Alexand. III. cogendum eſſe ad eam redire, & matrimonium validè, & efficaciter fuiſſe celebratum. Dubitandi ratio ex eo naſcebatur, quod verba contractus matrimonij collata in tempus futurum, non inducunt matrimonium, ſed ſponſalia de futuro, *cap. de illis 5. cap. ſi inter 31. hoc tit.* ſed illa verba, *pro coniuge habiturum*, ſunt futuri temporis: ergo conſenſum de præſenti ad matrimonium neceſſarium non exprimunt. Sed meritò contrarium decreuit Alexand. III. Vt autem huic dubitandi rationi aliqui ſatisfaciant, affirmant in præſenti textu ideò per ea verba matrimonium declarari contractum, quia poſtea copula ſequuta fuit inter ſponſos, vt ex integra ſuprà relata conſtat: Vnde cùm ſponſalia quantumuis de futuro contracta, copula ſequuta tranſeant

Digitized by Google

in matrimonium, *cap. is qui fidem, infrà hoc tit.* ideò in præſenti caſu, tanquam matrimonio ritè contracto, cogitur maritus redire ad eam vxorem. Verùm licèt hæc interpretatio ſuſtineri poſſit, tamen cùm Raymundus omiſiſſet ea verba, *Quo facto in eadem domo diu cohabitantes liberos procreauerunt*; ſatis innuit perdoctus vir, adhuc ea copula non ſequuta, per verba ſuprà relata legitimè matrimonium de præſenti contrahi; ſiquidem illis verbis omiſſis deciſionem tranſcripſit. Quare dicendum eſt in præſenti ſpecie ea verba, *ab eo tempore*, &c. importare matrimonium de præſenti, vt rectè docuerunt Paludanus *in 4. diſt. 27. q. 2. art. 4. concl. 4.* Couar. *in 4. 2. p. cap. 4. §. 1.* Gutierrez *canonic. qq. cap. 21. num. 30.* Marcus Antonius *lib. 5. inſtit. tit. 11. num. 43.* Caniſius, & Cuiacius hic. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam procedit quando verba collata in futurum reſpiciunt principium actus, ſecus ſi denotent executionem actus iam perfecti, vt in præſenti caſu; hæc enim verba, *pro coniuge te habeo*, denotant executionem matrimonij, quia non poteſt mulier pro coniuge haberi, niſi præcedat matrimonium; ac proinde per huiuſmodi verba videntur coniuges de præſenti contraxiſſe, argumento legis *illum 77. ff. de adquir. hæredit. cap. præterea 5. de officio delegat. l. 2. ff. de iuriſd.* Et quia qui diem non oppoſuit, videtur præſenti die ſe obligare, *l. eum qui clandis, ff. de verb. obl.* præſenſit Gloſ. 1. hic, & per textum ibi, *in cap. ſi quis diuinis 30. q. 5.* Non tamen ex hoc intellectu bene deducunt Ioannes Andreas, Abbas, & Præpoſitus *hic*, Gutierrez *d. cap. 21. num. 7.* & alij relati à Couar. *2. p. cap. 4. §. 1. n. 6.* quod per hæc verba, *non habeo aliam in vxorem niſi te*, cenſetur contractum matrimonium de præſenti; ſiquidem repugnat proprietas verborum de futuro, quæ non inducunt conſenſum de præſenti: & verba hæc, *habeo te in vxorem*, non matrimonium, ſed ſponſalia de futuro important. Præſens autem deciſio procedit in foro exteriori, in foro verò conſcientiæ attendendus eſt animus eius, qui ea verba protulit; an videlicet animum habuerit ſtatim contrahendi, vel purè, vel conditionaliter, de futuro, vel de præſenti; quia in eo foro animus ſemper attenditur, *cap. tua nos*, infrà *hoc tit.* docent Sotus *in 4. diſtinct. 29. quæſt. 2. art. 3.* Gutierrez *vbi ſuprà*. Tandem notandum eſt, quod in foro exteriori ea verba important ſponſalia tantùm, ſi inter contrahentes actum eſt de ſponſalibus contrahendis; quia à contrahentium mente non eſt recedendum, *dict. cap. tua nos, leg. ſemper 34. Digeſt. de reg. iur.* Caniſius *hic*, Couar. *ſuprà num. 4.* Gutierrez *num. 18.* qui idem reſoluunt, quando ex conſuetudine regionis ſponſalia hic ſæpè contrahi ſolent: Marcus Antonius *ſuprà*, qui monet parochos, vt huiuſmodi verba obſcura non admittant, ſed compellant contrahentes expreſsè, explicitèque conſentire.

C A P V T X.

Idem a *Pictauienſi Epiſcopo*.

EX litteris ven. fratris noſtri *b* Saluon. Epiſcopi accepimus, quod cùm duo nobiles viri ſui Epiſcopatus Vv. S. de Monſtrand, & B. de Mauritania, filios & filias impubeſcentes haberent, & ſpe pacis inter eos conciliandæ ita inter ſe conuenerint, quod filios & filias mutuis ad inuicem matrimonijs ſociarent, & hoc tam patres, quàm filij ſub iuramento ſe facturos *c* promiſerint, inter quos G. prædicti B. conſentiente patre, ſemel & iterum accipere in vxorem iurauit: cumque ipſo volente ad alia vota migrare, eum Epiſcopus ſub diſtinctione anathematis compellere voluit, vt ſecundùm quod iurauerat, filiam præfati B. traduceret in vxorem, ipſe ad audientiam noſtram appellauit; & altera parte nuntium ſuum ad nos deſtinante, ipſe nec venit, nec reſponſalem aliquem pro ſe tranſmiſit. Quia igitur prædicto G. periculoſum eſt contra iuramentum ſuum venire, f. t. per A. ſ. p. *d* m. quat. cùm exinde fuerit requiſitus, vtramque patrem ante tuam conuoces præſentiam, & rationibus hinc inde pleniùs auditis, & cognitis, ſi tibi conſtiterit, quod præfatus G. præſtito iuramento firmaſſet, quod filiam memorati B. duceret in vxorem, eum moneas, & authoritate noſtra diſtrictè compellas, vt ipſam, niſi rationablis cauſa extiterit, in vxorem recipiat, & maritali affectione pertractet: ſi verò rationabilem cauſam prætendere noluerit, eam cum omni diligentia & ſtudio audias, & fine canonico, omni ap. ceſſ. decidas. Cæterùm ſi legitimè monitus iudicio tuo parere contempſerit, eum, & patrem, ſi fouere ipſum in ſua malitia præſumpſerit, excommunicationis vinculo aſtringas, & in tota terra ipſorum omnia diuina, præter *e* baptiſma paruulorum, & pœnitentiam morientium, prohibeas officia celebrari.

N O T Æ.

1 a *Pictauenſ.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 9.* & poſt Concil. Lateran. *p. 6. cap. 26.* De Pictauienſi Eccleſia egi *in cap. 20. de reſcriptis*.

2 b *Saluon.*] Non rectè Gloſſa marginalis, quam ſequitur Cuiac. hic, legit Sanctonen. De Sanctonenſi Eccleſia agemus *in cap. 33. de VS.*

3 c *Promiſerint.*] Parentes poſſe pro filijs ſponſalia contrahere, latè probabimus *in cap. 1. de deſponſ. impub.*

d *Mandamus.*] Epiſcopo Pictauienſi, non Sanctonenſi; quia cùm ab eo fuiſſet validè appellatum, non 4
debebat cauſa illi iterum committi, iuxta tradita *in cap. accepta, de appellat.*

e *Baptiſma.*] Quia tempore interdicti ſacramenta baptiſmi, & pœnitentiæ adminiſtrari poſſunt, vt dicemus *in cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.* Commentarium dedi ſuprà *in cap. 2.* 5

C A P V T XI.

Alex. III. a *Archiepiſcopo, Epiſcopis, Abbatibus, & alijs Eccleſiarum Prælatis, & vniuerſo Clero per Angliam, & ciſmaritanam terram Illuſtris Regis Anglorum conſtitutis*,

NOn eſt vobis, ſicut arbitramur, incognitum, qualiter Illuſtris *b* Anglorum pro *c* diſcordia, quæ inter ipſum & filios ſuos, peccatis exigentibus eſt oborta, vxores eorum detineat, pro quibus ſibi reſtituendi *d* Rex Francorum, & generi ſui preces ſolicitas nobis porrexerunt. Nos itaque attendentes, iuſtum & honeſtum eſſe, vt viri ſuas petant vxores, & precibus eorum in omnibus, quæ à iuſtitia non diſcordant, volentes prono animo acquieſcere, præfatum Regem Anglorum ſtudioſè ſatis & attentè monuimus, eique dedimus in mandatis, vt ad commonitionem Archiepiſcopi Cant. & Epiſcopi Conuentrenſis, & Cant. Prioris, vel loco eius Prioris de monte Eli, ſi ipſe adeſſe non poterit, vel duorum ex his, ſi tres non potuerint intereſſe, vxores eorum infra XI. dies poſt litterarum noſtrarum

ſuſce-

Digitized by Google

ſuſceptionem reſtituere non poſtponat; ſi verò eas poſt prædictum terminum viris ſuis non reſtituerit, Apoſtolica auctoritate præcipimus, vt tota prouincia infra quam detinentur, & ad quam transferuntur, quamdiu ibi fuerint, donec viris ſuis non reſtituentur, ab omnibus diuinis officijs, præter baptiſma *e* paruulorum, & pœnitentias morientium ceſſent. Inde eſt, quod vniuerſitati veſtræ per A. ſ. p. m. quat. eundem Regem Anglorum ad eas reſtituendas ſollicitè moneatis, & exhortationibus inducatis, proponentes ei quod non minùs expedit ſibi eas reſtituere, quàm viris ſuis ipſas recipere: & ſi iuxta mandatum & commonitionem filijs ſuis vxores ſuas infra terminum conſtitutum non reſtituerit, ex tunc in quacumque parte prouinciarum veſtrarum detinentur, vel transferuntur, donec ibi fuerint, nulla diuina officia, præter baptiſmata paruulorum, & pœnitentias morientium celebretis, vel permittatis celebrari, omni ap. ceſſ. Sciturì pro certo, quod ſi contra interdictum noſtrum (quod non credimus) venire tentauerint, ſuæ temeritatis, & tranſgreſſionis pœnam debitam, auctore Domino reportabunt.

N O T Æ.

1 a ANgliæ.] Ita etiam legitur *in 1. collect. ſub hoc tit. cap.* 13. Anglia primùm dicta eſt Albion, ſeu Albania, ab albis rupibus, quæ primùm illuc nauigantibus apparent: poſteà dicta Britannia, à Britannis Galliam olim incolentibus. Eſt autem Anglia Oceani polygonia inſula, ab omni continente per mare diſcreta, & hodie in duo regna diuiditur, nempe Anglicum & Scoticum, vt latiùs ipſius inſulæ deſcriptionem adducentes traduor poſt eius nationis ſcriptores, videlicet Candenum, Bedam, & Polydorum Vergilium, Petrus Gregor. *hic*, Carolus à Sancto Paulo *in geograph. ſacra*, vbi refert Epiſcopos, & Archiepiſcopos totius Angliæ. Huic etiam inſulæ additur in hac epigraphe terra ciſmaritana, per quam Alex. III. intellexit Aquitaniam, Normanniam, Britanniam, quæ prouinciæ tunc erant in ditione Anglorum.

b *Rex Anglorum*.] Henricus videlicet II. de quo egi *in cap*. ...

2 Ille habuit quatuor filios, quorum tres fuerunt Reges Angliæ, & quartus Dux Britanniæ; ac filias tres, quarum prima nupſit Regi Caſtellæ, ſecunda Duci Saxoniæ, & tertia Regi Siciliæ: & Bozius *lib.* 13. *de ſignis Eccleſ. cap.* a. ſcribit, quod Sanctus Bernardus, qui tunc viuebat, prædixit huic Regi, quod ob necem S. Thomæ Cantuar. eius poſteri ſemper inter ſe digladiarentur. Sed ex temporum ſerie eum refellit Richardus Smitheus *in floribus Angliæ*, *lib.* 4. *ſect.* 1. qui potiùs hanc pœnam refert ad ſæuitiam Guillelmi I. proaui huius Henrici, in populum Anglicanum, cuius poſteri, tam ante, quàm poſt hunc Henricum, perpetuò in ſeipſos grauiſſimè ſæuierunt, & in generatione vna deletum eſt nomen Guillelmi, partim filijs ſuis, partim ipſorum liberis maſculis aut ſubmerſis, aut occiſis.

3 c *Diſcordia*.] Henricus enim tertius Rex Anglorum viuo patre appellatus, arma aduerſus patrem mouit ope Ludouici VII. Francorum Regis, cuius filiam Margaretam ipſe Henricus in vxorem duxerat; ob quam impietatem ſatis vehementer ipſe arguitur à duobus Archiepiſcopis, Rhotomag. & Cantuar. & apud P. Bleſenſem *epiſt.* 33. *&* 47. & dum pater curabat iram filij ſedare, vehementiorem reddebat. Leonora enim vxor Henrici II. ob eius pellices furijs agitata, multis verborum contumelijs ita apud Richardum & Gaufredum filios de viro eſt conqueſta, vt eos continuò ſocietatem coire cum fratre Henrico, & ei in Aquitaniam auxilium ferre contra patrem compulerit, vnde pater iouitas nurus ſuas, ideſt vxores Henrici, Richardi, & Gaufredi retinebat; quare Alexand. III. in præſenti iubet Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, & alijs Prælatis Angliæ, vt ipſum Regem moneant, quatenus filiorum vxores illis reſtituat, aliàs interdicto generali ſupponant vniuerſam Angliam. Narrant Guillelm. Neubr. Matthæus Pariſ. Polyd. Vergil. & ex eis Cuiac. & Petrus Greg. *hic*.

d *Rex Francorum*.] Ludouicus VII. videlicet, Iunior dictus.

e *Præter baptiſma paruulorum, & pœnitentias*.] Hæc exceptio in omni ſententia interdicti, tam à iure, quàm ab homine lata, procedit, *cap. reſponſo, de ſentent. excomm. c. quod in te, de pœnit. & remiſſ.* vbi dicemus. Matthæus Pariſ. *in Ioanne Rege Angliæ*, ibi: *Ceſſarunt in Anglia omnia ſacramenta præter cōfeſſionem & viaticum in vltima neceſſitate, & baptiſma paruulorum*. De hac cenſura aliqua adduxi *in c. 2. de his quæ fiunt à Prælatis, c. 5. de cōſuetudine*.

C O M M E N T A R I V M.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Per cenſuram eccleſiaſticam pater compellitur reſtituere filio ſuo vxorem quam iniuſtè retinet*. Quæ aſſertio probari poteſt per argumentum *ex l. 1. §. finali, l. 2. ff. de liber. exhib. l. 3. iuncta l. vlt. C. de eodem tit. de l. ſanita* 11. *C. de nuptijs, cap. accedens, vt lite conteſt. cap. 2. de his qui filios occid.* eam illuſtrant Cuiac. Caniſius, & P. Greg. *in præſenti*, Lælius Mancin. *lib. 1. de triplici Iuris collat. c. 5.* Renat. Chopin. *lib. 3. de Domanio Regis, tit. à num. 5.* Rodulſus Forner. *lib. 3. rer. quotid. c. 6.* 4 Concluſio traditur & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Inter patrem & filium exiſtentem in eius poteſtate nulla lis tractari poteſt, *l. nulla* 4. *l. ſi à me* 11. *ff. de iudicijs, l. nec cum filio* 16. *ff. de obl. & act. l. actiones* 7. *ff. eod. l. cognit* 16. *§. ſi pater, ff. ad Trebel.* Faber. *in iuriſp. tit.* 11. *princ.* 6. *illat.* 11. & *tit.* 8. *princip.* 7. *illat.* 1. Bronchorſt. *cent. 1. aſſert.* 71. Acacius *de priuileg. parent. priuil.* 5. *per totum*, Gentil. *de bonis matern. cap.* 26. Caſtillo *de aliment. c.* 23. Sed filiusfamilias, etſi vxorem ducat, adhuc filius manet, & in ſacris paternis, *l. inter* 6. *§. filius, l. maritum* 24. *§. cæterùm, l. filium* 37. *ff. ad l. Iul. de adult. l. 4. C. ſoluto matrim. l. 1. 2. 3. C. de bonis quæ lib. ſi vxorem* 5. *C. de condit. inſertis, l. filiæ* 12. *C. de collat. l. 1. §. vlt. ff. de iniurijs, l. ſicut proponit* 5. *C. de nuptijs, l. 3. l. nec inter* 4. *C. de donat. inter, l. ſed interim* 11. *§. idem ait, ff. eod. l. 1. §. 1. ff. de lib. agnoſc. l. enim qui* 18. *§. ſi nupta, ff. de iniurijs*. Vnde pater habet in ſua poteſtate filium, & nepotem ex eo, *l. nunquam* 4. *ff. de his qui ſunt ſui, §. fin. Inſtit. de patria poteſt. l. 1. tit.* 17. *part.* 4. latè probant Tiraquell. *in legibus connub. lib. 1. à num. 1.* Acacius *de priuil. parent. priuil. 1. num.* 17. Matienzo *in l. 8. tit. 1. lib. 5. Recopil.* Arniſeus *de iure connub. cap. 7. ſect.* 2. Igitur in præſenti caſu etiam prætextu vxorum nullam poterat dari lis inter patrem & filios. Deinde, nam iuriſdictio eccleſiaſtica, & temporalis lege diuina, & poſitiua diſtinctam habent cognitionem, *cap. imperium, cap. quoniam* 10. *cap. duo ſunt*, 96. *diſt. cap. ſolitæ, de maiorit. & obed.* vbi probaui, & doctè fundat Petr. Marcha *in concord. ſacerd. & imper. p. 1. ferè per. tot.* ideòque niſi ratione peccati inter laicos iudex eccleſiaſticus non cognoſcit, *cap. nouit*, vbi probaui, *de iudicijs*. Igitur in præſenti caſu Henricus Rex, non per Pontificem, ſed per Imperatorem cogendus erat vxores filijs ſuis reſtituere.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, cuius ratio prouenit ex arctiſſima coniunctione maritali, coniugumq; inſeparabilitate omni iure ſtatuta: diuino, iuxta illud Matthæi *c.* 19. *Relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ*. Et *l. 3. Eſdræ, c.* 4. habetur: *Homo patrem ſuum relinquit, qui enutrit illum, & ſuam regionē, & ad mulierē ſe coniungit*. Et iure ciuili pater retinens filiam nuptam, tenetur interdicto *de liber. exhib. l. 2. ff. de lib. exhib. l. miles* 11. *§. licèt, ff. ad l. Iul. de adult.* Paulus *lib. 5. ſentent. tit.* 6. ait: *Bene concordans matrimonium ſeparari à Patre D. Pius prohibuit. l. vlt. C. de exhibend.* iuncta emendatione Gothof. Et Imperator Dioclet. *in l. ſi nupta* 11. *C. de nupt.* ait: *Si inuita detineatur vxor tua à parentibus ſuis, interpellatus Rector prouinciæ amicus noſter, exhibita muliere, voluntatem eius ſequutus deſiderio tuo medebitur*. Vnde licèt eodem iure repudiū remittere ſponſo eſſet in poteſtate patris, *l. in poteſtate* 10. *ff. de ſponſalibus*, attamen nec filij emancipati diuortium erat in arbitrio patris, *l. eàm hic ſtatus, §. ſi ſocer, ff. de donat. inter, l. 5. C. de repudijs*. Nec filia inuita, etiam iubente patre diuortium fa- 5 Traditur dubitandi ratio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

cere cogitur, niſi ex iuſta cauſa. Vnde elegantiſſimi ſunt verſus Ennij:

Iniuria abs te afficior indigna, pater:
Nam ſi improbum Cteſiphontem exiſtimaueras,
Cur huic me locabas nuptijs? Siue eſt probus,
Cur talem inuitam cogis relinquere?

Et ſimiliter Afranius in comœdia quæ inſcribitur *Diuortium*, ait: *O dignum facinus! optimas, bene conuenientes, concordes cum viro, repentè viduas facit ſtultitia Patris*. Et ſimiliter apud Plautum *in Sticho*, filia ad patrem aiebat: *Aut olim, niſi tibi placebat, non datas oportuit; aut maximè non eſt æquius abduci, pater*. Facit textus *in l. poſſeſſionum 11. C. comm. vtriuſq; iudicij*; vbi docetur poſſeſſionum diuiſiones ita fieri debere, vt colonorum adſcriptitiæ conditiones, ſeu inquilinorum proximorum agnitio, vel affinitas remaneat: *Quis enim*, inquit Imperator, *ferat liberos à parentibus, à fratribus ſorores, à viris coniuges ſeparari*. Vnde qui precariò rogauit, vt ſibi in aliquo fundo morari liceat, ſuperuacuò adijcit, *ſuiſque*, vt *l. penult. ff. de precar.* quia cum vxore, liberis, & contubernalibus habitare licet, cùm earum perſonarum ſeparatio in habitatione moleſta ſit, *l. 2. & ſeq. l. plenum 12. §. 1. & §. ſi vſus, ff. de vſu & habit. l. quæſitum 12. §. vxores, ff. de fund. inſtruct. l. vxorem 41. §. concubinæ, ff. de legat. 3.* Victor Vticenſis *lib. 1. de perſecut. Vandal.* hæc ſcribit: *Vt moris eſt barbaris, mariti ab vxoribus, liberi à parentibus ſeparabantur*. Forner. 3. *rer. quot. c. 4.* Hinc eſt, quod mancipia redhibentur propter mancipia morboſa, à quibus ęgrè diſcedunt, *l. plerumque 35. ff. de edict.* ibi: *Plerumque propter morboſa mancipia, etiam non morboſa redhibentur, ſi ſeparari non poſſint ſine magno incommodo, vel ad pietatis rationem offenſam. Quid enim ſi filio retento parentes redhibere moluerint, vel contra? quod & in fratribus, & in perſonas contubernio ſibi coniunctas obſeruari oportet*. Faciunt textus *in cap. occedens 4. vt lite non conteſt. c. 2. de his qui filios occiderunt*. Rectè ergo in præſenti caſu ne ſeparentur vxores à viris, iubet Alex. III. Henrico, qui eas retinebat, vt eas proprijs maritis reſtituat. Nec propter bellum cum filijs initum retineri vxores à patre poterant, quia regula iuris eſt *in tit. 12. lib. 4. Cod. Ne vxor pro marito*; & *in l. 2. eod. tit.* cauetur, ob maritorum culpam vxores inquietari, leges vetare: nec alieni criminis infortunio adſtringi vxorem oportet, *l. res vxoris 24. ff. de donat. inter, l. 1. C. ad l. Iul. de vi*. Accedit ratio adducta à Paulo *dicto §. bene 15.* ne bene concordantia matrimonia prætextu patriç poteſtatis diſſoluantur, aut turbentur; quam rationem illuſtrant Briſſonius *lib. 2. de iure connub. pag. 290. in magnis*, Mancinus *de triplici iuris col. lib. 1. c. 5.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam verum eſt, iure ciuili attento per matrimonium à filio, vel filia contractum non diſſolui patriam poteſtatem, niſi cùm matrimonium per coemptionem celebrabatur, & vxor in viri manum conueniebat; tunc enim per tale matrimonium ſoluebatur patria poteſtas, & vxor tranſibat in familiam mariti, eratque ei loco filiæ, & iura ſuitatis, conſanguinitatiſque nanciſcebatur. Vlpianus *in fragm. tit. 22. §. ſui, & tit. 29.* illuſtrant P. Gregor. *lib. 9. ſyntag. cap. 5. num. 23. & lib. 11. cap. 4. num. 9.* Tiraquel. *in ll. connub. l. 4. n. 5. & 6.* Gueuara *ad topica Cicer. §. 3.* Atque ita in poteſtatem viri tranſibat, *l. ſicut, ff. de operis libert. l. 1. C. de bon. quæ liber. l. 7. C. de nuptijs, l. ſi vxorem, C. de condit. inſert. l. 12. C. de collat.* de qua poteſtate mariti in vxorem accipiendi ſunt textus *in l. nulla, C. de ſuis & legit. l. 4. §. mulieris, de vſu & habit.* Iure verò noſtro Regio abſolutè filius, & filia à patris poteſtate liberantur per matrimonium, acceptis Eccleſiæ benedictionibus, *l. 47. & 48. Tauri, l. 8. & 9. tit. 1. lib. 5. Recopil.* vbi Azeuedus & Matienzo, idemque ſeruatur in Gallia, Italia, Germania, & regno Valentiæ, vti probat Franciſcus Leo *tom. 1. deciſ. 55.* Inde cùm in præſenti ſpecie ſoluta eſſet per matrimonium patria poteſtas, rectè lis inter patrem & filios dari poterat. Alia adducit Caſtillo *de aliment. cap. 23.* Accedit, namque ſicut filius poteſt matrimonium inuito patre contrahere, *cap. ſufficiat 27. q. 2. cap. cùm cauſa, de raptor.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform. c. 1.* probat Baſilius *lib. 2. de matrim. cap. 1.* ita etiam patre inuito vſum matrimonij habere poteſt, & cum vxore debet cohabitare. Nec obſtat altera difficultas; nam cùm omnis cauſa matrimonialis iudicio Eccleſiæ ſit dirimenda, *cap. tuam 3. de ordine cognit. cap. de prudentia, de donat. inter*, etiam cùm de ſpolio inter coniuges agitur, *cap. 1. de ordin. cognit.* ideò in præſenti ſpecie iudex eccleſiaſticus competens erat, etiam inter laicos, vt Henricus, ac filij eius erant. Accedit, quia cùm Rex Angliæ non recognoſceret ſuperiorem in temporalibus, neceſſariò adeundus erat R. P. à quo cogeretur vxores iniuſtè detentas filijs reſtituere, iuxta tradita *in cap. nouit, de iudicijs*. 8 Diſſoluitur dubitandi ratio.

C A P V T XII.

Idem *Epiſcopo Sanctæ* a *Agathæ*.

PRæterea de muliere, quæ à viro impetitur, cuius conſanguineus cum ea ſe deliquiſſe proponit, ſed hoc publicè confiteri recuſat propter metum & potentiam mulieris, prouidentiæ tuæ duximus reſpondendum, vt matrimonium ipſum fieri, niſi iuramentum interueniſſet, diſtrictè prohibeas, ne deterius inde contingat.

N O T Æ.

1 a *SAnctæ Agathæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo cap. 16.* & poſt Concil. Lateran. *p. 50. c. 30.* in dicta autem prima collectione additur, Pars capitis *de muliere*: vnde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap. de muliere, de pœnit. & remiſ. in 2. collect.* & alia pars extat *in cap. fin. de conuerſ. coniug. in 1. collect.* Integra autem Decretalis legitur poſt Concil. Latet. *d. cap. 30*: S. Agatha eſt ciuitas metropolis Neapolit. vt notauit Cuiac. in præſenti.

COMMENTARIVM.

2 Concluſio traditur & probatur. CVm in præſenti caſu conſultus fuiſſet Alexander III. an cùm Titius ſponſalia contraxiſſet cum Mæuia, & ſuperueniſſet Sempronius conſanguineus ipſius Titij, denunciaſſetque Epiſcopo ſe eam ſponſam cognouiſſe, licèt propter ipſius metum & potentiam id publicè fateri non auderet, matrimonium impediretur? Reſpondit ipſum impediri, niſi iuramento eſſet firmatum. Ex quo Pontificis reſponſo talis communiter deducitur aſſertio: *Depoſitio vnius teſtis aſſerentis ſubeſſe impedimentum inter ſponſos, ſufficit ad impediendum matrimonium contrahendum, niſi ſponſalia præceſſerint iurata*. Probant eam textus *in cap. ſuper eo, el 2. de teſtibus. cap. ſuper eo, de conſanguin. & affin. l. 18. tit. 9. part. 4.* Illuſtrant Sanch. Gutierr. & alij congeſti à Barb. *in præſenti*, quibus addendi ſunt Cuiac. & Caniſius hic: idem Cuiac. *in cap. de illo, cap. ſuper eo, de eo qui cognouit*, Frech. *de fama, l. 2. c. 5. n. 21.* Didacus Perez *in l. 8. tit. 15. lib. 2. Ordin. gloſſ. 1.* Noguer. *alleg. 23. n. 113.*

Sed pro dubitandi ratione contra præſentem aſſertionem ita argumentor: In ore duorum, vel trium ſtat omne verbum, *c. in omni, de teſtibus, l. vbi numerus, ff. eod.* vnde vtroque iure cauetur, depoſitioni vnius teſtis ſtandum non eſſe, *c. veniens, de teſtibus, l. iuriſiurandi, C. eod.* ergo nec ad impediendum matrimonium vnico teſti fides adhibenda eſt. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam ſi de diſſoluendo matrimonio agatur, non ſufficit vnius teſtis depoſitio, *cap. conſanguineos 35. q. 6. c. 2. qui matrim. accuſare*: ergo nec vt impediatur, præcipuè quia ſi agatur de matrimonio impediendo ob affinitatem, vt in præſenti caſu agebatur, affinitas non rectè probatur per vnum teſtem, *cap. licet, de teſtibus*. Augetur ſecundò, nam iuramentum nihil adijcit ſponſalibus, *cap. 2.* vbi probaui, *hoc tit.* Igitur nullum datur diſcrimen quoad impediendum matrimonium, inter caſum in quo ſponſalia ſimplicia, vel iurata præceſſerint. 3 Impugnatur tradita aſſertio.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, ſcilicet matrimonium impediri ſola depoſitione vnius teſtis, cuius ſpecialis, & vera ratio prouenit ex animæ periculo, quia videlicet, vt peccatum vitetur, 4 Traditur ratio decidendi.

Digitized by Google

tur, vnius etiam teſtis teſtimonio fides adhibetur; nam ex vnius teſtis depoſitione ſaltem res dubia redditur, *l. iusiurandi, C. de teſtibus;* in dubio tamen, quod animæ tutius eſt, ſequi debemus, *cap. iuuenis, cap. commiſſum, hoc tit.* ergo rectè ob vnius teſtis depoſitionem matrimonium impeditur. Qua etiam ratione creditur ſimili teſti, etiam parte abſente, contra textum *in cap.* a. *de teſtibus*, & etiam alleganti turpitudinem propriam, contra textum *in cap. inter* 8. *de donat. l. ob mercalem* 5. *C. de condict. ob turpem*; & quod eius nomen non publicetur, contra textum *in cap. qualiter*, *§. debet, de accuſat.* Vnde infertur, quod is qui fuit cauſa affinitatis occultæ, teneatur illam reuelare conſanguineo contrahere volenti, vt ab eo matrimonio deſiſtat, aliàs peccat mortaliter: notat Gloſſ. *hic*, per textum *in cap. ſi homo* 35. *q.* 3. immò etſi conſanguineus admonitus non deſiſtat à tali coniugio, tenetur illum denuntiare Epiſcopo, vel Parocho, vt tale matrimonium impediatur, quamuis aliter impedimentum hoc probari non poſſit, vt docent Nauarr. *in cap. Sacerdos, de pænit. diſt.* 6. *nu.* 27. & *in manuali cap.* 22. *n.* 83. Couarr. *in* 4. 2. *part. cap.* 6. *§.* 10. *num.* 21. licèt contrarium teneat Ioannes Maior *in* 4. *diſtinct.* 21. *q.* 2. *columna.* 3. Quod ſi tale matrimonium iam celebratum ſit, ignorante conſanguineo, qui fuit cauſa affinitatis, ſciens matrimonium iam contractum, non debet impedimentum reuelare, ſi alia non adſit probatio; quoniam ad illud diſſoluendum non ſufficit eius depoſitio, ſed neceſſarij ſunt teſtes omni exceptione maiores, *cap. ſuper eo, el* 2. *in fine*, iuncta ratione capitis *licèt ex quadam, in fin. de teſtibus*; ideoque tunc potiùs ſilere debet, *ex cap. pleramque* 2. *q.* 7. item ſi magnum ſcandalum ex denunciatione timeatur, vt reſoluunt Nauarr. *d. cap.* 22. *num.* 88. Gutierr. *canon. cap.* 11. *num.* 29.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, qua op- 5. Diſſoluitur dubitanda ratio. preſſus Baſil. *lib.* 5. *de matrim. cap.* 34. aſſeruit, non impediri matrimonium vnius teſtis depoſitione. Nam eo omiſſo, dicendum eſt, regulam textus *in d. cap. in omni*, limitari in animæ fauorem, vt peccatum euitetur, ex præſenti textu, & *d. cap. ſuper eo:* ſiquidem tutius eſt in re dubia certum accipere pro incerto, hoc eſt ſtatuere potiùs impedimentum interceſſiſſe ad impediendum matrimonium, ne ſi fortè interceſſerit, matrimonium contrahatur cum peccato, contra ſacros Canones, vt in non diſſimili ſpecie probaui *in cap.* 3. *hoc tit.* Nec inde ſequitur magnum præiudicium, ſi matrimonium impediatur, cùm coniuges facilè cum alio contrahere valeant. Nec obſtat primum argumentum dubitandi rationis, cui ex eodem principio ſatisfaciendum eſt: nam cùm de diſſoluendo matrimonio agitur, non militat eadem ratio vitandi peccati, immò potius ex eius irritatione timeretur, ideò non ſufficit vnus teſtis ad illud diſſoluendum, ſed plena probatio deſideratur, cùm graue exinde ſequatur præiudicium. Nec obſtat aliud augmentum ipſius difficultatis, quo oppreſſus Cuiac. in hoc textu exiſtimauit legendum eſſe, *maximè ſi iuramento firmata ſint*; vt ſenſus ſit, quod etiam iuramento accedente per depoſitionem vnius teſtis matrimonium impeditur. Sed hæc interpretatio apertè repugnat verbis illis, *iuramentum interueniſſet*; vbi vt exceptio præſentis regulæ ponitur, niſi ſponſalia iuramento firmata ſint. Et licèt Guttierrez *de iuramento c.* 36. exiſtimet hanc exceptionem tantùm procedere in præſenti caſu, in quo teſtis vnicus, & non omni exceptione maior erat, ſiquidem non publicè deponebat, & allegabat turpitudinem propriam; tamen hanc exceptionem, vt generalem præſenti aſſertionis accepit Alfonſus noſter *in d. l.* 18. *partita.* Quare dicendum eſt, quod licèt quoad alia, ſponſalia nuda promiſſione facta non differant ab eis, quæ iuramento firmata reperiuntur; tamen in præſenti caſu valdè differunt, quia cùm ſponſalia iureiurando firmata ſunt, ſi per depoſitionem vnius teſtis impediantur, matrimonio non ſequuto, Eccleſia certa eſt de periurio, incerta autem de impedimento: & ſic eligit quod tutius & ſecurius eſt, vt docet Gloſſa *in præſenti, verbo Niſi*, quam ſequuntur Abbas *in fine*, Butrius *num.* 8. Ancharanus, & Henricus Boicius *num.* 3. & 4. Nec tunc obſtat textus *in cap. ſuper eo, de conſanguin. & affin.* ex quo deducunt DD. quos refert & ſequitur Guttierrez ſuprà, *num.* 13 ſponſalia etiam iuramento firmata ſola fama impediri adimpleri. Nam omiſſa ſolutione Gloſſæ finalis *hic*, & *in d. cap. ſuper eo*, dum docet potiorem eſſe probationem per famam, quàm per vnum teſtem, quam ſequuntur Abbas, Præpoſitus, & alij *in d. cap. ſuper eo*, eam improbat Couarr. *ſuprà, num.* 20. nam ea omiſſa, dicendum eſt *in d. cap. ſuper eo*, non fuiſſe ſponſalia iuramento firmata, ſed tantùm fide data de futuro matrimonio celebrando; & ſic matrimonium non impediri per famam, de qua, & quomodo probetur, agemus in eo textu.

Sed ſuprà traditis opponi ſolet textus *in cap. cùm in tua, hoc tit.* vbi ad impediendum matrimonium requiri- 6. Exponitur textus in cap. cum incre, hoc tit. tur, quod denuntians impedimentum ſit perſona grauis, & quod de fama, vel ſcandalo deponat. Sed in præſenti ſpecie non erat perſona grauis, nec docebat de fama, vel ſcandalo. Ergo non debuit matrimonium impediri. Cui difficultati, omiſſa Gloſſ. *ibi*, reſpondetur, quod in illius textus ſpecies impedimentum conſanguinitatis poterat per alios probari, vnde deſideratur, quod denuncians ſit per perſona grauis; at verò in præſenti ſpecie impedimentum hoc affinitatis, ortum ex copula ſecreta, non poterat per alium, quàm per ipſum denunciantem probari, ideò admittitur, etiamſi ſocius criminis ſit, & alleget turpitudinem propriam, quia quando veritas per alios probari non poteſt, admittuntur inhabiles, *l. conſenſu, §. fin. C. de repudijs, cap. tertio loco, de probationibus.* Quæ autem dicatur perſona grauis, relinquitur arbitrio iudicis, vt probat Menochius *de arbitrarijs, caſu* 69. & 243.

C A P V T XIII.

Idem *Procuratori & Canonicis* [a] *Soranis.*

VEniens ad Apoſtolicæ Sedis clementiam Mariota latrix præſentium, ſupplici nobis inſinuatione monſtrauit, quod dum eſſet in adoleſcentia conſtituta, quendam adoleſcentem adamauit in tantum, quod vterque inter ſe de matrimonio contrahendo ſub triun [b] perſonarum teſtimonio præſtitit iuramentum: quod, [c] parentes ipſius mulieris ignorntes, eam inuitam, & reclamantem, alij in vxorem tradiderant, quem ita exhorruit, quod ſe ab eo nullo modo cognoſci permiſit. Cùmque publicè profiteretur, quod à priori viro cognita eſſet, atque iurata, Epiſcopus Soranus, qui tunc erat, eos ante præſentiam ſuam fecit venire, & cognito, atque probato, quod inter eos ita proxima eſſet linea conſanguinitatis, quod inſimul non poſſunt, nec debent de iure coniungi, ipſos ab inuicem ſeparauit. Cæterùm cùm cauſa ipſa [d] tractaretur, & viro, cui tradita fuerat à parentibus, conſentire nollet, ipſe aliam vxorem traduxit, & iſta cuidam Ptolemeo nomine publicè in conſpectu Eccleſiæ nupſit. Sanè cùm de illo filium genuiſſet, pater iſtius Ptolemei quærens occaſionem diuortij faciendi, ei opponit, quod filium ſuum non potuerit, nec debuerit in virum habere, eo quòd ab alio viro, qui nunc defunctus eſt, priùs deſponſata fuiſſet. Quia verò aſſertioni eius fidem, ſicut non debuimus, non adhibuimus, nec hoc potuimus ſub ſilentio præterire, eam ad vos duximus remittendam: d. v. per A. ſ. p. m. quat. huius rei veritate pleniùs comperta, ſi inueneritis, quod prædicta mulier à prædicto viro iudicio Eccleſiæ fuerit ſeparata, & ab eodem Ptolemeo ſine contradictione Ec-

cleſiæ in vxorem traducta, & ille, cui à parentibus inuita, & retinens copulata eſt, de præſenti vita deceſſerit, prædictum Ptolemeum moneatis, & diſtrictè compellatis, vt præfatam M. poſtpoſita occaſione recipiat, & ſicut vxorem ſuam diligere ſtudeat, & maritali affectu tractare, alioquin eum, & ſuperinductam, & patrem etiam ipſius, ſi huic rei reſtiterit, excommunicatione innodetis, & vſque ad dignam ſatisfactionem ſententiam ipſam faciatis inuiolabiliter obſeruari.

N O T Æ.

1 a SOranis.] Ita etiam legitur *in collectione prima, ſub hoc tit. cap. 17.* Sora ciuitas eſt Italiæ, quam Pimius in prima regione appoſuit: Strabo in fœlici Campania vult collocatam eſſe: Ptolemeus inter Latina oppida enumerat. Fuit Colonia Romanorum, & in ea Proconſul ad ius dicendum fixum tribunal habebat, vt plura refert de eius ſitu, & cladibus Vghell. *tom. 1. Ital. ſacræ, p. 2. fol. 136.* Habet Eccleſiam Cathedralem B. Virgini dicatam, quæ eſt ex ſuffraganeis Romanæ Sedis, immediateque Romano Pontifici paret: vnicam Dignitatem tantùm habet, Primiceriatus videlicet, Canonicos nouem, & quatuor beneficiatos, vt refert Vghellius *ſuprà*. Vnde licet Cuiacus in præſenti retineat vocem, *procuratori*, legendum exiſtimo, *Primicerio*, cùm ſit in ea Eccleſia caput ipſius Capituli, vt in alijs eſt Decanus. Reſcribit Alexander autem ipſi, & Capitulo in præſenti, non quia Epiſcopalis Cathedra vacaſſet, vt Cuiacus in præſenti voluit; ſed quia Conradus eius Præſul XI. à Frederico Ænobarbo, tanquam Alexandri III. maximus fautor, depulſus à Sede fuerat, qui cùm Romam veniſſet, ab Alexand. III. Cardinalis Sabinus creatus fuit, vt refert Vghellius vbi ſuprà, *fol. 157.*

2 b *Trium perſonarum teſtimonio.*] Teſtes nuptijs adhiberi, non ſolùm iure canonleo compertum eſt, *ex cap. 4. & 5. de clandeſt. deſponſ. in 1. collect.* qui extat in prætermiſſis poſt notas Ant. Auguſtini; verùm & apud Gentiles. Donatus *in 4. Æneid.* ibi: *Quale enim matrimonium eſt, vbi nullus teſtis interfuit?* Apuleius *lib. 6. de aſin. aureo,* ibi: *Impares nuptiæ, & præterea in villa ſine teſtibus, & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri, ac per hoc ſpurius iſte naſcetur.* Et plerumque tres adhibebantur; vnde in obiurgatione D. Hieronymi in Suſannam illo in loco, *ſi tredecim teſtibus ſponſalibus conſummatis quæuis fœmina viro coniuncta*, reponit Cuiac. *hic* pro *tredecim*, *tribus*, cùm eſſet ſcriptum per notas.

c *Parentes.*] Non pater, aut mater, ſed alij conſanguinei, vt rectè probat Cuiacus *hic*. 3

d *Ptolomeo.*] Pro Bartholomæo Ptolomeum dictum fuiſſe credit Anton. Auguſtin. *in notis ad hunc textum*, quia apud Italos Bertus, Berta, pro Alberto, & Alberta communiter dicitur.

e *Tractare.*] Et ita non ſopita lite contraxit validè primum matrimonium; quod contrarium procedit in electione facta prima non caſſata, vt probaui *in cap. conſiderauimus, de elect.* vbi rationis diſcrimen adduxi. 4

Speciem huius textus refert Cuiacus *in præſenti*, & ex eius deciſione deducitur, matrimonium metu graui contractum eſſe ipſo iure nullum: quod latiùs exponemus infrà *in cap. veniens*. 5

C A P V T XIV.

Alexander III. a *Papienſi Epiſcopo*.

CVm locum non habeat conſenſus, vbi metus, vel coactio intercedit, neceſſe eſt vt vbi aſſenſus cuiuſquam requiritur, coactionis materia repellatur: matrimonium verò aſſenſu ſolo contrahitur, & vbi de ipſo quæritur, plena debet ſecuritate gaudere, cuius eſt animus indagandus, ne per timorem dicat ſibi placere quod odit, & ſequatur exitus, qui de inuitis ſolet nuptijs prouenire. Quocirca f. t. p. A. ſ. m. quatenus puellam, de cuius matrimonio inter Siderios, & Canos ciues tuos, quæſtio ſub tuo fuit examine ventilata, in domo, in qua eam poſuiſti, ita quod nihil eam timere oporteat, facias eam honeſtè tenere, donec præſcripta cauſa fuerit fine canonico terminata, vt ſententia ſine contradictione cuiuſquam valeat exequutioni mandari.

N O T Æ.

1 a PApienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 19.* In alijs autem codicibus legi *electo*, teſtatur Anton. Auguſtin. *in notis ad hunc textum*; & rectè, nam temporibus Alexandri III. Petrus Papienſis Epiſcopus, qui per triginta annos ipſam Eccleſiam rexit, conciliabulo à Frederico Imperatore congregato interfuit, repudiatoque Alexandro III. verò Pontifice, victorem Antipapam ſequutus fuit, quare ab Alexandro III. in Concilio Claromont. vſu pallij, cæteriſque exutus priuilegijs, horrendo anathemate perculſus fuit, donec Alexand. III. pace inita cum Imperatore, ſchiſmaticos Epiſcopos admiſit ad priſtinam Eccleſiæ communionem: interim tamen electus fuit per annum 1162. Syrns in Epiſcopum Papienſem, vt ex Sigonio refert Vghellius *to. 1. Italia, in Eccleſia Papienſi, n. 69.* Vnde credo huic Syro Alexandrum in præſenti reſcribere. De diœceſi Papienſi nonnulla notaui *in c. 1. de teſtibus cogendis*.

COMMENTARIVM.

2 SVpponit Alexand. III. in hoc textu, ad matrimonium deſiderari conſenſum plenum, & ſpontaneum, omninoque liberum, vt ſequenti commentario probabimus. Et vt facilè de voluntate puellæ, quæ in vxorem poſtulatur, conſtare poſſit, docet ea lite pendente ſequeſtrandam eſſe apud honeſtas fœminas, donec lis agitetur, & ſententia proferatur, vt ita rectiùs executioni mandari poſſit. Pro cuius textus expoſitione ſciendum eſt, varios caſus circa ſequeſtrationem vxoris à Doctoribus referri, & probari. Primus eſt, quando puella ſponſalia contraxit inſcijs parentibus, & ſponſus timet, ne ipſi à parentibus aliqua vis inferatur; quo caſu puellam ſequeſtrandam eſſe, docent poſt Abbatem *hic n. 5.* Carrocius *in tractatu de ſequeſtro, q. 1. 6. princip. n. 2.* Gutierr. *de matrim. c. 37.* Sanlegerius *tom. 1. reſolut. canon. cap. 55. n. 1.* quæ reſolutio probatur *ex l. 3. ff. de liber. homine exhib.* Si autem ſponſalia de præſenti fuerint celebrata, & ſponſa traducta eſt in domum ſponſi, non debet ſequeſtrari, ſed potiùs debet manuteneri maritus in poſſeſſione cohabitandi. Secundus caſus contingit, cùm agitur de puella, quam tutor nimis feſtinanter nuptui tradere vult, aut illi inæquale matrimonium parari ſuſpicatur; tunc enim ipſa ſequeſtratur. Carrocius *vbi ſuprà*. Tertius caſus, & proprius præſentis textus, eſt cùm duo contendunt de aliqua ſponſa, quam vterque petit ſibi in matrimonium collocari; tunc enim lite pendente puella ſequeſtrari, & copula interdici debet, ex præſenti textu, cui conſonant textu *in cap. 2. cap. tua 4. de ſponſa duorum, cap. tenor 10. §. fin.* iuncta Gloſſa *verbo Accedat, de re iudic.* docent Gutrierez *de matrim. cap. 37. n. 1.* Tondutus Sanleg. *ſuprà, nu. 6.* qui alios caſus proſequuntur, in quibus vxor etiam iam ducta ſequeſtrari poteſt. Nec nouum eſt, liberam perſonam ſequeſtrari, *l. 3. §. in hoc, ff. de liber. hom. exhib.* notauit Cuiac. 28. *qq. Papin. in l. 5. §. 2. ne legat. nomin.* Illud etiam rectè in præſenti docetur, ſequeſtrum puellæ durare in hoc caſu non ſolùm vſquedum conſtet de conſenſu pleno ipſius, verùm & donec lis fuerit finita, ſententiaque prolata, vt ita faciliùs ipſa executioni mandari poſſit, vt *in cap. penult. de probat.*

CA-

Digitized by Google

C A P V T XV.

a Alexander III.

VEniens ad nos Vv. lator præſentium ſupplici nobis relatione monſtrauit, quod in domo ſua mulierem quandam recepit, de qua filium & filiam habuit, cui fidem coram pluribus præſtitit, quod eam duceret in vxorem: interim autem cùm de quadam ciuitate ad propria remearet, apud domum vicini ſui pernoctauit, euius filia nocte illa ſecum concubuit; & cùm pater in lecto eius ſimul inueniſſet ſummo mane, inuitum ipſum eam deſponſare coegit, qui nuper in præſentia noſtra conſtitutus, nos conſuluit, cui potiùs adhærere deberet. Quia verò nequaquam innotuit nobis, vtrum poſt fidem præſtitam, primam cognouerit: mandamus quatenus rei veritatem diligenter inquiras; & ſi inueneris quod primam poſt fidem præſtitam cognouerit, ipſum cum ea facias remanere: quod ſi poſt datam fidem eam non cognouerit, ſecundæ, niſi metu coactus, qui poſſet in virum conſtantem cadere, eam deſponſauerit, tanquam vxori facias adhærere.

N O T Æ.

1 a A*Lexander III.*] Ita enim legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex. Proponitur autem in præſenti, quod Guillelmus quandam fœminam in domum traduxit, ex eaque liberos ſuſcepit, & fidem ipſi dedit, contracturum ſe cum ea matrimonium. Interim dum cum filia cuiuſdam vicini concubuiſſet, ab eius patre comprehenſus, coactus eſt eam in vxorem accipere; quæſitum eſt, an per hoc matrimonium priora ſponſalia ſoluta eſſent? Et doctè diſtinguit Pontifex, ita vt ſi priùs fœminam cognouit, & poſtea ſponſalia cum ea de futuro contraxit, per matrimonium cum ſecunda celebratum ſoluta fuerint prima ſponſalia de futuro, niſi hoc matrimonium per vim maiorem, ſiue magiſtralem, vt Fulgentius aiebat, celebratum ſit: ſi verò poſt ſponſalia de futuro contracta cognouit eam, quia per talem copulam ſponſalia tranſeunt in matrimonium, *cap. penult. & vltim. hoc tit.* adeò vt contra hoc matrimonium præſumptum probatio in contrarium non admittatur, *cap.* 6. *de condit. appoſit.* ſecundum matrimonium nullum eſt, etiamſi in eo metus non interceſſerit.

COMMENTARIVM.

2 Concluſio traditur & probatur. IN his tribus deciſionibus vna, eadem docetur ſententia, quam pro concluſione diſputandam proponimus: *Matrimonium ex metu graui cadente in virum conſtantem celebratum, nullum eſt.* Probant eam textus *in cap. de muliere* 6. *cap. ad id* 21. *cap. conſultationi* 28. cum ſequenti, *hoc tit. cap. ex litteris, de deſponſ. impub. c.* 2. *de eo, qui duxit in matrimonium, cap. præterea, cap. ſignificauit, eod. cap. accedens, de procuratoribus*, Trident. *ſeſſ.* 24. *de reformat. matrimonij, cap.* 9. *l. ſi patre* 22. ibi: *Qui inter inuitos non contrahitur;* Digeſtis *de ritu nuptiarum, l. ſi mulier, §. ſi dos, ff. de eo quod metus, l.* 10. *tit.* 2. *partita* 4. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *lib.* 1. *vot.* 1. & *vot.* 75. Baſilius Legion. *de matrim. lib.* 4. *cap.* 14. *numer.* 2. Anton. Perez *eod. tract. diſput.* 17. *per totam*, Ritherurſius *ad Saluianum fol.* 334. Luna & Arellanus *lib.* 2. *de iuris ratione, cap.* 10. *num.* 20. Cabreros *de metu, lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 60. & 82. Petrus Gregor. *lib.* 3. *part. tit.* 21. *cap.* 8. *in cap. muliere, hoc tit.* Arniſeus *de iure connub. cap.* 3. *ſect.* 9. Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 335. Macedo *de clau. Petri, lib.* 4. *de matrimon. cap.* 2. *fol.* 580. Drekerus *lib.* 1. *diſſert.* 9. Medrano *de conſenſu connub. cap.* 13. *cum ſequent.* plures ex Moraliſtis, quos refert Leander *de matrimon. tract.* 9. *diſput.* 16. *quæſt.* 70. Bronchorſt. *centur.* 3. *enantioph. aſſert.* 5. Tapia *tom.* 1. *caten. lib.* 1. *quæſt.* 3. *art.* 1. Fileſacus *lib.* 2. *ſelect. cap.* 3. Sperellus *deciſ.* 5. 6. & 75.

3 Impugnatur tradita aſſertio. Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequentibus iuris principijs. Primò, nam matrimonium eſt contractus, *cap. gaudemus, de diuortijs, l.* 1. *§. ſi ea, ff. de ventre in poſſeſſionem:* ſed omnes contractus metu celebrati ſunt validi, *l. ſi mulier, §. ſi metu, ff. de eo quod metus, l. ſi metus* 84. *de adquir. hæredit. l.* 3. *§.* 7. *Cod. de his quæ vi, l. interpoſitas, C. de tranſact.* Ergo & matrimonium metu celebratum, validum eſſe debet. Augetur primò hæc dubitandi ratio, nam metus reuerentialis excludit conſenſum, *l.* 1. *§. quæ onerandæ, ff. quarum rerum actio:* ſed matrimonium metu reuerentiali celebratum, vim & effectum habet, *l. ſi patre* 22. *ff. de ritu nupt.* ergo matrimonium metu contractum valet, & ſubſiſtit. Augetur ſecundò, nam iuramentum ſequitur naturam actus, cui adhæret, *l. ſi quis pro eo, ff. de fideiuſſ. l. ſi quis inquilinos* 112. *§.* 2. *ff. de leg.* 1. *l. final. C. de non numerat. pecun.* ſed matrimonium metu extortum, ſi iuramentum accedat, valet, & tenet, *cap. inter cætera* 22. *quæſt.* 4. ergo etſi iuramentum ei non inhæreat, valet matrimonium, & ſuſtinetur. Augetur deinde hæc difficultas; nam matrimonium ſolo conſenſu contrahentium perficitur, *cap. ſufficiat*, 27. *quæſt.* 2. ſed in actu metu geſto datur verus conſenſus, *l. ſi mulier, §. ſi metu, ff. de eo quod metus*, ibi, *Coactus volui:* igitur matrimonium metu celebratum non eſt irritum. Denique aduerſatur, nam ad votum emittendum libera, & ſpontanea voluntas, ſicuti in matrimonio requiritur; cùm votum ſit ſpontanea, & deliberata promiſſio facta Deo de aliquo bono meliori, *cap. litteraturam* 3. *de voto, & voti redempt. cap. non eſt* 15. *quæſt.* 1. ibi: *Voluntarium ſibi militem elegit Chriſtus:* & *cap. præſens* 20. *quæſt.* 3. *cap. iam verò, §. ex his omnibus*, 23. *quæſt.* 6. at verò votum Deo emiſſum propter mortis metum, qui iuſtus eſt, validum eſt, *cap. porrectum* 13. *cap. ſicut nobis* 17. *de regular.* igitur matrimonium metu extortum habet vim.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione, omiſſis his, 4 De metu matrimonio intercedente.
quæ adduxi *in cap.* 1. *de his quæ vi*, vt de metu tantùm circa matrimonium adhibito agamus, ſciendum eſt, metum grauem iniuſtè illatum à cauſa extrinſeca, animo extorquendi conſenſum ad matrimonium, illud ipſo iure nullum reddere, ex iuribus ſuprà citatis. Dixi metum grauem pro illo, quem DD. vulgò appellant cadentem in virum conſtantem, cuius ſpecies retuli *in d. cap.* 1. & illis adiungi debent importunæ preces, argumento textus *in cap. ſciant cuncti, de elect. in* 6. *l. iſti* 8. *ff. de eo quod met. cauſa:* docent Baſil. *de matrimon. lib.* 4. *cap.* 5. Leander *d. diſput.* 16. *quæſt.* 7. præcipuè cùm ipſe importunæ preces procedunt à perſona, cui reuerentia debetur, *l.* 1. *ff. de ſeruo corrupt.* ibi: *Perſuaderi eſt pluſquam compelli & cogi:* & *l.* 1. *C. ne filius pro patre, l.* 5. *C. de apoſtatis, l.* 3. *ff. de homine libero, l. vnica, C. de raptu virginum, cap. importuna, de pœnit. diſtinct.* 1. *cap. fin. de reſcriptis, lib.* 6. Ioannes XXII. *in extrauag. execrabilis, de præb. Et improbitate importuna petentium à nobis non tam obtinuiſſe, quàm extorſiſſe plerumque noſcuntur.* Facit Horatius *lib.* 1. *epiſt. ad Neronem*, ibi: *Nam me rogat, & prece cogit.* Publius Minius apud Macrobium *lib.* 2. *Saturg. cap.* 7.

Cogit rogando, quæ rogat potentior.

Auſonius *præfat. ad Cent.* ibi: *Potentiſſimum imperandi genus eſſe*, ait, *cùm rogat qui iubere poteſt.* Alibi item ita præfatur:

Scribere me Auguſtus iubet, & mea carmina poſcit.
Penè rogans blando vis latet imperio.

Petrus Bleſenſis *epiſt.* 1. laudat illud Ioannis Sarisbarienſis:

Eſt rogare ducum ſpecies violenta iubendi;
Et quaſi nudato ſupplicat enſe potens.

Carnotenſis *epiſt.* 126. Regiæ preces idem valent ſecundùm

dùm

Digitized by Google

dùm commune prouerbium, quod minæ: & ita deciſum fuiſſe in ſacra Rota, conſtat ex deciſione 326. Gregorij XV. & defendunt Barboſa *vot.1. num.36.* Cabreros *de metu, lib.1. cap.8. num.4.* Leander *ſuprà, quæſt.15.* Etiam adiungi debet metus reuerentialis, qui cadit in ſubditum comparatione Magiſtratus, Meſa *lib.3. variar. cap.36.* in filium erga patrem præcedentibus perſuaſionibus, Barboſa *lib.1. voto 16.* & *lib.2. voto 127* in pupilla reſpectu tutoris, in fratre minori reſpectu maioris, ſi ab eo alimenta percipiat, & accedant minæ, verbera, aut ſpes improbæ tractationis, vt probat Cabreros vbi ſuprà *lib.2. cap.19. num.74.* licèt contrarium non improbabile dicant Diana, & alij relati à Leandro *de matrim. d. tract.9. diſp.16 quæſt.14.* Immò & præſentiam ſolam illi, cui debetur reuerentia, pro minis & verberibus ſat eſſe ad actum annullandum, ex pluribus reſoluit Marinis *tom 1. deciſ.146.* Dixi metum debere eſſe iniuſtè illatum; nam ſi iuſtè inferatur, non extorquetur conſenſus per iniuriam, vnde valet matrimonium caſu, quo quis ob metum mutilationis membri, vel carceris, ſeu excommunicationis contraxit cum puella, cui fidem dedit. Diana *p.9. tract.8. reſol. 10. & 26.* ſi nuptiæ præcipiantur à iudice, non verò à priuato, qui poteſtatem eam non habet: quo modo intelligitur textus *in cap. veniens, el 2. hoc tit.* vel cùm ille, qui vltimo ſupplicio afficiendus eſt, in vxorem ducit filiam, vel vxorem occiſi, impunitate ſibi conceſſa, ſi cum ea matrimonium celebret. Diana *d. part.9. tract.8. reſol.27.* Dixi etiam, debere inferri metum à cauſa extrinſeca, nam ſi inferatur à cauſa naturali, vt morbo, naufragio, aut timore inferni, validum eſt matrimonium, vt cùm metu præſentaneæ mortis quis contraxit matrimonium cum concubina. Item validum erit cùm metus procedit à cauſa libera, veluti dum quis ad mortem damnatur, & vt incolumis euadat, ducit meretricem, iuxta conſuetudinem quarundam regionum; tunc enim validum eſt matrimonium, quia hic metus naſcitur à cauſa naturali intrinſeca & eſt incuſſus à cauſa libera contrahendum matrimonium. Couar. *2. p. de matrim. cap.3. §.4. num.16.* Bonacina *eod. tract. quæſt.3. de imped. punct.8. num.16.* Sanchez *lib.4. de matrim. diſp.12. num.4.* Etiam deſideratur, vt metus incutiatur animo extorquendi conſenſum ad matrimonium; nam ſi ob alium finem metus incutiatur, matrimonium ſubſiſtit. Ratio eſt, quia tunc non compellitur ab alio ad matrimonium contrahendum, & voluntariè id contrahere eligit, vt medium ad periculum animæ, ſeu corporis effugiendum. Tum etiam, nam inuoluntarium, quod in eo matrimonio inuenitur, non cenſetur cauſa conſenſus, ſed tantùm occaſio, ideoque matrimonium ſponte celebratum à defloratore puellæ ob periculum mortis euadendum, quia pater ipſius eum interficere volebat, validum eſt, ſi talis metus non fuit impoſitus vt matrimonium celebretur, ſed alio fine, hoc eſt ad vindictam iniuriæ ſumendam; nam ſi metus fuit incuſſus ad extorquendum matrimonium, illud eſt inualidum. Vnde reſoluunt Sanchez vbi ſuprà, *nu.15.* Bonacina *num.23.* matrimonium celebratum ab ægroto cum filia medici, eum aliter mederi nolentis, vel cum filia iudicis, à quo promittitur abſolutio à pœna mortis, ſi cum eius filia contrahat, validum eſſe, qui tunc metus non incutitur ad matrimonium celebrandum. Ex quo principio lucem accipiunt textus *in l. ſi mulier, ff. de eo quod metus cauſa*, iunctis Cuiac. *lib.11. Pauli ad edict.* & Fabr. ibi, & textu *in l. accuſationis 10. C. de his quæ vi.*

5 Traditur dub can-dictio. Metus igitur grauis, & cadens in conſtantem virum, iniuſtè illatus reddit matrimonium ipſo iure nullum, tam in foro interno, quàm externo. Ratio eſt, nam cùm matrimonium petat voluntatem omnino voluntariam, Quintilianus *declam.247. Nuſquam libertas tam neceſſaria, quàm in matrimonio eſt*, vt donatio, libertatis datio, & teſtamentum; ideo propter metum grauem ipſo iure nullum eſt, vt probaui *in d. cap.1. de his qui vi.* D. Ambroſius *in epiſt.1. ad Corinth. c.7. Id eſt, quem ſibi aptum putauerit, illi nubat, quia inuitæ nuptiæ ſolent malos prouentus habere.* D. Cyprianus *de habitu Virgin. Quis illi in nuptijs locus eſt, cui animus ad nuptias non eſt.* Illuſtrat Fileſacus *lib.2. ſelect. c.3.* Accedit, quod nuptiæ coactæ improbos exitus habere ſolent, *d. cap. cùm locum*, ibi: *Ne per timorem dicat ſibi placere quod odit, & ſequatur exitus, qui de inuitis nuptijs prouenire ſolet.* Facit Barclaius *lib.3. Argent.* ibi: *Sed ſcis coniugia plus animorum, quàm corporum fœdere eſſe ſuauia? Liberæ hominum mentes ſunt, nec vllis legibus cogi poſſunt velle quod nolint.* Et infrà: *Nam nec tibi expedirent coacti hymenæi.* Sed an iure poſitiuo tantùm, an etiam iure naturali matrimonium hoc nullum ſit, quæri ſolet? Et nullum eſſe tantùm iure poſitiuo, docuerunt Paludanus *in 4. diſtinct. 29. q 1. art.3.* & plures alij, quos refert, & ſequitur Tho. Sanchez *lib.4. de matrim. diſp.14. num.4.* Sed verior eſt contraria ſententia, videlicet matrimonium metu graui celebratum nullum eſſe, etiam iure naturali. Eam defendunt Scotus *in 4. diſt.29. q. vnic.* Sanctus Bonauent. *ibi, quæſt.1. num.5.* Bartholomæus à Ledeſma *de matrimon. dub.23. concluſ.2.* Molina *de iuſtitia, tract.2. diſ.326.* Rebellus *lib.2. de matrimon. quæſt.11. concluſ.2. ſect.1.* Baſilius *eodem tract. dicto cap.14. n.4.* Diana *4. p. tract.4. reſol.34.* Ratio eſt, quia ad matrimonium deſideratur magis libertas voluntatis, quàm ad alios contractus ciuiles; ſiquidem alij contractus metu celebrati reſcindi valent, matrimonium verò etiam vt purus contractus reuocari nequit, cùm contineat vinculum indiſſolubile. Deinde, nam Eccleſiæ PP. dum matrimonium metu celebratum nullum eſſe docent, non aliquid nouiter conſtituere fatentur, ſed tantùm declarare ſimilia matrimonia eſſe ipſo iure nulla.

Nec tantùm matrimonium metu graui celebratum 6 Ampliatur præſens aſſertio.
ipſo iure nullum eſt, verùm & omnes actus ad matrimonium ſpectantes metu geſti, ipſo iure nulli ſunt, veluti conſtitutio procuratoris ad matrimonium contrahendum, *cap. ſuccedens, de procurat.* vbi notaui. Similiter dotis promiſſio metu graui facta, ipſo iure nulla eſt, *l. ſi mulier, §. dos, ff. de eo quod metus cauſa, l. fin. tit. 11. part. 8.* docent Nouellus *de dote, 6. p. priuileg.39. num.1.* Barboſa *in rubric. ſolut. matrim. 4. p. num.28* Pichardus *in §.1. Inſtit. de except. n.26.* Medrano *de conſenſu connub. cap.13. num.15.* Quæ ſententia valde difficilis eſt, ſiquidem ſimilis dotis promiſſio fit per ſtipulationem, ſtipulationes autem ipſo iure valent, quamuis ex edicto Prætoris reſcindantur, *l.1. ff. de eo quod metus.* Vnde videbatur etiam ſtipulationem ex cauſa dotis factam ipſo iure ſubſiſtere; quare varias huius ſpecialitatis rationes aſſignarunt DD. ſuprà relati, & Fortunius Garcia *de vlt. fin. num.427.* Panormit. *in cap.9. de his quæ vi.* Tandem Cuiac. *in d. §. ſi dos*, eam reddit, quod actio dotis bonæ fidei eſt, non ſtricti iuris, *§. fuerat, Inſt. de actionibus.* Vnde ſicut contractus bonæ fidei eſt ipſo iure nullus propter dolum dantem cauſam contractui, *l. & eleganter 7. ff. de dolo, l.3. §. fin. ff. pro ſocio*: ſimiliter & nullus erit propter metum, in quo dolus ineſt, *l. ſi cum exceptione, §. ſi metus, ff. de eo quod metus cauſa.* Sed non rectè ratiocinatur Cuiac. nam dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, ipſum nullum reddit, *d. l. & eleganter*: metus verò dans cauſam ſimili contractui, tantùm præſtat reſcindendi facultatem, *l.1.* vbi omnes, *C. de reſcind.* Accedit, nam textus *in d. §. ſi dos*, loquitur de dote per ſtipulationem promiſſa, quæ ſtipulatio olim ſtricti iuris erat, *§. fuerat, Inſtit. de act.* P. Barboſa *in d. rubric. ſolut. matrim. 4 part. num.31.* aliam rationem reddit, videlicet *in d. §. ſi dos*, promiſſionem dotis nullam fuiſſe, quia nulla quantitas expreſſa fuit in eo, iuxta regulam textus *in l. cùm poſt 69. §. generi, ff. de iure dotium*: nam tunc aut nihil ſubintelligitur determinatum, & tunc promiſſio dotis, tanquam incerta, non valet, *l.1. ff. de dotis promiſ. l. triticum, ff. de verb. oblig.* aut creditur promiſſa quantitas per bonum virum taxanda, vt ita dotis quantitas habeatur, quam vir bonus arbitrabitur, argumento textus *in l.3. C. de dotis promiſ.* & cùm lis promiſſio metu facta nulla eſt, tunc vir bonus non arbitrabitur dotem metu promiſſam deberi, ex ratione textus *in l.1. ff. de eo quod metus.* Sed licèt hæc ratio ſubtilis ſit, nunc placet alia communior, quam poſt Baldum, Hoſtienſem, Panormit. & alios defendit Sanchez *l.4. de matrim. diſp.12. n.23.* videlicet, quod cùm dotis obligatio ſit acceſſoria matrimonij, *l.3. C. de iure dotium*, quia ſine eo dari non poteſt; ideò ſicut matrimonium metu celebratum nullum eſt ipſo iure, ita & dotis promiſſio facta ipſo iure eſt nulla. Quam rationem etſi varijs argumentis impugnet. P. Barboſa *vbi ſuprà*, eam tamen rectè defendit Thomas Sanchez *vbi ſuprà*. Etiam ne ſuſpicio coactionis, ſeu metus daretur

in

Digitized by Google

io matrimonio, prohibitum fuit iure ciuili Magiſtratibus, qui temporarium officium in aliqua prouincia gerebant, non ſolùm prouincialem fœminam in vxorem ducere, verùm & conſentire filio ſuo vxorem ducenti, *l. ſi quis officium* 36. *l. qui in prouinciaia* 57. *l. Præfectus* 63. *ff. de ritu nupt.* Probant Cuiac. *ad titulum C. ſi rector prouinc.* & *lib.* 4. *obſeru. cap.* 22. Fornerius *lib.* 3. *ſelect. cap.* 16. Pinellus *lib.* 1. *ſelect. cap.* 2. *num.* 55. Mancinus *genial. cent.* 1. *cap.* 4. Meſa *lib.* 3. *var. cap.* 33. Pacius *cent.* 8. *quæſt.* 8 Giphanius *ad legem penult. C. de ſponſ.* Brillonius *de iure connub. pag.* 51. Hothom. *lib.* 13. *obſeru. cap.* 11. Coſta *in* §. *ſi arbitratu*: ad quam prohibitionem ſpectant textus *in l. vnica, C. ſi Rector prouinc. l.* 6. *C. de nuptijs, l. ſi concubina, ff. rer. amot. l. vlt. Cod. de concubinis, l. penult. Cod. de ſponſ. l.* 3. §. 1. *l. cùm hic* 32. §. *vlt. de donat. inter, l.* 2. §. 1. *ff. de his quæ vt indign. l. doto* 61. *de ritu nupt. l.* 4. *Cod. de inceſtu, l. ſi & ianidiæ, Cod. de his quæ vi.* Si verò magiſtratum gerens matrimonium contraheret, non vxoris, ſed concubinæ loco habebatur, *l.* 65. §. 1. *de ritu nupt.* Vnde non dubito, illam manaſſe opinionem, quæ apud nonullos inualuit, nempe S. Helenam Conſtantini matrem, non Conſtantij coniugem, ſed potiùs concubinam fuiſſe, vt ait Zoſimus *lib.* 2. & alij apud Zonaram *tom.* 3. Robertum *lib.* 5. *rer. iudicat. c.* 14. vtpote, quia Conſtantius eam duxit vxorem, cùm Romani exercitus Dux in Brilannia mereret. Sed ſanè poſt depoſitum officium, dum in eadem voluntate perſeuerauit, iuſtæ effectæ fuerunt nuptiæ, ex ſententia eiuſdem Pauli *in d. l.* 65. §. 1. & ita legitimam coniugem Helenam vocat Galicanus *in paneg.* 1. *Conſtantij*, vt refert Baronius *anno* 306. videndus Retes *lib.* 8. *opuſc. fol.* 329. Etiam ob rationem poteſtatus matrimonium prohibitum fuit inter tutorem & pupillam, *l.* 1. *C. de interdict. matrimon. l.* 6. *C. de donat. int. l.* 2. *C. qui dari tut. l. tutor* 36. *cum ſequent. l. ſi quis tutor* 60. *cum ſequent. de ritu nupt. l. tutorem* 15. *de ſponſ. l. cùm hic* 32. §. *fin. de donat. l. ſi concubinæ* 17. *ff. rerum amot. l. cùm poſt* 70. §. *nuptijs, de iure dot. l. filius* 28. §. *ſi quis, de lib. & poſth. l. ſi tutor*, §. *fin. de legat. primò, l.* 2. §. 1. *de his quæ vt indign. l.* 7. *ad l. Iul de adult.* Cuiac. 16. *obſeruat. cap.* 33. Faber *in Papia. tit.* 9. *princip.* 1. *ill.* 11. & *princip.* 6. *illat.* 21. Larrea *deciſ.* 46.

7 *Diſſoluitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui reſpondendum eſt negando conſequentiam; nam, vt ſuprà dixi, matrimonium metu celebratum ideò nullum eſt, quia cùm petat voluntatem omninò liberam, & eius naturæ ſit, vt ſemel celebratum reſcindi non valeat, vt in cæteris contractibus non contingit, qui licèt ipſo iure valeant, reſcindi poſſunt per Prætorem, ex latè adductis *in d. cap.* 1. *de his quæ vi*; ideò matrimonium ipſo iure nullum eſt. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, deductum ex dicta lege *ſi patre cogente* 22. *ff. de ritu nupt.* Cui ſatisfaciendum eſt diſcrimen aſſignando inter caſum, in quo cum metu reuerentiali adſunt minæ; & inter eum, in quo tantùm metus reuerentialis datur. Primo caſu matrimonium ipſo iure nullum eſt, quia creditur metus cadens in virum conſtantem: ſecundo verò caſu matrimonium ſuſtinetur, *d. l. ſi patre cogente*; quo modo etiam accipiunt textum *in l. fideiuſſor*, §. *pater, ff. de pignor. l. penult. ff. de furtis*, Fachineus *lib.* 2. *controuerſ. cap.* 97. Sanchez *vbi ſuprà, diſput.* 6. *num.* 7. & 20. & plura de metu reuerentiali addunt Barboſa *d. voto* 1. & Baſilius *vbi ſuprà*. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis, pro cuius ſolutione ſciendum eſt, matrimonium contractum metu graui, & iuramento accedente, nullum eſſe, vt facilè probatur *in cap.* 2. *de eo qui duxit in matrimonium*: vbi Alexand. III. reſpondit, eum qui poſt matrimonium metu contractum, & iuratum aliam duxit, cum ſecunda validè contraxiſſe, cum eaque licitè permanſurum; immò nec aliqua pœna adiecta fuit pro iuramenti violatione, quia nullius erat momenti, & ita nec relaxatione indigebat, aliàs enim ſi huiuſmodi iuramentum validè adhiberetur, aliquam Eccleſia illi pœnitentiam imponeret, ſicut pro ſponſalibus iuramento firmatis, & violatis imponitur *in cap. ſicut, hoc tit.* Nec tunc obſtat textus *in d. cap. inter cætera* 22. *quæſt.* 4. pro cuius interpretatione varia adduxerunt Interpretes; Gloſſa enim *in d. cap. inter cætera, verbo Matrimonium*, & *in d. cap.* 2. *de his quæ vi, verbo Coactus*, inquit procedere de conſilio, non verò de præcepto prædictam deciſionem. Sed hæc ſolutio admitti non debet: tum quia ea verba, *matrimonium contrahit in Deo fixum & ſtabile*, potiùs præcepto, quàm conſilio applicari poſſe videntur. Aliter Gloſſa ipſa accepit textum illum, aſſerendum videlicet, ideò ibi matrimonium metu celebratum iuramento accedente reddi validum, quia poſt matrimonium interceſſit copula, iuxta textum *in cap. veniens, el* 2. *hoc titulo, dicto cap.* 2. *de eo qui duxit in matrimonium*. Quæ ſolutio diſplicet ex eo, tum quia ex textus ſerie non conſtat, copulam præceſſiſſe: tum quia ſi ob copulam ſubſequutam validum redderetur matrimonium, impertinens eſſet ratio, quam textus aſſignat in illis verbis: *Quia verò quam priùs concubinam habuerat, non eſt peccatum in coniugem accipere.* Cùm eſſe peccatum, necne, nihil ad valorem matrimonij conferat. Tandem Gloſſa *in d. cap.* 2. *de eo qui duxit in matrimonium*, quam ibi ſequuntur Antonius *num.* 7. Abbas *num.* 8. affirmat, matrimonium fuiſſe validum *in dict. cap. inter*; quia metus, ex quo celebratum fuit, erat leuis, non verò grauis, & cadens in virum conſtantem. Verùm hæc ſolutio etiam diſplicet, quia expreſſè ait textus, *timore necis*; & aſſignat eam rationem, *quia non eſt peccatum contrahere cum illa*: quæ ratio etiam habet locum in metu graui. Quare reiectis his ſententijs, & alijs relatis à Barboſa ibi, Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 80. Areliano *de iuris ratione lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 18. dicendum eſt, in eo textu conſultum fuiſſe D. Auguſtinum de Vbaldo, qui metu coactus à conſanguineis ſuæ concubinæ, iureiurando ſpopondit ſe eam ducturum, ac negaturum neceſſaria matri, & fratribus; & ita duo diuerſa in eo textu tractari. Primum, an iuramentum metu præſtitum de ducenda concubina in vxorem, eſſet licitum? Secundum an iuramentum de non alenda matre & fratribus, fuiſſet honeſtum? Ad primum reſpondit Sanctus, licitum eſſe matrimonium, & in Deo firmum & ſtabile; cuius rei ratio dubitandi inſurgebat ex tot flagitijs in ipſa promiſſione commiſſis, & quia illa fuerat promittentis concubina: vnde docuit Couarruuias 2. *parte de matrim. cap.* 3. §. 5. *num.* 3. ibi poſt promiſſionem metu factam matrimonium fuit liberè contractum, & dubitabatur, an ille qui iurauit, poſſet matrimonium cum concubina contrahere, non verò an teneretur ex illa coacta promiſſione. Ad ſecundum verò, huiuſmodi iuramentum illicitum, & inhoneſtum eſſe, reſpondit Sanctus, quia turpitudinem continebat: docuerunt Fortunius Garcia *de vlt. fine, illat.* 21. *columna.* 8. Barboſa *in cap. ſi verò* 8. *de iureiur. num.* 52. Nec tandem obſtat vltimum augumentum dubitandi rationis, deductum *ex d. cap. porrectum, cap. ſicut nobis* 17. *de regul.* Nam reſpondetur in illis iuris agi de voto emiſſo ob metum intrinſecum, quo caſu tale votum ſuſtinetur: quia vouens ſibi metum intulit: ſi autem votum emitteretur propter metum extrinſecum ab extraneo illatum, nullum eſſet, vt latè probaui *in c.* 1. *de his quæ vi*.

CAPVT XVI.

Alexander III. a *Exonienſi Epiſcopo*.

COmmiſſum. *Et infrà*: Significauit nobis f. tua, quod quidam litteratus, & nobilis, cùm ad eum paterna hæreditas deuolueretur, cuidam mulieri, nobili fidem dedit, quibuſdam præſentibus, de contrahendo matrimonio, & ſe cum ea infra biennium per verba de præſenti contracturum, præſtito ſacramento ſuper ſacroſancta Euangelia, confirmauit: nunc autem priuata lege ductus, ad frugem melioris vitæ ſuſpirat conuolare, tuamque ſuper hoc con-

ſulens

ſulens prudentiam, ante matrimonium contractum ad monaſticæ religionis habitum licitè poſſe tranſire ſuſpicatur, quia ſi contraxiſſet ea inuita, infra duos menſes, iuxta veterum canonum ſtatuta noſtra conſtitutione innouata, ad laxioris vitæ religionem poſset tranſire. Quia igitur ſuper hoc tua nos d. f. conſulit, ita conſultationi tuæ reſpondemus, quod tutius eſt ei priùs religione iuramenti ſeruata contrahere, & poſtea, ſi elegerit, ad diſtrictionem religionis migrare, ſi tamen poſt primam deſponſationem carnalis copula dignoſcitur non interuenisſe.

N O T Æ.

1 E*Xonienſi.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap.*4. nullibi tamen refertur integra huius textus. De Exonenſi Eccleſia egi *in cap.6. de filijs presbyterorum.*

C O M M E N T A R I V M.

2 TExtus hic difficilis, & meritò, viſus eſt iuris Interpretibus, & Theologis, quatenus in eo docet Alexander III. eum qui iurauit cum aliqua contrahere matrimonium, ſi propoſuit religoinem ingredi, priùs debere matrimonium contrahere, & poſteà ante eius conſummationem religionem ingredi; nam non violat iuramentum qui illud in melius commutat, *cap. peruenit el 2. de iureiurand.* ſed religionem ingredi perfectius eſt, quàm matrimonium celebrare, *cap. ſcripturæ, de voto*: ergo in præſenti caſu iuuenis licitè poterat, neglectis ſponſalibus, religionem ingredi. Deinde, nam matrimonium ratum ante eius conſummationem, per ingreſſum religionis, ſequuta profeſſione diſſoluitur, *cap. ex publico, de conuerſ. coniug.* quæ fuit ratio dubitandi adoleſcentis in præſenti: ergo faciliùs hoc caſu ſponſalia de futuro diſſoluerentur per ingreſſum religionis. Quare varias interpretationes adduxerunt iuris Interpretes. Gloſſa in præſenti, verbo *Tutius*, accipit textum hunc de conſilio; & ita in præſenti ſpecie docet, ſponſum poſſe licitè religionem ingredi, tutius tamen eſſe priùs contrahere, & deinde ante copulam religionem ingredi, ad vitandum ſcandalum, propter vulgi opinionem, ne putet ſanctiſſimum Dei nomen ita facilè violari. Gloſſam ſequuntur Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Cardinalis, Abbas, Præpoſitus, Alexander de Næuo *num.*9. Couarr. 1. *part. de matrim. c.*5. *num.*11. Marcus Antonius *lib.*5. *inſtit. titulo* 10. *num.*57. Paludanus *in* 4. *diſt.*28. *quæſt.*1. *art.*3. Soto *in* 4. *diſtinct.*27. *quæſt.* 2. *art.*4. Hieronymus Garcia *in ſolit. regul. tract.*2. *difficult.*2. *dub.*10. *punct.*1. Cuiacius *in præſenti*, Barboſa *in collect. ad hunc textum*: licèt *in ſelect.* ab hac ſolutione diſceſſerit, nulla alia aſſignata. Nec eſt cur Caniſius in præſenti hanc interpretationem, vt nouam Cuiacij, tanquam confictam ab aliquo hæretico, eius nomine reijciat, cùm ante eum tot Doctores eam docuerint. Reijcitur tamen hæc interpretatio ex eo, quia propter vulgi opinionem non eſt omittendus, aut differendus religionis ingreſſus: textus celebris *in cap. licèt, de regularibus, d. cap. ſcripturæ, de voto*; & quia non eſt conſilium, ſed potiùs periculum priùs contrahere, quia fortè pulchritudine, & blanditijs mulieris induceretur ad reddendum debitum, & ſic retraheretur à religioſo ſtatu, qui perfectior eſt, vt in præſenti docent. Deinde quia in rebus ambiguis huiuſmodi verba, *tutius, certius, ſecurius*, & ſimilia obligationem & neceſſitatem potiùs, quàm conſilium inducunt, *cap. iuuenis* 3. *hoc tit. cap. veniens, qui clerici vel vouentes, cap. ad audientiam, de homicidio.* Diuus Thomas *quodlibet.* 8. *num.*12. docet Anguianus *lib.*3. *de legibus, cap.*21. *num.*13. Deinde quia ex Pontificis reſponſo non conſilium, nec gratia, vbi nominatim expreſſum non eſt, ſed ius producitur, *cap. ex multa, de voto*, ibi: *Ex conſultatione noſtra ius editur.* Facit textus *in cap. per tuas, eod. tit.* vbi qui fecit votum religionis, ſi in Epiſcopum eligatur, quamuis Epiſcopi ſtatus perfectior ſit, priùs debet religionem ingredi, & ita eodem modo in præſenti caſu matrimonium contrahere tenetur, deinde religionem ingredi. Alij docuerunt, Alexandrum III. in præſenti reſpondiſſe ſecundum iuris principia, videlicet quia ex promiſſione iuramento firmata ſponſæ quæſita fuerat actio, & ſponſus obligationem omnino adimplere tenebatur, vt probaui *in cap.*2. *cap. ex litteris, hoc tit.* Vnde ſponſus tenebatur priùs contrahere, & poſtea religionem ingredi. Ita docuerunt Antonius Bohic. *in præſenti*, Scotus *in* 4. *diſtinct.*20. *quæſt.*2. Licèt enim verum ſit, religionis ingreſſu ſponſalia diſſolui, *cap. veniens, cap. rurſus, qui clerici vel vou.* & ſponſalia de futuro per matrimonium de præſenti; peccat tamen ſic contrahens, quia qui Petro centum debet, quamuis Deo mille ſoluat, non ſatisfacit Petro; & ita qui iurauit cum muliere contrahere matrimonium, cùm illi debitor ſit, non ſatisfacit religionem ingrediendo, licèt perfectior ſit religionis ſtatus; quia contrahere matrimonium eſt in obligatione, religionem verò ingredi in voluntate. Sed hæc etiam interpretatio conuincitur ex eo; nam ſi ab ſponſalibus, etiam iuramento firmatis, licet reſilire ex iuſta cauſa, vt ſuprà probaui *in cap.*2. etiam ob ingreſſum religionis licebit ab ſponſalibus diſcedere; cùm etiam matrimonium ratum iuſtè diſſoluatur per ingreſſum religionis, *cap. ex publico, de conuerſ. coniug.* Quare his, & alijs ſolutionibus omiſſis, dicendum eſt cum Barboſa *in cap.*3. *de iureiurand. nu.*69. Baſilio *lib.* 12. *de matrimon. c.*12. §.3. & *cap.*10. Suario *tom.*2. *de relig. lib.*2. *de iuram.* Moneta *de commut. cap.*5. *num.*24. in præſenti ſponſum tantùm propoſuiſſe religionem ingredi, non autem eum ingreſſum fuiſſe: vnde inter moras deliberationis tenebatur ſponſalia iuramento firmata adimplere, nec ipſe religionem ingredi tenebatur; vnde ait Alexander III. tutius eſſe contrahere matrimonium, & poſtea religionem ingredi, potiùs quàm in ipſa deliberatione ingreſſus religionis perſiſtendo, periurij reatum incurrere, vt iam probaui *in d. cap. ex parte, de conuerſ. coniug.*

C A P V T XVII.

Lucius III. a *Rapulenſi Epiſcopo.*

REquiſiuit à nobis tua fraternitas, qua cenſura compelli debeat mulier, quæ iurisiurandi religione neglecta nubere renuit, cui ſe nupturam interpoſito *b* iuramento firmauit? Quæſiſti etiam, vtrum ea, cuius *c* vir matris torum polluit, ad alia vota, cùm mater fieri deſideret, viro poſſit viuente tranſire. Ad quæ tibi breuiter duximus reſpondendum, quod mulier, quæ ſe nupturam iurauit, cùm libera debeant eſſe de iure matrimonia, *d* monenda eſt potiùs, quàm cogenda, maximè cùm coactiones difficiles ſoleant exitus habere frequenter. Illa ſanè, cuius vir cum matre adulterium & inceſtum commiſit, nec viro ſuo coniungi carnaliter; nec eo viuente cum alio matrimonium inire debebit.

N O T Æ.

1 a R*Apulenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*12. in cuius notis Antonius Auguſtinus reponit *Crapulenſi*: Cuiacius *hic*, retinet *Rapulenſi*, & aſſerit eſſe Eccleſiam Cathedralem in Apulia. Sed certè talis Eccleſia non extat in geographia ſacra, edita à Carolo à Sancto Paulo; nec inter Eccleſias, quarum ſeriem refert Vghellius *in Italia ſacra*: quare credo legendum eſſe, *Rauellenſi*; Rauellum enim eſt

eſt vrbs Italiæ, vt poſt Carolum Sigonium refert Vghellius *tom.1. Italiæ, part.2. fol.98.* habet Eccleſiam Cathedralem B. Virginis Aſſumptioni dicatam, cuius Præſuli Conſtantino dicto miſſa eſt præſens Decretalis.

2 b *Interpoſito iuramento.*] Vt plerumque fieri contingit, *capite 2. 4. & 5.* & paſſim *hoc titulo, & tit. ſequenti, cap. ſi quis deſponſam 27. quæſt.2.* Vt quemadmodum aliæ pactiones firmantur iuramento, *l. iusiurandum, ff. de operis libert. c. cùm contingat, de iureiurand.* ita etiam & ſponſalia; cuius iuramenti in ſponſalibus adducti exemplum extat apud Ouidium *epiſt.18.* de Aconcio, qui cùm ob generis imparitatem non auderet in vxorem petere Cydippen, cuius amore tenebatur captus, illam commẽtus eſt fraudem, vt ab ea iuramentum nuptiarum extorqueret, ſcripſitque in pomo verſus hos, vel ſimiles:

Iuro tibi ſanè per myſtica ſacra Dianæ.
Me tibi venturam comitem, ſponſamque futuram.

Quod cùm feciſſet, agnouit fidem coniugij indiſſolubilem dediſſe his ſequentibus verſibus:

Coniugium, pactamque fidem, non crimina poſco;
Debitus vt coniux, non vt adulter amo.
Verba licèt repetas, quæ demptus ab arbore fœtus
Pertulit ad caſtas, me iaceate manus:
Inuenies illic ad te iura eſſe quod opto.
Ni tibi cum verbis excidit illa fides.

c *Vir matris torum polluit.*] Hanc ſecundam partem omiſit Raymundus, & eam diſputabimus *in cap.1. de eo, qui cognouit conſanguin.*

d *Manenda eſt.*] Hæc verba & textum expoſui *in cap. 2. hoc titulo.*

C A P V T XVIII.

a Vrbanus III.

CVm in Apoſtolica Sede, cui licèt immeriti præſidemus, magiſterium reſideat totius eccleſiaſticæ diſciplinæ, dignum eſt & conſonum rationi, vt quoties circa negotia Eccleſiaſtica aliquid dubietatis emergit, ad ipſius deliberationis arbitrium recurratur. Intelleximus ſiquidem, quod cùm inter *b* Villicum de Ernaria, & vxorem eius coram te matrimonij quæſtio tractaretur, productis teſtibus, & atteſtationibus eorum diligenti examine diſcuſſis; ante publicationem idem Villicus reuerſus ad propria publicè inter ſe & vxorem ſuam propoſuit ſententiam diuortij, iudicio Eccleſiæ promulgatam, & ſic ſuggeſta omnibus falſitate, quandam aliam mulierem facti neſciam ſibi copulare præſumpſit. Poſtmodùm verò ſuper prioris matrimonij quæſtione litteris à Sede Apoſtolica impetratis, delegati iudices ſententiam diuortij protulerunt. Vnde quia Villicum, & mulierem, quam ſuperinduxit, pendente lite prioris vxoris, inuicem aſſeris conſenſiſſe, tua nos duxit fraternitas conſulendos, vtrum tales ſint ad matrimonia adimittendi. Nos igitur auctoritate præſentium tuæ ſollicitudini reſpondemus, quod interpoſita ei pœnitentia competenti, infrà *c* pœnitentiæ tempus carnali commercio interdicto, poſtmodùm in maritali copula poterit remanere.

N O T Æ.

1 a VRbanus III] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* ſed ſupplendum eſt, *Cenomanenſi Epiſcopo*, vt habetur poſt Concil. Lateran. *p.6. cap.21.* & *in cap.1 a. de ſententi. excomm. cap. ſuper eo, de condition. appoſitis*, vbi extant aliæ partes huius Decretalis, vt notauit Anton. Auguſtin. *in præſenti*, licèt non illis rectè adiungat textum *in cap. atteſtationes, de deſponſ. impub.* De Cenomanenſi diœceſi nonnulla notaui *in cap.5. de reſcriptis.*

b *Villicum.*] Cuiac. in præſenti exiſtimat eſſe nomen proprium viri, vt *in l. Iulianus, §. per contrarium, ff. de actionibus empti, l. cùm duobus, §. item ſi ex facto, ff. pro ſocio.* Sed vereor ne legendum ſit Vuillelmum, quod nomen valde frequens eſt apud Gallos & Anglos. 2

c *Infra pœnitentiæ tempus.*] Durante enim pœnitentiæ tempore olim ſequeſtrabatur manſionis cubiculum, nec coniugio iam contracto vti licebat, nec nouum celebrare, vt probaui *in cap.9. Concil. Illiber.* 3

Textum hunc expoſui *in cap. conſiderauimus, de elect.* & latiùs illuſtrabimus *in cap.1. de matrim. contract.*

C A P V T XIX.

Clemens III. a *Cæſarauguſtano Epiſcopo.*

IN præſentia noſtra poſitus à nobis duxiſti neceſſariò requirendum, quid agendum tibi ſit de quibuſdam mulieribus in tua diœceſi conſtitutis, quæ cùm viros in *b* captiuitatem, vel aliam peregrinationem abductos iam vltra ſeptennium fuerint præſtolatæ, nec certificari poſſint de vita, aut de morte, licèt ſolicitudinem ſuper hoc adhibuerint diligentem; quia tamen pro iuuenili ætate, ſeu alia fragilitate carnis humanæ continere non poſſunt, alijs expetunt matrimonio copulari. Cùm autem dicat Apoſtolus: Mulier tandiu alligata eſt viro quandiu vir eius viuit; tuæ conſultationi taliter reſpondemus, quod quantocumque annorum ſpatio ita remaneant viuentibus viris ſuis, non poſſunt ad aliorum conſortium cannonicè conuolare; nec tu eas contrahere in Eccleſiæ facie permittas, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.

N O T Æ.

1 a CÆſarauguſt.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap.3.* Raymundo videlicet de Caſtelecuelo, qui eandem Eccleſiam rexit ex anno 1184. vſque ad annum 1199. De ipſa Metropoli Cæſarauguſtana nonnulla notaui *in cap.1. de his quæ vi.*

2 b *Captiuitatem.*] Temporibus enim Clementis III. In Hiſpania bella ſæua erant cum Sarraceois, & paulò antea Cæſarauguſta Imperialis vrbs ab eis recuperata fuerat; vnde plerumque eueniebat, Catholicos à Sarracenis in captiuitate retineri, & non facilè conſtabat, an defuncti in ipſo congreſſu eſſent, an captiui apud Sarracenos deceſſiſſent. Vnde & Lucius III. dum *in cap.2. de ſecundis nuptijs*, etiam prohibet ſecundas nuptias, dum certò non conſtat de morte prioris viri, ſcribit vniuerſis Chriſtianis per Sarracenos captis.

C O M M E N T A R I V M.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Vxor non certificata de morte viri, ad ſecundas nuptias tran-* 3 Concluſio traditur, & probatur

tranſire nequit, quamuis ignoret ſtatum mariti, qui ob hoſtibus captus fuit, longoque tempore obfuit. Probant eam textus *in cap.2. de ſecundis nuptijs, cap. finali, §. ſi autem, vt lite non conteſt. cap.1. & ſequent. 34. quæſt.2. authent. hodie, C. de repudijs, Nouel.35. Leonis.* S.Baſilius *ad Amphiloch. cap.31.* ibi: *Quæ cùm vir ſeceſſit, & non apparet, antequam de eius morte certior facta ſit, cum alio cohabitauit, mœchatur.* Et *canon.36.* ibi: *Militum vxores, quæ cùm mariti ipſarum non appareant, nupſerunt, eidem rationi ſubijciuntur, cui & quæ propter maritorum peregrinationem ac abſentiam, reditu non expectato nupſerint. Sed res nonnullam hic veniam admittit, quòd maior ſit mortis ſuſpicio.* Et *lib.5. capitul. Caroli, cap.6.* ita cauetur: *Qui propter faidam fugiunt in alias patrias, & dimittunt vxores ſuas, nec ille vir, nec illa fœmina accipiant iterum coniugium, Gregorius ſenſit.* Vbi *faido*, accipitur pro inimicitia, vt exponit Lindembrog. *in Gloſſario, verbo Faida*, Cerda *in aduerſar. cap.185. nu.108.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, Cuiacius & Caniſius *hic*, Baſilius *lib.7. de matrimon. cap.32.* Petrus Gregor. *lib.3. partit. tit.21. cap.8.* & *in cap.5. hoc tit.* Balſam. *in can.93. ſextæ Synodi*, Coruinus *lib.2. Aphoriſm. iuris Pontif. tit.18.* Rota apud Peñam *deciſ.599.* Tranſmiera *de Polygam. quæſt.5. per totam*, D. Ioſeph de Retes *lib.6. opuſcul. cap.10. num.4.* Nauarrus *in cap. ſi quis autem, de pœnitent. diſt.7.* Richierius *in d. authent. hodie*, Ritberurſius *4. part. ad nouellas Iuſtin. cap.7. fol.225.* Grotius *lib.2. de iure belli, c.9.* in notatis *ad §.9.* Cuiac. *in nouel.22.*

4 Traditur ratio dubitandi. Sed hæc aſſertio difficilis redditur, ſequenti iuris conſideratione: Cùm maritus captiuus eſt, aut longè abeſt, vxor expectare eum cogitur, donec integrum quinquennium à tempore captiuitatis, ſeu abſentiæ effluxerit, & tunc demùm ſi tanto tempore nihil compertum fuerit de vita aut morte captiui, impunè, & licitè tranſit ad ſecundas nuptias, *Nouell.22. Iuſtin. cap.7.* ad quam conſtitutionem reſpiciens Tribonianus mutauit verba Iuliani *in l. vxor.6. ff. de diuortijs*: quod facilè cognoſcitur ex ſtylo ipſius textus, qui eſt ſemibarbarus, & Græciſmos redolet, non Latinam elegantiam Iuliani: & ſimiliter adiecit Paulo *in l.8. ff. de captiuis*, ea verba; *poſt conſtitutum tempus*; vt iam notarunt Cuiacius *ad d. Nouel.22.* Ritberurſius *ſuprà*, Briſſonius *de iure connub. cap.268.* Faber *in iuriſprud. tit.11. princip.8. illat.8.* Gibalinus *lib.4. de vſuris, cap.5. art.21. num.18.* nec immeritò hoc ſtatutum eſt, nam ex abſentia per quinquennium mors præſumitur. Bartol. *in ſuo tract. Qualiter probetur mors*, & *in tract. de teſtibus*, Alexand. *conſil.4. num.18.* quos refert & ſequitur Marania *in repetit. legis non poteſt, num.165.* & poſt decem annos abſentiæ adeò mortem præſumi, vt bona venientibus ab inteſtato adiudicari poſſint, docent Leon *tom.1. deciſ.72. ex l.14. tit.14. p.3.* vbi Gregorius, Gutierrez *conſil 4. num.29. & 30.* Siguenza *de clauſulis, lib.2. cap.11. num.51.* Eſcobar *de ratiocinijs, cap.6. ex num.47.* Parlador. *in quotid. q.2. per tot.* Ergo ſimiliter vxor poſt elapſum longum tempus impunè poterit ad ſecundas nuptias tranſire. Accedit, nam ſponſalia per diuturnam ſponſi abſentiam diſſoluuntur, *cap. de illis 5. hoc tit.* Igitur per longæuam abſentiam mariti ſimiliter matrimonium ſoluitur, & per conſequens aliud coniugium inire valet; & ita conuenire ſolitum inter coniuges apud Hebræos, didici ex D. Hieronymo, qui *in lib.1. Reg. c.16.* ita ſcribit: *Pignora in hoc loco Hebræi libellos repudij intelligunt; ſiquidem vſum illius gentis fuiſſe ferunt, vt quando ibatur ab eis in pugnam (id eſt in bellum) libellos repudij vxoribus ſuis darent, vt ſi contigiſſet virum in prælio capi, & in captiuitatem duci, mulier eius expectatis tribus annis, ſi vir eius non rediſſet, alium duceret virum.*

5 De captiuitate maritali ex iure ciuili. Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, in hac parte valde differre ius ciuile à Pontificio; iure enim ciuili captiuitate vnius ex coniugibus matrimonium diſſoluitur, ſicut alia quacumque ſeruitute alteri ex coniugibus contingente, *l.1. ff. de diuortijs, l. ſi quis ſic ſtipuletur, ff. ſoluto matrim. l. in bello 12. §. ſed captiui, ff. de captiuis, l. ſi ab hoſtibus 10. ff. ſolut. matrim.* Faber *in iuriſprud. tit.11. princip. 8. illat.8.* Petr. Barboſa *in rubric. ſol. matrimon. 2.p. num.63.* Briſſonius *de iure connub. pag.41.* & adeò quidem captiuitate vnius coniugis diſſoluebatur matrimonium, vt ne quidem ſi vellet vxor remanere in domo viri captiui, & coniugium durare, illud perſeueret, quæ eſt prima ampliatio veteris illius iuris, *d. l. in bello 12. §.4.* Retes *lib.6. opuſc. cap.10.* Nec audiendus eſt Scipio Gentilis *lib.3. cap.9.* contrarium tenens; nam cùm ſuperueniat ſeruitus, matrimonium iure ciuili Romanorum, niſi inter ciues Romanos non datur, Vlpianus *in fragm. tit.9. §. connub.4. princ. Inſtit. de nuptijs*, D. Ioſeph de Retes *lib.1. de interdict. cap.5.* ideò inter captiuos connubium non durat, vt etiam diſſoluitur, ſi alter ex coniugibus efficiatur ſeruus pœnæ, *l. res 14. ff. de donat. inter*, Petr. Gregor. *lib.6. ſyntag. cap.15.* Alia ampliatio eſt, vt nec quidem iure poſtliminij recuperetur vxor à marito ex captiuitate reuerſo, *l. non vt à patre 8. l. cùm duæ 14. §.1. ff. de captiuis.* Ratio ex eo prouenit, quia iure ciuili Romanorum matrimonium ex præſenti, & ſemper perſeuerante conſenſu ſuſtinebatur, nec iuris vinculum aliquod producebat, quia liberum erat tam in diſtractu, quàm in contractu, *l.2. C. de inutil. ſtipul.* Vnde cùm conſenſus præſtatio in facto conſiſtat, etiam conſiſtit in facto ſemper perſeuerare in ipſo conſenſu, *l. conſilio 8. §. vlt. ff. de curat. furioſ.* Vnde ſuccedit regula Papiniani *in l. denique 19. ff. ex quibus cauſis maiores*, videlicet ea quæ in facto conſiſtunt, poſtliminio non contineri. Cuiac. *in d. nouell.22.* Faber *in iuriſprud. tit.11. princip.8. illat.8.* P. Barb. *in rub. ſolut. matrim. 2. p. n.63.* Inde cognoſcitur diſcrimen, quod verſatur inter hanc conuentionem, & alias, quæ conſenſu perficiuntur, nam aliæ, cùm à conſenſu tantùm pendeant in fieri, poſtea verò perſeuerante conſenſu non indigent, poſtliminio redeunt, vt contra Amayam docet Retes *ſupr. n.2.* Conſenſu tamen nouo, hoc eſt, ſi mulier nondum alteri nupta voluiſſet ad priorem maritum redire, redintegrabatur matrimonium, *dict. l.8. dict. l.14. §.1. ff. de captiuis*: cogebatur autem mulier de nouo conſentire; nam ſi abſque probabili cauſa noluiſſet redintegrare priùs matrimonium, tenebatur pœnis diſſidij, id eſt iniuſti diuortij, nempe vt mulctaretur dote ſua, *d. l.8. in fine*. Et propter hanc ſpem, quam maritus habet redintegrationis matrimonij, competere ei accuſationem de adulterio iure mariti, *in l. ſi vxori 13. §. ſi quis planè 7. ff. ad l. Iul. de adult.* docuit Retes ſuprà *num.7.* Excipiebatur tantùm liberta nupta patrono ſuo, quia eius matrimonium durabat etiam in captiuitate patroni, eiuſdemque mariti, proindeque connubium, id eſt facultatem nubendi alteri non habebat, *l. in eo 45. §. vltim. l. illud 46. l. filio 48. l. proximè 50. ff. de ritu nuptiar. l. & ideò 64. §.1. ff. de donat. inter, l. penult. & vltima, ff. de diuortij, l.1. l.2. & 3. ff. de connub. l. liberto 35. ff. ſolut. matrim. l.1. C. de inceſt. nuptijs, l. liberta 8. C. de oper. libert.* Ratio redditur *in dicta l.45. §. vlt.* videlicet propter reuerentiam patrono debitam; etſi enim quælibet vxor marito ſuo reuerentiam exhibere debeat, *l. alia 14. §.1. ff. ſoluto matr. l. vnica, §. quod autem, C. de rei vxor. actione*, tamen non ab omnibus vxoribus parem reuerentiam legiſlatores exigendam putarunt, ſed maiorem à liberta erga patronum maritum, quia ſcilicet in hac duplex concurrit vinculum, quod fortiùs adſtringit, vt explicant Briſſonius *de iure connub. pag.264.* Cuiacius *in l. vnico, C. vnde vir & vxor*, Faber *in iuriſprud. tit.9. princip.5. illat.22. & 26.* D. Ioſeph de Retes *lib.6. opuſc. cap.8. num.6.* Circa matrimonium autem per conſarreationem celebratum, quoniam indiſſolubile erat, nec diuortio dirimi poterat, Feſtus Pompeius verbo *Flaminico*, Aulus Gellius *lib.10. noctium, cap.15.* Cuiac. *in dicta nouell.22.* non diſſolui captiuitate docet D. Ioſeph de Retes *ſuprà, num.4.* qui *num.5.* matrimonium per coemptionem celebratum diſſolui captiuitate rectè probat.

Iure igitur Digeſtorum matrimonium adeò ſoluebatur captiuitate, vt per vllum tempus non cogeretur vxor remanens in ciuitate expectare coniugem captiuum; iure verò nouellarum matrimonium non ſtatim ſoluitur, nam aut conſtat viuere maritum in captiuitate, aut incertum eſt, viuatne, an deceſſerit. Priori caſu, ſi conſtat captiuum coniugem viuere, is qui in ciuitate remanſit, quamdiu conſtat eum ſupereſſe, nunquam poteſt ad ſecundum matrimonium peruenire; immò ſi id facere attentauerit, mulctabitur dote, aut donatione propter nuptias; immò pro adultero reputabitur, 6 Quid iure nouo procedat.

bitur, ac nubetur. Poſteriori caſu, nempe ſi incertum ſit, vtrum coniux in captiuitate viuat, an deceſſerit, quod ſæpe contingit, præcipuè in longinqua regione, alter coniux expectare cogitur per integrum quinquennium à die captiuitatis numerandum, & tum demùm, ſi tanto tempore nihil compertum fuerit de vita ac morte captiui, impunè tranſiet coniux ad ſecundas nuptias, quaſi priori matrimonio bona gratia ſoluto, etiam abſque libello repudij, *nouella* 22. *Iuſtin. cap.* 7. Suceſſit his conſtitutionibus noua facta à Leone *in Nouel.* 33. vbi prolixè diſputans contra illam permiſſionem ſecundarum nuptiarum poſt quinquennium, de qua *in leg.* 7. *de repudijs*, ſanxit quotcunque annis de captiuitate alter coniugum detineatur, non tamen licere alteri nuptias iterare, niſi fortè ſecundùm formam, & obſeruationem eorum, qui in expeditione verſantur, vt præceptum eſt à Iuſtiniano *in Nouella* 117. §. *cæterùm*, ex qua deſumpta eſt authentica. *Sed hodie, C. de repudijs*, vbi ita ſtatuitur: *Hodie quantiſcunque annis maritus in expeditione manſerit, mulier ſuſtinere debet, licèt nec litteras, nec reſponſum ab eo acceperit: ſed ſi audierit, non priùs nubat, quàm per ſe, vel per aliam, eum ſub quo militabat adiens, interrogauerit, ſi pro veritate mortuus eſt; quod ſi ita eſt, apud geſta deponatur cum iureiurando, ſi mortuus ſit, quo ſubſequuto, poſt annum nubat: ſi verò præter hæc nupſerit, tam ipſa, quàm qui eam duxerit, aut adulteri puniantur.* Docet Burgeoſ. *cent.* 2. *obſeru.* 34.

7 Traditur decidendi ratio. Hactenus egimus de captiuitate, & longa abſentia coniugis ex iure ciuili, iure verò noſtro canonico, quantumuis longa ſit abſentia, vel captiuitas coniugis, dum non conſtat certò de eius morte, alia coniux ad ſecundas nuptias tranſire non valet: Leo Papa *epiſtola* 79. ibi: *Quod debeant fœminæ, quæ captis viris nupſerant, putantes interemptos maritos, remeatis de captiuitate prioribus viris copulari, vt cuique id, quod legitimè habuit reformetur, & recipiat vnuſquiſque quod ſuum eſt, & redintegrentur fœdera nuptiarum.* Quæ verba explicat F. Antonius Perez *in pentateuc. fidei, de Rom. Pontifice, volumine* 4. *cap.* 3. Gibalinus *tom.* 2. *ſcient. canon. lib.* 5. *c.* 3. *num.* 42. Nam cùm ex iure diuino matrimonium contineat indiſſolubilitatem, niſi per mortem naturalem, & ea per diuturnam abſentiam non præſumatur, *l. ſed etſi, ff. de acquir. hæreditat.* Gloſſ. & Doctores *in l.* 1. §. *ſi quis negat, ff. quemadmodum teſtam.* Maſcard. *de probationibus, concluſ.* 1073. *num.* 1. Leo *tom.* 1. *deciſ.* 72. *in princip.* ideò donec conſtet maritum deceſſiſſe, eius vxor non poteſt ad ſecundas nuptias tranſire. Facit D. Chryſoſt. *homil.* 26. *in Matthæum*, ibi: *Quemadmodum enim matrimonium non facit coitus, ſed voluntas, ita non ſoluit illud ſeparatio corporis, ſed voluntatis. Ideò qui dimittit coniugem ſuam, & aliam non accipit, adhuc eſt maritus; nam etſi corpore ſeparatus, eſt tamen adhuc eſt voluntate coniunctus.* Quomodo tamen debeat conſtare de morte coniugis, dubium eſt. In præſenti textu deſiderat Lucius III. vt certum nuntium de morte viri vxor recipiat: idem *in d. c.* 2. *de ſecundis nuptijs*, exigit vt conſtet, quod ab hac vita migrarit coniux. Certitudinem hanc moralem mortis viri iudicis arbitrio relinquunt Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſp.* 46. *num.* 7. Couarruuias, Gutierrez, Menochius, & alij congeſti à Barboſa. Baſilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 53. exigit vnum teſtem de viſu, & duos teſtes de publica voce & fama Traſmiera *de polygam. quæſt.* 5. duos teſtes de viſu neceſſarios eſſe defendit Boreil. *tom.* 2. *deciſionum, tit.* 2. *ex num.* 160. Duci exercitus aſſerenti, fidem adhiberi probat Burgenſ. *cent.* 3. *obſeru.* 42. Sed certè in hac parte certa regula dari non poteſt, propter circumſtantias, quæ adeſſe ſolent, tum remotæ regionis, tum diuturnæ abſentiæ, tum etiam belli, aut peſtis graſſantis in ea prouincia, vbi coniux degebat; tandem ob alias præſumptiones, quæ oriuntur ex ætate ingraueſcente, aut aduerſa valetudine: quæ omnia penſare debent Inquiſitores hæreticæ prauitatis quibus huius delicti punitio priuatiuè competit, in carcerandis & puniendis his mulieribus, quæ doloſè ad ſecundas nuptias tranſierunt, cùm dolo deficiente difficile ſit ſuſpicari, eas perperam ſenſiſſe de hoc ſacramento. Famam cum lapſu quinquennij ſufficere, probat Xamar. *part.* 2. *rer. iudic. defin.* 80.

8 Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta *ex d. l. vxore* 6. *d. nouell.* 22. *Iuſtiniani*; nam conſtitutiones illas iuris ciuilis abrogatas eſſe per ſacros canones, iam notarunt in præſenti Innocentius, Ioannes Andreas *num.* 4. Anton. *num.* 7. Ancharanus, & Abbas *num.* 6. Gutierrez *lib.* 2. *practic. quæſt.* 8. *num* 5. Tranſmiera *dicta quæſt.* 5. *num.* 5. Vnde ſicut in alijs caſibus matrimonialibus non attenditur diſpoſitio iuris Cæſarei, *c. fin. de ſecundis nuptijs, c. cùm haberet, de eo qui duxit in matrimon.* ita nec in præſenti. Nec obſtat quod dicebamus, poſt quinquennium, aut vigeſimum annum mortem præſumi, & ita adiudicari bona venientibus ab inteſtato. Nam reſpondeo non parum intereſſe, an agatur de mortis præſumptione, quando verſatur commodum, vel præiudicium pecuniarium, & tantùm datur damnum reparabile; an verò agatur de maximo præiudicio & irreparabili, vt eſt contrahere ſecundum matrimonium. Primo caſu ex diuturna abſentia præſumitur mors: ſecundo verò neutiquam, cùm exinde ſequeretur adulterium. Nec obſtat, quod de ſponſalibus abſentia coniugis diſſoluendis dicebamus. Nam cùm ex eis nullum oriatur vinculum, quod petat indiuiduam vitam, ſed tantùm obligatio contrahendi matrimonium, poſſunt diſſolui per diuturnam abſentiam, & alios modos à iure approbatos: matrimonium verò, quod eſt iure diuino indiſſolubile, continet vinculum, quod ſicut ex nulla cauſa diſſolui valet, ita nec ex longa abſentia, aut peregrinatione. Diſſoluitur dubitandi ratio.

Sed hucuſque traditis obſtat textus *in can.* 9. *Concilij*, apud Vuermer. *tom.* 17. *Concil. fol.* 586. in illis verbis: *Si quis neceſſitate ineuitabili cogente, in alium Ducatum, ſeu prouinciam fugerit, aut ſeniorem ſuum, cui fidem mentiri non poterat, ſequutus fuerit, & vxor eius, cùm valet, & poteſt, amore parentum, aut rerum ſuarum eum ſequi noluerit, ipſa omni tempore, quandiu vir eius, quem ſequuta non fuit, viuit, ſemper innupta permaneat; nam ille vir eius, qui neceſſitate cogente in aliam locum fugit, ſi ſe abſtinere non poteſt, aliam vxorem cum pœnitentia poteſt accipere.* Referunt mendosè Burchardus *lib.* 9. *Decreti, cap.* 54. Gratianus *in cap. ſi quis neceſſitate* 34. *quæſt.* 1. & 2. In quibus vltimis verbis expreſſè permittitur, propter neceſſariam abſentiam à propria patria ſecundum matrimonium celebrari: ergo quia propter diuturnam coniugis abſentiam matrimonium, etiam quoad vinculum diſſoluitur, & adhuc viuente altero coniuge licet aliud matrimonium inire. Cui difficultati nullo modo ſatisfieri poſſe credo, niſi aſſerendo PP. Synodi apud Vuermeriam celebratæ, in ea fuiſſe ſententia, vt ex iuſta cauſa matrimonium, etiam quoad vinculum, diſſolui poſſe cenſuiſſent, vt conſtat ex cannone 3. ipſius Concilij, ibi: *Si quis presbyter neptem ſuam vxorem habuerit, ipſam dimittat, & gradum perdat; ſi alius eam acceperit, & ipſam à ſe reiiciat, ſi ſe continere non poteſt, aliam accipiat.* Et *in cap.* 1. *de dote poſt diuort. reſtit. in* 1. *collect.* ibi: *Mulieres verò cùm ſeparatæ fuerint pro aliqua licita ratione à proprijs viris, totam præcipimus reſtitui dotem, quam à die nuptiali receperunt, & poſt expletum annum accipiant alios viros, ſi voluerint, ſimiliter & vir vxorem.* Quæ poſteriora verba omiſit Raymundus *in cap.* 1. *de donat. inter.* Vnde etiam cenſuerunt PP. in caſu neceſſariæ abſentiæ à patria licere coniugi abſenti, qui ita neceſſariò tenebatur, vt ad priorem vxorem redire nequiret, aliud coniugium inire. Sed quia ea textus pars non erat conſona ſacris canonibus, Gratianus *cap. ſi quis neceſſitate* 34. *q.* 2. vbi textum illum compilauit, ea vltima verba omiſit. Quo modo accipiendi ſunt canones Egberti Archiepiſcopi Eborac. relati *tom.* 17. *Concil. fol.* 505. Primus eſt ordine 122. *Si mulier diſceſſerit à viro ſuo, deſpiciens eum, nolens reuertere, & reconciliari viro, poſt quinque vel ſeptem annos, cum conſenſu Epiſcopi, ipſe aliam accipiat vxorem, ſi continens eſſe non poterit, & pœniteat tres annos.* Alius eſt 123. *Si cuius vxor in captiuitate ducta fuerit, & ea redimi non poterit, poſt annum ſeptimum alteram accipiat, & ſi poſtea propria, id eſt prior mulier, de captiuitate reuerſa fuerit, accipiat, poſterioremque dimittat. Similiter autem & illa, ſicut ſuperius diximus, ſi viro talia contingerent, faciat.* 9 Exponitur can. 9 Concilij apud Vuerm.

Secundò præſenti aſſertioni obſtat textus *in c. perlatum* 8. *qui filij ſint legitimi*, vbi cùm Vincentius Epiſcopus licentiam dediſſet cuidam mulieri, ad ſecundas nuptias tranſiret, eo quòd eius maritus per decennium abfuiſſet, 10 Exponitur cap. perlatum 8. qui filij ſint legit.

In-

Innocentius III. Epiſcopum virum prouidum fuiſſe aſſerit, & filios ex tali matrimonio ſuſceptos legitimos eſſe. Igitur quia propter decennalem mariti abſentiam adeò matrimonium diſſoluitur, vt poſſit eius vxor nouum inire coniugium. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum exiſtimo, Innocentium III. ibi non appellaſſe Epiſcopum Vicentinum virum prouidum, quia licentiam dedit vxori tranſeundi ad ſecundas nuptias, ſed quia iuſſit parentibus mulieris, vt nuncium mitterent, & ita ad propriam patriam virum reuocarent: agnouit tamen Innocentius matrimonium ſecundum nullum fuiſſe ſuperſtite primo marito; ſed quia diuortium inter eos factum fuerat per Epiſcopum Vicentinum, & ſimul conceſſa fuerat licentia tranſeundi ad ſecundas nuptias; ideò decidit Innocentius prolem ex tali matrimonio ſuſceptam legitimam eſſe, tanquam procreatam ex matrimonio putatiuo, cum bona fide alterius ex coniugibus celebrato.

21 Exponitur can. 93. 6. Synodi. Tertiò præſenti aſſertioni obſtat textus *in canon. 63. 6. Synodi in Trullo*, in illis verbis: *Vxor viri, qui receſſit, & non apparet, antequam de eius morte certior facta ſit, alteri cohabitans, adulteratur: ſimiliter & militum vxores, quæ non à parentibus maritis nupſerunt, in eandem rationem incidunt, quemadmodum & quæ propter mariti peregrinationem reditum non expectant. Sed res hic quidem aliquam veniam habeat, quòd ſit maior eius mortis ſuſpicio. Ea autem, quæ illi, qui ad tempus erat ab vxore relictus, nupſit per ignorantiam, deinde dimiſſa eſt, quòd prior ad ipſum redierit, eſt quidem fornicata, ſed per ignorantiam: à matrimonio ergo non arcebitur, rectius autem ſi ſic manſerit. Sin autem miles aliquanto poſt tempore redierit, cuius vxor propter longam ipſius abſentiam alteri viro coniuncta eſt, is ſi volet, propriam vxorem recipiat, ipſi venia propter ignorantiam data, eique qui illam in ſecundis nuptijs domum duxit*. Cuius canonis priora verba mirè conſentiunt ſuprà traditis; nam aſſerunt Patres, vxorem eius viri, qui receſſit, dum de eius morte non conſtat, cum alio matrimonium contrahentem, adulterium committere; idemque circa vxores militum procedere, quamuis in eis maior ſit mortis ſuſpicio. Difficile tamen eſt quod ſtatim docent Patres, de ea quæ nupſit viro, cuius vxor ad tempus receſſerat: quo caſu aiunt Patres, à matrimonio eam non arceri, licèt rectiùs faciat, ſi ſic permanſerit. Igitur quia matrimonium validè celebratum fuit cum eo, cuius vxor ad tempus receſſerat; & per conſequens per diuturnam abſentiam coniugis diſſoluitur matrimonium. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, ea verba, *à matrimonio ergo non arcebitur*, non eſſe referenda ad matrimonium, quod cum eo, cuius vxor abſens erat, per ignorantiam contraxit, ſed ad aliud poſtea contrahendum. Dubitabatur enim, an ex eo, quod matrimonium perpetrauerat, etſi per ignorantiam, contrahendo matrimonium cum eo cuius vxor receſſerat, priuaretur iure connubij, nec poſſet cum alio contrahere matrimonium? Et reſpondent PP. à matrimonio eam non arceri propter ignorantiam, licèt rectiùs faciet, ſi ſic permanſerit, propter peccatum, vt etiam in ſimili caſu docuit D. Baſil. ad Amphilochium *can. 36. Militum vxores, quæ cùm mariti ipſarum non appareant, nupſerunt, eidem rationi ſubijciuntur, cui & quæ per maritorum peregrinationem, ac abſentiam, reditu non expectato nupſerint: ſed res nonnullam hic veniam admittit*. Et alio canone: *Quæ per ignorantiam nupſit ei, qui ab vxore ad tempus derelictus eſt, deinde dimiſſa eſt, vt prior ad ipſum reuertatur, fornicata quidem eſt, ſed per ignorantiam: à matrimonio ergo non prohibetur, ſed melius eſt ſi ſic manſerit*. Alia dabimus in *cap. 2. de ſecund. nuptijs*.

C A P V T XX.

a Clemens III.

INter opera charitatis, quæ imitanda nobis auctoritate ſacræ paginæ proponuntur, ſicut euangelica teſtatur auctoritas, non minimum eſt, *b* errantes ab erroris ſui ſemita reuocare: ac præſertim mulieres voluptuosè viuentes, & admittentes indifferenter quoslibet ad commercium carnis, vt caſtè viuant, ad legitimum tori conſortium inuitare. Hæc igitur Ap. auctoritate attendentes, ſtatuimus vt omnibus, qui publicas mulieres de lupanari extraxerint, & duxerint in vxores, quod agunt, in remiſſionem proficiat peccatorum. 2

N O T Æ.

1 a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap. 5.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex. Odoricus autem Raynaldus *anno 1198. n. 38.* tribuit textum hunc Innoc. III. *in epiſt. 112. lib. 1.* cuius ſententia vera eſt, reperitur enim textus hic *lib. 1. epiſt. Innoc. III.* apud Sirletum *fol. 55.* & in eo ſcribit Pontifex vniuerſis Chriſti Fidelibus.

b *Errantes*.] *Cap. tria, 45. diſt.*

COMMENTARIVM.

2 Concluſio traditur, & probatur. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Contrahens matrimonium cum peccatrice volente ſe corrigere opus charitatis exercet*. Quæ aſſertio probari poteſt ex *cap. tria, 45. diſtinct. cap. non eſt culpandus 32. q. 1.* ex D. Chryſoſtomo *ad Theodorum monachum*, ibi: *Num vides deformes, imprudenteſque mulieres proſtitutas vix obtrudi poſſe gladiatoribus, & iis qui cum beſtijs pugnare ſoliti ſunt? Si quæ autem bonæ formæ, & ingenua, liberalique facie per occaſionem in eam inciderint calamitatem, quemlibet generoſum virum ſine pudore connubio ſibi talem adiunxiſſe: tanta apud homines miſericordia, & vulgaris opinionis acceptio, ſæpè in propatulo ignominia affectas ab infami ſeruitute liberat, & in matronarum ordinem recipit*. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *hic*, Petrus Gregor. *in cap. 1. hoc tit. num. 88.* & *lib. 10. ſyntag. cap. 2.* Forner. *lib. 3 ſelect. cap. 21.* Pater Salcedo *ad D. Th. de regimine Principum, lib. 4. cap. 14. diſſert. 40.* Balſamon *in can. 26. D. Baſilij ad Amphiloch.* Fragoſ. *part. 1. de regim. Reip. diſput. 4. §. 15.* Eſpenceus *de ſtatu viduitatis lib. 3. cap. 3.* Cuiacius & Caniſius *hic*, Ioannes Dartis *ad decret. in cauſa 32. quæſt. 1.* Ritherurſius *ad Saluianum fol. 334.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Omni iure, videlicet tam diuino, ciuili, quàm canonico, prohibitum eſt meretricem, ſeu fœminam palam corpore ſuo quæſtum facientem in vxorem accipere, vt probatur ex iure diuino lege Moyſi data, quam in hæc verba refert Ioſephus *lib. 4. antiquit. cap. vltim.* ibi: *Nec meretrici ſit ius nuptiarum, cuius propter iniuriam ſuo corpori factam nuptiale, lucrum Deus non admittit; atque hæc ita obſeruari valde intereſt ad hoc, vt proles naſcatur ingenua, & ad ſtudium virtutis erecta, ſi non è turpi, aut illiberali matrimonio ſint prognati*. Iure etiam ciuili primo capite legis Iuliæ *de maritandis ordin.* ita cauebatur: *Qui Senator eſt, quiue filius, nepoſue ex filio, pronepoſue ex filio nato, cuius eorum eſt, eritue, ne quis eorum ſponſam, vxoremue ſciens dolo malo habeat libertinam, aut eam quæ ipſa, cuiuſue pater, materue artem ludricam facit, feceritue: item eam, quæ palam corpore quæſtum facit, feceritue*. Quæ verba exponit Vlpianus *in l. palam 43. in princip.* & *§. 1. ff. de ritu nupt. in fragmentis, tit. 13. §. vltim.* & probat Iacobus Gothofr. *in quatuor fontibus, fol. 270.* Et meretricis connubium legibus ſpecialibus diuerſarum gentium prohibitum fuiſſe, refert Procopius *in hiſtor. arcan. fol. 45.* vbi plura Alemanus *linea 13.* Sacris Eccleſiæ canonibus adeò matrimonium cum meretricibus prohibetur, vt qui eas duxerint, etiam ſoluto per mortem matrimonio non poſſint ad ſacros ordines aſcendere, *can. 17. & 18. Apoſtolorum, cap. maritum, 33. diſt. c. curandum, 34. diſtinct.* Igitur non rectè huiuſmodi matrimonium in præſenti à Clemente III. 3 Impugnatur præſens aſſertio.

appro-

approbatur, commendaturque, adeò vt aſſerat illud celebranti illi proficere ad remiſſionem peccatorum.

4 De lupanarum nomine & origine.

Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio; pro cuius expoſitione ſciendum eſt Romuli nutricem nomine Larentinam, cognomine Lupam appellatam fuiſſe à paſtoribus, eo quod meretrix eſſet; lupas enim cognominabant eas fœminas, quæ corpus ſuum vulgabant, vt ex Ouidio, Plinio, Liuio, & Gellio probant Iſæus *ad Lactantium lib.1. inſtit. cap.*20. & plura cumulant Gibalinus *lib.1. de negot. cap.*4. Inde etiam *Lupanar* dicitur locus, vbi ipſę meretrices proſtituuntur. Lactantius *lib.1. cap.*20. notauit Sauarus *ad Sidon. lib.*9. *epiſt.*6. Hæc lupanaria apud varias nationes permiſſa legimus propter hominum libidinem, vitandaque maiora mala, vt videlicet auertantur ſtupra honeſtiſſimarum fœminarum. Solon Athenis primus lupanaria meretricum publica conſtituit, vt iuuenes ab adulterijs diuerterentur, Alex. ab Alexand. *lib.4. dierum genial. c.*1. & Cato inter Romanos idem inſtituit, vnde Horatius *ſatyr.*2. dixit:

Quidam notus homo, cùm exiret fornice, macte
Virtute ſto, inquit: ſententia dia Catonis.
Nam ſimul ac venas inflauit tetra libido,
Huc iuuenes æquum eſt deſcendere, non alienas
Permolere domos.

Quod etiam pluribus annis, non ſolùm apud Gentiles, verùm & apud Catholicos toleratum legimus, quia vt aiebat D. Chryſoſtomus *homil.*32. *in cap.*19. *Matthæi*: *Permittimus ergo, quod nolentes indulgemus; quia prauam hominis voluntatem ad plenum cohibere non poſſumus: permittitur ergo fieri mala, ne fiant peiora.* D. Auguſtinus *lib.*2. *de Ordine, cap.*2. ibi: *Aufer meretrices de rebus humanis, & turbaueris omnia libidinibus.* Probat D. Thomas 2.2. *qu.*10. *art.*1. & *de regimine Principum lib.*4. *cap.*14. & Reipublicæ expedire meretrices in ea eſſe, vt inde grauiora peccata vitentur, docuerunt Petrus Gregorius *lib.*14. *de Repub. cap.*1. Pater Vazquez *in* 1.2. *D. Thomæ diſp* 155. *cap.*1. *nu.*11. Acuña *in cap.*2. *nu.*7. *diſp.*4. Scaccia *de commercijs*, §.3. *gloſſ.*3. *num.*48. Borellus *lib.*3. *de magiſt. edit. cap.*13. Couarr. *de ſponſ. cap.*4. *numer.*10. Vazquez Menchaca *illuſt. cap.*48. *à princip.* quos, & antiquiores refert breuiter Sotus *in* 4. *diſt.*2. *quæſt.*1. *art.*1. Gutierrez, alijs laudatis, *lib.*2. *canonic. cap.*7. *ex num.*25. Madera *lib. ſingul. animadu. cap.*4. *n.*8. & lupanaria permiſſa fuiſſe olim, permittique poſſe à Principibus Chriſtianis, vſus, & Eccleſiæ tolerantia, Patrumque authoritas conuincit. Vſus, quia ferè omnes nationes Europæ vſum eorum admiſerunt, retinuerunt, & pleræque retinent formam lupanaribus datam & ſcortillis ipſis; quod non indignus fide tradit, indicatis palam regionibus, Laurentius Beyerlink *in ſuo theatro vitæ humanæ, verbo meretrix, in fine.* Eccleſiæ Authoritas, & tolerantia, quia Magiſtratus Eccleſiaſtici, immò & ipſe Summus Eccleſiæ Præſul, vident, nec cohibent, vt omnes cernimus. Quinimmò cùm hæretici Huſſitæ aliquando Eccleſiæ maledixiſſent, quòd vſum permitteret lupanarium, & de hoc libellum porrexiſſent Patribus in Conſtantienſi Synodo congregatis, Patres tanquam importunam querelam inſuper habentes, de ea re nihil ſtatuerunt, & per conſequens nec prohibuerunt, vt teſtatum reliquit Pius Secundus *de moribus Bohemorum*, ſiue *in hiſtoria Bohemiæ, cap.*30. Annectique poteſt notabile decretum noſtri Philippi II. prudentiſſimi, & pijſſimi, quod in Curia Matritenſi accidit, nec recolo: illud vbertim narrat Ioannes Paulus Martyr *in vita Iacobi de Gratis*: quem vulgò appellamus *el Caualero de Gracia.* Authoritas Patrum Eccleſiæ hoc idem ſuadet, quorum verba ſuprà retuli, & idem D. Auguſtinus *lib.*13. *de Ciuitate Dei*, ait quod terrena ciuitas vſum ſcortorum, licitam turpitudinem fecit: quemadmodum enim negari non poteſt, melius eſſe quod homines caſtiſſimè viuerent, & cupiditate procreandi liberos, vel vxorem vnam agnoſcerent, vel nullam; ita nec poſſumus inficiari, minus malum eſſe, quod principes non cohibeant ſimplicis fornicationis culpam, quàm nimio prohibendi rigore efficere, vt homines ruant in vetitum, & in ſcelera prolabantur, quæ non ſunt vitia, ſed monſtra, vt dixit Tertullianus *in lib. de pudic. cap.*4. Ex nouioribus ſapientibus aliquos nutantes lego circa vſum lupanarium, vt Marquez *in ſuo Gubernatore, lib* 1. *cap.*29. §.3. & plures negantes vtilitatem & conuenientiam lupanarium, vt ſunt Hurtado *tract. de charit. diſp.*175 *ſect.*3. Salazar *in c.*9. *Prouerb.* P. Greg. *de Repub. lib.*10. *cap.*2. Scombornerus *lib.*3. *polit. cap.*3. Adam Contezen. *lib.*3. *polit. cap.*22. Prado *lib.* 5. *Theol. moral. c.*15. *q.*13. Eſpenceus *lib.*3. *de contin. c.*4. Pater Salcedo ad D. Thomam *de regimine Princip. diſſert.*49. Mariana *de ſpectac. c.*16. Nauarrus *in manuali, c.*17. *ex nu.*175. Gibalinus *lib.*1. *de negot. cap.*4. *art.*3. pro quibus faciunt Tertullianus *de anima*, ibi: *Sicut adulteria apud Deum ſuum maledicta, ita & lupanaria.* D. Hieronymus *in epiſtol. ad Oceanum*, diſtinctionem afferens vtriuſque legis, Diuinæ & Romanæ, ait: *Aliæ ſunt leges Cæſarum, aliæ Chriſti: aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcepit: apud illos vitijs impudicitiæ fræna laxantur, ſola ſtupra, atque adulteria condemnantur, paſſim per lupanaria, & ancillas libido permittitur.* Et *lib.*1. *aduerſus Iouin.* ait: *Non hic ſcorta, non hic lupanaria condemnantur, de quorum damnatione nulla eſt dubitatio.* D. Chryſoſt. *homilia* 2. *in Matthæum*, lupanaria officinas diaboli appellat, & *in pſalmo* 41. inquit: *Vbi ſunt meretrices, ibi congregantur dæmones.* Saluianus *lib.*7. *de prouidentia, ſub finem*, laudat Vandalos ob ſublata lupanaria, & de illis iudicium his verbis exprimit: *Minoris eſſe criminis etiam lupanaria puto, meretrices enim quæ illuc ſunt, fœdus connubiale non norunt, ac per hoc non maculant quod ignorant. Impudicitiæ quidem piaculo ſunt obnoxiæ, ſed reatu tamen adulterij non tenentur: adde hoc, quod & pauca fermè ſint lupanaria, & paucæ, quæ in his vitam infeliciſſimam non damnauere meretrices.*

Ex quibus obiter lucem accipit Vlpianus *in l. ancillarum* 27. §.1. *ff. de petit. hæredit.* vbi ait penſiones ex lupanario perceptas, reſtituendas eſſe in illo iudicio petitionis hæreditatis, ea ratione adiecta, quia in multorum honeſtorum virorum prædijs lupanaria exercentur: quæ ratio minùs congruens videtur, nam quoad reſtitutionem fructuum in eo iudicio ea diſtinctio ſeruatur, quòd fructus non percepti à poſſeſſore non veniunt in reſtitutionem, niſi percipi honeſtè potuerint, *l. fructus* 33. *ff. de rei vind. l.*3. §. *vlt. l.*5. *ff. de vſuris.* Percepti verò, quamuis inhoneſti, reſtituendi ſunt petitori, *l. ſi poſſeſſor* 52. *l. cùm hæreditas* 56. *ff. de petit. hæredit.* Sed in eo textu de penſionibus perceptis agitur. Igitur non conuenit ratio adducta, quia in prædijs honeſtorum virorum lupanaria exercentur. Vt Vlpiani mentem percipiamus, dicendum eſt cum magno Præceptore D. Franciſco Ramos *ad l. Iul. & Pap. cap.*3. *n.*5. ſæpè à iuris authoritatibus rationes reddi non ineptas, aut falſas, vt docuerunt Cuiac. *lib.*17. *obſeru. cap.*17. Forner. *lib.*3. *rer. quotid. cap.*23. ſed hæ ſententiæ ſubauditæ, aut tacitæ, obiectioni occurrenti potiùs, quàm propriæ deciſioni conueniunt, vt exemplis oſtendit Coſta *in cap. ſi pater, verbo Inſtitui, n.*4. *de teſtament. lib.*6. quare cùm Vlpianus in eo textu docuiſſet, ancillarum partus in reſtitutionem venire, quia hæreditatem augent, quamuis fructus non ſint, quoniam (vt ille docet) ancillæ eius rei cauſa non comparantur, vt pariant, ne quiſquam inde inferret penſiones ex lupanario perceptas reſtituendas non eſſe, quia nec fructus ſunt, cùm nemo temerè domum comparet, vt eam lupanari exercendo collocet; nec hæreditas augeri videatur turpibus vſuris, *l. quod autem* 53. *ff. pro ſocio:* vt huic tacitæ obiectioni ſatisfaciat, ait in multorum virorum prædijs lupanaria exerceri, idque ſecundùm mores ſui ſæculi, in quibus turpe non erat ancillas meretrices habere, & priuatis domibus lupanaria exercere, *l. hæc domum* 38. *ff. de operis libert.* Merill. *lib.*2. *obſ. c.*12. & iuxta ipſam iuris rationem, quia quamuis ſtupra, lenocinia, adulteria prohibeantur, tamen qui ex domo lupanari exercendo penſiones percipit, non facit lenocinium, immò nec turpiter facere videtur, quia locatio per ſe vitio caret, & lupanaria illis ſæculis permittebantur, vt ſuprà probaui.

5 Exponitur l. ancillarum 27. §. 1 ff. de petit. hæred.

6 Concubinatus an permitti poſſit.

Sed examinandum eſt, an ſicut iuxta aliquorum ſententiam permitti poſſunt in aliquibus prouincijs lupanaria, & ſimilia proſtibula, permitti poſſint concubinatus? Et pro affirmatiua ſententia ſic arguitur. Meretricatus maiorem deformitatem, diſſonantiamque cum matrimonio habet, quàm concubinatus vnius ad vnam inter ſolutos: ſed vitia eò ſunt fœdiora, quò magis remota ſunt ab actibus virtutum; ergo concubinatus minùs fœdus eſt, & magis actioni virtutis accedit, quàm meretricatus. Et tunc ſubſumitur ſic: Atqui meretricatus in multis prouincijs permiſſus fuit, & permittitur ſub certa forma, & quibuſdam cautionibus, & conditionibus: Ergo multò magis poteſt concubinatus permitti. Singulæ

Digitized by Google

propoſitiones ſic probantur: Concubinatus, quamuis primò, & principaliter non intendat liberorum procreationem, ad eam tamen concinnior eſt, quàm vagus concubinatus; & licèt à propria natura ſit coniunctio temporaria, tamen ex affectione concubinorum diutiùs durare poteſt, & meliùs conſulit educationi, & nutrimento liberorum, quàm vagus concubitus, vbi omninò incertus pater eſt, qui per conſequens omninò liberis non conſulit, quos non agnoſcit. Ex quo euidenter concluditur, maiorem affinitatem habere cum matrimonio concubinatum, quàm meretricatum. Fœdiora verò eſſe vitia, quantò magis declinant ab actibus virtutum, palam eſt; nam vitij qualitas ſumitur à receſſu virtutis: Ergo quantò magis recedat, tantò maius erit vitium. Quomodo, & in quantum pugnet vitium cum virtute ſibi oppoſita, & peccatum, quod eſt actus vitij, cum virtute ipſa, ſiue cum eius actibus, non eſt inſtituti, nec profeſſionis noſtræ examinare. Exponitur exactè à D. Thoma 1. 2. *q.* 71. *art.* 1. vbi eſt ſedes materiæ Theologis: Tapia 1. *tom. Catenæ moralis*, *lib.* 3. *q.* 1. *art.* 2. Noſtrum verò axioma ampliter illuſtrant P. Ioannes Azorius *tom.* 1. *inſtit. moral. lib.* 4. *cap.* 19. *&* 20. Salmanticenſes *in* 1. 2. *tractat.* 11. *diſputat.* 5. *dub.* 1. 2. *&* 3. *tom.* 3. alijs multis relatis ex Theologorum ſchola.

7 Negatiua ſententia probatur. Sed contra, tanquam certum & indubitatum tenendum eſt, concubinatum nempe, prout dicit vnius ad vnam non publicè proſtitutam, ſed ſeorſum habitam acceſſum, non poſſe permitti, Principeſque, & ſuperiores quoſcumque, qui talem licentiam concederent, fore vt inciderent in grauiſſimum peccatum; & leges talis rei permiſſiuas abolendas eſſe, quod priùs teſtimonijs SS. PP. & Conciliorum probandum eſt. D. Ambroſius *lib.* 1. *de Abraham*, *cap.* 4. & *in ſermone de S. Ioanne*, *num.* 65. D. Auguſtinus *de bono coniugali*, *cap.* 16. D. Gregorius *in moral. lib.* 12. *cap.* 12. relati à Gratiano *in cauſa* 32. *q.* 4. in leges hominum ſe inuehunt, quæ illis temporibus concubinatum permittebant ſoluti cum ſoluta, ſaltem illo reſpectu, quod puniebant tantùm vxuratos concubinas retinentes ex tempore Conſtantini, *in l.* 1. *C. de concubinis*, vſque ad tempus Leonis Philoſophi *in nouella* 89. Poſſem equidem in hunc ſenſum multa Patrum teſtimonia adducere breuitatis tamen cauſa abſtineo, dum referam locum D. Auguſtini à Gratiano relatum *in cap. audite* 6. 34. *diſtinct.* ibi: *Audite chariſſimi, membra Chriſti, & Matris Catholicæ Eccleſiæ filij. Quod dico competentibus & fidelibus, audiant pœnitentes. Quod dico fidelibus, dico & competentibus, & pœnitentibus: audiant cathecumeni, audiant omnes, & timeant, nemo contemnat: ſit mihi in conſolationem veſter auditus, ne vobis ſit in teſtimonium dolor meus. Competentibus dico, fornicari vobis non licet, ſufficiant vobis vxores, aut nec vxores; concubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, ſi vos ſurdi eſtis: audiant Angeli eius, ſi vos contemnitis; concubinas vobis habere non licet. Etſi non habetis vxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas poſteà dimittatis, & ducatis: tantò magis damnatio vobis erit, ſi volueritis habere vxores, & concubinas.* Ecce vocem tonitrui, & quidem in rota. Quorſum, precor, tam viua & efficax exclamatio, niſi ad auerruncandum vſum concubinarum illis temporibus permiſſum legibus ſæcularibus. In quem SS. PP. agebant omnibus artibus, & artubus? Denique expendo canonem 8. Concilij Trident. *de ref. matrim. ſeſſ.* 24. quo ſub varijs pœnis inhibitus eſt laicorum concubinatus, tam ſolutorum, quàm vxoratorum: negari verò non poteſt ſub tempus Concilij multa lupanaria fuiſſe in orbe Chriſtiano, de quibus tamen exterminandis PP. curaſſe non legimus. Addi poteſt pro multis Rebuffus *in concord. ad bullam Leonis X. ſuper ſeſſ.* 20. *Concilij Baſilienſis*.

8 De iure noſtro patrio. Sed de iure patrio videamus: & quidem Alphonſus Sapiens in ſuis digeſtis, quas ſeptem Partitas appellauit, *in tit.* 14 *partit.* 4. cùm agnouiſſet præceptum Eccleſiæ de non retinendo vſu, aut conſuetudine concubinarum, illas permiſit expreſsè, non tantùm iuri Codicis, ſed & etiam Digeſtorum veſtigijs inhærens; clericis tamen interdixit, vt conſtat *ex l.* 43. *&* 44. *tit.* 6. *partit.* 1. Ioannes deinde I. Caſtellæ Rex, in Comitijs Regni conuocatis Soriæ, clericis ipſis concubinas habere permiſit, modò geſtarent in capite inſigne panni rubei, quo à cæteris honeſtis fœminis diſcernerentur, vt hodie legitur *in l.* 20. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordinam.* Poſtea Ioannes II. eius nepos clericis concubinatum inhibuit, pœna vnius argentei, ex illis, alijſque contra concubinas impoſita; quam iterum ſanxerunt Catholici Reges Ferdinandus, & Elizabeth, auctam contra vxoratos concubinam habentes, ipſorumque concubinas, *l.* 23. *&* 24. *eiuſdem tit. & libri*, quæ pleniùs recenſentur *in l.* 1. 2. *&* 3. *tit.* 19. *lib.* 8. *recopil.* Quoad ſolutas concubinas nullam pœnam inuenio; ſed nec inuenio approbationem, vt *in l. ſi qua illuſtris*, *C. ad Orphicianum*, & *in authent. quibus modis naturales efficiantur legitimi*. Qua differentiam obſeruo inter conſtitutiones Imperatorum relatas in codicem, quamuis illæ etiam ſint Principum Chriſtianorum; & inter ius Legium, quo hodie vtimur, inſuper habito vetuſtiori illo, & ſequioris ſæculi; quòd ius Imperiale videbatur non tam permittere, quàm approbare concubinatum, quidquid de hoc digladientur Authores; ius verò noſtrum non punit pœna ordinaria, & legibus conſtituta peccatum illud, quod communiſſimum ſolet eſſe, & in quod frequenter labuntur homines fragiles; ſiue, vt dicit D. Gregorius à Gratiano noſtro relatus *in cap. quia ſanctitas* 16. 50. *diſtinct.* ſine quo pauci inueniuntur; non tamen permittit, immò receptiſſimum eſt, punire concubinarios ſolutos extraordinaria aliqua pœna, arbitrio iudicis, ad tollendum ſcandalum, & exterminandam labem incontinentiæ, quod in mandatis Principis iniungitur Correctoribus ciuitatis, vt conſtat *ex cap.* 47. *eorundem*; quod extat *in l.* 36. *tit.* 6. *lib.* 3. *Recopil.* ibi: *Que tenga cargo eſpecial de caſtigar los pecados publicos, y iuegos, y amancebados, y blaſphemias, y otras coſas ſemeiantes*. Et poſteà fit ſermo de concubinis clericorum, religioſorum, & vxoratorum. Ex quo dignoſcitur, peccatum illud, *de amancebados*, quod curæ correctorum committitur, eſſe cæterarum perſonarum concubinatum, & licèt Franciſcus de Auiles *ibi*, verbo *Caſado*, *an* 6. exiſtimauerit inter ſolutos concubinarios non committi iudici punitionem, ſed tantùm ſeparationem; verius tamen & receptius eſt, concubinarios aſſiduos, & contumaciter vtentes ſolutis mulieribus, puniri, & ſeueriùs caſtigari, ſi moniti in idem vitium & aſſuetudinem reciderint, vt docet bonis rationibus & auctoritatibus vetus & inſignis pragmaticus Nuñez de Auendaño *de exequendis mandatis* 2. *part. cap.* 26. *n.* 3. *&* 4 quem ſequitur Azeuedus *in l.* 1. *tit.* 9. *lib.* 8. *recopil. num.* 27. *&* 28. Hoc de iure Regio; nam per eccleſiaſticum iudicem poſſe puniri iuxta formam datam in canone Concilij Tridentini ſuprà relato, nemo eſt qui neſciat, vt docet bonis rationibus & authoritatibus Salzedo *in praxi crimin. cap.* 79. *verſic. Laicas*, Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 7. Iulius Clarus, & addentes *lib.* 5. *ſentent.* §. *fornicatio*, Farinacius 4. *part. praxis crim. in tract. de delictis carnis*, *quæſt.* 138. *per totam*, alij adducti à Barboſa *in collect. ad prædictum canonem Concilij*.

Sed iam agamus ratione. Non poteſt negari, multa onera, & varias moleſtias ſequi matrimonium, ſocietatis ad vitam iugiter duraturæ, educationis liberorum, familiæ ſumptus, & curam, vt ſtrictim D. Ioſephus de Retes *lib.* 7. *opuſc. c.* 4 *n.* 4. Quæ efficiunt, vt homines ad matrimonium alliciendi ſint præmijs, vt D. Thomas docuit *in ſupplementa*, *quæſt.* 49. *art.* 1. & ſapientiam veterem appellauit proponere præmia maritandis: concubinatus verò explet votum, vel potius prauum deſiderium luxuriæ; ſine cura & ſine moleſtia retinetur, cum concubina ſine dignitate ſit, & temporaria, quæ domo poteſt expelli ad libitum ſine cauſa, vel cum cauſa leuiſſima, vt valeat hic illud Iuuenalis, licèt peiore in ſenſu dictum: 9 Ratione etiam probatur.

Iam grauis es domina, ſi ſæpè emunxeris, exi,
Ocyùs, & propera, veniet ſicco altera naſo.

Ergo ſi concubinatus permitterentur, nec punirentur inter ſolutos, rari eſſent qui habere vxores concupiſcerent, & plurimi, qui immemores ſalutis æternæ, præferrent circumducere concubinas. Igitur concubinatus eſt, qui pugnat contrariè & immediatè cum caſtitate matrimonij, & cum eius ſtatu: quare Princeps, qui permitteret concubinatum, aut non puniret, procuidubio efficeret, vt minùs frequentaretur matrimonium; immò vt liceat aliquando excedere, quòd hodie, nobiles præſertim, ſerius vxorem ducant, quàm par eſſet; de liberis non curent: quòd frequenter familiæ extinguantur, in cauſa eſt lenitas qua cum illis agitur in concubinatuum punitione & prohibitione, quibus ſi condigna pœna imponeretur, licitas quærerent conditiones, prauis conſuetudinibus derelictis.

Qua

Digitized by Google

10 Reſpondetur fundamentis ſententiæ affirmatiuæ.

Qua ſententia retenta non obſtant argumenta pro contraria opinione adducta ſuprà; in primis enim fateor eo maiora eſſe peccata, aut vitia, quantò magis recedunt ab actibus virtutum: ſed nego concubinatum minùs recedere à caſtitate matrimoniali, quàm meretricatus, & valet hic illud Horatij.

Fallit enim vitium ſpecie virtutis, & vmbra:
Cum ſit triſte habitu valdè, vultuque ſeuerum.

Immò deterius vitium eſt, in quantum diutiùs detinet animam alligatam, *cap. vlt. de conſuetudine*. Itaque in eſſe peccati, tam meretricatus, quàm concubinatus ſimplex fornicatio eſt. Magiſter 4. *ſentent. diſtinct.* 41. Gratianus 36. *quæſt.* 1. *verſ. Cùm ergo*, poſt textum *in cap. lex* 2. notant Paulus de Grillandis *dicto lib.* 3. *verſic.* 9. *quæro*, Bermondus Choueronius *in præfatione ad titulum de publicis concubin. tit. de ſimplici fornicat.* & alij ex Summiſtis paſſim obuij, in quibus recenſendis nolo immorari, ſed propter circumſtantiam durationis temporis, & propter maius impedimentum, quod infert matrimonio, deterius, & grauius peccatum eſt concubinatus aſſiduæ conſuetudinis, quàm vagus ad vagam meretricem acceſſus, vel quamcunque aliam ſolutam non virginem, cum qua ex frequenti conſuetudine peccans non miſcetur. Ideò & grauiori pœna plectitur concubinatus, quàm fornicatio vaga, quamuis peccans his ſordibus deditus ſit. Conſtat ex traditis per Paulum de Grillandis *dicto* §. 9. Bermondum *ex pag.* 249. Bernard. Diaz de Salcedo *in praxi criminali canonic. cap.* 78. & 79. Tiberium Decianum 2. *tom. crimin. lib* 6. *ex cap.* 21. Menoch. *de arbitrar. caſu* 289. & 424. Fariuacium latè *dicto tract. de delict. carnis, quæſt.* 137. & *ſeq.* Iulium Clarum *dicto lib.* 5. *ſentent.* §. *fornicatio*, & ibi additiones diuerſorum. Ex quo ſequitur, tanquam pernicioſius vitium, non debere tolerari, vt intulit Rodulphus *q.* 50. quem non adij: citatur à Bernardino Roſſignolo *in additionibus ad Clarum*, *vbi proximè*, *litera F*. Non etiam obſtat comparatio ſumpta à permiſſione meretricatus, quia ex illa non poteſt deduci firmum argumentum ad permiſſionem concubinatus, vt ſæpè dixi; militat enim prorſus diuerſa ratio, tam in ratione circumſtantiæ culpæ, quàm in obuiando caſtitati matrimoniali. Nemo quippè vnquam tardiùs conditionem, aut vxorem quæſiuit, quia in vrbe tolerarentur meretrices, ad quas permiſſum cuilibet eſſet accedere; multi verò vxores non ducerent, nec de iuſtis, paribuſque liberis curarent, ſi ipſis permitteretur in concubinatibus ſordeſcere, *vt amica luſo ſus*, vt alibi ait Horatius. Deinde quantò meliori nomine, aut prætextu retinetur concubina ſoluta à concubino ſoluto, quàm cenſetur meretrix, co eſt nequior coniunctio, vt de aleatore dicebat *in mimis* Publ. Syrus: Aleator in arte quantò eſt melior, tantò eſt nequior. Concubina enim nulla infamiæ nota ex iuris ciuilis, & noſtri cenſura inuritur, quamuis extra ordinem apud nos puniatur, vt ſuprà monui. Meretrix verò infamis eſt peſſimæ notæ, & abiectiſſimæ conditionis, quod non malè colligitur *ex l. probrum*, aliàs *ſtuprum* 41. *in princip.* & §. 1 *de ritu nupt.* vbi quæ palam corpore quæſtum facit, turpiter viuere dicitur: concubina verò non patroni tantum, dicitur non habere honeſtatem matrisfamilias. Sic etiam *in l. idem* 4. §. *ſed quod meretrici*, *de condict. ob turpem cauſam*, docemur meretricem turpiter facere: & *in l. palam* 43. §. 1. *cum ſeqq. de ritu nuptiar.* eas quæ palam proſtitutæ ſunt, lege notari traditur.

11 De meretricibus.

Sed vt ad lupanaria, eorumque vſum regrediamur, ſciendum eſt, quod etſi meretrices olim publicè permitterentur, tamen habitu, ornamentis, & loco diſtinguebantur à cæteris honeſtis fœminis. Habitu & ornamentis diſtingui conſtat *ex l. mimæ*, *C. de Epiſcopal. audient.* *l. item* 15. §. *ſi quis virginem*, *ff. de iniurijs*. Loco etiam, & habitatione diſtinguebantur, quia meretrices degebant ſeparatæ ab alijs fœminis; ſiquidem lupanaria in littoribus fuiſſe, conſtat ex Origene *lib.* 4. *contra Celſum*, ibi: *Philoſophi ex hiſtorijs doceat, quod primùm extra vrbes, & perſonatæ meretrices proſternebant ſe libidini prætereuntium*. Quintil. *declam* 340. *Fortaſſe etiam natus eſt ingenuus pro fortaſsè rapto, & aliquo littore prætextam fortuna reddidit*. Seneca *lib.* 1. *controu. c.* 2. *Caſtam te putas, quia viſa meretrix eſt, nuda in littore extitit*. Ex alijs probant Sauarus ad Sidonium *l.* 9. *epiſt.* 6. Auendaño *de meiu lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 5. Salmutius *in notis ad memor.*

Puncir. tit. 45. Facit Prudentius *lib.* 1. *in Symmachum*:

——— Tremulentus adulter
Inuenit expoſitum ſecreti in littoris acta
Corporis egregij ſcortum.

Et quia ſub mœnibus, & fornicibus degere cogebantur, ſubmœnianas, & fornicarias dictas prodit Martialis *lib.* 12.

Nec plena turpi matris olla reſina
Sulmœnianæ, qua piluntur vxores.

Et *lib.* 8.

Conuiua Zoili quiſquis poteſt eſſe,
Sulmœnianas ſedet inter vxores.

Quin & ſuburbanas, & extramuranas appellari, latè probarunt Briſſonius *de iure connub pag.* 25. *cum ſeq.* P. Gregorius *lib.* 10. *ſyntag. cap.* 2. qui de re meretricia plura congeſſerunt, quod & nouiſſimè præſtiterunt Iacobus Durantius Caſellius *lib.* 1. *variar. cap.* 2. Merillus *lib.* 2. *obſeru. cap.* 12. Langleus *lib.* 8. *ſemeſtr. cap.* 8. Gibalinus *lib.* 1. *de negotiatione*, *c.* 4. *art.* 3. *per totum*. Apud Romanos tamen non ſemper eadem conſuetudo inualuit; Immò etiam in theatris, & ſtadijs habitaſſe, & circa thermas, & balnea, conſtat. Vnde Lampridius *in Heliogabalo*, teſtatur vna die ad omnes Circi, theatri, & amphitheatri, & omnium vrbis locorum meretrices profluxiſſe. Idem ait: *Omnes de Circo, de theatro, de ſtadio, & omnibus locis & balneis meretrices collegit in ædes publicas*. Iſidorus *lib.* 16. *etymol. c.* 42. *Idem verò theatrum, idem & proſtibulum, eo quòd poſt ludos exactos meretrices ibi proſternerentur*. Et licèt Theodoſius Imperator, vt in eius vita narrat Vopiſcus, *meritorias extra vrbem ſtare voluerit*; id tamen diu retinere non potuit. Atque hinc intelligenda eſt Theodoſij conſtitutio *in l. ſi qua in publicis*, *C. de ſpect.* alia congeſſit Nouarinus *lib.* 6. *aquæ nupt. cap.* 14. immò & in ipſis cellulis, vbi degebant, tituli apponebantur. Tertul. *de pudicitia*. ibi: *Vbi proponetur liberalitas iſta? Sub ipſis libidinum ianuis, ſub ipſis libidinum titulis*. Seneca *lib.* 1. *controuerſ. cap.* 50. *Meretrix vocata es, in communi loco ſtetiſti, ſuperpoſitus eſt cellæ tuæ titulus*. Et ſtatim: *Educta es in lupanar, accepiſti locum, pretium conſtitutum eſt, titulus inſcriptus eſt*. Martialis:

Intraſti quoties inſcriptæ limina cellæ:
Seu puer arriſit, ſiue puella tibi.

Iuuenalis *ſatyr.* 6.

——— Tum nuda papillis
Conſtitit auratis, titulum mentita Lyciſcæ.

Alia cumularunt Baronius *anno* 200. *n.* 5. & 216. *num.* 5. Georg. Ambian. *ad Tertul. de pudic. cap.* 1. P. Roa *lib.* 4. *ſingul. cap.* 10.

11 Alia de meretricibus.

Nec omnibus fœminis conceſſum fuit hæc inhoneſta ſtipendia merere; cautum enim SC. fuit, ad libidinem fœminarum coercendam, ne quæſtum corpore facerent illæ, quibus auus, aut maritus Eques Romanus fuiſſet, teſte Tacito *lib.* 2. *annalium*: deinde quæ fornicibus adſcribebantur, reputabantur famoſæ; indicat Suetonius *in Tiberio*, *cap.* 35. ſtola & matronali veſte nudabantur, Tertullianus *in Apolog. cap.* 6. & *in lib. de cultu fœminarum*, & apud nos honeſtas, & religioſas veſtes deferre illis prohibetur *in l.* 7. *tit.* 19. *lib.* 8. *Recopil.* Et ſicut Domitianus his probroſis fœminis lecticæ vſum ademit, & ius capiendi legata, hereditateſque, teſte Suetonio *cap.* 8. probant Lypſius *ad Tacitum lib.* 2. *annalium*, *anno* 170. Hothom. *in libello de magiſt. pop. Rom.* vbi de Ædile, Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap.* 14. etiam iure noſtro ademptus fuit illis lecticarum & curruum vſus, *l.* 9. *tit.* 19. *lib.* 6. *Recopil.* Tandem iure ciuili Romanis ipſis leges, quæ lupanaria, fornices, & meretrices permiſerunt, propudioſæ, & infames viſæ fuerunt, & quamuis viros cœlibes eſſe prohiberet lex Iulia *de maritandis ordinibus*, noluit tamen vt Senatores, eorumque filij vxores ducerent eas, quæ corpore palam quæſtum facerent. Vlpianus *tit.* 13. *regul. iuncta l. palam* 43. *ff. de ritu nupt.* & apud eos, vt meretrices poſſent in ipſo lupanari quæſtum corpore facere, debebant prius ſtupri licentiam ab Ædilibus petere, vt ita pudore ſuffuſæ ab impudico meretricandi actu arcerentur; & ſi ea licentia non impetrata palam corpore quæſtum faciebant, ſtupri pœnis afficiebantur; & ne occulta eſſent mulierum dedecora, faciléque cum alijs ingenuis, & honeſtis matronis dignoſcerentur. Tacitus 2. *annalium*, de Veſtilia, vbi Lypſius, Cuiac. *ad Papin. lib.*

de adult. in l.1. ff. ad l. Iul. de adult. & probat Lælius Biſciola *horarum ſucceſſiu. lib.14. cap.21.* Vnde exponendus venit Marcel. *in l. ſtuprum* , aliàs *probrum 41. ff. de ritu nupt.* vbi ſcribit: *Stuprum intelligitur etiam in his mulieribus eſſe quæ turpiter viuerent , vulgoque quæſtum facerent* , etiamſi non palam ; vbi difficultas ſtatim agnoſcitur ; nam ſtuprum non committitur cum ea , quæ paſſim venalem formam exhibuit , & meretricio more vulgo ſe præbuit , vt aſſerunt Diocletianus & Maximianus *in l. ſi ea 22. C. ad l. Iul. de adult.* maximè cùm ab his fœminis pudicitiæ ratio requiratur , quæ iuris nexibus detinentur , & matrisfamilias nomen retinent ; eas tamen immunes à iudiciaria ſeueritate , & ſtupri , & adulterij præſtant , quas vitæ vilitas dignas legum obſeruatione non credidit , vt ait Conſtantinus *in l. quæ adulterium 29. C. ad l. Iul. de adult.* & probatur *ex l. inter liberas , §. lex Iulia , eod. tit.* & ex Papiniano *in l. mater. 10. §.2. ff. ad leg. Iul. de adult.* vbi quædam mulieres pœnæ ſtupri vitandæ gratia ſe lenocinio , aut in ſcenis operas locando polluebant , hac turpi profeſſione legis Iuliæ pœnas ſubterfugiendo , quod cohibuit Tiberius , teſte Suetonio *in Tiberium cap.35.* his verbis: *Famoſæ fœminæ , vt ad euitandas legum pœnas iure , ac matronali dignitate exſoluerentur , lenocinium profiteri cœperunt , vt ex iuuentute vtriuſque ordinis profligatiſſimus quiſque , quominus in opera ſcenæ , arenæque adeunda Senatuſconſulto teneretur , famoſi iudicij notam ſponte ſubibant : eos , eaſque omnes , ne quod refugium in tali fraude cuiquam eſſet , exilio affecit* . Eius Senatuſconſulti meminit Papinianus *in d. l. mater , §.1.* ergo non rectè Macellus docet , ſtuprum committi cum ea quæ vulgò corpore ſuo quæſtum facit . Cuius textus vera interpretatio , omiſſo Deſiderio Heraldo *emendat. cap.23.* ex ſuprà traditis prouenit ; nam cùm in fœminis quæſtum corpore facientibus neceſſaria eſſet profeſſio coram Ædilibus , vt ita corpus euulgare poſſent , ea licentia deficiente ſtuprum committebatur à muliere , quæ publicè corpore quæſtum faciebat , quia talis concubitus contra leges erat , ſi profeſſio coram Ædilibus non fiebat ; ideòque in pœnam ſtupri fœminæ incidebant , quæ tali profeſſione inſuper habita , corpore quæſtum faciebant . De hac profeſſione , ſeu teſtatione coram Ædilibus facta nonnulli accipiunt textum *in l.3. ff. de concubin.* ſed malè , cùm in ea agatur de concubina ingenua habita cum proteſtatione , de qua etiam accipiendus eſt textus *in lege Titiæ 35. ff. de auro & argento.* Manet ergo , lupanaria apud Romanos permiſſa fuiſſe ; immò & ex quæſtu meretricio vectigal pendebatur , vt conſtat ex Suetonio *in Caligula , cap.40.* Iuſtino *in Apolog. Tertul. in l. de fuga :* & dicebatur *Chryſargyrum* , vt ex Cedreno & Zonara probat Dartis *in animadu. ad Baron. anno 325.* quod vectigal ab Imperatoribus Chriſtianis vnà cum lupanaribus poſteà ſublatum fuit *in l. vlt. C. de ſpectaculis , Nouel. 14. Iuſtin.*

13 Traditur ratio decidendi.

His præmiſſis , ratio præſentis textus prouenit ex eo ; nam cùm inter opera charitatis , relata *in cap. tria , 45. diſtinct.* enumeretur errantem à ſemita peccati deuiare , ideò ducens meretricem eo fine , vt ab improbo illo ſtatu eximat , & peccandi occaſione liberet , remiſſionem ſuorum peccatorum conſequitur , cùm plerumque mulier , quæ fuerat propatuli ignominia affecta , per ſimile coniugium in matronarum ordine recipiatur ; meminit enim D. Chryſoſtomus *hom.68. in Matthæum* , Phœniſſæ cuiuſdam , non nobilis tantùm meretricis , ſed magoæ quoque maleficæ , quæ poſt exhauſta multorum patrimonia , ſic Dei gratia conuerſa eſt , vt quomodo in theatro quondam , & ſcena prima fuerat , & omnes impudicitia ſuperauerat ; ita poſt baptiſmum vniuerſos continentia poſt ſe reliquerit , cilicio reliquam vitam induta . Vnde exponendus venit difficilis locus *Oſeæ cap.1. verſ.2.* in illis verbis : *Et dixit Dominus ad Oſeam : Vade , ſume tibi vxorem fornicationum , & fac filios fornicationum* . Cuius loci ſenſus genuinus eſt , quod Deus præcepit , vt Propheta aſſumeret in vxorem legitimam eam , quæ fuerat meretrix publica , vt docent D. Auguſtinus *lib.3. de doctrina chriſt. cap.12.* & *lib.22. contra Fauſtum , cap.23.* Irenæus *lib.4. contra hæreſes , cap.37.* D. Thomas *1.2. quæſt.100. artic.8. ad 3. & 2.2. quæſt.154. art.2. ad 2.* D. Hieronymus *in Oſeam* , explicantque accuratè Interpretes in eum locum , Menochius , Iacobus Tirinus , Cornelius à Lapide , Gaſpar Sanchez , & Riuera *in 12. Prophetas minores* , Claudius Eſpenceus *lib.3. de ſtatu viduitatis , cap.4.* Ioannes Dartis *in 32. quæſt.1.* Hoc autem ei Dominus præcepit , tum vt oſtenderetur obedientia Prophetæ , tum vt exerceret charitatem erga meretricem ; propterea ait Sanchez vbi proximè : *Hæc meo iudicio grauiſſima eſt noſtri Prophetæ commendatio , vt animum ad obedientiam paratum cognoſceremus* . Itidem D. Hieronymus ait : *Nec culpandus Propheta , ſi meretricem conuerterit ad pudicitiam ; ſed potiùs laudandus , quòd ex mala bonam fecerit* . Inde prouenit , filios natos ex hoc coniugio fuiſſe legitimos , quia licèt appellentur filij fornicationum , hoc eſt ex denominatione extrinſeca , ab eo quod mater antea fuerat ; tametſi aliqui docuerint , præceptum Dei fuiſſe , vt Propheta duceret in vxorem meretricem , ex qua iam ſuſceperat filios . Alia adduxit pro ipſius loci interpretatione Sotus *in 4. diſt.27. q.1. art.3.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ; verum enim eſt , apud varias nationes prohibitum fuiſſe , publicas meretrices in vxores ducere , & apud Germanos etiam plebeis hominibus meretrices in vxores accipere , fas non erat , cùm virgines ſolùm duci poſſent , teſte Tacito de moribus Germanorum : & iuxta eandem honeſtatis legem mulieribus inſulanis Vtopienſibus perpetuò nuptiæ interdicuntur , quæ ante connubium conuictæ fuerint furtiuæ libidinis , referente Thoma Moro *lib.2. Vtopiæ* , quod à Conſtantino Palæologo Imperatore Orientis , ne matrimonia vllam haberent malam cauſam , ſtatutum fuit , vt refertur *tom. primo Iur. Orientalis , Nouel. ſecunda eiuſdem Imperat.* Eccleſia tamen , quæ tantùm intendit ſaluti animarum proſpicere , matrimonium cum meretrice in lupanari exiſtente , & vitam mutare cupiente , adeò commendauit , vt remiſſionem peccatorum ſimilem maritum conſequi docuerit Clemens in præſenti : ſimilibus verò maritis , defunctis vxoribus , prohibuit Eccleſia ad Ordines aſcendere , ſpeciali ratione , quam illuſtraui *in cap.3. de bigamis.* 14 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Sed hucuſque traditis opponi videtur D. Baſil. *in capite 26. Amphiloch.* in illis verbis : *Fornicatio non eſt matrimonium , ſed nec initium matrimonij : quare , ſi fieri poſſet , vt qui per fornicationem coniunguntur , ſeparentur , id eſt melius ; ſin autem eis omnino placeat conſortium , fornicationis quidem pœnam agnoſcant ; ne ſeparentur autem , ne quid deterius accidat* . Ex quibus expreſsè deducitur , non ſolùm commendandum non eſſe matrimonium cum meretrice celebratum , verùm & omninò improbandum , contra hucuſque tradita . Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt , quod licèt iuxta Sacros Canones honeſtum ſit , immò neceſſarium in vxorem accipere virginem eam , quam quis corrupit , *capite primo* , vbi dicemus , *de adult.* & conſulendum eſſe habenti concubinam , vt eam in vxorem accipiat , vt fecit D. Auguſtinus relatus *in capite inter 32. quæſt.4.* tamen meretricis , & fœminæ publicè fornicariæ matrimonium priores canones improbarunt , *capite maritum , 33. diſt. cap. ſi quis viduam , 34. diſtinct.* quia potiùs optabat Eccleſia , vt innuptæ permanerent de peccatis commiſſis pœnitentiam agentes , *cap.14. Concil. Illiber.* vbi notaui . Sed ſi matrimonium contraxiſſent , non ideò illud irritabat , immò potiùs ſuſtinebat patienter , ne inde maiora mala orirentur , ideò in præſenti caſu honeſtius eſſet mulieri lupanari corpore ſuo quæſtum facienti hanc fœdam & inhoneſtam vitam deſerere , & innuptam permanere : ſed quia matrimonio coniungi optabat , qui eam in vxorem accepit , laudatur à Clemente III. quia ita ab illa probroſa vita eam deduxit : de qua publica fornicatrice rectè accepit Baſilium Theodorus Balſam. in eius canonis notis . 15 Exponitur Can. 26 D. Baſilij ad Amphiloch.

CA-

Digitized by Google

C A P V T XXI.

a Clemens III.

ADid, quod per litteras tuas intimaſti de quadam parochiana tua, quam ſuus vitricus cuidam Teutonico matrimonialiter copulauit, taliter reſpondemus, quod quamuis *b* vndecim annos adhuc habens, ab initio ei inuita fuiſſet tradita & renitens; tamen quia per annum poſtmodùm, & dimidium ei cohabitans, conſenſiſſe videtur, ad ipſum eſt cogenda redire, nec de cætero recipiendi ſunt teſtes, ſi quos memorata mulier ad probandum quod non conſenſerit, in eum nominauerit producendos, cùm mora tanti temporis huiuſmodi probationes excludat. Volumus igitur, & mandamus, vt propter hoc non omittas quominùs ap. rem. per cenſuram eccleſiaſticam vtrumque compellas ad alterum maritali affectione tractandum, niſi fortè velint ad religionem pariter *c* conuolare, pœnitentia eis inflicta pro eo quod ad alienos, 2
& illicitos concubitus vterque tranſiuit.

N O T Æ.

a a CLemens *III.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 7.* nullibi tamen exprimitur cui Epiſcopo reſcribat Pontifex, licèt facilè ex ipſa textus ſerie appareat, in eo agi de Epiſcopo, qui eſt iudex proprius cauſarum matrimonialium, & caſum contigiſſe in Teutonia, quæ eſt prouincia Germaoiæ, de qua plura Bucelinus *tom. 2. German. Sacræ.*

b *Vndecim.*] De ætate apta ad mattimonium agemus *in cap. 2. de deſponſ. impub.*

c *Conuolare.*] Quo caſu quoad thorum diſſoluitur matrimonium, iuxta tradita *in c. 1. de conuerſ. coniug.*

COMMENTARIVM.

2 Concluſio traditur & probatur. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Matrimonium etiam metu graui celebratum conualeſcit purgato metu per ſequentem ſpontaneam voluntatem.* Probant eam textus *in cap. de illis 9. de deſponſ. impub. cap. conſultationi 28. hoc tit. cap. inſuper 4. qui matrimonia accuſare, cap. 2. de eo qui duxit in matrimonium, cap. 1. de coniugio ſeruorum, cap. 1. de his quæ vi, cap. fin. de raptor.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barb. *in præſenti*, Pettus Gregorius *in cap. de muliere, num. 22.* hoc titulo, Cuiac. & Caniſius *in præſenti*, Diuus Thomas *in 4. diſtinct. 29 quæſt. vnica, articulo* 3. D. Bonau. *quæſt. ſecunda*, Baſilius Legionenſis *de matrimon. lib. 4. cap. 17. per totum*, Antonius Perez *eod. tract. diſp 17. ſect. 16.* Guzman *de verit. iuris, verit. 18. per totam*, Albericus Gentilis *lib. 4. de nupt. cap. fin.* Barboſa *vot. 127. n. 23.* Sanchez *l. 4. diſp. 18.*

3 Adducitur dubitandi ratio. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Quod ab initio non valer, tractu temporis non conualeſcit, licèt res peruenîat ad eum caſum, à quo potuit incipere, & initium legitimum habere, *leg. quod ab initio 29. leg. quæ ab initio 210. digeſt. de regul. iur. cap. non firmatur, eod. tit. in 6. cap. fin. 36. quæſt. 2. l. cætera 41. ff. de legat. 1. l. inter 83. §. ſacram, ff. de verb. obl. l. ſi ſeruus, ff. qui & à quibus, l. ſicut, C. ad l. Corneliam de falſis:* ergo matrimonium ab initio nullum, vtpote metu graui celebratum, conualeſcere nequit per ſubſequentem cohabitationem. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam vt metus purgetur per temporis lapſum, longior, diuturniorque habitatio deſideratur, *c. 2. de regul.* igitur non ſtatim per quamcumque cohabitationem matrimonium pet vim præciſam celebratum conualeſcit.

4 De purgatione metus per copulam ſubſequentē. Qua dubitandi tatione non obſtante verum eſt, metum grauem in matrimonio intercedentem poſſe purgari, vel per copulam ſubſequentem, vel per ſpontaneam cohabitationem. Et prius agamus de copula, per eam enim metus purgatur, quia creditur illam habitam fuiſſe inter coniuges affectu maritali, vt excludatur omnis peccati ſuſpicio, vt poſt D. Thomam *in 4. diſt. 29. q. vnic. art. 3.* docuerunt Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 9. n. 7.* Menochius *de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 40. n. 80.* & probati videtur *ex c. 4. qui matrimonia accuſare*, ibi: *Copulæ carnali conſenſit*, vbi Gloſ. *verbo Copula, c. conſultationi*, & ibi Gloſ. *verbo ſtante, cap. ex litteris*, ibi: *Nec ad eandem carnalem acceſſum habuerit, hoc tit. cap. ſignificauit, de eo qui duxit in matrim.* De diuturna cohabitatione eſt præſens textus, in quo licèt agatur de cohabitatione per annum & dimidium, non ideò deducitur ſemper tam longum tempus deſiderari; ſed quia ita ex facto contigit, eius cohabitationis meminit Clemens III. quare tempus hoc relinquitur arbitrio iudicis, qui conſiderabit fugiendi opportunitatem, & cohabitationis moram, vt docent Ionocentius *in cap. 1. n. 2. de his quæ vi*, Couarr. *de matrim. 2. p. c. 3. §. 6. n. 1.* Gregotius Lopez *in l. 15. tit. 2. p. 4.* Menochius *de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 4. n. 25.* vt autem hæc purgatio metus admittatur, primò deſideratur, vt ratificans matrimonium ſciat, illud metu contractum nullum fuiſſe; nam ſi errore ductus, credens matrimonium valuiſſe cohabitauerit, vel conſummauerit, non ratificatur, vt rectè animaduertit Sanchez *de matrim. lib. 4. diſp. 8. n. 5.* Ratio eſt, nam error contrarius eſt conſenſui, *l. ſi per errorem, ff. de iuriſdict.* Secundò exigitur, vt copula ſubſequuta, vel cohabitatio ſpontanea fuerit, non verò ſi metu extorta, vt docent plures, quos refert, & ſequitur Baſilius *d. lib. 4. c. 17. n. 5. & 6.* Tertiò deſidetatur, vt cohabitatio, vel copula ſubſequatur ceſſante cauſa timoris antecedentis, nam durante cauſa metus, nunquam ratificatur matrimonium, quia ſemper credimus metum durare, vt docent *in l. a. C. de his quæ vi*, Bartol. *num. 7.* Baldus *n. 8.* & in alijs caſibus eandem doctrinam admittunt Gomez *lib. 2. variar. cap. 14. num. 25.* Menochius *de præſumpt. præſumpt. 4. n. 22.* Maſcardus *de probat. concluſ. 1055. num. 32.*

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis prouenit ex 5
eo, nam qui vult conſequens, vult antecedens, ex quo Traditur ratio decidendi.
illud dependet, *l. illud 76. ff. de acquir. hæredit.* Vnde coniux, quæ vt talis vult cohabitare, creditur conſenſiſſe in matrimonium. Accedit, nam qui aliquid promiſit vi, & poſteà promiſſum ſponté ſoluit, non poteſt repetere, vtpote firmato actu per conſequentiam ſpontaneam, niſi quis in ſoluendo quoque vim ſe paſſum oſtendat, *l. 2. C. de his quæ vi, l. ſi ob turpem, ff. de condict. ob turp.* Deinde quia vbi conſenſus interuenit, perficitur matrimonium, *cap. ſufficiat 27. quæſt. 2. l. nuptiæ, ff. de regul. iur.* & ita accedente conſenſu per copulam, aut diuturnam cohabitationem, matrimonium ratificatur, & conſenſus ſuperueniens facilè tetrotrahitur ad tempus actus, *cap. fin. in fine de regul. cap. 1. de his quæ vi, cap. propoſuit, de coniug. ſeruor.* Vnde in præſenti caſu cùm ceſſet cauſa metus, quæ impediebat matrimonij valorem, illud ratificatur, & conualeſcit, quia coniux, quæ cum aliquo placidè vixit, præſumitur in eum omninò conſenſiſſe; & huius præſumptionis tanta eſt vis, vt aduerſus eam probatio in contrarium non admittatur, *cap. is qui fidem 30. hoc tit. cap. 6. de condit. appoſit. cap. inſuper, qui matrimonia accuſare.* Sed licèt præſens aſſertio facilè procedat attento iure communi, iuxta quod dabantur matrimonia præſumpta, quin ſolo conſenſu contrahentium conſtabant; tamen poſt Concilium Tridentinum meritò quærunt Interpretes, an vt matrimonium, quod nullum fuit propter metum, vel ſimile impedimentum, ratificetur nouo conſenſu, deſideretur præſentia Parochi, & teſtium? In qua quæſtione partem affirmatiuam, videlicet deſiderari ſolemnitatem Concilij Trident. ita vt ſi impedimentum publicum fuit, publicè adhibeatur; ſi verò occultum, occultè, docuerunt Gutierrez *l. 1. canon. c. 18. nu. 8. & de iuram. 1. p. cap. 15. num. 22.* Baſil. *de matrim. lib. 5. cap. 7. per tot.* Matienzo *in leg. 1. tit. 1. lib. 5. Recopil. gloſ. 1. numer. 3.* Didacus Perez *ad tit. 1. lib. 5. ordin. §. ex*

Digitized by Google

quibus nouiſſimè, Guzman. *de verit. iaris, verit.* 18. *per totam* : qui mouetur ea ratione, nam prius matrimonium fuit nullum : ergo vt poſtea ratificetur, deſideratur ſolemnitas Concilij Trid. cùm pro forma matrimonij deſideretur, quando contrahentes conſenſum præſtant. Accedit, nam in diplomate Bullæ Cruciatæ ſpeciali priuilegio facultas conceditur Commiſſario diſpenſandi in matrimonio cum impedimento occulto contracto, vt iterum celebretur occultè : ergo attento Concilio Trid. id fieri non poterat, aliàs gratia illa ſuperflua eſſet, vt arguebat Nauarrus *lib.*4. *conſilior. ad hunc tit. conſil.* 11. Sed nihilominus verius credo, diſtinguendum eſſe inter caſum, in quo impedimentum occultum fuit, propter quod matrimonium nulliter celebratum fuit; & inter eum, in quo impedimentum publicum fuit : primo caſu ad ratificationem matrimonij non deſideratur ſolemnitas Concilij Trid. ita docuerunt Nauarrus, Ledeſma, Couarr. & Manuel Rodriguez, quos refert & ſequitur Tho. Sanch. *de matrim. l.*4. *diſp.* 18. *n.* 22. Barboſa *dicto voto* 127. Nec obſtat fundamentum contrariæ ſententiæ, nam aliud eſt rationem legis in aliquo caſu ceſſare, aliud verò quod ratio legis non ſe extendat ad illum caſum ; nam primo caſu lex ſola virtute propria ex ſua generalitate illum caſum comprehendit, aliàs enim legis rationem ceſſare non diceremus ; nam ſi caſus iſte lege non comprehenſus eſſet, ratio non ceſſaret; quia quod nunquam fuit, non ceſſat. In ſecundo verò caſu ratio legis nunquam amplectitur illum caſum, & conſequenter nec lex ipſa; quoniam lex nunquam extenditur vltra limites ſuæ rationis, argum. textus *in c. ratio nulla, de præb. l. cùm pater*, §. *dulciſſimis*, *de legatis* 2. cum adductis à Tiraquel. *in tract. ceſſante cauſa*, 1. *p. n.* 136. Vnde deducitur, quod cùm ratio propter quam decreuit Concilium, matrimonium non valere, niſi contractum coram parocho, & teſtibus, ſit vt vitentur grauia peccata ex clandeſtinis nuptijs prouenientia, quæ ratio ceſſat in præſenti caſu ; nam prius matrimonium nulliter contractum in foro Eccleſiæ validum reputatur : inde eſt vt non deſideretur iterum eadem ſolemnitas, cùm ratificatur matrimonium ex defectu conſenſus, vel ſimili impedimento nullum.

Nec vbilat dubitandi ratio ſuprà adducta ; nam licèt quod ab initio non valuit, non poſſit conualeſcere ex eodẽ actu quo non valet; at ex contrario, vel alio ſufficienti poteſt vires ſumere, vt in præſenti caſu ex conſenſu nouo prouenienre ex cohabitatione, aut copula ſubſequuta, vt in ſimili caſu matrimonij ex nouo cõſenſu firmati, quod ab initio nullum fuerat, docetur *in l. ſi quis in ſenatorio, ff. de ritu nupt. l.* 1. & 2. *C. ſi maior factus*. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis; verum enim eſt, non deſiderari ad matrimonij ratificationem, quia matrimonium perficitur ſtatim ac conſenſus intercedit. Nec tunc obſtat textus *in d. c.* 2. *de regul.* qui loquitur in profeſſione monaſtica, ad cuius valorem deſideratur anni probatio in ipſa religione, vt expoſui *in c. quia in inſulis, eod. tit.* 6 Diſſoluitur dubitandi ratio.

C A P V T XXII.

Innoc. III. a *Ferentinati Epiſcopo*.

SIcut ex litteris tuæ fraternitatis accepimus, cùm L. parochianus tuus P. mulierem ſe ducturum in coniugem in manu patris eius P. iurantis, quod eam ipſi traderet in vxorem, proprio iuramento firmarit, nec per virum ſteterit, ſed per mulierem potiùs, quominus matrimonialis inter eos ſolemnitas ſit ſequuta : quatuor poſtmodùm, vel quinque annis elapſis idem L. G. mulierem per verba de præſenti, vt eius conſanguinei aſſerunt, deſponſauit : propter quod frater prædictæ P. ſuam depoſuit in tua præſentia quæſtionem. Quia verò quid ſuper his agendum ſit, noſtro poſtulas reſponſo doceri, fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod ſi tibi conſtiterit, quod idem L. P. mulierem per verba de futuro, G. verò per verba deſponſauerit de præſenti, impoſita ei pœnitentia competenti, quia primam fidem irritam fecit, niſi forſan in iuramento ſuo certum terminum, infra quem dictam P. duceret in vxorem, præfixerit, nec per eum ſteterit, quin ad ſtatutum *b* terminum matrimonium conſummarit, ſecundum contractum legitimum iudices, & ad illud ſeruandum eum, ſi opus fuerit, eccleſiaſtica diſtrictione compellas, niſi forſan aliud quid obſtiterit, quod ipſum debeat impedire. Quod ſi fortè per verba ſponſalitia de futuro cum vtraque contraxit, iuramentum primum (ſicut licitè factum eſt) ipſum ſeruare compellas, de ſecundo ei pœnitentiam iniuncturus. Quod ſi de his tibi non conſtat ad plenum, tamdiu adhuc cognoſcas de cauſa, donec ſuper his ſufficientiùs inſtruaris. Quod enim in atteſtationibus, quas ad Sedem Apoſtolicam deſtinaſti, de compaternitate habetur, non facit ad cauſam, cùm neuter contrahentium ſit illa perſona, qua mediante inter parentes eorum compaternitas eſt contracta. Dat. Laterani V. Cal. Martij, Pontificatus noſtri anno primo.

N O T Æ.

1 a FErentinati.] *Fermatin.* legitur in hac ſexta collectione, & in tertia *ſub hoc tit. cap. primo* : ſed ita reſtituo inſcriptionem, & litteram ex epiſtolis Innocentij III. editis à Guillelmo Sirleto *lib.* 1. *fol.* 12. Ferentinum antiquiſſima ciuitas eſt Italiæ in veteri Latio, in ſupino colle conſtructa, prope Latinam viam, quinto ab Anagnina vrbe miliario diſtans; fuit colonia Romanorum, vt refert Liuius *lib.* 25. ibi : *Eodem anno coloniam Latinam in agrum Ferentinum deduxerunt*. Habet Eccleſiam Cathedralem iam à ſexto Eccleſiæ ſæculo, cuius Præſuli Berardo miſſa eſt præſens epiſtola.

2 b *Statutam terminum.*] Tempus obligationibus adijcitur duplici ex cauſa ; prima ad differendam tantùm obligationem, ita vt ante illud tempus non teneatur debitor adimplere promiſſum, *leg. continuus*, § 2. *leg. eum, qui calendis*, §. 1. *ff. de verb. oblig.* nec eo elapſo ſoluitur obligatio, *l. Celſus*, §. *vltim. ff. de arb. cap. cùm dilecti*, *de dolo & contum.* Secundò adijcitur tempus non ſolùm differendæ obligationis, verùm & implendæ, & finiendæ, ita vt poſt illud nulla maneat obligatio. De hac ſecunda temporis adiectione accipiendus eſt præſens textus, vt probat Baſilius Legion. *de matrim. lib.* 12. *cap.* 16. *per totum*.

COMMENTARIVM.

IN præſenti textu decreuit Innocentius III. ſponſalia de futuro diſſolui per matrimonium poſtea conſummatum, non autem per alia ſponſalia, etiam de futuro, ſimiliter iurata. Pro cuius decretalis expoſitione ſequentes caſus ſunt diſtinguendi : primus eſt cùm quis ſponſalia de futuro contraxit, accedente iuramento, & poſteà matrimonium celebrauit, illudque conſummauit; quo caſu abſque dubio priora ſponſalia ſoluuntur, *cap. ſi inter*, *cap. veniens*, *cap. is qui fidem*, 30. *hoc tit. cap.* 1. *de ſponſa duor.* P. Gregorius *in cap.* 2. *hoc tit. num.* 11. Gentilis *de nuptijs lib.*6. *cap.*3. Sanchez *vbi ſuprà*, *diſp.* 48. Baſil. *lib.* 12. *de matrimon. cap.* 13. Ratio eſt, quia ſponſalia de futuro tantùm continent promiſſionem contrahendi matrimonium, ceſſante iuris impedimento, *cap.* 2. *cap. de illis*, *hoc tit.* fortiuſque eſt vinculum matrimonij de præſenti celebrati, quàm ſponſaliorum; nec iuramentum efficere valet, vt ius quæſitum contrahenti ſecunda ſponſalia auferatur, etſi propter fidem mentitam pœnitentia competens iniungenda ſit. Nec intereſt, quod iuramenti religio actus aliàs inualidos validos reddit, authentica *Sacramenta*, *Cod. ſi aduerſus vendit. cap. quamuis*, *de pact. in* 6. & ita accedente iuramento, ſponſalia de futuro

Digitized by Google

turo, quæ aliàs per matrimonium de præſenti facilè diſſoluerentur, tamen accedente iuramento indiſſolubilia reddebantur, nam principium illud procedit, quando iuramentum adijcitur actui natura inualido, tunc enim vt ſimilis actus valeat, iuramentum vtiliter adhibetur; at verò quando actus ipſo iure ſuſtinetur, iuramentum interpoſitum ipſius naturam ſequitur, *l. fin. C. de non numer. pecun. cap. 2. hoc tit.* docet Barb. *lib. 3. vot. 88. num. 19.* Et ita ſponſalia de futuro, etiam iuramento firmata, ſoluuntur per ſponſalia de præſenti, vt ſimiliter contingit in teſtatore iurante ſe non reuocaturum teſtamentum; & domino iurante ſe non reuocaturum procuratorem conſtitutum; adhuc enim his caſibus reuocatio locum habet, vt docent Couarruu. *2. part. in rubr. de teſtam. num. 15.* & *in cap. quamuis, 2. part. §. 2. numer. 2.* Gutierrez *de iuram. 2. part. cap. 1.* quia in his caſibus iuramentum ſequitur ipſius actus, cui adhæret, naturam. Secundus caſus eſt quando vtraque ſponſalia fuerunt de præſenti celebrata; & tunc certum eſt priora præferri debere, etiamſi ſecunda ſit copula conſummata, *cap. ſi inter, hoc tit. cap. licèt, cap. fin. de ſponſa duor.* quippe ſponſalia de præſenti contracta, etiamſi matrimonium carnali copula conſummatum ſequatur, non ſoluuntur: ergo copula non debet prodeſſe ad ſimul contrahendum, ſed potiùs obeſſe, & ad compellendum, vt ille coniux adhæreat primæ, cui ius quæſitum auferri nequit. Nec obſtat textus *in leg. quotiens, Cod. de rei vind.* vbi ſi vna, eademque res vendatur duobus, & ſecundo tradatur, ipſe præfertur in emptione. Quia reſpondetur, textum illum procedere in contractibus, in quibus ex ſolo titulo non transfertur dominium rei, ſed neceſſaria eſt traditio, *ex l. traditionibus, C. de pactis*: at in ſponſalibus de præſenti celebratis mutua corporum traditio fit virtute contractus: ideòque eo caſu non habet locum deciſio textus *in d. l. quotiens*. Tertius caſus contingit, quando tam priora ſponſalia, quàm ſecunda fuerunt de futuro celebrata; quo caſu etſi poſteriora ſint iuramento firmata, priora autem tantùm fide præſtita celebrata, præualent priora, *cap. vnic. hoc titulo in 6.* Et iure ciuili, ſi prioribus renunciatum non ſit, infamia contrahitur, *l. 1. ff. de his qui notantur infam. l. 1. C. de deſponſ.* proſequuntur Gentilis *lib. 6. de nuptijs, cap. 3.* Baſilius *d. lib. 12. cap. 14. per tot.* Vnde cùm in præſentis textus ſpecie poſt ſpoſalia de futuro contracta inter ipſos ſponſos matrimonium de præſenti ſequeretur, rectè decidit Innocentius III. ſponſalia ſoluta eſſe per ipſum matrimonium de præſenti, vt latè probabimus *infrà, cap. 4. de ſponſa duor.*

CAPVT XXIII.

Idem *N. a Arelatenſi Archiepiſcopo.*

CVm apud Sedem Apoſtolicam (cui licèt immeriti præſidemus) totius eccleſiaſticæ diſciplinæ reſideat magiſtratus, dignum eſt & conſonum rationi, vt quoties circa negotia varia & diuerſa quidquam dubitationis emerſerit, ad ipſius iudicium referatur, quæ diſponente Domino inter omnes Eccleſias obtinere meruit principatum. Sanè conſuluiſti nos per nuncios & litteras tuas, vtrum *b* mutus & ſurdus alicui poſſit matrimonialiter copulari? Ad quod fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod cùm *c* prohibitorium ſit edictum de matrimonio contrahendo, vt quicumque non prohibetur, per conſequentiam admittatur, & ſufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus eorum, de quorum, quarumque coniunctionibus agitur: videtur quod ſi talis velit contrahere, ſibi non poſſit, vel debeat denegari, quod cùm verbis non poteſt, ſignis valeat declarari. Dat. Rom. apud S. Petrum, idibus Iulij.

NOTÆ.

1 a ARelatenſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap. 3.* & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol. 160.* ex quo Regiſtro ita reſtituo litteram huius textus. De Metropoli Arelatenſi nonnulla adduxi *in cap. 16. de officio delegat.*

2 b *Mutus & ſurdus.*] Hæc verba de diuerſis, videlicet quorum alter mutus, alter ſurdus ſit, accipiunt Ancharanus *in præſenti*, & Pariſius, Petrus Bollo, & alij relati à Barboſa *in præſenti*, & à Michelorio *de ſurdo & muto, cap. 49.* & ita tenent mutum ſimul ac ſurdum matrimonium contrahere non poſſe: tum quia ſcire nequeunt vinculum matrimonij: tum quia muti & ſurdi contractus celebrare nequeunt, nec etiam libertatem præſtare, aut teſtamentum condere, *l. diſcretis, C. qui teſtam.* Sed rectiùs contrarium docuerunt plures, quos referunt, & ſequuntur Barboſa *in præſenti*, Michelorius *d. cap. 49. per totum*, Medrano *de conſenſu connub. cap. 6.* & facilè probatur ex verbis ſequentibus, ibi: *Si talis velit contrahere, non debet ſibi denegari*; vbi cùm loquatur Innocentius in ſingulari, de vno, eodemque vtroque morbo laborante ſenſiſſe conſtat: & ita mutus ſimul, & ſurdus, etiam à natiuitate, matrimonium rectè contrahere valet; quia in matrimonio conſenſus ſufficit, quem etiam ſurdi & muti à natura per ſigna demonſtrare poſſunt, præſertim cùm rerum experientia ſatis compertum habeamus, eos perſpicaci iudicio, & ingenio pollere. Nec obſtat, quod in principio huius textus quæſtio proponatur de muto, aut ſurdo ſeparatim; nam cum Innocentius de vtroque morbo laborante, reſpondeat, non ſunt attendenda verba conſultationis, vt notarunt Brunus *de ſponſal. concluſ. 14. num. 1.* Michelorius ſuprà *num. 14.* ſiquidem vulgò iactatur, *Partis allegatio ius non facit*; *cap. dilectus 34. de presb. cap. per venerabilem 13. qui filij ſint legit.* notauit Gonzalez *ad regul. 8. Cancel. gloſ. 5. §. 7. n. 107.* Nec obſtat fundamentum contrariæ ſententiæ, quia cùm ſurdus, aut mutus à natura ſignis oſtendere poſſint propriam voluntatem, validè contractus celebrare poſſunt. Michelorius *vbi ſuprà, cap. 42.* & etiam manumittere, vt ipſe probat *cap. 53. per totum*; non autem teſtamentum facere, etiam cum Principis licentia valent, quia ille non eſt actus ſimplicis conſenſus, ad plura requirit, quæ mutum & ſurdum à natura ignorare neceſſarium eſt. Hucuſque diximus de muto & ſurdo à natura; ſi autem ipſe ſimul cæcus, mutus, & ſurdus naſcatur, matrimonium contrahere non valebit, quia nullo modo edoceri poteſt, quid ſit matrimonium. Medrano *d. cap. 6. num. 9.* Diana *part. 5. tract. 7. reſolut. 9.* Michelorius *dicto cap. 49. num. 30.* licèt contrarium tenuerit Caniſius *in præſenti*.

c *Prohibitorium.*] Et licèt tantùm hic agat Innocentius de matrimonio contrahendo, idem dicendum eſt de ſponſalibus celebrandis; nam etiam quoad ea edictum prohibitorium eſt, & omnes illi poſſunt ſponſalia contrahere, quibus non prohibetur, cùm plerumque eadem ſit ſponſaliorum, & nuptiarum ratio, vbi ſcilicet diuerſa iuris ratio non viget, *l. tutor 15. l. oratio 16. ff. de ſponſalib. l. 4. ff. de fundo dotali, l. ſi vxor 13. §. Diui, & §. ſi vxor, ff. ad l. Iul. de adult. l. 1. ff. de his qui not. infam. l. in legibus, ff. de teſtibus.* 3

COMMENTARIVM.

EX hoc texto ſequens communiter deducitur aſſertio: *Mutus ſimul & ſurdus, vel ſeorſim, matrimonium contrahere poteſt.* Probant eam textus *in cap. tuæ 25. hoc tit. leg. mutus 73. ff. de iure dotium, leg. ex facto 43. ff. de vulgari, l. 5. tit. 2. part. 4.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa Gutierrez *de matrim. lib. 1. cap. 8.* Briſſonius *de ritu nupt. pag. 71.* Cuiac. *lib. 3. qq. Pauli*, 4 Concluſio traditur, & probatur

in dict. leg. ex facto, Torreblanca de iure ſpirituali, lib.2. cap.14. Coſtanus de ſponſ. cap.8. n.88. Medrano de conſenſu connub. cap.6. Cuiac. P. Greg. & Caniſius hic, Forner. lib.1. ſelect. cap.3. Gentilis de nupt. lib.2. c.6. & 7. Baſilius lib.2. de matrim. cap.7. Barboſa lib.3. voto 85. nu.6. Michelor. ſuprà,

5 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo. Verba deſiderantur ad matrimonium, c. tuæ 25. c. conſultationi 28. c. ſi inter 31. hoc tit. c. licet, de ſponſa duor. leg.3. tit.2. part.4. ſed muti & ſurdi arcentur ab illis actibus, in quibus verba deſiderantur; ideòque ſtipulari non poſſunt, l.1. §. mutum, 14. ff. de verb. oblig. §. mutum 7. Inſtitut. de inutilibus ſtipul. nec teſtamentum per æs & libram concedere, nec familiæ emptores eſſe. Vlpianus in fragm. tit.10. §. mutum 8. nec teſtamentum nuncupatiuum, quia palam pronunciandum erat, leg. hæredis 21. ff. qui teſtamenta facere: nec aliud quodcumque, quia teſtes rogare non poterant, leg.6. §.1. ff. qui teſtament. Paulus lib.3. ſent. titul.4. §. cæcus 4. Nec etiam poterat vt fideiuſſor adhiberi. Heringius de fideiuſſor. cap.7. num.141. Igitur nec matrimonium contrahere valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam Chriſtus Dominus, qui matrimonium ad eſſe ſacramenti eleuauit, non mutauit naturam contractus in eo, immò eandem retinuit, vt docent Thom. Sanchez lib.2. de matrimon. diſp.11. num.2. Medrano de conſenſu connub. cap.12. num.1. Barboſa dicto voto 84. num.2. ſed matrimonium, vt contractus eſt, celebrare non poterant de iure ciuili muti & ſurdi: igitur nec vt ſacramentum poterunt in lege gratiæ celebrare. Probatur minor; nam matrimonium iure ciuili celebrabatur, aut per coemptionem, aut per vſum, vt ſuprà probaui in cap.1. hoc tit. ſed nec per coemptionem, nec per vſum celebrare matrimonium poterant muti & ſurdi: ergo. Probatur prior pars minoris: nam in coemptione certa & ſolemnia verba deſiderabantur, quibus vir & vxor mutuo ſe interrogabant; vir, an ſibi eſſe vellet loco filiæfamilias: vxor, an loco patrisfamilias. Vlpianus in fragm. tit.4. Illuſtrant P. Faber lib.2. ſemeſtr. cap.22. Antonius Auguſtinus ad ll. 12. Tabul. c.18. Connanus lib.8. comment. c.3. D. Ioſephus de Retes lib.1. opuſc. c.4. num.10. Igitur muti & ſurdi non poterant per coemptionem matrimonium contrahere. Probatur ſecunda pars minoris propoſitionis, quia in matrimonio per vſum deſiderabatur teſtatio ex parte viri, videlicet ſe vxorem ducere liberorum quærendorum cauſa, leg. iure 4. ff. de fide inſtrum. leg. ſi vicinis 9. C. de nuptijs, docet P. Faber lib.2. ſemeſtr. c.13. pag.349. Cuiac. in leg. ſi qua illuſtris, C. ad Orſicanum, Arias de Meſa lib.3. variar. c.40. num.16. per quam diſtabat vxor per vſum ducta à concubina, leg.4. C. de concubinis. Connanus lib.8. comment. c.3. num.1. Antonius Hothomanus de ritu nupt. cap.22. Briſſonius eod. tract. pag. mihi 216. Cuiacius lib.14. reſponſ. Papin. in l. donationes 31. ff. de donat. Merillus lib.3. obſeru. c.16. Arias à Meſa d. l.3. c.38. Igitur nec matrimonium per vſum muti & ſurdi contrahere poterant.

6 De conſenſu ad matrimonium neceſſario.

Qua dubitandi ratione non obſtante vera, eſt præſens deciſio, pro cuius expoſitione, primò ſciendum eſt, matrimonium inter contractus, qui conſenſu conſtant, & celebrantur, enumerari; quia matrimonium conſenſu contrahentium per verba, aut legitima ſigna elicito perficitur, c. ſufficiat, 27. quæſt. 2. cap. cùm locum, c. cùm inter, hoc tit. c. vnic. §. fin. de deſponſ. impub. lib.6. c. fin. de coniug. ſeruorum. Concil. Florent. in Decreto de vnione Armen. §. Septimum Sacramentum. Tridentin. ſeſſ.24. de reformat. c.1. leg. nuptias, ff. de reg. iur. probant Medrano de conſenſu connub. c.1. Vaſquez lib.1. de matrim. c.7. Baſilius Legion. eodem tractat. lib.2. c.7. etſi præſtetur mediante perſona procuratoris, c. fin. de procurat. lib.6. Barboſa voto 85. Arroya, & Vela in dicto c. fin. Vnde nutu, & ſimilibus ſignis celebrari poteſt, quia nutus, & alia ſimilia ſigna pro verbis habentur, leg. Paulus, ff. rem ratam haberi, leg. reprehendenda, Cod. de inutil. ſtipul. plura Barboſa in axiom. verbo Voluntas: vel ſi quia fœminæ conſenſum coniugalem exprimenti annulum ſubarrhatorium tradat, iuxta conſuetudinem prouinciæ, c. fin. de deſponſ. impub. vbi plura de hac ſubarrhatione dabimus: vel ſi viro exprimenti eundem conſenſum fœmina manum porrigat, vt apud aliquas nationes moris fuiſſe refert Delrius in notis ad Senecam Tragicum, fol.59. Hodie tamen poſt Concil. Trident. non ſufficiunt aliqua ſigna, quæ iure communi inducebant matrimonium, veluti copula ſubſequuta poſt ſponſalia, c. veniens, c. is qui fidem, hoc tit. quia tunc dabatur matrimonium præſumptum, quod hodie poſt Trident. non admittitur, niſi in illis regionibus, in quibus Concilium non obſeruatur.

7 De actibus nutu celebrandis, vel non.

Deinde ſciendum eſt, duo eſſe genera actuum humanorum: vnum eorum, vbi voce opus eſt, ſeu in quibus lingua nuncupari, ſeu exprimi quid oporteat; alterum eorum, in quibus non voce, ſed conſenſu tantùm opus eſt. Prioris generis actus muti, vel ſurdi celebrare nequeunt, vt in caſibus relatis in leg. penult. §. vlt. ff. de legit. tutoribus, iuncta leg.3. leg. obligari 8. §. vltimo, ff. de authorit. tutor. leg. cùm Prætor 9. §.1. ff. de iudicijs, leg. ſed & ſi 9. in princip. ff. de recept. arbitr. leg. mutus 43. in princip. ff. de procurat. leg.1. §. propter, ff. de poſtul. leg. ſi mutus 7. ff. de teſtament. leg. penult. §.1. ff. vnde cognat. & alijs congeſtis à Tiraquel. de priuileg. piæ cauſæ, priuileg. 9. Barboſa in d. leg. cum Prætor, de iudicijs, Donel. lib.6. comment. cap.5. & lib.12. c.22. & lib.17. c.24. Petrus Gregorius l.21. ſyntagm. c.5. & l.46. c.4. Goueanus l.1. var. c.25. Cuiacius lib.9. Pauli ad edict. dicta leg. mutus 42. Alia verò negotia, quæ conſenſu tantùm perficiuntur, mutus & ſurdus celebrare valent, vt in caſibus relatis in leg.1. §. mutus, ff. de hæredibus inſtit. l. iure 4. ff. de teſtament. milit. l. mutum 5. l. pater 93. §.1. ff. de acquir. hæred. l. nutu 21. ff. de legat.3. leg. ſeruo 65. §. ſi pupillus, ff. ad Trebel. l. ex falſo 43. de vulgari, l.2. ff. de bonor. poſſeſ. furioſ. l. qui id quod 33. §. mutus, ff. de donat. l. in quibuſcumque 48. ff. de oblig. & act. & alijs congeſtis à Valentia lib.2. Illuſtrium, tract.3. cap.2. Olano lib.2. Paralip. capit. primo, P. Fabro & Guthofredo in leg. vbi non voce 124. ff. de reg. iur.

8 Traditur ratio decidendi.

His animaduerſis apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam cùm matrimonium ſit ex illis contractibus, qui conſenſu tantùm perficiuntur, vt ſuprà probaui, rectè illud celebrare valent mutus, & ſurdus; cùm verum, legitimumque conſenſum nutu, aut alijs ſignis præſtare valeant, quia vt ait Caſſiodorus lib.4. variar. epiſtola vltim. *Homines poſſunt ſine oris affatu ſuum velle declarare*. D. Aug. in Ioannem capite vigeſimotertio: *Ecce nutu oſtende, quod vis*. Et Plinius lib.6. hiſtor. cap.30. refert in Æthiopia nutum, motumque corporis pro ſermone fuiſſe: & Lactantius Firmianus lib.6. diuinar. inſtitut. cap.10. ſcribit primò voluntatem ſuam nutu ſignificaſſe. Deinde ſermonis initia tentaſſe, ac ſingulis quibuſque rebus nomina imponendo loquendi perfeciſſe rationem: apud Trogum Pompeium externarum hiſtor. lib.22. Perdiccas ab Alexandro Macedonum Rege nutu hæres inſtitutus eſſe commoratur his verbis: *Sexto die præcluſa voce exemptum digito anulum Perdiccæ tradidit; quæ res gliſcentem amicorum diſſenſionem ſedauit; nametſi non voce nuncupatus hæres, iudicio tamen electus eſſe videbatur*. Illuſtrauit Forner. lib.1. ſelect. c.3.

9 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cuius ſolutione ſciendum eſt, valdè controuerſum eſſe apud Interpretes, an verba neceſſaria omninò ſint ad exprimendum conſenſum neceſſarium in matrimonio? In qua ſatis vexata quæſtione variæ ſunt ſententiæ, alia negans, alia affirmans, quas refert Acuña in d. cap. ſi rector, Baſil. lib.2. de matrimon. cap.7. Barboſa lib.3. voto 88. Tertia opinio eſt eorum, qui docuerunt, eos qui loqui valent, neceſſariò debere exprimere conſenſum verbis; illos verò, qui loqui nequeunt, vt muti, l. mutus, ff. de ædilit. edict. l. Labeo 7. in fine, ff. de ſupellect. legat. nutu aut alio ſimili ſigno poſſe conſenſum exprimere: & cùm ad matrimonium tantùm conſenſus deſideretur, l. nuptias, Digeſt. de regul. iur. rectè ipſi matrimonium contrahere poſſunt. Sed his omiſſis, verius eſt, etiam in his perſonis, quæ loqui poſſunt, verba pro forma matrimonij non eſſe neceſſaria, ſed tantùm deſiderari conſenſum ſignis, ſeu nutibus detegere, c. fin. de coniug. ſeruor. ibi: *Nec facto, nec verbo*. Quibus verbis apertè ſignificatur, ad conſenſum exprimendum in matrimonio alterum ex his duobus ſufficere, c. veniens 15. c. is qui 30. hoc tit. vbi probatur ſponſalia de futuro, ſubſequuta corporum commixtione, in matrimonium tranſire, quaſi illud exterius ſignum copulæ loco verborum ſatis ſit ad conſenſum exprimendum. Eadem ſententia probatur ex Decreto Eugenij IV. in Concil. Florent. verſ. Septimum Sacramentum, vbi docet,

cau-

Digitized by Google

cauſam efficientem matrimonij regulariter eſſe mutuum conſenſum per verba de præſenti expreſſum; ergo regulariter non ſemper verba in matrimonium adhiberi neceſſe eſt. Denique facit, nam ſi pro forma verba eſſent neceſſaria, etiam in mutis idem procederet, ſiquidem forma ex accidentibus mutari non ſolet, & multò minùs per æquipollens ſuppleri, *l. 1. in princip.* & *§. ſi quis ita*, *ff. de verb. oblig.* quam ſententiam tenuerunt Couarruuias *2. part. de matrim. c. 4. n. 1. & 2.* Sanchez *lib. 3. de matrim. diſp. 31. nu. 5.* Baſilius *eod. tract. d. c. 7. num. 5.* Petrus Gregorius *lib. 9. ſyntag. c. 5. à n. 1.* Medrano *de conſenſu connub. c. 11. à num. 2.* Barboſa *voto 84. num. 7.* Nec tunc obſtat textus *in c. 25. hoc tit.* vbi videtur probari, ad matrimonium celebrandum pro forma verba deſiderari; nam omiſſis varijs ſolutionibus traditis in eo textu à Præpoſito *num. 4.* Abbate *num. 3.* Alexandro de Neuo *num. 15.* Couarruuias *ſuprà*, *num. 2.* Sanchez *num. 6.* Millino *de ritu nupt. lib. 1. comparat. 3. à num. 67.* dicendum eſt, ex eo textu tantùm deduci, matrimonium non ex verbis, ſed ex ſolo conſenſu æſtimari; quod duobus exemplis firmat Pontifex: primò, quia muti, & ſurdi iure contrahunt matrimonium: ſecundò, quia pupilli, etſi fari poſſint, illud non rectè contrahunt; quippè cùm matrimonium ex conſenſu, non ex fabella, ſeu oratione æſtimetur; idcircò illi rectè contrahunt, pupilli verò nequaquam quia idoneum conſenſum præſtare nequeunt: quod autem Pontifex ſubijcit, *verba eſſe neceſſaria*; non ſimpliciter, ſed quoad Eccleſiam reſpicere dixit, ideſt, ad ritum & morem Eccleſiæ, vt ita faciliùs probari poſſit, matrimonium eſſe contractum: id tamen non excludit matrimonium valere ſine verbis, ſi alijs modis probatio habeatur, *l. 4. ff. de pignor. l. 4. ff. de fid. inſtrum.* in quo etiam ſenſu accipiendi ſunt textus *in c. conſultationi 2. c. ſi inter 31. hoc tit. c. licèt, de ſponſa duorum*, qui etiam in marito verba deſiderant. Quam interpretationem probant antiquiores *in d. c. tuæ*, & ibi Cuiacius, Barboſa & Petr. Gregorius *lib. 3. partit. titulo 20. ex littera E*, Sanchez *d. diſp. 31. n. 6. verſ. Ideò meliùs*. Baſilius *d. c. 7. n. 11.* & iure Regio probatur *ex l. 5. tit. 2. p. 4.* ibi: *Conuiene que lo fagan con palabras, para qur lo puedan probar.*

Sed ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in l. cùm Prætor 12. §. non autem, verſ. Natura, ff. de iudicijs*, vbi docetur, natura non poſſe iudices eſſe mutum & ſurdum, item furioſum & impuberem, ex ea ratione, quia iudicio carent. Quæ ratio ſi in omnibus perſonis enumeratis locum habet, apertè euincitur, mutum & ſurdum nuptias celebrare non poſſe, propter defectum iudicij, ſine quo conſiſtere non valent, *c. cùm dilectus 24. hoc tit.* Igitur non rectè in præſenti aſſeritur, mutum & ſurdum ſimul, vel ſeorſim, poſſe matrimonium contrahere. Pro cuius difficultatis ſolutione, omiſſo Petro Barboſa in eo textu, qui varias differentias adducit inter mutos & ſurdos tantùm, & inter mutos vtroque morbo laborantes, à natura, vel ex caſu, dicendum eſt, mutum tantùm, vel ſurdum, ſeu vtroque morbo laborantem, ſiue à natura, ſiue caſu, iudicis officio fungi non poſſe, non quia iudicio careat, ſed quia in his perſonis non eſt facultas earum rerum, quas iudicis munus deſiderat, ſcilicet audire, interrogare litigantes, & loqui quæ ad litem ſententia dirimendam deſiderantur, *l. nonnulli 10. l. iudicijs, C. de iudicijs, l. de minore, §. tormenta, ff. de quæſtionibus, l. Duci 6. ff. de cuſtodia reorum, c. iudicantem 30. quæſt. 5.* Hac igitur de cauſa dicitur *in d. verſ. natura*, perſonas has prohiberi natura iudices eſſe, ſicut ex eadem ratione poſtulare prohibentur *in l. 1. §. propter caſum, ff. de poſtul.* & arbitri eſſe, *l. ſed ſi 9. in fine principij, ff. de recept.* quam rationem tradiderunt Caſtrenſis & Faber *in d. §. non autem*, P. Gregor. *lib. 47. ſyntag. cap. 9. num. 3.* Donellus *lib. 17. comment. c. 24. in princip.* Vulteius *de iudicijs lib. 1. c. 4. num. 17.* Nec tunc obſtant verba illa, *quia iudicio carent*: nam ratio illa non eſt protrahenda ad mutum & ſurdum, ſed ad furioſum & impuberem. Nec eſt interpretatio noua, aut inſolens eſt; nam plerumque verba poſteriora legis non ad omnia, quæ præcedunt, ſed tantùm ad immediata referuntur, ne alioquin cum principijs iuris pugnent; quo modo accipit textum *in l. ex contractibus 49. verſ. quo caſu, ff. de oblig. & act.* Faber *de erroribus decade 76. error. 4* & textum *in l. ſed non dantur 10. ff. de tutelæ & rationibus*, ipſe Faber *l. 4. coniect. c. 1.* & *decade 78. errore 2.*

10 Exponitur l. cùm prætor 12. § non autem ff. de iudicijs.

C A P V T XXIV.

Idem a *Epiſcopo Vercellenſi*.

Dilectus F. R. miles Alexandrinus propoſuit coram nobis, quod Opizoni Lancabenda Rufinam filiam ſuam matrimonialiter copulauit, *b* ignorans apud Opizo eſſet furioſus. Vnde humiliter poſtulauit à nobis, vt tam eidem, quàm ipſius filiæ conſulere dignaremur; cùm eadem mulier cum ipſo viro, qui continuo furore laborat, morari non poſſit, & propter alienationem furoris legitimus non potuerit interuenire conſenſus. Quocirca f. t. per A. ſ. m. quatenus inquiſita pleniùs veritate, ſi rem noueris ita eſſe, præfatas perſonas cures ſubl. ap. diffugio ab inuicem ſeparare.

N O T Æ.

1 Concluſio traditur, & probatur.

a *Vercellenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* de Diœceſi Vercell. nonnulla notaui *in cap. licèt, de foro competenti.*

b *Ignorans.*] Idem eſſet ſi ſciret; nam quoad furioſum, cùm conſenſus deficiat, ſcientia, vel ignorantia coniugis non poterat eum ſupplere, vt docent Thom. Sanchez, & Couarr. quos refert & ſequitur Baſil. *lib. 4. de matrim. c. 1. num. 9.* & infra dicemus.

COMMENTARIVM.

2 Impugnatur tradita aſſertio.

Ex præſenti Decretali ſequens communiter deducitur aſſertio: *Furioſus matrimonium contrahere nequit.* Probant eam textus *in cap. nequr furioſus 32. quæſt. 7. l. in eo iure 45. ff. de ritu nupt. l. furor 8. ff. de ſponſ. l. ſi eum dotem 22. ff. ſoluto matrimon. l. 3. ff. de iniurijs*: faciunt lex *hæredibus 77. §. final. ff. ad Trebell.* lex *furioſi 40. ff. reg. iur.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, Alberic. Gentil. *de nuptijs lib. 3. c. 7.* Baſilius Legion. *l. 4. de matrim. c. 1. n. 7.* Gregorius *in l. 6. tit. 2. part. 4.* Aroiſens *de iure connub. c. 3. ſect. 2.* P. Greg. *in c. 1. hoc tit. n. 54.* Valenzuela *conſil. 31 1.* Alteſſerra *in præſenti.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam ſi furioſus matrimonium contrahere nequiret, quia conſenſum præſtare nequit, qui ſecundùm ius naturale ad matrimonium exigitur, vt probaui commentario antecedenti, & *in cap. cùm ſecundùm, hoc tit.* ſequeretur matrimonium ab eo celebratum nullum eſſe: ſed matrimonium à furioſo celebratum ſuſtinetur, *cap. neque furioſus 32. quæſt. 7.* vbi Fabianus Papa ait: *Nec furioſus, nec furioſa matrimonium contrahere poteſt, ſed ſi contractum fuerit, non ſeparentur.* Ergo furioſi incapaces non ſunt celebrandi matrimonium.

3 Traditur ratio dubitandi.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens deciſio, & mirè conſona iuris naturalis diſpoſitioni. Cùm enim furioſus voluntatem non habeat, quare dormienti, & ignoranti æquiparatur, *l. 1. ff. de bonor. poſſeſ. furioſ. l. ſi à furioſo 12. in princip. de rebus creditis*; & abſenti, *l. 1. §. furioſum, ff. de oblig. & act. l. 2. §. furioſus, ff. de procurat.* infanti, *l. infans, C. ad l. Corn. de ſicar.* immò & brutis, *l. ſed etſi 5. §. & ideò, ff. ad l. Aquil.* ideò cùm omninò conſenſus expers ſit matrimonium celebrare nequit; furioſus enim nec ſentit quid loquatur, & potiùs patitur, quàm agit, vt probant Ant. Gentilis *de nuptijs, lib. 3. c. 7.* & Valenzuela *conſil. 31 1.* Vnde non poteſt incipere poſſidere, *l. 1. §. furioſus, l. quod*

meo

meo 18. §. 1. *ff. de adquir. poſſeſ.* ex defectu animi, quem nec curator ſupplere valet: quare ſi curator apprehendat poſſeſſionem, ſibi eam adquirit, non furioſo, *l. 4. tit. 30. part. 3* docent Cuiacius *in l. 4. §. pupillus, ff. de vſucap.* Donellus *lib. 5. commeat. cap. 11.* vbi Oſualdus *Littera D*, Valentia *de adquir. poſſeſſ. tract. 2. cap. 6. num. 11.* Treutlerus *ſelect. diſp. 21. theſi* 13. nec ſcit quid agat furioſus, *l. illud 3. §. fin. ff. de iniurijs*, nec ſenſum vllum habet, *l. ſi cùm dotem* 23. *§. ſi maritus, ff. ſolut. matrim.* nec conſilium fraudis habet, *l. 10. ff. de alienat. iudicij*: ſed omnia eius acta æſtimantur non ſecus ac fortuitò, aut caſu facta, *l. fin §. finali, ff. de adminiſtr. tutor.* rectè ergo Innocentius in præſenti docet, furioſum matrimonium contrahere non poſſe. Illud tamen dubitari ſolet, an matrimonium celebratum à furioſo, qui antequam in furorem inciderit, animum habuit illud contrahendi, validum ſit. Nam baptiſmus receptus à dormiente, ſeu furioſo, qui ante ſomnum, vel furorem votum habuit illud recipiendi, validè & licitè ſuſcipitur, *cap. maiores, §. item quæritur*, vbi probaui, *de Baptiſmo*, dummodo permanens in eadem voluntate, in ſomnum, aut furorem inciderit: ergo ſimiliter matrimonium à furioſo celebratum virtute prioris voluntatis ſuſtinebitur. Sed contrarium omninò tenendum eſt, vt iam probarunt Sanch. *de matrim. lib. 1. diſp. 8. quæſt. 3.* Vaſquez *eod. tract. diſp. 5. cap. 3. num. 30.* Baſilius *dicto cap. 1. num. 12.* Nec obſtat textus *in dicto §. item quæritur*, cui reſpondeo, diſcrimen aſſignando inter miniſtros Sacramentorum, & inter ſubiectos, id eſt qui Sacramenta recipiunt. Primo caſu, quando miniſtri conferunt ſacramenta, requiritur actualis intentio cum actu humano, nec virtualis ſine eo ſufficit: in ſecundo verò caſu cùm Sacramenta recipiuntur, non actu humano, ſed intentione virtuali opus eſt: quare cùm contrahentes matrimonium ſint illius ſacramenti miniſtri, ſi celebretur ab eis tempore furoris, licèt ſubſiſtat intentio virtualis ob actualem quæ præceſſit, nullum eſt matrimonium. At verò textus *in d. §. item quæritur*, procedit in ſuſcipiente baptiſmum, ideòque rectè in eo ſtatuitur à dormiente, vel furioſo validè, & licitè recipi. Vnde deducitur, quod ſi ſacerdos audita confeſſione pœnitentis, in furorem incidat, abſolutio ſequuta nulla eſt; & ſimiliter ſi tunc baptizaret, baptiſmus inualidus eſſet, licèt ante furorem baptizandi voluntatem habuerit, quia actus miniſtri debet eſſe humanus, id eſt, quod eo tempore, quo adminiſtratur ſacramentum, eius miniſter intelligat quid agat.

5 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio proximè adducta, & deducta *ex d. c. neque furioſus*, pro cuius textus expoſitione Gloſſa *in præſenti, verbo Furore*, aſſerit diſcrimen eſſe conſtituendum inter eum caſum, in quo contrahens cum furioſa erat inſcius furoris; & inter eum, in quo conſcius erat. Primo caſu docet matrimonium celebratum cum furioſa nullum eſſe, ob iniuriam quæ irrogabatur coniugi furoris ignaro: ſecundo autem caſu, vim atque vigorem obtinere; nam eo ipſo, quod quis cum furioſo conſcius ſui furoris contrahit matrimonium, videtur iniuriam ſibi illatam remittere. Sed hæc interpretatio meritò refellitur à Propoſito hic, *num 4.* Couarr. *2. p. de matrim cap. 1. num. 7. in fine*; quia matrimonium celebratum à furioſo eſt nullum ob defectum conſenſus, cuius furioſus expers eſt, nec ab alio ſuppleri valet: non verò ob iniuriam contrahenti illatam. Alij textum illum acceperunt, non de furioſo perpetuo morbo laborante, qui quidem nullum actum liberum conſenſum exigentem facere valet, *Clement. ſi furioſus, de homicidio, l. furioſum, C. qui teſtament. l. 6. tit. 2. part. 4.* ſed de furioſo lucida interualla habente, cui licèt prohibeatur matrimonium contrahere, quia idoneus non eſt ad prolis educationem, iuxta ſententiam D. Thomæ *in 4. diſtinct. 34. quæſt. vnica, art. 4.* & ibi Bonauent. *art. 3. quæſt. 1.* Soti *quæſt. vnica, art. 4. concl. 1.* Petri de Ledeſma *de matrim. quæſt. 58. art. 3. dub. 2.* ſi de facto contrahit eo tempore, quo verum conſenſum præſtare poteſt, matrimonium validum eſt; quia tunc iudicij particeps reperitur, *cap. quamuis, 7. q. 1.* Concil. Carthag. 3. *can. 34. l. Diuus 3. ff. de officio præſid.* docuerunt P. Greg *lib. 9. ſyntagm. cap. 12.* & *lib. 3. partit. titulo 21. cap. 7* Gentilis *de nuptijs lib. 3. cap. 7. per totum*, Baſilius *ſuprà, d. cap. 1. num. 9.* Verùm hæc interpretatio aperto diuinationis vitio laborat; quare veriùs dicendum eſt cum Thoma Sanchez *d. diſput. 8. nu. 15.* Baſilio *d. cap 1. num. 8.* Fabianum in eo textu agere de furore ſuperueniente poſt contractum matrimonium; & tunc verum eſt, matrimonium tempore habili celebratum, non vitiari, nec ſolui per furorem ſuperuenientem, *cap. is qui 32 quæſt. 7.* vt ſtatim dicemus, licèt ſi furor ſuperueniens ita vehemens ſit, vt ſine vitæ periculo cohabitare cum furioſo non liceat, diuortium fieri poſſit quoad torum, vt pluribus relatis reſoluit Valenzuela *conſil. 31. per totum*.

6 De furore ſuperueniente. Sed vt caſum hunc furoris ſuperuenientis preſſiùs, latiuſque exponamus ex vtroque iure, ſciendum eſt, Digeſtorum iure furore ſuperueniente non irritari matrimonium ritè contractum, *l. furor 14. l. ſi cùm dotem 22. §. ſi maritus 7. ff. ſolut. matrim.* immò adeò manebat, vt ad eius diſſolutionem diuortio opus eſſet. Ex quo principio obſerua, ſtatim poſt furorem nuntium mitti poſſe; alia enim eſt æquitas, quæ proponitur *in d. §. ſi maritus*, quæ tantùm quia talis, recipienda eſt, & ſatis perſuadeor Triboniani, eſſe illos verſiculos, vt liquet ex laxitate ſtyli, & non culta latinitate, quod & prædocuit Dionyſius ibi. Quid tamen iuris ſit ex nouellis Iuſtiniani difficilius eſt comperire. Videtur coniugem dimitti non poſſe hoc iure ob furorem, quia repudij, & diuortij cauſæ ſatis expreſsè propoſitæ ſunt *in nouell. 22. cap. 5.* & *nouell. 117. cap. 8. & 9.* at in eis furoris cauſa non inuenitur: ergo furoris cauſa ad diuortium probata non eſt. Cuius ſententiæ fuit Photius *in nomocan. tit. 13. cap. 30.* Sed contraria ſententia mihi verior videtur; quia licèt furore ſuperueniente duret matrimonium, ferè in inutile recidit ob furorem: qui enim iungi poterunt? vbi amor coniugalis? ſpes liberorum quæ? Igitur cùm hæ cauſæ eſſent diuortij Digeſtorum iure, & hæ durent iure & tempore Nouellarum, quia naturales ſunt, quemadmodum illæ, ſic & iſtæ diuortium fieri ſinunt. Nec obſtat argumentum quod à ſufficienti enumeratione cauſarum, propter quas nuncius mitti poteſt, ex dictis Nouellis deduxi; nam loquitur Iuſtinianus ibi de diuortio non bona gratia facto, & ob ſcelus, propter quod coniux, qui dimittit coniugem, lucratur dotem, ſiue donationem propter nuptias, vt ex contextu apparet: at diuortium, quod ob furorem ſuperuenientem fit, non ex huiuſmodi diuortijs eſt, ſed ex illis, quæ fiunt bona gratia, veluti propter ſacerdotium, ſterilitatem, militiam, ſenectutem, vel valetudinem, aut denique ob alias cauſas, quibus commodè matrimonium retineri non poteſt, *l. Vitricus 60. in fine, ff. de donat. inter*: ergo capita Nouellarum ſuprà citata nihil ad rem faciunt. Poſtea Imperator Leo *nouell. 3.* conſtituit, vt ſi mulier furere cœpiſſet, maritus eam retineret per triennium, quo elapſo ni reſipiſceret, poſſet repudiari; deinde hanc nouellam, quæ de mulieris furore tantùm loquebatur, abrogauit, cauitque generaliter, tam de viro, quàm de vxore, vt non aliter poſſet dimitti furioſus coniux, quàm ſi detentus quinquennio, furore non ſit liberatus, *nouell. 12.* quam generaliter accipio propter hæc verba, quæ aliter ſine peccato accipi nequeunt: *Nos itaque ſancimus, vt ſi poſt initum matrimonium furor ſuperueniat, ne intra quinque annos coniuges diſiungantur.* En Imperator de coniugibus loquitur, non de marito: ergo generaliter, non particulariter accipiendus eſt. Igitur ſaltem ex parte derogat nouellæ antecedenti. Nec obijcias ea verba dictæ nouellæ 112. *Et præſertim quidem cùm præſtantius membrum, atque caput maritus ſit; neque præcipua corporis membra, ſi morbo aliquo occupeatur, amputari ſoleant.* Quia hæc verba tantùm continent argumentum, quo nitebantur qui docebant furoris prætextu non poſſe coniugem dimitti, argumentabantur enim ſic: Sacramento iuncti in vnum corpus coniuges coierunt, & lege quidem diuina: ergo non ſeparari eos, ſed vnitus manere debere. Rurſuſque ſic iterum inſtabant ab abſurdo: Vir & vxor, tanquam corpus ſuis bene compactum membris habentur, propter indiuiduitatem perſonarum ex matrimonio: ſed abſurdum erat membrum ſecare ob eius putrefactionem, ſi fortè in eo vita conſeruabatur, veluti in capite: ergo cùm vir ſit vxoris caput, D. Paulus *epiſt. 1. ad Corinth. cap. 1.* licèt putrefiat correptus furore, reſecandus non erit, nec repudiandus. In quo abſurdo euitando

Digitized by Google

tando totus eſt Leo, qui cùm dicit hanc rationem, ſiue aſſumptionem, dum vult defendete coniuoctionem, & à matrimonio ſtare, videtur potiùs vim beoedictionis matrimonialis ignorare, quod propoſitum ad fioem vſque nouellæ exequitur: nihil ergo ex illis probatur verbis. Vnde igitur particularem faciemus illam nouellam, reſtrictamque ad ſolam perſonam mariti? quia licèt qui ex aduerſo argumentabantur, perſonam viri aſſumerent, non ideò aſſumpſerunt, quia de marito ſolùm conſtitutio ferretur; ſed vt abſurdius abducerent. Sed quid ad titulum nouellæ, qui ſic legitur, *Vt ſi maritus per matrimonij tempus in furorem incidat, intra quinquenium matrimonium ſolui nequeat?* Breuiter, & leuiter me expedio, quia harum nouellarum non ſatis mihi ſunt fideles tituli, præſertim Latini. Titulus ſolet eiſe epilogus ſub eo tractatorum; inſipidus ergo erit quando ſubiectis diſſonat: agitur in nouella 112. de caſu, quo procus, ſiue recens maritus in furorem incidit: item de eo caſu, quando furore corripitur poſt ductam vxorem multo tempore, ideò deciſio duplex eſt; nam primo caſu matrimonium ſtatim dirimitur, ſecundo caſu quinquenni lapſus expectatur. Titulus ergo hic erit: *Vt ſi ex illis, qui in matrimonio coituri ſunt, alter ante matrimonium contractum, vel recens poſt initum furere cœperit, matrimonio non illigentur; ſi verò poſt celebratas nuptias furor ſuperuenerit, poſt quinquennium diſſolui poſſe.* Hoc tamen à Catholico Principe magis politico quàm pium Imperatorem deceret, ſancitum fuit.

7 Iure verò canonico attento matrimonium celebratum licitè, etiam furore ſuperueniente, perſeuerat, *cap. bi qui 35. cap. neque 32. quæſt. 7.* Arniſeus *de iure connub. cap. 6. ſect. 9.* matrimonium enim ritè contractum, ex ſuperuenienti cauſa vitiari non oportet, maximè ſi liberi ſint iam ſuſcepti, *l. lege 44. §. ſi poſtea, l. ſi qua, ff. de ritu nupt. l. ſi libertum 28. §. fin. Cod. de nuptijs.* Nec nouum eſt, vt quæ vtiliter ſtatuta ſunt, durent, licèt caſus ille aduenerit, à quo incipere non poterat, *l. in ambiguis 86. §. 1. de reg. iur. l. is qui, ff. de teſtamentis, cap. factum, de reg. iur. lib 6.* ſicut & iure ciuili furor, in quem teſtator incidit poſt teſtamentum iam factum, illud non infirmat, *§. præterea, Inſtit. quibus non eſt permiſſum;* quod procedit in omnibus contractibus, actibuſue humanis, qui ſemel perficiuntur, *l. patre 8. ff. de bis qui ſunt ſui, l. qui furere 20. ff. de ſtatu hominum, l. furor 14. ff. de ſponſ. l. 7. de peculio, leg. 12. §. ſi impubes, verſ. Furioſi, de inſtit. action.* hi enim non ideò valere deſinunt, quia contrahens furere cœpit, quia licèt furor ad omnia inutilem eum, quem corripit, reddat, *l. ea quæ 6. ff. de verb. obligat. leg. Marcellus 25. ff. de fideiuſſ. leg. furioſi 40. ff. de reg. iur. §. furioſus, Inſtitut. de inutil. ſtipul.* tamen perfectus ante furorem contractus, poſteà, licèt ingruente furore, non irritatur, *d. §. præterea:* vnde ſic mallem accipere Gaium *in l. ſi à reo 70. §. ſi à furioſo, ff. de fideiuſſ.* licèt non negem ibi furioſum rectè obligatum intelligi poſſe eum, qui cum curatoris authoritate obligatur, vt *in l. conſilio 7. §. vltimo, l. ab agnato 12. & toto ferè titulo de curat. fur. d. l. Marcellus 25.*

8 Sed ecce obſtat Africani reſponſum *in l. ſi quis ſeruum 47. ff. de acquir. hæredit.* vbi dominus ſeruum ſuum hæredem inſtitutum adire hæreditatem iuſſit, qui priùs quàm ſeruus hæreditatem adierit, furioſus factus ſit; quo caſu Africanus, ſeu mauis, eius magiſter Iulianus negauit ſeruum rectè aditurum; & addit hanc rationem: *Quoniam non niſi voluntate domini adiri hæreditas poteſt, furioſis autem nulla eſt voluntas.* Hactenus Africanus. En vbi mandatum, quod conſenſu ſolo perficitur, *l. 1. ff. mandati,* ſeruo iniunctum fuit perfectè, vtpote à domino tunc ſanæ mentis, ſanique iudicij: at hoc mandatum infringitur accedente poſtea furore: ergo furor ſuperueniens reſcindit acta præterita. Quæ difficultas non antea ceſſabit quàm naturam mandatorum probè calleamus. Mandatum contractus eſt, qui conſenſu perficitur, *d. l. 1.* ſed non qui ſtatim emittitur. Exemplo me expediam. Emi à te centum nummis fundum purè: illicò emptio perfecta euaſit, nam emptio, & venditio contrahitur ſimul atque de pretio conuenerit, *princip. Inſtit. de empt. & vendit.* & Adeò vt ad contractus perfectionem pretij pacti ſolutio non deſideretur, *leg. empti 9. C. eodem tit. l. neceſſario 8. ff. de peric. & comm.* quia conſenſu perficitur, *princip. Inſtit. de oblig. quæ ex conſ.* qui conſenſus ſtatim ac adhibetur, operatur effectum, quia ea mens contrahentium eſt, vt confeſtim res ſit empta; conſenſus verò qui ad mandatum datur, non eſt huius generis, nam quandiu res integra eſt, conſenſus perfectè interpoſitus non eſt, quia adhuc contrahentes ſunt in conſentiendo. Vnde mandans, poſtquam mandatum dedit, reuocare illud poterit, *l. ſi verò 12. §. penult. l. ſi quis alicui 27. §. 1. ff. mandati;* quod idem eſt in iuſſu, *l. 1. §. ſi ego, ff. quod iuſſu;* & in iuſſu de adeunda hæreditate, *l. ſi quis mihi bona 25. §. penult. ff. de adquir. hæred.* Nec aliud iuris eſt in mandatario, qui illud ſuſcepit; poteſt enim deſerere ſuſceptum mandatum, ſi res integra mandatoris ſit, *l. ſi mandauero 22. §. ſicut, ff. mandati, §. ſicut, Inſtit. eodem.* Inde colligitur, quare procurator reuocari poſſit ante litis conteſtationem, *l. ante litem 17. ff. de procurat.* Nec aliud procedit in ſocietate, qui contractus licèt conſenſu perficiatur, *l. ſocietatem 8. ff. pro ſocio;* adeò tamen perſeuerationem conſenſus deſiderat, vt finiatur, niſi in eodem conſenſu perſeuerauerint contrahentes, *§. manet, Inſtit. de ſocietate;* atque ideò morte, publicatione, renunciationeque ſocietas ſoluitur, *l. 4. §. 1 l. verùm 63. l. actione 63. ff. pro ſocio.* His ergo ſic notatis, iam patefit ratio Africani ſuprà appoſita; ibi enim mandatum fuit ſeruo, vt adiret hæreditatem; quod mandatum non ante irreuocabile eſt, quàm adimpleatur, *l. penult. §. 1. ff. rem ratam haberi;* quia ſi dominus in eadem voluntate non perſeuerauerit, reuocatur. At qui furioſus fit, in eadem voluntate perſeuerare non poteſt, cùm nullam habeat voluntatem, *l. 2. §. 1. ff. de procurat. l. vltim. ff. de bonor. poſſeſſ. fur.* ergo nihil mirum, ſi re integra mandatum finiatur ſuperueniente furore: quod & in ſocietate dicerem, vt non minùs furore, quàm morte finiatur, ex his quæ ſuprà notaui, licèt nullum me vidiſſe de hoc conſulti reſponſum, vel Imperatoris decretum meminerim.

De eodē caſu, attento iure canonico.

Exponitur l. ſi quis ſeruum 47. ff. de acquir. hæredit.

C A P V T XXV.

Idem *Epiſcopo* a *Brixienſi.*

TVæ fraternitatis. *Et infrà:* Poſtulaſti inſuper edoceri, vtrum ex ſolis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur; cùm ab aliquibus dubitetur ſpirituale contrahi ſolis verbis. Nos igitur inquiſitioni tuæ reſpondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris conſenſum, ſed quantum ad Eccleſiam per verba conſenſum exprimentia de præſenti. Nam & multi poſſunt contrahere matrimonium per conſenſum mutuum ſine verbis, & pueri, & ante annos legitimos per verba ſola contrahunt, cùm intelligantur minimè conſiſtere.

N O T Æ.

a BRixienſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap. fin.* Et iam inſcriptionem hanc expoſui *in cap. tua, de procurat.* vbi extat alia pars huius textus, & præſens fragmentum expoſui ſuprà *in cap. cùm apud Sedem.*

CA-

CAPVT XXVI.

Innocentius III. a *Gebenenſi Epiſcopo.*

TVa *b* nos duxit fraternitas conſulendos, vtrum illorum ſufficiat teſtimonium ad matrimonium dirimendum, qui conſanguinitatis gradus ab auunculo, & nepote, videlicet fratris filio, vel ſororis, cùm de fratribus, vel ſuperioribus nihil nouerint, vel audierint, inceperint computare. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod cùm coniugium multùm fauoris obtineat, teſtes qui ad diuortium celebrandum producti conſanguinitatis computant gradus, à ſtipite debent incipere; ideſt à parentibus, vel germanis, & ſic per ordinem diſtinguere gradus, nominibus proprijs, vel æquipollentibus indicijs deſignando perſonas. Præſertim cùm ſæpiùs teſtimonium perhibeant de auditu; quod quia minus eſt validum, non eſt in articulo huiuſcemodi nimium laxanda facultas: cùm qua ratione computationem inciperent à ſecundo, eadem ab vlterioribus poſſent gradibus inchoare. Conſequenter autem quæſiſti, vt cùm quidam mulierem quandam aliter inducere nequiuiſſet, vt ſibi commiſceretur carnaliter, niſi deſponſaret eandem, nulla ſolemnitate adhibita, vel alicuius præſentia, dixit illi: Te Ioannes deſponſat; cùm ipſe Ioannes minimè vocaretur, ſed finxit ſe vocari Ioannem, non credens eſſe coniugium, eo quòd ipſe non vocaretur hoc nomine, nec haberet propoſitum contrahendi, ſed copulam tantùm extorquendi carnalem; vtrum inter prædictos ſit matrimonium celebratum, cùm mulier conſenſerit, & conſentiat in eundem; & ille diſſenſerit, & diſſentiat; nec aliud quicquam egerit, quàm quod ſuperiùs eſt expreſſum, niſi quod cognouit eandem. Super quo fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod cùm præfatus vir dictam deſponſauit mulierem, in propria quidem perſona, etſi ſub nomine alieno, quo tamen vocari ſe finxit; & inter eos carnalis ſit copula ſubſequuta, videretur fortè pro coniugio præſumendum, niſi tu nobis expreſsè ſcripſiſſes, quod ille nec propoſuit, nec conſenſit illam ducere in vxorem: quod qualiter tibi conſtiterit, non videmus. Nos tamen quid iuris ſit reſcribentes, hoc dicimus, quod ſi res ita ſe habuerit, videlicet quod ille nec propoſuit eam ducere in vxorem, nec vnquam conſenſit, inter prædictas perſonas non deberet ex illo facto coniugium iudicari: cùm in eo nec ſubſtantia coniugalis contractus, nec etiam forma contrahendi coniugij valeat inueniri; quoniam ex altera parte dolus ſolummodò afficit, & deficit omninò conſenſus, ſine quo cætera nequeunt fœdus perficere coniugale. *c* Tertiò quæſiuiſti, per Sedem Apoſtolicam explicari, quid ſit de quodam Monacho ſentiendum, qui credens ſe poſſe mulierem quandam à gutturis tumore curare, vt chirurgicus, cum ferro tumorem illum aperuit. Et cùm tumor aliquantulum reſediſſet, Monachus ipſe mulieri præcepit ne ſe vento exponeret vllo modo, ne fortè ventus gutturis apertionem ſubintrans, ſibi cauſam mortis inferret. Sed mulier eius mandato contempto, dum meſſes colligeret, vento expoſuit ſe incautè, & ſic per apertionem gutturis ſanguis multus effluxit, & mulier diem finiuit extremum: quæ tamen confeſſa eſt, quod quia vento expoſuit ſemetipſam, ipſa ſibi dederat cauſam mortis; vtrum videlicet, cùm prædictus Monachus ſit ſacerdos, liceat ei ſacerdotale officium exercere. Nos ergo tibi taliter reſpondemus, quod licèt Monachus ipſe deliquerit alienum officium vſurpando, quod ſibi minimè congruebat; ſi tamen cauſa pietatis, & non cupiditatis id egit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemque ſtuduit diligentiam, quam debuit, adhibere, non eſt ex eo, quod per culpam mulieris contra conſilium eius accidit, adeò reprobandus, quin poſt ſatisfactionem condignam, cum eo miſericorditer agi poſſit, vt diuina valeat celebrare: alioquin interdicenda eſt ei ſacerdotalis ordinis executio de rigore. Ad vltimum ex parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod quidam ſcholaris metuens, ne latrones in hoſpitio ſuo eſſent, paruo aſſumpto gladio, vt ignem quæreret, de ſtrato ſurrexit, & cùm veniſſet ad oſtium, ignarus reperit ibi furem, qui cum ſcholari incipiens colluctari: non ſolùm ipſum ſcholarem proſtrauit ad terram, verùm etiam penè ad mortem vulnerauit eundem. Scholaris verò prouocatus ab illo, vim vi incontinenti repellens, extorto latroni gladio, eundem ſeruato iuris moderamine repercuſſit, qui perterritus, fugam quàm citò potuit, maturauit. Manè itaque luceſcente conſcholares latronem quæſierunt eundem, quem vulneratum inuentum, poteſtati Vicentinæ tradiderunt; coram qua conſtanter negauit, quod præmiſſa minimè perpetrarat. Verùm præfata poteſtas ad eundem ſcholarem ſuos nuntios deſtinauit, vt exponeret ſi qua ſciret de fure prædicto, vt traderet interſignia: qui cultellum, quem ipſi latroni abſtulerat; & ſotulares ab eodem in ipſius domo dimiſſos, quos abſtraxerat ſibi, ne pedum ſtrepitus audiretur, nuntijs tradidit memoratis, ſuper eodem facto ſe nihil ampliùs intromittens. Poteſtas itaque receptis talibus interſignijs, latronem apparitoribus ſuis tradidit puniendum, qui illi amputarunt virilia, & oculos eruerunt. Latro ſe ad quoddam cœnobium tranſtulit, & ibi per triduum ira & dolore commotus, nec potum ſumpſit, nec cibum, & ſic de medio eſt ſubtractus. Vnde per noſtrum poſtulas oraculum edoceri, vtrum præfatus ſcholaris ad ſacros ordines valeat promoueri. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſi præfatus ſcholaris dignis meritis adiuuatur propter ſcriptum euentum à ſuſceptione ſacrorum Ordinum nullatenus eſt arcendus. Datum Laterani Idibus Feb. Pont. N. anno XIV.

NO-

N O T Æ.

1 a GEbenenſ.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titulo cap.* 15. & in hac ſexta tantùm legitur, *Idem*, ſed inſcriptionem & litteram huius textus reſtituo ex ipſis epiſtolis Innocentij editis à Boſqueto *lib.* 2. *regeſtr.* 14. *epiſt.* 159. De diœceſi Gebeneoſi nonnulla notaui *in cap.* 10. *de voto*.

b *Tua nos*.] Hæc priora verba reperiuntur *in c. tua nos 7. de conſanguin. & affin.*

c *Tertiò quæſiuiſti*.] Hæc verba reperiuntur *in c. tua nos* 19. *de homicid.*

COMMENTARIVM.

a De conſentiente ficto nomine.

CVm ſuppreſſo nomine proprio, alioque confiсто, veluti accepto nomine Ioannis, cail idè quis ita dixerit, ſubmota teſtatione, *Ioannes te deſpoaſat*, anullo etiam digito immiſſu, quærebatur, an iuſtæ nuptiæ contractæ viderentur, cùm verba præſentis temporis ſint? Et decidit, iuſtas nuptias celebratas non ceoſeri, etiamſi hac arte vir cognouerit mulierem ipſam. Quæ Innocentij deciſio difficilis viſa eſt Doctoribus ex eo, quod *in verſ. Super quo*, ait Pontifex in præſenti ſpecie pro coniugio eſſe præſumeodum; poſtea verò *in verſ. Nos autem*, docet non eſſe in hoc caſu, nec dari matrimonium, propter defectum ſubſtantiæ & furmæ matrimonialis; vnde videtur Innocentius ſibi ipſi contrarius. Augetur hæc difficultas ex eu, nam vir in præſenti caſu fatebatur ſe mulierem deſponſaſſe, eamque carnaliter cognouiſſe: ergo ſlandum erat ſuæ confeſſioni in fauorem matrimonij, iuxta Gloſſam receptam *in cap. ſuper eo, de eo qui cognouit*; nec alterius coniugis confeſſio de diſſenſu ſufficere debebat ad impediendum matrimonium, ex Gloſſa etiam recepta *in d. cap. ſuper eo*, maximè cùm Eccleſia non iudicet de occultis, *cap. ſicut tuis, in fine, de ſimonia*: & quia in dubijs iudicandum eſt pro matrimonio, *cap. licèt ex quadam, de teſtibus, cap. ſi de re iudic. cap. tua, de conſanguin. & affin.* Nec in præſenti caſu aliquid oberat nominis motatio, cùm de ipſo corpore conſtaret, argumento textus *in l. in venditionibus, ff. de contrahend. empt. l. quotiens 9. ff. de hæred. taſtit.* Ergo non rectè in præſeoti caſu Innocentius decreuit, matrimonium eſſe nullum. Qua difficultate oppreſſi repetentes in præſenti, & alij DD. commuoiter affirmant, verſiculum *ſuper quo*, huius textus, eſſe accipiendum in foro exteriori; verſiculum verò *nos autem*, in foro conſcientiæ, & per conſequens quoad iudicium exteroum matrimonium validum iudicari, quoad internum verò nullum dari coniugium. Ita docueruot Abbas *in præſeati, colum.* 1. Gabriel *in 4. diſtinct.* 29. *quæſt.* 40. Probus *in addit. ad Monachum, in cap.* 1. *nu.* 6. *de deſponſ. impub. lib.* 6. Socinus *conſil.* 28. *volum.* 2. *num.* 2. Couarr. *in 4. 2. part. cap.* 2. Menochius *de præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 1. *num.* 29. & ita docent verbum illud, *fortè*, non extare dubitatiuè, ſed aſſertiuè, ſicut aliàs aduerbium illud exponit Gloſſa *in cap.* 2. *de teſtament.* & *in cap. ſuper litteris, de reſcript.* multa enim ſeruantur in foro exteriori, quæ non licet ſeruari io foro interno, vt notat Ludouicus Gomez *in regul. de non iudicando iuxta formam ſupplicantis, quæſt.* 14. Sed hæc ſententia conuincitur ex eo, nam Eccleſia in foro exteriori non poteſt efficere validum matrimonium, quod in foro conſcientiæ nollum eſt, vt docent Abbas & Præpoſitus *in cap. is qui fidem, hoc tit.* Couarruu. 2. *p. de matrim. cap.* 4. *num.* 4. quia cùm lex humana obliget in foro conſcientiæ, vt ait Gloſſa 1. *in cap. quæ, de conſtit.* docent D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 96. *art.* 4. Couarr. *in regul. peccatum*, 2. *parte*, §. 5. *num.* 3. videtur nullum eſſe diſcrimen deſignandum in hac parte inter vtrumque forum. Accedit, quia ſi in hac ſpecie daretur matrimonium præſumptum, non admitteretur probatio contra ipſum. Hac ergo ſententia omiſſa, verius credo, Innocentium III. ſemper in præſenti caſu ſenſiſſe matrimonium, de quo io hac ſpecie, nullum eſſe; & *in verſ. Super quo*, non loqui decidendo, ſed argueodo, vt conſtat ex verbo illo, *videretur*, poſtea verò *in verſ. Nos autem*, apertè decidit illud matrimonium nullum eſſe propter defectum ſubſtantiæ matrimonialis, quæ conſiſtit in mutuo conſenſu, *cap. cùm locum, cap. tuæ 25. hoc tit.* quam interpretationem communem eſſe docuerunt Præpoſitus & Bohic. *in præſenti*: & eam tenet Cuiacius. Nec obſtat, quod confeſſio partis de diſſenſu oon debeat ſufficere ad impediendum matrimonium; quia reſpondeo, quod io propoſita ſpecie non conſtabat de matrimonio, niſi per confeſſionem ipſius partis; & illa confeſſio cùm eſſet qualificata, debuit acceptari cum ſua qualitate, ex doctrina Bartoli *in l. Aurelius, §. idem quæſiit, ff. de liber. leg.* cùm & hic nulla ſponſalia præceſſiſſent, quia ſimulata ſponſalia, aut ſimulatæ nuptiæ, ſpooſalia, ſeu ouptiæ non ſunt, *l. ſimulatæ, ff. de ritu nupt.* ideò matrimonium in præſeoti oullum declaratum fuit.

10 De præſtante fictum conſenſum.

Sed an in præſenti ſpecie & ſimilibus, qui fictè & ſimulatè contraxit matrimonium, teneatur iterum verè conſentire, dubium eſt? Negaot Sanchez *tom.* 1. *de matrimonio, lib.* 1. *diſp.* 11. Villalobos *in ſummis, tom.* 1. *tract.* 13 *difficult.* 8. Layman *part.* 1. *ſummæ, tract.* 10. *lib.* 5. Sed rectiùs affirmant Baſilius *lib.* 2. *de matrimon. cap.* 5. *num.* 5 Soto *in eod. tract. diſtinct.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 3. & *lib.* 8. *de iuſtit. quæſt.* 1. *num.* 8. Couarruuias *de matrim.* 2. *part. cap.* 2. *num.* 4. Ledeſma *eodem tract. difficult.* 9. Et eſt ratio, qoia promiſſio illa eſt velut quidam contractus repetitus, *do vt des*; & ideò muliere adimplente ex parte ſua, vir quoque adimplendum quod promiſit, remanet obligatus, *l. iuris 7. ff. de pactis, l. naturalis 5. ff. de præſcript. verbis*. Facit celebris ſententia Baldi per textum ibi, *in l. et, in fine, Cod. quod cum eo*; quod ille qui promiſit abſque animo ſe obligandi quamuis non obligetur ex animo, obligatur tamen ex illa æquitate naturali, ne videlicet conſequatur commodum eum iactura alterius. Sequitur Couarr. *in cap. quamuis*, 1. *p.* §. 5. *nu.* 2. Doctrina autem Thomæ Sanchez ſuſtineri poteſt certis in caſibus. Primò, ſi vxor decepta ſe falsò iactauit virginem, cùm eſſet corrupta: ſecundò ſi ex tali matrimonio ſcandala & infelices exitus timeantur; tertiò ſi vxor decepta, deceptam ſe agnoſcens, etiam compenſationem ſponte recipiat: tandem ſi deceptor contraxit cum vero conſenſu ad illud matrimonium. Ita Diana *p.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 247. qui contra eundem Sanchez tenet, poſtea ad reualidandum matrimoninm requiri conſenſum vtriuſque, non verò ſufficere tantùm vnius; & ita deciſum fuiſſe à Clemente VIII. refert ipſe Diana *p.* 5. *tract.* 13. *reſol.* 37. non tamen deſideratur præſeotia Parochi, vt ipſe reſoluit *p.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 292.

C A P V T XXVII.

Idem *Epiſcopo* a *Beluacenſi*.

CVm in tua diœceſi. *Et infrà*. Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus contrahere matrimonium *b* bannis (vt tuis verbis vtamur) in Eccleſijs ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ Gallicanæ editis, ac nullo contradictore publicè comparente, licèt fama priuatim impedimentum deferat parentelæ, cùm ex parte contrahentium iuramenta maiorum de ſua propinquitate, vt ſuſpicionis tollatur materia, offerantur; quid tibi ſit faciendum in caſibus huiuſmodi, quæſiuiſti. Ad quod taliter reſpondemus, quod ſi perſona grauis, cui fides ſit adhibenda, fr. tuæ denuntiet, quod ij qui ſunt matrimonio copulandi, ſe propinquitate contingant, & de fama, vel ſcandalo doceat, aut etiam per ipſum poſſis certificari de plano, non ſolùm debes iuramenta parentum ſponte oblata non recipere, verùm

etiam

Digitized by Google

etiam eos, qui ſic contrahere nituntur, ſi moniti induci nequiuerint, compellere vt à tali contractu deſiſtant, vel contra famam huiuſmodi ſecundùm tuæ diſcretionis arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum: alioquin ſi perſona denuntians non extiterit talis, vt diximus, vel de fama, vel ſcandalo non poteris edoceri, ad deſiſtendum monere poteris, non compellere contrahentes.

NOTÆ.

1 a *BEluacenſi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titulo c.*2. integra autem epiſtolam dedi *in cap. cùm in tua, de decimis.*

2 b *Bannis.*] Bannum, ſicut & banoire, variè admodum ſumitur, vt dicemus *in cap.*2. *de purgat. canonica.* Plerumque accipitur pro edicto, ſeu promulgatione publica; & Galli quamlibet denuntiationem, bannum vocant. Gregorius Turon. *cap.*87. & in legibus Ripuar. *tit.*67. ita legitur: *Si quis legibus in vtilitatem Regis, ſiue inhoneſtè, ſiue in reliquam vtilitatem bannitus fuerit, & minimè adimpleuerit, ſolidis ſexaginta mulcetur.* Synodus Confluentina anno 860. ibi: *Ab hoc hodie & deinceps de Dei banno, & noſtro bannimus, vt nemo hæc amplius præſumat.* Sic bannum pro denuntiatione & edicto ponitur in capitulari libri 3. *cap.*66. & *lib.*4. *cap.*24. & 60. Vnde cùm in præſenti Innocentius III. reſcribat Prælato Galliæ, iuxta illius Regni mores bannos ponit pro edictis, ſeu proclamationibus nuptiarum, quas nos dicimus, *monitiones*: vnde deducunt Cuiacius *hic*, Fileſacus *de origine parœc. cap. fin.* morem iſtarum denuntiationum ab Eccleſia Gallicana originem duxiſſe, vt ita cognoſcatur, an aliquod ſuperſit impedimentum inter eos, qui matrimonium contrahere volunt. Et in Eccleſia Papienſi etiam harum denuntiationum vſum iam olim inoleuiſſe, conſtat *ex cap. ad hæc, de teſtibus, in* 1. *collect. cap. fin. qui matrimonia accuſare, in eadem collectione*: de quibus denuntiationibus agemus infrà, *in tit. de clandeſt. deſponſ.* In præſenti illud tantùm, præmiſſa conſuetudine ea proclamandi in nuptijs, proponitur, videlicet quod ſi banna, ſeu proclamationes in Eccleſia de futuris nuptijs fiant, nulluſque contradictorum exiſtat, communis tamen fama deferat ſponſos conſanguineos eſſe, & qui ſunt ætate prouecti in ea cognatione, negent cum iureiurando, eos cognatione coniunctos eſſe, iubet Pontifex, vt ſi aliquis homo rectæ fidei, grauitatis, & authoritatis denunciet ſimul, & probet, impediatur matrimonium, cùm vltra eius denunciationem adſit fama communis, quæ velut publicum teſtimonium habetur, vt ait Quintilianus *lib.*5. *inſtit.* & in iudicio valde confirmat eius rei, de qua quæritur, fidem, *leg.* 3. *§. eiuſdem, ff. de teſtibus*; quia fama conſentiens depoſitioni teſtium, non inconſtans habetur, *cap. præterea, de teſtibus*, vbi plura de fama, & quatenus probet, adduxi.

CAPVT XXVIII.

Honorius III. *Epiſcopo* a *Sleuuichenſi.*

COnſultationi tuæ breuiter reſpondemus: Mulieres quæ de more veniunt ad valuas *b* Eccleſiæ benedicendæ cum ſponſis, & ibi reclamantes, affirmant ſe nunquam in eorum matrimonium conſenſiſſe, audiri (ſponſis legitimè probantibus contrarium) non oportet, cùm legitimis & idoneis teſtibus non debeat illarum ſimplex aſſertio præualere. Sanè illis, quæ benedictione recepta, mox à ſponſis aufugiunt ante carnis *c* copulam ſubſecutam, aſſerentes ſe nunquam in illos veraciter conſenſiſſe, ſed metu illato compulſas, verba protuliſſe conſenſus, licèt animo diſſentirent, non ſtatim eſt audientia deneganda, ſed de illato metu eſt cum diligentia inquirendum: & ſi talis metus inueniatur, qui cadere potuerit in conſtantem *d* virum, erunt non immeritò audiendæ.

NOTÆ.

1 a *SLeuuichenſi.*] In hac ſexta collectione legitur *Beſguenſi*, ſed malè, vt iam notarunt in præſenti Cuiacius & Cironius. Sleuuich eſt ciuitas Epiſcopalis Germaniæ, ſub Metropoli Bremenſi, qui Epiſcopatus cum alijs tribus fundatus fuit per Othonem Magnum Imperatorem, circa annum 948. vt notauit Cironius in præſenti.

2 b *Ad valuas.*] Hæc verba omiſit Raymundus, extant tamen in quinta compilatione Honorij III. ex qua textum hunc tranſcribo, & in eis innuitur mos benedicendi ſponſos ad ianuam Eccleſiæ, de quo plura dabimus *in cap.*1. *de ſecundis nuptijs.*

c *Ante carnis copulam.*] Ideſt, vt ſi copula ſubſequuta fuerit, matrimonium propter metum etiam grauem celebratum, retractari non debeat; quia per ſpontaneam copulam ratificatum fuit, iuxta tradita ſuprà *in cap. ad id, hoc titulo.* 3

d *Virum.*] Vocem hanc omittunt Panormitanus & Butrius, quia non æqualis metus deſideratur ad inducendam coactionem in fœmina, ac in viro; ſiquidem ille conſtantior eſt, vt docuerunt Couarr. 2. *p. de matr. c.*3. *§.*4. *n.*16. Caniſ. *in præſenti, n.*2. Sed malè, tum quia in conſtantem virum legitur in dicta quinta compilatione; & ſub viro facilè fœmina comprehenditur, iuxta diuerſam vtriuſque conditionem. Textum hunc expoſui ſuprà *in cap. cùm locum.* 4

CAPVT XXIX.

a Gregorius IX.

GEmma mulier nobis expoſuit, quod cùm T. filia eius cum C. contraxit matrimonium, B. de Alterio ea occaſione, quod inter P. filium ſuum, & prædictam puellam infra ſeptennium conſtitutos, ſponſalia contracta fuerunt, pœnam ſoluendam à parte, quæ contrauenerit, in ſtipulatione appoſitam, ab ipſa nititur extorquere. Cùm itaque libera matrimonia eſſe debeant, & ideò talis ſtipulatio propter pœnæ interpoſitionem ſit meritò improbanda: mandamus, quatenus ſi eſt ita, eundem B. vt ab extorſione prædictæ pœnæ deſiſtat, eccleſiaſtica cenſura compellas.

NO-

Digitized by Google

N O T Æ.

1 a G*Regorius IX.*] Cùm regiſtro epiſtolarum huius Pontificis careamus, cognoſcere non poſſumus, cui reſcribat in præſenti; rectè tamen notauit Cuiacius *hic*, in principio textus legendum tantùm eſſe G. vt in Codice Gallicano legi ipſe teſtatur, præcipuè cùm *Gemma*, vt proprium nomen fœminæ nullibi legamus.

COMMENTARIVM.

2 *Concluſio traditur, & probatur,* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio; *Promiſſio pœnæ ſponſalibus inutiliter adijcitur.* Probant eam textus *in l. Titia 134. ff. de verb. oblig. l. 2. Cod. de inutil. ſtipulat. l. fin. Cod. de ſponſ. leg 2. Cod. de repudijs, l. 2. §. vlt. de diuortijs:* vbi dum de modo diſſoluendi ſponſalia agitur, de pœna reticetur, *l. 39. tit. 11. partit. 5.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *hic*, Medrano *de conſenſu connub. cap. 15. per totum*, Baſilius *lib. 12. de matrim. cap. 19.* Fontanella *de pact. nupt. 2. tom. clauſul. 12.* Cancerius *lib. 3. variar. cap. 11. num. 58.* Cuiacius *ad tit. Cod. de ſponſ.* & in præſenti Gentilis *de donat. inter, cap. 13.* Gibalinus *de cenſur. 2. part. lib. 4. cap. 5. art. 3.* Donellus, Cuiacius, & Matienzo *in d. l. Titia*, idem Donell. *in l. 9. Cod. de nuptijs.*

3 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: vt ſuprà retuli *in cap. 2. hoc titulo*, ex ſponſalibus olim ciuilis naſcebatur obligatio, ex eaque dabatur actio, quæ ex ſponſo dicebatur, aduerſus eum, eamue, per quem, quamue factum eſſet, quominus nuptiæ ſequerentur, fiebatque condemnatio in id, quod alterius intererat: & licèt poſtea actio ex ſponſu inualuiſſet ad id, quod intereſt, agi poſſe probat Gentilis *lib. 4. de donationibus, cap. 14.* Cùm autem æſtimatio eius quod intereſt in cauſis omnibus difficilis ſit, & in coniugali affectione difficillima, congruum eſt certam ſummam loco intereſſe ſtipulari, cùm ob eam præcipuè cauſam ſtipulationes pœnales inuentæ ſint, *leg. fin. ff. de prætor. ſtipulation.* Igitur quia promiſſio pœnæ vtiliter ſponſalibus adijcitur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam pœnæ adiectio non infringit libertatem in nuptijs neceſſariam; ſiquidem cùm iniuſtè quis renuit adimplere ſponſalia, iuſtè cogitur per pœnam adiectam, immò per cenſuras eccleſiaſticas contrahere matrimonium, vt probaui *in cap. 2. hoc tit.* Nec ideò infringitur libertas, ſicut nec contra libertatem matrimonij agitur, quando quis à iudice cogitur contrahere matrimonium cum virgine à ſe deflorata; quia talis metus iuſtè incutitur, vt probaui *in cap. cùm locum, hoc titulo.* Ergo non violatur nuptiarum libertas ex eo, quod extorqueatur ab eo, qui iniuſtè reſilire intendit ab ſponſalibus. Augetur ſecundò hæc difficultas, nam arrharum conſtitutio in matrimonijs recepta eſt, tam iure ciuili, quàm canonico, *cap. ſi quis vxorem 27. quæſt. 2. cap. noſtrates, cap. fœminæ, 30. quæſt. 5. l. 1. Cod. ſi nuptiæ ex reſcripto*, quæ eſt in Theodoſiano lex *1. ſi prouinciæ rector:* plura Borellus *tom. 3. deciſ. titulo 1. num. 320.* ſed arrha eſt veluti pignus celebrati matrimonij, *leg. 3. & fin. Cod. de ſponſal.* ideò enim datur, vt ſi contractum ſit matrimonium, condictione ſine cauſa repetatur, cùm ſequuto matrimonio ſine cauſa ſit apud recipientem, *l. ex empto 11. §. is qui viuum, ff. de actionibus empti.* Si autem matrimonium ſequutum non ſit, ſi per dantem ſteterit, arrha amittatur; ſi per recipientem, duplum, vel etiam quadruplum reſtituatur, *l. 3. & fin. Cod. de ſponſ. l. ſi quis officium, ff. de ritu nupt.* Cuiacius *lib. 5. obſeru. 22* Sanchez *de matrim. lib. 1. diſp. 35.* Ita vt fœmina reſtitutione & altero tantùm puniatur, niſi ſit minor; vt autem earum amiſſione, *l. 5. Cod. de ſponſalibus*, quæ lex moderauit pœnam antiquam, quæ erat in quadruplum; *l. 1. Cod. ſi rector prouinciæ, l. 1. Cod. ſi nuptiæ ex reſcripto*, in Theodoſiano; Giſanius *in d. l. 5.* Briſſonius *de iure connub.* Hothomanus *de donat. cap. 15. num. 16.* Quod ſi iuſtam cauſam renuntiandi habuit alteruter, hæc pœna ceſſat, *leg. 2. & fin. Cod. de ſponſalibus, l. 1. Cod. ſi nuptiæ ex reſcipto.* Augetur tandem hæc difficultas, nam in præſenti ſpecie potiùs conditionalis promiſſio fuit, quàm pœnalis, infringens libertatem; ſiquidem non ipſi ſponſi pœnam promiſerunt, ſi matrimonia non contraherent, quæ eſt propriè ſtipulatio pœnalis, ſed parentes eorum, niſi matrimonium ſequutum eſſet, pœnam ſtipulati fuerunt, in vim meræ, & ſimplicis conditionis facti alieni, quo caſu ſecunda ſtipulatio committitur, quomodocumque factum non ſit, *l. ſi traiectitiæ 9. ff. de nautico fœnore, l. ad diem 77. l. ſtipulatio, §. at ſi quis, ff. de verb. oblig. l. at ſi quis 14. ff. de conſtit. pecun. l. ſancimus 26. Cod. de fideiuſſ.* nec per eam in contrahentibus vlla infringebatur libertas; ſiquidem ipſi tantùm promiſerunt, ſe contracturos, nullam verò pœnam adiecerunt: vnde non erat cur infringeretur eorum libertas.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cuius ratio redditur ab ipſo Gregorio *ex l. 2. Cod. de inutil. ſtipulation.* Ibi: *Cùm libera matrimonia eſſe debeant;* & nuptiæ amore, non metu pœnæ conciliari debeant, vt pulchrè aſſerit Diuus Chryſoſt. *homil. 31. ſuper cap. 19.* Diui Matthæi: & ſtipulatio pœnalis plerumque dirigatur ad acuendam diligentiam eius, qui facere debet, vt ſi non ex voluntate, ſaltem metu pœnæ factum promiſſum adimpleat, *l. ſi vehenda 10. verſ. Idem iuris, ff. ad l. Rhodiam de iactu.* Vnde ſi vtiliter, & validè adijceretur ſponſalibus, ſponſa, quæ ex iuſtis cauſis poteſt reſilire, & ſponſus, qui poteſt repudium facere, cogerentur matrimonium celebrare contra votum proprium; quia etſi iuſtam diſcedendi cauſam haberet, ob difficultatem, aut moleſtiam eam probandi, metu grauioris pœnæ ſoluendæ cogeretur inuitus matrimonium contrahere. Vnde talis pœnæ promiſſio inutilis eſt, etſi firmetur iuramento, cùm ſit contra bonos mores. Gutierrez *de matrimonio, cap. 17.* Medrano *d. cap. 15. num. 7.* licèt contrarium teneat Molina *tom. 1. de iuſtit. tract. 2. diſp. 151. num. 22.* Baſilius *de matrimon. lib. 2, cap. 9. in fine:* addit etiam Fontanella *de pactis nuptial. 2. tom. clauſulæ 22 à princip.* ſecutus Cancerium *lib. 3. variar. cap. 12.* nec ſtatuta, quæ pœnas iſtas permittunt, valere, vtpote contra libertatem ſacramenti; vnde cùm in præſenti ſpecie pœna promiſſa eſſet, ſi matrimonium culpa alicuius ex parentibus ſequutum non eſſet, rectè Gregorius decreuit, etiam matrimonio non ſequuto pœnam peti non poſſe, quia inutiliter promiſſa fuit, *ex d. l. Titia 134. d. leg. 2. Cod. de inutil.* Nec audiendus eſt Gibalinus, *qui lib. 4. de vſuris, cap. 5. art. 3.* affirmauit in præſenti caſu pœnam inutiliter fuiſſe adiectam, quia ſponſalia nulla fuerunt, vtpote contracta à minore ſeptennio; & ſic cùm defectu ætatis ſponſalia nulla eſſent, ſimiliter ſtipulatio pœnalis, vt acceſſoria, nulla erat, *cap. acceſſorium, de regul. iur. in 6. l. cùm principalis, ff. eodem titul. leg. non dubium, Cod. de legibus:* nam cùm Gregorius non eam rationem ſuæ deciſionis aſſignet, ſed ſuprà relatam, videlicet quia libera debent eſſe matrimonia, apertè ſupponit, ſponſalia ob perſeuerantiam, aduenìente legitima ætate, aut per mutuam cohabitationem, ſeu ex alia cauſa valida fuiſſe & firma, vt *in cap. vnic. de deſponſ. impub. lib. 6.* & ſic Pontifex tantùm reſpexit ad libertatem matrimonij, quæ adiectione pœnæ arctari non debet: quare vulgò ex hoc textu probatur, pœnam inutiliter adijci ſponſalibus, vt *ex d. l. Titia 134. d. l. 2. Cod. de inutil.* An verò Gregorius abſolutè intelligendus ſit, ſiue adijciatur pœna iuſtè, vel iniuſtè reſilienti, & renuenti matrimonium contrahere, infrà dicemus, in ſolutione dubitandi rationis. Leo tamen Imperator pœnam ſponſalibus adijci permiſit, ex rationibus, quas ipſe expreſſit in *nouell. 18.* ibi: *At ſanè (vt fieri aſſolet) ſponſalia ſurſum deorſum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) maiorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum, qui dedit, at deinde ſponſalibus non acquieſcit, conſtituta eſt; eiuſque in duplum reſtitutio, quam multam is qui arrham cepit, deindeque in pacto conuento non perſiſtit, ſuſtinet; vt propter pœnæ leuitatem ad pactorum reſciſſionem, qui id facere cogitant, faciliùs ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ grauius damnum ſibi obuenire videns inconſtans ille, tardior omninò ad diuellenda ſponſalia fiet. Quod ſanè nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animaduertentes, quod ex conſuetudine fieri ſolet, in legitimam conſtitutionem traducimus; ex arrhæ ſiquidem perditione faciles ſponſalium euerſiones video, ex pœnæ perſolutione non item.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; quia licèt verum ſit, nulla arrha in ſponſalibus conſtituta, & matrimonio non ſequuto, agi poſſe ad id quod intereſt, 5 *Diſſoluitur dubitandi ratio.*
vel

Digitized by Google

vel quia in aliquod damnum incidit, vel lucrum amiſit, quod intereſſe appellatur *in l. ſi commiſſam, ff. rem ratam haberi:* pone impenſas aliquas feciſſe ſponſum, vel ſponſam, vt exponit Gentilis *d. cap.14. per totam*; non tamen inde deducitur, pœnam in ſponſalibus adijci poſſe, licèt paciſci poſſit inter ſponſos de intereſſe ſoluendo, vt probat ipſe Gentilis; quia aliud eſt pœna, & longè aliud quod intereſt, *l. Proculus, ff. de damno infecto, l. ſi is cui, in fine, ff. de furtis*. Vnde pœnam ſtipulari in ſponſalibus non licet, permittitur tamen ſtipulari, quod intereſt, iuxta Cinum & Baldum *in l. vltima, C. de ſponſ.* tametſi alij contrarium defendant, vt referunt Iaſon *in d. l. Titia, num.74.* Salicetus *in l. 1. & vltim. Cod. de ſponſ.* nec tunc obſtat textus *in d. l. final. ff. de prætor. ſtipular.* Ex qua vulgò deducitur, id quod intereſt, commodius eſſe in certam pœnam deducere, & eam ſtipulari. Nam verum eſt, in his obligationibus, in quibus venit id quod intereſt, commodius eſſe certam pœnam ſtipulari; quia id quod intereſt, eſt difficilis probationis, & ſæpè ob hanc difficultatem ad exiguam ſummam res reducitur, *d. l. vltima, §. vltim. ff. de verb. oblig. l. ſtipulatio iſta, §. alteri, ff. eod. tit.* Sed hoc procedit, vbi pœnam ſtipulari per leges licet, non autem vbi ſtipulari prohibitum eſt, vt in præſenti caſu, in quo licèt ad id quod intereſt agi poſſit, & de eo conueniri, non tamen eius loco pœna ſtipulari debet. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, quo moti Gothofredus *in d. l. Titia, ff. de verb. oblig.* Coninch *de ſacramentis, diſput.22. dub.5. concluſ.5. num.29.* Baſilius *lib.12. de matrimon. cap.19. num.8.* Suarez *de relig. tom.2. lib.2. de iurament. promiſſ. cap.23. numer.5.* Vaſquez *in opuſc. de teſtam. cap.3. dub.2. num.28.* Layman *lib.5. ſummæ, tract.10. cap.1. num.8.* Caſtropalao *de ſponſ. diſp.1. punct.9. num.3.* Gibalinus *d. art.3. num.2.* alij apud Rebellum *lib.4. q.7.* tenuerunt, in ſponſalibus pœnam imponi poſſe iniuſtè reſilienti: ſed adhuc communi ſententiæ, quæ abſolutè, & indefinitè docet, pœnam in ſponſalibus adijci non poſſe, libenter adhæreo, cùm ea expreſsè probetur ex præſenti textu, *ex l. Titia 134. ff. de verb. obligat. l.2. Cod. de inutil. ſtipulation.* qui neceſſariò accipiendi ſunt de eo caſu, in quo iniuſtè reciditur ab ſponſalibus, nam ſi iuſtè ſponſus, vel ſponſa recedat, ſtipulatio pœnæ ex alio capite nulla eſt, videlicet quia vbi nulla culpa adeſt, nulla pœna committi valet, *l. ſi homo 69. l. inter 83. §. Stichum, ff. de verb. obl.* & ſic fruſtra tam ſedulò vtriuſque iuris conditores improbarent ſtipulationem pęnalem, caſu quo ab ſponſalibus iuſtè diſceditur in præſenti textu, & *in d. l.2.* Deinde quia, vt ſuprà dicebamus, ſi pęna admitteretur in ſponſalibus, etiam qui iuſtam diſcedendi cauſam haberet, ob difficultatem probandi illam metu pęnæ ſoluendæ, cogeretur inuitus matrimonium contrahere; neque cùm ſint iuris remedia, quibus cogatur contrahere, vt probaui *in cap.2. hoc tit.* non debet dari noua occaſio infringendi libertatem per pęnam conuentionalem, immò pęnis & remedijs à iure ſtatutis contenti eſſe debemus, vt ſtatim probabimus: & ita licèt cùm iniuſtè diſceditur ab ſponſalibus, iuſtè cogantur ſponſi matrimonium celebrare per cenſuras & alia remedia; non tamen debet in eum caſum pęna ſtipulari, ne inde ſequatur, vt eius metu, etiam qui iuſtè reſiliret, ob difficilem probationem cauſæ iuſtæ, inuitus cogatur matrimonium celebrare.

6 De amiſſione arrharum. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius dubitandi rationis; valdè enim laborant Interpretes pro aſſignanda ratione, quare in ſponſalibus arrhæ adhibeantur, pęna verò inutiliter promittatur; cùm non minùs propter timorem amittendæ arrhæ, vel reſtituendæ in duplum, ſeu in quadruplum, iuxta *d. l. vlt. Cod. de ſponſ.* videatur infringi libertas matrimonij, quàm per adiectionem pęnalis ſtipulationis. Gloſſa *hic* videtur agnoſcere diſcrimen inter ius ciuile, & canonicum; ita vt illi in iure permiſſæ ſint, non verò attento hoc iure. Sed hęc ſolutio meritò reijcitur ab Hoſtienſi, eo quod iure canonico nullibi arrhæ conſtitutio improbata ſit; immò approbata repetitur *in cap. ſi quis vxorem, 27. quæſt.2. cap. noſtrates, cap. fœminæ, 30. quæſt.5. cap. fin.* vbi dicemus, *de deſponſationibus impuberum.* Ioannes Andreas hic, *num.9.* Aleiatus & Duarenus *in d. l. Titia*, eam rationem adducunt, videlicet quod arrha datur; pęna promittitur in defectum contractus: faciliores autem ſunt homines ad promittendum, quàm ad dandum, *l. ſed ſi ego, ff. ad Velleian.* quia vt aiebat Ouidius: *Quid enim promittere lædit;* eòque magis in hoc refrenandi contrahentes. Hoſtienſis in præſenti eam rationem affert, quòd arrha tradatur, & in traditione rei ſuæ poteſt quilibet eam legem dicere, quam vult, *l. traditionibus, C. de pact.* quod non eſt in promiſſione pęnæ, in qua nihil traditur. Verùm hęc ratio nihil euincit, cùm non minùs in arrha adhuc remaneat in dante metus eam amittendi, in recipiente verò eam reſtituendi in duplo. Cuiacius *in notis prioribus ad tit. Inſtit. de verb. oblig.* & *in notis poſter. ad tit. de empt. & vendit.* ait, quod pęna promittitur in defectum contractus: vt autem quis non poteſt contractu obſtringi, ne ab ſponſalibus diſcedat; ita nec per pęnam. Aliam rationem aſſignat Connanus *lib.8. comment. cap.8. in fine*, Gentilis *d. cap.13.* quod cùm arrha tradi ſoleat, lex id non impedit, quia res in facto conſiſtentes, qualis eſt traditio, non ita poſſunt iure infirmari, argumento legis *cùm in bello 12. §. facti, ff. de captiuis.* Giſanius *in d. leg.6. Cod. de ſponſ.* ait, arrharum amiſſionem eſſe legalem, pęnam verò eſſe conuentionalem; & vbi pęna legalis adeſt, ea debent eſſe contenti contrahentes. Conſentit Cuiacius *ad tit. Cod. de ſponſ.* Sed hæc ratio parum probat, nam pone arrham datam non fuiſſe, nonne licebit pęnam ſtipulari? Nullo modo: ergo non ideò prohibetur ſtipulatio pęnæ, quia pęna legali contenti eſſe debemus. Hæc tamen ratio rectè probat, in matrimonio adijci non poſſe, nec promitti pęnam hoc modo, *Si diuortium culpa tua ſequutum fuerit, centum dabis*, vt expreſsè docetur *in l. ſtipulatio 19. ff. de verb. obl.* etſi contrarium ſupponat Paulus *in l. ea quæ 57. ff. de donat. inter*; quia contenti eſſe debemus pęnis in legibus comprehenſis: erant enim pęnæ ſtatutę aduerſus eos, qui cauſam diuortio dabant ob mores leuiores, vel grauiores. Vulpianus *in fragm. tit.6. de dotibus, §.9.* quas latè explicant Briſſonius *ad l. Iul. de adulter. pag. 123. in magnis*, Giſanius *in l. conſenſu 8. Cod. de diuortijs*, Gothofredus *in nouell.22. cap.16.* & ibi Cuiacius *lib.11. obſeru. cap.29.* Petrus Barboſa *in rubric. ſolut. matrimon. 2. part. à princip.* & *in l. viro 39. eodem tit.* Petrus Herodius *lib.4. Pandect. tit.17. cap.2. & 3.* Nec obſtat textus *in l. ea quæ 57. de donat. inter*, ad cuius ſolutionem videndi ſunt Donellus *in d. l. 19.* Cuiacius *tractatu 8. ad Afric. in l. cùm fortè 44. ff. de actionibus empti.* Antonius Faber *lib. 2. coniect. cap. 3.* Pichardus *in §. omnes ar. num.30. de actionibus*, Merill. *lib.3. var.* & Cuiacius *cap.26.*

His rationibus differentiæ omiſſis, placuit ea, quam tradidit Valaſcus *conſult.2.* quem ſequitur Barboſa *in præſenti*; nempe quia pęna reſpicit directè negotium futurum, datio verò arrharum reſpicit directè ſecuritatem negotij, ſcilicet fidem ſponſalium: arrha enim datur vt pignus ad confirmandum matrimonium; pęna autem ad vindictam non impletæ promiſſionis. Vnde alia ratio reddi poteſt, quod datio arrharum non fit principaliter ad impediendam libertatem matrimonij, ſed vt euidentiùs veritas contractus probari poſſit, *l. quod ſæpè, in princip. ff. de contrah. empt.* & ideò licèt ex poſtfacto qui illas dedit, metu earum contrahat matrimonium, hoc non habetur in conſideratione: pęna autem principaliter tendit ad impediendam libertatem matrimonij, ideò non valet. Ita reſoluit Aretinus *column.6. in d. l. Titia*. Vel alia poteſt eſſe ratio, quod quando quis contrahit ſponſalia cum traditione arrharum, ſtatim eligit conſentire in vinculum ſponſaliorum, & etiam in arrhis; ideò compelli poteſt metu arrharum, quemadmodum etiam poſſet arrhis non conſtitutis, virtute promiſſionis, ex traditis ſuprà *in cap.2.* tamen quando quis contrahit ſponſalia ſub pęna, non intelligitur ſimpliciter abſolutè in vinculum conſentire, quia in effectum videtur ſe obligare alternatiuè; vnde cùm à principio vinculum non ſit firmum, ſi poſtea conſentiret, videretur pęnæ metu conſentire, vt notat Præpoſitus hic *column.2. & 5.* quare licèt ius ciuile admiſerit conſtitutionem arrhæ in ſponſalibus, tamen promiſſionem arrhæ improbauit. Nec obſtat vltimum augmentum ipſius dubitandi rationis, pro cuius ſolutione diſcrimen conſtituendum eſt cum Gibalino *ſuprà*, & Gentili *d. lib.4. de donat. cap.13.* inter perſonas pęnam promittentes in caſu, in quo matrimonium non ſequa- 7 Traditur vera ſolutio.

Digitized by Google

ſequatur; nam ſi parentes, vel tutores, vel cognati, ſeu magni amici promittant pœnam, verius eſt talem promiſſionem non valere, quia ſimilium perſonarum perſuaſione, vel metu, vel reuerentia facilè ſponſi adducerentur, etiam inuiti, ad matrimonium contrahendum: ſecus eſt ſi alij planè extranei promitterent, niſi fortè promitterent mandato ſponſorum; tunc enim eadem ratio militat improbandi talem promiſſionem, quia ex fraude, & tacita pactione facta creditur, vt ait Alciatus *in d.l.Titia* 134. Si verò nulla fraudis ſuſpicio detur, talem promiſſionem valere probat Gentilis ex Plauti Pſeudolo, in illis verbis: *Satin'eſt, ſi hanc hodie mulierem efficio, tibi tua vt ſit, aut ſi tibi do viginti minas.* Quo modo intelligitur textus *in leg. patrem, C. de nuptijs.*

8 Exponitur l. pater, ff. de condit. & demonſtr. Sed præſenti aſſertioni obſtat textus *in l. pater* 101. *ff. de condit. & demonſtr.* vbi cum pater filiam ſuam Seuerinam Ælio Philippo cognato nuptijs teſtamentò deſignaſſet, prædium filiæ, ſi nupſiſſet Ælio Philippo, legauit: ſi autem his nuptijs non conſentiret, prædium Ælio Philippo præſtari voluit: & cum ageretur de viribus huius fideicommiſſi, ſupponitur illud valuiſſe; & tamen in pœnam non contracti matrimonij à Seuerina cum Ælio Philippo relictum fuerat: igitur quia pœna adhiberi poteſt nuptijs contrahendis. Pro cuius textus expoſitione examinandum eſt, vtrum etſi pœna non poſſet adijci ſponſalibus, vel matrimonijs, an ſaltem præmium poſſet apponi; ideſt, an ſpe præmij poſſint ſponſi ad contrahendum inuitari? Et dicendum eſt, id nulla lege prohiberi, imò promitti, vel legari ita poſſe, *Titio centum do lego, ſi filiam, vel neptem meam in vxorem duxerit*, vt *l.1.C.de inſt. & ſubſti.* Gentilis *lib 4. de donat. c.*14. Quod ſi per mulierem ſteterit, ne matrimonium ſequatur, tunc nihilominus præmium ei debetur, cui promiſſum eſt, vel legatum. Vno etiam caſu ei debetur, licèt per ipſum legatarium ſteterit, quominus nuptias contraheret; nimirum ſi legatum ei relictum ſit, vt nuptias inhoneſtas contraheret, veluti cum ſcorto; vel ſi mulieri legatum eſt, vt homini infami nubat: tales enim conditiones, vt turpes remittuntur, nec nocent vlli diſpoſitioni, vel legato, *ex l.* 3. *§. ſi emancipatus, de condit. inſt.* Nihil autem refert, quiſnam præmium tale promittat, aut donet, vel leget, ſiue is ſit pater viri, ſiue puellæ, ſiue quis alius, dummodo tamen ipſi non ſint contrahentes; tunc enim talis promiſſio inter ipſos facta non valet, puta: Si tibi nupſero, decẽ dare ſpondes? *l. ſi ſtipulatus fuero, §. 3. ff. de verb. oblig.* Hæc enim promiſſio, ſi donationis cauſa facta eſt, idcircò non valet, quia in tempus futuri matrimonij collata eſt, quo tempore interdicta eſt inter coniuges donatio.

CAPVT XXX.

Idem *Epiſcopo* a *Cenomanenſi.*

ISqui fidem dedit M. mulieri ſuper matrimonio contrahendo, carnali copula ſubſecuta, etſi in facie Eccleſię ducat aliam, & agnoſcat, ad primam redire tenetur: quia licèt pręſumptum primum matrimonium videatur, contra præſumptionem tamen huiuſmodi non eſt probatio admittenda. Ex quo ſequitur, quod nec verum, nec aliquod cenſetur matrimonium, quod de facto eſt poſtmodum ſubſequutum.

NOTÆ.

a CEnomanenſi.] De Metropoli Cenoman. nonnulla adduxi *in c.* 54. *de electione.*

COMMENTARIVM.

2 IN hoc textu apertè Gregorius docet, ſponſalia de futuro tranſire in matrimonium de præſenti per copulam ſubſequutam, quod etiam docetur *in c. veniens, el* 2. *c. conſultationi* 28. *hoc tit. c. per tuas, c. de illis, de condit. appoſ.* explicant plures, quos refert Barboſa *in per doct. collect. ad hunc textum*, quibus addendi ſunt Baſilius *lib.*2. *de matr. c.*12. *per tot.* P. Gregor. *lib.*3. *partit. tit.*21. *c.*5. Mancinus *genial. c.*237. Cuiacius, & Caniſius *hic*: ex copula enim ſubſequuta Eccleſia præſumit conſenſum coniugalem potiùs, quàm fornicarium, benigna videlicet interpretatione, vt vitetur præſumptio peccati, argumento legis *meritò, ff. pro ſocio, l. Quintus Mutius, ff. de donat. inter, c.*2. *de reg. iur.* Accedit, quia ſponſi conſentientes in copulam, videntur priùs conſentire in matrimonium, tanquam neceſſarium præambulum ad copulam licitam, argumento capitis *vidua, de Regul.* iunctis traditis à Palacios Rubios *in repet. rubricæ de donat. inter*, §.17.*n.*3. & quia videtur copulam illam haberi virtute præcedentis obligationis ſponſalium, argumento Gloſſę finalis *in l. quædam mulier, ff. de rei vind.* cum his, quæ tradit Maſcardus *de prob. vol.*3. *concl.*1197. & 1215. *n.* 14. Amplexibus tamen, oſculis, & ſimilibus tactibus ſponſalia non tranſeunt in matrimonium, *c.*1. *de matr. contract.* nec propter niſum ad copulam, *c. fin. hoc tit.* vt explicant Baſilius ſuprà, & Barboſa *in præſenti*: nec contrarium probat text. *in c. iuuenis* 3. *hoc tit.* cuius veram interpretationem in eius notis aſſignaui: nec contra hanc præſumptionẽ, cùm copula ſubſequuta eſt, admittitur vlla probatio, cùm ſit iuris, & de iure, iuxta tradita *in c. fi. de præſump.* Hodie tamen poſt Conc. Trid. *ſeſ.*24. *de ref. de matr. c.*1. præſens deciſio non procedit. Barb. *voto* 71. *per tot.* nã cùm ibi irritetur matrimoniũ, ſi contrahatur abſq; præſentia parochi, & teſtiũ; à fortiori videtur irritari omne matrimonium pręſumptum ex copula ſubſequuta, vel alia ſimili cauſa, vt docuerunt plures congeſti à Barboſ. *hic*: in prouincijs autem vbi Conciliũ Trid. non obſeruatur, huiuſmodi matrimonia pręſũpta adhuc procedunt.

CAPVT XXXI.

a Idem.

SI inter virum, & mulierem legitimus conſenſus interueniat de præſenti, ita quod vnus alterum mutuo conſenſu verbis *b* conſuetis expreſſo recipiat, vtroque dicente, Ego te in meam accipio; &, Ego te accipio in meum; vel alia *c* verba conſenſum exprimentia de pręſenti: ſiue ſit iuramentum interpoſitum, ſiue non, non licet alteri ad alia vota tranſire; quod ſi fecerit, ſecundum matrimonium de facto contractum (etiamſi ſit carnalis copula ſubſequuta) *d* ſeparari debet, & primum in ſua firmitate manere. Verùm ſi inter ipſos acceſſit tantummodò promiſſio de futuro, vtroque dicente alteri, Ego te recipiam in meam; &, Ego in meum, ſiue verba ſimilia, ſi alius mulierem illam per verba de præſenti deſponſauit, etiamſi inter ipſam, & primum, iuramentum interuenerit, ſicut diximus, de futuro, huiuſmodi deſponſationis intuitu ſecundum matrimonium non poterit ſeparari, ſed eis eſt de violatione fidei pœnitentia iniungenda.

N O T Æ.

a I*Dem.*] Gregorius videlicet IX. qui præſentem con-
1 ſtitutionem edidit motu proprio, à nemine conſultus.

b *Verbis conſuetis.*] Iuxta tradita ſup *in c.ex p.*10.

c *Alia verba.*] An verba neceſſaria ſint ad exprimen-
2 dum conſenſum in matrimonio contrahendo, examinaui ſup. *in c.cum apud* 23.

d *Separari.*] Quia ſponſalia de futuro ſoluuntur per
3 matrimonium de preſenti, *c.3.hoc tit.in.*·.*'collect.* vbi Alex. III. ita ſcribit: *Conſuluit nos tua fraternitas, quod ſibi faciendū ſit de Vuillelmo parochiano tuo, qui licèt in manu tua fidem dederat, quod mulierem quandam duceret in vxorem, ſpreta tamen religione fidei ipſe ſibi aliam copulare preſumpſit. Super hoc itaq; conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod licèt non ſit tutum cuilibet contra fidem ſuam venire; ſi tamen aliam in ſuā receperit, nec in facto primæ mulieris vltra proceſſerit, niſi quod fidem dederit, à muliere ſecunda ſeparari non debet, ſed eſt de violata fide pœnitentia indicēda.*

C A P·V T XXXII.

a Idem.

b ADoleſcens, qui deſponſatam ſibi per verba de futuro, licèt ſæpè niſus fuerit, carnaliter non *c* cognoſcens, cum alia poſtmodum per verba de præſenti contraxit; non primam, cum qua nec fuit verum matrimonium ex forma contractus, nec præſumptum, cùm conatus non habuiſſet effectum; ſed ſecundam debet habere vxorem.

N O T Æ.

a I*Dem.*] Gregorius videlicet IX. qui etiam præſentem conſtitutionem edidit, à nemine videlicet conſultus.

1 b *Adoleſcens.*] Adoleſcentiæ ætatem, & terminum variè præſcribunt Quintil. Mandoſ. *de ætate minori, c.5. n.1.* Perez de Lara *de vitæ hominis, c.*22. Ioannes Buſens *de ſtatib.hominum c.*1. Narbona *de ætate, anno* 30.*q.*1. Connanus *lib.5.comment.c.*11 communiter tamen adoleſcentia computatur à decimo octauo anno vſque ad vigeſimum quintum, vt probant Ioannes de Anania *in rubric.de delict.puerorum, numer.*1.*verſic. ætas*, Gloſſa *verbo Perfectus, in proœmio Sexti*. Adoleſcentes alio nomine vocantur minores, hoc eſt, qui vigeſimumquintum annum noo impleuerunt, *l.1. & per totum ff. de minor. l. cum filio* 30. *ff. de legatis* 3. & pueros nonnunquam vocari, conſtat *ex l quidam* 25. *ff. ad Trebel. l.3. §. idem, ff. de adimend. legat.* & ſimiliter ętas tenera dicitur *in l.non tantum* 11. *ff. de Decur.* Plura de ea ætate congeſſit Narbona *d.q.*1.

2 c *Non cognoſcens.*] Non ob defectum ætatis ipſa ſponſa; nam ſi impubes adhuc eſſet, ex alia ratione euidentiori per niſum ad copulam non poterat dari matrimonium præſumptum, nempè quia cùm verum conſenſum ex defectu ætatis præſtare non poſſet, Eccleſia non poterat præſumere, quod eſſe per rerum naturam nequibat, vt fecit lex ciuilis in adoptione, quæ quia imitatur naturam, *§.minorem, Inſtit.de adopt.* non datur inter eas perſonas, quæ per naturam filios procreare nequeant, *§.ſpadonum, Inſtit.eodem, leg.arrogato, ff.eod.* Facit lex *qui ad certum, ff locati*: non ergo adoleſcens potuit eam cognoſcere, aut quia ea non conſenſit, aut propter imbecillitatem corporis, vel quia illa nimis arcta eſſet, & impar congreſſui cum illo; & ita ob vnam ex illis cauſis copulam conſummare nequiuit.

C O M M E N T A R I V M.

3 EX copula ſequuta poſt contracta ſponſalia de futuro, matrimonium præſumptum dari, ſupra probaui *in cap.is qui fidem*; non tamen illud procedit, ſi tantùm ſponſus voluit ſponſam cognoſcere, immò ex tali niſu ad copulam non inducitur matrimonium præſumptū, vt probant congeſti à Barboſa *hic*, Cuiac. *in d.cap.is qui fidem*, Rebellus *de iuſtitia, lib.2. de matr.q.*10.*ſect.*1. Baſilius *lib.2.de matr.c.*12.*n.*8. Cuius doctrinę rationem aſſignaui *in c.1.de præſumpt.n.fin.* Aliqui tamen, quos refert Præpoſitus *in cap.iuuenis, hoc tit. num* 3. contrarium docuerunt, moti tum ratione, tum authoritate. Ratione, quia ſi matrimonium præſumitur ab Eccleſia, quando copula ſequuta eſt, ne credatur ſponſum animo libidinoſo, & peccandi cauſa cum ſponſa concubuiſſe; & ita credamus ſponſum fidelem voluiſſe peccatum vitare, & matrimonio conſentire: eadem ratio militat in niſu ad copulam, cùm ſi matrimonium non præſumatur, neceſſariò credendum ſit, ſponſum peccaſſe, iuxta textum *in capit. qui ſenſit*, 23. *quæſtion.*5. vt ergo euitetur ea peccati ſuſpicio, præſumi potiùs debet matrimonium etiam eo caſu. Authoritate etiam textus *in d.capit. iuuenis* 3. *hoc titul.* vbi ob niſum ad copulam matrimonium ſecundùm poſteà contractum nullum iudicatur. Sed ipſi audiendi non ſunt, nec ratio ab eis adducta obſtat; nam certum eſt, maiorem præſumptionis rationem dari cùm copula ſequuta eſt inter ſponſos, ac cùm niſus tantùm interfuit, quia per copulam conſummatam planè fœmina tradit vſum ſui corporis, qui in illa magnoperè æſtimabilis eſt; quod noo euenit in niſu ad copulam: quare Eccleſia præſumit copiam ſui corporis fœminam non facere ei, in quem non conſenſit de præſenti poſt contracta ſponſalia. Itaque non pręcisè ad euitandam ſuſpicionem peccati Eccleſia matrimonium præſumit, ſed ad euitandam ſuſpicionem in tali materia ſubiecta cum tali circumſtantia, & plena corporis copia, & traditione; quam præſumptionem non admittit ex alijs leuioribus circumſtantijs, vt ex niſu ad copulam, ne propter hominum fragilitatem plerumque matrimonia inducerentur. Nec etiam illis fauet textus *in d.capitul. iuuenis*, cuius veram interpretationem in eius notis adduxi.

De matrimonio præſumpto.

Digitized by Google

TITVLVS II.

De deſponſatione impuberum.

CAPVT I.

a Hormiſdas *Euſebio Epiſcopo*.

TVa nos requiſiuit fraternitas de filio adulto, quem pater matrimonium vult contrahere, ſi ſine voluntate adulti filij facere poteſt. Ad quod dicimus, ſi aliquo modo non conſentit filius, fieri non poſſe: poteſt autem filium nondum adultum (voluntas cuius diſcerni non poteſt) pater cui vult matrimonio tradere, & poſtquam filius peruenerit ad perfectam ætatem, omninò debet hoc adimplere.

NOTÆ.

a De cõſenſu parentum in nuptijs filiorum.

a HOrmiſdas.] ita etiam legitur *in c. 2. hoc tit. in 1. collect. & in c. tua 31. q. 2.* legitur, *Palea*; ſed verba hæc non reperiuntur inter epiſtolas ipſius Pontificis, vt iam notarunt Seuerinus Binius *in notis ad epiſt. Hormiſdæ, 2. p. Concilior. generalium, pag.* 368. Ant. Aug. *in notis ad hunc textum*. Sed cùm plures epiſtolæ ipſius Pontificis nondum editę fuerint, quarum volumen MS. aſſeruari in Vaticana refert Carolus à S. Paulo *in Bibliothec. Pontificia, verb. Hormiſdas*; credo in aliqua ex eius epiſtolis nondum excuſſis hæc verba reperiri: & licèt temporis iniuria ea epiſtola perijſſet, cùm reperiatur pręſens textus compilatus authoritate Gregorij IX. non eſt cur de eius authoritate ambigatur. Hormiſdas natione Campanus, patria Fuſinas, creatus fuit Romanus Pontifex anno 514. & Eccleſiam rexit per annos nouem, & dies 10. vt referunt Papirius, Luitprandus, Baron. & Coriol. *d. anno* 514. Carol. à S. Paulo *vbi ſup.* Barb. *in præſenti, n.* 1.

COMMENTARIVM.

PRo huius textus expoſitione agendum operæ pretiū duxi de pretio iure circa nuptias filiorum, & conſenſu parentum in eis adhibendo ex vtroque iure. Et in primis ſciendum eſt parentes peręquè apud omnes gentes ſemper curaſſe filiorum ſuorum matrimonia, & ſe huic negotio immiſcuiſſe; nam ſi de Iudæis agamus, ipſe Abraham petijt filio ſuo vxorem à Batuel patre Rebeccę, vt refertur *Geneſis c.* 24. Item Iſaac iuſſit Iacob filium ſuum petere vxorem à Laban, *Geneſis* 21. *& c.* 38. *eiuſdem libri*, legitur, quod Thamar vxorem dedit primogenito ſuo, idque in ſtatu naturæ: poſt legem autem Moyſi datam Caleb *c.* 15. *Ioſue*, ita ait: *Qui ciuitatem percaſſerit, dabo ei filiam meam Axam vxorem*. Et cùm vrbem cępiſſet Othoniel, dedit ei filiam ſuam: & *Iudic. c.* 12. legitur de Abeſſam Iſraelis iudice, quod habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, & eiuſdem numeri filijs ſuis accepit vxores, introducens in domum ſuam. Et *c. 6. & 7. Tobię*, iuſſus eſt Tobias iunior ab Angelo petere Saram à Raguele ipſius patre, quam obtinuit: & Moyſes ipſe *Deuteron. c. 7. & Exodi* 34. cùm loquitur de matrimonio filiorum, alloquitur parentes tanquam huius rei arbitros. *Ita filiam tuam non dabis filio Gentilis, nec filiam illius accipies filio tuo*. Illuſtrant Georgius Ambianas *ad Tertul. de velând. virginib. c.* 11. *obſ.* 3. quam poteſtatem patris iungendi, vel non, matrimonio filias, ſatis expreſſit D. Paulus 1. *ad Corint. c.* 7. Et vt alias nationes percurramus, Cyrus apud Xenophontem *lib.* 8. noluit accipere in vxorem Cyaxaris filiam, niſi cum patris, & matris ſententia: & apud Euripidem *in Andromacha*, cùm Oreſtes peteret in connubium Hermionem, reſpondit eam rem pertinere ad arbitrium patris.

Sponſalium quidem meorum pater meus
Curam ſubibit; hoc enim non eſt meum.

Quæ verba referuntur à D. Ambroſio *lib. 1. de Abrahamo, c.* 9. & Leander apud Muſæum alloquitur amaſiam ſuam Heronem, ei quoque nupturam.

Non manifeſta queunt inter nos fœdera iungi:
Obſtat vterque parens.

Et apud Apuleium *lib.* 6. Venus arguit nuptias Cupidinis, & Pſyches factas ſine conſenſu parentum: *Quamquam ait, inepta ego, fruſtra filium, ſea nepotem dicam; impares enim nuptiæ, & præterea in villa ſine teſtibus, & patre non conſentiente factę, legitimæ non poſſunt videri*. Et apud Romanos maximè ius illud fuiſſe, vt parentes matrimonia filiorum ſuorum conciliarent, & niſi exigeretur parentum conſenſus, ipſa matrimonia nulla eſſe, patet *ex l. nuptiæ, ff. de ſtatu hominum, l. filius, ff. de ritu nupt. l. nec filium, C. de nuptijs, l. coniunctione, C. eod.* quod procedebat propter patriam poteſtatem, quę erat propria Romanorum, *l. in poteſtate, l. filius, ff. de ſponſalib.* faciunt Catullus *in carm. nupt.*

At tu ne pugna cum tali coniuge, virgo:
Non æquum eſt pugnare, pater qui tradidit ipſe,
Ipſe pater cum matre, quibus parere neceſſe eſt.
Virginitas non tota eſt, ex parte parentum eſt,
Tertia ſola tua eſt: noli pugnare duobus,
Qui genero ſua iura ſimul cum dote dederunt.

Et Terentius *act. 5. ſcena 3. Andr.*

Tibi pater me dedo: quiduis oneris impone, impera:
Vis me vxorem ducere? Hãc vis amittere, vt potero, ferã.

Et Plautus *in Sticho*:

Pi. *Quid agimus ſoror, ſi affirmauit pater aduerſus nos?*
Pa. *Pati.*
Nos oportet, quod ille faciat, cuius poteſtas plus poteſt.
Pi. *Gratiam à patre ſi petimus, ſpero ab eo impetraſſere;*
At aduerſari ſine dedecore, & ſcelere ſummo haud poſſumus.

Cùm à ratione mera ciuili, quæ non abhorret à iure naturali, & pendet tantū à patria poteſtate, procedat vt cõſenſus hic exigatur, vt legitimę nuptię cenſeantur, fluit inde meritò, filiū emancipatum poſſe liberè nuptias cõtrahere, quia nõ debet explorari conſenſus eius, qui iura poteſtatis amiſit: hinc etiam matris conſenſus non deſideratur, etiamſi matribus naturæ lege non minor quàm patribus debeat à filijs exhiberi reuerentia; ob honeſtatem tamen cõſueuit deſiderari in nuptijs reſpectu filiarum, quia infirmū eſt earum conſiliū, inſidijs, & captionibus expoſitū, *l. fin. ff. de min.* & ad patris officiū ſpectat filias in matrimonio collocare, eaſq; dotare, *l. qui liberos* 30. *de ritu nup. l. fi. §. vtrumq; C. de dotis promiſ.* pręcipuè cū ipſę maritorū titillatione, & etiam ipſius fęminę, aduerſus propria cõmoda inueniatur laborare cõſiliū, vt aiūt Imperatores *in l. 4 C. de ſponſ.* quam illuſtrãt Cuiac. *lib. 3. obſ. c.* 5. Pater igitur filiã iure ciuili attento deſpondebat; itē ſi pater non eſſet, frater germanus; & nullo ex eis ſuperſtite, auus paternus; & ſi pater peregrè abeſſet, & filia nubilis reperiretur, ſedere eã non oportuiſſe domi, dum pater, qui deſpõderet, veniret; ſed in poteſtate fuiſſe fratris germani eam deſpondere, exemplū habemus apud Plautum *in Trinum.* Nam Leſbonicus deſpõdet Lyſiteli ſuã ſororē, Charmida patre abſente iamdiu, qui cū peregrè rediret, ratū id habebat, vt ex hoc dramate conſtat.

Ch. *Filiam meam tibi deſponſatam eſſe audio.* Lyſ. *Niſi tu ne vis.*
Ch. *Immò haud nolo.* Lyſ. *Spondeu' ergo tuam gnatam vxorem mihi?*
Ch. *Spondeo: & mille auri Philippum dotis.*
Lyſ. *Iſthac lege filiam tuam ſponden' mihi vxorem dari?*
Ch. *Spondeo.*

Abſentiæ tempus triennio diffinierunt Romani, vt conſtat *in leg. 10. ff. de ritu nupt.* immò etiam ante triennium,

Digitized by Google

ſi veroſimile eſſet patrem illam conditionem repudiaturum non fuiſſe, *l. 11. ff. eodem tit.* ibi: *Si filius eius, qui apud hoſtes eſt, vel abſit, ante triennium captiuitatis, vel abſentiæ patris vxorem duxit, vel ſi filium nupſerit, puto rectè matrimonium, vel nuptias contrahi, dummodo eam filius ducat vxorem, vel filia tali nubat, cuius conditionem certum ſit patrem non repudiaturum.* Quæ iura dum exceptionem adijciunt, vt non aliter filius matrimonium contrahere poſſit, quàm ſi intra triennium pater reuerteretur, videntur à Triboniano interpolata, dum reſpiceret ad textum *in l. ſi furioſi 25. C. de nuptijs*; vel ad aliam ſimilem conſtitutionem: quod item credi poteſt *in l. ſi in ſanio. ff. de ritu nup.* Tribonianum quoq; triennij tempus præfiniiſſe, vt filius vxorem ducere poſſet, ſi pater ita abeſſet, vt ignoraretur, notarunt Cuiacius *lib. 35. Pauli ad edict. in l. 2. ff. de ſponſ.* Faber *in iuriſprud. tit. 10. prin. 4. Illat. 5.* D. Ioſeph de Retes *lib. 6. opuſc. c. 9.* Inde etiam parentibus iubetur, ne immemores ſtatus filiarum ſint, alioquin ſi nubilem negligant filiam, & illa poſt 25. annos maritum eligat, non poteſt à patre puniri, aut exhæredari, *auth. vt cum de appell. §. cauſas, auth. ſed ſi poſt, C. de inoff.* Faciunt textus *in l. vidua 18. C. de nupt. l. 29. ff. de ritu nupt.* plura congeſſit Narbona *de ætate, anno 30. q. 10.* De conſenſu verò parentum in matrimonijs filiorum requiſito ex vtroque iure, agunt Arcudius *lib. 7. concord. c. 6.* Ranchinus *lib. 2. var. c. 4.*

3 Ex his ad praxim infertur, legatum filio relictum ſub conditione, ſi de patris conſenſu vxorem ducat, non aliter deberi, quàm ſi conditioni pareat; nam cùm honeſtum ſit, filium conſilium patris requirere, & poſteà liberum ſit explorare, an conſilium ſibi expediat, *l. 2. in fin. ff. mandati, c. ultim. 7. de arbitr.* inde conſequens eſt, quod talis conditio non debeat remitti, aut reijci. Couarr. *de matrim. 2. p. c. 3. §. 8. n. 3.* Mantica *de coniect. lib. 11. tit. 18. nu. 10.* Molina *lib. 1. de primog. c. 13. à n. 36.* Sanch. *lib. 1. de matrimon. diſput. 34. num. 14.* Non tamen idem procedere in conditione, ſi de conſenſu patris nubat, reſoluunt Acoſta *in §. ſi arbitratu, ampliat. ult. n. 13.* Gamma *deciſ. 314.* Sanch. *ſup. n. 22.* quamuis adhuc eam conditionem adimplendam eſſe, itaut expectetur conſenſus patris, non verò ſequatur, reſoluit Flores de Mena *in addit. ad Gammam, d. deciſ. 314.*

Nec ſolùm iure ciuili attento, & apud varias nationes

4 De eodē conſenſu, ex ſacris canonibus. conſenſus patris attenditur in nuptijs filiorum, verùm & ſecundùm ſacros canones, vt conſtat *ex c. aliter, 30. q. 5.* vbi ait Euariſtus: *Aliter non eſſe coniugium, quàm ſi fœmina à parentibus ſponſetur.* Extat etiam Nicolai conſtitutio *in c. noſtrates, ead. quæſt.* vbi ita ait Pontifex: *Quo ſignificatur fœdera nuptiarum conſenſu eorum contrahi, qui matrimonio iunguntur; & eorum, in quorum ſunt poteſtate.* Nec aliud idem Pontifex docuiſſe videtur *in c. ſufficiat, 27. q. 2.* vbi ait: *Sufficere ſolùm ſecundùm legem conſenſus eorum, de quorum, quarumque conſenſu, & coniunctionibus agitur.* Verba autem illa, *ſecundùm leges*, patris conſenſum includunt, quem legumlatores ſummoperè deſiderant, vt ſuprà probaui. Huc pertinet textus *in c. non omnis 1. 32. q. 2.* vbi ait Leo Pontifex, paterno arbitrio fœminas viris iunctas culpa carere; & ſubdit D. Ambroſius: *Honorantur parentes Rebeccæ, muneribus conſulitur puella, non de ſponſalibus; illa enim iudicium expectat parentum: non eſt virginalis pudoris eligere maritum.* Et in Concilio Pariſienſi, *can. 6.* relato *in c. nullus 36. q. 2.* refertur, vt nullus viduam, nec filiam alterius extra voluntatem parentum, aut rapere præſumat, aut Regis beneficio æſtimet poſtulandam: idem cauetur in Concil. Aurel. 4. *can. 20.* Tolet. 3. *can. 10.* relato *in c. ſanctum 32. q. 2.* Faciunt textus *in c. tuæ, hoc tit. c. videtur, qui matrim. accuſare,* S. Baſil. *ad Amphiloc. can. 28. 40. & 42.* Tertul. *lib. 2. ad vxorem*, vbi ait: *Sufficiat ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod Eccleſia conciliat, confirmat obligatio, obſignatum Angeli renunciant, pater ratum habet; nam nec in terris filij ſine conſenſu patrum ritè, & iure nubunt.*

Sed licèt conſenſus in nuptijs filiorum apud tot na-

5 Agitur eodem conſenſu. tiones, & ex vtroque iure præſcribatur, non tamen ideò dicendum eſt, neceſſarium eſſe patris conſenſum ex iure naturali, & diuino, vt temerè plerique ſibi perſuaſerunt, quos referunt, & refellunt Bellarminus *lib. 1. de matrim. c. 19.* Coſtanus *de ſponſ. tit. de ritu nupt. à n. 91. & lib. 1. qq. c. 12.* Concius *lib. 1. ſucceſſu. c. 4.* Anton. Faber *in iuriſprud. princip. 4. in princ.* Et meritò, nam naturalia iura ciuili iure non tolluntur, aut perimuntur, *l. eas, ff. de capitis diminut. §. ſed naturalia, Inſtit. de iur. natur.* ſed præſcriptum hoc conſenſus paterni emancipatione tollitur; ſiquidem in filijs emancipatis non deſideratur, *l. filius 25. ff. de ritu nupt. l. 3. §. ſi emancipatus, ff. de contra tabulas,* Faber *d. princ. 4. illat. 7.* Cuiac. *lib. 3. obſ. c. 5.* licèt aliud procedat in filia emancipata minori 25. annis, *l. vidua 28. C. de nuptijs.* Ergo hoc requiſitum conſenſus paterni nec prouenit à iure naturali, nec ratione naturali ſubnititur. Et quidem ſi illud ratione reuerentiæ naturalis adhiberetur, æqualiter deſideraretur conſilium matris, ac patris, cùm eadem reuerentia vtrique debeatur: ſed matris conſenſus non æqualiter exigitur, *l. in copulandis, l. in coniunctione 20. C. de nuptijs,* Bronchorſt. *miſcel. cent. 1. aſſert. 100.* Ergo quia non prouenit à ratione naturali. Similiter etſi in militibus pietatis ratio erga parentes adſit, *l. 1. ff. de obſequijs parentibus, l. ſi quis 5. §. à milite, ff. de liber. agnoſc.* hæc tamen ratio ſufficiens non erat, vt patris conſenſus deſideraretur in nuptijs à filiofamilias milite contractis, *l. filius 35. ff. de ritu nupt.* ſed ſolùm patriæ poteſtatis ius, quod per militiam non ſoluitur, *l. 2. ff. de caſtrenſi pecul. §. ſi filius, Inſtit. quibus modis ius patriæ poteſt.* Faber *in Pupin. princ. 5. illat. 11.* Ergo à iure naturali neceſſarius non eſt conſenſus patris in nuptijs filiorum. Nec contrarium probat Iuſtin. *in §. 1. Inſtit. de nuptijs*, dum ait ciuilem, & naturalem rationem ſuadere, vt patris conſenſus in nuptijs filijfamilias requiratur, quia hoc non ita accipiendum eſt, quaſi id verè naturalis ratio ſuadeat, quæ ſecundùm Philoſophos, & iuris noſtri authores immutabilis eſt, & idem vbique valet. Hoc potiùs legitima quædam efficit ratio, non à fontibus naturæ, ſed à riuulis quibuſdam ducta; quam nihilominus iuris authores naturalem appellant. Præclarè etenim Tullius omnia, quæ ſpeciem quandam æquitatis præ ſe ferunt, naturalia eſſe ſcribit, & hoc ſenſu naturalem rationem dixit Iuſtin. *in d. §. 1.* vt ſignificaret honorem parentibus debitum, vt exponit Cuiac. *lib. 35. Pauli ad edict. in l. 2. ff. de ritu nupt.* Conſentaneum enim eſt æquitati naturali in matrimonio contrahendo, ſicut in grauibus negotijs, hoc ſaltem honoris habere parentes, vt filij eorum voluntatem expectent. Nec etiam hoc patrium ius præſtandi conſenſum ſponſalibus, & nuptijs filiorum, poterat inducere ſponſalia, aut nuptias, abſque eo, quod filij expreſsè, vel tacitè conſenſiſſent, *l. ſed qui 12. ff. de ritu nupt.* non enim tantùm authoritati parentum tribuebatur, vt omnis libertas liberis adimeretur, quin & illorum, cùm puberes facti ſunt, deſideretur conſenſus, alioquin nullum eſt matrimonium. Iuo Carnot. *epiſt. 134.* ibi: *Quicquid pater neſciente virgine iurauerit, cum ad annos rationales perducta eſt, niſi ipſa virgo conſentiat, irritum erit.* Quæ mens eſt Pauli *in l. Titia, ff. de verb. obl.* tota quippè poteſtas non ita hæret patriæ poteſtati, quin pars aliqua liberi arbitrij filijs non relinquatur. Eleganter Catullus *in carmine nuptiali 67.* ibi:

Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum eſt:
Tertia pars patri data, pars data tertia matri,
Tertia ſola tua eſt.

Quare ſi diſſentiret filius, nihil agebatur, *l. filio 13. ff. de ſponſ.* qua in re non eadem erat ratio filij, ac filiæ; hæc enim ſolùm diſſentiendi licentiam habebat, ſi pater eligeret indignum ſponſum, *d. l. ſed quæ 12.* Itaq; filius virtute deſponſationis à patre factæ non cogitur ſponſam in vxorem ducere, *l. non cogitur 21. ff. de ritu nupt. l. nec filium 12. C. eod. tit.* Eugraphius *ad Andriam act. 1. ſcena. 5.* *Tangitur & illud, an patrum imperijs obſequi filij debeant.* Conſtat enim circa nuptias eſſe filijs liberam voluntatem. Caſſiodorus *lib. 7. var. c. 4.* *Durum eſt libertatem liberam non habere in matrimonio, vnde liberi procreantur.*

Vnde agnoſcitur difficultas pręsētis textus, in quo do- 6 Exponitur præſens text.
cetur, filiū impuberē, dum ad pubertatem peruenit, cogi omninò ſtare promiſſioni paternę, & matrimoniū contrahere, atq; ita omninò ſpōſalia à patre celebrata adimplere; quod omninò repugnat ſuprà traditis. Accedit etiam, nam licèt verū ſit, filium impuberem, pro quo ſpōſalia pater contraxit, nō poſſe reſilire ab eis ante pubertatē; attamen poſt paupertatē poſſe ab eis diſcedere, nec teneri ea implere, niſi tacitè, vel expreſsè cōſenſerit, docetur *in c. 1. §. ult. de deſponſ. impub. lib. 6.* & tenent Io: Andreas, & Ancharanus *in c. de illis, hoc tit.* Dartis *in 30. q. 5.* Germonius *2. animadu. c. 11. & 12.* Sanc. *lib. 4. de mat. diſp. 23. n. 3.* exiſtimant textum hunc eſſe accipiendum de debito honeſtatis, non neceſſitatis: quę interpretatio aper-

tè

Digitized by Google

tè conuincitur ex illis verbis: *Omninò debet*, quæ omnimodam neceſſitatem inducunt, ex Tiraq. *in l. ſi vnquam, verbo Reuertatur, à n. 78.* quare eam reijciunt Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 32* Baſil. *d. c. 9. n. 10.* qui non rectè accipiunt textum hunc iuxta canones antiquos, in quibus neceſſitas imponebatur filijs non contrahendi matrimonia ſine parentum conſenſu. Nec feliciùs Barboſa *in collect. ad textum in d. c. 1. hoc tit. in 6. n. 6.* putat ſententiam huius textus ita eſſe exaudiendam, vt ante pubertatem filius diſſentire non poſſit, non item poſt pubertatem: quæ interpretatio cęteris deterior eſt, eo quòd manifeſtiùs litteræ textus repugnet. Cuiacius in præſenti docet, diſcrimen eſſe aſſignandum inter ſponſalia ab ipſo impubere contracta, & inter ſponſalia, quę pater filij nomine contrahit. Priora poſt pubertatem diſſolubilia eſſe affirmat *d. c. de illis*; poſteriora verò firma, vt filius nec poſt pubertatem reſcindere poſſit, *d. c. 1. verſ. poteſt.* Rationem diſcriminis reddit ex eo, quia ideò impuberibus licentia reſiliendi datur, vt ita proſpiciatur fragilitati ætatis: quæ ratio deficit in ſponſalibus à patre contractis; tunc enim patris authoritas ſupplet filij iudicium, ſicut de tutore dicitur *in l. quamuis 32. §. vlt. ff. de acquir. poſſeſſ.* Nauarrus *in manuali, cap. 14. num. 15.* affirmat præſentem textum eſſe referendum ad forum interius, in quo, vt filius peccatum non admittat, ſponſalia à patre contracta adimplere tenetur, nulla exiſtente iuſta cauſa reſiliendi ab eis: non verò procedere in foro externo, in quo filius non cogitur ſponſalibus à patre contractis ſtare. D. Baio-Arroyo *in cap. 2. qui clerici, vel vou. à num. 42* exiſtimat in pręſenti, ſponſalia valere, non virtute conſenſus præſtiti à patre, ſed ratione propriæ voluntatis tacitè, vel expreſsè habitæ à filio adueniente pubertate. Sed his omnibus omiſſis ſolutionibus exiſtimo, Hormiſdam in præſenti referendum eſſe ad canones antiquos, iuxta quos magna erat poteſtas parentum erga filios impuberes quoad ſtatum; nam virtute oblationis paternę filij impuberis à patre factę, teneri ipſum poſteà perſiſtere in religione, aut clericali gradu, ſuprà probaui *in cap. clerici, de vita, & honeſt. cleric. c. cùm ſimus, de regul.* Quoad matrimonium etiam, licèt non daretur in patribus tam ampla facultas, deficiente fauore religionis, aut clericalis ſtatus ea aderat, videlicet vt filij, pro quibus impuberibus ſponſalia parentes contraxerant, tenerentur poſt pubertatem ea adimplere, perinde ac ſi ipſi puberes ea celebraſſent; ideſt, vt niſi accedente iuſta cauſa non poſſent ab eis reſilire, vt contingit in alijs, qui iam puberes ſponſalia contraxerunt, iuxta tradita *in cap. 2. de ſponſal.* Nec inde infringitur libertas in matrimonio neceſſaria, ſicut non infringitur in impuberibus, qui ſponſalia contraxerunt, & illa adimplere coguntur, non interueniente iuſta cauſa. Id ergo operatur patria poteſtas iuxta antiquos canones in ſponſalibus pro filio impubere celebratis, vt valerent eodem modo, ac ſi ab ipſis filijs puberibus celebrata eſſent, vt in ſponſalibus pro filia contractis iure ciuili contingebat, *l. ſed ſi qui 12. §. 1. ff. de ſponſ.* Iure ergo antiquo Pontificio filij impuberes, pro quibus pater ſponſalia celebrauerat ante pubertatem, nec ex iuſta cauſa poterant ab ſponſalibus reſilire, propter defectum iudicij: at verò poſt pubertatem, tantùm ex iuſta cauſa, ac ſi ipſi puberes contraxiſſent: vnde illa verba huius textus, *omninò debet adimplere*, intelligenda ſunt, non exiſtente iuſta cauſa, vt de alijs contrahentibus ſponſalia docetur *in c. 2. c. requiſiuit, de ſponſ.* Quam ſolutionem præſenſit Caniſius *in præſenti*, à quo malè diſceſſit Baſilius *d. c. 9. n. 10.* Iure verò nouo Bonifacij VIII. *in d. c. vnico, hoc tit. in 6.* abſque iuſta cauſa licet filijs reſilire ab ſponſalibus per parentes contractis.

Sed iam ad conſenſum parentum in nuptijs filiorum
7 redeamus; & ſciendum eſt, non teneri patrem conſenſum præſtare filio nubenti, excepto eo caſu, in quo per iniuriam prohibeat liberos in poteſtate exiſtentes vxores ducere; tunc enim cogebatur eos in matrimonium collocare, & dotare, *l. qui liberos 19. ff. de ritu nupt. l. 9. tit. 11. p. 4.* notant Connanus *lib. 8. comment. cap. 4. n. 7.* Petrus Barb. *in l. 1. p. 4. à n. 1. ff. ſolut. matrim.* Faber *d. princip. 4. illat. 12.* Briſſonius *de iure connub.* vbi notat, eo capite legis Iuliæ, & Papiæ, quo hæc paterna coactio comprehenſa erat, contineri etiam remiſſionem iuramenti, quo patronus adigere ſolebat libertos, ne vxores ducerent, *l. adigere 6. §. vltimo, ff. de iure patron.* Filius autem tenebatur

Pater non tenetur conſentire nuptijs Filius.

conſenſum patris petere, nec ſine eo matrimonium contrahere valebat; adeòque conſenſus patris deſiderabatur, vt ſi nepos, qui in aui poteſtate erat, vxorem duceret, non ſolùm auus, ſed & pater, licèt adhuc filiusfamilias, conſentire deberet, *l. oratione 16. §. 1. ff. de ritu nupt.* qua in re nobilis differentia vertebatur inter nepotem, & neptem ex filio; nam ſi neptis nuberet, ſola aui voluntas deſiderabatur, *d. §. 1.* cuius differentiæ rationem etſi non percepiſſet Accurſius *ibi, verbo Sufficiat*; rectè tamen tradiderunt Connanus *lib. 8. commen. c. 4. n. 7.* Briſſonius *de iure connub. pag. 72.* Cuiac. *lib. 35. ad edictum Pauli ad d. leg. oratione*, Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 32.* Faber *in Papin. princip. 4. illat. 2.* quòd nepos ex filio, licèt interim in eius poteſtate non exiſtat, *leg. ſi eueniat 24. ff. ad leg. Iul. de adult.* moriente tamen auo recaſurus eſt in patris poteſtatem, *§. 1. Inſtit. quibus mod. patr. poteſt.* qua de cauſa, ſi ſolo aui conſenſu vxorem duceret, non etiam patris, & liberos ſuſciperet, eueniret, vt tales filij patri inuito ſui hæredes agnoſcerentur; quod cùm ius non admittat, meritò vtriuſque voluntas deſideratur: qua etiam ratione conſenſus filij expectatur, cùm in nepotis loco adoptio fit, *leg. cùm nepos 6. leg. ſi is, qui 11. ff. de adopt. §. ſed & ſi quis, Inſtit. eodem*: hæc autem ratio ceſſat in nepte ex filio, quia cùm liberi neptis non ſint recaſuri in poteſtatem patris, ideò quaſi nihil ei interſit, ſola aui voluntas deſideratur: quæ differentiæ ratio olim etiam procedebat in nuptijs filijfamilias, & filiæfamilias, qui patrem furioſum habebant; ille enim non poterat ſaltem ſine venia Principis ducere vxorem; illa verò poterat, *leg. ſi furioſi 25. Cod. de nuptijs, princ. Inſtitut. eodem tit.* notauit Cuiac. *in d. leg. oratione.* Nec tunc obſtat textus *in leg. 3. ff. de ritu nupt.* vbi apertè docetur, in nuptijs nepotis ex filio ſolius aui conſenſum deſiderari: nam omiſſa ſecunda ſolutione Accurſij ibi, & alia Briſſonij *vbi ſuprà*, Fabri *d. princip. 4. illat. 4.* dicendum eſt cum Accurſio in prima ſolutione, Cuiacio *in d. leg. oratione*, Pacio *cent. 5. quæſt. 48.* multum intereſſe, an nepos extra familiam ducat vxorem, an in eadem familia. Primo caſu, aui & patris conſenſus requiritur, *d. leg. oratione, §. 1.* ſecundo verò caſu ſufficiebat aui voluntas, quia cùm omnes in eius familia eſſent, ægrè ferre non debebat filius, vt ex eadem familia quandoque ſua familia augeretur: idem quoque procedebat; ſi filius ipſe furioſus eſſet, quia tunc etiam aui authoritas ſufficiebat, vt nepos vxorem ducere poſſet, ex diuerſo, auo furente, ſola patris authoritas deſiderabatur, *l. ſi nepos, ff. de ritu nupt.* explicant Faber *dicto princ. 4. illat. 3.* Pacius *d. quæſt. 48.*

Manet ergo, filios ſine conſenſu parentum iure ciuili 8
attento non potuiſſe contrahere matrimonium; vnde quæri ſolet, an attento eodem iure matrimonium de facto contractum ſine conſenſu parentum ſubſiſteret, an verò nullum eſſet? In qua quæſtione non conſentiunt Interpretes; plerique enim exiſtimant, eſſe nullum omninò, moti ex textu diſerto *in leg. 2. ff. de ritu nupt.* & ex textu *in c. 3. qui matrimonia accuſare*, ibi: *Secundùm leges nullum fiat matrimonium.* Ita Connanus *lib. 8. comment. c. 4. num. 6.* Duarenus *in rubric. ff. ſoluto matrim. tit. de nuptijs, c. 2. verſ. Sequens*, Corraſius *lib. 1. miſcel. c. 27.* P. Gregor. *lib. 9. ſyntagm. c. 3. num. 10.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 32.* Baſilius *lib. 2. de matrimon. c. 1. num. 21.* Bernegerus *ad Tacitum quæſt. 95.* Acacius *de priuil. parent. priuil. 6. c. 6. & 7.* Sed verior eſt contraria ſententia exiſtimantium hoc matrimonium valuiſſe, fuiſſe tamen iniuſtum, vt docent Briſſonius *de iure connub. pag. 71.* latè Arniſeus *de iure connub. c. 3. ſection. 10. per totam*, Borellus *tom. 3. decisionum, titul. 1. num. 265.* Cuiac. *lib. 3. obſeru. c. 5.* Petrus Barboſ. *in d. l. 1. 4. part. numer. 32. ff. ſolut. matrimon.* Coſtanus *lib. 1. qq. iuris, c. 12. & tractat. de ſponſal. tit. de ritu nupt. num. 101.* Hothomanus *illuſtrium iuris quæſt. 9. & de ritu nupt. c. 3.* Germonius *lib. 1. animaduerſ. c. 11.* Pichard. *in princ. Inſtitut. de inoffic. à numer. 25.* Amaya *lib. 1. obſ. c. 4. numer. 7.* Grotius *de iure belli, lib. 2. c. 5. num. 10.* Medrano *de conſenſu connub. c. 9.* & ideò filij ex huiuſmodi nuptijs iniuſtis ſuſcepti vocantur iniuſti *in l. Paulus 11. ff. de ſtatu hominum*, & vxor ipſa iniuſta, de qua accipiendus eſt textus *in l. ſi vxor 13. §. planè, ff. ad l. Iul. de adult.* Facit D. Auguſt. relatus *in c. fin. 28. q. 1.* ibi: *Quia coniugia ſemel inita inter eos vlterius ſolui non poſſunt. Horũ quædam ſunt legitima, veluti cùm vxor à parentibus traditur, à ſponſo dotatur, & à ſacerdote benedicitur;*

Matrimonium ſine conſenſu patris celebratum an valeat.

Digitized by Google

notarunt Cuiac. *d. c. 5.* Pichardus ſuprà *num. 17.* Reuardus *lib. 4. var. c. 16.* Hothomanus *de verbis iuris*, *Verbo vxor*, etſi aliter ſentiat Briſſonius *lib. ſingul. de adult. c. 6. pag. 117. & ſequenti*: pro qua ſententia facit textus *in l. 1. §. ſi quis, ff. de liber. exhib.* vbi apertè dicitur, Iure patriæ poteſtatis matrimonia benè concordantia non turbari; cuius textus vim ſi quis velit effugere, contendet Vlpianum *ibi*, eo caſu eſſe exaudiendum, quo pater ab initio ſamel nuptijs filij conſenſit, vt accepit Faber *d. princ. 4. ab initio*. Manet diſerta authoritas Pauli *lib. 2. ſent. tit. 19. verſ. Eorum*, vbi dicitur matrimonia abſq; iuſſu patris non ritè contrahi, ſed contracta non diſſolui, ex ea ratione, quia contemplatio publicæ vtilitatis, ideſt matrimonij, priuatorum commodis, ideſt patriæ poteſtati pręferri debeat; quæ authoritas adeò eſt expreſſa pro hac ſententia, vt ineptam interpretationem eludat, magis quàm elidat. Duarenus *vbi ſup.* dum cenſet Paulum accipiendum eſſe, cùm ab initio pater conſenſit, nō tamen in eo perſeuerauit: quæ interpretatio meritò diſplicuit Contio *lib. 1. ſucceſſiu. c. 4. n. 5.* nec rectiùs Baſil. *d. c. 1. n. 22.* qui multùm intereſſe putauit an matrimonij ſolutio ante copulam, an poſt copulam fiat, in quo tantùm poſteriori caſu Paulum eſſe accipiendum monet, non animaduertens, Pauli rationem ęquè omnia matrimonia comprehendere. Vnde obiter agnoſcitur nobilis differentia, quæ in hac re olim vertebatur inter ſponſalia, & nuptias, quòd illa ſolo diſſenſu patris diſſolui poterant, *l. in poteſtate. ff. de ſponſ.* Faber *d. princ. 4. illat. 3.* nuptię verò non item, *l. 5. C. de repudijs*, Paulus *lib. 5. ſent. tit. 6. §. penult.* notauit Cuiac. *ad tit. C. de nuptijs*. Nec hanc differentiam euertit textus *in l. 1. §. vlt. ff. de liberis exhibendis*, vbi Vlpianus ſententiam, de qua in §. præcedenti, ita explicat, vt locum habeat, ſi modò pater perſuadeat, ne acerbè patriam poteſtatem exerceat; quibus verbis non obſcurè Vlpianus innuit, patris perſuaſionibus non acquieſcentem iure patriæ poteſtatis poſſe matrimonium filię diſſoluere: in qua difficultate, omiſſa ſolutione Accurſij *ibi*, *verbo Quod tamen*, dicendum eſt, textum in §. vltimo continuatè legendum eſſe cum lege ſequenti, quaſi dicat Vlpianus, adhuc caſu, quo pater patriam poteſtatem exercere pertinaciter contendat, & per interdictum de liberis exhibendis velit filiam abducere, non eſt audiendus; quia poteſt à genero exceptione doli mali ſubmoueri, in tantum, vt ſi pater in poteſtate habeat filiam nuptam, & inuita ab eo detineatur, genero dabitur in eum interdictum de vxore exhibenda, & ducenda, *l. 2. ff. de lib. exhib. l. 2. C. eod. tit. l. ſi inuita, C. de nupt.* obſeruat Cuiac. *in not. ad Paulum, d. lib. 5. tit. 6. §. penult.* Donellus *ad tit. C. de lib. exhib. n. 5. & 6.*

9 Probatur hęc ſecunda ſententia.

Facit etiam pro hac ſecunda ſententia; nam in his, quæ publici iuris ſunt, patria poteſtas non conſideratur, *leg. nam quod, ff. ad Trebel. l. filius ff. de his, qui ſunt ſui*: ſed nuptiæ ſunt iuris publici, *leg. 1. ff. ſoluto matrim.* præcipuè ſi contrahantur per coemptionem, quia coemptio eſt contractus, in quo non attenditur patria poteſtas: ergo in nuptijs, quod ad vim, momentum, & ſubſtantiam earum attinet, patria poteſtas non conſideratur. Deinde nam diffinitiones nuptiarum adductæ *in l. 1. ff. de ritu nupt. 1. §. 1. Inſtit. de nuptijs*, conſenſus paterni nun meminerunt: ergo quia non eſt de ſubſtantia, aliàs ſub diffinitione comprehenderetur, *leg. 1. §. dolum, ff. de dolo*. Rurſus, nam nuptias, ſiue matrimonium ex conſenſu contrahentium pendere, leges voluerunt, *leg. vltim. Cod. de ſponſ. leg. nec filium*, *leg. nec ab initio*, *Cod. de nuptijs*, *leg. 2. Cod. de inutil. ſtipul.* Sed quis eſt, adeò rerum imperitus, qui liberum arbitrium habere affirmet, qui non obſequitur imperio patris? *leg. velle*, *ff. de reg. iur.* Deinde ſi leges noluerunt vltimam diſpoſitionem ab alterius arbitrio pendere, *leg. illa 32. ff. de hæred. inſtit.* quantò magis ſtatus hominis ex conſenſu parentis non debet pendere. Tandem ſi patris voluntatem in his actibus, vt ſubſtantialem exigamus, magnum impedimentum nuptijs ſequetur; ſiquidem pater, vt ſenex, vetulam, deformem, ſed diuitijs plenam filio in vxorem eliget; filius verò non ita auarus, pulchram, etſi pauperem, adamabit; vnde patris voluntas maximum nuptiarum impedimentum erit; quod credi non poteſt, legislatores voluiſſe, præſertim cùm varijs præmijs, & pęnis ingenuos homines ad nuptias prouocarent, vt quantum fieri poſſet, liberis hominibus repleretur ciuitas. Nec contrariæ ſententiæ ſauet textus *in d. leg. 2. ff. de ritu nup.* vbi videtur probari, nun ſolùm iniuſtas eſſe nuptias, ſed etiam inualidas, quæ inconſulto patre contrahuntur; nam reſponderi ſolet, Conſultum non negare, valere tale matrimonium; ſed tantùm probare, non conſiſtere iuxta iuris ciuilis ritus, & ſolemnitates. Ita Pichardus, vbi ſuprà *n. 31.* Coſtanus *d. tit. de ritu nupt. n. 109.* Hothomanus *d. c. 9.* quæ interpretatio, licèt improbetur à Baſilio *d. c. 1. n. 2.* ex eo, quod Conſultus facit comparationem inter conſenſum contrahentium, & parentum, adhuc eſt defendenda; cùm comparatio in eo vera eſſe poſſit, vt matrimonia ſine contrahentium conſenſu omninò non conſiſtant, matrimonia verò ſine conſenſu patris celebrata etiam non ſubſiſtant, ideſt iure, & ritè non contrahantur, non etiam, vt inualidè celebrentur: quæ interpretatio facilè ſuadetur, ſi textus ille conferatur cum prædicto Pauli loco *d. lib. 2. ſent. tit. 19.* quo etiam in ſenſu accipiendus eſt textus *in d. cap. 3. qui matrim. accuſare*.

Quæ hucuſque adduximus, procedunt iure ciuili attento; nunc examinandum eſt, an idem dicendum ſit inſpecto iure canonico, tam veteri, quàm nouo? Et etiam iure canonico inſpecto, ſicut & ſecundùm ius ciuile, matrimonium à filijsfamilias celebratum ſine conſenſu parentum, nullum eſſe docuerunt Duarenus *ad titulum ſol. matrim.* Corraſius *lib. 1. miſcel. c. 27.* Connanus *lib. 4. comment. c. 4.* Forcatulus *in cupid. Iuriſperit.* Cuiac. *3. obſeru. c. 5.* Sed conſtans, & veriſſima ſententia eſt exiſtimantium, attento iure Pontificio, non ſolùm nouo, verùm & antiquo, matrimonia ſolo contrahentium conſenſu celebrata valere, nec vnquam parentum conſenſum fuiſſe neceſſarium ad eorum ſubſtantiam, & valorem, vt docent communiter Doctores Theologi *in 4. diſtin. 28.* Couarr. *2. p. de matrim. c. 3. § 8. num. 1.* Matienzo *in l. 2. gloſſ. 2. tit. 1. lib. 5. recopil.* plures congeſti à Cenedo *collect. 58. ad decret. num. 7.* Guttierrez *lib. 1. canonic. cap. 10. & de matrim. c. 79.* Bellarminus *lib. 1. de matrim. c. 19. & 20.* Sanchez *eod. tract. lib. 4. diſp. 22. à n. 2.* Rebellus *de oblig. iuſtitiæ, 2. part. lib. 2. quæſt. 14.* Germonius *lib. 2. animadu. c. 11.* Paſchalis *de viribus patriæ poteſtat. 2. part. c. 5. à num. 19.* P. Greg. *lib. 3. partit. tit. 21. c. 2. & in c. 1. de ſponſ. num. 76.* Azor *1. part. inſtitut. lib. 3. c. 21.* Doctor Randol *in c. aliter, c. 5. 30. quæſt. 5.* Quæ ſententia primò probatur *ex c. ſufficiat 27. quæſt. 2. c. tuæ 25. hoc tit. c. penultim. de raptor.* quę iura adeò expreſſa ſunt pro hac ſententia, vt fruſtra ineptas, & calumnioſas interpretationes eis aſſignent Duarenus *ad tit. ſoluto matrim. tit. de nuptijs, c. 2.* Cuiac. *lib. 11. Digeſtor. Iuliani in l. ſponſalia 11. ff. de ſponſ.* Secundò facit expreſsè pro eadem ſententia textus *in c. ſuper eo 5 de condit. appoſit.* vbi tacitè ſupponitur, filiusfamilias ſine conſenſu patris nuptias contrahere poſſe, dum quæritur, an ſi filius matrimonium contrahat ita, *ſi pater conſentiat*, ante conſenſum filius cogi poſſit ad nuptias celebrandas? Cui ſanè quæſtioni locus eſſe non poſſet, ſi inconſultò patre nuptiæ eſſent nullæ, vt rectè expendit Concius *d. lib. 5. c. 4. num. 8.* Faciunt textus *in c. cum apud*, *c. cum locum, de ſponſ.* vbi dum de conſenſu ad nuptias neceſſariò agitur, nulla conſenſus paterni mentio fit. Deinde, nam matrimonium eſt ſpirituale; ſiquidem eſt ſacramentum, *c. debitum, de bigam.* Igitur in eo non attenditur patria poteſtas, *ex c. fin. de iudicijs in 6.* rurſus, nam filius inuito patre religionem profitetur, *l. Deo nobis*, *Cod. de Epiſcop. & cler.* igitur, & ritè matrimonium contrahit, ſiquidem valet argumentum de matrimonio carnali ad ſpitituale, *cap. inter de translat. Epiſc.* Tandem id probatur ex Concil. Trid. *ſeſ. 24. de reform. matrim. c. 1.* Mogunt. *in decret. fidei, cap. 36. & 37.*

10 An idem procedat de iure canonico.

Sed huic ſententiæ obſtat textus *in c. aliter, 30. q. 5.* vbi Euariſtus, qui Eccleſiam rexit ex anno 112. vſque ad annum 121. vt referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Seuerinus Binius *in notis ad vitam Euariſti, pag. 106.* docet aliter nun eſſe legitimum matrimonium, quā ſi ſponſa à parentibus petatur. Igitur, quia etiam iure canonico attento deſideratur conſenſus parentum, vt matrimonium à filijsfamilias celebratum legitimum ſit. Qua authoritate moti Mendoza *lib. 1. Concil. Illiber. c. 32.* Baſilius *d. lib. 2. de matrim. c. 1. num. 9.* I. Dartis *in 30. quæſt. 1.* exiſtimarunt iuxta veteres Eccleſiæ canones matrimonium à filijsfamilias celebratum ſine conſenſu parentum, nullum fuiſſe. Qua ſententia omiſſa verius dicendum eſt cum Bellarmino *d. lib. 1. de matrimon. cap. 2.*

11 Exponitur c. aliter, 30 q. 5.

Digitized by Google

cap. 2. Seuerino Binio *in notis ad Epiſt.* 1. *Euariſti*, Amaya *d.c.* 4. *num.* 9. Pontificem in eo textu varias conditiones, ſolemnitateſque præſcribere, vt legitimè eo tempore contraheretur matrimonium, inter quas recenſet parentum conſenſum, non quia omnes illæ conditiones obſeruari deberent, vt validè matrimonium contraheretur; ſed vt in foro externo pro legitimo haberetur. Vnde ſi abſque conſenſu parentum filij matrimonium contraherent, validum erat, ſed illegitimum, vtpotè contra legem illam Eccleſiaſticam celebratum, vt latè docuerunt Claudius Eſpenc. *de clandeſt. matrim. cap.* 1. *cum ſeq.* Grotius *de iure belli, lib.* 2. *c.* 5. *num.* 11. *& in floribus ad l. nuptiæ, C. de nuptijs.* Nec ab hac interpretatione diſcedere debuit Baſil. *d. cap.* 1. *n.* 6 *&* 7. motus authoritate Concilij Colonienſis celebrati anno 1536. vbi *p.* 7. *c.* 43 ita aiunt PP. *Optandum, vt canon Euariſti renouetur, tollanturque illa clandeſtina matrimonia, quæ inuitis parentibus, & propinquis, amoris potiùs, quàm Dei cauſa contrahuntur: interna verò dum Eccleſia de hoc proſpicit, ſi non irrita, prohibita ſaltem ſint.* Ex quibus verbis deducit Baſil. Euariſtum non tantùm prohibuiſſe, verùm & irritaſſe matrimonia à filijsfamilias contracta. Sed reſpondendum eſt, ex illis verbis tantùm deduci, Euariſtum tantùm prohibuiſſe euiuſmodi matrimonia; quam prohibitionem optant PP. Concilij Colon. ſuſcitari. Nec vllius momenti eſt, quod expendit Baſilius *d. n.* 6. matrimonia clandeſtina in Eccleſia poſt Euariſtum cœpiſſe prohiberi: Ergo dum optant Patres reuocari canonem Euariſti, ſine dubio is non ſolùm vetabat, verùm & irritabat ſimilia matrimonia. Nam ſciendum eſt, ante Triden. matrimonia clandeſtina variè appellari, & accipi: primò, quando clam omninò ſine teſtibus contrahebantur: Secundò, quando ſine denunciationibus præſcriptis *in c.* 3. *de clandeſt. deſponſ.* Tertiò, quando ſine iudicio, & conſenſu parentum, & alijs ſolemnitatibus, de quibus *in d. cap. aliter*, docent Alphonſus noſter *in l.* 1. *tit.* 3. *partit.* 4. Henriq. *lib.* 11. *ſummæ, c.* 5. *n.* 5. Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 1. *nu.* 2. licèt *n.* 3. cum pluribus exiſtimet matrimonium ſine conſenſu parentum potiùs appellandum minùs ſolemne, quàm clandeſtinum: ſed verendum eſt, ne faiiatur; nam etiam propriè dicitur clam fieri, quod fit ſine ſolemnitate requiſita: docent Bartolus *in l. vlt ff. de ritu nupt.* Maſcar. *de probat. concl.* 297. *n.* 3. Cùm igitur *in d c. alter*, inter alias ſolemnitates conſenſus parentum exigatur, non immeritò aliter contractum matrimonium clandeſtinum appellabitur, atque ideò inter clandeſtina matrimonia illud recenſet Trident. *ſeſſ.* 24. *de ref. c.* 1. quibus ſuppoſitis reſpondendum eſt, leges Eccleſiaſticas poſt Euariſtum editas, non de omnibus conlugljs clandeſtinis egiſſe, ſed tantùm de his, quæ ſine teſtibus, aut denunciationibus contrahuntur, vt conſtat *ex c. nullus, c. nullum,* 30. *q.* 5. *& integro tit. de clandeſt. deſponſ.* non verò de clandeſtinis matrimonijs, quæ inuitis parentibus contrahuntur; cuius generis matrimonla primus, qui in Eccleſia prohibuit, fuit Euariſtus, cuius prohibitionem optabant Patres Concilij Colon. renouari.

Nec etiam ſupra traditæ ſententiæ obſtant textus *in c. noſtrates, c. qualis, c. ſponſus,* 30. *q.* 5. *c. non omnis* 12. *verſ.* 12
paterno: c. honorantur 13. *cap. vlt.* 32. *q.* 2. *c.* 1. 32. *quæſt.* 3. In quibus omnibus deſideratur conſenſus parentum, vt filij legitimas nuptias contrahere valeant. Nam reſpondendum eſt, iura hæc de fœminis tantùm loqui, & dum conſenſum parentum deſiderant, ſatis indicant id ex honeſtate potiùs, quàm de neceſſitate exigi; virginalis enim pudor facit, vt fœminis non liceat maritos eligere ſine conſenſu, & iudicio parentum, *d. c. honorantur*. Vnde colligitur, ius canonicum cum iure ciuili in eo conſentire, quod matrimonia huiuſmodi valida iudicat; in eo verò diſſentire, quod iure ciuili ſimiles nuptiæ iniuſtæ ſunt, iure verò Pontificis iuſtę, & legitimę. Differentiæ ratio ex eo prouenit, nam ciuilis ratio iure ciuili attento induxit conſenſum, iure verò canonico honeſtas tantùm; quare conſtat, conſenſum parentum iure ciuili ex vi præcepti deſiderari, iure verò canonico tantùm ex conſilio: vnde naſcitur, filium teneri ſub culpa lethaii hoc parentum conſilium exigere, vt docent plures, quos refert, & ſequitur Sanchez *lib.* 4. *de matrim. diſp.* 23. *num.* 10. Ceualios *commun. q.* 604. *n* 33. an verò ſub eadem pęna teneatur iudicium patris exſpectare, diſputant Sanch. *ibi n.* 9. Paſchalis *de viribus patriæ poteſt.* 2. *p. c.* 5. *n.* 25. Ad hanc partem de conſenſu parentum in nuptijs filiorum, ſpectant textus, qui iuxta ſupra tradita exponendi ſunt, *in l.* 12. *§.* 3. *de captiuis, l.* 5. *C. de repudijs, l.* 20. *C. de inoff. teſtamento, l.* 11. *§. licet l.* 26. *ff. de adulterijs l.* 30. *C. eod. l. ſi ita ſit* 45. *§. fin. ff. de legat.* 2. *l. liberorum* 11. *§ fin. l. quid ergo* 13. *ff. de his, qui notant. infam. l. cùm hic ſtatus* 32. *§. ſi ſocer, ff. de donat. inter l.* 1. *§. fin. ff. de diuort. l. filius* 28. *§.* 1. *ff. de liberis, & poſth. l.* 4. *ff. ſol. matr. l. Paulus* 11. *ff. de ſtatu hom. l. ſi is, qui* 11. *ff. de adopt. l. auus* 79. *§.* 1. *ff. de iure dot. l. hæc conditio* 10. *l. hæres* 79. *§. fin. ff. de condit. & demonſtr. l. ſi vxor* 13. *§. ſi quis* 6 *ff. ad l. Iul. de adult. l. vnica, §.* 1. *C. de raptu virginum, l.* 20. *Cod. de inoffic. teſtament. l. quemadmodum, ff. de iure dot. l. cùm veterum* 15. *Cod. de donat. ante nupt. l.* 5. *§.* 1. *ff. de bonis damnator. l. Diuus, ff. de Caſtrenſi pecul. l. patrem* 16. *C. de nuptijs, Nouel. Iuſtin. de nuptijs, §. eſt quoque.*

Exponuntur diuerſi textus.

C A P V T I I.

a Nicolaus Papa.

VBi non eſt conſenſus. *Et infrà*: Diſtrictiùs inhibemus, ne aliqui, quorum vterque, vel alter ad ætatem legibus, vel canonibus determinatam non peruenerit, coniungantur: niſi fortè aliqua vrgentiſſima neceſſitate interueniente, vtpotè pro bono pacis, talis coniunctio toleretur.

N O T Æ.

1 a NIcolaus. Ita etiam legitur *in* 1. *collect. ſub hoc tit. c.* 4. & apud Gratianum *in cap.* 1. 30. *quæſt.* 2. vbi extant verba, quæ in præſenti deſunt, vt iam notauit Ant. Auguſt. *in notis ad* 1. *collectionem hic*. S. Nicolaus I. Romanus Pontifex electus fuit anno 858. die 24. Aprilis: præſente, & iubente Ludouico eſt conſecratus; ſedit annos 9. menſes 7. dies 19. cuius præclaras animi dotes expreſſas legimus hoc epitaphio eius ſepulchro Vaticano inſculpto.

Conditur hoc antro ſacræ ſubſtantia carnis
Præſulis egregij Nicolai, dogmate ſancto
Qui fulſit cunctis, mundumque repleuit, & Vrbem.
Intactis nituit membris, caſtoque pudore:
Quæ docuit verbis, actuque peregit opimè.
Siderea plenus manſit, doctaſque ſophia
Cœlorum, claris quæ ſeruat regna triumphis,
Et regnet ſolijs procerum per ſęcula natus.

Plura de eo Luitprandus, Papirius Maſonius, & Platina *in eius vita*: Baror:us, & Coriolanus *d. anno* 868.

2 b *Pacis*.] Conſonant caput *acceſſit* 5. *de deſponſ. impub. in* 1. *collect.* Carnotenſis *epiſt.* 99. *Ante annos pubertatis, ratione conſeruandæ, vel dilatandę pacis.* Probant Cuiac. *ad hunc tit.* Duarenus *ad tit. ſoluto matrim. ſub tit. de nuptijs, §.* 3. Beſoldus *tom.* 1. *polit. diſcurſu de tribus ſociet. domeſt. c.* 2. *n.* 4. Arniſeus *de iure connub. c.* 2. *ſect.* 2. *nu.* 1. & omnes contractus cauſa pacis aſſequendæ, vel conſeruandæ celebratos, reſcindi non poſſe vllo prætextu, & effectu ſolemnitatis, aut remedij reſtitutorij, docuerunt Bartolus *in l. de fideicommiſſis* 11. *C. de tranſact.* Aymon Craueta *conſ.* 264. *num.* 6. Mantica *de tacitis conuent. tom.* 2. *lib.* 27. *tit.* 3. *num.* 9. Grotius *de iure belli, lib.* 3. *cap.* 23. *numer.* 3. Beſoldus *tom.* 3. *polit. diſſert. de pace, capit.* 5. *numer.* 1. Auctor reſponſi *al manifieſto de Francia, §.* 11. *num.* 56.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Impuberes, ideſt fœmina ante* 12. *annum, vir verò* 3
ante 14. *matrimonio coniungi non debent, niſi pro bono pacis.* Quam concluſionem, ideſt pubertatis ætatem ſtatutam eſſe ad matrimonium contrahendum, probant textus

Concluſio traditur, & probatur.

in cap. continebatur, cap. atteſtationes, cap. ex litteris, hoc titulo. Concilium Foroiulienſe can. 9. Illud præterea per omnia præcauentes, prohibere decreuimus, vt nullus præſumat ante annos pubertatis, ideſt infra ætatem, puerum, vel puellam in matrimonium ſociare, nec in diſſimili ætate, ſed coætaneos, ſibique conſentientes. Concilium Regiaticinum: Idcircò inhibendum decernimus, vt nulli deinceps imperfectæ ætatis puero adulta fœmina iungatur, ſed cùm ad ætatem idoneam adoleſcentes venerint, tunc legitimo poſſint coniugio copulari. Textus in l. 4 ff. de ritu nupt. l. quod pupillæ 30. ff. vt legatorum nomine, l. dotis 68. §. nam reſi. ff. de iure dotium, l. penult. § vlt. ff. quod falsò tutore, l. penult. ff. quando dies legati, l. 2. §. vlt. ff. de priuil. credit. l. ſi vxor 13. §. ſi minor, ff. ad l. Iul. de adult. princip. Inſtit. de nuptiis, l. quæſitum 9. ff. de ſponſal. l. quæſitum 17. §. vltimo, cum l. ſeq. ff. de rebus authorit. iudicis, l. hæc conditio 10. ff. de condit. & demonſtr. l. 6. tit. 3. l. 6 tit. 12. partita 4. Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa idem Barboſa lib. 3. voto 50. Baſilius de matrim. lib. 12. cap. 15. Hurtado rod. tract. diſp. 12 diffic. 12 Cuiac. & Caniſius in præſenti, Alberic. Gentilis de nuptijs lib. 5. c. 2. Germonius lib. 2. animadu. c. 6 Corraſius in l. arrogato 40. §. non tantùm, n. 4. ff. de adopt. Medrano de conſenſu connub. c. 7. Antonius Perez de matrim. diſp. 37. ſect. 12. plures congeſſit à Narbona de ætate anno 14. q. 9. per totam, Arniſeus de iure connub. c. 2. cum ſeq. Borellus tom. 3. deciſ. tit. 1. n. 396.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo:
4 Impugnatur tradita aſſertio Tam apud Conſuitos, quàm apud iuris Interpretes communi calculo receptum eſt, minores 25. annis nullum contractum celebrare poſſe, vt aliquid alienetur, l. 3. C. de in integr. reſtit. vbi docent communiter repetentes. Donel. lib. 12. comment. c. 22. vbi Oſualdus littera Q, Robertus lib. 1. animadu. c. 12. Mercerius lib. 1. commun. opinion. Duarenus ad tit. C. ſi tutor, vel curator; quia conſultò prouida decreuit antiquitas, teſte Caſſiodor. lib. 4 var. c. 35. minores contractus liberos non habere, vt & inſidiantium laquei fruſtrarentur, & lapſis ætas lubrica ſubueniret; obrueretur quippè innocentia, ſi relaxaretur audacia; eſſet cunctis fallendi ſtudium, ſi fraus ſubreptitium lucraretur effectum: ſed matrimonium contractus eſt: igitur à minoribus 25. annis validè, & efficaciter contrahi non poteſt; quod agnouerunt tam Legiſlatores, quàm Philoſophi, qui ideò ad matrimonium contrahendum longè maiorem ætatem pubertate præſcripſerunt. Ariſtoteles lib. 7. polit. c 16. ex opinione Poetarum, qui ætates hominum numero ſeptenario diſtinxerunt, viris ætatis trigeſimumſeptimum annum definit, & hoc eſt, quod Solon quintum ſeptenarium coniugium aptum eſſe decreuit. Philo lib 2. de opif. mundi, probat Alciatus lib. 11. parerg. cap. 11. Plato annum trigeſimum definiuit lib. 5. de Repub quod obſeruatum eſt ab Ægyptijs. Xenophon. in Spart Repub. Stobeus ſerm. 69. Cælius Rhodigin. lib. 26 lection. antiq. cap. 2. Germani pro re turpi habebant ante 20. ætatis annum vxoris notitiam habuiſſe. Tacitus de moribus German. Cęſar de bello Gallico li. 6. & Heſiod. li. 2. ope. die. ita canit:

Iunge tibi vxorem, firmus dum adhuc vigor adſit,
Annos cùm numeras ter denos, pluſue, minuſve,
Aptum eſt coniugium, decimo ſed fœmina quarto
Anno pubeſcit, nubat mox deinde ſequenti.

Quare in nuptias immaturas inuehuntur Horatius lib. 2. od. 5. Terentius act. 2. ſcen. 3 Ideòque lex Iulia, & Papia
5 De ætate ad nuptias ex vtroque iure. ætatem 25. annorum in maſculo, & 20. in fœmina ad liberos ſuſcipiendos præſcripſit illis verbis: Si quis coniugum maſculus vltra 25. annum, fœmina vltra 20. obierunt, ſemiſſem relictorum tantùm capiunto. Vlpianus in fragm. tit. 11. in princip. ibi: Aliquando vir, & vxor inter ſe ſolidum capere poſſunt, veluti ſi vterque, vel alteruter eorum nondum eius ætatis ſit, quæ liberos exigit, ideſt, ſi vir minor annorum ſit, aut vxor annorum 25. ſit, aut vxor annorum 20. Tertull. in apolog. cap 4. Sozomenus lib. 1. cap. 9. ad quod tempus referendi ſunt textus in l. ſi ita quis 51. ff. de legat. 2. l. ſi vir vxori 61. ff. de conditio. & demonſtrat. l. quod conditionis 36. ff. de donat. cauſa mort. l. etiam 141. ff. de verb. ſignif. vbi de legato relicto in tempus liberorum agitur. Illuſtrant Balduinus de l. Papia, pag. 64. Illuſtriſſimus Ramos ad eandem legem, cap. 2. numer. 3. Gothofredus in quatuor fontibus, fol. 295. Igitur non rectè in præſenti docetur, ſecundùm leges, canoneſque puberes poſſe matrimonium contrahere.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, ætatem ad nuptias celebrandas, tam legibus ciuilibus, quàm ſacris canonibus definitam eſſe, l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſ. l. fallit 11. §. 3. ff. quod falsò tut. cap. atteſtationes, hoc titul. & ita expedire, à Chriſto Domino ſibi reuelatum fuiſſe, refert ſancta Brigitta lib. 8. reuel. cap. 2. dum ait, ita ſe fuiſſe Dominum alloquutum: Attende filia, & ſcias, quod in omni coniugio chriſtiano tenetur eſſe ætas, & conſenſus legitimus. Vnde Imperator Iuſtinianus in princip. Inſtitut. de nuptijs, dum nuptias legitimas deſcribit, ait: Secundùm præcepta legum coeunt maſculi quidem puberes, fœminæ viripotentes, ideſt, ſecundùm præcepta legis Iuliæ, & Papiæ, vt exponunt Cuiac. lib. 4. different. Modeſt. in d. l. in ſponſalibus, Oſualdus lib. 3. commtat. Donel. cap. 14. littera D, Meril. lib. 3. obſeru. cap. 16. & lib. 5. cap. 10. pro quibus faciunt Vlpianus in fragmentis, tit. 11. §. lege Iulia ibi: Ex lege Iulia de maritandis ordinibus tutor datur à Prætore vrbis ei mulieri, virginive, quam ex hac ipſa lege nubere oportet ad dotem dandam, dicendam, promittendamve. Nouella 3. Alexij Comneni, vbi ætatis diffinitio in nuptijs veteri iuri tribuitur. Macrobius lib. 7. Saturn. cap. 7. & in ſomno Scipionis cap. 6. dum ait fęminas propter votorum feſtinationem maturiùs biennio, quàm maſculos tutela legibus liberari: qui omnes ad legem Iul. & Papiam reſpexiſſe videntur; ſed ab hac ſententia meritò diſceſſit Præceptor D. Franciſcus Ramos d. cap. 2. num. 2. nam pubertatem, ideſt 12. annos in fœminis, & 14. in viris, præſcriptam eſſe iure ciuili Romanorum ante leges Iuliam, & Papiam, innuunt Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 54. Plutarchus in Numa, ad finem; nec inter capitula legis Iuliæ, & Papiæ, quæ ex ſuis fontibus compoſuit, & expoſuit Iacob. Gothofr. refertur vllum, vbi ætas nuptijs præfiniatur, immò in cap. 5. cuius meminit Vlpianus ſuprà relatus, ſupponitur potiùs quàm nouiter ſtatuitur ætas ad nuptias, his verbis: Ei mulieri, virginive, quam ex hac lege nubere oportet, tutor ad dotem dandam, dicendam, promittendam, ſi legitimum tutorem non habeat, à Prætore vrbano datur. Idem etiam probatur ex d. leg. in ſponſalibus 14. vbi non diceret Conſultus, in ſponſalibus ætatem definitam non eſſe, vt in matrimonijs, ſi certum eſſet matrimonijs ætatem 12. vel 14. annorum præſcribi legibus Iulia, & Papia, quoad præmia earundem legum; quia quoad hunc effectum etiam in ſponſalibus definita ætas eſt, vt infrà probabimus in c. 6. & vſq; ad 25. annos virum, vſque ad 20. fœminam non puniri pœnis ipſarum legum, ſuprà retuli. Vnde Iuſtinianus, Alexius Comnenus, & Macrobius referendi ſunt ad antiquiores leges, quibus pubertatis ætas nuptijs contrahendis præfinita fuit. Qui autē puberes dicātur ex vtroq; iure, exponemus textu ſequēti. Iure ergo ciuili in matrimonijs contrahendis lege Iulia de maritandis ordinibus deſignata certa ætas fuit, l. in ſponſalibus 14 ff. de ſponſal. iunctis l. quæſitum 17. §. vltimo, cum duabus legibus ſequentibus, de rebus auctorit. iudicis poſſid. l. ſi vxor 13. § ſi minor 8 ff. ad l. Iul. de adult. cum alijs, in quibus ſupponitur, minorem duodecim annorum in matrimonium coire non poſſe; ſed fuit deſtinata talis ætas, ne antea fœminæ nuberent, aut viri vxores ducerent, vtq; qui ante decennium ſponſalia cum virgine contraherent, præmijs ſponſis, vel maritis conceſſis non fruerentur, l. ſæpè 17. ff. de ſponſal. notarunt Briſſonius lib. ſingul. de iure connub. Cuiac. in recitat. ad tit. C. de ſponſal. Anaſtaſius Germon. lib. 2. animadu. cap. 6. Liſius ad Tacitum lib. tertio annal. annotat. 45. verſic. Caput de ſponſal. Iacob. Gothofredus in quatuor fontibus, pag. mihi 319. diſtinctiuſque, & plenius ad legem Patri 4. Cod. Theodoſ. de ſponſal. Magnus, & Illuſtriſſimus Præceptor meus D. Franc. Ramos ad leg. Iul. & Pap. 1. part. cap. 1. num. 5. & 6. Non tamen, vt ea ætas ſtatuta eſſet, tanquam ex certo iure ſufficiens ad contrahenda matrimonio, in quibus ſemper deſideratus fuit vigor, ſeu habitus corporis vltra ætatem: quare Iuſtin. in princip. Inſtitut. de nupt. agens de ætate ad eas requiſita, tantum per habitum corporis illam demonſtrat ita: Maſculi quidem puberes, & fœminæ viripotentes. Quia licet ætas duodecim, & quatuordecim annorum communi, & aſſiduo vſu admiſſa ſit; tamen ſi in illa ætate inhabiles reperiātur ad contrahendum, non ſuſtinetur matrimonium inter eos celebratum; quia ea in re ſemper veritas attenta fuit, non iuris præſumptio, aut pręſcriptio. Videndus eſt

Me-

Digitized by Google

Menochius *de arbitrar. centur. 2. caſu 58. per totum.* Hanc ipſam doctrinam rationi naturali conſentaneam ſequuta fuit pudicitia, & ſanctimonia iuris canonici, ſecundùm quod ſufficit prædicta ætas ad contrahendum. Cæterùm ſi inhabilitas arguatur, omnia ſumuntur experimenta, etiam quæ minùs decentia videntur ad explorandam veritatem.

6 De nuptijs ſexagenarijs. Illud tamen ſpeciali capite legis Iuliæ & Papiæ circa ætatem contrahentium nuptias cautum legitur, vt viri ſexagenarij cum muliere nondum quinquagenaria; & contrà mulieres quingenariæ cum viro ſexaginta annis minore nuptias conttahere prohibeantur, his verbis: *Sexagenario maſculo, quinquagenariæ fœminæ nuptias contrahere ius ne eſto; poſt eos tantùm annos pœnis huius legis ſoluuntur.* Cuius capitis meminerunt Vlpianus *in fragm. tit. 16. §. 3.* Iuſtin. *in leg. ſancimus 27. Cod. de nuptijs, l. ſi maior 12. in fine, Cod. de hæredit.* Suetonius *in Claudio, capite vigeſimotertio,* Seneca apud Lactant. *libro 1. de falſa religione, capite decimoſexto,* ibi: *Verum ſexagenarius factus eſt, & illi lex Papia fibulam impoſuit.* Notarunt Iacob. Gothofred. *in notis,* & Prob. *ad caput 2. legis Iuliæ,* Marcellus Donat. *in dilucid. ad Suetonium, ſuprà.* Huius tamen ſanctionis ratio prouenit ex fine ipſarum legum, nempè procreationis liberorum, ad quam inutiles ſunt iſtæ nuptiæ; quia nec vir ſexagenarius ad procreandum idoneus cenſetur, *l. ſi pater 15. §. in adrogationem, ff. de adot.* Cuiacius *lib. 6. obſeru. cap. 20.* nec maior quinquagenaria ad concipiendum, *l. ſi ſterilis 21. in princip.* vbi Cuiacius, *ff. de actionibus empti.* Illuſtrant Briſſonius *de iure connub. pag. 32.* Petrus Gregor. *lib. 9. ſyntagm. cap. 6. n. 3. & 5.* Caldas *de poteſtate elig. c. 4. n. 6.* Sanchez *de matrim. lib. 7. diſp. 33. n. 16.* Menochius *de præſumpt. tit. 6. præſumpt. 33. n. 17* Arniſeus *de iure connub. cap. 2. ſect. 4.* Illuſtriſſimus D. Franciſcus Ramos *ad ll. Iul. & Pap. cap. 2.* vbi *n. 5. & 6* exponit eruditè textus *in l. 1. §. vlt. ff. de concubin. l. liberta 35. ff. de oper. libert.* & de abrogatione huius capitis ex SC. Claudiano agit *num. fin.* & poſt ipſum, ſeu (ni fallor) ex ipſo Præceptore Iacob. Gothofredus *in notis ad ipſas leges, fol. 317.*

7 Traditur decidendi Ratio. Ratio autem propter quam pubertas ab vtroque iure in contrahendis nuptijs exigatur, ex eo prouenit, quia cùm ad matrimonium contrahendum duo deſiderentur, & diſcretio ad conſenſum explicandum, & facultas generandi; ideò quouſque pubertas non adueniat, creditur impuberes ex defectu ætatis inutiles eſſe ad vtrumque, videlicet conſenſum præſtandum, & ad generandum, ac per conſequens ad matrimonium contrahendum, cùm deficiant conſenſus, & facultas generandi, quæ reſpiciunt ſubſtantiam, & effectum matrimonij, argumento legis 1. *ff. de concubinis,* Arniſeus *de iure cannab. cap. 2. ſect. 3.* adueniente autem pubertate dandum fuit citò ius matrimonij, ne venandum foris eſſet, ſeu vnquam reſpicere liceret ad illicita, vt de adoleſcente aiebat Claudianus *lib. 2. Stillic.*

——Vt primos in coniuge diſceret ignes,
Ordirique virum non luxuriante iuuenta.

Ad vitandam etiam, & frenandam concupiſcentiam; ſi enim natura fecit fœminam anno 12. viripotentem, maſculum anno 14. puberem, concedendum erat matrimonium in ea ætate, ne fruſtra daret natura talem aptitudinem in ætate. Quare etiam iure canonico, ſi detur ante pubertatem hæc aptitudo, & malitia ſuppleat ætatem, poteſt matrimonium inter pubertatem contrahi, *cap. puberes, cap. de illis, cap. final. hoc titulo;* quia adueniente ea aptitudine, fruſtra expectatur pubertas, *d. cap. puberes,* Phanutius *de lucro dotis, gloſ. 2. n. 6.* Tiraquel. *in l. 6. connub. n. 37.* debet tamen eſſe coniux diſcretus & habilis ad copulam, quia vt malitia ætatis ſuppletiua dicatur, vtrumque copulatiuè deſideratur, vt reſoluit Sanchez *de matrim. d. diſp. 104. n. 21.* Et quia hæc ætatis præfinitio ad nuptias iuris tantùm poſitiui eſt, infideles, qui ipſis legibus non ligantur, dum iudicio compotes ſint, matrimonium infra pubertatem contrahere valent, vt docent plures relati à Thom. Sanchez *lib. 7. diſp. 4. nu. 3.* Baſil. *eod. tract. lib. 7. cap. 65. n. 2.* & Principem poſſe diſpenſare in ea ætatis præfinitione, apertè docet Leo Imperator *in nouel 119.* apud Harmenop. *lib. 4. promptuarij, tit. 4.* & pro bono pacis, inter impuberes celebrari poſſe coniugium, in præſenti docet Nicolaus; quod tunc verum credo, quando contrahentes proximi ſunt pubertati, ita vt conſenſum præſtare poſſint, & finem matrimonij implere. Quæri tamen ſolet, an hæc diſpenſatio legitimæ ætatis ad Epiſcopum ſpectet? Et verius eſt, quod ſi iuſtiſſima cauſa interueniat, veluti bonum pacis, etiam Epiſcopo facultatem competere, cùm talis facultas Pontifici reſeruata non ſit, atque ita Epiſcopo mandata cenſetur, vt *in cap. quibuſdam, in fine, de pœnis, cap. poſtulaſti 7. de clerico excomm. cap. 2. in fin. de clericis pugnant. cap. quiſquis 43. de elect.* docent Couar. *in cap. alma, 1. parte, §. 7. n. 8.* Sanchez *lib. 8. de matrim. diſp. 5. n. 1.* Salas *de legibus, diſp. 20. ſect. 3. à n. 22.* Suarez *eod. tract. lib. 6. c. 14. nu. 8.* pluribus relatis defendit Narbona *de ætate, anno 14. q. 9. num. penult.* licèt contrarium defendat Barb. *lib. 3. voto vlt.* Si verò impuberes citra Pontificis, aut Epiſcopi licentiam matrimonium de facto contrahant, peccant lethaliter, cùm præſens prohibitio per verba præceptiua lata ſit, vt docent plures citati à Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp. 17. n. 5.* licèt ipſe numero ſequenti malè ab eis diſſentiat, vt ei ſatisfaciens docuit Gutierrez *de matrim. d. cap. 16.* an verò matrimonium ab impuberibus contractum, quia non valet vt coniugium, ſuſtineatur in vim ſponſaliorum, dicemus infrà *in c. fin.*

8 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam minor 25. annis non poteſt alios contractus celebrare, ex eiſque obligari, ſi curatorem habeat, aliàs ritè obligatur. Ratio eſt, quia quando à curatore regitur, licèt habeat dominium rerum ſuarum, non habet adminiſtrationem; & ſi adminiſtrationem habeat, vt contingit in bonis caſtrenſibus, ritè ea alienare poteſt. Vnde cùm in matrimonio contrahendo minor nihil alienet, in quo adminiſtratione non habeat, ideò impuber etiam curatorem habens poteſt efficaciter ex matrimonio obligari; & cùm hodie per legem finalem, *tit. 1. lib. 5. Recopil.* conceſſum ſit minoribus vxores ducentibus, vt poſtquam attigerint 18. annum, poſſint res ſuas, & vxoris ſuæ adminiſtrare, atque de eis ad libitum diſponere, adeò efficaciter obligantur ipſa bona alienando, vt nec beneficio reſtitutionis iuuari poſſint, vt contingit illis qui veniam ætatis impetrarunt, vt contra D. Ioſephum Velam *diſſert. 5.* neruosè defendit D. Ioſephus de Retes *lib. 7. opuſc. cap. 4. §. 3.* Nec ſolùm poteſt minor vxorem habens bona ſua adminiſtrare, verùm & in iudicio comparere abſque curatore, vt contra eundem Velam probant D. Ioſephus de Retes *vbi ſuprà,* Guzman *de verit. iur. verit. 11. per totam.* Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum ex ſententijs Philoſophorum, & diuerſarum gentium legibus; nam illi in ætate præfinienda ad liberos ſuſcipiendos ætatem illam definierunt, in qua frequentiùs id accidit. Romani verò legislatores, quos ſequuti fuerunt Eccleſiæ Patres, cernentes ſecundùm naturam maſculum & fœminam, adueniente pubertate perfici, habileſque reddi ad ſobolem procreandam, ſtatim illis conceſſerunt liberam nubendi facultatem; non quia ſemper in ea ætate liberi ſuſcipiantur, vnde ad adoptionem plenam pubertatem expectarunt, *§. minorem, Inſtit. de adopt.* quia frequentiùs accidit, vt in ea ætate liberi ſuſcipiantur; & quia lex Iul. & Pap. pœnam imponebat orbo, ideò noluit antea maritum ea lege teneri, quàm 25. annum expleſſet, & fœmina annum 20. vt ſuprà retuli. Manet ergo, nuptijs contrahendis, tam legibus ciuilibus, quàm ſacris canonibus, pubertatem præfinitam eſſe, eamque dari in fœminis poſt 12. annum, in viris verò poſt 14. Et quia pubertate perfecta frequentiùs nuptiæ contrahuntur, ideò Iuſtin. *in nouel. 130. collat. 7. §. & ſiquidem,* ait: *Nouimus eos, qui citiùs contrahunt nuptias, non minùs 15. annorum ad hoc procedentes.*

9 Ex ponitur L. hæc conditio ff. de condit. & demonſtr. Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in l. hæc conditio 10. ff. de condit. & demonſtr.* vbi cùm legatum relictum eſſet à patre filiæ cùm nupſiſſet, quæ conditio nuptiarum plerumque legatis adijciebatur, *l. cùm fuerit 15. l. in conditionibus 19. l. in teſtamento 31. l. ſi ancillæ, l. ſi legatum 68. l. Titio 71. §. Titia, l. conditionum 91. l. Titio 100. l. pater 101. ff. de condit. & demonſtr. l. qui ex fratribus 24. ff. de condit. inſtit. l. 1. l. ſi quis hæredem 7. Cod. de inſtit. & ſubſtit. l. legatum 4. C. de condit. inſert.* & filia nondum nubilis ætatis in domum mariti deducta eſſet, docet Vlpianus conditionem non videri adimpletam, quia non poteſt nupta videri, quæ virum pati non poteſt, *l. penult. ff. quando dies legati:* atque ita ad legatum nequit peruenire. Sed *in verſic. An tamen,* dubitat

Vlpia-

Digitized by Google

Vlpianus, an poſtea vtiliter nubendo parere conditioni poſſit, quaſi non nupſerit? Quam quæſtionem vt ſoluat, multùm intereſſe ait, an teſtator ſenſerit de nuptiali iugo tantùm, an de primo nuptiali iugo. Primo caſu cùm ſenſit de coniunctione tantùm, nulla habita mentione primi coniugij, etſi prima vice iniuſtè nubat, conditio nec impleta, nec defecta eſt, ſed in pendenti erit quouſque iuſtè nubat, quia non omnes coniunctiones ſufficiunt, vt impleatur conditio, *d. l. conditio, verſ. ſed enim*. Secundo verò caſu, cùm ſenſit de primo nuptiali iugo, ſi filia non iuſtè nubat, conditio deficit, quia illa verba, *cùm nupſerit*, hunc ſenſum habent, ſi cui primùm nupſerit, iuſtè nubat: vnde fit, eam fuiſſe teſtatoris voluntatem, vt ſi iniuſtè prima vice nupſiſſet, legatum filiæ non deberetur, quaſi conditione delecta, adeò vt ſi alia vice iuſtè nuberet, nihil ageret ſummn iure: tum quia de his ſecundis nuptijs nequaquam teſtator ſenſit: tum etiam, quia conditio ſemel defecta, fruſtra poſtea impletur; nec enim ſolent reſumi conditiones, *l. quidam* 10. *in princip. l. rogo* 21. *verſ. nec roſit, ff. de fideicommiſſ. libert.* Iunctis his, quæ argumento horum iurium vtiliter ad quæſtiones forenſes reſoluunt Gamma *deciſ.* 110 & alij citati ibi à Flores de Mena. Cæterùm Vlpianus *in d. l. hæc conditio*, iure ſummo neglecto benignius eſſe ait, etiam eo caſu, quo teſtator ſenſit de prima coniunctione, per illas nuptias inualidas conditionem nondum impletam eſſe defectam, quæ quidam verba variè exponunt Accurſius *ibi, verbo Benignè*, Baldus *ibi, num.* 1. Caſtrenſis *nu* 5. quibus omiſſis Cuiacius *lib.* 13. *obſeru. cap.* 40 & *lib.* 10. *qq. Papiniani in l. dotis* 68. *ff. de iure dotium*, exiſtimat, mendoſum eſſe locum; & ſic legendum: *Benignè tamen dicendum eſſe, nondum impletam conditionem, non defectam*. Quam emendationem etſi nominatim probauerit Faber *in iuriſprud. tit.* 9. *princip.* 5. *illat.* 11. tamen contendit id non ex benignitate, ſed mera iuris ratione procedere: qua ſolutione omiſſa, & alia Coſtæ *in §. ſi arbitratu, ampliat. vlt. nu* 22. qui licèt expreſsè textum non emendet, in emendationem tamen Cuiacij facilè coincidit, cùm affirmet ſententiam Vlpiani eam fuiſſe, vt per primas nuptias inutilis conditio nondum impleta, nec defecta videatur, dicendum eſt cum Oſualdo *lib.* 8. *comment. cap.* 33. *littera G*, ſic eſſe accipienda verba Vlpiani, quod illa conditio, quæ ſummo iure defecta erat, benigno tamen iure pro nondum impleta habeatur.

10 Sed tunc obſtat textus *in l. dotis* 68. *in princ. ff. de iure dotium*, vbi dotis promiſſio per nuptias inualidas defecta non cenſetur, ſed tunc committitur, cùm primùm iuſtæ nuptiæ intercedunt, contra id quod docetur *in d. l. hæc conditio, verſ. An tamen*. Sed reſpondendum eſt, in ſpecie, quam Papinianus tractat *in d. l. dotis*, an per inutiles nuptias dotis promiſſio defecta videatur, necne? multùm intereſſe, an nuptiæ ab initio inualidæ cum eadem perſona vtiliter redintegrentur, an verò nuptiæ à principio cum vna perſona inutiliter celebratæ, cum altera vtiliter contrahantur. Primo caſu dotis promiſſio per nuptias inutiles defecta non eſt, quia cùm ex poſtfacto, ceſſante impedimento redintegrandæ ſint, perinde eſt ac ſi vnæ tantùm nuptiæ interceſſerint, ratihabitationis virtute. Vnde non immeritò dicitur, quod ex eo tempore, quo nuptiæ vtiliter conſiſtunt, dotis promiſſio deberi incipiat; quippè hæc non purè concipitur, ſed in ſe tacitam conditionem habet, ſi nuptiæ ſequantur, *l. in rebus* 17. *l. ſtipulationem* 21. *ff. de iure dotium*. Et in hac ſpecie explicandus eſt textus *in d. l. dotis, in princip. vſque ad verſ. quod enim*. Secundo verò caſu, cùm à principio nuptiæ inutiliter celebratæ, poſtea cum alio vtiliter contrahuntur, tunc dotis promiſſio cùm de primis nuptijs intelligatur, argumento legis *vobis, §. hoc ſermone, Digeſt. de V. S. l. inter* 26. *§. vltim. ff. de pactis dotal. l. matrimonia* 21. *ff. qui & à quib.* adeò per primas nuptias inualidas defecta cenſetur, vt non duret obligatio eius, etſi aliæ nuptiæ vtiliter intercedant: & in hoc caſu accipiendus eſt Papinianus *in d. verſ. Quod enim*. Ex quibus duo maximè fiunt. Primum eſt, quod Papin. *in d. verſ. Quod enim*, non ſolùm cum Vlpiano *in d. verſ. An tamen*, apertè conuenit, ſed etiam ipſius Vlpiani ſententiam declarat, vt tunc demùm locum habeat, cùm nuptiæ inutiles à principio, cum alio vtiliter contrahuntur, alioquin ſi nuptiæ inualidæ *in d. l. hæc conditio*, poſtea cum eadem perſona vtiles eſſe cœpiſſent, vtique conditio defecta non eſſet, vt ait Papin. *in d. l. dotis, in princip.* Secundum eſt, quod dum Vlpianus *in d. verſ. An tamen*, dicit ex benignitate conditionem, quæ ſummo iure defecta eſt, pro nondum impleta haberi, ne apertè aduerſetur dictæ legi *dotis, verſ. Quod enim*, non abſurdè interpretabimur cum Accurſio *verb. Benigna, in d. l. hæc conditio*, & ibi Bartol. & Tiraquell. *in d. §. hoc ſermone, limit.* 1. *num.* 29. vt Papiniani ſententia vera ſit attento iure ſummo; Vlpiani verò ex benignitate, etſi immeritò rejiciant Socinus ſuprà, *nu* 6. Coſta *d. ampliat. vltim. num.* 24. qui alias aſſerunt. Illud non eſt omittendum, *in dicta leg. dotis*, nondum factis ſponſalibus, dotis promiſſionem fuiſſe interpoſitam, quo caſu naturaliter dotis promiſſio æquè defecta cenſetur, quàm ſi aliæ nuptiæ mediæ interueniant, *leg. ſi ſponſalibus* 38. *in princip. ff. de iure dot.* Diuerſum eſt ſi factis ſponſalibus dotis ſtipulatio fiat; tunc enim, ſi ſponſalibus miſſo repudij libello ſit renuntiatum, adeò ſtipulationis conditio defecta videtur, vt licèt poſtea nuptiæ cum eadem perſona contrahuntur, non ideò conualeſcat ſtipulatio, quæ ſemel euanuit, *l. ſtipulationem* 21. *l. & licèt* 22. *ff. de iure dotium, l.* 4. *§.* 1. *ff. de pactis*, explicat poſt antiquiores Cuiac. *lib.* 10. *qq. Papin. in l. dotis*, iuxta quæ accipienda eſt ſententia textus *in l. quod Seruius* 8. *verſ. Quod enim, iuncto verſ. præcedenti, ff. de condict. cauſ. dat.* cum Bartolo ibi, *num.* 3. & 4. Fabro *in rational. ibidem*; ſententia tamen dictæ legis *Quod Seruius, in princip.* maximè notanda eſt in hac tractatione de nuptijs ex defectu ætatis inualidis, de qua diſſerere non vacat. Videndus eſt Narbona *de ætate, anno* 14. *q.* 9. vbi *num.* 10. explicat textum *in l. falſus* 11. *§. fin. ff. quod falſo tutor.*

Explicatur L. dotis 68. ff. de iure dotium.

Deinde ex ſuprà traditis deducitur adeò inutiles eſſe nuptias inter impuberes celebratas, vt ſi minor 12. annis in domum viri deducta ſit, ex adulterio, quod ante ætatem legitimam commiſit, accuſari non poſſit iure mariti, cùm adhuc eius vxor iuſta eſſe non cœperit, *leg. ſi vxor* 13. *§. ſi minor, ff. de adulterijs*: cuius textus ſententia exponenda eſt cum Cuiacio *lib.* 6. *obſeru. c.* 16. Baſil. *lib.* 12. *de matrim. cap* 6. *nu.* 7. Forcatulo *in Cupidine iuris, c.* 5. *num.* 9. Narbona *anno* 14. *q.* 41. etſi repugnet Faber *lib.* 3. *coniect. c* 6. quod ita demùm accuſari interim non poſſit, ſi modò ſponſalia non præceſſerint; nam ſi ſponſalia celebrata fuerunt, tunc accuſatio iure mariti competit, quod ſatis innuit Conſultus *in d. §. ſi minor*, dum ait. *Quaſi ſponſa poterit accuſari*. Quia licèt accuſatio ex lege Iulia eo caſu non competeret, tamen reſcripto Seueri, & Antonini conceſſa fuit ſponſo accuſatio adulteræ ſponſæ, ne matrimonium qualecumque, nec ſpem matrimonij violare liceret, *d. l. ſi vxor* 13. *§. planè, l. miles* 11. *§. quærebatur, ff. ad leg. Iul. de adult. l. cùm hic ſtatus* 32. *§. ſi quis ſponſam* 12 *ff. de donat. inter, l. ſi propter* 7. *C. de adult.* & ita eo caſu ſponſus agere poteſt aduerſus ſponſam, non tantùm de iniuria ſibi illata, vt voluerunt Couarr. *de matrim.* 1. *p. num.* 9. Germonius *lib.* 2. *animadu. c.* 4. Molina *de iuſt. tract.* 3. *diſp* 93. *num.* 7. Gutierrez *de matrim. c.* 1. *num.* 17. ſed etiam de adulterio, vt rectè expoſuerunt Sarmientus *lib.* 1. *ſelect. cap.* 5. *nu.* 1. Pichardus *in §. item lex, num.* 4. *Inſtit. de public. iudicijs*, adducentes textum *in dicto leg. ſi vxor, §. Diui*. Nec obſtat, adulterium non niſi in nuptam committi, *leg. inter* 6. *in princip. ff. de adult. leg. inter* 101. *ff. de verb. ſign. cap. lex, §. adulterium* 36. *quæſt.* 1. docent pluribus relatis Sanchez *lib.* 1. *de matrim. diſp.* 2. *num.* 2. Molina *d. diſp.* 93. *n.* 6. Nam reſpondetur, quod licèt propriè adulterium in nuptam committatur, ſufficit tamen quod ſpes iuſta thori violetur, vt adulterium committatur, *§. ſi minor*, quæ ſpes vinculum inducit, donec vel alio matrimonio, vel renunciatione diſſoluatur, *l. miles* 1. *§. quærebatur, ff. ad l. Iul. de adult. l.* 2. *§. in ſponſalibus, ff. de diuortijs*: notat Sarmiento *d. c.* 5. *n.* 2. vt ſic iam appareat, propter adulterium tempore ſponſaliorum commiſſum, ſponſam iure mariti accuſari poſſe, vt docent Gloſſa *verbo Sponſam, in capite quemadmodum* 25. *de iureiur.* & alij laudati à Sanchez *ſuprà, n.* 1. Sarmientus, Cuiacius, & Faber *ſuprà*. Nouo tamen reſcripto opus fuit, vt diſpoſitum in vxorem per legem Iuliam, reſcripti interpretatione ad ſponſam protraheretur, vt notauit Briſſonius *lib.* 2. *de adult.*

11 Exponitur L. ſi vxor 13. §. ſi minor, ff. de adult.

Digitized by Google

de adult. alioquin enim lex Iul. locum non habebat in eo, qui cum alterius ſponſa concubuiſſet, vt ait Paulus *in fragm. veterum iuris authorum, n.* 4. cuius loci meminit Coſtanus *de ſponſal. tit. quid ſint ſponſalia, n.* 17. Hoc tamen procedebat iure ciuili antiquo; nam hodie dumtaxat vxor, vel ſponſa de præſenti iure mariti accuſari poteſt, *l.* 1. *tit.* 17. *p.* 7. *l.* 4. *tit.* 20. *lib.* 8. *recopil.* Gomez *in l.* 80. *Tauri, n.* 47. Farin. *in praxi, q.* 141. *n.* 50. Illud tamen non omittam, peccantem cum ſponſa alterius de futuro, teneri exprimere in confeſſione circumſtantiam illam, vt reſoluunt Sarmiento *d. c.* 5. *num.* 3. Molina *de iuſt. d. diſput.* 93. *num.* 8. Rebell. *de oblig. iuſtitiæ,* 1. *p. lib.* 4. *q* 8. *ſect.* 1. *num.* 9. Guttierez *d. c.* 1. *de matrim. num.* 18. etſi minus rectè neget Couarr. *d. c.* 1. *numer.* 18. nec veriùs diſtinguat Sanchez *d. diſputat.* 2. *num.* 6. quem reprehendit *d. lib.* 12. *c.* 6. *num.* 8.

CAPVT III.

Iſidorus.

PVberes à pube ſunt vocati, ideſt à prudentia corporis nuncupati, quia hæc loca primò lanuginem ducunt. Quidam autem ex annis pubertatem exiſtimant, ideſt, eum puberem eſſe qui 14. annos expleuit, quamuis tardiſſimè pubeſcat. Certum autem eſt, eum puberem eſſe, qui ex habitu corporis pubertatem oſtendit, & generare iam poſſit. *b* Puerperæ ſunt, qui annis puerilibus pariunt. Vnde & Horat. Laudantur ſimili prole puerperæ. Et dictæ puerperæ, vel quòd primo partu grauantur, vel quòd primos pueros pariunt.

NOTÆ.

a ISidorus,] Ita etiam legitur *in* 1. *collect. ſub hoc tit. c.*
1 7. & reperitur textus hic *lib.* 11. *etymolog. ipſius Sancti, c.* 2. ex quo litteram textus reſtituo prout reperitur *tom.* 1. *operum ipſius Sancti*, ex editione Ioannis Grial, quam iuſſit Magni Philippi II. ex vetuſtis exemplaribus emendatam, & correctam edidit Sanctus Iſidorus, Doctor Hiſpaniæ, & Hiſpalenſis Præſul. Scripſit varia opera, quæ recenſet Sanctus Braulius Epiſcopus Cæſarauguſt. & de hoc Etymologiarum libro ait: *Etymologiarum Codicem, nimia magnitudine diſtinctum ab eo titulis, non libris, qui rogatus ſum fecit, quamuis imperfectum ipſe reliquerit, ego in viginti libros diuiſi.* Quod opus omni modo Philoſophię conuenïens quiſquis crebra meditatione perlegerit, non ignotus diuinarum, humanarumque rerum ſcientia meritò erit; ibi redundans diuerſarum artium elegantia, ibi quæcunque ferè ſciri debent, reſtricta collegit. De eius ſancti præclaris animi dotibus, litteris, ſanctitate, & miraculis, quibus claruit, plura ex pluribus congeſſit Tamayo à Salazar *tom.* 2. *martyrol. Hiſp. die* 4. *Aprilis*. Eius opera, quæ extant ex vetuſtis exemplaribus emendata, & notis illuſtrata Garſiæ à Loayſa, edidit iuſſu Philippi II. Ioannes Grial.

2 *b Puerperæ.*] Conſonat D. Hieronymus *in c.* 4. *Hieremiæ*, ibi: *Puerpera interpretatur, quæ primos parit fœtus.* Nec eſt cur Cuiacius in præſenti hanc etymologiam falſitatis arguat, quia fœminæ, quæ quacunque ætate pueros pepererunt, puerperæ dicuntur; nam licèt id verum ſit, & probetur *ex l. pueris* 163. *ff. de V. S.* ibi: *Puerperas appellant recentes ex partu*; Terentio *in Andria*.

——Multò rectius eſt,
Quàm illam puerperam nunc duci huc peruiam, ægrotam.

Plauto *in amphit.*

Poſtquam parturire hodie vxor cœpit tua,
Vbi vtero exorti dolores, vt ſolent puerperæ,
Inuocat Deos immortales, vt ſibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto.

Immò omne, quod ad partum pertinet, puerperium dicatur, Gellius *lib.* 12. *noct. c.* 1. Vnde Ouidius *lib.* 10. *Metamorph.* ait:

Amouitque manus, & verba puerpera dixit.

Nempè verba, quæ in puerperio pronunciantur ad iuuandum ipſum partum: tamen eleganter D. Iſidorus iuxta ſententiam D. Hieronymi, & Horatij *lib.* 4. *carminum*, puerperam dixit, quæ primum partum edidit; non tamen negauit Sanctus Doctor, etiam fœminam maiorem partum edentem puerperam appellari poſſe.

COMMENTARIVM.

3 Etymon. pubertatis. PVbertas à pube dicitur; eſt autem pubes, quæ vigoris veſtigium dicitur *in l.* 4. *C. qui teſtam. facere*, & illuſtrat Amaya *in l. vnica, C. de maiuma, n.* 37. lanugo, quę maribus vt plurimum 14. anno, aut 15. fœminis 12. aut tardiùs, circa pudenda oriri ſolet, vt probat Paulus Zacchias *lib.* 1. *qq. medicolegal. q.* 6. eius meminerunt Auſonius *in Roſa*:

Collige virgo roſas, dum flos nouus, & noua pubes.

Horatius *lib.* 2. *carm. od.* 8.

——Pubes tibi creſcit, & omnis.

Hippocrates *lib. de natura puer.* ait: *At ſimul, ac menſibus genituræ via patet, tunc puero, ac virgini extrema cuticula rareſcente, pilus in pube naſcitur.* Vnde iuxta ipſum pubertas id vitæ ſpatium dici poteſt, in quo primùm pube in pudendis, alijſque corporis partibus erumpente, primùm ad generandum homo aptus fit. Idem Hippocrates relatus à Menochio *lib.* 2. *de arbitrarijs, centuria* 2. *caſu* 57. in homine ſeptem ætates à ſeptennio in ſeptẽnium pręſcripſit, & per conſequens ſecundam pupillarem, ſiue puberem, in ſecundo ſeptennio terminauit. Stoici eandem certitudinem ſequuti fuerunt, prout ſe, ſectamque ſuam reipub. & ciuilibus negotijs accomodabant, teſte Plutarco *in lib. de pugnis Stoicorum, c.* 24. Huius opinionis fuiſſe Epicureos illud ſuadet, quod omnia certo in tempore perfici, & conſummari exiſtimabant, vt conſtat ex Lucretio, qui eorum doctrinam nobis repręſentat *de natura rerum lib.* 5. ibi:

Quominus eſt mirum ſi certo tempore luna
Gignitur, & certo deletur tempore rurſus,
Cùm fieri poſſint tam certo tempore multa.

Et paulò ſuperiùs de ætatibus hominum certis dierum periodis aduenientibus, ſic cecinit:

Nec minùs incerto dentes cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubeſcere cutem,
Et pariter mollem malis admittere barbam.

Vbi ea, verba, *incerto*, disiungenda ſunt, non coniungenda, vt legatur *in certo*; vt ibi notauit Dionyſius Lambinus. Itaque ſentiebant Epicurei, non tantùm à lege, ſed etiam à natura ætates hominum certitudinem habuiſſe: per contrarium Plato *lib.* 11. *de legib.* ætati detulit, ſed ex habitu corporis, tam in fœminis, quàm in maribus rem diffiniendam eſſe præſcripſit, locum afferunt Menochius *d. cent.* 2. *caſu* 58. *num.* 3. Reuardus *lib.* 4. *var. c.* 10 Cerda *in Virgilium lib.* 7. *Æneid. non procul à principio.* Alij vtrumq; requirebant, nempè ætatem quatuordecim annorum in viro, duodecim in fœmina; & hoc amplius, vt tales poſſent ex habitu corporis reputari. Ex his forſan primus fuit Euripides, qui in tragœdia Iphigenię inducit Clypten matrem ſic de filia loquentem:

Sed & lex, & ætas idem poſtulant. vt elocetur.

Quem locum imitatus fuit Virgilius *lib.* 7. *Æneidos, circa princ.* loquens de Lauinia Latini Regis filia:

Sola domum, & tantas ſeruabat filia ſedes.
Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Vbi notat Seruius, Poetã ſecundùm ius Romanorũ loquutum fuiſſe, quo ab vtroq; ſimul diſcernebatur, nubilis, & pupillaris ætas, ab habitu ſcilicet, & ab annis; quẽ reprehendere volunt Hieronymus Magius *lib.* 1. *miſc. c.* 2. ſed rectiſſimè defendit Cerda *ibi*. Ex ijs tribus ſẽtẽtijs Conſulti etiã tres ſententias ſequuti fuerũt. Proculeiani ab ętate pubertatẽ diffiniebãt: Sabiniani, ſeu Caſſiani, ab habitu corporis hanc ętatẽ diſcernebant: Priſcus, qui fuit Iauolenus, vt rectè ſuſpicatur Benedictus Pinell. *lib.* 2. *ſelect. c.* 4. *ex n.* 22. quamuis multa à Caſſio deduxit, vt conſtat *ex l.* 2. *§. vlt. ff. de orig. iuris* tamen ſic voluit Sabinianorũ ſententiam temperare, vt ętatẽ non reſpueret, & habitũ ſimul corporis requireret. Proculeianorũ ſententia

tentia obtinuit; ideoque pubertas legalis contingit fœminis poſt 12. annos, viris poſt 14. Et quamuis illam pubertatis diffinitionem ſibi adſcribat Iuſtinianus in l. vlt. C. quando tutor, vel curator, 9. 1. Inſtit quibus modis tutela finitur; fuit tamen multò ante Iuſtiniaoum obſeruata; namque inſignis Theologus, & Iuriſconſultus Tertul. qui tempore Seu. ri Imperat. floruit, in libro de veland. virginibus, ait: Tempus Ethnici obſeruant, vt ex lege naturæ iura ſua ætatibus reddant: nam fœminas quidem à 12. annis, maſculos verò à duobus ampliùs ad negotia mittunt. Idem in lib. de anima, prodidit: & quia ibi rationem à noſtris prætermiſſam affert, cur homines aduentu pubertatis ſapiant, non abs re erit illius verba ſubnectere: Quanquam autem & retro præſtrinxerimus omnia naturalia animæ ipſi ſubſtantiæ ineſſe pertinentia ad ſenſum, & intellectum, & ex ingenito animæ ſenſu, ſed paulatim per ſpatia ætatis procedere, & variè per accidentia euadere, pro artibus, pro inſtitutis, pro locis, pro dominatricibus poteſtatibus; quod tamen faciat ad carnis, animæque propoſitam nunc ſocietatem, pubertatem quoque animalem cum carnali dicimus conuenire, pariterque & illam ſuggeſtu ſenſuum, & iſtam proceſſu membrorum exſurgere à quartodecimo ferè anno: non quia Aſclepiades inde ſapientiam ſupputat, nec quia iura ciuilia ab hinc agendis rebus adtemperat, ſed quòd & hæc de primordia ratio eſt. Si enim Adam, & Eua ex agnitione boni & mali pudenda tegere ſenſerunt, ex quo id ipſum ſentimus, agnitionem boni, & mali profitemur: ab his autem annis, & ſuffuſior, & veſtitior ſexus eſt, & concupiſcentia oculis arbitris vitur, & communicat placitum, & intelligit quæ ſint. Niſi dicamus, Tertullianũ, qui Stoicus fuit, vt comperuerunt Lipſius lib. 1. manuduct. ad Stoic. diſcip. c. 17. Queuedus in defenſ. doctr. Stoic. loquutum fuiſſe iuxta eorum ſectam. Macrobium verò, qui totus fuit in ſequenda & illuſtranda doctrina Hippocratis, illi adhæſiſſe, & ita pupillatem ætatem primùm lege lata præſcripſiſſe, docuit Magnus Præceptor D. Ioſephus Retes in acad. de acquir. hæred. in princip. n. 23. Quocirca Macrobius, qui ante Iuſtinianum vixit, lib. 6. Saturn. teſtatur ſecundùm iura publica 12. annum in fœmina, & 14. in puero pubertatis ętatem diffinire; licèt enim ante, vel poſt eos annos pubertas naturalis contingat nunquam, vt ex Philoſophis & Medicis probaot Zacchias lib. 1. tit. 1. q. 6. plures apud Narbonam de ętate, anno 14. q. 1. Arniſeus de iure connub. cap. 2. ſect. 1. tamen leges ea, quæ frequenter accidunt, reſpiciunt, l. nam ad ea, l. neque leges, ff. de legibus: ideò eam ætatem pro pubertate vtrique ſexui præfinierunt, reiectaque fuit Caſſianorum ſententia, quia iuxta eam inhoneſta inſpectio, ſaltem virorum, neceſſaria erat ad cognoſcendam pubertatem, vt deducitur ex l. 4. ff. de in litem iurand. l. ſi dies 21. ff. quando dies legat. l. fin. C. quando tutor, l. curator, l. 4. C. de teſtam. l. minor 32. ff. de minor. quam è mendis correptam reſtituit Petitus ad ius Atticum lib 2. tit 4. l. vnic. in C. Gregoriano, ſi maior fuerit pubes, d. princip. Inſtit. quibus modis tutel. finit & referunt Quintilianus declam. 279. ibi: Poſtea nudari filium, atque in conſpectu iudicum conſtitui coegiſſet, atque interrogaret, an ille maritus eſſet, qui fieri pater non poſſet, puta nondum habebat mariti dolorem. Plato lib. 11. de legibus, ibi: Conuenientiam ætatis ad nuptias & contrà, iudex nudos omninò mares, pubem vſque inſpiciens, iudicet. Docuerunt, & probarunt hanc corporis inſpectionem apud Romanos in vſu fuiſſe Petr. Herod. ad dictam declam. Quintiliani, Oſuald. lib 3. Donel. c. 14. Duarenus ad tit. qui teſtamenta facere, Coſta in c. ſi pater, verbo Impuberes, de teſtament. Petitus ad ius Atticum, lib. 2. tit. 4 Cuiac. in l. 17. C. de pactis, Menoch. de arbitr. caſu 58. n. 3. Sanchez de matr. lib. 7. diſp. 104. n 32. Cuiac. lib. 2. cap 1. vbi exponit legem Thais 41. §. libertate, de fideicom. libert. P. Faber lib. 3. ſemeſtr. c. 6. Oſuald. 3. Donel. c. 4. litter. E, Faber in iuriſprud. tit. 22. princip. 2 Pinel. lib. 2. ſelect. c 4. n. 17. Pancirola li. 2. variar. c. 95. Forner. lib. 2. rer. quotid. c. 26. Merillus lib. 1. obſeru. c. 22. Amaya lib. 3. obſeru. c. 5. n. 34. & in l. vnic. C. de maium. n. 35. D. Petrus de Velaſco in rixis conſult. fol. 66. Lælius Biſciola lib. 1. horar. ſucceſſiu. c. 20. Narbona d. q. 1. Paulus Zacchias d. q. 6. licèt Reuardus lib. 4. variar. c. 10. exiſtimet Caſſianos æſtimaſſe pubertatem ex habitu corporis, intelligentes per habitum corporis, vniuerſi corporis poſitionem, figuram ac formam; non verò inhoneſtam aliquam corporis inſpectionem: & ante Reuardum non multò aliter Cuiac. ſentit, & cum eo Faber d. tit. 22. princip. 2. Nec diſſentire plenè videtur Salmut. ad Panciro. tit. 43. conſentit Reuard. Theoph. tom. 4. ſect. 2. c. 8. fol. 804. cùm indecora valdè ſit corporum nudatio, vt probat ipſe Theoph. Cur autem fœminæ citiùs pubeſcant, quàm viri, quæri ſolet in l. qua ætate, ff. de teſtam. ⁊ at. & Theophraſtes lib. 1. de cauſis plantarum, eam rationem affert, quoniam natura ſpiſſa & ſicca non facilè augentur; contrà laxa & humida creſcunt celeriter, vt videre eſt in arboribus & plantis; atque ideò fœminas celeriùs augeri, & pubeſcere quàm mares, eo quòd natura humidiores ſolutioreſque ſint. Ariſtot. lib. de generatione, c. 6. ait, Intra parentem longiore quidem tempore fœminæ concipiuntur, quàm mares; at cùm in lucem venerint, celeriùs perficiantur; nam & pubes, & vigor, & ſenectus priùs illis obtingant. Sunt enim fœminæ natura debiliores, frigidioreſque, & ſexum fœmineum, quaſi læſionem naturalem, & detrimentum eſſe putandum eſt. Proindè ob ſuam debilitatem citò ad ætatis florem, ſenectutemque perueniuot, cùm omnia minora, vt in artis, ſic in naturę operibus citiùs ad finem perducantur. Macrobius lib. 7. Saturn. c. 7. ibi: Quod citò admoueantur generationi fœminæ, non nimij caloris, ſed naturæ infirmioris eſt, vt exilia poma celeriùs matureſcunt, robuſta ſeriùs. Idem lib. 1. in ſomno Scip. Bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit, tunc enim moueri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum: ideò tutela pueris quaſi virile iam robur abſoluitur; de qua tamen fœminæ propter votorum feſtinationem maturiùs biennio legibus liberantur. Quæ vltima verba exponenda ſunt, propter feſtinationem voti contrahendi matrimonium; nam licèt tam vir, quàm fœmina adueniente pubertate carnis titillationes ſentire incipiant; tamen vir non ita citò votum nuptiarum habet quàm fœmina, cùm aliter per vagos, etſi illicitos, concubitus vitare ſoleat. Fœmina tamen, quæ propter honeſtatem ab illis amouetur, citius votum nuptiarum habet. Facit ratio Vlpiani in l. mulier, §. propon. ff. ad Trebel. Alias rationes proſequuntur Paulus Zacchias d. quæſt. 6. ex n. 51. Narbona d. quæſt. 1. Hæc de pubertate naturali, & legali. Eſt alia plena pubertas, quæ in adoptionibus, & legatis alimentorum obſeruatur, quam Conſulti anno 18. diffinierunt, l. adrogato, ff. de adopt. §. minorem, Inſtit. eod. tit. Itaque Imperator Hadrianus conſtituit, ſi vſque ad pubertatem alimenta relinquantur, pueris vſque ad 18. & puellis vſque ad 14. ætatis annum præſtanda eſſe, l. Mela, ff. de aliment. legat. Coſta in cap. ſi Paſtor, verbo impuberes, n. 3. Quare autem plena pubertas his annis æſtimetur, triplex ratio afferri poteſt. Prima, quoniam natura frigidiores ante illam ætatem non ſolent pubeſcere, cap. impuberes, hoc tit. ibi: Quamuis tardiſſimè pubeſcat. Vnde Paulus lib. 3. ſentent. Spadones, inquit, eo tempore teſtamentum facere poſſunt, quo plerique pubeſcunt, id eſt anno 18 Secunda ratio deducitur ex Hippocrate ſuprà relato. Tertia ex eo, quod ea ætate multùm valeant mortales corpore, & animo: quemadmodum Mœcenas docet apud Dionem Caſſiũ lib. 52. Cæterùm, inquit, in Equeſtrem ſtatum allegendi octodecim annos ætatis habere debeat, hac enim potiſſimùm ętate firma corporum, & animorum habilitas conſpicitur.

His animaduerſis, vt ad præſentem textum accedamus, & rationem quare Raymundus eum ſub hoc titulo compilauit, agnoſcamus. ſciendum eſt, in eo S. Iſidorum pubertatis etymologiam docere, & ſimul ſententiam Proculeianorum & Caſſianorum referre; & hanc poſteriorem Caſſij approbare, vtpotè magis propriam & congruentem etymologiæ pubertatis, quam aſſignauerat, & adſtruere intendebat; non quia approbaſſet inhoneſtam inſpectionem, vt vulgò creditur, & docuit Antonius Hothomanus in dialog. de barba; ſed tantùm quia pubertatem eximius Doctor æſtimauerat ex habitu corporis, vt quando ex vniuerſa corporis poſitione conſtat generandi poteſtatem adeſſe, tunc pubertatem contigiſſe dicamus, vt etiam docuit Gregorius VII. in cap. 3. hoc titulo, in prima collect. ibi: Manifeſtum eſt eum puberem eſſe, qui geſticulatione ſui corporis talis eſt, vt etiam procreari poſſit, licèt ad metas legibus definitas non peruenerit. Et licèt ſacri Canooes pubertatem legalem in matrimonijs contrahendis agnouerint, cap. continebatur, cap. atteſtationes, cum ſequenti, hoc titulo; tamen quia aliquando malitia ſupplet ætatem, & vigorem naturæ præcocem reddit; ideò eo caſu, cùm adſint diſcretio ad conſenſum præſtandum, & ſimul facultas coeundi, po- 4 Exponitur præſens textus.

teſt

Digitized by Google

teſt cōtrahi matrimoniū,quia pubertas naturalis adeſt, licèt legalis non aduenerit, *c. illis, c.vlt. hoc tit.c.fin.de eo qui cognouit, leg.6.tit.1.p.6.* docet Sanc.*lib.7.de matr.diſp.* 104 *n.*20 Baſil.*lib* 7.*de matr.c.*65.*n.*1. Theophil, *ſuprà*, qui rectè refellunt Gloſsā in pręsēti, *in d.c.de illis*, dū docent, sēper ętatē ad matrimoniū ęſtimari ex habitu corporis.

C A P V T IV.

Alex. III. a *Herfordienſi. Epiſcopo.*

LItteras tuæ fraternitatis recepimus, ex quarum tenore perpendimus, quod quidam Parochianus tuus A. nomine, cùm eſſet perfectæ ætatis, quandam puellam in [b] cunabulis deſponſauit: procedente verò tempore idem A. matrem puellæ cognouit, & eam in vxorem accepit. Vnde quia dubitas, an huiuſmodi matrimonium ſtare debeat, à nobis exinde conſilium poſtulaſti: ſuper quo fraternitati tuæ taliter duximus reſpondendum, quod ſi præfatus vir matrem præfatæ puellæ, antequam puella ipſa ſeptimum annum compleuiſſet, in vxorem accepit, matrimonium ipſum non diſſoluas, ſed eundem virum præfatam mulierem, ſicut vxorem, liberè tenere permittas, cùm huiuſmodi deſponſationes nullæ ſint quæ in cunabulis fiunt. Verùm ſi poſtquam præfata puella ſeptimum annum compleuit, prædictus vir matrem in vxorem accepit, cum ſponſalia ex tunc placere conſueuerint, inter eos ſententiam [c] diuortij non differas promulgare, nec ipſum, ſeu filiam, ſeu matrem vxorem habere permittas.

1 N O T Æ.

a HErfordienſi.] Ita etiam legitur *in* 1. *collect. ſub hoc tit.c.*5. & poſt Concil. Lateran. *p.*2.*c.*2. De hac Diœceſi egi *in c.*2. *de temp. ordin.*

2 b *Cunabulis.*] Cunabula enim ſunt infantiæ panni, quos ſolos mortui ſecum reſerunt, quaſi retroacti ad diem natalem, & ieuntem ætatem, vt ex D.Hieronymo & Arnobio probat Cuiac. *in præſenti.*

c *Diuortij.*] Propter impedimentū publicę honeſtatis nullum fuerat coniugiū, vt probaui *in c.*3. *de ſponſalibus.* 3

C A P V T V.

Idem a *Eborac. Archiepiſcopo.*

ACceſſit ad præſentiam noſtram nobilis vir Vv. filius G. cum litteris tuis, ex quarum tenore perpendimus, quod cùm filiam cuiuſdam nobilis viri, dum eſſet minoris ætatis, deſponſaſſet, poſtmodùm ipſa aſſenſum in hac parte non præbente, antequam ad nubiles annos perueniſſet, celebratum eſt inter eos diuortium: procedente verò tempore, defuncto patre puellæ, matrem eius Vv. ſibi matrimonio copulauit; quod quidem factum cùm ſuſtinere nolles, eum ſollicitè monuiſti, vt ipſam dimitteret: & quia monitis tuis in hac parte noluit acquieſcere, ipſum excommunicationis vinculo innodaſti; tamen accepta ab eo cautione, quod noſtram adiret præſentiam, & ſuper hoc ſtatutum noſtrum firmiter obſeruaret, eundem mandato noſtro abſolutum denuntiaſti, & eum litteris tuis ad præſentiam noſtram miſiſti. Verùm præfatus Vv. in noſtra præſentia conſtitutus, ſua nobis aſſertione propoſuit, quod puellam ipſam dum eſſet infra ſeptimum annum deſponſauit, ſed poſteà antequam ad nubiles annos perueniſſet, noluit aliquatenus conſentire, vt præfatum Vv. in virum acciperet, & ita eum patre ſuo; in cuius poteſtate remanſerat, & cum præfato Vv. ad præſentiam tuam acceſſit; & cùm ab ore puellæ audiſſes, & per eam cognoſceres, & per patrem eius, quod memoratum Vv. in virum nolebat, ſtatim illum in plena Synodo ab huiuſmodi deſponſatione publicè abſolutum denuntiaſti. Elapſis verò pluribus annis poſt mortuo patre puellæ, chariſſimus in Chriſto filius noſter [b] H. Anglorum Rex matrem ſupradictæ memorato Vv. tradidit in vxorem, quam idem Vv. vt diſcordia orta inter conſanguineos ſuos, & conſanguineos mulieris ſopiretur, accepit, & ſolemniter deſponſauit, & etiam ſine contradictione Eccleſiæ duxit, & ex ea liberos procreauit, & puella fuit alteri viro copulata. Vnde licèt contineatur in litteris tuis, quod ipſa puella erat ætatis minoris quando huiuſmodi deſponſatio facta fuit; tamen refert, vtrum eſſet minoris ætatis proximæ ætati aptæ matrimonio, aut infra ſeptem annos. Ideòque f.t.p.A.ſ.m.quat. rei veritate inquiſita diligenter, & cognita, ſi tibi conſtiterit, quod præfata non eſſet ſeptennis quando præmemorato Vv. deſponſata fuit, & poſteà in eum non conſenſerit; & quod idem Vv. ab huiuſmodi deſponſatione per te fuerit [c] abſolutus, matrimonium inter eundem Vv. & matrem puellæ celebratum præcipias inuiolabiliter obſeruari, & eorundem proles denunties eſſe legitimas, quia ſicut diſcretio tua non ignorat, deſponſationes, & matrimonia ante ſeptimum annum fieri non poſſunt, præſertim ſi conſenſus poſteà non interuenit. Sanè ſi præfata puella ante deſponſationem ſeptimum annum compleuerit, licèt prædictus vir à diſponſatione illius puellæ ipſo iure fuerit abſolutus, cùm ea in eum conſentire nolebat; inhoneſtum tamen videtur, vt matrem eius habeat, cuius filia ſibi fuerat deſponſata. Verùm ſi tibi viſum fuerit, vt cum matre puellæ remaneat, ne diſcordia inter vtriuſque conſanguineos olim exorta, nunc autem ſopita, denuò ſuſcitetur, id diſſimulare poteris, & æquanimiter tolerare. Filij autem, quos de ipſa ſuſcepit, ſi eam tolerante Eccleſia in vxorem duxit, à ſucceſſione paternæ, vel maternæ hæreditatis prohiberi non poſſunt.

N O T Æ,

a EBoracenſi.] Ita etiam legitur *in* 1. *collect. ſub hoc tit.c.*6. & poſt Concil. Lateran. *p.*6.*cap.*7. de Eboracenſi Angliæ Metropoli nònnulla adduxi *in c.*4. *de reſcriptis.*

b *H.*] Henricus videlicet ſecundus Rex Angliæ, de quo plura Richardus Smiteus *in floribus Anglicanæ*, & nos adduximus *in c. non eſt, de ſponſalibus.* De authoritate Principis ſęcularis in nuptijs vaſſallorum agemus *in cap.*3. *qui clerici vel vou.* 4

c *Fuerit abſolutus.*] Ideſt abſolutus declaratus, vt

antea

Digitized by Google

antea Pontifex dixerat: & *in cap. 2. de inreinr.* Gloſſa non malè, *abſoluimus*, interpretatur, *abſolutum declaramus*: & *in l. ſicut, verſ. ſed ſi quæritur, ff. ſi ſeruitus vindic.* per ſententiam iudicis ſeruitus non conſtituitur, ſed quæ iam eſt conſtituta, declaratur: notarunt Cuiac. *hic*, Baio Arroyo *in cap. Quintauallis, n. 74. de iureiur.*

COMMENTARIVM.

1 Concluſio traditur & probatur. IN his duabus Alexandri Decretalibus vna, eademque proponitur ſpecies, & ſimul vna refert deciſio; quare ex vtroque textu ſequens adducitur aſſertio: *Sponſalia inter infantes contracta, vel à maiori cum infante, pro infectis habentur, adeo vt nec publicæ boneſtatis impedimentum producant.* Probant eam textus *in cap. vnico, 30. q. 2. cap. continebatur 6. cap. de illis, cap. à nobis 8. cap. ad diſſoluendum, hoc tit. cap. 1. eod. tit. in 6. c. 1. de ſponſal. eodem libro, l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſ.* Nouel Leonis 190. Nouel. Xiphilini apud Harmenopulum *lib. 4. promptuarij, tit. 6. §. 29.* Carnotenſ. *epiſtola 99. & 245. l. fin. tit. 1. partit. 4.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, Cuiac. *hic*, P. Greg. *lib. 9. ſyntagm. cap. 7. & lib. 3. partit. tit. 21. c. 4.* Sanchez *lib. 1. de matr. diſp. 16.* Gutierrez *eod. tract. cap. 2.* Baſilius *eod. tract. lib. 1. c. 65. n. 1.* Fachineus *lib. 3. contron. cap. 26.* Germonius *lib. 2. animadu. cap. 2.* Oſualdus *lib. 7. comment. Donelli, c. 9. lit. S*, Coſtanus *de ſponſal. fol. 19.* Cuiac. *lib. 4. different.* Modeſt. *in d. l. in ſponſalibus.* Alberic. Gentil. *lib. 5. de nuptiis, cap. 1.* Ægidius Boſſius *tom. 1. aper. moral. tit. 2. §. 13.* Cuiac. *ad titulum C. de ſponſ.* Narbona *ann. 7. quæſt. 19. & 20.* Briſſonius *de ritu nupt. fol. 153.* Medrano *de conſenſu connub. c. 7. n. 2.* Franciſcus *de iure connub. cap. 2. ſect. 2.* Hurtado *de matrim. diſp. 1. difficult. 4.* Diana *p. 1. tract. 4. reſol. 224.*

2 Impugnatur tradita aſſertio. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Pupilli contrahere non poſſunt, nec negotium aliquod ſine tutoris authoritate gerere, *l. pupillus, ff. de obl. & act. l. in negotijs, l. pupillum, ff. de reg. iur.* ergo neque ex ſponſalibus, etſi infantia maiores ſint, obligari poterunt. Accedit, nam ſi ætas ſeptem annorum ad ſponſalia contrahenda deſideratur, quia in ea liber conſenſus adeſt, etiam in infante conſenſus datur, ſiquidem poſſeſſio, quæ ſine conſenſu non acquiritur, Decius *in l. 53. ff. de reg. iur.* à ſeptennio minore acquiritur, *l. 3. C. de adquir. poſſeſſ.* & illum intellectum habere, docet Seneca *lib. 7. controuerſ.* ibi: *Nihil puero teſte latius, vtique quinquenni; nam ad eos peruenit annos, vt intelligat, & nondum ad eos, quibus fingat.* Ergo ſi ætas ſeptem annorum præſcripta eſt ad ſponſalia ob conſenſum in ea intercedentem, etiam ante ipſam ætatem ex eadem ratione poſſunt ea celebrari.

3 In ſponſalibus ætas an ſit diffinita. Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, Modeſtinum *in d. l. in ſponſalibus 14 ff. de ſponſ.* eam inter nuptias, & ſponſalia nobilem agnouiſſe differentiam, quod in ſponſalibus non ſit definita ætas, vt in matrimonio: vnde Paulus *lib. 2. ſentent. tit. 19.* ait: *Sponſalia, tam inter puberes, quàm inter impuberes contrahi poſſe.* Subijci tamen Modeſtinus: *Quapropter à primordio ætatis ſponſalia contrahi poſſunt, ſi modò id fieri vtraque pars intelligat, ideſt ſi non ſint minores, quàm ſeptem annis.* Quæ poſteriora verba apertè pugnant cum prioribus, in quibus diffinitam non eſſe ætatem ſponſalibus, Modeſtinus affirmauit. Ideòque ſuſpecta ſibi videri illa verba, & Triboniano adſcribenda, putat Faber *in Papin. tit. 22. princip. 6. illat. 8.* cuius audaciam reprehendit Oſualdus *lib. 7. comment. cap. 9.* Quare pro ipſius textus ſolutione ſunt, qui exiſtimant, Modeſtinum non pugnantia verba protuliſſe, ſed tantùm aſſeruiſſe, quod etſi in ſponſalibus certa ætas præfinita non ſit, quia infans neſcit quid loquatur, immò & euenire poſſit vt fari nequeat; ideò cùm ſtipulari non poſſit, per conſequens nec ſponſalia contrahere, propter verba ſtipulationis in ſponſalibus adhiberi ſolita, *l. 2. ff. de ſponſ.* ideòque requiri ætatem ſeptem annorum. Sed hæc ſolutio ex eo diſplicet, quod ſupponit, ad valorem ſponſaliorum ſtipulationem ſemper adhibendam; quod etſi priſco iure Romanorum receptum eſſet, poſteà tamen nouo iure inſtitutum fuit, vt ſine ſtipulatione celebrari valeret, & ideò ad ea conſtituenda nudum conſenſum ſufficere, docetur *in l. 4. l. ſponſalia 11. ff. de ſponſ.* notant Duarenus *in rubric. ff. ſoluto matrim. tit. de ſponſal.* Briſſonius *de ritu nupt. in princ.* Quare, ea ſolutione omiſſa, & alia Germonij *lib. 2. animadu. cap. 6.* dicendum eſt cum Cuiac. *ad tit. C. de ſponſ.* Modeſtinum *in d. l. in ſponſal. verſ. quapropter*, non definire certam quæſtionem, nec cum ſua priore ſententia pugnare; ſed tantùm exigere, vt ſponſi intelligant quid agant, quod cùm frequentiùs non contingat ante completum ſeptimum annum, ideò à contrario ſenſu innuit minores ſeptennio, id eſt infantes, *l. 1. §. ſufficit, ff. de adminiſtr. tut. l. ſi infans 18. C. de iure delib.* inutiliter ſponſalia contrahere. Nec inde rectè inferes, ætatem ſeptem annorum legibus præfinitam eſſe ſponſalibus; definit enim Modeſtinus, non perpetuò, ſed ex eo, quod frequentiùs accidit, iuxta regulam legis, *nam ad ea ff. de legibus.* Nam euenire poteſt, & quidem ſæpè ſæpiùs, vt ſeptennio maior adhuc pleno iudicio careat, quo caſu ſponſalia ab eo contracta non valent; & tamen in nuptijs ſemper ætas à iure præſcripta ſufficit, quia poſt eam quilibet iudicij compos eſſe præſumitur. Eamque differentiam inter ſponſalia & nuptias doceri *in d. l. in ſponſalibus 14.* notarunt poſt Accurſium *ibi*, Sanchez *de matrim. lib. 1. diſp. 16. num. 3.* Gutierrez *eod. tract. cap. 2. num. 3.*

Exinde infertur, malitiam quoad ſponſalia ætatem ſupplere; & ſi contrahentes perfecti ingenij & iudicij non ſint, ita vt intelligant quid agant, poſſe ſponſalia contrahere, argumento legis *3. C. ſi minor ſe maior.* docent Gloſſa *verbo Dubia*, & Cuiac. *in cap. 3. de ſponſ.* Couarr. *1. p. de matr. cap. 2. n. 1.* Sanchez *d. diſp. 16. n. 9.* Gutierrez *d. cap. 2. n. 10.* Baſil. *eod. tract. lib. 12. cap. 5.* licèt contrarium teneant Hurtado *de matrimon. diſp. 1. difficult. 4.* Narbona *de ætate, anno 7. quæſt. 1.* Nec illis fauet Modeſtinus *in d. l. in ſponſalibus*, ibi: *Ideſt, ſi non ſint minores;* quibus verbis ſignificari videtur, ante illam ętatem contrahentes non poſſe nec ſcire, nec intelligere: igitur nec ſponſalia contrahere. Quo fundamento moti à ſuperiori ſententia etiam diſceſſerunt Germonius *lib. 2. animadu. cap. 6* Fachineus *lib. 3. controuerſ. cap. 26* Nam reſpondetur, verba illa referenda eſſe ad ea, quæ frequentiùs accidunt: ſæpè ſæpiùs enim infantes ante illam ętatem perfectum iudicium, & rationis vſum non habent, *l. Fulcinius 7. §. planè, ff. ex quibus cauſis in poſſeſſ.* Cæterùm ſi prudentia ſuppleat ætatem, defectus legitimæ ætatis non officit ſponſalibus contrahendis. His etiam conſequens eſt, ad contrahenda ſponſalia ſatis non eſſe infantes proximos eſſe ſeptennio, ſed ſi malitia ætatem non ſuppleat, totum tempus ſeptennij completum deſiderari, vt ſponſalia conſiſtant, docent Sanchez *d. diſp. 16. n. 4.* Cuiac. *lib. 6. obſeru. c. 16.* Coninch *de ſacrament. diſp. 21. dub. 5. n. 51.* Baſilius *d. cap. 5 n 3.* Hurtado *dict. diſp. 1. difficult. 4.* quamuis contrarium teneat cum Rebello & Diana Narbona *de ætate, d. q. 1. n. 6.* Quæ ſententia probatur, tum ex eo, quod voluntas, quæ in naturali conſenſu conſiſtit, non ſolet dari niſi in eo, qui ſeptennium compleuit, *l. ſi infans 18. Cod. de iur. delib.* tum etiam, nam cùm præſens textus *in cap. acceſſit*, apertè probet ſeptennij tempus debere eſſe completum, quod & docetur *in cap. litteras, hoc tit.* meritò hoc caſu aſſerimus, ſatis non eſſe annum eſſe inceptum; nam quoties verba legis ad annos conſummatos referuntur, veluti ſi ita dicatur, *Cùm tot annorum fuerit*, vel *Cùm compleuerit*, vel *exceſſerit*; tunc tempus completum eſſe oportet, nec ſufficit inceptum, *cap. ſubdiaconum. 77. diſtinct. cap. cùm in cunctis, in princip. de elect. l. ſi ita 41. verſ. Inter, ff. de manumiſ. teſtam. l. 2. in princip. ff. de excuſat. tutor. l. Seius 46. ff. ad Trebel. l. non 47. ff. de condit. & demonſtr. l. ſi cui 49. ff. de legat. 1. l. ex his, C. quando dies legati*: niſi ex æquitate, vel fauore rei, de qua agitur, ſimilia verba improprientur, vt *in l. qui filium 47. §. 2. ff. ad Trebel.* vbi verbum, *peruenerit*, pro exceſſerit, accipiendum eſſe, docet Connanus *lib. 3. comment. c. 12. n. 7* quamuis Merill. *lib. 2. obſeru. cap. 21.* exiſtimet conſtitutionem, de qua *in d. l. non 47.* contrariam eſſe reſcripto, de quo *in d. l. qui filium, §. 2.* Cæterùm ſi verba legis ad ingreſſum, vel ſolam exiſtentiam anni dirigantur, veluti ſi ita dicatur, *Cùm fuerit in tali anno*; vel, *Attigerit tot annos*, aut ſimilia, ſiue lex prohibeat, ne quid ante certum tempus fiat, tunc ſatis eſt annum eſſe inceptum, & in hoc ſenſu accipiendi ſunt textus *in Clement. Generali, de ætate & qualit. c. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect. cap. presbyter, 78. diſtinct.* Trident. *ſeſſ. 23. de reform. c. 12. l. ad Remp. 8. ff. de muner.* iunctis traditis à Connano *d. c. 12.* Roberto *lib. 5. recept. ſentent. cap. 2. & 3.*

4 Malitia quoad ea ſupplet ætatem. (margin note beside "Exinde infertur")

Nec

Digitized by Google

Nec huic doctrinæ obſtat text. *in l. vltima tit. 1. p. 4.* vbi ad ſponſalia contrahenda præfinitur ætas ſeptem anno-
5 Exponitur l. vlt. tit. 1. partita. 4. rum, aut paulò minus, ibi: *Fueſſen de edad de ſiete años, ò poco menos;* quibus verbis apertè ſignificatur, ſufficere proximos eſſe ſepteunio, licèt totum tempus completum non ſit, quemadmodum in ætate neceſſaria ad manumiſſionem procedit, *l. 1. ff. de manumiſſ.* iuncto Fabro *in iuriſprud. tit. 4. princ. 3. illat. 7.* & in tempore ad vſucapionem neceſſario, *l. in vſucapionibus 6. ff. de vſucap. l. penult. ff. de diuerſ. & temp.* & in ætate ad teſtamentum faciendum, *l. qua ætate 5. ff. de teſtam.* docet Coſta *in c. ſi pater, verbo Defunctis, n. 1. & 2. de teſtam.* vbi exponit textus *in l. ſi frater, C. qui teſtamenta, §. maſculo, Inſtit. de pup.* quibus etiam mox adductis fundamentis, & rationibus, ad ſponſalia contrahenda ſufficere infantes proximos eſſe ſepteunio, docuerunt innumeri, quos refert, & ſequitur Guttierez *de matrim. d. cap. 2. numer. 7. & 8.* Sed adhuc non eſt diſcedendum à ſuperiori ſententia; nam etſi annus non naturaliter ad momentum, ideſt ad horas, ſed ciuiliter ad dies numeretur, *l. anniculus, 137. ff. de V. S.* ita vt ſufficiat ſupremum anni diem attingere, vt *in d. l. 6.* attamen cùm ex forma loquendi colligitur, ętatem completam eſſe oportere, tunc nec ſufficit vltimum diem eſſe cœptum, ſed deſideratur, vt ſit completus, *l. 3. §. minorem, ff. de minoribus, l. 3. ff. de iure immunit.* Vnde ætas ad emittendam profeſſionem Concilio Trident. præſcripta *ſeſſ. 25. de reg. c. 15.* de momento ad momentum computatur. Nec fauet contrariæ ſententiæ dicta lex partitæ; nam reſpondetur, illa verba, *ò poco menos*, accipienda eſſe de infante adeò prudente, vt malitia ſuppleat ætatem, niſi fortè, quod magis probo, Alfonſus in eadem lege approbauerit contrariam ſententiam, quam amplexi fuerunt tot DD. tam Theologi, quàm Iuriſtæ.

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit;
6 Traditur Ratio decidendi. nam tam ad ſponſalia, quàm ad nuptias conſenſus in contrahentibus deſideratur, *l. 4. l. penult. ff. de ſponſ. leg. nuptias. ff. de reg. iur. c. cum locum, c. tuæ 25. de ſponſ.* vbi probaui: quare ob ſponſalibus celebrandis arcentur perſonæ, quarum conſenſus nullus eſt, *c. dilectus 14. de ſponſ, c. nec furioſus 32. q. 7.* Cened. *ad Decretal. collect. 148.* in quorum numero ſunt infantes, qui quod agunt, ignorant, *d. l. in ſponſalibus 14.* ſunt expertes iudicij, & vſus rationis, *l. quamuis 32. §. infans, ff. de acquir. poſſ. l. ſi quis 26. C. de donat.* & ideò à furioſis parum diſtant, *l. Fulcinius 7. §. planè, ff. ex quibus cauſis in poſſ. §. pupillus, Inſtit. de inutil.* quare nullam rem agere dicuntur, ſeu negotium gerere, *l. in negotijs, ff. de reg. iur.* veluti ſtipulari, *l. 1. in princip. l. ſi mulier 70. ff. de verb. oblig. l. 2. ff. rem pupilli*, & ſi ſtipulentur, vel promittant, nihil agunt, *l. 1. §. furioſus, ff. de oblig. & act.* nec delicta admiſiſſe creduntur, veluti homicidium, *l. infans 12. ff. de ſicarijs. l. 5. §. ſed ſi, ff. ad l. Aquil.* nec furtum, *l. impuberem 23. ff. de furtis, l. 2. & 3. ff. de condict. furtiu.* nec ingratitudinem admittere, *leg. ſi quis 33. in fin. C. de inofficioſ.* immò nec bonorum poſſeſſionem petere, *l. 7. §. impubes, ff. de bonor. poſſ.* dicemus *in c. 1. de delict. puer.* ideòque ſponſalia contrahere nequeunt: poſt completos autem ſeptem annos ea celebrare valent; nam cum leges ad ea, quæ frequentiùs, non quæ rarò accidunt, adaptentur, *l. nam ad ea, ff. de legibus;* & infantes poſt ſeptennium plenum conſenſum præſtent, ideò poſt eam autem ætatem celebrata nulla ſunt ex defectu conſenſus, adeò vt nec publicæ honeſtatis impedimentum producant, ex præſenti capite *litteras, c. 1. hoc tit. in 6. c. 1. de ſponſ. eod. lib.* niſi poſt legitimam ætatem rata habeantur, *c. duo 12. hoc tit. d. c. 1. hoc tit. lib. 6.* quia virtute ratihabitionis ſuſtinentur, & conualeſcunt, vt etiam procedit in matrimonio nulliter celebrato, quod ceſſante impedimento conualeſcit, *l. Proculus 67. ff. de ritu nupt.*

7 Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, in qua dicebamus, pupillum quidquam ſine tutoris auctoritate gerere non poſſe; id enim vſquequaque verum non eſt, quare qui ſeptimum annum exceſſerunt, cùm intelle-
ctum habeant, ſibi naturaliter, & ciuiliter obligāt alios, Diſſoluitur dubitandi ratio. *§. pupillus, Inſtitut. de inutilibus ſtip. l. Iulianus, §. penultim. ff. de actionibus empti*, & ipſi alijs naturaliter interdum obligantur, *l. 1. ff. de nouat.* amplius, & ciuiliter; cùm obligatio naſcatur, vel ex re, vel ex delicto, *l. furioſus, ff. de obligat. & act. cap. 1. de delictis puerorum:* proinde cum diſſentire, & conſentire poſſint, meritò eis ſponſalia contrahere permittitur, *l. potuit, iuncta l. ſi infanti, C. de iure delib.* præcipuè cùm poſt perfectam ætatem recti iudicij capaces detrectare matrimonium poſſint, & ſponſalia ab eis celebrata ex vtroque iure ſuſtineantur. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam verum eſt, infantem poſſe acquirere poſſeſſionem, quia ad eam acquirendam affectus tantùm deſideratur, non conſenſus; maiorem autem intellectum deſideramus in ſponſalibus, propter negotij grauitatem; & quia de futuris conſtituere, quod fit in ſponſalibus, futurarum nuptiarum repromiſſionibus, res eſt maioris conſilij. Nec etiam obſtat Senecæ authoritas; nam apud eum pro *quinquennis*, legendum eſſe *quindenijs*, iam probauit Gentilis *de nup. lib. 5. c. 1.*

Suprà tradis obſtat textus *in l. ſæpè 17. ff. de ſponſ.* vbi 8
docetur, ſæpè euenire, vt iuſtæ, ac neceſſariæ cauſę trahant, ſiue producant ſponſalia, non ſolùm anno, vel biennio, ſed etiam triennio: ex quo textu expreſsè deducitur, Expeditur tex. in l. ſæpè 27. ff. de ſpōſ. ſponſalia debere celebrari in ea ætate, vt ſaltem intra biennium matrimonium celebrari poſſit: ergo ætas ſeptem annorum non eſt ſufficiens ad ſponſalia celebranda. Pro cuius textus expoſitione ſciendum eſt, lege Iul. & Pap. ab Auguſto lata maritis pręmia conſtituta fuiſſe, vt ita ad matrimonia frequentanda prouocarentur; qua de cauſa, cùm nonnulli puellas immaturas deſponderent, ex quibus liberos ſuſcipere non poterant, eueniebat, vt interim præmijs maritorum fruerentur: cui fraudi, vt Auguſtus viam præcluderet, tempus habendi ſponſas coarctauit, vt author eſt Suetonius *in Auguſto, c. 34.* quod tempus fuiſſe decem annorum, ſcribit Dion. *lib. 54.* ex quo, & Zonara *tom. 2.* ita reſtituit caput 3. ipſius legis Iuliæ Iacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, pag. 174.* ibi: *Quicunque ſponſam habebit vltra biennium, ſponſam eam ne habeto; qui vltra biennium habuerit, maritorum præmijs ne fruitor, decennij minorem ſponſam ne habeto. Fęminis item à morte viri, biennij; à repudio, anni & ſex menſium vacatio eſto.* Quo pertinent text. *in l. 13. ff. de prob. l. 4. C. Theodoſ. de ſponſ.* vnde interpolata eſt lex 2. Codicis Iuſtin. *eod. tit.* vt ſic intra biennium legitimę nuptię contrahi poſſent, ac proinde minores natu decem annorum fruſtra ſponſæ haberentur, quoad pręmia legis Iul. & Pap. notarunt Hothomanus *de ſponſal. c. 2.* Germonius *lib. 2. animadu. c. 6.* & ad hoc legis Iul. & Pap. caput reſpexiſſe Gaium *in d. l. ſæpè*, obſeruarunt Briſſonius *de ritu nupt. pag. 153.* Balduinus *ad l. Iul. & Pap. pag. 74.* Cuiac. *lib. 16. obſeru. c. 35.* expeditius *lib. 4. differ.* Modeſtinus *in d. l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſ.* etſi paulò obſcurius *in recit. ad titulum C. de ſponſ.* Prædicto ergo capite legis Iuliæ non fuit definita ætas ad ſponſalia generaliter, & in communi, ſed duntaxat quoad præmia, pœnaſque legis Iul. & Pap. quibus frui, vel excuſari eos voluit Auguſtus, qui ſibi deſponſabant puellam minorem decennio, cum qua eſſe nuptię poſt biennium non poterant; ne ſcilicet fraus legibus fieret, dum ſponſi pro maritis haberi volebant. Cęterùm extra cauſam legis Iulię, & Papiæ vtiliter contrahunt ſponſalia etiam cum puella nondum decenni, dummodo ſeptem annos habeat, iuxta ſuprà tradita. Proſequitur ipſius textus interpretationem Illuſtriſſimus præceptor D. Franciſcus Ramos *ad ll. Iul. & Pap. c. 1. de ætate ſponſ.* & nos ex ipſo infrà *in c. fin. de ſecundis nuptijs, c. de illis 5. de ſponſal.*

C A P V T VI.

Idem a *Noruicenſi Epiſcopo*.

Continebatur autem in litteris tuis, quod cùm quædam puella infrà nubiles annos cuidam viro in vxorem tradita fuerit, & ab ipſo *b* traducta, ſuis parentibus aſſerentibus eam legi-

legitimæ ætatis exiſtere; hæc ad nubiles *c* annos perueniens, alij nubendi licentiam poſtulauit, aſſerens in eundem virum nullatenus conſenſiſſe: prædictus verò vir contrà proponit, quod licèt eadem puella nondum fortè annum XII. attigiſſet, cùm ei tradita fuiſſet in vxorem, vſque adeò tamen ætati fuit proxima, quod ipſam carnali commixtione cognouit. Inde eſt, quod cùm ipſa eidem viro dicit ſe incognitam, & tu nos conſuluiſti, vtrum alij poſſit nubere, taliter reſpondemus, quod *d* in decretis habetur expreſſum, quod ſi vir dixerit, quod vxorem ſuam cognouerit, & mulier negauerit, viri ſtandum eſt veritati. Vnde præfato viro, qui ſe dicit præfatam mulierem cognouiſſe, fides eſt adhibenda, ſi id iuramento firmauerit; & ſi fuerit proxima in XI. *e* vel circa XII. annum, & *f* cum ſuo aſſenſu, & voluntate parentum deſponſata, & *g* benedicta fuerit, & cognita, ab eodem viro ſeparari non debet, præſertim cùm parentes eius ipſam fuiſſe legitimæ ætatis *h* profiteantur. Si verò puella infra nubiles annos, & ætati proxima alicui deſponſata fuerit benedicta, atque traducta, non licèt alicui de conſanguinitate illius, cui deſponſata fuerit, eam ducere in vxorem, nec fas eſt eidem ſponſo de conſanguinitate puellæ ſibi deſponſatæ aliquam ſibi *i* copulare.

NOTÆ.

a *Noruicenſi.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. ſub* 1 *hoc tit. cap. 8.* & poſt Concil. Lateran. *p. 6 cap. 10.* ex quo ita reſtituo litteram huius textus. De diœceſi Noruicenſi nonnulla adduxi *in cap. 9. de reſcriptis.*

2 b *Traducta.*] De hac traductione in domum viri egi *in cap. ex parte, de reſtit. ſpol.*

c *Nubiles annos.*] De ætate ad nuptias neceſſaria 3 egi *in c. 2. hoc tit.* vbi commentarium huius textus dedi.

d *Decretis.*] Burchardi *lib. 9. cap. 42.* Iuonis *lib. 6.* 4 *tit. 10. cap 8.* Panormit. *p. 8. cap. 180.* Gratiani *in cap. 8 33. quæſt. 1.*

e *In XI. vel circa.*] Perplexa nimis ac vexata quæ- 5 ſtio eſt apud Interpretes, quis dicatur proximus pubertati? Et ea fuit antiquorum ſententia, videlicet maſculum, qui 10. annos cum dimidio expleuit, eſſe proximum pubertati; fœminam etiam, quæ nouem & dimidio maior eſt. Ita docuerunt Accurſius *in §. pupillus, Inſt. de inutilib. ſtipul.* Quintil. Mandoſius *de ætate, cap. 4. num 35.* P. Greg. *lib. 30. ſyntagm. cap. 7. num. 4.* Corraſius *lib. 6. miſcel. cap. 33.* Caldas Pereyra *in l. ſi curatorem, verbo Minoribus, C. de in integrum reſtit. num. 7.* Othomanus *in d. §. pupillus*, Felicianus *lib. 2. de cenſibus, cap. 2. num. 2.* Auendaño *eod. tract. cap. 81. nu. 4.* Farinac. *tom 3. praxis crim. quæſt. 92. nu. 9.* qui varia fundamenta adducunt, & præcipuè textum *in §. fin. Inſtit. quibus ex cauſis manumit.* vbi cùm olim ex lege Ælia Sentia non poſſet ſeruum manumittere, niſi qui 20. annis maior erat, Iuſtinianus hanc facultatem protraxit ad eos, qui 17. annum adimpleuerint, quia eos illi ætati proximos eſſe iudicat, cùm plus diſtent à pupillari, quàm à 20. annorum ætate. Vnde deducit Abbas in præſenti, *n 9.* quod cùm infantia ad ſeptimum vſque annum producatur, alijque ſeptem vſque ad pubertatem ſuperſint, maſculus qui decem annos cum dimidio expleuit, cùm illius temporis medietatem exceſſerit, magis proximus dicitur pubertati. Hanc ſententiam amplexus fuit Alfonſus noſter *in l. 4. tit. 19 part. 6* & *in l 9. tit. 1. partit. 7.* & *in l. 17. tit. 14. l. 8. tit. 31. ead. pars. l. 6. tit. 5. part. 6.* Verùm hanc ſententiam alij impugnarunt ex eo, quia qui decimum, & dimidium annum egreſſus eſt, pubertati quidem propior eſt, & ſic comparatè; ſed non proximus eſt, quod vicinam magis coniunctionem ſignificat, & eum qui parum à pubertate abſit, indicat. Deinde quia Græci proximum pubertati interpretantur eum, qui octauum, vel nonum annum agit, vt probant Theophilus *in d. §. pupillus*, Baſamon *in nomocan. titul. 14 §. 13.* Secunda ſententia fuit exiſtimantium, tum pupillum pubertati proximum dici, cùm ſex menſibus plus minùs ab ea diſtat; quam ſequuntur Accurſius *in l. non tantum 7. verſ. Semeſtre, ff. de excuſ. tutor.* plures congeſti à Sanchez *lib. 7. diſp. 101. num. 37.* Faber *in l. 1. § an in pupillum, ff. depoſiti*, Cuiac. *lib. 17. obſeru. cap. 4.* Plaza *lib. 1. de delict. cap. 34. num. 4.* alij laudati à Narbona *de ætate, anno 10. cum dimidio, quæſt. 2. num. 3.* pro qua ſententia expendi ſolent textus *in l. non tantùm 17. in princip. ff. de excuſ. tutor l. properandum, § ſi quid, cl 2. C. de iudicijs,* Sed ſatis abſurdè, vt probat Gothofr. *in l. pupillum 111. ff. de reg. iur.* Sed hanc opinionem latè impugnat Menochius *d. lib. 2. de arbitr. caſu 37. num. 29.* Paulus Zacchias *qq. Medicolegal. lib. 1. tit. 1. q. 5. num. 20.* Hoſtienſis, in præſenti, eum tantùm pubertati proximum eſſe dicit, qui per triduum ab ea diſtat; ad quod probandum adducit textum *in l. 3. §. hoc interdicto, ff. de liber. exhib.* Sed perperam, vt probat Narbona *d. q. 2. num 4.* Tandem Cuiac. in præſenti, puellam pubertati proximam definit, quæ vndecimum annum agit; & puerum, qui habet annum 13. cui conſentiunt Reuardus *in l. 3. ff. de reg. iur.* Petrus Faber *in l. 5. eod. tit.* Gaſpar Hurtado *de matrim. diſp. 22. difficult. 12. nu. 46.* Sed ab eius ſententia diſcedit Ioannes Robertus *lib. 2. lect. c. 17* aſſerens pubertati proximum dici, qui decimumquartum annum eſt ingreſſus. Sed his omnibus omiſſis, alij verius putant, totum hoc relinquendum eſſe iudicis arbitrio, qui penſatis circumſtantijs perſonæ, & regionis definiat, quando quis dicatur proximus pubertati. Ita docuerunt Paulus Zacchias *vbi ſuprà*, Menochius, Couarr. & alij congeſti à Narbona *d. q. 2. nu 12.* Sed adhuc verius credo, hodie nullum eſſe iudicis arbitrium in hac parte, cùm legibus partitæ præfinita ſit certa ætas, vt quis dicatur proximus pubertati, vt ſuprà probaui; à quibus diſcedendum non eſt, cùm ea tantùm relinquantur iudicis arbitrio, quæ à lege determinata non ſunt, *l. 1. in fine, ff. de iure delib. l. mora, ff. de vſuris, l. de acceſſionibus, ff. de diuerſ. & tempor. præſcript. cap. de cauſis, § illis, de offic. delegat.* vbi probaui. Et iure canonico attento, certum eſt, fœminam in vndecimo anno, virum in decimotertio dici proximum pubertati, vt ſi malitia ſuppleat ætatem, poſſint matrimonium contrahere, iuxta tradita ſuprà *in cap. 2.*

f *Cum ſuo aſſenſu.*] Iuxta adducta ſuprà *in c. 1. hoc tit.*

g *Benedicta.*] Solemni benedictione videlicet, de qua agemus *in cap. 1. de ſecundis nuptijs.*

h *Profiteantur.*] Ætas hominis varijs modis proba- 6
tur, aſpectu corporis, *l. minor 33. ff. de minor, l. ſi alterius, C. ſi minor ſe maiorem:* teſtibus, *l. nec omiſſa, C. de liberali cauſa, l. 2. C. de his qui veniam ætatis:* deſcriptione cenſuali, *l. ætatem, ff. de cenſibus;* eorum enim, qui cenſebantur, ætas olim in acta referri ſolebat. Plinius *lib. 7. cap. 48.* natali profeſſione, etiamſi à matre, vel auia fiat, *l. cùm de ætate, l. etiam, l. penult. ff. de probat. l. non nudis, C. de probat. l. 1. C. ſi maior ſe minorem, l. 2. ff. de excuſat. tut.* olim enim parentes apud præfectum ærarij diem edebant, quo ſibi erant nati liberi, vt liquet ex lege *nec omiſſa, l. parentes, C. de liber. cauſa, l. penult. ff. de probat.* Vnde Suetonius in Tiberio ait: *Natus eſt Romæ in palatio 16. kalend. Decemb. Marco Æmilio Lepido iterum, & M. Planco Coſſ. poſt. bellum Philippenſe; ſic enim in faſtos, actaque publica relatum eſt.* Apuleius *apolog. 2.* ibi: *De ætate verò Pudentillæ, de qua poſt iſta ſatis confidenter mentitus es, vt etiam 60. annos natam diceres nupſiſſe, de ea paucis tibi reſpondebo; nam in re tam perſpicua non eſt opus pluribus diſputare: pater eius natam ſibi filiam more cæterorum profeſſus eſt, tabulæ eius partim tabulario publico, partim domo aſſeruantur.* Iulius Capitolinus de Marco Antonino loquens: *Inter hæc, ait, liberales cauſas ita muniuit, vt primus iuberet apud Præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri intra trigeſimum diem, nomine impoſito; per prouincias tabulariorum publicorum vſum inſtituit, apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud Præfectos ærarij.* De qua profeſſione nonnulla adduxi *in cap. .* Apud nos certior ætatis probatio ſumitur ex libro vbi ſcribuntur nomina baptizatorum.

Quomodò probetur ætas.

i *Copulare.*] Ob impedimentum affinitatis, de quo egi *in cap. 1. de conſanguin. & affin.*

COM-

Digitized by Google

COMMENTARIVM.

CVm puella impubes, ſed maior Infante nupſiſſet Lucio Titio ex conſenſu parētum, qui etiam affirmarunt, eam puberem eſſe, atque ita in Eccleſia ſolemniter benedicta, à marito cognita, & in domum traducta eſſet, poſteà pubes facta negauit ſe in maritum conſenſiſſe, & ita matrimonium non celebraſſe. Sed Lucius Titius probauit, eam proximam eſſe pubertati, à ſeque carnaliter cognitam fuiſſe, cum iureiurando aſſeuerat. Pontifex matrimonium validè contractum eſſe definit; & per conſequens propter affinitatem, quæ intercedit inter virum, & cognatos vxoris, inter vxorem, & cognatos viri, nec virum poſſe vnquam, ne mortua quidem vxore, aliam ducere ex ipſius cognatione; nec vxorem alij nubere ex cognatione viri: quod & docuit ipſe Pontifex, *in cap. 11. hoc tit. in 1. compil.* Ibi: *Sponſa autem ſi nubili ætati proxima eſt, nullus conſanguineorum poteſt eam matrimonio copulare*. Nam, vt ſuprà probaui, *in capite* 2. matrimonium inter puberes, & pubertati proximos contrahi valet.

CAPVT VII.

Idem a *Bathon. Epiſcopo*.

DE illis, qui infrà annos aptos matrimonijs contrahendis ſponſalia contrahunt, ſiue vterque, ſiue alter, antequam ad annos aptos matrimonijs contrahendis peruenerint, reclamet, & poſtulet ſeparari, non ſunt audiendi. Si verò alteruter iſtorum ad annos aptos matrimonijs contrahendis peruenerint, infra eoſdem annos alterutro exiſtente, cum quo eadem ſponſalia contrahuntur, ſi is qui minoris ætatis eſt, cum ad annos illos peruenerit, reclamauerit; nec in alterum voluerit conſentire, iudicio Eccleſiæ debent ab inuicem ſeparari. Vtrum mulier, quę poſtquam annos nubiles attigit, ei qui nondum ad annos aptos matrimonijs contrabendis venerat, nupſit, ab eo, ſi quærat diſſidium, debeat ſeparari? Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quia cùm in eum ſemel conſenſerit, amplius diſſentire non poterit aliquatenus, vel diuertere, niſi fortè ipſe, cui nupſerit, poſtquam ad annos aptos matrimonijs contrahendis peruenerit, in ea ſuum omninò negauerit præſtare conſenſum.

NOTÆ.

a BAthon.] Ita etiam legitur, *in 1. collect. ſub hoc tit. cap.* 9. & poſt Concil. Lateran. *part. 6. cap. 29.* De Metropoli Bathonienſi nonnulla notaui, *in c. 1. de temp. ordin.* Ad eundem etiam caſum, & eandem Decretalem ſpectat ſequens textus, quem ex ipſa prima collectione c. 10. ita tranſcribo.

CAPVT VIII.

Idem a *eidem*.

A Nobis tua diſcretio requiſiuit, vtrum ijs, qui infra nubiles annos matrimonij nomine coniunguntur, vel eorum alteri, antequam ad annos matrimonio aptos perueniat, liceat à matrimonio tali diſcedere. Ad quod inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quia pro eo, quod ante nubiles annos coniugalem conſenſum de ſuorum patrum ſolùm habent auctoritate, vſque ad legitimam ætatem expectare tenentur, & tunc aut confirment matrimonium, aut ſi ſimul eſſe noluerint, ſeparentur; niſi fortè carnis commixtio ante interuenerit, cum interdum illa tempus anticipare ſoleat pubertatis. Si verò alter eorum ad annos, &c. vt ſuprà *prox. cap.*

NOTÆ.

IDem.] Ita etiam legitur, *in cap. 10. hoc tit. in 1. collect.*

COMMENTARIVM.

5 *De ſponſalibus ab impubere celebratis.*

DE ſponſalibus à puberibus cōtractis, & eorum obligatione egi, *in cap. 2. de ſponſal. & in cap. 1. hoc tit.* In præſenti agitur de ſponſalibus ab impuberibus celebratis, vel ab vno pubere cum alio impubere: circa quos caſus ſciendum eſt, quod licèt ſponſalia poſt ſeptennium contracta obligent contrahentes, adeò vt ante pubertatem mutuo diſſenſu ritè diſſolui non poſſint, poſt pubertatem tamen iudicio Eccleſiæ per vnius, vel vtriuſque diſſenſum improbari valent ex præſenti textu, & *c. 11. hoc tit. in 1. compil.* vbi idem Pontifex ita ait: *Si puella infra decimum annum alicui deſponſata fuerit, vel ſponſus aliquam infra decimumquartum annum deſponſauit, antequam ad annos peruenerat matrimonio aptos, à pactione nuptiali recedere, & ad aliud matrimonium conuolare non poſſunt; ſed cùm puella ad nubiles annos, & ſponſus ad annos aptos matrimonio peruenerit, tunc de pactione illa complenda, vel recipienda ſunt audiendi, & ad complendum matrimonium ab ijs, qui matrimonium iurauerant, commonendi. Sponſa autem ſi nubili ætati proxima eſt, nullus conſanguineorum ſponſi poteſt eam ſibi matrimonio copulare.* Quorum iurium ſententia duplicem partem continet, & vtriuſque non vna eſt ratio; nam prioris ratio deſcendit ex fragili, & lubrico impuberum iudicio, qui cùm nec conſentire, nec diſſentire, nec quædam ſcire, aut intelligere credantur, *l. vltima, ff. de iuris, & facti ignor. l. qui iuraſſe 26. ff. de iureiur. l. 3. verſ. proinde, ff. ad Maced. l. 2. § quod obſeruari, C. de iureiur. propter calumniam, l. 1. C. de falſ. monet.* meritò hæc facultas diſſoluendi ſponſalia eis denegatur, ne alioquin eueniat, vt ſæpè ſæpiùs contrahant, & toties ab ſponſalibus reſiliant. Poſterioris verò partis ratio eſt; nam licèt iure cautum ſit, impuberes validè ex ſponſalibus obligari; eodem tamen iure ſtatutum eſt, propter imbecillitatem iudicij, vt poſt pubertatem reſilire liceat, vt probat Sanchez, *lib. 1. de matrim. diſp. 51. nu. 19.* adeòque hæc facultas competit, vt qui prius ad pubertatem peruenerit, non teneatur alium expectare, ſed ſtatim reſilire poſſit: imò, & tenebitur, ſi nolit ſponſalia probare, alioquin poſteà non audietur. Textus ſic intelligendus in præſenti capite, *de illis, verſ. Si verò*; quem poſt antiquiores ita accipiunt Couarr. *1. p. de matrim. c. 5. § 1. num. 1.* Sanchez, *d. diſp. 51. nu. 9.* Gutierrez, *de matrim. c. 29. nu. 2.* Diuerſum tamen obſeruatur, cum pubes ſponſalia contrahit cùm impubere; hic enim etſi poſt pubertatem reſilire poſſit, pubes verò nunquam poteſt, ex præſenti capite, *de illis, verſ. Mulier*, idque fauori pupilli accepto ferendum eſt, argumento legis, *Iulianus 13. § ſi quis à pupillo, ff. de act. empti, l. 1. verſ. ſicuti, ff. de reſcind. princip. Inſtit. de author. tutor.* Nec obſtat textus, *in cap. ex litteris 11. hoc tit.* nam rectè reſpondet Gloſſa, *ibi*, quam ſequuntur alij citati à Sanchez, *lib. 4. diſp. 19. num. 2.* multùm intereſſe inter ſponſalia valida, & inualida. Primo caſu pubes reſilire non poteſt: imò tenetur expectare, vt alter pubes fiat, ex præſenti capite, *de illis, verſ. Mulier.* Secundo verò caſu pubes ſtatim reſilire valet, nec pubertatem expectare tenetur, ſi nolit monitioni Eccleſię parere: quo modo accipiendus eſt textus

in d.c. ex litteris, vbi ſponſalia per metum celebrata, ipſo iure inualida fuerunt, vt docent plures, quos refert, & ſequitur Sanchez, *vbi proximè*, etſi immeritò diſſentiat Cuiacius, *ibi*. Quod ſi quis contendat cum Alex. de Neuo, *in d. cap. ex litteris*, *n.* 5. metum dumtaxat adhibitum fuiſſe in deductione in domum, non verò in ipſis ſponſalibus, vt ex littera conſtat. Reſpondeo cum Sanchez, *ſuprà numero tertio*, textum illum eſſe ſupplendum, vt etiam metus in ſponſalibus interceſſerit: quæ interpretatio, etſi litteræ textus vim inferre videatur, ſuſtineri tamen debet: tum cauſa vitandi abſurdi, quod ex doctrina Alex. de Neuo colligitur: tum ex eo, quod cùm inuito animo puella deducta proponatur in domum ſponſi, non ſine colore præſumptio ſumi poteſt, quod etiam ſponſalia præcedentia magis paterna, quàm ſua voluntate contraxerit.

CAPVT IX.

Idem a *Ianuenſi Epiſcopo*.

DE illis autem, qui in minore ætate deſponſantur, traduntur, & coniunguntur, & proceſſu temporis diuortium poſtulant, minorem allegantes ætatem, aut vim ſibi à parentibus factam, hæc inquiſitioni tuæ taliter præſentibus litteris reſpondemus, quod ſi ita fuerint ætati *b* proximi, quod potuerint copula carnali coniungi, minoris ætatis intuitu non debent ab inuicem ſeparari, ſi vnus in alium viſus fuerit conſenſiſſe, cum ætatem videatur ſuppleuiſſe *c* malitia: ſed cuiuſcunque ætatis ſint, ſe poſſunt per illatam violentiam excuſare, niſi poſt violentiam conſenſus accedat.

NOTÆ.

1 a IAnuenſi.] Ita etiam legitur, *in* 1. *collect. ſub hoc tit. c.* 12. vbi additur, Pars capitis, *tua nos*, vt agnoſcamus in præſenti referri partem textus, *in cap. tua* 7. *de ſponſa duor.* vt iam notarunt Cuiac. & Ant. Auguſtin. *in præſenti:* integra autem Decretalis extat poſt Concil. Lateran. *p.* 50. *cap.* 41. & eam dabimus, *in d.c. tua* 7. De Ianuenſi, ſeu Genuenſi Eccleſia nonnulla dedi, *in cap. cùm inter, de electione*.

b *Proximi*.] quis dicatur proximus pubertati, expoſui ſuprà *in cap. continebatur* 6.

c *Malitia*.] Quia ea accedente cum habilitate ad copulam, ante pubertatem ritè, & validè contrahitur matrimonium, vt probaui, *in cap.* 2. *hoc tit.* vbi commentarium huius textus dedi. 2

CAPVT X.

Vrbanus III. a *Cenomanenſi Epiſcopo*.

ATteſtationes ſuper cauſa matrimonij, quæ inter H. iuuenem, & G. mulierem vertitur, à tua nobis fraternitate tranſmiſſas accepimus, & ipſis diligenter inſpectis, & pleniùs intellectis, manifeſtè nobis innotuit, quod prædictus iuuenis *b* nondum XII. annum attigerat, cum præfatam acceperat in vxorem: & licèt *c* niſus fuiſſet, ſicut vterque confeſſus eſt, ipſam corrumpere, mulier tamen credit ſe virginem euaſiſſe. Verùm antequam ad annum XIV. perueniſſet, ex atteſtationibus ipſum à memorata muliere intelleximus receſſiſſe, quem eadem mulier inſtanter nunc repetit, & pro viro ſibi *d* vindicare contendit. Sed cùm vir X. & VII. annos habeat, ipſam recipere contradicit. Vnde quia donec nos ſuper cauſam ipſam conſuleres, non duxiſti in prolatione ſententiæ procedendum, hoc à nobis ſuper tua conſultatione habeas reſponſum, quod ſi mulier per idoneos teſtes probare *e* nequiuerit, quod poſt XIV. annum ſuæ ætatis, vel circa finem XIV. prædictus iuuenis conſenſiſſet in eam, ab ipſo *f* iuramento recepto, quod poſtquam ad legitimam ætatem peruenit, ipſam habere non conſenſit vxorem, ab impetitione mulieris eum potes, & debes abſoluere, & ad alia vota vtrique dare licentiam tranſeundi.

NOTÆ.

1 a CEnomanenſi.] Ita etiam legitur, *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 13. in cuius notis docet Ant. Auguſtin. in præſenti, referri partem capitis *cùm in Apoſtolica*; ſed non rectè, vt iam in eo textu notaui, cum textus hic diuerſum caſum contineat, licèt ſit eiuſdem Pontificis, & eidem Prælato in eo reſcribatur. De Cenomanenſi Eccleſia egi, *in cap.* 54. *de elect.*

2 b *Nondum* 12.] Et ita iuxtà ſacros canones non erat proximus pubertati, *c. continebatur*, vbi probaui, *hoc tit.*

3 c *Niſus*.] Qui non ſufficit, vt ſponſalia tranſeant in matrimonium, vt probaui, *in c.* 3. *c. is qui fidem, de ſponſal.*

4 d *Vindicare*. Vxorem poſſe vindicare maritum in iudicio, probaui *in capite primo, de ordine cognit.*

5 e *Probare nequiuerit*.] Sed quomodo publicatis atteſtationibus noui teſtes produci poterant, contra principium textus, *in c. fraternitati, c. cauſam quæ, c. ex tenore, de teſtibus*. Cuiac. in præſenti docet, quod licèt ſuper eadem re non admittantur noui teſtes publicatis atteſtationibus, tamen ſuper re diuerſa, vt in præſenti ſpecie contingit, rectè admittuntur noui teſtes. Sed præterquam quod ex littera textûs non conſtat publicatas iam fuiſſe atteſtationes, cum Epiſcopus Cenomanenſis conſuluit Romanum Pontificem, etſi iam publicatæ eſſent, rectè in hoc caſu noua productio teſtium admitti poterat; quia agebatur de matrimonio contrahendo, vel diſſoluendo, & tunc noui teſtes admittuntur, etiam publicatis atteſtationibus, vt probaui, *in c. iurauit* 6. *de probationibus*.

6 f *Iuramento recepto*.] Sed quare à reo iuramentũ exigitur, cum actore non probante, ipſe abſoluendus ſit, *c.* 2. *de probat. l. qui accuſare, C. de edendo, l. ſi quidè, C. de except.* & *in c. Chriſtiani*, 32. *q.* 5 docetur, probatione ceſſante, vindictę rationem conquieſcere, vnde & Caſſiodorus, 7. *variar.* ait: *Reus qui dicitur, & probetur*, Apuleius 1. *apolog.* inquit: *Omnes homines rei conſtituentur, ſi ei qui nomen cuiuſpiam detulerat, nulla ſit probandi neceſſitas, omnis contrà facultas percunctandi.* Aliqui exiſtimant, in cauſis matrimonialibus ſpecialiter in ſupplemẽtum probationis iuramentum deferri: ita docuerunt Tuſchus, *litt. T, concl.* 540. *n* 48. Camillus Borell. *in ſumma deciſ. p.* 1. *tit.* 54. *n* 45. plures per Farinacium, *in fragm. crim. p.* 2. *litt. I, n.* 243. Alij rectiùs contrarium docent, videlicet nullam ſpecialitatem quoad hanc partem dari inter cauſas matrimoniales, & cæteras. Ita Azor, Hoſtienſis, & Mozius, laudati à Barboſa, *in ſelect. ad textum in c. vidua, de regul. n.* 3. Alij diſcrimen conſtituunt inter caſum, in quo petens iuramentum ſuppletorium, pro matrimonio agit; & inter eum, in quo contra matrimonium actionem intendit. Primo caſu locum eſſe iuramento ſuppletorio, ſecundo verò caſu iuramentũ deferri non poſſe. Ita Seraphinus, Auferius, & alij laudati à Barboſa, *vbi ſup. n.* 1. Tandem ipſe Barboſa ex alijs diſtinctionem affert inter eum caſum, in quo vltra ſemiplenam probationem adſunt aliæ præſumptiones, & inter eum, in quo tantùm ſemiplena probatio adeſt. Primo caſu locum eſſe iuramẽto ſuppletorio; ſecundo verò iuramentum deferri non poſſe. Sed his omnibus diſtinctionibus omiſſis, veram huius difficultatis ſolutionem adduxi, *in d. cap.* 2. *de probat.*

CA-

CAPVT XI.

Idem a *Piſano Epiſcopo*.

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm puella quædam A. nomine iam ad annum 12. perueniſſet, iurata fuit, & deſponſata cuidam puero, qui erat in anno nono, vel decimo, & dimidio: tempore procedente, de voluntate matris, & fratrum potiùs, quam de ſua, ſicut aſſerit, ad domum patris prædicti puera eſt ducta, vbi nolens, & inuita, ſicut ab ore ipſius te audiſſe proponis, & tam perſuaſionibus, quàm minis parentum impulſa moram per annum, & amplius habuit, & tandem inde receſſit, & ad domum propriam eſt regreſſa. Commonita verò à matre ſua, & à te poſtmodum, ſicut aſſeris, ad eum redire, penitus contradicit, aſſerens quod nunquam voluit, nec vult eum in virum habere, ſed nubendi alij poſtulat facultatem. Vnde quia ſuper hoc quid agendum ſit, à nobis tua fraternitas requiſiuit, cum iam dictus puer, ſicut tuæ litteræ continebant, nondum ad XII. annum ætatis ſuæ peruenerit, nec vnquam ad eam puellam carnaliter acceſſum habuerit: d. t. præſentibus litteris reſpondemus, quod ſi memorata puella per te ad hoc ſtudioſè commonita, vt donec idem puer compleat decimum quartum annum ſuæ ætatis, expectet, ad commonitionem tuam non duxerit expectandum, ei ſecundùm ea quæ propoſita ſunt, accipiendi alium virum in maritum, auctoritate noſtra dare potes libertatem. *Dat. Veron.*

NOTÆ.

1 a PIſano.] Ita etiam legitur, *in 1. collect. ſub hoc tit. c. 14.* Id eſt Vbaldo Lanfranco, qui cùm eſſet nobilis Piſanus, patriæ ſuæ Archiepiſcopalem ſedem obtinuit anno 1176. vſq; ad annum 1198. vt refert Vghellius, *to. 3. Italiæ, fol. 478.* De Metropoli Piſana nonnulla adduxi, *in cap. 8. de temp. ordin.*

COMMENTARIVM.

2 IN præſenti textu agitur de puella proxima pubertatis ſcilicet annum duodecimum agente, iuxta adducta ſuprà *in c. continebatur*; quę deſponſata fuit impuberi habenti tantùm nouem, vel decem annos; & cùm traducta eſſet in domum ſponſi ex conſenſu parentum, poſt maiorem libertatem redijt in domum propriam; vnde quęrebatur, an cogenda eſſet expectare, vt ſponſus ad nubilem ætatem perueniret? Et reſpondit Alexander, monendam eſſe eam ab Epiſcopo, vt expectet ſponſi ætatem, qua ſponſus liquido poſſit exprimere animi ſui ſententiam; non tamen ad id eſſe præcisè cogendam, quia rata non fuerunt ſponſalia cum impubere contracta, nondum proximo pubertati; & quia ipſa quoque aſſeruit, ſe nunquam in eum conſenſiſſe: & ita cùm ſponſalia ex defectu voluntatis ipſius nulla eſſent, non cogebatur pubes expectare impuberem, vt probaui ſuprà *in cap. de illis*, vbi textum hunc expoſui.

CAPVT XII.

a Clemens III.

DVo pueri, Guillelmus, & Guillelma matrimonialiter ſunt coniuncti, puero VI. puella verò VII annum b agente: qui ſimul per tres annos manſerunt. Tunc pater puellę ſubtrahens eam ſponſo, ipſam alteri N. nomine copulauit, cum quo per VII. annos quietè permanſit. Ipſe verò tunc reliquit eandem, quia credebat eam alium virum habere, illum ſcilicet cui priùs fuerat deſponſata: prior autem ſponſus ad annos diſcretionis perueniens, à prædeceſſore tuo contrahendi cum alia licentiam impetrauit; qui quandam nomine S. conſobrinam prioris in vxorem accepit, & cum ea per aliquod tempus exiſtens, eam (vt ipſe fatetur) carnaliter non cognouit, licèt illa ſe ab eo cognitam aſſeueret. Cum autem pater memoratæ Guill. eam vidiſſet à ſecundò viro relictam, prænominatum Guil. cui priùs eam deſponſauerat, compulit vt S. neptem c ſuam omninò dimitteret, & ad Guill. ſuam deſponſatam rediret, qui poſtmodum per biennium cohabitauit eidem. Quia igitur quid tibi faciendum ſit poſtulas edoceri, breuiter reſpondemus, quod impediente puerili ætate, matrimonium inter G. & G. non fuit: & licèt idem, poſtquam illa nupſit alij, potuerit aliam ducere in vxorem, tamen quia dictam S duxit conſobrinam mulieris eiuſdem, ſiue eam cognouerit, ſiue non, non debet tamen cùm eadem S. propter publicæ d honeſtatis iuſtitiam remanere; nec ad primam habere regreſſum, quia alteri fuit legitimè copulata. *Et infra*: Cùm verò vir caput ſit mulieris, & G. dicat ſe non cognouiſſe priùs S. ſupradictam, aliam ſi voluerit, poterit ducere in vxorem, & S. viro legitimo deſponſari: poſt ſeparationem verò pro vitando publico ſcandalo, vtrique ad tempus eſt pœnitentia iniungenda. Si verò legitimè conſtaret, ipſam S. ab eo, ſiue poſt, ſiue antea cognitam extitiſſe, neutri viuente altero dabitur licentia contrahendi. Remanebit ergo Guillelma cum M. impoſita ipſi Meſtaco ad tempus pœnitentia competenti, qui pro ſua opinione ſola Guill. (iudicio Eccleſiæ non requiſito) dimiſit.

NOTÆ.

1 a CLemens III.] Ita etiã legitur, *in a. collect. ſub hoc tit. c. vnico*: nullibi tamẽ exprimitur cui Prelato reſcribat Põtifex, licèt ex ſerie textus cõſtet, in eo Epiſcopũ alloqui; ſpeciẽ autẽ eleganter retulit Cuiac. *in præſenti*.

2 b *Sextum annum agens*] Et ita nec matrimonium, nec ſpõſalia inter eos dari poterãt, iuxta tradita ſuprà *in c. 2. c. 4. hoc tit.* ex quorũ commẽtarijs præſens petendum eſt.

3 c *Neptem ſuam.*] Ex fratre, & ita cõſobrinã, vt accipitur, *in c. per tuas, de probat. c. accedens, de accuſat. cap. 7. de conſang. & affin.* Sic enim poſteriores ſcriptores loquuti ſunt, imò, & priores, cum hac adiectione, *nepotẽ, neptẽue ex fratre, vel ſorore.* Eutropius, *lib. 7.* Octauianum Auguſtum vocat Iulij Cęſaris nepotem, quia filius erat Acciæ ſororis Iulij Cęſaris: Liuius, *in epitom. 116* nepotem ſororis Octauianum vocat: notaui, *in d. cap. per tuas*.

d *Publicæ honeſtatis.*] De quo impedimento plura adduxi, *in cap. 3. de ſponſ.*

CAPVT XIII.

Idem a *Corrado & Petro quondam filijs Malebranca*.

AD diſſoluendum, quod factum fuerat inter I. filium nobilis viri L. & S. filiam quondam M. ſuper matrimonio contrahendo, in noſtra, & f. n. præſentia fuit ex parte veſtra pro-

poſitum, quod cùm dicta puella nondum ad ſeptennium perueniſſet, cum ipſa nec matrimonium contrahi, nec *b* ſponſalia potuerunt: defuit etiam conſanguineorum aſſenſus, qui præcipuè ſunt in talibus requirendi. Quod ſi & ætas ſufficiens extitiſſet, & conſanguineorum extitiſſet aſſenſus, perſonæ tamen non ſunt legitimæ ad matrimonium contrahendum, linea conſanguinitatis obſtante: accuſatione verò ſuper conſanguinitate propoſita, & tam ex parte iuuenis, quàm ex parte puellæ conſanguinitatis gradibus computatis, cum eam vellet idoneis teſtibus comprobare, præfatus L. multas exceptiones propoſuit, per quas nitebatur vos ab accuſatione multipliciter remouere. Cumque ſuper exceptionibus ipſis fuiſſet vtrimque diutiùs diſputatum, auditis, & intellectis quæcumque fuerint hinc inde propoſita, de conſilio fratrum noſtrorum interloquendo pronuntiauimus, inter dictos iuuenem, & puellam, nec matrimonium, nec ſponſalia fuiſſe contracta, cum conſtet puellam nondum ad ſeptennium perueniſſe. Quocirca nec accuſatio locum habebat, cum non eſſet quod legitimè poſſet *c* accuſari: denuntiari tamen poterat conſanguinitas, vt interdiceretur matrimonium *d* contrahendum. *e* Ad denunciationem ergo legitimè probandam feſtum omnium Sanctorum proximè venturum pro termino aſſignamus, ſaluis exceptionibus non ſolùm propoſitis, ſed etiam proponendis Ne verò quidquam interim in puellam attentetur, auctoritate Ap. interdicimus firmiter, vt in ipſo negotio de nouo non procedatur vlterius, donec vel à denunciatione ceſſetur, vel denunciatione probata, ordine iudiciario procedatur. Quod ſi contra interdictum noſtrum in præiudicium ipſius aliquid fuerit attentatum, illud irritum eſſe decernimus, & viribus omninò carere.

N O T Æ.

1 a MAlebrancæ.] Ita etiam legitur, *in collect. ſub hoc tit. c.* 1. & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol.* 152. ex quo regeſtro ita reſtituo litteram huius textus.

2 b *Nec ſponſalia.*] Iuxta tradita, *in cap* 2. *cap.* 4. *hoc tit.* vbi textum hunc expoſui.

3 c *Accuſari.*] Quia fruſtra petitur reſcindi quod nullum eſt, *l. non dubium* 5. *Cod. de legib. l. ſi tutor* 4. *Cod. ex quib. cauſ. in integ. reſtit.*

4 d *Contrahendum.*] De honeſtate, vt *in cap.* 1. *hoc tit.*

5 e *Ad denunciationem.*] Agnoſcit enim Innocentius III. in præſenti differentiam inter denunciationem, & accuſationem: & docet, matrimonium accuſari quidem fruſtra per cauſam proximitatis, quæ non eſt denuntiari tamen vtiliter, ne facti puberes matrimonium contrahant, vel ne poſt infantiam ſponſalia confirment; accuſatur enim matrimonium, quod factum eſt, vt reſcindatur; denunciatur autem conſanguinitas, vel ſimile impedimentum, antequam matrimonium celebretur, ne fiat: ſicut denunciamus nouum opus, ne quod molitur vicinus, & nondum fecit, faciat: agimus interdicto, *quod vi, aut clam*, vt id quod iam factum eſt, tollatur, *l.* 1. §. 1. *ff. de noui operis nunt* Et vt denunciatio noui operis ſiſtit, & inhibet opus, ita & denunciatio conſanguinitatis inhibet matrimonium, donec denunciatio probata, aut remiſſa fuerit, cauſa cognita, ſi dicatur denunciationem non fieri legitimo modo, vel fieri incongruo tempore, vel ab iis, quorum fides ſuſpecta eſt, vt infrà dicemus, *in cap.* 3 *de clandeſt. deſponſ. cap.* 1. *qui matrimonia accuſare.*

CAPVT VLTIMVM.

Idem *a Epiſcopo Albertadenſi.*

TVæ nobis exhibitæ litteræ continebant, quod quidam vir nobilis ſuam filiam circiter XII. annos habentem cuidam viro nobili deſponſauit, qui *b* ſubarrhauit eandem conſenſu mutuo accedente: ſed nuptiis aliquantulum prorogatis, pater puellæ viam vniuerſæ carnis eſt ingreſſus. Eo autem rebus humanis exempto, puellæ auunculus ſupradictæ ipſam alteri matrimonio copulauit, & ille qui priùs deſponſauerat eandem, cum ipſius matre contraxit. Tuus autem prædeceſſor attendens, quod cum ea non poterat permanere, cuius filiam legitimè deſponſarat, inter eos ſententiam diuortij promulgauit. Poſtmodum verò mortuo viro ſecundo, qui ſupradictam puellam duxerat in vxorem, ipſa ſe tertio copulauit, illo viuente, qui priùs deſponſauerat eandem. Cæterùm, tam ipſa, quàm vir idem te duxerunt humiliter conſulendum, vtrùm licitè valeant commorari. Tu verò deliberatione habita reſpondiſti, quod ſponſo primo viuente, alteri non potuit legitimè copulari: ſed quia tua Eccleſia poſtulauit vti ſuper hoc Ap. Sedis conſilio, procedere diſtuliſti, nobis humiliter ſupplicans, vt ſuper hoc tibi reſcribere dignaremur. Quia verò per ea, quæ ſuperius ſunt expreſſa, nobis non potuit pro certo conſtare, cuius ætatis eſſet puella, cum primo viro extitit deſponſata, cum dicatur quod circiter XII. annos habebat; vtrumue prudentia tunc in illa ſuppleret ætatem: f. t. t. reſpondemus, quod ſi puella tunc nubilis erat ætatis, & inter eam, & primum virum legitimus interuenit de præſenti conſenſus, abſque dubio inter eos erat legitimum matrimonium contractum, etſi carnalis commixtio non fuerit ſubſecuta. Si verò puella nubilis non erat ætatis cùm ſæpefatus vir deſponſauit eandem, & ætatem in ea prudentia non ſupplebat, proculdubio inter eos non coniugium, ſed ſponſalia contracta ſunt, quamuis ab ipſo viro eadem puella fuerit ſubarrhata. Quocirca ſi iuxta primum modum matrimonium cum illo contraxit, eo viuente non potuit ritè cum alio fœdus contrahere coniugale. Quod ſi iuxta modum ſecundùm ſponſalia ſolummodò contracta fuerunt, coniugium, quod inter illam, & alium extitit celebratum, debet reputari legitimum, dummodo aliud canonicum non obſiſtat.

N O T Æ.

1 a ALbertadenſi.] Ita legitur, *in* 3. *collect. ſub hoc tit. c.* 2. & in hac ſexta legitur, *Albatenſi*: ſed legendum eſt, *Halberſtadenſi*, vt notauit Cuiac. *hic*. Halberſtad enim ciuitas præclara eſt inferioris Saxoniæ, Epiſcopali Cathedra decorata, ſuffraganea Archiepiſcopi Moguntini, & ſpectat ad Epiſcopum cum ampliſſimo eius Principatu. Eccleſiam habet magnificam, aliaque plura admiratione digna, vt refert Bucelinus, *tom.* 3. *Germaniæ*, *fol.* 95. Conrado eius Præſuli miſſa eſt præſens Decretalis.

b *Subar-*

2 De arrha. b *Subarrhauit.*] Arrha, ſeu Arrhabo, vel ſine aſpiratione *arra*, id propriè dicitur, quod datur in confirmationem contractus, ad eius ſecuritatem, & vt contrahentes illum ad effectum perducant, adhibetur, *l. quod ſæpè 33. in princip. ff. de contrahend. emptione : l. quicumque, §. item ſi, de inſt. act. l. contractus 17. C. de fide inſtrum. l. ex empto 11. §. is qui vina, l. prædia 28. ff. de act. empti, l. 6. ff. de lege commiſ. l. vlt. C. eod. tit. l. vlt. C. quando liceat ab emptione, l. vnic. C. de argenti pretio, l. 17 ff. de præſcript. verb.* docent Donel. *lib. 3. commeat. c. 1. lit. I,* Cuiac. *lib. 11. obſ. cap. 17.* latè D. Nicolaus de Caſtro, *in princip. Inſtit. de contrah. empt. n. 37.* Gazeus, *ad Caſſianum collat. 7. c. 6.* & cùm matrimonium contractus ſit, plerumque in eo, aut ſponſalibus arrhæ intercedunt, non tam pœnæ nomine, quàm in ſymbolum futuri matrimonij, ideſt ad fidei datæ probationem, *l. arrhis 3. l. vlt. C. de ſponſ. l. ſi quis 38. ff. de ritu nupt. l. ſi donata 36. §. ſponſus, ff. de donat. inter l. 7. 13. 14. & 15. C. de donat. ante nupt. l. vnic. C. ſi nuptiæ ex reſcripto, l. 1. tit. 11. l. 2. tit. 1. p. 4.* Vnde arrhæ, pignora quoque nuptiarum dicuntur, *in l. vnic. C. ſi Rector prouinciæ;* quia in pignus ſponſalium, & futuri matrimonij inter ſponſos dantur, & olim munera frequenter à ſponſo ſponſæ dabantur, vt apud Iulium Capitulinum, *in maximo Iuniore,* ibi: *Arrhæ tales erant, monilium de albis nouem,* (ideſt margaritis) *reticulum de praſiatis vndecim,* (ideſt ſmaragdis) *dextrocherium cum coſtula de hyacinthis quatuor, præter veſtes auratas, omneſque regias, cæteraque inſignia ſponſaliorum.* Et vt plurimum apud diuerſas nationes annulo ſubarrhatio fiebat, *l. 36. § 1. ff. de donat. inter, l. 3. tit. 1. lib. 3. legum Viſigoth.* ibi: *Annulo ſponſam ſubarrhare, l. 1. tit. 37. lib. 2. Longob.* Tertul. *in apolog. c. 6.* ibi: *Olim nulla mulier aurum norat, præter in vnico digito, quem ſponſus oppignoraſſet vnico annulo.* Iuuenalis, *ſatyr. 6.* Rationem tradit huius annuli pronubi D. Iſidorus relatus à Gratiano, *in c. fœminæ 30. q. 5.* vbi pro illis verbis, *in primis negotijs,* legendum eſt, *in primis nuptijs.* Et plura de annulo pronubo, eius materia, & forma congeſſerunt Marcellus Donatus, *in dilucid. ad dictum locum Iulij Capitolini, fol. 915. to. 6. Theſauri crit.* Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Annulus,* Æneas Robertus, *lib. 2. rerum iudic. c. 17.* Sauſay, *in Panopl. Epiſc. c. 7. de Annulo.* Germonius, *lib. 2. animadu. c. 8.* Petrus Greg. *lib. 3. partit. tit. 20. c. 5.* Hothom. *de ritu nupt. c. 10. & lib. 13. obſeru. c. 12.* Pancirola, *lib. 1. memorab. tit. 59.* Coſtanus, *de ſponſal. fol. 17.* Baſilius, *lib. 7. de matrim. c. 11. in princip.* P. Gregorius, *lib 8. ſyntagm. c. 7. a. 9.* Opingius, *de iure inſign. c. 2. §. 1.* Borell. *lib. 3. deciſ. tit. 1. n. 36.* Forner. *lib. 1. ſelect. c. 3.* Zerda, *in aduerſ. cap. 64.* Ambian. *ad Tertul. in apolog. c. 6. obſeru. 3.* Salas, *ad Petronium, fol. 127.* & de annulo Beatiſſimæ Virginis agunt Baronius, *anno 57.* Spondanus, *in continuat. anno 1480. n. fin.* De annulo pronubo apud Hebræos vſitato agit Seldenus, *lib. 2. vxoris Hebr. c. 14.* De eiuſdem vſu apud Gentes, teſtes diſerti ſunt Plinius, *lib. 33. hiſtor. c. 1.* ibi: *Qui obligationem acceperunt, aureis in publico tantùm vtebantur, intra domos verò ferreis. Quo argumento etiam ſponſæ annulus ferreus mittitur, iſque ſine gemma.* Iuuenalis, *ſat. 6.*

Pectoris, & digito pignus fortaſſe dediſti.

3 De nuptijs inutilibus. Quod de annulo pronubo intelligendum probat Scaliger, *lib. 30. exercit. c. 10.* Sed cùm hæc ſubarrhatio ſignum æquiuocum ſit matrimonij, vel ſponſalium, ideò ſi ambigatur, an nuptiarum, an ſponſalium cauſa datus ſit annulus, quia hæc quæſtio ad ſtatum pertinet coniecturalem, prudens iudex, & morem patrium, & ętatem contrahentium, & omnes negotij circunſtantias diligenter obſeruabit, & perpendet, & ſi quidem quæ ex annuli traditione oritur præſumptio alijs adminiculis fulciatur, & probabilibus coniecturis adiuuetur, vel nuptias, vel ſponſalia interceſſiſſe pronuntiabit, *c. illud, de præſumpt. cap. 1. de matrim. contract. c. tenor, de re iudic. c. 1. de conſanguin. & affin.* Vnde cùm in præſenti ſpecie ætas vnius ex contrahentibus non eſſet apta matrimonio, ſed ſponſalibus; ideò creditur ſubarrhatio ex cauſa ſponſaliorum, non verò nuptiarum facta.

COMMENTARIVM.

4 PRo huius textus expoſitione ſupponendum eſt, quid iure ciuili ſtatutum ſit in hac quæſtione, vtrum videlicet nuptię inter impuberes celebratę, quę pro matrimonio haberi nequeunt, ſaltem vt ſponſalia ſuſtineantur? Quam diſputat Vlpianus, *in l. quæſitum 9. ff. de ſponſ.* his verbis: *Quæſitum eſt apud Iulianum, an ſponſalia ſint ante duodecimum annum, ſi fuerint nuptię collatę? Et ſemper Labeonis ſententiam probaui exiſtimantis, ſi quidem præceſſerint ſponſalia, durare ea, quamuis in domo loco nuptæ eſſe cœperit: ſi verò non præceſſerint, hoc ipſo quod in domum deducta eſt, non videri ſponſalia facta. Quam ſententiam Papinianus quoque probat.* Vbi pro, *collatę,* rectè repoſuerunt, *contractę,* ſeu *celebratę,* Accurſius, *ibi,* Connanus, *lib. 8. commeat. c. 2. n. 2.* Cuiac. *lib. 11. obſ. c. 15.* Faber, *in iuriſprud. tit. 9. princ. 5. in initio:* non *dilatę,* ſeu *reiectę* in tempus pubertatis, vt perperam expoſuerunt Budæus, *ad Pandect. ibi,* Alciatus, *lib. 12. parerg. c. 7.* quorum interpretatio apertè conuincitur, *ex l. cùm hic ſtatus 32. §. ſi quis ſponſam, ff. de donat. inter,* vbi in eadem ſpecie nuptię non fuerunt collatæ in futurum tempus, ſed de præſenti de facto contractę. In hac ergo queſtione, reiecta ſententia Iuliani exiſtimantis pro ſponſalibus habendas eſſe nuptias inutiliter contractas, vt refertur *in d. §. ſi quis ſponſam,* Vlpianus Labeonis, & Papiniani ſententiam, vt veriorem probat, qui diſtinguebant, an ſponſalia præceſſerint ſimiles nuptias inutiles, an non: ſi præceſſerint, adhuc durare ſponſalia, quia per inutiles nuptias expirare non potuerunt: ſi non præceſſerint, tunc nuptias ante ętatem legitimam contractas, nec iure matrimonij, propter defectum ætatis; non ſponſaliorum, quia nulla interuenit futurarum nuptiarum mentio, ſed tantùm deductio in domum; quæ quidem ipſa per ſe nec matrimonium, nec ſponſalia inducere potuit. Explicant Connanus, *d. c. 2. n. 1.* Cuiac. *d. obſ. 15.* & *lib. 10. qq. Papin. in l. dotis 68. ff. de iure dot.* P. Greg. *lib. 9. ſyntagm. c. 7. n. 13.* Othom. *de nupt. c. 2.* Briſſon. *de iure connub. pag. 4.* quamuis more ſuo totum id Triboniano adſcribat Faber, *4. p. decade 79. error. 6.* Nec mirum videri debet, quod nuptiæ inutiles nec pro ſponſalibus habeantur, vt videre eſt in alijs negotijs, veluti in teſtamento inutiliter facto, quod nec vt codicillus ſuſtinetur, *l. 1. ff. de iure codicil.* in ſtipulatione inutili, quæ nec in vim pacti valet, *l. 1. §. ſi quis ita, ff. de verb. obl. l. 1. §. eum qui, ff. de conſtit. pecun.* licèt iure ſingulari aliud ius obſeruetur in acceptilatione inutili, quæ in vim pacti valet, *l. ſi vnus 27. §. vltim. ff. de pactis, l. an inutilis 8. l. ſi accepto 19. ff. de acceptil. l. cùm emptor 5. ff. de reſcind. vend. vendit.*

Sed tunc obſtat textus, *in c. 1. §. 1. hoc tit. in 6.* vbi apertè cauetur, nuptias ante legitimam ætatem contractas ſponſaliorum iure ſuſtineri: quod etiam docetur, *in c. à nobis 8. c. vlt. eod. tit. l. 3. tit. 1. p. 4.* quam difficultatem, vt vulgò DD. diſſoluant, diſcrimen agnoſcunt inter ius ciuile, & canonicum, ita vt iure ciuili attento nuptię inutiliter contractæ, nec iure ſponſaliorum ſuſtineantur, iure verò Pontificio inſpecto, tanquàm ſponſalia conſiſtant: & ſi ipſi rationem huius diſcriminis non adducant, facilè tamen aſſignari poteſt ex eo, quod Eccleſia credit impuberes intendentes cõtrahere matrimonium, quod propter ętatis defectum validè celebrare nequeūt, facilè contracturos ſponſalia, ſi ipſi agnouiſſent nuptias inutiles eſſe: quod agnouit Pontifex, *in d. c. 1. §. 1.* dum ſignanter adiecit, iuris interpretatione nuptias inutiles, tanquàm ſponſalia de futuro ſuſtineri. Quod ſi quæras cauſam huius interpretationis, cur videlicet credatur impuberes inutiliter contrahentes nuptias, præſumi conſenſuros fore in ſponſalia? Reſpondeo, quod cum impuberes matrimonium verum celebrare exiſtimarent, ſine dubio eſt, quod ſe inuicem mutuo affectu pertractauerint; & item creditur, quod impubes maſculus naturę fragilitate cum puella tentauerit, quod propter ætatis defectum complere non potuit: quod licèt accidiſſe non conſtet, in dubijs tamen tanquam certius, & ſecurius eſt pręſumendum: & ita ſponſalia celebrata creduntur propter honeſtatem, quæ licèt in nuptijs iure ciuili attendatur, *l. in adoptiuis 14. de ritu nupt.* iure tamen Canonico magnopere conſideratur, *c. 3. de ſponſalibus;* ideòque licèt iure ciuili hoc caſu ſponſalia contracta fuiſſe non pręſumatur, *d. l. quæſitum, d. l. cum hic 32. §. ſi quis;* iure tamen canonico hoc caſu inutiles nuptiæ pro ſponſalibus defenduntur, Couarr. *1. p. de matrim. c. 3.* Didacus Perez, *in l. 1. tit. 1. verſ. dubitatur, lib. 5. ordin.* Gutierrez, *de iuramento, 1. p. cap. 51. nu. 35.* Sanchez, *lib. 1. diſput. 21. n. 1.* licèt Alciatus, *lib. 12. parergon, c. 7.* reiecta hac communi ſententia, inter vtrumque ius nullam differentiam agnoſcat. Ampliatur præſens aſſertio, vt etiam locum habeat poſt Trid. *ſeſſ. 24. de matrim. cap. 1.* eo caſu,

4 Exponitur cap. 1. §. 1. hoc titul. in 6.

quo duo impuberes clandeſtinè matrimonium contrahunt: quippè Tridentinum dumtaxat veris matrimonijs clandeſtinè celebratis formam præſcripſit, ac reſtitit, non his quæ pto ſponſalibus habentur. Didacus Perez *in d.l.1.verſ.6.* Gutierrez *de matrim. c.2.n.16.* Sanchez *lib.1.diſp.21.num.5.* Garcia *de beneficijs, p.11.c.8.num. 23.* vbi refert ita declaraſſe Cardinales: non tamen idem placet in matrimonio à puberibus clandeſtinè celebrato; hoc enim adeò inutile eſt ex Trident. *d.c.1.* vt nec pro ſponſalibus habeatur. Menochius *conſil.368 nu.9.* Barb. *de poteſt. Epiſcopi, 7.p.allegat.33.nu.143.* Nec tunc obſtat ratio ſuprà adducta *ex d.cap.1.§.1.hoc tit.in6.* nam ea tunc locum habet, cùm ſolus defectus cauſæ efficientis, ideſt perſonarum, interuenit; quo caſu mirum non eſt, quod matrimonium propter huiuſmodi defectum inualidum, pro ſponſalibus ſuſtineatur. Cæterùm in matrimonio puberum clandeſtino, non tam defectus cauſæ efficientis propter perſonarum inhabilitatem, quàm defectus formæ, ſeu ſolemnitatis perſpicitur. Sanchez *d.diſp.21.num.14.*

5 Exponitur cap. ex parte 14. de reſtit. ſpol.

Sed adhuc ſuprà tradita differentia difficilis redditur *ex c.ex parte 14.de reſtit.ſpol.* vbi apertè probatur matrimonium inter impuberes contractum per deductionem in domum viri, adeò inutile eſſe, vt nec pro ſponſalibus habeatur. Quam difficultatem licèt agnouerit Gloſſa ibi, *verbo nondum*, inſolutam reliquit. Sed dicendum eſt cum Abbate ibi, *n.8.* tunc matrimonium ex defectu ætatis inutile pro ſponſalibus haberi, cùm ipſi contraheutes ab initio matrimonium inire voluerunt, & habiles ſunt ad ſponſalia contrahenda. Cæterùm *in d.cap.ex parte*, deductio puellę in domum viri ideò pro ſponſalibus non habetur; tum quia non conſtabat, voluiſſe puellam matrimonium contrahere; quinimò ex ſequenti diſplicentia quam habuit, facilè colligitur, inuitam, & renitentem fuiſſe deductam; quod ſatis innuit Pontifex in illis verbis, *aut legitimus conſenſus:* tum etiam, quia etſi daremus puellam voluntariè in domum deductam fuiſſe, talis deductio nec ſponſalia inducere poterat, propter defectum ætatis pueri, qui nondum ſeptennis erat. Vnde ſignanter dixit Pontifex in eo textu, ſolam interueniſſe deductionem, quam nec præceſſerant ſponſalia, nec etiam fuerant ſubſequuta.

Nec rectè inſtabis, ſi dicas, *in d.cap.ex parte*, ante traductionem ſponſalia vtiliter celebrata fuiſſe à patruo nomine neptis tacentis; nam reſpondendum eſt, facultatem contrahendi ſponſalia pro filijs, iure ſingulari dumtaxat parentibus tribui, *cap.1.§.vlt.hoc tit.in6.* ideoque patruum *in d.cap.ex parte*, non potuiſſe, etſi cum effectu vellet, ſponſalia vtiliter contrahere pro nepte tacente, vt docent poſt alios Couarr. *2.p.de matrim. cap.4. in princip.nu.7.* Sanchez *lib.1.eod.tract.diſp.23.nu.7.* Baſil. *eod.tract.lib.2.cap.14.num.4.*

TITVLVS III.

De Clandeſtina Deſponſatione.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Arelatenſi.*

SI quis clam deſponſauerit aliquam, & mulier, vel vir negat huiuſmodi deſponſationem, viro incumbit probatio.

NOTÆ.

1 a A *Relatenſi.*] In prima collectione, *ſub hoc tit.c.2.* legitur *Agathenſi*, in cuius notis Ant. Auguſtinus teſtatur ſe canonem hunc non reperijſſe in vllo ex Concilijs Arelatenſ. ſeu Agathenſ.

COMMENTARIVM.

2 CVm certum ſit vtriuſque iuris principium, affirmanti, non verò neganti incumbere onus probationis, *l.4.l.qui accuſare, C.de edend.l.2.C.de probat.c.vltimo, 6.q.5.c.2.de cauſa poſſeſſ.& propriet.cap.vnic.vt eccleſ.beneſ.l.fin.C.de rei vind.* ideoque qui voluntatem mutatam dicit, hoc probare debeat, *l.eum qui 22.ff.de probat.* debitor, qui ſolutam pecuniam affirmat, probationem præſtare debet, *l.1.& vlt.C.eod.* varijs ampliationibus & exceptionibus illuſtrant Vvltelus *de indicijs, lib.3.cap.7. nu.56.* Couarr. *lib.1.variar.cap.1.nu.8.* Seſſe *tom.2.deciſ.217.* Gibalinus *tom.2.de negot.lib.6.cap.3.artic.8* difficilis eſt præſens canon, dum in eo docetur, ſemper incumbere onus probandi viro, ſiue affirmet, ſiue neget matrimonium clandeſtinum celebratum fuiſſe. Tancredus exiſtimat, delenda eſſe ab hoc textu illa verba, *vel vir;* & legendum eſſe, *Si quis clam deſponſauerit aliquam, & mulier negat huiuſmodi deſponſationem, viro incumbit probatio.* Tancredo ſubſcribit Antonius Auguſtinus, *in notis ad 1. collect.* etſi in omnibus libris extare huiuſmodi verba affirmet; quos etiam ſequuntur Cuiac. & Panorm. *in præſenti*, Cenedus, *ad Decretal. collect. 58.* Ego agnoſco difficilem eſſe præſentem canonem, nec congruam accipere poſſe explicationem, niſi dicamus, ſpeciali ratione procedere; quia clam contracto matrimonio, ſiue mulier, ſiue vir neget, ſemper pro muliere ſtat iuris præſumptio, ſiue neget matrimonium contractum eſſe, ſiue affirmet quod celebratum fuit; nec enim credibile eſt, quod ſi matrimonium contractum fuiſſet, hoc mulier negaret; aut etiam contractum eſſe dixiſſet, quod reuera contractum non eſt: ideò quia eius magis intereſt verum affirmare in hac parte, quàm viri, qui facilius poteſt inuenire alias nuptias; ſtante ergo pro muliere iuris præſumptione, quod matrimonium contractum eſt, ſiue ipſa affirmet, ſiue neget eſſe contractum, illud neceſſariò ſequitur, quod viro tantùm incumbat probatio, *l. Quintus, ff. de donat.inter, l.etiam, ff.eod.tit.* vt in hoc textu affirmatur, quia ſiue actrix ſit, ſiue rea, ex iuris præſumptione ſemper habet fundatam intentionem, donec maritus contrarium probet: aliquando tamen mulier in ſuæ intentionis probationem teſtes producit, vt *in cap.1.de ordin.cognit.* & alijs.

CAPVT II.

a *Beluacenſi Epiſcopo.*

QVod nobis ex parte tua ſignificatum eſt, vtrum in clandeſtinis matrimonijs diſpenſare debeamus, non videmus quæ diſpenſatio ſuper his ſit adhibenda. Si enim matrimonia ita occultè contrahuntur, quod exinde legitimi teſtes non appareant, ij qui ea contrahunt, ab Eccleſia non ſunt aliquatenus compellendi. Verumtamen ea, quæ ſic contrahuntur, ſi perſonæ contrahentium voluerint publicare, niſi rationabilis, & legitima cauſa præpediat, ab Eccleſia *b* recipienda ſunt, & comprobanda, tanquàm à principio in conſpectu

Eccle-

Eccleſiæ contraherentur: ſi qui autem de clandeſtino matrimonio poſtmodùm ab Eccleſia comprobato, & rato habito generati fuerint, eos legitimos iudices filios, & hæredes.

NOTÆ.

1 a BEluacenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 3.* & *in c. quod nobis, qui filij ſunt legitimi*, vbi extat alia pars huius textus. Poſt Concil. autem Lateran. *p. 50. c. 17.* reperitur textus hic, ſed abſque vlla inſcriptione. De Beluacenſi Diœceſi nonnulla adduxi, *in c. 13. de foro compet.*

b *Recipienda ſunt.*] Niſi ſit in præiudicium alterius matrimonij, quia tunc confeſſioni eorum non ſtatut. Couarr. *de ſponſalibus, 1. part. c. 5. num. 4.* Caniſius, *in præſenti, num. 4.* 2

CAPVT III.

Innocentius III. *In Concilio* a *Generali.*

CVm inhibitio copulæ coniugalis ſit in vltimis tribus gradibus *b* reuocata, eam in alijs volumus diſtrictè ſeruari. Vnde prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs inhærendo, clandeſtina coniugia penitus inhibemus, prohibentes etiam, ne quis ſacerdos talibus intereſſe præſumat. Quare ſpecialem quorundam *c* locorum conſuetudinem ad alia generaliter prorogando ſtatuimus, vt cùm matrimonia fuerint contrahenda in Eccleſia, per presbyteros proponantur, competenti termino præfinito, vt intra illum qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat. Cùm autem apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expreſsè, donec quid fieri debeat ſuper eo, manifeſtis conſtiterit documentis. Si quis verò huiuſmodi clandeſtina, vel interdicta coniugia inire præſumpſerit in gradu prohibito, etiam *d* ignoranter, ſoboles de tali coniunctione ſuſcepta prorſus illegitima cenſeatur, de parentum ignorantia nullum habitura ſubſidium; cùm illi taliter contrahendo, non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur. Pari modo proles illegitima cenſeatur, ſi ambo parentes impedimentum ſcientes legitimum, præter omne interdictum, etiam in conſpectu Eccleſiæ contrahere præſumpſerunt. Sanè ſi parochialis ſacerdos tales coniunctiones prohibere contempſerit, aut quilibet etiam regularis, qui eis præſumpſerit intereſſe, per triennium ab officio ſuſpendatur, grauiùs puniendus ſi culpæ qualitas poſtulauerit: ſed his qui taliter præſumpſerint etiam in gradu conceſſo copulari, condigna pœnitentia iniungatur. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam malitioſè impedimentum obiecerit, canonicam non effugiet vltionem.

NOTÆ.

1 a GEnerali.] Lateranenſi videlicet *can. 5.* vbi reperitur textus hic, & *in c. vnic. hoc tit. in 4. compil.* de quo Concilio nõnnlla notaui, *in c. 1. de ſumma Trinit.*

2 b *Reuocata.*] Vt dicemus infrà, *in c. non debet, de conſanguin.*

3 c *Locorum.*] Galliæ præcipuè, vbi banna, & huiuſmodi denunciationes publicæ ante hoc Concilium in vſu eſſe cœperunt, vt patet, *ex c. cum in tua, de ſponſ.* notarunt Fileſacus, *de orig. parœc. c. fin.* Stephanus Durantius, *qq. iur. q. 26.* Cuiac. *in d. c. cum in tua.*

4 d *Ignoranter.*] Quia talis ignorantia affectata creditur, & indirectè voluntaria, quæ non excuſat, vt proles illegitima naſcatur. Sanchez, *lib. 3. de matrim. diſp. 42. n. 1.* Leo Pinel. *ad tit. qui filij ſint legitimi, diſſert. 5. n. 131.* Gutierrez, *de matrim. c. 71. n. 8.* Pacianus, *de probat. lib. 2. c. 16.* Caſtillo, *lib. 2. rer. quot. c. 11. nu. 8.* Baſil. *de matrim. lib. 7. c. 26. §. 7.* Carena, *de officio Inquiſit. 2. p. tit. 5. §. 14. num. 81.* Giurba, *in conſuet. Meſſan. cap. 1. gloſ. 1. a. 31.* Sanchez, *de matrim. lib. 3. diſp. 42. & 43.* Nogureol. *alleg. 24. §. 4.* Faciunt D. Thomas, *1. 2. q. 6. art. 8. leg. 3. tit. 3. p. 4. leg. 2. tit. 15. part. 2.*

COMMENTARIVM.

5 Concluſio traditur & probatur. EX his duabus conſtitutionibus ſequens deducitur aſſertio: *Matrimonium publicè eſt celebrandum denunciationibus publicè factis à parocho in Eccleſia; & ſi quis aliter contraxerit in gradu prohibito, proles inde ſuſcepta naſcitur illegitima; & parochus ſimili matrimonio aſſiſtens per triennium ſuſpenditur.* Probant ea textus, *in c. aliter 30. q. 5. c. nullum, c. nullus, ead. q.* Concil. Vernenſe ſub Stephano III. *c. 15.* ibi: *Omnes homines laici publicas nuptias faciant, tam nobiles, quàm ignobiles.* Textus, *in cap. 2. hoc tit. in 2. collect.* ibi: *Nullus fidelis cuiuſcunque conditionis occultè faciat nuptias, ſed benedictione accepta nubat in Domino: ſi ergo ſacerdos tales nuptias benedixiſſe occultè inuentus fuerit, triennio officio ſuo ſuſpendatur.* Et *cap. ad hæc 8. de teſtibus, in 1. collect.* Concil. Foroiul. ſub Adrian. I. *can. 8.* ibi: *Ita dumtaxat, vt nemini liceat furtim, raptimque nuptias contrahere, ne fortè per erroris ignauiam, vel certè, quod peius eſt, diabolico inſtigati amore, illicita connubia celebrentur.* Leo IV. *in epiſt. de cura paſtor. propè finem*, ibi: *Omnibus plebibus denuntiate, vt nullus vxorem accipiat, niſi publicè celebratis nuptijs.* Concil. Londin. ſub Paſchali II. apud Baron. *tom. 12. anno 1102. num. 13.* & ſub Innocentio III. *Non contrahatur aliquod matrimonium ſine trina denunciatione publica in Eccleſia, nec ſi fuerint perſonæ incognitæ: ſed nec copulentur aliquæ perſonæ matrimonio, niſi publicè in facie Eccleſiæ, & præſente ſacerdote; & ſi ſecus fuerit factum, non admittantur alicubi in Eccleſia, niſi ſpeciali authoritate Epiſcopi.* Concil. Rauennatenſe 2. ſub Clemente V. *cap. 19.* mentione facta huius decreti Lateranenſis: Turonenſe ſub Nicolao V. *cap. 12. Quia per clandeſtina matrimonia, à ſanctis Patribus non ſine cauſa, & meritò prohibita, multa mala eueniunt, prohibemus, ne quis presbyter ſæcularis, aut regularis de cætero talia matrimonia celebrare, aut ſolennizare præſumat, ſub pœna excommunicationis.* Concil. Toletanum ſub Sixto IV. *cap. 17.* Senonenſe ſub Clemente VII. *c. 39.* in fine: *Sed cùm ex clandeſtinis matrimonijs grauia eueniant in dies ſcandala, & pericula, volumus omnes contrahentes, conſulentes, ſcientes intereſſentes, auxiliantes, & adiuuantes, ſententiæ excommunicationis ipſo facto ſubiacere.* Colonienſe ſub Paulo III. *p. 7. c. 43. 44. & 45.* Synodus Auguſtenſis ſub eodem, *cap. 22.* Colonienſis 2. ſub eodem, *cap. 31. & 32.* Moguntina ſum eodem, *cap. 38.* Vuillelmus Epiſcopus Pariſiens, *in ſuis conſtit. tom. 26. Concil. can. 15.* ibi: *Presbyteri in Eccleſijs frequenter denuncient eos, qui matrimonia clandeſtina contrahunt, & qui eis faciendis aſſiſtunt, eſſe excommunicatos.* Nouiſſimè Trident. *ſeſſ. 24. de reform. matrimonij, c. 1.* quæ, & alia iura refert Anton. Auguſtin. *in epit. iuris, lib. 28. titul. 33.* conſonant de iure Regio lex, *89. tit. 18. p. 3.* lex 1. cum ſequenti, *tit. 3. p. 4.* lex 46. Tauri, quæ eſt lex 10. *tit. 2. lib. 5. Recopil.* Illuſtrant Creſpetius, *in ſumma, verbo Matrimonium publicè*, Chriſtineus, *lib. 1. deciſ. 333.* Drekerus, *lib. 2. diſſert. 15.* Cuiac. & Caniſius, *in præſenti*, Petrus Gregor. *libro 9. ſyntagm. capit. 5.* Torreblanca, *de iure ſpirit. lib. 2. capit. 3. ſect. 13.* Gentil. *lib. 7. de nuptijs, capit. 6.* Matthæus, *in collegijs, diſput. 34. theſi 47.* Martha, *de iuriſd. parte quarta cap. 71.* Lantemeter. *lib. 2. de veteri monacho, cap. 100.* Cæſar, *de Eccleſiaſt. hierarch. diſp. 8. §. 3. in fine*, Eſpenceus, *ad epiſt. D. Pauli, tit. de clandeſt. nuptijs, cap. 15.* Tondutus, *reſol. canonic. cap. 71.*

Digitized by Google

Georg. Ambian. *ad Tertul. de pudic. c. 4. obſeru.* 3. Cuiac. *lib 6. obſeru. cap.* 20. Borellus, *to. 3. titulo* .. *n.* 330. D. Randoly, *in cap. aliter 30 quæſt. 5. cap.* 9. Coſtanus, *de ſponſal. fol.* 123. Hothom. *qq. illuſt. quæſt.* 5. Matienzo, *in d. l.* 10. *Recopil. gloſ.* 1. *num.* 29. Chriſtineus, *tom. 1. deciſ.* 327. Coriolanus, *in not. ad can.* 13. *Concilij Carthag.* 4 Baſil. *lib. 5. de matrimon. cap. 1. per totum*, Nogureol, *allegat.* 24. §. 4. Eſcobar, *de vtroque foro, artic. 2. num.* 25. Gibalinus, *de cenſuris, in ſynopſi, fol* 474. Diana, *part.* 11. *tract. 3. reſol. 33. & 34.* Maced. *de clauib. Petri, lib. 4. de matrim. cap.* 2.

5 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Sicut Eccleſia non poteſt noua inſtituere ſacramenta, ita nec à Chriſto Domino inſtituta mutare, alterareue, aut aliquid circa materiam, formam, ſeu miniſtros eorum ſtatuere, *c. ſunt, cap. contra*, & ferè per totam, 25. *q.* 1. docet pluribus relatis Diana, *p. 8. tr. 8. paſſim.* Sed in matrimonij ſacramento ex diuina inſtitutione non deſiderantur denunciationes, nec parochus; ſiquidem ipſi contrahentes ſunt miniſtri partiales huius ſacramenti, & ambo faciunt vnum miniſtrum totalem, vt probat Baſil. *lib. 1. de matrim. c.* 8 Suarez, *to. 3. in 3. partem, diſp. 2. ſect. 1. concluſ.* 3. Sanchez, *lib. 2. de matrim. diſp. 5. n.* 6. Ægidius, *3. p. diſp. 14. n.* 33. etſi non ideò dicas, coniuges in peccato mortali contrahentes admittere duplex peccatum, vnum ſuſcipiendo, aliud miniſtrando; quia cùm non ſint ſpecialiter conſecrati ad miniſtrandum, non peccant lethaliter. Theophilus, *to. 16. in Heterocl. puncto 14. in princ.* igitur Eccleſia non potuit ſtatuere, vt denunciationes neceſſariò adhiberentur; item vt proprius parochus præcisè adeſſet. Accedit, nam ſi Eccleſia hoc ſtatuere poſſet, ſequeretur, vt matrimonium aliàs celebratum ſine parocho, & teſtibus, nullum eſſet, *argum. l. non dubium, C. de legibus*: ſed nuptiæ clandeſtinæ ſine parocho, & denunciationibus celebratæ, validæ ſunt, *c. 1. & 2. hoc tit.* probat Robertus, *lib. 2. rer. iudic. cap.* 17. ergo quia Eccleſia non potuit nuptijs contrahendis neceſſariò denunciationes, & præſentiam parochi præſcribere.

6 *De nuptijs clandeſtinis.* Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, quod ſicut notorium dicitur, quod nulla tergiuerſatione poteſt celari, *cap. tua, de cohabit. cleric.* ita, & clandeſtinum, quod clam fit, & difficulter: probatur *c. 1. & 2. hoc tit.* Quotuplex tamen ſit matrimonium clandeſtinum, DD. ambigunt; & varijs opinionibus omiſſis, duplex tantùm matrimonium clandeſtinum admitto, vnum ſi denunciationes ab Eccleſia præſcriptæ negligantur; aliud quando his denunciationibus præmiſſis matrimonium contrahitur ſine parocho, & teſtibus: & vtroque caſu dari matrimonium clandeſtinum, probant Gutierrez, *lib. 2. practic. q. 4. a.* 3. Spino, *de teſtam. gloſ. 15. nu.* 22. Sanchez, *lib. 3. de matrim. diſp.* 1. Baſil. *eod. tract. lib. 5. cap.* 1. & *cap. 2. num.* 4 Sed non leuis difficultas eſt, quantum attinet ad incurrendas pœnas à contrahentibus matrimonium clandeſtinè, quod dicatur matrimonium clandeſtinum; an videlicet matrimonium contractum coram parocho, & teſtibus, ſine denunciationibus tamen iniuſtè omiſſis, dicatur clandeſtinum, quoad pœnas incurrendas? Et non eſſe clandeſtinum, tenuerunt P. Barboſa, *in l. 1. 4. part. numero 39. ff. ſoluto matrimon.* Ledeſma, *de matrim. 4. part. quæſt. 45. art.* 7. Molina, *de iuſtit. tom. 2. tract. 1. diſp.* 176. Matienzo, *in l. 1. tit. 1. gloſ. 7. lib. 5. Recopill.* & ibidem Azeuedo, Couarr. *de ſponſal. 2. part. cap. 6. num.* 10. qui id reſoluunt circa pœnam legis 49. Tauri. Mouentur ex eo, nam matrimonium celebratum præſente parocho & teſtibus, publicè contractum videtur; ſiquidem parochus perſona publica eſt, & teſtes adſunt Eccleſiæ nomine; quo caſu ratio prohibitionis clandeſtini matrimonij omninò ceſſat, quia de matrimonio iam Eccleſiæ conſtare poteſt. Sed nihilominus multò verius exiſtimo, matrimonium præſente parocho, & teſtibus contractum ſine denunciationibus, clandeſtinum dici quoad pœnas incurrendas. Primò, nam in eo ſenſu matrimonium dicitur clandeſtinum in præſenti textu, & firmauit Trident. *ſeſſ. 24. de reform. c.* 1. & *in c.* 5. ſanxerunt PP. pœnam in contrahentes coram parocho & teſtibus ſine denunciationibus: & probatur expreſsè *in leg. 1. tit. 3. part.* 4. quare hanc ſententiam tenuerunt Nauarr. *in manuali, c. 22. nu.* 70. & relati à Sanchez *lib. 4. de matrimon. diſp. 1. q. 1. nu.* 7. Baſil. *eod. tractatu, lib. 5. c. fin. num.* 6. immò facilè conciliari poſſunt huiuſmodi opiniones, vt prior, quæ docet tale matrimonium non eſſe clandeſtinum, accipiatur quantùm attinet ad ſubſtantiam denominationis, poſterior verò intelligatur tantùm quoad incurrendas pœnas. Grauior tamen hæſitatio eſt, an matrimonium omiſſis denunciationibus contractum, publicè tamen in præſentia vicinorum, vel populi, dicatur hodie clandeſtinum quoad pœnas incurrendas? Et clandeſtinum non eſſe, probatur, quia publicè contractum eſt; palam namque factum dicitur, quod ſcientibus vicinia fit, vt probat Palacios Rubios *in c. per veſtras, notabil. 3. §. 21. nu. 14. de donat. inter.* Facit textus *in c. 2. qui filij ſint legitimi*, ibi: *Filij eorum non debent ſuſtinere iacturam, cùm parentes eorum publicè ſine contradictione Eccleſiæ inter ſe contraxiſſe noſcantur.* At ſi eſſet clandeſtinum matrimonium, filij eorum proculdubiò paterentur iacturam, ex præſenti textu, *in §. ſi quis*; & matrimonium quod publicè contrahitur, dici non poteſt clandeſtinum, vt ſentiunt plures relati à Couarr. *in 4. 2. part. cap. 6. in princip. num.* 10. Sed contraria ſententia multò verior eſt, videlicet tale matrimonium quoad prædictas pœnas eſſe clandeſtinum; nam in præſenti textu clandeſtinum vocatur matrimonium ſine denunciationibus contractum: erit ergo tale, quamuis publicè contrahatur, quod incurrendas pœnas. Nec obſtat publicè contractum eſſe; nam illa accidentalis publicatio non æquipollet publicationi, quæ fit per denunciationes. Nec obſtat textus *in d. cap.* 2. ibi: *Publicè, & ſine contradictione.* Nam vt ibi notat Gloſſa *verbo Publicè*, aduerbium illud intelligi debet, id eſt præmiſſis denunciationibus publicè in Eccleſia factis.

Vt ergo matrimonium non dicatur clandeſtinum, primò deſideratur, vt præmiſſis denunciationibus in Eccleſia factis celebretur; circa quas ſciendum eſt ex præſenti textu eas deſiderari, & ex dicto canone primo Concilij Trident. non tamen ſi omittantur, ideo matrimonium nullum redditur, etiam attento Concil. Trident. ſed tantùm contrahentes, & parochus peccabunt lethaliter. Leander *de matrim. diſp. de clandeſtinitate*, *q. 45. & 46.* Denunciationes igitur illæ, quas vulgò dicimus monitiones, fieri debent trinis continuis diebus feſtiuis, in parochijs vtriuſque contrahentis, quod vulgò receptum eſt, etiamſi huiuſmodi dies ſibi ſuccedant, vel ſint diſcontinui. Barboſa *de officio Parochi, c. 11. nu.* 19. non poſſunt tamen in diebus feriatis fieri, niſi ex diſpenſatione Epiſcopi, aut ſi ſit dies feſtus vocationis ipſius Eccleſiæ, vel in quo ingens fidelium multitudo ad Eccleſiã accedat. Poſſeuinus *de officio curati, c. 10. nu.* 12. Nec intereſt vt denunciationes dentur, quod ſit tempus, in quo nuptiæ prohibentur; nam etiam tunc denunciationes fieri poſſunt. Barboſa, *vbi ſup. n.* 22. Epiſcopus autem in illis valet diſpenſare, vt expreſsè diffinitur, *in d. c. 1. Concil. Trid.* & docent Chopinus, *de ſacr. polit. lib. 2. tit.* 7. Zypeus, *de iure Pontific. q. 3. & 4.* & *reſponſ. 2. 3. & 4.* Villaroel. *to. 1. regim. Eccleſiaſt. p. 1. q. 9. ar.* 3. quod Interpretes protrahunt ad eius vicarium generalem, non ad foraneum, aliumue Epiſcopalem iuriſdictionem habentem. Barboſa, *d. c. 11. nu.* 50. licèt quoad Abbates eadem iuriſdictione gaudentes cõtrarium deciſum fuiſſe à Gregorio XIII. referat Leander ſuprà, *q.* 59. & ex ſententia ipſius Barboſæ, & aliorum Epiſcopus poteſt delegare eandem poteſtatem diſpenſandi in denunciationibus. Supponitur autem iuſta cauſa ad diſpenſandum; nam aliàs Epiſcopus peccabit lethaliter: cauſæ verò communiter iuſtæ iudicantur ſcandalum, aut infamia, ſeu cum matrimonium, quod fuit nullum, reualidatur; articulus mortis, propinquitas temporum, in quibus nuptiæ celebrari prohibentur, timor ne impediatur matrimonium per parentes, aut extraneos; ſi nuptiæ ſint Magnatum, & ſimiles, quæ relinquuntur arbitrio Ordinarij: in quibus caſibus Epiſcopus ſub pœna peccati lethalis diſpẽſare tenetur; & ſi non detur ipſius copia, abſq; denunciationibus matrimonium celebrari valet. Baſil. *d. lib. 5. cap.* 32. non quia tunc parochus diſpenſare poſſit, vt voluerunt nonnulli congeſti à Leandro, *d. diſp. 7. de matrim. q.* 67. Et ſi Epiſcopus diſpenſauerit in denunciationibus, cum vno ex coniugibus, cum alio etiam diſpenſaſſe creditur, etſi ſint diuerſæ diœceſis. Barboſa, *de poteſt. Epiſc. alleg. 32. n.* 35. Denunciationibus

7 *De denunciationibus in eccleſia faciendis.*

Digitized by Google

nibus in Eccleſia per parochum factis, tenentur qui ſcierint aliquod impedimentũ inter contrahentes adeſſe, parocho declarare, *c. cum dilectus 32. de elect.* Et primò ipſi contrahentes, quamuis impedimentum ſit occultum, & infamia ſequatur, tenentur illud declarare. Baſilius, *d. lib. 5. de matrim. c. 33.* Leander, *ſup. q. 83* Deinde omnes, qui illud ſciunt, quamuis occultè, & ſub ſecreto naturali. Excipiuntur tamen, qui tantùm illud audierunt, nec memorantur à quo, *c. licèt, de teſtibus:* item illi, qui intra confeſſionem ſcierunt, cum non vt homines ſciant, *c. 2. de officio ordinarij.* Dubium tamen eſt, an ille, qui nouit impedimemtum occultum, ſcit tamen probari illud non poſſe, teneatur illud declarare? Negant plures antiquiores, quos refert, & ſequitur Baſil. *de matr. lib. 5. c. 34.* Sed verius affirmant Barb. Diana, & alij, quos laudat, & ſequitur Leander, *d. q. 88.* quorum ſententia probatur, *ex cap. ſuper eo 22. de teſtibus, c. præterea 13. de ſponſalibus.*

8 De parocho, & teſtibus.

Deinde vt matrimonium clandeſtinum non ſit, deſideratur, vt dum celebratur, adſit parochus proprius, vel alius ſacerdos de eius licentia. Proprius autem parochus dicitur ille, in cuius parochia contrahentes domicilium habent cum animo habitandi per maiorem anni partem; vnde ſuſtinetur matrimonium contractum coram parocho illius loci, vbi ſponſus habitat tanquam iudex, medicus, ſcholaris, aut exul; imò ſiue ibi habitauerit gratia contrahendi matrimonium, cum ſciret in propria ciuitate ob impedimentum parĕtum illud non poſſe liberè celebrare: & ita deciſum fuiſſe per ſacram Congregationem explicationis Concil. Trid. refert Barboſa, *d. c. 11. n. 40.* Valebit etiam matrimonium celebratum à fęmina exiſtente in monaſterio famulandi, aut diſciplinæ cauſa, coram parocho ipſius monaſterij: item cùm domus contrahentis eſt in confinio parochiarum, debet matrimonium celebrari coram parocho eo, in cuius parochia domus aditum magis frequentem habet: & ſi habitet in vna parochia per hyemem, in alia per eſtatem, poteſt coram quolibet eorum contrahere, Leander, *ſupra, q. 19.* & ſi contrahentes ſint diuerſarum parochiarum, ſufficit parochus cuiuslibet, etiamſi in eius parochia non celebretur matrimonium, Barboſa, *vbi ſup. n. 45* Ioannes Sanchez, *in ſelect. diſp. 44. n. 8* Leander, *d. diſp. 7. q. 15.* Diana, *p. 11. tr. 3. reſol. 34.* Valet etiam matrimonium vagorum celebratum coram quolibet parocho, etiamſi alter coniux ſit incola certę parochię. Leander, *d. diſp. 7. q. 21.* Ferro Manrique, *1. p. qq. moral. q. 10.* e contrariò non valebit matrimonium contractum coram parocho originis, aut eius oppidi, vbi contrahentes degunt recreationis cauſa, argumento capitis, *is qui, de ſepult. lib. 6.* Barboſa, *de poteſt. Epiſcopi, allegat. 32. n. 71.* Nec intereſt, an parochus ſit vi detentus, renuens, vel dolo adductus, dum intelligat verba contrahentium, etiamſi ad id vocatus non ſit, argumento legis *coram Titio, ff. de V. S.* reſoluunt Sanchez, *de matrim. diſp. 39.* Coninch. *de ſacramentis, diſp. 27. dub. 4.* Fagnanus, *in c. quod nobis, nu. 48. hoc tit.* Cabaſſutius, *in not. Concil. Trid. dict. ſeſſ. 24.* Diana, *p. 10. tr. 13. reſol. 16.* Nec etiam refert, an ſit ſacerdos parochus, vel non, an publicus peccator, interdictus, ſuſpenſus, excommunicatus, irregularis, prohibitus nuptijs aſſiſtere, vt contra plures defendit Diana, *p. 10. tr. 13. reſ. 23.* ſiue putatiuus ſit, titulum coloratum habens, *cap. licèt, de prob. in 6.* vt poſt Bardi, & Becanum defendit Diana, *p. 9. tract. 7. reſ. 45.* etiamſi illi datus ſit coadiutor ex cauſa ignorantiæ, vel infirmitatis. Etiam poſſunt adeſſe matrimonijs Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Legati in ſuis prouincijs, Vicarij Epiſcoporum, niſi ſint foranei, qui tantùm aſſiſtere poſſunt, ſi cauſæ maiores illis commiſſæ ſint. Villalobos, *to. 1. ſummę, tr. 13. difficul. 19.* item Archipreſbyter in ſua Eccleſia rurali, aut Cathedrali, argumẽto capitis, *officium, de officio Archipresb.* Nec proximè traditis, videlicet non deſiderari, vt parochus ſit ſacerdos, obſtat Concil. Trid. *ſeſſ. 24. de reform. c. 1.* In illis verbis: *Parochus, vel alius ſacerdos.* Vbi ſupponi videtur, parochum debere eſſe ſacerdotem; nam dictio illa, *alius*, ſæpiùs non eſt repetitiua, ſed refert aliquid diuerſę qualitatis ab antecedente, vt patet ex illo Lucæ, *c. 23. verſ. 32.* ibi: *Ducebantur autem, & alij duo nequam cum eo.* Notauit Gloſſa, *in c. deinde, verſ. cum cæteris, 26. d. c. ſedes, verbo Maiores, de reſcriptis, in authent. qui ſemel, verbo aliud, C. quomodo, & quando,* vbi Imperator inquit: *Anniſpatium indulgetur.* Et Gloſſa ait: *Loquitur quaſi annum dederit, cum tantùm tres menſes dederit.* Sed dic quod non implicat ſimile tempus, per legem *non ſolùm, §. quæritur, ff. de procur.* vbi Gloſſa, *verbo Creditores*, ait dictionem, *alius*, impropriè ſæpè poni, quia non ſemper refert eandem qualitatem; & probatur ex illo Matthæi 18. & Marci 15. vbi de Chriſto Saluatore noſtro aiunt: *Cum eo crucifixi ſunt alij duo latrones;* & ex capite *Nouatianus, 7. q. 1.* ibi: *Alios pſeudoprophetas.* Et tunc inquiunt Imol. & Fel. *ibidem*, implicare diſſimilitudinem, quãdo ratio ſubiectæ materiæ id ſuadet; quod contingit hic, quia parochus non ſacerdos poteſt exercere omnia parochì munia, quę poteſtate ordinis non indigent: ergo ex illa particula, *vel alio ſacerdote*, non colligitur ſufficiens argumentum ad corrigendum totum ius, quod ad obeunda munera ab ordine non pendentia, minimè deſiderat in parocho ſacerdotium. Quam doctrinam multis alijs rationibus, & iuribus confirmant Sanchez, *de matrim. lib. 3. diſp. 20. n. 2. per totum*, Cęſar, *de Eccl. Hierarch. diſp. 8. §. 4.* Nec etiam ſuprà traditis, videlicet parochum putatiuum validè intereſſe nuptijs, obſtat textus *in c. dudum 54. de elect.* ex quo conſtat, parochum putatiuum, qui cõmuni errore credebatur parochus proprius, ſacramenta adminiſtrantem fidelibus, eorum animas damnabiliter decepiſſe: ergo coram parocho putatiuo non poteſt ritè matrimonium celebrari. Nam reſpondetur, in illis verbis, *eorum animas decepiſſe*, non contineri Pontificis deciſionem, ſed potiùs partis allegationẽ; ſiquidẽ verbis ſequentibus incipit deciſio Põtificis, vnde nullo modo ibi aſſeritur inualidè Sacramẽta recipi à parocho putatiuo. Docuit Primarius noſter Paulus à Maqueda, *in leg. Barbarius, n. 64. de officio prœſidis.*

Hæc de parochis, qui iuriſdictionem ordinariam habent: nunc agamus de illis, qui ex delegatione, ſeu commiſſione nuptijs aſſiſtunt, in quibus primò deſideratur, vt delegans ſit parochus proprius, quamuis irregularis, ſuſpenſus, excommunicatus, degradatus, ſeu vice parochus, vt pluribus relatis docent Barboſa, *de officio parochi, c. 10. n. 61.* Diana, *p. 11. tr. 3. reſ. 32.* Secundò requiritur, vt cui delegatur poteſtas aſſiſtendi nuptijs, ſit ſacerdos; nec intereſt, an regularis, vel ſæcularis. Barboſa, *de poteſt. Epiſcop. allegat. 32. n. 108.* delegatio autem, ſiue ipſa facultas aſſiſtendi nuptijs, debet eſſe expreſſa, non verò tacita, etiamſi per dolum, aut fraudem obtenta, dum dolus non verſetur circa ſubſtantiam. Diana, *p. 9. tr. 8. reſ. 20.* Debet autem præcedere ipſum matrimonium, nec ratihabitio ſufficit; non tamen deſideratur, vt ſit ſpecialis, quia generalis ſufficit adminiſtranda omnia ſacramenta: non autem creditur ſacerdoti affirmanti ſe habere licentiam, niſi eam exhibeat. Barboſa ſuprà, *n. 75.* nec etiam admittitur, ſi ſit reuocata, ſi reuocatio illi intimata ſit. Diana, *d. reſ. 32.* Pręſentia parochi debet eſſe corporea, & moralis, cum attentione; nam ſi diſtractus fuerit, nihil facit; debetque eos intelligere, vel per interpretem, vel per ſigna. Diana, *p. 10. tr. 13. reſ. 17.* nec intereſt quod parochus aſſiſtens oculos occludat, & dicat nihil ſe vidiſſe, vt deciſum fuiſſe à Cardinalibus, ex Farinacio refert Salcedus, *in praxi, c. 73.* Nec etiam deſideratur, vt parochus interroget ipſos contrahentes de mutuo conſenſu, Leander, *vbi ſup. q. 33.* qui nihilominus reſoluit, peccare lethaliter parochum interrgationẽ hanc omittentem: nec de eſſentia ſacramenti ſunt verba illa, *Ego vos coniungo.* Si autem parochus ea omiſerit, peccabit venialiter tantùm, quia huiuſmodi omiſſio rei leuis eſt. Diana, *3. p. tr. 4. reſ. 256* Requiritur præſentia parochi in ipſo cõtractu, nec ſufficit ſi præſens ſit tempore ſponſalium, aut copulæ, vel tempore conſenſus conditionati, ſi non ſit tempore, quo purificatur conditio. Baſil. *d. lib. 5. de matrim. c. 22.*

9 De præſentia parochi.

Deinde deſideratur, vt matrimonium celebretur in præſentia teſtium, *cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* vbi D. Hieronymus in parabolis ait: *in plateis tuis aquas tuas diuide, ideſt filium tuum, ac filiam alijs nuptui trade; & hoc manifeſtè cum pluribus ſocijs.* Circa quorum numerum plura differit Gentilis, *lib. 7. de nuptijs, cap. 7. per totum.* Decem adhiberi ſupponit D. Ambroſius ad Virginem lapſam: *Inter decem teſtes confectis ſponſalijs.* Hodie certum eſt duos ſufficere, *ex d. cap. 1. Concil. Trident.* & licèt in omnibus cauſis, imò; & in matrimonialibus in iudicio diſceptatis deſiderentur teſtes omni exceptione maiores, *c. 1. de conſang. & affin.* tamẽ ad contrahendum 10 De teſtibus.

matri-

matrimonium ſufficiunt quicunque teſtes, etiamſi ſint domeſtici, Infames, vel aliàs à teſtimonio dicendo prohibiti, dummodo habeant vſum rationis, etiamſi non ſint rogati, vt reſoluunt Trullenc. *de matrim. c 6 dub. 6.* Leander, *d. diſp. 7. q. 44.* Diana, *p. 11. tr. 3 reſ. 33.* Matrimonia igitur clandeſtina, ſine parocho, & teſtibus contracta, licèt præſenti textu, & alijs pro eius illuſtratione adductis prohibita eſſent, tamen de facto celebrata vires obtinebant, donec per Concilium Trident. *d. ſeſſ. 24. c. 1.* irrita fuerunt declarata; & ita hodie non poſſe dari caſum, in quo matrimonium clandeſtinum ſubſiſtat, latè reſoluunt Barb. *in remiſſ. ad Concil. Trid. in d. c. 1. n. 127.* Torreblanca, *de iure ſpirit. lib. 2. c. 5. ſect. 13.* Eſcobar, *de vtroque foro, art. 2. n. 25.* Drekerus, *lib. 2. diſſert. 15.* nec ſolùm in foro exteriori, verum nec in foro conſcientiæ aliquo modo ſuſtineri poteſt, vt probat latè Baſilius, *d. lib. 5. c. 5.* quod procedit in illis prouincijs, vbi receptum eſt Concil. Trident. non verò in Gallia, Polonia, & alijs Regnis, vbi non eſt receptum. De Gallia referunt Thuanus, *lib. 105. & 107.* Spondanus, *anno 1593 n. 20. & 1596. n. 18 & 1598. n. 8. & 1600. nu. 25. & 1615. nu. 7.* Gramondus, *in Ludouic. XIII. lib. 1.* Marcha, *lib. 2. concord. c. 17. n. 6.* Bulengerus, *lib 9 & 12. hiſt.* P. Matthæus, *in Henrico IV. lib. 1 narrat. 5.* Duplais, *tom. 4. ad ann. 1593 & to 5. ad annum 1614 n. 12.* quorum incolæ debent contrahere ſecundùm leges ſuæ patriæ, niſi perueniant ad locum, vbi Concilium obſeruatur; nam peregrini debent contrahere iuxta eas leges, quæ obſeruantur in loco contractus, *l. ſi fundus, ff. de euict. c. quæ contra, diſt 8 cap. illa, diſt. 12. c. quiſquis, diſt 41* Probant latè repetentes, *in c. 1 de ſponſal.* docent Suarez, *de religione, tom. 1. tract. de diebus feſtiuis, cap. 13.* Baſil. *lib. 1. cap 7. §. 2.* ſicut è contra peregrini, & iter facientes per prouincias, vbi Concil. Trident. non viget, ritè matrimonium contrahunt ſine parocho, & teſtibus, Leander, *d. diſp. 7. quæſt. 11.* etiamſi in fraudem Concil. Trident. in eam prouinciam proficiſcantur. Leander ſuprà, *q. 12.* contra Ledeſmam defendit Baſilius, *d. lib. 5. cap. 9.* pro qua ſententia facit textus, *in c. 1. hoc tit. in 2. collect.* vbi ita Alexand. III. decreuit: *Conſuluit nos tua fraternitas, quid faciendum ſit de his, qui cùm aliqua de cauſa in Epiſcopatu nuptialem benedictionem accipere nollent, ad alios Epiſcopatus furtiuè ſe transferunt, coniugia ibidem clandeſtina contrahentes. Ad quod taliter reſpondemus, quod ſi talis fuerit culpa, quod non permittat eos ſimul manere, ſunt ab inuicem diuidendi; ſi verò aliqua fuerit, quæ contractum matrimonium non diſſoluat, pro tali tranſgreſſione pœnitentia poteſt eis indici, coniugium verò ex tali cauſa non debet diſſolui.* Quid tamen dicendum ſit de matrimonio hæreticorum contracto in prouincia, vbi Concilium receptum eſt, ſine parocho, diſputat Theophil. *to. 16. in heterocl. ſpirit. c. 14.* qui affirmat, matrimonium valere: & ſi contra huc uſque tradita quis auſus fuerit matrimonium clandeſtinè celebrare, inhabilis redditur ad matrimonium. Trident. *d. ſeſſ. 24. cap. 1.* quod Interpretes exponunt de ipſo matrimonio, non verò de alio. Barb. *in dict. c. 1. n. 125.* & proles ex tali coniunctione ſuſcepta illegitima naſcitur, *cap. quod nobis, qui filij ſunt legitimi.* Leo Pinellus, *ad eund. tit. num. 331.* punitur arbitrio Epiſcopi, & ſi contraxerit in gradu prohibito, priuatur omni ſpe diſpenſationis. Patrio verò noſtro iure omnibus bonis priuatur, *l. 1. tit. 1. lib. 5. Recopil.* Item parochus, vel aliàs quilibet ſacerdos aſſiſtens matrimonio clandeſtino, hodie arbitrio Ordinarij punitur, *ex d. c. 1. Concil. Trid.* quo abrogata eſt ſuſpenſio triennalis, quæ in præſenti textu ſtatuta erat. Gibalinus, *de cenſur. in ſynopſi, lit. M, num. 3.* Simili etiam pœna plectitur, qui non præmiſſis denunciationibus coniunxit; & parochus alienus, qui ſine licentia coniuges benedixit, *ex d. cap. 1.* Trullench. *de matrim. d. cap. 6. dub. 7.* Baſil. *eod. tract. d. lib. 5. cap. fin.*

11 Trad[itur] ratio decidendi.

His ſuppoſitis, tam ex veteri, quàm nouo iure, ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit; nam matrimonia publicè ſunt celebranda, non clam, vt diſertè ait: Tertullianus, *de pudic. c. 4.* ibi: *Pænes nos occultæ quoq; coniunctiones, idest non prius apud Eccleſiam profeſſæ, iuxta mœchiam, & fornicationem iudicari periclitantur.* Et *de monogamia c. 11.* vnde intelligitur idem Tertull. *lib. 2. ad vxorem*, dum in fine ait: *Vnde ſufficiant ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod Eccleſia conciliat, confirmat obligatio, & obſignatum Angeli renuntiant, pater ratum habet.* Vbi per Angelos intelligit Tertul. ſacerdotes. Apuleius, *lib. 6.* ibi: *Impares nuptiæ, & præterea in villa ſine teſtibus, & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri.* In villa enim dixit Apuleius, in ſeceſſu, & ſecreto, argumento legis, *cum in villa, ff. de manumiſſ. vindict.* obſeruauit Cuiac. *lib. 6. obſ. c. 20.* Quintilianus, *declamat. 70.* ibi: *Accipe illam virginem, quam pater tradidit eantem die celebri, comitante populo.* Imò & ſacerdos Cereris neceſſariò debebat adeſſe, & contrahẽtes legitimo ac ſolemni vinculo coniungebat. Plutarchus, *in prolog. lib. de præcept. nupt.* & Tacitus, *de moribus German.* coniugalium Deorum meminit, & Quintilianus, *declamat. 347.* ibi: *Vos profectò Dij coniugales.* Illi enim, vt teſtes iureiurando adhibebantur. Seneca *in Medea*, Lucanus, *lib. 2.*

Fœdera ſola tamen, vanaque carentia pompa
Iura placent, ſacriſque Deos admittere teſtes.

Notarunt Farnabius, *ad Senecam Tragicum, fol. 39.* Robertus, *lib. 2. rer iudic. c. 17.* Et ipſa clandeſtinitas ſuſpectam iure Cæſareo reddebat nuptiarum firmitatem, *l. vxorem 7. C. de repudijs.* Obſeruarunt Cuiac. *lib. 6. c. 20.* Hothomanus, *illuſtr. q. 5.* Arniſeus, *de iure connub. cap. 3. ſect. 12.* Baronius, *anno 44. n. 88.* Omitto pompam, rituſq; in ipſis nuptijs publicè adhibitos, quos congeſſerunt Briſſonius, Franciſcus, & Antonius, Hothomanus, *in tr. de ritu nupt.* & etiam primis Eccleſiæ ſæculis conuiuia, choreæ, & feſtiuitates fiebant, vt nuptiæ publicæ, omnibuſque cognitæ eſſent, *c. qualis 30. q. 5.* quas durare ſolitas per ſeptem dies, ſcribit D. Auguſt. *in c. 29 Geneſ. q. 1.* quæ celebritates erant veluti acta, & rei geſtæ teſtimonia, & matrimonij perfecti; quod pulchrè notat Athenæus, *lib. 5. c. 1.* ibi: *Sic enim moribus, & legibus ſcitum eſt, vt in nuptijs epulum fiat, tum nuptiales Deos, vt veneremur, tum pro teſtimonio id ſit.* Nec vnquam hæc conuiuia ab Eccleſia fuerunt damnata, ſed tantùm cautum, vt moderatè pranderetur, & cœnaretur. Sydonus Laodic. *can 53.* Rectè ergo Eccleſia omni tempore nuptijs à fidelibus contrahendis publicas & ſolemnes cæremonias præſcripſit, quas recenſebimus infrà *in cap. 1. de ſecund. nupt.* ſemperque nuptias clandeſtinè celebratas improbauit, cum ipſa clandeſtinitas per ſe in quolibet actu reprobetur; multùm enim intereſt, quid fiat, palam, an verò clam: qui palam quid faciunt, etiamſi quod faciunt, non ſit legitimum, tanquàm errantes excuſantur, aut mitius puniuntur: qui clam, tanquàm contumaces grauius coercentur, *l. vlt. ff. de ritu nupt.* vndè certum eſt ex lege Iul. *de ambitu*, palam ambire magiſtratum non prohiberi, clam verò non licere; & tutori palam rem pupilli emere licèt, non clam, *l. 2. §. tutor, ff. pro emptore.* Faciunt Quintilianus, *lib. 5. inſt. c. 10.* ibi: *Dicam bona mente factum, ideòque palam; mala, ideòque ex inſidijs, nocte, in ſolitudine.* Senec. *lib. 15. epiſt.* de gladiatoribus agens, ibi: *Quæ clam commiſſa capite luerent, tamen quia palam fecere, laudamus.*

Sed licèt iam à primis Eccleſiæ ſæculis clandeſtinæ nuptiæ improbarentur, tamen ſi de facto celebrabãtur, validè, & legitimæ erant, *c. 1. & 2. hoc tit. c. 6. de ſponſa duor. in 1. collect.* ſicut, & iure ciuili, etiam non adhibita nuptiali pompa, tantùm ex priuato conſenſu matrimonium celebrabatur, imò ſolo affectu vxor à concubina ſecernebatur, donec Imperatores Leo, *in nouel. 89.* & Alexius Comnenus apud Harmenopulum, *in promptuario, tit. 4. §. 20. in ſcholijs*, ab eo coniugio, quod ſacerdotalis benedictio non confirmauit, tanquàm irrito, & per ſe non obligatorio, recedere contrahentibus permiſerunt. Eo tamen caſu iure Pandectarum ſolemnitas nuptiarum attendebatur, cum legatum, vel quid ſimile relictum erat in tempus nuptiarum; ad quem caſum referendi ſunt textus, *in l. mulierem 5. cum duabus ſequentibus, ff. de ritu nupt. l. cum fuerit 15. ff. de condit. & demonſtr. l. penult. ff. de don.* interiuncta emendatione Hothomani, *lib. 5. obſer. c. 6.* Sed Oecumenica Trid. Synodus, *d. ſeſſ. 24. c. 1.* diffiniuit, huiuſmodi matrimonia clandeſtinè celebrata nulla eſſe, & ita hodie omninò inualidè matrimonium clandeſtinum contrahitur. Nec tunc obſtat textus, *in c. aliter, 30. q. 5.* vbi poſtquam Euariſtus ſolemnitates in nuptijs celebrandis præſcripſit, ac diffiniuit, hæc adiecit verba: *Aliter præſumpta, non coniugia, ſed adulteria, aut contubernia, aut ſtupra, quam legitimum coniugium eſſe non dubitatur.* Quorum difficultate opreſſus Baſil. *de matrim.* 12

12 De noua Côcil. Trident. ſanctione.

matrim. d. lib. 15. c. 3. exiſtimauit tẽporibus Euariſti matrimonia clandeſtina irrita fuiſſe. Sed ea ſententia omiſſa, verius dicendum eſt, verba illa tantùm ſignificare matrimonium ſine ſolemnitatibus ab Euariſto præſcriptis celebratum, decorem, & honeſtatem coniugij non habere, non tamen negari tale matrimonium, etſi iniuſtum, & illegitimum, valere, vt probaui, *in c. 1. de deſpõſ. impub.* & *c. 1. de ſponſ.* Nec obſtat textus etiam, *in c. quod nobis, qui filij ſint legitimi:* vbi filij nati ex matrimonio clandeſtino dicuntur illegitimi, antequam tale coniugium ab Eccleſia approbetur, cum ex matrimonio legitimo filij legitimi naſcantur, *c. 5. de deſponſ. impub.* ex illegitimo verò illegitimi, *c. ſi quis viduam, 34. diſt.* Nam facilè reſpondetur, quod licèt filij ex tali matrimonio nati ante ratihabitionem Eccleſię naſcantur illegitimi, non inde ſequitur, matrimoniũ non valuiſſe. ſed nõ fuiſſe iuſtũ, & legitimũ, vt ex eo filij iuſti, & legitimi naſcerẽtur.

10 Nec obſtat dubitãdi ratio ſuprà adducta, nam certum eſt, Eccleſiam potuiſſe non ſolùm prohibere, & improbare matrimonia clandeſtina, verùm & irritare: quod iuſtis ex cauſis Concil. Trid. decreuit *in d. cap. 1.* cum ex matrimonijs clandeſtinis plurima damna frequenter ſequerentur; dabatur enim frequens adulterandi occaſio, cum reiecta priore coniuge, clam cum alia matrimonium contrahi poſſet: latè defendunt Sanchez, *d. diſp. 4,* Baſil. *d. lib. 5. cap. 5.* licèt enim attento iure naturæ poſſint fideles contrahentes etiam clam conſenſum pręſtare ad matrimonium, tamen cùm illi ſubſint Eccleſiæ legibus, potuit Eccleſia ex iuſtis cauſis hanc facultatem illis denegare, & ſtatuere, vt talis conſenſus non ſufficiat ad traditionem corporum, non præfiniendo diuerſam materiam, & formam, ſed declarando ipſos contrahentes inhabiles ad ſic clandeſtinè contrahendum, vt etiam Eccleſia reddit conſanguineos intra quartum gradum inhabiles ad matrimonium contrahendum, *c. non debet, de conſang. & affin.* Similiter, & nullam decreuit eſſe profeſſionem ante decimumſextum annum emiſſam, *c. ad noſtram, de regul.* item ius ciuile prodigum, & pupillum inhabiles fecit ad contractus celebrandos, niſi ſub certa forma, *l. 1. §. 1. ff. de curat. furioſi, l. pupillus ff. de reg. iur.* Poteſt enim ius poſitiuum ratione publici boni aliquas perſonas inhabiles facere contrahendum, adeò quidem, vt ſi ita, vel ita non contrahant, nihil prorſus agant irritato actualiter geſto, vt ad nihil valeat, nec adhuc obligationem naturalem producat, quia conſenſus ipſe naturalis contrahentium ſubijcitur legi, & qui reprobatur, non poteſt ſimpliciter dici conſenſus: vnde Eccleſia rectè irritauit conſenſum clandeſtinè præſtitum, adeò vt nec iuramento firmata talis coniunctio ſubſiſtere poſſit; quia tale iuramentum eſſet vinculum iniquitatis, quia interdicto matrimonio, cederet ſuper re natura turpi, quæ eſt coniunctio concubinaria; quod Princeps etiam ſęcularis in contractibus profanis facere poteſt, irritando prorſus conſenſum. Docent Baſilius, & Sanchez, *vbi proximè*, Barb. *de offic. Parochi, 2. p. c. 21.* & *in paſtorali, alleg. 32.* Diana pluribus relatis, *7. p. tr. 1. reſol. 23.* Idem dicendum eſt, quoties contractui pręſcribitur forma pręciſa, ſub qua celebratus valeat, & aliter non ſuſtineatur: tunc ſi forma non ſeruetur, omninò nullus eſt, etiam attento iure naturali. Primò, quia aliter datus conſenſus nullus eſt, ſecundùm leges, quę illum nullum abſolutè reddunt. Deinde quia contrahentes cogitarunt de tali contractu celebrando, & non de alio negotio: quare ſi non valet, vt talis cõtractus, non poteſt ſuſtineri, vt ſimplex conuentio, vt pro expoſitione legis 1. §. *ſi quis 2. ff. de verb. obl.* docuerunt tres magni Primarij noſtri, Valẽtia, *lib. 2. Illuſtr. tr. 3. c. 4 à princ.* D. Ramos, *in l. iuris gentium, §. ſed cùm nulla, ff. de pactis,* D. Retes, *in tr. de obligatione naturali, inſpect. 2. nu. 21.* Nec obſtat, Eccleſiam non poſſe mutare, quę ſunt iuris naturalis, præcipuè Sacramenta, vt ſuprà probaui pro ratione dubitandi. Quę difficultas adeò grauis eſt, vt plures PP in Concil Trid. putauerint, Eccleſiam non poſſe irritare matrimonia clandeſtinè recepta, vt refert Spõdanus, *in continuat. Baronij, anno 1563. n. 39.* Sed dicendum eſt, ſine vlla mutatione iuris naturalis potuiſſe Eccleſiam irritare matrimonium clandeſtinum, reddendo inhabiles perſonas, quæ ipſius iuriſdictioni ſubſunt: & licèt mutare non poſſit materiam ſacramentorum, reddendo nullam, vel illegitimam, quæ à principio fuerat legitima; poteſt tamen hoc facere in contractibus, qui magna ex parte pendent ab actionibus moralibus, quas Eccleſia in ſuis ſubditis impedire poteſt. Vnde cùm matrimonium incipiat à contractu, potuit Eccleſia eius materiam mutare, & per conſequens impedire ſacramentum. Nec ſubſtantialia ſacramenti mutata fuerunt, veluti materia, & forma, & miniſter, quod Eccleſia facere non poſſet, ideòq; ea multò minùs fecit: ſed quia contrahentium conſenſus in contractu, qui ad rationem ſacramenti eleuandus eſt, poteſtati Eccleſiæ ſubditur, vt Principi ſęculari ſubijcitur in contractu merè ſæculari, aliter pręſtitum conſenſum nullum declarauit: quo fulcro ſubducto, & deficiente conſenſu, qui eſt matrimonij radix in eſſe contractus, deficit & contractus, & per conſequens ſacramentum. Deinde vt lex ciuilis quaſdam perſonas inhabiles reddit ad contrahendum ex iuſta cauſa, quam pręuidet, etſi non ſit merè naturalis: ſic lex Eccleſiaſtica potuit inhabiles ad contrahendum reddere eos, qui nolunt matrimonium contrahere coram parocho, & teſtibus. Sic Sanchez, *vbi proximè*, noſter Baſilius, parum in effectu diſcrepans, licèt diſſentire voluerit, *lib. 5. de matr. c. 4.* alij, quos ſeduiò refert Barboſa *de officio parochi, c. 21.* & *de poteſtate Epiſcopi 2. p. alleg. 32.* Diana, *p. 7. tr. 1. reſol. 23. & ſeqq.* Dartis, *in 30. q. 5.* Nec obſtat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicta lege, *non dubium, C. de legibus*, pro cuius ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter eum caſum, in quo lex tantùm aliquid prohibet pœna ſtatuta, & inter eum, in quo irritat actum in contrarium geſtum. Primo caſu actus de facto celebratus ſubſiſtit, *in l. 1. Cod. de ſecundis nupt.* ſecundò verò caſu ipſo iure nullus eſt, vt *in l. 4. l. 6. C. de inceſtis nuptijs, l. vnic. C. ſi quacunque prædītus, l. vnic. C. de interd. matrim. l. eum qui 18. C. ad l. Iul. de adult.* docent Arnoldus, Vinius, *lib. 1. ſelect. cap. 1.* Hunnius, *ad Treutl. volum. 1. diſp. 6. quæſt. 54.* & *diſp. 11. quæſt. 28.* Caldeira, *lib. 2. de error. cap. 1.* Vnde licèt matrimonium clandeſtinum prohibitum eſſet in præſenti textu, & alijs ſuprà citatis, tamen cùm pœna tantùm appoſita eſſet, non verò clauſula irritans adiecta, ideò matrimonium de facto celebratum valebat, vſque dum per Concil. Trident. irritum declaratum fuit.

Diſſoluitur dubitandi ratio.

T I T V L V S I V.

De ſponſa duorum, & ſponſo duarum.

C A P V T I.

a Auguſtinus *De fide pactionis & conſenſus.*

DVobus modis dicitur fides pactionis, & conſenſus: ſi aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere; ſi aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita: maneat tamen cum illa, quam *b* duxit; non enim reſcindi debet tantum ſacramentum. Si autem fecerit fidem conſenſus, non licet aliam ducere: ſi autem duxerit, dimittet ipſam, & adhærebit vxori priori. Eſt autem fides pactionis, quando aliquis *c* promittit alicui fidem, quod eam ducet, ſi permiſerit ei rem ſecus habere, vel etiam pro conſenſu: fides autem conſenſus eſt, quando etiamſi non ſtringat *d* manum, corde tamen & ore conſentit ducere, & mutuò ſe concedunt vnus alij, & mutuò ſe ſuſcipiunt.

NOTÆ.

N O T Æ.

1 a AVguſtinus.] Ita etiam legitur, *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 1. & in cap. fin. 27. q. 3.* Sed inter opera Magni Doctoris Auguſtini non reperiri verba hæc, iam notarunt Cuiac. & Ant. Auguſtinus *in præſenti:* quare, vel ſunt alterius Auguſtini, vel ipſius Doctoris, ſed in opere nondum excuſo.

2 b *Quam duxit.*] Quia ſponſalia de futuro ſoluuntur per matrimonium de præſenti, vt expoſui ſuprà *in c. 1. de ſponſ.*

c *Promittit.*] De futuro videlicet, vt probaui, *in cap. . de ſponſ.*

3 d *Stringat manum.*] Non ſolùm apud Hebræos, verum etiam apud Gentiles manus dextras conſerebant, qui matrimonio iungebantur, vt liquet *ex c. 7. Tobiæ*, & ex Xenophonte, *lib. 3. rer. Græcar.* Vnde Claudianus, *in epitalamio Palladi, & Sirenæ:*

Tu dextram complexa viri, dextramque puellæ
Tradis, & his vltrò ſancis connubia dictis:
Viuite concordes, & noſtrum diſcite munus.

Tertul. *lib. de veland. Virginibus*, ibi: *Si autem ad deſponſationem velantur, quia & corpore, & ſpiritu maſculo mixtæ ſunt per oſculum, & dexteras, per quæ primum reſignarunt pudorem ſpiritu.* Veteres enim, vt inquit Suidas, pactis conuentis oſcula præbere, & dextras porrigere ſolebant, quia hoc, vt ait Tertul. *in lib. de præſcript.* ſignum eſt concordiæ, & fidei: vnde Ariſtophanes aiebat: *Oſculare me, & porrige dextram.* Hinc illud Ciceronis, *lib. 7. epiſt. ad Atticum*, ibi: *Vbi ſunt illæ denſæ dexteræ?* Donatus, *ad illud Terentij in Andria*, ibi: *Hanc in manu dat;* ſcribit legitimas nuptias per manus coniunctionem confirmari. Inde apud Romanos matrimonium celebrabatur per conuentionem in manum, vt probaui ſuprà *in cap. 2. de ſponſalibus:* Veteres enim, vel in amicitia concilianda, vel in fœdere ineundo, vel in adſtringenda fide dextras iungere ſolebant, vt ex Euſtachio, Ariſtophane, & alijs probat Dionis Saluagnius, *ad Ouidium in Ibin, verſ. 527.* Rationem aſſignarunt Seruius, *ad lib. 2. Æneid.* his verbis: *Iungere dextras maiorum ſalutationem fuiſſe.* Cuius cauſam affert Varro, Callimachum ſequutus, aſſerens: *Omnem eorum honorem dextræ conſtitiſſe virtute.* Quamobrem hac ſe inuicem venerabantur corporis parte. Plinius, *lib. 11. hiſtor. cap. 14. Ineſt*, inquit, *& alijs partibus quædam religio, ſicut dextra oculis, auerſa appetitui, in fide porrigitur.* Latè illuſtrarunt Philipp. Camer. *hor. ſucceſſ. cent. 2. cap. 46.* Mendoza, *in Viridario, lib. 8. Saturn. cap. 3.* & nos aliqua diximus, *in cap. fin. de iuram. calum.*

C A P V T II.

Ex a Burch. lib. XIX.

ACcepiſti illam vxorem, quam alter ſibi deſponſatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam poteſt tibi fieri legitima: & XL. dies in pane & aqua, quod *b* carenam vocant, cum VII. ſequentibus annis pœniteas.

N O T Æ.

1 a BVrchardo lib. 19.] *Titul. de fornicatione*, vt habetur *in 1. collect. ſub hoc tit. c. 9.* Sed rectiùs ex Pœnitentiali Romano, titulo de fornicatione, vbi reperitur textus hic, & à quo tranſcripſit illum Burchardus. De authoritate ipſius Pœnitentialis, plura congeſſit Sauſay, *in Panopl. ſacerd. c. 1. lib. 7. in appendice, §. 32.* de Decreto Burchardi nonnulla adduxi in apparatu ad hæc commentaria.

2 Carena: quid. b *Carenam.*] Lepida eſt huius vocis interpretatio Gloſſæ in pręſenti, quam ſequitur Oldendorpius. Vulgare, inquit, eſt Italorum, aliàs Longobardorum: & dicitur Carena, à carentia hominum, vel etiam cibariorum; nam in illis 40. diebus includuntur in aliquo loco ſecreto iuxta Eccleſiam, vbi non habent conſortium hominum. Concius carenam ſic dictam putauit, quaſi caninam, quod pane, & aqua veſcerentur, non vt cæteri homines, alijs cibis. Fileſacus, *de Quadrag. c. 4.* corruptam vocem eſſe exiſtimat, ita vt à quadrageſima deriuata ſit, à qua formatæ ſunt voces, populo ita balbutiente, *Carentena, Carena, & Carina;* olim enim propter grauiora crimina cœperunt laicis iniungi ſolemnes pœnitentię, *c. penult. & vltimo, 50. diſtinct. c. fin. 26. q. 6.* dicemus latè *in c. 1. de punit.* & illi quibus iniungebatur pœnitentia per 40. dies, ieiunare in pane, & aqua tenebantur, & hæc pœnitentia dicebatur *Carena:* quo modo accipitur paſſim in Pœnitent. Romano, & *in can. 17. & 19. Concilij Saleguſt.* apud Iuonem, *p. 15. Decreti, c. 183. & 185.* & *in c. accuſaſti, de accuſat.* apud Alexandrum II. *in epiſtol. ad Clerum Vulturnienſem*, relatum ab Iuone, *p. 10. Decreti, c. 16.* apud Cæſarium, *lib. 4. c. 37. Miles quidam Bonnēſis, Henricus nomine, tempore quodam quadrageſimali carenam fecit apud nos.* Et *lib. 5. c. 42.* meminit quorundam, qui peregrinati ſunt in Sanctum Remigium, & de vno illorum ita ait: *Cum alter quidam miles, Gundolphus nomine, vir nobilis, de villa Seſſelingen oriundus, ſuſcepta carena, tempore Capituli Generalis Ciſtercium ire proponeret.* Etiam dicitur bannitum ieiunium, vt notarunt Seuerinus Binius, *in not. ad Concil. Saleguſt.* Zerda, *in aduerſ. c. 44. n. 8.* Ant. Auguſt. *in not. ad pœnit. Roman. tit. 1. c. 34.* Acuña, *in cap. qui verò, 50. diſtinct.* Sauſay, *in panopl. ſacerd. lib. 7. p. 1. §. 32.* Iulius Lauorus, *de Iubileo, p. 2. cap. 10. num. 37.* Theoph. *tom. 10. in Roſa meridiana, p. 475.* à Theutonicis vocem hanc cœpiſſe docetur in Pœnitent. Roman. *tit. 2. de homicidio, cap. 34.* vbi ita legitur: *Ita faciendum eſt tibi, vt pro pſalmiſta 40. dies in pane, & aqua, quod Theutonicè carena vocatur, cum ſeptem ſequentibus annis pœniteas.* Et ita in carena in præſenti propriè accipitur pro ieiunio 40. dierum.

C O M M E N T A R I V M.

EX his duabus deciſionibus ſequens deducitur aſſertio: *Contrahens matrimonium viuente prima vxore, relicta ſecunda, cum priore cohabitare debet, & publicè in Eccleſia pœnitentiam facere.* Probant eam textus in Concil. 3 Concluſio traditur & probatur. Nicæno *can. 24.* ibi: *Nemo debet duas vxores ducere, & qui hoc fecerit, ſi fuerit ſacerdos, prohibeatur miniſterio ſacrificandi, & communione fidelium, quouſque eijciat domo ſecundam, & debet retinere primam.* Et *c. an non, 24. q. 3. c. de coniugali 27. q. 2. c. cùm per bellicam, cum quatuor ſequentibus, 34. q. 1. c. videtur, 35. q. 6. c. gaudemus, de diuortijs*, Synodus Romana ſub Eugenio II. & Leone IV. *can. 37.* ibi: *Nulli liceat vllo tempore duas habere vxores.* Ioannes VIII. *epiſt. 198. Iubemus, vt nullus propriam relinquat vxorem, & illa viuente alteram ſibi ſociare præſumat: nec liceat ei vllo tempore duas habere vxores.* Nicolaus I. *ad conſulta Bulgar. c. 5.* ibi: *Duas tempore vno habere vxores, nec ipſa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Chriſtianorum illa permittit.* D. Iſidorus, *lib. 2. de offic. Eccleſ. c. 19.* ibi: *Quod autem non vnus, & multæ, ſed vnus, & vna copulantur, ipſa prima diuinitus facta coniunctio in exemplum eſt.* Ambroſ. *lib. 1. de Abrahamo: Quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere.* Canon. 48. Apoſt. Concil. Illiberit. *can. 8.* Trid. *ſeſſ. 24 de reform. matrim. in princip. & cap. 2. l. 1. ff. de his qui notant. infam. l. 2. C. de inceſt. nupt. l. qui duas 8. Cod. ad l. Iul. de adult. §. affinitas, Inſtit. de nuptijs. l. 4. Cod. quorum appell. in Theodoſ.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa, Bellarminus, *tom. 2. controu. lib. vnic. de matrim. cap. 10.* Tranſmiera, *de polygam. quæſt. 6. cum ſequent.* Baſil. *lib. 7. de matrim. cap. 49.* Kochier *in face hiſtor. cent. 1. cap. 81.* Iuſtelus, *in notis ad canones Eccleſ. vniuerſal. fol. 191.* Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit. 5. cap. 2.* Vighel. *in methodo iur. Canonici, fol. 460.* Torreblanca, *de iur. ſpirit. lib. 2. cap. 15. ſect. 3.* Fornerius, *lib. 2. rer. quotid. capit. 22. & 23.* Grotius, *de iure bel. lib. 2. cap. 5. num. 19.* Ambian. *ad Tertul. de exhortatione caſtit. c. 5. & de monogamia paſſim*, Iodocus Coccius, *tom. 2. theſauri, lib. 9. art. 2.* Ant. Auguſtinus,

ſtinus *in epitome iur. lib.29. tit.28.* Baronius *in apparatu, num.65.* & *anno* 120. *n.30.* & *anno* 170. *num.11.* Mendoza *lib.2. Concilij I.liber. in can.10.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub.p.3. lib.1. diſp.27. §.4.* Aloix *in notis ad vitam ſancti Polycarp. cap.4.* Hunnius *in encyclop. tit.10.* Vviſembac. *diſp.6.* Gazeus *in not. ad Caſſianum, collat.17.cap.12.* Bronchorſt. *miſcell. cent.1. aſſert.99.* Conſtanus *de ſponſal.fol.2. & 37.* Arniſeus *de iure connub. cap.4.* P. Faber *lib.3.ſemeſt.cap.21.* Borel. *tom.2. deciſ. tit.1.n.15.* Beyerlink *in Theatro, verb. Matrimonium*, Villadiego *in l.2.tit. 6. lib.3.fori*, Didacus Perez *in l.3. tit.1. lib.5. Ordin.* Matienzo *in l.5. tit.1. lib.5. Recopil· gloſſ.1.* Antonius Matthæus *de crimin. ad lib.48. Pandect. tit.7. num.3.*

4 Impugnatur traditu aſſertio.

Sed hæc aſſertio ita illuſtrata difficilis redditur ex eo, quod in ſacra pagina ſatis proditum eſt, Patriarchas, & alios ſanctiſſimos viros plures vxores habuiſſe vno eodemque tempore; ſiquidem Abraham habuit Saram, Agar, & Cethuram, *Geneſ.cap.16. & 25.* Iacob Liam, Rachelem, Balam, & Zelpham, *Geneſ. lib.1. Reg. c.29. & 30.* Helcana, Annam, & Phenenam, *cap.1.* Moyſes Æthiopiſſam, & Sephoram, *Exodi cap.2. Numer. c.12.* Dauid ſex vxores habuit, & concubinas decem, *lib.2.Regum, cap.3. & 20.* Salomon vxores ſeptingentas, & concubinas trecentas, *lib.3. Regum, cap.11.* Abias vxores quatuordecim habuit, *lib.2. Paralip. c.13.* Gedeon plures habuit, vt refertur *cap.8. Iudicum*. Eundem vſum polygamiæ apud varias nationes inualuiſſe facilè conſtat; ſiquidem apud Thraces tribus, aut quatuor, immò triginta vxoribus copulari mos erat, vt teſtatur Heraclides de Getulis Libyæ populis. Idem de Iudæis refert Ioſephus *lib.17. antiquit. cap.2.* Arniſeus *diſp.4. ſect.3.* vbi ſubijcit Herodi vxores eodem tempore fuiſſe nouem: apud Numidas & Mauros quiſq; pro opibus quãpiurimas vxores habet: nec diſſimilis conſuetudo in Africa circumfertur, ſi Herodoto, Diodoro, & Ioſepho credimus ibi: *Paternus mos erat, vt ſimul plures haberemus vxores*. Idem de alijs pluribus nationibus referunt Tiraquel. *in l.7.connub.* Alex.ab Alex. *lib.1.dier.gen.c.24.* Menochius *lib.2.de arbitr. centur.5. n.420.* Maluenda *de Antichriſt. lib.6. cap.fin.* Beyerlinch *to.2.verb. coniugium*, P. Greg. *lib.10.ſyntag.cap.1.* Tranſmiera *de polygam.q.9. cap.1. per totum*: & Imperatorem Valentinianum alteram duxiſſe vxorem priore ſuperſtite, nec repudiata; & vt leuius poſſet videri facinus à ſe perpetratum, legem tuliſſe, per quam cuiuis liceret duas ſimul habere vxores, referunt Socrates *lib.4.c.26.* Paulus Diaconus *lib.1. cap.2.* ibi: *Dudum laudante vxore ſua pulchritudinem Iuſtinæ, ſibi eam ſociauit in matrimonio, legeſque propter illam concepit, vt omnes qui voluiſſent, impunè bina matrimonia ſuſciperent*. Ex eis probat Dorleans *ad Tacitum lib.11. fol.599.* Ergo non rectè in præſenti docetur, nemini licere vno, eodemque tempore duas ſimul habere vxores.

5 Polygamia eſt prohibita iure diuino.

Qua difficultate non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, legem monogamię, non ſolùm iuris poſitiui canonici, & ciuilis eſſe; verùm & à iure diuino prouenire, vt conſtat *ex cap.2. Geneſ. verſ.24.* ibi: *Relinquat homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna*. Et *cap.19. Matthæi, verſ.4.* ibi: *Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos, & dixit, propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna*. Quæ verba in alium ſenſum retorquenda non ſunt, vt neruosè contẽdit Caietanus exponens illa verba D.Pauli 1. *ad Timoth. c.3. Oportet Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum*; cùm eo in ſenſu à Patribus Eccleſiæ communiter accipiantur. D. Chryſoſt. *homil.63. in Matthæum*, ibi: *Verùm etiam, quia iuſſit, quod vnus vni coniungatur; nam ſi voluiſſet alteram etiam duci vxorem, vni viro creato multas conformaſſet mulieres: audi quomodo dicit, qui fecit à principio maſculum & fœminam*. D. Hieronymus *in eodem cap.19. Matthæi*, ibi: *Hoc in exordio Geneſis ſcriptum eſt, dicendo maſculum & fœminam; non enim ait, maſculum, & fœminas; quod priorum repudio quærebatur: ſed maſculum & fœminam, vt vnius coniugis conſortia necterentur; & dixit, adhærebit vxori ſuæ, non vxoribus*. Teophylatus ibidem: *Oſtendit opus, & legislatorem eius, qui nos à principio formanit, eſſe monogamiam: ab initio vnum coniunxit Deus vni, atque ita non oportet vnum virum coniungi multis*. D. Ambroſius, Proſper Aquitanicus, Tertullianus, & alij, quos refert Iodocus *vbi ſuprà*: & D. Paulus cùm de matrimonio agit, ſemper loquitur de coniugibus in numero ſingulari, vt *epiſt.1. ad Corinth.c.7.verſ.2.* ibi: *Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum*. Et *verſ.27. Alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem*. Et *ad Roman.7.verſ.3. Viuente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro*. Et 1. *ad Corinth. cap.7. verſ.10. Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari*. Et *verſ.39. Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit; quod ſi dormierit vir eius, libera eſt à lege; cui vult, nubat*. Vnde infertur, nec ſummum Pontificem poſſe in hoc impedimento diſpenſare, vt pluribus relatis docet Leander *de matrim. diſp.18. quæſt.8. & 9.*

Iure etiam ciuili polygamiam, polyuiriamque prohiberi certum eſt; nam apud Athenienſes Cecropis lege 6
De eadẽ prohibitione ex iure poſitiuo.

ſancitum fuit, vt vna demùm eſſet vnius vxor, authore Athenæo *lib.13. dypnoſoph.* vbi obiter etiam eorum ſententiam notat, qui Socrati duas vxores fuiſſe crediderunt, in quorum numero Ariſtotelem extitiſſe ſcribit Diogenes *lib.2. illuſtr.* Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.6. tit.1.* Romani etiam Iudæis, & alijs polygamiam prohibuerunt, *l.nemo, C. de Iudæis, Nouel.79. Iuſtin. §. affinitatis, Inſtit. de nupt.l.2. C. de inceſt. nupt. l.18. C. de adulterijs*; quinimò ſi quis binas nuptias in eodem tempore conſtitutas habuiſſet, notabatur infamia, ex Prætoris edicto, *l.1.ff. de his qui not. infam. l.2. C. de inceſtis nupt. l. eum qui 18.C.ad l.Iul.de adult. l.ſi mulier, ff. de iure dotium, l.ea quæ, C. de donat. ante nupt.* Illuſtrant Dorleans *ad Tacitum lib.11.fol.599.* Grotius *lib.2.de iure belli, cap.5.n.9.* Fornerius *lib.6. rer.quotid. cap.22. & 23.* facit lex *vt ex fratribus, ff. de condit. inſt.* iuncto Pineilo *lib.2. ſelect.cap.5.* Theodoreto *in 1.ad Timoth. Olim pagani, & Iudæi, cum duabus, tribus, & pluribus vxoribus coniungebantur lege matrimonij; nunc verò leges Imperatoriæ prohibent duas ſimul habere vxores*. Rerum ſuarum amiſſione plectebantur ex Athalarici Regis edicto apud Caſſiodorum *lib 9. epiſt.18.* & ita contrahentem ſecundas nuptias adulterij pœnis teneri docuerunt Menochius *de arbitr. lib.2. caſu 420.* Theophyius *in d. §. affinitatis*: immò & ſtuprum perpetrare, conſtat *ex d. l.eum qui duas*, & defendit Antonius Matth. *de crimin. ad lib.43. Pandect. tit.3.* Licèt verò iudicio publico polygami nõ damnentur, tamen quia lex factum notat, ipſo iure ſunt infames, *d. l.eum qui teſtimonij*: dictionem non habent aliter atque fures, & raptores, quorum teſtimonia recipiuntur, niſi ſententia iudicis ſint condemnati, *l.5.ff.de his qui notant.infam.l.palam, §. quæ in adulterio, ff.de ritu nupt.* Nouiſſimè ſanè mortis pœnam in Germania ſanciuit Carolus V. *conſtit. crimin. art.121.* refert Coilerus *deciſ.176. n.78.* Apud Frigios fuſtigatio imponitur cum relegatione. Ant. Matthæus *vbi ſuprà*: apud nos variæ pœnæ legibus patrijs ſtatutæ fuerunt *in l.fin. tit.17.part. 7.l.2. tit.7.lib.4 fori, l.6.tit.15.lib.8. ordin.* Et olim vſitata fuit ea pœna, vt candenti ferro in fronte imprimeretur ſecundò nubentibus littera P: quamuis enim *in d.l.3.tit.1. lib.5. ordin.l.5. tit.1. lib.1. Recopil.* dicatur inurendam eſſe litteram Q, credo tamen errore typographi, inuerſo modo Q, pro P, poſitum fuiſſe, & Reges noſtros ſtatuiſſe, vt prima littera huius delicti polygamiæ, quæ eſt P, inureretur frontibus eorum, vt ex lege Rhemnia calumniatori littera K, furi littera F, inurebantur, vt dicemus infrà *in cap. ad audientiam, de crimine falſi*: quamuis non inſubtiliter Couarr. *in 4. 2.p. c.7. §. 3.* Didacus Perez *p. 2. in d.l.6. ordin.* Gomez *in l. 80. Tauri, num.29.* Vela *de delictis cap.7.* ex eadem ratione pro littera P, legant B. Hodie tamen cùm delictum hoc puniatur ab Inquiſitoribus hæreticæ prauitatis, rei huius criminis in publicum ducuntur ſuggeſtum, vbi leuem abiurant ſuſpicionem, mitra infami capiti eorum impoſita; fuſtibuſque cæduntur, & ad triremes per quinquennium damnantur. Romæ verò abiurant de vehementi, & torturæ ſubijciuntur; quia cùm permixtim ibi habitent Catholici cum hęreticis, maior datur ſuſpicio, an malè ſenſerint de Sacramento, putauerintque licere Chriſtiano duas ſimul habere vxores. Quæ ratio cùm ceſſet in his Hiſpaniarum Regnis, ideò nec torturæ ſubijciuntur ſuper intentione, nec iurant de vehementi, ſed de leui: circa praxim verò, & modũ procedendi in his cauſis, adeundus eſt omninò Tranſmiera *in tractatu de polygam. & polyuiria*. Illud omninò obſer-

obſeruandum eſt, huius delicti punitionem priuatiuè pertinere ad Inquiſitores hæreticæ prauitatis, nec iudicem laicum, vel Eccleſiaſticum de eo cognoſcere poſſe, vt latè probant Scaccia *de iudicijs lib.1. cap.12. nu.55.* Farinacius *de hæreſi, q.186. §.1. & 9.* Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. lib.1.c.2.n.7.* Carena *de officio Inquiſit. 2.p. tit.14. de iudicijs, §.17. & tit.12. de ſortilegijs, §.15.* Transmiera *de polygam. 3.p. q.1.* Thomas Delbene *de officio Inquiſit. 2.p. dub.209.* Ratio eſt, quia cùm ex hoc delicto oriatur ſuſpicio vehemens, vel leuis, ſaltem hæreſis, & hæc ſuſpicio non tollatur niſi per abiurationem, *cap. ad abolendam, §. illos quoque, de hæreticis, cap. ſuper eo, cap. accuſatum, eod. tit. in 6.* & hæc abiuratio debeat fieri coram Inquiſitoribus, quia ipſi ſunt iudices priuatiui, non ſolùm contra hæreticos, verùm & contra ſuſpectos etiã leuiter in fide, *cap. accuſatus, in principio, cap. vt officium, de hæreticis in 6.* Farinacius *de hæreſi, q.186. § 3.* Peramus *de origine Inquiſit. lib.3. q.10. nu.97.* Diana *p.4. tract.9. reſol.4.* Carena *2. p. tit.9. §. 2.* Souſa *de ſolicit. tit.2. cap.1. n.2.* & committentes hoc delictum polygamiæ ſunt ſuſpecti de fide, quia malè videntur ſentire de Sacramento matrimonij, vt docent Menochius *de arbitr. caſu 420. n.214.* Ricciulus *de iure perſon. cap.11. lib.5. nu.19.* Barb. *de poteſt. Epiſc. 1.p. allegat.40.* Couarr. *de ſponſalibus, 2. p. cap.7. §.3. n.6.* Didacus Perez *in l. 3. tit.1. lib. 5. ordin.* Gutierrez *lib.2. practic. qu.8.* Gomez *in l.8. Tauri, n.30.* Sanchez *lib.2. de matrim. diſp.80. n.1.* Bobadilla *lib.1. polit. cap 17. n.152.* Matienzo *in l. 5. tit.1. lib.5. Recopil. gloſſ.2. n.3.* ideò iudex laicus de hoc crimine cognoſcere nequit. Accedit conſuetudo generalis Hiſpaniæ, iuxta quam tantùm Inquiſitores cognoſcunt de hoc crimine, teſtantur Decianus *lib.5. tract. crimin. c.17. nu.41.* Cantera *qq. crimin. de adulterio, nu.28.* Narbona *in l.20. tit.1. lib.4. recopil. gloſſa 12. n.66.* Alfaro *de officio fiſcalis, gloſſ.20. n.398.* Diana *tom.4. tr.7. reſol.4.* Transmiera *d. lib.3. q.1.* Facit declaratio ſummi Pontificis quam referunt Souſa *in aphoriſm. lib.1. cap.35. n.18.* Diana *d. tract. 7. reſol.4. §.1.* Transmiera *d. lib.3. qu.1. num.3.*

7 *Traditur ratio decidendi.* Ratio verò, quare tot legibus Eccleſiaſticis, & ciuilibus improbata ſit polygamia, prouenit ex eo; nam talis pluralitas repugnat fini matrimonij, ſi enim vagus eſſet concubitus, incerta quoque, & vaga eſſet proles; immò nec domeſtica ſocietas ſuſtineri poſſet, cùm multa eſſent capita vnius corporis myſtici: nam etſi vnus dominus commodè poſſit habere plures ſeruos, vnus tamen ſeruus pluribus dominis ſeruire commodè non poteſt, vt egregiè docet D. Auguſtinus *lib.3. de doctrin. chriſtin. cap.12. & de bono coniug. cap.17.* turbaretur ergo proculdubio in pluralitate vxorum tranquillitas, & pax domeſticæ Reipublicæ; vxor namque ſocia eſt, non famula, & in domeſtica gubernatione principatum habens, vt conſiderat Chryſoſt. *in epiſt. ad Ephesios, hom.20.* Omnis autẽ principatus, vt pax ſeruetur, ſua natura ſingularitatem amat. Probat D. Auguſt. *de bono coniugali contra Iouinianum, c.17.* facilè enim inter ipſas vxores inuidia rixas produceret, vt de vxoribus Abraham, Sara & Agar ſcriptum eſt *Geneſ.16.* de Lia & Rachele *Geneſ.30.* de Anna & Phenena *1. Regum 1.* Prudenter ergo refert Gell. *lib.1. noctium, c.17.* reſpondiſſe Socratem Alcibiadi interroganti, cur duas ferret in domo vxores, his verbis: *Hæ me domi docent tolerantiam, qua in publico vtendum eſt.* Quod etiam retulit Gel. de Euripide *in Andromache.* Accedit, nam qui contrahit ſecundum matrimonium viuente coniuge, nulliter contrahit, ſiquidem nõ poteſt tradere poteſtatem ſui corporis, quam non habet, iuxta illud D. Pauli *1. Corinth.7. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.* Vnde polygamiam probrum eſſe à natura, docuerunt D. Thomas *in 4. diſt. 33. qu.1. art.11.* vbi Richardus, Paludanus, & Sotus, Bellarminus *lib.1. de matrim. cap.11.* Victoria *in relect. de matrim. 1.p. n.3.* alij quos refert Arauio *in deciſ. moral. diſp.11. qu.2.* quæ ſententia accipienda eſt cum Thoma Sanchez *d. diſp.80. num.8.* Baſilio *lib.7. de matrim. cap.49.* Grotio *de iure belli, lib.2. cap.5.* in polyuiria, cùm pluralitas vxorum repugnet fini primario matrimonij, qui conſiſtit in liberorum procreatione, quæ omninò ceſſat, ſi vni vxoris plures adhæreant viri: polygamiam verò veriùs credo eſſe contrariam iuri diuino, & rationibus proximè expenſis, non verò naturæ ipſius matrimonij, cùm non ita eius fini primario repugnet, vt vnus vir plures vxores habeat: vnde apud varias gentes polygamiam inualuiſſe; ſuprà probaui in ratione dubitandi, non verò polyuiriam.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, qua moti hæretici antiqui, inter quos Hermogenes, contra quem ſcripſit Tertul. polygamiam probarunt; quippè cùm Mahometæ ſuſtinebant tot vxores licere ducere, quot vnuſquiſque facultatibus ſuis ſuſtentare poſſet, ab his ſteterunt noſtri temporis nouatores, inter quos in Germania Lutherus, in Gallia Caluinus, qui polygamiam ad peluim vſque tuentur. Sed his erroribus omiſſis, quos doctè refellit Bellarminus *vbi ſuprà*, vt de fideli populo, idest vnum verum Deum colente agamus, diſquirendum eſt, an omni æuo polygamia apud Hebræos fuiſſet permiſſa, vel prohibita? Et certè à mundi exordio vſque ad diluuium, nec Adam, nec vllus alius præter Lamech plures vxores habuit. *Geneſ. cap.4. verſ.29.* qui idcircò reprehenditur à Nicolao Papa, vocaturque adulter *in cap. an non, 24. quæſt.3.* Poſt diluuium tamen cùm pauci eſſent homines, & vita humana multùm abbreuiata ex diſpenſatione diuina fuit lex illa monogamiæ abrogata, aut relaxata, & polygamia hominibus conceſſa, tum ad multiplicationem generis humani, tum ad propagationem populi fidelis, & cultus diuini, qui in ſola familia Abrahæ, ac deinde in populo Iſraelitico reſiduus fuit, & ita pro conſuetudine Hebræorum id receptum fuit, vt ſenſit Ioſeph *lib.17. antiq. cap.2.* & exponunt D. Auguſtinus *in cap. obijciuntur, 23. qu.4.* D. Hieronymus *epiſt.83.* Chryſoſt. *homil.36. in Geneſim,* Saluianus *lib. 2. ad Eccleſ. Cathol.* Ioannes Sariſbar. *lib.4. Polycrat. ſine de nugis curial. cap.5* Tertul. *de exhortat. caſtit. cap.6. & de monog. c.6. & 7.* Iuſtin. Martyr *in dialog. Triphon.* ac vt ſæpè repetit D. Auguſtin. *contra Fauſtum cap.47. & lib.3. de doctrina chriſtiana: Quando mos erat, crimen non erat, & nunc propterea crimen eſt, quia mos non eſt.* Explicat I. Dartis *in 32. q.4.* vt in exemplis ſuprà relatis. Sed hanc polygamiæ licentiam, & libertatẽ genere humano iam ſatis propagato Chriſtus Dominus planè aboleuit, primamque illam monogamiæ legem primis parentibus inſpiratam reſtituit, & renouauit, *cap.19. Matthæi:* proſequuntur latiùs Spondanus *in annal. ſacris, fol.108.* Becanus *in analog. cap.16. q.10. & cap.21. concluſ.3.* Pater Menoch. *lib.2. polit. cap. 28.* Balboa *in cap. gaudemus, de diuortijs, ex n.19.* Fragoſo *p.3. de regim. Chriſtianæ Reipublicæ, diſp.22. §.4. ad finem,* Arniſeus *de iure connub. c.4. ſect.2.* & in hac lege prohibente pluralitatem vxorum, rectè potuit cum Hebræis Dominus diſpenſare, quoniam hæc prohibitio non eſt de primis principijs legis naturalis, ſeu de concluſionibus illis proximis, ſed de remotioribus; præcipuè nam hæc non eſt propriè diſpenſatio, ſed impropriè, nimirum per mutationem materiæ iure ſupremi dominij; nam incommoda, quæ ex pluralitate vxorum naturaliter oriuntur, potuit ipſe Deus ſua prouidenria præuenire, & tollere. De polygamia verò ex iure Hæbreorum agit Seldenus *in vxore Hebraica, c.10. & lib.5. de iure naturali Hebræor. cap.6.* 8 *Diſſoluitur dubitandi ratio.*

Præſenti aſſertioni opponi ſolent textus *in cap. vxor 33. quæſt.2. cap. ſi qua mulier 31. quæſt.1. cap. quædam, c. qui dormierit, cap. concubuiſti, c. ſi quis cum Nouerca 27. q.2. c. quod propoſuiſti 32. q.7.* quos opponit, exponitque Baſil. *de matrim. d. lib.7. c.50.* & de eis egi *in can.9. Concil. Illiber.* quare illis omiſſis expendo contra ſuprà tradita textum *in l. communis 7. §. idem 8. ff. commun. diuid.* in illis verbis: *Ergo etſi duo ventres, idem erit dicendum.* Ex quibus deducitur, poſſe dari caſum, in quo quis decedat cum duabus vxoribus legitimis ſimul prægnantibus: ergo quia polygamia non eſt omni iure prohibita. Pro cuius textus expoſitione ſciendum eſt, quod cùm iure ciuili Romanorum matrimonium diuortio dirimeretur, *l. 1. ff. de diuortiis,* licebat ſuperſtite quoque coniuge ad alia vota tranſire, *l. nupta, in princip. l. penult. §. vxor, l. cùm vir 25. ff. de condit. & demonſt. l. mulier 22. ff. ad Trebel.* licèt vxori non liceret intra annum alteri nubere, ne quæ de prole dubitandi daretur occaſio, *l. conſenſu 8. §. hæc niſi, C. de repudijs:* latè illuſtrat Forner. *lib.6. rer. quotid. cap 13. per totum*: vnde *in §. idem 8.* euenire poterat, vt quis cum duabus vxoribus prægnantibus decedat, & ſecunda legitimè ducta: alios caſus proſequitur Faber *in eius textus rationali.* 9 *Exponitur §. communis 7. § 8. ff. communi diuid.*

C A P V T III.

Alexander III. a *Salernitano Epiſcopo*.

Licèt præter ſolitum, & amplius ſolito multis ſimus, & magnis negotijs præpediti, & ita quod non ſit nobis facilè aliquorum conſultationibus reſpondere, illa tamen ſpeciali gratia, quam ad perſonam tuam habemus, & fraterna cogimur charitate, quid ſentiamus de his, ſuper quibus nos conſulit dil. tua, præſentibus litteris aperire. Conſuluiſti nos ſiquidem, vtrum ſi inter virum & mulierem, præſtito, vel non præſtito iuramento, legitimus conſenſus interuenerit de præſenti, copula carnali non ſubſequuta, liceat mulieri alij nubere: vel ſi nupſerit alij, & carnalis fuerit copula ſubſequuta, an ab ipſo debeat ſaparari? Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi inter virum & mulierem legitimus conſenſus interueniat de præſenti, ita quidem quod vnus alterum in ſuum mutuo conſenſu, verbis *b* conſuetis expreſſo recipiat, vtroque dicente, Ego te accipio in meam, & ego accipio te in meum; ſiue ſit iuramentum interpoſitum, ſiue non, non licet mulieri alij nubere; & ſi nupſerit, etiamſi carnalis copula ſit ſecuta, ab eo ſeparari debet, & vt ad primum redeat, eccleſiaſtica diſtrictione compelli. Quamuis aliter à quibuſdam prædeceſſoribus noſtris ſit aliquando *c* iudicatum.

N O T Æ.

1 a *Salernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & poſt Concil. Lateran. *p.*6. *cap.*8. & *in cap.*1. *de cognat. ſpirituali*, vbi extat alia pars huius textus. De diœceſi Salernitana egi *in cap.*1. *de offic. iudic.*

b *Verbis conſuetis.*] Significantibus conſenſum de præſenti, iuxta tradita ſuprà *in cap... de ſponſalibus*.

2 c *Aliquando iudicatum.*] Variè hæc verba exponunt Couarr. 2.*p. de matrim. cap.*8. §.3. & 4. Sanchez *lib.*4. *de legibus, cap.*14 Barb. *de iure Eccleſ. lib.*1. *cap.*2. *ex n.*61. Sed communior ſententia placuit, videlicet aliquos prædeceſſores Alexandri III. ita iudicaſſe vt priuatos Doctores, non verò publicè diffiniendo eam ſententiam, ſed in aliquo caſu ſpeciali, non ex cathedra ius proferendo, ſed iudicando de facto ſecundùm opinionem priuatam: nec quomodo illi iudicaſſent, conſtat, cùm in antiquis collectionibus nulla extet epiſtola, in qua Pontifex decreuit matrimonium ratum ſolui per conſummatum.

C O M M E N T A R I V M.

3 *Matrimonium ratum non ſoluitur per conſummatum.*

IN hoc textu, *in cap. fin. hoc tit.* deciditur quæſtio ſatis vexata olim inter Doctores, an videlicet matrimonium ratum primò contractum, diſſolueretur per conſummatum poſteà celebratum, & ita ſecundum valeret. In qua quæſtione aliquibus viſum fuit, poſterius matrimonium conſummatum præferri priori rato, illudque diſſoluere; forſan moti ex eo, quod matrimonium ratum tantùm diſſoluitur per matrimonium ſpirituale, videlicet per ingreſſum religionis, *cap. verùm, c. ex publico, de conuerſ. coniug.* & per conſequens per matrimonium perfectum, & conſummatum. Deinde, nam ſi vna, eademque res duabus perſonis vendatur, ſi ſecundo emptori tradatur, illius venditio præfertur, *l. quoties, C. de rei vind. l. ſin autem, §. ſi duobus, ff. de publiciana, l. ſi à Titio, ff. de rei vind. l.* 2. *C. de except. rei venditæ*. Quod etiam procedit in re pignori duobus obligata, & ſecundo tradita, *l. potior, §.*1. *ff. qui potiores*. Igitur ſimiliter matrimonio duplici contracto, illud præferri debet, in quo corporis traditio interceſſerit. Vnde in Anglia, Mutinæ, & alijs prouincijs, temporibus Alexandri III. inualuerat, vt matrimonium ratum diſſolueretur per ſecundum conſummatum. Facit textus *in l.* 1. *C. de ſponſ.* vbi docetur, fœminas vni deſponſatas, alijs nubere non prohiberi. Sed contraria ſententia verior eſt, quam definierunt Alex. III. in hoc textu, & *in cap.*4. *hoc tit. in* 1. *collect.* in illis verbis: *Vnde nos conſuluit dilectio tua, quid videlicet ſeruandum ſit, & tenendum de muliere, quæ cùm ſit vni viro deſponſata, ab alio poſteà deſponſatur, & cognoſcitur. Sollicitudini tuæ præſentibus litteris reſpondemus, quod licèt quarundam Eccleſiarum conſuetudo habeat, vt cum viro ſecundo debeat remanere; conuenientius tamen videtur, vt ſi vir & mulier ad ætatem aptam coniugio deuenerint, & ita mulier deſponſata fuerit, quod vir mulierem in ſuam, & mulier virum in ſuum recipiat; licèt poſteà ab alio deſponſetur, & cognoſcatur, debeat primo reſtitui.* Et *cap.*5. *eod. tit.* & in eadem collectione, ibi: *Porrò ſi qui vir & mulier pari conſenſu contraxerunt matrimonium, & vir ea incognita aliam duxerit in vxorem, & eam cognouerit, cogendus eſt ſecundam dimittere, & ad primam redire: quia quamuis exinde ſit diuerſa quorundam ſententia, & non eadem conſuetudo Eccleſiæ; tutius tamen videtur, vt primam habere debeat, quàm ſecundam, cùm prima ſine iudicio Eccleſiæ ſeparari non debeat poſtquam cum ea pari voto & conſenſu matrimonium contraxit. Sanè quamquam mulieri deſponſatæ, & à viro nondum cognitæ liceat ad religionem tranſire, aliam tamen non poteſt vir ducere in vxorem.* Et in *cap.*6. in eadem collectione, ibi: *Super eo verò, quod ex tuis litteris intelleximus, virum quendam, & mulierem de mandato Domini vtriuſque ſe inuicem recepiſſe, nullo ſacerdote præſente, nec adhibita ſolemnitate, quam ſolet Anglicana Eccleſia exhibere; & alium prædictam mulierem ante carnalem commixtionem ſolemniter duxiſſe, & cognouiſſe: Tuæ prudentiæ taliter duximus reſpondendum, quod ſi primus vir, & mulier ipſa pari conſenſu de præſenti ſeſe receperint, dicendo vnus alteri, Ego te recipio in meum, & ego te recipio in meam; etiamſi non interceſſerit illa ſolemnitas, nec vir mulierem carnaliter cognouerit, mulier ipſa primo debet reſtitui, cùm nec potuerit, nec debuerit poſt talem conſenſum alij nubere: ſi verò conſenſus talis inter eos non interceſſerit ſub verbis illis, quæ diximus, nec carnalis copula, etiam aſſenſu de futuro præeunte, ſecundo viro, qui eam poſtea traduxerit atque cognouerit, debet mulier ipſa relinqui, & ab impetitione prioris abſolui, iniuncta primo viro pœnitentia de læſione fidei, vel violatione iuramenti, ſi dedit exinde fidem, vel præſtitit ſacramentum: appellationi autem, ſi qua ſuper iſto caſu ab alterutra parte fuerit interpoſita, niſi appelletur ab eo, cui cauſa eſt remota appellatione commiſſa, eſt denotione debita deferendum.* Innoc. III. *in cap. fin. hoc titulo*. Et meritò, nam cùm matrimonium de præſenti purè celebratum, maneat indiſſolubile; inde nec per ſecundum conſummatum dirimi poteſt: quare ſemper certum fuit, primæ deſponſationi per ſecundam non potuiſſe derogari, *cap. deſponſatam, cap. deſponſatas*, 27. *quæſt.* 2. & licèt ſponſalia de futuro tollantur per ſponſalia de præſenti, vt probaui *in cap... de ſponſalibus*, id procedit, quia ex ſponſalibus de præſenti vinculum fortius naſcitur, quod non datur matrimonio rato celebrato, & alio poſteà contracto, & conſummato; ſiquidem quantum ad indiſſolubilitatem æqualiter vinculum indiſſolubile eſt. Et licèt per ingreſſum religionis matrimonium ratum diſſoluatur, id procedit ſpeciali fauore religionis, qui non conſideratur in matrimonio conſummato, immò nec in ſacerdotio vt probaui *in d. c. verùm*. Nec faciunt etiam exempla venditionis, & pignoris; nam in eis contractibus ſequuta traditione potentius ius ex ea reſultat, quàm ex conuentione, quia realis traditio præceſſit; at verò in præſenti caſu matrimonium ratum perfectè cum traditione celebratur, nec conſummatione aliquid noui affert: vnde non eſt in eo quid præualeat, aut præferatur priori matrimonio. Nec etiam obſtat dicta lex 1. *Cod. de deſponſ.* quæ eſt accipienda de ſponſis de futuro, cum quibus ritè & validè matrimonium celebratur, *cap. ſicut ex litteris, de ſponſ.*

C A-

Digitized by Google

CAPVT IV.

Idem a *Ianueaſi Epiſcopo*.

TVa fraternitas non conſuluit, quid de his agere debeas, qui deſponſant aliquas mulieres, & proceſſu temporis, antequam eas ducant, vel cognoſcant, accipiunt alias vxores. Super quo vtique tuæ conſultationi taliter reſpondemus, quod ſi vir, & mulier ſeſe recipiunt, expreſſo conſenſu mutuo de præſenti, neuter eorum altero ſuperſtite poterit ad alia vota tranſire, etſi poſſit ad monaſterium tranſmigrare. Verùm ſi inter ipſos non acceſſit conſenſus mutuus de præſenti, ſed promiſſio de futuro, videlicet quod vterque dixit alteri, *Ego te recipiam in meam, & ego te recipiam in meum*; ſi alius mulierem illam deſponſauerit & traduxerit, etiamſi inter primos iuramentum fuerit, ſicut diximus, de futuro, huiuſmodi deſponſationis intuitu ſecundum non poterit ſeparari matrimonium, ſed eis eſt de violatione fidei pœnitentia iniungenda. De alijs verò, qui coram te ſuper deſponſatione facta per conſenſum mutuum de præſenti controuerſiam mouent, & poſt ap. quam ante ſententiam, vel cognitionem cauſæ ad Sedem Apoſtolicam interponunt, ap. pendente accipiunt alias in vxores, hoc arbitramur agendum, vt ſi amodò in tali caſu duxerint appellandum, eis in Eccleſia publicè debes interdicere arctiùs, ne ante deciſionem cauſæ aliud contrahant matrimonium; & ſi contra interdictum Eccleſiæ ita publicè factum venire præſumpſerint, matrimonium tam præſumptuosè contractum poteris irritare.

NOTÆ.

1 a IAnuenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* & integram litteram dedi *in c. de illis, de deſpoſ. impub.* De Eccleſia Ianuenſi nonnulla notaui *in c. cùm inter, de elect.* textumque hunc exponemus infrà *in titulo de matrimonio contracto*.

CAPVT VLTIMVM.

a Idem *Mutin. Epiſcopo*.

TVas dudum, &c. De conſuetudine quæ diu in Mutin. obtinuit ciuitate, vt ſi quis iuraret in aliquam, & citra carnis copulam *b* deſponſaſſet, ſi conſequenter deſponſaſſet aliam, & etiam cognouiſſet, primò cognita adiudicaretur viro, non quæ priùs extitit deſponſata. *Et infra*: Ne verò turpis ſit pars quæ ſuo non congruit vniuerſo, & Eccleſia Mutin. teneat humiliter, & obſeruet, quod beati Petri Sedem, & ſuam Metropolin. ſequi viderit, & docere, in matrimonijs de cætero contrahendis illud te volumus obſeruare, vt poſtquam inter legitimas perſonas conſenſus legitimus interuenerit de præſenti, qui ſufficit in talibus iuxta canonicas ſanctiones; & ſi ſolus defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur; & ſi perſonæ iunctæ legitimè cum alijs poſtea de facto contrahant, quod priùs de iure factum fuerit, non poterit irritari.

NOTÆ.

1 a MVtin.] Ita etiam habetur in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap. vnic.* & *in cap. tuas, de vſuris*, vbi extat alia pars huius textus. De Mutinenſi Eccleſia, & Martino eius Præſule, cui miſſa eſt præſens deciſio, egi *in cap. cùm in diſtribuendis, de tempor. ordin.* & textum hunc expoſui ſuprà *in cap. 3.*

b *Deſponſaſſet*.] Ita legendum eſt, non *ductûrum*, vt habetur *in hac 6. collect.* & notauit Cuiac. *in præſenti*; nam in hoc textu agitur de ſponſa de præſenti ducta; non verò de futuro, vt facilè ex eius ſerie conſtat.

TITVLVS V.

De conditionibus appoſitis in deſponſatione, vel alijs contractibus.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Africano*.

QVicumque ſub conditionis nomine aliquam deſponſauerit, & eam poſtea relinquere voluerit, dicimus quod conditio frangatur, & deſponſatio irrefragabiliter teneatur.

NOTÆ.

a AFricano.] Sic etiam legitur *in 1. collect. ſub hoc tit. c. 1.* & *in c. 7. iuncto c. antecedenti, 27. q. 2.* & poſt Concil. Lateran. *p 6. cap. 5.* non tamen reperitur hic textus inter canones editos à Iuſtelo, ſed cùm varia fuiſſent Concilia Africana, quorum meminit Cuiac. *in c. 1. de habit. Cleric.* credo præſentem canonem editum fuiſſe in aliquo ex Concilijs nondum excuſo, cùm in tot collectionibus Concilio Africano tribuatur; & *in cap. 7. 27. q. 2.* ita legatur, *Quod conditio interpoſita non valeat, ex Concilio Africano probatur*.

COMMENTARIVM.

VVlgò ex hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Quicumque ſub conditionis nomine aliquam* 2 Concluſio traditur & probatur.

quam

Digitized by Google

quam deſponſauerit, & eam relinquere velit, inſuper habita conditione, matrimonium ſubſiſtit. Non eſt ſimilis deciſio in vtroque iure, qua probari poſſit; eam tamen illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa, Sanchez *de matrim. lib. 5. diſp. 12.* Couar. *eod. tract. 2. p. c. 3. nu. 12* Baſil. *eod. tract. lib. 2. c. 9. n. fin.* Medrano *de conſenſu connub. c. 16.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione: Quod pendet, non eſt, *l. is dammum 169. §. 1. ff.*
3 Traditur dubitandi ratio. *de reg. iur.* Vnde Philoſophorum axioma eſt, conditionali a nihil ponere in eſſe, ideſt quod pendet ſub conditione, non eſt, nec deſinit eſſe. Vnde homo emptus ſub conditione, non poteſt redhiberi dum pendet conditio; quia non poteſt reſcindi, quod adhuc non exiſtit, *l. Bouem 43. §. ſi ſub conditione, cum ſequenti, ff. de ædilit. edict.* ſi ſeruo proprio libertas relicta ſit ſub conditione; legatus verò ſit purè, ſi dies legati cedat pendente conditione, euaneſcit legatum, quia non exiſtit liber, dum pendet conditio, *l. quæſitum 91. §. 1. ff. de legatis 1. l. Iulianus 86. §. cum verò, ff. de condit. & demonſtrat. l. nam cum libertas 8. ff. quando dies legati*; ideò pendente conditione interim hæredis eſt, *l. ſtatuliberi 29. ff. de ſtatuliberis*, *l. ſi is ſeruus 20. ff. de donat. inter.* Ideòque, qui debet ſub conditione, ea pendente debitor non eſt, *l. ſub conditione 16. ff. de condict. indeb. l. qui promiſit 48. eod. tit.* docent latè Petrus Faber, Iacob. Gothofr. & alij *in d. l. 169. §. 5. ff. de reg. iur.* idem Petrus Fab. *lib. 2. ſemeſtr. cap. 19. cum duob. ſeq.* Sanchez *lib. 5. de matrimon. diſputat. 6.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 3.* vbi Oſuald. *littera B.* & *lib. 15. cap. 11.* vbi Oſuald. *littera A*, Fachineus *lib. 11. contrau. c. 74.* Antonius Gomez *lib. 2. var. cap. 11.* vbi plures Ayllon. Acacius Ripol *in rubr. de condit. & demonſtrat. cap. 5.* Morla *in Emporia Iuris*, *titulo de rebus credit. quæſt. 7.* Pichardus, & alij *in § ex conditionalis, Inſtit. de verb. oblig.* In nuptijs, etiamſi ſub conditione contractæ ſint, adeò nihil actum videtur, vt nec publicæ honeſtatis impedimentum ex eis naſcatur; ideòque ſi quis cum Maria ſub conditione initis ſponſalibus, cum conſanguinea eius, pendente adhuc conditione de præſenti matrimonium contraxerit, cum ſecunda manere debebit, *capit. vnic. §. fin. de deſponſat. impub. in 6.* & ſi quis contrahat, ſi pater conſentiret, niſi eo conſentiente ad nuptias celebrandas cogendum non eſſe, reſcribit Vrbanus *in c. ſuper eo, hoc tit.* quin ſi ipſe deliberante patre nuptias contraxerit, eas ratas fore docet Bruſel. *de condit. tit. 1. n. 12. fol. 97.* Igitur in præſenti malè docetur, pendente conditione non poſſe coniugem ab alio diſcedere, ſed matrimonium omninò valere, neglecta conditione contra naturam actus conditionalis.

Qua difficultate non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, omiſſa conditio-
4 Conditionis diffinitio. nis etymologia, quàm latè proſequuntur Donel. *d. lib. 8. cap. 30.* Acacius Ripol. *in rubr. de condit. & demonſtr. cap. 5.* Bruſel. *eod. tract. in princip.* ſciendum, inquam eſt, conditionem variè definiri ab Interpretibus. Azo. *ad tit. C. de condit. inſert.* ita definiuit: *Quædam actus ſuſpenſio, cuius de futuro defectus, vel confirmatio pendet*. Cardinalis *in cap. verùm, hoc titulo*, definiuit in hunc modum: *Adiectio appoſita, vel ſubintellecta in diſpoſitione, ſuſpendens, vel reſoluens ipſam*. Baldus *in rubric. de condit. & demonſtrat.* ita ait: *Dictio quædam, per quam diſpoſitum habet in ſuo eſſe exiſtentiam, vel defectum*. Communiter à Donello, & alijs ſuprà laudatis ita diffinitur, vt ſit conditio: *Oratio, qua omne, quod agitur, in futurum euentum ſuſpenditur*. Qua retenta, primò infertur, orationes illas, quæ non ſuſpendunt actum, non eſſe propriè conditiones, *l. conditio 100. hoc titulo*, veluti conditiones, quæ in præſens, vel in præteritum tempus conſtituuntur, veluti: *Promittis centum, ſi nauis in portu ſtat, ſi Titius Conſul factus fuit*; iſtæ orationes, ſi certæ ſint, ſtatim perimunt contractum; ſunt enim certæ, vel incertæ protinus ex rerum natura, nec differunt effectum propter ignorantiam noſtram, *l. cùm ad præſens 37. cum duabus ſequentibus, de reb. hæred. l. cùm in ſecundo 16. verſ. Multum, & verſ. Quod ſi, ff. de iniuſto rupto, l. inſtitutio 10. §. 1. de condit. inſtitut. l. 3. §. ſi tamen 13. de bonis libert. §. conditionem 6. Inſtit. de verb. obl. l. 12. tit. 11. p. 5.* igitur donec ſciatur, an vera, vel falſa ſit conditio, non poterimus agere ex prædicta ſtipulatione, quia apud nos, & reſpectu noſtræ ignorantię, gerit vices conditionis, & appellatur quaſi conditio, vt docet Cuiac. *lib. 1. diffinit. Papin. in d. l. cùm ad præſens 37.* Sed cùm reuera acciderit, planum eſt ab initio natam fuiſſe obligationem. In ſumma ad ius obligationis non eſt conditio, ad factum agendi habetur pro conditione; quia ad factum agendi attenditur ſcientia noſtra, non ipſa veritas ſecundùm rerum notitiam, *l. ſed etſi 28 §. vlt. de iudicijs*, quam ſic optimè exponit Donel. *in d. c. 37. n. 2.* Ita docent, & hanc partem explicant Mantica *d. lib. 10. tit. 5. n. 1.* Coſta *lib. 1. ſelect. cap. 1. & 2. & cap. 11. à princip. & in c. ſi pater, 5. par. verbo Eidem filio, n. 44. & ſeqq.* Gregorius per textum ibi, *in l. 1. & 2. tit. 4. p. 6.* Molina *d. tract. 2. diſp. 206. circa princip.* Baſil. *d. lib. 3. cap. 1. num. 5* Gomez *d. cap. 12 num. 64.* Ripol. *in dicta rubric. cap. 1. ex num. 35.* Donel. *lib. 8. cap. 30.* Vnde exponi ſolet textus *in l. ſi ita ſtipulatus 120. ff. de verb. oblig.* iunctis Cuiac. & Donel. *ibi*, Coſta *lib. 1. ſelect. cap. 2.*

Ex dicta etiam diffinitione deducitur, orationes, quæ habent euentum neceſſarium; & non ſuſpenſibilem,
non eſſe propriè conditiones, veluti, Si ſol cras oriatur; 5 De conditione neceſſaria
vel, Si cœlum digito non tetigeris, *l. nam ſicut moriar 17. & l. ſeq. ff. de condict. indebiti, l. ſi impoſſibilis 7. cum ſequenti, Digeſtis de verb. obl. l. ſi pupillus, 9 §. 5. ff. de nouat. l. 17. titul. 11. partit. 5.* & contractus ſub illis celebratus purus eſt, *l. neceſſariò 8. §. ſi ita, ff. de periculo, & commodo*: licèt quoad ſolutionem aliquam dilationem contineat, *l. quodcunque 45. §. non ſolùm, ff. de verb. obligat.* iuncto Coſta *lib. 1. ſelect. cap. 17.* Ex quo principio exponi ſolet textus *in l. huiuſmodi 13. ff. quando dies legati cedat*: iunctis Coſta *d. lib. 1. ſelect. cap. 18* Fabro *lib. 4. coniect. cap. vltimo*, Benedicto Pinello *lib. 1. ſelect. cap. vltimo*. Inde etiam deducitur, conditiones, & quę tacitè inſunt diſpoſitioni, non facere actum conditionalem, *l. conditiones 99. ff. de condit. & demonſtrat.* Ineſſe autem dicuntur conditiones, quando veniunt ex natura rei, non verò ex oratione, vel diſpoſitione, *l. quod in rerum 24. ff. de legat. 1. l. interdum 33 ff. de verb. oblig. l. nec emptio 8. in princip. §. 1. ff. de contrahend. empt.* veluti ſi vendatur, vel legetur partus ancillæ nondum editus, fructus ex tali fundo; ineſt enim conditio, ſi partus edatur, ſi fructus naſcantur. Aliæ ſunt conditiones tacitæ, quæ inſunt non ex natura, ſed ex iuris neceſſitate, veluti ſi legatum relinquatur ſub conditione, ſi hæres ſcriptus adierit hæreditatem, *l. qui liberis 8. in fine, ff. de vulgari, l. hæc 3. ff. de legatis 1. l. 5. l. hæredis 7. cum ſuis §§. l. ſi dies 21. in fine, ff. quando dies legati*; quia neceſſarium eſt à iure ad valorem legati, vt hæres adeat, *l. omnia 32 ff. de legatis 1.* Similiter ſi magiſtratus tutorem dederit, ſub conditione ſi ſatiſdederit, non eſt datio conditionalis, *l. muto 6 §. 1. ff. de tutel.* quia neceſſaria eſt ſatiſdatio, iuxta principium tituli *de ſatiſd. tutor. Inſtit.* Item ſi ſeruo proprio libertas data ſit ita, *Si in domini poteſtate permanſerit*, eſt etiam pura libertas, *l. ſeruo 47. ff. de condit. & demonſtrat.* quia alieno ſeruo directa libertas dari non poteſt, *l. Sticho ff. de manumiſſ. teſtam.* proſequuntur alia exempla Ripol. *in d. l. 1. ex num. 10.* Pinell. *lib. 1. ſelect. cap. 16.* Baſilius *de matrim. lib. 3. cap. 2. num. 2.* qui nonnulla parum apta ad rem congeſſit: Ratio autem, quare conditio tacitè inhærens non cenſeatur talis, ſed tantùm reputetur qualitas rei, vt ait Ripa *in d. l. 3.* ea eſt, quia conditio propria, & vera ponit caſum diſpoſitionis contingentem, vel non ex diſponentium voluntate, & oratione: ſed hæc conditio tacita taliter ineſt actui, vt aliter valere non poſſit, quàm ſi illa qualitas eueniat, vt ad eius valorem neceſſaria eſt: ergo non pendet ad vtrumque, nec ſubſtantiam conditionis habet. Donel. & Baſil. *vbi proximè*. Sed quamuis conditionem non importent qualitates hæ, afferunt tamen dilationem, adeò quidem, vt quamuis ſtipulatio pura ſit, vel legatum; nihilominus non debeatur, donec fructus, vel partus naſcantur, *d. l. quod in rerum 24. l. interdum 73.* Hæc quidem dilatio non prouenit ex voluntate diſponentium, quia diſpoſitio eſt pura, & de ſe apta ſtatim producere obligationem; ſed ex parte rei promiſſæ, quæ donec naſcatur, non eſt, quod poſſit deberi, *l. cum certus 5. ff. de trit. & vin. legat. l. ex empto 11. §. vlt. cum ſeqq. ff. de action. empti*: docent Coſta *lib. 1. ſelect. cap. 7.* Bruſel. *de condit. lib. 4. tit. 5. per totum*, qui inde exponunt textus *in l. 5. §. vltim. ff. de cond. & demonſtr. l. cum illud 25. §. 5. ff. quando dies legati, §. optionis, Inſtitut. de legatis*. Igitur propriè conditio illa eſt, quæ futurum euentum reſpicit ex voluntate partium, vt definitur *in l. nominatim 34. §. 1. ff. de condit. & demonſtr.* Vnde tam poteſtatiuæ, quàm mixtæ, & caſuales, verè conditiones

Digitized by Google

ſunt, & actum ſuſpendunt, *l. is qui hæres 13. ff. de acq. hæred.* poteſtatiua conditio dicitur, quæ pendet merè ex poteſtate eius, cui adijcitur, veluti, *Si Capitolium aſcenderit*; vel negatiuè concepta, *Si non aſcenderit*. Cauſalis eſt, quę pendet ex euentu naturæ, vel ex facto tertij, vt dicitur *in l. à Titio 208. ff. de verb. obl.* veluti, *Si nauis ex Aſia venerit*; vel, *Si Titius vxorem duxerit*. Mixta eſt, quę participat ab vtraque, habet enim aliquid à caſu, & aliquid à poteſtate; veluti, Si Titio Conſuli facto decem dederis: quam conditionum diuiſionem proſequuntur Bruſel. *de condit. lib. 1. tit. 2.* Sarmientus *lib. 2. ſelect. c. 2. ex nu. 10.* Spino *in ſpecul. teſtam. gloſſa 14. ex n. 12.* Ant. Gom. *lib. 1. var. c. 12. n. 60.* vbi plures affert Ayllon, Duarenus *ad tit. de condit. inſtitut. cap. 5.* Parlador. *different. 147.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 34.* Menochius *lib. 4. præſumpt. 183.* Ripol. *vbi ſup.*

Cùm in dubio potiùs præſumatur actus purus, quàm conditionalis, quia ſemper illa interpretatio ſumenda

6 De verbis quæ important conditionem.

eſt, per quam actus valeat, potiùs quàm pereat, *l. quotiens, ff. de rebus dubijs, l. quotiens 81. ff. de verb. obl.* Caſtillo *lib. 4. contr. c. 55. n. 17.* & cum nullum verbum ſit, quod præciſè importet conditionem, vt non poſſit aliter cenſeri, ſi talis ſit voluntas teſtatoris, *l. Mæuia 44. ff. de condit. & demonſtr.* merè ex coniectura pendet, quando diſponentes voluerint effectum actus in futurum euentum conferre: quare de verbis, quæ inducunt conditionem, vel non, latè egerunt Bartol. *in l. 1. ff. de condit. & demonſtr.* Menoch. *lib. 4. præſumpt. 175.* Tuſchus *littera C, concl. 583.* Michael Graſſus *de ſucceſſ. §. legatum, q. 58.* Hermoſilla *in l. 27. gloſſa 1. tit. 5. partit. 5.* Bruſel. *de condit. lib. 1. tit. 3. per tot.* quibus communiter placuit, dictionem *ſi*, conditionem importare; *l. ſi ita, §. fin.* cum vulgatis, *de manumiſſ. teſtam.* Similiter & aduerbium temporis *cum*, quod relatum ad euentum de futuro importat conditionem, *l. qui promiſit 45. ff. de condict. indeb. l. ſtipulatio 38. §. inter 16. l. quodcunque 45. §. non ſolùm 3. ff. de verb. obl.* Barb. *de dictio. dict. 75.* illa tamen differentia notanda eſt inter has duas dictiones, *ſi*, & *cum*, quod prima importat conditionem per ſe, ideſt primò, & principaliter, cùm ſit modus frequentior inducendæ conditionis: ſecunda verò per ſe, & principaliter importat tempus, & propter incertitudinem temporis inducit conditionem, *l. 1. §. dies, l. hæres 79. in princip. & §. 1. ff. de condit. & demonſtr.* & ideò quando in eadem diſpoſitione apponitur dies conditioni, dictio *cum*, magis ſapit naturam diei, quam conditionis: exemplum extat *in l. ſi quis legata 54. ff. eod. tit.* vbi ſi teſtator prorogauerit diem legatorum vulgari modo, de quo *in l. talis 39. ff. de legatis 1.* ita, *Omnia legata, quibus dies appoſitus non eſt, hæres meus annua, bima, trima die*; ideſt, primo, ſecundo, tertio anno, non intelligitur prorogatum legatum ita relictum, cùm pubes erit; quia quantumuis incertus ſit, eſt tamen dies, & magis ad temporis expreſſionem refertur, quàm ad conditionem: textus elegans *in l. ſi à Titio 22. ff. quando dies legati*.

Succedunt alia aduerbia temporum, ſcilicet, *quoad, donec, quandiu*, de quibus Bartolus *in l. 1. n. 15.* hanc tradit regulam: Quando apponuntur ad inchoationem actus,

7 De aliis ſimilibus dictionib.

important conditionem, vt *in l. ſufficit 56. ff. de condict. indeb.* vbi ſi pactum fiat de non petendo, donec Titius Cōſul factus ſit, eſt conditionale, adeò vt interim ſolutum repeti poſſit. Cæterùm ſi non apponantur ad inchoandum actum, ſed ad illud finiendum, important reſolutiuam conditionem, vel potiùs reſolutionem diſpoſitionis, veluti, *Lego illi quoad*, vel *donec cum filio moretur*; ſi incipit morari, & poſtea à filio recedit, reſoluitur legatum annuum, *l. legatum 17 de annuis legatis, l. Gaio, §. vlt. ff. de condit. & demonſtr.* idem etiam dicendum eſt de aduerbio temporis *dum*, quod idem ſignificat, ac donec, *l. vxori 30. §. vxori 5. ff. de legat. 3. l. ſi quis 8. ff. de condit. & demonſtr.* notant Coſta *lib. 2. ſelect. c. 18.* Pichardus *in §. ſi vxori 41. Inſtit. de leg.* Amaya *lib. 1. obſeru. c. 6. n. 32.* Aduerbium *quandoque*, eſt etiam temporis, & ſignificat *ſi quando*; ideòque facit conditionem, *l. cùm vir 25. ff. de condit. & demon. l. quod pupillę 30. ff. quando dies legati.* Aduerbium etiam *niſi*, quamuis ſit relatiuum, tamen ſemper reddit conditionales vltimas diſpoſitiones, *l. quibus 40. §. quidam Titio, ff. de condit. & demonſtr. l. fideicommiſſa 11. §. ſic fideicommiſſum, ff. de legatis 3.* Non tamen reddit contractum conditionalem in principio, ſed reſoluit illum ſub conditione, *l. 2. ff. de in diem adiectione, l. 2. ff. de lege commiſſoria*. Differentiæ ratio eſt, quia diſpoſitio teſtamentaria eſt imperfecta, & vt ita dicam, in fieri donec morte confirmetur; & ideò licèt ſit pura, ſi poſteà adijciatur conditio reſolutiua, hæc adiectio influit in priorem voluntatem, & reddit eam conditionalem, tanquam ſi ab initio facta fuiſſet ſub conditione; eatenus enim cenſetur datum, quatenus non eſt ademptum, *l. aliquando 107. ff. de condit. & demonſt. l. legatum 10. ff. de adimend. legatis, l. purè 6. ff. quando dies legat.* Contractus verò purè incipit, & ex eo partibus ius ſtatim acquiritur, nec ad perfectionem ampliùs deſideratur, quàm partium conuentio, ſi conſenſu perficitur, *l. 2. Digeſtis de obl. & act.* ergo reſolutoria conditio, quæ finem reſpicit, non poteſt influere in principium contractus. Aduerbium etiam *vbi*, ſi adijciatur verbo futuri temporis, & caſui, qui poſſit contingere, vel non, veluti ſi mulieri legatum ſit, vbi ea nupſiſſet, *l. ſi ita ſcriptum 45. §. vlt. Digeſtis de legat. 1.* ſignificat tunc *cum*, vel *quando*, quæ important conditionem, Bartolus *in d. l. 1. num. 19.* Eadem ratione *in*, & *ad*, quando tempus futurum deſignant, inducunt conditionem, vt in illo, qui legauit ad tempus liberorum, ideſt, ſi quando liberos habeat, *l. ſi ita 51. §. 1. Digeſtis de legat. 1. l. ſolemus 9. l. ſibi 61. Digeſtis de condit. & demonſtrat.* Latiùs proſequitur alia verba, quæ in vltimis voluntatibus, & contractibus important conditionem, & per conſequens ſuſpendunt actum, D. Ioſeph de Retes *in Academicis, ad tit. de ver. obl. 2. parte de cond. ſtip. princ. 2. per tot.*

His ſuppoſitis apparet, actum ſub conditione celebratum, non eſſe, nec deſinere eſſe, ſed in ſuſpenſo omninò conſiderari, vt in exemplis adductis pro dubitandi ratione: vnde meritò difficilis iudicatur præſens textus, quatenus in eo docetur, à matrimonio ſub conditione celebrato non licere contrahentibus diſcedere, ſed potiùs inſuper habita conditione, matrimonium irrefragabiliter tenere: quare varias interpretationes adduxerunt DD. ſuprà laudati: Bruſelius *de condit. lib. 4. tit. 2. n. 4.* accepit præſentem canonem, non de conditione, ſed de modo; ita vt matrimonium ſub modo celebratum, purè, & de præſenti contractum videatur, nec modus ſpectetur, ſeu attendatur. Nec nouum eſt, conditionem accipi, ſeu apponi pro modo, vt *in l. Mæuia, ff. de manumiſſ. teſtam. l. Titio 70. §. 1. ff. de condit. & demonſtr. l. liberto, §. Lucius, ff. eod. tit. l. fin. §. fin. C. de bonis, quæ lib. l. ſi antequam, ff. de donat. inter, l. filiæ, ff. ad l. filiæ, ff. ad legem Falcid.* Sed hæc interpretatio ſuſtineri non poteſt, ſiquidem PP. Cōcil. Afric. vtuntur conditionis verbo in ſua propria ſignificatione. Innocentius, Butrius, Præpoſitus *in præſenti*, quos ſequuntur Baſilius ſupra, *n. fin.* Caniſius *in pręſenti*, Couar. *d. c. 3. §. 2.* Gentilis *de nuptijs lib. 2. c. 11.* accipiunt textum hunc de conditione turpi, quæ reijcitur à matrimonio, nec illud vitiat, aut ſuſpendit, vt dicemus *in c. fin. hoc tit.* Sed hæc interpretatio diuinationis vitio laborat; ſiquidem nulla in hoc textu mentio fit conditionis turpis, quare verius credo, canonem hunc procedere in conditione reſolutoria, ſeu reſolutiua, cùm videlicet matrimonium purè contractum eſt, & inter contrahentes conuentum, vt niſi certa quantitas dotis nomine detur, reſoluatur; tunc enim cùm purè, & abſolutè de præſenti matrimonium celebratum ſit, ea conditio non poteſt illud diſſoluere, aut reſoluere, quia matrimonium perpetuum eſt, & perpetuò durat: & ita licèt alij contractus, etiam purè celebrati, reſolui poſſint ſub conditione, non ita matrimonium, quod ſua natura dicit perpetuitatem. Facit Iuo Carnot. *epiſtola 183.* ibi: *Sponſo verò pecunia ſeruata, vel violata non debet impedire coniugium, ſi ſponſalia facta ſunt cum conſenſu contrahentium*; apponens enim matrimonio de præſenti ſimilem conditionem, tantùm intelligit exigere obligationem, non verò ea non adimpleta, conſenſum ſubtrahere, quem de pręſenti præbuit. Docuit Vincentius, quem citat Bernardus *in pręſenti*, & ſequitur Cuiac. *hic*. Conditio enim duplex eſt, initiatiua, & reſolutiua; illa ſua exiſtentia dat principium actui, *l. conditio 100. ff. de verb. oblig. §. omnis, Inſtit. eod. tit.* hæc reſoluit actum, & cauſam præcedentem reducit ad non cauſam. Exempla reſolutiuæ conditionis extant *in l. ſi res 3. ff. de contrah. emption. l. 2. cum ſeq. ff. de in diem addictione, l. 1. cum ſeq. ff. de lege commiſſoria, l. 3. C. de pactis inter emptor.* Ex his nonnulli actus conditionem initiatiuam reſpuunt, vt ſunt actus effectiui; quia tradere ſtatim, & traditionem ſuſpendere in euentu conditionis, ſunt contraria; contraria autem inter ſe non coeunt, vt ait

8 ſens. text. Exponitur.

ait Seneca *de conſtantia c.8.* ideòque traditio, ſolutio, aditio hęreditatis, emancipatio, & ſimiles actus non admittunt conditionem initiatiuam, ſiue quæ ſuſpendat initium, *l. actus 77 ff. de reg. iur.* vbi Gothofredus, & Petrus Faber: idem Faber *lib. 2. ſemeſt. c. 22.* hi tamen actus recipiunt conditionem reſolutiuam, *l. qui ſe debere 7. §. vlt ff. de condict. cauſa data*, *l. videamus 38. §. 1. ff. de vſuris, l. 3. l. ſtipulationem 21. ff. de iure dot.* docet D. Ioſeph de Retes *de donat. cap. 16.* Sunt alij actus, qui conditionem initiatiuam recipiunt, veluti libertas, & matrimonium; licèt enim matrimonium ſub conditione initiatiua contrahi valeat, vs dicemus intrà *in capite 5.* non tamen admittit reſolutiuam, quia repugnat ſubſtantiæ matrimonij, vt ad tempus celebretur; ſiquidem continet in ſe perpetuitatem, & indiuiduæ vitæ conſuetudinem.

C A P V T I I.

Gregorius a *Chryſanto Epiſcopo Spoletano*.

CVm ſit proprium diſciplinæ ab illicitis prohibere, & exceſſus culpas ſalubriter reſecare, ſtudioſè eius ſeruanda cenſura eſt. Nam ſi negligitur, cuncta in confuſionem deueniunt, dum alter deſtruit, quidquid eam cuſtodiendo alter ædificat. Valentinus itaque presbyter quęſtus eſt nobis, quia ſi Monachus monaſterij, ipſius exigente culpa, fuerit communione priuatus, ad loca veſtra ſe conferat, & communionem ſine aliqua reſeruatione *b* percipiat. Quod ſi ita ſe res habet, quoniam non ſolùm regularis ordo diſſoluitur, ſed etiam perditionis ex hoc materia miniſtratur, qui ſub vobis ſunt, presbyteris diſtrictè, ac ſolicitiùs interdicere vos neceſſe eſt, vt hoc facere de cætero non pręſumant. Sed ſi *c* fortè iniuſtè ſe excommunicatum quis quęritur, fraternitas veſtra ſubtili indagatione cognoſcat, & ita cauſam cognita veritate diſponat, vt nec iniuſtitia diu inſontis afflictione prævaleat, nec diſciplinæ vigor, aut frangi, aut indiſcreta valeat pręſumptione diſſolui. Et quia pariter ſupraſcriptus presbyter nobis quęſtus eſt, *d* diaconum quemdam duo iuris ſui ſub hac *e* conditione manumiſiſſe mancipia, vt *f* monachi fieri debuiſsent, & in eodem monaſterio, vbi ipſe fuerat, permanerent, adijciens vt ſi quis contrafacere præſumpſiſset, iugo iterum ſeruitutis per omnia ſubderetur; atque vnum ex eis hanc omninò conditionem deſpexiſse, & monaſterium temerario auſu deſeruiſse, atque ſe inter *g* clericos ſociaſse. Fraternitas igitur veſtra hoc ſubtili indagatione diſcutiat, & ſi ita repererit, ſic ſacerdotali ſe zelo hac in re decenter exhibeat, vt nec illi monaſterium *h* deſerendi facultas ſit; & manumittentis voluntas nihilominus conſeruata, aliqua præteriri excuſatione non valeat.

N O T Æ.

a *Chryſanto.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* legi-
1 tur *Griſaſto:* in Epiſtolis verò ipſius Gregorij *lib. 7. indict. 2. epiſt. 36.* legitur *Chryſanto:* ex quo regiſtro litteram huius textus reſtituo; ſed retinenda eſt lectio *Chryſanto*, nam Chryſantus Eccleſiam Spoletanam rexit temporibus noſtri Gregorij Magni per annos 590. & ipſum ſummum Præſulem illi reſcribere in præſenti textu, & *epiſt. 12. & 77.* eiuſdem libri, iam retulit Vghellius *tom. 1. Italiæ ſacræ, fol. 174. n. 13.* De Spoletana diœceſi nonnulla adduxi *in c. olim 20. de cenſibus*.

2 b *Percipiat.*] Quod fieri non debet, vt probaui latè *in c. pernicioſa, de officio Ordin.*

c *Sed ſi fortè.*] Verba, quæ ſequuntur, extant *in c. 1. de ſententia excomm. in 1. collect.*

5 d *Diaconum.*] Qui degebat in ipſo monaſterio, vt in eius Oratorio miniſtraret, non verò profeſſus fuerat vitam ipſam monaſticam; nam aliàs aliquid proprium habere non poſſet, iuxta tradita *in c. cùm ad monaſterium, de ſtatu monach.*

e *Sub hac conditione.*] Valdè cruciantur repetentes in præſenti, & Barboſa ea difficultate, quomodo videlicet cùm libertas ſit res temporalis, potuit in pręſenti caſu dari ſeruo pro actione ſpirituali, videlicet ingreſſu religionis, & per conſequens tale pactum in præſenti caſu admitti, contra text *in c. quàm pio 7. c. fin de pactis.* Sed veram ſolutionem iam ex Auguſtino adduxi *in d. c. fin.*

4 f *Vt monachi fieri.*] Debet enim ſeruus priùs manumitti, vt in monaſterinm admittatur, vitamque profiteatur monaſticam, *l. iubemus 37. l. ſeruis 38 C. de Epiſc. & cler.* Nouella 51. Leonis, Nouell. 12. Valentini, Concilium Chalced. *c. 4.* Fructuoſus Abbas *c. 4. regulæ: Quod ſi ſerui ſunt, non recipiantur, niſi libertatem à proprio Domino præ manibus attulerint præſentandam.* Si verò ſeruus per triennium in ipſo monaſterio commoretur, domino ſciente, & non repetente, poſtea non auditur. Nouel. 5. Iuſtiniani *de Monachis c. 2.* Nou. 123. *c. 35. & lib. 5. c. Caroli c. 237.* ſtatuitur, vt ſerui ad monaſterium conuolantes, ſi ante triennium repetantur, dominis reſtituantur; ſi poſt triennium, non inde trahantur, authentica *verùm, C. de Epiſc. & cleric.* Illuſtrant P. Faber *lib. 3. Agon. c. 57.* Azor *1. tom. inſtit. lib. 10 c. 1.* Tamburinus *to. 2. de iure Abbat. diſp. 6. q. 3* Balſam. *in nomocan. Phot. tit. 1. c. 36.* Menardus *in notis ad concord. reg. pag. 957.*

g *Inter clericos.*] Extra monaſterium videlicet: nam monachi olim ad ordiues ſacros non aſcendebant, vt probaui *in c. ad aures 5. de ætate, & qualit. cap. 1. de Capel. monach.*

h *Deſerendi facultas ſit.*] Non autem redit ad ſeruitutem: nam libertas non poteſt dari ad tempus, aut ſub conditione reſolutoria, videlicet vt ſeruus liber ſit, & niſi illud, aut illud fecerit, reducatur in ſeruitutem, *l. mortis 15 ff. de manumiſſ.* vbi rectè docetur, mortis cauſa libertatem dati non poſſe, quia morte non ſequuta reuocari non valet: quod Marcelli reſponſum de libertate Quiritia rectè accepit Meril. *lib 5. obſ. c. 54.* nam libertas Latina ita rectè dabatur, vt ibidem probatur: poteſt autem ſeruus ob ingratitudinem ad ſeruitutem reduci *ex l. 1. & per totum C. de ingratis libertis*, & ſimiliter ſeruus, ſi in clerum cooptatus ſpirituales operas non perſoluat, poteſt degradari, & iterum domino tradi, vt probatur *in c. miramur, de ſeruis non ord.* vbi textum hunc expoſui.

C A P V T I I I.

Alexander III. *a Panorm. Archiepiſcopo*.

DE illis. *Et infrà:* Si verò aliquis ſub huiuſmodi verbis iuramentum alicui mulieri præſtitit; Ego te in vxorem accipiam, ſi tantùm mihi *b* donaueris; reus periurij non habebitur, ſi eam nolentem ſibi ſoluere, quod ſibi dari petit, non acceperit in vxorem, niſi conſenſus de præſenti, aut carnalis ſic inter eos commixtio ſubſequuta.

Digitized by Google

N O T Æ.

a P*Anormitan.*] Ita legitur *in cap.4.de ſponſalibus*, *in*
1 *1.colleſt.* & integram retuli,ac inſcriptionem illuſtraui *in capite de illis 5.de ſponſalibus*, vbi extat alia pars huius textus.

b *Donaueris.*] Sed hęc conditio reijcienda videbatur,
2 *ex l.ſi ita ſtipulatus*, §. *ſi tibi nupſero*, *ff.de verb.obl.* vbi inquit Celſus: *Si tibi nupſero, decem dare ſpondes, cauſa cognita denegandam eſſe actionem puto*. Et rectè, nam per hanc conditionem confertur donatio in tempus matrimonij,& quodammodo venale redditur matrimonium, *l.2.ff. de donat. inter:* & ſic non valet talis promiſſio conſtante matrimonio,*l.3.§.etſi ſtipulanti,ff.eod.tit.*ita etſi in id tempus promiſſio conferatur,*l.quod ſponſa 4.C.de don. ante nupt.*Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, Celſum in eo textu hanc pactionem non indiſtinctè improbare, ſed cauſa cognita, quia ex iuſta cauſa, & honeſta poteſt fieri, veluti nomine donationis propter nuptias, ſiue ob aliam iuſtam cauſam, puta ſi mulier nobilis ſit, vir vilis conditionis, vel econtra, & idcircò ſtipuletur mulier in compenſationem nobilitatis ſuę; valebit enim ſtipulatio, vt tradunt Bart. & Caſtrenſis *in d.§. ſi nupſero*: igitur hæc conditio, *Si decem dederis*, in nuptijs non eſt ſtatim reijcienda, ſed adhibenda cognitio iudicis, vtrum ex cauſa honeſta facta fuerit, *l.fin.§.Seia,ff.de obl. & act.* Itaq; ex honeſta cauſa huiuſmodi cōditio adiecta valet Nec obſtat verbũ hoc, *donaueris*, quod videtur implorare donationē merã; nã potiùs conditio hęc referēda eſt ad dotis donationē, vnde poſteà Pontifex ait, *dederis, ſolueris:* quę verba non rectè ad donationē referuntur; & verbũ donãdi, dotibus dandis aptũ eſſe probat Alciat.*lib. 4.parerg.c.13.* licèt ibi aliter accipiat textũ hunc: docuerunt Barb. & Caniſ.*in præſenti*, Pinel.*li.2 ſelect.c.20.n.21.*

C A P V T V.

a Vrbanus III.

SVper eo verò, quod à nobis ſimiliter poſtulaſti, vtrum ille, qui in quandam mulierem conſenſit, ad conſummandum matrimonium ſit compellendus, nihilominus reſpondemus, quod cùm conſenſus liber dici non poſſit, qui in alieno reſeruatur arbitrio, ac conditionem ipſam canonica non improbent inſtituta, quæ conſonet honeſtati, niſi voluntas patris poſtmodum intercedat, nequaquam eſt ad matrimonium contrahendum cogendus. Nam licèt fęlicis memoriæ *b* Alexander Papa anteceſſor noſter in ſuis videatur conſultationibus reſpondiſſe, quod ſponſalia interpoſita *c* conditione contracta, conditione ipſa minimè obſeruata, ſi conſenſus de præſenti intercedat, vel carnalis copula ſubſequatur, diſſolui non debent, ſed firmiter obſeruari; nequaquam noſtræ diffinitioni eſt aduerſum, cùm huiuſmodi conſenſus nequaquam ſit de præſenti habendus, licèt per verba de præſenti euidentiùs exprimatur, quia in alieno arbitrio, non habito, ſed habendo conſiſtit.

N O T Æ.

a V*Rbanus III.*] ita etiam legitur *in cap.4.hoc tit.in 1.*
1 *collect.* vbi additur, Pars capitis *cum in Apoſtolica*; vnde ſatis innuitur, in præſenti referri partem textus *in cap. cum in Apoſt. de ſponſ.* vbi præſentem inſcriptionem expoſui.

b *Alexander.*] Relatus *in c.de illis, hoc tit.c.de illis,de ſponſal.* 2

c *Conditione.*] Sed an adueniente conditione nouus deſideretur conſenſus? latè exponit Gibalinus *tom.1. de negot. lib 3.c.2.*

C A P V T VI.

Innoc. III. a *Marſicano Epiſcopo*.

PEr tuas nobis litteras intimaſti, quod cùm in pręſentia tua quadam mulier Pacifica nomine quendam nomine Nicolaũ poſtularet in virum, aſſerens inter ſe mutuũ de præſenti cōſenſum, & carnalem copulã acceſſiſſe: vir ipſe, quamuis contracta ſponſalia, & carnis copulã nō negaret, aſſerebat ſe tamen illã in vxorē ducere non teneri, quia ſponſalia inter ipſos ſub hac fuerant conditione cōtracta, ſi videlicet pater eius, & patruus ſponſalibus cōſentirent: ſed ipſi quãcitò nouerint, & ſponſo contradixerunt, & ſponſæ; quod idē vir idoneis nitebatur teſtibus comprobare. Verũ mulier replicabat, quod licèt fides præſtita fuerit ab vtroq; ſub cōditione pręſcripta, non tamen ſibi fuerat à patre viri, vel patruo aliquo aliquando contradictũ, & ante tēpus cōtradictionis expreſſũ à teſtibus, & poſt illud dicebat inter ſe carnalē copulã acceſſiſſe. Addebat præterea, quod licèt à principio cōditionaliter contraxiſſent, tēporis tamen proceſſu ſine conditionis adiectione purè in matrimoniũ conſenſerunt; & hoc aſſerebat ſe teſtibus probaturã. Receptis itaq; teſtibus partis vtriuſq; cùm atteſtationes mulieris coram te, pręſentibus duobus examinatoribus faceres publicari, teſtes ipſi dixerunt, quod dicta, quę legebantur, nō dixerãt, & quę depoſuerant, ſcripta non erant: ſed ab vno examinatore tunc contra eos fuit fortiter obuiatũ, & ob hoc mulier poſtulabat, vt ijdem teſtes, vel alij ſuper ijſdē capitulis iterum audirentur. Tu autem hac nouitate cōmotus, ſequentē diem partibus pręfixiſti, quibus in tua pręſentia cōſtitutis, omnes examinatores cōuocari iuſſiſti, ſub interminatione anathematis illos obteſtans, vt dicerēt, ſi eſſent verè atteſtationes, quibus obuiauerãt teſtes, qui cōtinuò alias atteſtationes in mediũ produxerunt, quibus cum per aduocatũ viri fuiſſet obiectũ, ſicut prioribus fuerat atteſtationibus obuiatum, poſt allegationes multiplices, ſecundæ atteſtationes à partibus admiſſę fuerunt, & cũ atteſtationibus viri poſtea publicatæ. Porrò mulier illi pręcipuè articulo inſiſtebat, quod ante renũciationē ſponſaliũ, & poſt idem vir carnaliter eã cognouerat, & ex ea filiã procrearat; quod proprio nitebatur oſtendere iuramento. Quia verò ſuper his opiniones non ſolùm varias, ſed contrarias accepiſti, ad magiſtratum Sedis Apoſtolicæ recurrens humiliter poſtulaſti, quid ſentiendum ſit in talibus, edoceri. Nos autem inſpectis atteſtationibus admiſſis à partibus, quas nobis tuis miſiſti litteris introclauſas: conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod cum liquido conſtet per confeſſionem tam viri, quàm mulieris, quod poſt contracta ſponſalia carnalis eſt inter eos

copula ſubſequuta; pro matrimonio præſumendum eſt, vehementer, quia videtur à conditione interpoſita receſſiſſe. Nam etſi probatum ſit vtrinque per teſtes, quod poſtquam pater, & patruus viri contradixere ſponſalibus, idem mulierem illam carnali commixtione cognouit, non eſt tamen aliquo modo probatum, quod antequam ipſe cognouiſſet eandem, pater eius, & patruus contradicere curauiſſent.

NOTÆ.

1 a MArſicano.] Ita etiam legitur *in cap. vnic. hoc titulo, in 3. collect.* quæ diœceſis eſt in Italia, de qua plura Vghellius *tom. 1. Italiæ ſacræ. fol. 955.* Sed potiùs legendum eſt, *Meſſanenſi*; nam D. Rochus Pirrho *tom. 1. Sicil. ſacræ, in notitia Meſſanenſis diœceſis, fol. 329.* refert in præſenti textu Innocentium reſcribere Berardo Meſſanenſi Præſuli, extareque hanc epiſtolam inter conſtitutiones Innocentij III. *lib. 3 ordine 14 fol. 776.* quare iuxta ipſius perdocti viri ſententiam legendum eſt, *Meſſanenſi*, de qua diœceſi nonnulla adduxi *in cap. Meſſana, de elect.*

COMMENTARIVM.

2 *Concluſio traditur, & probatur.* EX his duabus decretalibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Contrahentes matrimonium ſub conditione caſuali honeſta, debent eam expectare, niſi antea conſenſerint de preſenti, aut copula carnalis inter eos interceſſerit.* Probant eam textus *in cap. 3 hoc tit. c. 1. de ſponſa duor. l. 3. tit. 4. p. 4.* Illuſtrant eam vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Cuiac. & Caniſius, Bruſel. *lib. 3. de cond. tit. 3. n. 13* Sanch. *de matrim. lib. 5. diſp. 6* Baſil. *eod. tract. lib. 3. c. 13. à princ.* Trulienc. *de ſacram. lib. 7. de matrim. cap. 8.* Leander *eod. tract. diſp. 8. quæſt. 9.* Gentil. *de nuptijs, lib. 2. cap. 11.*

3 *Traditur dubitandi ratio.* Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Matrimonium petit conſenſum de præſenti, ſiquidem in eo differt ab ſponſalibus, quod ſponſalia continent promiſſionem futurarum nuptiarum, matrimonium verò præſentem dicit, & ſupponit conſenſum, ita vt ſtatim ſortiatur effectum; matrimonium enim inſtitutum eſt ad mutum cohabitationem, & coniunctionem, vnde eius naturæ repugnat conditio, vt repugnat adoptioni, & emancipationi, cùm ea pendente effectum minimè conſequatur: ergo matrimonium non poteſt ſub conditione celebrari, etiamſi conditio adiecta honeſta ſit. Id etiam, quod docetur in præſenti aſſertione, videlicet pendente conditione, per conſenſum de præſenti, aut copula ſubſequuta, perfici matrimonium, ita ut non expectetur conditio, difficile redditur ex eo, nam res tradita ſub conditione, ea pendente repeti non poteſt, *l. ſub conditione, ff. de condict. indeb.* ergo ſi conſenſus præſtitus eſt à contrahentibus ſub conditione, non poteſt alius de præſenti exigi. Quod difficiliùs procedit in caſu copulæ ſubſequutæ; nam concubitus per ſe non facit matrimonium, nullo præcedente conſenſu de præſenti, *l. nuptias, ff. de reg. iur.* ſed cùm matrimonium ſub conditione celebratur, non adeſt conſenſus de præſenti, qui legitimum illud inducat: ergo ea pendente per copulam ſubſequutam, non poteſt legitimum coniugium præſumi, aut induci.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens
4 *De actib. qui recipiunt conditiones, vel non.* aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, nonnullos ex actibus humanis conditionem recipere, alios verò non, quos ſigillatim recenſere longum foret. Ea generalis regula tenenda eſt, quod actus, qui ad hoc instituti ſunt, vt ſtatim ſortiantur effectum, ideſt qui eſſentiam habent ab executione, & conſummatione, non poſſunt conditionem recipere; quia talis adiectio conditionis eſſet contra ſubſtantiam actus: cæteri actus poſſunt celebrari ſub conditione. Ita Couarr. *de matrim. 2. par. cap. 3. num. 2.* Baſil. *eod. tract. lib. 3. cap. 1. num. 11.* Donel. *lib. 5. comment. cap. 18.* & ibi Oſualdus *littera F*, Bruſel. *lib. 5. de condit. tit. 4 per totum.* Exempla in primis ſunt, quæ referuntur *in leg. actus 77. ff. de reg. iur.* primò hæreditatis aditio, *leg. eum qui 51. §. 1. & vlt. ff. de acquir. hæred.* quia eſt actus acquiſitionis dominij, *l. cùm hæredes 23. ff de acquir. poſſeſſ.* dominium verò non poteſt vno, eodemque actu, & acquiri, & non acquiri. Nec contrarium probatur *in l. primo gradu 23. ff. quæ in fraud. cred.* nam ibi verbum *conditio*, accipitur pro pacto, vt docuerunt Othomanus *illuſt. q. c. 34.* Petrus Faber *in d. leg. actus*, Valentia *lib. 3. illuſtr. 2. p. de acquir. hæred. n. 57.* Nec etiam obſtat lex *omnes 31. ff. ad Trebel.* vbi hæres coactus purè adit, & poſtea fruitur tempore ad deliberandum, quia ibi aditio pura eſt, differtur autem reſtitutio, ne ipſe careat ſubſidio deliberandi, à Prætore conceſſo. Petrus Faber *lib. 2. ſemeſtr. c. 22.* Similiter adiectio bonorum, quæ ex edicto D. Marci fit conſeruandarum libertatum cauſa, de qua *in l. 4. ff. de fideicommiſſ. libert. & in tit. Inſtit. de eo cui libertatis cauſa*, purè fieri debet, quia habetur ad inſtar aditionis. Nec obſtat dicta lex 4. §. *bi qui 12.* nam illa verba, *hac conditione*, ſignificant, *hoc pacto*. Eadem ratione licèt ſeruitus ſub conditione promitti poſſit, *l. exiſtimo 98. ff. de verb. obl.* tamen conſtitui, ſeu tradi non poteſt ſub conditione, *l. 4. ff. de ſeruit.* quia ipſa impoſitio dicit perfectionem, & conſummationem. Antonius Faber *in ration. ad d. l. 4.* Cuiac. *lib 7. qq. Papin.* & alij apud Oſualdum *lib. 11. comment. Donelli, cap. 10. littera C*, Goueanus *lib. 5. variar. cap. 9.* Galbanus *de vſufruct. cap. 31.* Nec tunc obſtat lex, *qui abſentis 38 §. 1. ff. de acquir. poſſeſſ.* vbi pro certo ſupponit Iulianus, traditionem rei corporalis fieri poſſe ſub conditione, vt ea impleta transferatur poſſeſſio, & dominium; deficiente verò, vtrumque deficiat, quod & docetur *in l. 2. §. ſi pecuniam, ff. de donat. l. non omnis 19 ff. de rebus credit. l. dotis 3. §. ſi res 3. l. ſi ego 9. §. 1. ff. de iure dot.* & pro conſtanti ſupponunt Faber *in d. l. 4.* Amaya *lib. 2. obſeru. cap. 4. num. 13.* nam reſpondendum eſt, actus qui non recipiunt conditionem expreſsè, poſſe eam recipere tacitè, & à præuio actu dependentem: vnde ſi acceptum feratur ei, qui ſub conditione promiſit, tacitè recipit conditionem ſtipulatinni adiectam, *d. l. actus 77.* Similiter ſolutio pecuniæ, aut rei debitæ non poteſt fieri ſub conditione, quia petit actualem, & præſentem translationem dominij, *l cum quis 38. §. 1 ff. de ſolut.* & nihilominus ſi debetur ſub conditione, poteſt fieri ſolutio ſub eadem conditione, nempè ſi eueniat conditio, *l. ſub conditione 16. eod. titul. l. 2. de cond. indebiti*, Briſſon. *lib. 2. de ſolut. tit. de acceptil.* P. Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 22.* Eodem ergo modo, quando cauſa præuia transferendi dominij conditionalis eſt, veluti cauſa dotis futuræ, quæ habet tacitam conditionem, ſi matrimonium ſequatur, *l. ſtipulationem 21. ff. de iur. dot.* poteſt traditio ſub eadem conditione fieri, quia eſt tacita, *d. l. 7. & 9. eod. tit.* ſic ſimiliter poteſt adijci illa conditio, Trado tibi rem, ſi mea eſt, *d. l. 38. §. 1.* eſt enim intrinſeca, & veluti de natura traditionis; quia nemo plus iuris in alium transferre poteſt, quàm ipſe habet, vt eſt iuris regula: itaque *in d. §. 1.* poſſeſſiones ſub conditione tradi poſſunt, & occupandæ ſunt ſecundùm ſubiectam materiam de conditionibus tacitis præuijs, & neceſſarijs ad valorem traditionis ipſius, quamuis reluctetur ibi Cuiac. *lib. 44. Digeſtor. Iuliani*, qui rectam ſemitam vidit, ſed timuit calcare. Nec obſtat etiam textus *in d. l. 19. de reb. credit. l. 2. §. ſi pecuniam, de donat. l. 1. de mort. cauſ. donat.* Ibi enim traditio ipſa non eſt conditionalis, ſed donatio, ideſt cauſa traditionis, *Dono tibi, ſi illud acciderit, ſi moriar, &c.* & ſtatim trado: ſed quia traditio ſola non transfert dominium, niſi iuſta, & perpetua cauſa præcedat, quam ſequatur traditio, *l. nunquam, ff. de acquir. rer. dom.* neceſſe eſt, vt effectus traditionis pendeat ab exiſtentia cauſæ, & perfectione donationis, vt agnouerunt Cuiac. *lib. 10. Digeſtorum Iuliani*, & Antonius Faber, & Donel. *in d. l. omnis 19.* Bartol. Cumanus, & illi claſſici *in d. l. 16. de ſolut.* Itaque quod ſuprà adduxi de reijcienda conditione à traditione dominij, locum habet quoties præceſſit titulus purus, veluti venditionis, aut donationis puræ, & ſimplicis; tunc enim ſequi non poteſt traditio conditionalis, quia implicat contradictionem, quod res tradatur de facto, & ipſa traditio ſuſpendatur. Giſanius *in d. l. 38. §. 1. ff. de acq. poſſeſſ.* Sed quoties titulus eſt conditionalis, licèt traditio fiat purè, ſecum trahit conditionem tituli, à quo pendet eius effectus. Etiam adoptio ſub conditione fieri non poteſt, *l quæſitum 34. ff. de adopt.* Nec manumiſſio per vindictam, licèt tacitam conditionem recipiat, ve-

Digitized by Google

luti ſi hæres manumittat ſeruum legatum ſub conditione, quia interim nihil agit, *l. ſeruum 11. ff. de manumiſſ.* Vlpianus *in fragm. tit. 3. §. item ratione*, Petrus Pitheus *in collat. legum Moſaic. tit. 14. § ciuem*: ſed repudiante legatario competit, *l. ſi miles 31. ff. de teſtam. milit. l. 2. ff. de manumiſſ. vindict. l. 3. ff. qui & à quibus*: nec etiam diuortium, *l. 3. ff. de diuortijs*: nec datio tutoris, *l. muto 6. §. ſub conditione, ff. de tutel.* nec ipſe tutor negotijs pupillaribus auctoritatem præſtare valet ſub conditione, *l. neque 8. ff. de authorit. tut.* nec ſententia ferri ſub conditione poteſt, *l. qui teſtamento 37. ff. de excuſat. tut. l. 1. §. viduum, ff. quando appellandum.* Petrus Faber *d. lib. 2. ſemeſtr. c. 24.* nec acceptilatio conditionalis ſuſtinetur, niſi tacita ſit conditio, *d. l. actus 77.* vt *in l. quærebatur 82. ff. ad l. Falcidiam, l. cum hic ſtatus 32. §. ſin autem, ff. de donat. inter l. ſanè 3. l. promittendo 41. §. fin. ff. de iure dot. l. mulier, ff. de condit. inſtit.*

2 E contrario illi actus, qui ex ſuo genere non petunt conſummationem de præſenti, ſed aliquid aliud poſt ſe expectant, dilationem, & conditionem recipiunt. Ita poſt alios Oſualdus *ad Donel. vbi proximè*, Pichardus *nu. 2. in §. omnis, Inſt. hoc tit.* tales ſunt omnes contractus, nam ex contractu oritur obligatio, *l. 1. per totam, l. 2. ff. de obl. & act.* ex obligatione naſcitur actio, *l. licèt 42. §. ea obligatio, ff. de procur.* per actionem autem exigimus, quod nobis debetur, *princ. Inſt. de act.* ergo cum contractus expectet à ſententia iudicis executionẽ, conſequens eſt, vt ſub conditione poſſit celebrari, veluti ſtipulatio, *§. omni, Inſtit. de verb. obl. l. duobus 7. ff. de duobus reis*: & emptio, & locatio, *§. emptio 4. Inſt. de contrahenda empt. l. neceſſariò 8. ff. de periculo, & commodo, l. bouem 43. §. ſi ſub conditione 9. ff. de ædilit. edict. l. ſicut 20. ff. locati*: tranſactio, *l. ſi ſuper 9. C. de tranſact.* mutuum, *l. omnia 7. ff. de rebus credit.* pignus *l. grege 13. §. ſi ſub conditione 13. ff. de pig.* Circa ſocietatem olim dubitatum fuit, quia videbatur conſiſtere in ipſa rerum, aut induſtriæ actuali communicatione, *l. 1. ff. pro ſocio, princ. Inſt. eod. tit.* quæ communicatio cum facti ſit, vt traditio, videbatur non poſſe recipere ſuſpenſionem, aut dilationem. Sed contrarium decidit Iuſtinianus *in l. ſocietate 6. C. pro ſocio*, diſtinguens ſubtiliter contractum ipſum ſocietatis ab eius effectu, qui in communicatione conſiſtit: proſequuntur Anton. Faber *in d. l. 1. ff. pro ſocio*, Cuiac. *ad eum tit. C.* quamuis aliter cenſuiſſet *in paratitl. & lib. 28. qq. Papin. in l. actus 77. ff. de reg. iur. & lib. 32. Pauli ad edict. in d. l. 1.*

Proſequũtur actus qui recipiunt conditionem.

Vnde apparet ratio præſentis aſſertionis, & ſimul ſoluitur dubitãdi ratio ſuprà adducta; nã licet matrimoniũ prout eſt actus transferens reciprocũ dominium corporũ per illa verba de præſenti prolata, *Accipio te in meum, accipio te in meã*, ſub conditione celebrari nõ poſſit, quia tradere ſtatim corpus coniugi, & traditionem ſuſpẽdere per conditionem, ſunt contraria; contraria autem inter ſe nõ coeunt, vt ait Seneca *de conſtantia c. 8.* hæc verò traditio conditionẽ reſpuat, nec admittat; tamen ſi conſenſui adijciatur conditio, veluti: *Contraho tecum matrimoniũ, ſi decem dederis*; vt *in c. 3. hoc tit.* aut, *Si pater conſenſerit*, vt in præſenti textu, non erit matrimoniũ, ſed ſpõſalia celebrantur, ſiquidem non adeſt conſenſus de præſẽti, ſed de futuro, pendens ab euentu conditionis. Nec nouum eſt, vt conſenſus, qui non eſt ſufficiens ad matrimonium, inducat ſponſalia, vt probaui *in c. ſi de deſponſ. impub.* Quare idẽ ius procedit in matrimonio ſub cõditione honeſta celebrato, ac in ſponſalibus de futuro cõtractis, videlicet, vt ſicut ſponſalia de futuro per copulã ſubſequutã tranſeunt in matrimonium verum, & perfectum, vt probaui *in c. is, qui fidem, de ſponſ.* ita & hoc caſu, ſi cõtrahentes ſub conditione, iterum ea pendente ſe carnaliter cognouerint, matrimonium legitimum inducitur. Idem dicendũ eſt, & faciliùs, ſi conſenſus de præſenti inter eos adſit; nã per illum nouum conſenſum receſſerũt à conſenſu conditionali; nec enim aliqui legẽ ſibi dicere poſſunt, vt à priore voluntate diſcedere non valeant, *l. ſi quis in princ. 22. ff. de legatis 3.* Igitur, vt in alijs actibus nouiſſima voluntas præualet, *l. ſi mihi. §. vlt. ff. de legat.* ita in matrimonio vltima voluntas ſpectatur; adeò autem matrimonium ſub conditione celebratum pro ſponſalibus habetur, vt ſi pendente conditione ſponſus, vel ſpõſa cum alio de præſenti nuptias celebrent, nuptiæ legitimæ ſint, quia ſponſalia de futuro ſoluuntur per ſponſalia de præſenti, *c. 1. de ſponſa duorum.* Inde etiam deducitur, in hoc caſu hodie poſt Tridentinum neceſſarium eſſe nouum conſenſum coram parocho, & teſtibus, vt matrimonium ſubſiſtat, licèt iure communi atteoto, dubium valdè eſſet, an nouus conſenſus deſideraretur, vt conſtat ex diſputatis à Thoma Sanch. *lib. 5. de matr. diſp. 8* Fachineo *lib. 3. contr. c. 36* Couar. *in 4. c. 3 n. 4.* Baſil. *lib. 3. de matr. c. 44. n. 3.* Guttier. *lib. 4. canon. c. 22. n. 21.* Gibalino *de negotiatione, tom. 1. lib. 3. c. 2. art. 2. conſectar. 2.* Opponi poſſunt ſuprà traditis textus *in c. 1. hoc tit.* iunctis ibi adductis *c. ſuper eo, boc tit.* iuncto Baſil. *de matr. lib. 3. c. 13.*

3 *Exponitur præſens textus.*

C A P V T I V.

Idem a Alexander III.

VErùm cum alicui Eccleſiæ poſſeſſio quælibet interpoſita conditione donatur, non poteſt a donatore donum poſtea reuocari, niſi fort è tali ſit conditione collatum, quod ea ceſſante, poſſeſſio reuocari debeat.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur poſt Concil. Later. *p. 26. c. 3. & in 1. collect. ſub hoc tit. c. 3.* vbi additur, Pars capitis *meminimus*, vt agnoſcamus in præſenti referri partem textus *in c. meminimus, qui clerici, vel vouent, c. 3. de donat.* vbi iam notaui.

C O M M E N T A R I V M.

2 DIfficilis valdè redditur præſens textus ex ſequentibus iuris principijs. Primò ex eo, quia donatio, de qua in eo agitur, cœpit à traditione, vt cõſtat ex illis verbis: *Poſſeſſio donetur*; & ibi, *Reuocari*: ſed in donatione, quæ incipit à traditione, ſi adhibeatur cõditio, repugnat eius ſubſtãtiæ, ex traditis ſuperiori cõmentario: ergo cõditio donationi, de qua in præſenti, inutiliter adijciebatur. Secũdò, nã ſi conditio adiecta fuit tẽpore donationis, & nõ ſequuta, ſeu adimpleta, reuocari debet donatio, *ex l. 2 §. vlt. ff. de don.* cum pactũ, vel conditionẽ quilibet adijcere poſſit in rei propriæ traditione, & ſeruãdũ illud ſit, *l. Gaius Seius 23. ff. de manumiſſ. l. 1. §. ſi conuenit, ff. de oper. libert. l. cum dos 7. ff. de pact. dotal. l. conſenſu 23. ff. de reg. iur.* igitur in præſenti caſu licèt Eccleſiæ res donata fuiſſet, conditio tẽpore donationis adiecta debuit adimpleri, & ea nõ adimpleta, donatio reuocari potuit. Tertiò dum in fine huius textus ait Alex. III. donationẽ reuocari, ſi expreſsè actũ ſit inter donatorẽ, & Eccleſiã, vt talis cõditio adimpleretur, aliàs donatio reuocaretur, obſtat; nam Eccleſia, vel eius Prælatus non poteſt ſine debita ſolẽnitate res proprias Eccleſiæ alienare, vt probaui *in c. nulli, de rebus Eccleſiæ*; & per cõſequens nõ poſſe in ipſo acquiſitionis actu Prælatũ pactũ reſolutoriũ adijcere, probãt Mõtero à Queua *dec. 47.* Caſt. *li. 5. contr. c. 127. n. 16.* & alij cõgeſti ab Olea *de ceſ. iuriũ tit. 2. q. 1. n. 21.* Igitur in præſenti caſo nõ poterat rei donatæ Eccleſiæ abſq; ſolemnitate à iure præſcripta conditio vlla adijci, etiam reſolutoria.

Quibus difficultatibus, vt ſigillatim ſatisfaciamus, rationemq; præſentis textus agnoſcamus, ſciendum eſt, donationem incipere poſſe à traditione, & à promiſſione. Donatio, quæ incipit à promiſſione, admittit diem, & cõditionẽ, tam initiatiuã, quàm reſolutiuam. vt ceteræ cõuentiones admittũt, ita vt eius effectus ſuſpendatur, donec dies venerit, aut conditio extiterit: donatio verò, quæ incipit à traditione, cũ ſtatim petat ſortiri effectum, quãcunq; cõditionem initiatiuam reſpuit, cùm cõtraria ſint dominiũ rei donatæ ſtatim tradere, & non tradere, niſi adueniente conditione. Recipit tamen conditionem reſolutiuam, *leg. non omnis 19. Digeſt. de reb. credit. leg. 2. verſic. Aliàs, ff. de donat. cauſa mortis*; veluti, *Dono tibi ſeruum, vel prædium, vt ſi quid feceris, apud te maneat, aliàs ad me reuertatur*: quo caſu, ſi reſoluatur donatio, quibus actionibus donator in donatarium experiri poſſit, exponit D. Ioſephus De Retes *lib. 2. opuſc. ſect. 2. capitul. 5.* immò & hæc donatio à traditione incipiens recipit con-

3 *De deſpõſatione, quæ incipit à traditione.*

Digitized by Google

conditionem, quæ adhæreat effectui, quamuis non ipſi traditioni, veluti Dono, & ſtatim trado tibi rem, ſed ſub ea conditione, vt tua eſſe incipiat, ſi nauis ex Aſia venerit; ſi non venerit, vt tua non efficiatur. Quo in caſu non priùs res incipit eſſe tua, quàm ſi conditio adimpleatur, l. 2. §. ſi pecuniam 5. ff. de donat. Atque ita hoc caſu præſcindimus traditionem à cauſa tradendi, quæ eſt liberalitas: traditio non ſuſpenditur, quia ſuſpenſionem non recipit; cauſa verò ſuſpenditur, ideòque adueniente conditione, eſt, & incipit valere donatio; ſi deficit conditio, nunquam donatio fuit; dum pendet conditio, traditio eſt nuda, cùm eius cauſa ſit in ſuſpenſo, vt docuerunt Amaya lib. 2. obſ. cap. 4. ex num. 44. D. Ioſeph de Retes de donat. cap. 16. num. 3. Quibus ſuppoſitis, cum in præſenti textu agatur de donatione, quæ cœpit à traditione, vt conſtat ex verbo illo, reuocari, quod ſupponit præexiſtentiam illius, ex vulgari principio, Priuatio præſupponit habitum, l. nam etſi 5. verſ. poſt defectum, ff. de inoffic. teſtam. ibi: Gradum non rumpit, quia nullus eſt: & l. non poteſt 208. ff. de reg. iur. cap. ad diſſoluendum, de ſponſ. pro primæ difficultatis ſolutione dicendum eſt, conditionem in præſenti accipi pro modo, lege, vel pacto faciendi aliquid, aut præſtandi, adiecto donationi, vt in l. ſocietatem 76. ff. pro ſocio, l. quæ ſub conditione 8. §. mortuo, verſ. idem, ff. de condit. inſtit. l. liberto 21. §. Lucius, ff. de annuit legat. l. Titio 71. §. 1. l. libertis 108. ff. de condit. & demonſtr. l. 3. ff. de donat. l. Gaius 23. verſ. Paulus, ff. de manumiſſ. l. Mæuia 44. ff. de manumiſſ. teſtam. l. ea conditione 24. Cod. de reſcin. vendit. & alijs congeſtis à Petro Fabro in l. 77. de reg. iur. Valentia lib. 3. illuſtr. tract. 2. de acquir. hæredit. num. 57. & ſupra notaui in c. 1. hoc tit. vnde donationi, quæ incipiebat à traditione, rectè in præſenti caſu modus adijci potuit, dum adhuc facta non erat, ſed incontinenti; aliàs ſi perfecta non eſſet donatio, modum, dilationem, aut grauamen recipere non poterat, l. perfecta 4. C. de donat. quæ ſub modo, l. Lucius 40. ff. de fideicommiſſ. libert. Debent enim hæc omnia apponi in exordio, ſiue incontinenti, antequam ad alia digreſſi ſint donatarius, donatorque. Couarr. lib. 1. variar. cap. 14. num. 1. Retes de donat. c. 16. nu. fin. vt contingit in alijs actibus perfectis, veluti in diuiſione hæreditatis, l. item Labeo 22. §. ſed etiam, ff. famil. erciſc. emptione, & venditione, l. tempore 8. C. de pactis inter emptorem, dotis datione, l. poſt nuptias 28. ff. de iure dotium, l. cùm dos 7. ff. de pactis dotal. quia ſemel quæſitum ius perfectè donatario, vel contrahenti, non poteſt auferri citra eius conſenſum, l. vltim. ff. de pact. Heringius de fideiuſſ. c. 27. num. 18. cum conſenſu tamen donatarij rectè grauamen poſteà adijcitur, quomodo accipit textum in l. ſequens 68. ff. de legatis 2. D. Ioſeph de Retes d. c. 16.

Secundò ſciendum eſt, donationem etiam cùm incipit à traditione, modum, pactumve recipere poſſe: modus
4 Donatio recipit pactum. eſt conuentio, aut pactum adiectum diſpoſitioni, quod obligat ſuſcipientem ad faciendum, præſtandumve, etſi ipſam diſpoſitionem non ſuſpendat, veluti vt monumentum mihi conſtruas, l. quibus 40. § Thermus, ff. de condit. & demonſtr. vt à monumento non recedas, l. Titio 71. §. Titio, ff. eod. tit. vt alternis menſibus ad ſepulchrum lucernam accendas, l. Mæuia 44. ff. de manumiſſ. teſtam. vt corpus meum in patriam aſportari facias, leg. alumnæ 30. § ab hæredibus, ff. de adim. legat. Quibus in caſibus, & ſimilibus donatio ſtatim ſortitur effectum, & recipiens ad implementum manet obligatus. Ant. Gomez lib. 1. var. c. 12. n. 72. vbi plures, Ayllon n. 68. Parladorius lib. 3. different. 147. Sarmiento lib. 2. ſelect. c. 13. num. 1. Amaya lib. 1. obſeru. c. 6. ex n. 13. Donel. lib. 8. comment. cap. 14. 17. & 34. Retes de donat. capit. 14. & ſi modus adiectus donationi impletus non ſit, reuocatur donatio, & ad rem ipſam donatam repetendam datur donatori condictio, l. 2. l. cùm ancillam 6. cum duabus ſeq. ff. de condict. ob cauſam: latè probat, & illuſtrat D. Ioſephus de Retes d. c. 14. de donat. vbi exponit textum in l. cùm te 6. C. de pactis inter emptorem. Vnde facilè cognoſcitur difficultas præſentis textus, nam modo non adimpleto ab Eccleſia, quare denegatur reuocatio donatori? Giſanius in l. 1. C. de donat. quæ ſub modo, Theodorus Rehink de regim. Eccleſ. & ſæcular. lib. 1. claſſe 2. cap. 8. & textum hunc irrident, & ſubtiliſſimam deciſionem, quam non capiunt, carpunt Catholici Doctores, vt Tiraquell. de vtroque retract. ad fin. tituli, num. 14. & 15. Couarr. lib. 1. var. c. 14. num. 6. Gregorius Lopez in l. 6. gloſſ. 1. tit. 4. partit. 5. vbi etiam Hermoſilla num. 26. Surdus de aliment. tit. 1. q. 48. n. 70. Barboſ. tom. 2. voto 78. n. 122. exiſtimant fauore Eccleſiæ in præſenti decidi, donationem prætextu modi non adimpleti non reuocari, ſed tantùm donatarium agere poſſe ad implementum modi, quaſi modus ſemper habeatur pro cauſa impulſiua donationis, non pro fine. Sed hæc interpretatio altiùs explicanda eſt cum D. Ioſepho de Retes d. c. 14. de donat. ſupponit enim perdoctus vir modum donationi adiectum aliquando continere cauſam finalem, nonnunquam verò tantùm impulſiuam: quando autem continet cauſam finalem, ea non ſequuta, reſcinditur donatio; quando verò continet tantùm impulſiuam, licèt cauſa ſe ſecuta non ſit, ſeu modus adimpletus, ſuſtinetur donatio, quia habuit pro finali cauſa liberalitatem ipſam: agitur tamen ad implementum modi, d. l. Mæuia 44. ff. de manumiſſ. teſtam. Cùm verò hæc coniecturalia ſint, ideò Conſulti in l. 2. §. vltim. ff. de donat. dixerunt, quæſtionem eſſe voluntatis, pertinereque ad ſubtilitatem ius dicentis inueſtigare, quando cenſeatur cauſa impulſiua, vel finalis adiectio modi. Alex. III. in pręſenti cenſuit modum adiectum donationi factæ Eccleſiæ, non adijci, vt cauſam finalem, ſed vt cauſam finalem donandi Eccleſiæ credi renunciationem, & retributionem: num cùm Eccleſię ſit mater pia fidelium, quos regenerat in Chriſto, alit, & procreat, fideles tanti beneficij remuneratores eſſe debent: ergo cùm donant Eccleſię, quamuis modum adijciant, non debent credi donaſſe primò, & principaliter propter implementum modi, ſed propter retributionem: & ita modus non eſt cauſa finalis donationis, ſed impulſiua: quod procedit, niſi contrarium expreſſum ſit in ipſa donatione facta Eccleſiæ, quia tunc, cum de veritate expreſsè conſtet, non eſt recurrendum ad coniecturas, l. filium 6. ff. de his, qui ſunt ſui, l. continuus 137. §. cum ita 2. ff. de verb. obl. docent Couarr. lib. 1. variar. cap. 14. num. 6. vbi plures adducit Faria, Diana part. 8. tract. 6. reſol. 124. Nec tandem obſtat vltima difficultas, cui vt ſatisfaciant nonnulli ex doctrina Cumani in l. 1. §. vlt. ff. de rebus eorum, docuerunt, verum eſſe Eccleſiam, minoremve non poſſe pactum reſolutorium adijcere tempore acquiſitionis, quę fit ex cauſa oneroſa, non verò, quę contingit ex cauſa lucratiua: vnde cùm in præſenti agatur de acquiſitione ex cauſa donationis, quæ eſt lucratiua, potuiſſe Eccleſiam, ſeu eius Prælatum adijcere pactum, legem, ſeu modum reſolutorium. Sed ab hac ſententia meritò diſcedunt Arias de Meſa lib. 3. variar. cap. 25. num. 6. Olea de ceſſ. iur. tit. 2. quæſt. 2. num 1. qui rectiùs tenent, Eccleſiam, vel minorem poſſe in ipſo acquiſitionis actu ex quacunque cauſa actum reſolutorium domini adijcere: quam doctrinam & nos probauimus in c. nulli, de rebus Eccleſiæ.

C A P V T VII.

a Gregorius IX.

SI conditiones contra ſubſtantiam coniugij inſerantur, putà ſi alter dicat alteri, Contraho tecum, ſi generationem prolis euites, vel donec inueniam aliam honore, vel facultatibus digniorem, aut ſi pro quæſtu adulterandam te tradas, matrimonialis contractus, quantumcunque ſit fauorabilis, caret effectu, licèt conditiones appoſitæ in matrimonio, ſi turpes, aut impoſſibiles fuerint, debeant ptopter fauorem pro non adiectis haberi.

NOTÆ.

a Gregorius IX.] Qui præſentem conſtitutionem edidit, vt inſtrueret iudices Eccleſiaſticos, quomodo de matrimonijs, in quibus conditiones impoſſibiles, tur pes, ſeu contra ſubſtantiam appoſitæ adijciuntur, pronunciare debeant.

COMMENTARIVM.

1 Concluſio traditur, & probatur. EX hac Gregorij conſtitutione ſequens deducitur aſſertio: *Si in matrimonio apponitur conditio turpis, vel impoſſibilis, habetur pro non adiecta; ſi verò ſit contra ſubſtantiam matrimonij, illud vitiat.* Probant eam textus *in cap. ſolent. 6. 32. quæſt. 2. l. 5. tit. 4. part. 4.* ibi: *Si alguna de eſtas cendiciones fue pueſta, no vale nada el deſponſorio, ni el caſamiento en que la puſieron.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, Medrano *de conſenſu connub. capit. 16. cum ſeq.* Gentilis *de nuptijs lib. 2. cap. 11.* Petrus Greg. *lib. 3. partit. tit. 21. c. 4.* Leſſius *de iuſtit. lib. 7. c. 18. dubit. 15.* Baſilius *de matrim. lib. 1. cap. 20. ad finem, & lib. 3. c. 14. cum ſeq.* Mancinus *ſacri iuris controu. diſſert. 10. c. 10. & cent. 1. genial. c. 100.* Hurtado *de reſid. tom. 2. reſ. 2.* Cuiac. & Caniſius *hic*, Bruſel. *de condit. lib. 4. tit. 7. n. 5.* Borel. *to. 3. deciſ. tit. 1. n. 540.*

2 Traditur dubitandi ratio. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: matrimonium contractus eſt: ſed impoſſibilis conditio adiecta contractui, illum vitiat, *l. impoſſibilis, §. 7. ff. de verb. oblig. l. certi condictio 9. §. item quæritur, ff. de rebus credit. l. non ſolùm 31. l. continuus 137. §. illud, cum duobus frequentibus, ff. de verb. oblig. l. ſi impoſſibili 29. ff. de fideiuſſ. §. impoſſibilis, Inſtitut. de inutil. l. 17. titul. 11. part. 5.* Nam qui contrahit ſub conditione, confert conſenſum in euentum eius, nec aliter conſentit, quàm ſi conditio euenerit, quaſi dicat, Si conditio deficiat, non conſentio, *§. ſub conditione, Inſtitut. de verb. oblig. l. quibus diebus 40. §. te mihi, ff. de condit. & demonſtrat.* vt conſiderant Couarr. *de ſponſal. 2. par. cap. 4. §. 1. num. 6.* Coſta *lib. 1. ſelect. cap. 24.* Ripol. *de condit. & demonſtrat. capit. 1. ex num. 9.* & per conſequens, qui ſub impoſſibili conſentit, neceſſariò diſſentit, quia non poteſt euenire conditio, vt optimè explicauit Donellus *in d. l. impoſſibilis, num. 2.* ergo & impoſſibilis conditio adiecta matrimonio illud vitiat; cùm Eccleſia non poſſit inducere, aut præſumere conſenſum, cùm Eccleſiæ non competat poteſtas ſupplendi aliquid quoad prædictum conſenſum, vt latè probat Sanchez *lib. 2. de matrimon. diſputat. 27.* Secunda etiam pars aſſertionis difficilior redditur ex eo; nam valet argumentum de matrimonio ſpirituali ad carnale, *capit. inter corporalia, de translat. Epiſcopi:* ſed conditio adiecta matrimonio ſpirituali, eiuſque ſubſtantiæ contraria, illud non vitiat: ergo nec conditio adiecta contra ſubſtantiam carnalis. Probatur minor ex eo, nam de natura ſacramenti Ordinis eſt, vt gradum ſacrum recipiens emittat caſtitatis votum, *cap. meminimus, cap. rurſus, qui clerici, vel vouentes, cap. vnico, de voto in 6.* ſed ſi tempore, quo quis ad ſacros Ordines aſcendit, conditionem adijciat, vt ſibi liceat poſtea matrimonium contrahere, admittitur conditio, *cap. Diaconi, 28. diſtinct.* & ſimiliter licèt abdicatio bonorum adeò ſit de ſubſtantia ſtatus Monaſtici, vt nec Pontifex in ea poſſit diſpenſare, *cap. cum inter, de ſtatu monach.* tamen tempore profeſſionis adiecta conditio, vt in domo propria liceat profitenti patrimonium ſuum retinere, non irritat, aut impedit profeſſionem, *capit. inſinuante, qui clerici, vel vou.* ergo ſimiliter conditiones adiectæ matrimonio, etiam contra eius ſubſtantiam, illud non vitiant. Accedit, nam matrimonio iam contracto, poſſunt coniuges ad inuicem caſtitatem promittere, *c. quod Deo 33. q. 6. c. ſanè, de conuerſ. coniug.* Igitur, & à principio licebit contrahere matrimonio ſub ea conditione, vt prolis generatio euitetur.

3 De tribus bonis matrimonij. Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, ad cuius expoſitionem ſciendum eſt, matrimonij ſubſiſtantiam conſiſtere in conſenſu à contrahentibus legitimè præſtito, *cap. ſufficiat 27. quæſtione ſecunda, cap. cùm apud 23. capit. cùm locum 24. cap. tua 26. de ſponſal.* ſub quo conſenſu liberè, & legitimè præſtito includuntur tria bona matrimonij. Primum proles, ſecundum ſacramentum, tertium fides, *cap. omne 10. 27. quæſt. 2.* Proles ideſt prolificatio, & educatio liberorum, *princip. Inſtit. de iure naturali.* Fides, ideſt reciproca fidelitas, quam alter coniux tenetur alteri ſeruare, *l. viro atque vxore 39. ff. ſol. matrim.* conſiſtit enim fides ſacramenti, non ſolùm in obligatione debiti ſoluendi, verùm & alteri ſe non commiſcendi, *cap. omne 27. quæſt. 2.* D. Thomas *in 4. diſtinct. 32. quæſt. 1. art. 2.* vnde qui in modum pacti implendi poſt matrimonium apponit dictam conditionem; nullo modo præſtat conſenſum neceſſarium ad matrimonium; ſi verò ponatur conditio implenda ante matrimonium, non eſt verè adulterium, & ſic conditio, vt turpis reijcitur. Sacramentum, ideſt indiuiduitas vitæ; nam licèt à natura matrimonium indiuiduum ſit, *l. 1. ff. de iure dot. l. hoc genus 106. ff. de condit. & demonſtrat.* iunctis traditis *in cap. 1. de ſponſ.* multò excellentiorem indiuiduitatem conſequutum fuit ex Chriſti Domini inſtitutione, per quam eleuatum fuit ad eſſe ſacramenti. Baſil. *de matrim. lib. 1. cap. 13 & 14.* Vnde quæcunque conditiones repugnantes alicui ex his tribus bonis, reddunt matrimonium nullum. Tria conuenientiſſima exempla apponit Gregorius *in præſenti* Primum eſt, ſi generationem prolis euitaueris, vel ſuffocando illam, vel poculum ſterilitatis ſumendo, vt docetur *in cap. aliquando 32. quæſt. 5.* matrimonium enim tantum prolis ſuſcipiendæ gratia contrahitur, *l. liberorum, ff. de verb. ſignif. l. Claudius, cum ſeq. ff. de his, quæ vt indignis, l. donationes 31. ff. de donationibus:* quod & nominatim apud Romanos tabulis nuptialibus cauebatur. Tacitus *lib. 2. annalium*, ibi: *Adhibitis, qui obſignarent, eos tantùm liberorum procreandorum cauſa conueniſſe.* Apprimè D. Auguſtinus *lib. de bono coniug. cap. 17. Nuptiæ eadem ſunt in omnibus gentibus procreandorum filiorum cauſa inſtitutæ.* Et *lib. 4. hypognoſt. Nuptiæ procreandorum filiorum cauſa inſtitutæ ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Creſcite, & multiplicamini.* Et alibi: *Tabulæ matrimoniales hoc continent, prolis tantùm ſuſcipiendę cauſa contrahi.* Et *lib. 1. de nuptijs ad Valerium*, ibi: *Vt ſecundùm matrimonialem contractum, non niſi liberorum procreandorum cauſa concumbant.* Illuſtrant Cuiac. *in nouella 22. Iuſtin.* Lipſius *ad Tacitum dicto lib. 2. not. 96.* Oſualdus *ad Donel. lib. 2. comment. c. 5. litt. C.* Hothom. *de veteri ritu nupt. cap. 3.* Briſſon. *de form. lib. 6. pag. 542.* Merill. *lib. 3. obſ. c. 7.* Robertus *lib. 4. rer. iudic. c. 10.* Et licèt ex matrimonio non oriatur obligatio ad incumbendum ſemper generationi, naſcitur tamen obligatio ad nihil agendum contra prolis generationem: ſi verò conditio ſit, vt proles exponatur, licèt pietatis officio repugnet, non tamen ſubſtantiæ: vnde matrimonium ſuſtinetur, conditio tamen, vt turpis reijcitur. Secundum exemplum ponit Gregorius ex ea conditione, *Si pro quæſtu ad adulterandum te tradas;* quę repugnat bono fidei coniugalis, quam coniuges ſibi inuicem ſeruare debent, *c. ſolet 32. q. 2. c. ſi. 32. q. 6.* Tertium exemplum proponitur in ea conditione, *Contraho tecum, donec inueniam alium honore & facultatibus ditiorem;* quę repugnat bono ſacramenti, quod eſt indiuiduum, & indiſſolubile, *c. illud, de præſumpt. cap. quos Deus, 33. q. 2.*

Vnde apparet vera ratio prioris partis huius conſtitutionis, nam cùm ſine ſubſtantia nihil ſubſiſtere poſſit, *cap. detrahe 1. q. 1. cap. tua nos, de ſponſ. l. cùm hi 8. §. Prætor ait, ff de tranſact. l. certi condit 9. §. fin. ff. de rebus creditis,* rectè Gregorius ſtatuit conditiones illas adiectas matrimonio illud irritare, quia repugnant ſubſtantiæ ipſius matrimonij. 4 Ratio primæ partis præſentis aſſertionis Fulcitur hęc ratio exemplo teſtamentariæ diſpoſitionis; nam cùm eius proprium ſit, hæredem, aut legatarium honorare, *l. neque adiecit, ff. pro ſocio, l. 3. §. hoc autem, ff. de legat. præſtand. l. ſed etſi proponas, ff. de iudicijs, l. vnica, §. nec autem, Cod. de caducis tollend.* idcircò ſi hæreditas, legata, vel fideicommiſſa verbis contumelioſis relinquantur, magis notandi, quàm honorandi gratia, non ſubſiſtunt, *l. turpia 54. ff. de legatis 1. l. Diui Seuerus, ff. de adimend. legat.* Donel. *lib. 6. comment. cap. 19.* Acoſta *in §. ſi arbitratu, limit. 6.* Cuiac. *lib. 17. obſer. cap. 12. & ad tit. C. de condit. inſertis*, Amaya *lib. 2. obſeru. cap. 12.* licet in contrarium expend ſoleant textus *in l. 3. ff. de liber. & poſthum. l. his verbis 48. §. 1. ff. de hæredib. inſtit. l. cùm ita legatur, ff. de condit. & demonſtr. l. teſtamento 51. ff. de manumiſſ. teſtam.* Similiter quia legatum pœnæ cauſa relictum, potiùs coercendi hæredis gratia, quàm ob merita legatarij relinquitur, iure Pandectarum non valebat, *l. vnic. ff. de his, quæ pœnæ cauſa, §. fin. Inſtit. de legatis:* licèt in contrarium expendi ſoleant textus *in l. 8. §. tale 3. ff. de liberat. legat. l. 1. Cod. debitorem*

vendi-

venditionem pignoris, *l. fin. ff. de ſtatulib.* & generaliter pactum appoſitum contra ſubſtantiam actus illum vitiat, *l. cum manus* 80. *§. fin. de contrahend. emptione*, *§. de illa, de ſociet.* Pichardus *in §.1. Inſtit. de donat.* niſi contractus eius naturæ ſit, vt poſſit tranſire in aliud genus, *l. vbi ita* 29. *ff. de donat. cauſa mort. l. per ſeruum* 14. *§. vſusfructus, ff. de vſu & habit.* quare cùm cōditio apponitur matrimonio repugnans eius ſubſtantiæ, vitiat illud.

Vt ad rationem ſecundæ partis præſentis conſtitutionis deueniamus, ſciendum eſt, impoſſibile eſſe, cuius exiſtentiæ repugnat natura, *§. impoſſibilis, Inſtit. de inutil. ſtipul.* veluti, ſi digito cœlum tetigero, ſi cœlum aſcendero, *l. impoſſibilis, ff. de verb. obl.* ſi mare ebibero: vel vt Ariſtoteles definit *lib* 4. *Phyſic. textu* 12. impoſſibile eſt, cuius contrarium neceſſariò eſt verum, veluti impoſſibile eſt cœlum digito tangere, ideò neceſſariò verum eſt cœlum non tangere. Et *lib.* 2. *de interpret. cap.* 3. ait, id quod impoſſibile eſt eſſe, neceſſarium eſſe, vt non ſit; contraque id quod impoſſibile eſt non eſſe, neceſſarium eſſe vt ſit: notarunt poſt Accurſium, Cuiacium & Donel. *in d. l. impoſſibilis* 7. *ff. de verb. obl.* vnde etſi illa conditio, *Si digito cœlum non tetigeris*; vel, *Si in cœlum non aſcenderis*, vulgò referatur inter conditiones impoſſibiles, quæ in non faciendo conſiſtunt; verius tamen eſt, eam non eſſe impoſſibilem, immò nec conditionem quidem, vtpote quam extituram planè conſtet. Cùm enim conditionum hoc proprium ſit, vt actum, cui adhibentur, futuri, & incerti cuiuſdam euentus expectatione ſuſpendant, conſequens eſt eas, quas extituras omninò certum eſt, figuram potiùs quam vim & poteſtatem conditionum habere, *l. cùm ad præſens* 37. *l. itaque* 39. *ff. de rebus credit. l. quod ſi* 18. *ff. de condict. indeb. l. ſi pupillus, in fine, ff. de condit. inſtit.* aut ſi eas eſſe conditiones admittamus, neceſſarias potiùs, quàm impoſſibiles dicemus, vt poſt Accurſium docuit Radulſus Forner. *lib.* 6. *rer. quotid. c.* 29. Quod verò ab aliquo impleri poteſt, quamuis non omnibus conceſſum ſit, dicitur difficile, non impoſſibile, quia impoſſibile dicit prorſus negationem poſſe, *l. continuus* 137. *§. illud* & *§. cùm quis, ff. de verb. obl.* & ſi aliquando dicitur impoſſibile, eſt impropriè, & reſpectiuè ad eum ſolùm, qui non poteſt facere, vt *in l. plures* 60. *§. veſtimenta* 2. *ff. locati*, notarunt Gregorius Lopez *in l.* 6. *tit.* 4. *partit.* 6. *gloſſ.* 4. Acacius Ripol. *in l.* 3. *ff. de condit. & demonſtr. n.* 36 Communiter conditiones impoſſibiles diuiduntur, vt aliæ ſint natura, aliæ de facto: natura, vt cœlum digito tangere, vel hypocentaurum dare, de qua *in l. ſi ita* 97. *ff. de verb. obl.* de facto, veluti montem aureum præſtare: de iure, vt omnes turpes conditiones, *l. conditiones* 9. *l. filius* 15. *ff. de condit. inſtit. l. facta* 63. *§. ſi ſub conditione, ff. ad Trebell* vel ex perplexitate, veluti, Si Titius hæres erit inſolidum, Titius hæres eſto; *l. ſi Titius* 16. *ff. de condit. inſtit.* quam diuiſionem Accurſij *in l.* 4. *§.* 1. *ff. de ſtatulib.* probauit Alfonſus noſter *in l.* 3. & 4. *tit.* 4. *part.* 6. & proſequuntur Ant. Gomez *lib.* 1. *variar. c.* 12. *n.* 66. Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 12. *ex n.* 35. Sanchez *lib.* 5. *de matrim. diſp.* 4. *ferè per totam* Amaya *dict. cap.* 11. *à princip.* Ripol. *in d. l.* 3. *ff. de condit. & demonſtr.* Bruſel. *lib.* 1. *de condit. tit.* 1. Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 3. *cap.* 2. *art.* 2. Aliam etiam diuiſionem agnouerunt Sarmiento *lib.* 2. *ſelect. cap.* 1. Benedictus Pincilus *lib.* 1. *ſelect. c* 15. vt aliæ ſint conditiones impoſſibiles ſimpliciter, aliæ ex ſuppoſitione. Hæ ſunt, veluti ſi filia mea viuat, & nunquam talis filia fuiſſet in rerum natura, *l. Mæuia* 45. *ff. de hæred. inſtit.* Tandem impoſſibile aliquando eſt in ſe, aliquando ex ſuppoſitione, ideſt ratione conuentionis. Impoſſibile in ſe eſt, veluti ſi promittatur chimæra, hypocentaurus, ſeu mons aureus, quia hæc per rerum naturam dari non poſſunt. Ex ſuppoſitione, ſeu conuentione impoſſibile eſt, ſi centum promittantur ſub conditione, *ſi cœlum digito tetigeris*, quia datio centum poſſibilis eſt, ſed tota conuentio impoſſibilis redditur ex adiectione conditionis. Impoſſibile in ſe inutilem reddit quamcumque conuentionem, ſeu diſpoſitionem teſtamentariam, *l.* 1. *§. ſi quod ff. de obl. & act. l. homo* 69. *l. inter* 83. *§. penult. l. ſi ita* 97. *l. liber. homo* 103. *ff. de verb. obl. l. cùm ſeruus* 39. *§. conſtat, ff. de legat.* 1. *l. vtrùm* 31. *l. quod nullius* 182. *l. quod impoſſibile* 185. *l. vbi pugnantia* 188. *§.* 1. *ff. de reg. iur.* vbi Petrus Faber, & Gothofredus. Circa ea verò, quæ ſunt impoſſibilia ex conuentione, ſeu adiectione, nobilis datur differentia inter contractus, & vltimas voluntates: contractus quippe vitiantur propter conditiones impoſſibiles, vt ſuprà probaui pro ratione dubitandi: vltimæ verò voluntates ſubſiſtunt inſuper habitis ipſis conditionibus, *l.* 1. *l.* 4. *§.* 1. *l. ſi quis ita* 6. *l. conditiones* 9. *l. mulier* 20. *ff. de condit. inſtit. l. cùm in ſecundo* 16. *ff. de iniuſto rupto, l. ſi mihi & tibi* 12. *§.* 1. *l. huiuſmodi* 84. *ff. de legat.* 1. *l. obtinuit* 3. *ff. de cond. & demonſtr. §. impoſſibilis, Inſtit. de hæred. inſtit.* docent Amaya *in d. cap.* 11. Baſil. *de matrim. lib.* 3. *cap.* 3. Spino *in ſpeculo*, 1. *p. rubric. ex num.* 38. Caldas Pereyra *in l ſi curatorem*, *verbo Sine curatore*, *n.* 73 Caldeyra *lib.* 2. *var. cap.* 4 Larreatigui *lib.* 7. *ſelect. cap.* 2. *cum duobus ſeqq.* Paulus Duran. Galganetus, Baiduinus, & Bruſelius, qui de conditionibus ſcripſerunt, Ripol. *in l.* 3. *ff. de condit. & demonſtr. ex nu.* 49. Ad quam tractationem impoſſibilium cōditionum ſpectant textus *in l.* 3. *§. filius*, *l.* 13. *§. vlt. l. cùm quidam* 29. *ff. de liberis & poſthum. l. facta* 63. *§. ſi ſub conditione, ff. ad Trebel.* iuncto Fabro *lib.* 6. *coniect. cap.* 11. *l.* 9. *§. quoniam, ff. de rebus credit. l.* 31. *§. quoniam, ff. de euict. l.* 3. *C. de hæredit. action. l.* 10. *in fine, ff. de ſponſal. l.* 8. *ff. de operis liber. l* 34. *C. de tranſact. l. huiuſmodi* 46. *ff. de verb. obl. l.* 31. *ff. familiæ erciſcund. l.* 24. *ff. depoſiti, l. ſi mulier, §. ex aſſe, ff. de iure dot. l.* 46. *l. cohæredi, §. vlt. ff. de vulgari*, iuncto Coſta *in cap. ſi pater, p. verbo Pupillaris, l.* 6. *§. vlt. l. qui dotem* 12. *ff. de dote præleg. l. cùm tale* 72. *§. falſam, ff. de condit. & demonſtrat.* iuncto Cuiac. ibi: *l.* 16. *§. ſi tamen, de iniuſto rupto, l. huiuſmodi* 84. *§.* 1. *ff. de legatis* 1. *l.* 6. *§* 1. *ff. de pecul. legato, l.* 6. *§. ſi quis ſeruus, ff. de condit. & demonſtr. l. finali, C. de contrahenda ſtipul. l. Stichum* 39. *§.* 4. *ff. de ſtatulib. l. qui quadringenta* 88 *§.* 1. *ff. ad legem Falcid. l. ſi quis à filio* 32. *l. Titiæ* 36. *ff. de legat.* 1. *l.* 3. *de adimend. legat. l. ſeruo, ff. de condict. indeb. l.* 13. *§. ancilla, ff. de manumiſ. teſtam. l.* 8. *C. de conditione ob cauſ. l. Paulus, §. Gaius, ff. de fideicommiſ. libert. l.* 4. *§.* 1. *ff. de ſtatulib. l.* 3. *C. de ædil. action. l. in poteſtate* 10. *ff. de ſponſ. l. ſi quando* 8. *ff. de operis libert. l. condonationis* 34. *C. de tranſact.*

Ratio autem differentiæ, quare contractus ſub impoſſibili conditione celebrati inutiles ſint, impoſſibiles 6 Traditur ratio differentiæ.
verò conditiones vltimis voluntatibus adiectæ eas non vitient, ſed reijciantur, prouenit ex eo, quia omnes contractus deſiderant conſenſum in contrahentibus, vt probaui ſuprà in ratione dubitandi; & quia qui ſub impoſſibili conditione conſentit, neceſſe eſt vt diſſentiat, per conſequens ſimiles contractus ex defectu conſenſus nulli ſunt; & licèt idem videretur dicendum in vltimis diſpoſitionibus, quia teſtamentum valet ex mera voluntate teſtatoris, *l.* 1. *ff. qui teſtamenta*, *l.* 1. *C. de ſacroſanct. Eccleſijs*; & qui diſponit ſub conditione, non minùs confert voluntatem ſuam in conditionis euentum, quàm qui promittit, *l. vnic. § ſin autem, C. de caducis tollendis*, *l. cedere, ff. de V. S.* tamen placuit poſt longam controuerſiam, vt ſupponitur *in dicta l.* 13. ibi, *obtinuit*; *ff. de condit. & demonſtrat. l. ſeruum* 50. *§. ſi in non faciendo*, ibi, *ſecundùm omnium ſententiam*, *ff. de hæred. inſtit.* placuit, inquam, prudentibus conditiones impoſſibiles vltimis diſpoſitionibus adiectas vitiari, non verò eas vitiare: tum quia teſtatoris intereſt voluntatem ſuam adimpleri, *dicta l.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſijs*; quia vt Lipſius *in præfat. ad libros de Cruce*, aiebat: *Solatium fati, voluntas vltra fatum*. Immò & publicè intereſt, voluntates defunctorum ratas eſſe, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum teſtam.* quæ ratio ceſſat in contractibus, vt expendunt Duarenus *in l. impoſſibilis* 6. *ff. de verb. obl.* Faber *lib.* 6. *coniect. c.* 2. Item quia in contractibus ſunt duo, qui conſentiunt, & poteſt ambobus imputari, maximè creditori, quare ſub impoſſibili conditione conſenſiſſent, *l. non ſolùm* 31. *ff. de obl. & act.* In vltimis diſpoſitionibus nihil eſt, quod legatarijs imputetur, qui nihil in teſtamento faciunt, ſed patiuntur. Duarenus *ad titul. de condit. inſtit. cap.* 4. Baſil. *de matrim. lib.* 3. *cap.* 3. *nu.* 7. Ampliùs quia contrahens non cupit ſe obligare, quia vt ait Philoſophus, nemo patitur damnum volens; qui verò teſtatur, ſponte ad teſtandum ſe præparat, ſeriò, & ſummo cum iudicio; vultque vt eius voluntas meliori modo, quo poſſit, ſuſtineatur, *l. Lucius* 88. *§ vlt ff. de legat.* 2. Et licèt ita ſecundùm verborum corticem inutilis, & deriſoria videatur eius diſpoſitio, ſuſtineri tamen debet in re ambigua, benigna iuris ratione eam ad debitum finem perducendo, cùm iam non ſuperſit teſtator, qui eam interpretari poſſit. Sanchez *d. lib.* 1. *de matrim. diſput.* 34. *num.* 2. Ripol. *ex d. l.* 3. *num.* 70.

Facit

Digitized by Google

Facit etiam, quia contractus plerumque à valentibus celebrantur, teſtamentum verò à morientibus, cum non ſatis præuident: quare prætextu mendi, aut erroris tollitur, quod extrinſecus vitiare poteſt eius diſpoſitionem, *l.1.ff.de condit.inſtit.* Spino *in ſpeculo,gl.14.num.136.* Larreategui *d.lib.7.c.3.* Ripol. *vbi ſup.ex n.75.* Tandem ipſi conſiderant fauorem vltimarum voluntatum, cuius intuitu Conſulti docuerunt, conditiones impoſſibiles in teſtamentis adiectas vitiari, non verò ipſam vltimam diſpoſitionem vitiare.

7 Traditur ratio ſecundæ partis huius textus. His ſuppoſitis ratio ſecundæ partis præſentis conſtitutionis communiter aſſignatur ex eo, quia idem fauor conſideratur reſpectu matrimonij ex iure poſitiuo, ac in vltimis voluntatibus ex prudentum placito: quare ſicut teſtamenti fauore creditur teſtatorem per iocum conditiones illas appoſuiſſe, ita ſimiliter præſumitur in matrimonio contrahentes non ſeriò eas adieciſſe; nam cum ex vna parte conſtet de animo contrahentium, qui ſeriò intendunt nuptias contrahere, & ex alia parte appareat voluntas conditionata, quæ prorſus cenſetur irritare totum actum, collata conditione in euentum, qui ſperari non poteſt, idcircò in hac ambiguitate, inſuper habita dubitandi ratione ſuprà expenſa, Eccleſia nihil de conſenſu ſupplet, ſed potiùs cum maturo iudicio pro animo contrahendi præſumit, credens conditionem impoſſibilem, tanquam ineptam, per iocum, per mendum, aut per errorem adiectam fuiſſe ludificandi potiùs animo, quàm diſſentiendi; quia ſi nollent conſentire, id expreſsè dixiſſent. Ita docuerunt plures congeſti à Barb. *hic*, Leſſius *de iuſtitia lib.2.c.18. dub.15.* Eligius Baſſeus *in floribus, verbo Matrimonium, num 8.& 9.* Sed licèt hæc interpretatio communiter à doctis viris recepta ſit, tamen in medium proponam, quod aliquando pro huius textus expoſitione obſeruaui, & nouiſſimè amplexum video à Bruſſelio *lib.4.de cond.tit. 2.* Exiſtimabam ergo, nullum diſcrimen verſari inter matrimonium, & cæteros contractus; ita vt conditio impoſſibilis æqualiter matrimonium vitiet, & ex eadem ratione, videlicet propter defectum conſenſus; nam qui conditionem impoſſibilem contractui adijcit, ridere, non conſentire videtur, vt ait Gentilis *lib.2.de nuptijs, cap.12.* & Alexand. *lib.2.conſ.282.* ait quod fatuitates admixtæ faciunt quem videri, aut non mentis ſanæ, aut iocandi animo loquutum. Et licèt matrimonium iam contractum omni fauore dignum ſit, ne diſſoluatur, tamen vt inducatur matrimonium, vbi nullus conſenſus coniugalis adeſt, odium potiùs, quàm fauor vertitur. Et licèt à teſtamentarijs diſpoſitionibus conditiones impoſſibiles reijciantur, id non ſolùm diſpoſitionis fauore fit, verùm & ex alijs rationibus, quas ſuprà retuli: conſtat enim, teſtamentum vnius duntaxat voluntate conſiſtere; matrimonia autem non aliter, quàm duorum conſenſu, vt etiam meritò communi contractuum regulæ debeant ſubiacere; & cum non ſit alius textus in vtroque iure, ex quo deducant vulgò Interpretes, conditiones impoſſibiles nuptijs adiectas vitiari, matrimonium verò valere, quàm præſens conſtitutio Gregorij IX. eius interpretationem adducamus. Suppoſitis ergo, quæ de conditionibus initium actus reſpicientibus, ac modis, & conditionibus reſolutiuis ſuprà adduxi *in cap.1.hoc tit.* dico Gregorium IX. in præſenti textu non agere de conditionibus ſuſpenſiuis adiectis matrimonio, eius initium impedientibus, quæ conſenſui de præſenti opponi non poſſunt, ſed tantùm deſponſationi, vt inde non matrimonium, ſed ſponſalia celebrata cenſeantur. Agit ergo Gregorius de conditionibus reſolutiuis adiectis conſenſui de præſenti, per quas coniux à coniuge intendit non ſuſpendere contractum, ſed exigere obligationem rei deductæ in modum conditionis. Quod facilè conſtabit, ſi conferamus hanc ſecundam partem de conditionibus impoſſibilibus, cum priore parte textus, vbi agit Gregorius de conditionibus contrarijs ſubſtantiæ matrimonij, inter quas refert tres illas, *Si generationem prolis euites, Si pro quæſtu ad adulterandum te tradas, Donec inueniam aliam ditiorem;* quæ omnes modum, ſeu conditionem reſolutoriam omninò reſpiciunt; ſiquidem nulla ex eis adimpleri poteſt, niſi contracto matrimonio de præſenti: nec matrimonium ipſum præcedunt, ſed ſequuntur, quia nec prolem euitare, nec ad adulterandum ſe præbere poteſt, quæ verè vxor non eſt; & qui dicit, *donec ditiorem inuenero,* iam poſt nuptias ſe inuenire velle demonſtrat: & in modis, ſeu conditionibus reſolutiuis contra ſubſtantiam adiectis, rectè ait Gregorius, matrimonium vitiari, quia modus contrarius ſubſtantiæ matrimonij illud vitiat, vt probant Decius *in authent.ingreſſi, C.de ſacroſ.Eccleſijs,* Gentilis *d.lib.7. de nuptijs, cap.12.* Medrano *de conſenſu connub.c.16.n.3.* Paludanus *in 4.diſt.29.q.2.art.3.* Syluester *in ſumma, verbo Matrimonium 3.§.fin.* Ratio eſt, quia per huiuſmodi modum, ſeu per actionem contra rei ſubſtantiam pugnantem cognoſcitur, paciſcentem contrahere nullo modo voluiſſe, cùm inter ſe contraria ſint, velle contrahere matrimonium, & eius finem reſpuere. Tranſit Gregorius ad ſecundam partem, & ait fauore matrimonij inductum fuiſſe, vt conditiones impoſſibiles, & turpes reijciantur, etiam reſolutoriæ, vt ſi quis ita mulieri purè fidem dederit, vt patrem occidat, vel vt lunam de cælo trahat, quia hic modus eſt, qui poſt matrimonium debet adimpleri, per æquum eſſe pro non adiecto haberi, nec propterea facultatem diſcedendi à matrimonio coniugibus competere, eo quod talis conditio adimpleta non ſit, quod fauore matrimonij inductum fuit; nam licèt cæteri contractus ſub modo, ſeu conditione reſolutoria celebrari poſſint; tamen matrimonium ſub ſimili modo contrahi non poteſt, vt probaui *in c.1. hoc tit.* Et ſicut impoſſibilis conditio vitiat contractum, ita & modus impoſſibilis, vt defendunt Sarmiento *lib.1. ſelect.c.3.n.7.& ſeq.* Acacius Ripol. *in l.3.n.129.ff.de cond. & demonſt.* quod in matrimonio nõ obſeruatur, itaut ſiue cõditio reſolutoria ſit poſſibilis, ſiue impoſſibilis, non vitiet matrimoniũ, nec attẽdatur cũ à principio valuerit.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam iuxta ſententiam, quam proximè probaui, verum eſt conditiones impoſſibiles vitiare matrimonium, ſicut cæteros contractus nullos reddunt, ſi in vim conditionis ſuſpenſiuæ apponantur: vnde ceſſant plures quæſtiones, quas DD. ſuprà laudati examinant, veluti an conditio impoſſibilis, reputata poſſibilis, vitiet matrimonium? nam certum eſt illud vitiare, ſi in vim conditionis ſuſpenſiuæ apponatur, vt etiam ea conditio vitiat vltimas diſpoſitiones, quia ſeriò illam adiecit teſtator, nec aliter diſponeret, niſi ex ſuppoſitione euenturæ conditionis, vt docuerunt Sarmientus *d.cap.2.num.1.* eumque ſequuntur Couarr. *2.part.de matrim.cap.3.§.2.num.5.* Sanchez *lib.5.diſp.3.num.8.* Baſil. *lib.3.cap.3.num.11.* Caldas Pereyra *in l.ſi curatorem habens, verbo ſine curatore, num.73.* Donel. *lib.8.comment.cap.32.* Pinel. *d.lib.1.c.15.ex num.2.* Ripol. *in d. l.3. de condit. & demonſtr. ex num.163.* Leſſius *de iuſt.& iur.lib.1.c.18. num.103.verſic.excepi.* Similiter matrimonium vitiatur, ſi conditio ab initio poſſibilis, ex accidenti fiat impoſſibilis, vt etiam vitiat vltimam diſpoſitionem: docent poſt antiquiores Sarmientus, quamuis parum firmiter, *d.cap.2.* Pinel. *d.cap.15.ex num.8.* Amaya *d.cap.11.ex num.30.* & probatur ex *l.vnic. §.ſin autem 7. C.de caduc.tollen.l.Stichum 39. §. Dama 3.de ſtatulib.* & eſt optimus textus *in l.ſi peculium 20 §.ſi is cui 3.eod. tit.* vbi ſi ſeruus libertatem acceperit ſub conditione dandi decem alicui, & is deceſſerit, iure ſpeciali libertas ſuſtinetur: idem in caſu libertatis probant textus *in l.3.in princip.& §.non ſolùm, cum ſeqq. l. cùm hæres 4.§.Stichus 3.l.Sticho 40.§.Titius 7.ff.de ſtatulib.l.Thais 41. §.intra 12.ff.de fideicommiſſ.libert.* Nec obſtat alia pars ipſius dubitandi rationis ſuprà expenſa *ex d. cap. Diaconi, 28. diſtinct.* Pro cuius textus expoſitione diſcrimen eſt conſtituendum inter ea, quæ ſunt ſubſtantialia actus; & inter ea, quæ proueniunt ex eius natura: ſi enim conditio, vel pactum apponatur contra ſubſtantialia actus, ipſe vitiatur, aut tranſit in alium contractum, cum non poſſit ſtare ſimul cum ipſa conditione, ſeu pacto contrario: ſi verò conditio, pactumve adijciatur contra ea, quæ ſunt, & proueniunt ex natura actus, ipſe contractus ſubſiſtit. Exemplis hoc faciliùs demonſtrabimus. Per ſubſtantiam emptionis, & venditionis deſideratur, vt res vendita tranſeat in emptorem; ex eius verò natura prouenit, vt ſi ex caſu aliquo euincatur, venditor de euictione teneatur: quare ſi in ipſo contractu pactum adijciatur, ne dominium rei venditæ in emptorem transferatur, venditio nulla eſt, *l.cum manus 80.§.fin.ff. de contrah.empt.* ſi autem conueniatur inter contrahentes, ne venditor de euictione teneatur, venditio ſuſtinetur, *l.emptionem,§.vlt.ff.de actionibus empti.* Similiter in mandato, pro eius

8 Diſſolutur dubitandi ratio.

eius ſubſtantia & natura deſideratur, vt ſit gratuitum, ne aliàs ſalario conuento ſit locatio, *l. ſalarium 7. ff. mandati*. Ex eius autem natura prouenit, vt morte finiatur, *l. 12. ff. mandati; §. rectè, Inſt. eod. tit.* quare pactum, vt merces præſtetur, ipſum vitiat, non verò conuentio vt poſt mortem duret, *l. fin. ff. de ſolut.* probaui *in c. gratum, de offic. d. leg.* Item in donatione cauſa mortis, pro eius ſubſtantia, & eſſeutia deſideratur, vt ob mortis ſuſpicionem fiat, & mortis ratio habetur, *l. Seia 42. §. 1. l. Senatus, §. mortis, ff. de donat. cauſa mortis, ff. de donat. cauſa mort.* ex eius verò natura prouenit; vt tribus caſibus reuocari poſſit, duobus ex parte donantis, pœnitentia videlicet, & euaſione periculi, cuius intuitu donatio facta fuit: vno ex parte donatarij, ſi is ante donatorem decedat, *l. mortis 19. l. ſi mortis 29. cum ſequent. ff. donat. cauſa mort. l. non omnis 19. ff. de rebus credit.* vnde pactum adijci non poteſt, vt nullo modo reuocetur, *l. vbi ita donatur 27. ff. de donat. cauſ. mort.* ritè tamen paciſci valet, vt vno, vel alio ex tribus modis dictis reuocari nequeat, *l. ſi alienam 13. in fine, ff. de donat. cauſ. mort.* quia hoc pactum repugnat naturæ, non ſubſtantiæ ipſius donationis; illud verò opponitur ſubſtantiæ. Docuerunt D. Mathias Guerrera *in d. l. vbi ita donatur*, Arnoldus Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 44.* Similiter licèt ex natura depoſiti proueniat, ne dominium rei depoſitæ in depoſitarium transferatur, ſed eadem ſpecies reddatur, *l. licet, §. rei depoſitæ, ff. depoſiti, l. 2. in princip. ff. de rebus creditis*; tamen pacto fieri poteſt, vt non idem, ſed tantumdem in genere reddatur, *l. Lucius 24. l. die 25. §. fin. ff. depoſiti*. Item licèt ex natura pignoratitiæ obligationis proueniat, vt debitore in ſolutione ceſſante, creditor poſt moram poſſet pignus diſtrahere, *§. 2. Inſtit. quibus alienare liceat*; tamen pacto fieri poteſt, ne liceat pignus diſtrahere creditori, *l. creditor 7. §. fin. ff. de diſtract. pignor.* Cui ne obſtet lex *ſi conuenerit 4. ff. de pignoratitia*, videndi ſunt Donel. *lib. 9. comment. cap. 10.* Gothofredus *animadu. cap. 4.* Velaſco & Medinilla *in vixis Conſult. fol. 14.* Valeron *animaduerſ. cap. 4.* Etiam in ſacris ordinibus olim in Eccleſia Orientali admittebatur proteſtatio tempore ſacræ ordinationis ab ordinando facta, ſe non poſſe caſtè viuere, ideòque velle contrahere matrimonium, *d. cap. Diaconi, 28. diſtinct.* quia licèt votum caſtitatis proueniat ex natura ſacri ordinis, in cuius receptione tacitè remittitur; tamen non eſt ſubſtantiale, vt probaui *in cap. 1. de cleric. coniug.* Nec his omnibus obſtat textus *in l. cum precariò 12. ff. de precario*; cuius interpretationem adduxi *in cap. fin. de precario*. Nec obſtat augmentum difficultatis deductum *ex d. cap. inſinuante, qui clerici vel vou.* cuius veram interpretationem in eius commentario dabimus. Nec tandem obſtat aliud augmentum difficultatis deductum *ex d. cap. ſanè, de conuerſ. coniug.* Pro cuius ſolutione Paludanus *in 4. diſtinct. 30. q. 2. columna. 2.* aſſerit, diſcrimen eſſe conſtituendum inter conditionem appoſitam contra ſubſtantiam matrimonij, quæ turpis, & inhoneſta eſt, vt in exemplis à Gregorio in præſenti relatis; & inter eam, quæ licèt ſit contra ſubſtantiam matrimonij, honeſta tamen eſt, qualis eſt illa, *Si caſtitatem ſeruaueris*; quæ ſimul cum matrimonio compatibilis eſt. Primò caſu docet matrimonium irritum eſſe, & in eo procedere Gregorium in præſenti: in ſecundo verò valere matrimonium. Sed hæc ſolutio admitti nequit, nam ſupradicta conditio, *Si caſtitatem ſeruaueris*, quamuis ſit honeſta, eſt tamen contra coniugij ſubſtantiam: tum quia conſiſtit in conſenſu ſaltem tacito ad copulam carnalem; ideòque cùm illius conditionis adiectio ipſi conſenſui repugnet, quia in pactum deducitur continentia, vitiatur matrimonium, iuxta D. Thomam *in 4. diſt. 28. in fin. q. fin.* Syluestrum *verbo Matrimonium 4. quæſt. 3. & 6.* Abbatem *in cap. commiſſum, de ſponſ.* Couarr. *in 4. 2. p. cap. 3. §. 1. nu. 3.* Quare omiſſa hac ſententia, dicendum eſt, differentiam magnam verſari inter eum caſum, in quo initio matrimonij apponitur conditio ſeruandi caſtitatem; & inter illum, in quo poſt matrimonium legitimè contractum talis conditio appoſita fuit: primo caſu vitiat matrimonium; nam ad eius valorem requiritur contrahentium conſenſus in mutuam cohabitationem, hoc eſt in ius, & poteſtatem ad copulam, quæ implicitè neceſſaria eſt; quare cùm conditio ſeruandi caſtitatem mutuam cohabitationem ad copulam excludat, redditur nullum matrimonium. Secundo verò caſu cùm matrimonium ſit iam legitimum, quod diſſolui nequit, *cap. quanto, c. gaudemus, de diuort.* hac de cauſa aſſeritur *in d. cap. ſanè*, votum caſtitatis inter coniuges emiſſum, poſt matrimonium contractum validum eſſe. Varia exempla eorum, qui celebrato matrimonio caſtè vixerunt, & miraculis claruerunt, retuli *in cap. 1. de conuerſ. coniug.*

9 Ex qua ſolutione velut manuducimur ad explicationem illius quæſtionis, vtrum quando intentio contra bona matrimonij non deducitur in conditionem expreſſam, ſed tantùm mente retinetur, vitiet matrimonium? In qua quæſtione triplex eſt ſententia: prima eſt Gloſſæ *in c. aliquando 32. quæſt. 2. verbo Si ab initio*, quam tenent Turriſcremata *in cap. ſicut non omnis, §. is itaque, art. 1. 32. quæſt. 2.* Angel. *verbo Matrimonium 2. a. 23.* Petrus de Soto *lect. 26. de matrim.* Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 12.* Richardus *in 4. diſt. 31. art. 2. quæſt. 1.* Vualdenſis *de ſacram. cap. 131.* qui docent matrimonium impediri, quando contrahentes illud celebrant cum intentione implicita, & virtuali ſeruandi caſtitatem, ſeu prolem non educandi; non verò impediri, ſi intentionem habeant adulterium committendi, *ex cap. aliquando 32. quæſt. 2.* vbi D. Auguſtinus ibi: *Qui contrahunt eo animo, vt vel filios non ſuſcipiant, aut ſuſceptos enecent, non habent connubium.* Ex quibus apparet, matrimonium contractum cum animo non ſuſcipiendi filios, nullum eſſe. Quæ ſententia etiam firmatur ratione, quia ad matrimonium neceſſarius eſt conſenſus, ſaltem implicitus, in ea quæ ſunt de eius eſſentia: ſed prædicta bona, hoc eſt proles, fides, & ſacramentum, requiruntur eſſentialiter ad validitatem matrimonij in eius principio, vt conſtat ex D. Thom. *in 4. diſtinct. 31. quæſt. 1. art. 3.* ergo matrimonium contractum cum intentione implicita ſeruandi caſtitatem, nullum eſt. Secunda ſententia Antonij *in cap. de infidelibus, de conſanguin. & affin. a. 9.* Roſel. *in ſumma verbo Matrimonium, n. 11.* Syluestri *verbo Matrimonium 3. q. 5. & 6.* & aliorum, quos refert Ledeſma *de matrim. quæſt. 48. art. 2. dub. 1.* eſt, conditionem ſubſtantiæ matrimonij, eiuſque bonis contrariam, mente retentam, illud non vitiare; quæ ſententia probatur ex eo, quia ad matrimonium tantùm conſenſus contrahentium ſignis, ſeu verbis expreſſus deſideratur: ergo conditio mente retenta illud vitiare non valet. Tertiam ſententiam, quam probabiliorem cenſeo, tuentur Petrus de Ledeſma *vbi proximè*, Tabiena *verbo Matrimonium 2. quæſt. 3. a. 4.* Ludouicus Lopez *2. p. inſtructorij de matrim. cap. 42. §. porrò*, Th. Sanch. *lib. 2. de matrim. diſp. 29. a. 11.* Bonacina *tom. 1. q. 2. de natura matrimonij, puncto 1. a. 10.* Layman. *lib. 5. ſummæ, tract. 10. 2. p. cap. 1. nu. 3.* qui diſcrimen conſtituunt inter eum caſum, in quo quis contrahit matrimonium intentione implicita mente retenta aduerſus bonum ſacramenti, vt ſi quis matrimonium niſi ad tempus contrahere intendat; & inter illum, quo quis intentione interna non in pactum deducta, celebrat matrimonium, contraria tamen bono prolis, ſeu fidei, veluti ſi intenderet illud contrahere, prolem tamen vitare, ſeu adulterium committere. Primo caſu docent matrimonium eſſe inualidum, quia repugnat eius ſubſtantiæ talis intentio. Secundo autem vim, atque effectum obtinere. Cui ſententiæ fauent D. Thomas & Bonauentura *in 4. art. 1. quæſt. 3.* qui docent ſine bono ſacramenti nunquam matrimonium dari: conſiſtere tamen poſſe ſine fide, & prole. Et licèt Baſil. *lib. 1. de matrim. cap. 17.* exiſtimauerit, matrimonium licitè celebrari ſub expreſſo pacto caſtè viuendi, eius ſententia ſingularis eſt, & obtinuit contraria, quam poſt Syluestr. & Couarr. defendunt Sanch. *de matr. lib. 5. diſp. 12.* Gutierrez *eod. tract. cap. 82.* Baſſæus *in flor. Theolog. verbo Matrimonium*, Dartis *in 27. quæſt. 2.* Barb. *in præſenti, a. 4.* Sed adhuc pro huius ſententiæ explicatione ſciendum eſt, duplicem conſenſum in matrimonio interuenire, alium quoad obligationem ex parte contractus, alterum quoad eſſentiam ex parte contrahentis. Ex parte contractus matrimonij circa eius eſſentiam neceſſe eſt, vt conſenſus ſaltem implicitus intercedat circa tria illa bona, ſacramentum videlicet, prolem, & fidem; aliàs enim ſi quis intenderet matrimonium contrahere ſine animo ſe obligandi ad copulam, nullum eſſet ſacramentum, quia ex parte contractus requiritur conſenſus implicitus quoad copulam, ex parte tamen contrahentis, quoad executionem ſolùm requiritur conſenſus, non verò in prolem, & fidem: quare ſi aliquis habuit conſenſum implicitum ſe obligandi

ad

Intentio non conſummandi matrimonium an illud vitiet.

Digitized by Google

ad matrimonium cum animo copulam non habendi, validum eſt matrimonium, cùm conſenſus in copulam tantùm neceſſarius ſit ex parte contractus quoad obligationem eius, non verò ex parte contrahentis quoad executionem, vt contingit in iuramento, quod validum eſt quando quis habet animum ſe obligandi, quamuis propoſitum adimplendi non retineat. Vnde cùm quis matrimonium contrabit animo ſe obligandi ex parte contractus, licèt non animo adimplendi matrimonium, valet, quia talis intentio ex parte contrahentis matrimonio non nocet: ſi verò celebratum fuiſſet matrimonium implicitè vſque ad certum tempus, ſiue interueniſſet conſenſus quoad eius obligationem, ſiue contra executionem, vtroque caſu eſt nullum, quia talis intentio repugnat bono ſacramenti, quod perpetuum, & indiſſolubile eſt: docet Sanchez *d. lib. 2. diſp. 28. nu. 4. & diſp. 29. num. 11. & 12.*

10 *Soluuntur fundamenta contrariæ ſententiæ.* Nec tunc obſtant fundamenta prioris ſententiæ. Non primum *ex d. cap. aliquando*, cui reſpondendum eſt, D. Auguſtinum in eo agere de eo caſu, in quo intentio deducta fuit in pactum, vt docent Sanchez *d. diſp. 29. num. 13.* vel procedere quando qui contrahit matrimonium, non ſolùm intentionem non adimplendi, verùm nec ſe obligandi habuit; quo caſu iuxta ſuprà tradita rectè docetur, connubium nullum eſſe. Nec obſtat ſecundum fundamentum eiuſdem ſententiæ; nam reſpondetur, D. Thomam in eo adductum loqui de conſenſu obligationis; quo caſu neceſſarius eſt, ſaltem implicitus, in ea omnia, quæ ad matrimonium requiruntur; nos verò loquimur de conſenſu quoad executionem earum rerum, quæ ad matrimonium ſunt neceſſariæ, quo caſu opus non eſt conſenſu implicito in prolem, & fidem, quoad executionem. Nec obſtat fundamentum ſecundæ ſententię, cui reſpondendum eſt negando conſequentiam; nam ad matrimonium, etſi non ſufficiat conſenſus internus ſine ſignis externis, vt ritè contrahatur, ad illud tamen impediendum alterutrum ſufficit. Ratio eſt, quia in hoc caſu defuit conſenſus legitimus, cùm ille contrarius ſit ſubſtantiæ matrimonij; vnde facilè intelligitur textus *in cap. B. Mariæ, 27. q. 2.* vbi ait D. Auguſtinus, B. Virginem Mariam in matrimonio cum D. Ioſepho contracto conſenſiſſe in copulam; nam id intelligendum eſt de conſenſu implicito in copulam, quoad obligationem contractus; non verò de conſenſu in copulam quoad executionem contrahentis; nam iſtum habere non potuit Beatiſſima virgo, cùm votum caſtitatis Deo emiſiſſet, vt docuit D. Thomas *in 4. diſt. 30. quæſt. 2. art. 1. quæſtiuncula 2. ad tertium*, in illis verbis: *Virgo implicitè conſenſit in copulam; at copula nunquam fuit in propoſito; erat enim à Deo certificata, nunquam ſubſequi debere.* Fusè proſequuntur ipſius canonis expoſitionem Sanchez *d. diſp. 28. n. 4.* Suarez *in 3. p. quæſt. 29 art. 2. diſp. 7. ſect. 1.* Vaſquez *in 3. p. diſp. 125. cap. 6.* Baſil. *de imped. matr. cap. 27. quæſt. 2.* Petauius *in Theol. Dogm. de Incarnat. lib. 14. cap. 4.* P. Vega *in Theol. Mariana, p. 2. palæſtra 22. certamine 2.* Aldrete *de Incarnat. diſp. 69. ſect. 2.* Turrianus *ſelect. cap. 17.* Deſideratur ergo conſenſus determinatus ad matrimonium contrahendum, non autem requiritur explicitus, ſeu implicitus copulam: nec etiam deſideratur, vt contrahentes tempore contractus intendant tria bona, videlicet bonum prolis, fidem, & ſacramentum; ſufficit enim, vt contrarium non explicitè deducatur in pactum, ſeu conditionem, vt dixi: nec contrarium docetur à D. Auguſt. *lib. 19. contra Fauſtum*, ibi: *Matrimonium quippe ex eo appellatum eſt, quia non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm vt mater fiat.* Et *in cap. non eſt dubium, 27. quæſt. 2.* ibi: *Non eſt dubium eam mulierem ad matrimonium non pertinere, cum qua commiſtio ſanguinis non docetur fuiſſe.* Quæ verba etſi non reperiantur apud D. Auguſt. vt à Gratiano citantur, extant tamen apud Leonem relatum *in cap. cùm ſocietas, 27. quæſt. 2.* Nam dicendum eſt, in eo textu agi de matrimonio conſummato, quod nullo modo datur, dum copula non præceſſit: vnde quia coniunctionis ratione myſterium, ſiue repræſentatio matrimonij Chriſti cum Eccleſia datur, vbi non intercedit commiſtio ſanguinis, nec nuptiale videtur adeſſe myſterium: vnde licèt matrimonium ratum abſque copula detur, & ſit ſacramentum, eſt tamen imperfectum quoad ſignificationem. Quo modo etiam intelliguntur textus *in cap. in omni 27. quæſt. 2. cap. fin. 28. quæſt. 1. cap. debitum, de bigamis*, iunctis traditis à Germonio *lib. 2. animadu. cap. 2.* Baſilio *lib. 2. animadu. cap. 2.* Baſilio *lib. 1. de matrim. cap. 16.*

Hinc venit explicandum, vtrum ille, qui voto caſtitatis adſtrictus contrahit matrimonium cum conſenſu in copulam quoad obligationem contractus, ſed ſine conſenſu in copulam quoad executionem, peccet lethaliter? 11 *De contrahente matrimonium cum voto caſtitatis.* Qua in quæſtione negatiuam ſententiam, ſcilicet ſic contrahentem nullum peccatum incurrere, defendunt Scotus *in 4. diſt. 37. quæſt. vnic. propè finem*, Angelus *verbo Matrimonium, impediment. 5. n. 1.* Caietanus *in ſumma, eod. verbo, c. 1.* Petrus de Ledeſma *de matr. quæſt. 53. art. 1. dub. 1. concl. 2.* quæ ſententia primò probatur: nam, vt conſtat *ex d. cap. B. Maria, 27. quæſt. 2.* quando B. Virgo Maria cum D. Ioſepho contraxit matrimonium, voto caſtitatis adſtricta erat, & illud celebrauit ſine conſenſu in copulam quoad executionem: ſed affirmare Beatiſſimam Virginem peccatum admiſiſſe contrahendo matrimonium, hæreticum eſt: ergo quia qui voto caſtitatis adſtrictus matrimonium contraxit ſine conſenſu in copulam quoad executionem, culpam non admittit. Deinde probatur *ex cap. commiſſum, de ſponſal.* vbi deciditur, illum, qui poſt ſponſalia iuramento firmata votum religionis emiſit, teneri priùs matrimonium contrahere animo illud non conſummandi, & ſtatim ingredi religionem: ergo adſtrictus voto caſtitatis contrahens matrimonium cum diſſenſu in copulam quoad executionem, non peccat.

12 *Contraria ſententia probatur.* Affirmatiuam verò ſententiam, ſcilicet adſtrictum voto caſtitatis contrahentem matrimonium, etiam ſine conſenſu in copulam quoad executionem, peccare lethaliter, tenuerunt Petrus de Soto *ſect. 14. de matr. ad finem*, Nauar. *in ſumma, cap. 22. n. 73.* Henriquez *lib. 12. de matrim. cap. 2. n. 8.* Syluester *in ſumma, verbo matrim. 7. q. 5. n. 6.* Roſel. *eod. tract. imped. 4. n. 9.* Sotus *in 4. diſtinct. 38. q. 2. art. 1. verſ. contra primam concluſionem*, Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 43. n. 7.* quæ ſententia probatur. Primò *ex cap. vouentibus, 27. diſtinct.* in illis verbis: *Vouentibus virginitatem non ſolùm nubere, verùm velle, damnabile eſt.* Et *eo cap. ſi nupſerit, ead. diſtinct.* vbi docetur, quod ſi virgo Deo dicata nupſit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Ex quibus iuribus conſtat, non ſolùm damnabile eſſe adſtrictis voto caſtitatis matrimonium contrahere, vt etiam docetur *in cap. rurſus, cap. conſuluit, infrà tit. proximo*; verùm & intendere illud celebrare. Ergo quia qui voto caſtitatis adſtrictus matrimonium contrahit, peccat lethaliter. Rurſus, nam qui ſe exponit periculo imminenti, grauiter peccat, iuxta illud Eccleſiaſtici *cap. 3. Qui amat periculum, peribit in illo.* Sed qui voto caſtitatis ligatus contrahit matrimonium, exponit ſe periculo illud conſummandi: ergo peccat in contrahendo. Denique quia licèt obligatus voto caſtitis matrimonium contrahat animo non conſummandi, videtur ſacramentum illudere, & notabilem iniuriam ſponſæ inferre; cùm ipſa cogatur innupta permanere, donec ipſe profiteatur religionem; immò nec poſteà facilè alium virum inueniet, cùm multi, licèt falsò, ſuaderi poſſint eam ob aliquod vitium relictam fuiſſe. Igitur ſic contrahens peccat lethaliter. Qua ſententia retenta, non obſtant fundamenta negatiuæ opinionis. Nam certum eſt Deiparam, tum abſq; peccato vllo, tum abſque imperfectione vlla veras nuptias contraxiſſe, vt docent P. Vaſquez *3. p. diſp. 125. cap. 6* Suarez *3. p. quæſt. 29. art. 2. diſp. 7. ſect. 1.* Thomas Sanch. *lib. 2. de matrim. cap. 28.* Rebellus *lib. 2. quæſt. 13.* Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 15.* Caniſius Aldrete *tom. 2. de Incarnat. diſp. 59. ſect. 3.* Baſil. *ſuprà, cap. 27.* Layman *Theolog. mor. tract. 10. p. 2. cap. 1.* Petauius *de Incarnat. lib. 14 cap. 4.* P. Vega *in Theolog. Mariana, palæſtr. 22. certam. 2.* qui varijs modis ſatisfacere intendunt prædictę difficultati, & poſt eos ſimiliter Bulenger. *contra Caſaubon. cap. 23. fol. 90.* ex quorum ſententia dicendum eſt, negandam eſſe conſequentiam; nam votum caſtitatis, quod B. Virgo Maria emiſit, fuit factum ſub conditione, niſi Deus aliud ſibi placere reuelaſſet: quare cùm Deus, in cuius fauorem emiſſum erat votum, reuelaſſet per Angelum Beatæ Virgini matrimonium eſſe celebraturam cum D. Ioſepho, vt conſtat *ex cap. 1. Lucæ*, non peccauit contrahendo abſque intentione & propoſito in copulam quoad executionem, vt docent Paludanus, Capreolus & alij, quos laudat & ſequitur Henriquez *lib. 11. de matr. c. 18.* Etiam reſpondi poteſt, quod quamuis votum Beatæ

Virgi-

Digitized by Google

Virginis fuiſſet abſolutum, non peccault matrimonlum contrahendo, quia diuina reuelatione ſibl conſtitit, matrimonium non eſſe conſummandum, quo caſu cùm non ſe expoſuiſſet periculo peccandi, nec leuem culpam admiſit, vt docuerunt Bonacina *d. quæſt.2. de natura matrimonij, punct.1. nu.10.* Layman *lib.5. ſummæ, tract.10. c.1. n.3.* nec obſtat textus *in d. c. commiſſum, de ſponſ.* cuius veram interpretationem ln eius commentario adduxi.

13 Exponitur cap. quemadmodum, §. illud, de iureiur. Superiori aſſertioni opponi poteſt textus *in cap. quemadmodum, §. illud, de iureiurand.* vbl docetur, quod qui tempore contractus matrimonij iurauit, ſe vxorem de adulterio nunquam accuſaturum, licitè, & validè illud contrahit, nec poteſt vxorem poſteà de adulterio accuſare: ergo conditio non ſeruandi fidem, matrimonlo adiecta illud non vltiat. Agnouerunt eius textus difficultatem P. Gregor. *lib.2. partit. tit.1. cap.5.* Anguianus *lib.3. de legibus, cap.21.* & alij ln eius commentario laudatl, cum quibus dicendum eſt, quod licèt inter bona matrimonij fides enumeretur, non tamen ea conditio, vt ſi fides frangatur, non lceat accuſare vxorem, repugnat ſubſtantiæ matrimonij, cùm poſſit maritus non ſolùm ſemel, verùm ſæpiùs remlttere iniuriam ſibi factam, & recipere ipſam peccatricem, *c. ſi vir 3. de adulterijs*; vnde dicta conditio tantum turpis eſt, & per conſequens remittenda, ita vt nō ſolùm matrimonium ſubſiſtat, verùm & poſſit maritus eam accuſare, niſi iureiurando prædictā cōditionem firmaſſet, quia tunc ciuiliter ipſam accuſare non poteſt, vt in eo textu latiùs probaui. 9

TITVLVS VI.

Qui Clerici, vel Vouentes matrimonium contrahere poſſunt.

CAPVT I.

Alexander III. a *Rhemenſi Archiepiſcopo*.

DE Diacono verò, qui in Sabbatho ſancto quemadmodum Diaconum vulnerauit, & mulierem vxoris nomine *b* accepit, hoc tuæ prudentiæ duximus reſpondendum, quod ſi contrito, & humiliato animo ad Eccleſiam redire voluerit, dimiſſa iſta quam in vxorem accepit, cùm non poſſit, ſicut noſti, contrahere matrimonium, ipſum debes recipere, & *c* abſoluere à ſententia excommunicationis, quam pro violenta iniectione manuum noſcitur incurriſſe; & iniuncta ſibi pœnitentia de vtroque exceſſu, poſt peractam pœnitentiam poteris ei diaconatus officium reddere, & *d* diſpenſatiuè, ſi perfectæ vitæ & conuerſationis fuerit, in presbyterum ordinare. *e* Subdiaconos autem, ſiue hominem interfecerint, ſiue non, matrimonium non poſſe contrahere, ſacrorum canonum cenſura demonſtrat.

NOTÆ.

1 a RHemenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.1.* puſt Concil. autem Lateran *p.26. cap.20. & 21. & p.19. cap.12.* legitur, *Cenomanenſi*; quæ inſcrlptio ſi retinetur, in præſenti reſertur pars textus *in cap.1. de cleric. peregrinis, cap.9. de cohabit. clericor.* & ex principio huius textus facilè conſtat, in eo referri ſecundam partem alicuius Decretalis.

2 b *Accepit.*] Quo facto non fit bigamus, licèt pœnis bigamorū puniatur, vt probaui *in c.3. de bigamis nō ordin.*

c *Abſoluere.*] Authoritate vldelicet Pontificis; nam ſi grauis fuerat percuſſio, abſolutio ſpectabat ad Romanum Pontificem, iuxta tradita ſuprà *in cap. ſacris, de his quæ vi, & cap.3. de ſentent. excomm.* 3

d *Diſpenſatiuè.*] Nam contrahendo matrimonium irregularis factus fuit, vt probaui *in d. cap.3. de bigamis.* 4

e *Subdiaconos.*] Vt probaui *in can.33. Concil. Illiber.* & à quo tempore gradus hic ſacer ſit, habeatque votum caſtitatis annexum, expoſui *in cap. à multis, de ætate, & qualitate.* 5

CAPVT II.

Idem a *Cenomanenſi Epiſcopo*.

EX litterarum tuarum tenore percepimus, quod lator præſentium in Subdiaconatus officio conſtitutus, quandam ſibi in coniugem copulauit. Vnde tu, ſicut vir prouidus, & diſcretus, ipſum eandem, quam in vxorem duxerat, *b* abiurare feciſti; ſuper quo facto prudentiam tuam in Domino commendamus, per præſentia tibi ſcripta mandantes, quatenus ſi ad canonicum, vel monaſticum ordinem tranſire voluerit, poſt ſeptennem *c* pœnitentiam laudabiliter in clauſtro peractam, ſi tibi, vel ſucceſſori tuo idoneum viſum fuerit, eum ad maiores Ordines promoueri concedas. Quod ſi ad religionem ſe conferre noluerit, eum in Subdiaconatu miniſtrare, neque vlteriores permittas ordines promoueri. In minoribus tamen ordinibus poterit miniſtrare.

NOTÆ.

1 a CEnomanenſi.] Ita etiam legitur ln prima collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* & poſt Concil. Lateran *p.30. cap.59.* De diœceſi Cenomanenſi nonnulla adduxi *in cap.54. de electione.*

b *Abiurare.*] Ideſt cum iuramento dimittere, & renuntiare, vt probaui *in cap.4. de reſcriptis.*

c *Pœnitentiam.*] De pœnis clerlcorum, qui in ſacris ordlnibus conſtituti, matrimonium contraxerunt, egi *in c.6. de cleric. coniug.* & quæ ſpectant ad eorum matrimonium, adduxi latè *in cap.1. de clericis coniugatis.* 2

CAPVT III.

Idem a *Vuigorn. Epiſcopo*.

MEminimus nos ex parte tua quæſtionem huiuſmodi audiuiſſe, ſcilicet vtrum illi, qui ſe ad religionem coram Epiſcopo deuouerint tranſituros, & habitum religionis ſuſcipiunt, ſi

poſt-

Digitized by Google

poſtmodùm vxores duxerint, cogendi ſint eas dimittere, & ad *b* Eccleſiam, cui ſe contulerunt, redire? Super hoc vtique duximus reſpondendum, quod ſi quiſquam ſe religioni deuouerit, & habitu ſuſcepto profeſſionem fecerit, & poſtmodùm aliquam ſibi copulauerit, eſt ab ea cogendus recedere, & ad eam, cui ſe contulerit, Eccleſiam ſine contradictione tranſire. Verùm ſi habitum non ſuſcepit, nec profeſſionem, ſed votum ſolummodò fecit, & ſe ad religionem tranſiturum promiſit, licèt poſtea matrimonium contraxerit, non eſt ad Eccleſiam cogendus tranſire, & matrimonij votum reſcindere.

N O T Æ.

1 a VVigoran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* & alias partes huius Decretalis congeſſi *in cap. meminimus, de appel.*

2 b *Ad Eccleſiam ſe contulit.*] Ex his verbis facilè colligitur, in præſenti agi de Canonico regulari vitam regularem profeſſo, qui forſan canonicus erat ipſius Eccleſiæ Vulgornienſis, quæ olim erat Canonicorum regularium, vt refert Pennotus *lib.2. Canonic. Regul. c.37.* & ita Epiſcopus Vuigornienſis de Canonico propriæ Eccleſiæ forſan conſuluit ipſum Alexandrum III.

C A P V T IV.

Idem a *Lucenſi Epiſcopo*.

COnſuluit nos dilectio tua, quid faciendum ſit de nobili muliere, quæ poſt mortem mariti, veſtibus pretioſis abiectis, mutauit habitum, & de manu *b* presbyteri *c* velamen aſſumpſit, ſed non renuntiauit proprijs, nec intrauit clauſtra, nec in manus alicuius Epiſcopi, Abbatis, vel Abbatiſſæ, aut ſuper altare *d* profeſſa eſt, vel obedientiam *e* promiſit; poſtmodùm verò anno elapſo, cùm multorum inquietudines ferre non poſſet, & lapſum incontinentiæ formidaret, abiecto religionis habitu cuidam nobili ſolemniter, ac per licentiam Eccleſiæ nupſit. Super hoc itaque conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſicut ſimplex votum impedit contrahendum, & non dirimit contractum; ita ſine profeſſione habitus ſuſceptus, ne contrahatur, impedit; ſed conſummatum nequaquam diſſoluit. De cætero noueris, quod Diaconus, quem litteratum, & honeſtate præditum aſſeris, qui homicidij cauſam dediſſe videtur, ſicut ex tenore tuarum literarum perpendimus, non eſt ad ſacerdotium promouendus.

N O T Æ.

1 a LVcenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.7. & poſt Concil. Lateran. p.45.c.4.* Lucenſis ciuitas nobilis eſt Regni Galleciæ, ſita ad ripas amnis Minij: colonia fuit Romanorum cum conuentu iuridico, & decliuante Imperio Romano, & irrumpentibus in Hiſpaniam Gothorum populis, Sueui ſedem in ea poſuerunt: habet Eccleſiam Cathedralem, vbi perpetuò patet ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum, vt refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipſius Eccleſiæ.* Roderico eius Præſuli miſſa eſt præſens epiſtola.

2 b *Presbyteri.*] Qui velum hoc ſacris virginibus dare ſolebant: Optatus Mileuit. *lib.2. de ſchiſmate Donatiſt.* ibi: *Memoratus Felix inter crimina, & facinora ſua nefanda, ab eo comprehenſa puella, cui mitram ipſe impoſuerat, à qua Pater paulò ante vocabatur, nefariè inceſtare minimè dubitauerit.* Vbi mitram pro tegumẽto capitis, quo aſcetriæ in Africa vtebantur, exponit Meril. *lib.3. obſeru. c.40.*

3 c *Velamen.*] De quo velamine latè egi *in cap. vidua, de regul.*

4 d *Super altare.*] Iuxta ritum quem illuſtraui *cap.2. de conſuet.* acceptante tamen eo, qui poteſtatem habet velum imponendi, & admittendi ad profeſſionem, vt exponit Auendaño *de metu, lib 2. cap.10. n.10.* Illud notandum eſt, viduas tempore profeſſionis velum propria manu olim ad altare aſſumpſiſſe, *c. de votis, §. viduis, c. viduas, c. vlt. 20. q.1. c. viduas, c. omnes. c. viduæ, 27. q.1* Virgines verò de manu Epiſcopi, Abbatis, vel Presbyteri.

5 e *Promiſit.*] Non tamen tale votum tranſacto anno, traditione, & conſecratione ſolemnizatum fuit, vt *in c. inſinuante, infrà hoc titulo.* Pro huius textus interpretatione ſciendum eſt, olim nonnullas virgines fuiſſe, quæ in proprijs, ſeu paternis ædibus degentes, caſtitatis profeſſionem ibi emittebant. Concil. Illiber. *c 27* Carthag. 3. *can.33.* D. Hieronym. *epiſt.16. & 44.* D. Gregorius *homil. 38. in Euang.* & *lib.3. dial. c.14.* Eugenius Papa *epiſtol. Decretal. c.26. Mulieres obtentu religionis velatæ, aut in monaſterio regulariter viuant, aut in domibus ſuis ſuſceptum habitum caſtè obſeruent.* Tolet. 10. *can.5.* Pariſienſe ſub Ludouic. *lib.1. c.44.* Aurelian. 5. *can.19.* vbi moniales, quæ nubebant, puniuntur; & illæ, quæ in domibus proprijs, tam puellæ, quàm viduæ, commutatis veſtibus conuertuntur. Concil. Mogunt. *can.21.* Sozomenus *lib.9. c.1.* vbi agens de quatuor ſororibus Theodoſij Iunioris, Pulcheria, Placilla, Arcadia, & Mariana, quæ in domo propria caſtitatem vouerant, ait: *Ac primùm virginitatem ſuam deuouit, deinde & ſorores ſuas ad idem vitæ inſtitutum educauit.* Et differentiam earum, quæ in monaſterijs degebant, & quæ cum parentibus in natali verſabantur domo, agnouit Gregorius Nazianzenus *carmin.47. ad Hellenium.*

Ac multæ tales toto verſantur in orbe,
Qualeſcumque Dei porrigit alma fides.
Pars animis paribus incenſa cupidine regni,
Tecta eadem, & vitæ par genus vſque colit.
Aſſidet infirmis pars altera patribus, aut cum
Fratribus in ſancta virginitate manet.

Tales etiam fuerunt Marcella, & Sophronia, apud Hieronymum *epiſt.16.* Idem de ſorore ſua B. Marcellina, indicat D. Ambroſius *epiſt.46. ad Siagrium:* notarunt Baronius *tom.1. anno 57. n.123.* Pater Serlogus *tom.3. in Cantica, veſtig.20. cap.4. ſect. vnic.* Suarez *tom.3. de relig. lib.8. cap.7. n.3.* Fileſacus *lib.1. ſelect. c.10.* Leſſius *in peculiari opuſculo de bono ſtatus caſtitatis in ſæculo*, Yepes *tom.1. Chron. D. Benedicti, anno 576.* Bellarmin. *lib.1. de matr. c.21.* & nos *in can.13. Concilij Illiber.* quod tandem correctum fuit, & ſtatutum, vt virgines, aut viduæ ad profeſſionem caſtitatis non niſi in monaſterijs admitterentur: Concil. Pariſienſe ſub Ludouico Pio *can.44.* ibi: *Aut nubant, aut ſi potiùs Deo ſe ſacrari expoſtulauerint, admoneant vt non in domibus proprijs, ſed in monaſterijs ſub ſpiritualis matris regimine ſe ſeruaturas ſubdant.* Notauit Cironius *in cap. vnic. de conuerſ. coniug. in 5. collect.* Vnde iuxta illum veterem morem accipiendus eſt præſens textus.

C A P V T V.

a Idem.

VEniens ad præſentiam noſtram Marcus *b* eremita, ſua nobis aſſertione propoſuit, quod I mulier cuidam viro abſenti fide data ſe nupturam promiſit; ſed poſtmodùm audiens plu-

ra de

Digitized by Google

ra de ſeueritate & inhumanitate ipſius viri, ei nulla ratione voluit copulari: cùm itaque timeret, ne illi nubere cogeretur, in [c] manibus, ſuis ſimpliciter continentiæ votum promiſit, non tamen locum, aut veſtem mutauit: quo audito prædictus vir aliam ſibi copulauit, & ex ea prolem ſuſcepit. Nos igitur itaque attendentes tutius eſſe, vt præfata mulier poſt fidem, & votum ſimplex oblatum, matrimonium contrahat, quàm fornicationis reatum incurrat, ſ.t. per A.ſ.m. quat. ſi plura non proceſſerint, nec veſtem, aut locum mutauit, nec profeſſionem fecit, prædictæ mulieri de fide mentita, & voto [d] violato congruam ſatisfactionem indices, & ei cui vult, nubendi in Domino [e] licentiam tribuere non poſtponas.

N O T Æ.

1 a I*Dem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.8.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex, licèt cum Epiſcopo alloqui facilè agnoſcatur ex illis verbis, *fraternitati tuæ*, quæ ex communi ſtylo competunt Epiſcopo, *cap. quàm graui, de crimine falſi*: notarunt A. Auguſt. *in præſenti*, Suarez *tom.3. de relig. lib.9. cap.11.*

2 b *Eremita.*] Forſan fratrum Ordinis D. Auguſtini, qui iam temporibus Alexandri III. ſub certa regula vitam agebant, vt probat Marquez *in origine Eremit. cap. 2.* & *cap.14.* §.8. De Eremitis, & eorum ſtatu egi *in c.2. de teſtam.*

3 c *Manibus ſuis.*] Manu videlicet Eremitæ, vt exponit Antonius Auguſt. *hic*.

4 d *Voto violato.*] Antonius Auguſtinus in præſenti rectè notauit, congruentiùs legi poſſe, *voto prædicto non obſtante*.

5 e *Licentiam tribuere.*] Ex his verbis deducit Panormitanus in præſenti, *n.6.* in caſu huius textus, ſeu in quolibet alio ſimili, poſſe Epiſcopum diſpenſare in ſimplici voto caſtitatis. Sed contraria ſententia verior eſt, cùm Epiſcopus non poſſit etiam iure antiquo diſpenſare in illis tribus votis reſeruatis Romano Pontifici, caſtitatis videlicet, religionis, & peregrinationis in Terram ſanctam, vt probarunt Azor *tom.1. inſtit. lib.11. cap.19. q.3.* Baſil. *de matr. lib.8 cap.8.* Suarez *tom.3. de relig. lib.9. cap.11.* Nec contrarium probatur in præſenti textu; nam omiſſis varijs interpretationibus, dicendum eſt, Pontificem ipſum in hoc caſu immediatè diſpenſaſſe, ideòque ad Epiſcopum ſcripſiſſe, vt licentiam dare non dubitaret, ideſt non prohiberet talem fœminam nubere. Sic exponit Innocentius IV. illa verba, *non poſtponas*, id eſt, non prohibeas; quod non eſt intelligendum in ſenſu tantùm permiſſiuo, ſed hoc in ſenſu, quod Papa diſpẽſando tollit impendimentum, propter quod poſſet Epiſcopus tale matrimonium prohibere. Vel etiam dici poteſt, Alexandrum III. commiſiſſe facultatem diſpenſandi ipſi Epiſcopo, vt colligitur ex illis verbis, *Fraternitati tuę per Apoſtolica ſcripta mandamus*. Vnde ſi rectè perpendatur pręſentis textus deciſio, potiùs ex eo deducitur, Epiſcopum non poſſe diſpenſare in voto ſimplici caſtitatis; ſiquidem ideò conſultus fuit Alex. III. qui immediatè, vel mediatè facultate conceſſa Epiſcopo, diſpenſauit, vt docuerunt Suarez *d.c.11.n.7.* Barb, *in præſenti*.

C A P V T VI.

[a] Cœleſtinus III.

RVrſus quidam, vt dicit, votum caſtitatis emittens, iurauit ſe quandam ducturum poſteà in vxorem; vnde a fraternitate tua requiſiti, conſultis viris prudentibus, arbitramur, quod cùm ſimplex votum apud Dominum non minùs obliget, quàm ſolemne, pro eo quod temerè iurauit, pœnitentiam agat, & votum quod Deo fecit, ſtudeat obſeruare. Quod ſi poſteaquàm huiuſmodi præſtitit iuramentum, ad nuptias iam motu proprio conuolaſſet, cùm votum ſimplex contrahendum matrimonium impediat, non tamen dirimat iam contractum, nihil ambiguitatis tua quæſtio contineret.

N O T Æ.

1 a C*OEleſtinus III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* vbi additur Pars capitis *laudabilem*, vt cognoſcatur, in præſenti referri partem textus *in cap. laudabilem, de frigidis & maleſic.* & capitis *laudabilem, vt lite pendent.* & capitis *laudabilem, de conuerſ. infid.* qui textus ad eandem epiſtolam ſpectant, vt notaui *in cap.1. de except.*

C A P V T VII.

[a] Idem *Vlysbulen. & Colimbrien. Epiſc.*

INſinuante I. nobili muliere, noſtro eſt Apoſtolatui reſeratum, quod dudum puella in annis [b] teneris conſtituta, M. Sanctij accepit in virum, qui ab inimicis crucis Chriſti fuit paulò poſt tempore interfectus, poſt cuius obitum à quibuſdam [c] Curialibus fuit Regi [d] Legion. pro relictæ copula [e] ſupplicatum. Quod cùm ad conſanguineorum eius notitiam perueniſſet, vt maritum acciperet, ei ſub atteſtatione Regia ſuggeſſerunt. Ipſa verò, quod tunc nollet nubere proteſtante, conſilium accepit ab eis, quod votum emitteret caſtitatis: hoc autem in manibus cuiuſdam de [f] Fratribus ſancti Auguſtini eo fecit adiecto [g] tenore, vt in domo propria cum omni ſua ſubſtantia remaneret. Sanè in eiuſdem Ordinis habitu biennio pòſt remanſit, licèt id ſe inuitam feciſſe aſſerat, & coactam, tam metu Regio, quàm parentum. Poſt hæc eidem Regi, quod fecerat, indicauit: quod approbans vetuit, ne quis ea nolente domum intraret ipſius, vel exinde aliquid aſportaret. Interim verò tempore modico elabente, P. Curialis Regias litteras ſecum portans, & F. Fernandi, dictæ mulieris domum intrantes, vt ipſe P. vi ſaltem eam duceret in vxorem, acceperunt ab ipſa, quod ſi eam idem P. duceret in vxorem, ipſius manibus interiret. Poſt hæc verò dimiſſis domo, & omnibus quæ habebat, in domo cuiuſdam Iudæi per tres, in Eccleſia verò Sanctæ Mariæ de Veiga per ſex latuit ſeptimanas, ita quod exinde propter neceſſitates humanas etiam egredi non auderet. Tandem ſe coactam videns, & omnibus deſtitutam, & attendens in omnibus, quod inuita votum emiſit, eo dimiſſo, de parentum conſilio P. Michaelis publicè fuit matrimonialiter copulata, de qua quatuor ſuſtulit filios tempore procedente. Verùm quia ſalutem animæ deſiderat omnibus anteferre, ac metuens quod huiuſmodi

coniun-

Digitized by Google

coniunctio licita non exiſtat, quod ſuper his tenere debeat, edoceri reſponſo noſtro ſuppliciter poſtulauit. Nos ergo attendentes, quod in emiſſione voti, quod præceſſit, nulla, modica ve *b* coactio adfuiſſet, quam patientia & *ı* perſeuerantia ſequentis temporis penitus profugauit; & quod ſequens coniunctio potiùs iniqua fuit, & violenter extorta: f.v. per A. ſ.m. quat. inquiſita diligentiùs veritate, ſi præmiſſis veritas ſuffragatur, præfatam fœminam ad malè dimiſſum religionis habitum reſumendum, & ſeruandum, quod vouit, monere ac inducere procuretis; & ſi opus fuerit, per cenſuras Eccleſiaſticas coercere. Dat. Later. Kal. Decembris.

N O T Æ.

1 a VLyſbulen.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. vnic.* & in epiſtolis Innocentij editis à Sirleto, *lib. 2. fol. 409.* ex quo regiſtro ita reſtituo præſentem textum. Vlyſſipo ab Vlyſſe eius conditore ita dicta, ſeu Olyſſipo, municipium erat olim ciuium Romanorum, cognominata *Felicitas Iulia*, teſte Plinio: ſita eſt in Luſitania, ad Tagi ripas, in promontorio magno, Olyſſiponenſi dicto. Cathedrali Eccleſia decorata fuit iam olim, & Emeritenſi primò, poſteà Bracharenſi Eccleſiæ parebat, donec Ioannis I. Luſitaniæ Regis tempore in Metropolitanam Eccleſiam erecta fuit, vt refert Ludouicus Nonius *in ſua Hiſpania*, *c. 35.* Colimbra etiam vetus eſt Luſitaniæ vrbs, ſita in loco amœniſſimo, iuxta Mundam amnem, celebris ob vniuerſalem Academiam, quæ ibi floret iam à temporibus Dionyſij Regis ex anno 1290. de qua plura Nonius, vbi ſupra, *c. 37.* Habet perantiquam Eccleſiam Cathedralem, cuius Prælato, & Vlyſſiponenſi commiſſa fuit præſentis cauſæ cognitio, quia ambo reperiebantur in ciuitate Salmantina congregati cum alijs Prælatis Luſitaniæ, ad Concilium ibi celebrandum pro diuortio faciendo inter Alphonſum IX. Regem Legionenſem, & Teraſiam filiam Sancij I. Regis Luſitaniæ, vt refert Ægid. Gonzal. *in hiſt. Salman. c. 18.* non autem Innocentius eam delegauit Epiſcopo Salmantino, quia ex eo, quod non conſenſerat prędicto diuortio à cęteris Epiſcopis in ea Synodo facto, excommunicatus erat, & abſolutio reſeruata Romanę Eccleſiæ fuerat, vt conſtat ex epiſtola 72. ipſius Innocentij III. miſſa Archiepiſcopo Compoſt. hoc eodem anno 2. ſui Pontificatus, vbi ita ait: *Si verò aliquis veſtrum, fratres Epiſcopi, in hoc deliquit, excepto Salmantino, cuius correctionem Sedi Apoſtolicæ reſeruamus, tu frater Archiepiſcope animaduerſione ipſum canonica non differas caſtigare.* Caſum tamen in præſenti textu relatum contigiſſe in noſtra vrbe Salmantina, colligitur primò ex eo, quia in textu ſæpèſæpius dicitur, Regem Legionenſem adhibitum fuiſſe, vt ex eius reſcripto mulier matrimonium contraheret, cùm his temporibus Innocentij III. per annos 1200 ad Regem, & regnum Legionis ſpectaret Salmantica: & ſi caſus in præſenti deciſus contigiſſet in Regno Luſitaniæ, ad quid Rex Legionenſis pro nuptijs ipſius mulieris extraneę à Regno ſuo adiri debebat? Deinde, quia in huius textus ſerie refertur, mulierem ipſam latuiſſe in Eccleſia D. Marię de Veiga, quę eſt in ipſa vrbe propè flumen Canonicorum regularium, iam conſtructa per annos 1174. vt conſtat ex charta fundationis, quæ in ipſo collegio aſſeruatur; & etiam in ipſa ciuitate erant his temporibus Canoniſſæ regulares ſub regula D. Auguſtini degentes, quæ & hodie eandem regulam ſeruant, appellanturque vulgò Moniales S. Petri de las Dueñas. Rurſus id ſuadetur ex eo, quia Innocentius III. ait mulierem ipſam latuiſſe in domo cuiuſdam Iudæi, cum tunc in ipſa vrbe plures eſſent, vſquedum prædicatione D. Vincentij Ferrer. conuerſi, & baptizati fuerunt: quare non leuiter his nationibus ductus credo caſum in præſenti textu relatum, & deciſum
2 contigiſſe in noſtra præclara vrbe Salmantina.

b *Teneris.*] Poſt duodecimum tamen annum, iuxta tradita *in c. 1. de deſponſ. impub.* nam ea ętas, quę iuuentutem pręcedit, dicitur tenera ętas. Celſus *ſuę Med. li. 2. c. 7.*

3 c *Curialibus.*] Curiales dicuntur, qui cum Imperatore in Curia morantur, *lib. 1. legum Neapol. tit. 9. & 37. l. 19. tit. 4. lib. 5. Vuiſigoth.* Alio nomine Aulici, de quibus Ioannes Sariſbarienſis ſcripſit librum, *de nugis Curialium.* Etiam accipiuntur aliquando pro Decurionibus. Iſidor *lib. 9. originum, c. 4.* ibi: *Curiales, ijdem & Decuriones.* Et dicti Curiales, quia ciuilia munera procurant, & exequuntur. De his *in nouel. Leonis, & Maiorani, lib. 4. tit. 1.* ibi: *Curiales neruos eſſe Reipublicæ, ac viſcera ciuitatum, nullus ignorat.* Quorum cętum rectè appellauit antiquitas minorem Senatum. Caſſiodorus *lib. 9. epiſt. 2.* notauit Lindembrog. *in gloſſar. verbo Curialis*: & eorum officium admodum oneroſum fuiſſe conſtat *ex l. 7. C. de Iudæis.* 4

d *Regi Legion.*] D. Alphonſo videlicet IX.

e *Supplicium.*] Reſcripto Principis nuptiæ peti non poſſunt citra parentum, aut puellarum conſenſum; nam ſua ſponte matrimonia decurrere oportet, non Principis auctoritate extorqueri, *l. 1. C. ſi nupt. ex reſcript. in Theodoſ.* & Iuſtin. *cap. nullus 36. q. 2.* Concil. Pariſ. 3. *can. 6.* *Hæc vniuerſitas præcauere quoque debet, tam Sacerdotes, quàm Principes, omniſque populus, vt nullus res alienas competere à Regis audeat poteſtate; nullus viduam neque filiam alterius extra voluntatem, aut rapere præſumat, aut Regis beneficio æſtimet poſtulandam.* Aurel. 4. *can. 22.* Iure ciuili nonnullæ nuptiæ, aliàs non ita legitimæ, reſcripto Principis impetrari poterant, vt cum tutore, *l. penult. C. de interdict. matr.* cum ea, quæ impar erat dignitate, *l. vlt. ff. de Senat. l. Imperialis 23. C. de nupt.* Qua de re extat formula apud Caſſiodorum *lib. 7. form. 40.* apud hiſtoricos mediæ ætatis ſæpiùs legimus nuptias ex reſcripto, & licentia Principis celebratas, vt conſtat ex congeſtis ab Alteſſerra *de Duc. lib. 3. c. 1.*

f *De fratribus S. Auguſtini.*] Ideſt Eremitis Sancti Auguſtini, exponit Marq. *in origine Erem. c. 2. & c. 14. §. 8.* qui ex hoc textu intendit probare, ante Concil. Later. relatum *in c. fin. de relig. domib.* fuiſſe iam in Eccleſia approbatam religionem Eremitarum D. Auguſtini. Sed Gabriel Pennotus *lib. 2. hiſtoriæ canon. reg. c. 57.* accepit textum hunc de canonico regulari degente ſub regula D. Auguſtini; cui libenter adhæreo, ex proximè traditis: quia videlicet hoc tempore Innocentij III iam Salmanticæ erat monaſterium Canonicorum regularium in prędicta Eccleſia D. Mariæ de Veiga, & nunc ſunt ſeruantes regulam D. Auguſtini; non autem adhuc erant ibi Fratres D. Auguſtini, quorum monaſterium conſtructum fuit ſub titulo D. Guilielmi anno 1377. Vnde cum eo tempore, quo pręſens caſus contigit, iam eſſent Salmanticæ canonici regulares ſeruantes regulam D. Auguſtini, non malè verba relata accipi poſſunt cum Pennoto ſupra de Canonico regulari. 5

g *Adiecto tenore.*] Hæc verba difficillima viſa ſunt Interpretibus; nam cùm inter vota ſubſtantialia religionis enumeretur paupertatis votum, *c. cum ad monaſterium, de ſtatu monach.* conditio hæc adiecta contra ſubſtantiam ipſius profeſſionis, ipſam debebat vitiare, iuxta textus *in c. fin.* & ibi tradita, *de cond. appoſitis, l. ſeruum, §. 1. ff. de vſu & habit.* vbi Gloſſa, *l. vbi donari, ff. de donat. cauſ. mort. l. cùm precariò, ff. de precario:* probat Barb. *voto 4. per tot.* & ſi ipſa profeſſio nulla erat, ritè poterat hęc mulier matrimonium contrahere. Pro cuius difficultatis ſolutione varia adduxerunt Interpretes: aliqui affirmarunt in præſenti textu, conditionem adiectam fuiſſe manendi in domo cum propria ſubſtantia, non quoad proprietatem, & dominium, ſed quoad vſum; ita vt ex licentia Prælati poſſet mulier retinere vſum ipſarum, ſeu vſumfructum, ad nutum ipſius. Ita textum hunc accepit Gloſſa in præſenti, & *in c. ſolet 32. q. 2.* Gloſſa, & Dec. *in auth. ingreſſi, C. de Sacroſ. Eccleſijs*, Medrano *de conſenſu connub. c. 16.* pluribus relatis Sanch. *de matr. lib. 5. diſp. 9. n. 14.* Garz. *de beneficijs, p. 7. c. 10. n. 100.* & alij relati à Barb. *hic n. 3.* Couar. *in 4. 2. p. c. 3. §. 1. n. 19.* Baſil. *lib. 3. de matrim. c. 10. n. 10.* Barboſ. *de iure Eccleſ. lib. 1. c. 42. n. 131.* Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex eo, quod conditio adiecta à nobili muliere in præſenti ſpecie fuit, vt cum omni ſubſtantia in domo maneret; quo verbo non tam vſus, quàm patrimonium, quoad dominium, & proprietatem intelligitur, iuxta illud Lucæ *cap. 15.* Et *diuiſit illis ſubſtantiam.* Vnde verbum illud, non tam de vſufructu, quàm de omnimoda proprietate accipiendum eſt, argumento legis 1. *ff. de vſufructu, l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præſtand.* Alij affirmant, profeſſionem in præſenti ſpecie ſuſtineri, quia non ſub conditione, ſed ſub modo facta fuit,

Digitized by Google

fuit, ideòque modum obſeruari, ſalua ipſa profeſſione. Verùm etiam hæc ſolutio conuincitur, nam vt probaui *in c. fin. de condit. appoſit.* ſicut conditio repugnãs ſubſtantiæ actus illum vitiat, ita & modus: quare nihil intereſt, an accipiamus textum hunc de modo, an de conditione. Ijs relectis ſolutionibus, Felicianus, *de cenſibus lib. 1. c. 10. n. 27.* exiſtimat textum hunc non eſſe intelligendum de voto ſolemni religionis, ſed de voto ſimplici caſtitatis. Vnde cùm voto ſimplici caſtitatis non repugnet proprium patrimonium retinere, ideò profeſſio in præſenti caſu ſuſtineri poteſt. Sed hæc interpretatio faciliùs refellitur, tum quia poſt votum ipſum ſequuta eſt immediatè habitus monaſtici ſuſceptio, & geſtatio per biennium, ibi: *Sanè in eiuſdem Ordinis habitu biennio poſt permanſit.* Quę omnia non votum caſtitatis ſimplex, ſed ſolemne, cum profeſſionis emiſſione in religione importaut. Deinde quia Innocentius III matrimonium poſteà contractũ irritum declarauit: ſed votum caſtitatis ſolemne, non verò ſimplex, matrimonium irritat: ergo quia ſolemne emiſſum fuit. Durantius *q.* 8. Arellanus, *lib. 2. ſingul antinomia 2.* exiſtimant profeſſionem in præſenti factã vires habuiſſe, ipſam verò retentionẽ propriæ ſubſtãtiæ nullius eſſe momẽti; imò potuiſſe propriũ Prelatum ea bona occupare, & diſtrahere, iuxta canonem 6. Synodi Cõſtantinop. apud Balſamon *fol.* 288 vbi ita PP. ſanxerũt: *Si quis deprehenſus fuerit poſſeſſionem aliquam, quę monaſterio non adſcripta fuerit, ſibi priuatim attribuere, & acquirendarum poſſeſſionum cupiditati ſeruire, ea quidem ab Epiſcopo, ſeu Præfecto recipiantur, & in multorum pręſentia vendita, pauperibus & mendicis diſtribuantur: eum autem, qui eam poſſeſſionẽ, vt olim Ananias, ſurripere meditatus eſt; vt olim Ananiam, conuenienti pęna caſtigandũ eſſe, ſancta Synodus ſtatuit.* Sed licèt hęc interpretatio ſubtilis ſit, conuincitur tamen ex eo, quia ſi talis conditio retinendi proprium repugnat ſubſtantiæ profeſſionis, ipſam profeſſionem vitiat, non verò conditio vitiatur, iuxta legem, *cùm precario 12 ff. de precario*, ibi: *Sed nulla vis eſt huius conuentionis*; & tradita ſuprà *in cap. fin. de condit. appoſ.* Deinde quia licèt Innocentius III. ipſius cõditionis mẽtionem feciſſet, in cauſæ deciſione nullo modo illam cõditionem vt turpem improbauit: quare ijs ſolutionibus omiſſis, & alijs adductis ex Zabarella, & Innocentio *in præſenti*, & à Barboſa, exiſtimo textum hunc exaudiendũ eſſe iuxta morem antiquum, quem ſuprà retuli, *in c. cõſuluit*, iuxta quẽ olim plures virgines, & viduę profitebantur vitam religioſam in domo propria, tantùm obedientiam, & caſtitatem promittentes; quę vota omni tẽpore fuerunt eſſentialia religionis. Attamẽ nec proprijs renuntiabant, nec monaſterium ingrediebãtur, aut clauſuram profitebantur, quia abdicatio bonorũ, & clauſura non erant olim ita ſubſtãtialia ſtatus religioſi, ac vota obedientię, & caſtitatis, vt probat Durantius, *ſup.* Vndè cùm nobilis mulier, de qua in pręſenti, non ingrederetur religionem, ſed in domo propria caſtitatem, & obedientiam promitteret, potuit propriam ſubſtantiam, ideſt bona omnia, retinere, iuxta ſtatum, & conditionem earũ, quæ in domo propria religionem profitebantur, de quibus egi *in d. c. conſuluit*, & *in can.* 13. *Concil. Illiber.*

h *Modica coactio.*] Quę non irritat votum, ſeu profeſſionem, iuxta tradita *in c. 1. de his quæ vi.*

i *Perſeuerantia.*] Per quam metus etiam grauis purgatur, vt probaui *in d. c. ad id 21. de ſponſal.*

COMMENTARIVM.

7 *Concluſio traditur, & probatur.*

IN præſenti titula agitur de illis, qui matrimonium contrahere non poſſunt, aut ob votum caſtitatis implicitè emiſſum in ſuſceptione ſacrorum Ordinum, de quibus egi *in c. 1. per totum, de clericis coniug.* aut ob votum caſtitatis expreſsè emiſſum in profeſſione monaſtica, tam à monachis, quam à monialibus: circa quas perſonas ſtatuitur, votum caſtitatis ſolemne irritare matrimonium poſteà contractum; ſimplex verò illud impedire contrahendum, & ita quod monachi, ſeu moniales non poſſunt matrimonium contrahere: quod etiam probant textus, *in c. Presbyteris 8. diſtinct. 27. c. de his 5. 28. diſtinct. c. 5. 20. q. 3. c. impudicus 11. c. ſi qua, c. virginem, c. monachus 32. c. quotquot, c. vt lex 40. & ferè per totam 27. q. 1.* Concil. Altiſſiod. *can. 24. Non licèt Abbati, nec monacho ad nuptias ambulare.* Turon. 2. *can. 16. Si qui in monaſterio conuerſi ſunt, aut conuerti voluerint, non habeant licentiam euagandi, nec coniugem ducere.* Tolet. 4. *can.* 51. *Nonnulli monachorum egredientes è monaſterio, non ſolùm ad ſæculum reuertuntur, ſed etiam vxores accipiunt; reuocati in eodem monaſterio, à quo exierant, pęnitẽtijs depntentur.* Synodus Trullana, *can. 44. Monachus in fornicatione deprehenſus, vel vxorem ducere, fornicantium pœnis iuxta canones ſubijciatur.* D. Baſil. *ad Amphiloch. epiſt. 2. c. 6.* ibi: *Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, ſed eorum coniunctio omninò diuellatur.* Et *epiſtola 3. c. 60. Quæ virginitatem profeſſa à voto ſuo ac profeſſione lapſa eſt, peccati adulterij tempus in ſuæ vitæ diſpenſatione compleuit. Idem & in his, qui vitam monaſticã profitentur, & labuntur.* Concil. Carthag. 4. *can.* 104. Tribur. *can.* 23. Illiberit. *can.* 13. Ancyranum, *can.* 18. Arauſic *can.* 2. quę & alia iura congeſſerunt Antonius Auguſtinus, *in epitom. iur. lib. 9. tit.* 17. Creſpetius, *in ſumma, verbo Monachus, & Monialis.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, Ciron. *ad tit. de ſtatu monach.* Eſpenceus, *de voto contin. c.* 9. Loayſa, *in notis ad can. 28. Concil. Tolet. 4.* Iodoc. Coccius, *lib. 4. theſauri, c.* 4 Lemaiſtre, *lib. 4. de monach. c.* 3. Turrianus, *lib. 2. de votis monaſt.* Diana, *p. 8. tr. 3. reſ.* 100 Dartis *ad 27. q. 1.* Pamelius, *ad D. Cyprianum, epiſt.* 62 Creſpetius, *in ſum. verbo Monachus*, Bellarminus, *to. 1. controu. lib. 2. de monachis, c. 24.* Bulengerus, *diatrib. 13. ad Caſaub. c. 22. & 27.* Michael. Rouſſel. *lib. 1. hiſtor. Pontif iuriſdict. c. 5. n. 2.* Pamel. *in not. ad epiſt. 62. D. Cypriani*, Mendoza, *lib. 2 Concil. Illiber. c.* 20. Bayo-Arroyo, *in repetit. ad textum in c. 2. hoc tit.* Baſil. *de matrim. lib. 6. c. 12. & lib. 7. c. 1. & q. 3. ſcholaſt.* Viuar. *lib. 2. de veteri monach. c. 5. & 7.* Cellotius, *de hierarch. lib. 9. c. 13. §. 1.* Arias à meſa, *lib. 3. variar. c.* 36. D. Ioannes Ochoa, *in repetit. ad hunc textum.*

Traditur dubitandi ratio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Ad effectum adimplendi promiſſionem, ſimplex votum non minùs obligat vouentem, quam ſolemne, *cap. rurſus, qui clerici vel vou.* nam inter ſimplicem loquelam, & iuramentum, quoad Deum nulla eſt differentia, *cap. iuramenti, 22 quæſt.* 5. Igitur ſi votum ſolemne caſtitatis impedit, & dirimit matrimonium, ſimiliter, & ſimplex debet illud dirimere. Augetur hæc difficultas, nam votum ſimplex caſtitatis dirimit ſponſalia poſt ipſum contracta: ergo etiam irritabit matrimonium. Augetur ſecundò, nam duæ obligationes contrariæ nequeunt ſimul eſſe; ſiquidem quæ fortior eſt, extinguit debiliorem: ſed obligatio voti eſt fortior, quàm obligatio matrimonij, cùm illa fiat immediatè Deo, hæc autem creaturis: ergo obligatio voti irritabit eam, quæ ex matrimonio naſcitur, vtpotè debiliorem. Accedit tandem, nam vota ſimplicia in Societate Ieſu poſt biennium emiſſa, irritant matrimonium poſtea contractum, vt poſt Sanchez, & alios probat Baſil. *vbi ſuprà*: ergo votum irritat matrimonium.

9 *De voto ſimplici, & ſolemni.*

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitinne ſciendum eſt, aliud eſſe votum ſimplex, aliud ſolemne, vt ſupponitur, *in cap. rurſus, hoc tit. cap. vnico, de voto, lib. 6.* & agnouerunt D. Auguſt. *in cap. nos nouimus, 17. quæſt.* 2. PP. Synodi Conſtantin. 1. *can.* 2. prout illos expendit I. Dartis, *ad Decretum 27. quæſt.* 1. Votum ſimplex eſt ſimplex promiſſio, ſine vlla ſui traditione, & ita inchoatio voti potiùs, quàm votum perſectum, atque completum. Votum verò ſolemne eſt inſuper eius quod promittitur actualis traditio ſolemniter facta, verbis ſolitis, in manibus alicuius Prelati. Quod enim fit ſub certa verborum formula, dicitur fieri ſub ſolemnitate verborum, & ſolemne, ſcilicet propter verba ſolemnia, de quibus *l. 23. ff. de manumiſſ. vindicta*, vbi licèt verba ſolemnia non dicantur, vti dicta accipiuntur, & *l. 1. C. de acceptilat.* vbi acceptilatio dicitur fieri ſolemnibus verbis, vt Theophilus ait: *in tit. quibus modis tol. oblig.* vel dicuntur ſolemnia propter formam aliquam ſeruari ſolitam, quo modo *in l. miles, §. cuidam, ff. ad l. Iul. de adult.* dicitur ſolemnia accuſationis impleri, & *in l. ſi quis, C. ad l. Iul. de vi publ.* ſolemnia facta dicuntur, quæ certis temporibus, anniſque fieri ſolent; & Aræ ſolemnes apud Virgil. *lib. 1. Æneid.*

Solemnes taurum ingentem mactabat ad Aras.

Vbi notauit Seruius. Vnde ſolemnia dicuntur verba vſitata, & pro more adhiberi ſolita in actibus legitimis, de quibus etiã mẽtio fit apud Ciceronem *pro domo ſua*; & ita

nos ſolemne votum accipimus, & explicamus ex iure ciuili, pro voto ſecundùm certam formulam facto, ſeu emiſſo. Simplex verò votum accipimus pro ſimplici promiſſione, nullis ſolemnibus verbis, aut coram Prælato facta, vt latiùs proſequuntur tam Theologi, quàm Moraliſtæ de voto agentes.

10 Traditur Ratio decidendi.

Quibus ſuppoſitis apparet ratio deciſiua prioris partis præſentis aſſertionis; ideò enim votum ſimplex impedit tantùm matrimonium contrahendum, non verò irritat iam contractum, quia per votum ſimplex non fit traditio corporis, nec translatio dominij in Deum, ſicut per votum ſolemne; ſed tantùm fit nuda promiſſio. Ergo poſt votum ſimplex manet apud promittentem dominium ſui corporis, quod poſſit per matrimonium in coniugem transferre, quamuis id faciendo peccet lethaliter, cum rem Deo promiſſam alteri det, & fidem Deo præſtitam frangat. Vnde etiam agnoſcitur ſecundæ partis concluſionis ratio; nam cùm in voto ſolemni adſit perfecta traditio Deo facta, non poteſt quod non habet, poſteà tradere coniugi per matrimonium: quare grauius peccat, qui votum ſolemne tranſgreditur, quàm qui ſimplex; nam in violatione voti ſolemnis adeſt duplex circunſtantia peccati: prima infidelitas in reuocando illud quòd coram hominibus promiſit, & ſolemniter adimpleuit, & Eccleſia Dei nomine acceptauit, vt ait D. Thomas, 2. 2. *qu.* 186. *art.* 1. & 3. *p. qu.* 53. *art.* 1. *&* 2. facit D. Baſil. *ad Monach. epiſt.* 183. *Vide ne ſi quod quibuſdam pactus es, voueris cuſtodire, quæ Deo ſub multis teſtibus pactus, atque profeſſus es.* Et *epiſt.* 185. Secunda, quia non ſolùm ſuæ promiſſioni contradicit, verum & furtum committit; ſiquidem dominium Deo traditum, alteri, ideſt coniugi tradit. Nec obſtabit ſi dicas æqualiter in ſimplici voto dari etiam traditionem ex parte vouentis, & acceptationem Dei, & per conſequens nullam differentiam dari inter votum ſimplex, & ſolemnem. Nam reſpondeo, in voto ſimplici Deum acceptare promiſſionem, vt promittens obſtrictus maneat ad ſeruandam fidem, licèt ipſe retineat dominium rei promiſſę. Accedit, quod cùm huiuſmodi contractus perficiatur traditione, & acceptatione humano modo facta, ad hoc vt humano modo fiat, opus eſt vt ipſi contrahentes humano more contrahant; hoc ſenſibilibus verbis, aut ſignis. Vt igitur Deus more humano acceptet, neceſſarium eſt, vt id fiat mediante perſona viſibili, quæ ſuo nomine promiſſionem acceptet, vt contingit in voto ſolemni in manu Pręlati emiſſo; nam pręſentia, quam Deus habet in omnibus rebus ratione ſuę immenſitatis, longè remota eſt à noſtris ſenſibus; & hæc eſt ratio propter quam ſimplex promiſſio Deo facta non tranſit in pactum, ſicut ea, quæ fit homini. Nec ſolùm votum ſolemne irritat matrimonium poſteà celebratum, verum & illud contrahentes maiorem excommunicationem incurrunt, *Clement. vnic. de conſang. & affinit.* & alijs pęnis puniuntur, quas retuli *in canon.* 13. *Concil. Illiber.* & ampliùs vt ſuſpecti de fide puniuntur per Inquiſitores hæreticæ prauitatis, & impoſita abiuratione de leui, ad triremes damnantur. Farinac. *de hæreſi, quæſtione* 183. *n.* 70. Pœña *ad Eymericum, comment.* 74. *p.* 2. *directorij*, Simanchas, *de Catholicis, p.* 2. *tit.* 40. Carenas, *de offic. Inquiſit. p.* 2. *tit.* 17. §. 3. An verò ſolemnitas voti caſtitatis, ſeu vis irritandi matrimoniũ proueniat à iure naturali, & diuino, vel tantùm ab eccleſiaſtico, diſputant DD. ſuprà laudati, & Baſil. *d. quęſtione tertia ſcholaſt. per totam*, & *lib.* 7. *de matrim. c.* 122. P. Serlogus, *to.* 3. *in Cantica, veſtig.* 28. *ſectione vnica*, & Cellotius, *de hierar. lib.* 9. *capite decimotertio*, §. 2. neruosè defendunt tantùm iure eccleſiaſtico votum ſolemne caſtitatis irritare matrimonium à tempore Innocenti II. ſeu Synodi generalis ſub eo celebratæ, de qua *in cap. vt lex* 27. *q.* 2. Contrarium tamen, imò omni tempore matrimonium à monachis, & monialibus celebratum nullum fuiſſe, defendit Viuar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 5. *&* 6. Sed iam ſententiæ Baſil. Legion. adhæſi, *in canon.* 13. *Concil. Illiber.* vbi probaui Pontificem poſſe diſpenſare in hoc voto ſolemni caſtitatis, expoſuique textum, *in cap. cùm ad monaſterium, de ſtatu monach.*

11 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio, cui reſpondendum eſt, conceſſa maiori in hoc ſenſu, videlicet quod vtrumque votum, ſimplex & ſolemne obligat ſub mortali, quamquam intra limites culpæ mortali ſtrictius obliget ſolemne votum, quàm ſimplex; negando tamen conſequentiam, quia quod votum dirimat, vel non matrimonium, non prouenit ex maiori, vel minori obligatione ad ſeruandum votum; ſed vel ex Eccleſiaſtica lege, qua iuſtis de cauſis irritatur matrimonium contractum ab eo duntaxat, qui votum ſolemne caſtitatis emiſit; vel ex natura rei, quia ſcilicet in voto ſimplici non fit corporis traditio, quæ ex natura rei aduerſatur matrimonio poſteà contrahendo, ſicut in voto ſolemni, vt ſuprà dixi. Licèt enim in voto ſimplici ſit obligatio erga Deũ ęqualis, non tamen ęqualis quantum ad impediẽdum matrimonium, vt rectè ait Cęleſtinus, *in c. rurſus, hoc tit.* ſicut nullam vult Dominus differentiam inter iuramentum, & loquelam, ita vt æquè ſit perfidus qui mentitur poſt aſſeuerationem ſimplicem, ac qui iurauerat antè, *c. iuramenti* 22. *q.* 5. tamen iuramentum alios effectus habet, quos ſimplex loquela non obtinet, in ſponſalibus ſcilicet, & matrimonio, vt probaui *in capite ex litteris, de ſponſal.* Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, nam negatur conſequentia, diſcriminiſq; ratio ex eo prouenit, quod per ſponſalia obligatur promittens ad rem quam ſine culpa implere non poteſt, & ideò talis promiſſio eſt nullius valoris, cum nemo ad illicitum teneatur, aliàs nec illicitum eſſet, nec illud faciendo peccaret. Per matrimonium verò, quamuis illud contrahẽs peccet lethaliter, tamen non obligatur ad rem illicitam; ideòque talis obligatio non eſt irrita ratione voti præcedentis. Nec obſtat ſecundùm augmentũ ipſius difficultatis; nam reſpondetur negando maiorem, quando videlicet obligationes ſunt diuerſarum rationum; nam tunc quę fortior eſt, ſolùm ſuſpendit vſum alterius; vnde in pręſenti caſu quamuis obligatio orta ex voto ſimplici, ſit fortior ex parte eius cui fit, videlicet ex parte Dei, & ita ſuſpendat vſum iuris, & poteſtatis petendi, debitum, quod ex matrimonio oritur; tamen ex parte modi obligandi eſt debilior, cum per votũ ſimplex tãtùm fiat promiſſio, & per matrimoniũ fiat integra, & totalis traditio: quapropter quoad reddendum debitũ obligatio orta ex matrimonio ſuſpendit eam, quę prouenit ex voto. Nec obſtat quod expendebamus de votis ſimplicibus Patrum Societatis Ieſu, quia pręſens aſſertio procedit iure communi attento, non verò vbi ius ſpeciale viget, vt in hac pręclara religione: nam in fauorẽ ipſius Societatis Gregorius XIII. in ſua Bulla edita anno 1584. quæ incipit, *Aſcendente Domino*, ius commune correxit, & ſpecialiter conſtituit, vt vota illa ſimplicia irritarent matrimonium, & meritò: nam ſimilia vota religioſorum Societatis coram teſtibus, & magna cùm deliberatione emittuntur, nempè poſt biennium probationis; & ipſi vouentes ratione illorum ſtatũ ſecularem in regularẽ mutant, & nouo ac ſpeciali titulo ſe Eccleſię ac Religioni ſubijciunt, cuius ratione ab ea compelli poſſunt, vt votorum fidem ſeruent, vt probant Sanchez, *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 25. *n.* 15. & *in ſumma, lib.* 5. *c.* 1. Vaſquez, *p.* 2. *q.* 96. *diſp.* 61. Otero, *diuerſ. qq. part.* 1. *q.* 9. *nu.* 4. Henriq. *lib.* 12. *ſummæ, c.* 5. *nu.* 5. Baſil. *vbi ſuprà*: quæ omnia ceſſant in alijs votis ſimplicibus à ſæcularibus extra religionem emiſſis; ſiquidem vota hæc frequenter priuatim, & ſine teſtibus, & abſque magna deliberatione emittuntur, nec ratione illorum vouentes ſtatum mutant, nec magis Eccleſiæ ſubijciuntur, quam antea erant, ſiquidem ad voti obſeruantiam in foro iudiciali ab ea cogi non poſſunt, ſed ſolùm per modum fraternæ correctionis.

12 Explicantur Sanctus Cyprianus & Epiphanius.

Sed hucuſque tradita negare videntur D. Cyprianus, *epiſt.* 62. vbi de virginibus agens ait: *Meliùs eſt vt nubant, quàm in ignem delicijs ſuis cadant.* Gelaſius Papa in decreto *de viduis propoſitum mutantibus*, vbi ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus inijcere, ſed adhortationes tantùm præmij ſempiterni, diuinique pœnas iudicij proponere, vt & noſtra abſoluatur conſcientia, & earum pro ſe rationem reddat intentio.* D. Epiphanius, *hæreſi* 61. in illis verbis: *Meliùs iudicium, ſeu reprehenſionem, quàm condemnationem ſubire; qui enim vt ne apud homines confundãtur, occultè ſcortantur, monaſticæ vitæ, aut continentię ſponſione, ſeu profeſſione ſe apud Deum colligant, non apud homines, qui occulta nouit, & omnem carnẽ, prout quiſq; peccauit, in aduentu ſuo redarguit; meliùs itaq; vnum habere peccatũ, non plura; meliùs à curſu lapſum palam ſibi vxorem ſumere, iuxta legem; à virginitate diu pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci, velut malè operatum, lapſum, fractum, indigentem obligatione, & non quotidie occultis iaculis ſauciari ab improbitate quam diabolus infert.* In quibus verbis apertè ſupponunt PP. matrimoniũ poſt votũ ſolemne caſtitatis

cele-

Digitized by Google

celebratum, validum eſſe: imò, & ſuadent PP. vt votum emittentes caſtitatis potiùs nubant, quàm in damnationem incidant, contra huçuſque tradita. Pro quorum verborum expoſitione dicendum eſt, quod cùm olim vota vtplurimùm fuiſſent ſimplicia, etiam earum virginum, quæ diu manſerant in religione; nec ita profeſſionis leges obſeruatæ fuiſſent, vti poſt Innocentium ſecundùm, cum eſt poſita differentia inter votum ſimplex, & ſolemne; ideò PP. iuxta vetus illud ius aſſeruiſſe matrimonium, etſi illicitè, validè tamen poſt votum caſtitatis celebrari, & docuiſſe, quod melius fuiſſet antè nupſiſſe, quàm vouiſſe; non autem, quod melius ſit nubere poſt votum. Etiam Cyprianus, & Gelaſius accipi poſſunt de virginibus, & viduis nullo voto caſtitatis adſtrictis, ſed tantùm propoſitum, & ſtatum violantibus; quas monent vt potiùs nubant, quàm ſcortentur, ac publicè, vel occultè mœchentur. Alia adducunt pro expoſitione D. Cypriani I. Dartis, *in d. 27. quæſt. 1.* Mendoza, *in d. canon. 13. Concil. illiber.*

13 Etiam ſuprà traditæ aſſertioni apertè opponitur D. Baſilius ad Amphiloc. *can. 20. & 50.* ibi: *Quæcumque mulieres virginitatem profeſſæ ſunt deinde poſteà matrimonium maluerunt, non exiſtimo eas oportere condemnari.* Ex quibus verbis apertè deducitur, voto ſolemni caſtitatis adſtrictis licere matrimonium contrahere. Verùm ſtatim Sanctus ſemetipſum exponit, ſubdens: *Quæcumque enim dicit lex, iis dicit, qui ſunt in lege. Quicumque autem iugum Chriſti nondum ſubieeunt, & nec Domini leges norunt. Quare ſunt ab Eccleſia cùm omnibus ſuſcipiendæ, & propter hoc habent remiſſionem ex fide in Chriſtum: & omninò quæ in cathecumenica, ſeu quæ initiatur vita, ſunt, in iudicium non vocantur. Clarum eſt autem, quod eas Eccleſia non ſine baptiſmo recepit, quare generationis priuilegia ſunt ipſis neceſſaria.* Quibus palam oſtendit, de his, quę ſub paganiſſimo, & ante baptiſmum virginitatis votum emittebant, fore loquutum. Baptiſmus enim eſt ianua Sacramentorum, cæterorumque rituum, & ſacramentalium Eccleſiæ, ac proinde priùs Chriſtianum, quàm monachum eſſe, neceſſarium eſt. Has verò perperam ibi Balſamon hæreticas appellat, quæ paganæ potiùs dicendæ ſunt, vt notauit Viuar. *lib. 6. de veteri monach. cap. 4. §. 8. n. 71.*

Exponitur D. Baſilius can. 20. & 50. ad Amphilochium.

TITVLVS VII.

De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.

CAPVT I.

Alexander III. *a Abbati ſancti Albani.*

PRopoſitum eſt nobis, quod vir quidam O. dum vxorem haberet: ſibi aliam huius rei inſciam copulauit, de qua plures filios habuit: ſed prima mortua, nititur à ſecunda diſcedere, aſſerens quod vxore ſua viuente eam non licuerit ſibi copulare. Licèt autem in canonibus habeatur, vt nullus copulet in matrimonio, quam priùs polluerat adulterio, & illam *b* maximè cui fidem dederat vxore ſua viuente, vel quæ *c* machinata eſt in mortem vxoris: quia tamen præfata mulier erat inſcia, quod ille aliam vxorem haberet viuentem, nec dignum eſſet, vt prædictus vir, qui ſcienter contra canones venerat, lucrum de ſuo dolo reportaret: conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod niſi prædicta mulier *d* diuortium petat, ad petitionem viri non ſunt ab inuicem ſeparandi, cum ex ſuo delicto videretur commodum reportare.

NOTÆ.

1 a S. *Albani.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* & poſt Concil. Later. *p. 6. c. 1.* Duplex monaſterium S. Albani refert Yepes, *cent. 3. chron. D. Benedicti anno Chriſti 294. c. 2.* vnum in Germania, aliud in Anglia: hoc magnificè dotauit Offa Rex Angliæ, & amplis priuilegijs, tam eius ſucceſſores, quàm Romani Pontifices decorarunt, vt de prioratu Timemuæ agens Matthæus Pariſ. ait: *Gaudet eiſdem priuilegijs, & libertatibus, quibus Eccleſia B. Albani, cui collatum eſt quicquid fas eſt conferri alicui in ſpiritualibus à Summo Pontifice; & à piiſſimo fundatore eius Offa, & alijs Regibus Angliæ, in temporalibus quicquid Regia poteſtas potuit exhibere.* Plura de eo Yepes, *dicto cap. 2.* Abbati huius monaſterij S. Albani in Anglia miſſa eſt præſens epiſtola, vt iam notauit Cuiac. *in præſenti.*

2 b *Maximè.*] Pro *tantùm*, accepit Abbas in præſenti, quem ſequitur Valenſis *hic*, *num. 3.* ſed malè, vt infrà in ratione decidendi dicemus.

c *Machinata.*] Sequuta morte, exponit Torreblanca, *de iure ſpirit. 2. p. cap. 15. ſect. 11. num. 5.* quia verba legis cùm effectu ſunt accipienda, *cap. relatum, de cleric. non reſid.* ſed verius eſt, machinationem tantùm ſufficere, etſi mors naturaliter contingat: non enim hoc caſu tantùm crimen homicidij, & mortis illatæ punitur, ſed etiam conſilij, *c. ſi mulier, 31 q. 1.* æquali enim pœna plectitur ſæpeſepiùs ſcelus, & ſceleris voluntas, maximè in delictis publicis, *l. 1. C. ad l. Iul. de ambitu, l. 1. ff. de extraordin. crimin.* Maximus Tyrius, *diſſert. 2.* ibi: *Mœchum lex punit, non qui mœchatus eſt tantùm, ſed & qui voluit.*

d *Diuortium petat.*] Quatenus maritus in præſenti ſpecie teneatur ſtare matrimonio, mulier verò diuortium petere poſſit, Barboſa *hic*, & *voto 55. num. 17.* exponit. 3

CAPVT II.

Idem a *Abbati de Fontib. & Magiſtro Vicario.*

SIgnificauit nobis O. Andegauenſis *b* parochianus Eboracen. Eccleſiæ per Vv. fratrem ſuum, quod Vv. de Romare, qui eſt ex hac luce ſubtractus, eum coegit, quod H. mulierem duceret in vxorem: cùm autem vincula, & carcerem euaſiſſet, aliam in vxorem accepit, de qua filios procreauit: poſtea verò idem O. à præfata H. coram Venerabili fratre noſtro Eboracen. Archiepiſcopo, A. S. L. tractus in cauſam, ab eo coactus eſt iuramento firmare, quod ad illam, quam ſpontè in vxorem acceperat, non accederet, donec lis eſſet iudicio Eccleſiaſtico terminata. Cęterùm quia priuſquam de cauſa cognoſceretur legitimè, prænominata H. diem clauſit extremum, prædictus O. ad eam, de qua filios habuerat, reuerti non audet. Inde eſt quod d. v. p. A. ſ. p. m. quat. rei veritate inquiſita diligenter, & cognita, ſi vobis conſtiterit,

Digitized by Google

quod eidem O. tanta vis illata fuerit, vt prædictam H. iuraret in vxorem accipere, & quod non ſponte in eam conſenſerit, nec poſt præſtitum iuramentum ipſam carnaliter cognouerit, propter hoc non dimittatis, quin ad illam, quam poſtea in vxorem accepit, reuertendi liberam appellatione remota tribuatis facultatem. Verùm ſi prænominatus O. in præfatam H. ſponte conſenſit, vel poſt præſtitum ſacramentum, quod ipſam in vxorem acciperet, carnaliter eam cognouit, ſibi ne ad ſecundam reuertatur, ſub interminatione anathematis inhibeatis, dantes ei licentiam aliam, ſi voluerit, ducendi vxorem.

NOTÆ.

1 a DE *Fontibus*.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* & poſt Concil. Lateran. *p.6.c.13.* Fontium monaſterium eſt in Anglia, Ordinis Ciſtercienſis, cuius fundationem his verbis refert Gulielmus Neubrig. *lib.1.c.14. Inter cætera bona opera, quæ operatus eſt ſanctæ recordationis Truſtinus Eboracenſis Archiepiſcopus, pio eius ſtudio, & religioſæ induſtriæ potiſſimum attribuenda eſt fundatio, atq; prouectio celeberrimi monaſterij Fontanenſis, cuius memorandi operis talis fuiſſe occaſio perhibetur. Quidam Eboracenſes Monachi, numero duodecim, vel tredecim, ferventes ſpiritu, & ſcrupuloſam habentes conſcientiam, dum acutius inſpicerent, quod iuxta traditiones, vel Cluniacenſes, vel alias conſimiles religioſam quidam vitam ducerent, ſed B. Benedicti regulam, quam profitebantur, minùs ad litteram obſeruarent, aliquid melius, fortiuſque acturi* (nam Ciſtercienſis Ordinis, qui nuper eſſe cœperat, fama iam celebris erat) *ſuum monaſterium reliquerunt, quorum ſtudium, zelumque venerabilis Truſtinus amplexus, egreſſos paternè ſuſcepit, maternę pietatis ſinu fouit, & in ſuis penetralibus pro tempore occultatos, donec eis prout animo conceperat, prouideret, tandem in loco paſcuę collocauit, & vocatur locus ille Fontes, vbi ex tunc, & deinceps, tanquàm ex fontibus Saluatoris, tam multi hauſerunt aquas ſalientes in vitam æternam.* Alia de ipſo monaſterio tradit Manrique, *annal. Ciſtercienſ. anno 1132. c.9.*

b *Parochianus*.] Qui patria Andegauenſis erat, licèt tunc moraretur in Anglia; & erat Parochianus Archiepiſcopi Eboracenſis; nam & aliquando Andegauenſes paruerunt Regi Anglorum, vt notat Cuiac. *hic*. 2

CAPVT III.

Idem a *Bauarenſi Epiſcopo*.

SVper eo verò, quod de latore præſentium tuis litteris quæſiuiſti, an liceat cum ea ſibi matrimonium contrahere, quam alia vxore ſua viuente, ſibi de facto matrimonio copulauit, tuæ ſollicitudini duximus reſpondendum, quod ſi adultera eſt in mortem alterius aliquid machinata, ſiue iſte fidem dederit, quod eadem defuncta hanc eſſet ducturus, ſecundùm canones ab eius conſortio perpetuò prohibetur, & hæc prohibitio perpetuò eſt obſeruanda.

NOTÆ.

2 a B*Auarenſi*.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 3.* & poſt Concil. Lateran. *p. 6. c. 10.* & in hac ſexta collectione legitur *Baian.* ſed cùm in dicta prima collectione addatur Pars capitis *quoniam*, qui textus extat ſecundus in ordine ſub titulo ſequenti, *de coniugio leproſorum*; & ibi habeatur *Baionenſi*, non eſt cur in præſenti textu etiam non legamus Baionenſi; ſiquidem in præſenti refertur ſecunda pars illius textus. Bayona Galliæ ciuitas eſt, murorum & aggerum firmata munimentis; tutiſſimum eſt Galliarum propugnaculum: Seneſcali Prætorio, & portu celebri (ad quem naues ex tota Europa conueniunt) decorata eſt. Sunt qui à Boijs antiquis Boionam, ſiue Baionam dictam putant, cùm olim Lapurda dicerunt, vbi erat Romanorum prætidium: imò & hodie non multùm ab ea diſtat Præfectura Lapurdenſis, quæ in iure dicendo tribunal Baionenſe tanquàm fori maioris imperium veneratur, vt refert Papirius Maſonius, *in deſcriptione Galliæ, fol. 611.* aliàs huius nominis origines referunt Arnaldus, *in notit. vtriuſque Vaſcon. lib.3.c.13.* Scaliger, *ad Auſonium lib.2.c.7.* Fratres Sarmat. *tom. 2. Gal.* Habet Eccleſiam Cathedralem D. Marię dicatam, cuius Pręſuli Ademaro miſſa eſt præſens deciſio.

CAPVT IV.

a Clemens III.

EX litterarum tuarum inſinuatione percepimus, quod Theophilus lator præſentium parochianus tuus, olim ſuam in adulterio deprehenſam anteceſſoris tui conſenſu *b* abiecit. Sed licèt illa poſtmodum habitum ſuſceperit monachalem, prędictus tamen vir, antequam illa decederet, aliam *c* ſuperduxit, & cùm ea XII. annis vixit, & ex ipſa plures filios ſuſcepit. Cæterùm quia prædicta mulier deceſſit, & quid ſuper prædicta copula fieri debeat. Sedem duxiſti. Ap. conſulendam, f. t. de fratrum noſtrorum conſilio reſpondemus, quod debes eos ſine dilatione ab inuicem ſeparare, & de adulterio eidem viro *d* pœnitentiam iniungere competentem; peracta verò pœnitentia *e* poſtmodum aliam liberè poterit in Chriſto ducere in vxorem.

NOTÆ.

1 a C*Lemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

2 b *Abiecit*.] Non propria authoritate, ſed iudicio Eccleſiæ, ne eam retinendo crederetur patronus turpitudinis, vt dicemus *in c. ſi vir, de adulterijs*.

c *Aliam ſuperduxerit*.] Quod facere non poterat, quia per adulterium non ſoluitur matrimonium quoad vinculum, vt probaui *in can. 9. Concil. Illiber.* 3

d *Pœnitentiam*.] Cuius formam, & tempus retuli *in can. 3. Concil. Illiber.*

e *Poſtmodum*.] Rectè, nam dum erat in ſtatu pœnitentiæ, nec nouum matrimonium inire, nec antiquo vti poterat, vt latè probaui, *in can. 14. Concil. Illiber.* 4

CAPVT V.

a Cœleſtinus III.

CVm haberet vxorem legitimam nomine Alitiam Ioannes lator præſentium, cum ancilla crimen adulterij perpetrauit, quod ipſe tibi publica confeſſione detexit, ſicut nobis tuæ

Digitized by Google

tuę deſtinatæ litterę demonſtrarunt. Cùmque ſuper hoc fuiſſet vocatus in ius, ipſam in iure adulteram *b* abiurauit: poſtmodum verò poſthabito iuramento, & contempto, cum eadem matrimonium qualemcunque contrahere, & viuente legitima, ipſi mœchæ diutiùs cohabitare pręſumpſit. Denique prædicta Alitia de præſenti luce ſubtracta, nihilominus memoratus Ioannes cùm præfata adultera per decennium eſt moratus, à qua etiam decem *c* procreauit filios. Quia igitur conſulis, an prædicta mulier, & vir ſimul manere poſſint; vel ſi debeant ſeparari, vtrum liceat eis ad aliàs nuptias conuolare, tale damus conſultationi tuæ reſponſum, vt ſeparentur omninò, & eis competenti pœnitentia iniuncta, perpetua *d* continentia indicatur, præſertim cùm in dies ſuos ambo proceſſerint, & iamdiu publicè in adulterio, & periurio ex certa ſcientia perdurantes, Eccleſiam in graui ſcandalo perturbarunt. Noſti enim, quod Leo Papa ſtatuit, vt nullus ducat in matrimonium vxorem, quam adulterio polluit; & quod hic plus proceſſum fuerit, quàm ſi fides dumtaxat pręſtita fuiſſet adulterę, vt defuncta legitima, adulteram eam duceret in vxorem, cùm eadem etiam viuente, quaſi matrimonialiter mœchæ mœchus adhærere præſumpſerit, & ſacramentum ſuum temerè violare. Quod vtique connubium, vbi etiam nulla interceſſit religio iuramenti, tam Gregorius Papa, quàm Triburienſis Synodus deteſtatur; & vtrumque hoc modo coniunctum præcipit publicæ pœnitentiæ ſubijci, ac perpetuo ſine vlla ſpe coniugij permanere. Nec certè aliquod I. & M. adminiculum offerunt, vt ſimul maneant, quod decennio cohabitauerint inuicem, ac decem ſuſceperint filios; cùm multiplicitas prolis ita ſuſceptæ magis eorum crimen exaggeret, & diuturnitas temporis non peccatum minuat, ſed augmentet: ſolicitudinis tuę tamen intererit, vt vterque prouideat ſuis liberis procreatis, & ſecundùm quod eiſdem ſuppetunt facultates, ſuſtentationi eorum neceſſaria ſubminiſtret.

N O T Æ.

1 a *Coeleſtinus III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex, quod frequenter notaui in huius Pontificis deciſionibus.

b *Abiurauit.*] Ideſt cùm iuramento promiſit, ſe nunquam cùm ea commixturum, vt *in c. clericos 3. de cleric. coniugat.*

2 c *Perpetua continentia.*] Perpetua quidem continentia indicitur propter cuntumaciam, in qua diutino tempore perſeuerauerunt, tam viua, quàm mortua vxore legitima, cum magno Eccleſiæ ſcandalo. Concurrebat etiam in hac ſpecie diuturna cohabitatio illicita, quæ per ſe ſatis auget crimen, & contumaciam, *c. non ſatis, de ſimonia*: habuit etiam rationem Pontifex ætatis, qua penè iam confecti erant coniuges, vt iam tempus eſſet continentiam illos amplecti, potius quàm liberis operam dare. ſed & *hic*, & *in can. ſi quis viuente*, *31. q. 1.* perpetua continentia indici poteſt duobus illis caſibus, de quibus iam ſuprà dictum eſt ſæpiùs; putà, ſi viua vxore, aut viuo marito, cum alia vel alio matrimonium contraxerit, aut ſponſalia, vel ſi poſterior conſpirauit in necem prioris; tunc enim certum eſt, perpetuam continentiam indicendam eſſe, non etiam citra hos caſus, ob id ſolùm quod cum alio, vel alia adulterium commiſerit, vt *in c. 2. & 4. hoc tit.*

3 d *Decem filios.*] Temporis diuturnitas, facti alieni ignorantia, & numerus liberorum, licet ſoleant mouere Principem ad legitimandam prolem, *l. qui in prouincia 57. §. 1. ff. de ritu nupt. Nouel. 159. & 164. Iuſtin.* & ad minuendam inceſtus pœnam, *l. 7. § 3 ff. de bonit damnat.* tamen matrimoniũ nullũ ipſo iure validũ non reddunt.

4 e *Neceſſaria ſubminiſtret*] Quia iure naturali pater tenetur filijs alimenta præſtare, *l. ſi quis à liberis 6. ff. de liber. agnoſc. l. ſi competens 3. l. penultima, & fin. C. de alend. liber. l. 2. tit. 19 p. 4. l. vnica, § taceat, C. de rei vxoriæ, c. ſi quis dereliquerit 14 30. diſtinct.* vbi ratio aſſignatur, quam latè expendit Ioannes Garſias, *in tract. de expenſis, c. 1.* & patre deficiente, tenetur auus paternus, *l. dotem dedi, ff. de collat. bonor.* & poſteà mater, *d. l. ſi quis à liberis*; non autem auus maternus. Manrique, *de differentijs vtriuſq; fori, q. 13.* nonnunquam ea præſtat patruus. Larrea, *dec. 47. Granat* ſemper poſſeſſor maioratus fratribus etiam diuitibus. Molina, *lib. 2. de primog. c. 15.* Salgado, *1. p. labyrinth. c. 24.* vbi plura de alimentis à primogenito præſtandis adducit: & tenetur pater filium alere, etſi habeat filium diuitem, à quo ali poſſit, Lara, *in d. l. ſi quis à liberis, n. 6.* Surdus, *de alimentis, tit. 1. q. 201.* Acacius, *de priuil. parent. priuil. 8* Hothomanus, *conſ. 61. 80. & 84.* Fragoſo, *de regim. Chriſt. Reip. p. 3. lib. 1. diſp. 2. per totam.* Nec ob filiorum conditionem mutatur hæc obligatio, ſed omnes filij alendi ſunt à parentibus, tam in poteſtate exiſtentes, quàm emancipati, *d. l. ſi quis à liberis, §. ſi vtrum.* Item adoptiui, *l. onera, ff. de adopt.* Similiter & naturales, *authent. licèt, C. de natural. lib.* & licèt ſpurijs iure ciuili attento alimenta non debeantur, *authent. ex complexu, C. de inceſtis nupt. c. per venerabilem, in fine, qui filij ſint legitimi*, vbi textum illum de hac diſpoſitione ciuili accipimus; tamen æquitate canonica PP. coguntur ea præſtare, quæ æquitas ſemper in foro obſeruatur, *l. 1. tit. 19. p. 4.* vt pluribus relatis reſoluunt Hermoſilla, *in l. 5. tit. 4. p. 5. gloſſ 6. n. 40.* Manrique, *d. q. 13.* Valentia, *to. 3. illuſtr. de ſuor. hæred. ſucceſſ. n. 9.* quidquid in contrarium fruſtra ducantur Madera, *animad. n. 32.* Garcia, *d. c. 3. n. 25.* quorum argumenta facilè diſſoluuntur, eo quòd æquum eſt, vt qui genuerunt filios, qui ſeipſos alere non poſſunt, eos alant, quia ius naturæ omnibus equale eſt, *l. hos accuſare 12. ff. de accuſ. l. quiſquis, C. ad l. Iul. maieſt.* Nec ſolùm filij ſpurij alimenta petere poſſunt à patre, verùm ab eius hæredibus. Hermoſilla, *vb ſup. n 42.* Rota apud Peñam, *tom. 1. dec. 364 & 429.* Barb. *voto 22.* & à fiſco, occupatis bonis patris. Peña, *d. tom. 1. dec. 429.* Molina, *lib. 2. de primog. c. 15 & 16.* & ibi addentes, Farinacius, *in repert. poſt h. de contractibus, q. 47* Grotius, *de iure belli, lib. 3. c. 7. §. 4.* & cùm his perſonis alimenta præſtanda ſunt, oportet quod ſint competentia, & idonea pro dignitate alimentarij, & iuxta vires patrimonij, *d. l. ſi quis à liberis, §. ſed ſi filius*; quæ eſt communis lex omnium alimentorum, *l ſed etſi quid, § ſufficienter, ff. de V. S.* facit textus, *in l. quæro 60. ff. de iure dotium*, Molina, *d. c. 15. n. 39.* Quantitas autem alimentorum filijs naturalibus, vel ſpurijs à parentibus teſtamento relinquenda hodie iure Regio taxata eſt, & quinta bonorum pars aſſignata, *l. 10. Tauri*: circa quam varias quæſtiones reſoluunt Ant. Gomez, & alij repetentes *ibi*, Palacios Rubios, *in rubric. de donat. inter, §. 24. n. 17.* Gregorius Lopez, *in l. 8. tit. 13. p. 6.* Didacus Perez, *in l 22. tit. 3. lib. 1. ordin.* Baeza, *de non meliorandis, cap. 8. num. 28.* Molina, *d. cap. 15. num. 5.* quæ taxatio ritè ſuſtinetur, nam licèt alimenta neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem iure naturali debeantur, Menchaca *lib. 2. de ſucceſ. creat. §. 20. num. 310.* Matienzo, *in l. 2. tit. 7. & in l. 8. tit. 8. gloſſ. 7. lib. 5. recopil.* ideòque à Principe tolli non poſſit, Garcia, *d. c. 3.* tamen ea alimenta, quæ reſpiciunt decentem ſtatum alimentarij, ex ſola propenſione naturali, & lege poſitiua debentur, *d. l. ſi quis à liberis*; ideò lege poſitiua taxari poſſunt, *d. l. 10. Tauri*, quæ eſt lex 8 *tit. 8. lib. 5. Recopil.* & in totum tolli, ſi filius habeat vnde ſe alat. Inde deducitur, peccare patrem negligentem curam filiorum, & ipſis alimenta neceſſaria denegantem, quia homicida eſt, *l. necare 4. ff. de lib. agnoſc.* & grauius peccare exponendo filium infantem, aut languidum aliena pietate nutriendum, *d. l. necare*: imò ſi mors filij ſequuta ſit, capitis pęna puniendum eſſe, *l. 2. C. de infantibus expoſ. l. 4. tit. 20. p. 4.* & ſi mors non ſequatur, extra ordinem eſſe puniendum, *ex l. 1. §. pœna, ff. de lib. agnoſcend.* & iura patriæ poteſtatis amittit, *d. l. 2.* Cuiac. *d. lib. 10. obſ. c. 36.* dicemus latè *in c. vnic. de infant. expoſit.* Qua tamen ętate incipiat obligatio alendi filios in patre, & mater ab ea liberetur,

tur, expoſui *in c. 2 de conuerſ. infidel* nec pater ab hac obligatione ſubtrahi valet, quamuis neget filium eſſe, *l. 1. §. ex his, ff. de liber. agnoſc. l. nec filium 9. C. de patria poteſt.* quam optimè explicat Cuiac. *lib. 19 obſ. c. 40.* Debet tamen ſummariè conſtare filium eſſe eum, qui alimenta petit, vt iudex ea decernat, *d. l. ſi quis à liberis*. Interim tamen dum litigatur, alimenta filijs præſtanda ſunt. Peña, *to. 1. deciſ. 378.* plura Seſſe, *to. 1. deciſ. 6.* qui alia de his alimentis congeſſit, *to. 3. deciſ. 266. & ſequenti*, & *deciſ 276. & 278.* Valentia, *vbi ſup.* qui latè reſoluunt quæſtionem illam, vtrum pater teneatur impenſas ad ſtudia, ſeu alias artes diſcendas filijs præſtare.

Quæ diximus de alimentis præſtandis filijs, etiam naturalibus, & ſpurijs, procedunt etiam circa dotem illis filiabus aſſignandam, quia licèt iure ciuili non teneatur pater filias prædictas dotare, *l. vxorem 41. §. pater 15. ff. de legat. 3.* probat Vinius, *lib. 2. ſelect. cap. 14.* tamen ex æquitate canonica hodie etiam filiabus ſpurijs eſſe dotem à patre aſſignandam, pluribus relatis probat Velaſco, *de priuil. pauperum p. 5. q. 15.*

CAPVT VI.

Innocentius III. a *Capitulo Spoletano*.

SIgnificaſtis nobis per litteras veſtras, quod cùm N. ciuis Spolet. quandam mulierem duxiſſet legitimè in vxorem, ea relicta cuidam *b* meretrici adhæſit: & cùm ab eius contubernio ad torum non poſſet legitimum reuocari, vos in eum excommunicationis ſententiam protuliſtis. Verum cùm medio tempore vxor ipſius eſſet viam vniuerſæ carnis ingreſſa, meretricem, cui adhærebat, deſponſauit; propter quod à nobis requiritis, quid ſit vobis in hoc articulo faciendum. Nos igitur inquiſitioni veſtræ ſecundùm formam canonicam reſpondentes, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus niſi alter eorum in mortem defunctæ vxoris fuerit machinatus, vel ea viuente ſibi fidem dederint de matrimonio contrahendo, matrimonium illud legitimum iudices, *c* excommunicato munus abſolutionis, ſi petierit, iuxta formam Eccleſiæ impenſurus.

NOTÆ.

1 a SPoletano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol. 48.* ex quo regiſtro ita textum reſtituo. De Eccleſia Spolet. egi *in cap. 4. de ſepulturis*.

2 b *Meretrici*.] Meretrix, quæ propriè dicatur, expoſui *in cap. 44. Concil. Illibert.*

c *Excommunicato*.] Cum quo tolerato, ideſt non denunciato, licitè contrahi matrimonium, docuerunt Sanchez, *lib. 7. de Matrim. diſput. 9. num.* 8. Diana, *3. p. tract. 4. reſol. 268.* Gibalinus, *de cenſuris, diſquiſ. 7. q. 1. conſect. 33.* licèt contrarium teneat Baſil. *lib. 6. de matrim. capite* 10. *num.* 3. 3

CAPVT VII.

Idem a *Meſſan. Capitulo*.

VEniens ad præſentiam noſtram G. laicus lator præſentium, humili nobis inſinuatione monſtrauit, quod cùm olim in ciuitate *b* Lemouicenſi quandam ſibi matrimonialiter copulaſſet, & per biennium cohabitaſſet eidem, ab ea demùm animi leuitate receſſit: cumque per ſæculum euagando, Meſſanam aduenerit, ibidem M. mulierem inſciam penitus, quod idem G. aliam haberet *c* vxorem, ſibi ſolemniter copulauit, ex qua duos filios dignoſcitur ſuſcepiſſe. Verum cùm eidem in pœnitentiam fuiſſet iniunctum, vt ad legitimam redire vxorem, & ipſe propter hoc in ſuam patriam redijſſet, vxorem ſuam inueniens carnis debita perſoluiſſe, ad Meſſanam redijt ciuitatem, & ſupradictæ M. tanquàm legitimæ cohabitauit vxori: nunc autem impoſitam ſibi pro priori exceſſu pœnitentiam agens, humiliter, & deuotè cohabitandi eidem M. à nobis licentiam poſtulauit. Licèt autem præfatus G. viuente legitima coniuge prædictam M. ſibi copulare nequiuerit in vxorem, quia tamen vxore defuncta, vtpotè à lege ipſius ſolutus, in eandem M. de nouo potuit matrimonialiter conſentire, dummodo non præſtiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit in mortem vxoris: mandamus quatenus ſi promiſſis veritas ſuffragatur, eundem G. vt ſupradictæ M. affectu adhæreat coniugali, ſublato cuiuſcunque contradictionis, & appellationis obſtaculo, licentiam concedatis, non permittentes eundem ſuper hoc ab aliquibus indebitè moleſtari.

NOTÆ.

1 a MEſſan.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Meſſan. Siciliæ diœceſi egi *in cap. Maſſana, de elect.*

b *Lemouicenſi*.] Quæ eſt in Gallia, vt probaui *in c. 17. de maiorit. & obed.* 2

c *Vxorem*.] Iuxta tradita *in capite in præſentia, de ſponſalib. cap. 3. de ſponſa duorum*. 3

CAPVT VIII.

Gregorius IX. a *Fratri R.*

SI quis vxore viuente, fide data promiſit aliam ſe ducturum, vel cùm ipſa de facto contraxit, ſi nec ante, nec poſt, legitima eius ſuperſtite cognouit eandem, quamuis vtrique ipſorum pro eo, quod in hoc grauiter deliquerint, ſit pœnitentia iniungenda, non eſt tamen matrimonium, quod cùm ea contraxit poſt vxoris obitum, dirimendum. Cæterùm tolerari non debet ſi priùs, vel poſteà, dum vixerit vxor ipſius, illam adulterio polluiſſet.

NOTÆ.

Digitized by Google

N O T Æ.

a **F**Ratri R.] Nullibi exprimitur quiſnam fuiſſet frater hic R. nec an in ipſa vrbe Romana caſus in præſenti deciſus contigiſſet.

COMMENTARIVM.

1 Concluſio traditur, & probatur.

IN his omnibus decretalibus ſub hoc titulo compilatis, vna eademq; proponitur doctrina circa impedimentum criminis, quod impedit, & dirimit matrimonium contractum; quare vt ſub vnico commentario eas exponamus, ſit concluſio: *Contrahens matrimonium cum muliere,* [a] *quam polluit adulterio, aut ſecundis nuptijs copulauit, adducta machinatione in necem viri, aut occiſo coniuge animo contrahendi matrimonium cum ipſa, nulliter contrahit.* Probant eam textus, *in c. 1. c. denique, c. illud, cum ſequenti, 31. q. 3. c. 5. de controuerſ. infid. c. ex tenore, de teſtibus, c. tanta, qui filij ſint legit.* Innocentius III. *lib. 3. regeſt. 15 epiſt. 89.* ibi: *Supplicauit nobis dilectus filius nobilis vir R. dominus Nigripontis, vt cùm pietatis intuitu quandam nobilem, quam ipſius viro viuente cognouit, velit modò ducere in vxorem, dignaremur cum eo ſuper hoc miſericorditer diſpenſare. Quocirca fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mãdamus, quatenus præfato nobili, niſi forſan eidem viuente viro ſuo fidem dederit, ſeu mulierem ipſam in necem viri conſtiterit machinatam, vt cum ipſa legitimè contrahat, concedas authoritate noſtra liberam facultatem.* Et *l. Claudius 13. ff. de his quæ vt indig. l. miles 11. §. licèt, l. quæſitum 40. ff. ad l. Iul. de adult. l. commiſſum 27. C. eod. Nouel. Iuſtin. 134. c. 12.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barb. in præſenti, Sanchez, *lib. 7. de matrim. diſp. 78. & 79* & *lib. 10. diſp. 2.* Baſil. *eod. tract. lib 7. c. 45.* Seſſe, *tom. 5. deciſ. 34.* Bellarminus, *lib. 5. de matrim. c. 22. per totum,* Torreblanca, *de iure ſpirit. c. 15. ſect. 11.* Leo Pinel. *in d. cap. tanta, nu. 289.* Cuiac. *hîc,* & *in nouel. 134. Iuſtin.* & *in l. 1. C. ad l. Iul. de adult. in fine,* Robertus, *lib. 1. rer. iudic. c. 14. §. 1. pro Sempronio,* P. Gregorius, *lib. 3. partit. tit. 21. c. 14.* Vighe. *in methodo iuris can. fol. 494* D. Ioſephus de Retes, *in prælect. ſeſquihorali ad d. l. Claudius, nu. 24.* & iam notaui, *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 65.*

2 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Coniugis cædes per ſe, aut adulterum perpetrata impedit matrimonium ſecundum, præcipuè cum ipſa adultera: igitur non rectè in præſenti titulo deſideratur ſimul adulterium cùm machinatione in mortem coniugis, aut homicidium coniunctum cùm adulterio. Antecedens probatur, nam occidens coniugem, omni ſpe matrimonij denuò contrahendi priuatur, *c. admonere 33. q. 2.* & *in pœnitent. Rem. apud Anton. Auguſt.* ita legitur de vxoricida: *Arma depone, & cuncta ſæcularia negotia dimitte, carnem, & ſanguinem omnibus diebus vitæ tuæ non comedes, excepto vno die Reſurrectionis Domini, & vno die natalis Domini; cæteris temporibus in pane, & aqua, & interdum leguminibus, & oleribus pœniteas; in ieiunijs, in vigilijs, & orationibus perſeuera omni tempore; vinum, & medonem, & mellitum, & ceruiſiam nunquam bibas, niſi in illis prædictis diebus; vxorem non ducas, cõcubinam non habeas, abſque coniugio in perpetuum maneas.* Deinde ob adulterium tantùm non poſſe inter ipſos adulteros mortuo coniuge matrimonium ſubſiſtere, expreſsè diffinitum extat à Leone Pontifice, *in cap. 1. 31. q. 1.* ibi: *Nullus ducat in matrimonium, quam priùs polluit adulterio.* Et *cap. 1. hoc tit.* ibi: *Et illam maximè, cui fidem dederat, vxore ſua viuente.* Igitur ob adulterium, etiam nulla fide data matrimonium contractum mortuo coniuge inter adulteros nullum eſt, & per conſequens fruſtra in præſenti titulo, vt matrimonium nullum declaretur celebratum cum adultera, deſideratur circunſtantia fidei datæ de matrimonio contrahendo cum adultera, aut machinatio.

3 De nuptijs inceſtis, & illicitis.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, matrimonia iniuſtè contracta, alia eſſe inceſta, alia illicita: inceſta ſunt, quæ contra fœdus naturę contrahuntur, ita dicta, quia cingulo Iunonis ea contrahentes non cingebantur, veluti contracta ab vxoratis, *l. 1 ff. de his qui notant. infam. c. 3. de ſponſa duor.* vel intra gradus prohibitos, *l. inceſtæ 53. ff. de ritu nupt.* ob conſanguinitatem, & cognationem legalem, ſeu ſpiritualem, de quibus impedimentis in ſequentibus titulis agemus. Illicita ſunt, quæ contra præcepta legum, aut ſacrorum canonum contrahuntur. Contra præcepta legum, veluti matrimonium, quod contrahit tutor cum pupilla, *l. tutor 36. l. ſi quis tutor 60. ff. de ritu nupt. l. 5. & 7. Cod. de interdicto matrimonio;* ad quam prohibitionem ſpectant textus, *in l. pupillum 7. de adulterijs, l. filius 28. §. ſi quis, ff. de lib. & poſthum. l. tutor. 15. ff. de ſponſal. l. nec 17.* iuncta lege, *nonnunquam 32. §. 1. ff. de adopt. l. fin ff. de legat. 1. l. Claudius 13. de his quæ vt indign. l. 2. §. 2. eod. tit. l. vnic. C. vnde vir, & vxor, l. vxori 27. ff. de vſufruct. legato, l. ſi connubium 17. ff. rer. amot. l. 4. & 6. C. de inceſtis nuptijs,* iuncta *l. vlt. C. de interdict. matrim.* & alijs ſuprà citatis, *in cap. 15. de ſponſalibus.* Item matrimonium contractum à Præfecto cùm prouinciali illius prouinciæ, vbi poteſtatem exercet, *l. qui in prouincia 37. l. præfectus 63. ff. de ritu nupt.* cum alijs traditis à Fornerio, *lib. 3. ſelect. cap. 16.* Lælio Mancino, *genial. cent. 5. cap. 4.* Pinel. *lib. 1. ſelect. cap. 6. num. 55.* in qua parte notandi ſunt textus, *in l. vnic. C. Si rector prouinciæ, l. 6. C. de nuptijs, l. ſi concubinæ, ff. rer. amot. l. vlt. ff. de concubinis, l. penult. C. de ſponſ. l. 3. §. 1. l. cùm hic 32. §. fin. ff. de donat. inter, l. 2. §. 1. ff. de his, quæ vt indign. l. dote 65. ff. de ritu nupt. l. 4. & 6. C. de inceſtis nupt. l. ſi & inuidie, C. de his quæ vi:* & ſimilia quæ lege Iulia, & Papia, & Senatuſconſultis ad eam factis prohibentur, quę referunt, & illuſtrant Gentilis, *in opuſcul. de nuptijs,* Antonius, & Franciſcus Hothomanus, *in tractatu de ritu nupt.* Briſonius, *de iure connub.* Lipſius, *in notis ad Tacitum, annot. 45.* M. Pręceptor D. Franciſcus Ramos, *in comment. ad l. Iul. & Papiam.* Contra præcepta ſacrorum Canonum matrimonia illicita ſunt, quæ contrahuntur ab his, qui voto caſtitatis ſunt obſtricti, vt probaui *in titulo antecedenti;* & ab his, qui in pœnitentiæ ſolemnis gradibus ſunt, de quibus egi, *in can. 4. Concil. Illiber.* & cùm in pœnam alicuius criminis commiſſi matrimonium prohibetur, vt in præſenti titulo.

4 Referuntur varij caſus huius impedimenti.

Deinde ſciendum eſt, hoc impedimentum, quod vulgò criminis appellatur, tantùm eſſe iuris Eccleſiaſtici, ab Eccleſia inſtitutum ad conſolendum fidei matrimoniorum, & incolumitati coniugum. Vnde licèt Dauid adulterij, & homicidij reus peracta pœnitentia vxorem Vriæ habuerit, vt refertur *lib. 2. Regum, c. 12.* & *in c. ſi qua, 35. q. 5.* id fecit quia tunc tale matrimonium prohibitum non erat; Eccleſia tamen illud inhibuit, niſi priùs vir, & mulier innocentes eſſe ab adulterio, & homicidio diſtricta examinatione probarentur, vt ait Iuo Carnot. *epiſt. 570.* Circa præſentem autem titulum varij caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt, in quo adulterium cùm fide data de matrimonio futuro dirimit matrimonium poſtea contractum, *cap. relatum 31. q. 5. cap. veniens, c. fin. hoc tit. cap. ex tenore, de teſtibus,* pluribus relatis docet Leander, *de matrim. q. 8.* nec deſideratur, vt hæc promiſſio fiat cùm iuramento, imò nuda ſufficit, ſiue vera, ſiue ficta; nec requiritur, vt ſit reciproca, ſufficit enim, vt promittat, & alter tacendo acceptet. Baſil. *lib. 7. de matrim. cap. 45.* Deſideratur tamen, vt adulterium ſit verè commiſſum; & in vno, eodemque matrimonio concurrat cùm dicta promiſſione, non ſi in diuerſis matrimonijs dentur. Baſil. *vbi ſuprà;* aut ſi ante copulam reuocarunt promiſſionem de matrimonio. Trullench *de matr. diſp. 51. dub. 6.* Secundò naſcitur hoc impedimentum ex matrimonio contracto cùm vxore, viuente eius coniuge, *c. ſignificaſti, c. ex litterarum, c. cùm haberet, hoc tit.* deſideratur tamen, vt contrahentes ſciant ſuperſtitem eſſe coniugem, *cap. Dominus, de ſecund. nuptijs;* & vt primum matrimonium validum fuiſſet, item vt ſecundùm conſummaretur, *c. fin. hoc tit.* Tertiò hoc impedimentum naſcitur ex homicidio iuncto cùm adulterio; ita vt ſi cùm adulterio alter, ſiue vir ſiue fœmina, ſit cauſa mortis coniugis, naſcitur ex hoc crimine impedimentum dirimens matrimonium, *cap. ſignificaſti, hoc tit. cap. 5. de controuerſ. infidel. cap. tanta, qui filij ſint legit.* requiritur autem vt hoc impedimentum oriatur, quod homicidium reuera ſequatur: non autem ſufficit eius ratihabitio. Leander, *vbi ſuprà, quæſt. 6.* Deinde exigitur, vt homicidium perpetratum ſit cùm intentione ducendi in vxorem eam perſonam, cum qua adulterium commiſit, licèt ipſa non ſit particeps homicidij, cum ſciat verè adulterium perpetraſſe. Trullench *d. dub. 6.* Quartò hoc impedimentũ prouenit ex homicidio alterius cõiugis, etiã ſine adulterio vtroq; machinante cõmiſſo: nec intereſt, an homi-

Digitized by Google

cidium proprio facto, an alieno ferro perpetretur, dum ambo in ipſius coniugis necem machinati fuiſſent cùm intentione contrahendi matrimonium, nec mutarent voluntatem, *cap. 1 & 6. hoc tit. dicto c. 1. de conuerſ. infid.* Illud tamen omnibus his caſibus commune eſt, quod hoc impedimentum tantùm inducitur inter perſonas, quæ ſunt participes criminis, ob quod impedimentum ſtatuitur. Vnde ſi duo machinantur in necem alterius coniugis, poterit alter validè, etſi non licitè, cum tertiò matrimonium contrahere. Leander, *ſuprà quæſt. 7.* Trullench. *dub. 10.* Sed ſi coniux non polluit, nec machinata eſt in mortem mariti, ſed tantùm fidem dedit de contrahendo cum ipſo, mortuo marito, tunc peracta pœnitentia poſſunt matrimonium ſimul contrahere, *cap. 6. & 8. hoc tit.* Tandem ſi aliquis contrahit matrimonium cùm alia, adhuc viuente vxore ſua, diſtinguendum eſt: vel ignorante ea, cum qua ſecundò contrahit, id fecit; & tunc mortua vxore ſua prima, diſſoluitur matrimonium, niſi ipſa ſecunda vxor per nouam voluntatem illud conciliet: vel ea ſciente contraxit; & tunc ſiue ſit machinata aliquid in mortem prioris vxoris, dirimitur matrimonium, *cap. 6. hoc tit.* ſiue non ſit machinata, *cap. 4. hoc tit.*

5 *Traditur ratio decidendi.* His præmiſſis, ratio præſentis impedimenti criminis ex eo prouenit; nam inhoneſtum valdè eſt, cum ea, quę pellex fuit conſtante matrimonio, poſteà connubium inire. Seneca, *lib. 1. de beneficijs cap. 9.* ibi: *Si quis nulla ſe amica fecit inſignem, nec alienæ vxori annulum præſtat, hunc matronæ humilem, & ſordidæ libidinis, & ancillariolum vocant. Hinc decentiſſimum genus ſponſaliorum eſt adulterium, & in conſenſu viduì cœlibatus: nemo vxorem duxit, niſi qui abduxit.* Et ex ea quidem cauſa indiſtinctè olim prohibebatur, contractumque dirimebatur ſecundum connubium, tam attento iure ciuili, *l. Claudius 13. ff. de his, quæ vt indig. l. miles 11. §. licèt, l. quæſitum 40. ff. ad l. Iul. de adult. l. commiſſum 27. C. eod. Nouel. 134. Inſtin. cap. 12.* quàm ſecundùm ius vetus canonicum, quod tam ex Triburienſi Concil. canone 40. & 51. quàm ex Leonis, Gregorij, & aliorum PP. decretis fuiſſe olim obſeruatum legimus, *in capite 5. §. noſtri, hoc tit. c. 1. de conuerſ. infid. c. 1. cap. illud 13 q. 1.* Coniux enim, quæ bono fato abſoluta fuit, nubitque pellici, ſiue adultero, proprio facto fatetur delictum, & ipſa ſemet damnat de prætereito. Martialis, *lib. 6. epigram. 22.*

Quod nubis Proculina concubino,
Et mœchum modò nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare poſſit,
Non nubis Proculina, ſed fateris.

Et alibi:

Mœchus erat, poteras tamen hoc benè Paula negare:
At vir eſt; nunquid Paula negare potes?

Cùm autem adulterium ſequitur machinatio in necem viri, vt plerumque contingit, quia vt aiebat Marcus Cato, nullum tantùm ſcelus, aut tàm magnum facinus eſt, ad quod ſuſcipiendum libido voluptatis, violatæque pudicitiæ audacia non impellat; omninò matrimonium ſequutum nullum eſt, in deteſtationem tanti criminis, quod adeò nefarium, & horrendum leges iudicarunt, vt ob eius atrocitatem illud parricidium appellauerint, *in l. 1. ff. ad l. Pompeiam, l. 1. C. de his qui parentes, l. pu. C. ad leg. Corneliam de ſicar.* Illuſtrat Solorzanus, *de parricid. cap. 13.* Quare Horatius, *lib. 2. carmin. od. 38.* Danai filias ita deteſtatur.

—— Impiè, nam quid potuere maius?
Crudeli ſponſos potuere perdere ferro.

Vnde in quadam Indiarum regione, cum aliquando contigiſſet, virum vxoris dolo interijſſe, vt deinceps omnis ceſſaret criminis ſuſpicio, conſtitutum fuit, vxores cum viris in funere cremari, vt refert Diodorus Siculus, *lib. 19.* De Gallis etiam agens Cæſar, *lib. 2. comment.* ait: *Cùm paterfamilias illuſtriori loco natus deceſſit, eius propinqui conueniunt, & de morte ſi res in ſuſpicionem venit de vxoribus, in ſeruilem modum quæſtionem habent; & ſi compertum eſt, igni, atque omnibus tormentis excruciatus interficiunt.* Facit lex *3. C. de q.* Imò, & frequenter contingit, vt nefariæ illæ mulieres, quæ fraude mala, & venenis in maritos ſæuiunt, filios habeant tanti ſceleris vltoris. Fabriciauum Plutarchus *in parai.* memorat vxoris adulteræ machinatione trucidatur: huius infantem filium Fabia, defuncti vxor ſeruauit; ille cùm adultus matrem interemiſſet, à Senatu abſolutus eſt. Quod & natura probauit, nam vipera in coitu maſculum enecat, ſed poſtea partus exeſo matris vtero in lucem editur. Herodotus, *in Thalia*, ſiue *lib. 3.* vt in vindictam necati parentis proles parricidio gignatur. Rectè ergo, vt fidei ſacramenti, & ſecuritati coniugum conſulatur, in præſenti cauetur matrimonium irritari, ſi celebretur inter adulteros, fide data viuente coniuge de matrimonio; aut machinatione in necem viri, aut vxoricidio ſequuto cùm animo contrahendi matrimonium, iuxta ſuprà tradita.

6 *Diſſoluitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam verum eſt, coniugis homicidam priuari ſpe coniugij; tamen ſi illud pœnitentia peracta de facto celebret, etſi non licitè, validè contrahit; quia impedimentum illud tantùm eſt impediens, non verò dirimens: at verò in præſenti agitur de impedimento, quod non ſolùm impedit contrahendum matrimonium, verum & dirimit contractum: quòd non naſcitur ex homicidio coniugis, niſi cum alijs circunſtantijs, videlicet vt patraretur animo contrahendi matrimonium, aut machinatione præuia coniuncta cum adulterio. Quoad ſecundam partem dubitandi rationis, videlicet an adulterium tantùm abſq; fidei interpoſitione de futuro matrimonio, vel machinatione in necem viri commiſſum impediat matrimonium, communiter repetentes in pręſenti titulo, & DD. ſuprà citati affirmant, adulterium tantùm abſque alijs circunſtantis non impedire contrahendum matrimonium, aut dirimere iam contractum inter ipſos adulteros: & ita textum, *in cap. 1. hoc tit.* in illis verbis, *maximè ſi, &c.* exponunt tantùm, ſi machinatio ſequuta ſit. Sed hæc ſententia expreſsè conuincitur, *ex d. c. 1. quæſt. 1. c. 2. ead. q.* vbi legendum eſſe, *fieri non poſſe connubium*, iam notarunt Ant. Aug. *ibi*, Cuiac. in præſenti. Quare ea ſententia omiſſa verius credo, tam iure ciuili, quàm veteri Pontificio, ex ſolo adulterio impedimentum hoc prouenire. De iure ciuili expreſsè conſtat, *ex l. Claudius, ff. de his quæ vt indig.* nam licèt lege Iulia de adulterijs tantùm prohibitum eſſet damnatę mulieri nubere damnato ex eodem delicto cùm ipſa commiſſo, quamuis non eſſet prohibitum matrimonium inter eos, ſi cùm poſtulati fuiſſent, condemnatio ſequuta non fuit, *l. quæſitum 40. ff. ad l. Iul. de adult.* vbi Cuiac. *lib. 19. reſp. Papin.* tamen Papinianus magno ingenio, quo polluit, idem reſpondit, etſi viro condemnato mulier abſoluta eſſet, cum præceſſiſſet adulterium, & ita licèt lege aliqua, aut Senatuſconſulto ſpeciali eo caſu matrimonium non improbaretur, attamen quia bonis moribus aduerſabatur, illud iniuſtum iudicauit, quia in matrimonijs non tantùm quod licèt, ſed quod honeſtum eſt, attenditur *l. ſemper in coniunctionibus, ff. de reg. iur. l. adoptiuus 14. §. ſeruiles, ff. de adopt.* quod etiam primi Eccleſiæ legiſlatores admiſerunt, ita vt ex ſolo adulterio impedimentum hoc oriretur, *cap. 1. & 2 31. quæſt. 1.* Sed paulatim inualuit ea diſtinctio, quæ ad calcem dicti capitis à Gratiano obtenta eſt, ne ſolùm ob adulterium huiſmodi connubium diſſoluatur, ſed tum demùm ſi alterutrum concurrat ex his duobus caſibus, putà ſi in mortem prioris coniugis alteruter fuerit machinatus, vel præmaturè cùm adhuc viueret, de contrahendo poſt eius mortem coniugio præſtita fuerit fides, vt *in cap. 1. §. licèt autem, & cap. ſignificaſti 6. cum ſequenti in fine, hoc tit. cap. tantu eſt vis, in fine, infrà, qui filij ſunt legitimi, cap. relatum, cum ſequenti, eadem 31. quæſt. 1.* Ex ſuprà traditis exponendus eſt canon. 72. Concilij Illibert. adductis eius notis.

TITV-

Digitized by Google

TITVLVS VIII.

De coniugio leproſorum.

CAPVT I.

Alex. III. a *Cant. Archiepiſcopo.*

PEruenit ad nos, quod cùm ij, qui lepræ morbum incurrunt, de *b* conſuetudine generali à communicatione omnium ſeparentur, & extra ciuitates & villas ad loca ſolitaria transferantur, nec vxores viros, nec viri vxores ſuas taliter ægrotantes ſequuntur, ſed ſine ipſis manere præſumunt. Quoniam igitur cùm vir & vxor vna caro ſint, & non debet alter ſine altero diutiùs *c* eſſe, f. t. p. A. I. p. m. quat. ſi qui ſunt in prouincia tua viri, vel mulieres, qui lepræ morbum incurrunt, vt vxores viros, & viri vxores ſequantur, & eis coniugali affectione miniſtrent, ſolicitis exhortationibus inducere labores. Si verò ad hoc eos inducere non poteris, eis arctiùs iniungas, vt vterque altero viuente continentiam ſeruent, & ſi qui mandatum noſtrum ſeruare contempſerint, eos contradictione & appellatione ceſſante, vinculo anathematis conſtringas.

NOTÆ.

1 a CAnt.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & poſt Concil. Lateran. *p.* 3. *cap.* 2. *de leproſis*. De Cantuar. Eccleſia egi *in c.* 2. *de reſcriptis*.

2 b *De conſuetudine*.] Apud Hebræos ex lege Moſaica relata *Leuitici cap.* 13. *cum ſequenti*, *Numerorum cap.* 12. *Paralip. lib.* 2. *cap.* 26. apud Catholicos ex generali conſuetudine, *cap.* 4. *de Clerico ægrotante*, *cap.* 2. vbi alia dedi, *de Eccleſ. ædific.* in tantum, vt nec manere intra vrbes debuerint, ſed extra earum portas in ſolitarijs locis: vnde apud pleroſque, *tranſportati* appellantur, vt apud Caſſiodorum *lib.* 10. *epiſt.* 30.

c *Eſſe diutiùs*.] Vnde tenetur vxor ſequi maritum vagabundum quocumque, ſi talis fuit tempore contracti matrimonij, & eſſe ſciuit, vt ſunt hiſtriones, & circumforanei, vt probant Tiraquel. *in l.* 1. *connub. nu.* 39. Oſualdus *lib.* 13. *Parap. c.* 31. *littera M:* & ſi mutet domicilium, omninò eum ſequi cogitur, Couarr. *de matr. p.* 2. *c.* 7. *n.* 7. non obſtante pacto, quo maritus cauit ſe non diſceſſurũ à domicilio vxoris, vt defendit idẽ Oſualdus *lib.* 12. *comment. Donel. c.* 21. *littera B*, & *dicto c.* 21. *litt. M.* 3

CAPVT II.

Idem a *Baionen. Epiſcopo.*

QVoniam nemini licet (excepta cauſa fornicationis) vxorem dimittere, conſtat quod ſi mulier lepra percuſſa fuerit, ſeu *b* alia graui infirmitate detenta, non eſt à viro propterea ſeparanda, vel etiam dimittenda. Leproſi autem, ſi continere nolunt, & aliquam quæ ſibi nubere velit, inuenerint, liberum eſt eis ad *c* matrimonium conuolare. Quod ſi virum, ſiue vxorem leproſum fieri contigerit, & infirmus à ſano carnale debitum exigat, generali præcepto *d* Apoſtoli, quod exigitur, eſt ſoluendum, cui præcepto nulla in hoc caſu exceptio inuenitur.

NOTÆ.

1 a BAion.] Ita legendum eſt, non *Baiorarum*, vt legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & probaui *in cap. ſuper eo, tit. antecedenti*, vbi extat alia pars huius textus.

2 b *Alia graui*.] Simili videlicet lepræ, quæ tamen illi ſit, fusè pro expoſitione bullæ Pij V. quæ incipit, *Decori & honeſtati*; qua permittitur certis in caſibus monialibus egreſſus è monaſterio, agunt Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſ.* 1. *cap.* 6. §. 1. Michael à Soto *in tr. de infirmit. monial.*

c *Matrimonium*.] Quod valet etiamſi coniux ignoret coniugem leproſum eſſe, quia error circa ſalutem non irritat matrimonium. Manrique *differ. q.* 101. 3

d *Apoſtoli*.] 1. *ad Corinth. cap.* 7.

CAPVT III.

Vrbanus III. a *Epiſcopo Florentino.*

LIteras fraternitatis tuæ debita benignitate ſuſcepimus, quibus certiores de ſinceritate tuæ fidei, & deuotionis effecti, ad honorem, & commodum tuum abundantiùs prouocamur. Verùm quia poſtulaſti, vtrum ſi poſtquam *b* ſponſalia inter aliquas legitimas perſonas contracta fuerint, antequam viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat; alius ad conſummandam copulam maritalem compelli debeat, vel ſe ad ſecundam vota tranferre: tuæ ſollicitudini reſpondemus, quod ad accipiendam eam cogi non debet, cùm inter eos matrimonium non fuerit conſummatum.

NOTÆ.

1 a FLorentino.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* & poſt Concil. Lateran. *p.* 50. *cap.* 63. Iulio videlicet. De Eccleſia Florent. plura adduxi *in cap.* 31. *de elect.*

b *Sponſalia*.] De futuro, adiecit Raymundus, vt tolleret ingentem difficultatem, quam ſtatim expendemus.

c *Conſummatum*. Poſt hæc verba *in d. cap.* 63. *Concil. Lateran.* ſequuntur verba textus *in cap. de illis*, *de diuortijs*, 3

Digitized by Google

uort. 15, cap. de vxore 7. de ſepultur. qui textus ad eandem Decretalem ſpectant.

COMMENTARIVM.

4 Concluſio traditur, & probatur. EX his tribus deciſionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Lepra ſuperueniens diſſoluit ſponſalia de futuro, non verò matrimonium, immò coniuges tenẽtur ſimul cohabitare, debitum quæ ſibi inuicem reddere.* Probant eam textus *in c. ſi vxorem, c. omnes, c. hi qui 32. qu. 7. c. quemadmodum, §. quod ſi poſt, de iureiur. c. ex part. 14. de cõuerſ. coniug.* Illuſtrant Sanch. *l. 9. de matr. diſp. 24* Baſil. *eod. tr. l. 10. c. 14.* Gibalin. *de clauſur. diſquiſ. 1. c. 6. §. 5* Paulus Zacchias *lib. 2. qq. medicolegal. lib. 2. tit. 3.* & *conſil. 36.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 10. c. 5. & in c. 1. de ſponſ. n. 51. & in c. 2. eod. tit. n. 12.* Cuiac. & Caniſius *in præſenti.*

5 Impugnatur præſens aſſertio. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Leproſi ab omni prorſus humano conſortio arcentur, adeò vt extra ciuitatẽ proijciantur, vnde Iob, quia lepra percuſſus fuit, *c. 9. Iob, verſ. 31.* extra ciuitatẽ eiectus in ſterquilinio fuit, cùm id ſeruarent Idumæi ex patrio more, quod deinde diuina lege acceperunt Iudęi, vt teſtatur D. Chryſoſt. *homil. 4. in Iob:* adeòq; leproſi arcebantur à communione cęterorum, vt ne quis incautus in illos incideret, iuſſerit Deus certa in veſtimẽtis ſigna habere, vt ita dignoſcerentur, iuxta illud Iob *d. verſ. 31. Sordibus intinges me, & abominabuntur veſtimenta mea.* Et primis Eccleſię ſęculis à communi hominum conſortio extra vrbes ſegregabantur. Concil. Lugdun. *2. can. 6.* & peculiaris Eccleſia illis aſſignabatur, *cap. 2. de Eccleſ. ædific.* vbi probaui; nec cũ cæteris fidelibus orabant, ſed inter energumenos, & excommunicatos referebantur, *can. 17. Concil. Ancyrani:* vnde licèt adeò ſtricta ſit obligatio clauſuræ monialium, tamen ob lepram ſuperuenientẽ licet illis à clauſtro exire. Pius V. dicta ſua cõſtitutione, quam explicant Michael Sotus, & Gibalinus *vbi ſuprà.* Igitur cum hoc contagij periculo non eſt cogenda coniux cum coniuge leproſo cohabitare, illiq; debitum reddere; ſed potiùs matrimonium dirimendum eſt. Accedit, nam matrimonium ratum quoad vinculum parum diſtat à conſummato, vt probaui *in c. ex publico, de conuerſ. coniug.* Sed matrimonium ratum diſſoluitur per lepram ſuperuenientem, *c. fin. hoc titulo*, ibi: *Cùm nondum inter eos matrimonium fuerit conſummatum.* Ex quibus deducitur matrimonium ratum inter eos celebratum fuiſſe: igitur & ſimiliter conſummatum dirimetur ob lepram ſuperuenientem.

6 De lepra & eius ſpeciebus. Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt pręſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt affectus cutaneos varios recenſeri, vt impetigo, quæ à Græcis dicitur λειχὴν, à Latinis ſerpigo; & hoc præcipuè, quando tranſit de vna parte in aliã, à ſerpendo: etiam vitiligo, quæ præcipuè in facie oritur, & nihil aliud eſt, quã malus habitus ipſius, quod Hiſpanè ſolet appellari, *paño*; & iſte affectus præcipuè naſcitur in cute; appellatur ab Arabibus Morphea, & aliquando hic affectus carnẽ attingit, & tunc dicitur à Græcis λεύκη, ſiue ἀλφὸς, ſiue alba, ſiue nigra, ſecundum naturã humoris; in capite etiã in modum ſcabiei datur cum mutatione coloris, & dicitur tinea. His affectibus conſonus eſt alius, qui lepra cõmuniter dicitur, cuius materiam eandem eſſe cũ materia ſcabiei, ex Oribaſio tradunt Fracaſtorius *lib. de cõtagio*, & Mercurialis *lib. de affectibus cutaneis.* Lepra ita cõmuniter diffinitur: *Eſt aſperitas cutis cum pruritu, & corporis colliquatione, ex humore melancholico ortus, depaſcens profundas cutis partes, inſtar ſquammarum piſcium ex ſe mittens.* Aetius *l. 14. c. 134.* Vocatur à Græcis ἐλεφαντίασις, propter magnitudinem & diuturnitatẽ affectus, & propter cutis aſperitatem; nam ſicut in elephantibus eſt aſperitas cutis, ita in laborãtibus lepra. Similiter appellatur morbus leoninus, quia in ſupercilijs fit tumor laxus ad ſimilitudinem ſupercilij candentis in faciẽ Leonis, quia in illo propter nimiam aduſtionẽ bilis fit atra. Quando lepra eſt cum pruritu, & aſperitate, & ſquammis, eſt lepra ſimplex; quando verò fit cum maiori pruritu, & ſquammis durioribus, cauſans profũdiora vlcera, tunc eſt media, & quaſi alterius generis: ſi verò adhuc magis perſeueret, tum in diuturnitate, tũ qua putredo putredini ſuperueniens deterius contingit, tunc fit lepra quaſi alterius generis, & eſt valdè grauis, & fœda; quod facilè cognoſcitur ex ſignis repertis in patientibus lepram; nam color faciei, & totius corporis immutatur, reſimatur naſus, labia fiunt craſſiora, intumeſcit frons cum quibuſdam eminentijs tuberoſis, difficultas reſpirationis, vox rauca, & humor ita eſt acer, vt corrodat cartilagines & oſſa; decidunt capilli, anhelitus fœtet: prouenit hic morbus ab humore atrabiliario, & venenoſo, qui fit ex ſanguine craſſo & fæculento, & ex humore billioſo aduſto; & tunc lepra eſt magis mitis, quia fit ſine vlceribus, vnde lepra elephãtiaſis nihil aliud eſt quã tũmor vniuerſalis cancroſus, & hæc infirmitas eſt contagioſa, non ſolùm per contactũ, ſed ad diſtans, quia fomitem relinquit; ideò concubitus valdè periculoſus, & præter hoc periculum, eſt affectus valdè chronicus, ac ſquallidus; & ita relegantur à commercio leproſi. Cornel. Celſus *lib. 3. cap. 25.* Serenus Sammonicus *ibi:*

Eſt elephas morbus triſti quoque nomine dirus,
Non ſolùm turpans infandis ora papillis,
Sed citò præcipitans funeſto fata veneno.

Paulus Zacchias *tom. 1. qq. Medicolegal. lib. 7. tit. 3.* Plura de lepra & leproſis Philippus Camerar. *cent. 2. horar. ſucceſſiu. cap. 74.* Beyerlinch *in theatro vitæ humanæ, tom. 3. verbo Lepra.*

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit, nam cùm quælibet infirmitas ſuperueniens, etiam furoris, non dirimat matrimonium, *c. hi, cum ſequenti, 32. qu 7. l. patre, ff. de his qui ſunt ſui, l. oratione, §. vlt. ff. de ritu nupt.* ideò lepra ſuperueniens non diſſoluit matrimonium: facit vltra indiuiduam vitæ conſuetudinem ratio adducta ab Vlpiano *in leg. ſi cùm dotem 22. §. ſi cùm dotem, ff. ſoluto matrim.* ibi: *Quid enim tam humanum eſt, quàm fortuitis caſibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem eſſe.* Vxor enim eſt ſocia omnis fortunæ bonæ & malæ, *l. 1. ff. de ritu nupt. l. 1. ff. rerum amot.* & ſicut felicitas mariti auget felicitatem, & honorem vxoris, *l. ſi libertam 28. C. de nupt.* ita & particeps eſt infortuniorum viri. Lucanus *lib 2.* 7 Traditur ratio decidendi.

Non me lætorum ſociam, rebuſque ſecundis
Accipis: in curas venio, partemque laborum.

Tacitus *de moribus German.* ibi: *Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum caſus putet, ipſis incipientibus matrimonij auſpicijs admonetur venire laborum, periculorumq; ſociam.* Ideò in *l. 1. C. repudijs*, eius mulieris propoſitũ laudatur, quę propter caſum aduerſum, in quem maritus incidit, non mutat vxoris affectionem. Celebre, & dignum memoria eſt, quod refert Iuſtinus *lib. 32. de vxore Agatoclis Regis Siciliæ*, quę cùm morituro marito in Ægyptũ remitteretur, ægrè ab eo diuulſa dicebat, nubendo ſe nõ proſperè tantũ, ſed omnis fortunæ iniiſſe ſocietatem. Extat exemplũ elegans coniugalis fidei in ſimilibus incõmodis, ſed quod chriſtiana religio imitari non permittit, apud Plinium *lib. 6. epiſt. 24.* Illuſtrant Petrus Gregorius *in c. 1. de ſponſ. n. 51.* Valenzuela *conſil. 31. num. 4.* Arniſeus *de iure connub. c. 6. ſect. 9.* Rectè ergo in præſenti docetur, ob lepram ſuperuenientem, vel aliam infirmitatem nõ diſſolui matrimonium, nec quoad vinculum, nec quoad thorum; immò coniugem ſanum teneri leproſo reddere debitum, & cũ illo cohabitare; ſi autẽ ſponſalia tantùm de futuro fuerint celebrata, quia in eis non adeſt ratio indiſſolubilitatis, vt in matrimonio, ideò ſponſalia ob lepram, ſeu fœditatem ſponſo ſuperuenientem diſſoluuntur, vt probaui *in c. 1. de ſponſ.* multa enim matrimonium contrahendum impediunt, quæ non dirimunt contractum, *c. quemadmodum 25. de iureiur.* ſic apud Paulum *lib. 2. ſentent. tit. 19.* patria poteſtas impedimento eſt, quo minus nuptiæ legitimæ ſint, quas filiusfamilias ſine conſenſu patris contraxit; contractæ tamen ſuſtinentur contemplatione publicæ honeſtatis. Poſterioribus, quoque conſtitutionibus inductum eſt, ne deportatio, vel aquæ & ignis interdictio, aut in metallum damnatio matrimonium reſcinderent, cùm contrahendum prohiberent; *l. res vxoris 24. C. de donat. inter, nouel. 22. Iuſtiniani.*

Nec obſtat dubitandi ratio ita adducta, cui facilè reſpondetur ex ſuprà traditis lepræ differentijs; nam ſi lepra ſit tinea, vel morbus comitialis, quam malam ſcabiem vocat Horatius in arte poetica: 8 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Vt mala quem ſcabies, aut morbus Regius vrget;

matrimonium non diſſoluitur, nec quoad thorum, quia ex ea non ita grauis fœditas datur, aut infectio timetur: ſi autem lepra ſit omniũ deterrima, elephantiaſis videlicet, qua totũ corpus, immò etiam ipſa oſſa vitiantur, vt ait Cornelius Celſus *l. 3. c. 25.* quæ caſtratione impeditur, *c. ex parte 5. de corp. vitiatis*, cùm contineat morbũ ingra-

ingraueſcentem, fœtidum, & contagioſum, præbet cauſam diuortio quoad thorum, ex adductis pro dubitandi ratione. Textus verò *in c.1. & 2. hoc tit.* accipiendi ſunt de priore lepræ ſpecie, non ita contagioſa, aut fœtida. Difficilius eſt quod expendebamus *in c.fin. hoc tit.* pro cuius ſolutione dicendum eſt, ſponſalia de futuro diſſolui per lepram ſuperuenientem, *d.c. quemadmodum, de iuretur.* non verò ſponſalia de præſenti, quæ cùm firma ſint, & indiſſolubilia ratione ſacramenti, non poſſunt diſſolui per ſuperuenientem lepram. Et licèt textus *in d.c.fin.* ſatis dubius eſſet in prima collectione, & ideò ambigeretur, an de ſponſalibus de futuro, vel de præſenti in eo ageretur, Raymundus vt omnem dubitationis cauſam tolleret, forſan ex Gregorij IX. authoritate adiecit ea verba, *Sponſalia futuro*; & ita cognoſcitur Vrbanum III. non de ſponſalibus de præſenti, quæ faciunt verum matrimonium, ſed de ſponſalibus de futuro ſenſiſſe.

9 Exponitur cap. quod, 32. q. 7. Sed ſuprà traditis valdè opponitur textus *in cap. quod propoſuiſti, 32. q. 7.* vbi conſultus Gregorius à Bonifacio, vtrum viro, cuius vxor propter infirmitatem debitũ reddere nequibat, liceret ſecundum matrimoniũ celebrare: reſpondit, bonum eſſe, ſi ſic permaneat; ſi autẽ noluerit, poſſe aliam vxorem accipere: ergo propter infirmitatem ſuperuenientem, tam quoad thorum, quàm quoad vinculum matrimonium diſſoluitur, & per conſequens non rectè in præſenti docetur, per lepram ſuperuenientem coniugi non diſſolui matrimoniũ. Agnouit difficultatem Gratian. *in c. cùm nouerca, §. quamuis, ead. cauſ. & quæſt.* & docet Gregoriũ in eo textu ſpecialiter indulſiſſe Angelis nouiter ad fidem conuerſis, vt ob grauem infirmitatẽ vxoris poſſent cum alia matrimoniũ contrahere. Sed illum meritò reprehendit Gloſſa *in d. c. quod, verb. Nubat*, quę textum illum accipit de ſponſa de pręſenti nondum cognita, & per cõſequens de matrimonio rato tantùm, quod diſſolui potuit Põtificis authoritate. Gloſſam ſequitur Baſil. *l.7. de matr. c.52.* qui docet quod licèt authoritate Epiſcopi ſimile matrimoniũ diſſolui nequeat, quia cùm olim ambigeretur, an ſicut ſponſalia de futuro, ita & matrimonium ratum per ſuperuenientem infirmitatem diſſolueretur, in Cõcil. Aurel. *can. 11.* ita cautum fuit: *Matrimonia contracta, infirmitate accedente, nulla voluntatis contrarietate ſoluantur*; tamen Põtifex poteſt huiuſmodi matrimonium diſſoluere. Sed hanc Gloſſæ ſententiam refellit P. Greg. *in c.1. de ſponſ. n.27.* ex eo, qui ſponſa de præſenti habetur vt vera vxor, quæ relinqui, alia ſuperinducta, non debet, *cap. penult. de ſponſal. c.1. de ſponſa duor.* Quare his omiſſis verius dicendũ eſt, Gregorium *in d.c. quod profuiſti*, agere de muliere, quæ inuenta eſt ita arcta, & inutilis matrimonio, vt cognoſci à viro non poſſit, propter ægritudinem, quã ignorabat maritus tempore, quo matrimonium contraxit, quia eo caſu matrimonium nullum eſt, *c.1. de frigidis & malef.* vbi dicemus. Quo modo etiam accipiendus eſt Stephanus Papa II. in reſponſis datis cùm eſſet in Cariſiaco villa, relatis *to.17. Regiæ editionis*, vbi *c.2.* ita ait: *Si quis ſe in coniugio copulauerit, & vni eorum contigerit, vt debitum reddere non poſſit, non liceat eos ſeparare, nec pro alia infirmitate, excepto ſi dæmonij infirmitas, aut lepræ macula ſuperuenerit. Cæterùm ſi ab his duabus infirmitatibus liberi fuerint, inuicem coniuncti vnus alteri ſeruitium exhibeat.* Et *can.9.* ibi: *Si ſanus vir leproſam duxerit vxorem, & poſtmodùm ei ſuperueniat lepra, poſtpoſita negligentia tales ſeparentur, ne concepti filij lepræ macula polluantur.* Si autem infirmitas illa ſuperueniret matrimonio iam conſummato, nullo modo poſſet diſſolui, *cap. ſi vxorem 32. qu.7.* ita textum illum acceperunt Bellarminus *lib.4. de R. Pontifice, c.13.* Balboa *in cap. gaudemus, de diuortijs*, P. Gregorius *in d. cap.1. de ſponſal. num.27.* quo caſu accipi debet canon. *16.* Concilij Compendienſis, ibi; *Si vir leproſus mulierem habeat ſanam, ſi vult ei donare commeatum, vt accipiat virum, ipſa fœmina, ſi vult, accipiat, ſimiliter & vir.*

Ex ſuprà traditis exponendus eſt canon S. Timothei, relatus à Theodoro Balſamone *fol.1066.* in hæc verba: *Si alicuius vxor ſpiritu corripitur, vt ferreos etiam compedes, & manicas geſtet, vir autẽ dicat, non poſſum continere, & velit aliã accipere, debetne aliam accipere, an non? Reſp. In hac re quidẽ adulteriũ intercedit, nec inuenio quid de ea re reſpondeam: ſpirituali tamen ſententia non debet.* In quibus verbis expreſsè docet Sanctus, committi adulteriũ ab eo coniuge, qui ob infirmitatem alterius ſecũdas nuptias contraxit. Difficile tamen eſt, quod dicit Sanctus, tantùm ex ſpirituali ſententia eum nubere non debere. Sed reſpondẽdum eſt, Sanctum Timotheum reſpexiſſe ad conſtitutionem Leonis Imperatoris *in Nouel. 111. & 112.* vbi permittitur marito poſt tres annos dimittere vxorem perpetua inſania laborantem, aliamq; accipere. Similiter & vxori poſt quinque annos. Harmenopulus *lib.4. Promptuarij.* Vnde S. Timotheus non ſecundùm ius ciuile, & ſæculare, cùm iuxta illud eo caſu diuortium permitteretur; ſed iuxta ſacros canones rectè Sanctus dixit, ex ſpirituali ſententia, ideſt iuxta ſacros canones, & Eccleſiæ leges, adulterium committi: docuit Theodorus Balſamon *in notis ad ipſum canonem.* 10 Exponitur locus Timothei

TITVLVS IX.

De coniugio ſeruorum, vel diſparis conditionis.

CAPVT I.

Adrianus Papa a *Salzeburgenſi Archiepiſcopo.*

DIgnum eſt, & à rationis tramite non diſcordat, quod ea quæ dubietatis in ſe videntur ſcrupulum retinere, ad Apoſtolicæ Sedis iudicium referantur, vt inde Chriſti fideles in dubijs certitudinem ſe gaudeant inuenire, vnde noſcuntur magiſterium fidei ſuſcepiſſe. Tua verò fraternitas de ſeruorum coniugijs, quæ inuitis & contradicentibus dominis contrahuntur, quid fieri debeat, Apoſtolatui noſtro, ſi benè meminimus, requiſiuit. Super quo tibi duximus taliter reſpondendum. Sanè iuxta verbum Apoſtoli, prout tua diſcretio cognoſcit, in Chriſto Ieſu neque liber eſt, neque ſeruus, qui à Sacramentis Eccleſiæ ſit remouendus. Ita quoque nec inter ſeruos matrimonia debent vllatenus prohiberi. Et ſi dominis contradicentibus, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione ſunt propter hoc eccleſiaſtico iudicio diſſoluenda. Debita tamen & conſueta ſeruitia non propter hoc ſunt minùs proprijs dominis exhibenda.

NOTÆ.

a SAlzeburgenſi.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.1.* poſt Concil. Lateran. *p.46. c.7.* habetur, *Eborardo Saleberg.* In hac ſexta collectione legitur, *Sancleberg.* Cuiac. in præſenti exiſtimat legendum eſſe, *Etorardo Salsburgenſi*: ſed omnibus his lectionibus omiſſis, legendum eſt *Eberhardo Salisburgenſi.* Salzburgum enim, ſeu Salisburgum, eſt ciuitas Germaniæ, à Latinis Iuuania dicta: eam Atila Hunnorum Rex deſtruxit, & Roberttus Rex reſtaurauit anno 580. Ex quinque Epiſcopatibus Bauariæ Salzburgenſis primus eſt, immò eius Eccleſia in Metropolim erecta fuit, quam rexit ex anno 1147. vſque ad annum 1164. Euerardus Comes ab Hiltpolſteim, Abbas Biburgenſis, pauperum pater, vt refert Cucelinus *tom.1.*

Ger-

Digitized by Google

Germaniæ ſacræ, *fol* 43. vnde per conſequens deducitur, auctorem hujus textus fuiſſe Adrianum ordine quartum, qui antea Nicolaus Haſtiſragus dicebatur, natione Anglus, ordinis S. Rufi Abbas 4. creatus Pontifex die 4. Decemb. anno 1154. floruitque vſque ad annum 1159.

CAPVT II.

Alexander III. *Priori & Præpoſito* a *Mortarienſi*.

PRopoſuit nobis mulier latrix præſentium, quod cùm vir eius cum ea diutiùs permanſiſſet, notam ei conditionis obiecit, aſſerens eam eſſe ancillam, quam liberam eſſe credebat cùm eam duxit in vxorem. Cùm autem in præſentia venerabilis fratris noſtri *b* Aſtenſis Epiſcopi huiuſmodi negotium tractaretur, mulier quia ibi grauari timebat, ad noſtram audientiam appellauit. Quia igitur tam ea, quam viro ſuo veniente, poſt aliquantulum moram præfatus vir inconcuſſa lite receſſit, d. v. p. A. ſ. p. m quat. cùm propter hoc fueritis requiſiti, partes ante veſtram præſentiam conuocetis, & veritate ſuper his diligenter inquiſita, ſi vobis conſtiterit, quod idem vir cum præfata muliere, poſtquam illam audiuit ancillam, carnalem habuerit conſuetudinem, ipſum monere curetis, & appellatione remota diſtrictè compellere, vt eam ſicut vxorem accipiat, & maritali cura pertractet: ſi verò aliter fuerit, cauſam diligentiùs audiatis, & eam ſine fauore & gratia perſonarum, ſublato appellationis remedio infrà duos menſes fine canonico terminetis. Ita tamen, quod ſi ſententia diuortij inter eos data fuerit, mulieri pecuniam, quam præfato viro *c* pro dote conceſſit, ſicut iuſtum fuerit, reſtitui faciatis.

NOTÆ.

1 a MOrtarienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. pro cuius inſcriptionis expoſitione ſciendum eſt, inter congregationes canonicorum regularium ordinis D. Auguſtini, non inferiorem eſſe congregationem Mortarienſem ſanctæ Crucis, ita dictam ab oppido Mortario, ſiue Mortaria: quod oppidum apud Inſubres eſt in planitie, quæ Papienſem Comitatum à Nouarienſi diſterminat, à ſyluis & nemoribus Syluabella olim nominatum, ſed poſt cladem à Deſiderio Rege Longobardorum acceptam, qui cum Carolo Magno de ſumma Regni certans ibidem exercitu cum regno amiſſo captus cum filio & interfectus, regno Longobardorum finem dedit, Mortario, ſiue Mortaria deinceps nuncupatum. Prope dictum oppidum anno circiter 1080 ſedente in Pontificatu Gregorio VII. Adamus clericus Mortarienſis, vir religioſus, in ſuo prædio Eccleſiam in Dei honorem & ſanctæ Crucis magnificentiſſimam cum monaſterio ædificauit, vbi clericos ſecundùm B. Auguſtini regulam viuentes acciuit, & poſteà varij Prioratus cum ſuis Eccleſijs illi attributi ſunt, vt latè refert Pennotus *lib.* 2. *hiſtor. canonic. regul. c.* 46. inter quas Eccleſias ipſius congregationis recenſetur Prioratus S. Mariæ apud Caſtrum S. Martini, ciuitatis Aſtæ, à nobilibus de Solario fundatus, nunc vnitus monaſterio S. Mariæ Nouæ dictæ ciuitatis, cuius Priori & Præpoſito reſcribit Pontifex in præſenti, & de ipſo Prioratu plura adducit Pennotus *lib.* 2. *hiſtor. canonic. regul. c.* 28 *n.* 4.

b *Aſtenſis.*] Aſta, Ptolomeo teſte *lib.* 3. *cap.* 1. vulgò *Aſti* dicta, eſt ciuitas Liguriæ. ad Alpes Cotiæ ſita, cuius Epiſcopus Maioranus dictus ſubſcripſit Concilio Romano ſub Hilario celebrato, vt refert Carolus à Sancto Paulo *in geograph. ſacra*, *fol* 62. 2

c *Pro dote.*] Quia vbi non eſt matrimonium nec dos, *l. fin. ff. de condict. ſine cauſa.*

CAPVT III.

Vrbanus III. a *Ariminenſi Epiſcopo*.

LIcet ad ea, ſuper quibus nos fraternitas tua conſulere voluit, te ſufficere arbitremur, quia tamen ad maiorem certitudinem iudicium noſtrum ſolicitudine paſtorali requiris, nos ad inquiſitiones tuas officij noſtri debito reſpondemus. Sanè ſuper eo quod ex parte tua propoſitum nobis accepimus, an mulier poſſit eo prætextu diuortium poſtulare, quod vir, cum quo ſuæ conditionis ignara contraxit, ſeruus monaſterij proponatur, cùm è contra idem vir patrem ſuum, cuius conditionem ſecundùm *b* legem prouinciæ ſequeretur, tempore mortis pro libero ſe geſſiſſe, & eam elapſo *c* decennio, nec patris, nec ſuo nomine ſe ſtatus controuerſiam paſſum conſtanter affirmet, videtur nobis ratione temporis, & fauore libertatis pro parte viri ſecuriùs iudicandum.

NOTÆ.

1 a ARiminenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 3 ideſt, Rufino Ariminenſi Eccleſiæ Præſuli, qui Cardinalis tituli S. Praxedis creatus fuit à Clemente III. anno 1190. De Ariminenſi Italiæ Diœceſi egi *in cap. licèt*, *de procurat.*

2 b *Legem prouinciæ.*] Longobardorum videlicet, vt rectè notauit Tancredus, in quorum legibus *lib.* 12. *tit.* 12. *l.* 4. ita legitur: *Si aldius cuiuſcumque aldiam, aut libertam alienam vxorem tulerit, ſi filios ex ipſo coitu habuerit, patrem ſequantur, & ſint aldij, cuius & pater eſt.* Quod lege ipſius prouinciæ ſtatui potuit, quoniam contra rationem naturalem non eſt, vt vagè conceptus patris conditionem ſequatur, ſi certus eſt. Grotius *lib.* 2. *de iure belli*, *cap.* 5. § 29.

3 c *Decennio.*] Non quia deſideretur decennium poſt mortem patris, vt de ſtatu eius agi non poſſit, quia ſufficiebat quinquennium, *l.* 1. *C. ne de ſtatu defunctorum*: ſed ne ipſe inquietari poſſit, quia fauore libertatis inductum fuit, vt ea præſcribatur decem annis inter præſentes, & viginti inter abſentes, *l. ſi eùm* 16. §. *Ariſto ff. qui & à quibus*, *l.* 2. *C. de longi tempor. præſcript. quæ pro libert.* Vnde audiri non debet Gloſſa *in præſenti*, quam ſequitur D. Ild ſ. Benitez *in cap. vnico*, *n.* 80. de natis ex libero ventre, dum exiſtimat numerum hunc decennij in præſenti exprimi, quia ita contingit, non quia tam longum tempus in hoc caſu deſideraretur; nam licèt id verum ſit, vt de ſtatu defunctorum agi non poſſit, quia talis actio quinquennio præſcribitur, *dict. leg.* 1. probat Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 223. tamen vt filius præſcribere poſſit cum bona fide libertatem, decennium deſideratur, ex ſuprà traditis iuribus.

Digitized by Google

C A P V T F I N.

Idem a *Rateburgenſi Epiſcopo.*

AD noſtram noueris audientiam perueniſſe, quod dil. f. n. G. tit. Sanctæ Mariæ trans Tyberim Presbyter Card. Ap. Sedis Legatus, dil. filium nobilem virum R. militem à muliere quadam propter conditionis ſeparauit errorem: ideòque fr. t. per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus inquiras ſuper his diligentiùs veritatem: & ſi tibi conſtiterit, quod miles ipſe ignoranter contraxerit cum ancilla, ita quod poſtquam intellexerit conditionem ipſius, nec facto, nec verbo conſenſerit in eandem, propter quod à Card. eodem ab eius fuerit conſortio ſeparatus, contrahendi cum alia liberam concedas auctoritate Ap. facultatem.

N O T Æ.

1 a R*Ateburgenſi*.] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 1. & legendum eſſe *Racesburgenſi*, docuit Cuiac. *hîc*, quæ Eccleſia eſt in Sclauonia, de qua agit Hermoldus Presbyter *lib. 1. hiſtor. Sclauoniæ, c.* 78. & qui eiuſmodi Hermoldi ſupplementum compoſuit, Arnoldus Abbas Lubecenſis, qui ſupplementum ipſum dicauit Philippo Epiſcopo Racesburgenſi.

COMMENTARIVM.

2 Concluſio traditur, & probatur. EX his tribus deciſionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Matrimonium inter ſeruos legitimè contrahitur, etiam inuitis Dominis; ſed ſi ingenuus per errorem ancillam ducat, velè contra, coniugium nullum eſt.* Probant textus *in cap. 1. cap. ſi quis liber, cap. ſi quis ancillam, cap. ſi fœmina, cap. ſi quis ingenuus, 29. q. 2. cap. illud, de præſumpt.* Concil. Tribur. *can.* 38. Toletanũ 9. *can.* 13. *&* 14. Matiſcon. *can.* 10. ibi: *Si ſeruum & ancillam dominus amborum in matrimonium coniunxerit, & poſtea liberato ſeruo vel ancilla, non poteſt redimi qui in ſeruitio eſt, ideò matrimonia ſoluuntur.* Concil. Bauaricum apud Duigolingam *can.* 10. ibi: *De eo, quiſquis ſeruorum nobilem fœminam habuerit in coniugium, & non præſciuit, ita conſtituit, vt iterum libera eſſet, dimittat ſeruum, & poſtea non redigatur in ſeruitium, ſed eſſet libera.* Concilium Vvermerienſe temporibus Pipini, *can.* 13. *Qui ſcit vxorem ſuã ancillam eſſe, & accepit eam voluntariè, ſemper poſtea permaneat cum ea.* Conſonat lex 1. *tit.* 5. *p.* 4. Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti, pluribus relatis, Fragoſo *p. 2. de regim. Chriſt. Reip. lib. 1. diſp. 1. §. 10. & p. 3. lib. 10. diſp. 22. §* 3. Baſil. *lib. 7. de matrim. cap. 42. cum ſequent.* Gentil. *de nuptijs, lib. 3. cap.* 3. Eſpenceus *ad Epiſtolas D. Pauli, lib. 7. digreſ. cap. fin.* Cuiac. *in præſenti*, & *ad tit. C. de nupt.* Vighellius *in methodo iuris can. fol.* 464. Benedictus Pinel. *lib. 1. ſelect. cap.* 9. Anton. Auguſt. *lib. 3. emend. cap. 2.* & *lib. 10. in epit. tit.* 25. Amaya *lib. 2. obſeru. c. 1. num.* 27. Petrus Gregor. *lib. 2. part. tit. 4. cap.* 13. & *lib. 3. tit. 21. cap.* 3. & *lib. 9. ſyntagm. cap.* 12. Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 5. nu.* 15. S. Raymundus *lib. 4. ſummæ, tit.* 3. Torreblanca *de iure ſpirit. lib. 2. cap. 7. ſect.* 7. Sauarus *in notis ad Sidonium, lib. 5. epiſt.* 19. Coruinus *in aphoriſm. iuris Pontif. lib. 2. tit.* 13. I. Dartiz *ad decret. in d. cauſa 29. q.* 2. Coſtanus *de nuptijs, fol.* 66. Cabedo *tom. 1. deciſ.* 150. Meſa *libr. 3. var. cap.* 1. Alteſſera *in præſenti*.

3 Traditur ratio dubitandi. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Seruorum conditio omninò abiecta, & miſerrima eſt, quippe perſona eorum eſt ignota, *lib. 4. ff. de capit. dim. l. nullo 7. ad leg. Cornel. de falſis*, vt Caſſiodorus ſcitè ſcribit *lib. 6. var. cap.* 6. ibi: *Quid enim priùs inter ſeruos faciunt iura publica, qui perſonam legibus non habent.* Et *leg. quod 23. ff. de regul. iuris, leg. ſeruitutem 206. eodem, l. 36. § 6. de condit. & demonſtr. §. rebus, Inſtit. de iniurijs, l. 24. C. de adulterijs.* Occidi impunè poterant à dominis, *leg. 1 §. 1. ff. de his qui ſunt ſui.* Vulgariter tantùm viginti aureis æſtimabantur, *l. 1. §. 5. C. de comm. ſeruor. man.* de quorum pretijs poſt Plinium *epiſt. 19. lib.* 3. & Marcellum Donatum ad Suetonium *in Auguſto, lib. 2. cap. 9. fol. mihi* 231. videndus eſt Rodulphus Fornerius *rerum quotid. lib. 4. cap. 2.* & *cap.* 25. & quod turpius, iumentis & pecoribus comparabantur, vt fecit Caius *in l. 2. §. 1. ff. ad l. Aquil.* & Vlpianus *in l. ædiles, §. causa, et l. 2. ff. de ædil. edicto.* Pro merce eis Paulus vtitur *in leg. 1. §. 1. ff. de contrah. emption.* Edmundus Merillus curioſus iuris indagator, *lib. 2. obſeru. cap.* 35. refert Senecam, qui dolens ſic huius humanæ naturæ iacturam miſeretur: *Iterum crudelia, & inhumana prætereo, quod nec tanquam hominibus quidem, ſed tanquam iumentis vtuntur.* Quare ad pecudum ſimilitudinem ſeruorum greges dicuntur. Hillig. *ad Donel. lib. 7. cap.* 26. id ex Iuuenale & alijs probat ex illo *ſatyr.* 12.

De grege ſeruorum magna, & pulcherrima quæque
Corpora, vel pueris.

Cùm gregis nomen pecoribus propriè conueniat, *l. plenum, §. ſed ſi pecoris, ff. de vſu & habitatione, l. ſeruis 81. §. 1. ff. de legat.* 3. Et pro coronide Seneca *offic. lib. 4. cap.* 3. ſic ait: *Si in mari iacturam facienda eſt, equine pretioſi potiùs iacturam facies, an ſeruuli vilis.* Vnde inter eos connubium non dari certum eſt. Apud Hebræos in obſeruatum fuiſſe conſtat *ex cap. 21. Exodi*; & ſimiliter apud Romanos, apud quos tantùm contubernia inter eos dabantur, vt docetur *in l. ſerui, ff. ad l. Iul. de adult. l. 3. C. de inceſtis nupt. l. liberorum 220. ff. de V. S. l. 3. C. ſolut. matrim. l. Lucius 27. ff. depoſiti, l. Proculus 67. ff. de iure dot. l. ancillæ, ff. de condit. & demonſtr. l. plerumque 53. de ædilit. edict. l. 4. C. de dolo, l. 3. l. de ancilla, C. de liber. cauſa.* Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 20. § inter ſeruos, leg. Thais 41. §. hæredes, ff. de fideicommiſ. libert. l. quæſitum 12. §. contubernales, ff. de fundo inſtruct. l. Stichum 20. ff. de alimentis, Nouel. Iuſtin.* 12. & Ipſi coniuges dicuntur contubernales, *l. vxorem, §. codicillis, & §. concubinæ, de legatis* 3. notat Laurentius Pignorius *de ſeruis pag.* 14 obſeruauit Amaya *l. 1. obſeru. c. 12. n.* 30. & filij eorum naturales, non legitimi dicuntur, *l. denique 8. ff. de pignor. l. Lucius 78. §. 3. ff. ad Trebel. l. plerumque 35. ff. de ædilitio edicto, l. adoptiuus 14. §. idem, ff. de ritu nupt. l. cùm proponas 4. C. de dolo, l. cum ancillis 3. C. de inceſtis, l. 3. l. de ancilla 26. C. de liber. cauſ. l. vxorem 41. §. codicillis, & §. concubina, ff. de legat. 3. l. quæſitum 12. §. 33. ff. de fundo inſtructo, l. Stichus 40. ff. de alimentis, l. Iulius Paulus 81. ff. de condit. & demonſtr. l. Thais 41. §. herede, ff. de fideicommiſ. libert. l. 4. §. 1. de in ius vocand. l. fin. de iure delib. l. adoptiuus 14. §. vnde, de ritu nupt. leg. omnes 17. §. Lucius ff. de his quæ in fraud. credit. l. ſi ignoras 3. §. 1. Cod. ſolut. matrim. l. ſi ſeruum 33. ad l. Aquil. l. libertinum 4. leg ex libera 6. C. de ſuis & legit.* Illuſtrant Ant. Auguſtinus *lib. 3. emend. cap. 2.* Ant. Faber *in iuriſprud. tit. 9. princip. 1. illat. 2. & 3.* Inſtitutarij *in princip. de nuptijs*; nam cùm ad matrimonium deſideretur voluntas, vt probaui *in c. cùm locum, de ſponſ.* & mutua corporum traditio; In ſeruis autem voluntas non detur, ex regula legis *velle non creditur, ff. de reg. iur.* nec etiam poteſtatem ſui corporis habeant, vt ex definitione ſeruitutis conſtat, quomodo ergo non poſſunt in nuptias conſentire, aut corpus ſuum alij tradere. Quare matrimonia à ſeruis ſine voluntate dominorum contracta ab Eccleſia non defenduntur, vt docetur *in Concil. Aurel. 4. can.* 23. aliàs 24. ibi: *Quæcumque mancipia ſub ſpecie coniugij ad Eccleſiæ confugerint ſepta, vt per hoc credant poſſe fieri coniugium, minimè eis licentia tribuatur, nec talis coniunctio à clericis defenſetur.* Cabilon. 2. *can. 30. cap. fin. 29. quæſt.* 2. D. Baſilius *ad Amphiloch. can.* 42. ibi: *Quæ ſine his, qui habent poteſtatem, fiunt matrimonia, ſunt fornicationes: nec ergo viuente patre nec domino hi qui conueniunt, ſunt ab accuſatione liberi, donec coniugio domini annuerint, tunc enim accipit firmitatem coniugium.* Quod & obſeruatum fuiſſe apud Longobardos conſtat *ex lib. 2. tit. 12. leg. 10. & 13.* apud Gallos *ex leg. Salica, tit. 14. §. 2.* & *in addit. 3. ad capitul. cap.* 18. ibi: *Dictum nobis eſt, quod quidem legitima ſeruorum matrimonia poteſtatiua quadam præſumptione dirimant, non attendentes illud Euangelicum: Quod Deus coniunxit, homo non ſepa-*

Digitized by Google

ſeparet, vnde nobis viſum eſt, vt coniugia ſeruorum non dirimantur, etiamſi diuerſos Dominos habeant, ſed in vno coniugio permanentes dominis ſuis ſeruiant, & hoc in illis obſeruandum eſt, vbi legalis coniunctia fuit, & per voluntatem dominorum. Ergo non rectè in præſenti docetur, inter ſeruos legitimum dari matrimonium. Accedit, nam ſi vera eſſet ratio adducta *in cap. 1. hoc tit.* videlicet, quod nec liber, nec ſeruus eſt à ſacramentis Eccleſiæ remouendus, ſequeretur quod nec à ſacramento Ordinis arcerentur: ſed tam iuxta antiquos, quàm nouos Eccleſiæ canones, ſerui ad Ordines ſacros admitti non poſſunt, niſi prius à Dominis plenè manumittantur, *cap. 1.* vbi probaui, *de ſeruis non ordin.* Igitur ratio ibi adducta à Pontifice ſuſtineri non poteſt. Deinde ſecunda pars præſentis aſſertionis difficilis redditur ex eo, nam ſi error vitiaret matrimonium, ſequeretur illud etiam vitiari propter errorem circa qualitates virginitatis, nobilitatis, ſeu diuitiarum: ſed talis error non vitiat matrimonium, vt probant Couarr. *in 4. 2. part. c. 3. §. 7. n. 8.* Bronchorſt. *enantioph. cent. 3. aſſert. 3.* Molina *de iuſtitia lib. 2. tr. 2. diſp. 352.* Baſilius *lib. 4. de matrim. cap. 22.* Guzman *de verit. iur. verit. 17. per totam.* Igitur nec error circa conditionem vitiat matrimonium.

4 De coniugio ſeruorũ ex iure ciuili.

Adhuc tamen defenſanda eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſcire oportet, quod etſi naturæ ſtatu inſpecto coniugium verum eſſe potuit inter ſeruum & ancillam, quia ad ipſam coniugij naturam nihil deeſt in tali coniunctione; tamen iure ciuili inter perſonas ſeruili nexui mancipatas contubernium eſſe, non matrimonium, *l. 14. ff. de rita nupt. l. partum, C. de rei vind. l. 16. C. de poſtlim. l. Seueri, C. de Decur. l. cum ancillis 3. C. de inceſtis nupt. l. ſi ignorans 3. C. ſolut. matrim. l. 12. §. 33. ff. de inſtruct. legat. l. vxorem, §. codicil. de legat. 3.* Vlpian. *in fragm. tit. 5. §. 1. nouel. 22. Iuſtin. cap.* 10. vbi Cuiac. Alciat. *lib. 6. parerg. cap.* 16. Richard. ad Petron. Satyr. *pag.* 34. Immò nec inter liberam & ſeruum, vel è contrario, ius ciuile connubium admiſit; nam priori caſu cùm mulier ſeruili amore bacchata ſeruo alieno ſe immiſcebat, poſt trinam denunciationem denunciante domino, & alijs adminiculis accedentibus, inſimul cum bonis ipſius tranſibat in poteſtatem domini ſerui. In hac tamen re, vt in alijs pleriſq; iuris, deterior fuit conditio fœminarum, quàm maſculorum, cùm iſti liberi manerent, mulier verò libera appetens impar ſerui conſortium, præmiſſis dictis denuntiationibus, ex Senatuſconſulto Claudiano ancilla ipſius domini efficiebatur, *l. vnic. C. Theodoſ. & Iuſtin. de SC. Claudiano, l. vlt. C. de ſeruis fugit. §. vlt. Inſtit. de ſucceſſ. ſublatis, l. Lucius, ff. depoſiti,* iuncto Cuiacio *ad tit. C. depoſiti,* & *lib. 21. obſeru. cap. 16.* Oſualdus *lib. 12 comment. Donel. cap* 22. Lipſius *ad Tacitum lib. 12. pag. 217.* Pamel. *ad Tertul. lib. 2. ad vxorem.* Et ſi ſeruus Reipublicæ erat, citra vllam denunciationem mulier, quæ cum eo miſcebatur, ancilla fiebat. Cuiac. *l. 6. different. Modeſt. in l. 11. ff. de accuſat. in fine;* non è contrario liber homo, qui ſe ancillæ iunxerat, fiebat ſeruus, *l. ſi liber, C. de liber. cauſ.* Legibus Francorum priſcis non habebatur diſpar ratio, immò ſeruus fiebat, *cap. 3. tit. 27. legis Salicæ,* ibi: *Si quis Francus alienam ancillam ſibi iunxerit, ipſe cum ea in ſeruitio permaneat.* Quod & iure Gothorum obſeruatum fuiſſe conſtat *ex l. 4. tit. 2. lib. 3. legum Vviſigoth.* ibi: *Si mulier ſeruo alieno ſeſe coniunxerit, aut in matrimonio ſociauerit, conteſtetur ei tertiò dominus ſerui præſentibus tribus teſtibus, vt ab hac coniunctione diſcedat, & poſt trinam commonitionem, vel conteſtationem, ſi ſeparari noluerit, ſit ancilla domino eius, cuius ſeruo ſe coniunxit.* Vnde iure ciuili ancilla ducta ab eo, qui illam manumittere poterat, manumiſſa credebatur, vt matrimonium ſtare poſſet, *l. ſi is qui 13. ff. de capt. §. eadem, Inſtit. quibus ex cauſis manumit. authent. de nuptijs, §. ſi verò;* quam doctè exponit Pinel. *lib. 1. ſelect. cap. 9. per totum.* Inde lex Iulia adulterium non agnoſcebat, niſi inter liberas perſonas, *l. 6. in princip. de adult. l. 23. C. eod. tit. l. Titia 59. in princip. de manumiſ. teſtam. l. plerumque 38. de ædilit. edict. l. 3. de inceſtis nuptijs, l. 41. §. concub. ff. de legat. 3. l. Iulius 81. de condit. & demonſtr. l. 20. §. liber, de inſtrumenta legato, l. 31. de ſtatulib. l. 41. § hæredes, de fideicommiſ. libert. l. 20. de alim. legat.* Suetonius *in Iul. c. 42.* Columel. *lib. 1. de re ruſt. cap. 18* quippe indignum cenſebat Auguſtus, contra maieſtatemque connubij eſſe iuſtis, ſacriſq; nuptijs communes eſſe cum contubernio ſeruorum leges, ſufficeretque in ſeruis querelam violati contubernij, actione legis Aquillæ, iniuriarumue, ſeu iudicio Prætoris de ſeruo corrupto, *l. 23. in fine, de adulterijs, l. 25. de iniurijs, l. 29. Cod. eod. tit. l. 9. §. 1. de ſeruo corrupto, l. vlt. de offic. Præſidis,* Paulus *1. ſent. tit. 12 §. 1.* Ampliùs eodem iure ciuili attento, connubium, quod eſt ius matrimonij legitimi, Iſidorus *l. 9. orig. c. 8.* non dabatur niſi inter æquales ciues Romanos, aut inter eos, quibus ius connubij datum erat, cùm id nominatim concedebatur. Cicero *in Topic. Si mulier, cùm fuiſſet nupta cum eo, cui connubij ius non eſſet, nuncium remiſit; quoniam qui nati ſunt, patrem ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet.* Ibidem Boetius: *Non omnibus,* inquit, *connubium erat cum Romanis, nec erant nuptiæ iure contractæ, quæ non aut inter ciuem Romanum, ciuemque Romanam inibantur, aut cui Princeps, populuſue ciuitatem, vel connubium permiſiſſet, eo ſcilicet modo, vt in poteſtatem parentum liberi redigerentur.* Seneca *lib. 4. de beneficijs,* ibi: *Promiſi tibi filiam in matrimonium, poſtea peregrinus apparuiſti, non eſt mihi cum peregrino connubium.* Vlpianus *lib. 5. regul. Connubium habent ciues Romani cum ciuibus Romanis, cum Latinis autem & peregrinis ita, ſi conceſſum eſt.* Liuius *lib. 4. & 38. Campani cùm eos SC. cenſores Romæ cenſeri coegiſſent* (nam antea incertum fuerat vbi cenſerentur) *petierunt vt ſibi ciues Romanas ducere vxores liceret.* Pari inſtituto libertinis connubium cum ingenuis non fuit niſi ex beneficio, vt in caſu Phecenniæ relato à Liuio *lib. 39.* Illuſtrat Alteſſerra *de Ducibus lib. 3. c. 1.* Vt primùm verò Antonius Imperator omnes liberos homines, qui in orbe Romano ſunt, iure Romanæ ciuitatis donauit, *l. in orbe, ff. ad municipalem,* omnibus qui ad Romanum Imperium pertinebant ius connubij fuit. Prudentius *lib. 2.* contra Symmachum.

——Conueniunt nunc per generalia fulcra
Externi ad ius connubij: nam ſanguine mixto
Texitur alternis ex gentibus propago.

Diuus Auguſtinus *lib. 5. de ciuitate Dei, c. 17. Humaniſſimè factum eſt, vt omnes ad Romanum Imperium pertinentes ſocietatem acciperent ciuitatis, & Romani ciues eſſent, ac fieſſet omnium, quod erat antè paucorum.* Carolus Sigonius *lib. 1. c. 9.* Coſtanus *de ſponſalibus fol. 66.* Idcircòque ingenuorum cum libertinis nuptiæ iure antiquo improbabantur, vt ex Cicerone probat Lipſius *ad Tacitum lib. 3. annal.* Balduinus *ad l. Iuliam, & Papiam, pag 95.* Hotbomanus *de ritu nupt. c. 2. ad finem.* Et licèt poſtea permitteretur matrimonium cum libertinis, ne tot impedirentur matrimonia, legibus Iulia & Papia expreſsè cautum fuit, ille Senatores, eorumque liberi libertinas in vxores ducere poſſent, *l. lege 23. ff. de ritu nupt.* Illuſtrat D. Ramos *ad l. Iul. & Pap. c. 3. num. 1.* In Græcia autem, Charthagine, & Apulia ſeruiles conditiones appellari conſtat ex Plauto *in prolog. Caſinæ,* ibi:

Quid iſtud eſt, ſeruiles nuptiæ?
Seruine vxorem ducerent, aut poſcent ſibi?
Nouum attulerunt, quod ſit nuſquam gentium.
At ego aio hoc fieri in Græcia, & Carthagine,
Et hic in noſtra terra, atque in Apulia.
Maioreque opera tibi ſeruiles nuptiæ.
Quam liberales curari ſolent.

Notauit Grotius *lib. 2. de iure belli, c. 5. num. 15.* in notis Arniſeus *lib. 1. de repub. c. 3. ſat. 8.*

Hæc procedebant Cæſarum legibus. Porrò ſi inſti- 5 De eiſdẽ nuptijs ex iure Canonico.
tutum diuinum, & legem naturæ conſulimus, vbi neq; ſeruus, neque liber inuenitur, delectu perſonarum inſuper habito, ius connubij & matrimonij omnibus impertitum fuit, paruipenſa ſeruitutis conditione, quam natura non habuit, neque diuina lex à coniugali excepit lege. Quapropter iure canonico res longè aliter ſe habet quàm iure ciuili, quia ius canonicum non conſiderat ſtatum fortunæ hominum, ſed naturæ; cumque omnibus hominibus vnus ſit Deus, ita vnam exiſtimat eſſe legem matrimonij inter ingenuos & ſeruos, *c. 2. 29. qu. 2.* Vnde Iſidorus Peluſiota *l. 1. epiſt. 471.* ait: *Seruis tanquam nobiſipſis vtendum eſt; homines enim illi, noſtri inſtar ſunt, anticipata quippe opinio, vel belli fortuna, vel vis armorum eos in aliorum poſſeſſionem redegit: at reuera omnes vnum, atque idem ſumus, ſiue naturam, ſiue fidem, ſiue futurum iudicium ſpectemus.* Deus enim vnus eſt, cum quo omnes ſumus vnũ genus, ac proles, vt ait Pindarus *od. 6. Nemeorum:* & ſaltem vnũ omnes in Domino ſumus, ſiue diues, ſiue pauper, ſiue ſeruus, ſiue liber, ſiue ſanus, ſiue æger, atque vnum omnium caput, ex quo & omnia Chriſtus.

Deni-

Digitized by Google

Denique tam ſeruorum quàm liberorum redimendorum gratia venit, eodẽ loco habens omnes præcepta ſua ſeruantes, quemadmodum & qui ex Iacob, tum ex liberis, tum ex ſeruis primogeniti ſunt filij, omnes eodẽ iure fuere, vt dicit Iuſtinianus Martyr *dialog. cũ Triphone.* Ius canonicum conſiderans omnes homines æquales, & per conſequens à natura liberos, ideò nec ſeruum, nec liberum à ſacramento matrimonij eſſe remouendum cenſuit. Qua etiam ratione motus Imperator Alexius Comnenus *in nouel 9. de teſtib.* quam refert Balſamon *in can. 85. Synodi 6.* cùm audiuiſſet matrimonia ſeruorum fieri ſine ſacra benedictione, ita cauentibus dominis, ne ſeruorum dominium ex ea cauſa amitterent, iuſſit, vt benedictio adhiberetur: *Vnus enim*, ait, *eſt Dominus omnium, vna fides, vnum batiſma: & quod ad fidem quidẽ attinet, domini, & ſeruitutis differentiam non agnoſcimus; omnes enim ſumus ex æquo ſerui eius, cui nos ſuo diuino & viuifico ſanguine redemit.* Vnde non inſubtiliter quæri poteſt, cùm attento iure canonico matrimonium ſubſiſtat inter ſeruos, & inter hominẽ liberũ, & ancillam ſcienter illud contrahentes, an hodie ſi dominus in vxorẽ ducat ancillam, illi libertatem dediſſe credatur, aut iure ciuili procedebat. Et videbatur, quod non, cùm neceſſitas, quæ libertatis tacitæ inducendæ iure ciuili, ob eius rigorem aderat, attento iure canonico non viget. Nec videtur abſurdum, quod eadem maneat coniux, & ancilla coniugis; quia etiam nouum non eſt, quem eſſe filium, & ſeruum patris, *l. vlt. ff. pro derelicto, l. vltima, D. communia de manumiſ.* notant Gloſſa *verb. Patrem, in §. eadem, Inſtit. quibus ex cauſis manumit.* Gamma *deciſ. 68 n. 1.* & etiam attento iure antiquo ciuili vxores in maritorum manu, poteſtateque conueniebant. Vlpianus *in fragm. tit. 9.* & latè probaui *in c. non eſt vobis, de ſponſ.* Verùm adhuc credo iuſtum, æquumque eſſe, quod ſi dominus ducat in vxorem propriam ancillam, vel è contra, eo ipſo cenſeatur libertatem elargiri. Et quod attinet ad dominam nubentem ſeruo proprio, cùm maritus ſit caput vxoris, & cui vxor tenetur obedire, cur admittemus maritũ ſeruũ, & dominam vxorem, quo maritalis poteſtas infringetur? Itidẽ & maritus acquiret vxori, cũ ipſe aliàs rerum ſuarũ dominus ſit, *l. doce ancillam, C. de rei vind.* quæ, & alia expenſa à Viglio *in §. eſt tamen, n. 2. inſtit. de hæred. inſt.* ſuadent, ne maritus ſeruus maneat quando domina eidem iuncta eſt. E conuerſo quoque dominus, qui propriæ ancillæ coniungitur, illi libertatem præſumitur elargiri, etiam attento iure canonico, quo matrimoniũ cum ancilla ſuſtinetur; nam maritus vxorem tractare debet vt ſociam, *l. aduerſ. 4. C. de crimin. expilat. hæredit.* non verò habere vt ſeruam. Deinde præſumetur prolem velle procreare legitimam, argumento legis *ſi is qui 13. C. de captiuis*; & etiam capacẽ ſucceſſionis, *l. cùm ratio 7. ff. de bonis damnat.* Accedit nã maritus, & vxor vna caro cenſentur, *c. debitum, de bigamis, c. 1. de coniug. lepros.* Igitur non poteſt alter ex coniugibus vt ſeruus alterius maner ; & per cõſequens contracto matrimonio inter Dominum & ancillam propriam, libertas data creditur; quod apud nos deciſum extat *in l. 1. tit. 13. l. 5. tit. 22. part. 4.* defendit Pinel. *lib. 1. ſelect. c. 8. nu. fin.*

3 Traditur ratio ſecundæ partis. Secundæ partis huius aſſertionis ratio prouenit ex errore, qui adeſt circa conditionem coniugis: ex contracto enim matrimonio cum ſeruo grauis iniuria fit coniugi libero, læditurque bonum prolis, quæ non poterit commodè nutriri & educari, cùm omnia, quæ ſeruus acquirit, domino acquirat. Et tandẽ aduerſatur mutuæ cohabitationi, quandoquidem ſeruus debeat in domo domini habitare, & ab eo poſſit in remotas partes mitti. Accedit, quod error tollit conſenſum, quia fertur abſolutè in obiectum exiſtimatum, & ab alio auertit agentẽ omninò, *l. ſi quis per errorem, ff. de iuriſdict. l. nihil tam contrarium, ff. de reg. iur.* quare error in corpore omnes vitiat contractus, *l. quod tamen 14. l. in venditionibus 69. ff. de cõtrahenda empt. l. inter 83. §. 1. l. continuus 137. §. 1. de verb. obl.* Pichard. *in §. 1. de emptione*, & *in §. 28. q. 11. de actionib.* Donellus *4. com. 16.* vbi Oſuaid. *litt. A*, Faber *in l. 39. de minoribus*, Donellus *in d. l. 83. §. 1.* Vnde iuſtè Eccleſia ſtatuit errorem cõditionis ſeruilis omninò irritare matrimonium: eſt tamen hoc impedimẽtum tantùm iuris poſitiui, quare apud infideles matrimonium cum ſimili errore celebratum, validum eſt, vt cum D. Thoma reſoluunt Rebellus *l. 3. de impediment. matr. q. 3. ſect. 2 a. 13.* pluribus relatis Sanch. *lib. 7. de matrim. diſp. 19. num. 16.* Arniſeus *de iure connub. cap. 3. ſect. 3.* qui, & alij de impedimentis matrimonij agentes, plura proſequuntur de hoc impedimento erroris circa conditionem.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cuius prioris pars procedit attento iure ciuili, quo inſpecto cùm ſerui perſonam non habeant, & quoad ius ciuile pro nihilo reputentur, *l. quod attinet, ff. de reg. iur.* ideò nõ matrimonium, ſed tantùm contubernium contrahere valent. 8 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat quod dicebamus, ſeruum voluntatem non habere, nec poſſe dominium ſui corporis, quod non habet, in alium transferre. Nam licèt voluntatem non habeat in omnibus his, quæ iuris ciuilis ſunt, & ex quibus domino præiudicari poſſit; tamen in his quæ ſunt iuris naturalis volũtate propria regitur: vnde cùm matrimonium ſit iuris naturalis, *§. ius naturale, Inſt. de iure naturali*, probaui *in c. 1. de ſponſal.* ideò etiam inuitis dominis illud ſerui contrahere valent, præcipuè cũ exinde non lædatur dominica poteſtas. Deinde quia ſeruus tradit corpus ſuum alteri coniugi, quantùm ſatis eſt ad generationem filiorum; quod ſufficit ad veritatem matrimonij, attento iure naturæ: nec hoc impediri poteſt à domino, quamuis non tradat illud plenariè, & pro omni tempore. Nec obſtant aothoritates Concilij Aurel. 4. & S. Baſilij, nam verum credo, primis Eccleſiæ ſæculis matrimonia celebrata à ſeruis, inuitis dominis, Eccleſiam irritaſſe, vt expreſsè conſtat ex D. Clemente *lib. 8. conſtit. c. 34.* ibi: *Fidelis vir, aut fæmina, ſeruis copulati, vel ſeparentur, vel eijciantur.* Cùm enim domini conquererentur, eo quòd fraudarentur ſeruorum miniſterijs, ne crederetur Eccleſiam fauere ſeruis contra dominorum poteſtatem, pro tunc æquum Eccleſia exiſtimauit, vt tantùm cum dominorum voluntate matrimonium contraherent; poſtea verò cùm expenderetur, quod ſicut dominus non poteſt impedire ſeruo ſuo quin liberè dormiat, & comedat, quia actiones iſtæ ſunt datæ à natura ad conſeruationem indiuidui, ita non poteſt eum impedire, quin matrimonium contrahat, quia matrimonium eſt à natura inſtitutum ad conſeruationem ſpeciei? præſertim etiam cùm ſeruus per ſeruitutem tãtùm amittat priuata iura perſonalia, quæ ratione ſeruitutis ad dominum transferuntur, nõ poteſt amittere ius cõtrahendi matrimonium, quia hoc potiùs eſt ius ipſius humanæ naturæ ad ſui propagationem, quàm ius naturale. Non me latet Turrianum pro explanatione Clement. *lib. 8. cap. 34.* locum illum accepiſſe de ſeparatione quoad thorum, non verò quoad vinculum: ſed cũ non ſatisfaciat prædictis authoritatibus Baſilij & Concilij Aurelian. tradita ſententia defendenda eſt, quam probat Baſil. *lib. 7. de matrim. c. 42.* Nec obſtat argumentum, quod deducebamus à Sacramento Ordinis; nam inter Sacramenta Matrimonij & Ordinis à ſeruis recipienda, duplex datur differentia. Prima, quia per ſuſceptionem ſacrorum ordinum mancipatur homo diuinis obſequijs pro toto tempore; per matrimonium verò nõ obligatur reddere debitum, niſi congruo tempore. Secunda eſt, quod per ſuſceptionem ſacrorum Ordinum obligatur ſuſcipiens ad opera ciuilia naturalibus ſuperaddita, in quibus dominus habet ius & poteſtatem; per matrimonium verò ſolùm obligatur ad filiorum generationem, quod eſt opus naturæ, & non cadit ſub domini poteſtate. Nec obſtat alia difficultas, contra ſecundam partem præſentis concluſioni sadducta. Pro cuius ſolutione notandum eſt, *ex cap. vnic. 29. qu. 1.* errorem poſſe quadrupliciter contingere in matrimonio: nam primò poteſt eſſe error perſonæ, vt quando Petrus exiſtimat contrahere cum Maria, & eſt Ioanna. Secundò eſt error conditionis, vt ſi exiſtimat contrahere cum libera, & poſtea inuenit eſſe ancillam. Tertiò eſt error fortunæ, vt ſi exiſtimet contrahere cum diuite, & reuera pauper ſit. Quartò eſt error qualitatis, vt ſi exiſtimet eſſe virginem, & eſt corrupta; vel quando exiſtimatur pulchra, & eſt deformis. Deinde nota, quemlibet ex his quatuor erroribus poſſe ex parte ſubiecti eſſe duplicem, vt de ignorantia docuit D. Thomas 1. 2. *q. 6. art. 8.* nam vnus eſt error antecedens ad conſenſum, alter eſt error concomitans conſenſum, inter quos eſt duplex diſcrimen. Primum eſt, quod error antecedens eſt cauſa quare conſenſus habeatur, ita vt illo non exiſtente, conſenſus non eſſet, vt ſi quis exiſtimans ducere Mariam liberam, diuitem, & pulchram, virginemque, illam ducat, non ducturus cognito errore: at verò

error

error concomitans eſt cauſa conſenſus, ſed etiam concomitatur illum, vt etiamſi non eſſet talis error, nihilominus conſenſurus eſſet: vnde hoc genus erroris non inducit ad conſenſum, ſed accedit conſenſui, vt quando Petrus exiſtimans ducere Mariam Virginē, & diuitem, ducit illā, ita tamen, vt idē prorſus faceret comperto errore, & veritate cognita. Secundū diſcrimen naſcitur ex primo, & illud eſt, quod error antecedēs facit cōſenſum omninò inuoluntarium, error verò concomitans non reddit illum inuoluntarium, quamuis non faciat ipſum poſitiuè voluntarium. His ſuppoſitis dicendum eſt, errorē circa perſonam, & conditionem omninò vitare matrimonium, ex traditis pro ratione dubitandi: errorem verò circa alias qualitates omninò accidentales non impedire matrimonium, quia quamuis omnis error antecedens reddat actum inuoluntarium, non tamen omnis error facit actum inuoluntarium ſimpliciter, ſed ille ſolùm, qui eſt circa ſubſtantiam actus, aut circa qualitatem requiſitam ad eius eſſentiam: ergo licèt error circa accidentalia cauſet inuoluntariū ſecundū quid, hoc eſt circa eſſentiam actus, ex quo ſuit error, non tamen cauſat inuolnntarium ſimpliciter, vt latiùs docent Moraliſtæ de hoc impedimento erroris agentes, Guzman *de ver. iur. d. verit. 17.* Gentilis *de nupt. lib. 3. c. 3.* Barb. *lib. 2. voto 19.* error in matrimonio dari poteſt circa perſonam qualitatemue perſonæ. Error circa perſonam licèt in alijs cōtractibus tantùm ad accidentia pertineat, in hoc tamen contractu ad eſſentiam ſpectat, cū detur corpus pro corpore; ideò matrimonium irritat, tā inter fideles, quàm infideles, cùm errans nō conſentiat, nec ita deceptus cognita veritate non conſentiret. Vnde qui cōtraxit cum Titia, putans eſſe Seiam, nihil agit, *c. vnic. 29. q. 1. c. tua nos, de ſponſ.* Error verò circa qualitatem, etſi ſit antecedens, & det cauſam contractui, non irritat matrimonium, vt error diuitiarum, vel pulchritudinis; nam eo caſu non contraxit quis motus à cauſa tanquam à conditione, ſed tantùm motus ab illa tanquam à cauſa finali. Hurtado, & alij, quos referunt & ſequuntur Trullench. *de matrim. c. 9. dub. 4.* Leander *eod. tract. diſp. 10. q. vlt.* Si tamen error circa qualitatem refundatur in errorem perſonæ, vitiat matrimonium, vt cùm quis contrahit cum Maria vt cum filia Regis, quę verè non eſt, quo caſu matrimonium non ſubſiſtit, quæ doctrina tunc pręcipuè procedit cùm fęmina erat adhuc contrahenti incognita; nam ſi quis intendat contrahere cum primogenita Titij, petatque vt oſtendatur Petro amico, & non illa, ſed alia monſtretur, attamen contrahat cum primogenita valet matrimonium. Trullench *vbi ſuprà, dub. 3.* Deinde ſi quis errat in qualitate, dum ſub eius conditione expreſſa contraxit, matrimonium non ſubſiſtit, vt *Contraho tecum ſi es diues, aut nobilis*: quo caſu ſi conditio vera eſt, ſubſiſtit matrimonium, ſi falſa, nullum eſt. Trullench *dicto dub. 3.*

8 Exponitur cap. nō omnis 32. q. 2. Sed præſenti aſſertioni primò obſtat textus *in c. non omnis 32. qu. 2.* vbi ſanctus Leo ad Ruſticum Narbonenſem ſcribens, ait: *Non omnis mulier iuncta viro, vxor eſt viri, quia nec omnis filius hæres eſt patri; nuptiarum autem genera inter ingenuos ſunt legitima.* Ex quibus verbis deducitur, matrimonia inter ſeruos contracta legitima nō eſſe: ergo malè in præſenti docetur inter ſeruos, hominē liberum & ancillam, legitimum contrahi matrimoniū. Pro cuius textus expoſitione dicendum eſt, Sanctum Leonem in eo textu afferre diſcrimen, quod verſatur in vxorem iuſtè, & legitimè ductam; & inter vxorem non legitimè acceptam, quæ ſolent appellari concubina, quæ parum diſtat ab vxore, vt probaui *in can. 2. Concil. Illiber.* & tunc rectè ait ſanctus Pontifex, vxorem eā tantùm eſſe, quæ iuſtè, & legitimè inter ingenuos ducta eſt, vt iure ciuili Romanorum procedit, vxorem verò ductam à ſeruo non haberi pro concubina, ideſt pro vxore iniuſtè ducta, quia cum ea eſt verum matrimonium, licèt non ſecundùm iuris ſolemnitates celebratum, & ita in eo textu concubina non accipitur pro muliere turpiter cognita, ſed pro vxore ſine iuris ſolemnitatibus ducta, vt latè textum illum exponens docuit Baſilius *lib. 7. de matrimon. cap. 54.* & poſt eum Arias de Meſa *lib. 3. variar. cap. 40. num. 11.* vnde licèt iuxta ſacros canones inter ſeruos aut liberum hominem, & ancillam detur verum matrimonium, non tamen quoad ius ciuile eſt legitimum, & ſolemne, ita vt filij ſint hæredes cum ſuitate, aut ſint in poteſtate patris.

Secundò obſtat textus *in c. vnic. 33. q. 3.* vbi ſtatuit Pelagius, quod ſi nepos habet patrem ſeruum, auum verò liberum, & de eius nuptijs agatur, auus conſentire debet, non verò pater qui eſt ſeruus, quia liberum arbitrium non habet. Quem textum ita expendo. Non habet liberum arbitrium ſeruus in nuptijs filij: ergo nec in ſuis, & per conſequens defectu liberi arbitrij matrimonium contrahere non poteſt. Pro cuius textus expoſitione ſciendum eſt, iure canonico, ſicut & iure ciuili, conſenſum patris deſiderari in nuptijs filiorum, vt probaui *in cap. 1. de deſponſ. impub.* immò & aui, etiamſi de nepotis, ſeu neptis nuptijs agatur, *l. oratione 16. §. 1. ff. de ritu nupt.* Faber *in iuriſprud. tit. 9. princip. 3. illat. 2.* vnde cùm in caſu textus *in d. cap. vnic.* pater in ſeruitute eſſet, forſan quia captus erat ab hoſtibus, aut venditus ad pretium participandum, auus verò liber & ingenuus, in cuius poteſtate nepos erat, illius conſenſus, non verò patris deſideratur, quia filium in poteſtate nō habebat, cùm ille, qui in alterius poteſtate eſt, alium ſub ſua poteſtate habere non poſſit, ex regula, *Is qui in poteſtate, ff. de regul. iur.* & ita ex defectu poteſtatis non habet arbitrium in nuptijs filij, in matrimonio verò ab ipſo contrahendo, cùm tantùm naturalis conſenſus deſideretur, & ſeruus illum per ſe præſtare poſſit, ideò poteſt & matrimonium contrahere. 9 Explicatur cap. vnic. 33. q. 3.

10 Exponitur c. illud, de præſump. Tertiò ſupra traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. illud. 11. de præſumpt.* In illis verbis: *Mulier verò inſtrumentum illud aſſerens vitioſum, vt ſeruo dominus fraudaretur.* Ex quibus deducitur, ſeruum matrimonium contrahendo priuare dominum ſuum dominio. Ergo non rectè in præſenti aſſeritur, ſeruum matrimonium celebrare poſſe, quia non ideò dominus priuatur iure ſuo. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, dominum non priuari dominio proprio, etſi eius ſeruus eo ſciente, vel ignorante matrimonium contrahat; nec contrarium probari *in d. cap. illud*; nam prædicta verba non ſunt Pontificis decidentis, ſed mulieris, que illam exceptionem opponebat, vt matrimonium impugnaret, & ſic non eſſe attendenda.

11 Exponitur can. 20 Concilij Vuormerienſ. Quartò ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in can. 20. Concilij Vvermer.* cuius titulus eſt, *Vt chartellarius, qui cum ancilla fornicatur; eam libertate donatam vxorem habere cogatur.* Ex quibus verbis deducitur, quod ad hoc vt matrimoniū contrahatur cum ancilla, deſideratur vt priùs manumittatur: ergo nō rectè in præſenti aſſeritur, inter ſeruos & liberum hominem, & ancillam, matrimonium celebrari poſſe. Cui difficultati vt ſatisfaciamus, ſciendum eſt, chartellarium ibi accipi pro ſeruo in Eccleſia manumiſſo, inſtrumentum libertatis in charta à domino accipiente, iuxta formam illuſtratam à Nicolao Lamaiſtre *lib. 3. de bonis Eccl. c. 8.* & chartularius dicitur à charta, *lib. 6. capitul. c. 208.* vt denarialis, qui iactato denario manumittebatur: notauit Sirmundus ad ipſum canonem. Vnde ſenſus ipſius canonis eſt, quod ſi homo liber cum ancilla fuerit fornicatus, eam manumiſſam in vxorem accipere cogatur. Nec negarunt patres etiam cum ea, dum ancilla erat, matrimoniū ſubſiſtere poſſe, ſed vt cogeretur homo liber eam ducere, deſiderarunt PP. vt priùs manumitteretur, ne eo prætextu à nuptijs retraheretur, quod ipſe liber eſſet, illa verò ancilla maneret; non tamen quia putarent PP. ea adhuc non manumiſſa, matrimonium non ſubſiſtere.

12 Exponitur Concil. Tolet. 9. can. 13. Quintò ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in cap. 12. Concil. Tolet. 9.* in illis verbis: *Exceſſibus libertorum Eccleſiæ plerumque patrociuandi gratia videmus Eccleſiam conuexari, & bicipiti coacti ſumus tædio condolere: vno dum per ſuperbiam reluctantis auctor contemnitur: altero dum libertas ſuperbientis in conditionem relabi cogitur ſeruitutis patrum, adeò vt cùm iam præteritis regulis multæ ſuper hoc diuerſæ conſtitutionis emanauerint ſanctiones, tamen quoddam ad plenitudinem rei aptum cōſpeximus adhuc innectere complementū. Igitur ſicut legū reuerenda ſanctio cenſuit, ita ſeruare totius generis nobilitas debet, vt in nullo aliena commiſtio maculet, quod per totū generoſitas propria decorauit. Vnde cunctis Eccleſiarum libertis, tam viris quàm fœminis, eorumq; propagini interdicitur iudicio generali, ne deinceps cauſa coniunctionis quibuslibet copulētur perſonis ingenuis. Quod ſi hoc factum quandoque patuerit, permiſſioni tali genita proles nunquam merebitur ius indebitæ dignitatis, nec Eccleſia vnquam carebit obſequijs, cuius beneficio donū meruiſſe noſcitur libertatis.* Ex quibus cōſtat, nō ſolū ſeruis,

verùm

verùm & libertis prohibitum eſſe ingenuas mulieres in vxores accipere: ergo non rectè in præſenti docetur, inter ſeruos, & inter hominem liberum, & ancillam, matrimonium ſubſiſtere poſſe. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo canone prohiberi matrimonium inter libertum Eccleſię, & ingenuam; non quia illud inualidum, ſeu illicitum ſit, ſed ne proles ex tali matrimonio ſuſcepta intendens ingenuæ matris conditionem ſequi, eximatur ab obſequijs, & operibus Eccleſię præſtandis ab eius libertis, vt conſtat ex canone ſequenti, in illis verbis: *Si contingat quemcunque de libertis Eccleſiæ, eorumq; proſapia contra primęuas, modernaſque Patrum regulas, quibuslibet perſonis ingenuis copulari, eam illis, quàm eorum ſtirpi non licebit ab Eccleſiæ patrocinio euagari, ſed ad debita obſequia reuerti cogendi ſunt.* Item quia ex legibus Gothorum compilatis *lib. 3. tit. 2.* inter ingenuam, & libertinum illicitum erat matrimonium propter commixtionem Gothorum cum libertinis; & ideò in dicto canone 13. impugnatur matrimonium inter libertum Eccleſiæ, & ingenuam.

13 Exponitur Zachar. epiſ. 5. Ex ſuprà traditis lucem accipit Zacharias Pontifex *epiſt. 5.* in illis verbis: *De cenſu expetendo, eo quòd impetrare à Francis ad reddendum Eccleſijs, vel monaſterijs non potuiſtis aliud, quàm vt vertente anno ab vnoquoque coniugio ſeruorum XII. denarij reddantur, & hoc gratias Deo, quia potuiſti impetrare, & dum Dominus donauerit quietem, augebuntur, & luminaria Sanctorum pro eo, quod nunc tribulatio accidit Sarracenorum, Saxonum, vel Griſonum, ſicut tu ipſe innotuiſti.* Ex quibus verbis conſtat, ritè & legitimè ſeruos matrimonium contrahere; ſiquidem pro eorum coniunctione, & benedictione cenſus duodecim ſolidorum aſſignatus fuit; olim enim pro adminiſtratione ſacramenti matrimonij aliquid Parochis, & Epiſcopis pendebatur, vt conſtat ex Gregorio Magno *lib. 4. epiſt. 44.* ibi: *Peruenit ad nos, quod de nuptijs ruſticorum immoderata commoda percipiuntur, de quibus præcipimus, vt omne commodum nuptiarum vnius ſolidi ſummam nullatenus excedat: ſi qui ſunt pauperes, etiam minùs dare debeant: ſi qui autem diuites, præfati ſolidi ſummam nullatenus tranſgrediantur.* Apud Græcos etiam certum conſtitutum fuit ſtipendium Epiſcopis pro nuptijs earum, quæ intra fines diœceſeos nupſerunt, de quo Alexius Comnenus apud Leòclauium *lib. 2. iuris Orient.* ita ſanxit: *Præterea ſecundùm ſanctionem Imperatoris Monomachi, felicis recordationis, Maieſtas mea ſtatuit, vt cùm aliqui ſubiecti territorio cuiuſcumque regionis Epiſcoporum, coniugij ritu legitimis vxoribus iunguntur, accipiat Epiſcopus à ſponſo quidem genero nummum aureum vnum, à ſponſa verò linteum vlnarum duodecim, quemadmodum & ab antiquo ſancitum eſt.* Probat Lemaiſtre *de iuribus Epiſc. lib. 2. c. 5.* Vnde iuxta illum veterem morem Zacharias Pontifex permittit Bonifacio Epiſcop. Mogunt. *in d. epiſt. 4.* vt duodecim denarios annui cenſus exigat pro vnoquoq; coniugio ſeruorum.

Ex ſuprà traditis, videlicet attento iure naturali ſeruos coniugij capaces eſſe, non verò inſpecto iure ciuili,
14 Exponitur l. ſi ſerua 39. ff. de iure dot. lucem accipit textus *in l. ſi ſerua 39. ff. de iure dot.* vbi docetur, ancillam cum ſeruo copulatam fuiſſe, & conniuentibus oculis domini ancillam ſeruo dotem dediſſe; & cùm poſtea ambo manumiſſi eſſent, in eadem coniunctione perſeuerarunt. Quæſitum fuit, vtrum res ita datę in dotem conuerſę crederentur? Et reſpondet Vlpianus, conuerſas videri. Cuius reſponſi ratio prouenit ex ſuprà traditis; nam cum iure naturali attento matrimonium inter ſeruos conſiſteret, & ambo poſteà fuiſſent manumiſſi, & per conſequens capaces coniugij ex iure ciuili, etiam non ſequutis alijs nuptiarum ſolemnitatibus dos ritè conſiſtit, vt docuit D. Ioſephus de Retes *lib. 8. opuſ. c. 12. n. 15.* Sed tunc obſtat text. *in l. Proculus 67. ff. eod. tit. de iure dot.* vbi ait Conſultus, quod ſi ancilla libero homini nupſit, & pecuniam in dotem dedit, poſſe dominum ancillæ eam vindicare, niſi fortè à marito vſucapta eſt; quę exceptio graues continet difficultates. Prima, non ſi matrimonium non valuit, vtpotè celebratum inter ancillam, & ſeruum, quomodo dotis nomine potuit procedere vſucapio, contra textum *in l. 1. §. vlt ff. pro dote.* Secunda, nam ſi ancilla illa ſciens ſe ancillam eſſe, pecuniam domini cum mala fide in dotem dedit, furtum commiſit, & per conſequens tanquam furtiua ex lege Attinia vſucapi non poterat. Agnouit vtranq; difficultatem D. Ioſephus de Retes *ad l. Attiniam n. 16.* Primę difficultati ſatisfacit aſſerendo, in eo caſu poſſe maritum dotem vſucapere, non tam ex titulo pro dote, quàm ex titulo pro ſuo, vt inquit ibi Proculus, & explicat Cuiac *tract. 7. ad Afric. in leg. quod vulgò 11. ff. pro emptore*; habuit enim maritus iuſtiſſimam cauſam erroris, non à ſe ortam, ſed ex alterius facto, aut traditione; quia potuit ſine culpa decipi: ſi autem eo caſu matrimonium manumiſſa ancilla ſequeretur, vſucapio ex titulo pro dote procederet, iuxta proximè tradita. Secundæ difficultati reſpondendum eſt negando, in ea ſpecie furtum ancillam commiſiſſe; ſiquidem ſupponimus, non clam, & furtiuè, ſed palam pecuniam domini in dotem dediſſe; ita tamen, vt domino maneret poteſtas eam vindicandi: & ita licèt mariti à principio facta non fuiſſet, quia dos ſine matrimonio non eſt, *l. qui ſe debere 7. ff. de condict. cauſa dat. l. 3. l. ſtipulationem 2. ff. de iure dot.* tamen procedente vſucapione mariti fieri potuit; quo caſu procedit ſententia Proculi: docuerunt Briſſon. *de iure connub. poſt principium*, Cuiacius *in l. 1. ff. pro dote*, D. Ioſephus Retes *ad legem Attiniam, n. 16.* Ex eadem doctrina exponendus eſt Marcellus *in l. ſi mulier 38. §. fin. ff. de iure dotium*, vbi cùm Titius decem dotis nomine dediſſet ancillæ, quam putabat eſſe liberam, quia nuptiæ ſtare non poterant, decem repetit condictione ob rem dati, quia eo caſu dos dari nequit; cum matrimonium ſequi non poſſet; rectè tamen in fine textus pro *ipſa* legit *ipſum*, Cuiac. *lib. 13. obſeru. c. vlt.* quem ſequuntur Gothofredus *ibi*, Meril. *vbi ſup.* ex Cuiac. *lib. 3. c. 7.*

Sed adhuc ſuprà traditæ aſſertioni obſtat text. *in c. ancillam 32. q. 2.* in illis verbis: *Ancillam à thoro abijcere, &* 15 Exponitur c. ancillam, 32. q. 2.
vxorem certę ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugij, ſed profectus eſt honeſtatis. Ex quibus expreſsè deducitur, matrimonium cum ancilla celebratum inualidum fuiſſe, cum aſſerat Leo Papa in eo textu, ſequuto alio matrimonio cum fœmina ingenua, non duplicari coniugium. Cui difficultati reſpondendum eſt, in eo textu ancillam non fuiſſe in vxorem ductam, ſed potius luxurioſè ad actus inhoneſtos domi retentam; concubinam videlicet, non coniugem extitiſſe. Et ſic rectè ait Leo, eam abijciendo à thoro, & ingenuam in vxorem ducendo, non duplicari coniugium, immò potiùs virum honeſtatem profiteri, matrimonio ita celebrato. Non me latet, Stephanum Papam ſecundum in reſponſis, quæ cum per Franciam proficiſceretur, in villa Cariſiaco dedit ad varia conſulta, quę extant *tom. 17. Conciliorum Regiæ editionis*, aliter accepiſſe locum illum, videlicet pro ancilla ducta *in c. e.* & conſequenter *c. 3.* ita reſpondit: *Si quis in aliena patria ancillam duxerit in conſortium, poſteà in propriam reuerſus, ingenuam acceperit, & iterum contigerit, vt ad ipſam, in qua antea fuerat, patriam reuertatur, & illa ancilla, quam prius habuit, alij viro ſociata fuerit, hic talis poteſt aliam accipere, tamen non illa viuente ingenua, quam in patria propria habuit.* Nam ſimile reſponſum Stephanus dedit non definiendo, vt Pontifex, ſed conſultus, vt priuatus Doctor; & ſequutus fuit ſententiam eorum, qui aſſerebant, ſeruum tantùm ancillam ducere poſſe, & retinere; non verò hominem ingenuum, vt plures exiſtimabant, vt conſtat *ex can. 125.* in excerptis Egberti Archiepiſcopi Euorat. *tom. 17. Conciliorum*, ibi: *Si ſeruum, & ancillam dominus amborum in matrimonio coniunxerit, poſtea liberato ſeruo, vel ancilla, ſi non poteſt redimi, qui in ſeruitio eſt, licet (ſicut quibuſdam placet) ingenuo coniungere; ſed tamen iuxta ſententiam Domini mœchus probatur: qui verò taliter egit, ideſt, vt propter primam vxorem ſeruitium humanum dimittat, liberamque poſtea ducat vxorem, tres annos pœniteat, vnum in pane, & aqua, & quamdiu vixerit, ſemper aliquid pęniteat: ſimiliter quoq; & mulier pœniteat, ſi aliter fecerit. Si quis liber ancillam, aut ſuam, aut alterius in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittere eam ſi ante cum conſenſu amborum coniuncti ſunt: ſi verò dimiſerit eam, & aliam ducit vxorem, ſiue ancillam, ſiue liberam, vt ſuprà ſcriptum eſt, pœniteat.*

T I T V L V S X.

De natis ex libero ventre.

C A P V T I.

a Gregorius *Anthemio Subdiacono*.

NOn ſolùm frequentibus præceptionibus, ſed etiam præſentem te ſæpiùs monuiſſe me memini, vt illic vice noſtra non tantùm pro vtilitatibus eccleſiaſticis, quantùm pro ſubleuandis *b* pauperum neceſſitatibus fungereris, & eos magis cuiuslibet oppreſſionibus vindicares. Præſentium ergo lator Gaudioſus inſinuauit nobis ab *c* actoribus ſanctæ Romanæ, cui Deo auctore præſidemus Eccleſiæ, ſibi violentiam irrogari, aſſerens quod filios ſuos viri prædictæ Eccleſiæ velint vindicare. Oblatis etenim ab eo documentis agnouimus, Siricam vxorem præſentium portitoris ab Ecia quondam glorioſæ memoriæ Morenæ cuidam fœminæ titulo donationis fuiſſe largitam, & ab eadem Morena per *d* epiſtolam manumiſſam: & ideò indecens eſſe credimus, aut progeniti ex libera muliere filij ad ſeruitium retrahantur. Propterea experientiæ tuæ præſenti auctoritate præcipimus, vt his ipſis documenti, ſicut & nos didicimus, exuto à curis animo diligenter intendat, quatenus ſi documenta nulla ſunt ab Eccleſiæ parte, quæ documentis huius hominis debeant obuiare, ab eius ſe moleſtia ſine aliqua retractione ſuſpendat. Durum enim eſt, vt ſi alij pro mercede ſua libertates tribuunt, ab Eccleſia, quam tueri has oportuerat, reuocentur. Iterum ergo atque iterum experientiam tuam neceſſariò ſubmonemus, vt illic, ſi quæ inter pauperes, & Romanam Eccleſiam ſanctam quæſtiones vertuntur, omni mentis integritate diſcutiat, ſicque patrimoniales vtilitates peragat, vt à benignitate iuſtitia non recedat.

N O T Æ.

a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. vn* & apud Iuonem Carnot *p. 16. c. 73.* & reperitur textus hic inter epiſtolas ipſius Sancti, *lib. 5. indict. 9 epiſtola 53.* ex quo regiſtro integram huius textus tranſcribo, & præſentem inſcriptionem expoſui *in c. 2. de conſtit.*

b *Pauperum neceſſitatibus.*] Quod proprium erat officium defenſoris. vt probaui *in cap.*

c *Actoribus.*] De quorum officio egi *in c.*

d *Per epiſtolam*] Variæ fuerunt apud Romanos manumiſſionum formæ, quas poſt Inſtitutarios *in §. multis, Inſtit. de libert.* referunt Cuellar. *integro tract. de manumiſ.* Briſonius *lib. 1. ſelect. c. 11.* Aldus Mancinus *lib. 1. epiſtol. epiſt. ad Alciatum*, Marcel Donatus *in dilud. ad Suetonium in Auguſto, c. 40* Auendaño *de metu lib. 2. c. 34.* nos *in c. 1. de ſeru. non ord* & non ex omnibus æquè perfecta libertas ſequebatur, nam tantùm manumiſſi vindicta, aut teſtamento ciues Romani efficiebantur, & iuſtam libertatem aſſequi dicebantur, *l. generaliter 29. ff. qui, & à quibus, l. 1. ff. ſi quis teſtamento, l. 11. ff. vt in poſſeſſionem legat. l. 16. in fine, ff. ad Trebel. l. cùm quaſi 30. § vlt. ff. de fideicom. libert. l. 2. eod. tit.* Paulus *lib 4. ſent. tit 12 §. multis*, Connanus *lib. 2. comment. c. 6* Briſſonius, & Caluinus *verbo Iuſta libertas* : & manumiſſus vno ex tribus modis, reſpectu Latinorum, & dedititiorum liber dicebatur. Cicer. *lib. 1. in Topicis*, ibi: *Qui nec vindicta, nec teſtamento, nec cenſu manumiſſus eſt, liber non eſt.* Manumiſſio autem vindicta nomen accepit, vt alij dicunt, à Vindicio Vitellorum ſeruo, qui ciuitatem proditione liberauit erepturam, qui aduerſus Romanos coniurationem pateſecit, & publicè à Romanis manumiſſus eſt; in pręmium ſcilicet vt ait Liuius *lib 2.*) libertas, & ciuitas data eſt, & ille primus dicitur vindicta liberatus: qua de re elegans textus *in l. 2 § initium, ff. de orig. iuris*: & inde illud Claudiani in 4. de conſulatu Honorij: *Deductum vindice morem lex celebr.* Cuiac. *ad tit. C. de vindict. manumiſ.* Connanus *lib. 2. com. c. 6.* Guthofred. *in notis ad Vlpian. tit. de libertis, §. vindicta*; quod adeò ab Interpretibus tritum eſt, vt neceſſe non ſit plura alia cumulare. Alij ex eo dictam manumiſſionem vindicta aſſerunt, quòd lictor virgulam ſeruo manumittendo imponeret. Perſius: *Vt vindicta poſtquam meus à Prætore receſſit.* Et paulò poſt: *Non in feſtuca lictor, quam geſtus inanis.* Boet. *in topicis*, Plutarc. *de ſera numinis vindicta, l. 2. ff. de manumiſ. vindict.* ob quod hæc libertas imponi dicitur, teſtamentaria verò relinqui, *l. vn. § pen. C. de communi ſeru. manum.* vbi notauit Cuiac. vnde dicitur, vindictam imponere *in l. apud 14. ff. de manumiſſ. vind.* cum vulgatis, & adductis à Gothofr. *in notis ad Vlpianum in fragmentis, tit. de libertis, §. vindicta*, à Briſſonio, & Caluino *verb. vindicta.* Erant etiam in hac manumiſſione certa, & ſolemnia verba concepta ad eam peragendam. Seuerinus Boetius apud Ciceronem; quæ verò fuerint illa ſolemnia, & vulgaria verba, ex Conſtantini Harmenopuli diffinitione colligamus, quam refert Forner. *lib. 1. ſelect. c. 5. Vindicta*, inquit, *virga eſt, qua Magiſtratus, vel Pretor, Conſul, vel Proconſul, ante quos poterat celebrari* (vt Vlpianus docet *in fragm. tit. de libertis, §. 7.*) *caput eius, qui manumittebantur, percutiens, dicebat: Hunc ergo hominem liberum eſſe aio, & ciuem Romanum*, vt obſeruarunt Carolus Sigonius *lib. 1. de antiquo iure Roman. c. 1.* & Demſterus *ad Roſinum lib. 1. c. 20.* Gothofr. *ad l. manumiſſ. 23. ff. de manumiſ. vindict.* Briſſonius *lib. 1. ſelect. c. 12.* vnde exponendus eſt Paulus *lib. 4. ſent tit. 12.* vbi affirmat, mutum, & ſurdum, ſeruum vindicta liberare non poſſe; quia videlicet fari verba manumiſſionis non poterat; poſteà tamen conſenſu populi hęc ſolemnis formula obliterata fuit, vt probat Fornerius vbi ſupra. *Cenſu manumittebantur olim* (ait Vlpianus *in fragmentis, tit. de libertis, §. 8.*) *qui luſtrali cenſu iuſſu dominorum inter ciues Romanos cenſum profitebantur.* Rectè dixit *olim*, quia iam Vlpiani temporibus in deſuetudinem hęc abijt manumiſſio, eius tamen meminit Caius *lib. 1. Inſt. tit. 1. §. Ciuis Romanus*, & illuſtrant eum manumiſſionis modum Sigon. *d. lib. 1. c. 6.* Demſterus *ad Roſinũ lib. 1. antiq. c. 20.* Mercerius *lib. 1. opinionum, c. 1.* Concius *lib. 2. ſucceſſiu. c. 9.* Reuardus *de author. prud. c. 6.* Oſualdus *ad Donel. lib. 2. c. 15.* Teſtamento etiam libertas dabatur, vel directa, vel fideicommiſſaria. Directa, cùm à teſtatore directò dabatur; nullo expectato hęredis facto, de qua *in tit. manumiſ. teſt.* fideicommiſſaria, quę ab hęrede pręſtabatur, de qua *in tit. ff. de fideicomm. libert.* Vtriuſque effectus recenſent Petrus Faber *lib. 2. ſemeſtr. c. 19.* Oſualdus *ad Donel. lib. 2. commen. c. 14. littera A*, Cuiac. *ad tit C. de teſtam. manumiſſ.*

Hactenus egimus de modis, quibus plena libertas aſſequebatur: referamus nũc modos, quibus manumiſſi minorem libertatẽ conſequebantur; & quidẽ inter amicos, aut per epiſtolã manumiſſi, Latini fiebant, ideſt in libertate morabãtur, & decedebant, vt ſerui, donec aliquo ex modis relatis ab Vlpiano *in fragmẽtis, tit de Latinis*, Quiritiam libertatem aſſequerentur. Huius libertatis Latinæ mentio extat *in l. qui abſenti ff. de acq. poſ* quo in textu præterquam, quod agitur de manumiſſione per epiſtolam, vtitur Conſultus verbis illis, *In libertate morari*, quæ ſunt propria Latinorum: cuius loquutionis veſtigia nonnulla ſunt in Pandectis, *in l. 4. C. de fideicommiſſ. libert. l. cùm quaſi 30. §. vlt. ff. eod. l. ordinata 24. § pen. ff. de liberal. cauſa*: notarunt Cuiac. *ad tit. C. de fideicommiſſ. liber.* Giſanius *ibid.* Etiam libertas Latina contingebat ex manu-

1 De varijs manumiſſionum modis.

Digitized by Google

manumiſſione inter amicos, de qua Seneca *lib. de vita beata*, ibi: *Iuſtæ libertatis, an libertatis datæ inter amicos, quæ eſt libertas Latina*: vel in conuiuio, cuius manumiſſionis meminerunt Caius *vbi ſup.* & Iuſtinianus *in §. vlt. de libert ia* Item quotieſcunq; Dominus ſinebat ſeruum ſegerere pro libero, libertas Latina contingebat: exempla plura adduxit Meril. *lib. 4. obſ. cap.* 14. & inde intelligendus eſt text *in l. ordinata* 24. *§. ſi quas actione, ff. de liberali cauſ.* Latini ergo in vltimo vitæ ſpiritu libertatem cum ſeruitute commutabant, decedebantque tanquam ſerui, vt ſcribit eleganter Saluianus *lib.* 3. *de Eccleſ. Cathol.* ibi: *Iugo Latinæ libertatis, quo ſcilicet iubent quædam ſub titulo libertorum agere viuentes; ſed quæ ſuperſtites habent, morientes donare non poſſunt*: ſcilicet quia moriuntur, vt ſerui, *§. vlt. Inſtitut. de ſucceſ. libert. l. 8. C. Theodoſ. de liberali cauſa, l. 1. C. Theod. de petit. hæred. l. 2. C. Theodoſ. ad SC. Claudianum*: plura Cuiac. *ad tit. C. de Latin. libert.* Supereſt, vt de minima libertate, & de deditiorum ſtatu agamus. Et in deditiorum numero habebantur illi, vt Vlpianus ait *in fragm. tit.* 1. *§.* 11. qui pœnæ cauſa vincti erant à domino, quibus veſtigia inſcripta fuerunt, vel vt alij legunt, ſtygma, qui ob id ſtygmatici, litterati, & inuſti vocantur; iſti enim ferro candenti in fronte notabantur, & tradebantur, vt cum beſtijs pugnarent, vel in carcerem conijcerentur, *l. vnic. C. de dedititia libertate, l. tres fratres, ff. de pœnis*, & ita toto vitę tempore ſeruituti erant obnoxij, tantumque morte abſoluebantur. Vnde conſtat, libertinorum triplicem ſtatum fuiſſe. Primus eorum, qui plenam libertatem aſſequebantur, qui & teſtamentum facere, & teſtamento acquirere poterant. Secundus Latinorum, qui iterum manumitti, aut aliquo ex modis relatis ab Vlpiano, ciuitatem Romanam aſſequi valebant, de quibus, & de prædictis manumiſſionum modis, plura tradunt Alciatus *lib. 1. paradox. c.* 14. Briſſonius *lib. 2. ſelect. c.* 9. Tiraq. *in l. ſi vnquam, verbo Libertis, n. 123. C. de reuocandis donat.* Pancirola *lib. 2. var. c.* 271. Connanus *lib. 2. commen. c.* 6 Raguellus *in d. l. vnic. C. de dedititia libert.* vbi etiam Cuiac. *& ad tit. C. de vindict. manumiſſ. & lib. 5. obſ. c.* 13. Demſterus ad Roſinum *lib. 1. antiq. cap.* 19. Reuardus *lib. 4. var. c. 9. & de authorit. Prudentum c.* 7. Donel. *lib. 2. comment. c.* 14. vbi Oſualdus, Cuellar. *integro lib. de manumiſſ.* Vuiſembach. *diſp. 8. n.* 20.

Perdoctam repetitionem ad hunc textum ſcripſit Alfonſus Benitez Complutenſis Profeſſor, & eius commentarium dedi *in c. fin. de ſeru. non ordin.*

TITVLVS XI.

De Cognatione ſpirituali.

CAPVT I.

Alexander III. *a Salern. Epiſcopo.*

VTrum autem filij, & filiæ ante, vel poſt compaternitatem geniti, poſſint ad inuicem copulari, *b* canones ſecundùm diuerſorum locorum conſuetudinem inueniuntur: & licèt primus canon exinde editus, natos poſt compaternitatem prohibeat adinuicem copulari; alter tamen canon poſteriùs editus primum videtur corrigere, per quem ſtatuitur, vt ſiue ante, ſiue poſt compaternitatem geniti ſunt, ſimul poſſint coniungi, excepta illa perſona dumtaxat, per quam ad compaternitatem venitur: vnde tolerabilius nobis videtur, vt ſecundùm *c* poſteriorem canonem, ante & poſt compaternitatem geniti ſimul valeant copulari, præter illam perſonam, per quam compaternitas contrahitur, niſi conſuetudo Eccleſiæ, quæ ſcandalum generet, aliter ſe habeat.

NOTÆ.

1 a SAlernitano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 1. vbi additur, Pars capitis *licèt*, vt cognuſcamus, in præſenti referri partem textus *in c. licèt, de ſponſa duor.* Integra autem deciſio extat poſt Concil. Lateran. *p. 32. c.* 1. De Salernit. Eccleſia egi *in c. 1. de officio iudicis.*

2 b *Canones.*] Si Alex. III. reſpexit ad text. *in cap. ſuper quibus 4. c. poſt 5. 30. q.* 3 rectè reprehenditur ab Interpretibus duplici ex cauſa. Prima, quia canonem Paſchalis II. relatum *in c.* 5. appellat priorem; & canonem Vrbani II. *in d. c.* 4. appellat poſteriorem, cùm Vrbanus II. præceſſiſſet Paſchalem II. & ideò Gratianus ſeruata temporum ſerie prius compilauit canonem Vrbani II. quã Paſchalis II. ſiquidem Vrbanus floruit per annos 1088. Paſchalis verò II per annos 1099. & textum *in d. c. poſt* 5. eſſe Paſchalis II. conſtat ex alijs eius partibus, quæ extant *in c. poſt vxoris 30. q* 4. & *in c. porrò 32. q.* 2. & ita aut Alexander III. agit de alijs canonibus, aut ſi de his duobus, poſuit priorem pro poſteriore, & poſteriorem pro priore. Secundò, quia Paſchalis II. *in d. c. poſt* 5. licèt iuxta aliquorum interpretationem accipiatur de matrimonio non contrahendo inter filios naturales, compatrum videlicet, & inter filios ſuſceptoris, & filios patris, cuius filius ſuſceptus eſt; tamen verius eſt, & facilè conſtat, præcipuè ex exemplo filij emancipati ab eo adducto, agere de matrimonio non celebrando inter filios naturales ſuſceptoris, & ipſum ſuſceptum, inter quos vera datur fraternitas ſpiritualis, vt infrà dicemus.

c *Poſteriorem canonem.*] Quia niſi vbi prior Synodus eſt œcumenica, ſecunda verò prouincialis (quo caſu priori ſtatur, *c. omninò 50. diſt.*) regulariter poſterior conſtitutio attenditur, iuxta ſententiam Tertulliani *de baptiſm.* ibi: *In omnibus poſteriora rem concludere, & ſequentia antecedentibus præualere.*

COMMENTARIVM.

IN hoc textu, & *in cap. ſuper eo, hoc tit.* agitur de filijs compatrum, an videlicet filij ſuſceptoris, ſiue patrini contrahere poſſint matrimonium cum filijs eius, cuius filius leuatus eſt, ante vel poſt compaternitatem contractam ſuſcepti? Et quidem inter filios naturales ipſius ſuſceptoris, cum ipſo filio ſuſcepto, qui cauſam dedit compaternitati, matrimonium non poſſe ſubſiſtere, probatur *ex c. ita diligere, in fine, c. pictatium 2. c. non oportet 3. c. ſuper quibus 4. c. poſt 5. c. illud, fin. 30. q. 3. c. ſuper eo, c. tua nos 7. c. fin. hoc tit. c. 1. hoc tit. lib.* 6 nã illi cenſentur confratres, ſicut & eorũ parentes compatres, Sanch. *de matr. lib. 7. diſp. 54. n.* 9. vnde inter filium ſpiritualem, & filiã carnalẽ vxoris ipſius patris ſpiritualis ab alio viro ſuſceptã, matrimoniũ licitè contrahitur, quia inter eos nulla cognatio eſt, vt reſoluunt Dec. *conſ.* 101. *in fin.* Sylueſt. *verbo matrimonium* 8. *q.* 7. Couar. *in 4. d. §. 4. n.* 9. qui rectè idem reſoluit in matrimonio cõtracto à patre ſpirituali cũ filia carnali ipſius filię ſpiritualis, iuxta textũ, iuncta Gloſſa ibi, *in c. fin. 30. quæſt.* 3. quod & docuit S. Antonius *in ſumm. 3. p. tit. 1. c. 15. §.* 2. cui conuenit lex 5. *tit. 7. p.* 3. quia hæc cognatio nec habet gradus, nec tranſit ad perſonas in iure nõ expreſſas; vnde quęrebatur, an filius naturalis ſuſceptoris poſſit ducere in vxorem filiã naturalem patris ſuſcepti, ideſt ſororem ipſius ſuſcepti? Et vtrum interſit, quod filij ſuſceptoris, vel patris naturalis ſuſcepti nati eſſent ante, vel poſt compaternitatẽ contractam? Dubitãdi ratio hæc erat, quia cõfratres eſſe videntur, qui ſunt cõpatrũ filij: qua ratione vtitur etiã Demetrius Comadenus Archiepiſcopus Bulgarię *in reſponſo de gradibus*

cognationum, quod extat in Iure Orientali: ſed contrarium placuit Vrbano II. *in c. ſuper quibus* 30. *q*. 3. Alexandro III. *in præſenti, & in c. ſuper eo, hoc tit.* vbi adijcit eam limitationem, niſi contrarium conſuetudine inductum ſit, ex eadem ratione, videlicet quia cùm hæc cognatio non habeat gradus, nec extendatur ad perſonas non expreſſas; & inter perſonas, inter quas ex veteribus canonibus naſcitur hęc cognatio, non enumerentur filij compatrum: ideò inter eos non impeditur matrimonium, præcipuè quia edictum de nuptijs eſt prohibitorium, *c. cum apud, de ſponſ. c. conſuluiſti* 2 *q*. 5. Vnde matrimonium permiſſum intelligitur his, quibus nominatim non prohibetur. Accedit, nam hæc cognatio ſpiritualis imitatur adoptionem, & cognationem legalem ex ea prouenientem, *c*. 1. *c. per ſpiritualem* 30. *q*. 4 ſed cognatio legalis, ad cuius exemplum ſtatuta eſt ſpiritualis, non prohibet nuptias celebrari inter filios adoptantis, & fratres filij adoptati, *c. vnic.* vbi dicemus, *de cognatione legali*: ergo nec ſpiritualis. Nec contrarium probatur *in c. tua nos* 7. *de cognat. ſpirituali*, in illis verbis: *Tua nos duxit diſcretio conſulendos, an natus ante compaternitatem filiam compatris ſui, vel commatris ſibi poſſit matrimonialiter copulare; & ſi contraxerint, debeant ſeparari? Super quo reſpondemus, quod huiuſmodi perſonæ non poſſunt matrimonium contrahere; & ſi contraxerint, poſſint ab inuicem ſeparari.* Quia in illis verbis non prohibetur generaliter, quamcunque filiam patris, vel matris naturalis matrimonialiter copulari cum filio compatris nato ante compaternitatem; inter iſtas enim perſonas licitè, & validè matrimonium contrahebatur: ſed ſignanter ſecundùm ea, quę Pontifici proponebantur, ipſe ſtatuit filium patris ſpiritualis natum compaternitatem, per matrimonium iungi non poſſe cum ſorore ſpirituali, nempè cum fœmina illa, quam pater ſuus ſuſcepit ex baptiſmo; atque ita illa verba, *filiam compatris patris ſui, vel commatris*. intelligenda ſunt de filia, per quam compaternitas patri ſpirituali obuenerat, vt docuerunt Hoſtienſis, Innocentius, Cardinalis, & Abbas *ibi*, Cuiacius *in præſenti*.

C A P V T II.

Idem a *Eidem*.

SI vir, vel mulier ſcienter, vel ignoranter filium ſuum de ſacro fonte ſuſceperint, an propter hoc ab inuicem ſeparari debeant, & alij copulari, quia nos conſulere voluiſti, conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod quamuis ſit generaliter inſtitutum, ét debeant ſeparari, quidam tamen humaniùs, & potiùs ſentientes, aliter ſtatuerunt. Et ideò nobis videtur, quod ſiue ex ignorantia, ſiue ex malitia id fecerint, non ſunt ab inuicem ſeparandi, nec alter debitum debet ſubtrahere, niſi ad continentiam ſeruandam poſſint induci; quia ſi ex ignorantia id factum eſt, ignorantia eos excuſare videtur: ſi ex malitia, eis ſua fraus non debet patrocinari, vel dolus.

N O T Æ.

1 a IDem eidem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c*. 2. & poſt Concil. Later. *p*. 32. *c*. 2. ideſt, Idem Alexander eidem Salernit. Præſuli.

COMMENTARIVM.

2 *De coniugibus filium leuantibus.*

ETIam in hac parte eiuſdem epiſtolę decidit Alexander aliam quęſtionem, circa quam veteres canones diſſentientes reperiebantur; vtrum videlicet coniuges leuantes propium filium in baptiſmo, vel tenentes in confirmatione debeant ſeparari, nec poſtea inuicem ſibi petere, aut reddere debitum valeant? In qua quęſtione Pontifex Deuſdedit ex prædeceſſorum ſententijs iudicauit, eos ſeparandos eſſe, *in c*. 1. 30. *q*. 1. in qua epiſtola, relata à Luitprando *in vita ipſius Pontificis*, & quæ nuper excuſa extat inter decretales, quę prodierunt ex Bibliotheca Vaticana, poſt ea verba, quæ referuntur in eo canone à Gratiano, hæc difficilia verba leguntur: *Mulieres verò cū ſeparatæ fuerint pro hac illicita re à proprijs viris, totam pręcipimus recipere dotem, quā in die nuptiali receperunt, & poſt expletū annum, recipiant aliū virum: ſimiliter & vir vxorē.* Vbi cū à Pōtifice quęreretur, an mulieres, quę ob magnum populorū concurſum in Sabbatho Paſchę filios ſuos leuarent de baptiſmo, adhuc poſſent in ipſo matrimonio perſiſtere? Reſpondit, ſeparandas omninò eſſe, & poſt annum ad ſecundas nuptias trāſire poſſe; quę vltima pars difficilis valdè eſt. Vt eā exponat Archidiaconus *ibi*, exiſtimat in eo textu agi de ſeparatione quoad commixtionem carnalē per tempus pœnitentiæ. Turrifcremata accipit textum illū de ſponſis coniungēdis in matrimonio, non verò de coniugibus iam copulatis: ſed vtraq; ſolutio facilè conuincitur ex littera ipſius textus; quare Baſil. *lib*. 7. *de matr. c*. 40 varijs modis diſſoluere intendit illius textus difficultatē. Primò affirmat, in eo textu agi de ſponſis, & etiam de coniugibus iam copulatis; & ſingula ſingulis referendo, Pontificem ſtatuere, vt coniuges, qui leuarunt filiū communē, ſeparentur à cōmunione pro tempore pęnitentię, poſtea verò redeāt ad vſum matrimonij: ſi verò ſponſi ex vago concubitu filiū procrearunt, illumq; ſuſceperūt de ſacro fonte, peracta pęnitentia per annum, vir accipiat aliam vxorem, & ſimiliter vxor alium virum. Secundò ipſe perdoctus vir *n*. 12. textū illū accipit de filijs ſuſceptis à concubinis ex vago cōcubitu, nō verò procreatis ex matrimonio; & tunc ait rectè ſtatuere Pontificē, inter eos celebrari non poſſe matrimoniū. Et quia plerumq; dote iam aſſignata ſpōſi liberos à ſe procreatos ſuſcipiebāt. ideò Pōtifex ſtatuit, dotē eſſe reſtituendā, & matrimoniū, ſi forſan de facto cōtractū erat, diſſoluendū eſſe. Sed vtinā, vt facilè eſt interpretationes has refellere, ita eſſet, & verā aſſignare: placet nunc alia, quā adducit ipſe Baſil. *vbi ſup. n*. 10. dū pro *alium*, legit *illū*, ita vt ſēſus ſit, quod mulieres, quæ filios proprios ſuſceperint è ſacro fonte. pęnitētiā per annū peragant. & dotē, quam in die nuptiali dederūt, recipiāt, & trāſacto anno illum virum recipiant, & ſimiliter vir vxorē, non aliā, ſed eandem. Igitur iuxta ſententiam Pōtificis Deuſdedit, ſeparādi erāt coniuges quoad cohabitationē. ſaltem per annū. Quod ſimiliter ſtatutū fuit in Concil. Mogunt. ſub Carolo, *can*. 55. qui refertur inter capitularia Caroli *lib*. 5. *c*. 100 ibi: *Nullus proprium filium, vel filiā de fonte baptiſmatis ſuſcipiat, nec filiolā, nec cōmatrē ducat vxorem: nec illā, cuius filiū, aut filiam ad confirmationē duxerit; vbi autē factū fuerit, ſeparentur*. Et expreſſiùs in Concilio apud Vvermeriā, *can*. 3. relato *in c*. 2. 30. *q*. 1. ibi: *Si quis filiaſtrū, vel filiaſtrā ſuam ante Epiſcopum tenuerit ad Confirmationē, ſeparetur ab vxore ſua, & nunquā aliā accipiat*. Et ideò cū Andouera Chilperico ſuo marito abſente filiā peperiſſet Chilechindā, & ſuaſu Fredegundis eā de ſacro fonte leuaſſet, rediēs Chilpericus repudiauit Andouerā: *Non potero*, inquiens, *te habere coniugem, cum cōmatris adepta ſis nomen*. Quā idcircò cū filia in monaſterium detruſit, vt refert Aymon. *lib*. 3. *c*. 6. Nec tunc obſtāt illa verba, *totam præcipimus recipere dotē*. In quibus cùm agatur de dote reddenda, ſupponitur matrimonium interceſſiſſe. Nam ea verba non debent referri ad primam partem deciſionis, ſed ad vltimam; poſtquā enim Pontifex quæſtioni propoſitæ reſpōdit, ſtatim ſubijcit, nulli licere commatrem in coniugem accipere; & annectit verba proximè relata, quæ ſi referantur ad caſum priorem, quando coniuges filium de fonte ſacro ſuſceperint, abſurdum continent: quare referenda ſunt ad poſteriorem caſum, in quo ſtatuitur, nullum poſſe commatrem in coniugem accipere. Quo caſu rectè annectitur, vt ſi mulieres pro hac illicita re, hoc eſt matrimonio ita celebrato, ſeparatę fuerint, dotē recipiant, quā in die nuptiarū pręſtiterunt; & peracta pęnitentia, alios viros accipiant: quod mirum nō eſt, cùm nullum eſſet matrimonium ab eis celebratum. Quo modo etiam accipiē-

dus

Digitized by Google

dus eſt text. *in can 53. ſextę Syno. ii in Trullo*, in illis verbis: *Quoniam ſpiritualis neceſſitudo, ſeu affinitas corporum coniunctione maior eſt, in nonnullis autem locis agnouimus quoſdam, qui ex ſancto, & ſalutari baptiſmate infantes ſuſcipiunt, poſteà quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, ſtatuimus vt in poſterum nihil fiat eiuſmodi: ſi qui autem poſt præſentem canonem hoc facere deprehenſi fuerint, ij quidam primò ab hoc illicito, & iniuſto matrimonio deſiſtant, deinde & fornicatorum pœnis ſubijciantur.* Verùm contrarium, immò non ſeparandos eſſe, ſi fraudulenter, & per fraudem fecerint, docetur *in c. 4. 30. q. 1.* idem ſi propter ignorantiam filium communem leuauerit, obſeruandum ſtatuit Nicolaus *in c. de his, ead. q.* & ſi propter neceſſitatem fecerint, idem aſſerendum eſſe ſtatuit Ioannes VIII. *in c. ad limina, ead. q.* in quo canonum diſſidio Alexander in præſenti docet, inter coniuges filium proprium ſuſcipientes, non diſſolui coniugium ante compaternitatem legitimè contractam, ſiue ex fraude, ſiue ex ignorantia id fecerint: ſi ex fraude, ne ſcientibus coniugibus, & diuertere cupientibus, hac via ad diuortium aditus pateſieret: ſi verò ex ignorantia, quia ea illos excuſat, & ita hoc caſu matrimonium conſeruatur in eo ſtatu, à quo incipere non poterat, vt plerumque contingit, *c. dilectus, de ſponſ. c. ad Apoſtolicam, de reg. c. quemadmodum, de iureiur. c. 4. & 6. qui clerici, vel vouentes, l. 3. C. de interdict. matr.* ſed etſi matrimonium per cognationem hanc ſuperuenientem non diſſoluatur, tamen eum, qui ſcienter, & malitioſè eam contraxit, non poſſe petere debitum, docet Mendo *in ſtatera, aſſert. 5. q. 20. per tot.* & ſi pater baptizauerit filium, quem ex copula illicita ſuſcepit, non poteſt contrahere matrimonium cum eius matre. Chriſtin. *tom 1 dec. 328* Illud etiam certũ eſt, quod ſi ambo coniuges ſuſceperint alienum filiũ, inter ſe nullam cognationem contrahunt, vt declarauit Innoc. III. in epiſtola miſſa Roſſanenſi Archiepiſcopo, cuius integram dabimus *in c. 5. de conſanguinit. & affin.*

C A P V T III.

Idem a *Vuigor. Epiſcopo.*

SVper eo, quod à nobis tua fraternitas requiſiuit, vtrum duorum compatrum filij poſt compaternitatem geniti poſſint matrimonio copulari, vel ſi coniuncti fuerint, eorum ſit matrimonium reſcindendum. Inquiſitioni tuę tale damus ſcripto continente reſponſum. Si enim filij tales fuerint, per quorum alterum, vel vtrumque parentes ad compaternitatem deuenerunt, eos coniungi nulla ratione permittas: & ſi coniuncti fuerint, Pontificali auctoritate ab inuicem ipſos non differas ſeparare. Cæterum ſi per neutrum eorum ad compaternitatem ventum fuerit, de his volumus *b* conſuetudinem tuæ Metropolitanæ Eccleſiæ, vel aliarum circumpoſitarum inquirere, & diligentiùs imitari: ita quidem, quod ſi eiuſdem Eccleſiæ conſuetudo habet, inter eos non ſuſtineri coniugium fieri, nec factum firmitatis robur habere, tu ſimili modo in Eccleſia tibi commiſſa coniugium huiuſmodi fieri non permittas, & ſi quos taliter iunctos inueneris, iuxta earundem Eccleſiarum conſuetudinem ipſos ſeparare ab inuicem non omittas. Verùm ſi de conſuetudine haberetur, vt talia coniugia ſuſtineantur, & permittantur; tu in eadem Eccleſia huiuſmodi coniugia diſſimulare poteris, ita quod nec contradicere, nec tuum præſtare videaris aſſenſum: quia ſicut graue eſt antiquam conſuetudinem circumadiacentium Eccleſiarum ſuper his contemnere; ſic quoque grauius videtur, ſi propterea huiuſmodi coniugijs tuum indulgere aſſenſum, cùm poſſet in exemplum aſſumi.

N O T Æ.

1 a VVigor.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 3.* in hac ſexta legitur *Vuiglienſi*; ſed Antonius Auguſtinus *in notis ad hunc textum*, retinendam putat lectionem Vuigornienſem, de qua diœceſi nonnulla notaui *in c. 9. de elect.*

2 b *Conſuetudinem.*] Et ita conſuetudine induci poſſe impedimenta matrimonij, probatur *in c. 1. hoc tit. c. quod delicto 3. c. quod debet, de conſang. & affin. c. olim, de clericis coniug.* & docet Tap. *lib. 4. catenæ moralis, q. 24.* quod quomodo accipiatur, & quæ conditiones in tali conſuetudine deſiderentur, exponit latè Baſil. *lib. 6. de matr. c. 4. cum ſeq.* & nos aliqua adduximus *in c. 1. de ſponſ.* & textum hunc expoſui *in c. 4. hoc tit.*

C A P. V T IV.

a Clemens III.

MArtinus Bertam duxit in vxorem; Tebergam ſibi Lotharius copulauit, & Lotharius Bertæ, & Martini filium de ſacro fonte ſuſcepit: Lothario verò, & Berta ſublatis de medio, Martinus cum Teberga contraxit: quærit à nobis tua fraternitas, vtrum tales ſint ab inuicem ſeparandi. Nos autem tuæ fraternitatis conſultationi duximus reſpondendum, quod cùm ſecundùm verbum Domini vir, & mulier vna per connubium caro efficiantur, liquidum eſt, Tebergam non poſſe Martino matrimonialiter copulari, qui compater eius fuerat, cum quo ipſa Teberga vna caro noſcitur extitiſſe.

N O T Æ.

1 a CLemens III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex, licèt facilè ex nominibus coniugum, de quibus in pręſenti agitur, cognoſcatur cum Prælato aliquo Galliæ in eo alloqui.

COMMENTARIVM.

2 PRo huius textus expoſitione ſciendum eſt, compaternitatem ſpiritualem, iuxta veteres canones duplicem fuiſſe, directam videlicet, & indirectam: directa compaternitas eſt, quæ inter naturales patres baptizati, vel confirmati, & baptizantem, ſeu confirmantem, & patrinos baptiſmi, & confirmationis contrahitur, *cap. 1. cum ſeq. 30 q. 3.* indirecta verò compaternitas erat, quæ extendebatur ad vxorem compatris, etiamſi non commater fuiſſet, antea tamen cognita, *c. ſciſcitatur, c. ſi pater, c. ſi quis 30. q. 4.* in coniugio non vero, ſi illicitè per copulam liberam, *l. 1. tit. 7. p. 4.* nam cùm maritus, & vxor efficiantur vna caro, *Geneſis c. 2. c. lex diuina, cum ſeq. 27. q. 1. c. quomodo 31. q. 1. c. debitum, de bigam. non ordin.* conſequens eſt vxorẽ eſſe commatrem illi maſculo, cuius filiũ maritus de ſacro fonte ſuſcepit, & per conſequens non poterit vidua facta matrimonialiter cum illo copulari, vt reſoluit Pontifex in pręſenti: itaque commatres duas non poteſt quis etiam vnam poſt mortem alterius habere in coniugio, *d. c. 1. 2. & 3. d. c. quod autem 6. in fine 30. q. 4.* Nec huic iuris principio obſtat textus *in c. qui ſpiritua-*

lem 4.30.*q*.4. vbi *in can*.47. Concilij Triburienſis ſtatuitur, coniugatum, qui filium alterius de ſacro fonte ſuſcepit, eſſe patri naturali compatrem, non autem eſſe illi vxorem commatrem; idcircò marito defuncto, poſſe viduam cum patre baptizati matrimonialiter copulari: quod etiam docuit Paſchalis Papa *in c. poſt vxoris* 5. *ead*. 30.*q*.4. vbi ita generaliter ſtatuit: *Poſt vxoris obitum cum commatre vxoris viri ſuperſtites coniugio copulari, nulla videtur auctoritas, vel ratio prohibere; nec enim cognationi carnis cognatio ſpiritus comparatur, nec per vnionem carnis ad vnionem ſpiritus tranſitur.* Nam pro iſtorum iuriũ ſolutione diſcrimen cõſtituendum eſt inter vxorem patris ſpiritualis, & inter vxorem patris naturalis; ad patris enim ſpiritualis vxorem prius, vt ſupponimus, cognitam, ſpiritualis cognatio transfunditur, ex præſenti textu; atq; ita ſi vnus ex coniugibus filium aliorum de ſacro fonte ſuſcepit, ambo, videlicet vir, & vxor, compatres efficiuntur parentibus infantis, *d.c.ſi quis* 3.30 *q*.4. & per conſequens ſi Maria vxor Ioannis, inter quos matrimonium fuerat conſummatum. leuaſſet de fonte filium alterius fœminæ, non poteſt Ioannes cum ſemina illa poſt mortem vxoris matrimoninm contrahere, iuxta textum ita intelligendum *in d.c.ſciſcitatur*, 30 *q* 4 ad vxorem verò naturalis patris cognatio ſpiritualis, ſeu compaternitas non extenditur; atq; ita ſi Ioannes coniugatus filiũ Martini in baptiſmo ſuſcepit, efficitur cõpater tantùm Martini, non autem Mariç vxoris eius, cùm filius eſſet Martini ex alia ſemina; idcircòque Martino cõpatre ſuo defuncto, poteſt Mariam viduam ducere in vxorem, ſi aliud impedimentum non obſtet; nam inter eos nulla cognatio ſpiritualis contrahitur. Iuxta quem caſum accipiendus eſt text *in d c qui ſpiritualem* 4. Eadẽque ſolutione exponendus eſt Paſchalis *in d. c. poſt vxoris*, dum docet, poſt vxoris obitum poſſe virum ſuperſtitem cum commatre vxoris coniugio copulari; quia ſcilicet ad maritum non fuit translata cognatio ſpiritualis vxoris, quam vxor contraxerat, propterea quod ſua cõmater filium proprium ipſius vxoris ex alio viro de fonte leuaſſet: præſenſerunt Archidiaconus, & Turriſcremata *in dd. iuribus*, Bohic. *in præſenti*, Ioannes Grumellus *de ſponſ. concl*. 20. *caſu* 3. *n*.14 extat *to*.16. *tract. Doctor*. Syluest. *in ſum. verbo Matrimonium* 8.*q*.7.*n*.7. huius diſcriminis rationem adduxit Gloſſa *in d.c. qui ſpirituale* 30.*q*. 4 *& in c*.2. *verb. Cognitam, hoc tit. lib*.6. & ait, in hac parte coniuges communicare ſibi actiones, non autem paſſiones, ideſt, coniugem communicare coniugi cognationẽ ſpiritualem prouenientem ex actu conferendi ſacramẽtum, aut leuandi, vel ſuſcipiendi filium alienũ in ſacramẽto baptiſmi, vel confirmationis: non autem cõmunicare cognationem prouenientem ex eo, quod patiatur filium baptizari, vel cõfirmari, aut leuari ab alio. Sed hęc doctrina potiùs eſt ipſius iuris conſtitutio, quàm ipſius conſtitutionis ratio; quare veram rationem exiſtimo prouenire ex eo, nam cùm vir, & vxor per actionem carnalem, ſeu corporalem efficiantur vna caro, & vnum corpus, non verò vnus ſpiritus, *d.c. debitum*, inde prouenit, vt cognatio, quæ per corporalem actionẽ vnius coniugis acquiritur, communicetur alteri, quaſi parti corporis eius; non verò cõmunicetur cognatio, quæ contrahitur per animi paſſionem coniugis: nam animus, ſeu anima, non fuit communicata, vt conſiderat Archidiaconus *in d.c. qui ſpiritualem*: maximè cum hæc cognatio per paſſionẽ contracta, non acquiratur per tactum corporale coniugis, ſed per tactũ proprij filij, vel contactum patrini; atq; ideò rationi congruum eſt, vt alteri coniugi non cõmunicetur. Hoſtienſis *in ſum. eius tituli*, §. *vlt. n* 7. Hęc autem compaternitas indirecta ſublata eſt per Cõcil. Trid. *ſeſſ*.24. *de ref. c*.2. an verò iure communi attento hæc cognatio communicetur fœminæ extra matrimonium cognitæ, exponemus infrà *in c. contracto*.

C A P V T V.

a Clemens III

CONtracto matrimonio inter P. de Regali, & A. vxorem ſuam, ſicut eiuſdem P. nobis conqueſtio patefecit, cùm per biennium inſimul cohabitaſſent, & ex ea filium memoratus P. ſuſcepiſſet, quidam conſanguinei eiuſdem A. volentes eam ſeparari à viro, contra matrimonium obiecerunt, aſſerentes quod eadem A. in primo *b* ſacrati ſalis pabulo filium concubinæ *c* quondam ipſius P. tenuit, cum fuerit primò in Eccleſiam inductus: & propter hoc tuam adeuntes præſentiam, dicebant ipſam à viro per tuum iudicium debere ſeparari: tua verò fraternitas, ſicut accepimus, cauſa non cognita, carnale eis commercium interdixit, prohibens ipſi P. ne debitum ab vxore requireret. Verùm quoniam, ſi conſtaret Eccleſiæ vera eſſe, quę diximus, non ideò tamen contractum matrimonium ſolueretur, quæ res vtique vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret, diſc. t. per A. ſ. m. quat. præfato P. firmiter iniungas auctoritate noſtra, quod memoratam A. ſicut vxorem propriam affectione maritali pertractet, & carnale debitum ab ea licenter exigat, & perſoluat; ſiue, quod ſupradictum eſt, ipſam A. ante matrimonium contractum cum P. ſiue poſtea id egiſſe conſtiterit; dum tamen ſi in fraudem, cauſa ſeparandi matrimonij hoc fecit, pœnitentiam pro præſumptione accipiat, matrimonio in ſua firmitate durante.

N O T Æ.

1 a CLement. III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c*.2 nullibi tamen exprimitur cui reſcribit Pontifex, præſentis tamen conſtitutionis meminit Boniſacius VIII. *in c*.2. *hoc tit. in* 6.

2 b *Sacrati ſalis pabulo*.] Conſonat text. *in c*.1 30. *q*. 1. Sal in catechumeni os inſeri ſolitum iam à primis Eccleſiæ temporibus, conſtat ex ſancto Gregorio *in lib. Sacram. de ord. ad catechum*. ibi: *Poſtea interrogat nomina eorum, & ponit de ipſo ſale in os ipſorum*. Et *c. exinde*, *c. ſal*, *c. ex his*, *de conſecrat. diſt*.4. Pontifice Deuſdedit *in epiſt. ad Gordiam Hiſpalenſem Epiſ*. ibi: *Septem ſunt baptiſmi à primo pabulo ſacrati ſalis, & ingreſſu ſanctæ Eccleſiæ vſque ad confirmationem Spiritus Sancti per Chriſma*. S. Ambroſio *in cap*.22. *D. Lucæ*, D. Auguſtino *lib*.1. *confeſſ. cap*.11. Rabano Mauro *de inſtitut. Cler. cap*.27. Beda *in Eſdram*, *lib*.2.*c*.9. *& in lib*.1. *Regum*, *cap*.27 Alcuino *de Eccleſiaſt. officijs*, *cap. de Sabbato ſancto*, Vualfrido Strab. *de rebus Eccleſ. cap*.26. Cuius ritus rationes adduxerunt Iſidorus Hiſpal. *lib*.2. *de officijs*, *c*.20. ibi: *Sales autem in myſterio Cathecumenis dandos à Patribus, inde eſt inſtitutum, vt eorum guſtu condimentum ſapientiæ percipiant*. Smaragdus *in Epiſt. de Sabbatho Pentec*. ibi: *Idcircò hi, qui baptizandi ſunt, ſalem in ſacramento accipiunt, vt eius guſtu condimentum ſapientiæ percipiant, nec à ſapore Chriſti deſipiant, & ſint inſulſi, & fatui*. Iuo Carnot. *ſermone de ſacr. neophyt*. ibi: *Poſtea datur ſal benedictum in os pueri, vt per typicum ſapientiæ ſalis conditus, fœtore careat iniquitatis*. Hugo Victor in. *lib*.1. *Sacram. c*.18 ibi: *Poſtea datur ſal benedictum in os baptizandi, vt ſale ſapientiæ ſit conditus*. Illuſtrant Vicecomes *lib*. 2. *de ritibus baptiſmi*, *c*.42. F. Ioſephus à S. Maria *de cæremonijs baptiſmi c*.16.

c *Quondam concubinæ*.] Non leuis quæſtio eſt apud Interpretes, vtrum compaternitas ſpiritualis communicetur fœminę illicitè cognitæ à ſuſceptore, ſeu patrino, vt communicatur vxori legitimè cognitæ, iuxta tradita ſuperiori commentario? In qua quæſtione affirmant Gloſſa *in cap. ſi quis ex coniugio* 30. *quæſt*.4. Syluest. *in ſumma*, *verbo Matrimonium* 8. *quæſt*.7. referens pro ſua 3

ſen-

Digitized by Google

ſententia D. Thomam *in 4. diſt. 42. q. 1. art. 3. q. 2. in corpore*. Qui mouentur tum ex hoc textu, tum ex eo, quia vir per copulam etiam illicitam efficitur vna caro fœmina, *c. in eo 32. q. 4.* propter quam naſcitur affinitas matrimonium impediens, & dirimens, *c. 1.* vbi plura dabimus, *de conſangu. & affin.* ergo ſimiliter cognatio ſpiritualis illi communicari debet. Negatiuam ſententiam tuentur Richardus, & Palud. *in 4. diſt. 42.* Abbas *in c. Martinus, hoc tit.* vbi Bohic. *n. 9.* Gloſſa *verbo cognitam*, & Ioannes Andreas *in c. 1. hoc tit. lib. 6.* Sanctus Antoninus *in ſumma, to. 3. tit. 1. c. 15. §. 1.* Couar *in 4. 2. p. c. 6. § 4. n. 3.* & alij, qui mouentur ex eo, nam licèt inter virum, & vxorem communicetur hæc cognatio, quia vna caro ſunt, propter ſtrictum matrimonij vinculum, *c. Agathoſa 27. q. 1.* hoc tamen vinculum ita ſtrictum non datur extra matrimonium. Accedit, quia textus *in c. 1. cum ſeq. 30. q. 4. c. Martinus, hoc tit.* vbi agitur de hac compaternitate directa, ſemper ſupponit matrimonium, & illud conſummatum: vnde non eſt ratio, quare hoc impedimentum protrahatur ad alias perſonas pręter expreſſas in ipſis iuribus. Nec contrarium probatur in præſenti verſiculo, & in illis verbis, *Siue ipſam ante matrimonium contractum cum P. ſiue poſteà conſtiterit hoc egiſſe*. Nam hęc clauſula referenda eſt ad opinionem eorum, qui impedimentum admittebant, & obijciebant in illa ſpecie ex eo, quod vxor filium concubinæ, & mariti in ſacrati ſalis pabulo tenuiſſet, iuxta Gloſſam *in pręſenti*, quam ſequuntur Hoſtienſis, & alij: non autem debet intelligi ſecundùm veritatem rei, vt Pontifex oſtendit in verbis, *ſiue ipſam*: quamobrem ſi vxor tenuiſſet illum in actu, in quo oritur perfecta cognatio ſpiritualis, veluti in ipſo baptiſmo, reſultaret quidem impedimentum, quod dirimeret matrimonium ſubſequens, & vſum iam contracti impediret. Nec implicat, quod Clemens in fine huius textus imponat pęnitentiam vxori, quę filium illum in catechiſmo tenuit, cauſa diuortij faciendi; nam ad imponendam pęnitentiam affectus potiùs, quàm effectus attenditur, *c. 1. in fine, 15. q. 6. c. qui periuraſſe 22. q. 5.* docuit Cardinalis *in præſenti, & in c. 1. de eo, qui mittitur in poſſeſſ.*

COMMENTARIVM.

IN præſenti textu agitur de cognatione ſpirituali, quæ ex catechiſmo tantùm naſcitur; & examinatur, an
4 De cognatione ex Catechiſmo. impediat, dirimatve matrimonium? Pro cuius textus expoſitione præmittendum eſt, olim diuerſum fuiſſe ſuſceptorem, ſeu patrinum catechiſmi, à ſuſceptore, ſeu patrino baptiſmi, vt conſtat *ex c. ex catechiſmo, de conſecrat. diſt. 4.* vbi Higinus Pontifex, qui Eccleſiam rexit per annos 114. ait: *In Catechiſmo, & in Baptiſmo, & in Confirmatione vnus patrinus fieri poteſt, ſi neceſſitas cogit; non eſt tamen conſuetudo Romana, ſed per ſingula ſinguli ſuſcipiant.* S. Dionyſ Areopag *lib. de Eccleſ. hierarc. c. 2.* vbi de ſolemnibus cęremonijs, quæ catechiſmi proprię erãt, ſic ait: *Tum ei exponit rationem perfectam, qua ad Deum accedendum eſt; explanataq; eidem diuina vita, & vt ita dicã, conuerſatione, ex eo pręterea quærit, num ita inſtituat viuere? Cùm promiſit, manum eius capiti admouet, ſignoque edito ſacerdotibus imperat, vt viri, atque ſponſoris nomine perſcribant.* Probat Vicecomes *lib. 1. de ritibus baptiſmi, c. 25. per tot.* & nos de catecheſi, eius tempore, & cęremonijs plura adduximus *in can 16 Concil Illib* Vt autem ad cognationem ſpiritualẽ, quæ ex catechiſmo naſcitur inter ipſum ſuſceptorem, & catechumenum, perueniamus, notandi ſunt tex. *in c. 1. 30. q. 1.* in illis verbis: *A pabulo ſacri ſalis vſq; ad confirmationem per chriſma nullus Chriſtianus ſuam matrem in coniugium ſuſcipere debet.* Et in præſenti capite, dum in eo Clemens docet, ex hac cognatione impedimentum dirimens matrimonium non dari; & *in c. 2. hoc tit. lib. 6.* vbi Bonifacius VIII. in totum ſe refert ad præſentem Clementis conſtitutionem: quare Sotus *in 4. q. 4. diſt vnic. art. 5. verſ. in primis*, & alij exiſtimarunt, circa hoc impedimentum rem adhuc dubiam eſſe, & indeciſam, cùm Clemens in præſenti ſub dubio reſcribat in illa clauſula, *Vix etiam*, quæ dubitantis potiùs quàm aſſerentis videtur: & Boniſac. VIII. *in d. c. 2.* nihil ſpecialiter conſtituat, ſed tantùm ſe referat ad præſentem decretalem. Verùm hæc Soti ſententia facilè conuincitur *ex d. c. 1. 30. q. 1. & ex d. c. 2. hoc tit. in 6* vbi hoc impedimẽtum oriri ex catechiſmo apertè docetur. Hugo *in d. c. 1. 30. q. 1.* affirmat hoc impedimentum cognationis ſpiritualis ex catechiſmo tantùm, non ſolùm impedire, verùm & dirimere matrimonium: ſed hæc opinio etiam apertè refellitur ex præſenti textu. Alij tandem relati à Thoma Sanch *lib. 7. de matr. diſp. 10. a. 8. & 9* hoc impedimentum tantùm admittunt cum catechiſmus baptiſmum præcedit, aut cum eo immediatè coniungitur. Verùm eos doctè refellit Sanch Quare his ſententijs omiſſis, dicendum eſt, propriam, perfectamq; cognationem ſpiritualem, quæ matrimonium impediat, & dirimat, tantùm naſci ex baptiſmo, & confirmatione, vt infrà *c. fin.* probabimus: ex catechiſmo verò oriri quandam cognationem imperfectam, quæ licèt non dirimat, impedit tamen matrimonium, ex præſenti textu, & *d. cap. 2. hoc tit. in 6.* Ita docuerunt D. Th. *in 4. diſt. 42. q. 1. art. 2. ad 3.* Durandus, & Richardus *ibi*, Sanch. *d. diſp. 10.* Baſil. *lib. 6. de matr. c. 11.* Bonac *eod. tract. q 3. punct 4. n. 6.* alij relati à Leandro *tom 2. de ſacram. diſp 23. de matr. §. 2. q. 1.* Catechiſmus enim eſt quædam profeſſio futuri baptiſmi; & ſicut in ſponſalibus ſponſione futurarum nuptiarum ſpecies quędam cognationis, & publicæ honeſtatis contrahitur, per quam matrimonium impeditur contrahẽdum; ita ex catechiſmo oritur quędam cognatio ſpiritualis impediens matrimonium: nec intereſt, quod catechiſmus præcedat baptiſmum, vel ſequatur; quo modo accipiendus eſt textus *in c. 1. 30. q. 1.* in illis verbis: *A pabulo ſalis vſq; ad confirmationem per chriſma, nullus Chriſtianus ſuam matrem in coniugium ſuſcipere debet.* Intelligenda enim ea verba ſunt, ſecundùm Sanch. *d. diſp. 10 n. 2.* copulatiuè, & non diſiunctiuè, ita vt doceat, Deuſdedit, cognationem contrahi in catechiſmo, & in Baptiſmo, & in Confirmatione, ſeu chriſmatis vnctione incluſiuè: quamuis de illa expoſitione Thomæ Sanchez non parum dubitauerim, agnoſcens textum *in d. c. 1.* agere de impedimento impediente, non autem de dirimente; atque adaptari non poſſe ad cognationem ex baptiſmo, & confirmatione ortam: quapropter credo, intelligendum eſſe illum textum tantùm de catechiſmo, & eius cæremonijs, quæ præcipiebant à pabulo ſacrati ſalis, & finiebantur in ſancta vnctione, quę præcedit baptiſmum, de qua Dionyſius *de eccleſiaſtica hierar. 2. p. c. 2.* D Cyprian. *lib. 1. epiſt. 70.* hodie tamen hæc ſpecies cognationis ſpiritualis ſublata eſt per Trid. *ſeſſ. 24. de refor. c. 2.* vt declarauit ſacra Congregatio per hęc verba: *Qui in Eccleſia fuit præſens ei, qui domi verè fuit baptizatus, ſi deinde in Eccleſia fuerunt ſeruatæ ſolemnitates, nullam ſpecialem cognationem contraxit.* Referunt Farinac. *d. c. 2.* Leander *d. diſp. 23. q. 4.*

C A P V T VI.

Innocentius III. a *N. Epiſcopo Linconienſi, & N. Decano de Huntedunc.*

VEniens ad præſentiam noſtram G. Anglicus natione, nobis expoſuit, quod cùm olim in adoleſcentia conſtitutus mulieri cuidam adhæſiſſet, quam tamen quidam alius ante cognouerat, de conſilio matris ſuæ factum eſt, vt eadem mulier quemdam puerum, quem de alia ſoluta ipſe ſuſceperat, de ſacro fonte *b* leuaret, ad ſuſpicionem, & infamiam vtriuſque delendam. Deinde verò cum in eius amorem vehementiùs exarderet, abſque conſilio amicorum eam clanculo deſponſauit. Cumque prolem ex ea procreare non poſſet, & increpationes à patre ſuo grauiſſimas ſuſtineret, quòd eam deſponſando deliquerat, reuoluens in animo, ipſa dimiſſa, cauſa orationis Hieroſolymam eſt profectus. Verùm cùm

idem rediens de partibus tranſmarinis prolem eam ſuſcepiſſe de alio inueniſſet, ei noluit adhærere, ſed propter adulterium, quod commiſiſſe taliter videbatur, ea omninò dimiſſa, ad longinquam ſe transferens regionem, & ad Eugubin. tandem veniens ciuitatem, quandam ibidem cum terra, & dote decenti matrimonialiter ſibi copulauit, de qua prolem ſe confeſſus eſt ſuſcepiſſe: ea propter diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſuper his inquiratis diligentiùs veritatem: & ſi primam mulierem prædicti viri filium de ſacro fonte leuaſſe conſtiterit, antequam eam deſponſaſſet vxorem, vos inter eos diuortium, appellatione poſtpoſita celebrantes, rei proceſſum nobis per litteras veſtras fideliter exponatis, vt an cum ſecunda valeat legitimè commorari, veritate cognita, decernere valeamus. Quod ſi ambo, &c. Tu ea, frater Epiſcope, &c. Datum apud ciuitatem Caſtellanam, VIII. Idus Octobris.

N O T Æ.

a *Linconienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in ipſius epiſtolis editis à Sirleto, *fa.* 189. ex quo regiſtro textum hunc tranſcribo. Linconienſi Eccleſia egi *in c.* 8. *de reſcriptis*, & commentarium huius textus dabimus infra *in c. fin.*

b *Leuaret.*] Immediatè tenens puerum: nam quando matrina non tenet baptizatum, neq; illum ſuſcipit immediatè de manu patrini, non contrahit cognationem ſpiritualem, vt declarauit ſacra Congregatio, referente Farinacio *in d. c.* 2. *Conc. Trid.* quæ quando ſtatuit inter vnum, & vnam, quia ad ſummum in patrinos eligi permittuntur, & baptizatum ipſum, atque ipſius patrem, & matrem contrahi ſpiritualem cognationem, ſupponit matrinam à ſacro fonte baptiſmatis filium ſimul ſuſcepiſſe, ideſt immediatè à manu baptizantis leuaſſe, vt docuerunt Sanch. *lib.* 7. *de matr. diſp.* 50. *n.* 2. Baſil. *eod. tract. lib.* 7. *c.* 39. *n.* 9. Hurtado *de matr. diſp.* 18. *diffic.* 3. Bonac. *eod. tract. puncto* 5. §. 2. *a.* 13.

C A P V T VII.

Idem a *Magiſtro S. de Melun, Canonico Herefordenſi.*

TVa nos duxit diſcretio conſulendos, an natus ante compaternitatem, filiam compatris ſui, vel commatris, procedente tempore ſibi poſſit matrimonialiter copulare; & ſi cum ea contraxerit, & pluribus annis ſimul permanſerint, an poſtea debeant ſeparari? Quæſiuiſti etiam, an conſcij talis matrimonij teneantur illud in publico accuſare. Super quo diſcretioni tuæ duximus reſpondendum, quod huiuſmodi perſonæ matrimonium non poſſunt contrahere; & ſi contraxerint, de iuris rigore poſſunt ab inuicem ſeparari; & qui contractum ſciuerunt, debent illud Eccleſiæ nuntiare.

N O T Æ.

a *Herefordenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Herefordenſi Eccleſia egi *in capite* 2. *de temp. ordin.* & textum hunc expoſui ſuprà *in cap.* 1.

C A P V T VIII.

a Gregorius IX.

EX litteris veſtris accepimus, quod cum Martha mulier coram b Officiali Cantuarienſi Alanum peteret in virum, & ſe adfidatam ab eo, ac carnaliter cognitam per teſtes idoneos probauiſſet, dictorum tandem teſtium depoſitionibus publicatis, idem A. excipiendo propoſuit, quod eam habere non poterat in vxorem, pro eo, quod ipſum pater mulieris eiuſdem, qui c Sacerdos extitit, baptizauit. Sed cùm idem Officialis exceptione huiuſmodi non admiſſa definitiuam tulerit ſententiam contra ipſum, & idem ad Sedem Apoſtolicam appellauerit: mandamus quatenus ſi eſt ita, eundem A. ſuper hoc ab impetitione mulieris abſoluatis ipſius, eidem mulieri perpetuum ſilentium imponentes.

N O T Æ.

1 a *Gregorius.*] Nôn conſtat, quibus Prelatis reſcribat Gregorius, tantùm agnoſcitur loqui cum Prelatis Eccleſiæ Anglicanæ, vbi caſus huius textus contigit.

2 b *Officiali.*] Ideſt Vicario, vt expoſui *in cap.* 1. *de officio Vicarij.*

c *Sacerdos.*] Qui forſan habebat filiam illam ex nuptijs contractis ante Sacerdotium.

C O M M E N T A R I V M.

3 Concluſio traditur, & probatur.

EX his decretalibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Inter baptizatum, & filium baptizantis, & inter baptizati patres, & ipſum ſuſceptorem, contrabitur cognatio ſpiritualis matrimonium dirimens.* Probant eam textus *in c.* 1. *& per totam* 30 *q* 1. *c. fin.* 30. *q.* 3. *c.* 1. *& per totam* 30. *q.* 4. *c.* 2. 3. 4. 6. *&* 8 *hoc tit. c.* 1. *&* 2. *eod. tit. in* 6. *c. conſanguinei, de re iud. c.* 1. *qui matrimonia accenſare, c. veniens, de ſponſal. in prima collectione*, Synodus Nicæna *can.* 21. ibi: *Nemo fidelium cum patre, aut matre ſpiritnali matrimonium contrabat, ideſt cum patrinis; & qui boc commiſerit, habeatur tanquam ethnicus.* Heraldus Epiſcop. Turon. in ſuis capitulis, *can.* 66. Ibi: *Quod coniunctio ſpiritualis commatris ſit peccatum, & ideò ſeparandum, & capite, vel exilio damnandum.* Gregorius II. in Synodo Romana *can.* 4. ibi: *Si quis commatrem ſpiritualem duxerit in coniugium, anathema ſit.* Synodus Romana ſub Zacharia *can.* 5. *Presbyteram, diaconam, nonnam, aut monacham, vel etiam ſpiritualem commatrem nullus ſibi preſumat nefario connugia copulare.* Gregor. VII. in Concil. Roman. *Qui copulantur parentibus, vel commatribus, & filiolis, excommunicentur.* Synodus Trullana *can.* 53. ibi: *Quoniam maior eſt ſpiritus coniunctio, quàm corporum, ſcimus in aliquibus locis quoſdã ex ſacro, & ſalutari baptiſmate pueros ſuſcipientes, cum eorũ matribus viduis copulari, id fieri probibemus, ſed ſi cõtraxerint, ſeparentur, & penis fornicantium ſubiaceant.* Synodus Mogunt. ſub Carolo *can.* 55. & ſub Arnulpho *can.* 18. *l. ſi quis alumnã, C. de nuptijs.* Luitprand. Rex *in legib. Longob. tit.* 24. §. 6. *cum ſeq. Præcipimus, vt nullus præſumat cõmatrem ſuam vxorem ducere, ſed nec filiã, quam de ſacro fõte leuauit; nec filius eius præſumat filiã ipſius vxorẽ ducere, qui eũ de fonte ſuſcepit, quia ſpirituales germani eſſe noſcũtur; & qui hoc malũ facere præſũpſerit, perdat omnẽ ſubſtãtiã ſuam; & filij, qui de tali illicito matrimonio naſcũtur, hæredes eſſe non debent.* Carolus Magnus *lib.* 5. *c.* 100. *Nullus proprium filiũ, aut filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiat, nec filio-*

filiolam, nec commatrem ducat vxorem, nec illam cuius filium, vel filiam ad confirmationem tenuerit: vbi autem factam fuerit, ſeparentur. Trident. *ſeſſ.24. cap.2.* Alia Patriarcharum Orientalium decreta referuntur *lib.3. Iuris Orient.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barb. Gentil. *de nuptijs lib.5. cap.15.* Torreblanca *de iure ſpirituali, lib.2. cap.15. ſect.3.* Manrique *de differentijs vtriuſque fori, q.17.* Baſil. *de matrim. lib.6. cap.4. cum ſequent.* Vighellius *in method. iuris can. fol.468.* S. Raymundus in *ſumma, lib.4. tit.5.* Ant. Auguſtin. *in coll. iuris can. lib.22. tit.24.* Balſamon. *in dicto cap.53.* ſextæ Synodi, Ioannes Sanchez *in ſelect. lib.2. diſp.40.* Petrus Gregorius *lib.13. partit. tit.21. cap.9.* Vicecomes *de ritibus Baptiſmi, lib.1. cap.35. & de ritibus confirm. lib.1. cap.12.* Cuiac. & Caniſius, *hic*, Ioannes Dartis *ad decr. in 30. q.1.* Rouſſelius *lib.1. hiſt. Pontif. iuriſd. cap.5. n.9.* Zonaras *in Nicephoro Phoca*, Macedo *de eluuib. Petri, lib.4 de matrim. cap.11.*

4 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: In materia ſacramentorum Eccleſia non habet poteſtatem mutandi, ſeu minuendi aliqua ex his, quæ à Chriſto Domino ſunt inſtituta, vt probaui *in cap. 3. de clandeſt. deſponſ.* ſed à matrimonio contrahendo ex iure diuino non arcentur compatres, & aliæ perſonæ in hoc titulo enumeratæ: ergo nec ab Eccleſia inter ſimiles perſonas potuit matrimonium prohiberi, immò etſi Chriſti actionem attendamus, quę debet eſſe vitę noſtrę inſtructio, in baptiſmo à Ioanne recepto nullum adhibuit ſuſceptorem, ſed vt dicitur *cap.3. Matthæi: Baptizatus Ieſus confeſtim aſcendit de aqua.* Ergo in baptiſmo non debet aliquis baptizatum de ſacro fonte ſuſcipere, maximè ſi baptizetur adultus, qui ſeipſum ſuſtentare valet. Accedit, nam baptiſmus eſt ſpiritualis regeneratio, *cap. non regenerabatur 135. cum ſequenti, de conſecrat. diſt.4. c.1. 30. q.1.* Trid. *ſeſſ.5. cap.4.* in quo miniſter gerit vicem patris, aqua verò ipſa locum matris habet, vt Auguſtinus ſcribit in quodam ſermone Epiphan. ſed in carnali generatione non requiritur, niſi principium actiuũ, quod eſt pater, & principium paſſiuum, quod eſt mater: ergo ſimiliter in ſpirituali regeneratione fruſtra requiritur qui baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiat. Vnde Magdeburgenſes *cent.7. lib.2. cap.6.* aiunt, quod de patrinis, ſeu fideiuſſoribus, qui obtuliſſent infantes, aut adultos ad baptiſmum, & pro ijs fideiuſſiſſent, nihil legitur in ſcriptis Apoſtolorum. *Actor.2.* conuerſi ab Apoſtolis ſeipſos ad baptiſma offerunt, & ridiculum fuiſſet, ſi Apoſtoli noluiſſent baptizare priuſquam fideiuſſores offerrent; vbi enim eos Eunuchus in ſolitudine ſibi comparaſſet? & ideò cognationem hanc ſine cauſa inductam, imaginariamque, & friuolam eſſe docuerunt Carolus Molinæus *conſil.501.* Duarenus *lib.1. de nuptijs, cap.3.* Hothomanus *conſil.16.* Albericus Gentilis *lib.5. de nuptijs, cap. fin.* Accedit nam omnes Chriſtiani ſunt fratres, & omnes Chriſtianæ ſorores; proindeque omnes inter ſe ſpirituales cognati: quocirca aut cognationem ſpiritalem non debere cenſeri impedimentum, aut certè cum ſolis ethnicis Chriſtiani coniugia celebrare valent.

5 De ſuſceptorum antiquitate, & nominibus.

Qua difficultate non obſtante vera eſt præſens aſſertio, quidquid garriant hæretici, & alij impij ſcriptores ſuprà relati. Vt autem cauſam huius cognationis ab origine repetamus, ſciendum eſt, ſuſceptorum, compatrum, ſeu patrinorum vſum iam à temporibus Apoſtolorum in Eccleſia inualuiſſe, more hoc accepto ab illo Euangelij: *Et adduxit eum ad Ieſum.* Vnde ait Carthuſianus *lib.1. de vita Chriſti, cap.24. Et adduxit ad Ieſum; ex hoc accepit Eccleſia, quod in ſacramento Baptiſmi, & Confirmationis vtitur adducentibus, qui præſentem ſuſcipientes, patrini ſolent vocari.* Nam cùm in cunabulis naſcentis Eccleſiæ, Chriſti fidem in Baptiſmo profiteri, mundoque, dæmoni, ac pompis eius nuntium remittere, etiam infantibus receptiſſimum eſſet, neceſſe erat eo tempore eſſe aliquos, qui quod pueris per ætatem non licebat, ſua diligentia, & opera præſtarent. Ideò Strabo *de rebus Eccleſ. cap.26.* exiſtimauit, occaſione baptiſmi paruulorum compatres inſtitutos fuiſſe, à quo officio varijs nominibus illi appellabantur: quandoque Geſtantes. Iſidorus *lib.2. de Eccleſ. offic. cap.21.* nonnunquam Offerentes, & fidei ductores. Auguſtinus *tom.2. epiſt.23.* aliquando Sponſores Albinus Flaccus *de diuin. officijs cap.21.* Tertul. *de baptiſm. c.18.* Patrini in Synodo Nicæn. *can.21.* compatres, D. Auguſt. *ſerm.116. de temp.* Suſceptores, vt probat Cerda *in aduerſ. cap.124. num.20.* ex Victore Fideiuſſores, Concil. Arelat. *can.19. cap. vos ante 115. de conſecratione diſt.4.* Tertul. *de baptiſmo, c.8.* frequenter Patres, Concil. Nicæn. *c.21. c. in baptiſmate 102. de conſec. diſtinct.4.* ſicut & baptizatus dicitur filius ſpiritualis, *cap. omnes 8. 30. q.1. c.1. & 2. cap. poſt 5. 30. q.3.* Patres, ſeu Comparentes, quaſi ſimul patres. Concil. Mogunt. 1. *can.47.* Mogunt. 2. *can.28.* Denique Patrini in Synodo Nicæna *can.21.* Compatres à D. Auguſtino *ſermone 116. de tempore.* Probant Creſpetius *in ſumma, verbo Patrini,* Vicecomes *lib.1. de ritibus baptiſmi, c.3.* fusè Theophilus *tit.11. tract. de paternitate ſpirituali, fol.167.* proprijſſimè ab Eccleſiæ Patribus appellantur Suſceptores, *cap. pictatium 30. q.3. cap. ſi quis 3. q.4. cap. non plures 101. cum duobus ſequent. de conſecrat. diſt.4. c.1. hoc tit. in 6. cap. Marinus, hoc tit.* Concil. Arelat. 4. *can.19.* Pariſienſe 3. *can.7.* qui antiquus ſuſceptorum vſus in baptiſmo probatur varijs, & perantiquis auctoritatibus, ex quibus tantùm referam nonnullas, quæ in corpore iuris tranſcriptæ non reperiuntur. D. Clemens *lib.3. conſtit. cap.16.* cum baptiſmi cæremonias doceret, ita ait: *Tu Epiſcope, vel tibi ſubiectus presbyter, ſuperam ſuper ipſos ducens ac nominans inuocationem Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, baptizabit eos in aqua, ac virum ſuſcipiat Diaconus, mulierem Diaconiſſa, vt decore traditio infrangibilis ſigilli adminiſtretur.* Sanctus Dionyſius, qui floruit per annos 100. *de eccleſiaſtica hierarch. cap.2. & 7.* ibi: *Naturales obliti paruuli parentes puerum vni ex fidelibus tradunt præclaro diuinarum rerum magiſtro, ſub quo iam puer ſit quaſi ſub patre diuino, ſanctæque ſalutis alumno. Hunc itaque Præſul ſpondentem puerum iuxta ſanctum educaturum vitam requirit, vt abrenuntiationem profiteatur.* Iuſtinus, qui vixit per annos 150. *quæſt.56. Digni fiunt pueri baptiſmi commodis, fide eorum qui illos ad baptiſmum offerunt.* Baſil. Magnus *epiſt.128. ad Poſthumanum: Primo baptiſmate initiatus ad pietatem, vtinam te è ſacro fonte leuaſſem. Recordor enim adhuc verborum tuorum, quæ quod mirum eſt, adhuc inſonant auribus meis.* Tertullianus, qui floruit per annos 200. *lib. de baptiſmo, cap.18. Itaque pro cuiuſque perſonæ conditione ac diſpoſitione, etiam ætate cunctatio baptiſmi vtilior eſt, præcipuè tamen circa paruulos. Quid enim neceſſe eſt, ſi non tam neceſſe, ſponſores etiam periculo ingeri, qui & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſunt, & prouentu malæ indolis falli.* Plura alia, tam Græcorum, quàm Latinorum PP. teſtimonia congeſſit Iodocus Coccius *tom.1. theſauri, lib.1. art.12.* Ioſephus à ſancta Maria Carthuſianus *de cæremon. baptiſmi cap.10.* Vicecomes *de rebus baptiſmi lib 1. cap.30.* Ex eadem ratione, quia videlicet ipſius Eccleſię primordio etiam infantes confirmationis etiam ſacramento muniebantur, & plerumque ſimul ac baptizabantur, neceſſe eſt fateri, iam tunc fuiſſe aliquos, qui confirmandos ad Epiſcopum deferrent, vt probant Vicecomes *de ritibus confirm. lib.1. c.11.* & ſuſceptoris in confirmatione, mentio fit *in cap. in Catechiſmo, de conſecrat. diſtinct.4. cap. ſi quis filiaſtram, cap. dictum, cap. de his, 30. q.1.*

Non tamen omnes ſine delectu ad hoc ſuſceptorum munus in baptiſmo & confirmatione admittebantur: primò enim mares à fœminis, & fœminas à maribus in baptiſmo ſuſcipi honeſtatis cauſa vetitum erat. Synodus Nicæna *can.22.* ibi: *Viri non teneant in baptiſmo puellas, aut mulieres; nec mulieres teneant maſculos, ſed potiùs mulieres teneant puellas, & viri teneant maſculos.* D. Clemens *lib.3. conſtit. cap.16.* ibi: *Baptizabis eos in aqua, ac virum ſuſcipiat Diaconus, mulierem Diaconiſſa, vt decorè traditio infrangibilis ſigilli adminiſtretur?* Ex vita S. Sebaſtiani, in illis verbis: *Igitur omnes iſti ſimul animæ ſexagintaquatuor à Sancto Polycarpo Presbytero baptizati: & à Sancto Sebaſtiano ſuſcepti ſunt, fœminarum autem matres ſpirituales factæ ſunt Beatrix, & Lucina.* Probat Vicecomes *de ritibus baptiſmi lib.1. c.32.* Nec etiam Iudæis, infidelibus, hæreticis hoc miniſterium commendabatur, nec etiam peragentibus ſolemnem pœnitentiam, quia illi indigni credebantur, vt cæteros ad pietatem, virtutumque chriſtianarum diſciplinam erudirent. Concil. Pariſienſe *lib.1. cap.54.* ibi: *Illos tamen in hoc capitulo ſpecialiter ab his officijs remouendos iudicamus, qui propter reatum ſuum publica pœnitentia ſunt mulctati videlicet vt nec alios de ſacri fontis baptiſmate ſuſcipiant, nec etiam ad percipiendum Sancti Spiritus donum aliorum patroni coram Pontificibus exiſtant, donec per dignam pœnitentiæ ſatiſfactionem reconciliationem mereantur.* Nec immeritò, 6 Qui poſſunt infantes ſuſcipere.

quo-

Digitized by Google

quoniam quos & lex diuina à caſtris militaribus, ne ruinæ ſint populis, & authoritas canonica ab Eccleſiarum ſequeſtrant liminibus, multò magis à memoratis peragendis officijs, vſque ad tempus pœnitentiæ peractum, dignamque perceptam reconciliationem, huiuſmodi meritò ſunt excludendi. Monachis quoque è lauacro ſuſcipere infantes prohibitum eſt, *cap. placuit*, 2. 16. *q.* 1. *c. de monachis, de conſecrat. diſt.* 4. Concil. Altiſſiod. *can.* 20. *Non licet Abbati filios de baptiſmo ſuſcipere, nec monachis commatres habere, ne oſculentur fœminas*. Quam rationem illuſtrat Narbona *de ætate*, *anno* 7. *q.* 15. *nu.* 7. Sanctus Gregorius *epiſt.* 40. *lib.* 3. *ad Valentin. Abbatem*. *Peruenit ad nos, quod in monaſterio tuo paſſim mulieres aſcendant; & quod eſt grauius, monachos tuos ſibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere: ne ergo hac occaſione humani generis inimicus ſua eos (quod abſit) calliditate decipiat, ideò huius te præcepti ſerie cõmonemus, vt neque mulieres in monaſterio tuo deinceps qualibet occaſione permittas aſcendere, neque monachos tuos commatres ſibi facere*. Et *lib. cap. addit.* 1. *cap.* 16. *Monachi ſibi compatres, commatreſue non faciant, ne oſculentur fœminas*. In Synodo Galonis Cardinalis & Epiſcopi Pariſienſis ita cauetur: *Nullus monachus, ſiue monialis recipiatur ad pueros de ſacris fontibus eleuandos*. Quod etiam cautum legimus in Eccleſia Orientali; ſic enim *reſponſorum lib.* 2. qui eſt ſextus Iuris Græco-Romani, Petrus Diaconus & Chartularius magnæ Eccleſiæ Conſtantinop. ita interrogauit: *An fas eſt monachum ſuſcipere pueros in baptiſmo, vel fraternitates per adoptionem facere, vel habere ſerta?* Reſponſio: *Hæc præter canonem ſunt, & prohibentur*. Id repetitur in epitome canonum Harmenopuli, ſcholio in canonem vltimum, *tit.* 2. *ſect.* 4. Sed Byzantino Imperio labente, ita hæc diſciplina eccleſiaſtica paulatim collabi cœpit; ſiquidem Phranzes, qui Conſtantinopoli degebat cùm vrbs à Mahomete II. expugnata eſt, *lib.* 1. *hiſtoriæ*, ſe à Sanctimoniali Thomaide, fœmina vitæ integritate clariſſima, de ſacro fonte ſuſceptum fuiſſe narrat. At cùm in rebus humanis multa occurrant, quæ vt nec præuiſa, nec præmeditata eueniunt; ita ijs non alia, quàm neceſſitatis lege proſpiciendum eſt, atque conſulendum. Monachus aliquis, aut monialis fortè fortuna expoſitum infantem necdum baptizatum offendit; an & hunc miſellum offerre, & in baptiſmo ſuſcipere non licebit; Reſpondet Sanctus Auguſtinus *epiſt.* 23. *ad Bonifacium Epiſcopum*, aliquando quos crudeliter parentes expoſuerunt nutriendos à quibuslibet, nonnunquam à ſacris virginibus colligi, & ab eis offerri in baptiſmo; quæ certè proprios filios non habuerunt vllos, nec habere diſponunt. Probant Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus baptiſmi, cap.* 33. Theophilus *tom.* 12. *fol.* 301. Sanchez *lib.* 6. *ſummæ, cap.* 6. *n.* 42. Valentia 3. *p. diſp.* 4. *q.* 2. *punct.* 2. & *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 60. *nu.* 11. Sed hodie religioſi, tam mendicantes, quàm alij, licitè ſuſcipiunt infantes in baptiſmo, vt alijs relatis docet Martinez de Prado *tom.* 1. *de ſacram. q.* 67. *dub.* 3.

7

De numero patrinorum.

Nec etiam plures debent adhiberi ad ſuſcipiendos infantes, ſed tantùm vnus aut vna, iuxta vetus decretum Leonis Pontificis, relatum à Gratiano *in cap. non plures* 15. *de conſecr. diſt.* 4. quæ prohibitio cùm poſtea temporis lapſu inoleuiſſet, trium ſuſceptorum vſu recepto, ad Sanctiſſimæ Triados myſterium indicandum, teſte Thoma Valdenſi *tom.* 3. *tit.* 5. *cap.* 46. rurſus PP. Concil. Metenſis eam renouarunt, *can.* 12. illis verbis: *Nullus ſuſcipiat à fonte infantem, niſi qui apprimè ſignaculum, id eſt abrenunciationem diaboli, & profeſſionem catholicæ fidei tenuerit: & infantes nequaquam duo, vel plures, ſed vnus à fonte baptiſmatis ſuſcipiat, quia in huiuſmodi ſecta diabolo datur locus, & tanti miniſterij reuerentia vileſcit; nam vnus Deus, vnum baptiſma, vnus qui à fonte ſuſcipit, debet eſſe pater, vel mater infantis*. Aliam tamen rationem huius prohibitionis aſſignarunt PP. Concilij Mogunt. vltimi *can.* 19. his verbis: *Non rarò ex impedimentis cognationum ſpiritualium difficultatem, & pericula ſolent euenire, ad quæ cohibenda decernimus, ne cuiquam, ſiue ex ſacro fonte leuando, ſiue ad ſacram confirmationem tenendo, plures quàm vnum patrinum liceat adhibere*. Quam etiam rationem ſuis decretis inſeruerunt Bonif. VIII. *in cap. fin. hoc tit. in* 6. & Patres Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 2. vbi etiam ſtatuerunt, vt patrini deſignentur ab his, quibus incumbit cura Baptiſmi, aut Confirmationis, & in eorumdem defectu à Parocho; & quod ſi præter deſignatos alij leuent puerum de ſacro fonte, non contrahant cognationem vllam: in quo Tridentini decreto reuocatur quoad hanc partem textus deciſio *in d. cap. fin.* Vnde prouenit, vt ſi vlli patrini non fuerint deſignati, nullus eo caſu leuans puerum de fonte cognationem contrahit, quia nullus eo euentu eſt verè patrinus ſecundùm normam deſignatam à Tridentino: ita docuerunt Sanchez *lib.* 7. *de matrim. diſp.* 57. *n.* 12. Meraſius *eod. tract. diſp.* 9. *q.* 9. etſi in hoc caſu cognationem contrahi ab omnibus tenentibus ſimul, ſeu ſucceſſiuè, doceant Henriquez *lib.* 12. *ſummæ, cap.* 21. Gaſpar Hurtado *de matrim. diſp.* 18. *difficult.* 4. *num.* 15. Deinde ſi plures patrini deſignentur, quàm conceduntur à Tridentino, nullus eorum contrahet cognationem, eo quòd nullus videtur exercere legitimè officium ſuſceptoris, ſeu patrini, vtpotè non ſeruata forma Tridentini, vt tenent Suarez *de ſacram. q.* 68. *art.* 8. Antonius Perez *de matr. diſp.* 29. *ſect.* 5.

8

De cognatione ſpirituali.

Deinde ſciendum eſt, ex hac ſuſceptione patrinorum catechiſmi, baptiſmi, & confirmationis, oriri cum ipſo ſuſcepto, & eorum parentibus quandam ſpiritualem proximitatem, *cap.* 1. 30. *q.* 3. ſeu generationem, *cap. qui ſpiritualem*, 30. *quæſt.* 4. quæ ſæpiùs vocatur compaternitas, *cap. de eo* 5. 30. *q.* 1. ſeu cognatio ſpiritualis, *cap. poſt vxoris* 30. *quæſt.* 4. *in præſenti tit.* tam in hoc volumine, quàm *lib.* 6. ad inſtar cognationis carnalis ex commixtione ſanguinis prouenientis, *c.* 1. 35. *q.* 2. *l.* 1. *ff. vnde cognati*; vel cognationis illius, quæ contrahitur per adoptionem, *cap.* 6. 3. *q.* 3. *cap. vnic. infrà, tit. proximo*. Dicitur hæc cognatio maior carnali in Synodo Trullana, *cap.* 53. namque in ſacramentis baptiſmi, & confirmationis reperitur quædam ſimilitudo generationis naturalis; & ideò Eccleſia voluit propinquitatem in eis aſſignare: non tamen eadem cognatio naſcitur ex Sacramento pœnitentię inter pœnitentem, & ſacerdotem confeſſarium, licèt ſæpiùs ipſe filius ſpiritualis, confeſſarijque ſpirituales patres dicantur: quare apud Græcos qui confeſſionibus præerant, dicebantur patres ſpirituales, vt patet ex Athanaſio Patriarcha CP. *epiſt. ad Epiſcop. proficiſcentes ad ſuas diœceſes*: & in iure Græco-Romano *reſponſ.* 2. & in lithurgia D. Chryſoſtomi extat precatio *pro ſpirituali noſtro patre, qui monachus & ſacerdos eſt*; nam lato modo ille dicitur ſpiritualis pater, ſicut apud Optatum Mileuitanum *lib.* 2. *de ſchiſm. Donatiſt.* ille qui mitram, hoc eſt capitis indumentum muliebre moniali impoſuit, eius pater dicitur, ibi: *Memoratus Felix inter crimina, & facinora ſua nefanda ab eo comprehenſa, puellam cui mitram ipſe impoſuerat, à quo paulò antè pater vocabatur, nefariè inceſtare minimè dubitauit*. Quo modo accipiendus eſt textus *in cap. omnes* 30. *quæſt.* 1. vbi docetur: *Omnes, quos in pœnitentia ſuſcipimus, ita noſtros eſſe ſpirituales filios, ſicuti eos, quos nobis ſuſcipientibus, vel baptizantibus, vnda ſacri baptiſmatis regenerauit*. Nam Symmachus Papa in eo textu non agit de vera & propria cognatione ſpirituali, quæ aliàs impedit & dirimit matrimonium, non ſolùm reſpectu ſacerdotis, qui illud contrahendi eſt incapax, ſed neque reſpectu filiorum eius, qui procul dubio poſſunt ducere illam, quam pater in ſacramento pœnitentiæ audiuit. Agit itaque Symmachus de quadam ſpirituali filiatione, quæ datur inter ſacerdotem, & illam, quam in confeſſione audiuit, ad quandam ſimilitudinem illius, quæ contrahitur inter baptizatum, & baptizantem, atque in baptiſmo tenentem, vt proinde Pontifex oſtendat graue nefas committere, ſeuerèque puniendum eſſe ſacerdotem, qui turpiter ſe commiſcuit cum fœmina, cuius peccata in confeſſione audiuit, & quam loco filiæ ſpiritualis habere debet: ſicut illam, quam baptizauit, aut de baptiſmi fonte leuauit; ad hoc enim dumtaxat ſimilitudinem vtriuſque filiationis Symmachus conſiderat *in d. cap. omnes*, poſt Syluestrum Pontificem, cuius authoritatem refert; & tandem reſoluit, ſacerdotem propter hoc delictum non ſolùm dignitatis honorem amittere, verùm etiam perpetuæ pœnitentiæ eſſe mancipandum. In cuius doctrinæ confirmationem adducit Gratianus duplicem Cœleſtini conſtitutionem *in cap. ſi quis ſacerdos* 9. *cap. non debet*, *final. ead.* 30. *q.* 1. vbi docetur, quod ſi ſacerdos cum filia ſpirituali fornicatus fuerit, graue adulterium admittere, & depoſitione eſſe puniendum: non tamen inde inferas, vt fecit Gallego *in tract. de cognat. ſpirit. cap.* 10. *n.* 3. eo caſu ſacerdotem inceſtum committere, & adulterium, *ex d. c. ſi quis*; nam verius eſt, confeſſarium, qui filiam confeſ-

ſionis

ſionis carnaliter cognouit, non committere peccatum inceſtus; nam hoc dumtaxat committitur cum conſanguinea, vel cognata; cognatio autem vera, & propria ſpiritualis in hoc caſu non datur, ſed tantùm analogica, vel ſimilitudinaria, *ex d. cap. omnes*: probat Theophilus *tom. 15. p. 1. punct. 2. fol. 111.* Ritè tamen huiuſmodi ſacerdotes appellari Patres, probat idem Theophilus *tom. 11. tract. de paternitate ſpirituali*. Nec etiam eo caſu adulterium committitur; nam hoc tantùm datur, quando luxurioſè peccantes, vel alter eorum obſtricti ſunt matrimonij vinculo, *cap. quia circa, de bigamis*. Nec contrarium probat textus *in d. cap. ſi qui ſacerdos*; quia non loquitur de vero & proprio adulterio, ſed de ſimilitudinario, propterea quod presbyter per ordinum ſuſceptionem, quaſi ſpirituale coniugium cum Eccleſia contrahere videtur, *cap. Cenomanenſem, 56. diſtinct.* argumento capitis *qui Chriſto* 10. *27. quæſt. 1.* Verumtamen peccatum hoc continere circumſtantiam notabiliter aggrauantem, cùm ſit contra reuerentiam debitam ſacramento pœnitentiæ, docent Ægidius *de ſacram. diſp. 32. dub. 2. n. 23.* Filliucius *tract. 10. p. 2. cap. 5. quæſt. 5. n. 287.* Diana *1. p. tract. 7. reſol. 12.* & *2. p. tract. 17. reſol. 11.* Baſil. *lib. 7. de matr. c. 38.* Trullench *eod. tract. lib. 7 cap 9. dub. 8.* atque ideò neceſſariò eſſe in confeſſione explicandam, iuxta ſententiam eorum, qui aſſerunt, circumſtantias notabiliter aggrauantes explicari in confeſſione oportere, licèt contrarium defendat Vaſquez *tom. 4. de pœnit. q. 71. art. 1. dub. 2. n. 20.* Ioannes Sanchez *in ſelect. diſp. 11. n. 5.* Bonac. *de ſacramentis, diſp. 5. q. 5. ſect. 2. punct. 2. §. 3. n. 9* Quando autem confeſſarius in ipſo actu confeſſionis ſacramento abutens fœminam ſolicitauit, etſi opere non compleuerit, tanquam malè ſentiens de Sacramento, punitur per Inquiſitores hæreticæ prauitatis, vt latè probant Acuña, Souſa, Fretas, & Tranſmiera *in tract. de confeſſ. ſolicit.* Ioannes Sanchez *in ſelect. eod. tract.* Carena *de offic. Inquiſit. p 2. tit. 6. per totum*, Paramus *de orig. Inquiſit. lib. 3. q* 10. Decianus *tom. 1. crim. lib. 5. c. 23.* P. Molina *tract. 5. de iuſtitia, diſp 28. n. 19* Fagundez *in 5. præcepta, 2. p. lib. 4. cap. 31.* P Mendo *in ſtater differt. 1. q. 7. cum ſequentibus*, Prado *Theolog. moral. cap. 10. per totum*. Ex alijs ergo ſacramentis, exceptis baptiſmo & confirmatione, hæc cognatio non oritur. Ratio eſt, quia reliqua ſacramenta conferunt quidem eſſe ſpirituale, ſed non per modum generationis; at illa duo conferuntur ad modum generationis.

9 De hac impedimento cognationis.

Deinde ſciendum eſt, ex cognatione ſpirituali orta ex ſuſceptione baptizati, vel confirmati, naſci impedimentum impediens, ac dirimens matrimonium inter ipſos baptizantem & baptizatum; confirmantem & confirmatum; ſuſceptores ipſos, & patres ipſius baptizati, & confirmati; inter ipſos baptizatum, & confirmatum, filioſque baptizantis, & confirmantis, & filios ſuſceptorum, à iure eccleſiaſtico introductum in canonibus ſuprà pro illuſtratione concluſionis adductis; nec contrarium probatur *in cap. non oportet* 30. *q. 3.* nam illa Zachariæ Pontificis verba: *Noa oportet filiam, quam de ſacro fonte ſuſceperit, aliquando filio ſuo in matrimonium tradere, qui in diuina ſententia germani eſſe inueniantur*; minimè negant impedimentum cognationis ſpiritualis prouenire à iure eccleſiaſtico, licèt fundamentum habeat in lege diuina. Non tamen omittendum eſt, ſententiam, quam citant Zacharias, & Deuſdedit *in d. cap. non oportet*, reperiri in legibus Longobard. ſuprà pro illuſtratione concluſionis tranſcriptis, & eam ſententiam dixiſſe legem diuinam Cœleſtinum III. *in c. 3. hoc tit. in 2. collect.* ibi: *Cùm Zacharias, & Deuſdedit Romani Pontifices talem copulam decreuerunt ſeparandam, vtpote vbi cognatio ſpiritualis minimè eſſe dubitatur, maximè inter eos, per quos compaternitas contrahitur, per quam in lege diuina germani eſſe dicuntur.* An verò Pontifices reſpexiſſent ad dictam legem Luitprandi Regis Longobard. alij iudicent. Manet ergo, hoc impedimentum eſſe tantùm iuris humani eccleſiaſtici, vt docuerunt Sylueſter *in ſumma, verbo Matrimonium 8. quæſt. 7.* Couarr. *de matr. 2. p. cap. 6. §. 4.* Sanchez *eod. tract. lib. 7. diſp. 54. n. 3.* Huius autem impedimenti originem ad Sanctos Apoſtolos retulit Origenes; nam explicans illud Pauli *ad Romanos 16. Lucius, & Iaſon, & Soſipater cognati mei*, ait, *Hanc cognationem, vel conſanguinitatem arbitror eſſe ex baptiſmo contractam*. Animaduertendum tamen eſt, hanc Origenis opinionem abſolutam non eſſe, verùm ex probabili coniectura profectam, ſicut eius verbum *arbitror*, apertè demonſtrat; nam in eius actis, & canonibus nulla reperitur mentio huius cognationis; eſſe tamen in Eccleſia valdè antiquam, conſtat ex canone 21. Concil. Nicæni, ſuprà relato, ex quibus infertur, infidelem, ſiue baptizantem, ſiue tenentem in baptiſmo, ſeu confirmatione, nullam contrahere cognationem; & ita infidelem poſtea baptizatum, poſſe matrimonium cum ipſa puella à ſe baptizata, vel ſuſcepta contrahere, vt latè probat Ioannes Sanchez *in ſelect. diſp. 4. per tot.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp. 60.* Coninch *diſp. 32. n. 25.* Perez *eod. tract. diſp. 32. n. 25.* quamuis reſpectu baptizantis contrarium defendant Sotus *in 4. diſtinct. 4. q. vnic art. 5. column. penult.* Henriquez *de matrim. cap. 3. §. 4.* Idem dicendum eſt, ſi quis ſuſcipiat, vel baptizet filium infidelium; nam cum eius parentibus nullam cognationem contrahit, vt docet Layman *de baptiſmo, p. 3 cap. 8.* Similiter ſi patrinus non habeat vſum rationis, non contrahit cognationem hanc, quia leuatio, ſeu ſuſceptio debet eſſe actus humanus; non eſt autem opus quod reſpondeat, *l. 8. tit. 4. part. 1.* Sanchez *vbi ſuprà, diſp. 56. n. 10.* qui *diſp. ſequenti, nu. 7.* probat, non oriri hanc cognationem, ſi error detur in leuando, *ex cap. ſi vir 2. hoc tit.* Rurſus ſi quis fuerit patrinus per procuratorem, neuter fiet cognatus, quia ad hanc cognationem contrahendam actio perſonalis requiritur tangendi, aut leuandi baptizatum: pluribus relatis Sanchez *diſp. 59. nu. 4.* & in ipſo procuratore deficit intentio exercendi munus ſuſceptoris: contrarium in mandante tuentur alij, quos refert, & ſequitur Baſil. *lib 17. de matrim. cap. 39. n. 10.*

10 De perſonis ad quas extenditur hæc cognatio.

Supereſt vt de perſonis, ad quas hæc cognatio ſpiritualis extenditur, agamus: & ſciendum eſt, iure communi attento triplicem fuiſſe lineam, paternitatem videlicet, compaternitatem, & fraternitatem. Paternitas eſt cognatio ſpiritualis inter baptizantem & baptizatum, & inter confirmantem, & confirmatum; & ſimiliter inter patrinum baptizati vel confirmati, & baptizatum & confirmatum, *cap. de eo 30. q. 1. cap. ita diligere* 30. *q. 3.* eaque duplex erat, directa ſcilicet, & indirecta: directam contrahebat baptizans, vel ſuſcipiens cum baptizato, qui filius ſpiritualis dicitur, *d. cap. omnes, cum ſimilibus*. Indirecta contrahebatur cum vxore patrini, modò ante ſuſceptionem cognita eſſet, *cap. cùm inter, hoc tit. in 6.* Baſil. *lib. 7. de matrim. cap. 39. nu. 3.* Compaternitas eſt cognatio ſpiritualis inter naturales patres baptizati, vel confirmati, & baptizantem, vel confirmantem; & patrinos baptiſmi, vel confirmationis; atque ita parentes baptizati, vel confirmati erant compatres baptizantis, vel confirmantis, & patrinorum, *cap. perueuit 30. q. 1. cap. 1. cap. 3. cum duobus ſequent. 30. q. 3.* de qua, tam directa, quàm indirecta, egi *in cap. 4. hoc tit.* Fraternitas quæ datur inter baptizatum, vel confirmatum ex vna parte, & filios naturales baptizantis vel confirmantis, & patrinorum ex altera, quomodo procederet, expoſui *in cap. 1. hoc tit.* inter ipſos autem patrinos non contrahitur hæc cognatin, *cap. quod autem 30. q. 4.* quo modo exponendus eſt textus *in cap. fin. 30. q. 3.* Hanc autem cognationem memoratas perſonas iure communi afficientem Synodus Tridentina *ſeſſ 24. de reformat. matrim. cap 2.* iuſtis de cauſis reſtrinxit, & coarctauit, ſtatuens vt vnus tantùm, ſiue, vir, ſiue mulier, iuxta ſacrorum canonum ſtatuta; vel ad ſummum vnus, & vna baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant, inter quos, & baptizatum ipſum, & illius patrem & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, & baptizatique patrem, ac matrem tantùm ſpiritualis cognatio contrahatur. Itaque poſt Tridentinum duplex dumtaxat manet ſpiritualis cognationis ſpecies; paternitas ſcilicet, & compaternitas; eademque directa, nempè paternitas inter baptizantem, patrinoſque cum ipſomet baptizato; compaternitas inter eoſdem baptizantem, & patrinos, cum patre & matre baptizati. Cuius decreti diſpoſitio æquè militat in cognatione orta ex confirmatione, vt docetur *in cap. 2. verſ. ea quoque*; præterquam quod in confirmatione adhibendus eſt vnus tantùm patrinus, *ex d. cap. fin. hoc tit. lib. 6.* An verò ſtandum ſit iuris communis diſpoſitioni in his prouincijs, vbi Concil. Trident. receptum non eſt, latè exponit Zypæus *lib. 4. conſult. de iure canon. conſult. vnica*.

11 [illegible]

His ſuppoſitis, ratio propter quam inter perſonas ſuprrelatas, per ſacros canones inducta fuit hæc cognatio ſpi-

Digitized by Google

huius impedimenti. ſpiritualis impediens, & dirimens matrimonium, prouenit ex eo; nam per baptiſmum adoptio ſpiritualis celebratur, vt ſcribit Salonius Epiſcopus Viennenſis, his verbis: *In ſacro baptiſmate omnes Chriſtiani filij Dei efficiuntur, & fratres Domini noſtri Ieſu Chriſti: ille ſolus proprius, & naturalis filius, cæteri omnes ſunt adoptiui.* Et D. Chryſoſtomus *lib.3. de ſacerd.* ait: *Sunt aliqui partus in baptiſmo, & ſpirituales propagines.* Nec mirum cur baptiſmus vocetur adoptio, quia ſicut adoptionem ciuilem mutantur genus, familia, & conditio, *l. ſi paterfamilias, ff. de adopt.* ita per hanc ſpiritualem homo nouus renaſcitur; immò, vt ait Nazianzenus *orat.26. Alius nobis mundus eſt, omnibus rebus, quæ oculis cernuntur, longè ſublimior, ac diuturnior; patria autem ſuperna Hieruſalem, quam nullus Antiochus obſidione cinget, nec ſpem habebit vt ditioni, atque imperio ſubijciat.* Et ita filia per baptiſmum fieri dicitur *lib.25. Baſilic. cap.27.* & apud Harmenopulum *lib.4. promptuarij, tit.6. §.18.* obſeruat Meril. *lib.3. obſ. cap.*40. Sicut ergo ex adoptione naſcitur cognitio legalis impediens matrimonium, & dirimens, *cap. vnic. infrà, tit.1.* Ita etiam ex adoptione ſpirituali prouenit cognatio ſpiritualis, quæ impedit, & dirimit matrimonium, vt aiebat Athanaſius CP. Patriarcha *epiſt.5.* ibi: *In coniugijs caueatur pueritia, propinquitas ſanguinis, adoptio, & ſuſceptio in baptiſmate.* Et Gregorius Nazianz. *epiſt.9.* ait: *Quod hæc cognatio eſt maior cognatione corporali.* Quod etiam firmarunt PP. ſextæ Synodi *in c.53.* immò apud ipſos Græcos ita diffundebatur cognatio hæc ſpiritualis ad gradus, ſicut cognatio carnalis, vt conſtat *ex d. lib.28. Baſilic. tit.5. c.27.* & *ex lib.5. Iuris Oriental.* vbi in Synodo, quæ habita fuit ſub Nicolao Patriarcha Conſtantinop. diffinitum fuit. Sed eos rectè reprehendunt Balſamon *in d. can.*53. Cuiac. *in pręſenti*, eandemque prohibitionem obſeruant Moſcouitæ, ſeu Rutheni, vt ex Sigiſmundo probat P. Gregorius *lib.9. ſyntagm. cap.*11. *n.*18. ergo cùm ex ſacramentis Baptiſmi, & Confirmationis naſcatur cognatio ſpiritualis, ad exemplum cognationis carnalis, ſeu legalis, ſicut ob eã impeditur matrimoniũ, ac dirimitur, ita ob iſtam.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam vt probaui *in d. cap. cùm inhibitio, de clandeſt. deſponſ.* licèt Ecclesia circa Sacramenta non poſſit aliquid mutare ex forma, materia, ſeu miniſtris eorum; tamen in ſacramento matrimonij, cùm habeat principium à contractu, poteſt iuſtis ex cauſis inhabilitare materiam, vt iſti, vel illi contrahere matrimonium non poſſint, vt docuerunt omnes de impedimentis matrimonij agentes. Nec hunc morem adhibendi patrinos in baptiſmo, quem valdè impugnarunt Magdeburg. Anabaptiſtæ, & ſuperfluum cenſuerunt Molinæus, Gentilis, & Duarenus ſupracitati, reijcere debemus, quia Dominus noſter eos ſuſceptores non adhibuit: nam cùm Redemptor noſter non baptizaretur vt regeneraretur, ipſe pædagogo, tanquam paruulus, non indigebat, nec fidei ductore, aut fideiuſſore, vt catechumenus. Nec obſtat æquiparatio, quam fecimus de generatione naturali; nam licèt ad iſtam non requiratur neceſſariò aliquid tertium pręter principium actiuum, & paſſiuum; tamen ad faciliorem partus editionem, atque ad conuenientem partus educationem deſideratur nutrix, & pædagogus, quorum vicem ſuſtinet in baptiſmo patrinus, qui de ſacro fonte leuat baptizatum; atque idcircò conuenienter in baptiſmo adhibetur patrinus, ſecundùm antiquam Eccleſiæ conſuetudinem, quamuis non ſit neceſſarius ad valorem ſacramenti, vt notauit Turriſcremata *in cap. in catechiſmo, de conſecrat. diſtinct.*4. Nec obſtat vltimum augmentum ipſius dubitandi rationis; nam licèt inter omnes fideles detur quędam lata cognatio ſpiritualis, ſeu fraternitas; tamen in ea non militant rationes ſupra expenſę, ex quibus pręſens cognatio ſpiritualis impedit matrimonium inter perſonas ſuprà enumeratas, vt docuit Bellar. *de matrim. lib.1. cap.*30. 12 Diſſoluitur dubitandi ratio.

TITVLVS XII.

De cognatione legali.

CAPVT I.

a Nicolaus *ad Conſulta Bulgarorum.*

SI qua per adoptionem mihi *b* ſoror eſſe cœperit, quandiu durat adoptio, inter me & ipſam nuptiæ conſiſtere non poſſunt.

NOTÆ.

1 Nicolai primi tempus. a Nicolaus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. vnic.* & ex ipſo Pontifice citatur à Carnotenſi textus hic *p.9. Decreti, cap.*34. Sanctus Nicolaus I. electus in Pontificem die 24. Aprilis anni 858. plura præclara geſſit toto ſui Pontificatus tempore, præcipuè eius anno 9. Chriſti autem 866. cùm Michael Bulgarorum Rex fidem Catholicam amplecteretur, & cum maiori regni ſui parte baptizatus eſſet, non ſolùm Legatos ſtatim ad eum miſit, verùm & ſuper diuerſis rebus ab eis conſultus perdocta reſponſa dedit, quæ ſub titulo, *Reſponſa ad conſulta Bulgarorum*, extant *tom.6. Concil.* & prodierunt Antuerpiæ opera & ſtudio Franciſci Turriani, inter quæ referuntur verba in præſenti à Raymundo tranſcripta; conſtat enim ex reſponſo Demetrij Comatheni Bulgariæ Archiepiſcopi, *lib.5. Iuris Orientalis*, apud Bulgaros illum errorem inualuiſſe aliquando, vt crederent fraternitatem ex ſola adoptione nullam eſſe, atque adeò nullum prorſus inde impedimentum poſſe nuptijs afferri; authoritatemque ſuo errori adſtruebant *ex l. nec apud 7. C. de hæredib. inſtit.* in qua non negant Imperatores, fratrem poſſe per adoptionem fieri, ſi quis iam filium, filiamue habens, alium inſuper adoptet in locum filij. Sed negant valere eam adoptionem, in qua quis ſibi alium in fratrem adoptauerit, quia naturam imitari debet adoptio, per quam nemo fratres ſibi, ſed filios tantùm gignit, vt ſtatim dicemus. Vnde credo errorem iſtum carpere voluiſſe Nicolaum in præſenti textu.

b *Soror eſſe cœperit.*] At nemo poteſt adoptare alium in fratrem, & ſororem, *l. filius 42. ff. de bonis libert. l. nec 7. Cod. de hæred. inſtit. l.13. de probat.* duplici ex ratione. 2 De adoptato in fratrem. Prima, quia adoptare ei tantùm permittitur, qui ſui iuris eſt, alioquin ſicut poſſideri non poteſt, qui poſſidetur ipſe, *l. homo liber 54. §. vlt. ff. de acquir. rer. dom. l. cùm hæredes 23. §.1. ff. de acquir. poſſeſ. l. qui in ſeruitute ff. de reg. iur.* ita neque in poteſtate ſua quemquam habere, qui non eſt ſuæ poteſtatis, *l. ſic eueniet 21. ff. ad l. Iul. de adult. l. vlt. Cod. de legit. tutor.* quò pertinet illud Senecæ de fratre, qui fratrem adoptauerat: *Nec enim quiſquam poteſt alium in manum ſuam recipere, qui in aliena manu eſt: quomodo ergo fieri poteſt, vt tibi poteſtas vitæ, neciſque, aut in filium non ſit?* Secunda, quia adoptio naturam imitatur, *l. adoptio, ff. de adopt. §. minorem, Inſtit. eod. tit.* Naturæ ſimilitudo eſt. Gaius *lib.1. Inſtit. tit.5.* Naturam ſequitur. Harmenopulus *in promptuar. lib.7. tit.8.* Sed per naturam nemo ſibi fratrem gignit: igitur nec per adoptionem; & per conſequens non rectè in præſenti ait Nicolaus, per adoptionem ſororem eſſe cœpiſſe. Sed reſpondetur, Nicolaum in præſenti non agere de ea, quam adoptauerim in ſororem, ſed quam pater meus adoptauit in filiam: quæ quia per adoptionem mihi ſoror efficitur, ideò mecum matrimonio iungi non poteſt,

teſt, *l. qui in adoptionem 23. ff. de adopt.* Sic in locum cognati nullus adrogatur, ſed qui in filij locum adrogatur, cognatus efficitur agnatis adrogatorum, *l. ſi cognatis 19. ff. de rebus dubijs*: docuerunt Cuiac. *lib.3. rer. quotid. cap.*20 Si autem vir & fœmina ſimul adoptentur ab vno patre, poſſunt inter ſe matrimonium contrahere. Leander *de ſacram. diſp.13. quæſt.26.*

COMMENTARIVM.

3 Concluſio tradi- tur, & probatur.

EX hoc textu vulgò ſequens deducitur aſſertio: *Inter adoptatum, & filium adoptantis non poteſt durante adoptione dari matrimonium, ſecus verò ea ſoluta.* Probaot textus *in cap. ita diligere, cap. per adoptionem, 30. quæſt.3. l. ſi qua 12. l. adoptiuus 14. ff. de ritu nupt. l. ſi ſtipulor 35. in fine principij, ff. de verb. obl. l. qui in adoptionem 23. ff. de adopt. l 9 in fine, ff. de liber. & poſthum. §. ſed ſi qua, Inſtit. de nupt. nouel. 24 Leonis.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa, & agentes de impedimentis matrimonij, Cuiac. & Caniſius *hic*, Gentil. *lib.3. de nuptijs, cap. vlt.* Coruinus *in ius canonicum, lib.2. tit.13.* Petrus Greg. *lib.3. partit. tit.21. cap.*10. Sanctus Raymundus *lib.1. ſummæ, tit.4.* Fornerius *lib.3. rer. quotid. cap.*20. Lælius Mancinus *lib 1. de triplici iuris collat. cap.59.* Franciſcus Hothomanus *de ritu nupt. cap.*4. Inſtitutarij *in d. §. ſed ſi qua,* Leander *de matr. diſp.13. quæſt.26.* Dartis *ad 28. quæſt.4.* Macedo *de clauibus Petri, lib.4. cap.11. fol.609.*

4 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Matrimonium eſt iuris naturalis, *§. ius naturale, Inſtit. de iure naturali*; adoptio verò eſt figmentum ciuile, vt qui per naturam liberos non habet, mediante adoptione eos credatur habere, *l.1. ff. de adopt.* igitur hoc iuris ciuilis commento non poteſt tolli matrimonium, quod eſt iuris naturalis, *§ ſed naturalia, Inſtit. de iure natur.* præcipuè cùm in matrimonijs contrahendis ius naturale ſpectetur, *l. adoptiuus 14. §.2. ff. de ritu nuptiar.* Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam licèt filij adoptiui quoad plures iuris effectus habeantur pro filijs, tamen quoad alios filij non iudicantur, vt in caſibus relatis *in l.1. §.9. ff. ad Syllanianum, leg. fideicommiſſum 76. ff. de condit. & demonſtrat. §.1. Inſtit. de excuſ. tutor.* immò ex conſtitutione Iuſtiniani relata *in leg. vlt. C. de adopt.* filij adoptati non tranſeunt in poteſtatem adoptantis, & adoptio à iure & ratione ſanguinis planè aliena eſt, *l. qui in adoptione 23. ff. de adopt.* & omni veræ cognationis iure caret, *l.4. §.1. ff. de gradibus, l. ſi qua 12. §. vlt. ff. de ritu nupt.* Igitur nec vt matrimonium prohibeatur, adoptiui pro filijs haberi debent. Deinde difficilis eſt alia pars ipſius aſſertionis, vbi docetur, ſolutionis, vbi docetur, ſoluta adoptione per emancipationem matrimonium in præſenti ſpecie dari poſſe; nam adoptio facti eſt, ſed quæ facti ſunt, pro infectis haberi nequeunt, *l. denique 19. ff. ex quibus cauſis maiores, l. in bello 12. §. facti, ff. de captiu.* ergo adoptio ſemel celebrata, per emancipationem ſolui non poteſt, vt matrimonium conſiſtat, præcipuè cùm abſurdum ſit, valorem ſacramenti matrimonij pendere ex facto priuato, patris videlicet emancipantis, vel oon filium. Augetur hęc ſecunda difficultas ex eo, nam filius adoptatus, etiam ſoluta adoptione, eam quæ vxor patris adoptiui fuit, in vxorem ducere non poteſt, nec ipſe qui filium adoptauit, vxorem eiuſdem, quæ nurus loco eſt, nec quidem poſt emancipationem vxorem ducere valet, *l. adoptiuus 14. ff. de ritu nupt.* Igitur ſimiliter nec filius emancipatus ducere poteſt ſororem adoptiuam, etiam ſequuta alterius emancipatione, cùm verum ſit fratres fuiſſe.

5 De adoptionis origine.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſcire oportet, dulce filij nomen facere, vt qui naturalem ex ſe habere non poteſt, ex alienis ſæpè adoptet. Primam legimus inter homines adoptionem factam à prædiuite natorum patre, ſed inſtigante Deo; ægrotans quippè Iacob, & iamiam moriturus, adoptauit ſibi in filios Ephraim, & Manaſſem, vt quiſque eorum ſeparatim ſibi tribum conſtitueret, *Geneſis cap.48.* ibi: *Duo ergo filij tui, qui nati ſunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirent ad te, mei erunt, Ephraim, & Manaſſes, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliquos autem quos genueris poſt eos, tui erunt.* Adoptauit etiam Moyſem Thereniſſa filia Pharaonis, *Exodi cap.2.* & Mardochæus Eſther filiam *cap.1. Eſther;* vnde receptum certatim fuit à gentibus, vt qui liberos non haberet, ex alienis filijs eligere ſibi aliquem poſſet, vt ita quod per naturam deerat, hoc commento ſuppleretur, *l. adoptio, ff. de adopt. l. filio, ff. de liber. & poſth.* & ita adoptatus perinde habebatur, ac ſi ex marito & vxore natus eſſet, *l 1. l. ſi is qui, ff. de adopt. l. 1. C. eod. tit. l.3 ff. de officio Proconſul.* Duobus autem modis fiebat adoptio, Populi, vel Principis auctoritate, ſiue Magiſtratus imperio; ſed & teſtamento rectè quis adoptabatur, quod diſce ex Velleio Paterculo *lib.2. Cæſaris teſtamentum apertum eſt, quo G. Octauium adoptabat.* Adde Eutropium *lib.7. Vindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamentum fuerat adoptatus.* Cicero *in Bruto: Qui Craſſi teſtamento fuit adoptatus.* Suetonius *in Tiberio: Teſtamento adoptatus, hæreditate adita, mox nomine abſtinuit.* Idem Suetonius refert Auguſtum, cùm Tiberium hæredem inſtituiſſet, iuſſiſſe ferre nomen ſuum; cuius cautionis veſtigia extant *in l. hoc iure 19. ff. de donat. §. fin. l.7. in in fine, l. facta 63. §. quod ſi, ff. ad Trebel l. cùm filius 76. §. pater, ff. de legatis 2.* Optimus textus *in l. Gaius Seius 12. de iurepatron.* vbi quæritur, an libertus ob id, quod in teſtamento inter liberos hæres inſtituatur, ſub appellatione filij mutet ſtatum? Et reſpondet Conſultus, non mutare: ratio euidens, & ſubtilis eſt, quia per adoptionem factam teſtamento videbatur capite minutus: ad cuius textus interpretationem videndus eſt Amaya *in l.1. C. ſi ſeruus, vel libertus;* & de adoptione in teſtamento facta agunt Gellius *lib.5. noctium,* Renardus *de authorit. prud. cap.6.* Balduinus *ad l. non dubitamus, C. de condit. & demonſtr.* Cuiac. *lib.7. obſ. cap.7.* Verumtamen, quia adoptio duobus modis tantummodo fieri poterat, populi authoritate, vel Principis & Magiſtratus imperio, ſi quis ita adoptaretur in nomen, & familiam, non iure adoptabatur, quia *legandi* verbo lex 12. Tabularum, quæ teſtamentorum ius conſtituit, *l. verbis 220. ff. de V.S.* de adoptione loquuta non fuit; ideò adoptionem teſtamento veluti in iure factam, à Principe vel populo confirmari oportebat, quemadmodum cùm fœmina filium adoptabat, *l. adoptio 38. Digeſtis de adopt.* Reuardus *lib.5. variar. cap.12.*

Poſteriori tamen æuo viguit conſuetudo apud varias nationes adoptandi per arma, vt notum eſt ex Caſſiodoro, & Corippo Africano *lib.1.* 6 De nouioribus adoptionis ritibus.

——Cape dona Dei, ſceptriſque paternis
Vtere, & auguſtum, quod defuit, accipe nomen.

Cuius adoptionis formula extat apud Caſſiodorum *lib.4. variar.* qua Theodoricus Herulorum Regem filium ſibi procreat. vt notauit Pitheus *lib.1. aduerſ. cap.1.* Sic Iuſtinianus Athalarici patrem adoptauit, vt hic ipſe apud eundem auctorem gloriatur *lib.8. Deſiderio concordiæ factus eſt per arma filius, quia vnius nobis pænæ videbatur æquæuus.* Idem auctor *lib.8.* ait: *Extat gentis Gothicæ huius probitatis exemplum. Genſimundus ille toto orbe cantabilis, ſolùm armis filius factus, tanta ſe Amalis deuotione coniunxit, vt hæredibus eorum curioſum exhibuerit famulatum.* Similiter tangendo barbam adoptandi filij, Aymonius *de geſtis Francorum lib.1. cap.20.* ibi: *Miſerat idem Clodoueus Legatum ſuum nomine Paternum, ad Alaricum Regem Gothorum, vt quæ pacis erant, tractaret cum eo, ſimul etiam & voluntatem eius agnoſceret, quo in loco ambos Reges ſibi pro vtriuſque regni vtilitatibus collocuturos oporteret occurrere: & Alaricus, iuxta morem antiquorum, capellum ſuſciperet, qui eius Cæſariem incideas, ei pater effectus eſt.* Quem ritum adoptionis illuſtrant Merillus *lib.2. obſ. cap.40.* Zerda *tom.1. in Iudith, Academ.22. num.35.* Cochier *in face hiſtor. cent.2. cap.45.* P. Pitheus *lib.1. aduerſ. cap.1.* Sahabedra *in corona Gothic. cap.9.* Vinnius *in notis ad vitam Benedicti Papæ II.* Baronius *anno 684. n.7.*

Sed antequam manum leuemus à ritibus in adoptionibus vſitatis, exponendus eſt difficilis locus Plinij Iunioris *in panegyr. ad Traianum,* vbi de ipſius Imperatoris adoptione agens, hæc difficilia verba proponit: *Itaque tua adoptio non in cubiculo, ſed in templo; nec ante genialem thorum, ſed ante puluinar Iouis O. M. peracta eſt.* In quorum expoſitione miror altum ſilentium Catanei Iureconſulti, & Baioni, necnon Iuſt Lipſij, qui cùm in alijs rebus eſſent multi, hic tamen muti fuerunt. Vt tamen qualemqualem lucem huic loco perobſcuro afferamus, obſeruo plures ex veteribus eoſdem eſſe genios & lares familiares, memoriæ prodidiſſe, vt Cenſorinus de die natali ſcribit; & tanta religione, ac ſuperſtitione ab eis cultos, & veneratos fuiſſe, vt ſolùm ante eos pueri 7 Exponitur plinius in panegyr. traiani.

togam

Digitized by Google

togam prętextam ſumerent, cùm bullam deponerent, & laribus ſuſpenderent, vt ex Perſio, & Propertio conſtat; verùm etiam adoptiones ante lares familiares peragerent, vt ex verſu illo Propertij, *amplexum Cæſaris eſſe focos*, colligitur. quem de adoptione, Scaligerum ſequutus, repudiata Paſſeratij interpretatione, accipio; & lares familiares præſentes fuiſſe, tanquam authores illius familiæ, & domus, in cuius ſacra adoptatus tranſibat. Illud etiam noto, lectos geniales Genijs fuiſſe conſecratos; vt Arnobius mores vetuſtate obliteratos recenſens teſtis eſt, & ex eo, & Catullo *in epitalamio Pelei, & Thetidis*, obſeruo illis geniales lectos ſterni ſolitos, ibi:

Pulnnar verò Diuæ geniale locat
Ædibus in medijs.

Vbi illud *Diuę*, de Iunone accipio, fœminarum Genio, ex veteri inſcriptione adducta à Demſtero *ad Roſinum lib. 1. c. vltimo.* Ex hoc ergo, quod Genius à generando dicatur, vt Cenſorinus ſcribit, conſequens eſſe videtur, vt ijdem genij, ac lares dicantur, & generationi præſint, ſimiliter & adoptioni, quæ naturæ commentum eſt. Vnde apparet verus ſenſus Plinij, qui is eſt: Tua adoptio, ò Traiane, non in priuato, & domeſtico cubiculo, ſed in communi, ac celeberrimo loco, ſeu templo; & non ante genialem thorum, ideſt in conſpectu Geniorum, ſeu Larium familiarium; ſed Iouis O M. peracta eſt: quę explicatio non inconcinnè explicari poteſt, ſi referamus aliqua ludicra in adoptionibus interueniſſe, & in eis partum ſimulatum fuiſſe; quod conſtat ex facto Sancię, quæ vt adoptaret Mudariam in filium, illum per ampliſſimam manicam accepit, & per collare extraxit, vt referunt Mariana *lib 8. hiſt. Hiſpan. c. 9.* Couarr. *in theſauro, verbo Caaeçon*; qui illum adoptionis inſignem morem in Caſtella præcipuum, vſurpatum, & receptum retulerunt: hinc vulgare prouerbium emanauit: *Entro por la manga, y ſalio por el caueçon*; vt refert Petrus Muñoz in ſua prouerbiorum farragine. Extat etiam elegantiſſimum Diodori Siculi *lib. 4. rerum antiq. c. 3.* teſtimonium, quo hæc omnia mirè confirmantur, cuius verba tranſcribo: *Adijciendum eſt ſuperioribus, Iouem perſuaſiſſe Iunoni, vt Herculem ſe fingeret genuiſſe, matriſque erga eum deinceps beneuolentiam oſtenderet. Partum eiuſmodi fuiſſe tradunt. Iuno cùm lectum aſcendiſſet, ſumptum iuxta corpus Herculem, per veſtes inferiùs demiſit, verum partum imitata, ſicut & nunc vſque in filiorum adoptione obſeruant Barbari.* Inuenio etiam in ſacra pagina eum, qui alterius filium adoptare deſiderabat, puerperam genibus fulſiſſe, & recens natum adhuc à matre rubentem infantulum ſuper genua ſua collocaſſe; nam *Geneſ. c. 30. verſ. 3.* legitur: *Ingredere ad illam, vt pariat ſuper genua mea, & habeam ex ea filios.* Quem locum de adoptione intelligunt Lyra, Pererius, & Abulenſis: & Antonius Fonſeca vir perdoctus ſcribit hinc adoptandi ritus, & leges initium ſumpſiſſe: & Honcala ibi refert moris fuiſſe, vt qui alterius prolem volebat adoptare, puerperam inſidentem inter pariendum genibus fulciret, & recens natum infantulum ſuper genua ſua ſtatueret, & eandem adoptandi formam fuiſſe conſtat *ex cap. 48. Geneſ. verſ. 5.* vbi hæc leguntur verba: *Duo ergo filij tui mei erunt*; vbi Hebraica lectio eſt: *Cumque tuliſſet eos de inter crura patris.* Et Xantes Pagninus, *è genibus eius*, legit; inter quæ quaſi in ritu adoptionis, per generationis imaginem Iacob nepotulos ſuſceperat.

8 De cognatione legali.

Deinde ſciendum eſt, adoptionis proprium eſſe naturam imitari, non mutare; adoptiuus itaque gentis iura conſequi, non generis poteſt, hoc eſt familiam, ſeu familiæ nomen, non ſtirpem, ſanguinem, ſiue originem, *l. qui in adoptionem, ff. de adopt.* ſi dignitatem pater habet, eadem adoptiuus filius decoratur, *l. in omni, l. per adoptionem, Digeſtis de adopt. l. Senatoris, cum ſequenti, l. emancipatum, ff. de Senator. l. de Senator. l. 4. C. de decur. lib. 10.* non generis claritate; nam nec facere generis largitio poteſt, vt mutem genus, ſed vt æſtimer ex genere, *l. mulieres, C. de dignit. lib. 12. l. vlt. C. de incolis, lib. 10* Dignitas extrinſecus obuenit, nobilitas natum ſequitur; illa itaque communicari plus valuit, iſta minus. Sic autem legumlatoribus placuit, tum naturali iſta, tum ciuili etiam ratione; nam ſi per adoptionem creſcere nobilitas poſſet, magnus vndique exiret hominum numerus, qui obſcuro loco geniti nobilitatem per adoptionem aſſequerentur. Cognationem eam, quam adoptio parit, ciuilem, & legitimam, ſeu legalem, ad differentiam naturalis, appellamus, *l. 4. §. cognationis, Digeſtis de gradibus, l. 1. in fine, l. 2. §. parui autem, Digeſtis de ſuis, & legit. §. per adoptionem, Inſtitut. de legitim. agnator. ſucceſſ.* quia ſcilicet ſola lege adoptio uititur, & actus merè ciuilis eſt; vnde & Proculus iure legis ſuum eſſe dixit filium pro adoptiuo, *in l. ſi is qui 44. Digeſtis de adopt.* nec cum ijs cognationem inducit, qui natura tantùm, & ſanguine ſunt cognati, veluti cum matre, matertera, aut ſorore vterina adoptantis, aut eius filijs emancipatis, natiſve ex filia; ſed dumtaxat cum adgnatis, quos ab alijs cognatis lex 12. Tabularum diſtinxit, *l. qui in adoptionem 23. Digeſtis de adopt. l. ſi qua mihi 12 in fin. Digeſtis de ritu nupt. l. patris 7. ff. de in ius vocando, l. 1. §. cognationem, Digeſtis vnde cognati, l. 4. §. penultim. l. Iuriſconſultus 10. §. cognati, Digeſtis de gradibus affinitas.* hoc eſt cum ijs, qui eiuſdem familiæ, & nominis ſunt, eaſdemque imagines, ſeu inſignia habent, veluti cum adoptantis patre, auo, fratribus, ſororibuſque; vnde ſenſus legis *qui 23. Digeſtis de adopt.* eſt eum, quem per adoptionem, vel per arrogationem aſſumimus filium, vel nepotem, agnatum & cognatum fieri agnatis noſtris, non verò agnatum, vel cognatum fieri noſtris cognatis; & ita ciuilem tantùm cognationem afferri.

Ex hac legali cognatione naſcitur impedimentum ad contrahendum matrimonium inter eas perſonas, quæ parentum, & liberorum loco ſunt, etiam poſtquam emancipatione ſoluta eſt adoptio, *l. per adoptionem 17. in fine, l. quin etiam 55. in princip. ff. de ritu nupt.* quia quamuis tunc nec tamen liberorum, nec aliud vllum ſuperſit veſtigium, *l. ſi quis 60. §. quid ergo, ff. eod. tit. l. in omni 13. de adopt. l. 4. ff. ſi tabulæ teſtam. §. minus ergo, Inſtitut. de hæredit. quæ ab inteſtato, l. 6. Digeſtis de Senatorib.* manet tamen publicæ honeſtatis ratio, quæ ob memoriam prioris neceſſitudinis maritum eſſe nō patitur, qui pater, aut avus, filiuſve, aut nepos antea fuerat, *§. ergo Inſtit. de nuptijs*: quod eodem modo contra in reciprocatione ſeruatur; nam quamuis cum adoptiui patris vxore, quæ in manum eius non conuenit, nulla omninò contrahatur aut cognatio, quia diuerſæ familiæ diuerſi ſunt nominis; aut affinitas, quia nunquam ſola adoptio facere affinem poteſt, *d. l. 4. § penult. ff. de gradib.* tamen ab eius nuptijs abſtinere publica honeſtas ſuadet, quoniam etſi nec matris ei loco ſit, nec cognatæ, *d. l. qui in adoptionem*; tamen nouercæ locum apud eum obtinet, *l. adoptiuus, in princip. & §. nunc videamus, ff. de ritu nupt.* Cognationis autem eo caſu nullam haberi rationem, conſtat ex eo, quod etiam vterinam patris ſororem ducere permittitur, *l. ſi quis mihi 12. § vlt. Digeſtis eod.* Videamus an idem obſeruetur de matre ipſius; nam omninò extranea eſt, non agnata, cùm nec patri quidem ipſius adoptiui agnata ſit, *l. 7. Digeſtis de capite minutis*; qua de cauſa Paulus ſcribit *in d. leg. qui 23. Digeſtis de adopt.* eam aviæ loco filio adoptiuo non eſſe. Nec etiam cognata, & multò minus affinis eſt, quia cùm per adoptionem cognatio non contrahatur, ſequitur, vt nec patris adoptiui mater, nec ipſius cognati adoptiuo filio cognati ſint, *d. l. 4. §. 1.* Quibus enim adoptatus agnatus non fit, his nec cognatus fit, *d. l. 23. Digeſtis de adopt.* adhuc tamen dicendum eſt, à nuptijs eius eſſe abſtinendum, quia auiæ loco fuit. Nec contrarium ſuadet Gaius *in l. quin etiam 55. §. vltim. ff. de ritu nupt.* in illis verbis: *Et patris adoptiui mei matrem, aut materteram, aut neptem ex filio vxorem ducere non poſſum, ſcilicet ſi in familia eius ſim; alioquin ſi emancipatus fuero ab eo, nihil impedit nuptias, ſcilicet quia poſt emancipationem extraneus intelligor.* In quo textu verbum *matrem*, expungunt Hothomanus *lib. 1. amicabil. cap. 10.* Cuiac. *lib. 23. obſeru. cap. 36.* & etiam pro *matertera* reponit *amitam*, idem Hothomanus *lib. 12. obſeru. cap. 9.* Sed rectiùs Gentilis *lib. 5. de nuptiis, cap. 15.* communem, Florentinamque lectionem retinet, & ea verba, *ſi in familia eius ſim*, refert non ad matrem, aut materteram, ſed ad neptem ex filio, vtpotè proximiorem in ipſa textus litera, in qua nullum abſurdum ſequitur. Vviſembach. *diſp. 6 var.* Huiuſmodi ergo cognatio eſt triplex, namque eſt paternitas legalis inter adoptantem, & adoptatum, & eius filios, qui erant in poteſtate, inter quos dirimitur matrimonium, etſi adoptio ſoluta fuerit, *d. cap. ita 30. q. 3. d. l. quin 55. de ritu nupt* Sanchez *d. lib. 7. diſp. 63. nu. 34.* Palaus *diſput. 4. de matrimon. puncto 9.* Nec hodie extenditur ad

9 De impedimento vnius cognationis ad nupt.

vlte-

Digitized by Google

vlteriores gradus, vt cum alijs docuerunt Leander *de matrim. diſp.13. q.28.* Torreblanca *lib.2. de iure ſpirit. c.15. ſect.8.* Eſt etiam fraternitas legalis inter adoptatum & filios adoptantis, vt ſtatim dicemus: tandem eſt quædam affinitas legalis inter adoptatum & vxorem adoptantis, de qua proximè egi.

10 Traditur ratio decidendi. His animaduerſis ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit, nam cùm per adoptionem inter adoptiuum filium, & filios naturales adoptantis quæſita fraternitas ſit, aliaue ex tranſuerſo cognatio, ideò inter eos nuptiæ conſiſtere non poſſunt: hoc tamen impedimentum temporale eſt, quandiu videlicet durat adoptio; nam ea ſoluta, cùm ſoror eſſe deſinat, immo adoptatus efficiatur extraneus, *d. l. quin, l. ſi ſtipuler, ff. de verb. obl.* & vt ait Vlpianus, poſt emancipationem in totum familia adoptiua obliuiſcatur, *l. ſi quis tutor 60. §. penult. ff. de ritu nupt. l.3. §. liberos, ff. ſi tabulæ teſtam.* nihil impedit quin minus ceſſante cauſa impedimenti nuptiæ conſiſtant, *d. l. per adoptionem*, quæ tranſcripta eſt *in capit.1. 30. q.3. l. ſi quis 9. §. vltim. ff. de liber. & poſthum. iuncta l. ſi ſilium 5. ff. de gradibus*: iure verò Canonico nec inter filiam illegitimam, & adoptiuum nuptias dari poſſe, docuerunt Valenſis *ad hunc tit. num. fin.* Baldus *in l.17. ff. de ritu nupt.* Circa filios adoptiuos tantùm, an inter eos matrimonium dari poſſit, dubium eſt? Et coniungi illos non poſſe, cum alijs reſoluit Couar. *2. p. de matrim. cap.6. §.5.* Diana *p.4. tract.4. reſol.121.* Leander *de matrim. diſp.13. quæſt.28.* licèt contrarium cum Hoſtienſi teneat Gentilis *ſuprà*. Illud etiam valdè hæſitatur, an ſicut cognatio hæc legalis nuptias impedit, & de facto contractas dirimit; ita etiam ſuperueniens nuptias legitimè contractas irritet, an ipſa adoptio impediatur? Et iure canonico attento certum eſt, cognationem hanc ſuperuenientem nullo modo dirimere matrimonium antea contractum; ſiquidem nec ſpiritualis ſuperueniens illud dirimit, vt probaui *in c.2. ſuprà, tit. proximo*; immò nec impediet petere, aut reddere debitum, cùm id nulla iuris canonici ſanctione prohibitum ſit: dirimet tamen ſponſalia de futuro, vt probat Baſil. Legion. *ſuprà*, quoad ius ciuile, Theophilus *ad tit. de nuptijs*, & *in princip. de adopt.* Cuiac. *in cap 4. de conſanguin. & affin.* ſed vix conſtat. Et de eo quidem, qui poſt nuptias cum vxore repudiata contractas à priore ipſius marito adrogatus eſt, Vlpianus affirmatiuè reſpondit in initio legis *ſi qua mihi, ff. de ritu nupt.* quamuis ſi adrogatio diuortium præceſſiſſet, inceſtas eſſe conſtaret, *ex d. l. adoptiuus*; ratioque in promptu eſt, quia illo caſu dici non poteſt in vxorem duci eam, quæ antè nouercæ locum tenuit, vt *in d. l. adoptiuus*; ſuper veniente autem per adoptionem poſt contractas nuptias fraternitate, veluti cùm ſine vlla filij, filiæue emancipatione ſocer nurum, aut generum adoptauit, dicendum eſt, nuptias diſſolui, adoptionem autem non impediri, vt innuit Triphoninus *in l. penult. §. ſed videamus, ff. de ritu nupt.* & ſuffragari videtur Iuſtinianus *in §. & ideò, Inſtit. de nuptijs*: quare Gaius *in d. l. per adoptionem, §. itaque, ff. de adopt.* ſuadet volenti aut nurum, aut generum adoptare, vt filium filiamue priùs emancipet, vt fecit Claudius Imperator, qui adoptaturus Neronem generum, emancipauit Octauiam filiam, vt refert Diocaſius *lib.58.* docent Gentilis *vbi ſuprà, cap. fin.* Dartis *in 30. q.4. num. fin.* Et licèt hoc impedimentum tantùm oriri ex adrogatione, non verò ex adoptione voluerint Syluester *verb. Matrimonium 8. q.8.* Sanchez *lib.7. de matrim. diſp.63.* Diana *part.4. tract.4. reſol. 120.* rectiùs contrarium tenuerunt Baſil. *lib.7. cap 41.* Gutierrez *de matrim. c.102.* Toletus *lib 7. ſummæ, c.4. n.1.* & alij plures.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam licèt adoptio tota ſit iuris ciuilis, tamen propter pudorem, & publicam honeſtatem, quæ ſpectatur in nuptijs, *l. in coniunctionibus, ff. de ritu nupt.* ſuffi it nomen ſororis, vt appareat matrimonium inter adoptatum, & filiam adoptantis eſſe inhoneſtum, vt ſuprà in ratione decidendi probaui. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam licèt filij adoptiui quoad aliquos iuris effectus non habeantur pro filijs, quoad ea tamen, quæ pudorem & naturalem honeſtatem reſpiciunt, pro filijs ſemper habentur: vnde quoad nuptias durante adoptione filij creduntur. Nec obſtat ſecunda difficultas, nam licèt adoptio facti ſit, tamen eius effectus iuris ciuilis ſunt: vnde contrario iure ciuili in totum tolli poſſunt *ex l. nihil tam naturale 35. ff. de reg. iur.* & ita emancipatione ſequuta, habentur fratres adoptiui, ac ſi nunquam adoptio celebrata fuiſſet: quare non pendet in hoc caſu valor matrimonij ex facto priuati, ſed tantùm tollit cauſam impedimenti, filium emancipando. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam licèt emancipatione ſequuta non poſſunt contrahi nuptiæ inter eos, qui parentum, liberorumue loco ſunt mediante adoptione, qua etiam ſoluta, manet pudoris, & publicæ honeſtatis ratio, quæ impedit ſimiles nuptias, *§. ergo, Inſtit. de nupt.* tamen ceſſat illa ratio pudoris, ſeu publicæ honeſtatis inter collaterales, poſtquam per adoptionem quæſita fraternitas, aliaue ex tranſuerſo cognatio, eadem adoptione ſoluta euanuit, quia tanta non videtur religione colenda memoria fratris olim adoptiui, aut ſororis olim adoptiuæ, ac ſimilium, quanta colitur eorum, qui aliquando parentum, liberorumue locum tenuerunt; ideòque nec cum nouerca adoptiua, etiam ſoluta adoptione, nuptiæ conſiſtere poſſunt, vt ſuprà probaui. 11 Diſſoluitur dubitandi ratio.

TITVLVS XIII.

De eo qui cognouit conſanguineam ſuæ vxoris, vel ſponſam ſui conſanguinei.

C A P V T I.

Ex Concilio apud a Metiam.

SI quis cum *b* filiaſtra ſua fornicatus fuerit, nec matrem, nec filiam habere poteſt, nec ille alij ſe poterit coniungere vllo vnquam tempore. At verò vxor eius, ſi ita voluerit, & ſi ſe continere non poteſt, ſi poſteaquam cognouerit quod cum filia vir eius fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habuerit, eo mortuo poteſt alij nubere.

N O T Æ.

1 De concil. Vuermerienſi. a MEtiam.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.1.* ſed rectiùs à Burchardo *lib.17. Decreti, cap.10.* citatur ex Concilio apud Vuermeriam. Et licèt in Concilio Vuermerienſi celebrato temporibus Caroli Magni non reperiatur textus hic, tranſcriptus fuit ex alio Concilio Vuermerienſi celebrato temporibus Pipini apud Vuermeriam, qui locus Verberia nunc dicitur, in pago Siluanectenſi, vt notauit Sirmundus *ad ipſum, tom.17. Concil. Regiæ edit.* ex quo citantur textus *in cap.1. de diuortijs, cap.1. de donat. inter, cap. ſi quis ingenuus 9. q.2.* & ex ipſo Concilio ſententiam præſentis textus, licèt non eadem verba, tranſcripſit Gratianus *in cap. ſi quis cum matre 5.35. q.3.* In Pœnitentiali etiam Romano reperiuntur verba huius textus, licèt non exprimatur ex quo Concilio deducta ſint: in dicto autem Concilio *can.2.* ita textus hic habetur: *Si quis cum filiaſtra ſua manet, nec matrem, nec filiam ipſius poteſt habere: nec ille, nec illa alijs ſe poterunt coniungere vllo vnquam tempore;*

attamen

Digitized by Google

attamen vxor eius, ſi ita voluerit, ſi ſe continere non poteſt, ſi poſteaquam cognouit quod cum filia ſua vir eius fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet, niſi voluntate abſtinet, poteſt alij nubere.

2 De matrimonio cùm priuigna. b *Filiaſtra.*] Ideſt priuigna, quæ eſt filia vxoris ex alio marito ſuſcepta, *cap. de his* 30. *q.* 1. extatque in primo affinitatis gradu lineæ rectæ, atque ideò cum ea non poteſt contrahi matrimonium, vt dicemus infrà *in cap.* 1. *tit. proximo*. Iure autem ciuili attento licèt connubium cum ea non detur, concubinatum vitrici cum priuigna iuſtum eſſe potuiſſe exiſtimauit Cuiac. *lib.* 5. *obſ. cap.*6. & *lib.*8. *reſponſ. Papin. in l. cùm tabulis* 16. §. *quoniam, ff. de his quæ vt indignis*: qui non alia mouetur authoritate, quàm Papiniani *in eodem* §. *quoniam*, ex quo putat ſe id apertè probare, dum Papinianus refert Caſſianum virum clariſſimum Rufinam ingenuam mulierem pleno honore, ideſt maritali dilexiſſe; & poſt eius mortem filiam eius, ideſt priuignam ſuam in concubinatum aſſumpſiſſe: quæ ſententia etiam ſuaderi poteſt ex *l.* 1. *verſ. quinutem, ff. de concubinis*: vbi docetur mulierem quæ duci prohibetur, in concubinam poſſe haberi. Sed meritò hanc ſententiam vt erroneam, vel temerarium damnarunt Faber *lib.* 3. *coniect. capit.*14. Briſſonius *de iure connub. pag.*76. Reuardus *lib.*2. *coniect. cap.*5. Pancirola *lib.*2. *variar. cap.*102. Schifordeg. *ad Fabrum lib.*3. *tract.*15. *q.*4. Merillus *lib.*7. *obſeru. cap.*7. Hothomanus *de ſpurijs cap.*2. aperteque refellitur ex *l.* 1. §. *ſi qua, ff. de concubin.* vbi aſſeritur nefariam eſſe coniunctionem, ſi concubina patris ſit deinde concubina filij: quæ ſententia faciliùs procedit in coniunctione vitrici cum priuigna. Nec impedit, quod filia concubina fuerit vulgò quæſita, adhuc enim reſpectu vitrici priuigna dicenda eſt, *l. priuignus* 7. *Digeſtis de grad.* Nec pro Cuiacio facit textus *in d. l.* 1. *verſ. qui autem*; eſt enim illa textus ſententia referenda ad illas coniunctiones, quæ tantùm iure ciuili ſunt improbatæ; non verò ad eas, quæ ratione iuris naturalis prohibentur; cuius generis eſſe coniunctionem vitrici cum priuigna dicemus infrà, *titulo proximo*. Nec etiam fauet Cuiacio textus *in d. l. cum tabulis*, §. *quoniam*; nam verius eſt, in ſpecie, quam Papinianus refert, Senatorem dumtaxat in concubinatum habuiſſe Rufinam, non verò eius filiam, quam poſtea vulgò quæſitam eſſe apparebat. Quæ interpretatio vt faciliùs percipiatur, ſciendum eſt, apud Romanos ingenuam mulierem in concubinatu haberi non poſſe, alioquin cum ea ſtuprum committi, ipſamque matrisfamilias honeſtate priuari, *l. probrum* 41. *ff. de ritu nupt. l.* 1. *verſ. cum Atilicinio, ff. de concubinis*. Ex qua prohibitione illud præcipuè proueniebat, vt mulieri ſtupro cognitæ, tanquam indignæ aliquid teſtamento relinqui non poſſet, aliàs illi relictum fiſcus auferret, *l. mulierem* 24. *ff. de his quæ vt indig.* Meril. 2. *obſ. c.*34. aliquibus tamen caſibus ingenua ſine ſtupro concubina eſſe poterat, veluti ſi ſtatim cum teſtatione in concubinam aſſumeretur, vt expoſui *in cap. inter opera, de ſponſ.* vel ſine teſtatione, cùm obſcuro loco nata eſſet, vel vulgò quæſtum ſui corporis faceret, *l.* 3. *ff. de concubinis*: quibus in caſibus cùm ſine labe ſtupri concubina cognoſci poſſit, id quod ei teſtamento relictum erat, vtiliter capiebat. Deinde ſciendum eſt per contrarium, nec ſtuprum, nec probrum cum ea committi, quæ in concubinatu patroni fuit erat. *d. l. probrum*, cùm honeſtius eſſet patrono libertam potiùs quàm matremfamilias concubinam habere, *l.* 1. *ff. de concub.* nec eo caſu liberta matronę nomen, honeſtatemue amittebat, *l. ſi vxor* 13. *in princip. ff. ad l. Iul. de adult.*

3 Exponitur L. cùm tabulis, §. quoniam, ff. de his quæ vt indig. Quibus ita præiactis, facilè lucem accipit Papinianus *in d.* §. *quoniam*, vbi quod in principio proponit, ita eſt accipiendum, videlicet concubinæ actionem ex teſtamento non eſſe denegandam ad conſequendum id quod relictum eſt teſtamento eius, qui eam in concubinatu habebat, dummodo cum tali concubina ſtuprum non committeretur, quæ ſe patroni concubinam eſſe patitur: quæ poſteriora verba non ita exponenda ſunt, vt aliud ius conſtituant in liberta patroni concubina, contra dictam legem 1. *in princip. d. l. probrum* 41. ſed eo ſenſu accipienda, vt concubina quæ non patroni eſt, omninò ingenua eſſe debeat, cum qua ſtuprum aliquando non committitur, cùm videlicet obſcuro loco nata eſt, aut teſtatio præceſſit: iuxta quod iuris principium rectè ſequitur exemplum, quod Papinianus ſubijcit *in d.* §. *quoniam*, de Caſſiano, qui Rufinam in concubinam aſſumpſit, non in vxorem; licèt enim vxoris animo eam haberet, & pleno honore diligeret, hic tamen honor matrimonium facere non potuit, niſi inter perſonas æquales, *l. donationes* 31. *in princip. ff. de donat.* atqui Caſſianus Senator erat, Rufina verò vulgaris fœmina: qua de cauſa matrimonium inter eos contrahi lege Iul. & Papia prohibebatur, teſte Vlpiano *in fragm. tit.*13. eòque ſpectant textus *in l. probrum* 41. *l. palam* 42. *ff. de ritu nupt.* Cùm igitur Rufina, quamquam ingnua, aliquando vulgaris fuerat fœmina, licèt eſſe deſijſſet ſine ſtupro, in concubinatu Caſſiani eſſe potuit, *l. in liberta* 24. *ff. eod. tit. l. ſtuprum* 34. *ff. ad l. Iul. de adult.* atque ideò ſicut ipſa concubina ex teſtamento capere potuit, *l. Titia* 35. *in princip. ff. de auro & argento*, *l.* 3. §. 1. *de donat. inter*: ita etiam eius filia rectè potuit hæres inſtitui, quam ante concubinatum Caſſianus vulgò ſuſceperat: qua de cauſa, nec mater, nec filia indignæ perſonæ fuerant, vt hæreditas ab eis tanquam ab indignis eriperetur, quæ eſt vera huius textus interpretatio, & eam præſenſerunt Reuardus *lib.*2. *coniect. cap.*5. Meril. *lib.*7. *obſ. cap.*17. Pinel. *lib.*2 *ſelect. cap.*18 à *n.*4. omiſſis verborum mutationibus, quas fecerunt Faber *dicto lib.*3. *cap.*14. Schifordeg. *tract.*35. *quæſt.*5.

COMMENTARIVM.

IN hoc textu non tam principaliter agunt PP. de impedimento affinitatis ſuperueniente nuptijs iam contractis, & an illas dirimat, iuxta alios canones compilatos ſub hoc titulo, quàm de pœna inceſtus admiſſi à marito cum filiaſtra, ſeu priuigna, quam ſanxerunt; ideò præſens canon tranſcriptus fuit in dicto Pœnitentiali, & à Burchardo *d. lib.*17. vbi de pœnis delictorum agebat. Et quidem huius peccati grauitatem ſatis expreſſit D. Auguſtinus *in cap. adulterij* 32. *quæſt.*7. dum ait: *Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab inceſtu.* Vnde varijs pœnis vindicatum fuit iure ciuili, quas referunt Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.*48. *Pandect. tit.*3. *cap.*6. *de inceſtu*, P. Greg. *lib.*9. *ſyntagm. cap.*11. & *lib.*39 *cap.*7. & *lib.*4. *partit. tit.*14. *cap.*5. Ant. Gomez *in l.*80. *Tauri*, *n.*2. Iul. Clarus *lib.*1. *ſentent.* §. *inceſtus*, Pichardus *de delict. verbo Inceſtus*, D. Ioannes Vela *de delict. cap.*17. Iure verò Pontificio coniux cognoſcens conſanguineam coniugis ſui, non poteſt ampliùs ab eo debitum petere, & iuxta veteres canones omni ſpe coniugij priuatur, *cap. concubuiſti*, *capit. quædam*, *capit. ſi quis viduam*, *capit. qui dormierit*, *capit. ſi quis cum nouerca* 32. *quæſt.*7. *capit. ſi quis ſponſam* 27. *quæſt.*2. *cap. in lectum*, *cap. ſi quis cum duabus*, *cap. ſi quis cum matre*, *cap. quidam* 34. *quæſt.*1. Concil. Agathenſe *can* 61. ibi: *Inceſtuoſos nullo vnquam coniugij nomine deputandos.* Quem canonem ita accepit D. Gregorius *lib.*12. *epiſt.*32. ibi: *Nec enim, quam aliquis ex propria conſanguinitate habuit coniugem, vel aliqua illicita pollutione maculauit, in coniugium ducere vlli profectò liceat Chriſtianorum, vel licebit; quia inceſtuoſus eſt talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus. Inceſtuoſos verò nullo coniugij nomine deputandos, à ſanctis Patribus dudum ſtatutum eſſe legimus.* Illuſtrat poſt alios Baſil. Legion. *de matrim. lib.*6 *cap.*13. *per totum.* Vnde iuxta eos ſacros canones rectè PP. in præſenti ſanxerunt, eum qui filiaſtram vxoris carnaliter cognouit, nec à matre debitum petere poſſe, propter impedimentum affinitatis ſuperueniens; nec ipſam filiaſtram vllo tempore ducere poſſe in vxorem, filiaſtramque etiam ſine ſpe coniugij manere: circa matrem ipſam ſtatuunt PP. poſſe mortuo marito alium virum accipere, ſi cum marito non concubuit, poſtquam cognouit eum adulterium perpetraſſe cum eius filia; quia ſi poſteà cognouit illum cùm inceſtus crimine ſe polluiſſet, ſpe coniugij priuatur. Et in Gallia aliquando innocenti etiam viuente prima vxore ſecundam accipere permittebatur. Concilium Compendienſe, quod extat *tom.*17. *Concilior. Regiæ editionis*, *cap.*8. ibi: *Si quis homo habet mulierem legitimam, & frater eius adulterauit cum ea, ille frater, vel illa fœmina, qui adulterium perpetrauerunt, interim quod viuunt, nunquam habeant coniugium; ille cuius vxor fuit, ſi vult, poteſtatem habet accipere aliam.* 4 De pœna inceſtuoſi.

Digitized by Google

CAPVT II.

Idem I *Pictauienſi Epiſcopo.*

VEniens ad nos P. præſentium lator, nobis fraternitatis tuæ litteras præſentauit, ex quarum tenore perpendimus, quod quandam duxit in vxorem, quam quidam diſſuaſerunt ei per menſem, ex quo eam duxerat, non cognoſcere. Contigit autem, ſicut dicit, quod pater ſponſæ duxit vxorem ſuam, quæ ſponſæ mater erat, quam in huius lecto iacentem ipſe diabolo ſuadente cognouit. Tranſacto verò menſe, tam pater, quàm alij propinqui coegerunt ipſum, vt cum ea matrimonium conſummaret, quod facere noluit, donec tecum ſuper hoc loqueretur. Tuis igitur inquiſitionibus taliter reſpondemus, quod ſi occultum eſſet huiuſmodi peccatum, non poſſet matrimonium reſcindere, quod publicè contraxiſſet. Vndè ſi publicum eſt, quod matrem ſponſæ cognouit, ſi ſponſæ nunquam carnaliter adhæſit, imponenda eſt ei pœnitentia paulò maior, quàm pro *b* adulterio, & exinde peracta pœnitentia, vel parte ipſius pœnitentiæ, poterit ex diſpenſatione cùm alia matrimonium contrahere, & illa alij nubere: & pater ſponſæ, ſi vult, poteſt factum diſſimulare. Cæterùm ſi ſponſam cognouerit antequam matrem, vel poſt, nunquam eam, vel aliam in vxorem poteſt accipere.

NOTÆ.

1 a PIctauienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo cap.* 3. & poſt Concil. Lateran. *p.* 12. *cap.* 4. ex quibus codicibus textum hunc tranſcribo. De Pictauienſi diœceſi nonnulla notaui, *in cap. 20. de reſcriptis.*

b *Pro adulterio.*] Quia adulterio adiunxit inceſtum lato modo. Textum hunc exponemus infrà proximo commentario. 2

CAPVT III.

a Alexander III.

DE illo autem, qui vxorem fratris ſui antequam ei matrimonio iungeretur, proponit ſe agnouiſſe, hoc tuæ prudentiæ reſpondemus, quod niſi publicum, & notorium fuerit, aut idoneis teſtibus comprobatum, ipſum priùs præfatam mulierem cognouiſſe carnaliter, prædictum matrimonium occaſione illa impetere non permittas. Super *b* eo verò, quod aſſeris, Sarracenum quemdam de muliere Chriſtiana, quam per XIV. annos retinuerat, filios ſuſcepiſſe, diſc.t. duximus reſpondendum, quod tam Sarracenus, quàm mulier pro tanto exceſſu graui ſunt animaduerſione *c* plectendi.

NOTÆ.

1 a ALexander.] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & licèt nullibi exprimatur, cui reſcribat Pontifex, facilè tamen cognoſcitur ex principio huius textus, in præſenti referri ſecundam partem decretalis ipſius Pontificis, cuius principium alibi extat.

b *Super eo verò.*] Verba quæ ſequuntur, omiſſit Raymundus, vt minùs propria huius tituli, cum potiùs ſpectent ad titulum de Iudæis, & Sarracenis. Circa pœnam verò Catholici commiſcentis ſe carnaliter cùm Iudæa, videndi ſunt textus, *in c. reos* 25. *q.* 5. *l. ne quis* 6. *C. de Iudæis*, *l.* 10 *tit.* 25. *p.* 7. vbi Iudæo impoſita eſt pœna mortis, mulieri verò pro prima vice confiſcatio medietatis bonorum, pro ſecunda bonorum omnium, dummodo filij non extent: quam pœnam explicant Anton. Gomez, *in l.* 80. *Tauri*, *num.* 26 Boſſius, *in praxi*, *tit. de coitu damnato*, Couarr. *in* 4. 2. *p. cap.* 6. §. 11. Pichard. *in manuduct.* 3. *p. litera C*, *n.* 37.

c *Plectendi.*] Quatenus Iudæi ab Eccleſia pœnis temporalibus puniri poſſent, exponemus *in cap.* 1. *de Iudæis.*

CAPVT IV.

a Cœleſtinus III.

TRanſmiſſæ nobis litteræ tuæ demonſtrarunt, quod G. lator præſentium, vxore ſua defuncta, filiam eius, priuignam videlicet propriam, carnali copula cognouit, poſtmodùm verò aliam legitimam accipiens in vxorem, non iam occultè cum priuigna prædicta, ſed publicè, tanquàm canis ad vomitum rediens, illicitam rem committere non expauit. Quia verò ſuper his, quid vobis agendum ſit à nobis conſilium requiſiſti, de conſilio fratrum noſtrorum præſenti pagina reſpondemus, quod ſuæ legitimæ vxori cohabitans, & neceſſaria ſubminiſtrans, non cognoſcat eam quamdiu vixerit, niſi ab ea fuerit requiſitus; & tunc ad ipſam, non ſine graui cordis ſui dolore accedat, qui etiam pro inceſtu, & adulterio, donec cùm eadem *b* permanſerit, iuxta moderamen tui arbitrij pœnitentiam agens, poſtmodùm ſi ſuperuixerit ei, perpetuò ſine ſpe coniugij permanebit.

NOTÆ.

1 a COeleſtinus III. Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap.* 3. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b *Permanſerit.*] Quæ eſt pœna inceſtus commiſſi, vt probaui ſuprà, *cap.* 1.

C A P V T V.

a Cœleſtinus III.

SVper eo verò, de quo reſcriptum Apoſtolicæ Sedis poſtulaſti, vtrùm coniugatus, qui ante contractum matrimonium vxoris ſuæ conſanguineam, vel propinquam carnali commixtione cognouit, cum id vterque fateatur, & aliqua pars viciniæ id acclamare dicatur, ſit ab vxore ſua iudicio Eccleſiæ ſeparandus, tali reſponſo tuæ fraternitati reſcribimus, quod ſi aliter veritas ordinario iudicio venire non potuerit in lucem, propter eorum *b* confeſſionem tantummodò, vel rumorem viciniæ ſeparari non debent, cum & quandoque nonnulli, cum inter ſe contra matrimonium colludere vellent, ad confeſſionem inceſtus facilè proſilirent, ſi ſuo iudicio crederent iudicium Eccleſiæ concurrendum. Rumor autem viciniæ non eſt momenti vſque adeò validi iudicandus, quod niſi rationabiles, & fide dignæ probationes accedant, poſſit benè conſtitutum matrimonium irritari.

N O T Æ.

1 a COeleſtinus III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. vbi additur, Pars capitis *Martinus Bertam*: vnde cognoſcitur, in præſenti referri partem textus, *in cap. Martinus, de cognat. ſpirit.* vbi notaui.

2 b *Confeſſionem tantummodò.*] Vnde videbatur, matrimonium dirimendum eſſe, cum poſt confeſſionem in iure, ideſt in iudicio factam, nihil amplius quæratur, ſed confeſſi pro iudicatis habeat, *cap.* 1. 2. *quæſt.* 1. *cap. ſi quis clericus*, 81. *diſtinct. cap. de hoc* 11. *de ſimonia*, *cap. ex litteris* 10. *de exceſſ. Prælat. l. proinde* 25. §. *fin. ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruos* 8. *Cod. ad l. Iul. de vi publica*, *cap.* 2. vbi probaui, *de confeſ.* Sed rectiùs contrarium decidit Cęleſtinus in pręſenti, videlicet ob confeſſionem coniugum matrimonium non poſſe diſſolui, ne hac ratione diuortijs via pateret, fortè inter ſe colludentibus viro, & vxore. Facit textus, *in l. non nudis* 14 *C. de probat.* quod procedit, etiamſi impedimentum affinitatis à coniugibus vltrò confeſſum fama viciniæ firmetur; quia hæc plerumque ex incerto authore prouenit, & dictum vnius multitudo ſequitur; *c. cùm in iuuentute* 12. *de præſumpt.* notaui *in c. per tuas, de probat.* Nec obſtat quòd de confeſſinne in iure facta dicebamus, nam illud procedit quoad res, quæ ex confeſſione partium pendent: vnde cùm matrimonium facto hominis diſſolui nequeat, *c. quas Deus*, 33. *q.* 2. ideò confeſſione coniugum diſſolui nequit: docuerunt Vega, *in c.* 4. §. *ſi verò*, *nu.* 71. *de iudicijs*, Caniſius, *in præſenti*, *n.* 2.

C A P V T VI.

Innocent. III. a *Præpoſito S. Mariæ Magdeburgenſis.*

DIſcretionem tuam in Domino commendamus, quod in ijs quæ dubia reputas, vel obſcura, Sedem conſulis Apoſtolicam, vt in eis procedas auctoritate ipſius de cætero. Sanè in audientia noſtra fuit ex parte tua propoſitum, quod quidam cùm muliere quadam legitimè per verba de præſenti contraxit, quam poſtmodùm à ſe incognitam cuidam conſanguineo ſuo tradidit inquantum potuit renitentem. Ille verò cùm ipſa, licèt inuita, matrimonia ſolemnia *b* celebrauit: ſed mulier quamcitius fuit reddita libertati, *c* aufugit ab eo, & ſe priori viro reſtitui cùm inſtantia poſtulauit. Nos igitur inquiſitioni tuæ reſpondemus, quod & viro pro tam turpi *d* facinore grauis eſt pœnitentia iniungenda, & mulier ipſa propter *e* publicam honeſtatem eſt commonenda ſollicitè, vt nec primum *f* repetat, cuius conſanguineus eam licèt *g* inuitam cognouit; nec redeat ad ſecundum, cui non poteſt propter reatum *h* adulterij commiſceri; ſed in continentia maneat, donec prior fuerit viam vniuerſæ carnis ingreſſus. Quod ſi forſan ad id induci nequiuerit, vir prior cogatur redire ad ipſam, & maritali eam affectione tractare, cum adulterium ei non poſſit obijcere, qui eam adulterandam tradidit, præſertim inuitam. Nam etſi ſecundum euangelicam veritatem nunquam, niſi propter fornicationis cauſam, aut vxor poſſit *i* dimittere virum, non tamen ſemper propter cauſam eandem, vel vxor virum, vel vir dimittere poteſt vxorem; cùm poſſit exceptione, vel replicatione legitima impediri: ſed nec affinitas, quæ poſt contractum legitimè matrimonium inter virum, & vxorem iniquè contrahitur, ei debet obijci, quæ huius iniquitatis particeps non exiſtit, cum ſuo iure non debeat ſine culpa ſua priuari, quamquam à *k* prædeceſſore noſtro dicatur in ſimili caſu fuiſſe diſtinctum, vtrum videlicet adulterium, vel inceſtus manifeſtum fuerit, an occultum, *l* aſſerentibus inter gradum proximum, vel remotum eſſe potiùs diſtinguendum.

N O T Æ.

1 a MAgdeburg.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. De Metropoli Magdeburg. Germaniæ nonnulla notaui *in cap.* 22. *de reſcriptis.*

2 b *Celebrauit.*] Quod nullum fuit: tum quia inuita, & omninò renuens illud contraxit, iuxta tradita, *in c. cùm locum, de ſponſ.* tum quia primum matrimonium contraxerat, licèt ratum, cum ipſa conſanguinea.

c *Aufugit.*] Vnde cognoſcitur, ſemper eam in animo habuiſſe adhærere ſuo primo marito. 3

d *Turpi facinore.*] Siquidem adulterandam vxorem tradidit; vnde quodam modo lenocinij pœnis ſubijciebatur, de quibus egi, *in can.* 6. *Concil. Illiber.* 4

e *Publicam honeſtatem.*] Quę etiam naſcitur ex copula illicita, vt probat Corraſius, *lib.* 1. *Miſcel. c.* 3. & dicemus infrà *in cap.* 1. *de ordin. cognit.* 5 7

f *Repetat.* Remedijs relatis, & expoſitis, *in cap.* 1. *de ordin. cognit.*

g *Adul-*

6 g *Adulterium* .] Quod verè in hac parte dabatur, cum ſponſalia fuiſſent contracta de præſenti, & adulterium verum cùm ſponſa committatur, imò & cùm ſponſa de futuro, cùm matrimonium qualecumque, etiam in ſpe, violare non liceat, *l. ſi vxor* 13. *§. planè, & § ſi minor, l. miles, §. quærebatur, ff. ad leg. Iul. de adult. l. ſi propter* 7. *Cod. eod. tit. l. cùm hic ſtatus* 32. *§. ſi quis ſponſam* 12. *de donat. inter.*

7 h *Inuitam*.] Vnde eam accuſare non poterat, *l. ſi vxor* 13. *§. ſi quis planè, l. vim* 39. *in princip. ff. ad l. Iul. de adult. l.* 20. *C. eodem* Gentil. *de nupt. capit.* 12. quia vt ait: D. Hieronymus, *in Geneſim: Corpus mulieris non vis maculat, ſed voluptas*. Et D. Auguſtinus relatus à Gentili *d. c.* 12. ibi: *Quod enim violenter, non præcedente libidine patitur corpus, vexatio potiùs quam corruptio appellanda eſt*. Facit caput *reuera, cum ſequentibus*, 32. *qu.* 5 & D. Baſil. *de vera virginit.* per vim ſtupratam virginem, nihilominus caſtam manere probat, vt etiam nihil officit ancillę quęſtus in ſeruitute factus, cum ea non vltrò, ſed auari lenonis imperio coacta venalem habuit pudicitiam, *l. penult. ff. de his qui not. infam.* Illuſtrant Fornerius, *lib.* 4. *rer. quotid. c.* 11. Henel. *de dotul. c.* 10. *§.* 10.

i *Dimittere*.] Vt dicemus, *in cap.* 3. *de adult.*

8 k *Prædeceſſore noſtra*.] Alex. III. videlicet *in c.* 4. *hoc tit. in* 1. *collect.* ibi: *De illo qui mulierem quandam cognouit, & filiam eiuſdem ſibi poſtea in matrimonio copulauit, cui iam per decennium cohabitauit, tuæ prudentiæ reſpondemus, quod ſi delictum eius, ſicut nobis ſignificaſti, occultum exiſtit, pœnitentia ſibi condigna debet imponi, nec eſt ab vxore, quæ tanti ſceleris inſcia eſt, propterea ſeparandus: ſi autem id publicum, & notorium eſſe dignoſcitur, & ab vxore ſeparari debet, & perpetuò ſine ſpe coniugij permanere.*

l *Alijs aſſerentibus*. Vrbano videlicet III. *in cap. fin de diuortijs, in* 1. *collect.* vbi ita ait: *Si aliquis parochianorum tuarum matrem, ſororem, vel filiam vxoris ſuæ carnaliter cognouerit, & hoc publicum, & manifeſtum extiterit, eſt ab ea penitus ſeparandus, & vterque illorum, ſcilicet tam mœchus, quàm mœcha, debent ſine ſpe coniugij perpetuò permanere. Si autem id occultum fuerit, & ſecretum, pœnitentiam de commiſſo debet accipere, & vxori ſuæ infrà tempus pœnitentiæ, vel extra, debitum ſi exegerit, ſoluere. Sanè ſi aliquam vxoris ſuæ conſanguineam, quæ illam in tertio, vel alio deinceps gradu contingat, carnali commixtione cognouerit, non eſt propterea inter eos ſententia diuortij celebranda, ſed delinquenti ſecundum qualitatem perſonæ, & criminis eſt pœnitentia iniungenda*. Conſentit Alex. III. *in c.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* Vnde rectè Baſil. Legion. *lib.* 6. *de matrim. c.* 13. *nu.* 9. reprehendit Thomam Sanchez, *de matr. diſp.* 15. *n.* 13 dum docet hoc impedimentum inceſtus incurri, etſi delictum occultum ſit, cum hoc expreſsè ſtatuerint Alex. & Vrbanus prædictis iuribus. 9

CAPVT VII.

Idem a *Bizuntino Archiepiſcopo*.

FRaternitati tuæ ſuper *b* tribus capitulis Sedem Ap. conſulenti, ad cuius conſilium eſt in rebus dubijs à cunctis fidelibus recurrendum, ſcriptis præſentibus reſpondemus. in primo diuortij ſententiam approbantes, quam in eum canonicè promulgaſti, qui illam ſibi poſtea copulare præſumpſit, cuius antea ſororem adhuc ſeptennem contractis ſponſalibus extraordinaria libidine noſcitur *c* polluiſſe.

NOTÆ.

1 a BIzuntino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap.* 2. De Bizuntina Metropoli egi, *in cap.* 52. *de electione*.

2 b *Tribus capitulis*.] Quæ reperiuntur in præſenti, & *in cap. fraternitati, de clerico excommunicato, cap. fraternitati, de ſchiſmaticis*.

3 c *Polluiſſe*.] Sed tunc obſtat textus, *in capit. extraordinaria* 35. *quæſt.* 2. vbi docetur extraordinariam pollutionem non eſſe impedimento nuptijs, & merito, cum affinitas non oriatur ex copula, vbi commixtio ſanguinis non interceſſit, vt docuerunt pluribus relatis Cenedo, *ad decret. collect.* 19. Pichardus, *ad titul. de gradibus, numero* 29. Cui difficultati reſpondendum eſt, in præſenti ſpecie impedimentum affinitatis non oriri ex extraordinaria, ideſt præpoſtera libidine, ſed ex pollutione extraordinaria, ideſt intempeſtiua, & importuno congreſſu, cum ſeptenni videlicet, non ſeruato naturæ tempore debito: imò, & vt verius credo, impedimentum, de quo in præſenti textu, non prouenit tam ex affinitate, quàm ex publica honeſtate ex ſponſalibus orta, iuxta tradita *in cap.* 3. *de ſponſalibus*, vbi docuit Cuiacius, & Pichardus *vbi ſuprà, num.* 31.

CAPVT VIII.

Idem a *Epiſcopo Gerundenſi*.

EX litteris fraternitatis tuæ accepimus, quod G. lator earum, matrem puellæ, quam intra nubiles annos deſponſauerat in vxorem, carnaliter ſæpè cognouit, & poſt carnali commixtione puellam tractauit adultam. *Et infra:* Nos autem eidem viro pœnitentiam iniungi fecimus pro peccato, conſultationi tuæ reſpondentes, quod eis ab inuicem ſeparatis, mulier alteri viro non nubat, ſi poſtquam nouit viri, & matris delictum, ei non erubuit commiſceri: vir etiam, & mater mulieris nunquam debent ad alias nuptias conuolare, ſed ſemper *b* continentiam ſeruare tenentur, & enorme deflere delictum, quod pro nefanda libidine contraxerunt, præſertim ſi circa perſonas huiuſmodi de lapſu carnis minimè timeatur.

NOTÆ.

1 GErundenſi.] In tertia collectione, *ſub hoc titulo c.* 3. legitur *Gradenſi Epiſcopo:* ſed malè, cum Gradenſis Eccleſia Patriarchalis ſit, & eius Præſull ſub nomine Patriarchæ reſcribatur, *in cap. ex litteris, de elect.* Retinenda eſt ergo lectio *Gerundenſi*. Gerunda autem eſt ciuitas perantiqua Hiſpaniæ, Prouinciæ Tarraco-

nenſis, in Cataloniæ Comitatu, apud Sambrocæ fluuij oſtia, media ferè inter Perpinianum, & Barcinonem ſita: hodie Girona dicta, de qua Ptolomeus, & Plinius, *lib. 2. capite* 3. Circa eius conditorem non conſentiunt. Epiſcopus Gerundenſis, *in Paralip. tit. de Vrbibus ante aduentum Herculis*, Puiada, *lib. 1. Hiſtor. Cataloniæ, capite* 17. Tamayus à Salazar, *die* 17. *Ianuarij*, & 18. *Martij*. Huius antiquiſſimæ Vrbis ciues fidem Catholicam acceperunt à D. Iacobo, vt probat Tamayus à Salazar; *tom. 5. martyrol. Hiſpan. die 3. Septembris*; à quo tempore Eccleſia Cathedrali decorata eſt, cuius Præſuli Arnaldo 7. huius nominis miſſa eſt præſens Decretalis.

b *Continentiam ſeruare.*] Iuxta tradita ſuprà *in cap. 1. hoc titulo*.

CAPVT IX.

Idem a *Epiſcopo Galburgienſi*.

VEniens ad Ap. Sed. C. laicus lator præſentium, humili nobis confeſſione monſtrauit, quod cùm olim tempore infantiæ ſuæ, de conſilio amicorum quandam puellam ſe ducturum iurauerit in vxorem quam citò ad legitimam perueniſſet ætatem, pater puellæ conſideratione huiuſmodi fideiuſſorum, obligatione hinc inde firmata, eum in propria domo recepit, eum ſimul nutriens cùm puella. Deinde verò ex conuerſatione diutina, totius domus familiaritatem adeptus, ſorori puellæ, cui ſe iurauerat fore maritum, inſtinctu generis ſeductoris humani carnaliter ſe coniunxit. Adueniente autem ætate, qua quod iurauerat, poterat adimplere, amici ſui eius exceſſus ignari, pro adimplendo matrimonio inſtiterunt; qui conſcius eorum, quæ fecerat, quibuſdam ex ipſis, quod cùm ſorore puellæ commiſerat, enarrauit; ſed illis nequaquam credentibus verbis eius, & grauiter increpantibus eum, ille illorum victus conſilio, quam iurauerat, in vxorem accepit, & nuptijs celebratis, quando ſe illi opportunitas ingerebat, *b* cognoſcebat vtramque. Verum licèt ipſe in præſentia tua ſuper hoc fuerit accuſatus, conuinci tamen non potuit, nec voluit ſuum confiteri delictum: nunc autem reuerſus ad cor, pœnitens de commiſſis, ſalutis ſuæ conſilium requirit impendi, ne tanquàm equus, & mulus, quibus non eſt intellectus, errare in animæ ſuæ periculum videatur. Cùm igitur non tantùm à malo, ſed etiam ab omni ſpecie mali præcipiat Apoſtolus abſtinere, f. t. per A. ſ. m. quat. prædicto C. pro huiuſmodi exceſſu iniuncta ei pœnitentia competenti, conſulas ei monens illum ſalubriter, & inducens, vt de cætero abſtineat ab vtraque.

NOTÆ.

1 a GAlburgenſi.] Ita etiam legitur inter collectiones, *ſub hoc tit. c. 4* ſed rectiùs in hac ſexta compilatione legitur, *Magdeburg.* cùm nulla ſit Eccleſia Metropolit. Galburgenſis, Magdeburgenſis verò ſit in Germania, vt probaui, *in c. 22. de reſcriptis*.

2 b *Cognoſcebat vtramque.*] Graue ſcelus, quod in lege veteri deteſtatur his verbis Deus, *Deuteron. cap. 27. Maledictus qui concubuerit cum ſorore vxoris ſuæ. Et dixit omnis populus, fiat, fiat.* Et *cap. 18. Leuitic.* cauetur, ne quis viua vxore ſororem eius ducat. Idem flagitium abhorruerunt Gentiles, vt conſtat ex Horatio, vbi dum refert congreſſus Therei Regis Thraciæ cùm ſorore vxoris, ait:

Æternum opprobrium, quod malè barbaras
Regum eſt virum libidines.

Et in eos qui ſimili ſorde ſe polluerunt, ita ſanxerunt PP. Concilij Tribur. *in can. 45. Simili modo ſecundùm ſanctos canones definimus, & iudicamus de eo, qui cum duabus ſororibus fuerit pollutus, vt vſque in exitum vitæ pœnitens, & contineus permaneat: ſoror autem, quæ poſterior libidinis perforata aculeis, ſcienter ſe cùm eodem commaculauerit, vſque in finem vitæ pœnitens, & continens perduret. Si autem improuisè contigit, condigna ſtringatur caſtigatione, & ſi velit, legitima vtatur viri coniunctione.*

CAPVT X.

Idem a *Archiepiſcopo Strigonienſi*.

TVæ fraternitatis deuotio poſtulauit, vtrum is, qui cùm ſorore legitimæ coniugis fornicatur, cum vxore poſſit poſtmodùm commorari, & exigere debitum, ac ſoluere requiſitus. Nos igitur reſpondemus, quod vxor & à commixtione viri abſtineat, propter publicam honeſtatem; & vt in continentia maneat, donec vir viam vniuerſæ carnis ingreſſus fuerit, diligentiùs eſt monenda. Quod ſi fortè commonitioni parere recuſans, talis fuerit, vt de lapſu timeatur ipſius, vir eius poterit, & debebit cùm Dei timore debitum ei ſoluere coniugale, cum affinitas poſt matrimonium iniquè contracta illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non exiſtit.

NOTÆ.

a STrigonenſi.] In tertia collectione, *ſub tit. de conſang. & affin. cap* 3. reperitur textus hic, & legitur *Brienſi*, ſed malè, cum in tota geographia ſacra Caroli à ſancto Paulo non reperiatur ſimilis Eccleſia; extat tamen Strigonienſis, de qua nonnulla adduxi, *in cap. fin. de poſtul. Prælat.*

CAPVT XI.

Gregorius XI. a *Epiſcopo Pictauienſi*.

IOrdanæ mulieris petitio continebat, quod laicus cùm ipſa, quæ nondum decimum ętatis ſuæ annum compleuerat, per verba de futuro contraxit, & ea intra eiuſdem anni *b* ſpatium

Digitized by Google

tium carnaliter *c* cognita, matrem ipſius ſibi matrimonialiter copulare, & ad damnatæ commixtionis amplexus procedere non expauit. *Et infrà:* Quare præfata I. ſupplicauit, vt cùm carnis ſtimulis reſiſtere nequeat, ſibi, ne iure ſuo ſine *d* ſua propria culpa fraudetur, prouidere ſalubriter dignaremur. Eapropter mandamus, quatenus ſi res ita ſe habet, vtrumque ipſorum ad vouendam perpetuam continentiam attentè moneas, & inducas; & ſi ad eam induci nequiuerint, memoratam I. iniuncta ei primitus pro commiſſo inceſtu pœnitentia competenti, vt eidem cohabitet, & coniugalem debitum reddat exactus, eccleſiaſtica cenſura compellas.

N O T Æ.

a P*ictauienſi.*] Guilielmo videlicet quartò huius nominis. De diœceſi Pictauienſi egi *in cap. ſuper* 20. *de reſcript.*

b *Anni ſpatium.*] Quia malitia ſolet ſupplere ætatem, vt probaui *in c.* 3. *de ſponſal.*

c *Cognita.*] Vnde ſponſalia tranſierant in matrimonium de præſenti, quod iure communi præſumptum dicebatur, vt probaui, *in c. à nobis, de ſponſ.*

1 d *Sine culpa.*] Obſtabat Concil. Mogunt. celebratum ſub Rabano *can.* 24. quod extat apud Burchardum, *lib.* 6. *Decreti, c.* 7. Iuonem, *p.* 10. *cap.* 136. Ant. Auguſt. *in epit. lib.* 35. *tit.* 1. *c.* 29. in illis verbis: *Qui presbyterum occidit duodecim annorum et pœnitentia ſecundùm ſtatuta Priorum imponitur; aut ſi neguerit, ſi liber eſt, cum duodecim iuret, &c. conuictus verò noxæ vſq; ad vltimum vitæ tempus militare cingulum deponat, & vxorem amittat.* Ex quibus apertè conſtat, ob culpam tantùm mariti vxorem illum amittere, diuortiumque fieri. Pro cuius canonis expoſitione dicendum eſt, illa verba, *vxorem amittat*, accipienda eſſe, ideſt vxorem non accipiat, vt notauit Ant. Auguſtin. *d. tit.* 1. *cap.* 29. Quare dum apud Gratianum reperitur textus ille, *ſub cauſa* 27. *quæſt.* 4. leguntur loco illorum verborum, *vxorem amittat*; talia, *abſque ſpe coniugij maneat*. Etiam obſtat textus, *in cap. perlatum* 29. *q.* 2. vbi maritus vt diuortium ab vxore faceret, alterius ſeruituti ſe mancipauit: ergo quia propter factum mariti vxor ſine culpa ſua coniugij vſu priuatur. Sed reſpondetur, in eius textus ſpecie maritum exiſtimaſſe propter ſeruitutem, cui ſpontè ſe tradebat, diuortium ſequi; ſed falsò, & perperam, vt in eo textu docetur, & exponit Baſil. Legion. *de matrim. lib.* 7. *c.* 45.

C O M M E N T A R I V M.

2 *Concluſio traditur, & probatur.* IN his omnibus deciſionibus vna ferè, eademque traditur doctrina; quare ſub vnico commentario eas exponere decreui. Sit concluſio: *Affinitas ſuperueniens non diſſoluit matrimonium contractum, ſed tantùm ſponſalia de futuro.* Probant eam textus, *in c.* 2. *de conſanguin. & affin. cap. litteris de teſtibus, c.* 4. *de deſponſ. impub. c. veniens, de regul. c. qui dormierit, c. concubuiſti,* 32. *q.* 5. *c.* 2. 4. *&* 5. *hoc tit. in* 1. *collect.* quorum verba retuli ſuprà *in c. diſcretionem.* Alexand. III. poſt Concil. Lateran. *p.* 12. *c.* 1. ibi: *Sanè ſi aliquum vxoris ſuæ conſanguineam, quæ illi in tertio gradu, vel deinceps contingat, carnali commixtione cognouerit, non eſt propter id diuortium inter eus celebrandum, ſed delinquenti eſt ſecundùm qualitatem perſonæ, & criminis pœnitentia imponenda.* Ex *p.* 6. *c.* 15 Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti Petrus Greg. *lib.* 4. *p. tit.* 14. *c.* 5. Sanchez, *de matrim. lib.* 9 *diſp.* 27. *&* 31. Baſil. *eodem tract. l.* 6 *c.* 13. & *lib.* 9. *c.* 3. *nu.* 17. & *lib.* 10. *cap.* 7. Anguianus, *de legibus lib.* 4. *cap.* 4. Rouſſelius, *lib.* 1. *hiſtor. Pontif. iuriſdict. c.* 5. *num.* 9. Vighel. *in method. iuris can. fol.* 161. Boſſius, *de effectibus matrim. c.* 5. *per totum.*

3 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Pœna inceſtus commiſſi cùm conſanguinea coniugis, ea eſt iuxta ſacros Canones, vt inceſtuoſi coniugio priuentur, omnique careant ſpè coniugij, vt probaui *in c.* 1. *hoc tit.* igitur cognoſcens conſanguineam vxoris ſuæ, ipſo matrimonio priuari debet, præcipuè cùm veniat ad caſum, à quo incipere non poterat, argumento legis *ſi pœnam* 68. *l. pluribus* 140. §. *vlt. ff. de verb. obl.* §. 2. *Inſtit. de inutil. ſtipul.* quod agnoſcentes PP. Conciliorum Aquiſgran. & Metenſis Galliæ, declararunt Lotharium Regem à vinculo matrimonij cùm Teutberga contracti liberum, eo quòd illam poſt matrimonium ſe Lotharij fratri dicerent commiſcuiſſe. Augetur hæc dubitandi ratio *ex c.* 2. *hoc tit.* vbi expreſsè Alex. III. Pictauienſi Epiſcopo reſcripſit, matrimonium ratum, non conſummatum, per ſuperuenientem affinitatem ita diſſolui, vt liceat viuente priore marito alium accipere. Ergo quia matrimonium iam celebratum per ſuperuenientem affinitatem diſſoluitur.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, in præſenti titulo agi de impedimento naturalis cognationis, cuius nomine affinitas etiam comprehenditur, *cap. lex diuinæ* 27. *quæſt.* 2. *cap. quod autem* 35. *q.* 2. & Ariſtotel. *lib.* 2. *Polit. cap.* 3. promiſcuè accepit cognationem ex ſanguine, vel affinitate; ſicut è conuerſo affinitas aliquando accipitur pro cognatione, vt *in cap.* 1. 35. *quæſt.* 2. *l. ſancimus* 12. *Cod. de pœnis.* Hæc autem affinitas naturalis duplex eſt, alia quæ ex copula licita, maritali affectu habita naſcitur, de qua agemus, *in cap. quod ſuper* 5. *de conſang. & affin.* alia quæ ex copula illicita, concubinaria, vel etiam inceſtuoſa oritur. Hæc autem ſecunda iure ciuili non fuit cognita, quia eo iure attento affinitas non oriebatur, niſi ex iuſtis nuptijs, *l. non facilè*, §. *ſciendum, ff. de gradibus*: non autem naſcebatur ex nuptijs interdictis, *d. l.* 4. §. *affines, de gradibus*, vel ex publico contubernio, *l. adoptiuus* 14 §. *idem tamen, ff. de ritu nupt.* Et licèt *in l. liberti* 4. *Cod. de nuptijs*, prohibeatur liberis in vxorem accipere concubinam patris, non id prohibetur, quia illicitum, ſed quia inhoneſtum, cum in nuptijs quòd honeſtum eſt, ſpectetur, *l. ſemper, ff. de ritu nupt.* quare fœdam, & irreligioſam dixit Imperator Alex. huiuſmodi coniunctionem, quia contra pudorem eſt filium eam ducere in vxorem, quæ in contubernio patris fuit, vt docuit Corraſius, *libro primo miſcel. cap.* 3. iure verò canonico attento ex quolibet coitu intra, vel extra nuptias habito, publico, vel furtiuo, affinitas naſcitur, *cap. neque eam* 35. *q.* 3 & in omnibus capitulis huius tituli docetur. 4 *De affinitate ex copula illicita.*

Deinde ſciendum eſt, in præſenti titulo agi de impedimento naturalis cognationis. hoc eſt affinitatis, non antecedente nuptias, de qua agemus. *in cap.* 1. *cap quod ſuper, de conſanguin. & affin.* ſed eas ſubſequente, & ſuperueniente matrimonio, vel ſponſalibus iam contractis. Et primò docetur, huiuſmodi affinitatem, etſi notoria ſit, nullam vim habere diſſoluendi matrimonium, irritare tamen ſponſalia de futuro; priuari autem coniugem inceſtuoſum facultate petendi debitum, & contrahendi matrimonium cum alia, defuncta prima vxore; quę pęna communis eſt omnibus inceſtuoſis, vt probaui, *in c.* 1. *hoc titulo*, & in hac parte abrogata eſt ab Innocentio III. *in c. diſcretionem* 6. *hoc titulo*, vetus diſtinctio Alexandri, & Vrbani III. inter publicum, & occultum inceſtum, & inter gradus remotos, vel proximos. Hoc autem procedit in eo qui ſciens, prudenſque inceſtum commiſit, ſecus verò ſi per ignorantiam, veluti ſi cum ſorore coniugis, vel cùm alia conſanguinea, quam putabat eſſe vxorem propriam, concubuiſſet, iuxta textum *in c. in lectum* 34. *q.* 1. & hæc ignorantia per iuramentum probanda eſt, *d. c. in lectum*, cum enim delicta ęſtimentur ex animo, & propoſito delinquentis, *c. cùm voluntate* 54. *de ſent. excom. l. qui iniuriæ* 53. *ff. de furtis*, meritò ignorantia excuſationem meretur, *c.* 2. *de cognat. ſpirit.* Hodie etiam, poſtquam per Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *de reform. matr. c.* 4. reſtricti ſunt gradus affinitatis, tantùm impedimentum hoc naſcitur ex copula inceſtuoſa habita intra illos gradus, intra quos affinitas durat. Vnde quæri ſolet, vtrum ſi coniux copulam habuerit cùm conſanguinea coniuncta vxori ſuæ intra tertium, vel quartum gradum, ſibique in eodem gradu affini, impediatur à debiti coniugalis petitione? cùm certum ſit inceſtus crimen impedimentum afferre ad debiti petitionem, ex iuribus ſuprà adductis: quare videtur idem eſſe dicendum in hoc caſu. Accedit quia Concil. Trid. *in d. c.* 4. dum ſuſtulit impedimentum contrahendi matrimonium vltra ſecundum gradum, nullam mentionem fecit de 5 *De affinitate ſuperueniente.*

Digitized by Google

impedimento petendi debitum; quare in hac parte ſtandum eſt antiquę iuris diſpoſitioni, iuxta textum *inl commodiſſimè* 10. *ff. de liberis & poſth.* Quibus rationibus ita anceps olim reddebatur hæc quæſtio, vt ſæpiùs agitata in ſacra Pęnitentiaria definita non fuiſſet, vt refert Nauarrus, *lib. 4. conſ. ad tit. de conſanguin. conſ. 6. n. 4.* Sed contraria ſententia verior eſt, ſcillicet etiam in hoc caſu ius commune ſublatum eſſe, inceſtumque commiſſum vltra ſecundum gradum affinitatis, minimè debiti exactionem impedire, nam dum Concil. Trid. *in d. c.* 4. ex copula illicita affinitatem vltra ſecundum gradum non produxit, ſatis innuit nec debitum ceſſare: nec ad rem pertinet, quod in contrarium expendebamus; nam reſpondendum eſt. Trident. in affinitate reſtringenda circa matrimonium plus conceſſiſſe, quare multò magis id quod minus eſt, videlicet vſum matrimonij, non denegauit, ex regula *Cui licet*, *de reg. iur. in* 6. Deinde pro hac ſententia expendi poteſt Pij V. dclaratio, qui dum ſimpliciter, ac generaliter ait nullam oriri affinitatem matrimonio obſtantem, ſatis ex vi dictionis negatiuæ *nulla*, oſtendit, nec vſum matrimonij impediendum: & ita deciſum fuiſſe, ex Aldano refert Barboſa, *in d. c. 4 Concilij, n. 5.* & tenuerunt Baſil. *de matrim. lib. 7 c. 33. n. 6.* Sanchez, *eod. tract. lib. 9. diſp. 27. n. 14* Et in hoc impedimento ex affinitate ſuperueuiente poſſe Epiſcopum diſpenſare; imò & regulares ex delegatione ſuorum prouincialium, latè probat Leander, *tom. 2. de matrim diſp.* 24. *q.* 15. & 16. Ex hoc etiam inceſtu iure communi oriebatur impedimentum impediens matrimonium, *c.* 1 2. & 4. *hoc tit. c. ſi quis cum duabus* 34. *q.* 1. de quo agunt Sanchez, Baſilius, Leander, & alij de impedimentis impedientibus agentes: ſed iam ceſſauit hoc impedimentum, vt alia ſimiliter conſuetudine legitimè præſcripta abrogata fuerunt.

6 Quibus ita animaduerſis, iam apparet vera ratio pręſentis aſſertionis; ideò per hanc affinitatem ſuperuenientem non diſſoluitur matrimonium, quia ob nullam cauſam ſuperuenientem matrimonium legitimè contractum poteſt diſſolui, vt probaui *in c. dilectus, de ſponſ. c. 2 de cognat. ſpirit.* nec quoad thorum, quia alterius coniugis iniquitas alteri innocenti damnoſa eſſe non debet, contra regulam textus, *in l. non debet, ff. de reg. iur.* tranſcriptam, *in c. non debet, eod. tit. in* 6. ſecus tamen eſt in ſponſalibus de futuro contractis, quæ per affinitatem ſuperuenientem ipſo iure diſſoluuntur, quia cùm ſponſus affinis fiat ſponſę, propter commixtionem corporum cùm ipſius conſanguinea, & ſic affinitas inter eos oriatur, quę matrimonium non admittit, neceſſe eſt vt ſponſalia, quæ futuri matrimonij cauſa contrahuntur, ipſo iure irritentur, *l. oratio 16. ff. de ſponſ.*

Traditur ratio decidendi.

7 Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam ex ea tantùm deducitur, coniugem inceſtuoſum debere priuari facultate petēdi debitum, vt puniatur in eo, in quo deliquit, *c. litteras, de tempor. ord.* non tamen, vt propter eius factum vxor iure proprio priuetur, & multò minùs, vt vinculum matrimonij per ſe indiſſolubile diſſolui poſſet. Nec intereſt, quod peruenerit ad eum caſum, à quo incipere non poterat; nam matrimonium ſuſtinetur, etſi peruenerit ad caſum; in quo contrahi non poterat, vt de furore ſuperueniente probaui, *in c. dilectus, de ſponſ.* & de cognatione ſpirituali inter coniuges ſuperueniente, *in c. 2. de cognat. ſpirituali*. Nec obſtat augmentum difficultatis deductum ex dictis Concilijs Aquiſgran & Metenſi; nam ea potiùs conciliabula, quàm Concilia fuerunt. Vnde ea condemnauit Nicol. I. in Concilio Romæ celebrato, vt referunt Baronius, *to 8 an.* 683. Coriolanus, *in ſumma Concil. eod. anno*, qui vtriuſque Synodi hiſtoriam tradunt. Difficilior eſt textus, *in d. c. 2. hoc tit.* nam etſi illum de ſponſalibus de futuro acceperint Panorm. & cæteri antiquiores *ibi*, quos ſequitur Caniſius ibi, eorum interpretatio facilè conuincitur ex illis verbis integræ ipſius textus: *Quod cùm quandam vxorem duxiſſet, quidam diſſuaſerant ei per matrem quod eam duxerat, carnaliter cognoſcere*. Et poſteà: *Tranſacto verò menſe tam pater, quàm alij propinqui coegerunt, vt matrimonium cum ſponſa ſua conſummaret*. Igitur matrimonium contractum quidem erat, non tamen conſummatum. Deinde ibidem hęc habentur: *Tuæ igitur inquiſitioni taliter reſpondemus, quod ſi occultum eſſet huiuſmodi peccatum, non poſſet reſcindere matrimonium, quod publicè contraxiſſet*. Ergo de matrimonio valido, & iam contracto agebat Pontifex, non de ſpōſalibus reſcindendis. Rurſus ibidem dicitur: *Imponenda eſt pœnitentia maior, quàm de adulterio*. Ergo adulterium commiſſum eſt ſimul cùm inceſtu, & ideò maior pœnitentia imponitur: ergo & matrimonium contractum erat aliàs non eſſet adulterium. Nec te moueant poſtrema illa eius capitis verba: *Cæterùm ſi ſponſam cognouerit antequam matrem, vel poſt, nunquam poterit eam, vel aliam in vxorem accipere*. Hoc enim ideò dicitur, non quia matrimonium non eſſet, ſed quia conſummato iam matrimonio, ob affinitatem, vel præcedentem conſummationem, vel ſuperuenientem conſummationi, non licebat vti cōiugio, vt rectè exponit Caniſius, *loco citato*. Quare Cuiacius, *ibi*, & Baſilius, *de matr. lib. 6. c.* 13. & *lib. 9. c.* 3. textum illum acceperunt de matrimonio rato, & exiſtimāt Pontificem ibi non agere de diſſolutione matrimonij contracti, ſed de vſu, & cohabitatione; itaque docere, quod ſi crimen occultum eſt, non ſeparentur, non ſolùm quoad vinculum, verum quoad thorum; ſi autem publicum erat, quia cognouit matrem ſponſæ. non autem ſponſam ipſam, cum eo diſpenſetur, vt poſſit aliam in vxorem ducere. ſponſa videlicet defuncta: ſi verò cognouit etiam ſponſam, careat omni ſpe coniugij: Sed etſi ſubtilis ſit hæc interpretatio, tamen litteræ textus non congruit; ſiquidem dum Alex. docet diſpenſandum eſſe cùm marito, vt aliam vxorem accipiat, nullam facit mentionem mortis prioris coniugis. Quare his omiſſis, verius credo, Alexandrum III. in eo textu diſpenſaſſe, vt ſoluto matrimonio rato poſſet ſponſus aliud inire, quia iuxta ſententiam probabiliorem Pontifex poteſt matrimonium ratum irritare, vt defendunt Scotus, *in 4. diſt. 31. quæſt. 1.* Paludanus, Almainus, & alij Theologi apud Patrem Sanchez, *lib. 2. de matr. diſp.* 14. & 19. Arauio, *in differt. moral. tract. 2. q. 19. n.* 74. & ita textum *in d. c.* 2. accepit Legauſre, *in priat. ad hunc tit.*

Diſſoluitur dubitandi ratio

8 Sed ſuprà traditis primò obſtat textus, *in c. de inceſtis*, 35 *q.* 3. vbi Iulius Pontifex agens de inceſtuoſis peccantibus, & pœnitentiam cùm catechumenis agentibus, ait ſe illas inceſtuoſas coniunctiones prohibere, ita vt *quæ hactenus ſtatuta ſunt non diſſoluat*. Ergo matrimonia ab inceſtuoſis cōtracta, nec quoad thorum, ſeu cohabitationem diſſoluuntur. Tandem in fine ipſius textus ait Pontifex. *His quibus illicita coniugia negantur, concedi meliora coniugia*. Ex quibus verbis deducitur, Inceſtuoſis, quibus vſus matrimonij iam contracti propter ſuperuenientem affinitatem negatur, concedi aliud matrimonium cōtrahere. Igitur quia propter inceſtum adeò matrimonium diſſoluitur, vt liceat nouum inire. Primæ difficultati reſpondendum eſt, illa verba, *quæ ſua hactenus ſtatuta*, non eſſe referēda ad matrimonia inceſtuoſa, ſeu ab inceſtuoſis contracta, ſed ad Eccleſiæ ſtatuta iam circa pœnas inceſtuoſorum facta, quæ nullo modo conuellere, aut mutare intendebat Iulius, ſed potius firmare. Secundæ difficultati reſpondendum eſt, ea verba eſſe accipienda de matrimonijs contractis ante inceſtum commiſſum, vel poſteà, cum ex diſpenſatione illis conceditur matrimonium contrahere: quę interpretatio facilè colligitur ex littera ipſius textus, prout habetur in Concil. Agathenſi *can.* 61. & *in c. hæc a.* 35. *q.* 8. & in Concil. Turon. 2. *can.* 22. & *in addit. ad capitul. c.* 200. vbi ita legitur: *Sed quibus illicita coniunctio interdicitur, niſi hi ſunt, quos Sanctorum Patrum decreta coniugio copulari prohibent, habebunt ineundi melioris coniugij libertatem*. Et ita verba illa ſunt referenda ad eos, quibus prohibitum non eſt defunctis vxoribus cùm alijs matrimonium contrahere.

Exponitur cap. de inceſtis, 35. q. 3.

9 Secundò ſuprà traditis obſtat textus, *in can. 41. Concil. Tribur.* in illis verbis: *Si quis legitimam duxerit vxorem, & impediente quæcumque domeſtica infirmitate, vxorium opus non valens implere cum illa, frater verò eius ſuadente diabolo, adamans ab ipſa clanculum eam humiliauerit, & violatam reddiderit, omni modo ſeparetur, & à neutro vlteriùs eadem mulier contiagatur. Igitur coniugium, quod erat legitimum, fraterna commaculatione eſt pollutum; & quod erat licitum, illicitum eſt factum, vt Hieronymus ait: Mulier duorum fratrum non aſcendat thorum; ſi autem aſcendit, adulterium perpetrauit. Quia verò humana fragilitas prouior eſt ad labendum, aliquo modo muniatur ad ſtandum; idcircò Epiſcopus conſiderata mentis imbecillitate, poſt pœnitentiam ſua conſtitutione peractam, ſi ſe continere non poſſit, legitimo conſoletur matrimonio, ne dum ſperant ad alta ſubleuari, corruant in cœnum*. Ex quibus verbis deducitur, diſſolui matrimoniū propter affinitatem

Exponitur can. 41. Concil. Tribur.

Digitized by Google

tatem ſuperuenientem, & coniuges ſi ſe continere non poſſint, legitimo conſolari poſſe matrimonio. Igitur quia licet inceſtuoſis aliud legitimum matrimonium contrahere. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, quod licèt ſuperueniente affinitate coniux, quæ inceſtum, adulteriumque commiſit, non poſſit petere debitum à coniuge, nec coniux ſciens impedimentum poſſit amplius cum coniuge commiſceri, *cap. diſcretionem 6. c. 8. hoc tit.* tamen peracta pœnitentia, ſi ſe continere non poſſint, ex miſericordia poteſt Epiſcopus cùm eis diſpenſare, vt ad inuicem coniungantur, vt ſuprà probaui; de qua diſpenſatione accipiendus eſt dictus canon 41. vt videlicet peracta pœnitentia, ſi ſe coniuges continere non poſſint, legitimo matrimonio conſolentur, ideſt antiquo matrimonio legitimè contracto vtantur, cuius vſus ſequeſtratus erat ob affinitatem ſuperuenientem; & ita illa verba, *legitimo matrimonio*, non referas ad nouū, ſiue ſecundum coniugium, ſed ad primum, & antiquum.

TITVLVS XIV.

De conſanguinitate, & affinitate.

CAPVT I.

Alexander III. *a Caſſinenſi Abbati.*

EX litteris tuis ad nos directis accepimus, quod cum quidam ſecretò inductam mulierem ſubarraſſet, & cognoſcens carnaliter cohabitaſſet cùm ea per annum, *b* mundualdus virum mulieris traxit in cauſam, proponens quòd illam in poteſtate ſua poſitam, quaſi fornicariam cognouiſſet. Tunc vir, & mulier iuramento firmarunt, quod ab initio alter in alterius copulam maritalem conſenſerunt, & de cætero ſicut vir, & mulier inſimul cohabitarunt. Cùm autem nec iuramento mulieris fidem procurator habuerit, exegit eam publicè ſubarrari. Quod cùm vir facere paratus eſſet in conſpectu Eccleſiæ, ſurrexerunt duo proponentes præfatæ mulieris coniuges in quinto gradu conſanguinitatis, & primo genere affinitatis ſeſe contingere; quia pater illius, qui eam ſubarrare volebat, priorem virum in quarto gradu conſanguinitatis attigerit. Vnus autem ita ſe vidiſſe iurauit, alius autem noluit id iuramento firmare, & ob hoc licèt ille præfatam mulierem ſubharrare diſtulerit, minimè tamen ab eius cohabitatione diſceſſit. Proceſſu verò temporis ad inſtantiam mundualdi præfatus publicè matrimonium celebrauit, & poſtmodum ferè cum vxore per annum permanſit. Nunc autem quæſtio prima reuixit, & iurarunt duo coram Archipresbytero *c* plebario, vt dicis, quod primus vir fuit in quinto gradu conſanguinitatis patri præſentis viri. Vnde quia diuerſi diuerſa ſentiunt, quid agendum ſit in hoc caſu, noſtris litteris quæris edoceri. Quocirca d. t. p. A. ſ. p. m. quat. vtramque partem ante tuam præſentiam conuoces, & faciens teſtes coram te iurare, adhuc inquiras, à quibus, & quando didicerint quod teſtantur. Si verò poſt motam quæſtionem didicerint, non eſt iam dictum matrimonium diſſoluendum: ſimiliter nec ſi ab accuſatoribus matrimonij didicerint. Inquiſita verò veritate diligenter, ſi per teſtes circunſpectos, & omni exceptione maiores inueneris, quod primus vir patrem ſuperſtitis in quinto, vel ſexto gradu conſanguinitatis attigerit, non differas ſententiam diuortij promulgare. Æquè enim, vt canones dicunt, abſtinendum eſt à *d* conſanguineis vxoris, vt à proprijs, vſque ad ſeptimum gradum. Cæterùm prudentiam tuam volumus non latere, quod perſonæ idoneæ nominandæ ſint, & gradus diſtinguendi, & ab vtroque latere computandi: nec ſunt cauſæ matrimonij tractandæ per quoslibet, ſed per *e* iudices diſcretos, qui poteſtatem habeant iudicandi, & ſtatuta, canonum ſuper his nequaquam ignorent.

NOTÆ.

1 De Caſſinenſi Monaſterio a CAſſinenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & poſt Concil. Lateran. *part. 6. cap. 32.* Monaſterium hoc Caſſinenſe, præcipuum Ordinis D. Benedicti, ita dictum eſt à Monte Caſſino, in Prouincia Campaniæ. Regni Neapolitani, quod iuſſu Domini noſtri conſtruxit idem Sanctus, cuius magnitudinem, originem, & progreſſum latè deſcribit Yepes, *tom. 1. chron. D. Benedicti*, & poſt eum Coronel. *in notis ad Gongoram, tom. 3. fol. 429.* Monaſterium hoc Cathedra Epiſcopali præfulgebat temporibus Alexandri III. vſque ad tempora Vrbani V. vt refert ipſe Yepes: vnde Roſredus Epiſcopus ſimul, & Abbas quem poſtea Clem. III. creauit Cardinalem tituli Sancti Marcellini, conſuluit ipſum Alex. de valore cuiuſdam matrimonij; caſus autem ita contigit: Cùm Petrus Mariam clandeſtinè deſponſaſſet, ſubharaſſetque, tutor ipſius mulieris Petrum vrgebat, vt ipſam publicè in vxorem duceret in conſpectu Eccleſiæ: & cùm ipſe paratus eſſet eam publicè in vxorem accipere, duo teſtes aſſeruerunt, ipſum Petrum cognatum fuiſſe in quinto gradu prioris viri ipſius Mariæ; & ita eodem affinitatis gradu ipſam attingere; ſed cùm illi teſtes non eſſent idonei, quia vnus de auditu tantùm deponebat alius teſtimonium ſuum iureiurando firmare renuebat, matrimonium publicè celebratum fuit, ſed cùm poſteà adfuiſſent alij duo teſtes idonei, & omni exceptione maiores, qui ſub iuramento depoſuerunt ipſum maritum quartò conſanguinitatis gradu priorem virum ipſius mulieris attigiſſe, & ita in eodem affinitatis gradu cùm vxore eſſe, conſultus Alexand. III. decreuit, ſimile matrimonium, etſi publicè celebratum, eſſe diſſoluendum ob prædictum affinitatis gradum.

b *Mundualdus.*] Ideſt tutor, à mundio, quod eſt tuitio, vt in legibus Longobard. *lib. 2. tit. 30. l. 11.* & *lib. 2. tit. 33. l. 3.* & alijs congeſtis à Lindembrogio, *in Gloſſario legum antiq. verbo Mundualdus.* Flodoardus, *Hiſt. Rhem. lib. 2. cap. 19. Non dubito tuæ id notum eſſe charitati, quanta nobis Eccleſiaſticæ diſciplinæ, quantiſque noſtrorum neceſſitatibus ſubditorum, & inſuper mundualium oppreſſionibus quibus quotidie agitantur, cura conſtringat.* Burchardus, *lib. 19. Decreti*, ex pœnitentiali Romano: *Rapuiſti vxorem tuam, & vi, ſine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur, illam abduxiſti.* Et apud alios relatos à Voſſio, *lib. 2. de vitijs ſermon. c. 12.* Vt enim apud Romanos mulieres erant in perpetua tutela, dum matrimonium contraherent. Vlpianus, *in fragm. tit. 11. §. fin.* & *tit. 20. §. fœminæ*, cuius tutelæ veſtigia extant, *in l. 2. §. is qui capite, verſ. interdum, ff. de capite minut. l. qui habebat 47. ff. de vulgari, l. 11. ff. de legat. 3.* Ita etiam apud Longobardos, vt conſtat ex varijs eorum legibus congeſtis à Lindembrogio, a Mundualdus quis 3

Digitized by Google

vbi ſuprà, verbo Mundium. Vnde iuxta morem ipſius prouinciæ, vbi præſens caſus contingit, refertur ipſam mulierem ſub mundualdo fuiſſe.

c *Plebario.*] *Plebano*, legitur in Concilio; ſed legendum eſt *Polumbarole*, quod eſt Caſtrum in Regno Neapolitano ſubiectum Cœnoblo Caſſinenſi, vt notauit Cuiacius, *in præſenti*.

d *Conſanguineis vxoris.*] Legendum eſſe, *Conſanguineis mariti*, vt congruant hæc verba deciſioni, docuit Cuiac. *in præſenti*.

e *Iudices diſcretos.*] Per Epiſcopos videlicet, vt ordinarios, per alios verò Prælatos virtute delegationis, vt probauit, *in cap. 1. vt lite non conteſt.* facit caput *litteras, de reſt. ſpol.* & Synodus Londin. habita anno 1237. apud Matth. Pariſ. *In Henric. III. Propterea duximus ſtatuendum, quod matrimoniales cauſæ, quæ inter cæteras maturitate magna, & diligentia ſunt tractandæ, viris prouidis, & fide dignis, & habentibus iuris peritiam, vel ſaltem competens exercitium, committantur.*

COMMENTARIVM.

3 Concluſio traditur, & probatur.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Separatur matrimonium inter affines contractum, etiam vſque ad ſextum gradum.* Probant eam textus, *in c. ſi qua mulier 35. q. 1. c. nullu 35. q. 2. c. & hoc quoque 35. q. 3.* Concil. Agathenſe *can. 61.* Epaun. *can. 30.* Tolet. 2. *can. 5* Aurel 1. *can. 20.* Aurel. 2. *can. 10.* Aruern. *can. 11.* Turon. 2. *can. 21.* Matiſcon. 2 *can. 18.* Altiſſiod. *can. 27. 28 29. & 30* Cabilon. 2. *can. 29.* Moguntio. ſub Leone III & Carol. *can. 54. & 56.* Gregor. I. *lib. 2. epiſt. 131.* Gregor. II. *epiſt. 14.* Zacharias, *epiſt. 1. column. 2.* Greg. VII. *lib. 7. epiſt. 9.* & *lib. 8. epiſt. 3* Trid. *ſeſſ. 24. de reform. matrim. can. 3.* quorum iurium, & aliorum verba referunt Ant. Aug. *in epit. Iuris Pontificij, lib. 29. tit. 13.* Iodoc. Coccius, *to. 2. theſauri fidei Cathol. lib. 9. art. 5.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barb. *in præſenti*, Cuiacus, & Caniſius, *hic*, Grotius, *lib. 2. de iure belli, c. 5. nu. 13.* Scottia, *in ſelect. epu. 94. theorem. 231.* Iunius, *to. 1. polit q. 37.* Petrus Gregor. *lib. 9. ſyntag c. 11.* & *lib. 3. partit. tit. 21. c. 5.* & *in c. 2. n. 50. de ſponſ.* Gentil. *lib. 5. de nuptijs, c. 6.* Bobadilla, *lib. 1. polit. cap. 9.* Hothomanus, *lib. 4. illuſtr. c. 35.* Mancinus, *lib. 1. de tripliciuris collat. c. 111.* Coſtauus, *de ſponſal. fol. 110.* Cuiacius, *ad tital. C. de inceſtis nupt.* Forner. *lib. 3. ſelect. cap. 26.* Rouſſel. *lib. 1. hiſtor. iur. Pontif. c. 15. nu. 12.* Vighel. *in method. iur. can. fol. 459.* Vinius, *lib. 2. ſelect. cap. 13.* Didacus Perez, *in l. 2. tit. 19. lib. 5. ordin.* Perez, *de matrim. diſput. 31. per totam*, Baſilius, *eod. tr. lib. 7. cap. 33.*

4 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione, quam deducam ex fundamẽtis; quibus moti Brentius, Lutherus, & Kemnitius, aſſeruerunt matrimonium iniuſtè ab Eccleſia inter affines, & conſanguineos prohiberi. Primò ait Brentius, *in comment. ad c. 28 Leuit.* Romanus Pontifex non eſt ſuprà Chriſtum, cum eius tantùm vicarius ſit: ſed Chriſtus Dominus non venit leges politicas conſtituere, ſed verbum Dei annunciare: ergo nec Romanus Pontifex debet, aut poteſt eiuſmodi leges ferre; & per conſequens matrimonium inter certas perſonas prohibere. Secundò aiunt Luther. *in Babyl. c. de matrim.* & Bucerus, *in c. 19. Matthæi*, Deus meliùs nouit quę ſint perſonæ aptæ ad matrimonium, & quouſque ſe extendant gradus cognationis, quam vllus homo: at ipſe non prohibuit coniugia niſi vſque ad ſecundùm gradum in linea æquali: ergo temerè prohibentur ab hominibus coniugia in gradibus vlterioribus. Deinde Beza, *in lib. de repud.* Kemnitius, 2. *p. exam.* expendunt Concil. Turon. 2. *can. 22.* in illis verbis: *De inceſtis coniunctionibus cenſuimus, ſtatuta canonum vetera non irrumpi, &c. Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat. Turpitudinem patris tui, matris tuæ, vxoris patris tui, ſororis tuæ, ſiue ex patre, ſiue ex matre, quæ domi, vel foris genita eſt; filiæ filij tui, vel neptis ex filia; filiæ vxoris patris tui, quam peperit patri tuo; ſororis patris tui, ſororis matris tuæ, patrui tui, & vxoris eius, nurus tuæ, vxoris fratris tui, ſororis tuæ, & filiæ eius; filiæ, vel filij ſororis vxoris tuæ non reuelabis: cum vxore proximi tui non coibis.* Et pariſienſe c. 4. ibi: *Nullus illicita coniugia contra præceptum Domini ſortiri præſumat, id eſt, fratris relictam, nouercam, relictam patrui, vel ſororem vxoris ſuæ ſibi audeat ſociare, neque auunculi quoque, quæ relicta eſt, neque nurus ſuæ, vel materteræ coniugio potiatur: pari etiam conditione coniugio amitæ, priuignæ, ac filiæ priuignæ coniunctionibus præcipimus abſtinere.* In quibus non prohibetur coniugium inter affines, niſi vſq; ad ſecundum gradum; ergo non vſque ad ſeptimum, vt in præſenti docetur. Accedit, nam apud Romanos, qui ſemper in nuptijs honeſtatem præferebant, *l. ſemper, ff. de ritu nupt. l. ſemper, ff. de reg. iur.* nuptiæ non prohibebantur inter affines lineę tranſuerſalis, vt probant Grot. *lib. 2. de iure belli, cap. 10.* Vinius, *lib. 2. ſelect. cap. 13.* ergo non repugnat honeſtati nuptiarum matrimonium contrahi inter affines.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, affinitatem, ſi eius etymologiam attendamus, eſſe quaſi duorum ad vnum finem vnitatem, eo quòd duę cognationes diuerſę per nuptias copulentur, & alter ad alterius cognationis finem accedat cùm enim per copulam vir, & fœmina efficiantur vna caro, ſanguis vnius dicitur alterius ſanguinem tangere, & ob id conſanguinei vnius coniugis fiunt alteri coniugi affines, *c. fraternitatis 35. q. 10. l. non facilè, §. 3. ff. de gradibus:* ex Cicerone, & Terentio illuſtrat Gentilis, *lib. 5. de nuptijs, c. 12.* Beyerlink, *in theatro, verbo Affinitas*. Si autem rem ipſam exquiramus, affinitas ſecundùm ius ciuile non malè diffinitur, vt ſit *ciuile vinculum ex iuſtis nuptijs procedens*, vt docent Briſſonius, *de V. S. verbo Affinis:* nam iure ciuili non niſi ex iuſtis nuptijs oriebatur, *l. 4. §. affinis*, & *§. ſciendum, ff. de gradibus*. Vbi dum docetur, nec cognationem, nec affinitatem eſſe poſſe ſine iuſtis nuptijs; id referendum eſt ad cognationem, & affinitatem naturalem; nam naturalis cognatio, & affinitas etiam ex ſeruili cognatione, & coniunctione oriebatur, iuxta textum ſic accipiendum, *in l. adoptiuus 14. §. ſeruiles, ff. de ritu nupt.* explicat A. Faber, *in iuriſprud. tit. 9. princ. 6. illat. 1.* Nec prædicta diffinitio euertitur, *ex l. quod ſeruus 8. verſ. donec, ff. de condict. cauſ. data*, vbi apertè dicitur, inter ſponſos affinitatem contrahi. Nam reſpondendum eſt cùm Gloſſa ibi, *verbo Affinitas*, Caſtrenſi *n. 6.* Fabro, *in ration. ad ipſum textum*, Meratium ibi impropriè dixiſſe affinitatem inter ſponſos manere pro publica honeſtate, vt etiam impropriè diuortium dari inter ſponſos dixit; cùm diuortium propriè loquendo non detur niſi inter coniuges, *l. inter ſtuprum, §. diuortium, ff. de V. S.* Iure verò canonico attento affinitas ita definiri, vt ſit proximitas perſonarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela: ita Couarr. *in 4. o. c. 6. §. 7.* D. Thom. *in 4. diſt. 4. q. vnic. art. 1. quæſtiunc. 3.* Dicitur generaliter *ex copula*, quia ad contrahendam affinitem copula omninò neceſſaria eſt, nec intereſt an ea licita, vel illicita fuerit, *c. in litteris 24. de teſtibus, c. diſcretionem, cap. tuæ, de eo qui cognouit*, vbi probaui; etſi aliter docuerit Corraſius, *lib. 1. miſcel. c. 3.* nec etiam refert, an copula habita ſit cùm fœmina volente, an prorſus cùm inuita, ignorante, dormiente, ebria, vel inſana; quia vt affinitas contrahatur, tantùm deſideratur, quod copula habita apta ſit ad generationem, vnde conſequens eſt, ad affinitatem deſiderari perfectum congreſſum cùm vera ſeminis emiſſione intra vas fœmineum, ex ratione textus, *in c. fraternitatis, 35. q. 1. c. lex diuina 27. q. 2. c. extraordinaria 35. q. 3.* docent cùm alijs pluribus Sanchez, *de matrim. d. diſp. 65. n. 8.* Baſil. *ſuprà*. Imò, & plures apud Dianam, *p. 4. tr. 4 reſ. 43.* requirunt vtriuſque ſeminis commixtionem, tametſi contrarium teneant Sanchez, *lib. 7. diſp. 64. n. 21.* Torreblanca, *de iure ſpirit. lib. 2. cap. 5. ſect. 9.* Diana, 3. *p. tr. 5. reſol. 19.* Similiter probabile eſt, non ſufficere commixtionem ſeminis opera dæmonis, ſeu artificio; ſed neceſſariam eſſe copulam vtriuſque modo connaturali, vt fiant vna caro. Baſil. *lib 7. c. 35. n. 2.* Diana, 3. *p. tr. 5. reſ. 19.* contra Sancium, *l. 9 diſp. 64. n. 25.* & alios. Nomina autem affinium vtroq; iure attento ſequentia ſunt. Socer, qui eſt viri, aut vxoris pater, *l. 4. §. gradus, ff. de gradibus*. Socrus, quæ eſt viri aut vxoris mater, & ad generum, vtrumq; refertur, *d. l. 4 §. gradus, l. adoptiuus 14. ff. de ritu nupt.* Proſocer, qui & ſocer magnus dicitur, eſt vxoris, aut mariti auus, & ad progenerum, & pronurum refertur, *d. l. 4. §. gradus, l. 3. §. vlt. ff. de poſtul.* Proſocrus, quæ & ſocrus magna dicitur, vxoris, aut mariti auia eſt, *d. l. 4 §. gradus*. Vitricus maritus alter matris, cum priuigno, & priuigna confertur, *d. l. 4. §. gradus, l. 3. C. communia de ſucceſſ.* Nouerca, altera patris vxor, & cum priuigno, & priuigna confertur, *d. l 4. §. gradus;* latè tamen etiam ad aui, & proaui vxorem hoc nomen producitur, *d. l. adoptiuus 14. §. 2.* Priuignus, vxoris filius ex alio mariti, Item-

5 Affinitatis etymon, & diffinitio.

Digitized by Google

itemque mariti filius ex alia vxore natus, & cum vitrico, vel nouerca confertur, d.l.4.§.gradus; latè etiam ad vxoris nepotem, & pronepotem hoc nomen producitur, d.l.adoptiuus 14.§.2.etiam hoc nomen conuenit ei, qui ex non nupta, & quæ poſt alteri nupſit, natus eſt, l.priuignus 7.ff.de ritu nupt. non tamen conuenit illi, qui ex vxore mea, quæ poſt diuortium alteri nupſit, natus eſt, l.ſi qua mihi 12.§.2.ff.de ritu nupt. Conſoceri etiam dicuntur inter ſe, quorum vnius filius alterius filiam vxorem duxit, Suetonius in Claudio, ibi: Appium, & Syllanum conſocerum ſuum occidit. Et eadem ratione compriuigni dici poſſunt, quorum vnus nouercæ filius alteram vitrici filiam, aut ex contrario, vxorem duxit, vt in §. mariti, Inſtit.de nuptijs, l.cùm hic ſtatus 32.§.ſi ſocer.ff.de donat.inter. Nomina lineæ tranſuerſalis perpauca ſunt in Latina lingua, ſed doctrinę cauſa varia finguntur, & ſupponuntur. Fratria, fratris vxor. Nonius autem ait, Fratriæ appellantur fratrum inter ſe vxores; vnde corrigit dictam legem 4.§ gradus, Franciſcus Hothom. de ritu nupt.c.10. & progenitrices, legit fratriæ, in c.quod autem 35.q.5. Fratriſſa, vxor fratris dicitur. Etiam ſororis maritus noua, & commentitia voce ſororius dicitur, quia vt ait D. Iſidor. lib.10.etymolog.c.7. ille nullum in Latina lingua nomen habet. Frater mariti dicitur leuir, d.l.4.§.gradus. Nonius, vbi ſup. ibi: Leuir dicitur frater mariti, quaſi læuus vir. Profratrer etiam dicitur vxoris frater, & proſoror mariti ſoror appellatur. Gloſ. in d.l.4.§.gradus. Proſequitur alia nomina etiam affinitatis Frãc. Hothom. vbi ſup.

6 De affinitatis generibus.

Deinde, vt affinitatis genera, & gradus agnoſcamus, ſciendum eſt, olim affinitatem in triplici genere conſideratam, fuiſſe, c.de propinquis, c.porrò 35.q.3. Primum erat inter mulierem copula licita, vel illicita cognitam; & inter viri cognoſcentis conſanguineos, & è contrà; & inter conſanguineos mulieris cognitę. P. Bleſenſis epiſt. 515. ibi: Inueniuntur canones, ex quorum intelligentia triplex affinitatis genus, & in eis diuerſorum diſtinctionem graduum induſtria ſcholaris explicauit. Secundum autem oriebatur inter affines, & maritum, ſeu vxorem ſui affinis, veluti ſi Titius vellet cùm vxore Sempronij fratris ſuæ vxoris poſt vtriuſque mortem matrimonium contrahere, quo caſu matrimonium celebratum nullum erat. Tertium naſcebatur cùm marito, ſeu vxore illius coniuncto in ſecundò affinitatis genere, exempli gratia, ſi vxor Sempronij prædicti poſt eius mortem matrimonium contraheret cùm Seio, quo caſu Titius cùm eo affinitatem contrahebat, vt docet Sanchez, de matrim lib.7. diſp.63.n.3. Baſilius, d.c.34.n.1. & olim ſecundo, & tertio affinitatis genere etiam matrimoniũ prohibebatur, c.de propinquis, 35.q.2.c.1. & per totum, de ſobole ex ſecundis nuptijs ſuſcepta, in 1.collect. ſed Innocẽt us III. in Concil. Lateran. relato, in c.non debet, hoc titul. ſecundum, & tertium affinitatis genus ſuſtulit, & primum vſq; ad quartum tantùm gradum matrimonium impedire ſtatuit.

7 Affinitas gradus non ſuſcipit.

Affinitatis autem nulli ſunt gradus, vt ait Modeſtinus, in l.4.§.gradus.ff.de gradibus; vnde in Pandectis Florentinis titulus rectè concipitur de gradibus & affinibus; & malè in vulgatis habetur, de gradibus affinitatis: & Iuſtinianus, in l.1.§.ſexta 7.C.de veteri iure, ait: Et eius omne, quod de gradibus affinitatis deſcendit; cuius rei illa ratio reddi poteſt; quod cùm nullę ſint affinium generationes, idcircò nec vlli affinium poſſunt eſſe gradus; nam pro numero generationum gradus inſtitui ſolent, vt rectè aduertit Cuiac. in recitat. tit. de conſanguinit. in princip. Sed cùm Modeſtino pugnat apertè Paulus, in l. Iureconſultus 10.in princ.ff.eodem titulo, vbi inquit: Iureconſultum noſſe debere cognatorum, & affinium gradus. Cuius diſſidij componendi cauſa Cuiac. vbi proximè, putat locum Pauli, in d.l.Iureconſultus, mendoſum eſſe, & ſic reſtituendum, cognatorum gradus, & agnatorum. Aliter idem Cuia. ad tit.ff.de gradibus, emendat, & ita legit: Cognatorum gradus, & affinium noſſe debet. His tamen emendationibus exploſis, & omiſſa ſolutione Fornerij, lib.3.ſelect. c.26. diſtinguentis inter ius ſuccedendi, & inter prohibitionem nuptiarum, vt quod ad illud ius attinet, non ſint vlli gradus, d.l.4.§.gradus, quoad nuptias verò gradus, d.l.4. gradus, quoad nuptias verò gradus ſint, d.l. Iureconſultus; reſpondendum exiſtimo cùm Alberico, in d.§. gradus, Cuiac. ad tit. ff. de gradibus, in princip. Modeſt. in d.§ gradus, propriè gradus affinitati denegari; Paulum verò in d.l. Iureconſultus, abuti appellatione graduum pro ſerie quadam, adinſtar graduum cognationum. Vnde inter affines gradus computantur iuxta gradus conſanguinitatis, l. Iuriſconſultus 10.ff.de gradibus, ita vt quo gradu quis diſtat à viro, eodem gradu ab eiuſdem vxore diſtet, vel à muliere extra matrimonium cognita, cap.porrò 35.quæſt.5.l.5.tit.6.part.4. Sanchez de matrim. diſp.65.n.3. Baſilius d.cap.33.num 3. ipſos verò coniuges inter ſe affines non eſſe, ſed principium affinitatis, non obſcurè colligitur ex l.non ideò 5.C. de hæred. inſtit. gradus autem, tam lineæ rectæ ſurſum, deorſumque, quàm lineæ tranſuerſalis, facilè ex omnibus affinitatum ſuprà relatis cognoſci poſſunt.

Deinde ſciendum eſt, an huius affinitatis vinculum originem trahat à iure naturali, an verò à lege poſitiua? Et diſtinguendum eſt inter affinitatem ortam ex copula coniugali, & inter affinitatem prouenientem ex copula fornicaria; nam affinitas ex copula licita adinſtar conſanguinitatis inducit vinculũ naturale, ex ea ratione, quia per copulã vir & vxor vna caro efficiuntur ad prolis generationem: ac proinde iure naturali conſanguinei vnius efficiuntur affines alterius, vt docent D. Thomas in 4.diſtinct.41.q.vnic.art.1. & pluribus Sanchez de matrim diſp.65.n.5. Vnde prouenit, infidelẽ, qui tempore infidelitatis matrimonium conſummauit, nõ poſſe poſt baptiſmum ritè conſanguineam vxoris intra quartum gradum ducere, cap.final. de diuortijs, docet Sanchez d. diſp.65.n.5. etſi diſſentiat Henriq. lib.12.de matrim.c.3. num 4. 4 Impugnatur tradita aſſertio. Cæterùm affinitas ex copula illicita orta non inducit vinculum naturale, ſed tantùm poſitiuum, vt probat Sanchez d. diſp.65 num 9. Nauarrus lib.4. conſil 7. de ſponſalibus, etſi contrarium teneant Rebellus lib.3. de matrim.cap.15.concl.2. Hurtado de matr.diſp.20.diffic.2. Palaus de matrim.diſp.4 punct.8. Vnde fit, poſſe matrimonium conſiſtere inter eum qui tempore infidelitatis extra matrimonium copulam habuit cum Titia, & eius conſanguinea poſt Baptiſmum, vt reſoluit Nauarrus ad hunc titulum, conſil.12. His conſequens eſt, antequam ad gradus, in quibus inter affines nuptiæ prohibentur, perueniamus, exponere, an lege naturali, diuinaue ſint aliqui gradus prohibiti? Et priùs de linea recta agamus, in cuius affinitatis primo gradu matrimonium prohiberi iure naturali, veluti inter priuignum, & nouercã; vitricum; & priuignam; ſocerum, & nurum; ſocrum, & generum ſuaderi videtur primò ex hoc textu, & ex cap. qualiter, cap.de propinquis, 35.q.3. in quibus docetur, eodem modo abſtinẽdum eſſe à nuptijs inter affines, & inter conſanguineos; ſed inter conſanguineos iure naturali matrimonium prohibetur in primo gradu lineæ rectæ, vt exponemus infrà, in c.quod ſuper: igitur ſimiliter & inter affines. Secundò ex D.Paulo 1.ad Corinth.cap.5. vbi cùm de his perſonis agat, ait: Talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Vbi innuit iure gentium ſimile coniugium non admitti. Faciunt Tertul. ad vxorem cap.5. ibi: Non defendo ſecundùm legem Creatoris, diſplicuiſſe illam qui mulierem patris ſui habuit, cùm communis, & publicæ religionis ſecutus ſit diſciplinam. Cicero & Virgil. quorum verba dedi in can.66. Concil. Illiber. Deinde id probatur ex ratione reuerentiæ; eadem enim quæ parentibus debetur, his perſonis, quæ loco parentum ſunt, exhibenda eſt, l.quia parentis 16.ff.ſoluto matrim.l.Ariſto 40.ff.de ritu nupt §.affinitatis, & §.ſocrum, Inſtit. de nupt. exornant Cuiac. lib.9. obſeru.c.18. & expreſſit eleganter Phoſilides relatus à Cuiac. lib.36.qq.Papin. in l.ſi adulterium 38.ff.de adult. ibi: Ne attinge nouercam ſecundo cubili patris, ſed eam cole ac matrem. Quibus, & alijs argumẽtis docuerunt, in primo gradu iure naturali prohiberi coniugium, Nauarrus ad tit.de ſponſ.conſil.14.n.8. Couarr. de matrim.2. part.cap.6. §.10 n.19 Bellarminus to.2.controu de matrim. lib.1.c.28. Cuiac. in l. vltim.ff.de condict. ſine cauſa, Gothofredus in d.l.38.§.5.ff.de adult. pro quibus etiam facit Papinianus in l.ſi adulteriũ 38.in princip.ff.de adult. & in l.vlt.ff.de condict ſine cauſa: vbi apertè probat, ex coniunctionibus inter has perſonas inceſtum iure gentium admitti; qua de cauſa videbatur, pecuniam à muliere in huiuſmodi nuptiarum cauſa datam repeti non poſſe, quaſi contra ius gentium, & naturalem honeſtatem, cuius ignorantia excuſari nequibat, d.l.ſi adulterium, §.5. data eſſet; & tamen Papinianus in d.l vlt. repetitionem pecunię tribuit: ſed alia ratione ſubtili à Papiniano repetitionem concedi notarunt Briſſonius de iure connub. pag.76. A Faber in ration. ad ipſum textum; quia ſcilicet matrimonij eſ-

ſectu

ſectu non ſequuto, quod nec iure ſequi poſſet, nulla magis cauſa dotis dandę quàm turpis interceſſerit, alioquin ſi de facto nuptiæ ſequutę eſſent, dos caduca fieret, à fiſcoque auferretur, *ex l. inceſtæ, l. dote 61. Digeſtis de ritu nupt. l. 4. C. de inceſtis nuptijs*, iunctis traditis à Cuiac. *lib. 1. qq. Papin. in d. l. vlt.* Forner. *lib. 4 rer. quotid. cap. 17.*

9 Contraria ſententia probatur. Contraria tamen ſententia, videlicet matrimonium priuigni cum nouerca, vitrici cum priuigna, ſoceri cum nuru, & è conuerſo, non irritari iure naturali, ſed poſitiuo, probant D. Thomas *2. 2. qu. 154. art. 9 in ſolut. ad 3.* vbi Caietanus, Sanch. *l. 7. de matr. diſp. 66. n. 7.* Baſil. *eod. tr. l. 7. c. 34. à n. 5* Henriq. *l. 11. c. 1. n. 2.* pluribus relatis Diana *4. part. tr. 4 reſ. 93* Fagund. *tom. 2. in præcept. Decalogi. lib. 6. c. 6.* Ioannes Gloſſator antiquus apud Accurſium *in d. l. vlt.* Briſſon. *de iure connub. pag. 277.* Grotius *de iure belli, lib. 2. c. 5. n. 13.* quæ ſententia euerti non debet à Papin. *in d. l. vltim.* nam eius authoritas, etſi expreſſa ſit, in hac tamen nuptiali tractatione paruifacienda eſt, cùm magis deferendum ſit canonicis authoritatibus, quibus nō obſcurè probatur huiuſmodi matrimonia lege tantùm eccleſiaſtica vetari, vt colligi primò poteſt *ex c. de inceſtis, 35. quæſt. 3.* vbi præcipitur, matrimonia inter affines primi gradus ante illam prohibitionē cōtracta diſſoluenda non eſſe. Supponit ergo apertè iure naturali valere, alioquin fruſtranea eſſet diſputatio. Secundò, & quidē apertiùs, ex Concil. Aurelianenſi *3. can. 10* & extat *2 to. Concilior. pag. 505.* vbi decernit, matrimonia huiuſmodi in infidelitate contracta, poſt baptiſmum non eſſe ſeparanda. Tertiò adduci ſolent hiſtoriæ ſacræ, & profanæ, ex quibus conſtat, matrimonia hæc iure gentium non fuiſſe illicita: nam *lib. 3. Regum, cap. 2.* Adonias filius Dauid petijt in vxorem Abiſac, quæ antea fuerat vxor patris ſui Dauid, vt conſtat *ex eod. lib. cap. 1* ſic etiam referente Valerio Maximo Antigonus nouercam duxit vxorem; eademque tam infauſti matrimonij cupiditate incenſus eſt Imperator Antonius Caracalla, vt refert Spartianus in eius vita, vbi ſic ait: *Intereſt ſcire, quemadmodū nouercā ſuam duxiſſe dicatur, quæ cùm eſſet pulcherrima, & quaſi per negligentiā maxima corporis parte nuda eſſet, dixiſſetque Antonius: Vellem ſi liceret. Reſpondiſſe fertur: Si libet, licet; an neſcis te Imperatorē eſſe, & leges dare, non accipere? Quo audito furor inconditus ad effectum criminis roboratus eſt, nuptiaſq; eas celebrauit, quaſi ſciret ſe leges dare, cum verè ſolus prohibere debuiſſet: matrimonium enim nō* (alio enim erat dicendum nomine) *auxit vxorem ad parricidium, iuſſit inceſtum.* Quibus & alijs fundamentis ita docent cum pluribus Sanchez *d. diſp. 65. nu. 7.* Baſil. *lib. 7. cap. 34 à n. 5.* Nec in contrarium mouere debent quę pro contraria ſententia expendimus. Non primum ex præſenti textu cum ſuprà citatis; nam æquiparatio inter conſanguineos, & affines non abſolutè accipienda eſt reſpectu prohibitionis naturalis, ſed reſpectu legis eccleſiaſticæ, quæ vtriuſque matrimonia irritat. Non obſtat ſecundum argumentum ex Paulo; eſt enim ille locus omninò accipiendus de vxore patris adhuc ſuperſtitis; alioquin non dixiſſet Paulus, huiuſmodi crimen inauditū eſſe inter gentes; nec etiam verbo vxoris vteretur, ſed relictā patris vocaret. Denique minùs obſtat ratio reuerentiæ; hæc enim non eandē vim habet, ac ea quam filij exhibere tenentur parentibus; ac proinde cū ad ſimilitudinem detur, non poteſt reuerentia illa ſimilitudinaria iure naturali irritare huiuſmodi matrimonia. Manet ergo, in nullo gradu lineæ rectæ matrimoniū iure naturali prohiberi, ſed tantùm lege Moyſi, data *Leuitici c. 18. verſ. 8.* ibi: *Nuditatē vxoris patris tui ne detegito, nuditas patris tui eſt: nuditatem mulieris, & filiæ ipſius* (id eſt priuignæ) *tuæ ne detegito: filiam filij ipſius, aut filiam filiæ ipſius ne vxorem ducito, propinqui ſunt patris tui.* Et *cap. 20.* & *Deuteronom. cap 27.* Simile etiam coniugium priuigni cum nouerca iure ciuili prohibitū fuit, *l. ſi qua 12. l. adoptiuus 14 ff. de ritu nupt. l. 17. C. de nuptijs, l. ſi adulterium 38. §. 3. ff. ad l. Iul. de adult.* Item Vitrici cum priuigna, *§. affinitatis, Inſtit. de nuptijs.* Item nurum ducere non licet, *d. l. adoptiuus 14. §. nec ſocrum, §. ſocrum, Inſtit. de nuptijs.* Cicero pro Cluentio, ibi: *Nubit genero ſocrus auſpicibus nullis, nullis auctoribus, funeſtis ominibus: ò mulieris ſcelus incredibile, & præter hoc vnū in omni vita inauditum! ò libidinem effrenatam, & indomitam! ò audaciam ſingularem!* Inter compriuignos verò ritè contrahi matrimonium, docetur *in l. generali 34. §. a. ff. de ritu nupt. l. filia quæ 134. ff. de verb. obl. §. 8. Inſtit. de nuptijs*: vbi rationem reddit Hothomanus. Sacris etiā canonibus in huiuſmodi linea recta matrimonium prohiberi iam probaui *in can. 66. Concil. Illiber.* Circa primū gradum lineæ tranſuerſalis non leuis hæſitatio eſt, quo iure cum vxore fratris præmortui matrimonium prohibeatur, vt ex adducendis infrà *in c. fin. de diuortijs* apparebit. In alijs autem gradibus affinitatis olim vſque ad ſeptimum, ad ſimilitudinem conſanguinitatis prohibebatur matrimonium, vt ex præſenti textu, & alijs ſuprà citatis conſtat: poſteà ad quartum vſque ad gradum fuit impedimentum hoc reſtrictum, *cap. 1 35 quæſt. 8* ita tamen, quod ſi matrimoniū contractum fuiſſet in quarto affinitatis gradu, non diſſolueretur, *c. 3. 45. quæſt. 3. c. non debet, hoc titul.* tandem poſt Concil. Trident. *ſeſſ. 24. de reform. matrim. cap. 3* impedimentum hoc tantùm extenditur ad ſecundum gradum incluſiuè, Macedo *de clauibus Petri, lib. 4. cap. 10. de matrim. fol. 605.*

Ratio autem cur prohibeantur nuptiæ inter affines, 10 Traditur ratio decidendi, & diſſoluitur difficultas.
ex eo prouenit, quia vir & vxor vna caro ſunt, ideoque vxoris cognati fiunt quodammodo viri cognati, cùm ſint cognati vxoris, cum qua maritus eſt vna caro; & ideò *in cap. ſi vir 15. 35. quæſt. 3.* docetur nurum pro filia haberi: nec vnus propinquus vxoris pertinere poteſt ad vxorem, quin pertineat ad maritum, *cap. 1. 35. quæſt. 10.* æqualiter ſcilicet, ob eandem rationem, quia vna caro ſunt, *cap. 1. & 2. 35. quæſt. 10.* Vnde *in can. 13. 35. q. 3* omninò exequantur conſanguinei vxoris noſtris conſanguineis, dum docetur, vt non magis coniungatur vir cōſanguineis vxoris ſuæ, quàm ſuis conſanguineis. Vnde ſicut inter conſanguineos matrimonium prohibetur, ita & inter affines. Rationem autem, quare inter conſanguineos matrimonium inhibeatur, aſſignabimus, & illuſtrabimus infrà *in cap. quod ſuper.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam reſpondendum eſt, quod licèt Chriſtus Dominus non tuliſſet leges politicas; tamen non eſt negandum, poteſtatem habuiſſe eas ferendi, & ita Summum Pontificem eius Vicarium poſſe hodie eas dare, præcipuè quæ ad æternam ſalutem fidelium neceſſariæ ſunt. Accedit, nam leges circa matrimonium, non tam politicæ, quàm ſpirituales dicendæ ſunt: vnde paſſim legimus in Concilijs plures canones circa matrimonium latos. Nec obſtat quod dicebamus, videlicet Chriſtum Dominum non tuliſſe leges de conſanguineis arcendis à coniugijs conſanguineorum; nam etſi Chriſtus Dominus in lege gratiæ ſimiles leges non tulerit, tamen Eccleſia potuit eas proferre ex iuſtis cauſis, quas dabimus infrà *in c. quod ſuper* Nec obſtat augmentum huius difficultatis deductum ex dictis Concilijs Turon. & Pariſienſi; nam licèt in eis tantùm fiat mentio prohibitionis vſque ad ſecundum gradum, non tamen negatur in alijs gradibus vſque ad ſeptimum, iuxta veteres canones prohiberi. Nec tandem obſtat vltimum augmentum dubitandi rationis; nam licèt iure ciuili in linea recta aſcendentium, & deſcendentium tantùm nuptiæ prohiberentur in infinitum, quia hi omnes habent vicem parentum, & liberorum; in linea tamen tranſuerſali olim tantùm prohibebantur nuptię inter eos, qui etiam inter ſe erant parentum, & liberorum loco, *l. 4. §. eos itaque, ff. de ritu nupt.* Poſtea verò Imperatores eandem prohibitionem produxerunt ad alias perſonas, vt ad leuirum, fratriam, glorem, & gambrum, *l. 1. § 3. l. penult. & vlt. C. de inceſtis nupt.* proſequitur latiùs Arnold. Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 3.*

C A P V T II.

Vrbanus III. a *Burdegalenſi Archiepiſcopo.*

SVper eo, quod iuuenem quendam aſſeris puellam quandam *b* nondum nubilem fide interpoſita deſponſaſſe, quæ iam facta nubilis virum repetit, & ipſe excipit dicens, ſe non debe-
re

Digitized by Google

re eam ducere, pro eo, quod poſtquam puellam *c* affidauit, carnaliter propinquam eius cognouit: inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſi manifeſtum fuerit, eundem iuuenem cognouiſſe propinquam iamdictæ puellæ, aut ſi manifeſtum non eſt, & etiam id *d* fama loci non habet, cùm ſponſa ſua eſſet tantùm de futuro, idem iuuenis ab impetitione puellæ debet abſolui.

NOTÆ.

1 a VRbanus III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* vbi additur, *pars capitis Conſuluit*, vt agnoſcamus in præſenti referri partem textus *in c. conſuluit, de vſuris.* De Burdegalenſi Metropoli plura adduxi *in c. fin. de maiorit. & obed.*

2 b *Nondum nubilem.*] De ætate neceſſaria, tam ad nuptias, quàm ad ſponſalia, egi *in c. 2. & 3. de deſponſ. impub.*

c *Affidauit.*] Affidare eſt fidem ſuam alicui obſtringere, cuius vocis mentio fit *in Conſtit. Neapol. l. 2. tit. 37. l. 2. & lib. 3. tit. 7. & 8.* notarunt Gerardus Voſſius *de vitijs ſerm. l. 4. c. 1.* Lindembrog. *in Gloſſario, verb. Affidare.* 3

d *Fama.*] Quatenus fama ſufficiat ad impediendum matrimonium, expoſui *in c. præterea, de ſponſal.* & huius textus commentarium dedi ſuprà, *tit. proximo.* 4

CAPVT III.

a Cœleſtinus III.

QVod dilectio tua, &c. Quæſiuiſti à nobis, vtrum is qui à ſtipite per lineam deſcendentem, ſexto, vel ſeptimo gradu diſtat, poſſit ei, qui ex altera parte per lineam deſcendentem ab eodem ſtipite, ſecundo, vel tertio gradu diſtat, matrimonialiter copulari, propter indulgentiam fel. mem. *b* Adriani Papæ, tunc Albanenſis Epiſcopi, in Noruegiam Legati, qua permiſſum eſt omnibus illius terræ in ſexto gradu coniungi: quod tibi videtur conuenienter fieri poſſe ſecundùm regulam à quibuſdam Doctoribus approbatam, qua dicitur, quoto quis gradu diſtat à ſtipite, toto diſtat à quolibet deſcendentium: cùm tamen de conſuetudine Noruegiæ, ſi quando talis caſus emerſerit, incolæ terræ propter proximiorem gradum coniunctos ſeparant; copulari autem volentes non permittunt inſimul copulari, ſicut litterarum tuarum ſeries demonſtrauit. Nos verò ſic conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod indulgentia ſic eſt intelligenda, vt vterque coniungendorum à ſtipite ſexto gradu diſtet, cognatione ſecundùm canones imputata. Si verò alter ſexto, vel ſeptimo gradu diſtet à ſtipite, alter verò ſecundo, vel tertio gradu, coniungi non debent. Vnde in hac parte conſultius duximus multitudini, & obſeruatæ *c* conſuetudini deferendum, quàm aliud in diſſenſionem, & ſcandalum populi *d* nouitate quadam adhibita ſtatuendum.

NOTÆ.

a COEleſtinus.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur cui Prælato Noruegiæ, ſeu Daniæ reſcribat Pontifex.

1 *Adriani IV. electio.* b *Adriani Papæ.*] Qui Nicolaus anteà dictus, natione Anglus, Canonicus Regularis, ab Eugenio III. electus eſt Epiſcopus Cardinalis Albanenſis, atque in Sueciam, Noruegiamque miſſus Legatus, eam gentem poſtrema propemodùm barbarie laborantem, ad Chriſtum conuertit, Romamque reuerſus Anaſtaſio IV. qui fato functus fuerat, ſub Adriani IV. nomine Summus Pontifex ſuffectus eſt anno 1154 referunt Baronius *eod. anno*, Carolus à S. Paulo *in Bibliotheca Pontif. verbo Hadrianus*, Sanctus Antoninus *2. part. hiſtor. Canonic. regul. cap. 56. num. 5. & lib. 3. cap 52. num. 6.*

c *Conſuetudine.*] Quatenus conſuetudine impedimenta matrimonij induci poſſint, expoſui *in cap. 1. de ſponſ.*

d *Nouitate.*] De ea vitanda plura dedi *in cap. cùm in conſuetudinis, de conſuetudine.*

COMMENTARIVM.

2 *De lineis cõſanguinitatis.* PRæmiſſis quæ de conſanguinitate, & eius impedimento ad nuptias dabimus infrà *in c. quod ſuper*, ſciendum eſt, lineam conſanguinitatis duplicem eſſe; aliam rectam, aliam verò tranſuerſalem. Linea recta nuncupatur illa, iuxta quam plures perſonæ ita ab vno ſtipite mediatè, vel immediatè deſcendunt, vt vna ſit ab altera genita, veluti filius à patre, nepos à filio; quæ etiam diuiditur in lineam aſcendentium, & deſcendentium; nam licet reipſa eadem ſit, tamen diſtinguitur ea ratione, quia linea aſcendentium appellatur illa, qua à genitis ad progenitores progredimur, illorum ſtipitem quærendo, numerando patrem, auum, proauum, & alios: linea verò deſcendentium dicitur illa, qua deſcendimus à genitoribus ad genitos, ſcilicet à patre ad filium, nepotem, pronepotem, & cæteros. Linea collateralis, ſeu tranſuerſalis, dicitur illa, ſecundùm quam variæ perſonæ ab vno ſtipite mediatè, vel immediatè proueniunt, ipſe tamen perſonæ à ſe inuicem non deſcendunt: quare filij Ioannis, qui ſunt fratres, inter ſe lineam collateralem conſtituunt, quia vnus frater non deſcendit ab alio, ſed ambo immediatè ab ipſo patre procedunt. Hæc autem tranſuerſalis linea duplex eſt, vna æqualis, quæ eſt inter perſonas à communi ſtipite æqualiter deſcendentes, videlicet inter fratres, & eorum filios: alia eſt inæqualis inter perſonas inæqualiter diſtantes à communi ſtipite, vt contingit in patruo, & amita reſpectu conſobrini.

Vt autem cognoſcatur, quoto gradu conſanguineus diſtet ab alio, in hac computatione triplex regula obſeruanda eſt. Prima pro linea recta, & aliæ duæ pro linea tranſuerſali. Prima regula eſt: In linea aſcendentium, & deſcendentium, tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ, ideſt generationes, *cap. parentellæ, 35. quæſt. 5.* & cùm generatio inter duos detur, ideſt inter genitorem, & genitum, idcircò pater qui eſt ſtirps, ſecundùm ſe non conſtituit gradum, & per conſequens in computatione graduum conſanguinitatis vna perſona demi debet: vnde vt ſint quatuor generationes, quinque perſonæ interuenire debent; ideoque pater, filius, nepos, abnepos, pronepos, licèt ſint quinque perſonæ, quatuor gradus ſunt, quia filius cum patre in primo gradu eſt, nepos in ſecundo, abnepos in tertio, pronepos in quarto, *c. primo gradu 35. quæſt. 5. §. primo gradu, cum ſequentibus, Inſtit. de gradibus cognat.* Secunda regula eſt: In linea tranſuerſali æquè diſtantium, quo gradu diſtant ab ſtipite, eodem gradu diſtant inter ſe; quare duo fratres ſunt in primo gradu, quia eodem diſtant à communi ipſorum patre; filius verò vnius fratris eſt in ſecundo gradu cum filijs alterius fratris, quia duobus gradibus diſtant à communi ſtipite, qui eſt auus; quo ſublato manent duæ generationes, & per conſequens duo gradus, vt traditur *in c. ad Sedem, 35. q. 2.* Tertia regula eſt, In linea tranſuerſali inæqualiter deſcendentium, quo gradu remotior diſtat ab ſtipite, eodem gradu diſtant inter ſe, ex præſenti textu, & *c. fin. hoc tit.* Vnde ſi Titius duos filios habeat, videlicet Sempronium, & Seium; & Sempronius habeat filium, & nepotem, nepos cum Seio eſt in tertio gradu; nam cùm nepos Sempronij tribus gradibus diſtet à cõmuni ſtipite, id eſt à Titio, & in linea æquali ſemper remotior

3 De gradibus conſanguinitatis.

4

motior gradus attendatur, dicendum eſt, neptem Sempronij cum Scio in tertio gradu eſſe. Licèt autem in linea recta æqualiter cõputatio procedat iure canonico, & ciuili; tamen quoad ſecundam, & tertiam regulam non idem obſeruatur; nam iure ciuili in linea tranſuerſali tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ, *§. tertio grada, Inſtit. de gradibus*: & hac de cauſa Imperator Iuſtinianus *in §. duorum autem, Inſtit. de naptijs*, aſſerit inter duorum fratrum liberos matrimonium contrahi valere, quia eodem iure in quarto gradu, quo non prohibebatur matrimonium, exiſtebant; quæ computatio quoad hæreditates, & tutelas in vtroque foro obſeruanda eſt; quoad matrimonium verò computatio canonica obſeruatur. Diſcriminis rationem aſſignat Alexander II. *in d. cap. ad Sedem*, 35. *quæſt*. 3. in illis verbis: *Hac igitur de cauſa, quia hæreditates non poſſunt deferri niſi de vna ad alteram perſonã, idcircò curauit ſæcularis Imperator in ſingulis perſonis ſingalos præfigere gradus. Qaia verò nuptiæ ſine duabus fieri perſonis non valent, ideò ſacri canones duas ia vno grada conſtituere perſonas*. Sed cùm hæc ratio æquè militet io nuptijs ex iure cioili, alia reddenda eſt, videlicet, quod cùm Eccleſiæ Patres longius protraxerint impedimentum hoc, quàm ciuilis legiſlator, vt inceſtus vitetur; ideò in qualibet generatione vnum tantùm gradum agnouerunt; lex verò ciuilis tot gradus, quot ſunt perſonæ.

4 *De gradu inæquali.* Vnde vt ad præſentem textum accedamus, infertur, eum qui per vnam lineam diſtat à cõmuni ſtipite quinto gradu, poſſe matrimonium contrahere cum omnibus alterius lineæ, etiamſi alter ſolùm diſtaret primo gradu à commuoi ſtipite; quia in hac computatione remotior gradus attenditur, *c. fin. hoc tit.* docent Sanch. *d. diſp.* 53. *a*. 5. quamuis Hoſtienſ. & Cuiac. *in præſenti*, Duaren. *in rubrica ff. ſolnt. matr. tit. de nupt. c.* 3. *verſ. Ex quo conſequitur*, aliud exiſtiment. Ratio eſt, nam cùm collaterales non habeant inter ſe aliam conſanguinitatem, niſi quam obtinent ratione primi ſtipitis, & proinde nullus poſſit habere maiorem propinquitatem ad aliũ alterius lineę, quam ipſe ab ſtipite tenet; conſanguinitatis enim virtus quantò magis deſcendit, tantò magis debilitatur, iuxta textum *in c. conſanguinitas*, 34. *q*. 4. quod exemplis illuſtrat Sotus *in* 4. *diſtinct*. 4. *qu. vnic. art.* 2. *colum. penult.* Ideò remotior gradus attenditur. Inde infertur, in impetranda diſpenſatione ad contrahendum matrimonium intra gradus prohibitos, ſufficere exprimere gradum remotiorem, nec eſſe neceſſarium ſimul mentionem facere propinquioris gradus, quo alter diſtat, vt probatur in extrauaganti Clementis VI. quæ incipit *Nuper*, nondum excuſa, & docuerunt Felin. *in c. poſtulaſti*, *n*. 9. *de reſcript*. Couarr. *in* 4. 1. *p*. §. 10. *n*. 12. latè Barb. *voto* 3. *per totum*. Nec contrarium probatur in præſenti textu, dum in eo docet Cœleſtinus, non ſufficere remotioris perſonę, ſed vtriuſque gradus mentionem fieri debere in ſimili diſpenſatione; nam ſpecialiter pręſens deciſio procedit in prouincia Noruegiæ, vbi conſuetudine introductum erat, vt ſublato remotioris gradus impedimento, non ex eo propinquioris gradus eſſet ſublatum impedimentum: atque ita præſens diſpenſatio non erat interpretanda iuxta ius commune, ſed ſecundum prouinciæ conſuetudinem, vt docuerunt Gloſſa in præſenti, *verbo Vtique*, Abbas *n*. 7. Couarr. *d*. §. 10. *n*. 12. Sanchez *lib*. 8. *de matrim. diſp*. 1. *a*. 31. & *diſp*. 24. *à n*. 23. hodie tamen cautum eſt, per Sanctiſſimum Pium V. in eius conſtitutione, quæ incipit, *Sanctiſſimus in Chriſto*, non eſſe iu huiuſmodi diſpenſationibus neceſſariam propinquioris gradus mentionem, ſed ſufficere remotiorem gradum tantùm exprimere, obtentis poſteà ſuper propinquiori gradu litteris declaratorijs; nec ideò prius reſcriptum ſubreptitium eſſe, eo quòd propinquioris gradus mentio facta non fuiſſet: quod præcipuè obſeruandum eſt poſt declarationem Vrbani VIII. quam refert Barboſa *d. vot*. 3. *ad finem*.

CAPVT IV.

Innocentius III. a *Arbiepiſcopo, & Capitulo Tyren.*

DE infidelibus ad fidem conuerſis nos conſulere voluiſtis, vtrum ſi ante conuerſionem ſuam, ſecundùm legis *b* veteris inſtituta, vel *c* traditiones ſuas circa gradus conſanguinitatis à canone denotatos coniuncti fuerint, ſeparari debeant poſt baptiſma. Super hoc igitur deuotioni veſtræ duximus reſpondendum, quod matrimonium ſic ante conuerſionem contractum, non eſt poſt baptiſmi lauacrum ſeparandum, cùm à Iudæis Dominus requiſitus, ſi licet vxorem ex qualicumque cauſa relinquere, ipſis reſponderit: Quod Deus coniunxit homo non ſeparet; per hoc innuens eſſe matrimonium inter eos. Datum Laterani 3. Calend. Ianuarij.

NOTÆ.

a *Tyren*.] Ita reſtituo inſcriptionem & litteram huius textus ex epiſtolis Innocentij III. editis à Cardinale Sirlero, *fol*. 249. cùm *in c*. 1. *hoc tit. in* 3. *collect*. malè legatur *Titiren*. & in hac ſexta collectione, *Tiren*. De Tyrenſi diœceſi nonnulla adduxi *in c*. 8. *de offic. ord*.

b *Legis veteris inſtituta*.] Relata *in c*. 18. *&* 20. *Leuitici*, quæ referunt & exponunt Franciſcus Hothom. *de ritu nupt. cap*. 6. Becanus *in analogia*, *cap*. 20. & nos infrà dabimus.

c *Traditiones*.] Quæ variæ fuerunt pro diuerſitate gentium: ferè omnes congeſſit Alex. ab Alex. *lib*. 1. *dierum genial. c*. 24. vbi plura Tiraquell. & *in l*. 7. *connubiali*. *quod cum Iudæis expedire, & diſſimulare poteris taliter copulatos, maximè qui diu pacificè commanſerunt*. Ex *l. final. tit*. 6. *part*. 4. Illuſtrant vltra congeſtos à Barb. *hic*, Balboa *in c. gaudemus*, *n*. 30. *de diuortijs*, Cuiac. & Caniſius *in præſenti*, Ricciul. *de iure perſon. lib*. 2. *cap*. 3. Couarr. *de matrim*. 2. *part. cap*. 1. §. *vnic. num*. 4. Sanch. *lib*. 2. *de matrim. diſp*. 8. *nu*. 1. Baſil. *eod. tract. lib*. 1. *cap*. 6. *num*. 6. Dartis *ad Decretum, in diſt*. 28. *quæſt*. 1. Rebel. *de iuſtitia lib*. 2. *de matrim. quæſt*. 3. Petrus Greg. *lib*. 9. *ſyntagm. cap*. 4. & *lib*. 3. *partit. tit*. 21. *cap*. 13. *nu*. 2. Bellarminus *tom*. 2. *controu. de matrimon. cap*. 5. *&* 12. Beyerlioch *in theatro vitæ humanæ, verbo Matrimonium, tit. de matrim. Infid*. Fragoſ. *p*. 2. *de regim. Chriſtianæ Reipublicæ*, *cap*. 1. §. 10. *nu*. 197. D. Ioſephus de Retes *lib*. 8. *opuſcul. in q. morali*, *Vtrum filij ſuſcepti*, *&c. num*. 10. Alteſſerra *in præſenti*.

COMMENTARIVM.

1 *Concluſio traditur, & probatur.* EX præſenti textu ſequens deducitur aſſertio: *Matrimonium ab infidelibus celebratum in gradu cognationis ab Eccleſia prohibito, non diſſoluitur per baptiſmum ab ipſis ſuſceptum*. Probant eam textus *in cap. deinde*, 26. *diſtinct. c*. 2. *cap. fin*. 28. *q*. 1. *cap* 3. *de presbyt. non baptiz. cap. quanto*, *c. gaudemus, de diuortijs, cap. fin. qui filij ſint legit. cap. final. hoc tit. in* 3. *colect*. ibi: *Tuæ diſcretionis prudentiam. Et infrà: Cæterùm in quarta, quam nobis conſultationem feciſti, quid tibi faciendum exiſtat de his, qui matrimonio iam contracto, ſoboleque ſuſcepta, in ſexto conſanguinitatis gradu inuenti fuerint ſe ad inuicem attinere, taliter reſpondemus*,

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Si leges Eccleſiaſticas non tenerentur infideles obſeruare in ſuis matrimonijs tempore infidelitatis celebratis, ſequeretur quod repudium illis permiſſum lege veteri, *cap* 24. *Deuter*. relato *in c. non ſatis* 34. *quæſt*. 1. factum inter Iudæos ante baptiſmũ, maneret, & ſuſtineretur etiam poſt baptiſmum, cùm factum eſſet tempore infidelitatis: ſed poſt baptiſmum tale repudiũ non ſuſtinetur, immò infidelis baptizatus tenetur cohabitare cũ coniuge infideli repudiata, ſi ipſa ſine diſpẽdio ſalutis æternæ, aut contumelia Creatoris velit cohabitare, *cap. gaudemus, de diuortijs*. Igitur quia tenentur infideles, dum ſunt in ipſa infidelitate, leges eccleſiaſticas 2 *Traditur dubitandi ratio.*

cas

Digitized by Google

ent ſeruare in matrimonijs cõtrahẽdis, & per conſequẽs non poſſunt contrahere in gradibus ab Eccleſia prohibitis; & contraxerint, poſt baptiſmum ſunt ſeparandi. Augetur hæc difficultas, nam irregularitas bigamiæ ex iteratis nuptijs prouenieus, eſt iuris eccleſiaſtici: ſed ſi infidelis contrahat duplex matrimonium in infidelitate, aut vnum dum infidelis eſt, alterum dum baptizatus reperitur bigamiã incurrit, nec ad ordines promoueri valet, *c. ſi quis viduam. 34. d. c. acutiùs 28. qu. 3.* probat Dartis *in diſt. 28. quæſt. 1* & notaui *in c. 3 de bigamis non ordin.* Ergo quia circa impedimenta ſacramentorum etiam à iure eccleſiaſtico prouenientia, tempus infidelitatis attenditur, & per conſequens nec tunc in gradibus ab Eccleſia prohibitis matrimonium contrahere poſſunt.

3 **De matrimonio apud infideles.**

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, matrimonium triplex dari, aliud legitimum, aliud ratum, conſummatum aliud. Legitimum illud dicitur, quod legitimo conſenſu contrahitur, quale datur apud Iudæos & Gentiles; hoc enim verum eſt matrimonium, ſed nõ ratum, *c. Iudal. verſ. item illud, 28. quæſt. 4. c. quantò, verſ. nam etſi, de diuortijs.* Ratum eſt illud, quod à Chriſtianis iuxta ſacros canones contrahitur, quod ratum eſt ab Eccleſia, & ſuſcipitur vt ſacramentũ, *c. ex publico*, vbi notaui, *de conuerſ. coniug.* Conſummatum eſt, quod omninò copula carnali firmatum reperitur. Et licèt Catherinus *lib. 5. contra Caietanum, tit. de matr. qu. 5* Roffenſis *contra Regem Angliæ, aſſert. 7. de ſacram.* Caſtro *de hæreſibus, verb. Nuptię, hæreſ. 3* exiſtimauerint, olim matrimoniũ in ſtatu naturę, & hodie apud infideles non ſolùm vt cõtractum, verùm vt ſacramentum ſuſtineri, quod probare intendunt *ex c. veniens, de presbyt. non bapt. c. accedens, de diuortijs, cap. penult. de tranſact.* vbi docetur ſacramentũ matrimonij æquè dari apud infideles, ac apud fideles; & ex D. Aug. *lib. de bono coniugali, c. 18.* vbi ait Sanctus: *Sacramentum matrimonij eſſe omnibus gentibus commune.* Tamen verius eſt, matrimonium inter fideles tantùm celebratum, ſacramentum eſſe gratiam conferens; vnde vt ſacramentum nouæ legis refertur à Patribus Cõcilij Florent. *in decreto de Sacramentis*, Trident. *ſeſſ. 24. c. 1.* & probant latè Bellarminus *lib. 1. de matrim. cap. 5.* Balboa *in cap. gaudemus, nu. 20. de diuortijs:* nec in ſtatu innocentiæ, & legis naturæ fuit propriè ſacramentum, ideſt ſignum practicum gratiæ, vt docuerunt D. Auguſt. *lib. de bono coniugali, cap. 18. & 24.* & *de fide & operibus cap. 7.* D. Thomas *3. part. quæſt. 61. art. 2. ad 3.* licèt quia apud infideles vt contractus ſuſtinetur, lato modo ſacramentum matrimonij apud eos dari dicatur in iuribus ſuprà citatis: probaui iam *in cap. 1. de ſponſalibus.*

4 **Tale matrimoniũ an efficiatur ſacramentum.**

Manet ergo, matrimonium infidelium legitimum eſſe, ideſt verum, non verò ratum, quia ab Eccleſia non eſt ratificatum, ideòque diſſolubile eſt quoad vinculũ, veluti per conuerſionem vnius ex coniugibus ad fidẽ Catholicam; nam ſi aliter cõuerti nequeat, ſeu habitare renuat ſine cõtumelia Creatoris, matrimonium diſſoluitur, ita vt fidelis poſſit cum alio nouum matrimonium cõtrahere, vt latè docet Calboa *in d. c. gaudemus, ex n. 51.* & expoſui *in can. 10. Concil. Illiber.* Quando verò ambo baptizantur, fidemque Catholicam profitentur, ratum efficitur, ideſt ab Eccleſia approbatum, & ratificatum, ac magis indiſſolubile fit. Propterea ſi ambo baptizentur, non eſt opus iterum matrimonium celebrari, nec etiam tenentur ad recipiendas benedictiones nuptiales. Sed an per baptiſmum efficiatur ſacramentum gratiam conferens? non conſtat apud Interpretes. Aliqui affirmant, ipſo facto poſt baptiſmum tranſire in ſacramentum, atq; ideò duplex ſacramentum, & duplicem effectum in eodem inſtanti recipere coniuges. Ita docuerunt Thomas Sanch. *lib. 2. de matr. diſp. 9. n. 5.* Nauarrus *ad tit. de conuerſ. infid. l. 3. conſil. 2.* Balboa *in d. c. gaudemus, n. 46.* P. Bollo *in œcon. canonic. claſ. 2. c. 4. §. 7.* Rationẽ reddunt, quia matrimonium infidelium quando baptizantur, denuò fit ratum, & indiſſolubile: ergo & ſacramentum verum. Concedo antecedens, & nego conſequentiam, quia matrimonium baptizatorum redditur magis indiſſolubile per conſummationem, & tamen nõ fit denuo ſacramentum cauſatiuũ gratiæ ſanctificantis. Rectiùs pro eorum ſententia nouiter expendi poteſt lex *ſi ſeruus 39. ff. de iure dotium*, vbi contuberniũ ſeruorũ poſt libertatem ab ipſis ademptã tranſit in coniugiũ, & dos fit quod tantùm peculium erat. Alij affirmant tale matrimonium non tranſire in ſacramentum, donec infideles poſt baptiſmum renouent conſenſum antiquum per aliqua externa ſigna, vel nouum conſenſum mutuò exprimant. Ita Bellarminus *lib. 1. de matr. cap. 5. ad finem*, Rebel. *lib. 2. de matrim. q. 6. n. 2.* Sed neque hoc modo fieri ſacramentum cenſeo, quia per matrimonium etiam celebratum tempore infidelitatis dominium corporum tranſlatum fuit, & ita neuter ex coniugibus habet poteſtatem ſui corporis: ergo nouus iſte contractus non eſt validus, ac proinde non eſt materia ſufficiens ad ſacramentum. Verius igitur eſt, matrimonium ab infidelibus contractum in ipſa infidelitate, etiam poſt eorum baptiſmum nunquam poſſe fieri verum, & proprium ſacramentum nouæ legis, vt probant latè Petrus à Ledeſma *de matrim. quæſt. 59. art. 2.* Vaſquez *eod. tract. diſp. 2. cap. 10.* Coninch *de Sacramentis diſp. 23. dub. 2 concluſ. 7.* Meratius *de matrim. diſput. 2. ſect. 9.* Gaſpar Hurtado *de matrim. diſp. 3 difficult. 16. n. 62.* Baſilius Legion. *lib. 1. de matrim. c. 9. a. 8.* Antonius Perez *eod. tract. diſp. 19 ſect. 11.* Diana *3. part. t. 4. tract. 4. reſol. 253.* qui contrariæ ſententiæ fundamentis ſatisfaciunt. Ratio eſt, quia matrimonium infidelium non eſt ſacramentum tempore, quo celebratur: ergo nunquam ſortitur rationem ſacramenti cauſantis gratiam. Probatur conſequentia. Nequit aliqua actio eſſe ſacramentum, niſi tempore quo huiuſmodi actio exiſtit penes aliquod ſaltem prædicatum: ſed contractus infidelium tempore quo exiſtit, non eſt ſacramentum: ergo poſteà fieri non poterit. Et ita iuxta hanc veriorem ſententiam conſtat matrimonium infidelium manere ratum, & ab Eccleſia approbatum, non tamen eſſe ſacramentum.

5 **Traditur ratio decidendi.**

His ſuppoſitis ratio pręſentis aſſertionis ex eo prouenit, nam cùm Eccleſia reſpectu infideliũ non poſſit impedimenta matrimonij ſtatuere iuxta illud D. Pauli *ad Cor. cap. 5. Quid enim mihi de his, qui foris ſunt, iudicare?* quare non ligari conſtitutionibus Eccleſię latis pro eius regimine, probat Ricciul. *lib. 2. de iure perſon. cap. 3* ideò ſi ſecundùm ſuæ religionis leges matrimoniũ celebrent in gradibus per ſacros canones prohibitis, validè & ritè contrahunt, quia apud eos matrimonium vt contractus celebratur, non in perfectione ſacramenti, vt ſuprà probaui. Per ſuſceptionem verò baptiſmi matrimoniũ legitimè celebratum non diſſoluitur, quia per baptiſmum peccata remittuntur, non verò coniugia ſoluuntur. *c. 1. 28. q. 2. c. 8. de diuortijs.* Nec obſtat quod affirmat D. Hieronymus *in epiſt. ad Oceanum*, relatus *in c. 1. 28. q. 3.* vbi ita nouum hominẽ fieri in baptiſmo, & nouam vitã habere teſtatur, vt etiã non viuat nomen vxoris, vel mariti: & ex Gloſſa ordinaria Nicol. de Lira, qui ſecutus eſt D. Hieronymi opinionem; atq; exponens, *vnius vxoris virum*, illud intelligit poſt baptiſmum, ita vt vxor ante baptiſmum nouo homini non imputetur. Verùm reſpondetur, prius matrimonium, quod cõtractum eſt ante baptiſmum, non diſſolui baptiſmo: & ratio eſt, quia in baptiſmo ſoluuntur crimina, non coniugia; matrimoniũ autẽ cùm ſit etiam ante baptiſmum lege permiſſum, nõ eſt ponendum inter crimina, & ideò neutiquam venit diſſoluendum, vt rectè ait Innocentius I. *epiſt. 22. cap. 2. Nuptiarum ergo copula Dei mandato perfecta nõ eſt peccatum, ac proinde nec inter peccata dimittitur; integrumque, ſalutare eſt exiſtimare, aboleri nõ poſſe priori nomen vxoris, cùm non dimiſſum ſit pro peccato, quod ex Dei ſit voluntate completum.* Et *epiſt. 24. cap. 6. Non admittendum quod aliquanti pro defenſione praui erroris opponant, ante baptiſmũ omnia dimitti, non vxorum numerum aboleri.* Et D. Ambroſius *lib. 1. officior. in fine*, idem plenè habet his verbis: *Sed cùm in coniugio lex ſit, non culpa: quod culpæ eſt, in baptiſmo relaxatur; quod legis eſt, non ſoluitur, aut abolетur.*

6 **Diſſoluitur dubitandi ratio.**

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ex caſu repudij facti ab infideli in ipſa infidelitate, quod improbat Eccleſia, iubens *in d. cap. gaudemus*, vt infidelis baptizatus recipiat, retineatque vxorem, quã repudiauit iuxta legem Moyſis in ipſa infidelitate. Nam reſpondendum eſt, poſt legẽ Euangelicam, nec Hebræis, nec Gentilibus licitum eſſe diuortium, nec vllo modo vinculũ matrimonij repudio poſſe diſſolui, iuxta ſententiam Chriſti Domini apud Matthæum *cap. 19.* quam expendit Innocentius III. *in d. c. gaudemus:* nam cùm hoc præceptum non ſolùm ſit diuinum, verùm & naturali iuri conſonũ, ceſſante diſpenſatione in lege veteri Moyſi data facta, neceſſariò hodie vinculũ matrimonij iuxta eius naturã

erit

Digitized by Google

erit indiſſolubile apud omnes gentes, ſiue Iudæos, ſiue Gentiles, vt probant Balboa *in d. cap. gaudemus, num. fin.* P. Greg *lib. 1. partit. tit. 12. c. 3* Nec audiendi ſunt Panormitanus *in præſenti*, Aug Barb. *in l. nemo 7 C. de Iudæis*, dum docent permitti hodie Iudæis ſecundùm legem veterem repudiata prima vxore aliam ducere. Nec obſtat argumentum difficultatis deductum *ex d. c. acutius*, cum ſimilibus; nam vt probaui *in c. 3. de bigamis*, impedimentum bigamiæ non tollitur per baptiſmum, immò ad illud ratio habetur matrimonij in infidelitate contracti; quia impedimentum hoc non prouenit ex delicto, ſed ex defectu ſignificationis, qui etiam poſt baptiſmum datur; & ideò infidelis etiam poſt baptiſmum illud retinet, vt latiùs probaui *in d. cap. 3.*

7 Expoſitur l. nemo de Iudæis.

Sed ſuprà traditæ aſſertioni apertè opponitur textus *in l. nemo Iudæorum, C. de Iudæis*, vbi diſertè ſtatuitur, vt nemo Iudæorum morem ſuum in coniunctionibus retineat, nec iuxta legem ſuã nuptias ſortiatur: ergo Iudæi. & cęteri infideles nõ poſſunt iuxta proprias leges in gradibus ab Eccleſia prohibitis matrimoniũ celebrare. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, conſtitutionem illã procedere iure ciuili attento; nam iure Canonico inſpecto (cui in hac parte ſtandum eſt) cùm Eccleſia non habeat poteſtatẽ in Iudæos & cæteros infideles, non poteſt impedire, ſeu irritare matrimonia ab eis celebrata in gradibus tantùm per ſacros Canones prohibitis: docet Ricciulus *lib. 2. de iure perſon. cap. 3 num. 7.*

8 Explicatur cap. numquid, 28. q. 1.

Ex ſuprà traditis lucem accipit Innocentius I. *in epiſt. ad Epiſcopos Macedoniæ*, relata à Gratiano, tum *in cap. deinde, verſ numquid, 26. diſt.* tum *in c. numquid, 68 q. 3.* vbi docet Pontifex, filios procreatos ab infidelibus in ipſa infidelitate, legitimos reputari, & ſuccedere parẽtibus, etiam cũ alijs ſuſceptis poſt baptiſmum ab ipſis cõiugibus: quod etiam docetur *in l. 6. tit. 24. partit. 7.* Ratio dubitandi oriebatur ex eo, quod filij ſuſcepti ex iuſtis nuptijs præferuntur procreatis extra illas, tam ex iure diuino relato *Geneſis, c. 21. & Iudicum c. 11.* quàm ciuili, de quo *in l. 2. verſ. Itaque, l. ſi ſpurius 4. l. Modeſtinus 8. ff. unde cognati, l. 1. §. ſed & vulgò, ff. ad Tertyl. §. vulgò quæſitus, Inſtit. de ſucceſſ. cognat.* Sed filij nati ex matrimonio inter infideles contracto, non ſunt nati ex matrimonio ita iuſto, ac nati ex matrimonio inter fideles celebrato; ſiquidem matrimonium infideliũ nõ habet rationem perpetui vinculi, ſiquidem diſſolui poteſt altero ex cõiugibus ad fidem Catholicã conuerſo, altero renuente cohabitare ſine contumelia Creatoris, *cap. quanto, de diuortijs*: tum etiam, quia non habet rationem ſacramẽti, vt proximo commentario probaui. Sed contrarium decreuit Innocentius *in d. c. numquid*, & docuerũt Gregorius Lopez *in d. l. 7. gloſſ. 5.* Tiraq. *de iure primog. q. 66.* Ricciulus *de iure perſon. lib. 2. c. 47 n. 8.* D. Ioſephus de Retes *d. lib. 8. opuſc.* Quod & firmari poteſt exemplo Clodouei Regis Francorum, qui in infidelitate permanens, vxorem duxit ſanctã Clotildam anno 494. vt referunt Aymonius *de geſtis Francorum lib. 1. c. 12* Gregorius Turon. *lib. 2. hiſtoriæ Francorum*, Hincmarus *in vita ſancti Remigij*. & Clodomirus ſuſceptus in ipſa infidelitate, ſucceſſit in Regnis cum Childeberto, Clotario. & Theodorico, qui ſuſcepti fuerunt poſt baptiſmum ipſius Regis, vt refert Baronius *anno* 514. Huius doctrinę ratio prouenit ex ſuprà traditis; nam cùm matrimoniũ apud infideles celebratũ æquè legitimum ſit in ratione cõtractus, ac apud Catholicos, detracta perfectione ſacramẽti, ideò filij ex eo ſuſcepti illegitime ſuccedunt parentibus, etiã ſimul cum alijs poſt baptiſmum ſuſceptis; quæ doctrina ampliatur, vt nõ ſolùm procedat, quando filius ſuſceptus à patribus infidelibus ſimul cum ipſis religionẽ Catholicã profitetur, verùm etſi in ipſa infidelitate permaneat; quod an procedat in Regnis, & ſummis Principatibus, diſputant Solorzanus *t. 10. de iure Ind. lib. 3 c 5.* D. Ioſephus de Retes *vbi ſuprà, n. 17.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt verum ſit, filios legitimos præferri in ſucceſſione filijs illegitimis; filij tamen ab infidelibus ſuſcepti ſunt legitimi, & ex legitimo matrimonio nati, licèt non æquè perfectum ſit matrimonium illud. ac celebratum apud fideles: ideòque in hoc caſu non concurrunt filij legitimi cum illegitimis, quia omnes ex legitimo matrimonio nati ſunt.

C A P V T V.

Idem a *Roſanenſi Archiepiſcopo.*

QVod ſuper his articulis, qui tibi aliquam dubitationem inducunt, noſtrum ducis conſilium requirendum, & ad ea exequenda, quæ officium poſtulant paſtorale, Apoſtolicæ Sedis procuras auxilium inuocare, ſolicitudinem tuam dignis in Domino laudibus commendamus, & poſtulationibus tuis grato animo reſpondemus. Significaſti ſiquidem nobis, quod in diœceſi tua pater & filius matrem & filiam, duo cognati duas cognatas, auunculus & nepos duas ſorores ducunt in coniuges: & maritus, & vxor ſimul baptizant puerum alienum. Quidam prætereà tuæ diœceſis infra tertium & ſeptimum gradum conſanguinitatis ſe contingentes, matrimonia adinuicem contrahunt, hoc ſibi licere de antiqua conſuetudine aſſerentes. Quidam etiam ſacerdotes Latini habent in ſuis domibus concubinas, & nonnulli aliquas ſibi non metuunt deſponſare: & cùm earum aliqua mortua fuerit, vel ab aliquo ſacerdotum eiecta, confeſtim aliam introducunt, & in ignominiam clericalis ordinis taliter permanent vxorati. Item Abbates, & Sacerdotes tuæ diœceſis ad Synodum tuam *b* venire renuunt conuocati, dicentes veniendi ad Synodum conſuetudinem non habere, & ſic iuriſdictionem tuam, tam in his, quàm in alijs contemnentes, de rationibus ſuis tibi, ſicut tenentur, negligunt reſpondere; & cùm ad monaſteria vis accedere, ſicut ad tuum dignoſcitur officium pertinere; vel ſacerdotes ſuper prædictis exceſſibus animaduerſione debita caſtigare, ipſi appellationis obſtaculum interponunt, vt tuam taliter effugiant diſciplinam. Adhæc Capellani Caſtelli Roſſanenſis aliquando matrimonia non coniungenda coniungere, & alia non diuidenda diuidere non verentur, licèt ipſi non debeant de matrimonijs iudicare. Super eo igitur, quod pater & filius cum matre & filia, & duo cognati cum duabus cognatis, auunculus & nepos cum ſororibus contrahunt matrimonia, taliter tibi duximus reſpondendum, quod licèt omnes conſanguinei viri ſint affines vxoris, & omnes conſanguinei vxoris affines ſint viri: inter conſanguineos tamen viri, & conſanguineos vxoris, ex eorum, viri videlicet, & vxoris coniugio nulla prorſus *c* affinitas eſt contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Quamuis & vir, & vxor alienum puerum teneant in baptiſmo, nulla tamen inter eoſdem virum & vxorem contrahitur compaternitas, cùm vna caro ſint per copulam coniugalem; & ideò reddere ſibi debitum minimè prohibentur. Item cùm in ſacris canonibus gradus ſint conſanguinitatis diſtincti, & per eoſdem inhibitum, vt nullus infra ſeptimum gradum conſanguinitatis linea attingentem ſibi audeat in matrimonium copulare, ne infra gradus eoſdem contrahatur, debes publicè inhibere, & præſumptores eccleſiaſtica diſtrictione punire, non *d* obſtante

Digitized by Google

ſtante conſuetudine, quæ dicenda eſt potiùs corruptella. Cùm autem ſacerdotes Latini nullas ſibi poſſint matrimonialiter *e* copulare, nec illi habere liceat *f* concubinas: vt Latinos præsbyteros tuæ diœceſis, qui à te commoniti à ſua noluerint præſumptione deſiſtere, per ſuſpenſionem officiorum, & beneficiorum ſubtractionem ad id compellere valeas, liberam tibi concedimus auctoritate Apoſtolica facultatem. Similiter etiam Abbates, & Sacerdotes venire renuentes, dummodo in ipſa Synodo non ducas aliquid ſtatuendum, quod fortè canonicis obuiet inſtitutis, per cenſuram eccleſiaſticam ad Synodum ipſam venire compellas, & debitam tibi reuerentiam & obedientiam exhibere. Capellanis præterea Caſtelli Roſſanenſis firmiter ſub qua conuenit diſtrictione *g* prohibeas, ne (ſicut non debent) ſuper confirmandis, vel dimittendis matrimonijs exerceant aliquam poteſtatem. Quod ſi fortè contumaces extiterint, canonica eos poteris ſeueritate punire. Cùm autem appellatio ſit inuenta non in diffugium opprimentium, ſed in refugium oppreſſorum, auctoritate tibi præſentium indulgemus, vt iuxta formam præmiſſam procedere valeas, non obſtante *h* appellationis obiectu, ſi qua forſan fuerit interpoſita in eluſionem eccleſiaſticæ diſciplinæ. Nulli ergo, &c. liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere, &c. Dat. vt ſuprà, 11. Calend. Ianuarij.

NOTÆ.

1 a ROſſanen.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & in epiſtolis Innocentij editis à Sirleto *fol. 425.* ex quo regeſtro ita litteram textus reſtituo: & hanc epiſtolam ſcripſiſſe Innocentium III. anno 1199. refert Raynaldus *anno 1199. num. 54.* Roſſus eſt antiqua ciuitas Syriæ in Cilicia ſecunda, quæ olim habuit Eccleſiam Cathedralem, cuius Epiſcopus Euſtachius ſubſcripſit Concilio Chalcedonenſi.

b *Synodum venire vocati.*] Iuxta tradita ſuprà, *in cap. cùm olim, de accuſation.*

c *Affinitus eſt.*] Iuxta tradita ſuprà *in c. 1.*

d *Obſtante conſuetudine.*] At conſuetudo legitimè præſcripta poteſt abrogare Impedimenta inducta iure poſitiuo, vt probant Sanch. *de matrim. lib. 7. diſp. 4. nu. 4.* Conich *de ſacramentis, diſp. 30. dub. 1.* A Perez *eod. tract. de matrim. diſp. 21. ſect. 6.* Gibalin. *tom. 2. ſcient. can. lib. 6. c. 4. q. 5.* ergo præſens conſuetudo obſeruari debebat. Sed reſpondendum eſt, in præſenti caſu agi de conſuetudine, quæ non erat legitimè præſcripta, ſed quæ incerta erat, & ab aliquibus dumtaxat ſeruabatur. Aliter ſatiſfaciunt Coninch ſuprà, *n. 14.* Paiaus *tr. 3. de legibus, diſp. 3. pun. 4.* De cõſuetudine, & eius vi circa impedimẽta in matrimonio inducenda, vel tollenda, egi *in c. 1. de ſponſ.*

e *Copulare.*] Vt probaui latè *in cap. 1. de clericis coniugatis.*

f *Concubinas.*] Vt illuſtraui *in c. 3 eod. tit.*

3 g *Prohibeas.*] Verum enim eſt, cauſarum matrimonialium cognitionem ſpectare ad Epiſcopum diœceſanum, *c. accedentibus, de priuil.* probaui *in c. 1. vt lite non conteſt.* & ita Capellani huius Caſtelli Roſſanenſis non poterant de cauſis ipſis cognoſcere. Hodie tamen in exercitibus magni noſtri Monarchæ ſunt quidam Vicarij generales, habentes ſub ſe Capellanos exercitus, qui ſunt iudices delegati, & cognoſcunt de cauſis matrimonialibus militum, & eorum diuortijs, de quorum iuriſdictione nonnulla adduxerunt Zypeus *ad hunc tit. conſult. 14. de iure Pontificio nouo, ad tit. de officio ordin. c. 4.* Diana *p. 10. tract. 15. reſol. 15.* non tamen poſſe eos vt parochos matrimonijs militum adeſſe, reſpondit Academia noſtra Salmanticenſis anno 1660. ad conſultationem factam per ſupremum belli conſilium, pro expoſitione Bullæ Innocentij X.

h *Appellationis obiectu.*] Quia à correctione, aut viſitatione non datur appellatio, vt probaui *in cap. 23. de appellat.*

COMMENTARIVM.

4 EX hoc textu iuxta rubricam, ſub qua iacet, & prout compilatur à Raymundo in præſenti, communiter talis deducitur aſſertio: *Inter conſanguineos vſq; ad ſeptimũ gradum nõ poteſt matrimonium celebrari.* Probant eam Higinus Põtifex *in c. ſi qua mulier 35. q. 10.* Fauianus Papa *in c. de propinquis,* Iulius I. *in c. nullum,* Calixtus I. *in c. coniunctiones.* Nicolaus II. *in c. de conſanguinitate,* Gregorius Magnus *in c. quædã 35. q. 3.* Alex. II. *in c. ad ſedem 35. qu. 5* Greg. II. *epiſt. 8. ad fin.* ibi: *Progeniem ſuam quemque vſq; ad ſeptimam obſeruare decernimus generationẽ.* Greg. III. *epiſt. 4. ad Bonifacium Epiſcopum,* ibi: *Quota progenies propinquorum matrimonio copuletur? oportuerat quidem quamdiu ſe agnoſcent affinitate propinquos, abſtinere.* At in tam barbara gente cõcedendum eſt, vt poſt quartam generationẽ iungantur. Leo IV. *epiſt. ad Epiſcopos Britan. c. vlt. Vt definitũ eſt à patribus, nullus de propria cognatione ſibi audeat copulare, alioquin anathema ſit.* Greg. VII. *l. 1. epiſt. 5.* Concil. Vormatienſe *can. 77. Contradicimus quoq; vt in quarta generatione nullus ampliùs coniugio copuletur.* Trosleian. *can. 9. Omninò prohibendum eſt, ne quæ vxor habenda eſt, ſit propinqua, quia ſcriptũ eſt: Omnis homo ad proximam ſanguinis nõ accedet.* Tolet. 2. *can. 6.* Aurel. 3. *can. 10.* Aurel. 4. *can. 27.* Pariſ. 3. *can. 4.* Matiſcon. 2. *can. 18.* Arelat. 4. *can. 11.* Cabilon. 2. *can. 28* Magunt. ſub Rabano *can. 29. & 32.* Trid. *ſeſſ. 24. de ref. matr. c. 5.* Hugo Carnot. *epiſt. 45.* ibi: *Vnde vobis ex Apoſtolica & canonica auctoritate præcipimus, vt tam calumnioſum coniugiũ in Eccleſijs noſtri Epiſcopatus, nec ipſi conſecretis, nec ab aliquo, quantũ in vobis eſt, conſecrari permittatis, niſi primũ in præſentia noſtra conſanguinitas hæc ſeptimum gradũ exceſſiſſe legitimè fuerit comprobatũ.* Et *l. nuptiæ 53. l. final. ff. de ritu nupt. l. nemini 17. C. de nuptijs, §. ergo, Inſtit. eod. tit. l. 4. tit. 6. part. 4.* Alia iuris teſtimonia, & ſanctorum Patrum decreta cõgeſſerunt Anton. Auguſt. *in epit. l. 28. tit. 11* Creſpetius *in ſum. verb. Conſanguineorũ,* Iodocus Coccius *l. 9. theſauri, art. 5.* Illuſtrant vltra cõgeſtos à Barboſa in præſenti, Scortia *in ſelect. epiſt. 230.* Iunius *l. 1. polit. c. 37.* Petrus Greg. *lib. 9. ſyntagm. c. 11.* Bobadilla *lib. 9. polit. cap. 9.* Mancinus *de triplici iuris collat. c. 112.* Coquæus *in notis ad D. Auguſtinum, lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 16.* Coſtanus *de ſponſ. fol. 110.* Antonius Perez *de matrim. diſp. 28. ſect. 1.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertio- 5
nem inſurgo: Matrimoniũ inter propinquas perſonas, non verò inter extraneas celebrari debere omnes gẽtes agnouerunt: apud Iudæos enim inter alienigenas cõiugiũ prohibitum erat: vnde cùm Samſon vellet vxorem Philiſthæam accipere, dixerunt ei parẽtes, *c. 14. Iudicũ, verſ. 3. Nunquid nõ eſt mulier in filiabus fratrũ tuorũ, & in omni populo meo, quia vis accipere vxorẽ de Philiſthijm, qui incircumciſi ſunt?* Et apud Romanos connubiũ cũ peregrinis non erat. Vlpianus *in fragm. tit. 5* Boetius *ad Topica Cicer.* Seneca *lib. 4. de benef. Promiſi tibi filiam in matrimoniũ, poſteà peregrinus appàruiſti, nõ eſt mihi cum extraneo connubium.* Macrobius *lib. 1. Saturn. c. 6.* Libertinis verò nullo iure vti prætextis licebat, ac multò minùs peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo. Illuſtrat Briſſonius *de ritu nupt. fol. 116.* Ergo nõ rectè matrimoniũ prohibetur inter perſonas ſanguine coniunctas. Augetur hæc difficultas ex eo, nã etſi inter aliquas perſonas propter naturalẽ reuerentiã, & neceſſitudinẽ nuptiæ prohibeantur, nõ tamen ita largè, vt vſq; ad ſeptimum gradũ matrimonium inhibeatur. Matrimonium enim inter propinquos lex diuina vetat, inter cognatos nõ vetat: itaque Moſes non ſcripſit, *Ne quis ad cognatũ;* ſed hoc modo, *Ne quis ad propinquum ſuæ carnis accedat.* Similiter etiam apud Athenienſes idem obſeruabatur, vt refert Terentius *in Phormione,* ibi: *Lex eſt, vt orbi, qui ſunt genere proximi, his nubant, & illos ducere eadem hæc lex iubet.* Et *in Adelpho,* ibi: *Hæc virgo orba eſt patre, hic meus amicus illi genere eſt proximus, huic leges cogunt nubere hanc.* Itaque cognatorum matrimonium, nec lex diuina prohibuit, vnde legimus Geneſis *cap. 24.* Abrahamum Iſaaco filio ſummo ſtudio quæſijſſe vxorẽ ex cognatione, & gente ſua, Rebeccam ſcilicet Labani ſororem, qui Nachoris fratris Abrahami erat nepos. Et *c. 28. eiuſdem libri,* legitur Iſaacum Iacob in Meſopotamiam miſiſſe, vt inde vxorem ex ſua cognatione duceret, duxit-

Conciosio traditur, & probatur.

Impugnatur tradita aſſertio.

Digitized by Google

duxitque Rachelem Libani auunculi ſui filiam: immò lege lata *c. vlt. Numer.* apertè cauebatur, vt puella hæres in paterna tribu & cognatione nuberet; & iure ciuili Romanorũ cũ in nuptijs, quod honeſtius eſt, sẽper attẽdatur, *l. ſemper ff. de ritu nupt.* inter conſobrinos coniugia permittebãtur, *l. 3. l. non ſolum 67. §. 1. ff. de ritu nupt. l. vter 23. cum ſeq. ff. de condit. inſtit. l. Lucius 78. ff. ad Trebel.* immò Eccleſia in Concilio Epaun. *s. can. 4.* Pariſienſi *can. 14.* Turon. 2. *can. 22.* quorũ verba dedi ſuprà *in cap. 1* matrimoniũ tantùm prohibet in ſecundo conſanguinitatis gradu: ergo non rectè in præſenti vſque ad ſeptimum gradum matrimonium inter conſanguineos inhibetur.

6 Conſanguinitatis diffinitio. Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione, & plena totius tractatus de conſanguinitatis impedimento ex vtroq; iure expoſitione, ſciendũ eſt, conſanguinitatẽ nihil aliud eſſe, quã vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentiũ, carnali propagatione contractum, vt poſt D. Thomã *in 4. diſtinct. 40. q. vnic. art. 1.* docent Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp. 50 n. 1.* Baſil. *eod. tr. lib. 7. c. 3. n. 5.* etſi aliter eam deffiniat Couarr. *de matrim. 2. part. c. 6 §. 6. nu. 1.* Dicitur conſanguinitas, *vinculum*; quia naturalis ſanguinis vinculo conſanguinei copulantur, *l. vel ſi 12. ff. de manumiſſ. vin. dict. l. 2. ff. vnde cognat. l. qui in adoptionem 23. ff. de adopt.* Et quamuis ferè ſemper conſanguineorum appellatio in iure ciuili accipiatur pro fratribus ab eodẽ patre progenitis, *l. 3. ff. vnde cognati, l. 2. §. agnati, ff. de ſuis & legitimis, l. 1. ff. de legitim. tut. l. 3. C. eod. tit. §. 1. §. cæterùm, Inſtit. de legit. agnator. ſucceſ.* obſeruant Cuiac. *lib. 15. obſeru. c. 26.* Concius *lib. 1. ſucceſſ. c. 6. n. 4.* Briſſonius *de V. S. verbo Conſanguinei,* Tiraq. *de retract. §. 1. gloſ. 9 nu. 4.* tamen in hoc tractatu conſanguinei nomen latiùs accipitur, ſcilicet pro omnibus, qui ſanguine inter ſe coniunguntur, *l. 1. § conſanguineos, ff. de ſuis & legit.* Couarr. *d. §. 6. n. 2.* & in hoc ſenſu accipitur *in l. 1. C. de imponend. lucrat. deſcript. lib. 10.* teſte Cuiac. *lib. 5. obſeru. cap. 36.* & *in l. 1. C. Theod. de legit. hered.* & apud Virgil. ibi:

Illi me comitem, & conſanguinitati propinquum.

Et ſic apparet, conſanguineos à cognatis non differre; nam licet cognatio ſtrictiùs ſumpta deſcendentes tantũ ex fœminis comprehendat, *l. inter 5. ff. vnde legitimi, l. vlt. §. 1. ff. de grad.* ex vera tamen vocis ſignificatione comprehendit etiam deſcendentes ex maſculis; quippe cognati ex eo appellati ſunt, quaſi ex vno nati, & quaſi commune naſcendi initium habuerint, *l. 1. in princ. ff. vnde cognat. l. 4. ff. 1. §. de gradibus*; notant Tiraquel. *vbi ſuprà, num. 15.* Hothom. *in diſp. de gradibus, à nu. 1.* Petrus Greg. *lib. 9. ſyntagm. cap. 8.* Bellarminus *lib. 1. de matrim. c. 24.* Dicitur, *ab eodem ſtipite*; quia ſi à remoto ſtipite deſcendant, conſanguinei nõ ſunt, alioquin omnes homines conſanguinei forent, cùm ab Adamo deſcẽdant; ſed dicuntur conſanguinei, qui ex eodem propinquo, & proximo ſanguinis genere proueniunt, *l. cùm pater, §. à te peto, ff. de legat. 2. l. dudum, ff. de contrah. emptione.*

7 De lineis & gradibus cõſanguinitatis. Deinde ſciendum, conſanguinitatẽ ex ſtipite, limitibus, lineis, & gradibus cõſtare, *l. penult. ff. de gradibus*: dicitur ſtipes, caput, ſeu initiũ cognationis, vnde cęteri deriuantur; limites verò dicuntur, quia ſanguinis viam, curſumque inter cognatos oſtẽdunt, ducta ſimilitudine à limitibus agrorum. Iſti autem ſunt alij recti, alij trãſuerſi. In recto limite duæ ſunt lineę, altera aſcendentiũ, altera deſcendentium: in tranſuerſo vna tantùm collateralium, qui nec aſcendẽtes, nec deſcendentes eius sũt, de cuius cognatione agitur, ſed ab eodem ſtipite originẽ ducunt, *d. l. penult.* quo in ſenſu linea cognationis dicitur *in l. 9. ff. de gradibus,* à D. Gregor. *lib. 12. epiſt. 25.* ibi: *Aut infra affinitatis lineam.* Iuone *epiſt. 5. Regius in excellentia veſtra ſanguis ex vtraq; linea deſcẽdens.* Notat Boſquetus *lib. 2. regeſtr. 14. epiſt. 102.* Item tota ſerie cognatorum dicitur arbor, in qua eſt truncus, & rami qui egrediuntur ex eo, vt patet *ex can. ſeries 1. 35 qu. 5. Filius,* ait D. Iſidorus, *& filia, quod & frater, & ſoror ſit, ipſe truncus: illis ſeorſim ſeiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur iſti ramuſculi, nepos, neptis, &c.* Quanquã ſunt aliæ duæ rationes, propter quas tota cognatio dicitur arbor conſanguinitatis, vel affinitatis. Prima eſt, quia primi homines olim credebantur nati ex quercu, vel alijs arboribus, vt patet ex Lycophrone *in Caſſandra*, vbi vocat homines, idest nepotes quercus. Virgilius 8. *Æneidos*, ibi:

Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæque tenebant,
Genſque virum truncis, & duro robore nata.

Et ratio eſt, quia cùm arbores olim pro domibus eſſent, ibiq; parerent fœminæ, inde fides & opinio, illam ſobolẽ ex illis arboribus fuiſſe natã: optimè notauit Interpres Homeri. *Parentes fœminæ verſabantur in montibus, ſub cauis rupiũ & quercũ; qui verò inuenerant, putabant inde genitam ſobolem.* Et confirmat ex Statio *lib. 4. Thebaidos*:

—— Nondum arua, domuſque, nec vrbes,
Connubijſque domus. Quercus, laurique ferebant
Cruda puerperia, ac populos vmbroſa creauit
Fraxinus, & fœta viridis puer excidit orno.

Denique propter has ramorũ lineas dicimus lineã generis coniungi, *in l. iubemus 5. C. de emancip. liberor.* & lineã ſanguinis, *in l. 4. C. de bonis vacant.* & lineam aſcendentẽ, vel deſcendentem, *in l. 2. C. de legit. hæred.* lineam maternã, *in l. ſancimus 11. C. communia de ſucceſ.* linea verò eſt ordinata collectio perſonarum ab vno principio procedentiũ, diuerſos gradus continens: gradus verò dicũtur menſurę diſtantiũ perſonarũ, quibus cognoſcitur quota agnationis diſtantia duæ, plureſque perſonæ diſtent; ſic dicti ad ſimilitudinem ſcalarum, *l. vltim. verſ. gradus, ff. de gradibus.* Ouid. *lib. 3. Metamorph.* ibi:

Totidemque gradus diſtamus ab illo.

Et ſecundo Faſtorum:

Generis dinumerare gradus.

Succedit computatio graduum vtriuſq; lineæ, circa quã obſeruandæ ſunt regulæ propoſitæ ſuperiori commentario. Prima eſt, quod in linea recta, quæ ex parentibus, & liberis conſtat, tot ſunt perſonæ, dempta vna, *c. 2. gradu 35. q. 5.* conſonat lex *3. tit. 6. p. 4.* explicãt Duarenus *ad tit. ſolut. matrim. tit. de nuptijs, c. 3.* Cuiac. *ad hunc tit.* Couarr. *d. § 6. n. 7.* Sanchez *diſp. 50. n. 4.* Nec contrarium docetur *in d. c. primo gradu*, dum dicitur, primo gradu ſuperioris lineæ poni patrẽ, & matrẽ; vnde videtur, probarĩ, patrem, & matrem cõſtituere primum gradum. Nã reſpondetur, in eo textu patrem, & matrẽ numerari, quia gradus cõſtat ex duobus extremis; pater cõſtituit extremum ſuperius primi gradus, filius verò extremum inferius eiuſdem gradus. & ita vtrumque, ſcilicet patrem & filium, primum gradum conſtituere. Quę interpretatio apertè probatur *ex §. 1. Inſtit. de gradibus,* vbi ait Iuſtinianus, primo gradu eſſe ſuprà patrẽ matrẽ, infra filium filiam, ſignificans patrẽ, & filiũ eſſe duo extrema, videlicet ſuperius, & inferius, ex quibus extremis primus gradus cõſtituitur. Secunda regula eſt, quod in linea tranſuerſali iure canonico perſonæ, quarum gradus quæruntur, quoto gradu diſtant cõmuni ſtipite, eodẽ diſtant inter ſe; quare duo fratres ſunt in primo gradu, quia in eodẽ diſtant ab ſtipite, hoc eſt parẽte. Ius verò ciuile in hac linea aſcendit ſurſum, & deſcendit deorſũ; & ita tot facit gradus, quot ſunt generationes, *§. penult. Inſtit. de gradibus.* In linea tranſuerſali inæquali ſeruanda eſt tertia regula, quam ſuperiori commentario dedi. Illud tamen notãdum eſt, computationem canonicam eſſe obſeruãdam in nuptijs, beneficijs eccleſiaſticis, capellanijs collatiuis, & alijs ſimilibus rebus eccleſiaſticis; in hæreditatibus verò, fideicommiſſis, cæteriſque alijs ſucceſſionibus computationem ciuilem eſſe obſeruãdam, vt plures caſus inde reſoluentes, docuerunt Garcia *de beneficijs 7. part. c. 16 à n. 25.* Ceuallos *communium qu. 398.* Gratianus *1 tom. diſcept. c. 77.* Matienzo *in l. 7 gloſ. 5. nu. 7. tit. 11. lib. 5. Recopil.* Azeuedo *in l. 11. eod. tit. & lib.* Mieres *de maiorat. p. 2. quæſt. 7. à num. 1.* Parlador. *differ. 109. nu 16.* 8 De computatione graduũ vtroque iure.

Sequitur, vt de prohibitione nuptiarum inter conſanguineos agamus; & quoad primum gradum lineæ rectæ coniugium patris cum filia, ſeu matris cum filio, quod monſtro ſimile dixit Seneca tragicus *in Oedipo, act. 3. & in Agam. act. 5.* 9 De primo gradu lineæ rectæ.

Fratres ſibi ipſis genuit implicitum malum,
Magiſque monſtrum ſphynge perplexum ſua:

non ſolùm ſcripta lex, ſed etiam naturalis ratio animis noſtris diuinitus indita execratur, idque præcipuè apparet ex eo quod.

Feræ quoque ipſæ veneris euitent nefas,
Generiſque leges inſcius ſeruet pudor.

Vt de camelis, equis, elephantibus, & alijs narrant Ariſtoteles *l. 9. hiſtor. anim. c. 47.* Ælianus *eod. tract. lib. 4. & 5.* Varro *l. 2. de re ruſtic. c. 14.* Plinius *l. 8. hiſtor. cap. 42.* & ex eis referunt Tiraquel. *in l. 7. connub.* Lyra *ad D. Paulum in epiſt. 5. ad Corinth.* Petrus Greg. *lib 9. ſyntag. cap. 12.* Anonymus *contra Machiauel. lib. de conſilio, fol 42.* Grotius *de iure belli, lib. 2. cap. 5. num. 23.* Vnde in his coniun-

ctio-

ctionibus primi gradus lineæ rectæ inceſtum iure gentium committi ait Paulus *in l. fin. ff. de ritu nupt.* Cuius criminis veniam ſexus infirmitate fœminas petere non poſſe, ſcribit Papin *in l. ſi adulterium 38. §. 1. verſ. Quare, ff. ad l. Iul. ad adult.* cùm naturalis iuris, vtpotè non ſcripti, ſed nati ignorantia defendi nequeat, *l. auxilium 37. ff. de minor. l. 7. ff. de iur. & facti ignor.* nec enim ſexui, ſeu ruſticitati in his parcitur, à quibus naturalis ratio animis noſtris diuinitus indita auocat, *l. 2. C. de in ius vocanda.* Nec intereſt, an ex iuſtis nuptijs, vel iniuſtis huiuſmodi perſonarum coniunctio deſcendat, *l. libertinus 8. l. adoptiuus 14. §. 2. l. & nihil 54. ff. de ritu nupt.* adeò vt, & ſeruiles cognationes in hac prohibitione contineantur: pudoremque eſſe à patre filiam quomodocunque quæſitam duci, docetur *in l. adoptiuus 14. ff. eod. tit.* Illuſtrant Briſſonius *de iure connubior. pag. 52. verſ. Tempus eſt*, Cuiac. *ad tit. C. de inceſtis nup.* Petrus Greg. *lib. 9. ſyntag. c. 9. n. 29.* Faber *in iuriſprud. ti. 4. princ. 6. illat. 3.* Nec iuuat dicere, quod gentes quamplurimæ eſſe ferantur,

In quibus, & nato genitrix, & nata parenti
Iungitur, & pietas geminato creſcit amore.

Quarum catalogum texuerunt Philo *de legibus Moſaic.* vbi de Perſis ait, honoratiores Perſæ cum matribus contrahere matrimonia, & natos inde arbitrantur nobiliſſimos, Lucanus *lib. 8.* Catullus *ibi:*

Ex matre, & nato magnus naſcatur oportet,
Impia Perſarum eſt, ſi vera religio.

D. Hieronymus *lib. 2. ad Iouinianum*, Arnobius *lib. 2. aduerſus gentes*, Cæſar *lib. 5. de bello Gal.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dier. genial. c. 24.* Cælius Rhodiginus *lib. 8. lect. c. 18.* & ex eis referunt Tiraq. *in l. 7. connub. gloſſ. 1. num. 38.* Couarr. *2. part. de matrim. c. 6. §. 10. num. 4.* Arniſeus *lib. 1. de rep. cap. 1. ſect. 2.* Germonius *lib. 1. animadu. c. 16.* quia has omnes gentes præpoſtero abuſu, & praua conſuetudine naturæ ius violaſſe, non mutaſſe conſtat. Adeò autem iure naturæ matrimonium in hoc primo gradu lineæ rectæ prohibetur, vt nullam ob cauſam, quantumcunque publicam, poſſit in ea Summus Pontifex diſpenſare. Sanch. *de matrim. lib. 7. diſp. 51.* Baſil. *eod. tract. lib. 7. c. 31.* Trullench *eod. tract. c. 9. dub. 7.* nam ſuper his, quæ iure naturali, & diuino proueniunt, diſpenſare etiam Summus Princeps non poteſt, *c. ſunt quidam 25. q. 1.* facit Cicero *lib. 3. de Rep.* ibi: *Huic legi, nec abrogari fas eſt, nec derogari ex hac aliquid licet.* Quam laudat Lactantius Firmianus *lib. 6. de vero cultu Dei, c. 8.*

10 De alijs gradibus eiuſdem lineæ.

Hucuſque egimus de primo gradu lineæ rectæ, nunc examinandum venit, vtrum inter omnes aſcendentes, & deſcendentes in infinitum prohibitum ſit matrimonium à iure diuino, & naturali? In qua quæſtione pars affirmatiua, videlicet prædictam prohibitionem locum habere in omnibus aſcendentibus, & deſcendentibus in infinitum, probatur primò, quia ſi non licet filiæ contrahere cum patre, propter reuerentiam, vt ſuprà diximus, multò minus licebit cum auo, & alijs aſcendentibus, quia eis debetur maior reuerentia, quantò antiquiores ſunt. Secundò probatur *ex l. nuptiæ ff. de ritu nup.* vbi Caius Iureconſultus ait: *Inter eas perſonas, quæ in numero parentum, liberorumue ſunt, vſq; in infinitum matrimonium prohiberi.* Quod idem tradit Imperator *in §. inter eas, Inſt. de nupt.* Tertiò probatur, nam propter impotentiam generandi, rarò, aut nunquam proauia erit apta ad generandum, cùm ad ſtatum, in quo generare nepos poſſit, peruenerit: ſed quandocunq; datur impotentia naturalis ad coniugalem actum matrimonium eſt nullum: ergo. Facit tandem textus *in l. vlt. ff. de ritu nupt.* vbi Paulus ait, iure gentium inceſtum committere, qui ex gradu aſcendentium vel deſcendentium vxorem duxit. Quam ſententiam defendunt poſt D. Thomam *2. 2. q. 154. art. 9. ad 3.* Scotus Duarenus, & Paludanus *in 4. diſt. 40. in prin.* Sylueſt. *in ſumma verbo Matrimonium*, Nauar. *in manuali, c. 22. n. 34.* Couarr. *in 4. diſt. 2. p. c. 6. §. 10. nu. 4.* Baſil. *lib. 7. de matrim. c. 31. n. 4.* Tamen alij negatiuam opinionem defendunt, videlicet lege diuina, & naturali non prohiberi matrimonium vltra primum gradum aſcendentium, & deſcendentium, vt probari videtur ex D. Thoma *in 4. diſtinct. 40.* & Caietano *2. 2. q. 154. art. 3.* quæ ſententia probatur ex eo, nam ſi hæc prohibitio protraheretur ad omnes deſcendentes, eam non omitterent ſacri canones, argumento textus *in l. item apud Labeonem 15. §. 26. de iniurijs*, ibi: *Ea enim, quæ notabiliter fiunt, niſi ſpecialiter notentur, videntur quaſi neglecta.* Nec indiſtinctè diceret Pontifex *in c. non debet, hoc tit.* impedimentum hoc vltra quartum gradum non extendi. Præterea facit ea ratio; nam conſanguinitas conſideratur, vt radix. & fons amicitiæ: ſed hæc inter aſcendentes nimium diſtantes euaneſcit: ergo non eſt ratio, cur conſanguinitas in infinitum attendatur. Sed inter has ſententias media eligenda eſt, videlicet iure diuino, & naturali prohiberi matrimonium in ſecundo gradu, hoc eſt inter auum, & neptem, iure verò poſitiuo vſque ad quartum gradum, quia inter perſonas verſatur ratio prohibitionis, ad alias tamen non extenditur, quia euaneſcit inter conſanguineos remotos ratio illa, quæ inter propinquos conſideratur: quam diſtinctionem adduxerunt Sot. *d. q. vn. art. 3.* Barthol. à Ledeſma *de matr. d. diffic. 37.* Nec tunc obſtat dicta lex *nupt. ff. de ritu nupt.* vbi inter eas perſonas, quę parentum loco habentur, matrimonium prohibetur in infinitum. Nam ea prohibitio non eſt iuris naturalis, ſed iuris ciuilis poſitiui, quæ ab Eccleſia limitata eſt ad quartum gradum. Nec obſtat dicta lex vltima, *ff. de ritu nupt.* nam reſpondendum eſt, Ibi Paulum non aſſerere, iure gentium in omnibus gradibus lineæ rectę vſque in infinitum prohiberi matrimonium, ſed tantùm ex iure ciuili; & cum docet iure gentium inceſtum committi, omiſit ea verba, *vſque in infinitum*, vt oſtenderet, iure gentium non omnes gradus comprehendere, ſed tantùm eos in quibus naturalis ratio viget.

In linea verò tranſuerſali conſanguinitatis non leuior quæſtio eſt, an ſaltem in primo eius gradu prohibitum ſit matrimonium, plerique enim Doctores non leuis authoritatis exiſtimarunt, iure naturali nuptias inter fratres prohibitas, & irritas eſſe. Pro qua ſententia primò expendunt textum *in c. gaudemus, in princip. de diuortijs*, vbi docet Innocentius, infideles ad fidem conuerſos non eſſe ſeparandos à matrimonio contracto in ſecundo, & vlterioribus gradibus conſanguinitatis; & ita à contrario innuere videtur, aliud obſeruandum eſſe in primo gradu, quia in eo iure naturali prohibetur matrimonium. Secundò facit text. *in c. 20. Geneſis.* relatus *in c. vlt. 22. q. 2.* vbi refertur, Abrahamum, vt celaret Saram eſſe vxorem ſuam, ſimulaſſe, & dixiſſe eſſe ſororem, quaſi compertum genti illi barbaræ intelligens, illam quæ ſoror eſſet, non poſſe fratris vxorem eſſe: & ideò cum Rex cognouit Saram vxorem eſſe, ſtatim naturali lumine motus credidit ſororem non eſſe, vt aduertit Sot. *in 4. diſtinct. 40. q. vn. art. 4. col. 4.* Tertiò pro hac ſententia expendi ſolent textus *in l. eum qui 19. C. de Epiſcopis, & cler. cap. penult. de cohabit. cleric. cap. penult. verſ. præterea, de præſumpt.* vbi permittitur clericis habitare cum matre, filia, & ſorore, ex ea ratione, quia inter has perſonas naturale fœdus non ſinit aliquid ſæui criminis ſuſpicari; quæ ratio non parum ſuadet inter has perſonas iure naturali matrimonium eſſe prohibitum. Quibus, & alijs fundamentis moti hanc ſententiam docuerunt Sotus *vbi ſup.* Couar. *d. c. 6. §. 10. num. 15.* Bellarm. *lib. 1. de matrimon. cap. 28.* Victoria *in relect. de matrim. 2. par.* Abulenſis *in cap. 18. Leuit.* Ioannes Maior *in 4. diſtinct. 40. queſt. 3.* Barthol. à Ledeſma *de matrim. difficult. 38.* plures, quos refert, & ſequitur Sanchez *lib. 7. de matr. diſp. 52. n. 11.* Araujo *de ſtatu ciuili, diſput. 11. quæſt. 2. ſect. 2.* Vaſquez, Bonacina, Ochagauia, & alij apud Leandrum *de matrim. diſp. 13. q. 9.* Sed licèt hanc ſententiam valdè probabilem eſſe agnoſcam, contrariam tamen, vt probabiliorem amplector, quam docuerunt D. Thomas *d. q. 154. art. 9. in ſolut. ad 3.* Alex. ab Alex. Scotus, & alij relati à Sanchez *d. diſput. 52. n. 10.* Germonius *lib. 1. animadu. c. 16.* Baſil. *lib. 7. de matrim. c. 32. à n. 3.* Grotius *de iure belli, lib. 2. c. 5. num. 13.* Conink *diſput. 32. dub. 1.* Perez *de matrimon. diſput. 48. ſect. 5.* Caietanus *in d. art. 9.* D. Thom. Richard. & Paludanus *in 4. diſt. 40. queſt. 2.* Ferdinandus Loazes *in tract. de matrim. Regis Angliæ*, Hurtado *de matr. diſp. 17. difficul. 5.* Leand. *de matr. diſp. 13. q. 9.* Quæ ſententia non leuioribus nititur fundamentis; primò enim retorquetur locus Geneſis *d. cap. 20.* vbi cùm Abimelech ſe deceptum deprehenderet ab Abrahamo, qui antea confeſſus erat Saram ſororem ſuam eſſe, interrogauit Rex cauſam celandæ veritatis: cui reſpondit Patriarcha id feciſſe, dum ſuſpicaretur in eo loco non eſſe timorem Dei, & ne metus cauſa mentitus crederetur, addidit: *Aliàs autem, & verè ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ; & duxi eam in vxorem.* Qui locus adeò eſt expreſſus pro hac ſententia, vt immeritò eum effugere con-

15 De linea tranſuerſali.

Digitized by Google

tendant DD. contrariæ ſententiæ, contendentes Saram non fuiſſe veram ſororem Abrahæ, ſed filiam patris ſui Aram, vt teſtantur D. Auguſtinus *in capite vltimo, q. 2.* & plures citati à Sanchez *d. diſputat. 32. num. 14* Couar. *d. §. 10. num. 16.* vbi aduertit, in ſacris litteris valdè vſitatum eſſe, maximè propinquos fratres, & ſorores appellari, quo in ſenſu fratres Domini dicuntur *c. 12. Matthæi, ad finem:* varijs teſtimonijs adductis illuſtrat Baronius *in apparatu ad annales, num. 77.* Sed licèt hæc interpretatio propter authoritatem D. Auguſtini admitti poſſet, verius tamen eſt, quod docent D. Hieronymus *in quæſtionibus Hebraicis in Geneſin,* Clemens Alexandrinis *lib. 2. Stromatum, c. 12.* ſcilicet Saram veram fuiſſe Abrahæ ſororem; quorum ſententiam apertè probant ſupra relata verba, ſi planè, ac ſimpliciter accipiantur, vt accipi debent Secundò pro hac ſententia facit locus libri 2. Regum, *c. 13.* vbi cum Ammon impatientia amoris, & ardore ductus pudicitiam ſororis ſuæ Thamar attentaret, vt ipſa eum à facinore perpetrando diſſuaderet, dixit: *Noli frater mi opprimere me, loquere potiùs ad Regem, qui non negabit me tibi.* Quæ verba fruſtra proferret Thamar ſi coniugium inter eos conſiſtere non poſſet iure naturali. Nec huius loci vim effugient, qui exiſtimant Thamar id dixiſſe cauſa illudendi iuuenis inſanientis; hæc enim interpretatio apertè conuincitur ex verbis ſequentibus, ibi: *Maius eſt hoc malum, quod nunc agis aduerſus me, expellens me.* Quæ verba non obſcurè ſignificant, Thamar poſt pudicitiam violatam voluiſſe, vt vxorem à fratre retineri. Tertiò pro hac ſententia facit Concil Agathenſe relatum *in c. de inceſtis, 35. q. 3.* vbi inter alias inceſtuoſas coniunctiones prohibet, ne frater germanam ſuam accipiat vxorem: & *in verſ. Quod ſi,* concludit, *ſe non diſſoluere antea ſecus celebrata coniugia, vtpotè præcedente Pontificis venia.* Quibus ſanè verbis apertè oſtenditur, omnia matrimonia in illis ſaltem gradibus expreſsè prohibitis valere poſſe, alioquin illos ſic coniugatos in lethali culpa viuere fineret, quod nemo affirmauit. Eandem ſententiam firmarunt Concilium Epaun. *can. 30* Concil Aurel. 4 *can. 27.* Turon 2. *can. 22.* Tandem hęc ſententia non parum iuuatur ex communi vſu multarum gentium prudentia pollentium, quæ cum inter fratres coniugia permitterent, ſatis innuerunt id à natura non multum abhorrere; immò in ipſo mundi exordio, ſi iure naturali tales nuptiæ exoſæ eſſent, Deus plures maſculos, & fœminas creaſſet, ne cogerentur fratres cum ſororibus matrimonium contrahere. Quod autem apud plures gentes ſimilia coniugia recepta fuerint, conſtat: nam Ptolomęus Philadelphus Ægypti Rex ſororem duxit vxorem, iuxta morem ipſius nationis. Alex. ab Alex. *lib. 1. dier. genial. c. 24* & lege apud Aſſyrios lata licuiſſe matrimonium inter fratrem, & ſororem, referunt idem Alexander, & Plutarchus *in Artax.* Iuſtinus *lib. 11* & de Perſis, Athenienſibus, & alijs idem probant Tiraq. *in notis ad Alexand. vbi ſup. & leg. 7. connub.* Caietanus *in lib. de ſacrif.* immò inter Deos ſimilia connubia dari finxere Poetæ, & ita Iouem cum Iunone ſorore ſua matrimonium contraxiſſe, & Saturnum Ream ſororem in vxorem accepiſſe, produnt Virgilius *li. 1. Æneid.*

Eſt ego, quæ Diuum incedo Regina, Iouiſque
Et ſoror, & coniux.

Horatius *lib. 1. carm. od. 3.*

Coniuge me Iouis, & ſorore.

Ex eis refert D Auguſtinus *lib. 15. de Ciuit. Dei, c. 16.* de quibus etiam Seneca ajebat: *Matrimonia Deorum iungimus, & ne piè quidem, fratrum ſcilicet, & ſororum.* Apud Gentiles Dij matrimonijs copulabantur. Arnobius *lib. 2. aduerſus Gentes: Vxores Dij habent, atque in coniugalia fœdera conditionibus veniunt, ante quas bifarre, coemptione, &c.* Plura P Pinto *in ſpicil. tract. 1. cap. 31.* Immò & Ius trium liberorum impetrabant, vt illis non obeſſet lex Papia. Diocaſius *lib. 55.* Lact. Firmian. *lib. 1. de falſa relig. c. 16. Quid ergo eſt, quare apud Poetas ſalacisſimus Iuppiter liberos tolleret? Vtrum ſexagenarius factus eſt, & illi lex Papia fibulam impoſuit? an impetrauit ius trium liberorum?* Deinde probatur hæc ſententia *ex l. ſi ſtipuler 35. ff. de verb. oblig.* vbi docet Paulus, matrimonium inter fratres iure tantùm ciuili, non verò naturali eſſe prohibitum, ſumpto argumento ex principio eiuſdem legis, vbi poſtquam propoſuit caſum, in quo quis ſtipulatur, quod natura fieri non concedit, idq; exemplis expoſuit, *in verſ. item quod,* proſequens ſpeciem, in qua quis ſtipulatur, quod leges fieri prohibent, & perpetuam cauſam prohibitionis habent, ponit exemplum in eo, qui ſororem ſibi in vxorem futuram ſtipulatur, innuens hoc exemplum primo caſui non conuenire: igitur, quia ſororem in vxorem ducere iure naturæ non eſt omninò prohibitum. Rurſus, nam in hoc matrimonio ceſſat ratio, quæ irritat iure naturæ coniugium inter patrem, & filiam, cum inter fratres non repugnet æqualitas, cùm vnus alteri ſubiectionem, aut reuerentiam non præſtet, quam filia patri exhibere cogitur. Facit Æmil. Probus, ibi: *Simoni non fuit turpe Athenienſium ſummo viro ſororem germanam habere in matrimonium; quippè cum ciues eius eodem vterentur inſtituto. At id quidem noſtris moribus nefas habetur.* Accedit, nam ſi tale coniugium à iure naturali irritaretur, non poſſet Pontifex in eo diſpenſare gradu, *cap. ſunt quidam 25. quæſt. 2.* ſed conſueuit Pontifex diſpenſare in eo gradu, vt feciſſe Martin V. & alios Romanę Eccleſiæ Præſules, referunt Caietanus *in opuſc. de matrim. Regis Angliæ,* Syluester *in ſumma, verbo Papa, q. 17.* licèt falsò id referatur de Emmanuele Rege Luſitanię, qui Mariam duxit vxorem, non ſororem, ſed prioris vxoris ſororem, vt refert Spondanus *anno 1496. n. 6.*

Quibus fundamentis motus adhæreo huic ſententiæ, videlicet matrimonium inter fratres naturales ex ſe non eſſe naturali iuri contrarium, licèt pudori naturali non conueniat: vnde Plato *lib. 8. de legibus,* talia coniugia minimè pia, ſed Deo inuiſa eſſe dixit: & *in c. 27. Deuter.* vbi proponuntur maledictiones aduerſus eum, qui nefarias contrahit nuptias, legitur maledictio contra accipientem ſororem in vxorem; ideóque inter ea, quæ de Caligula, non vt Principe, ſed vt monſtro Sueton. narrat, hoc refert *lib. 42. c. 24.* quod cum omnibus ſororibus ſuis ſtupri conſuetudinem fecit, cum etiam Druſillam germanam Caſſio Longino Conſulari collocatam abduxiſſe, & in eodem iuſtę vxoris propalam habuiſſe ſcribit. Quam eius turpitudinem nec Dio *lib. 59* ſilentio prætermiſit: eademque ſe, ac famam ſuam turpitudine fœdaſſe Othonem Xiphilinus memorat. Plutarchus autem *in parallelis* ex Cryſippo *lib. 1. rer. Italic.* author eſt, Papirium quemdam Romanum amoris impatientia, & ardore victum, Camiliam ſororem grauidam feciſſe: quod vbi eorum pater reſciuit, enſem filiæ miſit, quo puella pectus transfodit, eodemque lethi genere ſceleſtum, ac nefarium facinus ſuum Papirius deinde expiauit. Nec obſtant fundamenta contrarię ſententiæ. Non primum, *ex d. c. gaudemus de diuort.* nam ipſe Sanch. *l. d. diſp. 52. n. 11.* non inuitus fatetur hunc locum parum vrgere; quippè Innoc. III. ibi dum prodidit matrimonia inter infideles inita in ſecundo, & vlterioribus gradibus conſanguinitatis diſſoluenda non eſſe, tantùm quęſtioni ſibi propoſitæ de his gradibus reſpondet: de primo verò gradu nec negat, nec diffinit, vt rectè aduertit Baſilius *d. c. 32. n. 13.* Minus obeſt ſecunda obiectio petita ex Geneſi *d. cap. 20.* nam reſpondeo, ſimulationem Abrahami non inutilem fuiſſe, dum Saram ſuam ſororem appellauit; id enim rectè fecit, quia licèt aliquando inter fratres matrimonia contraherentur, non ita tamen frequenter, vt ſtatim de quibuſuis coniunctis facilè id ſuſpicari poſſet. Tandem non obſtant textus *in d. l. eum, qui 19. C. de Epiſcop. & cler. c. penult. de cohab. cler.* Nam etſi hæc iura clericis permittant habitare cum matribus, & ſororibus propter naturale fœdus, quod omnem ſuſpicionem excludit, inde tamen non euincitur, matrimonium iure naturali prohiberi inter fratres; quippè etiam admitti oporteret in amita, & alijs conſanguineis, quas canones etiam cum clericis concedunt habitare, *c. cum omnes 27. c. fœminas 31. diſt. 81. c. interdixit, diſt. 32.* cum alijs, de quibus latè Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. c. 53.* Germon. *lib. 2. animaduerſ. c. 18.*

12 Amplectitur hæc ſecunda ſententia

Manet ergo, in primo gradu lineæ tranſuerſalis matrimonium iure naturali non prohiberi; lege tamen Moyſi data prohibitum fuiſſe, conſtat *ex c. 18. Leuit. verſic. 9.* ibi: *Sororis tuæ nuditatem, ſiue illa ex vtroque parente tuo, ſiue ex vno, ne detegito.* Et *cap. 20. verſ. 17. & cap. 27. Deuteron. verſ. 22.* de qua lege exaudiendus eſt Michael Epheſius *ad Quintum Nicomach.* ibi: *Fratrem cum ſorore concumbere ab initio res media erat; at poſt legem aduerſus tales concubitus poſitam, multum refert obſeruetur lex, necne.* Et etiam apud Romanos, & alias gentes primùm moribus, deinde lege ſcripta prohibitum fuit coniugium inter

13 De eodem primo gradu ex lege diuina, & poſitiua.

Digitized by Google

inter fratres; quare Diodorus Siculus *lib. 1.* ait: *Communem morem eſſe, ac fratres ſororibus iungatur.* Et Æmilius Probus *in Themio, lib. de vita Excel. Imper.* inquit: *Nec enim Simoni fuit turpe Athenienſium ſummo viro ſororem germanam in matrimonio habere: at id quidem noſtris moribus nefas habetur.* Plutarchus *in Themiſt.* Senec. *de morte Claudij,* iunctis Turnebo *lib. 18. aduerſ. c. 13.* Paſſeratio *ad Propertium, lib. 3. eleg. 11.* vnde obiter exponendus eſt textus *in l. libertinus 8. ff. de ritu nupt.* vbi ait Pomponius, libertinum libertinam matrem, aut ſororem ducere non poſſe, ex eo, quia hoc ius moribus, non legibus introductum eſt: quæ vltima verba variè exponunt Interpretes. Hothom *lib. 3. obſeru. cap. 4.* interpretatur, *moribus*, id eſt *legibus* antiquis Romuli. Cuiacius vocem *ſororem*, vt Triboniani reijcit, *lib. 16. obſeru. cap. 37.* hos ſequitur Gothofredus *ibi*. Sed vera Interpretatio, ni fallor, ex proximè traditis prouenit; licèt enim frequenter mores accipiantur pro iure ciuili, vt *in l. 2. ff. de vulgari, l. patre 8. ff. de his, qui ſuas ſui, l. more 8. ff. de acquir. hæredit.* notarunt Alciatus *lib. 4. parerg. cap. 21.* Forner. *lib. 5. rerum quotid. cap. 3.* tamen in eo textu mores ſumuntur prout ſonant, pro moribus videlicet receptis apud varias gentes, non tamen apud omnes: quare ius gentium dici non poſſunt, vt etiam accipiuntur *in l. ſororis 39. ff. de ritu nup.* notauit Cuiac. *lib. 36. qq. Papia. in l. ſi adulterium 38. ff. ad l. Iul. de adult.* vnde hæſitabatur *in d. l. libertinus,* quia iure ciuili inter ſeruos nulla cognatio, nullumque coniugij ius eſſe poterat, *l. is, qui ff. vnde cognati, l. vlt. verſ. Non parcimus, ff. de gradibus.* Paul. *lib. 5. ſent. tit. 10. §. 1.* an libertinus poſſet matrimonio iungi cum matre, aut ſorore, quaſi cognatio tempore ſeruitutis contracta non attenderetur. Id tamen negat Pomponius *ibi*, & etiam Paulus *in l. adoptiuus 14. §. ſeruiles, ff. de ritu nupt.* & rationem dedit Pomponius, quia hoc ius moribus, non legibus fuit introductum, quaſi dicat: Seruus licèt poſtquam manumiſſus eſt, nouus homo credatur quoad ea, quæ ſunt à iure ciuili inducta, *l. ſeruus 27. §. vlt. ff. de ademad. legat. l. qui res 98. §. aream, ff. de ſolut.* non tamen quoad ea, quæ à moribus gentium proueniunt, vt eſt cognationis, ſanguiniſque vinculum: & cum non ſolùm Romanorum moribus, verùm Athenienſium, & aliarum nationum prohibitum eſſet matrimonium cum ſorore, vt ſuprà probaui, ſeruus dum in ipſa ſeruitute erat, aut poſtea manumiſſus, ſororem ducere nequibat; non tamen quia iure gentium inter eas perſonas inceſtus daretur, vt conſtat *ex l. vlt. ff. de ritu nupt.* vbi ſi quis iuris ignorantia ductus (cui ius ignorare liceat) nuptialibus facibus thalamus inceſtauit ſororis, à pœna inceſti liberari docetur, cùm contrarium in inceſtu lineæ aſcendentis obſeruetur *ex l. 38. §. 2. ff. ad l. Iul. de adult.* quia videlicet in primo gradu lineæ aſcendentis, inceſtus iure gentium committitur: ergo inter fratrem, & ſororem illicitæ, nullæ, inceſtæque nuptiæ iure ciuili, & Eccleſiaſtica diſciplina iudicantur, ſiue ab eodem patre, eademque matre nati fuerint, ſiue ex altero eorum, *l. & nihil 54. ff. de ritu nup. § inter eas, Inſtit. de nupt.* Caius *lib. 1. inſtit. tit. 4. §. 3.* exploſa iuris Attici differentia, cum ſorore conſanguinea nuptias permittentis, cum vterina improbantis. Minutius Felix *in Octauio*, ibi: *Athenis cum ſororibus legitima coniugia.* Probat Samuel Petitus *ad ius Atticum, lib. 6. tit. 1.* Nuptias autem cum ſororibus fas fuiſſe apud Perſas celebrare, refert Euſebius *lib. 3. præpar. Euang.* adeò, vt Lucianus *lib. 3. de ſacrific.* ludens de Iouis coniugio cum ſorore ſua Iunone, dicat, eum feciſſe ſecundùm Perſarum, & Aſſyriorum leges. Quinimmò Athenienſibus fratrum, ac ſororum coniugia legibus permiſſa fuiſſe, refert Octauius apud Minutium, his verbis: *Ægyptijs, & Athenienſibus cum ſororibus legitima connubia.* Non tamen licebat ſororem ex eadem matre ducere, ſed prognatam ex eodem patre. Philo Iudæus *in 6. præc.* Inde Seneca *de morte Claudij*, vbi illi obijcit ſororis nuptias, ait: *Athenis dimidiam, licèt Alexandriæ totam.* Æmilius Probus in Simone: *Habuit in matrimonio ſororem germanam ſuam Epinicen, non magis amore, quàm patrio more ductam. Athenienſibus enim licet eodem patre natas vxores.* Videndi ſunt Vuoubet. *in notis ad Minut. fol. 163.* Boet. *in Herodian. fol. 71.* Muretus *in face critica 25. tab. 5. & 7. c. 1.* Lipſius *ad Tac. nota 8. & 80.* Caſtal. *var. c. 12.* Raderus *ad Martial. fol. 24.*

15 Diſputauimus ſatis abundè de primo gradu lineę tranſuerſalis: de reliquis nunc agamus. Et ſanè illud certum eſt, nullo gradu lineę tranſuerſalis matrimonium iure naturæ irritum eſſe, ſed ſolùm lege poſitiua, vt apertè diffinitur *in d. c. gaudemus, de diuortijs.* Nec in contrariũ nos mouere debet text. *in c. 18. Leuit.* vbi etiam lege diuina prohibentur matrimonia inter conſanguineos in vlterioribus gradibus. Nam repudiata ſententia aſſerentium, omnes gradus conſanguinitatis prohibitos in lege veteri diuina, hodie etiã vim habere, tanquam iuris naturalis, dicendum eſt, excepto tantùm primo, aut ſecundo gradu lineæ rectæ, cęteros gradus ibi prohiberi, non ex vi eius legis veteris, quę cum in ea parte iudicialis, ſeu cęremonialis fuiſſet, ſine dubio per aduentum Chriſti ceſſauit, iuxta tradita *in c. translato, de conſt.* ſed potiùs ex vi legis eccleſiaſticæ hodie vetari, vt perinde rectè fiat, Pontifici licere in his diſpenſare, vt apertè definitũ extat in Trid. *ſeſſ. 24. de matr. can. 3.* Docent D. Th. 1. 2. *q. 105. art. 4.* Couar. *d. c. 6. §. 10 à n. 1.* Bellarm. *d. lib. 1. c. 27. à principio,* Sanch. *d. diſp. 52. n. 6. & lib. 8. diſp. 6 nu. 11.* Obijci tamen ſolet textus *in c. litteras 12. verſ. ſcripto, de reſtit. ſpol.* vbi apertè docetur, in gradibus conſanguinitatis diuina lege prohibitis Pontificem diſpenſare non poſſe: atqui per gradus diuina lege prohibitos, *& in c. quoniam, §. porrò, vt lite non conteſt. c. 1. 35. quæſt. 2.* non alij intelligi poſſunt, quàm præſcripti *in d. c. 18. Leuit.* vt notat Gloſſa *verbo Diuina, in d. cap. litteras:* ergo ſupponere videtur, gradus illos diuinæ legis obligare nunc, non ex vi illius legis, nec etiam ex vi legis nouæ eccleſiaſticæ, ſed ex vi iuris naturalis, alioquin ſi ex ſola legis eccleſiaſticæ authoritate prohibitio hæc metiretur, aut æſtimaretur, vtique diſpenſare Pontifex poſſet, ex regula capitis *propoſuit, de conceſſ. præbendæ.* Sed reſpondendum eſt cum Gloſſa ibi, *verbo Non poteſt,* Nauarro *conſ. 14. n. 8. de ſponſ.* Sanch. *d. diſp. 52. num. 8.* Germonio *d. lib. 1. cap. 16.* textum illum ſic eſſe accipiendum, vt Pontifex in illis gradibus diſpenſare non poſſit, id eſt non debeat, nec expediat; alioquin ſi omninò non poſſet, fruſtra adderet textus, Pontificem non conſueuiſſe in illis diſpenſare, quod dixit in honorem, & reuerentiam legis diuinæ, quam ſicut Eccleſia iuſtiſſimè renouauit, ita non conſueuerat frequenter tollere per diſpenſationem. Si cui tamen hæc interpretatio non planè ſatisfecerit, dicere poterit ſententiam dicti capitis *litteras, in verſ. reſcripto, & in verſ. opinioni,* qua cauetur, Pontificem non poſſe in gradibus lege diuina prohibitis diſpenſare, non eſſe Pontificis, ſed partis allegationem, quæ ius non conſtituit. & ideò *in verſ. non autem,* vbi deciſio continetur, etſi Pontifex mentionem habuerit graduum lege diuina prohibitorum, non tamen adijcit, in eis diſpenſare non poſſe: niſi fortè velis cum Couarr. *d. cap. 6. § 10. num. 24.* ea verba aliter accipere, cuius expoſitioni lubens accedam. Secundò obijcitur textus *in cap. de infidelibus, de conſanguin.* vbi dum ſcribitur, ſecundùm legis veteris inſtituta matrimonio coniunctos ſeparandos non eſſe poſt conuerſionem ad fidem, ſatis à contrario ſenſu innuitur, ſeparandos fuiſſe, ſi contra illius legis pręſcripta eſſent coniuncti. Quo argumento aſſentire videtur Pontifex, adhuc illam legem hodie locum habere. Texuit hunc nodum ſolus Sanchez *d. diſput. 52. n. 8.* eius tamen ſolutione omiſſa, dicendum eſt, immeritò argumentum à contrario ſenſu deſumi ex ſententia Pontificis *ibi*, quæ illa eſt, quod cùm Pagani in gradibus à lege veteri permiſſis, canonica tamen prohibitis copulantur, poſteà ad fidem chriſtianam conuerſi ſeparari non debent, ex eo, quod inſpecto contractus initio licebat ita contrahere. Cùm igitur Pagani ab initio legibus canonicis non ligarentur, vt latè proſequitur Tiraq. *de primog. q. 66. à n. 12.* & ob id nuptiæ conſiſterent, nulla ex cauſa ex poſtfacto nuptiæ ſemel legitimè contractæ diſſolui debent, *c. gaudemus, in princ. de diuort. cap. vlt. qui filij ſint legit. l. vlt. tit. 6. p. 4.* faciunt caput *2. de cognat. ſpirit. l. 3. C. de interdict. matr. l. ſi qua 12. in princ. l. non ſolùm 47. §. ſed videamur, ff. de ritu nupt.* explicant poſt antiquiores *in d. c. de infidel.* Couar. *in d. §. 10. à n. 5.* Cuiac. *d. lib. 25. obſ. c. 3.* & nos latiùs dabimus *in eod. textu,* Gentilis *de nupt. lib. 5. c. 8.*

De aliis gradibus eiuſdem lineæ.

55 Vt ad prohibitionem iuris poſitiui inter eoſdem conſanguineos accedamus, ſciendum eſt, eam variam fuiſſe pro temporum diuerſitate, tam ex iure ciuili, quàm canonico: & vt à vetuſtiori incipiamus, ſciendum eſt, veteri iure ciuili, vt refert Vlpianus *in fragm. tit. 16. §.*

De eiſdem gradibus, ex iure poſitiuo.

Digitized by Google

inter parentes, & lib. ſingul. regularum, in collat. legum Moſaic. tit. de nup. matrimonia vſque ad quartum gradum prohiberi, poſtea verò ſub Vlpiani tempore etiam ex tertio gradu vxorem ducere licuit, quod perperam ſuſpectum affirmat Culac. *in notis ibid.* ſed re melius perpenſa, idem Cuiac. *lib. 23. obſ. c. 16.* retinet eandem litteram. In quarto autem gradu lineæ tranſuerſalis, ſiue inæqualis, ita demum nuptiæ permittebantur inter conſanguineos, ſi modò inter ſe nullam rationem quaſi parentum, & quaſi liberorum haberent, quales ſunt patrui, auunculi magni, aut maximi; cum his enim nec in quinto gradu contrahere licebat. Vnde patrui, ſeu auunculi, cum ſororis, vel fratris, vel fratrui filia, aut nepte, antiquitus legimus nuptias improbatas. Gaius *lib. 1. inſt. tit. 4. §. fratris, l. nemini 17. C. de nup. l. fin. C. de inceſtis nup. l. 1. C. Theodoſ. eod. tit. l. ſororis 39. l. etiamſi 56. cum l. ſeq. ff. de ritu nup. l. ſi adulterium 38. §. 5. ff. ad l. Iul. de adult. l. auunculo, § fin. ff. de condict. cauſa data, l. vlt. ſi nuptiæ ex reſcripto.* Illuſtrant Cuiac. *lib. 13. obſ. c. 16. & lib. 11. q. Papin. in d. l. fin. ff. de condict. ſine cauſa, & lib. 36. in d. l. ſi adulterium, & ad tit. C. de inceſt. nup. & lib. 35. Pauli ad edict. in l. 14. §. 2. ff. de ritu nup.* Pancirola *lib. 2. var. c. 274.* Iuſtus Lipſius *ad Tacitum lib. 12. numer. 53.* Delrius *ad Senecam in Octauio, nota 141.* Pitheus *in collat. legum Moſaic. tit. de nup.* Hothom. *in diſp. de nup. tit. 1. pag. 502.* Giphanius *in l. 17. Cod. de nup.* Faber *in iuriſprud. tit. de nup. princip. 6. illat. 6. 20. & 24.* Donell. *lib. 13. comment. cap. 19.* Duarenus *ad tit. ſolut. matrimon. cap. 2.* Briſſonius *de iure connub. pagin. 279.* Petrus Gregorius *lib. 9. ſyntagm. cap. 2. numer. 53.* Iacobus Gothofr. *in opuſc. ad d. l. 17. C. de nup.* nam turbato naturæ ordine, ſaltem nominum religione, tali ex concubitu nati filij, & fratres vna naſcebantur, tanquam ex matrimonio inter patrem, & filiam improbè contracto; cum patris nomen auunculi, & patrui iure conuenire certo certius ſit, *l. per adoptionem 18. §. 1. l. ſororis 39. ff. de ritu nup.* Catul. *epigram. 152.* ibi:

Aufilena, viro contentas viuere ſolo,
Nuptarum laus è laudibus eximijs.
Sed cuiuis quamuis potiùs ſuccumbere fas eſt,
Quàm matrem fratres efficere ex patruo.

Cuiac. *in l. 14. & 23. ff. de adop. & lib. 35. Pauli ad edict. in l. 60. §. Lucius, ff. mandati:* vbi fratris filius à patruo filius vocatur: obſeruauit idem Cuiac. *lib. 9. obſ. cap. 58.* & filia fratris ſororis nepos nuncupatur *in cap. per tuas 10. de prob. c. 7. hoc tit. c. 1. de deſponſ. impub.* nam liberi ex eo concubitu ſuſcepti ſuæ matri fratres, patrueles, & liberi efficiuntur; natus enim ex patruo, ſeu auunculo, frater nominabatur. Gaius *d. tit. 4. de nup. §. fratres* Plura Sauarus *ad Sidonium, lib. 4. epiſt. 4.* Similiter cum amita, id eſt patris ſorore, ſub inceſti pęna nuptiæ prohibebantur, *l. ſi qua 12. §. 5. l. per adoptionem 17. §. 2. ff. de ritu nupt.* ſimiliter & cum amita magna, & maiore, & etiam cum matertera maiori, magnave, *d. l. 12. §. vlt.*

16 *De matrimonio cum filia fratris, ſororiſve.*

In hoc etiam tertio gradu illa magna differentia notanda eſt, videlicet quod tantùm licebat fratris filiam vxorem ducere, non etiam ſororis filiam: quod patet *ex l. etiam 56. l. qui in prouincia 57. §. vlt. ff. de ritu nup. l. ſi adulterium 38. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. l. vlt. ff. de condict. ſine cauſ.* quod à Claudio Imperatore primùm cœpiſſe proditum eſt, nam is Agrippinæ fratris ſui germani amore bacchatus,

Geniſamque fratris coniugem captus ſibi
Thoris nefandis flebili iunxit face.

Vt aiebat Lucius Seneca *in Octauio, act. 3.* Magis Semiramidis cum Nino diſplicet flagitium, cuius meminerunt Oroſius *lib. 1. c. 4.* Curtius *lib. 7.* quam veternoſam Romanorum pudicitiam intuentes, huius facti turpitudinem Senatuſconſulti velamento texit, in poſterum cum filiabus fratrum permiſſis coniugijs, referunt Tacitus *lib. 12. annal.* ibi: *Claudius Senatum ingreſſus, decretum poſtulat, quo iuſtę inter patruum, fratrumque filias nuptiæ etiam in poſterum ſtatuerentur.* Suetonius in eius vita; ibi: *Verùm illecebris Agrippinæ germani fratris filiæ, ius oſculi, blanditiarum occaſione allectus in amorem ſubornauit proximo Senatu, qui cogerent ſe ad ducendam eam vxorem, quaſi Reipublicæ intereſſet, dandamque cæteris veniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus inceſta habebantur.* Eoque referendus eſt Vlpianus *tit. 5. reg. §. 6.* & apud Licinum Rufinum *in collatione legum Moſaic. tit. de inceſtis nup.* & locus Capitolini *in Antonio Philoſopho:* hoc autē Senatuſconſultum per annos circiter 250. durauit vſq; ad Conſtantini, & Conſtantis imperium, quo tempore ſublata patrui, & auunculi differētia, nec fratris filiam, nec filiam ſororis vxorem ducere licuit, vt conſtat *in l. 1. C. Theodoſ. de inceſtis nup.* vbi illo iure nefario abrogato ſimiles nuptias contrahentibus pęna capitis imponitur. D. Ambroſius *epiſt. 66. l. 3. C. Theodoſ. de inceſtis nup. l. fin. C. Iuſt. eod. tit.* Gothofredus *in l. 1. C. Theodoſ. de inceſt. & in l. 3.* Vnde refellendi ſunt Briſſonius *de iure connub. pag. 280.* Duarenus *ad tit. ſol. matr. c. 2.* qui exiſtimarunt placitum Claudij, Senatuſconſultumque eius tempore factum, edicto Neruę fuiſſe abrogatum; nam vt rectè Lipſius *ad Tacitum, d. nota 13.* edictum Neruæ non de fratris filia, ſed de filia ſororis exaudiendum eſt; quem ſequitur Hothomanus *vbi ſup.* Sed ipſam Conſtantini, & Conſtantis conſtitutionem tempore, vel quod credibilius eſt, contemptu abolitam, iterum hominum libidine inualeſcente, in priſtini nitoris obſeruantiam reſtituit Zeno Imperator, cuius placito non libenter adſtipulantes ſequentes Cæſares, his coniugijs legitimi connubij iura abnegaſſe credimus *in l. vlt. C. de inceſt. nup. & in l. vlt. C. ſi nup. ex reſcr. petant.* Iuſtin. *§. fratris 3. Inſtit. de nup.* docuerunt Cuiac. *lib. 15. qq. Pap. in d. l. vlt. ff. de condict. ſine cauſ. & ad tit. C. de inceſt. nup.* Germon. *lib. 1. animad. cap. 16.* Concius *lib. 2. ſucceſſiu. c. 1. num. 7.* Briſſonius *de iure connub. pag. 59.*

Circa conſobrinorum nuptias ſciendum eſt, apud nonnullas gentes eas permiſſas fuiſſe: nam Turnus, quem Rex Latinus, & eius vxor Amata ſibi generum deſponderant, & Labinia eorum filia, conſobrini erant, vt notauit Seruius ad illud Virgilij 2. *Æneid.* 17 *De conſobrinis.*

Quid conſanguineus Ratus.

Similiter apud Hebręos ſimile coniugium non fuiſſe prohibitum probat Hothom. in exemplis relatis *Exodi c. 6. Numer. c. vlt.* Et Deucalion vxorem duxit Pirrham patruelem; Iapetus enim duos ſuſtulit filios Prometheum, qui Pirrham genuit, ex quo Ouidius *lib. 1. Metamorphoſ.*

Deucalion Pirrham lachrymis affatur obortis,
O ſoror, & coniux, ò fœmina ſola ſuperſtes!
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde thorus iunxit.

Alia exēpla ex Geneſ. *c. 38.* item *ex Num. c. vlt.* miniſtrāt Ioſeph *lib. 12. antiq. c. 4. & lib. 18. c. 11.* & in hanc ſententiā D. Auguſt. *de Ciu. Dei lib. 15.* ait: *Experti ſumus, in connubijs conſobrinorum, quàm raro per morem fiebant, quod fieri per leges licebat; quia id neq; diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana.* Hęc D. Auguſt. quamuis D. Ambroſius *epiſt. 66. ad Paternum,* de his nuptijs illum conſulentem ita reſcribat: *Quid eſt, quod dubitari queat, cùm lex diuina etiam fratres, & patrueles prohibeat venire in coniugalem copulam.* Quod ad ius Romanorum attinet, antiquiore iure diu ignorata conſobrinorū connubia fuerūt, abſtinebantq; Romani ab eis continentia potiùs, quàm certa lege. Tacitus ita exaudiendus *lib. 12. annal.* ibi: *Sobrinarū diu ignorata coniugia tempore adito percrebuerunt.* Vnde legēdum eſt, *conſobrinarum,* vt legit Iuſtus Lipſius ibidē, & probat Hothom. *in §. duorum fratrum, Inſt. de nup.* & id demonſtrant Liuius *lib. 25.* nam apud eum Spurius Liguſtinus à patre accepit vxorem filiā fratris ſui: & Cicero *pro Cluentio,* refert Cluentiam ritè nupſiſſe Marco conſobrino ſuo: Brutus etiam vxorem duxit Portiā conſobrinam ſuam, vtpotè Catonis Vticenſis filiam, cùm ipſe eſſet filius Seruilię ſororis ipſius Catonis, vt refert Plutarchus *in vita ipſius Bruti:* & Marcus Antonius Philoſophus, qui ſanctitate vitæ omnibus præcelluit, Fauſtinam conſobrinam ſuam vxorem duxit, vt teſtis eſt Iulius Capitolinus *in eius vita:* & Suetonius *in Auguſto,* & Dio *lib. 53.* memoriæ prodiderunt, Auguſtum filiam ſuā Iuliam Marcello Octauię Sororis ſuę filio nuptui collocaſſe: & Quintilianus *lib. 6.* filium ſuum immatura morte ſibi ereptum lugens, auunculo eum deſtinatum generum fuiſſe oſtendit: iuſtiq; matrimonij inter conſobrinos paſſim apud Conſultos mentio eſt, veluti *in l. 3. & l. non ſolùm 67. §. 1. de ritu nup. l. vter 23. & ſeq. de condit. inſt. l. Lucius 78. §. filium ad Trebel.* ac præſertim *in l. 2. C. de inſtit. & ſubſtit. l. 4. C. de cond. inſert. §. fratrum, Inſtit. de nupt.* Hincque illa Vlpiani regula data eſt, vulgò in iure tanquam per manus tradita, inter cognatos vſque ad quartum gradum connubium non eſſe. Primus (vt opinor) Theodoſius Magnus, & Maior eas nuptias prohibuit anno 384. aut 385. vt ipſius filius teſtatur *in l. vltim. C. ſi*

nuptiæ

Digitized by Google

nuptiæ ex reſcript. petantur; niſi cum reſcripto Principis celebrarentur, cuius reſcripti forma extat apud Caſſiodor. lib. 7. variar. cap. 46. Itaque Sextus Aurel. Victor in epiſt. ad Cæſar. eius meminit, dum inquit: Tantùm pudori, & continentiæ tribuens, vt conſobrinum nuptias vetuerit tanquam ſororum. Et refert Paulus Diaconus lib. 12. ad Eutrapium, D Ambroſ. epiſt. 66. ibi: Theodoſius Imperator etiam patrueles, fratres, & conſobrinos vetuit inter ſe coniugij nomine conuenire. D. Auguſtinus lib. 15. de ciuit. Dei, c. 18. Verumtamen quis dubitet, Inquit, honeſtius hoc tempore etiam conſobrinorū conuigia prohibita eſſe, quia neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale, atque laudabile, vt cuique debet cauſa propinquitatis verecundum honorem ab ea contineat. Conſtitutionem hanc Theodoſij Arcadius, & Honorius eius filij primo imperij ſui anno, Chriſti 396. confirmarunt, vt patet ex l. 3. C. Theodoſ. de nupt. quam conciſam, & mutilatam Tribonianus retulit in l. ſi quis, C. de nuptijs. Verùm ipſi Imperatores Arcadius, & Honorius, patris, & ipſorum abrogata conſtitutione, anno 405. conſobrinorum nuptias approbarunt in l. celebrandis 19. C. de nuptijs, de cuius fide dubitant Concius lib. 1. lect. c. 9. Coſtanus de matrim. pag. 112. quæ rogata, & edita fuit Stilicone 2. & Anthemio Coſſ. qui eſt annus II. Imperij Arcadij, & Honorij, Chriſti Domini 405. Demum Imperatores Honorius, & Theodoſius eas nuptias, quaſi communi iure damnatas, ex reſcripto petendi facultatem fecerunt, l. vnic. C. Theodoſ. ſi nupt. ex reſcripto: vbi plura Gothofredus. Vſum tamen antiquum retinendi nuptias conſobrinorum approbauit Iuſtin. vt videre eſt ex §. duorum, Inſtit. de nupt. de cuius affirmatiua lectione dubitat Concius lib. 2. ſucceſſiu c. 1. & Hothomanus ibi, & in tract. de nup. c. 5. ſecuti lectionem Thenphili, qui non explodit negationem. Verùm lectio Florentina affirmatiua retinenda eſt, & iuxta eam conſtat, Iuſtinianum reſtituto iure antiquo nuptias conſobrinorum permiſiſſe. Et hæc illa lex in populo Romano permitttens nuptias, cuius meminit D. Gregorius in cap. quædam lex 35. q. 2. & 3. vt notauit Ritherurſius de differens iur. ciuil. & canon. lib. 1. c. 7. argumentum etiam eſt, has nuptias non prohibuiſſe, immò permiſiſſe Iuſtinianum, quòd ipſæ leges Arcadij, & Honorij has nuptias prohibentes, & Theodoſij Iunioris, non retulit in ſuum Codicem; legem verò Arcadij, & Honorij eas permittentem tranſcripſiſſe, vt videre eſt ex l. 19. C. de nupt. & notauit Theodorus Marſil. in §. duorum, Inſtit. de nup. Nec ſupra traditis obſtat Gaius lib. 1. inſtit. tit. 4. §. 6. in illis verbis: Fratres enim amitinos, vel conſobrinos in matrimonium iungi nulla ratione permittitur. Nam ea verba Anianum Gaij interpretem, ſeu ex Græco in Latinum verſorem corrupiſſe, reſpiciendo ad conſtitutionem Theodoſij, iam notarunt Faber in iuriſprud. tit. 9. princ. 6. illat. 6. Concius lib. 1. ſucceſſiu. c. 1. n. 8. & Briſſonius de iure connub. pag. 66 Iacobus Gothofredus in diſſert. ad l. celebrandis, C. de nupt.

18 De probationibus canonicis. Hucuſque egimus de prohibitione nuptiarum ex iure ciuili: nunc ad ſacros Canones, iuſque Pontificium perueniamus. Et inter conſobrinos coniugium prohibitum fuiſſe iam à temporibus Apoſtolorum, conſtat ex can. 18. Apoſt. & ex celebri teſtimonio, quod extat apud Iulium Africanum, ſeu Abdiam Babyloniæ primum Epiſcopum lib. 3. certam. Apoſt. quod ſubnectere decreui, quia inſtitutam tractationem non parum illuſtrat. Antequam Andreas Apoſtolus in Macedoniam perueniſſet, accidit quod duo viri in Philippis fratres germani eſſent, nobiles, & quibus erat magna domi facultas: erantque alteri filij duo, alteri totidem filiæ: hi cùm in ciuibus nulli forent, qui dignè generationi illorum iungi poſſent, inito fœdere obligauerunt ſe mutuò, vt vnam domum facerent, & vnius filij alterius filias in matrimonium acciperent; cumque iam dies nuptiarum eſſet conſtitutus, factum eſt verbum Domini ad eos, dicens: Nolite coniungere liberos veſtros, donec huc veniat famulus meus Andreas: ipſe enim vobis, quę agere debeatis, oſtendet. Iam autem thalamus præparatus erat, & conuiuæ vocati erant; omniſque apparatus nuptialis in promptu tenebatur; interea triduo elapſo aduenit Apoſtolus, qui cùm audiſſet, quæ geſta eſſent: Nolite, ait, filioli, nolite ſeduci, nolite decipere hos iuuenes, quibus poteſt fructus apparere iuſtitiæ; ſed magis pœnitentiam agite, quia deliquiſtis in Dominum, vt proximo ſanguine velletis polluere coniugia filiorum veſtrorum; nec verò nos nuptias euertimus, aut vitamus, cum ab initio Deus maſculum iungi præcepiſſet, & fœminam verum inceſta potiùs damnamus. Imò, & longius producta eſt hæc prohibitio, primò enim Higinus, & Fabianus Pontifices, qui Eccleſiam rexerunt vſque ad annum 242. in tertio gradu matrimonium irritarunt, in quarto prohibuerunt, c. ſi qua mulier 35. q. 1. c. de propinquis, 35. q. 3. poſtea Iul. I qui Eccleſiam rexit ex anno 346. vſque ad annum 353. coniugium vſq; ad ſeptimum gradum prohibuit, c. nullum, 35. q. 2. quam conſtitutionem firmarunt Greg. Magnus, & Alex. II. vt conſtat ex c. quod autem, c. quoad ſedem 35. q. 5. ad quæ tempora referri debent text. in c. contradiximus, 35. q. 3. vbi vſque ad ſextam generationem, ideſt ſeptimum gradum, extenditur, ſecundùm computationem eorum, qui gradus enumerabant à filijs fratrum, non ab ipſis fratribus, c. ad ſedem, §. hæc itaque, 35. q. 5. & textus in c. in copulatione, 35. q. 3. & in Concilio Toletano 2 can. 5. in quibus matrimonium prohibetur vſquedum generatio recordetur, ideſt, vt repetentes ibi exponunt, vſque ad ſeptimum gradum: nam in ſeptem gradibus, ſi canonicè, & vſualiter numerentur, omnia propinquitatum nomina continentur, vltra quas nec conſanguinitas inuenitur, nec nomina graduum reperiuntur, aut ſucceſſio poteſt ampliùs prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari. Hæc prohibitio viguit, & durauit vſque ad tempora Innoc III. qui eam reſtrinxit vſque ad quintum gradum in c. quia 6. hoc tit. c. iuranis 6. de probat. Poſtea in Concil Lateran. generali ſub ipſo celebrato, anno 1215. reſtricta eſt hæc prohibitio ad quartum gradum, c. non debet, hoc tit. notauit Paulus Idumay in notis ad Innoc. III. lib. 13. regiſt. ep 188. Quæ conſtitutio approbata eſt in Concil. Trid. ſeſſ. 24. d refor. matr. c. 5. notarunt Theophilus Raynaud. tom. 11. in ſyntaxi oper. ſancti Anſelmi, fol. 64. Maced de clau. Petri, lib. 4. de matrim. c. 10.

Huius prohibitionis matrimonij inter conſanguineos variæ rationes afferri poſſunt: prior naturalis, quopropter quandam verecundiam, quę non ſinit authores cum ſua ſobole, aut in ſeipſis, aut etiam per perſonas ſanguinis commixtione proximè cohærentes miſceri; 19 Traditur ratio decidendi. cùm enim matrimonium inſtitutum ſit ad generationem, prolemque ſuſcipiendam, c. omnes itaque, 27. q. 2. eaque inter conſanguineos impediatur propter reuerentiam, quam cognati ſibimetipſis exhibere debent ob originem ab eodem ſtipite tractam, & ſanguinis communionem, quia huic reuerentiæ maximè aduerſatur coniugalis actus, qui ſine turpitudine quadam exerceri non poteſt, vt docet D. Auguſtinus lib. 15 de ciuit. Dei, c. 15. idcircò tam leges ſeculares, quàm Eccleſiaſticæ inter conſanguineos matrimonium contrahi prohibuerunt: facit Caſſiodorus lib. 6 var. c. 8. in formula Comitis rerum priuat. ibi: Primum tibi contra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus, quaſi parenti in publico decreta cuſtodia eſt, ne quis ſe probroſa commixtione pollueret, dum vicino ſanguini reuerentiam non haberet; grauitas enim publica proximitatis ſanctitatem, & coniunctionis gratiam habita æſtimatione decreuit; quia longè aliud debetur proximitati naturæ, quàm corporali poſſumus indulgere licentię. Ex quibus verbis conſtat, curam (ne matrimonia inter conſanguineos celebrarentur) ſpectaſſe ad Comitem priuatarum rationum, quia adhuc Reges Gothorum ad exemplum Imperatorum in gradibus prohibitis diſpenſabant, l. 1. tit. 5. lib. 3. legum Vviſigoth. licèt iure ciuili gradus ipſos inceſtarum nuptiarum diffinire, ſpectaſſe ad Pontifices, conſtet ex Tacito lib. 1. Dione lib. 48. Cicerone lib. 2. de legibus. Alia ratio eſt, ne quarumdam perſonarum conuictus nimis quotidianus, atq; inobſeruatus ſtupris, & adulterijs occaſionem daret, ſi amores tales nuptijs poſſent cohoneſtari: quam rationem aſſignat, & amplificat D. Ambroſius ep. 66. ad Paternam, & illuſtrat Grotius lib. 2. de iure belli, c. 4. n. 13. Tertia ratio naſcitur ex ſequenti conſideratione; nam ſi matrimonia inter propinquos, & conſanguineos darentur, ſubuerterentur diuerſarum neceſſitudinum vincula, quibus homines connecti ſocialis vitę poſtulat neceſſitas.

——Nam ſanguine mixto
Texitur alternis ex gentibus vna propago.

Nuptijs enim neceſſitudines augentur, & vltrò, citroque filias dando, & accipiendo, multi ſibi propinqui adiunguntur, vt Plutarchus problem. 108 dicit, cui aſſentit D Auguſt. lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 16. Habita eſt, inquit, ratio charitatis, aut homines, quibus eſſet vtilis, atque honeſta concordia, diuerſarum neceſſitudinum vinculis necto-

nectcrentur, ne vnus in vna multas haberet neceſſitudines, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitam diligentiùs colendam plurimæ plurimos obtinerent. Refertur à Gratiano *in c.1.35.q.1.* Vnde vt amicitiæ vinculum propter affinitatem protendatur in ciues, matrimonia non inter conſanguineos, ſed inter extraneos celebrari debent: quam rationem illuſtrant D Chryſoſt. *homil.34. in epiſt. 1. ad Corinth.* Philo Iudæus *de leg. Moyſ.* Plutarchus *in problem.c.108.* Caſſiodor. *lib.7.epiſt.46.* ibi: *Ne & ſe in proximitatem redeundo polluerent, & dilationem prouidam in genus extraneum non haberent.* D. Thomas *2.2.q. 154.art.9* Bellarminus *de matr.lib.1.c.29.* Sanch. *vbi ſup. diſp. 53.* Prohibitionem nuptiarum inter conſobrinos agnouerunt etiam Patres Eccleſiæ, quos refert nouus Notator Petri Bleſenſis *ad epiſt. 83.*

20 Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam licèt verum ſit, apud Iudæos non licuiſſe alienigenas in vxores accipere, id prohibebatur propter periculum ſubuerſionis, & idololatriæ, vt exprimitur *c.34. Exodi, verſ.16.* ibi: *Nec vxorem de filiabus earum accipies filijs tuis, ne poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant, & filios tuos in Deos ſuos, ideſt ne ſint illis occaſio idololatriæ.* Et *c. 7. Deuteron. verſ.3* ibi: *Nec ſociabis cum eis coniugia, filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat Dijs alienis.* Et *lib.3. Regum c.11. verſ.2. Non ingrediemini ad eas, nec de illis ingredientur ad veſtras: certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum.* Non tamen ideò licebat in gradibus lege Moyſi data prohibitis matrimonio copulari, vt ſuprà probaui. Nec obſtat, quod de nuptijs peregrinorum ex iure Romanorum expendebamus, nam cum connubium daretur tantùm inter Romanos ciues, ideſt inter eos, qui ius togæ, patriæ poteſtatis, factionis teſtamenti, & ſimilia priuilegia habebant, *l. ſed ſi accepto, ff. de iure fiſci, l.1. C. de hæred. inſtit. §. 1. de nupt.* ideò cum peregrinis connubium non dabatur; non tamen inde inferas, inter ciues Romanos cum conſanguineis connubium admitti; nam contrarium obſeruatum fuiſſe latè probaui, licèt hæc prohibitio non ita protraheretur ad gradum quintum, ſextum, ſeu ſeptimum, vt ſacri Canones protraxerunt. Nec obſtat augmentum deductum ex dictis Concilijs Epaun. & Pariſienſi, quorum interpretationem adduxi *ſupr. cap.1.*

Diſſoluitur dubitandi ratio.

C A P V T VI.

a Idem.

QVia circa. *Et infrà*: Porrò de nobili viro N. pro cuius diſpenſatione, indulgentia ſcilicet remanendi cum ea, quæ ipſum *b* quinto conſanguinitatis gradu contingit, à Sede Apoſt. obtinenda, falſa nobis cauſa fuerat allegata, proles videlicet; cum tamen ante diſpenſationem obtentam vnica filia, quam habebat, viam fuerit vniuerſæ carnis ingreſſa, prout tua conſultatio continebat; *c* diſſimulare *d* poteris vt remaneant in copula ſic contracta: cùm ex ſeparatione, ſicut aſſeris, graue videas ſcandalum imminere.

N O T Æ.

a IDem.] In margine, aut vlla ex collectionibus non exprimitur cui reſcribat Innocentius; Integram autem epiſtolam, & eius inſcriptionem dedi *in cap. quia circa de bigam.* vbi extat prior pars huius textus: alia etiam extat *in c. quia circa, de priuilegijs.*

b *Quintò.*] Procedit textus hic ante Concil. Lateran. relatum *in c. non debet, infrà hoc tit.*

c *Diſſimulare.*] Quia in caſu, quo perſona laborat ignorantia inuincibili, & prænoſcitur certò moraliter non profutura ex monitione, ſi contingat eam nihil excitari circa malitiam ſtatus, aut operis ſui, eamque malitiam non vergere in damnum commune, fas eſt diſſimulare, vt probant textum hunc exponentes Sanch. *de matr. lib.2. diſp.38.n.7.* Theophil. *tom.16. in heterocl. ſpir. ſect.3. punct. fin. fol. 389.*

d *Poteris.*] Ex hoc textu probant Sanch. *lib.2. diſp.38. n.12.* Baſil. *lib 8.c.13.n.7.* Hurtado *diſp.26. diffic.2.n.8* poſſe diſpenſare Epiſcopum poſt contractum matrimonium, quando diſpenſatio impetrata ob ſubreptionem fuit nulla. Sed contraria ſententia communis eſt.

C O M M E N T A R I V M.

2 CVm inferior non poſſit diſpenſare in lege ſuperioris, *c. cùm inferior, 21. diſt. c. cùm inferior, de maiorit. & obed.* Clement. *Romani, de elect.* Romanus Pontifex non poteſt diſpenſare in impedimentis, quæ iure naturali dirimunt matrimonium, veluti in impedimentis erroris, metus grauis, ligaminis, impotentiæ, conſanguinitatis in primo gradu lineæ rectæ, quia hæc omnia dirimunt matrimonium ex iure diuino naturali, in quo Pōtifex, nec etiam vrgente neceſſitate diſpenſare poteſt, *c. ſunt quidam 25. q. 2. c. propoſuit, de conceſſ. præb. c. ita quorundam, de Iudæis.* Sanch cum alijs *lib 8. diſp 6. num. 10. de matrim.* tametſi aliqui apud eundem, & Leandrum *diſp. 24 de matr. q.2.* ſentiant, poſſe Pontificem in aliquo caſu diſpenſare in præfatis impedimentis: in alijs verò impedimentis, & gradibus cognationis dirimentibus tantùm iure eccleſiaſtico, Pontifex diſpenſare valet ex iuſtis cauſis, *c. ſtatuta, c. omnia 25. q. 2.* probant latè Diana *tom.8. tr.1. reſ 36.* Morla *in empor. tit.1. q.2.* Fragoſo *p.2. de regim. Chriſt. Reſp. lib.1. diſp.1. §.9.* Leand. *de mat. diſp.23. q 6.* Petrus Gregor. *lib.3. partit.21. cap.12.* & exemplis illuſtrat Rouſſelius *lib.1. hiſt Pontific. iuriſdict. c.5. n.12.* Vt etiam iure ciuili attento Princeps in inceſtis, & iniuſtis nuptijs diſpenſabat, *l. ſi Senatoris, ff. de ritu nup. l. vlt. C. de inceſtis nupt. l. vnic. C. Theodoſ. ſi nuptiæ ex reſcripto*: notauit Cuiac. *ad eundem tit. C.* quod & apud Gothos obſeruatum fuiſſe conſtat ex Caſſiodoro *lib. 7. formula penultim.* Olim tamen plures Theologi, & iuriſtæ non contemnendæ authoritatis cenſuerunt, in gradibus prohibitis lege veteri expreſſis *in c.18. & 20. Leuit.* Pontificem diſpenſare non poſſe, vt docuerunt plures congeſti à Tho. Sanch. *lib.7. de matrim. diſp.527. num. 5.* Sylueſter *verbo Papa, num.27.* Ægidius Bellamer. *conſ.28.* Hieronym. Gratus *volum.2. conſ.1.* Gozadinus *conſ.15.* Pariſius *conſil.98. per tot.* Mantua *conſ.121.* Thom. Vualdenſis *2. tom. c.134.* & nouiſſimè ex Iuriſperitis Arnoldus Vinius *lib. 2. ſelect. c.13.* Gentil. *lib.5. de nupt. c.5.* Theodor. *in armament. c.6. num.7.* Cuiac. *in cap. fin. de diuortijs.* Hodie tamen id aſſerere contra praxim Eccleſiæ, & diſpoſitionem Tridentini *ſeſſ.24. de matrim. cap.3.* & communem Doctorum ſententiam, apertus error eſſet, vt animaduertunt Sanchez *dicta diſp.52. n.6* Barboſa *in cap. litteras 13. num.21. de reſtit. ſpol.* quia præcepta legis veteris, quæ fuerunt iudicialia, ceſſarunt per mortem Chriſti, vt probaui *in cap. translato, de conſtit.* naturalia verò, ſeu moralia, duplicis ordinis erant; priora, quæ intrinſecè ex ſe malum prohibebant, & hæc etiam non ſuſcitata in lege gratiæ, aut ſacris canonibus obligant; quia ſimiles res omni tempore improbæ ſunt, nec aliqua circunſtantia poſſunt honeſtari, vt mentiri, matrimonium contrahere in primo gradu lineæ rectæ. Præcepta verò naturalia ſecundi generis, ſeu ordinis, quæ aliqua circumſtantia occurrente ceſſare poſſunt, quia deeſt malitia, vt occidere, quia homicidium ob defenſionem, aut publica authoritate factum, peccatum non eſt, & contrahere matrimonium in gradibus prohibitis, non obligant, vt præcepta legis veteris, niſi fuerint roborata in lege gratiæ, aut per ſacros canones. Vnde cùm matrimonia in gradibus proximo commentario relatis non ſint prohibita lege gratiæ, ſed tantùm per Eccleſiam, poterit Summus Pontifex, qui ſupra ius poſitiuum eſt, in omnibus his gradibus diſpenſare, vt docent Caietanos *in dict. cap. 18. Leuit.* Bellarm. *tom.2. de Sacram lib.1. de matrim. cap.27.* Sanchez *d. diſput. 52. numer. 7.* Fragoſo *d. §. 10.*

De diſpenſatione in gradibus prohibitis.

Digitized by Google

d. §. 10. *num.* 191. P. Gregor. *in cap. iuuenis, num.* 49. *de deſponſ.* & dicemus latè *in cap. fin. de diuort.* Nec obſtat textus *in cap. litteras, de reſtitut. ſpol.* euius interpretationem dedi ſuperiori commentario. Vnde credo hodie ſeruari poſſe conditionem à teſtatore appoſitam in maioratu, vel legato, vt ſucceſſor ducat in vxorem conſanguineam in ſecundo gradu, ſiue explicet præuia Pontificis diſpenſatione, ſiue id taceat; quia hoc ſemper intelligitur, & teſtatoris verba intelligenda ſunt ſecundùm ius commune. Videndi ſunt Molina *lib. 2. de primog. c.* 13. *à num.* 4. Sanchez *lib. 5. de matrimon diſput.* 5. *à numer.* 25. Etiam Epiſcopus poteſt diſpenſare in his impedimentis duplici in caſu. Primò, quando matrimonium contractum eſt bona fide, ſaltem vnius, in facie Eccleſiæ, & impedimentum eſt occultum, nec ſine ſcandalo poteſt fieri ſeparatio, nec facilè Pontifex adiri valet ob nimiam coniugum paupertatem, vel loci diſtantiam. Sanch. *lib. 2. diſp.* 8. *c.* 13. Perez *eod. tract. diſp.* 44. *ſect.* 2. ſed etiam poteſt Epiſcopus diſpenſare ante matrimonium contractum, quando vrget grauis neceſſitas, vt ſi quis morti proximus vellet ducere fœminam, quam violauit, aut ex qua filios ſuſceperat, & vult eos legitimare per ſubſequens matrimonium; vel ſi iam ſint parata omnia ad nuptias, & fœmina fatetur manè impedimentum, ex quo timeri valet periculum vitæ, aut honoris: Ita Sanch. *d. diſp.* 40 *num.* 7. Baſil. *lib.* 8. *cap.* 13. Martinon *diſput.* 77. *ſect.* 2. *n.* 8. Martinus à S. Ioſeph *lib.* 2. *tract.* 2. *de matrim. num.* 7. Leander *tract.* 9. *diſp.* 24. *q.* 9. Amicus *eod. tract. diſp.* 9. *n.* 44.

3 De cauſa diſpenſationis.

Dixi tamen iuſtam cauſam in diſpenſatione requiri, quia generaliter in omni diſpenſatione cauſa deſideratur, *c. non eſt, de voto, c. quod, c. neceſſaria,* 1. *quæſt.* 7. *l. relegati, de pœnis.* Si autem ſine cauſa concedatur à ſuperiore, valet, licèt peccet, qui eam conceſſit, argumento capitis *Venerabilis,* §. *ſanè, de ſenten. excomm. lib.* 6. Baſil. *lib.* 8. *de matrimon. cap.* 14. & generaliter in omnibus diſpenſationibus probat P. Marcha *lib.* 3. *concordiæ, cap.* 15. in ſpecie Sanchez *lib.* 8. *diſputat.* 17. *numer.* 24. Granados *controu.* 7. *tract.* 3. *par.* 2. *diſput.* 7. *ſect.* 3. Perez *diſput.* 45. *ſect.* 2. Diana *par.* 8. *tract.* 3. *reſol.* 40. Cauſæ autem ex quibus in Romana Curia peti ſolet diſpenſatio, ſequentes ſunt, magnæ litis compoſitio, grauis ſcandali euitatio, inæqualitas matrimonij ob loci anguſtiam, defectus dotis competentis, vt ſi vxor inuenire non poteſt ſponſum ſibi dignum, niſi ex ipſa conſanguinitate; conſeruatio illuſtris familiæ, ſeruitia in obſequium Eccleſiæ facta, copula habita cum conſanguinea bona fide, ideſt ignorando eſſe talem, magna pecuniæ quantitas erogata ad expeditionem contra Infideles, vt referunt Trullench *de matrimon. cap.* 10. *dub.* 2. Sanchez *lib.* 8. *diſput.* 19. Perez *diſput.* 45. *ſect.* 5. *num.* 9. Barboſa *in d. cap.* 5. *Concilij.* Ex his cauſis quædam ſunt finales, quædam impulſiuæ; finalis eſt, quæ ſi non exiſteret, Pontifex minimè diſpenſaret: impulſiua eſt, quæ tantùm impellit, vt faciliùs concedatur; vnde taciturnitas cauſæ finalis reddit diſpenſationem ſubreptitiam nullam; taciturnitas verò, aut expreſſio falſæ cauſæ impulſiuę, non irritat diſpenſationem, *c. poſtulaſti, cap. ſuper litteris, de reſcrip.* Barboſa *voto* 17. Sanch. *lib.* 8. *matrim. diſp.* 21. Couar. *lib.* 1. *variar. c.* 20. *n.* 5. Diana *p.* 8. *tract.* 3. *reſol.* 61. Vnde cùm in præſenti ſpecie quæreretur, an diſpenſatio in gradu prohibito impetrata nulla eſſet, ex eo, quod narratum eſſet Pontifici prolem inter ipſos contrahentes ſuſceptam eſſe, cum tempore diſpenſationis iam filia communis deceſſiſſet, & ita falſa videbatur narratiua, & per conſequens diſpenſatio ſubreptitia, & nullius valoris, adhuc Innocent. III. decreuit ſuſtinendum eſſe tale matrimonium; quod Pontificis reſponſum expoſui *in c. ſuper* 20. *de reſcriptis:* ſi autem plures cauſæ fuerint in ſupplicatione, quarum quædam veræ ſunt, quędam verò falſæ, ſiquidem omnes conficiunt vnam cauſam finalem, non erit valida diſpenſatio, quia deficit cauſa finalis; ſin autem inter eas aliqua ſit vera, & totalis cauſa finalis, valet diſpenſatio, quia ita ſe habent, atque ſi diſiunctiuæ forent; quo caſu ſufficit vnam eſſe veram, *c. inter* 4. *de reſcrip.* vnde ſi in ſupplicatione dicatur interceſſiſſe copulam, & infamiam fęminę conſanguineę, valebit diſpenſatio, quamuis copula falsò allegetur, quia iactura famæ eſt cauſa adęquata ad diſpenſandum. Ita docet Sanch. *lib.* 8. *de matr. diſp.* 21. *nu.* 45. Amicus *tom.* 5. *diſp.* 6. *ſect.* 8. *n.* 150. Diana *p.* 9. *tract.* 3. *reſ.* 65. Alia autem dubia, quæ circa huiuſmodi litteras diſpenſationis in gradibus prohibitis euenire ſolent, reſoluunt Diana *p.* 8. *tract.* 4. *de diſp. per totum,* P. Mendo *in Bullam, diſp.* 37. *c.* 9. Leander *de matrim. d. diſp.* 23.

In hac diſpenſatione ad matrimonium contrahendum neceſſariò exprimi debent omnia impedimenta, quibus contrahentes impediuntur illud contrahere, vt ſi quis impediatur affinitate, cognatione, & voto, quia quodlibet ex his impedimentis per ſe eget diſpenſatione, non tamen deſideratur, vt ſimul exprimantur in vna impetratione, ſed ſufficit, vt cùm diſpenſationem voti quis petit, eius faciat mentionem, & ſic de alijs. Sanchez *lib.* 8. *de matrimon. diſp.* 23. Villalobos *tom.* 1. *ſummæ, tract.* 14. *difficult.* 27. *numer.* 1. Leander *de matrimon. quæſt.* 35. *diſput.* 24. Salas *de legibus diſput.* 20. *ſection.* 15. *numer.* 122. Caſtro Palao *tom.* 1. *tractat.* 3. *diſputat.* 6. *puncto* 16. §. 4. *numer.* 13. Diana *par.* 10 *tract.* 11. *reſolut.* 44. immò etſi contingat contrahentes eſſe coniunctos diuerſis gradibus conſanguinitatis, omnes debent exprimi, quia licèt in ſpecie vnicum ſit impedimentum, tamen eſt realiter diſtinctum Trullenc *de matr. c.* 9. *du.* 4. debet etiam exprimi gradus, & cuius lineę ſit, & ſi ſit inæqualis, veluti ſi alter diſtet ab ſtipite in ſecundo, alter in tertio; licèt attento iure communi ſufficeret remotiorem explicare, *c. fin. hoc tit. extrauagan. Nuper, eod. tit.* inter communes; hodie tamen ex motu proprio Pij V. edito anno 1569. incipit, *Sanctiſſimus,* ſi vnus diſtet ab ſtipite in primo gradu, & alter in tertio, debet exprimi propinquior: ſi autem ſit in ſecundo, non eſt neceſſarium, quamuis poſtea peti debeant litteræ declaratoriæ, de quibus Trullench *d. dub.* 4. Barboſ. *voto* 3. Sed ſi impedimentum ſit cognationis ſpiritualis, debet explicari, an inter contrahentes detur filiatio. Baſilius *de matrim. lib.* 8. *c.* 17. §. 5. quem ſequitur Leander *d. q.* 42. Et ſi impedimentum ſit publicæ honeſtatis, oportet exprimere, an proueniat ex matrimonio rato, an ex ſponſalibus. Sanc. *lib.* 8. *de matr. diſp.* 24. *n.* 16. Et ſi concurrant impedimenta affinitatis, & publicæ honeſtatis, & explicetur affinitas ex copula licita proueniens intra tertium, aut quartum gradum, non eſt neceſſe explicare impedimentum publicæ honeſtatis. Leander *d. q.* 44. Et ſi petens diſpenſationem erret in gradu, diſtinguendum eſt inter caſum in quo dixit in tertio diſtare, cùm deberet dicere in ſecundo, & tunc non valet diſpenſatio; ſi autem poſuit ſecundum, cum deberet dicere tertium, diſpenſatio ſuſtinetur, quia in propinquiori ineſt remotior, argumento legis *diem* 37. §. *ſi plures, ff. de reſcrip.* Aliqua etiam ſunt, quæ etſi omittantur, aut in eis erretur, non vitiant diſpenſationem, vt ſi diſpenſatio petita iam fuit ab ipſo Pontifice, vel ab alio; non enim neceſſarium eſt, in ſecunda petitione primæ denegationis mentionem facere Baſil. *d. c.* 17 §. 1. Deinde impunè omitti poteſt, quod affinitas multiplicata eſt ex copula ſucceſſiua, Leander *d. q.* 38. Etiam vitium in nomine impetrantis diſpenſationem non vitiat, veluti ſi pro Ioanne Petrus ponatur, pro Maria Antonia, quia cùm de corpore conſtat, error in nomine non vitiat actum, §. *ſi quis in nomine, Inſt. de legat.* Idem dicendum eſt ſi erretur in diœceſi eius, cum quo diſpenſatur, vt ſi dicatur eſſe diœceſis Abulenſis, cum ſit Segobienſis, Moneta *de commut. c.* 12. *concl.* 9. Leander *ſup. q.* 47. etiamſi non obſeruetur ſtylus Curiæ, dum ſubſtantialia diſpenſationis non omittantur. Villalobos *tom.* 1. *ſummæ, tract.* 2. *diffic.* 43. Non tamen leuis difficultas datur circa copulam habitam inter conſanguineos, an videlicet ſi reticeatur in petitione, diſpenſatio ea vitietur? affirmant quindecim DD congeſti à Leandro *ſup. q.* 31. Barb. *voto* 83. *n.* 10. Sed rectius negant alij ab eo relati, quos ſequuntur Trullench *de matr. c.* 10. *dub.* 5. Diana *tom.* 10. *tract.* 11. *reſol.* 44. Hurtado *diſput.* 26. *difficult.* 5. M. Perez *de matrimon. diſp.* 46. *ſect.* 6. nam copula per ſe non producit impedimentum, quod egeat diſpenſatione, immò faciliorem reddit Pontificem ad diſpenſandum: ergo neceſſariò non debet exprimi: immò etſi contrahentes copulam habeant, vt facilius diſpenſationem impetrare poſſint abſque vitio ſubreptionis, poſſunt eam tacere. Diana *d. reſolut.* 44. Deinde etiamſi Pontifex iubeat Epiſcopo, vel eius Vicario, vt diſpenſet cum certis perſonis, dummodo copula non interceſſerit, ſi diſpenſatio ſit pro foro externo, & copula ſit occulta, valet diſpenſatio; ſit pro foro conſcientiæ Pontifex commiſerit diſpenſationem ſub prædicta clauſula

4 De pluribus cauſis expreſſis.

Digitized by Google

ſula, & copula præceſſerit, dipenſatio non ſuſtinetur, quia facultas diſpenſandi delegata eſt ſub illa conditione, videlicet ſi copula non interceſſerit: docent Trullench, Leander, & Baſil. *vbi ſup.* narratio autem cauſæ expreſsæ in ipſa petitione debet eſſe vera tempore, quo Papa diſpenſat, licèt vera non ſit tempore, quo diſpenſatio poſtulatur; nam clauſula in litteris Apoſtolicis vſitata (Si preces veritate nitantur) tunc verificatur, cum diſpenſatio conceditur, *c. ſi eo tempore, de reſcr. lib. 6.* Sed ſi diſpenſatio committatur Epiſcopo, debet verificari cauſa tempore, quo eam Epiſcopus exequitur, vt reſoluit Trullench. *d. cap. 9. dub. 6.* Proſequuntur alia de his diſpenſationibus Barboſ. *de poteſtate Epiſcopi, alleg. 36. & 37.* Solorzanus *de iure Indiarum, lib. 1. tom. 2. cap. 13.* Diana *p. 8. tract. 4. reſolut. 25. cum ſequentibus*, Trullench *in Bullam, lib. 2 §. 4. dub.* P. Mendo *eod. tract. diſput. 37. cap. 9.* Leander *de matrimon. diſput. 34. per totam.*

C A P V T VII.

a Idem.

TVa nos duxit fraternitas conſulendos, vtrum illorum ſufficiat teſtimonium ad matrimonium dirimendum, qui conſanguinitatis gradus ab auunculo, & nepote, videlicet fratris filio, vel ſororis, cùm de ſuperioribus nihil nouerint, vel audierint, inceperint computare. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod cùm coniugium multum fauoris obtineat, teſtes hi, qui ad diuortium celebrandum inducti ſunt, conſanguinitatis computant gradus, à ſtipite debent incipere, ideſt à parentibus, vel germanis: & ſic per ordinem diſtinguere gradus, nominibus proprijs, vel æquipollentibus indicijs deſignando perſonas: præſertim cùm ſæpiùs teſtimonium perhibeant de *b* auditu, quod quia minùs eſt validum, non eſt in articulo huiuſmodi nimium laxanda facultas, cum qua ratione computationem inciperent à ſecunda, eadem ratione ab vlterioribus inchoarent.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* integram tamen litteram cum vera inſcriptione retuli *in c. ſua 26. de ſponſ.*

b De auditu.] Quatenus teſtes de auditu probent, ex poſui *in c. prætereà de teſtib.*

COMMENTARIVM.

COnſanguinitatem cognoſci, & computari per lineas, & gradus, ſupra probaui *in c. 5.* & gradus computandos eſſe à communi ſtipite, ibi expoſui: in præſenti tantùm proponitur, teſtes deponentes de conſanguinitate ad diuortium faciendum, vel impediendum matrimonium, debere claré, & diſtinctè deponere, recenſendo gradum, in quo reperiuntur ſponſi, computationem faciendo à communi ſtipite, iuxta tradita *in d. c. 5.* ita vt ſingulos gradus proprijs nominibus cognatorum, vel æquipollentibus referant: quod etiam docetur *in c. ſeries c. licet 47 de teſtib. c. 1. hoc tit. in 4 collect. c. 2 de ſobole ſuſcepta, in 1. collect.* Exemplis illuſtrat Cuiac. in præſenti; nam quando requiritur ſpecialis conſanguinitatis probatio, neceſſe eſt, quod quilibet gradus ſigillatim oſtendatur, vt probant Maſcardus *de prob. concl. 410. à n. 8.* Pacianus *eod. tract. c. 12. à n. 44.* Garz. *de benef. 7. p. c. 15 nu. 28.* Ceua. *3. 10. q. 749. n. 48.* Et probatio obſcura non prodeſt, vt ſpecifica deſideratur, *l. 4. tit. 2. partit. 2.* quo debet neceſſariò concludere, *ex l. non hoc, ſi vnde cognati.* Plura Valenzuela *conſ. 92 nu.* Eſcobar *de puritate, 2. p. ar. 2. q. 4 ex n. 98.* vnde cùm in præſenti caſu ſpecifica graduum probatio deſideretur, vt cognoſcatur, an contrahentes ſit intra gradus prohibitos, vel non, debet ſpecifica probatio fieri per teſtes, quæ olim difficilior erat, cum prohibitio extenderetur ad ſeptimum gradum; hodie verò facilis eſt, cùm tantùm vſque ad quartum protendatur.

C A P V T VIII.

a Idem. *In Concil. Lateran.*

NOn debet *b* reprehenſibile iudicare, ſi ſecundùm varietatem temporum ſtatuta quandoque varientur humana, præſertim cum vrgens neceſſitas, vel euidens vtilitas idem expoſcunt: quoniam ipſe Deus ex ijs, quæ in veteri teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm ergo prohibitiones de coniugio in ſecundo, & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptijs cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum: cùm ceſſante prohibitione ceſſet effectus, conſtitutiones ſuper hoc editas ſacri approbatione Concilij reuocantes, præſenti conſtitutione decernimus, vt ſic contrahentes de cætero liberè *c* copulentur: prohibitio quoque copulæ coniugalis quartum conſanguinitatis, & affinitatis gradum de cætero non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt abſque graui diſpendio huiuſmodi prohibitio generaliter obſeruari. Quaternarius verò numerus benè congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apoſtolus, quod vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier; nec mulier habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: quia quatuor ſunt *d* humores in corpore, quod conſtat ex quatuor elementis. Cùm ergo iam vſque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ ſit reſtricta, eam ita volumus eſſe perpetuam, non obſtantibus conſtitutionibus ſuper hoc dudum editis, vel ab alijs, vel à nobis, vt ſi quis contra prohibitionem huiuſmodi præſumpſerit copulari, nulla longinquitate defendatur annorum, cum diuturnitas temporis non minuat peccatum, ſed augeat; tantoque ſint grauiora crimina, quantò diuturniora infelices animas detinent alligatas.

N O T Æ.

1 a LAteran.] Generali videlicet, celebrato ſub Innoc. III. *cap. 50. & in cap. 3. hoc tit. in 4. collect.* reperitur textus hic. In eo autem contrahitur, reſtringiturq; prohibitio contrahendi matrimonium inter conſanguineos vſq; ad quartum gradum tantùm, cum olim prohibitio hæc protraheretur vſq; ad ſeptimum, vt probaui

baui *in c. 5. hoc tit.* Et ſi dicas antiquos Eccleſiæ PP. in hac nuptiarum prohibitione gradus cognationis numeraſſe habita ratione computationis ciuilis, non canonicæ, ideòque valdè leuem fuiſſe præſentem abrogationem, vel nulla ratione neceſſariam, vt exiſtimarunt Polyd. Vergil *de inuentione rer. lib 5. c. 4.* Cuiac. *in præſenti.* Reſpondeo cum Couar *in 4. 2. p. §. 6 c 6. n. 11.* veriùs eſſe, æuo Fabiani, Iulij, & aliorum Pontificum in nuptijs contrahendis computationem canonicam fieri ſuprà relatam *in d. c. 5.* & quæ hodie obſeruatur: vnde in præſenti conſtitutione abrogatam fuiſſe hanc prohibitionem in tribus gradibus, apertè probatur *in c. 3. in princip de clandeſt. deſponſ. c. licet 47. de teſtib.* & ita nec ſuperflua, nec prorſus inutilis præſens conſtitutio iudicari debet. Circa affinitatis etiam genera, & eius gradus, in præſenti textu reſtricta eſt prohibitio, abrogatumque ius antiquùm, vt probaui ſuprà *in c. 1. hoc tit.*

b *Reprehenſibile.*] Immò laudabile debet iudicari, *c.*
a *ſciendum, 29. diſt. l. vnic. §. vt lex, C. de caduc. tol.* quia vt ait Iuſtinianus *in authent. de non alien. cap. 2. in princip. Quid enim ſtabile, & ita immutabile, vt nullam patiatur mutationem, cùm omnis noſter ſtatus ſub perpetuo motu conſiſtat.* Facit Claudianus ibi:

—Priſcamque reſumuat
Canitiem leges, emendanturque vetuſtæ,
Accedantque nouæ.

Vnde pro varietate temporum ſtatuta mutantur humana, vt pluribus exemplis docemur *in c. recurrat 32. q. 4. c. 1. & per tot. diſt. 31. c. fraternitatis, c. vidua 34. diſt. Clement. 1. de iudicijs.* Probant Greg. *lib. 47. ſyntag. c. 32. & lib. 10. de Rep. c. 5.* Connanus *lib. 1. comment. c 2. n. 5.* Vulteius *in princ. Inſtit. de iuſt. n. 7.* Oſualdus *lib. 1. comment. c. 12. litt. B.* Gregorius Lopez *in l. 1. tit. 1. p. 1.* Corraſius *in l. 1. de iuſt & iur. num. 7.* Caſtillo *lib. 2. polit. c. 10. n. 33.* Facit Caſſiodorus *lib. 1. var. epiſt. 25.* Solorzanus *tomo 1. de iure Indiar. c. 16. n. 93.* aliàs enim leges perpetuæ eſſe debent, & non facilè mutandæ, quia vt aiebat Natalis Comes *lib. 27. hiſtoriæ*, ibi: *Cum lex ſit vnicum fundamentum Rerumpublicarum, turpe eſt, & puerile in Regno delirare, ebrioſorumque more modò huc, modò illuc fluctuare, aut ſæpiùs tanquam ab inferis mortuam legem per præconem reuocare frequentibus promulgationibus: ſed conuenit legem ab initio ante promulgationem diligenter conſideratam, mox fieri ciuibus contubernalem, non minus in animis, & conſuetudine ciuium, quàm in libris publicis ſtabilitam. Eſt enim clariſſimum malè inſtitutæ ciuitatis indicium, ſi leges ſæpè repetantur: quod certè non fieret, ſi à ſapientibus latæ eſſent prioris, ac ſemel latæ iuberentur: vt conuenit, ſeruari.* Illuſtrat Solorzanus *embl. 66.*

c *Copulentur.*] Vt expoſui *in c. 1. hoc tit.*

d *Sunt humores.*] Quibus verbis non aſſignat Innoc. 3
III. rationem, quare Eccleſia prohibuit matrimonium inter conſanguineos; aut præcipuam, quare Eccleſia reſtrinxit hoc impedimentum ad quartum gradum, vt falsò Beza, & Kemnitius expendebant; nam præſens conſtitutio ea ratione nititur, quia experientia docet, non poſſe hodie prohibitionem vſque ad ſeptimum gradum ſine magno diſpendio conſeruari, cùm non facilè homines recordentur tot gradnum conſanguinitatis, & affinitatis; & ita ſæpiſſimè in gradibus prohibitis ex ignorantia matrimonium contraherent: In quarto autem gradu præfixa eſt prohibitio hęc, quia plerumque homines vident quartam generationem, vnde hæc ratio de quatuor humoribus, non vt præcipua, ſed vt quædam congruentia adfertur; nec ideò inepta eſt hæc ratio, Imò potius phyſica, vt S. Thomas oſtendit *in 4. diſt. 40 q. 1. art. 4.* quia enim homo ex quatuor elementis conſtat, colligitur admodum probabiliter, in quarto gradu penitus deficere vim illam ſanguinis, quæ à primo ſtipite trahitur. In permixtione enim ſanguinis à patre accepti cum alio extraneo, quæ fit in generatione, id quod eſt ſubtiliſſimum, nimirum vis ignea, confunditur, & perit; ſecundò vis aerea, tertiò aquea, quartò terrea: quare in quarta generatione totus ille ſanguis perire creditur, vt docet Bellarm. *tom. 2. lib. 1. de matr. c. 29.* Nec nouum eſt, vt rationes, quas præbent Conſulti, & Legiſlatores, penitus alienæ videantur, & minus adæquatæ, vt *in l. eo quòd 10. C. ſi certum petatur, l. hæred. 65. l. pecuniæ 178. de V. S. l. vlt. de offic. procur. Cæſa. l. 1. §. ideoq; de rerum permut. l. ſi Titius 48. in princ. de fideiuſ. l. extraneo 46. de vſufructu, leg. vxor. 41. §. codicill. de legat. 3. l. is qui 18. ff. qui teſtam. leg. ſi ſeruus 27 §. 1. ad l. Aquil. l quod 10. ff. de iure codicil. l. ſi idem 7. C. cod. ti.* quas notarunt Forner. *lib. 3. rer. quot. c. 23.* Cuiac. *5. ad Afric. in l. qui vſumfructum 36. §. 1. de vſufr. & lib. 17. obſeru. c. 15.* Amaya *lib. 3. obſ. c. 1. §. 4. n. 42.* Valent. *to. 1. illuſtr. tract. 4 c. 3. n. 5.* Imò, & Scriptores ſacræ Paginæ nonnunquam rationes tantùm probabiles, non verò efficaces, adducere probat Baſil. Legion. *q. 3. expoſit. per totam.*

C A P V T IX.

a Gregorius IX.

VIr qui à ſtipite quarto gradu; & mulier, quæ ex alio latere diſtat quinto ſecundùm regulam approbatam, qua dicitur: Quoto gradu remotior differt à ſtipite, & à quolibet per aliam lineam deſcendentium ex eodem, licitè poſſunt matrimonialiter copulari.

N O T Æ.

1 a *Gregorius IX.*] Qui præſentem conſtitutionem fecit, vt exponeret deciſionem textus *in c. quia 4. hoc tit.* vbi commentarium dedi.

T I T V L V S XV.

De frigidis, & maleficiatis, & impotentia coeundi.

C A P V T I.

Ex a *Burchardo lib. 18.*

ACcepiſti mulierem, & per aliquod tempus habuiſti, per menſem, aut per tres, aut per annum: & nunc primùm dixiſti te eſſe frigidæ naturæ, ita vt non potuiſſes coire cum illa, nec cum aliqua alia: & ſi illa, quæ vxor tua eſt eſſe debuit, eadem affirmat, quæ tu dicis, ſi probari poteſt *b* per verum iudicium ita eſſe, vt dicitis, ſeparari poteſtis, ea tamen ratione, vt ſi tu poſt acceperis, reus periurij dijudiceris, & iterum poſt peractam pœnitentiam priora connubia reparare debetis. Illa autem, ſi prior poſt annum, aut dimidium ad Epiſcopum, aut ad eius *c* miſſum proclamauerit, & dicat, quod non cognouiſſes eam, & negat

aliquam

Digitized by Google

aliquam commixtionem inter vos eſſe, tu autem affirmas, quod vxor tua ſit, tibi credendum eſt; eo quòd vir caput eſt mulieris: quia ſi proclamare voluerit, cur tamdiu tacuit? Citò enim, & in paruo tempore ſcire mulier poterit, ſi ſecum coire potuiſſes. Si autem ſtatim in ipſa nouitate, poſt menſem, aut poſtremùm ſi poſt duos ad Epiſcopum, aut ad eius miſſum proclamauerit, dicens: Volo eſſe mater, volo filios procreare, & ideò maritum accepi; ſed vir, quem accepi, frigidæ naturæ eſt, & non poteſt ea facere, propter quæ illum accepi, ſi probari poteſt per rectum iudicium, ſeparari poteſtis, & illa ſi vult, *d* nubat in Domino.

NOTÆ.

1 a BVrchardo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.1.* & reperitur textus hic in Decreto Burchardi *lib.19. ſub tit. de diſſidio coniugij*. Totum illum librum Burchardus ex diuerſis pœnitentialibus, Romano videlicet, Bedæ, & Rabani, & ex diuerſis ſententijs Sanctorum compoſuit pro medela peccantium, de quo Decreto, & eius antiquitate egi in apparatu ad hæc commentaria.

2 b *Verum iudicium.*] Quod iuſtum dicitur *in cap. quod autem, 33. q.1. c.5. hoc tit.* quia verum pro iuſto, & contra iuſtum pro vero, promiſcuè, à Latinis Authoribus vſurpari notauit Budeus *ad l.3. ff. pro ſocio*, & illuſtrauit Radulphus Forner. *lib.1. rer. quotid. c.19.* vnde *in l. vlt. ff. de iure delib.* verus filius pro iuſto & legitimo ponitur, vt ibi notauit Accurſ. & *in l.2. C. de reſcind. vendit.* verum pretium, & iuſtum, pro eodem accipi notauit Guillelm. Forner. *lib.2. ſelect. c.19.* & mariti dolor ob vxoris adulterium, qui iuſtus dicitur *in l. ſi adulterium 38. §. Imperator, ff. ad leg. Iul. de adult.* verus appellatur *in l. quamuis 30. C. eod.*

c *Miſſum.*] Miſſus quis ſit, expoſui *in cap.1. de immunit. Eccleſ.*

d *Nubat in Domino.*] Verba ſunt Pauli Apoſtoli *in epiſtola 1. ad Corinth.* quæ refert Gratianus *in princip. 33. q.2.* & exponemus *in cap.1. de ſecund. nupt.*

CAPVT II.

Idem a *Albianenſi Epiſcopo*.

QVod Sedem Apoſtolicam conſulis ſuper ijs, quæ dubia tibi exiſtunt, gratum gerimus, & acceptum, & tua exinde fraternitas non parum commendanda videtur. Ex tua ſiquidem parte nobis eſt intimatum, quod quædam mulier tui Epiſcopatus cuidam viro nupſit, ignorans quod propter vtriuſque *b* inguinis rupturam genitalia eius eſſent *c* abſciſſa, nec ab eo cognita fuiſſet: qui vtique modò factus leproſus, ſe pariter, & ſua reddidit domui infirmorum. Mulier verò ad domum paternam reuerſa, ſicut iuuenis, alij viro nubere deſiderat, & coniugali affectu coniugi. Verùm licèt Eccleſia Romana non conſueuerit propter naturalem *d* frigiditatem, nec propter alia maleficia legitimè coniunctos diuidere: ſi tamen *e* conſuetudo generalis Gallicanæ Eccleſiæ habet, vt huiuſmodi matrimonium diſſoluatur, nos patienter tolerabimus, ſi ſecundùm illam conſuetudinem eidem mulieri, cui voluerit, nubendi in Domino conceſſeris facultatem; ſicut enim *f* puer, quia non poteſt reddere debitum, non eſt aptus coniugio; ſic quoque qui impotentes ſunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur.

NOTÆ.

1 a ALbianenſi.] Etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* ſed legendum eſt *Ambianenſi*, vt habetur *in cap. ad hæc 15. de decim. cap. ſunt, de regul. cap. porrò, de diuort.* vbi extant aliæ partes huius textus.

2 b *Inguinis.*] Inguina ab anatomicis propriè dicuntur partes illæ corporis concauæ, pubi vtrimque vicinæ, vulgò *ingles:* plerumque tamen accipiuntur pro ipſis pudendis, tam fœminarum, quàm virorum, vt ex Horatio

3 & Virgilio probat Ambroſius Capel. *verbo Inguina.*

4 c *Abſciſſa.*] Dum matrimonium contraxit, non poſteà.

d *Frigiditatem, nec propter alia maleficia.*] Quæ ſuperueniunt poſt matrimonium celebratum, licèt adhuc ratum; nam ſi præcederent impedimenta perpetua, matrimonium ab initio illud nullum eſſet, vt infrà dicemus. 5

e *Conſuetudo.*] Eum verò Galliæ morem repetere poſſumus *ex lib.6. capitul. Caroli, cap.91* ibi: *Si vir & mulier iunxerint ſe in matrimonio, & poſteà dixerit mulier de viro, non poſſe nubere cum eo, ſi poterit probare quod verum ſit, accipiat alium, eo quòd iuxta Apoſtolum, non potuit illi reddere debitum.* Eandem Caroli conſtitutionem ſcripſit ad litteram Fulbertus Carnotenſis *epiſt.48.* Quatenus conſuetudo noua impedimenta matrimonij inducere poſſit, aut antiqua tollere, expoſui *in c.1. de ſponſal.* & *in cap.5. de conſanguin. & affin.*

f *Puer.*] Vt probaui *in c.1. de deſponſ. impub.*

CAPVT III.

a Idem.

EX litteris tuis accepimus, quod quidam quindecim annorum, vel eo amplius, quandam tredecim annorum duxit in vxorem: verùm cùm debitum reddere deberet, & *b* non poſſet, mulier tam grauem contraxit infirmitatem, vt omninò viro ſit facta inutilis, & inſtrumentum eius ita ſit impeditum, quod viro non valeat commiſceri. Sed quia nobis dubium eſt, an pro culpa viri infirmitas aduenerit, ſuper hoc plenum, vel certum dare reſponſum non valemus. Quod ſi tibi conſtiterit, quod illud vitium à natura contraxerit, nec ope Medicorum poterit iuuari, viro aliam accipiendi liberam tribuas facultatem: ſi verò ex culpa viri hoc prouenit, licèt non ſit *c* tutum indulgeri ei, vt aliam accipiat, tamen ſub diſſimulatione poteris ſuſtinere, quia tutius eſt vnam tanquam vxorem habere, quàm cum multis peccare.

N O T Æ.

1 a *IDem.*] In ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. legitur *Alex. III.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pootifex.

2 b *Et non poſſet.*] Et ita impedimentum illud coeundi præceſſerat ipſum matrimonium, aliàs ſi ſequeretur, non irritaret illud, vt infrà dicemus.

3 c *Tuum indulgeri.*] *Ex cap. litteras* 4. *hoc titulo in* 1. *collect.* vbi Clemens III. Verulano Epiſcopo ita ſcribit: *Litteras tuas recepimus, ex quarum tenore cognouimus, quod cùm lator præſentium quandam fœminam, iam elapſo quinquennio, ſibi matrimonio copulaſſet, & ſecum per tres menſes in eodem lecto dormiſſet, maleficio ſuo creditur impeditus, quod cognoſcere illam nequit. Super quo Sedis Apoſtolicæ litteras recepiſti, in quibus continebatur, quod de Romanæ Eccleſiæ conſuetudine non erat talium matrimonium ſeparandum: vnde conuocatis eis ad tuam præſentiam, cùm viuerent ſeparatim, compuliſti eos ad habitationem redire communem: & licèt poſtmodùm in eadem dome, & lecto fuiſſent, & homo multa verba, ſicut tibi conſtitit, eidem fœminæ contuliſſet; ei tamen non potuit carnaliter commiſceri: propter quæ tu timens, ne idem vir homicidij reatum incurrat, quid in hoc caſu eſſet agendum, nos conſulere voluiſti. Quocirca d. t. p. A. ſ. m. quat. pro memoratis occaſionibus non dimittat, quin prædictos virum & vxorem per cenſuram eccleſiaſticam inſimul habitare compellas.*

C A P V T IV.

a Lucius III.

COnſultationi tuæ, qua nos conſuluiſti, vtrum fœminæ clauſæ, impotentes commiſceri maribus, matrimonium poſſint contrahere, & ſi contraxerint, vtrum debeat reſcindi, taliter reſpondemus, quod licèt incredibile videatur, quod aliquis cum talibus matrimonium contrahat, & quamuis de huiuſmodi expreſſum canonem non habeamus; ſacroſancta tamen Romana Eccleſia conſueuit in conſimilibus iudicare, vt quæ non poſſunt haberi tanquam vxores, habeantur tanquam ſorores. Verumtamen talibus artificio aliquando conſueuit ſuccurri, vt valeant aptè reddere debitum, & accipere.

N O T Æ.

1 a *LVcius III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Põtifex. In præſenti deciditur illa ſatis vexata quæſtio, vtrum videlicet inter impotentes ad coeundum, matrimonium ſcienter contractum ſuſtineatur? quam adeò diffusè & doctè diſputarunt Vaſquez 3. *part. diſp.* 125. *cap.* 7. Martin. Perez *diſp.* 37. *ſect.* 4. Baſil. Legion. *in qq. quodlib. quæſt.* 5. *ſcholaſt.* & *lib.* 7. *de matrim. cap* 56. *cum ſequenti*, & poſt eos Hurtad. *tom.* 2. *de reſid. reſolut.* 8. §. 6. vt ſuperfluum cenſuerim commentarium huius textus ex eis tranſcribere. Illud tantùm obſeruo, ſententiam Baſilij, videlicet tale matrimooium contractum inter impotentes, ſine relatione ad copulam, valere, probari *ex c. requiſiſti* 33. *q.* 2. *cap. laudabilem, hoc tit. cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* vbi Alex. III. ita ait: *Super eo verò quod de illo nobis ſignificaſti, qui cùm procreare velit filios, vxori ſuæ nunquam carnis debitum reddidit, vel reddere potuit: inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod diuerſa ſunt inde decreta, & diuerſæ ſententiæ: ſed conſuetudo eſt Romanæ Eccleſiæ in ſimilibus taliter tenere, quod ſi non poteſt eam ſicut vxorem habere, ipſam habeat ſicut ſororem.*

C A P V T V.

a Cœleſtinus III.

LAudabilem, &c. *Et infrà:* Solicitè quoque ad vltimum requiſiſti, quantum tempus indulgendum ſit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis, in qua ſi defecerint, ſeparentur. Nos verò quamuis in antiquis, tam *b* canonibus, quàm *c* legibus ſuper hoc diuerſa tempora concedantur; id tamen in præſenti conſultatione ſentimus, vt ſi naturaliter frigidus non poteſt illa, quam duxit, vti pro coniuge, à tempore celebrati contractus, ſi frigiditas priùs probari non poſſit, vſque ad triennium ſecundùm *d* authenticum legale cohabitent, quo elapſo ſi nec tunc cohabitare voluerint, & iuxta decretum *e* Gregorij mulier *f* per iuſtum iudicium de viro probare potuerit, quod cum ea coire non poſſit, accipiat alium: ſi autem ille aliam acceperit, ſeparentur. Quod ſi ambo conſentiunt ſimul eſſe, vir eam, etſi non vt vxorem, ſed ſaltem vt ſororem habeat. At verò ſi quod nunquam ſe inuicem cognouerint, ambo fatentur, cum ſeptima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ (ſi propinqui defuerint) tactis ſacroſanctis Euangelijs vterque iureiurando dicat, quod nunquam per carnis copulam vna caro effecti fuiſſent, & tunc videtur quod valeant ad ſecundas nuptias conuolare. Verùm ſi ille aliam duxerit, tunc ij, qui iurauerant, rei periurij teneantur, & peracta pœnitentia cogantur ad priora connubia redire.

N O T Æ.

1 a *LVcius III.*] Ita etiam legitur in ſecuoda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex. Alias huius decretalis partes dedi *in cap.* 1. *de except.* & eius principium extat *in cap. laudabilem, de cognat. ſpirit. in eadem collect.*

2 b *Canonibus.*] *Cap. ſi quis acceperit* 33. *quæſt.* 2. *cap.* 1. *hoc tit.*

c *Legibus.*] *L. in cauſit, C. de repudijs*, *Nouel.* 22. *Iuſtin.* §. *per occaſionem*. Cùm enim iure ciuili attento, ob ſterilitatem matrimonium ſolueretur, *l. vitricus, ff. de donat. inter*, impotentia per biennium cognoſcebatur, *l. penult. C. de repud.* quod tempus poſtea ad triennium protractum fuit, *Nouel.* 22. *Iuſtin.* Apud Catholicos verò ea cauſa ſufficiens non eſt ad ſoluendum matrimonium, cùm eius validitati ſterilitas non obſtet, vt probarunt poſt D. Thomam *in* 4. *diſtinct.* 34. *quæſt. vnic. art.* 1. P. Barb. *in leg.* 1 *ff. ſolut. matrim. part.* 1. *num.* 98. Sanchez *lib.* 7. *de matrim. diſp.* 92. *à num.* 24. Gutierrez *de matrim. cap.* 112.

Digitized by Google

*cap.*112. *n.*16. nam ſteriles in congreſſu maritali ſemen effundentes fiunt reuera vna caro, quamuis illud ſemen generationi aptum non ſit, non tam ex natura ſua, quàm ratione ſubiecti, & ex ſpeciali illius temperamento. Sanchez *vbi ſuprà, num.*9 Gutierrez *d. cap.* 112. *nu.*8. & *lib.*1. *canonic. cap.*16. *n.*16. Etſi enim ad tempus mulier fuerit ſterilis, tamen ſæpiſſimè votis correſpondet euentus, quod docent exempla ſacra Rebeccæ, *Geneſ.*25. *verſ.*21. Saræ *Geneſ.*11. *verſ.*30. Rachel *Geneſ.*39. *verſ.*32. vxoris Manue *iudic. cap.*13. *verſ.*2. Annæ *lib.*1. *Samuelis, cap.*1. *verſ.*2. Elizabeth *Lucæ cap* 1 nec in poteſtate agricolarum eſt, vt fundus diligentiſſimè ab ijs conſitus fructus ſemper ferat, quia vt ait Tibullus *lib.*2. *eleg. vlt.*

Spes alit agricolas, ſpes ſulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.

Interdum tamen, vt aiebat Ouidius *epiſt.*18.

Fallitur augurio ſpes bona ſæpè ſuo.

Non enim eſt noſtri arbitri prolem ſuſcipere, quia Deus effector rerum omnium ſterilem habitare facit in domo. *Pſal.*113. *verſ. vlt.*

d *Authenticum legale.*] *In d. Nouel.*22. ex qua deducta eſt authentica *Hodie, C. de repud.*

e *Gregorij ſecundi.*] Relati *in cap.*1. 33. *quæſt.*1. & integra extat *in epiſt.*14.

f *Iuſtum iudicium.*] Quid ſit iuſtum iudicium, expoſui *in cap.*1. *hoc tit.*

COMMENTARIVM.

3 Concluſio traditur, & probatur.

EX hoc textu ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Si de impotentia coeundi conſtet, ſtatim matrimonium ſeparatur, aliàs cohabitabunt coniuges per triennium; & ſi cum ſeptima manu propinquorum iurant carnali copulæ adhæſiſſe, & non potuiſſe coniungi ſtatim ſeparantur.* Probant eam textus *in cap.*1. 2. & 3. 33. *quæſt.*1. *c. vnic.* 33 *quæſt.*1. *cap. quemadmodum, de iureiur. leg. in cauſis, Cod. de repud. Nouel.*22. *Iuſtin. leg.*3. *tit.*8. *partit.*4 Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus *epiſt.*48. ibi: *De cauſa vnde ſimplicitatem noſtram conſulere voluiſti. In* 6. *lib. cap.*91. ita ſcriptum inuenimus: *Si vir & mulier coniunxerint ſe in matrimonio, & poſteà dixerit mulier de viro, non poſſe nubere cum eo, ſi poterit probare quod verum ſit, accipiat alium, eo quòd iuxta Apoſtolum non potuit illi reddere vir ſuus debitum.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *lib.*1. *voto* 2. Robertus *lib.*4. *rer. iudic. cap.*10. Petrus Gregor. *in cap.*1. *de ſponſal. n.*40. & *lib.*3. *partit. tit.*21. *cap.*9. Vighel. *in method. iur. Canonici, lib.*4. *cap.*18. *fol.*416. Narbona *de ætate, anno* 50. *quæſt.*6. Torreblanca *de iure ſpirit. lib.*2. *cap.*15. *ſect.*4. Scortia *in ſelect. epiſt.*143. *theorem.*369. Petrus Herodius *lib.*4. *Pandect. tit.*16. *cap.*5. Ioannes Sanchez *in ſelect. diſp.*56. D. Ioannes de Larrea *tom.*1. *dec. diſp.*3. Baſilius *lib.*7. *de matr. cap.*56. & 61. & *quæſt.*5. *ſcholaſt.* Arniſeus *de iure connub. cap.*6. *ſect.*8. Chriſtineus *tom.*1. *deciſ.*338. Boteil. *tom.*3 *deciſ. tit.*1. *nu.*653. Germonius *lib.*2. *animadu. c.*10. Hurtado *de reſid. tom.*2. *reſol.*7. Paulus Zacchias *qq. medicolegal. lib.*3. *tit.*1. & *lib.*9 *tit.*3. & *tit.*9. *quæſt.*1. Arnold. Coruinus *in aphoriſm. iuris Pontificij, lib.*2. *tit.*13. Couar. *ſpeciali tract. de frigid. & maleſ.* Diana *p.*11. *tract.*5. *reſol.*7. & 9. Franc. Leo *tom.*2. *deciſ. Valent. deciſ.*180. Caniſius & Cuiac. *in præſenti.* Concluſionem huius textus illuſtrant Samuel Petitus *lib.*6. *obſeru. cap.*6. Sperellus *deciſ.*140.

4 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ſic inſurgo: Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, *l. nuptias, ff. de reg. iur.* & perpetuæ vitæ conſuetudo ſiue vt ait Quintilianus *declamat.*368. *Matrimonia ſunt ab ipſa rerum natura inuenta: ſic mares fœminis iunguntur, vt imbecilior ſexus præſidium, natura ſocietatem ſumat.* Vnde eos, qui nec ſeminare valent, nec membrum erigere, iudicare ſolet Eccleſia, vt quas vxores habere non poſſunt, habeant vt ſorores, vt probaui *in cap. conſultationi, hoc tit.* quare charitas illa coniugalis, nec ſenio, nec frigiditate vlla minuitur, aut tepeſcit. D. Auguſtinus *lib. de bono coniugal. tom.*6. *In bono, licèt annoſo coniugio, etſi marcuerit ardor ætatis inter maſculum & fœminam, viget tamen ardor charitatis inter maritum & vxorem.* Neque liberorum procreationis ſpes, quæ huic libidini obtendi ſolet, cauſa eſſe poteſt, vt ſanctiſſima matrimonij religio compos non euadat; nam vt ait idem Auguſtinus vbi proximè: *Manet vinculum nuptiarum, etiamſi proles, cuius cauſa initum eſt, manifeſta celeritate non ſubſequatur.* Apud Tacitum *lib.*4. *annal. Agrippina ſibi maritum à Tiberio expoſcit, qui ſubueniret ſolitudini, inquiebat: daret maritum nubilem adhuc iuueni ſibi; nec aliud pro his, quàm ex matrimonio ſolatium.* Ergo ſicut ipſe coitus matrimonium non facit, ita nec ipſa frigiditas matrimonium diſſoluit, vt aiebat Quintilianus *declam.*247. ibi: *Sicut coitus, atque congreſſus citra ius non efficeret vxorem, ita vxor circa hæc manet.*

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, in præſenti titulo agi de impedimento matrimonij, quod prouenit ex defectu corporali, quem triplicem fecerunt veteres compilatores, videlicet frigus, maleficium, & impotentiam coeundi, dum præſentem titulum concipiunt de frigidis & maleficiatis, & impotentia coeundi. In prima, & ſecunda compilatione frigiditas primò inſpicienda eſt, quæ vel à natura, vel caſu prouenit; alios enim eunuchos natura, alios caſus facit, *cap. qui ſitit* 33. *quæſt.*5. probaui *in cap. ex parte, de corpore vitiat.* Natura dicuntur eunuchi, qui ita frigidi ſunt, vt operam copulæ date non poſſint, *cap. requiſiſti*, 33. *quæſt.*1. idque vel ex defectu ætatis prouenit, vt pueri nondum puberes, iuxta tradita ſuprà *in cap.*2. *de deſponſ. impub.* vel ex longæua ætate, vt ſenio confecti, qui frigidiores ſunt, teſte Ariſtot. *lib.*5. *de generatione, cap.*4. ideò lex Iul. & Papia ſexagenarium & quinquagenarium matrimonium contrahere prohibuit, quaſi in ea ætate prolis ſuſcipiendæ ſpes eſſet adempta. Quod emendauit Imperator Iuſtin. *in l. ſancimus, C. de nupt.* Et Eccleſia ſenibus etiam decrepitis matrimonium permiſit ad humanitatis, & imbecillitatis ſolatium, *cap. nuptiarum* 27. *quæſt.*1. docent Couarr. *de matr* 2. *part. c.*8. §. 2. *n.*10. Mantic. *de coniect. lib.*11. *tit.*13. Dueñas *regul.*350. *limit.*1. Gail. *lib.*2. *practic. cap.*141. *n.*8. Matienzo *in l.*10. *tit.*7. *lib.*5. *recopil.* Sed ſi ignorantes ætatis alterius coniugis matrimonium ad prolem ſuſcipiendam contraherent, & ita eſſent ſenio confecti vt coire nequirent, matrimonium nullum eſt, nec expectatur triennium ad cognoſcendam frigiditatem, vt probat Narbona *de ætate, anno* 50 *quæſt.*6. plura de matrimonio ſenum Arniſeus *de iure connub. cap.*2. *ſect* 4. plures apud Palaum *diſp.*4 *de matrim. puncto* 14. §. 2. quia ſenes, qui ita ætate pleni ſunt, frigidi, & inualidi ad copulam iudicantur. Martialis *lib.*11. *epigr.*82.

5 De frigiditatis impedimento.

Cum ſene communem vexat ſpado Dydimus Æglem,
Et iacet in medio ſicca puella thoro.
Viribus hic operi non eſt, hic vtilis annis:
Ergo ſine effectu prurit vterque labor.
Supplex illa rogat pro ſe, miſeriſque duobus:
Hunc iuuenem facias, hunc Cytheræa virum.

Vel ex defectu alicuius partis genitalium, vt eunuchi, quibus teſticuli nulli ſunt, qui matrimonium contrahere nequeunt, vt declarauit Sixtus V. in conſtitutione edita anno 1587. quam referunt Baſil. *d quæſt.*5. *ſcholaſt.* Scortia *in ſelect. epiſt.*143. *theorem.*369. Palao ſuprà, Sanchez *lib.*7. *diſp.*92. *n.*17. Valentia *tom.*4. *diſp.*10. *quæſt.*5. *art.*3. M. Perez *de matr. diſp.*37. *ſect.*4. qui veterum Doctorum varias ſententias circa hæc matrimonia eunuchorum iam ſopitas prædicta conſtitutione eſſe referunt: circa eos verò eunuchos, quibus teſtes auulſi non ſunt, ſed potius intra corpus reconditi, & ita non ſeruant proprium locum, videndi ſunt Baſil. *d. lib.*7. *de matr. cap.*68. *nu.*3. Leander *de Sacramentis, tom.*2 *tract.*9. *diſp.*21. *quæſt.*16. Diana *p.*12. *tract. miſcel. fol.*203. qui affirmatiuè reſoluunt, eos poſſe matrimonium contrahere. Similiter prædicta conſtitutione Sixti V. declaratum eſt, nullum eſſe matrimonium ſpadonum, quod iure ciuili ſuſtinebatur, quia licèt prolem ſuſcipere nequeant, tamen veneri inſeruiunt, *l. ſi ſerua, §. vlt. ff. de iur. dot.* vbi ita ait Vlpianus: *Si ſpadoni nupſerit mulier, diſtinguendum arbitror, caſtratus fuerit, necne? vt in caſtrato dicas dotem non eſſe: in eo qui caſtratus non eſt, quid eſt matrimonium, & dos, & dotis actio eſt.* Docet Morla *in empor. tit.*1. *quæſt.*11 itaque huius generis ſpado adoptare poteſt, §. *ſed & illud, de adopt. l.*2. *ff. eod.* necnon hæredem inſtituere poſthumum, *l. ſed & quæſitum, ff. de liber. & poſthum* nam etſi ſpadonum generalis ſit appellatio, *l. ſpadonum, ff. de verb. ſignif.* contracta tamen ſignificatione ſpadones dicuntur, vt ait Theophilus *in d.* §. *ſed & illud*, qui propter vitium aliquod liberos procreare non poſſunt, ſed eo ſublato poſſunt ſuſcipere liberos, vt Galenus oſtendit *aphoriſm* 62. *lib.*5. docens nonnunquam homines infœcundos eſſe propter excedentem temperamenti frigiditatem,

calidi-

Digitized by Google

caliditatem, humiditatem, vel ſiccitatem. Et hęc de frigidis ſufficiant, vt ad maleficiatos perueniamus.

Maleficium in præſenti accipimus pro incantatione, vt *in tit. C. de maleſ. & mathem.* Maleficiati dicuntur incantati, quibus magicis artibus, faſcinoque ligatis rei venereæ facultas impedita eſt per ſortiarias, & maleficas.

6 De Maleficiatis.

Hincmarus Rhemenſis *in c. ſi quis per ſortiarias*, 32. *q.* 1. qui textus deſumptus eſt ex eius epiſtola nondum edita, quam Synodi Tuſſiaſenſis iuſſu ad Aquitanię Archiepiſcopos ſcripſit de nuptijs Stephani Comitis Aruernorum, & filiæ Regemundis Comitiſſæ Toloſanæ, vt notauit Sirmundus *ad Capitalaria Caroli, fol.* 94. Et ſua ætate ſponſos à maleficis ita faſcino deuinciri, vt impotentes ad concubitus redderentur, tradit Tertul. *lib. de veland. virginib.* his verbis: *Nam eſt aliquid etiam apud ethnicos metuendum, quod faſcinum vocant. Hoc nos interdum diabolo imputamus; ipſius eſt enim boni odium: interdum Deo deputamus; illius eſt enim ſuperbiæ iudicium, extollentis humiles, & deprimentis elatos. Timebit igitur virgo ſanctior, vel in nomine faſcini, hinc aduerſarium in Deum, illinc liuidum ingenium, binas cenſorium lumen; & gaudebit ſibi ſoli, & Deo nota.* Exemplis probat Herodotus *lib.* 2. vbi refert Regem Amaſin diu nequiuiſſe congreſſum habere cum vxore, magis incantationibus impeditum. Idem de Numantia vxore Syluani refert Tacitus *li. 4. annal.* De Auretio idem tradit Zonaras 2. *tom. pag.* 223. De Theodorico Rege Paulus Æmilius *in Clotario, cap.* 2. De Eulalio Gregor. Turonenſis *lib. 10. c.* 8. ita ait: *Eulalius puellam de monaſterio Lugdunenſi diripuit, eamque accepit: ſed concubinæ eius, inſtigante inuidia, maleficijs ſenſum eius oppilauerunt.* Id ipſum viri multarum rerum vſu, & doctrina præſtantes, noſtra, patrum, atq; etiam maiorum memoria litteris conteſtati ſunt, quorum reijcere, ſeu aſpernare authoritatem, inſignis imprudentia eſſet D. Aug. *tr.* 7. *in Ioannem Theologicum*, D. Tho. *in* 4. Grilland. *in tract. de ſortileg.* Vlricus Molitor *in tract. de lamijs*, Delrius *lib.* 3. *diſquiſit. magicar. q.* 4 *ſect.* 8. *per totam*, P. Gregor. *lib.* 13. *de Rep. c.* 30. & 35. Sirmundus *in not. ad Capit. Caroli, fol.* 94. idque poteſt efficere dęmon, quia non ignorat media neceſſaria ad impotentiam; hoc enim ex duobus principijs naturalibus dependet, ex calore ſcilicet, & ſpiritu: poteſt autem dęmon calorem minuere, & ſpiritus impedire; immò & poſt aliquos animi affectus mouere excitationes adeò vehementes, vt omninò copulam impediant, veluti timor, triſtitia, & ſimiles: idque experientia docet; nam ſæpè maleficiatus quandoque ad vnam ſolam impotens eſt, atque ablato ligamine manet potens; quæ diuerſitas ex cauſa naturali nequit prouenire. Cùm ergo non proueniat à cauſa naturali, erit effectus dęmonis, vt docet D. Thomas communiter receptus *in 4. diſt. 4. q. vn. art.* 3. & 4. Accedit, nam cùm dæmon voluntariè, & non ex neceſſitate operetur, poteſt impedire facultatem coeundi reſpectu vnius, & non reſpectu alterius; præcipuè cum ſæpè impedimentum maleficij proueniat ex impreſſione dæmonis in hominis imagine, ex qua omninò tollit concupiſcentiam ad illam, vt notauit Abulenſis *q.* 90. *in ca.* 19. *Matthæi;* & agnouit Ouid. *lib. 3. de amore, eleg.* 6 ibi:

Qui vetat, & magicam neruos torpere per artem;
Et iuueni, & cupido carmen obeſſe viro.

Incantationes iſtę vocantur defixiones, vt probat Cuiac. *lib. 21. obſer. c.* 22. & *lib. 27. c.* 17. qui in præſenti rectè notat, apud Paulum *lib. 5. ſent. tit.* 23 pro *interficerent*, legendum eſſe, *defigerent*. Dicuntur etiam veneris vincula à Virgilio *ecloga* 8. amatoriæ neceſſitates à Sineſio *epiſt.* 121. magicum cantamen à Prudentio in hymno D. Cypriani, ibi:

Vnus erat iuuenum doctiſſimus artibus ſiniſtris,
Fraude pudicitiam perfringere, nihil ſacrum putare,
Sæpè etiam magicum certamen inire per ſepulchra,
Quo geniale thori ius ſolueret, æſtuante nupta.

Vt etiam ipſi malefici ſuis incantationibus mentes hominum turbant. D. Iſidorus *lib. 8. etymolog. cap.* 9. *Magici ſunt, qui ob facinorum magnitudinem vulgò appellantur malefici, qui elementa concutiunt, hominum mentes turbant, & ſine vllo veneni hauſta violentia tantùm carminum interimant.* De quibus accipiendus eſt Vlpianus *in l. item 15. ff. de iniurijs*, vbi quærit, an ſi quis medicaminibus, vel alio modo alicuius mentem turbauerit, detur iniuriarum actio? Et reſpondet dari. Poſſumus etiam ſuſpicari hoc magico ſcelere ſeruum faſcinatum fuiſſe redditum *in l.* 1. *§. apud Iulianum, ff. de ædil. edict.* Immò & ipſi malefici carminibus ſuis, & præſtigioſis ſuſurris aliquando numina, elementaque deſcendere iactabant; quæ & alia reprę ſentabant, vt homines terrerent, & ipſos tanquam diuinarum rerum, & cęleſtium dominatores colerent. Petronius *in ſatyr. pag. 69. c. 18. de Encolpio*, vbi dum iactantiam magæ mulieris prodit, ait:

Quid leuiora loquor: lunæ deſcendit imago
Carminibus deducta meis, trepiduſque furentes
Flectere Phœbus equos reuoluto cogitur orbe,
Tantùm dicta valent taurorum: flamma quieſcit
Virgineis extincta ſacris.

Quo modo accipiendus eſt Paulus *in l. ſi quis 30. ff. de pœnis*, dum ait: Quod ſi quis aliquid fecerit, quo hominum leues animi ſuperſtitione numinis terreantur, D. Marcum reſcripſiſſe, eum in inſulam relegari. Aliquando etiam ipſa arte magica, & ſuis pręſtigijs faciebant, vt viderentur deuorare gladios acutos, & irritare ſerpentes venenatos, & alia id genus incredibilia facere. Apuleius *lib. 2. de Aſino aureo: Et tamen Athenis proximo, & ante Pœcilem porticam, iſto gemino obtutu circulatorem aſpexi equeſtrem ſpatham pręacutam mucrone infeſto deuoraſſe;* ac mox, eundem inuitamento exiguæ ſtipis, *bannatoriam lanceam, qua parte minatur exitium in ima viſcera condidiſſe; & ecce pone lanceæ ferrum, qua bacillum inuerſi teli ad occipitiũ per inguinem ſubit, puer in mollitiẽ decorus inſurgit, hincq; flexibus tortuoſis eneruam, & exoſſam ſaltationẽ explicat cum omniũ, qui aderamus, admiratione.* Qui dicebantur circulatores, ex Philone Iudæo *de ſpecial. leg.* vnde dũ agit de arte magica, ait, ex hac adulterata, & corrupta deſcendere quas propriè maximè vocabulo malas artes dicimus circulatorum, ariolorumq; *l. fin. ff. de extraord. crim.* vbi Conſultus ait: *Circulatores, qui ſerpentes circumferunt, & proponunt, ſi cui ob eorum metum damnum datum eſt, pro admiſſi criminis modo coerceri.* Seneca *lib. 6. de beneficijs, c.* 11 Conc. Tolet. 4. *can.* 28. Synod 6. Trull. *can.* 61. plura de his circulatoribus Beroaldus *in notis ad Apul. ſup.* Pamelius, & Zerda *ad Tertal. de præſcr. & in apolog. c.* 23. & 43 Balſamon in *d. can.* 61. Forcatul. *dialog.* 88. *ta Necion.* Ramirez de Prado *in pentecont. c.* 1. Planè hoc genus faſcini vanum, futile, ac ridiculum videbitur, ſi eius conficiendi modos intueamur; namq; Albertus Magn. *de animal lib.* 22. P. Palud in 4. *diſt.* 34. Paulus Grimaldus *de ſortileg.* Ioannes Brunel. *in tract. de ſponſ.* Delrius *vbi ſup.* & plerique alij tradiderunt, faſcinatione homines deuinciri, & impotentes ad concubitus effici, ſi penis lupi eorum nomine ligetur, vel ſi nodus ligulæ fiat cùm Sacerdos nubentes benedicit, vel ſi prima nocte nuptiarum ianuæ cubiculi deſponſorum acus, vel cultrum ab inclamante figatur, & altero ſponſorum reſpondente rumpatur, cuſpide in ligno remanente. Item ſi anterius ſubligaculi ſurreptum ligamen colligetur; & demum fabis, & gallorum teſticulis. Huiuſmodi alligationum ſic meminit Virg. *eclog.* 8.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modò: & Veneris dic, vincula necto.

Hæ ſunt bullatæ nugæ, quæ cacchinnum facilè prudentioribus mouebunt. Quid enim efficere res eiuſmodi poſſunt, quantumuis ligentur, aut figantur, niſi genius præſtigiator adhibeatur, & agat: & ipſe maleficus ſit mancipium cacodęmonis, cui ſe totum expreſsè, aut tacitè dediderit, vt tandem cum eo pœnas æternæ damnationis dependat. Hoc ſanè innuere videtur poſt Theocritum Virgil. *eclog.* 8. dum ait:

Coniugis, vt magicis ſanos auertere ſacris
Experiar ſenſus, nihil hic niſi carmina deſunt.

Nec minus inepta ſunt, & ridicula remedia, quibus creditur ſolui ligamen, & impotentia concubitus, quæ impia faſcinatio inuexit. Ecce aiunt faſcinam abigi, ſi nodus virgæ lupi, vel ligulæ diſſoluatur: ſi cuſpis infixa ianuæ eripiatur: ſi ligamen ſubligaris ſurreptum comburatur. Item ſi vir per annulum nuptialem mingat, vt Cardanus ſcripſit *de varietate rerum lib. 26 cap 9* De his maleficijs agunt plures congeſti à Barboſa *to. 6. in ſolect. ad huac textum.*

Sequitur impotentia coeundi, quæ prouenit tam in viro, quàm in fœmina ex defectu naturali, aut ex morbo. 7

De impotentia coeundi.

Et proueniens ex defectu naturali, vel apparens eſſe poteſt, vel non apparens. Apparens reſpicit præcipuè genitales partes oculis conſpicuas; in viris enim membrum flaccidũ, aut nimis paruum, vel magnitudinis etiam incongruę,

congruę

eſt textus *in cap. fin. 33. quæſt. 1.* dum in eo docetur, quod reddita prima vxore habili, adhuc non eſt reſtaurandum prius matrimonium; nam textus ille accipiendus eſt cùm maleficium illud non erat generale, ſed particulare quoad vnam.

9 Traditur ratio decidendi.

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit; nam ad valorem matrimonij deſideratur vt coniuges poſſint fieri vna caro; quod cùm non admittat impotentia perpetua, ideò matrimonium celebratum cum impotenti non valet; nam repugnat obligationi coniugali ad copulam impotentia coeundi, & matrimonium requirit obligationem ſaltem radicalem ad copulam aptam generationi, per ſe loquendo: ſed qui abſolutè habet impotentiam ad copulam, non poteſt ſic obligari, eo quòd ad impoſſibile nemo obligatur, *l. impoſſibilium 145. ff. de regul. iuris*: ergo eſt incapax matrimonij. Accedit, nam commune coniugum votum eſt liberos procreare, cùm tempore contractus alter ait, *Volo pater eſſe*; alter verò, *Volo mater eſſe*; quia vt ait Plato in conuiuio, ſeu de amore: *Nos omnes proprio quodam naturali inſtinctu incredibilis perpetuitatis deſiderio tenemur*. Faciunt textus *in l. liberorum, § fin. ff. de V. S. l. lege, C. de legit. hæred.* & D. Aug. *lib. 1. de adult.* ait: *Coniugum propagatio filiorum prima eſt, & naturalis cauſa nuptiarum*. Et *ſermone 3. Dominic. 3. poſt Trinit.* ſic: *Vxor non propter libidinem, ſed propter filiorum procreationem accipitur; denique & ipſæ tabulæ matrimoniales hoc continent, liberorum procreandorum cauſa*. D. Cyprianus *in Symbol. Apoſtol.* ibi: *Matrimonia contrahuntur*, inquit, *quin creditur ſucceſſura poſteritas*. Et D. Hieronym. *lib. 2. epiſt. 19. ad Furiam*, docet: *Sola libido inſita à Deo ob liberorum procreationem, ſi fines ſuos egreſſa fuerit, redundat in vitium, & quadam lege naturæ in coitum geſtit erumpere*. Vnde Septitiæ, quæ in contumeliam filiorum publico ſeni nupſerat, coniugium improbatum fuit, quia vt ait Valer. Maximus *lib. 7. cap. 7. Non creandorum liberorum cauſa matrimonium interceſſerat*. Itaque cùm ſpes futuræ prolis, & liberorum procreatio præcipuus ſit ineundi matrimonij finis, non poteſt dici coniugium cum eo ritè vel perfectè contrahi, qui vir non eſt, & ex cuius amplexu nulla liberorum ſpes eſſe poteſt: duo enim ſunt quæ in coniugio licitè deſiderari poſſunt, voluptas, & prolis ſpes: voluptas, ſi libidinoſa laſciuia abeſt, licita, & legitima eſſe poteſt. Cicero *lib. 1. officior.* ibi: *Cùm ſit hæc natura communis omnium animantium, vt habeant libidinem procreandi, prima ſocietas in ipſo eſt coniugio, proxima in liberis*. Et ideò Quintil. *declam. 279.* aiebat: *Nam ſatis eſt maritum ſolo tantùm oſculo putari*. Proſequitur alia Robertus *lib. 4. rer. iudicat. cap. 1.*

10 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam licèt conſenſus tantùm faciat nuptias, conſenſus ille includit tria bona matrimonij, fidem videlicet, prolem, & ſacramentum, vt probaui *in cap. fin. de condit. appoſit.* Et ita ſi deficit aptitudo ad copulam, deficit vnum ex bonis ſubſtantialibus ad matrimonium, ac per conſequens nullum eſt matrimonium, niſi contrahatur nulla habita relatione ad copulam, ſed animo caſtè viuendi; quo caſu ſuſtineri matrimonium probaui ſuprà *in cap. conſultationi*. Hæc autem impotentia debet eſſe phyſica, qua intercedente non adeſt materia habilis ad contractum. Cæterùm ſi tantùm ſit moralis ad actum, non tollit obligationem radicalem, vt procedit in eo qui morti proximus, etiam deſperata ſalute nuptias validè & licitè contrahit, vt communis eſt omnium ſententia.

11 Exponitur can. 17 concil. Vuermer.

Sed antequam manum à tabula leuemus, exponendus eſt difficilis textus *in can. 17.* Concilij apud Vuermer. temporibus Pipini Regis celebrati, in illis verbis: *Si qua mulier proclamauerit, quod vir ſuus nunquam coiiſſet cum ea, exeant inde ad crucem, & ſi verum fuerit, ſeparentur, & illa faciat quod vult*. Refert Carnotenſis *part. 8. Decreti, cap. 179.* & extat *tom. 17. Concil. Regiæ editionis fol. 587.* in quo difficile eſt, quodnam ſit genus probationis, ſeu iudicij per crucem. Vitus Amerbachius relatus à Patre Gethſero *lib. 2. de cruce, c. 21.* putat crucem in legibus Francicis, & Longobardicis fuiſſe armorum quoddam genus ſimile illis, quod nobis eſt monomachia, duellum, ſeu ſingulare certamen; & hanc pugnam ab armis in crucis ſpeciem formatis, crucis nomen accepiſſe, & ad probationem innocentiæ, latentiſque veritatis indagationem adhibitam eſſe. Sed illum rectè refellit Grethſerus *vbi ſuprà*. Nec de hoc iudicio accipi poteſt relatus canon, cùm in eo agatur de viro & vxore, qui non per pugnam, & duellum debent probare potentiam ad coeundum. Quare pro huius canonis expoſitione ſciendum eſt, apud veteres inter alias probationes ferri candentis, aquæ frigidæ, & ſimiles, de quibus agemus *in cap. fin. de purg. vulgari*, crucis iudicium, ſeu examen recenſeri *lib. 3. c. Caroli, c. 46.* ibi: *Si auctor venerit, & rem recipere noluerit, campo, vel cruce contendant*. Et *append. 2. c. 33.* ibi: *Dicens quod illis ſit damnum factum, & hoc contendere voluerit in iudicio, aut in campo, aut ad crucem, licentiam habeat*. Eius probationis forma deſcribitur in legibus Friſon. *tit. 14. §. 1.* ibi: *Si homo quilibet in ſeditione ac turba populi fuerit interfectus, nec homicida poterit inueniri, propter multitudinem eorum qui aderant, licet ei, qui compoſitionem ipſius quærere vult, de homicidio vſque ad ſeptem homines interpellare, & vnicuique eorum crimen homicidij obiicere, & debet vnuſquiſque eorum ſua duodecima manu obiecti criminis ſe purificare ſacramento: tunc ducendi ſunt ad Baſilicã, & ſortes ſuper altare mittẽdæ; vel ſi iuxta Eccleſiã fieri non potuerit, ſuper reliquias Sanctorum. Quæ ſortes tales eſſe debent: duo tali de virga præciſi, quos tenos vocant, quorum vnus ſigno crucis inſcitur, alius purus dimittitur; & lana munda obuoluti ſuper altare, ſeu reliquias mittuntur; & Presbyter, ſi adfuerit, vel ſi Presbyter deeſt, puer quilibet innocens vnam de ipſis ſortibus de altari tollent, & interim Deus exorandus, vt ſi illi ſeptem, qui de homicidio commiſſo iurauerant, verum iuraſſent, euidenti ſigno oſtendat. Si illum qui cruce ſignatur ſuſtulerit, innocentes erunt qui iurauerunt; ſin verò alterum ſuſtulit, tunc vnuſquiſque illorum ſeptem faciat ſuam ſortem, id eſt tenum de virga, & ſignet ſigno ſuo, vt eum tam ille, quàm cæteri qui circumſtant, cognoſcere poſſint, & obuoluantur lana munda, & altari, ſeu reliquijs imponantur; & Presbyter, ſi adfuerit, ſi verò non, vt ſuperiùs, puer innocens vnamquemque eorum ſigillatim de altari tollat, & ei qui ſuam ſortem eſſe cognouerit, roget: cuius ſortem extremam eſſe contigerit, ille homicidij compoſitionem perſoluere cogatur, cæteris, quorum ſortes priùs leuatæ ſunt, abſolutis. Si autem in prima duarum ſortium miſſione, illam quæ crucis ſigno notata eſt, ſuſtulerit, innocentes erunt, ſicut prædiximus, ſeptem qui iurauerunt; & ille, ſi velit, alios de eodem homicidio interpellet; & quicumque interpellatus fuerit, ſua duodecima manu perfectorio ſacramento ſe debet excuſare, & in hoc interpellatori ſufficiat, nec vlteriùs ad ſortem quemlibet compellere poteſt*. Etiam de hoc iudicio agitur in legibus Longob. *lib. 2. tit. 28.* in lege Salica *cap. 1.* & de eo exaudiendi ſunt Beda *de remed. peccat. cap. 4.* ibi: *Qui periurat in manu Epiſcopi, vel Presbyteri, vel Altari, vel Cruce conſecrata, vnum annum pœniteat*. Guibertus *in hiſtor. Hieroſolym. lib. 5.* & locus Concilij CP. 8. iunctis Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Crucis*, Bignonio *in notis ad form. vet. cap. 12.* Quod quidem iudicium poſteà prohibitum fuit apud eaſdem nationes legibus Longobard. *lib. 2. tit. 55.* Neapolit. *tit. 31. lib. 2. cap. lib. 1. cap. 108.* ibi: *Sancitum eſt, vt nullus examinationem crucis facere præſumat, ne Chriſti paſſio, quæ eſt glorificatio, cuiuslibet temeritate contemptui habeatur*. Quia per illam probationem Deus tentabatur, vt dicemus *in d. cap. fin.* Senſus ergo dicti canonis 17. eſt, vt ſi mulier cum viro de impotentia coeundi controuerſiam habeant, exeant ad crucem, vt veritas patefiat, id eſt ad iudicium crucis, quod per ſolemne iuramentum ſupra crucem præſtitum forma ſupracitata fiebat.

Deinde exponendus eſt textus *in cap. fin. 33. quæſt. 1.* in illis verbis: *Si quis per ſortiarias atque maleficas occulto, ſed nunquam iniuſto, Dei iudicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non ſequitur, hortandi ſunt quibus iſta eueniunt, vt corde contrito, & ſpiritu humiliato Deo, & Sacerdoti de omnibus peccatis ſuis puram confeſſionem faciant, & profuſis lachrymis, & largioribus eleemoſynis, atque ieiunijs & orationibus Domino ſatisfaciant, & per exorciſmos, ac cætera Eccleſiæ medicinæ munia*. In quibus referuntur remedia quibus vti liceat ad auertenda maleficia: & primò proponitur ſacramentum pœnitentiæ, quia cùm ſæpè Dominus propter hominum peccata ſimiles incurſus dæmonis permittat, vt exemplis illuſtrat Paulus Diaconus in vita Gregorij, *cap. 11. 12. & 13.* hac ſacra expiatione ſolet maleficium ceſſare, vt probat Leonardus *de faſcinatione, cap. fin.* Secundò loco recenſentur exorciſmi Eccleſiæ, quia inſtituti ſunt ab Eccleſia ad expellendos, coercendoſque dæmones. Concil. Carthag. *can. 7.* D. Cyprian. *epiſt. 55. & 76.* latè probat Pineda *lib. 3. de rebus Salomonis, cap. 29. n. 6.* His accedit, ſeu potiùs præcipuum remedium eſt viua fides, viuaque ſpes in Deo, vt 12 Exponitur cap. final. 33. q. 1.

vulgò

Digitized by Google

vulgò notatur ex Paulo *ad Epheſios cap.* 1. & 1. *ad Theſſaloníc. cap.* 63. & multis exemplis id probat Caſſianus *collat.* 8. *cap.* 18. & 19. D. Gregor. *lib.* 1. *dialog. cap.* 4. vbi refert, quod cùm maleficus quidam ſuam feciſſet innocationem, & characterem, vt dæmon inimicum eius vita priuaret, reſponſum ei fuit à dæmone: *Habet fidem bonam, & diligenter ſe ſigno crucis munit; idcircò non in corpore, ſed in vndecima parte fructuum ſuorum in campo, ſi libet, ei nocere poſſum.* Similes, & valdè miros caſus referunt Nazianz. *oratione in Cyprianum*, Magnus Cyprianus *in lib. de exhortat.* Lactantius *lib.* 3. *inſtit. cap.* 16. Dubium tamen, & magnum eſt, an vt tollatur impedimentum maleficij, poſſit ligatus à malefico petere, vt alio maleficio prius ſoluat? Hoſtienſis *in c. fin. hoc tit.* & Ioannes Andreas vana vanis reijci poſſe credunt. Sed verius dicendum, eſt quod cùm eo caſu ope dæmonis vtendum ſit, ſemper hoc intrinſecè malum eſt, quia vt ait D. Paulus *ad Roman. c.* 3. non ſunt facienda mala, etſi inde eueniant bona: & probat D. Th. *in* 4. *diſtinct.* 34. *q. vnic. art.* 3. *ad* 3. & ideò Alex. III. *in c.* 2. *de ſortileg.* damnauit Presbyterum, qui licèt bona fide, ſuperſtitioſa diuinatione vtebatur, licèt id legibus ciuilibus permiſſum videatur *in l.* 4. *Cod. de maleficis, l.* 3. *tit.* 23. *part.* 7. Nec probari poteſt Remigij ſententia *lib.* 3. *de monolatr.* vbi docet, quod etſi non liceat precibus orare maleficum vt tollat maleficium alio maleficio, tamen licere ab eo tale remedium extortorquere; quem iuſtè reprehendit Delrius *lib.* 5. *diſquiſit. magic. cap.* 2. *except.* 1. Sed ſi maleficus varia agnoſcat remedia, alia licita, alia verò illicita, licebit ab eo petere vt maleficium tollat, licèt contrarium teneat Caietanus *tom.* 2. *opuſc. tract. de malef. q. vnic.* Ratio eſt, nam vt omnes fatentur, licitum eſt petere ab vſurario mutuum, & ab infideli iuramentum exigere, licèt certum ſit, illum ſub vſuris mutuaturum, & hunc per falſos Deos iuraturum fore: non alia ratione, niſi quia vtrumque fieri poteſt ſine peccato. Ergo ſimiliter, cùm in præſenti caſu poſſit ſine peccato maleficus maleficium ſoluere, iuſtè peti poteſt ab eo, vt remedio licito illud tollat. Diligenter tamen obſeruanda ſunt media, quibus maleficus vtitur ad ſolutionem maleficij, vt ſi voce vtatur, ſed verbis occultis, rebus vanis, aut ſuperſtitioſis, quæ ex ſe vim non habent naturalem tollendi maleficium; vel ſi rebus naturalibus vtatur, adiungat tamen alia vana & ſuperſtitioſa: nam his caſibus pactum dæmonis adeſſe creditur, & ideò hæc remedia illicita ſunt.

13 *Proſequitur alia difficilis quæſtio.* His conſequens eſt alia, nec parum difficilis quæſtio, an licitum ſit vti deſtructione maleficij ad obtinendam ſanitatem? Pro cuius quæſtionis ſolutione ſciendum eſt, quod vt notat Delrius *d. lib.* 6. *c.* 2. *ſect.* 1. *q.* 3. ſolet aliquando pactum à malefico fieri cum dæmone, vt quamdiu ſignum aliquod durauerit, duret maleficium, & euerſo ſigno ceſſet; quod fieri contingit duplici interueniente pacto, veluti quando cum dæmone conuentum eſt, vt tali ſigno durante, duret in vexatione & operatione malefica; & quod remoto ſigno, ceſſet à tali vexatione: & in hoc caſu conſtat duplex eſſe pactum cum dæmone, alterum de nocendo durante ſigno, alterum verò de ceſſando ab operatione malefica remoto ſigno. Quando ergo vnum tantùm eſt pactum conuentum cum dæmone, vt durante ſigno maleficè operetur, eo caſu, etiam euerſo ſigno, non tenetur dæmon virtute pacti ab operatione ceſſare, ſed tantùm liberum eſt ei nocere, vel non: quotiens autem illud duplex pactum præceſſit, ſi maleficus ſignum euertat, intendens cogere dæmonem, vt ab operatione deſiſtat virtute ſecundi pacti, vel quilibet alius tollat ſignum hoc, erit omninò illicitum, & iniquum, eo quod tali facto approbatur pactum ſecundum, & illius virtute ſperatur ſalus ope dæmonis: quare tota hæſitatio eſt, quando vnicum fuit pactum, quo caſu euerſio ſigni non ſupponit pactum, in quod conſertur; vel quãdo etſi interceſſit duplex pactum, maleficus auferens ſignum non intendit ſibi poſterius pactum ſeruare, ſed adductus pœnitentia pacti cõuenti, intendit omninò reſcindere pactum, & ideò aufert ſignum quod tollit pacti vinculum, non quatenus eſt ſignum poſterioris pacti, ſed quatenus eſt eius deſtructio. In hoc ergo dubio, an liceat ſignum maleficij tollere pro recuperanda ſalute, obtinuit ſententia affirmatiua, videlicet licere ipſi malefico, vel alij cuicumque ſignum maleficij tollere animo deſtruendi pactum cum dęmone cõuentum, & obtinendę ſalutis: probant Scotus *in* 4. *diſt.* 34. *q. vnic. art.* 3. Henriq. *lib.* 12. *de matr. c.* 8. Nauarrus *in ſumma, c.* 11. *n.* 29. Vega 1. *10. ſummæ, c.* 34. *n.* 110. Caietan. *tom.* 2. *opuſculor. tr.* 12. *de malefic. q. vnic.* Caſtro *de iuſta hęretic. punitione, lib.* 1. *c.* 15. Sotus *in* 4. *diſt.* 34. *q. vnica, art.* 3. Delrius *lib.* 6. *magiæ, c.* 2. *ſect.* 1. *q.* 3. Et ratione probatur, quia certũ eſt, finem intentum ex deſtructione ſigni, licitum eſſe: quare tota malitia refundi debet in medium adhibitum ad talem finem conſequendum: ſed in hoc medio nullam reperiri culpam ex eo conſtat, quod deſtruendo ſignum maleficij intentione prædicta, nec pactum, nec amicitia cum dæmone confirmatur, nec ex eo illi aliquis tribuitur honos; immò dæmone contempto, ab eius receditur amicitia, ideòque ſignum fœderis deſtruitur, vt conſtet diſſolutum eſſe pactum. Quod ſi dicas, malum eſſe credere, euerſo ſigno dęmonem à vexatione ceſſaturum. Reſpondeo, hoc omninò eſſe à veritate alienum; nam illud credi nullo iure prohibetur, nec continet aliquid, infidelitatis, vt aduertit Scotus *d. diſt.* 34. *q. vnic.* nam deſtruens ſignum, non conſentit operationi dæmonis, ſed credit, ſigno ſublato dæmonem non ampliùs vexaturum; quia facilè creditur, quod dæmon, qui pacto ligatus erat ad nocendum, ſoluto pacto per ſigni euerſionem, ceſſet à tali vexatione. Idque licitum eſſe facilè conſtat; nam quoties per ſignum appoſitum ſequitur maleficium, id non aliter contingit, quàm dæmone operante, & vexante; at verò quando reſtituitur ſanitas maleficiato per euerſionem ſigni, nullum interuenit auxilium dæmonis, ſed mera ceſſatio illius intenditur, ſcilicet quod non agat vexando; & ideò non expectatur quod operetur, ſed quod deſinat agere. Expectare autem effectum dæmonis priuatiuum, non eſt prohibitum, immò licitum eſt expectare dæmonis fugam ab energumeno, vel ceſſationem tentationis; nam ille effectus non expectatur, vt effectus alicuius pacti conuenti cum dæmone, ſed potiùs eſt ſolutio pacti initi cum illo. Nec obſtabit ſi inſtes, operationem dęmonis ab ipſis ſignis non pendere, quia etiam illis ablatis, ſi voluerit, poterit vexare, vel non: ergo parum prodeſt ſignum maleficij euertere, niſi dato pacto cum illo, & per conſequens non minùs conſentit pacto qui ſignum tollit, quàm qui poſuit; nam facilè reſpondetur cum Victoria *in relect. de mag. ad finem*, dæmonem non teneri naturaliter operari ratione ſigni, ſed moraliter ratione pacti conuenti: immò & ſi pactum non præcederet, eiuſque ſignum apponeretur, dæmon æqualiter vexaret; nam Deus, etſi plerumque permittat dæmoni operationem mediante pacto malefico, ſine illo tamen, & non interueniente opera hominis, non permittit; & ita rectè creditur, quod ſi dæmon poterat vexare mediante pacto, & ſigno durante, id non poterit efficere ſigno deſtructo.

C A P V T VI.

Idem a *Epiſcopo Altiſſiodorenſi.*

FRaternitatis tuæ litteras recepimus continentes, quod Odeardis mulier cuidam viro matrimonialiter nupſit, cum quo per multos annos morata, non potuit carnaliter ab ipſo cognoſci. Licèt autem per Archipresbyterum tuum ſuper hoc fuiſſes edoctus, volens tamen ſuper hoc habere certitudinem pleniorem, quaſdam *b* matronas ſuæ parochiæ, prouidas & honeſtas ad tuam præſentiam euocaſti, diſtrictè illis iniungens ſub periculo animarum, vt mulierem ipſam prudenter inſpicerent, & perquirerent diligenter, vtrum idonea eſſet ad viriles amplexus: quæ tandem in fide ſua tibi aſſeuerauere conſtanter, quod eadem mulier non poterat eſſe mater, aut coniux, tanquam cui naturale deerat inſtrumentum. Vnde inter ipſam & virum illum diuortium celebraſti, mulierem ipſam inducens, vt ad aliquam religionem ſe transferret perpetuam continentiam ſeruatura; viro autem licentiam tribuiſti, vt vxorem duceret in nomine Domini, quia pater fieri cupiebat.

Con-

Digitized by Google

Contigit autem poſteà, quod mulier eadem inuenit, qui ſeras huiuſmodi reſerauit, abijciens continentiam quam promiſit: & quæ alium virum habuerat, Vv. latori præſentium ſupernupſit, pro quibus humiliter ſupplicaſti, vt cum eis miſericorditer ageremus. Quamuis igitur ſemiplenè nobis expreſſeris, quomodo dicta mulier ſe promiſerit continentiam ſeruaturam, vtrum videlicet ſimplici verbo, an voto ſolemni; vtrumue ad *c* religionem tranſierit, vt promiſit; an contra promiſſionem in domo remanſerit, & qualiter ſeras illas fecerit reſerari, vtrum videlicet artificio medici, an concubitu viri, ſeu alio quolibet modo. Nos verò perſpicaciter attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum abſque corporali periculo potuit remoueri, ſententiam diuortij per errorem, licèt probabilem, nouimus eſſe prolatam, cum pateat ex poſtfacto, quod ipſa cognoſcibilis erat illi, cuius ſimili commiſcetur, & ideò inter primam mulierem, & primum virum dicimus matrimonium extitiſſe: quare inter ipſam & præfatum Vv. matrimonium non eſſe cenſemus, eoſque præcipimus ab inuicem ſeparari: & ſi prædicta mulier ad religionem tranſiuit, ſicut aſſeritur promiſiſſe, primus vir, qui non cognouit eandem, cum ea remaneat, cum qua poſtmodùm Eccleſiæ auctoritate *d* contraxit, alioqui idem vir dimiſſa ea, quam poſteà ſuperduxit, debet ad illam redire, cum qua primò contraxit, niſi ſe voto mulier illa conſtrinxerit ad continentiam obſeruandam, vt intelligatur per hoc cùm præfato Vv. fornicata fuiſſe: vel niſi ſe fornicario modo alij viro immiſcuerit, vt primus idem vir prætextu fornicationis, quam commiſerat, eius conſortium declinaret. Nam ſi tantùm ſimplici verbo promiſit ſe continentiam ſeruaturam, & poſteà in conſpectu Eccleſiæ nupſit memorato Vv. quamdiu articulus iſte dubitabilis erat, præſumi non debet quod fornicaretur cùm illo: ſed amodò non debet cum illo aliquatenus remanere. Per hoc autem quæſtionem illam noueris eſſe ſolutam, qua quæritur, vtrum ea, quæ adeò arcta eſt, vt nulli poſſit carnaliter commiſceri, niſi per inciſionem, aut alio ſibi modo violentia inferatur, non ſolummodo leuis, ſed fortè tàm grauis, vt ex ea mortis periculum timeatur, ac matrimonium contrahendum debeat idonea *e* perhiberi. Similiter illa, quæ viro, cui nupſerat, adeò arcta eſt, vt nunquam ab eo valeat deflorari, ſi ab eo per iudicium Eccleſiæ ſeparata nubat alteri, cui arcta non ſit, & per frequentem vſum ſecundi reddatur etiam apta primo, vtrum debeat ad eum redire, cum quo priùs fœdus iniuerat coniugale. De talibus autem non eſt iudicandum, cum finale iudicium pendeat ex futuro. Tu ergo ſecundùm quod ſuperius eſt diſtinctum, facias quod decreuimus per cenſuras eccleſiaſticas, appellatione remota, firmiter obſeruari.

N O T Æ.

1 a *ALtiſſiodorenſi.*] Ita etiam legitur *in c. 1. ſub tit. de impotentia coeundi, in 3. comp.* De Altiſſiodorenſi diœceſi egi *in c. 14. de præſumptionib.*

b *Matronas.*] De quarum iudicio, & inſpectione egi *in cap. 4. de probat.*

2 c *Ad religionem tranſierit.*] Quo caſu primum matrimonium cùm ratum eſſet, ſolutum fuit; ſecundùm autem non valuit, ex traditis ſuprà *in cap. fin. qui clerici, vel vou.*

3 d *Contraxit.*] Quia ſoluto primo matrimonio per ingreſſum religionis, potuit maritus ſecundum matrimonium contrahere, ex traditis *in cap. ex publico, de conuerſ. coniugator.*

4 e *Idonea perhiberi.*] Et teneatur inciſionem pati, iuxta tradita in textu ſuperiori, vbi præſens commentarium dedi.

C A P V T VII.

Honorius III. *a Epiſcopo & Magiſtro B. Canon. Ambianenſi.*

LItteræ veſtræ nobis exhibitæ continebant, quod cùm cauſa matrimonij, quę inter Matildem mulierem, & Albericum virum eius Atrebatenſis diœceſis vertitur, vobis fuiſſet à bonæ memoriæ Innocentio Papa prædeceſſore noſtro commiſſa, dicta M. propoſuit coram vobis, quod cùm iam octo annis elapſis dicto A. fuiſſet matrimonialiter copulata, & diu cohabitaſſet eidem, nunquam tamen, licèt eſſet viripotens, ab eo cognita fuerat, ſed adhuc integra permanebat, eo quòd prædictus vir eius non habebat *b* potentiam coeundi, quare petebat inter eos diuortium celebrari. Prædictus verò A. nihilominus fatebatur, quod nunquam illam cognouerat, licèt ad eius obſequium ſe facilem exhibuerit, & paratam; ſed tamen ſe habere potentiam cognoſcendi aliàs aſſerebat. Vos verò ne id fortè confiteretur in fraudem, à *c* matronis bonæ opinionis, fide dignis, ac expertis in opere nuptiali dictam feciſtis inſpici mulierem: quę perhibuerunt teſtimonium, ipſam adhuc virginem permanere. Poſtmodùm per Presbyterum, de cuius parochia vir prædictus extitit, feciſtis diligenter inquiri, vtrum vir ipſe aliquam cognouiſſet; nec per inquiſitionem ipſam vobis conſtare potuit, aliquam eſſe carnaliter cognitam ab eodem. Ipſis autem viro, & muliere frequenter comparentibus coram vobis, ac muliere inſtanter diuortium requirente, & dicente quòd mater eſſe volebat, & filios procreare; viro autem dicente quod paratus erat ſtare conſilio, & voluntati Eccleſiæ, iniunxiſtis eiſdem, vt humiliter reciperent, & agerent pœnitentiam de commiſſis, ſi fortè placeret Deo, qui matrimonij fuit inſtitutor, & author, vt opus matrimonij conſummarent. Qui poſt plures *d* terminos ad commanendum ſibi à vobis indultos, ad veſtram reuerſi præſentiam, conſona voce dixerunt, quod non poterant carnaliter commiſceri, propter quod de ipſorum conſenſu cauſam huiuſmodi Apoſtolico duxiſtis iudicio relinquendam. Vnde vobis iterato per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi recolitis rem taliter ſe habere, & vobis conſtitit, vel adhuc conſtiterit præfatos virum, & mulierem *e* infra prædictos octo annos per continuum triennium inſimul habitaſſe, ipſis cum ſeptima propinquorum manu iuramento firmantibus, ſe nequiuiſſe carnaliter commiſceri, proferatis diuortij ſententiam inter eos.

NOTÆ.

1 a *A Mbianenſi.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorij III. *ſub hoc tit. c.* 1. ex qua textum hunc reſtituo. De ambianenſi Eccleſia egi, *in c. 37. de reſcript.*

2 b *Impotentiam coeundi.*] Ob impotentiam naturalem, exponit Innoc. IV. *hic*. Contra quem Caniſius contendit, in præſenti agi de maleficiatis, & textum hunc ſpectare ad ſecundam partem rubricæ, *de maleficiatis*. Sed verius credo, Honorium non agere de maleficio, ſed de impotentia naturali, vt probat Cuiac. *de frigid. q.* 1.

c *Matronis.*] De quibus egi, *in c. 4. de probat.*

d *Terminos.*] Iudex enim Eccleſiaſticus ex iuſtis cau- 3
ſis poteſt triennium præſcriptum, *in cap. laudabile*, prorogare.

e *Infrà.*] Cuiac. putat legendum eſſe, *vltra*; ſed im- 4
meritò, cùm *infrà*, legatur tam in quinta, quàm in hac ſexta collectione.

TITVLVS XVI.

De matrimonio contra interdictum Eccleſiæ celebrato.

CAPVT I.

Alex. III. a *Paduano Epiſcopo.*

LItteræ, quas nobis tua fraternitas deſtinauit, expreſsè declarant, quod cùm quidam parochianus tuus ſororem ſuam iam nubilem cuidam ſe daturum in vxorem, ea præſente, & conſentiente, præſtito iuramento firmaſſet, & illa non poſt multos dies dona, & *b* munera viri ſecundùm morem terræ ſponte ſuſcipiens, ipſum tanquàm proprium virum ſæpe *c* amplexata fuiſſet; tandem mortuo fratre, à viri ſui fratre ſe deſponſari *d* permiſit, & quod ab eo cognita fuiſſet, mendaciter aſſeuerat. Cumque fraternitas tua ei prohibuiſſet publicè, ne cui illorum, vel alicui ſe copularet, ipſa ſpretis monitis tuis alij nubere non formidauit. Demum cùm vtrumque ante te conuocaſſes, & mulieri præcepiſſes, vt ad domum matris rediret, ipſi ad noſtram audientiam *e* appellauerunt. Verùm quoniam ſolicitudini noſtræ incumbit exceſſus, & enormitates eorum corrigere, & ad modum, & formam rectitudinis reuocare: f. t. p. A. ſ. p. m. quat. ſi ita eſt, vt ſuperiùs eſt enarratum, præfatam mulierem, ne mandatum tuum contemptibile eſſe videatur, ad domum matris, omni appellatione, & exceptione ceſſante, redire compellas, & impoſita ſibi pœnitentia de tanto exceſſu, poſtquam ea in domo materna per menſem ſteterit, ad tertium reuerti permittas, & legitimè ſibi coniungi.

NOTÆ.

1

a *P Aduano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De diœceſi Paduana egi, *in*
2 *cap. 7. de iudicijs.*

b *Dona & munera.*] Vlpianus, *in l. inter donum 194. ff. de V. S.* ait: *Inter donum, & munus hoc intereſt, quod inter genus, & ſpeciem; nam genus eſt donum, Labeoni à donando dictum; munus ſpecies: nam munus eſſe donum cùm cauſa, vt puta natalitium, nuptalitium.* Vbi Labeo dixit donum donationem ex mera liberalitate factam; munus verò illam donationem, quæ in ſubſtantia liberalis datio eſt, ſed fit nihilominus cùm cauſa, quam ſi prætermitteremus, grauaremur pudore; veluti natalitium, de quo egi *in capite* ∴ nuptalitium, de quo in præſenti. Nec contrarium probat textus, *in l. munus 214. ff. de V. S.* cuius veram iuterpretationem tradit D. Ioſeph. de Retes *de donat. cap. 2. num.* 3. & ideò vt diuerſa ponuntur dona, & munera in præſenti; per dona enim intelligit Alex. res quas ſponſus, vel eius conſanguinei ſponſæ ſpe futurarum nuptiarum, & in honorem poſteà contrahendi matrimonij purè, & abſolutè donantur, quæ ſtatim in dominium ſponſi transferuntur, cum talis donatio fiat ſine vlla reſeruatione, pacto, aut conditione. Hæc donatio cognita fuit iure Digeſtorum, vt conſtat *ex l. 1. §. 1. ff. de donat. l. ſi ſponſus 5. ff. de donat. inter, l. ſi ante* 8. cum ſex legibus ſequentibus, *C. de donat. ante nupt.* Et in tantùm pura, & abſoluta olim fuit, vt etſi poſteà matrimonium non ſequeretur, donatum repeti non poſſet, vt apparet *ex l. ſi filiæ* 10 *cum ſequenti, C. de donat. inter:* quod poſtea mutauit Conſtantinus, *in l. cùm veterum 15. C. eod.* ſtatuens vt talis donatio in ſponſam collata habeat tacitam conditionem, ſi nuptiæ ſequantur. Quod diſcrimen iuris antiqui, & noui agnouerunt, etſi breuiter, Cuiac. *ad eundem titulum C.* Scipio Gentilis, *lib. 4. de donat. inter, c.* 16. & latiùs proſequitur D. Ioſeph. de Retes, *de donat. c.* 22. Munera ſolemnia dicuntur, quæ nuptiarum tempore à ſponſæ mittuntur, *de quibus in l. ſi plures 12. §. cùm tutor 3. ff. de adminiſt. tutor. l. 1. § ſed etſi, ff. de tutelæ, & ration.* & de his agunt Cuiac. *lib. 38. Pauli ad edict. in l. ſi tutor 13. §. vlt. ff. de adminiſtr. tutor.* Briſſonius, *de ritu nupt. ad finem*, Reuardus, *lib. 3. var. c. 13.* & *lib. 3. coniect. cap.* 4. Raderus, *ad Martial. lib.* 14. Oſualdus, *lib. 3. Donelli, c. 12. lit. G*, Hæc autem munera ſolemnia habebant tacitam conditionem, ſi matrimonium ſequeretur, *l. 2. C. de donat. ante nupt.* & eo non ſequuto, repetebantur. Ratio differentiæ ex eo prouenicbat, quia munera hæc nullam aliam cauſam habebant, quam nuptiæ; ideòq; illis non ſequutis condicebantur: donatio verò ſimplex facta ab ſponſo habet pro cauſa finali liberalitatem, pro impulſiua verò matrimonium; & ita ſtatim contracto matrimonio perficitur, *l. cùm te 9. l. ſi mater 12. C. de donat. ante nupt.* ideò etſi deficiat cauſa impulſiua, illam non vitiat, argumento legis *cùm tale 71. §. falſam, ff. de condit. & demonſtr.* Non tamen ex his donis, aut muneribus acceptis ab ſponſa præſumitur matrimonium contractum, vt probat Baſil. *de matrim. lib. 2. c. 11. nu. 6.* qui malè accipit textum hunc de matrimonio rato, cum de ſponſalibus de futuro à fratre contractis tantùm agat.

c *Amplexata.*] Nec ideò ſponſalia de futuro tranſeunt in matrimonium, vt docent Couarr. *de ſponſal. 1. part. cap. 4. §. 2. num.* 2. Baſil. *lib. 2. de matrim. cap.* 12. Id enim tantùm copula ſequuta operatur, vt probaui, *in cap. is qui fidem 30. de ſponſal.*

d *Promiſit.*] Quæ deſponſatio nulla erat, propter impedimentum publicæ honeſtatis, vt probaui *in cap. 2. de ſponſal.*

e *Appellauerunt.*] Quia ad Pontificem omiſſo medio appellare licèt, vt probaui *in cap. ſi duobus 7. de appel.*

CAPVT II.

Idem a *Vuinton. Bathon. & Herforden. Epiſcopis.*

EX litteris venerabilis fratris noſtri Cant. Archiepiſcopi A. S. L. ad audientiam Apoſtolatus noſtri peruenit, quod cùm G. de S. Leodeg. M. filiam ſuam *b* abſentem cuidam inue-

ni

Digitized by Google

ni R. nomine deſponſaſſet, poſt modicum quibuſdam ipſius mulieris conſanguineis procurantibus, memoratus R. cum ea præſente per verba præſentis temporis contraxit, ſicut dicitur, matrimonium, fide hinc inde corporaliter præſtita, quod vir mulierem ſicut vxorem legitimam de cætero exhiberet, & ipſa reuerenter ei ſine contradictione, ſicut viro legitimo obediret: nihilque defuit, niſi ſolemnitas in facie Eccleſiæ celebranda, quæ propter tempus *c* Quadrageſimæ tunc non potuit effectui mancipari. Poſtea verò orta ſuſpicione, quod præfatus R. ad alia deſideraret vota tranſire, ad examen fuit dicti Archiepiſcopi cauſa perlata, qui ſub anathematis interminatione prohibuit, ſicut ex litteris ipſius accepimus, ne antequam de præſcripto negotio plenè conſtaret, vir ad ſecunda vota tranſiret: ſed ipſe prædicta prohibitione contempta, filiam Hug. de Spolteli, M. nomine, in facie Eccleſiæ ſibi ſolemniter copulauit vxorem. Poſtmodùm verò duabus mulieribus, & viro coram Archiepiſcopo conſtitutis, præfatus A. publicè confeſſus eſt, ſe cùm Maria, ſicut ſuperiùs dictum eſt, matrimonium contraxiſſe; & aliam, ſcilicet Matildam, praua quorundam ſuggeſtione ſeductum poſtmodùm accepiſſe. Maria verò conſtanter aſſeruit, quod pater eius non mouerat de voluntate eius querelam, adijciens quod inter ipſum, & præfatum R. excepta ſola fide de contrahendo matrimonio, nulla obligatio interceſſerat: quam quia ipſe non ſeruauerat, ſeruare minimè tenebatur; & ideò eum illi, quam ſecundò acceperat, relinquebat. Cùm autem præfatus R. tanquàm proprius vir reſtitui poſtularet, & Archiepiſcopus vellet primò de matrimonio cognoſcere, ob id maximè, quia mulieres dicebantur ſeſe conſanguinitate contingere, ac per hoc tam inceſtus, quàm adulterij vitium timebatur, Maria ad Apoſtolicam appellans Sedem, vocem appellationis emiſit, & feſtum Circumciſionis proximæ terminum ap. præfixit. Appellationi verò Archiepiſcopus deferens, eidem M. ſub periculo animæ, & excommunicationis interminatione diſtrictiùs *d* interdixit, ne cui nuberet, donec cauſa ipſa coram nobis, vel coram delegatis ab hac Apoſtolica Sede iudicibus finem debitum ſortiretur. Ipſa tamen de remedio appellationis confiſa, cuidam alij Vv. nomine nihilominus nupſit, & ſuper hoc citata coram Archiepiſcopo, noluit propter appellationem, quam obiecerat, apparere. Cum igitur abſentibus partibus non videatur nobis negotium finiendum, ipſum experientiæ veſtræ, de qua plenè confidimus, committentes, præſentium auctoritate mandamus, quatenus partibus ante veſtram præſentiam conuocatis, inquiratis diligentiùs veritatem, & ſi nihil conſtiterit, quod impediat, præter conſenſum, qui inter præfatum R. & Mariam aſſeritur præceſſiſſe, ſecunda matrimonia inuiolabiliter obſeruanda, ſublato ap. diffugio iudicetis. Licèt enim contra interdictum Eccleſiæ ad ſecunda vota tranſire nequaquam debuerit, conueniens tamen non videtur, vt ob id ſolùm ſacramentum coniugij diſſoluatur: alia tamen pœna debebit eis imponi, quia contra prohibitionem Eccleſia hoc fecerunt.

N O T Æ.

1 a *Vintonienſi.*] Ita habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & *in append.* Concil. Lateran. *cap. 28.* & ita legendum eſſe conſtat *ex cap. 7. de ſponſal.* vbi notaui. Reſcribit autem Alex. in præſenti his Prælatis Angliæ, non verò ipſi Archiepiſcopo Cantuarienſi; quia cùm ab eo appellatum eſſet ad Pontificem, non poterat eiuſdem cauſæ cognitio illi delegari, *ex l. eos, C. de appellat. cap. accepta, eod. tit.* vbi probaui. Si autem Pontifex in hac cauſa ſententiam diffinitiuam protuliſſet, rectè poterat eius executionem committere eidem iudici à quo, vt *in cap. antecedenti, cap. vt diebus 59. de appell. cap. 1. cui filij ſint legit. in 3. collect.* 2

b *Abſentem.*] Pater enim poteſt pro filia etiam abſente ſponſalia contrahere, vt probaui, *in cap. 1. de deſpenſ. impub.* 3

c *Quadrageſimæ.*] Iuxta tradita *in cap. Capellanus, de ferijs.* 4

d *Interdixit.*] Licèt enim appellatione interpoſita, iudex à quo non poſſit aliquid innouare circa negotium principale, tamen circa acceſſoria, & alia, quæ directò non tangunt ipſum, poteſt ſtatuere.

C A P V T III.

Idem a *Paduano Epiſcopo.*

DE muliere. *Et infrà*: Illos autem, qui præ conſanguinitate prohibentur coniungi, & poſt contra interdictum Eccleſiæ ſe receperint, excommunicationi debes ſubijcere, donec tamdiu ſeparentur, *b* quouſque legitimè cognoſcatur, vtrum eorum matrimonium poſſit, & debeat iure ſtare.

N O T Æ.

1 a *PAduano.* Præſentem inſcriptionem expoſui, *in cap. de muliere 6. de ſpon.*

b *Quouſque.*] An tunc neceſſaria ſit noua abſolutio, expoſui *in cap. 1. de Iudicijs*, vbi Balboa, *num. 67.* explicat textum hunc.

COMMENTARIVM.

2 INterdictum Eccleſiæ circa matrimonium non contrahendum tripliciter intercedere poteſt: per legem, per Iudicem, & per Parochum. Per legem fit, cum ea certis temporibus nuptias celebrari prohibet, vt *in c. non oportet, cũ 2. 33. q. 4. c. Capellanus, de ferijs*, vbi probaui. Per iudicem, quando lite pendente ſuper matrimonio, vel illud, vel aliud contrahi ſpecialiter interdicitur, *c. tua nos, de ſponſa duorum, cap. 1. & 2. hoc tit.* Per Parochum, cum aut impedimentum denuntiatur illi, aut probabilis eſt eiuſdem ſuſpicio, *cap. cùm inhibitio, in princ. & §. ſanè, de clandeſt. deſponſ.* Sed an matrimonium contra interdictum Eccleſiæ celebratum, nullum ſit; an verò ſuſtineatur, pœnitentia tantùm iniuncta ita contrahentibus contra Eccleſiæ prohibitionem, dubium eſt, propter iuris teſtimonia inter ſe expreſsè pugnãtia. Illud valere pœnitentia contrahentibus impoſita, docetur *in c. 1. & 2. hoc tit.* Contrarium verò, imò matrimonium ipſo iure nullum eſſe, probatur *in capit. ad diſſoluendum, de deſponſ. impuber.* ibi: *Quod ſi contra interdictum noſtrum in præiudicium ipſius aliquid fuerit attentatum, id irritum eſſe decernimus, & viribus omninò carere.* Et *capit. tua, de ſponſa duor.* ibi: *Et ſi contra interdictum Eccleſiæ publicè factum venire præſumpſerit, matrimonium tàm præſumptuosè contractum poteris irrita-*

Digitized by Google

re. Ex *c. contradicimus, in fine 35. q. 2. c. 1. hoc tit. in 1 collect.* cuius pars extat *in cap. videtur 35. q. 6.* ibi: *Nam quod contra interdictum, & ordinem Eccleſiæ factum eſt, ratum non haberi, tam diuinæ, quàm humanæ legis proclamat auctoritas*. Pro quorum iurium in conciliatione Gloſſa in præſenti, quam ſequuntur communiter Repetentes, ita diſtinguit: vel huiuſmodi interdicto, ſeu prohibitioni cauſam dedit perpetuum impedimentum, veluti ob nunciatam aliquam cognationis ſpeciem; & tunc certum eſt coniuges ſtatim ſeparandos eſſe, & probato impedimento, matrimonium eſſe diſſoluendum: ſi verò prohibitio ex cauſa temporaria proceſſit, veluti quia iam fides data fuerat alij per verba de futuro, vel quia inceſtum commiſit coniux, aliudue ex delictis, quæ conuicta adimere ius connubij ſolent, vt *in cap. 1. & 2. de eo qui cognouit conſanguineam, cap. 2. de pœnit. & remiſſ. c. ſtatutum 27. quæſt. 2. cap. admouere, cap. interfectores, 33. quæſt. 2* eo caſu ſi matrimonium de facto celebratur, valet, pœnitentia tantùm iniuncta contrahentibus, etſi prohibitio iudicis præceſſerit, etiamſi in fraudem litis cœptæ celebratum ſit, *cap. cùm in Apoſtolica 18. suprà de ſponſ.* Sequuntur Gloſſam Cironius, & Lepauſre, *in parat. ad hunc tit.* Barb. *lib. 3. voto 114. nu. 14.* Aliter diſtinguit Sanchez, *de matrim. lib. 6. diſp. 1. nu. 9.* inter prohibitionem factam à Pontifice, & factam ab alijs Eccleſiarum Prælatis; ita vt primo caſu contra interdictum Pontificis celebratum matrimonium nullum ſit; ſecundo verò caſu vires habeat illum ſequitur Zypeus, *in conſult. Canonicis ad hunc tit. conſult. 1.* Sed his omnibus diſtinctionibus omiſſis, Baſil. *de matrim. lib. 6. c. 6.* aliter diſtinguendum exiſtimat, videlicet, quod ſi in ipſa Eccleſiæ prohibitione adiecta ſit clanſula irritans, matrimonium contra celebratum nullum ſit, ex ratione legis, *non dubium, Cod. de legibus, cap. Imperialis 25. quæſt. 2.* Si verò tantùm Eccleſia vtatur clauſula prohibitoria, vt olim matrimonijs clandeſtinis, *cap. 3. de clandeſt. deſponſ.* matrimonium contra celebratum ſubſiſtat, pœnitentia contrahentibus impoſita. Qua admiſſa diſtinctione, primo caſu procedunt textus, *in d. cap. vna, cap. ad diſſoluendum, cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* Secundo verò caſu procedunt textus, *in cap. 1. & 2. hoc titulo*.

TITVLVS XVII.

Qui filij ſint legitimi.

CAPVT I.

a Alexander III.

CONqueſtus eſt nobis Herbertus lator præſentium, quod cùm quandam mulierem, b neptem R. acceperit in c vxorem, prætatus R ipſam d exhæredare conatur, eo quod ante deſponſationem matris ſuæ nata fuerit, cum poſteà, prout dicitur, pater mulieris præfatæ matrem ipſius acceperit in vxorem. Inde eſt, quod f. v. p. A. ſ. p m. quat. rei veritate diligenter cognita, & inquiſita, nullius appellatione obſtante, eam legitimam eſſe iudicetis, iubentes prædicto R. ex noſtra, & veſtra parte, ne ſæpedictæ mulieri, & hæredibus ſuis ea occaſione ſuper e hæreditatem ſuam moleſtiam inferat, vel grauamen. Si autem contra inhibitionem noſtram venire præſumpſerit, ſublato appellationis remedio ſeueritate eccleſiaſtica percellatis.

NOTÆ.

1 a ALexander III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1* & poſt Concil. Lateran. *p. 33 cap. 3.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex. Cuiac. autem ex quodam M. S. reſtituit inſcriptionem ita, *Exonienſi, & Vuigornienſi Epiſcopis*: quæ diœceſes ſunt in Anglia, vt iam notaui, *in cap. 6. de filijs presbyter.*

b *Neptem R.*] Ideſt ſobrinam, vt *in cap. per tuas 10. de probat.* vbi iam notaui, quare in hac ſexta collectione Ipſe R. vocatur patruus.

c *Vxorem.*] Vnde ipſe pro ea admittitur in iudicio, etiam in quæſtione legitimitatis, vt probat Barboſa, *hic*.

d *Exhæredare.*] Ideſt priuare hęreditate paterna, quę ad ipſam, tanquàm legitimam iure ſuitatis ſpectabat.

2 e *Hæreditatem.*] Sed quomodo iudex eccleſiaſticus de hæreditate, & per conſequens de re temporali cognoſcit? cùm in præſenti caſu, & ſimilibus debeat de legitimitate cognoſcere, & deciſa hac cauſa præiudiciali cauſam ſucceſſionis ad iudicem ſæcularem remittere, *cap 3. de ordine cognit. cap. cauſam 17. hoc titul.* Gloſ. finalis in præſenti docet, Pontificem in terris, In quibus præſens caſus contigit, temporalem habuiſſe iuriſdictionem, ideòque etiam inter laicos potuiſſe ius dicere in cauſa temporali, iuxta textum, *in cap. per venerabilem, hoc titulo*. Hoſtienſis in præſenti ait perſonas, de quibus in hoc textu, miſerabiles fuiſſe, proindeq; Pontificem in omnibus earum cauſis adiri potuiſſe, iuxta tradita *in c. ex parte, de foro competent.* ſed vtraque ſolutio, vt diuinatoria reijcienda eſt. Cuiac. *hic* ſuccumbens difficultati, fatetur eccleſiaſticum iudicem in hoc caſu de legitimatione cognoſcere potuiſſe; iudicem verò laicum de cauſa ſucceſſionis pronunciare poſſe. Sed his omnibus omiſſis ſolutionibus, dicendum eſt, diſcrimen eſſe conſtituendum inter eum caſum, in quo primò, & principaliter de ſucceſſione agitur; & inter eum in quo ſecundariò, quia de legitimatione principaliter agitur, quia eius occaſione filius in ſucceſſione paterna inquietatur, tanquàm illegitimus. Primò caſu, ſi opponatur quæſtio illegitimitatis, quia præiudicialis eſt, priùs debet terminari per iudicem eccleſiaſticum, & tunc iudex ſæcularis ſuper hæreditate pronunciat, *d. cap. 3. de ordine cognit.* vbi probaui: ſecundo verò caſu iudex, qui de legitimitate cognoſcit, dum filium legitimum eſſe pronuntiat, ſimul declarat ipſum ratione illegitimitatis non poſſe inquietari in hæreditatis ſucceſſione, & in hoc ſenſu incidenter ſuper hæreditate pronunciat: quo modo procedunt textus, *in cap. 2. cap. perlatum, hoc tit.* docuit Rouſſelius, *lib. 6. Hiſtor. Pontif. iuriſd. cap. 3. in fine*.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Filius naturalis per ſubſequens matrimonium efficitur legitimus, & habilis ad ſuccedendum in bona paterna*. 3 Concluſio traditur, & probatur.
Probant eam textus, *in c. tanta, hoc tit. l. Diui, l. iubemus, l. eum, qui, C. de natural. liber. §. fin. Inſtit. de nupt. §. penult. de hæredit. quæ ab inteſt. Nouel. 74. & 78. Iuſtin auth. de triente, & ſemiſſe, collat. 3 l. 1 tit. 13. l. 2. tit 15. artit. 4. leg. 10 tit. 8. lib. 5. recopil.* Illuſtrant vltra innumeros congeſtos à Barb. in præſenti, Leo Pinel. *in repetit. ad hunc textum*, Faber, *de error. decad. 35. error. 6.* Martha, *de ſucceſſ. legali 1. p. c. 18. art. 4* Larrea, *deciſ. 8. n. 6. & deciſ. 43.* Cuiac. *hic*, & *in nouel. 22.* Amaya, *lib. 1. obſeru. capite 4.* Hunnius, *in encyclop. titulo 10. c. 12.* Mancinus, *lib. 1. Genial. cent. 15. & ſequent.* Leon *to. 1. deciſ. Valentiæ, dec. 93.* Nogureol, *alleg. 23. & 24.* Bocerus, *tom. 1. claſ. 1. diſp. 10.* Seſſe, *tom. 3. deciſ. 231.* Fachineus, *lib. 3. controu. c. 50. vſque ad 56.* Donel. *lib. 2. comment. capite 21.* vbi Oſuald. *littera F*, Petrus Greg. *lib. 10. ſyntagm. cap. 4.* Sarmientus, *lib. 1. ſelect. cap. 6.* Barb. *de poteſtate Epiſcop. 2. p. alleg. 1.* & *voto 73.* Coruinus, *in ius Canonicum, lib. 2. tit. 13.*

Cuiac.

Digitized by Google

Cuiac. *lib. 13. obſeru. c. 4.* Arellanus, *de iuris ration. lib. 4. c. 5. n. 60.* Fragoſo, *de regim. chriſt. Reip. p. 1. lib. 2. diſp. 6. §. 1.* Mereerius *li. 2. opinionum, c. 78.* Sixtinus, *vol. 1. conſ. 9* Euerard. Bronchorſt. *cent. 2. aſſert. 92.* Caniſius, & Cuiac. *hîc*, idem Cuiac. *ad tit. C. de natural. lib.* Michelorius, *de fratribus, 3. p. cap. 23 & 24.* Arniſeus, *2. p. relectionis, cap. 2. ſect. 8. nu. 47. & lib. 7. de rebus publ. c. cap. 2. ſect. 54.* Chriſtineus, *tom. 1. deciſ. 310.* Ant. Gomez, *in l. 18. Tauri, nu. 59.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Facta pro infectis nunquam haberi poſſunt, *l. in bello 12. §. facti, ff. de captiuis, l. vnic. C. de raptu virginum, l. 31. ff. de reg. iur.* præcipuè tranſitoria, *l. Fabriles 6. ff. de oper. libert. leg. cùm hæreditas 34. ff. de hæred. inſtit.* Facit Horatius, *lib. 3. carmin. od. 29.*

—— Non tamen irritum.
Quodcunque retro eſt, efficiet, neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.

4 Impugnatur tradita aſſertio. Sed filij naturales verè illegitimi nati ſunt: igitur etiam ſubſequuto matrimonio, exuere maculam illam illegitimitatis, cum ſit facti, nequeunt; præcipuè cùm quod ab initio vitioſum eſt, tractu temporis conualeſcere non poſſit, *l. quod ab initio, ff. de reg. iur. l. 5. ff. de regula Catoniana.* Facit textus, *in l. ſi minor 4. ff. de ſeruis export.* Augetur hæc difficultas ex eo, nam licèt hæc legitimatio procedere poſſit attento iure ciuili, iuxta quòd concubinatus permiſſus erat, *l. 1. l. in concubinatu 3. ff. de concubinis;* imò parum differebat concubina ab vxore, *l. item 47. §. parui, ff. de legatis 3. l. in liberæ 24. ff. de ritu nupt.* latè illuſtraui, *in can. 2. Concil. Illiber.* tamen ſacris canonibus concubinarum conſuetudo, vtpotè iuri diuino contraria, improbata eſt, *cap. auditæ, 34. diſt. c. nemo, c. dicat, c. meritrices, 32. q. 4.* & probaui in ipſo canone 2. Concilij; adeò vt matrimonium cùm concubina ſequutum, ex æquitate ad tollendam maculam permittatur. D. Baſil. *in cau. 26. ad Amphiloch.* ibi: *Fornicatio non eſt matrimonium, ſed nec initium matrimonij; quare ſi fieri poſſit, vt qui poſt fornicationem coniunguntur, ſeparentur, id eſt melius: ſin autem eis omninò placeat conſortium, fornicationis quidem pœnam agnoſcant; ne ſeparentur autem, ne quid deterius accidat.* Ergo iuxta ſacros Canones hęc legitimatio procedere non debet, ne per eos concubinatus foueri videatur. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio, nam iure ciuili, vt legitimatio hæc procedat, deſideratur conſenſus filiorum, *auth. quibus modis naturales efficiantur, §. generaliter.* Item dotalitia inſtrumenta, *d. auth. §. illud, §. fin. Inſtit. de nupt.* ibi: *Dotalibus inſtrumentis compoſitis.* Ergo non ſufficit tantùm matrimonium celebrari, vt filij antea ſuſcepti efficiantur legitimi.

5 Filiorum varia genera. Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, filiorum varias ſpecies eſſe, vt agnouerunt Paleotus, *de nothis & ſpurijs*, Lupus, *de illegitimis*, Gomez, *in leg. 11. Tauri*, Couarr. & alij congeſti à Roias, *in epit. ſucceſſ. c. 5. n. 23.* Et licèt omnes ad duas ſpecies reducat Iulius Pollux, *lib. 3. onomaſt. cap. 2.* nempè ad ſuſceptos ex licito coniugio, & ad filios aliunde natos, congruentior eſt in præſenti titulo illa ſumma diuiſio, vt alij ſint filij legitimi, alij illegitimi; quę diuiſio aliam ſubdiuiſionem recipit, nam filiorum legitimorum alij ſunt legitimi naturales, alij tantùm legitimi. Legitimi, & naturales illi dicuntur, qui ex legitimo coniugio nati ſunt, quia lege, & natura matrimonium approbantibus, naſcuntur, de quibus *in l. filium, ff. de his qui ſunt ſui, l. ſemper ff. de in ius vocand. auth. quibus modis naturales efficiuntur, §. nec igitur, collat. 7. auth. nunc ſoli, C. de naturalib. liber. princip. Inſtit. de nupt. & de patria poteſt. c. acceſſit 5. de deſponſ. impub. c. olim 6 de cleric. coniugat. c. tranſmiſſæ, hoc tit.* quo caſu filij nati ex huiuſmodi concubitu legitimi creduntur, *d. l. filium*, licèt difficilis ſit talis probatio, *l. Lucius 78. ff. de condit. & demonſtr.* probaui latè *in c. per tuas, de prob.* Eiuſdem ſpeciei cenſentur filij nati ex matrimonio, quod parentes cùm bona fide contraxerunt in gradu prohibito, *c. ex tenore, hoc tit.* vbi dicemus. Filij autem legitimi non naturales dicuntur, qui lege aliqua in numerum filiorum naturalium recenſentur, quamuis legitimi non ſint, argumento textus, *in l. legitima 6. ff. de pact.* docet Bertrandus, *de iure liber. c. 4. in princip.* quales ſunt hi, qui adoptati, vel adrogati ſunt, *l. 1. & per totum ff. de adopt. l. cum adoptiuis, C. eod. tit.* Petrus Greg. *lib. 3. ſyntagm. c. 10* Faber, *in iuriſprud. tit. 10. princip. 1. illat. 17. & princip. 4. illat. 11.* Bertrandus vbi ſuprà, *c. 42. fol. 161*

Filiorum etiam illegitimorum variæ ſunt ſpecies, 6 De filijs illegitimis
nam alij ſunt filij illegitimi, quos ſimpliciter naturales vocamus, Græcè nothos, quorum nomen Latinè exprimi non poſſe teſtatur Cuiac. *in Nouel. 12 verſ. ſecunda pars*, de quibus agitur, *in tit. C. de natural. liber. l. in concubinatu, ff. de concubinis, cap. fin. 32. q. 4. l. 1 tit. 15 p. 4.* Hi tales iure ciuili dicebantur, quia nati erant ex concubina domi retenta, quam pater ſine ſtupri crimine retinebat; cuius concubitus licèt matrimonium verè non eſſet, permiſſus tamen erat, & parum à matrimonio diſtabat, *l. 5. d. l. in concubinatu, l. ſi quis officium, ff. de ritu nupt.* docent Connanus, *lib. 2. comment. c. 16 & lib. 8. c. 53.* Hothomanus, *in diſp. de ſpurijs, c. 1 & 2.* Bertrandus, *de iure liberor. c. 30. & 43.* Petrus Gregor. *lib. 10. ſyntagm. c. 3. n. 55.* Arniſeus, *to. 1. politic. lib. 2. de reb public. c. 2. ſect. 13.* Sarmiento, *lib. 1. ſelect. c. 7. n. 1.* Vnde exponendus eſt textus, *in l. fin. ff. de his qui ſunt ſui*, ſi omiſſis Cuiacio, Donello, & alijs congeſtis ab Oſualdo, *lib. 2 comment. c. 17. littera C*, obſerues verbo *rediguntur*, ibi propriè accipi reſpectu emancipati, & impropriè reſpectu naturalis, vt *in §. aliquando, Inſtit. de nupt.* vt aliàs interpretatur Gloſſa, *verbo Manumitti, in l. 2. ff. de officio Proconſ.* Sed cùm concubinatus plerumque conſiſteret inter dominum, & eius ancillam, *l. denique 8. ff. de pignor. l. penult. ff. de rebus authorit. iudic. l. vlt. C. de manumiſſ.* inde eſt, quod nati ex eis erant ſerui, filijque naturales dicebantur, *d. l. vlt. ff. de his qui ſunt ſui, l. fin. ff. de adopt. l. Lucius 88. §. fin. ff. de leg. 2. l. vlt. ff. de iure delib.* iuncto Cuiac. *lib. 3. obſ. c. 37. l. cùm pater 77. §. vola, ff. de legat. 2.* textus ita interpretandi *in l. omnes 17. §. 5. ff. quæ in fraud. credit. l. naturalis 5. ff. de præſcript. verb. l. ſi rogatus 20. §. mulieri, ff. de manumiſ. vindict. l. naturalis 7. l. fin. ff. de confir. tutore, l. vlt. C. quando mulier tutelæ offic. l. vlt. ff. de manumiſſ.* docent Hothomanus, & Bertrandus, *ſuprà*, Faber, *in Papin. tit. 9. de nupt. princip. 11 illat. 1.* Et cùm olim inter filios illegitimos nulla conſideraretur differentia, Conſtantinus Magnus naturales dici voluit filios, qui ex ſolutis procreabantur, vt teſtis eſt Iuſtinianus, *in Nouel. 89 quibus modis naturales.* Et licèt ideò auſus fuerit Æneas Robertus, *lib. 2. rer. iudic. c. 54.* aſſerere Conſtantinum non ex legitimo matrimonio, ſed ex furtiuo amplexu Conſtantij cùm Helena procreatum fuiſſe, quod & ante attentarunt Zozimus, *tom. 3. annal. lib. 2. in princip.* Nicephorus, *lib. 7. hiſt. c. 18* facilè tamen ab hac calumnia defendit ſanctam Helenam D. Ioſephus de Retes, *lib. 8. opuſcul. fol. 329.* & nos *in c. 15. de ſpo ſal.* Verum cùm ſacris Canonibus prohibitus ſit concubinatus, imò magis deteſtabilis ſit conſuetudo cùm concubina, quam acceſſus ad meretricem, argumento capitis finalis *de conſuet.* ideò difficilius eſt, qui filij naturales dicantur *in c. per venerabilem*, & ſimilibus, *hoc tit.* Et obtinuit ſententia Doctorum melioris notæ, aſſerentium eos naturales dici, qui ex ſoluto, & ſoluta ſunt geniti, inter quos poterat matrimonim tempore conceptionis ſine diſpenſatione conſiſtere: docent Abbas, *in d. c. per venerabilem*, Sarmiento, *lib. 1. ſelect. c. 7. n. 3.* Matienzo, *in l. 9. tit. 8. lib. 5. Recopil. gloſ. 2. n. 3.* & ita expreſsè cautum eſt *in l. 11. Tauri*, quæ eſt hodie lex *9. tit. 8. lib. 5. recopil.* quamuis contrarium defendant Lara, *in l. ſi quis à liberis, in princip. n. 82.* Ceruantes, *in l. 10. Tauri, n. 28.* Vnde rectè reſoluit Parladorius, *different. 14. §. 2.* filium genitum à Clerico in minoribus ordinibus conſtituto, etiam beneficium Eccleſiaſticum habente, naturalem eſſe.

Alij ſunt illegitimi, quos ſpurios vocamus, qui pro-
7 De ſpurijs & alijs. priè ſunt nati ex ea, quæ expoſita eſt omnibus, vt quo patre concepti ſint, ignoretur; & in hoc à filijs naturalibus differunt ſpurij, quod iſti ſine certò patre naſcuntur, ideòque apud Romanos tantùm duabus illis litteris S. P ſcribebantur, id eſt *ſine patre.* Gaius, *lib. 1. Inſtit. c. 4.* vbi ait ſpurios appellari ſine patre filios. Illuſtrant Plutarchus, *in problem.* Alex. ab Alex. *lib. 5. dier. Genial. c. 5.* Catellianus Cotta, *in memoral. verbo Spurius*, Petrus Crinitus, *de honeſt. diſcip. lib. 10. c. 5.* P. Greg. *lib. 10. ſyntagm. c. 13. n. 18.* Connanus, *lib. 2. comment. c. 16. n. 2.* Vnde non malè in Digeſtorum libris huiuſmodi filij ſpurij appellãtur vulgò nati, *l. vulgò 23. ff. de ſtatu hominum, l. 2. iuncta l. ſpurius 4. ff. vnde cognati, l. ſi ex liberta, C. de ſuis & legit.* Media ętas degeneres vocitauit, quia neq; genus neq;

 gentem

gentem habent. Orderic. Vital. *lib. 4 hiſt. eccl. anno Chriſti 1074. Degener, vtpote nothus eſt*. Aliquando ſpurij dicuntur filij nati ex parentibus, qui matrimonim contrahere non poſſunt tempore conceptionis, vel natiuitatis: textus diſertus, *in l. Imperator 29 §. 1. ff. de probat.* vbi natus ex adulterio ſpurius appellatur. Similiter etiam filius natus ex inceſtu, *l. qui ſpurij 6. de decur.* Vnde paſſim ſpurij opponuntur iuſtis liberis, *l. 4. in fine, ff. de in ius vocando, l. vlt. ff. qui petant tutores*: & vulgò quæſiti opponuntur iure quæſitis, *l. patronus 8. ff. de bonis libert. l. ſi quis liberis 5. §. 2. ff. de lib. agnoſc.* Hothom. *de ſpurijs c. 1. & 2.* Illegitimi etiam filij ſunt qui dicuntur Manceres, *in c. niſi cùm pridem, §. perſonæ, de renunc. c. per venerabilem, hoc tit. c. 23. Deuteron.* quo nomine latè ſumpto ſignificantur filij nati ex ſcortis, & meretricibus, *Exodi c. 23. lib. 1. tit. 5. p. 4* Petrus Greg. *vbi ſuprà, n. 19.* ſtrictè autem, & ſpecificè illi dicuntur, qui nati ſunt ex his parentibus, qui iure Pontificio matrimonium contrahere prohibentur. Couarr. *d. 2. p. de matrim. c. 8. §. 5. n. 2.* Matienzo, *in l. 9. tit. 5. lib. 5. recopil. gloſſ. 2.* Tandem alij ſunt adulterini, qui nati ſunt ex vxorato, & ſoluta, vel ex duobus vxoratis, *c. lex, §. adulterium 32. q. 1. d. c. per venerabilem, §. quid autem, l. ſi adulterij, ff. de adulterijs, l. 1. tit. 15. p. 4.* & *in l. 9. Tauri*, quæ eſt *7. tit. 8. lib. 5. Recopil.* dicitur filius adulterinus natus ex damnabili coitu, quia matri inde pœna mortis naturalis imponitur, *l. 1. tit. 7. lib. 4. fori, lib. 1. tit. 20. lib. 8. Recopil.* & licèt filium procreatum à clerico in ſacris ordinibus conſtituto adulterinum dicant Gloſſa, *verbo Adulterinis, in d. c. per venerabilem*, & ibi Abbas, *nu. 32.* Immola, *in Clement. 1. de officio Ordin.* Couarr. *in 4. 2. p. c. 8. §. 5. n. 14.* Plaza, *lib. 1. de delict. c. 41. n. 31.* & alij relati à Gutierrez, *lib. 2. canonic. c. 7. n. 39.* tamen contraria ſententia verior eſt; nam clerici cùm muliere ſoluta concubitus non eſt adulterium, immò nec ſacrilegium, nec inceſtus, vel ſtuprum, vt alij putarunt; ſed ſimplex tantùm fornicatio, ex textu ferè diſerto *in c. quia circa, de bigam.* ibi: *Tanquam ſimplici fornicatione notatis*. Faciunt textus, *in c. Maximianus, cap. presbyter, 81. diſt. c. lator 2. q. 7.* docent Federicus de Senis, *conſ. 167.* Cardinal. *in Clement. ad noſtram, de hæretic.* Felinus, *in c. at ſi clerici, in princip. n. 14. de iudicijs*, Decius, *ibi, n. 37.* Menchaca, *de ſucceſ. creat. §. 22. n. 50.* Auendaño, *in l. 9. Tauri, gloſſ. 10 n. 10.* Gutierrez, *lib. 2. canonic. c. 7. nu. 44.* Sed contrarium probaui, *in d. c. quia circa*, videlicet ſacrilegium committi. Tandem ad illegitimorum ſpecies pertinent filij inceſtuoſi, qui naſcuntur ex parentibus ſanguine coniunctis in gradu prohibito per lineam tranſuerſalem, *l. ſi adulterium, ff. de adulterijs, l. quin etiam, ff. de ritu nupt. §. inter eos, Inſtit. de nupt.* Antonius Gomez, *in l. 9. Tauri, n. 13.* Matienzo, *in l. 6. gloſſ. 3. tit. 8. lib. 5. Recopil.* Nefarij etiam ſunt filij illegitimi, qui naſcuntur ex patre, & filia, vel alijs aſcendentibus, *d. l. quin etiam, ff. de ritu nupt. §. ergo, Inſtit. de nupt.* P. Gregorius, *d. c. 3. n. 30.*

8 De legitimatione. Secundò ſciendum eſt, iure Digeſtorum incognitum fuiſſe hoc legitimationis beneficium; nam licèt ſi dum filius in vtero erat, mater in vxorem duceretur, legitimus ipſe naſceretur, *l. 3. §. 1.* ibi: *Vt vxor ducta ſuum pariat; ff. de ſuis & legitimis, l. 3. §. 6. ff. de Carbon. edicto*; tamen ſi iam natus erat, legitimatio non contingebat, vſquedum Imperator Conſtantinus ſtatuit, ſubſequuto matrimonio inter parentes, filios legitimos reddi, *leg. Diui, l. iubemus, C. de natural. lib.* notandus eſt textus, *in l. 4. C. de pactis conuent.* in illis verbis: *Cùm in poteſtate patris conſtitui non eſſetis*. Et licèt ſtricta fuiſſet ea conſtitutio, vtpotè loquens tantùm de filijs ſuſceptis ex ingenuis concubinis, non verò ex alijs fœminis, Imperatores Anaſtaſius, *in d. l. iubemus*, & Iuſtinianus, *in l. cùm quis, l. nuper, C. eod. tit. nouel. 12.* eam conſtitutionem protraxerunt ad filios naturales ex quibuſcunque fœminis ſuſceptos, vt iam notauit Baſil. *de matrim. lib. 11. c. 1.* Quod Eccleſia admiſit in præſenti textu, & alijs ſuprà citatis, ita vt filij ita legitimati, pro legitimis habeantur, ac ſi ex legitimo matrimonio nati eſſent; quia iuris fictione retrotrahitur legitimatio hæc ad tempus natiuitatis, argumento legis, *lex Cornelia, ff. de teſtam. l. potior, ff. qui potiores, l. neceſſariò, §. quod ſi pendente, ff. de periculo, & commodo*: vt contingit in fictione poſtliminij, iuxta quam ab hoſtibus captus, rediens retrò fingitur in ciuitate fuiſſe, *l. retrò, ff. de captiuis*: & habetur ac ſi nunquam in captiuitate fuiſſet, *l. poſtliminium, ff. eod. tit.* vt etiam contingit in caſu textus, *in l. hæres quandoque, ff. de acquir. hæredit.* Sic legitimatio afficit legitimatum haberi ac ſi nunquam fuerit illegitimus, argumento textus, *in l. ſi quis filio, §. penult. ff. de iniuſto rapto*. Et quemadmodum captiuus poſtliminio reuerſus excludit ſecundogenitos, & remotiores, *d. l. ſi quis filio, §. ſiue, l. ſi deportatus, ff. de bonis libert. l. qui ex liberis, §. 1. ff. de bonor. poſſeſſ. ſecundùm tab.* ſimilimodo legitimatus præfertur ſecundogenitis, etiam conſtante matrimonio: latè probat Michelorius, *de fratribus 3. p. cap. 23. & 24.*

Vnde infertur, filium legitimatum per ſubſequens matrimonium, ſuccedere in regnum, nobilitatem, & arma parentum. Mantic. *de coniect. lib. 11. tit. 12. nu. 4.* Tiraq. *de nobilit. in c. 15. n. 21.* item in feudum, Solorzanus, *de iure Ind. tom. 2. lib. 2. c. 17. n. 46.* licèt contrarium defendat Bronchorſt. *cent. 2. aſſert. 92* & facere deficere conditionem, *ſi ſine liberis*, docet Fuſarius, *de ſubſtit. pag. 408.* & ſuccedere in bonorum vinculo, ſeu primogenio, docent Gregor. Lopez, *in l. 2 gloſ. 10. tit. 15. partit. 2.* Molin. *de primog. lib. 3. c. 1. n. 6.* excludereque ſubſtitutum, innumeris relatis tenet Martha, *de ſucceſſ. 1. p. q. 18. art. 8. n. 2.* Vnde cùm in maioratu filius legitimus primogenitus præferatur cæteris fratribus, ideò talis filius legitimatus præfertur alijs fratribus etiã ex legitimo matrimoniũ poſteà ſuſceptis: docent Menchaca, *de ſucceſſionum creat. lib. 1. §. 2. n. 89.* Tiraq. *de primog. q. 34.* Couarr. *2. p. de matrim. c. 8. §. 2. n. 28.* Barb. pluribus relatis, *in c. tanta, hoc tit. n. 22.* Quæ ſententia non eſt ſimpliciter accipienda, ſed ita vt filius primogenitus legitimatus per ſubſequens matrimonium, præferatur filio poſteà nato ex eodem matrimonio, ex quo ipſe legitimatus eſt, argumento legis *cùm quis, C. de natural. liber.* nam ſi aliud matrimonium intermedium celebratum fuerit, & ex eo filius legitimus naſcatur, hic filius excluditur per filium naturalem primogenitum, legitimatum poſteà ſequenti matrimonio, vt tenet Cardinalis *hic, n. 5.* Præpoſitus, *n. 8.* Alex. de Neuo *n. 29.* Ciſuentes, *in l. 40. Tauri, in princ.* & ibi Auendaño, *gloſſ. 11. n. 42.* Gomez, *in l. 12. Tauri, n. 64.* Gregorius, *in d. l. 2. gloſſ. 9.* Ceuallos, *q. 605.* Pro quorum ſententia facit ea ratio; nam legitimatus per ſubſequens matrimonium, licèt ex tempore contracti matrimonij legitimus ſit, Couarr. *d. §. 2. n. 25.* in ea tamen conceptione, vel natiuitate vſque ad contractum matrimonij non eſt verè legitimus, ſed habetur pro legitimo per fictionem, vt ſuprà dixi, & probant Butrius hic *n. 3.* Mantica, *d. lib. 11. tit. 12. n. 19.* Quæ fictio non inducitur in præiudicium tertij, *auth. quibus modis § liceat*; fictio enim nititur benignitate, quę eſt fundamentum omnium fictionum, *l. poſtliminium 19. ff. de captiuis*: ſed æquitas locum non habet vbi datur præiudicium tertij, *l. 2. §. item, ff. de aqua pluuia, l. denique 19. l. neque, ff. ex quibus cauſis maiores*: ergo in hoc caſu non procedit fictio in præiudicium illius, qui legitimè natus eſt. Facit etiam textus, *in c. quamuis, de reſcript. in 6* vbi docetur, quod ſi Pontifex alicui concedat gratiam ad beneficium proximè vacaturum, moxque reuocata ea gratia ſecundo ipſam concedat, demumque priorem reſtituat, non cenſetur reſtituiſſe in præiudicium ſecundi. Facit etiam textus, *in c. ſi pro te 13. eod. tit.* Nec tũc obſtat dicta authentica *quibus modis, § reliquis*, & *§. adoptionis*, vbi docetur filium naturalẽ legitimatũ vocari ad omnes illas ſucceſſiones, quas haberet, ſi verè legitimus eſſet à principio: ergo admitti debet ad primogeniũ, excluſis fratribus ætate minoribus, etiã ante legitimationẽ natis; præcipuè, nam cùm legitimatio hęc fiat virtute retrotractionis, debet fieri cùm omnibus ſuis effectibus, *l. lege, ff. de teſtam.* ne dicamus eundem filium eſſe legitimum, & illegitimũ. Nam reſpondetur, Iuſtinianũ in eo textu loqui de bonis diuiſibilibus, quę pater, vel immediatus poſſeſſor habebat; nõ verò de bonis primogenij, ſeu fideicõmiſſo ſubiectis, de quibus agimus, inter quę magna eſt differentia; nam filius legitimus viuẽte patre nõ habet ius irreuocabile ad eius bona, quia pater poteſt illa diſtrahere, & filio auferre; quin imò etiamſi non diſtrahat, ſed filios alios poſtea ſuſcipiat, reuocatur partim ius in ſpe quæſitum, & bona diuiduntur poſt eius mortem inter liberos: in bonis autem maioratus aliter contingit; nam poſſeſſor non poteſt illa, nec in vita, nec in morte diſtrahere, *l. filius 114. §. Diui, ff. de legat. 1.* ſed filio primogenito integrum relinquere debet, & illi competit ius irreuocabile, etiam viuente patre. Tiraq. *de primog. q 21. & 40.* 9 Variæ illationes ex hoc textu.

Couar.

Couarr. *lib.3.variar.c.5.* Vnde quamuis regulariter retrotractio fiat cùm omnibus iuris effectibus, tamen in præſenti caſu cùm graui præiudicio tertij non admittitur. Nec obſtat quod dicebamus, exinde ſequi filium pro parte legitimum eſſe, pro parte verò illegitimum; nam id rectè euenire poteſt diuerſis temporibus, ita vt legitimus ſit poſt contractum matrimonium illegitimus verò antequam illud ſequeretur.

10 Limitatur prædicta illatio.

Quod proximè diximus, filium naturalem primogenitum legitimatum præferendum eſſe in ſucceſſione maioratus cæteris fratribus ex eodem matrimonio ſecundogenitis, intelligendum eſt, niſi in fundatione vocentur filij primogeniti, & ex legitimo matrimonio nati; nam tunc filius naturalis legitimatus per ſubſequens matrimonium non excludit ſecundogenitum, vt tenent Mancinus, *centur.1.genial.c.15.* Mantica, *d.lib.11.de coniect.tit.12.n.17.* Martha, *de ſucceſ.legali,1.p.q.18.art.8.n.8.* Menochius, *d præſumpt.81.n.2.* Peregrinus, *de fideicomm. art.25.q.40* Fachineus, *lib.4.controu.c.54.* Faber, *de error. decad.35.error.6.* innumeri congeſti à Faiardo, *de legitimat n.266.* Ratio eſt, nam fundator maioratus expreſsè voluit, quod ſucceſſor naſceretur legitimus; illa enim verba, *de legitimo matrimonio*, coniungunt eodem tempore natiuitatem cùm matrimonio; quippè qualitas adiuncta verbo debet intelligi ſecundùm tempus verbi, *l.in delictis,§.ſi damnũ,ff.de noxal.action.l.Titius,de militar.teſtam.* Sed filius naturalis, quamuis per ſubſequens matrimonium reddatur legitimus, non tamẽ eſt de legitimo matrimonio natus, vt docet Baldus, *in l.filium, n.10.ff. de his qui ſunt ſui.* Et patet, nam licèt lex facere poſſit, vt illegitimus reputetur legitimus, cum hoc iuris ſit, in iureque conſiſtat; tamen quod ſit de legitimo matrimonio natus, facere nõ poteſt, cùm hoc facti ſit: ergo talis filius legitimatus non poteſt admitti ad primogenituram in pręſenti caſu. Nec obſtabis ſi dicas, matrimonium ſequutum retrotrahi ad tempus natiuitatis, ex præſenti textu; nam hoc procedit per fictionẽ, vt contingit in omnibus legitimationibus, *l.vlt.de natal.reſtit.* & quod fit per fictionem, non eſt propriè tale, *l.lege,ff. de teſta.l.2 ff. de vſufructu earum rerum:* atqui verba teſtatoris intelligi debent ſecundum naturam, & veritatem, & non ſecũdum fictionem, *l.vlt.C. de his qui veniam.* Et ſic præſens caſus non verificatur in filio legitimo per fictionem; vnde eleganter Baldus, *in l.in teſtamento 14.in fine,ff.teſtam.milit.* docuit legitimationem non fingi retrò reſpectu eorum, quę determinato modo habent voluntatem. Sed hæc ſententia, quãuis in puncto iuris vera ſit, tamen in praxi non auderem recedere à cõtraria, quę etiam hoc caſu filium legitimatum per ſubſequẽs matrimonium, ſecluſis fratribus poſteà natis, admittit ad primogeniũ. tum propter frequentes Senatus Caſtellæ deciſiones; tum propter authoritatem Doctorum, qui eam ſequuntur: quamplures refert, Faiardus, *ſup.n.265.* quibus addo Greg. Lopez, *in d.l.2. gloſſ.9.* Couarr. *d.c.8.§.2.n.30* Molinam, *de primog.lib.3. c.1.n.10.* Nogureol. *alleg.23.* Barb. *vota 73.*

11 De requiſitis huius legitimationis.

Duo tamen deſiderantur, & concurrere debent vt legitimatio hæc procedat. Primum, vt matrimonium ſequatur, nec intereſt quòd in articulo mortis celebretur, vt pluribus relatis docent Sanchez, *lib.7. de matrim.diſp. 505.n.4.* Baſil. *eod.tract.lib.11.c.1.§.1.* Barb. *in c.tanta, hoc tit.n.8.* Leo Pinel. *hic, n.293.* Nogureol, *alleg.24.* Barb. *voto 73.* Michelorius, *de fratrib.c.23.* Ratio eſt, nam apud omnes conſtat, matrimonium in articulo mortis contrahi poſſe: ſed legitimatio eſt effectus matrimonij, ab eo inſeparabilis: ergo talis legitimatio, matrimonio quocumque tempore ſequuto, datur. Vnde prædicti Doctores rectè inferunt, filium ita legitimatum in articulo mortis excludere ſubſtitutum, nec ideò patrem dolum committere, quia dolum non facit qui ſuo iure vtitur, *l.dolus, ff.de reg.iur.* maximè cum dolus non præſumatur, *l.dolum,C.de dolo.* Nec obſtat, quod ad legitimationem filiorum per ſubſequens matrimonium deſideratur ſpes ſuſcipiendi prolem, *l.nuper, C.de natural. liberis;* quia aliàs inter impotentes matrimonium celebratum non valet, *cap.1* iunctis ibi adductis, *de frigid.* ſed in hoc caſu nulla ſpes ſuſcipiendi prolem datur; ergo hæc legitimatio dari nequit. Nam reſpondetur legitimationem hanc prouenire ex ſola matrimonij validitate; ad matrimonium autem legitimè celebrandum ſufficit potentia coeundi in actu, vel in habitu, *l.penult.C.de nupt.* quæ in præſenti caſu adeſt, vt conſiderat Matienzus, *in rubr.tit.1.lib.5.Recopil.n.191.* Nec etiam obſtat, quod matrimonium morte diſſoluitur, *c.penult. & fin. de ſecundis, nupt.* & ita non poteſt incipere vbi finiri debeat, iuxta textum *in lege Titio, ff.de vſufructu, l.vſumfructum, ff. de vſufructu legat. l. hæres meus, §. quamuis, ff.de cond. & demonſt. l.ſi pater, ff.de iure dot.l.cùm pater, ff. de pactis dotal.l.Iulianus, §.libertus, ff.de manumiſſ.teſt.* Nam reſpondetur cùm Sarmiento, *lib.1.ſelect.c.6.nu.6.* aliud eſſe conferri matrimonium in tempus mortis, quod fieri non poteſt, ex iuribus proximè citatis: aliud verò illud celebrare tempore mortis, quod tempus vitæ tribuitur: vnde *in l.libertas 12.& l fin.ff.de manumiſſ. teſtam.* docetur, quod quamuis libertas dari non poſſit ſeruo cùm morietur; tamen illi morienti rectè datur, *l. vnic. §. fumus, C. de Latina libert.* Tandem non obſtat matrimonium in articulo mortis contractum cenſeri fraudulentum ex ſolo animo excludendi ſubſtitutum, dato ſub conditione, ſi ſine liberis decederet, vt probari videtur, *ex l.filiæ 60.ff.ſoluto matrim.* iunctis traditis à Sarmiento, *de redditibus 4.p.q.4.n.6.* Quia reſpondetur, fraudem in dubio non præſumi, *l.meritò,ff.pro ſocio, l.ſed ſi maritus, §. fin.ff.qui & à quibus.* Quinimmò in contrahendo matrimonio præcipuum eſt conſulere animæ, filioſque relinquere cùm honore, & ſine nota infamię illegitimitatis. Et licèt per conſequens excludatur ſubſtitutus, id tamen non attenditur, *l.fiſtulas 70.ff.de contrahenda emptione.* Nec obſtat dicta lex *filia*, quia procedit eo caſu, quo quando quod geritur in mortis articulo, non prodeſt morienti, & nocent alteri, vt docet Mantica, *d.tit.12.nu.5.* in pręſenti autem caſu prodeſt matrimonium morienti, & eius filijs, vnde per fraudem celebratum non creditur. Quid autem ſi expreſsè conſtaſſet ex confeſſione patris, vel alijs coniecturis, ipſum animo fraudandi ſubſtitutum matrimonium celebraſſe; an adhuc filius legitimatus excludat ſubſtitutum, quærunt Interpretes? Et ipſum non excludere, docuerunt Mantica, *d.lib.11.de coniect.tit.13.nu.5.* Molina, *de primog.lib.2.c.3.n.27.* moti authoritate textus, *in c.2.de renunciat.lib.6.c.conſtitut.20. q.3.* Sed adhuc affirmatiua ſententia verior eſt, quam tenuerunt Menchaca, *lib.6.vſufr.eq.c.41.nu.5.* Sarmientus, *lib.1.ſelect.c.6.n.8.* Molina, *de iuſt.diſp.172.* Spino, *in ſpeculo, gloſſ.15.nu.106.* Pro qua ſententia facit textus, *in l. filium, §.ſed cùm, ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab.* ibi: *Erit ergo venale beneficium, &c.* & ea ratio; nam ſi hæres grauatus reſtituere ſub conditione, *ſi ſine liberis*, matrimonium contraxerit animo expreſſo excludendi ſubſtitutum, nemo negabit filios ex tali matrimonio ſubſtitutum excludere: ergo idem dicendum eſt in caſu propoſito. Nec fauent contrariæ ſententiæ textus, *in d.c.2* & *in d.c.conſtitut:* nam *in d.c.2.* non agitur de actu in mortis articulo celebrato, ſed de renunciatione beneficij fraudulosa, & ambitiosè facta, quæ ideò à Bonifacio VIII. improbatur. Similiter *in d.c.conſtituit*, agitur de puniendo dolo Abbatis, qui Monachum ad profeſſionem admiſit animo tantùm captandæ hæreditatis; profeſſio autem ſuſtinetur.

12 Filij debent eſſe naturales.

Secundò deſideratur, vt legitimatio hæc procedat, quod filij ſint naturales, ideſt ſuſcepti ex ſoluto, & ſoluta, inter quos tempore natiuitatis, & conceptionis poterat licitè, & ſine diſpenſatione matrimonium celebrari, *c.innotuit, de elect.l.9.tit.8.lib.5.Recopil.* Ratio eſt, nam cùm hæc legitimatio procedat mediante fictione, & retrotractione ipſius matrimonij, neceſſarium eſt, quod detur habilitas extremorum, videlicet extremi à quo, & extremi ad quod, *l.bonorum, ff.rem ratam haberi, l.1.§.fin.ff.de appellat.* cum alijs traditis à Bartolo, *in l.ſi is qui, n.28.ff.de vſucap.* Barb. *in l.diuortio, in princip.nu. 12.ff.ſolut.matrim.* Ita vt verè legitimi naſci poſſint tempore conceptionis, ſeu natiuitatis? An verò hæc habilitas deſideretur vtroque tempore, conceptionis ſcilicet, & natiuitatis, vel ſufficiat tantùm vnum tempus, diſputant latè Faiardus, *de legitimatione, ex nu.24.* Leo Pinel. *in præſenti.* Et licèt in puncto iuris ſtricti verum ſit, tempore conceptionis præciſè habilitatem extremi deſiderari; tamẽ in praxi obtinuit, ſat eſſe vno ex his temporibus habilitatem dari ad contrahendum matrimoniũ, prout filio magis proſit, argumento legis *nuper, C.de natural.liber.l.ſeruorum, §.ingenuus, ff.de ſtatu hominũ, §.ſed ſi quis, Inſtit.de ingenuis:* docent Baſil. *lib.11.de matrim.q.3.* P.Molina, *de iuſt.& iur.tr.2.diſp.182.* Fuſarius, *de ſubſtit. q.409.* Sanchez, *de matrim.l.8.diſp.7.nu.19.* Fachineus, *lib.3.*

Digitized by Google

lib. 3. controu. q. 50 Faiardus, *ſuprà nu.* 23. Mancinus, *genial. centur.* 1. *c.* 10. Amaya, *lib.* 1. *obſ. quæſt.* 4.

13 Traditur ratio decidendi.

His ſuppoſitis, vt ad rationem præſentis aſſertionis perueniamus, varijs omiſſis adductis à repetentibus *hic*, credo veram rationem aſſignari ab Alexandro III. *in c. tanta, hoc tit.* in illis verbis: *Tanta eſt vis matrimonij, vt qui anteà ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur*; & prouenire ex fauore ipſius matrimonij, qui magnus eſt, *cap. fin. de re iudic. cap. videtur, qui matrimonia accuſare, c. lator* 7. *de re iudic. c. ex litteris* 4. *de integr. reſtit. c.* 1. *vt lite non conteſt.* Iſte autem fauor in eo conſiſtit, vt matrimonium à parentibus poſt natiuitatem filiorum, perinde habeatur, ac ſi poſt matrimonium contractum naſcerentur, vt docent Sarmientus, *lib.* 1. *ſelect. c.* 5. *n.* 8. & *c.* 6. *&* 7. Gregorius Lopez, *in l.* 1. *tit.* 3. *p.* 4. Huius retrotractionis rationem communiter adducunt Interpretes ex eo, quia ille, qui duxit vxorem mulierem illam, ex qua ſuſceperat filios, creditur habuiſſe ab initio animum contrahendi matrimonium cùm ipſa, vt probari videtur, *ex l. cùm quis, verſ. neque enim, C. de natural. liber.* Sed verius credo, cauſam efficientem huius retrotractionis ex eo prouenire; nam cùm Eccleſia intenderet homines ad rectam ſemitam reducere, vt eos alliceret, & inuitaret ad matrimonium contrahendum, ſtatuit vt filij antea ſuſcepti per ſubſequens matrimonium reddantur legitimi, vt ita amor filiorum impellat parentes ad contrahendum matrimonium. Vnde deducitur legitimationem hanc eſſe iuris poſitiui, & ita Eccleſiam poſſe ex iuſtis cauſis legitimationis hoc beneficium reuocare: nec tantùm filij legitimantur, verum etiam nepotes; nec intereſt, quod parentes eorum, alterue ex eis intermedium contraxerit matrimonium, vt probabimus infrà *in cap. tanta*.

14 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui reſpondeo, quod licèt res facti pro infectis haberi natura non patiatur; tamen vbi ſubeſt æquitas, plerumque factum non attenditur, imò quaſi non factum iuris cenſura habetur, *l. interdum, ff. de natural. reſtit.* Ibi: *Hic enim quantum ad totum ius pertinet, perinde habetur, atq; ſi ingenuus natus eſſet.* Authent. *quibus modis naturales, §. filium verò*, ibi: *Faciamus cum velut ex quadam machinatione cognatum.* Quia princeps quoad iuris effectus pro infectis facta conſiderat, *l. iubemus, §.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſ. l. non dubium, C. de legibus, l. cùm ea, C. de tranſact. l.* 1. *C. qui pro ſua iuriſdict. l. creditori, in fine, C. de donat. inter l. Diuo, C. qui manumit. l.* 1. *§ ſed abolentibus, ff. de his qui in teſtam. delentur, l.* 1. *&* 2 *ff. vnde vir, & vxor. l. qui reſtituere, ff. de rei vind.* & hæc dicitur veritas quoad effectum, nam quoad factum. Nec obſtat dicta regula, *Quod ab initio*, quæ procedit ſecundùm veritatem, inſpecto ſolo tractu temporis: at nos his ſecundùm fictionem diſputamus, iuxta quam per retrotractionem matrimonium ab initio contractum creditur, vt docuit Leo Pinel. *in præſenti, n.* 296. Nec obſtat ſecundum augmentum dubitandi rationis, nam non rectè infertur, Eccleſiam beneficium hoc legitimationis approbantem, concubinatum fouere; nam potiùs vt à peccato concubinarij arceantur, & ſpe legitimationis filiorum ad matrimonium contrahendum alliciantur, hoc ius legitimationis ſtatuit, argumento capitis, *inter cætera* 22. *q.* 4. *c. inter opera, de ſponſ.* & ita odio habeant homines pellicatum, profuſamq; libidinem, *authent. quibus modis naturales, coll.* 7. *cap.* 12. *§. ſi verò.* Nec obſtat authoritas D. Baſilij *ad Amph.* quam expoſui *in d. c. inter opera.* Nec obſtat, quod de conſenſu filiorum dicebamus; nam ſciendum eſt, dubium eſſe, vtrum ad hanc filiorum legitimationem eorum conſenſus deſideretur. Et affirmatiuam ſententiam tenuerunt plures relati à Menchaca, *lib.* 5. *vſufreq. c.* 42. *n.* . moti authoritate textus, *in d. authent. quibus modis, § generaliter*, ibi: *Dum & filij hoc ratum habuerint.* Sed contrarium verius eſt, videlicet legitimationem hanc adeò ex vi, & effectu matrimonij prouenire, vt etiam reclamantes filij per ſubſequens matrimonium legitimentur; vt tenet Palacios Rubios, *in c. per veſtras, notab.* 3. *§.* 21. *n.* 13. Matienzo, *in l.* 10 *tit.* 8. *lib.* 5. *gl.* 3. *n.* 6. Molina, *de iuſtitia, diſp.* 17 *verſ. vt naturales*, Sarmiento, *lib.* 1. *ſelect. c.* 8. *n.* 1. Et probatur, quoniam effectus à iure ipſo inductus non poteſt per filiorũ voluntatem impediri, *l. nemo, ff. de legat.* 1. *l. cùm quaſi* 30. *§. ſed ſi ſeruus, ff. de fideicomm. libert.* maximè cum ex prędicta legitimatione maximus honor, & vtilitas filij obueniat, quæ potiùs ſpectanda eſt, quam leue incommodum patriæ poteſtatis. Nec obſtat dicta authentica, *quibus modis*; nam procedit de iure ciuili, quo attento legitimatio hęc non tam ex vi, & effectu matrimonij fiebat, quàm ex voluntate parentum, & filiorum; cùm ex iure ciuili Romanorum pręcipuè attenderetur ſuitas, quę ex patria poteſtate proueniebat; & magna vis patriæ poteſtatis, quæ vſq; ad necem filiorum extendebatur, *l. in ſuis* 11. cùm vulgatis, *ff. de liber. & poſth.* Nec tandem obſtat, quod de dotalibus inſtrumentis expendebamus, nam potiùs verum eſt, iure canonico attento, & ex praxi communiter recepta, per ſubſequens matrimonium, etiam ſine dotalibus inſtrumentis, filios legitimari, vt ſatis innuit Pontifex *in d. c. tanta*, dum ait: *Tanta eſt vis matrimonij, &c.* ſignificans legitimationem prouenire ex efficacia matrimonij, non verò ex dotalibus inſtrumentis: ita docuerunt Abbas, Decius, Angelus, Ioannes Andreas, & plures, quos refert Menchaca, *in d. c* 41. *n* 2 Couarr. *d. §.* 2. *n.* 8. Mantica, *de coniect. tit.* 11. *c.* 12. *n.* 7. Mieres, *de maiorat.* 2. *p. q.* 1. *n.* 6. Sanchez, *lib* 3. *de matrim. diſp.* 44. *n.* 2. quamuis contrarium teneat Menoch. *conſil.* 16. *num.* 3. & *conſil.* 58. *n* 5. *&* 6. Nec intereſt, quod *in d. l. cùm quis, l. nuper, Cod. de naturalib. liberis*, requirantur ad legitimationem dotalia inſtrumenta; nam id procedit iure ciuili attento, quod non eſt ſequendum in hac parte; imò potiùs ius canonicum amplectendum eſt, argumento capitis finalis, *de ſecund. nupt.* latiùs proſequuntur Vuiſembach. *diſputatione* 6. *n.* 33. Bronchorſt. *cent.* 1. *aſſert.* 97. Suprà traditis opponi poteſt textus, *in capite innotuit, de elect.* iunctis ibi adductis.

CAPVT II.

a Idem.

CVm inter *b* I. veterem conciuem veſtrum, & T. mulierem diuortij ſententia canonicè lata, filij eorum qui ante ſententiam ipſam nati fuerunt, & ille qui tunc conceptus erat, non debent exinde ſuſtinere iacturam, cùm parentes eorum publicè, & ſine contradictione Eccleſiæ matrimonium inter ſe contraxerint. Indeeſt quod authoritate Apoſtolica ſtatuimus, vt filij eorum, quos ipſi ante diuortium habuerunt, & qui conceptus ante latam *c* ſententiam fuerat, non minùs habeantur legitimi, & quod in bona paterna hæreditario iure ſuccedant, & de bonis parentum ſuorum *d* nutriantur. Quocirca vniuerſitati veſtræ p. A. ſ. m. quat. præfatos filios memorati I. & prædictæ mulieris ſuccedere in *e* bona paterna, & exinde nutriri non prohibeatis, nec occaſione diuortij inter parentes eorum, eis ab aliquo moleſtiam, vel grauamina ſuſtineatis inferri.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. Sed iam notauit Cuiac. *in præſenti*, ex Codice M.S. reſtituendam eſſe inſcriptionem ita: *Idem Canonicis, & vniuerſo Clero, & populo Temulano*, qui eſt in regno Neapolitano: quæ inſcriptio mirè congruit illis verbis huius textus: *Cùm inter Ioannem veterem conciuem veſtrum*; & ibi: *Quo circa vniuerſitati veſtræ mandamus.*

b Veterem.] *Veterum*, legendum exiſtimat Antonius Auguſt. in præſenti, quaſi nomen, aut cognomen iſtius ciuis eſſet Vetus, non autem ſignificaret eius antiquitatem: qua perdocti viri ſententia admiſſa, potiùs legerem *Veturium*, quia celebris fuit, & antiqua gens in his prouincijs

Digitized by Google

uincijs Veturia dicta, vt probat Ricardus Strenius *de antiquis familijs, in Veturia*.

c *Lata m ſententiam.*] Etſi ſint poſtea nati, quia ſufficit tempus conceptionis, iuxta tradita ſuprà *in cap.* 1.

d *Nutriatur.*] Iuxta notata *in cap. cùm haberet de eo qui duxit in matrim.*

e *Bona.*] Quæ debentur filijs legitimis ipſo iure, dum legitimi ſunt, vt probaui *in cap. Raynuntius, de teſtam.*

COMMENTARIVM.

2 Concluſio traditur, & probatur.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Separato matrimonio in facie Eccleſiæ contracto, filij geniti, vel concepti ante ipſam ſeparationem ſunt legitimi.* Probant eam textus *in cap. perlatum* 8. *c. quod nobis* 9. *cap. referente* 10. *cap. peruenit* 11. *cap. ex tenore* 14. *hoc titul. cap. debitum, de bigamis, l.* 1. *tit.* 13. *part.* 4. *l.* 3. *tit.* 2 *part.* 4. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *hic*, Cancerius 3. *var. c.* 11. *n.* 113. Cyriacus *lib.* 1. *controu. c.* 31. Borel. *in ſumma decif. lib.* 3. *tit.* 1. *de ſponſ. n.* 890. Noguerol *alleg.* 23. *nu.* 115. & 539. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 2. *cap.* 17. *nu.* 58. Lara *de vita hominis, c.* 3. innumeri relati à Giurba *ad conſuet. Meſſan. c.* 1. *gloſſ.* 1. *à nu.* 27. & *gloſſ.* 9. *n.* 19. Sanchez *lib.* 3 *diſp.* 42. *nu.* 1. Baſil. *eod. tract. lib.* 11. *cap.* 1. §. 2. & *cap.* 8. Molina *lib.* 3. *de primog. cap.* 1. *nu.* 12. vbi addentes, Noguerol *alleg.* 24. *ex n.* 154. Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 337. Solorzan. *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 17. *n.* 58. Fachineus 3. *controu.* 26. *cum ſeq.* Caſtillo 2. *controu.* 11. *n.* 5. Gutierrez *de matrim. c.* 71. *n.* 2. Coſta *in cap. ſi pater, verbo Vxorem, de teſtam. lib.* 6 Olea *de ceſſ. iur. tit.* 4. *q.* 8. *num.* 9 Leo Pinel. Cuiac. & Caniſius *in præſenti*, idem Cuiac. *in cap. fin. de clandeſt. deſponſ.* Nathen. *in inſt. vulnerat. cap.* 4. *fol.* 169. Robertus *lib.* 2 *rer. iudic. cap.* 18. Coſta *de iuris & facti ignor. art.* 2. & 38. Velaſco *de priuil. pauper.* 2. *p. q.* 56. *nu.* 67. Fontanel. *de pact. nupt. p.* 1. *clauſul.* 3 *gloſſ.* 3. *n.* 27. Gentil. *de iuriſd. lib.* 2. *c.* 19. Baſilius *lib.* 11. *de matrim. c.* 1. §. 2. & *cap.* 8. Zypeus *in reſponſ. de iur. canonic. reſponſ.* 1.

3 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed produbitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Quod nullum eſt nullum poteſt producere effectum, vt communiter docent DD. per textum ibi, *in l.* 4. §. *condemnatam, ff. de re iudic. l. non eſt dubium, C. de legibus*, pluribus adductis docet Salgado *de protect. Regia, p.* 3. *c.* 9 *n.* 11. & 12 ſed matrimonium putatiuũ verè nullum eſt: ergo ex eo filij legitimi naſci non poſſunt. Accedit, nam cùm quis dat operam rei illicitæ, opinio vel error non excuſat; quia veritas potior eſt, vt cõdemnet, *l. eum qui nocentem,* §. *ſi iniuria, ff. de iniurijs, cap. continebatur, cap. tua, de homicid.* ergo qui cum impedimẽto dirimente contrahit matrimonium, non poteſt excuſari, ita vt ob eius bonam fidem proles naſcatur legitima. Deinde, nam ſi bona fides vtriuſque parentis, vel ſaltem vnius eorũ attenderetur, vt ſtatim dicemus, in præſenti caſu non poterat legitimatio dari; ſiquidem poſt litem conteſtatam nati fuerunt filij, & per litis cõteſtationem conſtituitur quis in mala fide, *l. ſed etſi* 25. §. *ſi ante, ff. de petit. hæredit.* Facit textus *in cap.* 3. §. *ſi quis, de clandeſt. deſponſ.* ibi: *Soboles de tali coniunctione ſuſcepta, prorſus illegitima cenſeatur, de parentum ignorãtia nullum habitura ſubſidium*: iuncta lege 1. *C. de interdict. matrim.* vbi non toleratur matrimonium aliàs prohibitum, ruſticitatis, ſeu imperitiæ prætextu: ergo bona fides parentum non facit filios legitimos, qui ex verò matrimonio non naſcuntur. Augetur hæc difficultas ex eo, nam ponamus bonam fidem ex parte matris exiſtere, patrem verò cum ſcientia impedimenti dirimentis matrimonium contraxiſſe: ſi naſcatur filius legitimus, pater ex dolo ſuo commodum conſequitur, contra vulgare principium, de quo *in c.* 1. *de eo qui duxit in matrim.* cùm patria poteſtas eius fauore inducta ſit, *l. cùm oportet, C. de bonis quæ lib. l.* 2. *C. ſi aduerſus rem iudic. l. ſi viua, C. de bonis matern. l.* 1. *ff. ſi quis à parente*: ergo ſaltem eo caſu ne ita graue ſequatur abſurdum, legitimatio non contingit.

4 De matrimonio putatiuo.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, inter alias matrimonij differentias illam præcipuè dari, quod aliud ſit verum matrimonium, aliud putatiuum. Verum eſt illud, quod verè interceſſit inter perſonas habiles ad contrahendum cum omnibus ſolemnitatibus, & requiſitis ad ipſius validitatem neceſſarijs: putatiuum, licèt quoad alios effectus tripliciter diſtinguatur à Petro Barb. *in l. ſi cùm dotem* 23. § *vlt. nu* 22. *ff. ſolut. matrim.* quoad hunc tamen legitimationis effectum illud dicitur putatiuum, quod de facto celebratum eſt, ſed propter aliquod iuris impedimentum valere non potuit; diciturque putatiuum ad veri differentiam, quia figuram habet matrimonij, & matrimonium creditur, cùm tamen verè non ſubſiſtat, vt explicat Baptiſta Coſta *d. cent.* 2. *de facti ſcientia, diſp.* 38. Inter vtrumque illa datur differentia quod matrimonium verum filios legitimos reddit, ſiue antecedat, ſiue ſubſequatur, ex traditis ſuperiori commentario; & conſequenter inde profluunt effectus omnes, quos lex communicat filijs legitimis, tam reſpectu ſucceſſionis, quàm alimentorum. In matrimonio putatiuo cõtraria regula eſt ſtatuenda, videlicet quod veri matrimonij effectus non operatur, præterquã in caſibus à iure expreſſis. Sed antequam eos referamus, ſciendũ eſt, duo omninò deſiderari ad matrimonium putatiuum: primum, vt cõtrahatur cum bona fide, ſaltem ab vno ex coniugibus, ignaro impedimenti, *cap. ex tenore* 14. *hoc tit. cap. cùm in Apoſtolica* 18 *de ſponſal.* ibi: *Aliam facti neſciam; cap.* 1. *de eo qui duxit in matrim. l.* 5. *tit.* 9. *partit.* 4. Maiolus *de irregul. lib.* 1. *cap.* 5. & In dubio hæc bona fides præſumitur, Gutierrez *de matrim. cap.* 71. & vt hæc bona fides interuenire dicatur, ſufficit parentes, vel eorum alterum iuſto fuiſſe errore ductos. Ioannes Sariſb. *epiſt.* 89. ibi: *At quia de paterna ſucceſſione agitur, patris fallacia nequaquam liberis ſuffragatur. Parcit interdum manſuetudo legum his ab ignorãtia conuictis, qui ratione cognationis ab inuicem ſeparantur; liberoſque eorum ab infamia, & hæreditatis damno liberat, quos Eccleſiæ per ignorantiam deceptæ coniungit auctoritas.* Couarr. *de ſponſal.* 2. *part. cap.* 8. § 1. *nu.* 9. Paleotus *de nothis cap.* 9. *num.* 9. immò & iniuſtus error ſufficiens eſt, quia ille bonam fidem præſtat. Menchaca *illuſtr. cap* 77. *num.* 7. Fachineus *lib.* 3. *controuerſ. cap.* 28. Borellus *tom.* 3. *deciſion. tit.* 1. *num.* 890. Sanchez *lib.* 5. *de matrimon. diſp.* 3. *nu.* 13. Gilkenius *de præſcript. part* 2 *memb.* 1 *cap.* 3. *a nu.* 8. nec prædictam bonam fidem excludet, quod parentes de validitate matrimonij dubij fuerint; nam qui dubitat, eſt in bona fide. Gloſſ. finalis *in cap. vlt. de præſcript.* Menchaca *vbi ſuprà, num.* 3. Sarmientus *lib.* 2. *ſelect. cap.* 20. *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 41. *n.* 4. Solorzanus *lib.* 3. *de iure Ind. cap.* 3. *num.* 80. Secundò deſideratur, quod publicè, & in facie Eccleſiæ ſit contractum, vt cognoſcatur impedimenti ignorantia, & per conſequens bona fides; nam ſi matrimonium clandeſtinè celebretur, præſumitur ſcientia impedimenti, & matrimonium doloſè fuiſſe contractum, *l. vlt. ff. de ritu nupt. l.* 1. *Cod. de interdict. matrimon.* Menochius *de præſumpt. lib.* 5. *præſumpt.* 3. *num.* 107. Martha *de ſucceſſ. legal. part.* 1. *qu.* 18. *art.* 6. & inde ſequitur diſpoſitio textus *in c.* 3. §. 1. *de clandeſt. deſponſ.* Quando verò matrimonium publicè, vel clandeſtinè celebratũ dicatur expoſui *in eod. cap.* 3. vt ergo liberi ex tali matrimonio putatiuo ſuſcepti legitimi habeantur, neceſſe eſt, vt vtrumq; concurrat, bona fides ſcilicet, & publicus contractus matrimonij: ſi autem alterum defuerit, matrimoniũ non erit putatiuum. Nec contrarium probatur *in cap. referente* 10. *hoc tit.* in illis verbis: *Nec per Eccleſiæ permiſſionem, nec per paternam ignorantiam excuſentur.* Nam ex eis nõ deducitur, ſufficere ſeorſim, vel permiſſionem Eccleſię, vel paternam ignorantiam; nam cùm Clemens III. ibi arguat à ſufficienti partium enumeratione, non negat ad matrimonium putatiuum vtrumque neceſſariũ eſſe:

Vt ad effectus matrimonij putatiui perueniamus, illa regula eſt ſtatuenda, videlicet quod veri matrimonij effectus non operatur præterquam in caſibus ſpecialiter à iure expreſſis. Primò enim dos in eo matrimonio data omnia priuilegia veræ dotis habet, *l. vltim. cum ſequent. ff. de priuileg. credit. l. ſponſa* 74. *ff. de iure dot. l.* 3. *C. ſolut. matrim.* docent fusè Tiraquel. *ad leges connub. gloſſ.* 8. *à num.* 235. Cancerius *lib.* 3. *variar. cap.* 11. *n.* 113. Arias de Meſa *lib.* 3. *variar. cap.* 21. vbi reſoluit, doti putatiuæ competere priuilegia tacitæ hypothecæ, prælationis, & alia, de quibus *in l. in rebus* 30. *C. de iure dotium, & in l. dotali* 13. *ff. de fundo dotali*: & *cap.* 22. *ſequenti*, exponit caſus, in quibus matrimonium putatiuum nõ habet effectus veri matrimonij, & doctè explicat textum *in l. ſi concubina* 17. *ff. rerum amot.* ſed vt ad filios ex eo matrimonio putatiuo perueniamus, videndi ſunt de alijs effectibus 5 De effectibus matrimonij putatiui.

Digitized by Google

ctibus ipſius matrimonij putatiui, Gutierrez de tutel. 3. part. c. 8. n. 18 Azeuedo in l. 4 tit 20. lib. 4. recopil. Velaſco de priuil. pauper. 2. part. quæſt. 56. n. 67. Acoſta de priuileg. credit. reg. 2. ampliat. 6. num. 194. Fontanel. de pact. nupt. clauſul. 7. gloſſ. 3. p. 1. n. 27. Giurba ad conſuetudines Meſſan. cap. 16. gloſſ. 2. Olea de ceſſ. iur. tit. 4. quæſt. 8 ex nn. 10. Barb. vot. 2. & nos in cap. 2. de donat. inter.

6 De filijs ex tali matrimonio natis. Præcipuus ergo effectus huius matrimonij putatiui à iure aſſignatus, eſt vt filij ex eo ſuſcepti legitimi ſint, c. peruenit, hoc tit. poſt Sanchez & Gutierrez docent fusè Caſtillo lib. 2. controu. c. 11. & lib 4 cap. 31. n 90. addentes ad Molinam lib. 3. c. 1. n. 12. Trentacinq. lib. 3. var. reſol. 5. à n. 15. Cancerius 3 part. variar. cap. 11. nu. 62. Faiardo de legitim. n. 167. Lara de vita homin. cap 3. à nu. 4. Borel. in ſumma deciſ. tit. 1. à n. 982. Solorzanus 2. tom. lib. 2. c. 17. & cap. 21. num 62. Giurba ad conſtit. Meſſan. cap. 1. gloſſ. 1. n. 28. & gloſſ. 4 num. 51. Larrea deciſ. 8 n. 32. Barb. vot. 2. à num. 11. Carena de officio inquiſit. part. 2. tit. 5. §. 14. n. 2. Robert. lib. 2. rer. iudic. cap. 18. Ricciulus lib. 4. de iure perſon. cap. 28. n. 9. Olea de cenſur. iur. tit. 4. quæſt. 8. n. 10. neque intereſt, quod ex ipſo matrimonio nati ſint, verũ etſi antea ex ſimplici fornicatione ſuſcepti eſſent, per ſubſequens matrimoniũ putatiuũ legitimantur, vt probant Faiard. de legit. à n. 165. Giurba ad conſuet. Meſſan. c. 5. gloſſ. 4. n. 67. & 115. Noguerol. alleg. 23. n. 124. Olea ſuprà, n. 14. etſi contrarium teneant Couar. & Sarmiento, quos refert & ſequitur Fachineus lib. 3. contr. c. 55 & filij ita legitimi ſuccedunt parentibus, & conſanguineis, ad feudaque, & fideicommiſſa, & primogenia admittuntur, quamuis expreſsè filij legitimi, & de legitimo matrimonio fuerint vocati; & capaces ſunt omnium dignitatum, tam ſpiritualium, quàm ſæcularium, vt pluribus relatis docent Caſtillo lib. 2. controu. cap. 15 & to. 4. cap. 31. addentes ad Molin. lib. 3. c. 1. nu. 12. Trentacinq. lib. 3. var. tit. de matr. reſol. 5. à num 15. Intrigliol. deciſ. 43. à num. 45. Cancerius d. cap. 11. à num. 61. Faiardo ſuprà, n 167. Solorzanus d. lib. 2. cap. 17. à num. 58. Lara de vita hom. cap. 3 à n. 4. & per totum, Giurb. d. gloſ. 1. n. 28. & latiùs gloſ. 4 à num 62. eiſque alimenta debentur, ſicut alijs filijs legitimis, vt ex alijs Giurb. d. 1. p. cap. 7. gloſ. 13. num. 4. niſi inſtitutor maioratus filios legitimos expreſsè ex vero matrimonio vocauerit: nam tunc natos ex matrimonio putatiuo non admitti, tenuerunt Caſtillo ſuprà, & Olea tit. 4. q. 8. num. 11. Similiter etiam parentes ſuccedunt filio ex matrimonio putatiuo ſuſcepto, vt docent addentes ad Molinam d. num. 12. niſi pater cum mala fide contraxerit, quia tunc ad ſucceſſionem ille non admittitur, Lara d. cap. 3. num. 10. Giurba ad conſuet. Meſſan. cap 5. gloſ. 5. à num. 5.

7 Traditur ratio decidendi. Vt ad rationem præſentis deciſionis perueniamus, ea prouenit ex bona fide contrahentium, vel ſaltem vnius eorum, quæ inducit talem legitimationem, ſimul & filiorum fauor, cap. ex tenore 14. hoc tit. Itaque in gratiã filiorum, & ipſius matrimonij legitimatio hæc contingit. Accedit, quia filius ex viro, & vxore ſuſceptus legitimus creditur, l. filium 6. ff. de his qui ſunt ſui: quare ſi mater accuſetur de adulterio, id non præiudicat filijs, l. miles 11. §. defuncto, & §. quapropter, ff ad l. Iul. de adult. notauit Alciatus lib. 15 præſumpt. 7. Immò etſi mater fateatur filium ſpurium eſſe, illi non nocet, l. Imperatores 29. §. mulier, ff. de probat. l. ait 3. §. penult. ff. de iniurijs, cap. officij, de pœnitentijs; quia tanta eſt vis matrimonij, vt ſi ſemel in Eccleſia bona fide celebretur, filios legitimos eſſe ſemper credatur: ignorantiam ergo in præſenti caſu æquitas amplectitur, vt ita filij ex eo matrimonio nati, legitimi cenſeantur, dummodo impedimento cognito ſtatim coniuges recedant, non autem ſi cum mala fide prolem ſuſcipiant, l. ſi adulterium 38. §. ſi adulterium, Digeſtis ad l. Iul. de adult. Facit fragmentum nuper editum libri ſingularis de adulterijs, quod refert Cironius ad hunc tit. in illis verbis: Qui errore cognito diremit coitum, creditur eius voluntatis fuiſſe, vt ſi ſciſſet ſe in eo gradu neceſſitudinis fuiſſe poſitum, non fuiſſet tali matrimonio copulatus. Cùm enim hæc legitimatio fundetur in bona fide contrahentium, & ea non detur poſt ſcientiam impedimenti, l. 4. C. de inceſtis nupt. ideò fauor legitimationis ceſſat; vnde infertur, præſentem aſſertionem procedere quando nõ conſtat parentibus de impedimento; nã ſi illis notum ſit, & adhuc contraxerint, ceſſat hæc legitimatio, vt ſi probetur denuntiatum fuiſſe impedimentum illis ante contractum matrimonium, argumento legis ſi fundum, C. de rei vind. vel ſi conſtet ipſos cõfeſſos fuiſſe palam, impedimenti notitiam habuiſſe tempore matrimonij contracti; quia nulla maior probatio animi afferri poteſt, quàm proprij oris confeſſio, l. generaliter, C. de non numer. pecun. In his enim caſibus, & ſimilibus, cùm ceſſet præſumptio illa generalis bonæ fidei, ſeu ignorantiæ impedimenti, ceſſat ipſa legitimatio; & præſens concluſio procedit etiamſi filij ſuſcepti ſint poſt litem conteſtatam ſuper impedimento matrimonij; quia nõ ideò ſuſpenditur vſus matrimonij. Noguerol alegat. 24. n. 106. qui numero ſequenti ampliat, etſi cõcepti ſint poſt primam ſententiam, dum ab ea fuerit appellatum.

8 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt attento iuris rigore, filij nati ex matrimonio putatiuo, quod de facto contractũ eſt, cùm de iure valere non poſſit, legitimi non ſint iudicandi, cùm legitimi tantũ ſint qui ex iuſtis nuptijs naſcuntur, nec particularis parentum exiſtimatio eis prodeſſe poſſit, quoniã hanc veritatem mutare non valuit, c. veritate, 8. diſtinct. iuncta lege 1. C. de interdict. matrim. æquitate tamen nihilominus ſuadente, non immeritò contrarium receptum eſt, quod ſcilicet filij ſuſcepti ex putatiuo matrimonio, propter bonam fidem parentũ, vel vnius ex eis, legitimi habeãtur. Nec obſtat quod dicebamus, in præſenti caſu coniuges dare operam rei illicitæ; nam id falſum eſt, ſiquidem nemo dicitur dare operam rei illicitæ, qui operatur cum ignorantia inuincibili: vnde in præſenti caſu ex opere fictione iuris licito, & honeſto, propter bonam fidem vtriuſque coniugis, vel vnius ex eis, legitimatio procedit. Nec obſtat in præſenti ſpecie, poſt litem conteſtatam dari malam fidem, & per conſequens ceſſare iuſtam cauſam legitimationis; nam in matrimonio putatiuo mala fides nec per litis pendentiam, nec per ſententiam intra decennium conceſſum ad appellandum præſumitur, vt probant Baſilius lib. 11. de matrim. cap. 8. n. 5. Couarr. 2. p. de matrim. cap. 8. §. 2. Caſtro Palao p. 2. oper. moral. diſp. 4. §. 1. num. 7. quia cùm falſum poſſit eſſe impedimentum, vſquedum per ſententiam diffinitiuã appareat, illum verum eſſe, non impeditur vſus coniugij inter parentes, qui à principio eum bona fide contraxerunt, c. 2. vt lite pendente; ideòque interim durat bona fides, quæ eſt cauſa efficiens huius legitimationis. Nec tandem obſtat textus in dicto cap. 3. §. ſi quis, de clandeſt. deſponſ. nam reſpondetur, in eius ſpecie contrahẽtes matrimonium affectaſſe ignorantiam, quam non habebant, cùm omiſſis denunciationibus illud celebrarẽt, vt ita impedimentum detegi non poſſet; & cùm ita deficeret vnum ex requiſitis ad matrimonium putatiuum, videlicet vt publicè contraheretur, ideò legitimatio eo caſu non datur. Similiter in d. l. 1. C. de interdict. matrim. ignorantia vincibilis fuit, non facti, ſed iuris, cùm inter pupillam & tutorem prohibitum eſſe matrimonium, nemo ignorare debeat, l. tutor, ff. de ſponſal. l. SC. ff. de ritu nupt. Vnde illa ignorantia illum non excuſat, ex l. vlt. ff. de ritu nupt. Nec obſtat vltimum augmentum; nam verum eſt, ob bonam fidem tantùm vnius coniugis, filium legitimum naſci reſpectu vtriuſque, vt probant Sanchez lib. 8. de matrim. diſp. 39. à num. 46. Acoſta in cap. ſi pater, 1. p. verb. Vxorem, num. 2. de teſtam. in 6. quod & poſtulat ipſa ratio legitimationis; ſiquidem filius non poteſt legitimus iudicari reſpectu matris, non verò reſpectu patris, præcipuè cùm ex patria poteſtate non leue commodum filius conſequatur; & ſi aliquam vtilitatem pater inde ſentiat, non tam ex proprio facto, quàm ex bona fide coniugis eam conſequitur, argumento legis cum hæreditate 55. ff. de aquir. hæredit. leg. ſi communem, Digeſtis ſi ſeruitus vindicetur.

9 Exponitur l. 3. C. ſolut. matrim. Sed ſuperiori aſſertioni obſtat textus in l. 3. C. ſolut. matrim. vbi expreſsè docetur, filios ſuſceptos ex muliere libera, & ſeruo, qui liber vulgò credebatur, ſpurios naſci: igitur filij nati ex matrimonio putatiuo, legitimi non naſcuntur. Cui difficultati reſpondendum eſt, iure ciuili attento, ſeruum adeò pro nihilo reputari quoad nuptias, vt detecto impedimento ſeruitutis, non ſolùm matrimonium nullum eſſet, verùm & filij ſine patre nati crederentur; iure verò canonico, etſi propter errorem conditionis matrimonium ignoranter cum ſeruo celebratum nullum ſit, tamen ſi illud publicè in Eccleſia contrahatur, filij ex eo inde ſuſcepti legitimi naſcuntur; quia hoc iure attento ſerui, etiam dum in ſeruitute ſunt, matrimonium contrahere poſſunt,

Digitized by Google

50 ſunt, vt probaui *in cap. 1. de coniug. ſeruor.*

Explicatur l. cum hic, §. oratio, ff. de donat. inter.

Etiam ſuprà traditis opponi poteſt textus *in l. cùm hic ſtatus 32. §. oratio, verſ. Si quis ſponſam, ff. de donat inter:* vbi docetur, quod licèt donatio facta vxori veræ conſtãte matrimonio, morte donantis confirmetur, non ſic donatio facta vxori putatiuæ; quia hæc morte donantis non confirmatur: ergo quia matrimonium putatiuum nõ habet eoſdem effectus ac verum matrimonium. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, donationem inter virum & vxorem conſtante matrimonio factam non valere, confirmari tamen morte donantis, quia creditur donantem perſeuerare in eadem voluntate; at verò cùm quis donat mulieri, quam vxorem eſſe putabat, non confirmatur donatio morte, quia credi non poteſt, donantem perſeueraſſe in voluntate, quam nunquam habuit, quia errando in qualitate vxoris, errauit in cauſa finali donationis; & ita ex defectu cauſæ finalis cenſetur donatio nulla, quaſi ex defectu voluntatis, argumento legis *ſi pater, l. neque, C. de hæred. inſtit. l. ea quæ, C. de donat. inter.* Et ita eo caſu vxor putatiua non habet eaſdem vtilitates ac vera. Quam interpretationem docuerunt Campegius *de dote, p. 5. qu. 97.* Tiraq. *ad ll. connub. gloſſ. 8. n. 249* Petrus Barb. *in l. ſi cùm dotem, §. fin. ff. ſoluto matrim.* Coſta *in cap. ſi pater, verb. Vxorem, n. 18. de teſtam.* Sanchez *l. 6. de matr. diſp. 2. n. 2.* Gentilis *lib. 4. de don. c. 2.* D. Ioſeph. de Retes *eod. tract. cap. 2. num. 3.* Arias à Meſa *lib. 3. variar. cap. 22. n. 17.* qui eodem modo accipit textum *in l. vxori 27. de vſufructu legat.*

C A P V T III.

Idem a *Rhotomagenſi Archiepiſcopo.*

TRanſmiſſæ nobis litteræ tuæ continebant, quod cùm Nicolaus Saget ciuis tuus vſque *b* ad iuuentutem quemdam puerum nutriuiſset, vxore ſua Matilde non deſponſata cum eo cohabitante, poſtmodùm ipſam, ſicut dicitur, legitimè deſponſauit, & de ea filios ſuſtulit. Quibus paternam hæreditatem petentibus, prædictus iuuenis contradixit, gerens ſe filium, & heredem, quamuis à *c* vicinia, quæ ipſum filium eorum eſse credebat, ſpurius diceretur: prædictus verò N. & vxor eius Matildis præfatum iuuenem ſpurium ſuum, aut legitimum filium ſuum eſse *d* negabant, ſed dicebant, quod eum pietatis intuitu nutriuiſsent. Cùm autem quæſtio coram te mota eſset, & prædictus iuuenis pro eo, quod iuri ſtante nolebat, vinculo excommunicationis ſit aſtrictus, quid de hoc agere debeas, non conſulere voluiſti. Super hoc itaque conſultationi tuæ taliter duximus reſpondendum, quod in tali cauſa ſtandum eſt verbo viri, & mulieris, niſi certis indicijs, & teſtibus prædictum iuuenem tibi conſtiterit eſſe eorum.

N O T Æ.

1 a RHotomagenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. c. 8.* & poſt Concil. Lateran. habetur, *Item R. Archiepiſcop. Rhotomag.* ideſt *Rotrodo*, qui cũ eſſet Epiſcopus Ebroicenſis, in Præſulẽ Rhotomag. poſtulatus fuit, vt refert Chenu *in ſerie Archiep. Rhotomag.* de qua Metropoli nõnulla adduxi *in c. 24. de reſcrip.*

5 b *Iuuentutem.*] Quæ incipit ab anno 25. vt notat Gloſ. *verb. Perfectus*, in proœmio Sexti, & probatur *in l. nõ aliter 69. §. 1. ff. de legat. 3.* quæ etiam dicitur ætas virilis *in l. verſ. Apparet, ff. de minor.* ætas robuſta, *in l. ſi maritus 15. § lex Iulia, ff. ad legem Iul. de adult.* ætas perfecta, *in d. l. cum filio, l. vltim. C. de his qui veniam ætatis:* & ſua ætas, *in l. ex duobus 27. ff. de negot. geſtis, l. cùm pater 77. §. curatoris, ff. de legat. 2.* ætas legitima, *in l. 5. ff. quando dies legati:* & durat iuuentus vſque ad quinquageſimum annum, indeque incipit ſenectus, *d. l. non aliter, in fine, §. item maior 13. Inſtit. de excuſ. tutor. l. vlt. C. qui ætate, lib. 10.* plura de iuuentute congeſſerunt Narbona *de ætate, anno 15. q. 5. nu. fin.* Hothom. *de verb. iuris, verb. Ætas*, Cuiac. *ad Vlp. Marcel. in d. l. non aliter 69. §. 1.* Lara *de vita hominis, c. 30.*

c *Vicinia.*] quatenus vicinia, ſeu fama probet filiationem, expoſui *in cap. per tuas, de probat.* vbi commentarium huius textus iuuenies.

d *Negabant.*] Cùm viuebat videlicet; nam cùm de hæreditate eius ageretur, ſupponitur tempore huius litis iam deceſſiſſe; quia ſicut hæreditas viuentis non datur, ita nec de ea agi poteſt, *l. is qui hæredes 13. l. neque 17. l. qui ſuperſtitis 74. ff. de acquir. hæredit. vel actione vendita*, Moez *obſerv. iuris cap. 2.* Gomez *in l. 22. Tauri:* In qua parte obſeruandi ſunt textus *in l. 1. §. fin. ff. de iur. & facti ignor. l. qui Romæ, §. fin. ff. de verb. obl. l. iam dubitari 86. § 1. ff. de hæred. inſtit. l. 1. §. 3. ff. ſi quis à parente, l. de hæreditate 19. §. non, ff. de Caſtrenſi pecul. l. 4. §. hoc edictum, ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. duo 7. ff. de manumiſſ. l. 1. §. ſi libertus, ff. ſi quid in fraud. patron. l. quæſitum 91. §. 1. ff. de legat. 3. l. 27. §. à patre, ff. ad Trebel. l. 14. §. ſed & ſi dolo, ff. famil. erciſc. l. 14. ff. vt legatorum nomine, l. 1. §. ſi impubere, ff. de collat. bonor. l. pater 30. ff. de captiuis, l. iuris 7. §. vlt. ff. de pactis, l. 5. ff. quando dies legat. l. 1. C. de fideiuſ. l. 2. C. ad l. Iul. de vi, l. ſi vir vxori 52. §. vlt. ff. de donat. inter, l. 3. §. nunc videamus, ff. de ſuſpect. tit. l. Iulianus 531. ff. de verb. obl. l. 2. §. vlt. ff. de his quæ vt indignis, authent. contra, C. ad Trebel.* Cuiac. *lib. 9. qq. Papin. in l. 47. ff. de fideiuſ.* & *lib. 19. in l. 54. ff. ad Trebel. & lib. 2. defin. Papin. in l. 36. ff. de ſtatulib.*

C A P V T IV.

Idem a *Exonienſi, & Vvinton. Epiſcopis, & Abbati Forden.*

CAuſam, quæ inter nobiles viros F. & R. de Ardena, quondam filium Agathæ, de natiuitate ipſius vertitur, vobis fratres Epiſcopi, & venerabili fratri noſtro *b* Lundon. Epiſcopo ſub certa forma commiſimus terminandam. *c* Verùm quoniam idem F. de Ardena præfatum Lundon. omninò habebat ſuſpectum, pro eo quod Dominus eſt prædicti R. ipſum amouendum, & te, fili Abbas, loco ipſius duximus ſubrogandum. Per Apoſtolica itaque ſcripta vobis mandamus atque præcipimus, quatenus de natiuitate prædictæ A. rei veritatem ſubtiliter inquiratis, & ſi partibus ante veſtram præſentiam conuocatis, legitimè vobis conſtiterit, quod ſæpradicta A. de Aueliana muliere, tempore Alani viri ſui, ipſa cum eo, tanquam cum viro ſuo, commorante, nata fuerit, vel quod R. filius Sauarici iamdictam Aulianam matrem ipſius Agathæ, ſuperſtite ſecundo viro, R. ſcilicet de Vindeſcen. publicè tenuerit, eandem Agatham, etſi de Redulpho filio Sauarici nata fuerit, non fuiſſe legitimam eiuſdem R. filij Sauarici, omni oc. & exceptione poſtpoſita, & ap. pronuncietis: quia non potuit eſſe vxor, quæ viri ſui thorum maculans, alij, dum ille viueret, iungi & cohabitare *d* præſumpſerit. *e* Cæterùm ſi aduerſarius ſuus legitimè citatus ad præſentiam veſtram accedere, vel iudicio veſtro parere contempſerit; aut ſi ita, ſicut nobis proponitur, ſe abſentauerit, cùm à multis retrò diebus de Anglia receſſiſſe dicatur, & in terra poſteà mani-

Digitized by Google

manifeſtè comparuiſſe, neque ad præſentiam veſtram acceſſerit, procuratorem eius, ſi quem fortè reliquerit, ad præſentiam veſtram nihilominus conuocetis; & ſiue procurator venerit, ſiue non, aut ſi procuratorem non dimiſit, denunciationibus ad domum eius miſſis, ſecundùm ordinem iuris cauſam audiatis attentiùs, & acceptis teſtibus alterius partis, infra tres menſes poſt harum litterarum ſuſceptionem, iuxta dictam formam, ſublata appellatione ad proferendam ſententiam procedatis, ita quod vltra tres menſes cauſam ipſam decidere minimè differatis, nullis obſtantibus litteris, ſiue quæ de reſtitutione poſſeſſionis R. de Ardena facienda, ſiue quæ de poſſeſſionis iudicio Regi relinquendo fecerint mentionem, ſiue quibuslibet alijs, quæ antea fuerint impetratæ, aut ſi quas in poſterum, non expoſito tenore litterarum iſtarum, contigerit impetrari. Sanè ſi infra præſcriptum tempus nequiueritis, vel nolueritis in eorum, quæ dicta ſunt, executione procedere, nolumus quod commiſſio noſtra debeat propter hoc expirare.

NOTÆ.

1 a EXonenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.4* & *in c.17. de offic. delegat.* & *in c. 3. de dolo & contumacia*, vbi extant aliæ partes huius textus: inſcriptionem expoſui, ſpeciemque retuli *in d. c.17. de offic. deleg.*

2 b *Lundon.*] Extare delegationem hanc *in c. cauſam, infrà hoc tit.* & ideò priùs compilari debuiſſe textum illum, docuit Cuiac. *in præſenti*: ſed certè reſcriptum delegationis, cuius meminit Pontifex, hìc non extat, licèt eius mentio fiat *in d. cap. cauſam 7.* vbi ſecundum ad eoſdem iudices miſſum refertur.

c *Verùm quoniam.*] Verba quæ ſequuntur, extant *in d. c. cauſam 17. de officio delegati.*

d *Præſumpſerit.*] Contrà tradita ſuprà *in c. fin. de eo qui duxit in matrimonium*, ex quo commentario præſens petendum eſt. 3

e *Cæterùm.*] Hæc pars refertur *in d. c.3. de dolo & contumacia.* 4

CAPVT V.

Idem a *B. Exon. Epiſcopo, & Abbati Forden.*

LAtor præſentium R. non ſine multo diſcrimine ſui corporis ad noſtram præſentiam accedens, ſua nobis conqueſtione propoſuit, quod cùm auus ſuus duas vxores habuerit, de quarum vna eius pater proceſſit, de altera Hug. patruum ſuum ſuſtulit, idem xl. *b* acras terræ, quæ ipſum, & patrem eiuſdem R. contingerent, per violentiam detinet, nec eidem R. qui ſuccedere in bonis paternis debet, debitam partem vult exhibere. Cùm autem H. coram ſæculari iudice ſuper hoc tractus fuiſſet in cauſam, ei præſumpſit obijcere, quod pater eius non fuiſſet de legitimo matrimonio, & ideò de hæreditate quondam aui ſui nihil poſſit iure ſucceſſorio vindicare. Tandem verò cùm ſuper quæſtionem natiuitatis coram venerabili fratre noſtro Noruicenſi Epiſcopo fuiſſet diu tractatum, de mandato ipſius Epiſcopi idem R. teſtes produxit, quorum teſtimonio ſe probaturum credebat, quod pater ſuus de legitimo matrimonio fuerit natus. H. verò nullos teſtes aduerſus eum produxit, ſed de termino in terminum cauſam producere nitebatur, cuius tergiuerſationem conſiderans, ad noſtram, ſicut aſſerit, audientiam appellauit: ſed eo veniente, altera pars per ſe, vel per alium ſuam nobis exhibere præſentiam contempſit. Nolentes itaque cauſam diutiùs protrahi, eam experientiæ veſtræ committentes, d v. p. A. ſ. p m. quat. vtramq; partem ante veſtram præſentiam conuocetis, & rationibus hinc inde diligenter inquiſitis, & pleniùs auditis, & cognitis, cauſam ipſam ſuper quæſtione natiuitatis infra duos menſes poſt harum ſuſceptionem litterarum, ſublato appellationis remedio terminetis. Si verò infrà duos menſes præfatus H non potuerit legitimè probare, quod ei de paterna hæreditate obiecerit, ex tunc ſæculari Domino, ſub cuius iudicio de hæreditate cauſam agitauit, ſignificetis, vt pro quæſtione natiuitatis non dimittat, quin cauſam ſuper hæreditate audiat, & decidat.

NOTÆ.

1 a EXonenſi.] Ita etiam legitur in prima colectione, *ſub hoc tit. c.5.* De Exonienſi diœceſi egi *in c.6. de filijs presbyt.* & de Fordenſi monaſterio egi *in cap....*

b *Acras.*] Acra quid ſit, expoſui *in cap.2. de eccleſ. ædific.* & commentarium huius textus dedi *in c.5. de ordin. de cognit.*

CAPVT VI.

Idem a *Exonenſi Epiſcopo.*

MEminimus nos fraternitati tuæ ſuper cauſa, quæ inter P. & R. de quadam hæreditate vertitur, quam idem P. nomine Sibyllæ vxoris ſuæ petebat, tali modo ſcripſiſſe, vt ſi conſtaret, prout litteræ tuæ continebant, inter prædicti R. patrem & matrem, poſt eius natiuitatem matrimonium fuiſſe contractum, eum omni appellatione remota legitimum eſſe denunties, & ab hæreditate paterna propter cauſam prædictam nullatenus debere repelli. Tanta eſt enim vis ſacramenti, vt qui *b* antea ſunt *c* geniti, poſt contractum matrimonium *d* habeantur legitimi. Verùm quoniam P. vltra quàm in litteris tuis continetur, nobis ſignificauit, quod pater ſuus viuente vxore matrem R. tenebat, & eum in adulterio procreaſſet, & quod in mortem ipſius vxoris mater fuerit machinata: fraternitati tuæ, &c. quatenus rei veritatem inquiras, & ſi tibi conſtiterit, quod viuente vxore pater prædicti R. matre ipſius publicè abuſus fuiſſet, eum *e* ſpurium, & ab hæreditate reppellendum, *f* præſertim ſi mater ipſius in mortem vxoris fuerit machinata, decernas; quoniam inter ſe legitimum matrimonium contrahere non potuerunt.

NO-

N O T Æ.

1 a EXonienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* & verba huius textus referuntur à Cœleſtino III. *in c.2. de conuerſ. infid.* Sed tam in prima, quàm in hac ſexta collectione diminutè deciſio hæc compilatur: integra extat poſt Concil. Lateran. *p.33.cap* 1. ex quo eam reſtituo.

2 b *Antea.*] Nec intereſt, an matrimonium intermediũ interceſſerit, immò etſi parentes, vel aliquis eorum medio tempore contraxerint matrimonium, adhuc filij legitimantur, vt docent pluribus relatis Barboſ. *in præſenti*, Baſil. *lib.11. de matr. c.1. §.2. n.15.* nam hæc verba, *antea ſunt geniti*, rectè procedũt etiamſi aliud intermediũ pręceſſerit, præcipuè cùm etiam eo caſu detur habilitas extremorum. Facit etiam textus *in l. redintegrato 23. §. fin. ff. rer. amotar.* vbi actio rerum amotarum, quæ competit facto diuortio, ceſſat redintegrato matrimonio: & ſi poſtea diuortium fiat, datur illa actio, quæ antea competebat, non obſtante matrimonio intermedio: facitque lex penultima, *§. vxor, ff. ſolut. matrim.* vbi docetur, quod ſi mulier facto diuortio cum primo viro, contrahat matrimoniũ, & mortuo ſecũdo viro redintegretur matrimonium, tunc dos, quæ data fuit primo viro, cenſetur repetita, non obſtante ſecundo matrimonio. Accedit, nã interregna non nocent, *l. ſi in alienum 49 §. in extraneis, ff. de hæred. inſtit.* probat Leo Pinel. *in præſenti, n.183.* nec cõtrarium deducitur *ex l. matrimonio 21. ff. qui & à quibus*, vbi non aliter ancilla libera efficitur matrimonij cauſa cõmiſſa, quàm ſi ipſe manumiſſor eam in vxorem ducat ſtatim, non verò ſi alius medio tẽpore in vxorẽ accipiat: ergo media tempora nocent. Nam reſpondetur, legem permittentem ancillam manumitti matrimonij cauſa, de primis nuptijs cum virgine celebratis ſenſiſſe, & ſic alio intercedente matrimonio conditio ceſſat, *l. vobis, §. hoc ſermone, ff. de verb. ſign.* & per conſequens libertas non competit, vt docuit Leo Pinel. *vbi ſuprà.*

3 c *Geniti.*] Nec tantùm filij naturales legitimantur per ſubſequens matrimoniũ, verùm & nepotes ex filio naturali prædefuncto ſuſcepti, ex legitimoque matrimonio procreati. Baldus *in c. innotuit, n.11. de elect.* Couarr. *de matrim. 2. part. c.8. §.2. nu.19* Molina *de primog. l.3. c.1. n.9.* Gomez *in l. Tauri, n.62.* Matienzo *in l.10. tit.8. lib.5. recopil. gloſſ.3. n.5.* Baſilius *de matrim. lib.12. c.1. §.3.* nam hæc legitimatio inducta eſt fauore matrimonij, mediante retrotractione, & ſic virtute ipſius matrimonij, non verò ex tranſmiſſione patris ad filium; ac per conſequens non eſt neceſſarium, quod filius decedat legitimus, ad hoc vt per ſubſequens aui matrimonium legitimetur. Faciunt textus *in l. adoptare, ff. de adopt. §. licèt, Inſtit. eod.* vbi docetur, quod quis poteſt adoptare nepotem, etiamſi filium non habeat; & ſicut hæc legitimatio procedit inuito filio, vt ſuprà probaui *in cap.1. hoc tit.* multò magis eo defuncto. Nec obſtat tunc textus *in l. qui libertinus 37. §. fin. ff. de operis libert.* vbi quamuis libertus à promiſſione operarum liberetur per natiuitatem filiorum, tamen ſi deceſſerit relicto poſthumo, hæredes eius non liberantur: quo textu moti plures relati à Molina *d. cap.1.* contrariam tenuerunt ſententiam. Nam reſpondeo, quod in illius textus ſpecie liberatio incipere debuit in perſona patris, qui poſt mortem liberare non potuit: ſed in caſu noſtro nepos legitimatur immediatè ex vi, & fauore matrimonij.

4 d *Habeantur legitimi.*] Licèt hæc verba innuere videantur, filios de quibus in præſenti, poſt matrimonium à parentibus celebratum impropriè & fictè eſſe legitimos, quia verbum *habeatur*, denotat improprietatem, & fictionem, *cap. cùm Apoſtolica, in fine, de his quæ fiunt à Prælatis, l. iure ciuili, ff. de condit. & demonſtr. l. patris & filij, ff. de vulgari*; tamen hæc fictio non verſatur circa legitimationem, ſed in retrotractione temporis nuptiarum ad tempus conceptionis filiorum, ita vt tales filij ſint fictione legitimi ex tempore conceptionis vſque ad tempus matrimonij, ex tempore verò celebrati matrimonij ſunt verè legitimi, vt docent Fortunius Garcia *in leg. Gallus, §. & quid ſi tantùm, num.270. ff. de liber. & poſth.* Menochius *lib.4. de præſumpt. præſumpt.81. n.11.* Azor. *tom.2. inſtit. lib.2. cap.14. quæſt.6.*

5 e *Spurium.*] Per ſubſequens enim matrimoniũ non legitimantur filij inceſtuoſi, ſeu adulterini; quia cùm ad præſentem retrotractionẽ deſideretur habilitas contrahendi in parentibus tempore conceptionis filiorum, ſeu natiuitatis, ex natura retrotractionis, *l. bonorum, ff. rem ratam haberi*; & hæc habilitas deficiat quando filij concipiuntur ex adulterio, vel inceſtu, ideò non legitimantur, quia retrotractio cum eo vitioſo extremo non datur: docuerunt Hippolytus *ſingulari 123.* alij relati à Barboſa *hic*, Michelorius *de fratribus, 3. part. quæſt.24.*

6 f *Præſertim.*] Arguit Alexand. III. de minori ad malus: nam ſi filij ſpurij non legitimantur per ſubſequens parentum matrimonium, multò minùs per matrimonium nullum, quale eſt quod contrahitur cùm alter ex coniugibus in necem coniugis machinatus eſt, ex traditis *in cap.1. de eo qui duxit in matrimonium.* Et ſi dicas, ſuperfluã eſſe hanc vltimam textus partẽ ex eo, quòd cùm caſus magis dubitabilis deciſus eſſet in ſecunda parte, & de hoc minùs dubitabili non poterat controuerſia oriri: Reſpondeo Alexandrũ III. in pręſenti interrogatũ fuiſſe, vtrum per ſubſequens matrimoniũ legitimus redderetur filius natus ex adulterio, ſi alter ex cõiugibus fuiſſet machinatus in mortem alterius, vt cõſtat ex integra ſuprà relata: vnde, vt conſultationi reſpondeat, hæc adiecit verba, licèt obiter; & dum caſum de ſpurijs decideret, hunc minùs dubitabilem reſoluit, quod nouum non eſt in vtroque iure, vt conſtat *ex c. nonne, de præſumpt. leg. ſi tu ex parte 76. §.1. verſ. Non dubito, ff. de acquirend. hæredit. l. à teſtatore 109. ff. de condit. & demonſtr. leg. qui Romæ 101. §. Augerius, ff. de verb. oblig. l. ancillarum 27. §. vlt. ff. de petit. hæredit.* & alijs congeſtis ab Acoſta *in c. ſi pater, 1 part. verſ. Inſtituit, num.4. de teſtamentis in 6.*

C A P V T VII.

Idem a *Ludon. & Vuig. Epiſcopis.*

CAuſam, quæ inter R. & F. ſuper eo, quod mater iam dicti R. dicitur non fuiſſe de legitimo matrimonio nata, agitari dignoſcitur, experientiæ veſtræ iampridem commiſimus terminandam. Verùm quia in litteris noſtris inſeri fecimus, vt præfato R. poſſeſſionem omnium, quorum poſſeſſor extitit, quando auus ſuus iter Ieroſolymam proficiſcendi arripuit, ante principalis cauſæ ingreſſum faceretis appellatione ceſsante reſtitui, ſi eadem poſseſſione fuiſset per violentiam ſpoliatus: Nos attendentes quod ad Regem pertinet, non ad Eccleſiam de talibus *b* poſseſſionibus iudicare, ne videamur iuri & dignitati chariſſimi in Chriſto filij noſtri H. Regis Anglorum detrahere, qui ſicut accepimus, motus eſt & turbatus, quòd de poſseſſionibus ſcripſimus, cùm ipſarum iudicium ad ſe aſserat pertinere: volumus, & fraternitati veſtræ per A. ſ. p. m. quat. Regi poſseſſionum iudicium relinquentes, de cauſa principali, videlicet vtrum mater prædicti R. de legitimo fuerit matrimonio nata, pleniùs cognoſcatis, & eam ſecundùm aliarum litterarum tenorem, appellatione remota terminetis: licèt incongruum videatur, vt matrimonium genitricis præfati R. impetatur, quod ea viuente non fuit, vt dicitur, *c* impetitum.

N O T Æ.

1 a LVndon..] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.7.* & poſt Concil. Lateran. *p.33. cap.4.* ſed legendum eſſe *Londinenſi, Vvintonienſi, & exonienſi Epiſcopis*, iam notauit Cuiac. *hic*, & probatur *ex cap.4. ſuprà, hoc tit.*

b *Poſ-*

2 b *Poſſeſſionibus iudicare*.] Difficilis valde viſus eſt præſens textus Interpretibus, ex eo quod cùm in cauſa ſpirituali incidenter emergit cauſa temporalis, iudex eccleſiaſticus, qui aliàs erat incompetens, ratione incidentiæ fit competens, & de ea cognoſcit. Vnde videbatur in præſeoti ſpecie ſimul cum cauſa legitimationis poſſe iudices eccleſiaſticos de hæreditate pronunciare, iuxta tradita ſuprà *in c.1.* Communiter huic difficultati reſpondetur, quæſtionem bonorum in præſenti ſpecie diſceptatam fuiſſe principaliter, non incidenter, ſeu acceſſoriè; & ita non potuiſſe iudices eccleſiaſticos de ea prooounciare. Balboa *in c.3. ac ordin. og. u n. 3* Felicianus Vega *in c.3. de indic. n.69.* Anguianus *lib.2. de leg. b. c.17. nu.51.* Barb *alleg.84.* Sed verius credo in præſenti caſu, cùm agitur de legitimatione filiorum, non poſſe iudicem eccleſiaſticum ſimul de legitimatione pronunciare, & hæreditatem illi adiudicare, vel ad eum hæreditatem pertinere declarare; ſed tãtùm ſuper legitimatione ſententiam ferre, & non ſinere, vt ratione illegitimitatis talis filius legitimus declaratus bonis paternis, vel auitis priuetur, vt docetur *in c.1. 2. & 3 c. per latum, cum ſeq. hoc t.t.* Adiudicare verò hæreditatem ad iudicem ſæcularem ſpectat, qui forſan etiam data legitimitate, ex alijs cauſis illum indignum eſſe hæreditate paterna pronuuciabit. Quæ doctrina ſi rectè perpendatur, valde conformis eſt Iuribus proximè citatis: pro ſpeciali verò interpretatione præſentis textus dicendũ eſt, olim iudices eccleſiaſticos in Anglia cognouiſſe etiam ſimul cum matrimonio de dote, quæ mobilibus rebus conſtat; nam Richardus primus Rex Anglorum conceſſit, vt quæſtiones de dote, & donatione propter nuptias, quando mobilia, vel ſe mouentia peterentur, ad Eccleſiam referrentur. Matthæus Pariſ. *ad annum* 1190. Vnde cùm in præſenti caſu de poſſeſſionibus & rebus immobilibus ageretur, ideò Alexander III reſcribit Lundonienſi, & Vvigornienſi Epiſcopis, vt relicta cognitione de ipſis poſſeſſionibus, tantùm de cauſa principali cognoſcerent, ao videlicet eſſet ex legitimo matrimonio nata. Docuit Rouſſel. *lib.6. hiſtoriæ Po.t:f. cap.3. num.23.*

c *Inoetitum*.] Quod procedit ſi nulla iuſta cauſa interueniat; nam iotercedente, etiam poſt mortem agi poteſt. Pone controuerſiam motam de ſucceſſione inter filios, oepotes, aut cognatos, & ibi incidenter ciuili iudicio de viribus matrimonij quæſtionem ortam fuiſſe: in qua ſpecie matrimonium accuſari poteſt, licèt criminali iudicio poſt mortem coniugum matrimonium accuſari nequeat, *l.1. l.3. l. vlt. C. ſi reus vel accuſator, l. defuncto 6 ff. de public. iudic.* obſeruauit Cuiac. *lib.21. obſeru. cap.19* & ita iudicium ciuile ſemper durat, *cap. tuam 3. de ordin. cognit.* 3

C A P V T VIII.

Idem *Epiſcopo, & Archidiacono* a *Vicentino*.

PErlatum eſt ad audientiam noſtram, quod cùm Herm. filius quodam Lazari ad partes Conſtantinopolitanas tranſijſſet, & ibidem per decennium moram & amplius faciens, ad Vvanam quondam filiam Oliuardi vxorem ſuam non rediret, ipſa apud bonæ memoriæ I. quondam Vincentinum Epiſcopum aduersùs virum ſuum querelam depoſuit, & quod non poſſet eum diutiùs expectare, nihilominùs allegauit. Epiſcopus verò, ſicut vir prouidus, & diſcretus, parentibus prædicti viri mandauit, vt pro eo mitterent, & ipſum ad propria reuocarent. Cumque elapſo longo temporis ſpario prædictus vir ad propria non remearet, Epiſcopus in conſpectu Eccleſiæ auditis allegationibus mulieris, inter eos ſententiam diuortij promulgauit, & mulieri, vt alium virum traduceret, plenam *b* facultatem indulſit. Quia igitur huius rei veritas nobis non conſtat, d. v. per A. ſ. m. p. quat. rem ipſam diligenter inueſtigetis, & ſi vobis conſtiterit, quod Epiſcopus inter eos ſententiam diuortij tulerit, filios eius, quos de Richardo filio quondam Rad. ad cuius copulam auctoritate prædicti Epiſcopi ſine quæſtionem, & contradictione migrauit; ſuſtulerit, ab *c* hæreditate non patiamini excludi, ſed eos legitimos iudicetis; & ſi quis contra hoc niti voluerit, ei auctoritate Apoſtolica ſilentium penitus imponatis.

N O T Æ.

1 *Vicentia vrbs.* a VIcentino.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.8.* Vicentia vrbs eſt Venetiæ, à Gallis condita, de qua Virgil.

Et Verona ferax frugum, Vicentia bello.

Plinius, atque Ptolomeus eam Vicentiam vocant, & alij Vicetiam dixerunt, vt notat Rhenanus *in caſtigat. ad Tacitum.* Habet Eccleſiam Cathedralem: & Epiſcopum, cui in præſenti reſcribit Alexander, fuiſſe occiſum à proprijs ciuibus, deducitur *ex c. ad aures, de pœnis*: notaui *in c.7. de iudicijs*.

2 b *Facultatem indulſit*.] Hanc textus partem expoſui *in c. præſentia, de ſponſ.*

3 c *Excludi ab hæreditate*.] Et ita non pronuntiat iudex eccleſiaſtirus ſuper re temporali, ſed tantùm filium legitimum declarando iubet, ne prætextu illegitimitatis hæreditate priuetur.

C O M M E N T A R I V M.

4 IN præſenti textu docetur, legitimos cenſeri filios, quos mulier ſuſcipit ex ſecundo matrimonio poſt prolatam diuortij ſententiam ſuper primo, per quam ei cum alio viro contrahendi facultas conceditur; nam cũ, vt probaui ſuprà *in c.2.* filij legitimi naſcantur, quando matrimonium cum ignorantia vnius coniugis celebratum fuit; ideò cùm mulier in præſenti caſu auctoritate ſententiæ, qua illi conceſſa fuit facultas contrahendi cũ alio, haberet iuſtam cauſam credendi ſibi contrahere ſecundum matrimonium licitum eſſe, & conſequenter bonam fidem haberet, ex regula textus *in l. iuſtè poſſidet, ff. de acquir. poſſeſſ.* iunctis adductis à Gloſſa *in cap. dicit Dominus, 14 qu.5* Mantica *ſingul.119.* Tiraquel. *de pœn. temper. cauſa 34 n.4.* Deciano *tract. crimin. lib.9. c.37. n.4.* ideò filij naſcuntur legitimi. Et confirmatur, quia iudicis decreto miſſus in poſſeſſionem illius rei, quam alienam eſſe ſcit, dicitur habere bonam fidem, eamque vſucapere poſſe, *l. generaliter 28. ff. de noxal.* Menchaca *illuſt. c.72.* Gilken. *de præſcript. memb.2. c 5 à princ* ergo ſimiliter mulier, quę virtute ſententię legitimè prolatę matrimonium contraxit, in bona fide fuiſſe creditur, & per cõſequens filij ex tali matrimonio ſuſcepti legitimi naſcuntur. Sed difficilis videtur interpretibus præſens deciſio, quia ex eius littera conſtat, ſenteotiã diuortij nullam fuiſſe, propter iudiciarium ordinem non ſeruatum; proceſſit enim Epiſcopus cõtra primum maritũ abſentem, perſonaliter non citatum, & lite non conteſtata, quãdo nulla dabatur illius obitus cõſumptio, iuxta terminos textus *in c. quoniam, §. porrò, verſ. ſi autem, vt lite non conteſt.* vnde ſententia nulla fuit, & proinde prodeſſe non poterat mulieri ad excuſandam malam fidem; ſiquidem non certa de morte prioris viri cum ſecundo contraxit, contra textum *in c. in præſentia, de ſponſ.* qua ratione in eiſdem terminis nõ ſufficere ad ioducendam booam fidem, & legitimationem filiorum ex ſecundo matrimonio, quod primum fuerit per iudicis ſententiam ſeparatum, deciditur *in cap. per venerabilem, verſ. verùm ſi veritas, hoc tit.* quare varias interpretationes huius textus adducunt Abbas *num.4. & 5.* Præpoſitus *nu.3.* Cardinal. *nu.4.* Aliqui docent, maritum primum in præſenti ſpecie contumacem fuiſſe, & mulierem non 1

potuiſ-

Digitized by Google

potuiſſe eum diutiùs expectare, quia ſtimulis carnis reſiſtere nequibat. Alij docuerunt, maritum diligenter perquiſitum fuiſſe, neque inuentum, ideòque contra eum, tanquam malitiosè abſentem, procedi potuiſſe, *ex cap. 1. qui matrimonia accuſare*. Alij tandem auſi ſunt aſſerere, textum hunc correctum eſſe per textum *in d. cap. per venerabilem*: quibus omnibus omiſſis dicendum eſt cum Gloſſa finali *hîc*, quam ſequitur Couarr. *de ſponſ. 1. part. cap. 8. §. 1. nu. 10.* quod in præſenti Pontifex de ordine proceſſus, ſeu validitate ſententiæ parum curauit ad effectum legitimationis filiorum, de qua interrogabatur; quia ſiue ſententia eſſet valida, ſiue nulla, ſemper ſufficiens erat ad legitimandam prolem ſuſceptam ex ſecundo matrimonio, quod eius auctoritate publicè in facie Eccleſiæ parentes contraxerunt. Nec iuris error, ſi quis aderat in præſenti, impedire poterat legitimationem ex matrimonio putatiuo, vt probaui ſuprà *in cap. 2.* Nec obſtat textus *in d. cap. per Venerabilem*, qui ſi rectè perpendatur, mirè probat ſuprà traditam aſſertionem: nam dum in eius ſerie Innocentius expendit diuerſitatem caſus Regis Franciæ, & Nobilis montis Peſſulani, ait multa interceſſiſſe in caſu Regis Franciæ, quæ filios illegitimos eſſe ſuadebant, & præcipuè ſententia ſeparationis primi matrimonij, licèt propter iuris ordinem non ſeruatum nulla eſſet; vnde potiùs ex eo textu deducitur, ſententiam diuortij, etſi nullam, prodeſſe tamen ad legitimationem filiorum: vnde in præſenti caſu, licèt ſententia nulla eſſet, tamen matrimonium putatiuum ſufficiebat ad legitimationem prolis, iuxta tradita ſuprà *in cap. 2.* vbi commentarium huius textus inuenies.

CAPVT IX.

a Idem *Beluacenſi Epiſcopo*.

QVod nobis. *Et infrà*: Si qui autem de clandeſtino matrimonio poſtmodùm ab Eccleſia comprobato generati fuerint, eos *b* legitimos iudices filios, & *c* hęredes.

NOTÆ.

1 a BEluacenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. de clandeſtina deſponſ. cap. 3.* & *in c. quod nobis, eod. tit.* vbi integra huius textus extat.

b *Legitimos.*] Iuxta tradita ſuprà *in cap. 2. hoc tit.* vbi commentarium huius textus dedi. 2

c *Et hæredes.*] Non ſinendo videlicet, vt prætextu illegitimitatis ab hæreditate arceantur, vt expoſui ſuprà *in cap. cauſam 7.* 3

CAPVT X.

a Cœleſtinus III. *Eboracenſi Epiſcopo*.

REferente nobis, &c. tibi taliter reſpondemus, quod publicæ *b* honeſtatis iuſtitia prohibente, matrimonium inter eos contrahi non potuit, & contractum debuit ſeparari, ac per hoc, cùm filij nec per Eccleſiæ permiſſionem, nec per paternam *c* ignorantiam excuſentur, ad ſucceſſionem paternorum bonorum non videntur aliquatenus admittendi.

NOTÆ.

1 a EBoracenſi.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* integra autem epiſtola caremus. De Eboracenſi Metropoli egi *in c. 4. de reſcriptis*.

2 b *Honeſtatis iuſtitia.*] De quo impedimento latè egi *in cap. 3. de ſponſal.*

c *Ignorantiam.*] Quia aut eam non habuerunt ſcientes impedimentum publicæ honeſtatis inter eos dari, aut ſi habuerunt, affectata ignorantia fuerat, vt *in cap. 3. §. fin. de clandeſt. deſponſ.* quæ non prodeſt ad matrimonium putatiuum, vt proles ex eo ſuſcepta legitima naſcatur, vt probat Æneas Robertus *lib. 2. rer. iudic. cap. 18. per totum*. 3

CAPVT XI.

Cœleſtinus III. *a* *Linconienſi Epiſcopo, & Abbati*.

PEruenit ſanè ad nos ex inſinuatione Luciæ viduæ, quod cùm inter G. patrem ſuum, & A. matrem illius matrimonium fuiſſet legitimè celebratum, & quamdiu vixerunt, quietè obſeruatum, poſt illorum deceſſum quidam aſſerentes eam de non legitimo matrimonio fuiſſe ſuſceptam, à paterna hæreditate tanquam illegitimam amouere conantur. Mandamus itaque diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta, quatenus ſi vera ſunt quæ præmiſimus, dictam viduam auctoritate noſtra legitimam nuntietis.

NOTÆ.

1 a LIncon.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* de qua diœceſi egi *in c. 8. de reſcriptis*. In præſenti textu tantùm docetur, non poſſe poſt mortem coniugum accuſari matrimonium, quod ab eis in facie Eccleſiæ legitimè fuit celebratum, vt exinde pronuncietur, filios illegitimos eſſe, & à ſucceſſione parentum debere arceri; quia abſurdum eſt, vt poſt mortem coniugum impetatur matrimonium, quod legitimè ab eis celebratum fuit, *c. cauſam 7. hoc tit.* niſi dicatur, coniuges ſcientes impedimentum conſanguinitatis, inceſtuosè illud celebraſſe; vel filios ipſos ex adulterio natos fuiſſe: nam his caſibus, etiam poſt mortem parentum de legitimatione filiorum quæri poteſt, *cap. lator 7. cap. cauſam 7. hoc tit.* docuit Cuiac. *in præſenti*.

CA-

CAPVT XII.

Innocentius III. a *N. Hydruntino Archiepiſcopo.*

PEr tuas nobis litteras intimaſti, quod Rao de Acereſia ex muliere quadam, quam ſecundùm opinionem maioris partis *b* viciniæ in concubinam habebat, prole ſuſcepta, quandam priùs, & alienam ea defuncta duxit vxorem; & ea, ex qua prolem ſuſceperat, virum ſibi alium copulauit. Proceſſu verò temporis idem Rao in præſentia multorum firmauit proprio iuramento, quod eam, quam habere viſus eſt concubinam, priùs *c* affidauerat in vxorem, quàm ex ipſa filium genuiſſet: & cùm poſt iuramentum illud per ſex annos, & vltra vixiſſet, dum ageret in extremis, eum quem ex illa ſuſceperat, filium legitimum *d* appellauit, & hæredem inſtituit teſtamento. Cùm autem tuæ fuiſſet inquiſitioni & deciſioni commiſſum, an filius ſic ſuſceptus legitimus eſſet hæres ipſius R. & ad eius patrimonium admittendus, tu præter id, quod ex quadam *e* decretali bonæ memoriæ Alex. P. prædeceſſoris noſtri, ſtandum eſſe ſuper hoc verbo viri & mulieris credebas, teſtes à filio eiuſdem R. productos prouidè ſuſcepiſti, quibus legitimè comprobauit, dictum R. matrem ſuam in Capella ſancti Sergij affidaſſe, propter quod eum ipſius *f* R. hæredem eſſe legitimum iudicaſti. Nos igitur attendentes, quod plus eſt quod in veritate agitur, quàm quod *g* ſimulatè concipitur, licèt tam dictus R. quàm ea, quam vt concubinam habuerat, cùm ad alia vota tranſiuit, videatur ex ipſo facto, quod matrimonium inter eos fuerit, denegaſse; quia tamen deſponſatio per teſtes legitimos comprobata, eos matrimonialiter fuiſse coniunctos oſtendit, ſiue deſponſatio ipſa fuerit de præſenti, vt per conſenſum legitimum, & verbis de præſenti expreſsum; ſiue de futuro, vt per ſequentem *h* carnis copulam matrimonium inter eos fuerit celebratum; non *i* tam decretali dicti prædeceſsoris noſtri, qui in caſu diſſimili loquitur, quàm inductis probationibus innitentes, te proceſſiſse legitimè reſpondemus, & ſententiam tuam auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti pagina communimus, auctoritate tibi præſentium iniungentes, vt ſententiam ipſam facias monitione præmiſsa per cenſuram eccleſiaſticam inuiolabiliter obſeruari. Nulli ergo, &c Datum 3. Nonas Auguſti.

NOTÆ.

1 a HYdruntino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.1.* & in epiſtolis Innocentij editis à Guilielmo Sirleto, *fol.151.* ex quo regeſtro reſtituo integram huius textus. De Hydruntina Metropoli egi *in cap.9 de tempor. ordin.*

b *Viciniæ.*] De fama viciniæ, & quatenus probet filiationem, egi *in cap. per tuas, de probat.*

2 c *Affidauerat.*] Affidare quid, expoſui *in c.2. de conſanguinit.*

d *Appellauit.*] Quatenus nominatio parentum probet filiationem, expoſui *in c. per tuas.*

e *Decretali.*] Relata *in cap. tranſmiſſa, ſuprà hoc tit.*

f *Hæredem.*] Id eſt filium, & per conſequens hæredẽ.

g *Quod ſimulatè.*] Communem hanc ſententiam illuſtraui *in c. cùm Bertholdus, de re iudicata.*

h *Carnis copulam.*] Iuxta tradita *in cap.is qui fidem, de*

3 *ſponſ.*

i *Non tam decretali.*] Hinc colligunt DD. communiter, quod ſententia, quæ vno nititur fundamento, ſed falſo, & iuri contrario, ſuſtinetur, ſi aliud in ea expreſſum legitimum ſit, *l. vlt. ff. quod cum eo*, docuerunt in præſenti Abbas *n.6.* Præpoſitus *n.8.* Barboſa *n.2.* Tiraquel. *in tract. ceſſante cauſa, limit.22. n 6* Vantius *de nullitat. tit. ex defectu proceſſus, n.12;* Gaillus *lib.1. obſeru. c.66. nu.6.* quia ſi ratio expreſſa, & quæ concludit, falſa ſit, corruit ſententia: textus ita intelligendus *in l. qui teſtamento, ff. de excuſ. tutor.* Sed quamuis hæc ſententia probari poſſit alijs fundamentis adductis per Doctores *h. c.1. de re iudic.* regula *Vti, de reg. iur. in 6.* non tamen probatur in hoc textu, nec *in d. l. vlt.* nam tam hìc, quàm illic fundamentum à iudice in ſententia expreſſum non erat contra ius, licèt eſſet minùs concludens, ex actiſque vberiores rationes deducerentur, vt circa dictam legem vltimam benè aduertit Pinel. *in l.2. C. de reſcind. vendit. 3.p. c.3. n.22.* Quoad noſtrum verò textum facilè conſtat, quia fundamentum, quo iudex motus fuit ex confeſſione, & nominatione parentum, & auctoritate textus *in c. traſmiſſæ, hoc tit.* in ſuo caſu verum erat, & non iuri contrarium: ſed quia loquebatur in caſu diuerſo, & vltra confeſſionem parentum aderant teſtes directè de ipſorum matrimonio deponentes, quod genus probationis neceſſariò concludit, meritò Innocentius ſententiam confirmans, non tam decretali illa nititur, quàm depoſitione teſtium. Vnde deducitur, caſum textus *in d. c. tranſmiſſæ*, diſſimilem eſſe; non verò erat contra ius fundamentum ex eo deſumptum: item quod licèt aliquo modo fundamentum ex confeſſione parentum faceret, ſtante tamen probatione concludente ex teſtibus, debuit iudex potiùs moueri illa concludenti, quàm ex alia minùs efficaci; idque ſolùm in hoc textu probari notauit Abbas *d. num.6.* aduertens verba hæc intelligi poſſe non priuatiuè, vel excluſiuè, vt ſcilicet velit Pontifex rationem iudicis omninò eſſe ineptam; ſed quod accipiantur comparatiuè, videlicet quod magis moueri debuit iudex ex teſtibus, quàm ex decretali illa; idque euincunt verba ſuprà relata, & faciunt varia vtriuſque iuris teſtimonia, in quibus particula *non*, aduerſatiuè non excluſionem, ſed negationem importat, *cap. parochianus, de decimis, l.1. in princ. l.3. ff. de aqua quotidiana, l. inuitum, ff. de ſeruit. vrban. l. lex Cornelia, §. domum, ff. de teſtam.* iuncta emendatione Ant. Auguſtini *lib.2. emend. cap.1. §.69.*

COMMENTARIVM.

CVm Petrus ex Maria, quam in concubinatu habuit, vt vicinorum fama ferebat, ſuſcepiſſet filium, poſteà cum duabus ſucceſſiuè matrimonium contraxit, ſed demùm cum iuramento affirmauit, Mariam 4
legitimam eius vxorem fuiſſe, quod & ipſa non negabat: ſed quia hoc tantùm filium legitimum non facit, *l. nonnullis, C. de probat.* ideò in præſenti docet Innocentius, quod ſi filius teſtibus probauerit patrem fidem dediſſe de matrimonio matri ſuæ in facie Eccleſiæ, ritè legitimus pronunciatur; idemque procedere ſi fidem dedit de futuro matrimonio, quia ſequuta copula ſponſalia de futuro tranſeunt in matrimonium, *cap.15. cap. is qui fidem 30. de ſponſalibus*, vbi probaui.

CAPVT XIII.

Idem *nobili viro* a *Vu. montis* b *Peſſulani.*

PEr venerabilem fratrem noſtrum *c* Arelaten. Archiepiſcopum ad Sed. Ap. accedentem nobis tua humilitas ſupplicauit, vt filios tuos titulo legitimationis decorare dignaremur, qua-

tenus

tenus eis, quominus tibi ſuccederent, natalium obiectio non noceret. Quod autem ſuper hoc Apoſtolic. Sed. plenam habeat poteſtatem, ex illo videtur, quod cùm diuerſis cauſis inſpectis, cum quibuſdam minus legitimè genitis, non naturalibus tantùm, ſed adulterinis etiam diſpenſauit, ſic ad actus ſpirituales illos legitimans, vt poſſint in *d* Epiſcopos promoueri; ſimilius creditur, & probabilius reputatur, vt eos ad actus legitimare valeat ſæculares, præſertim ſi præter Roman. Pontif. inter homines ſuperiorem alium non cognoſcant, qui legitimandi habeat poteſtatem: quia cùm maior in ſpiritualibus tam prouidentia, quàm auctoritas, & idoneitas requiratur, quod in *e* maiori conceditur, licitum eſſe videtur etiam in minori. Per ſimile quoque id videtur poſſe probari, cùm eo ipſo, quod aliquis ad apicem Epiſcopalis dignitatis attolitur, eximatur à *f* paterna poteſtate. Præterea ſi etiam ſimplex Epiſcopus ſcienter ſeruum alterius in Epiſcopum ordinaret, licèt ordinatur, ſatisfacere Domino iuxta formam canonicam teneretur, ordinatus tamen iugum *g* euaderet ſeruitutis: videtur ſiquidem monſtruoſum, vt qui legitimus ad ſpirituales fieret actiones, circa ſæculares actus illegitimus remaneret. Vnde cum quo in ſpiritualibus diſpenſatur, conſequenter intelligitur in temporalibus diſpenſatum: id autem in *b* patrimonio B. Petri liberè poteſt Apoſtol. Sed. in quo, & Summi Principis exequitur poteſtatem. Cùm ergo videatur ex his legitimandi auctoritas non tantùm in temporalibus, ſed in ſpiritualibus penes Roman. Eccleſiam reſidere, vt ſuper hoc filijs tuis gratiam faceremus ob tua, & progenitorum tuorum merita, qui ſemper in protectione Sed. Apoſtol. *i* perſtitiſti, humiliter ex parte tua idem Archiepiſcopus requirebat: videbatur autem ex eo trahere maiorem audaciam poſtulandi, quod non longè petere cogebatur exemplum. Sed in fauorem petitionis huiuſmodi, quod nos ipſos in cauſa ſimili feciſſe dicebat, poterat allegare. Cùm enim chariſſimus in Chriſto filius noſter Philipp. I. Rex Francorum Illuſtris chariſſimam in Chriſto filiam noſtram I. Francorum Reginam Illuſtrem dimiſerit, & ex alia poſtmodum ſuperducta puerum ſuſceperit, & puellam; & tu ſimiliter excluſa legitima ſuperduxeris aliam, ex qua filios ſuſcepiſti: ſicut cum filijs Regis eiuſdem, ſic cum tuis credebatur de benignitate Sed. Apoſtolic. diſpenſandum, præſertim cùm maior id neceſſitas ſuaderet, & tu nobis ſpecialiùs ſis ſubiectus: ſiquidem Rex Francorum ex inclytæ recordationis *K* Regina Francorum olim legitimum ſuſcepit hæredem, qui ei optatur, & creditur in Regni ſolio ſucceſſurus: tu verò ex legitima coniuge maſculum non habes hæredem, qui tibi in deuotione noſtra, & propria hæreditate ſuccedat. Inſuper cùm Rex ipſe in ſpiritualibus nobis ſubiaceat, tu nobis in ſpiritualibus, & temporalibus es ſubiectus; cum partem terræ tuæ ab Eccleſia Magalon. poſſideas, quam ipſa per Sed. Apoſtolic. temporaliter recognoſcit, quia Magalon. Eccleſia mediante nobis idem Archiepiſcopus aſſerebat te temporaliter ſubiacere. Verùm ſi veritas diligenter inſpicitur, non ſimilis res, ſed valdè diſſimilis inuenitur. Nam Rex ipſe à prædicta Regina per bon. mem. Rhemen. Archiepiſcopum Apoſtolic. Sed. Leg. fuit per ſententiam ſeparatus: tu verò vxorem tuam à te, ſicut dicitur, temeritate propria ſeparaſti. Ipſe quoque priuſquam ad eum prohibitio de non contrahendo cum altera perueniſſet, aliam ſuperduxit, ex qua prolem geminam noſcitur ſuſcepiſſe: ſed tu in contemptum Eccleſiæ aliam ſuperinducere attentaſti; propter quod ipſa in te gladium exercuit eccleſiaſticæ vltionis. Præterea Rex ipſe prædictæ Reginæ contra matrimonium impedimentum affinitatis obiecit, & coram præfato Archiepiſcopo teſtes induxit: cuius ſententia, quia caſſata fuit ſolummodò propter *l* iudiciarium ordinem non ſeruatum, nos ei poſt reſtitutionem Reginæ, ſuper hoc ven. f. n. Hoſtienſ. Epiſcopum, & dil. filium I. titul. S. Priſcæ Presbyterum Cardin. cognitores duximus deputandos. Tu verò vxori tuæ nihil, quod diuortium induceret, ſicut aſſeritur, obieciſti, cùm etſi fides tori ſit vnum de tribus bonis coniugij, non tamen ipſius violatio coniugale *m* vinculum violaſſet. De filijs ergo Regis eiuſdem, vtrum legitimi, vel illegitimi fuerint, quamdiu pendet quæſtio affinitatis obiectæ, poteſt non immeritò dubitari. Nam ſi affinitas fuerit comprobata, prædictam Reginam non eſſe Regis coniugem apparebit, & per conſequens alia videtur ſibi legitimè copulata, & filios ei legitimos peperiſſe. De tuis verò, quòd ſint legitimi nati, nec tu ipſe proponis, nec vlla præſumitur ratione. Inſuper cùm Rex ipſe ſuperiorem in *n* temporalibus minimè recognoſcat, ſine iuris alterius læſione in eo ſe iuriſdictioni noſtræ ſubijcere potuit, & ſubiecit, in quo forſitan videtur aliquibus, quod per ſeipſum non *o* tanquam pater cum filijs, ſed tanquam Princeps cum ſubditis potuit diſpenſare. Tu autem alijs noſceris ſubiacere; vnde ſine ipſorum forſan iniuria, niſi præſtarent aſſenſum, nobis in hoc ſubdere te non poſſes, nec eius auctoritatis exiſtis, vt diſpenſandi ſuper his liberam habeas facultatem. Rationibus his adducti Regi gratiam fecimus requiſiti, cauſam tam ex veteri, quàm ex nouo Teſtamento trahentes, quòd non ſolùm in Eccleſiæ *p* patrimonio, ſuper quo plenam in temporalibus gerimus poteſtatem, verùm etiam in alijs regionibus, certis cauſis inſpectis, *q* temporalem iuriſdictionem carnaliter exercemus, non quòd alieno iuri præiudicare velimus, vel poteſtatem nobis indebitam vſurpare;

cùm non ignoremus Chriſtum in Euangelio reſpondiſſe: Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo: propter quod poſtulatus, vt hæreditatem diuideret inter duos: Quis, inquit, inſtituit me ſuper vos iudicem? Sed quia ſic in *r* Deuteronomio continetur: Si difficile, *ſ* & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſam, & cauſam, lepram & non lepram; & iudicium inter portas tuas videris variari: ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad ſacerdotes Leuitici generis & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæreſque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies, quæcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius: ſequeriſque eorum ſententiam, nec declinabis ad dexteram, vel ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & *t* decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael. Sanè cùm Deuteronomium lex ſecunda interpretetur ex vi vocabuli, comprobatur in hoc, quod ibi decernitur, vt in nouo Teſtamento debeat obſeruari; locus enim quem elegit Dominus, Apoſt. Sed eſſe cognoſcitur ſic, quod eam Dominus in ſeipſo lapide angulari fundauit. Cùm enim Petrus *u* vrbe fugiens exiſſet, volens eum Dominus ad locum quem elegerat reuocare, interrogatus ab eo: Domine quò vadis? Reſpondit: Venio Romam iterum crucifigi; quod intelligens pro ſe dictum, ad locum ipſum protinus eſt reuerſus. Sunt autem ſacerdotes Leuitici generis fratres noſtri, qui nobis iure Leuitico in executione ſacerdotalis officij coadiutores exiſtunt. Is verò ſuper eos ſacerdos, ſiue iudex exiſtit, cui Dominus inquit in Petro: Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum, & in cœlis: eius vicarius, qui eſt Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, conſtitutus à Deo iudex viuorum, & mortuorum. Tria quippè diſtinguunt iudicia: primum inter ſanguinem, & ſanguinem, per quod criminale intelligitur, & ciuile. Vltimum inter lepram, & lepram, per quod eccleſiaſticum, & criminale notatur. Medium inter cauſam, & cauſam, quod in vtrumque refertur, tam eccleſiaſticum, quàm ciuile, in quibus cum aliquid fuerit difficile, vel ambiguum, ad iudicium eſt Sed. Apoſt. recurrendum, cuius ſententiam, qui ſuperbiens contempſerit obſeruare, mori præcipitur, & auferri malum de Iſrael, & per excommunicationis ſententiam, velut mortuus à communione fidelium ſeparari. Paulus etiam, vt plenitudinem poteſtatis exponeret, ad Corinthios ſcribens ait: Neſcitis, quoniam Angelos iudicabimus, quantò magis ſæcularia. Porrò ſecularis officium poteſtatis interdum, & in quibuſdam per ſe; nonnunquam autem, & in nonnullis per alios exequi conſueuit. Licèt igitur cum filijs ſæpèdicti Regis Francorum, de quibus an fuerint legitimi ab initio, dubitatur, duxerimus diſpenſandum; quia *x* tamen lex Moſaica, quàm canonica ſobolem ſuſceptam ex adulterio deteſtatur, teſtante Domino, quod mancer, & ſpurius vſque in decimam generationem in Eccleſiam non intrabunt; *y* canone verò vetante tales ad ſacros ordines promoueri; ſæcularibus quoque legibus non ſolùm repellentibus eos à ſucceſſione paterna, ſed negantibus ipſis *z* etiam alimenta, ſuperſedendum adhuc duximus petitioni prædictæ, nec ad præſens ſuper hoc tuis precibus annuendum, donec ſi fieri poterit, & culpa leuior, & iuriſdictio liberior oſtendatur, licèt perſonam tuam ſpecialis dilectionis brachio amplexemur, & in quibus cum Deo, & honeſtate poſſumus, ſpecialem tibi velimus gratiam exhiberi.

N O T Æ.

a VIro Vv.] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. id eſt Vuillelmo, Vuillelmus enim Comes Montis Peſſulani, ex Mathilde Emanuelis CP. Imperatoris filia, vel vt vult Guillelmus de Podio Laur. *c.*
1 11. ex Græca nepte Emanuelis, Mariam vnicam filiam habuit; ex Agnete verò pellice Guillelmum, Thomam, & alios, quos mediante Epiſcopo Arelatenſi legitimari ab Innocentio III. petebat. Et licèt hoc non obtinuiſſet, decedens Guillelmum hæredem inſtituit teſtamento ſcripto anno 1202. Nouemb. die 4. & inter alios liberos bona ſua diuiſit. De dominio montis Peſſulani Guillelmus litem habuit cum Maria ſorore Regina Aragoniæ, vt conſtat ex epiſt. 102. Innocentij III. *lib. 3. regeſtr.* 15. vbi ita ipſe Reginæ ſcribit: *Grauem dilecti filij nobilis viri Vv. de Monte Peſſulano, fratris tui, filia Regina, recepimus, quæſtionem, quòd poſſeſſionem villæ Montis Peſſulani, ac alterius terræ iure ad ipſum hæreditario pertinentis, quam ipſe pridem pacificè noſcitur habuiſſe, contra iuſtitiam detinetis, & reſtituere denegatis eidem. Cùm igitur terræ ipſius iuriſdictio ad nos ſpectare noſcatur, volentes prædicto Vv. in ſuo iure adeſſe, qui ſumus omnibus in iuſtitia debitores: diſc. veſt. per Ap. ſcrip. mand. quatenus, vel dictam poſſeſſionem reſtituatis eidem, vel vſque ad feſtiuitatem omnium Sanctorum proximè venturam per reſponſales idoneos noſtro vos conſpectui preſentetis, exhibituri, & recepturi iuſtitiæ complementum. Alioquin ex tunc in ipſo negotio, quantum de iure poterimus, auctore Domino procedemus. Datum Lateran. viij. idus Iunij, Pontif. N. anno xv.* Et Summus Pontifex ſententiam pro Regina tulit, vt refert Zurita *in addition. Aragon pagin.* 97.

b *Montis Peſſulani.*] Sciendum eſt, quod Narbonenſis prouincia in nouem Epiſcopatus, totidemque Comitatus à Gothis poſt deletum à Clodoueo regnum Toloſanum diſtributa, in eadem diſpoſitione ſub Francorum Regibus viguit, qui Septimaniam à Saracenis vi armorum receperant; pietas verò Regum cladem, & vaſtationem Eccleſijs à perfida gente illatam reſarcire cupiẽtium, publicis patrimonijs, publicis iuribus, quos fiſcos ea tempeſtate vocabant, Epiſcopales redditus auxit; a
hinc Comitatus Narbonenſis partem Eccleſiæ eiuſdem ciuitatis; hinc Mimatenſi ſolidum ferè Comitatum Gabalitanum, alijſque prout res ferebat, tribuendo. Huius ſcilicet beneficij particeps fuit Epiſcopatus Magalonenſis, quem villis quampluribus Reges Galliæ ditauerũt, ea lege, quę his conceſſionibus innata erat, vt Epiſcopus hominio, ſacramento, & obſequio per Reges ea patrimonia obtineret. Reliquus Comitatus Magalonenſis inclinante ipſorum ſecunda dynaſtia, eodem fato, quo cæteri Galliarum Comitatus, hæreditario iure Comitibus ceſſit, qui ne aliqua iniuria Eccleſiæ Magalonenſi fieret, Comitum Melgorienſium nomen, non autem Magalonenſium ſumpſerunt. Inter cætera verò patrimonia, quæ donatione Regum in Epiſcopos Magalonenſes tranſlata fuerunt, vicus montis Peſſuli recenſetur in priuilegio Ludouic. VII. quo villarum à Regibus conceſſarum poſſeſſionem Eccleſiæ illi confirmat, quod tranſcriptum eſt in altero priuilegio à Philippo Aug. indulto anno 1208. cuius reſcripti verba hæc ſunt: *Montis Peſſulani cum omnibus adiacentijs, feudum Domini montis Peſſuli: Montem Peſſulum*

Digitized by Google

lam vſq; cum parochia ſua, & caſtrum de Palude, cum toto territorio ſuo. Quare in tabulis hominij, quod Petrus Epiſcopus Magalonenſis, iuxta morem deceſſorum ſuorum præſtitit an. 1255. Antonio Militię Seneſcallo, Bellicadro, & Nemanio, & Guidoni Fulcodio à Ludou IX. Rege Frãcorum delegatis, diſertis verbis expreſſum eſt montis Peſſuli feudum, cum diſtinctione, quæ rem totam explicat, ibi: *Partem villæ, quæ dicitur Mons Peſſulanetus, cum pertinentijs intra, & extra muros, quam tenemus in dominio, & ad manum noſtram à Domino Rege, & reſiduũ dictæ villę, & caſtrum de Palude, quod vulgò dicitur Latas, quod tenet à nobis in feudum vir illuſtris Rex Aragonum, Dominus Montis Peſſuli, & anteceſſores eius à noſtris anteceſſoribus.* Tunc ſcilicet Iacobus Aragonum Rex hæreditate Mariæ matris ad ſe tranſmiſſa, proprietatem illius vrbis obtinebat, cuius cauſa fidem, & hominium præſtiterat Ioanni de Monte Lauro, Epiſcopo Magalonenſi, anno 1236. Quod attinet ad Comitatus Melgorienſes, obſeruandum eſt, Comitatum illum duplici nomine inſignitum fuiſſe, tum Comitatus Subſtantionenſis, tum Melgorienſis: hoc à Caſtro Melgorienſi, quod illius pagi pars erat validiſſima, & Comitatus ſedes; illud à vico Sunſtantione, qui iuxta itinerarium Antonini, tabulaſq; Peutingerianas, ab vrbe Mõtis Peſſuli mille paſſibus diſtabat. Eò translata fuerat Epiſcopi Cathedra, Magalona vrbe à Carolo Martello deſtructa, ne iterum inſulam Sarraceni ex Hiſpania eò nauigijs delati inuaderent, oramq; maritimam Septimaniæ deprædarentur. Inde Epiſcopatus promiſcuè Subſtantionẽſis, & Magalonenſis dictus: quod nomen Comitatui facilè communicatum eſt anno 1085. Hunc Comitatum Subſtantionenſem, ſiue Melgorienſem Petrus Comes Melgorij Gregorio VII. & Sedi Apoſtolicæ tradidit in allodium, ideſt in ipſius Sedis dominium, & proprietatem tranſtulit anno 1085. quem ſtatim beneficiario iure ſe poſſidere profeſſus eſt ſub conditione fidelitatis, & vncię auri titulo annui cenſus perſoluendæ, cuius donationis chartam tranſcripſit Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 3. regiſt 15. ep.* 102. Tandem cùm ad Beatricem Bernardi Pilieti vxorem Comitatus Melgorienſis perueniſſet, Beatrix Ermiſendę filiæ, Raymundi Comitis Toloſani vxori eum Comitatum dotis nomine dedit anno 1172. ac ſanè Raymundus, cui ſolitum erat bona Eccleſiarum inuadere, hominium Vuillelmi Domini Montis Peſſuli, quaſi Comiti Melgorienſi debitum, ſuſcepit an. 1184. & 1189. quod in præiudiciũ Magalonenſis factum fuiſſe non dubitabit, qui quę ſuperiùs adnotata ſunt, expendet. Abdicata à Raymundo Albigenſium fautore Comitatus Melgorienſis poſſeſſione vna cum cęteris bonis, iudicio Concilij Lateranenſis eius tale dominium cum directo conſolidatum eſt, ita vt vſusfructus, & proprietas ad Sedem Apoſtolicam peruenerint, tum ratione damnationis in Raymundum latæ, tum ob ceſſationem diuturnam in canone ſoluendo. Sed Innoc. III. Eccleſię Magalonenſi beneficij, & feudi iure Comitatum conceſſit ſub cenſu annuo 20 marcharum argenti, anno 1215. vt patet ex tabulis inueſtituræ Controuerſia mota tempore B. Ludouici de Comitatus illius proprietate, Clem. IV. litteris ad Regem datis docet, ad Eccleſiam Romanam perueniſſe ea ratione, quam recenſui. Vnde Vuillelmus in præſenti allegabat non ſolùm Pontificem ſpiritualem poteſtatem, verùm & temporalem dominium cum iuriſdictione in Comitatu illo habere, & ita quoad temporalia etiam filios ſuos legitimari ab eo petebat; quod Innocentius facere renuit, donec conſtaret leuiorem fuiſſe culpam adulterij, & iuriſdictio in eo Comitatu clarior, & liberior appareret, quia ob tot caſus ſuprà relatos apertè non liquebat. Refert P. Marcha *p. 1. concord. Sacerd. & Imper. lib. 2. c. 3.*

c *Arelat.*] Michaelem videlicet. De Metropoli Arelatenſi nonnulla notaui *in c 16. de offic. deleg.*

d *Epiſcopos.*] Cap. *litteras 14. c. dilectas 17. cum ſeq. de*
3 *filijs presbyt.* quia cum hæc inhabilitas ſit introducta à
iure humano, Principis voluntate abrogari, ſeu mutari
4 potuit, *§. ſed naturalia, Inſtit. de iur. natur.*

e *Maiori.*] Proponitur in hoc verſiculo prior ratio,
qua nitebatur nobilis Vuillelmus, vt Pontifex non ſolũ
ad ſpiritualia, ſed ad temporalia filios ſuos legitimos fa-
5 ceret, quæ ratio deducta eſt ex regula, *Cui licet 54. de reg.*
in 6. l. nec 22 ff. ad l. Iul. de adul. Sed meritò ſimilis ratio inſuper habetur à Pontifice, quia talis ratio in priuilegijs, & diſpenſationibus locum non habet; quippè ſtrictè accipi ſolent, *c. porrò 7. c. ſanè 9. de priuil. c. 1. & 2. de filijs presbyt. in 6.* atq; ideò *in c. vlt. de transl Epiſc.* ſcriptum legimus, indulgentiam tranſeundi ad maiorem Eccleſiam non prodeſſe, vt ad parem tranſiri poſſit. Sic etiam *in c. cui de non ſacerdotali, de præb. in 6.* mandatum de prouidendo in præbenda maiori, non poteſt adimpleri in minori: docuerunt Sanch. *de matrim. lib. 8. diſp. 1. n* 32. Barb. *hic, num. 12. & de poteſt. Epiſc. alleg. 33. num.* 15. Fragoſo *de regim. p. 1. lib. 3. diſp. 6. n. 26.* Nec contrarium probat textus *in c. ex parte 27. de decim.* cuius veram interpretationem tradunt Rebuffus *de decimis q. 14. à n. 6.* Couar. *lib. 1. var. c. 17. n. 13.* Guttierrez *lib. 2 canonic. c. 21. n. 116.* Suarez *de Relig. tom. 1. lib. 1. de decim. c. 23. num. 4.* & nos in eius commentario.

f *A patria poteſtate.*] *Anthen. conſtitutio, quæ de digni-*
tate, §. illud, verſ. palam, collat. 6 auth. ſed Epiſcopalis, C. de
Epiſc. & cler. c. ſi ſernas, 54 diſt. l. 14 tit. 18. par. 4. propter 6
ſummam dignitatem, cùm ſit Epiſcopatus culmen di-
gnitatum: quare ſicut iure ciuili Patriciatus dignitas
propter eximiam dignitatem eximebat filios à patria
poteſtate, *§. filius, Inſt. quibus modis ius patr. poteſt.* Baron.
in Martyrol. die 27. Auguſti; Ita & Epiſcopatus, in his præ-
cipuè, quæ vtilia ſunt ipſi filio, non in alijs: notat Acoſta
in c. ſi pater, verſ vxorem, n. 26. de teſtamentis. Aliud ta-
men procedit in presbyteratus gradu; filius enim per ſa-
cerdotium non liberatur à patria poteſtate, *authent. pre-*
sbyteros, la 1. C. de Epiſc. & cleric. docent poſt antiquiores
Couarr. *in c. quia nos, a. 9. de teſtam.* Valaſcus *conſult.* 108.
n. 30. Molina *de iuſt. tract. 2. diſp. 229. n. 8.* Caldas *in l. ſi cu-*
ratorem, verbo Læſis n. 130. Gratianus *tom. 3. diſcept. 464.*
n. 8. Sanch. *lib. 4. in præcep. c. 35. n* 37. licèt contrarium do-
cuerit Gloſſa *verbo per ſeipſos. in c. 3. de ætate, & qualit.*
cuius ſententiam latè defendit Marcha *de iuriſdict. d. 4.*
p. c. 27. n. 5.

g *Euadere ſeruitutis.*] Iuxta latè tradita *in c. 1. de ſeruis non ordin.*

h *Patrimonio.*] Ad quod ſpectabat Comitatus Melgorienſis cum Peſſulano monte.

i *Præſtiti.*] Inter cauſas enim iuſtas diſpenſationis, 7
ſeu gratiæ concedendę à Romano Pontifice, vt pręcipua
enumeratur, quę ex ſeruitijs impenſis Eccleſię ab impe-
trante, vel maioribus eius prouenit, *c. tali coniugio 17. 1.*
q. 7. ibi: *Vel euidens meritorum prærogatiua commendet:* do-
cent Sanch. *lib. 8. de matr. diſp 19 n* 32. Barb. *ad Trid. ſeſſ.*
24 de refor. matrim. c. 5. n. 15. Villalobos *1. p. ſummæ, tr. 15.*
diffic. 26. n. 7.

K *Philip. Rex.*] Qui dimiſſa vxore legitima Ingeberga, ſorore Regis Daniæ, duxit in matrimonium Mariã filiam Ducis Bohemiæ, & ex ea ſuſcepit filios Mariam, Philippumque, quos legitimos declarauit ſpeciali beneficio Innocentius, & poſteà Rex coactus fuit dimiſſa illa Maria, Ingebergam recipere anno 1213. Philippus ille legitimatus poſteà fuit Comes Bononiæ in Belgia; & Maria ſimiliter legitima nupſit Comiti Louanienſi, ideſt Comiti Brabantiæ, vt referunt Rigord. *in Philippo*, ibi: *Anno 1213. Philippus Rex magnanimus recipit in gratiam Yſambergam vxorem ſuam, filiam Regis Danorum, à qua iam per annos xvj. & amplius diſſenſerat. Et facta eſt lætitia magna in populo, quia in ipſo Rege nihil aliud culpa dignum inueniebatur, niſi hoc ſolum, quod dictæ vxori ſuæ carnis debitum ſubtrahebat, licèt ei omnia neceſſaria alia honorificè miniſtraret*, &c. De hoc repudio extant plures epiſtolæ Innocentij III. in collectione Boſqueti.

K *Regina Francorum*] Iſabella videlicet filia Comitis Hannoniæ, quam duxerat antequam Regno potiretur, ex qua ſuſcepit Ludouicum VIII. qui tanquam primogenitus ei ſucceſſit, ex quo deinde natus eſt Sanctus Ludouicus.

l *Iudiciarium ordinem.*] Hæc verba expoſui ſuprà *in c. perlatam.*

m *Vinculum violaſſet.*] Iuxta tradita *in cap. 9. Concil. Illiber.*

n *In temporalibus.*] Ex his verbis apertè probari cre-
dit Guillelmus Barclaius *de poteſtate Papę*, ſupremos 8
Reges nõ agnoſcere ſuperiorẽ in temporalibus, & ita in
his rebus nõ parere ſummo Pontifici Sed licèt id verum
ſit quoad Principem ſecularem, qui non agnoſcit ſupre-
mos Reges, vt de noſtro Hiſpaniarũ Monarcha probaui

Digitized by Google

in c.1.de prob. & de alijs probat Barb. *in præſenti n.23.* tamen quoad Summum Pontificem certum eſt illi, vt ſuperiori Prælato ſpirituali omnes Reges ſubeſſe quoad temporalia, quę diriguotur ad ſupernaturalia, vt probaui *ia c.nouit, de iudicijs, c.ſolitæ, de maior.t.& obed.& in c. licet de voto:* & ita perdoctè hæc verba exponit Cardinalis Bellarminus *de poteſtate Summi Pontificis ia rebus temp.* dum ait, Regem non habere ſuperiorem io temporalibus, alium videlicet Principem æquè temporalem, & ea ratione Innocentium in pręſenti textu paulò ante dixiſſe, nonnullos Principes nullum inter homines, excepto Romaoo Pontifice, ſuperiorem agooſcere; addit enim illam exceptionem, vt cum in pręſenti diceret, Regem Francorum nullum io temporalibus agnoſcere ſuperiorem, intelligamus agere de ſuperiore temporali, non enim Rex agnoſcit ſupra ſe Principem temporalem, ſed agnoſcit Romaou oi Pontificem Principem ſpiritualem, qui de temporalibus quoq; in ordine ad ſpiritualia iudicare poteſt. At inquit Barclaius, habent, & noo habeot, ſimul vera eſſe nequeunt. Sed reſpondeo, habent, & non habeot, de re eadem ſimul eſſe nequeunt, de re diuerſa nihil impedit quominus vera eſſe poſſint. Habet rex in temporalibus ſuperiorem temporalem, & non babet ſuperiorem temporalem in temporalibus, vera eſſe oequeunt: ſed habet Rex in temporalibus ſuperiorem ſpiritualem, & non habet in temporalibus ſuperiorem temporalem, vera eſſe nequeuot. Nec audlendus eſt Ioannes Barclaius *in viadicijs pro parente ſuo, c.12 §. 2.* ipſum Cardinalem reſellere intendens, quia mero animo impugnandi ſanam doctrinam librum illum edidit.

o *Taaquam pater.*] Refert Innocentius in hoc verſiculo ſententiam quorundam, qui exiſtimarunt, poſſe ſu-
9 premum Principem legitimare ſuos filios, non vt patrem, ſed vt Principem, vt docuerunt Abbas *hic, n.3* Prępoſitus *n.138.* Couar *2.p.de matrim.c.8.§ 8 a 49.* Roias *de ſucceſſ.c.23.n.81.* Molina *de iuſt.diſp.173.n.12.* Barb *hic, n. 36.* Fragoſo *tom.1.de regimine, lib.3.diſp.6.n.22.* quæ ſententia illa ratione nititur, quia licèt iuriſdictio contentioſa io filios exerceri non poſſit, vt vulgò probari ſolet *ex l.qui iuriſdictioni, ff.de iuriſdict.* voluntaria tamen exerceri valet, *l.3.ff.de adop.l.apud 18.ff.de manumiſ.vindict.l.in priuatis 77.ff.de iudicijs.* Facit etiam, quod liberi Herodis à patre apud Auguſtinum veneficij accuſati, dixerunt apud Ioſephum *lib.16.hiſt.c.8. Poteras enim, vel pro regia, vel pro patria poteſtate ia ſontes aaimaduertere.* Contraria tamen ſententia placuit Gloſſę *hic verbo Regi,* Iaſoni *ia d.l qai iuriſdictioni, n.9.* & alijs laudatis à Cabedo *2.p dec.69. n.20.* quorum ſententia præcipuè iouatur ex eo, quod licèt in negotijs, quæ cauſæ cognitionem deſiderant, inter patrem, & filium conſiſtat iudicium conteotioſum, *l.ille 13.§.vlt.ff ad Trebel.* legitimatio tamen, quamuis cauſę cognitionem exigat, argumento legis *ſi pater 15.§.vlt.ff.de adopt.* idcircò etiam à Rege fillijs ſuis concedi non poteſt, quia legitimatio etiam pleniſſima procedere non debet ad regni ſucceſſionem, propter proximorum præiudicium. Quod autem iudicium inter patrem, & filium conſiſtat, pro conciliatione text. *ia d.l. qai iuriſdictioni, cum d.l.ia priuatis 77.* videndi ſunt Cuiac. *tract.3.ad Afric.in d.l.77.* Pichard. *ad tit.de ſucceſ.ſablatis,* Hunnius *ad Treutl.vol.2.diſp.5.q.10.* Genoa *in conciliat.legum, pag.11.* Oſualdus *lib.17.Donel.c.25.lit.H.*

10 p *Patrimonio.*] Quod ex donatione Conſtantini Magni, & aliorum Principum donationibus obtinet, *c.Conſtantinus, 96. diſt c.fundamenta, verſ.ſi aatem de elect. Clem. 1.de iureiur.* de qua Conſtantini donatione agunt Baron. *tom.4. anno 324. & tom.12. anao 1191.* Cenedo *ad Decret. collect.109.* Molina *de iuſt.tract.2. diſp.25.* Ceuallos *communiam q.345.* Martha *de iuriſdict.1.p.c.30.* Tuſchus *to.6. littera P, concl.64.* Cohel. *in notis.Cardia.c.15.congreg.21.* D.Ioſeph de Retes *de donat.c.13.* & oos aliqua dedimus *in c.iatelleximus, de iurtiur.*

11 q *Temporalem iuriſdictionem.*] Licèt enim Pontifex non poſſit vti iuriſdictione temporali extra loca proprij patrimooij, *c.cùm ad verum 96.diſt.c.nouit.de iud.c.ſolitæ, de maior.& obed.* tamen io ordine ad ſupernaturaiia, quando expedit Eccleſię, ad ipſius defenſionem, ſeu ad bonum ſpirituaie, ſeu finem eccleſiaſticæ poteſtatis aſſequendum, iliam exercere vaiet, *extrauag.vnam ſanctam, de maior.& obed* probant piures relati à Barb. *ia collect.& ſelect.ad hunc textum,* & probaui *in c.nouit.de iudicijs.*

r *Deutron.*] *Cap.17.*

ſ *Difficile, & ambiguum.*] Ex his verbis conſtat, cauſas
difficiles, dubias, & ambiguas, ad iudicium Sedis Apo- 12
ſtolicæ eſſe referendas, vt ab ea legitimè terminentur, veluti circa veram interpretationem ſacræ Scripturæ, circa morum decreta, & ſimilia. Trident. *ſeſſ.24. in Decreto de editione librorum, §.pręterea,* latè probant Bellarm. *tom.1.controu lib.3.c.4.* Canus *de locis Theolog. lib.3. prop 4.* iam probaui *in c.maiores, de baptiſmo.*

t *Et decreto iudicis.*] Si litteram huius textus ſano 13
animo in hac tertia collectione legiſſet Ioaones Barclaius, non incuſaret Innocen III. ſeu ſcribentes huius textus, quòd enormi vitio ſcripturam corruperint, omittendo coniunctionem, quæ *in d.c.17.Deut.* habetur, & incuria librarioruo in ſexta collectione tranſcripta ex tertia non fuit. Nec etiam refert, quod impudenti audacia vanum, & indignum argumentum hoc appellat, quia lex vetus relata *ia d. c.17. Deut.* data fuit multò antequã Reges eſſent, & relata ad tempus, quo Reges noo habebant; nam Iudæi à Moſe ad Saulem Iudices habuerunt, non Reges. Vnde *in c.vlt.Iudicum,* legitur: *In diebus illis non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſq; quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.* Nam Innoc.III. non refert, nec expendit, in ea lege negotia difficilia taotùm ad iudicium ſacerdotum referri, ſed expeodit verba illa, *ad ſacerdotem Leuitici generis, & ad iudicem:* vode ſiue loco iudicis, ſiue ſacerdotis eſſet Rex, ſemper Dominus iubebat ad ſacerdotem ſimul cum iudice, ſeu Rege negotia ardua deferri; vnde cùm ipſius cauſa diſceptatur, non poteſt ipſe, vt iudex adiri, ideò neceſſariò tantùm ad ſacerdotem, ideſt Pontificem, in præſeoti caſu deferenda erat, quod fuit argumentum Innocentij III.

t *Petrus vrbe fugiens.*] Quamuis veritatem huius hi- 14
ſtoriæ de apparitione Chriſti Do. facta D.Petro, vnicum tantum teſtem habere, videlicet Diuum Ambroſium, dixerit Cuiac *ia præſenti,* tamen verius eſt, alijs probatiſſimis teſtimonijs comprobari, vt D. Gregorij *homil. in Pſalm 4.* actorum ſancti Petri à Lino conſcriptorum, & alijs, quæ congerunt, & referunt Baron. *to.1.ann.69.* Sanderus *de viſibili Monarc. lib 7. anno Chriſti 44.* Barboſa *in præſenti, n.41.* F. Alfonſus Mendoza *q.4.ſchol.* Turrecremata *ia c.rogamus 24. q. 1.* Thomas Hurtado *de reſid.reſ. §.2.* vbi latè probat neceſſitatem, qua tenetur Romanus Pootifex reſidere in Vrbe ipſa.

u *Fratres noſtri.*] Solet verſiculus hic exponi de Car- 15
dinalibus, qui à conſilijs Pootifici ſunt, *c.fundamenta 17. §.decet, de elect.in 6.* quia Cardinales ſunt propriè coadiutores Pontificis in executione ſacerdotalis officij, vt probant Lancell. *ia Templo iud.lib.2.c.2.* Cohelius *in not.Cardin.c.8.* Alij de Epiſcopis accipiũt, moti ex eo, quod temporibus Innoc.III. nondum Cardinalium dignitas introducta erat, vt probat Polyd. Vergil. *lib.4. de inuent.rerum, cap.9.* Sed verius credo verba hęc referri ad Cardinales Romanę Eccleſię, quorũ pręcipuum munus ſemper fuit io arduis negotijs ſummo Pontifici conſilium præbere, vt probant Menchaca *illuſtr.q.23.* Paleotus *de conſult.ſacri Palatij, p.1.q.3.* Ceuallos *q.645.* plura de Cardinaliũ origine, ac dignitate congeſſi *in c.2. de cler.non reſident.*

x *Quia tamen.*] Vt petitioni Nobilis non deferret In- 16
nocentius varias conſtitutiones affert, quæ odio illegitimorum latæ fuerunt. Et primò ait, legem diuinam, canonicã, & ciuilem adeò adulterinam ſobolem deteſtari, vt eam à ſucceſſione parentum repellat, *authent.licèt, C. de natural.liberis, auth.ex complexu, C.de inceſtis nup.c.referente, hoc tit.l.10.tit.53.p.6.* vt ita vitium paternum puniatur, *l.vlt.C.de natur.lib.* & etiam, quia ſpurij patrem cui ſuccedant, oſtendere nequeunt, *l.vulgò, ff.de ſtatu hominum.l.quia ſemper, ff.de in ius vocando.* Incapaces ergo ſunt filij ſpurij ſucceſſionis paternę, vt probant Petrus Barb. *in rubr.ſol.matr.4.p.n.64.* Tauriſtæ *in l.9. & 10.* Roias *de ſucceſſ.c.20* Matienzo *in l 6.tit.8.lib.5 Recopil.gl.3.* qua de cauſa fiſco locum non faciunt, ſed potiùs legitimis hęredibus, ex regula legis *1.C.de hæred inſtit* nam nobilis differentia verſatur ioter incapaces, & indignos; Incapaces enim licèt capere non poſſint, id tamen, quod eis relinquitur non capit fiſcus, ſed legitimis hæredibus defertur, *l.3.ff.de his, quæ pro non ſcript.* Indigni verò licet ab initio capiant, retinere tamen non poſſunt, quia ab eis fiſcus aufert, *l.3.& per totum ff.de his, quæ vt indig. l.1. C. eod.tit.l.his 18.§.1. ff familiæ erciſcun.* Caldeira *lib 4 var. c.3.* Cheſius *interpret.t.* adeòq; ſpurij incapaces ſunt ſucceſſio-

Digitized by Google

ceſſionis paternæ, vt neque in foro conſcientiæ retinere hæreditatem poſſint. Couarr. a. part. de matr. c. 8. §. 5. num. 11. Roias ſupra, n. 147 Molin. de iuſt. diſput. 67. nu. 65. nec longi temporis præſcriptione ea bona acquirere, Valaſcus conſult. 19. per tot. nec tantùm per ſe, verùm nec per interpoſitam perſonam aliquid à patre capere poſſunt, l. ſi quis inceſti, verſ. nihil, C. de natural. liber. facit textus in l. nec per ſe, C. de hæred. inſtit & illa ratio, quod licèt ſit perſona intermedia, ab ipſo tamen patre bona capere videntur, argumento legis vnum 67. §. 1. ff. de legat. 2. & ſi hęres expreſsè rogetur filio ſpurio reſtituere tale fideicommiſſum, apud eum manet; ſi autem tacitè fidem accommodauerit, ab eo tanquam ab indigno aufertur, l. Lucius 123. §. in teſtam ff. de legat. 1. l. 3. in princ. & § 1. l. ita 40. ff. de iure fiſci. Proſequitur latè Peregr. lib. 3. de iure fiſci, tit. 19. per tot. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus validè filius ſpurius à patre hæres inſtituitur. Primus eſt, ſi inſtituatur ſub conditione, ſi leg timetur, aut capere poſſit, ex l. in tempus 62. ff. de hæred. inſtit. docent Gomez in d. l 9. Tauri, n. 18 Coſta in § & quid ſi tantùm, n. 172. Ceuallos commun. q. 172. Huic caſui alium adiungunt Interpretes, ſi filius ſpurius religionem profeſſus ſit, quia legitimus iudicatur, c. 1. de filijs preſbyt. Ita tenuerunt Paleotus de noth c. 45 Rodericus Suar allegat. 25. & alij plures laudati à Sanch. in ſumma lib 5 c. 5 n. 25. Sed verius contrarium eſt, & docent Couar. d. c 8. §. 7. n. 6. Greg Lopez in l. 12 tit. 6. p. 1. & alij, quos ſequitur Sanch. d. c. 5 n. 26. Secundus caſus eſt, ſi pater, etſi clericus, non inſtituat filium ſpurium, ſed generum, aut nurum; in quo caſu ſola ratio paternæ affectionis fraudem non admittit, l. vlt. ff. de his, quę vt indign. probaui in c. 1. de teſt. Tertius caſus eſt, ſi aliquid à patre relinquatur filio ſpurio titulo alimentorum, dummodò eorum quantitatem non excedat Paleot. de nothis, c. 45. n. 8. Menoch. de præſump. præſ. 96 n. 28. Alij etiam docuerunt, filium ſpurium legitimè inſtitui, & quartam Trebellianicam lucrari, ſi inſtituatur, & rogetur reſtituere capaci, l. cogi 16 §. ſi is igitur ſolidum ff. ad Trebellianum. Sed contrarium verius eſt, & probant Roias d. c. 2 n. 52. facit text. in l. vlt. ff. de his, quæ pro non ſcripsis. Tandem alij cenſuerunt filios ſpurios mortis cauſa capere poſſe, ſi hæres inſtitutus, vel legatarius iubeatur conditionis implendæ cauſa, vt aliquid pręſtet filio ſpurio; quia licèt filius ex bonis patris capere non poſſit, propter rem tamen patris capere non prohibetur, argumento legis eo tempore 50. §. vlt. in fin. ff. de pec ab hac tamen ſententia meritò diſcedunt alij moti ex lege quod conditionis 36. ff. de don. cauſa mort. l qui teſtament. 27 verſ. Videtur, ff. de prob. Ita tenuerunt Padilla in l. cum virum, n. 32. C. de fideicom. Roias de ſucceſſ. d. c. 20 n. 57.

y Canone.] Vt probaui in c. cum in cunctis, de elect.

z Ipſi alimenta.] Difficilia videntur hæc verba ex cap. cum haberet de eo, qui dixerit in matr. vbi apertè docetur,
17 filios ſpurios ex adulterio ſuſceptos alendos eſſe à parẽtibus pro modo facultatum. Cui difficultati communiter reſpondetur, differentiam verſari inter ius ciuile, & canonicum; licèt enim iure ciuili attento filijs ſpurijs alimenta non debeantur, Authen. ex complexu, C. de inceſtis nup. authent. licet, C. de natural. liber. tamen æquitate canonica illis alimenta debentur, d. c. cum haberent. Agnouerunt diſcrimen hoc Couar. d. a. p. de matr. c. 8. §. 6. à n. 1. Molin. lib. 1. de primog. c. 15. à n. 42. pluribus citatis à Cenedo ad Decret. collect. 168. nu. 5. Molina de iuſt. diſput. 168 à n. 10 Azor. 2 tom. Moral. lib. 2. c. 4. q 7. Barb. hic, n. 51. Carrãza de partu, c. 3. § 4 n. 57. Et Innocentius in pręſenti, licèt referat diſpoſitionem legalem, non tamen eam approbat, vt docent proximè laudati; quod facilè deducitur ex eo, nam dum de ſacris ordinibus tractaret, dixit canones vetare ſpurios ad eos promoueri; cum verò de alimentis denegandis agit, ſęcularibus legibus ea denegari ſignanter dixit; vnde verba relata ad ciuilem diſpoſitionem referenda ſunt, non verò ad ſacros Canones.

Extat in hoc textu elegans Innocentij III. reſcriptum,
18 quod difficile, & famoſum meritò appellat Abbas hic:
Caſus refertur. ſolemnem decretalem obſcurè decidentem, quod principaliter intendit, dixit Butrius: celeberrimam conſtitutionem vocat Cuiacius; & certè celebris eſt, & argumentorum ſubtilitate inter omnes huius voluminis prima, & materiæ ſubtilitate nulli ſecunda. Proponitur, & deciditur in ea ſequens caſus. Vuillelmus nobilis Montis Peſſulani, expulſa Mathilde vxore, ex Agnete pellice liberos ſuſceperat Guillelmum, Thomam, & alios adulterinos, quos legitimari petebat ab Innocentio III. à quo huius beneficij arbitrium pendere ex eo probabat, quod Sedi Apoſtolicæ liberum eſſet filijs naturalibus, & etiam adulterinis veniam natalium ad res ſpirituales, & Epiſcopatus obtinendos concedere, quę indulgentia potiori iure ad res temporales trahi debebat, cùm ſimiliter & Epiſcopus ſacris ordinibus initians ſeruum, illum à priſtina ſeruitute liberet; & filiusfamilias in Epiſcopum conſecratus eximatur à ſacris paternis. Pontificem etiam prouocabat exemplo Philippi Francorum Regis, cuius liberos ex Maria ſuperducta editos, dimiſſa Ingebegra, natalibus reſtituerat Innocẽt. III. etſi Apoſtolicæ Sedi Rex ille quoad ſpiritualia tantùm ſubeſſet, Vuillelmus verò non tantùm quoad ſpiritualia, verum & quoad temporalia Romanę Eccleſiæ ſubijceretur; quod probabat ex eo, quia ſuorum bonorũ partem hominij nexu ab Eccleſia Magbionenſi obtinebat; ea verò Eccleſia iure feudi à Sede Apoſtolica bona ab Vuillelmo poſſeſſa habebat; vnde ſequebatur, Vuillelmum Eccleſię Romanę ſecundo feudi gradu ſubijci, vaſſallũ eſſe Eccleſię Magalonenſis, & Romanę Eccleſię vaſſallum, ſi libet capitulariorum verba vſurpare. Reſpondit Innocent. III. longè diſparem eſſe cauſam Philippi Regis à Vuillelmi caſu, & in perſonis maius eſſe diſcrimen: Philippum Auguſtum dimiſiſſe quidem Ingebergam Regis filiam, ſed nuptias cum ea initas, prætextu affinitatis ab Archiepiſcopo Rhemenſi Sedis Apoſtolicæ Legato diſſolutas fuiſſe, ſtatimq; Regem publicè duxiſſe Mariam Ducis Meraniæ, ſeu mauis Morauiæ filiam, ex qua liberos ſuſcepit: reſciſſam quidem fuiſſe à Sede Apoſtolica Rhemenſis Archiepiſcopi ſententiam, quia prolata fuit ordine iudiciorum non ſeruato, adactumq; Regem, vt Ingebergam ad ſe reuocaret; ſed tamen poſt reſtitutionem vxoris permiſſum illi fuiſſe, vt coram iudicibus datis priorum nuptiarum inhabilitatẽ ex affinitate Ingebergę proſequeretur: itaq; dubium eſſe liberorum è Maria prognatorum ſtatum, & conditionem, quę ex euentu litis pendebat: quæ omnia in caſu Vuillelmi defuerunt, qui nullum nuptiarum cum priore vxore impedimentum habuit, quique ſuo arbitrio eam domo expulerit, aliamque ſuperinduxerit. Hæc pertinent ad cauſarum differentiam: quod ad perſonas attinet, expendit Innocentius Regis Francorum Maieſtatem, qui cum à nemine in temporalibus pẽdeat, potuit ſe iuriſdictioni Romani Pontificis ſine vllius offenſione ſubijcere, quemadmodum ad impetrandam reſtitutionem natalium pro liberis ſe vtiq; ſubiecit, quamuis, vt fatetur Innocentius, ex plurimorum ſententia potuiſſet Philippus veniam natalium liberis ſuis, non quidem iure patrię poteſtatis, ſed iure Regio tribuere: Vuillelmum verò alijs ſubeſſe, quibus iniuria fieret, ſi abſque eorum conſenſu Innocentio ſe ſubijceret; quare noluit Pontifex eius petitioni annuere, donec culpa leuior, & iuriſdictio liberior oſtenderetur. Litteras autem legitimationis Philippi Regis Gallię ex veteri charta edidit Nouus Notator P. Bleſenſis ad calcem operum eius, folio 794. in hæc verba:

INnocẽtius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Venerabilibus Fratribus vniuerſis Archiepiſcopis per Regnum Francorum conſtitutis, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Apoſtolica Sedes, quæ Deo diſponente, cunctorum fidelium mater eſt, & magiſtra, prædeceſſorum noſtrorum temporibus diuerſis cauſis inſpectis, cum quibuſdam minùs legitimè diſpenſauit genitis, etiam ex adulterio procreatis, quos ad actus ſpeciales legitimans, in Pontifices quoq; promoueri conceſſit. Cùm igitur maior idoneitas in ſpiritualibus, quàm in ſœcularibus requiratur, dubitari non debet, quin ipſa tales ad actus legitimare valeat ſęculares, præſertim ad petitionem eorum, qui præter Romanum Pontificem, alium inter homines ſuperiorem minimè recognoſcunt, habentem huius poteſtatem. Quoniam igitur chariſſimus in Chriſto filius noſter Philippus Rex Francorum, præ-

 ter pri-

ter primogenitum ſuum, quem de coniuge prima ſuſcepit, aliam prolem non habeat, niſi puellum, & puellam, quos ei nobilis mulier quondam filia nobilis viri Ducis Meraniæ peperit, nuper defuncta, de ſua poſteritate prouidere cogitans, à nobis humiliter poſtulauit, vt eos legitimare per fauorem Sedis Apoſtolicæ curaremus, vehementer affirmans, quod poſtquam ven. frat. noſter Guilelmus Senonenſis Archiepiſc. S. Seb. Card. tunc Apoſt. Sedis Legatus, inter eum, ac chariſſimam filiam noſtram I. Reginam Francor. illuſtrem diuortij ſententiam promulgauit, licèt ipſa ſententia per Sedem Apoſt. protinus fuerit reuocata, propter iudiciarium ordinem non ſeruatum; nulla tamen ad ipſum de alia non ducenda prohibitio facta peruenit. Et propter probationes affinitatis exhibitas coram eodem Archiep. quas idem Rex veras eſſe credebat, inter eum, ac præfatam nobilem putabat eſſe vinculum coniugale: quamquam noſtra fuerit auctoritate compulſus, vt & ipſum dirimeret, & Reginam reciperet memoratam. Nos igitur attendentes in eo deuotionis conſtantiam, & fidei pietatem, quam à progenitoribus ex Romana Eccleſia, quaſi quodam hęreditario iure contraxit, vt tam honori Regiæ dignitatis, quàm vtilitati, & neceſſitati Regni Franc. prouidè conſulamus, prædictos puerum, & puellam de ſpeciali gratia legitimationis titulo de communi fratrum noſtrorum conſilio decoramus, vt nullus eis in natalibus defectus obſiſtat; ita videlicet, vt per hoc nullum eidem Regi, & præfatæ Reginæ in matrimoniali cauſa preiudicium generetur. Vos ergo quod ſuper hoc à nobis eſt prouida deliberatione ſtatutum, & vos ipſi firmiter obſeruetis, & ab alijs faciatis per cenſuram Eccleſiaſticam inuiolabiliter obſeruari, & cùm ab eodem Rege fueritis requiſiti, ſecundùm formam præſcriptam ſolemniter publicetis. Datum Anagniæ 4. Non. Nouemb. Pontificatus noſtri anno 4. anno Chriſti anno 1201.

COMMENTARIVM.

19 Concluſio traditur, & probatur.

EX hac perdocta Innocentij decretali ſequens communiter deducitur aſſertio: *In terris Eccleſiæ poteſt Pontifex quoad omnia illegitimos legitimare; in terris verò alienis, quoad ſpiritualia tantùm directè, quoad temporalia verò indirectè.* Probant, & illuſtrant eam vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, Acuña *in c. lege 1. diſt.* 10 Sanch. *li. 8. de matr. diſp. 7. & 8.* Baſil. *lib. 11. eod. tr. c. 5. §. 1.* Couar. *de ſponſal 2 part. cap. 8 §. 8.* Barboſ. *de poteſt. Epiſcopi, 1. part. tit. 3. cap 2 nu. 191.* Larrea *tom. 1. deciſ. diſp. 8.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. p. 1. lib. 2. diſp 6* Hothom *conſ. 58* Phœbo *dec. 171. & 172.* Caniſius, Culac. & Leo Pinel. *in præſenti,* Barb. *de poteſt. Epiſc. alleg. 33. n. 13 & voto 27. per tot.* Arniſeus *tom. 2. polit. lib. 2. de reb. pub. c. 2. ſect. 14.* Alteſſerta *de ducibus capit. 9* Caſtillo *lib. 5. controuerſ. capit. 105. & 106.* Vela *tom. 1. diſſert. 4. num. 83.* Alteſſerra *in præſenti.*

20 Impugnatur tradita aſſertio

Sed pro dubitandi ratione ita inſurgo: Legitimatio hæc procedere non poteſt ſecundùm veritatem, nec ſecundùm fictionem: ergo neutro modo ſuſtineri poterit. Non ſecundùm veritatem, quia quantumuis legitimatio accedat, ſpurij filij non ſunt legitimi nati. Non ſecundùm fictionem, quia quę ſunt facti, fingi non valent, *l. ſciendum, l. denique, ff. ex quibus cauſis maiores, l. in bello 12. §. facti, ff. de captiuis.* Sed legitimatio verſatur circa factum, ergo nec ſecundùm fictionem procedere poterit. Accedit, nam omnis fictio naturali æquitate, *l. poſtliminium 5. ff. de captiuis:* contra naturalem autem æquitatem eſt, vt quis locupletetur cum alterius iactura, *l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* ergo non poteſt hæc fictio legitimationis admitti in præiudicium venientium ab inteſtato. Fulcitur deinde hæc difficultas, nam ſi legitimatio hęc fiat tantùm à Pontifice quoad ſpiritualia, magnum ſequitur abſurdum, videlicet vt quis ſit legitimus ſimul, & illegitimus: ſi quoad temporalia, etiam aliud non leuius ſequitur, videlicet quod de rebus ſæcularibus, & temporalibus diſponat Pontifex, contra text. *in c. quo iure, 8. diſt. c. verum, 96. diſt. c. quæſitum 23. q. 4. c. lator, c. cauſam, hoc tit.* cùm diſtinctæ ſint poteſtates, eccleſiaſtica, & ſęcularis, *c. ſolitę, de maiorit. & obed.* Et ſicut legitimatus à Principe ſæculari tantùm habetur legitimus quoad temporalia, non verò ad ſpiritualia, ita legitimatus à Pontifice ad ſpiritualia tantùm, non verò ad temporalia, haberi debet pro tali.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, 21 Legitimatio Principis quotuplex.
legitimationem à Principe factam, aliam eſſe reſtitutiuam, per quam illegitimus filius natalibus reſtituitur, *authent. quibus modis naturales, §. illud:* & hæc à Principe ſæculari quoad omnes effectus ſæculares fieri poteſt, ab eccleſiaſtico verò ad omnes effectus ſpirituales: alia legitimatio dicitur inductiua, ſeu collatiua, quæ contingit, quando Princeps in legitimatum omnia legitimorum iura transfert, de quo legitimationis modo exaudiendus eſt textus *in l. qui in prouincia 57. § vltimo, in fine, ff. de ritu nup.* quæ legitimatio facit, vt filius à natiuitatis tempore legitimus habeatur; à tempore verò legitimationis verè legitimus fiat. Vnde primò deducitur, legitimatum ad honores, & ſucceſſiones ab inteſtato, & teſtamento, ita vt patri ſuccedat in teſtamento, quod ſibi placuerit, verè legitimatum habendum eſſe, non diſpenſatum. Ita Couarr. *d. § 8. à num. 1* Gamma *deciſ. 383. num. 54.* Peregr. *d. art. 23. num. 34.* Molina *lib. 3. de primog. cap. 3. num. 38.* alter Molin. *d. diſputat 173. num. 6.* Beſoldus *in delibat. iuris ad lib. 1. Pandect. fol. 65.* Arniſeus *de iuribus maieſt. cap. 3.* quia hoc caſu cum reſtringatur tantùm effectus legitimationis, vera eius ratio non tollitur; quod tamen ſecus erit, ſi legitimationis ſubſtantia reſtringatur, veluti ſi legitimatio ita fiat, vt patri tantùm ſuccedat in eo, quod voluerit; tunc enim magis diſpenſatus videri debet, *c. 1. & 2. de filijs presbyt. in 6* in quo caſu procedere poteſt contraria ſententia, quam probant Gomez *in l. 9 Taur. 1, num. 20.* Gamma *deciſ. 11. num. 4. & deciſ. 134.* Cabedo *d. diſput. 69. num 3.* iuxta quam diſtinctionem dici quoque poteſt, legitimatum primo modo, ſi à patre præteritus ſit, agere poſſe contra teſtamentum, *authent. quibus modis nat. effic. legit. § igitur, & §. ſi ſit igitur, authent. quib. mod. natur. effic. ſui, §. quoniam variè;* non ita legitimatum ſecundo modo: quo modo in amicitiam redigi poſſunt contrariæ ſententiæ Gregor Lopez *l. 7. tit. 18. gloſſ. 3. partit. 3.* Couarr. *lib 4. var. c. 21.* Secundò deducitur, legitimationem non diſpenſationem eſſe, quę fieri ſolet adiecta illa clauſula, vt ſuccedat ſine præiudicio venientium ab inteſtato; nam licèt plerique laudati à Couarr. *d. cap. 8. §. 10.* Peregrino *de iure fiſci, d. art. 23. à nu. 85.* exiſtiment, legitimatos hoc modo non excludere quoſcumque cognatos, etiam tranſuerſales; receptius tamen eſt, illam clauſulam tantùm adductam videri reſpectu deſcendentium, non reſpectu cæterorum tranſuerſalium, argumento legis *ex parte 17. §. vlt. ff. ad Trebel.* Gamma *deciſ. 278. num. 3.* Sarmiento *lib. 1. ſelect. c. 8. num. 7.* Cabedo *d. deciſ. 69. num. 4.* Molina *diſput. 174. à num. 16.* Cuius ſententiæ illa ratio afferri ſolet, quod alioquin ſuperuacua eſſet legitimatio, ſi etiam tranſuerſales continerentur; quæ tamen ratio non ſatis efficax eſt, vt oſtendit Fachineus *lib. 3. controuerſ. cap. 62. in fine.* Quare illa potior ratio eſt, quod tranſuerſalium nullum præiudicium dari poteſt in ſucceſſione ab inteſtato, cùm potuerit defunctus de bonis ſuis teſtamento diſponere; & ita apparet non eſſe neceſſariam diſtinctionem, qua vtitur Flores de Mena *in addit. ad Gammam, dict. deciſio. 288.* Tertiò deducitur à veritate alienum eſſe, quod vulgò traditur, non eſſe veram legitimationem, quę conceditur ſpurijs natis ex matrimonio nullo ob canonicum impedimentum, vel quæ aliàs fit extra cauſam diſpenſationis in radicem matrimonij, vt docuerunt Molina *de primog. d. cap. 3. num. 36.* Menochius *de præſumpt. lib. 4 præſumpt. 79. à numer. 38.* Cabedo *ſuprà, nu. 5.* nam contrarium verius, receptiuſque eſt, & probat Couarr. *d cap. 8. §. 8. numer. 4.* Peregrinus *deciſio. 23. numer. 38.* Molina *d. diſput. 173. num. 4.* Fachineus *lib. 3. controuerſ.*

Digitized by Google

troverſ.cap.57. Quartò etiam deducitur, legitimatos per natalium reſtitutionem, ſiue per diſpenſationem in radice matrimonij, adeò verè legitimos reddi, vt paterna nobilitate gaudeant, *l.12.Tauri, l.20.tit.11.lib.2. recopilat.* Roias *de ſucceſſ.c.23.n.103.* Gutierrez *in §.ſui, n.587. Inſtit.de hæred.qualit.* Ceuallos *commun.quæſt.2 à num.43.* licèt quoad exemptionem tributorum, vulgò *pagar pechos*, legitimationem hanc non prodeſſe apertè cautum ſit *in l.12.tit.2.lib.6.recopil.* docentque Couarr. *d.c.8 §.4. num 8* Molina *de iuſt. diſput.170. num.1.* quamuis aliter diſtinguant inter naturales filios laudati à Guttierez *d. §.ſui, n.189.* Ceuallos *d.q.2.n.48* videndus Guttierez *lib. 4 pract.q.23. per totam.* Tandem deducitur, in fideicommiſſis nomine legitimorum legitimatos comprehendi. Molina *d.lib.3.c.3 n.2.* Menoch *conſ.266* Mantica *lib.12. coniect.tit.10 n.8.* Peregrinus *d.art.23.num.89.* Fachineus *lib.3.controuerſ.c.53.* latè Fuſarius *de ſubſtit.2.p.q.408.nu. 5.* quamuis alij plerique diſſentiant, non idem admittentes in primogenijs, ex latè adductis à Ceruantes *in l. 12.Tauri à numer.48.* Ceuallos *dict.quæſtion.2 numer.50.* Molina *d.c.3 n.3.* Poſſunt querelam inofficioſi proponere, & per contra tabulas teſtamentum patris impugnare. Peregrinus *de iure fiſci, tit 23.n.16* petere legitimam, niſi legitimati ſint ſine præiudicio venientium ab inteſtato: Molina *lib.2 de primog.c 11.* vbi addentes; & excludere ſubſtitutum, probant Chriſtineus *tom.1.dec.309.* Marinis *tom.1. dec.119.*

32 Deinde ſciendum eſt, aliam eſſe legitimationem, quæ fit in radice matrimonij, diſpenſando vt matrimonium, quod nulliter contractum fuit, ſuſtineatur; & per conſequens filij ex eo nati legitimi iudicentur quoad ſpiritualia, & temporalia; ad quam diſpenſationem in radice matrimonij duo deſiderantur. Primum, vt matrimonium præceſſiſſet; nam ſi filij ex libero coitu nati eſſent, non poſſent hoc modo à Pontifice legitimari quoad temporalia, nam vbi nullum præceſſit matrimonium, non eſt radix, in qua diſpenſetur, & ita ipſos filios legitimando, ad temporalia directò legitimaret. Ioannes Andreas in præſenti, *n.30.* Butrius *n.10.* Cardin. *n.9 q.1.* Panorm. *n 21.* Ancharanus *in c.vnic.n.3.de ſponſ.in 6.* Syluest. *in ſumma, verbo Legitimat, q.7.* Peregr. *de fideicom.art.24 n. 76.* Et ita ſi libero coitu inter conſanguineos habito filius naſcatur, & poſteà obtenta diſpenſatione parentes matrimonium contrahant, & alium filium ſuſcipiant, iſte præfertur primo in ſucceſſione maioratus, etiamſi Pontifex dicat ſe diſpenſare in radice matrimonij. Præſes Couarruuias, & Sanchez ſtatim referendi. Secundum, vt matrimonium, quod præceſſit, non fuerit nullum iure diuino, quia cum eo caſu, nec Pontifex poſſit in tali impedimento diſpenſare, nec in radice eius diſpenſare valet; nam eo caſu non poteſt Papa diſpenſando radicem nullitatis tollere, vtpotè ortam ex iure diuino, aut naturali. Docuerunt Panormit. & Butrius *in præſenti*, Roſella *de legitimatione, lib.2.in princ.n 2.* Burgaſius *de irregul.2.p.tit.de interpret.3 part.lib.19* Molina *de primog.lib 3.c.2.n.12.* Vnde infertur, quod quãdo matrimoniũ nullum fuit ex defectu conſenſus, nõ poteſt Põtifex diſpenſare in illius radice, eo quòd iure naturali irritum eſt; nec poteſt vitium radicis tollere ſupplendo conſenſum. Vnde cognoſcitur vera ratio, quare Pontifex in præſenti reſpondet, nolle filios ab Vuillelmo ſuſceptos legitimare ad temporalia; nam cum apertè conſtet ex præſentis facti ſerie, filios huius nobilis fuiſſe procreatos ex ſecunda vxore, viuente adhuc prima legitima, & conſequenter ex matrimonio nullo, lege diuina prohibente, *cap.gaudemus, de diuort.cap.ex parte, de conuerſ.coniug.cap.licet*, vbi probaui, *de ſponſa duor.* non poterat Pontifex diſpenſare in radice ipſius matrimonij, quod nullum fuerat à iure diuino: quando verò vitium radicis naſcitur ex impedimento iuris poſitiui, maior eſt controuerſia, an poſſit Pontifex in radice diſpenſare, ita vt filius natus ante diſpenſationem, virtute retrotractionis efficiatur legitimus? Nam partem negatiuam tuentur Butrius in præſenti, *num.10.* Molina *de iuſt.p.3. tract.2.diſput.624 num.3.* Ceruantes *in l.12.Tauri, numer. 106.* Reynoſo *obſeru.4. num.16* Maldonado *in additionibus ad Molinam, lib.3.c.2.nu.10.* Immò additionator Nauarri *conſ.2.ſub hoc tit.* refert Gregorium XIII. anno 1564. talem diſpenſationem negaſſe, & addidiſſe, non poſſe diſpenſare. Sed contraria ſententia verior eſt, nec ab ea in praxi vllo modo eſt recedendum, ſcilicet Papã poſſe diſpenſare in radice matrimonij, ita vt diſpenſatio retrotrahatur ad tempus celebrati matrimonij, & filij ex tali matrimonio nati, vt legitimi poſſit admitti ad temporalia, vt probant Panormit. in præſenti, *nu.2.* Cardinalis *num.9.q.1.* Boerius *deciſ.254* & ita in ſacra Rota iudicatum teſtatur Puteus *deciſ.48.num 2.* Cephalus *conſil.307.num.54.volum 3.* Sanchez, qui ita iudicatum in Cancel. Granatenſi teſtatur, *lib.8.de matr.diſp.7.n.4.* Nauarr. *conſ 3.ſub tit.de ſponſ.n.4.* Couar. *2.p.de matr.c.8.§.8. n.13.* Molina *de primog.lib.3.c.2 n.12.* Et probatur, nam radix, & origo, ex qua conſurgit, vt proles ſit legitima, & conſequenter incurrat illegitimitatis notam, eſt ſola lex eccleſiaſtica, qua tale impedimeotum dirimens fuit ſtatutum, aliàs ſecluſa ea Eccleſię conſtitutione, matrimonium validum eſſet, & proles ex eo legitima naſceretur: nemo autem ambigit, Pontificem legem humanam irritare poſſe, etiam quoad omnes effectus eiuſdem legis, non ſolùm incurrendos, verùm etiam incurſos, perindè ac ſi talis lex nunquam fuiſſet edita: textus diſertus *in Clem.vnic. de immun.Eccleſ.* vbi notarunt Cardinalis *n.6. oppoſit.1.* Ancharanus *nu.3.* Imola *n 6.* Barboſ *in præſenti, num.5.* Larrea *deciſ.8.nu.3* & probatur argumento legis, *qui in prouincia 57.§.1. ff.de ritu nupt.* vnde Pontifex dum diſpenſat in radice, retrotrahit actum, vt ab initio diſpenſatio interueniſſe credatur, & ita à tempore contracti matrimonij effectum operatur diſpenſatio, licèt poſtea declaratur eam fuiſſe in radice, quod proprium eſt retrotractionis, *l.vſusfructus 26. ff. de ſtipulation. ſeruor.l.hæres, ff.de acq.hæred. l.potior 11.ff.qui potiores, l. neceſſariò, verſ.Quod ſi pendent, ff.de peric.& commodo, l ſi filiusfamilias ff de verb.oblig.* igitur rectè poterit Pontifex annullando impedimentum iuris canonici, ad primæuum ſtatum reddere filium, vt legitimè natus credatur. Probat, & illuſtrat Larrea *tom.1.deciſ.Granat.diſp.8.n.5.* vnde rectè Panormit. *in cap.non debet, de conſanguinit.& affin. ad fin.* quem cæteri communiter ſequuntur, reſoluit tantam eſſe Pontificis poteſtatem circa omnia ea, quæ ſunt iuris eccleſiaſtici, vt illa poſſit reuocare prout ex tunc, ideſt pro eo tempore, quo edita ſunt, & omnes effectus ex his ſequutos abolere, ac ſi nunquam edita fuiſſent: ergo in ſpecie noſtra procul dubio dicendum eſt, quod ſi Pontifex diſpenſat in radice matrimonij, ideſt prout ex tunc, & in ipſo initio matrimonij celebrati, reuocando impedimentum dirimens, ac ſi nunquã pręceſſiſſet, vt diſpenſatio retrotrahatur ad tempus contracti matrimonij, quaſi nullo eo tempore impedimento exiſtente; eo caſu proles procul dubio legitima eſſet quoad omnia. Nec obſtabit dicere, quod huiuſmodi diſpenſatio in radice matrimonij nullo modo poteſt habere locum quoad ſucceſſionem bonorum, & alia officia ſęcularia; aliàs diceremus Papam poſſe in legibus ciuilibus Principum ſæcularium diſpenſare. Nam reſpondetur facilè, hoc non eſſe diſpenſare in lege ciuili, & eius effectibus directè, ſed indirectè tantùm, & per quandã conſequentiam. Ratio eſt, nam diſpenſatio iuris ciuilis circa illegitimos ſupponit conſtitutionem Eccleſię irritãtem matrimonium ratione impedimenti. Cùm ergo Põtifex diſpenſat in ipſa matrimonij radice, tollitur impedimentum legis eccleſiaſticæ, ac ſi nunquam edita fuiſſet: ergo non eſt mirum, quod tota diſpoſitio legis corruat deficiente lege eccleſiaſtica, ex qua fundatur; multa enim fieri poſſunt indirectè, & per quandam conſequentiam, quæ directè, & principaliter fieri nequeunt. Exemplum eſt in iurepatronatus, quod directè, & per ſe abſq; labe ſimoniæ vendi non poteſt; venditur tamen indirectè, & per conſequentiam venditis bonis, quibus annexum eſt, vt notatur *in c.5.de iudicijs, c.ex literis, de iurepatr.* & hæc doctrina ea ratione declaratur, quoniam non dicimus (vt pro contraria opinione ponderatur) Pontificem poſſe efficere, quod matrimonium fuerit à principio validum, vel quod nunc incipiat valere abſq; nouo contrahentium conſenſu, hæc enim omnia planum eſt non ſubeſſe Pontificiæ poteſtati; ſed ſolùm dicimur, poſſe Pontificem diſpenſando prout ex tunc in ipſa irriti matrimonij radice, delere, & reuocare omnia damna ex quocumque iure humano incurſa, & prolem reſtituere in illum ſtatum, quem haberet, ſi orta fuiſſet ex matrimonio valido; nam diſpenſando in lege eccleſiaſtica prout ex tunc, & in hoc ſenſu illam reuocando, cui tanquam fundamento illegitimitas, & alia damna nitebantur, omnia proculdubio corruunt.

Diſpenſatione in radice matrimonij.

Digitized by Google

23 Reſoluitur difficilis caſus.

Sed ille caſus difficilis eſt, an quando parentes, qui matrimonium nullum contraxerunt, mortui ſunt, adhuc Puntifex poſſit diſpenſare in radice, ita vt proles quoad omnia legitim.tur? Dubium mouet, nam cum parentes non poſſent de nouo contrahere validè, videtur non poſſe dari retrotractionem, & per conſequens nec diſpenſationem in radice. Sed adhuc contraria ſententia verior eſt, videlicet, adhuc defunctis parentibus, poſſe Pontificem diſpenſare in radice matrimonij; quam tuẽtur Boerius *deciſ.264.n.6.* Puteus *deciſ.483.lib.2.n.2.* Ancharanus *conſ.409.num.6.* Nauarrus *lib.4.ſub tit.de ſponſ. conſ.3.n.10.* Sayrus *in theſauro, lib.6.c.11.n.6.* Molina *de primog.lib.3.c.2.n.12.* Ratio ex eo prouenit, nam hæc diſpenſatio in radice, non fundatur in ablatione impedimenti dirimentis, vt poſteà validè contrahatur matrimonium; ſed ſolùm nititur in reuocatione legis eccleſiaſticæ, propter quam prius matrimonium irritum fuerat; quo caſu eum facta fuerit diſpenſatio in radice, facta cenſetur prout ex tunc, quando matrimonium contractum fuit, ita vt omnes effectus inde producti aboleantur, vt rectè explicant Sanch. *lib.8.de matrim.diſp.7.nu.4.* Peregrinus *de fideicommiſ.d.art.24.* Hæc tamen doctrina communiter limitatur eo caſu, quo talis diſpenſatio cederet in præiudicium tertij, veluti ſi hęreditas auferenda ſit ab his, quibus delata reperitur. Ita Angelus *in ſumma, verbo Papa, n.4.* Syluester *eod.verbo, in fin.* Alij verò eo caſu diſcrimen agnoſcunt inter caſum, in quo ad petitionem patris, de cuius ſucceſſione agitur, diſpenſatio in radice facienda eſt; & inter eum, in quo nullus parentis conſenſus præceſſit. Primo caſu aſſerunt in præiudicium tertij diſpenſationem in radice dari; ſecundo verò caſu non poſſe Pontificem diſpenſare. Put. *vbi ſup.* Sed verius eſt, vtroq; caſu poſſe Pontificem diſpenſare etiam in præiudicium tertij, vt probant Peregrinus, & Ancharanus *vbi ſup.* Ratio eſt, nam negari nequit, quod matrimonium præceſſit, ſaltem in figura, quod ſufficit, vt diſpenſatio in radice poſſit habere locum; nam cùm lex canonica fuerit cauſa irritandi matrimonium, & conſequenter, quod hæreditas non pertineret ad filios, ſed ad alios, Pontifex poteſt ius illud quæſitum auferre, derogando illam legem eccleſiaſticam prout ex tunc, etiam quoad effectus iam productos: quaſi ea conditio ſemper ineſſet quotieſcunq; hæreditas ad alios eſſet deuoluta: multum enim in iure operatur figura matrimonij, vt probatur *ex c.nuper, de bigam.non ord.* Sed cum non facilè credatur, Principem diſpenſare in præiudicium tertij, argumento text. *in l.2.§.ſi quis à Principe, ff. ne quid in loco publico,* iunctis traditis à Gomezio *lib.3.variar.c.13.n.36.* dicendum eſt, huiuſmodi diſpenſationem in radice nunquam habere effectum quoad ſucceſſionem bonorum in præiudicium tertij, cui iam delata eſſet hæreditas, niſi Pontifex diſpenſando in radice hoc ex certa ſcientia feciſſet; imò grauiter peccaret Pontifex, ſi abſq; cauſa legitima ſimilem diſpenſationem concederet in tertij præiudicium, quamuis eſſet valida, vt reſoluunt Nauarr *d. conſ.3 de ſponſ.* Molina *de primog. lib.1. c.8.n.31.* Couarr. *lib.3 var.c.6 num.7* Pinell. *in rubr.C.de reſcind.vendit.1.p.c.2.n.19* Burgos de Paz *in proœmio l.Tauri, n.3* Sed quamuis ita à Principe legitimatus admittendus ſit ad ſucceſſionem, etiam in aliorum pręiudicium, quando nondum quæſitum ius habebant; tamen in ſucceſſione maioratus aliud obſeruatur, quia nullo modo talis diſpenſatio habet effectum in præiudicium vocatorum, etiam ante actualem primogenij delationem, niſi ex iuſta cauſa concedatur, de eaq; vocatis vocandis, quibus ius probabile ſaltem in ſpe acquiſitum erat, cognitum ſit, vt probat Molina *de primog. lib.3 c.3* & latè fundat Larrea *deciſ.8 Granat.per totam.* Cuius doctrinę rationem aſſignat Mieres *de maiorat.2.p.q.1.n.9.* nam in maioratibus ex ſua primæua fundatione omnibus vocatis ius irreuocabile acquiſitum fuit, vnde ſine eius citatione per diſpenſationem illi præiudicari non poteſt, vt reſoluunt Purpuratus *in l.1.nu.15. C.de pactis,* Tiraquell. *de primog.lib.1. quæſt.33.*

24 De alijs ſuſceptis à clericis, & Monachis.

Cùm ergo ſufficiat ad diſpenſationem in radice matrimonij, quod in figura ſaltem matrimonium pręceſſerit, dubitari ſolet, an Pontifex poſſit diſpenſare in radice matrimonij, quando filius natus eſt ex profeſſo in Religione, aut Clerico in ſacris ordinibus, qui de facto contraxit matrimonium? Quam quęſtionem fusè diſputant in præſenti Ancharanus *n.22.* Ioannes Andreas *n.30.* Panormit. *n.21.* & alij. Sed huius dubij reſolutio facilis eſt iuxta ſuprà tradita, ſi priùs præmittatur, quo iure votum caſtitatis ſacris ordinibus annexum, vel expreſsè emiſſum à monachis, ſeu monialibus, irritet matrimonium; nam ſi ſupponatur iure diuino, ſeu naturali tale votum caſtitatis irritare matrimonium, non poterit Pontifex in radice talis matrimonij diſpenſare, cùm impedimentum ſit iuris diuini, quod Pontifex tollere non poteſt: ſi verò admittamus ſententiam, quam fusè probaui *in c.1.de cler.coniug.c.3.qui clerici, vel vouentes,* ſcilicet ſolemnitatem ſimilis voti eſſe tantùm iuris eccleſiaſtici, & per conſequens iure tantùm poſitiuo matrimonium irritare, facilè ſequitur, Pontificem poſſe in radice ſimilis matrimonij diſpenſare, cùm poſſit omnia impedimenta iuris eccleſiaſtici tollere, ac eius effectus caſſare, iuxta ſuprà tradita.

Manet ergo, Pontificem diſpenſando in radice matrimonij, filios reddere legitimos, non ſolùm quoad ſpiritualia directè, verùm & quoad temporalia indirectè. Sed proſequamur alios caſus, ad quos etiam legitimatio quoad temporalia extenditur. Et alius caſus contingit, quando dubium aderat de valore matrimonij: hoc enim caſu dubium hoc declarando, poſſe Pontificem filios legitimare ad temporalia, docent Butrius *hic, n.10.* Molina *d.lib.3.c.2.nu.12.* licèt diſſentiat Ceruantes *in l.12.Tauri, n.99.* quæ ſententia optimè confirmatur ex pręſenti textu *in verſ. de ſuis,* vbi non alia ratione nititur Pontifex ad concedendam legitimationem filijs Regis Francię, quam ratione dubij valoris matrimonij: qua eadem ratione Puntifex legitimos iudicauit eos filios, & hæredes patris, *in c.1.c.2.cap.per laturam 8.cap.quod nobis 9. hoc tit.* Et facit, quod ſicut ignorantia vnius parentis iuſtam cauſam præbet legitimationi prolis, etiam ad temporalia, *c.ex tenore 14 hoc tit.* ita etiam iuſta cauſa adeſt, quando vtriuſque dubium vertitur. Alius caſus euenit, quando verſatur bonum ſpirituale: hoc etiam caſu ad temporalia Pontificem legitimare poſſe, docent Abbas *hic, n.25.* Couarr. *d.§.8 n.45.* Molina *d.diſput.173.num.1.* Vnde Pontifices liberos Principum etiam quoad Regna, & Principatus legitimarunt. Filios naturales Sancij Regis Caſtellæ legitimauit Bonifacius VIII ex quo Ferdinandus natu maior Regnum patris obtinuit. Petrum Regem Caſtellæ Regno abdicauit Vrbanus V. & Henricum Comitem ſpurium eius fratrem natalibus reſtitutum Regno impoſuit. Rod. Sancius *hiſt.Hiſp.p.4.c.17.* Froſſard. *vol.3.c.230.* quippè hoc caſu exploratum eſt, Pontificem ex vi ſuæ poteſtatis de temporalibus diſponere poſſe, vt in præſenti docuit Innocentius III. & *in cap.nouit, de iudicijs,* vbi probaui. Tandem alius caſus contingit, quando Pontifex legitimat filios Principis ſupremi, quo caſu legitimationem ad temporalia etiam prodeſſe, conſtat ex textu hoc, *in verſ.Inſuper,* & docent Abbas *hic, num.11.* Ancharanus *num.12.* Præpoſitus *numer.15.* Garzia *de nobilitat.gloſſ.21.numer.44* Ceruantes *in d.l.12. numer.101.* Hæc tamen legitimatio ad Regni ſucceſſionem prodeſſe non debet, propter præiudicium, quod proximioribus infertur, argumento capitis *grandi,* ibi: *Ipſius legitimo filio.* Illuſtrant varijs exemplis adductis Barboſ. *de poteſtat.Epiſcop.part.1.tit.2.cap.2.num.102.* Larrea *d.deciſ.8 num.20.* quod in ſpecie huius textus contigiſſe refert Cuiac. *hic;* quia filij Regis Franciæ à Pontifice legitimati patri Philippo Auguſto in Regno non ſucceſſerunt, ſed Ludouicus VIII. Sancti Ludouici pater, vt plenius narrat Paulus Æmilius *in vita Philippi Auguſti.* Hucuſque tamen tradita non procedunt in legitimatione Principis ſæcularis; hic enim nec directè, nec indirectè legitimare poteſt ſibi ſubditos quoad ſpiritualia, vt poſt alios docent Sanchez *lib.8.de matrimon.diſput.7.num.11.* Petrus Gregor. *lib.45.ſyntagm.cap.7.* Suarez *de cenſur. diſputat.50.ſect.5.n.11.* licèt cum alijs diſſentiat Peregrinus *de fideicom. art.23.num.36.* Et ita legitimatum per Principem ſæcularem, non admitti ad emphyteuſim eccleſiaſticam, reſoluunt Gamma *deciſ.72.n.6.* Valaſcus *conſul.34.n.8.* Caldas *de nominatione, q.21.num.49.* Molina *d.diſp.173 n.26.* 25 De legitimatione quoad temporalia.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam cum Pontifex diſpenſat in radice matrimonij, non operatur ex fictione circa factũ; tantùm enim irritat legem poſitiuã, ex qua impedimentum dirimẽs proueniebat; & ita reſtituit omnes iuris effectus perinde, ac ſi talis lex non præ- 26 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Digitized by Google

præceſſiſſet. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam vt ſuprà diximus, legitimatio non admittitur in præiudicium illius, cui iam ius quæſitum eſt, vt probat Larrea *d. dec. 8. num* 45. in præiudicium verò eorum, qui tantùm ſpem habent, ritè admittitur, ex iuſtis cauſis, etiam in præiudicium tertij poſſeſſoris, quod Princeps, tam ſecularis, quàm eccleſiaſticus filios legitimare poſſit, vt ſuprà probaui. Nec obſtat, ex hac legitimatione euenire, vt quis ſit legitimus quoad ſpiritualia, non verò quoad temporalia, & econtra: nam inſolens non eſt, quē ad certos actus legitimũ reputari, non verò quoad alios, vt *in c. 1. de filijs presb c. 1. & 2. cod. tit. in 6.* & id quotidiano exemplo legitimationis, vt filij naturales ſuccedere poſſint ab inteſtato, aut ex teſtamento, in ea portione, quam pater voluerit, probat Gomez *in l. 9. Tauri, num. 70.* quia legitimatio quoad effectus, qui iuris ſunt, diuidua eſt. Nec obſtat vltimum augmentum, nam licèt Pontifex directò non poſſit legitimare filios quoad temporalia, tamen diſpenſando in radice matrimonij, neceſſariò quoad omnia eos legitimos reddit, & extra eum caſum indirectè nonnunquam eos legitimare valet quoad temporalia, etiam vt in caſibus ſuprà relatis. Plerumque enim quę directò fieri prohibentur, indirectè, & per conſequens permittuntur, *c. ex litteris, de iurepatron. c. penul. de in integr. reſtit. l. quotiens, C. de iudicijs, l. 1. ff. de auctorit. præſtand.*

C A P V T XIV.

Idem a *Henrico, & Vitali Canonic. Beneuent.*

EX tenore litterarum veſtrarum nobis innotuiſſe noſcatis, quod cùm G. *b* vidua hæreditatem Roberti quondam mariti ſui, à Landulfo de Granino, & nepotibus ſuis cum fructibus inde perceptis in præſentia veſtra, qui ex delegatione noſtra de cauſa cognoſcebatis, eadem ſibi, & pupillo ſuo filio reſtitui poſtularet, pars aduerſa petitionem eius nitebatur excludere pro eo, quod R. maritum ipſius viduæ de adulterio genitum aſſerebat, proponens quod dicti R. pater viuente vxore legitima quandam aliam Mauriciam nomine ſuperduxit, ex qua præfatum R. maritum ipſius viduæ generauit. Econtra verò pars viduæ reſpondebat, quod cùm pręfata M. neſciens, quod dicti R. pater aliam haberet vxorem, cum eo in Eccleſiæ facie contraxiſſet, filius quem ex ea ſuſcepit, legitimus debebat haberi, cùm non debeant illegitimi reputari, qui de adultera conſcientia non naſcuntur. Cumque diutiùs ſuper hoc fuiſſet in noſtra præſentia litigatum, & illorum prudentum ſententiæ, quorum conſilium requiſiſtis, in hoc inuicem diſcordarent, duxiſtis Sed. Ap. conſulendam. Nos igitur intellectis his, & alijs, quæ per veſtras nobis litteras intimaſtis, habito cum fratribus noſtris diligenti tractatu, intelligentes quod pater prędicti R. in facie *c* Eccleſię ſępèdictam M. ignaram penitus, quod ipſe aliam ſibi matrimonialiter copulaſſet, duxerit in vxorem, & dum ipſa coniux ipſius legitima putaretur, dictum R. ſuſceperat ex eadem, in fauorem potiùs prolis declinamus, memoratum R. quoad hoc legitimum reputantes. Ideòque diſcretioni veſtrę per A. ſ. m. quat. vos eum legitimum reputetis, in cęteris iuxta tenorem litterarum veſtrarum ratione pręuia proceſſuri.

N O T Æ.

a BEneuent.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. 3.* De Beneuent. diœceſi egi *in c. 28. & 42. de teſtibus.*

b *Vidua.*] Vnde poterat, vt miſerabilis perſona coram iudice eccleſiaſtico directè de hęreditate agere, iuxta tradita *in c. ex tenore, de foro compet.* niſi dicamus, tunc Beneuentum ſpectare ad patrimonium Eccleſiæ.

c *R. in facie Eccleſiæ ſæpèdictam M. ignaram.*] Vnde matrimonium putatiuum interceſſit cum debitis conditionibus, vt filij legitimi crederentur, iuxta tradita ſuprà *in cap. 2.* vbi commentarium huius textus dedi.

C A P V T VLT.

Idem a *Epiſcopo Tiberiadenſi.*

GAudemus, &c. *Et infrà*: Cęterum prolem de illorum coniunctionibus natam, qui ſecundo tertio, vel vlteriori gradu in infidelitate vixerint, quę ſecundùm opinionem nullorum matrimoniali contrahuntur affectu, poſt fidem receptam, vtilitate publica ſuadente, legitimam volumus reputari.

N O T Æ.

1 a TIberiad.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. fin* ſed reſtituenda eſt inſcriptio, necnon littera huius text. *ex c. gaudemus, de diuortijs*, vbi extat alia pars huius textus.

C O M M E N T A R I V M.

2 LEgitimationis beneficium, quod contingit per ſubſequens matrimonium, iuris poſitiui eccleſiaſtici eſſe ſuprà probaui *in c. 1. hoc tit.* quare filios infidelium non legitimari per ſubſequens matrimonium, rectè docuit Abulenſis *in lib. 1. Reg. c. 8. q. 171.* quia cùm ſit priuilegiũ introductum ab Eccleſia in fauorem contrahentium matrimonium, exiſtentibus extra ipſam non communicatur. Vnde difficilis eſt præſens textus, dum in eo docet Gregorius, filios ſuſceptos ab infidelibus legitimari per ſubſequens matrimonium; præcipuè cùm ſuſcepti ſint cum mala fide, quia ſcienter in ſecundo, vel tertio conſanguinitatis gradu nuptias contraxerunt. Agnouerunt difficultatem repetentes hic, qui varios caſus præſentis textus fingunt, quos refert, & examinat Barboſa in præſenti. Sed his omiſſis dicendum eſt, in præſenti textu decidi caſum, in quo infideles cõtraxerunt matrimonium in ipſa infidelitate, in ſecũdo, vel tertio gradu, quod apud eos conſiſtebat tantùm tanquam contractus, & poſt baptiſmũ ſuſtinetur, vt ſacramentum, iuxta tradita *in c. de infidelib. de conſang. & affin c. debitum, de bigamis*; adhucq; retinetur, etſi in gradu prohibito à iure Canonico celebratum ſit, *d. c. de infidelib.* Vnde cùm poſt baptiſmum ratum, & legitimum ſit matrimonium, filij antea ſuſcepti efficiuntur legitimi. Contrariũ autem procederet, ſi in ipſa infidelitate permanerent parentes; nam cùm inter infideles non detur matrimonium, vt ſacramentum, non poterãt per illud filij antea ſuſcepti legitimari: illis tamen baptizatis, fidei fauore receptũ eſt, vt etſi in gradibus prohibitis reperiantur coniuncti, matrimoniũ retineatur, filijq; efficiantur legitimi; vnde etiam Celeſtinus III. *in c. 1. de conuerſ. infid.* quem ex ſecunda collectione tranſcripſi, reſpondit legitimari per ſubſequens matrimonium filios ſuſceptos ex Gentili, & tranſeunte ab in-

fide-

fidelitate, relicta coniuge infideli, ſi mortua ea, ad fidem reuerſa celebrauerit matrimonium, fiunt enim eo caſu filij legitimi; non attentis iuris regulis, iuxta quas infidelis cùm haberet catholicam vxorem, non potuit aliam ducere, nec ex alia muliere filium procreare naturalem: ſit tamen proles legitimam fauore fidei, vt ita ad fidem Catholicam amplectendam infideles allicerentur. Abulenſis, ſuprà *quæſt.*170.

TITVLVS XVIII.

Qui matrimonium accuſare poſſunt, vel in eo teſtificari.

CAPVT I.

Alex. III. a *Parmenſi Epiſcopo*.

PErlatum nobis eſt ex parte tua, quod cùm pater cuiuſdam puellæ eam cuidam Parmenſi nuptui *b* tradidiſſet, maritus poſt aliquot *c* annos, quibus cum vxore permanſit, propter homicidium, quod commiſit, de ciuitate timore *d* mortis exiuit: nunc autem dicitur, & videtur legitimè poſſe probari, quod pater prædictæ puellæ ad *e* chriſtianitatem iuuenem tenuit, & quod eſt amplius, eum de ſacro fonte *f* leuauit; ſed litteris *g* tuis quæſitus, nondum inueniri potuit, licèt *h* quinquennium iam dicatur elapſum. Quia igitur ſuper hoc tua nos duxit fraternitas conſulendos, præſentium ſignificatione mandamus, quod ſi iuuenis, & puella annis aliquot ſine quæſtione fuerunt, qui præſcriptum matrimonium nunc accuſant, non videntur ſuſpicione carere. Cæterùm, ſi manifeſtum eſt quod aſſeritur, aut legitimi accuſatores, & teſtes apparent omni exceptione maiores, poſtquam iuuenis requiſitus fuerit cum omni diligentia, etiamſi nequiuerit inueniri, teſtes recipere *i* poteris, & ſine canonico iudicium terminare. Tu tamen ita procedas, quod amorem aliquem, aut commodum temporale nequaquam præponere iuſtitiæ videaris. Sanè illi, quibus ſcientibus, & tacentibus matrimonium eſt contractum, non ſunt contra ipſum vlteriùs, audiendi.

NOTÆ.

1 a PArmenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. in hac autem ſexta legitur *Pariſienſi*. Sed parum intereſt ad textus expoſitionem, quemlibet inſcriptionem retineas: ſi *Pariſienſi*, de ea Eccleſia egi *in cap. fin. de conſtit.* ſi *Parmenſi*, de ea Eccleſia nonnulla notaui *in cap.*7. *de præſcriptionibus*.

b *Tradidiſſet*.] Dum illa conſentiret, iuxta tradita *in cap.*1. *de deſponſ. impub.*

2 c *Aliquot annos*.] Non quia tam longum tempus deſideretur, vt maritus accuſans matrimonium non audiatur, *cap.*2. *hoc tit. in* 2. *compil.* ibi: *Si eam longo tempore tenuerit, non debet vox ſuæ accuſationis admitti, niſi aliæ perſonæ idoneæ apparuerint*. Gloſſa in præſenti, ſine vllo fundamento duos annos interpretatur. Cironius ad hunc titulum ſatius eſſe credit, triennium eſſe pręſcribendum, argumento capitis *laudabilem, de frigidis*, ſeu decennium, quod longum tempus dicitur *in leg. vlt. Cod. de longi tempor. præſcript.* Paulus *lib.*5. *ſentent. tit.*2. Sed verius credo, hoc arbitrio iudicis relinqui: qui penſatis loci, & perſonarum circumſtantijs, tempus illud æſtimare debet.

3 d *Exiuit*.] Vt vagaretur per vniuerſam diœceſim, & ita mulier eum ſequi non tenebatur, niſi ſciret tempore contracti matrimonij maritum vagabundum eſſe, vt docet Tiraquel. *in ll. connub. n.*39. Farinac. *in praxi, q.*134. *n.*257. Oſualdus *lib.*13. *Donelli, cap.*31. *littera M.*

e *Chriſtianitatem*.] Catecheſim videlicet, iuxta tradita *in cap. contracto, de cognat. ſpirituali*.

f *Leuauit*.] Vnde inter eos matrimonium conſiſtere non poterat, propter fraternitatem ex cognatione ſpirituali ſuperuenientem, iuxta tradita *in cap.*1. *de cognat. ſpirit.*

g *Litteris tuis*.] Si morabatur, ſeu vagabatur intra ipſius diœceſim, quia tunc per edictum valuis Eccleſiæ affixum citari poterat, *cap. fin. de dolo, & contumacia*: vel ſi extra territorium, litteris requiſitorijs directis ad iudicem, in cuius territorio degebat, vt exponit Caniſius *in præſenti, n.*2. 4

h *Quinquennium*.] Non tamen ideò vxor poterat migrare ad ſecundas nuptias, cùm non conſtaret de mariti morte, iuxta tradita *in cap. in præſentia, de ſponſ.*

i *Recipere poteris*.] Adhuc lite non conteſtata, quod ſpecialiter in cauſis matrimonialibus receptum eſt, vt probaui *in cap.*1. *vt lite non conteſt.*

CAPVT II.

a Clemens III.

ANobis eſt ex parte Eccleſiæ veſtræ requiſitum, vtrum aliqui ſuper accuſatione matrimonij nihil voce propria depromentes, debeant per ſolam *b* chartulę cōſcriptionem admitti. Ad hoc reſpondemus, quod in talibus niſi quantum ad præſumptionem nullius momenti eſt conſcriptio, quoad ſententiæ calculum proferendum, niſi alia legitimè ſuffragentur. Præterea, quia & hoc conſultationi fuit additum, proinde reſpondemus, quod qui ſponſalibus interfuerunt, & tacuere quæſiti, non ſunt poſtea recipiendi, ſi velint contra matrimonium aliqua confiteri, niſi de his aliqua velint dicere, quæ in veritate poſtea didicerunt, de quibus tamen conſtat eos nihil factæ interrogationis tempore cognouiſſe.

NOTÆ.

1 a CLemens III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.*4. nullibi tamen exprimitur quibus Canonicis reſcribat Pontifex, licèt ex textus littera conſtet cum ipſis alloqui.

b *Chartulæ*.] Vnde illi, qui non voce propria, ſed per tabellam, aut chartam coniectam in ciſtam ad hoc fortè paratam, quam vulgò dicimus *Cepo*, accuſant matrimonium, vel contra matrimonium teſtimonium dicunt, non ſunt idonei, *cap. per ſcripta*, 2. *q.*9. quia teſtes ipſi ſunt producendi, non verò eorum teſtimonia 2

monia recitanda; & hoc eſt quod dicitur, teſtibus, non teſtimonijs, ſeu tabellis eſſe credendum, *l.3.§ Diuus ff. de teſtibus*, *Nouel 73. Iuſtin. cap. tua nos, de cohabit. cleric.* Tabella enim ſæpè occultat vitioſam, & calumnioſam accuſationem, quam eleganter in Taciti ſuffragijs Plinius carpſit *lib.3. epiſt.20.* & *lib.4. epiſt.25. ad Meſſium*, ibi: *Quotocuique eadem honeſtatis cura occulta, quæ palam.* Et ideò rectè *in l. vlt. C. de accuſ.* iubetur, vt accuſatores ipſi in iudicium veniant, vt per ſe accuſent, non per tabellam: quare praxin Hiſpaniæ mittendi tabellam, ſeu chartam in ciſtam, quam huic rei paratam eccleſiaſtici habent, vt ſumpto inde argumento homines vexentur, eſſe contra omne ius diuinum & humanum, aſſerit Cuiac. in præſenti: ſed certè praxis hæc Hiſpaniæ ab aliquibus iudicibus, præcipuè viſitatoribus recepta, ſi tantùm ad inquirendum & deducenda argumenta fiat, vt meliùs veritas aſſequi poſſit, non eſt improbanda: ſi verò tantùm ex chartis in ciſta collectis procedatur ad ſententiam, vel aliam vexationem, proculdubio peccarent lethaliter. Praxim viſitatorum explicant Larrea *alleg.101. n.20.* Verarte *de viſit. cap.3. ex n.61.* Nec obſtat proximè traditis textus *in c.1. 8. q.2.* vbi Calixtus vetat, accuſatorem ſine ſcripto recipi; quia hoc ita intelligendum eſt, dicta teſtium, vel accuſatorum ſine ipſorum præſentia, ac ipſorum præſentiam ſine ſcripto non ſufficere, vt docuerunt Cironius *hic*, Sotus *lib.5. de iuſt. q.5. art.2.* Couarr. *2. p. variar. c.13. n.6.* vbi exponit textum *in l. Theopompus, de dote præleg.*

C A P V T III.

Cœleſtinus Papa a *Florentinæ Eccleſiæ.*

b VIdetur nobis, quod ſecunda, quam contra prohibitionem duxit Eccleſiæ, non ſit vxor, etſi primam non haberet deſponſatam; nam quod contra *c* interdictum, & ordinem Eccleſiæ factum eſt, ratum non haberi, tanquam inordinatum, tam diuinæ, quàm humanæ *d* legis auctoritas proclamat. Quia igitur ea, quam inordinatè ſuperduxit, prohibitione renitente vxor non eſt, eam cogendus eſt recipere, quam iurauit & deſponſauit, atque ex ea prolem *e* genuit, vt iuramenti religio non vilipendatur, & fides promiſſa ad inuicem conſeruetur, & proles in cultu Dei nutriatur, & educetur, & alij exinde occaſionem peierandi, & alios decipiendi aſſumere non valeant. Quod autem parentes, fratres, & cognati vtriuſque ſexus in teſtificatione filij, vel filiæ, ad matrimonium coniungendum, vel dirimendum *f* admittantur, tam antiqua conſuetudine, quàm legibus approbatur, & tam diuinis, quàm humanis legibus ſimiliter approbatur. In dirimendo enim matrimonio ideò maximè parentes recipiuntur, ſiue ſi defuerint parentes, proximiores admittuntur; quoniam vnuſquiſque ſuam genealogiam, tum teſtibus & chartis, tum etiam exercitatione maiorum ſcire laborat. Quia igitur alijs meliùs ſciunt, ideò maximè admittuntur. Similiter recipiuntur in teſtificatione matrimonij gratia coniungendi: qui enim meliùs recipi debent, quàm illi qui meliùs ſciunt, & quorum eſt intereſſe; ita vt ſi non interſint, & conſenſum non adhibuerint, ſecundùm leges nullum fiat matrimonium. Quod verò legitur, quod pater non recipiatur in cauſa filij, nec filius in cauſa patris, in criminalibus, & contractibus verum eſt, in matrimonio verò contrahendo, & disiungendo, ipſius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res eſt, congruè recipiuntur.

N O T Æ.

1 a F*Lorentin.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de matrimonio contracto, c.1.* & *in c. videtur 1. 35. q.6.* vbi legitur *Cœleſtinus III.* alibi *Clemens III* ſed legendum eſſe *Cœleſtinus II* iam notauit Ant. Auguſt. *in notis ad hunc textum*, cùm nulla Cœleſtini, ſeu Clementis III. reperiatur conſtitutio, tam in decreto Gratiani, quàm in prima collectione. Cœleſtinus II. antea Guido de Caſtro, vel de Caſtello dictus, electus fuit in Pontificem anno 1143. vt ex Platina, Binio, & alijs refert Iacobus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontif. verbo Cœleſtinus II.*

2 b *Videtur nobis.*] Deeſt integra conſultatio, immò & eius diſceptatio; ſiquidem ſtatim incipitur à deciſione.

c *Interdictum.*] Irritans videlicet, vt probaui iuxta tradita *in cap. fin. de matrimonio contracto.*

d *Humanæ legis.*] De qua *in l. non dubium, C. de legib.* quam ſæpè ſæpius expoſui in his commentarijs.

e *Prolem genuit.*] Vnde licèt tantùm deſponſata fuiſſet de futuro, iuramento accedente, ſponſalia per copulam ſubſequutam transierunt in matrimonium de præſenti, iuxta tradita *in cap. is qui fidem, de ſponſ.*

f *Admittantur.*] *Cap.1. & 2. 35. q.6. l.15. & 17. tit.9. part.4.* quia præſumitur eos rectè ſcire gradus ipſos conſanguinitatis, *l. Octauius, ff. vnde cognati*, *l. de tutela 7. C. de in integrum reſtit. l. quidam 13. cum ſeq. ff. de probat. l. filium 37. C. de liberal. cauſa, c. videtur 2. 35. q.6. l.15. tit.9. p.4.* Cabedo *deciſ.73. n.11.* Perez de Lara *de capellan. lib.2. c.4. n.16.* Eſcobar *de puritate p.1. q.11. §.2. n.15.* 3

C A P V T IV.

a Cœleſtinus III.

INſuper adiecisti, quod aliquis contraxit cum quadam puella innubili, quæ tandem ætatis metas attingens, & ab illo cognita pluries, poſt quatuor, aut quinque annos à præfata ætate decurſos, contra matrimonium allegauit, aſſeuerans ſe ab initio diſſenſiſſe ſemper ab illo; & quod dicit, per teſtes probat fama, & conuerſatione præclaros. In hoc itaque caſu ſentimus, quod aduerſus matrimonium audiri non debet, quæ ante cognitionem ſui legitimum annum attingens, cùm potuit, minimè reclamauit: ſicut enim ante conſenſum legitimum, qui in *b* anno 12. ſperatur ſecundùm ius canonicum, potuit diſſentire: ſic poſtquam legitimo tempore accedente, ſemel etiam carnali copulæ conſenſit, ex *c* ratihabitione ſibi ſuper hoc ſilentium non ambigitur induxiſſe.

NOTÆ.

1 a COElestinus III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.3.* vbi additur, *Pars capitis laudabilem*, vt cognoſcatur, in præſenti referri partem textus *in cap. laudabilem, de frigid. & malef.* vt iam notaui *in c.1. de except.*

b *Anno XII.*] Iuxta tradita *in c.2. de deſp. impub.*

c *Ratihabitione.*] Quia per conſenſum ſuperuenientem purgatur metus præcedens, & legitimum conſenſum ſuperueniſſe creditur, vt probaui *in cap. ad id, cap. veniens, de ſponſ.*

CAPVT V.

Idem *Archiepiſcopo, Præpoſito, & Priori S. Mariæ de Albanio* a *Ianuenſi.*

SIgnificante M. de Camilla ciue Ianuenſi, noſtro eſt Apoſtolatui declaratum, quod cùm ipſe M. mulierem duxiſſet legitimè in vxorem, S. mater mulieris ipſius niſa eſt matrimonium accuſare, vt ab eo pecuniam extorqueret. Et licèt intellectui ſuo praua non poſſint opera reſpondere, nihilominus tamen vult habere pecuniam, vt à matrimonij eius accuſatione deſiſtat. Cùm igitur non ſit *b* malitijs hominum indulgendum, diſc. v. per A. ſ. m. quat. ſi verum eſt quod proponitur, præfatam mulierem ab accuſatione ipſius matrimonij repellentes, eidem ſuper hoc perpetuum ſilentium imponatis.

NOTÆ.

1 a IAnuenſi.] Ita etiam legitur *in cap. hoc tit. in 3. collect.* De Ianuenſi Metropoli agemus *in cap. per veſtras, de donat.* Prioratus ſanctæ Mariæ de Albano eſt in Metropoli Ianuenſi Canonicorum Regularium Ordinis D. Auguſtini; quod monaſterium erat membrum congregationis Mortarienſis, vt refert Pennotus *lib.2. hiſtor. Canonic. Regul. c.27. num.2.*

b *Malitijs hominum.*] Verba ſunt textus *in l. fundum 39. ff. de rei vind.*

CAPVT VI.

a Idem.

CVm in tua diœceſi. *Et infrà.* Si verò poſt contractum matrimonium aliquis appareat accuſator, cùm non prodierint in publicum quando *b* banna ſecundùm conſuetudinem in Eccleſia edebantur, vtrum vox ſuæ debeat accuſationis admitti, meritò quæri poteſt. Super quo ſic duximus diſtinguendum, quod ſi tempore denunciationis præmiſſæ is qui iam coniunctos impetit, extra diœceſim exiſtebat, vel aliàs denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtputà ſi nimiæ infirmitatis feruore laborans ſanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis tam teneris conſtitutus, quod ad comprehenſionem talium eius ætas ſufficere non valebat, ſeu alia *c* cauſa legitima fuerit impeditus, eius accuſatio debet audiri, alioquin cùm rationabiliter præſumatur, quod denunciationem publicè factam idem exiſtens in ipſa diœceſi minimè ignorauit, tanquam ſuſpectus eſt proculdubio repellendus, niſi proprio firmauerit iuramento, quod poſtea didicerit ea quæ obiecerit, & ad hoc ex malitia non procedat; quia tunc etiamſi didiciſſet ab illis, qui denunciationis tempore ſiluerunt, claudi non debet eidem aditus accuſandi, quoniam etſi ab impetitione huiuſmodi culpa de ſilentio tali contracta illos excluderet, iſte tamen amoueri nequiret, cùm culpabilis non exiſtat.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur *in cap. vnic. hoc titulo, in 4. collect.* ſed integram epiſtolam cum vera inſcriptione retuli *in cap. cùm in tua, de decimis.*

2 b *Banna.*] De quibus egi *in cap. cùm in tua, de ſponſ. cap.3. de clandeſt. deſponſ.*

c *Cauſa legitima.*] Licèt non admittatur probatio, qua intenditur ignorantia promulgatæ legis, *cap.1. de poſtulat. Prælat.* tamen in præſenti publicatione admittitur talis probatio, vt docuit Germonius *lib.1. animadu. cap.3.*

COMMENTARIVM.

3 HIc titulus eſt de accuſationibus, quæ inſtituuntur aduerſùs matrimonium, quod inualidè in gradibus cognationis prohibitis celebratum eſt, quod denique eam labem habet, quæ illud non patiatur conſiſtere. Denunciatio fit, vt ſpes matrimonij impediatur, *cap.3. de clandeſt. deſponſ.* Accuſatio fit aduerſus id, quod contractum iam eſt, vt dirimatur, *cap. penult. de deſponſ. impub.* Impropriè tamen dicitur accuſatio, quoniam huiuſmodi petitio, vel actio, etſi de crimine fiat, non tamen eſt criminalis, ſed quaſi mixta inter ciuilem & criminalem, vt *in cap. tuæ, de procurat.* Sic etiam in querela inofficioſi teſtamenti plerumque dicitur querelam proponere qui hæreditatem petit, *l. quæ de inofficioſo, ff. de inoffic. teſtam.* & aliquando dicitur accuſatio, *l. eum qui, C. eod. tit.* Nec in præſenti agitur de accuſando matrimonio ob adulterium commiſſum, quia tunc marito peculiariter competit accuſatio, *cap. maritis 3. de adult.* Similiter ſi id tantùm ad ſoluendum matrimonium objiciatur, quod vim dirimendi niſi inter diſſentientes non habeat, veluti metus, aut error, aut impotentia coeundi, extraneus ad accuſandum non admittitur; nam qualiquali conſenſu accedente, vitia iſta purgantur: quare nec ipſi coniuges poſtquam conſenſerint, ampliùs conqueri, aut accuſare matrimonium non poſſunt, vt de contrahente abſque conſenſu ob metum, docetur *in cap.4. hoc tit.* ob errorem, *in cap.2. de coniugio ſeruorum:* ob impotentiam *in cap.1. verſ. ſi proclamare, cap.4. de frig. & malef.* tunc enim coniux

accu-

Digitized by Google

accuſans matrimonium videtur tædio, ira, vel odio, aut deſiderio nouarum nuptiarum id facere, *cap.2. hoc tit. in 1. collect. cap.2. hoc tit. in 2. collect.* Si verò propter aliquod impedimentum perpetuum, & cui coniuges ipſi renunciare non poſſunt, matrimonium nullum ſit, æquè ad accuſandum omnes admittuntur, quia ita publicè intereſt propter peccatum ſimili matrimonio implicitum; niſi fortè diuturna cohabitatio, numerus liberorum, aliuſue ſimilis fauor matrimonium turbari omninò vetet, *cap.2. hoc tit. in 1. collect.* vbi Alexander III. Burdegal. Archiepiſc. ita ſcribit: *Conſuluit nos tua fraternitas, quid tibi faciendum ſit de quodam milite, qui cùm mulierem quandam duxerit in vxorem, & eam tempore longo tenuerit, & prolem ex ea ſuſceperit, nunc matrimonium ipſum accuſat, dicens ſe in quarto gradu conſanguinitatis eſſe. Ad quod vtique conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi præfatus miles mulierem ipſam in facie Eccleſiæ duxit, & longo tempore tenuerit, non debet vox ſuæ accuſationis admitti, niſi aliæ perſonæ idoneæ apparerent, & meritò ſuſpicione carentes, quæ matrimonium ipſum velint legitimè, & poſſint accuſare.* Nec eædem perſonæ admitti debent, ſi per 20. vel 18. annos inſimul ſine quæſtione manſerunt, *cap.1. eod. tit. in 2. collect. cap.1. eod. tit. in 3. collect.* ob eas enim cauſas plerumque matrimonium illicitè contractum ſuſtinetur. Remouentur etiam à ſimili accuſatione, tam propinqui, quàm extranei, qui per calumniam, quæſtus cauſa, & vt terrore incuſſo pecuniam extorquerent, ad accuſationem acceſſerunt, *cap. penult. hoc tit.* & etiam tanquam ſuſpecti repelluntur, qui iam coniunctos impetunt ex cauſa impedimenti quod tacuerunt, cùm banna ſeu denunciationes matrimonij in Eccleſia legerentur, *cap. cùm tua, hoc tit. c.8. de teſtibus, in 1. collect. cap.3. hoc tit. in eadem collect.* ibi: *Quod ſi illos tempore coniunctionis hoc ſciuiſſe, & ſiluiſſe conſtiterit, de cætero graue eſſet eos audire; tolerabilius eſt enim aliquos contra ſtatuta hominum copulatos relinquere, quàm coniunctos quoslibet legitimè contra ſtatuta Domini ſeparare. Si verò matrimonium ipſum eſt recenter contractum, vel notitiam eius tempore contractus ad accuſatores perueniſſe non conſtiterit, fama viciniæ, & perſonarum ſolicitè perſcrutata, cauſam audias, niſi eos tunc temporis peregrè extra diœceſim abfuiſſe, vel ob ætatem, morbum, aut ſimilem cauſam bannorum publicationem ignoraſſe conſtiterit, vel iurauerint, ſe de nouo didiciſſe quæ obijciunt, nec ad hoc ex malitia procedere: cap. fin. hoc tit. in 1. collect.* Nec enim quandocumque libuerit patere debet via impetendi matrimonium accuſatoribus: quo modo accipiendi ſunt textus *in cap. ſignificamus, cum ſequent.35. q.6.* præcipuè cùm ſæpiùs confingatur affinitas ad ſoluendum matrimonium, vt ait Petrus Damianus *de contemptu ſæculi cap.29.* ibi: *Si quis vxoriæ calamitatis incommoditate percellatur, ipſeque vir falsò conſanguinitatis lineam texit, & inaudita proauorum nomina per multa argumenta confingit, ac ſimul quoſdam in huiuſmodi allegationis teſtimonium aduocat.*

TITVLVS XIX.

De diuortijs.

CAPVT I.

a *Ex Concilio apud Vuermerias.*

SI qua mulier mortem mariti ſui cum alijs conſiliata eſt, & ipſe vir aliquem illorum ſeſe defendendo occiderit, & ſi probare poteſt ipſe vir, eam ream eſſe conſilij, poteſt, vt nobis videtur, ipſam vxorem dimittere, & ſi voluerit, aliam b ducere; ipſa autem inſidiatrix pœnitentiæ ſubiecta abſque ſpe coniugali c maneat.

NOTÆ.

1 a *Vermerias.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.1.* ex hocque Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.6. Decreti, cap.41.* Iuone *p.10. Decreti, cap.169.* Gratiano *in cap. ſi qua, 31.q.6.* Nec intereſt legas *Vuermeriam,* an *Vuormatiam;* vtroque enim nomine Vangionum ciuitas ſignificatur, vbi Pipinum habuiſſe Concilium ferè omnes hiſtorici Galli narrant, & conſtat *ex cap. ſi quis ingenuus 29. q.2.* ex quo citantur varij canones in decreto Gratiani; & textu *in cap.1. de eo qui cognouit,* vbi iam notaui: malè tamen citari canonem hunc ex Concilio Illiber. iam notauit Mendoza *lib.1. Concil. Illiber. cap.6.* In ipſo Concilio, quod extat *tom.17. Conciliorum Regiæ editionis,* textus hic *in can.5.* ita habetur: *Si qua mulier mortem viri ſui cum alijs hominibus conſiliauit, & ipſe vir ipſius hominem ſe defendendo occiderit, & hoc probare poteſt, ille vir poteſt ipſam vxorem dimittere, & ſi voluerit, aliam accipiat.*

2 b *Aliam ducere.*] Sic etiam habent Gratianus & Burchardus: apud Iuonem verò hæc verba non extant, & pro eis Raymundus in præſenti repoſuit, *poteſt ipſe poſt mortem vxoris, ſi voluerit, aliam ducere.* Sed iam conſtat *ex d. tom.17. Concil. Regiæ editionis,* in ipſo Canone legi prout in hac prima collectione, & apud Gratianum habetur; nam PP. huius Concilij ſanxerunt, licere ex iuſta cauſa coniugi innocenti, etiam ſuperſtite altero coniuge, aliud matrimonium inire, vt conſtat *ex cap.1.* infrà, *de donat. inter,* iuxta communem intellectum.

c *Permaneat.*] Quæ pœna ſacris Eccleſiæ Canonibus plerumque ob enormia crimina olim imponebatur, vt *in c.1. de eo qui cognouit conſanguin. cap.1. de eo qui duxit in matrimonium, cap. admonere, 33. q.2.* & alibi.

COMMENTARIVM.

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Mulier quæ machinata eſt in necem viri, ipſo matrimonio, & alterius ſpe priuatur; maritus verò inſidiatorem interficiens, ipſam vxorem dimittere valet, & ea mortua, cum alia contrahere.* Non eſt alia ſimilis deciſio, qua probetur; eam tamen illuſtrant Farinacius *in praxi crimin. p.5. q.143.* Decianus *in tract. crimin. lib.9. c.13. nu.16.* & *c.14. num.9.* Boerius *deciſ.262.* Cuiac. Barb. & Caniſius *ad hunc textum,* Arniſeus *de iure connub. cap.6. ſect.10.* 3 Concluſio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Conatus opere non ſequuto non punitur pœna ordinata, *cap. fin. de ſponſ. cap. perpetuò 7. de election. in 6. cap. cogitationis, de pœnit. diſt.1. l. cogitationis, ff. de pœnis:* ergo ex ſola machinatione in necem viri vxor priuari non debet, 4 Impugnatur tradita aſſertio.

Digitized by Google

bet, non ſolùm præſenti matrimonio, verùm nec omni ſpe coniugij. Accedit, nam vt in præſenti caſu ob delictum machinationis mulier priuetur ſpe coniugij, non ſufficit machinatio, verùm & ſimul cum ea adulterium concurrere debet, *cap. ſi quis viuente*, 31. *q.1. cap. quidquid mulier*, 32 *q.5. cap. ſuper hoc 5. cap. ſignificaſti 6. de eo qui duxit in matrimonium*, vbi probaui: ergo machinatio per ſe non præbet cauſam diuortio & impedimento nuptiarum. Secunda etiam pars huius textus, vbi aſſeritur maritum inſidiatorem occidentem non priuari vſu præſentis coniugij, nec alterius ſpe, difficilis redditur ex eo, nam homicida inter alias pœnas, quibus ex ſacris canonibus punitur, ea refertur, vt abſque ſpe coniugij permaneat, *cap.2. de pœnis*: ergo in præſenti ſpecie maritus ſpe coniugij priuari debet.

5 Diuortij etymon, & acceptiones. Qua dubitandi ratione non obſtante ſciendum eſt iuxta Gaium *in l.2. ff. de diuortijs*, diuortium dictum eſſe à diuerſitate mentium (forſan legendum eſt *euntium*,) quia in diuerſas partes eunt, qui diſtrahunt matrimonium. Cicero *lib.3. de Oratore*. Vnde diuortia aquarum dixit ipſe *ad Atticum*, ibi: *Amanus Syriam à Cilicia aquarum diuortio diuiſit*. Et itinerum diuortia, hoc eſt vias in diuerſa tendentes, dixit Virgil. *lib.9. Æneid.*

Obijciunt equites ſeſe ad diuortia nota.

Et apud Tacitum *lib.12. annal.* legitur: *Arctiſſimo inter Europam, Aſiamque diuortio Byzantium in extrema Europæ poſuere Græci*. Et Tertullianus *de anima*, mortem definit, animæ, & corporis diuortium. Græci appellarunt *διέσιν*. Harmenopulus *lib.6. Promptuarij, tit. vlt.* & ita exponit Balſamon *in nomocanone, tit.13. cap.30* Dieſion eſt ſonus muſicus, qui diapaſon, & harmoniam ſeparat; vnde cùm coniuges vnius perfectæ harmoniæ locum obtineant, ſi ex quacumque cauſa ſeparentur, dicitur fieri dieſion: notauit D. Ambroſius *in Lucam lib.8. cap.2.* Diuortium autem verum non eſt, niſi quod animo perpetuam conſtituendi diſſenſionem, diſceſſionem, ſeu diuiſionem fit. Itaque calore iracundiæ dimiſſa, mox reuerſa vxor, diuortiſſe non videtur, *l. quicquid 48. ff. de reg. iur.* nec diuortium, ſed fribuſculum potiùs dicitur. D. Iſidorus *lib.9 etymolog. cap. vlt. l. quodſi 32. ff. de iure dot. l. ſi liberis 27. ff. de pactis dot. l. plerique 33. ff. de ritu nupt. l. cùm hic 32. §.10. l. ea quæ 57. ff. de donat. inter:* de quo agunt Gentilis *de donat. inter, lib.3. cap.20.* Fornerius *lib.1. rer. quotid. cap.8.* Turturetus *in parallelis, diſſert.4. iurid.* Borellus *tom.3. deciſ. tit.3. ex num.1.* Vnde ſi pœnituit eum, qui perferendum diuortij libellum tradidit, & nihilominus per ignorantiam mutatæ voluntatis oblatum fuerit, durat matrimonium, niſi qui accepit, voluit diſſidium, *l.3. l. ſi pœnituit 7. ff. de diuortijs*. Quod ſi iurgium aliquod calore iracundiæ inter coniuges apud Romanos intercedebat, moris erat, vt cùm mulier de domo mariti repentè irata diſcederet, in Sacello Deæ Viriplacæ conueniret, vt cum viro ab amicis vocato in domum illius animo concordi reuerteretur. Cuius moris meminerunt Plautus *in Menæch.* Gellius *lib.17. noct. cap.6.* Valerius Max. *lib.2* In diuortio ergo perſeuerantia quædam, ac perpetuus animorum in diuerſas partes euntium diſſenſus requiritur, *l. quod ſi non 31. ff. de iure dot. l. inter 191. de V. S.* Repudium etiam, quod ita dicitur iuxta Feſtum Pompeium, quia ob rem pudendam, aut non ſine pudore fit, licèt de vxore conſtante matrimonio plerumque vſurpetur, *l. Iulianus 4. ff. de diuortijs*, propriè magis de ſponſis, & de futuro matrimonio nondum cognitis accipitur, *l. inter 191. ff. de V. S.* vbi notarunt Gentilis & Fornerius, Aloix *in notis ad vitam S. Iuſtini, cap.8.* Veteris Latinitatis duces Plautus & Terentius dicunt, renunciare, aut remittere repudium, quod iam vulgò dare aut mittere repudij libellum dicitur. Plautus *in extrema ferè Aulular.*

Is me nunc renunciare repudium iuſſit tibi.

Terentius *in Phorm. acta 4. ſcen.3.*

Illis repudium renunciet, hanc ducat.

Et *act.5. ſcena 8.*

Cùm ego veſtri honoris cauſa repudium alteri
Remiſerim, quæ tantandem dotis dabat.

Hodie diuortij acceptio duplex eſt: alia, quatenus ſolùm importat diſſolutionem thori & cohabitationis, quo modo in præſenti titulo accipitur: altera quatenus ſignificat vinculi ipſius diſſolutionem, & hoc modo accipitur plerumque à iure conſultis in titulis D. & Cod. *de diuortijs*, & alijs locis in Pandect. expenſis.

6 De diuortijs apud hebræos. Deinde, vt de diuortijs ex omni religione, Iudaica, Gentilica, & Catholica agamus, ſciendum eſt, Hebræis repudium permiſſum eſſe lege Moyſi data, *cap.24. Deuteron.* his verbis: *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua. Cumque egreſſa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiſerit de domo ſua, vel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in vxorem, quia polluta eſt*. Dubium tamen non leue eſt, an repudium hoc fuerit permiſſum tanquam licitum, an verò ad maiora mala vitanda? In qua quæſtione vtramque ſententiam, affirmatiuam & negatiuam, problematicè probabilem dixit D. Thomas *in 4. dist.33. q.2. art.2.* & ibidem Scotus *q.3.* Sed repudium illis permiſſum fuiſſe, non tanquam licitum, ſed tanquam minus malum, docuerunt D. Hieronymus *in Matthæum lib.1. c.5.* Gloſſa ordin. *in c.5. Matthæi*, Caſtro *lib.2. de lege pœnali, c.11.* Tiraquel. *in l.9. connub. num.5.* Couarr. *2. p. de matrim. c.7. §.5. nu.4.* Petrus Greg. *lib.9. ſyntag. c.16. num.1.* Beyerlinch *tom.2. in theatro, verbo Diuortium, & verbo Matrimonium*: pro quibus facit locus Matthæi *cap.19.* vbi Dominus ait: *Quoniam Moyſes ob duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras, ab initio autem non fuit*. Accedit, quia Chriſtus Dominus repudium illud improbauit, vt refertur *in cap. gaudemus, hoc tit.* Igitur quia illicitum erat. Caietanus & Auendaño *in d. cap.19 Matthæi*, exiſtimant repudium nec licitum, nec omninò illicitum fuiſſe, ſed tantùm à Deo ex diſpenſatione conceſſum. Sed receptior, communiorque eſt ſententia, quæ affirmat, repudium fuiſſe Hebræis permiſſum tanquam licitum, diſpenſante Domino in matrimonij indiſſolubilitate, quam probant, & defendunt Bellarminus *lib.1. de matrim. c.17.* Medina *de continentia, controu.1. c.10.* Becanus *in analog. c.33. q.1.* Balboa *in c. gaudemus, num.126. hoc titulo*. Quibus autem de cauſis Hebræis liceret repudium, non leuis controuerſia eſt. Tertul. *libr.4 contra Marcel. cap.34* exiſtimat, non ex alia cauſa licere, niſi propter fornicationem: ſed eius ſententia refellitur, primò quia mulier adultera ſecundùm eandeam legem non dimittebatur, ſed lapidabatur, ſi conſtabat adulteram eſſe; vel per aquas zelotypiæ examinabatur, ſi ſuſpecta erat de adulterio. Secundò, quia Phariſæi interrogarunt Chriſtum Dominum, an quacumque ex cauſa liceret vxorem dimittere, vt legitur *in c.19. Matthæi, verſ.3.* ergo ſupponebant varias eſſe cauſas repudij. Quare Chryſoſtomus, Origenes, Lyra, cæterique Theologi expoſitores, non ſolùm propter fornicationem, verùm & varias ob cauſas repudium licitum fuiſſe Hebræis probant, videlicet ob lepram, morbum caducum, ſterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, & alios prauos mores incorrigibiles: item ob fœditatem magnam, non ob paruam. Vnde Malachias *c.2. verſ.10.* carpit eos, qui illecti pulchritudine alienigenarum ducebant eas repudiatis proprijs vxoribus. Illud tamen cautè ab eis ſeruabatur, vt cum debitis ritibus, & cæremonijs libellus repudij daretur, præſcriptis *c.14. Deuteron.* cuius libelli meminerunt Iſaias *cap.50. verſ.1.* Ieremias *cap.50. verſ.8.* Et primò obſeruabatur, vt vxor non diſcederet niſi voluntate mariti. Secundò vt libellus in manu vxoris traderetur, etſi apud alias nationes ſufficeret illum mittere per libertum, vt ſtatim dicemus. Tertiò vt ſcriberetur, & in eo nomina duorum teſtium adhiberentur; vt per ſcripturæ

turæ moram animus in diſſidium præceps frangeretur, vt exponit D. Auguſtinus *de ſermone Domini in monte, cap.14.* & *lib.9. contra Fauſtum, c.26.* ibi: *Deus interpoſuit hanc moram, vt in diſſidium animus præceps, libelli conſcriptione refractus abſiſteret, & quid mali eſſet vxorem dimittere, cogitaret: præſertim ſcribæ, quorum erat litteras ſcribere, quaſi viri prudentes in diſſidijs diſſuaſores erant.* Quartò vt exprimerentur tres generationes viri, & tres mulieris. Quintò vt ſcriberetur libellus litteris rotundis, & diſtinctis, ita vt vna aliam non attingeret, ne aliquod ſcripturæ vitium irreperet. Sextò, vt ſi inter ſcribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, libellus auctoritatem non haberet. Septimò vt in libello nullum raſuræ veſtigium appareret, ne poſſit eſſe ſuſpectus de vitio. Octauò vt charta longior eſſet, quàm latior. Nonò vt omnes teſtes, qui aderant, ſuum quiſque ſigillum adhiberet. Decimò vt maritus diceret, *Accipe libellum repudij, & eſto à me abiecta, & cuicumque viro permiſſa*. Formula talis libelli hæc erat: *Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham. filij Rabbi Dauid. filij Rabbi Salomon, die 1. menſis 2. anno 5296. à creatione mundi, hic, & in hac ciuitate, ex animi mei conſenſu, & ſine vlla coactione repudiaui Rachel filiam Rabbi Moſis, filij Rabbi Ioſeph, filij Rabbi Iacob, & dedi illi libellum repudij in manu, ſchedam abſciſſionis, & ſignaculum diuiſionis, vt ſi à me abiecta, & habeat quemcumque velit, & nemo poſſit illi prohibere, iuxta conſtitutiones Moyſis & Iſrael.* Referunt Varablus, Oleaſter, Lorinus, & Cornel. *in d. cap.24. Deuteron* doctiſſimus Maldonatus *in cap.19. Matthæi*, Beyerlinch *in theatro, verbo Diuortium*. De diuortijs ex iure Hebræorum latè agit Seldenus *lib 3. vxor. Hebr. ex cap.18. vſque ad 28.* & de illis ex vtroque iure *in cap. ſeqq.*

Vt ad diuortia ex iure ciuili Romanurum, & aliarum
7 De diuortijs ex iure ciuili. gentium perueniamus, ſciendum eſt, quòd cùm populus Romanus primis temporibus ſumma, & miſera ciuium indigentia laboraret, non ſolùm ad contrahenda matrimonia præmijs inuitare decreuit, ſed & contracta iam diſſoluere minimè liberum iudicauit, tantùm enim ex lege Romuli, ſi Plutarcho credimus, tribus de cauſis maritis licebat repudiare vxores. Prima, ſi adulterium perpetraſſet; nec mirum ſi concederetur marito diuerti ab ea, quam ex ipſius Romuli lege occidere poterat; è contra verò virum adulterum vxori derelinquere non licebat, ea fortaſſis ratione, quia fœdior libido eſſet in fœminis, quàm in maribus. Quintilianus *lib. 5. inſtit.* Plato *lib.11. de legibus:* facit textus *in l. ſi qua illuſtris, C. ad Orphicianum*, iunctis per me notatis in canone *69.* Concil. Illiber. Immò nec ex vlla cauſa poterat vxor deſerere virum ſuum, cui ſubdita erat, vt probat Rhodiginus *lib. 28. lectionum, c.16.* Corraſius *lib. 5. Miſcel. c.10.* etſi poſteà populi moribus vxoribus repudium permitteretur, Connanus *lib.8. comment. cap 12. n.2.* P. Barb. *in rubric. ſolut. matr. 2. p.* Secundò ſi claues ſubiecisse, vt probat Connanus *d. cap.12. n.2.* qui claues ſubijcere, interpretatur furtum facere. Giſanius *in l.8. C. hoc tit.* legit, *partum ſubiecisset.* Tertiò ſi natos filios veneficio necaſſet, quod homicidij genus expreſſit Romulus; tum quia grauius eſt veneficio necare, quàm gladio occidere, *l.1. C. de maleficis:* tum quia veneficia arma mulierum dicuntur; quare Seneca *in Hercule Furente*, venena fœminea dixit. D. Hieronymus *lib.1. aduerſus Iouin. c.28.* Euripidis *in Ione*, & apud Stobæum *c.70.* ibi: *Vxores ducite, & morte obite mulierum, aut veneno, aut fraude.* Plutarchus *in præcepta connub.* verba Olympiæ ad Philippi pellicem referens, ſic ait: *Venena iſta inter ipſa habes.* Præſertim ſi mulier ſit adultera. Seneca *lib.4. controu.* facit Auſonius ibi:

Toxica zelotypo dedit vxor ſæua marito.

Quod ſi ob alia vitia viri dimittere vxores volebant, diuortium de facto celebratum tenebat, ſed pœnas conſtitutas ſuſtinebat vir egeſtatis, & perpetuo ſubiacebat mœrori, ita vt integram ſubſtantiam amitteret, & partim ipſi vxori adiudicaretur, partim Cereri ſacra maneret, iuxta veterem morem, ſecundùm quem ſacratæ leges dicebantur, quibus ſancitum erat, vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, alicui Deorum cum pecunia ſacer eſſet: ſic apud Halicarnaſſeum extat plebiſcitum, quo cautum fuerat, vt ſi quis aduersùs ea, quæ eo comprehendebantur feciſſet, ſacer eſſet, & eius pecunia Cereri ſacra maneret. Sed hæc ex lege Regia tam auguſta diuertendi facultas ad annos vrbis fermè perdurauit ſexcentos. Tertul. *in apolog. c.6.* ibi: *Vbi eſt illa felicitas matrimoniorum, de moribus vtique proſperata, qua per annos fermè ſexcentos nulla repudium domus ſenſit, iam verò repudium votum eſt, & quaſi matrimonij fructus.* Licèt circa annum diſſentiat Cuiac. *lib.1. obſ. cap. vlt.* Hothom. *lib.13. obſ. c.39.* Sed poſtea Spurius Caruilus, quoniam coram auſpicibus teſtatus eſt ſe nuptias contrahere ob liberos procreandos, iuxta formam illuſtratam *in c. finali de condit. appoſitis*, ſterilitatis cauſa primus repudiauit vxorem, cuius exemplum Sulpitius Gallus ſequutus coniugi nuncium miſit, eo quòd eam aperto capite foris verſari cognouerat. Quintus Antiſtius Verus vxori repudium miſit, quòd cum libertina ſecretò fuiſſet colloquuta. Æmilius Paulus Papiriam repudiauit, eo quòd non eſſet tam pulchra, quàm fœcunda. C. Cæſar, qui fuit Dictator, Pompeiæ nuncium remiſit, quòd adamaretur à Claudio. Sempronius Sophus vxorem dimiſit, quòd ignorante eo ludos funebres ſpectaſſet: de alijs repudijs agunt Carolus Sigonius *lib.1. de antiquit iur. Roman. c.19.* Plutarchus *in comparatione Romuli, & Theſei*, & *in probl. Rom. c.13.* Aul. Gellius *lib.7. noct. c.21.* Valer. Max. *lib. 3. cap.6* & tandem ita fuerunt frequentia diuortia, vt à quibuſdàm mulieribus non iam Conſulum, ſed maritorum numero annos computari, Seneca conqueratur *lib.3. de benef. cap.16.* ibi: *Nunquid iam vlla repudio erubuit, poſtquam illuſtres quædam, ac nobiles fœminæ, non Conſulum numero, ſed maritorum annos ſuos computant, & exeunt matrimonij cauſa, nubunt repudij.* Hinc & illud Martialis *lib.6. epigram.7.*

Iulia lex populis ex quo, Fauſtine, renata eſt,
Atque intrare domos iuſſa pudicitia eſt:
Aut minùs, aut certè non plus trecesſima lux eſt,
Et nubit decimo iam Theleſina viro.
Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege eſt:
Offendor mœcha ſimpliciore minùs.

Vnde eſt illud Iuuenalis *ſatyra 6.* in turpem repudiorum licentiam inuehentis. Vbi enim vxoris pulchritudo deflorеſcebat, ſtatim eijciebatur.

Cur deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non vxor amatur.
Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet;
Fiantque obſcuri dentes, oculique minores;
Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi:
Iam grauis es nobis, & ſæpè emunxeris: exi
Ocyùs, & propera, ſicco venit altera naſo.

Quæ eadem quoque licentia fuit in fœminis, quæ pro libidine maritos mutabant; & aliquando ad illum, quem deſpexerant, redibant: quare ſubijcit Iuuenalis:

Imperat ergo viro, ſed mox hæc regna relinquit,
Permutatque domos, & flammea conterit, inde
Auolat, & ſpreti repetit veſtigia lecti.
Ornatos paulò ante fores pendentia linquit
Vela domus, & adhuc virides in limine ramos:
Sic creſcit numerus, ſic fiunt octo mariti;
Quinque per autumnos, titulo res digna ſepulchri.

Cicero *lib.2. epiſt.7. Soror Triarij diuortium ſine cauſa, quo die vir è prouincia venturus erat, fecit. Nuptura eſt decimò Bruto.* Martialis *lib.6.*

Et nubit decimo iam Theleſina viro.

Notauit poſt alios Iuſtelus *ad canon. Eccleſ. vniuerſ. fol. 195. ad canonem 105.* Quibus peſſimis exemplis ad inſolentiam impudicam peruenit effrenata diuertendi libido, quouſque Imperator Auguſtus illam libertatem effrenem coarctauit, diuortijs modum imponens, certas inter cauſas repudij claudens licentiam, vt referunt Diocaſius *lib.1. c.54.* firmauit etiam legem Regiam Romuli lex XII. Tabular. ſed cauſæ, ex quibus diuortium liceret, tam ex Auguſti conſtitutione, quàm lege XII. Tabul. non conſtant; immò vt credo, arbitrio prudentum relictæ fuerunt, donec conſtitutionibus Imperialibus Conſtantini *in l.1. C. Theodoſ. de repudijs*, Arcadij *in l.2. eod. tit. & C.* Honorij, & Theodoſij Iunioris *in l. conſenſu 8. C. hoc tit.* Iuſtin. *in nouel.22. cap.25.* & *nouel.134. c.11.* Leonis *in nouel.31.* aſſignatæ fuerunt. Anaſtaſius *in l. ſi conſtante 9. C. hoc tit.* diuortium fieri ſine offenſa permiſit, ſi vterque coniux conſentiret; & licèt eam conſtitutionem emendaret Leo Imperator *in nouel.22.* imprudenter eam reuocauit Iuſtinianus *in nouel.140.* Idem Imperator diuortium permiſit, ſi maritus vellet vouere caſtitatem in ſacerdotio, aut mulier in monaſtica profeſſione, & etiam ob impotentiam coeundi, *l. in cauſis 10. C. hoc tit.* Conſtantinus ob viri militiam diuortium

per-

Digitized by Google

permiſit *in l. vxor 7. C. hoc tit.* quæ cauſa à Iuſtiniano approbata fuit *in nouel.22.cap.14.* mox ab ipſo improbata *in nouel.117.cap.11.* Item ob furorem, ſi continuus eſſet, & deſperatæ ſalutis, diuortium fiebat, *l. ſi cùm dotem 22. §. ſi maritus, ff. ſolut. matr.* quam cauſam Iuſtinianus approbauit, & Leo Inſtaurauit *in nouell.111. & 112.* modò per triennium vir mulierem expectaret, mulier verò per quinquennium virum. Etiam inter iuſtas cauſas repudij recenſetur *in d. l. conſenſu, §. vir 3.* ſi vxor prohibente viro adfuerit theatralibus ludis, vel arenarum ſpectaculis, propter loci indecentiam, quod à Græcis acceptum eſſe tenet Fornerius *lib.2. ser. quotid. cap.15.* notarunt Marian. *de ſpectaculis c.13.* D. Ioſeph. de Retes *lib.1. opuſc. cap.23. num.29.* Etiam *in nouel.117. cap.8. §.4* vt cauſa legitima diuortij exprimitur, ſi vxor lauet ſe communibus vtriuſque ſexus balneis, *l. iubemus 12. §.2. C. de repudijs, nouel.22. cap. ſi verò 16.* & *nouel.117. cap. quia verò 8.* quam illuſtrat D. Laurent. Ramirez de Prado *de Martial. lib.3. epigr. 55.*

8 De pœnis iniuſti diſſidij.

Vt de pœnis Iniuſti diſſidij agamus, ſciendum eſt conſtitutionibus imperialibus mulierem ſine cauſa à viro diſcedentem dotem amittere, donationemque propter nuptias reddere, nec nuptias intra quinquennium celebrare poſſe. Ex eiſdem etiam legibus maritus ſine cauſa dimittens vxorem, nec dotem, nec donationem propter nuptias exigebat. Si autem mulier indotata ſine cauſa diuerteret, tertiam peculij ſui partem pœnę nomine marito præſtabat; ille quartam partem ſuæ ſubſtantiæ vxori, modò hæc quarta centum auri libras non excederet, *l. penult. C. de repudiis, l.1. & 2. C. Theodoſ. eod. tit.* vbi Gothofredus. Medio verò tempore poſt abolitas cauſa à Romulo præſcriptas, ſine cauſa diuertere licuit alterius coniugis voluntate, *l. ſi pœnituit 7. ff. hoc tit. l.8. C. hoc tit.* ſola cum animi offenſa, aut bona gratia, *l. cùm hic ſtatus 32. §. ſi diuortium 10. ff. de donat. inter;* tunc enim nulla iniuſta erant diſſidia, ſed tam libera matrimonia in contractu, quàm in diſtractu, *l. neque ab initio 14. C. de nuptiis*, vt nec paciſci poſſent contrahentes, ne liceret diuertere, *l.2. C. de inutil. ſtipul.* nec ſuper hac re iuramentum efficax erat. Suetonius *in Tiberio, cap.35.*

9 De nuptijs flaminis, & libertæ.

Matrimonia autem, quæ pietate, aut religione arctabantur, diuortio dirimi non poterant. Flamini Diali, ſiue Iouis, à Flaminica diſcedere non licebat. Feſtus Pompeius *verbo Flaminica*, Aulus Gel. *lib.10. noct. c.15.* ibi: *Matrimonium Flaminis niſi morte dirimi ius non eſt.* Si diſcederet, confarreationis vinculo ſoluebatur, ſacerdotio verò abibat, fiebatque profanus, vt probat Petr. Herod. *lib.4 Pandect. tit.17.q.4* licèt Cuiac. *in Nouel.22.* omninò indiſſolubile fuiſſe putet hoc connubium. Liberta, quæ patrono nupſit, illum inuitum deſerere, & altari ſe aut in matrimonium, aut in concubinatum dare non poteſt, quod lege Iulia de maritandis ordinibus, *c.6.* cautum fuit his verbis: *Si ſecundùm hanc legem nuptiæ contractæ fuerint, diuortij faciendi poteſtas libertæ, quæ patrono nupta eſt, inuito patrono, cumque ulterò connubij ius, quamdiu patronus vxorem eam eſſe volet, ne eſto.* Faciunt textus *in l. vlt. ff. de diuort. l. hoc iure 45. §.4. cum l. ſeq. ff. de ritu nupt.* licèt enim liberta inuita non cogatur nubere patrono, excepto vno caſu, videlicet cùm manumiſſa eſt matrimonij cauſa, *l. inuitam 28 & 29. ff. de ritu nupt.* quibus iunge legem *non cogitur 21. ff. eod. tit.* tamen propter reuerentiam patrono debitam, tantique accepti beneficij remunerationem diuortium à liberta fieri non poterat inuito patrono: ſed ſi inſuper habita ea lege nuncium patrono miſerit, nuptiæ quidem ſoluuntur, alij tamen iuſtè nubere non poteſt: quo ſenſu matrimonio retineri dicitur à patrono *in l. vlt. ff. de diuort. Nouel.22. c.37.* Quæ autem dicatur liberta, quoad hoc priuilegium patroni, exponitur *in l. illud 46. ff. de ritu nupt. l.4. ff. de iure aureorum, l. & ideò 62. §.1. ff. de donat. inter, l. patrono 10. ff. de diuort.* & proſequutur Faber *in iuriſprud. tit.9. princip.5. illat.26. & 27.* Schilfordeg. *ad Fabrum lib.3. tract.25. q.2.* Cuiac. *ad tit. C. vnde vir, & vxor*, Connan. *lib 8. commeat. c.13.* Goth. *in 4. fontib. in notis ad d. c.6. legis Iuliæ.* Ad ſponſas hæc lex non pertinuit, ad concubinas tamen pertinuit, vt liberta, quæ à concubinatu inuiti patroni diſceſſit, cum alio connubium non habeat, *l.1. verſ. ego quidem*, & *§. ſi qua, iuncta l.3. ff. de concubin. l. cùm tabulis 16. §. quoniam, ff. de his quæ vt indign.* & quia non honeſtè faciebat, probrum facere dicitur *in l.41. §. ut ſi quis, ff. de ritu nupt.* Sed ſi patronus diuortio conſenſerit, finitur legis auctoritas, nec ampliùs connubio alterius liberta interdicitur: conſenſiſſe verò intelligitur, quia qualequale indicium voluntatis præſtitit, *l. vlt. ff. hoc tit.* has tamen ſpecies Iuriſconſultus Paulus *in l. Maſurius 144. ff. de V. S.* confundere videtur, necnon & Suetonius *in Veſpaſiano, c.3* ibi: *Cænidem Antoniæ libertam, & à manu diſſectam quondam ſibi reuocauit in contubernium, habuitque eam Imperator penè iuſtæ vxoris loco.* Notarunt Alciatus & Fornerius *in d. l. Maſurius.* Igitur matrimonium libertæ, & Flaminum conferreationes ſine fraude non dirimebantur; diſſolui tamen diuortio certum eſt, quia leges, quæ diuortia hæc fieri vetabant, imperfectæ erant, cùm factum non infirmarent, iuxta Vlpianum *lib. regul. tit.1. de moribus & legibus:* docuit Gentilis *lib.3. de donat. inter, cap.17.*

Acceſſerunt ſolemnitates diuortij ex lege Iulia *de repud. l. vnic. ff. vnde vir & vxor.* Primò enim mittebatur repudium per nuncium, veluti per libertum, *l. nullum 9. ff. hoc tit. l.6. C. de repudijs*, Iuuenalis *ſatyr.6. verſ.145.* 10 De ſolemnitatibus diuortij.

Collige ſarcinulas, clamat libertus, & exi:
Iam grauis es.

Aut per libellum coniugi datum, miſſumue ad domum eius, vt probant Hieron. Magius *lib.2. miſcel. cap.15.* Aloix *ad vitam S. Iuſtini, c.8.* qui libellus concipiebatur certis & ſolemnibus verbis, cauſamque diſſidij, & teſtium ſubſcriptiones continebat: elegantem formam refert Petronius *in ſatyr.* ibi: *Quoniam fidem ſcelere violaſti, & communem amicitiam, res tuas ocyùs tolle, & alium locum, quem polluas, quære.* Apuleius *lib.5. de Aſino Aureo*, ibi: *Te quidem ob iſtud tam dirum facinus confeſtim thoro meo diuerte, res tuas tibi habeto.* Martial. *lib.10. epigr.41.*

Menſe nouo Iani veterem Proculeia maritum
Deſeris, atque iubes res ſibi habere ſuas.

Conditione tua non vtar, *l.2. §. in ſponſalibus, de diuortijs*, vbi conditio pro ſtatu accipitur, vt apud Apuleium *lib.2. florid.* vbi notauit Colulus. Illuſtrant Cuiac. *ad tit. C. de repudijs.* Magius *lib.2. miſcel. cap.15.* Alias formulas cupidus inueniet apud Titinnium *in gemma*, non in *Marcum, de propriet. ſermonis*, Ouidium *lib.2. de remed. amor.* Plautum *in amphit. act.3. ſcen 2.* Quintil. *declam.262.* Platonem *dialog.11. de legib.* Alexand. ab Alex. *lib 4. dier. genial. cap.8.* & ſicut nuptiæ præſentibus teſtibus, ſine ſignatoribus celebrabantur, *l. vxor, C. de diuortijs*, Iuuenal. *ſatyr.10.*

Veniet cum ſignatoribus auſpex.

Apuleius *lib.6. de Aſino*; ita repudium ratum non erat, niſi ſeptem teſtibus adhibitis ciuibus Romanis puberibus: quod lege Iulia de adulterijs cautum fuit, cuius caput 28. ita reſtituit Briſſonius *ad l. Iul. de adult.* *Diuortium, ſeptem ciuibus Romanis puberibus teſtibus adhibitis, præter libertum eius, qui diuortium faciet, poſt hæc facito, aliter factum pro infectis habeator.* Probant lex *nullum 9. ff. hoc tit.* lex *vnic. ff. vnde vir & vxor.* Illuſtrant Cuiac. *lib.8. obſer. c.21.* Petrus Gregor. *lib.9 ſyntag. c.15. n.10.* Tiraquel. *in leg.8. connub. n.2.* Reuardus *ad leg.12. tabul. c.21.* Mendoza *lib 2. Concil. Illiber. c.18.* P. Barb. *in rub. ſol. matr. à principio*, Sanch. *lib.10. de matr. diſp.1.* ad quam legem refero quod ſcribit Gaius *in leg. penult. ff. ad leg. Iul. de adult.* *Si ex lege repudium miſſum non ſit, mulier adhuc nupta videtur.* Et *in leg. ſi non ſecundùm, ff. de donat. inter:* *Si non ſecundùm legitimam obſeruationem diuortium factum ſit, donationes poſt tale diuortium factas nullius momenti eſſe.* Licèt ea verba potiùs referant ad leges XII. Tabular. quæ certam ſolemnitatem in diuortijs exigebant, iuxta Ciceronem *Philippica 2.* ibi: *Mimam exegit, res ſuas ſibi habere iuſſit, ex XII. Tabulis.* Briſſonius *ad ll. XII. Tabul.* Cuiac. *lib 1. obſeru. c.30.* Reuardus *ad ll. XII. Tabul. c.21.* Sed rectè eam ſententiam reijciunt Hothoman. *lib.3. obſeru. c.31.* Gibalinus *de vſuris, lib.4 c.5 art.21.* Petrus Barb. *in rubr. ſol. matr. 2. p. n.3.* Arniſeus *de iure connub. c.6. de diuortijs*, Nouarinus *lib.6. aquæ nupt. c.48.* etſi dubitet Balduinus *ad ll. XII Tabul. c.35.* quia lege XII. Tabular. cauſæ diuortiorum præſcriptæ fuerunt, ſolemnitas verò libelli repudij non fuit præfinita; vnde ita rectè reſtituit Ciceronis locum Petrus Victorinus: *Mimam illam res ſibi habere iuſſit ex XII. Tabulis, cauſam addidit, claues ademit, foras exegit.* Similiter quia moris erat in contrahendis matrimonijs tradere claues vxori, vel ob ſignificandam partus felicitatem, vt ait Feſtus Pompeius *verbo Clauium*, vel ob dominium in familiam indicandum, ſecundùm Turpilium *in Pædio*,

Artemi-

Digitized by Google

Artemidorum, *lib. 3. ſomn. c. 53.* ita in diſtrahendis tempore diuortij auferebantur. D. Ambroſius, *epiſt. 65.* ibi: *Mulier offenſa claues remiſit, domum reuertit, vt ſignificaretur poſſeſſionis ademptio*: argumento legis *clauibus, ff. de contrahenda empt.* Et etiam quia tabulis ſcriptis firmabatur matrimonium, ita & tempore diuortij frangebantur tabulæ. Iuuenal. *ſatyr. 9. verſ. 75.*

——Fugientem ſæpe puellam
Amplexu rapui, tabulas quoque fregerat.

Tacit. *lib. 11. annal.* ibi: *Frueretur immò ijs, & redderet vxorē, rumperetque tabulas nuptiales, in diſſidiū tuum noſti.*

11 De diuerſis cauſis diuortij. Deinde ſciendum eſt, diuortiorū genera apud Romanos varia fuiſſe; alia enim diuortia fiebāt ex bona gratia, alia ex falſa, alia tandem ex iurgio, ſiue fribuſculo. Diuortia ex bona gratia contingebant ex mutuo coniugum conſenſu; credebant enim, quod ſicut conſenſu cōtrahebatur matrimonium, ita mutuo diſſēſu diſſolui poterat, *l. ſi conſtante 3. C. de repudijs*: quod genus diuortij ſublatum fuit ab Imperatore Iuſtiniano, *in nouell. 117. c. 10.* ſed tamen inſtauratum *in nouel. 140.* Secundò propter ſacerdotium ſuperueniens marito, *leg. vitricus 60. § ff. de donat. inter, leg. Deo 56. C. de Epiſc. & Cler.* quod ad monachatū Imperatores porrexerunt *in leg. ſancimus 53. §. 3. C. eod. tit. nouel. 22. c. 5.* & 117 *c. 10.* ex eo, quia monachatus morti comparatur, *d. l. ſancimus 53* Et ſicut per mortem corporalem matrimonium diſſoluitur, ita & per monachatū; de quo genere diuortij agunt Cuiac. *in d. nouel. 22.* Reuardus, *lib. 2. conie*ct*. c. 6* Bignonius, *in notis ad Marcalfum, lib. 2 c. 30* Tertiò propter ſterilitatem, aduerſam valetudinem, ſeu impotentiam coeundi, *. vitricus, §. 1. cum leg. ſeq. ff. de donat. inter.* Illuſtrant Scipio Gentilis, *lib. 3 de donat. c. 18.* Quartò etiam bona gratia ſoluebatur matrimoniū, propter malitiam, *leg. vel ſenectutem 61. ff. de donat. inter.* Milites enim ſine vxore debebant eſſe. Dion Caſſius, *lib. 60.* licèt illis permitteretur contubernio vti, *leg. mulierem 14. ff. de his quę vt indig. leg. miles 11. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult.* notaui *in c. 1. de Cleric. coniug.* etſi Seuerus Imperator Prætorianis militibus connubium permitteret, vt notauit Lipſius, *ad lib. 14. annal. Taciti:* videndus eſt Merillus, *lib. 2 obſeru. c. 34.* Igitur ſi cœlibes erant milites tempore, quo militiæ nomen dabant, matrimonium deinceps contrahere nequibant: ſi verò iam vxores acceperant, eas cùm bona gratia dimittebant: & Imperator Conſtantinus, *in leg. vxor 7. C. de repudijs*, ita vxori, cuius maritus in militia eſt, nubere concedit, ſi per integrum quadriennium eum expectauerit: ſed Iuſtinianus, *in nouel. 2. & 22.* tempus hoc ad decennium prorogauit, & tandem *in nouell. 117.* hanc facultatem nubendi omninò denegauit vxori, niſi accepto nuncio mortis mariti. Alia etiam diuortia erant non vera, ſed falſa; cùm enim ſimulato animo, non perpetuæ diſſenſionis cauſa, vel non ſecundùm formam à iure præſcriptam, aut ſolemnitatibus ſuprà relatis adhibitis, diuortia fiebant, non vera, ſed falſa cenſebantur, *l. nullum, ff. de diuortijs:* & tunc matrimonium non diſſoluebatur, *d. l. nullum.* De quo diuortio accipiendi ſunt textus, *in l. ſi non ſecundùm 30. l. vir mulieri 64. ff. de donat. inter*, iuncto Scipione Gentili, *lib. 3. de donat. inter, c. 18* Ad hoc etiam diuortij genus pertinet iurgium, aut fribuſculum inter coniuges habitum, cum videlicet diuortium verum non fuit ſequutum, ſed tantùm iurgium, quod inter coniuges ſæpe euenire ſolet. Auſonius, *in monoſyl.* ibi: *Sępe coniugibus fit noxia, cùm nimia eſt dos.* Catullus, *in Iunone*, vt maximæ cœlicolum coniugis in culpa flagrauit quotidiana. Vnde iurgium, ſiue fribuſculum opponitur vero diuortio, *l. cùm hic ſtatus 32. §. diuortium, ff. de donat. inter, l. quod ſi 31. ff. de iure dotium, l. plerique 33. ff. de ritu nupt. l. ſi liberis, ff. de pact. dot.* Nec ſi ob iurgium diuertat vxor, ſtatim tamen redeat, diuortium feciſſe videtur, *l. quidquid 48. ff. de regul. iuris*, vbi Iacobus Gothofredus. Videndus eſt de hoc fribuſculo, Scipio Gentilis, *d. lib. 3. c. 19.* Erat etiam aliud genus diuortij medium inter iugium, & diuortium verum, videlicet diuortium quoad ſeparationem thori; quo caſu manebat matrimonium quoad alia iura, & ſoluebatur tantùm quoad mutuam cohabitationem, ſiue conſuetudinem vitæ: de quo diuortij genere accipiendi ſunt textus, *in l. cùm hic ſtatus, §. ſi mulier, ff. de donat. inter, l. nihil, l. Marcellus, ff. de action. rerum amot. l. 3. ff. ad municipalem, l. . vnde vir & vxor*, iuncto Scipione Gentili ſuprà, *c. 21.* vnde deducitur matrimonium ſolui tantùm diuortio vero, repudio aut clauium ademptione, vt latiùs proſequuntur Borel. *co. 3. dec. tit. de diuortijs*, Turturetus, *diſſert. 4. iuvid.* Hothomanus, *lib. 3. obſeru. c. 39.* Fornerius, *d. c. 23. fol. 191.* & quia legibus Romanis matrimonium diuortio dirimebatur, *l. 1. ff. de diuortijs*, ideò licebat ſuperſtite quoque coniuge ad alia vota tranſire, vt conſtat *ex l. ſi qua 12 ff. de ritu nupt. l. nupta 30. in princ. ff. ſolut. matrim. l. cùm vir 25. ff. de condit. & demonſtrat. l. mulier 22. in princ. ff. ad Trebell.* eoque ſenſu Plutarchus, *in tr. de ijs qui ſerò*, Theſpeſium, qui temerè profuſis omnibus bonis cogitare cœpit de alijs quacumque ratione conquirendis, ſimilem facit libidinoſis hominibus, qui vxores dum habent, minus obſeruant; poſtea verò dimiſſas, & alteri nuptas, quibuslibet artibus corrumpere ac ſolicitare nituntur. Eius moris exempla pleraque occurrunt. D Hieron. *lib 2. ad Iouin.* non procul à fine: *Quaſdam repudiatas*, inquit, *altero nuptiarum die ſtatim nupſiſſe legimus; vterque reprehendendus maritus, & cui tam citò diſplicuit, & cui tam citò placuit.* Suetonius, *in Claud. cap. 43.* *Diremit nuptias prætorij viri, qui digreſſam à marito poſt triduum ſtatim duxerat.* Plutarchus, *in Catone Vticenſi*, refert Q. Hortenſium à Catone petijſſe, vt filiam ſuam Bibulo nuptam ſibi traderet in matrimonium: is repulſam paſſus, petijt ipſius Catonis vxorem, & tum factus voti compos, eam volente patre, ac præſente Catone duxit vxorem. Fauſta etiam à Memmio dimiſſa poſt paucos menſes C. Aronio Limoni nupſit. Et certè apud eos aliqua lex non prohibebat diuortio facto aliā ducere, vt expreſſit D. Ambroſius, *in Lucam lib. 8. c. 2* ibi: *Dimittis ergo vxorem, quaſi iure, ſine crimine: & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, ſed diuina prohibet.* Imò & permittebatur, dūmodo ſi matrimonium cōmuni coniugum conſenſu dirēptum erat, tranſacto anno nouum matrimonium contraheretur, non intra annum, ne qua de prole dubitandi daretur occaſio, *l. ſi conſtante, C. de repudijs.* Si verò vxor ſine iuſta cauſa viro repudium mittebat, intra quinquennium alteri nubere prohibebatur; ita tamen vt ſi cauſā idoneam eſſe probaſſet, anno demùm exacto poſſit alium ſibi maritum eligere, *l. conſenſu 8. §. hæc niſi, C. de repudijs.*

Succeſſit noſtra vera, ſanctaque Catholica Religio, iuxta quam nulla ex cauſa matrimonij conſummati admittitur diuortium quoad vinculum, Domino ita præcipiente *c. 19.* vbi reſtituit indiſſolubilitatem matrimonij ijs verbis: *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Et Gloſſa Interlinearis explicans verba illa Matthæi, *c. 5.* *Ego autem dico vobis*, ait: *Doctrina Chriſti concordat legi naturali, quia iam eſt tempus perfectionis.* Et exponit Innocentius III. *in c. gaudemus, hoc tit.* dum ait: *Cùm tale repudium veritas in Euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente licitè poterit aliam ducere.* Et Apoſtol. 1. *ad Corinth. c. 7.* ait: *Ijs qui matrimonio coniuncti ſunt, præcipio, non ego ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere.* Et *ad Roman. c. 7.* *Mulier viuente viro alligata eſt legi.* Poſt quod diuinum pręceptum repudium non licere, non ſolùm Chriſtianis, verum Hebræis, aut Gentilibus, contra Bodinum probat Tranſmiera *de polygamia, q. 7. per totam.* Vnde diuortium quoad vinculum in lege gratiæ tantùm contingit, cum matrimonium adhuc ratum eſt, & vnus ex coniugibus ingreditur Religionem, iuxta tradita *in c. ex publico, de conuerſ. coniug.* & propter infidelitatem, cum ſcilicet alter ex coniugibus ex Gentilitate ad fidem Catholicam conuertitur, & alter in infidelitate perſiſtens, non vult habitare ſine contumelia Creatoris, *c. gaudemus, c. quanto, hoc tit.* Quoad thorum autem, ſeu cohabitationem diuortium cōtingit propter adulterium alterutrius coniugis, vt dicemus infrà *in c. maritis de adulterijs:* propter hæreſim, ſi alter coniugum in eam incidat, *c. 2. hoc tit. c. fin. de conuerſ. coniug.* propter ſæuitiam etiam, ex qua graue malum timetur, diuortium fit quoad cohabitationem, *c. litteras, c. ex tranſmiſſa, de reſt. ſpol. c. 1. vt lit. non conteſt.* Petrus Greg. *in c. 1. de ſponſ. n. 64.* Gutierrez, *lib. 2. canonic. c. 64.* plures congeſti à Valenzuela, *conſ. 144.* debet enim vir vxorem affectione maritali tractare, vt prædicat, & præcipit D. Paulus, *ad Epheſ. c. 5. ad Coloſſenſ. c. 3.* nec debet illi imperare, vt dominus rei poſſeſſæ, ſed vt animus corpori. Vitium enim vxoris, iuxta Gellium *lib. 1. noctium, cap. 17.* aut tollendum, aut ferendum: qui tollit, vxorem commodiorem præſtat; qui fert, ſe meliorem reddit: & ſicut ſerui non pugnis, ſed verbis ſunt corrigendi, *l. 1. §. deſpiciamus, l. 2. §. dominorum, ff. de his qui ſunt ſui*, multò 12 De diuortijs ex iuris canonico.

maiori ratione vxor, quæ ſocia diuini, & humani iuris appellatur, *l.1 ff. de ritu nupt.* maritali affectione eſt pertractanda; ſæuitia enim nimia culpam ſemper in ſe continet, *l. præceptoris, ff. ad l. Aquil.* Iuſtè ergo ob nimiam ſæuitiam viri diuortium fit quoad cohabitationem; imò in hoc caſu ſpecialiter maritus ſpoliatus non reſtituitur, *c. ex conqueſtione, c. litteras, de reſtit. ſpol.* imò vxor, quæ diuortium petit ob viri ſæuitiam, deponi debet in aliquo monaſterio, aut pœnes honeſtas matronas, donec cauſa terminatur, *d. c. litteras.* Quæ autem dicatur nimia ſæuitia, non facilè conſtat apud Interpretes, qui primò examinant, an ex cauſa verberum diuortium peti poſſit ab vxore? Et negant Baldus, *conſil. 176. n. 7.* Rolandus, *conſil. 27. n. 13.* Tiraquel. *ad ll. connub. lib. 1. gloſ. 1. n. 21.* Affirmat Vtanius, *in c. quemadmodum, n. 49. de iureiur.* Alex. *conſil. 115. n. 13. volum. 4.* Pro quibus facit, quod hæc cauſa iuſta erat repudij, Iure ciuili attento, *l. conſenſu, C. de repud.* Sed verius diſtinguendum eſt; aut enim ex graui cauſa, & leuiter; aut ex leui cauſa, & crudeliter vxor verberibus afficitur. Primo caſu diuortio locus non eſt, quia modica caſtigatio maritis permiſſa eſt, *l. 5. §. vlt. ff. ad l. Aquil.* Vnde Romanos eam diſciplinam exercuiſſe, & eorum arbitrio vxores delictorum pœnas luiſſe, referunt Halicarnaſſeus, *lib. 2.* Caſſiodorus, *lib. 5. variar. c. 32.* Ibi: *Relatam querimoniam pudori tuo conſulens, maritali diſtrictione redarguas.* Latè probant Fornerius, *lib. 1. rerum quotid. c. 2.* Bernegerus, *in exerc. ad Tacitum, q. 105.* Oſualdus, *lib. 13. Donel. c. 31 littera N.* Secundo verò caſu cùm nimia coercitio culpæ annumeretur, diuortio locus eſt. Valenzuela, *d. conſil. 41. n. 12.* qui aſſerit, quod quando maritus etiam ex cauſa percuſſerit vxorem cùm ſanguinis effuſione, non eſt moderata caſtigatio, argumento legis *Prætor, 6. §. penult. ff. de iniur.* Minus licèt alapas dare, propter atrocitatem, quam in ſe continet hæc caſtigatio. Alias verò cauſas ſæuitię, ob quas matrimonium ſolui poſſit, arbitrio iudicis, qui pro qualitate perſonarum, & ingeniorum diuerſitate eas ęſtimare debet, relinquunt Couarr. *ſuprà.* Menochius, *de arbitr. d. caſu 138. num. 8.* Vela, *diſſert. 1.* Igitur iuſta cauſa ſæuitiæ intercedente, ſiue ex parte viri, ſiue ex parte vxoris, diuortium peti poteſt, & mulier impunè fugere valet à domo viri propria auctoritate, modò periculum graue ſit, nec poſſit facilè iudicem adire. Sanchez, *lib. 7. de matrim. diſput. 18. num. 3.* iudex autem cauſa cognita ſuper ſæuitia, ſi inuenerit eam leuem eſſe, graueque periculum vitæ non adeſſe, quia vir diſcretus eſt, & emendatæ vitæ, debet vxorem illi reſtituere, cautione data, aut iuramento ſecuritatis præſtito, *d. c. litteras,* Sanchez, *vbi ſuprà, n. 42.* Si verò odio capitali vir perſequatur vxorem, tunc diuortium faciendum eſt, mulierque debet deponi apud honeſtas matronas, nec exponenda eſt periculo, etiam cautione ſecuritatis à viro oblata, *d. c. litteras,* argumento legis, *cogi, §. idem quærit, l. ita, §. 1. ff. ad Trebel.* non enim cautio propoſitum maleuolum mutat, *§. vlt. Inſtit. de ſuſpect. tut.* Valenzuela, *ſuprà, n. 38.* Diuortio facto maritus tenetur præſtare alimenta vxori. Surdus, *de aliment. 7. q. 16.* debetque reſtituere dotem, arrhas, & bona, ſi quæ fuerunt lucrata conſtante matrimonio, *c. 1. & 2. de donat. inter:* filios etiam alere, *l. nec filium, C. de patria poteſt.* Couarr. Molina, & alij apud Valenzuelam, *ſuprà n. 36.* & tandem maritus amittit omne ius, quod in vxorem propter matrimonium habebat, vt ſimiliter amittunt propter immoderatam coercitionem, pater patriam poteſtatem; dominus ſerui dominium; dominus ſerui ius in vaſſalum, *l. eleganter, § fin. ff. de pign. l. 3. C. de obſequijs, l. fin. C. in quibus cauſis coloni, c. 1. § domo, ſi de feudo defuncti controuerſia ſit:* docent Capiblancus, *de Baronibus, n. 56.* Gamma, *deciſ. 104.* vnde licèt coniugi innocenti in hoc caſu ad Religionem tranſire; & ſi maritus eſt, ad ſacros Ordines aſcendere: quod licèt neget Villalob. *in ſumma, 1. p. tr. 15. diffic. 11. nu 9.* intelligendus eſt, quando diuortium non fit in perpetuum, vt plerumque contingit; ſed ad tempus, donec coniux ſæuius odium deponat; tunc enim non licet coniugi ſtatum mutare: ſi verò diuortium in perpetuum factum ſit; etiamſi ſæuus reſipiſcat, non poteſt reuocare coniugem Religionem profeſſum. Alia de diuortio ob ſæuitiam proſequuntur Zipæus, *conſult. 1. ad hunc titulum, & in reſponſ. 1. & 2.* Vela, *diſſert. 1.* & de eodem diuortio quoad thorum ex alijs cauſis agunt Sanchez, *lib. 10. de matrim. diſp. 17. 18. & 19.* Baſilius Pōtius, *lib. 9. de matrim. c. 22.* Coninch *de ſacram. diſput. 35 dub 4.* Layman, *lib. 5. ſummæ, tract. 10. 3. p. c. 7. num. 18.* Caſtro Palao, *de ſponſ. diſp. 3. punct. 6. §. 9.*

Manet ergo, in lege gratiæ non dari diuortium quoad vinculum matrimonij iam conſummati. Nec tunc obſtat textus parum notus, *in c. 2. 34. q. 2.* vbi Innocentius Papa ita ſcribit: *Cùm in captiuitate Vrſa mulier teneretur, aliud coniugium cùm Reſtituto Fortunium commiſiſſe cognouimus; ſed fauore Domini reuerſa Vrſa nos adijt, & nullo diffitente, vxorem ſe memorati eſſe perdocuit. Qua de re, Domine fili, meritò Illuſtris, ſtatuimus, fide Catholica ſuffragante, illud eſſe coniugium, quod primitus erat gratia diuino fundatum; conuentumque ſecundæ mulieris, priore ſuperſtite, nec diuortio eiecta, nullo pacto poſſe eſſe legitimum.* Expendo verba illa, *nec diuortio eiecta,* ex quibus deducitur, eiecta vxore ob diuortium, licere ea ſuperſtite aliud matrimonium contrahere. Igitur quia iuxta ſacros canones diuortium quoad vinculum admittitur. Pro difficultatis ſolutione dicendum eſt, ea verba, *nec diuortio eiecta,* referenda eſſe ad caſum, quo matrimonium nullum declaratur, quia celebratum fuit in gradu conſanguinitatis, vel affinitatis, ſeu cùm alio impedimento irritante; quo caſu cùm matrimonium nullum declaretur, rectè poſſunt coniuges ad aliud tranſire; tunc autem latè fieri diuortium dicitur, cum verè matrimonium nullum fuerit. Gloſſ. ibi, *verbo Eiecta,* quam ſequitur Turrifcremata. Qua etiã ſolutione intelligẽdi ſunt textus, *in c. querimoniam, de iure patron. c. 1. hoc tit. in 2. collect.* 13 Expon. cap. cum in captiuitate 34. q. 2.

His ſuppoſitis, ratio præſentis aſſertionis duplex eſt. 14 Trad. rer ratio decidendi. Prima, quia in eo, in quo quis peccauit, puniri debet, *c. ſi quis 43. 1. q. 1. c. prouidam 44. de elect. in 6. c. fin. de tempor. ordin. eod. lib. c. nullus, de foro compet.* Vnde cùm vxor, quæ in mortem mariti machinatur, peccet contra matrimonium, illud diſſoluere intendens, meritò einſdem poſſeſſione, & alterius ſpe priuatur, vt docet D. Thom. *in addit. ad 3. p. q. 6. art. 2.* Qua etiam ratione procedunt textus, *in c. interfectores, c. admonere, 33. q. 2.* vbi cauetur, maritum occidentem vxorem, ſpe coniugij priuari: quorum iurium ſententia æqualiter procedit in vxore virum occidente, vt docent Paludanus, *in 4. diſtinct. 34 q. 1. column. 2.* Soto, *diſtinct. 37. q. 1. art. 1.* Henriquez, *de matrim lib. 12. c. 2.* nam ſi in præſenti textu propter conatum tantùm priuatur vxor ſpe coniugij, multò magis propter homicidium opere ſubſequutum. Vnde audiendi non ſunt Syluester, *in ſumma, verbo Matrimonium, n. 6.* Specul. Coniug. *1. p. art. 24.* Matienzo, *in rubric. tit. 5. lib. 5. recopil.* qui docuerunt, textum *in d. c. admonere,* non habere locum in vxore. Similiter dicendum eſt, præſentem textum locum habere in marito machinante in necem vxoris, cum eadem ratio militet, argumento legis illud, *ff. ad l. Aquil.* Expreſſerunt autem PP. caſum mulieris machinantis, quia inſidiæ frequenter ponuntur ab vxore; cùm enim natura debiles ſint, *c. forus, de V. S.* quod non poſſunt aperto marte aggredi, inſidijs, veneficijſque procurant. Facit Quintil. *lib. 5. Inſtit. tit. de argument.* ibi: *Profert latrocinium facilitùs in viro, veneficium in fœmina.* Illuſtrat Tiraq. *in l. 8. connub. n. 19.* Secundę partis huius textus, vbi docetur, maritum poſſe dimittere vxorem machinantem in eius necem, ratio prouenit ex eo, quia nemo tenetur ſatisfacere ei, qui obligatus eſt cùm probabili vitę periculo, *cap. officij, de pœnit. & remiſ.* latè probat D. Thomas, *2. 2. q. 129. art. 1.* Sotus, *lib. 4. de iuſt. q. 61.* Couarr. *in regul. Peccatum, 1. p. à n. 3.* Gutierrez, *in practic. quæſt. 34. per totam.* Vnde caſu quo alter ex coniugibus in alterius necem machinatur, datur magnum vitæ periculum, cum à clandeſtinis, & domeſticis fraudibus nemo ſe poſſit tueri, *l. data 27. C. de donat.* Ideò tunc coniugi innocenti permittitur diuortio facto alium deſerere.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, cui vt ſatiſfaciat Præpoſitus *in præſenti,* affirmat in hoc textu mulierem priuari ſpe coniugij, non tantùm propter machinationem, verum etiam propter homicidium ſequutũ, cui ipſa cauſam dedit: quæ ſolutio ſuſtineri minimè poteſt; nã in hoc textu tantùm de machinatione agitur, nõ verò vlla homicidij mentio fit. Quare ea ſolutione omiſſa, verius dicendum eſt, machinationem vxoris in præſenti caſu non fuiſſe tantùm internam, & mẽte retentã, ſed potiùs ad actus externos executioni primò redactam, vt conſtat ex illis verbis, *ſe defendendo;* vnde rectè potuit vxor priuari matrimonio præſenti, & alterius ſpe, quia 15 Diſſoluitur dubitandi ratio.

conatus,

Digitized by Google

conatus, qui reducitur ad actum proximum, & immediatum æquali pœna punitur, ac ſi delictum eſſet perfectum, & conſummatum, quale eſt homicidium, de quo in præſenti, *l. ſi quis non dicam, C. de Epiſc. & cleric. l. ſi quis telo, C. ad leg. Cornel. de ſicarijs, c. 1. de homic. in 6.* docent latè Couarr. *in Clement. ſi furioſus, 2. p. in princ.* Iulius Clarus, *lib. 5. ſent. §. fin. q. 92.* Tiraquel. *de pœnis temper. cauſa* 38. alij relati à Ceuallos, *in pract. q* 540. Vnde facilè ſoluitur argumentum ipſius dubitandi rationis, deductum *ex c. 1.* & toto titulo, *de eo qui duxit in matrim.* vbi varij caſus referuntur, in quibus ob adulterium, machinationem in necem viri, ſeu fidem datam de futuro matrimonio, naſcitur impedimentum dirimens: in preſẽti autem deciditur diuerſus caſus, videlicet cùm machinatio vxoris ad actum proximum peruenit, adeò vt maritus ſe defendendo inſidiantem occideret; ideò ſi viri parricidio ſequuto vxor priuanda erat ſpe coniugij, *ex d. c. interfectores, c. admouere*, 33. *q.* 2. ita ſimiliter propter dictam machinationẽ ad actum externum, & proximum deductam, eadem pœna punienda eſt. Nec obſtat alia difficultas deducta *ex d. c. 2. de pœnis*, cui vt ſatiſfaciat Gloſſa, *in præſenti, verbo voluerit*, affirmat in hoc textu ideò maritum poſſe allud matrimonium contrahere, quia homicidium ab eo commiſſum non fuit voluntarium, ſed neceſſarium, cauſa defenſionis, quod impunè committitur, *l vt vim, ff. de iuſtitia & iure*: dicemus infrà, *in c. 3 de homic.* quæ ſolutio ſuſtineri non poteſt, quia ex ea ſequeretur abſurdum, videlicet quod ſi homicidium hoc voluntarium fuiſſet, priuaretur maritus ſpe coniugij, contra textum, *in c. 2. hoc tit.* Nec Gloſſæ fauent illa verba, *ſe defendendo*; nam omiſſa opinione Præpoſiti *hic*, aſſerentis in præſenti reponendam eſſe dictionem *maximè*, veriùs dicendum eſt, argumentum à contrario ſenſu deduci non poſſe, cùm ſequitur abſurdum, argumento textus, vbi notant DD. *in l. 1. ff. de officio eius*. Quare verius reſpondendum eſt, textum *in d. c. 2.* ſpecialiter procedere in homicidio Presbyteri, ex quo reſultat impedimentum, quod impedit, etſi non dirimat, matrimonium, vt docent Gloſſa, *hic, in d. cap. 2. verbo abſque ſpe*, quam ſequuntur Nauarr. *in Manual. d. cap. 22. nu. 74.* Couarr. *de matrim. 2. part. cap. 6. in princ. num.* 5. Henriquez, *lib. 12. de matrim. cap. 2. §. 1. ad finem*, & eam firmat textus diſertus, *in l. 14. tit. 2. part. 4.*

CAPVT II.

Alex. III. a *Archiepiſcopo*.

QVæſiuit à nobis tua fraternitas, vtrum mulier pro latrocinio, aut quodlibet alio crimine à viro ſuo debeat ſeparari, & alij nubere: & de viro ſimili modo quæſtionem propoſuiſti, & vtrum pro quolibet flagitio poſſit à coniuge diuidi, & aliam ſibi legitimè matrimonio copulare. Nos itaque taliter duximus reſpondendum, quod mulier pro furto, vel alio crimine viri ſui, niſi ipſe eam ad maleficia ſua trahere nitatur, & fidei ſuæ religionem corrumpere velit, non debet ab ea ſeparari, nec alij aliqua ratione copulari. Verùm ſi coniugem ſuam ad *b* maleficium *c* traxerit, mulier à viro recedere poterit, & ſeparari, ita quod ei alij nubere non licebit, quia licèt ſeparentur, tamen ſemper coniuges erunt. In viris quoque præſentis ſententiæ forma ſeruetur.

NOTÆ.

1 a ARchiepiſcopo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c* 2. ſed nec in præſenti, nec *in c. quæſiui, de V. S.* vbi, ni fallor, extat alia pars huius Decretalis, exprimitur cui Archiepiſcopo reſcribat Alexãder. Poſt Concilium autem Lateran. *p. 50. c. 2.* vbi reperitur textus hic, tantùm legitur, *Idem eidem*; & in capite antecedenti habetur, *Epiſcopo Carnotenſi*. Vnde non improbabiliter dici poteſt, Alexandrum in præſenti eidem Prælato reſcribere.

2 b *Maleficum ad errorem traxerit, & maleficium.*] Habetur, *in d. cap. 22. Concil. Later.* & *Ad infidelitatis maleficium*, in hac ſexta collectione: etſi maleficij nomen ſit generale, tamen conſuetudine loquendi, pro magno, & improbiſſimo facinore, vbi contra fidem, ac religionem peccatur, accipitur, *cap. 14. 26. q. 5. l. 5. & 7. C. de maleficijs*: vt in earum commentario notauit Albericus Gentilis: & ita in præſenti, pro adulterio ſpirituali, cum vir peccat contra fidem, & religionem catholicam, & trahere intendit coniugem ad eundem errorem, accipiendus eſt textus hic, contra communiter repetentes.

3 c *Traxerit*.] Hinc deducitur, non ſufficere ad ſeparationem faciendam, quod coniux incidat in hæreſim, ſed deſideratur, vt talis hæreticus inducat, trahereque intendat coniugem ad hæreſim: quo principio admiſſo, nulla datur differentia quoad effectum diuortij, de quo agimus, inter crimen hæreſis, & alia delicta; quia etiam quando coniux inducit coniugem ad patranda alia delicta, ſeparantur coniuges, vt infrà dicemus. Sed reſpondendum eſt huic difficultati, quod in alijs criminibus requiritur actus poſitiuus, nempè vt coniux alterum poſitiuè inducat ad illa crimina perpetranda; & ſic procedit pręſens textus. At verò in crimine hæreſis talis actus poſitiuus non requiritur ad hoc vt poſſit fieri ſeparatio, quia eo ipſo, quod eſt hæreticus, ſuo malo exemplo alterum pręſumptiuè trahit ad infidelitatem; & ita datur magnum periculum, quia hæreſis eſt crimen admodum contagioſum, præſertim reſpectu domeſticorum, argumento capitis *reſecandæ*, 24. *q.* 3. Et ita ſenſus huius textus eſt, quod nullo crimine vnius coniugis potuit fieri ſeparatio matrimonij, niſi coniux per actum poſitiuum alium inducat ad illa crimina perpetranda: propter crimen tamen hæreſis poteſt fieri ſeparatio, quamuis poſitiuè alterum ad hæreſim non inducat, quia præſumptiuè, attenta natura talis criminis, eum inducit, & trahit ad illud crimen.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu iuxta ſuprà traditam interpretationem ſequens deducitur aſſertio: *Coniuges propter alteriùs crimen non ſeparantur, niſi ſpiritualiter fornicentur; & tunc eis etiam ſeparatis durat vinculum*. Probant eam textus, *in c. coniugio, 32. q. 1. c. ſi vxorem, c. præcepit, c. præceptum, 32. q. 5. c. omnes, 32. q. 7. c. de illa, c. quantò, c. fin. hoc tit. c. fin. de conuerſ. coniug. c. fin. de hæretic.* Trident. *ſeſſ. 24. de matrim. can. 5. lege 2. tit. 10. p. 4.* Illuſtrant D. Thomas, *in 4. diſt. 39. q. vnic. art. 6 ad* 3. Syluester, *in ſumma, verbo Matrimonium 8. q. 10.* & *verbo Diuortium, q. 1.* Petrus Barb. *in rubr. ſolut. matrim. 2. p. n.* 30. Sanchez, *de matrim. lib. 10. diſp. 57. à nu. 5. cum ſeqq.* Baſilius, *eod. tract. lib. 9. c. fin.* Forner. *lib 6 rerum quotid. c.* 23. Cuiac. & Caniſius, *in præſenti*, Thom. Hurtado, *tom. 2. de reſid. reſol. 5. fol.* 199. Borell. *tom. 3. tit. 3. nu. 78.* 4 *Concluſio traditur, & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Iuxta doctrinam Chriſti Domini relatam à D. Matthæo, *c. 5. & 19.* non licèt dimittere vxorẽ, niſi ob cauſam fornicationis, ita quod excepta illa cauſa, regula negatiua concipienda ſit, vt docet Pontifex, *in c. 2. de coniug. lepros.* ergo nec ob hæreſim, aut aliud peccatum graue, etiamſi ad illud intendat coniux coniugem pertrahere, licèt vxorem dimittere. Et ſi dicas, in hæreſi committi adulterium ſpirituale, obſtat, quod in quolibet peccato fornicatio ſpiritualis committitur, *c. idololatria*, 28. *q.* 1. Igitur aut propter quodlibet peccatum mortale matrimonium diſſolui poteſt, aut propter hæreſim dirimi nequit. Augetur hæc difficultas, *ex c. quanto, hoc tit.* vbi expreſsè probatur, propter hæreſim alterius coniugum non diſſolui matrimonium. 5 *Impugnatur tradita aſſertio.*

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens deciſio, quæ cùm triplicem contineat partem, triplici nititur ratione. Prima pars, in qua cauetur, coniuges 6 *Traditur ratio decidendi.*

Digitized by Google

propter alterius crimen ſeparandos non eſſe, ea fulcitur ratione; nam ſi ob quodlibet peccatum diuortium fieri poſſet, ferè omnia matrimonia diſſoluerentur, cum nullus ſit qui ſine crimine viuat, *c. annum, verſ. Nomine, 25. diſt. l. 31. tit. 5. c. 1.* docent D. Thomas, *3. p. q. 59. art. 6.* Speculum Coniug. *2. p. art. 1. n. 3.* quod limitatur, ſi maritus ſit latrocinijs deditus, quia tunc ne receptatrix videatur, vt taliſque teneatur, *ex l. 1. C. de receptatoribus*, poteſt tunc vxor ſecuritati ſuæ conſulendo maritum deſerere: docent Barb. *vbi ſup. n. 22.* Syluester, *vbi proximè*. Et Conſtantini conſtitutione relata, *in l. 1. C. Theodoſ. de repudiis*, repudium permittebatur ob tria crimina in viro, videlicet ſi homicida, maleficus, aut ſepulchrorum violator eſſet; in vxore, ſi adultera, ſi malefica, ſi incantatrix eſſet; quam exponit, & illuſtrat Gothofredus *ibi*. Secundæ partis huius deciſionis, vbi aſſeritur, propter hæreſim, in quam lapſus eſt alter ex coniugibus, licitè diuortium fieri, ratio prouenit ex eo; nam ſi cùm adeſt vitæ periculum alterius coniugis, diuortium licitè fit, ex traditis ſuperiori commentario; multò maiori ratione fieri debet propter animæ periculum, *c. ſi habes, in fine, 24. q. 3.* docet Barb. *d. 2. p. nu. 30.* Accedit, nam Hæretici omninò ſunt fugiendi, quia cum illis communicans ſuſpectus redditur de hereſi; ideòque illis purgatio canonica indicenda eſt, vt docent Sarmiento, *lib. 1. ſelect. c. 1. n. 10.* Caſtro, *lib. 2. de hæretic. punit. c. 2.* Simancas, *de catholicis, c. 31.* Vnde Sancto Leo Papa, *in epiſt. vlt.* ita aiebat: *Hos ergo, de quibus agimus, tanquam venenum mortiferum fugite, & ab eorum colloquijs, ſi increpati à nobis corrigi noluerint, abſtinete: quoniam ſicut ſcriptum eſt, ſermo ſerpit vt cancer.* Vnde conſtat conſuetudinem, & familiaritatem cùm hæreticis eſſe fugiendam, quia malorum conſortia ſæpè bonorum mores corrumpunt, *c. ſæpe malorum, 28. q. 1.* Cæterùm coniux fidelis poteſt etiam abire propria auctoritate à coniuge lapſo in hæreſim, quia ſola deſertio fidei præbet cauſam ſufficientem diuortio, *c. de illa, hoc tit.* Tertia ratio, quare videlicet propter hæreſim non fiat ſeparatio matrimonij quoad vinculum, prouenit ex eo, quia apud Catholicos nulla ex cauſa matrimonij conſummati diuortium poteſt fieri quoad vinculum, vt probaui ſuprà, *in c. 1.* & docent Couarr. *de matrim. 2. p. c. 7. n. 5. & 8.*

7 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam potiùs verum eſt, vltra caſum fornicationis permiſſum eſſe diuortium ex alijs cauſis, vt probaui ſuprà *in c. 1.* Nec contrarium probatur ex loco D. Matthæi; nam ibi tantùm agitur de diuortio abſoluto ex ſe, & natura ſua ad vitam coniugum duraturo; ita vt per vnicum actum adulterij vxor remiſerit totum ius, quod in maritum habebat, adeò vt eam, quantumcumque emendatam, ipſe admittere non teneatur, vt dicemus *in c. ſi vir, de adulterijs*; non tamen exinde ſequitur, non poſſe dari alias cauſas, ob quas fiat diuortium temporale, hoc eſt, vt duret per illud tempus, quo prædicta cauſa durauerit. Vnde licèt propter lepram, ſæuitiam, furorem, aut ſimilem cauſam, matrimonium diſſoluatur quoad thorum, ſeu cohabitationem; reſipiſcente tamen, aut ſano marito, matrimonium inſtauratur. An idem procedat eo caſu, quo ob hereſim ſeparatur matrimonium, & ea abiurata lapſus Eccleſiæ reconcilietur, diſputant Couarr. *de matrim. 2. p. c. 7. § 5.* Caſtro, *de iuſta hæret. punit. c. 7.* P. Barb. *in rubr. ſolut. matrim. 2. p. n. 19.* Sanchez, *lib. 10. de matrim. diſp. 15. à nu. 18.* Nec obſtat, quod dicebamus, in quolibet peccato lethali dari fornicationem ſpiritualem. Nam reſpondeo, nomen fornicationis in ſignificatione litterali non niſi carnali turpitudini conuenire: cætera verò peccata in magis remota ſignificatione, per metaphoram ſcilicet, appellantur ſpirituales fornicationes, ob quæ non licèt matrimonium ſeparare, licèt ob hæreſim, quæ propriè ſpiritualis fornicatio eſt, liceat ob periculum peruerſionis ex mutua communione. Nec tandem obſtat textus, *in d. c. quantò*: nam loquitur in eo Innocentius de matrimonio infidelium, quod diſſolui poteſt quoad vinculum, quando vnus ex coniugibus conuertitur ad fidem, & alter non vult cohabitare abſque contumelia Creatoris; quia tunc etiam quoad vinculum diſſoluitur matrimonium, *cap. gaudemus de diuortijs*, vbi plura Balboa.

Sed ſuprà traditis apertè obſtat textus, *in c. 1. de conuerſ. infidel.* prout illum tranſcripſimus ex ſecunda collectione, in illis verbis: *Idem ſiquidem iuris ſequenti caſu, quem proponere ſtuduiſti, eſſet, cum chriſtiano viro propter odium vxoris Chriſtum negante, & ſibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, chriſtiana in opprobrium Ieſu Chriſti relicta eſt; tamen aſſenſu Archidiaconi ſui ad ſecundas nuptias conuolauit, & filios ſuſcepit ex ipſo: non enim videtur nobis, quod ſi prior maritus redeat ad vnitatem eccleſiaſticam, eadem à ſecundo debeat recedere.* Ex quibus deducitur, quod per hæreſim coniugis, ſeu lapſum in infidelitatem, diſſoluitur matrimonium quoad vinculum, adeò vt poſſit vxor catholica aliud matrimonium inire. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, Cœleſtinum III. in eo textu eam ſententiam tenuiſſe, non illam diffiniendo, vt Summus Pontifex, ſed vt priuatus Eccleſiæ Doctor: quare ea omiſſa contrarium decreuit Innocentius, *in c. quantò, hoc titulo*, vbi notabimus. 8 Exponitur cap. 1. de conuerſione infidelium.

C A P V T III.

Idem a *Ambian. Epiſcopo*.

PORrò de Comite Pontini, qui filiam Bern. de Sancto Valerico abſque iudicio *b* Eccleſię dimiſit propterea, quia eam cognatam fuiſſe defunctæ vxoris proponit, hæc tua prudentia cognoſcat, quod ſi etiam parentela eſſet publica, & notoria, abſque iudicio Eccleſiæ ab ea non potuit ſeparari: quare ipſum ad eam recipiendam diſtrictè compellas, & ſi eam recipere noluerit, eum & ſuperinductam vinculo excommunicationis aſtringas: ſi qui autem apparuerint, qui matrimonium ipſum legitimè velint, & poſſint *c* impetrare, cauſam audias, & eam fine debito decidas. *d* Præterea de Vgone de Calceio, qui filiam Alelini cognatam ſuam duxit vxorem, & hoc publicum eſt, & manifeſtum, nec apparet aliquis, qui matrimonium velit impetere: id tibi reſpondemus, quod non *e* apparentibus accuſatoribus, & parentela manifeſta, & publica exiſtente, quod credibile non eſt, niſi eſſent conſobrini in primo, vel in ſecundo gradu Eccleſiaſticæ auctoritatis intereſt matrimonia illa grauitate adhibita diſſoluere, quæ illicitè noſcuntur contracta.

N O T Æ.

1 a AMbian.] Ita etiam legitur in prima collectione, *c. 3.* & additur, *Pars capitis quoad Sedem*, vt cognoſcamus, in pręſenti referri partem textus, *in c. quoad Sedem, de frigid.* ad quam Decretalem etiam ſpectant textus, *in c. ad hæc, de decimis, c. ſanè 3. de regular.* & integra extat poſt Concil. Lateran. *p. 50. cap. 28. & 29.* De Ambian. diœceſi egi *in c. vnic. de cleric. pereg.*

2 b *Iudicio Eccleſiæ.*] Sententia videlicet Epiſcopi, qui olim in ſimilibus cauſis cùm conſilio ſui Capituli ſententiam proferebat, *c. Epiſcopus, 35. q. 7. c. ex litteris, de conſanguin. & affin. c. quantò, cap. nouit, de his quæ fiunt à Prælat.* Concil. Turon. 2. *can. 7.* In capitulis Hadriani Pontificis, *c. 14.* ita cauetur: *Nec aliquis Epiſcoporum ſuorum ſacerdotum cauſas audiat abſque præſentia clericorum ſuorum.* Quod iudicium Epiſcopale dicitur *in l. 9. C. de Epiſcop. aud.* Conuentus ſacerdotalis, & ſanctum iudicium, *in l. 45. C. Theodoſ. de Epiſc. & Cleric.* notarunt Cironius, *ad titulum qui matrimonia accuſare, in fine*, Cellotius, *de Eccleſ. Hierarch. lib. 4. c. 12.*

c *Impetrare.*] Lege *impetere*, vt ſtatim habetur.

d *Præterea.*] Verba quæ ſequuntur extant, *in c. 9. de officio ordin. in 1. collect.*

e *Appa-*

Digitized by Google

e *Apparentibus accuſatoribus.*] Imò ſine legitimo accuſatore non eſt aliquis puniendus, *c. 1. de accuſat. c. de manifeſta 2 q. 1. l. illicitas, ff. de officio Præſid.* Ergo ſi in præſenti non aderant accuſatores, qui matrimonium hoc impeterent, iudex eccleſiaſticus ſententiam diuortij proferre non poterat, præcipuè cùm iudex non debeat impartiri officium ſuum ad priuatam vtilitatem, parte non petente, *leg 4. §. hoc autem, ff. de damno infect. leg. 1. § Magiſtratibus. ff. de Magiſtr. conuen.* poteſt tamen illud interponere, quoties publica verſatur vtilitas, *l. congruit, ff. de offic. Præſid.* vel ipſius iudicis auctoritas, *l. quos prohibet, ff. de poſtul.* vel quando agitur de peccato vitando, *c. nouit, de iudicijs, c. exceptionem, de except.* Sed reſpondendum eſt, quod cùm in præſenti caſu magnum immineret periculum inceſtus, *c. litteras, de reſtit. ſpol.* potuit Epiſcopus ex cauſa conſanguinitatis diſſoluere matrimonium de facto contractum, nullo intercedente accuſatore; pertinet enim ad officium iudicis eccleſiaſtici, etiam inuitis coniugibus dirimere matrimonia inualidè celebrata, *c. ficut, c. tua, de ſponſ.* ſicut & valida firmare, & conſeruare, *c. ex litteris, hoc tit.* quod maximè procedit in Epiſcopis, qui curare debent ratione officij paſtoralis purgare ſuam diœceſim peccatis, & criminibus, *c. 1.* vbi probaui, *de officio ordin. c. qualiter, de accuſ.* Trid. *ſeſſ. 14. c. 4.* Accedit, nam notorietas delicti gerit vicē accuſatoris, *d. c. & manifeſta.* Nec nouum eſt, in notorijs ordinem iudiciariū non ſeruare, *c. quoniam, de filijs presb. c. ad petit. de accuſat. c. cùm ſit Romana, § præterea, de appell.*

COMMENTARIVM.

4 Concluſio refertur, & probatur.

EX præſenti textu talis communiter deducitur aſſertio: *Coniux non poteſt ſine iudicio Eccleſiæ coniugem dimittere, etiam prætextu notoriæ conſanguinitatis, & de facto dimiſſam recipere compellitur.* Probant eam textus, *in c. per venerabilem, verſ. ipſe quoque, qui filij ſint legit.* Illuſtrant Morla, *in empor. tit. de legibus, q. 9. n. 52.* Couarr. *2. p. de matrim. c. 7. §. 5. n. fin.* Balboa, *in c. 1. de ordin. cognit. n. 38.* Fachineus, *lib. 8. controu. c. 9* Baſil. *lib. 9. de matrim. c. 18.* Mendoza, *lib. 2. Concil. Illiber. c. 18* Corraſ. *lib. 2. miſcel. c. 2.* Luna, & Arellano, *lib. 2. antinom. 6.* Cuiac. & Caniſius *hic*, Zypæus, *ad hunc tit. conſult. 2.*

5 Impugnatur hæc aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ſic inſurgo: Si coniux ob conſanguinitatem dimiſerit alterum coniugem, & coniux relictus petierit reſtitutionē vt ſpoliatus, opponaturq; exceptio conſanguinitatis in continenti probanda, denegatur reſtitutio, *c. litteras 13. de reſtit. ſpol.* quo modo diſcrimen agnoſcendo inter iudicium poſſeſſorium, & petitorium, componunt Primarij noſtri textus, *in c. 1. de ordin. cognit. cum c. ex conqueſtione, de reſtit. ſpoliat.* Sed notorium probatione non indiget, *c. euidentia, de accuſat. c. de manifeſta 12 q. 1.* Igitur ſi tātùm oblatio probationis conſanguinitatis in continenti facta impedit reſtitutionem vxoris ſpoliatæ, multò magis notorietas ipſius impedimenti impediet reſtitutionem in præſenti caſu? Augetur hæc dubitandi ratio *ex c. inquiſitioni 44. de ſent. excomm.* vbi docetur, quod ſi coniux ſciat pro certò impedimentum matrimonij inter eum, & aliū coniugem adeſſe, non debet reddere debitum, imò etſi ad id cogatur ab Eccleſia, excommunicationem patienter ſuſtinere debet: igitur, & cùm notorium eſt impedimentum, ille poteſt propria auctoritate vxorem dimittere. Augetur etiam hæc difficultas, *ex c. de illa, infrà hoc tit.* vbi docetur, ob hæreſim, in quam lapſus eſt maritus, poſſe vxorem illum propria auctoritate dimittere: igitur, & ob notoriam conſanguinitatem in gradu irritandi; ſiquidem ob eam matrimonium quoad vinculū diſſoluitur, ſeu nullum fuiſſe declaratur; propter hæreſim verò, tantùm quoad thorū. Tandem facit textus, *in c. ſeq.* vbi coniugi petenti reſtitutionem coniugis, obſtat exceptio notorij adulterij. Imò, & *in c. dixit Dominus, 32 q. 1.* aſſeritur quod vbicumque eſt fornicatio, vel fornicationis ſuſpicio, liberè vxor dimittitur; quod aduerbium *liberè*, omnem ſuperioris licentiam excludit, iuxta textum, iuncta Gloſſa, *verbo Liberè, in c. dudum, de ſepultur.* igitur ſimiliter ob notoriam conſanguinitatem licèt propria auctoritate dimittere vxorem, vt inceſtus vitetur.

6 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens deciſio, cuius rationem aſſignat Gloſſa hic, *verbo Separari*, & *in c. fin. de adult.* ex eo, quia diuortium pœna eſt: ſed pœna imponi non poteſt niſi per iudicem, *c. hæc coniugibus, §. in hoc, 33. q. 2.* ergo propria auctoritate non poteſt coniux diuortium facere. Gloſſam ſequuntur Ioannes Andreas, & Hoſtienſis *hic*, ſpeculum Coniug. *3. p. art. 1. nu. 1.* Verùm hæc ratio præſenti deciſioni non conuenit; ſiquidem in ea non agitur de ſeparatione ex cauſa adulterij, vt *in d. §. ex hoc*, ſed ex cauſa conſanguinitatis, in qua cùm matrimonium validum non ſit, ſed tantùm de facto contrahatur, ſeparatio quæ fit ab Eccleſia, non eſt pœna, nec propriè diuortium, ſed tantùm declaratio nullitatis matrimonij, vt docet Accurſius, *verbo Diuortium, in l. quod ſeruus, ff. de condict. cauſa dati.* Quare ea ratione omiſſa Panormitanus in præſenti, *nu. 2. & 8.* illam aſſignat, ſcilicet quod plura dicuntur notoria, quæ verè non ſunt, *c. conſuluiſti 14. de appellat.* & non debet tantùm ſacramentum reſcindi ex ſola opinione coniugū credentium adeſſe impedimentum notorium, vbi verè non adeſt. Cæterùm hæc ratio ſuſtineri non valet, quia etſi in hoc caſu verè notorium eſſet impedimētum, nullo modo permitteretur marito vxorem dimittere abſq; iudicio Eccleſiæ, ex præſenti textu. Vnde verior ratio eſt, in ſpecie huius textus, non poſſe maritum abſq; iudicio Eccleſiæ vxorem dimittere, etiamſi parentela ſit notoria; quia nemo poteſt in ſua cauſa ius ſibi dicere, *l. 1. C. vt nemo in ſua cauſa, l. ſi quis in tantum, C. vnde vi.* Quare ſi propria auctoritate maritus vxorem dimiſerit, vxorque reſtitutionem petat, non obſtante exceptione conſanguinitatis, ante omnia redintegrandum eſt matrimonium, ex vulgari principio, *Spoliatus ante omnia eſt reſtituendus*, de quo *in c. in litteris, c. conquerente, de reſtit. ſpol.*

Nec obſtat difficultas ſuprà adducta, nam verum eſt, reſtitutionem coniugi ſpoliato denegari, quando conſanguinitatis exceptio in continenti probatur, ne cohabitare cogatur cùm aperto inceſtus periculo: quod facilius procedit, ſi conſanguinitas ſit notoria, *ex d. c. euidentia, cum ſimilib.* & ſic licèt ob notoriam conſanguinitatem nō poſſit coniux dimittere coniugem, quod principaliter in hoc textu deciditur, & probatur ratione proximè adducta, tamen ſi notoria ſit conſanguinitas, iuſtè coniugi petenti reſtitutionem alteriùs coniugis opponitur exceptio notoriæ parentelæ, & tunc impeditur reſtitutio. Nec contrarium docetur in hoc textu, nam in eius ſpecie conſanguinitas non erat notoria, quia tantùm maritus aſſerebat, vxorem fuiſſe cognatam prioris vxoris defunctæ: quo caſu affirmat Pontifex, non potuiſſe maritū vxorem dimittere, & aliam ſuperinducere, etiamſi affinitas illa eſſet notoria; & ita ante omnia virum eſſe reſtituendum vxori: non tamen negauit Alexander, quod ſi eſſet affinitas notoria, impediretur matrimonium. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, deductum ex *d. c. inquiſitioni*: cui reſpondendum eſt, quod quotieſcumque impedimentum matrimonij eſt notorium, poteſt coniux, imò tenetur, propria auctoritate abſq; iudicio Eccleſiæ thori ſeparationem facere, vt ita vitetur peccatum, *d. c. inquiſitioni*: docet Couarr. *in 4. 2. p. c. 7. §. 2.* At verò non poteſt facere ſeparationem, quia in ea non datur ita proximum peccati periculum, ſed expectandum eſt Eccleſiæ iudicium: de qua ſeparatione rectè accipit præſentem textum Cardin. hic, *oppoſit. 1.* Nec obſtat textus *in d. c. de illa, hoc tit.* Nam reſpondeo, eius deciſionem ſpecialiter procedere, quando alter ex coniugibus lapſus eſt in hæreſim, quo caſu licitum eſt Catholico propria auctoritate ab ea diſcedere, propter graue peruerſionis periculum, ſi Eccleſiæ iudicium expectetur, quæ ratio ceſſat in præſenti textu, vt conſiderat Abbas, *hic, notabili 1.* 7 Diſſoluitur difficultas.

8 Exponitur cap. ſignificaſti, hoc tit.

Nec obſtat textus, *in c. ſeq.* pro cuius conciliatione cùm hoc textu varia adduxerunt Corraſius, *lib. 2. miſcel. c. 2.* Couarr. *de ſponſ. 2 p. c. 7. §. 5. n. 12.* Gilkeuius, *in l. edita, n. 216. C. de edendo*, plures quos referunt Sanchez, *lib. 10. de matrim. diſp. 12. à n. 38.* Petrus Barb. *in rubric. ſolut. matrim. 2. p. n. 26.* Fachineus, *lib. 8. controuerſ. c. 10. verſ. Ad ſecundum*, Morla, *in empor. tit. de legibus, q. 9. nu. 52.* & communiter reſpondetur, textum *in c. ſequenti*, procedere in ſeparatione matrimonij propria auctoritate facta, ob adulterium publicum; quo caſu licere affirmant communiter Doctores, ſi adulterium ita ſit notorium, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari, propria auctoritate quoad cohabitationem ab adultera diuertere; ideòque aſſerere Pontificem eo caſu reſtitutionem non eſſe faciendam, cum ex confeſſione adulterantis notorietas adulterij daretur; quorum ſolutio firmari videtur, *ex c. Agathoſa 27. q. 1. c. dixit Dominus, 32. q. 1. c. ex parte 9. de ſponſal.* in illis verbis: *Quia igitur nemini*

Digitized by Google

licet vxorem ſuam manifeſta cauſa fornicationis dimittere. Ex quibus deducitur à contrario ſenſu, quod vbi adulterium eſt notorium, innocenti licèt propria auctoritate diuertere. Facit etiam pro hac ſolutione textus *in c. de benedicto 5. 32. q. 1.* vbi Pelagius Pontifex decidit, maritum non eſſe cogendum recipere vxorem, quæ ab ipſo receſſit, & adulterium commiſit. Ergo quia ob notorium adulterium licèt innocenti diuertere. Quam doctrinam tuentur Innocentius, *in c. inquiſitioni 44. n. 2. de ſentent. excommunic.* & ibi Hoſtienſis, *in initio*, Ioannes Andreas, *n. 3. verſ. Quid ergo*, Syluester, *in ſumma, verbo Diuortium 9 q. 8.* Tabiena, *verbo Matrimonium*, Couarr. *in 4. 2. p. c. 7. §. 5. n. 12.* Henriquez, *lib. 11. de matrim. c. 17. n. 32.* Petrus de Ledeſma, *de matrim q. 62 art. 3.* Fachineus, *lib. 8. controu. c. 10.* Corraſius, *lib. 2. miſcel. c. 2.* qui diſcriminis rationem, quare ob notorium impedimentum conſanguinitatis non licèt propria auctoritate dimittere vxorem, ob notorium verò adulterium liceat, ex eo reddunt; quia cùm omnis res, per quaſcumque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolui debeat, *c. omnis 4. 27. q. 2. l. nihil 35. ff. de reg. iur.* & matrimonium auctoritate Eccleſiæ ſit celebratum, eius auctoritate eſt diſſoluendum, etſi parentela ſit notoria: at verò in caſu adulterij, cum matrimonium non diſſoluatur, ſed tantùm coniuges ſeparentur quoad cohabitationem; ideò abſque iudicio Eccleſiæ poteſt innocens ſontem deſerere, præcipuè quia frangenti fidem fides non eſt ſeruanda, *c. forma 18. 22. q. 5. c. fruſtra 75. de reg. iur. lib. 6. l. cùm proponas, C. de tranſact.* Vnde cùm adulter fidem frangat, quæ ſemper ineſt in ipſo matrimonio, *c. omne 10. 27. q. 2.* ob adulterium notorium innocenti propria auctoritate licet à nocente diuertere, vt docet Thomas Sanchez, *lib. 10. de matrim. diſp. 12. n. 38.* Sed hæc ſolutio apertè refellitur, quia verius eſt non poſſe maritum ſine iudicio Eccleſiæ dimittere vxorem, etiam ob notorium adulterium, vt docuit Gloſſa, *in c. ex parte, verbo Manifeſta, de ſponſ.* & *in c. 1. 32. q. 1.* quam approbarunt D. Thomas, *in 4. diſt. 35. art. 3.* Couarr. *2. part. de matrim. c. 7. §. 5. nu. 12.* Pro qua ſententia facit ea potiſſima ratio; nam diuortium pœna eſt adulterij, quæ niſi per iudicem imponi non poteſt, *cap. fine, § in hac, 32. q. 2.* in cauſa autem propria nemo ius ſibi dicit, *l. vnic. C. ne quis in ſua cauſa*: ergo maritus non poteſt propria auctoritate vxorem dimittere. Proſequitur Menochius, *de recuper. rem. 1. nu. 218.* Qua opinione retenta non obſtant textus pro contraria ſententia adducti; nam aduerbium *liberè*, quo vtitur textus, *in d. c. dixit Dominus*, aliquando importat iuris ſolemnitatem, nec eam excludit, *l. ſi quando, C. de inofficioſo, c. 1. de reſcript.* vnde dum in eo textu, & *in d. c. ex parte*, & ſimilibus, docetur, liberè, & licitè vxorem adulteram dimitti à marito, id accipiendum eſt iudicio Eccleſiæ, poſt iudicis ſententiam. Nec obſtat textus, *in d. c. Agathoſa*; quia fauore religionis receptum eſt, vt liceat innocenti dimiſſa adultera religionem ingredi; non tamen inde infertur, extra eam cauſam licere adulteram propria auctoritate deſerere.

Quare omiſſa prædicta ſolutione, diſcrimen conſtituendum eſt cùm Ioanne Andrea, & Cuiac. *in præſenti*, Sanchez, *vbi ſuprà*, inter exceptiones notoriæ conſanguinitatis, ſeu adulterij, quæ erant notæ tempore, quo coniux deſeruit coniugem; & inter exceptionem notorij adulterij poſt deſertionem, ſeu diuortium commiſſi; nam exceptio, quæ iam competebat tempore ſpolij, coniugis reſtitutionem non impedit, quo caſu procedit præſens textus. Contrarium verò obſeruatur in exceptione notorij adulterij poſt ſpolium admiſſi, quo caſu exaudiendus eſt textus, *in c. ſequenti*. Diſcriminis ratio ex eo prouenit, nam coniux, qui publicum adulterium commiſit poſt ſpolium, videtur renunciare iuri, quod habebat repetendi coniugem; ſiquidem ipſo improbo facto fatetur ſe indignum maritalis cohabitationis, quæ etiam ex lege diuina eo caſu diſſociatur, *c. 19 Matthæi*: cùm autem adulterium ante ſpolium, ſeu deſertionem admiſſum eſt, reſtitutio ante omnia eſt facienda, quia vt ſuprà probaui, non licèt coniugi innocenti propria auctoritate adulterum deſerere. Nec obſtabit ſi dicas, quod *in cap. ſequenti*, non poteſt præſumi renunciatio iuris repetendi coniugem, cum mulier inſtanter peteret viri reſtitutionem; & ita non videtur renunciaſſe actioni, quam inſtanter intendit. Nam reſpondeo, quod licèt in ea ſpecie vxor virum in iudicio verbis repeteret; attamen facto ipſo, hoc eſt commiſſo adulterio, eadem reſtitutione ſe indignam reddit, & aliud verbis, aliud facto teſtatur: vnde etiam virum repetens, creditur priuilegio reſtitutionis renunciare, quia cùm verba contraria ſunt factis, plus factis voluntarijs, & permanentibus, quàm verbis voluntatem declaramus, *cap. cùm M. de conſtit.*

9 Traditur vera interpretatio.

CAPVT IV.

a Idem.

Significaſti nobis, quod quidam miles in prouincia tua, vxore ſua ſine iudicio Eccleſiæ dimiſſa, pro eo quòd ſuggeſtum ſibi fuerat, ipſam inceſtum cùm quodam conſanguineo ſuo commiſiſſe, vinculo propter hoc fuit excommunicationis adſtrictus. Verùm mulier ipſa non continuit, ſed ſobolem de alio viro ſuſcepit: nec minùs poſtulat ſuo viro reſtitui, aſſerens ſe ab ipſo iniuſtè dimiſſam, & eundem virum adulterandi materiam ſibi *b* dediſſe. Vnde quia nos conſulere voluiſti, vtrum mulier ipſa debeat viro reſtitui, & vir ad eius receptionem compelli: fraternitati tuæ præſentibus litteris reſpondemus, quod ſi manifeſtum eſt, mulierem ipſam adulterium commiſiſſe, ad eam recipiendam præfatus vir cogi *c* non debet, niſi conſtaret ipſum cùm alia adulterium *d* commiſiſſe.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 4.* poſt Concil verò Later. *p. 6. c. 14.* habetur *Cretenſi Epiſcopo*; ſed rectè emendatur in margine, *Trecenſi*, de qua diœceſi egi, *in c. 6. de conſtitut.* & eam inſcriptionem retinendam eſſe notauit Antonius Auguſt. *in notis ad hunc textum.*

2 b *Dediſſe.*] Quod ſi verum eſſet, maritus non audiretur: ſed hoc non procedit cùm cauſa remota eſt, vt in capite præſenti fuerat. quæ marito obijci non poteſt, *c. ex litteris, hoc tit.* Nec poteſt dici commiſſum fuiſſe adulterium culpa mariti, cum cauſa minimè fuerit ad id ordinata *l. nomine 38. ff. de ſtatu liber. l. is qui 45. ff. de obl. & act.* docent Cumanus, *conſ. 173. n. 4.* Decius, & alij relati à Lara, *in l. ſi quis à liberis, §. ſi quis, n. 210. ff. de liber. agnoſc.* Menochius, *lib. 1. conſ. 31. nu. 3.* qui etiam reſoluit, non excuſari mulierem ab adulterio, ſi dicat propter famem illud perpetraſſe, argumento legis *palam, ff. de ritu nupt.* etſi contrarium teneant Couarr. *in 4. 2. part. cap. 7. §. 5. n. 2.* Palacios, *in rubric. de donat. §. 20. nu. 4.*

c *Cogi non debet.*] Sed cùm ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus, *c. fin. de ordin. cognit. c. litteras, cap. conquerente, de reſtit. ſpol.* quomodo in præſenti ſpecie petenti reſtitutionem obſtat exceptio, quę reſpicit iudicium proprietatis? Cui difficultati communiter reſpondetur, in præſenti caſu reſtitutionem impediri, quia vxori oppoſita fuit à viro exceptio notorij adulterij, quæ eſſentiæ, & naturæ matrimonij repugnat, *c. quemadmodum, de iureiur.* probaui, *in c. fin. de condit. appoſit.* de qua exceptione conſtitit per partis confeſſionem, cùm ipſa vxor confeſſa fuiſſet adulterium perpetraſſe, marito prębente cauſam, vt ex littera conſtat; ex qua confeſſione notorium iudiciale reſultat, *cap. cùm olim, de V. S.* & ita denegatur reſtitutio in pręſenti, ex regula quę habet, quod ſpoliato petenti reſtitutionem obſtat notorius proprietatis defectus, vt *in c. ad decimas, de reſtit. ſpol. lib. 6. c. conſtitutus, c. quoniam, de filijs presbyt.* Ita docuerunt Couarr. *2. p. de matrim. cap. 7. §. 5. n. 11.* Menochius, *remed. 1. recuper. n. 120.* ſed veram huius textus interpretationem adduxi proximo commentario.

d *Commiſiſſe.*] Conſonat textus, *in cap. fin. de adult.* vbi hac partem exponemus.

C A P V T V.

ª Clemens III.

EX litteris tuis accepimus, quod lator præſentium Vv. nomine olim de tua diœceſi quandam duxit, videlicet Luciam in vxorem, qui maligno ſpiritu inſtigante paucis temporibus fuerunt concordes. Proponebat etiam idem Vv. quod illam per violentiam ſibi illatam, etiam metu mediante duxiſſet. Tu verò vna cum Capitulo tuo cùm tam minis, quàm admonitionibus inter eos ſæpè pacem reformare ſtuderes, & eos temerè ſegregatos pariter reconciliari coegiſſes, tandem vir vxorem ſuam ſuper crimine fornicationis in iure conuenit. Poſt longas verò inducias, & admonitiones diligenter factas, vt ab huiuſmodi litigatione ceſſarent, cum ad hoc vlteriùs flecti non poſſent, & vir etiam eam de crimine iterum fornicationis expreſſiùs appellaret, ipſa neſcimus quo ducta ſpiritu, cœpit publicè confiteri, quod cùm vir ei negaret in debitis, & neceſſarijs prouidere, crimen compulſa eſt incurrere memoratum. Cumque diligentiùs à te fuiſſet admonita, ne ad ſuggeſtionem alicuius, vel iniquum conſilium illud tam turpe contra ſe proponeret, ipſa eadem manifeſtiùs aſſerebat. Sanè conuocato ᵇ Capitulo tuo, & alijs viris diſcretis, cum ex eorum conſilio vtrique priuatim continentiam firmiter iniunxeris obſeruandam, ita quod castè viuerent inuicem ſegregati; & ex relatione quorundam perceperis, quod aliam memoratus Vv. intenderet ducere in vxorem, licèt ipſum ne hoc facere aliquatenus attentaret, monueris diligenter, ipſe nihilominus extra ciuitatem furtim cùm alia ſponſalia, & nuptias temerè celebrauit. Verùm cum factum inquirere laborares, vt ſecundùm illud procederes, ſupradictus Vv. rei ſeriem, prout factum fuerat, explicans, & exponens, ad audientiam noſtram dicitur appellaſſe. Vnde f. t. per A. ſ. m. quat. ſi res ita proceſſit, prætaxatum virum ap. rem. ad legitimam vxorem per excommunicationis ſententiam redire compellas, & iniuncta ei pœnitentia de commiſſo adulterio cùm ſecunda, maritali affectione ab ipſo facias pertractari.

N O T Æ.

1 a *CLement III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub tit. de clandeſt. de ſponſ. c. 3.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

2 b *Capitulo tuo, & alijs viris diſcretis.*] Quia in his negotijs arduis Epiſcopus cùm conſilio Canonicorum, imò & Clericorum, ſententiam proferre debet, vt probaui, *ſuprà in cap. porrò, verbo Iudicio Eccleſiæ*.

COMMENTARIVM.

3 CErtum eſt, propter adulterium matrimonium diſſolui quoad thorum, & cohabitationem, *cap. ſignificaſti, c. gaudemus, ho. tit. c. ex parte, de ſponſ. c. suæ, de procurat. c. ſi vir, c. intelleximus, c. fin. de adulterijs*; quod etiam in adulterio à viro perpetrato procedit, *c. idololatria 5. 28. q. 1. c. ſi quis vxorem 1. 32. q. 1. c. præcepit 32. q. 5. c. fin. ead. q. c. Apoſtolus 3 32. q. 7.* probant Bellarminus, *lib. 1. de matrim. c. 14. §. ſunt autem*, Didacus Perez, *in l. 2. tit. 15. lib. 8.* Barboſa, *in rubric. ſolut. matrim. 2. p. n. 3.* Macedo, *lib. 4 de clauibus Petri, de matrim. lib. 4. c. 6.* Valenzuel. *conſil. 144. per totum*. Ratio eſt, nam coniux cùm per adulterium frangat bonum fidei, *c. omne, 27. q. 2 c. 1. 32. q. 6.* rectè poteſt innocens illum dimittere, nam frangenti fidem fides frangatur eidem, *l. ſi inſtituta 27. ff. de inoffic. teſtam. l. cùm proponas, C. de pactis, c. peruenit 3. de iureiur. c. ſi infidelis 28. q. 2. l. ſi conuenerit, ff. pro ſocio*. D. Thomas, *in 4. diſt. 35. q. 1. art. 1.* & Sotus, *ead. q. art. 1.* non tamen quoad vinculum diſſolui eo caſu matrimonium, latè probaui, *in cap. 6. Concil. Illiber.* vbi expoſui difficilem locum D. Matthæi: etſi nouiter contrarium defendat, cautè ſemper legendus Arniſeus, *de iure connub. cap. 5. ſect. 7.* Sunt tamen aliqui caſus, in quibus propter adulterium, nec quoad thorum diuortium fieri poteſt. Primus eſt, ſi vxor vim paſſa ſit, cum reſiſtere non poſſet ſine graui periculo mortis, aut infamiæ, *l. vim paſſam, C. ad leg. Iul. de adult.* quo modo intelliguntur textus, *in c. reuerà, c. ita tamen, 32. q. 5.* Secundus eſt, ſi ambo coniuges adulterium commiſerint, *cap. ſignificaſti, hoc tit.* Tertius, ſi vir patiatur vxorem adulterari, *c. diſcretionem, de eo qui cognouit conſanguineam, l. viro, l. cùm mulier, ff. ſolut. matrim.* vbi eam rationem aſſignat Scæuola: *Cur improbat maritus mores, quos ipſe antè corrupit, vel poſteà probauit.* Quartus, ſi poſt adulterium vxor reconciliata eſt marito ſuo ſponte, & certiorato adulterio, *c. ſi quis, cap. de benedicto, cap. quod autem, 32. q. 1.* Quintus caſus eſt, ſi vxor per ignorantiam cùm alio viro concubuerit, credens ſe à marito ſuo cognoſci, *cap. in lectum 34. q. 1.* vel putans maritum abſentem mortuum eſſe, cum alio matrimonium contrahat, *c. cùm per bellicam, 34. q. 1.* Tandem ſi poſt diuortium innocens adulterium commiſerit, redintegratur matrimonium, ex præſenti textu: & non ſolùm hæc redintegratio fit iudicis officio, vt malè exiſtimauit Gloſſa, *in c. Apoſtolos, 32. q. 7.* verum etiam actione ad id vxori competente, vt docent Butrius, *in præſenti, n. 13.* Couarr. *in 4. 2. p. c. 7 §. 6. n. 5* Gregorius Lopez, *in l. 8. tit. 1. p. 4.* Ratio eſt, quia quamuis poſt diuortium factum ex cauſa adulterij cohabitatio quoad mutua ſeruitia ſeparato ſit, *cap. dixit Dominus, 32. q. 1.* non tamen eſt ſublata quoad bonum fidei, cum hoc ſemper duret, cum duret matrimonij vinculum: ac per conſequens negari non poteſt, maritum per ſubſequens adulterium vxori iniuriam irrogaſſe, ob quam illi competit actio ad redintegrandum matrimonium. Nec obſtat textus *in cap. factum, de reg. iur. lib. 6.* iuncta lege *necnon, ff. de itinere*. Nam principium illius textus procedit quotiens nulla adeſt iuſta cauſa ad retractandam diuortij ſententiam, ſecus verò ſi legitima cauſa interueniat, quia tunc poteſt ſententia diuortij retractari, *c. 2. de purg. vulgari, l. admonendi, ff. de iureiur. l. 1. C. de re iudic.*

C A P V T VI.

Vrbanus III. a *Florentino Epiſcopo*.

DE illa verò, quæ viro labente in hæreſim, ipſius conſortium declinauit, vtrum reuertente illo ad catholicam vnitatem, ad redintegrandum matrimonium ſit cogenda: videtur nobis, quod ſi mulier ab eo, ea dumtaxat intentione diſceſſit, vt lapſus in hæreſim tædio pariter, & confuſione affectus, ſe ab errore ſuo conuerteret, ei cùm reuerſus fuerit, reddenda eſt, quæ etiamſi reuerti noluerit, compellatur. Si verò iudicio Eccleſiæ ab eo ſine ſpe matrimonij redintegrandi receſſit, ad recipiendum illum nullatenus dicimus compellendam.

Digitized by Google

N O T Æ.

1 a VRbanus III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* vbi additur. *Pars capitis litteras*, vt cognoſcatur, in præſenti referri partem textus, *in cap. 3. de coniug. lepros.* cuius tertia pars extat, *in cap. de vxore, de ſepulturis.*

COMMENTARIVM.

2 INter catholicum, & hæreticum non licitè contrahitur matrimonium, *c. cauæ 9. 28. q. 1.* Synodus Laodic. *can. 31.* ibi: *Non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere.* Agathenſe, *cap. 67.* Carthag. 3. *can. 11.* Synodus 6. in Trullo, *can. 53.* Concil. Chalcedon. *can. 13.* Solorzanus, *tom. 1. de iure Indiar. lib. 2. c. 5. n. 17.* Suarez, *contra Reg. Angliæ, lib. 3. c. 4. n. 9.* Tranſmiera, *de polyg. q. 17.* Araujo, *diſp. 11. q. 6. morali, per totam*, Serarius, *in opuſc. de matrim. cathol. cum hæret. c. 1.* Sanchez, *lib. 7. de matrim. diſp. 72.* Baſillus, *in append. ad lib. de matrim. c. 1.* Gutierrez, *eod. tr. c. 104.* probat latè *in can. 16. Concil. Illiber.* Et ſi poſtquam orthodoxi matrimonium celebrauerint, alter eorum in hæreſim prolabatur, matrimonium diſſoluitur, *c. non ſolùm, cap. idololatria, 28. q. 1. cap. fin. de conuerſ. coniug.* probaui ſuprà *in c. 2.* vt contingit in adulterio corporali, cui finitimum eſt ſpirituale, quod propriè in hęreſi conſideratur, cum ſit commixtioni animorum contraria, bonoque prolis, quod in ea educatione filiorum ad verum Dei cultum conſiſtit, obuians: quare cùm ex iure naturali, & diuino quo proprio periculo conſulere hæreticum vitando præcipitur, coniugi fideli facultas diuortij temporalis videatur conceſſa, vſquedum hæreticus reſipiſcat, Eccleſia in pœnam hæreſis permiſit fideli in perpetuum diſſoluere quoad thorum coniugium. Vnde dubitatur, an ſi propter hæreſim vnius coniugis alter diſceſſerit propria auctoritate, quod facere poteſt, vt probaui ſuprà *in c. porrò*, vel iudicio Eccleſię; ſi poſteà reſipiſcat hæreticus, Eccleſiæque reconcilietur, vtrum innocens teneatur eum recipere, redintegrandumque ſit matrimonium? Et Vrbanus III. *in præſenti*, Cœleſtinus, *in c. 1. de conuerſ. infidel.* cenſuerunt, iudicio Eccleſię matrimonium ob hæreſim ſeparatum, non eſſe redintegrandum; ſecus verò ſi propria auctoritate coniux diſceſſerit, qui tenetur recipere reconciliatum. Innocentius III. *in c. ſequenti*, deciſa quæſtione, quando liceat coniugi Catholico ad ſecundas nuptias tranſire, alio in infidelitate relicto, aut renuente cohabitare ſine contumelia Creatoris, in calce textus ait: *Per hanc etiam reſponſionem illa ſoluitur quæſtio, qua quæritur, vtrum ad eum, qui vel ab hæreſi, vel infidelitate reuertitur, is qui permanſerit in fide, redire cogatur.* Sed ego clariorem ſententiam optabam, cum tantùm Pontifex egiſſet de diuortio quoad vinculum, non verò quoad thorum. Gregorius IX. *in cap. fin. de conuerſ. coniug.* expreſsè docet, licere coniugi innocenti inuito hæretico, etiam poſt reconciliationem religionem ingredi. Pro quorum iurium conciliatione varia adduxerunt Abulenſis, *in cap. 19. Matthæi, q. 70.* Caſtro, *de iuſta hæretic. punit. lib. 2. c. 7. columna 3.* Couarr. *in 4. 2. p. c. 7. § 5. n. 5.* Dartis, *ad 28. q. 1.* Barboſa, *in rubric. ſolut. matrim. p. 2. n. 21. & 22.* Hurtado, *de reſid. tom. 2. reſol. 5. per tot.* Gutierrez, *lib. 2. canonic. quæſt. 17. nu. 37.* ex quorum ſententia dicendum eſt, coniugi innocenti propria auctoritate diſcedenti licere ad religionem tranſire, ob ſpecialem religionis fauorem, *d. cap. fin. de conuerſ. coniug.* Si autem velit in ſæculo remanere, etiam coniuge reconciliato, non eſt audiendus, imò tenetur recipere reconciliatum, cum diuortium hoc non ſit perpetuum, vt in caſu adulterij carnalis; ſed temporale, donec reuertatur hęreticus ad fidem, quam negauit. Sed ſi auctoritate Eccleſiæ diuortium factum eſt ob hæreſim alterius ex coniugibus, etiam poſt eius reconciliationem non tenetur innocens illum accipere, vt latè probant Hurtado, *ſuprà, ſub reſol. 2.* alter Hurtado, *de fide, diſput. 76. ſect. 6 ſubſect. 5. nu.* 101. quia Eccleſia in pœnam tam immanis delicti potuit diuortium perpetuum ſtatuere, vt ipſe probat. Quo modo accipiendus eſt Vrbanus in præſenti, & Alfonſus noſter, *in l. 2. tit. 10. part. 4.* Et licèt regulariter diuortium fiat ob hæreſim, non aſſignata pœna perpetui diuortij, verius eſt teneri innocentē recipere reconciliatū, vt docet Gloſ. finalis *in c. quantò, hoc tit. & in c. fin. de conuerſ. coniug.* Iulius Clarus *verbo Hæreſis, n. 5.* Sotus, *in 4. diſt. 39. q. vnic.* & ex D. Thoma, & alijs Bellarmin. *lib. 1. de matrim. c. 14.* Chriſtineus, *to. 1. deciſ.* 330. Matienzo, *in princ. tit. 10 lib. 5. recopil.* etſi contrarium teneat Simanchas, *de Catholic. tit. 40. n. 16.* Thomas Delbenè, *p. 1. de officio Inquiſit. dubit. 153. ſect. 5.*

C A P V T VII.

a Idem *Ferrarienſi Epiſcopo.*

QVantò magis nouimus te in canonico iure peritum, tantò f. t. ampliùs in Domino commendamus, quod in dubijs quęſtionum articulis ad Ap. Sed. recurris, quę diſponente Domino, cunctorum fidelium mater eſt, & magiſtra, vt opinio, quam in eis quondam habueras, dum alios canonici iuris peritiam edoceres, vel corrigatur per Sed. Apoſt. vel probetur. Sanè tua nobis fraternitas ſuis litteris intimauit, quod altero coniugum ad hæreſim tranſeunte, qui relinquitur, ad ſecunda vota tranſire deſiderat, & filios procreare; quod vtrum poſſit fieri de iure, per eaſdem litteras nos duxiſti conſulendos. Nos igitur conſultationi tuæ de fratrum noſtrorum conſilio reſpondentes, diſtinguimus, licèt *b* quidam prædeceſſores noſtri ſenſiſſe aliter videantur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam *c* conuertatur; vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæreſim, vel decidat in Gentilitatis errorem: ſi enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel ſaltem ſine blaſphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad *d* mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad ſecunda, ſi voluerit, vota tranſibit, & in hoc caſu intelligimus, quòd ait Apoſtolus, ſi infidelis diſcedit, diſcedat: frater enim vel ſoror non eſt ſeruituti ſubiectus in huiuſmodi: & canonem etiam, in quo dicitur, quod contumelia Creatoris ſoluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. Si verò alter fidelium coniugum, vel labatur in hæreſim, vel tranſeat ad Gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc caſu is, qui relinquitur, viuente altero poſſit ad ſecundas nuptias *e* conuolare, licèt in hoc caſu maior appareat contumelia Creatoris; nam etſi matrimonium ſit verum, quod inter infideles exiſtat, non eſt tamen ratum: inter fideles autem verum quidem, & ratum exiſtit; quia ſacramentum fidei, quod ſemel admiſſum nunquam amittitur, ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus illo durante perduret. Nec obſtat, quod à quibuſdam forſan obijcitur, quod fidelis relictus non debeat iure ſuo ſine culpa priuari, cum in multis caſibus hoc contingat, vt ſi alter coniugum incidatur. Per hanc reſponſionem quorundam malitię obuiatur, qui in odium coniugum, vel quando ſibi inuicem diſplicerent, ſi eas poſſent in tali caſu dimittere, ſimularent hæreſim, vbi ab ipſa nubentibus coniugibus reſilirent. Per hanc ipſam reſponſionem illa diſſoluitur quæſtio, qua quæritur, vtrum ad eum, qui ab hæreſi, vel infidelitate reuertitur, is qui permanſit in fide, redire cogatur. Datur Laterani Kal. Maij.

N O T Æ.

1 a *FErarienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 1. & in epiſtolis Inoocentij editis à Sirleto, *fol.* 303. ex quo regeſtro ita reſtituo litteram huius textus. De Ferarienſi diœceſi egi *in c.* 9. *de conſtit.*

2 b *Quidam prædeceſſorum.*] In hac ſexta collectione legitur, *prædeceſſor noſter*, & Gloſſa exponit Cœleſtinum III. *in c.* 1. *de conuerſ. infidel.* prout extat textus ille in ſecunda collectione. Cuiac. in præſenti interpretatur Vrbanum III. *in c. de illa, hoc tit.* Sed vtraq; ſententia admitti poteſt, juxta præſentem litteram: non autem Cœleſtinus, & Vrbanus ex Cathedra diffiniendo aſſeruerunt, catholicum ob hæreſim coniugis non teneri cum eo cohabitare, immò cum alio nuptias celebrare poſſe; ſed tantùm vt DD. priuati id aſſeruerunt, vt conſtat ex illis verbis Cœleſtini: *Non enim videtur nobis, quod ſi prior maritus redeat.* Et Vrbani *in d. c. de illa*, ibi: *Dicimus compellendum.* Vnde cùm tanquam Doctores priuati id docuerint tempore, quo nō erat ab Eccleſia diffinitum, propter hæreſim non fieri diuortium quoad vinculum, non poteſt dici eos erraſſe, vt nimis audenter dixit Caſtro *lib.* 1. *contra hæreſes, c.* 4 & ita Innocentius ab eorum receſſit ſententia in præſenti, & diffinitum fuit per Trident. *ſeſſ.* 24. *de matrim. can.* 5 docuerunt, & ita contrarias has ſententias Cœleſtini, Vrbani, & Innocentij expoſuerunt Canus *lib.* 6. *de loc. cap.* 8 *ad* 3. Bellarminus *lib.* 4. *de Romano Pontif. cap.* 13. Suarez *de leg. lib.* 4. *c.* 14. *nu.* 11. Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſp.* 11. §. 4. *num.* 11. Fragoſo *de regimine chriſt. reipub.* 2. *part. lib.* 1. §. 3. *num.* 26. Barb. *in præſenti*, Franciſcus Valens *in concord.* 2. *part. ſect.* 4. *fol.* 136. Ant. Perez *in pentateuc. fid. volum.* 4. *de Pontif. cap.* 3. *num.* 81. Macedo *de clau. Petri, lib.* 4. *de matrim. cap.* 2.

c *Conuertatur.*] Quem caſum expoſui *in can.* 10. *Con- 3
cil. Illiber.* & explicat latè Balboa *in cap. gaudemus, hoc tit.* 2 *part. per tot.*

d *Mortale peccatum.*] Iuxta tradita *ſuprà, in c.* 2.

e *Conuolare.*] Quia per hæreſim non diſſoluitur ma- 4
trimonium quoad vinculum, *cap. de illa, hoc titul.* vbi probaui.

C A P V T VIII.

Idem a *Tiberiad. Epiſcopo.*

GAudemus in Domino, & in potentia virtutis ipſius: & Patri luminum, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum, vberes gratiarum exſoluimus actiones, quòd ſicut nobis tuis litteris intimaſti, diebus iſtis nouiſſimis, qui non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat, vt ad Chriſtianam fidem venirent, multorum paganorum cordibus inſpirauit; & quoniam vxores acceperant *b* in ſecundo, vel tertio, vel vlteriori gradu ſibi coniunctas, vtrum ſic coniuncti debeant poſt conuerſionem ſuam inſimul remanere, vel ab inuicem ſeparari, edoceri per ſcriptum Apoſtolicum poſtulaſti. Super quo fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod cùm ſacramentum coniugij apud fideles *c* & infideles exiſtat, quemadmodum oſtendit Apoſtolus dicens: *Si quis frater infidelem habet vxorem, & hæc conſentit habitare cum eo, non illam dimittat*: & in præmiſſis gradibus à paganis quoad eos licitè ſit contractum, qui conſtitutionibus canonicis non arctantur; quid enim ad nos, ſecundùm eundem Apoſtolum, de ijs qui foris ſunt iudicare? in fauorem præſertim Chriſtianæ Religionis, & fidei, à cuius perceptione per vxores ſe deſeri timentes, viri poſſent facilè reuocari; fideles huiuſmodi matrimonialiter copulati liberè poſſunt, & licitè remanere coniuncti, cùm per ſacramentum Baptiſmi non ſoluantur coniugia, ſed crimina dimittantur. Et quoniam pagani circa plures fœminas inſimul affectum diuidunt coniugalem, vtrum poſt conuerſionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immeritò dubitatur. Quia *d* verò tam Patriarchæ, quàm alij viri iuſti, ante legem pariter, & poſt legem multas vxores inſimul habuiſſe leguntur, nec contrarium apparet in Euangelio, vel lege præceptum, neque pagani ſubijciuntur canonicis inſtitutis poſt inuentis, quemadmodum eſt præmiſſum, videtur quod & nunc iuxta ritum ſuum licitè contrahant cum diuerſis, quorum coniunctiones legitimas vnda ſacri baptiſmatis non diſſoluit; & ita Patriarcharum exemplo ad fidem Chriſti pagani conuerſi coniugiorum pluralitate gaudebunt. Verùm abſonum hoc videtur, & inimicum fidei chriſtianæ, cùm ab initio vna coſta in vnam fœminam ſit conuerſa, & ſcriptura diuina teſtetur, quod *propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna*: non dixit tres, vel plures, ſed *duo*: nec dixit, *adhærebit vxoribus*, ſed *vxori*. Vnde Lamech, qui plures legitur habuiſſe vxores, reprehenditur in ſcripturis, eo quòd primus reprobandam bigamiæ ſpeciem introduxit. Licèt autem de his non quæſieris, volentes tamen tam te, quàm alios ſuper his etiam reddere certiores, eo quòd veritas præualeat falſitati, ſine dubitatione qualibet proteſtamur, quod nulli vnquam licuerit inſimul plures vxores habere, niſi cui fuit diuina reuelatione conceſſum: qui mos quandoque interdum etiam fas cenſetur, per quem ſicut *e* Iacob à mendacio, Iſraelitæ à furto, Samſon ab homicidio; ſic & illi ab adulterio excuſantur. Sanè hæc iuridica ſententia probatur etiam teſtimonio Veritatis in Euangelio teſtantis, *quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob cauſam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur.* Si ergo vxore dimiſſa, duci & alia de iure non poteſt, fortiùs etiam ipſa retenta: per quod euidenter apparet, pluralitatem in vtroque ſexu, cùm non ad imparia iudicentur, circa matrimonium reprobandam. Qui verò *f* ſecundùm ritum ſuum legitimam repudiauit vxorem, cùm tale repudium veritas in Euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente licitè poterit aliam, etiam ad fidem Chriſti conuerſus habere, niſi poſt conuerſionem ipſius illa renuat habitare cum ipſo; aut etiam ſi conſentiat, non tamen abſque contumelia Creatoris, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo caſu, reſtitutionem petenti, quamuis de iuſta ſpoliatione conſtaret, reſtitutio negaretur; quia ſecundùm Apoſtolum, frater, aut ſoror non eſt in huiuſmodi ſubiectus ſeruituti. Quod ſi conuerſum ad fidem & illa conuerſa ſequatur, antequam propter cauſas prædictas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compellitur. Et quamuis ſecundùm Euangelicam veritatem, qui duxerit dimiſſam, mœchatur; non tamen dimiſſor poterit obijcere fornicationem dimiſſæ, pro eo quod nupſerit alij poſt repudium, niſi aliàs fuerit fornicata.

N O-

Digitized by Google

N O T Æ.

a Tiberiadem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* ex qua textum hunc reſtituo, & *in cap. gaudemus, qui filij ſint legitimi*, vbi extat alia pars, vt ibi notaui.

2 b *Secundo.*] Non idem decreuit de primo tranſuerſali gradu Innocentius, quia conſultus de eo non fuerat; non quia gradus ille à iure naturali ſit prohibitus, vt iam notaui *in cap.5. de conſang. & affin.* & docet Diana *p.8. tract.1. reſol.68.*

3 c *Fideles, & infideles.*] Diuerſimodè tamen; nam apud fideles eſt ſacramentum, apud infideles eſt matrimonium tantùm ratum, vt expoſui *in cap. de infidelibus, de conſanguin. & affin.* vbi huius partis commentarium dedi.

d *Quia verò.*] Hanc ſecundam partem de polygamia, & polyuiria tractaui *in c.3. de ſponſa duorum.* 4

e *Iacob à mendacio.*] Explicat Arniſeus *a.p. relect. c.2. ſect.8. num.20.*

f *Quia verò ſecundùm.*] Hanc textus partem expoſui *in cap.1. hoc tit.* & perdoctam relectionem ad hunc textum ſcripſit Balboa, pluraque de coniugijs infidelium congeſſit Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub. p.3. diſp. 22. per tot.*

CAPVT FINALE.

Idem a *Liuon. Epiſcopo, & eis, qui cum ipſo ſunt fratribus.*

Deus qui Eccleſiam ſuam, &c. *Et infrà*: Quia verò in matrimonijs contrahendis diſpar eſt ritus Liuon de nouo ad fidem catholicam conuerſorum à noſtro, cùm in conſanguinitate, vel affinitate diſtinctionem canonicam non attendant, & relictas fratrum indiſtinctè ſibi conſueuerint copulare; ne propter hoc à bono propoſito retrahantur, cùm nec quidam eorum voluerint credere, niſi relictas fratrum eos *b* pateremini retinere; nec vos eos niſi tales dimitterent, recipere volueritis ad baptiſma propter nouitatem, vel infirmitatem gentis eiuſdem concedimus, vt matrimonijs contractis cum relictis fratrum vtantur; ſi tamen fratribus decedentibus ſine prole, vt ſemen defuncti, iuxta *c* legem Moſaicam ſuſcitarent, cum talibus contraxerunt, ne tales ſibi de cætero poſtquàm ad fidem venerint, copulentur, prohibentes, ſanctæ mem. Beati *d* Gregorij Papæ prædeceſſoris noſtri veſtigijs adhærentes, ne populus Liuon. à bono, quod cœpit, auſteriora metuendo recedat, vt in *e* quarta, & vlteriùs generatione matrimonium contrahant, donec in fide pleniùs ſolidentur, cum eis auctoritate Ap. diſpenſamus, non ea intentione concedentes hoc ipſis, vt poſtquàm firma radice in fide fuerint ſolidati, talibus coniungantur; nam ſecundùm *f* Apoſtoli verbum dicentis: *Lac dedi vobis potum, non eſcam;* illis modò, non poſteris temporibus tenenda conceſſimus, ne quod abſit, exuratur bonum, quod adhuc infirma eſt radice plantatum; ſed firmetur potiùs, & vſque ad perfectionem fideliter conſeruetur. Cùm autem ſacramentum coniugij *g* apud fideles, & infideles exiſtat, quemadmodum Apoſtolus proteſtatur: *Si quis* inquiens, *frater infidelem habuit vxorem, & hæc conſentit habitare cum eo, non illam dimittat*: & à paganis, qui conſtitutionibus canonicis non arctantur (quid enim ad nos, ſecundùm eundem Apoſtolum, de ijs qui foris ſunt iudicare;) in ſecundo, & tertio gradu quoad eos licitè contrahatur, in fauorem Chriſtianæ Religionis, & fidei, à cuius perceptione per vxores ſe deſeri timentes, viri poſſunt facilè reuocari, fideles in hoc gradu in infidelitate ſibi matrimonialiter copulari liberè poſſunt, & facilè remanere coniuncti, cùm per ſacramentum baptiſmi non diſſoluantur coniugia, ſed crimina dimittantur.

N O T Æ.

1 a Liuon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap fin.* & *in cap. Deus, de vita & honeſt. cleric.* vbi extat prior pars huius Decretalis, & *in cap. Deus, de pænit. & remiſſ.* vbi extat poſterior pars. Cùm enim Liuonienſes temporibus Vrbani tertij ad fidem catholicam abiecto Paganiſmo conuerti cœpiſſent opera & prædicatione Sancti Meynardi Canonici Sigeburgenſis, nec non Bertoldi Abbatis Lubecenſis, vt referunt Arnoldus *l.7 c.8. & 9.* Baronius *anno* 1182. Manrique *tom.4. annal. Ciſterc. anno* 1220. *cap.1.* Cuiac. *in d. c. Deus, de vita & honeſt. Cleric.* cuius conuerſionis mentio fit *in cap. dilecti, de purgat. vulgar.* conſultus fuit Innocentius varijs in dubijs in ea regione emergentibus ratione nouæ prædicationis, propter veternoſos Liuonienſium mores. Quibus reſpondet Innocentius in præſenti Decretali, *& in d. c. Deus.*

2 b *Pateremini retinere.*] Quas antè ipſa infidelitate acceperant; vnde non ſunt audiendi Pariſius *conſil.68. lib.4. num.275.* & alij, quos refert Barboſa *in præſenti*, dum præſentem textum accipiunt de matrimonijs contractis à Liuonienſibus poſt baptiſmum, quo tempore cùm iuxta ſacros canones illa celebrare deberent, ideò indigebant præſenti Innocentij III. diſpenſatione, vt cum vxoribus relictis à fratribus defunctis, & à ſe ductis cohabitare poſſent: nam hæc ſententia apertè refellitur ex verbis relatis, & ex illis, *matrimonijs contractis*, vbi expreſsè agitur de matrimonijs celebratis in ipſa infidelitate; & expreſsiùs ex illis, *ne tales ſibi de cætero poſtquam ad fidem venerint, copulentur.* Gregorius enim in fauorem Liuonienſium triplicem diſpenſationem concedit in hoc textu. Prima, vt qui in ipſa infidelitate cum relictis fratrum ad ſuſcitandum eorum ſemen nuptias contraxerant, poſt baptiſmum eas vxores retineant. Secunda, vt etiam poſt baptiſmum poſſint in quarto gradu copulari. Tertia, vt qui in infidelitate in ſecundo, ſeu tertio gradu coniuncti erant, etiam poſt baptiſmum eaſdem vxores retineant.

c *Iuxta legem Moſaicam.*] Relatam *cap.25. Deuteron.* vbi viro, qui ſemen fratris ſuſcitare renuebat, defuncti vxor coram iudicibus illi etiam inuito calceum ſoluebat, & in eius faciem conſpuebat, eam inurens ei notam, vt ipſius domus, Diſcalceati domus vocaretur: cuius ritus meminerunt Ioſephus *lib.4. antiquit. cap fin.* D. Cyprianus *lib.2. aduerſus Iudæos, cap.18* in illis verbis: *Erat enim in lege, vt quiſquis nuptias recuſaret, calceamentum deponeret; calcearetur verò ille, qui ſponſus futurus eſſet.* Illuſtrat Seldenus *ad leges Hebræorum, cap.14* Et rationem huius diſcalceationis doctè aſſignat Ramirez de Prado *in Pentecontarcho, cap.26.* quæ lex cæremonialis erat, & myſterium continebat, nempe vt in nomine primogeniti conſeruaretur familia, & primogenitura Chriſti nunquam interitura ſignificaretur. D. Auguſt. *in Leuit. qu.61.* & continebat exceptionem & diſpenſationem præcepti de non reuelanda turpitudine vxoris fratris, relatam *c.18. Leuitic. verſ.16.* Non tamen in præſenti Gregorius permittit Liuonienſibus nuptijs iam contractis cum relictis fratrum vti, iuxta legem Moyſis, quia lex illa poſſit hodie ſuſcitari, cùm eſſet cæremonialis, & per conſequens poſt mortem Chriſti mortifera, iuxta tradita *in cap. tranſlato, de conſtit.* ſed tantùm ad vitandum ſcandalum, & ne illi populi retraherentur à ſuſceptione fidei; quia matrimonijs iuxta conſuetudines ſuas contractis non ſinebantur vti. 3

d *B. Gre-*

4 d *B. Gregorij.*] Magni videlicet, qui conſultus ab Auguſtino Angliæ Apoſtolo, de Anglis, qui per ignorantiam nuptias illicitas contraxerunt, reſponſo 7. ſcribit: *Vt in gradu prohibito coniuncti non ſeparentur, aut communione Eccleſiæ ideò priuentur.* Quod reſponſum cum alijs ipſius Gregorij extat *lib. 12. epiſt. 31.* & repetitur ab Egberto Eboracenſi Archiepiſcopo, *cap. 231.*

e *Quarto.*] Qui gradus etiam poſt Concil. Lateran. celebratum temporibus Innocentij III. relictus fuit iuxta veterem prohibitionem, *cap. non debet, de conſanguin. & affin.*

f *Apoſtoli.*] Ad Corinthios *cap. 3.*

g *Apud fideles, & infideles.*] Diuerſo tamen modo, vt probaui *in cap. de infidelibus, de conſanguin. & affin.* vbi hanc textus partem illuſtraui.

COMMENTARIVM.

5 *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu communiter talis deducitur aſſertio: *Matrimonium celebratum cum relicta fratris defuncti nullum eſt, niſi per Eccleſiam diſpenſetur, vt ita coniuncti in tali matrimonio perſiſtant.* Priorem partem aſſertionis probant textus *in can. 61. Concil. Illiber.* ibi: *Si quis poſt obitum vxoris ſuæ ſororem eius duxerit, & ipſa fuerit fidelis, quinquennio à communione placuit abſtinere: niſi fortè dari pacem velocius neceſſitas coegerit infirmitatis.* Altiſſiod. *can. 30.* *Non licet duas ſorores, ſi vna mortua fuerit, alteram in coniugium accipere.* Concil. Neocæſar. *can. 2.* *Mulier ſi duobus nupſerit fratribus, abijciatur vſque in diem mortis: ſed propter humanitatẽ in extremis ſuis, Sacramentis reconciliari oportet; ita tamen, vt ſi fortè ſanitatem recuperauerit, matrimonio ſoluto, ad pœnitentiam admittatur.* Concil. Agathenſe ſub Symmacho *can. 61.* Epaunenſe ſub Symmacho *can. 30.* Moguntin. *1. c. 56.* *Si quis vxorem viduam duxerit, & poſteà cum filiaſtra ſua fornicatus, ſeu duabus nupſerit ſororibus; aut ſi quæ duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre, & filio, tales copulationes anathematizari, & disiungi præcipimus, nec vnquam ampliùs coniugio copulari, ſed magna diſtrictione feriri.* Aurel. *1. can. 20.* *Nec ſuperſtes frater thorum defuncti fratris aſcendat, nec ſe quiſquam amiſſæ vxoris ſorori audeat ſociare: quod ſi fecerint, diſtrictione eccleſiaſtica feriantur.* Pariſienſe *1. can. 4* Gregorius II. in Concilio Romano 1. *can. 5.* *Si quis fratris vxorem duxerit in coniugium, anathema ſit.* Zacharias Papa *epiſt. 7. ad Pipinum, cap. 22.* Egbertus Eboracenſis Archiepiſcopus *in excerptis, can. 128.* ibi: *Superſtes frater thorum defuncti fratris non aſcendat, Domino dicente: Erunt duo in carne vna: ergo vxor fratris tui ſoror tua eſt.* Baſilius Cæſar. *epiſt. 157.* Concil Romanum ſub Zacharia anno Chriſti 743. celebratum, *can 6* Pariſienſe 3. ſub Ioanne III. *can. 4.* cui anſam dedit Clotario Rex Francorum, qui matrimonium contraxit cum duabus ſororibus, vt referunt Baronius, & Seuerinus Binius *in notis ad ipſum canonem:* Concil. Turon. 2. *can. 22* editum & celebratum ad puniendam effrænatam libidinẽ Cariberti Regis Francorum, qui Meroflendam ſororem vxoris ſuæ primæ Marcobitæ duxit: *cap. conſanguinitat., 35. q. 2.* Carnotenſis *epiſt. 24. l. 5. penult. & vlt. C. de inceſtis nupt. l. 2. C. Theodoſ. eod. tit.* faciunt leges Alemanorum *tit. 40. § 1.* Baiubar. *titul. 5.* Francorum *lib 5 Capitul. titul. 4.* Vviſigoth. *l. 1. tit. 5. lib. 3.* Secunda pars probatur auctoritate D. Gregorij *d. reſponſ. 7.* & varijs caſibus, & exemplis, in quibus legitur, Summum Pontificem diſpenſaſſe, vt quis ſucceſſiuè cum duabus ſororibus contraheret matrimonium, vt fecerunt Martinus V. teſte Sancto Antonino *tom. 3. ſummæ, tit. 1. cap. 11.* Alexand. VI. & Clemens VII. in caſibus relatis à Diana *p. 8. tract. 1. reſol. 68.* & Vrbanus VIII. diſpenſauit noſtris temporibus cum pernobili Comite de Graiai, pro cuius diſpenſationis impetratione perdoctam edidit conſultationem Magnus Præceptor Illuſtriſs. D. Franciſcus Ramos. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *hic,* Manrique *de differentijs vtriuſque fori, qu. 4. fol. 173.* Petrus Gregorius *in cap. 1. de conſtitut. num. 6.* & *in cap. iuuenis, nu. 51.* Baſilius *de matrim. lib. 7. cap. 34. num. 3.* Vvilius *in methodo iur. Canonici, fol. 464.* Rouſſellus *lib. 1. hiſtor. Pontif. iuriſd. cap. 5. in fine,* Gomezius *de coniugio Regis Angliæ cum relicta fratris ſui,* Borell. *de præſtantia Regis Catholici, cap. 16.* Germonius *lib. 1. animadu. cap. 16.* Vrrielus *de matrimonio Regis Angliæ,* Cuiacius *ad tit. C. de inceſtis nupt.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 49.* Gothof. *in l. 2. C. Theodoſ. de inceſtis nupt.* Theoph. *tom. 16. in heterocl. ſpirit. punct. 14.*

Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione ita inſurgo. Vel matrimonium cum duabus ſororibus, ſed cum duobus fratribus eſt prohibitum à iure naturali, vel tantùm à iure eccleſiaſtico: ſed neutro caſu poteſt defendi præſens Gregorij conſtitutio: ergo. Probatur minor. Si à iure naturali tale coniugium prohibitum eſt, non poteſt Pontifex diſpenſare, ex graui etiam, & magna cauſa, cùm in his quæ ſunt iuris naturalis Pontifex diſpenſare non valeat, *cap. contra, cap ſunt, 25. q. 1.* probaui *in c. 6. de conſanguin. & affin.* igitur cum Liuonienſibus nouiter ad fidem conuerſis diſpenſari non poterat, vt matrimonijs nullis à iure naturæ vterentur. Si autem tantùm eſt improbatum à iure poſitiuo, nulla Liuonienſes indigebant diſpenſatione; ſiquidem infideles matrimonium contrahentes in ipſa infidelitate in gradibus tantùm per ſacros canones prohibitis, poſt baptiſmum vti poſſunt his matrimonijs, cùm ea validè contraherent, quia adhuc legibus Eccleſiæ non tenebantur, vt probaui *in c. de infidelibus, de conſanguin. & affin.* Igitur in præſenti caſu Liuonienſes non indigebant noua diſpenſatione, vt matrimonijs validis vterentur. Augetur hæc dubitandi ratio ex facto ſancti Kiliani Apoſtoli Franciæ Orientalis, qui cùm ad fidem Catholicam perduceret Gobertum Ducem illius prouinciæ, poſt baptiſmum ſolicitè curauit, vt dimitteret Gelianam, quæ priùs fuerat vxor fratris Goberti: Ipſa furore accenſa Sanctum vltimo ſupplicio affici iuſſit, vt referunt Trithemius & Surius laudati à Baronio *in martyrol. die 8. idus Iulij,* & *tom. 8. annal. anno 689. n. 10.* Nicolaus Serarius *in opuſcul. 51. tom. 20. de ſancto Kiliano.* Quod diuortium ſanctus Kilianus Goberto non prædicaret, ſi licitè poſſet poſt baptiſmum retinere vxorem fratris defuncti, quam adhuc in ipſa Gentilitate acceperat. 6 *Impugnatur tradita aſſertio.*

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, quæſtionẽ de nuptijs cum vxore fratris mortui, vel ſorore vxoris prædefunctæ, in omnibus Academijs Europæ, ab omni genere litteratorum in cauſa Henrici VIII. Regis Angliæ, qui duxerat vxorem relictam fratris, valde diſceptatam fuiſſe, in qua nec quidẽ Catholici Scriptores cõſenſerunt; & Nouatores noſtri ſæculi, vt in hac parte aliquid detrahant poteſtati, & vſui Eccleſiæ, acriter defendunt, in hoc primo gradu affinitatis lineæ, obliquæ matrimonium iure naturali, & diuino eſſe prohibitum. Expendunt huius ſententiæ aſſertores primò, quod ſoror vxoris mariti, ſoror mariti creditur, & cognata, *c. quos autem, 35. q. 2. c. ſanè 14. 35. q. 1. c. porrò 36 q. 5* D. Baſil. *in epiſt. ad Diodorum Epiſc.* cuius verba dedi *in can. 61. Concil. Illiber.* Igitur quemadmodum cum ſorore prohibetur matrimonium à iure naturali, *l. libertinat 8. iuncta l. vlt. ff. de ritu nupt.* pluribus relatis docuerunt Sanchez *de matrim. lib 7. diſp. 52. nu 11.* Diana *4. p. tract. 4. reſol. 43.* Leonardus Coqueus *ad D. Auguſt. lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 16.* Cuiac. *lib. 26. qq.* Papia *in l. ſi adulterium 38. ff. de adult.* Ita & cum vxore fratris. Secundò, quia ſi tale matrimonium non eſſet prohibitum iure naturali. non rectè D. Ioannes argueret, & increparet Herodem Tetrarcham Galilææ, hominem Idumæum, à legibus Hebraicis ſolutum, eo quòd acciperet in vxorem Herodiadem vxorem fratris ſui Philippi, vt refetur *Matthæi c. 14. Lucæ c. 3. Marci c. 3.* licèt quæſtio, nec leuis ſit, vt refert D. Auguſt. *de fide, & operibus,* & *q. 61. & 65. in Leuit.* an cùm Herodes accepit Herodiadem in vxorem, viueret Philippus eius frater, necne; cùm iam tunc deceſſiſſe docuerint D. Chryſoſtomus *in Matthæum homil. 14.* Tertul. *aduersùs Marcionem cap. 13.* Iſidorus Peluſiota *lib. 4. epiſt. 96.* Igitur quia matrimoniũ in hoc gradu prohibitum eſt à iure naturali. Similis etiam coniugij reprehenſiones, ſeu potiùs deteſtationes factas legimus apud Iudæos, Gentiles, & Catholicos. Ex primis enim Ioſephus *lib. 27. antiquit. c. vltim.* & Ægeſippus *de excidio Hieroſolym. lib. 2. c. 2.* grauiter notant Archelaum Tetrarcham Iudææ, eo quòd Glaphiram fratris ſui Alexandri vxorem in coniugem acciperet, ea verba addendo: *Et fidem fecit, quia huiuſmodi coniugia, nec viuorum legibus impunita ſunt, nec mortuorum voluntatibus.* Ex ſecũdis Dionyſius Halicarn. *l. 4. antiq.* reprehendit Tarquinium Superbum, ſeptimum Romanorum Regem, eo quòd cum Tullia vxoris ſuæ defunctæ ſorore connu- 7 *De prohibitione matrimonij gradu tranſuerſali.*

bium

Digitized by Google

bium iniret, his verbis: *Ducens viridicum ſponſam in ſororis thalamum, ex pacto nefario primus ac ſolus inducens in hanc vrbem morem impium, & apud omnes Græcas ſimul, & Barbaras nationes ſimul abominabilem*. De Catholicis idem tradunt Gregorius Turon. *lib.4. hiſtor. Francorum, cap.3. & 9* qui valde reprehendit matrimonium contractum à Clotario Rege Francorum cum ſorore vxoris prædefunctæ: & *lib 4. c.26.* refert Sanctum Germanum Epiſcopum Pariſienſem excommunicaſſe Caribertum Regem Galliæ filium dicti Clotarij, eo quòd ſororem vxoris ſuæ Meroflendæ in vxorem acceperat; cuius matrimonij cauſa editum fuiſſe canonem 22. Concil. Turon.2. iam ſuprà notaui. Tandem expendunt pro hac ſententia dictam legis veteris ſanctionem relatam *in cap.18. Leuitici, verſ.16.* in illis verbis: *Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui eſt*. Et *cap.20. Is qui duxerit vxorem fratris ſui*. Quæ verba de vxore fratris iam defuncti accipienda eſſe, iam docuit Albericus Gentilis *lib.5. de nupt. c.9.* Ergo quia in primo gradu lineæ obliquæ matrimonium prohibitum eſt.

8 Contraria ſententia probatur.

Adhuc tamen defendenda eſt contraria ſententia, videlicet nec naturali iure, nec lege gratiæ matrimoniũ in hoc primo gradu lineæ tranſuerſalis prohibitum eſſe: quam ſententiam tenuerunt Couarr. *2.p. de matrim.c.6. §.9.* Layman *lib.1. ſummæ, tract.4. cap.22.* Sanchez *de matrim. lib.7. diſp.66 n.11.* Rebellus *de obligat. iuſtit. p.2. lib.3. q.15. nu.11.* poſt Syluestrum & alios Mozius *de matrim. column. 7. num.15.* Duarenus *ad tit. ſolut. matr. tit. de nupt. c.3.* Cuiac. *lib.8. obſ. cap.18 & ad tit. de gradibus*, Menochius *lib.2. de arbitr. n.45.* Farinac. *in praxi, q.149. num.118.* Hermanus Piſtor. *obſeru.112. num 98.* Ioannes Baptiſta Cæſar *conſil. Altorf. adopt.19.* Pro quorum ſententia faciunt ſequentia fundamenta. Primum deductum *ex cap.25. Deuter.* vbi neceſſitas imponitur fratri viri defuncti, qui deceſſit ſine liberis, ad ſuſcitandum ſemen fratris, eius derelictam in vxorem accipere, quod nõ ita lege veteri ſtatueretur ſi in hoc primo gradu matrimonium eſſet prohibitum iure naturali. Præceptum legis Moyſis de ducenda relicta fratris illuſtrat Seldenus *lib.1. vxor. Hebr. cap.12. cum ſeq.* Videndus Ioan. Caſtaid. *var. lect. fol.25.* Similiter *c.18. Leuit. verſ.18.* prohibetur marito in pellicatu habere ſororẽ propriæ vxoris ea viua, ibi: *Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius nõ accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc ea viuente*. Vbi communiter Expoſitores, quos ſequuntur Lorinus *ibi*, Bellarm. *tom.2. contron. lib.1. de matrim. c.27. verſ.9. Probatur*, Arcudius *in concord. Eccleſiæ Orient. & Occid. lib.7. c.31.* admittunt, præmortua vxore licitum eſſe matrimonium cum eius ſorore: igitur quia non eſt tale matrimonium nullum à iure naturæ. Secundò, quia variæ ſunt leges, tam ſæculares, quàm eccleſiaſticæ, in quibus hoc matrimonium, aut cum duobus fratribus, prohibetur, non improbatur, vel nullum declaratur antea contractum. Ex ciuilibus, vt *in l.2.3. & 4. Cod. Theodoſiani de inceſtis nupt.* vbi de cætero prohibetur contrahi hoc matrimonium, & de facto contractum, tanquam inceſtuoſum punitur: vnde deducitur, inter contrahentes, inceſtum à iure gentium prohibitum non committi, iuxta legem vltimam, *ff. de ritu nupt.* quod expreſsè docetur *lib.18. Baſil. tit.4.* & apud Harmenop. *in promptuar. lib.4. tit.6. de inceſtis nupt.* his verbis: *Nefariæ nuptiæ ſunt, quæ inter aſcendentes contrahantur; at in prohibitarum numero ſunt, quæ ex tranſuerſo, & ex affinitate contrahuntur*. Et *in l.1. tit.5. lib. . legum Vviſigoth.* & *lib.3. tit.5.* dum prohibetur mattimonium cum vidua fratris, vel ſorore vxoris, adijcitur, Niſi de licentia Regis illud contraxerit, qui ſolebat in gradibus prohibitis diſpenſare, vt notaui *in c. quia, de conſanguin. & affin.* & in legibus Longobard. *lib.2. tit.8. cap.3.* dum matrimonium cum duabus ſororibus cõtractum illicitum declaratur, nulla alia ratio adijcitur, niſi quia canones ſic habent: ergo quia iure naturali tales nuptiæ non ſunt prohibitæ. Ex ſacris canonibus, dum in canone 61. Concil. Illiber. matrimonium cum duabus ſororibus prohibetur, tantùm pœnitentia illud contrahentibus iniungitur, & in Concil. Agathenſi, *can.65.* Epaun. ſub Symmacho *can.30.* Aurel. 4. *can.27.* Turon. 2. *can.22* dum matrimonium hoc prohibetur, adijcitur: *Quod in præſenti tempore prohibemus, ita vt ea quæ ſunt anteriùs inſtituta, non ſoluamus*. Et in Concil. Aurel.3. ſub Vigil. *can.10.* etiam adijcitur, quia his, qui per ignorantiam lapſi ſũt, ſubuenitur, &c. Quæ ignorantia non excuſaret ab inceſtu, ſi illic iure gentium committeretur, *l. ſi adulterium 48. §. quare, ff. ad l. Iul. de adult. l.2. C. de in ius vocand. c. gaudemus, de diuort. cap. flagitia 32. q.7. l. vlt. tit.6. part.4.* Faciunt textus præſens, & Gregorius Magnus ab Innocentio III. in eo expenſus, vbi Gregorius Anglis, & Innocentius Liuonienſibus indulſerunt, vt matrimonijs contractis cum ſororibus vxorum defunctarum vti poſſent; quod neutiquam permitterent, ſi ſimiles nuptiæ irritæ eſſent à iure naturali. Tandem facit vſus diuerſarum gentium, nec barbararum, apud quas matrimonium cum duabus ſororibus ſucceſſiuè permiſſum, & vſitatum fuit. primò enim in prouincia Chanaan nuptiæ cum viduis fratrum receptæ fuerunt, vt probant Abulenſis *in c.35. Ruth*, Nicolaus Serarius *ibidem, c.4. q.7.* poſt Caietanum, & alios Benedictus Pererius *in Geneſim, c.38. diſp.4.* Iuxta quam conſuetudinem legimus *Geneſis c.38. verſ.7.* quod cùm mortuus eſſet Gor primogenitus filius Iudæ ſine ſobole, Iuda Onanem ſecundo genitum iuſſit ingredi ad Thamar relictam viduam, & ſuſcitare ſemen fratris ſui. Et Deiphoum, vnum ex filijs Priami, duxiſſe vxorem Helenam viduam Paridis ſui fratris; finxerunt Virgil. *lib.6. Æneid.* vbi notauit Seruius Higinus *fab.240.* Helenum quoque Hectoris fratrem poſt mortem Pirrhi Andromachen ipſius Hectoris viduam in vxorem duxiſſe, etiam tradit Pauſanias *lib.2.* Alia congerunt diuerſarum gentium exempla Tiraquel. *in l.7. conaub. gloſ.2. nu.30.* Balduinus *ad nouel. Iuſtin. pag.69.* & nos *in d. can.61. Concil. Illiber.* Apud Romanos etiam hoc in gradu primis temporibus prohibitum non fuiſſe matrimonium, conſtat ex iuribus in eodem canone congeſtis, & ex Apuleio *apolog.2.* vbi refert, Pudentillam tabulas nuptiales feciſſe cum viri mortui fratre. Et tandem Imperator Honorius Stiliconis duas filias in matrimonium habuit, Mariam ſcilicet, & Thermaciam, vel Ermanciam, vt vocat Iornandes *in chron. de rebus Geticis*, infelici tamen euentu; nam ex neutra liberos ſuſcepit, teſtibus Zonara *tom.3. annal.* Marcellino Comite *in chron.* Paulo Diacono *lib.16. ad Eutrop.* Iureto *in notis ad Iuonem. epiſt.248.* Conſtantinum tamen, & eius filios Conſtantem, & Conſtantium ſimile matrimonium cum vxore fratris defuncti prohibuiſſe, conſtat *ex l.2. C. Theodoſ. de inceſtis nupt.* ante quæ tempora in Republica Romana non reperiebatur ſimilis prohibitio. Nec contrarium probat Gaius *lib.1. Inſtit. tit.4. §.8.* in illis verbis: *Sed nec vni viro duas ſorores habere, nec vni mulieri duobus coniungi fratribus permittitur*. Cùm conſtet Gaium Iureconſultum floruiſſe ante dictam conſtitutionem; ſiquidem attigit Diui Hadriani tempora, & vixit vſque ad tempora Antonij Caracallę, *l.7. in princip. ff. de rebus dub. l. nuper 42. ff. de donat. inter*, obſeruarunt Reuardus *lib.3. coniect. cap.19.* Panciroia *lib.8. var. cap.23.* Ioannes Bertand. *de Iuriſperitis, pag.35. & 77.* Herbelinus *de orig. iur. c.48 n.23.* Nam reſpondetur verba illa neutiquam Gaij IC. eſſe, ſed potiùs interpoſita ab Aniano Alarici Regis Gothorum Cancellario, vt *in d. can.61. Concil. Illiber.* notaui, vbi etiam expoſui legem 17. *C. de nuptijs*.

9 Reſpõdetur fundamentis cõtrariæ ſententiæ.

Qua ſententia retenta, non obſtant fundamenta contrariæ. Non primũ, nam ſtrictè & propriè frater mariti nõ eſt vxoris eius frater, cùm non ab eodẽ ſtipite deſcendant, nec eadem ſanguinis linea iungantur; ſed latè & interpretatiuè dicuntur fratres per affinitatẽ. quo modo ſunt accipiendæ auctoritates ibi adductę, & docuit Sanchez *lib.7. de matrim. diſp.76. n.12.* Nec etiamſi admitteremus loco fratrum haberi, ideò matrimonium iure naturali inter eos prohiberetur, vt de veris fratribus probaui *in c.5. de conſang. & affin.* Nec obſtat ſecundũ fundamentum deductum ex facto D. Ioannis, dum increpauit Herodem, eo quòd in vxorem acceperat vxorem fratris ſui Philippi. Cui facilè reſpondetur, admiſſa ſententia eorum, qui docuerunt, adhuc ſuperſtite Philippo Herodem accepiſſe eius vxorem, vt cenſuerũt ex ſanctis Patribus Hieronymus, & Thom. *c.4. Matthæi*, Beda *in c.6. D. Marci*: ex Scriptoribus Eccleſiaſticis Ioſephus *lib.18. antiquit. c.9.* Ægeſippus *lib.2. de excid. Hieroſolymit. c.15.* vbi de ſancto Ioanne ita ait: *Non ſolùm enim quaſi prædicator Euangelij, fraterni cubilis inceſtum reprehendebat, verùm etiam quaſi legis executor, præuaricatorem legis condemnauit, qui fratris viuentis vxorem eripuerat*,

præ-

Digitized by Google

præſertim habentem ſemen ex germano ipſius. Euſebius Pāphil. *lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 11.* iuxta verſionem Ioannis Chriſtoph. ibi: *Illam Herodiadem dico viro ſuo adhuc ſuperſtiti ademit, cuius cauſa etiam obtruncauit Ioannem.* Nicephorus Caliſtus *lib. 1. hiſt. c. 19* ibi: *Hanc ille cùm vxorē eſſe ſciuerit fratris Philippi, contra legis conſtitutionem (ſemen enim habebat ex fratre) & quidem adhuc eo ſuperſtite, vt Ioſepho videtur, duxerat.* Ex Doctoribus Abulenſis *in c. 18. Matthæi, q. 18.* Caiet. *in opuſc. tom. 8. tr. 13. verſ. Verba autem,* Ballarmin. *tom. 2. controu. lib. 1. de matrim. cap. 27. verſ. 2. reſponderi,* Couarr. *in 4. 2. p. cap. 6. §. 10. nu. 9.* Sanchez *d. diſp. 66. n. 12* Baſil. *de matrim. lib. 7. cap. 34* Spondanus *in epit. Baronij, anno 39. n. 119.* Salianus *in annalibus, tom. vlt. anno mundi 4086. ex n. 5.* Et adhuc admiſſa ſententia eorum, qui docuerunt Philippum iam tunc deceſſiſſe, iuſtè tamen S. Ioannes Herodem increpauit, eo quòd acciperet vxorem fratris ſui defuncti, quia filiam reliquerat, ſcilicet ſaltatricem Herodiadem: vnde nec iuxta legem ipſam Moyſi datam poterat in vxorem accipere, cùm adhuc ea lex vigeret, iuxta illud Lucæ *c. 26. Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem,* vt conſiderat Tertul. *aduerſus Marcionem c. 34.* ibi: *Ioannes enim retundens Herodem, quòd aduersùs legē vxorem fratris ſui defuncti duxiſſet, habentis filiam ex illa, non aliàs hoc permittente, & præcipiente lege, quàm ſi frater in liberis deceſſerit.* Nec intereſt ipſum Herodem Idumæum fuiſſe, & ita non obligari legibus Hebraicis; nā tam ipſe, quàm eius pater Herodes maior, necnon alij Idumæi retrò per centū annos credebantur origine, & religione Iudæi, quia prouincia illa ſpectare cœpit ad Regnum Iudæorum, iuxta quorum ritus, & religionem, abiecta idololatria, viuebant, vt probat Ioſephus *lib. 3. antiquit. in cap. 37. Geneſ. verſ. 4. num. 100.* ex Scaligero Caſaubonus *exercit. 1. in Baron. cap. 1. & 2.* Torniel. *in annal. ſacris, tom. 2. anno 418. & 452.* Accedit, quia Herodes, necnon pater eius origine Idumæi, proſelyti erant, ad Iudaiſmumque conuerſi, & valde Iudaicam religionem ſectabantur, vt ita facilius regnum illud lucrifacerent, vt probant Serarius *tom. 1. in opuſc. de Herode, c. 2. 5. 7. & 15.* Baronius *in apparatu, num. 5.* Salianus *vbi ſuprà, num. 8.*

10. Soluuntur alia argumenta.

Nec obſtat quod de matrimonio Archelai expendabamus, quod improbarūt Ioſephus, & Ægeſippus. Nam cauſam ipſius comprehenſionis ipſi expreſſerunt, nō ex eo, quod repugnaret iuri naturali, ſed quia contrarium erat legi Moyſi datæ; ſiquidē ipſa Glaphiria duos ſuſceperat filios ex ipſo Alexādro fratre Archelai, vnde iuxta legem Moyſis non poterat illam in vxorem accipere, vt expreſſit Ioſephus ibi: *Paternā quoque legem tranſgrediens, Glaphiriam Archelai quidem filiam, Alexandri verò fratris coniugē, ex qua filios quoq; ſuſceperat, ſibimet acceerſit in vxorem.* Et Ægeſippus ibi: *Glaphiram contemplatus Archelaus, quod fratrem mariti, filiorum patruum, aut quāquam piè refugiendam arbitraretur, ita deperire cœpit, vt vxorem eijceret Mariamē, & Glaphiriam in locū illius ſubſtitueret.* Nec etiam obſtat caſus Tarquinij, quem reprehendit Dionyſius; nam celebris ille Hiſtoricus, nō tam reprehendit ſimile matrimonium, quod illis temporibus, & ſequentibus Romanis conceſſum fuit; quàm circumſtantias, quæ illud præceſſerat, videlicet adulteriū coniunctum cum nece vtriuſque coniugis. Tarquinius enim adulterium commiſit cum Tullia, fide adinuicem data de futuro matrimonio, & vt Tullia maritum Arūtem, fratrem maiorē Tarquinij occideret, & ipſe Tarquinius vxorem & ſororem maiorem Tulliæ necaret, & ambo in necem Serui Tulij patris, ſocerique concurrerent, vt fecerunt, & refert ipſe Dionyſius *lib. 4.* & innuit Titus Liuius *l. 1.* vnde iuſtè Dionyſius factū illud nefariū appellat, admodumq; abominabile apud Græcas, & barbaras nationes, vt etiam Horatius *lib. 4. od. 12.* loquens de Tereo Rege Thraciæ, qui cum Philomena ſorore vxoris ſuæ Prognæ matrimoniū celebrauit, ait:

Infelix & Cecropiæ domus
Æternum approbrium, quòd malè barbaras
Regum eſt vlta libidines.

Nec tandem faciunt caſus Clotarij, & Carlberti Regū Galliæ, quorū matrimonia nō fuerunt improbata, quia iure naturali repugnarent, ſed quia ſine diſpenſatione Pontificis fuerunt celebrata, & ita nulla erant, iuxta ſacros canones Concil. Epaun. & Aurelian. ſuprà relatos. Accedit, quia ambo matrimonium contraxerunt cū ſororibus vxorum, viuis adhuc ipſius vxoribus, vt referūt idem Gregorius Turonenſ. *lib. 4. c. 9. & 36.* vnde ex alio capite, polygamiæ videlicet, nefaria & abominabilia erant ſimilia matrimonia. Nec tandem obſtat dicta auctoritas Leuitici; nam cùm prohibitio illa eſſet legis veteris, ceſſauit per mortem Chriſti, vt locum illum exponens contra eos, qui exiſtimarunt eam prohibitionē, vtpotè moralem, duraſſe etiam poſt Chriſti mortem, probaui *in cap. 5. de conſanguin. & affin.* Accedit, nam in ipſo textu Leuitici non prohibetur marito accipere duas ſorores in vxores ſucceſſiuè, ideſt defuncta prima, ſecundam; ſed tantùm turpitudinem fratris ſui reuelare, ideſt vni vxori nubere ſucceſſiuè duos fratres, in quo caſu maior datur ratio prohibitionis.

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis aſſertionis; 11. Traditur ratio decidendi.
nam cùm matrimonium cum duobus fratribus, & ſororibus ſit prohibitum tot ſacris, & profanis legibus ſuprà relatis, nemo poteſt ſororem vxoris ſuæ iam prædefunctæ, vel fratrem mariti ſui in coniugem accipere. Sed cùm hæc prohibitio non à iure naturali, ſeu diuino proueniat, ſed tantùm poſitiuo, potuit Innocentius III. cum Liuonienſibus diſpenſare, vt matrimonijs contractis in infidelitate cum vxoribus fratrum ſuorum, etiā poſt baptiſmum vterentur; quia Romanus Pontifex ex iuſtis cauſis poteſt diſpenſare in omnibus gradibus à iure eccleſiaſtico prohibitis, & per conſequens in hoc primo gradu affinitatis lineæ tranſuerſalis, vt docuerunt poſt D. Thomam *2. 2. quæſt. 154. art. 5. ad 3.* plures congeſti à Thoma Sanchez *lib. 7. de matrimon. diſp. 66. nu. 1.* Barboſa *in l. fratres 5. C. de inceſtis nupt.* Connanus *lib. 8. comment. cap. 5. num 7.* Duarenus *ad tit. ff. ſolut. matrim. tit. de nupt. §. 5.* Gutierrez *de matrim. cap. 99. nu. 9.* Baſil. Legion. *eod. tract. lib. 3. cap. 34. nu. 2.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 49.* Serarius *d. opuſculo de ſancto Kiliano, cap. 16.* Lorinus *in d. cap. 18.* Leuit. Bonacina *de impediment. matrim. quæſt. 32. num. 7.* P. Hurtado *de matrimon. diſp. 20. difficult. 3.* quamplures relati ab Illuſtr. Ramos *in d. conſult. ex num. 45. vſque ad 51.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam verum 12. Diſſoluitur dubitandi ratio.
eſt, in hoc primo gradu lineæ tranſuerſalis matrimoniū non eſſe prohibitum à iure naturali; adhuc tamen neceſſaria fuit præſens Innocentij diſpenſatio, vt Liuonienſes ad fidē conuerſi vterentur ipſis matrimonijs cōtractis in infidelitate, ad ſedandum ſcandalū, quod inter alios fideles oriri poterat, dum videbant cū duabus ſororibus matrimonio coniunctos tali matrimonio vti. Vnde Innocentius nihil ſtatuens de vinculo ipſius matrimonij, tantū indulget Liuonienſibus ad fidē nouiter conuerſis, ob eorū infirmitatem, vt poſſent poſt baptiſmū vti eiſdem matrimonijs, ſi ea contraxerunt cū vxoribus fratrum, qui ſine liberis deceſſerunt; quia tunc ratio illa, quæ reddebat licitum ſimile matrimonium in lege antiqua, eos excuſabat à tam graui inhoneſtate: nā licèt hoc coniugium iure naturali non ſit irritum, tamē non honeſtè ſine cauſa contrahitur; & ita etiam cauſam exigit Pontifex in præſenti ad diſpenſandum cū Liuonienſibus, vt matrimonijs antea contractis vti poſſent: docuerunt Gloſſa & Panorm. *in præſenti,* quos ſequuntur Cauarr. *ſuprà,* Sanch. *lib. 7. de matrim. diſp. 65. n. 5.* Nec obſtat augmētum deductum ex facto ſancti Kiliani, cui minimè ſatisfacit Serarius ſuprà *in opuſc. de ſancto Kiliano, cap. 16. 17. & 18.* qui affirmat, quod Sanctus potuit illud tolerare, dum Gobertus nō fuerat ſacro baptiſmate regeneratus: at poſtquā clauibus Eccleſiæ parebat, tenebatur eū hortari, & ſuadere, vt à Celiana diſcederet, tanquā à matrimonio per ſacros canones prohibito. Nam hæc ſolutio facilè conuincitur ex præſenti textu, & traditis *in c. de infidelibus, de conſanguin. & affin.* Quare ea omiſſa dicendum eſt, duplici ex cauſa ſanctū Kilianum increpaſſe Gobertum, ſuaſiſſeque vt Gelianā dimitteret. Prima, quia licèt matrimonium contractū in infidelitate cōtra ſacros canones, ſuſtineatur poſt baptiſmum; tamen id procedit, quando iuxta leges ſuæ patriæ, & prouinciæ celebratū fuerat, vt expreſsè docetur *in d. cap. de infidelibus:* vnde cùm legibus Francorum, & Germanorum prohibitum eſſet matrimonium cū relicta fratris, vt cōſtat ex lege Salica, *tit. 14. §. 18.* ibi: *Si quis ſororis, aut fratris filiā, aut certè alterius gradus cōſobrinā, aut fratris vxorē, aut auunculi ſceleratis nuptijs ſibi coniunxerit, huic pœnæ ſubiaceat, vt à tali conſortio ſeparetur, atque etiamſi filios habuerit, nō habeātur legitimi hæredes, ſed infamia ſint notati.* Sic legitur *tit. 19. legū Aleman. Baiubar. tit. 6.*

Digitized by Google

tit.6.Longob.l.8.tit.2 ideò matrimonium nullum fuit in ipſa gentilitate contractum, vtpote cõtra leges patrias. Quare poſt baptiſmum ſuſtineri non poterat, *ex d. c. de infidelibus*. Secunda, quia licèt Gobertus fidem catholicam profiteretur, baptizatuſque eſſet, tamen Geliana eius vxor in infidelitate perſiſtebat, vt patet ex hiſtoria ipſius martyris, quã ex veteri manuſcripto dedit Serarius *vbi ſuprà*, ibi: *Dux Gobertus aſſidua adhortatione beatiſſimi Præſulis ad meliora in dies proficiebat, ſed coniugiũ habebat pro ritu gentilitatis.* Vnde timor aderat, ne ex diuturna cohabitatione maritũ ad paganiſmum retraheret, vt agnoſcitur ex alia clauſula ipſius hiſtoriæ, ibi: *Fili mi, quẽ per Euangeliũ Chriſti genui, gaudeo valde perfectæ fidei tuæ, ſed multũ mouet me, quòd illicitis nuptijs teneris implicatus, nec mediocriter formido, ne à recto itinere tali cõiuge retarderis.* Vnde cũ matrimoniũ etiã legitimè contractũ in ipſa infidelitate diſſoluatur, altero ex coniugibus ad fidẽ conuerſo, cũ alter conuerti renuit, ſed cohabitare vult cũ contumelia Creatoris, aut periculum datur peruerſionis, *c. quanto, c. gaudemus, hoc tit.* ideò ſanctus Kilianus rectè arguebat Gobertum, vt dimitteret Gelianam Gentilem conuerti ad fidem renuentem, cũ ex tali cohabitatione periculum daretur peruerſionis.

13 Exponitur. cap. ad audientiam de ſponſal.

Sed adhuc ſuprà traditis obſtat textus *in c. ad audientiam, de ſponſ.* in illis verbis: *Sed quoniam ſcriptum eſt, quod ſponſam fratris frater non poteſt habere.* Ex quibus communiter deducunt repetentes ibi, quod matrimnnium cum vxore fratris lege diuina eſt prohibitum: ergo in præſenti caſu diſpenſare non poterat Innocentius cum Liuonienſibus, vt vterentur matrimonijs contractis cõtra legem diuinam. Idem ferè probatur ex Concil. Romano ſub Zachar. *can.6.* anno Chriſti 743. ibi: *Vt conſobrinam fratris vxorem, vel etiam de propria cognatione nullus præſumat in coniugio copulare; quia ſcriptum eſt in lege Domini, Turpitudinem vxoris patris, vxoris fratris, atq; ſororis tuæ nõ reuelabis, turpitudo enim tua eſt.* Concil. Pariſ. 3. *can.4.* ibi: *Nullus ergo illicito coniugio contra præceptũ Domini ſortiri præſumat fratris relictam.* Concil. Aruern. ſub Vigilio *canon. 11.* ibi: *Si quis relictam fratris ſororem vxoris, & carnalis contagij macula crediderit violandam, & auſu ſacrilego auctoritatem diuinæ legis, ac iura naturæ præſumpſerit*, &c. Ex quibus apertè probatur, cõiugium cum relicta fratris prohibitum eſſe lege diuina. Sed vt huic difficultati ſatisfaciamus, dicendum eſt, illa verba dicti capitis ad audientiam, *quoniam ſcriptum eſt*, non eſſe referenda ad legem veterem, ſeu ad illam ſacræ paginæ auctoritatem; nam in tota ſacra Scriptura ſimilis ſententia non reperitur; ſiquidem *in c. 16. & 20. Leuit.* vbi gradus prohibitionis huius recenſentur, non agitur de ſponſa fratris, ſed de eius vxore: nec *in d. c. ad audientiam*, agitur de impedimento affinitatis, cuius ratione matrimonium in lege veteri prohibebatur cum vxore fratris; ſed de impedimento publicæ honeſtatis, quod merè eccleſiaſticum eſt, vt ibi probaui: vnde illa verba referenda ſunt ad canones antiquos, in quibus ob publicæ honeſtatis iuſtitiam matrimonium iam erat prohibitum cum ſponſa fratris; quos retuli in eius textus commentario. Et ſi adhuc admittamus, vt voluit Cuiac. ibi, ea verba referenda eſſe ad legem veterem, de qua ſanxerunt PP. in Concil. Rom. Aruern. & Pariſ. proximè relatis, adhuc dicendum eſt, eos non expendere legem veterem, quaſi hodie intra eaſdem perſonas ex lege gratiæ matrimonium prohibeatur; ſed ad adſtruendam, & firmandam ſuam ſanctionem, referunt in lege veteri huiuſmodi matrimonia fuiſſe reprobata: non tamen inde inferas, eam legem vigere apud Chriſtianos, & ſuſcitatam fuiſſe, cùm paſſim ad illuſtrationem ſuarum ſanctionum PP. Eccleſię vtantur præceptis etiam cæremonialibus legis veteris; non tamen ideò docent eam adhuc vigere, aut obſeruari, ſed tantùm vt faciliùs quod in eis canonibus ſancitur, ſuadeatur, & obſeruetur: ita PP. in dictis Concilijs Rom. Pariſ. & Aruern. expendunt ſanctionem legis veteris; non tamen ideò docent omnes gradus in lege veteri prohibitos, hodie etiam prohibitos cenſeri ex eadem lege, vt iam probaui *in cap. litteras, de reſtit. ſpol.*

TITVLVS XX.

De donationibus inter virum & vxorem, & de dote poſt diuortium reſtituenda.

CAPVT I.

Ex Concilio habito apud a *Vvormatiam.*

MVlieres verò cùm pro aliqua licita *b* cauſa à proprijs viris fuerint *c* ſeparatæ, totam *d* dotem præcipimus ſibi reddi, quam à die nuptiali receperunt; & *e* poſt expletum annum accipiant alios viros, ſi voluerint; ſimiliter & vir vxorem.

NOTÆ.

1 a VVormatiam.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. de dote poſt diuortium reſtituenda, c. 1.* poſt Concil. Lateran. *p. 50. c. 46.* legitur *Guarmanciam*: in hac ſexta collectione *Vvarmatiam*. Sed cùm textus hic non reperiatur in Concil. Vvormatienſi, quod dedit Pater Sirmnndus *tom. 17. Concil. Regiæ editionis*, credo deductum eſſe ex Concilio Vvormatienſi celebrato temporibus Caroli Magni, de quo nonnulla notaui *in cap. 1. de eo qui cognouit conſanguin.*

2 b *Licita cauſa.*] Vt excludatur adulterium, quo caſu matrimonium ſoluitur quoad thorum, *c. ſignificaſti, de diuortijs*, & dos non reſtituitur, immò potiùs lucro mariti cedit, *cap. plerumque*, vbi dicemus, *hoc tit.*

3 c *Separatæ.*] Sed de qua ſeparatione loquatur textus hic, dubium eſt apud interpretes. Gloſſa in præſenti credit textum hunc procedere quando matrimoniũ ſolutũ fuit tanquam nullum ab initio, & inualidum, vtpote inter conſanguineos, vel inter quos de iure contrahi non poterat: quam opinionem ſequuntur Ioannes Andreas, & Abbas *in præſenti, 3. part.* Campegius *de dote, 3. p. qu.* 238 Valdes *in addit. ad Rodericum Suarez, in addit. ad l. 1. tit. de las ganancias, lib. 3. fori, pag. 12.* pro quibus faciunt vltima textus verba, vbi poſt annum permittitur coniugibus aliud matrimonium contrahere, quæ ſupponunt quoad vinculum matrimonium ſeparatum fuiſſe: & eſſe communem ſententiam hanc dicit Couarr. *in 4. 2. p. c. 6. § 8 n. 16* Aliter tamen Ripa *in præſenti, n.* 26. Palacios Rubros *in præſenti rubr. §. 6. n. 41.* accipiunt textũ hnnc, quando matrimonium validum fuit, ſed diuortiũ factum fuit ex aliqua licita cauſa, ex relatis *in cap. 1. de diuort. quoad thorum*. Pro qua ſententia faciunt illa verba, à *proprijs viris fuerint ſeparatæ*, quæ denotant valuiſſe matrimonium, ſolutum tamen fuiſſe quoad cohabitationem, aliàs viros proprios non ita appellarent, ſi matrimonium inualidè fuiſſet cõtractum. Deinde quia in hoc titulo agitur de dote poſt diuortium reſtituenda, vt concipitur rubrica pręſens in prima & ſecunda collectione, & in hac ſexta: ergo vt textus hic cõueniat rubricæ, ſub qua iacet, iuxta legẽ *Imperator, ff. de in diem addictione*, neceſſariò intelligẽdus eſt de diuortio quoad thorũ. Sed ego vtramq; ſententiam verã exiſtimo; ſi enim attendamus verba huius canonis, Patres in eo agunt de matrimonio validè celebrato, & ſeparatione facta quoad vinculum, quia PP. huius Concilij Vvormatienſis ſenſerunt, diuortio facto, poſſe coniuges ita ſeparatos aliud matrimoniũ contrahere, *in d. c. 1. de diuortijs*: quare poſteriora huius textus verba, vbi expreſsè id docetur,

Digitized by Google

tur, omiſit Raymundus, vtpote contraria alijs Eccleſiæ canonibus. Si verò ſententiam huius textus attendamus, vera eſt, ſiue diſſoluatur matrimonium quoad vinculum, quod duplici tantùm caſu contingit, videlicet profeſſione facta in Religione, cum matrimonium tantùm ratum erat, vt probaui *in cap. ſunè, c. ex publico, de conuerſ. coniug.* vel conuerſione vnius ex coniugibus ad fidē catholicam, ſi infideles contraxerunt, & alter conuerti renuit, ſeu cohabitare ſine contumelia Creatoris, *cap. quantò, c. gaudemus, de diuort.* ſiue quoad thorum: quod diuortium contingit, vel ob ſæuitiam viri, *c. litteras, de reſtit. ſpol.* vel ob leprā, iuxta tradita *in c. 2. de coniug. lepros.* vel furorē ſuperuenientē, quando nimius eſt, & adeſt periculum vitæ; omnibus enim his caſibus, cum ſine culpa cōiugū ex cauſa licita, & à ſacris canonibus approbata diſſoluatur matrimonium, dos reſtitui debet.

4 d *Totam.*] Si maritus ſoluendo ſit, aliàs non conuenitur, niſi in quantū facere poteſt, *l. patroni 17. l. non tantùm 20. ff. de re iudic. l. maritum 11. cum ſequent. ff. ſolut. matrim.* probaui latè *in c. Odoardus, de ſolut.* Nec obſtat textus *in l. 5. §. idē Iul. verſ. ſed eſt verius, ff. de liberatione legata,* vbi ſcriptum eſt, maritum cui vxor liberationem dotis legauit, & ſoluendo non eſt, ſi ſolidum præſtiterit, repetere nō poſſe; & tamen poſita ita ſpecie contrariū videbatur, quia præter exceptionē priuilegij habuit maritus exceptionē legatæ liberationis, quæ, vtpote peremptoria, & perpetua, & fauore debitoris comparata, ſolet proficere ad repetitionem ſoluti tanquam indebiti, *l. ſi non ſortem 26. §. adeò, l. qui exceptionē 40. de condict. indeb.* Sed omiſſis aliorū interpretationibus, probāda eſt poſtrema Accurſij *in d. §. idem Iulianus, verbo Non poſſe, in fine,* quam ſequuntur, pleniuſq; exponunt Cuiac. *lib. 10. Digeſtor. Iuliani, in l. ſi non ſortem 26. §. adeò, ff. de condit. & demonſtr.* Pacius *cent. 6. q. 42.* doctè Briſſonius *lib. 3. de ſolut. pag. 265.* affirmantes Iuliani diſputationem *in d. verſ. huic parti,* eò principaliter tēdere, vt probet legata liberatione marito, qui ſoluendo non eſt, eum eſſe legatarium, ſicut eſt legatarius pater, cui cùm nihil eſſet in peculio, liberatio legata eſt à creditore filij; & vt oſtendat Conſultus, ſuppoſito liberationis legato vtrumque debitorem eſſe, & conſequenter commodum legatæ liberationis ſentire vtrumque, aut ſolutum repetere non poſſe tanquam indebitum, nempe ſi liberatio legata non ſit; in quo tamen verius eſt, vt ex Vlpiano Marcel. ſcribit, etiam deficiente legato liberationis, patrem, ſi ſuo nomine ſoluit, poſſe repetere, non debet enim niſi ſub conditione, quando, & quatenus in peculio, *l. 1. §. vlt. cum l. ſequenti, ff. de conſtit. pecun. l. ſi is cum quo 11. ff. de condict. indeb.* maritum autem ſine auxilio legatæ liberationis non poſſe repetere, quia ſoluit debitum, quod tale eſſe non deſinit ſola exceptione priuilegij ne conueniatur vltra quàm facere poteſt. Cæterùm vi legatæ liberationis poſſe etiam maritum ſoluentem repetere, nec Vlpianus, nec Marcellus dubitant, & multò minùs Iulianus, contra quam ipſe ſcripſerat *in d. l. ſi non ſortem 26. §. adeò.*

5 e *Et poſt expletum unnum.*] Licèt hæc verba retineri poſſint admiſſa ſententia eorum, qui textum hunc acceperunt de diuortio quoad vinculū, ex eo quod matrimonium ab initio nullum fuiſſet; tamen quia hęc interpretatio repugnat verbis, & ſententiæ huius canonis, ideò ſequentia verba omiſit Raymundus, cùm in eis permittatur diuortio facto quoad thorum, aliud matrimoniū celebrare: & quia iure ciuili diuortio facto matrimoniū omninò ſoluebatur, *l. 1. ff. de diuortijs,* licebat coniugi, ſuperſtite quoq; alio coniuge, ad ſecundas nuptias tranſire, *l. ſi qua mihi 12. ff. de ritu nupt. l. nupta 30. in princip. l. penult. §. vxor, ff. ſolut. matrim. l. cùm vir 25. ff. de condit. & demonſtr. l. mulier 22. ff. ad Trebel.* Illuſtrat Fornerius *lib. 6. rer. quotid. c. 23.* Sed eo caſu mulier intra annū alteri nubere prohibebatur, ne qua de prole dubitādi daretur occaſio, ex conſtitutione Anaſtaſij, relata *in l. ſi conſtante, C. de repudijs,* & alia conſtitutione Græca, quę deſideratur in titulo Codicis *de Epiſc. & cleric.* vt notauit Cuiac. *in nouel. 22. c. 6. & de præſcript. c. 20.* Et licèt etiam per annū non liceat viduæ mortuo marito ſecundas cōtrahere nuptias, *l. 1. & 2. C. de ſecund. nupt.* nō tamen modo; nam vidua etiamſi intra annum pariat, non poteſt intra annū luctus matrimoniū celebrare, vt dicemus *in c. fin. de ſecund. nupt.* illa verò quæ ſeparata eſt per diuortiū, ſtatim dum filium edidit, poteſt aliud coniugiū inire, cùm ceſſet ratio prohibitionis, videlicet turbationis ſanguinis. Vnde cùm PP. Concil. Vvormat. ſequerentur iuris ciuilis diſpoſitionem in facultate concedenda diuortio facto aliud matrimonium contrahendi, etiam eam partem admiſerunt, vt id non liceret, niſi elapſo anno, propter eandem rationem incertitudinis prolis. Et licèt hæc ratio non procederet in viro, vnde nec annus luctus illi indicitur, *l. vxori, Digeſtis de his qui notant. infamia:* tamen in præſenti textu illi iubetur, ne intra annum vxorem accipiat, vt ita PP. æquales facerent coniuges in contrahendo hoc ſecundo matrimonio: licèt aliquando minus tempus viro iniungatur, vt *in can. 115. in excerpt. Egberti Archiepiſcopi Eborac. tom. 17. Concil. pag. 504.* ibi: *Muliere mortua, licet viro poſt menſem accipere alteram; poſt annum verò licet mulieri accipere alterum.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Soluto matrimonio ex cauſa licita, dos reſtituenda eſt vxori.* Probant eam textus *in cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Ex conqueſtione M. mulieris nobis innotuit, quod N. quondam vir ſuus, à quo, ſicut dicitur, fuit iudicio eccleſiaſtico ſeparata, dotem ſuam ſibi reddere contradicit. Quia verò indecens eſt, & à iuris ordine alienū, vt prædicta mulier dotem ſuam amittat, f. t. p. A. ſ. p. m. quat. ſi eadem mulier à prædicto viro fuit iudicio eccleſiaſtico ſeparata ipſum moneat, & ſi neceſſe fuerit, eccleſiaſtica diſtrictione compellas, vt prædictæ mulieri dotem ſuam reſtituat, vel ſecundùm conſuetudinem terræ in præſentia tua iuſtitiæ plenitudinem exhibeat.* Et *c. 2. c. etſi neceſſe 5. c. nuper 6. c. final. in fin. hoc tit. c. 2. de coniug. ſeruor. c. propoſuit,* iuxta communem interpretationem, *32. quæſt. 7. c. ex publico,* ibi: *Reſtituat, de conuerſ. coniug. cap. 1. vt lite non conteſt. l. 2. Digeſtis ſolut. matrimon. l. quotiens 16. l. non ſolùm 52. Digeſtis de iure dot. l. vlt. Cod. ſoluto matrim. l. vnic. §. illo, Cod. de rei vxoriæ act.* Vlpianus *in fragm. tit. 6. §. diuortio.* Conſonant lex 18. & 23. *tit. 11. part. 4.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti,* Daniſius, & Cuiacius *hîc,* Sanchez *lib. 10. de matrim. diſp. 4. n. 20. & diſp. 20. n. 7.* Baſilius *lib. 9. eod. tract. cap. 23. n. 12.* Gibalinus *de vſuris, lib. 4. cap. 5. art. 21.* Gutierrez *de iuram. 1. p. cap. 1. nu. 55. & lib. 1. canonic. cap. 24. num. 14.* Noguerol *alleg. 29. art. 1. num. 7.* Samuel Petitus *ad ius Atticum lib. 6. tit. 2.* Fragoſo *cap. 3. de regim. lib. 2. diſp. 5. §. 5. num. 77.* Corraſius *in l. 2. ff. ſolut. matrim.* 6 Concluſio deducitur.

Sed pro dubitandi ratione ita inſurgo. Dotis cauſa perpetua eſt, ideòque marito datur vt perpetuò apud ipſum ſit, *l. 1. Digeſtis de iure dot.* probat Gentilis *lib. 3. de donat. inter, c. 13.* ideòq; eius dominium in maritū transfertur, *l. plerumque 10. l. quamuis 78. ff. de iur. dot. l. ſi prædium 23. Cod. eod. titul. l. æſtimatis 50. cum ſequent. ff. ſolut. matrimon. l. ſeruum 21. ff. de manumiſſ. l. Lucius, §. idem, ff. ad municip. l. doce ancillam 9. Cod. de rei vind.* Donel. *lib. 4. comment. c. 23.* Cuiacius *lib. 10. obſ. cap. 32.* D. Nicolaus à Caſtro *in l. 2. C. de fundo dotal. num. 2.* Igitur maritus conſtante, vel ſoluto matrimonio non eſt cogendus dotem reſtituere. Augetur primò, nam ſi dos reſtituatur ſoluto matrimonio per mortem, aut diuortium legitimè factum non mulieri, ſed eius parti reſtituenda eſt, *l. pater filiæ, ff. de euict. l. dos à patre, ff. ſolut. matrim. l. dotem dedit, ff. de collat. bonor. l. ſi ab hoſtibus, ff. ſolut. matrimon.* Igitur non rectè in præſenti docetur, diuortio facto mulieri totam dotem eſſe reſtituendam. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, nam ſi dos reſtituenda ſit, inter alias retentiones, quas maritus habet, quas referunt Vlpianus *in fragmentis, tit. 6. verſ. Retentione,* Paulus *lib. 2. ſentent. tit. 21.* præcipuæ ſunt ob res amotas, *l. illud 5. l. ob res 20. ff. de pactis dotal. l. rei 15. §. 1. l. ſi filio 26. ff. ſolut. matrim. l. ſi cùm dos 8. ff. de act. rer. amotar.* & ob impenſas in res dotales factas, *l. 1. §. 2. cum ſequent. ff. de impenſis:* igitur non tota dos reſtituenda eſt à marito, etiam ſoluto matrimonio per diuortium, vt in præſenti docetur. 7 Impugnatur tradita aſſertio.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, dotis verbo ſignificari quicquid nobis præcipuum, ſiue à natura, ſiue ab hominibus conceditur. Vnde Rachel, cùm infœcunda eſſet, & Dei beneficio filium peperiſſet, dicebat *Geneſis cap. 30. Dotauit me Deus dote bona.* Quod & ad res inanimatas protractum fuit; vnde apud Plinium *lib. 18. c. 28.* legimus: *Vlmum vitis dotatum.* Et apud conſultos dotes prędiorum dicuntur, *l. 2. §. 1. l. Seiæ 20. §. liberto, ff. de inſtrument. legat. l. amiſſi 32. §. fideiuſſores, ff. de fideiuſſ. l. 9. §. 3. ff. de vſufructu, l. Titia 34. §. 1. ff. de legat. 2.* 8 Dotis etymon, & origo.

Digitized by Google

gat.2.l.7.C.Theodoſ.de piſtoribus: notauit Forneius lib.1. ſelect. c.2. Et Eccleſiam dotem ſuam habere probaui in c.cùm ſicut, de conſecrat. Eccleſiæ. Sed propriè dos dicitur, iuxta M. Varonem, quod nuptiarum cauſa datur: licèt enim Lycurgus, & Solon legibus ſuis cauiſſent, vt fœminæ indotatę nuberent, vt tradit Plutarchus in apophtheg. Lacon. & in vita Lycurgi, & Solonis, Ælianus lib.3. variæ hiſtor. & alij congeſti à Tiraquel. in legib. connub. l.4.gloſ 1.nu.10. Guiberto Coſtano de dotibus, in princip. Marquez in gubern.Chriſt.lib.2.c.31.§.4. Baeza de non meliorandis, cap.2.nu.27. Henellio de iure dotali, cap.1.§.4. Borello tom 3.deciſ.tit.4.per totum, & Græci, Spartani, atque Indi indotatas vxores emiſſent, vt referunt Ariſtot. lib.2. polit. cap.6. Strabo lib 15. idque ea ratione faciebant, ne propter opulentiam dotis magis quam propter virtutem, & matrimonij bonum vxores ducerentur; & ita vitarentur rixæ & contentiones, quæ paſſim contingunt eis qui vxores ducunt ingenti dote refertas; nam tunc mariti, non domini, non ſuperiores, non mariti, non denique pares, ſed potiùs famuli & inferiores ſunt. Vnde Marcia Catonis filia, cùm quæreretur cur poſt ipſum maritum denuò non nuberet? reſpondit non inuenire virum, qui ſe magis vellet, quàm ſua, vt ex D. Hieronymo refert B. Bernardinus in tractatu Nubere volentium, num.8. verſ. Tertia principalis, & Cato Cenſorinus de ea re loquens ita admonet:

Vxorem fuge, ne ducas ſub nomine dotis.

Quod idem Plautus ita queritur:

Argentum accepi dote, imperium vendidi.

Et Ouidius lib.2. de arte amandi, Martialis epigrammu 12.

Vxorem quare locupletem ducere nolim
Quæritis, vxori nubere nolo meæ.

Plura Arniſeus de iure connub. cap.3.ſect.8. Henel. de dotal. c.1. per totum. Tamen apud eas nationes, quæ in pace, & otia benemoratam, conſtitutam & ingenuis hominibus refertam Rempublicam habere ſatagebant, multò vtilius, magiſq; rationi congruũ viſum fuit dotes à mulieribus dari, quibus tanquam inuitamentis, viri ad nuptias ęqualium prouocarentur, & deinceps onera matrimonij ſuſtinerent, l.2. l. dotis fructus, l.quamuis, ff.de iure dot.l.pro oneribus, C.eod. tit. l ſi maritus, l ſi filia, ff.familiæ erciſc. & ideò Hothomanus in tract. de dote, cap.5. inquit, dotis conſtitutionem ſemper à vetuſtiſſimis gentibus fuiſſe vſurpatam, inde inſerens, ea ratione Conſultum in l. eas obligationes 8.ff. de cap. minutis, docere obligationem dotis ex iure gentiũ prouenire, iuncta interpretatione Bartoli ibi, & in rubric.ff.ſolut. matr. & Petri Barb. in eadem rubric.4.p.n.23. nam cùm matrimonium ob publicam cauſam ab omnibus gentibus admiſſum ſit, ob idque iuris gentium dicatur in l. 1. §. ius naturale, ff. de iuſtitia & iure, princip.Inſtit. de iur. natur. dotes etiam eiuſdem iuris debent eſſe, cùm ipſæ inuentæ, & ordinatæ ſimul cum matrimonio fuerint: docent Palacios Rubios in cap. per veſtras, hoc titulo, §.20.n.10. quare in cap. nullum 30. quæſt.5. cauetur, vt nullum ſine dote fiat coniugium: quæ verba explicant Meſa lib.2. variar. cap.40. Robertus lib.2. rer. iudic.cap.17. Ambianas de monogam. cap.8. obſ.1. Amaya 1. obſeru. cap.4. Pineda de reb. Salamon. cap.2. num.4. Coſtanus de ſponſ. fol.124. & in cap. conſanguineorum 3. quæſt.4. cap. aliter, eadem quæſtione, ibi: Legitimè dotetur: & Plautus in Trinum. act.2. ſcen.2. ex dote matrimonium à concubinatu diſtinguit, ibi:

Nolo ego mihi te tam proſpicere, qui meam egeſtatem leues,
Sed vt inops, infamiſue ſim, ne mihi hanc famam deferant,
Me germanam meum ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe, magis quàm in matrimonium.

Inde dotium cauſa apud omnes præcipua fuit, cùm Reipublicæ interſit mulieres dotatas eſſe, vt ita faciliùs nubant, impleantque liberis ciuitatem, l.1 ff.ſolut. matrimon. l. hoc modo 64. ff. de condit. & demonſtr. l. cùm ratio 7. §. ſi plures, ff. ſolut. matrim. Illuſtrant latè Salcedo ad leg. recopil. in l.66. tit.4. lib.2. Solorzanus tom.2. de iure Indiar. lib.2. cap.16. num.15. Lara de Capel. cap.21. num 2. Arias de Meſa lib.3. variar. cap.32. num.12. Olea de ceſ. iur. tit.3. q.7. num.1. Leotardus de vſur. q.30. num. 44. D. Ioſephus de Retes lib.1. opuſcul. cap.2. Henell. de dotal. cap.1. §.3. Nouarinus libr.6. aquæ nupt. cap.47. & 49.

Secundò ſciendum eſt, dotem eſſe donationem, quæ vxoris nomine in virum propter matrimonij onera cõfertur. Hothoman. de dotibus, in princip. Quæ diffinitio alias omnes, quas ex Varrone refert Cuiac. ad tit. de iur. dot. complectitur. Dicitur donatio, quia à veteribus inter donationes conferebatur, l. vlt C. de donat. ante nupt. nam licèt nõ ſit donatio mera, & abſoluta, quæ ſolius liberalitatis cauſa, & ſine vlla negotij geſtione conficitur; eſt tamen donatio negotij conficiendi, aut gerendi cauſa facta, ideòque dos contractus appellatur in l. contractus, ff. de reg. iur. l.1. §. debitum, ff. de conſtit. pecun. l. exigere 65. ff. de iure dot. daturque ob onera matrimonij. Qua ratione ab omnibus alijs donationibus differt, cumque finem eſſe eſſentialem, conſtat ex l. dotem.16.ff. de caſtrenſi pecul. l. actione 65. §. vlt. ff. pro ſocio, l. ſi is qui 56. § 1. ff. de iure dot. contractuſque is eſt bonæ fidei nominatus, vnde ex eo datur vſucapiendi conditio, l. 1. ff. pro dote: eſt lucratiuus, ſi vxorem reſpiciamus, l. fin. §. ſi à ſocero, ff. quæ in fraud. credit. l. ex promiſſione, ff. de obl. & act. l.1. §. ſi emancipata, l.3. §. emancipatis, ff. de collat. bonor. l. cùm poſt 43. ff de adminiſtr. tutor. l. dotem 16 ff. de caſtrenſi pecul. l. ſi vſumfructum 23. ff de liberali cauſa. Quoad maritum verò procedit ex cauſa oneroſa, & tacitam habet conditionem, ſi nuptiæ ſequantur, l. cùm multa 20. C. de donat. ante nupt. l. inceſto 52. l. dote 61. ff. de ritu nupt. 9 Dotis definitio.

Deinde ſciendum eſt, dotem variè diuidi; alia enim eſt dos æſtimata, vt probaui in cap. mulieres, de iureiur. alia appellatur data, alia dicta, alia promiſſa. Data dicitur iuxta Vlpianum tit.7. regul. ibi: Eaque dos aut dabatur, aut dicebatur, aut promittebatur. Dos dabatur cùm præſens ea erat, non quia ſtatim traderetur viro, licèt hoc fieri poſſe conſtet ex l 1. ff. de dote; ſed pridie nuptiarum, aut circiter apud Auſpicies deponebatur, vt craſtino nuptiarum viro ſolueretur. Dicebatur verò dos, cùm mulier, eiuſdem vel parens, vel debitor dotem dicebant, nulla interrogatione præcedente, ſed tantùm ſolemnibus verbis, vt illis: Centum tibi doti erunt. Vlpianus in fragm. tit.5. de dotibus, Gaius lib.2. inſtit. tit.17 §. ſunt alij, l. vlt. C. Theodoſ. de dotibus, l. ſi ei 25. l. ſi pater 44. §. vltim. l. quemadmodum, l. nuptura 57. l. ſi mulier 59. ff. de iure dot. Dotis dictio, quæ ſolemniter fiebat, ſublata fuit in l. ad exactionem 6. C. de dotis promiſ & Tribonianus verbum Dicere, ab omnibus fragmentis Iuriſconſultorum ſuſtulit, l. cùm vir 53. de iur. dot. & in l. ſi extraneus 33. eodem tit. & pro dixit, repoſuit promiſit; & in l.6. C. de iur. dot. Plinius lib.6. epiſt.4. ibi: In dotem centum millia contulerint præter eam ſummum, quã pater tuus veluti de meo dixerit. Et ita cùm iure ciuili approbata fuiſſet ea cõuentio, dabatur actio ex ſimili dotis dictione, vt docent Alciatus lib.2 parerg. cap.1. & lib.11. c.10. Reuardus de author. prud. cap 4. Galbanus de vſufruct. cap.15. Faber de errorib. decad.99. error.1. Giſanius in l. Ariſto 10. de donat. num.27. & ad titulum de verb. obl num.5. Hothomanus in diſp. de dotibus, cap.2. Briſſonius lib 6. de formul. pag 544. Sauarus in notis ad Sidonium, lib.1. epiſt.11. ſol.80. Petrus Burgius lib.1. elect. cap.11. Dotis dictæ veſtigia extant in l. ſi nuptura 25. l. ſi pater 44. §.1. l. quemadmodum 46. §.1. l. nuptura 47. l. ſi mulier 59. Digeſtis de iure dot. l. nepos 125. Digeſtis de V. S. l. ſciendum 19. §. dictum, Digeſtis de ædilitio edict. l. ſi rem 31. §. fin. verſ. aut mulier, Digeſtis de nouat. ſi obſerues in his locis, pro dotis dicere quod Latinum, & frequens Iuriſconſultis fuit, eſſe à Triboniano inuſitatè tranſcriptum doti promittere, ne dictionis dotis, quæ in vſu iam non erat, extaret mentio, ſicut in l. ſiue 61. l. unus 79. §. 1. Digeſtis de iure dot. leg. ſi marito 31. §. 1. leg. ſi ſocer. 44. §. 1. Digeſtis ſolut. matrimon. l. Iulianus 47. Digeſtis mandati: notarunt Cuiacius ad Vlpian. titulo 6. in princip. & in rubric. de verb. obl. ibi: Giſanius num.5. & in l. Ariſto 28. num.29. de donationib. apud Gaium lib.2. titul.17. §.4. Quare autem tantùm mulier, eius parens, & debitor, poſſent dicere dotem, perdoctè exponit D. Ioſeph de Retes ad tit. de verb. obl. cap.1. num.9. Dos promiſſa dicitur, quæ à quocumque conſanguineo, ſiue extraneo promittitur, quæ per actionem ex ſtipulatu exigitur, l. promittendo, Digeſtis de iur. dot. A. Hothomanus de dotibus, cap.5. Tandem alia eſt dos profectitia, alia aduentitia. Profectitia dicitur, quæ à patre, aut auo paterno mulieris conſtituitur, l.5. ff. de iur. dot. & ſi filiusfamilias pecuniam mutuatus pro filia ſua, patris tamen negotium gerens dotem dederit, profectitia dos appellatur,

Digitized by Google

tur, *l. ideò 7. ff. de in rem verſo, l. filius 17. ff. ad Maced. l. pater 18. ff. de iur. dot.* nec requiritur, vt in poteſtate patris filia ſit; nam etiam à patre manumiſſore data dos profectitia dicitur, quia non ius patriæ poteſtatis, inquit Vlpian ſed parentis nomen dotem profectitiam facit, *l. 5. §. ſi pater, ff. de iure dotium:* vnde orta illa Celſi diſputatio *in l. dotem 6. ff. de collat. bonor.* aduerſus Seruij, & Labeonis ſententiam *in l. auus 79. ff. de iur. dot.* an dos ab auo paterno nepti data, mortuo ano profectitia cenſenda ſit, & patri, quaſi ab ea profecta, reſtituenda? Qua in quæſtione Celſum à Seruio diſſenſiſſe, conſtat ex dictis iuribus; caſus verò, in quibus dos reuera profectitia non eſt, quamuis talis videri poſſit, recenſentur *in d. l. 5 de iure dot.* Aduentitia dos eſt, quæ vel ab ipſa muliere, vel à quouis alio ipſius cauſa datur, adeò vt ſi patrem ſuum debitorem mulier iuſſerit promittere, aduentitia dos ſit, *l. 5 §. ſi pater, ff. de iure dot* quemadmodum & ea, quæ à muliere filiaſamilias de ſuo peculio conſtituitur, *l. ſi filiaſamilias 24. ff. de iure dotium*. Quod verò diſcrimen inter has duas dotis ſpecies conſtituat ius, conſtabit ex dicendis.

Deinde ſciendum eſt, conſtante matrimonio dotem
10 Dos quādo reſtituenda. ad maritum ſpectare, vt probaui *in c. mulieris, de iureiur.* & eius fructus ſuos facere pro oneribus matrimonij, vt latè dicemus *in cap. ſalubriter, de vſuris.* Vnde conſtante matrimonio ſas non eſt mulieri dotem repetere, *l. dotis 5. C. de collat. dotis, l. 1. §. Celſus, Digeſtis de dote prælegata;* alioquin maritus eam reſtituens donare videtur, *l. 2. C. ſi dos conſtante matrim.* quæ totidem verbis conſcripta eſt *in nouel. 22. de ſecun. l. nupt.* Facit textus, quem vulgò malè intellectum dicit Hothomanus *de dotibus num. 56. in l. vlt. §. vlt. Digeſtis quæ in fraud. credit.* exceptis cauſis relatis *in l. mutus, §. manente, Digeſtis de iur. dotium, l. quamuis 20. l. ſed etſi, cum ſequent. ff. ſolut. matrimon. l. ſi peracta 27. §. maritus 1. ff. de religioſis:* probant Cuiac. *in l. 1. ff. de dote prælegata*, Faber *lib. 8. coniect. cap. 20* Gentilis *lib. 4. de donationibus, capit. 11.* niſi dos apertè periclitetur apud maritum, eo ad inopiam vergente, *l. ſi conſtante 24. Digeſtis ſolut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iure dotium,* dicemus infrà *in capite per veſtras:* ſoluto autem matrimonio dos condici poteſt, niſi ob culpam vxoris ita grauem ſolutum ſit, vt dos lucro mariti cedat, vt dicemus infrà *in cap. plerumque:* Igitur morte coniugis ſoluto matrimonio dos reſtituenda eſt; olim autem rei vxoriæ actio ſolùm ob diuortium factum competebat. A. Gellius *lib. 4. noct. Atticar. cap. 3.* Guerta *in Topic. Ciceronis, §. 1. numer. 3.* Sigonius *lib. 1. de antiquo iure Roman. cap. 9.* Roſinus *lib. 5. antiquitat. cap. 34.* poſtea ad caſum mortis extenſa eſt, *l. fin. Cod. ſolut matrimon.* Petrus Barboſ. *in rubric. ſolut. matrimon. 2. part. num. 5.* niſi aliter cautum ſit, vel teſtamento diſpoſitum. *Nouel. 22. Iuſtin.* aut niſi pacto nuptiali contrarium conuentum ſit; quod omninò obſeruandum eſt, *ex l. 1. & per totum ff. de pactis dotalibus*, dum ſimilia pacta inter virum, & vxorem æqualitatem ſeruent, vt Iuſtinianus ſtatuit *in Nou. 97.* exempli gratia ſi maritus in caſum mortis pactus fuerit quartam partem dotis, æquè mulier in eundem caſum ex donatione propter nuptias ampliùs paciſci non debet; & ſi fortè ampliùs paciſcatur, pactionis conuentio reſtringitur, & redigitur ad æqualitatem, ideſt ad quartam partem, *l. ex more, cum ſequenti, C. de pactis*, cum qua non pugnare legem vltimam, *§. ſi igitur, C. de don. ante nupt.* fusè oſtendit Cuiac. *in Nou. 22.* Similiter etiam ſoluto matrimonio per diuortium (quod quomodo, & quando contingat, expoſui *in c. 1. ſup. tit. proximo*) dos reſtituenda eſt, ex præſenti textu: proſequitur latè Caſtillo *de alimentis, c. 49.*

Ex quibus iam apparet decidendi veriſſima ratio ad
12 Traditur ratio decidendi. noſtrum textum; nam cum dos detur pro oneribus matrimonij ſubleuandis, *l. pro oneribus, Cod. de iure dot.* & ibi debeat eſſe dos, vbi matrimonij onera ſunt, *l. ſi maritus, Digeſtis familiæ erciſcundæ, l. actione, §. fin. ff. pro ſocio, l. ſi is, qui §. ibi dos, ff. de iure dotium*, conueniens fuit matrimonio ſeparato dotem eſſe reſtituendam, cùm ampliùs maritus onera matrimonij non ſuſtineat, *l. 2. in princip. ff. ſoluto matrim. l. 2 & 3. C. de iure dotium*, ceſſante enim cauſa ceſſare debet effectus, *c. cum ceſſante, de appel. l. adigere, l. quamuis, de iure patronat.* ſed ſoluto matrimonio ceſſat cauſa dotis, *d. l. 2.* ergo per conſequens dos reſtitui debet, vt conſiderat Petr. Gregor. *l. 6. ſyntag. cap. 22.* nam ſi legatum relictum ſit principaliter propter fideicommiſſum, fideicommiſſo ſublato, per quandam neceſſariam conſequentiam legatum ſubiatum dicimus, *l. alumno 30. §. Seia, cum l. ſeq. § matri, ff. de adimendis legatis*. Igitur dos, quæ principaliter datur propter matrimonium, ſoluto matrimonio reſtitui debet: vnde in formula diuortij apud Romanos ſemper exprimebatur dotis reſtitutio, *l. 2. §. 1. ff. de diuortijs*, ibi: *Tuas res tibi habeto*, vel ita: *Tuas res tibi agito.* Cicero *Philip. 2.* ibi: *Mimam illam ſuam res ſibi habere iuſſit ex XII. Tabulis.* Apuleius *lib. 5. de Aſino Aureo*, ibi: *Confeſtim thoro meo diuorte, tibique res tuas habeto.* Martialis *lib. 10. epigram. 41.* ibi:

Menſe nouo Iani veterem Procaleia maritum
Deſeris, atque iubes res ſibi habere ſuas.

Quintilianus *declam. 262.* ibi: *Tune repudiatam tu credis vxorem, cum res ſuas ſibi habere viſa eſt?* Quod præ oculis habens Imperator Antoninus Philoſophus, cùm moneretur, vt Fauſtinam repudiaret, reſpondit: *Vxorem dimittimus, reddamus & dotem;* loquens de Imperio, quod eius occaſione erat aſſequutus Iulius Capitolinus *in vita ipſius Solon.* etiam ſtatuit, teſtante Alex. ab Alex. *lib. 4. Genial. c. 8* vt qui vxorem à ſe exturbaſſet, dotem ei reſtitueret. Ex quibus manifeſtè conſtat, ſoluto matrimonio nihil ex ſuſtantia mulieris apud maritum eſſe remanſurum, vt obſeruat Cuiac. *in Nou. 22. col. 3.* Rectè igitur noſter textus affirmat ſoluto matrimonio dotem eſſe reddendam Accedit etiam, ne vno momento mulier duplici tribulatione prematur; manendo ſine marito, & ſine dote, contra textum *in l. iure ſuccurſum, ff. de iure dotium.* Deinde quia cum detur dos, vt ſpecialiter apud maritum ſit, *l. 1. ff. de iure dot.* & ſoluto matrimonio deſinat eſſe maritus, ex ipſarum partium tacita voluntate cenſetur fieri dotis reſtitutio.

Nec obſtant iam argumenta in contrarium adducta. 12 Diſſoluitur dubitandi ratio.
Non primum: verum enim eſt, dotem eo animo dari, aut dici, vt perpetuò penes maritum ſit, id eſt quandiu durauerit matrimonium; quemadmodum enim matrimonium ſua met natura perpetuum eſt, *princ. Inſt. de patria poteſt. l. hoc genus, ff. de condit. & demonſt.* ita & eodem modo doti cauſa perpetua eſt, durante matrimonio, cùm dos acceſſoria ſit, *c. de prudentia, hoc noſtro tit. l. ſi mulier, §. ſi dos, ff. de eo, quod metus cauſa:* videlicet ſi matrimonium morte, aut diuortio ſolutum ſit, in conſequentiam diſſolui etiam debet dotis datio. Nec nouum eſt, vt verbum *perpetuum*, certum tempus dumtaxat comprehendat, *l. 1. ff. pro ſocio, c. Sanctorum, 70. diſt. l. id veſtimentum, ff. de peculio, §. 1. Inſt. de perpetuis, & temporalibus actionib.* Corraſius *in l. 2. ff. ſol. matr.* Nec augmentum primum refragatur, nam omiſſa quæſtione, an maritus, vel mulier habeant dominium rerum dotalium, de qua videndi ſunt DD. ſuprà citati, & Corraſius *Miſc. lib. 5. c. 14.* Zazius *lib. 2. ſing. c. 5* & alij adducti *in c. mulier, de iureiur.* reſpondendum eſt aſſerendo, dominium quod reſidet penes maritum, eſſe reuocabile, non abſolutum, videlicet vt in alijs caſibus reſoluitur dominium ex aliquo accidenti, & redit ad priſtinum dominium, vt in re vendita ſub pacto addictionis in diem, vel legis commiſſoriæ: ita dominium rerum dotalium ſoluto matrimonio reſoluitur, & redit ad vxorem, quæ dotem dedit.

Nec obeſt primum augmentum ipſius dubitandi ratio- 13 De perſonis quibus dos reſtituitur.
nis, pro cuius ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter dotē profectitiam, & aduentitiā, inter modos quibus diſſoluitur matrimonium, & tandem ſtatum vxoris, an emancipata, vel in ſacris paternis ſit, cùm matrimoniū ſoluitur. Si enim dos ſit profectitia, ideſt, quę ex re patris proficiſcitur, *l. profectitia 5 ff. de iur. dot.* Vlp. *in frag. tit. 6.* § & vxor decedat dū in ſacris paternis eſt, dos ad patrem ſpectat, licèt filios ſuperſtites reliquerit, *l. 2. ff. ſol. mat. l. filius 17 ff. ad Maced. l. quod in vxorem 27. C. de neg. geſt. l. dos à patre, C. ſol. matr. l. ſi ab hoſtib. 10. ff. eod. l. ſi pater 12. l. inter 26. §. cùm inter, ff. de pact. dot. l. ſoc. 81. ff. pro ſocio, l. patri 71. ff. de euict. l. & ideo 7. cum l. ſeq. ff. de in rem verſo, l. ſi rem ratā haberi, l. 3. & 6. C. de iur. dot. l. 2. C. de bonis, quæ lib.* Si autem filia iam emancipata deceſſit ſine liberis, vulgò traditur, ad ipſius hęredes ex sūmo iure dotē pertinere, ſed ex æquo, & bono patri ſuccurſum fuiſſe, ne ſimul filię, & dotis pateretur iacturam, *l. iure ſuccurſum 6. ff. de iur. dot.* Arias de Meſa *lib. 3. var. c. 19.* Sed Ant. Faber *lib. 13. coniect. c. 1.* probat dotē profectitiā emancipatę filię ſine liberis decedētis ad patrē reuerti, etiā veteri iure, vt apertiſſimè traditur *in d. l. ſi pater 71. l. ſi filia 5 ff. de diuor. l. fil. 59.*

Digitized by Google

ſſ.ſol matrim.l.ſi ab hoſtibus 10.ſſ.eod. & filia non conſentiente, repetere eam poteſt, l.7.C.de nup. in qua parte obſeruandi ſunt text. in l.8 §.vlt.cum l ſeq.ſſ.de bon.damn.l.1. §.ſi emancipato, in fine, l.4.l.6.ſſ.de col.bonor. l.auus 79 ſſ.de iure dotium, l.fin.ſſ. de collat.dotis. Quod ſi filia deceſſit iam patre defuncto, dos profectitia penes maritum manet, l.2.ſſ.de dote præleg. & ſi dos cauta fuit, nec numerata, maritus aget, ex nouel.100.Iuſtin. Si autem matrimonium ſolutum ſit per diuortium, & mulier ſit filiafamilias, pater ea conſentiente dotis profectitiæ habet actionem, l.2.§.voluntatem, l.3.l filiæ 7.l.ſi cum dotem 22.§.1.ſſ. ſol.matr.l.2.C.eod.l in eum 16 ſſ.de religioſis, l vnic.§.& hoc, C.de rei vxor actione. Nec contrarium probatur in l.7.C. de nuptijs, cuius veram ſententiam ibi exponit Cuiac.& ſi pater de dote agat, cauere debet filiam rem ratam habituram, l.non ſolum 29.§.ſi de dote, ſſ.de procur. l.fin.ſſ. rem ratam haberi. Si filia furinſi à viro diuertit, vel agnato curatori, vel filiæ, conſentiente agnato, dos ſoluenda eſt, l. ſi filia 65.ſſ. ſol. matr. Deinde ſi tempore diuortij filia ſui iuris ſit, ſola ipſa dotem repetit, d.l.pater 71.ſſ.de euict.l.ſi cum dotem 22.§.eo autem, l.in inſulam 42. l.Titio 44. ſſ. ſolut. matrimon. l.in eum 16. ſſ. de religio. adeò, vt etiamſi maritus moriens patrem vxoris ſuæ hæredem inſtituerit, illa aduerſus patrem ſuum rei vxoriæ actionem habeat, l.ſi ſocer, C.ſol.matr. l.vn.C.de rei vxoriæ. Quod procedit etiamſi filia à patre exhæredata, præterita fuerit, ſeu eius bonis ſe abſtinuerit, d.l.vn.§.& hoc, l.vltima, ſſ.de collat.dotis. Vnde cùm apud nos filiafamilias poſt benedictionem nuptialem pro emancipata habeatur, filiæ tantùm competere actionem ad dotem profectitiam repetendam, apud noſtrates placuit. Hucuſque de dote profectitia egimus. Si autem aduentitia ſit, ideſt quæ à quouis alio data eſt, Vlpian.d.tit.6. & qui dedit, pacto conuento ſibi conſuluit, conuentioni ſtandum eſt, l.vn. §.accedit, C.de rei vx. Si autem dotem ſimpliciter promiſit, nullo interpoſito pacto de ea reſtituenda ſoluto matrimonio, repetere intendens non auditur, quia ſimpliciter dotem dando, donaſſe præſumitur, l.vnic.§.accedit, C.de rei vxoriæ, cui conſonat lex 33 verſ.fin.tit.11.p.4 Et tunc ſi emancipata vxor eſt, & morte viri ſoluitur matrimonium, ipſa contra mariti hæredes actionem pro dote habet, l.vlt.C.de iure dotium, l.vlt.C.ſol.matr.d l.vn.§.accedit. Si verò morte mulieris ſoluebatur matrimonium, excluſis eius hæredibus, olim dos remanebat penes maritum, Teſte Vlpiano tit.6.de dotibus, § aduentitia. Cuius regulæ veſtigia extant in l.ſed etſi 23 ſſ.de euict. l.ſed etſi alias, ſſ.de bonis damn.l.ſi ab hoſtibus 10. §. vlt. ſſ.ſol.matr.l. dotale 15.l.penul.ſſ.de fundo dotali, l.cum vir 42.ſſ.de vſuc. l.in eum 16.ſſ.de relig.l.cùm mortem 27 ſſ.de iure fiſci, l. 2. C. fam.erciſc.l.ei, qui mortem 20.ſſ.de his, quæ vt indign. probant Oſuald. ad Donel.lib.14.c.6 Schiſordeg. ad Fabrum, lib 3.tract.2.q.1. Robertus lib.3.animadu.c.17. Briſſonius ad leg.Iul.de adult.in fine, Pancirola lib.2.var.c 69.& lib.3. c.20. Giſanius in l.ſi conuenerit 6 C.ſol. matr. Pichardus in §.fuerat, Inſtit.de action. D.Ioſephus de Retes de donat.inter, c.4 n.56. vbi exponit textum in d.lege dotale 15. quod ius abrogauit Iuſtin. in leg.vnic. §.illo 6.Cod.de rei vxoriæ act. conſtituens, vt ad hæredes vxoris pertineret, niſi in conſtituenda dote aliud conuentum ſit: conſonat lex 30. tit.11. p.4. Si autem filia in ſacris paternis erat, & ſoluebatur matrimonium morte mariti, vel diuortio, vxor tantùm actionem aduerſus maritum, vel eius hæredes ad dotem repetendam habebat, l.Gaius 45.ſſ.ſol.matr.l. 30.tit.11.partit.4. & innuitur in l.2.§.quod ſi in patris, ibi: Et dos ab eo profecta ſit; ſſ.ſol.matrim. quia quamuis hæc verba Triboniano adſcribat Goueanus lib.1.var.cap.44. laudatus à Cuiacio ad Vlpianum in d.tit.6.& in d. l. vn. §.accedit; tamen ea defendit Petrus Barb. in eo textu, nu. 13. Hothomanus lib.9 obſ.c.2. Faber lib.3. coniect.c.5. & proſequuntur ipſius textus explicationem Meril. lib.3. obſ.c.11. Arias de Meſa lib.2.var.c.11. & ipſa actio patri acquiritur, adeò vt ab ipſo dos aduentitia exigatur. Vlpian.d.tit.6. §.6. ibi: Nec intereſt, an aduentitia ſit dos, an profectitia. Vnde in dubium vocatur idem Vlpianus in l.1.§.1.ſſ.ſol.matr. ibi: Quod ſi in patris poteſtate eſt, & dos ab eo profecta ſit, ipſius & filiæ dos eſt. Ergo ſi ab eo profecta non ſit, ac ſit aduentitia, ipſius & filiæ non erit. Sed omiſſo Goueano ſup. dicendum eſt, hoc argumentum à contrario ſenſu non eſſe admittendum, quia ibi Vlpiani mens fuit caſum dare, vbi abſque dubitatione dos communis eſſet, vt de iure exactionis ageret: exemplum poſuit in profectitia, vt certius, ad euitandam exceptionem, quæ in aduentitia ab extraneo data frequenter opponebatur, Vlp.tit.6.§.4. ſi is, qui dedit, vt ſibi redderetur: iuxta quæ iuris principia accipiendus eſt præſens textus eo caſu, quo dos in ſolidum reſtituenda eſt vxori.

Nec obſtat vltimum augmentum ipſius dubitandi rationis; 13 *De retentionibus dotis.* nam certum eſt, retentionem dotis, ſeu eius partis, ex varijs cauſis diuortio facto marito competere, videlicet propter mores, propter res donatas, propter res amotas, propter liberos, & propter impenſas. Vlpianus in fragm.tit.6 Paulus lib.2 ſent.tit.1. quas ſigillatim propoſuit, & expoſuit Illuſtris D.Franc.Ramos in peculiari ſchediaſm.ad l.vn §.taceat, C de rei vxoriæ. Et quatenus ob impenſas neceſſarias dos ipſo iure minuatur in æſtimatione, non verò in corporibus, pro expoſitione textus in l.ſi is, qui 56.§ quod dicitur, ſſ.de iure dotium, l.quod dicitur, ſſ.de impenſis, latè exponunt Valeron animaduerſ.iuris c.10 cum ſeq. Gibalinus de vſuris lib.4.c.5.art.17.conſect 2. Vnde præſens textus, dum docet integram dotem reſtituendum eſſe, accipiendus eſt, cùm non eſt locus retentioni, ob aliquam ex cauſis ſuprà relatis.

Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat text. in c. decreuit, de hæreticis lib.6. vbi Innocentius IV decreuit, ne propter hæreſim mariti dos vxoris fiſco applicetur, niſi tempore contracti matrimonij mulier ſcienter cum hæretico illud celebraſſet. 14 *Expoſitur c. decreuit, de hæreticis in 6.* Quem textum ita expendo. Cùm tempore, quo contrahitur matrimonium, alter ex coniugibus hæreticus eſt, matrimonium non ſubſiſtat, can. 72.6.Synodi, ibi: Non licet virum orthodoxum cum muliere hæretica, nec orthodoxam cum viro hæretico copulari; ſed ſi quid huiuſmodi ab vllo ex illis factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari. Ergo diuortio facto propter nullitatem matrimonij, dos reſtitui debebat vxori, iuxta præſentem textum. Deinde ſi ex poſtfacto maritus in hæreſim lapſus ſit, diſſoluitur matrimonium quoad thorum, ſine culpa vxoris, c.fin.de conuerſ.coniug.c.quantò, vbi probaui, de diuortijs: ergo ſemper vxori dos erat reſtituenda. Pro cuius textus expoſitione dicendum eſt, verum eſſe, ob delictum mariti dotem vxoris non confiſcari, l ſi marito.ſſ ſol.matr.l.quiſquis, §.vxores, C.ad l.Iul.maieſt. l.ſi quis pro hac, C de bonis proſcrip. Guazinus de confiſc conclus.13.lim.35. Maſinus eod.tract.q.31.per totam, illuſtraui in c.ex parte, de conſuet. Vnde ſoluto matrimonio propter hæreſim mariti, dos fiſco non applicatur, ſed mulieri conſeruatur. Si autem mulier orthodoxa ſcienter cum hæretico matrimonium contraxerit, & poſteà maritus accuſatus, condemnatuſque fuerit, dos etiam lucro fiſci cedit, propter delictum ab vxore perpetratum nuptias celebrando cum viro hæretico: an verò matrimonium illud ſubſiſtat, expoſui in can.15 Concilij Illiber.

Ex ſuprà traditis lucem accipit text. in leg. vxores 6.ſſ. de diuortijs, 15 *Expoſitur l. vxores, ſſ. de diuortijs, l. Deo, C. de Epiſc. & Cler.* vbi Iulianus ſupponit, captiuitate diſſolui matrimonium, ita vt ſi intra quinquennium maritus nõ redierit, liceat vxori ad ſecundas nuptias tranſire, & ait: Ita tamen, vt bona gratia diſſolutum videatur priſtinũ coniugium, & vnuſquiſq; ſuum ius habeat imminutum. Ideò enim in eo textu dos integrè reſtituitur vxori, & donatio propter nuptias marito conſeruatur, quia cum bona gratia diuortium factum eſſet, ideſt ex licita cauſa, ſine culpa alterius coniugis, ideò vtriuſq; bona, ac iura illibata ſeruantur vnicuiq; ex præſenti textu, & l ſi C.de don.ante nupt. Captiuitate autem apud Romanos diuortium fieri bona gratia probaui in c.in præſentia, de ſponſ. Ex eodem principio lucem accipit textus in l. Deo nobis, Cod. de Epiſcop. & cleric. vbi conſtituitur, quod ſi per ingreſſum religionis diſſoluatur matrimonium, dos vxori reſtituatur. Ratio eſt, quia cum per ingreſſum religionis diuortium contingat bona gratia, vt probat Cuiac. in nouel.22.Iuſtin. & per conſequens ex licita cauſa, ſine culpa coniugis, ideò ex ſupra traditis dos reſtituenda eſt vxori.

CA-

Digitized by Google

C A P V T II.

Vrbanus III. *Decano, Cantori, & Capicerio* a *Lexou.*

SIgnificauit nobis Ph. mulier, quod Gui. Gaeton, quem loco viri tenebat, diuortio inter eos ſolemniter celebrato, dotem ſuam illicitè b detinet, & reddere contradicit: poſſeſſiones etiam, quæ ipſis, dum ſimul viuerent, cuiuſcunque contractus titulo communiter obuenerunt, eas ſolus, muliere prorſus excluſa, ſibi nititur vindicare. Ideò d. t. p. A. ſ. m. quat. ſi verum eſt, quod proponitur, & non eſt aliud, quod obſiſtat, prædictum Gui. ad reſtitutionem dotis, & ad diuiſionem eorum, quæ olim communiter habuerunt, eccleſiaſtica diſtrictione compellas.

N O T Æ.

a LExou.] Ita etiam legitur *in hoc tit. in 1. collect.*
1 Lexouienſis Eccleſia eſt in Gallia Celtica, ſuffraganea Archiepiſcopi Rothomagenſis: eius meminerunt Ptolomeus *lib 2. c. 8.* Aymonius *lib. 3. de geſtis Franc. c. 53.* Eccleſia Cathedralis patronum agnoſcit Sanctum Petrum, cuius mentio extat *in c. ad reprimendam 8. de officio ord. c. 4. de Eccleſ. ædific.* Alia de ipſa Eccleſia adducunt fratres Sarmatani *tom. 2. Galliæ Chriſt. fol. 646.* Chopinus *lib. 1. ſacræ polit. tit. fin. n. 22.* Reſcribit in præſenti Vrbanus III. Decano, & Cantori ipſis Eccleſiæ, de quorum dignitate nonnulla adduxi *in c. 2. de reſcr.* Reſcribit etiam Capicerio, id eſt Theſaurario ipſius Eccleſię; nam Capicerius, ſeu Capiciarius dicitur ille, qui cuſtodit vaſa ſacra Eccleſiæ, vt ex Fulberto Carnotenſi, & Codino probat Cironius *ad tit. de officio Sacriſtæ.*

b *Detinet.*] Iuxta tradita ſuperiori commentario, vbi priorem huius textus partem expoſui.

COMMENTARIVM.

2 *Concluſio traditur, & probatur.* TExtus hic duas continet partes, in priori agitur de dote reſtituenda ſoluto matrimonio, diuortio ſolemniter facto: in poſteriori de bonis conſtante matrimonio acquiſitis diuidendis, quæ forenſes vocant coniugalem acquæſtum, & vulgò dicimus, *bienes ganaueiales.* Et quia de prima egimus ſuperiori commentario, ſecundam tantùm in pręſenti examinabimus. Sit aſſertio: *Soluto matrimonio, acquiſita eo conſtante æqualiter diuidenda ſunt inter virum, & vxorem.* Quæ concluſio ſupponitur *in c. ex tenore 10. de conſuet. c. conſtitutus, de in integ. reſt. cap. preterea 2. de ſponſ.* & ſtatuitur varijs legibus diuerſarum gentium Saxonum *tit.* 8. ibi: *De eo, quod vir, & mulier ſimul conquiſierunt, mulier mediam portionem accipiat.* Ripuariorum *tit. 39.* ibi: *Si virum ſuperuixerit, 50. ſolidos in dotem recipiat, & tertiam partem de omni re, quam ſimul collaborauerint, ſibi ſtudeat vindicare* Et *lib. 4. cap. c. 9.* ibi: *Volumus, vt vxores defunctorum poſt obitum maritorum tertiam partem collaborationis, quam ſimul in beneficio collaborauerunt, accipiant.* Burgund *tit. 43* Baiubar. *tit. 14. c. 6. l. 1. tit. 3 fori iudic. Latia. l. 10. tit. 4. lib. 3 fori Caſtel. l. 1. tit. 4. lib. 5 Ordin. l. 14 15. 16. & 60. Tauri, l. 2 6 & 7. tit. 9. lib. 5. recop.* Facit Gregorius Turonenſ. *in append. cap. 15.* ibi: *Simile quid moribus noſtris obſeruatur per eam ſocietatem bonorum, quæ inter coniuges intercedit.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti,* Cuiac & Caniſius hic, Morquecho *de diuiſ. bonor. c. 11. cum ſeq.* Velaſco *de priu. pauper. 1. p. q. 19* Oſualdus *lib 3. Donel. c. 16. lit.* Aluar. Valaſcus *conſult. 103. per tot. & lib. 1. partit. c. 5.* Seſſe *tom. prim. deciſio. 37.* Phebo *tom. 1. deciſio 170. & tom. ſecundo, deciſ. 115.* Arniſeus *de iure connub. c. 6. ſect. 6.* Chriſtineus *tom 1. deciſ. 216.* Solorzanus *de iure Ind tom 2. lib. 2. c 15. n. 39.* Matienzo, & Azeuedo *in dd. legibus Recop.* R. Suarez *tract. de las ganancias,* Gibalin. *de vſuris, lib 4. c. 5. art. 18.* N. Heneilius *in tract. de commun. bonor. inter coniug.* D. Ioannes de Larrea *dec. 62. Granat & alleg. 49.* P. Gregor. *lib 3. partis. tit. 17. c. 6.* Bignonius *in notis ad Marcalf. lib. 2. c. 17* P. Barboſ. *in l. 1. p. 1. num. 32. & in l. diuortio 8 p. 1. num. 28 ff. ſol. matrimon.* Cuiac. *in præſenti, & lib. 20. qq. Papin. in l. 72. de legatis 2.* Rebellus *lib. 6. de iuſt. q. 1. num. 4.* Vela *lib. 1. diſſert. cap. 2. num. 77.* Tondutus Sanleg. *reſ. canonic. cap. 68.* Valenzuela *tom. 1. conſ. 13.* Scipio Gentil. *de don. inter lib. 1. cap. 15* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. p. 3. lib. 2. diſp. 5. § 4.*

3 Sed hæc aſſertio difficilis redditur ex ſequenti conſideratione; nam bona acquiſita matrimonio conſtante, aut acquiſita ſunt ex rebus dotalibus, ex rebus mariti, vel rebus communibus, aut non apparet ex quibus rebus comparata ſint; aut vnus ex coniugibus ſtipulatione, donatione, hæreditate, aut legato ea acquiſiuit; ſed nullo ex his caſibus bona acquiſita conſtante matrimonio poſſunt communicari: igitur bona acquiſita conſtante matrimonio non ſunt diuidenda. Minor probatur, nam ſi ex pecunia dotali res comparata eſt, dotalis efficitur, & vxori acquiritur, *l. res quæ 54 ff de iure dotium, l. vxor à marito 55 ff de donat. inter, l ex pecunia 12. C. hoc tit.* Similiter ſi ex rebus mariti, illius efficitur; ſi autem ex rebus communibus, illi acquiritur, cui facta traditio eſt, *l. 1. l. multum intereſt, C. ſi quis alteri, vel ſibi* Si non appareat ex cuius bonis res comparata eſt, præſumitur ex bonis mariti acquiſita, vitandæ turpis quæſtus ſuſpicionis cauſa, *l. Quintus Mutius 51. ff. hoc tit. l. 6. l etiam, C. eod.* Plautus *in Caſina, act 5.* *Traditur ratio dubitandi.*

M. *Vnde ea tibi? Nam pecalij Probam nihil habere addecet*
Clam viro: & quæ habet parta, ei haud commodi eſt, quin viro, aut ſubtrahat,
Aut ſtupro inuenerit. Hoc viri cenſeo eſſe omne quicquid tuum eſt.

Cuiac. *in l. 22. C. de legat. 2.* Gothofr *in d. l. 6.* Hothomanus *de ritu nupt. c. 28.* Corraſius *lib. 3. Miſc. c. 5.* Alciatus *lib. 3. parerg. c. 25.* Si verò ex ſtipulatione, coniux coniugi non ſtipulatur, *l. ſcripturæ, C. de fide inſtrum.* quia alteri per alterum ex ſtipulatione acquiri non poteſt, *l. ſtip. 38. § alteri, l. inter 83. ff. de verb. oblig.* ſi ex legato, hæreditate, vel donatione res obueniant, quia ob merita propria. & non ſine cauſa veniunt, nec inter ſocios communicantur, *l. 3. § de illo, l. nec adiecit 9. ff. pro ſocio.* Et in noſtro caſu expreſſè probatur *ex l. Lucius, §. filiam, ad SC. Treb.* vbi Scæuola reſpondit, maritum ex fideicommiſſo relicto vxori bonorum communionem conſequi non poſſe, nec viua vxore, nec mortua: vnde ſi vxori vſus ædium, vel habitatio relicta ſit, ſtricto iure non poteſt cum ea maritus habitare, ſed vt poſſit, benignè receptum eſt *in l. cæterum, §. 1. de vſu, & habitatione*: ergo nullo caſu bona quæſita conſtante matrimonio erunt inter coniuges communicanda, aut diuidenda. Accedit, nam ęqualitas, vt promiſcuè acquiſita tam à viro, quàm ab vxore, communicentur, inducit ſocietatem leoninam, quæ in iure damnatur, *l ſi non fuerint, ff. pro ſocio.* Licèt enim cùm mulier confert præter dotem alia bona paraphernalia, vir verò operam ſine pecunia, ſocietas rectè contrahatur; ſi tamen non plus pecuniæ conferat vxor, quàm maritus, vt plerumque contingit, ſocietas iniqua erit; opera enim, & laborum induſtria in mulieribus non reperiuntur, immò ſexus honeſtas non patitur eas alicui negotiationi præeſſe, *l. pen ff. de edendo.* Vnde non immeritò conſuetudinem Galliæ in præſenti textu approbatam, iniquam eſſe, & ſocietatem leoninam continere, aſſerit Petrus Coſtal. *ad l. 1. ff. hoc tit.* & de conſuetudine noſtræ Hiſpaniæ idem cenſuit Oſuald *ad Donel. d. cap. 16. lit. B.* Ergo non rectè in præſenti textu iubetur marito dimidiam partem rerum acquiſitarum conſtante matrimonio vxori præſtare.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cuius ratio communiter ab Interpretibus adducitur ex ſocietate, quę inter virum, & vxorem ratione matrimonij datur, non ſolùm quoad cohabitationem, verùm & quoad bona conſtante matrimonio acquiſita. Quare eorum vita ſocietas appellatur *Geneſis c. 3. Mulier quam dediſti mihi ſociam.* Et *c. cùm ſocietas 27. q. 2. cap. 2. de ſponſ.* D. Auguſtinus *de bono coniug.* D. Bernardus 4 *Traditur communis ratio decidendi.*

Digitized by Google

nardus in Cant. ſerm. 7. Sponſo, & ſponſæ omnia communia, nihil proprium, nihil à ſe diuiſum habentibus, vna domus, vnus thorus, vna caro. Cicero lib. 2. off. Prima ſocietas in ipſo eſt coniugio, proxima in liberis, deinde vna domus, communia omnia. Martialis lib. 4 epigram. 75.

Ter patrios miſcere iuuat cum coniuge cenſus
Gaudentem ſocio, participeque viro.

Idque patet ex nuptiarum diffinitione tradita à Modeſtino in lib. 1. ff. de ritu nupt. & Iuſtin. in §. 1. Inſtit. de patria poteſt. quam explicarunt Connanus lib. 8. comment. cap. 4. numer. 1. Donel. lib. 13. commen. cap. 18. vbi Oſualdus lit. C, & nos in c. 1. de ſponſ. vnde prudenter monet Plutarchus in præcep. connub. fo. 146. ex coniugio voces meum, & non meum, omninò tolli debere. Et fol. 148. Oportere contrahentium corpora, opeſque, amicos, familiareſque inuicem confundi. Facit textus elegans in l. 1. §. ſi vir aut vxor ff. ad Syllan. ibi: Quia mixta familia eſt, & vna domus eſt. Quo reſpexit vetus Romuli lex, relata ab Halicarnaſſeo lib. 2. fol. 95. in hæc verba: Mulier nupta, quæ ex ſacris legibus cum viro conuenit, fortunarum & ſacrorum ſocia illi eſto. Plutarchus in præcept. connub. ca. 8. Etenim Romanus Legislator lege cauit, ne coniugum alter alteri donaret quicquam, non vt nullius rei participes fierent, ſed vt omnia communia iudicarent. Collumela lib. 12. Nihil conſpiciebatur in domo diuiduum, nihil quod aut maritus, aut fæmina proprium eſſe diceret; ſed vt commune conſeruabatur ab vtroque, vt cum forenſibus negotiis matronalis ſedulitas induſtriæ rationem parem faceret. Illuſtrat Balduinus ad leges Romuli, c. 13. quo etiam reſpiciunt textus in l. 4 C. de crim. expil. hæred. vbi pro domus ſuſcipitur, legendum domo ſuſcipitur, notauit Fornerius lib. 3. rer. quotid. c. 29. l. 6. ff. de ſeruit. legat iuncto Fabro in Iuriſprud tit. 9. princ. 3. illat. 5. hinc vxor introducta iam à pronubis in domum mariti, illa proferebat verba: Vbi tu Caius, & ego Caia; ideſt, vbi tu dominus, & paterfamilias, ibi & ego domina, & materfamilias. Plutarchus qq. Roman. q. 30. & ſtatim ei claues tradebantur, in ſignum adeptæ poſſeſſionis omnium rerum, quæ ſub illis comprehendebantur. Briſſonius de ritu nup. pag. 528. Ob quam ſocietatem, & dominij communicationem, ſicut maritus dicitur dominus, quia dominium habet, l. pronunciatio 195. l. ea quę 57 ff. hoc tit. ibi: Cùm petenti mihi abs te, domine chariſſime; l. vxoris 41. §. ſeſtumento, ff. de legat. 3. ibi: Publio Mæuio dominulo meo; l. Lucius 88. § quæ marito, ff. de legat. 2. Ouidius lib. 2. Faſt. propè finem, vbi agit de Lucretia cum ancillis ad lanificium ſedente:

Lumen ad exiguum famulæ data penſa trahebant,
Inter quas tenui ſic ait illa ſono:
Mitten da eſt domino (nunc nunc properate puellæ.)

Apuleius lib. 6. Milit. Vade huad ſcio, an iſthic meus degat dominus. Licet in tranſcurſu obſeruare proprietatem noſtræ Vulgatæ cap. 18. Geneſis, vbi de Sara promiſſionem prolis ridente: Poſtquam conſenui, & dominus meus vetulus eſt. Illuſtrant Pineda de rebus Salom. lib. 5. cap. 3. § 9. Robertus lib. 1. rer. iud. c. 10. Schotus ad Senecam lib 1. controuerſ. 6. Cuiac. in l. in multis, ff. de ſtatu hominum, Marquez in Gubern. Chriſt. lib. 2. c. 31. § 4 Tiraq. in l. 5. connub. A. Hothoman. de nupt. c. 23. Mancinus de triplici iuris collat. lib. 1. cap. 9. Ita & vxores dicuntur dominæ, l. vxorem 41. ff. de legat. 3. l. Titia 19. § qui Marco, ff. de annuis legat. l. fin. §. 1. ff. de auro, & argent. d. l. Lucius, §. quæ marit. nouel. quibus modis naturales 74. cap. 4. Ouidius lib. 3. Triſtium, eleg. 3.

Nunciet huc aliquis dominam veniſſe, reſurgam.

Et paulò inferiùs:

Nec dominæ lacrymis in noſtra cadentibus ora
Accedunt animæ tempora parua meæ.

Tibullus eleg. 1.

Et dominam tenero continuiſſe ſinu.

Iuuenalis ſatyr. 6.

Ferre poteſt dominam ſaluis veſtibus vllam?

Notarunt Lipſius ad Tacitum lib. 7. annot. pen Zerda ad 6. Æneid. Virg. ad illum verſum, Hi dominam, &c. Pinto Ramirez in Cantica, lib. 1. cap. 6. n. 480. Nouarinus lib. 6. aquæ nupt. cap. 51. Faber in Iuriſprud. tit. 9. princip. 2. illat. 23. Merillus lib. 1. obſeru. cap. 36. quamuis aliam huius nomenclaturæ rationem aſſignent Pancirol. lib. 1. var. c. 76. Reuard. in leg. nuptias, ff. de reg. iur. Fornerius lib. 1. ſelect. cap. 11. Hanc ipſam ſocietatem inter coniuges agnouerunt Conſulti, Paulus in l. 1. ff. rerum amot. quidum negat, mulierem res amouendo furtum facere, eam reddit rationem, quia ſocietas vitæ quodammodo eam dominam faceret. Triphoninus in l. ſi rerum 52 ff. de re iud. ibi: Ea quoque actio præcedentis ſocietatis vitæ cauſam habuiſſe. Imperator in l maritus 21. C. de procurat. Tandem ibi dicitur vxor habere domicilium, vbi maritus habet, l. exigere 65. ff. de iudicijs, l. filij 22. § 1. l. ea quæ 32. ff. ad municip. l. vlt. C. de incolis, lib. 10 probaui in c. de vxore, de ſepul. quam ſocietatem ſupponunt Bodinus, & Prateius lib. 3. Iuriſprud. Cuiac. ad tit. C. de nup. Vnde cùm inter ſocios cuiuſcunque contractus lucrum diuidatur, l. 1. & per totam, ff. pro ſocio; ita inter virum, & vxorem bona conſtante matrimonio quæſita diuiduntur. Quam rationem præſentis aſſertionis aſſignarunt Montaluus in l. 1. fori, Boerius in conſuet. Bituric. tit. conſtante matr. § 2. in princ. Petrus Gregor. lib. 45. ſyntagm. c. 14. nu. 28. Spino in ſpecul. gloſ. 28. n. 25. Burg de Paz in proœmio legis Taur., n. 12. Segura in l. vnum, §. ſed ſi fundum, nu. 34. ff. de legat. 2. Tellus Fernandez in l. 16. Tauri, nu. 16. Palacios Rubios in repetit. huius tit. §. 61. per tot. alij relati à Couar. in c. quamuis, 2 p. c. 7. §. 1. n. 5. Briſſonius de ritu nup. pag. 42. Pichardus in l. 3. C. de manumiſ. leg. lib. 11. Garſias de coniug. acquæſtu, ex n. 12. Solorzanus de parric. c. 13.

Sed hæc ſententia ſuſtineri minimè poteſt, & conuincitur ex eo; nam multò verius eſt, iure communi non eſſe contractam ſocietatem inter coniuges quoad bona, quod probatur ex l. alimenta 16. § fin. ff. de alim legat. l. cùm hic ſtatus 32. §. ſi inter, ff. de donat. inter l. ex diuerſo 17. §. 1. ff. ſol. matr. ex quibus conſtat, ſocietatem bonorum poſſe pacto inter coniuges celebrari, & in l. ſi vir vxori 17 ff. ad Velleian. l. ſi quis donationis 38. ff. de contr. empt. vtriuſque coniugis bona ſeparantur: ergo abſque conuentione, ex ſolo matrimonij contractu non fuit inita prædicta ſocietas quoad bona quæſita diuidenda. Secundò, nam ſi ſocietas fuiſſet contracta, vxor rerum mariti non quodammodo domina, ſed domina abſolutè diceretur, in l. 1. ff. rerum amotar. & domina eſſet ſeruorum viri, l. 1. § ſi vir, ff. ad Syllanianum. Vnde ſocietatem inter coniuges contractam non cenſeri niſi quoad lucrum, & quæſtum, docent Oſualdus ad Donel. lib. 14. comment cap. 21. littera H, Duarenus de nupt. cap. 1. Petrus Gregor. libro 9. ſyntagm. cap. 4. Lyclam lib. 7. membranar. cap. 27. Gentil. lib. 1. de donat. cap. 5. Lambert. de Goris lib. 1. aduerſar. cap. 1. Nec obſtant auctoritates ſupra expenſæ, in quibus coniuges ſocij appellantur, & ſocietas contracta dicitur; nam loquuntur de ſocietate vitæ, & cohabitationis, ac de ſocietate vſus bonorum; non verò dominij: & vt ait Duarenus loc. citato, ſaluo honore coniugij, nihil indiuiſum inter coniuges, ſed promiſcuus rerum omnium vſus eſſe debet, licèt nulla ſit obligatio, qua alter alteri ad hanc communicationem obſtringatur: & propter dictum promiſcuum vſum, & vitæ ſocietatem ſocij appellantur: quod nouum, aut inſolens non eſt; nam ob leuiorem vitæ, aut amicitiæ communicationem aliqui dicuntur ſocij, vt qui ſunt ex eodem Capitulo, Monaſterio, aut Conuentu, cap. cùm Romana 37. de officio deleg. cap. ex more, de ſent. excomm. & populi amici Romanorum dicebantur eorum ſocij, Tacitus lib. 3. Anna. Liuius lib. 34. & populi fœderati, ſociati dicuntur in l. non dubito 7. ff. de captiuis. Eadem ſignificatione dicitur ciuitas ſocia, in l. poſtliminium, ff. de capt. commilitones ſocij in l. de hæreditate 19. ff. de caſtrenſi pec. Vnde cum reſpectu perſonarum coniuges ſocij ſint, per conſequentiam ſocietas lato modo contracta dicitur. Nec obſtat dicta lex Romuli, ex qua, & formulis ſuprà relatis, ſententiam deduxit Plutarchus. Nam omiſſa ſententia eorum, qui aſſeruerunt, illam legem non fuiſſe in vſu, & in deſuetudinem abijſſe, vt explicant Balduinus, & Prateius ad leges Romuli. Reſpondendum eſt, quod lex illa procedebat in illis vxoribus, quæ ducta erant per confarreationem, quę dicebantur apud Græcos familiæ, ſeu domus dominæ; apud Romanos verò matronæ, ſiue dominæ, vt ex Cedreno ſignanter notat Zerda ad Virgil. lib. 6. Æneid. ad verſum 392 & probant Leuinus Torrentius ad Suetonium in Claudium c. 39. Hadrianus Turnebus lib. 11. aduerſ. c. 9. & lib 21. c. 6. Lipſius ad Tacitum lib. 2 anna. annotat. 179. Pater Pinto lib. 1. in Cantica, num. 400. Carolus de Neapolis ad faſtos Ouidij, li. 2 pag. 289. & illæ vxores participes fiebant humani, diuinique iuris cum marito, vt conſtat ex Halicarnaſſeo lib. 2. cap. 72. ibi: Mulierem nuptam, quæ iuxta ſacras leges conueniſſet cum viro, participem eſſe omnium bonorum, & ſacrorum. Nominabant

4 Refellitur ratio ſupra tradita.

autem

autem priſci Romani ſacrat nuptias vocabulo ſuo Farreotio. Et paulò inferiùs: *Hæc ſanè inter virum, & vxorem communio primi, & ſacri quondam habiti ciuis atque fortunæ, quamuis opimæ, à communi farre nomen inuenit, vinculum efficiens inſolubile.* Et denique: *Vxor enim pudica, & marito in omnibus obſequens, æquè ac ille domus erat domina, & in eius defuncti bona ſuccedebat hęres, ſicut filia in parentis: ex aſſe quidem, ſi is ſine liberis, ac inteſtatus decederet; quod ſi prolem haberet, ex æquo cum liberis.* Vxor ita ducta dicebatur materfamilias, & matrona, apud Gellium *lib. 18. noctium, c. 6.* quem locum expreſſiùs expoſuit Macrobius *lib. 1. Saturnalium, c. 15.* Poſteà deſuetudine ferè abolita confarreatione, idem ius, idemque nomen attributum fuit vxoribus per coemptionem ſolemniter ductis, vt probat latè Gibalinus *de vſuris lib. 4. c. 5 ar. 18.* & ita appellabantur ſimiliter dominæ, & loco ſuorum hęredum mariti habebantur, de quibus accipiendi ſunt text. *in l. Lucius 17. l. Thais 41. §. Stichus 14. ff. de fideicom. libert.* iunctis D. Ioanne Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. c. 3. ſect. 3. n. 18.* D Ferdinando de Meſa *lib. 3. var. c. 1. n. 5.* Quod ſi vxor ducta erat tantùm vſu, nulla inter eam, & virum communio bonorum erat, immò maritus tantùm dominium bonitarium in dote habebat, vt poſt Briſſonium, & Hothomanum probat Gibalinus *vbi primò*: nec etiam in matrimonijs per confarreationem, aut coemptionem celebratis perfecta ſocietas dabatur, cum mulier præter dotem alia bona habere poſſet, & in dote dominium verum retinebat, tantùm enim ſocietas inducebatur, vt ſibi inuicem coniuges ſuccederent, eſſentque reciprocè ſui hæredes.

6 Traditur vera ratio decidendi.

Vnde retenta hac ſententia, videlicet nec iure canonico, nec ciuili attento, ſocietatem bonorum dari inter coniuges, ſequitur vt præſentem textum exponamus, eiuſque verum ſenſum aſſignemus. Gloſſa & Innocentius in præſenti, Couarr. *vbi ſup. d. n. 5.* Matienzo *in d. l. 2. n. 2.* Ioannes Garzia *vbi ſup. n. 31.* docent, bona acquiſita conſtante matrimonio in præſenti ſpecie diuidi inter coniuges; non quia id regulariter procedat, ſed quia acquiſita fuerant ex pecunia mariti, & vxoris; quo caſu iure communi inter eos communio admittitur, *l. 2. C. pro ſocio*. Sed hæc interpretatio apertè repugnat litteræ huius textus; ſiquidem in eo non agitur de rebus emptis ex pecunia vtriuſque coniugis, ſed generaliter de quibuſcumq; rebus ex quolibet contracto quæſitis. Quare hac ſententia omiſſa, placet doctrina Abbatis, Butrij, Cardinalis, Præpoſiti, Vincentij *in præſenti*, Suarez *d. l. 1. fori, tit. de las ganancias*: qui docuerunt textum hunc non procedere iuxta iuris communis regulas, ſed ſecundùm conſuetudinem peculiarem prouinciæ, vbi caſus contigit. Quæ interpretatio apertè probatur ex legibus Francorum, & Saxonum ſuprà relatis, *& ex c. ex parte, de conſues. c. conſtitutus, de in integr.* vbi refertur, in Gallia bona acquiſita conſtante matrimonio, inter coniuges diuidi: quod & refert Cuiac *in præſenti, & lib. 22. qq. Pap. in l. idem 72. ff. de legat. 2.* Apud gentes illas, quæ ex Germania in Gallijs ſedes poſuerunt, vxoribus tertia pars concedebatur rerum, quæ mariti ſtante coniugio acquiſierant, legibus Burgund. *tit. 42. & 62. Filius vnicus defuncto patre tertiam partem facultatis matri vtendam relinquat.* Legibus Ripuarior. *tit. 39. Si virum ſuperuixerit, L. ſol. in dotem recipiat, & tertiam partem de omni re, quam ſimul conlaborouerunt.* Vnde cùm in præſenti Vrbanus III. agat de coniugibus diœceſis Lexonienſis, quę eſt in Gallia, rectè aſſerit, iuxta conſuetudinem illius regionis, bona acquiſita conſtante matrimonio, inter coniuges diuidenda eſſe. Similem etiam conſuetudinem apud Friſios, Belgas, & aliaa nationes incluſiuè, ex alijs refert Oſualdus *ad Donel. lib. 13. cap. 16. littera B.* Henellius *d. tractatu de communione bonorum*, Bignonius *ad veteres formul. lib. 2. fol. 567.* Apud nos etiam ſimilis bonorum communio conſuetudine introducta fuit, & ea approbata prędictis legibus fori, & tandem *l. 1. tit. 9. lib. 5. recopil.* Nec talis hęc conſuetudine apud tot gentes introducta ratione caret; nam licèt mulierum honeſtas non patiatur alicui negotiationi prœeſſe, *l. penul. ff. de edendo*; vnde maiores noſtri, vt Plutarchus tradit, conſtituerunt mulieres in nulla alia re viris ſuis, quàm in his, quæ ad beneficium pertinent, operari debere, Alciatus *lib. 3. præſump. c. 26.* licet in negociatione earum non eſſe infirmam induſtriam, referat D. Chryſoſtomus *in ſerm. Quod regulares fœminæ viris cohabitent*, ibi: *An quando exponere quidem oportet, & comparare? ſi neque his mulier minus valet, quam vir, & teſtabitur vtique forum, & omnes quotquot veſtimento emere volunt, à mulieribus pluro, quàm à viris emunt.* Tamen quia vxor habens curam, & gubernationem domus, & adiuuat valdè maritum, & præſtat bonorum conſeruationem, vt docet Tiraq. *in l. 10. connub. n. 2* Solis *de dote, q. 9. num. 3.* Ideò rectè lucratur dimidiam partem bonorum, quæ conſtante matrimonio acquiruntur; nam & colonus partiarius, quia ſumit ſibi curam fructuum, ideò eorum fructuum partem ſibi acquirit, *l. & hec diſtinctio 35. § fin. ff. locati, l. ſi olei, l. licet, l. exceptio, C. eod. tit.* Connanus *lib. 7 comment. c. 11.* & apud Hebræos ex præda in bello capta, ęqualis portio dabatur remanentibus ad ſarcinas, & pugnantibus in acie, vt obſeruat Abulenſis *in Deuter. cap. 20. q. 3.* Rectè ergo in præſenti iubetur bona conſtante matrimonio acquiſita diuidi, cum etſi in eis quęrendis conſideretur mariti induſtria, in vxore etiam datur ſolertia in eorum conſeruatione. Facit Columella *lib. 12 de re ruſtica*, ibi: *Apud Græcos, & mox apud Romanos vſque in patrum noſtrorum memoriam ferè domeſticus labor matronalis fuit, tanquom ad requiem forenſium exercitationum, omni cura depoſita patribusfamilias, intro domeſticos parietes ſe recipientibus: erat enim ſumma reuerentia cum concordia, & diligentia mixta, flagrabatque mulier pulcherrima diligentiæ æmulatione, ſtudens negotia viri cura ſua maiora, atque meliora reddere: nihil conſpiciebatur indiuiduum, nihil quod aut maritus, aut fœmina proprium eſſe ſui iuris diceret; ſed in commune conſpirabatur ab vtroque, vt cum forenſibus negotijs matronalis ſedulitas ſeruaret induſtriæ rationem.*

Quæ omnia procedunt, & habent locum tam in matrimonio vero, quàm putatiuo, contracto in facie Eccleſiæ ab illis, qui iuſtè ignorarunt inter eos eſſe vllum impedimentum canonicum dirimens matrimonium. Probatur ex noſtro textu, vbi de matrimonio putatiuo agitur, vt conſtat ex illis verbis: *Quæ viri loco tenebat, cum verè maritus non eſſet.* Deinde quia in matrimonio putatiuo omnes effectus conſiderantur, & ex eo reſultant, ſicut ex matrimonio vero, vt bigamia, *c. nuper, de biga. non ord.* vbi ſicut matrimonium verum inducit bigamiam; ita putatiuum. Secundò ex matrimonio bona fide contracto naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis, *c. ad audientiam, de diſponſ.* Tertiò, nam per matrimonium putatiuum proles antea ſuſcepta legitimatur, ſicut per matrimonium verum, *c. ex tenore, qui filij ſint legitimi*: faciunt etiam text. *in l. cùm hic ſtatus 32. § omnia, ff. de donat. inter l. ſi cum dotem 12. §. fin ff. ſol. matrim.* & in noſtro caſu probat textus *in l. 4. tit. 6. lib. 3. fori*, vbi aſſeritur, quod quando vxor iuſta ignorantia cohabitabat cum marito ſciente impedimentum coniugij, lucra conſtante matrimonio habita non ad fiſcum, ſed ad coniugem ignorantem pertinent: quibus, & alija fundamentis moti ita docuerunt Garzia *de coniugal. acquæſtu, num. 159.* Gomez *in l. 53. Tauri, num. 37.* Matienzo *in l. 2. gloſſ. 1. tit. 9. lib. 5. recopil.* plures congeſti à Barboſa *in præſenti, num. 9.* Molina *tract. 2. de iuſt. diſp. 433* Rebell. *lib. 6. de iuſt. quæſt. 1. ſect. 3. num. 17.* Caſtropalao *de iuſt. diſp. 9. punct. 15. §. 1.* Gibalinus *ſupra art. 19* Giurba *in conſtit. Meſſan. gloſſ. 1. num. 17.* Solorzanus *lib. 2. de iure Indiar. cap. 21. num. 62.* Arias de Meſa *lib. 2. variar. cap. 22. num. 5.* Olea *de ceſſ. iur. tit. 4. q. 8. n. 8.* 7 Ampliatur prædicta doctrina.

8 De coniugali acquæſtu.

Deinde ampliatur præſens deciſio, vt alter ex coniugibus poſſit renunciare rebus acquiſitis conſtante matrimonio, vt docent Gloſſa *in præſenti*, Rodericus Suarez *in l. 1. fori, tit. de los ganancias, lim. 1. verſic. quæritur*, Palacios Rubios *in præſenti rubr. §. 63. num. 1.* Gomez *in l. 60. Tauri*, Matienzo *in l. 9 tit. 9. lib. 5. Recopil.* Couarr. *in 4. 2. p. cap. 7. §. 1 num. 11.* Guttierrez *pract. lib. 2. quæſt. 126. à num. 1.* Sanchez *de matrim. lib. 6. diſp. 5. num. 3.* Ayora *de partit. par. 4. in addit.* Hermoſilla *in l. 5. tit. 5. p. 5. gloſſ. 2. num. 36.* & probatur *ex cap. 1. de filijs natis ex matrim. in vſibus feudorum, l. profectitia 5. §. ſi pater, ff. de iure dot. l. 60. Tauri, l. 11 at. ſtyli, l. 9. tit. 9. lib. 5. Recopil.* Quod non ſolùm procedit, quando renunciatio fit ab initio, cùm agitur de contrahendo matrimonio; ſed etiam poſt iam contractum, & bona acquiſita. Ratio eſt, nam is, qui renuntiat, lucrum repudiat, non tamen amitrit aliquid ex bonis, quæ antea habuerat; is autem in cuius fauorem renunciatio fit, nihil acquirit, ex quo fiat locupletior, ſed tantùm id agit, ne quod ingenti labore parauit, coniugi pro parte acquiratur: & etiam hoc caſu intelligendam

Digitized by Google

eſſe dictam legem 60. Tauri, docuerunt Couar. Matienzo, & alij proximè laudati. Nec obſtat textus *in l. 3 §. fin. cum l. ſeq. ff. hoc tit.* vbi docetur, non poſſe maritum iubere ſibi donaturo aliquam rem, vt eam potiùs vxori donet: igitur multò minus poterit renunciare bona acquiſita conſtante matrimonio, præcipuè cùm eorum dominium pro medietate coniugibus acquiſitum ſit, *l. 47. tit. 28 p. 3.* vnde ad hæredes tranſmittitur, Valenzuela *conſil. 13* Nam reſpondetur, ideò *in d. §. vlt. & l. ſeq. & l. ſi quod mihi 56 ff. hoc tit.* non valere renunciationem illam, quia res, quæ ad maritum ſpectaret, ſtatim transfertur quaſi ex eius poteſtate in dominium vxoris; & ita maritus amittit duminium, pauperiorque efficitur: at in præſenti caſu cum dominium earum rerum, quæ conſtante matrimonio partæ ſunt, confuſum, reuocabile, & in habitu potius quàm in actu ſit, vt probant Gomez, & Matienzo *vbi ſup.* Caſtropalao *de iuſt. diſp. 9 punct. 16.* Hermoſilla *ſupr. num 48.* ideò prædicta renunciatio ſuſtinetur, vt etiam valet in ſpecie legis *eiu vir 31. §. quod legaturus 7. ff. hoc tit.* quam exponunt Scipio Gentilis *lib. 1. de donat. inter, cap. 36.* D. Ioſephus de Retes *co... tract. c. 4. §. 1.*

Deinde ſciendum eſt, hanc communicationem bono-
9 Ampliatur præſens aſſertio. rum, dari etiamſi alter ex coniugibus tempore celebrati matrimonij ſit pauper, alter verò ſit diues, vt probat Velaſco *1. p. de priuil. paup. q. 19. per totam.* Ratio eſt, quia etſi nullam pecuniam vnus ex coniugibus ad matrimonium adducat, poteſt tamen opere, & induſtria, quod ei deeſt de patrimonio ſupplere, iuxta textum *in l. ſi ſocietat. ff. pro ſocio*: quæ ſententia expreſsè probatur *ex l. fin. tit 3. lib. 3. fori, l 4. tit. 9. lib. 5. recop.* Ampliatur etiam hæc aſſertio, vt non ſolùm duret hæc bonorum communicatio conſtante matrimonio, verùm & eo ſoluto, dum bona indiuiſa manent; nam eo caſu bona quæſita eo tempore diuiduntur inter coniugem ſuperſtitem, & defuncti hæredes, vt conſtat *ex l 9. tit. 4. lib. 5. ex l. 6. tit. 4. de as labores, lib. 3. fori*, probat Valenzuela *conſ. 129. n. 11.* Cuius doctrinæ duplex ratio aſſignari poteſt. Prima quia coniux in viduitate perſiſtens, dum ad ſecundas nuptias non tranſit, cenſetur ſub præcedenti matrimonio eſſe, vt probat textus *in l. vlt. C. de bonis matern.* quam ad id expẽdunt Pinellus *ibi n. 4.* Tiraq. *de nobil. c. 18. nu 9.* Secunda, quia ex perſeuerantia vtriuſque partis præſumitur inter eos continuata ſocietas, argumento text. *in l. quæritur, § qui impleto, l. legem, C. eod. tit. l. in rebus, §. vlt. ff. de precario*, quibus conſonat lex *10. tit. 8. partit. 5.* & defendunt Caſtillo, & Gomez *in l. 16. Tauri*, Gregorius Lopez *in l. 10. tit. 10. partit. 5.* Vnde dum bona diuiſa non ſunt, durat cauſa ipſius communionis bonorum. Sed ita demum inter coniuges bona acquiſita communicantur, ſi vxor traducta eſt in domum viri, & ſimul cœperunt cohabitare eo tempore, quo bona acquiruntur. Ratio eſt, quia inter coniuges, qui non cohabitant, ſocietas contracta non creditur, *d. l. 2. recop. l. 205. ſtyli*: docent Gutierrez *de iurament. 1. p. c. 7. n. 36.* Gamma *deciſ. 357.* Olea *vbi ſup. num. 5.* Larrea *alleg. 49.* Auendaño *reſponſ. 20. limit. 6* probat, & defendit Bronchorſt. *miſc. cent. 1. aſſert. 98.* Hæc tamen doctrina limitatur, quando ſponſus ante traductionem ſponſæ in domum negotiatur cum ipſa pecunia dotali; nam hoc caſu ſponſa habebit medietatem lucrorum, vt docet Couarr. *vbi ſupra*, Ioannes Garſias *de coniugali acquæſtu, n. 33.* non autem deſiderari benedictiones nuptiales, docuerunt Solorzanus *tom. 2. lib. 2. de iure Indiar. c. 20. à n. 60.* Giurba *ad conſtit. Meſſan. c. 11. gl. 1. per totam*, Olea *de ceſſ. iur. tit. 4. quæſt. 8. nu. 4* Proſequuntur alias ampliationes, & limitationes præſentis aſſertionis Aluarado *de coniectura ta mente, lib. 2. cap. 1.* Salazar *de vſu, & conſuet. cap. 5. num. 13.* Gironda *de priuil. credit. nu. 884.* Valenzuela *conſ. 13. num. 3. & conſ. 31.* Cancer. *2. par. variar. cap. 5. num. 58. & cap. 7. num. 62 & 3. p. c. 1 num. 167.* Caſtillo *de vſufructu, cap. 7. num. 26.* Sixtinus *conſ. 4. tom. 1. conſ. Vulteij.*

10 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio deducta *ex d. l. Quintus Mutius, ff. hoc tit.* nam verum eſt iure communi, bona acquiſita conſtante matrimonio in dubio mariti credi, ob ſuſpicionem ſuprà traditam, quam iuuat Plautus *in Caſina, acta 1.* ibi:

——Vnde tibi eſt?
Nam peculij Probam nihil habere decet
Clam viro.

Notarunt Cuiac. *in lib. 1 feudor. tit. § Similiter*, Ant. Hothomanus *de ritu nup. cap. 28.* Gothofr. *in d. l. etiam 6.* At verò hæc communio bonorum procedit iure ſpeciali ex legibus diuerſarum nationum. Nec obſtat, quod expendebamus *ex l. 1. d. l. multum intereſt, C. ſi quis alteri, vel ſibi.* Nam omiſſa ſolutione eorum, qui aſſeruere, textus illos procedere attento iure ciuili, reſpondendum eſt, Vrbanum III. in pręſenti agere de rebus acquiſitis induſtria vtriuſque coniugis, attentis legibus Galliæ. Textus verò contrarij procedunt iure communi attento, quando vnus ex coniugibus ſuo nomine rem aliquam comparauit, & ſibi poſſeſſio tradita fuit. Quo caſu licet de pecunia alterius pretium ſoluat, ſibi tantùm rem acquirit. Ratio eſt, quia tunc res non ſuccedit loco pretij, *l. ſi ita ff. de fideiuſſ. l. qui vat, § fin. ff. de furtis, l. Labeo, ff. de V. S.* Tiraq. *de retract. §. 32 gl. 1 n. 30.* Pinel. *in l. 1. C. de bonis mater. 3. p. nu. 28.* quo principio accipiendi ſunt textus *in l. ſi patruus, C. communia vtriuſque iud. l. qui aliena, C. ſi quis alteri*: vbi res empta ex communi pecunia non diuiditur, quia emptio celebrata fuit nomine vnius tantùm, & ei poſſeſſio tradita; cuius traditionis effectus eſt, vt dominium rei transferatur in eum, cui traditio fit. *l. traditionibus, C. de pactis.* Hodie tamen apud nos *ex l. 2 tit. 5. lib. 5. recop.* etiamſi bona ſint comparata nomine vnius coniugis, communicantur, vt reſoluunt Matienzo *in d. l. 2. gloſſ. 2.* Palacios Rubios *in præſenti rubric. § 62. n. 4.* Anguio *de meliorand quæſt. 4 num. 16* Guttierez *lib 2 practic. quæſt. 117 num 3.* Nec obſtat, quod dicebamus *ex d. l. res, l. vxor marito*: nam ſatis dubium eſt, an res empta ex pecunia dotali, dotalis efficiatur? In qua quæſtione negatiuam ſententiam tenuerunt Hieron. Gratus *conſ. 1049. n. 2.* Connanus *lib. 4. comment. c. 17. n. 10.* Socinus *conſ. 150. n. 3.* Tiraq. *de retract. lib. 1 § 32. n 16 gloſ. vnic.* Gomez *in l. 50. Tauri, num. 36.* Pro qua ſententia faciunt textus *in d. l. res, quæ l. vxor marito, l. ſi cum dotem, §. fin. ff. ſolut. matrimon.* In quo Doctorum diſſidio in ſcholis iam diu placuit, vt regulariter emptum ex pecunia dotali, non efficiatur dotale, *d. l. ex pecunia.* Ratio eſt, quia quando pecunia datur in dotem, vel quid aliud, quod conſiſtat in pondere, numero, vel menſura, tacitè cenſetur conceſſum marito, vt ad libitum diſponat de illis, & ſoluto matrimonio alias res eiuſdem bonitatis, & qualitatis reſtituat, *l. res in dotem 43. ff. de iure dotium.* In ſubſidium tamen, quando maritus pauper eſt, nec pecuniam dotalem vxori valet reſtituere, tunc emptum ex pecunia dotali efficitur dotale, & tanquam dotale vindicari poterit per vxorem, iuxta textum ſic intelligendum *in d. l. ſi cum doten, §. fin. d. l. res, quæ* expendendo verbum *videtur*, de quo ibi, quod denotat improprietatem, *l. naturaliter, ff. de acquirend. poſſeſſ. l. 1. § deiecisse, ff. de vi, & vi armata.* Quam interpretationem tradunt Harmenopolus *in promptuar. lib. 4. tit. 8. pag. 184.* Cuiac. *lib. 5. obſeru. cap. 9.* Baldus *in cap. 1. §. & quia vidimus num. 12.* & ibi Aluarotus *numer. 9. ad finem, de his, qui feud. dar. poſſ. in vſib. feud.* Salycetus *in d. l. ex pecunia*, Baptiſta Coſta *de priuil. cent. 2. num. 6.* Nouellus *de dot. 2. p. §. hactenus num. 10.* Gregor. *in lege 49 tit. 5. partic. 5. verbo Voluntad.* Guttierrez *lib. 3. practic. quæſtion. 87. numer. 4. & 18.* etſi aliter diſſidium hoc conciliare intendat Petrus Barboſ. *in d. l. ſi cùm dotem, §. fin. num. 9. & in 3. par. rubric. ff. ſolut. matrim. num. 76.* A Faber *lib. 5. coniect. cap. 9.* Arias de Meſa *lib. 2. variar. cap. 21. nu. 12.* & nos alia dedimus *in cap. 1. de pec. Cleric.*

Nec obſtat alia difficultatis pars, quam expendebamus de legato, hæreditateve coniugio aduenientibus. 11 Diſſoluitur alia pars difficultatis.
Pro cuius ſolutione exponendum operæpretium duxi, quænã bona conſtante matrimonio acquiſita inter coniuges communicentur, ſeu diuidantur? Et ſciendum eſt, quod quoties rei poſſeſſę à coniuge ante matrimonium poſtea conſtante matrimonio aliquid accedit, ita vt melior, pretioſiorq; reddatur abſque nouo facto coniugum, imò potiùs ex natura, & vi rei iam poſſeſſæ, id non communicatur; quia quidqud ex cauſa præterita contingit abſque nouo facto, ad tempus cauſæ primæ, & pręteritæ referri debet, *ex l ex ratione, §. Imperator, ff ad l Falcid. l. Pomponius 15. ff. de neg. geſtis, l. Iulianus, §. non ſolùm, ff. ad Macedon.* Couarr. *2 p. c. 7. §. 1.* Vnde ſi proprietati nudæ vſusfructus acceſſerit, incrementum videtur, ideòque non communicatur. Gomez *lib. 2. var. c. 15. n. 19.* Guttierrez *lib. 2. pract. quæſt. 116.* Caſtropalao *de iuſtit. diſput. 9. punct. 15. §. 2 num. 2.* Gibalin. *d. c. 6. art. 20* Ratio eſt, quia vſusfructus proprietati conſolidatus iura ipſius proprietatis

tatis obtinet, *l. vſusfructus, ff. de vſufructu, l. proprietatis, ff. de iure dotium:* & natura ſua finitus legis poteſtate conſolidatur, & domino proprietatis quæritur: ergo non communicatur inter vitum, & vxorem, *l. 7. cum ſeq. l. verum 73. §. penult. ff. pro ſocio.* Similiter ſi per alluuionem aliqua prędio accedant, non communicantur, argumento legis 4 *ff. de iure dotium*; quia ſequuntur naturam rei primordialis, *l. 1. & 2. C. de alluu.* Similiter ſi prædium iure ſanguinis per retractum ab altero coniuge acquiſitum ſit, aut ſi venditum ante matrimonium cum pacto redimendi, poſteà redimatur, aut vili pretio diſtractum, ſeu iudicis decreto adiudicatum creditori, reſtituto pretio à coniugio redemptum fuerit, non prædium ipſum, ſed pretium pro eo datum communicatur. Tondutus Sanleg. *reſ. ciuil q. 69.* Rebellus *lib. 6. de iuſt. q. 1. n. 10.* Caſtropalao *d. diſp. 9 punct. 15. § 2. n. 1.* vel ſi præſcriptio perfecta ſit illius rei, quam bona fide alter coniugum poſſidebat ante matrimooium. Molina *de iuſt. diſp 433.* Caſtropalao *ſup. num. 7.* Item non communicantur bona caſtrenſia, aut quaſi; quæ ex ſolo regio ſtipendio fuerint comparata, ſecus verò fructus ex ipſis obuenientes Burgos de Paz *q. 11. n. 37.* nec etiam donationes factæ à Principe marito militanti communibus expenſis ſuis, & vxoris, *l. 15. & 16. tit. 2. lib. 4. fori iud. l. 1. tit. 3. lib. 1. fori Caſtel. l. 4 tit. 4. lib. 5. ord. l. 6. & 7. tit. 17. p. 4. l. 5. tit. 9. lib. 5. recop.* Bartol. *in d. l. ſociam, §. fin. ff. pro ſocio.* Et indiſtinctè donationes factæ à Principe non communicantur, immò pro peculio ſpeciali mariti habentur, *l. 6. tit. 10. lib. 5. recop.* quam exponunt poſt Matienzum, & Azeuedum *ibi*, Menchaca *lib. 3. de ſucceſ. reſ. §. 26. n. 29.* Didacus Perez *in l. 3. tit. 8. lib. 3. ord.* Pinel. *in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. nu. 62.* Villadiego *in d. l. fori, n 154* Item commendæ, & officia regalia, quæ à ſolo Principe donantur, & ab illo ſalarium habent, nec venditioni ſubijciuntur, non communicantur niſi quoad fructus. Solorzanus *vbi ſupr.* ſecus verò ſi officium ematur à marito, quod licet non communicetur, tamen æſtimatio inter coniuges venditur, vt de Decurionatu, & officijs Tabellionis, & Procuratoris reſoluunt Auendaño *reſponſo 2.* Marquecho, & Matienzo *vbi ſup.* Tandem non communicantur donationes, legata, hæreditates, quæ conſtante matrimonio obuenerunt, ex principijs traditis ſuprà pro dubitandi ratione Phebo *tom. 2. dec. 170. per totam.* Communicantur autem fructus quorumcunq; bonorum mariti, vel vxoris, *l. fin.* vbi Montaluus, *tit. de las ganancias, l. 4. tit. 3. de las labores, lib. 3. fori:* probant Rodericus Suarez, Barboſa, & Morquecho, laudati à Vela *diſſert. 2. n. 67.* vbi docet, vxorem renunciautem lucris acquiſitis, renunciaſſe fructibus rerum communium. Nec intereſt, quod fructus ſint percepti ex bonis caſtrenſibus, ſeu maioratu, aut commẽda.

Sed ſuperiori aſſertioni obſtat tex. *in c. ex parte, de conſuet* vbi conſuetudines præſcriptę apud Rupellanos in prouincia Aquitaniæ proponuntur: vna vt ſi maritus vergeret ad inopiam, poſſet non ſolùm bona propria alienare, verum etiam & vxoris: alia quæ ad præſentem aſſertionem pertinet, vt ſi matrimonium fuiſſet ſeparatum propter adulterium vxoris, vxor nihilominus retineret dimidiam partem bonorum conſtante matrimonio acquiſitorum. Et cum conſuleretur Honorius III. an prædictæ conſuetudines eſſent obſeruandę, reſpondit Pōtifex, eas cōſuetudines minimè obſeruandas eſſe. Quę textum, omiſſis alijs difficultatibus, quas exponemus *in c. fin. hoc tit.* ita expendo. Quod conſuetudine introductum eſt, cōtrario vſu tolli facilè poteſt: ſed vt bona quæſita conſtante matrimonio remaneant penes vxorẽ, conſuetudine introduci non poteſt, vt in eo textu docetur: igitur quia hęc ſocietas, ſeu communio bonorum inter coniuges conſuetudine introducta non eſt, aliàs cōtraria conſuetudine tolli, aut mutari poſſet. Accedit, nam in diuiſione, aut retentione partis horum bonorum totum facit conſuetudo. Rodericus Suar *in d. l. 1. lib. 3. fori:* vnde in ciuitate Cordubenſi, & alijs Hiſpanię, ob conſuetudinem in contrarium inductam leges Regiæ de coniugali acquęſtu loquentes non obſeruantur; quare latè diſputant Matienzo *in d. l. 2. recop.* Larrea *dec. 62 Granat.* Maſinus *de conſiſc. q. 31.* an attendatur conſuetudo domicilij mariti, an verò vxoris, ſeu loci vbi contrahitur matrimonium? Cui difficultati reſpondendum eſt, ideò in eo textu prædictam conſuetudinem non obſeruari, quia conſuetudines inducentes peccatum, aut impunitatem delicti promittentes, cuſtodiendæ non ſunt, *c. vlt de conſuet.* vnde cum per illam conſuetudinem apud Rupellanos introductam mulier ad adulterandum inuitaretur, impunitate quodam modo conceſſa per retentionem bonorum conſtante matrimonio acquiſitorum, quibus aliàs propter adulterium ipſa priuatur, *c. plerumque*, vbi dicemus, *hoc tit.* ideò talis conſuetudo ab Honorio III. improbatur, vt in eius textus commentario latè probau.

Exponitur c. ex parte, de conſuet.

CAPVT III.

a Clemens III.

DEprudentia veſtra valdè miramur, quod cùm vobis cauſam matrimonium, quæ vertebatur inter P. Piſanum ciuem, & M. mulierem, commiſerimus canonicè terminandam, & vos conſanguinitatem inter eos in *b* ſexto, & ſeptimo gradu inuenientes, ſententiam diuortij tuliſſetis, de dote quam à viro mulier repetebat, quidquam ſtatuere diſtuliſtis. Quia igitur ſecundùm *c* iura vos quidem de matrimonio principaliter cognouiſtis, & de dote, quæ eſt cauſa incidens, acceſſoriè cognoſcere valuiſtis, & ſententialiter diffinire diſcretioni veſtræ per Ap. ſcripta mandamus, quatenus prædictum B. moneatis attentiùs, & app. ceſſante cogatis, vt prædictæ mulieri totam dotem ſuam, ſicut *d* canonicum fuerit, reſtituere non moretur.

NOTÆ.

1 a CLemens III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub tit. de dote poſt diuortium reſtituenda, c. 1.* nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis reſcribat Pontifex: tantùm ex litera, quam ex dicta collectione reſtituo, apparet, eiſdem iudicibus commiſſam fuiſſe cauſam cuiuſdam matrimonij inter ciues Piſanos celebrari.

2 b *In ſexto, & ſeptimo.*] Poſt alias Eccleſiæ prohibitiones circa gradus conſanguinitatis, & affinitatis, prohibitum fuit mattimonium vſque ad ſeptimum gradum, *c. progeniem 35. q. 3.* ibi: *Progeniem ſuam vnumquemque vſque ad ſeptimam decernimus obſeruare generationem* Et *c. contradicimus, cap. nulli, capite de conſanguinitate, 35. q. 3.* quæ prohibitio durauit vſque ad tempora Innocentij III. vt probaui *in c. non debet de conſang. & affin.* Vnde cum temporibus Clementis III. adhuc vigeret prohibitio matrimonij vſque ad ſeptimum gradum, meritò iudices delegati in præſenti caſu ſepararunt coniuges, cum vnus diſtaſſet à communi ſtipite in ſexto, alius verò in ſeptimo.

3 c *Iura.*] Tam ciuilia, quàm canonica, ſtatim referẽda.

d *Canonicum.*] Ideſt diffinitum per ſacros canones; quã ſi ex cauſa licita ſeparatum fuit matrimonium, vt in pręſenti caſu, tota dos reſtituitur, ex traditis ſupra *in c. 1.* Si verò ex cauſa adulterij, non reſtituitur, vt dicemus infrà *in c. plerumque*: & ſi ex cauſa licita, ſed maritus inops eſt, aut impenſas fecerit, non tenetur integram dotem reſtituere, iuxta tradita ſuprà *in c. 1.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens communiter venit diſputanda aſſertio: *Iudex delegatus, qui cognouit de cauſa matrimonij, de dote etiam pronunciare valet.* Quæ concluſio probari poteſt *ex cap. 1. cap. accedens 4. vt lite non conteſt. cap. 2. de coniug. ſeruor. cap. 2. capite nuper, hoc titul. cap. prudentiam 21. §. 2. de offic. delegat. capit. 2. hoc tit. in 1. collect.* illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, 4

4 Concluſio traditur, & probatur.

Digitized by Google

& de poteſt. Epiſcop. alleg. 84. *num.* 30 Arias de Meſa *lib.* 2. *var. c.* 31. Angulanus *lib.* 2. *de legibus, c.* 21. Balboa *in c.* 3. *de ord. cogn. numer.* 18. vbi Garana, Robertus *lib.* 3. *rer. iudic. cap.* 5. Cuiac. & Caolſius *hic*, Zypeus *ad tit. de foro compet.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertio-
5 Impugnatur tradita aſſert. nem inſurgo: Iudex delegatus non cognoſcit niſi de rebus comprehenſis in ipſo reſcripto delegationis, *c. cùm inter* 32. *de offic. delegat.* quia fines mandatæ iuriſdictionis diligenter ſunt obſeruandi, *cap. cum dilecta* 22. *de reſcript. cap. qui de non ſacerdotali, de præbend. in* 6. eſt namque iuriſdictio delegata ſtricti iuris, & per conſequens tantùm reſtringenda ad cauſas, & perſonas in ipſo reſcripto expreſſas, *cap.* 1. *de officio delegati*. Sed in præſenti caſu iudicibus delegatis tantùm fuit commiſſa cognitin cauſæ matrimonialis, an videlicet conſanguinitas inter coniuges in eo gradu daretur, quæ impediret, ſeu dirimeret matrimonium. vt ex littera conſtat: igitur Iudices ipſi non poterant de dote cognoſcere. Augetur primò ex eo, nam dotis cauſa ſecularis eſt, de qua iudex ſæcularis cognoſcit, *lege in contractibus. §. vt. Codice de dote non numer.* latè probant Palacios Rubios *in capite per veſtras, notab* 2. *hoc tit.* Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 13. *num* 27. Molina *de primogen. lib.* 2. *cap.* 15. *numer* 76. Sed de cauſis ſæcularibus ſolus iudex ſæcularis cognoſcit, vt ita ſeruentur vtriuſque iuriſdictionis fines, & diuiſum cum Ioue Imperium Cæſar habere credatur, *cap. nouit, de iudicijs, capite cauſam* 7. *qui filij ſunt legitimi, cap. cùm ad verum*, 96. *diſt.* Ergo ex alio capite, videlicet quia iudices in præſenti caſu à Pontifice deſignati eccleſiaſtici erant, de dote cognoſcere non valebant. Augetur tandem hæc dubitandi ratio, nam ſi iudices delegati in præſenti caſu poſſent ſuper dote pronunciare, maximè quia cauſa illa acceſſoria, & incidens erat: ſed ex eo, quia ſit cauſa acceſſoria, vel incidens. non ſequitur quod iudex. qui de cauſa principali cognoſcit, de acceſſoria pronunciare valeat; nam iudex, qui ſuper cauſa principali ſententiam dixit, ſuper acceſſorijs in iudicio non deductis pronunciare non poteſt, *l.* 4 *C. depoſiti, l. terminato, C. de fructibus, & lit.* docet Auendaño *reſponſ.* 6. Sed in præſenti caſu ſententia ſuper cauſa principali prolata erat: ergo ſuper dote, etſi eſſet cauſa acceſſoria, non poterat eam pronunciare. Similiter iudex ſæcularis, qui de cauſa principali cognoſcit, de eccleſiaſtica acceſſoria, ſeu incidenti pronunciare non valet, *c.* 6 *ſi Imperator*, 96. *diſt. c. tuam* 3. *de ord. cognit. c. lator* 5. *qui filij ſint legitimi, c. vt inquiſitionis, §. prohibemus, de hæret. in* 6 Ergo ſimiliter nec iudex Eccleſiaſticus de cauſa ſeculari, acceſſoria, vel incidenti cognoſcere valet.

Qua difficultate oppreſſi Immola, & Abbas *in præ-*
6 Refertur & refellitur cõmunis ſolutio. *ſenti*, Decius *in authent. quod locum, c.* 1. *C. de collat.* Felio. *in c. licet, num.* 1. *de foro competenti*, Anfrerius *de poteſtate Eccleſiæ, fallent.* 27. Ludouic. Gomez *in cap. vlt. num.* 22 *de iudic. in* 6. Ripa *in l.* 1. *numer.* 48. *ff. ſolut. matrim.* Didacus Perez *in l.* 2. *tit.* 1. *lib.* 3. *ordin.* Paz *in praxi* 2 *tempore, præiud.* 2. *num.* 21. exiſtimarunt cauſam dotis etiam principaliter motam, eſſe mixti fori, Ita vt inter Iudicem Eccleſiaſticum, & ſæcularem ſit locus præuentioni, ideòq; in præſenti caſu potuiſſe iudicem eccleſiaſticum de dote etiam cognoſcere. Mouentur primò *ex capite ex litteris, de pignor. c. nuper. cap. per veſtras, hoc tit.* vbi iudex eccleſiaſticus principaliter de dotis cauſa cognouit. Verùm hæc interpretatio non eſt admittenda, ideòque eam refellit Barboſa *de poteſtate Epiſcop. allegat.* 84. *num.* 30 & longè veriùs eſt, cauſam dotis principaliter motam non eſſe mixti fori, ſed tantùm eius cognitionem ſpectare ad iudices ſæculares, *l. in contractibus* 14. *§ quod ſi in prouinc. ff. de ritu nup.* Gomez *in l.* 50 *Tauri, n.* 53. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 5. *nu.* 57. Guttierez *t. pract. quæſt.* 44. Barboſa *in l.* 1. *part.* 1. *numer.* 46 *ff. ſolut. matrimon.* Illæ enim cauſæ mixti fori dicuntur, quæ licèt ex ſe, & ex ſua natura temporales eſſent, aliqua tamen lege ciuili, ſeu canonica, vel rationabili conſuetudine, non priuatiuè, ſed cumulatiuè iudicio Eccleſiæ ſunt reſeruatæ, vt delicta, quę ad vtrumque forum deferri poſſunt, quæ refert D. Ioſeph Vela *in c.* 1. *de offic. ordin.* Nec fauet contrariæ ſententiæ textus *in d. cap. ex litteris*; nam in eius ſpecie iudex eccleſiaſticus, etiam in cauſa dotis potuit adiri, quia agebatur de vidua oppreſſa à iudice ſæculari, qui eam dote exſpoliauerat propter mariti delictum; quo caſo Iudex eccleſiaſticus adiri poteſt, *cap. ex parte*, vbi probaui, *de foro competent.* Quo modo etiam accipiendi ſunt textus *in d. cap. nuper, cap. peruenit, de emptione, & venditione.* Et hac etiam ratione de dote cognoſcere poſſe iudicem eccleſiaſticum, conſtat *ex cap* 6. *hoc tit. cap. ex parte* 15. *de foro compet. cap. ſuper* 16. *de V. S.* Nec obſtabit ſi dicas, in ſpecie textus *in d. cap. ex litteris*, mulierem viduam non eſſe, ſiquidem maritus ſuperſtes erat; nam cum ipſe fuiſſet proſcriptus, & bannitus, eius vxor pro vidua habebatur: quia idem eſt non habere maritum, ac habere inutilem, *cap. inter*, vbi Gloſſa *verbo Inutilem, cap.* 1. *de præſcript.* vbi Abbas *notabili* 4. Cotta *verbo Vidua*; Couarr. *pract. cap.* 7. *nu.* 2. notaui iam *in d. cap. ex litteris.* Alij vt textum hunc exponant, ſupponunt poſſe quamlibet cauſam in iudicium deduci, principaliter videlicet, & incidenter. Principaliter deducitur, quoties de ea principalis eſt quæſtio, & examen iudicio occurrit: exempli gratia quando lis principaliter de hæreditate mouetur, & incidit quæſtio ſtatus, vt *in c. tuam* 3. *de ord. cogn. l. quoties* 3 *C. de iudic.* vel coram delegato ad vnam cauſam dato in integrum reſtitutio incidenter impetratur, iuxta textum *in cap. penultim verſ. delegati, de in integrum reſtitut.* vel ſi principaliter de matrimonio agatur, & incidat quæſtio dotis, hæreditatis, vel alimentorum, vt *in cap.* 1. *cap. cauſam, qui filij ſint legit. c. cum haberet, de eo, qui duxit in matrimon.* vel intenditur cauſa ciuilis, & incidit criminalis, vel econtrà. Etiam diſcrimen aſſignat inter cauſas incidentes, quæ pertinent ad eandem ſpeciem iuriſdictionis, ad quam ſpectat cauſa principalis; & inter eas, quæ ſpectant ad diuerſam iuriſdictionis ſpeciem, quam non habet iudex, apud quem cauſa principalis diſceptatur: & docent, quod in prioribus iudex, qui de cauſa principali cognoſcit, veluti incidenti etiam cognoſcit, veluti iudex criminalis, cuius de maleficijs cognitio eſt, cauſam ciuilem, ſi qua incidat, poteſt dirimere, *lege* 4 *§ ſi dicatur, ff. finium regun.* & è conuerſo Iudex ciuilium cauſarum, ſi criminali ciuili incidenter accedat, poterit eam terminare *lege nullum, C. de teſtib.* in poſterioribus verò non poteſt pronunciare, vt *in d. cap. tuam* 3. *lege nam poſtea* 9. *§. ſi minor, ff. de iureiurando.* Sic etiam iure ciuili attento latruoculatoris cauſa non poteſt, ne quidem connexa iudicari, *lege ſolemus* 61. *§. latrunculator, ff. de iudic.* quia ea cauſa ad ſpeciem alterius iuriſdictionis ſpectat: & ita præſentem textum accipiunt, vt iudex eccleſiaſticus ratione incidentię poſſit cognoſcere de cauſa dotis, quia ea cauſa ad ſpeciem alterius iuriſdictionis non ſpectat. Sed iuxta ſupra tradita facilè hæc interpretatio conuincitur; nam cauſa matrimonialis ſpiritualis eſt, ad iudicem tantùm eccleſiaſticum ſpectans; cauſa dotis prophana, ad iudicem ſecularem principaliter pertinens: ergo non ad eandem ſpeciem iuriſdictionis ſpectat.

Alij, vt textum hunc exponant, iudices tripliciter poſ- 7 Refellitur alia interpretatio.
ſe conſiderari exiſtimant, ita vt alij dicantur competentes ſimpliciter, alij incompetentes prorogabiles, alij tandem incompetentes, & improrogabiles. Primi dicuntur omnes illi, qui attento iure communi abſque vlla prorogatione, ſeu conſenſu litigantium adiri poſſunt, & debent, ita vt illorum forus ſimpliciter competens ſit, qualis eſt Iudex vnius loci reſpectu ſui territorij, de quibus *in lege* 2. *ff. ſi quis in ius vocatus, lege pen ff. de iuriſdict.* Sic ſanè ſi laicus habeat domicilium in certo loco, coram iudice ipſius loci legitimè conuenitur, *cap. vltim. de foro compet.* niſi priuilegio exemptus ſit, vt ſcholares, & ſimiles. Secundi verò iudices ſunt, qui licet attento iure communi incompetentes ſint, tamen prorogatione partium competentes reddi poſſunt; quod contingit in iudice eccleſiaſtico, qui licèt incompetens ſit reſpectu laicorum in cauſa temporali: tamen eorum conſenſu, & prorogatione competens reddi poteſt, iure communi attento, *l. Epiſcopale* 9. *C. de Epiſc. audientia*: docent Bartolus *in l. ex conſenſu, in princip ff. de appel.* Boerius *deciſ.* 69. *num.* 4. Nauarrus *conſ.* 1. *de ſentent. excomm.* Tertij tandem iudices ſunt, qui nec de conſenſu partium competentes reddi poſſunt, aut eorum iuriſdictio prorogari; incapaces, & prohibiti appellari ſolent, vt ſunt iudices ſæculares reſpectu clericorum, qui nec de eorum conſenſu competentes reddi poſſunt, vt probaui *in c. clerici, de iudicijs, capite diligenti, de foro competenti:* & reſpectu cauſarum, quæ merè eccleſiaſticæ ſunt, &

ſpiri-

Digitized by Google

ſpirituales, veluti hæreſis, ſimoniæ, matrimonij, natalium, iuriſpatronatus, de quibus cognoſcere non poſſunt, *cap. vt inquiſitionis, §. prohibemus, de hæretic. cap. tuam, de ordin. cognit. c. quantò, de iudic. c. peruenit, de decimis*: nec de partium prorogatione, vt probant Barb. *in l. Titia, à n. 21. ff. ſol. matr.* Cabedo *de patronatu Regiæ Coronæ, q. 49.* Vnde cognoſcitur diſcrimen, quod verſatur inter iudices eccleſiaſticos, & ſæculares, quoad effectum cognoſcendi de cauſis incidentibus; nam incapaces, & vetiti, nec principaliter, nec incidenter cognoſcere poſſunt de cauſis, in quibus ſunt incapaces, & directò prohibiti: at verò iudices incompetentes, quamuis non poſſint cognoſcere principaliter de cauſis, in quibus ſunt incompetentes, poſſunt tamen de illis pronunciare, cùm inciderint in cauſa, in qua ſunt competentes: vnde facilè exponunt præſentem textum, videlicet vt in eius ſpecie dotis cauſa incidenter emerſerit, vt ex eius verbis conſtat: ideò iudices eccleſiaſtici, qui reſpectu cauſæ dotis non ſunt incapaces, ſed tantùm prohibiti, potuerunt de ea pronunciare. Ita docuerunt Gloſ. *in præſenti*, Barb. *in l. 1. gloſ. 2. n. 47. ff. ſol. matr.* Balboa, & Garaſia *in c. tuam 3. de ordin. cognit.* Sed licèt hæc doctrina vera ſit, & à Primarijs noſtris communiter recepta, adhuc tamen exiſtimabam, in præſenti caſu poſſe iudices eccleſiaſticos ſemper ac quando ſimul cùm de matrimonij valore diſceptatur etiam dotis reſtitutio, eam terminare; quia cùm ſimul vxor petat matrimonium nullum declarari, & ſibi dotem reſtitui, quia tunc cauſa dotis eſt acceſſoria, cùm dos acceſſoria ſit matrimonio, *l. ſi mulier, §. ſi dos, ff. quod metus cauſa*, inde neceſſariò ſequitur, quòd ſi matrimonium nullum declaratur, dos reſtituenda ſit, iuxta textum, & ibi tradita *in c. 5. hoc tit.* & ita iudex eccleſiaſticus poteſt declarare matrimonium nullum eſſe, & per conſequens dotem reſtituendam eſſe, quia omninò dos pendet à matrimonio; quæ cauſæ connexio non ita ſtricta datur vllo in alio caſu, quare dum iudex eccleſiaſticus cognoſcit de legitimatione, quæſtionem hæreditatis, ſeu ſucceſſionis non decidit, ſed iudici ſæculari relinquit, *c. tuam 3. de ordin. cognit.* quia non eſt ita pendens, ſeu connexa cauſa ſucceſſionis à cauſa matrimonij, pronunciat tamen eo caſu, ob defectum legitimationis non eſſe filium inquietandum in hæreditate paterna, vt *in c. 1. c. 4. c. cauſam, qui filij ſint legit.* præſenſit Barboſa *de poteſt. Epiſcopi allegat 84. num. 30.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt 8 Diſſoluitur ratio dubitandi.
iudex delegatus non poſſit cognoſcere de cauſis nõ comprehenſis in litteris delegationis, poteſt tamen cognoſcere de omnibus acceſſorijs ipſius, & incidentibus in negotio principali, *cap. prudentiam 25 §. bona, cum ſequent. de officio delegati.* Vnde cùm in præſenti caſu cauſa dotis acceſſoria, ac incidens eſſet, ideò de ea potuerunt iudices delegati cognoſcere. Nec obſtat augmentum primæ difficultatis, cui ex ſuprà traditis facilè reſpondetur; nam licèt cauſa dotis ſæcularis ſit, tamen quia eius cognitio incidenter emerſit, potuit à iudice eccleſiaſtico terminari. Nec obſtat aliud augmentum, ex quo dicebamus, iudicem in præſenti ſpecie ſententia prolata ſuper matrimonio, non potuiſſe ſuper dote pronunciare; quia iam functus erat officio ſuo, *ex l. iudex, ff. de re iudic. c. in litteris 10. de offic. deleg.* Nam omiſſa Gloſſa in præſenti, quæ docuit iudices in hoc caſu virtute nouæ delegationis poſſe contra maritum procedere ad dotis reſtitutionem, quam refellit Caniſius *hic*, dicendum eſt, multùm intereſſe, an acceſſorium, quod ſupereſt prolata ſententia ſuper cauſa principali, peti poſſit iure actionis, an verò tantùm debeatur officio iudicis? Si per actionē peti poſſit, adhuc poſt prolatam ſententiam pronunciari poteſt ſuper acceſſorio, vt *in l. vlt. § Lucius, ff. de condict. indeb.* ſi verò tantùm iudicis officio debeatur, pronunciari nõ poteſt, *l. 4. C. depoſiti, l. qui per colluſionem, § vlt. ff. de act. empt.* docuerunt Butrius, & Caniſius *in præſenti*, P. Barb. *in l. 1. p. 1. n. 48. ff. ſol. matr.* Arias de Meſa *lib. 2. var. c. 31. n. 51.* Vnde cũ in prẹſẽti caſu iure actionis peteretur ab vxore, etſi finita cauſa matrimonij, ſuper dote pronunciari valuit.

C A P V T IV.

a Cœleſtinus III.

b PLerumque accidit, vt proponis, quod in tua *c* parochia mulieres à viris ſuis fornicationis cauſa *d* recedunt, & ſic vſque ad mortem ipſorum permanere noſcuntur: ipſis autem defunctis, cùm à *e* conſanguineis, ad quos hæreditates eorum deueniunt, dotem ſuam cum *f* dotalitio ſuo repetunt, eis audientiam denegant, & ijs nolunt reſtituere, quod repoſcunt ob hanc cauſam, quia eo ipſo ſe indignas feciſſe noſcuntur, quòd à viris ſuis cauſa fornicationis duxerint recedendum. In hoc caſu itaque dicimus, quod ſi aliqua mulier ob cauſam ſuæ fornicationis iudicio Eccleſiæ, aut propria voluntate à viro ſuo recedit, nec poſteà *g* reconciliata eſt eidem, inde defuncto ipſo, dotem, vel dotalitium ſuum repetere non poteſt.

N O T Æ.

1 a COeleſtinus III.] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. de dote reſtit. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex.

2 b *Plerumque accidit.*] Vnde rectè Epiſcopus conſuluit Pontificem, quia quæ plerumque accidunt, diſcutienda & examinanda ſunt, *l. legaui, ff. de liber. legat. l. 1. de ſuſpect. tutor.*

3 c *In tua parochia.*] Ideſt diœceſi; plerumque enim parochia in ſacris canonibus accipitur pro diœceſi, notaui *in cap. 1. de parochijs*; nam cùm in præſenti caſu agatur de pœnis adulterij, & huius delicti cognitio, ac vindicta ad Epiſcopum ſpectet, neceſſariò non de parocho, ſed de Epiſcopo textus hic eſt accipiendus.

4 d *Recedunt.*] Ideſt fugiunt conſpectum & ſocietatem mariti, metuentes mortem, aut pœnas condignas tanti ſceleris. Innocenti autem coniugi non licere in hoc caſu diſcedere ab alio coniuge, probaui *in cap. ſignificaſti, de adulterijs.*

5 e *Conſanguineis.*] Quos non eſſe audiendos in hoc caſu de adulterio excipientes, ſeu vxorem ipſam accuſantes, videbatur ex ſequentibus. Primò quia de ijs, quæ defunctus æquo animo tulit, hæredes conqueri non poſſunt, *l. vlt. C. de reuocand. donat.* Deinde quia iudicium de moribus non tranſit ad hæredes mariti, *l. rei iudicatæ 15. §. 1. ff. ſol. matr.* vnde Conſtantinus *in l. 1. C. Theodoſ. de dot.* ita ſcribit: *De moribus actio vltra perſonam extendi non poteſt, nec in hæredem datur, nec tribuitur hæredi.* Facit Quintilianus *declamat. 330. Mariti mores excuſant, mariti ſecuritatem deſiderant, liberis ſatis eſt quod nati ſint.* Et licèt actio iſta, ſeu iudicium de moribus ſublatum ſit, adhuc tamen expendi poteſt, vt appareat ſolatium hoc, ſeu dotis lucrum, perſonale fuiſſe, nec ad hæredes tranſire potuiſſe. Quid enim tam abſurdum, quàm vxoris mores, qui defuncto placuerunt, ab eius hæredibus tanquam grauiores accuſari, & reprehendi? Siquidem de his, quæ teſtator æquo animo tulit, hæredes queri non poſſunt, *l. 1. ff. de priuat. delict. l. iniuriarum 13. in princ. ff. de iniurijs*; & iniuriarum remedium eſſe obliuionem, ait Seneca *epiſt. 94.* & ita vnuſquiſque iniuriam ſibi illatam diſſimulationis voluntariæ patientia condonare, & remittere poteſt, *l. non ſolùm, §. 1. ff. de iniurijs, l. ſi quidem, C. eod. tit. l. ſi cum iudicio 10. §. qui iniuriarum, ff. ſi quis cautionibus, l. auxilium 37. in princ. ff. de minor. l. 22. tit. 9. partit. 7.* Donel. *lib. 15. comment. c. 24.* Gomez *lib. 3. var. c. 6. n. 15.* Vnde ſeruus, qui nimis diſſoluta incuria cuſtodiam domini neglexerit, punitur ex SC. Syllan. ſed domini venia ex diſſimulatione ſemper præſumitur, nec hæres conqueri poteſt, *l. 5. §. fin. ff. ad Syllan.* Sic etiam ſi vaſſallus offendat dominum, vel feloniam commiſerit, dominus verò in vita non fuerit conqueſtus, hæres, eius

Digitized by Google

eius non poteſt agere, vt feudo priuetur, cap. 1. §. cum, de prohibitu feudi alienat. Si donatarius ingratus probetur, & donator conqueſtus non eſt, perpetuum hæredi imponitur ſilentium in l. 1. C. de reuocand. donat. Ingrati actio moueri poteſt à filijs hæredibuſque patroni, ob iniuriam ſibi ipſis irrogatam, non verò ob illatam defuncto, l. qui manumittuntur, C. de operis libert. Faciunt textus in l. omni modo, vbi Gloſſa, verbo Non licuit, C. de inoffic. teſtam. l. non ſolùm, §. 1. ff. de iniurijs, l. 2. §. emancipatus, ff. de collat. bonor. l. Papinianus 8. de inoffic. Sed maritus in præſenti caſu ante accuſationem deceſſit, quem lex laudat, quia magno prudentiæ moderamine crimen vxoris remiſit, l. mariti, ff. ad l. Iul. de adult. l. ſi vel metu, C. eod. tit. Igitur hæredes eius admitti non debebant ad accuſandam mulierem de adulterio, quod defunctus remiſit: præcipuè cùm publicæ vindictæ cauſa illam non proponerent, ſed vt à dote, dotalitijque reſtitutione liberarentur. Non iniquè is repelitur (ait Papinianus in l. miles, §. ſocer, ff. ad l. Iul. de adult.) qui turpiſſimo exemplo commodum dotis vindictæ domus ſuæ præponere non erubuit. Accedit, nam actiones, quæ ad vindictam comparatæ ſunt, ad hæredes non tranſeunt, l. quod diximus, §. hæc actio, ff. de eo quod metus, l. idem Neratius, §. ſi infans, ff. ad l. Aquil. Pichardus in §. 1. Inſtit. de perpetuis & tempor. action. plura eruditè adducit Æneas Robertus lib. 2. rer. iudic. c. 13. & 14. Ergo in præſenti caſu hæredes mariti audiendi non erant. Quibus iuris principijs moti Bartolus, Paulus Caſtrenſis, & Baldus in d. l. rei iudicatæ, Bronchorſt. centur. 2 miſcel. aſſert. 2. Cancerius lib. 1. variar. cap. 9. num. 72. Berlikius concluſ. 50. nu. 92. Ant. Matthæus de crimin. tit. de adult. cap. 3. Gomez in l. 80 Tauri, n. 68. Gregorius in l. 3. tit. 17. partit. 7. Auiles in cap. prætor. in proœmio, Matienzo in l. 5. tit. 9. lib. 9. recopil. gloſ. 8. n. 15. Henellius de dotalitio, cap. 10. §. 15 affirmant hæredes mariti minimè poſſe accuſare vxorem de adulterio, quam defunctus non accuſauerat; ſi verò maritus adulterium non diſſimulauit, morte autem præuentus accuſationem inſtituere non potuit, & vxorem eam ob cauſam expulit, & eiecit, tunc hæredes contra eam de adulterio nec agere, nec excipere prohiberi. Conſentit Farinacius part. 4. crimin. tit. 16. q. 142. n. 123. Sed Coſtanus in tractatu de dotibus, affirmat quod licèt cùm maritus ſciens adulterium perpetratum fuiſſe, ab vxore deceſſit, hæredes non admittantur ad ipſam accuſationem, tamen cùm ignarus adulterij obijt, hæredes poſſunt admitti ad accuſandum; quia ſi maritus adulterium ignorauit (quod & in dubio credendum eſt, l. ſi maritus, ff. ad l. Iul. de adult. l. verius, ff. de probat.) iniuriam profectò, quam neſciuit, remiſiſſe nunquam creditur, l. nihil intereſt, §. 2. l. mater decedens, ff. de inoffic. teſtam. l. legitimam, ff. de petit. hæredit. Ideòque illius hæredes tunc rectè, atque vtiliter experientur, l. 1. ff. de his quibus vt indig. Deinde quia cùm maritus talem accuſationem aduersùs mulieris hæredes inſtituat, l. vlt. C. ad l. Iul. de adult. non eſt ratio, cur & hæredes mariti aduersùs ipſam vxorem querantur: ſed adhuc aſſerendum eſt, nec in caſu ſcientiæ mariti, nec ignorantiæ poſſe hæredes accuſare vxorem defuncti de adulterio, quam ipſe non accuſauit, vt fusè probant Duarenus in l. rei iudicatæ, §. 2. ff. ſolut. matr. Berlichius concluſ. 30. num. 12. Carpzouius conſtit. 21. definit. 4. Henellius de dotalit. cap. 10. §. 15. per totum. Nec contrarium probatur in hoc textu, nam in eius ſpecie maritus propter adulterium fuit ſeparatus ab vxore iudicio Eccleſiæ, vel facto ipſius mulieris, & ita retinuit dotem pro toto tempore vitæ ſuæ: quare hæredes tantùm excipiebant defunctum retinuiſſe dotem, nec etiam diuortio facto eam reſtituiſſe, quia mulier propter adulterium dotem amiſit: non ergo opponebant adulterium de nouo, ſed tantùm excipiebant de eo, quia ob illud defunctus dotem non reſtituerat, & ſic eam retinere debebant. Nec nouum eſt diſcrimen agnoſcere inter ea, quæ petenda ſunt iure actionis, & inter ea, quæ oppoſita exceptione iure retentionis obtineri poſſunt; nam videmus, quod adulterium ciuiliter, vel criminaliter accuſari non poteſt, niſi intra quinquenniũ, l. ſi maritus 29. §. hoc quinquennium, ff. de adult. l. adulter, C. eod. tit. & tamen per viam exceptionis de eo perpetuò opponi poteſt, l. purè, §. fin. ff. de doli except. Pro qua interpretatione facit Gloſſa in l. 3. §. quod autem, ff. quod quiſque iur. dum ait, pœnam non tranſire ad hæredes, vt contra eos detur actio, ſed tantùm vt detur exceptio, quam extollunt Paulus ibi, nu. 3. Vela diſſert. 14. tom. 1. Rodericus Suarez vbi ſuprà. Nec fundamenta ſententiæ Coſtani obſtant. Non primum, vbi dicebat, quod ſi marito conſtitiſſet de flagitio vxoris, proculdubio id arguiſſet; & ita cùm morte præuentus fuiſſet, id hæredibus eius licere debere. Quod etiam procedit in actione iniuriarum ignorata, & nihilominus morte eius cuius facta eſt, extinguitur: quam ob cauſam, quia odioſa eſt ea actio, & meram vindictam continet, vt docent Bronchorſt. d. aſſert. 2. ideò hæredibus eius non datur. Non obſtat ſecundum deductum ex d. l. vlt. Nam licèt Antonius Matthæus vbi ſuprà, n. 8. defuncta vxore exiſtimauerit poſſe maritum aduerſus eius hæredes agere ad dotis reſtitutionem; contrarium tamen verius credo, quoniam crimen hoc morte extinguitur, nec actio de moribus in hæredes mulieris olim dabatur, l. ſi pœna 20. l. crimen 25. ff. de pœnis, l. 1. Cod. Theodoſ. de dotibus, l. vlt. C. ſi reus, vel accuſator. Deinde quia ſi actio non tranſit ad hęredes mariti, vt proximè reſoluimus, à fortiori non debet tranſire aduersùs hæredes defunctæ, cùm certum ſit, faciliùs actionem pœnalem tranſire ad hæredes, quàm aduerſus hæredes, l. vnus, §. 1. ff. quod falſo tutore, l. pœnale 32. ff. ad leg. Falcid. l. 2. ff. de priuat. delict. Deinde quia morte delinquentis extinctum cenſetur delictum, l. defuncto, ff. de publ. iudic. ſed pœna delicti iam extincti non debet tranſire ad hæredes, l. 3. C. ſi pendente appellat. l. ex iudiciorum 20. de accuſat. Deinde ex lege vnica, C. ne ex delicto defunctorum; vbi etiam quando ciuiliter agitur, non tranſit actio aduerſus hæredes, niſi priùs lite conteſtata cum defuncto. Nec obſtat dicta lex finalis, Cod. de adulterijs; nam omiſſis ſolutionibus traditis à Petro Barboſa in l. 2. n. 130. ff. ſolut. matr. dicendum eſt, quod licèt maritus per viam actionis non poſſit agere aduersùs hæredem adulteræ; tamen ſi penes ſe dotem habeat, vt in caſu dictæ legis finalis, ibi: An hæredibus vxoris reſtituatur; poteſt repellere hæredes adulteræ dotem repetentes, oppoſita adulterij exceptione. Quam interpretationem tradunt Ancharanus in præſenti, n. 11. Petrus Barb. vbi ſuprà, n. 132. & ad praxim diſputant Franchis deciſ. 184. Fontanel. de pactis nupt. clauſul. 7. gloſ. 3. p. 12. à n. 1. Cancer. 1. p. variar. cap. 9. num. 136. Hermoſilla in l. 10. tit. 4. partit. 5. gloſſa 8. Thoro voto 98. Valenzuela conſil. 80.

¶ Dotalitium.] Dotalitium pro bonis paraphernalibus plures accipientes, aſſeruerunt mulierem propter 6
adulterium amittere non ſolùm dotem, verùm & bona paraphernalia, id eſt ea, quæ vltra dotem mulier ſecum tulit, l. ſi ego, §. dotis, ff. de iure dot. l. hac lege, C. de pactis conuentis, l. ſi mulier 21. ff. hoc tit. ita docuerunt Romanus ſingul. 321. Coſta in c. ſi pater, 1. p. verbo Legaui, n. 46. de teſtam. in 6. Coſtanus in tr. de dotibus, c. 6. n. 25. Gloſſa in præſenti, Boërius dec. 338. Couarr. in 4. 2. p. c. 7. n. 2. §. 6. Iulius Clarus lib. 5. ſentent. §. adulterium, nu. 35. Peguera dec. 93. n. 2. alij relati à P. Barb. in l. 2. p. 1. in princ. nu. 54. pro quibus faciunt textus in c. ex parte, de V. S. l. 81. & 82. Tauri, quæ hodie ſtant in l. 4. tit. 22. lib. 8. recopil. Sed contrariam ſententiam, videlicet propter adulterium mulierem non priuari bonis paraphernalibus, tenent Panormit. in præſenti, num. penult. Præpoſitus n. 5. P. Barb. in d. l. 2. in princip. p. 1. n. 55. Bocerus de adult. c. 5. ex n. 36. Henellius de dotalitio, cap. 10. Nec reperitur vlla vtriuſque iuris lex, in qua ſimilis pœna ſtatuatur, vnde non eſt ratio, quare priuationem dotis, & dotalitij ad bona paraphernalia vxoris protrahamus, vt latiùs probat Bocerus ſuprà, ex nu. 37. vſque ad 45. Nec contrariæ ſententiæ fauet præſens textus; nam dotalitium in præſenti non ſignificat bona paraphernalia, ſed donationem propter nuptias, in compenſationem dotis à marito in vxorem collatam, vt probaui in cap. ex parte, de foro competenti: quomodo dotalitium in præſenti acceperunt Panormit. colum. 2. verſ. Venio. Immola nu. 12. Barbatia nu. 9. Innocentius & Socinus, quos ſequitur Georgius Eutherardus conſil. 37. n. 21. volum. 1. Nec etiam pro eis facit textus in d. cap. ex parte, qui loquitur de bonis acquiſitis conſtante matrimonio, de quibus egi ſuprà, in cap. 2. partem enim eorum bonorum mulier amittit propter adulterium; quia aliud eſt non capere ex bonis viri, aliud res ſuas proprias amittere, l. vlt. circa fin. C. de codicillis, l. aſſiduis 12. C. qui potiores: & ſi amittit dotem propriam, faciliùs priuabitur bonis quæſitis conſtante matrimonio, in quibus agit de lucro captando. Vnde in hac quæſtione reſoluit P. Barb. vbi ſuprà, in puncto iuris veriorem

eſſe

Digitized by Google

eſſe ſententiam hanc negatiuam; in iudicando tamen, & conſulendo ſequendam eſſe ſententiam affirmatiuam, propter auctoritatem textus *in d. l. 82. Tauri.*

7 g *Reconciliata eſt.*] Aut voluntariè à marito, iuxta textum *in cap. mariti 3. de adulterijs*; aut auctoritate iudicis, cùm ipſe poſtea adulterium etiam commiſit, quia tunc poteſt cogi per iudicem cum vxore reconciliari, & dotem ſi exegit, reſtituere, vt docent Gloſſa *in cap. ex litteris, verbo Ad inuicem, de diuortijs*, Nauar. *ad eund. tit. lib. 4. conſil. 1.* Molina *de iuſtit. tract. 3 diſp. 95. n. 5.* Petrus Soto *lectur. 17. de matr.* Coninch *de Sacramentis, diſp. 35. dub. 1.* Baſil. *de matr. lib. 9. cap. 20.* Caſtro Palao *diſp. 2. de ſponſ. punct. 6. §. 6. n. 11.* Giballinus *de vſuris lib. 4. cap. 5. art. 21.* nec improbabile dicit Sanchez, licèt contrarium defendat, *lib. 10. de matr. diſp. 9. n. 27.*

COMMENTARIVM.

8 Concluſio traditur, & probatur. EX hoc textu communiter ſequens deducitur aſſertio: *Mulier propter adulterium à viro ſeparata amittit dotem, & donationem propter nuptias.* Probant eam textus *in cap. ex parte, de conſuet. cap. 1. ve lite non conteſt.* Nouella 32. *Leonis, l. conſenſu 8. §. virum 5. l. iubemus 11. §. 1. Authent. ſed non iure, C. de repudijs, l. cùm mulier 47. ff. ſolut. matr. l. miles 11. §. ſocer, ff. ad l. Iul. de adult. l. penult. Cod. eod. tit. l. dotem 25. de iure dot. nouel. 117. cap. 9.* & 134. Conſonant lex 25. *tit. 7. partit. 7.* lex 1. *tit. 7. lib. 4. fori*, lex 2. *tit. 15. lib. 8. ordin.* lex 81. *cum ſeq. Tauri*, lex 4. *tit. 22. lib. 4. Recopil.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Scipio Gentil. *de ſecundis nuptijs, cap. 5.* Fachineus *lib. 11. controuerſ. cap. 75.* Cuiac. *ad nouel 22. Iuſtin.* Oſualdus *lib. 14. Donel. cap. 5. littera E*, Petrus Gregorius *lib. 9. ſyntagm. cap 23. n. 12.* & *lib. 36. cap. 6.* Duarenus *ad l. Iul. de adult.* & *in l. 15. ff. ſolut. matrim.* Velaſcus *de priuileg. pauper. part. 1. quæſt. 54. nu. 33.* Grotius *in floribus, ad l. Lucius, ff. eod.* Fragoſo *part. 1. de regim. lib. 3. diſp. 6. §. 2.* Gibalinus *lib. 4. de vſuris, cap. 5. art. 21.* Ægidius *de priuil. honeſt. art. 6. per totum*, Ant. Matthæus *de crimin. tit. de adulter. cap. 3.* Henellius *de dotalit. cap. 10.* Pichardus *in manud. part. 3. §. 4. verbo Adulterium*, Borell. *tom. 3. deciſ. tit. 6* Bocerus *de adulterio, cap. 5. n* 30. Beſold. *conſil. 110.* Cancerius *lib. 1. var. cap. 2. n. 66.* Vela *tom. 1. diſſert. 14. num. 17.*

9 Impugnatur tradita aſſertio. Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione: Pœnæ debent habere ſuos auctores, nec ob alterius delictum admiſſum alius puniri debet, *l. ſancimus 22. C. de pœnis, l. 2. C. ne vxor pro marito, l. ſi à ſuo 33. §. 1. C. de inoffic.* ſed ſi ob adulterium vxoris maritus dotem lucretur, puniuntur vxoris pater, ſi dos eſt profectitia; ſi verò aduentitia, extraneus, ad quos ſoluto matrimonio dos ipſa ſpectabat, eratque reuerſura, vt probaui *ſuprà, in cap. 1.* Ergo propter vxoris adulterium maritus non poteſt in præiudicium eorum vindicare dotem. Augetur primò hæc dubitandi ratio, nam adulterium non eſt cauſa immediata amittendi dotem, ſed diuortium quoad vinculum, quod propter adulterium, & mulieris culpam iure ciuili contingebat, *l. Lucius 38. ff. ſolut. matr.* ſed iuxta ſacros canones propter adulterium non fit diuortium quoad vinculum, vt probaui *in cap. ex litteris, de diuortijs, can. 9. Concil. Illiber.* Igitur non habet locum pœna amiſſionis dotis impoſita à iure ciuili. Augetur ſecundò, nam etſi dos propter adulterium vxoris cederet lucro mariti in pœnam perpetrati ſceleris, id procederet poſt ſententiam ſuper adulterio prolatam, cùm regulariter pœna à iure impoſita non debeatur ante ſententiam, *l. eius qui, ff. de iure fiſci*, ibi: *Verùm oportet conſtare priùs de criminis pronunciatione;* & *cap. cùm ſecundùm leges, de hæreticis lib. 6* & in terminis docuerunt Baldus *in cap. ex parte, de conſuet. n. 8.* Couarr. 2. *part. de matr. c. 7. § 6.* Didacus Perez *in l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin.* Cenedus *ad Decret. collect. 154.* ſed in præſenti caſu non erat ſententia prolata contra vxorem adulteram: ergo non poterant hęredes mariti retinere dotem propter adulterium.

10 De antiquo iudicio de moribus. Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione, omiſſis quæ de adulterij grauitate, & pœnis ex vtroque iure adducemus *in cap. 2. de adult.* vt ad pœnam tantùm priuationis dotis commentarium contrahamus, ſciendum eſt, iure ciuili Romanorum fuiſſe iudicium, ſeu actionem de moribus, qua diuortio facto inuicem vir, & vxor ſibi mores accuſabant, & examinabatur cuius culpa, ſeu mores cauſam diuortio dediſſent, *l. viro 39. ff. ſolut. matr.* quod iudicium apud cenſores peragit, eoſque de moribus cognouiſſe, expreſsè teſtantur Marcus Cato *in oratione de dote*, ibi: *Vir cùm diuortium fecit mulieris, iudex pro cenſore eſt.* A. Gellius *lib. 4. noctium, cap. 20* ibi: *Cenſor agebat de vxoribus.* Solemnia iuriſiurandi verba hæc erant ita concepta: *Et tu ex animi tui ſententia vxorem habes?* Quibus conuenit quod Cicero de Oratore *lib. 2.* ſcribit: *Ridiculè etiam illud Lucius Portius Naſica Catoni Cenſori, ex animi tui ſententia tu vxorem habes?* Aſconius *in oratione contra Piſonem*, ibi: *Apud Cenſores de moribus accuſari, & vtriuſque Cenſoris ſententia ciues Romanos ſolere condemnari.* Probat Robertus *lib. 4. recept. ſentent. cap. 2* licèt apud alios iudices etiam de his moribus agi liqueat ex Plinio *lib. 4. natural. hiſtor. cap. 23.* Valer. Max. *lib. 8. cap. 2.* Et licèt hæc actio ciuilis eſſet, tamen plerumque accuſatio appellatur, *l. viro 39. l. cùm mulier 47. ff. ſolut. matr.* quia morum coniugalium coercitionem continet, & vindictæ cauſa intenditur, vt obſeruant Cuiac. *in l. vnic. §. taceat, Cod. de rei vxor. act.* Briſſonius *ad l. Iul. de adult. ſub titulo, Qui deprehenſam*, Pichardus *in §. fuerat, n. 7. Inſtit. de action.* Et ideò maritus victus in iudicio de moribus, non poteſt crimiualiter de adulterio vxorem accuſare, *l. vnic. C. Theodoſ. victum ciuiliter, l. vnic. C. quando ciuilis actio*, docet Cuiac. 11. *qq. Papia. in d. l. viro*, vbi Barb. *num. 2.* quoniam actio ciuilis, per quam vindicta perſequitur, criminalem actionem conſumit, *l. ait Prætor 7. ff. de minorib.* Exitus autem huius iudicij erat, vt pronunciaretur vtrius culpa diuortium factum eſſet, vt deducitur *ex l. Lucius 38. l. ſi ſocer 44. §. 1. ff. ſolut matrim. l. miles 11. §. vltimo, ff. ad l. Iul de adult.* Illuſtrant Briſſonius *lib. 5. de formul* Cuiac. *in nouel. 22.* Et ſi conſtaret vxoris mores cauſam diuortio dediſſe, maritus propter grauiores, ſcilicet adulterium, ſextam dotis partem; propter leuiores verò, quales omnes erant præter adulterium, octauam dotis partem lucrabatur. Quod ſi maritus diuortio cauſam præbuiſſet, eam quidem dotem, quæ annua, bima, trima die reddi deberet, ſi mores eſſent grauiores, præſentem exhibere debebat; ſi verò fuiſſent minores, intra ſex menſes præſtare cogebatur. Cæterùm in ea dote, quæ temporis dilationem reſpuebat, morum diſtinctione inſuper habita, tantùm ex fructibus vindicabat vxor, quantùm per illud quadriennium ex prædio redigi poſſet; quarum pœnarum veſtigia extant apud Vlpianum *in fragm. tit. 6.* Paulum *lib. 2. ſentent. tit. 21. l. ſi ſtipuler 19. ff. de verb. oblig. l. non vi à patre 8. ff. de captiuis*: obſeruant Cuiac. ad Vlpianum *tit. 7.* Grotius *in floribus, ad tit. ff. de diuortijs*, Reuardus *lib 4. variar. cap. 13.* Pichardus *in d. §. fuerat, num. 70.* Balduinus *de nou. iur. Iuſtin. lib. 2. pagina* 211. Faber *in iuriſprud. tit. 12. princ. 8. illat. 8.* Illuſtriſſ. Ramos *in d. l. vnic. §. taceat.* Quod ſi viro, atque vxore inuicem mores accuſantibus, cauſam diuortio dediſſe vtrimque ſit pronunciatum, veluti vxorem adulterio, virum lenocinio, nihil ex dote minuitur, quia in iudicio de moribus mutua delicta pari compenſatione tolluntur, *d. l. viro 39. l. mulier 47. ff. ſol. matrim* aliter atque in criminali accuſatione de adulterio, vbi lenocinij replicatio mutuam criminum compenſationem non inducit, *l. 2. §. ſi publico, l. ſi vxor 13. §. Iudex, ff. ad l. Iul. de adult.* Illud namque priuatæ vindictæ dolor in actione ciuili de moribus, hoc publicæ diſciplinæ vigor in accuſatione de adulterio poſtulant, *l. locatio 9. §. quod illicitè, ff. de public. & vectig.* docent poſt alios Barb. & Cuiac. *in d. l. viro 39.* Briſſonius *ſuprà*, Gothofredus *in l. 1. 2. & 3. C. Theodoſ. de dotibus.* Cæterùm cùm actio de moribus frequentari deſijſſet, vel propter incertitudinem cauſarum diuortij, vel potiùs ex conſtitutione Hoorij *in l. 2. C. Theodoſ. de repud.* ſublata tandem eſt à Iuſtiniano *in d. l. vltim. C. de repud & iudic. de moribus ſublat.* notarunt Cuiac. *in d. l. viro*, Connan. *lib. 8. comment. cap. 12.* P. Gregor. *lib. 9. ſyntag. cap. 15. & 25.* Giphanius *in d. l. conſenſu 8. C. de repud.*

Finitima iudicio de moribus fuit propter mores retentio, qua maritus rei vxoriæ actione conuentus contra mulierem vtebatur, ita vt vel ſextam partem propter mores grauiores, vel propter leuiores octauam dotis partem retineret, teſte Vlpiano *d. tit. 2. verſ. mores*, iuncta *l. inuitus 156. §. 1. de reg. iur.* quemadmodum ex lege Iulia de adulterijs muliere damnata, non tota dos, ſed pars dumtaxat apud maritum manebat, vt ex Pauli fragmentis probat Cuiac. *lib. 2. obſeru. c. 17.* Ciſanius 11 De retentione ob mores.

in

Digitized by Google

in l. ſi conuenit 6. C. de pact. conuent. qui rectè docent ita de parte dotis accipi debere, quod ſcriptum extat *in l. Lucius 38. l. cùm mulier 47. ff. ſol. matrim. l. miles 11. § ſocer ff. ad l. Iul. de adult. l. ſi dot. 24. C. de iur. dot.* & alijs locis, quamuis perperam repugnet Barboſa *in d. l. viro 39. n. 1. & 2.* nec felicius Briſſonius *vbi proximè*, qui eos textus corruptos eſſe affirmat à Triboniano reſpiciente ad ius nouum, *ex l. conſenſu 8. C. de repudijs.* Eodem modo accipiendus eſt Horatius *libro 1. ſerm.* ibi:

Nec vereor ne dum coeo vir vrbe recurrat,
Iuuua frangatur, latret canis, vndique magno
Pulſu domus ſtrepitu reſonet, vel pallida lecto
Deſiliat mulier miſera, ſi conſcia clamet
Cruribus, hæc metuat doti deprenſa, &c.

Plautus *in Amphitr.*

Facta, quæ ta facta dicis,
Quid tibi æquum eſt fieri?
Nunquid cauſam dicis: quintæ hoc mulctem matrimonio?

Valerius ſtatim referendus, Seneca *lib. 2. controu. 8. Illud iudices mihi tormento eſt, quòd notutu iudicio vero, vt multiplicatam dotem perdat; plus tamen ex quæſta habet, plus habituru eſt, quàm quod tam damnatæ pendendum eſt.* Sed cùm tam actio de moribus, quàm retentio portiones eſſent actionis rei vxoriæ, vt notarunt Cuiac. *ad d. l. vnic. § taceat*, Faber *de error. decad. 82. errore 5.* meritò hac ſublata, retentionem quoque propter mores ſuſtulit Iuſtinianus; vnde forſan factum credit Magnus Præceptor D. Franc. Ramos *in d. l. vn. § taceat*, vt *in l. vbi ret 20. ff. de pactis dotal.* verba illa, *ob mores quoque*, omitterentur in Baſilic quaſi attento iure nouo ſuperflua, vt obſeruauit etiam Cuiac. *lib. 11. obſeru. cap. 29. & lib. 39. qq. Papin. in l. ſi pater, ff. de pact. dot.* Sed ne retentione propter mores ſublata publicam coercitionem aboleri videretur, prudenter Iuſtinianus admonet *in d. § taceat*, fruſtra retentionem illam requiri, cùm alio auxilio ex nouis conſtitutionibus mores coniugum coerceantur; quippè ſiue vxoris culpa, ſiue mores diuortio cauſam dederint, dote integra, & nuptiali lucro, aut donatione, quæ apud nos *arrhas* dicitur, mulier mulctatur, & mariti lucro cedunt, vt viciſſim propter mores mariti diuortio facto donationes propter nuptias vxor lucratur, vt cauetur *in l. conſenſu 8. § hæc niſi, C. de repudijs.* Sin autem ſine dote, & donationes propter nuptias matrimonium celebratum ſit, pœna iniuſti diuortij hęc eſt, vt is cuius culpa diuortium fit, quartam bonorum ſuorum partem alteri præſtet, *l. iubemus 11. C. de repudijs: & in nouel. 117. c. 8.* Iuſtin. ſtatuit, vt ſi vxor adulterium commiſerit, maritus retineat dotem, donationem propter nuptias, & ex bonis paraphernalibus tantam portionem, quanta eſt tertia pars dotis; reliqua bona addicuntur monaſterio, vbi mulier pœnitentiæ peragendæ cauſa detruditur, niſi ſint deſcendentes, quibus bes; vel aſcendentes, quibus triens defertur: Et *in c. 9. ipſius nouellæ*, Imperator ſanxit, vt ſi maritus commiſerit adulterium, recipiat vxor dotem, lucretur donationem propter nuptias, & ex reliquis bonis tantum, quantum tertia pars donationis propter nuptias efficit; quod ſupereſt, fiſco vindicatur, niſi ſint deſcendentes, vel aſcendentes vſque ad tertium gradum, qui fiſco pręferuntur. Idem cauetur *in nouel. 134. c. 10.* Iure Pontificio etiam mulier propter adulterium amittit dimidiam partem lucrorum conſtante matrimonio, *c. ex parte de conſuetudine*; quod & iure noſtro Regio procedit, quo attento, & bona paraphernalia mulier amittit, *l. 82. Tauri, l. 1. & 5. tit. 10. lib. 8. Recop.* docent Barboſ. *in rubr. ſolut. matrim. 2. p. n. 62.* Azeuedo *in l. 20. n. 14. tit. 9. lib. 5. Recopil.*

Ampliatur præſens aſſertio, vt procedat etiamſi ma-
12 *Ampliationes præſentis textus.* trimonium putatiuum ſit, vt argumento textus *in cap. 2. hoc tit. c. nuper, de bigam* probat Gloſſa *in præſenti*, quam ſequuntur Palacios Rubios *in præſenti rubric. § 66. numero 3.* Tiraq. *poſt leges connub. gloſſ. 8. num. 265.* Fanus *de lucro dotis, gloſ. 3. num. 19.* Couar. *in 4. p. 2. c. 7. § 6. in princ.* alij relati à Barboſ. *in l. 2. num 93. ff. ſolut. matrimon.* quia maritus talis reputabatur tempore adulterij commiſſi: nec negari poteſt mulierem ex affectu iniuriam ei irrogaſſe, quem vt maritum retinebat. Quæ ſententia in praxi obſeruatur *in l. 81. Tauri*, quę eſt lex *4. tit. 20. lib. 8. Recop.* quamuis contrariam docuerint Gloſſa *in l. conſenſu, § vir quoque, C. de repu.* & alij relati à Barboſa *in d. l. 2. n. 94.* Ampliatur etiam hæc aſſertio, vt procedat etiamſi filij ex tali matrimonio ſuſcepti ſint; nam tunc etiam dos marito adijcitur ſub ea conditione, vt poſt eius mortem filijs reſeruetur, vt conſtat ex Authent. *vt liceat matri, § adulterio, collat. 8. l. 82. Tauri, l. 2. tit. 7. lib. 4. fori*, docent Gloſſa *verbo Recipere, in cap. 1. vt lite non conteſt.* Couarr. *in d. § 6. num. 4.* Salazar *de vſu, & conſuet. cap. 5. num. 29.* D. Ioannes Vela *de delict. cap. 1. de adulterij pœna*, Barb. *vbi ſupra, num 6.* ſed an præſens pœna amiſſionis dotis propter adulterium vxori inflicta, habeat etiam locum cùm vxor oſculum dedit, non officij, aut pudici affectus, ſed libidinis cauſa, quærunt Interpretes? Affirmant Baldus *in c. tuæ, de procurat.* Franciſcus Curtius *in rubr. Cod. de edendo*, Ripa *in rubr. de iudicijs*, moti ex eo, quia fiduciarius vaſſallus hoc, vel alio modo turpiter ludens cum vxore domini, feudum amittit, *c. 1. § 1. quibus modis feudum amit.* ergo ob eandem quoque cauſam mulier dote priuatur. Et ſanè hinc maximè exoritur adulterij ſuſpicio, atque coniectura, vt D. Cyprianus aiebat *in c. nec in aliqua 27. q. 2.* & ſcribit Accurſius *in l. quod ait lex, ff. ad leg. Iul. de adult.* citans eum verſum.

Vicus, colloquium, tactus, poſt oſcula factum.

Facit expreſſè Ouidius ibi:

Oſcula ſi dederis, fies manifeſtat amator:
Et dicam, hæc mea ſunt, inijciamque manus.

Et alibi:

Oſcula, qui ſumpſit, ſi non & cætera ſumpſit,
Hæc quoque, quæ ſumpſit perdere dignus erat.

Quintilianus *declamat. 276. Vxorem, aut maritum tantùm oſculo putari.* Gothofredus *in l. 5. C. de ſponſalibus.* Sed contra Decius *in rubr. de iudicijs*, & Alciatus *lib. 4. parerg. cap. 10.* tenuerunt propter oſculum dotem vxorem non amittere; quia cùm hęc pęna tantùm ſit impoſita propter adulterium, non debet extendi ad oſculum, pręcipuè quia in delictis, licèt vltra conſilium conatus aliquis interueniat, pœna non irrogatur, *l. 1. ff. quod quiſque iuris:* nec pœna delicto conſummato impoſita, ad attentatum producenda eſt, *l. ſæpè ita, § fin. ff. de V. S.* præterquam in atrociſſimis, *l. ſi quis non dicam, C. de Epiſcop. & Cler. l. is, qui cum telo, ff. ad leg. Corn. de ſicar.* hanc opinionem ſequuntur Coſtanus *de dotibus n. 37.* Corraſius *in l. 2. ff. ſol. matrim.* Henellius *de dotalitio, c. 10. § 13. per totum*, qui contrariæ ſententiæ fundamentis ſatisfaciunt: ſed rectius credo cum Antonio Matthæo *de criminibus, tit. de adulterio, c. 3* quod licèt attento iure ciuili varię eſſent cauſæ, ex quibus diuortium fiebat, & maritus dotem lucrabatur, inter quas Iuſtinianus enumerat *in d. Nouel. 117 num. 8. d. l. conſenſa, C. de repud.* ſi vxor cum viris extraneis nolente marito conuiuatur, aut cum eis lauat ſe, aut foris pernoctauerit, ſi circenſibus, aut theatralibus ludis interfuerit, vnde faciliùs propter oſculum tunc dos amittebatur; ſed tamen poſtquam Eccleſię placuit non niſi ob grauiores cauſas relatas ſuprà *in cap. 1. de diuortijs*, diuortium fieri, propter oſculum, & alias cauſas relatas *in d. l. conſenſa*, maritus dotem non lucrabitur. Etiam dubitari ſolet, an ſi homo ſordibus, & lucripeta vxorem impudicam duxerit eo fine, vt dotem lucretur, ipſam acquirat? Et nullo modo eam lucrari docuit Antonius Matthæus *d. tit. de adulterio, c. 3 n. 11* nam ſi accuſare vxoris mores non poteſt, qui eos eam ducendo probauit, *l. mulier 47 ff. ſol. matrim. l. ſi vxor 13 § vltimo, ff. ad leg. Iul. de adul.* multò minus homini ſordidiſſimo id concedendum eſt. Quod cenſuit C. Marius, referente Valerio Maximo *lib. 8. c. 2* nam cùm Caius Tinnius Miturnenſis Fanniam vxorem, quam impudicam ex induſtria duxerat, eo crimine repudiatam dote ſpoliare conaretur, Caius Marius iudex pronunciauit hoc modo, vt Fanniam impudicitiæ ream ſeſtertio nummo; Titinnium ſumma totius dotis damnaret, eam rationem adijciens, quòd liqueret ſibi Titinnium patrimonio Fanniæ inſidias ſtruentem, impudicę coniugium expetiuiſſe.

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit; nam cùm adulterium grauiſſimum ſcelus ſit, non 13 *Traditur ratio decidendi.*
ſolùm quia per illud irrogatur iniuria ſacramento, verùm etiam marito, & magna infamia inde ſequitur, debet vxor, quę illud perpetrauit, dote priuari; maritus autem in ſolatium iniuriæ acceptæ eam retinere. Accedit, quia actio de adulterio ſucceſſit in locum actionis, ſeu iudicij de moribus, vt ſuprà probaui: ſed ex illo iudicio mulier damnata, dote, ſeu eius parte mulctabatur, vt ſuprà retuli: igitur ſimiliter, & hac actione vir conſequi poteſt dotem propter adulterium mariti. Et hanc amiſ-

ſionem

Digitized by Google

ſionem dotis propter adulterium veterem eſſe docet nos Vulcani ſermo apud Homerum *in odyſſea:*

Vincula dura ſed hos ſtrictè, doluſque tenebunt,
Donec cuncta mihi genitor mea munera reddat:
Tunc data cùm ipſias iunxi mihi fœdere natam,
Quæ formoſa quidem eſt, ſed rectæ mentis egena.

Hucuſque autem tradita procedunt, niſi mulier comprehenſa ſit per errorem ab eo, quem maritum eſſe credebat, *cap. in lectum* 34. *q.*2. *iuncta l. igitur* 12. *verſic. Generaliter, de lib. cauſa;* quia adulterium ſine dolo malo non committitur. Notabilem caſum refert Henel. *diſp.* 10. §.11. Vel ſi maritus vxorem deprehenſam, vel non deprehenſam in adulterio occiderit; nam tunc dotem non lucratur, *l. ſi ab hoſtibus* 10. §. *ſi vir, ff. ſol. matr.* probat Anton. Matthæus *d. cap.*3. *num.*5. eo quòd ſupplicio contentus eſſe debeat, quod auctoritate ſibi ſua ſumpſit, & quidem lege vetante. Nec eligens ſe vindicare proprijs manibus, debet expoſcere aliam vindictam, quamuis in prouincijs, vbi lege, aut ſtatuto permittitur vxorem adulteram occidere, contrarium ex alijs probet Henel. *diſp.*50. §.1. Item ſi per vim mulier oppreſſa fuerit, *l. ſi vxor, §. ſi quis planè, ff. ad l. Iul. de adult.* Struprum namque voluntarium, non item violentum in patiente lex punit, *l.*5. §. *remouet, ff. de poſtul. l. fœdiſſimam, C. ad leg. Iul. de adult.* & non poteſt, vt inquit D. Ambroſius, fœdiſſima caro corrumpi, cuius mens non fuerat antea corrupta, *cap. reum, cap. reatera, cap. propoſitum*, 32. *q.*5. Henellius *ſuprà*, §.12. & delictum ſine dolo malo non committitur, *l. vnum* 2. *ff. de furtis, l. quod Reipublicæ, ff. de iniurijs, l.*5 *C. ad leg. Cornel. de ſicar.* Caret autem dolo, qui vim patitur, *l. immò, ff. de liber. cauſ.* vel ſi lenocinium, aut par culpa marito obijci poſſit, *l. cùm mulier, l. viro, ff. ſolut. matr.* quia iniquum eſt, vt vir ab vxore pudicitiam exigat, quam ipſe non exibet, *l. ſi vxor, §. Iudex, ff. ad leg. Iul. de adult.* Cuius §. verba eſſe ex edicto Antonini *in C. Gregor.* B. Auguſtinus ſcribit *in lib. de bono coniug.* & notanit Cuiac. *in capit.*1. *de diuort.* & nos *in capit. fin. de adult.*

14 Diſſoluitur dubitandi ratio.

Nec obſtat prima difficultas ſuprà adducta; nam dicendum eſt, præſentem textum, & ſimiles procedere in dote data ab ipſa vxore, ad quam ſoluto matrimonio morte naturali, vel diuortio, dos reuerſura erat. Nam ſi ab extraneo dos aſſignata eſſet, & virtute ſtipulationis, ſeu pacti ſoluto matrimonio dos ad eum ſpectabat, illi agenti contra maritum ad dotis reſtitutionem non obſtat exceptio adulterij, *l. ſi dotem, C. de iure dot.* Corraſius *in d. l.*2. *ff. ſol. matr. ad fin.* Circa patrem in dote profectitia maior dubitatio eſt, quia pater, de cuius voluntate filia nubit, videtur ſe obligare ob filiæ delictum, *l.*2. *in princip. ff. ad munici p.* & conſtituens dotem videtur ſe obſtringere legibus de dote loquentibus, *l. ſi duo, ff. de acquir. hæredit.* Sed adhuc patri conſtituenti dotem, & paciſcenti de ea reddenda ſoluto matrimonio, non nocere adulterium filiæ, probatur *ex l. ſed ſi alia, ff. de bon. damnat. Authent. de nuptijs, §. eſt quoque;* cùm factum filiæ non præiudicet patri, *l. filia, C. de pactis*, maximè in dote, *l.*2. §. *quod ſi in patris, ff. ſol. matr.* debet ergo præſens textus accipi de dote ab ipſa muliere data, aut quam ipſa ſoluto matrimonio recuperare poterat. Nec obſtat tam Pontificem in præſenti, quàm Vlpianum *d. tit.*6. *de dotibus*, aſſerentes maritum propter adulterium dotem lucrari, non diſtinguere inter dotem profectitiam, vel aduentitiam; nam etſi ipſi non diſtinguant vnde dos profecta ſit, nihil tamen vetat, quominus traditam diſtinctionem ex iuris principijs adducamus. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, quo oppreſſus Camillus Plautius *in rubric.*6. *de edendo, à n.*46. defendere conatur, hodie vxorem dotem non amittere propter adulterium, cùm matrimonium tantùm quoad thorum, non verò quoad vinculum ſeparetur; & docet Pontificem in præſenti non aſſerere mulierem propter adulterium dotem amittere, ſed tantùm eam non repetere maritum; ideſt dotem apud virum remanere, donec vinculum matrimonij fuerit ſolutum. Quia licèt maritus onera matrimonij non ſuſtineat, & diuortio ex iuſta cauſa facto, dos reſtitui debeat, *cap* 1. *hoc tit.* tamen in præſenti caſu propter adulterium vxoris etiam diuortio facto maritus non reſtituit dotem. Sed hæc interpretatio admitti non poteſt, & eam latè refellit Menochius *de arbitr. caſu* 187. *n.*24. vbi doctè probat, adulterium, non diuortium, quod ex eo ſequitur, eſſe cauſam amiſſionis dotis. Quare hac ſolutione omiſſa dicendum eſt, ſeparationem quoad thorum propter adulterium ſucceſſiſſe loco diuortij, quod iure ciuili fiebat quoad vinculum, & ſic obtinere omnes effectus, quos ex iure ciuili operabatur diuortium illud, vt reſoluunt Iaſon *in l.*5. *n.*2. & Decius *n.*10. *C. vnde vir & vxor.* Ripa *in l.*2. *n.*31. *ff. ſol. matr.* Socinus *conſil.*42. *n.*4. Vnde infertur, quod ſi maritus vxore adulterium committente non curauit petere ſeparationem quoad thorum, cùm nullum diuortium interceſſerit, maritum dotem non amittere, quia vir tacendo videtur remiſiſſe adulterium, quod ſciebat commiſſum, argumento legis finalis, *C. de reuoc. donat.* & propter hanc præſumptam remiſſionem ceſſat pœna amiſſionis dotis, *l. ſi vxor, §. fin. ff. ad leg. Iul. de adult. l. abolitionem, C. eod. tit. l.*17. *tit.*17. *partit.*7. Nec obſtat vltimum augmentum; nam omiſſa illa perdifficili quæſtione, an in pœnis à iure ſtatutis neceſſaria ſit iudicis ſententia declaratoria, quam examinabimus *in cap. vergentis, de hæretic.* dicendum eſt, in præſenti caſu ſententiam præceſſiſſe, quod apertè refert Pontifex, dum ait: *Si iudicio Eccleſiæ ſint ſeparati*, ſententia videlicet diuortij ob adulterium prolata; *vel ſi ipſa mulier propria auctoritate receſſerit*, timore pœnæ. Nam cùm tunc actu ipſo fateatur delictum, & conſentiat priuationi dotis, iuſtè maritus eam retinet.

C A P V T V.

Innoc. III. a *Compoſtellano Archiepiſcopo, & vniuerſis Epiſcopis in Regno Legionenſi conſtitutis.*

ETſi neceſſe ſit, vt ſcandala veniant, væ *b* tamen eſt homini illi, per quem ſcandalum venit. Quod enim turbationes, & ſcandala diebus noſtris orbi ſuperuenerint vniuerſo, hodie plus experimur in facto, quàm ſcriptum reperiamus in libro. Neceſſe eſt autem, vt veniant ſcandala, non ſolùm ſcilicet ineuitabile, ſed & vtile: quoniam in quo deficit malus, proficit bonus, & aurum in fornace probatur. Inter cætera verò, in quibus ſcandalizatur hodie populus Chriſtianus, præcipuum eſt perſecutio paganorum, quæ tam in Oriente, quàm in Occidente peccatis exigentibus inualuit vltra modum, contra quam vtrobique ſimile quodammodo putauerunt remedium inuenire. Sed quia Deum ante ſuum non poſuere conſpectum, quod inuentum eſt in remedium, in periculum eſt conuerſum. Sanè in Oriente vna duobus fuit inceſtuosè coniuncta: in Occidente verò vnus ſibi duas præſumpſit iungere per inceſtum. Et inceſtui quidem in Oriente commiſſo non ſolùm conſenſus, ſed auctoritas Clericorum ibi conſiſtentium interceſſit: ſed in deteſtabili copula in Occidente contracta, licèt non abſque eccleſiaſticorum virorum aſſenſu fuerit forſitan attentata, auctoritas tamen eccleſiaſtica nullatenus interuenit. Volens autem Deus maius peccatum vindicare celeriùs, & à ſimilibus alios deterrere, tam C. *c* quondam Marchionem, qui N. Reginæ Hieroſolymitanæ priùs adhæſerat per inceſtum, gladio; quàm *d* Henricum quondam Campaniæ Comitem, qui ei & in culpa quodammodo, & in pœna ſucceſſit, præcipitio; vtrumque verò morte impræuiſa peremit. Nondum autem in huius iniquitatis auctores in Occidente ſuam exercuit vltionem:

Digitized by Google

tionem: ſed quantò longanimiùs ſuſtinet, tantò forſan ſeueriùs vindicabit. Licèt autem Apoſtolica Sedes quod ſuper hoc fuerat in Oriente commiſſum, propter malitiam temporis, & perſequutionem vrgentem diſſimulare ſit viſa, ad vindicandum tamen quod in Occidente fuerat attentatum, rigore canonicæ diſtrictionis eſt vſa. Nam cùm ad bonæ memoriæ C Papæ prædeceſſoris noſtri audientiam perueniſſet, quod Rex Legionen. filiam chariſſimi in Chriſto filij noſtri Portugalliæ Regis Illuſtris inceſtuosè ſibi præſumpſerat copulare, tam Regem ipſum Portugalliæ, quàm inceſtuosè coniunctos excommunicationis ſententia innodauit, & Legionen. ac Portugalliæ regna ſententiæ ſuppoſuit interdicti: vnde quod illegitimè factum fuerat, eſt penitus reuocatum. Verùm dictus Rex [e] Legion. ad deteriora manum extendens, ſicut is, de quo dicit Scriptura: Væ homini illi, qui poſt ſe trahit peccatum quaſi longam reſtem; & impius cùm venerit in profundum vitiorum, contemnit; [f] filiam chariſſimi in Chriſto filij noſtri Regis Illuſtris Caſtellæ, neptem videlicet propriam, impudenter ſibi contra interdictum Eccleſiæ copulare præſumpſit. Quod cùm ad noſtram notitiam perueniſſet, dilectum filium fratrem Raynerium, virum ſcientia, & religione pariter reuerendum, Deo & hominibus obtentu ſcientiæ & honeſtatis acceptum, in Hiſpaniam duximus deſtinandum, vt iuxta verbum [g] prophetium diſſolueret colligationes impietatis, ſolueret faſciculos deprimentes; qui per Dei gratiam ab omni munere manus excuſſit, ita vt quod legitur, de ipſo poſſit verè referri: *Non fuit qui ditauerit Abraham.* Ipſe igitur cùm in Hiſpaniam perueniſſet, dictum Regem Legionen. ſemel & iterum ex parte noſtra commonuit diligenter, vt à tam deteſtabili, & nefanda copula reſiliret, vniuerſis colligationibus diſſolutis quæ fuerant pro ipſa copula conſummanda contractæ. Sed cùm apud eum nihil prorſus monitis profeciſſet, certum ei diem aſſignauit, & locum: & cùm ipſum etiam vltra terminum expectaſſet, in eum ſe contumaciter abſentantem, iuxta formam mandati noſtri, excommunicationis ſententiam promulgauit, & regnum Legionenſe interdicto generali concluſit. In memoratum verò Regem Caſtellæ, vel terram ſuam in nullo proceſſit, cùm idem Rex ſe mandatis eius exponeret, & quod reciperet filiam ſuam, ſi ſibi redderetur, proponeret aſſertiuè: quod vtrum ex animo fecerit, ille pleniùs nouit, qui ſcrutator eſt cordium, & cognitor ſecretorum. Nuper autem venerabiles fratres noſtri [h] Toletanus Archiepiſcopus, & Epiſcopus [i] Palentinus, ex parte ipſius Regis Caſtellæ, & ex parte Legionen. venerab. frater noſter [i] Zamorenſis Epiſcopus ad Sedem Apoſtolicam accedentes poſtulabant, vt cum eodem Rege Legion. & filia dicti Regis Caſtellæ deberemus ſuper tam inceſtuoſa copula diſpenſare. propter quod niſi ſpecialis illa gratia, quam ad deuotionem dicti Regis Caſtellæ habemus, motum noſtri animi temperaſſet, in ipſos ita curaſſemus ſeueritatem eccleſiaſticam exerceri, quod nulli de cætero temporibus noſtris ad nos repudiatas toties, & damnatas petitiones afferrent: cùm ipſi etiam nouerint, quod id ab eodem prædeceſſore noſtro ſæpiùs poſtulatum fuerit, & ab eo inhibitum, non indultum. Tandem verò intelligentes Archiepiſcopus, & Epiſcopi memorati, quod non ſolùm indulgentiam ſuper hoc à nobis, ſed vix etiam poſſent à nobis audientiam impetrare, interdictum in terram dicti Regis Legionen. prolatum, tandem à nobis poſtulauere remitti; aſſerentes quod ex eo triplex toti regno periculum ab Hæreticis, Sarracenis, & Chriſtianis etiam imminebat. Ab hæreticis, quia cùm per interdictum ipſum clauſa eſſent in partibus illis ora Paſtorum, non poterant fideles per eos contra hæreticos inſtrui, & ad reſiſtendum eis aliquatenus informari: vnde cùm ex hoc, tum quia Rex Legionenſis ab Eccleſia ſe aſſerens aggrauatum, eis minimè reſiſtebat, inualeſcebant contra fideles hæretici, & in regno ipſo hæreſes variæ pullulabant. A Sarracenis, quoniam cùm per exhortationes, & remiſſiones Eccleſiæ Hiſpaniarum populus conſueuiſſet ad expugnationem paganorum induci, ceſſante Prædicatorum officio, populi etiam deuotio tepeſcebat: quia cùm ſecum Principe ſuo quoad interdictum eidem videret pœnæ ſubiectum, à culpa, cui vel tacendo conſenſerat, fortè ſe non credebat immunem: propter quod minùs circa debellationem Sarracenorum ſeruebat, ne decederet in peccato. A Catholicis, quia cùm clerici laicis ſpiritualia miniſtrare non poſſent, laici clericis temporalia ſubtrahebant, oblationes, primitias, & decimas detinentes. Vnde cùm clerici ex his pro maiori parte in partibus illis conſueuerint ſuſtentari, eis ſubtractis non ſolùm mendicare, ſed fodere, & ſeruire Iudæis, in Eccleſiæ & totius chriſtianitatis opprobrium cogebantur. Videbatur autem difficile petitioni eorum annuere, & ſententiam ex animo, ordine, & cauſa latam, canonicè, & ſine ſatisfactione congrua relaxare. Ex animo ſiquidem quia ſicut Deus perhibet teſtimonium conſcientiæ noſtræ, ad hoc non niſi iuſtitiæ, & honeſtatis obtentu proceſſimus; cùm ex contrario potiùs contra nos oriri præſumptio potuiſſet, ſi tam deteſtabile facinus duxiſſemus in patientia tolerandum. Ex ordine, quia dictus frater R. poſt commonitiones, & dilationes legitimas, tandem diſtrictione percuſſit Eccleſiaſtica contumacem. Ex cauſa, exemplo diuino videlicet, & humano. Diuino, quia cùm Dauid in populi numeratione peccaſſet, Dominus in populum vaſa ſui furoris effudit: vnde idem [k] Dauid dixiſſe legitur, peccatum ſuum Domino confitendo: Ego ſum qui peccaui, ego qui iniquè egi, iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? Auertatur obſecro furor tuus, Domine, à populo tuo. Humano, cùm iamdictus prædeceſſor noſter (vt non longè petantur exempla) in prædictos Portugalliæ, & Legionen. Reges, & regna ipſorum prædictas ſententias curauerit promulgare. Eſſet inſuper res mali exempli, quia ſi forſan in alia regna ſimilem nos contingeret promulgare ſententiam, ſimilis à nobis gratia peteretur, quam ſi forſan negaremus, apud nos eſſe videretur acceptio perſonarum. Et hæc etiam de nobis poſſet apud aliquos oriri ſuſpicio, præſumentibus fortè quibuſdam, quod ad id moueremur ex cauſa latenti. Licèt igitur ex cauſis præmiſſis non videretur dicta petitio admittenda; quia tamen vbi multitudo eſt in cauſa, detrahendum eſt aliquid ſeueritati, vt maioribus malis ſanandis charitas ſincera ſubueniat, in eo ad petitionem prædictorum Archiepiſcopi, & Epiſcoporum gratiam de communi fra-

trum

trum noſtrorum conſilio duximus faciendam, ex quo videbatur impedimenta expreſſa ſuperiùs prouenire. Relaxauimus ergo non totum, ſed in vna parte ſolummodò interdictum; nec perpetuò, ſed ad tempus, quandiu ſcilicet nobis placuerit, & videremus expedire, vt probemus interim ſpem, ſi ex Deo ſint, & an (ſicut ijdem Archiepiſcopus, & Epiſcopi aſſeuerant) ſperata inde vtilitas ſequeretur, ſic videlicet, vt in regno ipſo diuina celebrentur officia, ſed decedentium corpora ſepulturæ eccleſiaſticæ non tradantur, in quo tamen clericis gratiam facimus ſpecialem, in eo videlicet, vt in cœmeterio eccleſiaſtico, ceſſante ſolemnitate ſolita tumulentur. Quod licèt aliquibus poſſet abſonum fortè videri, vt officio reſtituto, ſepultura eccleſiaſtica denegatur, quia iuxta [l] canonicas ſanctiones cui communicauimus viuo, communicare deberemus & mortuo; rectè tamen intelligentibus nihil ex hoc incongruitatis occurrit, cùm iuxta [m] Lateranen. inſtituta Concilij decedentes ex torneamentis, etſi per pœnitentiam reconcilientur Eccleſiæ, chriſtiana tamen ſepultura priuentur. Vt autem non remittere pœnam, ſed commutare potiùs videamur, dictum Regem Legionen. & memoratam filiam Regis Caſtellæ, ac omnes principales eorum Conſiliarios, & fautores excommunicationis curauimus ſententia innodare: mandantes vt ad quamcumque ciuitatem, oppidum, vel villam deuenerint, nullus ibidem eis præſentibus diuina præſumat officia celebrare. Dicto autem Regi Caſtellæ, & chariſſimæ in Chriſto filiæ noſtræ Reginæ vxori eius dabimus in mandatis, vt quod ſtent mandatis noſtris iuratoriam exhibeant cautionem, & vel exprimant in iuramento, quod ad diſſoluendam tam illegitimam copulam dent operam efficacem, vel id nos eius faciemus præſtito iuramento mandari: nec credimus quod ſuper hoc ſe aliquatenus nobis exhibeant contumaces, cùm quod ſtarent mandatis Eccleſiæ in manibus prædicti fratris R. (ſicut ex litteris eiuſdem Regis apparet) firmiter promiſiſſent & impendiſſent cauſam ſufficientem ad copulam huiuſmodi conſummandam. Quod ſi forſan (quod non credimus) mandatis noſtris noluerint obedire, ipſos, & principales eorum Conſiliarios, & fautores excommunicari mandauimus, & quocumque deuenerint, diuina prohibemus officia celebrari. Vt ſi ſaltem ad mandatum Eccleſiæ reuertantur, iuxta quod legitur in Pſalmiſta: [n] Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Quia verò caſtra quæ idem Rex Legionen. dictæ filiæ Regis Caſtellæ in dotem [o] tradidiſſe proponitur, ita vt ſi eam aliqua occaſione relinqueret, ipſa cederent in [p] ius eius, impedimentum præſtare videntur huiuſmodi copulæ diſſoluendæ: cùm caſtra ipſa non tam ob turpem, quàm ob nullam potiùs cauſam ſint data, vtpote cùm inter eos [r] matrimonium non exiſtat, & ideò [ſ] nec dos, nec donatio propter dotem, ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam eius potiùs retorqueri, caſtra ipſa [t] reſtitui volumus, & ad id puellam ipſam excommunicationis ſententiam coarctari: auctoritate Apoſtolica decernentes, vt ſi ex tam inceſtuoſa, & damnata copula proles eſt, vel fuerit quomodocumque ſuſcepta, ſpuria & [u] illegitima penitus habeatur, quæ ſecundùm ſtatuta legitima [x] in bonis paternis nulla prorſus ratione ſuccedit. Quod ſi nec ſic prædicti Rex Legionen. & filia Regis Caſtellæ à ſe inuicem, iuxta mandatum Apoſtolicum diſcedere maturarint, in eos diſtrictionem curauimus grauiſſimam exercere, quam ad cautelam præſentibus non duximus litteris explicandam. Ideòque fraternitati veſtræ per Apoſtolicæ ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatenus factam vobis ab Apoſtolica Sede gratiam gratijs proſequentes, ſic vtamini permiſſione noſtra in celebrandis officijs, vt decedentium corpora, niſi clerici fuerint, tumulare nullatenus præſumatis. Si quos autem poſt latam in regnum ipſum ſententiam interdicti ante ſuſceptionem præſentium diuina inueneritis officia celebraſſe, ſinguli veſtrum in ſua diœceſi talium præſumptionem auctoritate freti Apoſtolica, ſublato appellationis obſtaculo, canonica diſtrictione percellant. Si verò aliquis veſtrum, fratres Epiſcopi, in hoc deliquit; excepto [y] Salmantin. cuius correctionem Sedi Apoſtolicæ reſeruamus, tu frater Archiepiſcopo animaduerſione ipſum canonica non differas caſtigare. Volumus autem nihilominus, & diſtrictè vobis præcipiendo mandamus, quatenus ad quamcumque ciuitatem, villam, oppidum, vel Eccleſiam dictus Rex Legionen, & [z] ſupradicta filia Regis Caſtellæ, vel principales fautores, & Conſiliarij eorum fortè deuenerint, diuina ob idem officia, quandiu ipſi præſentes fuerint, nullatenus celebrentur. Siquis autem contra hoc venire præſumpſerit, diuina eis officia celebrando in ciuitatibus, villis, caſtellis, oppidis, aut Eccleſijs, vel vbicumque ipſi præſentes extiterint, vos temeritatem ipſorum appellatione poſtpoſita non differatis canonica diſtrictione ferire. Datum Lateran. vt ſuprà.

N O T Æ.

1 a *Compoſtellano*.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de dote amittenda*, *c.1.* & in ipſis epiſtolis Innocentij III. editis Coloniæ à Guilielmo Sirleto, *lib.2. fol.314.* ex quo regeſtro ita reſtitun integram huius textus, quæ ferè eiſdem verbis extat inter geſta Innocentij III. edita à Boſqueto, *fol.36.* Et licèt Theodorus Caſtaldus *lib.2. variar. elucubr. eccleſ. c.9.* mendoſam eſſe hanc inſcriptionem exiſtimet, quoniam Innocentij III. temporibus Compoſtellana Eccleſia Metropolitanæ dignitate, & iuribus non gaudebat, retinenda eſt tamen præſens inſcriptio; ſiquidem Compoſtellana Eccleſia, quam primò in honorem adinuenti corporis D. Iacobi Hiſpaniæ tutelaris, atque patroni, auctoritate R. Pontificis glorioſus Caſtellæ Rex inſtituerat, Iriæque Flauiæ Cathedram Epiſcopalem ibi tranſtulerat, teſte Mariana *lib.10. hiſtor. Hiſpan. c.5.* Calixti tertij Pontificis æuo, anno 1123. tranſlatis Metropolitanæ Emerit. iuribus, Archiepiſcopali Cathedra decorata fuit. Mariana *lib.10. hiſtor. c.12.* vt probaui, *in c.5. de auctorit. & vſu pallij*, & illi vt Metropolitanæ parent nonnullæ Eccleſiæ veteris Caſtellæ, quas enumerat Gerundenſis *in paralip. tom.1. Hiſpaniæ Illuſtr. p.13.* Nec Felicius Cuiacius, iure Pontificio illuſtrando valde peritus, facti hiſtorici in præſenti relati ſeriem indagauit, quoniam Hiſpanicæ hiſtoriæ, vt alienæ, imperitus, ſimulque malè credulus, Hiſpano hiſtorico Roderico Sancio de Areualo, Epiſcopo Palentino, *p.3.* quem habemus *in Hiſpan. Illuſtr. p.178.* nimis largitur, cum eoque labitur, dum & ille refert famoſam hanc Decretalem emanaſſe ad dirimendas inceſtas nuptias inter Henricum I. Regem Caſtellæ, & Mafaldam filiam Sancij I. Luſitaniæ Regis, parario, & adſtipulatore Comite Albano, tum ob pueritiam Regis omnium potito, & dominante

minante

pter nuptias redit ad virum, *c. 1. & fin. hoc tit.* ſi tamen culpa mariti ſolutum ſit matrimonium, talis donatio lucro vxoris cedit, *c. nuper, hoc tit.* niſi pacto, vel conſuetudine aliud cautum ſit, *c. fin. hoc tit. c. ex parte, de conſuet.* Vnde in præſenti virtute conuentionis ſemper caſtra ad Berengariam ſpectabant.

6 q *Non tam ob turpem, quàm ob nullam.*] Quę verba deducta ſunt *ex l. auunculo, ff. de condict. ſine cauſa*, vbi ob eandem rationem in non diſſimili ſpecie datur condictio ad repetendam dotem, cùm data eſſet à nepte auunculo neptura.

7 r *Matrimonium non exiſtat.*] Nam Berengaria erat in tertio gradu cùm Rege Legion. ſiquidem erat filia Ildefonſi, & Ildefonſus erat filius Sancij, & Sancius fuerat frater Ferdinandi, qui pater erat Regis Legionenſis.

ſ *Nec dos, nec donatio.*] Licèt enim matrimonium ſine dote conſiſtat, attamen dos ſine matrimonio non datur, *l. 3. ff. de iur. dot. l. inceſtæ 52. ff. de ritu nup. l. vlt. C. de donat. ante nupt.* notant Vaconius, *lib. 1. declarat. c. 21. n. 5.* Hunnius, *in Treutl. vol. 2. diſp. 7. q. 36.* Inde dotis promiſſio habet in ſe tacitam conditionem, ſi nuptiæ ſequantur, *l. 4. §. 2. ff. de pactis, l. 1. §. ante nuptias, ff. pro dote, l. ſi rebus 17. l. 21. C. de iure dot.* Nec contrarium probat textus, *in l. hæc conditio 10. ff. de condit. & dem.* quem latè exponit Arias de Meſa, *lib. 2. var. c. 40.*

t *Reſtitui volumus.*] Quo remedio, an videlicet per condictionem cauſa data, vel condictionem ſine illa, dicemus infrà in expoſitione dictæ legis *auunculo*.

v *Illegitima penitus.*] Vnde licèt ex hoc matrimonio ſuſceptus eſſet D. Ferdinandus, qui ſucceſſor fuit in Regno Legionenſi, non tamen illud obtinuit proprio iure vt legitimus, ſed ex renunciatione fratrum, vt refert Mariana, *lib. 12. hiſt. c. 15.*

8 x *In bonis paternis nulla occaſione*] Videlicet nec ex teſtamento, nec ab inteſtato, quia filij illegitimi, nec ſui hæredes, nec agnati parentibus eſſe poſſunt, *l. vulgò concepti, ff. de ſtatu hominum, l. ſi ſpurius 4. ff. vnde cognati, l. qui contra 4. l. ſi quis inceſti 6. Authent. ex complexu, C. de inceſtis nupt. l. 2. C. de hæred. inſtit. l. non intelligitur 3. ff. de iure fiſci.* Nec contrarium probat textus, *in l. qui in prouincia 57. §. 1. ff. de ritu nupt.* vbi filij ſuſcepti ex matrimonio celebrato inter auunculum, & neptem, vt legitimi parentibus ſuccedunt, cum tale connubium iure ciuile prohibitum ſit, *l. auunculo, ff. de condict. ſine cauſa*; nam in eius textus ſpecie ſpeciali ratione filij pro legitimis habentur, tum propter diuturnitatem temporis per quòd matrimonium durauit, tum ob ignorantiam neptis, & numerum liberorum; vnde in ſpeciali reſcripto Principis filij in ea ſpecie pro legitimis habentur.

9 y *Salmantino.*] Qui interfuit Concil. Salmantino 2. in quo nullum declaratum fuit primum matrimonium Regis Legionenſis cùm Thereſia filia Regis Portugalliæ, in quo pro valore matrimonij ſuffragium dedit hic Epiſcopus Salmantinus, vt refert Ægid. Gonzalez, *in theatro ipſius Eccleſiæ*, & *in hiſt. Salm. lib. 2. c. 14.* licèt non conſequenter id referat ad Vitalem, qui deceſſerat anno 1194. vt ſuprà notaui.

z *Vt ſuprà.*] Præcedenti epiſtola ita legitur: *Datum Later. per manum Raynaldi, Domini Papæ Notarij, Cancellarij vicem agentis VIII. Kalend. Iulij, indict. 2. Incarnationis Dominicæ anno 1199. Pontificatus verò Domini Innocentij Papæ III. anno 2.*

COMMENTARIVM.

10 Concluſio traditur & probatur.

EX fragmento huius diffuſę epiſtolæ à Raymundo in præſenti compilatio, talis deducitur aſſertio: *Donatio propter nuptias, ſi nuptiæ, quia inceſtuoſæ, nullæ declarentur, à marito repeti poteſt, nec lucro vxoris cedit.* Quæ concluſio probari poteſt, *ex l. fin. ff. de condict. ſine cauſ. l. 1. C. de condict. ob cauſam, l. 51. tit. 4. partit. 5.* Illuſtrant vltra congeſtos Barboſa in præſenti, Arias de Meſa, *lib. 2. variar. c. 40.* Sanchez, *lib. 7. de matrim. diſp. 2.* Suarez, *de religion. tom. 1. lib. 4. de ſimno. c. 59.* Briſſon. *de iure connub. pag. 247.* Scipio Gentil. *de donat. inter, c. 3.* Faber, & Cuiac. *in d. l. fin.* Coſta, *in c. ſi pater, verbo Vxorem, n. 6.* D. Ioſephus de Retes, *de donat. inter, c. 2.* Petrus Faber, *in l. nihil dolo 129. §. 1. circa med. de reg. iur.* A. Faber, *in iuriſprud. tit. 10. princip. 1. illat. 12.* Fornerius, *lib. 4. rer. quotid. c. 27.* Treutler. *vol. 1. diſp. 22. theſi 12.* Benedictus Pinellus, *lib. 1. ſelect. c. 6.* D. Emanuel à Villaſuſo, maioris Archiep. Collegij Togatus, *in ſyntagm. ad hunc textum.* Alteſſerra, *hic.*

11 Sed hæc aſſertio difficilis valdè redditur ſequentibus iuris principijs, quibus probare intendam, in præſenti ſpecie dotalitium, ſeu donationem propter nuptias penes maritum remanere non poſſe, ſed potiùs lucro mulieris, ſeu fiſci cedere. Et pro ipſa vxore faciunt primò vulgare principium, quo docetur, datum ob turpem cauſam (qualem eſſe putamus cauſam inceſtuoſi coniugij) repeti non poſſe, cum adſit turpitudo ex parte dantis, & accipientis, *l. 3. 4. & 8. ff. de condict. ob turpem. l. 2. C. de probat. l. fin. C. de rei vind.* Duarenus, & Guido Papæ docuerunt *ad tit. de condict. ob turp.* Treutl. *vol. 1. diſp. 22. theſi 3.* vbi Elfiſcus Hunnius, & Bachouius, Cuiac. *tract. 2. ad Afric. in l. ſi eam 23. ff. de reb. credit.* & *lib. 3. qq. Pauli in l. penult. ff. de condict. ob turp.* Donel. *lib. 14 comment. c. 25.* D. Ioſeph. de Retes, *lib. 2. opuſcul. c. 1. n. 4.* & probaui *in c. fin. de pactis.* Sed in præſenti caſu caſtra fuerunt data ob turpem cauſam, quam ſciebant vir, & vxor videlicet ob coniugium in ſecundo conſanguinitatis gradu celebrandum, vt poſt Gloſſam hic, *verbo reſtitui*, docuerunt Panormitanus, Ancharanus, & Hoſtienſis: ergo non debebat repetitio concedi marito, quia potior erat cauſa mulieris poſſidentis. Secundò pro vxore faciebant in præſenti ſpecie pactum quod in ipſa traditione caſtrorum interceſſit, videlicet vt ſi quocumque modo coniugium diſſolueretur, caſtra donata cederent lucro vxoris: ſed publicè intereſt pacta contrahentium, prout fuerint conuenta, ſeruari, *l. 1. ff. de conſtit. pecun. l. 1. ff. de pactis, c. 1.* vbi latè probaui, *eod. tit.* & in ſpecie pacti conuenti ſuper dote, aut donatione propter nuptias, docetur *in l. 9. & 10. C. de pactis conuent. l. vlt. §. ſin autem, C. de donat. ante nupt.* ergo ſaltem virtute pacti conuenti ſoluto matrimonio in præſenti caſu ob conſanguinitatem caſtra remanere debebant penes vxorem. Pro fiſco etiam non leuiora militant iuris documenta. Primum, nam ſatis compertum eſt, in inceſtis, iniuſtiſque nuptijs nullam dotem vxoris, maritiue eſſe, *l. inceſtæ 52. l. à Diuo 58. ff. de ritu nupt. l. 3. l. ſi ſeruus 39. §. vlt. l. dotis 68. ff. de iure dot. l. 1. § penult. ff. pro dote, l. 1.* vbi Cuiac. *C. de condict. ob cauſam.* Ideòque tanquàm caducam in fiſcum cadere, *d. l. inceſtæ 52. l. dote 61. ff. de ritu nupt. l. vxori 27. ff. de vſufruct. legat. l. qui contra 4. l. ſi quis 6. C. de inceſtis nupt.* Vlpianus, *in fragm. tit. 16. §. vlt.* niſi eripienda ſit dos à coniuge ignaro, & innoxio illiciti coniugij, quia tunc fiſcus ab eo dotem aufert, *l. à Diuo 58. l. Præfectus 63. ff. de ritu nupt. iuncta l. hæc conditio 10. verſ. Sed enim, ff. de condit. & demonſtr. l. ſi ego 9. §. quare, l. ſi debitor 80. l. 83. ff. de iure dot. Authent. inceſtas, C. de inceſtis nupt. nouel. 12. Iuſtin. c. 1. & 2.* ergo in præſenti caſu dos auferenda erat à fiſco. Secundò, nam donationes inter coniuges iniuſtos mero iure valere conſtat, *ex l. 7. C. de donat. inter, l. 3. §. 2. l. cùm hic ſtatus 32. §. 1. ff. hoc tit.* tamen tanquàm ab indignis auferri à fiſco, *d. l. 32. §. fin.* imò & ex teſtamento, attentis legibus Iul. & Pap. iniuſtos coniuges inter ſe nihil capere poſſe, probant Vulpianus, *in fragm. tit. 16. §. aliquando, & §. vlt. l. vnic. C. vnde vir, & vxor.* Ergo in præſenti caſu caſtra donata à Rege Legionenſi eripienda erant à Fiſco.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, iam olim apud varias nationes conſuetudinē inualuiſſe, vt in contrahendis matrimonijs, vxore dotem offerente, maritus viciſſim pecuniam, munerave, quaſi dotē quandam ipſi, aut parentibus eius daret, vt hoc modo quaſi ſe inuicem coemerent. Aptè Sichem *Geneſis c. 34.* ibi: *inueniam gratiam coram vobis, & quæcumque ſtatueritis, dabo vobis: augete dotem, & munera poſtulate.* Faciunt Ariſtotel. *lib. 2. Polit.* Achilles Statius, *de amoribus Leucip. lib. 8.* Claudianus, *lib. 1. de rapta Proſerp.* vnde frequēs mētio dotis mariti, ſiue donationis propter nuptias, quę à Gręcis appellatur *ἀντίφερνα*, ſeu dos contraria; quę quatenus apud eos diſtet ab hypobolo, explicāt Balſamō, *in nomocan. Photij, tit. 13.* Cuiac. *lib. 5. obſ. c. 4.* Ant. Hothomanus, *de ritu nupt. c. 7.* Gibalinus, *lib. 4. de vſuris, c. 5. art. 1. n. 3.* Gallicè dicitur dotalitiū, *c. ſi autem 10. 36. q. 2. c. ex p. 15.* vbi notaui, *de foro competenti*: & ſuperioribus ſæculis aliquos ex Frācogallis appellaſſe *maritagium*, cōſtat ex Petro à Vineis, *lib. 3. c. 5.* & *lib. 5. c. 16.* Longobardi dixerunt *Morgingap*, ſeu *Morgengab*, vt *lib. 1. tit. de his qui à viro*, Germani, *Morgatica*. Denique abſolutè dos appellatur, *in c. 2. de ſponſ. c. nuper, hoc tit. in l. 5. tit. 1. lib. 3. legum Vuiſigoth. lib. 2. tit. 5. lib. 4. eiuſdem fori*: in quibus legibus noſtro idiomate verſis legitur *Arras*, quaſi apud nos arrhæ ſucceſſerint in locum illius donationis propter nuptias, ſeu dotis à marito aſſignatæ,

Impugnatur traditio aſſertio.

12 De donatione propter nuptias.

vt voluit Alphonſus noſter, *in l. 1. tit. 11. p. 4. in l. 7. tit. 18. ead. part. l. 3. tit. 15. p. 6.*

13 De effectu ipſius donationis. Deinde ſciendum eſt, Romanos donationem hanc, ſeu dotem mariti, non ſolùm recepiſſe, probaſſeque, vt cõſtat ex integro titulo Codicis, *de donat. ante nupt. §. erat olim, Inſtit. de donat.* verum & cùm ante Iuſtinianum fieret ſemper ante nuptias, à quo nomen accepit, ipſe Cæſar cùm patre Iuſtino conſtituit, vt etiam conſtante matrimonio fieri poſſet, & conueniẽtiori vocabulo deinceps nuncupari cępit, *Donatio propter nuptias, l. vlt. C. eod. tit. c. nuper, hoc tit. d. §. eſt & aliud.* Et cùm dote omninò æquabatur; ſiquidem vt dos conſtante matrimonio aſſignari poteſt, ita hęc donatio fieri. Deinde vt dos ab vxore, eius patre, vel extraneo promitti poteſt, vt probaui *in c. 1. hoc tit.* ita & donatio hæc à marito, vel alio eius nomine fieri valet, *l. ſi liberis 18. C. de donat. ante nupt.* Et ſicut vxor pro dote habet in bonis mariti tacitam hypothecam, vt probaui *in c. ex litteris, de pignor.* ita etiam maritus pro hac donatione eandem habet hypothecam, *l. ſi conſtante 19. C. de donat. ante nupt.* & vt marito conſtante matrimonio competit rei vindicatio pro rebus dotalibus, *l. doce ancillam 9. C. de rei vind. l. in rebus 30. C. de iure dotium*, ita & vxori pro rebus ipſis donatis conceſſa fuit eadem actio à Iuſtiniano, *in authent. permiſſa, C. de donat ante nupt.* tandem omnia pacta, quę circa dotem placuerunt inter coniuges, repetita cenſentur circa donationem, ita vt inter dotem & donationem omnis æqualitas ſeruetur: & generaliter cautum fuit *l. cùm multæ 20. C. eod. tit. Authent. æqualitas, C. de pactis conuentis*, vt maritus teneatur eandem quantitatem dotis ſibi ditæ in rebus, vel pecunia vxori aſſignare; an verò lucraretur vxor fructus ipſius donationis, pro expoſitione textus, *in l. vbi adhuc 17. C. de iure dot.* latè examinat D. Ioſephus de Retes, *de donat. c. 22.* ſed hoc genus donationis iamdiu ab vſu receſſit in Europę prouincijs, vt teſtantur Cuiac. *lib. 5. obſ. c. 4.* Donel. *lib. 14. c. 9.* vbi Oſualdus *littera A.* Apud nos eius loco ſucceſſit promiſſio arrharum; quare in legibus Vuiſigoth. latinè editis à Lindembrogio, donatio hæc propter nuptias dos, ſeu donatio appellatur, *l. 5. & 6. tit. 1. lib. 3.* & in ipſis legibus Hiſpano idiomate editis habetur *arras*, vt iam notarunt Rodericus Suarez, *ad leges fori, tit. de las arras, ex an. n. 3.* Palacios Rubios, *in præſenti rubric. §. 24. num. 2.* Valaſcus, *conſult. 4. nu. 13.* D. Ioſeph de Retes *d. c. 22. n. 11* qui plura de his arrhis ad forenſes quæſtiones vtilia reſoluit. Vnde deducitur, caſtra in dotem data à Rege Legionenſi in præſenti caſu aſſignata fuiſſe nomine donationis propter nuptias, ſiue arrharum, ad fidem matrimonij ſanciendam.

14 Traditur ratio decidendi. His ſuppoſitis, vt rationem præſentis deciſionis aſſignemus, ſimulque difficultatibus ſuprà adductis ſatiſfaciamus, ſciendum eſt, Doctores ſuprà laudatos varias interpretationes præſentis textus adduxiſſe. Primò aſſerunt, contrahentes in pręſenti caſu ignoraſſe, ſe proximitate ſanguinis eſſe coniunctos, quo caſu dos ad maritum reuertitur, nec fiſco applicatur, iuxta textum *in l.*
22 *ſi ignorans, ff. ſolut. matrim. l. qui contra, C. de inceſtis nupt.* Sed hęc interpretatio meritò reijcitur à Gloſſa *in pręſenti*; ſiquidem credi non poteſt, Regem Legionenſem latuiſſe, ſe cùm Berengaria eſſe in ſecundo conſanguinitatis gradu. Alij affirmant, Regem Legionis in præſenti verè agnouiſſe gradum conſanguinitatis, ſed exiſtimaſſe in eo gradu licitum ſibi eſſe matrimonium contrahere, quo caſu repetitio dotis datur, *l. ſi adulterium 38. §. ſtuprum, verſ. fratres, ff. ad l. Iul. de adult. l. fin. ff. de ritu nupt.* Couarr *in 4. 2. p. c. 6. §. 8 n. 22.* Menoch. *de arbitr. caſu 224. nu. fin.* Paleotus, *de nothis & ſpurijs, c. 9. n. 13.* Sed nec hęc ignorantia præſumi poteſt in Alphonſo, præcipuè poſt diuortium factum cùm Thereſia ob idem impedimentum. Aliter Ripa, *in rubric. ff. ſolut. matrim. nu. 29.* Cardinalis, *in præſenti, nu. 3.* videlicet in hoc caſu maritum repetere poſſe caſtra donata; quia licèt fiſcus poſſit eum excludere, tamen de iure fiſci actum non fuit. Sed eos meritò reprehendit Barboſa, *in l. ſi ante, nu. 27. ff. ſolut. matrim.* Quare his ſolutionibus omiſſis, dicendum eſt, veram rationem præſentis deciſionis aſſignari ab ipſo Innocentio, quia non tam ob turpem, quàm ob nullam cauſam caſtra data fuere; ſiquidem dotis nomine, ſeu donationis propter nuptias fuerunt data; & nulla eſt dos, ſeu donatio propter nuptias, vbi nullum eſt matrimonium, *l. vlt. verſ. ſicut, C. de donat. ante nupt. l. ſtipulationem 21. ff. de iure dot.* & quia matrimonium inter ipſum Regem, & Berengariam conſiſtere non poterat, ideò caſtra repeti poterant; non autem à fiſco eripiebantur, quia vt rectè ait Gloſſa in præſenti, *verbo Reſtitui*, quam ſequuntur Barboſa, *in d. l. ſi ante, n. 28.* Alciatus, *in rubric. ſolut. matrim. n. 21.* Boetius, *deciſ. 264. num. 15.* Nouellus, *de dote, p. 11. num 7.* Rex Legionenſis, tanquàm ſupremus, non erat caducorum legibus obſtrictus, *l. Princeps 31.* iuncta inſcriptione, *ff. de legibus*, ex qua ita docuerunt Cuiac. *lib. 15. obſeru. cap. 30.* Mendoza, *in diſp. de pactis, cap. 5. n. 31* Morla, *in emptor. iuris, tit. de legibus, quæſtione 1. n. 1.* Amaya, *lib. 1. obſeru. cap. 1. n. 9.* Nec obſtant iuris principia, quæ Berengaria aſſerebamus, vt in hac pari turpitudinis cauſa melior eſſet eius conditio. Nam reſpondetur cùm ipſo Innocentio, caſtra in præſenti non tam ob turpem, quàm ob nullam cauſam data fuiſſe, & ita repeti poſſe, vt docuerunt Gloſſa hic, *verbo Reſtitui*, Panormitanus, *n. 7. & 9.* Menochius, *de arbitr. caſu 244.* Couarr. *d. §. 8. num. 22.* Nouellus, *de dote, part. 11. in princip.* Iulius Clarus, *§. inceſtus 12. num. 12.* Accedit quòd caſtra in præſenti reſtituta fuerunt Regi pro bono pacis, & ſeparatione illiciti coniugij, cedente ſumma illa ſtricta iuris ratione ſummæ illi rationi, quæ pro pace, & pro religione facit, argumento legis, *ſunt perſonæ 43. ff. de religioſis, lege 5. de pactis*. Nec attenditur pactum in fauorem Berengariæ conuentum, tanquàm factum cauſa inceſtuoſi matrimonij vtroque iure prohibiti, & ſic contra leges, vnde ſuſtineri non poterat, *lege iuris gentium 7. § pactorum, l. penult. & vlt. l. ius publicum*, vbi Cuiac. *ff. de pactis*.

Sed ſuprà traditis obſtat textus, *in l. dictam 8. C. de condict. ob turp. cauſam*, vbi Imperatores Diocletianus, & Maximianus docent, quod cùm ab ſponſo ſponſæ aliquid ob cauſam donatur, ſi cauſa erat poſſibilis, & ſponſa illi non paruit, competere repetitionem; ſi verò cauſa impoſſibilis erat, non dari repetitionem. Quem textum ita expendo. Repetitio non datur marito, cum ob impoſſibilem cauſam ſponſæ donauit: ſed in pręſenti caſu Rex Legionenſis dedit vxori caſtra ob cauſam impoſſibilem, videlicet ob matrimonium, quod iure conſiſtere non poterat: igitur non erat illi concedenda repetitio. Pro cuius difficultatis ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter datum ſimpliciter, donatumue ob cauſam impoſſibilem; & inter datum donatumue dotis nomine, cum etiam impoſſibile eſt matrimonium ſequi. Primo caſu, cum donatio à mera liberalitate deſcendat, ſciatque qui dat, cauſam ſequi non poſſe, purè, liberaliterque donaſſe cenſetur, ideòque nulla competit repetitio, *l. cùm ancillam 6. C. de condict. ob cauſam, l. 3. C. de donat. quæ ſub modo*. Qui verò dat dotis nomine, ſeu donat propter nuptias, non intendit omninò liberalitatem exercere, ſed tantùm dat cauſa dotis, quæ ex ſe oneroſa eſt, *l. ex promiſſione 19. ff. de verb. obl.* iunctis traditis à Roberto, *lib. 3. rer. iud. c. 11.* & qui dotis cauſa dat, ſeu propter nuptias, non intendit omninò à ſe in perpetuum abdicare dominium: quare datio hæc non facilè verti poteſt in donationem. Vnde cùm Rex Legionenſis in pręſenti caſu non ſimpliciter caſtra dediſſet, ſed donaſſet propter nuptias, ad quam donationem iuxta leges patrias tenebatur, ideò non tam liberaliter, quàm ex cauſa oneroſa dediſſe creditur; & cùm ea eſſet impoſſibilis, meritò repetitio illi datur. 15 Exponitur textus in l. dictam 8. C. de condict. ob cauſam.

Ex ſuprà traditis exponẽdus eſt textus, *in l. 1. C. de condict. ob cauſam*, vbi nõ diſſimilis caſus deciditur, ac in pręſenti reſoluitur. Quidam dotem accepit ab vxore, qui pactum appoſui circa reſtitutionem, vel retẽtionem dotis, ſoluto matrimonio: poſteà matrimonium ſequutum non fuit, quia inter ipſos iure cõſiſtere non poterat. Quęſtionis fuit, an virtute pacti conuenti, vel per actionẽ de dote repeti dos poſſet? Et Imperator Antoninus reſpondet, pactum conuentum perinde haberi, ac ſi adiectum non eſſet, nec actionem de dote dari, cum non ſit dos vbi matrimonium non conſiſtit; ſed condictione ex cauſa, ob cauſam non ſequutam, dotem repetendam eſſe à marito, quod ex ſuprà traditis prouenit; nam cùm matrimonium ſequutum non eſſet, quod nec ſequi poterat, dos repetenda eſt, ne ſine cauſa apud maritum maneat. Sed illud difficilè eſt in eo textu, quomodo in eius ſpecie condictionem ſine cauſa dandam eſſe affirmet Conſultus, *in l. fin. ff. de condict. ſine cauſ.* Cui difficultati reſpõdendum eſt ex traditis à Baldo, Guidone Papæ, & Cuiacio, *in eo textu*, Donel. *lib. 14. comment. c. 3* Iuſio Pacio, *cent 4. q. 22.* 16 Exponitur l. 1. C. de condict. ob cauſ. dat. 22

q.22. D. Ioſepho de Retes, *lib.5.opuſcul.c.9.* aſſerendo, condictiones illas eſſe promiſcuas, & nunc hanc, nunc illam diuerſis conſiderationibus, & ob diuerſas rationes dari. In ſpecie dictæ legis 1. quatenus vxor dedit ob cauſam, quam ſperabat, ea non ſequuta, quia ſequi non potuit, habet condictionem cauſa data: quatenus verò quod datum eſt dotis nomine, ſine cauſa apud maritum extat, datur condictio ſine cauſa, quæ generalior eſt; concurrit enim illa cùm cauſa deficit, *l.1.§ 1.ff. de condict. ſine cauſa, l.empto 11.§.is qui biaa, verſ.illud, ff. de act. empti, l.quæ fundum 30 ff.de iur.dot.* concurrit cùm pignoratitia, *d.l.quæ fundum*, §.1. & cùm actione commodati, *l.rem, ff.commodati*. Denique ex quacunque cauſa, cum res aliqua, pecunia, ſeu quidue aliud eſt penes aliquem ſine cauſa, aut iniuſta, ſiue aliud remedium detur, ſiue non, locus eſt condictioni ſine cauſa, *l.ſi & me 32 ff. de rebus credit.* cuius rei plura extant exempla, *in tit.ff & C.de condict ſine cauſa*: notat Duarenus, *ad eund. tit.c.1. & 2.* caſus verò in quibus illa ſola competit, congeſſerunt Cuiac. *in parat.ad illum tit.* Vulteius, *lib.2.tit.8.n.15.* Valentia, *tom.2.illuſt.tr.2.c 8.nu 14.* Treutler. *volum.1.diſp. 22.theſi* 11. vbi Hunnius, & Bachouius.

17 Exponitur l. vlt. ff. de cōdict. ſine cauſa. Sed ſuprà traditis obſtat Papin. *in l.fin ff.de condict.ſine cauſa*, vbi cùm neptis, ideſt ſororis filia, auunculo ſuo nubere intenderet, pecuniam dotis nomine ei tradidit: ſed cùm nuptiæ ſequi non poſſent, conſultus Papinianus, an repetitio dotis mulieri competeret? ſupponit quod cùm vtriuſque, dantis & accipientis turpitudo verſatur, potior eſt cauſa poſſidentis; & cōcludit, eo caſu repetitionem dotis mulieri competere. Quod Papiniani reſponſum, pręterquam quòd ex principio ab eo ſuppoſito non rectè infertur, difficilè admodum redditur ex ſuprà traditis: diximus enim in præſenti textu, vbi ſimilis caſus deciditur, ex ſumma iuris ratione caſtra à Rege Legionenſi donata à fiſco eſſe eripienda, ſi Rex ſuperiorem agnoſceret in temporalibus: quomodo ergo *in d.l fin.* fiſcus non auſert dotem ob inceſtuoſum matrimonium datam, ex vulgari principio, de quo *in l.qui contra, l.ſi quis 6. C. de inceſtis nupt. l. inceſtæ 62. l. dote 61. ff. de ritu nupt.* Cui difficultati vt ſatisfaciant Azo, *in ſumma, C. de condict.ob cauſam, n.5.* quem ſequuntur Accurſius, Bartolus, & Fulgoſius, *in d.l.fin.* exiſtimant, propter ignorantiam mulieris, quę exiſtimauit cùm auunculo matrimonium conſiſtere poſſe, illi concedi repetitionem: ſed meritò ab hac ſententia receſſerunt Faber, *in rational.ad ipſum textum*, Cuiac. *11.qq.Papin.in eo textu*, & eam doctè refellit D. Ioſephus de Retes, *lib.5.opuſcul.ſect.2.c.9.n.7.* Quare rectiùs reſpondendum eſt cùm Bartolo, Fulgoſio, & Fabro ibi, quos ſequitur D. Ioſeph de Retes, *vbi proximè n.8.* Briſſonio, *de iure connub.pag.56.* Arias à Meſa, *lib.2. variar.c.40.n 7.* Pinel. *lib.1.ſelect.c.6.* in eo textu agi de muliere nuptura, videlicet quæ auunculo nubere intendebat, non verò nupſit, nec cum affectu inceſtum commiſit. Vnde cùm pœnitentia ducta à ſimili inceſtu ſe abſtinuerit, propoſitumque mutarit, ideò non patitur pœnas inceſtuoſi connubij, nec dos caduca fit, argumento *ex l. Papinianus, §.meminiſſe, ff de inoffic.teſtam.l qui cùm maior 14.§.accuſaſſe, l. in ſeruitutem 16. §. periſſe, ff. de bonis libert.l.qui falſam 19.ff.ad l.Cornel.de falſis*: ſi autem animi propoſitum opere adimpleret, profectò dos caduca fieret, in fiſcumque recideret, iuxta ſuprà tradita.

Eodem modo expendendus eſt, licèt non eodem filo exponendus, textus *in l. Præfectus 63. ff. de ritu nupt.* vbi cùm Præfectus contraxiſſet matrimonium cùm prouinciali contra legum ſanctiones, quæritur an dos ab vxore data ad fiſcum perueniat; an verò ipſi, vel eius hæredibus ſit reſtituenda? Et reſpondet Conſultus, dotem hæredibus mulieris eſſe reſtituendam. Quem textum eodem etiam modo expendo contra ſuprà tradita; nam in ea ſpecie matrimonium iniuſtum fuit, & contra leges celebratum; & nihilominus dos non efficitur caduca, nec à fiſco eripitur: igitur nec in pręſenti caſu ſtricta iuris ratione dos ad fiſcum pertinebat. Agnouit difficultatem Ant. Faber, *in Papinianea, princ.1.tit.9.illat.15.* qui textum emendat, & pro verbo *illo*, reponit *vltrò*: & *de erroribus decad. 79. errore* 4 integrum textum Triboniano tribuit. Sed omiſſa hac Fabri emendatione, & alijs ſolutionibus traditis à Briſſonio *de iure connub pag.48.* Acoſta, *in c.ſi pater, verbo Vxorem, de teſtam.* P. Barboſa, *l.ſi cùm dotem, §.vlt.n.72.ff.ſolut.matrim.* Pinel. *lib.1.ſelect.c.6.n.55.* dicendum eſt, textum illum ſpecialiter procedere in puella tenerę ætatis, quę licèt matrimonium contraxiſſet cùm Pręfecto, eius ętati parcendum eſt, quia adacta ad matrimonium ratione potentatus creditur, vt docuerunt Cuiac. *lib.1.diffin.Papin.in d.l.præfectus*, & *lib.32.qq. Papin.in l.dote 61.ff. de ritu nupt.* Briſſonius, *de iure connub.pag.247.* Arias à Meſa, *lib.5.var.c.40 num.8* Scipio Gentil. *lib.4.de donat inter, c.3.* Si verò mulier eſſet adulta, & firmæ ætatis, ab ea tanquàm ab indigna, non ſolùm dos, verum & quælibet donatio propter nuptias à marito facta auferri deberet à fiſco, *d l.dote 64. l. cùm hic ſtatus 32.§.vlt.ff.de donat.inter*, licèt legatum illud relictum à marito conſeruetur, *l. vlt. ff. de leg.1.l 2.§.1 ff. de his, quæ vt indig. l. vnic. C. vnde vir & vxor*, ex ratione quam illuſtrant Pinel. *lib.1.ſelect.c.6. per totum*, D. Ioſeph de Retes, *de donat. inter, c.2.n.7.* 18 Explicatur l. præfectus 36. ff. de ritu nupt.

C A P V T VI.

Idem *Archid. ſancti Andreæ de* a *Scotia*.

NVper à nobis tua diſcretio requiſiuit, ſi [b] aliqua data fuerit terra alicui, non in [c] hæreditatem, vel [d] feudum, ſed tantùm ſibi quoad [e] vixerit poſſidenda, & ipſe poſtmodùm tertiam partem vxori ſuæ in dotem conceſſerit, vtrum defuncto viro, vxor præfatam dotem, dum vixerit, debeat, & tenere: cùm Eccleſia dotes teneatur [f] protegere viduarum. Poſtulaſti præterea noſtris litteris edoceri, ſi qua terra data [g] fuerit alicui, & hæredi, quem de vxoris legitima procreauit, in [h] hæreditatem, vel feudum; at ipſe vxori ſuæ quandam partem ipſius terræ in dotem conceſſit, & deceſſerit poſtmodùm ſine prole, an ipſa mulier dotem eandem de iure petere poſſit? Vtrum etiam Eccleſia pro ipſa ſtare debeat in hoc caſu, an viro defuncto, terra illa ſine onere in bona redire debeat concedentis? Nos autem conſultationi tuæ taliter duximus reſpondendum, quod cùm regulariter nullus [i] plus iuris in alium transferre debeat, quàm eum conſtet habere: vir, cui terra prædicto modo conceditur, non poteſt [i] vxori relinquere quod non licuerit, niſi quoad vixerit, poſſidere: nec licèt vxori ſuæ partem illius terræ in donationem propter nuptias ex viri conceſſione tenere, niſi fortè donationi illius ille, ad quem ſpectabat dominium terræ, voluerit conſentire. Quod autem de prima conſultatione dicimus, hoc reſpondemus etiam de ſecunda. Nam licèt Eccleſia in cauſis viduarum ſe fauorabiliotem debeat exhibere, contra iuſtitiam tamen non eſt eis fauor eccleſiaſticus concedendus. Illud verò [k] te nolumus ignorare, quod vxor dare dicitur viro dotem, vir autem vxori donationem facere propter nuptias, ſecundùm legitimas ſanctiones.

N O T Æ.

1 a SCotia.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit.de dote amittenda, c.2.* Scotia ab antiquis Caledonia dicta, pars eſt Borealis magnæ Britanniæ, terminos habens ab ortu Germanicum Oceanum, à Septentrione Orcades, & Deucaledonium, vt eius ſitum, originemque deſcribentes, tradunt Boetius Leſleus, Ioannes Maior, Georgius Bricananus, *in ſuis hiſtorijs Scotiæ*, Polyd. Vergil. *lib.13.hiſtor.Angliæ*, Guillelmus Candenus, *in Scotiæ deſcriptione*. Eius incolas iam à temporibus Cœleſtini fidem catholicam ſuſcepiſſe, conſtat ex

Digitized by Google

Proſpero Aquitanico, *in chron. anno* 434. ibi: *Ad Scotos in Christum credentes ordinatur à Papa Cęleſtino Palladius, & primus Epiſcopus mittitur*. Habent Scoti duas Metropoles, Glaſcoenſem videlicet, & ſancti Andreæ, quibus vndecim Epiſcopatus ſubſunt, quos retuli *in c. 6. de arbitris*; licèt Anglici Scriptores contendant, omnes Scotiæ Epiſcopos parere Archiepiſcopo Eboracenſi, vt refert Spondanus, *in continuat. Baronij*, *anno* 1466. & 1472. Archidiacono Eccleſiæ ſancti Andreæ miſſa eſt præſens Decretalis, qui conſuluit Innocentium tertium, cum ipſe ſimul cùm alijs ſex viris eccleſiaſticis cauſas audiant, & cognoſcant in Collegio Iuſtitiæ, ad inſtar Parlamenti inſtituto; ideòque ipſe Archidiaconus cognoſcebat principaliter de cauſa dotis.

2 b *Aliqua data fuerit terra*.] Aut teſtamento videlicet, aut inter viuos pactionibus, & ſtipulationibus, *l.* 2. *& 3. de vſufructu*, & alijs modis, quos referunt Galbanus *de vſufructu c.* 13. Mancinus, *eod. tract.* 1. notanda tamen eſt proprietas illius verbi, *datu*, ex quo deducitur, neceſſaria eſſe traditionem rei, vt vſusfructus conſtituatur; antea enim debitus, ſed non conſtitutus dicitur.

3 c *In hæreditatem.*] Ideſt in dominium; ſicut enim hęredes pro dominis accipiuntur, *l. de hæreditate* 19. *§. puter, ff. de Caſtrenſi peculio*, cui iungendus eſt Faber, *in Iuriſprud. tit.* 11. *princip.* 6. *illut.* 52. & *de error. decade* 43. *error.* 8. *l.* 3. *§. Pomponius, ff. de minor. l.* 6. *§. ſi filius, ff. de ſtatuliber.* cùm traditis à Barboſa, *in l quia tale* 14. *n.* 53 *ff. ſolut. matrim.* A Fabro, *lib* 4. *coniect. c.* 5. Oſuald. *ad Donel. lib.* 11. *comment. c.* 24. *littera E*, & domini pro hæredibus dicuntur, *l. his verbis* 48 *ff. de hæredibus inſtit. l.* 1. *ff. de ſucceſſorio edicto, l.* 1. *§. ſocius* 2. *de ventre in poſſeſ.* ita & hæreditas pro domina accipitur, *l.* 1. *§.* 1. *ff. ſi is qui teſtamento, l. non minùs* 31. *ff. de hæredibus inſtit.* & per quam conſequitur quis dominium, Caſſiod. *in Pſal.* 78. ibi: *Hæreditatem ab hero dictam, quippè qui ea iure legitimo dominium noſcitur poſſidere*. Beatus Primarius Epiſcopus Vticenſis, *in cap.* 1. *epiſt. ad Hebræos*, ibi: *Hęres ab hero dicitur, ideſt domino, eo quod liberu poteſtate dominetur*.

4 d *Vel in feudum.*]Perpetuum ſcilicet; nam tunc ſeudatarius habet vſumfructum, *c.* 5. *in quibus cauſis feudum amittatur*, & quaſi dominiũ, cum habeat vtilem in rem actionem, *c.* 1. *in princip. de inueſtitura faciendu, in vſibus feudorum*; & ideò dicitur res ſeudalis, quaſi propria, *lib.* 2. *feudor. tit.* 43. docet Vuiſembach. *diſp.* 12. *n.* 30.

5 e *Quoad vixerit.*] Conſtituendo in ea vſumfructum, vt *in c.* 2. *in fin.* 10. *q.* 2. *l.* 3 *§. vlt. C. de ſecundis nupt.* notauit Cuiac. *in præſenti*. Hæc tamen verba anſam præſtant nobis diſputãdi, an vſufructuarius poſſideat rem ipſam, in qua vſumfructum habet? Et ipſum poſſidere, probatur ex hoc textu, ibi, *poſſidenda*; & *ex l. cuiuſcunque* 6. *§.* 1. *ff. de vſufructu, l.* 3. *l. & vti frui* 5. *ff. ſi vſusfructus petatur, l. final. ff. de ſeruit. l. Aquilius* 27. *ff. de donat. leg. naturaliter* 12 *in princip. leg. poſſeſſio* 49. *ff. de acquir. poſſeſſ. l. ait Prętor* 23. *§. item, ff. ex quibus cauſ. maior. l* 3. *§. penult* & *§. Labeo* 6. & *§.* 9. *ff. de vi & vi armata, leg. vlt. ff. vti poſſidetis, l. iubemus* 14. *§. ſanè, C. de ſacroſ. Eccl.* hinc prouenit, vt actio ad exhibendum, quę datur contra poſſeſſorem, *l.* 3. *§. vlt ff. ad exhibendum*, detur etiam contra fructuarium, *l. cenſus* 5 *§. Iulianus, ff. eod.* & publiciana, quę datur ad auocandam poſſeſſionem, competit pro vſufructu, *l. ſi ego* 11. *§.* 1. *de publiciana*: & interdictũ *quod legatorum*, adipiſcendę poſſeſſionis cauſa comparatum, *l.* 1. *in princip. ff. quod legatorum*, conceditur contra fructuarium, *d. l.* 1. *§.* 1. Vnde & interdicta, aut retinendæ, aut recuperandæ poſſeſſionis, vſusfructus nomine competunt, *l. vlt. ff. vti poſſidetis, l.* 3. *§. pertinet, l. ſi plures* 9. *§.* 1. *ff. de vi & vi armata*. Vnde fructuarius dicitur eſſe in poſſeſſione, *l. cuiuſcunque* 60. *§.* 1. *ff. de vſufructu, l. certæ* 6 *§. is qui, ff. de precario*, & dolndicitur deſinere poſſidere, *l. vlt. ff. ſi vſusfruct. pet.* Adſtipulantur Cicero, *pro Cecinna*, dum ait, *Ceſenniam poſſidere propter vſumfructum*. Boetius, *in topicis*, ibi: *Hæreditas eſt pecunia, quę morte alicuius ad quępiam peruenit iure, nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeſſione retenta*. Interpres iſte hæc vltima verba intelligit de poſſeſſione fructuarij. Hanc opinionem defendunt ferè omnes antiquiores apud Valaſcum, *de iure emphyteutico, q.* 18. *n.* 6. & 7. Giphanius, *in l.* 12. *de acquir. poſſeſ.* Duar. *in lege* 1. *§. per eum, ff. eod. titul.* Menoch. *de recuper. rem.* 1. *nu.* 72. Pinel. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 9. *n.* 59. Oroz, *de apicibus iuris*, *lib.* 4. *c.* 4.

6 Vſusfructuarius an poſſideat.

Contrariam autem ſententiam, videlicet vſufructuarium non poſſidere rem ipſam, in qua vſumfructum habet, ſuadent textus, *in l. penult. §.* 1. *ff. qui ſatiſd. cogantur, l. cenſus* 5 *§.* 1. *ff. ad exhibend. l. acquiruntur* 10. *§. vlt. ff. de acquir. rer. domin. l.* 1. *§. per alium, l. penult. ff. de acquir. poſſeſſ. l.* 1. *§ inde ff. quod legator. l. certè, §. is qui, ff. de precario, §. dobis, Inſtit. per quas perſonas nobis acquir. l.* 3 *§. Pomponius, C. ad exhibendum, l.* 1. *§ quod autem* 33. *l.* 3. *§ vnde vi*, & *§. qui vſumfructum, ff. de vi & vi armata l.* 1 *in princip* & *§.* 1. *ff. quod vi aut clam*, & ſequentia iuris principia. Primum, nam vſusfructus retentione poſſeſſio transfertur in proprietarium, *l. quiſquis* 28. *C. de donat.* igitur quia ab vſufructuario proprio nomine non retinetur. Secundum, nam quicumq; rem poſſidet, transfert eius poſſeſſionem in alium per conſtitutum, ſi conſtituat ſe eius nomine poſſidere, *c.* 2. *de conſuet.* ſed vſufructuarius, licèt conſtituat ſe poſſidere alterius nomine, nihilominus nõ transfert poſſeſſionem in eum, immò nihil facit, *l. Pomponius* 29. *ff. quibus modis vſusfructus amittatur, l. interdum* 25. *§. vlt. ff. de acquir. poſſeſ.* Ergo quia non poſſidet. Tertium, quia vſufructuarius vtitur re fructuaria, tanquàm aliena, *princ. Inſtit. de vſufructu*, ibi: *Rebus alienis*. Igitur non ſibi poſſidet. Tandẽ, nam poſſeſſio penes duos eſſe nõ poteſt, *l.* . *§. ex contrario, ff. de acquir. poſſeſ.* ſed proprietarius poſſidet ipſam rem, vt ſatis certum eſt: ergo vſufructuarius eandem rem non poſſidet. Hanc ſententiam defendũt Cumanus, *in d. l. naturaliter* 12. Cuiac. *lib.* 19. *obſ. c.* 33. & *lib.* 18. *c.* 14. Connanus, *lib.* 3. *comment. c.* 10. Faber, *in rationali ad textum in d. l. cenſus*, § 1. Treutlerus, *volum.* 2. *diſp.* 21. *theſi* 4. Valentia, *lib.* 1. *illuſtr. tr.* 2. *c.* 2. *n.* 43. Amaya, *lib.* 2. *obſ. c.* 7. *n.* 31. & 32 Aluarus Valaſcus, *de iure emphyt. q.* 18. *num* 6. latè, & doctè Marcus Aurelius Galbanus, *de vſufructu c.* 34 in qua Interpretum varietate, imò & iurium diſcordia, diſtinguendum eſt cùm Viccio, *in tr. de poſſeſ. duor.* 3. *p. n.* 11 n. inter poſſeſſionẽ ipſius rei fructuarię, & poſſeſſionem ipſius vſusfructus, & modos poſſidẽdi: res enim ipſa fructuaria poſſidetur ab vſufructuario, nõ ſtrictè, nec propriè ſibi, ſed latè, hoc eſt, facto ipſo ſimplicis detentionis: ius verò vſusfructus à fructuario poſſidetur ſtrictè, & ſibi. Prima pars diſtinctionis probatur ex iuribus ſuprà expenſis pro prima ſententia; quare ratione illius detentationis corporalis (quam poſſeſſionem latè appellamus) datur contra fructuarium interdictum quod legatorum, *d. l.* 1. *§ inde, ff. de quod legat.* nã illud cõpetit aduerſus corporaliter tãtùm rem occupantem, *l.* 5. *in princip. ff. eod.* & actio ad exhibendum, quæ datur contra corporaliter inſiſtentẽ in re, *l.* 4. & 5. *ff. ad exhibendum*, & eius detẽtionis cauſa dicitur deſinire poſſidere, *in d. l. vlt. ff. ſi vſufructus petat* quia ille dicitur deſinire poſſidere, qui corporaliter deſerit poſſeſſionem, *l.* 1. *§. quod ait, ff. quod legat.* non tamen rem ipsã ſibi poſſidet, *d. l. acquiruntur* 10. vnde non habet poſſeſſionẽ, per quam aliquid ſibi acquirere liceat, *l.* 1. *§. per eum, ff. de acquir. poſſeſ.* nec eam, quam exigit Prętor, vt quis in iudicio ſatiſdare nõ cogatur, *l. penult. §.* 1. *ff. qui ſatiſd.* tãtùm enim rem tenet, *l. poſſeſſio* 49. *ff. de acquir. poſſeſ.* ſiue in prędio eſt, *l. cuiuſcumque* 60. *§.* 5. *ff. de vſufructu, l. certi* 6. *ff. de precario*, reſtituendæ rei facultatem habet, *l. cenſus* 6. *§* 1. *ff. ad exhibend.* Secũda pars diſtinctionis, videlicet fructuariũ habere poſſeſſionem, vel quaſi iuris vſusfructus, probatur etiam ex iuribus ſuprà citatis, & ex eo, quia in tali iure inſiſtit proprio nomine; ideòque dominus vſusfructus dicitur, *in l.* 3. *ff. ſi vſusfructus petatur, l. ſemper* 15. *§. ego, ff. quod vi aut clam*: notãt Briſſonius, *de V. S. verbo Dominium*, Pinel. *in l.* 1. *C. de bon. matern. p.* 2. *n.* 2. Madera, *animad. c.* 26. & propter hanc poſſeſſionem dicitur habere dominium poſſeſſionis, & actionẽ in rem, *l. ſi ego* 11. *§.* 1. *ff. de public.* latè probat Galbanus, *de vſufructu, c.* 27. ratione etiam huius poſſeſſionis competunt fructuario remedia poſſeſſoria, *d. l. ſed ſi fundo* 10. *ff. de vi & vi armat. l.* 1. *§. vti videtur, ff. de itinere, actuq; l. vlt. ff. vti poſſidetis, l.* 1. *ff. de remiſſ.* Valẽtia, *vbi ſup. c.* 13. *n.* 10. de hac poſſeſſione accipiendi ſunt textus, *in l. Aquilius, ff. de donat. l. ait Prætor, §. item ſi eis, ff. ex quibus cauſis*, intelligendusq; eſt Cicero ſuprà relatus, necnon Saluianus, *lib.* 1. *de Eccleſ. Cathol.* vnde cognoſcitur quanta cùm proprietate Innocẽtius III. locutus ſit in præſenti textu.

f *Protegere teneatur viduarum.*]Vnde vel hac de cauſa dotis cognitio principaliter in hoc caſu pertinere poterat ad iudicẽ eccleſiaſticũ, iuxta tradita *in c. ex tenore, de foro competent.* vel ex ſuprà traditis pro huius textus inſcriptione, quia videlicet in Scotia iudices eccleſiaſtici cognoſcũt ſimul de omnibus cauſis in Collegio Iuſtitię, vnde neceſſe nõ eſt, in pręsẽti textu ſupponere ignorãtiã 7

adſuiſſe

Digitized by Google

adfuiſſe ex parte iudicis ſecularis, vt volebat Felicianus Vega, *in c. 11. de iudic. nu. 31.*

8 g *Datu fuerit alicui, & hæredi.*] Ideſt filio ex iuſtis nuptijs quæſito, qui hæres eſt patri, non ſolùm ſecundùm carnis propagationem, *c. ius naturale, 1. diſtinct.* ſed ſecundùm hæreditariam ſucceſſionem; nam vt aiebat Apoſtolus: *Filius, ergo hæres.* Latè illuſtrant Mantica, *de coniect. lib. 12. tit. 10. n. 3.* ſicut enim votum eſt procreare, & educare filios, ita & hæredes facere, D. Macarius, *homil. 3.* ibi: *Primus Patrum ſcopus, omneque ſtudium in eo verſatur, vt generent liberos, & hæredes habeant.* Vnde filios hæredes exiſtere patri, ait Conſultus, *in l. in ſuis 11. ff. de liber. & poſth.* latè illuſtrant Pichardus, & Valentia, *ad l. inter cæteras, ff. eod.* Ex his etiam verbis facilè colligitur, vſuſfructum poſſe promitti alicui, & hæredi eius, vel filio: quod etiam probatur, *ex l. 4. ff. quibus modis vſusfruct. amittit. l. vlt. C. vt in poſſeſſ. legat.* diuerſus tamen erit tunc vſusfructus vnius, ac vſusfructus alterius, cum vſusfructus primus morte primi neceſſariò extinguatur, & ideò de nouo alius debet conſtitui hæredi, vt exponit, & probat Arias de Meſa, *lib. 3. variar. c. 48. & 49.*

9 h *In hæreditatem, vel feudum.*] Hæc verba difficilia videntur, ſi accipiantur in eo ſenſu, in quo ſumebamus verba priora huius textus; nam quo modo ſi in dominium data erant, non perſeuerant, imò iure vſusfructus poſſidentur. Sed ad hoc dicendum eſt, ea verba accipi pro proprietate rei; nam ſicut vſusfructus mentione facta, aliquando proprietas ſignificatur, *l. vltima, ff. de vſuſfructu eur. rerum, l. Proculus, ff. de vſuſfructu, l. donationes, § 1. ff. de donat.* ita proprietatis verbo aliquando vſusfructus tantùm continetur, non plena proprietas, vt in præſenti ſpecie, cum dominus concedit fundum Titio, & eius heredi in hæreditatem, ideſt proprietatis iure; nam fundo legato ad vſumfructum, non proprietas, ſed vſusfructus tantùm relictus cenſetur, vt probat Galbanus, *de vſufructu, c. 14. per tot.* & ad hoc probandum textum hunc ſingularem dicit Cuiac. *in præſenti.*

10 i *Nemo plus iuris.*] Regula iuris eſt, de qua *in l. nemo 54. ff. de reg. iur.* & quamuis ea rectè percepta tantùm loquatur de bonorum poſſeſſione, *vnde liberi*, vt explicat Gothofredus in eo textu; tamen hoc principium probatur, *ex c. Daibertum 1. q. 7. c. quos, c. tua, de iurepatron. l. qui in ius, ff. de reg. iur. l. nullus, ff. qui & à quibus, l. 4. de pignoratitia.* Rectè autem dixit Innoc. *regulariter*; nam aliquādo ob ſpeciales rationes plus iuris habet ſucceſſor, quā eius auctor habeat, *l. non eſt nouum, ff. de acquir. rer. domin. l. interdum, ff. de acquir. poſſeſſ. l. reperitur, ff. ad leg. Falcid. l. ſi per imprudentiam, §. 1. ff. de euict. l. ſi verò, §. vlt. ff. mandati, l. 1. C. vt actiones ab hæredibus, l. quod noſtrum, ff. de vſufructu legat.* de quorū iuriū expoſitione vidēdi ſunt Petrus Faber, Giphanius, & Arnoldus Vinius in dicta regula *Nemo plus.*

11 j *Voluerit conſentire.*] Nam ſi conſenſerit dominus proprietatis, poſteà repetere rem non valet, *l. ſi venditor, §. ſi in venditione, l. ſicut, §. 3. ff. quibus modis vſusfruct.* quæ exceptio etiam proponitur *in l. vſusfructus 57. ff. ſolut. matrim.* tunc enim non idem vſusfructus in alium translatus, ſed potiùs nouus conſtitutus præſumitur; fingitur enim breui manu fictione traditus domino, & ab ipſo nouiter conſtitutus: vnde non habebit eum amplius reſpectu mariti, nec ex eius perſona finietur, *l. 4. ff. de nouat.* docet P. Barboſa, *in d. l. 57.*

12 k *Illud ſe nolumus.*] Quibus docetur abutendum non eſſe verbis, ſed nomina rebus conſona eſſe debere, vt in caſu noſtrę donationis aiebat Imperator, *in §. eſt & aliud, Inſtit. de donat.* quod obſeruandum eſt præcipuè in Iuriſprudentię ſtudio: vbi, ni fallor, ſtudium iſtud verborum maximi momenti eſt ad ſapientiam iuris comparādam; ea enim non tam in tacito intellectu naturæ, aut intentione legiſlatoris, quàm in legum verbis continetur, ſecundùm quæ traditum eſt à Quintiliano *lib. 5. Inſtit. c. vlt. Summum eſſe IC. contra proprietatem verborum ſtudium*: quoniam, vt idem *lib. 12. c. 2.* ait: *Quæſtio iuris omnis, aut verborum proprietate, aut æqui diſputatione, aut voluntatis coniectura continetur.* Vbi primum locum tribuit proprietati verborum, vnde Iuriſconſulti libros integros ſcripſerunt de verborum, quæ ad ius pertinent, ſignificatione. Ælius Gallus, vt conſtat ex epigraphe legis *partes 157. ff. de V. S.* Gaius plures ſcripſit libros de origine vocabulorum, teſte Gellio, *lib. 11. noctium, c. 17.* Paulus in libro quem inſcripſit *de varijs lectionibus*, accuratè vocum notationes explicauit, vt indicant fragmenta, quæ inde ſuperſunt, *in l. inſtitor 18 ff. de inſtitor. act. l. 1. de operis libertor. l. exceptio 22. ff. de except.* De Labeone idem probatur, *in l. ſacrilegi 59. §. 1. ff. ad l. Iul. pecul.* Iuſtè igitur in præſenti Innoc. Archidiaconum reprehendit, eo quòd dotem appellaſſet, quam maritus vxori dat, cùm propriè ſit donatio propter nuptias.

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu communiter ſequens deducitur aſſertio: *Vſusfructus in dotem, vel donationem propter nuptias datus, finitur morte dantis, nec ampliùs remanet penes accipientem.* Quæ aſſertio probari poteſt *ex l. vſusfructus 57 ff. ſolut. matrim. l. vſusfructus 66. in l. in fundo 78. ff. de iure dot. l. neceſſariò 8. §. fin. ff. de periculo, & commodo.* Illuſtrant Pinel. *in l. 3. p. n. 40 C. de bonis matern.* P. Barboſa, *in d. l. 57.* Sarmiento, *lib. 3. ſelect. c. 10. n. 5.* Parlador. *lib. 3. rer. quotid. c. 4.* Morquecho, *lib. 2. de diuiſ. bonor. c. 11. n. 23.* Cuiac. *in præſenti*, Lara, *in l. ſi quis à liberis, §. parens, n. 65. ff. de liberis agnoſc.* Ioannes Garſias, *de expenſis, c. 10. n. 28.* Menoch. *de arbitr. caſu 181.* Molina, *de primog. lib. 2. c. 15.* Baptiſta Coſta, *de priuileg. cent. 3. n. 21.* Valaſcus, *de iure emphyt. q. 38. n. 8.* Nicolaus Henellius, *de dotalit. c. 5. §. 15.* Alteſſerra, *in præſenti.* 13 Concluſio traditur, & probatur.

Sed hęc aſſertio difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione; nam vſufructuarius non poteſt vſumfructum in extraneam perſonam alienare, nec alteri quàm proprietario cedere, adeò vt ſi ceſſerit, ſtatim reuertatur ad proprietatem: ergo non poteſt maritus vxori cedere donationis, aut dotis cauſa vſumfructum, quin ſtatim ad proprietarium reuertatur, & per conſequens ſuperfluo ambigimus, an morte vxoris, an verò mariti finiatur; cùm iam à die ceſſionis conſolidatus eſſet cùm proprietate. Antecedens probatur, *ex l. vſusfructus 66. ff. de iure dotium*, vbi in hoc caſu vſusfructus in dotem dari ait Conſultus: *Diximus vſumfructum à fructuario cedi non poſſe, niſi domino proprietatis, & ſi extraneo cedatur, ideſt ei, qui proprietatem non habeat, nihil ad eum tranſire, ſed ad dominum proprietatis reuerſurum vſumfructum.* Ex *l. vſufructu 9. C. de vſufruct.* nihil enim tam contrarium eſt vſusfructus naturæ, quàm eius alienatio: ſiquidem à perſona fructuarij in proprietarium redire debet. Saluianus, *lib. 1. de Eccleſia Cathol.* ibi: *Cur ergo cùm poſſeſſores tantùm fructuarij ſimus, quod nobiſcum auferre non poſſumus, auertere à proprietatis domino, atque alienare tentamus.* Quid honeſtius, quàm vt vbi res ab eo diſcedit, qui vſum habuit, reuertatur ad eum poſſeſſio, qui vtendum conceſſit. Ea enim eſt natura, & conditio huius ſeruitutis perſonalis, vt quo momento temporis abſcedit à fructuario, eodem in proprietarium transferatur, *l. 3. ff. quibus modis vſusfruct. amittit.* Igitur ſi in noſtro textu fuit vſusfructus alienatus donationis titulo (nam donare alienare eſt, *c. nulli, de rebus Eccleſiæ, c. paſtoralis de don.*) ſtatim proprietario acquiſitus fuit, nec eſt cur viri mors expectetur. Augetur hæc dubitandi ratio, nam etſi admittamus in præſenti caſu, vſumfructum potuiſſe à marito propter nuptias donari, quoad durationem, ſeu eius amiſſionem attendenda erat perſona vxoris donatarij, non verò viri donantis. Quod ſic probo. Nam ſicut finitur vſusfructus, ita etiam extinguitur per non vſum, ideſt non vtente illo, in cuius perſona vſusfructus conſiſtit, *§. finitur, Inſtit. de vſufructu*: ſed vſusfructus donatus, ſi non vtatur donatarius, amittitur, & illius vſus ad durationem, aut amiſſionem attenditur, *l. quod ſi 40. ff. de vſufructu*: ergo ſimiliter vt finiatur morte, vxoris donatariæ vita, non verò mariti donantis attendi debet. 14 Impugnatur tradita aſſertio.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, vſumfructum duplicem eſſe, alium coniunctum cùm proprietate, quam cauſalem Doctores appellant; alium ſeparatum, quem formalem ſolent nominare: quam diuiſionem Iureconſultos admiſiſſe, probatur *ex l. Sempronius 26 ff. de vſufruct. legat. l. ſi cùm argentum at. §. ſi fundum, ff. de except. rei iudic. l. ſi ita 126. §. 1. ff. de verb. oblig.* docent Donel. *lib. 10. comment. c. 21.* Cuiac. *tr. 5. ad Afric. in l. 9. ff. de vſufruct. accreſc.* Galbanus, *de vſufruct. c. 2.* Mancisius, *eod. tract. tit. 1. num. 9.* Cauſalis dicitur ille, qui pendet ab eadem cauſa dominij, & cùm ipſo dominio eſt coniunctus, de quo Iulianus, *in l. 4. ff. de vſufructu, l. rectè 126. n. 1. ff. de V. S.* Formalis vſusfructus dicitur ille, qui ſeparatur à proprietate, & per ſe ſubſiſtit in rebus alienis, qui eſt verè, & propriè vſusfructus, de quo Vlpianus, *in l. vti frui 5. ff. ſi vſufruct. petat.* Triphon. 15 Vſusfructus diuiſio, & Definitio.

Digitized by Google

in l. cùm in fundo 78. ff. de iure dotium, Innocentius, *in præſenti.* Definitur, vt ſit *Ius alienis rebus vtendi fruendi, ſalua rerum ſubſtantia:* ſic *in l. 1. ff. de vſufruct. princ. Inſtit. eodem tit.* docent Mancinus, *de vſufruct. tit. 1. num. 7.* Donel. *lib. 10. comment. c. 2.* Hothomanus *illuſtr. q. 24* Gomez, *lib. 2. variar. c. 15. num. 2.* contra quam diffinitionem expendi poſſunt textus, *in l. 3. §. vlt. ff. de vſufruct. accreſc. l. qui vſufructum 23. ff. de liberal. cauſa, l. 21. §. penult. ff. de except. rei iudic. l. ita 11. §. fin. ff. ad l. Aquil. l. inter 20. ff. de damn. infect. l. 1. §. idem, ff. de remiſſionibus, l. ſi cùm duorum 32. ff. de ſtipul. ſeruor. l. cùm ita 16. §. 1. ff. quando dies legat. l. ſi iuſiurandum 13. §. ſi quis vſumfructum, ff. de acceptil. l. non quocumque 82. §. fundus, ff. de legat. 1. l. inter 44. §. penult. ff. famil. erciſc.*

16 Vſusfructus finitur morte. Deinde ſciendum eſt, vſumfructum, vtpotè ſeruitutem perſonalem, morte extingui, ac finiri, *l. ſicut, §. morte, ff. quibus modis vſusfruct. l. Sempronius, ff. de vſufruct. legat. l. 3. 10. & 16. C. de vſufruct. l. 8. ff. de annis legat. §. finitur, Inſtit. de vſufruct.* Donel. *lib. 10 comment. c. 17.* Caſtillo, *de vſufruct.* Giphanius *in l. 10. C. de vſufruct.* Cuiac. *tract. 5. ad Afric. in d. l. 9. de vſufruct. accreſ.* Mancinus *de vſufructu, tit. 4. q. 1. n. 4.* Piehardus *in §. fin. Inſt. de locat.* Iura enim perſonæ cohærentia morte extinguntur, *l. omnia 100. l. priuilegia 126. ff. de reg. iur.* In hac tamen partem in contrarium expendi ſolent textus *in l. generali 32. §. filios, & §. penult. ff. de vſufruct. legat l. ſi ſeruus 18. §. cùm ſeruus, ff. de ſtipul. ſeruor. l. ſi fundum 16. l. qui rem 62. §. ſi fundum, ff. de euict. l. à reo 70. §. reo, de fideiuſ. l. 9. §. ſed de collat. bonor. l. defuncta 58. de vſufruct. l. Sempronius Attalus 26. de vſufruct. legat. l. an vſusfruct. 62. ff. de vſufruct. l. in annos 8. l. cùm in annos 11. ff de annuis legat. l. hæreditatis 60. §. ſi denique, l. computari, ff. ad leg. Falcid. l. 38. §. qui hominum, l. Stichum 95 §. vſufructu, ff. de ſolut. l. qui vſumfructum 23. ff de liberal. cauſa, l. 3. ff. de oper. ſeruor. l. item Mela 14. l. 20. §. Titia, ff. de aliment. legat. l. mulieri 74. l. hæres meus 79. §. qui vſusfruct. ff de condit. & demonſt. l. ſi noxali, ff. de noxal. l. 3. §. ſed ſi habenti, ff. de legat. 3. l. 12 §. 2. ff. famil erciſc. l. quod in rerum 24. §. ſi vſusfruct. de legat. 1. l. cùm ita 14. l. 19. §. vlt. ff. quando dies legat. l. 19. §. vlt. ff. de petit. hæredit.* Et ſi vſusfructuarius alteri commoditatem vendiderit, vel alio modo alienauerit, morte ipſius finietur vſusfructus, cum penes ipſum ius principale remaneat, *l. arboribus 12. §. 1. ff. de vſufruct. l. vſufructu 57. ff. ſolut. matrim.* ſemper enim finitur vſusfructus morte eius, cuius gratia conſtitutus eſt; vnde ſi vſusfructus legatus eſt, legatariusq; rogatus illum reſtituere, non morte legatarij, ſed fideicommiſſarij finietur, *l. 4. ff. quibus modis vſusfructus, l. 3. ff. ſi vſusfructus petatur, l. qui vſumfructum, ff. de vſufruct. legat.* Quare vſusfructuarius legare non poteſt vſumfructum, *l. quod in rerum 24. §. 1. ff. de legatis 1.* nec quidem vxori ſuæ, *l. vxori 20. C. de legatis.*

17 Traditur decidendi ratio. Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad præſentem textum; nam cum vſusfructus finiatur morte vſufructuarij, & in hac ſpecie maritus qui partem vſusfructus propter nuptias donauit vxori, deceſſiſſet, neceſſariò vſusfructus finiri debuit; nam reſoluto iure dantis reſoluitur ius accipientis, *l. Iulianus, ff. de manumiſſ. l. etiam, ff. qui potiores, l. Statius, §. Cornelio, ff. de iure fiſci, l. lex, ff. de pign. c. venerabili, de officio delegat.* Accedit, nam nemo plus iuris in alium transferre poteſt, quàm ipſe habet; & ſucceſſor idem ius habet, ac habuit prædeceſſor, *l. is qui in ius, ff. de re . iur.* Vnde cùm maritus tantùm quoad vixiſſet haberet terræ poſſeſſionem, non potuit illam vxori in perpetuum propter nuptias donare, docuit Barboſa, *in d. l. vſufructu 57.*

18 Diſſoluitur ratio dubitandi. Nec obſtat dubitandi ratio, qua dicebamus, vſufructuarium non poſſe vſumfructum in extraneum alienare, quin ſtatim ad proprietarium reuertatur. Pro cuius ſolutione examinandum eſt, an vſufructuarius alienandi facultatem habeat, immò ſi de facto alienauerit, & ceſſerit extraneo, reuertatur ad proprietarium? Et primò vſufructuarium alienare poſſe vſumfructum, hoc eſt vendere, locare, donare, dotis cauſa dare, & pignori obligare, probatur *ex l. arboribus 12. §. vſufructuarius, ff. de vſufruct. l. non vtitur, ff eod. tit. l. in venditione. ff. de rebus auth. iud. poſſid. l. ſi is qui, §. vſusfructus, ff. de pignor. l. Pomponius 29. §. vlt. ff. quibus modis vſusfruct. amittatur, l. ſi quis 29 ff de vſufruct. legat. l. 3. ff. ſi vſusfruct. petatur:* pro quorum iurium conciliatione, & dubij expoſitione ſequentibus principijs, & diſtinctionibus vtendum eſt. Primò certum eſt, rem fructuariam, hoc eſt rem, in qua conſtitutus eſt vſusfructus, non poſſe à fructuario alienari, *l. vſufructu 9. C. de vſufructu, l. vxor, C. de legat.* ex ratione perſpicua, quia poteſt facere alienum, quod proprium non eſt: vnde vſufructuarius non poteſt manumittere ſeruum fructuarium, *l. 1. C. de his qui à non domino, l. 9. C. de vſufructu, l. 1. C. de communi ſeruo manumiſ.* Secundò pariformiter certum eſt, fructuarium non poſſe alienare vſumfructum formalem, ita vt à ſe abdicet ius ſeruitutis perſonalis, quod habet in re fructuaria, *d. l. vſusfructus 66.* poteſt tamen alienare vſumfructum cauſalem penes emptorē, vel illum, in quem alienatur: ita Pinel. Sarm. & Barb. *vbi ſuprà*, Antonius Gomez, *lib. 2. variar. c. 5. n. 15.* Galbanus, *de vſufructu, c. 38.* quo modo intelligitur noſter textus, ita vt maritus tertiam partem commoditatis vſusfructus donaſſet vxori, non verò vſumfructum formalem. Circa ſecundam partem quęſtionis varia adduxerunt Interpretes. Ceſſione vſumfructum amitti, & ſtatim ad proprietatem reuerti, probari videtur ex iuribus ſuprà adductis. Sed pro contraria ſententia faciunt Paulus Iuriſconſultus, *lib. 2 ſentent. tit. 9.* vbi referens omnes caſus, in quibus vſusfructus amittitur, nullo modo mentionem facit ceſſionis factę extraneo: & Iuſtinianus, *in § finitur*, de vſufructu aſſerit vſufructuarium cedendo extraneo nihil agere. Ergo quia ceſſio inutilis eſt. Denique quia nunquam legitur hæc pœna priuationis vſusfructus conſtituta in vſufructuarium cedentem extraneæ perſonæ; vnde hanc ſententiam, videlicet per ſimilem ceſſionem non amitti vſumfructum, docuerunt Oſualdus, *lib. 10. comment. Donel. c. 14. littera B*, Hothomanus, & Balduinus, *in d. §. finitur*, P. Barb. *in d. l. vſufructu 57. n. 4.* Sed in hac opinionum varietate diſcrimen conſtituendum eſt inter vſufructuarium cedentem vſumfructum eo animo, vt à ſe abſcedat, & illum amittat; & inter fructuarium cedentem vſumfructum, vt tantùm illum transferre velit, non autem eum amittere. Primo caſu vſusfructus ceſſus recidit in proprietatem; ſecundo verò caſu neutiquam, cum præter eius voluntatem vſusfructus amitti non valeat: iuxta quam diſtinctionem iura ſuprà expenſa accipiunt plures, quos ſequitur Galbanus, *de vſufructu, c. 38.* Nec obſtat augmentum dubitandi rationis, deductum, *ex d. l. 40. ff. de vſufructu:* verum enim eſt, vſumfructum donatum amitti, ſi eo non vtatur donatarius. quia tunc etiam nec vtitur eo donator, & ſic ex facto vſufructuarij amiſſum dicimus vſumfructum, cum ipſe non vtatur, qui donauit, nec etiam donatarius. Contrarium tamen procedit ſi vſusfructus vendatur; nam emptore non vtente, adhuc vſusfructus retinetur, quia venditor eo vtitur, dum pretiū cōſequitur. Illud autē certū eſt, quod in præſenti textu, & ſimilibus docetur, vſūfructum quomodolibet alienatū, quoad cōmoditatē amitti morte alienantis, à quo pēdet, & penes quem vſusfructus directus reſidet, *l. neceſſariò 8. §. fin. ff. de periculo, & commodo:* quo modo accipiēdi ſunt textus, *in l. 4. ff. de nouat. l. ſi ſocrus, C. de iur. dot.*

CAPVT VII.

Idem a *Archiepiſcopo, & O. Archid. Ianuen.*

PEr veſtras nobis litteras intimaſtis, quod cùm [b] Magiſtrum R. ſuper quadam ſumma pecunię Ianuen. [c] monetę pro Hug. paupere latore pręſentiū auctoritate noſtra curaueritis conuenire, quam idem Hug pro dote vxoris [d] requirebat ab eo, idem R. exceptionem oppoſuit contra ipſum, quod videlicet vxorem ſuam à ſe [e] repulerat, & quod tacita [f] veritate ſuper hoc noſtras litteras impetrarat: quia cùm ſuper eadē dote iam alia voce coram veſtræ ciuitatis [g] Conſulibus quęſtio mota eſſet, ipſi iuxta conſuetudinem terræ pronunciarunt, vt quoniam idem Hug. ad inopiam vergere [h] videbatur, dos illa non aſſignetur eidem, niſi [i] cautionem idoneam de ipſa non peritura

præſta-

Digitized by Google

præſtaret. Vnde vos communicato prudentum virorum conſilio, præcepiſtis, vt idem Hug. vxorem ſuam reciperet, & iuxta terræ conſuetudinem de ſaluanda dote caueret, & donec id poſſet facere, dos illa deponeretur, ſi vellet, in *i* ſecretario Eccleſiæ Ianuen. quod cùm implere non poſſet, ad inſtantiam eius nobis hæc reſcribere curauiſtis. Cùm ergo ſatis ei poſſit modicum credi dotis, cui *k* creditum eſt corpus vxoris, diſc. v. per A. ſ. m. quat. dotem aſſignari faciatis eidem ſub ea, quam poteſt, cautione *l* præſtare, vel *m* ſaltem alicui mercatori committi, vt de parte *n* honeſti lucri dictus vir onera poſſit matrimonij ſuſtentare, ne occaſione dotis detentæ vxor à *o* viro dimiſſa, ſeu vir, qui dimiſit vxorem adulterij reatum incurrat.

N O T Æ.

1 Genua vbi. a IAnuenſi.] Ita legitur in tertia collectione, *ſub tit. de dote reſtituenda, c.3* in hac ſexta collectione legitur *Genuenſi*, ſed vtrobique rectè; nam hęc celebris ciuitas, vulgò dicta *Genoa*, quæ extat in Alpibus Cortię iuxta mare, vbi incipit mons Apenninus, aliquãdo dicitur Genoa, aliquando Ianua, vt poſt Ortelium notarunt Bizarrus Neubicenſis, & Vbertus Folieta, eius Reipublicę hiſtorici. Dicitur *Genoa*, ab aliquibus, à genu, quia habet tanquàm genu recuruum à latere maris: vel à Genuo Saturni filio, qui fertur eam condidiſſe. Ianuam appellant eam alij, eo quòd à Iano Italorum Rege conditam dicunt. Habuit Eccleſiam Cathedralem iam in primis Eccleſię ſæculis, cuius Epiſcopus Diogenes dictus ſubſcripſit Concilio Aquileienſi ſub Damaſo celebrato: & Innocentius III. eam in Metropolitanam erexit, vt conſtat ex actis ipſius Pontificis relatis à Boſqueto, *in notis ad Innocentium III. lib.3. epiſt.158* ibi: *Genuenſem verò Epiſcopum à ſubiectione Mediolanenſis Archiepiſcopi emancipauit, & ſpecialem de nouo Metropolitanum Sedis Apoſtolicæ Epiſcopum conſtituit, cui Bobienſem Epiſcopum, & Pontiniacenſem Abbatem, quem creauit Epiſcopum, obedire præcepit.* Huius ergo Eccleſię Archipręſuli Albiganenſi dicto, reſcribit Innocentius in præſenti, & *in c. illud, de præſumpt. & lib.1. regeſtr.15 epiſt.134. & lib.3. epiſt.158.*

2 b *Magiſtrum R.*] Qui clericus erat, quare conueniri debebat coram iudice eccleſiaſtico, iuxta tradita *in c. clerici, de iud.* vt in ſimili ſpecie ſupponitur *in c. peruenit, de arbitris*; licèt aliter Felicianus vega, *in c. nouit, de iudicijs, n.68.* Ceuallos, *de cognit. per viam violentiæ, 2. p. q.13. n.9.* exiſtiment in præſenti ſpecie dotis cauſam diſceptatam fuiſſe principaliter coram iudice eccleſiaſtico, propter adulterium, quod in ea metuebatur, vt ex finalibus verbis textus conſtat.

3 c *Ianuenſis monetæ.*] Diuerſam enim monetam cudebat Reſpublica Ianuenſis, & cudit, ac aliæ Reſpublicæ Italiæ; ſiquidem habet peculiaria ſtatuta, vt referunt Petrus Bizarrus, & Neubicenſis: an verò dos iſta reſtitui deberet in eadem moneta, quæ in vſu erat tempore contractus matrimonij, latè examinat Tondutus Sanlegerius, *qq. ciuilium p.1. c.55.*

4 d *Requirebat ab eo.*] Quia idem R. Clericus, & Magiſter dotem promiſerat, vt in cauſa textus *in c. peruenit, de arbitr.*

5 e *A ſe repulerat.*] Vnde diuortio facto dos marito tradenda non erat, imò etſi tradita fuiſſet, repeti debebat, iuxta tradita, *in c. 1. hoc tit.*

6 f *Tacita veritate.*] Vnde videbatur pręſens reſcriptũ nullum eſſe, cum in eius impetratione non eſſet mentio facta ſententiæ à Conſulibus in eadem cauſa prolatæ, iuxta textum, *in l. vlt. C. ſententiam reſc. c. inter monaſterium, de re iudic. c. ſuper eo, de cohabit. cleric.* Cui difficultati vt nonnulli ſatisfaciant, aſſerunt prædictam regulam non procedere, quando aliquis obligatur ad impoſſibile, & ſic ſententia nullitatem continet, argumento legis finalis, *ff. quæ ſententiæ ſine appellatione.* Facit Gloſſa, *in c. ſuggeſtum, verbo Poſterius, de iurepatron.* quia ſententia, quæ nulla eſt, non dicitur habere nomen ſententiæ, *l.4. §. condemnatum, l. ſi cùm nulla, ff. de re iudic.* Quare aſſerunt in præſenti ſuſtineri reſcriptum non facta mentione ſententiæ à Conſulibus prolatæ, quia nulla erat ob impoſſibilitatem. Ita docuerunt Hoſtienſis *hic*, Andreas Siculus, *in c. prudentiam, § 6. de officio delegat.* Sed hæc ſolutio ſuſtineri minimè poteſt, quia ſententia à conſulibus prolata, valida fuerat, licèt marito nimis grauis eſſet, propter eius inopiam. Quare hac ſolutione omiſſa, verius dicendum eſt, reſcriptum in præſenti ſpecie non vitiari propter ſubreptionem, quia non eſt neceſſarium mentionem facere illius qualitatis, quæ facta reſcriptum non impediret, vt conſtat *ex c. bonæ, de confirmat. vtili, c. poſtulaſti 27. de reſcript.* & traditis Menochio, *de arbitr. caſu 201. per totum.* Vnde cùm in præſenti ſententia Conſulum non impediret reſcriptum; tum quia erat res inter alios acta, nempè inter virum, & vxorem, reſcriptum impetrabatur contra R. clericum; tum etiam, quia in diuerſo foro, nempè coram iudicibus ſęcularibus ſententia fuerat prolata, reſcriptum verò dirigebatur ad iudices eccleſiaſticos, inde non vitiatur, etſi in eo facta non ſit mentio ſententiæ à Conſulibus prolatæ.

g *Ciuitatis Conſulibus.*] Genuæ enim adminiſtratio 7
penes Conſules fuit; quibus Innocentij noſtri temporibus Prætorem externum præpoſuerunt, vt referunt Petrus Bizarrus, *ſuprà*, Vbertus Folieta, *lib.1. fol.13. & lib.3. fol.51.* qui etiam Magiſtratus dicuntur à Gregorio relato à Cironio, *in c. 7. de conſtit. in 5. compil.* Cùm autem coram Conſulibus cauſa hæc diſceptabatur, maritus dotem petebat ab vxore, non verò ab R. vt in hoc ſecundo caſu, aliàs coram eccleſiaſtico iudice cauſa diſceptari debebat. Conſules iſti non ſolùm iuriſdictionem, verùm & merum imperium habebãt, vt in alijs ciuitatibus Italiæ, quæ excuſſo Imperij iugo Poteſtatem ſibi elegerãt.

h *Vrgere videbatur.*] Et tunc iure ciuili dos reſtituen- 8
da eſt vxori, *l. ſi conſtante 25. ff. ſolut. matrim. l. ſeruum 21. ff. de manumiſ. l. vltim. C. de iure dot.* Illuſtrant Barb. *in d. l. ſi conſtante*, D Ioſephus de Retes, *in l. hæc actio, ff. ſolut. matrim.* Si autem dilapidaſſet dotem non verò propria bona dos ſequeſtranda erat, *d. l. ſi cùm dotem, §. ſi cùm autem.*

l *Niſi cautione idonea.*] Si diues contraxiſſet, & po- 9
ſteà ad inopiam vergere cœpiſſet, nec cautione præſtita permittendum erat marito dotem retinere, quia eo caſu neceſſariò dos reſtituenda erat, *d. l. ſi conſtante 25.*

j *In ſecretario Eccleſiæ.*] Sed quomodo, cum non 10
liceat vltra libros, vaſa, & veſtimenta ſacra in Eccleſia deponere, *c. 2.* vbi probaui, *de cuſtodia Euchariſt.* Reſpondetur quod ex graui cauſa, & ob vrgentem neceſſitatem, ad maiorem ſecuritatem aliquando licèt res profanas in Eccleſijs deponere, *c.1. de depoſito, c. quiſquis 17. q.4.* Concil. Meldenſe, *can. 60.* probaui *in d. c. 2.* Sed exponi oportet, quiſnam locus Eccleſiæ dicatur ſecretarium, vbi iubet Pontifex dotem deponi? Et olim in Eccleſijs duplex ſecretarium erat, vnum in quo presbyteri ſedebant, vel ſalutationibus vacantes, vel ad audienda fratrum negotia: elegans locus Sulpitij Seueri, *dialog.2. in vita ſancti Martini, lib.3.* ibi: *Deinde ſecretarium ingreſſus Martinus Epiſcopus, cùm ſolus, vt erat ei conſuetudo, reſideret, hanc enim ſibi etiam in Eccleſia ſolitudinem, permiſſa clericis libertate præſtabat, cùm quidem in alio ſecretario presbyteri ſederent, vel ſalutationibus vacantes, vel audiendis negotijs occupati.* Gregorius Turon. *lib.5. hiſtor. Franc. c.18.* ibi: *Nos collecti in vnum, ſedebamus in ſecretario Baſilicæ B. Petri.* Idem de miraculis B. Martini, *lib.3. c.17* Moris enim erat apud priſcos fideles, pręſertim honoratos, qui ad Miſſarum ſolemnia veniebant, Epiſcopum oſculo ſalutare, & ipſe vt ſacris myſterijs celebrandis totus intẽderet, eiuſmodi ſalutationum officijs presbyteros delegabat. D. Ambroſius, *ſerm. 34.* Vnde ſecretarium, in quo ſalutationibus vacabant presbyteri, dicebatur etiam ſalutatoriũ in hiſtoria tripartita *lib.9. c.3.* apud Theodoretum, *lib.5. hiſtor. c.17.* Greg. Turon. *lib.2. hiſtor. c.21. & lib.6. c.11.* licèt aliter accipiat Scaliger, *lib.2. Auſon. lect. c.23.* Dominicum etiam dicitur in Synodo Laodic. *c.28 l.3. C. Theodoſ. de heretic.* ſexta Synodo in Trullo *can.74.* Et quia in eo cauſæ etiã à presbyteris agebantur, ſecretarium accipitur pro loco vbi iudices ſedent. Inde *in can.97. Cod. Eccl. Afric.* PP. petunt ab Imperatoribus, vt defenſoribus Eccleſiarum liceat ingredi iudicum ſecretaria. Et de Synodo Chalcedon. ita Liberatus Diaconus, *in breuiculo, c.42.* ait: *Adueniens Marcianus Imperator, ad ſecretarium, cum Iudicibus, & ſacro Senatu allocutionis verba fecit in Concilio.* Pro conclaui etiã, ſeu loco illo, vbi Iudices pro tribunali ſedẽt, accipitur *in l. vl. C. de offic. diuerſ. Iudic. l. vlt. C. vbi Seniores, l.1. & 2. Theodoſ. de offic.*

P 4 Rect.

Digitized by Google

Rect. Proa. l. vlt. C Theodoſ. de denunciationib. l. 3. C. de offic. diuerſ. Iudic. Caſſiod. lib. 11. in præfat l. 8. in fine, l. Theodoſ. de iuriſd. Adde veterem inſcriptionem Romę iuxta Capitolium apud Semer. antiquu inſcript 12 n. 2. notat Baronius, in martyrol. die 8. Auguſti, fol. 333. Bulengerus, de Imper. lib. 3. c. 9. Aliud ſecretarium erat in tertia templi parte ante cancellos, dictũ à Græcis Diaconũ, Synodus Laodic. can. 21. D. Clemens lib. 2. conſtit. c. 62. Paſtoforium dicitur in l. 30. C. Theodoſ. de hæret. l. 3. C. Iuſt in eod. tit. à D. etiam Hieronymo, in Ezechielem c. 42. In eo veſtimenta ſacra, vaſa, libri recondebantur, c. non oportet 32 Concil. Agath. can. 66. Bracarenſe, 1. canon. 11. Hipponenſe, anno 393. Fortunatus, in vita S. Radegundis, lib. 1. ibi: Intrans in ſecretariũ monachi veſte induitur. S. Paulinus ibi:

Hic locus eſt veneranda penus qua conditur, & qua
Promitur alma ſacri pompa miniſterij.

Plura de his ſecretarijs, & eorum forma tradunt Baronius, to. 6 anno 651. Roſuueidus, in onomaſt. verbo Secretarium, Balſamon, Zonaras, & Iuſtelus, in d. can. 21. Synodi Laodic. Zerda, in Iudith, to. 1. c. 8. verſ. 5. pag. 394. Turturetus, in ſacel. ſacro, c. 2. Creſolius, lib. 3. myſtag. c. 21. Vicecomes, de ritibus Miſſæ, lib. 6. c. 4. Gothofredus, in diſſert. Philolor. lib. 7. c. 3. Menardus, in notis concord. regul. c. 5. Zerda, in aduerſ. c. 133. n. 11. I. Hothofr. in l. 3. C. Theodoſ. de hæretic.

11 k *Creditum eſt corpus vxoris.*] Faciunt textus in c. præcipimus 12. q. 1. l. 2. C. ne fideiuſſores dotium, ibi: *Si enim credendam ſeſe, ſuamque dotem patri mariti exiſtimauit.* Et l. hac lege 8. C. de pactis conuent. ibi: *Quamuis enim bonum erat mulierem, quæ ſeipſam marito committit, rei etiam eiuſdem pari arbitrio gubernari.* Plautus, in Menecb.

Item qui te, & tu quæ habeat, non commendas viro.

Quæ ratio iure ciuili fecit ne fideiuſſores dotium darentur conſtante matrimonio, nec à marito, nec ab eius patre, vt latè illuſtrat D. Ioannes de Larrea, deciſ. 7. Granat. per totam, & alios adducens Gothofredus, in l. vnic. C. de fideiuſſoribus dotium, in Theod.

12 l *Cautionem præſtare.*] Cùm enim ex conſuetudine Genuenſi fideiuſſores dotium admitterentur, & in præſenti caſu marito inopi non ſolùm difficile, verum & impoſſibile eſſet fideiuſſores inuenire, quia ita in paupere præſumitur, l. a. §. ſed et ſi, ff. de iudicijs, l. ſi fideiuſſor, §. qui neceſſaria, ff. qui ſatiſd. cog. l. denunciaſſe, in fine, ad l. Iul. de adult. l. 2. §. vlt. ff. de collat. bonor. l. omnes, §. præterea, C. de Epiſcopis, & cleric. Ideò Innocentius hic iubet ſub qualiquali cautione dotem marito tradi, ideſt ſub iuratoria, ſeu nuda repromiſſione; qui enim tenetur ſatiſdare, ſi docet ſe non poſſe inuenire fideiuſſores, tunc res committitur ei cùm nuda repromiſſione, ſiue iuratoria cautione, l. cùm non facilè 6. ff. ſi cui plus quam per legem, l. omnes 31. §. in hac, Authent. generaliter, ibi: *Aut fideiuſſorem dare non valet, ſuper iiſdem iuratoriam exponat cautionem.* Et Authent. cui relictum, C. de indict. viduit. Innumeris relatis probat Velaſcus, de priuil. pauper. p. 1. c. 53. nu. 13. Vnde rectè Innocentius in præſenti iuſſit dotem marito tradi ſub ea cautione, quam ipſe præſtare potuiſſet, ideſt ſub iuratoria, vt exponit Cuiac. in præſenti.

13 m *Vel ſaltem.*] An hoc in caſu mulieri, vel marito competat electio præſtandi cautionem, vel reſtituendi dotem, diſputat Gregorius Lopez, in l. 29. tit. 11. par. tit. 4. gloſſa 4. Giurba, deciſ. 16. nu. 1. Fontanel. de pactis nupt. clauſ. 7. p. 3. nu. 63. Hunnius, in encyclop. p. 3. tit. 24. c. vlt. n. 667. In qua quæſtione Ant. Gomez, in l. 50. Tauri, n. 3. electionem mulieri competere affirmat, quia licèt in alternatiuis debitoris ſit electio, vt probaui in c. 4. de reſcript. tamen in alternatiuis remediorum creditoris eſt electio, l. quod in hæredē, §. eligere, ff. de tributoria, l. cùm proponas, C. de tranſact. l. quamuis, ff. de pignoribus. Quare qui obligatus eſt ad ſoluendum certa die, aut dandum pignora, ſeu fideiuſſores, cogi poteſt ad ſoluendum, vt reſoluunt Cancerius, tom. 2. variar. c. 6. n. 55. Caſtillo, tom. 6. controu. c. 114. n. 24. Borellus, in ſumma deciſ. to. 3. tit. 14. n. 21. Merlinus, de pignor. lib. 4. tit. 3. q. 125. Sed adhuc dicendum eſt cum Gregor. Lopez, vbi ſuprà, in præſenti textu electionem mulieri non competere, ſed iudici concedi, in quem verba huius textus diriguntur; qui penſatis circunſtantijs, ſi agnouerit ſatis conſultum eſſe mulieri per cautionem iuratoriam, non coget maritum dotem reſtituere; aliàs ſi cautionem non ſufficere exiſtimauerit, compellet virum ad dotis reſtitutionem, quam apud mercatorem deponi faciet, ne mulier fragilitatem cautionis experiri cogatur, l. cogi 16 §. item quæritur, ff. ad Trebel. quam ſententiam ſequitur Olea, de ceſſ. iur. tit. 3. q. 7. nu. 16.

n *De parte honeſti lucri.*] Ex quibus verbis deduci videtur, vſurarum exactionem iure canonico omninò prohibitam non eſſe, ſiquidem in præſenti iubetur, vt dos deponatur penes mercatorem, vt ex eius vſuris poſſit maritus onera matrimonij ſubleuare. Cui difficultati vt ſatisfaciant Ioannes Andreas, & alij claſſici repetentes in præſenti, affirmant in hoc caſu dotis fauore vſuras permitti, vt in c. ſalubriter, de vſuris. Sed hæc ſolutio facile conuincitur, nam ſi cauſa redemptionis captiuorum non permittuntur vſuræ, c. ſuper eo, de vſuris, nec etiam fauore dotis permitti poterant. Alij vt ſatisfaciant, aſſerunt in præſenti vſuras permitti, quia contracta cenſetur ſocietas inter ipſum mercatorem, & eum qui pecuniam dedit; nam licitum, & frequentiſſimum eſt, vt vnus ex ſocijs pecuniam conferat, alter induſtriam adhibeat, l. ſi ſocietatem 6. l. ſi non fuerit 29. verſ. Ita coiri, l. cum duobus 52 §. ſi in coeunda, ff. pro ſocio; & ita huius ſocietatis ratione honeſtum lucrum præſtare mercatorem. Sed hæc interpretatio ita ſimpliciter adducta non placet; nam ſi inter aliquos expreſsè contrahatur ſocietas ad partem lucri, licèt nihil exprimatur de parte damni, tacitè tamen de ea actum cenſetur, §. illud, inſtit. de ſocietate, vt ita æqualis ſit ſociorum fortuna: ſed in præſenti caſu nullam partem damni ſentit, qui dotem dedit: ergo non poteſt dici ſocietas hoc caſu contracta. Quare his ſolutionibus omiſſis, & alijs traditis ab Hoſtienſi, & Cardin. in præſenti, Palacios Rubios, in præſenti, §. 10. n. 10. dicendum eſt, in præſenti caſu pecuniam dotalem tradi mercatori ad negotiandum cùm ea, inita ſocietate ſub eo pacto, vt quinque, aut ſex pro centum quotannis intereſſis nomine marito præſtentur, etiamſi nullum periculum qui dotem dedit, ſuſtineret, ſed tantùm mercator. Quod genus contractus vſitatiſſimum eſt in Italia; nam licèt damnum ſpectet ad mercatorem, tamen hoc lucrum honeſtum eſt, cum ſi ſeruarentur leges negotiationis, & ſocietatis, non ſex quotannis, ſed duodecim ex ipſa negotiatione eſſent præſtanda. Vnde cùm ſex tantùm intereſſis nomine dentur, fit compenſatio periculi, quod in ſe ſuſcipit mercator, quia retinet aliam partem lucri, ideòque ipſe ſuſtinet tantùm damnum negotiationis, & alter ſocius ſortem cùm minuto intereſſe ſaluam habet: quod genus ſocietatis cùm mercatoribus initæ in vtroq; foro iuſtum, licitumque eſſe docuerunt Leſſius, de iuſtitia, lib. 2. c. 20. dubit. 13. Carleual. de iudicijs, to. 2. diſp. 7. n. 22. Bonac. de contract. q. 3. puncto 11. n. 2. Ferro Manriq. de different. vtriuſque fori, q. 164. Vnde infert Leſſius, vbi ſuprà, c. 25. dubit. 3. n. 30. licitam eſſe conuētionem illam in Italia, & Antuerpia valdè vſitatam, ſub hacque forma conceptam: *Ego infraſcriptus mercator profiteor hoc chirographo me accepiſſe à Titio mille aureos, vt eos impendam legitimæ negotiationi; & loco incerti lucri maioris, quod illi ex hac negotiatione poſſet competere, promitto me illi daturum ſex quotannis, & periculum præſtiturum.* Quod genus mutui ſub pacto intereſſe licèt quando mercatoribus pecunia traditur, licitum ſit, attamen ſi ea mutuetur alijs perſonis, quæ eam pecuniam negotiationi non impendunt, omninò illicitum, & vſurarium eſſe latè probant Duardus, de cenſibus q. 20 §. 3. ex nu. 38. Leotardus, de vſuris, c. 99. à n. 1 Carleual. de iudicijs, lib. 1. tit. 3. diſp. 8. ſect 6. per totam, Olea, de ceſſ. iur. tit. 3. q. 12. n. 35 qui iniquiſſimam dicunt conſuetudinem, ſeu corruptelam aliquorum Tribunalium, in quibus condemnatio intereſſe in pactum deducti: vnde Innoc. III. in præſenti iuxta conſuetudinem Genuēſium, apud quos vſus inualuerat, vt pecunia viduarum, & pupillorum apud mercatorem deponeretur cùm certo intereſſe, in præſenti caſu iuſſit, vt pecunia dotalis ſub eodem pacto honeſti lucri apud mercatorem deponeretur, non quia vſuras approbaſſet, quas improbauerat apud eoſdem Genuenſes, in c. in ciuitate, de vſuris. Et hæc eſt, ni fallor, vera interpretatio huius textus, etſi aliter eam accipiat Arauio, in qq. moral. de ſtatu ciuili, diſp. 1. q. 5. & 6. 14

o *Vxor à viro dimiſſa.*] Ex quibus verbis deducunt P. Gregor. lib 9. ſyntagm. c. 19. n. 3. Ant. Faber, in ſuo C. tit. de dotis promiſſ. diffinit. 6. n. 2. Phanucius, de lucro dotis, gloſſa vlt. n. 9. Caniſius, in præſenti, Guido Papæ, q. 274. Cynus, in l. quod in vxorem, C. de negot. geſtis, Gaillus, lib. 2. obſeru. c. 87. n. 2. & 3 & alij apud Oſualdum, lib. 13. Donel. c. 21. litt. K, Caſtrenſis, in l. inſulam, §. vſuras, ff. ſolut. matrim. Iaſon, in §. 15

Digitized by Google

in §. fuerat, n 98. de actionibus, Gomez in l. 50. Tauri, nu. 31. Boerius deciſ. 22. nu. 2. licitum eſſe marito vxorem è domo eijcere ob dotem non ſolutam. Quæ ſeuteutia etiam probari videtur ex l. vlt. C. ad Velleianum, in illis verbis: *Nec enim ferendum eſt, mulierem fieri indotatam, & ſic à viro forſitan repelli, & diſtrahi matrimonium.* Accedit, quia maritus decipiendus non eſt, & cogendus vxorem indotatam retinere, l. ſi donaturus 9. ff. de condict. cauſ. dat. & vulgò notum eſt, neminem ſicut in alijs pactis, ita nec in pactis dotalibus eſſe decipiendum, l. de die, l. ſi liberum, ff. de pactis dotal. deinde quia etiam communiter placuit, maritum non ſoluta dote non teneri alimenta vxori præſtare. Surdus de aliment. qu 42. n. 30. Lara in l. ſi quis à liberis, §. ex his, n. 50. ff. de liberis agnoſc. alij apud Leothardum de vſuris, q. 98. nu. 51. Sed alimeutorum appellatione comprehenditur babitatio, l. alimentis, ff. de alim. leg. Ergo non tenetur maritus pręſtare babitationem. Sed contrariam ſententiam tenent Couarr. de ſponſal. p. 2. c. 7. n. 2. Petrus Greg. ſibi contrarius in c. 1. de ſponſal. n. 66. Oſualdus vbi ſuprà, littera K, Surdus de aliment. q. 17. nu. 17 Sanchez de matrim. diſp. 5. nu. 27. Fontanel. de pactis nupt. part 3. clauſul. 6 gloſ. 2. nu. 25. Leotardus de vſuris, q. 28. n. 51. Molina de iuſtit. diſp. 425. Rebel. lib. 5. de iuſtit. q. 10. n. 30. Bronchorſt. miſcel. cent. 2. aſſert. 1. Bonacina de contract. diſp. 3. q. 11. punct. 3. Gibalinus de vſuris, lib. 4. c. 5. art. 14. quorum ſententia humanior, & magis naturæ congruentior eſt, & probatur ex cap. de illis, de condit. appoſit. vbi qui aliquam ducere promiſit, ſi illi centum dotis nomine darentur, non tenetur illam ducere, niſi dederit quantitatem promiſſam: ſed ſi poſtea in matrimonium conſenſerit, non poteſt vxorem repellere. Deinde, nam dotem promiſſam non ſolui, ad ius connubij non ſpectat, cùm ſine dote poſſit matrimonium celebrari, l. vlt. C. de repudijs, & oportet præferri lucro dotis concordiam maritalem, in l. reprehendenda 5. C. de inſtit. & ſubſtit. Deinde quia iure competunt actiones ad dotem petendam, ſi ſoluta non ſit, l. ad exactionem, C. de dotis promiſſione, l. legem, C. de pactis: nec propria auctoritate ſine iudicio Eccleſiæ vlla ex cauſa poteſt quiſquam vxorem dimittere, c. porrò, de diuortijs. Quare hac ſenteutia retenta, non obſtant pręſens textus, & in d. l. fin. nam nullo modo in eis docetur licere repellere ob dotem non ſolutam vxorem; ſed obiter, quia ita de facto contigerat, cauent Innoc. & Imperator, ne de facto repellatur vxor à viro, non quia de iure id fieri poſſit, vt docent Oſualdus, & Leotardus vbi ſuprà, Gentilis lib. 6. de donat. c. 5. Fachineus lib. 3. controu. cap. 48. Nec alia fundamenta obſtant, quæ tantùm euincunt iniuſtum eſſe, maritum dote ſibi promiſſa fraudari; nam licèt id verum ſit, tamen à iure prodita ſunt remedia ad dotem proſequendam; vnde ob eam non ſolutam maritus non debet vxorem repellere, ſed actiones ſibi competentes in iudicio proponere.

COMMENTARIVM.

16 Concluſio traditur, & probatur.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Maritus inops dotem ſibi promiſſam petens, cautionem qualemqualem pręſtare debet, aliàs dos deponatur apud mercatorem.* Quæ aſſertio in vtoque iure ſingularis eſt, per argumētum tamē probari poteſt ex l. ſi cùm dotem, §. ſin autem, ff. ſolut. matrim. leg. vbi adhuc, C. de iure dot. Illuſtrant vltra congeſtos à Barb. in præſenti, & in d. leg. vbi adhuc, Morla in empor. iur. tit. 12. quæſt. vlt. num. 7. Heringius de fideiuſ. c. 6. n. 164. Phœbo deciſ. 152. Corraſius in l. 2. ff. ſolut. matrim. Gibalinus de vſur. lib. 4. cap. 5. art. 21. Cuiac. in præſenti, Villadiego in polit. fol. 184. Gentil. de donat. inter, lib. 4. cap. 22. Valaſcus conſult. 8. Cuiac. ad tit. Cod. ne fideiuſſores dotium, D. Ioſephus de Retes in l. hæc actio, ff. ſolut. matrimon. Olea de ceſſ. iur. tit. 3. qu. 7. Morla in empor. tit. 12. qu. vlt. nu. 7. Heringius de fideiuſſ. cap. 6. ex n. 184. Caſtillo lib. 4. controu. cap. 27. & de aliment. cap. 26. §. 3.

17 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione; nam iure prohibitum eſt fideiuſſores, aut mandatores dotium cauſa dari, l. 1. & 2. C. ne fideiuſſores dotium, vbi Cuiac. plura D. Ioannes de Larrea deciſ. 7. Granat. Caſtillo lib. 5. controu. cap. 108. quia fideiuſſio contumeliam rei principalis continere dicitur, l. teſtamento, §. fin. ff. de teſtam. tut. quia ſcilicet alterius perſonæ fidei magis ſe credere, quàm debitoris ſui creditor oſtendit; quæ perfidiæ ſuſpicio non debet inter virum & vxorem admitti, l. 2. C. ne fideiuſſores dotium, l. hac lege, C. de pactis conuent. Inter coniuges enim non leues pariet diſcordias, ſi vxor marito corpus, vitamque ſuam commiſerit, & non credat modicum dotis, magiſque alterius fidei, quàm mariti ſtare velit, d. l. 2. C. de fideiuſſ. & mandat. vt ratiocinantur Oſualdus lib. 14. Donelli, cap. 48. littera F. Gomez in l. 50. Tauri, Fachineus lib. 8. controu. cap. 76. Gutierrez lib. 1. de iuram. cap. 21. Ergo maritus etiam vergens ad inopiam non eſt cogendus cautionem dare pro dote. Augetur hæc dubitandi ratio primò ex eo; nam inopia, ſeu inopiæ ſuſpicio tempore contractus iam cognita præiudicare contrahenti debet, ſibique imputare vxor poteſt, quod cum tali viro contraxerit, l. ſi hic 3. §. vlt. ff. vt in poſſeſſ. l. qui bona 13. §. de illo, ff. de damno infecto, l. ſi creditores 31. in princ. & §. 1. ff. de reb. auctorit. iudic. l. in omnibus 41. ff. de iudic. Sed in præſenti caſu inopia aderat tempore contractus matrimonij: ergo ſibi imputare vxor debebat, quare cum viro ita inope contraxerat. Accedit, nam cautio in præſenti caſu nullius momenti erat; quod ſic probo, nam dolo facit qui petit quod reſtituturus eſt, l. dolo, ff. de reg. iur. l. dolo, ff. de doli except. ſed maritus, qui cœpit vergere ad inopiam, ſtatim cogitur dotem reſtituere, l. ſi conſtante 24. ff. ſolut. matrim. l. ſeruum dotalem 21. ff. de manumiſſ. l. vbi adhuc, l. in rebus, §. omnis, C. de iure dot. Nouel. de qualit. dot. cap. 6. nec tunc ſufficit cautionem dari à marito, cùm cautio fragilis ſit, ideòque non ſatis per eam conſultum mulieri ſit, l. cùm dotem. § ſin autem, ff. ſolut. matrim. l. cogi, §. idem quærit, ff. ad Trebel. ergo etiam cautione præſtita à marito non erat in præſenti caſu dos illi tradenda.

Sed hac dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cuius expoſitione ſcire oportet, quod licèt dos conſtante matrimonio ad maritum ſpectet, nec ab ipſo etiam volente reſtitui debeat, 18 Dos conſtante matrimonio quādo reſtituatur
l. vnic. C. ſi dos conſtante matrim. l. pro oneribus, C. de iure dot. l. ſi conſtante ff. ſolut. matrim. l. mutus, §. manente, l. vlt. ff. de iure dot. l. 2. ff. de dote præleg. latè docent Giurba ad conſuet. Meſſan. cap. 13. gloſ. 3. num. 5. & cap. 15. gloſſ. 2. Caſtillo tom. 4. controu. cap. 26. num. 2. Douel. lib. 4. comment. cap. 5. Acacius Ripol. variar. reſol. cap. 10. num. 34. Baſilius de priuil. dotis, cent. 1. num. 40 P. Barb. in l. 1. 2. part. ff. ſolut. matrim. cùm eo animo illi detur, vt perpetuò penes illum ſit, l. 2. ff. de iure dot. aliàs donatio inter virum, & vxorem admitteretur d. l. vnic. probat Scipio Gentil. lib. 4. de donat. inter, c. 20. tamen aliquando à volente marito, aliquando ab eo inuito exigi poteſt. A volente marito dos poteſt reſtitui iuſtis ex cauſis, vt ſi reſtituatur ad hoc, vt vxor ſe, ſuoſque alat, vel vt prædium emat, d. l. mutus, §. manente, vel vt æs alienum ſoluat, d. l. quamuis, l. vlt. ff. de iure dot. vel vt parentem relegatum alat, vel ab hoſtibus redimat, d. l. mutus, §. manente, & in caſu legis cùm in fundo, §. vxor à viro, ff. de iure dot. l. quemadmodum, ff. de iure dot. l. 1. C. de repudijs, l. ſi marito, C. ſolut. matrim. quos & alios illuſtrant Gloſſ. 2. in l. 2. Cod. ſolut. matrim. Trentacinquius lib. 2. var. reſol. 6. num. 9. Surdus de alim. tit. 4. quæſt. 12. nu. 50. Oſuald. ad Donel. d. lib. 14. c. 5. littera O. Ab inuito marito exigi dos poteſt pluribus ex cauſis, quas refert Accurſius in l. 2 §. dos debet, ff. ſolut. matrim. Sed præcipua & vſu frequentior eſt ob mariti inopiam, de qua in hoc textu, & in l. ſi conſtante, ff. ſolut. matrim. l. vbi adhuc, l. in rebus, C. de iure dot. Auth. de æqual. dotis, §. illud, l. 29. tit. 1. part. 4. agitur. Dicitur autem maritum vergere ad inopiam, ſi non ſit idoneus, d. l. in rebus, ſi non ſit ſoluendo, d. l. ſeruum 21. ſi ad inopiam ſit deductus, d. l. vbi adhuc: ſi facultates mariti doti non ſufficiant, d. l. ſi conſtante: ſi malè ſubſtantia ſua vti cœperit, d. Nouel. de æqualit. dot. cap. 6. Quando verò in praxi dicatur maritum vergere ad inopiam, diſputant Coſtanus de dote, c. 6. num. 1. Campegius eod. tract. 3. part. quæſt. 19. Caſtillo de aliment. cap 26. §. 3. I. Paulus Melius in addit. ad ipſum, c. 56. Villadiego in polit. fol. 183. & communiter ex l. 29. tit. 11. part. 4. diſtinguitur, an mariti culpa bona ſua diminuantur, an verò abſque culpa non ſoluendo eſſe incipiat. Nam primo caſu agi poteſt ad dotis reſtitutionem, ſecundo verò caſu dotem reſtituere maritus non cogitur, ſi induſtrius, & diligentior ſit, vt poſt Caſtillum reſoluit Olea de ceſſ. iur. tit. 3. quæſt. 7. num. 13. Cùm ergo Reipublicæ interſit mulieres indotatas

Digitized by Google

tatas non manere, ideò à iure inductum eſt, vt ob inopiam mariti dos ab eo repeti poſſit: nec tantùm dos eo caſu reſtitui valet, verùm & bona paraphernalia, cùm eorum adminiſtratio tantùm ex voluntate vxoris marito competat; vnde contra vxoris voluntatem maritus ea adminiſtrare non valet, *l. hac lege*, *C. de pactis tam ſuper dotem*, *l. de his*, *C. de donat. inter*: non autem hoc caſu eſt propria dotis reſtitutio, ſed tantùm eius aſſecuratio, vt docent Fontan. *de pact. nupt. clauſ. 7. gloſſ. 2. p. 3. & 4.* Hermoſilla *in l. 10 tit. 1. part. 5. gloſſa 4. num. 169.* Coſta *de remed. ſubſid. remed. 5. num. 3.* Amat. *reſol. 83 per totam.* Vnde ius hoc repetendi dotem propter inopiam ab vxore, & extraneæ perſonæ cedi non poſſe, reſoluit Olea *d. tit. 3. quæſt. 7.*

19 Dos ita reſtituta manet dos. Deinde ſciendum eſt, dotem ita ob inopiam à marito exactam, & repetitam, non ideò deſinere eſſe dotem, vt contingeret ſi exacta eſſet ſoluto matrimonio; adhuc enim eius fructus deſeruire debent pro oneribus matrimonij, *d. l. vbi adhuc*, *C. de iure dot. l. mutus*, *§. manente*, *ff. de iure dot. l. ſi libero*, *ff. ſolut. matrim.* reſtituitur enim tantùm vxoris, ſi ipſa eius adminiſtrationi idonea eſt, aliàs ſequeſtratur penes virum idoneum, vel apud mercatorem, vt ex eius fructibus onera matrimonij ſubleuentur, *l. ſi cùm dotem*, *§. ita autem*, *ff. ſolut. matr.* Ius enim quod hoc caſu proſpexit conſeruationi dotium, & earum incolumitati, conſuluit etiam viro, vt de dote ipſa fructus perciperet ad onera matrimonij ſubleuanda: vnde licèt ſoluto matrimonio, & dote reſtituta, mulier poſſet res dotales ad libitum alienare, In hoc tamen caſu nihil ex eis diſtrahere poteſt, *d. l. vbi adhuc*, ne maritus eius fructibus priuetur. Etiam apud Genuenſes in hoc caſu inopiæ mariti conſuetudine introductum eſt, vt ipſe dotem non reſtituat, immò eam retineat, & fructus percipiat, cautione tantùm data. Nam generaliter in omnibus debitoribus obſeruatur, vt quando vergunt ad inopiam, poſſit creditor ab eis cautionem exigere, etſi dies ſolutioni deſtinata non venerit, *l. in omnibus*, *ff. de offic. iudicis.*

20 Quibus ita animaduerſis ratio præſentis deciſionis, vbi docetur, maritum cautionem præſtare debere, aliàs penes mercatorem dotem eſſe deponendam, ex eo prouenit, quia cùm per matrimonium vxor marito tradatur, *c. eſt ordo*, *23. quæſt. 5.* & ſimiliter dos ad ſuſtinenda onera matrimonij, *c. ſalubriter*, *de vſuris*, *l. pro oneribus*, *C. de iure dotium*, quemadmodum ſi in cohabitatione vxoris periculum detur propter ſæuitiam mariti, vxor illi non traditur, niſi ſufficientem cautionem præſtiterit de ſecuritate vxoris, *c. litteras*, *de reſtit. ſpol.* & ſi per cautionem ſatis non fuerit conſultum vxoris incolumitati, ipſa deponitur apud honeſtas matronas, *c. ex tranſmiſſa*, *de reſtit. ſpol.* iunctis traditis à Gutierrez *lib. 1. can. c. 24.* ita etiam, & eodem modo in dote, quæ in matrimonio acceſſoria eſt, imminente periculo amiſſionis dotis propter inopiam mariti, cogi debet ipſe cautionem præſtare; & ſi idoneam cautionem dare nequeat, dos deponatur penes mercatorem, vt ita dotis ſecuritati conſulatur, & ſimul ex eius honeſto lucro maritus poſſit ſubleuare onera matrimonij; ne maritus dotis ſubſidio deſtitutus, mulierem de facto à domo repellat, & ita vtrique coniugi detur adulterandi occaſio, quæ eſt præcipua ratio, & finalis præſentis deciſionis. Similiter etiam cautio præſtatur à marito ſoluto matrimonio, ſi intra dilationem legalem ad reſtituendam dotem, ideſt intra trinam annuam præſtationem, Vlpian. *in fragm. tit. de dotibus*, *§ 8. l. vnic. §. exactio*, *C. de rei vxor. act.* ad paupertatem vergat, *l. ſi conſtante 24. §. quoties*, *ff. ſolut. matrimon.* vel ſi ſatiſdare non poſſit, ſtatim dos repræſentatur hæredibus vxoris, deducto commodo interuſurij. Heringius *vbi proximè*, *num. 183.* Salgadus *in labyrinth. part. 5. cap. vltim. num. 554.*

21 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; verum enim eſt, vtroque iure receptum eſſe, ne fideiuſſores dotium cauſa à maritis dentur, licèt aliàs pro dote fideiuſſor interueniat, veluti ſoluto matrimonio, *l. exceptiones 7. ff. de except.* vel cùm maritus pro ea fideiuſſores recipit, *l. 3. §. ſi pater*, *l. cùm dotis 53. ff. de iure dot. l. ſi dotare*, *l. generaliter 23. Cod. de iure dot.* Genuæ tamen conſuetudo inualuerat, vt dotis nomine, marito ad inopiam vergente, fideiuſſores darentur: quam conſuetudinem non eſt auſus Innoc. improbare, ſimilem tamen Imperatores Gratianus & Theodoſius ſuſtulerant *in l. 1. C. ne fideiuſſores dotium*. Sed conſuetudinem, quam omninò non improbauit, maximè reuocauit ad ius ciuile, decernendo non fideiuſſorem, ſed qualemqualem cautionem à marito præſtandam eſſe; licèt enim fideiuſſores dare iure ciuili pro dotibus improbaretur, hypothecæ tamen conſtitutio permiſſa fuit, vt probat Gloſſa *verbo Vxorem*, *in d. l. 5. C. ne fideiuſſores dotium*, quam ſequuntur Baldus *in d. l. ſi conſtante*, Baldus Nouellus *de dote*, *6. part. priuil. 21. n. 3.* Scipio Gentil. *d. lib. 4. de don. inter*, *c. 23.* non enim militat eadem ratio perfidiæ in conſtitutione hypothecæ pro dote, ac in datione fideiuſſorum; nec vlla in pignore verſatur mariti ignominia, immò ipſi Imperatores omnia mariti bona pro dote obligata eſſe ſanxerunt, *l. in rebus*, *C. de iure dot. l. aſſiduis*, *C. qui potior.* Probaui *in c. ex litteris*, *de pignor.* Vnde Innocentius in præſenti decreuit, non vt maritus fideiuſſorem præſtaret, ſed vt cautionem qualemqualem daret. Nec obſtat primum augmentum rationis dubitandi; nam etſi inopia, & mali mores mariti poſt matrimonium non ſuperueniant, adhuc tamen attento prudenti vxoris voto, quæ exiſtimauit maritum ad meliorem frugem poſt matrimonium rediturum, illud quod prudenter, & veroſimiliter ſperabatur ceſſaturum, de nouo emergere videtur, ſi deinceps perſeueret, vt eleganter in eadem ſpecie docuit Salicetus *in l. vbi adhuc 29. C. de iure dot.* cui ſcribunt Palacios Rubios *in præſenti*, *§. 33.* Gregor. Lopez *in l. 29. tit. 11. partit. 4.* Campegius *de dote*, *3. part. quæſt. 29.* P. Barb. *in l. ſi conſtante*, *num. 14. ff. ſolut. matrim.* Vnde etſi in præſenti caſu inopia viri præuiſa fuiſſet ab vxore, adhuc iuſtè à marito cautio exigitur. Nec obſtat aliud augmentum ipſius difficultatis, cui varijs modis Doctores ſatisfacere intendunt. Alexander *in d. l. ſi conſtante*, exiſtimat in hac parte correctum eſſe ius ciuile per Pontificium. Viuianus hic, & ferè omnes antiquiores in præſenti affirmant, Innocentium in præſenti loqui, caſu quo mulier ſciens, prudenſque viro inopi nupſit, & tunc ſufficere cautionem præſtari à marito. Butrius in præſenti, & Bartolus *in d. l. conſtante*, præſentem textum accipiunt, cùm ipſa etiam mulier ſuſpecta erat de prodigalitate: quo caſu ne temerè dos ei tradatur, potiùs cautionem eſſe præſtandam ſentiunt. Sed his omnibus omiſſis, veriùs dicendum eſt, Innocentium noſtrum, qui iuris ciuilis obſeruantiſſimus fuit, non omninò iubere, vt ſub cautione dos tradatur marito, ſed alternatiuè, ita vt dos ſequeſtretur, aut deponatur penes virum idoneum, quod iuri ciuili conſentaneum eſt, *d. l. cùm dotem*, *§. ſin autem*; vel cautione præſtita à marito, iuxta conſuetudinem Genuenſem, dos ei tradatur; ideòque nihil contra ius ciuile conſtituit.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in l. vbi adhuc*, *C. de iure dotium*, vbi expreſsè ab Imperatore affirmatur, 22 Exponitur l. vbi adhuc, C. de iure dotium.
quod etſi maritus habeat bona ampla, ex quibus poſſit vxori pro dote ſatisfacere, nihilominus tenetur dotem reſtituere: ergo quia non expectatur vt vir vergat ad inopiam. Augetur difficultas *ex l. ſi conſtante 25. ff. ſolut. matrim.* vbi in eadem ſpecie aſſeritur, non eſſe cogendum maritum dotem reſtituere, niſi euidentiſſimè conſtiterit ſoluendo non eſſe. Pro cuius difficultatis ſolutione, & iuſtorum iurium conciliatione Accurſius *in d. l. ſi conſtante*, aſſerit textum illum correctum eſſe per textum *in d. l. vbi adhuc*, & ita hodie non deſiderari, vt maritus facultatibus labatur, ſed ſufficere vt incipiat malè vti ſubſtantia ſua. Sed hac ſolutione omiſſa, & alia Bartoli ibi, *n. 1.* Duarenus, & Cumanus *in d. l. ſi conſtante*, Corraſius *in l. 2. ff. ſolut. matrim.* Phœbo *deciſ. 532.* diſtinguunt inter eum caſum, in quo maritus propria culpa vergit ad inopiam prodigaliter viuendo; & inter eum, in quo ſine propria culpa, quia caſu bona amiſit, aut à piratis ſpoliatur, vel à iudice condemnatur. Primo caſu ſufficit vt incipiat facultatibus labi, cùm credatur æqualiter dotem perditurum; in ſecundo verò requiritur, vt euidentiſſimè probetur, non eſſe ſoluendo, nec dotis reſtitutioni bona ſufficere. Sed hæc etiam ſolutio, quamuis ſubtilis ſit, ſuſtineri non poteſt; ſiquidem vnus, idemque caſus in vtroque textu proponitur: quare dicendum eſt, ſufficere, ſi maritus vergere incipiat ad inopiam, vt dotis actio detur mulieri, quæ non debet expectare, vt maritus plenè

ſoluen-

Digitized by Google

ſoluendo non ſit, *d. l. vbi adhuc*. Sed hæc diſſipatio apertè debet probari, *d. l. ſi conſtante*, veluti ſi quotannis impendat plus quàm ex redditu habet, argumento legis 3. §. 1. *ff. vbi pupillus*: quo modo textus eos accipiunt Balduinus *ad ius Iuſtin. pag. 602*. Gentilis ſuprà, *cap. 23*.

C A P V T VIII.

a Gregorius IX.

DOnatio, quæ conſtante matrimonio inter coniuges dicitur eſſe facta (ex quo alter locupletior, & pauperior alter efficitur) firmitatem non habet, niſi donatoris obitu confirmetur: quæ tamen penitus euaneſcit: ſi reuocetur ab eo tacitè, vel expreſsè, vel qui donatum accepit, priùs debitum naturæ perſoluat. Sanè ſoluto matrimonio, ſicut dos ad mulierem, ſic & donatio propter nuptias redit ad virum, niſi de *b* conſuetudine ſecùs obtineat: vel ex pacto de lucranda dote, & donatione propter nuptias, quod æquale ſit tamen, hinc inde contrarium inducatur.

N O T Æ.

1 a GRegorius IX.] Quià nemine conſultus præſentem conſtitutionem edidit pro terris Eccleſiæ, ex principijs Iuris Cæſarei eam deducens. In prima eius parte eleganti laconiſmo vniuerſam materiam de donationibus inter virum, & vxorem complectitur. In ſecunda agit de dotis reſtitutione, quam iam expoſui *in cap. 1. hoc tit.*

2 b *Conſuetudine.*] Nec tunc obſtat textus *in c. ex parte, de conſuetudine*, vbi aſſeritur, conſuetudinem Rupellanorum, qua inductum erat, vt maritus poſſet dotem alienare, & ſic ab eius reſtitutione liberari, tanquam corruptelam improbari: ergo quia circa dotis reſtitutionem conſuetudo nihil operatur. Nam pro huius textus interpretatione dicendum eſt, Gregorium in eo non aſſerere, conſuetudine, aut pacto fieri poſſe, vt ſuperſtite vxore, ſoluto matrimonio dos illi non reſtituatur; nulla enim conſuetudine induci poteſt, nec vllo pacto conueniri, vt mulier ſuperſtes dotem non recuperet, *l. Attilicinius*, *l. ſi liberis 27. ff. de pact. dotal.* Gregorius enim loquitur caſu, quo mulier deceſſerit; tunc enim aut hæredibus, aut illis, quibus pacto, aut conſuetudine actio pro dote competit, dos reſtituenda eſt, quia tunc ex tali pacto, vel conſuetudine non ſequitur abſurdum, videlicet, quod mulier indotata maneat, vt contingebat in caſu textus *in d. cap. ex parte*, vt in eius commentario probaui.

COMMENTARIVM.

3 Concluſio traditur, & probatur. EX prima parte huius textus, quæ ſpectat ad priorem partem huius rubricæ, ſequens deducitur aſſertio: *Donatio inter coniuges conſtante matrimonio facta non ſubſiſtit ſi alter locupletior, & alter pauperior efficiatur.* Quam concluſionem probant textus *in l. 1. & 2. l. 3. §. non tamen, & ferè per tot. ff. de donat. inter, l. ſi vir 57. ff. ad Velleian. l. fructus 45. ff. de vſuris, l. ſi quis donationis 38. ff. de contrab. emption. ſi res 12. ff. de iure dotium, l. cùm maritus 29. ff. de pactis dotal. l. 1. §. ſi vir, ff. de acquir. poſſeſſ. l. ſi quando 109. ff. de legat. 1. l. ſi iater, ff. de reb. dubijs, l. quid bonis 25. §. donationibus, ff. ad l. Falcid. l. Seia 12. ff. de dote præleg. l. per ſeruum 57. ff. de acquir. rer. domin. l. & ſi pignus 18 ff. quæ in fraudem, l. ſi vir vxoris, ff. pro donato, l. 4. §. Iulianus, l. cùm vir 10. ff. de dol. mal. except. l. 6. C. de contrab. empt. l. cùm quis 38 §. 1. ff. de ſolut. l. 2. C. de dote non caut. l. 1. l. 7. §. apparet, ff. ad leg. Iul. repetund. l. 6. C. ſi quis alteri vel ſibi, l. ſi vir 12. ff. de officio Præfect. vrb.* Paulus *lib. 2. ſent. tit. 23. l. creditor*
57 *20. C. de a. inter.* Conſonat de iure Regio lex 4. *titul. 51. part. 4.* Illuſtrant præter antiquiores in præſenti, & relatos à Barboſa *in collect. ad noſtrum textum*, Socinus *de reg. iur. verbo Donatio* Ant. Faber *lib. 19. coniect. cap. 3.* Cuiac. *lib. 6. obſeru. c. 18 & 25.* & paſſim *ad tit. ff. & C. de donat. inter*, Connanus *lib 8. comment. cap. 11.* Donel. *lib. 9. comment. cap. 10.* Giſanius *in l. 14. & 25. C. hoc tit.* Hothomanus *de donat. c. 5.* Pinellus *lib. 2. ſelect. c. 2.* Deſider. Herald. *emend. c. 17.* Amaya *lib. 2. obſeru. cap. 10.* Briſſonius *de iure connub. pag. 12.* Pechius *de teſtam. coniug. cap. 7.* Schifordeg. *lib. 2. tract. 25. qu. 1.* Ant. Gomez *lib. 2. 4. variar. c. 4.* Reuardus 3. *coniectan. c. 4.* Sarmient. *lib. 2. ſelect. cap. 5.* Scipio Gentil. *in tract. de donat. inter*, plures Theologi relati à Fragoſo *de reg. 3. tom. lib. 2. diſp. 4. §. 1.* Hunnius *in encyclop. p. 3. tit. 26.* Fachineus *lib. 3. controu. cap. 21. 80. & 81.* D. Anton. de Chaues & Contreras *in l. Seiæ, § Virgini*, D. Ioſephus de Retes *in tr. de donat. inter.* Gibalinus *de vſuris lib. 4. cap. 5. art. 21.* Amaya *lib. 2. obſeru. c. 14.* Connanus *lib 8. comment. cap. 11.* Petrus Greg. *lib. 3. ſyntag. cap. 25.* & *lib. 28. cap. 10.* Donel. *lib 9. cap. 10.* Giſanius *in l. 14. & 25. Cod. hoc tit.* Hothom. *de donat. cap. 5.* Borellus *tom. 3. deciſ. tit. 9. per totum*, D. Ferdinandus Valleio *in repetit. ad hunc textum*.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Taciti, & expreſſi idem iudicium eſt, *l. cùm quid, ff. de reb. credit.* Vnde ferè impoſſibile eſt, vt quod poteſt fieri tacitè, fieri nequeat expreſsè, *l. qui ad certum, ff. locati*: tacitum namque non debet habere plus virtutis, quàm expreſſum, *l. precibus, C. de impuberum, l. filio quem, ff. de liber. & poſt.* docet Fragoſo *d. diſp. 4. §. 1. a. 5.* ſed inter coniuges donatio tacita valet, veluti ſi alter repudiet hæreditatem, vt alius eam agnoſcat, vel rogatus aliquid reſtituere, reſtituat ſine quartæ deductione, *l. ſi ſponſus 5. §. ſi maritus*, & *§. ſi rogatus, ff. hoc tit.* Igitur & donatio expreſſa valere debet. Augetur hæc dubitandi ratio, primò ex eo, nam ſi ob aliquam rationem donatio inter coniuges prohiberetur, maximè ne propter mutuum amorem ſe ſpolient, *l. 1. ff. hoc tit.* ſed eadem ratio datur in concubina propter luxurioſum amorem, vt ait Iuſtin. *in l. vlt. C. de donat. ante nupt.* & nihilominus concubinæ poteſt donari, *l. donationes 31. ff. de don.* Igitur rectiùs vxori donari valebit, ne melior ſit conditio eorum qui delinquunt, quàm qui honeſtè viuunt. Augetur ſecundò hæc difficultas, nam ſi donatio ipſo iure nulla eſſet, non poſſet conualeſcere coniugis morte, cùm id quod ab initio vitioſum eſt, tractu temporis non conualeſcat, *l. quod ab initio 30. l. penult. ff. de reg. iur. c. auditis 29. de elect.* Sed donatio inter coniuges facta morte donantis conualeſcit, vt infrà dicemus: ergo quia ab initio inutilis non eſt. Tandem augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſi res aliena à marito donata ſit vxori, valet donatio conſtante matrimonio facta, *l. ſed etſi 25. ff. hoc tit.* Igitur indiſtinctè verum non eſt, donationem inter coniuges factam non valere. 4 Impugnatur tradita aſſertio.

Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione, & plena huius materiæ cognitione ſciendum eſt, donationem inter virum & vxorem prohibitam eſſe iure Populi Romani, ſed an lege, an verò Senatuſconſulto, aut alia ſimili conſtitutione, dubium eſt apud Interpretes, cùm Proculus *in l. ſed etſi vir 31. §. quod legatarus 8. ff. hoc tit.* ad maiores referat prohibitionem hanc; & Vlpianus *in l. 1. ff. hoc tit.* & Papinianus *in l. ſi liberis 27. ff. de pact. dot.* moribus eam accepto ferant. Et generaliter iure ciuili improbari, docetur *in l. profectitiam 5. §. ſi quis à te 9. ff. de iure dot. l. illud 5. §. 1. ff. de pact. dotal. l. nec inter 3. l. creditor 20. C. hoc tit.* Cuiac. *in parat. ad hac tit. ff.* exiſtimat ex Solonis lege 12. tabulis relata hanc prohibitionem deſcendere. Sed hæc ſententia facilè refellitur *ex l. 1. ff. hoc tit.* vbi Vlpianus aſſerit, moribus maiorum prohibitionem hanc inductam fuiſſe; vnde moribus 5 Præſens prohibitio à quo iure prouenit.

bus eam introductam fuiſſe negari non poteſt. Sed quid per mores maiorum *in d. l. 1.* intelligatur, adhuc apud Interpretes non liquet. Mores ibi ſignificare ius ciuile, quod poſt leges XII. Tabul. ex diſputatione prudentum habita in auditorijs, & cognitionibus emanauit Principum, ſenſit Fornerius *lib. 5. rerum quotid. c. 3* & in hoc ſenſu mores vſurpari *in l. 2. ff. de vulg. l. 1. ff. de curat. furioſ. l. Magiſtratus 25. ff. ad municip. l. 3. l. pater 8 ff. de his qui ſunt ſui, l. more, ff. de ferijs, l. more 8. ff. de acquir hæred. l. libertinus, ff. de ritu nupt. l. 27. ff. de pact. dotal.* Sed cùm Vlpianus *in d. l. 1.* aſſerat non ſolùm *moribus*, verùm *moribus maiorum*, donationem inter virum & vxorem prohibitam eſſe, altiùs res repetenda eſt. His igitur & alijs ſententijs omiſſis dicendum eſt, nulla lege Regia, aut XII. Tabular Senatuſconſultoue prohibitionem hanc inductam fuiſſe, ſed tantùm moribus Romanorum ante leges XII. Tabul. cùm variè tum legibus, tum moribus apud Romanos inſtituta eſſent; in legibus verò XII. Tabul. licèt aliqua relata eſſent, hæc tamen prohibitio non fuit inſerta, cùm alia etiam omitterentur, quæ non ideò vigorem amiſerunt. Cicero *lib. 2. de legibus*, ibi: *Etſi quæ fortè hodie à me rogabantur, quæ non ſint in noſtra, Republica, nec fuerint, tamen ferè erant in more maiorum, quæ tunc vt lex valebant.* Ita docuit Scipio Gentil. *lib. 1. de donat. inter, c. 3.* ob quam rationem hæc donationum interdictio ius vetus appellatur *in l. cùm hic ſtatus, §. ſi diuortium, ff. hoc tit.* & iuris ciuilis interdictum, *in l. creditorem, ff. hoc tit.* non autem negamus aliqua lege, aut Senatuſconſulto poſtea facto mitiùs, aut ſeueriùs aliquid circa prohibitionem hanc cautum fuiſſe, cùm nouum non ſit, vt quæ moribus priùs introducta ſint, etſi poſtea aliqua lege firmentur, vel è contra, ſemper moribus introducta dicantur, vt probant Petrus Pitheus *in collat. leg. Moſaic. tit 4* Cuiac. *in l. 2. §. 24. ff. de orig. iur.*

6 *Referuntur rationes huius prohibitionis.* Vt ad rationes præſentis prohibitionis perueniamus, ſciendum eſt, primam afferri ab Vlpiano *in l. 1. ff. hoc tit.* in illis verbis: *Ne mutuo amore inuicem ſpoliarentur, donationibus non temperantes, ſed profuſa erga ſe facilitate.* In Pandectis Aloandrinis legitur *ne mutuo amore*, ideſt ne promiſcuis donationibus ob amore mutuum alter alteri vſque ad egeſtatem donet: licèt enim affectionis cauſa donationes meretricibus factæ ſuſtineantur, *l. donationes, ff. de donat.* tamen amor coniugalis ſemper potentior creditur, iuxta illud Propertij *lib. 4. eleg. 3.*

Omnis amor magnus, ſed apertè in coniuge maior.

Adeò vt delinimenta vxoris ſæpiùs cogant maritum contra proprium ſanguinem iudicium ferre, *l. 4. ff. de inoffic. teſtam.* & ſicut mulierem viri, ſic & virum vxoris prouocare liberalitatem blanditijs facilè creditur, *l. fin. ff. ſi quis aliquem, Authent. quibus modis naturales, §. illud. col. 6.* Illuſtrat Amaya *lib. 2. obſeru. cap. 6.* Non igitur *in d. l. 1.* prohibentur mutuæ donationes, quæ potiùs permittuntur; ſed ne inæqualibus donationibus ſpolientur, dum alter alteri donat. Diſtinctionem autem illam, *Sed in d. l. 1.* delendam exiſtimat Deſid. Herald. *lib. 1. emend. cap. 17.* Proſequitur alias rationes huius prohibitionis idem Conſultus *in l. 3. ff. eod. tit.* in illis verbis: *Amorem honeſtum ſolis animis æſtimantes, famæ etiam coniunctorum conſulentes, ne concordia pretio conciliari videretur, neue melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret.* Vbi præter rationem honeſtatis coniugalis aliam annectit, videlicet ne concordia maritalis pretio conciliaretur: quam rationem à Sexto Cæcilio adductam, & ab Imperatore electam narrant Paulus & Vlpianus *in l. 2. & 3. ff. hoc tit.* & ea vſus eſt Vlpianus *in l. ſi liberis, ff. de pactis dotal.* eam innuit Iuſtin. *in l. cùm multæ, § 2. C. de donat. inter.* Expreſſit Hoſpitalius *in exemplo ad Fabium*, ibi:

Idcircò leges vxorem, interque maritum
Dona vetant, ne ſit venalis gratia lecti,
Deteriorque bonis meliorem pellat auitis.

Aliam rationem, videlicet ne deterior ditior fieret, amplexus fuit noſter Alſonſus Rex *in l. 4. titul. 11. p. 4* ibi: *E porque el que fuere eſcarſo, ſeria de meior condicion, que el que es franco en dar.* Aliam rationem reddit Paulus *in l. 2 ff hoc tit.* ibi: *Nec eſſet eis ſtudium liberos potiùs educendi.* Educendi, pro educandi, probè, & antique dictum eſſe aſſerit Gentilis *lib. 1. de donat. inter, c. 5.* & cùm ſibi obiecerit, quod educationis ſtudium non impeditur illis donationibus & profuſis liberalitatibus, immò augeri videtur. Reſpondet Paulum voluiſſe docere meliùs parſimonia, & laboribus, quàm copijs, & luxu liberos educari: quod licet ipſe varijs illuſtret teſtimonijs, ad rem tamen minùs ſunt propria. Pace igitur tanti viri in hac præcipuè materia dicendum exiſtimo, liberos educendos non eſſe prætextu donationis inter coniuges, ideſt tollendos non eſſe, cùm filij debeant à parentibus nutriri. Et educi in hoc ſenſu, pro *nutriri*, accipitur à Terentio *in Adelphis*, ibi: *Inde ego hunc maiorem adoptaui, mihi eduxi, à paruulo habui, amaui pro meo.* Niſi IC. Paulus reſpexiſſet ad morem priſcum populi Romani, quo infantes ſimul ac naſcebantur, humi deponebantur; & tunc pater natos educebat, & in ſuos filios recipiebat, *l. 3.* vbi Gothofredus, *C. de poſth. hær.* notat Ioannes Mornacius *in notis ad Statium, in 1. Thebaid. n. 60.* Ait ergo Paulus, ſi donationes inter virum & vxorem valerent, non eſſet patribus ſtudium liberos educendi, & ſic vxorum captarent voluntates; quas rationes, & alias inuenio agnouiſſe Plutarchum *in problematibus, fol. 476. in paruis*, ibi: *Quid eſt, quod vir ab vxore, vxor à viro dono aliquid accipere prohibetur? An quod, vt Solon ſcripſit, morientium donationes ratæ ſunt, niſi quis, inquit, neceſſitate coactus, aut ab vxore perſuaſus: neceſſitatem enim quaſi vim afferentem accepit; voluntatem verò quaſi decipientem; ſic vxorum donationes à virorum ſuſpicione non caruerunt. An quod viliſſimum beneuolentiæ ſignum donatio ſit? dant enim & alieni, & qui non amant. Idcircò hoc dandi lenocinium ex matrimonio ſuſtulerunt, vt non mercenarium, ſed gratuitum, & ſpontaneum ſit hoc totum amari, & redamari? An quod ab alijs accipiendo corruptæ alienos admittunt, grauiſſimum viſum eſt gratis ſuos diligere? An illud potiùs, quod viri, & vxoris rem communem eſſe oportet? nam qui quod ratum eſt accipit, is quod datum non eſt, cenſere didicit, quo ſit vt exiguum dando totum perdant.* Proſequuntur alias rationes præſentis prohibitionis Duarenus *ad tit. ſolut. matrim. c. 1.* Alciatus *lib. 3. diſp. c. 14.*

Prohibetur igitur inter virum & vxorem donatio, 7 *Donationis verbo quid veniat.*
ideſt liberalitas inter viuos facta; nam donatio mortis cauſa inter virum & vxorem recepta eſt, *l. ſi eum 9. in fin. l. ſi eam 27. §. ex quibus, ff. hoc tit. l. vbi ita donatur 27. ff. de donat. cauſ. mort. l. ſeruus vxoris 76. ff. de hæred. inſtit.* docent Acoſta *in c. ſi pater, verbo Legauit, de teſtamen. in 6.* quia in hac donatione ceſſant rationes ſuprà adductæ, ſiquidem eius effectus confertur in id tempus, in quo coniuges eſſe deſierunt, *l. quia in hac 10 ff. hoc tit.* deinde quia donationes cauſa mortis æquiparantur legatis, *l. tamen, ff. de donat cauſa mort. §. 1. Inſtit. de donat.* probant & exponunt Cuiac. *tract. 2 ad Afric. in l. 23. ff. donat. cauſ. mort.* & *lib. 8. obſeru. c. 2.* & *lib. 12. cap. 28.* Vviſembach. *in emblem. Tribon. pag. 137.* ſed legata, tam à viro, quàm ab vxore poſſunt relinqui, vt paſſim in iure legimus: igitur donationes cauſa mortis inter eos factæ valent. Illud tamen ſummè notandum eſt, quod licèt ex donatione cauſa mortis facta inter extraneos, vt res donata ſtatim fiat accipientis, dominium ſtatim tranſeat in donatarium, *l. ſi mortis 29. ff. de donat. cauſa mortis*: ſi tamen vir vxori, vel è contrà eo animo mortis cauſa rem tradiderit, dominium non transfertur, donec decedat donatarius, *l. ſed interim 12. ff. hoc tit.* Igitur donatio in præſenti prohibitione accipitur pro donatione inter viuos, quæ propriè donatio dicitur *in l. 1. ff. de donat.* ſimplex *in l. vnic. C. de imper. lucr. deſcript.* directa *in l. 25. Cod. hoc tit.* vnde hac prohibitione non comprehenditur donatio remuneratoria, *l. quod autem, §. ſi vir & vxor, ff. hoc tit.* docent Gentilis *lib. 2. de donat. inter, c. 3* Pinel. *lib 1. ſelect. c. 10. n 52* remuneratoria enim donatio merces eſt quędam beneficij accepti, *l. Aquilius Regulus ff. de donat. l. metum 9. §. ſed licèt, ff. de eo quod metus cauſ.* & permutationis quoddam genus eſſe prohibetur *in l. ſed ſi lege, §. conſuluit, ff. de petit. hæredit.* docuerunt Caldeira *lib. 3. variar. c. 5.* Donel. *lib. 12. comment. c. 2.* Schifordeg. *lib. 3. ad Fabrum, tract. 21. c. 1.* D. Ioſeph de Retes *lib. 2. opuſcul. c. 2. nu. 6.* Hunnius *ad Treutl. diſp. 22. q. 38.* Fornerius *lib. 1. rer. quotid. c. 23.* & quia ſæpiùs dubitatur ob ſimulationem coniugum, an donatio interceſſerit, an verò contractus alius oneroſus celebratus ſit, aliqui caſus prænotãdi ſunt. Et primò cõprehenditur hac prohibitione venditio donationis cauſa facta, *l. ſi quid donationis 38.*

Digitized by Google

nis 38. ff. de contrahen. emption. l. vir vxori, ff. ad Velleian. l. ſi ſponſus, §. circa, l. cùm hic ſtatus 23. §. idem, l. ſed ſi vir, §. ſi duo, ff. hoc tit. Gentil. lib. 1. de donat. inter, cap. 16. & 17. D Ioſeph de Retes lib 3. opuſc. cap. 18. num. 2. & de donat. inter cap. 4. quod duobus modis euenire poteſt. Primò ſi coniux donare intendens, vendat imaginario pretio; quia per talem venditionem nihil actum eſt, l. vir vxori, ff. ad Velleian. d. l. ſi ſponſus, §. circa, d. l. creditor 20. Cod. hoc tit. aut viliori pretio, d. l. vir 17. l. ſi quis 36. ff. de contrah. emptione, l. Gaudentius 6. C. hoc tit. l. cum res 12. de iure dotium, l. quod autem 6. §. vxor, l. cum hic ſtatus 32. §. ſi autem, ff. hoc tit. quo caſus accipiendus eſt textus in l. contractus 54 ff. de oblig. & action. iunctis traditis à Gentili d. lib. 1. de don. c. 17. alio modo in contractu emptionis, & venditionis donatio intercedit, cùm videlicet à principio coniuges habuerunt animum emendi, & vendendi, ſed poſteà pactione inita pretium, ſeu partem eius accepto tulerunt; tunc enim emptio valet. Similis tamen conuentio irritatur d. l. ſi ſponſus, §. circa, l. ſed ſi vir, §. ſi duo, ff. hoc tit. Nec tunc obſtat textus in d. l. cùm hic ſtatus, §. idem, ff. hoc tit. vbi in ſpecie venditionis donationis cauſa factæ, aſſeritur valere ad Senatuſconſultum: igitur venditio donationis cauſa inter coniuges facta vtilis eſt. Sed facilè reſpondetur, ſi animaduertamus, Vlpianum non aſſerere, generaliter, & indiſtinctè valere; ſed valere ad Senatuſconſultum, ideſt vtilem eſſe poſſe ex Senatuſconſulto, ſi videlicet donator in eadem voluntate perſiſtens deceſſerit ante donatarium: quo caſu virtute confirmationis donatio ſuſtinetur, vt infrà dicemus. Tertio modo ſimulatione venditionis donatio facta non valet, ſi ex propria pecunia emens dicat ſe emiſſe ex pecunia alterius coniugis; tunc enim profeſſio talis inutilis eſt, l. ſi filij, Cod. hoc tit. l. cùm quis decedens, §. Titia, ff. de leg. 3. Gentil. d. cap. 17. Secundò ſimulatur donatio, ſi res commodata ſit coniugi æſtimatione facta donationis cauſa, l. quod autem, §. ſi maritus, el 2. ff. hoc tit. vel ſi res ſimiliter æſtimata eodem animo deponatur, l. etiamſi 6. Cod. de donat. inter l. vltim §. 1. ff. vt legatorum nomine: ad cuius textus expoſitionem videndi ſunt Gentilis de donat. inter lib. 1. capit. 19. D. Ioſeph. de Retes eod. tractat. capit 4. numer. 5. Tertiò non valet ſimulata donatio, ſi vxor marito donationis cauſa mutuam pecuniam crediderit: ſi autem abſque donandi animo pecunia credatur, mutuum conſiſtit, l. Aurelius, §. penult. ff. de liberat. legat. Item ſi donationis cauſa vxor pro marito, vel econtrà fideiuſſerit, ſeu obligauerit, obligatio nullius momenti eſt. Gentil. d. lib. 1. cap. 20. Circa pignoratitium contractum etiam donatio ſimulari poteſt, ſi res pignori data vendatur minori pretio, l. quid autem, §. ſi vxor, el 1. ff. hoc tit. remiſſio autem pignoris ab altero coniuge alteri facta, valida eſt, cum aliunde debitum exigi poteſt, l. & ſi pignus, ff. quæ in fraud. l. quamuis, ff. ad Velleianum, l. 1. §. cur venditor, ff. quibus modis pignus. Etiam hoc donationis verbo interdicitur coniugibus iubere debitori ſuo alteri coniugi ſoluere, l. 3. §. ſi quis 2. ff. hoc tit. de cuius expoſitione videndi ſunt Cuiac. tract. ad Afric. in l. qui negotia, ff. mandati, Faber in ratione ad l. ſingularia, ff. de rebus credit. Vinius lib. 1. ſelect. cap. 40. Briſſon. de iure connub. part. 1a. aut eos delegare, ita vt quod marito debent, vxori promittant; nullius enim momenti talis promiſſio, aut delegatio eſt, l. ſi ſponſus, §. ſi debitor, ff. de donat. inter l. vir vxori 17. ff. ad Velleianum, l. vir vxori 39. ff. hoc tit. Cheſius interpret. iur. cap. 33. Gentil. ſuprà c. 23. Etiam ſocietas donationis cauſa inter coniuges inita non valet, l. cum hic 32 §. ſi inter, ff. hoc tit. adeò vt nec mortis cauſa inter eos celebrari valeat, l. Senatus, §. ſi quis ſocietatem, ff. de donat. cauſ. mort. Gentil. ſup. c. 15. exponit latè hos ſimulatæ donationis modos D. Ioſeph. de Retes de don. inter, cum ſuis §§.

8 Donatio prohibetur conſtante matrimonio.

Hæc autem donatio prohibetur conſtante matrimonio; nam ante illud facta valet, quia donatio ante nuptias facta adeò iure ſubſiſtit, vt ſi eodem die nuptiæ ſequantur, nihilo magis effectum habeat, l. inter 27. ff. hoc tit. & inter ſponſos facta ſubſiſtit, l. ſi ſponſus 5. hoc tit. l. ſponſus 14. de Publiciana: inter maritum futurum, & deſtinatam vxorem, l. dotis, §. 1. ff. de iure dotium: immò & ante deductionem in domum viri ritè donatur, ſi dubitetur de matrimonio, l. Seia 64. ff. hoc tit. l. cum ante 6. Cod. de donat. ante nupt. Cuiac. in l. vnic. §. 5. Cod. de rei vxor. action. quod ita intelligendum eſt, dummodo iſta donatio non conferatur in tempus matrimonij, l. cum hic ſtatus, §. ſi ſponſus, & §. fin. ff. hoc tit l. quod ſponſæ 4 C. de donat ante nup. docent Segura in l. 1. §. ſi vir, ff. de acquir. poſſeſſ. Gentil. lib. 4. de donat cap. 3. A. Faber lib 19. coniect. cap. 1. Qua animaduerſione intelligendus eſt textus in l. ſi ita ſtipulatus 97 §. ſi Titij, ff. de verb. oblig. docent Albericus ibi, Couar. in 4. 2. part. cap 3 numer. 1. quidquid contradicat Coſta in l. cùm tale, §. ſi arbitratu, num. 4. de condit. & demonſtrat. permittuntur autem conſtante matrimonio donationes propter nuptias, vt dixi ſuprà.

Donatio prohibetur inter coniuges, nec intereſt, an veri ſint, an putatiui; æqualiter enim inter eos interdicitur donatio: immò inter putatiuos, abſque ſpe confirmationis, l. cum hic ſtatus, §. ſi quis ſponſo, l. inter, ff. hoc tit. ex ratione adducta in c. 2. hoc tit. Et licèt cùm matrimonium nullum eſt, videatur donationes ſuſtineri poſſe, cum inter coniuges factæ non reperiantur, l. 2. C. hoc tit. tamen inter huiuſmodi perſonas donationes irritas eſſe placuit, l. 3. §. 1. ff. hoc tit. ne melior ſit conditio eorum, qui delinquunt, quàm qui licitè matrimonium contrahunt, l. ſi ex voluntate, Cod. hoc tit. Nec tantùm inter ipſos coniuges prohibita eſt donatio, verùm & inter eas perſonas, quæ illis coniunguntur poteſtatis iure; ſi enim illis perſonis permitteretur donatio, ampla pateret via, per quam facilè fraus fieret huic prohibitioni, & contra iuris diſpoſitionem vir vxori, vel vxor viro donaret; vnde pater mariti non poteſt donare nurui, l. 3. §. prohibetur, l. cùm hic ſtatus, §. ſi ſocer, ff. hoc tit. præſumitur enim maritum ipſum donaſſe per patrem. Frater etiam viri, ſi in eadem poteſtate ſit, donare non poteſt, d. §. prohibetur, cùm militet eadem ratio, ac in patre. Item filius communis ex conſenſu patris matri donare poteſt, non priuignus nouercæ, niſi de peculio caſtrenſi, nec maritus ſeruo vxoris, vel vxor ſeruo mariti, l. ſeruus 38. ff. hoc tit. quos & alios caſus latè exponunt Gentil. lib. 1. de donat. inter cap. 10. 11. & 12. D. Ioſeph. de Retes eod. tractat. cap. 3. per totum, Hothoman de donat. cap. 5. num. 18. A. Gomez 2. variar. cap. 2. Sæpiùs tamen Conſulti inculcarunt eas tantùm donationes inter virum, & vxorem prohiberi, ex quibus accipiens locupletior fit, l. ſi ſponſus 19. §. vltim. ff. hoc tit. l. multum, Cod. ſi quis alteri, vel ſibi: vnde ſi locupletior non fiat, donatio ſuſtinetur, vt ſi manumiſſionis cauſa ſeruus à coniuge donetur, l. quod ſi vir, cum ſeq. ff. ſolut. matrimon. vel ſi vxori maritus ad vnguenta donauerit, l. quid autem, §. 1. ff. hoc tit. & in ſpecie §. idemque, eiuſdem legis. Et quando locupletior factus dicatur accipiens, latè exponit D. Ioſephus de Retes de donat. inter cap 6. per totum. Etiam ſuſtinetur donatio inter coniuges, ſi is, qui donat, pauperior non efficiatur; non ſolùm enim ſuſtinetur talis donatio, ſi ille, qui accepit, locupletior non redditur, verùm & ſi ille, qui donauit, pauperior non fit; vnde donatio rei alienæ valet, l. ſed & ſi 25. ff. hoc tit. & ideò vxor ex re ſibi à marito donata, licèt fructus naturales ſuos non faciat, quia non poſſidet ex titulo à iure approbato, immò eſt malæ fidei poſſeſſor, l. ſi vxor 19. ff. hoc tit. l. per ſeruum 37. ff. de acquirend. domin. l. certum, Cod. de rei vind. tamen induſtriales ſuos facit, l. ex annuo 15. §. ſi maritus, ff. hoc tit. cùm enim ex ipſis fructibus induſtrialibus nihil de patrimonio diminuat donatio, quia non ſua natura, ſed induſtria, & cultura naſcuntur, eos donatarius acquirit, iuxta quam diſtinctionem intelligendus eſt textus in l. de fructibus 17. ff. hoc tit. iunctis Cuiac. in l. 34. ff. eod. Schifordeg. lib. 2. tract. 28. quæſt. 1. & tractat. 29. quæſt. 2.

9 Inter quas perſonas prohibetur donatio.

10 Talis donatio ipſo iure nulla eſt.

Deinde ſciendum eſt, donationem inter coniuges, & perſonas iure poteſtatis ſibi coniunctas adeò irritari, vt nihil valeat, quod donationis cauſa actum eſt, l. 3. §. ſciendum, l. ſi ſponſus 5. §. 6. ff. hoc tit. vnde quamuis res coniugi tradatur, dominium non transfertur, ſed penes donatorem remanet, d. l. 3. §. ſciendum, & ſequent. d. l. ſi ſponſus in fin. l. ſed interim, in princip. ff. hoc tit. l. à maioribus, l. creditor, Cod eod. l. vnic. §. quod enim, Cod. de rei vxor. action. l. 4. Cod. de donat. ante nupt. Cuiac. lib. 36. Pauli ad edict. in l. ſi donationem 36. ff. hoc tit. non enim ſufficit nuda traditio ad tranſlationem dominij, ſed deſideratur iuſta cauſa præcedens, l. nunquam, ff. de acquiren. rer. dom. docent Gentil. d. lib. 1. cap. 28. Oſualdi.

ad Do-

Digitized by Google

ad Donel.cap.33. Faber decade 43. errore 1. & decade 44. errore 8. & decade 46. errore 1. Barboſ. in l.34.ff.ſolut matrim. vnde vindicatio datur donatori, d. §. ſciendam, & condictio ſine cauſa, d. l. ſi ſponſas, §. vlt. l. ſi ſtipulata 33. § 1. l. ſi donatæ, ff. hoc tit. & actio ad exhibendum, vel alia pro negotij geſti qualitate, l. ſi ego 9. §. cæterùm, ff. de iure dotium, l. vtrum, ff. hoc tit. l. ſi de tua, C. eod. l. ſi ſeruus, §. ſi cùm maritus, ff. ad leg. Aquil de quorum expoſitione videndus eſt Gentil. lib.1. de donat. cap 29. 30. & 31 Et ſi donatio non cœpit à traditione, ſed tamen res promiſſa eſt, ex ea ne quidem obligatio naturalis oritur. Et ratio eſt, quia lex reſiſtit huic obligationi; & regula notiſſima eſt, quod quando lex reſiſtit alicui obligationi, obligatio nulla naſcitur, l. ſi non ſortem, ff. de condict. indeb. l. cùm lex 46. de fideiuſſor. textus difficilis in l. ſi ſponſus, §. ſi debitor, ff hoc tit. vbi aſſeritur, huiuſmodi promiſſioni fideiuſſorem accedere non poſſe. Hinc, licèt vulgaris, non tamen contemnenda quæſtio examinanda venit, vtrum videlicet donatio inter coniuges iuramento firmari valeat. Negant P. Gregorius lib.26. ſyntagm. cap.11. Præpoſitus in noſtro textu, num.6. Panormit. num 9. Gentil. lib.3. de donat. c.25. Gamma deciſ.203. num.24. pro quibus faciunt ſequentia fundamenta. Primum regula textus in c. non eſt obligatorium, de reg. iuris in 6. & illud, quod iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis, cap. inter cætera 22. quæſt.4. c.3. de iureiur. Secundum, nam quæ contra interdictum iuris fiunt, pro infectis habentur, ita vt nec iuſiurandum in illis aliquid operetur, l. non dubium, in fin. C. de legibus: ſed donationes inter virum & vxorem ipſo iure nullæ ſunt: ergo iuramento firmari nequeunt. Accedit, nam iuramentum ſapit naturam actus, cui adhæret, & ita interpretari debet ſecundùm naturam & conditionem eius, l. fin. qui ſatiſdar. cogantur. l.vlt. C. de non num. pecun. Deinde nam iuſiurandum contra auctoritatem iuris teſtamento appoſitum non valet, l. ſi quis inquilinos, §. vlt. ff. de legat 1. multò ergo minùs oppoſitum in noſtra donatione. Sed his non obſtantibus, ſententiam affirmatiuam, videlicet donationem inter coniuges iuramento firmari, defendunt Ceualos commun. opin.17. qu.1. Mantica de tacitis & ambig. lib.21. tit.8. Sanchez lib.6. de matrim. diſput.11. ex num.1. Molina de ritu napt. lib.3. q.1. Leſſius de iuſtit. lib.2. cap.18. dub.12. Tellus Fern. in l.17. Tauri, num 92. & dicit communem Iul. Clarus §. de donationibus: pro quibus faciunt plures relati à Faria ad Couar. lib.1. var. c.7. n.64. Meſa 3. var. c.63. n.10. Retes de donat. c.1. nu.2 pro quibus faciunt: Primò, nam donatio inter virum & vxorem facta, non adeò inualida eſt, vt confirmari non poſſit morte donantis, l. cùm hic ſtatus, l. Papin. ff. hoc tit vt ſtatim dicemus: igitur etiam iuramento confirmari poterit. Deinde, nam iuramentum toties eſt ſeruandum, quoties ſeruari poteſt ſine diſpendio ſalutis æternæ, c. debitore, c. quanuis, c. cùm contingat, de iureiur. ſed hoc iuramentum ſeruari valet ſine diſpendio æternæ ſalutis, ſiquidem donationes inter virum & vxorem non ſunt prohibitæ ratione publicæ vtilitatis, ſed propter coniugum commodum, ne mutuo amore inuicem ſe ſpolient, vt ſuprà probaui: ergo ſeruari debet iuramentum. Accedit, nam donatio inter virum & vxorem religionis cauſa facta ſubſiſtit, l. ſi ſponſus, §. ſi conceſſa, ff hoc tit. igitur debet etiam valere propter iuramentum, in cuius obſeruantia vera conſiſtit religio, l. 1. ff. de iureiur. l.2. C. de reb. cred Huic ergo ſententiæ ſtandum eſt: tum quia iure aperto nititur: tum quia maioris auctoritatis Interpretes eam defendunt, vt docent Gutierrez de iuram. 1 pars. cap.3. A. Gomez in l.53. Tauri, n.66. Nec obſtant fundamenta contrariæ opinionis, quibus omnibus ſatisfaciendum eſt dicendo, donationem inter coniuges non eſſe prohibitum, quaſi ea ſit contra bonos mores naturales, ſed tantùm contra bonos mores ciuiles; vnde iuramentum contra eos appoſitum ſeruandum eſt.

11 De oratione Antonini

Deinceps ſciendum eſt, poſt orationem Imperatoris Antonini de confirmandis donationibus in Senatu habitam, donationes inter virum & vxorem confirmari, antea enim donationes nullo modo confirmabantur, quamuis donator in eadem voluntate decederet, niſi vulgari modo legaſſet, l. ſi quando 109 ff. de legat. 1. Sed Imperator Antoninus ante exceſſum patris ſui, vltimis videlicet temporibus vitæ Seueri, cùm ipſe bellum in Britannia haberet, orationem in Senatu per Quæſtorem habuit, vt aliquid laxaretur, & mitigaretur rigoris, l. cùm hic ſtatus 32. ff. de donat. inter, l. donationes quas, C. eod. tit. Gentil. de donat. lib.3. c.4. Sed quæſtio eſt apud ipſos iuris conditores, an ad hoc, vt donatio confirmetur, donatoris exitus deſideretur, & res donata in vita tradita ſit à donatore? In qua re variæ ſunt opiniones; nam Vlpianus in l. Papinianus 23. ff. hoc tit. apertè reſpondet, ex Papiniani ſententia prædictam donationem non confirmari, niſi ipſius rei donatæ traditio interueniat: docet Gloſſa ibi, verbo Donationem, & in l.1. verbo facta, C. eod. & eſt recepta ſententia ſecundùm Iaſonem in l. frater, n.45 ff. de cond. & demonſt. Seguram in l. vnum, §. ſed ſi fundus, ff. de legat.2. Gomez in l.50. Tauri, n.65. Couarr. in rubric. de teſtam. 3. p. nu.3. & lib.3. var. c.7. nu 4. Acoſtam in c. ſi pater, verbo Legauit, nu.5. de teſtam. Connanum lib.8. comment. c.11. eamque tenent Iul. Clarus §. donatio 99. n.6. Faber in l. Diaus, n.28. ff. de reg. iur. Myſinger. cent.2. obſeru.23. Amaya lib.2. obſ. c.10. Corraſ. lib.5. miſcel. c.1. Duaren. ad tit. ſolut. matrim. Pacius cent.5. q.59 Faber 2. coniect. cap.8. Molina de iuſtit. tract.2 diſp.289. nu.4. Beſoldus in delib. iuris ex lib.23. ff qu 13. Faciunt pro eis ſequentia; nam qui promiſit, & non tradidit, pœnituiſſe videtur: ſed conſtat donationes iſtas reuocari pœnitentia: ergo cùm non detur perſeuerantia voluntatis, non poterunt confirmari. Faciunt etiam lex cùm hic ſtatus, §. oratio: ibi: Hæredem verò eripere; lex 3. §. ſciendum, ibi: Nec traditio quicquam valet; lex ſi ſeruus 20. lex ſicut 11. ff. hoc tit.

Sed contrariam ſententiam expreſsè docet Conſultus in l. cùm hic ſtatus 32. ff. hoc tit. ibi: Obligatio fit ciuilis. Quæ verba ad donationem, quæ fit ſine traditione, neceſſariò ſunt referenda: re enim tradita nulla ſupereſt obligatio; eam enim ſententiam probat diſertus textus in l. ſi ſtipulata, in princ. verſ. fin. hoc titul. Facit etiam textus in d. l. cùm hic ſtatus 32. §. ſicut autem, ff. eod. ibi: Et generaliter vniuerſæ donationes, quas antea impediri diximus, ex oratione conualeſcunt. Deinde hæc ſententia probatur ex l 2. C. de dote cauta non numerat. vbi donatio cùm res tradita non eſt, ab hæredibus mulieris peti poteſt. Probatur etiam ex textu expreſſo in nouel.116. c.1. vbi Iuſtin. refert controuerſiam talem in foro incidiſſe. Cùm maritus res ſuas coniugi donaſſet, nec tamen tradidiſſet, deceſſit; hæredes noluerunt res tradere donatas. Imperator reſpondit, donationes eſſe ſilentio confirmatas, quamuis res promiſſæ tantùm eſſent, non traditæ. Quod argumentum aptiſſimum eſſe docuit Gentil. lib 3. de donat. c.3 Quibus fundamentis hanc defendunt ſententiam Duarenus ad tit. ſol. matrim. c. de donat. inter, Corraſius lib.2. miſcel. c.1. Faber lib.2. coniect. c.8 & lib.19. c.3. & de error. decad.42. errore 5. eius vindex Schifordeg. lib.1. tract.11. per totum, Hothom. lib.5. de donat. c.22. Bronchorſt. cent.2. aſſert.7. Sed in hac Interpretum, immò & Conſultorum contrarietate probabilior videtur prima ſententia, tum ob ſuprà dicta fundamenta, tum ob id, quod hac oratione confirmantur donationes: ſed donationes propriè non ſunt promiſſiones de donando, l. ſi viro de bon. libert. Martial. lib.10. epigr.16. ibi: 12 Contraria opinio refertur, & probatur.

Si donare vocas promittere, nec dare, Caio,
Vincam te donis, muneribuſque meis.

Ergo iure antiquo tantùm confirmabantur donationes inter coniuges, quæ à traditione incipiebant. Hac opinione retenta, non obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta. Non primum ex d. l. hic ſtatus, ibi: Obligatio fit ciuilis; quæ verba vt exponat Gentil. d.c.38. ait in textu illo, ſiue in illis verbis IC. agere de donatione rei incorporalis, ſcilicet actionibus ceſſis, & obligationem tantùm dari, cùm res tradi non poſſit. Alio modo conantur diſſoluere difficultatem Schifordegerus d. tract. 11. aſſerendo loco illius verbi fit, legendum eſſe fiat, quaſi minùs propriè loquutus eſſet Conſultus, vt ita eiuſdem verbi repetitionem effugeret. Sed vtramque ſolutionem doctè refellit Amaya d.c.10. qui affirmat in eo textu rem traditam eſſe, & ideò donationem morte confirmari, ex eaque deduci Falcidiam; ſed Conſultum aſſerere, obligationem ciuilem eſſe, quaſi diceret, hæredem obſtrictum eſſe ſinere illam rem apud vxorem remanere, quaſi valida à principio eſſet donatio. Alia pro-

Digitized by Google

proſoquitur pro ipſius textus expoſitione D. Ioſephus de Retes *de donat. inter. c.8 per totum*. Nec obſtat textus *in d.l. ſtipulata*, cui ſatisfacit Cuiac. *lib.8. reſp. Papin. in d. l.45. ff. hoc tit.* aſſerendo in eo textu ſpeciale eſſe, vt donatio adhuc re non tradita confirmetur, quia conſiſtebat in annuis præſtationibus: quæ donatio vim alimentorum obtinet, *l. quædam, ff. de pactis dot.* & ita confirmari poterat deinde ac ſi inciperet à traditione. Sed licèt Cuiacij ſulutio vera ſit, tamen ratio ſpecialitatis aliunde petenda eſt, videlicet ex eo, quod in donationibus annui non poteſt in donatarium traditio fieri illicò totius obligationis, cùm ex eius natura proueniat, vt plures obligationes contractæ dicantur, *l. 4. l. cùm in annuis 16. ff. de annuis legat. l. ſi vſusfructus 28. ff. quibus mod. vſusfruct. amittit.* & earum traditio non poteſt ſtatim fieri, cùm per ſingulos annos debeantur, *l. 3. in princ. ff. de annuis legat. l. nec ſemel 12. ff. quando dies legat. l. habitatio 11. ff. de vſufruct. legat.* docet Amaya *d.c.10 n.28.* Nec etiam pro contraria ſententia facit textus *in l.2. C. de dote non cauta*. Nam omiſſis ſolutionibus traditis à Fabro *lib.19. coniect. cap.3.* Schiſordeg. *d. tract 11.* dicendum eſt, in eius ſpecie traditionem interueniſſe, & ita donationem potuiſſe confirmari: quæ ſolutio deducitur ex illis verbis: *Qui in augmentum dotis dedit*. Dare enim non eſt promittere, vt ſuprà ex Martiali probaui; ſed ita rem tradere, vt fiat eius cui traditur, *§. ſic itaque, Inſtit. de act.* Igitur cùm in ſpecie illius textus res fuiſſent in augmentum dotis traditæ, rectè creditur donationem eſſe confirmatam, vt probat Amaya *d.c.10. n.41.* Nec dicta nouella Iuſtiniani fauet contrariæ ſententiæ, dum enim ibi nouiter Imperator conſtituit, donationes ſtipulatione factas inter coniuges morte confirmari, ſupponit iure veteri contrarium obſeruatum fuiſſe, vnde potiùs fauet ſententiæ quam hucuſque probauimus.

13 Quæ hucuſque adduximus de confirmatione donationis ex oratione Imperatoris Antonini, non ſimpliciter & abſolutè procedunt, ſed cum duabus conditionibus, quas expreſſit Gregorius noſter in præſenti. Primam in illis verbis: *Quæ tamen penitus euaneſcit, ſi reuocetur*; quam expreſſit Imperator in illis orationis verbis: *Si donationem factam donator non reuocauerit*; ideſt ſi eum non pœnituerit: pœnitere enim, aut reuocare donationem permiſſum eſt donatori vſque ad vitæ exitum, *d. l. cùm hic ſtatus, §. Oratio*. Ideò æquiparantur donationes iſtæ ab Vlpiano fideicommiſſis, quæ ſola pœnitentia reuocantur, *l. fideicommiſſum 27. §. de fideicomm.* Hæc autem reuocatio, ſeu pœnitentia debet conſiderari ſuprema, ita vt ſi pœnituerit, poſtea tamen placuerit, donatio ſubſiſtat, ſicut in alijs vltimis voluntatibus inſpicimus ſupremam voluntatem, *d. l. cùm hic ſtatus, §. pœnitentiam, l. ſi quis mihi, §. penult. ff. de acquir. hæredit. l. 5. Cod. Theodoſ. de reuoc. donat* docet Gentil. *lib.3. de donat. inter, cap.21.* Quæ reuocatio dupliciter contingere poteſt, tacitè videlicet, & expreſsè. Tacitè, veluti diuortio facto, *d. l. cùm hic ſtatus, §. ſi diuortium, l.2. ff. de auro & argento, l. à marito 18. Cod. hoc tit.* Intelligitur enim pœnituiſſe cùm diuortium plerumque amicitiæ non remaneant, *l. cùm in fundo, §. quod ſi, ff. de iure dot.* Tertul. *de monogam. c.10.* ibi: *Diuortium diſcordia fieri, aut diſcordiam facere*. Deinde, nam legata inimicitijs contractis inter teſtatorem & hæredem tacitè adimuntur, *l.3. ff. de adim. legat.* ergo & donationes inter coniuges reuocantur. Quoad etiam procedit, etſi donationes inter virum & vxorem mortis cauſa factæ ſint; nam per diuortium reuocantur, *l. ſi cùm vxori, §. penult. cum l. ſeq. ff. hoc tit.* ſed ſi inſtauratum ſit matrimonium, donationes conualeſcunt, *l. redintegrato, ff. rer. amot. l. cùm hic ſtatus, §. quod ergo, l. adeo, §.1. ff. hoc tit.* Sed hæc doctrina procedit, ſi diuortium mala gratia fuerit celebratum, ſi verò bona gratia, donationes non infirmantur, *d.l. cùm hic ſtatus, §. ſi diuortium*; aut ſimulato modo, non ex animo perpetuò diuertendi diuortium fiat, *l. mulier 64. ff. de donat. inter*, aut ſi ſribuſculum tantùm interceſſerit, *d. l. cùm hic ſtatus, §. ſi diuortium*, Gentil. *d. lib.3. c.20.* Tacitè etiam reuocatur donatio, ſi conſocer conſocero donauerit, & alter eorum coniuges emancipauerit, *d. l. cùm hic ſtatus, §. ſi ſocer.* Deinceps tacitè reuocatur donatio, ſi res donata alienata ſit, vt ſi vendita, donataue fuerit, *l. ſi maritus 52. C. hoc tit.* legata, vel per fideicommiſſum relicta, vt probat Gentil. *d. lib.3. c.14.* Expreſsè reuocatur donatio, cùm donator expreſſis verbis mutauit voluntatem. Secundam conditionem expreſſit Gregorius *in præſenti*, *Vel qui donatum accepit, priùs debitum naturæ perſoluit*. Quibus verbis alia conditio continetur, quæ in oratione Antonini deſideratur, videlicet vt priùs decederet donator, aliàs ſi priùs deceſſiſſet qui donatum accepit, donatio non confirmatur, *l. cùm hic ſtatus, §. ſi annuo, ff. hoc tit. l. à marito, C. eod.* ſicut enim legata, & fideicommiſſa non debentur, ſi priùs perſona honorata, quàm teſtator deceſſerit, *l. 1. ff. de his quæ pro non ſcriptis habeatur, l. vnic. C. de caduc. tollend.* nec ea quæ ob merita relinquuntur, *l. nec adiecit, ff. pro ſocio*, perſonis exteris, & fortaſſis non ita benemerentibus deberentur: ſic ſimiliter donationes inter virum & vxorem non confirmantur, ſi priùs deceſſerit qui donatum accepit; & ſi ſimul deceſſerint, qui commorientes in iure appellantur, donatio confirmatur, *l. ſi inter virum, ff. de reb. dubijs, l. ſi quis, ff. de mortis cauſ. donat.* quia vt non confirmetur, deſideratur vt donator ſuperuiuat, qui rem vindicare poſſit: & cùm non conſtet eum ſuperuixiſſe, ideò donationes inter commorientes factæ confirmantur. Sed ſi donator priùs deceſſerit, quia dolo coniugis extinctus ſit, donatio non confirmatur, *l. ſi ab hoſtibus, §. 1. ff. ſolut. matrim.* Gentil. *lib.3. de donat. cap.6.* Quid enim ſi donator non deceſſerit, ſed ſeruus efficiatur, an donatio confirmetur, diſputant Gentil. *d. lib.3. cap.8. 9. & 10.* Pinel. *lib.2. ſelect. cap.2* Sed cùm hic caſus nec iure noſtro admiſſus ſit, nec frequenter contingat, ad quid examinari debet? Quid ſi donator religionem profiteatur? examinat Germonius 2. *animaduer. cap.13.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta *ex d. §. ſi maritus, d. §. ſi rogatus*. Nam reſpondendum eſt, repudiationem factam à marito, aut reſtitutionem, non deducta quarta, donationis cauſa valere, quia non exinde fit pauperior qui repudiat, nec qui non acquirit, alienaſſe videtur, *l. alienationis 28. §. qui occaſione, ff. de V.S. l. cùm quidam, ff. de iure fiſci*. Quæ ſententia procedit non ſolùm in hæreditate, quæ non ſemper lucroſa eſt, immò plerumque magnum in ea latet æs alienum, ſed etiam in legato; qui enim illud repudiat, aliquid alienaſſe non creditur, *l. 6. ff. quæ in fraud. credit.* Nec contrarium probant textus *in l. in fraudem 45. ff. de iure fiſci, l. magis puto, §. fundum, ff. de rebus eorum*, quorum interpretationem latiùs proſequuntur Oſuald. *lib.23. Donel. c.18. littera*, A. Gomez *in l.50 Tauri, nu.56. verſ. Quintus eſt caſus*, & *lib.2. var. cap.14.* Arias de Meſa *lib. 2. var. cap.41.* Faber *lib.8 coniect. c.19.* Vnde cùm nihil de ſuo alienet, aut diminuat, quia donationis cauſa repudiat hæreditatem, aut legatum, fideicommiſſumue non deducta quarta reſtituit, ideò talis repudiatio ſuſtinetur, ſeu reſtitutio, vt latè probat D. Ioſeph de Retes *de don. inter, c.4. §.1. nu.15.* Nec obſtat augmentum deductum à donatione in concubinam collata; nam iu præſenti prohibitione ſolus caſtus, vehemenſque amor coniugalis cohibendus fuit, non hic impurus, qui nec amor eſt, nec concubinatu coniunctos adigit, *l. ſi prædia 58. in princ. & §. 1. ff. hoc tit. l. affectionis 5. l. donationes 31. ff. de donat.* Faciunt text. *in l. qui concubinam 29. l. vxorem 41. §. concubina, l. item legato 49. §. 1. & 2. ff. de legat. 3.* docuit latè Scipio Gentil. *lib.1. de don. inter, cap.8.* Nec obſtat aliud augmentum ipſius difficultatis; nam ſi maritus tradiderit vxori rem alienam, cùm non ideò ipſe reddatur pauperior, ſubſiſtit donatio, vt vxor titulo pro donato poſſit rem vſucapere, *l. ſi vir vxori, ff. pro donato*: docet Palacios Rubios *in præſenti rubric. §.47. num.23.*

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in l. 5. ff. pro derelicto*, 14 vbi proponitur, quod ſi quis emerit rem ab eo, qui eam pro derelicta poſſidebat, cùm derelinquens dominus non eſſet, poſſit eam vſucapere, licèt venditor eam in bonis non haberet? Et ſtatim Conſultus apponit exemplum illius, qui à marito emerat rem ab vxore donatam, quia ipſe quoque poteſt eam vſucapere. Quem textum ſic expendo. Si donatio inter virum & vxorem non valeret, non procederet vſucapio, cum vſucapio ſine titulo non detur, *l. Celſus 27. ff. de vſucap. l. 3. ff. pro ſoluto*. Ergo quia donatio valuit inter virum & vxorem. Augetur difficultas ipſius textus, nam certum eſt, eum qui errat in iure, vſucapere non

poſſe,

De reuocatione donationis.

Diſſoluitur dubitandi ratio.

Digitized by Google

poſſe, cùm iuris error noceat ad vſucapionem, l. nunquam, l. ſi ſur, §. 1. ff. de vſucap. & donationem præcedentem inter virum & vxorem non præſtare iuſtam cauſam ad vſucapiendum, docetur in l. 1. §. vlt. ff. pro donato l. nec vllam 13. §. 1. verſ. item, ff. de petit. hæred. l. ſi vxor 19 ff. de donat. inter, l. per ſeruum 37. ff. de acquir. domin. Ergo in eo textu procedeee non poterat vſucapio. Pro cuius textus expoſitione dicendum eſt, quod licèt cùm vxor viro donat, vel è contra, rem propriam, qui accipit, dicatur malæ fidei poſſeſſor, l. ſi vxor, in fine, ff. hoc tit. pro prædoneque habeatur, . quod vir, ff. de acquir. poſſeſſ. d. l. nec vllam, §. 1. tamen ſi donetur res aliena, valet donatio, quia alter non efficitur pauperior, ſed cùm non ſit ſufficiens ad translationem dominij, præſtat tantùm vſucapiendi conditionem; quo caſu procedit textus in d. l. 5. in cuius ſpecie res aliena donata fuit ab vxore marito. Alter verò, qui à marito emit, poteſt vſucapere, cùm & maritus poſſet, ex l. ſi extraneus 34. ff. hoc tit. l. 3. ff. pro donato. Aliquando etiam res ita donata poteſt vſucapi, ſi videlicet initium, aut exitum vtilem habuit ipſa vſucapio: quo modo accipit textus in l. Gaudentius, ff. de contrah. empt. l. ſi inter extraneos, ff. hoc tit. Gentil. lib 2. de donat. c. 29. Nec augmentum difficultatis refragatur; nam coniux vſucapiens rem alienam à coniuge donatam, non errat, ſiquidem eo caſu donationem valere rectè putat, cùm talis donatio à iure approbetur, l. ſed & ſi vir, §. quod legatarius, l. ſi ſponſus, §. cùm ergo, ff. hoc tit. vnde abſque vllo errore tunc procedit vſucapio. Videndus D. Ioſeph de Retes ad l. Attinium, n. 55.

16 Secundò ſuprà traditis obſtat textus in l. & ſi 18 ff. quod in fraud. credit. vbi proponitur mulierem eemiſiſſe pignus marito, ideſt obligationem pignoratitiam, qua maritus obligatus erat: quæſtionis eſt, an valeat pignoris remiſſio? Et reſpondet Conſultus, valere illam pignoris remiſſionem inter coniuges factam, licèt ſi in fraudem creditorum facta proponatur, reuocari poſſit. Tunc ſic textum expendo. En textum vbi valet donatio inter coniuges, licèt per pignoris remiſſionem efficiatur qui donauit pauperior. Fieri pauperiorem eum qui pignus remiſit, probatur ex ſequentibus; nam plus cautionis eſt in re, quàm in perſona, l. plures 25. ff. de reg. iur. remiſſo enim pignore facilè debitor facultatibus labi poteſt, atque ad inopiam reduci, & tunc inanis erit actio, l. nam is 6. ff. de dolo, l. ei 24. ff. mandati. Hinc vulgare illud: Satius eſt pignori incumbere, quàm in rem agere. Vnde creditori competit actio furti pro pignore ſurrepto, l. 1 2. §. 1. ff. de furtis; præfertur enim qui pignus habet cæteris creditoribus, l. ei 29. C. qui potiores, & alias vtilitates conſequitur qui pignus habet. Ergo remittendo illud maritus pauperior efficitur. Cui difficultati reſpondendum eſt aſſerendo pignoris remiſſionem non inducere donationem inter coniuges; non enim eſt liberalitas, vnde ab eo, cui remiſſum eſt pignus, fideicommiſſum relinqui non poteſt, l. 3 §. vlt. ff. de legat. 3 l. ab eo 2. C. de fideicom. remiſſio enim pignoris non tollit obligationem principalem, ſicut tollit remiſſio, ſeu traditio chirographi, l. 4. ff. de pact. l. 3 ff. de libert. leg. Vnde cùm nihil de ſuo diminuat creditor pignus remittendo, ideò vxor remittere poteſt pignus maeito, cùm maritus ſoluendo eſt; immò & hypothecam, quam in mariti bonis propter dotem vxor habet, l. etiam, C. ad Velleian. l. vnic. §. & cùm lex. C. de rei vxor. action. plura Gentilis vbi ſuprà, c. 22. Tertiò opponi poteſt textus in l. 1. §. 1. ff. ad l. Iul. repetund. vbi proponitur legis Iuliæ repetundarum diſpoſitio, videlicet vt iudex aliquid à prouincialibus accipere nequeat; & exceptionem apponit, ſcilicet niſi à conſanguineis, vel vxore. Expendo vltimam partem exceptionis, vbi licet donationem accipere ab vxore. Ergo non rectè aſſerimus, donationem inter virum & vxorem factam non valere. Cui difficultati reſpondendum eſt diſcrimen conſtituendo inter donationem, & munus; licèt enim prohibitum ſit vxori donare, modicum tamen munus tradere non prohibetur, vel è contra, l. ſed ſi vir 8. ff. de donat. inter. Vnde licèt lege Iulia permittatur vxori tradere munera viro ſuo iudici, non tamen immodica, vnde tranſeant in donationem: & ne tunc obſtet lex 6. ff. eod. tit. videndus eſt Cuiac. lib. 6. obſer. cap. 18. Quartò obſtat textus in cap. de illis 3. de condit. appoſit. vbi proponitur ab Alexandro III. quod ſi quis contraxerit matrimonium ea conditione, vt centum ſibi donentur, ſi poſteà vxor renuat donationem facere, an cogatur vir eam accipere in vxorem? Et reſpondit Pontifex, eum non teneri. Tunc ſic expendo. En textum vbi donatio collata in tempus nuptiarum valet: ergo non rectè aſſeritur, donationem factam in tempus nuptiarum nullius momenti eſſe. Cui difficultati reſpondendum eſt dicendo, ibi donationem non confirmari in tempus matrimonij, ſed ſponſaliorum, ita vt ſi donaſſet, eam acciperet in vxorem, & cum ea contraheret matrimonium: ergo non fuit collata in tempus matrimonij, ſed tantùm ſponſaliorum: at inter ſponſos valida eſt donatio, l. inter 27. ff. de donat. inter, l. cùm ſponſus, ff. de publicinn. l. 1. C. de don. ante nupt. Ergo rectè in eo textu deciditur, donationem collatam in tempus ſponſaliorum validam eſſe. Opponi etiam poſſunt contra dictam aſſertionem textus in l. cùm pater 77. §. pater 17. ff. de legat 2. de cuius ſolutione videndus eſt Amaya lib 2. obſeru. c. 10. l. ſi quando 109. ff. de leg. 1. iuncto Cuiac. in l. legatum 24. §. vltim. ff. de aliment. leg. l. 4. §. 1. ff. de doli mali & metus except. l. iure 5 §. ſi cum, ff. eod. tit. l. quæris ff. de pactis dot. l. diuortio, §. ob donationes, ff. ſolut. matrim. l. 3. ff. de leg. 3. l. 81. ff. ad l. Falcid. iuncto Cuiac. tract. 2. ad Afric. in l. 2. ff. de auro & argent. l. 1. §. eſt & aliud, ff. de dote prælega. adhibito Cuiac. 6. ad Afric. ibi, l. cùm quis 8. § 1. ff. de ſolut. l. ſeruus 76. ff. de hæred. inſtit. l. 11. §. 1. ff. de impenſ. l. e. C. de donat. ante nupt. iuncto Fabro lib. 19. coniect. cap. 1. & 2. l. 1. §. ſi vir, ff. de vi & vi armat. iuncto Gentili lib. 2. de donat. c. 30. l. ſequens quæſtio, ff. de leg. 4. iunctis Oſuald. lib. 5. Donel. c. 6. littera G. Gentili lib. 2. de donat. c. 15. l. 6. C. ſi quis alteri, l. ex conuentione, C. de pactis, l. quædam 77. ff. de rei vindic.

Sed quia prudentum interpretatione, aut Imperatorum conſtitutionibus nonnullæ donationes inter virum & vxorem receptæ ſunt, pro coronide huius commentarij nonnullas ex eis referamus. Et primò religionis cauſa, aut ſepulturæ gratia donatio facta ſubſiſtit, l. ſi ſponſus 5. §. conceſſa, ff. hoc tit. tum fauore religionis, tum ex eo, quod locupletior non efficitur, qui donationem accepit, l. ſi à marito, Cod. hoc tit. docent Gentil. lib. 2. de donat. c. 7. Gutherus de iure manium, lib. 3. cap. 7. Ob eaſdem etiam rationes ſeruus ritè donatur manumiſſionis cauſa, l. quod autem, §. penult. & vltim. ff. hoc tit. l. definit, ff. ſolut. matrim. l. ſeruus 76. ff. de hæred. inſtit. Paulus lib. 2. ſentent. tit. 23. § 2 docent Gentil. lib. 2. c. 9. donationes etiam ad reſtaurationem domus incendio conſumptæ, & ad redemptionem captiuorum receptæ ſunt, l. ſed mora 13. § 1. l. quod ſi vir 14. ff. hoc tit. D. Ioſeph de Retes de donat. inter, c. 5. n. 19. Item honoris cauſa donare permiſſum eſt, vt ſi obtinendæ dignitatis gratia ab vxore aliquid donatum eſt, l. quod adipiſcendæ 40. ff. de donat. inter, vel ad proceſſus dignitatis, l. 43 ff. eod. de quorum iurium expoſitione videndi ſunt Gentil. lib. 2. de donat. inter, c. 4. & 5. Metil. lib. 2. obſeru. c. 6. Vaſconcellus lib. 3. reſp. c. 17. vel ſi pro itinere faciendo, vel vecturis in eo ſoluendis aliquid donetur, l. ſi quis pro vxore, ff. de donat. inter, l. inter ſocerum, §. conuenit, ff. de pact. dotal. Gentil. d. lib. 2. cap. 6. Retes d. cap. 5. Item valida eſt donatio facta diſciplinæ cauſa ad erudiendos ſeruos, l. ſi quod donatum, §. e. etiam munera modica tempore natalitij dari ſolita donari valent, l. ſed ſi vir, §. penult. ff. hoc tit. quam illuſtrant Gentil. d. lib. 2. cap. 10. Amaya in l. vnic. C. de oblat. votor. lib. 10. etiam donationis cauſa poteſt coniux coniugi permittere promiſcuum vſum veſtium, l. ſi vir, ff. hoc tit. etiam mutuæ donationes, ſiue reciprocæ inter coniuges factæ ſubſiſtunt, l. 7. §. 2. l. cùm hic ſtatus 32. ff. hoc tit. §. ſi ambo. Proſequuntur alios ſimiles caſus Gentil. d. lib 2. per totum, Retes d. cap. 5. per totum. Illud non eſt omittendum, apud nos valere donationem inter virum & vxorem conſtante matrimonio; dum tamen fiat elapſo anno, & liberi ſuſcepti non ſint, vt conſtat ex l. 3. tit. 12. lib. 3. for. qua lege ius commune correctum eſſe teſtatur Gomez in l. 52. Tauri, num. 66. Dueñas regul. 121. Gutierrez de iuram. c. 3. nu 16. ſed cùm legibus fori iudicandum non ſit, niſi probato earum vſu, iuxta legem 1. Tauri, & docet Didacus Perez in proœmio ordin. qu. 7. principali, neceſſariò probari debet illam legem vſu eſſe receptam. 17 Limitatio nes præſ- cis textus

TITV-

Digitized by Google

T I T V L V S XXI.

De ſecundis nuptijs.

C A P V T I.

a Alexander III.

b CAppellanum nihilominus, quem benedictionem cum ſecunda tibi conſtiterit celebraſſe, ab officio, beneficioque c ſuſpenſum, cum litterarum tuarum teſtimonio, appellatione ceſſante, ad Sedem Apoſtolicam nullatenus d deſtinare poſtponas.

N O T Æ.

1 a ALexander III.] Ita etiam legitur *in cap. vn. ſub hoc tit. in 2. collect.* nullibi tamen exprimitur cui Epiſcopo reſcribat Pontifex, forſan hic refertur pars alterius Decretalis, cuius integra caremus.

2 b *Capellanum.*] Id eſt parochum, cui ex officio competit nuptijs intereſſe, & coniugibus benedictionem nuptialem præſtare; quo modo accipitur *in c. ſuam, de ſymonia, c. 2. de reg. in 3. compil. c. nullas 30. q. 5. lib. 1. Capit. Caroli, c. 165. & 166.* qui Miſſam celebrare debet ad eandem benedictionem præſtandam. Burchardus *lib. 9. Decreti, c. 8* debetque eſſe proprius parochus; quare olim qui matrimonium contrahebant, interrogabantur cuius territorij eſſent, *can. 1. Concil. Nannet.* apud Carnot. *p. 2. Decreti, c. 122* & tunc dicitur coniugium in facie Eccleſiæ celebratum, *c. ex tenore, qui filij ſint legit.* vel in conſpectu Eccleſiæ, *c. cùm inhibitio de clandeſt. deſponſ.* Poteſt tamen proprius parochus hanc benedictionem committere alij ſacerdoti, etiam ſimplici. Trident. *ſeſſ. 23. de matrim. cap. 15. & in Clement. 1. de priuil.* profertur excommunicatio reſeruata ipſo iure contra regulares, qui abſque facultate benedictiones nuptiales impendunt. Verùm huiuſmodi excommunicationem ceſſauiſſe arbitrantur Pellizarius *tract. 7. c. 3. ſect. 2. n. 9.* & alij, quia mutata fuit in ſuſpenſionem reſeruatam Ordinario: quæ reſeruatio non tollit, quominus regulares poſſint ab ea abſoluere ex vi ſuorum priuilegiorum, ſi quæ ſunt. An autem parochus excommunicatus, ſuſpenſus, vel irregularis poſſit eandem facultatem delegare, diſputant Sanch. *lib. 3. de matr. diſp. 21.* Barb. *de officio Parochi, c. 21.* & vnde parochus dicatur Capellanus, explicant Fileſacus *in querela Eccleſię Gallic. fol. 850.* Zerda *in aduerſ. ſacr. c. 85.* Lindembrog. *in Gloſſar. legum antiq. verbo Capella,* Petr. Greg. *in c. 12. de reſcr. eod. verbo.*

c *Suſpenſum.*] Non tamen ſuſpenſionem hanc eſſe latæ ſententiæ, ſed potiùs ferendæ, pluribus relatis docent Sanchez *de matrimon. lib. 7. diſput. 81. num. 27.* Bonac. Caſtropalao, & Filliucius, quos refert, & ſequitur Gibalinus *in ſynopſi cenſur. littera N, num. 4.* Et hodiè arbitrariè eſſe puniendum, tenet Barboſ. *de poteſt. Epiſ. allegat. 92. num. 184.*

d *Deſtinare.*] Miſſionem hanc ad Sedem Apoſtolicam, ſublatam eſſe à Ioanne XXII. docuerunt Couar. *in 4. 2. p. c. 8. §. 11.* Barboſ. *d. allegat. 32.*

C O M M E N T A R I V M.

4 Concluſio refertur, & probatur. EX hoc textu talis communiter deducitur aſſertio: *Secundæ nuptiæ non ſunt benedicendæ.* Probant eam textus *in c. ſin. 23. diſt. c. videtur, hoc tit.* Ioannes XXII. *in extrauag. Concertationi*, quam refert Didacus Perez *in l. 3. tit. 1. lib. 5. ord.* D. Ambroſius *in epiſt. 1. Pauli ad Timoth. cap. 3.* vbi exponens illa verba, *Sint vnius vxoris viri*, ait: *Homini enim vnam vxorem decreuit Deus, cum qua benedicatur; nemo enim cum ſecunda benedicitur.* Hilar. *in epiſt. 1. ad Corinth. c. 7. A Deo primæ nuptiæ ſunt, ſecundæ permiſſæ ſunt: denique primæ nuptiæ ſub benedictione Dei celebrantur ſolemniter; ſecundæ autem etiam in præſenti carent gloria.* Optatus *lib. 6.* vbi expendens probrum à Donatiſtis illatum ſacris virginibus ſecundò per eos cōſecratis: *Hoc* inquit, *nec mulieres patiantur, quæ carnaliter nubunt, ex quibus ſi alicui maritum mutare contigerit, non reperitur illa temporalis feſtiuitas, non in altum tollitur, non populi frequentia frequentatur.* Innocent I. *in epiſt. ad Vitricum Rothomag. c. 6.* D. Auguſt. *ſerm. 243. de tempore*, D. Iſidorus *de diuin. officijs c. 19.* Illuſtrant vltra congeſtos à Cenedo *ad Decret. collect. 49.* Barb. *in præſenti, & de officio parochi c. 21. n. 102* P. Greg. *lib. 3. partit. tit. 22. cap. 2.* Hunnius *in Encyclop. p. 3. tit. 13.* Æneas Robert, *lib. 1. rer. iud. c. 18. & lib. 2. c. 7.* Tsanſmiera *de polyg. q. 50. in fin.* Marcel. Donat *in Treb. Pol. tom. 6. theſaur. critici, fol. 1003.* Gibalin. *de Cenſur. in ſynopſi, litt. M, n. 4.* Randoly *in c. aliter, 30. q. 5. c. 9. per tot.* P. Greg. *lib. 9. ſyntag. c. 26.* Turrianus *lib. 3. pro epiſt. Pontif. c. 3.* Bellarm. *de matrim. lib. 2. c. 9.* Lantdmeter. *lib. 1. de veteri Cler. c. 301.* Mendoza *lib. 3. Conc. Illib. c. 66.* Vighel. *in meth. iuris Canonici, fol. 493.* Creſpet. *in ſumma, verbo nuptiæ ſecundæ.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ſic inſurgo. Tam ſecundæ, quàm primæ nuptiæ continent ſacramentum legis gratiæ, & ab Eccleſia approbatæ reperiuntur, vt legitur *in cap. penult. & vltim. hoc tit.* alijſque iuris auctoritatibus ibi adducendis. Sed primæ nuptiæ benedicuntur ex præcepto Eccleſiæ, *cap. noſtrates, 30. quæſt. 5.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform. matrim. c. 1.* & ſtatim illuſtrabimus: ergo & ſecundæ benedici debent, ne hac benedictione illis denegata credatur, ſacramentum non contineri, vt falsò aſſerebat Kemnitius relatus à Bellarmino *de matrimon. cap. 9.* Accedit, nam omnia ſacramenta, & ſacramentalia, quæ characterem non præſtant, vt conferunt Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, iterabilia ſunt: ſed benedictio, quæ à ſacerdotibus coniugibus præſtatur, non imprimit characterem: ergo iterari poteſt eidem coniugi ſecundò nubenti. 5 Proponitur ratio dubitandi.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſcire oportet, etiam apud Gentiles matrimonium non ſine ſacris cæremonijs, diuiniſque precationibus celebrari ſolere. Cicero pro Cluentio, ibi: *Nubit genero ſocrus nullis auſpicibus, nullis auctoribus.* Val. Max. *lib. 2. cap. 1.* præcipuè in tribus diebus nuptiarum; quorum primus appellabatur Deſponſalia, quia in eo ſponſalia fiebant auſpicio capto à turture, & cornice. Cicero *lib. 2. diuinat.* Valerius *dicto cap. 1.* quia vtrumque animal adeò vſus coniugij ſtudioſum eſt, vt vno mortuo ſuperſtes nullius coniunctionem habeat. Poſt auſpicia ſacra celebrabant. Vlpianus *in fragment. tit. 9.* Farre conuenitur in manum certis verbis, & teſtibus decem præſentibus, & ſolemni ſacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibebatur. Terentius *in Phormione, acta 4. ſcena 4.* ibi: *Spatium apparandis nuptijs, vocandi, ſacrificandi dabitur.* Secundus dies Decubatio dicebatur, eo quòd deducebatur ſponſus in domum ſoceri à paranympho, ſi futura vxor virgo erat (eſt paranymphus pronubus, ſiue auſpex parte viri, ſicut ex parte fœminæ pronuba adhibetur:) ſi autem ſponſa vidua fuiſſet, ea deducebatur ad ſponſum à pronubo, ſeu nymphagogo. In limine ignis, & aqua apponebantur, vtrumque ſponſi manu tangebant; ipſa nupta eiuſdem aſperſione luſtrabatur. Quò reſpexit Conſultus *in l. Seia 66. §. virgini, ff. de donat. inter*, ibi: *Priuſquam aqua, & ibi acciperetur.* Tertius dicebatur Repotia, quaſi nuptiarum appendix: eo affines conuiuium inſtaurabant, in eoque vxor in domum mariti deducebatur, vel in eius hortos, *x d. §. Virgini*, vbi nuptias celebrari nonnulli exiſtimarunt, quia Venus nuptiarum præ- 6 De ſacris cæremonijs in nuptijs gentilium.

Digitized by Google

ſes (teſtibus Homero *in Iliade*, Pauſania *in Meſſeniacis*,) eadem putabatur Dea hortorum. Varro *lib. 4. de ling. Latina*, & *lib. 1. de ruſtica*: & ſacerdotem Cereris per ſacram orationem matrimonio iungere ſponſos refert Plutarchus *in præcep. conn.* Et quia credebant Iunonem nuptijs præeſſe, illi ſacrificare ſolebant nuptiarum die, accerſito ſacerdote, qui bilem ab hoſtia aueſlebat, ac iuxta aram infodiebat, vt oſtenderet ſine ira, odio, & amaritudine eſſe oportere coniuges. Chriſtophorus *ad primum Æneid. Virg. verſu Id metuentes.* Seruius *in 3. Æneid.* De quibus nuptiarum ſacrificijs fuſè agunt A. Hothom. *de ritu nupt. c. 29.* Gutherus *de veteri iure Pontif. lib. 4. cap. 6.* Lantdmeter. *de veteri monach. lib. 2. c. 101.* Roſinus *lib. 5. antiq. c. 37.* vbi Demſterus.

7 Sed Eccleſia meliori ducta exemplo, & maiori ratione, benedictionem ſacram adhibet in ipſis nuptijs celebrandis. Nam Deus Dominus noſter dum creauit Adamum, & Euam, benedictionem nuptialem, & dotem, ac munus coniugij tribuit, vt refertur *Geneſ. c. 1. verſ. 28. & 29.* & narrat Spondanus *in annal. ſacr. die 6. n. 19.* Et Raguel cum filiam ſuam Tobiæ iuueni copulaſſet, hanc benedictionem iniunxit: *Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, qui vos iunxit, & ipſe coniungat vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis.* Sic *c. 7. Tobiæ.* Et non eſſe nouellæ inſtitutionis in Eccleſia benedictionem hanc, conſtat ex Tertul. *lib. 2. ad vxorem*, qui circa finem diſciplina, & praxi Eccleſię edoctus, ita ſcribit: *Vnde ſufficiam ad enarrandam felicitatem matrimonij, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum Angeli renunciant.* Et *de pudic. c. 4. & de monog. c. 11.* D. Ambroſ. *lib. 9. epiſt. 10.* Et cum ipſum coniugium velamine ſacerdotali, & benedictione ſanctificari oporteat, quomodo poteſt coniugium dici vbi non eſt concordia? Ignat. *epiſt. 5. ad Polycarpum.* Hincmarus *opuſc. 16.* *Nam & in exordio mundi ad propagationem generis humani maſculum, & fœminam Deus fecit, eoſque ſua benedictione coniunxit, dicens: Creſcite, & multiplicamini. Cuius rei imitatione etiam ſancta Eccleſia antiquitus ſolemniter, & venerabiliter cuſtodiuit, eos qui in illa velut in paradiſo Dei coniugio copulandi eſſent, diuina benedictione, & Miſſarum celebratione coniungens.* Ex Sotero Pap. *cap. 5.* ibi: *Vt ſponſus, & ſponſa cum precibus, & oblationibus à ſacerdote benedicantur.* Hormiſda Papa *cap. 6.* *Vt nullus fidelis, cuiuſquo conditionis ſit, occultè nuptias faciat, ſed benedictione à ſacerdote accepta, publicè nubat in Domino.* Concil. Valent. apud Burchard. *lib. 9. cap. 5.* *Sponſus, & ſponſa cum benedicendi ſunt à ſacerdote, à parentibus, vel à paranymphis, in Eccleſia ſacerdoti offerantur, & cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia ipſius benedictionis in virginitate permaneant.* Ex Hilario Diacono *in cap. 4. epiſt. 1. ad Timoth.* *Homini enim vnam vxorem decreuit Deus, in qua benedicatur; nemo enim cum ſecunda benedicitur.* S. Iſidorus *lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 19.* *Nam quod in ipſa coniunctione connubium à ſacerdote benedicitur, hoc à Deo in ipſa prima coniunctione hominis factum.* Ioannes Patriarcha Conſtantinopol. rogatus ab Imperatore Mauricio, eius benedixit nuptias in palatio, vt teſtatur Theophilactus *lib. 1. hiſtor. Mauric. cap. 10.* ibi: *Ille Imperatoris voluntatem officioſè complexus eſt, fuſis ad Deum precibus, & acceptas Imperatoris, & Imperatricis manus, inuicem copulauit, & deprecatorijs verbis Imperatoris nuptias benedixit.* Idem liquet *ex lib. 7. Capit. Caroli, tit. 363.* ibi: *Et ſuo tempore ſacerdotaliter, vt mos eſt, cum precibus, & oblationibus à ſacerdote benedicatur.* Ex Euariſto relato *in cap. aliter 30. q. 5.* Concil. Carthag. *4. can. 13.* relatum *in c. ſponſus, ead. q. 5.* Innocent. I. *epiſt. 2. ad Vitricum Epiſc. c. 6.* *In paradiſo cum parentes humani generis coniungerentur, ab ipſo Domino ſunt benedicti.* Hanc formam etiam ſeruare ſacerdotes omnes, vſus ipſe demonſtrat Eccleſiæ. Nicolaus I. relatus *in cap. noſtrates 30. q. 5.* Trid. *ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 9.* ex D. Mattheo apud Abdiam *lib. 7.* *A Deo benedicuntur coniugia, à Deo ſanctificantur, ac per ſacerdotum benedictiones à Deo ſpecialiter conſecrantur.* S. Paulinus *ad fin. epithal.*

Ille iugum capita amborum ſub pace iugali
Velat eos dextra, quos prece ſanctificat.

Quare S. Ambroſius, referente Poſſidio *c. 27.* commendabat B. Auguſtino, *Ne cuiquam vxorem poſceret, aut curaret; ne dum inter ſe coniuges iurgarentur, ei maledicerent, per quem coniuncti eſſent: ſed planè ad hoc ſibi iam conſentientibus impetitum debere intereſſe ſacerdotem, vt vel eorum iam pacta, vel placita firmentur, vel benedicantur.* Iuſtinian. *in Nouel. 74. cap. 4.* Leo *nouel. 74. 79. 98. 118. & 119.* ibi: *Sicut adhibitis ſacris deprecationibus adoptionem perfici præcipimus, ita etiam ſacræ benedictionis teſtimonio matrimonia confirmare iubemus: quod ſi aliter matrimonium contrahatur, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos, qui traxerunt, matrimonij iure potiri volumus.* Et cum quidam Domini renuiſſent ſeruorum ſuorum nuptias benedici in Eccleſia, ne exinde liberi, & manumiſſi crederentur, Alex. Comnen. ſua conſtitutione 9. ab Eccleſia approbata, teſte Nicet. Theſſalon. *lib. 6. Iuris Græco Roman.* ita cauit. Adiecit autem, & benedictiones non ſolùm in liberis, verùm & in ſeruis valere; & nuptias non alioquin legitimas, & chriſtiana inſtitutione dignas eſſe exiſtimari, niſi etiam benedictio eos, qui coniunguntur, obliget. Facit Alex. III. *epiſt. 22. ad Vpſalenſ. Epiſcopum*, relatus *in cap. 1. de deſponſ. in 2. collect.* vbi arguit ſeruos, quòd ſine benedictione inirent coniugia. Eadem ſacra cœremonia probatur ex legibus Vuiſigoth. *lib. 8. tit. 3. leg. 12. Longobar. lib. 1. tit. 30.* Theodor. Studita *lib. 1. epiſt. 21.* ſolemnia hæc verba in benedictione matrimonij tunc apud Græcos proferri ſolita refert: *Tu Domine mitte manum tuam ex ſancto habitaculo tuo, & coniunge famulo tuo famulam tuam; connecte illos in mutuam concordiam, vni eos in carnem vnam, quas tibi placuit inter ſe copulari: honorabiles nuptias redde, immaculatum eorum thorum cuſtodi, ſine macula ipſarum contubernium permanere concede in puro corde.* Illuſtrant Nouarinus *lib. 6. aquæ nupt. cap. 46.* Anton Auguſt. *in epit. iuris lib. 29. tit. 4.* I. Dartis *in 30. quæſt. 5.* Gothofredus *in l. fin. C. Theodoſ. de nupt.* P. Gregor. *lib. 9. ſyntagm. cap. 5. num. 8.* Turrianus *pro canonibus lib. 5. cap. 3.* Borell. *tom. 3. deciſ. tit. 1. num. 40.* Lindembrog. *in Gloſſar. leg. antiq. verbo Nuptialis.* Creſperius *in ſumma, verbo Nuptiarum*, Sauſay *in Panopl. ſacerd. 2. p. lib. 2. art. 4.* Marſil. *de aqua benedict. ſect. 2. c. 3. n. 19.* Menardus *ad lib. ſacram. D. Gregor. fol. 414.* Baronius *anno 808.* Si enim matrimonium apud Catholicos non tam in copula carnali, quàm in fœdere nuptiali, in quo eſt ſacramentum Eccleſiæ, conſtat, quid indignius, quàm ſi ſolo, & clandeſtino libidinoſo coitu legitimas nuptias contrahi poſſe dicamus; tunc enim matrimonium non ſancta, legitimaque coniunctio eſſet, ſed ſpurcities, turpitudo, obſcœnus concubitus, vt ait Tertul. *lib. de pudic.* ibi: *Ideò penes nos occultæ quoque coniunctiones, ideſt non priùs apud Eccleſiam profeſſæ, iuxta mœchiam, & fornicationem iudicari periclitantur.* Etſi ergo benedictiones nuptiales non ſint de eſſentia matrimonij, tamen de ipſis recipiendis adeſt præceptum *in cap. noſtrates 30. q. 5.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform. c. 1.*

Sed vt aliquos ritus ab Eccleſia receptos, & vſitatos in his benedictionibus nuptiarum, licèt leuiter, perſtringamus, ſciendum eſt, quod primò per ſacerdotem in vnum iunguntur contrahentium manus dexteræ, quod Tert. *lib. 2. ad vxorem*, innuit per illa verba, *quos Eccleſia conciliat*; & notauit Baron. *anno Chriſti 57.* facit text ſacer *Tobiæ c. 7. verſu 15.* vbi cum de coniugio Saræ, & Tobiæ agitur, ait: *Apprehendens dexteram Tobię tradidit dicens: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe coniungat vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis.* Vſitatum enim fuit apud varias nationes, vt dexterarum manuum coniunctione celebraretur matrimonium; ita de Perſis, & Aſſyrijs tradit Arianus *de geſtis Alex. lib. 3.* & apud alios notatur ex illo Virgil. vbi Dido Æneæ ita loquitur *4. Æneid.* 8

Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido.

Et paulò poſt:

——Has ego per lachrymas, dextramque tuam te,
Per connubia noſtra, per inceptos hymenæos.

Etiã annulus ſponſę traditur, *c. 3. c. fœmin. 7. 30. q. 5.* quem ritum latè illuſtrat Germon. *lib. 2. animadu. c. 8. per tot.* Olim à paranymphis ſpõſa cuſtodita offerebatur ſacerdoti, *c. 1. 3. & 4. 30. q. 5.* Item velabatur, *c. 3. 30. q. 3.* cuius velaminis ratio redditur *in c. nup. 7. cum ſeq. 30. q. 5.* Illuſtrat I. Dartis ibi. Succedit arrharũ traditio tredecim enim dãtur numiſmata ab ſponſo ſpõſę, in ſignũ ſubarrhationis, quę lucro parochi cedunt, à quo vulgò redimi ſolẽt. Quę ritum ex nouioribus inſtitutis Europę prouenire prodijt Briſſon. *de ritu nupt. in princ.* & potuit introduci, & ſimilitudinem trahere ab illis tribus aſſibus, quos apud Gentiles ſponſa de patris domo tempore deductionis ſolemnis

Margin (left, beside paragraph 7): De origine, & vſu benedictionis nuptialis.

Margin (right, beside paragraph 8): Explicantur ritus ipſius benedictionis.

Digitized by Google

nis ſecum deſerebat ad domũ mariti, ex quibus alterum in pede, alterũ in manu, tertium in ſarciperio: primum donabat marito, ſecundum dijs laribus ſacrabat, tertiũ in compito recondebat, teſte Nonio, à quo notauit Gothofr *ad tit C. de ſponſ.* Sequitur ſacrificium Miſſæ, quod expreſſit Tert. ſuprà in illis verbis, *Confirmat oblatio:* & Euariſtus *in d. c. aliter*, ibi: *Sacerdotaliter cum precibus, & oblationibus à ſacerdote benedicatur* D Greg. *in ſuo lib. ſacram.* tradit Miſſam, quam olim Chriſtiani offerebant cum nuptiæ celebrabantur, & ait: *Ad ſponſam benedicendam exaudi nos omnipotens, & miſericors Deus*, &c. notauit Vicecomes *vol. 2. de ritibus Miſſæ, lib. 3. c. 25.* nec tempore nuptiarum Dijs litandum eſſe Gentiles omiſerũt, vt ſuprà notaui, & probat Ant. Hothom *de ritu nup. c. 29. & 30.* Tandem velantur ipſi coniuges flammeo nuptiali, quem ritum fusè illuſtrarunt Feloaga *in c. 1. de his, quę vi*, Auendaño *de metu lib. 2. c. 48* & nos nonnulla notauimos *in c. 1. de ſponſ.*

Sed vt ad rationem dee dendi pręſentis aſſertionis accedamus, ſciendum eſt, varias rationes adduxiſſe Gloſſam, & repetentes *in cap videtur. hoc tit.* Primò aſſerit, in ſecundis nuptijs benedictionem à ſacerdote non dari, ne ſacramenta iterentur. Sed eam Gloſſæ ſententiam omnes improbant, quia benedictio nuptiarum non eſt ſacramentum, nec in ea datur eſſentia ſacramenti; & ſi daretur, non eſt ex his, quæ imprimunt characterem. Tertul. *lib. de monog. de pudic. & exhortatione caſt.* Origenes *hom. 17. in Lucam* Athenagor. *in legatione Prouinc.* rationem reddunt, quia ſecundæ nuptiæ ſunt illicitę. Aliã adducunt Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Butrius in eo textu, quos ſequitur Menoch. *de arb. lib. 2. cent. 5. caſ. 417. n. 7.* quia benedictio ſemel accepta durat, & coniux antea benedictus illam communicat nouo coniugi Sed hęc ratio meritò improbatur à Panormitano *in d. c. vir, n. 3.* Alexandro de Næuo *n. 4.* Syluestro *in ſumma verbo nuptiæ, q. 2.* quia quamuis maritus communicet vxori actiones ſpirituales, *c. maritus, de cognat. ſpir.* non tamen paſſiones vt ibi notaui: alij, quos refert, & ſequitur Thomas Sanc. *lib. 7. de matr. diſp. 82. n. 16* Theophilus *tom. 50. in Heterocl. ſpir. puncto 2.* exiſtimant ideò ſecundas nuptias non benedici, ne illud ſacrum, quod in benedictionibus nuptialibus ſignificatur, ex iteratione actuum vileſcat. Sed nec hæc ratio placet, quia non adeò frequenter benedictiones concederentur ob ſecundum, vel tertium coniugiũ, quod ideò contemptus ſequeretur, vt in alijs cęremonijs eccleſiaſticis ſæpius repetitis non contingit. Accedit, nam etſi ſecundæ nuptiæ non benedicantur, cùm ambo ex coniugibus alia vice benedictionem acceperunt, tamen ſi alter ex coniugibus benedictionem non accepit,

9 *Traditur ratio dubitandi.*

propter ipſum benedictio conceditur, vt declarauit Ioãnes XXII. *in extrauag. Concertationi*, relata à Didaco Perez *vbi ſuprà.* Vnde his rationibus omiſſis dicendum eſt cum D Thoma *in 4 diſt. 42. q. 3. art. 3.* Couar. *in 4. p. 2. c. 8. §. 11.* Barb. *de poteſt. Epiſc alleg. 32 n 584.* Mart Perez *de matrim. diſp. 35. ſect. 5.* Bonau. *ibid. art. 3 q. 2.* Turrecremata *in c. fin. 33. q. 1* Syluestro *verbo Nuptiæ, q. 2.* Ledeſm. *de matr. q. 63 art. 2.* Nauar. *in Manual. Hiſp. c. 25. n 137.* ideò ſecundas nuptias non benedici, quia in eis deficit plena ſignificatio ſacramenti, cùm in eis non ſit vnica ſponſa vnius ſponſi, vt contingit in coniugio Chriſti cum Eccleſia: vnde non eandem ſolemnitatem merentur, ac prius coniugium. Accedit, nam etiam apud Gentiles in more fuit ſecundas vxores ducere ſine pompa nuptiali, vt teſtis eſt Lucanus *de nuptijs Catonis, & Marciæ*, ibi:

Fœdera ſola tamen, vanæque carentia pompæ
Iura placent, ſacriſque Deos admittere teſtes:
Feſta coronata non pendent limine ſerta,
Iunguntur taciti.

Vnde neque corona imponebatur in eis, ac in primis nuptijs, vt habetur apud D. Chryſoſtomum *lib. ad viduam Iuniorem*; de qua corona P. Fab. *lib. 3. Agoniſt. c. 4.* Illud etiam peculiariter in ſecundis nuptijs contrahendis obſeruatum notat Guillelmus Canterus *lib. 3. lect. c. 4. tom. 3. theſauri crit.* vt qua domus parte ſomnus erat capiendus, eius cubiculi lectus alio loco ſublatus poneretur, hominis vitandi cauſa, ne videlicet, è quo cadauer prioris coniugis elatum fuerat, in eundem noua nupta malis auibus deduceretur.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam licèt verum ſit, in ſecundis nuptijs dari ſacramentum matrimonij, eaſque approbatas eſſe, vt infrà *in cap. fin.* probauimus; tamen non merentur omnem laudem, & ſolemnitatem prioris coniugij, immò SS. PP. licèt eas non improbent, tamen illis abiectis continentiam ſuaſerunt, vt aiebat D Hieronymus *in epiſt. ad Gerund.* ibi: *Quid igitur damnamus ſecunda matrimonia? minimè, ſed prima laudamus. Abijcimus de Eccleſia bigamos? abſit, ſed monogamos ad continentiam prouocamus.* Nec obſtat ſecunda difficultas, nam licèt benedictio nuptiarum non ſit ſacramentum characterem imprimens; eſt tamen ſolemnis benedictio, quæ iterari in eadem perſona non debet, vt contingit in ſolemni pœnitentia, quę tantùm ſemel datur, licet reconciliatio, ſeu abſolutio peccatorum ſępè ſæpius detur, *c. quamuis 62. diſt. 50. d. c. quamuis 22 c. in tantum 33. de pœn. diſt. 3.* Et ſimiliter benedictio Abbatis, ſeu Abbatiſſæ iterari non debet, etſi ad aliam Abbatiam transferatur, vt probat latè Tamb *de iur. Abbat. tom. 5. diſp. 11. q. 6. & de iure Abbatiſſ. diſp. 27. quæſt. 8.*

10 *Diſſoluitur dubitandi ratio.*

C A P V T II.

Lucius III. a *Vniuerſis Chriſtianis in captiuitate Sarracenorum poſitis.*

DOminus, ac Redemptor noſter, &c. Sanè ſuper matrimonijs, quæ quidem ex vobis nondum habita obeuntis coniugis certitudine contraxerunt, id vobis auctoritate Apoſtolica reſpondemus, vt nullus ex vobis amodò ad ſecundas nuptias migrare præſumat, donec ei firma [b] certitudine conſtet, quod ab hac vita migrauit coniux eius. Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non ſeruauit, & de morte prioris coniugis adhuc ſibi æſtimat dubitandum, ei quæ ſibi nupſit debitum non deneget poſtulanti, quod à ſe tamen non nouerit [c] nullatenus exigendum. Quod ſi poſt hæc de prioris coniugis vita conſtiterit, relictis adulterinis, illicitiſque complexibus, ad priorem ſine dubio coniugem reuertatur.

N O T Æ.

1 a VNiuerſis. Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 3* & iam notaui *in c. in præſentia, de ſpon.* Lucium III. in præſenti forſan reſcribere captiuis Hiſpanię, quia his temporibus Lucij III bella cum Sarracenis in his regnis crebra, ſæuaque erant, vt in eo textu notaui.

2 b *Firma certitudine.*] Soſpitatis iudicium dixit Imperator *in l vxor, C. de repudijs*, vbi legendum eſt *indicium*, qui error etiam corrigendus eſt *in l. 2. C. vt in poſſ. legat.* & legendum *indicio*, vt *in l. auia, §. vlt. ff. de cond. & demonſtr. & in l. ſi cogitatione, C. famil. erciſc.* vt probat lex finalis, *C. eod. tit.* Idem *in l. liber. C. de poſtli. reuerſ.* Vt autem ea certitudo habeatur, inquiſitio facienda eſt de morte viri, *Nouel. 157. Iuſtin. nou. Eman.* ibi: *Sibuſſu mulierum inquiſitio facta fuerit;* vbi notanda eſt Longobardorum conſuetudo, qui non huius inquiſitionis faciendæ cauſa ad loca, vbi maritus degere credebatur, nuncios mittebant, ſed verſus eas regiones in ſepulchris ſuis palum erigebant, impoſita deſuper columba, vt refert Paulus Vernefridus *de geſt. Longob.* ibi: *Vt ſciri poſſet, in quam partem is, qui defunctus putabatur, quieſceret.* Cuius ſuperſtitionis rationem reddit Cironius *in parat. hunc ad tit.*

c *Nullatenus exigendum.* Conſonat text. *in c. inquiſitioni, de ſent. excomm.* in illis verbis: *Verùm cum conſcientia pulſat animum, ex credulitate probabili, & diſcreta, quamuis non euidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet, quia in dubijs tutior pars eſt eligenda.* Et *c. ad audientiam, cap. ſignificaſti, de homic.* & de duobus malis minus eligendum eſt, *c. duo 13. diſt.* Vnde

cum in præſenti coniux dubius eſſet de morte prioris coniugis,& in poſſeſſione matrimonij reperiretur,debet reddere, non verò cum periculo adulterij debitum exigere: docet Baſil. *lib.10.de matr.c.15.per tot.* vbi exponit textum *in cap. literas, de reſtit.ſpol.* & latè examinat, quando dubius de valore matrimonij ob impedimentum conſanguinitatis, vel ſimile, poſſit reddere, & petere debitum.

CAPVT III.

a Vrbanus III. *Vigilienſi Epiſcopo.*

VIr autem & mulier a d *b* bigamiam tranſiens, non debet à Presbytero benedici: quia cùm alia vice benedicti ſint, eorum benedictio iterari non debet.

NOTÆ.

a VRban.III.] Ita legitur in hac ſexta collectione,& poſt Concil.Later.*p 9.c.1.* in prima autem collectione,*ſub hoc tit.c.9.* tantùm legitur, *Idem Vigilienſi*; Vnde ſi referatur ad Alex III. rectè in illa collectione textus hic compilatur ante textum præcedentem, qui eſt Lucij III.cum ipſum Alex III.præceſſiſſet in Pontificatu Si textus eſt Vrbani III. (vt credo) rectiùs Raymundus illum compilauit poſt textum præcedentem, quia Vrbanus III. ſucceſſit III. De Vigilienſi Eccleſia *egi in c. 8. de ætate, & qual.*

b *Bigamiam*] Bigamia propriè dicitur à viro,qui duas vxores ſucceſſiuè duxit, à *bis*, & *gamos*,vt probaui *in c.3. de bigam. non ordin.* reſpectu vxoris propriè dicitur biuiria, ſeu polyuiria. a

CAPVT IV.

Idem a. *Exonienſi Epiſcopo.*

SVper alia verò quæſtione, quà quæſitum eſt, an S. mulier poſſit ſine infamia nubere infra tempus luctus ſecundum *b* leges diffinitum; ſolicitudini tuæ reſpondemus, quia cùm Apoſtolus dicat: Mulier viro ſuo mortuo ſoluta eſt à lege viri, in *c* Domino nubat cui vult; per licentiam,& auctoritatem Apoſtoli eius infamia aboletur.

NOTÆ.

1 a EXonienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit.c.2.* ſed cùm ibi addatur *pars capitis Literis*, facilè cognoſcitur legendum eſſe Brixienſi, & textum hunc ſpectare ad Decretalem relatam *in c. literis, de off. deleg.* cuius in notis congeſſi alias partes in hoc volumine ſparſas.

2 b *Leges.*] *L.1.§.qui eam,l.ſolent,l.liberorum,§.1.ff.de his, qui notant, infa.l.1.& 2.C.hoc tit.l.ſi qua mulier, ff.ad Treb.* Iure enim ciuili cautum fuit, vxores viros ſuos lugere debere per annum, aliàs tam ipſa, quàm maritus,qui eã ducebat,necnon pater,qui eam nuptui collocabat,& pater mariti,cùm poſſet filium prohibere,infamia notabãtur,*d.l.1.d.l.liberorum*,probant & illuſtrant Reuardus *li. 1.var.c* 20. Balduin. *ad ll.12.Tab.c.17.* Cuiac.*1.qq.Papiu. in l.fin.ff.de his,qui not.inf.& lib.6.obſ.c* 32.Connanus *li.8. commen.c.7* Briſſon.*de iure connub.propè finem*, Pancir.*lib. 2 var c.*108 Gutherius *de iure manum,c.*28. Amaya *lib 3. obſ.c.2.n.12* Soſranis *in Dauidem,li.4.c.4* Pined.*de reb.Salom.c.4.* Scipio Gentil.*de 2.nup.c.18.* Poteſt tamen Princeps veniam facere vxori,vt intra tempus luctus nubat, *l.ſolet,ff.de his,qui not.inf.l.vlt.ff.de Senat.* Imò & olim Senatus hanc facultatem dare poterat, vt probat Cuiac. *li. 6.obſ.c.32.*& colligitur *ex l.deducto, C.ex quib.cauſ.inf.irrog.* vbi aſſeritur, decreto Senatus luctu fœminis imminuto, intelligi duntaxat remiſſum triſtiorem habitum, & inſignia lugubria; non tamen,vt intra illud tẽpus nubere poſſit, ſicut interdum ſolet luctus minui publicè à Principe, vel Senatu, propter aliquas lętitię cauſas, ob quas & ferię indici ſolent,*l.ſi caluitur,§.1.ff.de V.S.l.ſed ſi per Prętorem,§ ſi feriæ, ff.ex quib.cauſis maiores*, aliaſque pares referunt Cuiac.*in l.1.C.de ſecun.nup* non tamen viduæ, vt intra tempus luctus nubere poſſet, niſi facultas nubendi ſpecialiter concedatur,vt feciſſe Caligulam teſtatur Dio *lib.*58. Nec ignorãtia excuſat vxorem, ſiue ea ſit iuris,quia ſimul eſt pudoris naturalis, in qua nec mulieribus ſuccurritur, *l.reg.ff.de iur.& facti ignor.* ſiue ſit facti,quæ in hoc caſu accidere nequit, cùm mulier iterũ nubere non poſſit, niſi certò ſciat maritũ deceſſiſſe, *l.vx. C.de repud* iuxta tradita *in c.in præſentia,de ſponſ.* Ignorantia ſi facti eſt,excuſat nouũ maritũ,*l.liberorũ,§.vlt.ff. de his,qui not.inf.* de qua ignorantia,facti, videlicet cũ pater ignorauit tẽpus luctus elapſum non eſſe,accipit text. *in l.genere,ff.de his,qui not.inf.* Amaya *lib.1.obſ.c.2.* nõ autẽ ſi iuris ſit;nam ea hoc caſu nec ipſos milites excuſat;*l. decreto,C.ex quib.cauſis iuſa* quamuis regulariter militibus,aut fęminis,& minoribus 25. annis ignorantia iuris nocere non ſoleat, *l.reg.§.filius,ff.de his,qui notantur*; quia pręſens prohibitio habet in ſe naturalẽ rationem. Quæ autem natura turpia ſunt,aut illicita,eorum ignorantia neminem excuſat, *l.ſi Titius,ff.de teſtam.milit.l.miles,in princ.ff.ad l.Iul.de adul.* Eã tamen huius prohibitionis exceptionẽ affert Cuiac.*lib.6.obſ.c.32* ſi talis vir ſit, qui lugeri non debet, veluti damnatus ex crimine perduellionis,& ſimiles,de quibus Frontin.*ſtratag.c.14.*ibi: *In legatione, quæ regium oppidum iniuſſu ducis diruerat, animaduerſum eſt, ita vt quatuor millia tradita cuſtodiæ necarentur: præterea Senatuſconſulto cautum eſt, ne quem ex his ſepelire,vel lugere fas eſſet.* Sed hęc ſententia vera non eſt,quare ab ea recedit idem Cuiac. *in tr de diuerſ.& temp.præſcr.& lib.21.obſ.c.2.*quia licèt vxor talem maritum lugere non debeat, elugere tamen cogitur, ideſt abſtinere à nuptijs,propter periculum ſuperfętationis, & incertitudinem prolis naſciturę, vt ſtatim dicemus, niſi certũ ſit eã non eſſe grauidã,ſed iam peperiſſe,quia tunc licitè poteſt ad ſecundas nuptias tranſire. Gentil.*de 2.nup.c.18.*

Tempus luctus pręfinitum vxori,ne intra illud nuberet, iam olim annus fuit, ſed decem menſibus conſtans, ideſt annus lunaris, quo olim vſi fuerant Romani, auctore Romulo, vt teſtatur Ouid.*lib.1.Faſtor.* 3 De tempore luctus.

Eſt tamen,& ratio, Cæſar, quę mouerit illum,
Erroremque ſuum, quo tueatur, habet.
Quod ſatis eſt vtero matris dum prodeat infans,
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.
Per totidem menſes à funere coniugis vxor
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.

De quo anno lunari exaudiendus eſt Seneca *epiſtol.* 69. dum ait: *Annum fœminis ad lugendum conſtituere maiores, non vt tamdiu lugerent,ſed ne diutius.* Ex in conſolatione ad Heluiam,*c.16.* ibi: *Ideò maiores decem menſium ſpatium lugentibus dederunt; nam cum hoc tempus mulieribus viduis præcipuè aſſignaretur,ne confuſio ſanguinis,ſeu ſeminis daretur,&c.* Et *l.liberorum 11.§.1.ff.de his,qui not.inf.* Et poſt decẽ menſes ceſſabat hęc ratio turbationis, cùm poſt eos filius natus prioris mariti non credatur, *l.inteſt.13.§.poſt decem,ff.de ſuis,& legit.*ibi: *Poſt decem menſes mortis natus non admittetur ad legitimam hæreditatem.* Inde in formula Galli Aquilij, relata *in l.Gallus 29.ff.de liber.& poſth.* ita cauetur: *Si filius me viuo morietur, tunc ſi quis mihi ex eo nepos, ſiue quæ neptis poſt mortem meam in decem menſibus proximis, quibus filius meus morietur, natus natave erit,*

Digitized by Google

erit, hæredes ſunto. Et *l.*4. *C.eod.tit.* ibi: *Si filius, vel filia intra decem menſium ſpatium poſt mortem meam editi fuerint, hæredes ſunt.* Seneca *lib.*23.*controu.*ibi: *Sit mihi hæres, ſi quis intra decem menſes natus fuerit.* Illuſtrat D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecon.c.*3 licèt partum vndecimeſtrem, ſicut ſemeſtrem, legitimum dari poſſe, probet Zypeus *ad tit.qui filij ſint legit. conſul.*1. Ideò ergo annus lunaris decem menſibus conſtans luctui viduarum præfinitus fuit, ne prædicta ſanguinis turbatio daretur. Sed Imperator Theodoſius pro decem menſibus conſtituit annum integrum, ideſt duodecim menſes, *in l.*1.*&* 2.*C.de ſecun.nup.l.*1.*eod.tit. in Theodoſ.* Reuardus 2.*var.*20. Gothofredus *in d.l.*1.*C.Theod.* & Anglicanam Eccleſiam idem tempus ſeruaſſe, conſtat ex Concil. Entiamenſi *can.* 19. ibi: *Viduæ ad minus biſſenos menſes ſub præſidio Dei atque Regis pura ſe contineant viduitate, deinceps virum eligant, ſi voluerint.* Quod tempus continuum eſt, ideòque ignoranti etiam mariti mortem currit ab ipſo die mortis: quare ſi anno elapſo mulier ſecundò nubat, eodemque die cognoſcat maritum priorem eſſe defunctum, rectè, & ſine pœna vlla nubit, eodemque die ſumit lugubria, & deponit, vt ait Conſultus *in l genero, ff.de his, qui not.infam.* ſolebant enim Romani candidam veſtem, & togam in atram mutare, & ornamentis depoſitis atro amictu vti. Ouid. *lib.*8. *Metamorph.*

Plangere, quo dato mæſtis clamoribus vrbem
Implet, & auratis mutauit veſtibus atras.

Et *lib.* 6. *de Progne:*

Induiturq; atras veſtes, & inane ſepulcbrum Conſtituit.

Quæ veſtes triſtes habitus dicuntur *in l. decreto* 15. *C. ex quibus cauſis infam.* & Paulus *lib.*1.*ſent.tit.*21.§.3. ait: *Qui luget, abſtinere debet à conuiuijs, ornamentis, & alba veſte.* Quem morem illuſtrant Tiraq. *ad Alex. lib.*3. *c.* 7. Reuardus *lib.*1.*coniect.c.*20. Hieron. Magius *lib.*3.*miſc. cap.* 14 Dorleans *ad Tacitum, lib.*2.*annal.fol.*304. Cuiac. *lib.*1. *qq.Pap.in l.*1.*ff.de his, qui notant.infam.* Claudius Annoix *in emb.*117. *Alciati*, Bernacius *in not.ad ſtat.Pap.lib.*3. *Syluar.* Martinus Delrio *ad Senec.in Hercule, verſ.*625. quam veſtem atram non teneri viduam deferre, probat Cuiac. *in d.l.fin.* vbi exponit textum *in d.l.decreto* 15.*C.ex quibus cauſ.*

4 Exponitur l. ſæpè 17. de ſponſ. Vnde exponendus eſt text. *in l.ſæpè* 17. *ff. de ſponſ.* vbi Gaius explicans caput 1. legis Iuliæ, & Papiæ, docet ſæpè euenire, vt iuſtæ, ac neceſſariæ cauſæ trahant, ſiue producant ſponſalia, non ſolùm annum, vel biennium, ſed etiam triennium, & deinceps, veluti valetudo ſponſi, ſponſæve, vel mortes parentum, vel capitalia crimina, aut peregrinationes neceſſariæ. In quo textu verba illa, *annum, vel biennium*, ſuſpecta ſibi eſſe, & abundare, docuit Cuiac. *lib.*16.*obſer.c.*37. ſed rectius, ſubtiliuſq; magnus Ramos *ad leges Iul. & Papiam, p.*1.*c.*1.*n.*3. verba illa refert ad eam legis Iulię partem, qua cauetur, fęminis à morte mariti anni tribui vacationem, ex lege verò Papia biennij, teſte Vlpiano *in frag.tit.*14. nempè, vt etiamſi intra annum, vel biennium aſſignatum ex eiſdem legibus ad matrimonium celebrandum, poſt ſponſalia nuptias non contrahant, pęnis ipſarum legum non teneantur: proinde cùm euenire poſſet, vt ſtatim poſt mortem mariti etiam intra annum luctus alij deſponſaretur, quod ſine infamię nota facere poterat, *l.ſolet* 10.*ff.de his, qui notant.infa.* accommodatè Gaius *in d.l.ſæpè*, ad vtriuſque legis cautionem reſpiciens, docet ſępè euenire, vt ex iuſta, ac neceſſaria cauſa, poſt ſponſalia contracta nuptię differantur; non tamen vltra annum à morte mariti, aut biennium, *ex l.Papia;* ſed etiam ſi intra congruum tempus, veluti ſi cum ſpatium vacationis legibus datum impleretur, contigerint mortes parentum ſponſi, vel ſponſæ, quos vno anno lugere moris fuit, aliàs qui contrà feciſſet, infamis habebatur, vt ex Paulo probat Cuiac. *lib.* 21.*obſer.c.*17.*& lib.*8.*Pauli ad edict.in l.ſolet, ff. de his, qui notant.infa.* vnde cùm lugentes lugubria veſtimenta induerent, & ab ornamentis, & conuiuijs abſtinerent, iuxta Paulum ſuprà relatum, conſequens, æquumque fuit, eos intra id tempus excuſari à celebratione, & pompa nuptiarum, vt loquuntur Cæſares *in l.ſi donatum* 22.*C.de nuptijs:*

c *In Domino nubat.*] Primæ ad Corint.*c.*7.*verſ.*39. *Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit: quod ſi dormierit vir eius, libera eſt, cui vult nubat, tantùm in Domino.* Et in eodem capite, *verſ.* 8. *Dico autem non nuptis, & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permaneant ſicut, & ego: quod ſi non ſe continent, nubant: meliùs eſt enim nubere, quàm vri.* Illa verba *tantum in Domino*, PP. Græci accipiunt ſecundùm Dei legem, quæ iubet, vt cum temperantia, & prolis, non libidinis cauſa matrimonium contrahatur. Ambroſius, Theod Aug. & D Thomas relati à Corn Lapide *in d.c.*7.*n.*257. exponunt ea verba, *nubat in Domino*, ideſt, *in Domini Eccleſia nubat viro chriſtiano, non Gentili, aut hæretico*, cum quibus matrimonium nec licitè, nec validè contrahitur, vt probant *in can.*15.*Concil.Illiber.* Quam interpretationem ex Tertulliano probat Mancinus *Genial.cent.*2.*c.*140.*n.*6. Seuerinus Binius *in notis ad can.*31. *Conc.Carthag.*4. exponit ea verba, ideſt iuxta ritus ab Eccleſia nuptijs contrahendis præſcriptos.

c *Auctoritatem Apoſtoli.*] Nō quia Apoſtolus ſupra relatus abrogare intēderet leges Cęſareas, quibus infamię pęna imponebatur mulieri ſecundò nubenti intra annū luctus; nam D Paulus tantùm intendebat approbare, & licitas declarare ſecundas nuptias: ſed exinde rectè inferunt Vrbanus in pręſenti, & Innoc. *in c.ſeq* quod cū vxor iuxta Apoſtolū rem licitam faciat ſecundò nubens, non debet inde infamia notari, quam tollit Pontifex; non verò docet ſublatam eſſe expreſsè per Apoſtolum, vt perperam deducebat Scipio Gentil. *de ſecundis nuptijs, c.*18.

C A P V T V.

Innocent. III. a *P. nobili mulieri.*

CVm (ſecundùm *b* Apoſtolum) mulier mortuo viro ſuo ab eius ſit lege ſoluta, & nubendi cui vult tantùm in Domino liberam habeat facultatem, non debet legalis infamiæ ſuſtinere iacturam, quæ licèt poſt viri obitum intra tempus luctus (ſcilicet vnius anni ſpatium) nubit: conceſſa ſibi tamen ab Apoſtolo vtitur poteſtate, cùm in *c* his præſertim ſeculares leges non dedignentur ſacros canones imitari.

N O T Æ.

a P. *Nobili.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit.c.*1. non tamen conſtat quænam fuiſſet nobilis hæc fœmina, cui reſcribit Innocentius.

b *Apoſtolum.*] Suprà relatum *in textu præcedenti.*

c *In his.*] Rebus videlicet, vbi de ſacramentis, rebus ſpiritualibus, aut illis, in quibus peccatum vertitur, ſacri canones obſeruandi ſunt, neglectis, abrogatiſq; legibus ciuilibus, *c.fin.de præſcr.c.cùm haberet, de eo, qui duxit in matr.c.Euphemium*, §.1.2.q.3. facit Iuſtin. *in nouel.vt clerici apud proprios*, §.*pen.* ibi: *Nec enim volumus talia negotia ſcire omninò ciuiles iudices, cùm oporteat talia eccleſiaſticè examinari, & emendari ſecundùm ſacras, & diuinas regulas, quas etiam ſequi noſtræ non dedignantur leges.* Probant Petrus Greg. *de beneſ.c.*1.*n* 4. Azor. *lib.*5.*inſtit.mor.c.* 20. *verſ. Leges omnes.*

COMMENTARIVM.

TAm ex hoc textu, quàm præcedenti ſequentem communiter DD. deducunt aſſertionem: *Mulier nubens intra annum luctus nullam infamiam incurrit.* Probant textus *in cap.qui Epiſcopus* 21.23. *diſt.cap.* [illegible] *cap.de his*, 28. *diſt. cap. Euphemium*, 2.*quæſt.*3. [illegible] *viduis* 12.17.*q.quomodo*, *c.aperiantur* 11. *cap.ſi dormierit* 13. *cap.* 2 Concluſio traditur, & probatur.

Deus 31.quæſt.1.cap.fin.32.quæſt.2. Concil. Nicæn. can.8. ibi: *Cathari conuerſi ſcripto fateantur, quod ſentient cum Eccleſia Catholica, hoc eſt communicabunt cum his, qui ſecundas nuptias contraxerunt.* Gelaſius epiſt.1.cap.24. *Secundas nuptias ſicut ſæcularibus inire conceditur, ita poſt eas nullus ad clericale ſinitur venire Collegium.* Nicolaus ad conſulta Bulgar. cap. 3. *Sciſcitamini, ſi muliere propria defuncta, poſſit vir alteram ducere. Scitote per omnia poſſe.* Synodus Laodic. cap.1. D.Baſil. ad Amphiloch.c.53. *Quæ in viduitate habet ſui poteſtatem, cohabitat ab omni accuſatione libera, ſi nemo eſt, qui coniugium deuellat, cum dicat Apoſtolus, ſi ſit mortuus maritus, libera eſt, vt nubat cui velit, tantùm in Domino.* Conc. Tolet. 3.can.10. Florentin.ſub Eugenio cap.4. Conſonant lex 3.tit.12.par.4. lex 5.tit.1.lib.5.ordin. lex 3. tit. 1. lib. 5. recop. Illuſtrant Ant. Auguſt. in epit.iur.lib.29.tit.30. Mendoza lib.3.Concil.Illiber.quæſt.66. Baſil.lib.7.de matrimon. cap.52. Germonius lib.2. animadu.cap.44. & lib. 1. de ſacror. immunit. càp.5. num. 9. Robertus lib.1.rer.iudic.cap.8. Bellarmin. tom.2.controuerſ. lib.2.de matrimon. cap. 9. Lantdemeter. lib.2. de veter.monach. cap.21. & 101. Vighel. in method. iuris can.fol.493. Eſpenceus ad Epiſt.Pauli, tract.de ſtatu viduitatis, Pichardus in §. ſi vxori, de legat. Solorzanus tom.2.de iure Ind.lib.3. cap.22. Marcell. Donat. ad Treb. Polion.tom.6. theſauri Crit.fol. 103. Corraſius lib. 3. miſc. cap.1. Ambian. ad Tert.de exhort.caſtit.cap.1. obſeruat. 2. & de monogam.cap.16. per totum, Cuiac. in præſenti, & in nouel.22. & lib.6.obſeru.cap.32 Loayſa in notis ad D.Iſidorum de diuin.offic.cap.20.P.Herodius lib.4. Pandect.tit. 16. Turrianus in explanat. Clement.lib.3. cap. 2. Coriolanus in notis ad can. 7. Concil. Neocæſar. Menard. in notis ad lib.Sacramen.D Gregor.fol.257. Balſamon in can. 4. & 50. D. Baſil. ad Amphiloch. Fragoſo cap. 3. de regim. lib.3.cap.6.§.4. Valenzuela conſ.13. Mancinus ſacri iur. controu.diſſert.10. & gen.cent.2.cap.140. Scipio Gentil. de ſecund.nupt.cap.18. Mornacius in l.11.ff.de his,qui notant. infam. Sarmiento lib.1 ſelect.cap.4. Valaſco conſultat. 10. Didacus Perez in d.l.5. ordin. Zerda in Tert.ad vxorem,c. 2. Ceruantes, & Gomez in l.14. Tauri, Matienzo in d.l.3. recop. Velaſcus de priu.paup.p.2.q.6.Leon tom.2.dec.158. Connanus lib.8.commen.c.7.n 4. Petrus Greg.lib.9.ſyntag. c.26. P.Faber lib.2.ſemeſtr.c.9. Tranſmiera de polyg. lib.1. q.11. & 12. Henellius de dot.c.12. §. 17. Borellus to.3. tit. 2. per totum.

3 Impugnatur tradita aſſertio

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione; nam hæc iuris ciuilis diſpoſitio, ne vidua intra annum luctus ad ſecundas nuptias tranſire poſſit, rationi naturali, pudori, & publicæ honeſtati conſona eſt: ergo obſeruari debet, & per conſequens etiam iuxta ſacros canones vidua intra illud tempus nubens, infamia notari debet. Antecedens patebit, ſi cauſas, ob quas prohibitum fuit vxoribus viduis intra annum luctus nubere, referamus. Prima fuit, propter turbationem ſanguinis, ſeu ſeminis; ne aliàs mortuo priore marito, vxoreque grauida relicta, incertum ſit, an huiuſmodi partus poſtea editus ſit primi, vel ſecundi mariti, l. liberorum, §.1 ff.de his,qui notant.infam. Ouidius ſupra relatus: quare Heraldus Archiepiſcopus Turon. in capitulis Turon.c. 21. ſtatuit: *Quicunque viduam infra 30. dies viduitatis, inuitam, vel volentem acceperit, vltra eam non attingat, & adulterij pœnas luet.* Immò & cum certum eſt prægnantem eſſe ex primo marito, adhuc tamen turbatio ſanguinis accidere poteſt propter ſuperfœtationem, l.1.tit.2.lib.3. legum Vuiſigoth. ibi: *Si qua mulier poſt mortem mariti ſui ſe alij infra annum coniunxerit, vel adulterium fecerit, medietatem rerum ſuarum filij ſui ex priori coniugio procreati recipiant: aut ſi filij deſunt, alij propinquiores hæredes defuncti viri per iudicis inſtantiam ipſarum rerum conſequantur medietatem. Quam idcircò mulierem præcipuè huic volumus ſubiacere diſpendio, ne hæc, quæ à marito grauida relinquitur, dum immoderato deſiderio ad ſecundi coniugij vota feſtinat, vel adulterium perpetrat; ſpem partus ſui prius quàm naſcatur, extinguat.* Probant, & illuſtrant Mercerius lib.2 pin.c.20.Cuiac.lib.21.obſ.c.12 Gothofr. in l.conſenſu 8.§ 4.C.de repud. Secunda, quia valde indecorum viſum eſt mulieribus ſtatim à morte mariti iterum nubere, ſuſpicionis turpis vitandæ cauſa, Nou.de reſt.§.vlt. ne ſcilicet credatur viuo priore marito adulterium perpetraſſe, vel de futuris nuptijs contrahendis cogitaſſe cum eo, cui ſe iungere ita feſtinat, vel etiam cum eo conſpiraſſe in necem prioris mariti, iuxta tradita in tit.de eo, qui duxit in matrim. Accedunt alij ſimiles rationes, veluti vt reuerentia iſta memoriæ prioris mariti ſeruetur; nam vt Pompeius ad vxorem Corneliam ait apud Lucanum, *vltima debet eſſe fides lugere virum.* Item quod mariti manes mœrore affici exiſtimantur, vt Iuſtin. vt nouel.de nup. & nouel. de reſtit ſæpè ait: idemque alij Imperatores inculcant, immò & ad religionem quandam id tractum eſt ab antiquis; ſic enim Imperator Gratian. in l.1.C.de ſecun.nup. *Si luctus religionem priori viro nuptiarum feſtinatione non præſtiterit.* Et Apuleius lib.8. Metamorph. *Quæ res*, inquit, *tum meum pudorem, tum etiam meæ ſalutis commodum reſpicit, ne fortè immaturitate nuptiarum indignatione iuſta manes acerbos ad exitium ſalutis tuæ ſolicitemus.* Et commune votum eſt coniugum decedentium, ne coniux ſuperſtes ad ſecundas nuptias tranſeat, vt conſtat ex teſtamentorum clauſulis relatis in l.non dubium 14.ff.de legat.2. l.quotiens 22.l.hoc modo 64. §. 1. l.cum tale 72.§.Mæuiæ 5.l.mulieri 74.l.auia 77.§.Titio,l.Titiæ 100. ff.de cond.demonſtr. l.1. & 2. C.de indict. vid. duplici ratione. Prima, vt filij non patiantur nouercalem ſæuitiam, quam magnam eſſe latè probat Tiraq in l.9.connub.num. 196. & expreſſit Conſultus in l.4.ff.de inoffic.teſtam. Secunda, quia plerumque matres nouis maritis, non ſolùm res, verùm & vitam addicebant, l.lex 21. C.de adminiſt.tutor. ibi: *Lex enim non ſolùm contra tutorem, ſed etiam contra fœminas immoderatas, atque intemperantes proſpexit moribus, quæ plerumque nouis maritis non ſolùm res filiorum, ſed etiam vitam addicunt.* Negliguntque filios prioris mariti, vt poſterioris affectu proſequantur, vt inquit D.Ambroſ. in lib.6.de opere ſex dierum, in illis verbis: *Mutato concubitu parentes deprauantur, prælatis filijs poſterioris copulæ, neglectis autem his, qui ex priori progeniti ſunt.* Inde quidam ſubtilis Præceptor noſtræ Academiæ exponebat text. in l.D.Hadrianus 12.ff. de caſtr.pec. vbi cum vxor decedens iuxta votum hoc vellet, ne maritus ad ſecundas nuptias tranſirent, eum hæredem inſtituit ſub conditione, ſi perſeueraſſet in malitia, in qua conditionis adiectione cautè ſe geſſit; nam ſi eum inſtitueret ſub conditione, ne ad ſecundas nuptias tranſiret, lege Iul.de maritan.ordin. conditio remitteretur, ex l.cùm tale 72.§.reſcriptum,l.mulieri 66.l.ſi Titiæ 99.de cond. & demon. l.ſi legatum 17.ff. de annnis leg. l.non dubium 14. ff. de leg. 3. Illuſtrant Briſſonius lib.3.ſelect. c.1. Ioannes Robert. lib. 1 animadu.c.1.cum ſeq. Donel.lib.8.cap.12. Hieron.Mercat.ſeu Cuiac.ſub nomine Mercat. lib.1.ad Robert.cap.1. Pinel.lib.1.ſelect.c.20.Coſta in d. cùm tale. Vnde eum inſtituiſſe ſupponebat perdoctus vir ſub conditione, ſi in militia perſiſteret, quia ibi perſiſtendo, nouas nuptias celebrare non poterat, ex traditis in c.1.de clericis coniug. vnde talis hæreditas caſtrenſis fiebat, quia occaſione militiæ relicta erat, licèt aliàs vxor propter militiam non nota dicatur, l.multi 6 ff.de caſtrenſ.pec. Refert hanc obſeruationem, licèt non probet, D.Ioſeph de Retes lib.5. opuſ.c. 2.n.11. qui pro maiori expoſitione ipſius textus videndus eſt. Cùm ergo ita iuſtæ, honeſtæque ſint rationes, ob quas ius ciuile ſtatuit fœminas ſecundò nubentes intra annum luctus infamia notari, non debebat tam ſalubris, pudorique, & honeſtati conſona diſpoſitio abrogari per Innocentium in præſenti, præcipuè cum ſanctionem hanc in corpore decreti tranſcriptam, & quaſi canonizatam legamus in cap.2. & fin. 3. quæſt.7.

4 De ſecundis nuptijs apud varias gentes.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, quod etſi omni tempore plures fuerint, tam viri, quàm fœminæ, qui ſecundas nuptias contraxerint; nam Abraham poſt mortem Saræ Ceturam duxit, Geneſ.c.26. de quo D. Auguſt. de Ciu.Dei, lib.16.cap.34. ita ait: *Quid ſibi velit, quod Abraham poſt mortem Ceturam duxit vxorem? Prouiſum hoc facto eſt contra hæreticos futuros, ſecundarum nuptiarum aduerſarios, vt in ipſo patre multarum gentium demonſtraretur, non eſſe peccatum poſt obitum coniugis iterum coniugari.* Abigail mortuo Nabal nupſit Dauidi, vt refertur lib.1.Reg.c.25. Sara octo maritos cum Tobia habuit, vt refertur cap.3. & 4. Tobiæ. Ruth nupſit Nohemo, & Booz, cap.2. Ruth. Et Aſſuerum ſecundas nuptias celebraſſe refertur cap.2. Eſther, verſ.19. Apud Romanos varij fuerunt, qui duplicatas nuptias contraxerunt ſucceſſiuè: & vt memoria dignum refert D. Hieron. in epiſt. ad Monogam. quæ extat tom.1.operum eius, pag.84. tempore Damaſi Pontificis fuiſſe Romæ per coniugum, quo-

rum

rum alter viginti vxores ſepelierat, mulier verò viginti duos maritos. Puto tamen vtrumque fuiſſe veneficum, vt in caſu relato à Martiali *lib.9. epigram.*80. ibi:

Funera poſt ſeptem nupſit tibi Galla virorum,
Picentine: ſequi vult puto Galla viros.

Tamen apud omnes gentes exoſa fuit nuptiarum reiteratio, quia credebant multarum nuptiarum experientiam intemperantiæ cuiuſdam ſignum eſſe: vnde Valer. Max. *lib.2. c.1.* dum de nuptijs agit, matronas eas, quæ vno matrimonio contentæ fuerant, corona pudicitiæ honoratas refert apud Romanos, eo quòd exiſtimarent, eum præcipuè matronæ incorruptum eſſe animum, quæ poſt ſemel depoſitam virginitatem, ad ſecundas nuptias tranſire non pateretur; & apud eoſdem, quæ vno contentæ matrimonio fuerant, ad aram pudicitiæ, excluſis multinubis, ius ſacrificandi habuere. Liuius *lib.10. c.33.* Nec viris, aut fœminis ſecundò nubentibus ſacerdotium permittebatur, Tertul. *de exhort. caſtit. c.13.* ibi: *Monogamia in ſummo honore eſt, vt & virginibus legitimè nubentibus, vniuira pronubæ adhibeatur: item in quibuſdam ſolemnibus & officijs prior ſit vniuiræ locus. Certè Flaminica non niſi vniuira eſt.* Et *de monogam. in fin. Fortuna mulieri coronam non imponit, niſi vniuiræ, nec matri Matutæ. Pontifex Maximus, & Flaminica nubunt ſemel.* Vnde cùm de Veſtali capienda ageretur, filiaſque ſuas Frontinus Capito, & Domitius Pollio offerrent, prælata fuit Pollionis filia, non alia de cauſa, niſi quia mater eius ſecundò non nupſiſſet: referunt Tacitus *lib.2. annal.* Seruius *ad 4. Æneid. Virgil. poſt princ.* Feſtus *verbo Pudicitiæ ſignum.* Et nullam niſi vniuiram ius ſacrificandi Dianæ, eiuſue ſignum tangendi habuiſſe, refert Trebel. Pollio *in Tito*, vbi notauit Marcel. Donat. *tom.6. Theſauri crit. fol.*103. De Germanis refert Tacitus *c.19. de moribus German.* quod tantùm virgines nubunt, & ait: *Sic virum accipiunt maritum, quomodo vnum corpus, vnumque vitam, nec vlla cogitatio vltra, nec longior cupiditas, ne tanquam maritum, ſed tanquam matrimonium ament.* Plutarch. *in problem.*99. exponens, quare diebus feſtis virgines non nubent, econtrà verò viduæ, ait: *Quid eſt, quod publicis feſtis veteri more virgines non nubunt? An quod virginibus decorum, viduis verò multis præſentibus fœdum nubere? Felices namque, & fauſtæ primæ nuptiæ: ſecundæ verò triſtes, & deteſtandæ.*

5 De pœnis ſecundò nubentium.

Propter hanc ergo incontinentiæ ſuſpicionem, etſi non irritarunt, improbarunt tamen ſecundas nuptias varij ſcriptores. Martialis *lib.6. epigr.*31. de Teleſina ait: *Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege eſt.* Latè probant Berneg. *in exercit. ad Tacitum, q.*110. Dorleans *ad ipſum, lib.1. annal. fol.*322. Credebant enim valde indecorum eſſe viduis ſtatim à mariti morte nubere; quia videbantur iam viuo priore marito cogitaſſe & de ſecundo viro, & cum eo vel conſpiraſſe in necem prioris, vel adulterium commiſiſſe, *l. ſi qui adulterij, C. ad l. Iul. de adult. Nouel. de reſtitutionibus, §. vlt.* ibi: *Ne qua perſiſterit ſuſpicionis malignæ cauſa ad ſecundum maritum, eo quòd ad ſecundas nuptias feſtinauerit.* Alciatus *de præſ. reg.1. præſumpt.*40. vnde apud varias gentes, vt hæc machinationis ſuſpicio tolleretur, obſeruatum legimus, vt vxores viuæ ſimul cum maritis ſepelirentur. Procopius *lib.2. de bello Gothor.* nominatim exprimit Eulos, apud quos vxor marito mortuo ſeſe laqueo iuxta ſepulchrum eius ſuſpendebat, niſi mallet infamis, inuiſaque ſuperuiuere. Apud Bragmanas viuæ vxores in eodem igne ardent, qui cadaueribus maritorum ſupremus eſt, vt refert Ioannes Hugo Linſcotanus *in hiſt. Indica, cap.*36. De Catheorum gente idem tradit Strabo *lib.*15. & Diodorus Siculus *lib.17. Biblioth.* Apud Venedos Germanorum populos idem vſitatum fuiſſe narrat. Sed vt ad pœnas ſecundò nubentium perueniamus; ſciendum eſt, in ipſis matrimonijs feſtinationem puniri, non tamen ipſum matrimonium caſſari: & quia quodammodo delinquunt, vel eo quòd incontinentiores ſunt, vel quia nec coniugi priori, nec liberis ex eo ſuſceptis affectionem, & beneuolentiam iterum nubendo conſeruant, varijs pœnis afficiuntur. Circa viros ſecundas nuptias celebrantes tantùm, Charondas Thurinorum legiſlator virum ex priori matrimonio liberos habentem, & ad ſecunda vota tranſeuntem, Senatu, conſilijſque publicis remoueri cauit, quia pignoribus ſuis, ideſt filijs, malè conſuluerat, & ſic ab eo Rempublicam rectè adminiſtrari credi non poterat, vt refert Diodorus *lib.12. cap.12.* Vidua tranſiens ad ſecundas nuptias, vel liberos non habet ex priori matrimonio, vel adhuc eos retinet: ſi non habet, & tranſacto anno luctus aliud matrimonium contraxit, tantùm punitur, eo quòd amittat omnia priuilegia, & dignitatem quæ habet ex priori viro, *l. fœminæ, ff. de Senat. l. vlt. C. de bonis matern. l. mulieres 9. C. de incol. de bonis matern. l. mulieres 9. C. de incol. lib.11. l.7. tit.5. partit.4. l.14. 15. & 16. Tauri*, vbi Gomezius, Pichardus *de nobilit. communic. num.*67. Si autem filios habeat coniux, qui ad ſecundas nuptias tranſit, amittit proprietatem omnium, quæ à coniuge percepit, & habuit titulo lucratiuo, vel per ſucceſſionem ab inteſtato liberorum primi matrimonij conſecuta eſt, *l. fœminæ 3. cum ſeq. C. hoc tit. l.15. Tauri*, Xarauia *ad l. vnic. C. de ſecund. nupt.* Ita vt tantùm vſumfructum habeat, proprietatem verò, ſiue res ipſas cogatur liberis prioris mariti, à quo profectæ ſunt, ſeruare. Huiuſmodi lucra ſunt donationes inter viuos, hæreditas, legata, fideicommiſſa, *l. fœminæ 3. C. hoc tit. nouel.22. de nupt. §. ſi verò præſtet:* exponunt Scipio Gentil. *de ſecund. nupt. c.9.* Alberic. Gentil. *de nupt. lib.6 c. fin.* & ſi filij ex primo matrimonio decedant viua matre, ad ſuos liberos tranſmittunt huiuſmodi proprietatem, excluſa matre, *l. in quibus, l. ſi quis priorit, C. hoc tit.* Scipio Gentil. *de ſecund. nupt. c.13. per tot.* Marian. *lib.2. reſol. c.*273. fusè varias quæſtiones in foro obuias circa hanc pœnam reſoluunt Caſtillo *tom.1. controu. lib.1. c.2. & 3. & de vſufruct. c.*62. Deinde non poſſunt vir, aut mulier ad ſecundas nuptias tranſeundo plus in nouum coniugem ex ſuis bonis vllo titulo, vel inter viuos, vel mortis cauſa transferre, quàm dederit, aut reliquerit vni ex liberis prioris matrimonij, cui minimum dedit, aut reliquit; dum tamen id quod filio reliquit, non ſit minus portione legitima, *l. hac edictali, C. hoc tit.* Nouel. *de nupt. §. optimo.* His pœnis punitur mulier etiam poſt annum nubens. Nunc videamus quibus pœnis afficiatur, ſi intra annum luctus ſecundum matrimonium celebret? Et primò infamia notatur, vt ſuprà probaui. Apud alios dotem amittit. Oſorius *lib.3. de rebus Eman.* ibi: *Viduæ, quæ ante annum poſt virorum obitum nubunt, dotem amittant.* Deinde non poteſt omnia bona ſua in dotem ſecundo marito dare, quod aliàs ei licet, *l. mulier bona, ff. de iure dot. l. nulla, C. eod. tit.* & talis mulier nihil poteſt ex vllo teſtamento capere, nec hæreditatis, legati, vel fideicommiſſi titulo, *nouel.22. Iuſtin. §. ſed nemo*, & *§. quidem:* & omnia à marito relicta amittit, non ſolùm quoad proprietatem, verùm & quoad vſumfructum, *l.1. & 2. C. hoc tit.* Nec poteſt ſuccedere propinquis, & cognatis vltra tertium gradum, *d. l.1. in fin.* quas pœnas probant, & explicant Scipio Gentil. *de ſecund. nupt. c.17. & 18.* Cuiac. *in Nouel.2. & 22.* Chriſtineus *tom.1. deciſ.*278. qui reſoluit eam pœnam non incurrere, ſi ex voluntate defuncti, vel liberorum primi matrimonij nupſerint, *in tom.1. deciſ.*223. Videndus Caſtillo *tom.5. controu. c.3.* De pœnis autem non abolitis præſenti conſtitutione, agunt Valentia *conſil.13. ex n.*12. Giurba *ad conſtit. Meſſan. c.8. gloſſ.1.* Paſchal. *de virib. parte 3. ex n.30. cap.*10. Sperellus *deciſ.32. & 33.*

6 De ſecundis nuptijs ex iure canonico.

Huc vſque egimus de nuptijs ex iure ciuili, vt ad ſacros canones, & ſanctos Eccleſiæ Patres perueniamus de eis loquentes. Et ſciendum eſt, antiquum fuiſſe Montani errorem, quem poſteà eius ſectatores Montaniſtæ, Nouatus, & tandem Tertul. ſequuti fuerunt, ſecundas nuptias illicitas eſſe; quem damnarunt Patres Concil. Niceni *can.8.* ibi: *Si qui volunt venire ad Eccleſiam Catholicam ex Nouatianis, placuit ſancto Concilio, vt ordinentur, & ſic maneant in Clero; ante omnia autem hanc habeant ab eis confeſſionem, quam per ſcripturam exigi oportet, vt fateantur ſe cum omni conſenſu Eccleſiæ Catholicæ ſtatuta obſeruaturos, ideſt communicaturos ſe & his fortè qui ſecundas nuptias ſunt experti.* In Concil. Carthag.4. *can.*11. inter ea quæ ab Epiſcopo ordinando exquirenda præſcribuntur, illud vnum eſt, an ſecunda matrimonia damnet. Simile etiam decretum extat in Concil. Tolet.3. *can.*10. in Conc. Florent. ſub Eugenio IV. ibi: *Quoniam nonnullos aſſeritur quartas nuptias, tanquam condemnatas, reſpuere, ne peccatum vbi non eſt, eſſe putetur, cùm ſecundùm Apoſtolum mortuo viro mulier ſit ab eius lege ſoluta, vt nubendi cui vult habeat faculta-*

tem

Digitized by Google

tem in Domino, nec diſtinguat mortuo ſecundo, vel tertia: declaramus, non ſolùm ſecundas, aut tertias, aut quartas, atque vlteriores, ſi aliquod impedimendum canonicum non obeſt, licitè contrahi poſſe; commendatius eſſe tamen dicimus, ſi vlteriùs coniugio abſtinentes, in caſtitate permanſerint. Confutarunt eundem errorem graui rationum pondere D.Ambroſ. *lib. 1. de viduis*, D.Hieronym *de monogam. ad Geruntiam*, vbi concludit: *Damnamus ſecunda matrimonia? minimè, ſed prima laudamus? Abijcimus de Eccleſia bigamos? abſit, ſed monogamos? ad continentiam prouocamus.* Epiphanius aduerſus Montanos *hæreſi 59.* D. Chryſoſtom. *hom. 7 in epiſt. 2 Pauli ad Timoth.* vbi de amicis defunctorum loquens, qui viduas, filiaſque eorum tuentur, ac diligunt, ait: *Audiant iſtæ mulieres, maximè quæ appetunt ſecundas nuptias, ac defuncti viri maculant thorum, quæque priorem dilexerunt virum: non iſtud nunc loquor, quod ſecundas prohibeam nuptias, aut immundas eſſe putem; nec enim permittit hoc Paulus, qui ori meo frænam impoſuit, dicens primæ ad Corinth. 7. Si autem nupſerit, non peccauit, cæterum beatior erit, ſi ſic permanſerit.* Salulanus *de gubern. Dei ad finem*, ibi: *Quid agis ſtulta perſuaſio? peccata interdixit Deus, non matrimonia.* Baronius *anno 51. num. 49. & anno 173 num. 7.* Etiam ſecundas nuptias improbabant Magdeburg. Turrianus *lib 1. pro can. Apoſt. c. p. 1.* Baſil. *quæſt. 3. ſchol. cap. 8. pag. 172.* Tertullianus, Baronius *anno 201. nu. 12.* & alij hæretici, de quibus Baronius *anno 254. num. 206. & 207.* Sed cùm Eccleſiæ PP ardentiſſimo quodam pudicitię zelo ad caſtitatem fideles ſæpè ſæpiùs exhortarentur, & in ſecundis nuptijs aliquam ſpeciem incontinentiæ dari cognouerint, vt & prophani ſcriptores agnouerunt, non ita commendarunt ſecundas nuptias, ſed tantùm conceſſerunt, & permiſerunt. D. Hieronymus aduerſus Montanum, & ad Marcellam *lib. 3. epiſt. 11.* ibi: *Nos ſecundas nuptias, non tam appetimus, quàm concedimus.* D. Chryſoſtomus *vbi ſuprà, & hom. 2. in epiſt. ad Titum*, ibi: *Noſtis profectò omnes, quod etſi per leges Romanas ſecundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen in eis accuſationibus patet.* Ambroſius, & Nazianzenus relati à Cuiac in præſenti, alij plures congeſti ab Eſpenceo *in tract. de ſtatu viduitatis, per totum*, Gregorius III. *epiſt. 1. ad Bonifac. Archiepiſc. c. 6.* ibi: *Et ſi valueris, deuitandum doce, ne cui vxor obierit, amplius quàm duabus debeat copulari.* I. Dartis *ad 31. q. fin.*

7 *Traditur ratio decidendi*

Quibus ita animaduerſis ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit, nam cùm ſecundæ nuptiæ legitimæ ſint, nec tantùm ab Apoſtolo permiſſæ, verùm ab Eccleſia approbatæ tot Concilijs ſuprà relatis, non debet legalis infamiæ ſuſtinere iacturam vidua, quæ intra annum luctus ad ſecundas nuptias conuolauit, cum talis iuris ciuilis diſpoſitio attendi, aut obſeruari non debeat in hac ſacramenti matrimonij parte contra ſacros Eccleſię canones ſuprà relatos. Accedit, nam Eccleſia ſaluti animarum conſulere, proſpicereque curat, & vt peccata vitentur, intendit; vnde cum non leuia, nec pauca peccata à viduis iuuenibus committi poſſent, negata illis facultate ſecundò nubendi, quia vt aiunt D. Cyprianus *lib. 3. de bono patientiæ*, ibi: *Tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laborioſam caſtitatem.* Tertul. *lib. 1. ad vxorem: Vidua habet aliquid operoſius, quia facilè eſt non appetere, quod neſcias, & aueſari, quod deſideraueris: nunquam glorioſior continentia, quæ ius ſuum ſentit; quæ quod viderit, nouit: poterit felicior haberi, aut vidua laborioſior illa, quòd bonum ſemper habuit; iſta, quòd bonum ſibi inuenit: in illa gratia, in iſta virtus coronatur.* Vt ergo Eccleſia imbecillitati, & fragilitati humanę ſuccurreret, rectè decreuit, abſque vlla infamiæ nota poſſe viduas ad ſecundas nuptias tranſire, ne aliàs in peccati occaſionem inciderent, ſi infamiæ metu à ſecundis nuptijs arcerentur. Ob quam etiam rationem Patres Concil. Turon celebrati anno 1448. *can. 3.* prohibuerunt clamores, qui in contemptum ſecundò nubentium per aliquas Germaniæ vrbes fiebant; quibus quaſi conuitijs, & probris vidui nubentes laceſſebantur, ibi: *Inſultationes, clamores, ſonos, & alios tumultus fieri ſolitos in ſecundis, vel tertijs quorundam nuptijs, quos Charinarium vulgò appellant, propter multa, & grauia inconuenientia, quæ inde ſequuntur, fieri omninò prohibemus ſub excommunicationis ſententia, & alia pœna arbitraria.* Vbi quid per Chariuarium intelligatur, eruditè exponunt Salmaſius *in notis ad Vopiſcum, fol. 493.* Cironius *in parat ad hunc titulam*, Petrus Greg. *lib. 38. ſyntag. cap. 4.* Gothofred. *in l. item 15. §. vnde 39. de iniurijs, littera G.* Hunc etiam abuſum tollendum monent acta Eccleſię Mediol. *lib. 4. tit. 2.* ibi: *Quæ in nuptijs indecorè fiunt, ea ab Epiſcopis ex ipſis omninò viſum ijs. Porrò ipſum tum potiſſimum nuaimè ferendam, duæ illæ deprauato more in vſu introductæ corruptelæ: vna ſcilicet, cùm certa quędam pecunia ab ijs extorquetur, qui ex alieno ſolo, alteraue parochia vxorem ducunt. Altera cùm per vicos, & plateas, quæ ſecundò nupta ducitur, clamores, tumultuoſæque voces, à prophano Gentilium more non abhorrentes, ac ſtrepitus hominum, quos exagitandis ſecundis nuptijs eduntur. Eas ſanè à chriſtianæ pietatis inſtitutis, atque moribus, & à matrimonij, quod celebratur, ſanctitate Epiſcopus cùm omni alia paſtoralis officij ſui ratione, tum propoſitis etiam pœnis, cenſuriſque extirpari, ac planè funditus tolli curet.* Reperiuntur hæc acta *in tomo 14. Concilior.*

Etiam communitas Cordubij in ſuis ſtatutis, *c. 127.* referente Nouarino *in aqua nuptiali, lib. 6. excurſu 23.* In eos, qui in via ſe opponebant ijs, quę ad ſecundas nuptias tranſibant, ita ſtatuit: *Mandamus, ac iubemus, quod ſi contigerit aliquem tranſducere nuptam ſuam, quæ fuerit vidua, non poſſint, nec debeant aliqui facere ſeragiam, vel impedimentum aliquod, aut claudere viam; ſed liberè eos dimittant, & iter ad eorum beneplacitum quoquo modo permittant, nec tranſeuntes cogant ad aliquid exbursandum, aut dandum, niſi hoc de eorum proceſſerit voluntate, & liberalitate, ac oblatione; & qui contrafecerit, vtendo aliquo Sforzio in liminibus, cadat ad pœnam librarum quinquaginta pro qualibet vice, ſtandi pariter dies tres in carceribus. Eandem quoque pœnam incurrant omnes illi, qui temerarias præſumpſerint facere matinatas.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, qua motus Alberic. Gentilis *lib. 6 de nuptijs, c. fin* exiſtimauit infamiæ notam ab vxore nubente intra annum luctus Eccleſiam auſerre non potuiſſe, nec D. Paulum in pręſenti expreſsè de ea egiſſe, ſed tantùm Apoſtolum nuptias ſecundas approbaſſe, & confirmaſſe, contra hæreſim pullulantem de ſecundis nuptijs; non verò contra Romanorum leges honeſtate ſubnixas aliquid decreuiſſe: quod latè peſſimo illo animo, quo aliàs Pontificum deciſiones pertractat, probat Scipio Gentil. eius frater, non ſolùm ſanguine, verùm & religione; affirmatque *c. 18. de ſecund. nup.* per Innocentium in præſenti tantùm ſublatam eſſe infamiæ pœnam in terris Eccleſiæ, non verò in alijs prouincijs, vbi Eccleſia non exercet temporalem iuriſdictionem; in eiſque hodie vigere iuris ciuilis ſanctiones, tam quoad infamiæ notam, quàm quoad alias pœnas ſuprà relatas. Verùm ſententia hæc cenſura potius, quàm emendatione digna eſt. Paulus Eleazar, Raynerius, Baldus, & Ancharanus relati ab Alberic. Gentili *d. c. fin.* affirmant hodie vigere omnes ciuiles pœnas, ſi adſit periculum fœtus, ſeu turbationis ſanguinis; aliàs viduam impunè ad ſecundas nuptias tranſire, ex præſenti textu. Sed hac etiam ſententia omiſſa dicendum eſt, infamiæ pęnam iure ciuili hoc caſu ſtatutam, omninò ſublatam eſſe in pręſenti textu, & antecedenti: licèt enim Apoſtolus tantùm approbaſſet ſecundas nuptias, licitaſque eſſe docuiſſet, exinde rectè deduxerunt Vrbanus, & Innocentius III in præſenti, non incurrere infamiæ notam ſecundò nubentes, cum facultate à iure, & Apoſtolo conceſſa vtantur, & per conſequens nulla infamia notari, abrogatis Iuris Cæſarei ſanctionibus. Nam ſicut in eis ſæpiùs diſpenſabat Princeps, vt ſuprà retuli, & in caſu, in quo vidua erat prægnans, factum fuiſſe, ex Tacito, & Suetonio probat Gentilis *d. c. fin.* meritò maiori ratione potuit Eccleſia eas leges in totum abrogare, ex rationibus ſupra adductis, vt peccata vitentur; præcipuè cùm in his rebus ad ſacramenta pertinentibus Principes ſæculares aliquid ſtatuere nequeant, vt in terminis matrimonij probaui *in cap. 1. de ſponſ.* Nec obſtat, quod *in d. cap. 2 3. quæſt. 7.* pœna hæc infamiæ tranſcripta legatur; nam in eo textu Gratianus tranſcripſit integrum ferè edictum Prætoris *de his, qui notan. infam.* non tamen ideò aliquam vim canonicę ſanctionis textus ille habet, iuxta tradita in apparatu ad hæc commentaria. Rectè tamen animaduertit Germon. *lib. 2. animad. cap. 14.* quod licèt in præſenti permittatur viduis intra annum luctus alios maritos accipere, & eas ita licitè ad ſecundas nuptias tranſire poſſe; tamen mulierem, quæ dubia eſt, an grauida relicta ſit, vel non,

8 *Diſſoluitur dubitandi ratio.*

Digitized by Google

non, cum ſecundo viro commiſceri non debere, donec certò cognoſcat ſe grauidam, vel non, eſſe.

9 De alijs pœnis ſecundo nubentium.

His conſequens eſt celebris quæſtio, tam apud antiquos, quàm neotericos agitata, an per ſacros canones relatos in præſenti capite, & antecedenti, ita abrogatæ ſint ſanctiones iuris ciuilis circa pœnas impoſitas ſecundò nubentibus, vt non ſolùm ſecundò nubens infamia non notetur, verùm & alijs pœnis relatis immunis ſit? In qua quæſtione Gloſſa *in l. 1. verbo honorarias, C. hoc tit.* Panormit. *in præſenti*, & alij relati à Thoma Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp. 87. num. 2.* exiſtimarunt, iure canonico omnes pœnas legales contra ſecundò nubentes ſublatas fuiſſe. Mouentur ex ſequentibus fundamentis. Primò, quia mens, tam Vrbani, quàm Innocentij in præſenti ea fuit, ne mulier rem licitam faciens, cum permiſſu Apoſtoli, & approbatione Eccleſiæ, & iure ſuo vtens, pœnam ſuſtineret; nam qui ſecundùm ius operatur, pœnam non meretur, *l. Decuriones, C. ex quib. cauſ. infam l. aliud, §. fraus, ff. de V. S.* & quod iure permittente fit, impunè factum dicitur, *l. ſancimus, C. de adminiſt. tut. l. Gracchus, C. ad l. Iul. de adult.* Secundò quia matrimonia libera eſſe debent: ſed ſi in hoc caſu pœna incurratur, non adeſt voluntas libera, *c. gemma, de ſponſ.* ergo nulla afficiendi ſunt pœna ſecundò nubentes. Tertiò quia in præſenti textu ait Innoc. *Tibi, vel ei qui te duxerit, in iacturam, vel infamiam ab aliquo imputetur.* Vnde Panormit. iacturam refert ad bona, infamiam ad pudoris notam. Alij, vt ſunt Cinus *in l. 1. C. de ſecund. nupt.* Mancinus *lib. 2. genial. c. 140.* quem tranſcripſit Barboſa *tom. 6. collect. ad hunc textum*, Scipio Gentil. *de ſecund. nupt. cap. 18.* credunt ſolam infamiæ pœnam ſublatam eſſe, cùm de ea expreſsè Pontifices egerint; reliquas verò pœnas ſtare adhuc, & obſtare mulieri, ne intra annum luctus tranſeat ad ſecundas nuptias. Sed illis omiſſis placet communis ſententia, videlicet, vt quæ merè ſunt pœnæ, ſublatæ ſint, nec hodie committantur; quæ verò præſtationem continent, & in fauorem filiorum prioris matrimonij conſtitutæ ſunt, vigeant, adhucque eas patiatur ſecundò nubens: Ita docuerunt Cou. *2. p. de matrim. c. 3. §. 9.* Matienzo *in l. 13. tit. 1. lib. 5. recop.* plures congeſti à Valenzuela *conſil. 13. num. 25.* Corraſ. *lib. 3. miſc. c. 1. num. 6.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. 3. p. lib. 3. diſp. 6. §. 4.* Chriſtin. *tom. 1. dec. 336.* Caſtill. *d. lib. 2. cap. 2.* Coſta *in c. ſi pater, verbo Legauit, num. 34. de teſt. in 6.* Barboſa *in præſenti*, Rota apud Peñam *deciſ. 212.* Pro quorum ſententia expendo textum vulgò non notum *in c. ex parte 67. de appellat.* vbi ſupponit Greg. IX. matrem tranſeuntem ad ſecundas nuptias amiſiſſe tutelam filiorum prioris matrimonij; quæ pœna à iure ciuili inflicta eſt matribus ſecundò nubentibus, *l. fin. C. hoc tit. Authent. ſacramentum, C. quando mulier tutelæ.* probant Scipio Gentil. *de ſecund. nupt. c. penult. per totum.* Velaſcus *de priuil. pauper. 2. q. 60. per totam*, Marinis *lib. 1. reſol. c. 266.* Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp. 88. numer. 10.* Aliud enim eſt pœnam incurri ob ſecundas nuptias, aliud autem priuari propterea aliquo commodo: quod non aliter conceditur quàm abſtinendo à nuptijs. Itaque ſi coniux legauerit coniugi centum ſub conditione, ne tranſeat ad ſecunda vota, legatum amittit, niſi paruerit conditioni, *Authent. cui relictum, C. de indict. viduit.* quæ deciſio non eſt pœnalis, ſed fauens voluntati teſtatoris, vt expendit Acoſta *in l. cùm tale, §. ſi arbitratu:* & ita hæc conditio admittitur in viduis, non verò in virginibus, repugnante lege Iulia Miſcella, *l. quotiens 12. l. cùm tale 71. §. Mæuiæ, l. Titia 100.* vbi plura Ægidius Hortenſ. *de condit. & demonſtr.* contra quam expendi ſolent textus *in l. fin. ff. de ſtatul. l. cùm ita 63. §. vlt. l. Titio 86. §. fin. ff. de condit. & demonſtr. l. 3. C. de condit. inſert. l. non dubium, ff. de legat. 3.* iuxta quam diſtinctionem facilè cognoſcitur, quibus pœnis ex ſuprà relatis afficiatur vir, ſeu vxor tranſiens ad ſecundas nuptias; & quibus non teneatur, quod & ad praxim ſigillatim de eis agentes proſequuntur Thomas Sanchez *d. lib. 3. diſp. 87.* Fragoſo & Valenzuela *ſuprà*, fusè Michelorius *de fratribus, 3. p. c. 13.* Azeuedo *in l. 4. tit. 1. lib. 5. recopil.* Matienzo *in l. 3. gloſ. 3. eod. tit. & libro*, Ceruantes, & A. Gomez, & alij Tauriſtæ *in l. 14. & 15. Tauri*, Trentacinquius *lib. 3. reſol. tit. de matrim. reſol. 5.* Fontanel. *de pact. nupt. clauſ. 5. gloſ. 8. p. 11. nu. 7.* Cyriacus *controu. 135.* Gutierrez *de matrim. q. 108.* Theſaurus *qq. forenſ. lib. 1. q. 28.* Surdus *de aliment. tit. 7. q. 22.* Peregrinus *de iure fiſci, lib. 3. tit. 15.* Mieres *de maiorat. p. 1. q. 54. num. 7.* Maſtrillus *deciſ. 212.* D. Perez *in l. 5. tit. 1. lib. 5. Ordin.* Leon *tom. 2. deciſ. Valentiæ 158.* Valaſcus *conſult. 16.* qui probat arrhas à priori marito acceptas non teneri vxorem ſecundò nubentem reſeruare filijs prioris matrimonij.

10 Exponitur can. 5. concil. Tolet. 13.

Sed præſenti aſſertioni primò obſtat textus *in can. 5. Concil. Tolet. 13.* vbi PP. Hiſpani ita ſanxerunt: *Execrabile facinus, & adſuetæ admodum iniquitatis eſt opus, defunctis Regibus ſuperſtitis eius coniugis regalem thorum appetere, & horrendis pollutionum maculis ſordidare. Quis enim Chriſtianorum æquanimiter ferat defuncti Regis coniugem alieno poſtmodùm connubio vti: aut ſequuturi Principis libidini ſubiugari? & quæ fuit domina gentis, ſit poſtmodùm proſtibulum fœditatis? & quæ thoris extitit regalibus honoris Regi ſublimitate coniuncta, ſtupris eorum, vel coniugijs, quibus dominata eſt, abdicetur vt reproba? Quid ergo ſi moriuntur Principes; numquid inhonorandas relinquunt ſui corporis partes? Aut qui ad gaudia cœleſtia Chriſtiani tranſeunt Reges, propterea ad contumeliam in ſæculo eorum deuocandæ ſunt coniuges? Nuſquam ergo inhonorum eſſe oportet, quod honorandum conuenit opportunè haberi. Nulli ergo licebit ſuperſtitem Reginam ſibi in coniugio ducere, non ſordidis contactibus maculare: non hoc ſecuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit eſſe permiſſum. Quod ſi facere tale aliquid quiſquam præſumpſerit, quo aut ſuperſtitem Reginam poſt decedentis Principis mortem ſibi in connubio copulet, aut adulterina pollutione contaminet, ſiue ſit Rex, ſiue quilibet hominum, qui huius noſtræ ſanctionis ſententiam violare præſumpſerit, ſit ab omni communione Chriſtianorum ſecluſus, & ſulphur ei cum diabolo contradatur ignibus exurendus.* Ex quibus verbis expreſsè deducitur, ab Eccleſia improbari ſecundas nuptias cum vidua Regis celebratas. Igitur indiſtinctè verum non eſt, ſecundas nuptias, iuxta ſacros canones licitas eſſe. Pro cuius canonis expoſitione ſciendum eſt, quod licèt ſecundæ nuptiæ ab Eccleſia approbatæ, permiſſæque ſint; tamen quibuſdam viduis propter honeſtatem, & dignitatem prioris mariti prohiberi ad ſecundas nuptias tranſire, vt viduis Subdiaconi, Acolyti, & Exorciſtæ, *in can. 16. Concil. Matiſcon. 2. Illud quoque rectum nobis viſum eſt diſponere, vt quæ vxor Subdiaconi, vel Exorciſtæ, vel Acolyti fuerat, mortuo illo, ſecundo ſe non audeat ſociare matrimonio; quod ſi fecerit, ſeparetur, & in cœnobijs puellarum Dei tradatur, & ibidem vſque ad exitum vitæ ſuæ permaneat.* Deinde quia indecens videretur Regiæ dignitati viduam Regis alteri priuato viro coniungi, immò quia facilè ita pax regni turbaretur, ſtatutum fuit *in d. can. 5.* ne vxores Regum Gothorum poſt mortem eorum poſſent ſecundis nuptijs copulari. Referunt, & illuſtrant Yepes *2. p. chron. D. Benedicti, anno 340.* Mariana *de reb. Hiſpan. lib. 6. c. 17. & 18.* Baſſæus *in chron. Hiſpan. anno 684.* Sababreda *in chron. Gothic. in Eruigio, & Egica*, D. Ioannes de Larrea *deciſ. 5. Granat. num. 22.* quod & apud Hebræos obſeruabatur, apud quos Regis vxor vidua ampliùs nuptui non dabatur, vt tradit Rex Dauid *in ſuo diction.* & ex eo Theodoretus *in lib. 2. Regum, q. 89.* & in Gallia idem ſtatutum fuiſſe à Carolo IV. Imperat. & Bohemiæ Rege, conſtat; ſiquidem ſanxit, vt ſi viduæ Regis oblitæ decoris, & Maieſtatis Auguſtalis, alicui etiam Principi nuberent, præter dotem exilio inſuper multarentur, vt referunt Dubrauius *lib. 22.* Spondanus *in continuat. Baronij, anno 1378. num. 24* Et quia adhuc non ſatis proſpectum fuerat paci & quieti Regni Gothorum, cautum fuit in Concil. Cæſarauguſt. *can. 3.* vt viduæ Regum neceſſariò cogerentur vitam monaſticam profiteri: cuius canonis verba retuli *in can. 72. Concil. Illiber.*

Secundò ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in c. hæc verò 27. q. 1.* vbi agitur de illis fœminis, quæ poſt promiſſam caſtitatem matrimonium contraxerunt. Et ait Innoc. II. puniendas eſſe ex ea ratione, quia Apoſtolus *1. ad Timoth. c. 5* ait, quod illæ quæ à propoſito viduitatis diſceſſerunt, habent condemnationem, quia fidem datam irritam fecerunt: ergo quia non licet viduis ad ſecundas nuptias tranſire. Quem textum aliqui relati à Tiraq. *in l. boues, §. hoc ſermone ff. de V. S.* acceperunt de fide data à vidua marito defuncto, iuxta illud Virgil. *4. Æneid.* 11 Exponitur cap. hæc vero, 27. q. 1.

Nec

Nec ſeruata fides cineri promiſſa Sicheo.

Iuxta Philoſtratum in vita Apollonij *lib.*3. vbi affirmat, vxorem ad ſecunda vota tranſeuntem, iura coniugis violare, ideòque animam defuncti valdè contriſtari ob ſecundum ſuperſtitis connubium: & Lucanum, qui *lib.*3. introducit Iuliam in ſomnis Pompeio apparentem, & dicentem ſe indignatam eſſe, quia ille ſecundas celebraſſet nuptias, ibi:

Coniuge me lætos duxiſti Magne triumphos.

Et apud Ægeſippum *lib.*2. *cap.*2 Alexander filium Herodis defunctus in ſomnis apparens Glaphiræ coniugi, quæ ad ſecundas nuptias tranſierat, ei ita ait: *Hæc Glaph.ra, promiſſa fides? ita amores erga te ſeruaſti meos? ſed eitò adoleſcentula ſecundas nuptias non refugis, etiam nec tertias, vt diutiùs maneat contumelia mea.* Sed ea omiſſa ſententia, verius dicendum eſt, viduas, de quibus in eo textu, Deo promiſiſſe caſtitatem, iuxta tradita *in cap. viduas, de regul. c. inſinuante, qui cleric. vel vou.* Vnde ad ſecundas nuptias tranſire non poterant propter votum caſtitatis emiſſum, non verò quia ſecundæ nuptiæ illicitæ eſſent: quo modo etiam accipiendus eſt textus *in can.*21. *Concil. Arelat.* in illis verbis: *Pœnitentes, quæ defuncto viro alij nubere præſumpſerint, vel interdicta familiaritate ſe cum extraneo iunxerint, cum eodem ab Eccleſiæ liminibus arceantur: hoc etiam de viro in pœnitentia poſito placuit obſeruari.* Vbi non ideò à communione arcentur, qui matrimonium contraxerunt, quia ad ſecundas nuptias tranſierunt, ſed quia cùm eſſent in ſtatu pœnitentiæ, non poterant matrimonium contrahere, quia quaſi religioſi habebantur, quoad caſtitatem ſeruandam pro toto tempore ſolemnis pœnitentiæ, vt probaui *in can* 9. *Concil. Illiber.* & ita quia contra propriam profeſſionem coniugium inierunt, à communione Eccleſiæ arcentur.

12 Explicatur D. Clemens. lib. 3. conſtit. cap. 2. Deinde ſuprà traditæ aſſertioni opponi videtur D. Clemens *lib.*3 *conſtit. Apoſt. cap.*2. In illis verbis: *Nam & illud ſcire oportet, monogamiam quidem, ideſt ſimplex matrimonium, ſi legitimum ſit, iuſtum eſſe, vtpote Deo probatum; digamiam verò, ideſt iterum nubere poſt promiſſionem, ſceleratum eſſe* (loquitur Sanctus de viduis, de quibus proximè agebamus) *non quidem propter coniugium ipſum, ſed propter mendacium: tertium coniugium intemperantiæ indicium oſtendere: quartum quidem coniugium, & deinceps, planè libidinem eſſe, & manifeſtam impudicitiam. Deus enim vnam vxorem dedit viro ſuo cùm creauit: erunt enim, inquit, duo in carne vna.* Ex quibus verbis apparet, tertias, quartaſque nuptias omninò improbatas eſſe ab Eccleſia, quod & expreſſiùs docuit Sanctus Baſil. *in epiſt. ad Amphiloch. can.*4. his verbis: *Trigamorum, & polygamorum eundem canonem diffinimus, quem in digamis proportione; annum enim in digamis, alij verò duos annos, trigamos autem ſæpè tribus, & quatuor annis ſegregant. Id autem non ampliùs coniugium, ſed polygamiam appellant, vel potiùs caſtigatam fornicationem.* Et *can.*30. *Trigamiæ lex non eſt, quare tertium matrimonium non approbetur: verumtamen ea vt Eccleſiæ inquinamenta videmus, ſed publicis condemnationibus non ſubijcimus, vt quæ ſoluta, ac profuſa fornicatione ſunt magis expetenda.* Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, Eccleſiam nunquam damnaſſe ſecundas, tertias, quartaſue nuptias, ſed incontinentiam eas celebrantis: ſiquidem, vt ſuprà probaui, ſemper aliquid incontinentiæ continet iteratum matrimonium; & ita dum hæc præſumptio augetur, magis in eo, qui quartò nubit, ac in eo qui tertiò; & magis in eo qui tertiò, quàm in eo qui ſecundò: ideò PP. Eccleſiæ mitiùs cum digamis, quàm cum trigamis ſegeſſerunt, & dum hanc intemperantiæ ſpeciem increparunt, aſperioribus vſi ſunt verbis, trigamiam ipſam honeſtam fornicationem appellantes: & Hormiſdas Pontifex relatus à Carnotenſi *p.*8. *Decreti, c.*161 ait: *Ne quiſquam ampliùs, quàm duas accipiat vxores; quia iam tertia ſuperflua eſt.* Non quia nuptias ipſas improbet, ſed potiùs intemperantiam, propter prædictum incontinentiæ ſignum, quod plerumque deeſt, cùm ex honeſta cauſa iteratur matrimonium, veluti quia ex primo, & ſecundo liberi non ſuperſunt. Vnde in decreto Concil. Conſtant. ad conciliandos Monachos, & Clericos facto, quod Vnionis dictum fuit, trigamia interdicitur viris quadraginta annos natis, niſi liberis careant; quod conſtituit & Conſtantinus Porph. vt refert Harmenop. *lib.*4. *promptuarij, tit.*7. §.3. quo modo accipiendi ſunt D. Chryſoſtom. relatus à Gratiano *in c. hac ratione*, 31. *q.*1. D. Gregor. Nazianz. *in Matthæum*, dum ait: *Primæ nuptiæ legis ſunt, ſecundæ indulgentiæ, tertiæ verò ex tranſgreſſione.* Quod docuit Sanctus, propter ſignum intemperantiæ, non quia ſenſerit ſecundas nuptias illicitas eſſe. Pari ratione Athenagoras *in apolog. pro Chriſtianis, ad Antonium, & Commodum*, ſecundum coniugium duorum adulterium eſſe dixit: ergo propter intemperantiæ & incontinentiæ ſignum PP. Eccleſiæ modò ſecundas, modò tertias, modò quartas nuptias contractas ſeueriùs increpabant. Nec tunc obſtat D. Hieronymus *lib. priori contra Iouinianum*, vbi inquit: *Quod ſi excedatur, nihil referre, ſecundus, an tertius ſit, quia deſinit eſſe monogamus.* Ergo non rectè conſtituimus differentiam inter trigamiam, & tetragamiam. Nam reſpondetur, non ita eſſe accipiendum D. Hieronymum, quaſi digamiam, trigamiam, & tetragamiam pares fecerit; ſed hoc voluit docere, quantùm pertinet ad amittendam gloriam monogamiæ, nihil referre inter illas, referre tamen quoad intemperantiæ, ſeu incontinentiæ maiorem, vel minorem præſumptionem.

Ex his etiam accipit lucem text. *in can.*8. *Concil. Neocæſar.* in illis verbis: *Presbyterum conuiuio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debere, maximè cùm præcipiatur ſecundis nuptijs pœnitentiam tribuere. Quis ergo erit qui propter conuiuium illis conſentiat nuptijs.* Refert Gratian. *in c. de his*, 31. *q.*1. Ex quibus apertè deducitur, pœnitentiam iniungi ſecundò nubentibus: ergo quia nec licet, attentis Eccleſiæ canonibus, ad ſecundas nuptias tranſire. Pro cuius canonis expoſitione, poſtquam alia adduxit Bellarminus *lib.*1. *de matrim. c.*9. tamen concludit, Concilium illud prouinciale eſſe, & ſic ſtatuere non potuiſſe contra Concil. Nicænum ſuprà relatum. Sed licèt Concil. Neocæſar. prouinciale eſſet, tamen approbatum reperitur à Leone Papa *in c. de libellis*, 20. *diſt.* in Concil. Nicæno, vt refertur in Florentino *ſeſſ.*7. Etiam ipſe Bellarminus *ibi*, & *lib.*1. *de Concil. c.*8. exiſtimat, in eo canone non prohiberi ſecundum matrimonium, ſed tantùm ſolemnitatem ipſius, hoc eſt benedictionem ſecundi coniugij, iuxta tradita ſuprà *in c.*1. Aſſerit ergo Bellarminus, in eo canone non imponi pœnitentiam ſecundò nubentibus, & presbyteris illis nuptijs intereſſentibus, quia ſecundas nuptias celebrarunt, ſed quia cum ſolemni benedictione eas celebrare auſi fuerunt contra ſacros canones, quam interpretationem ſequuntur Tranſm. *de polyg. lib.*1 *q.*11. *c. fin.* Coriol. *in not. ad eund. can.* D. Randol. *in c. aliter*, 30 *q.*5. *c.*10. *n.*5 Sed ſubtiliter Baſil. Legion. *lib.*7. *de matr.* 52. *nu.*18. affirmat in eo canone pœnitentiam imponi ſecundò nubentibus, quia nuptiæ fuerunt clam celebratæ, vt *in can.*1. *Synod. Laod.* qui fortè in eo canone innouatur. Sed his omiſſis ſententijs, veriùs dicendum eſt, textum *in d. c. de his*, accipiendum eſſe iuxta proximè tradita; non ideò enim ſupponitur in eo, pœnitentiam imponi ſecundò nubentibus, quia ſecundæ nuptiæ ſint per ſacros canones improbatæ, ſed propter incontinentiæ ſignum quod PP. Eccleſiæ Orientalis voluerunt aliquo pœnitentiæ, etſi breui, tempore expiari, & purgari, anno videlicet in ſecundò nubente, triennio in trigamo: quo modo accipiendus etiam eſt canon 1. Synodi Laodic. vbi ita legitur: *De eo quod oportet ſecundùm eccleſiaſticum canonem eos, qui liberè & legitimè ſecundis nuptijs iuncti ſunt, pauco tempore excepto, vacare orationibus & ieiunijs, & ſecundùm veniam reddi eis communionem.* Et etiam Martinus Brachar. qui *lib.*2. *ſuæ collect. cap.*38. ita dictum canonem Concilij Neocæſar. tranſcripſit: *Presbyterum ad ſecundas nuptias conuiuam fieri non oportet; propterea hi, qui ad ſecundas nuptias veniunt, pœnitentiam poſtulant. Quomodo poteſt Presbyter eſſe, qui propter conuiuium intereſt tali coniugio?* Manet ergo, Eccleſiæ PP. ſecundas nuptias approbaſſe, permiſiſſeque; ſed propter intemperantiæ ſignum illas celebrantibus per aliquod tempus pœnitentiam iniunxiſſe. 13 Exponitur cap. de his huius tit.

FINIS LIBRI IV. DECRETALIVM.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX, SIVE REPERTORIUM GENERALE NOTABILIUM OMNIUM,

Quæ tum in Notis, tum in Commentariis quinque Librorum Decretalium GREGORII IX. comprehenduntur.

Adverte (Lector) *quòd ut expeditiorem tibi viam, facilioremque pararemus ad invenienda quæcumque Notabilia in his quinque Voluminibus contenta. Tomum ubique, & priori nota, quam deſignat littera t, tibi indicavimus: ſequens numerus paginam litera p; poſtremus marginales notas litera n, indicat. De cæteris fruſtra te monerem; quæcumque enim quærere in mente tua præoptaveris, ſeriem alphabeticam evolvendo facili negotio invenies: nec umquam, ſive multa, ſive pauca te pigebit evolviſſe; quia plura pluries, nec injucunda, etiam ſub unica dictione reperies.*

ABBAS quos actus ad monaſterium ſpectantes poſſit gerere ſine ipſius conſenſu. tom.1. pag 96 num.2
Abbas conueniri poteſt virtute reſcripti aduersùs eum impetrati, non facta mentione monaſterij. ibid.
Abbas exemptus nequit ſine licentia Romani Pontificis transferri in aliam Abbatiam. t.1. pag 145.n.7
Abbates electi, ſi exempti, debent petere confirmationem a R. Pontifice, aliàs a proprio Epiſcopo t.1.p.147.n.5
Abbas poteſt deſignari in procuratorem ab Eccleſia Cathedrali. t.1.p.153.n.7
Abbates, & Priores ſæculares in iure canonico quinam intelligantur. t.1.p.104 n.12
Abbates an poſſint præfici non ſolùm extranei monachi, ſed etiam laici. t.1 p.104 n 10
Abbas aliquando præfici potuit, qui regulam monaſterij expreſsè non fuerat profeſſus. t.1 p.105.n.14
Abbatibus, & Prioribus temporibus Innocentij III. competebat electio Epiſcoporum. t 1.p.139.n.7
Abbas vnius monaſterij non habet ius eligendi Prælatum in alio monaſterio exempto, etiamſi monachi illi ius ſuffragij concedant. t.1 p.266 n.7
Abbas immediatè ſubiectus R. Pontifici, nequit Abbatiæ renunciare ſine eius licentia. t.1.p.319 n.3
Abbas poteſt etiam non accepta benedictione ab Epiſcopo monachos benedicere, ordines minores conferre, & alia, quæ muneris ſui ſunt, peragere; poſt trinam tamen ab Epiſcopo de benedictione factam requiſitionem. t.1.p.320.n.2
Abbates, & Abbatiſſæ poſt electionem canonicè celebratam, & confirmationem, iure communi inſpecto debent a diœceſano benedictionem accipere, & iuramentum præſtare, ſi perpetui, non triennales ſint. t 1.p.320.n.4
Abbatum benedictio nec eſt ordinatio, nec conſecratio: & quinam eius effectus. ibid n 5
Abbates etiam non benedicti poſſunt ex ſpeciali priuilegio minores ordines ſuis ſubditis conferre. t.1.p.322.n.6
Abbas, cui iuſtè ab Epiſcopo denegata fuit benedictio, non poteſt abbatialia munia obire. ibid.n.10
Abbas poſt Oſtiarium præſcribendo ordinem Eccleſiaſticæ Hierarchiæ eius collocabatur. t.1.p.335.n.5
Abbates à Syriaca voce Abba dicuntur & cœnobiorum, & regularium Eccleſiarum Prælati. t.1.p.360.n.2
Abbatibus quando fuerit conceſſum Lectores creare. ib.
Abbas etiam non ſacerdos poteſt monaſterio præfici. ib.
Abbates debent neceſſariò in Presbyteros ordinari t.1.p.361 n 4
Abbas benedictus, ſi presbyter eſt, poteſt conferre primam Tonſuram, & quatuor minores gradus. t.1.p.373.n.3
Abbates à quo tempore conferant ordines. ibid.n.5
Abbatum poteſtas ad conferendum minores gradus limitata. t.1. p.373.n 6.8
Abbas debet eſſe benedictus, vt poſſit conferre ordines. ib.n 7
Abbas eſt extraordinarius miniſter ſacramenti ordinis. ib.n.9
Abbas etiam non benedictus poteſt Lectori benedictionem petenti impertiri. t.1.p.374.n.11
Abbates, & alij Prælati Regulares poſſunt delegare facultatem abſoluendi, quam ipſi ratione dignitatis, vel officij habent. tom.1. pag.608.n.5
Abbates poſſunt abſque vllo monaſterij mandato in iudicio adeſſe. t.1.p.609.n.6
Abbates Regulares iam à temporibus primitiuæ Eccleſiæ potuerunt excommunicare, ſuſpendere, & interdicere ſubditos. t.1.p 627.n.5
Abbates qui ſunt diœceſana lege Epiſcopo ſubiecti, ad ſynodum vocati venire debent. t.1.p.625.n.4 & p.627.n.9
Abbates populum habentes cum cura animarum lege diœceſana tenentur. p.626.n.8
Abbates etiam per ſyndicum ſui monaſterij negotia procurare valent. t.1.p.710.n.15
Abbatis factum, vel delictum an poſſit aliquando nocere monaſterio. t.2 p.133.& ſeq.n.11
Abbas exemptus in præſtanda authoritate actibus monaſterij ſui, æquiparatur Epiſcopo reſpectu Eccleſiæ ſuæ. t.3.p.181.& ſeq.n.7
Abbates vſus mitræ, & baculi habentes poſſunt reconciliare proprias Eccleſias. t.3.p.625.n 5
Abbates omnes diœceſis reuerentiam præſtare debent Epiſcopo; & quomodo ſit ab eis præſtanda. t.5.p.91.n.3
Abbas in fauorabilibus comprehenditur appellatione monachorum. t.5.p.92.n.1
Abbates non poſſunt abſoluere proprios monachos ab excommunicatione in iure ſtatuta. t 5.p.423.n 2
Abbatia S. Petri ad Montes duplex eſt in Gallia, vtraque Ordinis D. Auguſtini. t.5.p.407.n.2
Abbatia monaſterij Columbæ vbi ſita, & vnde ita dicta ſit. t.2. pag.100.n 3
Abbatia S. Donati de Scopeto olim Ordinis Ciſtercienſis fuit, deinde aſſignata Canonicis Regularibus S. Auguſtini. t.2.p.138.n.2
Abbatiſſæ, & aliæ fœminæ dignitate fulgentes dilectæ dicuntur in reſcriptis Pontificijs. t.1.p.97.n.2
Abbatiſſa quæ ſit, & quare virginum maxima non dicatur. tom.1. p.629.num.2
Abbatiſſæ canonicarum quam poteſtatem habuerint. ib n.4
Abbatiſſa ſubditos excommunicare non poteſt; ſuſpendere autem ab officio, & beneficio valet, ſi ſibi obedientiam non præſtent. t.1.p.630.n.5
Abbatiſſarum poteſtas in ſubditos, tam viros, quàm fœminas; tam in clericos, quam laicos. ibid.n.8
Abbatiſſæ nequeunt exercere actus ad poteſtatem clauium concernentes. t.1.p.631.n.9
Abbatiſſarum confirmatio, & benedictio ad quem ſpectet, & an ſit ordinatio. t.3.p.328.n.9
Abbatiſſæ matres ſpirituales, & matres religioſarũ dicuntur. ib.n.10
Abbatiſſæ quodnam benedictionis genus impertiri poſſint. tom.5. p.415.num.3
Abbatiſſæ nunquam licitè ſubiectarum ſibi monialium confeſſiones audire potuere. ibid.n.4.
Abigei quinam dicantur, & quàm graue delictum ſit abigeatus, & qua pœna plectendum. t.2 p.153.n.5
Abiurans ſchiſma diſpenſatiuè poteſt in Epiſcopum eligi. tom.1. pag 182 n.8
Abiurare quid ſit, multis exemplis oſtenditur. t.1 p.718.& ſeq.n.4
Abiuratio quomodo facienda ſit ab omnibus hæreticis, vt Eccleſiæ reconcilientur. t.5.p.137.n.5
Vide in verbo Hæreticus.
Abolitio criminis quid ſit, & quotuplicitet contingat. t.5.p.13.n.6
Abolitiones diuerſi generis referuntur, & in quibus conueniant, & differant, oſtenditur. ibid.col.1 & 2
Abraſio, vel cancellatio facta in aliqua parte inſtrumenti, an illud vitiet in totum. t.2.p.637.n.5
Abraſio in annotatione temporis inſtrumentum ſuſpectum reddit. t.2.p.368.n 6.
Abraſio in loco ſuſpecto, & parte ſubſtantiali contingens vitiat inſtrumentum tantùm quoad eam partem, in qua ſuſpectum eſt. ibid.num 7
Abraſio nominis ſerui liberi, & hæredis ſcripti, an adimat illi libertatem, & hæreditatem. ibid.& ſeq.n 8
Abricenſis ciuitas Epiſcopalis Galliæ in Normannia ſita. tom.1. pag.285.num.6
Abricenſis diœceſis ſuffraganea Rhotomagenſis; vbi de apparitione Michaelis Archangeli eius Præſuli. t.2 p.629.n.1
Abſens, & ignorans eligi poteſt in Prælatum. t.1.p.121.n.7
Abſens damnari poteſt, ſi legitimè citatus, & contumax fuit. t.1 pag.228.num.6
Abſens ab officio ipſo iure illud non amittit, ſed per ſententiam illo priuandus eſt. t.1.p.480 n.3
Abſens ex cauſa Reip. neceſſaria, læſus beneficio reſtitutionis gaudet; ſecus ex cauſa voluntaria. t.1 p.702.n.2
Abſens ex iuſta cauſa veri contumacis pœnis non ſubijcitur. tom.2 pag 103.num.6
Abſens quando iuris fictione pro præſente habeatur. t.2.p.81.n.9
Abſens pro vtilitate propriæ Eccleſiæ habetur pro reſidente, & lucratur fructus. t.3.p.86.n.5
Abſentes a propria Eccleſia ex priuilegio, poſſunt per ſubtractionem prouentuum beneficij ad reſidentiam cogi, ſi ipſa miniſtrorum defectum patiatur. t.3.p.87.n.2
Abſens ſtudiorum cauſa fructus beneficij percipit, non tamen quotidianas diſtributiones. t.3.p.126.n.2
Abſentes Reipublicæ cauſa paribus fauoribus gaudent ac milites. ib.

Abſens an poſſit ad beneficium, vel Eccleſiam præſentari. tom.1. p.167.num.1
Abſentia diuturna ſponſi dirimit ſponſalia; & qualis ad hoc requiratur. t.4.p.16.n.3
Abſentia longa an aliquo iure poſſit diſſoluere matrimonium. t.4. p.30 & ſeq.n.5.& ſeqq.
Abſentia neceſſaria à propria patria an præſtet cauſam ad ſecundum matrimonium. t.4.p.31.n.9
Abſentia parentum quanta requiratur, vt filij ſine eorum conſenſu matrimonium contrahere poſſint. t.4.p.51.col.a
Abſolutio à Pontifice validè impetrari nequit, niſi delictum, & pœna impoſita explicentur. t.1.p.102.n.4
Abſolutio à cenſuris obreptitiè, vel ſubreptitiè impetrata non valet. t.1.p.574.n.3
Abſolutio à cenſuris, quæ Epiſcopo, vel alio Prælato iure ordinario, & ratione officij competit, poteſt alijs delegari. t.1.p.608. & ſeq.n.5 & 6
Abſolutio excommunicato an poſſit indulgeri appellatione pendente. t.2.p.611.n.4
Abſolutionis præcipua, & principalis conditio eſt ſatisfactio, qua deficiente idonea cautio præſtanda eſt. ib.& ſeq.n.5
Abſolutionis beneficium pretio redimi abſque labe ſimoniæ non poteſt. t.5.p.76.& ſeq.n.4
Abſolutio de criminibus illatis per colluſionem facta, etiam præcedente partium tranſactione, non impedit iudicem punire, & inquirere idem delictum. t.5.p.290.n.1
Abſolutio ad cautelam quandonam petenda ſit, & impendatur. t.5.p.428.n.2
Abſolutio vnius cenſuræ obtineri poteſt, remanente alia cenſura. t.5.p.435.n.2
Abſolutio in excommunicatione à quo concedi poſſit, & quid olim circa eam obſeruatum ſit. t.5.p.441.n.1
Abſolutio ab excommunicatione facti etiam indulgeri poteſt, & quænam ſint ſigna hanc ſignificantia. t.5.p.445.& ſeq.n.2
Abſolutio cum præſcriptis cæremonijs concedenda eſt excommunicato. t.5.p.446.n.2
Abula ciuitas duplex eſt in Hiſpania, & ex qua Sanctorum agmen prodierit. t.2.p.636.n.1
Abulenſis ciuitas nobilis Hiſpaniæ Citerioris, iam à primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopali Cathedra decorata. t.2.p.325.& ſeq.n.7
Academia Bononienſis celebris, & magnis priuilegijs, & gratijs decorata. t.1.p.722.n.2
Acceſſus ad propriam vxorem die Dominico marito prohibitus fuit. t.2.p.171.& ſeq.n.11
Acceſſus frequens ad moniales olim à clericis, & monachis obtinebatur; ſed omninò fuit prohibitus. Vide in verbo Sepulchrum, Monialis.
Acceſſus ad moniales quibus ex cauſis licitus efficiatur, & quæ ad hunc requirantur. t.3.p.19.n.7
Acceſſus ad moniales, tam clericis, quàm monachis prohibitus. ib.
Acceſſus abuſiuus ad moniales prætextu recitandi horas canonicas prohibitus. t.3.p.21.col.1
Accho præcipuum Paleſtinæ emporium quàm varias clades paſſum fuerit. t.3.p.418.n.2
Acephali, ſeu Acephalitæ, vel Seueritæ, quinam hæretici fuerint, & quando condemnati. t.2.p.510.n.8
Accuſatio alieno nomine poteſt aliquando coram iudice proponi. t.1.p.698.n.14
Accuſatio quid ſit, & quid accuſare. t.5.p.2.& ſeq n.5
Accuſationis impropria definitio affertur, & impugnatur. ib p.2
Accuſationis vera definitio datur, & explicatur t.5.p.2.n.6
Ab accuſatione deferenda quinam prohibeantur. t.5 p.3.n.7.& 8
Accuſationi an aliquando debeat præmitti monitio charitatiua. t.5. pag.7.num 4
Accuſatio, vel denunciatio criminis lædit famam accuſati. t.5 p.9.n.6
Accuſatio, quæ malo animo præſumitur fieri, non impedit accuſatum nouos honores & dignitates aſſequi t.5.p.12.n.11
in Accuſatione quomodo inſcriptio, & ſubſcriptio fieri debeant ab Accuſatore; & qualiter differant. t.5.p.27.& ſeq n.4
in Accuſatione quare deſideretur inſcriptio accuſatoris; & an hodie remiſſa ſit hæc ſolemnitas inſcriptionis. t.5.p.28.n 6.& 7
Accuſatio per ſchedulam an ſit ſufficiens, vt poſſint iudices procedere ad inquiſitionem. t.5.p.33.n.5
Accuſationem Prælatorum non debent facilè aggredi ſubditi. t.5. p.50 num.8
Accuſatores matrimonij ſunt tantùm parentes, & qui de conſanguinitate ſunt. t.2.p.208.n.3
Vide in verbo Matrimonium.
Accuſator in delicto hæreſis teſtis legitimus eſſe poteſt. t.2.p.300.n.5
Accuſatores legitimi contra Epiſcopum quinam dicantur. t.5.p.1.n.2
Accuſatores legitimi quicunque cenſentur, niſi accuſare legibus prohibeantur. t.5.p.3.n.7
Accuſatores illegitimi non debent in iudicio admitti ad fatigandum reum. t.5.p.4.n.9
Accuſatores criminoſi an poſſint admitti ad accuſandum Epiſcopum. t.5.p.6.n.12
Accuſatores plures quomodo ſimul admittantur, quando agitur ad publicam vindictam. t.5.p.5.n.2
Accuſatores criminoſi quandonam admittantur ad accuſandum Prælatum. t.5.p.6.n 1
Accuſator ſemel approbatus non poteſt ab accuſatione deferenda repelli. t.5.p.12.n.2
Accuſatorum officium an ſit licitum, & honeſtum. t.5.p.15.n.5.& p 56.n.6.& ſeqq.
Accuſator non deſideratur, vt contra crimen notorium procedatur. t 5.p.18.n.5
Accuſator dicens ſe aliquem accuſaturum, ſine pœna poteſt deſiſtere ab accuſatione ante inſcriptionem, & ſic deſiſtenti ſilentium perpetuum imponitur. t.5.p.22.n 3
Accuſator ab accuſatione deſiſtens ante finitam litem, quibus pœnis ſubiaceat. ibid.n.5
Accuſator à quo tempore accuſationem deſerere non poſſit. t.5. pag 23.n.7
Accuſator quandonam in Turpilianum incidat. t.5.p.23.n.8
Accuſator quandonam poſſit deſiſtere ab accuſatione criminum, in quibus inſcriptio neceſſaria non eſt. ib.n.9
Accuſatore ante cauſæ exitum ab accuſatione deſiſtente, cauſa criminalis non extinguitur omnino. p.24.n.10
Accuſator ab accuſatione poſt citationem deſiſtens, licèt ante inſcriptionem, quibus pœnis ſubiaceat. t.5 p.24.n 12
Accuſator crimen per viam exceptionis opponens aliquando punitur, ſi in probatione defecerit. t.5.p.26.n.1
Accuſans criminaliter ad vindictam, inſcribere debet; denunciator non item. ibid.n.2
Accuſator quãdonam inſcribere, vel ſubſcribere dicatur. t.5.p.27.n.4
Accuſator quomodo inſcriptionem, & ſubſcriptionem facere, & quid in eis cauere debeat. ib.& ſeq.
Accuſator in quibus caſibus ab onere inſcribendi eximatur. ibid. & ſeq.num.5
Accuſator in iudicio ciuili, quamuis de crimine agatur, non tenetur in crimen ſubſcribere. t.5 p.27.n.5
Accuſatores aliqui recenſentur, qui in probatione deficientes pœnis calumniatorum non ſubduntur. t.5.p.38.n.11
Accuſator non ſtatim conuincitur de calumnia eo ipſo, quod non probat quod intendit. t.5.p.50.n.7
Accuſatus, vel denunciatus de crimine, pendente accuſatione, vel denunciatione, nouis dignitatibus decorandus non eſt. t.5.p.9.n 4
Accuſatus quare ab honoribus, & dignitatibus repellatur. tom.5. p.10 n.7.& 8
Accuſatus an nulliter aſſequatur honores, & dignitates, ſi ei conferantur t.5.p.10 n.9.& 10
Accuſatus honoribus, & dignitatibus priùs obtentis vti non prohibetur, niſi ſit accuſatus de crimine ſimoniæ. t 5 p.11 n.11
Accuſatus de vno crimine, iterum de eodem accuſare nequit. t.5. pag 12.n 1
Accuſatus ſemel in contradictorio iudicio abſolutus, vtrùm de nouo accuſari poſſit. ib n 4
Accuſatus, & definitiuè abſolutus, quare non poſſit de eodem crimine iterum reus fieri. t.5.p.13.n.5.& 6
Accuſatus abſolutus in quibus caſibus poſſit iterùm accuſari. t.5. pag.13.num.7
Accuſatus in crimine mixti fori, & condemnatus coram iudice eccleſiaſtico, vtrùm poſſit iterùm puniri coram iudice ſæculari. ib.& ſeq num.9
Accuſatus de crimine ſimoniæ priuatur iuribus ſibi competentibus, etiam iudicio pendente. t.5 p.56 n.3
Acheruntia, vulgo Azerona, ciuitas eſt in Apulia, Cathedra Epiſcopali decorata. t.1.p.67 n.1
Acolytus quis ſit, & quæ eius officia. t 1 p.293.n.8
Acolyti græcè, latinè ceroferarij dicuntur: eorumque officium duplex. t.1.p.456.n.1
Acolyti officia duo demonſtrantur duplici materia, quæ illi tempore ordinationis porrigitur. t.3.p.16.n.1
Acquiſita conſtante matrimonio, eo ſoluto æqualiter diuidenda ſunt inter virum, & vxorem. t 4.p 211 n.5.& p.211.n.4.& p.213.n 6
vt Acquiſita conſtante matrimonio communicentur vtrique coniugi, quid requiratur. t.4.p 214.n 9
Acquæſtus coniugalis quid ſit, & quomodo communicetur vtrique coniugi. t.4.p.213.& ſeq.n.8.9
Acquiſita conſtante matrimonio intuitu vnius coniugis, an communicentur vtrique t 4.p.214 n.10
Acquiſita conſtante matrimonio quænam communicentur. tom.4. p.214.num.11
in Acquæſtu coniugali an conſuetudo ſit attendenda. p 215.n.18
Acra apud Anglos & Saxones idem eſt, quod apud Latinos ager, non ſimpliciter, ſed certam agri menſuram deſignans. tom.1. p 707 num.1
Acrida Iuſtiniani patria honore Metropolitico decoratur, variéque ab eo exornata. t.2.p.551.n.1
Actio in iudicio poteſt ab aliquo pro alio proponi in aliquibus caſibus. t.1.p.689 n.11
Actionis acceptio non ſemper ad ius perſequendi, ſeu agendi in iudicio refertur. t.1 p.55 n.5
Actio an detur ex pacto nudo iure ciuili, vel canonico. t.1.p.648. num.7.& 8
Actio non datur ex ijs omnibus, quæ æquitate naturali nituntur. t.1.p.652.n.17
Actio quod metus cauſa ad quid detur; & an realis, vel perſonalis ſit. t.1.p.715.n.22
Actio quod metus cauſa aduerſus quos detur. ib & ſeq.n.25
Actionis nomen in iudicio actor proponere non cogitur, debet tamen factum clare exprimere. t.2.p.16.n.4.p.17.n.8
Actiones ſolemnes apud Romanos introductæ quænam. tom.2. pag.17.num.8
Actio ſemel in iudicio propoſita poteſt mutari, vel emendari. t.2. pag.38.num.6
Actionem mutari, vel emendari quid ſit. Ibid.
Actionis emendatio, vel mutatio vſque ad quod tempus admittatur. t.3 p.39.n.9.& 10
Actio, quæ datur propter adiectionem loci, an ſit directa, vtilis, vel arbitraria. t.2 p.71.& ſeq.n.5.& ſeqq.
ut Actio prædicta concedatur, quid requiratur. ib.n.6
Actio arbitraria de eo quod certo loco, vbinam intentari poſſit. ibid & ſeq.n.8
in Actione arbitraria de eo quod certo loco, an vtriuſque contrahentis, an alterutrius tantum vtilitas æſtimanda ſit. t.2.pag.72. num.9.10
in Actione de eo quod certo loco, quid vtilitatis, & intereſſis ratione veniat. t.2.p 73.n 11
Actio arbitraria de eo quod certo loco, in quibus contractibus detur. t.2.p.74.n.12
Actio libello comprehenſa poteſt emendari, non autem mutari. t.1 p 88.num.1
Actionis emendatio quatenus admittatur. ibid.
Actiones Prætoriæ, quæ iure Pandectarum temporales erant, per litis conteſtationem perpetuabantur t.2 p.96.n.10

Actio-

Digitized by Google

Actiones in aliquibus caſibus per litis conteſtationem non perpetuantur. ibid.
Actio in rem an ſit concedenda mulieri ad vindicandum maritum proprium. t.2.p.147.& ſeq.n.2.3
Actiones præiudiciales quare ita in iure vocentur. t.2.p.159.n.13
Actio, quam debitoris inopia excludit, inanis eſt. t.2.p.213.n.6
Actio depoſiti ſequeſtraria quid ſit, & quandonam competat. t.2.p.241.num.6
Actio pluuiæ arcendæ tantùm in agris locum habet. t.2.p.258.n.2
Actio efficax datur ex iuramento, attento iure canonico, ſecus attento iure Cæſareo. t.2.p.415.n.7
Actio de pecunia, & actio de in rem verſo, diuerſæ ſunt; in actione tamen de peculio ineſt actio de in rem verſo. t.2.p.501.n.17
Actiones temporariæ iure Digeſtorum, & Codicis quænam fuerint. t.2.p.518.n.5
Actiones Eccleſiæ competentes qua præſcriptione elidatur. ib.& ſeq.
Actio interna quomodo cadat ſub præcepto legis poſitiuæ. tom.3.p.639.num.7
Actio rei vxoriæ quid ſit, ad quid introducta, & quare ita appellata ſit. t.3.p.264.n.7
Actio rei vxoriæ quibus competat, & quamdiù duret. ib.
Actio ex ſtipulatu, tanquam plenior, fauorabilior, & accommodatior, ſucceſſit in locum rei vxoriæ, tranſfuſis in eam omnibus commodis, quæ ex actione rei vxoriæ proueniebant. ib.& ſeq.n.8
Actio de dote quo tempore iam marito, quam mulieri competat. t.3.p.266.n.11
Actio pignoratitia duplex eſt, alia directa, alia contraria. t.3.p.279.col.2
Actio quæ datur ex donatione, & quæ à promiſſione incipit, quænam ſit. t.3.p.351.n.5
Actio rerum amotarum quandonam competat marito aduerſus vxorem, & vnde oriatur. t.4.p.4.n.11
Actionum duo genera recenſentur, & quid per vtramque petatur. t.2.p.86.n.5
Actio vniuerſalis quid ſit, & quomodo inſtituenda ſit. ib.& ſeq.n.6
Actio, ſeu iudicium de moribus apud Romanos quodnam fuerit. t.4.p.219.n.10
Actio de moribus plerumque accuſatio dicitur, licèt ciuilis ſit. ib.
Actio de adulterio ſucceſſit in locum actionis, ſeu iudicij de moribus. t.4.p.220.n.13
Actio de moribus apud Romanos quomodo intentaretur, & procederet. t.4.p.219.& ſeq.n.10
Actio de moribus quandonam, & à quo ſublata. ib.n.11
Actio ad exhibendum datur etiam contra fructuarium. t.4.p.230.n.5
Actor non ſequitur forum rei, vbi aliter conſuetudine introductum eſt. t.1.p.752.n.5
Actore agente contra non poſſidentem actione reali reus abſolutus; actor verò poteſt emendare, ſeu mutare actionem, aut durante iudicio, vel poſteà. t.2.p.38.n.3
Actor ſequitur forum Rei, etiamſi clericus laicum conueniat. t.2.p.55.num.4
Actor non tenetur ſequi forũ Rei in delictis mixti fori. t.2.p.55.n.6
Actor debet actionem, ſeu intentionem ſuam in ſcriptis proponere. t.2.p.84.n.2.& p.85.n.8
Actoris intentionem in ſcriptis referri in quibus caſibus neceſſe non ſit. t.2.p.85.n.9
Actores, ſeu actionarij, ſunt procuratores, & œconomi. t.2.p.170.n.2
Actore contumaciter abſente, an ſit reus abſoluendus. t.2.p.218.& ſeq.num.3
Actor reo propria inſtrumenta edere cogendus eſt. t.2.p.251.n.10.& p.254.n.16.& 17
Actor, qui plenè probauit intentionem ſuam, non tenetur iurare, etſi contrarium conſuetudine introductum ſit. t.2.p.251.n.3
Actor in iudicijs diuiſorijs etiam pro reo habetur. t.2.p.261.n.13
Actor in iudicio poteſt cumulare poſſeſſorium & petitorium; immo etſi cœpit agere vno iudicio, poteſt ante concluſionem in cauſa aliud intentare; & tunc vna ſententia vtrumque eſt terminandum & poteſt ſuccumbere in vno, & obtinere in alio. t.2.p.281.n.2
Acta aliqua iudicij facta coram vno iudice fidem faciunt coram alio, quàlia pereunt perempta inſtantia. t.1.p.785.n.10
Acta iudicij etſi penes notarium remanere debeant, ſi tamen apud iudicem reperiantur, non vacillat eorum fides. t.2.p.291.n.5
Acta litis ordinatoria facta coram primis iudicibus fidem faciunt coram ſecundis. ibid.n.3
Acta iudicialia quotuplicia ſint, & quomodo inter ſe differant. t.2.p.310.num.5
Acta iudicij illis proſunt, vel obſunt, quibus prodeſſet, vel obeſſet ſententia lata. t.2.p.375.& ſeq.n 9
Acta iudicialia quæcumque poſt appellationem legitimè interpoſitam facta, nulla habita eius ratione, attentatorum remedio reuocantur. t.2.p.606.n.4
Actus celebratus contra proprium iuramentum eſt ipſo iure nullus. t.1.p.189.n.7
in Actibus iuriſdictionis voluntariæ, & ſimilibus idem poteſt pluſium perſonam ſuſtinere. t.3 p.143.n.2
in Actu quolibet duo principaliter conſiderantur. t.3.p.312.n 5
in Actibus collegij non ſufficit caput collegij adeſſe: vide in verbo Collegium.
Actuum humanorum genera duo referuntur, & quibus muti, & ſurdi intereſſe poſſint, & conſenſum præſtare. t.4.p.40.n.7
Actus quilibet potiùs præſumitur purus, quàm conditionalis. t.4.p.82.num.6
Actus ſub conditione celebratus non eſt, nec deſinit eſſe, ſed in ſuſpenſo conſideratus. ib.p.82.n.8
Actuum humanorum alij conditionem recipiunt, alij verò non. t.4.p.85.num.4
Actus, qui recipiunt conditionem, quinam ſint. ib.p.86.n.5
Adiacium vrbs ante Vrſidicinium appellata, in inſula Corſica ſita eſt. t.2.p.53.n.2
Aditio hæreditatis metu facta an valeat, ſiue facta à filio, ſiue ab extraneo. Vide in verbo Hæres.
Adiudicatio fuit olim legitimus dominij acquirendi modus. t.2.p.562.n.4.& p.565.n.6
Adminiſtratores, qui aliena negotia gerunt, alij voluntarij ſunt, alij neceſſarij. t.2.p.248.n.8.
Adminiſtratores neceſſarij quinam ſint. ib.& ſeq.
Adoleſcentes an ad religionis ſtatum admitti debeant. t.3.p.465.n.5
Adoleſcentes, aliter vocantur minores. ibid. Vide in verbo Ætas.
Adoleſcentiæ ætas, & terminus variè computatur; & quæ ſit frequentior computatio. t.4.p.10.n.2
Adoptio in fratrem, vel ſororem ex duplici principio nulla eſt. t.4.p.124.n.2
Adoptionis origo vnde: vbi de primæ inter homines facta. tom.4.p.125.n.5
Adoptio duobus modis olim fieri poterat. ib.
Adoptionis conſuetudo apud varias nationes viguit poſteriori æuo. ibid.& ſeq.n.6
Adoptionis ritus vſitati referuntur, ad explicationem loci Plinij Panegyrici. t.4.p.125 n.7
Adoptio naturam imitatur, non mutat. ib.& ſeq.n.8
Adoptio facta eſt, eius tamen effectus iuris ciuilis ſunt t.4.p.127.n.11
Adorare propriè eſt ad os admouere, iuxta Iuſtũ Lipſiũ. t.1 p.71.n.5
Adria nobilis ciuitas, Cathedra Epiſcopali decorata, vbinam ſita ſit. t.3.p.570.n.1
Adrianus IV. quandonam ſummus Pontifex fuerit creatus: vbi aliqua de eius egregijs factis. t.4.p.139.n.1
Aduerſarius accipitur pro quocunque, qui in iudicio contendit. t.2.p.1.n.4
Aduerſarius in cauſa criminali, vel ciuili repellitur à teſtimonio in alia cauſa. ibid.
Adulatio ſtulta antiquorum erga Imperatores. Vide in verbo Imperator.
Adulterij crimen aliquando capitale fuit, & quando tale eſſe deſierit. t.1.p.696.n.10
Adulterium an ſit inter minora ſcelera referendum, ad explicationem reſponſi Alexandri III. t.2.p.13.& ſeq.n.1
Adulterium difficilis eſt probationis, & vix verè, & ſpecificè probari poteſt. t.2.p 316.n.1
Adulterium ex oſculo an concludenter probetur. ib.& ſeq.col.1.& 2
Adulterium matrimonium diſſoluit tantùm quoad torum, non quoad vinculum. t.2.p.406.n.3
Adulterium vt committatur ſufficit ſpes legitima tori; & an ſponſa de eo accuſari poſſit iure mariti. t.4.p.58 n.18
Adulterium tantùm abſque interpoſitione de futuro matrimonio, vel machinatione in necem viri, an impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat iam contractum. t.4.p.104.n.6
Adulterium verum etiam cum ſponſa de futuro committitur. t.4.p.131.num.6
Adulterium ſine dolo malo non committitur. t.4.p.220.n.13
Adulterium voluntarium, non violentum, in patiente, à lege punitur. ibid.
Adulterium filiæ non nocet patri conſtituenti dotem, & paciſcenti de ea reddenda ſoluto matrimonio. p.221.n.14
Adulterium eſt cauſa amiſſionis dotis, non diuortium. ib.& ſeq.
Adulterij etymon, & definitio traduntur t.5.p.223.n.4.& 5
Adulterij atrocitas deſcribitur, & quibus pœnis plectendum ſit, oſtenditur. ibid & ſeq.n.6.& 7
Adulterium an ſit plectendum pœna capitis. ib.p.225 n.8
Adulterium quibus pœnis vindicandũ ſit ex iure canonico. p.125.n.9
Ad adulterium mulieris accuſandum quinam admittantur. t.5.p.227.num.3
in Adulterij accuſatione iure extranei quomodo procedendum ſit. t.5.p.228.& ſeq.n.4.& p.229.n.2
Aduocatia Eccleſiarum quibus competat, & quomodo acquiratur. t.3.p.175.n.3
Aduocatia Eccleſiarum Regiæ inhæret Coronæ; vbi exempla traduntur. ibid.& ſeq.n.2
Aduocatia Eccleſiarum ab initio gratuita, deinde protectori quæſtuoſa facta eſt: vbi circa hoc varia exempla ex hiſtorijs petita traduntur. t.3.p.575.& ſeq.n.7
Aduocati patrocinium nulli deeſſe debet; eoque carenti aſſignandus eſt à iudice. t.1.p 611.n.38.& ſeq.
Aduocati plures à iudicibus parti aſſignati. ibid.
Aduocati commenſalitas cum iudice an reddat iudicem ſuſpectum. t.1.p.681.n.25
Aduocati officium quodnam; & quàm varijs nominibus deſignetur. t.1.p.684.& ſeq.n.5.6
Aduocati, & defenſores Eccleſiarum quinam olim fuerint. tom.5.p.686 num 11
Aduocati ſalarium honeſtè petitur, & honorarium dicitur. ibid.& ſeq.num.12
Aduocatis, vel procuratoribus de quota litis olim paciſci non licuit. t.1 p.757.n.25
Aduocati Eccleſiarum quibus iuribus, & honoribus decorentur t 3 p.575.& ſeq.n.3
Aduocatorum prædictorum munus quodnam ſit. t.3.p.575.n.6
Ædes priſcorum fidelium diuino cultui mancipatæ, tituli dictæ fuere. t.3.p 95.col.1.& 2
Ædes Deo ſacræ quàm varijs nominibus appellentur. t.3 p.610.& ſeq.num.6
Ædes ſacræ ædificandæ ſunt ex præcepto Eccleſiæ. ib.p.613.n.7
Ædium ſacrarum termini ab authoribus finium regundorum deſignati t.3 p.733.col.2
Ædificia quilibet in ſuo ſolo ponere poteſt propriæ vtilitatis cauſa, exceptis duobus caſibus. t.2.p.678.& ſeq.n 12
Ædificium conſtructum poſt noui operis nunciationem, demoliendum eſt, nec audiri debet dominus, ſi ſatiſdationem offerat, & de iure ſuo docere paratus ſit. t.5.p.331.n.5
Vide in verbo Nunciatio noui operis.
Ædificia quomodo ſint reparanda, & quænam ſit eorum ætas: vide in verbo Ætas.
Æduas, aliàs Auguſtodunum, celebris vrbs eſt Galliæ Epiſcopali Cathedra decorata t.1 p.56.n.5
Æquitas an præualeat ſummo iuri; & quando eius ratio habenda ſit. t.1.p.680.n.15

Digitized by Google

Ætas vnicuique eccleſiaſtico ordini neceſſaria aſſignata eſt. tom.1. pag.186.n.2
Ætas triginta annorum dicitur ætas naturalis. t.1 p.187.n.11
Ætatis ſemper maxima ratio habita eſt in promouendis ad dignitates publicas. ibid.
Ætas viginti quinque annorum Eccleſiæ conſtitutionibus ad ſacerdotium requiritur, licèt antiquis ſæculis diuerſa aſſignata eſſet. t.1.p.192.n.13
Ætas quot modis probari poſſit: vbi de negligentia natalium. t.1. p.118.num.5
Ætas cuilibet ordini præſcripta quænam ſit ab Eccleſia. t.1 p.353.n.5
Ætas varia pro diuerſitate temporum ad maiores ordines præſcripta fuit. ibid.& ſeq.n 6
Ætas ad iudicandum requiſita quænam præſcripta ſit. t 1.p.540.& ſeq.n.2.& ſeqq.
Ætas annorum duodecim legitima pubertas cenſetur. t.2.p.204.n.2
Ætas legitima aliquando eſt 14.annorum; aliquando verò pro ſubiecta materia eſt ætas viginti quinque annorum. t.3.p 398.n.1
Ætas legitima ad Religionis ingreſſum quænam ſit. t.3.p.465.n 5
Ætas nulla præſcripta eſt in antiquis Eccleſiæ canonibus ad ingreſſum in monaſterium. t.3 p.465 n 6
Ætas quænam dicatur ſenilis, vt coniux poſſit in ſæculo remanere voto caſtitatis emiſſo, altero religionem ingrediente. t 3 p.494.n.1
Ætas puerilis quænam ſit, quando incipiat, & quando finiatur. t 3 p.508.n 1
Ætas quænam deſideretur, vt quis quolibet voto ſimplici, etiam religionis, obligetur. t.3.p.509.n.5
Ætas beneficiorum eſt vetuſtas eorum. t.3.p.705.n 5
Ætas rei inanimatæ quomodo dicatur. ibid.
Ætas ad nuptias ex vtroque iure præſcripta quænam ſit. t.4.p.56. n.5.& p.57 n.8
Ætas varia pro nuptijs à veteribus aſſignata. ib.p.56.n.4.& ſeq.
Ætas ad nuptias contrahendas quomodo præſcripta ex lege Papia. t.4 p 57.n.6
Ætates hominum vnde certitudinem habeant, iuxta antiquos Philoſophos, t 4 p.59 & ſeq.n 1
Ætas an ſit definita in ſponſalibus ſicut in matrimonio. t.4 p.62.n 3
Ætas quomodo per malitiam ſuppleatur in ſponſalibus. ib n.4
Ætas hominis quibus modis probetur. t.4.p.64.n.5
Ætas puerilis furtis, mendacijs, periurijs, & alijs peccatis plena eſt. t.5.p.292.n.5
Ætas diſcretionis quænam ſit apud Doctores, & quomodo dignoſcenda ſit. t.5 p.417.n.2
Afri deferentes epulum ad tumulum Martyrum reprehenduntur, & aliquo pacto excuſantur. p.30.n.6
Affidare quid ſit. t.4.p 139.n.3
Affinitas ſuperueniens non diſſoluit matrimonium contractum, ſed tantùm ſponſalia de futuro. t.4.p.13 .n.2
Affinitas, & cognatio naturalis promiſcuè vſurpantur. ib.n 4
Affinitas naturalis duplex refertur. ibid.
Affinitatis impedimentum quodnam ſit, & quis eius effectus. ib.n.5
Affinitate ſuperueniente propter inceſtum, vel adulterium commiſſum, an licitus ſit vſus coniugij. t.4 p.134.n.9
Affinitatis etymologia, & diffinitio traduntur. t 4.p.136.n.5
Affinitas quomodo definienda ſit, attento iure canonico; & quid requiratur, vt contrahatur. ibid.& ſeq.
Affinitatis triplex genus olim fuit. ib.p.137.n.6
Affinitatis gradus quomodo computandi. ib.& ſeq.n.7
Affinitatis vinculum an originem trahat à iure naturali, an verò à lege poſitiua. ibid n.8
Affinitas ex copula licita, vel illicita, an æquale vinculum inducat ibid.
Affinitatis gradus, in quibus matrimonium prohibetur, recenſentur. ibid.
Affictus penſionem, affictus redditus, & affictare, locare ſignificant. t.2.p.216.n.5
Africa à Vvandalis occupata proprium Præfectum non habuit, & quando ei reſtitutus. t.1.p 656 n.5
Afflictis non eſt addenda noua afflictio, ne duplici damno afficiantur. t.3 p.133.n 4
Affligentium monaſterium admodùm potens, vbi ſitum, & à quo fundatum. t.3.p.484 n.1
Agape in funeribus defunctorum facta à veteribus Chriſtianis. t.5. p 79 & ſeq n.6
Agape dilectio fratrum. ibid.
Agape à varijs Eccleſiæ canonibus approbata. ibid.
Agape in abuſū, & luxū conuerſa, ab Eccleſia reprobata fuit. ib. p 99
Vide in verbo Conuiuium.
Agareni poſt varias ab eis factas deuaſtationes ab Hiſpania pelluntur t.2.p.437.n.2
S.Agathe Eccleſia duplex Romæ, quarum vna in titulum Cardinalitium eſt erecta. t.1.p 230.n 1
Agatha perantiqua Galliæ ciuitas in prouincia Narbonenſi. t 1. pag 246.n.1
Agatha vrbs antiqua Galliæ, Cathedrali Sede decorata. t.1.p.724.n.2
Aginenſium prouincia eſt in Gaſconia duas diœceſes complectens. t.5.p.133.n.4
Agricolarum triplex conditio apud Romanos. t.1.p.412 n 15
Agricolæ poſt ſacerdotes in honore habiti, variaque priuilegia eis fuere conceſſa. t.1.p.403 n.7
Agricolæ prædiorum eccleſiæ non debent deſerere culturam prædiorum, & ad alios agros colendos ſe transferre. t.3.p.715.n.4
Agricolarum conditiones variæ: vbi de colonis, & caſatis Eccleſiæ. t.3.p.715.n.6.& 7
Agricultura primis vrbis Romanæ cunabulis à nobilibus, optimiſque viris exercebatur. t.1.p.412.n.15
Agricultura apud veteres magnæ æſtimationis fuit. t.1.p.645.n.7
Agricultura tanquam res ſacra apud Ægyptios habita. ib.
Agrimenſores, in iudicio finium regundorum adhibiti, geometriæ periti fuere. t.2.p.161.n.14
Agrimenſor vnicus quomodo ſufficiat ad dirimendam controuerſiam ſuper finibus regundis. t.2.p.555.n.4
Alatrinum, ſiue Aletium, antiqua ciuitas eſt in Latio verſus Orientem ſita. t.2.p.225.n.4
Alatrum, ſiue Aletrum ciuitas eſt parum ab Anagnia diſtans, quæ Pontificiæ iuriſdictioni ſubeſt, & Cathedra Epiſcopali decoratur. t.2.p.147.n.1
Alba veſtis eſt communis Eccleſiæ miniſtris: qua tamen extra diuina officia vti non licet. t.1.p.387.n.29
Vide in verbo Veſtis.
Albanenſis Epiſcopatus eſt immediatè ſubiectus Romanæ Eccleſiæ. t.1 p.124.n.6
Albanenſis Epiſcopatus eſt vnus ex ſeptem Cardinalitijs, quorum Præſules ſunt Cardinales Eccleſiæ Romanæ. t.1.p.331.n.3
S.Albani monaſterium percelebre in Anglia, à quo fuerit conſtructum, & cui dicatum. t.2.p.317.n.1
S.Albani monaſterium Ord.D.Benedicti duplex reperitur. t.4.p.59.n.1
Albergaria eſt hoſpitiorum præbendorum onus. t.3.p.132.n.2
Albertus Dux Brabantiæ coronatus à Pontifice, & in itinere iuſſu Imperatoris occiditur. t.1.p.247.n.23
Albia ciuitas eſt Galliæ Cathedralem Eccleſiam habens: & vbi ſita ſit. t.2.p.682.n.1
Albiganum ciuitas Italiæ eſt ad Alpes Cottias ſita, à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedrali Eccleſia decorata. t 5.p.340.n.2
Albigēſes heretici vnde ita dicti, & vbi nata eorū hereſis. t.5.p.133.n.4
Albinca ciuitas eſt in prouincia Rhotomagenſi, Cathedra Epiſcopali decorata. t 2.p.648.n.1
Aleria ciuitas in inſula Corſica, Cathedra Epiſcopali decoratur. t.2 p.53.n.1
D. Aldericus Palentinus Præſul adeò ſanctimonia claruit, vt in ea Eccleſia religioſe ſeruentur eius ſandalia. t.5.p.50.n.3
Alexander II. quando Romanus Pontifex creatus. t.1.p.57.n.1
Alexander Magnus præclaras animi dotes intolerabili vini cupiditate fœdauit. t.3.p.35.& ſeq.n.6
Alexandria hæreticis plena, ab ea Reliquiæ S.Ioannis Baptiſtæ anferuntur. t.1.p.68 .n.8
Alexādria Metropolis eſt Ægypti, Thebaidis, & Lybiæ. t.5.p.113.n.1
Alexandria Ægypti nobilis ciuitas à quo fuerit condita, & quibus prærogatiuis decorata. t.5.p.377.n.5
Alexandria vrbs ſecunda ſub ſole dicitur à B. Chryſoſtomo. t.5. p.377.n.8
Alexius Comnenus quo tempore Imperium Orientale obtinuerit. t.1.p.621.n.2
Alexius Comnenus reſcribit in cauſa Patriarchæ Conſtantinopolitani Innocentio III. t.1.p.622.n.5
Alienationes rerum Eccleſiæ à quarto ſæculo prohibitæ, & quæ ſolemnitates ad eas præſcriptæ. t.1.p.654.n.8
Alienatio rerum Eccleſiæ ab eius Rectore, vel Prælato facta ſine ſolemnitate præſcripta, nulla eſt, ſed poteſt ab Eccleſia ratificari. t.1.p.654.n.11
Alienatio à principio nulla, ex ratihabitione poteſt vires aſſumere. p.655.n.15
Alienatio, cui Pontifex conſenſum præſtitit, etſi ſine cauſa facta, valida eſt. ibid.n 14
Alienatio bonorū aduentitiorū filij eſt patri interdicta t.1.p.946.n.4
Alienatio facta vltra tempus à iure permiſſum, ſuſtinetur pro tempore permiſſo; facta verò in perpetuum, nullo modo ſuſtinetur t.1.p 769.n.5
Alienatio rei litigioſæ quare non admittatur. t.2.p.232.n.11
Vide in verbo Res litigioſa.
Alienatio poſt admiſſum capitale crimen, ſed ante accuſationem, an ſit valida. ibid.n.13
Alienatio rei litigioſæ an in aliquo caſu ſuſtineri poſſit. ibid & ſeq. n 13.14.& 15
Alienatione rei interdicta, comprehenditur tantùm voluntaria. t.2.p.232.n 15
Alienatio rei, de qua diuiſorium iudicium cœptum eſt, prohibetur, nec ex vlla cauſa ſuſtinetur. p.232.& ſeq.n.16
Alienatio fundi dotalis conſtante matrimonio facta in aliquibus caſibus ſubſiſtit. t.2 p 456.& ſeq n 9
Alienatio fundi dotalis ex conſenſu mulieris, accedente iuramento facta, nequit ad petitionem ipſius mulieris reſcindi. t 2 p.457.n.12
Alienatio bonorum Regiæ Coronæ quo iure prohibeatur, & in quibus caſibus ſuſtineatur. t.2.p.466.& ſeq.n 3
Alienatio rerum Eccleſiæ quandonam primò prohibita fuerit. t.3. p.162 n 5 & 6
Alienatio rerum Eccleſiæ quàm multis conſtitutionibus, & decretis conciliaribus prohibita. p 163 n.6.& ſeq.
ad Alienationem bonorum Eccleſiæ triplex ſolemnitas præſcripta reperitur. t 3 p.163.n.7
Alienatio rerum Eccleſiæ facta ab Epiſcopo ſine ſolemnitate requiſita, nulla eſt. p.164.& ſeq.n.8
Alienationis prohibitione generali venditio continetur. t 3.p.164 n 9
Alienatio rei Eccleſiæ cauſa legitima ſubſiſtente, etiam ſine ſolemnitate aliquando valet. t 3.p.187 n.2
Alienatio rerum Eccleſiæ, quæ ex iuſtis neceſſitate fit, non eſt prohibita. t 3 p 191.n 11
Alienatio ſeruorum aliquando à teſtatore prohibetur odio ipſorum, aliquando eorum fauore. t 3 p 191 n.14
Alienatio rerum Eccleſiæ contra ſacros canones facta irritatur vbi multa etiam de alienatione rerum minoris. t.3.p.192.n.2
Alienatio rei litigioſæ quænam prohibeatur, & in quibus caſibus. t.2.p.541.n.5
Alienatio rerum immobilium donatarum propter nuptias quandonam ſuſtineri poſſit. t.3.p 254.n.5
Alienationes, & cæteri actus facti dum Eccleſia ſchiſma patitur, nullius ſunt valoris. t.5.p.162.n.1
Alienigenæ potius quàm incolæ ad dignitates, & officia publica admiſſi. t.1.p.451.n.3
Vide in verbo Peregrinus.
Alienigenas ad beneficia eccleſiaſtica admitti, quàm incommodum ſit. t.1.p.152.n.6
Alfonſus VIII. Caſtellæ Rex, Bonus cognominatus, Guldenſe monaſterium conſtruxit. t 5.p.413.n.2
Alimenta filijs ſpurijs debentur, attenta æquitate canonica. t.4. p.181 & ſeq.n.17
Alimenta quibus, & à quibus præſtari debeant. t.4 p.170.n.4
Ali-

Digitized by Google

Alimentorum quantitas an lege taxari poſſit. ibid.
Alipha ciuitas Epiſcopalis Italiæ ſub Archiepiſcopatu Beneuentano. t.1.p.729.n.1
Allegans turpitudinem propriam non eſt audiendus. t.1.p.675.n.5
Allegationes in iudicio ſunt petitiones, & reſponſiones litigantium. t.1 p.131.n.4
Almaricus, ſiue Armoricus, Gallus, Theologus Pariſienſis in varios errores incidit. t.1.p.14.n.6
Altaria plura in vna Eccleſia etiam olim erecta fuere. t.3.p.1.n.2
Altaris, & Eccleſiæ diſtinctio in vna, eademque baſilica ad fouendam quandam corruptelam. t.3.p.523.n.2
Altaria ſine reliquijs Sanctorum non poterant olim conſecrari, & de facto ſine illis conſecrata euertebantur. t.3.p.609.n 1
Altare ſi motum fuerit, vel lapis principalis confractus, denuò debet conſecrari, non tamen ipſa Eccleſia. t.3.p.609.n.2.& p.614.n.14
Altaria conſecranda ſunt, vt licitè poſſit ſuper eis Miſſæ ſacrificium celebrari. t.3.p.613.n.12
Altare, quaſi alta ara dicitur. ib.
Altaria duplicis generis referuntur. ib.
Altaria in lege gratiæ debent eſſe lapidea, etſi in lege veteri fuerint lignea. ib.col.2
Altaria plura iam à primis Eccleſiæ ſæculis in vna Eccleſia fuere, contra Molineum. t.3.p.617.n.2
in Altari violato celebrare nō licet ante reconciliationē. t.3 p.620.n.9
in Alternatiua plurium remediorum à iure introductorum, an electio ſit iudicis, vel partis. t.1 p.42 n.12
in Alternatiua rerum ſufficit vnum adimplere. t.1.p.69.n.9
Vide in verbo Diſiunctiua.
in Alternatiua perſonarum an ſemper diſiunctiua in coniunctiuam reſoluatur. t.1.p.69.n 10
Alternatiua conditionum an requirat vtramque conditionem adimpleri. ib.n.11
in Alternatiua negatiuè concepta, an ſufficiat vnum adimpleri, ſicut in affirmatiua. ib.n.12
in Alternatiuis cuius ſit electio. ib.n.13
Altiſſiodorenſis diœceſis interdicta, & quare. t.1.p.158.n.11.& 12
Ambianenſis ciuitas totius Picardiæ primaria, in qua Gratianus Imperator faſces Imperij accepit, pluresque conſtitutiones edidit. t.1.p.119.n.2
Ambianenſis Galliæ ciuitas Cathedra Epiſc. decorata. t.1.p.544.n.1
D. Ambroſius locum ante cancellos Imperatoribus in Eccleſijs aſſignat. t.3 p.5.& ſeq.n.13
D. Ambroſius dominium rerum Eccleſiæ Imperatori concedens explicatur. t 5.p.184.n.9
Amelia ciuitas à temporibus Apoſtolorum Chriſtianæ fidei myſterijs fuit imbuta. t.2.p.453.n.1
Amentes, ſi ante amentiam baptiſmum petierint, baptizati poſſunt; muti verò baptizati characterem non recipiunt. t.3.p.669.n.10.& p 67 .n.14
Amictus quid ſit apud prophanos Auctores, & apud eccleſiaſticos. t.1.p.387.n.28
Amictus materia, & forma, quæ fuerit. ib.& ſeq.
Amor parentum in filios quantus. t.2.p.393.n.5
Amor nullus vincit amorem parentum. ib.
Amor maternus vincit paternum. ib.n.6
Amor matris intẽſior eſt, quam patris, ex triplici cauſa. t.2.p 395.n.14
Amor an poſſit arte magica conciliari: vide in verbo Poculum amatorium.
Anagnia ciuitas Hernicorum fortiſſima vbinam ſita ſit. t.3.p.267.n.1
Anathema, ſiue vox Græca, ſiue Hebraica ſit, varia ſignificat. t.2. pag 28.num 7
Anathematis frequentior acceptio: vbi de ſolemni anathemate in Eccleſia vſitato. ib.& ſeq.p.30
Ancona vrbs eſt totius Piceni celeberrima in litore maris Adriatici. t 3.p.418.n.2
Ancyra ciuitas Orientis eſt, in qua quandoque ſederunt Imperatores. t.5.p.176.n.2
Ancyra in delicijs fuit Eutropio. ib.
Andegauenſis vrbs Galliæ, Cathedrali Eccleſia honorata, vbi ſita. t.1.p.185.n.2
Andreas Suno morbo afflictus Archiepiſcopatui Lundenſi renunciat. t.1.p.265.n.1
Andreuſe Monaſterium à Balduino Flandriæ Comite fundatum. t.1.p.147.n 2
Angaria quid ſit in iure ciuili, & quid in iure canonico. t.3.p.717.n.2
Angelici hæretici quidam, & quis eorum error. t.2.p.141.n.16
Angeli ſtant ante thronum Dei. t.2.p.132.n.4
Angelorum chori in aliquibus diebus maiori exultatione, & iubilo in laudes Dei prorumpunt. t.2.p.134.n.2
Angelorum cultus quare fuerit ab Eccleſia prohibitus. t.2.p.141.n.16
S. Angeli monaſterium Ordinis D. Benedicti in diœceſi Senogallienſi. t.2.p.225 n.3
Anglia temporibus Alexandri III. Pontificis, & Regis Henrici II. Iudæis abundabat. t.2.p.320.n.1
Anglia primùm Albion, ſeu Albania dicta eſt, deinde Britannia. t.4.p.21.n.1
Anglia hodie in duo regna diuiditur. ib.
Anicetus Papa quando ad vniuerſalis Eccleſiæ regimen aſſumptus. t.1.p.337 n.1
Anima paſſim in ſacra pagina pro toto homine ſumitur. t.3.p.583.n.2
Animalcula, quæ edaci pernicie ſterilitatem inducunt, an ſit ſuperſtitioſum excommunicare; & quis mos Romanorum circa hoc. t.3.p.235.n 3
Animalia, ad agriculturam deſtinata, nulla ex cauſa in pignus capi poſſunt ab executoribus, etiam deficientibus equis curſui publico deſtinatis. t.1.p.646.n.8
Anneſium Sabaudiæ oppidum, in quod Sedes Epiſcopalis Geneuæ tranſlata. t.3.p.519.n.1
Anniuerſarij pro defunctis ſolemnitas quàm antiqua ſit. tom.3. p.327.& ſeq.n.1
Anniuerſaria ſolemnia apud Gentiles etiam in vſu fuere. ib.
Anniuerſaria cõmemoratio pro defunctis qua ratione celebretur. ib.
Vide in verbo Exequiæ.

Annonæ ciuiles Romæ, & Conſtantinopoli quænam fuerint. t.3. p.285.& ſeq.n.14
Annonæ ciuiles inter immobilia recenſentur ab Imperatoribus. ib
Annulus inter Epiſcopalia ornamenta traditur, & quid ſignificet. t.1.p.388.n.35
Annuli traditio an ex conſuetudine prouinciæ poſſit inducere matrimonium. t.2.p.136.n 5
Annulus ſæpè in nuptiarum celebratione interuenit. t.2.p 405.n.3
Annuli traditio, & immiſſio in digitum ſponſæ ſolemniter facta probant matrimonium. ib.
Annulorum geſtatio magni ſemper honoris indicium fuit. tom.3. pag.39.n.12
Annulorum vſus perantiquus, etiam inter Chriſtianos tempore Apoſtolorum. ibid.
Annulus ſignatorius in vſu apud Reges. ib.& ſeq.
Annulorum geſtatio clericis prohibita. ib.
Annulorum delatio Epiſcopis, & Abbatibus iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem habentibus competit ex officio. ib.p.39.n.13
Annuli Epiſcopalis materia & forma, quæ debeat eſſe. ib.
Annulus pronubus quis ſit: vbi quod ſignum ſit æquiuocum ſponſalium, vel matrimonij. t.4.p.69.n.2
Annorum computationes variæ, ſiue à creatione mundi, ſiue per indictiones, &c. t.3 p.699.n.3
Annus in iure cùm præſcribitur ad aliquid, annus & dies conceſſus intelligitur. t.1.p.747.n.10
Annus naturalis in quas partes diuidatur, & quot diebus conſtet. t.5 p.461.n.1
Annus biſſextilis vnde ita dictus, & à quo biſſexti computatio introducta ſit. ib & ſeq.
Antichreſis quid ſit, & quomodo contrahatur, & quomodo latinè dici poſſit. t.3.p.270.& ſeq.n.12
Antichreſis alia eſt expreſſa, alia tacita & an tacita admittẽda ſit. ib.
Antichreſi expreſſa data, non attenditur, an fructus rei pignoratæ excedant vſuras, necne. ib.p.271.n.12
Antichreſis iure canonico inſpecto omninò improbatur. tom.3. p.271 n 13
in Antichreſi expreſſa ſemper interuenit vſuraria pactio, & illicita. ib.& ſeq.n.15
Antichreſis per ſe non eſt hypotheca, nec propter eam datur actio hypothecaria. t.3.p.272.n 18
Antiochia præcipua Orientis Metropolis: vbi aliqua de eius laudibus. t.1.p.179.n.8
Antiochenus Præſul quando ſit Patriarchali honore decoratus. ib.
Antiochia vrbs tertia ab vrbe Romana, & caput Imperij Aſiatici dicitur t.1 p.377.n.8
Antiochiæ Sede Epiſcopali à D. Petro collocata, ibidem per ſeptennium commoratus eſt. ib.
Antiphona quid ſit, vnde ita dicta, & à quibus ſit inuēta. t.3.p.20.n.10
Antiphona in quo differat à reſponſorio. ib.
Antonius Imperator vituperatur, quòd Cleopatram ſecum in expeditionem duxerit. t.3.p.62.n.8
Apamia, ſeu Apamea, Metropolis eſt Syriæ ſub Antiocheno Patriarcha. t.1 p.27.n.7
Apochæ, & antapochæ differentia traditur. t.2.p 365.n.4
Apocriſiarij Eccleſiæ quinam fuerint, & quodnam eorum munus. t.1 .p.175.n.7
S. Apollinaris monaſterium in vrbe Claſienſi diœceſis Rauennatenſis, quondam fuit Ordinis D. Benedicti, deinde Camaldulenſibus datum. t.2.p.608.n.2
Apoſtaſia à religione quid ſit. t.3.p.485 n 3
Apoſtaſia quælibet eſt fuga; non tamen è contrà. ib.
ad Apoſtaſiam conſtituendam quid requiratur. ib.
Apoſtaſia quid ſit, & quid ſignificet. t.5.p 166.n.5
Apoſtaſia triplex refertur. ib.& ſeq.
Apoſtaſia an committatur à clericis in minoribus tantùm ordinibus conſtitutis, vel prima tantùm tonſura initiatis. ib.& p.167
de Apoſtaſia quis cognoſcere poſſit. t.5.p.170.n.1.
Apoſtaſia ſine adiuncto prolata, intelligitur apoſtaſia à fide ib.
Apoſtaſia à religione quid ſit, & quomodo committatur. t.5.p.173 n.4
Apoſtaſia à ſtatu religioſo quàm horrendum ſcelus ſit. ib.& ſeq.n.5
Apoſtata à fide quis dicatur. t.5.p.171.n.4
vt Apoſtata quis dicatur, quid requiratur. ib.
Apoſtata ſtatim hæreticus eſt. ib.
Apoſtata per vim, aut per metum an quis fieri poſſit t.5.p.171.n.5
Apoſtatæ quibus pœnis ſubijciantur. t.5.p 172 & ſeq.n.6.8
Apoſtatæ blanditijs & rigore reuocandi ſunt. t 5.p.173.n.2
Apoſtatæ an poſſint ad ſuperiores ordines aſcendere, & in ſuſceptis in apoſtaſia miniſtrare, ſi reconciliati fuerint. ib.n 3
Apoſtatæ à religione quibus pœnis ſubijciantur, ſiue ex iure canonico, ſiue ex iure ciuili. t.5.p.174.n.6
Apoſtatæ an ipſo facto iuris infamia notentur. ib.& ſeq.
Apoſtatæ à religione peculiaribus pœnis ex conſtitutionibus Apoſtolicis plectuntur. ibid.
Apoſtatæ à religione poſſunt à Prælatis ſuis retrahi, & carceri mancipari, donec habitum reaſſumant ibid.
Apoſtoli quandonam electi, & confirmati fuerint; quando verò conſecrati. t 3 p 108.n 9
Apoſtoli ad appellandum intra quod tempus dandi ſint, vbi de diuerſis eorum nominibus, & de modo eos dandi t.2 p.611 & ſeq n.7
Apoſtoli ad appellandum intra quod tempus dandi ſint, & petendi. t.2 p 611.n 8
Apoſtoli, & primi Chriſtiani erroris Iudæ Gaulaniſtæ ſuſpecti fuere. Vide in verbo Iudas.
Apoſtoli ad ſolam Orationem Dominicam conſecrauerunt, antequam canonem inſtituiſſent. t.3.p.441.col 1
Apparitio Chriſti Domini facta D Petro quibus teſtimonijs probetur. t.4 p.180 n 14
Appellantem, vel prouocantem ab exequutore follibus mulctari, quid ſit. t.2.p.642.n.11
Appellans temerè, & iniuſtè condemnatur in expenſis. t.2.p 619.n 8
Appellans à ſententia interloquutoria debet exprimere cauſam grauaminis. ibid.& ſeq.n.6
Appellans habet annum ad proſequendam appellationem, & ex iu-

ſta cauſa biennium, niſi iudex aliter duxerit ſtatuendũ; quo tempore elapſo ſententia tranſit in rem iudicatã. t.2.p.612.n.4.& p.615.n.13
Appellatio an ſemper inhibita cenſeatur, cauſa commiſſa appellatione remota. t.1 p.58.& ſeq.n.6.& ſeqq.
Appellatio facta ne electio celebretur, vaga, & nulla eſt; valet tamen interpoſita vt hoc, vel illo modo fiat. t.1.p.158.n.4
Appellatio extraiudicialis aliquando inducit attentata ipſo iure nulla. ibid.n.6
Appellatio alia eſt iudicialis, alia extraiudicialis. t.1.p.119.n.10
Appellatio iudicialis quadruplex refertur. ib.
Appellatio extraiudicialis quænam dicatur. ib & ſeq.
Appellatione interpoſita nihil eſt innouandum. t.1.p.119.n 11
Appellatio interpoſita ne niſi canonicè electio fiat, non eſt fruſtratoria. ibid.n.13
Appellatio extraiudicialis non ſuſpendit iuriſdictionem eius a quo interponitur. ibid.n.13
Appellatio a ſententia excommunicationis tantùm operatur effectum deuolutiuum. t.1.p.579 n.5
Appellatio à pœna tripliex cauſa non admittitur. t.1.p.590 n.4
Appellatio à correctione in quo diſtinguatur ab appellatione ab alia qualibet cauſa. ibid.n.5
Appellatio ad Romanum Pontificem an admittatur, ſtante conſuetudine vt appelletur ad Epiſcopum. t 2.p.57.n.4
Appellatio a iudice ſæculari ad Epiſcopum vi conſuetudinis poteſt introduci. ibid.n.6
Appellatio regulariter duos effectus producit. t.2.p.606.n.6
Appellatione in pendere, vel tempus ad appellandum conceſſum, an a pari procedant. ib.& ſeq.n.7.& 8
Appellatio generalis & vaga reſpectu cuiuſcunque cauſæ, & cuiuslibet grauaminis interponi poteſt. t.2.p.609.n.3
Appellationis variæ exceptiones referuntur. ib.& ſeq.n.5
Appellationis introducendæ ratio quænam fuerit. t.2.p 609.n.6
Appellationis vera definitio traditur, & explicatur; & impropria tellitur. ibid.n.7
Appellatio in duas præcipuas ſpecies diuiditur, & aliæ diuiſiones referuntur. ib.& ſeq n.8
Appellatio generalis, & vaga quare non admittatur. t.2.p.610 n.9
Appellatio generalis reſpectu iudicis ad quem valet. ib.n.10
Appellatio a correctione monaſtica, ſeu regulari non admittitur. t.2.p.611.n.2
Appellatio extraiudicialis potiùs querela videtur eſſe, quàm appellatio. t.2.p.612.n.x
Appellationis deſertio à ſententia definitiua, vel interloquutoria, in quo differant. ib.n.3
Appellationis tempora quotnã ſint, & quãdiu durent. t.2.p.612.n 6
Appellationis introducendæ, proſequendæ, & concludendæ tempora, quænam ſint præſcripta, & quid in hac materia iure canonico, & regio obſeruetur. t.2.p.613.& ſeq.n.9.& 10
Appellationis tempus ex iuſta cauſa prorogatur, & quodnam fatale ſit. t.2.p.614.& ſeq.n.11.& 12
Appellationis tempus ex quibus cauſis prorogetur. ib.
Appellationis ab excommunicatione tempus poteſt à iudice præſcribi. t.2.p.615.& ſeq.n.14
Appellationis cauſa an in aliquo caſu poſt lapſum bienniij diſceptari valeat. t.2.p.615.n.15
Appellatio interpoſita in vna cauſa ſuſpendit iuriſdictionem iudicis a quo quoad eam tantum, non quoad alias cauſas. tom.2. pag.616.n.1
Appellatio interpoſita an reddat iudicem a quo ſuſpectum:
Vide in verbo Iudex.
Appellatio an ſẽper debeat fieri ad iudicem ſuperiorẽ. t.2 p.617.n.1
Appellatio a Pontifice non admittitur; ab omni vero parte ad eum recipitur. t.2.p.617.& ſeq.n.2.& 3
Appellationum ordo ſeruandus præſcribitur. tom.2.pag.618.& ſeq.num.5.6
Appellatio ab Archiepiſcopo ad quos admittatur. t.2.p.619.n.9
Appellationes in foro ſæculari quomodo faciendæ. p.62 .n.10
Appellatio a iudice eccleſiaſtico ad ſæcularem non admittitur in cauſis eccleſiaſticis. ibid.
Appellatio tacita per arreptionem itineris ad ſuperiorem an ſemper ſuſpendat proceſſum in cauſa. t.2.p.622.n.2
Appellatio etiam circa minima admittitur, ſi iniuſtitia fiat alicui. ibid.pag.11.n.2
Appellatio à definitiua ſententia, & ab interloquutoria admittitur. t.2.p.623.n.1
Appellatio à ſententia interloquutoria an admittatur iure ciuil, vel canonico. t.2.p.624.n.8 & 9
Appellatio in notorijs non admittitur. t.2 p.625.n.1
Appellatio à notorio an ſit admittenda. t.2.p.626.n.4
Appellatio confeſſi, & condemnati in iudicio an admittatur. ib, & ſeq.num.6
Appellatione deſerta quomodo appellans, & appellatus puniantur. t.2.p.631.n.2
Appellationes fruſtratoriæ, ſuperfluæ, importunæ, & moratoriæ. t.2.p.633.n.1
Appellationem fruſtratoriam recipere verecundia eſt. ib.
Appellatio ſuper cauſa reſidentiæ quandonam admittatur. t.2. p.631 num.2
Appellatio à ſententijs Ordinis Ciſtercienſis, etiam ad Sedem Apoſtolicam, prohibita fuit. t.2.p.635.n.1
Appellatio a correctione fraterna quandonam admittatur, remiſſiuè. t.2.p.637.n.2
Appellationi renunciari poteſt. ib.c.39.n.2
Appellatio interpoſita ab interdicto lato in Regnum Galliæ. t.2. pag.640.n.1
Appellatio ab executore non admittitur, niſi modum in executione excedat. t.2.p.641.n.5
Appellatio ab exequutore quomodo iure ciuili prohibita ſit. t.2. pag.642.num.11
Appellatio poteſt à Principibus & ſupremis Curijs irritari, vel iuſta, aut iniuſta declarari. t 2.p.640.n.3
Appellationi introducendæ breuior terminus præſcribi valet, non tamen finiendæ. t.2.p.649.n.4
Appellatio verbo, & facto fit, & quomodo iure ciuili fieret. tom.1. pag.652.num.3
Appellationis remedium à quo iure ſit introductum. t.2.p.651. n.1.& ſeqq.
Appellatio poteſt ab excommunicato interponi, deuolutiuum tamen tantum effectum habet. t.2.p.652.n.3
Appellatio in quo differat a querela. t.2.p.654.n.2
Appellationi intra quantum tempus renunciari poſſit, ſiue iure ciuili, ſiue canonico. ib.& ſeq.n.3
Appellatione poſt ſententiam, & publicatas atteſtationes interpoſita ad Romanam Sedem, poteſt cauſa per Summum Pontificem, vel iudicem ab eo delegatum terminari, altera partium per contumaciam abſente. t.2.p.656.& ſeq.n.2
Appellatio ſine cauſa facta a ſententia, contumelia eſt in iudicem. t.2.p.656.& ſeq.n.1
Appellationis ante ſententiam iudicis ordinarij prohibitio facta ad conſulendum litigatorum laboribus & expenſis. t.2.p.657.n.2
Appellationis cauſa coram quo iudice ſit proponenda & probanda. t.2.p.658.& ſeq.n.7
Appellatione ab interloquutoria interpoſita circa expreſſionem cauſæ, tria ſunt tempora diſtinguenda. t.2.p.659.n.12
An hoc verum ſit in appellatione, quæ interponitur ad Romanum Pontificem. t.2.p.660.n.11
in Appellatione a ſententia definitiua non deſideratur cauſæ expreſſio. ib.n.14
in Appellatione à ſententia interloquutoria quænam cauſa deſideretur. t.2.p.660.n.15
in Appellationibus quomodo ſit cauſa exprimenda. ib.n.16
in Appellatione extraiudiciali cauſa grauaminis exprimenda eſt. t.2.p 661.n.17
in Appellatione à ſententia definitiua quare non requiratur expreſſio cauſæ, ſicut in appellatione a ſententia interloquutoria. ib.n.18.& 19
in Appellatione neceſſaria eſt cauſæ expreſſio ad reuocationem attentatorum, & deuolutionem negotij. t.2.p.666.n.4
Appellatio quandonam, & a quo procuratore interponi poſſit. t 2.p.667.n.4
Appellatio gemina in eadem cauſa non admittitur, tertia autem repellitur. t.2.p.668.n.4.5
Appellatio gradatim faciẽda eſt, nõ omiſſo medio. t.2.p.670.& ſeq n.4
Appellationis gradus quomodo obſeruandi ſunt attento iure canonico. t 2.p.670.n.6.7.& 9
Appellatio ab Archidiacono ad Epiſcopum quomodo procedat, & an ſemper admittatur. t.2.p.671.n.10
Appellatio, omiſſo medio, an liceat iure canonico. t.2.p.671.n.11
Appellatio ad Patriarchas, omiſſo medio, an ſit licita. p.672.n.14
Appellari poteſt a iudice tacitè, vel expreſſe reijciente exceptionem. t.2.p.672.n.4
Appellationi renunciari poteſt etiam poſt eam interpoſitam. t.2. pag.679.n.2
ut Appellatio ab vno ex litigantibus oppoſita omnibus proſit, quid deſideretur. t.2.p.679 n.1
Aquæuiuæ monaſterium eſt Canonicorum regularium D Auguſtini. t 2 p.125 n 1
Aqua piacularis, vulgò benedicta, à quo benedici debeat. tom 3. p 473 n 4
Aqua fontium baptiſmalium prius eſt benedicenda, quam cum ea baptiſmus conferatur ibid.
Aqua benedicta quare ſit in vſu apud omnes Chriſtianos in ingreſſu Eccleſiæ. t 3.p 188 n 4
Aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta. t 3. pag 615 n 1
Aqua, quæ cum cinere miſcetur pro reconciliatione, aut conſecratione Eccleſiæ, tantum ab Epiſcopo benedicitur. t 3 p.624 n 1
Aqua vino in calice mixta an conuertatur in ſanguinem Chriſti. t.3 p 634.n 1
Aqua in calice vino mixtam conuerti in phlegma, opinio eſt triplicem errorem continens, & ab Innocentio damnata t 1 p 679 n 2
circa Aquam vino miſcendam in calice pro ſacrifitio Miſſæ celebrando, duplex hæreſis damnata fuit. t.3 p 654 n 2
Aqua vino in omnibus liturgijs ſemper admixta fuit. ib & ſeq.
Aqua quare in Miſſæ ſacrificio fuerit vino admixta, & quid ſignificet ibid.
Aquę admixtio cũ vino an ſit de neceſſitate ſacramenti t 3 p 656 n 3
Aqua debet in parua quantitate vino admiſceri in Miſſæ ſacrificio. ibid.n.4
Aqua calida vino à Græcis olim in Miſſæ ſacrificio permixta fuit ib.
Aqua naturalis & elementaris, quare ſit inſtituta a Chriſto Domino ad materiam remotam baptiſmi t 3 p.672 n 1
Aqua munditiam ſignificat etiam apud Gentiles: ibi de aqua Mercurij. ib & ſeq.
Aquæ naturalis appellatione, quæ veniat, vt ſit apta materia remota ſacramenti baptiſmi. ib & ſeq n 2
Aqua debet eſſe apta ad abluendum corpus, ſiue per immerſionem, ſiue per aſperſionem. t 3 p 673 n 3
Aquæ quantitas quænam requiratur ad verum baptiſmum conferendum. ib.& ſeq.
Aquenſis ciuitas in Gallia Cathedra Epiſc decorata. t 1.p.610.n.12
Aquinum olim antiqua, & magna ciuitas fuit propè fluuium Melphin. t.1 p.263.n.2
Aquini laudes, ſed præcipuus eius ſplendor ex immortalitate nominis Angelici Doctoris. ib & ſeq.
Aquitanici, & Pictones conqueruntur apud Regem Galliæ de oppreſſione Regis Angliæ. t.2 p.458.n.2
Ara vnde ſic dicatur, & in quo differat ab altari, etiam apud Gentiles. t.3.p.613.n.12
Vide in verbo Altare.
Arauſio, vulgo Orange, ciuitas eſt Galliæ, Cathedrali ſede decorata. t.1.p.114.n.2
Arbitrorum à litigatoribus compromiſſo electorum poteſtas quando finiatur. t.1 p.344.n.2
Arbitri an tempus compromiſſo adiectum prorogare poſſint. ibid. & ſeq.num.1

Arbi-

Digitized by Google

Omnium Notabilium. Litera A.

Arbitri iuris diſpoſitione de cauſis récuſationis cognoſcere poſſunt. t.1.p.544.n.2
Arbitrorum ætas quænam in iure præfinita ſit. t.1.p.547.n.4
Arbitri in diſpari numero ſunt eligendi, & illis diſſentientibus maioris partis ſententia præualet. t.1.p.758.n.5.& p.760.n.17
Arbiter unde dicatur, & quibus arbitri nomen conueniat. tom.1. pag 758. num.7
Arbitrorum, & iudicum diſcrimen aſſertur, ſicut & arbitrij, & iudicij. t.1.p.759.n.10
Arbitri dicuntur etiam compromiſſarij, & eorum ſententia, laudum. ibid.num.11
Arbitri, & compromiſſarij definitiones traduntur. ib.& ſeq.n.12
Arbitrorum communis diuiſio in compromiſſarios, & arbitratores, an ſit legitima. t.1.p.760.n.14 & 15
Arbitri frequentiùs tres eliguntur. ib & ſeq.n.16
Arbitris in numero pari diſſentientibus, à quo ſit tertius eligendus. t.1.p.761.n.18
Arbitris in prolatione ſententiæ diſſidentibus plures caſus ſunt diſtinguendi. t.1.p.761.n.21
Arbitros omnes in vna, eademque ſententia conſentire non eſt neceſſarium. t.1.p 762.n.23
Arbitrorum ſententiæ, ſiue æquæ, ſiue iniquæ parendum eſt. t.1. p 764.num.10
ab Arbitris iuris appellare licet, non à cõpromiſſarijs. t.1.p.766.n.17
Arbitri non poſſunt in ſolutum actori aſſignare decimas Eccleſiæ, quas reus ratione beneficij poſſidet. t.1.p.768.n.1.& 4
Arbitri eſſe poſſunt quicumque non prohibentur iudices eſſe. t.1. p.768.num.8
Arbitri cuiuſcumque conditionis eſſe poſſunt; & qui ab hoc munere repellantur. ibid.n.9
Arbitri tantùm de comprehenſis in compromiſſo, & ab eo incidenter emergentibus cognoſcere valent. t.1.p.756.n.4
Arbiter quando poſſit vno ex compromittentibus defuncto in cauſa procedere. t.1 p.785.n.9
Arbiter quando excuſetur ab arbitrio dicendo. ib.n.10
Vide in verbo Compromiſſum.
Arbitri an iure Digeſtorum potuerint diebus feriatis arbitrium dicere. t.2.p.146.n.34
Arbitri non iudices, ſed partes iudicis dicuntur, & in quamplurimis pro iudicibus non habentur. t.5.p.118.n.11
Arbitria non ſunt omninò redacta ad inſtar iudiciorum. t.1.p.785 n.6
Vide in verbo Compromiſſum.
Archicapellanus ſæpè Principum, Comitum, & Ducum, officialis eſt. t.5.p.171.n.2
Archidiaconus ordinandos Epiſcopo præſentat; ſed in Eccleſia Romana, & Conſtantinopolitana primi Diaconorum munus hoc eſt. t.1.p.556.n.2
Archidiaconus nullus eſt in Eccleſia Romana, & Conſtantinopolitana. ibid.
Archidiaconus quis, vnde ita dictus, & quodnam eius munus. t.1.p.455.n.2
Archidiaconorum exceſſus, & intumeſcentia repreſſa. ib.& ſeq.
Archidiaconi vicarij nati ſunt Epiſcoporum. t.1.p.458.n.6.& ſeq.
Archidiaconi quare circuitores dicti. t.1.p.455.n.5
Archidiaconus ſine mandato Epiſcopi non præſtat collationem authorizabilem beneficiorum, non obſtante quacunque conſuetudine. t.1.p.453.n.1
Archidiaconus poteſt conſuetudine acquirere ius inſtituendi in beneficijs, tanquam vicarius Epiſcopi. t.1 p.458.n.5
Archidiaconus, accedente Epiſcopi licentia, poteſt omnem inſtitutionem facere. t.1.p.458.n.9
Archidiaconus de iure communi non poteſt ſententiam excommunicationis proferre. ib.& ſeq.n.2.4
Archidiaconi plerique poteſtatem excommunicandi ſibi vindicarunt. t.1.p.460.n.6
Archidiaconus oculus Epiſcopi, & etiam manus Epiſcopi dicitur. t.1.p.461.n.2
Archidiaconus non dat literas commendatitias. ib.n.1.& p.462.n.7
Archidiaconi an conſuetudine poſſint acquirere ius concedendi literas dimiſſorias. p.463.n.8
Archidiaconis competit Abbates, & Abbatiſſas in ſede inſtallare. t.1.p.465.n.2
Archidiaconi Senonenſis authoritas magna, tam in Eccleſijs ſæcularibus, quàm regularibus. t.1.p.466.n.2
Archidiaconis olim etiam correctio clericorum competebat. t.3. pag.17.num.2
Archidiaconorum iura præcipua circa iuriſdictionem, & obuentiones conſuetudine introducta ſunt. t.5.p.328.n.2
Archiepiſcopus quando poſſit in ſubditos ſuffraganeorum ſuorum ſententiam ferre excommunicationis. t.3.p.139.n 3
Archiepiſcopus an poſſit Eccleſias regulares, & ſæculares ſuorum ſuffraganeorum viſitare. vide in verbo Metropolitanus.
Archiepiſcopi, & Epiſcopi debent obedientiam præſtare R. Pontifici. t.1.p.178.n.24
Archiepiſcopi tempore ſuæ conſecrationis debent iuramentum fidelitatis præſtare Romano Pontifici. p.179.n.26
ad Archiepiſcopum ſpectat conſecrare ſuffraganeos, vel eorum conſecrationem Epiſcopo demandare: poteſtque etiam pallio non recepto exercere, quæ ſunt iuriſdictionis, grauioribus exceptis. t.1.p.200.n.4
Archiepiſcopus ante pallij receptionem non poteſt Epiſcopum conſecrare, ſed poteſt alijs committere conſecrationem, & quare. ibid.num.5
Archiepiſcopi intra Eccleſias ſuarum prouinciarum tantùm pallio vti poſſunt. t.1 p.290.& ſeq.n.1.& p.291.n.11
Archiepiſcopus in Eccleſijs propriæ prouinciæ in Miſſarum ſolemnijs pallio vti poteſt. t.1.p.293.n.13
Archiepiſcopus ex ſpeciali priuilegio poteſt extra loca ſibi ſubiecta pallium deferre. ib.n.14.& p.294.n.3
Archiepiſcopis aliquando conceſſum eſt vti pallio in proceſſionibus. t.1.p.293 n.15
Archiepiſcopus cum pallio alterius Epiſcopi Miſſarum ſolemnia celebrare nequit. t.1.p.294.n.2
Archiepiſcopus pallium ſuum commodare non poteſt, ſed quilibet cum eo ſepeliri debet. ibid.n.3
Archiepiſcopus ante receptionem pallij, nec quæ ſunt ordinis valet exercere, nec quæ iuriſdictionis. t.1.p.296.n.4.6
Archiepiſcopus an ante pallij receptionem validè poſſit exercere, quæ ſunt iuriſdictionis. ibid.n.7
Archiepiſcopus tantùm intra diœceſim, & certis diebus pallio vtitur. t.1 p.297.n.5
Archiepiſcopus an extra Miſſarum ſolemnia pallio vti poſſit. t.1. pag.299 n.2
Archiepiſcopus ab omnibus ſuffraganeis; ſuffraganeus verò à tribus Epiſcopis, Metropolitano iubente, & cæteris comprouincialibus conſentientibus, conſecrari debent. tom.1.pag.318.n.2. & p.319.n.6
Archiepiſcopus poſt confirmationem eſt maior Epiſcopis ratione iuriſdictionis; ſed ante conſecrationem eſt minor Epiſcopis conſecratis, ratione ordinis. t.1.p.340.n.8
Archiepiſcopi olim etiã à Metropolitanis cõſecrabantur. p.341.n.11
Archiepiſcopi quomodo de cauſis ſubditorum ſuorum Suffraganeorum cognoſcere poſſint. t.1.p.582.n.4
Archiepiſcoporum iuriſdictio in proprios comprouinciales Epiſcopos. t.1.p.584.n.9.10
Archiepiſcopi poſſunt conſuetudine acquirere iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum extra caſus à iure ſibi conceſſos. tom.1. pag 585.n.13
Archiepiſcopus nequit ſubditum ſuffraganei ſui inuitum cogere ad ſuſcipiendam delegationem. t.1.p.587.n.1
Archiepiſcopus poteſt intra prouinciam ſuam concedere indulgentias iuxta diſpoſitionem Concilij Lateranenſis Generalis. to.5. pag.342.n.3
Archiepiſcopus poteſt abſoluere ſubditum ſuffraganei ſui ad eum appellantem, & non alias. t.5.p.420.n.1.& p.444.n.4.& 5
Archiepiſcopus quandonam cognoſcere poſſit per viam ſimplicis querelæ de iuſtitia excommunicationis latæ per ſuffraganeum in ſubditos. t.5.p.444.n.6
Archigerontæ quinam dicantur, ad explicationem legis 1. Cod. de Epiſc.aud. t.5.p.119.n.11
Archipresbyter quis dicatur, & quodnã ſit eius munus. t.1.p.471.n.2
Archipresbyteri munia de iure ordinario, & ratione conſuetudinis. ibid.n.2
Archipresbyter an Archidiacono ſubſit. ib.& ſeq.n.3
Archipresbyter curam animarũ habet nõ iuriſdictione. t.1.p.472.n.4
Archipresbyteri abſentibus Epiſcopis olim Miſſas publicas celebrabant. ibid.n.5
Archipresbyteri alij vrbani, alij archiruraIes. t.1.p.474.n.1
Arcturius Angliæ Regis filius, à ſucceſſione paterna excluſus, à Philippo Galliæ Rege defenditur contra auunculum. t.2.p.640.n.1
Ardenſe monaſterium Ordinis Præmonſtratenſis, vbi ſitum, & quando conſtructum. t.1.p.217.n.2
Arelatum ciuitas Galliæ Narbonenſis iuxta Rhodanum flumen. t.1.p.538.n.5
Arelati varia nomina, eiuſque Præſulum magna authoritas. ib.
Arelatenſis Præſul non ſolùm Archiepiſcopi, verùm & Primatis, & R. Pontificis titulo decoratur. t.1.p.297.n.9
Arelatenſis ciuitas, colonia à Nerone deducta, & parua Roma dicta. t.1.p.511.n.2
Aretium antiqua Etruriæ ciuitas iam olim Eccleſia Cathedrali fuit decorata. t.2 p.117.n.6
Argentina ciuitas eſt Germaniæ nobili Cathedrali Eccleſia decorata. t.3.p.130.n.2
Argentinenſis Epiſcopatus potentiâ clarus miris laudibus extollitur. t.3.p.131.n.2
Argentinæ, ſiue Argẽtorati breuis deſcriptio, & laudes. t.5.p.504.n.1
Argentina quem primum verbi Dei ſatorem habuerit. ibid.
Argentolienſe monaſterium monialibus traditum, eis ob fœdos mores pulſis, monaſterio S.Dionyſij reſtitutum fuit. t.2.p.333.n.2
Argumentum à contrario ſenſu non valet, quoties ſequitur abſurdum. t.1.p.675.n.9
Argumentum à contrario ſenſu, cùm ſequitur abſurdum, in iure non admittitur. t.2.p 54.n.2
Argumentum ſola inueſtigatione inuenit veritatem, & ita dictum eſt, quaſi argutum inuentum. t.5.p.457.n.10
Ariminum antiquiſſima Italiæ ciuitas, caput olim Senogalliæ, à quo tempore Cathedra Epiſcopali decorata fuerit. t.2.p 273 & ſeq.n.1
Ariminum antiqua ciuitas eſt Galliæ Cathedralem Eccleſiam habens. t.3.p.535.n.2
Ariſtocratia quid, vide in verbo Monarchia.
Ariſtoteles malè ſenſit de matrimonio, & minùs dignè quàm par eſt. t.4.p.4.n.12
Armacum ciuitas Archiepiſcopalis Hiberniæ, cuius Præſul Primas totius Hiberniæ eſt. t.1.p 136.n.2
Armorum acceptiones variæ, & quid propriè armis intelligatur. t.3. pag.9.num.7
Armorum nomine quid veniat, & quænam clericis prohibeantur. ib.
Armorum delatio, & vſus quibus prohibitus. ib.& ſeq.n 6
Armorum delatio nobiles diſtinxit à plebeis. ib.
Arma clericorum quænam. ib.& ſeq.n.7
Armorum vſum abhorret Eccleſia, præcipuè in clericis. ib.
Arma cauſam ſaltem per accidens præbent ad delicta perpetranda. ibid.
Armorum delatio in templis prohibita etiam laicis. ib.
Armorum abuſus in clericis, & Epiſcopis notatur. ib.
Armorum vſus non eſt omninò prohibitus, etiam priuatis. t.3. p.9.& ſeq.n 11.& 12
Armorum delatio prohibita eſt ad pœnitentiam ſolemnem peragentibus. t.5.p.410.n.3
Arnaldus Abbas Ciſtercienſis in Galliam miſſus ad conuerſionem hæreticorum Albigenſium. t.1.p.233.n.2
S. Arnaldus Abbas Ciſtercienſis mittitur contra Albigenſes ab Innocentio III. t.5.p.31 n.2
Arnaldus hæreticus Brixianus nouas opiniones in Eccleſia ſeminat. t.5.p.136.num.2. Brixianam Eccleſiam turbat, accuſatur, & Italia pellitur. ibid. Italiam reuerſus tumultum Romæ ſuſcitat.

Digitized by Google

tat, ibique comburitur. ibid.
Arnaldiſtæ hæretici. ibid.
Arrha in matrimonio intercedit, eſtque magnum ſignum eius celebrari. t.3.p.500.n.2
Arrhæ in ſponſalibus adiectæ an infringant libertatem matrimonij. t.4.p.48.num.6
Arrhæ quare licitè in ſponſalibus adhibeantur. t.2.p.51.n.7
Arrharum conſtitutio in ſponſalibus non improbatur, bene tamen promiſſio. ibid.
Arrha, ſeu arrhabo quidnam propriè dicatur. t.4.p.69.n.2
Arrhæ plerumque in ſponſalibus intercedunt in ſymbolum futuri matrimonij. ibid.
Arrhæ pignora matrimonij dicuntur, & quibus ſymbolis frequentiùs ſubarrhatio fiat. ibid.n.2
Artemarenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti in diœceſi Treuerenſi conſtitutum, vnd. ita dictũ & a quo conſtructũ. t.1.p.465.n.5
Artes liberales quænam propriè dicantur. t.1.p.53.num.3
Artificiolum honeſtum victum quærendo ſuperatum, & præſcriptum ſuis clericis. t.3.p.626.n.6
Aruales fratres quinam olim fuerint, & an de finibus regundis cognouerint. t.2.p.261.n.14
Arualium fratrum collegium quodnam fuerit, & ad quid erectum. t.3.p.536.n.3
Arualium fratrum munus quodnam, & quodnam inſigne. ib.
Aruorũ expiatio apud Gẽtiles impijs ſacrificijs peracta. t.3.p.136.n.5
Aſcenſio Domini a temporibus Apoſtolorum magno cultu a Chriſtianis celebratur. t.2.p.140.n.11
Aſculum ciuitas, aliàs Eſculum dicta, vbinam ſita ſit, & quando Epiſcopatis effecta ſit. t.3.p.746.n.1
Aſſeſſores ad quid aſſumantur à Magiſtratibus. t.3.p.23.& ſeq.n.4
Aſſeſſores plerumque dicuntur conſiliarij, & aliquando participes: vbi quando neceſſario aſſumi debeant. ibid.
Aſſiſij, vel manſionarij in Eccleſijs Cathedralibus quinam dicantur. t.1.p.87.n.1
Aſſiſium antiqua ciuitas in Vmbria, varios Dominos experta, & quando lumine fidei donata. t.1.p.601.n.1
Aſſumptionis Beatæ Mariæ feſtiuitas non eſt iuris diuini, ſed ab Apoſtolis inſtituta. t.3.p.632.n.1
Aſta ciuitas eſt Italiæ à primis Eccleſiæ ſæculis Sede Cathedrali decorata. t.3.p.154.n.2
Aſta ciuitas Epiſcopal. eſt Liguriæ ad Alpes Cotiæ ſita. t.4.p.108.n.2
Aſylorum ius apud Iudæos, Gentiles, & Catholicos quomodo introductum. t.3.p.729.n.11
Aſylum, ſeu templum Miſericordiæ ab Herculis Thebani liberis conditum. t.3.p.730.& ſeq.n.13
Aſyli ius apud Romanos in tẽplo Pacis, & Cæſarũ ſtatuis. ib.& ſeq.
Aſyla in lege gratiæ à primis Eccleſiæ ſæculis fuere conſtituta, & quinam eorum iure non gaudeant. t.3.p.730.n.13
Aſyli ius quã legitimè Eccleſijs, & Altaribus conceſſũ. t.3.p.730.n.14
Athenas inter nobiliores, & antiquiores ciuitates recenſent Authores, in qua ciuitate Metropolis eccleſiaſtica a primis Eccleſiæ ſæculis conſtituta fuit. t.2.p.307.n.5
Athletæ victores in certaminibus olympicis, quibus honoribus, præmijs, & prærogatiuis olim decorati fuerint. t.2.p.287.n.12
Athletis victoribus in vulgaribus, communibuſque prælijs conſtituta fuere præmia. ibid.& ſeq.n.12
Atrebatũ Metropolis Arteſiæ, olim Nementaſum dicta. t.1.p.782.n.1
Atrebatum oppidum nobile Germaniæ, a quo tempore fuerit Eccleſia Cathedrali decoratum. tom.2.p.336.n.1
Attelia, vulgo S. Arpino, ciuitas eſt Epiſcopalis ſita in Campania. tom.3.p.325.n.2
Attentata poſt appellationem extraiudicialem non ſunt ipſo iure nulla; & an hoc ſemper verificetur. t.1.p.198.n.6
Attentatorum reuocatio quo tempore petenda ſit. t.2.p.607.n.10
Attentata non reuocantur per iudicem, niſi eorum reuocatio petatur. ibid.
Attentata appellatione interpoſita, & geſta lite pendente æquipatantur. t.2.p.607.& ſeq.n.11
Attentata ex conſenſu partium facta, appellatione pendente non reuocantur. t.6.p.608.n.15
Attentio in officio diuino requiſita variè conſiderari poteſt. to.3.p.638.num.4.& 5
Attentio duplex refertur, & quænam ſufficiat ad implendum præceptum de horis canonicis. ibid.n.5
Atteſtationes in vno iudicio receptæ fidem faciunt in eadẽ cauſa, & inter eaſdem perſonas coram alio iudice. t.2.p.309.n.3.& p.310.n.7
vt Atteſtationes in vno iudicio factæ fidem faciant in alio, quid deſideretur. t.2.p.310.n.5
Atteſtationes in vno iudicio non publicatæ, an fidem faciant in alio. ibid.num.6
Atteſtationibus publicatis alij teſtes recipi non poſſunt, etiam in cauſa appellationis, ſuper eiſdem articulis, vel directò contrarijs. t.2.p.316.n.1
Atteſtationum publicatio & ſcientia impedit nouam teſtium productionem. t.2.p.328.n.2
Atteſtationibus publicatis non opponitur in perſonas teſtium. t.2.pag.328.num.1
Auaritia vitiũ procul eſſe debet ab eccleſiaſticis miniſtris. t.5.p.68.n.5
S. Auberti monaſterium Canonicorum regularium D. Auguſtini, vbinam ſitum ſit. t.5.p.344.n.1
Auerſa in Cãpania felici ſita Epiſcopali Sede decoratur. t.1.p.135.n.1
B. Auguſtinus ordinem eremiticum, & canonicorum regularium inſtituit. t.1.p.135.n.3
Auguſti à quo tempore Imperatores dici cœperint:
Vide in verbo Imperator.
Aurei annuli ius quid ſit. t.1.p.420.n.10
Aurei annuli ius imaginem dumtaxat, non ſtatum ingenuitatis præſtet. ibid.
Aurei annuli ius quis tradere poſſit. t.1.p.421.n.12
Vide in verbo Ingenuus, Annulus.
Aurienſis ciuitas Galleciæ, vulgò Orenſe, Cathedrali Eccleſia decoratur. t.2.p.188.n.1
Auſcitana ciuitas in Aquitania, in quam Metropolis Eluſana tranſlata fuit. t.1.p.575.n.1
Auſona ciuitas, cuius antiquiſſimum nomen eſt Auſa, vbinam ſita ſit. t.5.p.373.n.1
Auſpicia apud Gentiles quid fuerint, & quid ſignificent apud poſteriores Scriptores. t.2.p.181.n.1
Authores librorum veteris Teſtamenti, quidam certi ſunt, quidam incerti. t.3.p.419.& ſeq.n.2
Authore dãnato, eius liber damnatus eſſetur, nõ è contra. t.1.p.24.n.2
Antiſiodorenſis ciuitas Galliæ habet Eccleſiam Cathedralem D. Stephano dicatam. t.2.p.408.n.2
Auxilium brachij ſæcularis quid ſit, & ad quid in Eccleſia in vſu ſit. t.1.p.565.n.13
Auxilium ſibi inuicem præſtant poteſtas ſæcularis, & eccleſiaſtica. ibid.num.16
Auxilium iudicis etiam inferioris poteſt implorari. t.1.p.567.n.18
Auxilium brachij ſæcularis an ſit inuocandum ad carcerationem laici, in caſibus, in quibus iudex eccleſiaſticus procedere poteſt contra eum. t.5.p.200.n.2
Axioma iuris, Si vinco vincentem te, &c. quando locum habeat. t.1.p.584.n.12.
Axioma plus credi duobus affirmantibus, quàm mille negantibus, quomodo intelligatur. t.2.p.287.n.7
Axioma iuris: Satius eſt pignori incumbere, quàm in rem agere. t.4.pag.242.n.17

B

Baculo paſtorali non vtuntur Pontifices. t.1.p.388.n.38
Baculo paſtorali vti quibus ſit conceſſum. ib.n.39
Baculo diuerſæ perſonæ vtuntur. ibid.
de Baculo D. Petri. t.1.p.388.n.41
Baculi Epiſcopalis myſticæ rationes, & quare eo Pontifices non vtantur. ibid.n.42
Baiocenſis, ſiue Baiocaſis ciuitas Epiſcopalis Galliæ vbi ſita. t.1.p.242.num.1
Baiona murorum & aggerum firmata munimentis, tutiſſimum eſt Galliarum propugnaculum. t.4.p.100.n.1
Baiona Cathedrali Sede decorata, vnde nomen ſumpſerit. ibid.
Baiulorum nomen quid ſignificauerit in media ætate, & quid poſterioribus ſæculis. t.2.p.690.n.2
Balduinus II. Archiepiſcopus Cantuarienſis, literatiſſimus, & ingenio, & pietate clarus fuit. t.3.p.288.& ſeq.n.1.
Ballare verbum à Græcis ad Hiſpanos tranſlatum, quid ſignificet. t.3.p.31.n.7
Balliuia vox barbara, quid ſignificet; & quid etiam Balliui. t.5.p.467
Balliuus idem eſt ac Prætor, & rector plebis ſæcularis. t.5.p.152.n.1
Baliſta genus armorum ſæuum, & crudeliſſimum fuit. t.5.p.218.n.3
Baliſtæ appellatione quænam tormenta bellica veniant. ib.& ſeq.
Baliſtarij vario armorum genere vſi ſunt. ibid.
Balnea virorũ, & mulierum apud antiquos diuerſa fuere. t.3.p.46.n.10
Bandum quænam vox ſit, & quæ ſit eius frequentior acceptio. t.2.p.276.n.9
Bannitus refuga ad Eccleſiam confugiens an poſſit ab ea abduci. t.3.p.725.n.4
Bannum plerumque pro proſcriptione ſumitur, aliquando etiam pro multa pecuniaria; vnde variæ loquendi formulæ explicantur. t.2.p.531.n.4
Bannum pro edicto, & promulgatione publica, & qualibet denunciatione ſumitur. t.4.p.46.n.2
Banni nuptiales in Gallia: vide in verbo Denunciatio.
Banna, & denunciationes publicæ in Gallia in vſu eſſe cœperunt ante Concilium Later. t.4.p.72.n.1
Bannum aliquando ſignificat pœnam & mulctam edicto non obtemperantis. t.5.p.387.& ſeq.n.2
Baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutem, licèt baptiſmus paruulorum ab aliquibus hæreticis ſit impugnatur. t.1.p.12.n.10
Baptiſmus per metum acceptus an ſit validus. t.1.p.316.n.27
Baptiſmus in caſu neceſſitatis in Gallia fuit olim à laicis collatus abſque prioribus illis verbis, Ego te baptizo: vbi refertur grauis diſputatio, an baptiſmus ſic collatus verus ſit. t.3.p.660.& ſeq.n.1
Baptiſmus an neceſſario ſub trina merſione conferri debeat. tom.3.pag.661.num.3
ad Baptiſmi validitatem ſufficit qualibet ablutio aqua facta. ibid.& ſeq.num.4
in Baptiſmi collatione tres perſonæ diuinæ explicitè ſunt nominandæ. t.3.p.662.n.4
Baptiſmus quomodo ſit intelligendus in nomine Ieſu collatus. ib.
Baptiſmus ritè collatus iterari non poteſt, niſi in aliquibus caſibus. t.3.p.663.n.2.& 3
Baptiſmus etiam infantibus adminiſtrari debet. t.3.p.665.n.4.& 5
Baptiſmus in qualibet ætate conferri poteſt, nec eſt ad octauum diem differendus. t.3.p.665.& ſeq.n.5.6.7
Baptiſmus an conferri poſſit infanti in vtero exiſtenti:
Vide in verbo Infans.
Baptiſmus matri collatus, an diffundatur ad infantem in vtero exiſtentem. t.3.p.666.col.1
Baptiſmus tollit illud omne, quod veram & propriam peccati rationem habet. t.3.p.668.n.1
Baptiſmus præſtat gratiam, & imprimit characterem. ib.n.3
Baptiſmi ſubiectum quodnam ſit. t.3.p.669.n.12
Baptiſmi donum inappretiabile quomodo neſcientibus, & nolentibus conferatur. t.3.p.670.n.17
ad Baptiſmum conferendum neceſſarius eſt miniſter diſtinctus a ſuſcipiente. t.3.p.671.n.1
Baptiſmus collatus cum linteo madefacto, an ſit validus: vbi traduntur alij caſus. t.3.p.673.n.3
Baptiſmus à quocumque in debita forma, & intentione collatus, non eſt iterandus. t.3.p.675.n.1
Baptiſmi flaminis virtute iuſtificatur homo, & ſaluari poteſt. t.3.pag.676.num.5
Baptiſmus eſt veluti ianua ad alia ſacramenta. t.3.p.677.n.4
Baptiſmus flaminis, & ſanguinis in quo differant à baptiſmo fluminis. t.3.p.677.& ſeq.n.4
Baptiſmus quandonã fuerit à Chriſto Domino inſtitutus. ib.& ſeq.
Baptiſmus peccata remittit, matrimonia autem contracta non dirimit. t.4.p.141.n.5

in Ba-

Digitized by Google

in Baptiſmi ſacramento diſtinctus eſſe debet miniſter a ſubiecto. t.5.p.323.n.5

Baptiſmus ſub debita forma collatus à quocumque validus eſt. ibid & ſeq.n.6.7.8

in Baptiſmo conferendo ſeruandus eſt ordo inter eos, qui illum conferre intendunt; & an peccetur lethaliter, ſi ſecus fiat. t.5.p.324.n.9.

Baptiſmi miniſter ſolemnis quiſnam ſit. ibid. & ſeq.n.10.11

Baptiſmi ſolemnes miniſtri ex delegatione quinam eſſe poſſint. t.5.p.325.n.12.& ſeqq.

Baptizati ſi ad ritus Iudaicos redierint, coguntur eos relinquere, & fidem quam ſemel profeſſi ſunt, cuſtodire. t.5.p.170.& ſeq.n.2

Barbæ promittendæ, aut reſecandæ ratio varia fuit pro diuerſitate temporum. t.3.p.15.n.2

Barbam radendi mos quando initium habuerit. ibid.

Barba promiſſa apud priſcos Chriſtianos in vſu fuit; vnde veterum Pontificum imagines barbatæ cernuntur. t.3.p.15.n.3

Barbæ raſura in Eccleſia Latina a quo tempore initium habuerit. ib.

Barbæ radendæ ritus propitius præſcribatur. ibid.

Barbæ raſura odij Græcorum erga Latinos anſam præbuit. ibid.

Barbæ mediocritas obſeruanda ſuberur. tom.3.pag.16.num.5.

Barba cur a clericis Latinis radatur. ibid.

Vide in verbo Græcus.

Barba pro breui nauigij genere aliquando accipitur. t.2.p.189.col.1

Barchino, ſeu Barchinona ciuitas in agro Laletano ſita, a quo fuerit condita. t.5.p.31.n.2

Baronū nomine aliquando vtuntur Duces, & Comites. t.2.p.650.n.4

Baronis nomen quid propriè ſignificet. ibid.

Barrium ciuitas Epiſcopalis in Apulia ſita. t.1.p.555.n.1

Baſilea ciuitas Epiſcopalis Galliæ in prouincia Biſūtina. t.3.p.151.n.5

Baſilica ſanctorum Apoſtolorum Coloniæ a quo ſundata, & aucta. t.1.p.227.nu.4

Barhna, ſeu Bathana Eccleſia Epiſcopalis fuit in prouincia Oſrboena. t.3.p.603.n.2

Bathonia ciuitas Angliæ quandonam Epiſcopali Sede decorata fuerit. t.3.p.159.n.2

Bathonienſis Epiſcopatus vnitus Abbatiæ Glaſtonienſi fuit. ib.n.4

Beatificationem Martyrum & Confeſſorum quænam inquiſitio, & diſcuſſio præcedere debeant. t.3.p.6 6.n.5

Beatificatio quatenus à canonizatione differat. ib.& ſeq.n.6

Beatificatio martyrum primis Eccleſiæ ſæculis ab Epiſcopis fiebat. t.3.p.687.n.7

Beatificatio quæ Epiſcopis olim competebat, nunc Sedi Apoſtolicæ reſeruata eſt. ibid.& ſeq.

Beatitudo confertur in gratia decedentibus, etiam ante finem mundi. t.3.p.676.n.2

Beatorum gaudium accidentale creſcit de omnibus benefactis pro eis. t.3.p.635.n.3

Belial nomen eſt improbi hominis, apoſtatæ, & præuaricatoris. t.3.p.212.n.2

Bellapertica Abbatia eſt Ordinis Ciſterctienſis ad ripam Garumnæ. t.1.p.239.n.2

Bellauilla oppidum eſt iuxta Ararim in diœceſi Belloiocenſi. t.3.p.505.n.1

Belbelacenſis Eccleſia collegiata tituli S. Ioannis eſt in Anglia. t.2.p.224.n.2

Belica, ſiue Belicium, vulgò Belley, ciuitas Galliæ ad Rhodanum ſita. t.3.p.151.n.2

Ioannes de Belleſmains, Archiepiſcopus Lugdunenſis, iam ſenex Archiepiſcopatui renūciat, & vitā monaſticā profitetur. t.1.p.300.n.5

Bellouacenſis ciuitas perantiqua, & celebris in prouincia Rhemenſi, per celebri etiam Eccleſia Cathedrali decoratur. t.3.p.198.n.5

Bellouacum ciuitas eſt prouinciæ Rhemenſis, in qua fuit conuocata Synodus à Carolo Caluo ibid.

Bella priuata pondere, & pudore legum comprimebantur, ſed deinde graſſata in varijs prouincijs fuere, quorum incommodis Eccleſia mederi voluit. t.1.p.640.n.9

Bella priuata olim nec legibus probata erant, nec omninò damnata. ibid.n.9

Belli tempore plena ſecuritate gaudent presbyteri, monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, & ruſtici. t.1.p.646.n.9.& p.647.n.11. 12. Et quandonam eccleſiaſtici ad aliqua munia bellica cogi poſſint. t.1.p.647.n.14

Bellum inter Philippum, Othonem & Fridericum in tota Italia libertati eccleſiaſticæ valdè obfuit. t.2.p.47.n.4

Bellum inter Guelfos & Gibellinos ciuilis tantùm diſſenſio fuit, in quo poſtliminium locum non habuit, nec capta capientium fiebant, nec capti milites in ſeruitutem redigebantur. t.2.p.214.n.2

in Bellis inter Chriſtianos, quantumuis iniuſtiſſimis, non eſt locus ſeruituti. ibid.

Bellum & factiones Italiæ deſcribuntur, earumque crudelitates. t.2.p.214 & ſeq.n.3

Bellum ſæua res, & cumulus iniuriarum dicitur. ibid.nu.4

Bellum inter Agilam Gothorum Regem, & Athanagildum eorumdem Ducem. t.2.p.250.n.5

Bellum & implacabilis diſſenſio inter Reges Angliæ patrem & filiū, vlciſcente Domino necem D. Thomæ Cantuarienſis. t.2.p.423.n.2

Bello iniuſto occupata ab inuaſoribus reſtituenda ſunt. t.2.p.458.n.4

Bellum an de iure gētium ſit, an potiùs iuri naturali contrariū. ib.n.6

Bellum an ſit Chriſtianis licitum. ibid.& ſeq.

Belli iuſti leges referuntur, & cuius ſit illud indicere, diſſerint. t.2.p.459.& ſeq.n.7

Belli lex præcipua quænam. t.2.p.460.n.8

Vide in verbo Præda.

Bella ſæua in Hiſpania temporibus Clementis III. fuere. t.4.p.19.n.2

Bellum quo prætextu Iudæis & Gentilibus à Principibus Chriſtianis indici poſſit t.5.p.109.n.2

Vide in verbo Iudæus.

Belli variæ ſpecies referuntur, variaque opera, quæ in eo geruntur. t.5.p.209.& ſeq.n.3.& 4.

Bella ſacris Eccleſiæ miniſtris infeliciter cedunt. ibid.& ſeq.

Beluacenſis ciuitas in Gallia Cathedralem, Eccleſiam D. Petro dicatam habet. t.1.p.64.n.5

Benedictio plerumque ſignificat formam ordinationis, ſeu ipſam ordinationem. t.1.p.395.n.12

Benedictiones presbyterales quænam fuerint, & quando conferantur. t.1.p.474.n.2

Benedictiones nuptiales vnde originem ſumpſerint, varijs exemplis oſtenditur. t.4.p.244.n.7

Benedictiones an liberis & ſeruis valent. tom.4.p.244.col.2.

Benedictiones nuptiales de præcepto recipiendæ ſunt, etſi non ſint de eſſentia matrimonij. ibid.& ſeq.

Benedictionum nuptialium ritus ab Eccleſia recepti. t.4.p.244.n.8

Benedictio nuptialis quare in ſecundis nuptijs non adhibeatur. t.4.p.245.nu.9.

Benedictio nuptialis iterari in eadē perſona nō debet. ib & ſeq.n.10

Benedictio Abbatiſſæ ſolet etiam dici ordinatio, & conſecratio. t.5.p.25.n.3

Benedictiones quænam ab Abbatiſſis viduis, vel virginibus concedi poſſint. t.5.p.415.n.3

Beneficiatus ſine licentia ſui Epiſcopi beneficio renunciare non poteſt. t.1.p.306.n.2

Beneficia duo differentia etiam ſub eodem tecto obtineri poſſunt. t.1.p.48.n.8 & p.76.n.6

Beneficiorum maiorum collatio ad Epiſcopum ſimul cum Capitulo ſpectat. t.1.p.77.n.18

Beneficij ratione quomodo quis forum Epiſcopi ſortiatur, & de eius iuriſdictione fiat. t.1.p.105.n.8

Beneficia electi in Epiſcopum quando vacent. t.1.p.189.n.4 & ſeqq.

Beneficiorum pluralitas ſemper in Eccleſia odioſa & prohibita fuit. ibid.n.6

Vide in verbo Epiſcopus.

Beneficium aliquod adeptus ſacerdotium requirens, intra quod tempus debeat in Presbyterum ordinari. t.1.p.190.n.5

ad Beneficia curam animarum habentia quis ſit eligendus, & quæ in eo requirantur. t.1.p.191.n.8

ad Beneficium electus, ſi intra tempus à canonibus ſtatutum ad ordines non promoueatur, quomodo excuſari poſſit. t.1.p.192.n.15

Beneficium aliud eſt temporale, aliud ſpirituale. t.1.p.303.n.4

Beneficiū quādo poſt Religionis ingreſſum valet. t.1.p.304 & ſeq.n.8

Beneficium ipſo iure vacat renunciatione facta, & a legitimo ſuperiore admiſſa. t.1.p.305.n.9

Beneficij collatio renunciatione conditionali præcedente facta, inualida eſt. t.1.p.307.n.5

Vide in verbo Renunciatio.

Beneficium in manibus laici renunciatum vacat potiùs in pœnam, quam in virtute renunciationis. t.1.p.307.n.7

Beneficia elapſo ſemeſtri vacationis nun poſſunt conferri ab eo, ad quem ſpectat eorum collatio. tom.1.p.325.n.8

Vide in verbo Collatio, Negligentia.

Beneficia eccleſiaſtica impuberibus nun ſunt conferenda; ſi verò ex diſpenſatione conferantur, interim Eccleſiæ per laicos regi non debent. t.1.p.362.nu.2

in Beneficijs filiorū nō prohibentur parētes ſuccedere. t.1.p.404.n.10

Beneficia conferri debent ijs, qui ex eodem Regno, & prouincia ſunt; alias incommoda varia ſequuntur. t.1.p.452.n.6

Beneficium aliquando ſignificat ſpecialitatem fori, quo gaudent eccleſiaſtici. t.2.p.60.n.7.

Beneficium omnibus clericis conceſſum ſuper ſpecialitate fori eſt ius commune. ibid.& ſeq.

Beneficium illi eſt adiudicandum, qui probauit collatorem fuiſſe in poſſeſſione conferendi tempore collationis. t.2.p.187.& ſeq.n.4

in Beneficijs eccleſiaſticis non ſuccedıtur iure ſanguinis, vel hæreditario. t.3.p.89.n.5.& p.92.n.14

Beneficium, præbenda, & dignitas pro eadem re in generica ſignificatione accipiuntur. t.3.p.91.n.10

Beneficij etymon traditur. ibid.

Beneficij definitio traditur, & explicatur. tom.3.p.93.nu.13

Beneficiorum pluralitas, ſiue multitudo in duobus verificatur. t.3.p.59.n.2

Beneficiorum diuiſio prohibetur. t.3.p.101.& ſeq.n.4

Beneficia alicuius Eccleſiæ an poſſint authoritate Pontificia diuidi. ibid.n.6.7.& 8

Beneficia ſæcularia Eccleſijs monachorum, & monialium duobus modis ſubijci valent. t.3.p.105.n.3

Beneficium ad ſuſtentationē quale congruens dicatur. t.3.p.107.n.5

in Beneficiorum pluralitate an Prælatus inferior diſpenſare poſſit. t.3.p.120.n.3

Beneficia plura nemo generaliter loquendo poteſt obtinere. t.3.p.121.n.5

Beneficiorum pluralitas an repugnet iuri naturalı, & diuino. t.3.p.122.n.7

Beneficiorum pluralitas prohibetur tantùm iure poſitiuo & quando expreſſè hæc prohibitio ſtatuta fuerit ab Eccleſia. ibid.col.1 & 2.

Beneficium incompatibile quoad titulū quodnam ſit. t.3.p.123.n.9

Beneficiorum pluralitas quibus rationibus ab Eccleſia ſit introducta. t.3.p.123.n.10

Beneficiorū pluralitas in quibus caſibus tolerari poſſit. t.3.p.124.n.12

Beneficia ſemper dignis ſunt conferenda à Prælatis Eccleſiarum, reiectis indignis. t.3.p.125.n.2

Beneficia vacantia quænam dicantur: vbi de pluribus modis vacationis. t.3.p.144.n.4

Beneficia nondum vacantia concedi, aut promitti non debent, & quare. t.3.p.145.& ſeq.n.10.& 12.

Beneficium litigioſum poteſt vtiliter à Romano Pontifice conferri t.3.p.145.n.13

Beneficium vacaturum non poteſt à Legato à latere promitti. t.3.p.146.n.14

Beneficiorum non vacantium promiſſio aliquando licita fuit, ſed deinde fuit ab Eccleſia prohibita. t.3.p.147 n.2.& p.158.n.2

Beneficium proxime vacaturum conferendi poteſtas quomodo poſſit alicui committi. t.3.p.155.& ſeq.n.4.& ſeqq.

Beneficij non vacantis promiſſio etiam à patrono non poteſt fieri de iure canonico. tom.3.p.158.nu.2

Beneficiorum inferiorum collatio regulariter ad Epiſcopum ſpectat. t.3.p.168.n.9

Bene.

Digitized by Google

Beneficium legis 2. Cod. de reſcind. an competat etiam emptori. t.3.p.121.n 7.
Vide in verbo Remedium.
Beneficium prædictum magna æquitate introductũ eſt. ib.& ſeq.n.8
Beneficia eccleſiaſtica quando in pignus a clericis dari poſſint. t.3.p.295.n.13
Beneficium ſæpe ſæpius pro feudo vſurpatur. t.1 p.703.n.2
Beneficij feudalis duo genera. ibid.ſeq.
Beneficij feudalis eccleſiaſtici onera quænam, & quomodo perſoluenda. ibid.
Beneficium habentes in Eccleſia tenentur ad eius reparationem contribuere. t.1.p.704.n.3
Beneficia omnia vacantia in Curia iam olim conferebat Romanus Pontifex. t.5.p.39.n.3
Beneficium Principis latiſſimè eſt interpretandum. t.5.p.464.n.2
Beneficiũ Principis eſt aliquando ſtrictè interpretandũ. t.5.p.464.n.5
Beneficij furtũ propriè dici non poteſt. Vide in verbo Furtũ, Rapina.
Beneuentum Metropolis eſt Italiæ, cuius Eccleſia fuit olim canonicorum regularium. t.3.p.696.n 8
S. Benigni monaſterium nobile in Diuionenſi ciuitate, diœceſis Lingonenſis. t.1.p.271.n.2
Berengaria Sancij Sapientis Regis Nauarræ filia, & ſoror Sancij Regis Nauarræ. t.2 p.67.n.2
Berengaria Regis Richardi vidua quare ab Honorio quondam Regina Angliæ dicatur. ibid.& ſeq.
Berengaria contra Ioannem prædefuncti mariti fratrem de iure decertat. t.2.p.69.n.11
Berythus ciuitas Phœnicæ honore Metropolitico ab Imperatoribus eſt decorata. t.2.p.100.n 3
Berythus quoad eccleſiaſticum regimen, & diuiſionem prouinciarum, tantùm Cathedra Epiſcopali decoratur. ibid.
Bethlehemitana ciuitas quantum ab Hieroſolyma diſtet; & quandonam, & quo imperante Eccleſia Cathedrali decorata fuerit. t.1.p.180.n.1
Biblia ſacra à quo per capita diſtincta. t.1.p.108.n.1
Bibliorum verſio in ciuitate Metenſi facta temporibus Innocentij III. t.5.p.149.n.1
Bibliorum verſio in vulgarem & vernaculam linguam an permitti debeat. t.5.p.149.n.2
Bigamia vnde originem ſumpſerit. t.1.p.441.n.6
Bigamiæ irregularitas tantùm prouenit à iure eccleſiaſtico. t.1.p.441.n.7
Bigamia triplex a Doctoribus communiter aſſignatur. ib.& ſeq.n.8
Bigamia ſimilitudinaria quid ſit, & quando detur, differitur. ib.n.9
Bigamia oppoſita contra electum in Epiſcopum teſtibus laicis probari poteſt. t.2.p.331.n.1
Bigami ea duplici ratione nõ admittũtur ad Ordines. t.1.p.442.n.10
Bigami apud diuerſas gentes ad ſacrificandũ non admittebãtur. ib.
Bigamis interdictũ eſt etiã ad minores gradus aſcendere. ibid.n.12
Bigamus an ſit cenſendus, qui ante baptiſmum contraxit cum vidua, vel cum duabus, vel cum vna ante, & poſtea cum alia. t.1.p 442.n.13
Bigami non ſunt habentes plures concubinas. t.1.p.444.n.4
Bigamorum appellatione etiam veniunt, qui ſemel cum viduis contraxerunt, vel cum repudiatis. t.1.p.445.n.12
Bigami, & qui in ſacris conſtituti matrimonium contraxerunt, ordinari non debent, nec cum eis licet diſpenſare. t.1.p.440.n.3
Bigami quinam cenſeantur, & vnde ita dicantur. t.1.p.440.n 5
Biſuntina ciuitas totius Comitatus Burgundiæ vmbilicus, iura Imperialia nouit aliquando. vbi de eius Eccleſijs t.1.p.270.n.1
Biſuntium, alias Chryſopolis dictum, vbinam ſitum. t.5.p.28.n.8
Biſuntium habet Cathedralem Eccleſiam Metropolim Sequanorum. t.2 p.335.n.1
Biothanati quinam ſint, & quibus pœnis ſubijciantur. t.3.p.399.& ſeq.n.5.& p.400.n.6
Biothanatorum nomina in parentationibus olim non referebantur, nec lugeri debebant. ibid.& ſeq.
Biothanati bona an ſemper publicentur, eiuſque teſtamentum rumpatur. t.3.p.400.n.6
Biothanati eccleſiaſtica ſepultura priuantur. t.3.p 401.n.8
Birrhus quid ſit, & quæ eius frequentior acceptio. t.1.p.291 n 6
Birrhus veſtis vſitata ab eccleſiaſticis perſonis, & laicis. ibid
Birrhus Epiſcoporum. ibid.
Birrhus quod veſtis genus fuerit. t.3.p.42.n.22
Birrhi materia, & forma quænam, ſiue apud clericos, ſiue apud laicos. ibid.
Bituriges in Aquitania duplices ſunt, cognomentoque diſtincti. t 5.p.637.n.3
Biturigum Archiepiſcopalis Galliæ Celticæ ciuitas, & Metropolis Aquitaniæ. t.1 p.112.n.1
Bladum præcipuè ſignificat frumentum, & quidquid area teritur. t.1.p.522.n.2
Bladus, ſeu bladum, ſemen, fructum arborum, plerumque tamen frumentum deſignat. t.2.p.198.n.2
Bladus, & bladum quid ſit; & quid imbladare, & imbladatum. ib.
Blaſphemia quid ſit, iuxta D. Auguſtinũ, & D. Thomã. t.5.p.304.n.6
Blaſphemia quid communiter apud Theologos & Canoniſtas ſignificet. ibid.
Blaſphemiæ in hæreticalem, & non hæreticalem diuiſio. ibid.
Blaſphemiæ grauitas deſcribitur. t.5.p.304.n.7
Blaſphemiæ crimen quibus pœnis puniatur. ibid.& ſeq.
Blaſphemia crimen eſt mixti fori, niſi ſit hæreticalis. ibid.
Blaſphemus in Deum, B. Virginem, & Sanctos extra fores Eccleſiæ eijcitur. t.5.p.104.n 2
Blaſphemus etiam à iudice Eccleſiaſtico puniri debet, etiam inuocato brachij ſæcularis auxilio. ibid.n.4
Bobium ciuitas Epiſcopalis Liguriæ intra Apenninos montes ſita. t.1.p.124.n.4
Bonifacius I. quo anno fuerit ſummus Pontifex creatus, & quamdiù Eccleſiam rexit. t.2.p.396.n.1
Bonifacij epiſtola ad Epiſcopos Galliæ. ibid.
Bonna Galliæ Belgicæ ad Rheni ripam vrbs condita anno 566. t.3.p 45.n.2
Bononienſis Academia perantiqua, & celebris à quo fuerit fundata. t 5.p.438.n.1
Bona dotalia vxoris an maritus alienare poſſit, faltem ea conſentiente. t.1.p.151.n.7
Bona mobilia vxoris an alienari poſſint. ibid. n.8
Bona Cruce ſignatorum cum eorum perſonis ſub protectione Sedis Apoſtolicæ fuere. t. 2 p.469.n.7
Bona eccleſiaſtica iure conſanguinitatis non ſunt requirenda; & quæ bona in hac prohibitione veniant nomine eccleſiaſticorum. t.3.p.88.& ſeq. nu.2.3
Bona delata iure conſanguinitatis quomodo differant a delatis iure hæreditario. t.3.p.89.n.4
Bona eccleſiaſtica in quatuor partes fuere primitus diuiſa, & quandiù durauerit hæc diuiſio. t.3 p.91.nu.9
Bona Eccleſiæ qua ratione bona pauperum dicantur. t.3.p.181.n.2
Bonorum Eccleſiæ dominium penes quem ſit, plures opiniones referuntur, & diſcutiuntur, & vera eligitur. ibid.col.1.& 2
Bona Eccleſiæ, tam mobilia, quam immobilia, an generali prohibitione alienationis rerum Eccleſiæ comprehendantur. t.3.p.195.n.1
Bona vacantia a quonam, & qua lege olim occupata fuerint, nullo hærede, vel ſucceſſore comparente. t.3 p.376.& ſeq.n.5
Bona vacantia aliquando populi ærario, aliquando fiſco delata dicũtur & ad quem eorum adminiſtratio olim pertinuerit, ib.& ſeq.
Bona vexillationibus delata apud Romanus quænam fuerint. t.3.p.37.& ſeq.
Bonum, niſi benè fiat, & ab his, qui poteſtatem faciendi habent, male fieri dicitur. t.3 p.741.n.8
Bona hæreticorum confiſcantur, quantumuis illos orthodoxos habeant. t.5.p.146 & ſeq.n.13.& 14
Vide in verbo Confiſcatio, Hæreticus.
Bona hæreticorum cui fiſco applicanda ſint, diuerſa praxis obſeruatur. t.5.p.151.n.4
Bonus, & dignus quilibet præſumitur, donec contrarium probetur. t.1.p.156.n.4
Bordelia monaſterium, cuius ſit Ordinis, & in qua prouincia ſitum. t.1.p.548.n.1
Breuiarium ſimpliciter acceptum quid ſignificet; & quid cum additamento. t 3.p 270.n.1
Breuiarium in Eccleſijs maioribus olim tantùm vnum erat ib & ſeq.
Britannia minor olim habuit Reges, & Comites. t.2.p.112.n.6
Brundusium, ſeu Bretenſium, vnde ſic dictum ſit, & vbinam ſitum. t.2.p.27.n.1.2
Brundusium ciuitas maritima Eccleſia Metropolitana decoratur ib.
Brachara ciuitas eſt antiqua, olim Metropolis Gallecię. t.1.p 376.n.1
Brachara vrbs celeberrima Luſitaniæ, re, & cognomento Auguſta, Cathedra Epiſcopali decorata iam a temporibus D. Iacubi. t.1.p.743.n 1
Briocẽſis vrbs, ſiue Bricopolis, vbi ſita, & quare ſic dicta. t.1.p.624.n 1
Brixia vrbs Galliæ Ciſalpinæ, in qua conciliabulum pro depoſitione Gregorij VII. congregatum. t.1.p 694.n.8
Bruliardellum, ſiue baſtardellum notariorum, quod ſit, vide in verbo Tabellio.
Bruno Præpoſitus Colonienſis in Archiepiſcopum ipſius Eccleſiæ aſſumitur, dignitati cedit, & monaſticam vitam profitetur. t.1 p.356.n.1.
Bulecphorus Campaniæ prouinciæ Italiæ moderator. t.3. p.8.n.10
Bulla vnde ita dicatur, & quid ſit bulla dimidia. t.2.p.373 & ſeq. nn.4.& 6
Bulla Cruciatæ vnde originem ſumpſerit: vbi de indulgentijs Crueeſignatis conceſſis. to 2.p.374.& ſeq.n.2
Vide in verbo Crucesignatus.
Burdigala ciuitas Epiſcopalis Galliæ vbinam ſita ſit, & quare ita dicta. t 3.p.105.n.1
Burdegalẽſis Eccleſia olim Canonicorũ regulariũ fuit. ib & ſeq.n.2
Burgenſes a burgis dicti: & quid ſit burgus. t.1.p.717.n.2
Burgenſis ciuitas Metropolitana ab hiſtoricis proprijs, & exteris commendatur. t 1.p.739.n.2
Burgenſis ciuitas veteris Caſtellæ caput, Catholicorum Regum aliquando Sedes fuit, in quam Cathedra Epiſcopalis ex ciuitate Auca tranſlata fuit. t.2.p.215.n.1
Buxeria cœnobium eſt Ciſtercienſis Ordinis, aliter Trium Fontium dictum. t 3.p 382.n.2

C

CAbilonis vrbis Galliæ ad Ararim ſitæ breuis deſcriptio. t.1 p.56.n 3
Cadauer obærati debitoris ſepultura priuabatur in Anglia. t.2.p.612.n.6
Cadauerum ſepeliẽdi ritus varius apud varias nationes. t.3.p. 384.n.4
Cadauera apud politiores gentes, & Romanos igne conſumpta. ib.
Cadauerum humatio ſepulturæ ritu antiquior, & acceptior, & ſanctioribus cæremonijs celebratus. ibid.col.1.& 2.
Cadauera defunctorum intra vrbem ſepeliri aliquando prohibitum fuit, exceptis aliquibus. t.3.p.384 n.6
Cadauera fidelium defunctorũ varijs in locis ſepulta. t.3.p. 389.n.8
Cadauera fidelium quare in baptiſterijs recondi prohibeantur. ib.
Cadauer perpetuæ ſepulturæ cauſa depoſitum transferri non debet facilè. t.3 p.301.n.4.& p.404.n.7
Cadauera relegatorum, & exulum an poſſint in patriam referri, & in propria Eccleſia ſepeliri. t.3 p.401.n.6
Cadauera excommunicatorum exhumanda ſunt, ſi ab alijs diſcerni poſſint. ibid.
de Cadaueribus punitorum quid lege veteri, iure ciuili, & Pontificio cautum ſit, latè refertur. t.3.p 409.& ſeq.n.3.& ſeqq.
Cadauer an poſſit ſepeliri cum veſtibus: vide in verbo Mortuus, Toga.
Cadomenſe monaſterium à quo fuerit conſtructum, & priuilegijs decoratum. t.5.p.18 .n.2
Cadonium monaſterium Ordinis Ciſtercienſis vbinam ſitum ſit. t.5.p.68.n.3
Cadurcum inter nobiles Aquitaniæ ciuitates numeratur, cuius Præſules temporalem iuriſdictionem exercent. t.2.p.644.n.1
Cæcus an poſſit iudicis munere fungi. t.1.p.25.n.3

Cælicolæ

Cælicolæ olim ijdem fuere ac Iudæi, à quibus deinde diſtincti fuere. t.5.p.107.n.1
Cœmeterij vera etymologia traditur, aliæque ridiculæ afferuntur, & refelluntur. t.2.p.617.n.2
Cœmeterij vox bellè quadrat loco, in quo iacent Chriſtiani reſurrectionem expectantes. ibid.
Cœmeterij variæ nomenclaturæ. ibid.
Cœmeteria eiſdem ferme priuilegijs, & immunitatibus, quibus Eccleſiæ decorantur. t.3.p.618.col.1
Cœmeterium eiſdem modis, quibus Eccleſia polluitur; eaque violata, violatum etiam cenſetur. ibid.
Cæremoniæ legis antiquæ quædam erant tantùm religioſæ, quædam religioſæ ſimul & typicæ. t.1.p.36.n.14.col.2
Cæremoniæ antiquæ legis aliæ mortuæ, aliæ mortiferæ. ibid.
Cæſarauguſta aliquando tantùm Epiſcopalis fuit; & quando Metropolitico iure donata. t.1.p.711.n.5
Cæſarauguſta ciuitas perantiqua Hiſpaniæ citerioris, totius Regni Aragonici Metropolis, in qua templum B. Mariæ adhuc viuenti dicatum: & alia de eius laudibus. ibid.n.2
Cæſarea ciuitas Paleſtinę breuiter deſcribitur; & quis fuerit in ea primus Epiſcopus, refertur. t.2.p.99.n.1
Cæſarea Metropolis eccleſiaſtica prima Palæſtinæ. ibid.
Calaris, vulgò Caller, Metropolis ciuilis & eccleſiaſtica totius regni Siciliæ. t.1.p.164.n.1
Calaris nobilis Sardiniæ ciuitas varios experta Dominos, tandem ſub ditione Eccleſiæ poſita fuit. t.2.p.4 4.n.1
Calculus ex more antiquo in iudicijs receptus pro ſententia accipitur. t.2.p.190.n.2
Calumnia quid ſit, & quid per eam vocem ſignificetur. t.2.p.119.n.2
Calumnia commune peccatum eſt in iudicijs, tam ciuilibus, quàm criminalibus. ibid.col.1
Calumnia aliquando accipitur pro qualibet actione, & petitione: vbi de alijs eius acceptionibus. ibid. & ſeq.
Calumnia litigantium, & litigantium quibus remedijs ſit cohibita. t.2.p.119.n.3
Vide in verbo iuramentum calumniæ.
Calumnia eò peior eſt, quo is cui infertur, iuſtior, & veneratione dignior eſt. t.5.p.45.n.2
Calumnia aliquando in bonam, plerumque tamen in malam partem ſumitur. t.5.p.46.n.7
Calumniæ variæ acceptiones. ibid.& ſeq.
Calumnia in quo præcipuè conſiſtat. ibid & ſeq.
Calumnia diabolicum peccatum dicitur, claua, gladius & iaculum incurabile. t.5.p.49 & ſeq.
Calumniatores quibus pœnis afficiantur tam de iure ciuili, quàm cannnico. t.5 p.46.n.8.9
Calumniatores quibus pœnis ſubijciantur ex iure canonico. t.5.p.77.n.10
Caligæ indumentum commune militibus, & paganis, ſacris, & profanis. t.1.p 386.& ſeq n.27
Caligarum aliæ nomenclaturæ: vbi de caligis Epiſcoporum. ibid.
Calicis etymon traditur, & quid in ſacris, & profanis literis ſignificet. t.3.p.658.n.5
Calices parui calculi dicti. ibid.
Calix metonymicè pro ipſo potu frequenter in ſacra Scriptura ponitur. ibid.
Calices miniſterij ſacri ex qua materia fuerint primis Eccleſiæ ſæculis, & in quonam calice conſecrauerit Chriſtus Dominus, ibid. & ſeq.n.6
Calicis lignei vſus abrogatus. ibid.p.659 col.1
Calices aurei, & argentei ex præcepto Eccleſiæ in vſu ſunt. ib.col.2
Calix an poſſit eleuari à Diacono, vt olim fuit in vſu.
Vide in verbo Hoſtia.
Cameracum à Cambro Cimbrorum Rege ita dictum, vbi ſitum. t.2.p.531.n.1
Camera B. Petri idem eſt ac archiuium, ſeu ſcrinium. t.2 p.532.n.9
Camerarij dignitas ſecunda eſt in Vrbe, propria alicuius Cardinalis. ibid.n.8
Camiſia poſterioribus ſæculis quodnam veſtis genus ſignificaret. t.2.p.634.n.2
Camiſia quid ſit, & vnde ita dicta. t.5.p.529.n.2
Camiſiæ lineæ monachis prorſus fuere interdictæ, & laneæ tantùm permiſſæ. ibid.
Cãpania eſt regio Italiæ fertiliſſima, & quare ita dicta. t.1.p.426.n.2
Campania Italiæ regio feliciſſima in Liberi, & Cereris certamen extitiſſe fabulantur. t.3.p.8.n.10
Campania campeſtris, & plana prouincia in ſuperiorem & inferiorem diuiditur. t.1.p.519.n.2
Campaniæ præclaræ vrbes referuntur, eiuſque prouinciæ amplitudo. t.5.p.8.n.1
Campanarum pulſatio ſemper fuit prohibita tempore interdicti, t.1 p.140.n.8
Campanarum pulſatio in receptione Epiſcoporum, & Abbatum. t.1.p.238.n.4
Campanarum origo, & à quo tempore earum vſus in Eccleſia cœperit. t.1.p.478.n.3
Campanæ certis horis ad Eccleſiæ officia peragendo pulſantur. t.1.p.479.n.7
Campanarum pulſatio in receptione Epiſcoporum, & Principum ſæcularium. t.2.p.189.n.6
Campanæ pulſatio ad fideles in Eccleſia congregandos, plerumque dicitur ſignum datum. t.1.p.208.n.2
Campanarum mentio quando habita apud Authores tum Orientis, tum Occidentis. t.5.p.365.n.5
Campanarum benedictio ab heterodoxis baptiſmus dicta eſt, ibid.
Campanæ apud antiquos monachos perforatæ, vel fractæ fuere, & quare. t.5 p.165.n.6
Campanæ quare in Oratorijs monachorum poni non debeant. ibid.n.7.& 8.
Campanulæ vſum in eleuatione ſacratiſſimæ hoſtiæ quis primus inſtituerit. t.3.p.111.n.2
Campanulæ pulſatio ad eleuationem, & delationem SS. Euchariſtiæ ad infirmos, ab Eccleſia præcepta. t.3.p.640.n.3
Cancellaria eſt locus in quo acta iudiciaria, reſcriptaque gratiæ & iuſtitiæ conſcribuntur. t.1.p.82.n.2
Cancellarius regulariter quis ſit, & quid Cancellaria. t.1.p.234.n.2
Cancellarij dignitas quænã fuerit olim, & an adhuc hodie duret. ib.
Cancellarius apud veteres quis fuerit, & quid frequentius ſignificet in iure canonico. t.2.p 401.n.4
Cancellis diuidebantur olim veſtibula ædium, & ædes ſacræ Eccleſiæ. t.3.p.1.n.4
Cancellis locus incluſus clericis tantùm permiſſus, laicis raro, fœminis nunquam penetrabilis erat. ibid.
Cancellos ingredi olim nec Imperatori licuit, aut in ſacrario inter clericos ſedere. t 2.p.5.& ſeq n 13
Cancellatio inſtrumenti an illud vitiet: vide in verbo Abraſio
Candida Caſa ciuitas eſt in Scotia, cuius Eccleſiæ fundatio refertur. t.2.p.667.n.2
Canon apud Græcos quid ſignificet, variæque eius acceptiones. t.1.p 10 n.40
Canonis apud fideles acceptio. ibid.
Canonum initium poſt Chriſti ad cœlos aſcenſionem, ipſis temporibus Apoſtolorum. t.1 p.11.n.51
Canones Apoſtolorum à D. Clemente ex traditionibus Græcè ſcripti, & a Dionyſio Exiguo Latine tranſlati. t.1.p.14 n.41
Canonum Apoſtolorum authoritas quanta. ibid n.42
Canonum prædictorum mentio a quibus habita, accuratè refertur. ibid.& ſeq.
Canones confictis apocryphi à Gelaſio dicti, non veri. t.1.p.25.n.43
Canonum variæ collectiones a doctiſſimis viris, tam Latinè, quàm Græce factæ. t.1.p.13.n.45
Canonum vberior collectio à Creſconio facta, quam ſequuta eſt compilatio Gratiani t.1.p.17.n.47.& 48
Canonum collectio à Gratiano ſub nomine Concordiæ diſcordantium Canonum edita, vbi elaborata. ibid.n.48
Canonum ſtatuta, tam generalia, quam prouincialia, ab omnibus obſeruari debent. t.1.p.25.& ſeq.n.2.& 4
Canones Trullani vulgò allegantur ſub nomine ſextæ Synodi. t.1.p.370.n 10
Canon ſi quis ſuadente, in quo Concilio conſtitutus: & de pœna in eo ſtatuta. t.1.p.563 n.3
Canon ſi quis, &c. quas perſonas comprehendat, & quæ eius priuilegio gaudeant. ibid.n.4
Canonum corpus quodnam ſit, & quis eius author ſit. t.3.p.93.n.2
Canonum collectio ſub nomine Adriani edita, vnde excerpta ſit. t.3.p 416.n.1
Canon pro myſticis precibus, quibus actio diuina celebratur, accipitur, & quam apta ſit hæc vox rei ſignificatæ. t.3.p.642 n 4
Canonis Miſſæ author, & origo quænam. ibid.& ſeq.
In Canone Miſſæ pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, orari præcipitur. t.1.p.64 .& ſeq.col.1.& 2
Canones ſacri in quibus obſeruandi ſint, neglectis legibus ciuilibus. t.4.p.247.n.2
Canones ſacri an potuerint auferre infamiam, & cæteras pœnas ſecundò nubentibus inflictas à iure ciuili. t.4.p.250.n.8.& 9
Canonum pœnitentialium notitia non eſt inutilis, licèt non ſint hodie in vſu. t.5.p.15.n.1
Canones agentes de pœnitentia per annos, aut hebdomadas peragenda, quomodo intelligendi ſint. ibid.nu.2
Canonum & legum lectio iubetur, & ad quid vtilis ſit. t.5.p.41 n.2
Canones ſacri non reſpuunt legum ſæcularium famulatũ. t.5.p.546.n.1
Canonia quid ſit, & qua ratione differat a præbenda. t.3.p 91.n.12
Canonia per ſe abſque præbenda eſt beneficium Eccleſiaſticum. t.3.p.111.n.5
Canonicarum mentio obuia apud Scriptores Flandriæ, & Germaniæ: vbi aliqua de earum monaſterijs, & Abbatiſſis. t.1.p.629 n.4
Canonicatus eſt per ſe beneficium, & titulus ſufficiens ad lucrandos fructus. t 2.p.113.n.2
Canonicus abſens quandonam poſſit lucrari fructus ſui beneficij. t.1.p.43.n.17
Canonici non poſſunt proprio ſtatuto minuere numerum præbendarum, niſi tale ſtatutum in forma ſpeciali confirmetur a Romano Pontifice. t.1.p.56.n.7
Canonicorum numerus, etſi a Pontifice in aliqua Eccleſia confirmatus, defectu redditum poteſt ab Epiſcopo cum Canonicis reſtringi. ibid. & ſeq.n.10
Canonici poſſunt augere numerum Præbendarum, non autem minuere. ibid. & ſeq.n.11
Canonici Rhotomagenſes prærogatiua maioris iuſtitiæ potiuntur. t.2.p.89.n.1
Canonici, qui ſe obſequiales exhibent Romano Pontifici, non minori debent prærogatiua gaudere, quam reſidentes in propria Eccleſia. p 90.n.3
Vide in verbo Reſidentia, Epiſcopus.
Canonici iure communi inſpecto nequeunt perſonas, vel Eccleſias interdicere; ſecus ſi conſuetudine aliud introductum fuerit. t.2.p.140.n.5
Canonici cum ſuo Epiſcopo conſtituunt Eccleſiam, non per ſe, benè tamen Capitulum. t.1.p.149.n.5
Canonici apud Græcos aſſidẽtes, & conſiliarij dicuntur. t.1.p.149.n.9
Canonici quando per ſe ſine Epiſcopo ſtatuta facere poſſint. ib n.10
Canonici Eccleſiæ Rauennatenſis clericorum Cardinalium titulo decurantur. t.1.p.861.n.1
Canonici Clericorum nomine veniunt. ibid.
Canonici Frigidionarij vnde ſic dicti, & in qua ciuitate conſtituti. t.2.p.235 n.1
Canonicis regularibus non eſt abſolutè licitum in cauſis propriæ Eccleſiæ teſtimonium dicere. t.1.p.307.n 8
Canonici regulares frequentiùs monachi dicuntur, & eorum clauſtrum monaſterium. t 1.p.375.n 1
Canonici regulares, & monachi non debent relicto clauſtro adire Principũ Curias; & ſi adierint, à quibus reuocãdi ſint. t.1.p.576.n.6
Vide in verbo Monachus.
Canonici regulares an appellatione monachorũ veniãt. t.1.p.682.n.3
Canonici regulares poſtulare nequeũt, niſi in certis caſibus. p.583.n.2
Cano-

Digitized by Google

Canonici, & monachi deſignari poſſunt procuratores pro iuribus Eccleſiæ ſuæ defendendis. t.2.p.197.n.1
Canonici Mediolanenſes, & Strasburgenſes Ordinarij nuncupantur. t.2.p.528.n.2
Canonicorum nomine abſolutè prolato clerici regulares veniunt intelligendi ex antiquiſſimo more loquendi. t.1.p.635.n.5
Canonici, qui ſunt in ſeruitio Epiſcopi, tanquam reſidentes, percipiunt fructus ſuarum præbendarum, non tamen diſtributiones quotidianas. t.3.p.79.n.3
Canonici, ſiue Cathedralis, ſiue Collegialis, tenentur reſidere, & quotidie intereſſe choro. ibid.n.5
Canonici an vltra reſidentiam teneantur etiam pſallere in choro. ibid.& ſeq.
Canonici duo poſſit ſeruitio proprij Epiſcopi incũbere. t.3.p.80.n.6
Canonici regulares geminata nuncupatione quando, & quare ita dicti t.3 p.108.n.1
Canonici per ſe non poſſunt interdictum apponere. t.3.p.194.n.3
Canonici regulares an ſemper veniant nomine monachorum. t.3.p.527.n.2
Canonicus regularis poteſt præfici regimini Eccleſiæ ſæcularis. t.3.p.519.n.1
Canonicos regulares poſſe cum ſui ſuperioris licentia ad beneficia ſæcularia eligi, probatur rationibus, & exemplis. ibid.n.5
Canonici regulares ex ſua intentione clerici ſunt, & legitimi miniſtri ſacramentorum. t.3.p.528.& ſeq n.6
Canonicis regularibus an liceat attento iure nouo Tridentini, eccleſiaſtica beneficia poſſidere. ibid.
Canonicorum regularium inopia an ſuppleri poſſit per canonicos ſæculares. t.3.p.538.n.2
Canonici ſæculares regulares fieri poſſunt, & ex regularibus ſæculares. ibid.n.2
Canonici regulares D. Auguſtini Salmanticæ temporibus Innocentij III. t.4.p.96.n.5
Canonico nouiter recepto debet quamcitiùs præbenda aſſignari: Vide in verbo Præbenda.
Canonizatio ad effectum publicæ venerationis in veteri lege, & apud Gentiles vſitata. t.3.p.686.n.5
in Canonizatione Sanctorum an Eccleſia poſſit errare. ib.& ſeq.n.6
Canonizationis ſolemnis hodiernæ ritus quiſnam ſit. t.3.p.687.& ſeq.n.8
Cantica maiori ex parte à ſacra Scriptura deſumpta ſunt, aliqua etiam a priuatis ſcriptoribus compoſita, in officio diuino recitantur. t.3.p.630.n.20
Canticum Te Deum, à quibus ſit compoſitum, & in quibus diebus non recitetur in officio diuino. t.3.p.618.n.6
Cantor, Præcentor, ſeu Protopſaltes, dignitates ſunt Eccleſiaſticæ. t.1.p.55.n.2
Cantorũ Eccleſiæ ſchola quare, & quãdo inſtituta. t.3.p.10.n.5.& 7.
Vide in verbo Schola.
Cantuarienſes Præſules Legati nati Sedis Apoſtolicæ fuere: vbi alia de eorum iuriſdictione. t.1.p.548.n.1
Cantuarienſis Archiepiſcopatus in Anglia præcipuus eſt, quatuordecim ſuffraganeos habens. t.1.p.62.n.1
Cantuarienſis, & Eboracenſis Epiſcopi diù de Primatu decertauere. t.2.p 226 n.2
Cantus in Eccleſia cum modeſta modulatione, & ſine vana vocis fractione habendus eſt. t.3.p.31.n 8.inter.
Capellani Apoſtolici hodie clerici Cameræ Apoſtolicæ nuncupantur. t.2.p.164.n.4
Capellanus obſtrictus per ſe Miſſam celebrare, an poſſit aliquoties celebrationem omittere, vel an teneatur per ſubſtitutum oneri ſatisfacere. t.1.p.104.n.4
Capellani Principum non eximuntur à iuriſdictione Epiſcopi, ſi parochiales Eccleſias habeant. t.5.p.271.n.4
Capilli in hominum gloriam dati, ad eorumque exteriorem ornatum pertinent. t.3.p.13.& ſeq.n.7
Capillorum tonſura etiam apud Gentiles ſignum fuit animi Deo ſe ſacrificare volentis: vbi de ara Deæ Capillatæ. ibid.
Vide in verbo Coma, Barba.
Capitulum non ſolùm Sede vacante poteſt ſtatuta condere, ſed etiam ſuperſtite Epiſcopo, & abſque eius conſenſu. t.1.p.40.n.5
Capitula Eccleſiarum & Vniuerſitates Deuotionis titulo ſalutantur a ſupremo Pontifice, cùm illis reſcribit. t.1.p.51.n.2
Capitulum Sede vacante in iuriſdictione ſuccedit, non in collatione beneficiorum. t.1.p.75.n.1 t.4.& p.240
Capitulum ſuſpendi poteſt, eiuſque ſuſpenſio dupliciter conſiderari. t.1.p.1.e.n.10
Capitulum qua ratione excommunicari poſſit. ibid.n.11
Capitulum Eccleſiæ Cathedralis non poteſt de iure communi excommunicationem ferre. t.1.p.114.n.4
Capitulum Sede vacante poteſt ea ſtatuta facere pro tota diœceſi, quæ poterat ſimul cum Epiſcopo. t.1.p.14.n.
Capitulum ſine conſenſu Epiſcopi nequit Eccleſiæ conſuetudines mutare ibid.n.7
Capitulum ſono campanæ ad actus communitatis conuocatur. t.1.p.44.n.5
Capitulum Sede vacante ſuccedit in iuriſdictione ordinaria Epiſcopi, non in delegata. t.1 p.510.n.9
Capitulum certus eſt locus monaſterij, & quare ſit ita dictum. t.1 p.603 n.4
in Capitulo conueniunt monachi ad correctionem defectuum, & culparum. ibid.
Capitulum ſine Prælati licentia, & è contrà, non poſſunt res monaſterij alienare. t.2.p 26.n6
Capitulum poteſt Prælatum ſuum abſentem monere ad reſidentiam. t.3.p 82.n.2
Capitulum Sede vacante beneficia, quæ vel ex iure communi, vel aliunde ad liberam collationem ſolius Epiſcopi ſpectant, conferre non poteſt. t 1.p.160.n.2.& 4
Capitulum in quæ iura Epiſcopalia ſuccedat Sede vacante. ibid. & ſeq.n.5
Capitulum Sede vacante quænam ſtatuta facere poſſit t.3.p.161.n.2
Capitula ſuffraganea an ſint euocanda ad Concilium prouinciale. t.3.p.171.n.2
in Capitulis: & collegijs præualet quod ſit à maiori, & ſaniori parte, niſi minor rationabiliter contradicat. t.3.p 172.& ſeq.n.5.& 6
Capitulum quid ſit, & in quo conſiſtat eius ſubſtantia. t.3 p 171.n.4
Capituli maior pars quænam regulariter cenſeatur. ibid.n.5
Capitulo an poſſit ex conſuetudine competere facultas apponendi interdictum. t.3.p.175.n.20
Capitulum poteſt ſtatuta facere circa ea, quæ ſunt neceſſaria ad reparationem Eccleſiæ. t.3.p.177.n.2
Capitulum in materia monaſtica, & regulari quidnam ſit, & vnde ita dictum. t.3.p.532.n.2
Capitula in Ordine Ciſtercienſi piè, religioſè, & doctè celebrata fuere. t.3.p.532.n.4
Captiuitas viui coniugum adeò iure ciuili diſſoluebat matrimonium, vt nec iure poſtliminij recuperaretur vxor. t.4.p.30.n.5
Captiuitas quantumuis longa iure canonico non diſſoluit matrimonium t.4.p.31.n.7
Capti in bello quandonam ſerui capientium fiant. t.1.p.613.n.13
Capua ciuitas Archiepiſcopalis in Campania breuiter deſcribitur. t 2.p.114.n.1.
Capua aliquando de patrimonio Eccleſiæ Romanæ fuit, deinde ad Regnum Siciliæ peruenit. ibid.n.3
Capra ciuitas eſt in prouincia Africana à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedrali Eccleſia decorata. t.2.p.309.n.1
Capra libidinis ſymbolum erat apud Romanos. t.3 p.54.& ſeq.n.11
Capſa eſt arcula, ſeu repoſitorium: & quinam capſarij dicantur. t.3.p.687.n.1
Caragij quinam dicantur, & quid verbum caraxare ſignificet. t.5 p.283.n.10
Carceres diuerſi pro vtroque ſexu à quo inſtituti. t.3.p 47.n.10
Carceres inſtituti fuere ad cuſtodiendos reos, & quomodo eis Eccleſia vtatur. t.5 p.471.n 3
Carceres, quibus clerici ad pœnitentiam olim includebantur, diaconicæ, vel decanicæ appellabantur. ibid.col.2
Cardinales maiores ſunt Epiſcopis ratione adminiſtrationis. t 1.p.161.n.7
Cardinales Baſilicæ Apoſtolorum, appellantur Cardinales Baſilicæ, abſque titulo. t.1.p.181.n.1
Cardinalium Diaconorum præcipui tituli quinam ſint. t 1.p.11.& ſeq.nu 2
Cardinales in Eccleſijs, vbi titulum habent, & in capellis illis ſubiectis habent omnimodam iuriſdictionem. t.1.p.230.& ſeq.n.6
Cardinales etiam maiori excommunicatione ligati admittuntur ad electionem R. Pontificis, & quare. t.1.p.254.n.6
Cardinales ligantur ſacris canonibus pluralitatem beneficiorum prohibentibus; ſed non contrahunt ſpirituale matrimonium cum Eccleſia. t 1.p.275.nu.2
Cardinales Presbyteri filij à Pontifice vocantur dum eis reſcribit. t.1.p 618.n.4
Cardinalium iuriſdictio, nomen, & antiquitas referuntur. ib.n.6
Cardinalium numerus varius. ibid.
Cardinalium ordo triplex. ibid.
Cardinales Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi ad quid inſtituti. ibid.& p.619
Cardinalium Presbyterorum iuriſdictio. ibid.
Cardinales vnde ita dicti fuerint, & quo iure originem ſumpſerint. t 3 p 71.n.4
Cardinalium gradus triplex etiam primis Eccleſiæ ſæculis. ib.n 4
Cardinales Epiſcopi ſeptem quinam ſint, & ad quid inſtituti. ibid.
Cardinalium Diaconorum origo à temporibus Apoſtolorum repeti debet. ibid & ſeq.
Cardinales Diaconi initio ſeptem fuere, regionarij dicti: hinc eorum numerus auctus. ibid.
Cardinales ex vi, & natura proprij officij tenentur reſidere, vbi Pontifex degit. t.3.p.72 n 5
Cardinalium dignitas aliquando minor Epiſcopali fuit, & quando augeri cœperit. t 3.p.586.n.4
Cardinalium munus præcipuum eſt in arduis negotiis Pontifici conſilium præbere. t.4.p.180 n 15
Carena quid ſit refertur, huiuſque vocis variæ interpretationes referuntur. t.4.p.76.n.2
Carena quid ſignificet in pluribus Pœnitentialis Romanis locis. ib.
Cariſ pirenſis Eccleſia Cathedralis eſt in Britannis. t.5.p.112 n.5
Carnificis duplex acceptio; & quis apud Romanos olim domicilium habere non poterat. t.s p.675.n.2
Carnis lapſus in ſacerdote non eſt ſimplex fornicatio, ſed continet circumſtantiam notabiliter aggrauantem. t.1 p.454.n 8
Carnium eſus ſemper fuit à veris religioſis alienus. t 3.p.530.n 8
Carnes tam bipedum, quam quadrupedum Benedictinis ſunt prohibitæ. ibid.
Carnium eſus in aliquibus ſolemnitatibus monachis eſt licitus. p.531 n 10
Carniũ eſus in ieiunantibus ab Eccleſia eſt interdictus. t.3.p.498.n.5
Carnutenſis Comitatus olim proprios Comites habuit, & quando defecerint. t.5.p.468.n.1
Carnutum Belgiæ caput, ciuitas Epiſcopalis vbi ſita ſit. t.1.p.505.n.1
Caroliloci Abbatiæ, ſeu Prioratus quatuor ſunt in Gallia. tom 1. p.114.n.2
Carruca quid ſit, & quid agri duarum carrucarum. t.1.p.677.n 5
Carthago inſignis vrbs Africæ, cuius magna fuit amplitudo, variaque in ea celebrata fuere Concilia. t.1.p.423.n.6
Carthuſienſis Ordinis inſtitutio vbi, & quo fundatore facta ſit t 5.p.86.n.1
Caſale quidnam dicatur in veteribus monumentis. t.1.p.197 n.3
Caſamenta ſunt feuda eccleſiaſtica, & quomodo ab allodio diſtinguantur. t.2.p.318.n.2
Caſamentum eſt domus ruſtica cum terris, & agris. t.2.p.227.n.2
Caſemarij monaſterium celebre Ordinis Ciſtercienſis quandonam initium ſumpſerit. t.1.p.269.n.1
Caſilienſis Eccleſia Metropolitana eſt in Hibernia, ſuffraganeam habens Laudienſem. t.2.p.223.n.1
Caſma quid ſit, & quomodo à labe diſtinguatur. t.3.p 135 n.4
Caſſinenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti, vnde ita dictum ſit, & quan-

Digitized by Google

& quando conſtructum. t.4.p.135.n.1
Caſinenſe monaſterium aliquando Cathedra Epiſcopali decoratum fuit. ibid.
Caſtellani Eccleſiæ quinam olim fuerint, & quod eorum officium. t.2 p 5.3.n.2
Caſtellio monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Virdunenſi. t.2.p.449.n.5
Caſtitas & continentia quantùm deceat perſonas eccleſiaſticas, & quam religioſe a ſacerdotibus Gentilium obſeruata. t.3.p.54.& ſeq nu.10
Caſtratus an ordinari poſſit? Vide in verbo Eunuchizatio.
Caſtratio apud aliquas gentes in pœnā delicti inflicta. t.1.p.431.n.6 Vide in verbo Eunuchizatio.
Caſtratio ſpiritualis, de qua Matthæi cap.19. t.1.p.432.n 8
Caſus fortuiti in contractibus quinam ſint, & an præſtari debeant. t.3.p.30..col.2
Caſus inſoliti, & inopilabiles an præſtari debeant, ſi cautum ſit, omne periculum ad debitorem ſpectare. ibid.
Catalaunum nobilis ciuitas Epiſcopalis ſub Archiepiſcopatu Rhemenſi. t.1.p.275.n.1
Catalaunum vrbs Campaniæ eſt, cuius Præſul eſt eius Dominus temporalis. t.5.p 368.n.1
Catechumeni ante baptiſmum mortui, per errorem ipſo Eccleſiæ initio baptizabantur. t.3.p.671 n.19
Catechumeni quomodo priſcis Eccleſiæ temporibus inungebantur. Vide in verbo Vnctio.
Cathari hæretici quinam fuerint, & vnde ita dicti. t.5 p.113.n.5
Cathari iam à primis Eccleſiæ ſæculis damnati repullulant temporibus Innocentij III. t.5.p.157.n.1
Cathari Piphles & Tifferani dicti. ibid.
Cathedra in ſacris canonibus ſignificat principale munus Epiſcopi. t.3 p.601.n.2
Cathedra Epiſcopalis non in vicis aut pagis, ſed in ciuitatibus, & maioribus locis poni debet. t.3.p.314.n.2
Cathedræ Epiſcopales aliquando in minoribus locis poſitæ fuere. ibid.n.4
Vide in verbo Epiſcopatus.
Cathedrales Eccleſiæ maiores tituli, Parochiales verò minores vocantur. t.1.p.475.n.4
Cathedrales propriè matrices Eccleſiæ dicuntur. ibid n.5
Cathedraticum quid ſit, & an ſit idem ac ſynodaticũ. t.1.p 601.n.2
Catholici nomen quando in Eccleſia cœperit, & ad quid inſtitutum. t.1.p 585 n.4
Caualcatæ quodnam genus excubiarum ſint apud Hiſpanos, t.2.p 276.n.12
Cauenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti quando conſtructum. t.1.p.650.n.7
Cauillationes nomine quid veniat in iure, remiſſiuè. t.2.p.46.n.4
Cauſa pluribus iudicibus commiſſa, an competat iuriſdictio omnibus ſimul, an ſingulis pro parte. t.1.p.86.n.6
Cauſa commiſſa indefinitè pluribus delegatis, vnus ſine alio procedere poteſt. t.1.p.87.n.11
Cauſæ connexa, ad eamque ſpectantia omnia coram eodem iudice ſunt tractanda. t.1.p.122.n.4
Cauſæ graues an poſſint à Delegato ſubdelegari: Vide in verbo Delegatus
Cauſas iudicibus delegatis committere quinam poſſint. t.1.p.493. & ſeq.n.7.& 8
Cauſa commiſſa à delegato Principis, ſi ſubdelegatus ſententiam protulerit, an appellandum ſit ad delegatum, an vero ad ſuperiorem. t.1.p.497 n.20
Cauſa commiſſa, vt intra certum tempus terminetur, eo elapſo finitur delegata iuriſdictio, niſi partes terminum prorogauerint. t.1.p.497.n.1
Cauſarum delegatio diuerſimodè ſit, & limitatur. ibid.n.3
in Cauſis criminalibus quare breuius tempus ſtatutum ſit, quam in ciuilibus. ibid.& p.497
Cauſa commiſſa appellatione remota, an tertius appellare poſſit. t.1.p.511.n.5
Cauſa commiſſa duobus iudicibus delegatis, an vnus ſine alio procedere poſſit. t.1.p.512.n 7
Cauſa ſemel delata ad Curiam, ab ea non exit niſi ſpecialiter committatur. t.1 p.514.n.3
Cauſa priuilegio à iuriſdictione ordinarij exempta, ſi denuò ei committatur, de ea vt ordinarius, non vt delegatus cognoſcit. t.2.p.58 .n.5
Cauſæ meri imperij delegari non poſſunt; mixti verò demandari valent. t.1.p.551.n.5.6
Cauſæ meri imperij an poſſint delegari iure canonico inſpecto. ibid.& ſeq.n.7
Cauſæ matrimoniales coram quo iudice diſceptandæ. t.1.p.6 4 n.2
in Cauſis criminalibus nec accuſator, nec accuſatus in iudicio per procuratorem comparere poſſunt. ibid.n.5.& p.695.n.8
Cauſæ variæ quæ in iudicio agitari valent. t.1.p.778.n 3
Cauſæ Eccleſiaſticæ duplicis generis. ibid.
Cauſæ mixtæ quænam ſint. ibid.
Cauſarum criminalium in perſonas eccleſiaſticas cognitio iudicibus ſæcularibus denegata eſt ab Imperatoribus. t 1.p.21.n.5
Cauſæ ſæculares ex conceſſione Imperatorum olim apud iudices eccleſiaſticos diſceptabantur. t.2.p.59.n.7.
Cauſæ matrimoniales committi poſſunt, & earum cognitio demandari Epiſcopis, & alijs Eccleſiæ Prælatis, & miniſtris. t.2.p.98.n.2
Cauſa matrimonialis, in qua agitur de legitimatione, & valore matrimonij, apud quem iudicem agitari debeat, vbi de more Gentilium circa hoc. t.2 p.157.n 3
Cauſa incidens quandonam terminetur, antequam cauſa principalis. t.2.p.158.n.7
Cauſæ incidentes in cauſa ſpirituali, vel temporali à quo ſint iudice terminandæ. t.2.p.160.& ſeq.n.14
Cauſa ex D. Iſidoro deducitur à caſu. t.2.p.171.n 9
Cauſæ variæ acceptiones. ibid.
Cauſa frequenter ſumitur pro materia, ſeu negotio nondum deciſo. ibid col.2
Cauſa pro materia accipitur. ibid.
Cauſa, & lis in quo differant. ibid.& ſ.q.
Cauſę poſſeſſionis & proprietatis coram eodem iudice tractari debent. t 2 p.1 3.n 11
Cauſæ matrimoniales inferioribus Prelatis committi poſſunt à Pontifice, licèt earum deciſio ad Epiſcopos ſpectet. t.2.p.312.n.5
Cauſa quare non remittatur ad priores iudices, probata iuſta appellationis cauſa. t.2.p.336 n.7
Cauſarum genera aliqua recenſentur, in quibus iuris ordo non ſeruatur. t.2.p.44 .n.4
Cauſarum ſpiritualium cognitio ad iudices eccleſiaſticos, & præcipue ad Epiſcopum pertinet. t.2.p 545.n.7
Cauſæ criminales, & ciuiles contra Hadrianum propoſitæ recenſentur. t.2 p.551.n.5
Cauſæ cognitio quandonam remitti poſſit à iudice ad quem, ad iudicem à quo appellatum eſt. t 2.p.636.n.4
Cauſæ cognitio remittitur ad iudicem à quo appellatum eſt, ſi male ſit appellatum. t.2.p.637.n.3
Cauſarum decimalium cognitio an ad iudicem ſæcularem, vel eccleſiaſticum ſpectet. t.3.p.4 3.n.4
in Cauſis decimarum non ſeruatur iuris ordo, ſed proceditur de plano. t.3.p.437.n.2
in Cauſis decimarum an appellatio admittatur. ibid & ſeq.
Cauſæ mixti fori quænam dicantur, & à quo iudice cognoſcantur. t.4.p.216.n.6
Cauſas Epiſcoporum eſſe ad Primates deferendas, quomodo ſit intelligendum. t.5.p.7.n.5
Cauſæ criminales non extinguuntur omninò accuſatore ab accuſatione deſiſtente ante cauſæ exitum. t.5.p.24.n.10.
in Cauſis criminalibus regulariter victus non eſt condemnandus in expenſis. t.5.p.403.n.1
Cauſa quid ſit, & vnde ita dicatur. t.5.p.457 cap 10
Cauſa, dum proponitur, cauſa eſt; dum diſcutitur, iudicium; dum finitur, iuſtitia. ibid.
Cauſæ maiores eccleſiaſticæ Sedis Apoſtolicæ diſpoſitioni ſeruandæ ſunt: Vide in verbo Sedes Apoſtolica.
Cauſidici venale genus dicuntur, & ad ſtomachum litigatoris, non ad animum iudicis clamare. t.1 p.686 n.12
Cautio idonea quæ; & ad quid cautio fideiuſſoria, & iuratoria obligent. t.1.p.53.n.6
Cautio aliquando ſumitur pro promiſſione, & confeſſione in ſcriptis facta. t.2.p.382.n.2
Cautio inter præſentes etiam in modum epiſtolæ olim concipiebatur. ibid.& ſeq.
Cautio ſine cauſa facta an efficax reddatur, accedente iuramento. t 2.p.384.n.9 & ſeq.
Cautionem debitè, vel indebitè factam eſſe, cui onus probandi incumbat. t 2.p.385.n.12
Cautionis triplex ſpecies refertur, & quænam idonea dicatur. t.2.p 611 & ſeq.n.5
Cautio ſufficiens ad obtinendam abſolutionem ſatisfactione non præſtita, quæ dicatur. ibid.
Cautio quænam præſtanda ſit, quod fructuarius vtetur fruetur ſalua rerum ſubſtantia. t.3.p 278.n.3
Cautio præſtanda in vſufructu earum rerum, quæ vſu conſumuntur, quænam ſit. ibid.
Cautio, quæ præſtatur in vſufructu, duas clauſulas continet t.3.p 278.n 4
Cautio fructuaria an ſit de ſubſtātia vſusfructus. t.3.p.279.& ſeq.n.8
Cautiones remedia dicuntur. ibid.
Cautio à fructuario præſtanda, an remitti poſſit à teſtatore. t.3.p.280.n.9
Cautio in vſufructu à quibus perſonis, & quibus præſtanda ſit. t.3.p.280.n.10
ex Cautione fructuaria in duobus caſibus actio non datur. tom.3. p.281.n 11
Cautionis fructuariæ in diuerſis caſibus præſtandæ varia exempla referuntur. t.3 p.282.& ſeq.n.15.& ſeqq.
Cautio idonea præſtanda eſt ab excommunicato propter debita, quibus ſatiſfacere non poteſt. t.3.p.197.n.2
Cella vnde ita dicta, vbi de varijs cellarum appellationibus. t.1.p.659.n.5
Cella in ſacris canonibus quid ſignificet: vbi quod etiam accipiatur pro monaſterio cellas habentre. ibid.
Cellonouæ monaſterium Ordinis D. Benedicti, à quo fuerit fundatum: vbi de eius ſubiectione agitur. t.3.p.541.n.3
Cellaria apud Romanos quidquā fuerint; & quid cella. t.3 p.550 n.3
Cellarius quis dicatur, & in quo eius officium conſiſtat. t..p 239.n.7
Cellerarius, vel cellarius Eccleſiæ quis dicatur, & quodnam eius munus. t.3.p 118.n.2
Cenadienſis, ſeu Canadienſis Epiſcopatus eſt in Hungaria trans Danubium. t 2.p.410.n.1
Cencius tituli S. Laurentij Cardinalis iuſſu Innocentij III legatione fungitur. t.1 p 295.n.1
Ceneta ciuitas eſt Venetiæ prouinciæ Aquileienſis, Cathedrali Sede decorata. t..p.44.n.1
Cenomanenſis ciuitas Sede Epiſcopali decorata, in qua Galliæ prouincia ſita. t.1.p.140.n.1
Cenſura multiplicari poteſt, quando plures cauſæ concurrunt ad eam ſufficientes. t.1.p.150.n.10
Cēſura an poſſit ab homine imponi pro futuris culpis. t.2.p.638.n.3
Cenſura ob violentam manuum iniectionem in clericos incurſa à quibus abſolui poſſit. t.5.p.423.n.2 & ſeqq.
Cenſura canonis, ſi quis ſuadente, etiam incurritur ex percuſſione occulta. t.5.p 425.n 1
Cenſura ob violentam clerici percuſſionem incurſa quandonam poſſit per Epiſcopum tolli. t.5.p 426.n 1.& p.427.n.3
ut Cenſura in effractores Eccleſiarum lata incurratur, an requiratur ſimul expoliatio. t.5.p.433.n.2
Cenſura prædicta quandonam reſeruata cenſeatur. ibid.
Cenſura lata propter aliquod factum, an incurratur ab illud committente, ignorante tamen illam eſſe latam. t.5 p.439 n.5
Cenſura eſt ſententia, & medicina pro ſine habens obſtinatorum ſalu-

ſalutem, & reditum in ſemitam rectam. t.5.p.405.n.3
Cenſura tollitur abſolutione. ibid.
Cenſus præſumitur conſtitutus ex iterata ſolutione. t.1.p.430.n.7
in Cenſus, ſeu penſionis exactione duplex iudicium datur, poſſeſſorium, & petitorium. ibid.n.8
Cenſus per decennium ſolutus, præſumitur debitus, & rectè impoſitus. t.2.p.531.n.8
Cenſus an tantùm virtute lapſus temporis, & repetitæ ſolutionis debeatur in futurum, etſi non conſtet de eius emptione, & cauſa debendi. t.3.p.585.n.4
Cenſus acceptiones variæ referuntur, & quid fuerit cenſus deſcriptio apud Romanos. t.3.p.589.n.4
Cenſus noui non ſunt imponendi ab Abbatibus, & Prælatis Eccleſiarum. t.3.p.589.n.5.6
Centurienſis Epiſcopatus eſt in Africa, in prouincia Numidiæ. t.2.p.2.n.3
Cephaleris vetus Siciliæ ciuitas vbi ſita, & à quo reſtaurata. t.1.p.519.n.2.
Cephaludenſis Epiſcopus quare bonis ſpoliatus, Eccleſia pulſus, & in exilium miſſus. t.1.p.543.n.3
Certamina gymnica, ſeu circenſia olim Romæ edita, quænam fuerint. t.3.p.187 col.8
Certamina circenſia, ſeu gymnica olim apud Græcos celebratiſſima quænam fuerint. ibid.n.11
Certaminum gymnicorum quinque ſpecies enumerantur. ibid.
Cerutienſis ciuitas in Flaminia ſita Cathedra Epiſcopali decoratur. t.2.p.46.n.3
Caſſatio à diuinis quid ſit, & à quo imponi poſſit, & an ſit cenſura, vel interdictum; & quis de ea cognoſcere poſſit, diſſidentibus Epiſcopo, & Canonicis. t.1.p.621.& ſeq.n.2.& 4
Ceſſatio à diuinis in quibus differat ab interdicto. ibid.
Ceſſatio à diuinis ſine iuſta, & graui cauſa induci non poteſt. t.1.p.593.n.5
Ceſſio iudicij mutandi cauſa facta in fiſcum non valet, ſecus facta in priuatum, & facit locum edicto. t.1.p.754 n.13
Ceſſio certæ quantitatis, facta in procuratorem in rem propriam ſubſiſtit. t.1.p.756.& ſeq n.25
Ceſſio bonorum lege Iulia eſt introducta in ſolatium debitorum. t.2.p.298.n.5
Ceſſio bonorum hodie calamitoſum, & ignominioſum remedium eſt. ibid.
Ceſtria ciuitas in Anglia, olim Epiſcopali Cathedra decorata. t.1.p.508.n.2
Ceſtrienſe monaſterium Ordinis D. Benedicti à quibus fundatum, reſtauratum, euerſum, & reſtitutum. t.2.p.259.n.8
Chalcedon ciuitas Bythiniæ in Metropolim erecta, celebrato in ea Concilio œcumenico. t.2.p.49.n.5
Charitas oppidum ad Ligerim fluuium ſitum, vnde ita dictum ſit. t.2.p.408.n.3
Charta vnde foliorum nomen hodie retineat, & quare ſit ei indictum. t.1.p.687.n.3
Chartophylacium quid ſit, & quid cartophylax, & cartophylaces. t.1.p.250.n.4
Chartophylacis magna dignitas fuit in Eccleſia Conſtantinopolitana. ibid.
Chartulatius dicitur, qui Imperatori eſt à codicillis; plerumque tamen accipitur pro eo, qui cauſas eccleſiaſticas cognoſcit. t.5.p.403.n.3
Chartularius in vtroque iure diuerſimodè accipitur. t.3.p.584.n.1
Chartulariorũ officiũ tum in ciuili, tũ in eccleſiaſtica politia. ibid.
Chartuſienſium diſtrictum ſtatutum refertur ad fugiendam omnis ſimoniæ ſpeciem. t.5.p.72.n.5
Chirothecæ Epiſcopalia ornamenta ab Apoſtolis emanarunt. t.1.p.388.n.34
Choreæ in feſtiuitatibus ſanctorum Martyrum antiquitus ducebantur. t.3.p.31.n.7
Choreæ in feſtiuitatibus fieri ſolitæ, qua ratione ab Eccleſia prohibitæ. t.3.p.31.n.8
Choreas ducendi, & ſaltandi in feſtiuitatibus morem pertinaciſſimè retinuerunt Græci. t.3.p.32.n.10
Chorepiſcopi olim in minoribus ciuitatibus conſecrati; & quodnam eorum munus. t.1.p.139.n.18
Chorepiſcopi in minoribus locis olim conſtituti, an fuerint veri Epiſcopi, an ſolùm presbyteri. t.5.p.155.n 7.& ſeq.
Chorepiſcoporum duo genera diſtinguuntur. ibid.n.9
Chriſmatis vnctio in vertice baptizati à Presbyteris facta, inſtituta in locum confirmationis. t.1.p.138 & ſeq.n.16
Chriſma, quod eſt materia remota ſacramenti confirmationis, quo nam die conſecrari debeat. t.3 p 652.& ſeq.n.1
Chriſmatis abuſus apud priſcos fideles pro medelis infirmitatum. t.3.p.678.n.2
Chriſmatis alius abuſus deterior in maleficijs. ibid.& ſeq.
Chriſma debet fideliter ſub clau. cuſtodiri, & contrà facientes ſunt grauiter puniendi. t.3 p.679.n.4
Chriſtianorum genera duo referuntur. t.1.p.45.n.8
Chriſtiani ſemper diuerſo ritu à Paganis iuſiurandum corporaliter præſtitere. t.2.p.122.n.9
Vide in verbo Iuramentum.
Chriſtiani primi laici communem vitam agebant cum clericis, & nihil proprium poſſidebant, non tamen incapaces erant aliquid retinendi, vel acquirendi. t.3 p.90.& ſeq.n.7.& 8
Chriſtianis prohibitum eſt deferre Saracenis lignamina galearum. t.5.p.119.n.2
Chriſtiani deferentes ad Sarracenos arma, vel in ipſorum nauibus regimen exercentes, excommunicantur, rebuſque propriis priuantur, ac capientium ſerui fiunt. t 5 p.107.n.2
Chriſtianis prohibitum eſt in famulatu, & ſeruitio Iudæorum eſſe. t 5.p.108.n.2
Chriſtus ex humana carne & anima rationali compoſitus, à quibus negatur. t.1.p.22.n.6
Chriſtus Dominus quare prolixiori coma vſus fuerit. t.3.p.13 n.7
Chriſtum non eſſe aliquid ſecundùm quod homo, dicere fas non eſt. t.5.p.132 cap.7
Chriſtus Dominus quando natus ſit: vide in verbo Dies natalis.
Ciceſtrenſis ciuitas eſt Angliæ, Epiſcopali Cathedra decorata. t.2.p.416.n.1
Cikedor monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in diœceſi Quinqueeccleſienſi. t.2.p.410.n.1
Cimelia & vaſa ſacra Eccleſię, & oblationes fidelium ſignificant. t.1.p.456.n.2
Cingulum militare, ſeu blatheum. t.1.p.300.n.3
Cingulum etiam in Eccleſiæ politia ſignificat dignitatis, & honoris inſigne. ibid.
Cingulum à ſacerdotibus veteris legis ad noſtros eſt deriuatum, & in quo a ſuccinctorio differat. t.1.p.387 n.30
Circumciſio Domini primis Eccleſiæ ſæculis tantùm ſub nomine Octauæ Natiuitatis celebrabatur. t.2.p.139.n.6
Circumciſio Domini hodie in liturgijs, & officio diuino recenſetur. ibidem.
Circumciſio ad quid fuerit inſtituta. t.3.p.667 col.5
Circumciſio in quo præfigurauerit baptiſmum. ibid.
Circumſtantiæ aliter apud Rhetores, aliter apud Iuriſconſultos accipiuntur. t 5.p.413.n.2
ex Circumſtantijs humanorum actuum bonitas, vel malitia augeri, & minui poteſt. ibid.
Circumſtantiæ an poſſint mutare ſpeciem peccati. ibid.
Circumſtantiæ augentes, vel minuentes peccata, vel nouam ſpeciem ei addentes, vnde proueniant. ibid.
Ciſtercienſe monaſterium Ordinis D. Benedicti, vbi ſitum, & à quo conſtructum. t 1.p.461.n.2
Ciſtercienſis cœnobij in Arearum inſula ſiti hiſtoria refertur. t.1.p.715.n.9
Ciſtercienſis ordo iam inſtitutus anno 1098. tempore Vrbani II. & Henrici III. Imperatoris. t.1.p.74.n.2
Ciſtercienſibus varia priuilegia a Pontificibus tradita. ibid.n.3.& 4
Ciſtercienſes nequeunt vigore literarum Apoſtolicarum conueniri, niſi de eo Ordine in illis ſpecialis mentio fiat. ibid.n.5
Ciſtercienſes iuxta priſcam ipſius Ordinis diſciplinam non poſſunt temporalem iuriſdictionem habere. t.3.p.124.n.3
Ciſtercienſes diuitiarum pondere à priſtina diſciplina deciderunt. ibid.n 1
Citationibus tribus elapſis pars citata conſtituitur in contumacia. t.1.p.523.n.2
Citationis modus antiquus apud Romanos. ibid.& p.323
Citatio, ſeu in ius vocatio, nec à Principe tolli poteſt. t.1.p.625.n 2
Citationes quandonam ſint de iure naturali, nec per Principem tolli poſſint. t.1.p.176.& ſeq.n.22
Citatio etiam in criminibus notorijs eſt neceſſaria. ibid.
Citatio ad diem Dominicam facta an ſit valida. t.1.p.230.n.8
Ciues Romanos tribu mouere quid ſit, iuxta mentem Ciceronis. t.5.p.745.n 6
Ciuitates Italiæ excuſſo Imperij iugo frequenter Conſules, & Senatores ſibi conſtituere t 1.p.44.n 4
Ciuitates multæ, quæ Auguſtæ nomine decorantur, referuntur. t.3.p.176.n.1
Ciuitatenſis vrbs eſt in Hiſpania Cathedram Epiſcopalem habens. t.2.p.666.n.1
Claromontium ciuitas Galliæ in Aquitania, Cathedrali Sede decorata. t 3.p.397.n.4
Claromontium vrbs eſt Aruerniæ, prouinciæ caput, inter illuſtriores ciuitates Aquitaniæ recenſetur, & Cathedra Epiſcopali decoratur. t.2 p.335.n.2
Clauium poteſtas Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus attributa; fœminis autem omninò denegata. t.1.p.630.n.9
Clauſtrum eſt pars cœnobij monachorum, iam in primis monaſterijs vſitata. t.1.p.601 n 2
Clauſtri vſus varius, & multiplex apud priſcos cœnobitas. ib.n.2
in Clauſtro ſemper religioſe obſeruatum fuit ſilentium, nec paſſim laicis fuit apertum. ibid.n.3
Clauſtrum præcipua pars eſt monaſterij à reliqua habitatione diſtinctum. t 3 p.530 n.7
Clauſula, Appellatione remota, poſſunt vti Pontifex, & ſupremi Principes, non cæteri Magiſtratus. t.1.p.58.n.6
Clauſulæ, Appellatione remota, vis & effectus. ibid. & ſeq.n.7.& 8
Clauſula, ſi preces veritate nitantur, ſubintelligitur in reſcriptis. t.1.p.63.n.13
Clauſulæ reſtringentes, vel exponentes conceſſiones apponuntur in tertia parte reſcripti. t.1.p.64.n.16
Clauſulæ alienæ a ſtylo, & fori conſuetudine, non creduntur ex ſtylo & voluntate concedentis editæ in reſcriptis. ibid.n.17
Clauſula, ſi preces veritate nitantur, ſubintelligitur de iure canonico, non ita de iure ciuili. t.1.p.64.n.19
Clauſula, ſi ita eſt, ad omnia in reſcripto contenta referri debet. t.1.p.72.n.16
Clauſula, motu proprio, non æqualiter ſupplet ſubreptionem ex falſitatis expreſſione, ac ex veritatis taciturnitate prouenientem. t.1.p.80.n.15
Clauſula, quod ſi non omnes, in reſcriptis Pontificijs apponi ſolita, tam ad impotentiam iuris, quam facti referenda eſt. t.1.p.86.n.4
Clauſula, quod ſi non omnes, frequenter apponitur in delegationibus Pontificijs. t.1.p 86.n.7
Clauſula ſex notis ſignificata, in delegationibus apud veteres vſitata. ibid.& ſeq.
Clauſula, quòd ſi non omnes, quid operetur in reſcriptis Pontificijs ibid.& n.8
Clauſula, quod ſi omnes, an comprehendat caſum voluntatis. t.1.p.87.n.11
Clauſula, ſi dignus, &c. in reſcriptis Pontificijs ſubintelligitur, etſi non exprimatur. t.1.pag 89.n.3
Clauſula, quidam alij, quid operetur, & cuius effectus ſit in reſcriptis. t.1.p.117.n.7
Clauſula, ſi pro alio, in reſcriptis quod operetur. t.1.p.120.n.4
Clauſula, ſi pro alio non ſcripſimus, quos comprehendat. tom. 1. p.120.n.3
Clauſula, vice Regia, in reſcripto Innocentij tertij appoſita explicatur. t.1.p.125.n.5

Clau-

Digitized by Google

Clauſula, iuſtitiam exhiberi, vſitatiſſima eſt in reſcriptis Apoſtolicis. t.1.p.45.n.4
Clauſula, appellatione remota, tantùm à ſupremis iudicibus poteſt apponi. t.1.p.517.n.4
Clauſula, ufficium implorando, quid operetur in ſupplicibus libellis. t.1.p.610.n.10
Clauſula, Vocatis vocandis, cuius ſit effectus, & quid per eam committatur. t.2.p.46.n.4
Clauſula, ſi eſt idoneus, an reddat gratiam conditionalem. t.2.p.413.& ſeq n.5
Clauſula generalis, appellatione remota, in quacumque reſcripti parte appoſita refertur ad omnia delegationis capita. t.1.p 619 n.2
Clauſula, cùm facultas ſe obtulerit, valdè differt a clauſula, cùm primùm vacauerit. t.3.p.111.n.4
Clauſura monialium ob lepram ſuperuenientē ſoluitur. t.4.p.106.n.6
Clauſura monialium, tum quoad ingreſſum, quam quoad egreſſum, indicta fuit ab Eccleſia iam à primis illius ſæculis. t.3.p.18.n.4
Vide in verbo Monialis.
Clauſura monialium iam a primis Eccleſiæ ſæculis obſeruata probatur. t.1.p.97.n.3
S. Cleotcns an fuerit immediatus D. Petri ſucceſſor in Pontificatu. t.3 p.92.n.16
Clemens III. quando ad ſupremi Apoſtolatus apicem euectus. t.1.p.89.n.1
Clerici an aliquando ligentur ſtatutis ciuilibus laicorum. t.1.p.44.& ſeq.n.7
Clerici in ſtricta populi ſignificatione non veniunt. t.1.p.46.n.10
Clerici quibuſnam laicorum legibus ſubijciantur. t.1.p.46.n.12
Clericus negotiator ligatur laicorum ſtatutis circa ipſa negotia facta. t.1 p.48.n.16
Clerici ſine conſenſu Epiſcopi nequeunt dimittere titulos, quibus mancipati ſunt. t.1.p.108.n.4
Clericus in Canonicum vigore reſcripti receptus, licèt præbendam non ſit aſſequutus, ſi aliud reſcriptum ad aliud beneficium obtineat, non poteſt eius vigore Eccleſiam moleſtare, ſi non fecerit ſuæ receptionis mentionem. t.1.p 121.n.3
Clericus nullus poteſt ab alieno Epiſcopo ordinari ſine proprij licentia, alias ſuſpenditur ab Ordinum exercitio, & qui illum ordinauit, priuatur facultate conferendi illum gradum, in cuius collatione peccauit. t.1.p.344.n.2
Clericus à Romano Pontifice in aliquo gradu eccleſiaſtico cooptatus, à nullo poteſt ad vlteriorem promoueri. t.1.p.146 n.1
Clerici in graue delictum lapſi, ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine degradabantur, & in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa, non profeſſionis emittendæ detrudebantur. t.1.p.375.n.2
Clerici peregrini non admittuntur ad celebrandum, etiamſi iurauerint ſe clericos eſſe, niſi ordinatio cum literis commendatitijs probetur quinque Epiſcoporum ſigillis ſignatis, ſi ſint tranſmarini. t.1.p 447.& ſeq.n.2
Clerici à quo ſint corrigendi, & quis modus in eorum correctione ſeruandus. t.1.p.5 .o.n.1
Clerici inſeruientes Eccleſijs ſpectantibus ad monaſteria, quandonam correctioni, & viſitationi Epiſcoporum ſubſint. t.1.p.567.n.9
Clerici quando poſſint aduocati officio fungi. t.2.p.610.n.12
Clerici a Romano Pontifice ordinati quibus prærogatiuis fruantur. t.1.p.625.n.3
Clerici in minoribus conſtituti poſtulare nequeunt, niſi in certis caſibus. t.1 p.683 n.2
Clerici ſacris initiati quomodo aduocationis munere fungi poſſint. t.1.p.685.n.8
Clericis non licent quæcumque à laicis licitè & laudabiliter exercentur. t.1.p.686.n 10
Clericis aduocationis ſalarium exigere prohibetur. ibid.& ſeq.n.12
Clericis in aliquibus caſibus poſtulare in iudicio licet, vbi quod primis Eccleſiæ temporibus tantùm maioribus ordinibus initiatis id prohibebatur. t.1.p.686.n.13.& 14
Clericus poteſt ſororem dotare etiam ex fructibus ſui beneficij t.1.p.768.n.3
Clerici poſſunt ad ſolutionem debitorum cogi etiam per ſubtractionem fructuum ſuorum beneficiorum. ibid.
Clerici in cauſa feodali coram Domino feudi conueniri poſſunt. t.2 p.14.& ſeq.n.5
Clerici ab initio rectè feudum accipere, & poſſidere valent. ibid.
Clericus pro omni crimine debet coram iudice eccleſiaſtico conueniri, non obſtante contraria conſuetudine. t.2 p.20 n.2
Clerici præſertim in cauſis criminalibus non debent ad ſæcularia iudicia trahi. t.2.p.20.n.4.5
Clericorum exemptio à ſæculari iuriſdictione an proueniat a iure diuino, an vero à poſitiuo. t.2.p 23.n.10.& p.24 & ſeq.n.11
Clericus furtum committens ab Ordinibus ſuſceptis eſt deponendus. t.2 p.19.n.1
Clerici homicidæ, & periuri à gradibus receptis deponendi ſunt; & ob alia crimina. p.28.n.4 5.& 6
Clericus incorrigibilis, depoſitus, & anathematizatus, tradendus eſt iudici ſæculari, vt ab eo deponatur t.2.p.29 n 10
Clerici quibus ex cauſis degradentur, & ad ſtatum laicorum reducantur. t.2.p.29 n.11
Clerici incorrigibiles quare degradentur, antequam iudici ſæculari tradantur. ibid & ſeq.n.15
Clericum incorrigibilem tradi Curiæ ſæculari, quid ſit. t.2.p.30.& ſeq.n.17
Clericus eſt neceſſariò degradandus, vt ad pœnitentiam in Eccleſia peragendam redigatur. t.2.p.31.n.18
Clericus confeſſus coram incompetenti iudice, vel conuictus, non eſt ideò condemnandus ab Epiſcopo. t.2.p.20.n.1
Clerici etiam actores laicos coram eccleſiaſticis iudicibus conueniebant apud Gallos Belgicos, prætextu conſuetudinis. t.2 p.54.n.3
Clericus non poteſt fori priuilegio renunciare, conſtituereque iudicem ſæcularem, etiamſi iuramento id promittat. t 2 p.61.nu.9.& p.62.n 11
Clericis prohibita eſt renunciatio fori. ibid.n.12
Clericus quot modis forum proprium ſortiatur. t 2.p.65.n.5
Clericus pro quibus criminibus accuſari poſſit, & coram quo iudice puniri debeat. ibid.& ſeq.n 6
Clericus non poteſt etiam conſentiente Epiſcopo iudicis ſæcularis iuriſdictionem prorogare. t.2.p.77 n.9.& 10
Clericus quandonam poſſit iudicis alieni iuriſdictionem prorogare. t.2.p.78.n 11
Clerici, qui ante adeptum clericatum aliquod crimen commiſerant, à quo iudice puniri debeant. t.2.p.79 n 5
Clericus quilibet Romæ degens, ibi conueniri poteſt, niſi vt Legatus, vel ex ſimili cauſa in ciuitate moretur. t.2.p.81.n.4
Clerici in iudicio iurare de calumnia poſſint, vel teneantur. t.2.p.119.n.1
Clericis de iudicij ſui cognitione teſtimonium dicere quo ſenſu prohibeatur. t.2.p 359.n.11
Clerici apud Gregorium Magnum in religionis habitu eſſe cenſentur. t.2.p.400.n.1
Clericus habens plura beneficia, non poteſt excipere de pluralitate. t.2 p.474.n.5
Clericus quandonam poſſit præſcribere beneficium de manu laici acceptum. t.2.p 550.n.17
Clericus in excommunicatione perſiſtens poteſt poſt appellationem interpoſitam priuari fructibus ſui beneficij abſque periculo attentatorum. t 2 p.646.n.2
Clericis peregrinantibus ad Sedem Apoſtolicam pro introducenda, aut proſequenda appellatione, licèt ſe cum rebus ſuis expreſsè non commendauerint protectioni Sedis Apoſtolicæ, adhuc tamen ſunt illis omnia integrè ſeruanda. t.2.p.682.n.1
Clerici temporalia non habentes à laicis Principibus, eis fidelitatem iuramento promittere non debent; ſecus ſi temporalia ab eis in feudum obtineant. t.2.p.462.n.4
Clerici quo iure ſubſint Dominis ratione feudorum. p 463.& ſeq. n.7. & 8.
Clericus iurans ſeruare ſtatuta ſuæ Eccleſiæ, & promittens ſeruare ſtatutum poſtea factum, vt priora iam iurata, in periurium non incidit, etſi violet fidem promiſſam non ſeruando nouum ſtatutum. t.2.p.467 n.2
Clerici arma deferre non debent, aliàs deponuntur. t.3.p 6 n 3
Clerici in quibus caſibus arma deferre, eiſque vti poſſint. t.3.p.8.n.8
Circa quod explicatur locus Euangelij Lucæ c 22. verſ. 13. ib.& ſeq
Clerici armis vtentes quandonam pœnis à iure latis ſubiaceant. ibid.n 9.
Clerici comam nutrire non debent. t.3 p.11 n.2
Clerici etiam primis Eccleſiæ ſæculis comam depoſuere t.3.p.13.n.5
Vide in verbo Coma.
Clerici in obſequium Dei coma à natura ſibi data etiam priuari debent. t 3. p.14.& ſeq.col 1.
Clericis in minoribus gradibus conſtitutis ius connubij denegatum fuit. t.3.p.17.n.2
Clerici coniugati quomodo præcipiantur iterùm tonderi. ibid.n.3
Clerici frequenter adeuntes monaſteria monialium, ſi moniti non deſiſtant, deponuntur. t.3 p.18 n.1
Clerici tot tantùm in Eccleſijs eſſe debent, qui poſſint ex eius facultatibus commodè ſuſtentari. t.3.p.22.n.2
Clerici in Cathedralibus Eccleſijs olim in eodem refectorio viuebant, & dormitorio quieſcebant. ibid. n.3.& 4
Clericis ſpectacula ſcenica edere prohibitum eſt, & loco vbi eduntur ſtare. t.3 p.28.& ſeq.
Clericus crapuloſus, vel ebrioſus ab hoc prauo more non deſiſtens, ab officio ſuſpenditur. t.3.p 14.& ſeq.n.3
Clericis quomodo permittatur ſe inuicem ad potandum inuitare. t.3.p.35.n 8.
Clericis ingreſſus ad tabernas edendi, bibendiue cauſa interdicitur, & alearum ludus. t.3.p.37.n.2.3
Clericorum Gallorum exceſſus in calceamentis notatur. t.3.p.38.n.7
Clerici à veſtibus pompoſis, habitu inhoneſto, & nimio ornatu debent abſtinere. t.3.p.40.n.16
Clericorū abuſus in veſtibus deſcribitur, & improbatur. t.3.p.41.n.19
Clericorum ornatus intra mediocritatem commendatur ibid.
Clerici intra Eccleſiæ ſepta veſte ornatiſſima; extra verò communi, & modeſta vti debent. ibid.n.20
Clericis tabernas habere ad vinum vendendū non licet. t.3.p.43.n 2
Clericis an aliquod honeſtum commercium liceat. ibid.n.3
Clericus negotiator quis cenſeri debeat: vbi de negotiatione clericorum Comitatus Pontini. t.3.p.44.n.4
Clericus negotiator gabellam ſoluere tenetur, non præmiſſa trina monitione; amittitque priuilegium immunitatis, ligaturque foro ſæcularium. ibid & ſeq.n.5.6.& 7
Clerici cum quibus mulieribus iuxta canones poſſint cohabitare. t.3.p.45.n 1 & ſeqq.
Clerici non debent in domo retinere mulierem ſuſpectam de incontinentia, etiam ſi ſit mater, vel ſoror. t.3.p.46.n.8
Clericis aliquando etiam cum matre & ſorore cohabitare prohibitum fuit, ſed poſteà id fuit permiſſum. t.3.p.47.n.15
Clericorū familiari fœminarū conſortio vtentium pœnæ. t.3 p.48.n.1
Clerici non ſunt cogendi abiurare concubinas ſub iuramento, & quomodo ſint ad hoc compellendi. t 3.p 49.n.1.2.& p.51.n.1
Clerici concubinarij notorij an ſint ab officio, & beneficio ſuſpenſi. t.3.p.58.n.2
Clerici in ſacris ordinibus conſtituti coniugia celebrare non poſſunt. t.3.p 60.n.1
Clericus aduerſùs clericum negotium ciuile, vel criminale habens, non debet iudicem ſæcularem adire. t.2.p.49.& ſeq.n.3
Clericus de cuius licentia poſſit priuilegio fori renunciare. t.2 p.48.n.3
Clerici leges addiſcentes, vel docentes, vtrùm fruantur priuilegio abſentium ſtudiorum cauſa. t.2.p.58.n.6
Clerici in maioribus ordinibus conſtituti matrimonium contrahentes beneficio non priuantur, ſecus conſtituti in minoribus ordinibus t.3.p.66.& ſeq.n.2
Clerici coniugati cum tonſura, & habitu incedentes, an poſſint ſe negotijs ſæcularibus implicare. t.3.p.67.n.2
Clerici, qui dimiſſa, vel retenta tonſura ſe negotijs ſæcularibus implicant, priuilegio fori non gaudent. t.3.p.68.n.1. & quando clerici coniugati hoc priuilegio gaudeant. ibid.

Clerici

Digitized by Google

Clerici in maioribus ordinibus conſtituti matrimonium ea diſpenſatione contrahentes, an priuilegio fori gaudeant. ibid. & ſeq.
Clericus in minoribus conſtitutus militiæ nomen dare poteſt, nec tonſuram deferre tenetur. t.3.p 69.n.2
Clerici vagi, & acephali magno ſemper odio habiti fuere in Eccleſia. t.3.p.78.n.2
Clerici non reſidentes in proprijs beneficijs, ſi admoniti, & citati non reſideant, ipſis priuantur. t.3.p.83.n.2
in Clericos non reſidentes quomodo ſit procedendum ad priuationem beneficij. ibid.n.4
Clericus nullus maioribus gradibus debet inſigniri ſine aſſignatione beneficij, ex cuius fructibus viuere poſſit. t.3.p 96. & ſeq.n.3
Clerici exemplo militum certum titulum habere debent, ad quem ordinentur. t.3.p.96 & ſeq.n.6.7.& 8
Clericus quare ſine titulo, & aſſignatione beneficij pro alimentis ordinari non poſſit. t.3.p.98.& ſeq.n.10.& ſeq.
Clericus quomodo poſſit ordinari ad titulum proprij patrimonij. t.3.p.106.n.2
Clerici ad quid per ſacrum ordinem deſtinentur. t.3.p.107.n.3
Clerici ſine titulo ordinati, etiam à ſucceſſore Epiſcopi ordinantis ali debent. ibid.n.4
Clericis duobus ad eandem præbendam ſimul electis, neutri eſt conferenda. t.3.p.111.& ſeq.n.2
Clericus ægrotans integrè ſui beneficij fructus percipit. t.3.p.133.n.2
Clerici dicuntur militare. ibid.n.4
Clerici laici quinam, & in qua acceptione dicantur. t.3.p 196.n.2
Clericus an poſſit quæſtioni, & torturæ ſubijci ob aliquod crimen. t.3.p.219.n.5
Clericus fideiuſſionibus inſeruiens, vel pro alijs fideiubens deponitur. t.3.p.280.n.2
Clericis non eſt omninò interdictū pro alijs fideiubere. t.3.p.280.n 4
Clericus tenetur fideiuſſorem ſuum indemnem reddere a fideiuſſione, etiam per aſſignationem fructuum proprij beneficij. t.3.p.286.n.6 9
Clericus non habens vnde creditoribus ſatisfaciat, non debet ideò excommunicari, aut aliter moleſtari. t.3.p.297 n.4
Clericus bonis cedens ad quid teneatur, & quo priuilegio gaudeat. t.3.p.2 8.n.5.& 6 & p.302.n.15
Clericus priuilegio gaudet, ne vltra quàm facere poteſt conueniatur. t.3.p.302.n 24
Clerici in aliquibus caſibus vltra quàm facere poſſunt, conueniuntur, nec prædicto priuilegio tuuantur. t.3.p.302 n.16
Clerici beneficiarij an habeant dominium fructuum, quos intuitu Eccleſiæ percipiunt. t.3.p.321.n.5.& 6
Clerici nequeunt de redditibus beneficiorum ſuorum in profanos vſus diſponere. t.3.p 322.n.7
Clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtamentum facere non poſſunt; de bonis verò patrimonialibus proprio artificio, aut aliunde acquiſitis diſponere valent. t.3.p.3 3.& ſeq.n.1 & 3
Clerici in Hiſpania de bonis etiam intuitu Eccleſiæ acquiſitis diſponere valent. ibid.n 3
Clerici beneficiarij domini ſunt fructuum ſuorum beneficiorum. t.3.p.343.n. 3.4
Clerici an donationes mortis cauſa de rebus intuitu Eccleſiæ acquiſitis facere poſſint. t.3.p.344.& ſeq.n.1.& ſeqq.
Clerici quoſnam ſucceſſores habeant ab inteſtato in rebus patrimonialibus. t.3.p.353.n.2
Clerico ab inteſtato decedente, nullis extantibus conſanguineis, ſeu cognatis, ſuccedit Eccleſia, in qua miniſtrabat. t.3.p.375.n.2
Clerici quandonam propriè inteſtati dicantur. t.3.p.376.n.4
in Clericorum hæreditatibus ijdem gradus ſucceſſionis dantur, ac in illis laicorum. ibid
Clerici an teneantur ad aliquas decimas prædiales ſoluendas. t.3.p 419.col 1.& 2.
Clerici aliqui tenentur ad decimas perſonales, alij verò non. ibid.& ſeq.
Clerici an per vim, & abſque propria voluntate ordinari poſſint, & an ſic ordinati in ſuſceptis ordinibus miniſtrare teneantur. t.3.p.456.& ſeq.n 12
Clericis prohibitum eſt ne fictè deferant habitum monachalem. t.3.p.459.& ſeq.n 2
Clerici in minoribus conſtituti, qui monaſticum habitum ante oblatum profeſſionis libellum detulerunt, an poſſint Eccleſijs ſæcularibus inſeruire. t.3.p.469 n.7
Clericus præſentatus ab eo, qui eſt in quaſi poſſeſſione præſentandi, non eſt remouendus ab Eccleſia, etſi euincatur iuſpatronatus a vero poſſeſſore. t.3.p.571.n.2
Clericus non poteſt irrequiſito Epiſcopo Eccleſiam à patrono laico accipere. t.3.p.571.n.2
Clericus nullus patronus, etſi idoneus, poteſt ſeipſum ad Eccleſiam vacantem præſentare. t.3.p.578.n.2
Clericis an ſint omninò immunes à vigilijs, & excubijs murorum. t.3.p.714.n.2
Clerici ad collectas, ſeu tributa ſoluenda cogi nō debēt. t.3.p.717.n.6
Clerici quare immunes ſint ab omni tributo, gabellaue t.3.p.719.n.9
Clerici an contribuere teneantur cum laicis in his collectis, quæ ad vtilitatem communem pertinent. t.3.p.720.& ſeq.n. 13.& 14
Clerici ſub quibus conditionibus contribuere teneantur cum laicis. ibid.& p.721.n.15
Clerici non debent eſſe miniſtri, & procuratores laicorum: quòd ſi contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non ſubuenitur illis ab Eccleſia. t.3.p.736.n.2
Clerici in cauſis ſæcularium procuratores conſtitui non debent, ne per talem adminiſtrationem negotijs ſæcularibus implicentur. t.3.p.737.n.5
Clerici propter delictum fori, & canonis priuilegio priuantur, licèt ei ex conuentione renunciare non poſſint. p.738.n.6
Clerici poſſunt in aliquibus Academijs audire ius ciuile. t.3 p.740. nu.4.5.
Clericis interdictū eſt procurationes villarū ſuſcipere. t.3.p.741.n.2
Clerici nec proferre, nec dictare ſententiam ſanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effuſionem ſanguinis deueniatur. t.3.p.741.n.4.& 6
Clerici, & ſacerdotes, qui extraordinarijs criminum cognitionibus interiunt, ſatellites, & carnifices dicuntur. t.3.p.742 n.6
Clericis lucri cauſa negotiari non licet, vel poſſeſſiones conducere. t.3.p.743.n.3
Clerici negotiatores qua ratione ab Apoſtolo feriātur. t.3.p.744.n.5
Clericis tabellionis officium exercere an ſit licitum: vide in verbo Tabularius.
Clerici quomodo intereſſe poſſint, vbi ſanguinis vindicta exercetur. t.3.p.748.n.2
Clerici medicinæ artem exercentes non poſſunt per ſe inciſionem facere. ibid.n.4
Clericus obtinens beneficium ſimoniacè, pretio interueniente, ab eo remoueri debet. t.5.p.64.n.2
Clericus varijs modis poteſt ſimoniacè ad ordines aſcendere. t.5 p.75.n.2
Clericus ſimoniacè ordinatus gradus ſuſcepti exequutione priuatur. ibid.
Clericus ignorāter per ſimoniam ordinatus, an ſuſpenſionem incurrat. ibid.& ſeq.
Clericus propter ſimoniæ labem beneficio priuatus, poteſt ad illud de nouo eligi t.5 p.91.n.2
Clerici ſcienter à ſimoniaco Epiſcopo ordines ſuſcipientes ſuſpenſionem incurrunt. t.5.p.86.n.2
Clericus an poſſit ordines ſuſcipere ab Epiſcopo, quem priuatim tantùm ſcit eſſe ſimoniacum. ibid.& ſeq.
Clericus, qui pacto conuento promiſit ſe non petiturum neceſſaria ab Epiſcopo ordinante, ſuſpenſionem incurrit. t.5.p.87.n.2
Clericus promittens conſtituenti patrimonium, ſe non petiturum aliquid ab eo, an ſimoniam committat. ibid.n.2
Clericorum nomine, etiam cùm agitur de clericis habentibus ordinem clericalem, comprehenduntur prima tonſura initiati. t.5 p 165.n.2
Clerici, qui dimiſſo habitu clericali, vt laici conuerſantur, priuantur priuilegio fori, & canonis. t.5.p.166.n.3.& p.167 n.8
Clericus ſtrictiùs mancipatur Ordini clericali per primam tonſuram, quam nouitius religionis per ſuſceptionem habitus. tom 5. p.167.col.2.
Clerici, ſiue in ſacris, ſiue in minoribus ordinibus conſtituti, in clericali ſtatu perſeuerantes, plenè & integrè priuilegio fori gaudent, niſi propter crimina illud amittant. t.1.p.169.n.6
Clerici in ſacris conſtituti priuilegio fori gaudent abſolutè; minoribus autem ordinibus initiati, tantùm ſub conditione. ib.& ſeq n.7
Clericus in minoribus conſtitutus quomodo in ſtatu clericali perſeuerare debeat, vt priuilegio fori gaudeat. ibid.
Clericis in nonnullis caſibus priuilegium fori per ſacros canones denegatur. t.5.p.168.n.2
Clericus in maioribus ordinibus conſtitutus clericalem habitum deferens, quomodo ſit cogendus ad illum reaſſumendum. t.5 p.169.n.3
Clerici habitum non deferentes quandonam excuſentur. ibid.
Clericus pugnando in bello, etiam contra inimicos fidei, ſi quempiam percuſſerit, irregularis manet. t.5.p.208.n.2
Clerici an in bello adeſſe, & quid in eo licitè facere poſſint. t.5.p.209.n.4
Clericis quare non liceat in bello aggreſſiuo pugnare. ibid.n.5
Clerici bella gerentes, ſeu in eo pugnantes, quibus pœnis afficiantur. t.5.p.210.n.6
ut Clericus in bello pugnans irregularitatem non contrahat, quæ requirantur. ibid.n.7
Clerici quandonam etiam in bello defenſiuo irregularitatem contrahant ex homicidio ſequuto. t.5 p.211.& ſeq.n.8
Clericus iniens duellum, ſiue obtulerit, ſiue ſuſceperit, deponendus eſt, ſed non ſequuto homicidio Epiſcopus cum eo diſpenſare valet. t 5.p.215.n.5.& p.217 n.10
Clerici falſarij pœna quænam ſit. t.5.p.271 n.1
Clericus falſum committens circa ſigillum Principis, in exilium mittitur. t.5.p.273 n.3
Clerici ſuſpenſi, & excommunicati per ignorantiam celebrantes irregularitatem non incurrunt. t.5.p 316.n.7 & p.317.n.15
Clericus percuſſor quis dicatur, & quænam percuſſio ei licita ſit. t 5.p.301.n.3
Clericus maledicus ſuſpendendus eſt ab officio, & beneficio. t.5.p 302.n.4.& p.303.n.8
Clerici in minoribus ordinibus conſtituti an incurrant irregularitatem contra presbyteros & diaconos excommunicatos, vel ſuſpenſos miniſtrantes latam. t.5.p.305.n.2
Clerici depoſiti functionibus eccleſiaſticis priuantur. t.5.p.307.& ſeq.nu.7
Clericus depoſitus in veteribus Eccleſiæ canonibus ſæpe pro degradato ſumitur. t.5.p.309.n.9
Clericus interdictus & excommunicatus celebrans deponitur, irregularisque manet. t.5.p.31.n.10.& ſeqq.3.4.5
Clerici violantes ſcienter interdictum manent irregulares, niſi ſeruentur conditiones ab hac irregularitate excuſantes. t.5 p 313.n.3
Clericus non ſacerdos Miſſæ ſacrificium celebrans quibus pœnis plectatur. t.5.p.327.n.2
vt Clericus exercendo gradum ordinis, quem non habet, irregularis fiat, quid requiratur. ibid.
Clericus per ſaltum promotus an ſit ſuſpenſus ipſo iure, an verò tantum ſuſpendendus veniat. t.5.p.330.n.6
Clerici antequam in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa olim detruderentur, priùs deponebantur, & ad laicam communionem redigebantur. t.5.p.333.n.5
Clerici qua pœna plectantur ob fornicationis crimen. ibid.n.6
Clerici contra naturam incontinentes in monaſterium detruduntur. p.334.n.7
Clericus an ſuſpendi poſſit propter iactantiam alicuius criminis, remiſſiuè. t.5.p.338.n.6
Clericis, & omnibus Eccleſiæ miniſtris prohibitum eſt ſententiæ ſanguinis ſe immiſcere. t.5.p.342.n.8.& 9
Clericus violans interdictum locale, vel perſonale, quibus pœnis ſubiaceat. t.5.p.345.n.2
Clerici, qui propter delicta in monaſterium detrudendi erant, priùs

depone

Digitized by Google

deponi debebant. t.5.p.404.n.2
Clericus inſordeſcens per triennium in excommunicatione, priuatur beneficio. t.5.p.408.n.5
Clugium ciuitas Venetorum, quando Cathedra Epiſcopali decorata fuerit. t.1.p.49.n.2
Cluniacum percelebre Ordinis D. Benedicti monaſterium, caput ſuæ Congregationis. t.1.p.268.n.5
Cluniacenſis monaſterij variæ etymologiæ, & nomenclaturæ. ibid.
Coadiutoria in iure canonico alia perpetua, alia temporalis eſt. t.3. p.135. n.4
Coadiutoriarum vſus iure communi fuit receptus, & poſteà ſtilo Curiæ introductus. ibid.
Coadiutoria an poſſit eſſe beneficium. ibid.
Coadiutoriarũ vſus, tum in ſæcularibus, tum in eccleſiaſticis miniſterijs, magno mortaliũ cõſenſu ſẽper approbatus fuit.t.1.p.138.n.4
Coadiutores dati in perpetuum cum futura ſucceſſione, & aſſignata portione congrua, propriè dicuntur beneficiarij. ibid.& ſeq.
Coadiutor ad tempus dari poteſt ab Epiſcopo; in perpetuum verò à Romano tantùm Pontifice. ibid & ſeq.n.5
Coadiutor olim Epiſcopis ab Archiepiſcopo aſſignari poterat. ib.
Coadiutores ex quibus cauſis dari poſſint. ibid.& ſeq.
Coadiutor in lege veteri etiam ſummo Sacerdoti datus fuit. t.3. pagina 136. n.6
Coadiutores cum futura ſucceſſione priſca Eccleſiæ ſæcula non agnouerunt, & quæ ſit eorum hodierna praxis. ibid.n.7
Codex canonum Eccleſiæ Africanæ, vnde ſit compoſitus, refertur; & quando approbatus. t.1.p.757.n.1
Codicillorum vſus inuentus eſt à iure ciuili Romanorũ.t.1.p.126.n.4
Cœleſtinus III. quando Pontifex creatur, & quandiù Eccleſiam rexerit t.1 p.15 n.1
Cœleſtius hæreticus Pelagij ſectator quandonam fuerit condemnatus. t.5 p.125.n.3
Cœlibatus an iure diuino ſacerdotibus fuerit iniunctus; an iure Eccleſiaſtico. t.3.p.60.n.3
Cœlibatus naſcente Eccleſia, & à tempore Apoſtolorum originem ſumpſit. ibid.
Cœlibatus primis Eccleſiæ ſæculis à Græcis, & Latinis obſeruatus fuit, ſed ab hac lege Græci poſtea diſceſſere. t.3.p.61.n.4
Cœlibatus ſtrictè ſemper à Latinis ſacerdotibus obſeruatus fuit. ibid.n.5
Cœlibatus an ex ordinibus, an ex voto caſtitatis ordinibus annexo proueniat. t.3.p.61 n.7
Cœlibatus & continentia quibus rationibus clericis præcipiatus. ibid.& ſeq.n.8
Cœlibatus etiam à militibus Romanis obſeruatus fuit. ibid n 8
Coemptio genus quoddam coniugij apud Romanos: Vide in verbo Matrimonium.
Coenredus Rex Merciorum magnæ virtutis & munificentiæ. to.1. p.736. num.3
Cognatio ſpiritualis quomodo per compaternitatem contrahatur. t.4 p.117 n.2
Cognatio ſpiritualis ex catechiſmo contracta, an impediat, vel dirimat matrimonium. t.4.p.119.n.4
Cognatio ſpiritualis, quæ impedit, vel dirimit matrimonium, tantùm naſcitur ex baptiſmo, vel confirmatione. ibid.
Cognatio ſpiritualis non contrahitur quando matrina non tenet baptizatum, neque illum ſuſcipit immediatè de manu patrini. t.4 p.120. n.2
Cognatio ſpiritualis matrimonium dirimens contrahitur inter baptizatum, & filium baptizantis, & inter baptizati patrem, & ipſum ſuſceptorem. t.4.p.128.n.5
Cognatio ſpiritualis ex diuerſis principijs oritur, & quis ſit eius effectus. t.4.p.122.n.8
Cognatio ſpiritualis orta ex matrimonio, vel confirmatione, inter quos impediat, vel dirimat matrimonium. ibid.n.9
Cognationis ſpiritualis quotuplex linea ſit, & ad quas perſonas extendatur. t.4 p.123.n.10
Cognatio ſpiritualis impediens, & dirimens matrimonium, quare ſit per ſacros canones introducta. ibid.n 11
Cognatio legalis quænam ſit, & quomodo contrahatur. t. 4 p. 125. num. 8
Cognatio legalis quodnam impedimentum afferat, & quamdiù duret. t.4.p.126.n 9 10
Cognatio legalis triplex enumeratur. ibid.p.134
Cognatio legalis ſuperueniens an dirimat matrimonium. ibid. & ſeq. num.10
Cohabitatio clericorum, & fœminarum, quare fuerit prohibita.t.3. p.74.& ſeq.n 12.13
Vide in verbis Clericus, Fœmina.
Cosbarium illuſtriſſimum, & potentiſſimum monaſterium eſt regulæ Benedictinæ. t.2.p.591.& ſeq.n.1
Colimbria vetus eſt Luſitaniæ ciuitas in loco amœniſſimo ſita, perantiquam habens Eccleſiam Cathedralem. t.4.p.96.n.1
Collatio præbendarum in Eccleſia Bituricenſi ad Decanum, & Capitulum ſpectat. t.1.p.240 n.5
Collatio beneficij & præbendæ quare dicatur donatio. t.1.p.48.n.7
Collatione beneficij abſenti clerico non acquiritur ius ad illud, niſi acceptetur ab ipſo. t.1.p.80.& ſeq.n.14
Collatio ſecundi beneficij à Pontifice facta, nulla facta mentione prioris, non valet; ſecus de collatione ab Epiſcopo facta. tom.1. p.81. num 16
Collatio ſecundi beneficij per Legatos à latere facta vitiatur, niſi fiat mentio prioris. ibid.n.17
Collatio ſecundi beneficij non facta mentione prioris, in quibus caſibus ſuſtineri poſſit. t.1.p.81.n.18
Collatio beneficiorum vacantium per promotionem ad Epiſcopatum ad quem ſpectet. t.1.p.107.n.3
Collatio beneficij facta ab eo, qui ius conferendi habebat, poſt elapſum ſemeſtre vacationis nulla eſt. t.1.p.325.n.8
Collatio plerumque accipitur pro refectiuncula, ſed alia traditur eius acceptio. t.3.p.36.n.10
Collationes quæ prohibeantur clericis à Sanctis Patribus. ibid.
Collatio beneficij à Pontifice facta contra ſententiam ab illo prolatam non valet tanquam ſubreptitia. t.2.p.573.n.2
Collatio rei ſpiritualis ſub conditione etiam ſpirituali valida eſt. t.3.p.104 n.2
Collatio præbendarum, & dignitatum eccleſiaſticarum ad multos Principes ſæculares ſpectat. t.3 p.129.& ſeq.n.2
Collatio beneficiorum ad quem ſuperiorem deuoluatur, varij caſus referuntur. t.3.p.145.n.9
Collatio præbendæ vacaturæ poteſt à Legato à latere reſeruari. t.3. p.146. n.14
Collationis verbum in lata ſignificatione an comprehendat etiam præſentationem. t.3.p.16.n.5
Collatio ſerotina in die ieiunij quomodo ſit introducta.t.3.p.694 n.7
Collatio eiuſdem beneficij ſecundò facta clerico eo priuato propter ſimoniam, ſuſtinetur ex indulgentia, & miſericordia. tom.5. pagina 97. n.3
Collaudatio eſt confirmatio, vel approbatio actus. t.3.p.177.n.2
Collecia ciuitas vbi ſita: vide in verbo Kaloquia.
Collecta in officijs diuinis quid ſit propriè; & de alijs eius acceptionibus. t.2.p.471.n.6
Collegium quid ſit, & quænam ſodalitia collegia dicantur. t.3. pagina 167. n.2
Collegia plura Romæ inſtituta. ibid.
Collegia quænam regulariter licita ſint. ibid.
Collobium veſtis genus quodnam fuerit apud antiquos.t.3.p.49.n.10
Colluſio non præſumitur, niſi probetur. t.5.p.289.n.9
Colluſio difficilis eſt probationis, & ſæpè manet impunita. ibid.
Colluſionis probatio quomodo fiat. ibid.
Colluſio quid ſit, & quid colludium. t.5.p.290.n.3
Colluſionis definitio traditur. ibid.& ſeq.
Colluſio vitiat omnia acta, in quibus interuenit. ibid.n.4
Colobrientis, ſeu Calabrienſis ciuitas antiqua Hiſpaniæ Epiſcopalis fuit. t.2.p.388.n.2
Colonia Agrippina vrbs celeberrima ad Rhenum fluuium ſita. t. 3. p.246. num 1
Colonia Agrippina vnde ita vocata, & aliqua de eius laudibus. t. 1. p.364. num 1
Coloni quinam propriè dicerentur apud Romanos.
Vide in verbo Agricola.
Coloni tributis obnoxij ordinari non poſſunt. t.1.p 412. n.15
S.Columbæ monaſteria in Gallia, & Italia varia ſunt. t.3.p 446.n 1
Ioannes à Columna creatur Cardinalis, Legatus in Orientem mittitur, martyrium ei indicitur, liberatur diuinitus, & legationis munus proſequitur. t.1 p.679.n.2
Colubria ciuitas in Luſitania antiquitatis tantùm veſtigia nunc retinens. t.1.p.701.n.4
Comam nutrire authoritatis, & gloriæ eſſe aſſeritur. t.3.p.11.n.3
Comæ vſus apud perpolitas nationes. ibid.
Coma libertatis eſt argumentum: eam radere captiuitatis ſeruilis, & ignominiæ indicium. ibid.
Comam radere in luctu & magno mœrore habetur apud antiquos. ibid. & ſeq.
Comam nutrire, natura ipſa prædocente, turpe eſſe oſtenditur. t. 3. p.12. n.4
Coma virilis indecens probatur, præcipuè in clericis. ibid.
Coma prolixior apud Hebræos in vſu. t.3.p.13.n.7
Comam radere an Iudæis fuerit prohibitum: vbi explicantur loca ſacræ paginæ circa hoc. ibid.& ſeq.
Vide in verbo Capillus
Comæ attonſio ritus fuit apud diuerſas nationes ob diſſimiles planè mores diuerſus, alijs glorioſus, alijs indecorus: alijs triſtitiæ, alijs lætitiæ ſignum. t.3.p.11.& ſeq.
Comam nutrire quam alienum ſit à clericali ſtatu, oſtenditur. t. 3. p.14. n.8 & 9
Vide in verbo Barba.
Comites varij pro temporum varietate fuere. t.3.p.781 n.4
Commenda non eſt titulus perpetuus, ſed poteſt retineri cum beneficio ad titulum perpetuum. t.1.p.274 n.7
Commendarum eccleſiaſticarum origo ab inuentoribus aſſignatis Eccleſijs viduatis. t.1.p 327.n.18
Commodatarius tenetur præſtare non ſolùm culpam latam, verùm etiam leuiſſimam; non verò caſus fortuitos, niſi in mora ſit, aut pactum interuenerit, quo ad eorum præſtationem obligetur. tom.3. p.108. num 2
Commodatum quod ſit, definitur, & quomodo à mutuo differat, oſtenditur. t 3.p.208.n.1
Commodatum mutuas inter commodantem, & commodatarium parit actiones. ibid.& ſeq.
Commodatum in quibus cum precario conueniat, & in quibus ab eo differat. t.3.p.210.& ſeq n.8
in Commodato vtriuſque gratia celebrato dolus, & leuis culpa præſtari debent. t.3.p.211.n 9
Communicans in diuinis cum excommunicato lethalem culpam incurrit. t.1.p.719.n.2
Communicans cum excommunicato abſoluta vi coactus, nullam excommunicationem incurrit; ſecus ſi vi conditionali. t.1.p.719.n.3. & p 720. n 9
Communicans cum excommunicato quando maiori excommunicatione ligetur. t.1 p.720.n.5
Communicandi cum excommunicato varij modi. ibid.& ſeq.n.6
Communicare cum excommunicato etiam maiori aliquando permittitur. t 1.p.720.n.7
Communicans cum excommunicato ex neceſſitate excuſatur à culpa. t.1.p 722.& ſeq.n.11
Communicatio cum ijs defunctis prohibetur, cum quibus viuis non communicabatur. t.1 p.403.n.5
Communicatio in ſepultura cum excommunicatis prohibita eſt. ibidem, & ſeq.n.6
Communicatio cum excommunicatis graue peccatum eſt, etiam in Epiſcopis, & Romano Pontifice. t.5.p.540 n.1
Communicatio, ſiue communio apud fideles multiplex reperitur. t.5. p.429. n 1
Communicatio quænã prohibeatur per maiorem excõmunicationẽ, & quænam per minorem communio interdicatur. t 5.p.429.n.1.& 3

Digitized by Google

Communicatio cum excommunicato quam cenſuram inducat. t.5. p.430.nu.4

Communicatio cum excommunicato in diuinis officijs præcipuè prohibetur. t.2.p.470 n.3

Communicatio cum excommunicato ſcienter facta excommunicationem inducit, ſecus ignoranter facta. ib.nu.4

Communicatio cum excommunicato maiorem excommunicationem inducit, quinque circumſtantijs concurrentibus. t.3.p.471.nu.9

Communio laica quid ſit, fuſe explicatur. t.5.p.166.n.3

Communio laica vnde ita dicta. ib. & ſeq.

Communio aliquando pro ſocietate, quæ inter fideles habetur, accipitur; eaque duplex eſt. ib.

Communionis modus apud antiquos per eulogias quiſnam. t.3.p.681.n.10

Communio quotidiana, & paſchalis quomodo fuerit apud veteres vſitata. t.5.p.417.n.4

Communio paſchalis in quibus caſibus iubente confeſſario differri poſſit. ib.n.5

Communitas corpus collectiuum conſtituens ſuſpendi poteſt. t.1. p.119 n.10

Communitas quomodo excommunicari poſſit. ib.n.11

Comparatio egregia Solis, & Lunæ, qua oſtenditur non obeſſe catholicæ fidei, nec chriſtianæ legi, vt Rex Pontifici, & Pontifex obediat Regi. t.1.p.622.n.8

Compatrum, ſeu patrinorum vſus in Eccleſia quam antiquus ſit; & vnde hic mos originem ſumpſerit. t.4.p.121.n.5

Compatrum vſus tam in Eccleſia Græca, quàm Latina. ib.

Compatres quinam eſſe poſſint. ib.& ſeq n.6

Compaternitas ſpiritualis, alia directa, alia indirecta fuit ſecundum veteres canones, & quomodo contraheretur. t.4.p.117.n.2

Compaternitas ſpiritualis an communicetur fœminæ illicitè cognitæ. t.4.p.118.n.3

Vide in verbo Patrinus.

Compendium oppidum Galliæ eſt, in quo plures Synodi conuocatæ ſunt. t.2 p.126 n.1

Cōpenſatio quid ſit, & quid requiratur, vt illi locus ſit. t.4.p.114.n.10

Compenſatio an in omnibus actionibus, debitis, & iudicijs locum habeat. ib.

Compenſatio aliquando non datur, etſi debitum ex vtraque parte liquidum ſit. pag.115.nu.11

Compenſatio admittitur in contractibus bonæ fidei, & ſtricti iuris, niſi propter ſpecialem alicuius naturam in eo non admittatur. t.3.p.215.no.13

Compenſatio quare non admittatur in actione criminaliter intentata; bene tamen admittatur, ſi ciuiliter intentetur. t.5.p.230.col.2

Compoſtellani Præſules à quo tempore Archiepiſcopali, & Metropolitico iure gaudeant. t.1.p.198.n.1

Compoſtellana Eccleſia quandonam Archiepiſcopali iure decorata. t.1.p.683.n.1

Compotationes Chriſtianorum in feſtiuitatibus coercitæ. t.5.p.14

Vide in verbo Conuiuium.

Compotationis certamen apud Gentiles, quo Dijs etiam placere credebant, præmiſſis precationibus fieri ſolebat. ib.

Compotationes à Patribus Eccleſiæ prohibitæ. ib.col.2

Vide in verbo Crapula.

Compotatorum certamen à quibus originem traxit: vbi quod apud Græcos maximè inualuit, à quibus Latini illud acceperẽ. tom.3. pag.15 nu.2

Compromiſſum à litigatoribus fieri poteſt cum præfinitione temporis, & ſine ea; & quis vtriuſque effectus: & à quibus prorogari poſſit. t.1.p 544.n.2.3

Compromiſſum in matrimoniali cauſa admitti non poſſe deciditur. t.1.p.749 n.2

Compromiſſum ſuper cauſa ingenuitatis, libertatis natalium, vel monachatus, fieri non poteſt. ib.n.3

Compromiſſum in cauſa criminali an, & quando admitti poſſit. t.1.p.750 n 4

Compromiſſum metu factum regulariter non valet, ſed in aliquibus caſibus. t.1.p.757 n.3

Compromiſſa ad quid inuenta, & quis eorum præcipuus effectus. t.1.p.760.n 13

Compromiſſum in arbitros numero pares factum validum eſt. tom. 1.p.761.n.18

Compromiſſum factum in vnum ea conditione, vt duos mediatores eligat, ſuſtinetur. ib & ſeq.nu.19

Compromiſſum factum in vnum, vt teneatur iuxta mentem alterius arbitrium dicere, nullum eſt. t.1 p.761. & ſeq.nu.20

Compromiſſum ſuper beneficio per omnia non æquatur cum renunciatione. t.1.p.763.& ſeq.n.5

Compromiſſum eſt contractus ſtricti iuris, & per fraudem celebratus ſubſiſtit. ib.n.6

in Compromiſſis attento iure canonico iuramentum adhiberi poteſt, ſecus de iure ciuili. ib.n.7

Compromiſſum in fœminam particularem fieri non debet, niſi habeat iuriſdictionem ordinariam de iure, vel conſuetudine. t.1. p.770.n.6

Compromiſſum faciendi facultatem qui non habeant. t.1.p.774.n.10

Compromiſſum an poſſit fieri à Prælato Eccleſiæ ſine Capituli conſenſu. ib. & ſeq nu.12

Compromiſſum ſuper cauſa eccleſiaſtica factum in laicum quando ſuſtineri poſſit. t.1.p.779. & ſeq.n 5.6

Compromiſſum factum in ſeruum, & liberum hominem non ſuſtinetur. t.1.p.779.n.6

Compromiſſum fieri non poteſt ſuper cauſa iudicis ſententia deciſa. t.1.p.781.n.6

Compromiſſum non tranſit in hæredes compromittentium, niſi aliter cautum ſit. t.1.p.783 n 1.& p.785.n.6

Compromiſſum quot modis finiatur. t.1.p.784.n.3.4.

Compromiſſum finitur temporis lapſu, & à quibus poſſit prorogari tempus. t.1 p.784.nu.4

Compromiſſi finiendi præcipuus modus. ib & ſeq.n.5

vt Compromiſſum poſſit in hæredes tranſire, quid requiratur. t.1. p.785.& ſeq.nu.7

Compromiſſum non tranſit in hæredes, ſententia ſuper eo lata, licet exequutioni mandata non fuerit. t.1.p 786.nu.13

Compurgatores in purgatione canonica adhibiti quid ſint. tom.5. p.392 nu.7

Vide in verbo Purgatio.

Computatio graduum conſanguinitatis quomodo facienda: Vide in verbo Conſanguinitas.

Computatio graduum affinitatis: Vide in verbo Affinitas.

Conatus in atrociſſimis delictis punitur, licet regulariter non attendatur, niſi ſequatur effectus. t.5 p 233.n.7

Conatus ad præpoſteram fornicationem etiam opere non ſequuto punitur. t.5.p.336.n.15

Vide in verbo Voluntas.

Concha vaſis genus quodnam ſit, refertur remiſſiuè. t.3.p.334. num. 3

Concilium primum Apoſtolorum quandonam habitũ. t.1 p.11.n.31

Concilium Hieroſolymitanum ſecundum Apoſtolorum, ad quid congregatum. ib.nu.32

Concilium tertium Hieroſolymitanum ab Apoſtolis congregatum, & ad quid. t.1.p.11.n.34

Concilij prædicti expoſitio paraphraſtica. ib.n.35

Concilij prædicti fuſior explicatio; & quid in eo præceperint Apoſtoli: vbi de quodam præcepto cæremoniali. ib. & p.12.nu.36

Concilium Hieroſolymitanum explicatum quoad præceptum cæremoniale. ib.n.37

Concilium quartum Apoſtolorum refertur, alijque eorum conuentus. t.1.p.13.n.38

Concilia varia primis ſæculis Eccleſiæ habita recenſentur. tom.1. pag.15.nu.45

Concilia Eccleſiæ varia, tum approbata, tum improbata; & partim approbata, partim reprobata. t.1.p 20 n 56

Concilij Lateranenſis ſub Innocentio III. celebrati hiſtoria, & ad quid conuocatum fuerit. t.1.p.21.n.3

Concilia generalia, nationalia, prouincialia, & diœceſana quomodo leges ferre poſſint. t.1.p.26.n.7

Concilium Sardicenſe an inter œcumenica & Græca numerandum, & quare Tomus Occidentalium dictum. t.1.p.168.n.1

Concilium an ſit ſupra Pontificem, in eumque iuriſdictionem exercere poſſit. t.1.p.175.& ſeqq.n.15.16. & 19

Conciliorum aliquorum decreta aliqua circa authoritatem Papæ explicantur. t.1.p.177.& ſeq n.19. & 20

Concilium Lateranenſe generale quando, & ad quid celebratum. t.1.p 183 n.1

Concilium prouinciale, ſeu nationale potuit aliquando Epiſcopos de vna Eccleſia in aliam transferre. t.1.p.283.n.20

Concilij Conſtantinopolitani ſub Photio Patriarcha celebrati tres tantum extant canones. t.1.p.315.n.4

Concilium Nicænum primum quando celebratum, & quid in eo ſtatutum. t.1.p.429.n.2

Concilium Rauennæ celebratum anno 904. ad quid congregatum. t.1.p.474.n.1

Conciliorum quatuor genera referuntur, & quænam illa ſint. t 1. p.626 n 6

Concilia diœceſana vulgò Synodi vocantur, & concilia ciuilia. ibidem.

Vide in verbo Synodus.

Concilia varia Eccleſiæ Africanæ referuntur, & in quonam codex canonum illius Eccleſiæ approbatus. t.1.p.757.n.1

Concilia prouincialia, ſeu nationalia olim vniuerſalia dicebantur. ibidem.

Concilium Africanum, ſiue codex canonum Eccleſiæ Africanæ ex diuerſis Concilijs compoſitus fuit. t.2.p.2.n.2

Concilium Africanum quare interrogauerit Quodvultdeum, an vellet coram Patribus reſpondere, & comparere. ib.n.6

Concilium Africanum excommunicat Quodvultdeum, & quo genere excommunicationis. t.2.p.2.n.7

Concilij Meldenſis hiſtoria. t.1.p.25 n.1

Concilium Pariſienſe à Clotario II. Rege indictum, generale dicitur. t.1.p.49.n.1

Concilij Sueſſionenſis hiſtoria refertur, & quandonam celebratum fuerit t.2.p 83.n.1

Concilij Sueſſionenſis actio prima. ib & ſeq.

Concilium Moguntinum celeberrimum anno Chriſti 866. celebratum, non eſt hactenus editum. t.3.p.1.nu.1

Concilium Aruernenſe celebratum occaſione Theodorici Galliæ Regis, qui bona Eccleſiarum, & pauperum dilapidauerat. t 3. pag.182.nu.1

Concilium Tolet.4 celebratiſſimum, in qua æde fuerit conuocatum. t.1 p.184.n.1

Concilium Agathenſe temporibus Alarici Regis Arriani celebratum, ad quid conuocatum fuerit. t.3.p.319.n.1

Concilium Moguntinum temporibus Caroli Magni celebratum ab Hildebaldo magno Eleemoſynario, pro reformatione ſtatus eccleſiaſtici. t.3.p.453.n.1

Concilium Salmantinum celebratum ad dirimendum matrimoniũ contractum inter Alfonſum IX & Thereſiam. t.3.p 607.n 2

Concilium Salmantinum conuocatum pro diuortio faciendo inter Alfonſum IX Regem Legionenſem, & filiam Sancij I. Regis Luſitaniæ. t 4.p.96.& ſeq.n.1

Concilium Vuermerienſe celebratum temporibus Caroli Magni. t.4.p.147.n.1

Concilia prouincialia de quibus cauſis olim cognoſcerent. tom.5. pag.41.nu.1

Concilium prouinciale ſingulis annis eſt celebrandum pro moribus, & exceſſibus corrigendis. ib.nu.4

Concilium quid ſit, & vnde ita dictum. t.5 p.42.n.6

Concilia eccleſiaſtica vnde originem ducant. ib.

Conciliorum quatuor genera referuntur. t 5 p.42.n.7

Concilij prouincialis origo vnde. ib.

Concilium prouinciale quoties in anno, & quando celebrandum ſit ex præcepto Apoſtolorum. ib.nu.8

Concilij prouincialis tempus quandonam mutatum ſit, & quodnam hodie præſcriptum. ib.

ad Con-

Digitized by Google

ad Concilium prouinciale quinam, & quomodo conueniantur. ibid
Concilia prouincialia ad quid in Eccleſia conuocentur, & cuiuſnam vtilitatis ſint. ibid. & ſeq.
Concilium prouinciale quibus de cauſis ſit celebrandum quolibet anno. t.5.p.43.n 9
in Concilio prouinciali vtiles & ſalubres canones eduntur, & multa definiuntur, quæ in minoribus conuentibus ſtatui non poſſunt. ibid.num.10
Concilium Matiſconenſe I. præcipuè celebratum fuit ad coercendam Iudæorum petulantiam. t.5.p.100.nu.1
Concilium Epheſinum Oecumenicum, quando, & ad quid præcipuè celebratum. t.5.p.125.n.1
Concilium Antiochenum primum quandonam celebratum fuerit, & qui in eo interfuerint, & an eius canones authoritate polleant. t.5.p.307.n.1
Concilium Agatenſe quandonam, ſub quibus, & quo præſide celebratum ſit. t.5.p.384.n.1
Cætera vide in verbo Synodus.
Concordata a Sede Apoſtolica cum Principibus ſæcularibus facta, vnde originem traxerint. t.1.p.22 n.8
Concubina quandonam conſequatur id, quod ſibi teſtamento relictum eſt. t.4.p.128.n.3
Concubina, & eius filij, an generali obligatione comprehendantur. t.3.p 259.n 13
Concubina clerici per iudicem eccleſiaſticum puniri debet. t.3. pagina 49.num.2
Concubina qua ratione differat à pellice, & meretrice. t.3. pag. 52. num.3
Concubina aliquando focaria dicitur. ibid.
Concubinam inter, & vxorem nihil præter dignitatem differre putarunt olim Conſulti. ibid.& ſeq.n.4
Concubina cuiuſvis ætatis apud Romanos duci poterat. t.3.p.51.n.5
Concubinæ in ſacra Scriptura, & apud antiquos Patriarchas quænam intelligendæ ſint. ibid.& ſeq.n 5.& ſeqq.
Concubinam nec retinere, nec ſemel habere licet, & an dicatur concubina diuertere. t 2.p.181.n.3.4
Concubinatus, etiam prout dicit acceſſum vnius ad vnam non publicè proſtitutam, non poteſt permitti. t.4.p 34.n.7
Concubinatus an iure Hiſpano toleretur, & quibus pœnis plectatur. ibid.n.8
Concubinatus quibus rationibus ſit inhibendus. t.2.p.36.n.9
Concubinatus an ſit grauius peccatum, quam meretricatus. ib.n.10
Concubinatus an ſit grauioribus pœnis plectendus quam fornicatio vaga. ibid.& ſeq.
Concubinatus quid ſit. t.3.p.51.n.3
Concubinatus omni iure prohibitus cenſetur. ibid.& ſeq.n.4
Concubinatus an ſit contra naturam, vel contra inclinationem, quæ debet eſſe hominis naturalis. ibid.num.4
Concubinatus fidelis D.Auguſtini. ibid.& ſeq.
Concubinatus nec certitudini, nec educationi prolis conueniens eſt. t.3.p.53.& ſeq.n.6.7
Concubinatus tantùm eſt temporaria coniunctio. ibid.
Concubinatus non eſt coniunctio permiſſa iure naturali. t.3.p.53.n.8
Concubinatus iure diuino prohibitus aſſeritur, varijſque pœnis iure eccleſiaſtico plectitur. t.3.p.54.n.9
Concubinatus ſolutorum aliquando, quamvis ægrè, ab Eccleſiæ Patribus toleratus, nũquã tamẽ permiſſus fuit. t.3.p.55.& ſeq n.12
Concubinatus cum priuigna, iure ciuili attento, an ſuſtineri poſſit. t.4.p.228.& ſeq.n.2
Concubitus omnis præter matrimonialem in hominibus damnatur. t.4.p.4.& 5.n.13.14
Concupiſcentiæ nomine quid intelligendum, ex D.Paulo ad Rom. cap.7. & quomodo hac prohibita, omnia mala prohibita cenſeantur. t.1.p.39.n 2.& ſeqq.
Concupiſcentia radix omnium malorum. ibid.n.. & ſeq.
in Condictione indebiti cuinam incumbat onus probandi pecuniam ſolutam debitam, vel indebitam fuiſſe. t.3. p.305.n 7
Condictũ quid ſit, & quid cõdicere ſignificet, ex Feſto. t 5.p.311 n.2
Conditio ſi ſine liberis, an ſtatim purificata cenſeatur, ſi grauatus ad eum ſtatum peruenerit, in quo legitimos filios habere non poteſt. t.2.p.272.n.12
Conditio pro pacto; & ſtare conditionibus pro pacta ſeruare accipitur. t.3.p 188.n.,
Conditio ſi ſine liberis, deficit ſi grauatus vnicum filium, vel filiam ſuſceperit; adimpletur tamen. t.1.p.366.n.7
Conditio, vt ſi fides frangatur, non liceat accuſare vxorem, in matrimonio adiecta non vitiat illud. t 4 p 93.n.13
Conditionis variæ definitiones referuntur, veriorque eligitur. t. 4. p.81. num.4
Conditiones neceſſariæ non ſunt propriè conditiones. ibid.n.5
Conditiones quæ tacitè inſunt diſpoſitioni, non faciunt actum conditionalem; & quænam ineſſe dicantur. ibid.& ſeq.
Conditiones per quæ verba importentur, & per quæ aduerbia. t. 4. p.86. n.6. 7
Conditio turpis, vel impoſſibilis adiecta matrimonio, habetur pro non adiecta; ſi verò ſit contra ſubſtantiam matrimonij, illud vitiat. t.4. p.88.n.1.& 4
Conditiones impoſſibiles quænam ſint. t.4 p.89.n.5
Conditiones impoſſibiles aliæ ſunt natura, aliæ de facto ib.& ſeq.
Conditiones impoſſibiles vltimis voluntatibus adiectæ eas non vitiant; contractibus autẽ appoſitæ eos inutiles reddunt. t.4.p.89.n.6
Conditio impoſſibilis an æquè vitiet matrimonium ac alios contractus. ibid.n.7
Conditio impoſſibilis reputata poſſibilis, an vitiet matrimonium. t.4. p.90. num.8
Conditio appoſita contra ſubſtantialia actus illum vitiat; non verò ſi ſit contra ea, quæ ſunt, aut proueniunt ex natura actus. ibid.
Conditio ſeruandi caſtitatem appoſita in matrimonium, an illud vitiet. ibid.& ſeq.col.2
Conditionales homines quinam dicantur. t.2.p.544.& ſeq.n.2
Conditionalium varia genera referuntur. ibid.
Conductor non poſſidet, ſed tantùm ius à domino mutuatum obtinet. t.2.p.198 & ſeq.n.3

Conductor in aliquibus caſibus, qui referuntur, poſſidere cenſetur. t.5.p.95.n 3
Vide in verbo Poſſeſſio.
Confeſſio iudicialis quid requirat, vt vires aduersùs confeſſum habeat. t.1.p.101.n.14
Confeſſio pura, & abſoluta in iure facta pro re iudicata habetur. t.2.p.11 num.6
Confeſſio delicti iuridicè facta cuius effectus ſit. ibid.nu.7
Confeſſio delicti eſt eius probatio. t.2.p 12.n.10
Confeſſio facta in proceſſu nullo an aliquando valida ſit. t 2.p.216. & ſeq.num.8
Confeſſionis definitio traditur. t.2.p.242.& ſeq.n 4
Confeſſionis diuiſio trimembris. ibid.
Confeſſio iudicialis quid ſit, & an neceſſariò coram iudice fieri debeat pro tribunali ſedente. ibid & ſeq.
Confeſſio erronea in iudicio facta an reuocari poſſit. t.2.p.247.n.4
Confeſſio in iudicio facta an poſſit reuocari finito negotio. ibid.n.5
Confeſſio in iudicio facta per œconomum Eccleſię nocet ipſi Eccleſiæ; poteſt tamen reuocari, ſi ante finitum negotium doceatur, per errorem factam fuiſſe. ibid.n.6
Confeſſio per actus voluntarios, & neceſſarios facta in iudicio in quo differat. t.2.p.249.n.12
Confeſſio Prælati in iudicio facta an noceat Eccleſiæ ſuæ. t.2. p.249 num.13
Confeſſio eſt probationis ſpecies. t.2.p.255.n.2
Confeſſio admittitur poſt concluſum in cauſa. ibid.
Confeſſio admittitur intra præſumptionem iuris, & de iure. ibid. & ſeq.
Confeſſio admittitur in pluribus caſibus, vbi probationes non admittuntur. ibid.
Confeſſio vtriuſque coniugis in cauſis matrimonialibus quid operetur. t 2.p.570 & ſeq.n. 3
Confeſſionis auricularis antiquitas, & neceſſitas ſtabilitur to.5 pagina 417 n.7
Confeſſio auricularis à quo tempore ſit inſtituta, defenditur contra nouatores, & explicantur teſtimonia Patrum circa hoc. ibid. & ſeq.
Confeſſores antiquitus erant cantores, & pſalmiſtæ inferioris clericorum gradus, quibus prohibita eſt familiaritas cum viduis, & virginibus profeſſis. t.1.p.476.n.2
Confeſſor aliquando accipitur pro cantore, & pſalmiſta, & ratio huius acceptionis. t.3.p.20.n.10
Confeſſi in iure, vel legitimè conuicti, puniendi ſunt pœnis à iure ſtatutis. t.2 p.10.n.4.& p.12.n.9
Confeſſus in iure quis dicatur. ibid.n.6
Confeſſus in cauſis criminalibus non habetur pro iudicato. ib.n.7
Confeſſus in cauſa ciuili in quo differat à confeſſo in cauſa criminali. ibid.& ſeq.
Confeſſus & iudicatus in cauſis ciuilibus in quo differãt. t.2.p.11.n 8
Confeſſus ſponte deferens delictum mitius eſt puniendus. ibid & ſeq. num.11
Confeſſus quis ſit, & quotupliciter confeſſio ſumatur. t.2.p.242. & ſeq. num.4
Confeſſus de ſe tribus modis poteſt de ſocijs interrogari. t.2.p.243. num. 5. 6
Confeſſi de ſe ſolent in aliquibus criminibus de ſocijs interrogari. t.2.p.243.n.7 8
Confeſſus quis dicatur, vt ſtatim condemnari poſſit. t.2 p.244.n 1
Confeſſum mitiùs eſſe puniẽdum, an ſemper verum ſit. t.5.p 657.n.1
Confirmatio in forma communi nihil nouum tribuit. t.1.p.56.n.6
Confirmationis ſacramentum quare ita dictum; & de eius neceſſitate. t.1.p.134.n.4
Confirmationis ritus antiquus; & an conſuetudine introduci poſſit, vt à presbyteris conferatur. ibid.& p 134.n.5.6
Confirmationis ſacramentum iam à temporibus Apoſtolorum eſt à ſolis Epiſcopis collatum. t.1.p.136.num.10
Confirmationis ſacramentum primis Eccleſiæ ſæculis ſimul cum Baptiſmo conferebatur. t.1.p.138.n.16
Confirmationis materia quæ ſit ex inſtitutione diuina, & ex præcepto Eccleſiæ. t.1.p.392.n 7
Confirmatio electionis alia eſt in forma communi, alia in forma ſpeciali. t.1.p.173.n.10
Vide in verbo Electio.
Confirmationis in iure canonico variæ acceptiones referuntur. t.2. pagina 684.num.3
Confirmatio nec ab inferiore, nec à pari fieri poteſt, ſed à ſuperiore fieri debet. ibidem n.4
Confirmatio alia eſt in forma communi, alia in forma ſpeciali, & quomodo inter ſe conueniant, vel differant: & quænam ſint earum effectus. ibidem & ſeq.n.5
Confirmatio ſiue in forma communi, ſiue in forma ſpeciali, impedit iudicis inferioris cognitionem. tom. 2. pagina 685. numeru 7
Confirmatio priuilegiorum eccleſiaſticis perſonis conceſſorum cui competat. t.2.pagina 688.n.6
Confirmatio priuilegiorum quotupliciter fiat. ibidem
Confirmatio in forma communi facta nihil de nouo tribuit, ſecus facta ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione. ibidem n.7
Confiſcatio, ſeu publicatio bonorum non habet locum, niſi in caſibus à iure expreſſis. t.5 pagina 143.& ſeq.n.8
Confiſcatio bonorum in quibus caſibus locum habeat, & an fiat ipſo iure. ibidem, & ſeq.
Confiſcatio ex cauſa hæreſis quomodo fiat, & de quibus bonis. t.5. pagina 144.n.9
Confiſcatio an comprehendat bona hæretico ſub conditione debita, reſtitutioni ſubiecta, vel alienare prohibita. t.5 pagina 144 & ſeq.n.10.11
Confiſcatio ex cauſa hæreſis an fiat ipſo iure ſtatim poſt patratum crimen. t.5 pagina 145.n.12
Confratres Militiæ Hieroſolymitanæ quinam ſint, quæ eorum requiſita, & priuilegia. t.5.pagina 358.n.3
Confraternitates laicorum pia opera dicuntur, competenſque eorum iudex Epiſcopus dicitur. tom. 3. pagina 537. num.6

Digitized by Google

Congregatio Cruciatorum vnde ſit dicta fuerit, & à quo inſtituta. t.3.p.496.n.1

Coniectura contra expreſſam teſtatoris voluntatem non admittitur. t.2.p.273.n.15

Coniuratio graue delictum eſt, varijs pœnis vindicatum iure canonico. t.3.p.357.n.2

Coniugium apud Romanos, præmiſſa ſolemni proteſtatione, ſicut liberorum quærendorum cauſa, contrahebatur. t.3.p.53.n.5

Coniugium olim tempore clericis in minoribus gradibus conſtitutis licitum fuit. t.1.p.65.n.12.& 13

Coniux pendente lite ſuper matrimonio, priuari non debet iure, quod habet in alium coniugem. t.2.p.126.n.3

Coniuges vouere poſſunt caſtitatem, matrimonio adhuc rato, vel conſummato. t.1.p.4 9.& ſeq.n.4

Coniuge vno conſentiente poteſt alter caſtitatem promittere, religionemque profiteri; multaque circa hoc exempla referuntur: & quomodo loca Scripturæ in contrarium facientia intelligenda ſint. tom.1.p.489.& ſeq.n.5.& 6

Coniugum alter poteſt matrimonio contracto, ſed nondum conſummato, etiam alio inuito Religionem ingredi: & remanens in ſæculo poteſt ad ſecundas nuptias tranſire. t.1.p.490.& ſeq.num.3 Et quodnam tempus ſit illis ad hoc à iure conceſſum. ibid.p.491

Coniuges à mutuo conſortio ſeparantur propter vnius infidelitatem. t.1.p.493.fin.

Coniuge vno adulterium committente, poteſt alter eo inuito religionem ingredi, in eaque profiteri: & quomodo conſtare debeat de adulterio. t.3.p.501.n.4

Coniuges ambo infideles, ſi poſteà baptizentur, rectè poſſunt contrahere matrimonium. t.1.p.504.& ſeq.n.1

Coniuges per verba obſcura matrimonium, vel ſponſalia contrahentes ſequi tenentur communem intelligentiam. t.4.p.17.n.2

Coniuges proprium filium in baptiſmo leuantes, vel in confirmatione tenentes, an debeant ſeparari, & debitum ſibi inuicem petere, vel reddere non valeant. t.4.p.116.n.2

Coniugi innocenti licet aliquando ſuperſtite altero aliud inire coniugium. t.4.p.189.n.1

Coniuges propter vnius crimen non ſeparantur, niſi ſpiritualiter fornicentur; & tunc eis etiam ſeparatis durat vinculum. tom.4. p.196.n.4

Coniux non poteſt ſine iudicio Eccleſiæ coniugem dimittere, etiam prætextu notoriæ conſanguinitatis; & de facto dimiſſam recipere compellitur. t.4.p.197.n.4

Coniux an poſſit aliquando abſque iudicio Eccleſiæ ſeparationem thori facere. ibid.& ſeq.n.7

Coniux innocens an poſſit propria authoritate facere ſeparationem thori ob alterius adulterium. tom.4.p.197.n.8.9

Coniugi petenti reſtitutionem quænam exceptio obſtet. t.4 p.198 n.3

Coniux Catholicus non poteſt relicto hæretico alias nuptias celebrare. t.4.p.201.n.2

Coniux innocens non debet propria authoritate coniugem in hæreſim lapſum deſerere. t.5.p.561 n.10

Coniux dubius de morte prioris, ſi matrimonium contraxerit, reddere poteſt, non verò petere debitum. t.4 p.245.n.3

Conqueſtare Gallicismus eſt, ſignificatque acquirere, & Imperio, & finibus ditionis addere. t.3.p.734 n.4

Conradus Hildesheimenſis Epiſcopus excommunicatus, & à Gallis ſcelerate occiſus. t.1.p.187.n.1.& ſeqq.

Conſanguinei ſunt legitimi teſtes, vbi agitur de conſanguinitate probanda ad ſeparationem matrimonij; & debent deponere, ſe veritatem accepiſſe à maioribus ſuis, & credere ita eſſe. t.2 p.301. num.2.& 4

Conſanguinitas intra quod tempus probari debeat, iudicis arbitrio relinquitur. t.2.p 202.n.4

Conſanguinitatis gradus alij prohibiti ſunt iure eccleſiaſtico, alij iure naturali & diuino; & quinam ſint. t.2.p.202.& ſeq.n.6

Conſanguinitatis lineæ duæ recenſentur. t.4.p.139.n.2

Conſanguinitatis gradus quomodo computandi. ibid.n.1

Conſanguinitatis gradus inæquales. ibid.n.4

Conſanguinitatis definitio traditur. t.4.p 144.n 6

Conſanguinitas ex ſtipite, limitibus, lineis, & gradibus conſtat: & hæc omnia explicantur. ibid.n.9

Conſanguinitas quomodo à cognatione differat; & conſanguinei à cognatis. ibid.n.6

Conſanguinitatis gradus quomodo computandi in vtraque linea, ex vtroque iure. ibid.& ſeq.n.8

Conſanguinitatis gradus quomodo computandi ſint ſecundum ius canonicum; & quomodo ſecundùm ciuile. ibid.

Conſcientia vtrum ad voluntatem, an ad vim, & facultatem rationis referri debeat. t.2 p.546.n.6

Conſcientia bona præſtat bonam fidem. ibid.

Conſcientia bona & mala quænam ſint. ibid.

Conſcientia dubia quid ſit, & an illam habens præſcribere, vel vſucapere poſſit. ibid.n.7

de Conſecratione Epiſcoporum aliqua particularia referuntur. t.1. p 340. num.7

Vide in verbo Epiſcopus.

Conſecratio Archiepiſcoporum, & inferiorum Prælatorum varijs de cauſis ad Sedem Apoſtolicam deuoluitur. t.1.p.340.n.9

Conſecrationis Epiſcopalis materia an ſit inunctio chriſmatis, an impoſitio manuum: vbi de conſuetudine Græcorum inunctionem in conſecratione Epiſcopi, & Presbyteri omittentium. t.1.p 185. num. 3

Conſecratio Eccleſiarum, & altarium an omni lege in vſu fuerit. t.3.p.613.n.13

Conſecratio Eccleſiæ, & Altaris æquè principaliter ſe habent: & moto, vel fracto altari, remanet Eccleſiæ conſecratio. t.3.p.614. & ſeq.n 15

Conſecrationis ritus apud Gentiles quiſnam; & quomodo locus ſacer apud eos religione ſoluebatur. t.3.p.614.col.1.& 2

Conſecrationes altarium, & ædium quibuſnam de iure competant. t 3.p.615.n.1

Conſecratio Eccleſiarum quibus diebus fieri debeat. ibid.n.2

Conſecratio Eccleſiæ Compoſtellanæ. tom.3.p.616.& ſeq.num.2

Conſecratio Eccleſiæ à pluribus Epiſcopis olim fiebat, nunc verò tantùm à proprio. ibid & p.620.n 11

Conſecratio Eccleſiarum inter præcipua, peculiariaque munia Epiſcoporum recenſetur. t.3.p.625.n.4

In Conſecratione calicis an omnia verba in canone Miſſæ expreſſa, ſubſtantialia, & eſſentialia ſint. t.3.p.634.n.6

Conſenſus pluriniorum ſemper in negotijs publicis præualuit. t.3. p.172.& ſeq n.6

Conſenſus, qui non ſufficit ad matrimonium, poteſt inducere ſponſalia. t.4.p.86.n.6

Conſenſus legitimus ad matrimonium contrahendum neceſſariò exprimendus. t.4.p 18.n.4

Conſenſus ficto nomine præſtitus an ſit ſufficiens ad validè contrahendum matrimonium. t.4.p.45.n.2

Conſenſus ficte præſtitus an obliget eum præſtantem. t.4.p.46.n 3

Conſenſus parentum requiſitus in nuptijs filiorum. t.4.p.51.n.1

Conſenſus parentum an deſideretur in nuptijs filij emancipati: & quid de conſenſu matris. ibid.& ſeqq.

Conſenſus patris in nuptijs filiorum etiam requiritur attento iure canonico. t.4.p.52 n.4

Conſenſus patris non eſt neceſſarius in nuptijs filiorum ex iure naturali, vel diuino: vbi etiam agitur de conſenſu à filijs præſtando. ibid.n 5

Conſenſus parentum in nuptijs filiorum iure ciuili ex præcepto deſideratus, iure verò canonico tantùm ex conſilio & honeſtate. tom.4.p.55.n.12

Conſenſus liberè, & legitimè præſtitus in matrimonio tria bona matrimonij in ſe includit. t.4.p. 8.n.3

Conſenſus alius quoad obligationem ex parte contractus, alter quoad eſſentiam ex parte contrahentis in matrimonio interuenit. t.4.p.91.n.9

Conſenſus explicitus, vel implicitus ad copulam non requiritur ad matrimonium ritè contrahendum. t.4.p.91.col.1

Conſenſus per minas & terrores extortus, nulliter præſtatur. t.5. p.370.n.5

Conſilium an in caſu electionis ſit neceſſariò petendum & ſequendum, & in quo quoad hoc differat à conſenſu. t.1.p.271.n.4

Conſilium ad electionem requiſitum eſt congruo tempore petendum ab eo, qui de alterius conſilio eligere debet. t.1.p.271.n.8

Conſilium magni Ducis Venetorum ex quibus componatur. tom.3. p.341.n.4

Conſpirationis crimen in patriam, vel Principem perpetratum legibus ſacris, & profanis vindicatur. t 5.p 47 n.5

Conſtantinopolis antiquitas, magnitudo, clades, & alia fata. t.1. p.154. n.2

Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ inſtitutio etiam ſub Græcis Imperatoribus à R.Pontifice facta fuit. t 1.p.258.n 10

Conſtantinopolitanæ Sedis præeminentia ſupra alias Patriarchales Sedes aſſeritur. t.1.p.445.& ſeq.

Conſtantinopolitana Eccleſia quo ſenſu religionis omnium mater exiſtimetur. t.5 p.81.n 1

Conſtantini reuerentia erga Patres Concilij Nicæni t.1 p.613.n.55

Conſtantinus Romanus Pontifex quando creatus, & quando vita functus. t.1.p.736.& ſeq.n.4

Conſtantini Imperatoris humilitas in Concilio Nicæno t.3.p.5.n.11

Conſtitutiones à B.Raymundo in Decretalium corpore tranſcriptæ, quare aliquando proponantur ſub nomine Romani Pontificis, quandoque ſub nomine ipſius Concilij. t.1 p.22.n.3

Conſtitutio futura reſpicit, non præterita, niſi aliud in ea ſpecialiter caueatur. t.1.p.29.n.8

Conſtitutio an ſtatim à die promulgationis liget. ibid.p.30.n.12

Conſtitutio non poteſt ad præterita extendi. ibid.p.31.num.15

Conſtitutio Concilij Lateranenſis ad præterita extenditur quoad prohibitionem vſurarum, non quoad pœnam priuationis communionis. ibid.& ſeq.num.17

Conſtitutio mētionē faciens de præteritis, ad ea extēditur.p.32.n.18

Conſtitutio nouiter edita reſpicit negotia pendentia; & quando iuxta eam ſint decidenda. t.1 p.32.n 18.& ſeq.

Conſtitutiones Decretorum opinionibus ſingulorum hominum ſunt præferendæ. t.1.p.40.n.1

Conſtitutio Innocentij III. declarans nullam renunciationem fori ſpecialis factam à Clerico, à calumnia Cuiacij liberatur. t.2.p.62. n.12 & ſeqq.col.1.& 2

Conſtitutio Valentiniani Imperatoris circa annorum vſum explicatur. t.3.p.8 n.10

Conſtitutio Leonina latè proſpexit Eccleſiæ, prohibita rerum ipſius alienatione & quid interſit inter eam, & Anaſtaſij conſtitutionem circa eandem materiam latam. t.3.p.189.n.7

Conſtitutio de Religioſis fugitiuis, & eiectis reuocandis ad proprium monaſterium fuit innouata. t.3.p.485.num 1

Conſtitutio contra Græcos in Concilio Lateranenſi lata, quare non ſit Græcè edita. t.3.p.485.n.1

Conſtitutio reſtringens prohibitionem matrimonij in gradibus conſanguinitatis, quando data ſit, & an ſit vtilis. t.4.p.152.n.1

Conſuetudo percipiendi fructus beneficij in abſentia, an ſit valida, & iuri conſona. t.1.p.41.& ſeq n.6

Conſuetudo legitimè præſcripta etiam in cauſis eccleſiaſticis procedit. t.1.p.47.n.13

Conſuetudo pia grauamen Eccleſiæ non inferens ſeruanda eſt. to 1. p.121. num.5

Conſuetudines quæ grauamen Eccleſiæ inferunt, obſeruari non debent t.1.p.123.n.8

Conſuetudo quid ſit, & an poſſit eſſe laudabilior lege. ibid.n.9

Conſuetudo eccleſiaſtica non ſcripta perinde ac lex obſeruatur. pagina 124.n.10

Conſuetudo propriè dicta eſt ius non ſcriptum. to.1.p.124.n 11

Conſuetudinis definitio traditur & explicatur. ibid.

Conſuetudinis requiſita tria, vt authoritatem legis habeat. ibid.

Conſuetudo præter ius, & contra ius. ibid.

Cōſuetudo nō verbis, ſed factis voluntatis introducitur. ib. in fin.

ad Conſuetudinem introducendam requiritur Principis conſenſus, & quiſnam eſſe debeat. t.1.p.125.n.15

Conſuetudo rationabilis, & irrationabilis quænam dicatur. ibid.

Con-

Digitized by Google

Conſuetudo grauamen Eccleſiæ inferens irrationalibis eſt, & nulla. ibid.nu.13

Conſuetudo, cui veritas, & ratio non ſuffragantur, corruptela eſt. ibid.nu.14

Conſuetudine effici non poteſt, vt Canonici in abſentia percipiant diſtributiones quotidianas. ibid.

Conſuetudo vt in cauſis eccleſiaſticis placitum populi pro ſententia habeatur, non valet. t.1.p.131.nu.10

Conſuetudo non poteſt derogare immunitati eccleſiaſticæ. tom.1 pag.132 num.13

Conſuetudine quomodo poſſit acquiri iuriſdictio eam non habenti. ibid.nu.14.

Conſuetudo populi recta eſt admittenda etiam in cauſis eccleſiaſticis. t.1.p.133.n.17

Conſuetudine introduci non poteſt, vt tempore generalis interdicti licitum ſit in loco exempto publicè diuina officia celebrare. t.1.p.141.n.17

Conſuetudo non ſeruandi interdictum, tanquam corruptela obſeruanda non eſt. t.1.p.142.n.21

Conſuetudo vicinarum Eccleſiarum attenditur in tribuendis honoribus nouæ dignitati: & quid ſi diuerſa ſit. t.1 p.143.n.9

Conſuetudo præcipuè eſt attendenda in præcedentijs, & aſſignando loco dignitati. ibid.n.11

Conſuetudine effici non poteſt, vt Abbas exemptus ſine licentia Pontificis poſſit tranferri in aliam Abbatiam. t.1.p.145.n.7

Conſuetudo contra ſacros Canones an poſſit dari. ibid.n.9

Conſuetudo interpretatur ius ſcriptum. t.1.p.147.n.11

Conſuetudine induci non poteſt, vt vna Eccleſia aſſumat ſibi Prælatum de gremio alterius. ibid.n.14

Conſuetudo multum valet circa electiones Prælatorum, tam regularium, quàm ſæcularium. ibid & ſeq.n.16

Conſuetudinis magna authoritas. t.1.p.148.n.12

Conſuetudines Eccleſiæ nequeunt mutari per Capitulum ſine conſenſu Epiſcopi. ibid.n.7.8

Conſuetudines variæ in Gallia immutatæ. t.1.p.150.n.4

Conſuetudo, per quam quis inducitur ad peccandum, & bona diſſipanda, non valet. t.1.p.151 n.14

Conſuetudo qua delinquens non teneatur ad pœnam, an valida ſit. t.1.p.152.n.17

Conſuetudo non derogat iuri naturali, aut diuino, nec poſitiuo, niſi ſit rationabilis, & legitimè præſcripta. t.1.p.552.n.6

Conſuetudinis proprium eſt iuri poſitiuo derogare, ſi præſcripta ſit. t.1.p.154.n.9

Conſuetudine quota decimarum tolli poteſt. ibid.num.12

Conſuetudo an legem vincere poſſit. ibid.n.14

Conſuedine poteſt introduci, vt ſigno, ſeu ſymbolo aliqua acquiratur poſſeſſio rei abſentis. t.1.p.128.n.14

Conſuetudo damnoſa in Gallia introducta Abbates laicos monaſterijs præficiẽdo: ſed patrijs legibus prohibita fuit. t.1.p.104.n.10

Conſuetudo, per quam ad alterius voluntatem tenetur monaſterium eligere Prælatum, inualida eſt. t.1.p.106.n.6

Conſuetudo generalis vnius prouinciæ debet obſeruari in eius Eccleſijs, ſi in eis non ſit alia ſpecialis. t.1.p.240.n.8

Conſuetudo an totum faciat in præcedentijs, & ea ſola attendatur. t.1.p.617.n.8

Conſuetudo retractum inducens apud varias gentes introducta, probata eſt à iure canonico. t.1.p.746.n.1.

Conſuetudo non poteſt reddere iudicem capacem aliàs incapacem. t.2 p.24. in fine.

Conſuetudo diuerſarum gentium debet attendi quoad celebrationem dierum feſtorum. t.2.p.131.n.2

Conſuetudo praua à ſacris canonibus plerumque dicitur corruptela. t.3.p.29.n.3

Conſuetudo, vt clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtari poſſint, an tam in foro interiori, quàm exteriori securè obſeruari poſſit. tom 3.p 381.& ſeq.n.2

Conſuetudo, vt aliquid ſpontè oblatum pro ſepultura à fidelibus recipiatur, non eſt improbanda, improbatur tamen illa, qua parochi pretium exigunt, & extorquent à parochianis. tom.3. pag.408 num.8. & 9.

Conſuetudo an poſſit inducere impedimenta, tam impediéntia, quam dirimentia matrimonium. t.4 p.8.n.22

Conſuetudo legitimè præſcripta poteſt abrogare impedimenta matrimonij inducta iure poſitiuo. t.4.p.143.n.2.

Conſuetudine introduci non poteſt, vt dos matrimonio ſoluto mulieri non reſtituatur. t.4.p.237.n.2

Conſuetudo, vt pro Epiſcopis, Abbatibus, & alijs Prælatis eccleſiaſticis ponendis in Sedem, ſeu exequijs mortuorum aliquid exigatur, obſeruanda non eſt. t.5.p.58 n.3. & p.60. n.7.8

Conſuetudo quænam tolerari poſſit, in qua aliquid temporale pro ſpirituali exigatur. t.5.p.60. & ſeq.n.8.

Conſulum facinoroſorum nomina ex albo deleta iubenta Imperatoribus. t.5.p.130.col.1. & 2.

Conſulum diſtinctio in ordinarios & ſuffectos. ibid.

Conſulatûs tempus à quo immutatum, & reſtitutum. t.3.p.9. col.1

Continentia ſpeciale eſt Dei donum, eam tamen vouentes non ſunt arguendi præſumptionis. t 3.p.63.n.9
  Vide in verbis Cœlibatus, Sacerdos.

Continentia perpetua quibus caſibus indici poſſit in pœnitentiam. t.4.p.101.n.2

Contractus bonæ fidei per dolum celebrati nulli ſunt ipſo iure, ſecus contractus ſtricti iuris. t.1.p.763.n.6

Contractus cenſualis reſeruatiuus, quis ſit, & eius vetuſtas probatur. t.1.p.729.n.3

Contractus Principis, & obligationes actiuæ & paſſiuæ tranſeunt in ſucceſſorem in dignitate. t.2.p.250.n.6

Contractus ſuper rebus Eccleſiæ authore Principe celebratus irritus eſt. t.3.p.183.& ſeq.n.3

Contractus emptionis, & venditionis adeò olim perfectus fuit, vt ratione læſionis non potuerit agi ad eius reſciſſionem. tom.3. p.221.& ſeq.n.6

Contractus emptionis celebratus ſub pacto de retrouendendo, & modicitate pretij, an cenſendus ſit vſurarius. t.3.p.226.col.1

ex Contractu pignoratitio mutuæ naſcuntur obligationes inter contrahentes. t.3.p.279.& ſeq.n 9
  Vide in verbo Pignus.

Contractus ſponſaliorum an efficacem contineat obligationem, & pariat actionem. t.4.p.11.& ſeq.n.6

Contractus matrimonij an ſit iuris diuini: vide in verbo Matrimonium.

Contractus ſub impoſſibili conditione celebrati quare ſint inutiles: vide in verbo Conditio.

Contrahentibus licere naturaliter ſe decipere, quomodo intelligendum ſit. t.3.p.222.n.9

Contritio ſola efficere non poteſt, vt excommunicatus communibus Eccleſiæ ſuffragijs gaudeat, licèt per eam in gratiam cum Deo redeat. t.5.p.436.& ſeq.n.3.4

Contumacia, quàm graue delictum ſit, & quibus pœnis in vtroque iure contumax plectatur. t.2.p.3.& ſeq.n.1 t

Contumacia alia vera, alia præſumpta datur. ibid.

ad Contumaciam inducendam poſt peremptorium edictum aliud deſideratur. t.2.p.102 n.3

Contumacia præſumpta quænam ſit. ibid n.4

Contumacia in non comparendo a reo commiſſa quibus pœnis puniatur. ibid. & ſeq.n.5.6

Contumacia in iudicio tribus modis committitur. t.2.p.217.nu.5

Contumacia immediatè neceſſaria eſt ad proferendam excommunicationem. t.2.p.631.n.3

Contumax purgat contumaciam præſtando cautionem de obediendo mandatis. t.1.p.34.nu.8

Contumax communione priuatus, aut ordine motus, ſi paruerit mandatis, abſoluendus & reſtituendus eſt ordini. ibid.n.9

vt Contumax à contumacia liberetur, duodecim requiruntur. ib. & ſeq.nu.11

Contumacis præcipua pœna eſt refuſio expenſarum. tom.1.p.691. num.+

Contumax in iudicio quando habeatur pro confeſſo, & quando excommunicari poſſit. t.2.p.3 n.13.& ſeq.

Contumax quandonam beneficijs iam obtentis priuetur. t.2.p.4.n.15

Contumax damnatus in expenſis non poteſt eas a præſente repetere. t.5.p.403.& ſeq.n.2

Contumax quis ſit, & vnde dicatur. t.2.p.101.n.2

Contumax ante ſecundum decretum comparens quid conſequatur. t.2.p.109.n 26.& ſeq.

Contumax comparens poſt ſecundum decretum, quam quæſtionem mouere poſſit. t.2 p 111.n.35

Conuentio nomen generale eſt, omnes pactorum, & contractuum ſpecies complectens. t.1.p.653.n.2

Conuentiones aliquæ alioqui nullæ iuramento firmantur. tom.3. pag.277.col.1
  Vide in verbo Pactum.

Conuentrenſis Epiſcopatus eſt in Anglia ſuffraganeus Archiepiſcopi Cantuarienſis. t.1.p.62.nu.2

Conuerſio religionis cauſa quid ſit, & quomodo olim à laicis fiebat. t.3.p.327.nu.3

Conuerſi appellantur, qui ex laicis monachi facti ſunt; & quid conuertere, & conuerſio. t.3.p.493 n.2

Conuerſi in monaſterijs quinam antiquitus fuerint, & quare ita dicti. t.1.p.645.n.3

Conuicium, quaſi conuocium, quid ſit, & in quo a maledicto differat. t.2.p.436.n.2

Conuictus in iure quis dicatur, vt pœnis ordinarijs plecti poſſit. t.2.p.12.n.10

Conuictus an ſit eiſdem pœnis puniendus, quibus confeſſus. ibid. & ſeq. n.11

Conuiuia, & compotationes à priſcis Chriſtianis in ſuis feſtiuitatibus adhibitæ, fuere prohibitæ. t.3.p.34.init.

Conuiuia, quæ à Patribus comeſſationibus dicuntur, omnibus gentibus valdè exoſa fuere. t.3.p.36.n.10

Conuiuia, quæ in ſolemnitate nuptiarum fieri ſolent, nunquam ab Eccleſia damnata fuere. t.4.p.74.n.11

Conuiuium pro electione, & conſecratione Epiſcoporum, & ſimilium Prælatorum, fuit olim præcipua conſuetudo ſimoniacam labem redolens. t.5.p.91.n.2

Cooperans homicidio inter homicidas recenſetur, & quando hæc cooperatio inducat irregularitatem. t.5.p.115.n.7

Copula quælibet viri & fœminæ extra coniugium peccatum eſt. t.3.p.54.& ſeq n.11

Copula carnalis adhuc ſi innocentiæ ſtatus perduraſſet, apud primos parentes in vſu fuiſſet. ibid.

Copula Iudęi cum Catholica quibus pœnis plectatur. t.4.p 129.n 2

Copula cum ſorore propriȩ vxoris, quàm graue ſcelus ſit, & quibus pœnis plectendum. t.4.p.55.n.2

Corbeienſe monaſterium duplex eſt Ord. D.Benedicti. t.5.p.39.n.3

Corcaia nobiliſſima eſt prouincia Hiberniæ, quę olim Regulum habuit. t.2.p.222.n.1

Corinthus inter nobiliſſimas Gręciæ ciuitates numeratur, & aliter Bimaris appellata eſt. t.5.p.288.n.1

Corinthus Metropolis eccleſiaſtica vnde ita dicta ſit. ibid.

Coronę clericalis triplex olim forma fuit, & quænam ſit vſitatior. t.3.p.37.n.4

Coronæ, que athletis in certaminibus olympicis victoribus olim dabantur, ſacrę dictę fuere. t.3.p.287.n.12

Coronis ſacris donari etiam Principes fauſtum ſibi putabant. ibid. & ſeq.

Corone augmentatio ſignum oblationis ſui, & rerum ſuarum fuit monaſterio factę. t 3 p.383 n.4

Coronationis Imperialis ritus & forma traditur. t.1.p.350.n.33

Coronatio Imperatoris triplex, ſicut & corona; & vbi, & à quo peragantur. ibid.

Coroſopitum ciuitas eſt Britannię minoris Eccleſia Cathedrali decorata. t.2.p.346.n.5

Corporis prȩſtantia, & prȩclara forma attenditur in eligendis ad dignitates. t.1.p.427.n.6.& ſeq.

Correctio clericorum quomodo, & à quo ſit peragenda. tom.1. pag.590.num.3

à Correctione an ſit appellatio admittenda. t.1.p.590.& ſeq.n 4.& 7
Correctio adeo bona eſt Eccleſiæ, vt nequaquam valeat impediri, vel præſcriptione adimi. t.1.p.591.n.6
In Correctione ſubditis inferenda an debeant Prælati cauere à pœnis pecuniarijs, & alijs grauaminibus non infligendis, t.1.p.592.& ſeq. nu. 1. & 2
Correctio non eſt à Prælatis omittenda propter ſcandalum. t.2.p.506. num.1
Correctio monachorum quandonam ad Epiſcopum viſitantem, quando ad Abbatem ſpectet. t.3.p.512.n.2
Corſica inſula in mari Liguſtico inter Italiam, & Sardiniam. t.2.p 53 num.3
Coruienſe monaſterium duplex eſt, & à quibus fundata fuerint; vnum eorum R.Eccleſiæ eſt immediate ſubiectum. t.1.p,144.n.1.4
Crapula quid ſit, & vnde ita dicta, & quam religioſe clericis vetita. t.3.p 33.n.1
Crapulæ non minora mala ſunt, quam quæ ex ebrietate ſequuntur. ibid.
Vide in verbo Ebrietas.
Crapulæ mala varia exprimuntur. t.3.p 35.n.5
Creditor poteſt diſtrictione eccleſiaſtica compelli ad relaxationem iuramenti, cuius implementum continet turpitudinem ex parte ſuſcipientis. t.2.p.414 nu 6
Creditor in ſortem principalem imputare debet fructus rei pignoratæ. t.3.p.249.n.2
Creditores quàm artè olim ſibi vinctos debitores tenerent. t.3. p. 298. col.1
Creditor in vinculis debitorem tenens, ei diaria alimenta præſtare tenetur. ibid.
Creditorum poteſtas etiam in vitam debitorum. ib.& ſeq.
Credentes,& defenſores hæreſum in quo differant à credentibus & defenſoribus hæreticorum. t.5.p.515.n.6
Credentes,& fautores hæreticorum quibus pœnis puniantur. ibid. numer. 8
Vide in verbo Fautor, Receptator.
Crema ciuitas Epiſcopalis ſuffraganea Eccleſiæ Bononienſis. t.1.p.369.num.2
Cremona ciuitas Galliæ Ciſalpinæ Cathedra Epiſcopali decorata. t.1.p.231.n.2
Cremona ciuitas antiqua Epiſcopalis vbinam ſita ſit. t.3 p.675.n.1
Crimina perſiſtentia, & publica remouent teſtem à teſtimonio; ſecus occulta. t.2.p.350.n.11
Crimen quodcumque, & quomodocumque probatum, ſufficiens eſt ad repellendum teſtem à teſtimonio, attento iure canonico; ſecus attento iure ciuili. t.2.p.350. & ſeq.n.12
Crimina quænam infamiam irrogent; & quomodo in hac materia diſtinguenda ſint publica à priuatis. t.2.p.597.n.4
Crimina quomodo per indulgentiam Principis aboleri poſſint: vide in verbo Indulgentia.
Crimen an finiatur, ſi reus, vel accuſator appellatione interpoſita, vel pendente appellationis tempore deceſſerit. t.1.p.606.n.7.& [illegible]
Criminis notorij vbinam in iure mentio fiat; & vnde ſit eruenda doctrina circa crimina notoria. t.2.p.626.n.3
Crimen notorium quodnam ſit. ib.& ſeq.
Crimina regulariter morte extinguuntur, pœna tamen processu impoſita etiam durat poſt mortem. t 3.p.404.n.7
Crimen probatum per inquiſitionem regulariter pœna ordinaria punitur; ſed ſi impedit ordinis executionem, ſit depoſitio ſicut per accuſationem. t 5.p.33.n.5
Crimina grauiora etiam poſt mortem delinquentium inquiruntur & damnantur. t.5 p.130.& ſeq.n.7
Criminoſus occultus, præter homicidam, poſt peractam pœnitentiam poteſt in ſusceptis ordinibus miniſtrare, & ad ſuperiores aſcendere; monendus eſt tamen ne miniſtret, & ne promoueatur. t.1 p.332.n.4
Vide in verbo Delictum.
Criminoſus emendatus in quibus cauſis ſit tanquam teſtis admittendus. t 2.p.470.n 6
Criminoſus in crimine perſiſtens, tam in ciuili, quàm criminali cauſa à teſtimonio repellitur; emendatus verò non infamis admittitur in negotio ciuili. t.2.p.149.n.6.& p.349.& ſeq.n.9
Criminoſus quiſnam dicatur. t.2.p.349.n.8
Criminoſus emendatus tanquam teſtis admittitur in cauſa ciuili, non in criminali; & quare. ibid.n.9. & ſeqq.
Criminoſus quando præſumatur emendatus. ibid.
Criminoſi tanquam teſtes admittuntur in aliquibus caſibus. t.2.p. 350.num.10
Criminoſi an æquè repellantur à teſtimonio ferendo iure Cæſareo, ac iure Canonico: vide in verbo Crimen.
Criminoſus lege Iulia repetundarum damnatus à teſtimonio prohibetur, tam in iudicio, quàm in teſtamento. t.2.p.351.n 15
S.Criſpini monaſteria duo ſunt in diœceſi Sueſſionenſi, aliud ordinis D. Auguſtini, aliud D. Benedicti. t.1.p 517.n.1
Crucesignati, Cruciata, Crucem prædicare quid ſit; & quomodo crux à militibus ſacræ expeditionis deferretur. t.4.p.518.n 2
Crucesignatorum Gallorum, & Italorum pacta cum Venetis referuntur. t.5.p.440. & ſeq.n.1
Crucis vexillum ad quorum receptionem ſit ex veteri more Eccleſiæ adhibitum. t.2.p.188 & ſeq.n.3.4
Crux ante quos præuia deferatur. t.1.p.226.n.1
Crucis Patriarchalis, & Archiepiſcopalis diſcrimen in delatione. ibid. & ſeq.
Crucem anteferendi vſus reſtrictus, & vnde ortum habuerit. ibid.
Crucis incendium à Iudæis quotannis in deteſtationem Aman fieri ſolitum, quare fuerit à Chriſtianis Imperatoribus prohibitum. t.5.p 105.n.22
Cryptæ Ferratæ monaſterium Ordinis D. Baſilij, in quo Græco ſermone, & ritu diuina officia celebrantur. t.3.p.538.n.1
Cuculla quid ſit, & quod genus veſtium ſignificet. t.2.p.375.n 4
Cuculla apud monachos D. Benedicti, & capitis tegumentum, & totius corporis indumentum ſignificat. ibid.
Cucullæ vſus monachorum proprius, & canonicis regularibus prohibitus. ibid.
Cucullam ad memoriam deferre quid ſit. ibid.n.5
Cucurbitare quid ſit apud veteres feudiſtas. t.3.p.252.n.11
Culpa quid ſit, & quando committatur circa res alienas. tom.3. p.209.n.4
Culpæ gradus tres referuntur. ibid.
Culpa lata quoad præſtationem in contractibus dolo proxima eſt. ib. & col.2
Culpa leuis, & leuiſſima quidnam ſint. ibid.
Culpa lata,& leuis in quibus contractibus præſtari debeant, variæ traduntur regulæ. t.3.p.210.& ſeq.n 5.6
Culpa, & diligentia aliquando ex pacto præſtari debet. t.3.p.210.n.7
Cumana ciuitas Epiſcopalis duplex, in Oriente alia, alia in Campania. t.1 p.268.n.1
Cunabula ſunt infantiæ panni, quos ſolos ſecum mortui referunt. t.4.p 61.n.2
Cunabula ſunt infantiæ panni,& etiam illi quibus ſepeliendi inuoluuntur. t 2.p.429 nu 1
S. Cunibertis Eccleſia collegialis extra muros ciuitatis Colonsæ. t 1.p.781.n.2
Curator an poſſit adultam filiam nuptui cum proprio filio collocare; vide in verbo Curator.
Curia in vtroque iure, & apud probatos Authores quid ſignificet. t.1.p.10.nu 3
Curia apud Romanos duplex, & generalis eius apud eos acceptio. ibid.
Curiæ à Romanis in omnibus Imperij ciuitatibus conſtitutæ. t.2.p. 10.num.17
Curiæ ad exemplum Senatus inſtitutæ. ibid.
Curiæ tradi quid ſit. ibid. & ſeq.
Curiales quinam ſint, & quare ab ordinibus ſuſcipiendis arceantur. t.1.p.41.n 4.7
Curiales dicuntur, qui cum Imperatore in Curia morantur. tom.4. p.96.nu.1
Coſentina Eccleſia Metropolis eſt Calabriæ. t.1.p.543.nu.1
Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum ſacramentorum commendatur. t.3.p.678. & ſeq.nu.2
Vide in verbo Euchariſtia, Chriſma.
Cuſtos in monaſterijs quis ſit, & quid cuſtodia, explicatur. tom. 1.p.11.nu.7
Cuſtos perpetuus. ibid.nu.8
Cuſtodes Eccleſiæ qui dicantur: vbi de cuſtodibus apud Gentiles. t.1 p.477.n.1
Cuſtodes templorum apud Gentiles quare à Iuſtino reprehendantur. ibid.nu 2
Cuſtodis cura quæ ſit, & in quo diſtinguatur à cura ſacriſtæ. tom. 1.p.478.nu.5
Cuſtos in Ordine Seraphico Fratrum Minorum aliquando ſumitur pro Miniſtro Generali, aliquando pro Miniſtro Prouinciali. t.2. p.346.nu.3
Cuſtodes varij apud eos. ibid.
Cyprus paruit Patriarchæ Antiocheno, cuius iugum excuſſit; & quod obedientiam Patriarchæ Conſtantinopolitano non præſtet. t 1 p.615.n.3
Cyprus inſula eſt, quam præclaram faciunt vrbes duæ præcipuæ. t.1.p.257.n.2
Cyprus quanta rerum omnium vbertate abundet, breuiter probatur. ibid.

D

DÆmoniaci, vel aliàs inſani, an ſacris ordinibus initiari poſſint. t.2.p.428.n.10
Dalmatica apud Romanos quid fuerit. t 1 p.387 n.23
Dalmatica Senatoria, & Regia veſtis ad ſacros vſus translata eſt; & quorum eccleſiaſticorum miniſtrorum ſit propria. ib.& ſeq.
Dalonenſe monaſterium ordinis D. Benedicti in diœceſi Lemouicenſi, à quo fuerit fundatum. t.3.p 431.n.1
Damnatus ex actione iniuriarum infamiam incurrit, niſi ſit in re modica; ſed poteſt per Pontificem reſtitui. t.2.p 597 n.1
pro Damnatis non eſſe ab Eccleſia orandum probatur, explicanturque rationes in contrarium facientes. t.5.p.247.n.7.& 8
Damnorum duo genera diſtinguuntur, cùm quæritur de iuriſdictione iudicis delegati circa ea. t.1.p.539.nu.5
Damna ante litis conteſtationem iure actionis æquè principaliter petuntur. ibid.
Damna plerumque æſtimantur arbitrio eius, qui vim paſſus eſt, ſacramento præſtito. t.1 p.199. nu.2
ad Damnum reſarciendum tenetur, qui illud dedit, vel eius cauſam & occaſionem præbuit. t.5.p.397.n.1
Damnum à pecude datum quomodo reſarciendum eſſet in lege veteri. t.5.p.198 nu.2
Damnum per incendium caſu admiſſum quomodo ſit compenſandum. ibid.n.2
vt Damnum datum vindicetur, quid requiratur. t.5.p.400.n 1
Daniæ, & Daciæ populi à pluribus recentioribus Scriptoribus confunduntur. t.1.p.226.n.3
Daniæ regnum varias leges accepit à Regibus ſuis: in rebus profanis conſuetudine, in eccleſiaſticis verò ſacris canonibus vſus eſt. ib.
Data Conſtitutionum, reſcriptorum, & aliorum contractuum quomodo conſcribenda ex vtroque iure, tam apud Eccleſiaſticos, quàm laicos. t.1.p.97.n.2
Datum pro vtilitate communi nequit proprijs cuiuſquam vſibus applicari. t.3.p.94.n.2.& 3
Debitoribus condemnatis quis terminus datus ad ſoluendum, & quàm ſæua in eos ſtatuta pœna iure antiquo Romanorum. t.1.p. 514.nu 4
Debitor qui promiſit certo loco ſoluere, etſi priuilegiatus ſit, ne extra domicilium in ius vocetur, ibi, & in loco domicilij conueniri poteſt: & ſi ſoluat in loco domicilij debitum, congrua ſatisfactione damni facta, reddere cogitur. t.2.p.71.n.2
Debitor promittens vſuras ſoluere non obligatur; iuramento tamen accedente cogitur eas præſtare, ſed poſteà eas repetere valet. t.2.p.422.& ſeq.n.1.3

Deb-

Digitized by Google

Debitor moroſus, vbi dies, & pœna adiecta eſt, moram emendare non poteſt, etiam ante litis conteſtationem. t.3.p.538 n.3
Debitores qua ſtrictè olim creditoribus obligarentur. t.3.p.138.n.10
Debitores nexi, & addicti quuniam dicti fuerint. ibid.
Debitorum ſtatus credulitate fœneratorum mutatus: vbi de hoc memorabile exemplum. ibid.
Debitores qua ratione hodie apud Hiſpanos ſuis creditoribus obſtringantur. ibid.& ſeq
Debitor propter inopiam debitis ſoluendis impar, an validè excommunicari poſſit. t.3.p.304.n.1
Debitor, qui priuilegio gaudet, ne vltra quàm facere poteſt, conueniatur, ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit, poteſt in ſolidum conueniri. t.3 p.295.n.3
Debitorum calamitoſus ſtatus apud antiquos Romanos, quomodo deinde fuerit immutatus. p.198.& ſeq.n.6
Debitor principalis, qui per tempus ceſſauit a ſolutione, vnde fideiuſſor moleſtatur, compellitur ipſum liberare. t 3.p 289.n.4
Debitum, & indebitum quatuor modis dici poſſunt. t.3.p.303.n.4
Debitum voluntarium quodnam ſit, & quodnam neceſſarium. t.3 p.359.n.7
Debiti cum legato quomodo, & in quibus caſibus compenſatio procedat. t.3 p.360.n.8.& ſeqq.
Decanatus maior dignitas eſt Archidiaconatu, licèt aliter ſe haberet iure antiquo. t.1.p 95.n.4
Decanatus in Gallia, & Hiſpania quænam eccleſiaſtica dignitas ſit, vbi de Decanis Conſtantinupolitanæ Eccleſiæ, & an habeant curam animarum. t.1.p.190.n.2.& 3
Decani apud Romanos in militia quinam olim dicerentur. t.1. p.76.nu.4
Decani militiæ cœleſtis dicti fuere, qui decem monachis præerant. ibid.
Decani dicuntur omnes, qui ratione muneris, & dignitatis in collegio præſunt. ibid.n.4
Decani maiores cauſæ per Sedem Apoſtolicam commiſſæ. ibid.
Decanus Antiſſiodorenſis cognoſcat de cauſis ciuitatis ordinario, & primo loco; ſuper eo tamen iure impugnatus fuit ab Epiſcopo. t.2.p.655.n 2
Decanus prædictus contra Canonicos Antiſſiodorenſes interdictum promulgat. ibid.n.4
Decimæ proprijs parochijs debentur, eiſque præſtandæ ſunt. t.1.p.659.n.6.& 8
Decimæ aliæ prædiales, aliæ perſonales. ibid.& ſeq.
Decimæ perſonales quomodo perſoluendæ ſint. ibid.
Decimarum diſpoſitio olim tota penes Epiſcopos. t.1.p.660.n.11
Decimæ de quibus rebus præſtari debeant Eccleſiæ. t.1 p.672.n.5
Decimarum ius per tranſactionem ritè celebratam minui, immutarique poteſt. ibid.& ſeq.n.6
in Decimis duo conſideranda traduntur. t.1.p.675.n.7
Decimarum aliquarum exemptio monachis nigris, & albis iamdiù conceſſa. t.1.p 677.& ſeq.n.4 6
Decimæ iure communi inſpecto poſt parochiarum diuiſionem parochis à fidelibus præſtari debent. t.2.p 235.& ſeq.n.7.& 8
Decimarum exemptio quibus de cauſis poſſit à Romano Pontifice indulgeri. ibid.& ſeq.
Decimarum ius in aliena parochia quanto tempore, & à quibus præſcribi poſſit. t.2.p.517 n.2
Decimæ an poſſint præſcriptione acquiri à Religioſis. ibid.n.3
Decimæ a laicis ante Concilium Later. poſſeſſæ: vbi quomodo procedendum ſit in earum cauſis. ibid & ſeq.n.1.3.4
Decimæ prout ſunt fructus temporales poſſunt à laicis percipi. t.2.p.552.n.57
Decima litis iure ciuili Romanorum quid ſit, & cui applicanda. t.3.p.23.n.3
Decimæ neque ex nouo feudo, neque ex veteri poſſunt laici in feudum dari. t.3.p.253.n.1
Decima aliquando ſignificat beneficium eccleſiaſticum. t.3.p.165. & ſeq.n.3
Decimæ à primitijs quomodo diſtinguantur. t.3.p.419.n.3
Decimarum tria genera fuere in lege veteri. ibid.
Decimæ, quæ præſtabantur Leuitis, an darentur ſoli ſummo Pontifici, an omnibus ſacerdotibus. ibid.
Decimæ non debentur ex prædijs ad culturam nouiter per monachos redditis, ſi non extet memoria talis ſolutionis. t.3.p.423.n.3
Decimæ præſtandæ ſunt ab omnibus parochianis, etiam religioſis, de proprijs prædijs, ex quibus decimæ iam olim ſoluebantur. ibid.nu.5
Decimæ præſtandæ ſunt ab omnibus Parochianis ab earum præſtatione aliquo modo non exemptis, etiamſi pauperes ſint. t.3. p.424.n.7
Decimarum tranſlatio canonibus, & regijs ſanctionibus cohibita. ibid.n.7
Decimæ duplici de cauſa ab omnibus fidelibus præſtandæ ſunt. t.3.p.426.n.10
Decimæ ex piſcatione ſoluendæ ſunt in illis locis, in quibus piſcatio in fructu eſt. t.3.p 427.n 2
Decimæ de omnibus fructibus, etiam piſcationis, & molendinorum debentur, non deductis expenſis. t.3.p.457.n.1
Decimæ vnde ita dictæ ſint. ibid.n.1
Decimæ etiam à Gentilibus ſolutæ. ibid.& ſeq.
Decimarum præſtatio quando ſit actus religionis, & quando actus iuſtitiæ commutatiuæ. ibid.p.428
Decimarum definitio traditur, & explicatur, earumque multiplex diuiſio refertur. t.3.p.428.& ſeq.n.4
Decimæ pœnales, tributariæ, colonariæ, quidnam ſint, & quando ſoluendæ ibid.
Decimarum eccleſiaſticarum communis diuiſio in prædiales, perſonales, & mixtas. ibid.
Decimarum prædialium, & perſonalium variæ differentiæ. ibid & ſeq.
Decimæ extraordinariæ. ibid.
Decimæ tam perſonales, quàm prædiales, debentur ex omnibus fructibus, & prouentibus, tam ex prædijs, quam ex hominis miniſterio productis. t.3.p.430.& ſeq.n.5

Decimæ perſonales, & prædiales quandonam, & in qua ſpecie ſint ſoluendæ. ibid.& ſeq.n.6
Decimæ plerumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium. t.1.p.431.& ſeq.n.7
Decimæ non debentur ex rebus illicitè acquiſitis. t.3.p.431.n.8
ex Decimis perſonalibus impenſæ deducuntur, non verò ex prædialibus. ibid.
Decimæ ex fructibus collectis in hortis religioſorum non debentur. t 3 p.414.n.1
Decimæ qua actione à Parochis exigi poſſint, t.3.p.436.& ſeq.n.2
Decimæ an a Iudæis, hæreticis, & Saracenis ſint præſtandæ. t.3.p.437.& ſeq.n.2
Decimæ perſonales, prædiales, & mixtæ, quibus parochijs, vel Eccleſijs ſint præſtandæ. t.3.p.439 & ſeq.n.2
Decimæ à laicis iniuſtè occupatæ, illiſque infeudatæ. t.3.p.440.n.5
Decimæ iniuſtè à laicis detentæ poſſunt alteri Eccleſiæ reſtitui. t.3.p 442.n.8
Decimarum obligatio à quo iure proueniat, & an conſuetudine mutari poſſit. ibid.& ſeq.
Decimarum immunitas an præſcriptione, vel conſuetudine induci poſſit. ibid.
Decimarum ius, vt per conſuetudinem immutetur, quid requiratur. t.3.p.445
Decimæ pro parte ſunt ſoluendæ à colonis, & dominis. t.3.p.445.n.2
Decimæ non ſunt ſubtrahendæ parochis ex eo, quòd inhoneſtè, & turpiter viuant. t.3.p.446 n.2
Decimæ quomodo præſcriptione acquiri poſſint. t.3.p.447.n.2
Decimæ à nonnullis gentibus etiam ſacro baptiſmate ablutis non integrè perſolutæ. t.3 p 449.n.5
Decimarum penſatio valdè dubia eſt in Eccleſia Græca. ibid.
Decimarum ſolutio an ſit iuris naturalis, aut diuini, vel tantùm eccleſiaſtici. t.3.p.450.n.2
Decimæ non debentur ex iure diuino à Chriſto Domino promulgato. t.3.p.451.n.4
Decimæ, & prædia eccleſiaſtica quomodo laicis locari poſſint. t.3.p.743.n.2
Deciſiones Rotæ Romanæ quam vim, & authoritatem habeant. to.5 p.20.& ſeq.n.57
in Deciſionibus Pontificijs etiam veterum Philoſophorum, & Poetarum teſtimonia laudantur. t.1.p.42.n 10
Declarationes Cardinalium an, & quando vim legis obtineant. t.1.p.10.& ſeq.n.57
Decoctores patrimonij infames fuere, & inter quatuordecim ordines ſedere prohibiti. t 5.p 747.n.14
Decretales epiſtolæ variæ etiam primo ſæculo Eccleſiæ promulgatæ fuerunt. t 1.p.15.n.45
Decretalium variæ collectiones factæ referuntur, & approbatæ. t.1.p.18.& ſeq.n.51
Decretalium quinta compilatio ab Honorio III. facta, & cuius opera. ibid.p.18.n.52
Decretalium ſexta compilatio Gregorij IX. iuſſu facta opera B. Raymundi de Peñafort; quæ collectio vulgo Decretales Gregorij appellatur. ibid.& ſeq.
Decretalium ſexta collectio quare à profeſſione fidei initium ſumat. ibid.
Decretalium antiquæ collectiones perquirendæ, & magni habendæ ſunt. t.1.p.19.& ſeq.n 53
Decretales, quæ non reperiuntur in libris, ex quibus citantur, non carent authoritate: nec deciſiones in quinque compilationibus præcedentibus tranſcriptæ, in ſexta autem omiſſæ, cenſentur abrogatæ. t.1.p.19.n.54
Decretales aliquæ, quarum perperam cenſetur author Innocentius III. referuntur. t.1.p.418.n.2
Decretales epiſtolæ quænam ius, & fidem faciant, & quæ non. t.2.p.375.n.1
Decreti volumen an ſit approbatum, omniaque in eo contenta maiorem authoritatem habeant, quàm in ſuis autographis. t.1.p.17 n.49.& 50
Decreti volumen quæ contineat, & quatenus differat à collectione B. Raymundi. ibid.n 50
Decreti volumen mendis quamplurimis ſcatet, præſertim ex nimia credulitate Gratiani. ibid.
Decreti primi diffinitio traditur, & explicatur. t.2.p.105.n.12
Decreti primi effectus referuntur. t.2.p.105.n 13.& 14
ex Decreto pro miſſus in poſſeſſionem quid conſequatur, & an poſſideat, vel lucretur fructus. t. 2. p.106. n.16.& 17 & p. 107. nu. 18. & ſeqq.
Decreti primi virtute an vera poſſeſſio transferatur in actorem. t.2.p.108.n.22
Decretum ſecundum quid ſit, & quando ad eum perueniatur. ibid.
Decreti ſecundi effectus referuntur, & explicantur. t.2.p.110.n 31 & ſeq.
Decreto ſecundo miſſus in poſſeſſionem quodnam dominium acquirat. ibid & ſeq.
Decretum aliquando accipitur pro ſententia Principis inter duas partes; ſtrictè tamen, & propriè accipitur pro conſtitutione. t.1.p.643.n.1
Decretum ex falſa cauſa interpoſitum nullius eſt momenti. tom 3. p.151 n.5
Decurionū honores, onera, & graues ſolicitudines. t.2.p.50.& ſeq.n 17
Decurionum officium, etſi honorificum, apud antiquos exoſum fuit. t.5.p.117.& ſeq.n 9
Dedicationis Eccleſiæ ſolemnitas iuſtè eſt inſtituta, & quotannis eſt celebranda. t.3.p 707 n.2
Deductio in domum mariti matrimonio præcedente, nuptiarum poſſeſſionem coniugibus præſtat t.2.p.147 n.2
Deductio vxoris in domum mariti an faciat tranſire ſponſalia de futuro in matrimonium de præſenti. t.2 p.203.n.2
Deductio vxoris in domum viri ritus eſt in nuptijs Hebræorum, Gentilium, & Chriſtianorum vſitatus, cuius traduntur exempla. t.2.p.204.& ſeq.n.5
Deductio vxoris in domum mariti non eſt de ſubſtantialibus matrimonij. t.5.p.205 n.6.

Deductio vxoris in domum mariti ne quidem conſtituit ſponſalia. ibid.n.7.

Deductio ſponſæ in hortos quid ſit, explicatur. vbi etiam de triduo rituali in nuptijs. ibid.

Defenſores primis Eccleſię temporibus ad quid inſtituti. t.1.p.656. num.

Defenſor pro reo abſente admitti poteſt ſine mandato pro actore. t.1.p.686.n.11

Defenſores Eccleſiarum non poterant olim de cauſis Epiſcoporum, vel eorum ſubditorum cognoſcere. t.2.p.53.& ſeq.n.5

Defuncti olim cum veſtibus, & inſignijs propriæ dignitati congruentibus ſepeliebantur. t.1.p.295.n.7

Defunctorum laicorum corpora cum veſtibus ſactis ſepeliri prohibitum eſt. ibid.& ſeq.

Defunctorum diſtinctio quadrimembris ex D. Auguſtino, an ſit admittenda. t.5.p.655.n.4

Defuncti mediocriter mali quinam ſint, pro quibus offerri poſſit Miſſæ ſacrificium. p.656 n 6

Defunctus an poſſit excommunicari, vel à cenſuris abſolui. tom.5. p.130.& ſeq.n.8

Degradatio quoad eſſentiam, & effectum non diſtinguitur a depoſitione t.2.p.29.n.13

Degradatio realis quomodo fiat. ibid.& ſeq.n.14

Degradatio militaris. t.2.p 30.n.15

Deiuidi quodnam genus hominum fuerint in Eccleſia. t.5.p.45 n.4

Delegatus iudex quis ſit, & quæ eius iuriſdictio. vide in verbo Iudex.

Delegatus an poſſit ſubdelegare ratione debilitatis corporis. t.1.p.492 n.1

Delegatus Principis vni, vel pluribus poteſt ſuam iuriſdictionem ſubdelegare. ibid n.1

Delegatus an conſuli debeat à ſubdelegato ſuper cauſa commiſſa. t.1.p.493.n.3

Delegatus ſummi Pontificis an poſſit etiam ſubdelegare cauſas graues. ibid.n.4

Delegatus Principis cauſam ſibi commiſſam poteſt ſubdelegare, t.1.p.493.n.5. Et quare, ibid.p.493 n.10

Delegatus Principis an poſſit ſine cauſa iuſta ſubdelegare. t.1.p.495. nu.12 & 13

Delegatus ad vniuerſitatē cauſarū ſubdelegare poteſt t.1.p.496.n.19

Delegatus Pontificis exequitur ſententiam ſuam, quam exequi non poteſt, aut non vult ille, cui eam exequendam commiſerat. t.1.p.501.n.1

Delegati Pontificis iuriſdictio maior eſt qualibet ordinaria. t.1.p 507.n.9

Delegatus quæ obſeruare debeat in officio ſuæ delegationis. t.1.p.508.n.2

Delegati iuriſdictio eius morte exſpirat: at ſi intuitu dignitatis mandata eſt, tranſit in ſucceſſorem in dignitate. t.1 p.509 n.3

Delegati Principum an poſſint cauſas mere imperij ſibi commiſſas alijs demandare. t.1.p.532.n.8

Delegatus nequit procedere contra impedientes ſuæ iuriſdictionis vſum, ſi iure proprio vtentes interuerterint eius exercitium. t.1.p 534.n.1

Delegatus debet ante omnia delegationem probare literis commiſſionis coram ordinario exhibitis. t.1 p 536.n.1

a Delegato Principis ſemper ad Principem appellandum eſt. t.1.p.527.n.5

Delegatus vel totam iuriſdictionem ſuam ſubdelegare, vel de ea ſibi aliquid reſeruare poteſt, & in quo caſu a ſubdelegato ad eum appellandum ſit. t.1.p.528.n.9

ad Delegatum non appellatur à ſubdelegato in tribus caſibus, qui referuntur. t.1.p.529.n 10

Delicta aliqua, quæ propter enormitatem non inducunt irregularitatem, ſed propter infamiam. t.1.p 332.n.6

Delicta quæ quantumuis occulta, irregularitatem inducunt. ib.n.7
Vide in verbo Irregularitas.

Delicta alia merè ſæcularia ſunt, alia merè eccleſiaſtica, alia mixta. t.1.p.564.n.8

Delicta iterata grauiori pœna ſunt punienda, ſicut facilius primis peccatis indulgetur. t 2 p.29.n.13

Delicta an ſint ſeuerius punienda in his, qui maiori eminent dignitate. t.2.p.432 n.1

Delicti atrocitas efficit vt ſuperior pro eius abſolutione adeundus ſit. t.1.p.22 n.5

Delicta non remanere impunita, valdè Reipub. intereſt. t.1 p 33.n 2

Delictum morte delinquentis cenſetur extinctum. t.4.p.218 col.2

Delictum per impetum iracundiæ, ſeu iuſtum dolorem admiſſum, quandoque mitius punitur. t.5.p.175.n 8

Delictum in quo differat a crimine t.5 p.592.n.2

Delictum ſæpe pro crimine accipitur, & è contra. ibid.

Delictorū punitio ex duabus præcipue cauſis ſuadetur. t.5.p.302.n.3

Delictorum punitio etiam in brutis exercetur. ibid.

Delictum an fuga probetur, & an fugiens a facie iudicis illud fateri videatur. t.2.p 396.& ſeq.n.2.& 3

Democratia quid: Vide in verbo Monarchia.

Denarius S. Petri ab Anglis præſtari ſolitus quid ſit, & à quibus exigebatur. t.2.p.535.n.4.& 5

Denuncians ipſe in iudicio correctionis fraternæ teſtis legitimus eſt. t.3.p.300.n.3.5.& 6

Denunciatio non eſt de eſſentia cenſuræ; ex duplici tamen ratione fit. t 2.p.651 & ſeq.n.1

Denunciatio à quo fieri debeat; & quænam ſit denunciationis ſolemnis formula. ibid.

Denunciatio excommunicati priuans eum fructibus ſui beneficij, fieri poteſt à iudice appellatione pendente. ibid.n.4

Denunciatio prædicta a quo iudice fieri debeat, & quandonam pernarratur. ibid & ſeq.

Denunciatio triplex exigitur in cauſis, in quibus neceſſaria cenſetur. t.3.p.44 n.5

Denunciatio trina dicitur, legitima, & canonica, & ab vtroque iure approbata. ibid.

Denunciationes nuptiales vnde originem ſumpſerint, & cuius effectus ſint. t.4.p.46.n.2

Denunciationes matrimoniales in Gallia ante Concilium Later. in vſu fuere. t.4.p.71.n.3

Denunciationes matrimoniales quo iure ad matrimonium præmitti debeant. t.4.p.92.n.7

Denunciationes quibus diebus fieri debeant, & quis in eis diſpenſare poſſit. ibid.

Denunciatores in quo caſu puniri poſſint propter calumniam. t.4.p.73 n.8

Deportati in iure Cæſareo qui dicantur; & quid ſit deportatio. t.1.p.267.n 2

Deportatus an aliquo iure, Romano ſcilicet, vel municipali teſtari poſſit. t.3.p.348.n.8

Depoſitarius quando ex dolo, vel culpa circa res depoſitas teneatur. t.3.p.213.& ſeq.n.1.& 2

Depoſitarius aliquid recipiens pro cuſtodia rei depoſitæ, leuem tantum culpam tenetur præſtare. ibid.& ſeq.n.3

Depoſitarius quando teneatur ad præſtandum caſus fortuitos. t.3.p.213.n.4.5.& 6

Depoſitio quid ſit, & quomodo olim contingebat. t.2.p.30.n.14
Vide in verbo Degradatio.

Depoſitio dupliciter contingere poteſt. t.2 p.30.n.16

Depoſitionis variæ acceptiones t.5.p 308.n.6

Depoſitio prout pœnam ſignificat, quid ſit. ibid.

Depoſitio quotuplex ſit, & quomodo fiat. ibid.

Depoſitio alia eſt à beneficio, alia ab officio, alia ab officio & beneficio ſimul; & quinam ſint earum effectus. t 3.p 308 n 7

Depoſitio, & degradatio in veteribus Eccleſiæ canonibus pro eadem pœna ſumuntur. ibid.n.9

ex Depoſito apud monachum facto monaſterium conueniri non poteſt. t.3.p.212.n.4

Depoſitum non reddere ſumma iniuſtitia eſt, ex Cicerone. ibid.n.5

ex Depoſito regulariter non debentur vſuræ, niſi mora intercedat. t.3.p.212.n.6

Depoſitū quādiu duret, & quid ſi in eo adijciatur tēpus. t.3.p.212.n.7

in Depoſito reddendo compenſatio opponi non poteſt, ibid.nu.8. & p.215 n.12

Derelictio rei quid ſit in iure, & an detur derelictio rei immobilis, ad intelligentiam tractatus pro derelicto. t.2.p 520.& ſeq. nu. 12. & ſeqq.

Detruſio in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa, olim non inducebat profeſſionem. t 1.p.317.n.29

Detruſio in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa ſequebatur olim degradationem. t.2.p.232.n.1

Detruſio in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa fuit olim in vſu; & an ſic detruſi verè efficerentur monachi. t.3.p.455.n.10

Deuolutio, & ius deuolutiuum quid ſit, & in quibus detur. t.1.p.125.n.13.

Deuolutio fit ipſo iure. ibid.n.14

Deuolutio fit gradatim. ibid.n.15

Deuotio interna quomodo per Eccleſiam præcipi poſſit clericis recitantibus horas canonicas. t.3.p 639.n.7

Deus naturæ author; nomineque naturæ aliquando Deus intelligitur. t.1.p.4 n 10

Deus æternus, immenſus, immutabilis, incomprehenſibilis, &c. etiam ab ethnicis cenſetur. t.1 p 22. n.4

Deus inuocandus eſt in principio omniū actionū. t.1.p.106.& ſeq.n.9

Dij lares, ſeu penates quinam, & vnde ita dicantur. t.4.p.3.n.10

Diaconiſſæ poterant olim de proprijs bonis teſtamentum facere. t.3.p.331.n.21
Vide in verbo Presbytera.

Diaconi ſeptem primi per manuum impoſitionem ab Apoſtolis ordinandi. t.1.p.11.n 32

Diaconorum varia munia referuntur. ibid.n.33

Diaconi etiam ad diſpenſandam Euchariſtiam abſente ſacerdote conſtituti. ibid.

Diaconus in Epiſcopum electus debet prius conſecrari in Presbyterum. t.1.p.129 n.4

Diaconi ſunt immediati miniſtri ſacerdotum, & ſucceſſerunt in locum Leuitarum. t.1.p.369 n.4

Diaconi ſeptē ex ſeptuaginta duobus diſcipulis electi. t.1.p 454.n.2

Diaconi ſeptem in ſeptem vrbis Romæ regionibus inſtituti: inde Diaconiæ. ibid.

Diaconi Cardinales dicti: vbi de alijs eorum nominibus. ibid.

Diaconis cuſtodia ærarij Eccleſiæ commiſſa eſt ab Epiſcopis. t.1.p 456.n.3

Diaconi poſſunt ex delegatione Epiſcopi publicè in Eccleſia prædicare. t.1.p 598.n.5.& p.599.n.9

Diaconi ſæpe in ſeſſionibus, & alijs actibus potiores, & priores fuere. t.1.p.631 n.4

Diaconi quare maiorem honorem ac Presbyteri aſſumere voluerint. ibid.

Diaconi in Presbyteros ordinari olim renuebant. ibid.

Diaconorum elatio ſuppreſſa. ibid.

Diaconorum in Presbyteros elatio intolerabilis. ibid.n.5

Diaconi ratione perſonæ, cuius vices gerunt, poſſunt aliquando Presbyteris anteferri. t.1 p.634.& ſeq.n.9

Diaconi olim Epiſcopo vt teſtes vitæ, & morum adfuere. t.1.p 487. num.3.

Diaconus qui incautè cauſa fuit homicidij, prohibetur ad ſuperiores ordines aſcendere, & permittitur in ſubdiaconatus officio miniſtrare. t.5 p 191.n.2

D. Auguſtinus quare genitor, & Apoſtolus Anglorum dictus. t.1.p.615.n.1

Dictamina quænam dicantur apud ſcriptores mediæ ætatis. t.5. p.277.n.2

Dictio Etiam, exprimit caſum magis difficilem, & implicat minùs dubitabilem. t.1.p.131.n.2

Dictio, Electio, in Reſcriptis Apoſtolicis diuerſimodè poteſt interpretari. t.1.p.147.n.18

Dictio optio, quid ſignificet, tum in maſculino, tum in fœminino genere; & in quo ab electione differat, fusè oſtenditur. t.1.p.268.n.3

Dictio aut, ſæpe accipitur pro coniunctiua & t.1.p.197.n.3

Dictio.

Dictio, alius, non eſt ſemper repetitio ſimilium, ſi adſint coniecturæ in contrarium. t.1 p.614.n.6
Dictio ſemper, relata ad tempus, an importet perpetuitatem. tom.1. pag.730.n.4
Dictio ſeu, plerumque in iure accipitur pro coniunctione. tom.1. pag.131.n.16
Dictio præſertim, plerumque includit alios caſus. t.2.p.219.n.3
Dictio penitus, nullitatem ipſo iure inducit. t.2.p.607.n.11
Dictionis aduerſatiuæ vis, & natura eſt præcedentia tollere. tom.3. p.16.& ſeq.n.15
Dictio diu, quodnam tempus, & quàm diuturnum ſignificet. t.3 pag.144.n.7
Dictio quaſi, improprietatem ſignificat, & fictionem. t.5.p.89.n.5
Dictum, vel factum ſui natura iniurioſum præſumitur animo iniuriandi prolatum. t.3.p.388.n.2
Dieta quid ſit, & quid ſignificet in vtroque iure. t.1.p.104.n.4
Dieta diuerſimode computatur, & taxatur. ib.& ſeq.
Dietæ ſpatium vnde computandum. t.1.p.105.n.5.& p.107.n.4.& 5
Dies naturalis quomodo computetur. t.1.p.348.n.2
Dies ciuilis diuerſimodè apud Hebræos, & Romanos computatus. ibid.
Dies vulgares apud Hebræos. ibid.
Dies ieiunij quoad ordines conferendos. ibid.n.3
Vide in verbo Ordinatio.
Dies ciuiliter conſideratus quid ſit, & quid naturaliter. ib.n.4
Diei maior pars quæ ſit apud Iuriſconſultos, & in qua diei parte iudicia fieri debeant. t.1.p.523.n.5
Dies prælatus in iure quid ſit, quid relatus, & quid repetitus. t.1.p.544.n.2
Dies hebdomadæ iamdiu in Eccleſia feriæ nomine deſignati. tom.1. pag.639.n.2
Dies naturalis computatur ab ortu ſolis vſque ad eius occaſum. ib.n.3
Diebus hebdomadæ a ſeptem planetis antiquitus nomina ſunt indita. t.2.p.126.n.2
Dies quomodo computetur more Romano. t.2.p.127.n.3
Dies eccleſiaſticus quomodo ſit computandus quoad horas canonicas, & quoad celebrandum ipſum diem feſtum. ibid.
Dies ſeptimus a Domino benedictus, & ſanctificatus fuit. tom.2. pag.135.num.2
Dies ſeptimus antiquis Patribus, etiam ante legem Moyſi in veneratione fuit. ibid.
Dies natales Sanctorum, & Martyrum quinam ſint, iuxta Eccleſiæ ritum. ibid.num.4
Dies natales B. Virginis, & B. Ioannis Baptiſtæ quare diuerſo ab alijs ritu ab Eccleſia celebrentur. ibid.
Dies tres in nuptijs celebrandis apud antiquos rituales quinam. t.2.p.505.n.7
Dies vnus quare plerumque adijciatur, cùm præſcribitur annus, vel menſis. t.2.p.225.n.7
Dies fatalis, & dies temporalis an differant in materia appellationis. t.2.p.612.n.6
Dies natales Deorum, & priuatorum, etiam magnis plauſibus apud Gentiles celebrati. t.3.p.30 n.5
Dies feſtiuos ſupplicijs reorum deturpari, etiam legibus ciuilibus prohibitum fuit. t.2.p.130.& ſeq.n.11
Diem interpellare pro homine, quid ſit, & an ad moram committendam interpellatio aliqua deſideretur, vt dies interpellet pro homine. t.3.p.219.n.4
Dies profeſti appellantur, in quibus laborandum eſt. t.3.p.647.n.2
Dies natalis Domini, qua olympiade, quibus Conſulibus, & quo anno a creatione mundi contigerit, & quam magna lætitia, & feſtiuitate celebrari debeat. t.3.p.698.n.8
Dies natales apud varias gentes in magna celebritate fuere. ib.& ſeq.
Diei natalis Domini, & cæterorum priuilegia recenſentur. t.3.p.699. n.2.& p.700.n.3.& ſeq.
Diffamatio procedens a maleuolis hominibus, an ſit ſufficiens ad inquiſitionem. t.5.p.40 n.2
Dignitas noua in Eccleſijs ita erigi debet, vt quàm minimum præiudicium antiquioribus dignitatibus afferat. t.1.p.144.n.11
Dignitates acquiruntur aut per electionem, aut per ſucceſſionem. t.1.p.167 num.5
ad Dignitates curam animarum habentes quis ſit eligendus. tom.2. pag.191.num.8
Dignitatibus ferè omnibus eccleſiaſticis ætas eſt à iure communi præſcripta. ibid n.10
Dignitas eccleſiaſtica ſæpè dicitur honor; & qui habet dignitatem, dicitur habere honorem. t.1.p.195.n.3
Dignitas quid ſit, quæ ſit eius frequentior acceptio, & qui dignitatem habere dicantur. t.3.p.51.n.14
Dilationibus nimis breuibus, aut longis à iudice conceſſis rectè a tali ſententia appellatur. t.2.p.125.n.3.& 4
Dilatio quæ in iudicijs datur, quid ſit. t 2.p.125.n.3
Dilatio à quibus detur. ibid.
Dilationes ex quibus cauſis, & ad quantum tempus concedantur. ib.
Dilatio in cauſis criminalibus tantùm ad triduum conceditur. ib.
Dilationes quo ſenſu dicantur arbitrariæ. t.2.p.494.n.4
Dilationes longiores reis quam actoribus concedi debent. ib.
Dilationes quot ſint concedendæ, ſiue in cauſis criminalibus, ſiue in ciuilibus; ſiue reo, ſiue actori. ibid.
Dilatio in iudicio quotuplex ſit, & quomodo inter ſe differant. t.2. pag.313.n.6
Diœceſani Epiſcopo ſubiecti, parochiani dicuntur; & diœceſis parochia. t.2.p.306.n.1
Diœceſum variarum Hiſpaniæ limites deſcribuntur. t.2.p.289.n.3
Diœceſis in notitia Imperij, & in Imperialibus conſtitutionibus quid ſignificet. t.3 p.319.n.3
Diogenis inſipiens voluntas quoad ſepulturam ſibi electam. tom.1. pag.389.col.1
S. Dionyſij monaſterium Ordinis D. Benedicti propè Pariſios à quo fuerit fondatum. t.2.p.315.& ſeq.n.1
S. Dionyſij monaſterium Canonicorum Regularium in ciuitate Rhemenſi. t.2.p.596.n.8
Dioſcorus Patriarcha Conſtantinopolitanus quare Romanorum Papa dictus. t.5.p.178.n.21
Diptychon eccleſiaſticum quid ſit, & à quo tempore fuerit in vſu. t.5.p.128.n.2
Diptychon duplex, & quid contineat. ibid.
Diptychon quare ita dictum. ibid.
Dirutio domus pœna rei neſarij ſceleris, criminiſque perhorrendi. t.2.p.102.& ſeq.n.5
Dirutio domus hodie in reos læſæ Maieſtatis exercetur. ib.
Diſcalceatio eius, qui defuncti fratris ſemen ſuſcitare renuebat, lege Moyſis præcepta myſterium continebat. t.4.p.202.n.3
Diſciplina modica & leuis præceptoribus, & magiſtris permittitur. t.5.p.41.n.2
Diſciplinæ acerbitas in emendandis, corrigendiſque diſcipulis damnatur. ibid.
Diſciplina, qua diſcipulus etiam in ſacris conſtitutus à magiſtro afficitur, non comprehenditur ſub violenta manuum iniectione. t.5.p.422 n.4
Diſiunctiua in reſcriptis quid ſit. t.1.p.69.n.8
Diſiunctiuarum varia genera. ibid.
Diſiunctiua rerum requirit vnum tantùm adimpleri. t.1.p.69.n.13
Vide in verbo Alternatiua.
Diſiunctiua in iure aliquando reſoluitur in coniunctiuam. tom.1. p.70.n.15.& 17
Diſpenſatio matrimonialis facile conceditur prole bona fide ſuſcepta, ſecus alias. t.1.p.95.n.12
Diſpenſatio vera non inducitur ex Principis tolerantia. t.3.p.110.n.6
Diſpenſatio ſuper pluralitate beneficiorum a quo fieri poſſit, & quænam cauſæ ad eam legitimæ cenſeri debeant. tom.3.p.120.& ſeq.n.3.& 4
Diſpenſatio legitimæ ætatis ad contrahendum matrimonium an competat Epiſcopis. t.4.p.57.n.7
Diſpenſatio quælibet iuſtam cauſam requirit, vt concedatur. t.4. p.151.num.3
vt Diſpenſatio in impedimentis matrimonij concedatur, quænam cauſæ requirantur. ibid.& ſeq.
in Diſpenſatione ad matrimonium contrahendum quid exprimi debeat, & quid omitti. ibid & ſeq.n.4
Diſpenſatio in radice matrimonij quid ſit, & quæ eius requiſita. t.4 p.183.n.22
Diſpenſationis in radice matrimonij quinam ſint effectus. ib.& ſeq.
Diſpenſatio in radice matrimonij an poſſit concedi a Pontifice coniugibus, qui matrimonium nullum contraxerunt. t.4.p.184 n.23
Diſpenſatio prædicta an poſſit indulgeri a Pontifice, quando filius natus eſt ex profeſſo in Religione, aut clerico in ſacris ordinibus conſtituto, qui de facto contraxit matrimonium. t.4.p.184.n.24
Diſpenſatio triplex Lugdunenſibus conceſſa ſuper matrimonijs eorum. t.4.p.202.n.1.2
Diſpoſitio vltima in extranei voluntatem collata, an valida ſit. Vide in verbo Teſtator.
Diſpoſitio captatoria quænam dicatur. t.3.p.157.n.12
Diſpoſitiones captatoriæ an aliquo iure ſuſtineantur. ib.& ſeq.
Diſpoſitio in alterius voluntatem collata iure canonico adimpleri debet. t.3.p.158.n.13
Diſputatio ſuper rebus fidei an ſit licita, & quibus circumſtantijs adhibitis. t.5.p.151.n.8
in Diſputationibus de fide quodnam periculum adſit. ib.
Diſputatio vera, & formalis ſuper rebus fidei an ſit licita clericis, & laicis. ibid.n.9
Diſtributiones manuales, quæ victualia dicebantur, quid ſint, & vnde originem ſumpſerint. t.3.p.79.& ſeq n.2
Diſtributiones quotidianæ tantùm horis canonicis intereſſentibus debentur, nec valere poteſt conſuetudo in contrarium. t.3 p.80.n.7
Diſtributiones quotidianæ abſentibus etiam in aliquibus caſibus debentur, qui recenſentur. ibid.
Diſtributiones quotidianæ Canonicis ſeruitio Epiſcopi incumbentibus non debentur. t.3.p.81.n.8
Diuiſionis forma, in qua maior diuidit, & minor eligit, comprobatur vſu. t.1.p.617.n.11
Diuiſionis arbitrium plerumque conceditur a rate prouectioribus, electio autem iunioribus, ita æquitate naturali ſuadente. tom.3. pag.411.n.2
Diuortio facto, apud quem filij alendi, & educandi ſint. t.3.p.504 n.2
Diuortium poſt legem Euangelicam nec Hebræis, nec Gentilibus licitum eſt. t.4.p.141.n.6
Diuortij etymon, & acceptiones variæ traduntur. t.4.p.190.n.5
Diuortium verum quodnam ſit. ibid.& ſeq.
Diuortij acceptio hodierna duplex. ibid.
Diuortium apud Hebræos an fuerit permiſſum: Vide in verbo Repudium.
Diuortium apud Romanos ex lege Romuli quibus de cauſis fieret. t.4.p.191.n.7
Diuortia tam frequentia, vt mulieres non Conſulum, ſed maritorum numero annos computarent. ibid.
Diuortij facultas effrenis ab Imperatoribus cohibita. ib & ſeq.
Diuortium iniuſtum quibus pœnis plectatur. t.4.p.192.n.8
Diuortium in matrimonijs pietate, ac religione arctatis non admittebatur. ibid.n.9
Diuortij ſolemnitates apud priſcos, & ea lege XII. Tabularum. t.4.p.192.n.10
Diuortiorum varia genera apud Romanos; & ex quibus cauſis fierent. ibid & ſeq.n.11
Diuortia falſa, & quodnam diuortium ſubuſculi dictum. ib & ſeq.
Diuortium quoad ſeparationem thori, medium inter diuortium verum, & iurgium. ibid.
Diuortium matrimonij rati, vel conſummati an admittatur in lege gratiæ, & quando contingat. t.4.p.193.n.12
Diuortium quoad vinculum, vel quoad thorum quando liceat in eadem lege. ibid.
Diuortio facto ad quid maritus teneatur erga vxorem: vbi de varijs cauſis agitur ad diuortium faciendum ſufficientibus. ib.& ſeq.
Diuortium quoad vinculum matrimonij iam conſummati in lege Gratiæ datur. t.4.p.193 n.13
Diuortium latè ſumptum quodnam. ibid.

Dioor-

Diuortium propter hæreſim vnius coniugis fieri poteſt, etſi alium ad illam non inducat. t.4 p.195.n.3.& 6
Diuortium propter quodlibet peccatum fieri non poteſt. ib.n.6
Diuortium quoad vinculum propter hæreſim fieri non poteſt. ib.
Diuortium propter adulterium in aliquibus caſibus fieri nequit. t.4 p.199.n.3
Diuortio facto propter hæreſim vnius coniugis, an ſi Eccleſiæ reconcilietur, redintegrandum ſit matrimonium: Vide in verbo Matrimonium.
Diuortio facto licebat iure ciuili coniugi ad ſecundas nuptias tranſire, etiam alio ſuperſtite. t.4.p.216.n.5
Diuortium inter Henricum I. Caſtellæ Regem, & Mafaldam filiam Sancij I. Luſitaniæ Regis celebratum. t.4.p.523.n.1
Diuortij Alfonſi Regis Legionenſis, & Thereſiæ filiæ Sancij Portugalliæ Regis hiſtoria refertur. ibid.
Dolenſis ciuitas vbi ſita, & a quo ex Archiepiſcopali Epiſcopalis effecta ſit. t.2.p.237.n.1
Dolenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti celebre in Gallia, in Biturienſi prouincia fundatum, immediatè Sedi Apoſtolicæ ſubeſt. t.1 p.303.n.1
Dolenſe monaſterium pluribus priuilegijs à Romanis Pontificibus eſt decoratum. t.1.p.200.n.4
Dolus nemini patrocinari debet. t.1.p.94.n.10
Dolus magnum delictum eſt, quod non debet impunitum relinqui. ibid.
Dolus pro mendacio habetur, cùm ex eo diſſimulatio contingit. ibid.& ſeq.n 11
Dolus dans cauſam actui in ſpiritualibus an illum irritet. tom.1. pag 725.num.8
Doli definitio traditur, & explicatur, & ab impugnatione Labeonis defenditur. t 3.p.209.n.4
Dolus eſt contrarius bonæ fidei. ibid.
Dolus nonniſi à ſciente committitur. ibid.
Dolus in quibus contractibus præſtari debeat, variæ traduntur regulæ. t.3.p.21 .& ſeq n.5.& 6
Dolus quandonam in depoſito præſtari debeat à depoſitario. t.3. pag.253.n.1
Dolus ipſo iure emptionem vitiat. t.3.p.222 n.8
Dolus in conditione interueniens ex calliditate vnius ex contrahentibus, non ex quantitate pretij probatur. ib.& ſeq.
Dolus dans cauſam ingreſſui in monaſterium, & profeſſioni, an reddat actum nullum. t.3.p.467.n.3
Domeſtici quinam dicantur, vt ideò poſſint à teſtimonio repelli. t.2 p.323.& ſeq.n.5.& 6
Domeſtici quare a teſtimonio ferendo repellantur. tom.2.p.324.& ſeq.num 7.& 8
Domicilium ſine habitatione non acquiritur. t.2.p 64.n 2
Dominica dies à Iudæis prima Sabbathi, à Gentilibus dies ſolis dicitur. t.2.p.126.n.2
Dominica quare dicatur dies ſolis, qui etiam Gentilibus venerandus fuit. ibid.col.1
Dominica in Eccleſia Catholica vocatur dies primus. ib.
Dominicæ celebratio vetuſtiſſima in Eccleſia commendatur, & adſtruitur celebri miraculo. t.2.p.127 n.4
Dominicæ celebritas varijs rationibus probatur. t.2.p.128 n.5
Dominica quibus ritibus & cultu ſit veneranda; & qua ratione. ibid.num.6
Dominico die non ita vacandum eſt ab omni opere, ſicut Iudæi vacabant die Sabatho. ibid.& ſeq.n.7
Dominica dies etiam Imperatorum Conſtitutionibus feriata eſt. t.2.p.129.n.10
Dominium aliud bonitarium, aliud quiritarium, & quodnam traditione acquiratur. t 2 p 110.& ſeq.n 31.& 33
Dominium rei vni an transferatur in vnum ex litigatoribus, cùm res mobilis, vel immobilis per ſententiam iudicis illi adiudicatur. t.2.p 362.& ſeq n.4
Dominus temporalis ob ſuſpicionem ſolam hæreſis priuatur fidelitate à vaſſallis ſibi promiſſa. t.5.p.408.n.6
B. Dominicus primus generalis Inquiſitor conſtitutus ab Innocentio III t.1.p.233.n.2
S. Dominici monaſterium in Meſſanenſi diœceſi cuius opera conſtructum. t.1.p.551.n.1
Domus quiſnam, & quare apud veteres ita vocaretur. t.2.p 402.n.3
Domus Eccleſiarum titulo, & inſignibus earum iam olim inſcribebantur. t.3.p.710.n.2
in Domibus Eccleſiarum, in quibus clerici degunt, non debent iudices laici hoſpitium ſibi vindicare. t.3.p 711.n.8
S. Donatiani ſeptimi Epiſcopi Rhemenſis Eccleſia Brugis erecta, in qua eius corpus quieſcit. t.1 p.402.n.3
Donatarius propter ingratitudinem rebus donatis priuatur. tom.3. pag.316.num.4
Donatio an prohibeatur fieri in diebus ab Eccleſia feriatis. tom 2. pag.146 n.14
Donatio propter nuptias veteribus incognita fuit, & tantùm ante nuptias fieri poterat. t.2.p 223.n.4
Donationis etymon, & diſtinctiones traduntur, & vera ex Ariſtotele refertur. t.3.p 308.n.4
Donatio perfecta an ſit contractus. ibid & ſeq.
Donatio a quibus perſonis celebrari non poſſit. t.3.p.308.n.6
Donatio an, & quando à minore celebrari poſſit. ibid.
Donatio rerum, quarum quis tantùm adminiſtrator eſt, an, & quando valida ſit. p.309.& ſeq.n.7
Donatio remuneratoria an etiam Prælatis Eccleſiæ ſit interdicta. t.3.p.309.& ſeq.n.8.9
Donatio remuneratoria an indigeat Pontificis confirmatione. ib.
Donatio, quæ ex promiſſione incipit, efficacem ad agendum producit conditionem. t.3.p.310.n.5
Donatione perfecta non licèt donatori conditionem adijcere. t.3. pag.312.num 4
in Donationibus an pleniſſima interpretatio fieri debeat. ib.n.5
in Donatione tantùm creditur donatum ius illud, quod donator in ipſa re habet. t.3.p 313.n.2
Donatio quinquageſimæ partis rerum ad menſam Epiſcopalem ſpectantium an poſſit fieri ab Epiſcopo ſine conſenſu Capituli. t.3.p.315.n.4
Donatio propter ingratitudinem poteſt per donatorem, non per hæredem eius reuocari. t.3.p.316.n.2.4
Donatio ex cauſis a iure receptis, & approbatis reuocari poteſt. t.3.p.317.n.5
Donationes modicæ tantùm permittuntur clericis in ægritudine conſtitutis. t.3 p.345.n.3
in Donatione propter nuptias omnia pacta conuenta intelliguntur, quæ circa dotem coniugibus placuerunt. t.3.p.524 n.4
Donatio propter nuptias a marito, vel alio eius nomine fieri poteſt. ibid.
Donatio propter nuptias ad maritum, vel eius hæredes ſoluto matrimonio redit t 3.p.223.n 5
in Donatione propter nuptias pactum de ea lucranda adhiberi ſolet, & quid operetur; & an ſpecialiter requiratur, vt mulier res donatas lucretur. ibid & ſeq.n.7
Donatio alicuius rei facta Eccleſiæ ſub conditione, an reuocari poſſit. t.4.p.86 n.2
Donatio incipere poteſt a traditione, & a promiſſione; & quænam conditionem admittat. ibid.& ſeq.n.1
Donatio etiam incipiens à traditione, modum, & pactum recipere poteſt. t.4.p.87.n.4
Donatio inter virum, & vxorem conſtante matrimonio facta non valet, confirmatur tamen morte donantis. t.4.p 171.n.10
Donatio propter nuptias ſoluto matrimonio redit ad virum. tom.4 pag.226.n.5
Donatio propter nuptias, ſi nuptiæ, quia inceſtuoſæ, nullæ declarantur, a marito repeti poteſt, nec lucro vxoris cedit. t.5.p.222.n.10
Donatio propter nuptias varias appellationes ſortitur, & quid propriè ſit. ibid.
Donatio propter nuptias apud Romanos recepta, quos effectus pariat. t.4.p.128 n 11
Donatio propter nuptias nulla eſt, vbi nullum eſt matrimonium. ibid.& ſeq.n.14
Donatio inter coniuges conſtante matrimonio facta non ſubſiſtit, ſi alter locupletior, alter vero pauperior efficiatur. t 4.p.237.n.3
Donatio inter virum & vxorem quo iure prohibita ſit ib.& ſeq.n.5
Donatio inter coniuges quibus ex cauſis ſit prohibita. t.4.p.238 n.6
Donationis verbo prohibitæ inter virum & vxorem quid veniat, vbi quod donatio mortis cauſa inter eos recepta eſt. ib.& ſeq.n 7
Donatio ante nuptias facta, dummodo non conferatur in tempus matrimonij, valet. t 4.p.238.n.8
Donatio inter coniuges prohibita inter quas perſonas conſequenter prohibeatur: & an aliquando ſuſtineri poſſit ib.& ſeq.n.9
Donatio inter coniuges, & perſonas iure poteſtatis ſibi coniunctas adeò irrita eſt ipſo iure, vt nihil valeat, quod donationis cauſa actum eſt. t.4.p 239.n.10
Donatio prædicta an iuramento firmari valeat. ibid.
Donationes inter virum & vxorem poſt orationem Antonini confirmatæ fuere. t.4.p.140.n.11
Donationes inter coniuges, quæ a traditione incipiebant, an confirmarentur iure antiquo. ibid.& n.12
Donationis prædictæ reuocatio quomodo, & quotupliciter contingeret. ibid & ſeq.n.13
Donationes nonnullæ inter virum, & vxorem receptæ referuntur. t 4.p.242.n.17
Donatio a paupere diuiti facta, & à ſuperiori ſubdito, ſuſpecta eſt; ſi a diuite pauperi fiat, pia eſt; ſi a locuplete diuiti, humana. t.5.p 71.n.3
Dona, & munera matrimonij cauſa data quomodo diſtinguantur. t.4.p 162.n.2
Vide in verbo Munus.
Dormiens ex delicto tenetur, ſi aliqua eius culpa præceſſit. t.3. p.670 & ſeq.n.15
Dormitorium communis locus eſt, in quo monachi quieſcunt, & extra quem dormire olim ſine iuſta cauſa non licuit. t.3.p.530.n.6
in Dotis conſtitutione tacitè conditio ineſt, ſi nuptiæ ſequantur. t.2.p.189.n.9
Dos mulieris in quo caſu poſſit pro delicto mariti capi. tom.3. p.164.col.1
ad Dotem repetendam quænam ſit actio inſtituta. ibid n.7
Dos propriè, & per excellentiam dicitur res vxoria. ibid.
Dotis repetendæ ratio quænam olim fuerit. ib & ſeq.
Dotium cauſa publica, & fauorabilis eſt, multaque earum cauſa priuilegia mulieribus conceſſa fuere. t.3.p.265.n.8
Dos Eccleſiæ quænam ſit, & quomodo olim traderetur. tom.3. p.621.& ſeq.n.3
Dos Eccleſiæ quænam ſit competens, & quæ in ea conſtituenda attendantur. t.3.p.652.n.4
Dos filiabus ſpurijs hodie ex æquitate canonica præſtari debet. t 4.p.101.& ſeq.n.4
Dos non reſtituitur ſeparato matrimonio propter adulterium. t.4. p.128 & ſeq n.2
Dos tota reſtituenda eſt à marito, ſi ſoluendo ſit, diuortio facto. ibid num.4
Dos reſtituenda eſt vxori matrimonio ſoluto ex iuſta cauſa. t.4. p.207.num.6
Dotis nomen quid ſignificet: vbi traditur eius etymologia, & origo. ibid.& ſeq.
Dotes ſunt iuris gentium, dotiumque cauſa apud omnes præcipua fuit. ibid.
Dotis definitio, & diuiſio referuntur. t.4.p.208.n.9
Dotem dici, & dotem dari quid ſit, & in quo differant. ibid.
Dos promiſſa, profectitia, & aduentitia. ibid.
Dos conſtante matrimonio ad maritum pertinet, eo verò ſoluto, quandonam ſit reſtituenda. t.4.p.209.& ſeq.n.10 11
Dos quo ſenſu dicatur perpetua. t.4.p 209 n.12
Dos a quibus repeti, & quibus reſtitui poſſit. ibid.
Dotis retentio, facto diuortio, ex varijs cauſis competit marito. ibid.num.13
Dos quandonam lucro fiſci cedat propter delictum mariti. ibid. p.210.n.13.14

Digitized by Google

Dos vxori reſtituitur diſſoluto matrimonio propter ingreſſum Religionis. ibid.n.15
Dotis cauſa principaliter mota non eſt mixti fori. t.4.p.216.n.6
Dos ſine matrimonio non datur, etſi matrimonium ſine dote ſubſiſtat. t.4.p 217.n.7
Dos in quibus caſibus non efficiatur caduca, ob matrimonium iniuſtum, vel inceſtuoſum. t.4.p.219.& ſeq.n.17.& 18
Dotis depoſitio penes mercatorem ſub pacto honeſti lucri ex ea percipiendi, conuentio eſt vſitatiſſima in pluribus locis, & an ſit licita. t.4.p 234.n.14
Dos conſtante matrimonio quando, & ex quibus cauſis ſit reſtituenda. t 4 p.235.n.18
Dos ob quamcunque cauſam reſtituta remanet ſemper dos. ib.n.19
vt Dos a muliere repeti poſſit, quid præciſè requiratur. tom.4. p.236.num.22
Dotis modus præſcriptus fuit apud Hebræos & veteres Romanos. t.5.p.220.n.8
Dos maxima apud Romanos quænam fuerit. ibid.
Dos virginis ſtupratæ quomodo æſtimanda ſit. ibid.
Dotalitij nomine an bona paraphernalia comprehendantur. t.2. pag.68.num.6
Dubitans in fide an hæreticus ſit. tom.5.pag.122 num.3.& p.123. ſeq. num.10.
Dubius in fide quis dicatur. t.5.p.123.n.10
Dubius in fide non eſt, qui quomodocumque ſuſpendit aſſenſum fidei. ibid.n.11
Vide in verbo Hæreticus.
Duelli variæ acceptiones referuntur. t 5.p.216.n.7
Duellum vnde ita dicatur. ibid.
Duelli diuiſio & vſus apud varias gentes in varijs caſibus. tom 5. pag.216.num.8
Duellum omni iuri opponi oſtenditur. ibid n 9
Duellum iniuſtum, & iniurioſum remedium eſt ad decidendas controuerſias. t.5 p.217.n.11
Duellum etſi in aliquibus locis permiſſum, nunquam iure permittitur. ibid.& ſeq.
Duella etſi non radicitus exſtirpata, nunquam iuſta, & honeſta credi debent. ibid.
Dunelmenſis Epiſcopatus vbi ſitus, & quò tranſlatus fuerit. t 1. pag.108.nu.3
Dunelmenſe monaſterium in Anglia ſimul habuit Cathedram Epiſcopalem, cuius Præſul ſimul Abbas erat. t.2.p.179.n 9
Dunelmenſis monaſterij Ordinis D. Benedicti hiſtoria refertur. t.1.p.673.nu.1
Duneuſe monaſterium Ordinis Ciſtercienſis quandonam fuerit conſtructum. t.1.p.341 & ſeq.n.2
Duumuiri quinam fuerint, quanta eorum dignitas & iuriſdictio, & ex quo ordine eligerentur apud Romanos. t.1.p.48. & ſeq.num. 23. & 24
Dux Zaringiæ Imperator eligitur, turpiterque præ auaritia Imperio cedit. t.1.p.245.n.1
Dux Sueuiæ excommunicatus Imperij indignus cenſetur. t.1.pag. 246.num.12
Dux Bohemiæ ius habet eligendi Epiſcopum in ciuitate Pragenſi. t.5.pag.25.nu.2
Duces Bohemiæ à quo tempore titulo Regis decorati ſint. ib.n.5

E

EBoracum antiqua & nobilis ciuitas eſt in Britannia, Archiepiſcopali Sede decorata, & aliæ eius laudes. t.1.p.67.n.8
Eboracenſis Eccleſia quondam fuit Canonicorum Regularium. t.2 pag.630.nu 1
Ebrietatis, & crapulæ mala æqualia cenſentur. t 3.p.33.n.8
Ebrietatem fœdam eſſe ab aliquibus Philoſophis negatur. t.3.p. 34. num. 4
Ebrietatis duo mala præcipua ad vnguem exprimuntur. ibid. & ſeq. num. 6
Ebrietas, vel inebriatio, de qua Scriptura loquitur, quomodo intelligenda ſit. t.3.p.35.n.7
Vide Crapula.
Ebrodunum ciuitas Archiepiſcopalis Galliæ in Allobrogibus. t.1. pag.113.nu.2
Ebrodunum, ſiue Ebredunum, ciuitas eſt Galliæ in Alpibus maritimis ſita, primò Epiſcopalis, deinde in Metropolim erecta. t.3.pag.158.nu.1
Eccleſiæ vniuerſali attributa poteſtas legiſlatiua, quæ reſidet penes ſummum Pontificem. t 1 p.9.n.17
Eccleſia ex hac luce ſublatis Apoſtolis non remanſit præſidio deſtituta. t 1.p 15. & ſeq n.44
Eccleſia vna non tantùm vnitate ordinis, ſed etiam vnitate formæ probatur, remiſſiuè. t.1.p.22.n.8
Eccleſia habet poteſtatem legiſlatiuam; & an leges poſſit ferre etiam ad res ciuiles & politicas. t.1 p.26.n.6
Eccleſia Latina & Græca non conſenſere circà ieiunium Sabbathi, eiuſque obſeruationem. t.1 p 38.n.20.21
Eccleſiæ plures in vrbe B. Mariæ dicatæ, ex quibus multi Cardinales ſuos titulos deſumunt: & quæ inter illas ſit præcipua. tom.1. pag.57.nu.3
Eccleſia, quæ conſueuit regi per clericum ſæcularem, poteſt conferri per Prælatum regularem. t 1.p.131.n.2
Eccleſiæ traditio cæremonialis olim à fundatoribus vſitata. tom.1. p.129.n.7.vbi de rebus Eccleſiæ oblatis. ib.n.7
Eccleſia Anglicana temporibus Cœleſtini fœdiſſimis clericorum exceſſibus deturpabatur. t.1.p.126.nu.1
Eccleſiæ Cathedrales olim frequenter regulares erant, earumque Canonici regularem vitam profitebantur. t.1.p.122.n.4
Eccleſia viduata dicitur, quæ Paſtore, vel Prælato caret. tom.1. pag.258.num.2
Eccleſia Paſtore deſtituta in ſpiritualibus, & temporalibus detrimentum patitur. t.1.p 260. & ſeq.n.10
Eccleſia Placentina eſt Cathedralis, ſuffraganea Archiepiſcopi Bononienſis. t.1.p.124.nu.1
Eccleſia conſecrari non poteſt, niſi ita dotetur, vt Presbyter & eius miniſter ex eius redditibus poſſint ali. t.1.p.198.n.5
Eccleſiæ Cathedrales Sede Epiſcopali vacante à quibus olim cuſtodiebantur. t 1.p.572.n.2
Eccleſiæ vacantes olim à laicis ſub ſpecie cuſtodiæ direptæ, & exſpoliatæ. ib.& ſeq.n.4
Eccleſiæ vacantis fructus ad quem pertinere debeant. tom.1.pag. 583. num. 7
Eccleſiæ quare oblongæ ædificentur, & verſus Orientem. tom.1. pag.6 0.nu 12
Eccleſia in aliquo Archidiaconatu ſita, ſi erigatur in Cathedralem, eximitur à iuriſdictione Archidiaconi. t.1.p.635.nu.7
vt Eccleſia regularis in Cathedralem erigatur, cuius conſenſus requiratur. p.636.& ſeq.n.11
Eccleſia domum locando, aut rem in feudum dando, non poteſt pactum adijcere, vt in ea inquilini, vel feudatarij ſepeliantur, & decimas illi perſoluant. t.1.p.659.n.4
Eccleſia læſa in contractu celebrato reſtituitur iure minoris. tom.1. pag.730.num.6
Eccleſia in caſu reſtitutionis aduerſus contractum non tenetur reſtituere pretium acceptum ante iudicis ſententiam. t 1 pag 732. num. 13
Eccleſia reſtitutionis beneficio gaudet, etiam contra ſententiam à Principe latam. t.1.p.741.n.9.& p 742.& ſeq.n.13
Eccleſia læſa ob defectum probationis, aut editionem inſtrumenti ex negligentia procuratoris, iuſtè poteſt in integrum reſtitutionem petere, etiam aduerſus aliam Eccleſiam. 1.1.p.744.n.6
Eccleſia an eximatur a iuriſdictione ordinaria per ſubiectionem Romanæ Sedi. t.2.p.637.n.2
Eccleſiæ veteres Chriſtianorum ad ſimilitudinem templi Salomonis conſtructæ. t.3.p.1.& 2.n.5.& 6
Eccleſiarum veterum manſiones diuerſæ. ib.p.3.n.10
Et quomodo in eis fideles iuxta ſexum, & ætatem diſponebantur. ibid. & ſeq.
Eccleſiæ Cathedrales olim ferè omnes fuere canonicorum regularium. t.3.p 22 nu.4
Eccleſiæ multæ ſunt, quæ non niſi Nobilibus patent. tom.3.pag. 131. num. 2
in Eccleſijs, tum ſæcularibus, tum regularibus vtriuſque ſexus plures inſtitui non valent, quam commodè ex eius prouentibus ali valeant. t.3.p.137.n.3.& ſeq.
Eccleſiarum vacantium cuſtodia olim pluribus in locis Regio iuri cohærebat. t.3.p 161.nu.6
Eccleſiæ baptiſmales quænam priſcis temporibus dictæ fuerint. t.3. pag.170.nu.2
Eccleſiæ agens ad reſciſſionem actus, quandonam teneatur probare defectum ſolemnitatis. t.3.p.164 & ſeq.n.10
Eccleſia, eccleſiaſticæque perſonæ olim ex teſtamento nihil capere poterant, & a quo tempore hoc iure fruantur. t.3.p.314.n.6
Eccleſia in hæreditate clerici inteſtati præfertur Fiſco. t.3.p 378.n.7
Eccleſiæ ſæculares cum decimis à Parochis monachis olim traditæ fuere; & quid deinde obſeruatum ſit circa hoc. t.3.p.544.n.3. & p.545.n.4
Eccleſiæ quare plerumque altaria dicantur. t.3.p.548.n.3
Eccleſijs vacantibus ob diſſenſum patronorum, an ſit conſtituendus œconomus ab Epiſcopo. t.3.p.551.n.12
Et an poſſit in illis intra tempus conceſſum ad præſentandum aliquis ordinari. t.3.p.572 n.2
Eccleſiæ Magnatum tutelæ mediatè, vel immediatè ſe ſubmittunt. t.3.p.173.n.3
Vide in verbo Aduocatia, Aduocatus.
Eccleſia ſine proprij Epiſcopi licentia non eſt conſtruenda. tom.3. pag.576. num.2
Eccleſiarum neceſſitas ex præcepto Eccleſiæ. tom.3.pag.610 & ſeq. num.5. & 6
Eccleſiæ quo ritu & forma ſint conſtruendæ. t.3.p. 612.n.10
in Eccleſiarum conſtructione quam neceſſaria ſit licentia Epiſcopi. t.3.p.617 n 11
Eccleſiæ quomodo, & quibus diebus ſint conſecrandæ: vide in verbo Conſecratio.
Eccleſia ſi diruatur, & reædificetur, iterùm eſt conſecranda; ſi verò tantùm violetur, reconciliari debet per aquam cum vino & cinere benedictam, & interim non licet in ea Miſſam celebrare. t.3. pag.618.nu.4
Eccleſiarum pollutio, & violatio quid ſint, & in quo differant, & quomodo contingant. ib.n.6.& p.619 n.7
Eccleſiæ violatio quomodo per ſepulturam infidelis contingat; vbi de alijs caſibus. t.3.p.620.n.8
in Eccleſia, vel Altari violato diuina celebrare non licet antequam reconcilientur. ib.& ſeq.n.9
Eccleſia deſtructa ſacra remanet conſecrationis tamen virtutem amittit t.3.p.620.n.11
Eccleſia debet ab eo dotari, qui fecit eam conſecrare. tom.3.pag. 621. & ſeq.nu.1
in Eccleſiæ conſtructione, & dedicatione nonnulla obſeruanda ſunt, antequam Epiſcopus eam conſecret t.3.p.622. & ſeq.n.3.& 4
Eccleſia etiam ab hæredibus eius, qui eam conſtruxit, eſt dotanda, ſi inteſtatus decedat. t.3.p.623 & ſeq.n 6
Eccleſiarum dotatio errore impio à Vualdenſibus damnatur, ſed defenditur: vbi iniquitas aliquarum conſtitutionum circà hoc oſtenditur. ib.& ſeq.n.7
Eccleſia etiam non conſecrata, ſi violata fuerit, potiùs debet reconciliari, vt conſecretur. t 3.p.624.n.2
Eccleſiæ quomodo ſint reparandæ; & an iuxta arbitrium Epiſcopi poſſint ampliari ſumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur. t.3.p 705. & ſeq. n.6
Eccleſiæ quorum ſumptibus ſint reparandæ. ib.& ſeq.n.7. & 8
Eccleſiarum ædificatio pium, & religioſum opus eſt. tom 3.p. 708. num 2
Eccleſiæ ſub titulo Sanctorum dedicari poſſunt. ib. & ſeq.
vt Eccleſia ædificetur quando quis cogi poſſit domum, aut aream vendere. ibid.nu.3
Eccleſiæ nouæ ita debent conſtitui, vt per eas nullum præiudicium alijs

Digitized by Google

aliјs inferatur: vbi de aliјs circa hoc requiſitis. t.3.p.708.n.4

Eccleſia iam à primis ſæculis inter immobilia domos poſſedit, quibus tituli, & inſignia Eccleſiarum inſcribi ſolebant. t.3.p.710.n.2
Vide in verbo Domus.

Eccleſia Dei ſecundùm Euangelicam veritatem domus orationis eſſe debet. t.3.p.722.n.2

Eccleſia vel iuriſdictio Eccleſiaſtica ſub annuo cenſu concedi non debet. t.5.p.94.n.2.4

Eccleſiæ Romanæ prærogatiuæ, eiuſque Sedis inſigniores tituli recenſentur. t.5.p.375.& ſeq.n.2

Eccleſiæ Patriarchales tres tantùm à D. Petro inſtitutæ facere, & quare. t.5.p.377.num.8

Eccleſia matrix quænam propriè dicatur, & quænam lato modo t.5.p.467.n.2

Eccleſia Romana prima matrix dicitur, Cathedrales verò reſpectu illius ſecundæ matrices ſunt. ibid.

Eccleſiæ Orientalis, & Occidentalis diſſidium circà raſuram barbæ: vide in verbo Græci.

Edictum, Quod quiſque iuris, commendatur, & quis eius author ſit. t.1.p.42.n 9

Edictum de alienatione iudicij mutandi cauſa facta quid ſit, quis eius author, & qua de cauſa editum. t.1.p.752.& ſeq.n.7.& 8

Edictum prædictum, vt minùs neceſſarium impugnatur; ſed tanquam iuri conſonum, rationique conſentaneum defenditur. to.1. p.753.n.9. & 10

Edicti prædicti partes, quæ ſint, & ad quæ extendatur. tom.1. pag.751.n.11. & 12

Edictum prædictum etiam ad actiones perſonales ex parte actoris ſpectat. ibid.n 12

Edictum hoc habet locum in ceſſione facta in priuatum iudicii mutandi cauſa, & in actore eadem de cauſa actionem cedente. ibid. & ſeq.n.13. & 14

vt Edictum hoc habeat locum, quæ requiratur: & quando ceſſet. t.1.p.754.n.15.16

Edictum prædictum, quæ remedia contineat, & quæ actio ex eo detur. t.1.p.755.n.17

Et quibus perſonis competat, vt ex eo agere poſſint. ibid.n.18.& 19

Editio inſtrumentorum naturali iure nititur. t.2.p.251.n.10

Editio inſtrumentorum nonnunquam ex perſona actoris fit. tom.2. pag.252 num.13

S.Edmundi monaſterium in Anglia Canonicorum regularium. t.1. pag.717.num.1.

Edua ciuitas celebris in Gallia, aliàs Auguſtodunum dicta, Cathedra Epiſcopali decoratur. t.5.p.371.n.3

Educatio bona quantum valeat in puerili ætate, varijs authoritatibus oſtenditur. t.3 p.504.n.2

Electio e monaſterio vltima pœna regularium; & in quibus regulis ſtatuta. t.1.p.627.n.7

Electio è monaſterio pœna valdè grauis eſt, & an ſit licitus eius vſus. t.3.p.487.n.7

Electionis pœna omni tempore in Eccleſia vſitata fuit. ibid. & ſeq.

Electio vbi ſit celebranda; & quod poteſt fieri in loco interdicto: ſecus de electione Romani Pontificis. t.1.p.158.n.4

ad Electionem quomodo procedi poſſit, ſi appellatum ſit. tom.1. pag.158 num.5

Electio in aliquibus cum poſtulatione conuenit, in alijs ab ea differt. t.1.p.159.n 21. & 22

Electio eſt modus ſuccedendi in dignitatibus eccleſiaſticis perfectior. t.1.p.167. & ſeq.n.5.7

in Electione Epiſcopi olim tres eiuſdem prouinciæ Epiſcopi intereſſe debebant. t.1.p.164.n.4

Electio ad aliquos ſpectare poteſt ex conſuetudine. ibid.n.7

Electio ad clamorem populi facta non ſubſiſtit. t.1.p.169.n.6

Electio popularis quando fuerit in vſu. t.1.p.170.n.7

Electionis Epiſcoporum forma varia iuxta temporum, & regionum diuerſitatem. ibid.& ſeq.n.8.9

Electio canonicę facta habet confirmari, & ad quid confirmans teneatur. t.1.p.172.n.4

Electionis confirmatio quibus competat, & à quibus petenda ſit. ibid.nu.6.& 7

Electio non eſt temerè à ſuperiore confirmanda. ibid.

Electionis confirmatio quoſnam effectus habeat. ib.& ſeq.nu.8

Electio ſupremi Pontificis, tam in modo eligendi, quàm in perſonis eligentibus diuerſimodè eſt celebràta. t.1.p.184.nu.11

Electio ad Pontificatum à Clero facta. t.1 p.184.n.12

Electio per Imperatorem. ibid.

Electio R. Pontificis ad Cardinalium collegium deuoluta. ibid. & ſeq.

Electio per inſpirationem, adorationem, compromiſſum & ſcrutinium: & quæ forma hodie obſeruetur. p.185.n.13

Electio R. Pontificis à nullo valet confirmari. ib.n.14.& 15

Electionis, in qua Regius expectatur aſſenſus, varia incommoda. t.1.p.186.n.6

Electio abuſiuè ab ordinatione ſeiuncta. t.1.p.192.n.11

Electione indigni facta, eligentes priuantur poteſtate eligendi, & ad quem deuoluatur electionis ius. t.1.p.194.n.4

Electione per compromiſſum facta, compromittentes tenentur recipere electum à compromiſſarijs. t.1.p.194.n.4

Electio Abbatiſſæ in monialium monaſterijs ſpectat ad ipſas moniales. t.1.p.195.n.6.8

Electio quæ fit per compromiſſum quid ſit, fuſè explicatur. ib.n.7

Electio ſecunda facta, prima non caſſata, quia appellatum eſt, vel contra priuilegia Eccleſiæ celebrata erat, caſſanda eſt, licèt in prima electus denuò poſſit eligi. t.1.p.198.n 2.4

Electione prima non caſſata non eſt procedendum ad ſecundam. ibid.n.5

Electio diuerſis ex cauſis irritatur: vbi de vitio electionis ex defectu formæ. t.1.p.201.n 6

Electionis ad Prælaturam regularem aliqua ſpecialia requiſita referuntur. t.1.p 102.n.5

Electio eccleſiaſtica in quo loco fieri debeat. t.1.p.106.n.8

Electioni faciendæ præmittenda eſt Miſſa de Spiritu ſancto. ibid. & ſeq.nu.9

Electioni quomodo conſenſum præſtare poſſint Principes ſæculares. t.1.p.106.n.11

Electio à ſuſpenſis celebrata non ſuſtinetur. t.1.p.112.n.16

Electionis confirmatio quantum neceſſaria ſit ex parte electi. t.1.p. 114.nu.5

Electio dat ius ad dignitatem tantùm in habitu, non in actu. ibid. num. 6

Electionis confirmatio, non gratia, ſed iuſtitia eſt. tom.1.pag. 114. num.6

ad Electionem vocandi ſunt abſentes, ſi intra prouinciam ſunt; valdè verò remoti, ſi commodè citari poſſunt. t.1.p.115.n.8.& 10.
Quid de inhabilibus. circà hoc. p.116.nu.11

Electio canonicè facta poſt appellationem ne niſi canonicè fiat, valida eſt: ſi verò appelletur ne hoc modo fiat, & contra celebretur, valida eſt. t.1.p.119.nu.8

Electionum Epiſcoporum controuerſiæ olim ad Sedem Apoſtolicam deuoluebantur. t.1.p.122.n.10

vt Electio ſuſtineatur ſufficit ad obtinendum beneficium probare eligentem eſſe in quaſi poſſeſſione eligendi. t.1.p.231.n.9

Electionis ius an in vnum per compromiſſum deferri poſſit. tom.1. p 242.nu.3

Electio in qua ex ſeptem compromiſſarijs tres eligunt quartum, confirmanda eſt, ſi ille quartus electioni conſentiat. t 1.p.243. nu.3. & n.5

Electio ſui ipſius nulla eſt. ib.n.4.& 6

Electio per viam ſcrutinij manifeſti, & per viam ſcrutinij non manifeſti. ib.nu.7

Electionis, & coronationis Imperialis forma traditur. tom.1.pag. 249.num.32
Vide in verbo Imperator.

Electio Prælati fieri non debet ante humationem prædefuncti. t.1. pag. 251.nu.4

Electio Paſtoris ante ſepulturam defuncti facta aliquando valet. ibid.num.6

Electio contemptis electoribus facta an ſit nulla ipſo iure. tom.1. pag.251.n.7

Electio canonicè celebrata debet confirmari, licèt quidam eligentium eſſent minori excommunicatione ligati. t.1.p.253.nu.1

Electio in qua vnus tantùm maiori excommunicatione ligatus interfuit, vitiatur. t.1.p.253.n.5
Vide in verbo Excommunicatio.

Electioni R. Pontificis intereſſe poſſunt Cardinales etiam maiori excommunicatione ligati. ib.n.6

Electione legitimo impedimento protelata, ius eligendi non deuoluitur ad ſuperiorem. t.1.p.25 .nu.4

Electione ad ſuperiorem deuoluta, is debet eligere cum eadem qualitate, cum qua tenebatur eligere patronus. ibid.n.9

Electio Prælati Eccleſię Cathedralis, vel Regularis, intra tres menſes fieri debet, alias deuoluitur ad proximum ſuperiorem ib.n.8

Electioni Prælati ſuperioris breuius ſpatium pręfixum eſt, & quare. t.1 p.260.n.11

in Electione Præpoſiti attenditur Concilium Lateran. ſecundum. ibid.nu.13

in Electione an tres tantùm collectores ſuffragiorum eligi poſſint. t.1.p.261.n.3
Vide in verbo Scrutator, Votum.

Electio per inſpirationem quando contingere dicatur. tom.1.pag. 261.nu.9

Electio clandeſtina meritò reprobatur, & quæ talis dicatur. ibid. num.12

Electio facta collatione ſuffragiorum, & regulato ſcrutinio, publicari debet. t.1.p.265.n.4

in Electionibus eccleſiaſticis ſuffragium non ſolùm facto, ſed etiam verbis præſtari debet. t.1.p.266.n.4
Vide in verbo Suffragium.

Electio in qua admittuntur inhabiles, non vitiatur, ſi præmittatur proteſtatio. t.1.p.268.n.2

Electionis ius non poteſt laico competere propter compoſitionem factam cum Prælato, & Capitulo. t.1.p.268.n.5

Electio quàm valdè differat à præſentatione, oſtenditur. tom.1. p.269.nu.6

Electio vt confirmetur, debet celebrari à maiori, & ſaniori eligentium parte. t.1.p.275.n.3

Electio cui deficit ſanioritas, licèt adſit maioritas, nequit confirmari. t.1.p.276.n 6

in Electione an ſimul deſideretur ſanioritas cum maioritate. tom.1. p.277.n 9 11

Electioni tempus præſcriptum non currit illis, qui eligere debent petita licentia. t.1.p.378 n.2

Electio ita prohiberi poteſt, ne ſine licentia eligentes ad eam procedant. ibid.n.3

Electio noua quando fieri poſſit, lite ſuper præcedenti electione pendente. t.1.p 735 n.6

Electio Abbatiſſæ à duabus partibus monialium celebrata confirmari poteſt, non obſtante quacumque exceptione, vel appellatione. t.2.p.608.n.12

Electio quomodo poſſit appellatione pendente confirmari. tom.2. p.646.nu.4

Electio eccleſiaſtica per ſortes fieri non debet, tanquam à diſciplina eccleſiaſtica alienas. t.5.p.381.& ſeq.n.4.& 8

Electio eccleſiaſtica an poſſit ſortibus committi, dum duo æqualia ſuffragia habent, nec eſt periculum eligendi indignum, nec poteſt controuerſia aliter dirimi. ibid.& ſeq.

Electorum collegium an Pontificia authoritate, an Imperiali conſtitutione ſit inſtitutum, grauiter inter Catholicos, & Proteſtantes diſceptatur. t.1.p.245.n.4

Electorum diſſidium circà ſucceſſorem Henrici V. eligendum. t.1. p.246.n.8

Electores Palmites Imperiales, & Columnæ Imperij dicuntur. t.1. pag.249.nu.30.

Electorum numerus ſeptenarius quare ita conſtitutus. ibid.

Electores Eccleſiaſtici quare tres conſtituti. ibid.

Electores tum Eccleſiaſtici, tum ſeculares, enumerãtur. t 1.p.240.n.31

Vide

Vide in verbo Imperator.
Electus Comes Palatinus quare dapifer dicatur. t.2 p.305.n.7
Electrum quid ſit: vbi electri tria genera referuntur. tom.3.p.336. num. 6
Electus propter vitium temporale reiectus, poteſt iterùm eligi; ſecus ſi vitium ſit perpetuum. t.1.p.101.n.8
Electus reiectus ob vitium formæ electionis, non remanet inhabilis ad alias electiones. ib.nu.9
in Eligendis ad Prælaturas regulares quænam ſpecialia requirantur. t.1.p.103.n.6
Electus, cuius electio fuit caſſata, non vitio perſonæ, ſed formæ electionis, niſi ſit ob vitium ſimoniæ, iterùm poteſt eligi. tom. 1.p.200.nu.2
Eligi ad dignitates eccleſiaſticas qui non poſſint. ib.nu.4
Electus ante confirmationem adminiſtrans priuatur iure quæſito per electionem, eiuſque electio caſſatur. t.1.p.113.n.1.5
Electus quo caſu teneatur proprium delictum ſuperiori prodere. t.1 p.112.n.9
Electus per laicos ad beneficium eccleſiaſticum, electionis commodo caret, & ineligibilis manet donec cum eo diſpenſetur. tom.1. pag.262.nu.4
Electus ante electionem non debet conſenſum, ſeu voluntatem ſuam explicare. t.1.p.265.n.1.& t.2.p.672.n.1
Electus ad officium temporale, lite mota ſuper electione, etiam ſententia ſequuta in fauorem electi, non poteſt officium retinere, ſi iam tempus elapſum ſit. t.2.p.48.n.7
Elienſis inſula vbi ſita, quando, & cuius ope ad fidem conuerſa. t.1.p.88.n.1
Elienſis Eccleſia quando, & à quo ædificata, in monaſterium redacta, & ad Epiſcopatum erecta. ibid.
Elogium in iure variè accipitur, & quænam ſit eius frequentior acceptio. t.1.p.334.n.2
Emenda quid ſit, & in quo differat à mulcta. t.1.p.604.n.5
Emenda cuinam attribuatur. ib.& p.641
Emphyteuſis veræ conſtitutio propriè conſiſtit in agris ſterilibus. t.3.p.193.n.2
Emphyteuſis origo vnde cœperit: vbi etiam traditur emphyteuſis definitio. ibid.
Emphyteuſis præcipua diuiſio in hæreditariam, & familiarem. ibid num. 3
Emphyteuſis an ſit veræ alienationis ſpecies. ib.& ſeq.nu.3
Emphyteuſis indiſtinctè à ſacris canonibus prohibita eſt in rebus Eccleſiæ. ibid.
Emphyteuta cadit à iure ſuo, ſi per biennium ceſſet in ſolutione canonis, aut vendat meliorationes irrequiſito domino. tom.3. pag.240.nu.6
Emphyteuta non poteſt de iure ſibi in re emphyteutica conceſſo pro libito diſponere. t.3 p.240.n.8
Emphyteuta per biennium canonem non ſoluens, an ipſo iure cadat ab emphyteuſi ante ſententiam iudicis. ibid.
Emphyteuta poteſt ius ſuum, & melioramenta, inuito domino donare, non verò vendere. t.3.p.241.n.9
Emptio, & venditio plura pacta, tam incontinenti, quàm ex interuallo admittunt. t 3 p.561.n.2
Emptio, vel venditio liberi hominis an valere poſſit: vide in verbo Emptio: t.1.p.358.n.4
Epidamus ciuitas in Dalmatia olim Cathedralem Eccleſiam habuit t.2.p.558.n.2
Epilepſia quid ſit, eiuſque variæ nomenclaturæ. t.1.p.225.n.17
Epilepſia alia grauior, alia mitior. ibid.n.18
Epilepticus ad Epiſcopatum aſcendere nequit. tom.1.pag.125.& ſeq.num.15.& 19
Epilepticus Miſſæ ſacrificium celebrare nequit. ib.& ſeq.n.20.& 21
Epilepticus an ſanus factus celebrare poſſit; & quomodo ſanitas dignoſci poſſit. ib.& p.226.n.22
Epiphania die ſexta Ianuarij tam à Græcis, quàm à Latinis celebratur. t.1.p.640.n.4
Epiphania à Græcis Theophania dicta, à temporibus Apoſtolorum die 6. Ianuarij celebratur. t.1.p.139.n.7
in Epiphaniæ feſtiuitate tria miracula recoluntur. ibid.
Epirus duplex: vbi de dignitate Præſulum earum. t 1.p.618.n.1
Epiſcopæ, Presbyteræ, Diaconiſſæ, quænam priſcis Eccleſiæ ſæculis fuerint. t.1.p 496.col 1
Epiſcopatus an ſit appetendus, & precibus acquirendus. tom.1.p. 234.num.7
Epiſcopatus non ſolùm eſt dignitas, ſed etiam culmen dignitatum t.1.p.119.n.1
Epiſcopatus an ſit ordo diſtinctus ab alijs gradibus ſacris. tom.1. pag.134.nu.8
Epiſcopatuum erectio quomodo ab origine proceſſerit. tom 5. pag. 354.nu.4
Epiſcopatuum erectio quare in vicis, & minoribus locis prohibeatur. ibid.n.5
Epiſcopatus non eſt honor, ſed onus: paronomaſia non inelegans. t.1.p 285.n.4
Epiſcopatus eſt verus ordo diſtinctus realiter à Presbyteratu. to.1. pag.139.num.4.
Epiſcopatus Bambergenſis à prima fundatione Romanæ Eccleſiæ ſubiectus. t.1.p.774.n.7
Epiſcopatus S. Andreæ in Regno Scotiæ immediatè Romano Pontifici ſubijcitur. t.1.p.776.n.1
Epiſcopus an dicatur tantùm electus & confirmatus, non autem conſecratus. t.1.p.75 n.3
Epiſcopus poſt acceptas literas ſuæ confirmationis plenam poteſtatem habet quoad ea quæ ſunt iuriſdictionis. ibid.
Epiſcopus tantùm confirmatus aliquando conſecratus dicitur. ibid.
Epiſcopis iure communi competit poteſtas excommunicandi, cenſuraſque eccleſiaſticas imponendi. t.1.p.114.n.4
Epiſcopi olim munera ad Romanum Pontificem mittebant. to.1. p.123.nu.4
Epiſcopi dicuntur Pontifices, Apoſtolorum ſucceſſores, & aliquando Apoſtoli. t.1 p 134.n.1
Epiſcopi per cõſecrationem recipiunt immediatè à Chriſto nouam ordinis poteſtatem indelebilem, per quam ſiunt ſuperiores Presbyteris. t.1.p 136.n.9
Epiſcopis reſeruata miniſteria aliæ ſunt ſacramenta, alia ſacramentalia. ibid.
Epiſcopis ſolis reſeruata eſt ſacramenti Confirmationis adminiſtratio. t.1.p.136.n.10 11
Epiſcopi etiam abſque conſenſu Capituli ſententiam interdicti ferre poſſunt. t.1.p.140.n.4
Epiſcopus an poſſit inconſulto Romano Pontifice nouam dignitatem erigere in ſua Eccleſia. t.1.p.141.n.3
Epiſcopi Præſides Senatus Eccleſiaſtici dicuntur. t.1.p.149.n.9
Epiſcopus nequit vnam Eccleſiam alijs ſubijcere: & quid poſſit circà hoc in fundatione alicuius Eccleſiæ. t.1.p.147.n.9
Epiſcopus non eſt eligendus & promouendus ad aliam Eccleſiam, ſed poſtulandus. t.1.p 167.n5.
Epiſcopus de vna in aliam Eccleſiam vtilitate ſuadente tranſire poteſt. ib.& ſeq.n.9
Epiſcopi plures electi à populo t.1.p.170.& ſeq.n.8
Epiſcopi debent obedientiam præſtare R. Pontifici. t.1.p 178.n.24
Vide in verbo Archiepiſcops.
Epiſcopus debet in ſe oſtendere qualiter in domo Dei oportet alios conuerſari t.1 p.186 n.5
Epiſcopus eligendus debet habere ætatem triginta annorum completam: vbi de alijs ad Epiſcopatum acquirendum requiſitis. ib. n.7.9.& ſeq.
Epiſcoporum munus & officium quodnam. t.1.p.187.n.12
Epiſcopi conſecrandi ſunt intra tres menſes, ex præſcripto ſacrorum canonum t.1.p.188.n.1
Epiſcopus quomodo nouum Epiſcopatum acceptare poſſit. tom.1. pag.189.nu.7
Epiſcopus an per adeptionem Epiſcopatus amittat omnia alia beneficia. t.1.p.186.& ſeq n.4. & ſeqq.
Epiſcopus electus ante confirmationem beneficia conferre, vel alia adminiſtrare non poteſt. t.1.p 196 n.4.5.6
Epiſcopus per electionem ius acquirit ad Epiſcopatum, & adminiſtrationem in habitu tantùm, non in actu t.1 p.197. & ſeq.n.7
Epiſcoporum Indiarum praxis quoad exercitium iuriſdictionis ante confirmationem. ib.nu.8
Epiſcopus confirmatus, licèt nondum conſecratus, poteſt exercere ea quæ ſunt iuriſdictionis. t.1.p.108 n.7
in Epiſcopo conſummatè & perfectè Epiſcopo tria conſiderantur. ibid.nu.9
Epiſcopus nequit exercere ea quæ ſunt iuriſdictionis, niſi ſit conſecratus. ibid.n.10
Epiſcopus etiam confirmatus aliquando nequit ſe immiſcere rerum temporalium Eccleſiæ adminiſtrationi. t.1.p.109.n.13
Epiſcoporum confirmatio olim ad Metropolitanum ſpectabat. t.1. pag.212.n.6
Epiſcopus nullus fieri poteſt, niſi qui minoribus, & maioribus ordinibus fuerit initiatus. t 1.p.512.n.18
Epiſcopus an poſſit ordines conferre inter Miſſarum ſolemnia, dum conſecretur. t.1.p.117.n.7
Epiſcopi titulares ſunt propriè Epiſcopi; & inter eos & Eccleſias exiſtentes datur verum matrimonium. t.1.p.585.n.3
Epiſcopus nequit conferre præbendas, quarum collatio ad Capitulum ſpectat. t.1 p 240.n 4
Epiſcopus qui propria authoritate ſe confert de vna Eccleſia in aliã, priuatur vtraque. t.1 p.287.n.4
Epiſcopus qui relicta propria Eccleſia ad aliam ſe confert, ambitionis, & auaritiæ inſimulatur. ib.nu.6
Epiſcopus poteſt Epiſcopatum deſerere, vt impleat votum religionis, conſulto R. Pontifice. t.1 p.288 n.8.9
Epiſcopi diſcincti quinam. t.1 p.300.& ſeq.n.3
Epiſcopus poteſt coadiutorem ad Epiſcopalia munia obeunda ſibi cooptare. t 1.p.301.n.4
Epiſcopo non licet propria authoritate Epiſcopatum deſerere prætextu ſenectutis, aut inſufficientiæ. t.1.p.301. & ſeq.n.5 & 8
Vide in verbo Senex.
Epiſcopis olim non licuit gregem ſuum deſerere, vt vitam monaſticam profiterentur: & iterum à ſtatu religioſo ad Epiſcopatum aſſumi valent. t.1.p.316.n.6
Epiſcopus qui licentiam cedendi Epiſcopatui petijt, ea obtenta cedere compellitur. ib.nu.5
Epiſcoporũ conſecratio quibus diebus celebrari debeat. t.1.p.330 n.9
Epiſcopi ſacerdotes appellati. t.1 p.331 n.11
Epiſcoporum qui ex laicali ſtatu aſſumebantur, feſtinata ordinatio. ibid nu.12
Epiſcopus quo iubente, & quibus conſentientibus conſecrari debeat: vide in verbo Archiepiſcopus.
Epiſcopi iam à temporibus Apoſtolorum à Metropolitanis, vel à comprouincialibus Epiſcopis de mandato Metropolitani conſecrati fuere. t.1 p 330.n.5
Epiſcopus ſolus eſt miniſter ordinarius ſacramenti Ordinis. tom.1. pag.344.nu.4
Epiſcopus proprius quoad ordines conferendos quis primò dicatur. ibid nu.5
Epiſcopus loci, in quo quis habet domicilium, etiam proprius dicitur. ib nu.6
Et ille in cuius diœceſi quis habet beneficium. ib. & ſeq.n.7
Epiſcopus alienum ſubditum validè ordinat; ſed ipſe, & ordinatus varijs pœnis ſubduntur. t.1.p.345.n.8
Epiſcopus ordinans puerum in Diaconum ſuſpenditur à collatione ordinum, & ordinato tenetur prouidere de beneficio. t.1.pag. 353.num.3
Epiſcopus renuncians dignitati Epiſcopali tantùm priuatur executione Epiſcopalis ordinis, non verò charactere. t.1.p.375.n.2
Epiſcopus, qui renunciauit loco tantùm, inuitatus conferre poteſt omnes gradus ordinis; ſi verò dignitati renunciauit, minores tantùm ordines conferre poteſt. t.1 p.357.n.5
Epiſcopus aliquando loco, & dignitati renunciat; aliquando loco tantùm. ibid nu.7
Et quis ſit effectus huius diuerſæ renunciationis. ibidem. & num. 8

Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopus etſi hæreticus, vel depoſitus, validè confert Ordines. t.1.p.559.nu.3

Epiſcopi qua ſcientia pollere debeant: vide in verbo Scientia.

Epiſcopus an diſpenſare poſſit cum eunuchis ad ordines ſuſcipiendos. t.1.pag.431.num.4

vt Epiſcopus in aliena Eccleſia celebrare poſſit, quid requiratur. t.1.p.450.n.15

Epiſcopis an ſit ſpecialiter permiſſum ratione iuriſpatronatus alienigenas ad beneficia admittere. t.1.p.453.n.9

Epiſcopi fratres appellantur cùm illis reſcribit Romanus Pontifex. t.1.p.507.nu.2

Epiſcopus proprius in conſtructione Eccleſiæ debet locum conſignare. t.1.p.541.n.1

Epiſcopi olim vt ordinarij iudices contra hæreticam prauitatem in ſubditos; in exemptos verò vt delegati procedebant. t.1.p.552 n.8

Epiſcopus idem eſt ac obſeruator, & per inquiſitionem etiam poteſt in ſubditos procedere. t.1 p.563 n.2

Epiſcopi in ſuis diœceſibus poſſunt adulteria, & alia crimina inquirere, & punire. ibid.n.4

Epiſcopi in ſuis diœceſibus habent iuriſdictionem ordinariam, coniunctam cum poteſtate ordinis. t 1.p.564.n.6

Epiſcopi an etiam habeant iuriſdictionem criminalem. ibid.n.7

Epiſcopi nomen eſt dignitatis, & iuriſdictionis. tom.1.p.564 n.10

Epiſcopi cùm opus eſt, poſſunt auxilium brachij ſæcularis implorare. t.1.p.565.n.13

Epiſcopus quando poſſit cogere patronos ad prouidendum Eccleſiæ vacanti. t.1.p.573.n.7

Epiſcopus an debeat ceſſare à diuinis, Canonicis ceſſantibus; & quis inter eos cognoſcere poſſit. t.1 pag.592.nu 2

Epiſcopi duo an in eadem diœceſi poſſint præfici. t.1.pag.595.n.6 7.& 8 & ſeq.

Epiſcoporum Concilij Toletani 3. ſubſcriptiones exponuntur. t.1.p.5 5.& ſeq.n.10

Epiſcopi duo aliquando in eadem Eccleſia conſtituti. t.1.p.596.n.15

Et quando de iure id fieri poſſit. ibid. & ſeq.n.15

Epiſcopi vagantes quinam, & an alicubi miniſtrare poſſint. tom.1. p.597.n.13

Epiſcopis incumbit officium prædicandi, & impediti tenentur viros idoneos ad id munus eligere. t.1.p.598.n.2 4

Epiſcopus poteſt in omnibus ſuæ diœceſis Eccleſijs, tam ſæcularibus, quàm regularibus prædicare. ib.& ſeq.nu.4

Epiſcopus quando à prædicandi munere legitimè impeditus cenſeatur. t.1.p 599.n.8

Epiſcopo alia competunt lege diœceſana, alia lege iuriſdictionali; & quæ. t.1.p.601.n.1

Epiſcopo competit inſtitutio, & deſtitutio cuiuslibet beneficij, etſi ad monachos electio ſpectet. ibid.

Epiſcopi olim plenam decimarum parochialium diſpoſitionem habebant, & earum quartam ſibi retinebant. t 1.p.602.n.4

Epiſcopus olim a capellis, & monaſterijs eulogias in viſitatione exigere nequibat, quas à proprijs presbyteris exigebat. ib.nu.5

Epiſcopi olim monachis quas volebant regulas præfigebant. tom.1. pag.606.nu.7

Epiſcopi poſſunt delegare poteſtatem abſoluendi, & diſpenſandi, quam ipſi ratione dignitatis habent. t.1.p.608.n.5

Epiſcopis diœceſanis obedientia ab omnibus ſuæ diœceſis eſt præſtanda. t.1.p.623.n.14

Epiſcopus ad Synodum vocatus ſemper aut per ſe, aut per *Legatum* comparere tenetur. t.1.p.691.n.11

Epiſcopus quomodo inſcio Capitulo compromiſſum facere poſſit de rebus ad Eccleſiam ſpectantibus. t.1.p.757.n.2.& 4

Epiſcopi quo ritu, & formula iuramentum præſtent. tom.2.pag. 122.num.11

Epiſcopi quare die Dominico conſecrari debeant, vt ſtatutum eſt à ſacris canonibus. t.1.p.128.n.5

Epiſcopus an poſſit feſtiuitates de præcepto in ſua diœceſi indicere. t.2.p 141.& ſeq n.18

Epiſcopo contra quem agitur ad degradationem contumace, poſſunt teſtes recipi, & ſententia proferri. t.2.p.222.n.3

ad Epiſcopi condemnationem quis teſtium numerus requiratur. t.5.p.321.& ſeq.n.7

Epiſcopo iuueni nec cum nepte cohabitare licet. t.2.p.415.n.8

Epiſcopus an triennio præſcribat alienam plebem ad vnitatem catholicam miniſterio prædicationis eius adductam. t.2.p.503.& ſeq.n.2.3.& ſeq.per tot.

Epiſcopus impar oneri regendæ plebis, deponi iubetur. tom.2. pag 505 n.6

Epiſcoporum officium primò & principaliter eſt exceſſus ſubditorum inquirere, corrigere, & punire; & quomodo poterant olim hanc iuriſdictionem exercere. t.2.p.558.n.5. & 6

Epiſcopus ex Ordine regulari aſſumptus debet habitum monachalem deferre ſub pœna peccati lethalis. t.3.p.42.n.14

Epiſcopi ſine iuſta cauſa a ſuis Eccleſijs abeſſe non debent. tom.3. pag.76.nu 9

Epiſcopi in canali conſtituti quinam dicantur in canone vltimo Concilij Sardicenſis. ib.& ſeq.

Epiſcopus duos Canonicos ſuæ Eccleſiæ ad proprium ſeruitium retinere poteſt. t.3.p 80.n.6

Epiſcopus clericos ordinans, illis aſſignare tenetur vnde viuere poſſint. t.3.p 93.n.2

Epiſcopus non debet aliquem ordinare ſine titulo; & ſi ſecus fecerit, tam ipſe, quàm eius ſucceſſor, tenentur ita ordinato alimenta præſtare, vſquedum beneficium conſequatur vnde viuere poſſit. t.3.p 96.n.4

Epiſcopo ægrotanti dandus eſt coadiutor, qui in Eccleſia miniſtret. t.3 p 135.n.2

Epiſcopus non poteſt vnire Eccleſiam alicui monaſterio, irrequiſito Capitulo. t.3 p.170.n.2

Epiſcopus ſeruum Eccleſiæ manumittens tantumdem reſarcire tenetur. t 3 p.186.n.6

Epiſcopi nomen ei qui alicui negotio ſuperintendit, adaptari valet. tom.1.pag.218 n.2

Epiſcopus non poteſt in Synodo diœceſana definire, an aliquid ſit de fide, vel non. tom.3. pag.234.nu.3

Epiſcopi in quo caſu de rebus ad propriam menſam ſpectantibus donationem facere poſſint. t.3. p.315 n.4

Epiſcopi ante conſecrationem tenentur facere inuentarium omnium rerum, quæ poſſident. t.3.p.324.n.7

Epiſcopus de rebus patrimonialibus teſtamentum facere poteſt; de rebus verò intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtari non valet. tom. 3.p.324.& ſeq.n.10.& 13

Epiſcopus quomodo poſſit aliquid de rebus proprijs intuitu Eccleſiæ acquiſitis alienare, compenſatione facta. tom.3.p.325.& ſeq.nu.15

Epiſcopus pias defunctorum voluntates ad effectum perducere tenetur, negligentibus hæredibus. t.3.p.33 .n.8

Et quiſnam proprius ad hanc executionem cenſeatur. ib.

Epiſcopus quo iure tuitionem teſtamentorum ſuſcipere valeat. t.3. p.333.nu.10

Epiſcopus tutelam à teſtatore delatam ſuſcipere non valet. ib col 1

Epiſcopus an ſit legitimus executor voluntatum defunctorum, etiam quoad diſpoſitiones profanas. t.3.p.341.n.6

Epiſcopi an mortis cauſa donare valeant. t.3 p 344.& ſeq.n.2.& 3

Epiſcopi etiam vetantibus teſtatoribus poſſunt exequi eorum pias diſpoſitiones. t.3.p.371 n.2

Epiſcopi ex Donatiſtis conuerſi quomodo ad priſtinas ſedes redierint, & ſimul cum catholicis in eadem Cathedra ſederint: vbi multa circa eos in Concilio Carthaginenſi ſtatuta referuntur. t.3. p.411. & ſeq.n.2

Epiſcopus Eccleſiam Militantem ſignificat, & in matrimonio, vel extra corruptus conſecrari valet. t.3.p.495.n 1

Epiſcopus electus voto religionis adſtrictus, an teneatur illud adimplere. t.3.p 520.n.3

Epiſcopi olim plenam in monachos poteſtatem, & diſciplinæ monaſticæ correctionem habebant. t.3 p.521.n.5

Epiſcopi adhuc tempore Innocentij III. monaſteria viſitabant. p.332.nu.5

Epiſcopus proprius ad baſilicam conſecrandam quis dicatur. t.3. p.534.nu.4

Epiſcopus competens iudex eſt confraternitatum quoad viſitationem, & cauſas præcedentiarum. t.3.p.537.n.6

Epiſcopus tantùm vnicus datur quoad Regulares ordinandos. t.3. p.539 & ſeq.n 4

Epiſcopi iure communi fundatam habent iuriſdictionem in loca pia, & religioſa in ſua diœceſi fundata. t.3.p.539.nu 5

Epiſcopi olim religiones in ſua diœceſi approbare poterant. tom.3. p.542.nu.6

Epiſcopo non admittente præſentatum ad iuſpatronatus, ad quem ſit recurrendum. t 3.p.571.n.3

Epiſcopis patronis conceſſum eſt vt præſentare poſſint presbyteros in Eccleſijs in aliena diœceſi conſtitutis. ibid.n.1

Epiſcopi in Eccleſijs nouos cenſus imponere non poſſunt, nec aliquam partem fructuum ſibi reſeruare valent. t 3.p.588.n.2

Epiſcopus tantum poteſt, vt ordinarius miniſter Eccleſiam conſecrare. t.3.p.625.n.4

Epiſcopi ea quæ ſunt ordinis poſſint alijs committere. ibid.n.5

Epiſcopi quandonam cauſarum etiam ſæcularium iudices fuerint. t 3.p.738.n.6

Epiſcopi an poſſint monachos exemptos nunciare excommunicatos. t.3.p.748 n.1

Epiſcopus ſine dote conſecrans Eccleſiam, ad quid teneatur. to.3. p.623.num 6

Epiſcopus in conſecratione Eccleſiæ poteſt dotem exigere, non tamen aliquid pro ipſa conſecratione petere. ibid.

Epiſcopus an poſſit diſpenſare in ſimplici voto caſtitatis. tom.4. pag.95.num 4

Epiſcopi cum conſilio Capituli ſui olim de matrimonialibus cauſis cognoſcebant. t.4.p.196.n.2

Epiſcopus an poſſit matrimonium diſſoluere, nullo apparente accuſatore. ib.& ſeq n.3

Epiſcopus contumax in comparendo coram Patribus Concilij excommunicari poteſt; Epiſcopatu autem ante cauſæ exitum priuari non debet. t.2.p.2.n.9

Epiſcopus contumax in comparendo quandonam omni communione priuari poſſit. t.2.p.4.& ſeq.n.14

Epiſcopi, & alij Eccleſiæ Prælati à primis Eccleſiæ cunabulis iuriſdictionem in cauſis criminalibus, & ciuilibus eccleſiaſticorum, & laicorum exercuere. t.2.p.5.& ſeq n.7

Epiſcopus in quibus delictis poſſit diſpenſare poſt ſententiam prolatam, & pœnitentiam peractam. t.2.p 13.n.2

Epiſcopi cognoſcere poſſunt de omnibus cauſis criminalibus clericorum, non tamen ſententiam pœnalem proferre. t.2.p.24.num. 13. & 14

Epiſcopus quomodo de criminibus inquiri debeat, & quales eſſe debeant eius accuſatores. t.5 p.1.cap.1

Epiſcopus intruſus, iniuſtèque ordinatus, præſumptor à Gregorio Magno dicitur. t.5.p.56.n.2

Epiſcopus an poſſit abſque labe ſimoniæ munera ſponte in conſecratione Eccleſiarum oblata recipere. t.5.p 60.n.2

Epiſcopus hæredem inſtituens hæreticum, ſeu paganum, ſiue conſanguineum, vel extraneum, etiam poſt mortem anathematizatur, & nomen eius ex diptycho defunctorum tempore Miſſæ non recitatur. t.5.p.129.n.4.& 6

Epiſcoporum nomina, qui graui macula in moribus laborauerunt, e ſacris diptychis delentur. ib nu.6

Epiſcopus loci debet licentiam prædicandi in ſua diœceſi concedere, illamque poteſt ex iuſtis cauſis denegare, & conceſſam reuocare, etiam Regularibus exemptis. t.5.p.149.n.2

Epiſcoporum munus circa exſtirpationem hæreſum, & punitionem hæreticorum non deſijt conſtitutis Inquiſitoribus. tom.5. pag. 157. num.3

Epiſcopus non obſtante quocumque exemptionis priuilegio poteſt contra Religioſos cuiuſcumque Ordinis procedere ſimul cum Inquiſitoribus in cauſis hæreſis. t.5.p.211.n.8

Epiſcopus depoſitus damnatus dicitur. t.5.p 306.& ſeq.n.3

Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopus à quo deponi debeat. ib.

Epiſcopi ſuæ communi ſunt proprij iudices cauſarum matrimonialium. t.5.p.442.n.1

Epiſcoporum proprium eſt publicas pœnitentias dare, augere, vel minuere. ibid.n.2

Epiſcopi in canali conſtituti quinam fuerint. t.5.p.356.n.11

Epiſcopi incertæ ſedis, conductitij, & aduentitij quinam fuerint. ib. num.12

Epiſcopus non poteſt de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis donatione cauſa mortis diſponere. t.5.p.370.n.6

Epiſtolarum alienarum apertio quàm graue peccatum ſit. tom.1. p.540.nu.2

Epiſtola Honorij III. ſuper compoſitione facta inter Comitem de Los, & Villelmum filium Comitis Hollandiæ. tom.2.p.487. & ſeq.num.6

Epulum ritus præcipuus fuit in exequijs Gentilium, & Iudæorum. t.5.p.388.& ſeq.n.2

Epulum in parentationibus, aliud defunctorum, aliud viuorum fuit. ib.

Equites S. Sepulchri in Anglia fundati. t.1.p.524.n.2

Equitum S. Sepulchri Ordo Militiæ S. Ioannis adunatus. ib.

Equitatio modeſta clericis præſcribitur, pompoſa prohibetur. t.3. p.38.n.9

Equitatio numeratur inter geſtationis ſpecies. t.5.p.199.nu.8

Equitatio ad famem excitandam apud veteres in vſu fuit. ib.

Eremitarum varia genera; & vtrùm votis eſſentialibus Religionis teneantur, & an perſonæ eccleſiaſticæ cenſeantur. t.1 p.103.n.7

Eremita ab eremo dictus regulariter ſub appellatione monachi non comprehenditur. t.1.p.378.n.2

Eremitæ non tenentur ſeruare paupertatem, & poſſunt teſtamentum condere. ib.

Eremitæ certam regulam non profitentes teſtamentum condere poſſunt: ſecus de emittentibus paupertatis votum ſub obedientia alicuius ſuperioris. t.3.p.310.n.18

Eremita eſt homo degens in contemplatione, & perfectione. t.1.p. 187.n.2

Eremitæ à monachis valdè differunt; monachi tamen in eremo degentes eremitæ dicuntur. ib.

Error communis Parochianorum an ſufficiat, vt geſta ab eo, qui falsò Parochus putabatur, valeant. t.1.p.273.n.6

Eſſentia vna in diuinis perſonis, à quibus negata. t.1.p.25.n.5

Eſis ciuitas eſt prouinciæ Marchiæ Cathedra Epiſcopali decorata. t.2.p.528.n.6

Euangelium cur dicatur in corde Eccleſiæ traditum. tom.1.p.124. & ſeq nu.10

Euchariſtia dicitur confirmatio ab effectu. t.2.p.474.n.3

Euchariſtiæ auguſtiſſimum ſacramentum ante Pontificem ſupremum delatum. t.2.p.226.n.8

Euchariſtiam ſumere ante omnem cibum vetuſtiſſima eſt Eccleſiæ traditio ab Apoſtolis inſtituta, ex nullo tamen præcepto diuino manans. t.3.p.638.n.3

Euchariſtiam pluries in eadem infirmitate ſumere per modum viatici an liceat. ib.& ſeq.n.3

Euchariſtia veſpere à Chriſto Domino inſtituta, non eſt tamen veſpere ſumenda. t.3.p.640.n.6

Euchariſtiæ diſpenſatio presbyteris tantùm de iure competit, & an competere poſſit Diaconis: vbi de ritu antiquo circa hoc. t.3. p.550.n.5

Euchariſtiæ ſacramentum cum qua reuerentia deferendum ſit ad infirmos. t.3.p.651.n.7

Euchariſtia igne præcedente ad infirmos deferri debet. ib.nu.9

Euchariſtiæ, ſiue ad infirmos deferatur, ſiue in Miſſæ ſacrificio, adoratio eſt exhibenda. ib.nu.10

Euchariſtiæ ſacramentum in pane azymo fuit à Chriſto Domino inſtitutum. t.3.p.657.& ſeq.nu.3

ad Euchariſtiam ſuſcipiendam non requiritur ſemper miniſter diſtinctus à ſuſcipiente, etiam laico. t.3.p.671.n.2

Euchariſtia an licitè & fructuosè ſumatur a baptizatis baptiſmo flaminis. t.3.p.676.& ſeq.n.3.& 4

Euchariſtiæ impius raptus, etiam ad maleficia. t.3.p.678 n.2

Euchariſtia fideliter ſub claui eſt cuſtodienda, & contra facientes ſunt grauiter puniendi. t.3.p.679.n.4

Euchariſtia quo ritu, & quo in loco olim cuſtodiretur. tom.3. pag.678.num 5

Euchariſtia olim ſub vtraque ſpecie ſeruabatur: vbi de abuſiuo modo ſeruandi eam ſub pane intincto ſanguine. ib.& p.680.n.6

Euchariſtia varijs ex cauſis in Eccleſia aſſeruatur. t.3.p.681.nu.7

Euchariſtia olim mortuis data; & an hoc verè fuerit permiſſum ab Eccleſia. ib. & ſeq.

Euchariſtiæ diligens cuſtodia commendatur. t.3.p.682.n.8.9

Euchariſtia ſtatim poſt baptiſmum olim tam adultis, quam infantibus dabatur. t.5.p.414.n.4

Euectio certum numerum equorum, ſeu veredorum continet. to.3. pag.586.num 3

Euectionum obuia mentio in iure ciuili: vbi de alia earum acceptione. ibid.

Euectionum numerus quomodo minor Cardinalibus, quàm Epiſcopis, & Archieſcopis permittitur. ibid.num.4

Euerbamenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti, à quo conſtructum. t.1.p.730.n.2

Eugenius III. ante Bernardus dictus, vnanimi Cardinalium conſenſu, & diuino afflatu in Pontificem eligitur. t.2.p.4.n.1

Eugenius III. monachus Ciſtercienſis, Pontifex creatus plures epiſtolas ſcripſit. t.2.p.301.n.1

S Eugenius monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti Congregationis Caſſinenſis. t.2.p.356.n.1

Euincere quid ſit iuxta propriam ſignificationem. t.3.p.228.n.4

Euictionis variæ definitiones traduntur, & vera eligitur, & explicatur. ibid.& p.228.n.6

ad Euictionem quid requiratur. ibid.

Euictio in quibus contractibus detur. ibid.& p.228.n.7

Euictionis definitio ampliùs explicatur, vbi de euictione ſeruitutis agitur. t.3.p.229.n.8

Euictio ea qua rei ablatione, vel amiſſione detur. ib.num.6

Euictionis ratio, & proprium remedium quidnam, & vnde proueniat. ib. & ſeq.n.10

Euictio eſt de natura emptionis; & præſtari debet etſi nihil de ea conuentum ſit. t.3.p.230.n.11

Euictionis nomine quid præſtari debeat, & quid per actionem ex empto eo remedio actor conſequatur. t.3.p.231.nu.12

Euictione ſequuta pretij reſtitutio æquitati, & rationi conſona eſt. ibidem.

Euictionis remedio conſequitur venditor intereſſe; & quid eo nomine veniet. ib.nu.13

Euictionis remedium, etiam re empta euicta aliquibus caſibus non competit. ib. & ſeq.nu.14

Euictionis remedium ceſſat aliquando culpa emptoris. tom.3.pag. 232.num.15

Euidens an idem ſit cum notorio, an verò ab eo differat. tom.5. p.17.num.4

Vide in verbis Manifeſtum, Notorium.

Eulogiæ a Clericis Epiſcopis, & viciſſim ab Epiſcopis clericis, & cæteris fidelibus miſſæ. t.1.p.523.nu.3

Eulogiæ ab excommunicatis, & extra gremium Eccleſiæ exiſtentibus non recipiebantur. ib.

Eulogias ſibi inuicem amici mittebant. ib

Eunuchizatio certiſſimum eſt lepræ remedium. t.1.p.430.nu.2

Eunuchizatio legibus ciuilibus, & eccleſiaſticis prohibita, & an ex aliqua cauſa honeſtari poſſit. ib.nu.5

Eunuchizatio ſpontanea, etiam pœnis adhibitis cohibita fuit; & demum qualibet. t.1.p.432.n.7

Eunuchizationis exempla varia. ib.

Eunuchizatus a Medicis in cunabulis ordinari valet, non verò qui ſponte factus eſt, etiamſi ad ſeruandam caſtitatem. t.1.p.430 n. 3.& p.431.nu.6

Eunuchi a ſacris repelluntur, etiam apud Gentiles. ib.& ſeq.nu.3

Eunuchi valdè abiecti, & viliſſimis miniſterijs addicti. ib p.431

Eunuchorum duo genera. ib.nu.5

Eunuchorum frequens olim, & quæſtuoſa negotiatio fuit. ib.

Eunuchi carnis etiam ſtimulos ſentiunt. ib.& ſeq.

Eunuchis in lege veteri prohibitum fuit commercium habere cum Hebræis. t.1.p.438.n.8

Eunuchi tertium genus hominum videntur. ib.

Eunuchorum tria genera, & quinam ordinari poſſint. ibid. & ſeq. num. 9

Eunuchi an validè contrahant matrimonium: Vide in verbo Matrimonium.

Euſtatiani quare monachi palliati dicti: & quæ eorum inſania in cæteros clericos. t.3.p.42 n.82

Exceptione ſemel oppoſita; an ſuper ea pronunciandum ſit. tom. 2.p.150.n.15

Exceptio ſpolij quandonam opponi poſſit. t.2.p.153.n.10

Exceptio illegitimitatis priùs diſcutienda eſt coram iudice eccleſiaſtico, antequam hæreditas adiudicetur petenti eam. t.2.p.158 n 11.& p.160.n.15

Exceptiones præiudiciales in iure quid ſint. t.2.p.159.n.13

Exceptiones præiudiciales priùs ſunt terminandæ. ibid.

Exceptione illegitimitatis oppoſita, non poteſt iudex ſæcularis in cauſa principali procedere. t.2.p.160.n.16

Exceptio præiudicialis aliquando non obſtat petitori, aut poſſeſſori. t.2.p.161.n.18

Exceptiones iuſti dominij in iudicio adipiſcendæ poſſeſſionis in continenti probandæ admittuntur, in iudicio verò recuperandæ poſſeſſionis reijciuntur. t.2.p.162.n.7

vt Exceptio rei iudicatæ competat, quænam requiſita exigantur. t.2.p.189.n.1

Exceptio renunciationis iuramento firmatæ obſtat agenti remedio recuperandæ ad reſtitutionem beneficij. t.2.p.190.n.2

Exceptio conſanguinitatis in cauſis matrimonialibus admittitur, modo probatio breuiter, & in continenti offeratur. tom.2.pag. 203.num.9

Exceptionis variæ acceptiones, & verbi, excipere, variæ ſignificationes. t.2.p.476.n.1

Exceptio eſt defenſio, & opponitur actioni. t.2.p.476.n.4

Exceptionis variæ definitiones referuntur. ib.& ſeq.n.5

Exceptiones facti, & intentionis non ſunt propriè exceptiones. t.2. p.477.nu.6

Exceptionum variæ diuiſiones referuntur. ib.& ſeq.n.7

Exceptionum vſus, & origo apud Romanos. t.2 p.478.n.8

Exceptiones quo tempore ſint opponendæ. t.2.p.479.n.9.& 10

Exceptiones dilatoriæ ſunt opponendæ intra tempus a iudice præfixum. t.2.p.479.n.11

Exceptio procuratoria quandocumque opponi poteſt. ib.n.12

Exceptio excommunicationis, licèt dilatoria ſit, in quacunque parte litis opponi poteſt. ib.

Exceptio recuſationis iudicis ante, & poſt litem conteſtatam opponi poteſt. t.2.p.480.n.4

Exceptio an ſit defenſio iuris naturalis, an verò ciuilis. ib.nu.8

Exceptio falſitatis etiam poſt ſententiam opponi poteſt. tom.2. pag.484 num.7

Exceptio quomodo proponenda ſit, ne reus videatur fateri intentionem actoris. t.2.p.485.n.12

Exceptio ſimilis criminis quandonam admittatur, & quando reijciatur. t.2.p.490.n.6

Exceptio excommunicationis, etſi dilatoria ſit, poteſt opponi in quacunque parte litis. t.2.p.494.n.6

Exceptiones, ſiue dilatoriæ, ſiue peremptoriæ, quo tempore ſint opponendæ. ib.nu.5

Exceptio procuratoria vnde oriatur, & quando opponenda ſit. t.2 p.494 n.6

Exceptiones dilatoriæ & peremptoriæ quomodo differant quoad tempus eas opponendi. ib.nu.7

Exceptiones quandonam in antiquis iudicijs conteſtarentur. tom. 2.p.495.n.9

Exceptiones dilatoriæ, & peremptoriæ quandonam opponendæ ſint nouiori iure. t.2.p.496.& ſeq.n.10.11.& 12

Exce-

Digitized by Google

Exceptio rei iudicatæ cui competat, & cui etiam actio. t.2 p.498.& ſeq.num.7
Exceptio rei iudicatæ ſtricto iuris rigore obſtat creditori iterùm agenti ex alia cauſa. t.2.p.501.n.17
Exceptio falſitatis contra teſtes an poſt terminum cæterarum exceptionum elapſum poſſit opponi. t.2.pag.276.n.6
Exceptiones dilatoriæ quomodo differant à peremptorijs. t.2.pag. 328.num.3
Exceptiones in teſtes quandonam opponi poſſint. t.2.p.329.n.5.& 6
Exceptio libelli inepti, ſi poſt litem conteſtatam opponatur, non reddit iudicium retrò nullum. t 2.pag.341.nu.5
Exceptio realis quænā ſit, & quæ exceptio perſonalis. t.5.p 364.n.8
Exceptiones reales regulariter proſunt fideiuſſoribus; exceptiones verò perſonales illis non competunt. ib.& ſeq.
Excommunicatio latè ſumpta ſignificat priuationem à communione ſociorum. t.1.p.53.n.7
Excommunicatio quomodo in Capitulum, vel communitatem ferri poſſit. t.1.p.110.n.11
Excommunicatio neruus eſt eccleſiaſticæ diſciplinæ, & maior pœna eccleſiaſtica. t.1.p.108.n.3
Excommunicatio ſpeciali ſententia prolata, ab eo tantùm qui eam tulit, poteſt auferri, vel ab eius ſuperiore, vel ſucceſſore; non ab inferiore. t.1.p.247.n.17
Excommunicatio communiter diuiditur in maiorem,& minorem. t.1.p.253.n.3
Excommunicationis maioris & minoris effectus valde diuerſi. ib.
Excommunicatio olim quomodo publicabatur, & quomodo excommunicati euitabantur. t.1.p 579.n 5
Excommunicatio à iure lata quid ſit, & quis ab ea abſoluere poſſit. t.1.p.580.n.9
Excommunicatio ab homine inflicta, alia generalis, alia ſpecialis; & à quo relaxari poſſint. ib.nu.10
Excommunicatio ab homine ſpecialiter prolata, non poteſt ab æqualem poteſtatem habente relaxari. ib.nu 11
ad Excommunicationis abſolutionem non requiritur gradus preſbyteratus. t.1.p.580.nu.12
Excommunicationis ſententiam quando ſuperior relaxare poſſit. ib.nu.12.13
Excommunicatio an poſſit à Principibus ſæcularibus remitti. ib.& ſeq.nu 14
Excommunicatio lata in eos, qui etſi non idonei, regimini Eccleſiæ ſe ingerunt, quos comprehendat. t.1.p.597.n.14
Excommunicationis ſententia olim in ſcripturam redigebatur; & quid hodie requiratur. t.1 p.640.n.7
Excommunicatio poteſt aliquando proferri trina monitione non præmiſſa. tom.2.p.3.n.12
Excommunicationis effectus referuntur, & quid ſit propria, & plena excommunicatio. t.2.p.471.n.7.8
Excommunicationis nomine ſimpliciter prolato quid veniat intelligendum. ib.
Excommunicatio ab Archiepiſcopo lata contra eum, qui ad Pontificem Romanum appellauit, valet ſi Archiepiſcopus ignarus fuerit huius appellationis. t.2.p.619.n.7
ad Excommunicationem ferendam immediatè requiritur contumacia, mediatè verò ſufficit quælibet cauſa. t.2.p.631.n.3
Excommunicatio ab Archipræſule Cantuarienſi in Canonicos lata, nulla declaratur. t.2.p.651.n.4
Excommunicatio generaliter ab Archiepiſcopo lata, quando non poſſit à ſuffraganeis relaxari ſine ſpeciali cōmiſſione. t.3.p.139.n.4
Excommunicatio in hæreticos lata, quàm antiqua ſit. t.5.p.134.& ſeq.nu.11
Excommunicatio minor quænam ſit, & qui ſint eius effectus. t.5. p.320.n.2
Excommunicatio minor non eſt verè,& propriè ſuſpenſio. t.5.pag. 321.nu.10& ſeq.
Excommunicatio maior quandonam incurratur à communicante cum excommunicato. t.5 p.437.n.2
Excommunicatio quælibet, ſiue iuris, ſiue canonis, non reſeruata poteſt abſolui à proprio ſacerdote. ib.nu.3
Excommunicatio incurritur propter clerici etiam conſentientis percuſſionem. t 5.p.441.n.2
ad Excommunicationem proferendam an ſufficiat contumacia. t.5. p.441.n.2
Excommunicatio non debet proferri in ſubditum, niſi competenti monitione præmiſſa. t.5.p.449.n.5
vt Excommunicatio validè, & iuſtè proferatur, quæ requirantur. ib.& ſeq.n.6
Excommunicationem debet ſemper præcedere competens monitio. t.5.p.450.n.8. & 9
Excommunicatio ſimpliciter prolata, intelligitur de maiori, poſt Gregorium IX. licèt olim de minori tantùm intelligeretur. t.5. p.454.nu.1
Excommunicati ex iuris canonici diſpoſitione à iudicandi munere arcentur. t.1.p.85.n.3
Excommunicatus an ſtatim ac comparuit, cenſeatur abſolutus, præſtita cautione ſiſtendi in iudicio. t.1.p.101.n.1
Excommunicati reſcripta tam gratiæ, quam iuſtitiæ impetrare nequeunt. t.1.p.102.n.6
Et an idem procedat in reſcriptis etiam Principum ſæcularium, & aliorum inferiorum Prælatorum. ib.n.8
Excommunicatus procuratorem in iudicio conſtituere poteſt & tenetur. t.1.p.114.n.6
Excommunicatus plerumque ad excommunicatorem abſoluendus remittitur à ſuperiore t.1.p.121.n.2
Excommunicatus maiori excommunicatione nequit iudicio agere, licèt conuentus cogatur reſpondere. t.1.p.518 n.1
Excommunicatus quando etiam agens in iudicio poſſit audiri. t 1. p.541.n.2
Excommunicatus ab vno Epiſcopo, ab alijs eſt vitandus, nec ab Archiepiſcopo eſt abſoluendus, ſed ad excommunicantem eſt remittendus. t.1.p.579.nu.7
Excommunicati quo ſigno tam ex parte Pontificis, quàm Principum ſæculariū reconciliari præſumantur. t.1.pag.581.& ſeq.n.14
Excommunicati diuina in Eccleſijs interdictis celebrantes duplici peccato peccant. t.1 p.680.n.5
Excōmunicatus quādo amittat beneficiū,& quando non t.2.p.3 n.13
Excommunicatum eſſe ab Eccleſia ſequeſtratum, quomodo intelligendum ſit. t.2.p.50.& ſeq.n.4
Excommunicatus qui etiam ad defendendū à iudicio repellitur, an valeat conſtituere procuratorem. t.2.p.267.n.1
Excommunicatus validè contrahit matrimonium. t 2.p.18.n.2
Excommunicatus comparere non poteſt in iudicio, niſi tanquam reus. ib.nu.3
Excommunicatus tanquam iudex ordinarius, vel delegatus, nec tanquam actor comparere poteſt in iudicio. ib.nu.5
Excommunicatus in iudicium vocatus per ſe comparere valet ib.n.4
Excommunicatus in iudicium vocatus poteſt comparere, excipere, & appellare, reconuenire autem actorem non poteſt. t.2.p.481. n.6.& p.482.& ſeq.n.10.& 11
Excommunicatus inuitus poteſt in iudicium trahi. t.2.p.481 n.9
Excommunicatus appellans quandonam abſolui debeat priuſquam audiatur. t.2.p 482.n.13
Excommunicatus pro Eccleſiæ ſuæ defenſione opponere poteſt contra electum excommunicationis exceptionem, nec repellitur ſimili excommunicationis exceptione. t.2.p.490 n.3.& 5
Excommunicato permittitur reſcriptum ad proſequendam appellationem impetrare. t.2.p.494.n.2
Excommunicatus poteſt ab ipſa cenſuræ ſententia appellare; ad Eccleſiam tamen redire nequit, niſi per remedium abſolutionis. t.3.p.655.n.3
Excommunicatus ex cauſa manifeſta abſolui nequit, niſi ſatisfactione reali præſtita, vel cautione idonea. t.3.p.297.& ſeq.n.2
Excommunicati ſi ſepulturæ eccleſiaſticæ tradantur, an exhumandi, vel ibi relinquendi ſint. t 3.p 402.n.2
Excommunicatus in articulo mortis abſolutus, an ſit ſepulturæ eccleſiaſticæ tradendus t.3.p.404.n.8
Excommunicatos in Eccleſia ſepeliendi prohibitio generalis reſtricta fuit t.3.p.404.n.9
Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel ſimili delicto, in extremis pœnitentiam petens, & abſolutus à presbytero, ſepeliri poteſt cum pſalmis in cœmeterio eccleſiaſtico; hæredes tamen eius damna illata ab ipſo reſarcire coguntur, pro eiſque ſatisfacere. t.3.p.409.n.1
Excommunicatus minori excommunicatione ligatus grauiter peccat percipiendo ſacramenta, & grauiùs maiori excommunicatione ligatus; validè tamen ea percipiunt. t.5.p 320.n.3
Excommunicatus minori excommunicatione ſi eligatur ad beneficium, electio eſt irritanda. t.5.p 321.n.7
Excommunicatus minori excommunicatione poteſt validè eligi ad temporalem dignitatem. ib.& ſeq.n.8
Excommunicatus minor grauiter peccat conferendo eccleſiaſtica ſacramenta. ib.nu.9
Excommunicatus minor, an celebrando Miſſæ ſacrificium maneat irregularis. t.5 p.322.n.10.11
Excommunicatus potiùs tenetur vitare cæteros fideles, quàm illi ipſum. t 5.p.311.n 6
Excommunicatus incapax eſt beneficij eccleſiaſtici tempore quo in excommunicatione perſiſtit, & collatio ipſi facta ipſo iure nulla eſt. t.5.p 314.n.2
Excommunicatus factis etiam abſolui poteſt, & quibus ſignis id dignoſcatur. t.5.p.445.& ſeq.n.2
Excommunicatus ad audiendum verbum Dei in Eccleſia admitti poteſt, ei tamen publicè concionari non licèt. t.5.p.446.n.2
Excommunicatus quilibet tenetur antequam ei abſolutio impendatur, iurare ſe pariturum mandatis Eccleſiæ, adhibitis alijs præſcriptis cæremonijs. t.5.p.451.nu.1.& ſeq.
Excommunicati minori excommunicatione poſſunt ſe inuicem abſoluere, ſi aliàs ad id habeant facultatem. t.5.p.451 n.1
Excuſatores abſentiæ rei omnes etiam ſine mandato eſſe poſſunt. t.1.p 691.n.3
Exemplum, & exemplar an idem ſint, an verò inter ſe differat. t.2. pag.364 nu.11
Exemplum quomodo poſſit ex inſtrumento originali tranſcribi, vt fidem faciat. t.2.p.387.n.3
Exemplum ſine partis citatione, & iudicis authoritate leuatum ex originali inſtrumento, facit aliquando fidem. ib.& ſeq.
Exempli efficacia, & imitatio ſuperiorum in ſubiectis quantæ authoritatis ſit. t.3.p.517.n.3
Exemptio conceſſa ſtatui religioſo ſuper ſpecialitate fori, eſt priuilegium. t.2.p 6 .n.8.& ſeq.
Exemptio monachorum à quo primùm inſtituta, & an vbique ſimul in praxi fuerit. t.1.p.606.& ſeq.n.7
Vide in verbo Monachus.
Exemptis ſuper exemptione compromiſſum facere non poſſunt. t.1. pag.474.nu.8.& 11
Exequiæ diuerſis temporibus, & ritibus apud Hebræos, Gentiles, & Chriſtianos fuere celebratæ. t.3 p.373 n.2
in Exequijs defunctorum dies varij obſeruati. t.3.p.373.n.3
Exequiæ mortuorum quo ritu à priſcis Chriſtianis celebratæ, & apud varias nationes. t.5.p.78 n.5
in Exequijs mortuorum celebrandis quomodo conſentiat Eccleſia Græca cum Latina. ibid.
Exequutio reſcripti ſuſpenditur, donec Romanus Pontifex conſulatur, ſi diuerſa, & contraria ſub eadem data impetrentur. tom.1. p.491.& ſeq.n.3.& 5
Exequutioni vtriuſque reſcripti ſuperſeditur donec Princeps conſulatur, ſi de prioritate alicuius non conſtet. t.1.p.492 n.8
Exequutor merus partes iudicis nunquam poteſt aſſumere. tom.1. pag 97.nu 2
Exequutores ſententiarum alij meri, alij mixti, & quid vtrique ſint. t.1 p.533.n.3
Exequutor ſententiæ tribus modis poteſt eius iniuſtitiam agnoſcere. t.1.p.533.n.4
Exequutor poteſt admittere exceptionem, per quam contenditur iudicatum non eſſe, aut per falſas literas iudicatum fuiſſe. ibid.n.5

Exequutor mixtus iure Codicis inſpecto de veritate precum cognoſcebat: & quid de mero. ibid. n.6
Exequutor quandonam, & quotupliciter modum in executione excedat. t.2.p.641.n.7
Exequutor quotupliciter conſiderari poſſit. ibid. & ſeq.n.8
Exequutor quandonam grauamen inferre dicatur. ibid.
ab Exequutore quandonam appellari poſſit, vel non. t.2. p.641. & ſeq. n.5. & 9
Exequutores teſtamentorum plerumque diſpenſatores dicuntur. t.3.pag.332. n.7
Exequutoribus teſtamentorum quodnam ſit tempus aſſignatum ad illa exequenda. ibid.
in Exilium deportari quid ſit. t.5. p.15. n.7
Exilij pœna poteſt ab Eccleſia, eccleſiaſticiſque iudicibus imponi. tom.5.pag.49. n.14
Exilium perfectum quid requirat. iqid.
Exonienſis ciuitas Angliæ, ſuffraganea Epiſcopi Cantuarienſis. t.1. p.398. nu.1
Exorciſtarum munus etiam laici primis Eccleſiæ ſæculis vſurparunt. t.1. p.374.n.12
Exorciſtarum gradus peculiari munere in Eccleſia fuit diſtinctus. ibid. num.12
Expenſæ moderatæ tantùm à reo condemnato ſoluendæ ſunt. to.2. pag.219. n.4
Expenſas iuſtas ſoluere tenetur victus victori, ſi iuſtam litigandi cauſam non habuit. ibid.n.5
Extrauagantes Pontificiæ conſtitutiones an ſemper authoritatem habeant, & vbique. t.1. p.20. & ſeq. n.57
Extremæ Vnctionis ſacramentum à quo ſit conferendum. t.1. p.473. num.4
Extremæ vnctionis ſacramentum cuinam ritè conferri poſſit. to.5. pag.470. n.2
Extremæ vnctionis ſacramentum impiè ab hæreticis collatum fuit defunctis. ibid. Et falſa pietate à quibuſdam Græcis benè valentibus confertur. ibid.
Extremæ vnctionis ſacramentum poteſt ab vnico ſacerdote conferri. ibid. & ſeq. n.3. 5. 6. & 7
Extremę vnctionis miniſter proprius, & legitimus quis ſit. ib.ſeq.n.5
Extremæ vnctionis ſacramentum an poſſit vrgente neceſſitate à Parocho excommunicato conferri. ibid.
Exul à prouincia pro abſente à prouincia accipitur. t.1.p.763.n.4

F

S. Facundi monaſterium percelebre Ordinis D. Benedicti in Diœceſi Burgenſi Hiſpaniæ, varijs priuilegijs Romanæ Sedis, & Catholicorum Regum decoratur to.2. pag.370. n.1
Falſarij literarum Apoſtolicarum, ſi laici ſunt, infamia notantur, & excommunicationem incurrunt; ſi clerici, deponuntur ab officio, & beneficio; & ſi circa ſigillum Principis falſum admiſerunt, ſtygmate notati in exilium mittuntur. t.5.p.273.n.3. & p.344.n.7
Falſi crimen quid ſit, & quotupliciter committatur circa perſonas. t. .p.274. n 5
Falſi crimen quomodo committatur circa res, & circa ſcripturam. ibid: & ſeq.
Falſi crimen inter grauiora cenſetur, capitaleque olim fuit, & qua pœna hodie puniatur. t.5.p.274 n.6
Falſitas inſtrumenti an poſſit probari per teſtes: Vide in verbo Inſtrumentum.
Fama quid ſit, & quæ ſit eius vis ad faciendam fidem. t.2.p 290.n.7
Fama viciniæ alijs adminiculis adiuncta multùm facit in probatione matrimonij. t.2. p.405. num 4
Fama in quibus cauſis deſideretur ad probationem vltra teſtes. t.2. p 605. num.2
Famæ, aut rumori non eſt temerè credendum, licèt faciat quaſi notorium. t.3. p.57. n.2
Fama tam de bonis mala, quàm de malis bona falſo rumore concelebrat. t.5. p.30. n.2
Fama ex humana ſuſpicione naſcens parum obeſſe debet. ibid.
Fama ſola viciniæ an ſufficienter probet filiationem: vide in verbo Filiatio.
Familia, ſeu famelia apud antiquos ſcriptores, & Iuriſconſultos quid ſit. t.1 p.413. n.2
Familia ſeruorum quid ſit. ibid. & ſeq.
Familia laicalis Epiſcoporum an ſit exempta à iuriſdictione ſæculari. t.1. p.467. & ſeq. n.3. 4. 5
Familiares Sanctæ Inquiſitionis an iuriſdictioni ſæculari ſubſint. t.1. pag.468. n.9
Familiares commenſales Inquiſitorum an gaudeant priuilegio fori. t.1. p.470. n.14. & ſeq.
Familiares S. Officij, ſi ante adeptam familiaritatem priuilegium aliquod acquiſierint, a quo iudice puniri debeant. to.2.p.79.n.5
Farſenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti propè Romam. tom.2. p.480 n 1.& p.483. & ſeq. n.1
Fauentia celebris, & antiqua ciuitas Italiæ Epiſcopalis in octaua regione: vbi de renunciatione Fauentini Præſulis. t.1. p 315. n. 1. 2
Fautores, & defenſores hæreticorum pœna amiſſionis bonorum plectuntur. t 5. p.301. n.2
Fautores, defenſores, credentes, & receptatores hæreticorum excommunicantur, & elapſo anno, nec reſipiſcentes, infames fiunt. t.5. p.155. n.4
Vide in verbo Credens.
Fautor hæreticorum quis dicatur, & quotupliciter hoc crimen committatur. t.5. p.155. n.7
Felix quandonam vt legitimus Pontifex Eccleſiam regere cœpit. t.5. p 1. col.1. Condemnat Imperatorem Conſtantium, & aliquot Epiſcopos Arrianos. ibid. Martyrio coronatur, & caput eius inuenitur. ibid.
Felix I. quandonam Pontifex creatus, & martyrio coronatus. to.5. pag.6. num.1
Feltra celebris ciuitas in Alpibus, Cathedra Epiſcopali decorata. tom.1 p 782.num.2
Ferraria ciuitas Italię vbi ſita, & quibus paruerit. to.1. p.49.n.2
Ferentinum perantiqua ciuitas eſt in veteri Latio, à quinto Eccleſiæ ſæculo Cathedra Epiſcopali decorata.t.2.p.125 n.1.& t.4. p.38.n.1
Feriæ iam olim fuere in vſu in Eccleſia ad deſignandos dies hebdomadæ. t.1. p.639. n.2
Feriæ veteribus non incognitæ, & vnde dictæ. ibid.
in Ferijs ſtatutis in Dei honorem non licet opera ſeruilia facere, vel iudicia exercere, etiam partibus conſentientibus, niſi pietas adſit, vel pietatis cauſa concurrat: in ferijs verò indictis in gratiam hominum hæc omnia prohibentur, niſi partes conſentiant. to.2. p.142. n.19
Ferię quid ſint vbi de diebus feriatis, & diebus nefaſtis t.2.p.143.n.23
Feria quid ſit ex modo loquendi Eccleſiæ. ibid.
Feriarum variæ definitiones traduntur, & explicantur. ib. n.24
Feriarum variæ diuiſiones traduntur, vbi de ferijs ab antiquis obſeruatis. ibid. n 25
Feriæ repentinæ quid ſint, & quare, & à quibus indicantur. to.2. p.144. n 26
Feriæ plures ſublatæ. ibid.
in Ferijs, tam diuinis, quàm humanis, quænam fieri prohibeantur. ibid. & ſeq n.27
Feriæ diuinæ ad quid inſtitutæ ſint, & quomodo etiam à Gentilibus obſeruarentur. t 1.p.145.n.28
Feriæ ab antiquis ſuperſtitioſè obſeruatæ. ibid. & ſeq. n.29
Ferijs aliquibus renunciari poteſt. ibid. n.28. & 29
Feriæ Iudaicæ obſeruari prohibentur. t.2.p.136.n.30
Feriæ humanæ an impediant litium exitum. ibid n.31 32
Feriæ nouendiales apud Gentiles quænam fuerint: vide in verbo Sacrificium.
Feſtiuitates ab Epiſcopo indictæ debent à Clero ſæculari, & regulari obſeruari, & à populo etiam, & quid ad hoc requiratur. t.2.p.141. & ſeq. n 18
Feſtiuitates de præcepto quis indicere poſſit. Ibid.
Vide in verbo Feſtum.
Feſtiuitates B. Mariæ dicatæ quænam, & quotnam ſint. t.2 p.141.n.14
Feſtiuitates Sanctorum olim à fidelibus ornatibus exterioribus, & lætitiæ, alacritatiſque publicis teſtimonijs celebratæ. t.3.p.30.n.6
Feſtorum origo vnde petenda ſit. t.2. p.143. n.21
Feſtorum obſeruatio in lege Gratiæ abſolutè ad ius diuinum eſt referenda. ibid.
Feſtorum obſeruatio in quo conſiſtat, quis ſit eorum finis, & ratio. ibid. num.22
Feſtum fatuorum, vel innocentium, aut puerorum. t.3.p.32.col.1
Feſulana ciuitas perantiqua eſt in prouincia Hetruriæ, Epiſcopali Sede decorata. t.3.p.314.n.2
Feuda apud Germanos primùm in vſu eſſe cęperunt. t.2 p.14.n.4
Feudorum libri dicuntur conſuetudines, & à quo primùm ſcripti fuerint ibid.
Feuda olim etiam in fauorem piæ cauſæ alienari non poterant, deinde ſoluto laudemio alienari cœpere. t 3.p.250.n.3
Feudi traditio ſymbolica inueſtitura dicta, & apud varias nationes vſitata. ibid.n.4
Feudi etymō & origo diſquiritur, & vnde hæc vox deriuetur. ib.n.7
Feudum dicitur etiam beneficium, & prædium in feudum datū. ib.
Feudum, & feudorum leges ex moribus Galliæ repetendæ ſunt, reiectis contrarijs ſententijs. t.3. p.251. n.8
Feudorum liber primus quem authorem habuerit. ibid. & ſeq.
Feudū in quibus rebus conſtitui poſſit, & in quibus non. t.3.p 252.n 9
Feuda maiora, & minora à quibus perſonis conſtitui poſſint. ibid. & ſeq n 10
Feudum quot modis acquiratur, & an à muliere conſtitui poſſit. ib.
Feudum quibus modis committatur, & amittatur t.3. p.252. n.11
Feudum quomodo amittatur propter delictum, & extra delictum. ibid.
Feudum eccleſiaſticum non committitur perpetuò ob noxam Prælati illius. ibid.
Feudi commiſſum quare exhæredatio dicatur. t.3. p.252. n.11 col.2
Feuda maiora deficientibus maſculis ad Principem redeunt. ibid.
Feuda ab initio fuere temporaria, & à quo tempore cœperint eſſe hæreditaria. ibid.
Feudi conceſſio perpetua eſt, & rem reddit alienabilem. tom.3. p.255. n.13
Fibulæ potiùs ſunt ornamenta, quàm veſtes. t.3. p.39. & ſeq. n.12
Fibulæ aureæ, vel argenteæ in veſtimentis clericorum prohibitæ ibid.
Fideicommiſſa verbis precatiuis, præceptiuis, & imperatiuis relinquuntur. t.2. p.170. n.2
Fideicommiſſum ſub conditione, ſi ſine liberis rogatus decedat, deficit ſi ipſe religionem profiteatur. t.2. p.171. n.7
Fideicommiſſa ita relicta, vt ex mero nutu hæredis pendeant, an valida ſint. t.3. p.354. col.1. & 2.
Fideicommiſſum ita relictum, niſi hæres meus noluerit, an valeat. t.3. p.355. n 9
ad Fideicommiſſi petitionem an ſimul mater cum filio admitti poſſit. t 3. p.365. n.8
Fideicommiſſa inſirma valdè aliquando fuere, & à quo tempore valida effecta ſint. t.3 p.360. n.11
Fideiuſſionum varia incommoda referuntur, quorum comes eſt miſeria. t.3. p.284. n.4. & 5
Fideiuſſio perpetua, quæ clericis prohibetur, an ab ipſis interpoſita valida ſit. t.3. p.255. init.
Fideiuſſores pro dotium ſecuritate peti non poſſunt, benè tamen hypotheca conſtitui; & traditur ratio differentiæ. t.3. p.267. n.15
Fideiuſſor indemnitatis quà ratione olim differret à fideiuſſore ſimplici. t.3. p.285. n.2
Fideiuſſor an poſſit aliquādo cōueniri, non excuſſo reo principali. ib.
Fideiuſſor actione mandati experiri poteſt pro pecunia ſoluta, & pro intereſſe, & damno accepto. ibid. n.3
Fideiuſſor pro alio ſoluens duplici actione poteſt repetere pecuniam ſolutam. t.3. p 286. n.8
Fideiuſſor quando non habeat regreſſum contra reum principalem. t.3. p 288. nu 13
Fideiuſſor an vltra ſortem principalem teneatur ad vſuras, & alias acceſſiones, & pœnas. t.3. p.289 n.1
Fideiuſſor quandonam poſſit contra reum principalem agere, vt eum liberet. t.3. p 289. n.6. 7

Fideiuſſores aliqui propter varias cauſas ex fideiuſſione efficaciter non obligantur. t.3.p.290. n.2
Fideiuſſor in tribus caſibus agere poteſt contra reum principalem, vt eum ab obligatione liberet antequam pro eo ſatisfaciat. to.3. pag.291. num.1
Fideiuſſor quandonam poſſit pignorum dominium impetrare, t.3. pag.292. n.2
Fideiuſſor ad tempus obligatus, ſi eo inſcio terminus principalis obligationis prorogetur, ampliùs in futurum non tenetur. ib.n.4
Fideiuſſores dotium quare non dentur conſtante matrimonio. t.4. p.234.num.11.& p.236. n.21
Fideles olim ob grauiora ſcelera communione Eccleſiæ priuabantur. tom.1.p.55. n.14
Fideles primis Eccleſiæ ſæculis diuerſis ſignis ad ſynaxim, & Miſſæ ſacrificium conuocabantur. t.1 .p.478. n.3
Vide in verbo Campana.
Fideles debent ab omni controuerſia ceſſare tempore quo ſacratiora myſteria celebrantur. to.1. p.643 n.17
Vide in verbo Treuga.
Fidelibus Chriſtianis in bello iuſto pugnare licitum eſt. t.1. p.644. num.21
Fideles priſcis temporibus etiam ſub Imperatoribus Apoſtatis militiæ nomen dabant. ibid.
Fidelibus prohibitum eſt pugnare cum idololatris, non abſoluté. t.1. p.645. num.25
Fideles in antiquis Eccleſijs iuxta ſexum,& ætatem diuerſis manſionibus ſeparati ſacris intererant. t.3. p.3.& 4. n.10. & 11
Fidelibus laicis in Eccleſijs nulla datur prærogatiua ratione dignitatis. ibid. p.5.col 1
Fideles olim plerumque clericalem ſtatum, & ordinationem refugiebant. t.3. p.456. n.11
Fideles primi maioris perfectionis zelo propria renunciabant: Vide in verbo Chriſtiani.
Fidelitas per iuramentum promiſſa appellatur fidelitas per ſacramentum. t.2. p.421. n.3
Fidelitas in feudis quid ſit: Vide in v. Iuramentum fidelitatis.
Fidem præſtare aliquando pro iureiurando accipitur. t.1 p.718.n.2
Fides aliquando accipitur pro ſcientia,& firma opinione. t.2.p.545. num.1
Fides bona præſumitur à iure in præſcribente. to.2. p.547.n.9
Fides bona perſonaliſſima eſt, & ab eo qui vſucapit, & præſcribit, æſtimatur. ibid.
Fides mala quocumque tempore interueniens interrumpit præſcriptionem. t.2. p. 548. n.10
Fides bona tantùm in initio præſcriptionis deſideratur, ſecundùm ius ciuile. ibid. & ſeq. n.12
Fides bona in acquiſitione fructuum deſideratur per ſingula momenta; in vſucapione verò tantùm ab initio. t.2.p.548.& ſeq n.13
Fides interpoſita de re aliqua, & iuramentum, plerumque æquantur. to.3. p.25. n.1
Fiducia in pignore quid ſit, & quomodo contrahebatur: Vide in verbo Pignus.
Filias in matrimonium deſpondere, quibus de iure competat. to.4. pag.5., num.1
Filiatio legitima probatur per nominationem parentum, & non creditur illis contrarium poſtea aſſerentibus, etiam cum iuramento. t.2. pag.181. n.8
Filiationis probatio alia vera, alia præſumpta eſt. ibid. n.10
Filiationis præſumptio an æqualiter procedat filio nato ex concubina domi retenta. to.2.p 282. n.11
Filiationis præſumptiones variæ. ibid. & ſeq. n 12.& 13
Filiatio an ſufficienter probetur ex fama viciniæ. t.2. p.283. n.14
Filius Sacerdotis in quibus caſibus poſſit naſci legitimus, etiam in ſacerdotio genitus. t.1. p. 8. n 2
Filij presbyterorum in triplici ſtatu poſſunt conſiderari,& an ad ordines promoueri poſſint. t.1 p.395. n.5
Filij illegitimi, ſiue presbyterorum, ſiue laicorum, ex defectu natalium nequeunt ordinari. ibid. & ſeq. n.6
Filij raró boni ex prauis parentibus: vnde prouerbium, Mali corui malum ouum. ibid.
Filij presbyterorum ex multis rationibus ab ordinibus arcentur. ib.
Filij illegitimi quare ad religionem poſſint admitti; & an poſſit cum eis ad Prælaturas diſpenſari. t.1.p.396. n 7
Filij aliquando legitimi ex ſacerdotibus naſci poſſunt. t.1.p 396.n.10
Filius presbyteri natus ex vxore legitima,ſed ab eo cognita poſt religionis ingreſſum, ipſo ad ordines promoto, an naſcatur legitimus, & poſſit ad ordines promoueri. to.1. p.401 n 2. 3
Filij tam legitimi, quàm illegitimi, ſiue Pontificia diſpenſatione in præbendis, ſeu beneficijs paternis, vel in alijs eiuſdem Eccleſiæ inſtitui non debent. t 1.p.402.& ſeq. n.5.& 7
Filij apud varias gentes in dignitatibus parentum ſuccedunt: & aliquando in beneficijs paternis ſucceſſere. ib & p.403.n.6
Filij etiam legitimi à paternis beneficijs excluduntur, & quare: poſſunt tamen mediaté in illis ſuccedere. to 1. p.403. n.8
Filius legitimus viuente,vel defuncto patre poteſt aliquod obtinere beneficium in eadem Eccleſia, in qua pater miniſtrat, ſecus de filijs illegitimis. t.1. p.404. n.11
Filij illegitimi abſque Pontificis diſpenſatione non poſſunt admitti ad dignitatem, ſeu beneficium. tom.1. p.405. n.3
Filius ex ſacerdote Græco natus an ſit capax beneficij. ibid. & ſeq. pag.406. n.3
Filius ex libera matre natus, patre autem ſeruo, liber naſcitur t.1. pag.418. num.2
Filius quare quoad iura natalium potiùs matris, quàm patris conditionem ſequatur. tom.1.p.421.n.13
Filius in connubio natus, an matris liberæ conditionem ſequatur, ſicut vulgò quæſitus. t.1. p.422. n.14
Filijs an ſit quæſtio libertatis inferenda propter patris, vel matris memoriam. ibid. n.16
Filius in his, quæ publici iuris ſunt, poteſtatem in patrem habere poteſt. t.1. p.635. n.4
Filij ex Senatuſconſulto Orphiciano ſuccedunt matribus, & è contra. to.1. p.746. n.5
Filius in cauſa paterna arbiter recipi valet. to.1. p.770 n.
Filij naturales an faciant deficere conditionem, ſi ſine liberis. to.2 pag.271. n.9.& 10
Filij adoptiui an inducant defectum conditionis, ſi ſine liberis. to.2. pag.272. n 11
Filij defuncti an excludant ſubſtitutum ſub conditione, ſi ſine liberis. ibid.
Filij ab vtriuſque paginæ Authoribus viſcera parentum dicuntur. t.2.p.392. n.3
Filij ſumma, & compendium amoris paterni ſunt. t 2.p.393. n.6
Filij ſeruorum Eccleſiæ, etiamſi nati poſt manumiſſionem, remanent ſub patrocinio Eccleſiæ. to.3. p. 185. n.4
Filij naturales an generali obligatione contineantur. to.3.p.259.n.11
Filius an ſemper teneatur onera paterna agnoſcere,& ſoluere. to.3. pag.293. n.3
Filius emancipatus, hæreſque ex minima parte factus,an priuilegio gaudeat,ne vltrà quàm facere poſſit, conueniatur. t.3.p.301.n.13
Filijs exiſtentibus, nec mater, nec vxor admittuntur in ſucceſſione teſtamentaria. to.3. p. 265. n.10
Filij maſculi tantùm quare apud Hebræos ad poſſeſſiones paternas vocati. t.3. p.266 n.15
Filij ob quatuordecim cauſas hereditate paterna priuantur. ib.& ſeq.
Filij ante Senatuſconſultum Orficianum quo iure ad ſucceſſionem paternam admittebantur. t.3. p.267. n.16
Filius grauatus fideicommiſſo, an poſſit ſimul deducere legitimam, & quartam Trebellianicam. t.3. pag.370..& ſeq. n.22.& 23
Filius patrem, & matrem habens, quibus ſint ſepulchra diuerſa, in quo ſepeliendus ſit. t.3 p.394. n.7
Filius impubes ſine conſenſu parentum tonſuratus, an in clericatu permanere debeat: vbi alij caſus traduntur circa hoc. t.3.p.45 ..n.8
Filij in patris poteſtate ſunt,licèt quoad ſtatum,& conditionem matris ſequantur. to.3. p.505 n.6
Filius quando priuari poſſit ſucceſſione paterna ob grauamen ſibi à patre iniunctum non adimpletum. to.3. p.515. n.6
Filius natus quamdiù viuere debeat, vt parentes ad eius ſucceſſionem admittantur. to 3. p 666.n.6
Filius impubes pro quo pater ſponſalia contraxit, an teneatur pubes factus promiſſionis patris ſtare, & matrimonium contrahere. to.4. p.52. num.6
Filius vagè conceptus poteſt conditionem patris ſequi. t.4.p 109.n 1
Filius poſt mortem patris an poſſit ſuper conditione natalium inquietari. t.4. p.110. n.4
Filij procreati ab infidelibus in ipſa infidelitate legitimi reputantur,& cum ſuſceptis poſt baptiſmum ſuccedunt. t.4.p.142.n.8
Filius naturalis per ſubſequens matrimonium efficitur legitimus, & habilis ad ſuccedendum in bona paterna. t.4.p.164.n.5
Filiorum variæ ſpecies recenſentur. ibid & ſeq. n.5
Filiorum illegitimorum variæ ſpecies referuntur. to.4 p.165. n.6
Filij ſpurij quinam dicantur, & in quo à naturalibus differant. to.4. pag.165. n.7
Filij legitimati per ſubſequens matrimonium habilitantur ad ſucceſſionem paternam; & an in ſucceſſione maioratus præferantur filijs ex legitimo matrimonio natis. t.4.p.17..& ſeq.n 9.&10
Filij per ſubſequens matrimonium legitimantur etiam ſine dotalibus inſtrumentis t.4. pag. 16 . n.14
Filij geniti,& concepti ante ſeparationem matrimonij, remanent legitimi, ſeparatione facta in facie Eccleſiæ. to.4. p.169. n.2
Filij ex matrimonio putatiuo nati legitimi ſunt, illis alimenta debentur ſicut alijs legitimis, & capaces ſunt omnium dignitatum ſpiritualium, & ſæcularium. t.4. p.170. n.6
Filij inceſtuoſi, & adulterini non legitimantur per ſubſequens matrimonium. t.4. pag.173. n.5
Filij per matrimonium nullum non legitimantur. ibid. n.6
Filij nati ex ſecundo matrimonio poſt ſententiam diuortij latam ſuper primo, an cenſeantur legitimi, ſi ſententia nulla ſit. to.4. p.174. & ſeq. n.4
Filius qui probat patrem ſuum matri fidem dediſſe de matrimonio contrahendo in facie Eccleſiæ,legitimus cèſendus eſt. t.4 p.176.n.5
Filij ſpurij an ſint incapaces ſucceſſionis paternæ, & in quibus caſibus hæredes inſtitui poſſint. to.4. p 180.n.16
Filij legitimati per natalium reſtitutionem, vel per diſpenſationem in radice matrimonij,gaudent nobilitate parentum. t.4.p.182.n.21
Filij legitimati legitimorum nomine comprehenduntur in fideicommiſſis. ibid.
Filius poteſt eſſe legitimus quoad ſpiritualia, & illegitimus quoad temporalia, & è contra. t.4. p 184. n.26
Filij infidelium an legitimentur per ſubſequens matrimonium parentum. t.4. p.185. n 2
Filij illegitimi, nec ſui hæredes, nec agnati parentibus eſſe poſſunt. t.4. pag.227. n.8
Filius hæretici non debet propter patris delictum vltimo ſupplicio affici. t.5. p.142. n 4
Filij in ſacra pagina plerumque iubentur corripi dum pater delinquit. ibid. n.5. & p 138 n.14
Filij liberantur à vinculis patriæ poteſtatis propter lapſum patris in hæreſim. t.5. p.160. n.3
Filiorum ratione mitiùs agendum eſt cum delinquente. t.5. p.176. n.3
Filius vnigenitus quomodo poſſit dici, quem frater vterinus præceſſit. t.5. p.455. n.1
Filij iam deceſſerunt, tanquam ſi nunquam fuerint, aliquando habentur. ibid. n.2
Filius primogenitus more loquendi Scripturarũ quis ſit,t.5.p.456.n.1
Filiusfamilias an ex fideiuſſione efficaciter obligetur, & in quibus idoneus fideiuſſor ſit. tom.5. p.291. n.3
Filiusfamilias quomodo pro patre intercedere poſſit. ibid.
Filiusfamilias procurator tam ad agendum,quàm ad defendendum conſtitui poteſt; & quæ ætas ad hoc requiratur. t.1.p.706. n.1
Fines agrorũ quinã fuerint olim lege Manilia præſcripti t.2.p.356.n.6
Vide in verbo Terminus.
Forma quid ſit,& de varijs eius acceptionibus. t.2.p.234.n.2
Firma vox Anglica eſt, apud Gallos autem ſignificat poſſeſſionem rei frugiferæ ſub conditione locati. t.3. p.743. n.1

Firmana

Firmana ciuitas vbinam ſita ſit, & quare ita dicta. t.2.p.322.n.1
Firmana ciuitas à ſecundo Eccleſiæ ſæculo lucem hauſit, & Eccleſia Cathedrali decorata eſt. ibid.
Firmana ciuitas inter primas Picentinas lucem Euangelij hauſit, & a primis Eccleſiæ ſæculis Sede Epiſcopali decorata fuit. tom.2. pag.143. num.1
Firmitas monaſterium eſt in diœceſi Cabilonenſi Ordinis Ciſterciensis. t.1 p 56.n.4
Firmitas Abbatia eſt prima Ciſtercij filia; & quos fundatores habuerit. t.1.p 271.n.6
Fiſcanum monaſterium Sanctiſſimæ Trinitatis dicatum Ordinis D. Benedicti. t.1.p.266.n.4
Fiſcus non tenetur præſtare cautionem fructuariam. t.3.p.181.col.1
Flauius Recharedus decimuſoctauus Gothorum Rex, placidus, mitis, &c. vbi alia de eius virtutibus. t.2.p.249.n.1
Flamen Dialis tantùm ex parentibus confarreatis eligebatur. to.5. p.210. n.5
S Floræ monaſterium Ordinis Diui Benedicti in Vrbe Aretina ingentibus redditibus, & ampliſſimis priuilegijs decoratum eſt. t.5. p.473 n.1
Florentia Etruriæ caput, & Metropolis, Magnorum Ducum inclyta ſedes. t.1. p.240. num.1
Florentia excuſſo Imperatorum iugo à quibus olim regebatur, & à quo nunc regatur. to.2. p.4-. & ſeq. n.2
Florentia Etruriæ caput, ciuitas Epiſcopalis tantùm fuit vſque ad Martinum V. t.3. p.391. n.1
Florinenſe monaſterium in Germania quo tempore fuerit fundatum. to.5. pag 84. n.2
Florum ornatus, more ab Hebræis ſumpto, in baſilicis a veteribus Chriſtianis adhibitus. t 3. p.10. n.6
Foderum, vel fodrum, eſt pabulum, quod alicui ſoluitur. tom.3. p.171. n.2
Fœminæ non excluduntur à feudis in Comitatu Namurcenſi. to.5. p116. num.2
Fœminæ an ſint prorſus incapaces iuriſdictionis. to.1. p.630. n.6. & p.631. num 10
Fœminæ valdè vindictæ ſunt cupidæ, & valdè crudeles. ibid.
Fœminæ etiam ex commiſſione ſummi Pontificis clauium poteſtatem exercere non poſſunt. t.1. p.630. n.7
Fœminæ à iudicandi munere ob ſexus fragilitatem arcentur. to.1. pag 631. n.10
Fœminæ in Gallia iuriſdictionis feudalis capaces ſunt. t 5.p 770.n.4
Fœminæ an iure naturali, vel diuino à iudicandi munere arceantur. t.1. p.770. n 7
Fœminæ præcellentes iuriſdictionem exercere valent. ibid. & pag. 771. num.11
Fœminæ ex conſuetudine iuriſdictionem habentes, in arbitros eligi valent. ibid. n.10
Fęminæ præcellenti poteſt cauſa remittenda à Principe committi. ibid. num.12
Fęminæ propriè virgines ante duodecim annos appellantur: poſtmodùm verò mulieres. t.2.p.204.n.1
Fęminæ an antiquitus teſtimonium dicere potuerint. t.5. p.298 n.3
Fęminæ an de iure Pontificio poſſint admitti ad teſtimonium dicendum in cauſis criminalibus clericorum, vel in alijs. ibid. & ſeq. num 4
Feminæ a tutelæ officio omni iure prohibentur; & quid de matribus. t.5. p.672. n.1
Fęminis prohibitum eſt ſacrificium offerre, & presbytero ſacrificanti miniſtrare. t.3. p.45. n.6
Fęminæ promiſcuo virorum balneo vtentes tanquam impudicæ notabantur. t.3. p.47. n 10
Fęminæ apud omnes gentes olim velatæ inceſſere. ibid.
Fęminæ legibus eccleſiaſticis à miniſterio domeſtico clericorum repelluntur. t.3 p.47. n.11
Fęminæ ſubintroductæ clericis olim cohabitantes, quænam fuerant. t.3. p.48. n.14
Fęminæ multæ, quæ virginitatis ſeruandæ cauſa ſibi ipſis mortem intulere, referuntur t.3. p.401. n.10
Fęminæ regulariter teſtes in teſtamento eſſe non poſſunt. t.3. p.349. & ſeq. n.11
Fęminarum præcipuum, & maximum munus quodnam ſit. tom.3. p.505. n.5
Fęmina, etſi alienigena, in coniugium ducta retineri debet. tom.4. pag.1. n.1
Fęminæ aliquæ, quæ in infantiæ ætate virum paſſæ ſunt, referuntur. t.4. p.13. n.4
Fęminæ quare citiùs pubeſcant quàm mares, diſſeritur. t.4. p.59 & ſeq. col.1. & 2
Fęmina ita arcta, vt viro inepta ſit, an teneatur pati inciſionem. t.4. p.158 n.8
Fęmina nulla vnquam ſacerdotale officium rectè exercere potuit. t 5. p 414. & ſeq. n.5
Fęnus nauticum quid ſit, & vnde percipiatur. t.5. p.360. n.5
Fęnus nauticum ab antiquis Græcis cognitum, ad Romanos deriuatum eſt ibid.
Fenoris nautici leges quænam fuerint. ibid. & ſeq
Fenoris nautici vſuræ variæ pro diuerſitate temporum fuere. ib.n.6
Fętus adhuc in vtero exiſtens, animatus tamen, an ſit vere homo. t 5. p.188. & ſeq. n.7. & 9
Fętus ab vtero abactio an ſit homicidium, & abactor tanquam homicida puniendus. ibid. & ſeqq
Fętus adhuc in vtero exiſtens an poſſit baptizari: vide in v. Infans.
Fontis Frigidi monaſterium quondam ſub regula D. Benedicti fundatum eſt Ord. Ciſtercienſis in Diœceſi Narbonenſi. t.1. p 234. n.1
Fontium monaſterium Ordinis Ciſtercienſis vbinam ſitum ſit. t.4. p.100. n.1
Fontes baptiſmales quis olim benedicebat: vide in v. Aqua.
Forda ciuitas in Gallia in Comitatu Deuonienſi ſita. t.1.p.512.n.1
Foreſta, foreſtis, & foreſtum, foreſtagium, & præſides foreſti, quid ſignificent. t.3. p.312. n.3
Foriſfactum aliquando pro graui delicto, aliquando etiam pro mulcta pecuniaria ob delictum irrogata ſumitur. to.2.p.512.n.5
Foriſfactum propriè accipitur pro eo, cuius cauſa aliquis ſit foris, & amittat priuilegium. t.5 p.380 n 2
Foriſfacere quid ſit. ibid.
Formula Græcorum ad conferendum baptiſmum an ſit approbata in Concilio Florentino. t.5.p.674 & ſeq.n.4
Fornicaria quid ſit: vbi quod malè confundatur cum concubina focaria. t.3. p.51. n.3
Fornicatio contra naturam quàm horrendum, & quale ſcelus ſit, deſcribitur. to.5. p.114. & ſeq. n.9
Fornicatio prædicta quibus pęnis vindicata ſit iure diuino, & iure ciuili Romanorum. t.5. p 314. n.10
Fornicationi prædictæ quæ ſit pęna impoſita iure canonico. ib. n.11
Forus quid ſit, traditur ex eius etymologia. t.3. p.50. n.9
Forus ſignificat locum vbi nundinæ fiunt. ibid.
Forum ſortiri quid ſit, & quotupliciter quis forum ſortiatur. ibid.
Forus ratione rei ſitæ. ibid.
Forus præcipuus quiſnam, ſiue de proprietate, ſiue de poſſeſſione agatur t.2. p 52. n.8
Fori Eccleſiaſtici ſpecialitas quo iure indicta ſit, latè diſcutitur. t.2. p.60. n.7. & ſeq.
Forus antiquus mutatur, & nouus acquiritur per mutationem domicilij. t.2. p 79. n.5
Forus exercendarum litium locus, vnde ita dicatur, & quare etiam proroſtra vocetur. t.5.p.457. c.10
Forus ex quibus conſtet. ibid.
Forumiulium, colonia Octauianorum in Gallia Narbonenſi ſitum. t 1. p.512. n.4
Foſſænouæ monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, vbi ſitum, & à quo conſtructum. t 1. p.609. n.5
Foſſatum quid ſit, & quid foſſatum extendi, & purgari. t.2 p.176.n.10
Foſſatum eſt locus pro muniendis caſtris factus. t.3.p.717.n.6
Fraochæualles monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Nemauſenſi. t.2. p.118. n.3
Francia per plures annos Germania dicta eſt. t.4. p.2. n.2
Franciæ mentio tantùm ſit apud authores mediæ ętatis. ibid.
Fratres Chriſti Domini in Scriptura ſacra quinam, & qua ratione vocentur. t.2. p.178. & ſeq n.1
Fratrum, aut ſororum nomine conſanguinei vlterioris gradus iuxta modum loquendi Scripturæ ſacrę frequenter veniunt. ibid.p.179
Fraudans iuſta pondera, & menſuras, viginti diebus in pane, & aqua pęnitere debet. t.3. p.218. n.4. & p 219.n.8
Vide in verbis, Menſura, Pondus.
Fraxinorenſe monaſterium, Gallicè Ferne, Ordinis D. Benedicti. t 3. p.585. n.1
Fridericus Imperator Octauiano Antipapę adhęret; vbi aliqua de eius proteruia. t.1. p.147. n 22
Fridericus Imperator ſtatim ac coronatus fuit libertates Eccleſię reſtituit. t.5. pag.451. n.5
Frigiditas quę matrimonio impedimentum pręſtat à natura, vel caſu proueniat. t.4. p.156. n.5
Frigidi quinam dicantur, & inepti ad matrimonium contrahendum. ibid.
Vide in verbo Eunuchus.
de Fructibus perceptis, & percipiendis predo tenetur. t.1.p.191.n.2
Fructus percepti interea dum Eccleſia vacaret, ad quem pertineant, vel quomodo diuidendi. t.1. p.574. n.7
Fructus non tantùm quos noui, & violenti poſſeſſores perceperunt, ſed etiam quos veteres poſſeſſores percepiſſent reſtituendi ſunt. t.2. p 199 n.3
Fructus rei litigioſę, ſi lite pendente diſſipantur, ſequeſtrandi ſunt; & ſi adſit iuſta cauſa, res ipſa ſequeſtrari valet. t.2. p.239. n.2
Fructus rei litigioſę pendente appellatione ſequeſtrari valent. t.2. pag 608. n.14
Fructus rei pignoratę quomodo retineri poſſint, quin imputentur in ſortem principalem. t.3. p.249. n 2
Fructus rei feudalis quando iuſtè dominus percipere poſſit. ibid. & ſeq.
Fructus rei feudalis ex natura feudi domino cedunt intèrim dum vaſſallus mutuam pecuniam non ſoluit, vel immunitate ab oneribus, & obſequijs gaudet: vbi varij caſus circa hoc referuntur. to.3. p.249. n 3. & 4
Fructus rei pignoratę, iure ciuili inſpecto, non imputantur aliquando in ſortem principalem, ſi ita inter partes conuentum ſit. to.3. pag.267. n.2
Fructus rei pignoratę duplici modo lucro debitoris cedere poſſunt. ibid. n.3
Fructus eiuſdem ſpeciei cum ſorte principali ſtatim cedunt in ſolutionem debiti, & minuunt ſortem. ibid.
Fructus ex re pignorata percepti imputantur in ſortem debiti principalis. to.3. p.268. n.4
Fructus rei pignoratę ad debitorem ſpectant tanquam dominum rei. ibid. n.6
Fructus quinam imputentur in quartam Trebellianicam. tom.3. pag.368. n.18
Fructibus pręδij locati auctis, non augetur penſio ſuper eo impoſita. t.3. p.609. n.2
Fructuum eccleſiaſticorum viceſima pars pro expeditione Terrę ſanctę aſſignata. to.3. p.510. n.2
vt Fructus rei dotalis mariti fiant, dum percipiuntur conſtante matrimonio, quid requiratur. t.5. p.567. n.5
Fructus percepti ex re pignori data pro ſecuritate dotis, an ſint imputandi in dotem a marito. ibid. n.2. & p.267. n.3
Fuga religioſi in quo differat ab apoſtaſia: & quis dicatur fugitiuus to.3 p.485. n.1
ad Fugam à monaſterio conſtituendam quid requiratur. ibid.
Fuga è monaſterio, tam veteribus, quam nouis Eccleſię legibus vindicatur. to.3. p 486. n.6
Vide in verbo Religioſus.
Fugitiuarij quinam fuerant apud antiquos, vbi de poteſtate eorum in ſeruos. to.3. p.244. n.7. col.2
Fulco vir apprimè doctus, & ſanctus Toloſanam rexit Eccleſiam. to.1. p.234. n.6
Fumum vendere, quinam apud veteres dicerentur. t.3. p.24. n.9

Digitized by Google

Fundi dotalis alienatio prohibita ex lege Iulia Papia: vide in verbis Res dotales, Alienatio.
Furioſus perpetuus iudex eſſe non poteſt, ſecus habens dilucida interualla. t.1.p.85.n.2
Furioſus non poteſt teſtamentum facere, nec mente alienatus. t.3. p.385.n.6
Furioſus matrimonium contrahere nequit. t.4 p.41 n.2
Furioſus voluntatem non habet, & dormienti, & ignoranti æquiparatur. ib.nu 4
Furioſo dilucida interualla habenti prohibitum eſt matrimonium; valide tamen illud contrahit eo tempore, quo verum conſenſum præſtare poteſt. t.4.p.42.& ſeq.n 5
Furor ſuperueniens an fuerit aliquando, vel ſit ex aliquo iure ſufficiens cauſa ad matrimonium diſſoluendum. t.4.p 142.n 6
Fur quis proprie dicatur. t 5.p.183.n.2
Fur quomodo poteſt occidi ex lege XII. Tab. ibid.nu.3
Fur nocturnus impune occiditur, diurnus verò ſi telo ſe defendat. t.5 p.183.n.6.& p. 184.n.9.10
Fur nocturnus & diurnus in quo differant. t.5. p. 184.& ſeq.n.10
Furem occidere ad ſeruanda propria bona an ſit licitum. t.5.p.184. num.11
Fur nocturnus ex lege XII.Tab.poteſt occidi,non præmiſſo clamore. ibid.
Fures quam varijs pœnis plectantur in diuerſis prouincijs. tom.5 p. 206.num.2
Fur & latro in quo differant. t 5.p.416.n.2
Fures & latrones, ſi antequam decedant, comprehenſi, vel vulnerati ſigna pœnitentiæ dederint, an non ſit illis communio deneganda. ib.nu.3
pro Furibus & latronibus in fragranti crimine occiſis non orat Eccleſia; ſi vero in morte peccata confiteantur, communionem illis non denegat. t.5.p.247.n.6
Furi ex neceſſitate furtum committenti leuis pœnitentia iniungenda. t.5.p.248.n.2
Furi licet ex neceſſitate aliena occupanti quare imponatur pœnitentia. t.5 p.249.n.5
Fur eſt,non ſolùm qui furatur, verum & qui domino requirenti rem furtiuam eam non indicat. t.5.pag.250.n.2.4
Fur auferens rem ſacram de loco ſacro non eſt excommunicatus ipſo iure. t.5.p 252.n.2
Fur occultus poſt pœnitentiam,& ſatisfactionem poteſt ad ſacros ordines promoueri. ibid nu.3
Furtum rei tantùm alienæ committitur; & quomodo rei propriæ furtum committi dicatur. t.5.p.273.nu.3
Furtum beneficij, & rei immobilis impropriè dicitur. ib.nu.4
Furtum rei ruſticæ proprij, & grauioribus pœnis punitur. t.1.pag. 646.nu.8
Furtum pudoris, & caſtitatis fit in virginibus, quæ ideò depudiari dicuntur. t.5.p.242.n.1
Furti etymologia, definitio, & diuiſio traduntur. t.5.p.245.n.4
Furtum propriè dictum in extrema neceſſitate non committitur. t.5.p.249.n.6
Furti noua obligatio naſcitur ex noua rei alienæ contrectatione. t.5.p.250.n 4
Furtiua re apud aliquem inuenta, an præſumendum ſit contra eum. ibid & ſeq.
Furtū conceptum apud veteres quodnam dictū fuerit. t.5.p.252.n.5
Furta apud antiquos per forcia fuere perquiſita, & apud Catholicos per Euchariſtiam. tom.5.p.584.n.2
Furti inquiſitio per inſpectionem aſtrolabij. ib.& ſeqq.

G

GAllicana Eccleſia quare dicatur octauam Pentecoſtes non agnoſcere. t.2.p.133.n 8
Vide in verbo Eccleſia.
Garganica Eccleſia olim Archiepiſcopalis fuit S. Michaeli dicata. t.3.p 653.n.2
Gaſconia propriè dicta quos terminos, & quot Epiſcopatus habeat. t.5.p.113 n.3
Gaufridus Præſul Anglicanus iuſſu Regis exulat: vbi de miro caſu, qui contigit huic Præſuli in morte ipſius Regis. t.5.p.149.n.3
Gelaſius I. quando ad ſummi Apoſtolatus apicem euectus. tom.3. pag.143.n.1
Gelaſius I. tantùm reprobauit ordinationes Epiſcoporum factas ab Acacio. ibid.
Gemblacum à veteribus Gemelacum dictum, peruetuſtum eſt Brabantiæ oppidum. t.5 p 84.n 1
Geneua ciuitas olim Epiſcopalis, vbinam ſita ſit. t.3.p.519.n.1
Geneua inter oppida Allobrogum recenſetur, cuius Sedes Epiſcopalis propter hæreſim, Anneſium Sabaudiæ oppidum tranſlata eſt. t.5 p.33.num.1
in S. Genoueſæ Pariſienſis monaſterium canonici regulares S. Victoris tranſlati. t.1.pag.583 nu.1
S. Genoueſæ Pariſienſis Abbas quanta iuriſdictione gaudeat. t.1. p.546.n.4
Gentiles in Imperatorum ſanctionibus & Authorum ſcriptis quinam dicantur. t.1.p.29.n.6
Gentiles in iure canonico dicuntur ſæculares, & in ſæculo degentes. t.1.p.411.nu.15
Genua, alias Ianua, vbi ſita, & vnde ſic dicatur. t.1.p.124.n 2
Genuenſis Eccleſia quando in Archiepiſcopalem & Metropolitanam erecta. ibid.
Genuenſis ciuitatis variæ appellationes; & quandonam Cathedra Epiſcopali decorata ſit. t.4.p.233.nu 1
Genuenſis Reſpublica propriam monetam cudit, & peculiaria ſtatuta habet. ib.n.1
Genuenſis ciuitatis adminiſtratio penes Conſules, & Prætorem fuit. ib num.7
Genuflexio orantibus Chriſtianis prohibita tempore paſchali. t.2. p.132.n.3
Genuflexio etiam apud Gentiles vſitata: vbi de vario orandi ritu, tam apud Iudæos, quam Chriſtianos, ſiue ſtando, ſiue genuflectendo. ib. & ſeq.
Genuflexio inter ſacros ritus in ſuſceptione Ordinum ab Eccleſia præſcriptos recenſetur; & an eadem ſit facienda in omnibus gradibus. t.2. p.1 3. nu.7
Genuflexio in Miſſæ ſacrificio ab initio Eccleſiæ recepta fuit. t.3 p.650 n 4
S. Georgij monaſterium Ordinis D.Benedicti propè Venetiam fuit à principio immediatè ſubiectum Romano Pontifici. tom.2.pag. 188.nu.2
Genus apud Iuriſtas eſt,quod ſub ſe plures continet ſpecies. t.1.p. 60.n.12
Generi per ſpeciem derogatur, quoties in eodem negotio concurrunt, nec ſimul ſtare queunt. ib nu.14
Gerardus Epiſcopus Nouarienſis Cardinalis Albanenſis efficitur. t.1.p.239 n.4
Gerardus Archiepiſcopus Bituricenſis crucem contra hæreticos Albigenſes aſſumpſit. t.2.p.202.n.1. Petit ab Innocentio III. Guilielmum prædeceſſorem ſuum in Sanctorum numerum referri, & obtinuit. ibid.
Gerardus, ſeu Euerardus, maioris Eccleſiæ Ambianenſis reſtaurator. t.4.p.43 n.1
S. Gereonis Coloniæ monaſterium celebre a quo fundatum. t.1.p. 229.n.5
Germanis, qui poſt actionem gratiarum ſemel biberent, indulgentiam fuiſſe conceſſam, an ſit verum. t 3.p 736.& ſ q.n.10
Gerunda peranriqua Hiſpaniæ ciuitas, in qua prouincia ſita. t.4. p.131.nu.1
Gerunda tempore D. Iacobi Eccleſia Cathedrali decorata eſt, eiuſque ciues fidem Catholicam accepere. ibid.
Giezi a Naaman ſanatus, an fuerit ſimoniacus propter munera oblata. t.5.p.58.n.2
S. Gildarij monaſterium Ordinis D Benedicti in diœceſi Riuenſi. t.3.p.538.n.1
Giſeburnenſis Eccleſia Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini eſt in occiduis Angliæ finibus. t.2.p.505.n.1
Glaſtonia ciuitas eſt Angliæ, in qua Ioſeph ab Arimathia celebre templum conſtruxit. t.3.p.159.n.1
Gualſus Cardinalis Diaconus tituli S. Mariæ in Porticu, Legatus contra Albigenſes miſſus. t 2.pag.98.n.3
Gradenſis ciuitas Epiſcopalis vbi ſita,& quando ab ea Cathedralis Sedes ablata. t.1.p.535.n.1
Gradus ſacramenti Ordinis alij maiores, qui ſacri dicuntur, alij minores, qui non ſacri vocantur. t.2.p.369.n.1
Vide in verbo Ordo.
Græcus ſermo vſitatior eſſe cœpit Sede Imperiali Conſtantinopolim tranſlata. t.1 p 84.n.5
Græci promiſſam barbam aluere, & apud eos Philoſophi barbati fuere. t.3. p.15.n.2
Græci ex raſura barbæ aduerſus Eccleſiam Latinam calumniam ſtruxere. ib.nu.3
Græcorum, & Latinorum diſſidium de nutrienda, aut radenda barba exponitur. t.3.p.16.& ſeq. n.4
Græci a cœlibatus lege diſcedunt, & propter hoc reprehenduntur. t.3 p.51.n.4 & 5
Græcorum Stercoraniſtarum ſtupiditas circa communionem eucharisticam. t.3.p.640.nu.8
Grandesheimenſe monaſterium, Regium Cœnobium eſt Virginum Benedictinarum. t.2.p.533 nu.2
Grandiſſiluæ Monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Toloſana. t.1.p.239.n.1
Grangia eſt prædium, villa, vel horreum: & grangiarius idem ac villicus. t.3.p.608.n 2
Gratia ex parte concedentis, non ex parte exequentis metitur. t.1. p.111.n.17
Gratia non cenſetur à Principe facta antequam literæ ſint expeditæ. ib.n.18
Grauitas morum in Epiſcopo, & quolibet Prælato Eccleſiæ præficiendo deſideratur. t 1.p.186.n.4
Gratianopolis vrbs eſt in Gallia Sede Epiſcopali decorata. t.3.pag. 519 nu 2
Gregorius cognomento magnus, creatus Pontifex ſupremus anno 590. rexit Eccleſiam vſque ad annum 604. vbi alia de eius laudibus. t.1 p.28.n.1
Gregorius IX. quando ad ſummi Pontificatus culmen euectus. t.1. p.57.n.1
Gregorius Magnus monaſteria, quæ proprijs expenſis conſtruxit, noſtra appellat. t.1.p.707.n.2
Gregorius VIII. quare à pluribus in catalogo Pontificum prætermittatur t.2.p.263.n.1
D. Gregorius Magnus Pontifex maximis infirmitatibus laborauit. t.2 p.402.n 5
Gregorius VIII. enixè recuperationem Terræ ſanctæ procurat. t.2. p 413.& ſeq.n.2
Gregorius VIII. per duos tantùm menſes Eccleſiam rexit, pietatis tamen ſuæ digna monumenta reliquit. t.2.p.414 n 5
Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus,quando fuerit Pontifex creatus. t.3.p.122. n 1
Guido Rex Hieroſolymitanus à Saladino in carcerem detruſus. t.1.p.2 7.n.3
Guido Cardinalis Epiſcopus Præneſtinus ab Innocentio III. Legatus mittitur. t.1.p.245. nu.3
Guido Abbas Clareuallenſis Legatus in Germaniam mittitur. t.3. p.118 n.3
Guido Archiepiſcopus Rhemenſis legationis munere fungitur, & totius Galliæ Legatus à latere creatus fuit. t.1.p.227.n.1
Guillelmus Mutinenſis Epiſcopus in Liuoniam fidei cauſa miſſus. t.1.p.601.n.2.& 3
Guillelmus ad Albaſmanus, Rhemenſis Præſul Cardinalis creatus. t.3.p.118.n.3
Guillelmus Dux Normannorum tria magnifica monaſteria conſtruxit. t.3.p 157 n.2
Guillelmus de Caſtro Silligniaco Præſul Altiſſiodorenſis, mirè diœceſim tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus auxit. t 3. p.352.n.1

Guil-

Digitized by Google

Guiſbuenenſe monaſterium Canonicorum regularium D. Auguſtini vbinam ſitum ſit. t.2.p.224.n.4

Gynæceum pars ædium fuit, in qua mulieres habitabant. to.3.p.47. num.10

H

HAbitus proprius pœnitentium quis ſemper fuerit in Eccleſia. t.5.p.304.n.5

Habitus monachalis debet à religioſo etiam poſt aſſumptionem ad Epiſcopatum deferri ſub pœna peccati lethalis. to.3.p.40. & ſeq. num 14

Habitus non facit monachum, prouerbium à Græcis deriuatum ampliatur. to.3. p.474.n.4

Habitus pœnitentialis hæreticorum quis olim fuerit, & quis hodie ſit. t.5.p.158.& ſeq.n.3

Habitus prædicti color quis ſit hodie, & quid ſignificet; & quare in eo crux decuſſata ſuperamponatur. t.5.p.159.n.4

S. Hadriani titulus Cardinalitius inter quatuordecim antiquos connumeratur. t.2.p 270.n 2

Hadrianus II. antea Ottobonus dictus, quando Pontifex fuerit creatus. t.3.p.422.n.1

Hæres an poſſit conueniri reſcripto contra defunctum impetrato. tom.1.p.117.n 9

Hæredes nequeunt adimplere conditiones in faciendo teſtatoribus præſcriptas. t.1.p.786.n.13

Hæres tenetur vltimas defunctorum voluntates exequi, nullo alio deſignato executore. t.3.p.332.n.7

Hæres iudicis officio poteſt cogi, vt ſupremam defuncti voluntatem adimpleat. t.3.p.333.n.9.

Hæres tenetur exonerare conſcientiam defuncti. t.3.p.340.n.14

Hæres non adimplens voluntatem teſtatoris priuatur per Epiſcopum rebus ſibi relictis. t.3.p.340.n.2.& p.341.n.5.

Hæredes varijs ex cauſis indigni hæreditatis redduntur. t.3.p.341. num.4

Hęres quæ defuncti vota, & quo vinculo teneatur adimplere. tom.3.p.342.n.7

Hæres voluntatem defuncti ineptam adimplere non tenetur. ibid. num.8

Hæres clerici defuncti non poteſt propria authoritate adire eius hæreditatem. t.3.p.544.n.5

Hęredis inſtitutio an in alterius voluntatem conferri poſſit. tom.4. p.151.n.4

Hęredes ex contractibus defunctorum eiſdem actionibus conueniri poſſunt, quibus eorum auctores tenebantur. t.3.p.410.n.6

Hæredes mariti prædefuncti an poſſint accuſare vxorem, cuius mores maritus æquo animo tulit. t.4.p.217.n.5.

Hęredes pro dominis accipiuntur, & hęreditas pro domina. tom.4. p.230. n.3

Hærede non comparente à quonam olim bona vacantia occupata fuerint: vide in verbo bonum.

Hæredes an in ſtirpes, an in capita ſuccedant in iurepatronatus, vide in verbo Iuſpatronatus.

Hereditas viuentis nec datur, nec de ea agi poteſt. t.4.p.171.n.3

Hæreſis Albigenſium in Eccleſiam, & Comitatum Toloſanum irrepſit. tom.1.p.239.n.9

Hæreſis an ſemper fuerit ſufficiens cauſa ad diuortium faciendum. tom.3.p.504.n.2.

Hæreſis ab eo tempore cœpit in Anglia, à quo tributum tamiſchot ſolui deſiit. t.3.p.603.n.2

Hæreſis ſola vnius coniugis abſque actu poſitiuo alium inducente, ſufficit ad diuortium faciendum. t.4.p.219.n.3

Hæreſis, grecè αἵρεσις dicta quid ſit. t.5.p.121.n.5

Hæreſis quare grauiſſimum ſcelus ſit in Catholicis. ibid.

Hæreſis initium eſt in intellectu, conſummato vero in voluntate. ib.

Hæreſis definitio traditur & explicatur, & quinam poſſit incidere in hereſim, refertur. t.5.p.121.n.6

Hæreſis non datur, niſi adſit pertinacia in errore. t.5.p.124.n.7

Vt Hereſis conſtituatur, qualis debeat eſſe error. ib.n 8

Hęreſis Neſtorij quęnam fuerit, & quando condemnata. t.5.p.125.n.1

Hæreſis an ſit omnium criminum teterrimum, & grauius idololatria. t.5 p.138.n.10

Hereſis grauitas exprimitur. ibid.

Hæreſis crimen quibus pęnis puniatur, tum iure ciuili, tum canonico. t.5.p.139.n 11.& 12

Hæreſis pręſumitur ex perſiſtentia in excommunicatione per annum. tom.5 p.153.n.3

In Hereſis crimine ſpeciale eſt, vt per pœnitentiam reus à pena mortis liberetur. to.5. p.158.n.1

Hæretici, & alii Eccleſię hoſtes plerumque ſub nomine luporum deſignantur. to.1.p.158.n.1

Hæreticus contra Epiſcopum tanquam teſtis non admittitur. to.2. p.138.n.2

Hęreticus mentalis an excommunicationem ipſo iure contra hæreticos latam incurrat. to.2.p.391.n.12

Hæreticus confeſſionem reuocans pro impœnitente habetur. to.2. p.401. n.6.

Hæreticus contra Catholicum tanquam teſtis, vel accuſator non admittitur. to.5.p 121.n.2.

Hæreticus eſt, qui dubitat in fide. ibid.p 122.n 9

Vt Hęreticus quis conſtituatur, qualiter errare debeat. t.5.p.122.n.8

Hæretici denunciandi ſunt, non premiſſa monitione fraterna. to.5. p.124. & ſeq.n.3

Hęreticorum cura præcipua ſemper fuit Eccleſię decreta, & SS. Patrum ſcripta, prauis immixtis ſententiis adulterare. to.5.p.125.n.2

Hęretico damnato ſcripta eius damnata ſunt, & comburenda. to.5. p.125 n.4.

Hæretici prohibentur quocumque ſucceſſionis modo aliquid ex teſtamento capere. to.5.p.129.n.6

Hæreticis nihil a quoquam Catholico donatione, teſtamento, vel ſimili ratione relinqui poteſt. to.5.p.131.n.1

Hęretici, & eorum fautores, ſeu receptatores excommunicantur, & ita decedentes, ſepultura eccleſiaſtica priuantur. to.5.p.133 n.8

Hęreticis omnis prorſus cōmunicatio cū fidelibus denegatur. ib.n.10

Hęreticis eccleſiaſtica ſepultura denegatur, & hodie ſepulti exhumantur. ibid.& ſeq.n.11

Hæretici verè in Eccleſia non ſunt, ad iuriſdictionem tamen eius pertinent. to.5.p.134.n.12

Hæretici poſſunt ab Epiſcopis declarari ij, qui in his errant, quæ iam ab Eccleſia definita ſunt. to.5.p.136.n.3

Hæreticus quandonam dicatur continuò pœnitens, & quando poſſit ad reconciliationem admitti. ibid.n.4

Hæretici omnes tenentur ad abiurationem erroris, aliàs Eccleſię reconciliari nequeunt. ibid.n.5.

Hæreticorum vnctio poſt abiurationem. ibid.

Hæretici impœnitentes, ſeu pertinaces in errore, tradendi ſunt curiæ ſæculari; & ſi clerici ſunt, priùs degradantur, ac omnibus beneficijs priuantur. t.5.p.138.& ſeq.n.9

Hereticus ſeparatur a Deo vero, & cōiungitur diabolo. t 5.p.139.n.11

Hæretici quare ſint grauioribus pœnis, quæ inueniri poſſint, puniendi. to.5.p.151.& 152.n.11.& ſeqq.

Hæretici aliquando metu maioris mali tolerantur. ibid.& ſeq.

Hæretici, etſi pœnitentes, & conuerſi, non effugiunt confiſcationem bonorum. to.5.p.141.n.3

Hæretici priuantur bonis proprijs, etſi filios catholicos habeant. ibid.& ſeq.n.6.& p 146.& ſeq. n.13.14.

Hæretici notorij, & manifeſti aduocatorum patrocinio priuantur; non autem ſuſpecti tantùm. t.5.p.145.n.2

Hæretici pœnitentes euitant mortis pœnam, & admittuntur ad reconciliationem. tom.5 p.158.n.1

Hæreticis pœnitentibus an venia delicti detur de iure ciuili. ibid.

Hæreticis in hæreſi deprehenſis, ſed pœnitentibus, imponitur pęna perpetui carceris; ſed non ſuſpectis ſolùm. to.5 p.158.n.2

Hæretici quomodo pœnitentiam in carcere cum habitu penitentiali peragere debeant. ibid.n.3

Hæretici omnes ſchiſmatici ſunt; ſed non ècontrà. to.5.p.163 n.3

Halberſtad ciuitas eſt præclara inferioris Saxoniæ, magnifica, Cathedralem Eccleſiam habens, ſuffraganeam Archiepiſcopi Moguntini. to.4.p.69.n.1

Halec piſcis eſt ex puro aquæ elemento viuens. to.2.p.133.n.1

Halecum piſcatio vbinam magis in vſu ſit. ibid.

Halecis proprietates contra morbos: & eius deſcriptio. ibid.

Halecum piſcationi operam dare etiam die Dominico permittitur. ibid. col.2

Hebdomada maior quænam ſit, & quare ſancta ab Eccleſia dicatur. to.2.p.130.n.8

Hebræi longam aluere comam. to.3.p.13.n.7

Hebræi promiſſa barba inceſſere. to.3.p 15 n.4.3

Hedera laſciuiæ ſignum fuit, quam Dialibus Romæ tangere non licebat. to.3.p.54.n.10

Heli ſummus Sacerdos quare de ſella corruens, fractis ceruicibus diuino iudicio exſpirauit. to.5.p.83.n.1

Helleniſmi in varijs iuris locis obſeruantur, & oſtenduntur. tom.3. pag.2.n.5

Henricus Imperator Paſchalem Pontificem cum multis Cardinalibus captiuum ducit. to.1.p.247.n.21

Henricus a Frata eccleſiaſticæ iuriſdictionis vindex a ſanctos Dominicum, & Franciſcum excepit. to.1 p.348.n.1

Henricus II. Angliæ Rex a Petro Bleſenſi laudatur. to.2 p.8.n.1

Henricus II. Rex potentiſſimus, & Romanæ Eccleſiæ obſequentiſſimus fuit. ibid n.2

Henricus a Frata Epiſcopus Bononienſis, egregius fuit libertatis eccleſiaſticæ vindex, & propugnator. to.2.p.47.n.1.& p.59.n.2

Henricus à Frata priuilegium pro Eccleſia Bononienſi à Friderico II Imperatore obtinet. to.2.p 69.n.1

Henricus Roberti Iunioris Drocarum, & Brenæ Comitis filius fuit Præſol Rhemenſis. to.2.p.612 n.1

Henricus II. Henrici I. ex filia ſua Mathilde nepos, quot annis in Anglia regnauit. to.2.p.631.n.2

Henrici prædicti breue encomium. ibid.

Henricus de Caſtromarſiaco, natione Gallus, inuitus conſecratur Epiſcopus, & Cardinalis Albanenſis. t.3.p.604 n.2

Henrici II Anglorum Regis filij, & filiæ referuntur. t.4.p.21.n.2

Henricus II Rex Anglorū creatus arma cōtra patrē mouet. ibid .n.2

Henrici Imperatoris perfidia in Vuillelmum Siciliæ Regem, matrem eius, & ſorores. to.5.p.448.n.3

Heraclea pręclara ciuitas in Thracia, prima olim Metropolis Orientis. to.1 p.258.n.3

Heraclius ad Patriarchatum Hieroſolymitanum euectus temporibus Cœleſtini: & vt Legatus miſſus ad Regem Francorum. to.1. pag.105.n.2

Herfordia ciuitas Britanniæ, ſuffraganea Archiepiſcopi Cantuarienſis. to.1.p 128 n.1

Herueus Tricaſinus Præſul in Curia Romana eligitur; ubi aliqua de eius laudibus. 1.3.p.118.n 1

Hieroſolyma vnde Ælia dicta, & quando in Patriarchatum erecta. to.1.p.447. n.1

Hieroſolymitana Militia toto terrarum orbe celebris quandonam initium ſumpſerit, & ad quid inſtituta ſit. to.2.p.210.n.1.

Hieroſolymitani Milites, alias D. Ioannis, varijs nominibus appellantur. ibid.

Hieroſolymitana Eccleſia à prima ſui inſtitutione clericos habuit regulariter viuentes. to 3.p.167.n.1

S. Hilarius Pictauienſis Epiſcopus, quamuis prouectæ iam ætatis baptizatus, ita tamen in breui profecit, vt Doctor Eccleſiæ maximus euaſerit, & varia opera ſcripſerit. to.5.p.456.n.1

Hippomanes virus equinum eſt, & quis ſit eius effectus. t.5.p.187.n.5

Hippomanes fronti naſcentis pulli adhærens à veneficis petitur. ibi.

Hiſpalis Bæticæ Metropolis a Sarracenis occupata fuit temporibus Alexandri. to.3.p.391.n 1

Hiſpaniæ aliquando intolerabili libidine efferbuere. to 3 pag.55. & ſeq. n.12

Hiſtoria magnum adminiculum probationi affert, fidemque humanam facit. to.2 p.279 n 4.

Hiſtriones an ſint immunes ab omni infamia: Vide in verbo Ioculator.

Homagium maximum ſubiectionis ſignum, non eſt pro ſpiritualibus faciendum. to.2 p.180.& ſeq n.10

Homagium fieri nō debet pro ſpiritualibus aſſequendis. t.5.p.7 .n.4

Homagium quid ſit, & quomodo præſtetur. ib.n 4

Homagium duplex recenſetur, eorumque exempla referuntur. ibid. & ſeq.

Homagium pro aſſequendo beneficio eccleſiaſtico, vel alia re ſpirituali, ſine ſimoniæ labe fieri non poteſt. t.5.p.70.n.5.6

Homagium & fidelitas promiſcuè vſurpantur, inter ſe tamen differunt. ibid.n.6

Homagium quod inferiores Prælati Epiſcopo præſtare tenentur, quodnam ſit. t.5.p.344.n.2

Homicida coniugis an poſſit validè, vel licitè ſecundum matrimonium inire. t.4 p.104.n.6

Homicida proditorius quis dicatur, vt immunitate eccleſiaſtica gaudere non poſſit. t.5.p.181 & ſeq.n.1

vt Homicida punitur, qui homini, vel mulieri poculum dedit, ve generari, vel naſci ſoboles non poſſet. t.5 p.187 n.2.& p.188.n.7

Homicida quare non poſſit ad ſacros ordines promoueri, nec in eiſdem miniſtrare. t.5 p.196 n.11

Homicida Epiſcopi quibus pœnis afficiendus ſit. t.5.p.406.n.1

Homicidium etſi pro defenſione ſua, & ſuorum bonorum commiſſum, non eſt omninò inculpabile. t.5.p.183.n.4 & 5

Homicidium quotuplex ſit. t.5.p 184.n.8

Homicidium neceſſarium duplex eſt. ib.

Homicidium caſuale quandonam inducat irregularitatem, vel non. t.5.p.191.n.1

Homicidij varia genera referuntur. t.5.p.194.n.5

Homicidium caſuale quid ſit. t.5.p 195.n.8

Homicidium neceſſarium quid ſit, & quotupliciter contingat. ibid.n.9

Homicidium quandonam voluntariè perpetretur, & imponè quoad Deum. t.5.p 196.n.10

Homicidium caſuale, cui præcauendo adhibita non eſt omnis diligentia, peccatum eſt lethale inducens irregularitatem. tom.5. p.197.n.13

Homicidio ſequuto pluribus concurrentibus ad illud, an omnes plectendi ſint. t.5.p.103 & ſeq.n.4

Hominium vnde ita dictum ſit, & quiſnam eius ritus, & formula. t.2.p.434.n.3

Hominium ligium quid ſit, & quomodo præſtetur. ib & ſeq.

Homines liberi pignori dari nequeunt, obſides tamen deſignari poſſunt. Vide in verbo Obſes.

Homines cum proprijs corporibus, quæ nunc geſtant, reſurgent. t.1.p.22.n.7

Homines qui dicantur in iure Cæſareo, in libris feudalibus, & in legibus Vviſigothorum, & Longobardorum. t.1 p.418 n.2

Homines ingenui aut ita naſcuntur, aut fiunt. t.1.p.419.n.4

Vide in verbo Ingenuus.

Homines dicuntur, qui homagium, ſeu hominium præſtant. t.1. pag.761 n.2

Homo habens animum delinquendi, ſi illum explicet opere ſequuto, punitur, licèt non ſequatur effectus. t.2.p.388.n.3

Homo literatus non eſt de facili propriæ ſalutis immemor credendus. t.2.p 414.n.6

Homo liber non poteſt pignori obligari, etſi non habeat vnde ſatisfaciat. t.3.p.156.n.3

Homo liber extra commercium eſt, nec debet eſſe merx alterius hominis. t.3.p 257.n.5

Homines liberrimi naſcuntur, vt cæteris animantibus dominentur, ipſi autem nulli ſubijciantur. ib.

Hominis liberi emptio quomodo valere poſſit. ib.& ſeq.n.6

Homo liber aliquando pecunia accepta potuit pignori dari, ſed immutatum fuit hoc ius. t.3 p.258 n.7

Homo redemptus ab hoſtibus cuius ſtatus ſit interim dum pignore naturali detinetur. ib.& ſeq.n.9

Homo pignore naturali detentus quomodo liberetur. ib.& ſeq.

Homo liber, qui ſe venundari paſſus eſt, ſeruus efficitur; & quæ ad hoc requirantur. t.3.p.258.n.10

Homo liber noxæ deditus ſeruus non efficitur, nec iure pignoris, vel fiduciæ obſtringitur. t.3.p 259.n.12

Homo pignori datus an durante cauſa pignoris ſit liber. ib.n.13

Homines omnes morituros eſſe conſtans eſt Eccleſiæ totius ſententia, licèt de fide non ſit. t.5. p.20.n.3

Honoris ſpecies eſt ſalutanti aſſurgere: vbi de hoc traduntur exempla. t.1.p.623.n.11

Honor iudicibus defertur à partibus ante ſententiam ſine cauſa non appellando. t.2 p.657.n.2

Honor quis debeatur iudicibus ordinariis, & a quibus tantùm ſit deferendus. ib.& ſeq.

Honorius III. quando Pontifex creatus, & quæ eius Pontificatum illuſtrem reddant. t.1.p.55.n.5

Horæ canonicæ olim etiam in domibus priuatis, vbi virgines, & viduæ continentes degebant, recitabatur; & quibus præſentibus hoc fieri debuerit, præſcriptum eſt a Patribus. t.3.p.20 & ſeq.n.10

Horæ diei tertia, ſexta, & nona, quomodo computandæ ſint. t.3. p.617.& ſeq.n.11

Horæ ad diuina officia perſoluenda quandonam præfixæ fuerint. ibid.num.11

Horæ canonicæ à tempore Apoſtolorum originem ſumpſere. t.3. p.619.& ſeq.n.17

Horarum canonicarum numerus quiſnam ſit definitus. tom.3. pag 629.n.18

Horæ canonicæ quare matutino tempore principaliter perſoluantur. ib & ſeq.

Horarum canonicarum diſtinctio initio Eccleſiæ nulla erat, & quandonam inceperit. t 3.p.630.n.19

Hormiſdas natione Campanus, patria Fuſinas, quando fuerit Pontifex creatus, & quamdiù Eccleſiam rexerit. t 4.p 51.n.1

Horti variæ ſunt acceptiones, & qui locus hoc nomine deſignetur. t.3 p 434.n.3

Hoſpitale S.Allucij Hoſpitalarijs S.Sepulchri adiudicatus fuit. t.3. p.314.num.4

Hoſpitalia aliquando religioſa, aliquando prophana cenſentur. t.3 p.536.& ſeq.n.4.5

Vide in verbo Xenodochium.

Hoſpitalis nomen generale eſt, complectens quamcunque hoſpitis receptionem. ib n.4

Hoſpitalium variæ ſpecies. ib

Hoſpitalia, & ſimilia loca religioſa duplici iure ſubſunt Epiſcopis. t.3.p.541.n.5

Hoſpitalia, & alia loca pia triplici modo poſſunt a iuriſdictione Epiſcopi eximi. ibid.

Hoſpitalitatis obligatio diuerſo modo procedit iure ciuili inſpecto, ac iure canonico attento. t.3.p.216.n.4

ad Hoſpitalitatem an æque teneantur laici, & eccleſiaſtici. ib.

Hoſpitalitas inter opera charitatis recenſetur. t 3.p.537.n.6

Hoſpitalitas etiam apud Gentiles commendata. ib.& ſeq.

Hoſtia peranitqua Italiæ ciuitas Epiſcopalis à quo fundata. t.1. pag 160.n.5

Hoſtiæ, & calicis eleuatio an ſemper manibus ſacerdotis fieri debeat; & quomodo olim fieret. t.3.p.650.n.3

S. Huberti monaſterium vbi ſitum, & quando ſundatum. tom.1. p.487.num.1

Hugonis de Noyers Epiſcopi Altiſſiodorenſis breue encomium. t 1.p 158.n.6

Hugolinus de Signia Diaconus Cardinalis electus, hinc ad Apoſtolicæ Sedis faſtigium euectus. t.1.p.782.n.3

Humiliatorum Congregatio a quibus inſtituta ſit. t 2.p.200.n.4

Humiliati reprobati, deinde reſtituti, & denique penitus extincti ſunt. ibid.

Hydroparaſtæ hæretici quinam fuerint, & quis eorum error. t 3. p 654.num.2

Hydruntium antiqua Epiſcopalis ciuitas Calabriæ, vulgò Otranto. t.1 p.341.n 1

Hymnus, Gloria Patri, &c. quare in liturgijs, & horis canonicis ſit adhibitus. t.2.p.133.n 9

Hymnus prædictus à quo tempore cœperit, & quare in aliquibus horis omittatur. ibid.

Hymni licèt non ſint compoſiti à Scriptoribus canonicis, habent tamen ſemper aliquem authorem grauem. t.3.p.630.n.20

Hymnus angelicus quiſnam ſit, & quare ita dictus. t.3 p.637.n.1

Hymnus angelicus in quibus Miſſis decantetur, vel omittatur. ib.

Hymnus angelicus in Eccleſijs Bethlehemitanis diebus etiam ferialis, & in domo Lauretana in Miſſis etiam votiuis dicitur. ib.

Hypotheca tacita dotis nomine ſemper mulieribus competit, etſi de ea expreſſe conuentum non ſit. t.3.p 265.n.8

Hypotheca tacita contracta dicitur, quamuis maritus minor ſit. ib.

Hypotheca tacita competit etiam pro augmento dotis, & an ad donationem propter nuptias extendatur. ib.

Hypotheca tacita non extenditur ad ſponſalitiam largitatem, & in quibus alijs caſibus competat. ibid.

Hypotheca tacita quomodo, & in quibus caſibus marito competat. t.3.p.265.& ſeq.n.9

Hypotheca tacita competit tam pro dote aduentitia, quàm profectitia; & cùm pater pro filiofamilias marito dotem accepit: vbi de alijs ſimilibus caſibus. ib.& ſeq.

Hypothecæ tacitæ priuilegium quodammodo ineſt priuilegio prælationis. ibid.

Hypotheca tacita quo tempore tam marito, quàm mulieri competat. t 3.p.266.n.11

Hypotheca tacita contrahitur ſola legis authoritate. ib.n.12

Hypotheca pro ſecuritate dotium quare conſtitui poſſit, non tamen fideiuſſores peti: vide in verbo Fideiuſſor.

Hypothecæ, & pignoris variæ aſſignantur differentiæ, & præcipua traditur. t 3 p.268 & ſeq.n.6.& 7

Hypotheca aliquando ſumitur pro ipſa re, quæ in hypothecam datur. t.3.p.269.n 8

I

IAnuarius Epiſcopus Calaritanus Gregorio Magno valde familiaris. t.1.p 656.n.2

Ianua Italiæ ciuitas vbi ſita, & vnde ſic dicta: vide in verbo Genua.

Ianuenſis ciuitas vbi ſita, & vnde diuerſa eius nomenclatura. t.1. pag.541.n.1

Idolis thus adolere etiam ex metu mortis non licet. t.1.p.722 n.12

Idolorum ſeruitus vitium eſt per antonomaſiam vitioſiſſimum dictum. t.3.p 103.n.2

Ieiunium quatuor temporum ab Apoſtolica inſtitutione prouenit, & ab Apoſtolis obumbratum fuit, & obſeruatum. t.1 p.359.n.1

Ieiunij Chriſtianorum, & Hebræorum comparatio. ib.

Ieiunium quadrageſimale olim à ſeptuageſima incipiebat. tom.1. pag.630.n.5

Ieiunium ante natiuitatem S. Ioannis Baptiſtæ olim indictum fuit. t.2.p.136.n.3

Ieiunium naturale olim etiam deſiderabatur in miniſtro Euchariſtiæ t.3.p.627.n 8

Ieiunium ad ſumptionem Euchariſtiæ requiſitum naturale debet eſſe; & an ex deglutione inuoluntaria frangatur. t.3.p.638.n.3

Ieiunium qua de cauſa præceptum ſit ad ſumptionem Euchariſtiæ. t.3. p.639.n.5

Ieiunium ad receptionem plurium ſacramentorum olim, requiſitum erat. ibid col.1

Ieiunium naturale non frangitur per ſumptionem eucharisticam. t.3.p.610.n.8

Ieiunium quare aliquando ſtatio dictum ſit. t.3.p.693.n.5

Ieiunium vigiliarum. p.694.n.6

Ieiunij eccleſiaſtici definitio traditur, & explicatur. ibid.

Ieiunij præcipua lex in quo conſiſtat; & quid a veteribus fuerit obſeruatum. t.3.p.695.n.8

In die ieiunij qua hora ſit vnica comeſtio ſumenda. ib.& ſeq.n.8

Ieiuniorū origo vndenam ſit, & quā diuerſi in Eccleſia fuerint. ib.n.9

Ieiunium in Sabbatho peragendum eſt, feſtiuitate occurrente feria ſecunda. t.3.p.695.& ſeq.n.10

Ieiunium quare die Dominico non liceat. ib.

Ieiuniorum priſcorum obſeruantia in quo conſiſteret. ib.& p.696

Ieiunium an ſit abſolutè in die Dominicu prohibitum. tom.3.pag. 695.num.11

Ieiu-

Ieiunium tempore paſchali licitum non eſt. t.3.p.697.n.2
Ieiunium aduentus Domini antiquum eſt, & ad quid ſit inſtitutum. ibid. num.3
Ieiunium aduentus Domini viget etiam apud Græcos, ſed non ita antiquum ac apud Latinos. ibid & p.698.n.8
Ieiunium ſeuerius eſt in Eccleſia Orientali, quàm in Occidentali. ibid & ſeq.
Ieiunium feriæ ſextæ in memoriam paſſionis Domini ab Eccleſia indictum t.3.pag.700.n.4
Ieiunium quanta cum abſtinentia à primis Chriſtianis obſeruatum fuerit. t.5.p.412.n.2
Ieiunium apud Græcos per aerophagias obſeruatur. ibid.n.3
Ieiunium vigiliæ S.Mathiæ quo die obſeruandum ſit in anno biſſextili. t.5.p.462.n.2
Ieiunium bannitum quid ſit: vide in verbo Catena, quæ eſt ieiunium 40. dierum.
Igeritaolim ciuitas Epiſcopalis in Luſitania fuit: nunc obſcurus vicus Idaña la vieja dictur. t.1.p.700.n.1
Ignis in ſignum venerationis, tam apud Hebræos, quàm Romanos coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur. t.3 p.651.n.9
Ignis appoſitus, aut prælatus, ſignum eſt venerationis. ibid.
Ignis nomine apud Eccleſiæ Patres, & in ſacra Scriptura pœna grauis deſignatur. t.3.p.668.n.2
Ignis iudicium etiam in rebus ſacratioribus ab Eccleſia adhibitum fuit. t.5.p.397.n.9
Ignorantia poteſt excuſare à culpa, & pœna, non tamen actum alias inualidum, validum reddere. t.1.p.598.n.12
Ignorantia etiam in proprio facto admittitur ex circumſtantijs perſonarum, temporum, & negotiorum. t.2 p.573.& ſeq.n.10
Ignorantia interueniens in matrimonio in gradu prohibito contracto, præſumitur affectata, nec excuſat, quin proles naſcatur illegitima. t.4.p.71.n.4
Ignorantia affectata non prodeſt ad matrimonium putatiuum, vt proles ex eo ſuſcepta legitima naſcatur. t.4.p.175.n.5
Ignorantia non excuſat ea, quæ natura turpia ſunt, & illicita. t.4. p.256.nu.2
Ignorantia quid ſit, & in quo differat à neſcientia. t.5.p.315.n.1
Ignorantia ſemper ſumitur in malam partem. ib. In quo differat ab errore, & dubio. ib.& ſeq.
Ignorantiæ definitio, & diuiſio traditur. ibid.
Ignorantiæ diuiſio ex parte ſubiecti. ibid.
Ignorantia facti excuſat tam in lucris, quàm in damnis. t.5.p.135.n.2
Ignorantia iuris regulariter nocet, præcipuè in lucris. ibid.
Ignorantia facti non præſumitur, nec probabilis eſt. ib. & ſeq.n.3
Ignorantia facti alieni aliquando non excuſat. ibid.
Ignorantia iuris naturalis & gentium omnibus nocet. ib.nu 3
Ignorantia iuris poſitiui probabilis non eſt, nec excuſat in delictis. ibid.
Ignorantia probabilis quænam dicatur, & quid ad eam requiratur. t.5.p.316.nu.5
Ignorantia craſſa & ſupina, iniuſta, & improbabilis eſt. ib.nu.6
Ignorantia latæ culpæ æquiparatur, nec excuſat à delicto, & pœnis ipſius. ibid.
Ignorantia craſſa ita minuit peccatum, vt non maneat in eadem ſpecie ibid.
Ignorantia probabilis an excuſet à ſuſpenſione, & ab excommunicatione. t.5.p.318.n.16.& 17
Ignorantia facti alieni iuſta & probabilis eſt, ſecus ignorantia facti proprij. t.5.p.419.n.18
Ignorantia cenſuræ, vel irregularitatis an excuſet committentem factum propter quod latæ fuere. t.5.p.419.n.3
Ilerda, vulgo Lerida, nobilis, & antiqua ciuitas Aragoniæ. tom.1. pag.738.nu.2
Ilerda à quo condita, & quando Epiſcopali Cathedra donata, & ea priuata. ib. & ſeq.
Illegitimitatis impedimentum primis Eccleſiæ ſæculis non attendebatur. t.1.p.121.n.18
Illegitimus per ſubſequens matrimonium legitimatus an poſſit in Epiſcopum eligi. ib. & ſeq.n.20
Illegitimus in Epiſcopum eligi nequit; poſtulari autem valet. tom. 1.p.122.n.16
Illegitimi extra matrimonium procreati irregulares ſunt propter vitium originis. t.1.p.122.n.18
Illegitimi non ordinantur, niſi profiteantur religionem, & tunc in ipſa non admittuntur ad Prælaturas. t.1.p.394.n.3. & p.395.n.5
Vide in verbo Filij.
Illiterati iudicis officio fungi nequeunt. t.1.pag.85 nu.2
Illiterati magnam cladem Eccleſiæ intulerunt. ib & ſeq.
Illiteratura dupliciter poteſt accipi, & quænam ordinandos impediat. tom.1.p.3 9.n.7
Imaginum ſacrarum antiquitas commendatur, earum vſus præcipitur, & approbatur. t.1.p.13.& ſeq.n 39
Immunditia legalis in lege veteri quomodo contrahebatur; & quinam ea ſe immundi erant. t.3.p.701.nu.5
Immunditiæ aliæ grauiores, aliæ leuiores. ib.col.2
Immunditiæ legis veteris diuerſo modo purificatæ. ib.nu.4
Immunitatis eccleſiaſticæ origo, & progreſſus refertur. t.1.p.20.n.4
Immunitas eccleſiaſtica Imperialibus conſtitutionibus confirmatur. ib. & ſeq n.5
Immunitas, ne perſonæ eccleſiaſticæ in cauſis criminalibus coram iudicibus eccleſiaſticis conueniantur, quibus rationibus firmetur. t.2.p 22.& ſeq.n.7
Immunitas clericorum à iuriſdictione ſæculari debilis, nec ſatis decreta fuit. t 2.p.24.nu.12
Immunitatis eccleſiaſticæ varij caſus referuntur, & reſoluuntur. ib & ſeq.nu.15
Immunitas Eccleſiarum quid, & quotuplex ſit. t.3. p.712. nu.10
Immunitas Eccleſiarum ad quæ loca extendatur. ib.nu.12
Immunitas clericorum à tributis an ſit iuris diuini, vel tantum eccleſiaſtici. t.3.p.718.n.8
Immunitas clericis conceſſa, quæ eorum bona comprehendat. t.5. p.719.& ſeq n 10 11
in Immunitatis materia quomodo attendantur ſtatuta canonum, & traditiones legum. t.3.p.724 n 2
Immunitatis eccleſiaſticæ beneficio quinam gaudeant. t.5 p.725. & ſeq.n.3.4.5.& 6
Immunitas Eccleſiæ conceſſa non fouet delicta, nec eſt abolenda propterea quod ex ea aliqua incommoda ſequantur. tom.3 pag. 731 nu.15
Immunitas clericorum à tributis firmiùs ſtabilitur contra Magiſtratus ciuiles. ib.& ſeq.n.2
Immunitas, ſeu ius aſyli quibus Eccleſijs, & vſque ad quem earum ambitum concedatur. t.3.p.734.n.2
Immunitatis eccleſiaſticæ beneficio quinam priuentur. t.3.p.932.n.3
Imola antiquitus dicta Forus Cornelij, ciuitas Epiſcopalis, vbi ſita. t.1.p.102.n.1
Impedimentum publicæ honeſtatis vnde oriatur. t.4. p.14.& ſeq. nu.3. & 5
Impedimentum publicæ honeſtatis definitur ex D. Thoma. ibid. pag.14.nu.5
Impedimentum publicæ honeſtatis quomodo ex ſponſalibus conſurgat. t.2.p.16.n.6
Impedimenta affinitatis, ſeu conſanguinitatis, & publicæ honeſtatis, quomodo differant. t.4.p.15.n.8
Impedimenti publicæ honeſtatis gradus quomodo ſint computandi. ibid.
Impedimentum prædictum quare ſit ab Eccleſia inductum. ib.nu.9
Impedimentum criminis quodnam ſit, & quo iure introductum: vbi de eo referuntur varij caſus. t.4.p.103. & ſeq.n 1.& 4
Impedimenta matrimonij poſſunt conſuetudine introduci. tom.4. pag.117.nu 2
Impedimentum matrimonij ex defectu corporali proueniens triplex refertur, t.4 p 157.n.5
Imperatores Græci aliquãdo propria authoritate Epiſcopos de vna in aliam Eccleſiã tranſtulerunt, eorumque Præfectr t.1.p.175.n.14
Imperatoris eligendi præclaræ dotes quæ eſſe debeant. t.1.p.246.n.6
Imperator vbi vngi & coronari debeat. ib.nu 9
Imperator aduocatus & defenſor Eccleſiæ dicitur. ib.nu 13
Imperator electus debet à Romano Pontifice confirmari, vngi, & conſecrari, ſi dignus; ſecus ſi indignus eſt. t.1.p.248. n 16. & ſeq.
Imperatorum ex Carolina ſtirpe oriundorum ſeries traditur. tom. 1.p.248.nu.19
Imperatorum præcipuus titulus quis, & à quo tempore eis datus. t.1.p.543.n.1
Imperator Senatui authoritatem præſtare dicebatur, cùm eo orationem faciente, & præſente ſtatuebat. t.1.p 675.n 2
Imperatores quomodo cognouerint de rebus ſacris. t.1.p.6.col.2
Imperatores Chriſtiani quo ſenſu Pontifices Maximi dicti ſint. ib.
Imperatores Græci nomen Pontificis Maximi vſurpant. ib. & ſeq.
Imperatores quomodo dicantur imponere excommunicationem. t.2.p.7 n.10
Imperatores Romani olim gratiam iuriſiurandi faciebant authoritate Pontificia. ibid.
Imperatores Dij ab antiquis vocabantur, qui Imperatoriam Celſitudinem è cœlis delapſam exiſtimabant. t.1.p 116 n.4
Imperatores viui Domini; vita functi Diui appellabantur. ib.& ſeq.
Imperatores Diuales dicti. ibid.
Imperatorum Græcorum faſtus, & ambitio in rebus ſacris. tom.3. p.5. & ſeq.nu.13
Imperator peracta conſecratione inſtallatur in Canonicum S.Petri. t.3.p.138.n.2
Imperium Romanum à quo tempore ad Reges Galliæ translatum. t.1.p 248.n.18
Imperium à Græcis ad Germanos translatum eſt authoritate Pontificis. t 1.p.250.n.35
Imperium mixtum iure ciuili delegari poteſt. t.1.p.530 n.2
Imperium merum quid ſit; & cur ita dicatur. ib.
Imperij meri ſymbolum gladius. ib.& ſeq.
Imperium mixtum quid ſit, & in quo differat à mero. t.1.p.530.n.3
Imperium merum quibus competat, & quibus mixtum. ib nu.4
Imperium merum quinam Magiſtratus olim habuerint apud Romanos. ibid.
Imperij Orientalis ſtatus debilis temporibus Honorij III. tom.1.p. 680.num.12
Imperiũ ſedẽte Innocẽtio Pontifice Romano ter vacauit t.1.p.58.n.5
Impetrans literas ad beneficium, debet mentionem facere priorum, quibus renunciauit, penſione ſibi conſtituta. t.1.p.113.n.6
in Impetratione reſcripti ad beneficium ſecundum neceſſariò fieri debet mentio primi obtenti. t.1.p 80.nu.15
Vide in verbo Reſcriptum.
in Impetratione beneficij à Pontifice debet fieri mentio prioris, non autem ab Epiſcopo. t.1 p.81.n.16
Impetrator mendax penitus carere debet gratijs impetratis. tom.1. p.79.nu.10
Impetrator doloſus priuatione commodi reſcripti impetrati valde punitur. t.1.p.94.n.10
Impoſitio manuum quid ſit, & quæ eius frequentior acceptio in iure canonico. t.1.p.391.n.6
Impoſitio manuum alia eſſentialis, alia accidentalis. ibid.
Impoſitio manuum in collatione gradus presbyteri & Diaconi prætermiſſa non poteſt suppleri abſque iteratione ſacramenti. tom. 1 p.392.n.11
Impoſſibile quid, & quotuplex ſit: vide in verbo Conditio impoſſibilis.
Impotentia ad coeundum an ſufficiens cauſa ſit ad matrimonium ſtatim ſeparandum. t.4.p.156.n.3
Impotentia ad coeundum, tam in viris, quàm in fœminis prouenit vel ex natura, vel ex morbo; aliaque apparens eſt, alia latens. t.4.p.157.n.7
Impotentia ſuperueniens an dirimat matrimoniũ. ib.& ſeq.p.158.n.8
Impotentia dirimens matrimoniũ debet eſſe phyſica. t.4 p 159.n.10
Impuberes iudices eligi non poſſunt: & an id verum ſit, etiam attento iure Pontificio, Regio, & ciuili. t.1.p.85 n 2
Impuberes ad Tribunatum, & Decurionatum admiſſi. t.1.p.361.n.3. & p.363.& ſeq nu 5
Vide in verbo Minor.

Digitized by Google

Impubes, qui monaſticam profeſſionem emiſit, ſi habitum deponat, poteſt vxorem accipere. t.3.p.468.n.4
Impubes à parentibus monaſterio oblatus, ſi poſt pubertatem non reclamauerit, non poteſt inde reſilire. t.3.p.471.nu.1
Impuberes niſi pro pacis matrimonio coniungi non debent. tom.4. pag.55.n.3. & pag.57.n.7
Inauditus dicitur, qui non auſcultat, vel obedit; frequentiùs tamen accipitur pro indefenſo. t.2.p.175.nu.10
Inauditum, & non citatum condemnari non poſſe omni iure probatur. t.2.p.175.n.21
Inauditus, & abſens in quo caſu condemnari poſſit. ibid.
Incantationes, & carmina in pluribus caſibus innocenter adhibita; quæ tamen omnia, tanquam ſuperſtitioſa, & vanitatis plena Eccleſia prohibuit. t.5.p.283.n.13
Incardinari eſt aliquem ordinari, ſeu conſtitui Epiſcopum. tom.1. pag.282.num.18
Incendiarij ſegetum qua pœna olim plecterentur. t.2.pag.153.nu.6
Incendiarij quibus pœnis puniantur apud varias gentes. t.5 p.240.n.5
Incendiarij an ipſo iure ſint excommunicati, an verò ſint excommunicandi. t.5 pag.430 n.3
Incendium quotupliciter committatur. t.5.pag.240.n.4
Incendium diuerſis pœnis punitur iuxta eius grauitatem. ib.
Incenſi oblatio perantiqua, & iam à temporibus Apoſtolorum in Eccleſia cœpit. t.1.pag.480 n.5
Inceſtus varijs pœnis vindicatus fuit tum iure ciuili, tum canonico. t.4.pag.128 num.4
Incompatibilitas beneficiorum alia eſt quoad titulum, alia quoad retentionem, & quænam vtraque ſit. t.3.p.12..n.9
Incompatibilitas quoad titulum quandonam detur. ib.& ſeq.
Incompatibilitas an detur in beneficiis ſimilibus, & diſſimilibus. ib
Indebitum quot modis dici poſſit; vide in verbo Debitum.
Indebiti ſoluti repetitio vt concedatur, quid requiratur. t.3.p.305.n.5
Inditio quid fuerit in ſua primæua ſignificatione, & quid deinde ſignificauerit. t.5 p.373 n.2
Indulgentia Principis quomodo crimen, & quando abolere poſſit. t.2.p.598.n.5
Indulgentia Principis ad crimina abolenda duplex. ib.
Indulgentia Principis rectè conceditur his criminibus, quæ potiùs ciuili, quam diuino iure vindicantur. t.2.p.598.n.7
Indulgentiæ variæ acceptiones referuntur in iure canonico t.5.p.420.n.5
Indulgentia prout eſt remiſſio pœnæ pro peccatis debitæ, quotuplex ſit. ibid.
Indulgentias à quibus concedi valeant. ibid.n.5
Indulgentiæ ex quibus cauſis concedantur. ib. & ſeq.
Indulgentiarum veritas ſtabilitur, & quòd ab Eccleſia concedi valeant, defenditur. t.5.pag.421.n.7
Indulgentiarum antiquitas. ib.& ſeq.
Infamatus de delicto, quod plene probari nequit, purgandus eſt proprio iuramento, & compurgatorum. t.5 pag.399.nu.2
Infamia quid ſit, & quotuplex, ſiue ex iure Cæſareo, ſiue ex iure canonico. t.2.p.148.n.2
Infamia quænam homines à teſtimonio ferendo repellat. t.2.p.148.n.1
Infamia ſuperueniens teſtes ſynodales inhabilitat ad teſtificandum. t.2.p.355.n.5
Infamia incurritur ab his, qui ſacrilega præſumptione ad ordines, vel dignitates eccleſiaſticas ſe promoueri procurant. t.5.p.70.n.1
Infames à iudicandi munere arcentur ex iuris diſpoſitione. t.1.p. 86.num.3
Infamis infamia iuris aut facti canonica nequit ſacris ordinibus initiari. t.1.p.332.n.6
Infamis arbiter eſſe valet, licèt iudex eſſe non poſſit t.1.p.370.n.9
Infames infamia facti an in totum repellantur à teſtimonio ferendo. tom.2.p.104 n.4
Infames, reſtituti tamen à Principe, rectè poſſunt in iudicio teſtes adhiberi. t.2.p.351.n.16
Infantes triennio lactandi ſunt à matribus; & quomodo ſit computandum hoc triennium. t.3.p.505.n.3
Infantes cum lacte mores, & morbos imbibunt. ib. & ſeq.
Infantes doloroſi in partu. ibid.nu.4
Infantes capaces eſſe baptiſmi ſemper Eccleſia docuit, contra errores Pelagianorum. t.5.p.655. & ſeq.n 3.& 4
Infans adhuc in vtero exiſtens baptizari poteſt. t.3 p.666.n.7
Infantes in vtero in rerũ natura ſunt, licet in bonis non ſint. ib.& ſeq.
Infans, cuius mater baptizata eſt mortis vrgente periculo, an remaneat baptizatus t.3.p.667.col.2
Infantes ſine baptiſmo morientes pœnæ dãni ſubiacent. t.3.p.668.n.5
Infantes expoſiti Angelis curandi, & tractandi committuntur. t.5. p.178.n.1
Infantes expoſitos ſuſcipiens nullum ius in eorum perſonas acquirit. t.5.p.178.& ſeq.n.4.& 8
Infantes exponendi varij modi apud varias gentes. to.5.p.17. nu.6
Infantium expoſitio prohibita. t.5.p.180.n.7
Infantes expoſiti liberi manent ab omni poteſtate, & pro legitimis habentur. t.5.p.180.n.8.& 9
Infantes ex nulla culpa tenentur. t.5.p 254.n.8
Infans doli capax an dari poſſit. ib.nu 9
Infantes fluentibus vndis Rheni expoſiti, vt probaretur, an eſſent legitimi. t.5.p.394.& ſeq.n.4
Infantia hominis à quo tempore computanda ſit, & vſque ad quod protendatur. t.5.p.243. & ſeq.n.7
Infantiæ proximi quinam ſint. ibid.
In infantia facultates, & operationes animæ rationalis non exercentur. t.3.p 294. n.8. & 9
Infideles an eo ipſo quòd infideles ſunt, poſſint priuari dominio quod habent in Catholicos. t.5.p 101.n.6
Infideles ad Chriſtianam fidem conuerſi magnis fauoribus & priuilegijs decorandi ſunt. t.5 p.107.n.2
Infideles qua ratione cogi poſſint ad fidẽ ſuſcipiendã. t.5.p.101.n.9
Vide in verbo Iudæus.
Infirmitas à multis excuſat, & præcipuè à contumacia liberat. t.1. p.691.nu.8
Infirmitas leuis, aut intermittens, non omninò excuſat reum non comparentem. ibid. num.9
Infirmitas ab oneribus etiam proprij officij excuſat. t.4.p.133.nu.2.3
Infirmitas grauis non tollit deliberationem ſufficientem ad emittendum votum. t.3.p.481.nu.8
Infirmi olim in extremis conſtituti habitum Religionis induebant. t.1.p.304.nu.3
Infirmi olim, etiam Epiſcopi, pœnitentiam ſibi imponi poſtulabant. t.3.p.476.n.5
Infirmi an durante probationis anno poſſint profeſſionem emittere. t.3.pag.479.num 2
Infirmi olim ſacram vnctionem accipiebant antequam viaticum corporis, & ſanguinis Domini tom.3.p.651.n.6
Infirmi in ægritudine baptizati verum ſuſcipiunt baptiſmum, irregulares tamen ſunt. t.3.p.670.n.16
Infirmus obmuteſcens quandonam baptizari poſſit. ib n.18
Ingenuitas quid ſit, & quomodo libertus eam conſequi poſſit. t.1. p.408.num. 6
Ingenuus quis ſit, & quando mulier dicatur ingenua. t.1.p.122 n.18
Ingenuis natis manumiſſio ex adumbrata ſeruitute non officit. t.1. p.419.nu.5
Ingenuus ex libera naſcitur, & aliquando etiã ex ancilla. ib & ſeq.n.6
Ingenuus naſcitur filius ex libera, etſi patre ſeruus ſit. ib. & ſeq
Ingenui duobus modis effici poſſunt homines. t.1.p.420.n.9
Ingenuum facere ſolus Princeps, non priuatus poteſt. t.1.p.421.n 12
Ingreſſus intra clauſtra monialium triplici ratione prohibitus eſt. t.3 p.20.n.8
Vide in verbis Acceſſus, Monialis.
Ingreſſus in monaſteriũ liber, & ſpontaneus eſſe debet. t.3.p.477.n.3
Ingreſſus ad vitam monaſticam non tam facilè eſt dandus clericis, ac laicis. t.3.p.468.nu 2
Inguina quæ partes humani corporis ſint, iuxta anatomaticos. t.4. p.154.nu.5
Inhabilis ad iudicis munus, an cenſeatur habilitatus delegata ei cauſa à ſupremo Pontifice. t.1.p 87.n.13
Inhabilitas ad præbendam oritur ex ſola illegitimitate, & quod pater proximè miniſtrauerit in beneficio. t.1.p.68.n.3.4
Imbladare quid ſit; & quid bladus, vel bladũ vide in verbo Bladus.
Iniectio manuum in clericos qualis eſſe debet, vt incurratur cenſura ob eam lata. t.1.p.561.n.5
Iniectionis manuum cenſura à quo poſſit abſolui. p.562 & ſeq.nu.6
Inimicitiæ ortæ in crimine hæreſis & ſimoniæ attenduntur ad repellendum teſtem, vel accuſatorem inimicum. t.5 p.83.n.4.& p.84.n.1
Inimicus an credatur, qui cum alio litem etiam ſuper negotio ciuili habet. t.2.p.193.n.1
Inimicus, aut de inimici domo productus, non eſt teſtis idoneus. t.2.p.340.num.3
Inimicus capitalis an repellatur ab accuſando, ſicut à teſtimonio ferendo. t.5.p 14.n.2
Inimici, vel laici clericos accuſare non poſſunt. t.5.p.19.n.3
Inimici ad accuſandum admittuntur de iure ciuili, non verò de iure canonico. ib. & ſeq.n.5.& 6
Iniuriam ſuam quis vlciſcatur, an alienam, multùm intereſt. to.2. pag.313.nu 2
Iniuria frequentiùs verbis infertur, nec intereſt an directa, an indirecta ſint. t.2.p.597.n.3
Iniuriarum actio non datur ob leue conuicium; & quando detur iure Hiſpano. t.2.p.597.& ſeq.n.3.& 7
Iniuria clericis illata ad Chriſtum pertinet, ſicut illata curialibus etiam Maieſtatem Regiam offendit. t.5.p.400.n.3
Innocentes quare Martyres Bethlehemitici dicantur. t.2.p.139.n.4
Innocentium feſtiuitas quare in Eccleſia, tam Græca, quàm Latina celebretur. ibid.
Innocentius III. in vtroque iure apprimè doctus, creatus fuit Pontifex anno 1198. rexitque Eccleſiam vſque ad annũ 1216. t.1.p.51.n.5
Innocentij III progreſſus, & merita breuiter recenſentur. t.1 p.111.n.4
Inquilinus quandonam inuitus à domo, quam inhabitat, expelli poſſit. t.3.p.117.n.1
Inquilinus per biennium à ſolutione ceſſans, an poſſit à domo conducta expelli. t.3 p.238 n.3
Inquiſitionis officium tempore Innocentij III. ſerpente Albigenſium hæreſi initium ſumpſit. t.1.p 514.n.2
Inquiſitiones regiæ, quas Epiſcopi olim exigebant, quid fuerint. t.1.p.605.n.6
Inquiſitionum regiarum executio prohibita in Concilio Toletano. ibid.
Inquiſitio vnde ita dicta ſit, & quid generaliter ſignificet. tom.5.p. 34. & ſeq.num.1
Inquiſitio prout ad criminalia refertur, quid denotet. ib.
Inquiſitionis definitio traditur, & explicatur. ib.& ſeq.
Inquiſitionis vſus, & modus procedendi per inquiſitionem, an iuſtus ſit. t.5 p.34.num 9
Inquiſitionis ordo apud Romanos quiſnam fuerit, refertur. ib.
Inquiſitio iure Canonico & Regio approbatur. ib.
Inquiſitionis quot ſint ſpecies. ib & ſeq.n.10
ad Inquiſitionem generalem non requiritur infamia, & ſecus ad inquiſitionem ſpecialem. ib.
Inquiſitio neceſſaria ad beatificationem Confeſſorum & Martyrum. t 3.p.616.nu.5
Vide in verbis Beatificatio, Canonizatio.
Inquiſitio ad puniendum delictum fieri non poteſt ex diffamatione orta à maleuolis, & improbis hominibus. t.5 p 40. nu.2
Inquiſitio ad puniendum ſubditorum exceſſus primò, & principaliter ad Epiſcopum ſpectat; hanc tamen olim ſolus facere non poterat. t.5.p.40.nu.3
Inquiſitores olim iudices delegati erant; hodie verò ſunt iudices ordinarij, & vltra duas dietas in prouincijs ſibi commiſſis in ius vocare poſſunt. t.1.p.106.n.8
Inquiſitores hæreticæ prauitatis iuriſdictionem ordinariam in ſuis territorijs habent, licet vices gerãt Romani Põtificis. t.1.p.496 n.18
Inquiſitorum officium arduum & difficile aliquando fuit. ib.& ſeq.
Inſcriptionis libellus quis ſit; & quid interſit inter inſcriptionem, & ſubſcriptionem. t.2. p.340.n.5
Inſordeſcentia in cenſuris eccleſiaſticis varijs modis punitur. tom. 1.p.367.n.3

Inſor-

Digitized by Google

Inſordeſcentia in cenſuris vtrùm per ſe priuet beneficijs iam obtentis. p.368.n.6

Inſordeſcentia in excommunicatione inducit ſuſpicionem de hæreſi. ibid.& ſeq.

Inſtantia quælibet iure ciuili inſpecto trienni lapſu finitur; ſecus de iure Pontificio. t.1.p.500.n.6.7

Inſtitutionis verbum aliquando confirmationem ſignificat. t.1.pagina 167.n.10

Inſtitutionis verbum generale eſt, ſignificans inueſtituram, miſſionem in poſſeſſionem, collationem præbendæ, &c. t.1.p.451.n.3

Inſtitutio ad beneficium eccleſiaſticum triplex refertur. to.1.p.457.num.3

Inſtitutio collatiua præſcriptione, vel conſuetudine acquiri valet ab inferioribus Prælatis; ſecus vero de inſtitutione authorizabili. t.1.p.58.n.4.6

Inſtitutio per manus amplius eſt quam præſentatio. ibid.n.7

Inſtitutio ſurreptitius facta ab eo, ad quem ſpectat collatio præbendarum, eſt inualida. t.3.p.143.n.2

Inſtitutio per annulum propria eſt in beneficijs, & dignitatibus eccleſiaſticis. t.3.p.148 n.2

Inſtitutio in ſæcularibus etiam per certa ſymbola aliquando fit. ib.

Inſtrumenta communia, tam ab actore, quam a reo ſunt edenda. t.2.p.2 4.n.16

Inſtrumentum commune quodnam dicatur. ibid.

Vide in verbo Editio.

Inſtrumentorum appellatione teſtium depoſitiones continentur. tom.2 p.353.n.2

vt Inſtrumentis exemplaribus fides adhibeatur, an poſſit effici per Principem: vide in verbo Princeps.

Inſtrumenti ſimplici exemplo abſque originali fides non adhibetur. to 2 p.361 n.3

Inſtrumentum quid ſit, & quàm variè accipiatur, oſtenditur. ib.n.5

Inſtrumentorum origo vnde deducatur. ibid.n.6 & p.362.n.7

Inſtrumentorum conficiendorum forma præſcripta. ibid.& ſeq.n.8

Inſtrumenta facta in vno regno quando fidem faciant in alio, & quando ſit illis attributa vis, vt habeant exequutionem paratam. ibid.num.8

Inſtrumentorũ diuiſio in vtroq; iure recepta aſſignatur. t.2.p.364.n.10

Inſtrumentorum authenticum quodnam propriè ſit, & quid in eo deſideretur. ibid.& ſeq.

Inſtrumentum exemplatum quodnam dicatur. tom 2.p.364.n.11

Inſtrumento exemplato an fides adhibeatur in iudicio ex aliquo iure. ibid.& ſeq.n.12

Inſtrumentum priuatum corruit, ſi teſtes in eo deſcripti deceſſerint, niſi ſigillum habeat authenticum. t 2.p.365.n.2

Inſtrumentum publicum quodnam ſit, & quomodo differat ab authentico. tom.2.p.365.n.4

Inſtrumenta publica per ſe fidem faciunt, quamvis teſtes deceſſerint. ibid.n.5.& 7

Inſtrumentum non cenſetur falſum, aut ſuſpectum ex eo, quod in facti narratione literæ ſint abraſæ. t 2.p 367 & ſeq.n.2.& 3

Inſtrumentum non inſpectum nequit argui falſitatis. to.2.p.369 n.1

Inſtrumenta poſt ſententiam in rem iudicatam tranſactam an poſſint falſitatis argui. t.2.p.370. n.4

Inſtrumentum an ſit integrè parti edendum. ibid.n.3

Inſtrumenta ſigillo regis ſignata an per ſe fidem faciant. tom. 2. pagina 375. num.2

Inſtrumenta poſſunt produci publicatis atteſtationibus, vſque ad cauſæ concluſionem. ibid.& ſeq.n.4.6.7 & 8

Inſtrumenta an poſſint in aliquibus caſibus produci poſt concluſionem cauſæ. tom 2.p.376.n.7

Inſtrumẽti publici fides non eſt maior quã duorũ teſtiũ. t.2.p.379.n.7

Inſtrumenti falſitas, vel quod illi deeſt, poteſt probari per teſtes. ibid. & ſeq. n.12

Inſtrumenta contraria ab eadem parte in iudicio producta fidem non faciunt. to.2.p.380.n.1

Inſtrumenta quotupliciter poſſint eſſe contraria. t.2.p.381.n.3

Inſtrumentum guarentigium, quo debitor obligatur pecuniam ſoluere, quam mutuam accepturus eſt, an habeat paratam exequutionem. to.2.p.381.n.6

Inſtrumentum ſine cauſa confectum quare vires non habeat. tom.2. pag. 383. n.8

Intentio contraria bonis matrimonij, non deducta in conditionem expreſſam, ſed tantùm mente retenta, an vitiet matrimonium. tom.4.p.91.n.9

Interamna ciuitas caput totius Aprutinæ prouinciæ, quare ita dicta ſit. tom.5.p.91 n.1

Interdictum aliud perſonale, aliud locale, aliæque eius diuiſiones. tom.1.p.140.n.3

Interdictum ſemper requirit culpam grauem. ibid.n.6

Interdicti rigor poſt Alexandrum, Innocentium, & Bonifacium remiſſus. ibid & ſeq.n.8

Interdicti tempore quænam Eccleſia permittat, & quæ prohibeat. ibid. & ſeqq.

Interdictum ad quid introductum, & eius origo vnde. tom 1. pagina 142. n.19

Interdicti effectus. tom.1.p.142.n.20

Interdicti violator impoſtulabilis eſt ad dignitatem eccleſiaſticam. t.1.pagina 159.& ſeq.n.19.& 23

Interdicti ſententia ſub cautione iuratoria relaxanda eſt. tom.1.pagina 560.n.3

Interdictum vnde vi, quid ſit, & ad quid detur; & quod olim duplex fuerit. to.2.p.727.n.4

Interdicto vnde vi, tenetur etiam qui deiectionem per ſuos factam approbauit. to 2.p 68.n.8

Interdictum vnde vi, competit ad recuperandam poſſeſſionem vi amiſſam. tom.2 p.155 n.21

Interdictum vnde vi, olim duplex fuit. ibid.

Interdictorum origo, & diuiſiones variæ referuntur. tom. 2. p.183. num.6 7

Interdicta adipiſcendæ poſſeſſionis quænam dicantur. ibid n.8

Interdictum quorum bonorum, vnde ita appellatum ſit, & quando intentari poſſit. ibid.& ſeq.

Interdictum Saluianum eſt remedium adipiſcendæ poſſeſſionis. t.2.p 1 4. num.9

Interdictum Saluianum, vnde ita dictum ſit, & in quo differat ab actione Seruiana. ibid.

Interdictum poſſeſſorium quandonam poſſit cum iudicio petitorio cumulari. t.2.p.185.n.15

Interdicti vnde vi, tenetur qui ſpolium approbauit. t.2.p. 1.3.n.2

Interdictum retinendæ poſſeſſionis an competat etiam pro moleſtia iudiciali. to.2.p 192.n 2

Interdicti vnde vi, ſpecialitas vnde deducatur. ibid c 5.n.2

Interdictum vnde vi, competit contra eum, qui clam poſſeſſionem intrauit, & verum poſſeſſorem ad eam reuertentem vi prohibuit. tom.2.p.191.n.2

Interdictum vnde vi, vnde ita dictum ſit, & in quibus rebus locum habeat. tom.2.p.194.n 6

Interdictum vnde vi, tantùm competit ſpoliato aduerſus ſpoliantem. ibid.n.7

Interdictum ab Epiſcopo ſolùm cum conſilio Capituli poteſt apponi. t.3 p.174.n 3.& p.175.n.8

Interdictum quid ſit, & quid interdicere; & quis dicatur interdictus. tom.3.p 174.n.5

Interdicti definitio traditur, & quomodo ab irregularitate differat, oſtenditur. ibid n.6

Interdicti multiplex diuiſio affertur. ib.

Interdicti ſententia a quibus apponi poſſit. ib.n.7

Interdicti vnde vi, quinam ſint effectus. to.2.p.195.& ſeq.n.8

Interdictum vnde vi, inuentum eſt contra ſpoliantes propria authoritate. tom.2.p 195 n.9

Interdictum vnde vi, tantùm competit poſſeſſori; & vt reſtitutio concedatur, neceſſaria eſt poſſeſſio. t.2.p.107.n 5.7

Interdictum vnde vi, competit ſpoliato rebus incorporalibus, & iuribus. ib.& ſeq.n 8

Interdictum vnde vi, quibus colonis competat. t.2.p 209.& ſeq n.10

Interdictum vnde vi, quare competat vſufructuario. ib n.11

Interdictum vnde vi, datur aduerſus eum, qui ſpoliauit, aut qui iuſſit, vel ratam habuit ſpoliationem. t.2.p.211.n.3

Interdictũ vnde vi, an detur aduerſùs ſucceſſores ſpoliatorũ. ib.n.4

Interdictum vnde vi, an competat pro iure exigendi penſionem. t.2.pag.216.num.7

Interdictum ne vis fiat ei, quid ſit, vnde ita dictum, & quod remedium eo præſtetur. to.2.p.216.n.2

Interdictum vti poſſidetis, cui competat, & in quo differat ab interdicto vnde vi. t.2 p.278.n.28

In interdicto retinendæ poſſeſſionis duobus intendentibus ſe poſſidere, ille obtinet, qui probat antiquiorem poſſeſſionem iugiter continuatam, & titulo iuſtificatam. ib & ſeq.n.24

Interdicta retinendæ poſſeſſionis duo ſunt. t.2.p.279.n 25

Interdictum vti poſſidetis, quid ſit, & quibus competat. ibid.& ſeq. num. 27

Interdicti vti poſſidetis, quænam fuerit cauſa. ib n.27.& ſeqq.

Interdictum generale non poteſt apponi propter retentionem æris alieni, abſque authoritate Romani Pontificis. t.2.p.419.n.8

Interdictum diſſentientibus patronis quomodo, & quare ſit imponendum. t.3.p.608.n.2

Interdictum Eccleſiæ circa matrimonium non contrahendum tripliciter intercedere poteſt. to.4.p.163 n.2

Interdicta retinendæ, aut recuperandæ poſſeſſionis vſusfructus nomine competunt. t 4.p.130.n.5

Interdicti effectus a temporibus Innocentij III. valdè remiſſi fuere. tom.5 p.41 5,n.2

Interdictum in Regno Legionenſi appoſitum: vide in verbo Legionenſe Regnum.

Interloquutio quid ſit, & quod diuerſimode in iure accipiatur. tomo 1.pag 538 n.3

ab Interloquutione appellari non poteſt de iure ciuili, ſecus de iure canonico. tom.1.p.539 n.4

Interloquutionis variæ acceptiones. t.2 p.46.n.7

Interloquutio plerumque ſignificat ſententiam, quam dicit iudex interim dum definitiuam ſententiam profert. ib.

Interſtitium in ſacris canonibus quid ſit, & quare ab Eccleſia ſtatutum. to.1 p.351 & ſeq.n.5

Interſtitia diuerſa pro diuerſitate temporum à Patribus ſtatuta. t.1. pag 351.num 6

Interſtitia triplici de cauſa fuere ab Eccleſia inſtituta. ib.

Interſtitiorum ratio an ſit habenda in conferendis minoribus ordinibus. ib. n.8

Inteſtatus propriè, vel impropriè quiſnam dicatur. t.2.p.580.n.4

in Inteſtati ſucceſſione olim certa collegia fiſco præſerebantur. to.3. p.377 n.5

Intitulatio quid ſit, & an ſit ſufficiens vt quis licitè ordinari valeat. tom.3.p.98.num.12

Intitulatio in Eccleſijs iuriſpatronatus quid ſit, & quomodo fiat. tom.3.pagina 580.n.2

Intruſio quid ſit, & quiſnam dicatur intruſus, & quibus pœnis ſubiaceat. tomo 3.p.110.n.4.& 5

Inuaſores, & detentores rerum eccleſiaſticarum coram quo iudice ſint conueniendi. tomo 2.p.55.n.5.& ſeqq.

Vide in verbo Sacrilegium.

Inueſtitura quid ſit: vbi de abuſu accipiendi Eccleſiarum inueſtituras per laicas poteſtates. tomo 1.p.363 & ſeq.n.6

Inueſtituræ Eccleſiarum per laicas poteſtates factæ, prohibitæ, ib.n.7

Vide in verbo Iuſpatronatus.

Inueſtitura aliquando ſignificat ius adipiſcendi poſſeſſionem corporalem. t.1 p 303.n.5

Inueſtitura inferiorum dignitatum eccleſiaſticarum etiam olim fiebat per annulum. t.2.p.572.n.3

Inueſtitura, ſiue accipiatur pro poſſeſſione, ſiue pro iure, poteſt per procuratorem recipi. tom.3 p.116.n.2

Inueſtitura non transfert poſſeſſionem, ſed tantùm dat ius ad illam. tom.3 p.148.n.2

Inueſtitura feudi ſymbolica quomodo olim ſolemniter vſitata. to.3. pag.250 n.4

Inueſtitura ſemel facta toties renouari debet, quoties vel patro- ns,

Digitized by Google

ni, vel vaſſalli perſona mutatur. t.3.p.321.num.4
Ioachim Abbas, monachus Benedictinus laudatur, eiuſque opera referuntur. to.1.pag.24 n.3
Ioannes Neapolitanus Cardinalis Presbyter legationis officio fungitur. t.1.p.181.n 1
S. Ioannis monaſterium Ordinis Canonicorum regularium D. Auguſtini in Sueſſionenſi Epiſcopatu a quo fundatum. t.2.p.94.n.1
S. Ioannis Euangeliſtæ feſtiuitas duplex quotannis in Eccleſia celebratur. t.2.p.139.n.3
Ioannis primus Epiſcopus Syracuſanus, miraculis clarus in Domino quieuit. t.2.p.171.n.5
Ioannes Imperatoris Cancellarius, Epiſcopus Treuerenſis digniſſimus. t.2.p.487.n.2
Ioannes Belliſmeus Epiſcopus priùs Pictauienſis, hinc Archiepiſcopus Narbonenſis, tandem Archiepiſcopus Lugdunenſis creatus eſt, & denique in Claraualle monaſticam vitam profeſſus, ibi vſque ad mortem perſeuerat. t 3.p.648.n.1
Ioannes Conſtantinopolitanus Archieſcopus reprehenditur a Gregorio Magno, quod ſe Oecumenicum Patriarcham diceret. t.5.pag.– num.1
Ioca ſæcularia, & ſaltationes à conuiuijs Chriſtianorum amandandæ ſunt. t.3.p.735.n.12
Ioculator quis dicatur in iure, & an ſit ab omni infamia immunis. t.3.p.735.n.6
Ioculatoriam artem exercere clericis prohibitum eſt. ibid.
Ioculatores apud Romanos ab omni honore arcebantur. ibid.
Iotrenſe monaſterium in diœceſi Meldenſi a quo conſtructum. t.1.p.783.n.1.& t 5.p.343.n.2
Irienſis ciuitas in Regno Galleciæ antiquitus Sede Archiepiſcopali decorata. t.1.p.298.n.1
Irregularitas vt contrahatur per accidens propter delictum exterius, occultum tamen. t.1.p.332 n.8
Irregularitas non eſt impedimentum perpetuum, & quibus modis tollatur. p.333.n.9
Vide in verbo Delictum.
Irregularitas ex natalium defectu antiquitus incognita. t.1.p.395. num. 8
Vide in verbis Filij, Illegitimi.
Irregularitas ob vitium corporis etiam in lege veteri ſtatuta reperitur, non tamen eſt iuris diuini, ſed eo tantum vtitur. tom.1.p. 457 num.6
Irregularitas ob corporis vitium ex duplici cauſa inducitur. ib.
Irregularitas inducitur ex eunuchizatione ſpontanea, non ex ea, quæ a Medicis fit. t.1.p.33.n.11
Irregularitas ex qua mutilatione inducatur. ib.n.13
Irregularitas ex bigamia orta a quo iure proueniat: vide in verbo Bigamia.
Irregularitas quare ex bigamia oriatur. t.1.p.440.n.11
Irregularitas proueniens ex homicidio quomodo definiatur. t.5. p.193 n.3.& 4
Irregularitas quænam incurratur ex mutilatione membri, & quænam ex debilitatione. t.5.p.194.n.5
Irregularitas an inducatur ex homicidio caſuali. t.5.p.195.nu.8. Et an ex homicidio voluntario. p 195. & ſeq. n 9. An ex homicidio iuſto. p.196.nu.10
Irregularitas an in dubio contracta cenſeatur. tom.5.p.198.num.2. 3.& 4.& p.204.n.6
Irregularitas an contrahatur ab equitante, cuius equus aliquem occidit. t.5 p.198.n.3
Irregularitas ex homicidio à quibus contrahatur. t.5.p.201. & ſeq. nu.1.& 2
Irregularitas non contrahitur ex ſola deliberata voluntate occidendi, homicidio non ſequuto. t.5.p.202.n.5
Irregularitas contrahitur ex allato vulnere mortifero. t.5.p.203. num. 2
Irregularitas ex homicidio an contrahatur ab omnibus concurrentibus ad illud. t.5.p.502. & ſeq.n.4
Irregularitas non contrahitur ex homicidio commiſſo cum moderamine inculpatæ tutelæ. t.5.p.204.n.5
Irregularitatis nomen in veteribus canonibus incognitum fuit, & ad quid ſignificandum primò inſtitutum ſit. t.5 p.320.n.4
Irregularitas quid ſit, & vnde proueniat. ib. & ſeq.
Irregularitas generaliter ſumpta non eſt cenſura, nec præſupponit opus peccaminoſum. t 3.p.405.n.3
Irregularitas quę prouenit ex delicto, an ſit cenſura ibid.
Iſabella filia Amalarici Regis Hieroſolymitani triplices nuptias contraxit; & quid inde ſequutum ſit, hiſtoricè refertur. t.2.p. 158.n.9
Iſabellæ matrimonium cum Henrico Comite Campaniæ, quare legitimum non fuerit. t.2.p.158.& ſeq.n.10
D. Iſidorus Præſul Hiſpalenſis, quando floruerit: vbi aliqua de eius laudibus. t.1.p.461.n.1
S. Iſidori Regionenſis monaſterium Canonicorum regularium S. Auguſtini, quandonam fuerit conſtructum. t.5.p.585.nu.2.
S. Iſidorus Doctor Hiſpaniæ, & Hiſpalenſis Præſul varia opera ſcripſit. t.4.p.59.n.1
Italia in duas factiones per diſſenſionem diuiſa: vide in verbo Bellum.
Iudas Gaulanita, ſeu Galilæus, apud Hebræos in errore fuit. t.1.p.583.n.4
Iudæi baptizati non poſſunt obſeruare feſtiuitates legis Moſaicæ. t.1.p.38.n.19
Iudæi, ex eiſque deſcendentes, an poſſint iure communi inſpecto ad officia, & beneficia Eccleſiaſtica admitti. t.1.p.76.n 9. & 10
Iudæi ſub Imperatore Tiberio quare in Sardiniam miſſi. t.1.p.655.n.3
Iudæi Gallia pulſi a Ludouico Iuniore propter eorum pertinaciam. t.2.p.634.n.2
Iudæis an ex præcepto Dei prohibitum fuerit comam attondere, diſſeritur; & circa hoc loca ſcripturæ ſacræ explicantur. tom.3. p.13. & ſeq. num.7
Iudæi comam attondentes, & barbam radentes, quo ſenſu reprehendantur. ibid.
Vide in verbo Coma.
Iudæi ex tota Hiſpania pulſi à Siſebuto Rege, ſuadente Heraclio Imperatore. t.3 p.669 n.7
Iudæus poteſt habere ſeruum adſcriptitium Chriſtianum in ſuis poſſeſſionibus. t.5.p.100.n.5
Iudæus Chriſtianum mancipium retinere non debet, ſed cogitur illud iuſto pretio Chriſtianis vendere, & ſi renuat, ſeruus eripitur in libertatem. ibid.& ſeq.n.3
Iudæi Cæſareo iuri ſubſunt. t.5.p.101.n.5
Iudæis Chriſtiana mancipia retinere præſumentibus pœna mortis iniungitur. ibid.
Iudæus cogi poteſt, vt Chriſtianũ mancipium vendat. t.5.p.101.n.6
Iudei inter Chriſtianos commorantes veteres ſynagogas reficere, & reparare valent; nouas verò erigere nequeunt. tom.5.p.103. num.5. & p.105.num.11
Iudæis effigiem Aman cruci affixam incendere prohibitum eſt ab Imperatoribus. ibid. & ſeq.
Iudæis quo tempore ſit prohibitum in publicum coram Chriſtianis prodire. t.5.p.106.num.2
Iudæi quare ſint Iſraelitæ & Hæbræi dicti. t.5.pag.106.n 1
Iudæi quinam hodie cenſeantur. ib.
Iudæi an ſaltem poſſint Chriſtianis nutricibus pueros ſuos ablactandos tradere. t.5.p.108.nu.1
Iudæi verum dominium habent pecuniarum & cæterorum bonorum inter fideles conſiſtentium. ib.& ſeq n.2
Iudæi Principibus Chriſtianis ſubiecti, an poſſint ab eorum regnis expelli, ſi baptizari renuant. ibid.
Iudæi inuiti & reouentes non poſſunt cogi ad baptiſmum recipiendum. tom.5.p.111.nu.5
Iudæi coacti conuerſio non poteſt placere Deo. t.5.p.111.n.7
Iudæi ſerui Gentium effecti, quare inter Chriſtianos tolerentur. t.5 p.114.n 2
Iudæi ſpirituali pœna affici non poſſunt à iudicibus eccleſiaſticis. t 5.p.114.n.2
Iudæis cum Chriſtianis habitantibus iubetur proprium, & ab eis diſtinctum habitum deferre. ib. & ſeq.n.2
Iudæi & Pagani non debent præfici officijs publicis inter Chriſtianos, aut in eos iuriſdictionem exercere. t.5.p.115.n.3
Iudæos in Chriſtianos vim poteſtatis exercere nimis abſurdum eſt. t.5.p.516.nu.5
Iudæi non poſſunt aduocati, procuratoris, tabellionis, & ſimilia munia exercere. ib.nu.6
Iudæo cum Chriſtiano, vel cum alio Iudæo litigante quis iudex adeundus ſit. ib. & ſeq.nu.7
Iudæis quare permiſſum fuerit ab Imperatoribus decurionatum obtinere. t.5.p.117. & ſeq.n.9.& 10
Iudæi arbitri eſſe poſſunt. t.5.p.118.nu.12
Iudæi poſſunt eſſe tutores etiam non Iudæorum quoad bonorum adminiſtrationem, non quoad educationem. ibid.nu.15
Iudices tum ſæculares, tum eccleſiaſtici tenentur leges & ſtatuta in iudicijs obſeruare t.1.p.57.n.10
Iudex inferior non ſemper tenetur exequi mandatum ſuperioris. t.1.p.73.n 9.& 10
Iudices eſſe nequeunt quidam ob impotentiam iuris, quidam ob impotentiam facti. t.1.pag.85.num 2
Iudices per reſcriptum ad alicuius cauſæ cognitionem delegati, quando poſſint, vel non poſſint iuriſdictionem ſuam ſubdelegare. t.1 p.87.n.13
Iudicibus pluribus delegatis contendentibus de iuriſdictione, quid agendum t.1.p.88.n.2
Iudicis delegati cognitio duplex, quando illi à Pontifice cauſa committitur. t.1.p.94.& ſeq.n.1
Iudex ordinarius attento iure Pontificio arbiter recipi valet. tom.1. p 95.nu.13
Iudices ad quos inhibere poſſunt iudicibus à quo ne in cauſa procedant. t.1.p.99.n.11
Iudices literarum peritia maximè pollere debent, eorumque inſcitia pro crimine habetur. t.1 p.131.n 6
Iudex iudicij dux & imperator dicitur; & quanta ſit eius poteſtas. t.1.p.132.n.12
Iudex ſæcularis non poteſt cognoſcere de cauſis eccleſiaſticis; ſed iudex eccleſiaſticus aliquando de cauſis ſæcularibus cognoſcere poteſt. ibid.
Iudex ſupplere poteſt quæ deſunt Aduocatis & Partibus. tom.1. p.161.nu.6
Iudex delegatus recuſari poteſt, ſi vnus ex litigatoribus ſubditus eius ſit. t.1.p.512.n.1
Iudices delegati valde differunt à iudicibus datis. t.1 p.516.n.8
Iudicis delegati geſta ignorantis mortem delegantis an valida ſint. t.1.p.516.n.10
Iudici delegato vltra principale negotium duplex genus cauſarum mandatum cenſetur. t.1.p.5 8 nu.2
Iudex recuſari poteſt ob familiaritatem partis cum eodem. tom.1. p.525.nu.3
à Iudice ſubdelegato quãdo ad delegãtẽ appellandũ ſit. t.1 p.527.n.3
a Iudice delegato, vel dato, ad quem appellandum ſit, diſtinguitur. ib.nu.5
Iudex cui mandata eſt iuriſdictio, an ſemper fungatur vice mandantis. t.1.p.528.n.7
Iudex ordinarius, cui delegatus iniunxit ſententiæ executionem, an teneatur eam exequi, etſi ſciat eam iniuſtam eſſe; an verò poſſit de eius iniuſtitia cognoſcere. t.1.p.532 n.1
Iudices delegati frequenter conſulunt delegantes ſuper negotijs ſibi commiſſis. t 1.p.485.n.2
Iudices delegati virtute ſuæ iuriſdictionis poſſunt coercere ſeu contumaces, & quoslibet alios ſuæ iuriſdictionis vſum impedientes. t.1.p.486.n.10
Iudicis delegati officium & poteſtas diuerſa ſunt. tom.1. pag.486. nu.12. & ſeq.
Iudex datus, & iudex delegatus in quo differant. ib.nu.14
Iudici delegato quæ competant: & quas pœnas irrogare poſſit. ib. & ſeq.nu 15.
Iudex delegatus poteſt etiam auxilium brachij ſæcularis implorare. t.1.p.487.n.16

Iudex delegatus quare poſſit ſuæ iuriſdictionis vſum impedientes coercere. t.1.p.489.& ſeq. n.17 & 18
Iudex delegatus an poſſit etiam ſuæ iuriſdictionis vſum impedientibus mulctam indicere. ibid.n.18
Iudices electi, & electitij quinam, & à quo dentur. t.1.p.489.n.22
Iudices pedanei quinam fuerint, quænam eorum iuriſdictio: & quod duplex eorum genus fuerit. t.1.p.490.n.25
Iudex delegatus quilibet vocatur exequutor. t.1.p.691.n.1
Iudex delegatus Principis poteſt cauſam ſibi commiſſam alij ſubdelegare. t.1.p.491.n.5
Iudices a quibus dari poſſint. ibid. & ſeq.n.7. & 8.
Iudices dare aliud eſt, ac iuriſdictionem mandare. t.1 p.494.n.9
Iudices dati, ſiue delegati, quinam ſententias ſuas exequi poſſint. t.1.p.502.n 4 & 5
Iudex delegatus ad poſſit exequi ſententiam ſuam. t.1.pag.503. & ſeq n.7. & ſeqq.
Iudex delegatus maior eſt quocunque ordinario in cauſa ſibi commiſſa. tom.1.p.506.n 3. & p.507. n.9.& 10
Iudices delegati quinam, & qui ordinarij dicantur. ibid n.5.& 6
Iudices delegati repræſentant delegantes, & ex delegantium perſona æſtimantur. t.1.p.506.n.7
Iudex ordinarius quiſnam dicatur. tom.1.p.507.n.8
Iudex ad quem appellatum eſt ab Epiſcopo, poteſt præſentatum à patrono inſtituere, non verò iudex delegatus. t.1. p.511. n 3
Iudices delegati omnes ante omnia debent literas ſuæ commiſſionis ordinario exhibere. t.1.p.536.n.3
Iudex delegatus ante literarum exhibitionem non habet iuriſdictionis exercitium t.1.p.536.n.4
Iudicum ætas variè præſcripta. t.1.p 546. & ſeq .n 2
Iudex qui aliqua retulit ſuperiori, nihil pendente relatione innouare poteſt. t.1.p.555.n.3
Iudex eccleſiaſticus, tam ordinarius, quam delegatus, poteſt auxilium brachij ſæcularis implorare. t.1 p.565.n.15
Iudex eccleſiaſticus ſæcularis auxilium implorant, an teneatur illi acta, & merita cauſæ exhibere. ibid & ſeq.n.17
Iudex ordinarius non fit delegatus, ſi cauſa, cuius cognitio ad ipſum ſpectabat iure communi, ei committitur; ſed tantùm eius iuriſdictio excitatur. t.1.p.587 n 1. & pag.588.nu.5
Iudex inferior Epiſcopo poteſt ex delegatione de cauſis matrimonialibus cognoſcere. t.1.p.589.n.2
Iudices electi electitij olim apud Africenos quinam fuerint. tom.1.p.757. & ſeq.n.2
Iudices electi electitij plerumque in cauſis criminalibus aſſumebantur. ibid.
Iudex ordinarius, cui ex officio competit facultas abſoluendi, poteſt eam alijs delegare. t.1.p.608.n.3.& 4
Iudex antequam de cauſa incipiat cognoſcere, rectè vt teſtis recipi valet. t.2.p.336 n.6
Iudicis officium eſt parti aduocatum aſſignare, poteſtque nominare domeſticum. t.1.p.610.n.16
Iudicis officium in vtroque iure in multis caſibus imploratur. tom.1.p 611.nu.8
Iudicis officium nobile ſi imploretur, fit litis conteſtatio; ſi verò mercenarium, ante, & poſt litis conteſtationem implorari poteſt. ibid.
Vide in verbo Officium.
Iudices in actionibus bonæ fidei arbitri dicuntur. t.1.p.758. n.8
Iudices latè appellantur officia. ibid.nu.3
Iudices in actionibus ſtricti iuris à iudicãdo iudices dicũtur, ſicut in actionibus bonæ fidei arbitri ab arbitrando vocantur. ib & ſeq.n.9
Iudex in contractu ſocietatis datus arbiter dicitur, & in alijs ſimilibus, quæ traduntur. ib.p 759
Iudicum, & arbitrorum diſcrimen. t.1.p.759.n.10
In Iudicum diſſidio ſuper prolatione ſententiæ plures caſus obſeruandi. t.1.p.761 nu 21
à Iudicibus à partibus electis quando liceat appellare. t.1 p.765. & ſeq.n.15.& 16
Iudices laici nullam cognitionem ſuper excommunicatione habere valent. t.2.p.7.nu 10
Iudices ſæculares quomodo poſſint cognoſcere de inceſtu, & de decimis. ib.nu.11
Iudices ſæculares in Anglia de iurepatronatus, & de præſentatione ad beneficia eccleſiaſtica ex conſuetudine cognouere. t.1.p.8.n.3
Iudex ex officio curare debet, ne aliquod monaſterium ſine prælati licentia in iudicio compareat. t.2.p.27.n 3
Iudices eccleſiaſtici an habeant facultatem deportandi, vel in exilium mittendi. t.2.p.19.n.9
Iudex ſæcularis an poſſit clericum condemnare, & de eius cauſis cognoſcere, data negligentia iudicis eccleſiaſtici. t.2. p.41.n.4. Vbi refertur circa hoc praxis Hiſpaniæ inueterata conſuetudine firmata, & examinatur. t 2.p.41. n.5.& ſeqq.
Iudices quandonam iuris ordinem dicantur non ſeruare. t.2.p 46.n.8
Iudex ad quem, ſi ſententiam iudicis à quo infirmat, non remittit iterùm ad eum cauſam terminandam. ib.nu.9
Iudex ſæcularis an poſſit cognoſcere de cauſis poſſeſſorijs rerum ſpiritualium, aut inter perſonas eccleſiaſticas. t.2.p.48.n.8
Iudici ſæculari olim licuit ex conſenſu Epiſcopi, vt de cauſis clericorum cognoſceret. t.2.p.49.n.2
Iudex iure Pontificio quomodo ſit recuſandus, vt non poſſit vti ſua iuriſdictione. t.2.p 53.n.4
Iudex loci, vbi delictum commiſſum eſt, de eo cognoſcit; & ſi reus beneficio priuandus veniat, exequutio fit per iudicem proprium ratione beneficij. t.2.p.64.& ſeq.n 3
Iudex etiam delegatus competens eſt in cauſa reconuentionis, & cogit actorem mutuæ petitioni reſpondere, vt vtramque cauſam terminare valeat. t 2.p.90. & ſeq.n.4
Iudex incompetens cauſa incidentiæ fit competens; non verò incapax. t.2.p.161.n.17
Iudex, quantumuis ſupremus, non poteſt proferre ſententiam contra abſentem inauditum, & non citatum. t.2.p.174.n.19
Iudex delegatus aliquando non cognoſcit de cauſa poſſeſſionis, & proprietatis ſimul. t.2 p.177.n.2
Iudex idem non tenetur iure Pontificio de cauſa poſſeſſionis, & proprietatis cognoſcere, ſicut tenetur iure Cæſareo. ibid.n.3
Iudicis officium quodnam ſit in iudicio finium regundorum, & in quo conſiſtat. t.2.p.262.n.15
Iudex poteſt aliquando officium ſuum impartiri ad vtilitatem priuatam, parte non petente. t.2.p.179.n.9
Iudex ad proponendas exceptiones dilatorias debet certum ſtatuere terminum, poſt quem reus eas opponens non eſt audiendus, niſi tribus caſibus exceptis. t.2.p.476.n.1
Iudex poteſt, ſiue actorem, ſiue reum excommunicatum à iudicio repellere, etiam aduerſario non opponente. t.2.p.494.n.2
Iudex nec cum præcipitatione, nec per nimiam dilationem debet ſententiam proferre. t.2.p 556. n 2
Iudex conſultius facit, ſi cauſam non exprimat in ſententia. t.2.p.584.nu.1
Iudex excommunicatus ſententiam proferre prohibetur. tom.2.p.595.num.2
Iudex à quo an reddatur ſuſpectus per appellationem interpoſitam. t.2.p.617.& ſeq.n 1.& 2
Iudices quinam recuſari poſſint, & ob quam cauſam. t.2.p 663. & ſeq.num. 3.& 4
Iudex recuſatus non poteſt cognoſcere de veritate cauſæ recuſationis, nec vtrùm legitima ſit. t.2.p.664.& ſeq.nu.5
Iudex ad quem poteſt cognoſcere de negotio principali, vel illius cognitionem committere, finito articulo appellationis ab interloquutoria interpoſitæ: & an idem procedat in iudice delegato. t.2.p.673. num 7
Iudicum apud Longobardos olim improba conſuetudo circa decimas litium. t.3. p.23. n.1
Iudices eccleſiaſtici delegati gratis iudicare debent, nec aliquid etiam prætextu conſuetudinis exigere poſſunt. t.3.p.24. nu.6
Iudicum tria emolumentorum genera referuntur. ib. & ſeq.nu.8
Iudicum auaritia lege Iulia repetundarum repreſſa. tom.3.pag.24. num. 9
Iudices munera accipere prohibentur, etiam ſub quouis titulo colorato. t.3.p.25.n.10
Iudex an prohibeatur gratis mutuum, vel fœnus accipere. ib
Iudicum pecunia corruptorum pœnæ, & varia exempla punitorum. ibid.nu.11
Iudicum corruptorum iniquas in iudicio criminali ſententias proferentium pœnæ: & quid ſtatutum ſit iure canonico de iudice Eccleſiaſtico munera accipiente. p.26.& ſeq n.12
Iudicum ſordida auaritia, & iudiciorum nundinatio prouincias Romano Imperio ſubiectas ad defectionem permouit. tom.3. p.26 num.13
Iudex ſiue in bona, ſiue in mala cauſa munera accipiat, æquè in pœnam legis Iuliæ repetundarum incidit. ib. & ſeq.nu.15
Iudices xenia aliqua iuxta Græcorum ſententiam accipere poſſunt. tom 3.p.27 n.16
Iudices ſæculares an poſſint in viſitatione monaſteriorum ſe immiſcere. t.3 p 532.n.6
Iudices ſæculares cauſas, præcipuè vbi pœna ſanguinis, vel corporalis imponenda eſt, diſceptare non debent in Eccleſia. tom 3.p.732. & ſeq.nu.3
Iudices eccleſiaſtici an poſſint in Eccleſijs cauſas decidere, & terminare. t.3.p.724 n.7
Iudex eccleſiaſticus quomodo de ſucceſſione alicuius cognoſcere poſſit. t 4.p.184 n.2
Iudex eccleſiaſticus an ſimul cognoſcere poſſit de cauſa legitimationis, & ſucceſſionis t.4.p.174.nu.2
Iudex delegatus, qui cognouit de cauſa matrimonij, de dote etiam cognoſcere valet. t 4.p.215.n.4
Iudex cauſarum ciuilium quando cognoſcere poſſit de criminalibus, & è contra. t.4.p.216.n.6
Iudices competentes, incompetentes prorogabiles, & incompetentes improrogabiles. ib.n.7
Iudices eccleſiaſtici, & ſæculares in quo differant quoad effectum cognoſcendi de cauſis incidentibus. ib. & ſeq.
Iudex delegatus poteſt cognoſcere de omnibus acceſſorijs, & incidentibus in negotio principali. t.4.p.217.n.8
Iudex nemine accuſante ſuper notorio crimine procedere poteſt. t.5.p.17.n.2
Iudex quandonam poſſit mutare ſententiam iam prolatam. tom 5. p.30.nu.4
Iudex ſibi reſeruans taxationem expenſarum, & liquidationem fructuum, definitiue ſuper eis pronunciare valet. ib.n.4
Iudex an poſſit in aliquibus delictis minuere pœnam, ſaltem propter diuerſum modum proceſſus. t.5.p.35 n.12
Iudex improbe accuſatum abſoluens ſtatim pronunciat de calumnia. t.5.p 48.nu.11
Iudex eccleſiaſticus an poſſit laicum criminis mixti fori reum propria authoritate incarcerare. t.5 p.114.n.3
Iudices ſæculares meri ſunt executores, dum illis relaxantur hæretici puniendi. t.5 p.152.n.2
in Iudicio vno, eodemque plures quæſtiones agitari poſſunt. tom.1.p.124.nu.7
Iudiciorum trimembris diuiſio in merè ciuile, criminale, & criminale ciuiliter intentatum, & quid ſint. t.1.p.695.nu 7
Iudicium apud Romanos quomodo olim inſtitueretur. t.2.p.16. & ſeq.n.6.& 7
Iudicium aliud petitorium, aliud poſſeſſorium eſt: & quando petitorium abſorbeat poſſeſſorium. t.2.p.30 n.4
Iudicia ſæcularia dicuntur publica, quatenus opponuntur eccleſiaſticis cognitionibus. t.2 p.60.n.6
Iudicia ordinaria, & extraordinaria apud Romanos quænam. t.2. p.149.n.11
Iudicium petitorium, & poſſeſſorium an ſimul poſſint concurrere. t.2.p.185.& ſeq n.13.14
Iudicij petitorij, & poſſeſſorij cumulatio non admittitur in remedijs retinendæ poſſeſſionis. t.2.pag.185.nu.15
Iudicij vtriuſque cumulatio non admittitur in rebus corporalibus, ſecus in incorporalibus. ib.
Iudicij vtriuſque cumulatio in principio, & ex poſtfacto admittitur. ib.num 16
Iudicij petitorij, & poſſeſſorij cumulatio, & mutatio admittitur. t.1.p.186 nu.17

Indi-

Digitized by Google

Iudicium vtrumque póteſt vna ſententia terminari de iure canonico. ib.num.18
Iudicio quocumque diuiſorio pendente, eius rei alienatio voluntaria, non neceſſaria interdicitur. t.2.p.252.n.15
Iudicium finium regundorum pro prædijs ruſticis tantùm competit. to.2.p.258 n.2
in Iudicio finium regundorum quilibet tenetur probare, & obtinebit qui meliùs probauerit; & ſi pariter probent, abſoluetur poſſeſſor. t.2.p.260.n.8
Iudicia diuiſoria quænam ſint, & quot ſint, & ad quid inuenta. ib.num.10
Iudicium familiæ erciſcundæ quid ſit, quibus competat, & in quo differat ab actione familiæ erciſcundæ. tom.2.p.260.n.10
Iudicium finium regundorum vnde ita dictum ſit, & quibus competat. ib.n.11.& 12
in Iudicio finium regundorum quis olim competens iudex fuerit. tom 2.p.261.n.14
in Iudicio finium regundorum quilibet actoris, & rei partes ſuſtinet, ſicut etiam in alijs diuiſorijs. tom.2.pag.261.num.13.& pag. 263.nu.16.17
Iudicium legitimum, & verum quodnam dicatur. to.2. p.265.n.12
Iudicium ſummarium & plenarium quid ſint, & quomodo differant. t.2.p.443.n.4
Iudiciorum criminalium exercendorum antiqua formula refertur. to.5.p.17.n.4
Iudicium criminale dicitur, vbi agitur de amotione à beneficio. t.5. p.84.n.4
Iudicium priùs inquiſitio dictum fuit. to.5. p.457.cap.10
Iudicij variæ acceptiones, & etymologiæ referuntur. ib.num.3
Iudicia iuxta Gregorium Magnum non ſunt à querelis inchoanda. tom.5.p.476.n.2
de Iugo-Dei monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis in Anglia, & à quo fundatum. to 5.p 78.n.1
Iulianus Apoſtata Chriſtianis infenſiſſimus, maximè humaniores literas profitentibus. to.3.p.127.n.4
Iuniores aliquando ſignificant clericos in minoribus ordinibus, & inferioribus miniſterijs conſtitutos. tom.2 p.49 n.2
Iuramentum fidelitatis ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis præſtandum, à quo tempore originem ducat. t.1. p. 179. n.26
Iuramentum R. Pontifici præſtandum ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis quæ continere debeat. ib.nu.27
Iuramentum quodlibet non eſt illicitum, & prohibitum. tom.1.p. 179.num.29
Iuramentum fidelitatis R. Pontifici præſtare, non eſt ei homagium facere. p.180 n.30
Iuramentum de abſoluta, & vniuerſali obſeruantia canonum fuit prohibitum. t.1.p 180.n.31
Iuramentum fidelitatis an præſtari poſſit per procuratorem. ib. num. 32
Iuramentum, ſeu ſponſio fidelitatis quando in vſu eſſe cœperit. ib. num. 33
Iuramentum in rebus arduis præſtitum, & à perſonis illuſtribus, & ſupremis Principibus, nequit ab Epiſcopis relaxari. tom.1. pag. 247.nu.18
Iuramentum Friderico Siciliæ Regi adhuc in cunis vagienti à Philippo, & alijs Principibus præſtitum. ib.num.20
Iurati qui Rempublicam regunt, quare ita dicti. t.1.p.707.n.2
Iuramentum metu præſtitum an ſit validum cenſendum. tom.1. p.726.n.12
Iuramentum in litem quid ſit, & quid iurare in litem. tom 1.pag. 727.num.5
Iuramentum in litem aliud eſt affectionis, aliud veritatis. ibid. numer. 6
Iuramentum in litem quibus cauſis, & à quibus perſonis deferatur. to.1. p.728.n 7
Iuramentum in litem quibus concurrentibus deferatur. ibid & ſeq.nu.8
Iuramentum veritatis in quo differat à iuramento affectionis. tom. 1.p.728.n.9
Iuramentum calumniæ ad quid ſit inuentum, & vnde originem trahat. to 2 p.119 n.3
Iuramentum calumniæ à temporibus mediæ Iuriſprudentiæ initium ſumpſit. pag.119.col.2
Iuramentum calumniæ apud Hiſpanos non eſt in vſu, ſed in eius locum ſucceſſit iuramentum malitiæ. ibid.
Iuramenti calumniæ definitio, & diuiſio traduntur, & explicantur. ib.& ſeq.n.4
Iuramenti calumniæ neceſſitas à quo iure proueniat. t.2.p.120.n.5
Iuramentum calumniæ in quibus negotijs remitti, & admitti poſſit. ibidem.
Iuramentum calumniæ à quibus perſonis præſtari, & quibus remitti poſſit. ib num.6
Iuramentum ad contactum alicuius rei ſacræ, in omni religione, ſiue Iudaica, Gentilica, Catholica, &c. præſtitum eſt. tom. 2. p. 21.num 8
Iuramenti formula per Iouem Lapidem quid fuerit apud Romanos. ib.col.2
Iuramentum corporale Chriſtianis à Clemente prohibitum quid ſit. t.2.p.122 n.9
Iuramenti à Chriſtianis præſtiri variæ formulæ, & exempla traduntur. ib. & ſeq.
Iuramentum corporale & verbale non differunt quoad obligationem: & an differant quoad pœnam periurio imponendam. ibid.
Iuramentum contactu manus dextræ præſtatur. ib.nu.10
Iuramentum quomodo ab Epiſcopis præſtetur. Vide in verbo Epiſcopus.
Iuramentum calumniæ in quibus cauſis præſtandum ſit. t.2. p.123. num. 12
Iuramentum de calumnia an admittatur in cauſis ſpiritualibus, vel etiam in cauſis appellationis. ib.nu.13
Iuramentum de calumnia quid comprehendat. t.2.p.123.n.14
Iuramentum die Dominico præſtari prohibetur; & an iudiciale, vel extraiudiciale præſtari ſit prohibitum. t 2 p.130.n.12
Iuramentum triplex litis & controuerſiæ dirimendæ cauſa comparatum. tom.2.p.256.n.5
Iuramentum ſuppletorium an præſtari debeat à reo, actore non probante. ib. & ſeq.
Iuramentum ſuppletorium quare etiam neceſſarium dicatur. ibid. & pag.256
Iuramentum hoc vt à iudice deferatur, quænam requirantur. tom. 2.pag.526.n.6
Iuramentum in iudicio non eſt deferendum, ſtantibus legitimis probationibus. t.2. pag. 252. n.8
Iuramentum ad remouendam calumniam præſtitum non eſt ſuperfluum, etiam ſtantibus probationibus per legitimos teſtes, & inſtrumenta. ib.nu.9
Iuramentum ſuppletorium an in cauſis matrimonialibus deferatur. tom.2.p.258.n.11
Iuramentum ſuppletorium defertur actori ſemiplenè probanti. ib. numer. 10
Iuramentum ab Epiſcopo præſtitum de non alienandis rebus Eccleſiæ, ad directas tantùm, & illicitas alienationes reſtringendum eſt. ibid.
Iuramentum ſæpe defertur ad probationem copulæ inter virum, & vxorem. tom.2 p.263.n.4
Iuramentum factum de non ferendo teſtimonio non eximit teſtes ab eo ferendo. t.2.p.317.n.2
Iuramentum in iudicio proferre an ſit Epiſcopis, presbyteris, clericis, & monachis prohibitum. t.2.p.346 n.5
Iuramentum an producat actionem, tam de iure Cæſareo, quam canonico. tom.2 p.414.n.5
Iuramenti obligatio quotupliciter tolli poſſit. to.2.p 415.n.9
Iuramenti relaxatio quotuplex ſit, & in quo differat ab irritatione, & commutatione. ib. & ſeq. nu.10
Iuramenti relaxatio à quibus fieri poſſit. ib. & ſeq.n.11
Iuramentum an poſſit relaxari à iudice ſæculari. t.2.p.412.n.12
Iuramenti relaxatio à quo iudice fieri debeat, cùm partes ſunt diuerſæ iuriſdictionis. t.1.p.422.& ſeq.nu.14
ad Iuramenti relaxationem cauſa deſideratur. ib nu.15
Iuramentum in quibus caſibus relaxari debeat. ib. & ſeq.
Iuramentum continens turpitudinem, vel iniuſtitiam ex parte ſuſcipientis, & iniuriam ex parte permittentis, non debet ſortiri effectum. ib.& ſeq.n.17
Iuramentum pacti præſtitum, eo illud frangente, impunè violari poteſt. t.2.p.419.n.1
Iuramenti ab Epiſcopis præſtandi formula quam antiqua. ib. & ſeq.nu 1.& 2
Iuramentum à quibus clericis debeat Epiſcopo præſtari. tom.2.p. 421.n.2
Iuramentum ſtrictiùs obligat quàm ſimplex promiſſio. tom.2.pag. 422 num.4
Iuramentum metu extortum ſeruandum eſt, donec ab Eccleſia relaxetur. t.2.p.424.num.x
Iuramentum metu extortum omni iure validum eſt. ib.nu.4.& pag. 425. & ſeqq.
Iuramentum adueniens contractibus à iure reprobatis an ſit validum. ib.& ſeq n.5
Iuramentum ex iracundiæ calore præſtitum an ſit adimplendum. t.2.p.426.n.1
Iuramenta illicita non ſunt reſeruanda. ib n.3
Iuramentum fidelitatis an ſit perſonale, vel reale. to.2.p.435.n.4
Iuramentum ab inuitis pro vita, & rebus ſeruandis præſtitum, ab Eccleſia relaxatur. t.2.p.436 n.3
Iuramento generali non comprehenduntur ea, de quibus veriſimile eſt iurantem non cogitaſſe. ibid.n.5
Iuramenta Principum relaxare proprium eſt Pontificis. tom.2 p. 437 num.3
Iuramentum in leges à iudicibus olim præſtitum. t.2.p.441.n.3
in Iuramento quolibet præſtito ſemper intelligitur exceptum ius ſuperioris. ib.& ſeq.n.3.5
Iuramentum factum de obſeruando ordine iudiciali à iudice præſtitum, non eſt in notorijs ſeruandum; ſecus in plenarijs, & alijs iudicijs. t.2 p.443.n.4
Iuramentum de obſeruando ordine iudiciario etiam in cauſis notorijs à iudice præſtitum, an ſit adimplendum. ib.& ſeq.nu.5
Iuramentum de adimplenda promiſſione nuptiarum præſtitum, non eſt ſemper adimplendum. t.2 p.445.n.2
Iuramentum de non accuſanda vxore à marito præſtitum, an ſit adimplendum. t.2.p.446.n 2.& ſeqq.
Iuramentum de non accuſanda vxore ſuper vllo crimine à viro præſtitum temerarium eſt. t.2.p.447.n 5
Iuramentum per creaturas præſtitum, prout creaturæ ſunt, licitum non eſt. t 2.p.449.n.2
Iuramentum dicitur maximum expediendarum litium remedium. ib.& ſeq.nu.3
Iuramentum prætextu regulæ non eſt monachis interdictum. t.2. p.449.n.4
Iuramentum adſtante iuſta cauſa omnibus præſtare licet. ib.nu.5. & pag.452.nu 12
Iuramenti etymologia, & definitio traditur; & an ad iurandum verba requirantur. t.2.p.450.n.8
Iuramenti variæ formulæ referuntur. to.2.p.451 n.9
Iuramentum per genium, ſeu per venerationem Principis, quid ſit. ib & ſeq.
Iuramentum per Deos improbatæ religionis præſtitum, apud Romanos prohibitum fuit, & an per falſos Deos præſtitum ſit validum, & licitum. ib.col.1.& 2
Iuramentum apud Chriſtianos variè, & piè præſtatur. tom.2. pag.452.nu.11
Iuramentum non fuit à Chriſto Domino abſoluté prohibitum, ſed eius malus vſus. t.2.p.452.n.13
Iuramentum non eſt de genere bonorum. ibid. col 2
Iuramentum promiſſorium futuri incerti periculoſum eſt. ib & ſeq.
Iuramentum confirmatorium an eleuet naturam, & conditionem actus, cui adijcitur; an tantùm obliget iurantem ex vi religionis, in cuius gratiam ſit, vt promiſſa adimpleat. t.2.p.457.n.11

Iuramen;

Iuramentum fidelitatis in feudis quid ſit, & quomodo præſtandum. t.2.p.462.n 6
Iuramentum de veritate dicenda quid ſit, & in quo differat a iureiurando de calumnia, & in litem. t.1.pag.463.nu.5
Iuramenti vſus iure ciuili anguſtus, iure Pontificio eſt dilatatus. t.2.p.467 n.1
Iuramentum ad dirimendas controuerſias olim vſitatum. ibid. & ſeq.num.3
Iuramentum, quod litis dirimendæ gratia præſtatur, triplex eſt. ib. & ſeq.
Iuramentum an poſſit deferri in litem, actore ſemiplenè tantùm probante, aut præſumptione pro eo faciente. t.2.p.468.n.3
Iuramentum poteſt exigi de eo, ad quod quis ex officio, & munere tenetur. t.1.p 85.n.3
Iuramentum de obſeruandis omnibus Eccleſiæ canonibus an liceat. ib. & ſeq.
Iuramentum ſuper indemnitate rerum Eccleſiæ à quibus exigi debeat in inſtitutione. ib.num.4
Iuramentum Eccleſiæ damnoſum non eſt obſeruandum. t.3.p.87. numer. 4
Iuramentum de capillis non exigi, quid ſit, explicatur. tom.3.p. 244.num.6
Iuramentum quandonam poſſit relaxari, & non adimpleri. tom.4. pag.12.nu 8
Iuramentum quare à reo exigatur, cùm actore non probante, ſit ipſe abſoluendus. t.4.p.66.n.6
Iuramenti conditio adiecta in teſtamento, quare à Prætore remiſſa ſit. t.5 p.71.nu.2
Iuramentum an poſſit deferri reo, tam ab actore, quàm à iudice. t.5.p.391.nu.5
Iurgium verbum in iure vſitatum quid ſit, & quid iurgare ſignificet. t 5.p.457.n.4
Iuriſdictio an pactis priuatorum poſſit attribui ei, qui reuera Magiſtratus eſt, ſed incompetens. t 2.p.62.n 22
Iuriſdictione ſpeciali conceſſa derogatur generali. tom.1. pag. 61. numer. 20
Iuriſdictio Eccleſiaſtica omninò reſidet penes ſupremum Pontificem. t.1.p.86.n.6
Iuriſdictio in pluribus iudicibus collectiuè delegata, competit omnibus ſimul; ſecus ſi diſiunctim commiſſa ſit. ibid.
Iuriſdictio cauſæ delegatæ alicui deſignato per dignitatem, tranſit ad ſucceſſorem in dignitate: ſecus ſi delegetur alicui deſignato nomine proprio. t.1.p.16.n.8
Iuriſdictio delegata in quibus caſibus poſſit, vel non poſſit ſubdelegari. t 1.p.87.n.12
Iuriſdictio per reſcriptum conceſſa eſt odioſa, & ſtrictè interpretanda. t.1.p.157.n 8
Iuriſdictio delegata prorogari poteſt, & quæ deſiderentur vt prorogetur. t.1.p.498.nu.4
Iuriſdictionis delegatæ prorogatio quatuor modis contingere poteſt. ib.nu.5
Iuriſdictio non ſemper perpetua creditur. ib.& ſeq n.6
Iuriſdictio delegata quomodo finiatur. t.1.p 504 n.3
Iuriſdictio intuitu dignitatis mandata tranſit in ſucceſſorem in dignitate. tom.1.p.509.nu.3.5
Iuriſdictione delegata Vicario Epiſcopi commiſſa, an tranſeat ad eius ſucceſſorem. t.1.p.510.n.8
Iuriſdictio eccleſiaſtica an tantùm eccleſiaſticis perſonis ſit committenda. t.1.p.511.n.2
Iuriſdictio delegata morte delegantis finitur, re integra. t.1.p.514. n.1. Durat verò negotio iam cœpto. t.1.p.515.n.5. & n.6
ad Iuriſdictionem delegatam perpetuandam an neceſſaria ſit litis conteſtatio. t.1.p.514.& ſeq n.3. & 4
Iuriſdictio ſuperuacanea eſt, ſi cum ea aliquid imperij non mandetur. t.1.p.530.n.1
Iuriſdictionis ciuilis ſymbolum. t.1.p.530.nu.2
Iuriſdictio delegata, cauſa iam cœpta, nequit à delegante reuocari. t.1.p.543.n.2
Iuriſdictio delegata non finitur recuſatione delegato oppoſita. t.2. p.545.n.2
Iuriſdictio delegatorum exſpirat, vno eorum defuncto. tomo 1. p.548.nu.5
Iuriſdictio eccleſiaſtica Prælatis ſingulis pro modo poteſtatis conceſſa. t.1.p.583.n.6
Iuriſdictio ordinaria, & delegata nequit in eadem perſona ad eandem cauſam ſimul conſiſtere. t.1.p.581.& ſeqq.n.6.& ſeqq.
Iuriſdictio, quæ alicui competit ratione officij, poteſt alijs ab eo delegari. t.1.p.608. & ſeq.n.5
Iuriſdictio priuata priuatis perſonis concedi poteſt. t 2.p.14.nu.4
Iuriſdictio in perſonas eccleſiaſticas poteſt a ſupremo Pontifice laicis demandari. t.2.p.22.nu.8
Iuriſdictionem delegatam non ſolui mutatione poſſeſſoris, quomodo ſit verum. t.2.p.32.n.1
Iuriſdictionis Pontificiæ, & Regiæ, eccleſiaſticæ, & ſæcularis æquiparatio. t.2.p.35 n.3
Iuriſdictio eccleſiaſtica in quibus ſceleribus exerceatur. ib.nu.7
Iuriſdictiones per perſonas, & per loca diſtinctæ fuere. t.2.p.51. num. 6
Iuriſdictio attribuitur aliquando fauore Magiſtratus, aliquando fauore ſubditorum, aliquando gratia tam Magiſtratus, quàm ſubditorum. tom.2. pag.77.nu.8
Iuriſdictio aliena non poteſt voluntate priuatorum in fraudem defenſorum prorogari. ibid.
Iuriſdictio, & iura Epiſcopalia præſcribi ab inferioribus contra Epiſcopum non poſſunt. t 2.p.536.n.6
Iuriſdictiones per loca, & perſonas diſtinctæ ſunt, ne turbentur & confundantur. t.5 p.432.n.4
Iura aliqua, quæ ſecundùm naturam ſunt hominibus & brutis communia, referuntur. t.1.p.4.& ſeq.n.10
Ius naturale hominibus & brutis commune eſt. t.1. p.6. init. Soluiturque in contrarium adducta difficultas. t.1.p.4.n.11
Iuris naturalis & legis æternæ differentia. t.1.p.6.num.13
Ius naturale aliter in hominibus, aliter in brutis ſe habet. ib.n.12
Iuris naturalis communia præcepta traduntur. ib.& ſeq.nu.14
Iuris naturalis præcepta à Conſultis indicata. t.1.pag.6.n 15
Iuris naturalis materia alia, & alia pro diuerſitate temporum. ib. numer. 16
Iuris gentium origo, eiuſque diuiſio. t.1.p.6.nu.17
Ius naturale & gentium in quo diſtinguantur. ib.
Iuris ciuilis & gentium diſtinctio. t.1.p.7.n.18
Ius gentium poſitiuum eſt & immutabile, ſanctiuſque iure ciuili. ib.num.19
Ius naturale aliud eſt diuinum, aliud humanum. to.1.p.7. nu 20
Ius gentium an aliquando immutari poſſit per ius ciuile. ibid. numer. 21
Ius ſacrum poſitiuum eccleſiaſticum qua ratione dicatur diuinum. t.1.pag.8.num 22
Ius, quod propriè diuinum appellatur, poſitiuum eſt, diuiditurque in vetus & nouum. ib.nu.23
Ius diuinum, quo hodie vtimur; quod ſit, & quid eccleſiaſticum. t.1.p.9.& ſeq.nu.28
Ius eccleſiaſticas leges complectens, diuinum aliquando appellatur, ſed frequentius canonicum. t.1.p.10.nu.29
Ius canonicum quare ita dictum. ib. nu.30
Iuris canonici, eiuſque progreſſus hiſtoria abſoluitur. t.1.p.19.nu. 55. & ſeqq.
Ius populi Hebraici ius ciuile Hebræorum dicitur à Philone Iudęo. t.1.p.34.& ſeq.num.8
Iuris ſcientia aliquando ars liberalis, ſeu ſtudium liberale dicitur. t.1.p.53.nu.3
Ius antiquum Decretalium in quo differat à iure nouo libri Sexti, quoad impetrationem literarum ad ſecundum beneficium. t.2. p.79.n 11
Ius canonicum & ciuile conſtant iure ſcripto, & iure non ſcripto. & quid ſit ius non ſcriptum. t.1.p.124.n.10
Iura naturalia diuina quadam prouidentia immobilia ſunt. t.1.p. 154.n 8.& 10
Ius eligendi, & ius præſentandi in quo differant, refertur. t.1.p. 326.nu.18
Vide in verbo Electio, & Præſentatio.
Iuris etymon, & variæ eius acceptiones. t.1 p.1.n.1
Iure Romanorum, iure Pontificio, & iure in communi, quid ſignificetur. ibid.
Ius quomodo, & in quo ſenſu à iuſtitia deriuetur. ibid.
Ius æternum, ſeu lex æterna quid ſit. t.1.p.2 n.2
Ius naturale quid ſit, & vnde deriuatum. t.1 p.3.n.8
Ius publicum biſariam accipitur. t.2.p.520.n.2
Ius ſacrum, etiam commune, & publicum appellatur. ib.col.2
Iuris publici frequentior acceptio. ib.nu.3
Ius commune quandonam poſſit pactis priuatorum renunciari. ib. & ſeq.
Iuris naturalis tranſgreſſio peccatum inducit. t.1.p.152.n.3
Ius canonicum non confundit contractus bonæ fidei cum contractibus ſtricti iuris. t.2.p.484.n.4
Ius canonicum poteſt omnibus legibus prolatis in his rebus, quæ materiam peccati concernunt, derogare. t 2.p.545.n.3
Ius diuinum expreſſum obligat ſemper, & abſolutè; ius verò diuinum elicitum admittit declarationem, licèt non cadat ſub diſpenſatione. t.3.p.75.n.7
in Iure diuino verę, & ſtrictè ſumpto nemo diſpenſare poteſt. t.3. p.148.n.3
Ius diœceſanum, & iuriſdictionale Epiſcopis competens quodnam ſit. t.3.p.540.nu.5
Iuris ciuilis libri à quibus, & vbi reperti: vide in verbo Pandectæ.
Iuris ciuilis profeſſio in magna æſtimatione. t.3.p.749 n.2
Iuris ciuilis Romanorum naufragium tum apud Gallos, tum apud Hiſpanos. t.5.p.380.num.2
Iuris ciuilis ſtudium in Academijs an poſſit à Romano Pontifice prohiberi. ib.nu.3
Iuſpatronatus conſuetudine etiam laicis acquiri valet. to.1.p.133. num. 15
Iuſpatronatus an longa poſſeſſione, vel præſcriptione acquiri poſſit. t.1.p.230.n.4
Iuriſpatronatus cauſa ad iudicis eccleſiaſtici cognitionem ſpectat. t.2.p.8.n.4
Iuriſpatronatus origo inquiritur. ib.nu.6
Iuſpatronatus Eccleſiarum tripliciter acquiritur. t.2.p.9.n.7
Iuſpatronatus an ſit ſpirituale, vel ſpiritualibus annexum. ibid. nu.8. & 9
Iuriſpatronatus Regij cauſæ in qua Curia diſceptari debeant. ibid. & ſeq.num.10
Iuſpatronatus quare non tranſeat in creditorem, ſicut in emptorem, vel conductorem. t.2.p 589 & ſeq n.2
Iuſpatronatus ea lege decemuirali, & ex edicto Prætoris quomodo procedat. t.3.p.379.& ſeq.n.7.& 8
Iuſpatronatus quomodo ea lege Papia auctus. tom.3. pag 180. & ſeq.num.9
Iuſpatronatus an aliquod remaneret in ſeruis ad obſequium Eccleſiæ manumiſſis. t.3.p.381 & ſeq.n.11
Iuſpatronatus Eccleſiæ appellatur Eccleſia ipſa: & iuſpatronatus Eccleſiæ conſequitur Dominus fundi, eius donatione facta ad Eccleſiam conſtruendam. t.3.p.547.n.2
Iuſpatronatus inter hæredes diuidi non debet, & ſi propter eorum diſcordiam presbyter non præſentatur, ceſſatur à Miſſæ ſacrificio, donec vnus pari voto & conſilio eligatur. tomo 3. pag. 548. num. 1
Iuſpatronatus præcipuè defertur iure hæreditario, non iure ſanguinis. ib.nu.5
Iuſpatronatus non pertinet ad hæredes pro portionibus hæreditarijs. t.3.p.549.n.6.7
in Iurepatronatus, attento iuris rigore, ſucceſſio non datur, ſed ex fauore, & gratia admittitur. ib.nu 8
Iuſpatronatus an ſit indiuiduum reſpectu omnium effectuum. t.3. p.550.n.9
Iuriſpatronatus vſus, & exercitium poteſt eſſe diuiduum. ib.nu.10

in Iu-

Digitized by Google

in Iurepatronatus an admittatur viciſſitudo patronorum præſentantium. t.3.p.550 nu.11

Iurepatronatus ad laicos ſpectante, datur quadrimeſtre ad præſentandum; ſemeſtre vero ſi ad eccleſiaſticos ſpectet. ibid.num. 12. & 13

Iuſpatronatus, ſiue eccleſiaſticum, ſiue laicale, quandonam originem ſumpſerit, & progreſſum. t.3.p.512.& ſeq.n.4.5

Iuſpatronatus quandonam eccleſiaſticum, quando laicale dicatur. t.3.p.554.n.3

Iuſpatronatus quomodo poſſit in alium transferri. t.3 p.556.no.2

Iurepatronatus cum dote dato, ad quem pertineat præſentatio. t.3.p.558.n.2

Iuſpatronatus quibus modis ad monachos ſpectare poſſit. tom.3. p.559 n.3

Iuſpatronatus primò, & principaliter alienari non valet. tom.3. p 591.nu.8

Iuſpatronatus in Eccleſia tribus modis acquiritur. t.3.p.576. num. 3. & 4

Iuſtitiarius pro iudice accipitur in legibus, & Authoribus antiquis. t.3.p.163.nu.2

Iuſtitiarius quid ſit, & quid iuſtitiaria. t.3.p.741.n.3

Iuſtitiarius ſpecialiter ſumitur pro iudice cauſarum criminalium. ibid.

Iuſti potiùs in lege eſſe dicuntur, quàm ſub lege. t t.p.27 n.11

Iuuenum ad vitia pronus impetus deſcribitur. t.2.p 411.n.5

Iuuenes pudicitiam, ſobrietatemque ſectari, tutum, & admittendum eſt. ibid.

Iuuentus, quæ etiam dicitur virilis ætas, quando incipiat, & quando finiatur. t.4.p.171.nu.2

K

KAloquia ciuitas in Vngaria, Metropolitana Sede decorata. t.1. p.163 nu.2

Karicona inter Metropoles à petitioribus rerum Britannicarum ſcriptoribus enumeratur. t.1.p.310.n.6

Karroffenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti, vbi ſitum, & a quo fundatum. t.1.p 147.nu.4

Kcimelium Greca vox quid ſignificet. t.1.pag.456.nu.2

L

LÆſio vltra dimidiam iuſti pretij quandonam detur. t.3.p.230. numer. 4

Laici Clerici quinam dicantur, dupliti modo exponitur. to.1.p. 182.nu.2

Laicorum incapacitas quoad res eccleſiaſticas & ſpirituales. tom.2. pag.276.nu.5

Laicis competere poteſt ius præſentandi Prælatum, ſed non eligendi. ibid num.6

Laici priſcis Eccleſiæ ſæculis prædicandi munus obiere. tom.1. pag.600 num.11

Laici in cauſis temporalibus etiam à clericis, vt arbitri recipi valent; non tamen in ſpiritualibus. tom.1 p.729.n.1. & p 730. n.4

Laici tanquam delegati in cauſis eccleſiaſticis procedere valent, non tanquam ordinarij; & quare. ibid.num.5

Laicus non poteſt contra laicum reſcriptum iuſtitiæ impetrare à Pontifice, niſi in defectum, & negligentiam iudicis ſæcularis. t.2.p.58.n.4

Laici poſſunt negotia eccleſiaſtica tractare miniſterialiter, non iuriſdictionaliter. t.2.p.5 n.3

Laici poſſunt eſſe aſſeſſores iudicum eccleſiaſticorum. ibid.nu.4

Laici quare non poſſint cognoſcere de cauſis ſpiritualibus, ſeu merè eccleſiaſticis. t 2.p 6.n.9

Laici quam cognitionem habere poſſint ſuper iuramento. t.2 p.7. numer. 10

Laici poſſunt iuriſdictionem iudicis alieni prorogare; clerici verò neutiquam, niſi de proprij Epiſcopi licentia. t.2 p.75.nu.1

Laici an poſſint iuriſdictionem iudicis ſæcularis prorogare. tu.2. p.78.& ſeq n.10

Laici ius percipiendi decimas præſcriptione acquirere non valent. t.2.p 518 & ſeq.n.6.& 8

Laicus in criminali cauſa nequit teſtificari contra clericum. tom.2. p 312.nu.3.5

Laici in aliquibus caſibus admittuntur ad teſtificandum contra clericos. ib & ſeq.n.5

Laici intra cancellos Eccleſiæ cum clericis ſedere non debent, aut ſtare. t 3.p.3.nu.8

Laici quomodo olim ſacerdotes dicebantur à SS. Patribus, & Apoſtolis. t.3 p.3.n.9. & p.5.n.12

Laici olim etiam pſalmorum modulationi intendebant, non tamen in eodem loco ac ſacerdotes. ibid.

Laicos olim oblationem feciſſe ad altare, quomodo intelligi debeat. ib.& ſeq.

Laicis nobilibus locus in Eccleſijs aſſignatur in Concilio Aquenſi. t.3.p.5.& ſeq.n.13

Laicis in Eccleſia canere in Concilio Laodiceno fuit prohibitum. t.3 p.10. n 5

Laici ex diſpenſatione Pontificis poſſunt beneficium obtinere, eiuſque fructus percipere. t.3.p.117 nu.5

Laici decimas eccleſiaſticas retinere non poſſunt. t.3 p.439.n.1

Laici omnino incapaces ſunt iuris decimarum. ibid.nu.3.& p.441. numer. 6

Laicis poteſt competere ex priuilegio Summi Pontificis ius percipiendi decimas. ib.& ſeq. nu.4

Laici decimarum occupatores, & iniuſti detentores. t.3.p.440.n.5

Laici decimarum iniuſtam detentionem infeudationis nomine ſimulant. ib.& ſeq.

Laicus hæres clerici inſtitutus poſt aditam hæreditatem gabellarum ſolutioni eſt obnoxius. t.3.p.710.nu 18

Laici in Eccleſia prædicare non debent, nec in conuenticulis de myſterijs fidei diſputare. t.5 p.350 n.6

Laici de myſterijs fidei diſputantes peccant lethaliter. tom.5.p.351. num. 9

Laici an aliquando publice in Eccleſia docuerint. ib.nu.11

Laici contra naturam incontinentes excommunicantur. t 5.p.334. num. 7

Laicus ſolemniter baptizans an efficiatur irregularis. tom.5.p.322. num. 2

S. Lanfrancus in Epiſcopum Papienſem cum magna celebritate electus. t.2.p.152 n.2

Langtonus, natione Anglus, egregius Philoſophiæ, & Theologiæ profeſſor, & aliæ eius Laudes. t.1.p.108.nu.2

Laodicea alia in Syria, alia in Media, alia in Phrygia. t.2.p.418. num. 2

Laruarum monſtra clericis, & laicis prohibita ſunt: vbi de antiquo more introducendi laruas in conuiuijs prohibito. t 3.p.28. num 2

Latina lingua ſtudio Romanorum per orbem propagata, & valdè vſitata. t.1.p.81.& ſeq.n.4

Latina lingua vſitatior in Eccleſia ib.nu.3

Latiniacum percelebre Ordinis D. Benedicti monaſterium ab omni iuriſdictione exemptum immediatè paret Romano Pontifici. t 5. p.37.& ſeq.n 2

Latro publicus quis dicatur, vt immunitatis beneficio non gaudeat. Vide in verbo Fur.

Lariſſa vrbs nobilis, & caput Theſſaliæ, vbinam ſita ſit. to.2.p. 351.num.4

Lariſſæ Metropolitica iura conceſſa fuere. ib.& ſeq.

Laudenſis ciuitas in prouincia Mediolanenſi à quibus fuerit condita: vbi de Lauda Pompeia. t.2.p.552 & ſeq nu.1

Laudunum ciuitas Epiſcopalis eſt in confinio Campaniæ, & Picardiæ ſita, eiuſque Præſulum dignitas quæ. t.1.p 101.n.1

Laudunenſis ciuitas eſt Galliæ in Campaniæ, & Picardiæ confinio ſita, Cathedrali Eccleſia Rhemenſis ſuffraganea decorata: to.3. pag.392.nu.1

Lauicana diœceſis perijt, eius Eccleſia vnita Tuſculanæ. t.3.p.460. num. 3

S. Laurentij in Damaſo Eccleſia quare ita dicta. t.t.p 618. n.3

B. Laurentius vbi natus, à quo enutritus, & ſub quo Imperatore fuerit paſſus. t.2.p 141.n.15

S. Laurentij monaſterium circa muros vrbis Leodienſis quam vetuſtum ſit, quando inchoatum, & à quo abſolutum. t.2.p.489.n.9

Lauſana vrbs ad ripam ſeptentrionalem lacus Lemani ſita, non longè à Geneua, ſede Epiſcopali hæreticorum perfidia priuata. t.3. p.151.n.3

Lautesthoni monaſterium canonicorum regularium in Anglia. t.5. p.538.n.1

Lectiones etiam antiquitus in officio diuino inſerebantur: vide Officium diuinum.

Lectionum ſacrorum in matutinis horis mos antiquiſſimus eſt. t 1. p 630.& ſeq.n.20

Lectorem ab Abbate benedictionem in lectione petere, ritus eſt antiquus. t.1.p.174.n.21

Lectoris officium antiquitus quodnam; & an in Miſſa aliquid poſſet legere. tom.2.p.454.n.2

Lectoribus in Eccleſia legentibus populum ſalutare prohibetur. t.3. p.10.n.6

Lectoris nomen latiſſimè patet, & quinam Eccleſiæ miniſtri ſub hac voce comprehendantur. t.3.p.42.n.21

Lectores extra Eccleſiam veſte ſæculari vti non prohibentur. ibid. & ſeq

Lecti geniales genijs olim conſecrabantur: vbi de Iunone ſæminarum genio. t.5.p.125.n.7

Legatarij in teſtamentis ritè tanquam legitimi teſtes admittuntur. t.2 p.304.n.9

Legatarius grauatus aliquid præſtare, an ſemper præcisè cogi poſſit ad grauamen iniunctum, percepto legato. t.3.p.357.n 11

Legata teſtamento, vel codicillis relinquuntur; & quomodo differant a fideicommiſſis. t.3.p.327.n.6

Legata indebitè ſoluta repeti poſſunt; & quænam dicantur perperam ſoluta. t.3.p.328 n.13

in Legato generali an electio ſit hæredis, vel legatarij. to.3.p.334. num 5

Legata Dijs Gentilium olim facta fuere. ib.& ſeq.nu.6

Legata etiam nudis verbis relicta debebantur. t.3.p.335.n.8

in Legatis variæ formulæ vſitatæ fuere. t.3.p.335.n.12

Legata ſolemnibus verbis relicta quænam dicantur. ib.& ſeq.

Legata quomodo relinquenda ſint, vt ea æquitate canonica debeantur. t.3.p.336 n.11

Legatum rei alienæ qua ratione à teſtatore fieri poſſit, vt ſuſtineatur. t.3.p 336 & ſeq.n 8. & 9

Legatum damnationis, vel per vindicationem, an valida ſint. ib. & ſeq.

Legatum rei alienæ an ſemper ab hærede debeatur. tom.3.p.338. numer.10

Legatum rei, quæ tantùm pro aliqua parte teſtatoris eſt, quomodo conſiſtat. ib.& ſeq.n.12

Legatum rei alienæ, vel communis, quando vtile, vel inutile ſit. t.3.p.338.n.11

Legatum rei alienæ an attento iure canonico validum ſit. t.3.p.339. num. 13

Legata an in meram tertij voluntatem relinqui poſſint. t.3.p.351.& ſeq.nu.5

Legatum in meram hæredis voluntatem relictum, an inutiliter relinquatur. t.3 p.354.n.6

Legatum relictum in tertij voluntatem, an ſit validum. t.3.p.354. nu. 10

Legatum creditori relictum ſub conditione, vt eo pro debito contentus ſit creditor, compenſat ipſum debitum, nec amplius legatarius petere poteſt. t.3.p.359.n.4

Legatum à debitore creditori pro debito relictum, quandonam vtile ſit t 3 p.359.n.6

Legati cum debito compenſatio. ib.n.7. & p 360.n.8

Legatum filio relictum ſub conditione, vt de conſenſu patris matrimonium contrahat, non debetur, niſi conditioni pareat. t.4 p.52.n.3

Legatum filiæ relictum cùm nupſerit, an debeatur, ſi ante nubilem ætatem in domum mariti traducatur. t.4.p.57.& ſeq.n.9

Digitized by Google

Legati à Latere in prouincijs ſibi decretis ordinarij cenſentur, maiorique dignitate, & honoris prærogatiua fulgent quam Legati miſſi. t.1.p.81.n.17
Legati dati, vel à latere poſſunt adiri etiam per ſimplicem querimoniam. t.1.pag.141.nu.12
Legati Apoſtolicæ Sedis non poſſunt transferre Epiſcopos, bene tamen Abbates. t.1.p.145 n.5
Legatus ex ſpeciali commiſſione poteſt electiones confirmare. t.1.p.181.n 4
à Legato Proconſulis ad Proconſulem appellandum eſt. t.1.p.527. numer. 6
Legatus Proconſulis poteſt mandare iuriſdictionem. tom.1.p.496. numer. 16
Legatis Proconſulum multa conceduntur, quæ delegatis non competunt. ibid.
Legati Proconſulum tertium genus conſtituunt inter iudices ordinarios, & delegatos. ibid.
Legati Romani Pontificis an etiam teneantur literas ſuæ commiſſionis exhibere. t.1.p.527.nu.5
Legatus Pontificis in prouincia ſuæ legationis etiam per viam ſimplicis querelæ adiri poteſt. t.1.p 549.n.2
Legatus vnde ſic appelletur, & an neceſſarium ſit eius officium. t.1. pag.549.nu.4
Legatos mittere quibus competat. ibid.
Legatorum perſonæ ſanctæ dicuntur. ibid.
Legatorum Eccleſiæ magna authoritas, etiam priſcis ſæculis. ibid. numer 5
Legatorum Sedis Apoſtolicæ tria genera referuntur. ibid. & pag. 550
Legatorum à latere, natorum, & miſſorum inæqualis eſt iuriſdictio. t.1.p.550.n.6
Legati Apoſtolici ipſa legatione iuriſdictionem propriam, & ordinariam conſequuntur. ibid. nu.7
Legati an hodie poſſint auferre primam inſtantiam Epiſcopis. ibid. numer. 8
Legatus Apoſtolicus non poteſt adiri per viam appellationis friuolæ. t.1 p.551.n.10
Legatus nequit cognoſcere de cauſa ſpecialiter à Pontifice delegata, nec per viam querelæ in prima inſtantia, aut appellationis in ſecunda, niſi vt eum confirmet. t.1.p.551.& ſeq.n.2.5
Legatus à latere confert beneficia vacantia in ſua prouincia, quamuis eorum collatio ad patronum eccleſiaſticum ſpectet. t.1.p 557. numer. 3
Legatus aliqua beneficia conferre poteſt, aliqua verò non; & quænam. ib.& ſeq.n.5.& 6
Legati miſſi, vel nati nullum ius habent ad conferenda beneficia. t.1.p.558.n.7
Legati à latere quare in prouincijs ſibi deſignatis beneficia conferre poſſint ib.nu.8
Legatus à latere an conferat beneficia iure ſpeciali, vel ordinario. ibid. nu.9
Legatus nequit collationem beneficij vacaturi alij committere. t.1. p.559 n.12
Legatus, cui commiſſa eſt legatio in diuerſis prouincijs, poteſt in vna cognoſcere de cauſis in alia emergentibus. poſtquam tamen prouinciæ ſibi commiſſæ terminos egreſſus eſt, nequit exercere iuriſdictionem. t.1.p.560 n.4
Legati miſſi, ſeu nati officium ceſſat præſente Legato à latere. ibid. numer. 2
Legati à latere omnes, & vbicumque abſoluunt; ſecus de Legatis miſſis, & natis. to.1.p.561. nu.1
Legatus à latere poteſt abſoluere à cenſura ob iniectionem manuum in clericos lata. t.1.p.562.nn.7.8
Legati ſtatuta facere poſſunt in ſua prouincia. t.1.pag.562.n.1
Legatus cognoſcit de cauſis exemptorum, non vt ordinarius, ſed vt Legatus. tom.1.p.608.n.15
Legati excipiuntur à generali regula, videlicet eum, qui permiſit certo loco ſoluere, ibi conueniri poſſe. t 2.p.75 nu.19
Legatus legationis officio fungens an poſſit Romæ conueniri, & quibus priuilegijs gaudeat. tom.2.p.82.n.7
Legatus Romæ conuentus quando priuilegio reuocandi domum non gaudeat. ib. & ſeq.
Legatus à latere quandonam non poſſit derogare iurispatronatus. tom.3.p.579.n.3
Legatus an poſſit actiones proprias exercere tempore legationis. t.1. p.777. n.7
Legatus quando poſſit reſeruare collationem certi beneficij in fauorem certæ perſonæ. t.1.p.111 n.2
Legati à latere temporibus Clementis III. ex Epiſcopis eligebantur. to.5.p.432.n.1
Legati à latere, miſſi, & nati, in quo differant quoad poteſtatem abſoluendi. ibid nu.2
Legio vrbs antiqua, & nobilis Hiſpaniæ, iam ab anno 459. Cathedra Epiſcopali decorata. to.1.p.352.n 8
Legiones decimare apud Romanos quid olim fuerit. tom.3.p.428. numer. 3
Legionenſe Regnum quare interdicto ſubiectum, & à quibus obſeruatum fuerit interdictum. to.2 p.212.
Legionenſis ciuitas, antiquitus Sublamea dicta, à quo fuerit condita. to.1 p.720.n.1
Legiſlator, etiam ſupremus Princeps, legi parere debet, quam tulit. t.1.p.42.n.11
Legiſlatores varij referuntur. t.1. p.8.n.24
Legitima Epiſcopo ex relictis teſtamento debita quænam ſit. to.3. p.359.n 1
Legitima filijs debita, quàm varijs in iure nominibus appelletur. to 3 pag.366 n.14
Legitima an ſit iure ciuili, vel naturali filijs debita. ib n.15
Legitima filiorum quoad ſubſtantiam eſt iuris naturalis. tom 3.p. 367.n.17
Legitima an poſſit minui, vel omninò tolli ſtatuto, vel à Principe. ibidem.
Legitimæ quota pars, qua lege, & quænam aſſignata ſit. ib.n.17
Legitimæ filiorum nullum grauamen poteſt etiam à patre impont. to.1.p.369.n.19
Legitimæ poteſt adijci conditio emancipationis. ib. & ſeq n.22
Legitima non conſtituit filium debitorem aduerſus patrem, ſed eſt tantùm debitum naturale. to.3.p.370.n.23
Legitima an filijs debeatur patre in monaſterio profeſſo, perinde ac ſi iam ex vita migraſſet. t.3.p 475.& ſeq.n.4.& 5
Legitimatio iure Digeſtorum incognita fuit, & quandonam ceperit. t.4.p 166.n.1
Legitimationis requiſita quænam ſint. t.4.p.167.n 11.& 12
Legitimatio per ſubſequens matrimonium eſt iuris poſitiui. to.4.p. 168.nu.13
ad Legitimationem efficiendam an requiratur conſenſus filiorum legitimandorum. ib.nu.14
Legitimatio filiorum ex matrimonio putatiuo natorum quomodo contingat. to.4 p.170.n.7.& 8
Legitimatio à Principe facta quotuplex ſit, & qui eius effectus. to.4. p.182 n.21
Legitimatio quæ traditur ſpurijs natis ex matrimonio nullo ob canonicum impedimentum, vel quæ fit extra cauſam diſpenſationis in radice matrimonij eſt vera legitimatio. ibid.
Legitimatio in radice matrimonij quomodo fiat. ib.& ſeq.
Legitimatio facta diſpenſando in radice matrimonij, ad quos caſus quoad temporalia extendatur. t 4.p.184.n.25
Legitimatio per diſpenſationem in radice matrimonij an prodeſſe poſſit ad Regni ſucceſſionem. ib. & ſeq.
Legitimatio non admittitur in præiudicium eius, cui ius quæſitum eſt; in præiudicium vero eorum, qui tantùm ſpem habent, rite admittitur. to.4 p.184. & ſeq.n.26
Leiceſtriæ, & Lilleshullæ monaſteria D. Auguſtini vbinam ſita. t.1.p.508.n.2
Lemouix antiquiſſima Galliæ ciuitas Cathedralem Eccleſiam habens. t.1.p.636 n.1
Leo I. Magnus cognominatus, quando in Romanum Pontificem electus. t.1 p 618.n.1
Leo Cardinalis Legatus miſſus in Bulgariam ad coronandum Caloioannem. t.1.p.3 2.n 1
Leo IV. monachus Benedictinus, quando Pontifex creatus. tom.3. pag.71.num.2
Leodium antiqua Eburorum ciuitas duas Eccleſias æquè Cathedrales habet. t.1.p.116.n.1
S. Leofredi monaſterium vbi ſitum, à quo conſtructum & dicatum. tom.1.p.266.n.3
Lepræ remedium certiſſimum ex Galeno, & Archigene. tom.1. pag.430.n.2.
Lepræ cura in Ægypto admodum familiaris. ibid.n 2
Lepra ſuperueniens diſſoluit ſponſalia de futuro, non vero matrimonium; nam coniuges tenentur ſimul cohabitare, debitumque ſibi inuicem reddere. to.4.p.106.n.4
Lepra à Græcis ἐλεφαντίασις dicta, quid ſit, & quot eius ſpecies: vbi etiam de alijs cutaneis affectibus. ibid.& ſeq.n.5
Lepræ variæ nomenclationes, & ſigna. ibid. & ſeq.
Lepra quandonam cauſam præſtet diuortio. to.4. p.106.n.8
Leproſi apud Gentiles extra ciuitatem, apud Iudæos extra caſtra ejiciebantur. t.3.p.706.& ſeq n.2
Leproſi quomodo in lege veteri expellebantur. ibid. p 707
Leproſi in lege Gratiæ non ita miſerabilem vitam agunt, vt prius. ibid. col.1
Leproſis exemptio à decimis, & nutrimentis animalium conceſſa. to.3.p.705.col.2
Leproſi arcentur à conuiuijs cum ſanis. ibid.
Leproſorum duo genera. ibid.
Leproſi inter hiemantes relegati, quinam ſint. ib. & ſeq.
Leproſi apud Hebræos ex lege, apud Catholicos ex conſuetudine generali ab omnium communicatione ſeparantur. t.4.p.105 n.1.& 5
Leproſi certo genere veſtium ex præcepto Dei olim diſtinguebantur. ibid.
Leuca quid ſit, & quot milliaribus conſtet. t.1.p.103.col.1
Leucæ vbique non ſunt æquales. ibid.
S. Leudredi monaſterium Ordinis D. Benedicti eſt in diœceſi Rhotomagenſi. t.2.p 593.n.1
Leuitæ communiter dicti, an verò Leuitæ ſtrictè ſumpti, acceperint decimas ab alijs Tribubus filiorum Iſrael. t.3.p.419 n.3
Leuitæ decimarum decimas ſummo Sacerdoti præſtabant. ib.
Lex æterna quid ſit, & qui de ea ex profeſſo egerint. t.1.p.2.n.2
Lex æterna eſt vna ſola, & ſimpliciſſima, immutabilis, inuariabilis, nulliſque derogationi ſubiecta. ib.col.2
Legis æternæ notio omnibus eſt impreſſa; nemo tamen nec in ſe, nec in effectibus eam comprehendere poteſt. ib.
Legis ſtatus duplex refertur. t.1. p.2.n.3
Lex æterna comprehendit omnes creaturas; non tamen eodem modo comprehendit cæteras creaturas irrationales ac homines. ib. numer. 4
Legis Dei & legis hominis quæ differentia. ibid.
Leges omnes, & omnia iura à lege æterna deriuantur. ibid.pag.2. numer. 5
Lex æterna ſcribitur in cordibus noſtris, & vis eius omnibus creaturis imprimitur; & quomodo gentes eius vim agnouerint per rationem naturalem, ſine vllo fidei lumine. ibid col.2
Lex æterna à quibus Gentibus cognita. ib.p.3.n.6
Legis æternæ notio aliqua, etſi lenis. t.1.p.3.n.7
Lex naturalis, ſynteresis dicta à D. Thoma. ibid.n.9
Lex æterna in quo differat à iure naturali. t.1.p 5.n 13
Lex tantùm neceſſaria fuit irrepentibus vitijs, corruptiſque hominum cogitationibus. t.1.p.8.n.24
Lex Moyſi per Deum data quoſnam olim obligauerit; & an hodie adhuc obliget. t.1.p.8.col.1.n.24
Lex gratiæ cæpit obligare ceſſante lege veteri; varijſque nominibus appellatur à SS. Patribus. ibid.n.16
Lex gratiæ quid determinauerit. ibid.
Lex ſancita, & debite publicata obligat omnes ſubditos legem condentis. to.1. p.16. n.8
Leges ritè conſtitutæ varij effectus referuntur. ibid.n.9

Leges

Digitized by Google

Leges libertati non derogant, ideò qui ſub legibus viuunt, liberi ſunt. t.1.p.27.nu.11
Legibus an egeant iuſti. ib. & ſeq.
Lex quælibet requirit promulgationem, & publicationem. t.1.p.30.nu.10
Legum promulgatio quomodo antiquitus apud Romanos facta, & abrogata. ibid.nu.11
Legum promulgatio quomodo fieri debeat. to.1.p.30.nu.12
In Lege mens legiſlatoris potius, quam verba legis, attenditur. t.1.p.31.n.14
Lex præterita non reſpicit. ibid.n.16
Lex declaratiua legis antiquæ non tantùm comprehendit futura, ſed etiam præterita. t.1.p.32.& ſeq.n.19
Lex Moyſis abrogari debuit ſimul cum Sacerdotio Leuitico. to.1.pag.33.n.2
Lex Hebraica terrenorum repromiſſione præparabat populum ad Dei amorem. t.1.p.34.nu.10
Legis veteris aliud erat intentum, aliud præceptum tendens ad conſequendum intentum. ibid.
Lex antiqua ceſſauit ſimul cum Iudaiſmo, & ſynagoga poſt aduentum Chriſti. t.1.p.35.nu.12
Lex antiqua quare quoad iudicialia dicatur mortua, ſed non mortifera. ib.n.13
Leges omnes populo Iudaico datæ, à Deo ipſo immediatè latæ fuere. ib.nu.14
Lex cæremonialis Iudæis data, ea tantùm mortifera eſt, quæ præfigurabat Chriſtum venturum. ib.p.36.col.1
Lex Moſaica multis rationibus abrogata probatur. t.1.p.37.n.16
Lex antiqua in quo ſenſu perpetua, & æterna dicatur. ib.nu.17
Leges politicæ iuſtæ etiam quoad eccleſiaſticas perſonas vim directiuam obtinent. t.1.p.46.n.12
Lex naturalis qualiter obliget in foro conſcientiæ. t.1.p.152.n.5
Lex quomodo deficiat: vbi de lege naturali. t.1.p.153.n.8
Leges Archiepiſcopalis Eccleſiæ debent obſeruare eius ſuffraganeę. t.1.p.158.n.18
Lex ad præterita poteſt extendi, ſi id expreſsè in ea caueatur. t.1.p.190.& ſeq.n.6
Leges priores ad poſteriores traduntur; & per iſtas illæ ſupplentur. t.1.pag.527.num.4
Lex annaria celebris apud Romanos quæ fuerit. t.1.p.546.nu.2
Lex diœceſana propriè accepta non comprehendit iuriſdictionalem. to.1.p.604.n.8
Legis diœceſanæ nomine quid intelligatur; & quid iuriſdictionalis appellatione. ibid.n.6
Lex aliquando pactum dicitur, ſicut pactum dicitur lex. t.1.p.408.numer. 10
Lex poſitiua regulariter non obligat cum diſcrimine vitæ; aliquando tamen ſic. t.1.p.721.n.10
Lex Salica apud Gallos conſuetudo appellatur. t.1.p.770.nu.4
Leges pro certis tantùm locis rogatæ plerumque inſeruntur in iure. t.2.p.56.nu.2
Legum multitudo exitialis eſt Reipublicæ: ad explicationem Oſeę cap 8. t.2.p.403.n.1
Lex Iulia Papia de prohibitione fundi dotalis explicatur. t.2.pag.455.& ſeqq.n.5.& ſeqq.
Lex humana an poſſit in aliquibus caſibus peccata permittere. t.2.p.550.nu.15
Lex humana præſcriptionem admittens ſubditos ad peccandum inuitat. ibid.
Lex Iulia repetundarum ad quid lata à Caio Iulio Cæſare. t.3.p.24.num.9
Lex Iulia prædicta quos Magiſtratus afficiat, & qui ea conueniri poſſint. ib.& ſeq.
Legis Iuliæ repetundarum pœna alia corporalis, alia litis æſtimatio in quadruplum. t.3.p.25.n.11
Lex Iulia repetundarum, quam pœnam ſtatuat in iudicio criminali. ibid.nu.12
Lex Iulia repetundarum iudici, ſiue in bona, vel mala cauſa pecuniam accipienti pœnam imponit. t.3.p.26.& ſeq.nu.15
Vide in verbo Iudex.
Leges concubinatum permittentes iniuſtæ, & contra dictamen rationis naturalis ſunt. t.3.p.55.n.12
Legibus Gentilium in iure canonico vtendum eſt, quando ipſæ coadiuuant ſacros canones. t.3.p.144.n.5.& 6
Legis perfectæ natura eſt, vt contra eam factum nequeat ſuſtineri, etſi clauſulam irritantem non habeat. t.3.p.192.n.2
Lex commiſſoria quid ſit, & quid operetur in venditione adiecta. t.3.p.261.n.8
Lex commiſſoria in quibus differat à pacto de retrouendendo. ib. col. 1
Lex commiſſoria an in pignoribus iureiurando firmetur. ibid.
Lex commiſſoria in pignoribus non ſolum legibus prohibetur, ſed etiam ſui natura nefaria eſt. ibid.& ſeq.
Vide in verbis Pignus, Pactum.
Lex commiſſoria æque prohibetur, cùm res pignori, vel hypothecę data eſt, ac quando non datur. t.3.p.267.n.13
Lex decemuiralis potiùs iniuria, quàm ius cenſetur, niſi potius ad terrorem, quàm ad vſum ſcripta ſit. t.3.p.298.& ſeq.n.6
Leges regulariter non obligant, niſi poſt promulgationem. t.5.p.451.n.4
Vide in verbo Præceptum, Lex.
Lexouienſis ciuitas in Gallia Celtica Cathedra Epiſcopali decoratur. t.4.p.211.n.1
Libelli variæ acceptiones referuntur: vbi etiam de libellaticis. t.2.pag.84.nu.4
Libelli in iure communior acceptio. ib.nu.5
Libelli definitio, requiſita, & varia nomina traduntur. ibid.
Libelli claritas in quo conſiſtat. to.2.p.84.n.6
Libellus qua ratione dicatur obſcurus. ibid.
Libelli clauſulæ ſalutares recenſentur. ib. & ſeq.
Libello an ſit neceſſaria concluſio in criminalibus, & ciuilibus. ib. numer. 7
Libellus in locum formularum in iudicio vſitatarum apud Romanos ſucceſſit. tom. 2. pagin.85. numer.4
Libellus incertus, & ambiguus an poſſit ſuſtineri, & à iudice declarari. t.2.p.87.n.8
Libellus alternatiuus in aliquibus caſibus ſuſtinetur. ib. & ſeq.
Libellus in iudicio an admittatur, etſi res petita ſpecificè non exprimatur. t.2.p.87.n.10
Libello comprehenſam actionem emendare licet, non autem mutare. ib.& ſeq.nu.3
Libellus in quo iuſtitiam fieri poſtulatur, omni meliori modo, quo poteſt, ſuſtinetur. t.1.p.153.n.9
Libellus accuſationis ſub qua formula concipi debeat. t.2.p.341.numer. 6
Libellus accuſationis ſuſtinetur, etſi proceſſus ſit nullus, ſi poſteà probatum fuerit delictum. ib.& ſeq.
Liberi quam ſtudiosè ſint in iuuenili ætate à parentibus educandi: vide in verbo Educatio.
Libri, & ſcripturæ eccleſiaſticæ non debent à profanis hominibus detineri, vel eis pignori dari. t.3.p.154.& ſeq.n.2.& 10
Libri diuerſi ad vſum chori, & pſalmodię eccleſiaſticæ habebantur. t.3.p.260.n 1
Libri, & ſcripta hæretici damnati comburendi, & configendi ſunt. to.5.p.125.n.4
Librorum comburendorum vſus, & conſuetudo apud Gentiles, & Catholicos. ib.& p.126. & ſeq.n.7
Libri hæreticorum à quibus damnari poſſint, & debeant. ibid. & p.126.nu.7
Libri hæreticorum qua ratione prohibendi, & abolendi ſint. ib num. 8
Libri hæreticorum etiam aliquid boni continentes damnandi ſunt exemplo falſæ monetæ. t.3.p.126.n.8.& p.127
Libri Adalberti hæretici quare in ſcrinio Romanæ Eccleſiæ ſeruati. ibid.
Libertas res eſt, quæ magis digna fauore cenſetur, cuius prætextu plerumque iuris rigor remittitur. to.2.p.673.n.2
Libertas ſeruo relicta, ſi hæres voluerit, an vtiliter relinquatur. t.3.p.354.& ſeq.n.7.& 8
Libertates an conſequentur bonis vacantibus fiſco delatis. to.3.p.377.nu.6
Libertas quomodo poſſit dari ſeruo pro actione ſpirituali, remiſſiue. t.4.p.83.n.3
Libertas decennio inter abſentes præſcribitur, & quinquennio inter præſentes. t.4.p.108.n.1
Libertas per manumiſſionem non ęqualiter apud Romanos aſſequebatur. tom.4.p.114.n.1
Libertas quænam imponi dicatur, & quænam relinqui. ibid.
Libertas directa, vel fideicommiſſaria teſtamento data fuit. ibid. & ſeq.
Libertas plena, minor, & minima quænam ſint, & quomodo darentur. ib. & ſeq.n.2
Libertus poſt libertatem conſequutam non poterat ordinari ignorante patrono. t.1.p.411.n.1C
Libertos Eccleſiarum teneri ad actus earum proſequendos, quid ſit. t.3.p.185.n.5
Liberti Eccleſiarum ad quid tenerentur, ne in ſeruitutem recidarent. t.3. p.186.n.4
Liberti in presbyterum ordinati bona quomodo diuidenda iuxta Concilium Tribur. eo defuncto. t.3.p 378.n.1.& ſeqq.
Liberti inteſtati bona cuinam deferantur ex lege decemuirali. t.3.p.379.nu.7
Libra occidua quid ſignificet in actis Marcellini, explicatur. t.2.p.521.n.7
Libra pendens viginti ſolidos à quingentis anois in Gallia, & Italia recepta eſt. t.5. p.378.nu.2
Licentia cedendi beneficio petita, & obtenta, non eſt pœnitentiæ locus. t.1.p.476.& ſeq.n.3 & ſeqq.
Vide in verbo Epiſcopus.
Liger fluuius eſt Galliæ, omnium fluuiorum Europæ longiſſimum curſum habens, Danubio excepto. t.2.p.490.n.1
Ligia eſt obligatio ſtandi ſemper a partibus Domini. t.2.p.85.n.2
Limina Apoſtolorum quænam ſint apud eccleſiaſticos ſcriptores, & vnde mos ea viſitandi etiam per Epiſcopos ſtatim poſt conſecrationem. t.5.p.421.n.5
Lingonum ciuitas præclara Galliæ, eiuſque Præſulum eximia dignitas. t.1.p.78.n.2
Lis pendens quia per appellationem ſuſpenſa fuit ſententia, deciditur iuxta legem veterem, non iuxta recenter editam. t.1.p.32.n.19
Linteamen corporale dicatur, & quare, & cui vſui deſeruiat. to.1.p.478.n.4
Litium minuendarum ſtudium commendatur, protrahendarum vero pertinacia damnatur. t.1.p.668.n.2
Lites odioſæ ſunt, præcipue in perſonis eccleſiaſticis. ibid.
Litis conteſtatio quomodo fiat: vbi quod ea omiſſa nullus eſt proceſſus. t.2.p.94.nu.4
Litis conteſtatio vnde ſic dicta ſit, & vnde originem ſumpſerit. ibid.nu.6
Litis conteſtatio apud quem iure antiquo fieret. t.2.p 95.n.7
Litem conteſtari. & iudicium accipere promiſcuè apud Iuriſconſultos vſurpatur. ib.nu.8
Lis an actore, & reo præſentibus viua voce ſit conteſtanda. ib.& ſeq.
Litis conteſtatio nec iure ciuili, nec Pontificio reperitur expreſſa. t.2.p.96.n.9
Litis conteſtatio definitur. ibid.
Litis conteſtatio, quam varia, & multiplex ſit, oſtenditur. ib.& ſeq.
Litis conteſtatio baſis eſt, & fundamentum iudicij, nec à partibus remitti poteſt. ib.nu.10
Litis conteſtatio in quibus caſibus non ſit neceſſaria. ibid.
Litis conteſtationis effectus. ibid.
Litis conteſtatio non fit per poſitiones, & reſponſiones, ſed per actoris petitionem, & rei reſponſionem. t.2.p.97.& ſeq.n.12
Litium breuitas, & finis Reipublicæ bonum eſt, ſicut earum dilatio malum. t.2.p.104.& ſeq.n 9
Lite non conteſtata ſuper re, quæ in controuerſiam venit, non ſunt teſtes recipiẽdi, nec ſentẽtia proferri valet. t.2.p.113.n.2 & p.114.n 4

Zis

Digitized by Google

Lis inter Gualfridum Seneuſem Epiſcopum, & Vvidonem monachum Areinum. t.2.p.116. n.5
Lis, & cauſa an re, & nominibus inter ſe differant. t.2.p.171.& ſeq.9.
Litium finis aliquando pro exequutione ſententiæ, aliquando pro iudicij exitu ſumitur. t.2.p.21. & ſeq. n.2
Lites finire, & minuere boni Principis ſtudium eſt. t.2. p.219. n.3
Lites prælijs comparantur quoad damna Reipublicæ inferenda. ib.
Lis pendens quando dicatur. t.2. p.227.n.4
Lite pendente nihil innouandum eſt ibid. n.5
Lite pendente ſuper matrimonium non poſſunt coniuges priuari vſu coniugij. ibid. n.6
Lite pendente an poſſint aliquando coniuges priuari vſu coniugij, vel poſſit eis denegari reſtitutio ad eius vſum. t.2. p.218. n.8.79 ſeqq.
Litis definitio traditur, & pro quo à Iuriſconſultis propriè accipiatur. t.2. p.229. n.3
Litem æſtimari, quid ſit. ibid.
Lis quælibet decidenda eſt ſecundùm iura exiſtentia tempore controuerſiæ, non autem iuxta priuilegium lite pendente impetratum. t.2. p.234. n.5
Lites debent celeriter terminari. t.2. p.556. n.5
Lites celeriter terminari quid ſit. t.2. p.557. n.7. & 8
Litium finiendarum celeritas an poſſit ſimul æquitati, & iuris rigori conuenire. t.2. p.556. n.3
Lite pendente ſuper beneficio, an poſſit aliquid innouari. tom.1. p.573. num.7
Lis inter alios agitata alijs prodeſſe, nocere tamen non valet. to.2. pag.692. n.10
Lite ſuper beneficio ambigua exiſtente, poteſt iudex vni ex litigatoribus beneficium aſſignare, alij vero certam penſionem in ipſo beneficio. t.3 p.112. n.3
Lis a contentione limitis priùs nomen ſumpſit. t.5 p.457. c.10
Litaniæ, quæ apud Latinos Rogationes dicuntur, duplicis generis ſunt. t.3.p.696. & ſeq. n.12
Litaniæ Romanis, & exteris à Pontifice indictæ. ibid.
Litania maior, & minor. ibid. & ſeq.
Literæ conſeruatoriæ quid ſint, & ad quid valeant. t.1. p 82.n.6
Literæ abſolutoriæ per ſubreptionem impetratæ non ſunt exequendæ. t.4.p.83. n.2
Literæ expectatiuæ ad beneficium validæ ſunt, etiam in eis non facta mentione ampli patrimonij. to.1 p.104. n.3
Literæ in forma communi, & in forma Pauperum quid ſint. ib. n.4
Literarum Apoſtolicarum ad beneficia vſus in Eccleſia quando cœperit, & quomodo inoleuerit. t.1.p.119.n.4
Literæ a Rom. Pontifice ante Concilium Tridentinum impetratæ triplicis generis fuere. ibid. & ſeq. n.8
Literæ monitoriæ, præceptoriæ, & executoriæ. ibid.
Literæ Principum mandata dicuntur. t.1 p. 122.n.2
Literæ expectatiuæ ad quæ non poſſint extendi. t.1. p.120.n.2
Literæ expectatiuæ odioſæ, & reſtringendæ ſunt, & an comprehendant præbendas Eccleſiæ Cathedralis. t 3. p.132 n.3
Literarum ad conuocandos Electores abſentes formula. t.1.p. 15.n.4
Literas neſcire dupliciter accipi poteſt, & quidnam propriè ſignificet. t.1. p.180.n.9
Literæ, quæ clericis peregrinis antiquitus dabantur, quid fuerint, & quomodo vocaræ. t.1. p.448. n 4
Literarum formatarum forma præſcripta in Concilio Niceno I. ibid. & ſeq. n.5
Literæ communicatoriæ quid ſint, & quibus datæ fuerint. tom.1. p.448. n.6
Literæ dimiſſoriæ clericis duplici ex cauſa datæ ſunt. ibid. n 7
Literæ commendatitiæ laicis, & clericis communes fuere; ſed diuerſis ex cauſis dabantur. ibid. & ſeq. n.8. & 13
Literæ pacificæ clericis, & laicis dabantur confugientibus ad Eccleſiam. t 1. p.449. n.9.
Literæ canonicæ ſuprà relatę à quibus dabantur, & ad quid. t.1.p.450 num.11
Literæ reuerendæ quid ſint, & ad quid dentur. t 1. p.462. n.3
Literas dimiſſorias concedere poſſunt ſolùm qui ordines conferre valent. ibid. n.4
Literæ dimiſſoriæ quibus ſint concedendæ. ibid. n.5
Literarum dimiſſoriarum formula. ibid. n.6
Literæ gratiæ, & literæ iuſtitiæ in quo differant quoad earum executionem. t.1.p.491.n.7
Literæ tractatoriæ quid ſint, & quis earum vſus in Eccleſia. to.2. p.559. num.1
Literis Epiſcopi, vel alterius iudicis ordinarij ſtandum eſt, donec contrarium probetur. tn.2. p.268.& ſeq.n.1.4
vt Literis Epiſcopi, vel alterius iudicis ordinarij fides adhibeatur, quænam requirantur. ibid. & ſeq
Literæ Pontificiæ quantæ authoritatis ſint ſuper literas Epiſcopi, vel alterius iudicis ordinarij. t.2.p.268.n.5
Literis Epiſcopi quandonam fides non adhibeatur. ibid.n.7
Literati regulariter, pro viris doctis, aliquando etiam pro ſciolis, & leguleis ſumuntur. t.3. p 68.n.2
Litigatores quomodo legitimandi ſint ne iudicium reddatur illuſorium. t.2. p.26. n.5
Litigator falſitatem in cauſa committens, an ſemper illam amittat. t.2. p.484. n.6
Litigator qui propter non admiſſam exceptionem appellationem interpoſuit, exceptionis veritatem coram iudice appellationis probare debit. t 2. p.489. n.10. & 13
Litigator qui promiſit iudicio Eccleſiæ ſtare, an poſſit à prolata ſententia appellare. t.2.p 629. & ſeq. n.2
Litigator qui detulit appellationi aduerſarij, appellans ipſe in eadem cauſa non auditur. t.1.p.630. n.4
Litigator qui proteſtatus eſt ſe nolle appellationi renunciare, non debet admitti ad actum contrarium. t.2.p.654.n.3
Litigator munera iudici dans incidit in pœnam legis Iuliæ repetundarum. t.3.p.26.& ſeq.n.15
Liturgiæ omnes, etſi verbis diuerſæ, re tamen in omnibus conueniunt. t.3.p.642 n.4
Liuonia Septentrionalis regio fidem ſub Innocentio III. amplexa. t.3. p.828. n.3
Linoniæ regionis Septentrionalis, vulgò Lieſant, breuis deſcriptio. t.1. p.28. n.1
Locatio rerum Eccleſiæ ad longum tempus an licitè fieri poſſit, & quænam dicatur à Doctoribus locatio ad longum tempus. tom.3. p.195. n.1
Locatio nec alienatio eſt, nec transfert dominium in conductorem. ib. & ſeq.
Locationem variæ ſpecies, & caſus referuntur, & in quibus rebus Eccleſiæ facta ſit valida. t.3.p 196. & ſeq.n.2
Locatio ad modicum tempus quænam fuerit apud Romanos, & quęnam ſit reſpectu Eccleſiæ. ib & ſeq.
Locedia monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in Lombardia, vnde ſit ita dictum. t.2. p.200. n.2
Locus honoratior in Eccleſia poteſt pretio vendi, vt ibi ſepulchrum conſtruatur. t.3.p.407.n 7
Locus in quo diuina celebrantur debet eſſę ab omni ſorde, & macula immunis. t.3.p 620.& ſeq n.10
Locus obligationi, & ſimilibus contractibus adiectus, quid præſtet. t.2. p.71. n.4
Locus quandonam obligationi inutiliter adijciatur. ibid.
qui Loco certo promiſit ſoluere, vbi conueniri poſſit. ib. & ſeq. num.6 & 7
Locus ſolutioni deſtinatus ſemper in æſtimatione rei faciendæ eſt attendendus. t.2.p 73.n 11.col.2.
Loci adiectio in contractu non impedit, quin reus in loco domicilij directa actione conueniri poſſit. t 2 p.74.n 14
Locus medius apud maiores fuit honoratior in conſeſſu, & inceſſu. t.2. p.5?1. n.7
Locus ſepulturæ aliquando à Iuriſconſultis purus vocatur. tom.3. p.406 num.4
Locus religioſus in iure ciuili quis dicatur. ibid.
Locum religioſum ſibi quiſque faciebat apud Romanos. ib.& ſeq.
Locus religioſus iure canonico quomodo efficiatur. ib.
Loca pia, & conſecrata dupliciter ab hæreticis, & Gentilibus impugnantur. t.3. p.710. n.4
Vide in verbo Templum, Ædes ſacra.
Londinum ciuitas Regia in Anglia, ciuibus frequentiſſima, & diuitijs affluens. t 1. p.143. n.2
Loquutio prohibita cùm excommunicato comprehendit etiam excommunicationem per ſcripturam. t 2.p.270.n.2
Luca Etruriæ ciuitas Epiſcopali Cathedra decorata, vbi ſita ſit t.1. p 215. num.1
Luca Etruriæ ciuitas Romanis, Græcis, Italiæ Regibus, & alijs varijs dominis paruit. t.2. p.214. n.1
Luca quandonam Eccleſia Cathedrali decorata, & quando ea priuata. ibid.
Lucenſis vrbs in Gallecia olim Archiepiſcopalis, nunc tantùm Cathedra Epiſcopali decoratur. t.3. p.540.n 8
de Lucerna monaſterium Ordinis Præmonſtratenſis, quandonam fuerit fundatum. t.2 p.648.n.2
Lucernarum vſus in Eccleſia perantiquus; & quòd non tantùm in nocturnis officijs, ſed etiam in diurnis accendi debeant. tom.1. p.478. num.6
Lucernarium antiquitus fuit veſpertinum officium, & quare ita dictum. t.1. p.475.n.2
Lucernarium ab antiquis vocabatur veſpertinus orandi modus, ab veſperas pertinens; & quare ita dicebatur. t.1.p.?20.& ſeq. n.10
Lucernarium tantùm præſente Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, & quare. ib.
Lucernarium in ciuitate tantùm præſente Epiſcopo, vel Presbyteros in villis verò etiam præſente ſolo Diacono recitari poterat. ibid. col. 2
S. Luciæ Syracuſanæ monaſterium antiquiſſimum eſt omnium Ordinis D. Benedicti monaſteriorum, quod ſub Gregorio Magno floruit. t.2. p.525. n.3
Lucius III. quando ad Apoſtolicum faſtigium euectus, & quandiu Eccleſiam rexerit. t.1. p 78. n.1
Lucius I. quando vniuerſalis Eccleſiæ regimen aſſumpſit, & martyrio coronatus fuit. t.1. p.166. n.1
Ludouicus VIII. Galliæ Rex quare Leo cognominatus fuerit. t.2 p.166. num. 1
Lucus eſt nemus arboribus denſum, Deo ſacrum, vbi Gentiles Deos ſuos celebrant. t.1.p.668.n.4
Ludus vnde ſic dictus; & quàm varia ludorum genera apud veteres. t.3. p.28. n.2
Ludi theatrales etiam prætextu conſuetudinis, in feſtiuitatibus Domini noſtri, aut Sanctorum eius in Eccleſijs fieri non debent. t.3. p.29. n.4. & p.32. & ſeq. n.10
Ludi theatrales in Academia Athenienſi etiam à ſtudioſis legum per corruptelam habiti. t.3 p.32. n.10
Ludi quinam liciti ſint clericis, & quid ſi ex ludo homicidium ſequatur. t.5. p.2?7. n.3
Lugdunum illuſtris Metropolis Galliæ dicitur, eiuſque Præſul Patriarcha vocatur, habetque Primatum ſuper tres Archiepiſcopatus. t.1. p.299. n 1
Luminarium vſus in officijs diuinis celebrandis, & præcipuè in Miſſa, non ad tenebras pellendas, ſed ad celebritatem, lætitiam, & religionem. t.1. p.459. & ſeq. n.7
Luna Etruriæ ciuitas peruetuſta Tuſcorum colonia fuit, & vbi ſita ſit. t.5. p.100. n.2
Lundenſis ciuitas præcipua totius Regni Danie, olim tantùm Epiſcopalis, deinde Archiepiſcopalis facta, poſtea Primatus honore decorata fuit. t.1.p 126.& ſeq n.2
Lupanar quid ſit, & vnde ſic dictum. t.4.p.33.& ſeq.n.4
Lupanaria apud multas nationes permiſſa, & diù apud Catholicos tolerata fuere. ib. n.4
Lupanarium vſus an ſit licitus. ibid.
Luſitaniæ Regnum aliquando feudatarium fuit Eccleſię Romanę. t.5. p.159. init.
Luſitanum Regnum à quo fuerit feudale Romanę Eccleſię effectum. ibid. num.2

Digitized by Google

M

Machabæi neceſſitate abſoluta cogente pugnauerunt in Sabbatho, ideò non cenſentur illud violaſſe: t.1. p.644. n.12
Macherus de Lorraine, Epiſcopus Tullenſis a Canonicis ſuper dilapidatione in iudicium vocatur. t.1. p.693 n.2
Machinatio contra Principem ſacris Eccleſiæ Canonibus damnatur, & ſæuiſſimis pœnis vindicatur. t.2. p 462. n.5
Vide in verbo Conſpiratio.
Machinatio ad actum proximum, & immediatum redacta, eadem ſæpe pœna punitur ac ipſum delictum. t 4. p.194. n 15
Maclouium ciuitas Epiſcopalis Galliæ, vbi ſita, & quare ita dicta t.3. p.129. n.8
Mafalda Henrico I. Caſtellæ Regi matrimoniu coniuncta, ab eo ſeparatur. t.4. p.213. n.1
Mafalda Sancij I. Luſitaniæ Regis filia, ab Henrico ſeparata miraculis claret. ibid.
Magalona ciuitas eſt in inſula maris Mediterranei, & vbi ſita. t.2. p.118. num.2
Magalonenſis ciuitas Galliæ Narbonenſis olim Catehdra Epiſcopali decorata fuit. t.3. p.405. n.1
Magalonenſis Epiſcopatus villis quàmplurimus ditatus. t.4. p.178. n.2
Magdeburgum celebris Metropolis Germaniæ, inſtaurata, & priuilegijs decorata ab Othone Imperatore. t.1. p.90. n.1
Magdunum oppidum eſt in ripa Ligeris propè Aurelianum. to.2. p.6·5 num.1
S. Maglorij monaſterium Ordinis D. Benedicti, à quonam fuerit conſtructum. t.2. p.637. n.1
Magiſter Scholæ dignitas antiqua in Eccleſijs Cathedralibus, & ad quid inſtituta. t.1. p.405. n.8
Magiſtri Scholarum in Eccleſijs conſtituti Scholaſtici dicti ſunt. t.1. p.97 n 8
Magiſter quis, & vnde ita dicatur. t.5. p.56. n.2
Magiſtri pecorum. ibid.
Magiſter is dicitur, qui patrimonio debitoris vendendo præfectus eſt. ibid.
Magiſter conſtituendus eſt in qualibet Eccleſia Cathedrali, qui clericos ſcholares pauperes doceat. t.5. p.97. n.1. & p.98. n.6
Magiſtrorum ſalaria iure ciuili approbata fuerunt, & quomodo appellentur, oſtenditur. to.5. p.98. n.6
Magiſter beneficium habens ſufficiens, aut publicum ſtipendium, nequit aliquid a diſcipulis exigere. ibid.
Magiſtratus maiores, & minores quomodo teneantur iudicare ſecundum ius, non ex arbitrio. t.1. p.28. n.13
Maior octodecim annis iudex delegatus deſignari poteſt, ſi partes conſentiant. t.1. p 546 n.1
Maior ordine, licèt poſterior in Eccleſia receptus, præfertur inferiori in gradu, qui illi debet præſtare ſeruitia. t.1. p.632 n.1
Maior gradu, tum in hierarchia triumphanti, tum in militanti, minorem præcedere debet. ibid. n.3
Maioritatis nomen quid ſit, & quinam maiores dicantur. tom.1. p.150. num.1
Maius monaſterium vbinam ſitum, & quare ita dictum. tom.1. p.508. n.1
Maledictio vitium eſt animi, quo maledicus à malefico non niſi occaſione diſtat. t.5. p.303. & ſeq n.6
Maledictio eſt vitium in verbo. ibid.
Maledicos quis dicatur. ibid. n 6
Maledicus quotuplex ſit, & quibus pœnis ſubiaceat. t.5. p.3 3. n.7
ad Maledicos puniendos quænam conſideranda ſint. ibid. n.9
Maleficiati quinam dicantur, eorumque exempla referuntur. to.4. pag.157. n 6
Maleficium præſtans impedimentum matrimonio quid ſit, & an poſſit a dæmone cauſari. ibid. & ſeq. n.6
Maleficium præſtans impotentiam ad coeundum quibus artibus peractus fuerit, & quibus remedijs curatus: & quàm vana hæc ſint. ibid.
Maleficia quibus remedijs licitis auerti poſſint, & an ligatus maleficio poſſit a malefico petere, vt alio maleficio prius ſoluat. t.4. p.15 n.12
Maleficij deſtructione an liceat vti ad obtinendam ſanitatem. ib. & ſeq. n.13
Maleficij nomen generale eſt; communi tamen modo loquendi pro magno, & improbiſſimo ſcelere accipitur. t.4. p.195. n.2
Malitia accedente cum habilitate ad copulam, ritè, & validè contrahitur matrimonium ante pubertatem. t.4 p.66. n.2
Vide in verbo Ætas.
Malitia eſt verſutia, & fallens nocendi ratio, ex dolo, & calliditate orta. t.5. p.289 n.8
Malum ita eſt ex D. Paulo vitandum, vt nec ſuſpicio, vel imago vlla mali appareat. to 3. p.23. n.2
Manalis lapis apud Romanos quis fuerit, & quis eius vſus. tom.3. p.134 num.3
Mancipiorum commercium, quæ ex Indijs in Europam tranſuehuntur, an licitum? remiſſiue. t.1. p.29. n.5
Mancipium ruſticum apud Romanos quid fuerit, & quid etiam in priſcis Eccleſijs. t.3. p.186. n.3
Mancipium ruſticum inter immobilia recenſetur, nec niſi longo tempore præſcribi poteſt. t.3. p.245. & ſeq. n.8
Mandatum generale non idem operatur in grauibus cauſis, ac ſpeciale. t.1 p.107. n.6
Mandata Apoſtolica ad collationem beneficiorum data. t.1. p.120. & ſeq. n.5
Mandatum in iure ciuili quid ſignificet. ibid. n.2
Mandata Apoſtolica ad beneficia, ad quæ dirigantur. ibid. n.3
Mandatum an ſemper morte mandantis finiatur. t.1. p.515. n.7
Mandatum gratiæ in quo differat a mandatu iuſtitiæ. t.1. p.517. n.13
Mandatum ſpeciale, quando ad citationem faciendam deſideretur. t 1. p 517. n.7
Mandatum procuratori valdè neceſſarium ad agendum in iudicio, & quænam habere debeat, vt ſufficiens cenſeatur. t.1. p.688. n.9
Mandatum eſt quid facti, & non præſumitur, niſi probetur. ibid. num.10
Mandatum non ita deſideratur in defenſore, ac in procuratore. t 1. p.689. n 11
ex Mandato ritè, legitimeque contracto duplex oritur actio. to.3. pag.699. n.4
Mandati actio directa ad quid obliget procuratorem, & quid contraria conſequatur. ibid. n.5
Mandatum etiam in perpetuum collatum reuocatione finitur; & in quibus caſibus reuocari non poſſit. t.1. p.703. n.1
Mandatum poſt litis conteſtationem non poteſt à domino reuocari. ibid. & ſeq. n.4
Mandati reuocatio quibus modis fieri debeat, oſtéditur. t.1. p.704. n.5
Mandatum, an per furorem ſuperuenientem reſcindatur. t.4. p 43. n.8
Maneria, ſeu manerium quid ſit, antiquis authoritatibus probatur. t.5. p.68. n.2
Manerium, ſeu maneria eſt habitatio cum corte, ſeu agri portione. t.2. p.648. n.3
Manica quid ſignificet. t.3. p.38. n.8
Manicæ conſutitiæ quænam ſint. ibid.
Manicæ extremitates ſunt veſtimentorum, quibus teguntur manus. t.3. p.38. n.10
Manifeſti variæ acceptiones referuntur, & an idem ſit cum notorio. t.5. p.17. n.4
Manifeſtum, ſeu notorium quomodo diuidatur. ibid. n.5
vt Manifeſtum quid dicatur, quid requiratur, & quot perſonæ deſiderentur. ibid.
Manifeſtum admittit probationes in contrarium, non verò notorium. t.5. p.18. n.8
Vide in verbo Notorium.
Manipulus quid ſit, & vnde originem ducat; & qui miniſtri eo vti poſſint. t.1. p.387. n.31
Manſiones diuerſæ in Eccleſijs antiquis nouis comparatæ. tom.3. pag.3. n.10
Vide in verbo Eccleſia, Fideles.
Manſiones diuerſæ vtrique ſexui a priſcis aſſignatæ caſtitatis, & pudicitiæ cauſa. t.3. p.47. & ſeq. n.10
Manſus integer, ex quo ſeruitium aliquod præſtandum non eſt, quid ſit. t.3. p.582. n.3
Manſus vnus ad minus in dotem Eccleſię à fundatoribus aſſignatus. ibid. num 4
Manſorum varia genera referuntur. ibid & ſeq.
Manſus inſtructus, vel veſtitus, ex quo presbyter Eccleſiæ inſeruiens nullum ſeruitium impendere domino tenebatur. t.3. p.582. n.6
ex Manſis Eccleſiæ aſſignatis tributum ſolui debet, ſi antequam ei aſſignarentur, illud pendebatur. ibid. & ſeq.
Mantuana Eccleſia ab Aquileienſis Patriarchæ iuriſdictione exempta, Eccleſiæ Romanæ immediatè ſubiecta fuit. t 5. p.385. n.3
Manumiſſionis modi duo. t.5. p.397. & ſeq. n.2.3
Vide in verbo Seruus.
Manumiſſio in Eccleſia facta magna libertis priuilegia præſtabat. t.1. p.405. n.10
Manumiſſio tantùm in Eccleſia Epiſcopali fieri potuit. ibid.
Manumiſſionis ſeruorum Eccleſiæ formula, & ſolemnitas traditur. ibid. & ſeq.
Manumiſſionum variæ formulæ apud Romanos vſitatæ, ex quibus non æque perfecta libertas ſequebatur. t.4. p.114 n.1
Manumiſſio vindicta vnde ita dicta ſit. ibid.
Manumiſſionis vindicta ritus, & ſolemnia verba fuere; & quandonam in deſuetudinem abierit. ibid. & ſeq.
Manus longa quid ſit, & quare Principibus tribuatur. t.1. p.118. num. 16
Vide in verbo Poſſeſſio.
Manus defigere quid ſit, iuxta Salomonem in prouerbijs. tom.3. p 563. num.4
Manus fidei ſymbolum apud veteres fuit, vnde periuris manus amputabatur. t.2. p.122. n.10
Manus dextra fidei, & concordiæ ſymbolum eſt. ibid.
Manuum coniunctio contracti matrimonij ſignum fuit. t.4. p.76. n.3
Manuum violenta iniectio in clericum qua cenſura cohibeatur, & an impuberes ea afficiantur. to.5 p.422. n.1.3
Manuum violenta iniectio in clericum quandonam excuſetur ab excommunicatione. t.5. p.424 n.1
Manuum iniectio violenta quibus clericis inferri poſſit abſque cenſura, & quibus non. ibid. & ſeq n.8
Manuum iniectione violenta in clericum quinam actus prohibeantur. t.5. p.428. n.3
Vide in verbo Iniectio.
Mappula in miniſterijs ſacris adhibita quid ſit, & quis eius vſus. t.1. p.387. & ſeq. n.31
Maranatha, vox eſt in excommunicatione adhiberi ſolita, & quid ea ſignificetur, & de quo aduentu Domini ſit intelligenda. Vide in verbo Excommunicatio.
S. Marcellus titulus Presbyteri Cardinalis. t.1. p.124. n.7
Marcha quid ſit, & quis eius valor apud varias nationes. t.1. p.657. num. 1
Marcha Latinum nomen non eſt, ſed Germanicum. t.1. p.763. n.3
Marcianus Auguſtus libertatis eccleſiaſticæ vindex quo tempore floruerit. t.2. p.116. n.2
Marcoaldus Seneſcallus Imperij Regnum Siciliæ inuadit, & excommunicatur. t.1. p. 247. n.19
S. Marci Eccleſia in Tyro ciuitate Phœniciæ à quibus ſit condita. t 2. p.100. n.5
Mareſcalli officium apud Gallos eſt militare. to.2 p.233. n.1
S. Maria in Coſmedin titulus Diaconi Cardinalis, ſecunda Eccleſia B. Mariæ in Vrbe dicata, alias dicta Eccleſia S. Mariæ Scholæ Græcæ. t.1. p.49. n 3
S. Maria in via lata titulus eſt vnius Presbyterorum Cardinalium. t.1. p.52. n 2
S. Mariæ de Matura monaſterium Ordinis D. Benedicti in Florentina Diœceſi. ibid. n.1
D. Mariæ de Charitate monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, in ciuitate de Tulebras conſtructum. t.1. p.710. n.4
D. Mariæ ad Carceres monaſterium Ordinis Camaldulenſium. t.1 pag.137. n 2

Digitized by Google

S. Mariæ, & S. Ioannis de Sacra Menia monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, vnde ita dictum ſit, & vbinam ſitum. t.2.p.343.ſeq.n.2
S. Mariæ de Ioſaphat monaſterium in diœceſi Carnotenſi conſtructum. t.3.p.605.n.1
Maria Virgo Deipara quomodo verum matrimonium contraxerit. t.4. p.92.& ſeq. n.10. & ſeqq.
S. Mariæ de Albanio Prioratus eſt in Metropoli Ianuenſi, Canonicorum Regularium D. Auguſtini. t.4. p.188. n.1
B. Maria verè dicitur, & eſt Mater Dei, quæ verè Deum peperit. t.5. p.125. n.1
Vide in verbo Eccleſia.
Maritus in cauſis vxoris ſpeciale mandatum requirentibus poteſt admitti ſine tali mandato. t.1. p.107. n.8
Maritus mandatum habens ab vxore, poteſt etiam in alijs, quæ mandatum excedunt, admitti. ibid.
Maritus vt maritus agens pro vxore, ſine mandatu auditur. to.1. p.902. num.2
Maritus vxoris nomine abſque mandato poteſt in iudicio comparere. t.2. p.147. n.3
Maritus ex longinquo rediens, mulieremque prægnantem inueniens, ſi non proteſtabatur ex ſeipſo prægnantem non eſſe, ſibi præiudicium inferebat vereri iure Romanorum. t.2. p.181. n.6
Maritus pro reſtitutione dotis non poteſt conueniri vltra quam facere poſſit. t.3. p.300. n.15
Vide in verbo Priuilegium.
Maritus, qui de dote ſtatim ſoluto matrimonio reſtituenda pactus eſt, an gaudeat priuilegio, ne vltra quam facere poſſit, conueniatur. t.3. p.303. n.10
Maritus ſiue neget, ſiue affirmet matrimonium eſſe contractum, an ſemper ei onus probandi incumbat. t.4. p.70. n.2
Maritus, & vxor quandonā ſibi inuicem donare poſſint. t.3. p.393. n.5
Maritus contrahens matrimonium viuente prima vxore, relicta ſecunda, cum priore cohabitare debet, & publicè in Eccleſia pœnitentiam facere. to.4. p.77. n.5
Maritus cuius vxor perpetua infamia laborat, an poſſit ſecundùm matrimonium contrahere. t.4. p.107. n.11
Maritus inſidiatorem ſui, machinatore vxore interficiens, poteſt ipſam dimittere, & ea mortua cum alia contrahere. t.4. pag.189. n.3. & p.194. n.14
Maritus facto diuortio an teneatur ad reſtitutionem totius dotis. t.4. p.207. n.4
Maritus conſtante matrimonio dominus dicitur, ſicut vxor dicitur domina. t.4. p.213. n.4
Maritus an poſſit ob dotem non ſolutam vxorem è domo eijcere. t.4. p.235. n.15
Maritus inopr dotem ſibi promiſſam petens, cautionem qualemqualem præſtare debet, aliàs dos deponetur apud mercatorem. ibid. & ſeq. n.16. & p.236. & ſeq. n.20
Maritus ſciens vxorem ſuam adulterium commiſiſſe, & in eo perſiſtere, tenetur eam deſerere; poſt peractam vero pœnitentiam debet eam recipere. t.5. p.223. n.1. & p.226. & ſeq. n.10. & 12
Maritus an ſtatim ac cognouit vxorem adulteram eſſe, teneatur eam deſerere. t.5. p.226. n.12
Maritus qui iurauit vxorem propter adulterium non deſerere, nec accuſare, an poſſit non obſtante iuramento eam deſerere, & accuſare. p.117. n.13
Marito petenti diuortium ob vxoris adulterium opponi poteſt exceptio ſimilis adulterij admiſſi, iure canonico attento. t.5. p.230. n.1
Maritus, qui data opera clericum adulterum expectat, vt de eo vindictam ſumat, an excuſetur ab excommunicatione. t.5. p.423. n.3
S. Martini titulus eſt Presbyteri Cardinalis ad Baſilicam S. Petri ſpectans. t.1. p.239. n.4
S. Martini monaſterium Ordinis D. Benedicti in ciuitate Colonienſi, à quo conſtructum, & ditatum ſit. t.2. p.45. n.1
S. Martini Maioris monaſterium Ordinis D. Benedicti, vetuſtate originis, & amplitudine ditionum celeberrimum eſt, & priuilegijs à Sede Apoſtolica decoratum. t.2. p.210. n.4.5
S. Martini monaſterium Ordinis Ciſtercienſis penè collapſum reſtituit Innocentius III. to.2. p.247. n.2
S. Martini de Pannonia monaſterium Ordinis D. Benedicti vbi conſtructum ſit. t.2. p.543. n.1
S. Martini Eccleſia in ciuitate Turonenſi à quo fuerit conſtructa. t.1. p.85. & ſeq. n.1.
Martyri facit iniuriam, qui orat pro Martyre. to.3. p.635. n.2
Martyria dictæ fuere Eccleſiæ in honorem Martyrum conſtructæ, ad quarum titulum poterant olim clerici ordinari. t.3. p.97. n.8
Maſſa, & maſſalena quid ſignificent in pluribus iuris locis. tom 5. pag.651. n.5
Maſſæ nomen vt apud Latinos receptum, ita Maſſę vocabulum apud Gallos, & Germanos. ibid.
Maſſana vrbs perantiqua Italiæ maritima, iam ante Gregorium Magnum Cathedrali Eccleſia decorata, ſed eius tempore deſolata. t.1. p.274. n.1
Maſſilia duplex, altera Libyca in Africa, altera Gallica in prouincia Narbonenſi. t.1. p.724. n.1
Maſſilia ciuitas eſt Galliæ Narbonenſis, cuius Præſul Primas, & Metropolitanus eius prouinciæ fuit. t.2. p.552. n.1
Maſſilia vrbs eſt Galliæ Narbonenſis maritima, antiquiſſima, potentiſſima, moribus cultiſſima, & Phocenſium colonia. t.5. p.106. n.1
Mataplana, aliàs Matallana, monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Palentina. t.5. p.50 n.5
Mater an mortuo patre habeat poteſtatem in filios, expenditur ex pluribus iuris locis. to.2. p.672. n.2
Mater an poſſit cogi tutelam ſuſcipere, & quando ab ea repellatur. ibid. num.3
Mater nunquam habuit in filios poteſtatem vitæ, neciſque. to.5. pag.177. n.7
Matres filios gladio, vel veneno interimentes, quibus pœnis puniendæ ſint. ibid. n.7
Vide in verbo Parens.
Mathildis filia Alfonſi I. Regis Portugalliæ, Philippi I. Comitis Flandriæ vxor. t.3. p.108. n.1
Mathildis Comitiſſa, non tam pro incontinentia, quàm pro Romani Pontificia obedientia ad ſecunda vota conuolat. t.3. p.585. n.2
Matrimonium iure antiquo inter conſanguineos prohibitum fuit vſque ad ſeptimum gradum. t.1. p.95 n.12
in Matrimonio facilis eſt diſpenſatio, prole bona fide ſuſcepta; ſin aliàs difficilis. ibid.
Matrimonij ſpiritualis an fortiùs ſit vinculum, quàm matrimonij carnalis. t.1. p.281. & ſeq. n.16
Matrimonium ſpirituale contrahit Epiſcopus cum Eccleſia, diſſolubile tamen à Romano Pontifice. ibid. & ſeq.
Matrimonium non æqualiter contrahitur apud infideles, ac apud fideles. t.1. p.680. n.14
Matrimonium iure Romanorum an ſit liberum: & quid iure Pontificio. p.681. n.18
Matrimonium iure diuino, & ex propriâ natura indiſſolubile eſt. t.1. p.681. n.19. 20
Matrimonium ratum quandonam diſſolui poſſit. ib. n.21
Matrimonium accuſari licèt impropriè dicatur, vſitatum tamen eſt in iure canonico. t.2. p.525. n.2
Matrimonium cum libero, & ancilla, & è contra quomodo hodie ſubſiſtat. t.2. p.405. n.2
Matrimonium an iure canonico præſumatur ex diutina maris, & fœminæ cohabitatione. to.2. p.406. n.9
Matrimonium à clericis in minoribus gradibus conſtitutis celebratum valet; à ſubdiaconis verò, & ſuprà celebratum nullum eſt. to.3. p.59. n.1
Matrimonium eſt contractus eleuatus ad eſſe ſacramenti, qui inter abſentes celebrari valet. t.3. p.499. n.2
Matrimonium quare ſit ita dictum. t.3. p.505. n.5
Matrimonium triplici modo conſiderari poteſt. t.3. p.491. n.5
Matrimonium ratum quomodo diſſoluatur, & vnde proueniat ius illud diſſoluendi. ibid. & ſeq n.6
vt Matrimonium per profeſſionem religioſam diſſoluatur, quid requiratur. ibid.
in Matrimonio deſideratur coniunctio animorum, & corporum. t.3. p.492. num.-
Matrimonium conſummatum quare non poſſit diſſolui profeſſione religioſa, ſicut ratum. ibid. & ſeq. n.8
Matrimonium ratum non dirimitur per ſuſceptionem ordinis ſacri. ibid.
Matrimonium quomodo contraheretur iuxta legem Salicam, & veterem Francorum conſuetudinem. t.4. p.2. n.4
Matrimonium ſolo conſenſu contrahitur, & nullum non redditur, etſi conſuetudo patriæ, vbi illud celebratur, non ſeruetur. t.1. t.4. p.2. n.7
Matrimonium, quod humani generis procreabile ſacramentum dicitur, varijs nominibus inſignitur. ibid. n.8
Matrimonium aliud eſt, quàm nuptiæ, etſi pro eodem ſæpè ſumantur. ibid. n.9
Matrimonij duplex definitio traditur, vt ſacramentum eſt, & vt contractus. t.2. p.3. n.10
Matrimonium ſolùm eſt naturalis hominum coniunctio ad procreandos liberos. t.4. p.4. & ſeq. n.13
Matrimonium apud omnes bene inſtitutas nationes laudabile medium cenſetur ad procreationem. t.4. p.5. n.15
Matrimonij author Deus. t.4. p.6. n.14
Matrimonij contractus an ſit iuris diuini. ibid.
Matrimonium ad rationem ſacramenti nouæ legis fuit eleuatum. ibid. n.16
Matrimonium ab infidelibus celebratum legitimum eſt, ſed non ratum. ibid. & ſeq. n.17
in Matrimonio ſeparatur ratio contractus à ratione ſacramenti. ibid.
ad Matrimonium contrahendum quædam ſubſtantialia, quædam vero pro ſolemnitate, & vt accidentalia requiruntur. t.4. p.7. n.18
Matrimonium tria genera in vſu apud Romanos olim fuere. ibid.
Matrimonium per coemptionem apud Romanos quibus ritibus peragebatur, & quantæ authoritatis fuerit. t.4. p.6. col.2
Matrimonij requiſita ex iure canonico, & conſtitutionibus Eccleſiæ. t.4. p.7. n.19
Matrimonij ſolemnitates ſeruandæ, vel non. ibid. & ſeq. n.20
Matrimonium ex vtriuſque conſenſu celebratum, validum eſt, etiam alijs ſolemnitatibus non obſeruatis. ibid. & p.8. n.21
Matrimonij forma conſiſtit in conſenſu per legitima ſigna, aut verba explicito: vide in verbo Conſenſus.
per Matrimonium à filio, vel filia contractum an diſſoluatur patria poteſtas. t.4. p.22. n.8
ad Matrimonium contrahendum impediendum ſufficit depoſitio vnius teſtis aſſerentis adeſſe impedimentum inter ſponſos, niſi ſponſalia iurata præceſſerint. t.4. p.21. n.4
Matrimonium impeditur denunciatione vnius teſtis, etſi non ſit perſona grauis. t.4. p.23. n.6
Matrimonium ex metu graui cadente in conſtantem virum celebratum, nullum eſt. t.4. p.25. n.2
Matrimonium metu graui celebratum, an ſit nullum iure naturali, vel poſitiuo. t.4. p.26. n.5
Matrimonium, & omnes actus ad matrimonium ſpectantes, metu graui geſti, ipſo iure nulli ſunt. ibid. & ſeq. n.6
Matrimonium ex metu reuerentiali celebratum, an nullum ſit: & an matrimonium ex metu celebratum, etiam iuratum, nullum ſit. t.4. p.27. num.7
qui Matrimonium cum aliqua contrahere iurauit, & propoſuit Religionem ingredi, an teneatur priùs matrimonium contrahere, & poſteà ante eius conſummationem religionem ingredi. to.4 p.28. num 2
Matrimonium contrahere olim pœnitentiæ tempore non licebat, nec contracto vti. t.4. p.29. n.3
Matrimonium quo iure captiuitate, vel longa abſentia diſſoluatur. t.4. p.30. & ſeq. n.5. & ſeqq.
Matrimonium contractum cum peccatrice volente ſe conuertere, opus charitatis eſt. t.4. p.32. n.2
Matrimonium cum meretricibus apud varias nationes prohibitum eſt, ab Eccleſia tamen valdè commendatur. t.4. p.36. n.23
Matrimonium meretricum priores Eccleſiæ canones improbarunt,

Digitized by Google

de facto tamen contractum non irritarunt. ibid.
Matrimonium etiam metu graui celebratum conualeſcit purgato metu per ſequentem ſpontaneam voluntatem. t.4. p. 37. n.2
vt Matrimonium per metum contractum nouo conſenſu ratificetur, an requiratur præſentia Parochi, & teſtium. ibid. & ſeq. n.5
Matrimonium inter contractus, qui conſenſu conſtant, & celebrantur, enumeratur. t.4. p.40. n.6
Matrimonium celebratum à furioſo, qui antequam in furorem incideret, voluntatem illud contrahendi habuit, an ſit validum. t.4. p.42. n.4
Matrimonium tempore habili celebratum non ſoluitur per furorem ſuperuenientem. ibid. & ſeq. n.5
Matrimonium licitè celebratum, furore ſuperueniente perſeuerat, attento iure canonico. to.4. p.41. n.7
Matrimonium etiam per metum grauem celebratum retractari nequit ſequuta copula. t.4. p.47. n.3
Matrimonium præſumptum non inducitur ex niſu ad copulam. t.4. p. 50. n.5. 3
Matrimonia filiorum celebrata ſine conſenſu parentum, nulla fuere apud Romanos. t.4. p.51. & ſeq. n.2
Matrimonium ſine conſenſu patris celebratum an valeat. t.4. p.54. & ſeq. n.8. & 9
Matrimonium à filijsfamilias celebratum ſine conſenſu paterno, an ſit nullum, attento iure canonico. t.4. p.54. n.10. 11
Matrimonia clandeſtina ante Concilium Tridentinum variè appellabantur, & accipiebantur. ibid. n.11
Matrimonia, quæ inuitis parentibus contrahuntur, primus prohibuit Euariſtus. ibid. & ſeq.
Matrimonia etſi non ritè celebrata, pro bono pacis tolerantur. t.4. p.55. num.2
Matrimonium etſi à puberibus celebratum, non ſuſtinetur, ſi aliàs ſint habiles. t.4. p.57. col.5
Matrimonium ante pubertatem celebratum iure canonico ſuſtinetur, ſi contrahentes apti ſint, & malitia in eis ſuppleat ætatem. t. 4. p.57. init.
Matrimonium inter pubertati proximos contractum validum eſt, & impedimentum affinitatis inducit. t.4. p. 64. & ſeq. n.7
Matrimonium fruſtra accuſatur per cauſam proximitatis; vtiliter tamen denunciatur. t. 4. p.68. n.5
Matrimonium eſt publicè celebrandum, denunciationibus publicè factis à Parocho in Eccleſia; & ſi quis aliter contraxerit in gradu prohibito, proles inde ſuſcepta naſcitur illegitima; & parochus matrimonio ſimili aſſiſtens per triennium ſuſpenditur. tom 4. pag.71. n.5
Matrimonium clandeſtinum quotuplex ſit. ibid. p.72. n.5. 6
Matrimonium clandeſtinum quodnam dicatur ad effectum incurrendi pœnas. ibid. & ſeq.
Matrimonium omiſſis denunciationibus, publicè tamen, & coram vicinis celebratum, an dicatur hodie clandeſtinum. tom.4. p.72. & ſeq. n.6. 7
Matrimonium vbi celebratum ſit, & quid requiratur, vt clandeſtinum non dicatur. ibid. & ſeq. n.8
Matrimonium ſine teſtibus celebratum an ſit validum. t.4. p.73. n.10
Matrimonia publicè ſunt celebranda, clandeſtina autem ſemper damnata ſunt. t.4. p.74. n.11
Matrimonia clandeſtinè celebrata an fuerint ab initio Eccleſiæ nulla: & quid de iure ciuili. ibid. & ſeq. n 12
Matrimonia clandeſtina potuerant ab Eccleſia prohiberi, improbari, & irritari. t.4. p.75. n.10
Matrimonij materia quomodo potuerit ab Eccleſia mutari. ib. col. 1
Matrimonium ratum primò contractum, an diſſoluatur per conſummatum poſtea celebratum. t. p.79 n.3
Matrimonio ſub conditione celebrato non licet contrahentibus diſcedere, ſed inſuper habita conditione irrefragabiliter tenet. t.4. p. 82. n.8
Matrimonium ſub hac conditione celebratum: Ego te in vxorem ducam, ſi tantum mihi donaueris, an valeat. t.4. p.83. n.2
Matrimonio ſub conditione caſuali honeſta contracto, debet expectari talis conditio, niſi partes antea conſenſerint de præſenti, aut copula carnalis inter eos interceſſerit. t.4. p.85. n.2
Matrimonium quomodo dicatur ſub conditione celebrari. ib.
Matrimonij bona tria: vide in verbo Conſenſus.
Matrimonium contractum ſub intentione contraria bonis eius, an ſuſtineatur: vide in verbo Intentio.
Matrimonium poſt votum caſtitatis, emiſſum olim celebratum ſuſtinebatur. t.4. p.98. n.12
Matrimonium poſt votum ſolemne caſtitatis celebratum an ſuſtineri poſſit, ex mente D. Baſilij. ibid n.13
Matrimonium cum excommunicato tolerato poteſt contrahi. t 4. p.102 n.3
Matrimonium contractum cum muliere adulterio polluta, aut ſecundis nuptijs copulata, adducta machinatione in necem viri, aut occiſa coniuge animo contrahendi matrimonium cum ipſa, nullum eſt. t 4. p. 103. n.1
Matrimonia iniuſtè contracta, alia ſunt inceſta, alia illicita; & quænam alia ſint. ibid. & ſeq. n.3
Matrimonium cum pellice contractum olim vtroque iure prohibebatur, & dirimebatur. to.4. p.104. n.5
Matrimonium non diſſoluitur propter errorem circa ſalutem. t.4. p.106 n.3
Matrimonium ob lepram ſuperuenientem non diſſoluitur, nec quoad vinculum, nec quoad thorum. t.4. p 106. n.7
Matrimonium à muliere ita arcta contractum, vt à viro cognoſci non poſſit, nullum eſt. ibid. & ſeq. n 9
Matrimonium inter ſeruos legitimè contrahitur, etiam inuitis dominis; ſed ſi ingenuus per errorem ancillam ducat, vel è contra, coniugium nullum eſt. t.4. p.109. n.5 & p.110. n.6
Matrimonium iure ciuili inter ſeruum, & ancillam non datur, ſed tantùm contubernium. t.4. p.110. n.4
Matrimonium antiquo iure ciuili inter quos permitteretur. ibid. & p.110. col.1. & 2
Matrimonij ius iure canonico ingenuis, & ſeruis eſt æquale. t.4. p. 110. n.5
Matrimonium inter liberum, & ancillam an hodie attento iure canonico ſubſiſtat, ſicut etiam inter dominum, & ancillam. ib. & ſeq.
Matrimonium inter ſeruos inuitis dominis contractum primis Eccleſiæ ſæculis ab Eccleſia irritabatur. t.4. p.109. n.3 & p.111. n.7
in Matrimonio quadrupliciter error contingere poteſt, & quis ex eis vitiet matrimonium. ibid. & ſeqq.
pro Matrimonij adminiſtratione olim aliquid parochis, & Epiſcopis pendebatur. t.4. p.111. n.13
Matrimonium cum ingenua, repudiata ancilla, contractum, a Leone Pontifice approbatum. t 4. p.113. n.15
Matrimonium inter filius compatrum an licitè contrahi poſſit. t.4. p.115. num. 4
Matrimonium inter adoptatum, & filiam adoptantis non poteſt durante adoptione celebrari, ſecus vero ea ſoluta. t.4 p.125. n.3
Matrimonium cum priuigna contrahi nequit. tom.4. pag.127. & ſeq. num.2
Matrimonium non poteſt diſſolui ex confeſſione propria coniugum. t.4. p.130. n.5
Matrimonium qualecũque etiam in ſpe violare nõ licet. t.4. p.130. n.6
Matrimonium legitimè contractum ob nullam cauſam ſuperuenientem poteſt diſſolui to.4. p.134. n.6
Matrimonium inter affines contractum ſeparatur etiam vſque ad ſextum gradum. t.4. p.136 & ſeq. n.3
Matrimonium cum affinibus contractum an irritetur iure naturali, vel poſitiuo. t.4. p.138. & ſeq n.9
Matrimonium inter affines quare prohibeatur. t. 4. p.138. n.10
Vide in verbo Matrimonium.
Matrimonium ab infidelibus celebratum in gradu cognationis ab Eccleſia prohibito, non diſſoluitur per baptiſmum ab ipſis ſuſceptum. t.4. p.140. n.1
Matrimonium triplex datur: & quodnam ex eis ſit ſacramentum. t.4. p.141. n.3
Matrimonium infidelium an per baptiſmum efficiatur ſacramentum gratiam conferens. ibid. n 4
Matrimonium ab infidelibus poteſt validè contrahi in gradibus prohibitis. ibid. & ſeq. n.5
Matrimonia ante baptiſmum contracta per baptiſmum non diſſoluuntur. ibid. & ſeq.
Matrimonium non poteſt celebrari inter conſanguineos vſque ad ſeptimum gradum. t.4. p.143. n.4
Matrimonium in primo gradu lineæ rectæ monſtro ſimile eſt; nec in vllo caſu, nec ex quacumque cauſa poteſt in eo diſpenſari. t.4. p.144. n.9
Matrimonium an ſit iure diuino, vel naturali prohibitum inter omnes aſcendentes, vel deſcendentes in linea recta conſanguinitatis, vſque in infinitum. ibid. n 10
Matrimonium in quibus gradibus ſit prohibitum inter conſanguineos lineæ tranſuerſalis. t.4. p 145. n.11
Matrimonium in primo gradu lineæ tranſuerſalis an fuerit licitum apud aliquas gentes: ibid. & ſeq.
Matrimonium inter fratrem, & ſororem pudori naturali non conuenit; iuri tamen naturali non eſt contrarium. t.4. p.146. n.13
Matrimonium in primo gradu lineæ tranſuerſæ prohibitum fuit lege Moyſi data. ibid. & ſeq. n.12
Matrimonium in nullo gradu lineæ tranſuerſalis prohibitum eſt lege diuina, ſed tantùm lege poſitiua, & in quibus gradibus ab ea prohibeatur. t.4. p 147 & ſeq. n.14
Matrimonium inter conſanguineos iure poſitiuo diuerſimodè fuit prohibitum ex vtroque iure. to.4. p.147. n.15
Matrimonium cum fratris, vel ſororis filia, an æqualiter fuerit licitum apud Romanos. ibid. n.16
Matrimonium inter conſobrinos an fuerit apud Hebræos, vel Romanos licitum. t.4. p.148. n.17
Matrimonium inter conſobrinos prohibitum fuit iam a temporibus Apoſtolorum, & quomodo prorogata ſit hæc prohibitio ſecundum ius canonicum. ibid. & ſeq. n.18
Matrimonium ex varijs rationibus inter conſanguineos eſt prohibitum. t.4. p.149 n.19
Matrimonium quare ſit ab Eccleſia inter conſanguineos prohibitum; & quare etiam fuerit hæc prohibitio ad quartum gradum reſtricta. to.4. p.153. n.3
Matrimonium inter impotentes ad coeundum ſcienter contractum, an ſuſtineatur. t.4. p.154. n.1
Matrimonium an dirimi poſſit ob ſterilitatem apud Catholicos. t.4. p.155. n.2
Matrimonium eunuchorum, & ſpadonum, an ſit validũ. t.4. p.156. n.5
Matrimonium quomodo dirimatur ea impotentia ad coeundum. t.4. p.158. n.6
Matrimonium cum impotente celebratum nullum eſt. t.4. p.159. n.9
Matrimonium non præſumitur contractum ex donis, & muneribus acceptis a ſponſa. t.4. p.165. n.1
Matrimonium contra interdictum Eccleſiæ celebratum an nullum ſit; an verò pœnitentia iniuncta ita contrahentibus, ſuſtineatur. t.4. p.169. n.12
Matrimonium aliud verum, aliud putatiuum datur; & in quo differant. t.4 p 169. n 4
Matrimonij putatiui requiſita quænam ſint. ibid.
Matrimonij putatiui effectus referuntur. ibid. & ſeq. n.5
Matrimonium an accuſari poſſit poſt mortem coniugum. tom.4. p.174. n.3. & p.175 n.8
Matrimonium intra quod tempus accuſari debeat à marito, vt audiatur. t.4. p.186. n.8
Matrimonium teſtibus, non teſtimonijs accuſari debet. ib. c.1. n.2
ad Matrimonium accuſandum qui admittantur, & qui repellantur. t.4. p.187. n 3
Matrimonia pietate ac religione arctata, diuortio dirimi non poterant. t.4. p.192. n.9
Matrimonium per diuortium ſeparatum an reintegretur cauſa diuortij ceſſante. t.4. p.196. & ſeq. n 7
Matrimonium propter hereſim non diſſoluitur quoad vinculum ibid. num.8
Matrimonium propter adulterium diſſoluitur quoad thorum, & cohabitationem. t.4. p.199. n.3

Matri-

Digitized by Google

Matrimonium inter hæreticum, & catholicum licitè non contrahitur. ibid. n.3
Matrimonium ſeparatum propter hæreſim vnius coniugis, an ſit redintegrandum, ſi Eccleſiæ reſipiſcens hæreticus reconcilietur. ib.
Matrimonia Liuonienſium ante, & poſt fidem receptam contracta. t.4. p.202. n.1. 2
Matrimonium celebratum cum relicta fratris defuncti nullum eſt, niſi per Eccleſiam diſpenſetur, vt ita coniuncti in tali matrimonio perſiſtant. ibid & ſeq. n.5
Matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ obliquæ an ſit iure naturali, vel diuino prohibitum. t.4. p.203. & ſeq. n.7. 8
Matrimonia varia in primo gradu lineæ tranſuerſalis celebrata. ib.
Matrimonium Herodis cum vxore fratris ſui Philippi quare à D. Ioanne increpatum. t.4. p 204. & ſeq. n.9
Matrimonia varia inter affines contracta, quare improbata. tom.4. p.205. num.10
Matrimonium in primo gradu lineæ tranſuerſalis contractum indiget diſpenſatione: vbi de matrimonio Goberti cum Galiana à Sancto Kiliano impugnato. ibid. & ſeq. n.11. 12
Matrimonium cum vxore fratris non eſt lege diuina prohibitum. t.4. p.205. & ſeq. n.21. 23
Matrimonium iure ciuili omninò per diuortium ſoluebatur. to.4. p.207. num.5
in Matrimonio putatiuo omnes effectus reſultant, qui conſiderantur in vero. t.4. p.213. n.7
Matrimonium vſque ad ſeptimum gradum prohibitum fuit. to.4. pag.215. n.2
Matrimonium inter ſtupratorem, & virginem corruptam primis Eccleſiæ ſæculis licitum non fuit. t.5. p.252. n.9
Matrimonium tempore interdicti abſque priuilegio validè contrahi poteſt. t.5. p.416. col.2
Maturnum, Maturanum, vel Maturianum ciuitas eſt Epiſcopalis Tuſciæ. t.2. p.89 n 3
Mauriana ciuitas Allobrogum in valle ad Alpes Cottias, Cathedrali Sede decoratus. t.2. p 516. n.14.
Mauritius Rhotomagenſis Prælatus falsò cupiditatis vitio notatur: vbi aliqua de eius laudibus t.1. p.273. n.1.2
Mauricius de Soliaco, Præſul Pariſienſis Theologus eximius fuit. t.3. p.335. & ſeq. n.1
Mauſoleum propriè eſt ſepulchrum Principis, & à quo ita dictum ſit. t.3. p.422. n.5
SS Maximi, & Agathæ monaſterium à D. Gregorio in Panormitana Diœceſi conſtructum; & quare Lucaſianum dictum. t.1 p.665. n.3.4
S. Maximus magiſter D. Gregorij Magni, vir apprimè religioſus, magnis virtutibus præditus, & miraculis coruſcans. t.1. p.668. n.5
Mediatores litis, & negotij qui nam, & qui nam mediatores in ſimonia. t.2 p. 360. & ſeq. n.12
Mediatores litis non poſſunt cogi in ea teſtimonium dicere ibid.
Medicus peritus ad ordines promoueri poteſt, non obſtante mortalitate infirmi, ſi conſcientia eum non remordet. t.2. p.365. n. 3
Medici qui ſint, & eorum varia nomina. ibid. n 5
Medicorum imperitia damnatur, & varijs pœnis, tum in iure ciuili, tum canonico ſubijcitur. ibid. n.6
Medicus vt homicida in vtroque foro damnatur, qui poſtquam mederi cœpit, infirmum deſerit. t.1. p.365. n.7
Medicus ſi iuxta artis regulas medelam adhibeat, irregularis non fit, etſi mors ſequatur. ibid. & ſeq. n.8
Medicam artem exercere clericis, & monachis licuit, ſed poſtea prohibitum fuit. t.1. p.366. n.9
Medici dum ad Doctoratus gradum euehuntur, iurare debent, ſe ſeruaturos conſtitutionem, quæ refertur. t.5. p.418. n.1
Mediolani Metropolis Inſubrum breuis deſcriptio, & varia fata. t.1. p.59. n.1
Meldis Ciuitas Galliæ Celticæ, in qua conuocatum fuit Concilium anno 845. t.1. p.55. n.1
Melgorienſis Comitatus duplici nomine inſignitus, Sedi Apoſtolicæ in allodium traditus eſt. t.4. p.178 & ſeq. n 2
Meliorationes factæ in terris Eccleſiæ remanent in dominio ipſius Eccleſiæ. t.3. p.320. n.2
Mellifontis monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in diœceſi Midenſi. t.1. p.236. n.5
Melphis nobilis ciuitas eſt Neapolitani regni, Cathedralem Eccleſiam habens. t.2. p.347. n.2
Mendacium magnum delictum varijs pœnis in iure præſcriptis puniendum t.1. p.96 n.10
Mendacium quid ſit ex D. Auguſtino ibid. & ſeq. n.11
Mendacium quid ſit iuxta D. Auguſtinum. t.5. p.292 n.3
Mendacium peccatum eſt contra octauum Decalogi præceptum. ib.
Mendacium in quo differat à periurio. ibid.
Meneuia Vualliæ oppidum eſt Cathedra Epiſcopali decoratum. t.2. p.338. n.2
S. Meoradus vir pius, & perdoctus Epiſcopus Regiæ metropolis Liuoniæ factus. t.3. p.28. n.2
Menſuræ debent habere ſignum publicum, alias falſæ iudicantur. t. 3. p.280. n 4
Menſurarum, & ponderum adulteratio quàm graue delictum ſit. ibid. num.5
Mercatus an licitus ſit die Dominico, & alijs feſtiuis. t.2. p.129. n.8
Vide in verbo Nundinæ.
Mererola celebre monaſterium in diœceſi Zamorenſi à quo conſtructum. t.1 .p.324. n.2
Meretrix quæ ſit, & quænam talis verè dici poſſit. t.3. p. 51 n.3
Meretrices, quæ corpus ſuum vulgabant, lupas appellabant priſci Romani. t.4. p.33. & ſeq. n.4
Vide in verbo Lupanar.
Meretrices olim publicè permittebantur, habitu tamen, ornamentis, & loco à cæteris honeſtis fœminis diſtinguebantur. tom.2. p 36. & ſeq. n.21
Meretricum varia nomina; & quid de eis apud Romanos. ib.
de Meretricibus plura referuntur: vbi de earum profeſſione apud ædiles. ibid. & p.36. n.12
Meretricem in vxorem legitimam ducere opus charitatis eſt: vbi aliqua earum ſic conuerſarum exempla referuntur. t.4. p.36. n.13
Merces quæ leuandæ nauis gratia in mare projiciuntur, non habentur pro derelictis. t 5. p.235. n.2
Mercium projectarum damnum cuius ſit. ibid. n.3
Merces naufragantium olim fiebant eorum, ad quorum portus appellebant. ib n.4
Merces naufragorum, tum in Oriente, tum in Occidente, quo iure ab inuentoribus occupatæ fuerint. t.5. p.236. & ſeq. n 6. & 7
Meſſana perantiqua, & præclara Epiſcopalis ciuitas vbi ſita. t.1. p.152. n.1
Meſſana ciuitas Græciæ iamdiu Cathedra Epiſcopali decorata. t.3. pag. 94. n.1
Metenſis ciuitas antiqua Galliæ, Sedes Occidentalis veterum Regum Galliæ. t.1. p.419. n.2
Metenſis ciuitas principalis eſt Galliæ Belgicæ, in qua S. Clemens S. Petri diſcipulus, & S. Clementis Papæ patruus Epiſcopus fuit. t.3. p. 86 n.1
Metropolis Eccleſia vnde ita dicatur. t.1. p.337. n 2
Metropolitanus non conſecratus, licèt nondum receperit pallium, poteſt conſecrationem ſuffraganei ſui delegare Epiſcopo. tom.1. p.199. n.2
Metropolitanus nequit diſpenſare ad hoc, vt quis vna die duos ſacros ordines recipiat. t.1 p.57 n.18
Metropolitani proprium munus eſt Apoſtolica decreta cæteris Epiſcopis propriæ prouinciæ denunciare. t.5. p.558 n.8
Metropolitanus eſt caput Concilij prouincialis, non ſupra illud. t.3. p.125. & ſeq. n.1
Metropolitanus quando poſſit ſuffraganeorum ſuorum Eccleſias viſitare. t.3. p.604. & ſeq. n.3
Metu mortis monaſterium ingrediens poteſt illud deſerere, niſi profeſſionem expreſſè, vel tacitè ratam habuerit. t.1. p.711. n.10
Metus definitio traditur, & per particulas omnes explicatur. p.71. num.12
Metus quomodo diſtinguatur à vi. ibid.
Metus quomodo communiter diuidatur. ib. & ſeq. n.13
Metum cadere in conſtantem virum quid ſit. ib.
Metus grauis caſus varij referuntur; & quot conditiones ad eum requirantur. ibid.
Metus leuis in conſideratione non habetur in iudicio: & eius exempla traduntur. t 1. p.713 n.14
Metus infamiæ, an leuis, vel grauis cenſendus ſit, diſtinguitur. ibid. & ſeq.
Metu graui geſta an nulla ſint ipſo iure, & ab initio. t.1. p.713. n.15. & ſeq. Reſpondetur ſub diſtinctione. ib. & ſeq. n.17. & 18
Metu geſta, quæ ipſo iure valent, poſtea irritantur. t.1. p 715. n.20
Metum paſſo duplici remedio ſuccurritur. t.1 p.715. n.21. 22
Metus grauis profeſſionem reddit nullam. t.1. p.716. n.26
Metus quomodo purgetur. p.717. n.28
Metus grauis cenſetur amiſſio maioris partis patrimonij. t 1. p.718. n.3
Metus an nullum reddat iuramentum, vel votum: vide in verbo Iuramentum, Votum.
Metus incuſſus cauſa extorquendi votum non irritat illum. to.3. p.180. num.7
Metus iuſtus adeò excuſat, vt non appellans habeatur pro appellante, ſi fuerit proteſtatus, & appellationis cauſas expreſſerit. t.2. p.680. n.1.3
ut Metus excuſet in prædicto caſu, quid agendum ſit, & an proteſtatio ſit omninò neceſſaria. ib. & ſeq n 4
Metus grauis iniuſtè ab extrinſeca cauſa illatus ad extorquendum conſenſum ad matrimonium, illud ipſo iure nullum reddit, tam in foro interno, quam externo. t.4. p.35. & ſeq. n.4.5
Metus grauis in matrimonio interecedens, quomodo purgetur, & quid requiratur, vt hæc purgatio admittatur. t.4. p.37. & ſeq. n 5
Metus æqualis in viro non deſideratur, ac in fœmina ad inducendam coactionem. t.4. p 46. n.4
Michael de Corbel, Theologus Pariſienſis, vir Deo plenus, & prouidus dicitur. t.1. p.158 n.2
B. Michaelis apparitio, & dedicatio quare ab Eccleſia celebrentur. t.2. p.141. n.16
S. Michaelis de Caranto monaſterium Ordinis D. Benedicti vbinam ſitum. t 3. p 138. n.1
Midenſis ciuitas Hiberniæ. Cathedra Epiſcopali decorata: tom.1. p.236. n.4
Milites emeriti quinam dicantur: vbi de Romanorum colonia in Hiſpania, in qua milites emeriti degebant. t.1. p.300. n.2
Militum cingulum, ſeu baltheum. ibid.
Milites diſcincti quinam. ibid.
Milites olim titulis dicti, quia patriam tuebantur. t.1. p.653. n.6
Milites Romani olim à coniugio abſtinebant, & quis eis maritorum ius indulſerit. t.3 p.61. & ſeq. n.8
Milites an idonei fideiuſſores aliquando eſſe poſſint. t.3. p.290. n.2
Milites, tam armatæ, quàm togatæ militiæ, an priuilegio gaudeant, ne vltra quam facere poſſunt, conueniantur. t.3. p 302. n.14
Militibus aliquando permiſſum fuit decimas ditionis ſuæ in proprios vſus conuertere. t.3. p.427. n.4
Minerua Melitenſis, Melienſis, vel Ilienſis, quænam fuerit. t3. p.334. n.6
Miniſtri minores Eccleſiæ quinam præter Clericos. t 1. p.633. n.7
Miniſtri Eccleſiæ qua ſcientia pollere debeant: vide in verbo Scientia.
Miniſteria ſæpiùs in iure Canonico, & Cæſareo accipiuntur pro officijs, & dignitatibus. t.1. p.186 n 3
Miniſteria aliquando pro rebus ſpiritualibus accipiuntur, aliquando etiam pro officijs, & dignitatibus ſæcularibus ſumuntur. t.1. p.144. n 1
Minorum regnantium, & Magiſtratum adminiſtrantium exempla plura referuntur. t.1. p.362. n.3
Minores à Reipublicæ adminiſtratione eſſe reijciendos, grauibus authoritatibus adſtruitur. t.1. p.363. n.4.5
Minoribus aduerſus quamcunque læſionem beneficium reſtitutionis ſuccurritur. t.1. p.731. n.9. & 12
Minoribus in aliquibus caſibus non competit reſtitutionis beneficium. ibid. & ſeq.
Vide in verbo Reſtitutio.

Minor aduerſùs contractum reſtitutus non tenetur refundere pretium acceptum ante iudicis ſententiam. t.1.p.732.n.12
Minor quomodo aduerſùs ſententiam contra ſe latam reſtituatur. t.2.p.742. & ſeq.n.13
Minor aliquando aduerſùs ſententiam contra ſe latam reſtitutionem petent non auditur. t.1 p.742.n.16
Minor aduerſùs accuſationem omiſſam non reſtituitur. t.1.p.745.n.9
Minoribus læſis nouo iure quadriennium ad petendam reſtitutionem indulgetur. t.1.p 747.0.9
Minor læſus in retractu omiſſo reſtituitur aduerſùs venditionem prædij maiorum ſuorum. ibid.n.12
Minor viginti annis à quocumque iudex delegatus deſignari poteſt: minor autem octodecim annis tantùm à Principe. t.1.p.546. num.1.5
Minores etſi ſtricto iure efficaciter obligentur, idonei tamen fideiuſſores non ſunt. t.3. p.290.n.2
Minor vxorem habens poſt 18. annum res ſuas adminiſtrat, & efficaciter obligatur bona ſua alienando, nec beneficio reſtitutionis gaudet. t.4.p.57.n.8
Miracula etiam vera non ſubminiſtrant ſufficiens argumentum ad beatificationem alicuius defuncti. tom.3.p.688. & ſeq.n.9
Miracula vera non pauca ab improbis etiam hominibus edita. ibid.
Miracula à defunctis edita accuratè ſunt examinanda. ibid.& ſeq. num.10.
Miſſæ ſacrificium in omnibus electionibus eccleſiaſticis eſt præmittendum;& an ſit de earum eſſentia. c.1.p.106. & ſeq.n.9
Miſſarum ſolemnia pro defunctis licitè, & proficuè offerri poſſunt. t.1.p.199.n.3
Miſſæ in Eccleſia olim aliæ veſpertinæ, aliæ matutinæ fuere. to.1 pag.348.num.4
Miſſarum ſolemnia non debent vulgari lingua celebrari. tom.1. pag.594.num.5
Miſſa ad quam quis tenetur ex fundatione, debet celebrari iuxta rubricas Eccleſiæ. t.3.p.104.n.8
Miſſarum ſolemnia pro viuis, & defunctis non deſperatis, vel excommunicatis offerri poſſunt. to.1.p.388.n.2
Miſſa publica ſemel tantùm in hebdomada olim celebrabatur, deinde omnibus diebus feſtis celebrari cœperunt. t.3.p.413.n.4
Miſſæ ſacrificium frequenter miniſterium appellatur. t.1.p.547. n.5
Miſſæ ſacrificium an alibi, quam in Eccleſijs Deo ſacratis offerri poſſit. t.3.p 631.& ſeq.n.7.& 8
Miſſæ ſacrificium an in domibus priuatis celebrari poſſit, ex conſtitutione Leonis Imperatoris. t.3.p.612.n.9
ad Miſſæ ſacrificium præmittendæ ſunt aliquæ horæ canonicæ. t.3. p.616.n.4.5.6
Miſſæ ſacrificium iteratum ad ſubueniendum peregrinis, infirmis, & defunctis. ib.num.7
Miſſæ celebratio ex antiquo more Eccleſiæ in ſepulturis defunctorum vſitata fuit. t.3.p.627.n.9
Miſſæ ſacrificium diù poſt horam nonam fuit celebratum. ibid.
Miſſæ ſacrificium aliquando veſpertino officio expleto fuit celebratum. c.3.p.628.n.13
Miſſæ matutinæ, & veſpertinæ mentio obuia in antiquis Eccleſiæ canonibus. ibid.
Miſſæ ſacrificium ante recitationem officij matutini & Laudum celebrare an ſit peccatum mortale. ib & ſeq.n.24
Miſſam cantare pro priuatim Miſſam recitare à Gallis vſurpatum eſt. t.3.p.632.nu.3
Miſſa olim ſimul pro viuis, & mortuis offerebatur ib.nu.4
Miſſa propria de die non eſt omittenda propter Miſſam particularem. ib.nu.5
Miſſæ variæ acceptiones referuntur, & vera etymologia affertur. ib.& ſeq.n.7
Miſſæ diuerſæ pro diuerſitate dierum iam olim præſcriptæ fuere. t.3.p.633.n.8
Miſſarum pro Sanctis, eorumque diebus anniuerſarijs mos peruetuſtus in Eccleſia. ib.& ſeq.n.9
Miſſæ votiuæ quænam ſint, earumque duo genera referuntur. t.3. p.634.n.10
Miſſa propria diei non eſt pro ſacerdotum, vel audientium voto omittenda. ib.n.11
Miſſarum diuiſio præcipua in publicas, & priuatas: & qua hora celebrari debeant. t 3.p.634.n.12
Miſſarum trium celebratio in die Natiuitatis Domini à quo Pontifice ſtatuta ſit. t.1.p.635.& ſeq nu.1
Miſſæ tres quare in prædicta ſolemnitate celebrentur, afferuntur rationes. ib & ſeq.
Miſſa veſpertina olim etiam ieiunis fidelibus offerebatur. t.3.p.640. num.6
Miſſa in Eccleſijs Alexandrinis, & Africanis olim poſt epulum celebrabatur. ib.n.7
Miſſæ ſacrificium quomodo offerri poſſit pro Sanctis. tom.3.p.646. num.5
Miſſa in die Cœnæ Domini an poſſit à quolibet ſacerdote celebrari: an vero debeat in vnaquaque Eccleſia vna tantùm celebrari. t.1 p.614.n.4
Miſſarum plurium celebratio eadem die in quibus caſibus neceſſitatis licita ſit. t.3.p.635.nu.2
Miſſas plures eadem die celebrare diuino, aut naturali iure prohibitum non eſt, in vſuque fuit primis Eccleſiæ ſæculis. t.3.p 636.n.4
Miſſæ plures olim in multis SS. feſtiuitatibus celebrabantur. ibid. & ſeq.
Miſſa duplex in feſto S. Ioannis Apoſtoli, & S. Ioannis Baptiſtæ. ibid.
Miſſæ ſacrificium abſque admixtione aquæ ex diſpenſatione ſupremi Pontificis celebrari poteſt. t.3.p.656.n.4
Miſſæ ſacrificium an offerri poſſit pro catechumenis, diſcutitur. t.3.p.676.n.4
Miſſæ ſacrificium validè tantùm à Sacerdotibus celebrari poteſt. t.5.p.327.nu.2
Miſſaticum apud Gallos quid ſignificet, explicatur. tom.1.p.177. numer. 14
Miſſio in poſſeſſionem ex primo, vel ſecundo decreto quando admittatur in cauſis beneficialibus. t.1.p.101.n 9
Miſſio in poſſeſſionem non eſt minima contumaciæ pœna, & in quid ſit inuenta. t.2.p.103.n.6
Miſſio in poſſeſſionem primo & ſecundò decreto decernitur. ib. & ſeq. num.7
Miſſio in poſſeſſionem an ſit neceſſaria, & decreto decernenda. t.2. p.103. n.8.9
Miſſio in poſſeſſionem an poſſit omitti, & decerni ſequeſtratio rei. to.2. p.104.n.10
Miſſio in poſſeſſionem an admitti poſſit in cauſis beneficialibus, abſente, & contumace reo. ib.nu.11
Miſſio in poſſeſſionem ante & poſt litem conteſtatam in quo differant. t.2. p.107. n.20
Miſſi Dominici quinam fuerint, & quid miſſaticum. tom.3. p.710. num.3
Mitra tegumentum eſt capitis Epiſcoporum, & quid ſignificet. t.1. p 388. n.37
Mitra pro tegumento capitis, quo meretrices in Africa vtebantur, ſumitur. t.4. p.94. n 2
Moderatores prouinciarum Imperij varijs nominibus deſignati, & quare Conſulares dicti. t.3.p.2.col.2
Modoicum oppidum in finibus Mediolani. t.1.p.90.a.2
Moguntia celebris Germaniæ Metropolis tandem Primatum conſequuta eſt. tom.1.pag.229. n.1
Monachi primis Eccleſiæ ſæculis operi ruſtico dediti, ad ſacerdotale culmen non aſcendebant. t.1. p 166.n.2
Monachi non profeſſi non poſſunt in Prælatos Congregationis eligi. t.1.p.119.nu.8
Monachus non profeſſus poteſt eligi in Epiſcopum. ib.nu.9
Monachorum principes, & monachi omnes antiquitus ſacris ordinibus non initiabantur. t.1. p.535.n.5
Monachi in delictis, ex quibus clerici degradabantur, ipſi excommunicabantur. ibid.
Monachi in quarto, & quinto Eccleſiæ ſæculo ſacris ordinibus initiari cœperunt. ibid.
Monachi Eccleſiæ Orientalis tantùm illi liturgiam faciebant, qui iam ſacris initiati vitam monaſticam profitebantur. ib. & ſeq.
Monachi Eccleſiæ Occidentalis ab anno 490. diuina miniſteria tractarunt. t.1.p.535. n.6
Monachi etiam in Eccleſijs ſæcularibus ſacramenta adminiſtrarunt, ad quas tranſibant proprium monaſterium deſerendo. ib.n.7
Monachi pietate clariores olim clericatus honorem non ambiere. ibid.nu.8
Monachi aliquando ſola Epiſcoporum voluntate ſacris initiati fuere, abſque Superiorum licentia, ſed aliter deinde ſtatutum fuit. t.1 pag.316. n.10
Monachi nigri, & monachi albi quinam dicti fuerint in Gallia. t.1. p 341.nu.1
Monachus tranſlatus de vna religione in aliam, ibique in Presbyterum ordinatus, ſi iterum ad ſuos reuertatur, poteſt in ſacerdotis gradu accepto miniſtrare. ib.n.3
Monachis antiquitus prohibitum fuit Principum curias adire, niſi cauſa monaſterij t.1.p.415. n.10
Monachi nequeunt præfici in Eccleſijs ſæcularibus, etiam ſibi ſubiectis. to.1. p 480. n 2
Monachi quàm religiosè debeant ſeruare clauſuram, & quàm ſit eis turpe extra monaſterium diuagari. t.1.p.576.n.6 & ſeq.
Monachis extra clauſtra diſcurrentibus inflictæ pœnæ. ibid. pag. 577.num.9
Monachi diutiùs in Gallia Epiſcopis ſubiecti fuere. t 1. p.577.n.14
Monachi veredariorum more tranſmitti non debent. ibid.
Monachi apocriſiarij quinam. ib.& ſeq.n.15
Monachi peculium in eius morte an Abbati, vel monaſterio accreſcat: vide in verbo Peculium.
Monachus extra monaſterium diuagans à quo retrahi debeat. to.1. p.575.n.4.& p.577.n.10.& 11
Monachi priſcis ſæculis prædicandi munere non fungebantur; ſed id habuere tantùm ab eo tempore, quo ſacris initiari cœperunt. t.1. p 599.n.7
Monachi an vt prædicare poſſint, teneantur vltra ſuperiorum ſuorum examen ſubire aliud Epiſcopi. ib.& ſeq.
Monachi Epiſcoporum curæ, ac correctioni olim ſuberant. to.1.p. 606. nu.7
Monachorum inſtituta olim ab Epiſcopis tantùm approbata. ib.
Monachorum ſubiectio omnimoda erga proprios Epiſcopos diſciplinæ eccleſiaſticæ congrua aſſeritur, pluraque eius veſtigia referuntur; deque eorum exemptione ab Epiſcopis querimoniæ. ib & ſeq.
Monachi quàm plenè in Eccleſia Orientali ſubiecti Epiſcopis. t.1. p.606. col.2
Monachorum exemptionis primum veſtigium per Gregorij Magni conſtitutionem. t.1. p.607.col.1
Monachi proprijs manibus agros excolentes exempti ſunt à decimarum ſolutione. t.1. p.676. n.3.& 4
Monachi non per ſe, ſed per ſyndicum à monaſterio cum ſalario deputatum cauſas in iudicio tractare debent. tom.1.p.708.n.6. & p. 709. nu.11
Monachi quandonam abſque ſyndico per ſe negotia monaſterij conſtituere valent. t.1.p.709 n.12 & 13
Monachorum triplex genus refertur. to.2. p.270. n.4
Monachi conuerſi, & oblati quinam. ib.
Monachi oblati an ſint verè religioſi. ib. & ſeq.
Monacho ſe & ſua monaſterio offerente, in quibus ſuccedat, vel non monaſterium. t 2. p 270.n.5
Monachis non eſt abſolutè licitum in cauſa proprii monaſterij teſtimonium dicere. t.2. p.303.n.8
Monachi non admittuntur ad teſtimonium dicendum etiam in cauſis ſui monaſterij, abſque iuramento, niſi apertè renuntiatur. t.2.p.336. n.2
Monachi an poſſint in aliquo caſu tanquam obſides obligari. to.2. p.426.& ſeq.n.2.& 3
Monachi varij regulam D. Benedicti profitentes recenſentur. t.2. p.434. n.2
Monachi renunciantes beneficijs ſine licentia ſuperioris illis priuantur. ibid.

Mona-

Digitized by Google

Monachus libertatem aduersùs Prælatum præſcribere nequit. to. 2. p. 330. n. 6
Vide in verbo Obedientia, Præſcriptio.
Monachis antiquis quis locus in Eccleſia aſſignatus. t. 3. p. 6. n. 14
Monachis, & canonicis regularib. religioſis, & fidei propagandæ cauſa habitum profeſſionis mutare fuit indultum in prouincia Liuonienſi. to. 3 p. 28. & ſeq. n. 3
Monachus etiam Epiſcopus factus nequit monachalem habitum deſerere. t. 3. p. 40. n. 1
Monachi quomodo ex fideiuſſione efficaciter obligari poſſint. to. 3. p. 191. n. 4
Monachi olim religionem ingredientes ſtatim habitum non ſuſcipiebant; facere tamen teſtamentum à tempore ingreſſus non poterant. t. 3. p. 327. n. 2
Monachorum, & monialium veſtimenta omni tempore in Eccleſia diſtincta fuere. t. 3. p. 327 n. 7
Monachi an aliquando poſt vota emiſſa de rebus ſuis diſponere valuerint. t. 3. p. 330. n. 19
Monachis, & monialibus an ſit licita propriæ ſubſtantiæ diuiſio poſt profeſſionem. to. 3. p. 331 n. 21
Monachi ſine ſuperioris licentia teſtes in contractibus eſſe non poſſunt. t. 3. p 349. & ſeq. n. 11
Monachi non ex iure communi, ſed ſolùm ex priuilegio poſſunt admittere ad ſepulturam alienos parochianos. to. 3. p. 390. n. 7
Monachus non poteſt ſibi eligere ſepulturam, niſi valdè remotus ſit à proprio monaſterio. ibid. & ſeq. n. 7
Monachi primis Eccleſiæ temporibus vt cæteri laici decimas ſoluebant, a quibus deinde exempti ſunt. t. 3 p. 414. & ſeq. n. 8
Monachorum immunitates à decimis à quo tempore cœperint, & quibus Ordinibus primùm indultæ ſint. t. 3. p. 415. col. 1. a.
Monachi an eximantur à ſolutione decimarum prædiorum, quæ ab alijs conducunt, vel in emphyteuſim accipiunt. t. 3. p. 311. n. 3
Monachorum nigrorum, & alborum diſtinctio quandnam cœperit, & quinam deſignentur ſub hac diſtinctione. t. 3. p. 43 . n. 2
Monachis à proprio monaſterio in alium, etiam eiuſdem religionis, tranſire olim licitum non fuit. to. 3. p 464. n. 2
Monachi intra clauſtra morari debent, & an cum licentia ſuperioris poſſint ſemper extra ea degere to. 3. p. 4 6. n. 6
Monachos incorrigibiles an cautius ſit è monaſterio eijcere, quàm alios carceribus mancipare: vide in verbo Eiectio.
Monachi ad ſacerdotij gradum non aſcendebant temporibus Gregorij Magni. t. 3. p. 521. n. 5
Monachi alij ſynoditæ, ſeu cœnobitæ appellantur, alij eremitæ dicuntur. t. 3. p. 522. n. 1
Monachi olim parochialibus etiam Eccleſijs ad adminiſtranda parochianis Sacramenta præficiebantur. ibid. n. 2
Monachus ſolus dæmon ſolitarius; & monachos ſine teſtibus viuere ſcelus exiſtimatur. ibid. n. 3
Monachis iam olim prohibitum fuit temporalem iuriſdictionem habere. to. 3. p. 123. n. 3
Monachus non debet aliquid peculiare poſſidere, alias ſi cum proprietate decedat, debet eccleſiaſtica ſepultura priuari. t. 3 p. 524 n. 2
Monachi proprietarij quibus pœnis ſubiaceant: vbi plura veterum exempla circa hoc. t. 3 p. 525. n. 5. & p. 330. n. 4
Monachorum cœnobij Griſtani ingens diſſolutio, & impia ſcelera. t. 3 p. 686. n. 1
Monachi vltra duos menſes extra monaſterium degentes, vt leges, vel Phyſicam audiant, quam pœnam incurrant. t. 3. p 739. n. 1. & 2. & p. 740. n. 4
Monachis licitum non eſt poſſeſſiones conducere, vel aliter lucri cauſa negotiari t. 3. p. 743. n. 3
Monachus in aliquibus operibus ſe exercere debet, quæ venalia exponat. t. 3. p. 745. n. 7
Monachi aliquando eiectionis pœna plectuntur, vt ad officium ſuum reuocentur. t. 3. p. 746. n. 3
Monachi non admittuntur ad accuſandum in iudicio, niſi contra proprium Abbatem. t. 5. p. 20. n. 2
Monachi deſerentes habitum, & profeſſionem, ſunt retrahendi, & carceri mancipandi, ac alijs pœnis puniendi, donec habitum reaſſumant. t. 1. p 17 . n. 2
Monachus monaſterium deſerens apoſtata dicitur. ibid. & ſeq n. 4
Monachus ad religionem laxiorem tranſiens, vel è triremibus fugiens apoſtata non dicitur. ibid.
Monachus ferro tumorem aliquem aperiens, ex quo mors ſequatur, an irregularis maneat. t. 5. p. 285. n. 2
Monachi in Eccleſia Metropolitana Cantuarienſi poſiti ſimul Canonicis. t. 5. p. 350. n. 3
Monachi an poſſint omnes oblationes fidelium in ſuis Eccleſijs factas recipere. t. 5. p. 459. n. 5
Monarchia præſtantior eſt qualibet gubernatione politica: vide verbo Rex.
Monaſteria Altæſiluæ & Belliprati Ordinis Ciſtercienſis. tom. 1. pag. 48. n. 5
Monaſterium de Becco in Normannia à quo conſtructum. tom. 1. pag. 89. num. 1
Monaſterium tempore ſuæ fundationis debet conuenienter dotari. t. 2. p. 252. n. 2
Monaſteria temporibus Leonis IV. eccleſiaſticis perſonis ſæcularibus non profeſſis commendabantur duplici ex cauſa. t. 1. p 104 n. 13
Monaſteria minora, quæ maiori parent, aliquando obedientiæ dicuntur. t. 1. p. 575. n. 2
Monaſteria quando plenè Epiſcopis, & Principibus ſæcularibus ſubiecta fuerint. tom. 2. p. 577. & ſeq. n. 12
Monaſteria aliquando in Cathedrales Eccleſias erecta, quorum Abbas ſimul Epiſcopus erat. t. 1. p. 635. n 6
Monaſteria quænam poſſint iuriſdictionem Romanæ Sedis prorogare. t. 2. p. 60. & ſeq. n. 8
Monaſteria quatuor à D. Auguſtino Angliæ Epiſcopo conſtructa. t. 2. pag. 649. n. 2
Monaſterium an à iuriſdictione ordinaria eximatur per ſubiectionem Romanæ Eccleſiæ. t. 2. p. 636 n. 2
Monaſterium de Curia Dei in diœceſi Aurelianenſi, quandonam ſit fundatum. to 2. p 612. n. 1
Monaſterium de Eleemoſyna Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Aurelianenſi. ibid. n. 2
Monaſterium quandonam admittatur ad ſucceſſionem monachi rogati reſtituere hæreditatem, ſi ſine liberis decedat to 2. pag. 527. num 13. 14. & 16
Monaſteria duplicia olim quænam fuerint, & quare, & quando prohibita. to. 3. p. 2 . & ſeq. num. 9
Monaſteria multa ſunt vtriuſque ſexus, quæ non niſi Nobilibus patent. t. 3. p. 13 . n. 2
Monaſterium Melroenſe Ordinis Ciſtercienſis, in qua ſit prouincia ſitum. to. 1 p. 120. n. 2
Monaſterium ex rebus Eccleſiæ conſtructum ſpectat ad Eccleſiam. t. 2. p. 318. n. 4
Monaſterium ipſo iure conſequitur dominium omnium bonorum, quæ monachus poſſidebat, nullo ab eo facto teſtamento, tenetur que debita a monacho contracta ſoluere. t. 3. p. 317. & ſeq. n. 4
Monaſterium Buxeliæ, titulo S. Mariæ, eſt Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Cantuarienſi. t. 3. p. 423. n. 2
Monaſterium de Neubothel in Regno Scotiæ à quo fuerit fundatum. to. 3. p. 491. n. 6
Monaſterium S. Crucis in Laodonia à S. Dauide Rege occaſione miraculi fundatum. ibid. n. 2
Monaſterium S. Lucij Monſtrolienſis, Ordinis D. Benedicti, vbinam ſitum ſit. t. 3. pag. 437. n. 2
Monaſteria olim plerumque oratoria dicebantur. to. 3. p 465. n. 1
Monaſteria duplicia antiquitus licita fuere, deinde prohibita. ibid. num. 1
Monaſteria plura, & magnifica Ordinis D. Benedicti in inſulis conſtructa. ibid. n. 4
Monaſteria noua ſine Epiſcopi licentia ædificari non debent. to. 3. p. 521. & ſeq. n. 1
Monaſteria omnia temporibus Gregorij Magni ſubiecta erant Epiſcopo, in cuius Diœceſi conſtructa erant. ibid. n. 2
Monaſteria integra poſſunt in alia migrare, & nouam regulam profiteri. t. 3. p. 123. n. 4
Monaſteria tripliciter poſſunt à iuriſdictione Epiſcopi eximi. to. 3. pag 541. n 5
Monaſteria noua vt ædificentur, vel antiqua in alia transferantur, quid requiratur ex iure nouo. to. 3. p. 542. & ſeq. n. 6
Monaſterium de Neuburgo Canonicorum Regularium D. Auguſtini, quandonam conſtructum. t. 3. p. 752. n. 2
Monaſteria olim à Magiſtratibus ſæcularibus ſimul cum Epiſcopis viſitabantur in Gallia. t. 3. p. 601. n. 2
Monaſterium licèt exemptum ſit principaliter in capite, non ideò tamen eius membra exempta videntur. t. 5. p 372. n. 3
Monaſteriorum exemptio non probatur per literas protectionis à Pontifice conceſſas. t. 5. p. 37 . n. 2
Monetæ mutatio in Regno Aragoniæ non poterat olim fieri ſine conſenſu populi. t. 2. p. 37. n. 3
Moneta legitimo pondere, & integritate defraudata, mutari debet à Principe, nec iurans contrarium iuramento obſtringitur. ibid. & ſeq. num. 5
Monetæ neceſſitas, vtilitas, & vſus oſtenditur. to. 2 p. 438. n. 7
Moneta vnde ita dicta ſit, & quare etiam dicatur pecunia. ibid. & ſeq.
Monetæ ſubſtantialia tria referuntur. ibid. & ſeq n. 8
Monetæ cudendæ ius, & poteſtas quibus olim competierit, & nunc competat. t. 2. p. 439. n. 9
Moneta lignea, coriacea, &c. expoſcente ſic temporum neceſſitate fuit in vſu. t. 2. p. 440. n. 11
Moneta antiqua ſi non eſt in vſu, quomodo ſoluendæ ſint penſiones iuxta eius æſtimationem debitæ? diuerſi circa hoc caſu referuntur. t. 3. p. 606. n. 1. & 606. & ſeq. n. 6
Vide in verbo Penſio.
Monialibus egreſſus è monaſterio iam ab antiquis Eccleſiæ ſæculis prohibitus. t. 1. p. 397. n. 3
Moniales an poſſint iuſtitiæ proſequendæ cauſa è monaſterio exire, & Rom. Pontificem adire. ibid.
Monialibus egreſſus è monaſterio penitus interdictus. tom. 1. pag. 711. num. 9
Monialium Eccleſiæ olim intra clauſtra conſtructæ erant. t. 1. p. 18. n. 4
Monialium clauſtra neceſſitatis cauſa clericis, & laicis ingredi licet. to. 1. p. 19. num. 5
ad Monialium monaſteria frequens acceſſus clericis, & monachis maximè prohibetur. ibid. n. 6
Vide in verbo Acceſſus, Ingreſſus
Moniales manus violentas inijcientes in clericos poſſunt à proprio Epiſcopo abſolui t. 1. p 439. n. 2
Monitio charitatiua an in aliquo caſu debeat præcedere accuſationem. t. 5. p. 6. n. 4
Monoculus an ex ſpeciali diſpenſatione poſſit eligi in Epiſcopum. t. 1. p. 428. n. 8
Monogamia non ſolùm iure poſitiui canonici, & ciuilis eſt, ſed etiam à iure diuino prouenit. t. 4 p 77. n. 5
Vide in verbo Polygamia.
Monogamia primis parentibus inſpirata, à Chriſto Domino fuit reſtituta. t. 4. p. 78. n. 8
Monopolium quid, & quotuplex ſit, & à quo conſtitui poſſit. t. 2. p. 5 5. n. 3
Monopolium licitum & laudabile ex quibus cauſis induci poſſit. ibid. n. 4
Monopolium ex induſtria, & voluntarium: vbi refertur caſus Thaletis Mileſij. ibid.
Monopolia prædicta quandonam permittantur. ibid. & ſeq.
Monopolium in poſteriori ætate quid ſignificet, & an licitum ſit: t. 2. p. 596. & ſeq. n. 7. & 8
Monopolium plerumque exercetur contra charitatem, & contra iuſtitiam. t. 1. p. 77. n. 9
Mons regalis vrbs Siciliæ in prouincia Panormitana, quando in Metropolim erecta. t 1. p. 5 9. n. 3
Mons pietatis quid ſit, & an ſit iuſtus, & licitus: t. 5. p. 258. init.
Monſmorellus monaſterium eſt Canonicorum Regularium in Diœceſi Albriceoſi. t. 2. p. 648. n. 2

Monſtrum, & portentoſus partus multipliciter conſiderari poteſt; & quodnam ſit capax baptiſmi. t.3.p.669.& ſeq.n.12
Monumentum, tumulus, cœmiterium, polyandrum: vide in verbo Sepultura.
Mora ſimplex quænam ſit,& quomodo purgari poſſit. t.3. p.238.n.1
Mora quandonam purgari poſſit, ſiue in obligationibus dandi, ſiue in obligationibus faciendi. ibid. & ſeq.
Mora an abſque interpellatione inducatur in obligationibus, in quibus adiecta eſt dies. tom.3.pag.239. n.4.5
Morini populi quinam, & quare eorum patria extrema dicatur. t.1. p.732. n.2
Morinum ciuitas vbi ſita, & à quo cladem paſſa ſit. t.1. p.147 n.8
Morinum, alias Tartuana, ciuitas Epiſcopalis, vbi ſita ſit. tom.1. pag.242. n.2
Morimundi monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, in Comitatu Burgundiæ ſitum. tu.1. p.271. n.1
Mortem ſibi ipſi inferre aliqui licitum eſſe putarunt. t.3. p 238. n.4
Mortē ſibi ipſi inferre an aliquando diuino afflatu licuerit. ib.& ſeq.
Vide in verbo Biothanati.
Mortis genus informe apud Patres Eccleſiæ quodnā ſit. t.1.p.481. n.8
Mors præpoſtera apud Plinium quænam ſit: & quodnam mortis genus fœdiſſimum. ibid.
Mortarienſis Congregatio clericorum regularium D. Auguſtini, quandonam initia ſumpſerit. to.4. p.108. n.1
Mortaria oppidum apud Inſubres, vndenam hoc nomen ſortitum ſit. ibid.
Mortuaria, ſeu ius mortuariæ quid olim fuerit. t.3. p.336.n.3
Mortuarium quodnam ſit, quo titulo, & cui debeatur. t.3. p.359. n.2
Mortui cum veſtibus ſplendidis iure ciuili ſepeliri prohibentur. t.1. p.294. n.5
Vide in verbo Defunctus.
Mortuum ſupra mortuum ſepeliri ex honeſtate prohibitum eſt. t.3. pag.390. n 10
Mortuis omnibus ſepultura debetur, niſi ſpecialiter prohibiti reperiantur ſepeliri. t.3. p.402. n.4
Mortuus baptizari non poteſt: vbi quid ſit apud Apoſtolorum baptizari à mortuis. t... p.670 n.13
Mors laudabilis domum, familiamque abſentium Reipublicæ, vel Principis cauſa virorum illuſtrium fidei commendandi, in peſtilentiſſimum abijt. to.2. p.683. n.3
Mos quidam ſuperſtitioſus audiendi quotidie Euangelium In principio. t.3. p.6 2. n.2
Mores parentum, nutricum, & domeſticorum facilè in filios tranſeunt. t.3. p 505. & ſeq n.3.7
Mores vxorum quibus remedijs coerceantur, actione de moribus, & retentione propter mores ſublatis. t.4. p.219. n.18
Moribus maiorum quid ſignificetur in aliquibus iuris locis. tom.4. pag.237. & ſeq. n 5
Moyſes quare ſacerdos dicatur, & an ſimpliciter fuerit maior Aaron. t.1 p 625. n.6
Mulcta quid ſit, quis eius vſus olim apud Romanos; & in quo differat a pœna. to.1. p.488. n.19
Mulctam imponere qui poteſtatem habeant nunc, & quibus olim imponeretur. ibid. n.20
Mulieres indotatas non remanere reipublicæ valdè intereſt. tom.1. pag.151. n.9
Mulieribus media pars ac quæſtuum debetur de conſuetudine Galliæ. ibid. n.10
Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non fuit commixtio ſanguinis. t.1. p.439. n.2
Mulieri petenti aliquem in virum, ſi exceptio conſanguinitatis opponatur, priùs de exceptione cognoſcendum eſt, quam ſuper matrimonio pronuncietur, & ſufficit ſuper principali negotio ſententiam dicere. t.2. p.149. n.2
Mulier lugere maritum non tenetur, niſi perfectum ſit matrimonium. t.2. p.205. n.6
Mulier ſterilis non præſumitur ex cohabitatione per ſeptennium cum marito ſine edito partu. t.2. p.281. n.2
Mulier nobilitatur a viro, eiuſdemque priuilegijs fruitur. to.2. p. 33. & ſeq n.2
Mulier an damnari poſſit ob ſolam ſuſpicionem adulterij. t.2. pag. 409. & ſeq. n.8
Mulier plagiaria quare in iudicio Salomonis non fuerit condemnata. t.2. p.410. n.10
Mulier pro alio intercedens an efficaciter obligetur? vbi de Senatuſconſulto Velleiano. t.2. p.427. n.4. 5
Mulier quot modis alterius obligationi accedat. ibid. n.4
Mulieribus quomodo ſuccurratur per Senatuſconſultum Velleianum. ibid. & ſeq. n.6
Mulier in quibus caſibus ex interceſſione ſua pro alio efficaciter obligetur. t.2. p.428. n.7
Mulier conſentiens alienationi fundi dotalis, iuramento accedente, non poteſt agere ad reſciſſionem ipſius alienationis. to.2. p.454. num.2. & p.457. n.10
Mulier an, & quando ex delicto mariti amittat dotem. to.3. p.563. & ſeq. n 4
Mulier pro dote ſua habet tacitam hypothecam in bonis mariti. t.3 p.264. n.1
Mulier conſtante matrimonio poteſt repetere dotem marito vergente ad inopiam. ibid.
Mulieribus in rebus dotalibus vindicatio, & pignoratitia actio competit. t.3. p.267. n.21
Vide in verbo Hypotheca.
Mulier abſque mariti licentia teſtamentum facere poteſt. tom.3. p 334. n.2
Mulier etiam nupta liberè ſibi poteſt eligere ſepulturam vbi voluerit. t 3.p 391. n.2
Mulier nupta, ſi liaqueſamilias per coemptionem effecta, etiam olim teſtamentum facere potuit. t.3. p.393. & ſeq. n.4
Mulier non electa ſepultura decedens, an ſepeliri debeat in ſepulchro mariti ſui & quid ſi plures maritos habuit. to.3. p 394. n.7
Mulieres in Epiſcopijs, & monaſterijs degere, ſuſpicione plenum eſt. t 3. p.465. n.2
Mulier poſt partum ſtatim poteſt ingredi Eccleſiam, nec tenetur abſtinere per aliquot dies, ſecundum legem Moſaicam. tom.3. pag 701. n.1. & p.702. n.5
Mulieres in lege veteri qua ratione immundæ cenſebantur. tom.3. p.701. num.4.
Mulier tamen aliquandiù ab ingreſſu Eccleſiæ abſtinens, licitè hoc facit. t.3 p.701. n.5
Mulieres in lege gratiæ nullo tempore ab ingreſſu Eccleſiæ prohibentur. t.3. p.702. & ſeq. n.9
Mulier, quæ machinata eſt in necem viri, ipſo matrimonio, & alterius ſpe priuatur. t.4. p 189. n.3. & p.701. n.14
Mulier adulterium committens an amittat cum dote bona paraphernalia. to.4. p.218. n.6
Mulier propter adulterium a viro ſeparata amittit dotem, & donationem propter nuptias. ibid n 8
Mulier quid amittat propter adulterium, iure Pontificio attento. t.4. p.519. n.11
Mulier an dotem amittat propter oſculum libidinis cauſa datum. t.4. p.52 . n.12
Mulier nubens intra annum luctus nullam infamiam incurrit. to.4. pag.547. n.2
Mulier poſt annum luctus nubens quas pœnas incurrat t.4.p.249.n.5
Mulieribus filios ſuos caſu, vel voluntariè necantibus, quæ ſit pœnitentia iniungenda. t.5. p.276. n.2. & 3
Mulier ſibi abortum procurans pœna capitali punienda eſt to.5. p.189. n.10
Mulier quæ partum ſuppoſuit, aut ex adulterio filium peperit, non tenetur id marito reuelare cum aperto vitæ periculo. t.5. p.414. n.2
Mulieres non ſunt ad Apoſtolicam Sedem mittendæ pro abſolutione petenda t.5. p.454. n.1
Mundualdus quis ſit, & quomodo dicatur mulierem ſub mundualdo eſſe. t.4. p.135. n.2
Munerum acceptio quàm ſordida in iudicibus, tum ſecularibus, tum eccleſiaſticis. t.3. p.26.& ſeq. n.12. & 13
Munerum acceptio iudiciorum religionem perfregit, Rempublicamque Romanam deſtruxit. ibid. n.13
Munera accipere, vel dare pluribus ſacræ paginæ teſtimonijs prohibitum eſt. t.3. p.735. & ſeq. n.3
Munera ſolemnia matrimonij cauſa data quænam dicantur. to.4. pag 162. n.1
Munera ſolemnia tacitam conditionem habent, ſi matrimonium ſequatur; & in quo a donis ſimplicibus differant. ibid.
Munera immodica, quæ tranſeant in donationem, vxori facere non licet. t.4 p.242. n.17
Murmuratio peſſimum vitium eſt à ſacris literis, & SS. Patribus damnatum. t.2. p.634. n 4
Mutilatio membrorum ſuperfluorum cuique eſt licita. to.1. pag. 433. num.10
Mutilatio, qua abſcinditur pars eſſentialis ad miniſtrandum, inducit irregularitatem. ibid. n.13
Mutilatorum pœnæ variæ, tum ex iure Cæſareo, tum Canonico. t.1. p.432 n.7
Mutilatus, aut patiens defectum in aliqua corporis parte ſine magna deformitate, poteſt ordinari in Presbyterum, vel eligi in Epiſcopum. t.1. p 426. n.1
Mutina prope Apenninos montes ſita ciuitas á quarto Eccleſiæ ſæculo Epiſcopali fulget Cathedra. t.2. p.347. n.1
Mutina ciuitas Italiæ iam ab antiquo Cathedrali Sede decorata. tom 1. p.701. n.1
Mutus, qui nihil omninò poteſt loqui, á iudicandi munere arcetur. tom 1. p.85. n.2
Mutus ſimul & ſurdus an matrimonium contrahere poſſit, vel mutus ſeorſim, & ſurdus ſeorſim. t.4 p.39. & ſeq. n.4. & 8
Mutuum in pecunia, & omnibus rebus, quæ functionem recipiunt, conſiſtit. t.1. p.545. n.1
Mutuum a Prælato cum debita ſolemnitate acceptum an teneatur Eccleſia ſoluere. t.3. p.290. & ſeq. n.1
Mutuum aliud formale, & expreſſum, aliud palliatum, & præſumptum eſt. t.5. p.260. n.1

N

NAnnetum ciuitas Galliæ ad oſtia Ligeris ſita. t.2. p.715. n.4
Narbonenſis prouincia in nouem Epiſcopatus, & totidem Comitatus diuiſa. t.4. p.278. n.2
Narbonenſis Comitatus partim Eccleſiæ adiudicatus eſt. ibid.
Narnia, olim Nequinum dicta, antiqua ciuitas Vmbriæ, vbinam ſita ſit. t 5. p 152. num.1
Narnia Cathedrali Eccleſia decorata diù ſub Romano Imperio floruit. ibid.
Natalium defectus an poſſit purgari ſolo ingreſſu religionis, abſque emiſſione profeſſionis. t.1 .p.194 n.1
Vide in Verbo Illegitimi, Filij.
Natalium defectus priſcis Eccleſiæ ſæculis irregularitatem inducebat. to.1. p.356 n.3
Natalis Domini feſtum ex inſtitutione Apoſtolorum, & receptiſſimo Eccleſiæ, tam Latinæ, quam Græcæ conſenſu, die 25. Decembris celebratur. t.2. p.142. n.1
Natiuitas S. Ioannis Baptiſtæ, tam in Eccleſia Latina, quàm Græca, die 24. Iunij celebratur. t.2. p.141. n.13
Natiuitas S. Ioannis Baptiſtæ, quare feſtum Lampadum dicatur: vbi de more tranſiliendi pyram. ibid.
Vide in verbo Dies Natalis.
Naufragorum bona quibus veteri iure Romano adiudicarentur; & quibus e conſtitutionibus ſit eis cautum. to.5. pag 237. n 8
Naufragorum res religioſis præſidio tutas eſſe voluere ſummi Pontifices. t.5. p.237 n.9
Naufragi quo præſidio tuti ſint ex iure Hiſpano. t.5. p.238. n.10
Naufragorum bona a priuatis extracta, quorum domini prorſus non apparent, an fiant Principis, tanquam regalia. t.5. p.239. n.12
Nauicularij, qui felici embola annonam olim Romam deferebant, in ſucceſſione inteſtati fiſco præferebantur. t.3 pag.377. n.5
Nauicularia res quantum Reipublicæ neceſſaria ſit, & quoribus digna. ibid. & ſeq.

Nazarai

Digitized by Google

Nazaræi in Iudæos vitæ ſanctitate celebres, & auſteritatis inſtituti fuere. t.3.p.3.& ſeq.n.6
Nazaræi toto tempore nazaræatus caput non attondebant, ſed in die conſecrationis. ibid.
Vide in verbo Coma, Capillus.
Nazareth pulchra quondam & florens Galilææ ciuitas, varijs & magnis ex cauſis clariſſima, hodie omni cultu, & ornatu deſtituitur. t.2.p.480.n.1
Nazareth in pulcherrimo, & amœniſſimo colle ſita eſt, habuitque olim Canonicos regulares S. Auguſtini. ibid.
Neapolis percelebris Campaniæ vrbis breuis deſcriptio. to.1.p.29. numer. 4
Neapolis vnde nomen habuerit, & quare potiùs ita dicatur, quàm Parthenope. t.5.p.443.n.1
Neceſſitas extrema omnes fures facit. t.5 p.249.n.4
Neceſſitate inſtante nulla legum ratio habetur. ibid.
Neceſſitas, quamuis extrema, non poteſt efficere excommunicationem licitam, aliàs illicitam. t.5.p.249.n.6
Neceſſitate famis vrgente idolotythia veſci licet Chriſtianis. t.5. p.249.& ſeq n.7
Negatiua triplex eſt, & quænam ſit improbabilis, tam directè, quàm indirectè. t.2.p.287.n.9
Negatiua, & affirmatiua non tam ex verbis, quàm actoris intentione æſtimanda eſt. ibid.
Negatiua directè probari non poteſt, per indirectum tamen probari poteſt. t.3.p.306.n.8
Negligentia formalis quid ſit, & quam in ſe contineat culpam. t.1. p.320.n.6
Negligentia à Prælatis eccleſiaſticis commiſſa ſuppletur aut à iure, aut ab homine. ibid.
Negligentia Epiſcopi in benedicendis Abbatibus à quo ſuppleatur. t.1.p.321.n.7
Negligentia non conferentis beneficium intra ſemeſtre vacationis ſuppletur ab immediato ſuperiore. t.1.p.125.nu.8.9
Negligentia in vtroque iure varijs pœnis afficitur. t.3.p.149.n.7
Negligens in collatione beneficij priuatur iure eligendi. ibid.m. & ſeq.
Negligens dici non poteſt, qui exequendi facultatem non habet. t.3.pag.149.n.8
Negotiator quis ſit, & quid negotiatio. t.3.p.738.nu.6
Negotiatio triplex refertur, & quænam clericis prohibeatur. ibid. & ſeq. n.7
Negotia alia præterita dicuntur, alia pendentia, alia futura. to 5.p. 31.& ſeq.nu.23
Negotia pendentia iuxta conſtitutionem recenter editam ſunt decidenda, niſi lis pendeat, quia per appellationem ſuſpenſa ſuit ſententia. t.1.pag.32.nu.19
Negotia aliqua dantur, in quibus plena cauſæ cognitio non deſideratur. t.t.p.65 n.20
Negotia eccleſiaſtica Prælatorum Eccleſiæ iudicio ſunt terminanda. t.2.p.5.nu.5
Negotia prout accipiuntur pro iurgijs, in triplici ſunt differentia. t.2.p.6.n.8
Negotium pro mercatura, & etiam pro quocumque contractu ſumitur. t.3.p.556.n.1
Negotia ſæcularia dedecentia clericos non poſſunt facile referri. t.3.p.734.n.2
Negotium iuſtum propter neceſſitates diuerſas clericis non eſt interdicendum. tom.3. pag.735.& ſeq nu.8.9
Negotij variæ acceptiones referuntur. t.5 p.457.cap.10
Negotium dicitur quaſi nec otium, & negatio otij. ibid.
Negotium in cauſis dicitur ſicut negotiatio in commercijs. ibid.
Nemauſenſis ciuitas Epiſcopalis in Gallia Narbonenſi. to.2.p.118. num. 2
Nemauſenſis Eccleſia Cathedralis eſt in prouincia Biterrenſi. t.2. p.689.n.2
Nemo debet in alio reprobare, quod in ſe admittit, & æquum putat. t.2.p.475. n.4. & ſeq.
Neophyti an poſſint in Eccleſijs Cathedralibus ad præbendas, & alia beneficia admitti. t.1.p.76. num.7. & 8.
Nepis ciuitas eſt antiqua Etruriæ Cathedra Epiſcopali decorata. t.5 p.374.n.2
Nepotes an comprehendantur filiorum nomine, quoad prohibitionem ſuccedendi in beneficijs auorum. to.1.p.405 n.15
Nepos, & neptis apud priores, & poſteriores ſcriptores quis dicatur. to.4.p.67.n.3
Nepotes ex filio naturali prædefuncto ſuſcepti legitimantur per ſubſequens matrimonium. to.4 p.183.n.3
Neroni quare titulus Diui ſit ab antiquis denegatus. t.2.p.116.col.2
S. Nicaſij monaſterium celebre in vrbe Rhemenſi, olim vetus Baſilica ſub titulo S.Agricolæ. to.1 p.101.n.2
Nicea, vel Nicia ciuitas Epiſcopalis eſt non longè à radicibus Alpium ſita. tom.1 p.319.n.2
Nicolaus I. quandonam fuerit Pontifex Romanus creatus: vbi etiam aliqua de præclaris eius animi dotibus. to.4.pag.55.nu.1. & pag.224.n.5
Nicoſienſis Eccleſia in Cypro aliquando tantùm Epiſcopalis, deinde Archiepiſcopalis effecta eſt. to.2.p.690.n.5
Nidroſienſis Eccleſia Archiepiſcopalis in Regno Noruegiæ in Europa Septentrionali. to.1.p.310.n.1
Nigropontenſis Eccleſia eſt in inſula Eubea Archiepiſcopatus Athenienſis. to.1.p 680.n.1.7
Niuernum oppidum Cathedrali Eccleſia decoratum, in qua ſit prouincia ſitum. to 1.p.272.n.2
Niuernum antiqua ciuitas Galliæ, habet Eccleſiam Cathedralem D. Cyro dicatam. to.2 p.408.n.1
Niuernenſis ciuitas Galliæ vnde ita dicta, & vbi ſita. to.3.p.182. numer. 1
Nobiles in Hiſpania an ob cauſam meri debiti ciuilis excommunicari poſſint. to.2.p.114.n.5
Nobiles ſeditioſi qua pœna plectendi ſint. to.2.p.152.n 4
Nobiles homicidæ quandonam lege Aquilia, quandonam Cornelia teneantur. t.2.p.353.n.7
Nobiles in Magiſtratibus, ſiue politicis, ſiue eccleſiaſticis adipiſcendis an ſint præferendi. t.3.p.131.n.4
Nobilitas ex vtroque parente æqua proſapia a veteribus dicebatur. ibid.
Nobilitas etſi apud Romanos plurimi fuerit, virtus tamen apud eos præualebat. ibid.
Nobilitas quid ſit, iuxta Ariſtotelem. t.3.p.306 n.1
Nobilitas commendatur ab exercitio liberalitatis. ibid.
Nobilitas debere ſe quod ſponte tribuit, æſtimat voluntaria lege. t.3.pag.307.nu.3
Nominatio ad beneficium quid ſit, & in quibus ab electione differat. t.1.p.536.nu 3
Noruicenſis ciuitas Epiſcopalis eſt in Anglia, ſuffraganea Archiepiſcopi Cantuarienſis. t.1 p.82.n.1
Noſocomia, & Gerontocomia quænam dicantur: vide in verbo Hoſpitale.
Notarij eccleſiaſtici an aliquid accipere poſſint pro literis dimiſſorijs & teſtimonialibus. t.5.p.51.n.6
Notis ſcribere quid fuerit apud antiquos, varijs exemplis oſtenditur. t.2.p.386.nu.2
Notorij variæ acceptiones in iure. t.2.p.026.nu.3
Notorium aliud facti, aliud iuris eſt. ib. & ſeq. n.3
Notorium iuris & facti in quo conueniant, & differant. ibid.
Notorium in eſſe plerumque non eſt notorium iudici, nec è contra. ibid. & ſeq.
Nouale quid ſit in iure ciuili, & quid in materia de decimis. t.5.p. 381.nu.2
Nouale prædium ſemper nouale remanere, quomodo ſit intelligendum. ibid.
Noucnifontium monaſterium Ordinis Præmonſtratenſis vbinam ſitum, & a quo fundatum. t 2.p 335.n.1
Nouienſis Eccleſia vbi ſita. t.1.p.120 n.2
Nouiodunum, ſeu Nouionum ciuitas olim Epiſcopalis Galliæ Belgicæ. t.1.p.110.n.5
Nouiodunum à principio tantùm oppidum, inde Sede Epiſcopali decoratum. t.2.p 94.nu.2
Nouiodunenſis, Nouiomenſis, & Nouiomagus, ciuitas Epiſcopalis vbinam ſita ſit. t.3.pag.372.nu.1
Nouitas ineuitabiliter diſcordias ſeminat, periculoſaque valdè eſt in quacumque communitate. t.1.p.148.nu.3
Nouitia quæ ſponte ſe ingerit actibus profeſſarum, exinde cenſetur profeſſa. t 3.p.468 n.4
Nouitij olim tantùm expleto probationis anno monaſticum habitum induebant. t.3.p 468.n.5
Nouitius expleto probationis anno, ſumpto habitu monaſtico, & votis emiſſis, non poteſt à propoſito reſilire, & religionem deſerere. ib & ſeq.n.6
Nouitij qui monaſticum habitum ſuſceperunt, an poſſint ſemper ad libitum ad ſæculum redire ante emiſſam profeſſionem. tom.3. p.469.& ſeq n.8
Numerus LXXII. quare magno in pretio in Eccleſia fuerit. t.2.p. 351.nu.7
Numerus ſeptenarius magna continet myſtica, & ad hoc plura teſtimonia referuntur. t.3.p.628.& ſeq.n.13
Nunciatio noui operis quid ſit. t.5.p.311.nu.3
Nunciatio noui operis quot modis fieri poſſit. ibid.
Nunciatio noui operis per lapidis iactum. ib & ſeq.
Nunciatio noui operis quandonam neceſſaria ſit. ib.& ſeq.no.5
Nunciatio noui operis ex quibus cauſis fieri poſſit. ib.
Nunciatio noui operis à quibus fieri poſſit, & qui ſint eius effectus. t.5.p.352.n.6.& 7
Nunciatio noui operis, ſiue iure, ſiue iniuria facta, quandonam ædificij progreſſum impediat. ib.& ſeq.nu.8
Nunciatio noui operis dupliciter ſine iure fieri poteſt, & quandonam ſic facta inutilis ſit. ibid.
Nundinæ quid ſint, & cuius ſit eas indicere, & à quo nundinarum ius impetrari debeat. t.5. p.169. num 1
Nuptiæ iam naſcentis Eccleſiæ temporibus ab aliquibus hæreticis damnatæ. t 1 p.53.& ſeq.n.12
Nuptias contrahere diebus Dominicis prohibitum fuit. t.2.p.131. num. 13
Nuptiarum ſolemnitates à primis Eccleſiæ ſæculis certis anni temporibus prohibitæ fuere, & quare. t.2.p.137 nu.7
Nuptiarum prohibitio certis temporibus ab Eccleſia facta contra hæreticorum calumnias defenditur. ib. & ſeq.n.8
Nuptiarum prohibitio nimis ſuperſtitioſè à Gentilibus obſeruata. ibid.
Nuptiarum prohibitio hodierna in quo differat ab antiqua. tom.2. p.138.nu.9
Nuptiæ vnde dictæ ſint. t.4 p.1. & ſeq. n 9
Nuptiarum nomen propriè ad mulieres pertinet. ib.p.3
Nuptiæ in quo differant à matrimonio: vide in verbo Matrimonium.
Nuptiæ inutiles an faciant deberi dotem promiſſam. tom.4. pag. 58.nu.10
Nuptiæ inter impuberes celebratæ quantùm inutiles ſint. ibid. numer. 12
Nuptiæ inter impuberes celebratæ, an ſaltem vt ſponſalia ſuſtineri queant. t.4.p.69.n.3
Nuptiæ inutiliter contractæ, an iure aliquo ſponſaliorum iure ſuſtineantur. ib.& ſeq.n.4.& 5
Nuptiæ an reſcripto Principis peti poſſint citrà parentum conſenſum. t.4.pag.26 n.4
Nuptiæ aliquibus diebus ante feſtiuitatem S. Ioannis Baptiſtæ olim prohibitæ fuere. t.2.pag.136.nu.2
Nuptiæ ſecundæ non ſunt benedicendæ. t 4.p.243 nu.4
Nuptiæ quo ritu & cæremonijs celebratæ apud Gentiles. to.4.p. 243.nu.6
Nuptiæ ſecundæ non merentur omnem laudem, & ſolemnitatem prioris coniugij. t.4.p.245 n.10
Nuptiarum ſecundarum incommoda recenſentur. tom.4. p.248. numer. 3
Nuptiæ ſecundæ apud varias gentes. t 4 p 249.nu.4

Nuptia-

Digitized by Google

Nuptiarum reiteratio exoſa apud omnes gentes. ib. & ſeq.
Nuptiæ ſecundæ à varijs Authoribus improbatæ, & varijs pœnis cohibitæ. t.4.p.250.n.5
Nuptiæ ſecundæ ab Apoſtolo permiſſæ, & ab Eccleſia approbatæ, contra variorum hæreticorum errores. t.4.p.250.n.6. & 7
Nuptiæ ſecundæ aliquibus viduis prohibentur. to.4.p.251 n.10
Nuptiæ iteratæ ſemper aliquid incontinentiæ continere cenſentur. t.4.p.252.n.12
Nurus an poſſit hæres inſtitui à clerico, t.1.p.313.n.5

O

Obedientiæ vox aliquando ſignificat minora monaſteria, quæ maiori parent. t.1.p.575.n.2
Obedientia Prælatis debita præſcribi non poteſt. t.2.p.529.nu.3
Obedientia Principibus exhibenda, quare ſit tantopere ab Apoſtolis prædicata. t.4.p.583.n.4
Oblationes, eleemoſynæ, & decimæ in communi olim poſſidebantur ab Epiſcopo & Clericis. t.1.p.472.n.3
Oblationes olim, tam in vita, quàm in mortem ſiebant. t.1.p.127. numer. 5
Oblationes à fidelibus Eccleſiæ ad quid olim potiſſimùm ſierent. ibid.nu.6
Oblationes pro his, qui eccleſiaſtica ſepultura priuantur, an admittantur. t.3.p.401.n 8
Oblationes pro decedentibus in pœnitentia aliquando admittuntur. ib. & ſeq.
Oblationes variæ filiorum à parentibus Deo factæ, tam in lege veteri, quàm noua. t.3.p.472.n.3
Oblationis impuberum filiorum ritus præſcriptus à D. Benedicto, iuxta morem veteris legis. ibid.nu.4
Oblationis filiorum à parentibus factæ quinam ſint effectus. t.3.p.473 n.5.6
Oblatio paterna iure nouiori triplicem ſortitur effectum. ibid. & ſeq.
Oblationis paternæ virtute filij in primis Eccleſiæ ſæculis monachi efficiebantur. tom.3.p.473 n.7
Oblationes duplicis generis olim à fidelibus, dum Miſſæ ſacrificium celebrabatur, offerebantur. t.3.p.655.nu.2
Oblationes omnes totius diœceſis Eccleſijs factæ Epiſcopo cedebant. t.5.p.344.n.2
Oblatio dicitur quidquid Deo offertur. t.5.p.458 n.2
Oblationum præceptum an ſit in lege gratiæ repetitum, ſicut in veteri fuit. ibid.
Oblationum præceptum in quibus caſibus hodie obliget fideles. ibid. & ſeq.
Oblationum, quæ prioribus ſęculis fiebant, tum in Eccleſia Græca, tum Latina, ritus traditur. ibid.
Oblationes ex quibus rebus fieri debeant: vbi de oblatione nouarum ſpicarum, & vuarum recentium. t.5.p.459.n.3
Oblationes Armenorum ex membris diſſectarum peculum factæ, fuere prohibitæ. ibid. & ſeq.
Oblationes plurium Chriſtianorum non recipit Eccleſia. tom.5. pag.459.num.5
Oblationes fidelium ritè factæ, à quibus olim reciperentur, & quid deinde obſeruatum ſit. ibid.n.5.
in Obligationibus dies gratia debitoris, locus verò vtriuſque gratia adijcitur. t.1.p.545.n.2
Vide in verbo Tempus.
Obligatio rerum Eccleſiæ à Prælato facta pro proprijs debitis, vel alienis ab Eccleſia, non valet, & à quo fuerit generaliter prohibita. tom.3. p.590. & ſeq.n.1.2
Obligatio ciuilis nuda repetitionem non impedit. t.3.p.305.n.4
Obligatio ſoluendi antiquam monetam præſcribitur quadraginta annis contra Eccleſiam, triginta vero contra alios. tom.3.p.611.& ſeq.n.3.4
Obligationes quæcumque à die commiſſi criminis factæ corruunt à die commiſſi criminis. to.5 p.160.n.5.8
Obligatio generalis an concubinam, & filios naturales comprehendat? Vide in verbo Concubina.
Obreptionis vitium in reſcriptis in quo differat à ſubreptione. t.1, p.95.n.4
Obſcurum duplici modo accipitur in iure, & quomodo obſcura intelligi debeant. t.4.p.19.n.6
Obſidum triplex genus refertur, & an ſit eorum vſus vtilis. to.2.p.426.nu.3
Obſtetrices quotnam deſiderentur ad inſpectionem ventris; & quot honeſtæ fœminæ cum eis intrare debeant, cùm agitur de diſſolutione matrimonij. tu.2.p.564.n 7
in Obſtetricibus eſt quædam artis Medicæ peritia in materia partus. ib.& ſeq. nu.7
Obſtetrices quare ad inſpectionem ventris adhibeantur. ibid.
Octauius Cardinalis, & Epiſcopus Hoſtienſis affinis Innocentij III. tom.1.p.593.3
Odonus de Soliaco Epiſcopi Pariſienſis præclarum genus, vita, & virtutes recenſentur. t.1.p.206 n.2
Odo de Soliaco litem cum Canonicis S. Stephani de Monte ſuper iure parochiali intentat. & quid in ea deciſum fuerit. ib. & ſeq. num.3. & 4
Oeconomus in Eccleſia Paſtore viduata eſt conſtituendus ab Epiſcopo, qui dum eius ordinatio differtur ex iuſta cauſa, fructus percipiat, eoſque futuro Paſtori reſeruet. to.2.p.571.n.1
Oeconomus magnus Patriarchalis Eccleſiæ Orientis, ad quid, & à quo creatus. to.2.p.572.n.3
Oeconomus in vnaquaque Eccleſia ab Epiſcopo præficiendus. t 1. p.572 nu.5
Oeconomi in Eccleſia conſtituti officium quodnam. ib. & ſeq.
Oeconomi in Eccleſijs ad diuerſa conſtitui poſſunt; & diuerſa eorum poteſtas. ib.nu.6
Oeconomi conſtitutio in Eccleſijs inferioribus competit Archidiacono. tom.1.p.573.& ſeq.n.9
Oeconomi Eccleſiarum ad quid inſtituti ſint, & quam poteſtatem habeant. t.2.pag.248.n.10
Oeconomi confeſſio an noceat Eccleſiæ. ib.nu.12
Offa Rex magnæ virtutis: vbi eius breue encomium. to.2.p.736. num. 3
Officium eſt vox generalis, ſed magis propriè ad homines refertur. t.1.p.613 n.1
Officium iudicis in varias ſpecies diuiditur à Doctoribus. ibid. & ſeq.
Officium iudicis nobile quid ſit, & quid mercenarium. ibid.
Officium iudicis ſuccedit loco actionis, licet eius naturam non habeat. ibid.n.4
Officium iudicis nobile ſi imploretur, debet fieri litis conteſtatio; ſecus ſi mercenarium. ib.nu.5
Officium iudicis eſt remedium ſubſidiarium, & ante, & poſt litis conteſtationem poteſt impleri. ib.nu.6
Officium ſuum cuilibet non debere eſſe damnoſum, an ſemper verum ſit. t.2.p.675.nu.3
Officij diuini partes diuerſæ referuntur, eiuſque materia vnde præſcripta ſit, oſtenditur. t.3.p.630.n.10
Officia publica pretio acquirere in omni bene conſtituta Republica improbatum fuit. t.5.p.66.n.7
Oleum aliud benedicitur ad materiam Extremæ-Vnctionis, aliud ad materiam Confirmationis. t.1.p.384.n.14
Oleum, quod in Extrema-Vnctione adhibetur, purum eſt; in Confirmatione verò mixtum cum balſamo. ibid.
Oleum non conſecratum cum conſecrato poteſt miſceri ad ſacramentum Extremæ-Vnctionis adminiſtrandum. t.3.p.615.n.1
Oleo conſecrato ſi admiſceatur maior quantitas non conſecrati, an remaneat conſecratum. ibid.p.616.col.1.& 2
Opera eſt officium diurnum; & quamuis indiuidua, non tamen indiuiduorum regulis æſtimatur. t.1.p.666.n.19
Operarum promiſſio ſimilis eſt illis, in quibus genera promittuntur. ibid.
Opera ſeruilia quænam prohibeantur diebus Dominicis, & feſtis. t.2.p 128.nu 7
ab Operibus in ſuis feſtiuitatibus etiam Gentiles olim ceſſabant. ibid. & ſeq.
Opera ea die Dominico licent, quæ niſi fiant, commoditas cœleſti prouiſione conceſſa perit. ibid.
Opinio aliquando veritati præfertur, regulariter tamen ei poſtponitur. tom.2.p.589 n.2
Orarium apud Græcos idem eſt, ac apud Latinos ſtola. t.1.p.307.n.7
Orarium deferre olim ſubdiaconis non licebat. ibid.
Orarium quid ſignificet frequentius apud veteres Eccleſiæ ſcriptores. t.1.p.685 n.2
Oratio Dominica Catechumenis olim ex inſtituto D. Gregorij feria 2. hebdomadæ ſanctæ exponebatur. t.5.pag.414.n.3
in Oratorio priuato orari poteſt; Miſſam autem, & diuina officia in eo celebrare non licet. to.1.p.342.n.3
in Oratorijs priuatorum, quæ in poſſeſſionibus, & agris erigebant, reliquiæ Martyrum poni non debebant, niſi eſſent clerici in eis ordinati. t.5.p.364.nn.2
in Oratorijs religioſorum campanæ poni non debent. to.5.p.365. num. 3
Orbis terrarum duabus poteſtatibus principaliter regitur. tom.2. p.263.n 16
Oppidum de Orbitello, ſiue de Orbetillo, in qua prouincia ſitum. to 1 pag.605 n.2
Ordinationis in iure Canonico ampla ſignificatio: & quid ordinatio Eccleſiaſtica. t.1.p.143.n.5
Ordinationes ſacræ primis Eccleſiæ temporibus quando conferrentur. tom.1.p.360.n.6
Vide in verbo Ordo.
Ordinationes ſacræ olim veſpertinis horis celebrabantur, & vſque ad noctem protrahebantur, ſi ordinandorum multitudo ita requireret. t.1.p.348 & ſeq.n.4
Ordinatio clerici ſine titulo varijs Eccleſiæ ſanctionibus irritatur, & quibus pœnis ſubiaceat. t.2.p 97.n 9
Ordinationes clericorum gradatim faciendæ ſunt, iuxta conſuetudines Eccleſiæ. t.5. pag.329.n.4
Ordinationes per ſaltum magna cum ratione ab Eccleſia prohibitæ fuerunt. ib. & ſeq.n.5
Ordinationes per ſaltum aliquando fuere in Eccleſia licitæ. to.5. p.330. n 7
Ordinationes furtiuæ quænam dicantur. t.5 p 332.n.2
Ordinationes factæ a ſchiſmaticis nullæ ſunt quoad exercitium gradus collati, niſi diſpenſatum ſit cum ita ordinatis. t.5.p.162. n.1.& p.164 n.6
Ordinatus extra tempora an ſuſpendatur ipſo iure; & an poſſit abſolui. t.1.p 360.n 7
Ordinatus per ſaltum ſuſpenditur, & gradus omiſſus illi conferendus eſt. t.5.p 328.n.2
Vide in verbo Clericus.
Ordinatus furtiuè quas pœnas incurrat. t.5.p.332.n 2
Ordinati furtiuè characterem accipiunt. ibid.
Ordinatus ante legitimam ætatem quibus pœnis ſubijciatur. to.1. p.354.n.7
Ordinatus ab Epiſcopo, qui Epiſcopatui renunciauit, ſuſpenſionem tantùm non irregularitatem incurrit. t.1.pag.357.n.3
Ordinatus vt ſupra an poſſit allegare ignorantiam. ib.num.4
Ordinati ab Epiſcopo, qui dignitati renunciauit, ſuſpenduntur; & ſi ignoranter ordines receperint, cum eis diſpenſatur. t.1.p. 357.n.5
Ordinati ab excommunicato per ignorantiam poſſunt à proprio Epiſcopo diſpenſari. t.1.pag.358.num.8
Ordinati ab Epiſcopis depoſitis, vel excommunicatis, ab exercitio graduum ſuſceptorum ſuſpenduntur. t.1.p.369.n.4
Ordinatus ab Epiſcopo, minori excommunicatione ligato, non incurrit ſuſpenſionem. t.1.p.360.n.8
Ordinatus priùs prior, & maior in dignitate habendus eſt. tom.1. p.616.& ſeq n.3
Ordinati multi, & ad Epiſcopatum aſſumpti etiam reluctantes. t.3 p.465.n.8
Ordinati à ſchiſmaticis licèt cum effectu characterem accipiant, non habent tamen exercitium ordinum collatorum. tom.5. p. 163.num.8

Ordi-

Digitized by Google

Ordines aliquando collati inter Miſſarum ſolemnia Conſecrationis Epiſcopalis. t.1 p.237.n.7
Ordines ſacri, tum minores, tum maiores, quibus diebus conferri debeant. t.1.p.318.n.3
Ordines maiores quare ieiuniorum temporibus hebdomada ante Dominicam Paſſionis, & Sabbatho ſancto conferantur. tom.1.p.360.nu.8
in Ordinibus conferendis diſſentiunt Græci à Latinis. Ibid.
Ordinis ſacramentum nec ſub ſpe ratihabitionis proprij Epiſcopi poteſt ab alieno licitè conferri. t.1.p.346.n.12
Ordines duo ſacri non poſſunt eadem die conferri, etiamſi Archiepiſcopus diſpenſauerit. t.1.p.350.& ſeq.n.3.5
Ordines quatuor minores ſtante conſuetudine poſſunt vna & eadem die conferri. t.1.p.352.n.11
Ordines nemini conferendi ſunt ante legitimam ætatem. t.1.p.353.numer 5
Ordines minores poſſunt conferri etiam ab Epiſcopo, qui renunciauit loco, & dignitati. t.1.p.358.n.9
Ordo aliquando cum effectu confertur, & tamen exercitium gradus accepti non datur. ibid.
Ordinis ſacramenti materia in omnibus eius gradibus ex conſtitutione Apoſtolica prouenit. t.1 p.472.n.1
Ordinis ſacramentum non reiteratur, ſi in collatione gradus Presbyteri, vel Diaconi manus impoſitio præcimiſſa adhibeatur, ſed prætermiſſum ſuppletur. ib.num.3
Ordines ſacri in Gallia aliquando ſine licentia Regis nulli fuere collati. to.1.p.397 n.18
Ordo Romanus quo tempore, & à quo authore ſit compoſitus. t.1.p.353.n.1
Ordo quam neceſſarius in omnibus rebus, & hierarchijs. tom.1.p.615.nu 5
Ordo dignitatum in Eccleſia quomodo ſeruandus. ib. & ſeq.
Ordo dignitatum ſæcularium ita ſeruatur, vt priores poſterioribus præferantur. t.1.p.616 n.6
Ordo ſeruandus eſt, vt confuſio vitetur. ib nu.7
Ordo eſt diſpoſitio, & collocatio rerum ſecundùm priùs, & poſterius. t.2.p.149.n 10
Ordines apud priſcos Romanos quinam. ib.
Ordo iudiciorum quid ſit, & quotupliciter conſiderari poſſit. ib. num.11. & 12
Ordo iudiciarius quomodo ſit ſeruandus à iudice. tom.2.p.150.& ſeq.n.14.15
Ordo iudicialis quiſnam ſeruandus ſit, reo contra actore opponente ſpoliationem tanquam mutuam petitionem, vel tanquam exceptionem. t.2.p.155 & ſeq.n.19
Ordo Militaris Equitum SS. Trinitatis, tam in Caſtella, quam in Aragonia, & quo priuilegio decoratus t.2.p.302.n.1
Ordo iuris obſeruandus eſt etiam in cauſis Pontificio iudicio decidendis. t.2.p.591.n.2
Ordo Militaris S. Iacobi in Hiſpania quando fuerit inſtitutus t.3.p.56.nu 1
Ordo S. Sepulchri Militiæ S. Ioannis adunatus planè interijt. t.3.p.314.n.3
pro Ordine conferendo miniſter, vel eius notarij nihil temporale exigere poſſunt. t.5.p.52.n.9.& p.54.n.16
Ordines minores an ſi infanti conferantur, validè recipiantur. t.5.p.118.n.1
Ordines furtiuè collati validè recipiuntur. t.5.p.332.n.1
Origeniſtarum hæreſis circa effectum Baptiſmi ad tollenda peccata. to.3.p.668.n.1
Orphanotrophia, & brephotrophia quænam dicatur. Vide in verbo Hoſpitale.
Orphanotrophia, & ſimilia pia loca an religioſa ſint. tom.3.p.536. & ſeq.nu.5
Oſcenſis vrbs duplex in Hiſpania, alia in Bætica, alia in Celtiberia. to.1.p.711.n.1
Oſculo dato communio inter fratres Ciſtercienſes deſignabatur. t.1 p.724.n.5
Oſculum manuum ſubiectionem, & obedientiam ſignificat. ibid. & ſeq.
Oſculum datum an ſit indubitatum indicium commiſſi adulterij. t.2.p.326.col.1.& 2
Oſculorum varia genera referuntur, & quænam ſint oſcula honoraria. t.3.p.118.n.6
Oſcula amica, tum apud Iudæos, tum apud Gentiles in vſu fuere. ib. col 2
Oſcula ſancta, & charitatiua primis Eccleſiæ ſæculis inter fideles vſitata. ibid.
Oſculandi mulieres mos vnde cœperit: Vide in verbo Vxor.
ad Oſculum admiſſio efficit, vt quis alias reus cenſeatur abſolutus. t.5.p.168.n.3
Oſius magnus Epiſcopus Cordubenſis multis Concilijs vt Legatus Sedis Apoſtolicæ præfuit. t.1.p.168.n.2
Otho. IV. Imperator quandonam electus. t.2.p.340.n 1. Maior fuit animo, & regnandi cupiditate, quam conſilio, & religione. ibid. Inimicus Eccleſiæ denunciatur, & reprobus dicitur. ibid.
Othocarus Princeps Bohemiæ. to.2.p.241.n.1. Eius, & Annæ ſororis Marchionis Minenſis diuortium. ib. & ſeq.
Ouetenſis ciuitas in Hiſpaniæ montanis, in quam tranſlata fuit Sedes Epiſcopalis Lucenſis. to.1.p.355 n.9
Ouetenſis Epiſcopi commentitia hiſtoria refertur, quæ refutatur, & vera reſtituitur. t.2.p.212.& ſeq.n.4
Oxonia, ſiue Vxuma, perantiqua Hiſpaniæ vrbs, in Celtiberiæ partibus. to.5.p.61.n.1
Oxoniæ varia fata referuntur. ibid.
Oxoma ab exordio naſcentis Eccleſiæ Cathedra Epiſcopali decorata fuit. ibid. Caſus notabilis refertur, qui in eius Eccleſia contigit. ib.& ſeq.

P

PActum nudum an iure ciuili, vel canonico pariat actionem. t.1.p.648.n.7.& 8
Pacti etymon tradunt ex varijs authorum ſententijs. t.1.p.649 n.9
Pactum quid ſit, ſiue in genere, ſiue in ſpecie acceptum. ibid.n.10
Pacta nuda, & veſtita: vbi de alijs pactorũ diuiſionibus. ibid.& ſeq.
Pactum nudum vnde ita dictum, & quomodo ab alijs pactionibus diſtinguatur. ibid. & p.650
Pactum nudum nullam producit actionem, exceptis aliquibus caſibus. tom.1. p.650.& ſeq.n.11.& 12
Pactum nudum etiam iure canonico nullam producit actionem. t.1.p.651.n.13
Pactum nudum actionem producit, quando quis in iudicio, & apud eius acta comparere, vel quid præſtare promittit. to.1.p.651.nu.16
Pacta ſimplicia Principum plus roboris habent, quàm aliorum nuda promiſſio. t.1.p.652.nu.17
Pactum de ſuccedendo in Eccleſia poſt mortem Prælati ipſius non valet. to.1.p.657.n.2
Pactum de hæreditate viuentis improbatur à iure. ib.nu.4
Pactum ad conſeruandam hæreditatem viuentis ſuſtinetur. to.1.p.658.nu 5
Pactum circa ſepulturam quare improbetur. t.1.p.660.n.1
Pacta conuenta pro beneficijs, ſeu rebus ſpiritualibus obtinendis, nulla ſunt. t.1.p.661.n
Pacta de rebus ſpiritualibus ſimoniacam continent prauitatem. t.1.p.661.n.4
Pactum abſque vlla præſtatione pecuniaria in ſpiritualibus non valet. t.1.p.662.nu.6
Pactum rei ſpiritualis quodnam valeat. t.1.p.662.n.8.9
Pactum turpe, aut impoſſibile de iure, vel de facto, nullam iuxta ſacras, & legitimas ſanctiones obligationem producit. t.1.p.662.numer. 11
Pactum turpe quid ſit, & quotuplex. t.1.p.663.n.13
Pactum rei impoſſibilis de iure, vel de facto inutile eſt. ibid. numer. 14
Pactum rei poſſibilis ſub conditione impoſſibili non producit obligationem. ib.& ſeq.n.15
Pactum turpe tantùm tacitè turpitudinem continens, aliquam parit obligationem. t.1.pag.664.n.17
Pactum ſtipulationem ædilitiam continens an ſuſtineri debeat. t.1.p.665.n.18
Pactum aliquando turpe videtur, quod reuerà turpe non eſt. to.1.p.666.& ſeq. nu.24
Pacta inter Francos, & Venetos inita ante expugnationem Conſtantinopolis. t.3.p.147.& ſeq n.3
Pacta reſolutoria ſine ſolemnitate adijci poſſunt à Prælato Eccleſiæ, vel tutore in contractibus à ſe validè geſtis. t.3.p.18.nu.5
Pactum de retrouendendo an approbetur à iure canonico, ciuili, & diuino. t.3.p.226.nu.3
Pactum addictionis in diem quid ſit, & quid operetur in venditione appoſitum. to.3.p.261.& ſeq.n 2
Pactum de retrouendendo quid ſit, & quando contrahatur. ibid.
Pactum reuendendi in quo differat à lege commiſſoria, an transferat dominium in emptorem, an ſit licitum, & quando reddatur vſurarium. ibid.
Pactum legis commiſſoriæ: vide in verbo Lex commiſſoria.
Pactum legis commiſſoriæ prohibetur in pignoribus, ſiue in continenti, ſiue ex interuallo adhibeatur. t.1.p.177.nu.12
Pacta antichreſi ſimilia referuntur, & improbanda cenſentur. to.3.p.271.nu.14
Vide in verbo Antichreſis.
Pactum legis commiſſoriæ quid ſit, & an recta ſit hæc loquutio. t.3.p.271.n.1
ſi ſub Pacto legis commiſſoriæ aliquis dedit rem ſuam, & iurauit pactioni non contrauenire, & iuſtè impeditus infra diem ſtatutum rem oppignoratam non redemerit, poſt diem redimere poterit. ib.& ſeq.n.3
Pactum legis commiſſoriæ varijs modis in pignoribus concipi poteſt; & an improbata ſit aliqua conſtitutione hæc conuentio. t.3.p.274.n.6& p.275.n.7.& 8
Pactum legis commiſſoriæ duplici præcipua ratione prohibetur. t.3.p.276.n.10
Pactum legis commiſſoriæ an non ſolùm in pignoribus, verùm etiam in venditionibus prohibitum ſit. t.3 p.276.n.11
Pactum, vt ſi intra ſtatutum tempus pecunia non ſoluatur, pignus ex cauſa ſoluti retineatur pro quantitate debita, an licitum ſit. ib. & ſeq.n.11
Pactum conceptum in caſum mortis, in caſum monachiſmi celebratum cenſetur. t.3.p.319.nu.16
Padeburgenſis Eccleſia eſt in Saxonia; & qua dignitate fulgeant huius Epiſcopatus Officiales. t.2 p.687.nu.1
Padua pulchra ciuitas Venetorum Cathedra Epiſcopali à tempore D. Petri decoratur. to.2.p.18. nu 1
Paduana ciuitas Venetorum quàm ampla ſit, deſcribitur. to.1.p.535.nu.2
Paguienſe monaſterium Ordinis D. Benedicti à quo fuerit fundatum. t.2.p.49 .nu.2
Pagani quinam dicti apud priſcos ſcriptores. t.1.p.29.n.6
Pagani idolorum cultores vnde dicti. ib.
Pagani frequenter militibus opponuntur. ib.
Palea ſub cuius inſcriptione plures authoritates in Decreto Gratiani tranſcriptæ, quis fuerit, & quid ſignificet. t.1.p.8.nu 50
Palentia duplex in Hiſpania, quarum vna ciuitas Epiſcopalis eſt. t.1.p.740.nu.5
Palentia, ſeu Palantia; ciuitas in Regno Caſtellæ vnde ita dicta ſit. t.2.p.212.n.3
Palentia à Sarracenis diruta à quonam reparata fuerit. ibid.
Palla altaris quid ſit: vbi de more antiquo, vt qui religioni offerebantur, palla altaris induerentur. t.1.pag.198.num 12
Pallium ſub qua forma à Pontifice tradatur: vbi talis forma explicatur. t.1.pag.290.n 2
Vide in verbo Archiepiſcopus.
Pallij acceptiones variæ, tum apud ſacros, tum apud profanos Authores. t.1.p.290.n 5
Pallij ſtrictior ſignificatio alia propria, alia impropria. ib.

Pal-

Digitized by Google

Pallium pro habitu monachi ſumitur, & improprìa fuit olim Chriſtianorum veſtis. ibid.
Pallium Archiepiſcopale tantùm Summus Pontifex primis Eccleſiæ temporibus geſtauit. to.1.p.291.n 7
Pallium quando Archiepiſcopis concedi cœperit. ibid.
Pallium à R. Pontifice tantùm inferioribus Præſulibus concedi poteſt. ibid. & ſeq. num.8
Pallij ius quibus perſonis conceſſum fuerit, tum antiquis temporibus, tum poſterioribus. t.1. p.292. & ſeq. n.9
Pallium ex qua materia, & qua forma confici debeat: vbi de ijs, quæ tam in eius petitione, quàm conceſſione obſeruari debent. ib.n.10
Pallium Archiepiſcopi, tanquam perſonale, non poteſt alij commodari. t.1.pag.294. num.5
Pallium pro palla altaris, ſeu corporali ſumitur. ibid. nu.7.
Pallium Archiepiſcopale an transferri poſſit. tom.1 p.295.n.8
Pallium ad exercitium officij Archiepiſcopalis traditur, & ad eius ademptionem adimitur. t.1.p.296.n.6.7
Pallij traditionis forma ex Innocentio III. t.1.p.297. nu.1
Pallium quibusdiebus ab Archieſcopis in Miſſarum ſolemnijs ſit deferendum. ibid.num.4
Pallium altaris quid ſit, & quomodo à linteamine diſtinguatur. to.1.p 478 n.4
Pallij Archiepiſcopalis vſus Epiſcopis etiam ob magna illorum merita conceditur. t.2.p.411.& ſeq.n.3
Pallium veſtis eſt vulgaris apud Hebræos, Gentiles, & Catholicos vſitata. t.3.p.40.n.15
Pallium diſſibulatum clericis prohibitum: vbi de alijs præſcriptis circà eius geſtationem. ibid. & ſeq.n.15
Pallium non magis conuenit ſanctitati, & continentiæ, quam aliud veſtis genus. t.3.p.42.n.22
Pallium gratis à Pontifice debet Archiepiſcopis tribui. t.5.p.51.n 2
Palmaria inſula vbi ſita ſit: vbi de alijs inſulis miræ ſolitudinis, quæ erant in dominio D. Benedicti. t.4 pag.465. n.4
Palmatianæ Gregorio miſſæ ab Epiſcopo Meſſanenſi. t.1.p.123.n.6
Palmatianæ magnæ æſtimationis fuere Romæ; & vnde huc aſportarentur. ibid.nu 7
Pampilonenſem vrbem Cathedralem Eccleſiam habuiſſe antiquitus conſtat ex diuiſione Epiſcopatuum. to.2.p.636.num.2
S. Pancratij in Anglia monaſterium à quo fuerit fundatum. tom.1. pag.268.num.2
Pandectarum libri, qui hodie magna cum veneratione Florentiæ aſſeruantur, quandonam, & vbi reperti fuerint. t 3.pag 749. n.2
Panis benedictus vice eulogiarum mitti ſolitus. t.1.p.123. num.3
Panes ciuiles quinam fuerint, & quare etiam dicti gradales. to.3. p.282.& ſeq.n.14
Panis ad materiam remotam ſacramenti Euchariſtiæ, ex qua farina confici debeat; & an debeat eſſe azymus, vel fermentatus. to.3. pag.657.num.2
Panis azymus, quàm fermentatus ad conficiendum Euchariſtiæ ſacramentum ſufficiens eſt. t.3. p.657 n.3
Panis azymus congruentior eſt ad Euchariſtiæ ſacramentum. ibid. & ſeq.
Panis azymus quare in Eccleſia Latina in vſu ſit in Miſſæ ſacrificio. ibid. & ſeq.n.4
Panis fermentatus etiam in Eccleſia Latina admittitur benedicendus. t.3. p.658. & ſeq. n.4
Panis doloris pro pœnitentibus olim inuentus, quis fuerit. tom.5. p.473.num.3
Panibus ſordidis panes mundi, & lautiores opponuntur; & quinam ſint. ibid.
Panormitana Eccleſia an Meſſanenſi ſubiecta, vel è contra. tom.1. pag.553. & ſeq.n.1
Panormus vrbs Siciliæ maxima, & ſplendidiſſima, Cathedrali Eccleſia decorata. t.1. p.115.n.3
Papa quo ſenſu dicatur membrum Eccleſiæ. t.1.pag.176.n.18
Vide in verbo Pontifex.
Papæ nomen apud Græcos Patriarchis & Epiſcopis commune fuit. to.1.p.178.n.21
Papa in dubio ſemper præſumitur velle iura diœceſana illibata conſeruare: vide in verbo Reſcriptum.
Paphos vetus ciuitas inſulæ Cypri Cathedra Epiſcopali decorata. to.2.p.99.n.1
Papia Inſubrum antiquiſſima ciuitas, à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedra Epiſcopali decorata, quæ nulli Metropolitano paret. to.1. pag.124.num.3
Paraueredarij equi quinam dicantur; & circà hoc refertur caſus, qui contigit inter Abbates Ciſtercienſes, & aliquos Epiſcopos. tom.5. pag.89. n.1.2.& 3
Parentes tam in lege veteri, quàm noua liberos ſuos Deo vouerunt. to.3.p.472.n.3
Vide in verbo Oblatio.
Parentum magna fuit olim authoritas circà clericatum, vel monachatum filiorum impuberum. to.3 p.784.n.7
Parentum conſenſus an omninò deſideretur ad profeſſionem emittendam, vel ordinationem ſuſcipiendam. ibid.& ſeq.
Parentes naturali iure tenentur ad alendos liberos. t.3 p.505.n.8
Parentes apud omnes gentes filiorum ſuorum matrimonia curarunt. to.4.p.51.n.2
Vide in verbo Conſenſus.
Parentes tanquam teſtes admittuntur ad coniungendum, vel dirimendum matrimonium, qui præſumuntur probè ſcire gradus conſanguinitatis. to.4.p.187.nu.3
Parentes in liberos vitæ, neciſque poteſtatem habebant ex veteri iure. to.5.pag.177.num.5
Parentum poteſtas prædicta fuit abrogata. to.5. p.177.n.6
Parentes qua pœna puniendi ſint ob filijcidium. ibid.
Parentes liberos exponentes qua pœna puniendi ſint. t.5.p.180. & ſeq. num.9
Vide in verbo Pater.
Parentes plus amant filiorum vitam, quàm propriam, eamque maximè lugent. to.5.p.208 n.5
Pariſienſis Academiæ Lutetia Pariſiorum. to.1.p.53.n.1
Pariſienſis Academiæ encomium. ibid.
Pariſienſis vrbis Cathedralis Eccleſia à quo fundata. t.1.p.121.n.1
Pariſienſis vrbs Lutetia dicta. ibid.
Parma ciuitas Inſubrum nobiliſſima, Cathedrali Sede decorata, Imperij Romani florente fortuna floruit, & varios eſt experta Dominos. t.1.p.251.n.1
Parma nobilis ciuitas Italiæ à quo tempore Catedra Epiſcopali decorata ſit. t.2.p.518. n.1
Parochia in iure canonico plebs vocatur. t.1.p 475.n.3
Parochi rurales, ſeu foranei, dicuntur presbyteri. ibid.n.1
Parochiæ minores tituli vocantur. ibid.nu.4
Parochiarum primus diuiſor quiſnam fuerit. t.3. p.249. n.2
Parochiæ nomen valdè antiquum eſt, nec rectè eum Parœcia confunditur. t.3.pag.413. n 7
Parochiæ aliæ vrbanæ, aliæ ruſticæ, ex diuerſa cauſa inſtitutæ. t.3. pag.414.num.9
Parochiarum origo, & diuiſio ab ipſis Eccleſiæ primordijs repetenda eſt. t.3. p.414. n.10
Parochia plerumque in ſacris canonibus accipitur pro diœceſi. t.4. pag.217.num.1
Parochiani in diebus Dominicis Miſſam in propria parochia audire debent, neque ab Eccleſia exire debent, niſi accepta benedictione à Parocho. t.3.pag.412. n.2
Parochiani ex ſpecialibus cauſis in propria parochia reſidere debent. t.3.p.415. & ſeq. nu.11
Parochiani olim tenebantur in præcipuis feſtiuitatibus eas ſimul cum Epiſcopo in vrbe celebrare. t.3.p.416.n.13
Parochiani peregrè profecti in aliena parochia communicare poſſunt. t.3. p.416.n.14
Parochianus, vt quis dicatur quoad ſpiritualia, ſufficit, quòd degat in aliquo loco, etiam abſque animo ibi permanendi. tom.3. pag.418.num.3
Parochus non contrahit perfectum ſpirituale matrimonium cum Eccleſia. t.1. p 281. n.16
Parochi an dici poſſint Prælati. to.1. p.569.n.1
Parochus an iure ordinario habeat poteſtatem proferendi cenſuras. ibid. & ſeq
Parochus per quadraginta annos præſcribit ius quartæ decimarum aduersùs Epiſcopum. t.2.p.512. n.3. & p.513 & ſeq.num.6
Parochus proprius regens populum frequenter à Patribus presbyter vocatur. t.3 p.10. n.1
Parochus non reſidens in propria Eccleſia priuatur beneficio. t.3. p 73. num.3
Parochus perſonam agit paſtoris, Ducis, Medici, & iudicis. tom.3. p.78. & ſeq. n.13
Parochus per ſe, non per alium ſacramenta miniſtrare debet. to.3. p.78. n.14
Parochi in veteribus Eccleſiæ canonibus ſimpliciter presbyteri dicuntur. to.3. p 452.n.3
Parochi alienos parochianos diebus Dominicis, & feſtiuis ad Miſſarum ſolemnia admittere non debent. t 3.p 413. n.5
Parochi nomen valdè antiquum eſt, & quid ſignificat. ibid.n.7
Parochorum origo, & dignitas quo iure nitatur, & introducta ſit. t.3. p.414. n.10
Parochus tenetur ſeptem horas canonicas debitis horis celebrare. to.3. p.628.n.15. & p.631.n.21
Parochus matrimonio aſſiſtens denunciationibus ritè non factis ſuſpenditur. t.4. p.71. n.5
Parochus proprius ad matrimonium contrahendum quis dicatur. t.4. p.73. n.8
Parochus putatiuus an poſſit intereſſe nuptijs. ibid. & ſeq.
vt Parochus adſit matrimonio, an debeat eſſe ſacerdos. ibid.& ſeq.
Parochus proprius poteſt alium delegare, vt interſit matrimonio: vbi de alijs requiſitis tum in delegato, tù in delegante; & de præſentia eorumdem in matrimonio requiſita. t.4. p.93. & ſeq.n.9
Parochus proprius debet coniugibus benedicere. t.4. p.243.n.2
Parochus poteſt nuptiarum benedictionem ſimplici ſacerdoti committere: & an Parochus excommunicatus, ſuſpenſus, & irregularis eandem facultatem habeat. ibid.
Parochus aliquid recipere non debet pro benedictionibus nubentium, & exequijs mortuorum. t.5. p.78. n 3
Parochus proprius hodie poſt priuilegium Bullæ, & alia ampla Religionibus conceſſa, fere negligitur pro confeſſionibus audiendis. t.5. p.417.n.3
Parœcia quid ſit: vbi quòd olim parœciæ noſtris iam ſimiles fuerint. t.3. p 413. n.7
Parœcia aliquando ſumitur pro diœceſi, & quænam ſit eius propria acceptio. to.3. p.413. n.8
Vide in verbo Parochia.
Partus ſuppoſitus ex tribus præſertim indicijs probatur. t.2. p.181.n.1
Partus vltra legitimum tempus retardati, ne viua proles naſceretur, exempla referuntur. t.5.p.186 & ſeq.n.1
Paſcha Reſurrectionis dies eſt à Catholicæ Religionis cultoribus magna veneratione, & cultu ſemper obſeruatus ex inſtituto Apoſtolorum. t.2.p.139. n.9
Paſchæ ſolemnitas vigilijs, & orationibus à veteribus Chriſtianis obſeruata. ibid. & ſeq.
vt Paſcha vno, eodemque die apud omnes celebraretur, Eccleſia valdè curauit. ibid.
Paſcha quo die ſit celebrandum, latè differitur; & quo etiam tempore. ibid col 1. & 2
Paſchæ feſtiuitas quomodo Imperialibus conſtitutionibus præſcripta. t.2. p.140. n.10
Paſchalis I. & II. quando Eccleſiæ regimen ſuſceperint. tom.1. pag.174. n.1
Paſchalis I. an II. Concilium Romæ celebrauerit ad conciliandum Henricum Imperatorem. ibid. & ſeq.num.2.4
Paſchalis Pontifex cum multis Cardinalibus captiuus Romæ efficitur. t.1. p.247. n.21
Paſchalis II. natione Tuſchus, Benedictinus monachus, quandonam ad ſupremi Pontificatus apicem euectus. t.2. p.300. n.1
Paſchalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, natione Tuſchus, patria Bledanus, monachus Benedictinus, quandonam fuerit Pontifex creatus. t.3. p.431. num.2

Paſſus quid ſit, & in quo differat à greſſu. t.1.p.104.col.1
Paſtallus ordinatoribus ab ordinatis traditus tempore Gregorij Magni, quid fuerit t.5.p.51.n.4. Damnatus fuit tanquam ſimoniacam labem continens. ibid. & ſeq.
Paſtor talis debet Eccleſiæ præfici, qui noſcat linguam eorum, quibus ſacramenta adminiſtraturus eſt. to.1.p.394.n.4
Paſtorum præcipuum munus quodnam: vide in verbo Viſitatio.
Paſtores populum viſitantes debent tempore viſitationis aliquod recipere ſubſidium. t.3.pag.587.n.7
Patarent hæretici, quam ſectam coluerint, & vnde ita dicti ſint. tom.5.p.133.n.6
Patauium vetuſtiſſimum Italiæ oppidum vnde ſic dictum, & eius deſcriptio. to.1.p.151.n.1
Patens quod vaſis genus ſit, & quid Patella, & Patellarij. tom.3. pag.254.num.2
Patena in ſacris canonibus quid ſignificet, & quomodo olim vocaretur. ibid.
Patenarum vſus in Miſſæ ſacrificio ab ipſis Eccleſiæ cunabulis incepit. ibid.n.2
Pater nequit alienare bona filij abſque Prætoris decreto. tom.1. pag.746. & ſeq.n.6.& 8
Pater an poſſit proprium filium vendere, vel pignori dare vrgente extrema fame. t.3.p.256.nu.2
Pater an poſſit filium, quem in poteſtate habet, noxæ dare pro damno, quod alij dedit. ibid. & ſeq.
Pater in bonis filij non tenetur cautionem fructuariam præſtare. t.3.p 280.nu.10
Pater compelli poteſt per cenſuram eccleſiaſticam filio ſuo vxorem reſtituere, quam iniuſtè detinet. t.4.p 21. n.4
Pater retinens filiam etiam iure ciuili tenetur interdicto de liber. exhib. ibid.
Pater non tenetur conſentire nuptijs filiæ, vbi aliqua de eius conſenſu requiſito ad nuptias filiorum. t.4.p.53.n.7
Vide in verbo Conſenſu.
Pater qui liberorum educationi non ſtudet, eorumque ſoſpitatem non curat, prolem necare dicitur. t.5.p.278.n.1
Pater filium exponens, relegato pietatis officio procedit. ibid.
Pater exponens filios amittit ius patriæ poteſtatis. t 5.p.178. & ſeq. nu.4. & 8
Pater pro delictis filij non tenetur, etiam ratione legitimæ portionis. t.5.p.291.n.4
Pater an poſſit filium in ſacris conſtitutum impunè corrigere, & caſtigare. t.5.p.453.n.2
Patris appellatione auus etiam, & proauus intelligitur, more loquendi Scripturæ, & etiam iure ciuili attento. tom.5.pag.455. num.1. & 2
Patras ciuitas Achaiæ quare ita dicta, & quomodo priùs appellata. t.3 p.83.n.1
Patras apud Antiquos celebris fuit ex Martyrio D. Andreæ, & Sede Metropolitana. ib.n.1
Patrenſis vrbs propè Florentiam Eccleſia Collegiali decoratur. t.2. p.47. nu.2
Patriarcha nequit Epiſcopus ab vna Eccleſia in aliam transferre. t.1.p.279.n.9
Patriarchæ olim vel per ſe, vel in Concilijs prouincialibus confirmabant Epiſcoporum electiones. ib.& ſeq.n.10.& p.281.n 15
Patriarcharum poteſtas magna, ſed non æqualis Pontificiæ. ibid.
Patriarchæ in ſuis prouincijs plenam habent poteſtatem, & iuriſdictionem, non autem in vniuerſali Eccleſia. t.1.p.283.n 11
Patriarchæ quatuor maiores poſſunt ſubditis totius ſui Patriarchatus ordines conferre abſque Ordinariorum licentia. tom.1.p.346. num.14
Patriarcha Gradenſis eſt ex minoribus; & quando fuerit erectus. t.1.p.551.n.1
Patriarchæ olim à Primatibus nomine tantùm, non re diſtinguebantur. t.1.p.582.n.2
Patriarchæ ab Apoſtolis inſtituti. t.1.p.583.n.9
Patriarcharum quanta iuriſdictio & præeminentia ſupra Archiepiſcopos, & Epiſcopos. ibid.n.8
Patriarcha Hieroſolymitanus ſubiectas habuit Eccleſias Canonicorum regularium. t.3.p.167.n.1
Patriarcha Hieroſolymitanus quandonam hac dignitate decoratus fuerit, & quænam Sedes Epiſcopales ei ſubiectæ fuerint. to.2.p. 180 nu.3
Patriarchæ vniuerſalis, ſeu œcumenici nomen cui competat. to.5. p.9 nu.1
Patriarcha Aquileienſis, idem & Gradenſis, & Venetus dicitur. t 5.p.385.nu.2
Patriarchæ poſſunt de iure communi in tota ſua ditione ante ſe deferre crucem. t.5.p.375.n 2
Patriarcha Conſtantinopolitanus quandonam tribus alijs Orientis prælatur. t.5.p.376.n.4
Patriarcha Hieroſolymitanus Heliæ Epiſcopus dicitur, & quare. t.5.p.177.& ſeq.n.6
Patriarchæ vnde ita dicti ſint, & quibus honorificis titulis decorati ſint, tam apud Gentiles, quam Iudæos. t.5.p.1 7 nu.7
Patriarcha Hieroſolymitanus quandonam iuriſdictionem & territorium obtinuerit. t.5 p.378.n.9
Patriciorum tria genera fuere, & quinam fuerint patricij Italiæ. t.2.p 401.n.8
Patricij nomine quinam, & quare decorentur; vbi de præcipuo eorum munere. t.3.p.306.n.2
Patrimonij Eccleſiæ pars præcipua olim in ſeruis, & mancipijs conſiſtebat. t.3.p.243.n.4
Patrimonium quare ab antiquis ſit ita dictum. t.1 p.505.n.5
Patrini in baptiſmo quot, & quinam admitti poſſint. tom.4. pag. 122.& ſeq.nu.7
Patrinorum vſus ab hæreticis impugnatus, conuenienter eſt ab Eccleſia introductus. t.4.p.124.& ſeq.nn.12
Vide in verbo Compater.
Patroni Eccleſiarum tenentur rectoribus earum præſtare congruam portionem ex fructibus ipſarum, vt illis de neceſſarijs prouideatur. to.3.p.126 n 3
Patronus, & donator priuilegio gaudent, ne vltra quàm facere poſſunt, conueniantur à liberto. t.1.pag.300.n.12
Patroni plerumque libertis ſuis alimenta, aliaſque res relinquebant. to.3.p.334.n.3
Patronus an poſſit ſeruo aliquas operas imponere tempore manumiſſionis, vt clericus fiat. t.1 p.416.& ſeq.n.3.4
Vide in verbo Seruus.
Patronis ſingulis præſentantibus vnum rectorem quis præficiendus ſit. t.3.p.551 n.2
Patroni non poſſunt clericos in Eccleſijs inſtituere abſque Epiſcopi authoritate, alias tam ipſi, quàm clerici ab eis Eccleſias recipientes excommunicantur. to.3.p.613.n.12
Patroni quinam dicantur. ib.nn.23
Patronis quando nuda Præſentatio ad præbendas competat, vel prohibeatur. to.3.p.533.n 7
Patronus laicus poteſt variare, & duos ſucceſſiuè præſentare. t.2. p.564.n.1
Patronus eccleſiaſticus quare variare non poſſit, ſicut patronus laicus. to.3 p.555.n.4
Patronus poteſt filium, vel nepotem alias idoneum ad beneficium præſentare. t.3.p.555.n.8
Patronus regulariter non poteſt ad beneficium nondum vacans aliquem præſentare. t 3.p.557.n.1
Patronus non poteſt iuſpatronatus, quod obtinet, in laicos propria authoritate transferre; poteſt verò loco religioſo, etiam inconſulto Epiſcopo, illud donare. t.3.p.558.n.2
Patrono verò inuito nemo etiam vacante Eccleſia ordinari valet. t.3.p.559.n.4
Patronus nequit propria authoritate Eccleſiam concedere. t.3.pag. 572.num.2
Patrono laico quadrimeſtre, eccleſiaſtico verò ſemeſtre competit ad præſentandum. t.3.p.572.n.2
Patrono ad egeſtatem vergenti ſuccurrit Eccleſia. t.3.pag.578.n.10
Patronus virtute iuriſpatronatus Eccleſiam concedens, nulliter concedit. t.3.p 580.n.2
Patroni, patronæve quod ius habeant in hæreditate liberti: vide in verbo Iuſpatronatus, Libertus.
D. Paulus non inuitus, ſed volens fidem ſuſcepit. t.5.p.122.n.8
Ioannes à S. Paulo Cardinalis Sabinenſis creatus recuperat omnia tota ad Eccleſiam Sabinenſem ſpectantia, per prædeceſſoris abſentiam amiſſa. t.1.p.483.n 2
Pauperis fides an magis ſuſpecta ſit quàm diuitis. t.2.p.305. n.3
Pauperes boni viri pleraque ſunt. ibid.
Pauperes de Lugduno ſuperſtitioſum viuendi modum temporibus Innocentij III. inuenerunt. tom.3.p.641.n.1
Pauperes de Lugduno hæretici quare ita dicti fuerint, & quando condemnati. to 5 pag.136.& ſeq.n.1
Pauper an admitti debeat ad accuſandum: vide in verbo Accuſator, Accuſatio.
Paupertas religioſa, & eius perfectio: vide in verbo Votum paupertatis.
Paupertas an ſit omninò neceſſaria in monachis. t.3.p.585. n.6
Pax quid ſit, vnde ita dicta, & in quo à treuga diſtinguatur. tom. 1.p.642.n.13
Pax an ſit ſeruanda ei, qui fidem fregit; & in quo differat ab inducijs. t.1.p.643. n.16
Vide in verbo Treuga.
Pacis cauſa plura permittuntur, quæ alias vetarentur. tom.1.p. 644.nu.19
Pax inita, & fracta inter Philippum Galliæ, & Ioannem Angliæ Reges. t.1.p.16.& ſeq.n.18
Pax ſolemne verbum fuit in implorando Numinis auxilio, & generale nomen eſt ſecuritatis, & veniæ. t.3. p.725 n.5
Peccare qui non prohibet cùm poteſt, iubet, parœmiale eſt. t.5 p. 124.nu.3
Peccator in ſcelere diutiùs perſiſtens, magis offendit Deum. tom.1. pag.158.n.2
Peccator ſecretò in confeſſione notus non poteſt nominatim excommunicari. t.1.p 567. n.1
Peccator offendens in vno præcepto, ſit fiat omnium reus. t.5. p. 477. & ſeq. n.2
Peccatum animale quodnam ſit, ad expoſitionem canonis 1. Concilij Niceni. to.1.pag.334. n.16
Peccatum mortale, nec excommunicatio minor, nec cenſura eſt. t.3. p.58. n.1
Peccati definitio traditur. t.5.p.292. n.2
Peccatum omne delictum ſignificat. ibid.
Peccata manifeſta non ſunt occulta correctione purganda. tom.5.p. 408.& ſeq.nu.1.& 2
Peccata publica quare debeant publica pœnitentia expiari. tom.5. p.410. n.6
Peccati notorietas & ſcandalum quoad modum pœnitentiæ iniungendæ attenduntur. ib.nu.7
Peculium monachi, an Abbati, an monaſterio in eius morte accreſcat. t.1.p.575 nu.3
Peculum clericorum quodnam ſit: & quid peculij nomine apud Romanos olim venerit. t 3 p.321.n.4
Pecuniæ quantitas ingens in ſepulchris defunctorum apud Iudæos condita. t.5.p.110.n.3
Pecuniam in ſepulchris recondere ob quas rationes prohibitum fuerit. ib.& ſeq.
Vide in verbo Sepulchrum, Theſaurus.
Pedagium quid ſit, ſiue in propria & ſtricta, ſiue in lata ſignificatione. t.1.p 110.nu.2
Pediſequæ quænam fœminæ dicantur. t.3.p.45.n.4
Pediſequi in Eccleſia quinam olim fuerint, & quare ita dicti. ibid. num. 4
Pelagius Cardinalis Legatus miſſus in Orientem cum præualido exercitu. t.2.p.487.n.5
Pelagius hæreticus quandonam condemnatus: vide in verbo Cœleſtius.
Pellex vnde ita dicatur, & qua ratione à meretrice differat. t.3.p. 51.nu.3
Pellicem habere etiam iure antiquo prohibitum fuit. ibid.
de Pellicia monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in Comitatu

Ceno-

Cenomanenſi. tom. 1. pagin. 102. numer. 1
Penna perantiqua ciuitas Italiæ Cathedra Epiſcopali decorata. tom. 2. p. 346. nu. 1
Penſio beneficium eccleſiaſticum eſt; non poteſt tamen concedi beneficium expectanti. t. 1. p. 494 n. 3
Penſio reſeruata à Pontifice, vel ab Ordinario, intelligitur reſeruari pro vita penſionatij. ib. nu. 4
Penſionis etymon, & definitio traditur. t. 3. p. 112 nu. 5
Penſio eccleſiaſtica, in quo ſimilis ſit penſioni annuæ debitæ ex teſtamento. ibid.
Penſionis onus an ſit reale, vel perſonale. ib. & ſeq.
ob Penſionem decurſam poteſt agi aduersùs quemcunque poſſeſſorem. ib. p. 113
Penſionis ius eſt ſpirituale, & an ſit antecedenter, vel conſequenter ius eccleſiaſticum. t. 3. pag. 113. nu. 6
Penſionis genus triplex refertur. ibid.
Penſio debet certa reſeruari, & ita æqua, vt remaneat Eccleſiæ Rectori vnde viuere poſſit. ib. n. 7
Penſio temporalis tantùm eſt, nec poteſt eſſe perpetua. ib. & ſeq.
Penſio quo tempore ceſſet, & quibus modis pereat. ibid.
Penſio ſine legitima cauſa non debet imponi; & quæ cauſæ ad hoc legitimæ cenſeantur. t. 3. p. 114. nu. 8
Penſio an poſſit reſeruari ſine cauſa à Supremo Pontifice. ibid.
Penſio ſuper beneficio litigioſo pro bono pacis imponitur. to. 3. p. 114. & ſeq. nu 9
Penſio in tranſactione ſuper beneficio impoſita authoritate Epiſcopi, an in ſucceſſorem tranſeat. t. 1. p. 674. nu. 2
Penſio authoritate ſuperioris poteſt imponi beneficio, vel beneficiario. ib. nu. 3
Penſio, qua conſtituatur onus reale Eccleſiæ, authoritate Epiſcopi, vel inferioris Prælati conſtitui non poteſt. ib. & ſeq.
Penſio pro rata reſtituitur propter ſterilitatem abſque culpa conductoris contingentem, niſi poſſit cum vbertate præcedentis, vel ſequentis temporis compenſari. t. 3. p. 234. nu. 1. & p. 237. n. 7
Penſio an poſſit augeri ob nimiam vbertatem; & quare ius circa hoc magis faueat conductori, quam locatori. t. 3. p. 237. n. 8
Penſio aliquando dicitur, quod ab inquilinis habitationis cauſa, vel à colonis ſoluitur. ib. & ſeq. nu. 2
Penſionis variæ acceptiones referuntur, & pro quo paſſim in iure canonico ſumatur. t. 3. p. 616. nu 2
Penſiones antiquæ iuxta antiquam monetam ſunt ſoluendæ, & ſi non eſt in vſu, ad eius æſtimationem ſunt ſoluendæ. ibid. nu. 3
Penſionem hac, vel illa moneta perſolui nihil refert, dum eadem quantitas ſoluatur. t. 1. p. 608. n. 7
Penſio quid ſit, & vnde ita dicatur. t. 5. p. 289. n. 6
Penſio annua, annuum in neutro genere à veteribus dicta eſt. ibid.
Penſum canonicum quid ſit; vbi quod à priſcis ſcriptoribus curſus dicebatur. t. 3. pag. 626. n. 3
Pentecoſtes quinquageſimus eſt à Paſchate dies. t. 2. p. 140. n. 12
Pentecoſtes à Iudæis olim colebatur, & à Chriſtianis eodem nomine retento celebratur. ibid.
Pentecoſtes inter Domini feſtiuitates recenſetur, & olim quatuor diebus celebrabatur; & à quo tempore tribus tantùm celebrari cœperit. ib. & ſeq.
Percutiens clericum comam nutrientem, iuſtam ignorantiæ cauſam allegare valet. t. 3. p. 14. nu 8
Vide in verbo Coma.
Peregrinationes fidelium ad loca ſacra, & reliquias Martyrum omni tempore vſitatæ fuere in Eccleſia. t. 3. p. 506. n 2
Peregrinationis votum an & à quo poſſit commutari. to. 3. p. 508. num. 9
Vide in verbo Votum.
Peregrini, & alienigenæ, inſcio Epiſcopo in alienis Epiſcopatibus ad beneficia admitti non debent. t 1 p. 451. nu. 4
Peregrinos ad dignitates, & beneficia eccleſiaſtica non debere præponi, à quo tempore ſit ſtatutum. ib. & ſeq. nu. 9
Peregrini quatiam dicti; & quod inter miſerabiles perſonas annumerentur. tom. 1. p. 645. nu. 4
Peregrini vndique ad Eccleſiam Compoſtellanam confluunt, & ſæpe ibi rixantur. t. 3. p. 616 n. 1
Periurium per ſe ſufficit ad priuationem præbendæ. t. 1. p. 62. nu. 5
Periurium varijs penis apud veteres vindicatum. t. 2. p. 122 nu. 10
Periurium quam graue ſcelus ſit, & contra quam virtutem pugnet. t. 2. p 430. n. 4
Periurium quibus pœnis ab antiquis plectebatur apud varias nationes. ibid. n. 5
Periurium grauiùs eſt vindicandum in his, qui maiori eminent dignitate. t 2. p. 432. nu. 1
Periurium præcipuè ob violatam fidem Principi promiſſam irrogat infamiam. t 2. p. 465. n. 4
Periurium quid ſit, & quàm graue peccatum. t. 5. p 292. nu. 4
Periurium in quo differat à mendacio. ibid. n. 3
Periurio conuictus an beneficio priuetur ante ſententiam. t. 1. p. 62 n. 6
Periuri ad nouum iuramentum non admittuntur; aliquando tamen iurare coguntur. t. 1. p. 627. n. 6
Periurus potiùs repellitur à teſtimonio ferendo ex cauſa periurij, quam propter infamiam. t 2. p 348. n. 4
Periurus non eſt, qui propter neceſſitatem non adimplet iuramentum. t. 2. p. 429. nu. 2
Periurus priuatur beneficio, quod poſſidebat. ibid. cap. 11. nu. 2. pag. 628 num. 8
Periuri quibus pœnis ſubiaceant ex iure Pontificio. t. 2. p. 431. nu. 6
Permutatio beneficiorum etiam ſine pecunia, per ſe tantum inhoneſta eſt. t. 1 p. 661. n. 5
Permutatio rei Eccleſiæ inualida, per ratihabitionem ſuperioris firmatur. to. 1. p. 653 n. 7
Permutatio inter alienationis ſpecies à canonibus prohibitas recenſetur. ibid. & ſeq. num. 10
Permutatio rerum Eccleſiæ inter perſonas eccleſiaſticas fieri non poteſt abſque conſenſu Epiſcopi. t. 1. p. 655. & ſeq n. 15
Permutatio rerum inter duas Eccleſias ſine vtriuſque partis conſenſu celebrari non poteſt. tom. 3. p. 129. & ſeq. n. 2. & ſeqq.
Permutationes rerum eccleſiaſticarum exoſæ præſertim fuere Prælatis Eccleſiæ Gallicanæ, & de cuius licentia potuerint celebrari. t. 3. p. 241 n. 2
Permutatio eſt ſpecies alienationis prohibita in rebus eccleſiaſticis. to. 3. p. 242. n. 2
Permutatio beneficiorum etiam nullo pretio intercedente, illicita eſt, & improbata. tom. 3. p. 245. n. 2
Permutationi rerum Eccleſiæ ſuperior ſine iuſta cauſa authoritatem præſtare non poteſt. ibid.
ſuper Permutatione tractatus à beneficiatis habitus nullus eſt, niſi ſuperior ei conſenſum præbeat. t. 3. p. 146. n. 4
Permutatio præbendæ, ſeu beneficij, facta irrequiſito proprio Prælato, nulla; immò qui permutauit propria authoritate, priuatur beneficio ita permutato. ibid nu. 5
Permutatio beneficiorum olim ex antiquis canonibus non licebat: ibid. num. 6
Permutatio beneficiorum nequit fieri ſine reciproca renunciatione. ibid. & ſeq.
Permutatio rei alienæ nulla eſt. ibid. & ſeq.
Permutationes beneficiorum authoritate Epiſcopi, vel authoritatem Epiſcopalem habentis celebrari poſſunt. t. 3. p. 247. n. 8
Permutatio rei ſpiritualis cum alia ſpirituali licita eſt accedente ſuperioris conſenſu. ibid. num. 9
ad Permutationem beneficiorum quare conſenſus Epiſcopi deſideretur. ibid.
Permutatio rerum ſpiritualium nullo iure diuino eſt prohibita. t. 3. p. 248. n. 3
in Permutatione rerum mixtarum ex ſpirituali, & temporali, an poſſit dari ſimonia. ibid.
in Permutatione beneficiorum an poſſit compenſari inæqualitas illorum. ib. & ſeq.
Perſonæ nomine quid veniat iure ciuili, & quid ſignificet tum inter laicos, tum inter eccleſiaſticos. t. 1. p. 82. n. 3
Perſonæ appellatione quid veniat iure ciuili, & quid iure canonico. t. 1. p. 659. n. 2
Perſona coniuncta quando abſque mandato in iudicio admittatur ad reſpondendum pro alia. t. 1. p. 746. n. 2
Perſonæ miſerabiles ab omnibus oneribus perſonalibus immunes ſunt; non tamen à realibus. t. 3. p. 584. n 2
Perſonatus eſt beneficium abſque dignitate & cura animarum. t. 1. p. 78. nu. 6
Perſonatus in Eccleſijs Cathedralibus quid ſint. t. 1. p. 143. n. 8
Perſonatus in Eccleſijs Cathedralibus aliquando pro officio, aliquando pro dignitate accipitur. t. 2. p. 234. nu. 5
Pertinacia ad conſtituendam hæreſim quænam requiratur, & quomodo dignoſcatur. t. 5. p. 122. nu. 7
Pertinacia iuxta nominis etymologiam in quo conſiſtat, & quis dicatur pertinax. ib. & ſeq.
Pertinacia in materia hæreſis quomodo accipiatur. ibid.
Pertinacia non tantum eſt de ratione hæretici, ſed etiam de ratione hæreſis. ibid.
Peruſia antiquiſſima Italiæ vrbs, vna ex duodecim Etruriæ principalibus ciuitatibus, ſequuta Romani populi fortunam proſperam, & aduerſam. t. 1. p. 746. n. 3
Peſtis in Italia, ea qua homines ſternutamento animam agebant. t. 2. p. 402. nu. 6
Petens plus re, tempore, vel loco, quomodo à iure coerceatur. t. 2. p. 163. n. 3
Plus petentium pœnæ à quo iure ſint introductæ. ibid. num. 5. & p. 164 num. 6
Plus petendi varij modi recenſentur. ib. nu. 7
Plus tempore quando petitur. t. 2. p. 165. n. 10. & 11
Plus loco, & plus cauſa petere quid ſit. t 2 p. 166. n. 12. & 13
in Plus petitionibus quid per ius nouum immutatum ſit. t. 2. p. 166. num. 14
Petentes plus in aliquibus caſibus multis afficiuntur pœnis. ibid. num. 15
Plus petentium pœnæ in quibus iudicijs olim locum habuerint. to. 2. p. 167. n. 17
Plus petens iure antiquo aliquando cauſa non cadebat. t. 2. pag. 168. num 19
Petens ante tempus aliquando non cenſetur plus petere. ib. & ſeq. num. 24
Petrus Lombardus, Nauarienſis, Epiſcopus Pariſienſis, vulgò Magiſter Sententiarum dictus. t. 1. p. 14. n. 4
Petrus de Corbel clarus Theologus Pariſienſis, Præceptor Innocentij III. Eccleſias Cameracenſem, & Senonenſem rexit. t. 1. p. 41. num. 1
S. Petri Viui monaſterium Ordinis D. Benedicti à quo fundatum. t. 1. p. 158. nu. 7
Petrus Diaconus tituli S. Mariæ Legatus in Galliam miſſus ſuper cauſa diuortij Philippi. t. 1. p. 111. nu. 9
Petrus de Caſtronouo primus Inquiſitor, iuxta Spondanum. t. 1. p. 233. nu 2
Petrus de Collemedio Legatus in Angliam miſſus, hinc Rhotomagenſis Archiepiſcopus effectus. t. 1. p. 318 n. 4
S. Petri Viui monaſterium Ordinis D. Benedicti conſtructum iuxta ciuitatem Senonenſem. t. 1. p. 467. col. 1. & 2
S. Petri de Trimilio monaſterium eſt in Syracuſana diœceſi. to. 2. p. 525. nu. 2
S. Petri de Conchis monaſterium Ordinis D. Benedicti in qua prouincia. to. 1. p. 522. n. 1
S. Petrus an ſibi ſucceſſorem elegerit S. Clementem; & quis ei in Pontificatu ſucceſſerit. to 3. p. 92. n. 16
Petrus Bleſenſis vir literatiſſimus varia opera ſuo ingenio digna edidit. t. 3. p. 288. n. 2
Petrus Lombardus vir ſummi iudicij ea varijs orthodoxorum Patrum ſententijs, & præcipuè D. Auguſtini, corpus Theologiæ compoſuit. t. 3. p. 107. nu. 2
S. Petri, & S. Combæ monaſteria Ordinis D. Benedicti vbinam ita ſint. t. 3. p. 541. n. 3
S Petri de Amalpha monaſterium Ordinis Ciſtercienſis. tom 1. p. 610. nu. 8

S. Petri.

Digitized by Google

S. Petri de Cultura monaſterium in ſuburbijs Carnotenſibus. to.3. p.615.nu.1

Petrus Papienſis Epiſcopus repudiato Alexandro III. vero Pontifice, Victorem Antipapam ſequitur, horrendo anathemate percellitur, & deinde ad priſtinam Eccleſiæ communionem admittitur. t.4.p.24.n.4

Phaleræ equorum quàm ſumptuoſæ olim fuerint: vide in verbo Equitatio.

Pharenſis Eccleſia ſuffraganea eſt Iadertinæ ſub Patriarcha Gradenſi. t.3.pag.612.n.1

Philippus Dux Tuſciæ patrimonium Eccleſiæ inuadit, & excommunicatur. t.1.p.246.& ſeq.n.14

Philippus Diaconus munus prædicationis obit, & quare à D. Clemente Apoſtolus dicatur. t.1.p.600.n.10

Philippus Galliarum Rex quae tres vxores habuerit. to.1 p.769. num. 2

Philippus Rex Galliæ recipit in gratiam Ingebergam vxorem ſuam, ex quo magna lætitia oritur in populo. t.4.pag.179.n.7

Phœnicia inter Aſiæ regiones numeratur, de eaque illuſtre elogium refertur. t.2. p.100.n.4

Phyſicæ profeſſio apud multos in vſu ad lucrandas opes. t.3 p.749. num. 2

Pictauium inter nobiliſſimas Aquitaniæ ciuitates recenſetur, Epiſcopatuque & Academia fulget. to.1.p.92.nu.1

Pignus & hypotheca verba ſunt æquè generalia, & quid ſignificent. to.2. p.423.n.3

Pignoris datio eſt alienationis ſpecies in rebus Eccleſiæ prohibita. to.3.pag.256.nu.12

Pignoris conſtitutione ius in re tribuitur; prohibitaque alienatione rei, ſuper ea pignus conſtitui prohibitum cenſetur. ibid.

Pignoris conſtitutio nequit conſiſtere in rebus, quæ in commercio non ſunt. to.3 p.158.n.8

Pignore naturali detineri poteſt homo redemptus ab hoſtibus. ibid. num.9. Et quomodo finiatur tale pignus: vide in verbo Homo.

Pignoris remiſſio non induit donationem inter coniuges. t.4 pag. 238.& ſeq.n.7

Pignoris remiſſio non tollit obligationem principalem. ibid.

Pignus quid ſit, quare ita dicatur, & quomodo differat ab hypotheca. to.1.p.269 n.6

Pignus tam in re mobili, quàm immobili conſtitui poteſt. ib.

Pignus re conſtituitur, & traditione, quæ eſt præcipua eius ab hypotheca differentia. t.1 pag.268.num.7

Pignus aliquando accipitur pro re ipſa oppignerata. ibid.nu.8

Pignoris definitio traditur. ibid.

Pignus aliquando re, aliquando ſolo conſenſu perficitur. ibid.

Pignus aliud prætorium, aliud iudiciale, aliud conuentionale, & quidnam ſint. ib.& ſeq.n.9

Pignus pro debito principali, & pro vſuris accipi poteſt. t.3.p.270. & ſeq num.12

Pignus quo iure poſſideatur à creditore. t.3.p.271.& ſeq num.15

Pignoris periculum ad quem pertineat, & eo ſubrepto quomodo creditor agere poſſit. to.3.p.272.n.16

Pignus olim vel ſimpliciter, vel ſub fiducia contrahebatur. t.3.p. 275.nu 7

Pinnatenſe monaſterium, vulgò S. Ioannis de la Peña, vbinam ſitum ſit. ibid.

Piratæ cuiuſdam lepidum, contumax tamen, reſponſum Alexandro Magno factum. t.2.p.461.n.21

Piſa nobilis, & antiqua ciuitas Tuſciæ, Metropolis Corſicæ, & Sardiniæ. to.1.p.341.num.2

Piſanæ ciuitatis progreſſus, & diuerſa fata deſcribuntur. t.5.p.451. num.3

Piſcatio abſque neceſſitate diebus Dominicis, & feſtiuis prohibetur. t.2.p.135.nu.5

Piſcatio halecum ſub quibus conditionibus in diebus Dominicis, & feſtiuis permittatur. ibid.

Vide in verbo Halec.

Piſcatio ad priuatos, & communitates plerumque iure dominij ſpectat; ceterum que aliquando ex conſuetudine, vel priuilegio in flumine aliàs publico. t.1.p.417.n.2

Piſtorienſis ciuitas antiqua eſt Etruriæ ad radices Alpium. to.3.p. 57.nu.1

Pittacium, ſiue pyctacium, quid ſit: vbi de varijs eius acceptionibus. t.1.p.648. nu.4

Placentia nobilis Inſubriæ ciuitas à quarto Eccleſiæ ſæculo Cathedrali Eccleſia decoratur. t.2.pag.113.num.1

Placentia propter ciuium exceſſus Cathedra Epiſcopali priuata fuit. tom.5 p.445.n.1

Placiti diuerſæ acceptiones in iure, & apud exteros ſcriptores. t.2. p.119.n 9

Placitum prout iurgium, & litigium, & iudicium ſignificat, prohibetur fieri in die Dominico. ib. & ſeq.

Placita, & iudicia ciuilia in Eccleſia fieri prohibentur. to.3. p.722. n.6.& p.721.n.5

Plagium quodnam crimen ſit, & quare ita dicatur. tom.5. p.245. num. 5

Plagiarij quinam ſint, & quibus pœnis afficiendi. ibid. & p.246. col. 1

Planeta vltima veſtis ſacerdotalis, communis eſt Epiſcopis, & Preſbyteris. to.1.p.188.n.36

Plebani Rectores, & Parochi Eccleſiarum frequenter dicuntur. t.1.pag.258.num.4

ve Plebanus quis dicatur, quænam requirantur. to.3.p.527.n.1

Plebani an in Eccleſia dignitatem habere dicantur vltra iuriſdictionem fori pœnitentialis. ibid.

Plebeiorum, qui ad magnos honores euecti ſunt, varia exempla. t.3. p.131.n.4

Plebeius probatæ vitæ, & præclaræ virtutis, an ſit nobili in dignitatum collatione præferendus. ibid.

Plebs pro parochia, & pleroumque pro diœceſi accipitur. t.3.p.10.n.3

Pocula abortus cauſa dantur, & plerumque à matribus ſumuntur. t.3.pag.201.n.4

Pocula amatoria à quibus plerumque conficiantur, & ſumantur. ibid.

Pocula amatoria an valeant amorem conciliare, & ad libidinem excitare. ib.& ſeq.n.6

Pocula amatoria plerumque mortem, aut furorem concitarunt. ibid. ibid.

Pocula aliqua ſumi etiam ſolent ad impediendam generationem. ibid.

Poculum ſterilitatis ſcelus eſt homicidio proximum, & an ſit eiſdem pœnis plectendum. t 3.p.136.n.8

Pœna grauior an ſit irroganda facientibus, quàm conſentientibus: vbi de modis conſentiendi delicto. t.1.p.485.n.7.& p.486.n.8

Pœna in quo differat à mulcta. t.1. p.488.nu.19

Pœna certa à iure in delictis ſtatuta, ſemper debet à delegato committi; alias ſi non eſt ſtatuta, arbitrio iudicis relinquitur t 1.p. 499.n.1.& p.500.n.5

Pœnæ certæ quare pro delictis à iure ſtatutæ. ib.nu.3

Pęna commenſurari debet culpæ, & pro modo delicti infligi. t.1. p.499. n.4

Pœna à iure ſtatuta quando poſſit à iudice commutari. to.1.p.500. num 6

Pœna extraordinaria imponitur in iudicio extraordinario inquiſitionis. ib.nu.7

Pœnæ pro varietate delictorum à ſacris canonibus, tam in foro interno, quàm externo variæ impoſitæ fuerunt. t.1.p.578.n.3

Pœnæ à iure impoſitæ ne homines mali herent; præmia vt boni fierent. t.1.p.592.& ſeq.n.1

Pęnæ pecuniariæ an poſſint à iudicibus Eccleſiaſticis infligi, dum ſubditos corrigunt, delictaque puniunt. t.1.p.593.n.2

Pęna tripla, vel quadrupla quandonam imponenda ſit. to.1.p.716. num. 24

Pęna appellantis à ſententia arbitrorum quænam ſoluenda ſit; & quando non debeatur. t.1.p.767.& ſeq.n.22. & 23

Pęna tam legalis, quàm conuentionalis committitur aduerſus hæreditatem iacentem. t 1.p.786.n.12

Pęna legis Iuliæ de vi priuata, & de vi publica quæ ſit, & in cuius locum ſucceſſerit. t.2.p.152.& ſeq.n.4

Pœnæ pecuniariæ pars olim iudicibus aſſignata, quænam fuerit. t.3 p.15.n 10

Pœnæ ſacris canonibus clericis matrimonium contrahentibus impoſitæ. t.3.p 66.n.1

Pœnæ ordinariæ minuendæ ſunt ob multitudinem peccantium. t.3.p 105.n.3

Pęna corporali nemo pro alio puniri valet; bene tamen pœna medicinali. t.3.p.173.n.2

Pœnæ contra alienantes res Eccleſiæ, vel alienationi earum conſentientes, multæ ſtatutæ ſunt, quæ referuntur. tom.1.pag.193. & ſeq.num.2

Pęna legalis, & conuentionalis, in quo differant: vbi ratio differentiæ affertur. t.3.p.238.& ſeq.n.3

Pœna laquei mortis genus viliſſimum, qua infamis tantùm conditionis homines plectuntur. t.3.p.400.col.1

Pęnam in ſponſalibus ſtipulari non licet. t.4.p.47.& ſeq.n.5

Pęnam certam ſtipulari commodius eſt in his obligationibus, in quibus venit id, quod intereſt, dummodo id per leges liceat. ibid.

Pęna talionis quid, & an iuſta ſit, & pro quo crimine imponatur. t.5.p.46. n.8

Pœna calumniatoris quænam ſtatuta ſit ex lege Rhemia. ibid. numer. 9

Pęna verberum, & fuſtium iure ciuili diſtinguuntur, non verò iure canonico. to.5.pag.48. n.13

Pęna flagellationis quinam ſupponi poſſint, & quomodo ſit irroganda. ib. & ſeq.

Pęna capitalis duplex recenſetur. t.5.p.49. n.14

Pęna exilij à quibus poſſit irrogari? vide in verbo Exilium.

Pęna verberum an poſſit ob grauiora delicta Sacerdotibus, vel alijs Eccleſiæ miniſtris ſacris ordinibus initiatis infligi. tom.5 p.49. num. 15

Pœna fuſtium humilioribus perſonis, & extremæ notæ hominibus tantùm apud Romanos publicè infligebatur. ib.nu.15

Pęnæ corporales in Concilijs Toletanis contra laicos ſtatutæ fuerunt. t.5.p.335.n.14

Pęnæ adhibita diſcretione dignitatis, ſtatus, & conditionis, delinquentibus ſunt imponendæ. t.5. p.383. n.1

Pęnæ delictorum varijs modis antiquitus redemptæ fuerunt. t.5.p. 401.nu.3

Pęna patrati homicidij cuinam perſoluenda ſit, dubitatum fuit. ibid. & ſeq.

Pęna pecuniaria an poſſit à iudicibus eccleſiaſticis imponi pro criminibus. t.5.p.402 n.2

Pęna temerè litigantium varia, nec ſemper eadem fuit. t.5.p.403. & ſeq nu.1

Pęna conuentionalis quid ſit, & in quibus caſibus ſoluenda. to.5. p.404 nu.2

Pęna conuentionalis an ſemper integrè ſoluenda ſit. to 5.p.405. & ſeq.num.1

Pęna conuentionalis an attento iure canonico, & moribus chriſtianis ſit extra intereſſe creditorum exigenda. t.5.p.406.n.2

Pęna diuerſa & mitior imponenda eſt delicto mente concepto, ac imponitur opere ſequuto. t.5.p.410 n.8

Pœnæ adulterantium iuſta pondera, & menſuras: vide in verbo Menſura.

Pœna præcipua ſimoniacorum quænam ſit: vide in verbo Simoniacus.

Pęnitentes ſolemniter ad Ordines admitti non poſſunt. t.1.p.434. n.3.& p.436.n.8

Pęnitentes diuerſimodè accipiuntur in iure canonico: vbi eorum varia genera. to.1.p.435.n.5

Penitentes aduerſa valetudine capti reconciliabantur Eccleſiæ, ſi de eorum ſalute deſperabatur t.1.p.436.n.10

Penitentes ſolenniter neceſſitate cogente poterant ad minores ordines admitti. ib.n.11.& p.437.nu.15

Pęni.

Pœnitentes olim cum mutatione veſtis cilicium induebant. t.5.p.182. nu.2
Pœnitentes ſolemniter olim armis cingi vetabantur. ib.nu.3
Pœnitentes olim in die cœnæ Domini ab Epiſcopo ad reconciliationem recipiebantur. t.3.p.653.n.2
Pœnitentiæ ſolemnis in Eccleſia quis fuerit olim ritus. to.1.p.431. num.6
Pœnitentiæ ſolemnis gradus quatuor referuntur, & explicantur. t.1. p.435.n.9
Pœnitentia ſolemnis an per ſe inducat irregularitatem. to.1.p.434.n.4 & p.435.n.9
Pœnitentia ſolemnis priſcis Eccleſiæ temporibus etiam à fidelibus non peccatoribus humilitatis gratia fiebat; vbi quid circa eos obſeruaretur. to.1. p.436. n.10
Pœnitentia ſolemnis clericis non imponitur, ſed publica non denegatur. ib. & ſeq. nu.12
Pœnitentia quare ſecunda tabula poſt naufragium dicta. to.1. p.22. num.11
Pœnitentia publica clericis potuit imponi abſque degradatione. t.1 p.437. n.13
Pœnitentiæ olim à ſolis Epiſcopis fidelibus imponebantur; & quid deinde ſtatutum. to.1 p.578.n.3
Pœnitentia pro ſingulis criminibus præſcripta erat primis Eccleſiæ temporibus; hodie autem relinquuntur arbitrio prudentis confeſſarij. t.5. p.15. n.3
Pœnitentia ſeptem annorum pro quolibet peccato mortali non reperitur impoſita. ibid.
Pœnitentiæ & interdictæ communionis tempus pretio redemptum ab aliquibus fuit. t.5 p.69. n.2
Pœnitentia quandonam denegetur raptori. t.5. p.231. n.1
Pœnitentia in vltimo vitæ ſpiritu peti poteſt. ib.& ſeq.
Pœnitentia ſolemnis, & pœnitentia priuata, & auricularis, à quibus dari poſſint. t.5.p.233.n.6
Pœnitentia publica imponenda eſt pro peccatis manifeſtis. t.5. pag. 408 nu.2
Pœnitentia publica quotuplex ſit, & quo ritu perageretur. to.5.p. 409.nu.4
Pœnitentiæ publicæ ſeueritas deſcribitur. ib & ſeq.
Pœnitentiæ ſolemnis ab alijs differentiæ referuntur. ib.nu.5
Pœnitentia eius, qui aſſerit, ſe à peccato, quod confitetur, abſtinere non poſſe, an admittenda ſit. t.5.p.411.n.2
Pœnitentia ſolemnis clericis non poteſt iniungi, benè tamen publica, dummodo priùs deponantur. t.5. p.411. n.2
Pœnitentiæ ſacramentum tempore interdicti miniſtrari valet, omnibus ijs exceptis, qui cauſam dederunt interdicto. t.5.pag.416. num. 2
Pœnitentia ſatisfactoria pro peccatis poteſt iuxta prudentis confeſſarij arbitrium mitigari. to.5. p.417 n.6
Pollutio extraordinaria quid ſit apud Gratianum; & an inducat impedimentum affinitatis. t.4 p.13. n.1
Pollutio extraordinaria, quæ impedimentum affinitatis inducit, quid ſit. t.4.p.131.nu.3
Poltrones apud Italos quinam; & vnde ita dicti fuerint. t.1. p.452. numer. 7
Polygamia, & polyuiria quomodo in Tribunalibus S. Inquiſitionis probetur. t.2 p.148. n.4
Polygamia, polyuiriaque iure ciuili eſt prohibita apud varias gentes. t.4. p.77. n.6
Polygamiæ crimen quibus pœnis olim plecteretur, & quomodo hodie ab Inquiſitoribus puniatur. ib.& col.1
Polygamia quare tot legibus eccleſiaſticis, & ciuilibus improbata ſit. t.4.p.78.n.7
Polygamia probrum à natura cenſetur. ibid.
Polygamia an fuerit in omni æuo apud Hebræos prohibita. ibid. numer. 8
Pondera, & menſuras præſcribi, & definiri publicè intereſt. t.3.p. 218.nu.6
Ponderum primus inuentor quis ſit. ib. & ſeq.
Ponderum & menſurarum quanta olim cura fuerit apud Romanos. ibid.
Pondera, & menſuræ olim in ſacris locis aſſeruabantur. ibid. & ſeq.
Pondera legitima, & iuſtas menſuras definire ad Principem ſpectat. ibid.
Vide in verbo Menſura.
Pontifex ſupremus poteſt vniuerſali Eccleſiæ Catholicæ leges eccleſiaſticas indicere. t.1.p.14. & ſeq.num.44
Pontifex Romanus an canonum ſtatutis ligetur, cum poſſit diſpenſare etiam in ſtatutis Conciliorum generalium. t.1.p.28. & ſeq. num.12
Pontifex Romanus poteſt cauſas committere appellatione remota. t.1.pag.53.num.6
Pontifex ſupremus non concedenda concedens, magis ex importunitate, & nimia occupatione, quam ex voluntate conceſſiſſe cenſetur. t.1.pag.62.nu.15
Pontifex Romanus etiam nondum coronatus Epiſcopus vocatur. to.1.pag.75.num.3
Pontifex an cenſeatur diſpenſare cum inhabili ad iudicandi munus, delegando ei cauſam. to.1 p.87.n.11
Pontifices ſæpe ratione peccati de rebus merè temporalibus cognoſcunt. to.1.p.151.n.12
Pontificis nomen aliquando Epiſcopis communicatum, & quis propriè Pontifex dicatur. t.1.p.161.n.2
Pontifex Romanus an ſit ſupra Concilium generale, vel illi ſubſit. t.1.p.174.& ſeqq.n.15.& 17
Pontifex Romanus Epiſcopus dicitur. tom.1.p.18 n.6
Pontifex electus à duabus partibus Cardinalium habendus eſt pro legitimo D. Petri ſucceſſore; ſecus de electo à minori parte. ibid. numer. 9
Pontifices triplici modo creati fuere. ib. & ſeq.n.12
Pontifex Romanus, etiam legitimè electus, non potuit aliquando confirmari abſque nutu Imperatoris, vel eius Exarchæ. tom.1. p.107.nu.12
Pontifex conſecratur Epiſcopus, & benedicitur: vbi de ritu eius ordinationis. t.1.p.237.& ſeq.n.9
Pontifex Romanus ſponſus totius Eccleſiæ dicitur. t.1. p.285 n.1
Pontifex Romanus poteſt Imperatorem electum vngere, ſi dignus eſt; & renuere, ſi indignus. t.1. p.247. n.26
Pontifex ſupremus tantum poteſt Epiſcopos ab vna Eccleſia in aliâ transferre. t.1. p.279. num.9
Pontifex ſupremus tantùm iure ordinario pallium Archiepiſcopis concedere valet. t.1. p.291. n.8
Vide in verbo Pallium.
Pontifices Romani à primis Eccleſiæ temporibus pallio vtuntur. t.1.p.297. n.2
Pontifex ſemper, & vbique pallio vti poteſt. ib.& ſeq.nu 5
Pontifex diſpenſare poteſt etiam in quatuor Concilijs Generalibus. t.1.p.316.n.5
Pontifici Romani nemo alienus ſubditus cenſetur quoad ordines ſuſcipiendos. t.1.p.347.n.2
Pontifex in omnibus reſcriptis ad beneficia ſemper præcipit promouendum examinari. t.1.p.376.n.3
Pontifices an aliquando Baculo paſtorali vſi fuerint. Vide in verbo Baculus.
Pontifex non poteſt ex mera gratia, & ratione merè politica laicos, vt laici ſunt, à iuriſdictione ſæculari eximere, & eccleſiaſticæ ſubijcere, niſi in terris ſibi in temporalibus etiam ſubiectis. t.1. p.469.n.11
Pontifex an potuerit eximere officiales omnes familiares, & miniſtros S. Officij à iuriſdictione ſæculari. ib.nu.12
Pontifex iubens ordinario, vt corrigat ſuos clericos, non dat iuriſdictionem ſuper exemptos. to.1. pag.605.nu.5
Pontifex quando propter honorem Regni debeat obedire Regi. Vide in verbo Comparatio.
Pontifex quando titulum ſerui ſeruorum Dei ſibi aſſumpſerit. t.1. p.623.n.13
Pontifex raró vtitur poteſtate ordines conferendi alienis Parochianis. t.1. p.624.& ſeq.n.1
Pontifex Romanus an poſſit ſibi ſucceſſorem eligere in Pontificatu. t 3.p.92. n.16
Pontifex ſupremus quomodo poſſit diſpenſare, & immutare ea, quæ ab Apoſtolis conſtituta ſunt. t.3.p.106n.2
Pontifex an potuerit ſtatuere, vt clericus poſſit ordinari ad titulum proprij patrimonij. ibid.
Pontifex ſupremus poteſt diſpenſare ſuper pluralitate beneficiorum. t.3.p.121 n.1
Pontifex quare diſpenſare poſſit in pluralitate beneficiorum, non verò in pluralitate vxorum. t.3 p.124. & ſeq.n.15
Pontifex ſupremus in legibus eccleſiaſticis circa beneficia editis eſt plenè dominus, & ſupra omne ius poſitiuum exiſtit. t.3.pag 148. num. 3
Pontifex Romanus etiam ſub generali prohibitione alienationis rerum Eccleſiæ comprehenditur. t.3.p 187.nu.2
Pontifex ſupremus ſine cauſa res Eccleſiæ alienans validè alienat, peccat tamen lethaliter. ibid.
Pontifex ſupremus poteſt ex iuſta cauſa ſeruos Eccleſiæ alienare. t.3.p.245.nu.9
Pontifex poteſt cum Epiſcopis diſpenſare, vt de bonis etiam intuitu Eccleſiæ acquiſitis diſponere poſſint. t.3 p.325.n.15
Pontifex ſupremus poteſt priuilegium exemptionis à ſolutione decimarum concedere, duabus conditionibus concurrentibus. to.3. p.444.n.2
Pontifex Princeps Sacerdotum eſt. to.3.p.158 n.3
Pontifex ſupremus poteſt in voto ſolemni caſtitatis diſpenſare. t.3. p.531.nu.12
Pontifex ſupremus poteſt Eccleſiam vnius diœceſis vnire monaſterio alterius Epiſcopatus. t.3.p.535.n.2
Pontifex ſupremus poteſt diſpenſare in legibus Concilij generalis, & an tunc neceſſaria ſit expreſſa mentio ipſius Concilij in eius derogatione. t.3.p.546.n.2
Pontifex nequit diſpenſare in gradibus conſanguinitatis lineæ rectæ. t.2. p.203.n.8
Pontifex ſolus poteſt Sanctos canonizare, vt proponantur ab omnibus fidelibus adorandi. t.3.p.688.n.9
Pontifex nequit ex quacumque cauſa diſpenſare ad matrimonium contrahendum in primo gradu lineæ rectæ. t.4.p.144.nu.9
Pontifex ſupremus in quibus impedimentis matrimonij diſpenſare poſſit, vel non. t.4.p.150.n.2
Pontifex ſupremus quandonam diſpenſare poſſit in radice matrimonij. t.4.p.183 & ſeq n.22
Pontifex an diſpenſare poſſit in radice matrimonij ad legitimationem prolis, mortuis parentibus, qui matrimonium nullum contraxerunt. t.4.p 184. & ſeq.n.24
Pontifex ſupremus diſpenſando in radice matrimonij filios reddit legitimos quoad ſpiritualia directè, & quoad temporalia indirectè. t.4.p.184 nu.25
Pontifex diſpenſando in radice matrimonij filios quoad omnia legitimos reddit. ibid.nu.26
Pontifex poteſt laicis iuriſdictionem in perſonas eccleſiaſticas demandare. t.2.p.25.nu.8
Pontifex ſupremus an poſſit vti iuriſdictione temporali extra loca proprij patrimonij. t.4.p.180.n.11
Pontifex ſupremus vnde obtineat patrimonium temporale. ib.n.10
Pontifex ſupremus poteſt in terris Eccleſiæ illegitimos quoad omnia legitimare; in terris verò alienis, quoad ſpiritualia tantum directè, quoad temporalia verò indirectè. t.4.p.182.n.19
Pontifex Romanus rem ſpiritualem, vel ſacram vendens, ſimoniam committit, pœnis tamen ſimoniaci non tenetur. t.5 p.52.n 7
Pontifex Romanus aliquid ſoluendo pro ſui confirmatione Imperatori ſimoniam non committebat; & quando fuerit ab hac penſitatione exemptus. t.5.p.55.n.17
Pontificis Romani inſigniores tituli referuntur, & vniuerſalis poteſtas ſtabilitur. t.5 p.275.& ſeq.n.2 3
Pontifractum oppidum eſt circa Eboracum in loco amœno, & à natura munito ſitum. t.5.p.63.num.2
Pontius Comitatus in Gallia vnde ita dictus fuerit. t.3.pag.43.n.1

Popule-

Populetum monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, quare ita dictum ſit. t.5.p.31.n.1
Populus Hebraicus quomodo Deo ſelectios fuerit alijs gentibus. t.1.p.34. & ſeq.n.8
Populus vix probat, quæ probanda ſunt, iudiciumque eius inconſtans eſt, & varium. t.1.p.132.& ſeq. n.13
Populus quomodo olim in electionibus Epiſcoporum adfuerit, & quare prohibitus. t.1.p.171.n.10.& 11
Populus nunquam elegit Epiſcopos electione propriæ ſumpta. t.1. p.171.n.13
Vide in verbo Plebs.
Portio canonica ex legatis pijs, & fidelium oblationibus Eccleſiæ factis, Epiſcopo ex multiplici cauſa debetur. t.3.p.374.n.4
Portio canonica poteſt conſuetudine minui, vel augeri. ib. & ſeq.
Portio canonica, quæ Parocho, vel Epiſcopo ratione funeris præſtatur, quænam, & quanta ſit. t.3.p.395.n.5
Portio canonica poteſt contraria conſuetudine minui, vel augeri ib.
Portio canonica quibus, & à quo præſtanda ſit, & vnde deducenda. ibid n.6
Portio canonica quare Parocho præſtanda ſit. t.3. p.396.n.7
Portio canonica non impedit liberam teſtatoris diſpoſitionem. ib.n 8
Portio quarta ex oblationibus fidelium olim Epiſcopo debita, diuerſa fuit a quarta parochiali. ib. & ſeq.
Portio quarta ex legato pro conſtruendo monaſterio, vel oratorio relicta, non debetur. ib. n.9
Portio, quæ parochiæ debetur ex relictis occaſione funeris, iuſtitia dicitur. ib. n 11
Portio canonica propter violentiam à clericis parochialis Eccleſiæ admiſſam amittitur. t.3.p 397.& ſeq.n.12
Portionis decimæ præſtatio omni religione inualuit. t.3. p.42. & ſeq. n.3
Vide in Verbo Decima, Quarta.
Portuenſis ciuitas ſecundam Epiſcopalem Cathedram obtinet, & Romano Pontifici immediatè paret. t.1.p.555.n.2
Poſitiones, & earum reſponſiones vſu, & conſuetudine introductæ ſunt; & in quo ab interrogationibus differant. t.2. p.253. n 15
Poſſeſſionis etymologia an rectiùs deſumatur à ſedium, an à pedum poſitione. t.1. p.77. n.12
Poſſeſſio rei donatæ, vel venditæ cenſetur translata, inſtrumento, vel ſcriptura tradita. t.1.p.127.n.7
Poſſeſſionis tria requiſita. t.1.p.128.n.15
Poſſeſſio rerum acquiri poteſt per aliqua ſigna, & ſymbola. ib.n.16
Poſſeſſio domus, & horrei transfertur clauibus traditis. ib. & ſeq.
Poſſeſſionem rerum acquirendi varij modi. ibid.
Poſſeſſionis acquiſitionem per ſymbolum neceſſariò præcedere debet titulus. ibid.
Poſſeſſionem acquiri longa manu, quid ſit. t.1.p 129.n.17
Poſſeſſionis per ſymbola traditio iure etiam canonico in vſu eſt. ib.
Poſſeſſionis acquiſitio per ſymbola conſuetudine introduci potuit. t 1.p.130.n.19
ad Poſſeſſionis acquiſitionem ſufficit qualiſcumque actus. ib.n.20
Poſſeſſio quomodo acquiratur Eccleſiæ, Monaſterio, & ſimilibus, etiam ſine apprehenſione. ib. & ſeq.n.20 21
Poſſeſſio breuis manus, quid ſit. t.1.p.130.n.22
Poſſeſſio in rebus incorporalibus non datur, ſed quaſi poſſeſſio; & quomodo acquiratur. t.1.p.130.n.5
Poſſeſſionis commoda varia: vbi de poſſeſſione iuriſpatronatus, & quæ ad eam requirantur. t.1.p.231.n.11
Poſſeſſionis traditio ſymbolica præcipua per traditionem clauium. t.1. p.724.n.4
Poſſeſſio triennalis cum titulo ſufficit hodie ad acquirendum beneficium. t.1.p.753.n 2
Poſſeſſio metonymicè pro ipſa re poſſeſſa, præſertim immobili, accipitur. t.2. p.173. n.4
Poſſeſſio quare momentum appelletur: vbi etiam de momentanea poſſeſſione. ib.n.7
in Poſſeſſionis momentaneæ cauſa non admittitur appellatio iure Cæſareo, ſecus iure Pontificio. ibid.
Poſſeſſionis variæ acceptiones in iure recenſentur. t.2.p.173.n.13
Poſſeſſiones aliquando dicuntur res, quas in patrimonio noſtro habemus. ib n.13
Poſſeſſio interdum proprietatem, & dominium denotat. ib. & ſeq.
Poſſeſſio, proprietas, & dominium in quo differant. ibid.
Poſſeſſio nihil commune habet cum proprietate. ib. cnl.2
Poſſeſſio eſt præambula, & præparatoria proprietatis. tom 2. pag. 173. num.14
Poſſeſſionis, & proprietatis cauſa coram eodem iudice eſt diſceptanda. ib. n.15
Poſſeſſionis cauſa tempore legis duodecim Tabul. incognita, & quæ actiones in eius locum intentarentur. t 2. p.182. n.5
Poſſeſſionis recuperandæ, & retinendæ remedia quænam ſint. t.2. pag 184. n.40
Poſſeſſio iuris eligendi quot actibus acquiratur. t 2.p.187.n.2
Poſſeſſio iurium incorporalium duplici fundamento nititur. to.2. p.197.n.13
Poſſeſſio plerumque acquiritur per fictionem breuis manus. tom.1. pag.198. n.3
Poſſeſſio quænam requiratur, vt reſtitutio ſpoliato competat. to.2. p.208.n 9
Poſſeſſio ſola in matrimonio non ſufficit, vt coniux ſpoliatus reſtituatur. ibid.
Poſſeſſio quibus modis probetur. t 2.p.210. n.3
Poſſeſſio prædiorum præbendarum eſt penes Eccleſiam, vſuſfructus verò, & adminiſtratio penes Canonicos. t.2.p.259. n.3
Poſſeſſio ad obtinendum in interdicto retinendæ poſſeſſionis quomodo probetur. t.2. p.277.n.16
Poſſeſſio eiuſdem rei an poſſit à duobus eodem tempore, & modo in ſolidum obtineri. ib. n.17 18. & p.277.n.19 & 10
in Poſſeſſione quot modis quis poſſit turbari. ib. n.10
Poſſeſſio cui ſit adiudicanda, duobus contendentibus ſe poſſidere, ſi pares ſint vtrimque probationes, tam actoris, quam rei. t 2.p.279.n.19
Poſſeſſio noua dari non poteſt, exiſtente vetere. ib.& ſeq.n.10
Poſſeſſio vacua quænam dicatur, & quomodo ſit in eam emptor mittendus. t.2.p.378.n.3
Poſſeſſione triennali loca vnius diœceſis præſcribuntur ab alio Prælato ipſius Prouinciæ. t. 2 p.508.& ſeq.n.2
Poſſeſſio ad vſucapionem neceſſaria eſt; ipſaque debet eſſe continua. t.2.p 523.& ſeq.n.5. & 6
Poſſeſſio quotupliciter interrumpatur. t 2. p.523.n.6
Poſſeſſio quid ſit, & an aliquãdo trãsferatur per locationẽ. t.2. 538.3
Poſſeſſio ad præſcriptionem deſideratur. ib. n.4
Poſſeſſio quælibet abſque iuſto titulo eſt improba. t.2. p.555.n. 14
Poſſeſſionis reformatio quomodo permittatur iudici à quo, appellatione pendente ſine periculo attentati. t. 2.p.628.n.2
Poſſeſſio an cenſeatur à domino amiſſa per mortem coloni. to. 2. p.650. n.4
Poſſeſſio rerũ mobiliũ, & immobiliũ quomodo amittatur. t.2. p.650 5
Poſſeſſio an in iure, vel in facto conſiſtat: & quod plus de iure, quam de facto contineat. t.3. p.151 n.6
Poſſeſſio quàm potens ſit, etiam cum titulo apparenti, & non concludenti. t.3. p.141. n.2
Poſſeſſio beneficij à nemine propria authoritate apprehendi poteſt. t.5 p.371. n 3
Poſſeſſor regulariter non tenetur edere titulum ſuæ poſſeſſionis, ſed in aliquibus caſibus. t.1. p.266 n.6
Poſſeſſor bonæ fidei non eſt, qui nouit ſe aliena poſſidere. t.2. p.315. num.8
Poſthumus alienus, vt nepos, maximè ex filia, an poſſit hæres inſtitui, vel ſubſtitui. t.3.p.264.n.4
ad Poſtulandum habiles qui cenſeantur; & an omnes poſtulationi conſentire debeant. t.1.p.162.n.13
Poſtulari qui poſſint. t.1.p 165.n.7
ad Poſtulationem quæ requirantur. ib. n.8
Poſtulans pro alio contra propriam Eccleſiam, priuatur beneficio, quod in ea obtinet. t.1.p.683 n.2
Poſtulare quid ſit in genere, & quid poſtulatio ſtrictè ſumpta; vbi de varijs poſtulationibus. t.1.p.684.n.4
Poſtulare quinam poſſunt, & qui ab eo munere repellantur. tom.1 p.684. n.6. 7
Poſtulare coram iudice ſæculari quare clericis prohibitum, & quando eis licitum. ib. & p 685. n.8. 9
Poſtulatio apud profanos authores quid ſit, vbi de poſtulationibus diis factis. t.1. p.159. n.12
Poſtulatio iure canonico qui propriè ſit. ib.
Poſtulatio duplex. ib.
Poſtulatio in quo ab electione differat, & in quo conueniat. ib.n.21
Poſtulatio in quibus differat à nominatione. t.1. p.161.n.10
Poſtulatio facta à minori, quam tertia parte, non debet admitti. ib. num.11
Poſtulatione præſentata ſuperiori, poſtulantes ab ea recedere non poſſunt. t.1 p.164.n 9
Potentia ciuitas eſt Italiæ Cathedra Epiſcopali decorata. tom 2. pag 353. n.1
Poteſtas duplex in orbe Chriſtiano datur ſpiritualis, & ſæcularis. t.1. p.26. n.5
Poteſtas legiſlatiua in Eccleſia penes Romanum Pontificem reſidet. ib.n.6
Poteſtas legiſlatiua Eccleſiæ an etiam ad res ciuiles, & publicas extendatur. ib.
Poteſtatis verbum varias habet acceptiones, & quæ ſit frequentior. t.1. p 485.n.3
poteſtatis nomine quinam ſignificentur in multis iuris ciuilis locis. t.2. p.47 n.3
Poteſtas eccleſiaſtica, & ſæcularis penes Romanum Pontificem reſident diuerſo modo. t.2. p.58.n.6
Præbendæ conferendæ iot quando deuoluatur à Capitulo ad Epiſcopum, hinc ad Archiepiſcopum, & demum ad Romanum Pontificem. t.1. p.48. n.4
Præbendarum numerus in aliquibus Eccleſijs certus eſt, in alijs indeterminatus. t.1.p.56.n.8
à Præbenda Canonici præbendarij dicti, & Eccleſiæ præbendales. ibid.
Præbendæ aliquæ Sacerdotium ſequuntur, aliæ Diaconatum; aliæ Subdiaconatum. t.1.p.191.n.10
Præbendæ, quarum collatio ex conſuetudine ad Capitulum ſpectat, non poſſunt conferri ab Epiſcopo. t.1. p.240.n.4
Præbendarum collatio in Cathedralibus iure communi inſpecto ad Capitulum ſimul, & Epiſcopum ſpectat. ibid.
Præbendarum collatio aliquando ad Capitulum tantùm, aliquando ad Epiſcopum tantùm ſpectat. t.1.p.240.n.7
Præbendas penſionibus grauari contra ius naturale, & eccleſiaſticum eſt. t.1. p.328.n.2.3
Præbendæ Theologales, alia Pœnitentiaria, alia ad ſacram Scripturam exponendam, debent in Eccleſijs Cathedralibus conſtitui. t.1. p.597. n.1
Præbendæ ſignificatio traditur, & quinam fuerint olim præbendarij, & præbendariæ. t.3.p.91. & ſeq. n.11
Præbenda in multis differt à canonica. t.3.p.91. n.12
Præbendæ, ſiue maiores, ſiue minores, diuidi non debent. t.3.p.100. & ſeq. n.2. & 4
Præbendæ vacantes poſſunt auctis Eccleſiæ facultatibus ab Epiſcopo, vtilitate ſuadente, diuidi. t.3.p.101.n.5
Præbenda debet quamcitò aſſignari recepto in fratrem, & canonicum, præcipuè ſi fuit illi promiſſa tempore receptionis. tom.3. pag.101. num.1. 2
Præbendæ proximè vacaturæ promiſſio quomodo ſuſtineri poſſit. ib. num.3
Præbendæ proximè vacaturæ expectatio in genere non improbatur. ib & ſeq.
Præbenda non debet regulariter conferri ei, cui Pontifex mandat prouideri de beneficio. t 3. p.125.n.3
Præbendæ laicæ in Eccleſia Latina, & Græca admittuntur. to 3. pag.138. n.2
Præbendæ honorariæ Principibus multis laicis conceſſæ. ib.
Præbenda vna an aſſequutione alterius vacet ipſo iure. tom.3. pag.154. num 2

Præbẽda ſacerdotalis non poteſt niſi ſacerdoti conferri. t.3. p.155 n.1

Præbendam proximè vacaturam conferendi poteſtas non poteſt alicui ab Epiſcopo concedi. t.3. p.155. n.3

Præbendarum maiorum collatio regulariter ad Prælatum cum conſenſu Capituli ſpectat. t.3. p.168 n.9

Præcentor dignitas eſt eccleſiaſtica; & an idem ac Cantor. tom.1. pag 151. n.4

Præcepta legis veteris, tranſlato eius ſacerdotio, iam ceſſarunt, nec hodie obligant. t.1. p.13. n.6

Præcepta moralia legis veteris ad Deum, & proximum referebantur; cęremonialia vero Chriſtũ venturum prædicabant. ib. p.34. n.10

Præcepta alia moralia ſunt, alia iudicialia, alia cæremonialia. ib.

Præcepta moralia an ſine neceſſitate inculcata fuerint populo Hebræo; & an ceſſauerint poſt aduentum Chriſti, & legem Gratiæ. to.1. p.35 & ſeq. n.11

Præcepta iudicialia legis veteris à D. Paulo mandatum iuſtum dicta, quænam, & ad quid data. t.1. p.35. n.12

Præcepta cæremonialia condendi poteſtatem non permiſit Deus populo Iudaico, benè tamen Eccleſiæ. ib. & ſeq.

Præceptum Iudæis datum de abſtinendo à fornicatione, idolothyto, & ſanguine ſuffocato, quare ab Apoſtolis ſuſcitatum. ib. & ſeq.

Præcepta cæremonialia, & iudicialia legis veteris non ceſſauere ante mortem Chriſti; & an idem dicendum ſit de moralibus. t.1. p.36. & ſeq. n.15

Præceptum circumciſionis nullo modo ſuſcitari valet: vbi explicatur D. Paulus ad Coloſſ. c.2. verſ.11. t.1. p.37. n.17

Præcepta tum iudicialia, tum cæremonialia poſt legem gratiæ ceſſarunt, tamen diuerſo modo. ibid.

Præceptum de abſtinendo ab ingreſſu templi tempore profluuij partus, & menſtruis mulieribus in antiqua lege datum, non eſt merè cæremoniale. t.1. p.38. n.18

Præceptum de feſtorum obſeruatione an fuerit in lege veteri morale, vel cæremoniale. t.2. p 143. n.21

Præceptum Iudæis in antiqua lege factum de coma non radenda explicatur; & circa hoc loca Scripturæ elucidantur. t.3. p.13. & ſeq. n.7

Præceptum Domini ſemper orandi quomodo ab Eccleſia impleri cenſeatur. t.3. p.631. n.21

Præceptum ex timore adimpletum, aliter quàm fieri debet, factum eſt. t.5. p.477. cap 8

Vide in verbo Lex.

Præda, a deuictis hoſtibus in bello capta; cuius fiat, latè diſſeritur; & quidnam iuris fuerit olim circa hoc apud Hebræos, & quid nunc apud Chriſtianos. t.2 p.460. & ſeq. n.9. 10. & 11

Prædicare proprium munus eſt Epiſcoporum per totam ſuam diœceſim. t.1. p.598. & ſeq. n.4

Prædicandi munus presbyteris curam animarum habentibus incumbit; & an illud ſine licentia Epiſcopi exercere poſſint. to.1. p.598. num.5

Prædicandi officium etiam diaconis attributum. ibid.

Prædicare non eſt actus ordinis ſacri, non eſt tamen licitus laicis. ibid. n.6

Prædicandi munus peculiariter ad ſacerdotes ſpectat, iuxta Chriſti Domini, & Apoſtolorum exemplum, & Spiritus ſancti teſtimonium. t.5. p.151. n.10

Prædijs auitis homines facilè priuari non debent. tom.1. pag.747. & ſeq. num.14

Prædia gentilitia, & hæreditaria vendere turpiſſimum fuit apud Romanos. ibid.

Prædia, militibus præclarè pugnantibus, aſſignata, quare beneficia dicta. t.3. p.91. n.10

Prædia vnius Eccleſiæ non ſunt ab Epiſcopo, vel Abbate alteri Eccleſiæ conferenda, niſi facta permutatione de vtriuſque partis conſenſu. t.3. p.179. n.2

Prædia Eccleſiæ prohibentur iure canonico in emphyteuſim concedi. t.3. p.194. n.4

Prædia Eccleſiæ etiam ad longum tempus locari non poſſunt. t.3. pag 195. n.1

Prædia clericorum triplicis generis conſiderantur quoad decimas prædiales. t.3. p.421. n.2

Prædo, qui rem alienam pignori dedit, poteſt pecunia ſoluta eam repetere cum fructibus, licet ei denegetur actio furti ob rem ſibi ſubreptam. t.3 p.272. & ſeq n 17

Præfatio iam à temporibus Apoſtolorum in Miſſæ ſacrificio adiecta fuit. t.3. p.637. n 5

Præfationes diuerſæ compoſitæ: & vnde deſumpta ſit præfatio B. Virginis. ibid.

Præfatio in omnibus Miſſis recitari debet. ib. n.5

Præfecti Siciliæ, Imperatorum nomine Siculam prouinciam adminiſtrantes, Regum nomine inſigniti fuere. t.1. p.174. n.5

Vide in verbo Imperatores.

Præfectus Prætorio ſuffectus in locum Magiſtri Equitum, non tamen cum eadem dignitate, & poteſtate; ſed poſtea aucta fuit. tom.1. p.615. num.3

Præfecti Prætorio in ciuitatibus Metropolitànis degebant. tom.1. p.656. num.5

Praga nobilis ciuitas Bohemiæ, quando Cathedrali Eccleſia, quando etiam Metropolitano honore decorata. t.2. p.341. n.1

Pragenſis Epiſcopatus vbinam ſitus, & quandonam erectus. tom.2. pag 491. n.1

Pragenſis Præſul à Rege Bohemiæ eligitur, ex priuilegio Ioannis IX. Boleslao II. conceſſo. t.5. p.25. n.2

Pragenſis Præſul cum quibuſdam alijs fidelitatem tantùm præſtat Regi Bohemiæ. ib. n.4

ad Prælaturam alicuius Religionis non poteſt eligi in ea non profeſſus, non obſtante contraria conſuetudine: poteſt autem poſtulari. t.1. p.102. n.3

Prælatus vnius Eccleſiæ non debet aſſumi ex gremio alterius. to.1. p.146. num.14

Prælatus olim in ſingulis monaſterijs tantùm ex numero fratrum eiuſdem monaſterij eligebatur, non alterius. ib. & ſeq. n 16

Prælatus in qualibet congregatione debet ab ea eligi, non ab alio Prælaturam accipere. t.1. p.166. n.2

Doctrina hæc limitatur. t.1. p.167. n.9

Prælato viuente an poſſit de eius ſucceſſione tractari. ib. n.3

Prælatus regularis a quibus eligi debeat, & quis eligi poſſit. to.1. p.103. & ſeq. n.5

Prælatus a ſubditis amplectẽdus, & maximè optandus eſt t.1. p.229. 4

Prælati multi eccleſiaſtici per laicas poteſtates ad dignitates euecti. t.1. p.262. n.5

Prælati quicumque animarum curam habentes in presbyteros debent ordinari. t.1. p 360 n 3. 4

Prælatus inquiſitus de dilapidatione rerum Eccleſiæ, pendente inquiſitione, priuatur etiam ab earum adminiſtratione. t.1. p.543. n.1

Prælatus regularis non poteſt vti ſcientia habita in confeſſione ad adminiſtrationem ſui monaſterij. t.1. p.569. n.10

Prælati regulares pro ſuis exceſſibus ſuſpendendi ſunt ab officio, & beneficio. t.1. p.576. n.5

Prælatorum Eccleſiaſticorum quomodo diuiſio ab Apoſtolis facta. t.1. p.583. n.7

Prælati proprios ſubditos corrigunt appellatione remota, conſuetudine contraria non obſtante. t.1. p.589. n.1

Prælatus, & clericus, qui cauſam Eccleſiæ non procurant, teſtificari in ea poſſunt. t.2. p.102. n.4. 6

Prælatus lato modo dicitur procurator Eccleſiæ. ibid.

Prælati per vocationem, vel iuſſum Regis eximuntur ab obligatione accedendi ad Synodum. t.1. p.629. n.2

Prælatis Eccleſiarum ægrotantibus dandus eſt coadiutor, qui in Eccleſia miniſtret. t.3. p.135. n.2

Prælatus in legibus à ſe poſitis an poſſit diſpenſare, ſicut & in votis, & iuramentis proprijs. t.3. p.143. n.2

Pręlatus non poteſt ſine conſenſu, & ſubſcriptione Capituli res Eccleſię alienare. t.3. p.162. n.3

Pręlatus ex otioſa pecunia Eccleſię non prohibetur prædia in eius vtilitatem emere. t.3. p.164 n.9

Prælatus non poteſt abſque conſenſu Capituli inſtituere, & deſtituere pręſentatos, ſi pręſentatio ad eum, & Capitulum ſimul ſpectet. t.3. p.168. n.6

Prelatus poteſt beneficia conferre proprijs conſanguineis, ſi idonei ſint. t.3 p.178. & ſeq. n.1

Pręlatus in alienatione, vel permutatione rerum ſuę Eccleſię, tanquam tutor erga pupillum, vel tanquam procurator in negotijs domini ſui, ſemper cum bona fide agere debet. t.3. p.180. n.6. & ſeq.

Pręlati exempti poſſunt authoritatem pręſtare alienationi rerum monaſterij, non expectato conſenſu Epiſcopi ſui. t.3. p 181. n 7

Pręlatus Eccleſię poteſt eius ſeruos manumittere, dummodo tantundem ei acquirat, alias ſecus. t.3. p.185. n.1

Pręlatus non poteſt repudiare hęreditatem, vel legatum relictum Eccleſiæ. t.3. p.191. n.13

Pręlatus quando res Eccleſię donatas reſtituere poſſit: vbi D. Auguſtini factum refertur. ib. & ſeq

Pręlatus in quibus caſibus ex iuris neceſſitate res Eccleſię alienare poſſit. ibid.

Prælati Eccleſiarum cogere poſſunt proprios parochianos, vt hoſpitalitatem ſeruent tranſeuntibus, & ne carius vendant, quàm in mercato vendere poſſunt. t.3 p.217. n.6

Vide in verbo Hoſpitalitas.

Pręlatus, qui iurauit non infeudare res Eccleſię, poteſt res iam infeudatas finito feudo iterùm ex iuſta cauſa infeudare. t 3. pag. 250. n.5. & p.252. n.12

Pręlatus quandonam teneatur debita prędeceſſoris ſoluere. to.3. p.293 & ſeq. n.3

Pręlatus dupliciter debita contrahere, & pro quibus ſucceſſorem poſſit obligare. t.3. p.295. n.6

Pręlatus literas, & ſigillum dans ad obligandam Eccleſiam pro alienis debitis, an ſuſpenſionem incurrat, etiam non ſequuta obligatione. t.3. p.295. n.4

Prelatus ſuſpenſus propter obligationem rerum Eccleſię, priuatur adminiſtratione rerum temporalium, & ſpiritualium. ib. n.5

Prelati inutiliter obligant Eccleſias proprias pro alienis debitis: & contrafacientes ſuſpenduntur ab adminiſtratione, tum in ſpiritualibus, tum in temporalibus. t.3. p.296. n.6

Prelatus rerum Eccleſię non dominus, ſed tantùm adminiſtrator eſt. ib. & ſeq. n.8

Prelatus res Eccleſię malè adminiſtrans quando ſit tantùm ſuſpendendus, & quando ab officio remouendus. t.3. p.296. n.9

Prælatus Eccleſiæ non poteſt res eius donare, niſi modicæ ſint, & adſit conſuetudo. t.3. p.308. n. 2 & p.309. n.7

Prælati an de rebus ſuæ Eccleſiæ donationem ſaltem remuneratoriam facere poſſint. t.3. p.309. n.8. & ſeq.

Prelatus regularis pendente probationis anno profeſſionem admittens, ſtatutis pœnis puniendus eſt. t.3. p.478. n.3

Prelati Religionum olim facultatem habebant monachos etiam iam profeſſos dimittendi, cùm illis eiectio expedire videbatur; ſed abrogata fuit propter eorum abuſum. t.1. p.487. n 9

Prælatorum regularium depoſitio olim ad Epiſcopos pertinebat. t.2. p.551. n 4

Prælatus regularis ex quibus cauſis deponi poſſit. ib. n.8.

Vide in verbo Depoſitio.

Prælati Eccleſiarum nouos cenſus in eis imponere non poſſunt, vel aliquam fructuum earum partem ſibi reſeruare. t.1. p.588. n.2

Prælati regulares tenentur monachos apoſtatas requirere, & ad religionem reuocare. t.5 p 175. n.8

Prelatus proprius, ſi oues pereant, non excuſatur prętextu ignorantię. t.5. p.478. n.1

Pręmia a Legiſlatoribus virtuti propoſita, vt homines boni fierent. ibid.

Pręmonſtratenſe monaſterium Ordinis D. Auguſtini, vbi, & à quo fundatum. t. 1. p.96. n.1

Prępoſiti ſunt Prelati, qui alijs preſunt. t.1. p.36. n.3

Prepoſiti dignitas a ciuili politia ad eccleſiaſticam tranſlata eſt ib.

Prepoſiti etiam apud Regulares. ibid.

Prępoſiti Eccleſiarum aliquando obtinent curam, etiam rerum temporalium. t.2. p.646. n 2

Prepoſiti rectè vocantur omnes, qui preſunt; vſus tamen obtinuit; eos vocari præpoſitos, qui quandam prioratus curam ſuper alios gerunt. t.5 p.457. c.9

Prçſert-

Præſcriptio longiſſimi temporis an obſtet ſpoliato agenti ad reſtitutionem. t.2. p.197 n.14
Præſcriptio rei litigioſæ an interrumpatur per litis conteſtationem. t.2. p.231.& ſeq.n.8
Præſcriptio non currit in rebus inuaſis, & vſurpatis. t.2.p.507. n.4
Præſcriptionis variæ acceptiones referuntur. t.2.p.508. n.4
Præſcriptionis verbo quandonam exceptio ſignificetur. ibid. & ſeq.nu.5
Preſcriptio aliquãdo ſumitur pro dominij acquiſitione. t.2.p.509.n.6
Præſcriptio an pariat dominium, an tantùm exceptionem. ibid. & ſeq.n.7.& p.510.& ſeq.n 7.8.& 10
Præſcriptionis veteris effectus quinam ſint. t.2. p.510.n.11
Præſcriptio rerum quidnam requirat, vt per eam dominium acquiratur. ibid.n.12
Præſcriptio rerum mobilium, & immobilium quantum tempus requirat. ib.n.13
Præſcriptio actionum, & iurium iure ciuili quomodo currat. to.2.p. 512.nu.5
Præſcriptio triginta annorum an cogat ſocios durare in communione poſt triginta annos. ib.
Præſcriptio an rationi ſit conſona, & quæ commoda Reipublicæ pariat. t.2.p.513 n.7
Præſcriptio eſt alienatio neceſſaria. ibid.
Præſcriptioni vigorem legis datum fuiſſe à legislatore Epheſino, quomodo intelligendum eſt. to.2. p.515.nu.2
Præſcriptionis triginta annorum author quis fuerit. ib.nu.4
Præſcriptionis quadraginta annorum quis fuerit author. t.2.p.516.n.7
Præſcriptio abſque bona fide iure canonico improbatur. ibid.n.8
Præſcriptio triginta annorum iure ciuili ſolo ſilentio aduerſarij nitebatur. ib & & ſeq.n.9
Præſcriptio in rebus, quæ extra hominum commercium ſunt, non currit. t.2. p.519. n.8
Præſcriptio temporis, & præſcriptio poſſeſſionis in quo differant. ibid.nu.9
Præſcriptio longæ poſſeſſionis ad obtinenda loca iuris gentium publica concedi non ſolet. t.2. p.520. n 11.12
Præſcriptio pro laicis non currit in iure decimandi. t.2.p.521.n.16
Præſcriptione an acquiri poſſit ſepulchrum? vide in verbo Sepulchrum.
Præſcriptio ceſſat probata interruptione. t.2. p.523. n.3
Præſcriptio quomodo ciuiliter interrumpatur. t.2. p.523. n.7
Præſcriptio an interrumpatur ciuiliter alio extraiudiciali actu quã litis conteſtatione. ib.& ſeq.nu.8
Præſcriptio finium, & terminorum iure ciuili prohibita eſt. t.2. p. 526. num.5
Præſcriptio quieſcit tempore hoſtilitatis, vel cùm in iudicio agi non poteſt. t.2.p.526.& ſeq.n.2.& 5
Præſcriptio aliquando nec currit, nec procedit, nec interrumpitur, ſed quieſcit & dormit; & in quibus caſibus hoc contingat. ib.& ſeq.n.4
Præſcriptio actionis temporalis ex iuris diſpoſitione competentis, non currit impedito. t 2. p.527. n.7
Præſcriptio in quibus iuribus Epiſcopalibus currat, & in quibus non. t.2. p.52.. n.4
Præſcriptio obedientiæ, & procurationum Prælatis debitarum prohibita eſt. ib.nu.5
Præſcriptio an admittatur inter Principes ſuper controuerſijs regni. t.2. p.530. n.7
Præſcriptio aduersùs patriã poteſtatẽ an admittatur. t.2.p.531.nu 9
Præſcriptio laici contra laicum quoad ius percipiendi decimas quanto tempore impleatur. t.2.p.532.n.10
Præſcriptio quænam currat contra Romanam Eccleſiam. t.2. p.533. numer. 4
Præſcriptio centenaria quo iure ſit ſtatuta, & an conſtitutiones eam ſtabilientes ſint abrogatæ. ib.& ſeq.n.5
Præſcriptio centenaria an currat contra Romanam Eccleſiam, & quomodo ab immemoriali differat. t.2. p.534.n.8
Præſcriptio contra procurationes Archiepiſcopis debitas ſæpius intenditur. t.2. p.537. n.2
Præſcriptio an poſſit priuilegio, & iure communi acquiri. tom.2. p. 645. n.8
Præſcriptio ſine bona fide nulla eſt. t.2.p.546. n.2
Præſcriptio, quæ abſque peccato introduci non poteſt, eſt improbanda. ib.nu 4
Præſcriptioni bona fides eſt neceſſaria in omni tempore, quo currit. ib.& ſeq.n.5
Præſcriptio non poteſt inchoari cum conſcientia dubia. t.1.p 547.n.7
Præſcriptio interrumpitur per dubium practicum, non verò per ſpeculatiuum. ibid.
Præſcriptio interrumpitur per malam fidem ſuperuenientem. t.2. p.548.n.10
Præſcriptio cum mala fide inchoata nullo temporis ſpatio præſcribenti dominium tribuit, aut exceptionem parit. ib.n.12
Præſcriptiones ferè omnes comparatæ ſunt mulctandæ negligentiæ cauſa. t.3.p.149.n.4
Præſcriptio circa ius decimarum dupliciter contingere poteſt. t.3. p.447. num.2
Præſcriptio quanta deſideretur, vt per eam decimæ acquirantur. ib.& ſeq.
Præſcriptio decimarum in aliena Parochia an extendatur ad noualia. t.3. p.448. n.2
Præſcriptio nulla currit contra res voto promiſſas. t.3. p.607.n.4
Præſens quilibet actui, & tacens, non ſemper ei conſentire videtur. t.1.p.675.n.3
Præſentatio quantùm differat ab electione, & ius eligendi quàm potentius ſit iure præſentandi, oſtenditur. t.1.p.269.n.6
Vide in verbo Electio.
Præſentatio quorumdam beneficiorum in Comitatu Flandrenſi cõpetit Comitibus Flandriæ ratione iuriſpatronatus. t.2.p.336.n.5
Præſentationes ad beneficia, dum aliud non conſtat, præſumuntur à Prælato factæ de conſenſu Capituli. t.3.p 168.n.10
Præſentatio ſecunda in beneficio iuriſpatronatus an poſſit admitti appellatione pendente. to.3. p.580. n.2
Præſtaria, & precaria voces ſunt, quæ ſæpe confundiſtur. t.3.p.199.n.4
Præſtaria vnde ita dicta ſit, & quid in rigore importet. ibid.
Præſumptiones iuris an ſint in omni caſu liquidiſſimæ probationes. t.2.p.284.n.16
ex Præſumptione violenta poteſt iudex proferre ſententiam definitiuam. t.2. p.391. n.9
Præſumptio quid ſit, & an ſit probatio. t.2. p.394.n.11
Præſumptio quotuplex ſit, & an quælibet faciat probationẽ. ib.n.12
Præſumptio dicitur conicctura. ib.& ſeq.
Præſumptio hominis quid ſit, & quid præſumptio temeraria. t.2. p.395. n.13
Præſumptio aliunde orta quàm ex facto partis, an poſſit mouere iudicem ad proferendã ſententiã ex cauſa non allegata. ib.& ſeq.n.16
Præſumptio eruenda ex ſtudijs, & exercitijs tenere ętatis t.2.p.396.n.1
Præſumptio morum cuiuſque ex anteacta vita deducitur; vnde plures hauriuntur illationes. t.2.p.401. n.6
Præſumptio, quæ a præterito tempore deducitur, non habet locum in his, quæ curſu temporis naturaliter mutantur. ibid.
Præſumptio notitiæ facti potiùs deducitur ex vicinitate, quàm ex remotiori parte. t.2.p.403.n.4
Præſumptio ex veriſimilitudine quam vim habeat: t.2. p.404. n.3
Præſumptio nuptiarum ex tabulis nuptialibus oritur: vbi de alijs præſumptionibus matrimonij. t 1.p.405.& ſeq.num.3.& ſeqq.
Præſumptio matrimonij an inducatur ex diutina maris & fœminæ cohabitatione. t.2.p.406.n.9
Præſumptiones, & indicia ad adulterij probationem quænam admittantur. t.2.p.406.n.1.& ſeqq.
Præſumptione violenta an puniri poſſit reus pœna ordinaria. t.2.p. 408 & ſeq.n.7 & 8
Præſumptio quotuplex ſit, & vnde oriatur. t.2.p.409.& ſeq.n.9
Præſumptionum non eſt tanta vis, vt in contrarium probationes non admittantur. t.2 p.413.n.3
Prætor olim actione, exceptioneque propoſita coram ſe, quandonam iudicem dare poterat. t.1.p.768. n.8
Prætoria Regia de cauſis eccleſiaſticis cognoſcunt, data violentia iudicum eccleſiaſticorum. t.1.p.41 & ſeq.n.5.& ſeqq.
Vide in verbo Iudex.
Prætorij variæ acceptiones, ad explicationem Concilij Toletani 6. t.2. p.724 n.8
de Pratea monaſterium Ordinis Ciſtercienſis ſitum eſt in diœceſi Bituricenſi. t.3.p.170.n.3
Prateliense monaſterium ſitum eſt in Neuſtria propè portum maris. t.5.p.68.n.1
Precariæ de quinquennio in quinquennium debent renouari. to.3. p.199.n.2
Precariæ veteribus Romanis fuere ignotæ, hodieque planè deſiere. ibid.nu.4
Precariarum vſus frequens in Eccleſia Gallicana. ibid.
Precariæ contractus quiſnam ſit, & in quo differat ab emphyteuſi. ibid & ſeq.
Precariæ, & precarij variæ differentię traduntur. ibid.
Precaria an idem ſit quod præſtaria. ibid.
Precariarum origo, cauſę, & modi, quibus iniri poſſint, referuntur. t.3.p.199.& ſeq.n.5
Precarię quibus, & à quibus perſonis concedi poſſint. ibid. & ſeq. num. 5
Precarię alię conceſſę ab Eccleſia ſponte ſua, alię iuſſu Principis; & quod diſcrimen inter eas agnoſcatur. ibid.
Precarię quomodo à Pręlatis Eccleſię ſint concedendę; & an eadem ſolemnitas requiratur in earum renouatione, ac in conceſſione. t.3.p.200.n.7
Precarię non ſunt inuentę in fraudem Eccleſię; & quare renouari debeant. ib.& ſeq.n.7
Precaria in quibus rebus conſtitui poſſit; & in quibus poſſeſſionibus conſtitui non poſſit. t.3.p.201.n.8
Precaria ſub quibus conditionibus concedi potuerit, & quęnam fuerit earum lex precipua. ib.& ſeq.nu.9
Precarię ſub quibus legibus fuerint ab Eccleſia prohibitę, quare de quinquennio in quinquennium renouari debeant; & quid iuris ſit, ſi non renouentur. t.3. p.200.n.10
Precaria in ſingulari an differat à precarijs in plurali. p.202.n.11
in Precaria poteſt Eccleſia duplò, vel triplò plus de ſuis rebus ad vtendum concedere. t.3.p.202. nu.12
in Precarijs multas fraudes experta eſt Eccleſia, quarum exempla traduntur. p.203.n.2
Precariũ reuocatione concedentis, rei alienatione, & morte eius, cui conceſsũ eſt, ſoluitur; non verò morte concedentis. t.3. p.203. n.1
Precarium an ſit contractus, & quomodo differat à donatione, & commodato. ib.nu.3
Precarium an ſit contractus nominatus, vel innominatus; & an ex eo detur actio præſcriptis verbis. ib.& ſeq.
Precarium in quibus rebus, & quibus modis conſtituatur, & an ex eo poſſeſſio transferatur. t.3. p 204. n.4
Precario conceſſo an poſſeſſio remaneat penes concedentem, vel penes eum, cui conceditur. ib. & ſeq.
Precario finito quę remedia competant domino ad recuperandam rem ipſam. t.3.p.205 n.6
Precarium tamdiù durat, quamdiù non reuocatur. ib.& ſeq.n.7
Precarium quandocunque reuocari poteſt, non tamen illicò ac conceſſum eſt. t.3. p.207. n.8
Precariorum varia genera referuntur. ibid.
Precarium validè peti, & concedi poteſt ad tempus, & quid operetur hęc temporis adiectio. ib.col.1
Precarium quando morte concedentis finiatur. p.207.n.9
Precarium quomodo per concedentis heredes reuocari poſſit, & quod ab heredibus eius, cui conceſſum eſt, ſcienter retineri non poſſit, oſtenditur. t.3.p.207 n.10.& 11
Presbyteri primis Eccleſię ſeculis nomen, & aliqua miniſteria Epiſcoporum retinuere. t.1. p.137. n.13
Presbyteri Greci quomodo poſſint Confirmationis ſacramentum adminiſtrare. ibid.
Presbyter ſimplex an poſſit ex delegatione Pontificis Confirmationis ſacramentum adminiſtrare. t.1. p.137.n.14

Presbyteri Cardinales Baſilicæ S. Laurentij extra muros ſepteni ſunt. t.1.p.144 n.3
Vide in Verbo Cardinalis.
Presbyter tantum debet ad parochiale beneficium, vel curam animarum habens eligi. t.1.p.192.n.12
Presbyteri foraſtici quinam erant, & quare prohibiti in vrbe celebrare. t.1.p.449.& ſeq n.1
Presbyteri Cardinales quinam, & in quibus Eccleſijs conſtituebantur. t.1 p.473.n.1
Presbyter eſt ordinarius miniſter ſacramenti Extremæ vnctionis. t.1.p.473. n.5
Presbyteri pœnitentiam ſolemnem facere olim nequibant, ib. n.6
Presbyteris prædicandi munus incumbit, ſi animarum curam habeant. t.1. p.598.n.4
Presbyteris in Eccleſia Alexandrina quare facultas prædicandi denegata. t.1.p.599.n.9
Presbyteri ciuitatenſes, & ruſticani quinam; & qui ex ipſis prædicare potuerint. ibid. n.9
Presbyteri iuſſum, vt, cùm legeretur Euangelium, curui ſtarent. to 1. p.633. n.5
Presbyteros in eodem choro cum Diaconis priores ſedere debere ſtatutum eſt. ibid. & ſeq.
Presbyteri bona ex redditibus ſui beneficij ementes an inuaſores dici poſſint. t.3.p.319.n.5
Presbyteri ſtructuras negotiationis cauſa facientes reprehenduntur. to.3. p.320.n.1
Presbyteri etiam plebani non poterant olim vitam monaſticam profiteri, & ſimul in gradu ſacro permanere. t.3. p 460. n.3
Presbyteri, qui aſſumpto monaſtico habitu, & expleto probationis anno religionem deſerunt, an poſſint in Eccleſijs ſæcularibus inſeruire. t.3.p.469.n.7
Presbyter quomodo poſſit Eccleſiam à patrono laico acceptam legitimo temporis ſpatio acquirere. t.3.p.559.n.2
Presbyter ſimplex non poteſt Eccleſiam conſecrare, nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Epiſcopi. t.3. p.624.n.1
Et an id poſſit aliquando peragere ex delegatione ſummi Pontificis. ibid. n.5
Presbyter degradatus, vel depoſitus celebrans, ab Eccleſia omnino abſcinditur. t.5.p.108.n.3.& p.30 .n.8
Presbyter celebrans coram Epiſcopo excommunicato, ipſo iubente, an irregularis maneat, an verò Epiſcopus ipſe. t.5.p 312.n.4
Vide in verbo Sacerdos.
Presbyteræ, Diaconiſſæ, & ſimiles mulieres in varia ſignificatione in ſacris canonibus, & apud ſcriptores eccleſiaſticos ſumuntur. t.3. pag.328. n.8
Pretium quale rebus imponi debeat, & vnde æſtimandum ſit. to.3. pag.217. n.8
Pretia rebus imponere quibus præcipuè competat. ibid.
Pretia rebus imponi publicè intereſt. ib. & n.9
Pretium iuſtum an poſſit ſuppleri, ne agatur ad reſciſſionem venditionis. t.3.p.220.n.2
Pretium aliud naturale, aliud legale eſt. ib. n.4
Pretiū naturale tres gradus admittit, nec conſiſtit in indiuiſibili. ib.
Pretia rerum ex communi, & publica affectione æſtimanda ſunt. ib.
Pretium pro nuptijs ruſticorum exactum quodnam fuerit. to.5. pag.80.& ſeq n.9
Pretium pro exequijs defunctorum an poſſit abſque labe ſimoniæ exigi. ib. n.10
Vide in verbis, Parochus, Sepultura.
Pretium ſimoniacè exactū, an duplicatū reſtitui debeat. t.5.p.89.n.4
Pretium pro conferendis aliquibus ſacramentis an aliquando exigi poſſit. t.5. p.89. n.2
Pretium rerum dupliciter conſiderari poteſt quoad iuſtitiam venditionis, & emptionis. t.5. p.260.n.4.5
Pretium rei ſi augeatur ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, vſura non committitur. t.5 p.261.n.7
Primates olim etiam Patriarchæ dicti fuere, nec ab eis dignitate diſtinguebantur. t.1 p.38.n.2
Primates nequeunt cognoſcere de cauſis ſubditorum Suffraganeorum, niſi per appellationem. ib. n.4
Primatuum origo ab Apoſtolis. ibid.
Vide in Verbo Patriarcha.
Primatus Hiſpaniæ an apud Præſulem Toletanum, an verò penes Bracharenſem olim fuerit, controuertitur t.1.p.41. & ſeq n.2
Primas prouinciæ, & Primas diœceſeos quomodo diſtinguantur. t.1. p 50. & ſeq.n.2
Primatum nomine illi ſignificantur in Africa, qui ſunt primæ Sedis Epiſcopi. ibid.
Primatum Africanorum, & cæterorum differentia. ibid.
Primatis Carthaginenſis prærogatiuæ. ibid. & ſeq.
Primatus honor non ciuitatibus, ſed perſonis in Africa datur. ib.
Primates in Africa quare in ſecunda inſtantia dent iudices, & ipſi non cognoſcant. t 2. p.51. n.3
Primatis diuerſa acceptio in iure canonico, & ciuili refertur. to.5. p 7. num.5
Primatiæ lis acriter inter Bituricenſem, & Burdegalenſem Præſules diſputatum. t.1, p.636. n.3.4
Primicerius quid ſit, & quid ſignificet, & an ſit nomen ſimplex, vel compoſitum. t.1.p.475 n.1
Primicerius, ſecundicerius. ibid.
Primicerius antiquitus ſcholæ cantorum præerat in qualibet Eccleſia Cathedrali, & an primiceriatus eſſet tantum officium, vel dignitas. ib. n.3
Primitiæ aliquando cum decimis confunduntur, & in quo diſtinguantur. t.3. p.419. n.1. & p.420.n.4
Primitiæ ex quibus rebus offerebantur. ib. & ſeq. n.4
Primitiæ ter in anno ſoluebantur. ibid.
Primitiarum nomine quid in ſacra pagina frequentiùs intelligatur. ibid.
Primitiarum benedictio iuxta veterem conſuetudinem Eccleſiæ. ib.
Principes ſupremi poſſunt cauſas committere appellatione remota; non verò Magiſtratus inferiores. t.1. p.38. n.6
Principes ſemper de iure reſcribere præſumuntur. t.1.p.90. n.6
Principes ad reſcripta ſecundùm ius concedenda Iuriſconſultorum auxilio vſi ſunt. ib. n.6
Principes Chriſtiani magnoperè intenti in expeditionem, & reſtaurationem Terræ ſanctæ. t 1.p.105.n.4
Princeps generalem conceſſionem faciendò nulli cenſetur præiudicare velle. t.1. p.511 n.6
Principes ſæculares titulo illuſtri decorantur, cùm illis reſcribit Sedes Apoſtolica. t.2. p.511.n.1
Principes ſæculares quo ſenſu ad reconciliationem excommunicatos recepiſſe dicantur. t.1.p.581. & ſeq.n.14
Principes ſæculares quo ſenſu dicantur facere gratiam iuriſiurandi. t.5, p.7. & ſeq n.10
Princeps ſolus cognoſcit de dubijs circa priuilegia à ſe conceſſa ortis. t.2.p.31 n.1
Principes laici poſſunt vaſſallos proprios iudicibus eccleſiaſticis etiam quoad temporalia ſubijcere. t.2 p.36.n 6
Principes oppreſſis ſuppetias ferre etiam ex obligatione iuſtitiæ tenentur. t.2.p.42. & ſeq. n.6
Principes ſæculares ſæpiùs authoritate ſua compeſcunt eos, qui ſanctiones eccleſiaſticas, etiam de rebus ſacris latas, paruipendunt. t 2. p.157 & ſeq. n.4
Princeps quandonam poſſit ius priuato quæſitum, & citationes tollere t.2. p.176 & ſeq. n.28
Princeps iuris ordinem ſeruare tenetur, & in dubio ordinaria potiùs, quam abſoluta poteſtate vti præſumitur. t.2 p.210. n.1
Princeps legibus à ſe conditis, non coactiua, ſed vi directiua tenetur. t.2. p.250.n.3
Princeps an poſſit efficere, vt inſtrumentis exemplaribus fides adhibeatur. t.2.p.361. n.2
Princeps abſque conſenſu populi poteſt monetam iam cuſam mutare. t.2. p.437. n.3
Princeps iurans non mutare monetam legitimo pondere, & integritate defraudatam, non obſtringitur iuramento. ib. n.3
Principes quatuor in Orientis prouincijs: vbi agitur de Tripolitano. t.2. p 464. & ſeq. n.1
Princeps timens conſpirationem poteſt Epiſcopos, etiam confirmatos in ſuis Regnis non admittere. t.2. p.465. n.2
Principes quo iure prohibeantur bona Coronæ non alienare; & quando alienatio ab eis facta ſuſtineatur. t.2. p.466. n.3
Principes multi præbendas honorarias habentes referuntur. to.3. p.138. num.2
Principes ſæculares, & Magnates an teneantur ad decimarum præſtationem. t.3. p.424. n.7
Princeps ſupremus an poſſit legitimare ſuos filios, non vt pater, ſed vt Princeps. t.4. p.180.n 9
Princeps ſæcularis nec directè, nec indirectè legitimare poteſt ſubditos ſuos quoad ſpiritualia. t.4. p.184. n.25
Principes poſſunt proprijs ſubditis prohibere, ne cum exteris mercatoribus commercium exerceant. t 5. p.108.n.3 & 4
Principes, & Poteſtates iuramentum debere præſtare de protegenda fide, varijs conſtitutionibus cautum eſt. t.5. p.154. n.1
Principatum acquirendi modus præſtantior eſt electio. t.3.p.92.n 15
Principatus Eccleſiaſtici præſtantia ſuper ſæcularem: vide in verbo Sacerdotium.
Priores ſæculares in iure canonico quinam intelligendi ſint. to.2. pag.221. n.12
Prior Eccleſiæ regularis an excommunicare, ſuſpendere, vel interdicere ſubditos poſſit. t.2.p.701 .n.5
Priores in monaſterijs in poſterioribus ſæculis quinam dicti fuerant. t.3. p.522. n.6
Priores Abbates proprios non habentes poſſunt conuocare Capitulum, ad illudque ſubditos cogere. t.3.p.512.n.2
Prioratus in monaſterijs quinam ſint, & ad quid inſtituti. tom 3. p.522. num.4
Prioratus principali monaſterio parebant, & ab ea ſubiectione obedientiæ dicebantur. ib. n.5
SS. Priſcæ, & Aquilæ Baſilica, Romæ ſita, titulus eſt Cardinalitius. t.2. p.125. n.3
Priſcillianus Hiſpanus, familia nobilis, facundus, & eruditus, prauo ſtudio optimum ingenium corrupit. t.5. p.124.n.2
Priſcillianiſtæ hæretici damnati. ibid.
Priuatio beneficij eſt pœna ordinaria non reſidentis, & quomodo ſit ad eam procedendum. t 3. p.84. n.4.5
Priuatio beneficij propter ſolam abſentiam non incurritur, & quid aliud ad eam requiratur. ib.n.5
Priuigna quænam ſit, & in quo conſanguinitatis gradu extet. to.4. p.12 . n 2
Priuilegiatus quando aduersùs priuilegiatum beneficio reſtitutionis gaudeat. t.1. p.74 . n.9
Priuilegium an vnico actu in contrarium habito amittatur. tom.1. p.49. num.12
Priuilegium idem quod ius commune continens, ius impetranti competens non mutat, ſed firmat. to.1 p.147. n.6
Priuilegium an ſit vtile, etiam in ijs, quæ iure communi ſtatuta ſunt t.1. p.235. n.5
Priuilegia B. Petro conceſſa, Eccleſiæ Romanæ conceſſa cenſentur. t.1. p.279. & ſeq. n.3. & 4
Priuilegium quando ad tempus conceſſum, & quando perpetuum ſit cenſendum. t.1 p 509. n.6
Priuilegium ad renocandum forum, vel domum, debet à priuilegiato in ius vocato exhiberi. t.1 p.537.n 8
Priuilegium in præiudicium regaliæ impetratum ſuſpenditur donec conſulatur R. Pontifex. t.5.p.773.n.2
Priuilegium quid ſit. t.2. p.13.n 3
Priuilegij, & beneficij voces promiſcuè vſurpantur. ibid.
Priuilegia ſingularibus perſonis, & communitati concedi poſſunt. t.2 p.13. n.4
Priuilegij vox quo ſenſu accipiatur in legibus XII. Tabularū. ib.n.5
Priuilegia concedendi facultatem quinam habeant, & quibus concedenda ſint. ib. n.6
Priuilegia an largè, vel ſtrictè ſint interpretanda. ib. n.7
Priuilegiorum vis, & interpretatio a quibus petendā ſit. t 2.p.34.n.9
Priuilegium ad præterita non extenditur. t.2.p.35 n.10

Priui-

Digitized by Google

Priuilegia, quibus ad lites finiendas iudices inuitantur, rectè admittuntur. ibid.
Priuilegium, quo poſt motam controuerſiam actor iniuria afficiatur, an concedi poſſit. ibid. & ſeq.
Priuilegium non inſpectum nequit argui falſitatis. t.2. p.569. n.1.
Priuilegium an ſit ſubreptitium, vel falsò impetratum, rectè poteſt inferior iudex cognoſcere. ibid. n.2
Priuilegij innouatio ius nouum non tribuit, ſed antiquum confirmat. t.2. p.688. n.4
Priuilegij duplex acceptio refertur, iuxta quam duplex eius confirmatio, vel innouatio dari poteſt. ibid. n.6
Priuilegium a Prioribus regularibus impetratum, vt perpetuò confirmentur in Prioratibus, ſubreptitium cenſetur. t.2. p.689. n.2
Priuilegium Principis non eſt latè interpretandum, ſi tertio præiudicium afferas. t.3. p.127. n.5
Priuilegium in præiudicium diuini cultus non debet concedi. to.3 p.87. n.2. & ſeq.
Priuilegij verba ita intelligenda ſunt, vt nullum, vel modicum præiudicium irrogetur. ibid.
Priuilegij renunciatio non inducit iuris proprij renunciationem. t.3. p.152. n.2
Priuilegium prælationis, & tacitæ hypothecæ vxoribus conceſſum quantum ſit: vide in verbis Hypotheca, Dos, Actio rei vxoriæ.
Priuilegio tacitæ hypothecæ mulier renũciare poteſt. t.3. p.266. n.12
Priuilegium ne quis conueniatur vltra quam facere poteſt, in quo conſiſtat. t.3. p.299. n.7
Priuilegium prædictum pluribus perſonis competit, quæ ad ſex claſſes referuntur. ibid. & ſeq. n.8
Priuilegium marito conceſſum ne pro dote teneatur vltra quam facere poſſit, an tranſmittatur ad hæredes, vel filios: vbi de alijs perſonis, quibus hoc priuilegiũ competit. t.3. p.299. & ſeqq. n.9. & ſeqq.
Priuilegium prædictum denegatur negantibus qualitatem ob quam illud competeret. t.3. p.300. col.1
Priuilegij prædicti renunciatio facta ab his, quibus illud competit, an valida ſit, & licita. t.3. p.302. & ſeq. n.17
Priuilegium præſens in quo conſiſtat, & quòd ius conferat perſonis, quæ eo fruuntur. t.3. p.303. n.18
Priuilegia antiquo iure aliquibus collegijs indulta, vt fiſco in hæreditate inteſtati præferrentur, hodie ceſſant omnia. t.3. p.77. col.1.2
Priuilegium ſuper decimis impetratum non derogat compoſitioni præcedenti ſuper eis factæ. t.3. p.423. n.6
Priuilegium immunitatis a decimarum ſolutione, à quo concedi poſſit, & ad quæ prædia extendatur. t.3 p.442. n.9
Vide in verbo Monachus.
Priuilegium Monachis Ciſtercienſibus à ſolutione decimarum indulſum, quare fuerit reuocatum. t.3. p.432. & ſeq. n.3
In Priuilegijs eximentibus à ſolutione decimarum, an fieri debeat derogatio conſtitutionum contrariarum. t.3. p.452. n.2
Priuilegium veſcendi carnibus in die natali Domini, an competat ijs, qui ex voto, vel regulari obſeruantia ijs abſtinere debent. t.3. p.700. n.4
Priuilegia confratrum Hieroſolymitanorum quænam ſint: vide in verbo Confrater.
Priuilegium amittitur per non vſum, & Eccleſiæ conceſſum amittitur poſt triginta annos. t.5. p.359. n.1
Priuilegij etymologia traditur, & variæ eius acceptiones referuntur. ibid. & ſeq. n.3
Priuilegia a quibus concedi poſſint. t.5. p.359. n.4
Priuilegia an ſubditis tantùm concedi poſſint. ib. & ſeq.
Priuilegium ab eo renunciari poteſt, in cuius fauorem conceſſum eſt. ibid. & ſeq. n.5
In Priuilegio reali duplex vſus datur. ibid.
Ad Priuilegium quoad futurum tempus amittendum quot actus contrarij neceſſarij ſint. t.5. p.360. n.6
Ad Priuilegij valorem, & probationem an neceſſaria ſit ſcriptura. t.5. p.361. n.1
Priuilegia an ſint latè, vel ſtrictè interpretanda. ib. & ſeq. n.2
Ad Priuilegium ampliandum, vel reſtringendum, non licet a proprietate verborum diſcedere. ibid.
Priuilegia ſingularibus perſonis conceſſa, ex identitate rationis ad alias non extenduntur. t.5. p.362 n.1
Priuilegia realia inter & perſonalia, quænam differentia medfet. ib. & ſeq. n.3
Priuilegia quandonam realia, quando perſonalia cenſenda ſint. ibid.
Priuilegia quænam tranſeant ad hæredes. t.5 p.362. n.4
Priuilegia patribus conceſſa an tranſeant ad filios; & an priuilegium mulieri conceſſum marito competat. ib. n.5
Priuilegium ita interpretandum eſt, vt quantò minùs noceat iuri communi. t.5. p.373. n.3
Priuilegium monachis remittens decimas, an ſit intelligendum tam de præſentibus, quam futuris. t.5. p.374. n.2
Priuilegiorum prætextu aliena vſurpare abſonum eſt. t.5. p.479. n.2
Priuilegium per abuſum ipſo iure non amittitur. ibid.
Priuilegium non ſoluendi decimas de noualibus, non extenditur ad noualia, in quibus alter iam percipiendi decimas ius habet. t.5. p.182. & ſeq. n.3. & 4
Priuilegium a Principe conceſſum decet eſſe manſurũ. t.5 p.183. n.5
Priuilegium vt poſſint Prælati eccleſiaſtici ſibi eligere Confeſſariũ, non eſt reuocatum per Concilium Tridentinum. t.5. p.421. n.5
Priuilegium vt quis abſens lucretur diſtributiones quotidianas, an validum ſit, & an æqualem vim in hac materia habeat, ac conſuetudo. t.5 p.463. n.1. & 4
Priuilegium quodnam ſit ſtrictè interpretandum. t.5 p.4 4. n 5
Priuilegij effectus diuerſus eſſe debet ab effectu iuris communis. t.5. p.469. n.4
Probationes ſuperſtitioſæ etiam apud orthodoxas nationes vſitatæ nonnullæ referuntur. t.2. p.265. n.11
Probatio per inſtrumentum æqualem authoritatem non habet, ac probatio teſtibus facta. to.2. p.266. n.6
Probatio dubia non releuat probantem, ſed contra ipſum interpretatur. t.2. p 211. n.6

Probatio filiationis non eſt impoſſibilis, ſed difficilis. t.2. p.284. num.16
Probatio præſumptiua an ſit ſufficiens, quando requiritur per viam conditionis. ibid.
Probationes in iudicio deſiderantur, de neceſſitate ſaltem cauſatiua. t.2. p.286. n.7
Probatio in quibus non requiratur. ibid. & ſeq.
Probationis onus cui incumbat, traditur regula, & quomodo ſit intelligenda, explicatur. t.2. p.185. n.7
Probatio orgatiuæ quomodo fiat. ibid. & ſeq.
Probatio magnum adminiculum haurit ex hiſtoria. t.2. p.289. n.4
Probatio per monumenta, inſcriptiones, & epitaphia cuius ſit valoris. ib. & ſeq. n.5
Probatio per auditum maiorum. t.2 p.290. n.6
Probationes minus perfectæ, & ſemiplenæ admittuntur in terminis, & limitibus probandis. ib. n.8
Probatio per teſtes, & inſtrumenta præcipua eſt, cui fides in iudicio adhibetur. t.2. p.292. & ſeq. n.7
Probationes ſolemnes quænam. ibid.
Probationes ſuperfluæ quare a iudicijs reijciantur. t.2 p.334. n.4
Probationes per teſtium depoſitiones, & per inſtrumenta factæ, an æqualem vim habeant t.2. p.378. n.6
Probatio per teſtes præualet probationi per inſtrumenta, ſi ſimul concurrant. t.2. p.379. n.14
Probatio per inſtrumenta an aliquando præualeat probationi teſtium. ib. & ſeqq.
Probatio facta ex inſtrumento leuato ex archiuio publico præualet probationi teſtium. t.2. p.532. & ſeq. n.7
Probatio ad portam monaſterij erga ingredientes religionem olim vſitata. t.3. p.468. n.4
Probatio in cella hoſpitum. ibid.
Probatio in cella nouitiorum, quæ propriè nouitiatus dicitur. ib. ſeq.
Probationis tempus ad quid ſit a ſacris canonibus conſtitutum. t.3. p.478. n.4
Probatio in religionibus valdè neceſſaria eſt. ibid.
Probationis tempus diuerſum fuit, frequentiùs autem eſt annale. ib. & ſeq.
Probationis tempus an poſſit laxari, aut reſtringi. t.3. p.479. n.5
Probatio, ſeu iudicium per crucem quodnã ſit. t.4. p.159. & ſeq. n.13
Proceſſionis honos plerumque Principibus ſæcularibus impenditur. t.2. p.188. n.3
Proceſſionis obſequium inter iura Epiſcopalia plerumque Epiſcopi à monachis vindicarunt. ibid.
Proceſſio in die Pentecoſtes facienda vetus fuit Eccleſię inſtitutum. t.2. p.515. n.3
Proceſſionis honor patronis Eccleſiarum conceſſus quiſnam ſit. t.3 p.577. & ſeq. n.6. 7. & p.578. n.9
Proceſſiones in proprijs fundis, & poſſeſſionibus fieri ambiebant olim Eccleſiarum conſtructores. to.3. p.578. n.8
Proconſul an extra ſuam prouinciam poſſit vti inſignijs ſuæ dignitatis. t.1. p.290. n.4. & p.295. n.13
Procotrophia, & orphanotrophia quænam ſint, vide in verbo Hoſpitale.
Procurationes quæ debentur Prælato viſitanti prouinciam ſuam, non præſcribuntur. t.2. p.528. n.3
Procuratio Paſtoribus populum viſitantibus ſoluenda varijs canonibus taxata. t.3. p.587. n.8
Procurationes non debent redimi à Parochis, Epiſcopis a viſitatione ceſſantibus. t.3. p.588. n.9
Procurationis nomine iniuſtè acceptum cuinam reſtituendum ſit. t.3 p.615. n.2
Procurationes à monaſterijs Epiſcopis viſitãtibus ſolutę. t.5. p.625. n.2
Procurationes non debentur Epiſcopo propter oratoria priuata in grangijs à monaſterijs conſtructa. t.3. p.616. n.3
Procurator vniuerſitatis, in qua maiores ſunt excommunicati, an validè poſſit reſcripta impetrare. t.1. p.103. n.13
Procurator an falſus dicatur poſt reuocationem mandati; & quis verò dicatur falſus. t.1. p.115. n.9
Procurator falſus in quibus differat à procuratore reuocato. ib.
Procurator an lite incepta poſſit reuocari; & quæ cauſæ ad hoc ſufficiant. t.1. p.115 n.10
Procurator ad ſuffragium in electione ferendum, an, & quando mitti poſſit. t.1. p.162. n.11
Procurator ad ſuffragium ferendum qualis eſſe debeat. ib. n.12
Procuratores à rationibus, qui olim fuerant, & eorum munus. to.1. p.425. n.2
Procurator ad reſignandum beneficium conſtitui poteſt, & quando eius mandatum finiatur. t.1. p.517 n.11
Procurator cum libera adminiſtratione poteſt res domini diſtrahere. t.1. p.655 n.13
Procurator in iudicio non admittitur, niſi mandatum legitimè confectum habeat. t.1. p.687. n.4
Procurator apud iuris Interpretes quis dicatur, & in quo differat a mandatario. ib. & ſeq. n.6
Procuratorum vſus quando incepetit, & eorum officium vtile. t.1. p.688. n.7
Procuratoris definitio traditur, & explicatur. ib. n.8
Procuratori mandatum ſufficiens neceſſarium eſt, vt in iudicio admittatur. ib. n.9
Procurator ſine mandato eſt perſona extranea reſpectu rei. ibid. & ſeq. n.10
Procurator an aliquando ſine mandato poſſit admitti, fideiuſſoribus datis. t.1. p.689. & ſeq. n.12. & 13
Procuratores olim ſine mandato gratiæ, & iuſtitiæ reſcripta impetrare poterant. t.1. p.690. n.14
Procuratorem conſtituere inuitus nemo cogitur. t.1. p.691. n.6
Procuratorum vſus in fauorem litigantium introductus eſt. ib. n.9
Procurator qui de mandato domini cauſam procurauit, ab eo repetit expenſas in lite factas. t.1. p.698. n.2
Procurator damnum ex officio ſuo pati non debet. t.1. p.699. n.6
Procuratores, qui mandato domini negotia gerunt, & qui adminiſtrationi negotij ſe vltrò offerunt, non ęquali iure cenſentur. ib. n.7
per Procuratorem in iudicio expenſis apud Francos olim cit. 13

reſcriptum Principis non licuit. to.1. p.700. n.2
Procuratoris in cauſa matrimoniali conſtitutio metu cadente in conſtantem virum, nulla eſt ipſo iure. t.1. p.702. n.2
Procurator conſtitutus ad agendum non cenſetur datus ad defendendum. t.1. p.702. & ſeq. n.3.6
Procurator non admittitur vltra expreſſa in mandato. ibid. n.5
Procuratore reuocato ipſius acta nulla ſunt ipſo iure, ſi reuocatio ad iudicis notitiam, vel aduerſarij peruenerit t.1. p.703. n.1. & p.704. n.6
Procurator quos contractus etiam poſt reuocationem mandati celebrare poſſit. t.1. p.705 n.8
Procurator ſubſtitutus non poteſt à ſubſtituente reuocari. ib. n.12
Procurator ad controuerſias futuras an rectè dari poſſit. t.1. p 706. n.2
Procuratores plures vnius litis dari poſſunt, & an omnes ad agendum admittantur. ib. n.3
Procurator ad litem datus debet eam proſequi, & à ſententia contra ipſum lata appellare; & quando appellationem teneatur proſequi. ib. num.4
Procurator tantùm ad litem conſtitutus non poteſt reſtitutionem in integrum petere. t.1. p.744. n.5
Procuratores olim de quota litis paciſci non potuere. t.1. pag.756. & ſeq. n.25
Procurator generale mandatum ad cauſam habens nequit ſuper ea compromiſſum facere. t.1. p.780. n.4
Procuratores alij ſunt generale, alij ſpeciale mandatum habentes; & quid poſſint. t.1. p 248. n.9
Procurator in iudicio criminali admittitur ad proponendas cauſas abſentiæ. t.5. p.26. n.6
Prodigus quis ſit: & de prodigalitatis vitio. t.1. p.151. & ſeq. n 6
Prodigis bonorum adminiſtratio interdicta apud Romanos. ib.
Prodigus non ſolùm ſua diſperdit, ſed ſtatim aliena appetit. t.1. p 152. num.16
Profeſſio religioſa tempore Alexandri, & Innocentij III. etiam tacitè emittebatur. t.1. p.305. n.12
Profeſſio religioſa an tollat aliquam irregularitatem. to.2. p.396. & ſeq. num.9
Profeſſionis monaſticæ præcipuus effectus quiſnam ſit. t.3. p.359 n.16
Profeſſio regularis alia eſt expreſſa, alia tacita. to.3 p.462. n.8
ad Profeſſionem tacitam quatuor conditiones requiruntur. ibid.
Profeſſionis tacitæ virtus quænam. t.3. p.463. n.10
Profeſſionis in ſcripto formula traditur. t 3. p.467. n.3
Profeſſionis acceptatio ad quem ſpectet, vt ritè, & validè emittatur. t.3. p.474. n 3
Profeſſionis chirographum ſuper altari Abbate celebrante impoſitum quid ſignificet. ibid.
Profeſſionem ante expletum nouitiatum emittens cogendus eſt votum adimplere. ib. & ſeq. n.5
Profeſſionis nullitas quando intenditur, ad quem ſpectet eius cauſæ cognitio. t.3. p.475. n.2
Profeſſio a filio emiſſa valida eſt, non obſtante extrema neceſſitate parentum. t.3. p.476. n.2
Profeſſio emiſſa ab alieno à mente ob ægritudinis grauitatem, an valida ſit. t 3. p.476. n.4
Profeſſio infra probationis annum emiſſa hodie nulla eſt ipſo iure. t 2. p. 76. n.3
Profeſſionem in religione emittens aduerſa valetudine captus, & de ſalute deſperans, in ea permanere cogitur. ibid.
Profeſſio emiſſa in Militia Hieroſolymitana diſſoluit matrimonium; ſecus in alijs Ordinibus Militaribus. t.3. p.499. n.6
Profeſſio religioſa facta non emiſſo voto paupertatis, quomodo ſuſtineri poſſit. t.4. p. 6. n.6
Pro hæredes ſunt veluti bonorum propoſſeſſores, & fideicommiſſarij. t.3. p.321. n.3
Prohibitio ſuper pluralitate beneficiorum quo iure ſit introducta, & quas perſonas comprehendat. t.3. p.118 & ſeqq. n.7. & 8
Vide in verbo Beneficium.
Prohibitio generalis alienationis rerum Eccleſiæ ad quos Prælatos extendatur. t.3. p.187. n.2
S. Profecti monaſterium cuius ordinis ſit, & in qua diœceſi ſitum. t.1. p.310. n 1
Proles bona fide ſuſcepta facilem reddit diſpenſationem; mala fide ſuſcepta difficilem. t.1. p.95. n.12
Proles ex legitimo matrimonio nata an patris, vel matris conditionem ſequatur. t.1. p.418. n.1. & ſeqq.
Vide in verbo Filius.
vt Proles libera naſcatur, an ſufficiat, matrem liberam fuiſſe tempore conceptionis, geſtationis, aut partus. t.1. p.420 n.8
Promiſſio facta à Deo populo poſt legem, & ſacerdotium datum, quare ſponſio dicatur. t.1. p.31. n.4
Promiſſio religioſè eſt obſeruanda, etiam nuda; & an ex iurata efficax oriatur actio. t.1. p.651. n.14. & 15
Promiſſio nuda facta de re, ad quam promiſſor alias tenebatur, actionem producit. t.1. p.653. n 19
Promiſſio promittentem obligat ad promiſſa implenda. t.1. p.653. n.20 & p 654: n.6
Promiſſio alieni facti ad quid obliget promittentem, vel tertium. t.1. p.725. n.6
Promiſſio iurata indemnitatis rerum Eccleſiæ à quibus olim exigeretur. t.3. p.194. n.2
Promiſſio præbendæ proximè vacaturæ quomodo ſuſtineri poſſit: vide in verbo Præbenda.
in Promiſſione beneficij nondum vacantis varia circa diuerſitatem temporum fuere obſeruata. t.3. p.102. col.1. & 2
Promiſſio manualis tantùm à Græcis ad Eccleſiæ vnitatem redeuntibus exigitur. t.5. p.452. n.2
Promiſſio pœnæ in ſponſalibus adiecta, an ſit vtilis: vide in verbo Sponſalia.
Propoſitum voluntatis an ſufficiat ad votum emittendum: vide in verbo Votum.
Propoſitum non adimplens an ſit voti tranſgreſſor; & an propoſitum inducat aliquam obligationem. t.3. p.511. n.4
Proprætores an delegatam, an ordinariam iuriſdictionem obtineant. t.1. p.483. n.4 & 5
Vide in verbo Vicarius.
Proprietas aliquando accipitur pro ipſamet re; frequentiùs tamen accipitur pro dominio. t.2. p.171. n.8
Proprietas, & dominium an idem ſint, an verò inter ſe differant. ib. num.8
Prorogatio iuriſdictionis an ſit iure ciuili cognita. t.2. p.76. n.5
Prorogatio iuriſdictionis quid ſit, & quæ ad eam requirantur. ib.
Prorogatio nulla datur in arbitris. ibid.
ad Prorogationem deſideratur deliberata voluntas illius, qui prorogaturus eſt. t.2. p.76. n.6
Prorogationis modus quadruplex refertur, & quinam certo iure nitantur. ib. n.7
Prorogatio de modo ad modum, & de tempore ad tempus an admittatur. ib. & ſeq.
Prorogatio iuriſdictionis iudicis ſæcularis quare clericis prohibeatur. t.2. p.80. n.9
Proteſtatio operatur, vt actus in quo adhibetur, nihil vltra intentionem operetur. t.1. p 911. n.7
Prouerbium, Dat Galenus opes, & Iuſtinianus honores; vnde cœperit. t.3. p.749. n 2
Prouinciarum Imperij diſtinctio in Imperiales, & Proconſulares: vbi de earum moderatoribus, & quibus titulis decorarentur. t.3. p.8. num.20
Prudentibus olim permiſſum fuit de iure reſpondere. t.2. p.562. n.16
Prudentum reſponſa quænam legis authoritatem obtinebant. ib. num.16
Pſalmiſta olim clericus erat à Parocho electus, & in gradum clericorum cooptatus, vt ſibi in cantu adiutor eſſet. t.3 p.20. n.4
Parocho celebranti Miſſam neceſſario adeſſe debebat. ib. & ſeq.
Pſalmiſtæ alij ab Epiſcopo ſolemniter benedicti, quibus ratione proprij gradus pſaltenos munus competit. ibid.
Pſalmodia prima pars officij diuini in ſe ſummæ authoritatis eſt. t.3. p.630. n.20
Pſalmodia antiquiſſima eſt in Eccleſia. ibid.
Pſalmodia omnes perfectiſſimæ orationis affectus in ſe continet. ibid.
Pubertatis etymon traditur, & quomodo in hominibus præſcribenda ſit, definitur. t.4. p.59. n.3
Pubertatis definitio iuxta mentem veterum Philoſophorum, & aliorum: ibid.
Pubertas plena quibus annis æſtimetur. ibid.
Pubertas naturalis iuxta ſacros canones ſufficit ad matrimonium contrahendum, nec requiritur legalis. t.4. p.60 n.4
Pubertatis proximus quis dicatur. t.4. p.63. n 5
Pubes minor 25. annis an poſſit cauſam matrimonialem abſque alicuius curatoris authoritate in iudicio pertractare. t.2. p 206. n.10
Puella pubertati proxima impuberi deſponſata, non eſt præciſe cogenda ad expectandum donec ſponſus ad nubilem ætatem peruenerit. t.4 p.67. n 2
Pueri ob vocis elegantiam etiam olim muſicis modulis ad canendas res ſacras imbuebantur t.3. p.42. & ſeq. n.31
Pueri quinam dicantur, & quinam pueritiati proximi ſint: tom.3. p.509. n.1
Pueri acceptiones variæ traduntur: ibid.
Pueri appellatione qui veniant, & quid ſit puerilis ætas, & quando incipiat: t.5. p.207. n.1
Puer doli non capax pœnis ſpiritualibus non ſubiacet. t.5. p.291 n.7
Pueri grandæui, hoc eſt proximi pubertati, & doli capaces, ex delictis, excepto carnis peccato, tenentur, ſed mitiùs ſunt puniendi, quam maiores: t.5 p.293. n.5. & p.295. n.11
Pueri quandonam proximi pubertati dicantur: ib. p.294. col.1
Pueri grandiuſculi quinam ſint. t.5. p.295. n.10
Puer doli capax ex periurio tenetur. t.5. p.296. n.12
Pueri an ante pubertatem legibus, & canonibus definitam teneantur ex delicto carnis. ib n.13
Pueri baptizandi olim ieiuni eſſe debebant: vide in verbo Ieiunium.
Pueritia quandonam incipiat, & quomodo finiatur: Vide in verbo Ætas puerilis.
Puerpera quænam dicatur iuxta etymologiam D. Iſidori: & quid ſit puerperium. t.4. p.59. n.2
Purgatio canonica non admittitur probationibus legitimis exiſtentibus ex alia parte. t.2. p.286. n.3. & p.287. n.8
Purgatio ad liberandum reum non admittitur ſi legitime probari poteſt eum deliquiſſe. ib. n.4
Purgatio canonica quid ſit, & quot modis olim iniungeretur. to.5. p.391. n.5
Purgatio canonica per crucem, per ſuſceptionem Euchariſtiæ, cui addebatur etiam imprecatio, quid olim fuerint, & quare prohibitæ. ibid. & ſeq.
Purgatio canonica per iuramentum quid ſit, & quomodo fiat. t.5. p.391. n.5
Purgatio canonica quare iniungatur laboranti infamia, cuius delictum probari nequit. t 5. p 392. n.8
Purgationis vulgaris ſpecies præcipua duellum fuit, vel monomachia. t.5. p.393. n.1
Purgatio vulgaris nec in cauſis ciuilibus, nec in criminalibus admittenda eſt. t.5. p.354. n.3
Purgationis vulgaris varia teſtimonia. ib. n.4
Purgatio vulgaris quare ita dicta, & quotuplicitet apud veteres fieret. t.5. p.395. n.5
Purgationis per ignem exempla varia. ibid. & ſeq.
Purgationis per aquam feruentem, & frigidam ritus. t.5. p.396. n.6
Purgationis vulgaris vſus quare prohibitus ſit. ibid. & ſeq. n.7
Purgatio ad explorandum adulterium licita fuit apud Iudæos. t.5. p 397 n.8
Purgatio per ignem, & per duellum aliquandiù tolerata fuit. ib. n 9
Purificatio poſt partum in lege veteri quo ritu perficeretur. tom.3. p.-00. & ſeqq.
Purificationis præceptum à B. Maria Virgine adimpletum; vnde Purificationis feſtiuitas. t.3. p.702. n.6
Purpura regalis ſacerdotio ab ipſis Imperatoribus communicata. t 3. p. 32. n.6

Q

QVadrageſima triplex quotannis à Chriſtianis obſeruabatur. tom.2. pag.336. num.3

Quadra-

Digitized by Google

Quadrageſimæ tempus pluries immutatum fuit propter ieiunium quadrageſimale implendum. ib.& ſeq.n.6
Quæſtio omnis vel eſt iuris, vel facti. to.2. p.127.& ſeq.n 7
Quæſtio iuris probationibus non indiget, ſecus quæſtio facti. ibid.
Quæſtiones iuris citius expediuntur, quàm quæſtiones facti. t.1.p. 643 nu 2
Quæſtorum eleemoſynarum vſus & abuſus cohibitus. t.5.p.419.n.2
Quæſtoribus prædictis huiuſmodi officium penitus interdictum fuit. ibid.
Quæſtorum nomen & vſus penitus extinctus. ibid.
Quæſtores eleemoſynarum etiam ſæcularibus legiſlatoribus odioſi, iudicibus ſæcularibus & eccleſiaſticis ſubijciuntur. ibid.
Qualitas requiſita certo tempore, poſtea ſuperueniens nihil operatur. t.1.p.646.n.6
in Quantitate maiori minor ineſt, & conſentiens maiori quantitati, minori conſentit. ibid.
Quarta decimationum olim Epiſcopis à Parochis pendebatur. t.2. p.402 n.4
Quarta decimarum & mortuariorum tempore quadraginta annorum præſcribitur à Parocho contra Epiſcopum. to.2.p.511 n 3
Quarta fabricæ quid fuerit priſcis temporibus Eccleſiæ. to.2.p.545. num. 6
Quarta mortuariorum olim ab ingredientibus religionem exigebatur; ſed deinde prohibitum fuit. t.3.p.387.n 2
Vide in verbo Mortuarium.
Quarta mortuariorum propriæ parochiæ debetur, ſepultura extra eam electa. t.3.p.395 n.1
Quarta canonica an debeatur ex his, quæ relinquuntur pro anniuerſaria die. to.3.p.196.n.10
Vide in verbo Portio Canonica.
Quarta decimarum ab Epiſcopis in aliquibus locis exigi poteſt. t.3. p.435.n.2
Quatoordecimani hæretici quinam, & quis eorum error. tom.1.p. 132.nu.1
Querela ad publicam vindictam, & priuatam vtilitatem proponi poteſt. t.1.p.111.n.5
S. Quintini Eccleſia Cathedralis in Gallia, & quò tranſlata. t.1. p.110.nu.1

R

RAguſienſis Archiepiſcopatus in fine Apuliæ ſex habet Eccleſias ſuffraganeas. t.1.p.510.n.2
Ramandui, Romandui, vel Mandui, quinam populi ſint. to.3.p. 457.num.2
Ramiſchot tributum Anglicanum, quod denarium D. Petri dicitur: Vide in verbo Heretic.
Rapina impropriè dicitur vſurpatio beneficiorum, & quando committi dicatur. t.1.p.273 n.5
Rapinæ definitio traditur, & explicatur. t.5.p.233.& ſeq.n.10
Rapina totam furti quidditatem comprehendit. ib. & p.234. n.11
Rapina quam grauius crimen ſit furto. ibid.
Raptores, ſeu detentores rerum Eccleſiarum, coram vtroque iudice, tam eccleſiaſtico, quàm ſæculari, conueniri poſſunt. t.2.p.14.n.1
Raptores rerum Eccleſiarum an ſint ipſo iure excommunicati. to.2. p.50.nu.2
Raptoris Eccleſiarum an ſit pœnitentia deneganda: vide in verbo Pœnitentia.
Raptori & violatori Eccleſiæ an ſepultura Eccleſiaſtica denegetur. t.5.p.83.nu.4
Raptoris oblationes, & eleemoſynæ an ſint ab Eccleſia admittendæ. ibid.nu.5
Raptor manifeſtus, vel Eccleſiæ violator, ſi ablata reſtituit, vel reſtituendo cauet in vita, vel in morte, ad pœnitentiam, & ſepulturam eccleſiaſticam admittitur: ſi verò nolit, cùm poſſit, & in morte non poteſt reſtituere, pœnitentia conceſſa, denegatur eccleſiaſtica ſepultura t.5.p.111.n.8
Raptorum varia genera referuntur. ib. & ſeq.n.10
Raptores quibus pœnis ſubijciantur. t.6.p.234.n.11
Raptor etiam pœnitentiam petens cogendus eſt reſtituere. ib.n.12
Raptores naufragantium eorumque bonorum, quibus pœnis coerciti ſint iure Romanorum. to.5.p.135.n.5
Raptor virginis poteſt cum ea matrimonium contrahere, vbi datur libera facultas contrahendi. t 5.p.241.& ſeq.n.1
Raptorem inter & raptam matrimonium iure Pontificio non prohibetur, niſi conſenſus deficiat. t.5.p.243.n.6
Raptor hominis, & qui eum vendit, vltimo ſupplicio afficiendus eſt. t.5 p.244.n.2
Raptus Adelæ filiæ Comitis Hollandiæ per Vuillelmum patruum. t.2.p.487.n.4
Raptus virginum Sabinarum à iuuentute Romana perpetratus impellente Romulo. t.4.p.6. & ſeq.n.18
Raptu ſimulato legitimi connubij ritus peractus. ib p.9
Raptus mulieris quomodo committatur. t.5.p.242. & ſeq.nu.1
Raptus an committatur ſi filia conſentiens abducatur. t.5.p 242.n.4
Raptus virginis quibus pœnis puniatur, tum per leges, tum per ſacros canones. ib.nu.5
Raſura eſt vnus ex modis perpetrandi falſitatem in literis Apoſtolicis. t.p.101.nu.22
Ratio vbi eadem, idem ius ſtatui debet. t.1.p.33.n.5
Ratiocinijs obligati ad ſacros ordines admitti nequeunt, niſi depoſito onere, & redditis rationibus. t.1.p.423.n.4 & p.424.n.6. & 8
Ratiocinia publica polipty ca dicuntur. ib.nu.6
Ratiocinijs publicis obligati ad honores, & dignitates non admittuntur apud varias gentes. t 1.p.424 nu.8
Rauellum ciuitas eſt Italiæ Epiſcopali Cathedra decorata. tom.4. p.28.nu.1
Rauennæ nobilis Italiæ ciuitatis breuis deſcriptio, & laudes. tom. 1. pagin.71.nu.1
Raymundus Epiſcopus Toloſanus Albigenſium fautor, & ſimoniacè electus. t.1.p.134 n.3.& p.294.n.5
Reatus apud Romanos vera ſignificatio. t.1.p.213.nu.2
Reatus & culpa in quo differant. t.5.p.8.nu.3
Reatus plerumque accipitur pro delicto, frequentius tamen pro obligatione ad culpam. ibid.
Reconciliatio eorum, qui pœnitentiæ ſolemni caput ſubdiderant, ad quem pertinebat. t.1.p.473.n.6
Vide in verbo Pœnitentia ſolemnis.
Reconciliatio minor, & reconciliatio ſolemnis quid fuerit. t.5.pag. 235.& ſeq n.1
Reconciliationis ſigna quænam ſint: vide in verbo Abſolutio.
Rebaptizatio quam graue ſcelus ſit, & quibus pœnis ſubiaceant tam rebaptizati, quam rebaptizantes. t.5.p.169.nu.2
Rebaptizatio an ſemper inducat irregularitatem quoties iteratur. ibid.nu 3
Raceburgenſis Eccleſia Epiſcopalis in Sclauonia. t.4.p.109.nu.1
Receptatores hæreticorum eiſdem pœnis afficiendi non ſunt ac hæretici. t.5.p.156.n.10
Vide in verbo Credens, Fautor.
Recipiens bona eccleſiaſtica à Principe illis priuatur, & excommunicationi ſubiacet. t 3.p.183.& ſeq.n.5.& ſeqq.
Reconuentioni locus non datur coram arbitris. t.1.p.776.nu.2
Reconuentio datur coram iudice delegato, non verò coram arbitro, & quare: ib & ſeq.n.5.& 6
Reconuentionis definitio traditur, & explicatur. t.2.p.90.n.6
Reconuentio quare dicatur compenſatio, & in quo ab ea differat.ib.
Reconuentio in quibus cauſis admittatur. ib.
Reconuentio an poſt litis conteſtationem, an verò ante proponenda ſit. t.2.p.93.n.7
Reconuentio an locum habeat non ſolùm in iudice delegato, ſed etiam in ordinario. ib.nu.9
Reconuentioni an ſit locus coram delegato à ſummo Pontifice, aut etiam coram iudice appellationis. t 2.p.92.no.10
Reconuentio coram iudice delegato habet locum, non verò coram arbitro; & quare. ib. & ſeq.n.11
Reconuentio an habeat locum in cauſis criminalibus in aliquibus caſibus. t.2.p.93.nu.12
Reconuentio coram iudice delegato quomodo fieri debeat. to.2.p. 94.nu.2
Reconuentio an detur in cauſa ſpolij, & vna ſententia vtraque cauſa terminetur t.2.p.199 & ſeq.n.1
Recredere quid ſignificet, varijs exemplis oſtenditur, & in quo differat à reddere. t.2.p.655.n 3
Recuſare iudicem quid ſit: vbi traditur praxis antiqua circa hoc in foro Romano. t.2 p.563.n.2
Recuſationis remedium qua ratione ſit introductum, & quid habeat commune cum appellatione. ibid.
Recuſationis definitio traditur, & explicatur. ib.& ſeq.
in Recuſatione iudicis quænam cauſæ ſint exprimendæ, tam iure ciuili, quàm canonico t 2.p.664.nu.4
Recuſationis cauſa propoſita quid agendum ſit. t.2.p664.n.6
Recuſationis iudicis cauſa datur, ſi probetur vnum ex litigatoribus ſubditum eius eſſe. t.1. p.512.n.3
Recuſationis cauſam præſtat familiaritas partis cum iudice. t.1 p. 521.nu.3
Recuſationis exceptio quando opponenda ſit. ib.nu.4
Recuſatio iudicis non admittitur cùm cauſæ cognitio delegata eſt cum clauſula, appellatione remota. t.2.p.622.nu.1
Recuſatio iudicis, & appellatio, in quo differant iure ciuili. ib.
Redemptio Eccleſiarum & Altarium in Gallia introducta quid ſit. to.1.p.264.n.11
Redonenſis Eccleſia eſt ſuffraganea Archiepiſcopi Turonenſis. to. 1.p.604. n.3
Reductio ad arbitrium boni viri eſt appellationis ſpecies à ſententia arbitrorum. t.1.p.766.n.19
Reductioni ad arbitrium boni viri an ſit locus, ſi partes ei ſimpliciter, vel cum iuramento renunciauerint. ibid.
Reductione denegata per ſententiam iudicis ordinarij, an detur appellatio ab ea. ib.& ſeq.n.20
Reductio à laudo arbitrorũ debet peti intra decẽ dies. t.1.p.766.n.21
Refectorium in monaſterijs quiſnam locus ſit, & quare ita dictus. t.3.p.530.n.5
Refectio æquè de ſomno, ac de cibo ſumitur; communiùs tamen pro cibo accipitur. ib.nu.5
Regalia Epiſcopis ſæpè conceduntur à Regibus, iuramento ab eis recepto. to.1. p.242.n.4
Regeſtrum, ſiue regiſtrum quid: & quis eorum vſus in Eccleſia. t.1. p.28 n.2
Regium Lepidi pulchra ciuitas à Longobardis, & Gothis excidium paſſa. t.1.p.251.nu 3
Regium Lepidi antiqua ciuitas Æmiliæ, quare ita dicta. t.1.p.451. num.1
Regium vrbs nobiliſſima, & vetuſtiſſima totius Calabriæ Metropolis. t.1.p.519.n.1
Regium ciuitas in prouincia Numidiæ. to.2.p.401 n.1
Regnum Hieroſolymitanum à Saladino captum, & cui demùm conceſſum. t 1.p.105.n.3
Regni Francorum diuerſi fines pro diuerſitate temporum fuere. t.2.p 409.nu.10
in Regnis an hæreditario, an ſanguinis iure ſuccedatur. to.3.p.498. & ſeq.nu.2
in Regni ſucceſſione prælatio maioris natu cum ipſis regnis cœpit. tom.3.pag.514.num.3
Regulæ Cancellariæ vtrùm ius contineant generale, & abſolutum. t.1.p.20.& ſeq.n.57
Regula, pacto priuatorum, &c. quomodo ſit intelligenda. tom.2. p.59.nu.2
Regula, qui prior appellat, prior agat, quomodo ſit intelligenda. to.2. p.854.n.15
Regulæ iuris iudicio, authoritateque prudentum inductæ, aliquando conſtitutiones dicuntur. t.2.p.555 no.16
Regulæ iuris · Nemo plus iuris, &c. an ſemper rectè accepta vera ſit. t.4.p.231.n.10
Regulæ monaſticæ lectio ad quid iubeatur, & ad quid vtilis ſit. t.5.p.41.nu.2
Regula, Nihil tam naturale, &c. iure ciuili attento, plurimùm vigebat in matrimonijs. t.5.pag.475 n.2
Regulares etiam ob delictum occultum à Prælatis ſuis arceri poſſunt

Digitized by Google

ſunt à ſacris ordinibus, t.1.p.333.nu.12
Vide in verbo Delictum, Irregularitas.
Regulares ab eo Epiſcopo debent recipere ordines in cuius diœceſi ſitum eſt monaſterium. t.3.p.539.& ſeq.nu.4
Regulares omnes in ciuitate conſtituti, vel parum ab ea diſtantes, tenentur proceſſionibus publicis intereſſe, nonnullis priuilegiatis exceptis. to.5.pag.345.n.2
Regularium priuilegium de non ſoluendis decimis ex fructibus hortorum, quomodo intelligendum ſit. ib.nu 3
Relapſi, quamuis pœnitentes, nulla abiuratione facta traduntur brachio ſæculari. tom.5.pag.137.n.6
Relapſi qua pœna puniantur. ibid.
Relapſis venia non datur, pœnitentia tamen quoad ſalutem ſpiritualem, petentibus eam non denegatur. ibid.
Relapſus alius eſt verus, alius præſumptus. ib.n.7
Relapſus verè, vel præſumptiuè quid ſit quoad iuris effectum. ib. & ſeq.
Relapſus vt quis dicatur, quid requiratur. ibid.
Relapſi aliqui referuntur, qui Curiæ ſæculari relaxati non fuerunt. ibid.
Relatione facta ſuperiori, nihil ea pendente eſt innouandum à iudice. tom 1.p.555.nu.3
Relatio quid ſit apud hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores, vbi de iure tertiæ, & quartæ relationis. t.1.p.555. n.3
Relatio in iure quid ſit, & in quo differat ab appellatione. ib.
Relatio plena, & integra facienda eſt: & decius frequenti vſu apud veteres. ibid.nu.6
Relationum vſus vetuſtiſſimus etiam in Eccleſia, vbi traduntur earum exempla. ibid.n 7
Relatio an ſit actus iudicialis, an extraiudicialis. t.1.p.556.n.9
Religionis propriæ mutatio paucis bene ceſſit, multis infeliciter. t.3.p.482.n.2
Vide in verbo Tranſitus.
Religionem nouam inſtituere ſine ſpeciali Romani Pontificis licentia non licet. t.3.p.542.nu.4.&7
Religiones olim triplici modo approbabantur. ib.nu.6
Religiones multæ aliquibus ſæculis ſine aliqua Romanæ Sedis approbatione viguere. ibid.
Religionum nouarũ approbatio Sedi Apoſtolicæ eſt reſeruata. ib.n.7
Religioſus contra prohibitionem Prælati ſuſ[c]ipit Ordinibus initiari non debet. to 1.p.334.nu.3
Religioſi zelo ſanctioris vitæ licet ad religionem ſtrictiorem tranſire, petita, licet non obtenta, ſuperioris licentia. t.3.p.482 n.4
Religioſus a ſtrictiori ad laxiorem religionem tranſiens non ideò creditur apoſtata. ib & ſeq.
Religioſi fugitiui, & eiecti annuatim ſunt requirendi, & cogendi vt ad clauſtrum reuertantur. t.3.p.485.n.4 & p.487.n.8
Religioſis ritè, & legitimè profeſſis non licet è monaſterio exire, inuito, vel inconſulto ſuperiore. t.3.p.486.n.6
Religioſi extra monaſterium degentes, vt leges, vel Phyſicam audiant, cui pœnæ ſubiaceant: vide in verbo Monachus.
Reliquiæ Sanctorum vice eulogiarum antiquitus mittebantur. to.1. pag.123.num.3
Reliquias Sanctorum in altaribus recondere antiquus mos eſt Eccleſiæ. t.3.p.509.n.1
Reliquiarum vindicatio, approbatio à maioribus noſtris dicta eſt, quæ valde neceſſaria cenſetur. t.3.p 689.n.2
Reliquiæ multæ Sanctorum igne probatæ. ibid & ſeq.
Reliquiarum abuſus execranda audacia, & auaritia commiſſus. to.3. pag.690.num.3
Reliquiæ Sanctorum venales exponi non debent, ſed tantùm intra capſam ad venerationem oſtendi. ibid.
Reliquiarum veneratio in lege gratiæ à temporibus Apoſtolorum cœpit t 3.p.691.n.6
Reliquiarum cultus primùm impugnatus ab Eunomio. ibid.
Reliquiarum veneratio quibus rationibus ſuadetur. ibid.& ſeq.
Reliquiæ Sanctorum ab omni nundatione immunes eſſe debent; redimi tamen poſſunt ab infidelibus, & ab eis ſubtrahi abſque vitio furti. ibid.& ſeq.num.7
ſi Reliquiæ exponantur tantùm ad maiores eleemoſynas colligendas, an committatur ſimonia. t.3.p.691.& ſeq.n.5
Remedia poſſeſſoria, & interdicta tantùm deiectis poſſeſſoribus competunt. t.1.p.505.n.2
Remedia contra ſententiam arbitrorum referuntur. t.1.p.766.n.18
Remedia recuperandæ, & retinendæ poſſeſſionis quænam: vide in verbo Poſſeſſio.
Remedia poſſeſſoria, ſeu retinendæ poſſeſſionis, varia recenſentur. to.2.p.184.n.11
Remedium retinendæ poſſeſſionis, de interim, dictum, quidnam ſit, & quando competat. t.2.p.279.n.28
Remedia omnia ad impugnandam ſententiam comparata ſunt in præſidium innocentiæ. t.2 p.553.n 8
Remedium reuocatorium attentatorum reliquis eſt magis priuilegiatum. t.1. p 650. n.6
Remedium ad reſcindendam venditionem à quibus ſit inuentum. t.3.p.221 nu.5
Remedium legis 2. C. de reſcind. an competat etiam in venditione facta ſub haſta. ib.nu.6
Remedium prædictum an locum habeat in actionibus, quæ venditioni, & emptioni ſimiles ſunt. ib. & ſeq.
Remedium dictæ legis 2. an competat venditori ſcienti valorem rei venditæ. t.3.p.222.n.9
Remiges damnati ad triremes confugientes ad Eccleſiam, an beneficio immunitatis gaudeant. t.3.p 727.nu.8
S. Remigij celebre Archimonaſterium in ipſa vrbe Rhemenſi. to.1. pag.602.nu.1
S. Remigij monaſterio villæ conceſſæ ſunt cum regali iuſtitia. t.5. pag 292. n.2
Remittere dare eſt, & ſimonia æquè remittendo ac dando committitur. t.1.p.107.n.2
Renuncians beneficium interpoſito iuramento illud ampliùs non petendi, poteſt illud obtinere, ſi denuo ad illud eligatur. to.1. pag.302.nu.6
Renuncians beneficio religionem ingrediendo, licèt intra annum probationis egrediatur è monaſterio, non recuperat beneficium. ibid. & ſeq. nu.6
Vide in verbo Beneficium.
Renuncians iuri ſuo in iudicio, an poſſit deinde audiri. t.2.p.391.n.4
Renunciatio per ſe ſufficit ad priuationem præbendæ. t.1.p.62.n.5.
Renunciationis in vtroque iure, & apud Interpretes varias acceptio to.1.p.302.n.7
Renunciationis definitio. ibid.
Renunciatio beneficij, aut Epiſcopatus, aliquando eſt inualida. ibid.nu.7
Renunciatio alia abſoluta, alia conditionalis, & in quo inter ſe differant. t.1.p.306.n.4
Renunciatio conditionalis coram Ordinario fieri nequit validè. ibid.nu.5
Renunciatio beneficij liberè, & purè fieri debet: conditionalis verò coram R. Pontifice. to.1.p.307.n.6
Renunciatio beneficij facta in manibus laici crimen eſt. ib.nu.7
Renunciatio facta ab ſpoliato non impedit reſtitutionem ex cauſa ſpolij. t. 1.p.308.n.10
ad Renunciationem tacitam non deſideratur ſuperioris licentia, ſecus ad expreſſam. ib.nu.11
Renunciationis Epiſcopatus cauſæ referuntur, earumque exempla traduntur. t 1.p.320. & multis ſeqq.
Renunciatio beneficij iurata an ita valida ſit, vt beneficium ampliùs repeti non poſſit. t.1. p.719.n.2
Renunciatio in alterius damnum facta eſt inualida. t 1.p.775.n.12
Renunciatio fori Eccleſiaſtici a Clerico facta nullas vires habet. t.1.p.59.& ſeq.n.11
Renunciatio proprij matrimonij communiter viuentibus præcepto diuino impoſita fuit. t.3.p.97.n.7
Repetens indebitum ſolutum quid probare teneatur. t.3.p.304.n.2
Vide in verbo Condictio.
Repudium in lege Moyſi Hebræis fuit permiſſum, an tanquam licitum, an vero ad maiora mala vitanda, diſquiritur t.4.p.190.n.6
Repudium ob quas cauſas fuerit Hebræis permiſſum. ibid.
Repudij libellus quo ritu, & quibus cæremonijs conficeretur. ibid. & ſeq
Vide in verbo Diuortium.
Repræſentatio omnem vim oratoriã in ſuadendo vincit. t.3 p.30.n.3
Repræſentatio in feſtiuitatibus priſcis Eccleſiæ ſæculis inualuit. ibid.
Repræſentatio an ſit genus ſolemnitatis alienum ab Eccleſiæ diſciplina. ib. & ſeq.
Repræſentatio natalis Domini tolerari poteſt in Eccleſia, ſi cum modeſtia fiat. t.3.p.32.n.9
Res iudicata pro veritate habetur, nec contra eam admittitur probatio in contrarium. t.1.p.309.nu.2
Res integra in iudicijs quando dicatur, & quando dicatur cœpta. t.1 p.514.n.3
Res iudicata in aliquibus caſibus retractari valet, & de nouo ſententia ferri. t.1. p.741. n.11
Res iudicata per reſtitutionem in integrum retractari valet. ib.n 12
Res iudicata prætextu inſtrumenti nouiter reperti reſcindi non poteſt. to.1 p.745.n.10
Res litigioſa vendita non poteſt à tertio vſucapi; benè tamen a poſſeſſore, etiam poſt litis conteſtationem. to.1.p.756.nu.23
Rei vindicatio petit dominium in actore, & poſſeſſionem in reo, & cuinam competat. to.2 p.38.n.5
Rei vindicatio non poteſt intentari aduerſùs eum, qui non poſſidet. to.2.p.39 n.7
Res, quæ reali, vel perſonali actione petitur, debet ſpecificè peti, nec ſufficit eam generaliter poſtulare. t.2.p.87.n.3
Res litigioſa alienari non poteſt, & ſi alienetur, ita quòd retrahi non poſſit, alia eiuſdem valoris in illius locum ſubſtitui debet. t.2 pag.229.num.1
Res litigioſa quænam dicatur, cuius alienatio prohibeatur, & qui ſint huius prohibitionis effectus t.2.p.229.n 3
Res an dicatur litigioſa poſt petitionem, ſi tantùm actione perſonali petatur. ib. & ſeq.nu.4
Rei litigioſæ vſucapio an procedat: vide in verbo Vſucapio.
Rei litigioſæ alienatio quo iure prohibita ſit. t.2.p.231.nu.10
Vide in verbo Alienatio.
Rei litigioſæ alienatio ſub quibus pœnis prohibita ſit. ib. & ſeq.
Rei litigioſæ, & rei, de qua diuiſorium iudicium cœptum eſt, variæ comparationes, & differentiæ. t.2. p.23[?]. & ſeq.nu.16
Rerum dotalium dominium an penes vxorem ſit, an penes maritum. to.2.p.454. num.3. 4 & 5
Res, & fundi dotales à marito inuita vxore non poſſunt alienari, iuxta legem Iuliam Papiam. t.3.p.455.n.6.& 7
Rerum eccleſiaſticarum repetitio an poſſit omitti propter ſcandalum vitandum. t.2.p.506.n.1
Rei iudicatæ definitio traditur, & explicatur. to.2.p.565.n.5
Res iudicata perinde habetur, ac ſi vera veritate naturali eſſet. ib. num. 6
Res iudicata propriè dicatur ſententia ſupremi iudicis, à quo appellari non poteſt. t.2.p.565.n.7
Res iudicata paratam habet executionem. t.2.pag.566.n.11
Res inter alios acta alijs nec nocet, nec prodeſt; & quis in hac materia dicatur alius. t.2.p.599.& ſeq.n.1.& 3
de Re ſcienter confirmata per Pontificem inferior non poteſt cognoſcere, niſi confirmatio facta fuerit per ſubreptionem, aut res ſit litigioſa t.2.p.684.& ſeq.nu.1
Vide in verbo Confirmatio.
Rerum multarum alienatio prohibetur, & præſertim Eccleſiæ. to.3. p.189.n.8
Res Eccleſiæ, tam immobiles, quàm mobiles pretioſæ alienari prohibentur. ib.& p.191.n.11
Rerum Eccleſiæ alienatio an abſolutè in omni caſu prohibita ſit. ibid.nu.12
Vide in verbo Alienatio.
Res eccleſiaſticæ an poſſint de iure canonico in emphyteuſim concedi. t 3.p.293.& ſeq.n.4

Digitized by Google

Res Eccleſiæ improbè alienata reſtituenda eſt cum fructibus; & an poſſit dari caſus, in quo fructus non ſint reſtituendi. t.3. p.197. num.4
Res inalienabiles in feudum etiam dari nequit. t.3.p.252.n.9
Res donatæ propter nuptias, ſi alienentur a marito conſentiente vxore, dum alia bona ipſe obtinet, præcipuè poſt tranſcurſum temporis ab vxore repeti non poſſunt. t.3.p.234.nu.2
Res donatæ propter nuptias, an muliere conſentiente alienari poſſint. t.3. p.234.n.5
Res ſemel alienabilis effecta, ſemper manet alienabilis. to.3.p.251. & ſeq. n.12
Rerum eccleſiaſticarum dignitati omnibus votis intendit Stephanus I. t.3 p.254. n.5
Res Deo dicatæ pignori dari non poſſunt, niſi ex graui neceſſitate. ib.& ſeq.n.6
Res Deo dicatæ extra commercium hominum ſunt, & permutari, vel alio modo alienari non poſſunt. t.3.p.254.nu.8
Res ſacræ in quibus caſibus alienari, & pignori dari poſſint. ibid. num. 9
Res ſacræ ſi cauſa neceſſitatis vendantur, priùs conflati debent. p.255.& ſeq.n 11
Vide in verbo Vas.
Res aliquæ reſeruntur, quæ etiam alijs bonis deficientibus ex cauſa iudicati capi non poſſunt. to.3.p.286 n.10
Res, vel prædia empta ex pecunia Eccleſiæ ab Epiſcopo, vel preſbytero, cui acquirantur. t.3. p 316. n.1.& ſeq.
Res quæ peruenit ad eum caſum, à quo incipere non poterat, quandonam vitietur. t.3.p.348.& ſeq.n.7
Res eaſdem communiter, & concorditer poſſidere difficile eſt. t.3. p.547.n.4
Res quas præcipuè ab hominum iniurijs tutas eſſe volebant Gentiles, in templis deponebantur. t.3. p.684. n 4
Res prophanas in Eccleſijs Catholicorum deponere an liceat. ibid. col. 1
Rem prophanam è loco ſacro auferens, an fur, vel ſacrilegus cenſendus ſit. t.3.p.684.n.5
Res datæ ab ancilla matrimonialiter cum ſeruo coniuncta, conniuente domino, an in dotem conuerſæ cenſeantur. t.4 p.113. n.14
Res empta ea pecunia dotali an efficiatur dotalis. t.4. p.214. n.10
Res prufanæ poſſunt ea graui cauſa in Eccleſia deponi. to.4. p.231. num. 10
Res ſimoniacè accepta cuinam ſit reſtituenda. t.5.p.63.n.9
Res ſimoniacè accepta an reſtitui debeat in foro conſcientiæ, etiam ante iudicis ſententiam. ib.& ſeq.n.10
Vide in verbo Simonia.
Res per eaſdem cauſas diſſolui, per quas naſcuntur, varijs exemplis oſtenditur. t.5.pag.475. & ſeq.n.2
Resbacenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti eſt in diœceſi Meldenſi. to.2 p.591. n.1
Reſcriptum, in quo ius commune continetur, an ſemper inutile & & ſuperfluum ſit cenſendum. to.1. p 59. nu 9
Reſcriptum ſpeciale derogat priuilegio generali, etiamſi eius mentionem non faciat. ib.nu.10
Reſcriptum ſpeciale quomodo aliquando non deroget generali: to.1.p.61.n.18
Reſcriptum an differat à priuilegio ſpeciali quoad derogationem generalis. ib & ſeq.n.19
Reſcriptum prohibens cauſæ cognitionem de falſitate ſuſpectum eſt. t.1. p.63.n.13
Reſcripta communiter quinque partes continent, & quæ ſint. ibid. num. 15
Reſcriptum ſecundum ab aduerſario impetratum non ſuſtinetur, ſi in eo non fiat mentio primi. to.1.p 65.n.2
Reſcripti etymologia, & quid ſit reſcribere apud bonæ notæ Authores t.1 p.66. n.4
Reſcripta à petitionis forma effectum, & intellectum accipiunt. ib. num 6
Reſcripta Pontificia ob varias cauſas impetrantibus inutilia & ineſficacia ſunt. ib.nu.5
Reſcripti reuocatio non eſt ſimilis reuocationi legis. ibid. & ſeq. numer. 7
Reſcriptum ſecundum non eſt ipſo iure nullum, non facta mentione prioris. t.1. p.66. n.7
Reſcriptum primum non ſtatim irritatur per ſecundum primi mentionem faciens. ib.& ſeq.nu.10
Reſcriptis duobus concurrentibus, quodnam præualeat. tom.1. p. 67. nu. 11
Reſcriptum ſecundum ſpeciale derogat priori generali, nulla facta mentione prioris. ibid.
in Reſcripto poſteriori non deſideratur prioris mentio ad eius derogationem, ſi primum defectum patiatur. ibid.
ſi in Reſcripto duo alternatiuè ponantur, ſufficit in quocumque verificetur. t.1.p.68.n.6
Reſcripta ſtrictè, vel latè accipiuntur, in eiſque fit interpretatio iuxta quod veriſimilius eſt. to.2.p.74.n.15
Reſcripto non obediens punitur, & grauius, ſi ex contemptu non obediat. to.1.p.71.n.2
Reſcriptum Principis continens aliquid contra ius expreſſum, aut ex cuius exequutione ſcandalum ſequatur, reuerenter eſt accipiendum; in eius tamen exequutione eſt ſuperſedendum: tom.1. p. 71. numer. 3
Reſcripta Principum tam à partibus impetrantibus, quàm a iudicibus reuerenter accipienda ſunt. ibid.num.5
Reſcripta Principum pro reuerentia moris fuit omni tempore labijs admouere. ibid.
Reſcripta cum conſilio Iuriſconſultorum ſæpe ab Imperatoribus data. t.1.p.72.nu.7
Reſcriptum contra ius elicitum, ſi non lædat alium, valere poteſt. ibid.
Reſcriptum vitiatur, ſi illud impetrans ad beneficium conſequendum, beneficij, vel penſionis, licèt exiguæ, iam obtentæ mentionem non faciat. t.1.p.78.n.8
Reſcriptum impetrari ad beneficium in forma pauperum, & impetrari ſimpliciter, in quo differant. t.1.p 79. n.1
Reſcripti valor an æſtimandus ſit tantùm ex intentione Pontificis, an etiam ex culpa, & ſimplicitate impetrantis. to.1.p.80. & ſeq. numer. 14
Reſcriptum, in quo incerti iudices dantur, vel futura negotia delegantur, inutile eſt. t.1.p.82.nu.5 7
Reſcripta Pontificum ob vitium latinitatis vitiantur, licet & reſcripta Principum ob vitium Grammaticale. t.1.p.83.& ſeq.n.3
Reſcripta Pontificia an neceſſariò debeant latine concipi, & expediri. ibid.& ſeq.n.4
Reſcripta Imperialia latinè tantùm concipiebantur, ſed Sede Imperiali Conſtantinopolim translata, Græce & Latinè concipi cœperunt. ibid.
Reſcripti forma diligenter eſt à iudicibus obſeruanda, aliàs eorum proceſſus irritatur. t.1.p.87.n.10
Reſcripta à iure communi interpretationem accipiunt, & cum eo concordare debent. t.1.p.90.n.4
Reſcripta contra ius impetrata contra Principis voluntatem conceſſa creduntur. ibid.n.6
Reſcriptum contra ius ſcienter à Principe conceſſum, validum eſt. ibid.
Reſcripta quando ius faciant inter partes, & vim legis obtineant. t.1.p.91.nu.7
Reſcriptum doloſa ſubreptione, vel obreptione impetratum, irritum eſt ipſo iure; ſimplici autem ignorantia adeptum, quatenus conceſſioni cauſam dedit, reijcitur. t.1.p.92.n.2
Reſcripta ſubreptitia, & obreptitia quænam generaliter dicantur. t.1 p.92.n.5
Reſcriptum obreptitium, & ſubreptitium, ſi diuerſa contineat, quoad omnia annullatur. ibid.n.6
Reſcripta iuſtitiæ vitio ſubreptionis, vel obreptionis affecta, an ita nulla ſint, ſicut reſcripta gratiæ. t.1. pag.94. & ſeq.n.7 8
Reſcriptorum obreptitiorum, vel ſubreptitiorum nullitas maior eſt pœna impetrantis. t.1.p.94.num.10
Reſcripta ſine die aut Conſule conſcripta, an vitio nullitatis ſubiaceant. t.1. p.97. num.2
Reſcriptum ſecundum non facta mentione primi, poteſt aliquando ſuſtineri. t.1. p.98. n.3
Reſcripta ab excommunicatis impetrata ipſo iure nulla ſunt. t.1. p.102 n.6.8 & 10
Reſcripti impetratio quibus perſonis prohibita ſit. ibid. & ſeq. numer. 9
Reſcripti impetratio potiùs ſpectat ad actus extraiudiciales. t.1. p. 103. nu.10
Reſcriptum validum eſt, etſi impetrans ante literarum præſentationem inciderit in excommunicationem. ibid.nu.11
Reſcripta ab excommunicatis impetrata in cauſa ipſius excommunicationis valida ſunt. ib.nu.12
Reſcriptum per quod quis trahitur vltra duas dietas extra ſuam diœceſim, non valet. t.1.p.104.n.2
Reſcripta iuſtitiæ impetrata per procuratorem ſine ſpeciali mandato, non valent niſi impetrentur a perſona coniuncta. to.1.p.107. num. 4. 5
Reſcriptum ad præbendam in Eccleſia, in qua certus præbendarum numerus præſcriptus eſt, an valeat non facta mentione talis numeri. t.1.p.110.& ſeq.n.12
Reſcripti data, non oblatio, attendenda, ſi ſimul concurrant. t.1.p.111.n.14.15.& ſeqq.
Reſcriptum poſterius in concurſu aliquando priori antefertur. ib. nu.17.& p.112.n.21
in Reſcriptorum concurſu aliquando tempus datæ, aliquando tempus præſentationis attenditur. to.1. pag.112. nu.19
Reſcriptum impetrantis habilitas tempore datæ, & præſentationis requiritur. ib.nu.20
Reſcripta ad lites impetrata etiam abſque conſenſu vtriuſque litigatoris valent, exceptis duobus caſibus. t.1.p.113.n.8
Reſcriptum impetratum contra Petrum ciuem vnius diœceſis, non extenditur contra Petrum incolam alterius ciuitatis, vel diœceſis, aut eo defuncto contra eius hæredem. t.1.p.116.n.4
Reſcripta ſtricta ſunt, nec extenduntur ad alias perſonas præter deſignatas in eis. ib.nu.6
Reſcripti virtute clauſulam, quidam alij, habentis, qui & quot conueniri poſſint. ib.nu.7
Reſcripta contra perſonas incertas de iure expêdiri non poſſunt. t.1.p.117.n.8
Reſcripta iure ciuili perpetua fuere; ſecus de iure canonico. ibid. numer. 9
Reſcriptum in quibus caſibus poſſit tranſire ad ſucceſſorem. p.118. & ſeq n.10.11.& 12
Reſcriptum propriè mandatum vocatur. t.1.p.120.n.1
in Reſcriptis iuſtitiæ ſemper præſcribitur tempus intra quod cauſa decidatur. tom.1.p.154 n.1
Reſcriptum, quo Pontifex iubet ordinario, vt corrigat ſuos clericos, non dat ei iuriſdictionem in exemptos. to.1.p.605.n.5
Reſcriptum non cenſetur falſum, aut ſuſpectum ex eo, quod in facti narratione literæ ſint abraſæ. to.2.p.367.n.3
Reſcriptum non vitiatur ex defectu vnius literæ, vel ſyllabæ. to.2. pag.380.nu.2
Reſcriptum Principis ad priuatorum preces conceſſum, illis tantùm prodeſt, nec inter alios ius conſtituit. t.2. p.554.nu.13
Reſcriptum ſolemne, famoſum & difficile, & celeberrima Decretalis Innocentij III. t 4.p.181.n.18
Reſcriptum aliquando non vitiatur propter ſubreptionem. tom.4. pag.533.num.6
Reſidentiæ nomen quid importet, & quid ſignificet. to.3.pag.74. num. 4
Reſidentiæ eccleſiaſticæ duplex ſignificatio. ibid.
Reſidentia Epiſcoporum, & Prælatorum actualem curam animarum habentium, an proueniat a iure diuino. ib. & ſeq.
Reſidentia Parochorum qualiter a iure diuino proueniat. ibid & ſeq.nu.5.& 6
Reſidentia Paſtorum ab optimis ſemper eſt procurata, à Concilijs imperata, a ſummiſque Pontificibus iniuncta; ab aliquibus tamen

Digitized by Google

men omnibus artibus eſt recuſata. t.3.p.76.n.9
Reſidentia Paſtorum in proprijs Eccleſijs ſtrictè varijs Conciliorum canonibus imperata. t.3.p.76.n.10
Reſidentiæ obligatio probatur ex iure ciuili apud Gentiles. ib. & ſeq.nu.11
Reſidentia ex iure Pontificio probatur, & non reſidentium pœnæ recenſentur. to.3.p.77.nu.12
Reſidentiæ obligatio ratione, & exemplis adſtruitur. ib nu.13
Reſidentiæ neceſſitas non datur in beneficijs non habentibus congruam ſuſtentationem beneficiati. t.3.p.78 n.2
Reſidentia continet integram deditionem, & totalem ſubiectionem. t.3.p.85.n.2
Reſidentia poteſt iuramento prometti, iuxta ſacros canones. ibid. numer. 3
Reſidentia iuramento promiſſa poteſt etiam ab abſente pro vtilitate Eccleſiæ adimpleri: vbi quid ſit reſidentia ligia. ibid.n.5
Reſignationis vox varias habet ſignificationes, quæ recenſentur. t.1.p.97.n.7
Reſignatio beneficij coram Legato à latere fieri poteſt. Vide in verbo Legatus.
Reſignatio ſine vlla penſionis reſeruatione facta an ſubſiſtat. t.1.p.557.nu.2
Reſignatio beneficij metu graui facta, an ipſo iure nulla ſit. to.1.p.719.nu.2
Reſignatio conditionalis in fauorem tertij facta coram Pontifice, valida eſt. to.3.p.93.n.17
Reſponſoria ab Italis dicuntur inuenta; quare ita dicantur, & in quo ab antiphonis differant. t.3.p.20.n.10
Reſponſalis pro apocriſiario ſumitur, ſed propriè procuratorem ſignificat. t.1.p 101.n.8
Reipublicæ forma ex præſcripto legum, quibus fundatur, deſumenda eſt. t.1.p.34.n.9
in Reipublicæ adminiſtratione ob idoneorum hominum inopiam aliquando minus idonei admittuntur. t.3.p.538.n 2
Reſpublica an reſtitutionis beneficio iuuari poſſit: vide in verbo Reſtitutio.
Reſtitutio in integrum non competit aduersùs libertatem. tom.1.p.741.nu.15
Reſtitutio non competit aduersùs ſolutionem factam à debitore ex decreto Prætoris ibid.n.17
Reſtitutio in integrum magni præiudicij eſt, & mandatum ſpeciale requirit. t 1.p.744 nu.4
Reſtitutio in integrum Eccleſiæ conceditur etiam aduersus aliam Eccleſiam. ib.& ſeq.n.6
Reſtitutio an etiam competat Eccleſiæ aduersùs dilatoriam exceptionem, vel probationem omiſſam. t.1.p.744 n.8
Reſtitutio aliquando competit priui legiato contra pariter priuilegiatum. ibid.nu 9
Reſtitutionis natura efficit, vt ſi prædia reſtitui debeant, fructus etiam reſtituantur. t.1.p.709.nu.5
Reſtitutio eſt reciproca. ibid.
Reſtitutionis nomen generale eſt, variaſque ſpecies ſub ſe comprehendit. t.1.p.710.nu.8
Reſtitutionis in integrum definitio traditur. ib.& ſeq.
Reſtitutio in integrum qua de cauſa inſtituta ſit. t.1.p.731.n.9
Reſtitutionis remedium quotuplex ſit. ibid.
Reſtitutionis beneficium quibus in caſibus competat, & in quibus denegetur. ibid.n.10
Reſtitutionis remedium Eccleſiæ, & minori per æquiparationem competit. t.1.p.732.nu.11
Reſtitutionis beneficium an ſolùm Reipublicæ Romanæ competat. ibid.
Reſtitutio, quatenus per eam ſuccurritur minoribus læſis, æquitati, & rationi congruit. t.1.p.732.n.12
Reſtitutionis beneficio an ſemper reſcindatur contractus, in quo adeſt læſio. ib nu.13
Reſtitutio ad ſupplementum fauore matrimonij conceditur. ibid. & ſeq.
Reſtitutionis beneficium, ſiue à minore, ſiue ab Eccleſia eſt petendum. t.1.p.737.n.4
Reſtitutio contra ſententiam nondum exequutioni mandatam quando peti poſſit. to.1.p.740.n.8
Reſtitutio in integrum conceditur Eccleſiæ etiam contra ſententiam à Principe latam. ib.nu 9
Reſtitutio in integrum, ſiue maioribus, ſiue minoribus concedatur, an ſententiam etiam à Principe aduersùs eos latam infirmet. to.1.p.741.nu 12
Reſtitutionis beneficium à quibus iudicibus impetrari poſſit. t.1.p.950.nu 1
Reſtitutio ſemel denegata an ampliùs peti poſſit. to.1.p.950.n.1
Reſtitutio an faciliùs concedatur, quàm appellatio. ib.& ſeq.
Reſtitutio alia eſt iuſtitiæ, alia gratiæ: quid ſint, & quomodo inter ſe diſtinguantur. t.1.p.195.n.8
Reſtitutio ſpoliati quomodo ſit facienda. ib.& ſeq.
Reſtitutio quomodo ſit facienda, ſi ſepultura per vim turbetur. t.2 p.196.nu.11
Reſtitutio matrimonij an ſit ſuſpendenda, ſi maritus contra vxorem prætextu adulterij exceptionem opponat, cuius probationem in continenti offerat. t.2.p.228.n.7
Reſtitutio in integrum vnicum eſt remedium, quod contra rem iudicatam datur, & quibus competat. t.2.p.577.n.7
in Reſtitutione Eccleſiæ facienda an ſemper veniant fructus. t.3.p.197 n.4
Reſtitutio rei quæſitæ per ſimoniam, an æqualites ſit facienda, ac quæſitæ per vſuram. t.5.p.101.n.4
Retentio ob mores quid fuerit apud Romanos, & quid ea conſequeretur maritus. to.4.p.219.& ſeq.n.11
Retentio ob mores à quo ſublata. ib. & ſeq.
Retractum petens quando pretium rei refundere teneatur. to.1.p.747.nu.11
Retractus vnde originem duxerit. ib.& ſeq.n.14
ius Retractus, apud Græcos ius protomiſeos, omni iure, & ab omnibus gentibus approbatus. t.1.pag 748.nu.15
Retractus iure ciuili attento non ſemper locum habuit. ibid.& p.649.nu.17
Reus ratione rei de qua agitur ſortitur forum, & ibi conueniri debet vbi ipſa exiſtit. t.2 p.51.n.4
Reus quando cogatur edere inſtrumenta aduerſario ad fundandam ſuam intentionem. to.1.p.610 n.15
Reus abſens a iudicio etiam à muliere & minore excuſari poteſt. t.1.p.691.n.3
Reus non cogitur conſtituere procuratorem, ſed per ſe reſpondere poteſt. ibid.nu.6
Reus impeditus non ſemper excuſatur à procuratore conſtituendo. t.1.p.693.n.12
Reus ob infirmitatem non comparens, nec procuratorem conſtituens, non eſt ideo condemnandus in expenſis. t.1.p.691.nu.4
Reus poſt litem conteſtatam abſens excuſari per procuratorem poteſt. t.1. pag.696.nu 19
Reus qui promiſit coram certo iudice comparere, an poſſit poſteà pœnitere. t.2.p.3.n.12
Reus an ſit conueniendus in loco domicilij, an tantùm reſpondere teneatur in loco rei ſitæ. t.2.p.52.nu.9
Reus in controuerſijs, quæ de proprietate rei emergunt, vbinam conueniendus ſit. ib. & ſeq.
Reus an tantùm in loco delicti, aut domicilij, vel vbicumque accuſari poſſit. t.2.p.65.n.10 11.& 12
Reus legitimè citatus tenetur coram iudice citante cauſam proſequi, non obſtante priuilegio ſuperueniente. t.2.p.79 nu 4
Reus non eximitur a iuriſdictione præuenta per priuilegium ſuperueniens poſt citationem realiter factam. ibid.
Rei varijs pœnis inſpecta dignitate, ſtatu, & conditione, apud veteres affecti ſunt. ib & ſeq.nu.6
Reus eam pœnam pro delicto ſubire tenetur, quam pati tenebatur tempore admiſſi criminis. t.2.p.80.n.7
Reus non tenetur reſpondere libello actoris in actione perſonali, niſi exprimatur cauſa petendi. t.2. p.88.n.1
Reus an inuitus, & neceſſario teneatur iudicium ſubire. to.2.p.101. num. 1
Reus contumax quis dicatur. ibid.n.2
Reus non comparens graue delictum non committit. ib & ſeq.
Reo citato in terra inimicorum competit exceptio loci non tuti. t.2.p.112. nu.9
Reus contumax aduersùs quem decreta ſit poſſeſſio in eius bona, per cuiuſque dolum factum ſit, vt eorum poſſeſſionem actor naneiſci non potuerit, an ſi comparuerit ante ſecundum decretum interpoſitum, & cautionem iudicio ſiſti præſtiterit, teneatur actione in factum, in id quod intereſt actorem in poſſeſſionem miſſum non eſſe. tom.2 p.217.n.3
Reus confeſſus delictum non eſt interrogandus de ſocijs; & ſi eos fateatur, non ideò illis imponitur pœna. t.2.p.342.nu.1. Et quare. p.343.nu.6
Reus, qui crimen incidenter in iudicio confitetur, ſi ſequatur inquiſitio, poteſt ordinaria pœna puniri. to.2. p 275 n.4.6.& 7
Reus an propter ſolam confeſſionem, etſi non ſequatur inquiſitio, puniendus ſit. to.2.p.246. n.11
Reus propria inſtrumenta actori tradere non cogitur. t.2.p.251.nu 7
Reus an in aliquibus caſibus actori propria inſtrumenta edere cogatur. t.2.p.252. n.11.12.& 13
Reus cogitur actiones, & inſtrumenta ad cauſam fiſci pertinentia edere. ib.nu.13
Reus an teneatur actori inſtrumenta edere ad replicationem. t.2.p.254. & ſeq.n.17
Reo excipienti de excommunicatione non obſtat replicatio communicationis cum excommunicato actore. t.2.p.471.n 5
Reus an damnari poſſit ex vehementi, vel violenta præſumptione. t.2.p.408.n.7
Reus excipiens non videtur fateri ea, quæ in exceptionibus comprehenduntur. t.2.p.484.n.9
Reus excipiens in quibus caſibus videatur fateri intentionem actoris. ibid.n.11
Reo damnato ad traditionem poſſeſſionis non ſufficit tradere pignora pro ipſa poſſeſſione. t.2.p.485.nu.1
Reus omittens exceptionem excommunicationis, vt actor laboribus & ſumptibus fatigetur; vel eam non probans, condemnatur in expenſis. t.2.p 494.n.1
Reus actione reali conuentus, ſi abſque dolo deſierit poſſidere, etiam pendente iudicio, abſoluendus eſt, & quandonam veniat condemnandus. t.2 p.497.n.2
Reo abſoluto quia non poſſidebat, non competit exceptio rei iudicatæ, ſi poſteà conſtituatur, ſeu efficiatur poſſeſſor. tom.2.p.498. num.5
Reus condemnatus ſponte terminum arctatum recipiens, tranſacto decennio non poteſt appellare. t.2.p.581.n.9
Reus quilibet ad locum tutum citari debet, & quis ad hoc locus tutus, vel periculoſus cenſeatur. to.2. p.646. & ſeq. n.3
Reus citatus quandonam periculum ſubire dicatur. ib.& ſeq.
Reus criminis etiam immanis, ad Eccleſiam confugiens; non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem. tom 3.p.717. numer. 9
Reis a iudicibus eccleſiaſticis brachio ſæculari traditis, Eccleſia ſolet pro eis intercedere, ne ad mortem damnentur. tom.3.p.743. num 7
Reus in iudicio fatigandus non eſt ad petitionem accuſatoris illegitimi. to.5.p.2 n.1
Reus in quo caſu ad petitionem illegitimi accuſatoris fatigari, & condemnari poſſit. t.5 p.4.& ſeq.n.10
Reus an ſine accuſatore condemnari poſſit. ib.n.11
Reus iure ſingulari poteſt aliquando ſine accuſatore condemnari. t.5.p.5.& ſeq.n.13
Reus a iudice iuridicè interrogatus de proprio delicto, an teneatur crimen fateri. t.5.p.31.n.3
Reus læſæ Maieſtatis humanæ omni iure pœna confiſcationis bonorum plectitur. t.5.p.143.col.1.
Reus extraiudicialiter veniam petens ad cautelam, non videtur fateri delictum. t.5.p.208.n.6

Reus in quibus caſibus actore non probante non abſoluatur. t.5. p.392.& ſeq.n.7
Reges virtute vnctionis quodammodo conſecrantur, & ſacrati manent. t.1 p.385.n.10
Vide in verbo Vnctio.
Rex poteſt Epiſcopos vocare, & ad eius vocationem venire tenentur. t.1. p.532.nu.1
Rex propter honorem ſacerdotij debet deferre Pontifici. to.1.p.622. num. 8
Rex Bohemiæ primus quando & quis coronatus. t.2.p.341.n.5
Rex Siciliæ feudatarius eſt Romanæ Eccleſiæ, & an ei teneatur præſtare iuramentum. t.2. p.4,4.n.1
Rex Aragonum Romam adit, ibique in monaſterio S. Pancratij coronatur, priuilegiumque obtinet, vt eius poſteri à Cæſaraugustano Epiſcopo coronentur. t.2.p.437.nu.1
Reges quomodo acquirere poſſint ius concedendi decimas. tom.2. p.544.nu.5
Regum Hiſpaniæ humilitas in ſacris myſterijs commendatur. to.3. p.5.num.13
Rex ſapiens ſtabilimentum populi dicitur. to.3.p.127.n.4
Reges Galliæ quo iure eccleſiaſtica beneficia conferre poſſint. to.3. p.129 & ſeq.n.2
Regibus Francorum competit ius conferendi primò vacaturam præbendam in ſingulis Eccleſijs Cathedralibus, & Collegiatis. to.3. p.130.col.1.& 2
Regibus Catholicis, & alijs conceſſum eſt ius percipiendi decimas. t.3.pag.440.n.4
Rhotomagum vrbs præclara Normanniæ, Normannorum Ducum ſedes. t.1.p.89.n.1
Rhuteni populi ſunt Galliæ Narbonenſis, Aruernorum, & Sanctonum contermini. to.3. p.500.n.1
Rhutena ciuitas eſt Eccleſiam Cathedralem habens. ibid.
Richardus ſucceſſor D. Thomæ Cantuarienſis iuſſus abire Romam, vt conſecraretur. t.1 p.400.n.1.2
Rieuallenſe monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, vbinam ſit conſtructum, & vnde ita dictum. to.2.p.191 n.1
Rigoris variæ acceptiones referuntur, & quid ſit rigor iuris. to.2. pag.556.num.4
Ritus Græcorum & Latinorum valde diuerſi, præcipuè in collatione ſacramenti Ordinis: vbi de controuerſijs inter eos circa id ortis in Calabria & Apulia. t.1. p.341.& ſeq.nu.4.5
Ritus antiquus recitandi Euangelium in Eccleſijs a Diaconis. t.3.p. 4.& ſeq.n.11
Ritus Græcorum in conferendo baptiſmo in quo differat a ritu Latinorum. t.3. p.674.n.1
Vide in verbo Formula.
Rodulphus Antiochenus Patriarcha inobediens erga Romanum Pontificem. t.1. p.279.n.2
Rogationes à quo tempore, & quare inſtitutæ: vide in verbo Litaniæ.
Rogationes quomodo ſint celebrandæ: vbi quod denunciandæ ſint laicis inter Miſſarum ſolemnia. t.3. p.696. & ſeq.n.12
Rogationes ſtatæ, & imperatæ quare fuerint ab Eccleſia indictæ. t.2. p.136.n.4
Rogationes ſtatæ duplices, & quare fuerint in Gallijs inſtitutæ. ibid. & ſeq.
Rogerius Epiſcopus Eboracenſis legatione fungitur in Anglia in odium Archiepiſcopi Cantuarienſis. to.1.pag 675. n.1
Roma communis omnium gentium patria facta, quando talis eſſe deſierit. t.2. p.81. num.5
Romæ an quilibet poſſit conueniri. t.2. p.82.& ſeq.n.6
Roma quorum ſit hodie patria communis. t.2.p.82.nu.7
Roma vrbs ſacra dicitur. ibid.
Romana tantùm Eccleſia hoc elogio gaudet, vt ſit cæterarum Mater, & Magiſtra. t.2.p. 81.n.3
Romania prouincia duplex fuit, alia Flaminia dicta, alia in Oriente. t.5.p.474.n.2
Romanus Cardinalis S. Angeli Legatus miſſus in cauſa Albigenſium. t.1.p.783.n.2
Romani initio intonſi fuere, & à quo tempore tonderi cœperint, non conſtat. t.3. p.15.n.2. & ſeq.
Romani nimis ſuperſtitioſi in nuptijs celebrandis: Vide in verbo Nuptiæ.
Rophenſis ciuitas in magna Britannia, in qua Cathedralis Sedes à D. Auguſtino conſtituta. t 1.p.716.n.1
Roſſanum ciuitas vetuſta Calabriæ, Metropolitana Sede decorata. t.1.p.520.n.4
Roſſus eſt antiqua ciuitas Syriæ, quæ olim Cathedram Epiſcopalem habuit. to.4.p.143.n. & ſeq n 1
Rota pro parte exercitus aliquando ſumitur; vnde Rotarij milites. t.3.p.748.n.3
Rupella famoſa Galliæ ciuitas, varios pro varietate temporum experta Dominos. t.1.p.151.n.3

S

Sabatha temporibus Apoſtolorum adhuc vt feſtiua colebantur, nec in eis ieiunare licebat. t.1 p.39.n.25
Sabbathum in lege veteri a veſpera in veſperam celebrabatur. to.2. pag. 127. num.3
Sabbathum ante Paſcha ex veteri Eccleſiæ inſtituto Baptiſmo conferendo deſtinatum fuit. t.5.p.103.nu.5
Sabinarum raptura iuuentute Romana commiſſus: Vide in verbo Raptus.
Sabinenſis Epiſcopus eſt Cardinalis S. R. E. & quanta ſit eius iuriſdictio. t.2.p.136.n.1
Sacerdos ſimplex poteſt ex delegatione Pontificis quatuor minores Ordines conferre. tom.1.p.320.n.6
Sacerdos, qui nouit ſecretò, aut in confeſſione peccatorem, non poteſt eum nominatim excommunicare. t.1.p.367.nu.1.& p 369.n.7.8
Sacerdos concubinarius ab adminiſtratione Sacramentorum repellitur: vbi de varijs prohibitionibus Eccleſiæ circa hoc. to.3.p 58. num.4
Sacerdos malus æquè efficaciter ſacrificat ac ſanctus. ib. & ſeq.
Sacerdotes omnes, tam Gentilitiæ, quam Iudaicæ religionis, ab vxoribus abſtinuere. t.3. p.62. & ſeq. nu.8
Sacerdotes legis veteris, & legis gratiæ in multis differunt. to.3.p. 63 nn.9
Sacerdotes omnes ab vſu vxorum abſtinere debere oſtenditur, ſoluunturque authoritates in contrarium facientes. t.3.p.64. & ſeq. num.10
Sacerdotibus in omni lege eſt aſſignatum ſtipendium pro ſuſtentatione. t.3.p.106.n.2
Sacerdos debet ieiunus Miſſam celebrare, & ſi aliam Miſſam eſt dicturus, non debet poſt ſumptam Euchariſtiam vinum perfundere, & illud ſumere t.3. p.63..& ſeq.n.2
Sacerdotes aliqui veteres apud D. Bernardum, poſt ſumptum cibum Miſſam celebrarunt. t.3. p.638.n.3
Sacerdotes publica vota pro ſalute Imperatorum ſuſcipiebant, & perſoluebant apud Gentiles, idemque iam a temporibus Apoſtolorum inualuit apud Orthodoxos. t.3.p.633.n.5
Sacerdos ſimulans conſecrare, & exponens Euchariſtiam non conſecratam adorandam populo, grauiùs peccat quam qui in peccato mortali offert ſacrificium, & conſecrat. t .p.636.n.1
Sacerdotes vix in anno Miſſarum ſolemnia celebrantes, ſacerdotes dici non debent. t.3. p.638. n.2
Sacerdotum incuria circa ſanctiſſimam Euchariſtiam reprehenditur. t 3.p.650.n.2
Sacerdos qui poſt cœnam, nulla interiecta dormitione pernoctauit, ieiunus cenſetur, vt poſſit ſequenti die Miſſæ ſacrificium offerre, & Euchariſtiam ſumere t 5. p.20. nu.2
Sacerdotes nequeunt tanquã accuſatores aduerſus laicos in iudicio criminali inſcribere, neque ad propriam iniuriam perſequendam. t.5.p.27.n.9
Sacerdotium & lex Moyſis ſimul data fuerunt, ſimulque abrogata. to.1.p 33 n.2. & 3
Sacerdotij præſtantia ſuper principatu ſæculari vnde eliciatur. to.1. p.623.& ſeq.n.16.17
Sacerdotij poteſtas in lege veteri quæ fuerit. t.1.p.624.n.18
Sacerdotium in veteri lege iunctum erat cum primogenitura: apud Gentiles autem iure ſucceſſionis ferebatur. t.3.p.89.& ſeq.nu.6
Sacerdotium legis nouæ nihil carnale admittit, vt ſacerdotium vetus. t.3. p.92.n.15
Sacerdotium graue onus à primis fidelibus exiſtimabatur. t.3. p.456. num. 11
in Sacramentis Eccleſiæ diſtinguitur ſacramentum tantùm, res tantum, & res & ſacramentum. t.1.pag. 384 n.13
Sacramenta aliqua non iterabilia, quæ characterem imprimunt. tom.1.p.391.nu.5
Sacramentorum defectus quomodo ſuppleantur. ib & ſeq. n.8
Sacramenta Ordinis, & Confirmationis an ſint reiteranda, ſi aliquid in eis ſit prætermiſſum. t 1.p.329.n.9.10
Sacramenta vulgari lingua non debent adminiſtrari. t.1. p.594. nu.5
Sacramenta neceſſaria, & voluntaria, quænam dicantur. to.1.p.676. num. 3
Sacramenti verbo ea ſignificari ſolent, quæ reſpectum habent ad rem ſacram, diuinam, & eccleſiaſticam. t.2.p.131.n.12
Sacramenta omnia nouæ legis per ſe effectum ſuum conferunt ex opere operato. to.3.p.668.nu.4
Sacramenta a ſchiſmaticis collata quoad ſubſtantiam valida ſunt, ſed gratiam non conferunt recipienti. t 5. p.165.& ſeq.n.9
Sacra publica & priuata apud Romanos quænam fuerint. to.3.p.92. & ſeq.n.15
Sacrificia pro defunctis quare ſeptem diebus ab Eccleſia oblata. t.3. pag.171.& ſeq.num.2
Sacrificium nouemdiale apud Gentiles in vſu quodnam ſit. ibid. & ſeq.
Sacrilegij ſpecies præcipua quænam ſit, quæ vtroque iure vindicatur. t.2. pag.55.& ſeq.num.4
Sacrilegium an committatur per ablationem rei non ſacræ de loco ſacro. ibid
Sacrilegij pœnæ diuerſæ, & quænam fuerint olim. ib. & ſeq.
Sacrilegium quomodo committatur, & à quo iudice puniri valeat. to.2.p.55.n.5.6
Sacrilegi non ſunt ipſo iure excommunicati, ſed ſunt à iudice excommunicandi. t.2.p.70 nu.2
Sacriſta Eccleſiæ quis ſit, & an habeat tantùm officium, vel etiam dignitate fulgeat. t.1. pag.476.nu.1. & pag.510.n.5
Sæcularis poteſt trahi ad iudicium eccleſiaſticum, cùm agitur de violentia in rebus Eccleſiæ. t.1.pag 538. n.2
Sæuitia quænam debeat eſſe, vt præſtet ſufficientem cauſam ad diuortium faciendum in lege Gratiæ. t.4.p 193.& ſeq.n.11
Sagienſis ciuitas eſt in prouincia ſecunda Lugdunenſi ſub Archiepiſcopatu Rhotomagenſi. to.1. p.145. n.3
Sagienſis, vel Sarienſis ciuitas Galliæ ſuffraganea Epiſcopi Rhotomagenſis. t 1. p.963.n.2
Sagitta quid ſit. t.5. p.218.n.2
Sagittæ ſæuius, crudeliuſque genus armorum fuere. ib.nu.3
Sagittarum varia genera referuntur. t.5.p.218.n.4
Sagittarij quinam dicantur, & quinam omnium optimi cenſeantur. t.5. p 218. n.2
Sagittariorum ars an omninò prohibita ſit Eccleſiæ conſtitutionibus. t.5 p.218.n.4
Vide in verbo Balliſta, Balliſtarius.
Saguntum vetuſtiſſima vrbs eſt Hiſpaniæ citerioris. t.5.p 331.nn.2
Sal in catechumenos inferi iam a primis Eccleſiæ ſæculis ſolitum fuit. t.4.p.118.n.2
Salis vectigal quo animo introductum in Italia, Gallia, & alijs Regnis. t.5. p.470 & ſeq.n.5
Saladinus omnem pompam funebrem abijciens improbatur. to.3.p. 189.n.5
Salarium iudices iuſti exigunt, & quodnam olim ab Alexandro Seuero eis præſcriptum. t.3.p 24.& ſeq.n 8
Salon, ſeu ſola Salomonis, celeberrimum cœnobium Ordinis Ciſtercienſis, vbinam ſitum, & à quo conſtructum. t.5.p.44.n.2
Salenſe monaſterium vnde ſic dictum, & à quo fundatum. tom.5. pag.145.nu.2

Iban-

Ioannes Salernitanus, presbyter Cardinalis, legatione fungitur. tom.1.pag.104.n.5
Salernum, teſte Strabone, vrbs Epiſcopalis eſt Campaniæ. tom.1. pag.426.num.1
Salinæ ex iure communi poſſunt ad priuatos iure dominij ſpectare. tom.5.p.469.num.2
Salinæ etiam iure Digeſtorum publicæ fuere, & publici redditus inde collecti. ibid.n.3
Salinæ quandonam primùm inſtitutæ fuerint, & quando vectigal, & monopolium ſalis inuentum, & ſub Principibus Chriſtianis continuatum. tom.5.p.470.n.4. & ſeqq.
Salinæ an pertineant ad patrimonium Principis. ibid. & ſeq.n.5
Salmantica perantiqua ciuitas in veteri Caſtella, in Regno Legionenſi, antiquitate, ciuium nobilitate, celebri Academia, & Epiſcopali Cathedra clara. t.1.p.324.n.4
Salmanticæ antiquitas vnde hauriatur, & quandonam incrementum acceperit. t.3.p.607.n.1
Salomon an fuerit doctior omnibus hominibus, qui eum præceſſerunt, & ſequuntur. to.2.p.409 nn 1
Salomonis iudicium de diuidendo infante an fuerit æquum. ib.& ſeq.n.2 & p.395.n.15
Salona vrbs Dalmatiæ, Epiſcopali Cathedra decorata. vbi de diſſidijs ortis inter eius vrbis Epiſcopum Natalem, & Archidiaconum. t.1.p.456.n.1
Salona Metropolis eſt tertia Illyrici Occidentalis; & quando fuerit hoc honore decorata. t.1.p.558.nu.1
Salon Metropolis Dalmatiæ, olim colonia Romanorum fuit. to.5. p.9.nu.2
S. Saluatoris monaſterium Rhotonenſe Ordinis D. Benedicti à quo fuerit conſtructum: & quot Eccleſiæ ei ſubiectæ. tom.1.pag.604. num.4. & 6
S. Saluatoris monaſterium Ordinis D. Baſilij in Diœceſi Meſſanenſi, cuius Abbas Archimandrita dicitur, à quo conſtructum. tom.1. p.532.nu.2
S. Saluatoris de Oña monaſterium Ordinis D. Benedicti, à quo conſtructum. t.1.p.740.n.3
S. Saluatoris de Spognia monaſterium eſt in diœceſi Vulterana. t.2. p.89.n.2
Salutatio in reſcriptis tam Pontificijs, quàm Imperialibus adſcribi conſueuit. t.5.p.178.nu.2
Salutatio tum à Pontificibus, tum ab Imperatoribus ſub diuerſis titulis adſcribebatur. ibid. & ſeq.
Salutatorium in monaſterijs monialium locus eſt, ex quo qui celebrat progreditur, & immediatus oratorio eſt. t.3.p.19.n.5
Salzburgum, ſiue Salisburgum, ciuitas Germaniæ eſt, à Latinis Iuuania dicta, cuius Cathedra Epiſcopalis in Metropolim erecta fuit. to.4.p.107.n.1
Samſon voti parentum tenax toto vitæ tempore ritus Nazaræorum religioſè obſeruauit. t.3.p.472.n.3
Sancta Sanctorum pars ſacratior Eccleſiæ, etiam apud Chriſtianos. t.3.p.3.nu.7
Sancius cognomento Capello, Rex fuit Luſitaniæ maximè deſidioſus, & ignauus. t.5 p.120.n.1
Sanctorum omnium feſtiuitas à quo fuerit inſtituta. t.2. p.141. n.17
vt Sanctus nemo venerari debet, niſi ab Apoſtolica Sede fuerit beatus, quamuis miracula faciat. to.3.p.685 n.3
Vide in verbo Canonizatio.
Sandalia quid ſint, tam apud profanos, quàm ſacros Scriptores. t.1. p.199. n.2
Sandalia olim communia, tam minoribus, quàm maioribus Eccleſiæ miniſtris. ibid.
Sanguis Chriſti Domini olim ad infirmos deferebatur, dum communio ſub vtraque ſpecie in vſu erat. to.3.p.651.nu.8
Santonum ciuitas Metropolis Galliæ vbi ſit ſita. t.3.p.155.n.1
Santones quinam hodie dicantur, & quibus terminis includantur. ibid.
Saona, ſiue Sanona ciuitas inter Genuam & Mediolanum, ſuffraganea Archiepiſcopi Mediolan. t.1 p.124. n.5
Sapientiæ liber canonicus defenditur, etſi ab hæreticis impugnetur. t.1.p.314.n.2
Sarcanenſis Epiſcopatus idem ac Lunenſis, idemque Præſul vtriuſque. Vide in verbo Luna.
Sardica vrbs inter Thraciam, & inferiorem Myſiam ſita, in qua Conſtantinus Magnus aliquando deguit. to.1.p.168.n.1
Sardinia triſtis cœlo, multa vitiata palude, & peſtilens, vbi ſita. t.1.p.656. n.3
Sariſburienſis Eccleſia eſt in Anglia ſuffraganea Epiſcopi Cantuarienſis. to.1. p.235. nu.1
Sarraceni vnde ita dicti ſint, variæ etymologiæ referuntur. tom.5. p.106.n.1
Sarraceni quinam hodie cenſeantur. ibid.
Saſat ciuitas Sardiniæ Cathedra Epiſcopali decorata fuit ab Eugenio IV. t.5.p.219 n.4
Satisfactio à reo facta non inducit per ſe abſolutionem. to.1.p.571. num.4
Sauaricus de Malleon Pictauienſis miles, fautor hæreticorum Albigenſium. to.2.p.480.nn 3
Saxonia quas prouincias contineat, & quos terminos habeat. to.4. pag.2. nu.3
Sazina, ſeu Saſſina, ciuitas Cathedram Epiſcopalem habens, vbinam ſita ſit. t.3. p.433. num.1
Scabini apud Gallos, Belgas, & Longobardos quinam dicantur. t.1. p.752. n.3
Scandalum veliùs naſci permittitur, quam veritas relinquatur. t.5. p.475. cap.3
Schiſma Adriano IV. mortuo in Eccleſia ortum. to.1.p.181.n.1
Schiſma à pluribus abiuratum. ibid.nu.2
Schiſma eſt peccatum publicum, ex quo poſt abſolutionem, & pœnitentiam remanet infamia. t.1.p.182.n.11
Schiſmata varia iam à primis Eccleſiæ ſæculis cœperunt, & ſequuta ſunt. t.1.p.183.n.3
Schiſma inter Electores Imperatoris ortum mortuo Henrico V. t.1. p.245.n.1
Schiſma triplex in Eccleſia temporibus Alexandri III. introductum. t.2.p.133.nu.3
Schiſma quid ſit, & quid ſub ſchiſmatis appellatione contineri poſſit. t.5.p.163.nu.3
Schiſma in quo conueniat cum crimine hæreſis, & in quo ab eo differat. ib.col.1
Schiſma diuturnum, & inueteraſcens in hæreſim degenerat. ib.& ſeq.
Schiſmatis definitio traditur, & explicatur; & qui in ſchiſma incidere non poſſunt, referuntur. to.5 p.163.n.4
Schiſmatis grauitas exprimitur. ibid.nu.5
Schiſmatici omnem poteſtatem in rebus eccleſiaſticis amittunt, & de alijs eorum pœnis. to 1.p.182.n.10
Schiſmatici, eorumque fautores maiori excommunicatione ligantur. t.1.p.183.n.7
Schiſmatici quibus pœnis per ſacros canones ſint puniendi. tom.5. p.163. n.5
Schiſmatici pœnitentes, & Eccleſiæ reconciliati, an habiles reddantur ad eccleſiaſtica beneficia. ibid. & ſeq.
Schiſmatici valide poſſunt exercere ea, quæ procedunt à poteſtate characteris, non verò ea, quæ ſunt iuriſdictionis. tom.5. p.164. n.7
Scholæ duplicis generis in Eccleſia inſtitutæ. to.3.p.10.nu.7
Scholæ aliæ presbyteris deputabantur, aliæ pueris aſſignabantur. ibid.
Scholæ publicæ in Eccleſijs, Epiſcopijs, & monaſterijs à veteribus Patribus inſtitutæ. t.5 p.98. n.4
Scholæ interiores, & exteriores in monaſterijs, & qui in eis admitterentur. ibid.
Scholæ iuſta cum ratione ab Eccleſiæ Patribus conciliari ſanctione conſtitutæ. ibid.nu.5
Scholaris domum inhabitans, an ab ea inuitus expelli poſſit, & priuilegium circa hoc ſibi competens alteri cedere. t.3. p.117. n.1
Scholaris vno, eodemque modo accipi ſolet in vtroque iure, aliquando autem pro pſalmiſta ſumitur. to.3. p.642. n.5
Scholaſticus in vtroque iure accipitur pro aduocato. t.1.p.97 n.8
Scholaſtici, ſiue agentes, ſiue excipientes, poſſunt reos conuenire corā proprio iudice, omiſſo iudice proprio reorū. t.3.p.56.& ſeq.n.3
Scholaſtriæ dignitas in Eccleſijs Cathedralibus quo tempore cœperit. t.5.p.36.n.1
Scientia ſufficiens requiritur in miniſtris Eccleſiæ, non eminens: & quænam dicatur ſufficiens. t.1. p.378 n.5
Scientia modica cum magna charitate præſtat rectum Prælatum, non autem charitas ſola. t.1 p.378. n.6
Scotatio quodnam genus donationis, & vnde ita dictum. t.1. p.379. num. 10
Scotia antiqua Caledonia dicta, quando Euangelij luce illuſtrata fuerit. t.1.p.328.n.2
Scotia ab antiquis Caledonia dicta, vbinam ſita ſit. t.4.p.529.nu.1
Scotia fidem chriſtianam ſuſcipit, & duas Metropoles Eccleſias habet. ibid.
Scribæ literarum Apoſtolicarum quando proprio collegio fuerint diſtincti. to.3.p.86.n.2
Scriniariorum genera duo Romæ fuere temporibus Innocentij III. to.2.p.552..n.6
Scriptura priuata an aliquando fidem faciat, vel ſemiplenam probationem inducat. t.2. p.466.n.6
Scriptura priuata multam fidem facit defunctis teſtibus in ea ſcriptis. ib.nu.7
Scriptura priuata in omni negotio contra ipſum ſcribentem plenam probationem inducit. ib. nu.8
Scriptura recentior, quam cæteræ, eiuſdem protocolli falſitatem arguit. tom.2.p.373.n.1
Scriptura priuata fidem facit, præcipuè ſi conſuetudo adſit. tom.2 pag.373.num.3
Scriptura plerumque ad probationem emptionis conficitur, licèt non ſit de eius eſſentia. t.2. pag.378. nu.5
Scripturæ contrariæ ab eadem parte in iudicio productæ fidem non faciunt. t.2. p.381.n.4
Scriptura debiti nuda ſine cauſa non habet vim contra confitentem, niſi actor cauſam oſtendat, ob quam debitum ſit; ſecus ſi cauſa exprimatur. t.2.p.182.n.3
Scripta hæretici damnati comburenda ſunt. vide in verbo Liber.
Scrutatores electionis an tres tantum eſſe poſſint, & neceſſario aſſumi debeant de eodem collegio. t.1.p.262.n.3 4
Scrutatores quomodo eligentium vota colligere debeant. ib.nu.5
Scrutatores ſtatim eligentium vota publicare debent. p.263 nu.6
Scrutinio publicato an variare poſſint electores, diſſeritur. tom.1. pag.277.nu.1
Scrutinium quid ſit, & vnde ſic dicatur. t.1.p.355.n.1
Scrutinium in quibus actibus eccleſiaſticis in vſu fuerit. ib.
Scrutinium olim in Eccleſia habitum ſuper ijs, qui ad Sacramenta accedebant. t.1. p.628.n.4
Scurrilitas non ſolùm in clericis, verùm etiam in laicis damnatur. t.1.p.273 n.2
Scyphus vas ad potandum apud antiquos fuit, & pro calice accipitur. t.3. p.658.n.5
Secretarium, apud Græcos Diaconion, duplex in Eccleſijs olim fuit. t.1 p.369 n.6
Secretarium vnum, in quod ingredi ſubdiaconis olim non licebat. ib & ſeq.
Secretarium in Eccleſijs duplex olim fuit. t.4.p.233.n.10
Secretarium ſalutatorium quodnam. ibid.
Secretarium à Græcis Diaconion dictum. ib.& ſeq.
Secuſienſe monaſterium cuius Ordinis ſit, & vbi ſitum. tom.3. p.197.nu.2
Sedes Apoſtolica conſulenda in rebus arduis, & ambiguis. to.1.p.58. & ſeq.n.4
Sedes Apoſtolica priuilegio gaudet, vt maiores cauſæ ad eam deferendæ ſint. t.1.p.279.& ſeq.n.3 4 5
Sedes Apoſtolica ex conſtitutione diuina in ambiguis fidei, & religionis eſt conſulenda. t.1.p.185.n.3
Sedes Epiſcoporum quare abſides gradatæ dicantur. t.3.p.3.n.10
Sedes Apoſtolica de maioribus cauſis cuiuſcumque Eccleſiæ cognoſcit. t.3.p.664 nu.1

Segor

Segor ciuitas ex facto Loth nomen ſumpſit. tom.3. pag.610. num. 2
Segouienſis antiqua Hiſpaniæ Cathedralis ciuitas, à quo conſtructa. t.1. p.740.n.4
Seguntia ciuitas antiqua Italiæ quandonam lumine euangelico illuſtrata fuerit, & Cathedra Epiſcopali decorata. t.2. pag. 354.nu.1
Seleſuuicenſis Eccleſia eſt in Dania, ſuffraganea Epiſcopatus Lundenſis. to.2. pag.64. num.1
Semeſtre præſcriptum à iure canonico ad collationem beneficiorum vacantium quomodo currat, & à quo termino ſit computandum. t.1.p.326.n.12
Vide in verbo Tempus.
Semeſtre datum ad eligendum, quomodo ſit computandum in vacatione beneficii. t.3. p.144. n.8
Semeſtre conceſſum ad conferendum beneficium non currit legitimè impeditis. t.3. p.149. n.5
Semeſtre ad conferenda beneficia quare à iure præſcriptum. ib. numer. 7
Senatoris Romani officium & dignitas tempore Syluestri, & eius ſucceſſorum, remiſſiuè. tom.1.pag.52.n.3
Senatus mulierum in colle Quirinali ab Heliogabalo inſtitutus, & meritò ſublatus. tom.1.p.631.nu.10
Senatus Romæ in templis conuocabatur; quod tamen non eſt trahendum in exemplum a Catholicis. to.3. pag.723. & ſeq. num 4. & 6
Senatuſconſultum fieri per diſceſſionem, quid ſit apud Gellium. tom.1. pag.267.nu.4
Senectutis incommoda referuntur. t.1. p.301.num.6
Laudatur verò. p.302.nu.8
Senectus futuræ incontinentiæ ſuſpicionem aufert. tom.2. p.411. num. 4
Senectus ætas eſt venereis actibus inepta. tom. 3. pagin. 422. numer. 3
Senectus non eſt ſufficiens cauſa ad renunciandum Epiſcopatui. t.1. p.302.n.9
Vide in verbo Ætas.
Senenſis ciuitas antiquiſſima Metropolis Italiæ aſſeritur. t.2.p.117. numer. 7
Senenſis ciuitas Cathedrali Eccleſia decorata eſt à quarto ſæculo Eccleſiæ. t.2. p.290. n.1
Senes apud Romanos, etiam Senatores, muneris vacationem habebant. tom.1.p.304.n.6
Senes depontani quinam. ibid.
Senes ita decrepiti, vt præ ſenio coire nequeant, an validè contrahant matrimonium. t.4. p.156. n.5
Seniores Eccleſiæ, vel populi quinam dicantur, quibus opponuntur iuniores. t.3. p.581 n.2
Senogallienſis ciuitas in Italia Cathedra Epiſcopali decoratur. t.2. p.225.nu.2
Senonenſis Metropolis Galliæ habet Cathedralem Eccleſiam D. Stephano dicatam, quam nobilem appellat D. Bernardus. tom. 1.pag.41.nu.1
Sententia non eſt proferenda inaudita parte, iuxta vtriuſque iuris principium. t.1.p.64.n.17
Sententia interloquutoria quid ſit, & vnde ſic dicta. to.1. p.115. numer. 12
Sententia à non ſuo iudice lata nulla eſt. to 1. p.135. nu.8. & p.136. num. 12
Sententia in cauſis eccleſiaſticis à laicis lata nulla eſt. ibid.
Sententia iure canonico poteſt proferri vel in procuratorem, vel in dominum abſentem: & quid de iure ciuili. tom.1. pag.230. numer. 5
Sententia in cauſa beneficiali lata an tranſeat in rem iudicatam. t.1. p.242.n.5
Sententia poſtquam tranſijt in rem iudicatam exequenda eſt. t.1. p. 502. n.3
Sententiæ exequutio quibus de iure competat. ibid.nu.4
Sententiæ exequutio an iudicibus delegatis competere poſſit. to.1. p.503.n.5
Sententiæ exequutio eſt mixti imperij, & fit virtute actionis iudicati. ibid. nu.6
Sententiæ exequutio fieri poteſt etiam poſtquam iuriſdictio exſpirauit. ibid.n.7
Sententiæ exequutio non ſemper fieri poteſt ab eo qui eam protulit. ibid. & ſeq.n 8
Sententia excommunicationis à Parocho prolata, quando non poſſit ab Epiſcopo relaxari: t.1. p.570. n.3
Sententia in cauſa matrimoniali prolata numquam tranſit in rem iudicatam: & quomodo contra eam in cauſa matrimonij iniuſtè prolatam agi poſſit. t.1.p.737.nu.4
Sententia ab arbitris prolata, ſi æquitate nitatur, omni modo ſeruanda eſt; ſecus eſt per ſuperiorem retractanda. to.1. pag.763. & ſeq.n.8
Sententia arbitrorum an actionem, vel exceptionem pariat, & quomodo ei ſit parendum, tum ex iure veteri, nouo Iuſtiniani, & Pontificio. t.1.p.764. n.11.& ſeqq.
à Sententia ab arbitris prolata non datur appellatio. tom.1. p.765. num. 14
Sententia arbitrorum quibus remedijs infirmetur. to.1.p.766.nu. 18. & 19
à Sententia arbitrorum hodie datur appellatio. tom.1. pag.766. num. 21
Sententia arbitrorum iniqua non eſt ſeruanda. to.1. pag.767. num. 24
Sententia plura capita continens poteſt pro parte valere, & pro parte infirmari. t.1. p.774.n.6
Sententia ſiue in cauſa ciuili, ſiue in cauſa criminali lata legitimè à iudice competenti, poteſt ab alio Magiſtratu exequi. to.2.p. 65. nu.7
Sententia in cauſa criminali aliquando continet iniuſtitiam à partibus remiſſibilem, aliquando irremiſſibilem. to.2. p.148. nu.5
Sententiæ, quæ in rem iudicatam tranſierunt, præſumuntur iuri, & æquitati conformes, ſicut & ſententiæ definitiuæ, & quando probatio in contrarium admittatur. to.2. pag.210. n.2
Sententia ex falſis depoſitionibus lata ipſo iure valeat, ſed per in integrum reſtitutionem reſcinditur. tom. 2. pagin. 276. numer. 6
Sententiæ exequutio impediri non poteſt, allegata exceptione falſitatis inſtrumenti, prætextu cuius lata eſt. to.2. p.369. & ſeq. num.3
Sententia in rem iudicatam tranſacta an poſſit inſtrumenta falſitatis argui. ib.nu.4
Sententia lata ex teſtimonio teſtium corruptorum reſcindenda eſt. to.2.p. 385.n.2
Sententia ſine ſcriptura prolata valet. t.2. p.138. n.2
Seneentia interloquutoria à quolibet iudice verè proferri valet: ſententia verò definitiua tantùm à perſonis illuſtribus. ibid.
Sententia incerta, ad aliquod tamen certum inſtrumentum relata ſuſtinetur. t.2.p.484.n.8
Sententia lata à iudice ad quem tertiò prouocatum eſt, an valida ſit. t.2.p.669.n.8
Sententia contra leges, canoneſue prolata nulla eſt, nec ab ea appellare eſt neceſſe. t.2. p.552. n.6. & p.554.n.10
Sententia à iudice prolata quotupliciter impugnari poſſit. to.2. p. 553.nu.8
Sententiæ nullitas vnde proueniat, & quotuplex ſit. ibidem. & ſeq.
Sententia apertè nulla quænam ſit oſtenditur, & varia exempla referuntur. t.2. p.553.n.8
Sententia quænam contra ius ſori dicatur. ibid.n.9
Sententia lata contra aliam ſententiam, quæ in rem iudicatam tranſijt, nulla eſt, ſicut etiam ſententia contra ius expreſſum lata. t. 2. p.554. n.10
Sententia lata contra prohibitionem legum non eſt ſemper nulla. ib.& ſeq.n.12
Sententia vltimo ſupplicio decuriones condemnans, vel ad beſtias, in quo caſu ſuſtineri poſſit. ibid. & ſeq.
Sententia lata contra leges per ſimilitudinem adductas valida eſt. t.2.p.555.n.14
Sententiæ prolatio non debet differri cum magna litigantium iniuria. t.2.p.556.n.2
Sententiam debere celeriter proferri, quomodo intelligendum ſit. t.2. p.557. & ſeq.n.7.& ſeqq.
Sententia Romani Pontificis debet plenum robur adijcere ijs, quæ iuxta eccleſiaſticum morem iuſtè, & rectè ſunt definita. to.2. p. 559.& ſeq.nu.1
Sententia lata in cauſa matrimoniali nunquam tranſit in rem iudicatam, ſed poteſt retractari quoties de veritate conſtiterit. tom.2. pag.564. n.3.& p.566.& ſeq.n.9
Sententia quænam tranſeat in rem iudicatam. tom.2. pagin.565. numer. 7
Sententia in aliquibus caſibus nunquam tranſit in rem iudicatam, etſi non ſit appellatum. ib.nu.8
Sententia in cauſa matrimoniali lata quandonam poſſit tranſire in rem iudicatam. t.1. p.566.n.11
Sententia lata contra Eccleſiam prætextu conſuetudinis antiquæ retractatur. t.2. p.567.n.2.4
Sententia iniqua ſuper aliqua appellatione ceſſante commiſſa non ſuſtinetur. t.2. p.569. n.2
Sententia definitiua poſtquam in rem iudicatam tranſiuit, præſumitur benè prolata quoad iuſtitiam, & merita cauſæ; in ſententijs verò interloquutorijs admittitur probatio in contrarium. t.2.p.576.n.3
Sententia contra ius litigatoris lata valet, ſi ab ea intra tempus à iure præſcriptum non fuerit appellatum. ib.nu.4
Sententia, quæ neglecta, vel deſerta appellatione in rem iudicatam tranſiuit, ius facit inter eos qui in iudicio contendunt, licèt contra ius litigatoris prolata ſit. ib.& ſeq. n.6
Sentenſtiæ quotupliciter iniuſtæ dicantur, & quando per ſe, & quando per accidens. t.2. p.577. n.8
Sententia, quæ in rem iudicatam tranſiuit, paratam habet executionem. to.2.p.581.n.11
Sententia ritè probari poteſt per teſtes, licèt non deponant de cauſis, quæ mouere ſolent iudices ad pronunciandum. t.2. p.584. num. 2
Sententiæ præcipuum requiſitum eſt eius pronunciatio, & quomodo ſit facienda. ib.n.4
Sententiarum variæ formulæ referuntur. ib. & ſeq.nu.5
Sententie pronunciatio ex iure ciuili, vel canonico. tom 2. p.584. num. 6
Sententia ſcripturam requirit ad probationem, non ad ſubſtantiam. ibid.n.7
Sententia lata abſente citato ad eam audiendam ex legitima cauſa, iudici tamen ignota, valida eſt, retractatur tamen probata legitima abſentiæ cauſa. t.2.p.589.n.2
Sententia quandonam abſentibus partibus, citatis tamen, proferri poſſit. t.2. p.590. & ſeq. n.6. 10
Sententia legitimè prolata non debet retractari prætextu inſtrumenti nouiter reperti. t.2 pag.591. & ſeq.nu.5
Sententia prætextu inſtrumenti nouiter reperti aliquando retractatur. to.2. p.594. n.7
Sententia contra Eccleſiam, vel Rempublicam lata poteſt retractari prætextu noui inſtrumenti, petita tamen priùs reſtitutione in integrum, & non aliter. ib.nu.8
Sententia lata ex priuilegiatis probationibus non tranſit in rem iudicatam. ibid.
Sententia lata prætextu inſtrumenti nouiter reperti duobus modis retractari poteſt. to.2. p.595. nu.9
Sententia prætextu priuilegij nouiter reperti quandonam non retractetur. ib & ſeq.n.8
Sententia lata ex falſis inſtrumentis non æqualiter infirmatur ac lata ex falſis teſtibus. t.2. p.596. n.3

Sententia lata ex falſis probationibus, vel inſtrumentis, an ſit ipſo iure nulla, an veniat irritanda. ib. n.4

Sententia à iudice excommunicato lata, ipſo iure nulla eſt. to.2. p.599. num.2

Sententia pro aliquibus lata quando alijs nocere, vel prodeſſe poſſit. t.2.p.600. n.4. 5. & 6. & p.601. n.7. & 8. & pag.602. num.9. & 10

Sententijs diuerſis à diuerſis iudicibus latis, tenet ea, quæ pro cauſis fauorabilibus lata eſt. t.2. pag.603. & ſeq. num.1. & 2. & p.604. num.5

Sententiæ diuerſæ à delegatis iudicibus latæ an ſubſiſtant. tom.2. p.603. num.3

Sententiæ diuerſæ ex compromiſſo latæ, non valent. t.2. pag.603. num.4

Sententia quandonam poſſit ferri à pluribus iudicibus ſeparatim, & quando ſimul ferri debeat. ib. n.7. 9

Sententia legitimè à iudice prolata tranſit in rem iudicatam, ſi nulla fuerit appellatione ſuſpenſa. t.2.p.612.n.6

Sententia interloquutoria quid ſit, & quid interloquutio. to.2. p.623. num.5

Sententiæ interloquutoriæ definitio, & exempla traduntur. ibid. num.6. & 7

Sententia tam definitiua, quàm interloquutoria an poſſint proferri ſub conditione. t.2 p.638. n.2

Sententia dicitur motus iudicis. t.2. p.641. n.4

Sententia excommunicationis an poſſit ferri pro futura culpa. t.2. p.638. num.3

Sententia dicta in abſentem quandonam rei iudicatæ vim habeat. t.2. p.643. n.3

Sententia an per appellationem ſuſpendatur, vel omninò extinguatur. t.2.p.643. & ſeq. n.5

Sententia interloquutoria poteſt à iudice reuocari pendente appellatione ſuper ea, exceptis aliquibus caſibus: ſecus eſt de ſententia definitiua. t.2. p.662. n.2

Sententiæ venales à corruptis iudicibus prolatæ, etiam citra prouocationis auxilium infirmæ. t.3. p.21. n.5

Sententia inducit notorietatem, quæ valet ad multos effectus. t.3. p.58. num.3

Sententia lata contra ſponſalia de futuro tranſit in rem iudicatam, nec poteſt retractari. t.4. p.11. n.6

Sententia in foro Romano quomodo antiquitus proferebatur. t.4. p.17. num.3

Sententia, quæ vno nititur fundamento, ſed falſo, & iuri contrario, an ſuſtineatur, ſi aliud in ea expreſſum legitimum ſit. t.4 p.176. n.4

Sententia prolata ſuper principali, quandonam ſuper acceſſorio pronunciari poſſit. t.4. p.127. n.8

Sententia quænam mutari poſſit ab ipſo iudice, qui illam protulit. t 5. p.30. & ſeq. n.4

Sententia definitiua quandonam prolata dicatur. ibid.

Sententia à iudice eccleſiaſtico lata, an obliget ſubditos peccantes extra diſtrictum ſuæ iuriſdictionis, ſicut etiam non ſubditos peccantes intra ſuæ iuriſdictionis diſtrictum. to.5. pag. 432. num.4

Sententia qua formula, & quibus verbis concipi debeat, vt finem controuerſiæ imponat. t.5. p.462. n.2

Separatio quoad thorum ſucceſſit hodie in locum diuortij, quod iure ciuili olim fiebat, eoſdemque effectus operatur. to.4. p.321. num 14

Sepulchrum monumentum appellatur; & monumentum ſepulchrum. t.1. p.667. n.25

Sepulchrum, & ius in eo ſepeliendi an præſcriptione acquiri poſſit. t.2. p.681 n.18

Sepulchra virorum intra monaſteria mulierum conſtrui vetitum eſt, & cadauera fœminarum intra clauſtra virorum inferri. t.3. p 19. & ſeq. n.6

Sepulchrum non rarò æterna domus dicitur in antiquis lapidibus. t.3. p. 184. & ſeq. n.5

Sepulchra aliquando intra mœnia vrbis fieri prohibitum fuit. t.3. p 184. num.6

Sepulchra apud Romanos alia propria ſingulis, alia communia pluribus. ib. & ſeq. n.7

Sepulchra hereditaria, & familiaria. ibid.

Sepulchra priſcorum Chriſtianorum: vbi de ſepultura in Eccleſia facta. t.3. p.385. n.8

in Sepulchro maiorum decedentem iacere iucundum eſt, pro maledictioneque habetur in eo non ſepeliri. ib. n.8

Sepulchrum duplici ratione poteſt dici proprium. tom.3. pag. 387. n.10

Sepulchrorum termini apud Romanos deſignati, extra quos locus religioſus non cenſebatur. t.3. p.406. n.4

Sepulchrorum religio apud omnes gentes commendatiſſima fuit. t.3. p.406. n.5

Sepulchra communiter loca religioſa à Iuriſconſultis vocantur. ibid.

Sepulchrorum venditionem, & permutationem ius religionis prohibet. ibid.

Sepulchri emptio ab Abraham facta quomodo excuſetur ab omni labe. t.3. p.407. n.7

Sepulchrum, vendito fundo, in quo extat, tranſit in emptorem. ibid.

Sepulchrum, quod proprijs expenſis priuatus quiſque conſtruxit, vendere poteſt. ib. & ſeq.

Sepulchra Regum Iuda, & ciuium vrbis Hieroſolymæ quare à Chaldæis effoſſa. t.5. p.110. n.3

Sepulchrum Dauidis ab Hircano Pontifice ad obſidionem vrbis auertendam reſeratum. ib. & ſeq.

Sepulchrorum variæ inſcriptiones, earumque interpretatio. ib.

Sepulchrorum effoſſores peſſimi fures dicuntur. ibid.

Sepulchrorum effoſſio an ſit crimen peculatus. ib. n.4

Vide in verbo Theſaurus, Pecunia.

Sepultura à fidelibus poteſt in quacumque Eccleſia eligi: & quid, ſi ea non electa decedant. t.1. p.665. n.7

Sepultura poteſt ab vnoquoque eligi; decedens autem electione non facta, in maiorum ſepulchro eſt ſepeliendus. t.3. pag. 38. num.2

Sepulturæ iure naturali corporibus debitæ pro diuerſitate nationum varius vſus fuit. t.3. p.384. n.4

Sepulturæ locus diuerſis nominibus appellatur. ib. & ſeq. num. 5

Sepultura intra Eccleſiam quando in vſu eſſe cœperit, & quando prohibita. t.3. p.3 5. & ſeq. n.8.

pro Sepulturæ vſu remedia poſſeſſoria laicis competunt. to.3 p.387. num. 10

Sepulturam eligens in monaſterio, vel loco religioſo, ibi ſepeliendus eſt; ſecus verò ſi in loco minùs religioſo ſepulchrum ſibi eligat. t.3. p 388. n.3

Sepultura poteſt in monaſterijs tum monachorum, cum monialium eligi. ib. n.5

Sepultura iuxta, vel ſupra altare non permittitur. ibid.

Sepulturam ſibi in æde ſacra curare ſanctum, & pium eſt. ibidem.

Sepultura in Eccleſia facta prodeſt ad ſolatium defunctorum. t.3. p.388. num.6

Sepultura in Eccleſia quomodo proſit defunctis ibi ſepultis. ibid.

Sepulturæ electio in loco minùs religioſo ſuſtinetur; non in loco pure prophano. t.3. p.390 n.9

Sepultura prætextu appellationis differri non debet. tom.3. p.391. num.3

Sepultura defunctorum domus eſt. t.3. p.392. n.2

Sepultura vtriuſque coniugis an debeat eſſe eadem: vbi circa hoc mira exempla referuntur. ib. n.3

Sepulturæ electio eſt pars vltimæ voluntatis, poteſtque à quolibet ſiue viro, ſiue fœmina habente legitimam ætatem talis electio fieri. ib. & ſeq. n.4

Sepulturæ electio an poſſit relinqui in alterius arbitrium. ibidem.

in Sepulturæ electione non attenditur patria poteſtas, ſed tantum ætas filij eligentis. t.3. p.394. n.7

Sepultura extra propriam Parochiam ab aliquo electa, quarta portio de relictis Eccleſiæ, in qua ſepelitur, propriæ Parochiæ debetur. t.3. p.395. n.5

Sepultura eccleſiaſtica deneganda non eſt ei, qui caſu ſubmerſus in flumine occubuit. t.3. p.398. n.2

Sepultura eccleſiaſtica excommunicatis eſt deneganda. t.3. p.401 num.2

Sepulturæ priuatio pœna grauis apud omnes nationes fuit. to.3. p.401. num.4

Sepultura eccleſiaſtica varijs facinoroſis denegatur. ibidem & ſeqq.

pro Sepultura in Eccleſia præſtanda pretium exigi non debet. t.3 p.405. n.2

Sepulturæ triplex acceptio. ib. n 4

Sepultura etiam apud Gentiles ſemper religioſa habita fuit. t.3. p.406. n.5

Sepulturæ commercium quàm legitimè ab Eccleſia prohibitum. ibid. num.6

Sepulturæ venditio prohibetur, ſed pro ea ſponte oblatum licitè accipitur. t.3. p.408. n.8

Sepultura quid ſignificet, cùm prohibetur, ne quid pro ea exigatur t.5. p 78. n.5

Sepulturæ modus obſeruatus in vrbe Conſtantinopoli deſcribitur, vbi de triplici feretro defunctorum. t.5. pag.80. & ſeq. n.10

Sequeſter vnde ita dicatur. t.2. p 240. n.4

Sequeſtri definitio traditur, & explicatur. ibid.

Sequeſter an poſſideat, an verò tantùm cuſtodiat. ibidem num.5

Sequeſtratio quando admittatur. ib. & ſeq n6

Sequeſtratio in quibus rebus fieri poſſit. tom.2. pag.241. num.8

Sequeſtratio regulariter prohibita in quibus caſibus admittatur. ib. & ſeq. n.9

Sequeſtratio an in omnibus rebus, etiam in pecunia, admittatur. ib. n.10

vt Sequeſtratio fiat, an ſemper deſideretur, vt fructus diſſipentur. t.2. p.241. n 11

Sequeſtratio fructuum quando decernenda in cauſis beneficialibus. t.1. p.101. n.9

Sequeſtrationis vxoris, ſuper cuius coniugio lis pendet, varij caſus referuntur. t.4. p 24. n.1

per Sequeſtrationem an amittatur rei poſſeſſio, & transferatur in ſequeſtrum. t.2. p. 37. & ſeq. n.2

Sequeſtrum quotuplex ſit. t.2. p.240 n.7

Sequeſtrum voluntarium inter, & neceſſarium quodnam diſcrimen verſetur. ibid.

Seruitus impedimentum naturale ad ordines dicitur. t.1. p.412. n.13

Seruitus vera quibus modis liberis hominibus contingat. tom.1. p.419. num.4

Seruitus in aliquibus caſibus admittitur contra libertatem. to.5. p.108. & ſeq. n.4

Serui homines olim perſonam legibus non habebant. tom.1. pag.85. n 1

Serui iure ciuili pro mortuis habentur, nec iudices eligi poſſunt. ibid. num.3

Serui in Hiſpania, Gallia, & Longobardia manumiſſi per denarium, aut per chartam. t.1. p.406 n.2

Serui per chartam quomodo in Eccleſia manumitterentur. ibid. & ſeq. num.3

Seruorum Eccleſiæ manumiſſio certa forma præſcripta fieri debebat. t.1. p 407. n.4

Serui plures à dominis manumiſſi, vt clerici fierent. ibid. & ſeq. n 5.

Et ad redemptionem animæ. ibid. p.408. n.9

Serui

Serui nec adhuc manumiſſi ſub ſpe manumiſſionis ad Ordines promoti fuere. t.1.p.409. n.8

Seruus fugitiuus libertatem non aſſequitur, ſed iure ciuili Romanorum puniendus fuit. ib. n.2

Serui ignoti, & ad gradus eccleſiaſticos admiſſi geſta vires habent. ib. num.3

Serui ante plenam manumiſſionem ordinari non debent, & fraudulenter ordinati, ignorante domino, & Epiſcopo, deponuntur, & dominis reſtituuntur. ib. n.5

Seruorum ordinatio prohibita iam à temporibus Apoſtolorum. t.1 p.410. n.7

Serui in aliquibus caſibus non præmiſſa manumiſſione ordinantur. ib. n.7. & 8

Seruorum quanta vtilitas fuerit apud Gentiles, fusè exponitur. t.1. p.410. n 9

Serui cur ab Ordinis ſacramento arceantur, non ab alijs. ib. & ſeq. num 10

Serui à Longobardis manumiſſi ſueta manumiſſionis forma, quæ in Eccleſia celebrari non poterat. tom.1. pag.413. & ſeq. num.12

Seruis iure Decretalium potuere cauſæ à Sede Apoſtolica commiti. t.1.p.412. n.14

Serui Eccleſiæ educabantur, vt ad eccleſiaſtica officia, & ordinem clericalem aſcenderent: non tamen ab Epiſcopis ſine cauſa manumitti poterant. t.1.p.413.n.3

Serui manumiſſi, vt Parochialibus Eccleſijs præficerentur, quicquid intuitu beneficij acquirebant, Eccleſiæ eorum accreſcebat, nec ad extraneos tranſire poterat. ib. n.4

Serui Eccleſiæ an peculium tempore ſeruitutis acquirere poſſint. t.1.p.415 n.8

Seruus ab Eccleſia manumiſſus, ſi contra eandem teſtimonium dicere, vel eam accuſare præſumat, in ſeruitutem redigitur, & honoris gradu priuatur. ibidem, & ſeq. num.9. & 10

Seruos manumiſſos actus Eccleſiæ proſequi quid ſit. t.1.p.415. num.11

Serui à fidelibus in remedium animæ manumiſſi, Eccleſiæ, non patroni liberti fiebant. ib. n.12

Seruo manumiſſo, vt clericus fiat, an poſſint ſpirituales operæ imponi. t.1.p.416.n 3

Serui frequenter manumiſſi, vt certæ Eccleſiæ operas præſtarent. t.1. p.417.n.4

Seruus criminaliter accuſatus, ſiue abſens, ſiue præſens, à domino defendi poteſt, excepto publicanorum ſeruo, & quare. t.1. pag.691. n.4

Seruus ſub conditione legatus, ſi ab hærede manumittatur, non ſtatim competit ei libertas; ſecus de ſeruo ſub conditione per fideicommiſſum relicto. t.1.p.756.n. 22

Seruo Eccleſiæ manumiſſo non cenſetur ei peculium conceſſum; & quando cenſeatur conceſſum ſeruis priuatorum manumiſſis. t.3. p.184. n.3

Serui Eccleſiæ manumiſſi reuocantur in ſeruitutem, niſi Prælatus eos manumittens ei tantumdem acquiſierit. tom.3. pag 185. num.1

Serui Eccleſiæ à Prælatis ex triplici cauſa manumitti ſolent. ib. num.3

Serui Eccleſiæ an in manumiſſione plenam libertatem conſequerentur. ibid.

Serui Eccleſiæ benemeriti poſſunt ab Epiſcopo manumitti. to.3. p.186. num.7

Serui Eccleſiæ iniuſte manumiſſi, an poſſint aliqua præſcriptione ſe tueri. ib. & ſeq.

Seruorum alienatio aliquando odio eorum, aliquando eorum fauore prohibetur. t.3. p.191. n.14

Seruus Eccleſiæ nec alienari, nec permutari poteſt, niſi ſit fugitiuus. t.3. p.143.n.2

Seruorum Eccleſiæ tria genera referuntur. ib. & ſeq.

Serui degeneres quinam fuerint. ibid.

Serui Eccleſiæ triplicis generis operas profanas impendebant. ibidem.

Seruorum Eccleſiæ diſciplina, gradus, & prærogatiuæ referuntur. t.3.p.243.n.5

Serui Eccleſiæ tenebantur mitiſſimo ſeruitutis genere. ibid. num.6

Seruos Eccleſiæ alienare iniuſtum, illoſque ad laicalem poteſtatem redigi, pœna, & ſupplicium fuit. ib.

Seruorum Eccleſiæ permutatio abſolutè prohibetur, etiam cum ſolemnitate. t.3. p.244.n.7

Serui fugitiui, vel furtiuè, an vendi, & alienari poſſint. ibidem.

Serui fugitiui quinam dicantur. ib. & ſeq.

Seruus noxæ deditus tranſit in verum dominium accipientis. t.3. p.259. num.12

Seruus pignori datus quomodo poſſit à proprio domino hæres inſtitui. ib. n.13

Seruus pignori datus à debitore manumitti poteſt. tom.3. pag.290. num.10

Seruus ſi extra cauſam peculiarem, & extra rem domini fideiubeat, inutilis eſt fideiuſſio: vbi traditur ratio differentiæ intercesſionis ſerui, & filijfamilias. t.3. p.251.n.3

Serui ob atrocitatem dominorum ad Eccleſiam confugientes, an ſint ab ea abducendi. t.3. p.727.n.8

Serui ad monaſterium conuolantes, quomodo efficiantur monachi. t.4. p.83.n.4

Seruus, qui beneficium libertatis eſt adeptus, quomodo ad ſeruitutem redigatur. ib n.6

Seruorum conditio quàm abiecta ſit, deſcribitur. tom.4. pag. 109. num. 3

Seruorum coniugium contubernium dicitur. ib.

Seruus an voluntatem habeat. t.4. p.111.n.7

in Seruis duplex differentia reperitur quoad ſacramenta matrimonij, & ordinis recipienda. ib. & ſeq.num.7

D. D. Gonzal in Decretal. Index generalis.

Seruus matrimonium contrahendo non priuat dominum dominio ſuo. t.4.p.112. n.10

Seruus vel libertus Eccleſiæ an poſſit mulierem ingenuam accipere. t.4. p.112. n.12

Seruus poſt manumiſſionem nouus homo cenſetur quoad ea, quæ iuris ciuilis ſunt, non tamen quoad ea, quæ ex moribus gentium proueniunt. t.4. p.147.col.1

Serui communis æſtimatio quænam fuerit iure ciuili. tom.5. pag.100 n.2

Seruus Iudæi, vel Sarraceni, quandonam poſſit in libertatem abſque pretio eripi. t.5.p.120.n.1

Serui an propter dominorum hæreſim eripiantur in libertatem. to.5. p.160. n.1

Seruus languidus à domino expoſitus latinam libertatem conſequebatur. t.5. p.198.n 2

Seruus ſanus à domino pro derelicto habitus, liber efficitur, ſi prior ſe occupet, & pro libero ſe gerat. ib n.3

Serui phaſianatij quinam dicti fuerint apud veteres. tom.5. p.298. n.6

Seueritati aliquid detrahendum eſt ob multitudinem peccantium. t.1. p.630. n.83

Sexus vterque diuerſis manſionibus ab antiquis legiſlatoribus fuit ſeparatus. t.3. p.47. n.10

Sleunich eſt ciuitas Epiſcopalis Germaniæ ſub Metropoli Bremenſi. t.4.p.46.n.1

Siciliæ regnum tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus ad Romanæ Eccleſiæ patrimonium pertinuit. t.1.p.1·4.n 5

Sicilia tota biparuta, etiam in his, quæ Eccleſiæ iura concernunt. t.1. p.657.n.4

Sicilia à Sarracenis recuperata in feudum conceſſa fuit à ſummo Pontifice ſub titulo Ducatus, deinde titulo Regni decorata fuit. t.2.p.134 n.2

Sigillum confeſſionis quid ſit, & quàm antiquus eius vſus in Eccleſia. t.1. p.568.n.1

Sigilli obligatio à iure eccleſiaſtico prouenit, & diuino, ciuili, & naturali nititur. ib. n.4

Sigilli obligatio arctè ſacerdotes obſtringit, pœnis etiam in eos propoſitis: & quænam ſint illæ. ib. & ſequent. num.5. & ſequ.

Sigillum argumentum eſt vniuerſitatis. t.2.p.366.n.1

Sigillum Eccleſiæ dicitur annulus Eccleſiæ. ib. & ſeq.

Sigillum domino ignorante appoſitum, illi non præiudicat. ib. num.2

Sigillorum vſus apud antiquos in ſignandis, claudendiſque literis, & inſtrumentis. t.2.p.371.n.4

Sigillum tale debet eſſe, vt ſigillantem in notionem deducat: vbi aliqua de eorum forma. ib. & ſeq.

Sigillum plerumque continet inſignia, & arma ſigillantis. ib. num.5

Sigilla debent continere literas ſignificatiuas illius, cuius ſunt. t.2. p.373. n.7

Sigillum authenticum quodnam ſit, & cuius authoritatis. ib. num.8

Sigillum proprium non habet quælibet Eccleſia, ſed tantùm maior. t.3.p.295.n 3

Sigillo publico, & authentico, quod iuriſdictionis, & imperij argumentum eſt, quinam vti poſſint. t.5.p.371.n.8

Signia ciuitas olim Epiſcopalis, ad tenue oppidum redacta fuit. t.2. p.47. n.1

Signiacum eſt Monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Rhemenſi. t.1. p.101.n.3

Silentium etiam in Gentilium fanis valdè ſtudioſè obſeruatum. t.3. p.31. n 8

Silentium in Eccleſijs fidelium valdè à Patribus commendatum. ibid

Silentium monachis valdè commendatur, præcipuè in quibuſdam locis. t.3.p.520 n.6

Silentium in ſacris miniſterijs maximè conuenit. t.3 pag.641. & ſeq. num.3

Silua cædua vendita, an poſſit reſcindi venditio ob læſionem vltra dimidiam. t 3. p.220. n.1

Siluanectum vrbs Epiſcopalis eſt in Metropoli Rhemenſi; & quare ita dicta. t.1 p.114. n.1

S. Siluani monaſterium Ordinis D. Benedicti aliquando Diœceſis Morinenſis, aliquando Audomarenſis fuit. t.5. pag.469. num.2

Simon Magus ſimoniæ author. t.5. p.57. n.11. cum B. Petro diſceptat, cuius precibus in terram proſtratus fractis cruribus moritur. t.5 p.57. n.3

Simoniæ labes impedit electionem ad quamlibet dignitatem. tu.1. pag.2 1. n.5

Simonia in electione, & collatione beneficij eccleſiaſtici multimodis committitur, & an in ea diſpenſare poſſit Epiſcopus. t.1. p. 278. c 59. n.8

Simoniæ vitium horroris, & deteſtationis cauſa diuerſis nominibus canones ſacri appellarunt. t.2.p.245.n.3

in Simoniæ crimine ſocius criminis, & muneris non teſtificatur; & in eo teſtimonium vnius non ſufficit ad condemnationem. t.2. p.386. n.3

Simoniæ crimen hæreſeon omnium prima, & maxima habita fuit. t.2. p.403. n 2

Simonia quando committatur in conuentione ſuper beneficio eccleſiaſtico. t.3. p.179.n.2

Simoniæ crimen pœna ordinaria punitur, etſi extraordinariè aduerſùs illud procedatur. t.5.p.35.n.13

Simonia an committatur aliquid accipiendo pro baptiſmate paruulorum, vel ordinatione clericorum; & quomodo circa hæc cautum ſit. t.5.p.52 n.8

Simoniæ etymon, & origo refertur. t.5. p.53 n.11

Simoniæ grauitas varijs nominibus honoris plenis deſcribitur. t.3. p.54. n.13

Simoniæ variæ definitiones referuntur, & receptior, &

communior eligitur, & explicatur. ibid.
Simonia in quibus rebus admittatur. p.54.n.15
in Simonia commiſſa in collatione ordinum peccatur contra religionem, iuſtitiam, & pietatem. t.5. p.54.nu.16
Simonia non committitur in curia Romana aliquid exigendo pro literis, quę in ea expediuntur. p.51. n.17
Simoniaca corruptela in Gallia circà collationem beneficiorum. t.5. pag.55.n.1
ad Simoniæ accuſationem quilibet, etiam laicus, admittendus eſt. p.56.nu.1
Simonia a Giezi commiſſa. tom 5. p.58.n.2
Simonia an iure diuino, vel eccleſiaſtico tantùm damnetur. to.5.p.59 nu.5
Simonia iure diuino prohibita quænam ſit; & quænam prohibita iure eccleſiaſtico. ibid.
Simonia in collatione beneficij eccleſiaſtici quomodo & quotupliciter contingat to.5.p.61.nu.3
Simonia triplex refertur, & quomodo realis circà beneficia eccleſiaſtica committatur, exponitur. ib.& ſeq.
Simonia commiſſa, an ſimoniacus ipſo iure priuetur beneficijs. to.5. p.65.& ſeq.nu.4.& 5
Simonia neceſſariò committitur in venditione beneficij eccleſiaſtici, tom 5.p.66.n 8
Simonia in venditione rerum eccleſiaſticum in aliquibus caſibus non committitur. ibid.
Simonia quandonam committatur exigendo ab electo cautionem de indemnitate rerum beneficiatj. ib. & ſeq.
Simonia an committatur per omiſſionem actus ſpiritualis pro pretio temporali. to.5. p.67. n.3
Simonia in receptione chriſmatis inter parochos, & Epiſcopos commiſſa. t.5. p.7[illegible].nu.3
Simonia an propriè committatur in acceptione pretij pro chriſmate, t.5.p.69.
Simonia committitur recipiendo pretium pro habitu monaſtico, & illud recipientes ſuſpenduntur ab officio. t.5.p 72.n.3 5
Simonia non committitur paciſcendo de pretio pro ſuſtentatione religioſi, ſi monaſterium tenues redditus habeat. ibid.& ſeq. nu.6. & 7
Simonia an committatur in venditione habitus Equitum Militarium. t.5.p.[illegible]1.n.8
Simoniam an committatur redimendo vexationem iuſtè, vel iniuſtè factam circa rem ſpiritualem, aut ſpiritualibus anneaam. t.5. p.75.n.2.& p.75.n.3.& p.85.n.5
Simonia per malitiam tertij in electione interueniens non vitiat illam, ſecus alias, etſi ignoranter interueniat. t.5.pag.77. num. 2
Simoniam in collatione, & acquiſitione beneficij ſcienter interuenientem quis abſoluere poſſit. ib. nu.3
Simoniæ vitium an æquali pœna puniatur, ſi claruerit per accuſationem, ſiue per inquiſitionem. t.5.pag.81.num.3
Simonia an committatur in venditione, vel alienatione beneficiorum eccleſiaſticorum. t 5. p.88.nu.3
Simoniæ communis diuiſio traditur. t.5.p 92.n.2
Simonia mentalis quænam dicatur, & quomodo contingat. ibid.
Simoniæ quædam ſpecies committitur, ſi Eccleſia, vel iuriſdictio eccleſiaſtica ſub annuo cenſu concedatur. to.5. p.94. n.4
Simoniacorum pœna præcipua quænam ſit. tom.5. pagin.57. num. 4
Simoniaci non poſſunt etiam poſt pœnitentiam peractam Miſſam cantare. ib n.2
Simoniacus an ipſo iure priuetur beneficijs obtentis. tom.5.p.65.& ſeq. nu 4 & 5
Simoniacus beneficij poſſeſſor, per vim ſpoliatus non reſtituitur. to.5.pag.65.n.6
Simoniacus tenetur beneficium reſtituere cum fructibus etiam in foro conſcientię: & cuinam ſint fructus reſtituendi in hoc caſu. ibid.
Simoniacus mentalis an teneatur ad reſtitutionem rei cum intentione ſimoniaca acceptę. to.5 p.59. & ſeq n.3.4
Sipontium ciuitas eſt Archiepiſcopalis Regni Neapolis a Sarracenis deleta. t.1 p.653.n.1
Siucrena nobilis ciuitas eſt Italiæ in ſinu Calabriæ. to.3.p.157. num. 2
Sobrietas, & pudicitia iuuenum rara: vide in verbo Iuuenis.
Soceri vtriuſque coniugis an gaudeant priuilegio, ne vltra quàm facere poſſint, conueniantur. t.3. p.300.nu.12
Socer nurui ſemper loco parentis eſt. ibid.
Socer an ſemper prædicto priuilegio gaudeat, & an poſſit dari caſus, in quo eo non fruatur. ib. & ſeq.
Socer priuignam carnaliter cognoſcens quibus pœnis plectendus ſit. t.4. p.128. n.4
Societas an cenſeatur contracta inter maritum, & vxorem conſtante matrimonio. t.4.p.211. & ſeq.n.4.& 5
Societas a Chriſtiano cum Iudæis lucri cauſa contracta, quid indigoum eſt. t.5.p.114.n.4
Socij propriè dicuntur conſortes, eiſque competit priuilegium, ne vltra quàm facere poſſint, conueniantur. t 3.p.220. & ſeq. num. 10
Socio ſe ſocium neganti priuilegium prædictum denegatur. ibid. & ſeq.
Sofredus Presbyter Cardinalis ad expeditionem Terræ ſanctæ ab Innocentio III. miſſus. to 2.p.161.nu.8
Solemnitas requiſita in alienatione rerum Eccleſiæ, an conſuetudine minui poſſit. t.2. p.568.n.5
Solidus quid ſit, & quàm varius eius valor apud Romanos fuerit. t.1. p.601. nu.3
Solidi valor varius apud varias gentes. ibid.
Solidus moneta eſt ab antiquo vſu recepta, ſed varius eius valor fuit. to.5.p.74.n.2
Solitudo omnia mala viuentibus ſine teſte perſuadet. t.3.p.512. num. 3
Soluens indebitum per errorem dupliciter errare poteſt, & quandonam repetitio ei concedatur. to.3. p.505.nu.5
Soluenti per errorem ſcienter indebitum quandonam repetitio concedatur, vel denegetur. ibid.& ſeq.n.6
Vide in verbo Condictio.
S. Sophiæ celebre templum in vrbe Conſtantinopolitana. tom.3. pagin. 140.nu.2
Sora ciuitas Italiæ, Cathedra Epiſcopali decoratur, quæ vnicam tantum dignitatem habet. tom.4.pag.24.n 1
Sorores adoptiuæ clericis olim cohabitantes, quænam fuerint. to.3. p.48. nu.14
Sororis nomen, & fratris olim apud Gentiles ſuſpectum fuit. ibid.
Sortes in libris, vel taleis pro futuris ſciendis non ſunt faciendæ. t.5 p.281.n.4
Sortes Sanctorum & Apoſtolorum quænam fuerint, varijs exemplis oſtenditur. tom 5. p.252.nu.7
Sortis conſultoriæ vſus, vt licitus ſit, quæ requirantur. ibidem.
Sors diuinatoria penitus ab Eccleſia improbatur. ibid.
Sors diuinatoria dupliciter fieri poteſt. ibid.
Sors quid ſit in iure, & quomodo apud bonæ notæ Authores accipiatur. t 5.p 285.n.5
Sortium diuiſio & differentiæ traduntur. t.5. pag.286.no.7
Sortium iudicium eſt valde periculoſum, & à diſciplina eccleſiaſtica alienum. ibid.& ſeq.n.8
Sortium vſus an poſſit aliquando eſſe in electionibus eccleſiaſticis licitus: vbi de electione D. Mathiæ facta per ſortes ab Apoſtolis. t.5.p.287.& ſeq.n.9.& ſeqq.
Sortilegium in genere quæ crimina comprehendat, & quid ſit propriè & ſtrictè ſumptum. t 5. p.281.n.6
Vide in verbo Sors, Sortitio.
Sortitio quam varia ſit ſuperſtitio, & quàm variè olim fieret. ibid. num. 6
Sortitio ab Eccleſiæ Patribus prohibita. p.282.nu.8
Sortitio an poſſit in aliquibus caſibus eſſe licita. tom.5. p.282. num. 9
Sotulares roſtrati antiquis Gallis ſacerdotibus prohibiti in varijs Synodis prouincialibus. t.3. p.58.n.7
Spadones an ſint habiles ad contrahendum matrimonium: vide in verbo Matrimonium.
Spalatra ciuitas in Sclauonia Archiepiſcopali Cathedra decorata. t.1.p.438.n.5
Spalla pars animalis eſt, quæ aliter friſcinga dicitur. t.3.p.618. num. 2
Species apud Iuriſconſultos eſt quod à Dialecticis indiuiduum vocatur. t.1. p.28. n.13
Species generi derogat quoties in eodem negotio concurrunt, & ambo ſimul conſiſtere nequeunt. ibid.n.14
Spectacula, & ludos diebus Dominicis edere prohibitum fuit. t.2. p.131. & ſeq n 13
Spectacula olim duplicis generis edita populo Romano. t.3.p.287. n.10. & ſeq
Vide in verbo Certamen.
Spes an ſufficiat ad pactum ſtabiliendum, & an vendi, hypothecæ ſubijci, de eaue paciſci poſſit. t.1. p.658. n 7
Spiritus variæ acceptiones, & quid propriè ſignificet. to.5. pag.54 num. 14
Spiritualia quænam dicantur, & vnde procedant. ibid.
Spiritualia per eſſentiam, per cauſam, & per effectum. ibid.
Spiritualibus annexa diuerſi generis. ibid.
Spoletum nobilis Italiæ vrbs eſt, quàm magnificè auxit Theodoricus Gothorum Rex; ſed cladem magnam a Friderico Oenobarbo paſſa eſt. t.3. p.391. & ſeq.nu.1
Spoletum antiquiſſima ciuitas Epiſcopalis, olim Longobardorum Principum ſedes. t.3. p.611. n.1
Spoletum vrbs antiquiſſima Vmbriæ, excidium paſſa, deinde reſtaurata, ſuaue Romanorum Pontificum iugum accepit. to.5. p.391. n.2
Spoliatus ſine violentia deiectus, eſt etiam reſtituendus, ſed non ante omnia. tom.2. pag.68 n.10
Spoliatum ante omnia eſſe reſtituendum, quibus iuris authoritatibus probetur. t.2. p.154.n.14
Spoliatus per vim, & ſpoliatus alio modo, in quo differant. tom.2. p.154 n.21
Spoliato per vim agenti ad reſtitutionem ſpolium diuerſimodè poteſt obijci. ibid. nu.22
Spoliatus agens interdicto poſſeſſorio recuperandæ, non tenetur ante reſtitutionem, niſi ſuper alia ſpoliatione ſpoliatori reſpondere; poteſt tamen ab agendo repelli per exceptionem ſpoliationis. t.2. p.162. n.4
Spoliatus ante omnia; nulla exceptione dominij cauſam attingente admiſſa, eſt reſtituendus. ib.& ſeq.n.6
Spoliatus per vim ante omnia eſt reſtituendus, non obſtante exceptione, quæ reſpiciat dominium, ſeu proprietatem rei. t.2. p 194. n.4. & p.19[illegible].n.9
Spoliatus iuribus incorporalibus non ſtatim reſtituitur. to.2. p 195. num. 10
Spoliatus iure percipiendi decimas in aliena parochia quomodo reſtituatur. t.2. p.297.n.11
Spoliatus renuncians per vim, ante omnia eſt reſtituendus. tom.1. p.762. nu.5
Spolium oppoſitum in modum mutuæ petitionis, ſimul eſt tractandum; oppoſitum vero per viam exceptionis, prius eſt probandum, & eo probato, reus non reſtituitur. to.2. p.155.& ſeq.n.19. & 23
Sponſæ quænam dicantur. t.4. p.10. col.1.& 2
Sponſa in pluribus aſſimilatur vxori. to.4.p.15.nu.9
Sponſa etiam non nubilis ætatis, defuncto ſponſo, non poteſt ab eius conſanguineo duci. t.4. p.19.nu.3
Sponſalia alia ſimplicia ſunt, alia iuramento firmata. t.2.p 445.nu.2
Spon-

Digitized by Google

Sponſalia non tranſeunt in matrimonium propter niſum ad copulam. t.2. p.390. n.10
Sponſalia de futuro, etiam iuramento firmata, mutuo partium conſenſu diſſoluuntur. t.4. p.9. n.2
Sponſaliorum variæ acceptiones. ib. n.3
ad Sponſalia trahuntur leges multæ de matrimonio agentes. ibid. & ſeq.
Sponſaliorum frequentior, & gemina acceptio. t.4. p.10. & ſeq. num.5
Sponſalia ſolebant olim à Iuriſconſultis concipi, ſponſalitiæque conuentiones vt plurimùm in tabulas referri: vbi de alijs formulis ſponſaliorum. 10. & ſeq.
Sponſaliorum definitio traditur. t.4. p.11. n.6
Sponſalia inter, & nuptias datur in re, & tempore diſcrimen. ibidem.
Sponſalia ſub culpa lethali ſunt adimplenda, nulla data iuſta excuſationis cauſa. ib. & ſeq.
Sponſalia mutuo conſenſu contrahuntur, & contrario diſſenſu diſſoluuntur. ib. n.6
Sponſalia cum puella nondum ſeptenni contracta an inducant impedimentum publicæ honeſtatis. t.4. p.13. n.2
ex Sponſalibus oritur impedimentum publicæ honeſtatis inter ſponſos, & eorum conſanguineos. t.4. p.14. n.3
Sponſalia conſenſu interno carentia an producant hoc impedimentum. t.4. p.15. n.6. & 7
Sponſalia ex quali abſentia ſponſi dirimi poſſint: Vide in verbo Abſentia.
Sponſalia plerumque iuramento interpoſito firmantur. tom.4. pag.19. n.1
Sponſalia de futuro diſſoluuntur per matrimonium poſtea conſummatum, non autem per ſimilia ſponſalia de futuro, etiamſi iurata: & circa hoc plures afferuntur caſus. tom.4. pag.38. n.3
Sponſaliorum, & nuptiarum an ſit eadem ratio, quoad edictum prohibitorium. t.4. p.39. n.3
in Sponſalibus promiſſio pœnæ inutiliter adijcitur. t.4. pag.46. & ſeq. n.2. & 4
in Sponſalibus tantùm ſtipulari poteſt quod intereſt. t.4. p.47. & ſeq n.5
in Sponſalibus, & matrimonijs præmium poteſt apponi, & promitti. t.4. p.47. n.8
Sponſalia de futuro tranſeunt in matrimonium de præſenti per copulam ſubſequutam; non tamen per amplexus, & oſcula. ibid. n.2
Sponſalia de futuro ſoluuntur per matrimonium de præſenti. t.4. p.50. num.3
Sponſalia inter infantes contracta, vel a minori cum infante, pro infectis habentur, adeo vt nec impedimentum publicæ honeſtatis producant. t.4. p.62. n.1
ad Sponſalia contrahenda an deſideretur ſeptennium eſſe completum. ib. & ſeq. n.4. 5
Sponſalia non poſſunt contrahi ab his, qui conſenſum præſtare non poſſunt. t.5. p.65. n.4
Sponſaliorum tempus coarctatum ex lege Papia. tom.4. p.63. num.8
Sponſalia ab impuberibus, vel vno pubere, & altero impubere contracta, quomodo diſſolui poſſint. t.4 p.65. n.1
Sponſalia de futuro propter lepram ſuperuenientem diſſoluuntur, non vero de præſenti. t.4. p.106. n.8
Sponſalia ſub conditione contracta an dirimantur per matrimonium poſtea ſubſequutum, inſuper habita conditione: vide in verbo Matrimonium.
Sponſio aliquando accipitur pro pignore à certantibus depoſito. t.1. p.33. n.4
Sponſio olim Romæ vſitata à litigatoribus ſe inuicem prouocantibus. ib. & ſeq.
Sponſio aliquando tantùm promiſſionem continet, licèt regulariter ſupponat ſtipulationem. ibid.
Sponſio facta populo à Domino de terra promiſſionis. ib.
Sponſio fidelitatis quid ſit, & quando eius vſus inceperit: vide in verbo Iuramentum.
Sponſus renuens ſponſalia adimplere, quomodo compellendus ſit. t.4. p.12. n.8
Sportulæ iudicibus aſſignatæ quid ſint, & vnde colligebantur. t.3. p.24. & ſeq. n.8
Sportularum taxatio facta à Iuſtiniano, vt iudicum ſordibus obuiam iret. ib.
Stallum, ſiue ſtallus, eſt ſedes vnius Canonici in choro, apud Eccleſiaſticos ſcriptores. t.1 p.77. n.12
Stallus eſt locus cuiuſque clerici; aut religioſi in choro; inde inſtallare pro ponere in ſede. t.5. p.90. n.2
Stationis verbum caſtrenſe eſt; vnde & milites ſtationarij. to.3. p.695. num.5
Stationis variæ acceptiones. ib. & ſeq.
Statio apud Chriſtianos quid ſit. ib.
Statio ex deuotione tenebatur, & quomodo ſolueretur. ibidem.
Statutum factum à Canonicis inæqualitatem continens reſpectu prouentuum præbendarum, inualidum eſt. t.1. pag.43. n.13. & 15
Statutum à maiori parte Capituli qua ratione ab omnibus ſeruari debeat. t.1. p.43. n.16
Statuta laicorum non ligant Eccleſiaſticos, nec bona Eccleſiæ comprehendunt. t.1. p.44. n.6
Statutum quid ſit, & qui ea facere poſſint. t.1. p.45 n.9
Statutum facere de lege iuriſdictionis eſt. ib. n.10
Statuta varia contra Eccleſiam, & Eccleſiaſticas perſonas non valent. ib. n.11
Statuta Capitularium Galliæ quare etiam ab Eccleſiaſticis obſeruentur. t.1. p.47. n.14
Statuta communitatis quando obligent ſucceſſores in ea: vide in verbo Communitas.
D. D. Gonzal in Decretal. Index generalis.
Statutum alicuius collegij, vel communitatis confirmatum per legitimum ſuperiorem, an poſſit ab eodem collegio, vel communitate reuocari, non obſtante confirmatione ſuperioris. to.2. p.685. num.8
Statutum iuramento firmatum non poteſt à ſtatuentibus mutari. t.3. p.119. n.7
Statura humana mutantur pro varietate temporum. tom.4 p.155. num.8
S. Stephani monaſterium in ciuitate Bononienſi, Ordinis D. Benedicti, a quo conſtructum. t.1. p.6.7. n.1
Stephanus I. quandonam Pontifex creatus, & martyrio coronatus. t.5. p.477. n.1
Sterilitas eſt legitima cauſa minuendæ penſionis. tom.3. p.235. num.3
Sterilitatis cauſæ variæ referuntur. ib. n.4
Sterilitas apud Gentiles aliquando fuit inducta præſtigijs, & carminibus magicis. ib. n.5
Sterilitatis caſus varij referuntur, in quibus conductor liberatur, vel non, ab onere ſoluendi penſionem. t.3. p.236. n.6
Sterilitas attento iure ciuili ſufficiens cauſa eſt ad dirimendum matrimonium, non tamen apud catholicos. t.4. p.155. n.2
Stipulatio aliquando epiſtola à Paulo Iuriſconſulto dicta eſt. t.2. p.382. n.2
Stipulatio facta ſine cauſa an ſit alicuius momenti. to.2. p.382. n.5. & p.383. n.7
Stipulationem factam fuiſſe ſine cauſa, quis probare debeat, actor an reus. t.2. p.383. n.7
Stipulatio ſine cauſa facta an reddatur efficax accedente iuramento. t.2. p.384. n.9
Stipulatio ſimplæ, & duplæ quid ſit, & quando admittatur. t.3. p.230. n.11
Stipulatio ſimplæ, & duplæ ad quid neceſſaria, & vtilis ſit. ib. & ſeq.
Stipulatio duplæ non præſtatur, niſi de ea expreſsè conuentum ſit. ibid.
Stipulatio, vt res mea mihi detur, nulla eſt; ſecus ſtipulatio, vt res propria reſtituatur. t.3. p.531. n.12
Stipulatio pœnalis in ſponſalibus adiecta, an vtilis ſit: vide in verbo Sponſalia.
Stoicorum error circa mortem ſibi ipſi inferendam. t.3. p.388. & ſeq. num.4
Strigonienſis Archiepiſcopatus vbi ſitus, eiuſque Archipræſulum dignitas. t.1. p.161. n.1
Studia bonarum literarum ad veram, orthodoxamque fidem agnoſcendam, & defendendam perquam neceſſaria ſunt. tom.3. p.127. num.4
Studia literarum magnis, & multis laboribus conſtant. ibid.
Studia literarum valde commendanda ſunt in laicis, ſed magis in eccleſiaſticis. ib. & ſeq.
Studia generalia, liberaliumque artium diſciplina, & literarum cognitio magnam Reipublicæ vtilitatem afferunt. tom.5. pag.97. n.3
Studia generalia inſtituta in omnibus benè moratis Rebuspublicis. ib. & ſeq.
Vide in verbo Scholæ.
Stuprator an non teneatur virginem dotare, niſi eam per ſeductionem defloranerit. t.5. p.276. & ſeq n.2
Stuprator an teneatur dotare virginem, quam deflorauit, ſi ipſa eum ducere nolit. t.5. p.219. n.7
Stuprator virginis tenetur eam ducere in vxorem, aut dotare. t.5. p.220. n.3
Stuprator virginem defloratam ducens, ad quod per ſententiam damnatus fuerat, condemnatur. t.5 p.221. n.6
Stuprator damnum corruptæ virgini illatum reparare debet. ib. & ſeq. n.7
Stuprum, quid fuerit apud antiquos. ib. n.5
Stuprum, quænam ſpecies delicti ſit hodie. ibid.
Stupri definitio traditur, & explicatur. ib. & ſeq.
Stuprum quibus pœnis puniatur, tam ex iure canonico, quam Cæſareo. t.5. p.221. n.6
Stygmata reorum frontibus inuſta denotantia crimen commiſſum. t.5 p.274. & ſeq. n.8
Stygmata in varijs corporis partibus inuſta. ib. n.9
Stygmata a cacodæmonibus Chriſtianis inuſta. ib. & ſeq.
Stylus aliquando inſtrumentum, aliquando praxim in Tribunali receptam ſignificat. t.2. p.690. n.7
Suanenſis ciuitas in Hetruria ſita, Cathedrali Sede condecoratur. t.1 p.605. n.1
Subdelegatus an conſulere debeat delegantem. & quis poſſit ſubdelegare. vide in verbo Delegatus.
Subdiaconatus primis Eccleſiæ ſæculis ſacer gradus non credebatur, & à ſacris Ordinibus prorſus alienus erat. t.1. p.369. num.6
Subdiaconi tanquam tabularij deſeruiebant Epiſcopis, & Leuitis, tanquam ſubrogati in locum Nathinæorum Templi Salomonis. t.1. p.370. n.8
Subdiaconi gradus iam temporibus Gregorij Magni inter ordines ſacros enumerabatur. ib. n.3
Subdiaconi olim caſtitatis voto non ligabantur. ib. n.9
Subdiaconus in Epiſcopum eligi poteſt t.1 pag.371. & ſequ. num 11. 13
Subdiaconus in Epiſcopum ordinari nequit. tom.1. pag.371. num.14
Subdiacono an imponatur manus in eius ordinatione. t.1. p.390 num.2
Subdiaconi, & cæteri omnes inferioris gradus clerici Diaconis, & Presbyteris ſemper obedientiam, & reuerentiam præſtitere. t.1. p.635. n.4
Subdiaconis an aliquando licuerit coniugium contrahere. to.3. p.64. & ſeq. n.10. & 11
Subdiaconus calumnioſè accuſans, gradu ipſo priuatur, & verberibus afficitur, ac in exilium mittitur. t.5. p.45 n.5

Sublacenſe monaſterium præcipuum Ordinis D. Benedicti caput, in quo diſciplinam monaſticam valdè accuratè ſeruari curarunt ſummi Pontifices. t.3.p.529.& ſeq.n.1
Subreptio quid ſit, & in quo differat ab obreptionis vitio. tom 1. pag.93. n.4
Subſidium charitatiuum poteſt ab Epiſcopis iuſta exigente cauſa exigi; & quænam ad hoc cauſa legitima cenſeatur: vide in verbis Cathedraticum, Synodaticum.
Subſtantia in iure paſſim pro cenſu, & patrimonio accipitur. t.3. p.323. num.4
Subſtitutiones precatiuæ apud veteres Romanos vſitatæ quænam. t.2. p.271. n.9
Succentor quis ſit, & eius officium. t.1. p.116. n.2
Succeſſio in dignitatibus ſæcularibus an ſit electioni præferenda. t.1.p.166.n.3 & p.167. n.7
Succeſſor lato modo vocatur is, qui in alterius locum ſubrogatur, licèt eius hæres non ſit. t.1.p.41.n.8
Succeſſores ſacrilegorum, & rerum Eccleſiæ inuaſorum, omni honore ab Eccleſia conſequendo priuantur. tom.1. pag.246. num. 13
Succeſſor in Eccleſia tenetur ſoluere debita ob eius vtilitatem à prædeceſſore contracta. t.3.p.294.n.3
Succeſſor in beneficio non tenetur ad omnia debita à prædeceſſore contracta ſoluenda, ſed tantùm ad aliqua; & ratio differentiæ traditur. t.3. p.294.n.5
Succinctorium quodnam genus veſtis ſit: vide in verbo Cingulum.
Sucllis ciuitas fuit in Sardinia Epiſcopali Cathedra decorata. t.1. p.165. n.9
Sueſſa, hodie Seſſa, celebrata vrbs eſt Italiæ in agro Veſtino. t.3 p 177. n.1
Sueſſionenſis vrbs præclara in prouincia Rhemenſi breuiter deſcribitur. t.2.p.86. n.1
Sueſſionenſis ciuitas Cathedra Epiſcopali iam à temporibus D. Petri decoratur. ibid.
Suenorum regnum in Gallæcia quandiù durauerit. tom.3. pag. 498 num.1
Sueuorum regnum ad plagam Septentrionalem olim electiuam dignitatem habebat, quam poſtea hæreditariam fecit. ibidem.
Suffraganeus poteſt ex delegatione Archiepiſcopi conſecrare Coepiſcopum: & cui ſuffraganeo ſit in hoc caſu delegatio facienda. t.1. p.5 6. n.5
Suffraganeus an poſſit inuitus cogi ad ſuſcipiendam delegationem. t.1. p.586. n.1
Suffragia quomodo ſint in electione colligenda: vide in verbo Scrutator, Votum.
Suffragium an poſſit in ſcriptis per electorem mitti. tom 1. pag.161, n.12
Suffragium facto tantùm præſtitum in comitijs generalibus. t.1. p.267. num.4
Suffragium pro pretio empti officij, & pro patrocinio, aut auxilio alicuius rei conſequendæ gratia ſumitur. tom.1.pag.657. num 18
Suggeſtum non ſolùm dicitur quod petitur, ſed etiam quod allegatur. t.1. p.81.n.18
Sumptus neceſſarij à quó præſtari debeant teſtibus: vide in verbo Teſtis.
Supplicatio in iure quid ſignificet: & quid ſit ſupplicare. to.1. p.-37. n.3
Supplicationes publicæ in calamitatibus, & populi preſſuris, à Græcis Litaniæ, à Latinis Rogationes dictæ: vide in verbo Litania.
Supplicia reis infligi diebus feſtiuis ciuiles leges prohibuere. t.2. p 130. n.11
Supplicium diebus feſtiuis inflictum ob aliqua debita grauiora. ib. & ſeq.
Supplicium quo notius eſt, plus ad exemplum, & emendationem proficit. t. 5 p 340.n.5
Surdi, qui nihil penitus audiunt, à iudicandi munere arcentur. t.1. p.85. n.3
Surrentina ciuitas in Campania iam antiquitus Cathedra Epiſcopali decorata. t.1.p.171.n.2
Surrentum ciuitas eſt Archiepiſcopalis in Campania, à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedra Epiſcopali decorata. t.2 p.340 n.1
Surrentum proditoriè Othoni IV. Imperatori traditum. ibidem.
Suſceptores in baptiſmo ab initio Eccleſiæ admiſſi: Vide in verbo Compater.
Suſpectus de hæreſi qua pœna puniendus veniat, niſi ſe purgauerit. t.5.p.153.n.1. & 2
vt Suſpectus de hæreſi condemnetur, quæ præſumptio requiratur, & ſufficiat. ib. n.3
Suſpenſio quid ſit. t.1.p.112. n.18
Suſpenſio alia vt pœna, alia vt cenſura infligitur, & quid inter eas interſit. ibid.
Suſpenſio aliquando confunditur cum excommunicatione; & in quo ab ea differat. ibid.
Suſpenſio multiplex refertur. ib n.18
Suſpenſionis effectus recenſentur. t 1. p.112.& ſeq.n.20
Suſpenſio propter ordines extra tempora receptus impoſita, an incurratur ipſo iure. t.1.p.360.n.7
Vide in verbo Ordinatio.
Suſpenſio, quæ incurritur in pœnam delicti, regulariter perpetua intelligitur. t.3. p.295.n.5
Suſpenſio, quam incurrit Eccleſiæ Prælatus obligando res Eccleſiæ pro alienis debitis, non poteſt ab Epiſcopo relaxari. ibidem.
Suſpenſio ob ebrietatem clericis indicta, temporaria eſt, non perpetua. t.3.p.35.& ſeq.n.9
Suſpenſionis multiplex acceptio refertur, & quæ pœna eccleſiaſtica ſit. t.5.p.316.n.9
Suſpenſionis nomen ſuas phraſes, & periphraſes habet. ibidem.
Suſpenſionis definitio traditur, & diuiſio. p.19. n.10
Suſpenſio ad tempus facta non eſt propriè cenſura. ibidem num.11
Suſpenſio lata ad tempus poteſt imponi abſque præuia monitione, & tolli abſque abſolutione. ibid.
Suſpenſio ſiue tanquam cenſura lata, ſiue tanquam pœna ad tempus impoſita, priuat ſacro miniſterio. ibid. & ſeq. num.12
Suſpenſio, ſiue ab homine, ſiue à iure lata, eſt eiuſdem ſpeciei, & eundem producit effectum. ibid. Et an ſemper vera ſit hæc doctrina. t.5.p.317.& ſeq.n.13.14
Suſpenſus nec poteſt eligi, nec eligere ad dignitatem Eccleſiaſticam. t.1 p.147. n.12
Suſpenſus non priuatur facultate eligendi, ex Concilij Lateranenſis deciſione. t 1.p.233.n 3
Suſpenſus à beneficio non eſt priuatus eligendi facultate. t.1. p. 262. n.3
Suſpenſus partialis ab ea parte officij ſuſpenditur, quam iudex expreſſis verbis comprehendit. t.1.p.279.n.8
Suſpenſus per triennium in ſuſpenſione perſiſtens, priuatur beneficijs obtentis, & durante ſuſpenſione eligi non debet. t.1.p.367. num.1
Suſpenſus ab officio abſolutè eligi non poteſt ad noua beneficia. t.1.p 368.n 4
Suſpenſi electio ad beneficium non eſt ipſo iure nulla, ſed irritanda. ib. n.5
Suſpenſus an poſſit agere in iudicio, & in quibus cauſis audiri poſſit. t.2.p.4 1.col.2
Suſpenſus ab officio non eſt per conſequens ſemper ſuſpenſus a beneficio. t.5.p.387.n.2
Suſpicio criminis præſtat aliquando ſufficientem cauſam ad procedendum contra ipſum. t. 5. p.57.n.2
Suſpicio an præſtet ſufficientem cauſam ad procedendum contra aliquem, & eum damnandum. t.5. p 227 n.2
Sutrium antiquiſſimum Etruſcorum oppidum eſt, iam a temporibus Apoſtolorum Eccleſia Cathedrali decoratum. to.2. p.179. num.1
Syluanectum ciuitas Galliæ, vnde ita dicta ſit, & à quo tempore Cathedra Epiſcopali decorata. t.5. p.38.n.1
S. Syluester Papa quandonam creatus Pontifex. tom.2. p.139. num.5
S. Syluester multorum patrator miraculorum Conſtantinum Magnum baptizat. ibid.
S. Syluestri Eccleſia Romæ à quo condita, reſtaurata, & cui dicata. t.1. p.51. n 6
Symbolum Apoſtolorum quando compoſitum, & vnde ita dictum. t.1. p.13. n.38
Symbolum Apoſtolorum in initio omnium Conciliorum recitatum. ibid.
Symbola varia, quæ tempore mediæ ætatis in vſu erant ad traditionem poſſeſſionis rei deſignandam. tom.1.pag.129. & ſeq. num.18
Vide in Verbo Traditio, & Poſſeſſio.
Symbolum Græcum nomen eſt; & quare ita dictum. tom.3 pag. 36. num.10
Symbolum in Miſſis ſolennioribus recitatur, & in minoribus feſtiuitatibus omittitur. t.3. p.647. n.4
Synagoga quid ſit, & quid ſignificet. t.5. p.102. n.7
Synagogæ Iudæorum in ciuitatibus Gentilium conſtructæ. ibid.
Synagogæ diuerſæ Hieroſolymis. ib. & ſeq.
Synagogæ etiam a priuatis hominibus conſtructæ. ibid.
Synagogæ a Iudæis triplici ex cauſa conſtruebantur. tom.5.pag. 104. num.8
Synagogas veteres reficere quare Iudæis permittitur, nouas verò conſtruere prohibeatur. ib. n.9
Synagogis reficiendis cooperari nullo modo Chriſtianis licet. ibidem.
Synagogæ Iudæorum quare permittantur. t.5. p.105. n.10
Synderesis ſubſeruit operationi ſecundùm rationem naturalem. t. 1.p.3. n.9
Syndicus quis ſit, à quo conſtituatur, & quomodo à procuratore diſtinguatur. t.1. p.708.n.
Syndicus à quibus conſtitui poſſit; & quid in eius conſtitutione obſeruandum. ib. n.
Syndicus quis conſtitui poſſit, & quid ſemel conſtitutus agere debeat. t. 1. p.709.n.10
Syndicus ſæpè pro procuratore ſumitur. t.1. p.710 n.14
Syndicus quando à monachis ſede Abbatiali vacante conſtitui poſſit. t 1. p.735.n.5
Synodaticum an ſit eadem penſitatio Epiſcopo facienda, ac Cathedraticum: Vide in verbo Cathedraticum.
Synodus Antiochena prima ab Apoſtolis celebrata; & quid in ea ſtatutum. t.1.p.13.n.19
Synodus ſexta quænam ſit. t.1 p.370.n.10
Synodus ſeptima aduerſùs quos celebrata. t.1.p.372.n.1
Synodus Trecacenſis in Gallia a Ioanne VIII Rom. Pontif. celebrata. t.1.p.567.n.1
Synodi quare Concilia diœceſana, & ciuilia vocentur. t.1. p.626.n.6
Synodi qua cauſa conuocari, & quid in eis poſſint ſtatuere Epiſcopi. ib. & ſeq.n.7
Synodus Turonenſis contra Victorem Antipapam quando fuerit celebrata. t.3. p.100.n.1
Synodus, & ſynodaticum plerumque pro penſione nummaria, quæ bis olim in anno pendebatur, accipiuntur. t.3. p.611.n.2
Cætera vide in verbo Concilium.
Syracuſa Græcarum vrbium maxima, fideliſſimaque fuit. tom.2. p.120. n.1
Syracuſa vrbium Græcarum fideliſſima, & antiquiſſima Cathedralis. t.2.p.402 n. 1
Syracuſani Epiſcopi dignitas, & authoritas. ib. n.2. & 3

Tabella

T

TAbella ſæpè occultat vitioſam, & calumnioſam accuſationem. t.4. p.186. num.2
Tabellæ accuſatoriæ vſus in Hiſpania an ſit legitimus. ibid.
Tabellionum vſus à Chriſtianis Imperatoribus adinuentus ad conficienda inſtrumenta. t.2.p.302.n.7
Tabelliones quinam fuerint in prima eorum origine, & quodnam eorum officium in conficiendis inſtrumentis. ibid. & ſeq. num.8
Tabellio publicus duorum teſtium vices ſuſtinet. to.2. pag.379. num.15
Tabellio plerumque cum Tabulario confunditur; & in quo ab eo differat. t.2.p.386.& ſeq.n.1.2
Tabellionum baſtardellum, ſeu broliardellum quid, & vbi vſitatum. ib. & ſeq.n.3
Tabellio ſuperſtes poteſt notas defuncti in publicam formam extendere, aliquibus requiſitis adhibitis. ibid.
Tabularij quinam fuerint apud antiquos, & quodnam eorum munus, & conditio. t.3. p.747. & ſeq.n.2
Tabularium quid ſit. ibid.
Tabularij varij referuntur. ib. & ſeq.
Tabularij officium clericis interdictum quodnam ſit. ibidem. pag.747
Tabularij officium apud Græcos honorabile. ibid.
Tacens pro conſentiente habetur; & ſi ex duobus illatis alterum negat, reliquum affirmare præſumitur. tom.2. pag.398. num.2
Tacens quandonam pro conſentiente non habeatur. to.2.pag. 398 num.4
Tacens, & præſens, quandonam neque fateri, neque negare videatur. t.2.p.399.n.7
Taciti, & expreſſi diuerſum eſt ſæpè in iure iudicium. to.5. p.303. num.18
Taciturnitas præcipua eſt ex coniecturis, quibus voluntas eruitur. t.2. p.399.n.5
Taciturnitas inducit mandatum, & tacentem obligat. ibid. & ſeq.
Taciturnitas non eſt medium inter conſenſum, & diſſenſum; ſed inter affirmationem, & negationem. ibid. & ſeq. num.6
Taciturnitas, & patientia Prælati an noceat ipſi Eccleſiæ. to.5. p.506. num.3
Taleæ quid ſint, & quid intertaleare, & quid ſortes per taleas inquirere. t.5. p.280.n.2
Talia à talliando, & incidendo dicta, inter genera exactionum refertur. t.3. p.731.n.1
Tarenus genus eſt monetæ apud Siculos vſitatæ. tom.3. pag.226. num.3
Tarraco vetuſtiſſima Hiſpaniæ Citerioris ciuitas, Archiepiſcopali Sede decorata. t.1.p.711.n.8
Tarraco Citerioris Hiſpaniæ ciuitas Archiepiſcopalis antiquiſſima. t 2. p.445. n.t
S. Taurini monaſterium Ordinis D. Benedicti, vbi ſitum, & à quo fundatum. t.1.p.166.n.2.& t.2.p.519. n.8
Taxatio pretij rerum an poſſit à Prælatis eccleſiaſticis imponi. t.3. p. 217.& ſeq. n.9. & ſeqq.
Taxatio iuſti pretij, quæ ex auaritia, & radice cupiditatis procedit, improbatur. t.3.p.219.n 11
Telum, quid propriè ſit, refertur. t.5.p.181.n.5
Teli generali appellatione venit id omne, quo homo lædi poteſt. ibid.
Templarij milites vnde ſic dicti fuerint; & quodnam eorum munus. t. 2. p.40.n.1
Templariorum miſerabilis caſus, & huius Ordinis totalis extirpatio. ibid.
Templarij Equites in Liuonia inſtituti, & confirmati ſub regula D. Baſilij. t.5. p.320.n.2
Templorum vtilitas, & antiquitas defenditur contra Hæreticos, & Gentiles. t.3. p.610.& ſeq.n.4
Templorum origo vndenam, & apud quos eorum vſus ignotus fuerit. t.3. p.610.n.5
Templum Veſtæ quare non fuerit augurio conſecratum. tom.3. p.723. n.4
Templorum veneratio magna apud Gentiles, & Catholicos. ib. num.4
Tempus in iure aliud eſt vtile, aliud continuum, & quomodo currant. t.1.p. 325.n.12
Tempus præſcriptum ad collationem beneficiorum vacantium an ſit continuum, vel vtile. ibid.
Vide in verbo Semeſtre.
Tempus impedito ad eligendum quando currat. tom.1.pag.326. & ſeq. n.13
Tempora à iure præſcripta de momento ad momentum computanda ſunt. t.2. p.326. n.14
Tempus in aliquibus iuris articulis computatur de momento ad momentum, in alijs ſtatim expletur ac primum inſtans vltimi diei attingitur. t.1.p.523. n.3
Tempus in obligationibus duplici modo adijcitur. tom.1. p.546. num.2
Vide in verbo Obligatio.
Tempus longum, & diuturnum proquo temporis ſpatio accipiatur. t.2. p 276.n.8
Tempus ad appellandum præfixum diuerſum fuit; & quodnam fuerit Digeſtorum iure. t.2 p.579. n.2.3
Vide in Verbo Appellatio.
Tempus ad appellandum præfixum à quo momento currere debeat. t.2.p.580. n.4
Tempus ad appellandum præfixum currit à die intimationis ſententiæ: ab initio eſt vtile, & poſtquam currere cœpit, eſt continuum. ib. num.5
Tempora eadem ſeruantur interponenda appellatione, ac in ratihabitione. ibid.
Tempus quadrimeſtre à lege datum condemnatis ad appellandum, poteſt à iudice ex cauſa coarctari. tom.2. pag.581.n.9
Tempus iudicati quo iure ſtatutum ſit. ib. n.12
Tempus iudicati arbitrarium eſt, & à iudice prorogabile, & arctabile. t.1.p.582.n.13.& 14
Tempus iudicati in aliquibus caſibus nunquam prorogatur. ibid. & ſeq. num.15
Temporis reparatio quodnam ſit Principis beneficium. to.5. pag. 471. n.2
Tempus adiectum ſolutioni, vel executioni illam non perimit. ib. num.3
Tempora appellatoria quænam dicantur: vide in verbo Appellatio.
Terdonenſis Eccleſia eſt in Liguria ſuffraganea Archiepiſcopi Mediolanenſis. t.2.p 100.n.1
Terminorum motio, ſeu auulſio ſcelus eſt graue omni iure prohibitum. t.2 p.259. n.5
Terminorum motores quibus pœnis ſint afficiendi. ib.
in Terminis agrorum figendis quis ritus obſeruatus ſit. ibid. num.6
Termini quid ſint: vbi quòd alij ſunt naturales, alij artificiales. t.2. p.289. & ſeq. n.5
Termini, & confines minoribus probationibus ſufficienter probantur. t.2. p.290.n.8
Terracina ciuitas Italiæ à temporibus Apoſtolorum Cathedra Epiſcopali decorata fuit. t.3 .713.n.1
Tertius, cuius intereſt, poteſt ſe liti opponere, appellare, & impedire exequutionem. t.2. p.686.n.6
Tertius oppoſitor in iudicio quis ſit, & quandonam admittatur. t.2 p.587.n.8
Tertius oppoſitor vt appellare poſſit à ſententia contra alium lata, quid opus ſit. ib. n.9
Tertius oppoſitor an faciat ſiſtere cauſam, & ſuſpendere ſententiam. ib. n.10
Tertius opoſitor admittendus eſt ad appellandum, etſi litigatores ipſi non appellauerint, vel appellare non potuerint. ibid. & ſeq. n.11
vt Tertij oppoſitoris appellatio admittatur, tantùm requiritur, vt eius interſit. t 2.p.528.n.4
Teruiſium vrbs Venetiæ, deque eius ſtatutis. tom.1. pag.44. num.3. 5
Teſtamenta non vitiantur, etſi in eis contra Grammaticæ regulas peccetur: ſecus de reſcriptis t.1.p 183.n.3
Teſtamentorum nullus vſus apud Danos. t.1.p.126. n.4
Teſtamentorum origo, & inuentio à quo prodierit. ibid.
Teſtamentum, non vitiatur ex defectu vnius literæ, vel ſyllabæ. t.2. p.380.n.2
Teſtamenta plerumque in ipſo vitæ exitu conficiuntur. t.3. pag. 323.n.3
Teſtamenta varijs nominibus deſignantur. ibid. & ſeq.
Teſtamenti definitio traditur. ib.
Teſtamentum facere aliquibus natura prohibetur, alijs lege ciuili, aut canonica. t.3.p.325. n.12
Teſtamentum Epiſcopi quandonam, & de quibus rebus ſit validum: vide in verbo Epiſcopus.
Teſtamentum ab ingredientibus Religionem quandonam licuerit olim facere, & quæ ſit hodierna praxis circa hoc. to.3. pag. 328. num.2
Teſtamentum an poſſit fieri ab eo, qui in monaſterium Religionis cauſa conuertitur. ib. n.3
Teſtamentum fieri nequit à vitàm monaſticam, ſeu regularem profeſſis. t.3.p.329. n.14
Teſtamentum quare à monachis fieri non poſſit. tom.3. p. 329. num.17
Teſtamentum D.Gregorij Nazianzeni, quamuis verè monachi, quomodo ſuſtineatur vt validum. to 3.p.330. n.18
Teſtamenti executio deuoluitur ad Epiſcopum, ſi is cui eius executio commiſſa eſt, per annum negligens fuerit. t.3. p.332.n.5
Teſtamenti executio, nullo deſignato executore, hæredi competit. t.3.p.338. n.7
Teſtamentorum executio quoad legata piaam apud priſcos Romanos Pontifici incumbebat. ib. n.8
Teſtamentum Auguſti Veſtalibus commendatum fuit. ibid.
Teſtamentum factum coram Parocho, & duobus teſtibus valet non obſtante contraria conſuetudine. tom.3. pag.346. num.2
Teſtamentorum vſus, eaque conficiendi, ſiue teſtandi facultas, quo iure introducta ſit. ib. & ſeq. n 4. & ſeq.
Teſtamentum de portatai quo iure ſuſtineri poſſit. tom.3 pag.348. num.8
Teſtamentorum ſolemnitates referuntur: ib. n 9
ad Teſtamentum conficiendum quoinam teſtes de iure requirantur: vide in verbo Teſtis.
Teſtamentum nuncupatiuum quodnam ſit, & quas ſolemnitates requirat. t.3.p.350.n.12
Teſtamenta eorum, qui ſibi mortem conſciſcere, irrita ſunt conſtitutione Principum. t.3 p.400.n.7
Teſtatio, ſiue atteſtatio, quotuplicitet apud Romanos acciperetur; & quomodo etiam in iure Cæſareo. t.2 p.309. n.2
Vide in verbo Atteſtatio.
Teſtator reſpectu hæredis propriè author dicitur. tom.3.pag.336. num.4
Teſtatoris diſpoſitio an in extranei voluntatem conferri poſſit. t.3. p 357. n.11. & 12
Vide in Verbo Voluntas, Diſpoſitio.
Teſtatoris præceptum quodlibet non eſt adimplendum. t.3. pag. 362. num.2
Teſtatores nequeunt ius exequendi pias eorum voluntates Epiſcopis competens tollere. t.3.p.371.n.2
Teſtimonia accepta non præmiſſa eorum citatione quorum intereſt,

intereſt, ipſo iure nulli ſunt. t.2.p.296.num.3
vt Teſtimonium legitimum ſit, quænam requirantur. tom.2. p.296. n.6. Etiam in cauſis criminalibus. p.297.nu.7
Teſtimonij dicendi ius fœminis denegatum. tom.2.pag.298. num.3.
Teſtimonij dicendi ius Veſtalibus conceſſum. ibid.
Teſtimonia non ſunt proferenda in cauſis criminalibus, & an abſentes poſſint in aliquibus cauſis teſtimonium ferre. tom.2. pag.305.num.6
Teſtimonium vnius tantùm teſtis non ſufficit ad condemnationem. tom.2.p.307.n 3
Teſtimonio vnius credi res eſt peſſimi exempli. ibid.n.5
Teſtimonium hominis criminoſi, & ſcelerati periculoſum eſt, & iuſtitiæ nociuum. t.2.p.349.n.9
à Teſtimonio ſubmouendi ſunt omnes, quos diuinæ leges mortuos appellant. t.2.p.350.n.11
Teſtis, cui per viam exceptionis crimen eſt obiectum, an poſſit puniri pœna ordinaria. t.1 p.334.n.8
Teſtes an recipi, & audiri poſſint aduerſùs contumacem. t.2.p.352.1
Teſtes in quibus caſibus recipi poſſint, lite non conteſtata. to.2. p 114.n.5.& ſeq.
Teſtes in cauſis matrimonialibus, etiam publicatis atteſtationibus admittuntur; & an hoc verum ſit, tam ad matrimonium impediendum, quàm dirimendum. t.2.p.267.n.1
Teſtium numerus nouo iure reſtrictus eſt, & quot lege Seruilia, vel Manlia admitterentur. t.2.p.275 n.3
Teſtium reprobatio, & repulſa in iudicijs ſummarijs etiam admittitur. ib.n.4
Teſtes vno, eodemque termino poſſunt produci in negotio principali, & reprobari ab aduerſa parte producti. ib. & ſeq.n.7
Teſtis, qui ſibi in depoſitione contradicit, nullum eſt teſtimonium. t.2. p.276.n.12
Teſtes ſingulares non conuincunt, nec vllam fidem faciunt. ib. num.13
Teſtes laborantes infamia facti non ſunt admittendi in cauſis grauioribus. ib. n.14
Teſtis pecunia corruptus repellendus eſt, etſi falſum non dicat. t.2. p 277.n.15
Teſtibus voce teſtimonium proferentibus magis creditur, quàm teſtimonijs. t.2. p 285. n.4
Teſtes in cauſa criminali grauiores requiruntur, quàm in iudicio ciuili. ib. n.1
Teſtes fideles quinam ſint. t.2. p.292. n.2
Teſtes claſſici apud Romanos. ibid.
Teſtes debere ieiunos proferre teſtimonium, quomodo ſit intelligendum. ib. & ſeq. n.3
Teſtes pretio conducti non ſunt idonei. to.2. p.292. n.4. & pag. 293. & ſeq. n.9
Teſtium variæ appellationes. t.2. p.292.n.6
Teſtes illegitimi quinam ſint. ibid.
Teſtibus ſunt ſumptus neceſſarij preſtandi à producente, iuxta conditionem eorum. t.2. p.294.n.10
Teſtium receptio facta abſente, & irrequiſita à parte, ſiue ea contumace, nulla eſt: & quid requiratur vt valida ſit. t.2.p.296.n.4.6. & pag.297. n.9
Teſtes recipi poſſunt reo abſente legitimè vocato, & contumace. t.2.p.297. n.8
Teſtes audiri in ſecreto quid ſit; & an aliquando audiri poſſint abſente reo. ibid.& ſeq. n.10
Teſtes deponentes de credulitate admittuntur ad conſanguinitatem probandam. t.2. p.300. n.5
Teſtes quinam non cogantur ad iudicium venire ad teſtimonium proferendum. t.2. p.305.& ſeq.n.2.& ſeqq.
Teſtium præſentia non eſt ita neceſſaria in cauſis ciuilibus, vt in criminalibus. t.2. p.305. n.6.& 7
Teſtes ſingulares nihil probare quomodo intelligendum ſit. to.2. p.307. n.5
Teſtium ſingularitas quotuplex. ibid.
Teſtis vnicus in quibus caſibus admitti poſſit, vt fidem faciat. ib. & ſeq. num.6
Teſtium productiones tres fieri poſſunt in cauſis eccleſiaſticis, & ciuilibus; quarta autem non admittitur, niſi cum ſolemnitate legali. t.2.p.313.n.3
Teſtium tres productiones an in qualibet cauſa ſufficiant. ibid. num.5. Et vnde æſtimandus ſit productionum numerus. ibid.& ſeq. num.6
Teſtium contradictione ſtante, in quantum fieri poteſt, reduci debent ad concordiam. t.2. p.314. n.3
Teſtes alij recipi non poſſunt publicatis atteſtationibus, etiam in cauſa appellationis, ſuper eiſdem articulis, vel directò contrarijs. t.2. p.316. n.1 & 4
Teſtium publicatio quid ſit, & ad quid fiat in iudicio. ibid. num.3
Teſtes aliquando etiam poſt ſententiam prolatam admittuntur. t.2. p.316. n.5
Teſtes tenentur teſtimonium ferre, non obſtante iuramento de eo non ferendo. t.2.p 317.n.2
Teſtis vnicus ſufficit vbi agitur de matrimonio impediendo, in quo peccatum timetur. t.2. p.319.n.3
Teſtes duo, aut tres ſufficiunt ad deciſionem cuiuſque cauſæ. t.2. p.320. num.2
Teſtium numerus an ſit authoritate ſacræ Scripturæ præfinitus. ib. num.4
Teſtes duo, aut tres an in omni negotio ſufficiant. tom 2. pag. 321. num.5
Teſtium numero præfinito, duos, vel tres adhiberi ſufficit. ib. num 6
Teſtium numerus quinam cuicumque actui adhibendus, vt ex ipſorum defectu non corruat. ibid.
Teſtium maior numerus ad condemnationem inſigniorum perſonarum, potiùs ad ſolemnitatem, quàm ad probationem adhibetur. t.2.p.322.n.8
Teſtes legitimi non ſunt, quot actor de familia ſua producit. t.2 pag 323. n.2
Teſtes domeſtici quinam dicantur, vt à teſtimonio dicendo repellantur. ib. & ſeq. n.5. & 6
Teſtes producti ad impediendum matrimonium ob conſanguinitatem quomodo deponere debeant. t.2.p.325.n.4
Teſtes in cauſis matrimonialibus, etiam publicatis atteſtationibus produci poſſunt. ib.n.6
Teſtium reprobatio an fieri poſſit poſt publicata eorum teſtimonia. t.2. p.329. n.3. & 4
Teſtes lite conteſtata recipi non poſſunt, cùm agitur de libertate Eccleſiæ, vel eius ſtatu. t.2.p.332.n.3
Teſtes etiam publicatis atteſtationibus produci poſſunt, ſi nouus articulus emergat, etſi non agatur de cauſa matrimoniali. to.2. pag.333. n.2
Teſtium effrenata multitudo quænam dicatur. tom.2. pag.334. num 4
Teſtium productio regulariter fit per litis conteſtationem, & quando ante eam fieri poſſit. t.2. p.137.n.2
Teſtes de auditu quomodo deponere debeant. tom.2. pag.342. num.1
Teſtes publicatis atteſtationibus poſſunt interrogari ſuper articulis de quibus examinati non fuerunt. tom.2. pag. 343. num.2
Teſtes teſtibus reprobari poſſunt ſemel, & iterùm, & non deinceps. t.2. p.344.n.6
Teſtes producti in iudicio arbitrorum rectè producuntur in frequenti iudicio recto, & ordinario. t.2. p.346 n.2
Teſtes iuramento non præſtito nec probant, nec fidem faciunt. t.2. p 346.n.6
Teſtes ſingulariter, non turmatim ſunt examinandi in quocumque negotio: & circa hoc caſus ſingularis refertur. tom.2. pag.347. n.4. & 5
Teſtis conuictus de periurio in vno iudicio an poſſit admitti in alio. t.2. p.348.n.5
Teſtes debere eſſe ſine infamia, vxores, & filios habentes, quomodo ſit intelligendum. t.2. p.351.n.14
Teſtis, qui iurauit teſtimonium non dicere, ad id compelli poteſt. t.2 p.353. & ſeq. n.4
Teſtes ſynodales publici dicuntur. t.2.p.355.n.2
Teſtes ſynodales, quare ita dicantur, & à quibus eligantur. ib. num.3
Teſtes ſynodales ſemel interrogati in cauſa matrimoniali coram Epiſcopo, vel Capitulo, non coguntur iurare in eadem cauſa coram iudicibus delegatis. ib. n.4
Teſtes ſynodales ſuperueniente infamia redduntur inhabiles ad teſtimonium ferendum. ib. & ſeq. n.1
Teſtes errantes in proferendo teſtimonio, ſi in continenti ſe corrigant, reprobandi non ſunt, ſecus ſi ex interuallo. tom.2. pag.355. n.6
Teſtes qui à teſtimonio proferendo gratia, odio, vel timore ſe ſubtrahunt, compellendi ſunt ad teſtimonium dicendum. tom.2. pag.357. n.3
Teſtium coactio ad teſtimonium ferendum à quo iure proueniat, & an tam in cauſis ciuilibus, quàm criminalibus procedat, & in quibuslibet perſonis. ib. & ſeq.n.5
Teſtes an paſſim cogi poſſint ad teſtimonium ferendum, attento iure canonico, tam in cauſis ciuilibus, quàm criminalibus. to.2. p.358. & ſeq. n.7. & 8
Teſtes quare inuiti cogi poſſint teſtimonium dicere. t.2: p.359. & ſeq. num.9
Teſtes, qui ſuper articulis in prima inſtantia deductis non fuerunt examinati, poſſunt in inſtantia appellationis product. tom.2. p.378. & ſeq. n.5
Teſtes quot requirantur ad probandam inſtrumenti falſitatem. t.2. p.379 n.25
Teſtes ob ſuſpicionem eſſe remouendos à ferendo teſtimonio, quomodo intelligendum ſit. t.2.p.469.n.1
Teſtium manifeſta macula quænam intelligenda ſit. t.2. p.469. num.3
Teſtes diuerſimodè repelluntur à teſtimonio iure ciuili, & Pontificio. ib. n.4
Teſtes inhabiles notoriè, etiam parte non opponente, à iudice repellendi ſunt. ib. n.5
Teſtes, qui adhuc in reatu ſunt, nec ſe innocentes probauerunt, admittendi non ſunt. ib n.6
Teſtes partis, quæ ſuccubuit in poſſeſſorio, non faciunt fidem in plenario, niſi duo examinentur. t.2 p.591. n.4
Teſtium numerus an aliqua diuina lege ad probationem ſit præſcriptus t.3.p.346.n 2
Teſtium numerus requiſitus ab ſolemnitatem teſtamenti. tom.3. pag.349. n.10
Teſtes in Teſtamento quinam eſſe non poſſint. ib. n.12
Teſtium numerus in teſtamentis requiſitus non æqualis apud omnes nationes eſt; & an poſſit augeri, vel minui. to.3. p.350. & ſeq. num 13
Teſtium numerus iure canonico in teſtamentis requiſitus, quiſnam ſit. t 3. p.351. n.13
Teſtium ſolemnitas iure Cæſareo inducta, an ſit abrogata iure canonico. ib. n.14
Teſtes nuptijs adhibentur non ſolùm iure canonico, ſed etiam apud Gentiles. t.4. p.24.n.1
Teſtes noui quomodo produci poſſint publicatis atteſtationibus. t.4 p.66.n.5
Teſtes, quorum præſentia in matrimonio requiritur, quot eſſe debeant: vbi de alijs requiſitis eorumdem. t.4.p.73.n.10
Teſtes deponentes ad diuortium faciendum, vel impediendum matrimonium, debent clarè, & diſtinctè deponere. t.4.p.152.n.2
Teſtes de occultis interrogati an poſſint vti reſtrictione mentali. t 5. p.30. n.6
Teſtium nomina in cauſis fidei reo non eduntur, ſecus tamen in alijs delictis. t.5.p.33.n 4

Digitized by Google

Teſtes criminoſi an ſint admittendi in crimine hæreſis, & ſimoniæ. t.5.p.84. n.2.& 3

Teſtis falſum perhibens teſtimonium, vel occultans quod ſcit, ad quid teneatur parti læſę. t.5. p.271.n.3

Teſtes quandonam lege Iulia repetundarum, vel lege Cornelia de falſis teneantur. ib.n.5

Teſtes antiquitus ſuperſtites dicebantur. t.5. p.457.c.10

Teſtis conſideratur conditione, natura, & vita. ib.

Teſtium genera quot ſint, & quot modis delinquant. ib.

Tharſus ſecunda Sedes Metropolitica ſub Antiocheno Patriarcha. t.1. p.279. n.6

Theobaldus Theſaurarius Eccleſiæ Rhotomagenſis eligitur Epiſcopus. t.1.p 266.n.1

Thebana ciuitas olim inſignis, nunc exiguus pagus, Cathedralem Eccleſiam habuit a primis Eccleſiæ ſæculis. t.2. p.551.n.3

Theodoricus interpellatus pro bonis Eccleſiæ tuendis, benignè reſcripſit. t.3 p.192 n 1

Theodorus Cantuarienſis Epiſcopus author eſt Pœnitentialis. t.5. p.248. num.1

Theodorus primus apud Latinos videtur de pœnitentijs ſcripſiſſe. ib. & ſeq.

Theodoſius iunior author præſcriptionis triginta annorum, quis dicatur. t.1.p.515.n.5.6

Theodoſius quo in loco in Eccleſijs ſedere deberet, à D. Ambroſio edocetur. tom.3.p.5.num.13

Theologię ſtudium quare ab Honorio III. commendatum. to.3. pag.749.num.2

Theonæ Abbatis factum, qui inuita, & reluctante vxore ad eremum, & monachatum ſe contulit, narratur. tom.5. pag.488. & ſeq. n.3. & pag.490.n.6

Thermæ, tum publicæ, tum priuatæ apud Romanos quid. tom.1. pag.210.num.3.

Theruma quodnam genus decimarum ſit, & quibus ſoluebatur. tom.2.p.419.num.3

Theruma magna, boni oculi, mediocris, aut mali oculi. ibid.

Theruma deſcendaerat à colonis Hieroſolymas in ipſis ſpeciebus. ibid.

Vide verbo Decimæ.

Theſaurarius Eccleſiæ olim tantùm officium erat, nunc verò dignitas. t.1.p.324.num.1

Theſaurarius Eccleſiæ aliquando Cellerarius dicitur. t.2.p.58. num.2

Theſaurarius in aliquibus Eccleſijs obtinet dignitatem. ibid.

Theſaurarius Turonenſis qualem exercet iuriſdictionem in Canonico ſuæ Eccleſiæ. ibid.nu.2

Theſaurus reconditus an efficiat locum in quo reconditus eſt, religioſum, quare dubitatum fuerit. to.5. p.110.n.4

Theſaurus adhærens ſepulchro religioſus non eſt. ib. & ſeq. Vide in verbo Pecunia.

Theſſalonicenſis ciuitas quàm ampla, & quanta Præſulum eius iuriſdictio. to.1.p.618 n.2

Theſſalonicenſis Eccleſiæ authoritas magna imminuta, & deinde penitus abolita. ibid. & ſeq

Thomas Maurocenus Patriarcha Conſtantinopolitanus, Græcorum fautor in inobedientia Sedis Apoſtolicæ. to.1. p.257. & ſeq. numer. 1. 2

Thus ſacrificiorum omnium condimentum quibus ſit adolendum. t.1.p.188.nu 4

Thymelici, & thymele quid ſint, & quomodo differant à ſcenicis. t.1.p.31.col.1

Tyberias vrbs Galilææ olim Cathedrali Eccleſia decorata fuit. to. 3.p.502. n.1

Tiburtium perantiqua ciuitas in Campania à quibus fuerit fundata. t.2.p.181.n.1

Tiburtium a primis Eccleſiæ ſæculis Cathedrali Eccleſia decoratum fuit. ibid.

Tileti monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in territorio Liguriæ. t.2. p.40.n.2

Tironenſe monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, vbinam ſitum. t.5. p.44.n.3

Titulus à tuendo dictus, quia poſſeſſionem tuetur. to.1. p.654. num. 6

Titulus non deſideratur in vſucapione impropria, ſeu præſcriptione incorporalium. t.2. pag 179.nu.8

Titulus deſideratur ad præſcriptionem, vel vſucapionem. tom.2. p.539.nu.5

Titulus prout eſt cauſa poſſidendi, alius eſt perpetuus, alius temporarius. ibid.nu.7

Titulus ad præſcriptionem requiſitus debet eſſe verus. ibid. & ſeq. num. 8

Titulus omnis vtilis & habilis ad præſcribendum, vel eſt vniuerſalis, vel particularis. t.2 p.539.n.9

Titulus pro herede quid ſit, & quis eius effectus. ibid.

Tituli particulares ad præſcribendum, & tituli lucratiui, &c. ibid. num. 10

Titulus pro ſuo quid ſit, & quotuplex. to.2.p.450 n.18

Titulus ſpecialis pro ſuo quando detur. ibid.nu.12

Titulus ad vſucapiendum requiſitus debet eſſe verus. ibidem. numer. 13

Titulus ad præſcriptionem immemorialem non requiritur, & quatenus ſit neceſſarius ad præſcriptionem quadraginta annorum. t.2.p.541.nu.15

Tituli cauſam plerumque ſignificant, de quibus frequens eſt mentio in iure Cæſareo. t.3. p.94 nu.2

Tituli Principum, & Regum quinam olim fuerint. ibid.

Titulus pro Eccleſia ſæpe ponitur t.5.p.176.col.5

Tituli nomen præcipuis Eccleſijs adaptatum, non omnibus baſilicis. ibid.

Titulus pro Eccleſia, ad quam presbyter ordinatus eſt, frequenter accipitur. ibid.

Toga frequens, ac vulgare cadauerum indumentum apud Romanos. t.1.p.294.n.6

Vide in verbo Mortui.

Togæ plus leſere Rempublicam, quàm loricæ, quàm verè dictum à Tertulliano. t.3. p 26.n. n.13

de Toga ad pallium, dicterium apud Chriſtianos vnde profluxit. t.3.p.42.n.22

Tolonium ciuitas Epiſcopalis Galliæ ad mare Mediterraneum. t.1. p.925.n.7

Toletum vrbs Hiſpaniæ, à quo conſtructa & ibi breuis eius datur deſcriptio. to.1.p.714.n.1

Toloſa vrbs Galliæ Narbonenſis antiquiſſima, quando Metropolitico iure decorata. t.1 p.254.nu.4

Toloſana Eccleſia morte Fulcandri, & renunciatione Raymunda patitur diuiſionem. t.1.p.259.n.3

Toloſana Eccleſia olim Canonicorum regularium fuit. tom.3.p.105. num. 2

Toloſanus Comitatus quandonam Gallicæ Coronæ annexus, defunctis ſine prole Comitibus. t.5. p.469 nu.1

Tonſura prima an ſit ordo, & an ea initiatus fruatur fori priuilegio. t.1.p.372.n.2

Tonſuræ primus, præcipuuſque effectus quis ſit in Tonſurato. t.1. p.675.n.4

Tonſuræ in clericis à primis Eccleſiæ ſæculis vſus probatur. tom.3. p.12.nu.5

Tonſuræ clericorum myſticæ, & morales rationes afferuntur. ibid numer. 6

Tonſura Nazaræorum qualis fuerit: vide in verbo Nazaræus.

Tonſura capillorum ritus antiquus fuit adoptionis. ibidem. numer. 6

Tonſura ſub habitu decenti clericorum comprehenditur, & quænam congruens dicatur. t.3. p.57. n.4

Tonſura monaſtica à primis Eccleſiæ ſæculis in vſu fuit. tom.3. p.453. n.3

Tonſuræ monaſticæ variæ formæ, & rationes. ibid.

Tonſuræ virginum Deo ſacrarum vſus non fuit idem in omnibus Eccleſijs. ib. & p 453.n 4

Tonſura Veſtalium. ibid.

Tonſura nulli inuito conferri debet. tom.3. pagin.454. numer. 7. & 9

Tonſura promiſcuè accipitur pro clericatu, & monachatu. tom.5. p.565.n.2

Tonſura prima ſtrictè, & propriè non eſt ordo, ſed præuia diſpoſitio ad ordines. t.3.p.165.n 2

Torcellum inſula eſt non procul à Venetijs in Epiſcopatum erecta. t.1.p.523.n 1

Tornacenſis ciuitatis veteris in Flandria breuis deſcriptio. tom.1. p.75. nu. 1

ad Torneamenta accedens pugnandi animo, ſi in eis occidatur, ſepeliri non debet in Eccleſia, etſi pœnitentia illi non denegetur. to.5.p.212.n.3

Torneamenta quid ſint, & vnde ita dicta ſint. ib.nu.5

Torneamentum aliquando ſignificat etiam bellum cruentum. ibid.

Torneamenta quotupliciter exerceri poſſint, & quænam prohibita ſint. t.5. p.213.n.6

Torneamentum funeſtum in Gallia. ib.n.7

Torneamenta varijs conſtitutionibus ab Eccleſia prohibita ſunt. ibid.nu 7.8

Traditiones in vſu initio naſcentis Eccleſiæ. t.1 p.31.n.40

Traditiones Eccleſiæ quantæ authoritatis. ib.

ea Traditionibus Eccleſiæ canones Apoſtolorum compoſiti. ibid. & ſeq.n.41

Traditiones Eccleſiaſticæ omnia Concilia, & Pontificum decreta præceſſere. t.1 p.124.& ſeq.n.10

Traditionum genus triplex; & quod Eccleſia in his non poteſt diſpenſare. ibid.

Traditiones omnes ritus vocantur. ib.

Traditiones ſymbolicę, quę in vſu erant tempore medię ętatis. t.1.p 129.n.18

Traditio ſymbolica poſſeſſionis regulariter debet fieri in preſentia ipſius rei; fauore tamen Eccleſię poteſt etiam fieri in abſentia. t.1.p.130.nu.19

Traditiones alię diuinę ſunt, alię Apoſtolicę, & Eccleſiaſticę. t.3. p.662.nu.3

Traditiones diuine ad ius diuinum referuntur; eandemque cum illo authoritatem habent; idemque de Eccleſiaſticis, & Apoſtolicis dicendum. ib.& ſeq.

Traiectum inferius vrbs inclyta, olim Antonina dicta, vnde ita dicatur. t.2.p.487.n.3

Tragurium inſula in mari Adriatico eſt, in quâ eſt ciuitas Epiſcopalis eiuſdem nominis. t.1.p 476 n.1

Tranum ciuitas eſt in Apulia, Cathedrali Eccleſia decorata. tom.2. p.412.n.1

ad Tranſactionem & compromiſſum nemo regulariter cogendus eſt, ſed in aliquibus tantùm caſibus. t.1.p.111.nu.6

Tranſactio fieri poteſt ante appellationem interpoſitam, ſecus ea interpoſita. tom.2 p.606.n.7

Tranſactione omnia inſtrumenta, & partium iura caſſantur. tom.1. p.668.nu 9

Tranſactio quid ſit propriè, ſtrictè, vel latè ſumpta. ibid. & ſeq. num. 11

Tranſactio quare dicatur deciſio, & in quo differat à ſententia. to. 1.p.669. n.12

Tranſactio differt à pacto. ibid.

Tranſactio an producat actionem; & quomodo à partibus debeat obſeruari. ib. & ſeq.n.13.14

Tranſactio eſt exceptio litis finitæ, & ita nouat, vt ad priſtinam litem non detur recurſus. ibid.

Tranſactio iuſta, & legitima eandem vim habet ac rei iudicatæ. ib. & p.670.

Tranſactio quando tollat primas actiones, & obligationes ipſo iure; & quando ope exceptionis t.1.p.670.n.15

Tranſactio generalis, & particularis quę comprehendant. ibid.

Tran-

Digitized by Google

Tranſactio quando reſcindatur. t.1. p.671.n.16

Tranſactio de controuerſijs, quę ex teſtamento naſcuntur, an ſit valida. ib. & ſeq.

Tranſactione ritè celebrata, quando veteres actiones non omninò extinguantur. tom.1.p.671.n.17.& 18

Traſactio de decimis cum Eccleſiaſtica perſona ex ſuperioris authoritate facta ſuſtinetur. t.1. p.671.n.2

Tranſactio à quibus celebrari poſſit, & à quibus non. ibid. numer. 4

Tranſactio ius decimarum minuere, immutareque poteſt, conſentiente Epiſcopo. to.1. p.672. & ſeq.n.6

Tranſactio rei ſpiritualis quandonam ſimonię labem contineat. t.1. p.672.nu 9

in Traditione ſuper decimis aliquando requiritur conſenſus Pontificis. ib.n.8 & 9

Tranſactionis diuturna obſeruantia plurimùm ad eius valorem facit. t.1.p.671.n.3

Tranſactio facta à Prelato editis, vel exhibitis ratihabitionis literis ſui Capituli, ſi aliquod tempus elapſum ſit, a Capitulo non poteſt infirmari. ib.n.4

Tranſactio ſuper beneficio eccleſiaſtico, re ſpirituali, vel ſpiritualibus annexa non admittitur. t.1. pag.678. & ſeq. n.3.& 6

Tranſactio ſuper beneficio quot modis contingere poſſit, & in quo differat à compoſitione. tom 1.p.678.n.5

Tranſactio ſuper beneficio quid requirat, vt ſit expers à labe ſimonię. ibid.

Tranſactiones ſuper beneficijs quęnam admittantur. tom.1.p.678. nu.7. & 8

Tranſactio ſuper cauſa matrimoniali an admittatur. to.1. p.681. num. 17

Tranſactio vt matrimonium contrahatur, vel contractum conſeruetur, admitti poteſt. tom.1.p.681.n.21.22

Transformatio in veſtitu prohibita pręcipuè clericis, & quando eis licita ſit. to.3.p.39 n.11

Tranſitus ab vna Religione ad aliam parum apud antiquos in vſu fuit; ſed deinde ab Eccleſia permiſſus fuit. t.3. p.483.n.6

Tranſitus à laxiori ad ſtrictiorem religionem quare permittatur, & quare ad eum licentia requiratur. t.3 p.487.n.7.8

Translatio Prelatorum de vna Eccleſia in aliam iamdiù prohibita, & odioſa fuit. t.1. p.145. nu.7

Translatio Prelati ab vna Eccleſia in aliam quid ſit, & à quo fieri poſſit. t.1. p.279.n.9.& ſeqq.

Translatio Epiſcoporum multis modis contingere poteſt, qui referuntur. t.1.p.280.n.11

Translatio Epiſcopi iuſta quę ſit, & quid ad eam deſideretur. ibid. numer. 12

Translationis Epiſcopi cauſę duę tantùm vt legitimę admittuntur. t.1. pag.281. n.13

Translatio Epiſcopi inter maiores cauſas eccleſiaſticas refertur. ib. numer. 14

Translatio Epiſcoporum an ſit iure diuino prohibita. ib. & ſeq. numer. 16

Translatio Parochorum Epiſcopis, & Archiepiſcopis eſt permiſſa. ibid.nu.16

Translatio Epiſcopi ordinario dicitur. t.1.p.282.nu.17

Translationum aliqua incommoda referuntur. tom.1. pag. 287. numer. 6

ex Translatione iuris Metropolitici ab Eccleſia Emeritenſi in Compoſtellanam plures controuerſię ortę, tandem ſopitę fuere. to.3. p.612.& ſeq.n.1

Tranſubſtantiationis vox SS. Patribus non incognita, approbata fuit in Concilio Lateranenſi generali ſub Innocentio I I I. t.3.p.626.n.3

Tranum vrbs Apulię, Cathedra Epiſcopali decorata. t.1. p.287. numer. 1

Trecenſis vrbis Gallię ſitus, & breuis deſcriptio. to.1. p.41. numer. 2

Tremeſenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti eſt in Diœceſi Cabilonenſi. t.2.p.318.n.1

Treueris Belgię primæ Metropolis Archiepiſcopali Sede, & Electoratu Imperij commendanda. t.1. p.318. n.1

Treugę Dominicę violatores in excommunicationem olim incidebant: vbi de alijs eorum pœnis. to.1. p.640. n.6

Treugę ab Aduentu Domini vſque ad Epiphaniam, & a Septuageſima vſque ad octauam Paſchę ſunt obſeruandę, earumque violatores excommunicandi. t.1. p.641.n.10

Treuga vox barbara eſt, & quid eius appellatione ſignificetur. t.1.p.642.n.12

Treuga alia legalis & canonica, alia conuentionalis. tom.1. pag.642. num. 14

Treugę ſemel initę ab vtraque parte omni ſunt iure ſeruandę. ibid. & ſeq. nu.15

Treugas frangentes varijs pœnis iuxta diuerſitatem nationum puniuntur. ib. & ſeq.

Treuga an ſit ſeruanda erga eum qui pacem fregit. tom 1. pag.643. num. 16

Treuga in quo differat à pace. t.1. p.644.n.20

Tributorum exactio ab eccleſiaſticis perſonis malè ceſſit Principibus ſęcularibus. t.3. p.719.n 9

Tributum à Chriſto Domino ſolutum quodnam fuerit. to.2.p.722. num. 16

Tributorum, & vectigalium impoſitio cui de iure competat. to.3. p 601.nu.3

Tributorum impoſitio à priuatis vſurpata, qua pœna plectenda. t.3.p.601.n.4

Tributorum nouorum impoſitio à Patribus Eccleſię prohibita. ibid.

Tributum Ramiſchot: vide in verbo Ramiſchot.

Triclinium quodnam habitationis genus à Gręcis ita dictum. to.2. p.240.nu.4

SS. Trinitatis officium à quibus fuerit diſpoſitum, & quo tempore fuerit dies eius celebritati præſcriptus. t.2.p.133.nu.8

SS. Trinitatis myſterium Eccleſia Romana olim ſpeciali die non colebat. ib. & ſeq.

SS. Trinitatis feſtum quare careat octaua. ib.nu.9

Troia opulentiſſima Apulię ciuitas Epiſcopalis, in qua Concilium congregatum. t.1.p.296 n.3

Trutonia ciuitas inſignis eſt inferioris Germanię. tom.3. p.126. num. 2

Tudertum perantiquum Vmbriæ oppidum varios Dominos expertum eſt, & plurimas clades paſſum. t.2. p.440. n.1

Tullum Leucorum ciuitas eſt in prouincia Treuerenſi, in Gallia Belgica. t.1.p.4.n.2

Tunicæ ea forma, quę hodie ſunt Dalmatia Diaconorum, apud veteres fuere in vſu. to.3.p.38 nu.10

Tunicæ manicatæ quænam, & quare clericis prohibitæ. ibidem. & ſeq.

Tunica lato modo accepta communis eſt veſtis miniſtrorum ſacrorum: ſi pro veſte hyacinthina accipiatur, propria eſt Epiſcoporum. t.1. p.187.n.32

Tunica an tantùm veſtis lanea eſſe debeat. t.3. p.519.n.2

Tunica vnde ita dicta ſit. ib. & ſeq.

Turiaſſo, vulgò Tarazona, ciuitas Epiſcopalis in confinio Caſtellæ, & Aragoniæ. t.2. p.711. n.6

Turibij tres vita & miraculis clari Præſules in Hiſpania floruere. t 5.p 123.n.1

Turonenſis ciuitas Galliæ in tertia Lugdunenſi prouincia ſita, Metropolitana Eccleſia decorata, quæ iam olim Archiepiſcopalis fuit. t.1.p.334.n.1

Tuſcania ciuitas in prouincia Romana, Cathedra Epiſcopali decorata. t.2. p.667. n.2

Tuſcania varios experta Dominos, nunc eſt ſub ditione Romanæ Eccleſiæ. ib.nu.3

Tuſculum oppidum vbinam ſitum ſit. t.1. p.163. nu.1

Tuſculana Epiſcopalis Cathedra perantiqua cuinam pareat ibid.

Tutor adultam filiam non poteſt filio ſuo matrimonio iungere. t.2.p.204.n.3

Tutor an liberè poſſit, cui voluerit, pupillam nuptui collocare. to.3. p.364.num.5

Tyberiopolis ciuitas in inſula Cypri Cathedralem Eccleſiam habet. t.2. p.99.n.2

Tyrannus Princeps duplici modo conſiderari poteſt. tom. 1. p.246.n.5

Tyrenſis ciuitas Archiepiſcopalis eſt in prouincia Syriæ ſplendidiſſima. to 1.p.583.nu.1

Tyrus prima Metropolis Eccleſiaſtica eſt in Phœnicia. tom. 2. pagin.327. num.1

V

VAcatio dignitatum in Eccleſijs, & Monaſterijs periculoſa eſt. to.1.p.154.n.2

Vbalia pars inſulæ Anglicanæ quatuor Sedes Epiſcopales habet. t.1. p.329. nu.3

Vadium barbara vox quid ſignificet, & quid vadiare. to.3.p.254. num. 4

Vadium aliquando dicitur gadium: vbi quod etiam pro mulcta accipiatur. ibid.

Valentia ciuitas eſt ad Rhodanum ſita, cuius Eccleſia Cathedralis D Apollinari dicata eſt. to.5. p.33.n.3

Valerij monaſterium, à Gregorio magno conſtructum, quare ita dictum. t.1 p.668.n.5

Vallisbona monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Palentina, a quo fuerit fundatum. to.5. p.50 n.5

Vallis Regia Abbatia Ordinis Ciſtercienſis ſub B. Bernando fundata. t.1.p.101.n 4

Valliſoletum antiquitus Pincia dicta, quandonam Cathedra Epiſcopali decorata ſit. to.1.pag.343.n.1

Valterus, ſiue Galterus ab Adriano IV. creatus Epiſcopus Cardinalis Albanenſis. to. 1.p.331.n.2

Vapincenſis ſita. to.1.p.512. nu.5

Vapincenſis vrbs Galliæ, vulgò Gap, in prouincia Narbonenſi ſita. t.1.p.511.nu.5

Variare in præiudicium iuris tertio quæſiti quandonam liceat. to.3. p.555.n.6

Variatio leuitatis nota eſt, & in Eccleſiaſticis perſonis prohibita. t.1.p.317.nu.5

Vaſa ſacra primis Eccleſiæ ſæculis vitrea fuere, & quo tempore argentea eſſe cœperint. tom.1.p.476.nu.2

Vaſa ſacra, laicis non debent pignori dari, nec ab eis contrectari, niſi in aliquibus caſibus, t.3.p.255.& ſeq.n.10.12

Vaſa ſacra ſi vrgente neceſſitate vendantur, priùs conflari debent; poſſunt tamen pignori dari in propria forma. ibid. nu.11

Vaſſallus, etiamſi clericus ſit, ſuper feudo conueniri, & comparere debet coram domino feudi. t.2. pag.13. & ſeq.n.2 & 5

Vaſſalli caſati quinam fuerint, & an ſerui cenſerentur. to.3. p.716. num. 7

Vaſſalli hæreticorum ipſo iure liberantur à fidelitate illis promiſſa. t.5. p.159.& ſeq n.1.2.& p 165.n.8

Vaſſus quis ſit, & quomodo differant inter ſe vaſſi, & vaſſalli. t.3. p.250.n.2

Vecchiacenſe monaſterium canonicorum regularium B.Magdalenæ, à quo conſtructum. t.1. p.528.nu.1

Velabrum locus publicus Romæ, & quare ita dictus: vbi etiam titulus Cardinalitius. t.1.p.735.n.3

Velitra ciuitas Epiſcopalis vbinam ſit ſita, & cuius dominiu ſubdita. t 3.pag.400.n.1

Velum appenſum ad cancellos ſacrarij in veteribus Eccleſijs. to.3. pag.2.num.6

Velum, quod fœminis tempore poſſeſſionis, vel conſecrationis imponitur, in ſignum matrimonij celebrati cum Chriſto multiplex eſt. t.3 p.461.n.3

Velum quodnam proprium fuerit viduarum conuerſarum. ibid.
Velum diuerſimodè olim virgines, & viduæ ſumebant. t.4. pag.94. num.2. & 4
Venatio per accipitres quàm antiqua ſit. to.5. p.297.n.2
Venatio clericis, & omnibus Eccleſiæ miniſtris ſacris canonibus prohibita eſt. ib.& ſeq.n.3.& p.299.n.7
Venationis triplex genus refertur. ib.nu.5
Venatio oppreſſiua quid ſit. ibid.
Venatio arenaria quid ſit, & quare reprobetur. ibidem. & ſeq.
Venatio ſiluatica, & ancupatiua quid ſit. ib.
Venatio ſaltuoſa & clamoſa omnibus laicis licita eſt; aliquando tamen eis ratione temporis prohibetur. p.298.nu.6
Venatio quoddam bellum eſt, & belli præludium. ibidem. numer. 7
Venatio iuſtis ex cauſis poteſt à Principibus ſæcularibus & eccleſiaſticis prohiberi. t.5. p.299. & ſeq. n.8
Venatio monachorum Benedictinorum frequentibus Eccleſiæ prohibitionibus cohibita eſt. t.5. p.299 n.9
Bartholomæus de Vendoſme à ſuſpenſione abſoluitur à R. Pontifice. to.1.p.285.n.5
Vendens rem plus quàm valet ob dilationem ſolutionis, peccat, niſi dubium ſit, an tempore ſolutionis pretium augeri poſſit, & venditor anteà venditurus non eſſet. to.5 pag.260.num.1
Venditio loci ſacri, vel religioſi, an, & qua ratione poſſit eſſe licita. t.1.p.667 nu.35
Venditione rerum generaliter prohibita, an quicumque alienationis contractus prohibeatur. t.1.pag 164. n.9
Venditionis verbum omnem alienationis ſpeciem non comprehendit: & an venditione generaliter prohibita, pariter prohibita cenſeatur emptio. ibid.
ad Venditionem rei propriæ quandonam quis cogi poſſit. t.3.p.217. num. 10
Venditio in qua venditor enormiter læſus eſt, valida eſt; poteſt tamen agere ad reſciſſionem contractus, vel ad pretij ſupplementum. t.3. p.220.n.3
Venditio facta ſub haſta verùm poſſit reſcindi, ſi in eà contingat læſio vltra dimidiam iuſti pretij. t.3.p.221.n.6
Venditio, & pignoratio liberi hominis aliquando recepta fuit apud Gallos. t.2. p.258 n.10
Venditor non tenetur de euictione, ſi emptor eius denunciationem omiſerit, aut tempore ſententiæ contumaciter abſuerit, aut iniquè fuerit condemnatus. t.3.p.227.n.2
Venditor quomodo teneatur emptorem defendere lite mota ſuper re vendita. to.3.p 232 n.17
Venditor quandonam teneatur rei venditæ pretium refundere, quin de euictione teneatur. ib. & ſeq.
Venetenſis ciuitas, vulgò Vennes, Cathedra Epiſcopali decoratur. t.1.p 108.nu.2
Venetenſis ciuitas in Gallia vbinam ſita ſit. t.3 p.485.n 1
Venetiarum origo, & Venetorum exemptio ab Imperio vnde deducatur. t.5.p.440.n.2
Verba de conſilio, ſæpius in deciſionibus Apoſtolicis appoſita, quomodo ſint intelligenda t.1. pag.141 n.15
Verbum, Placet, in rogandis, & decernendis Senatuſconſultis, & legibus ſæcularibus, & eccleſiaſticis adhibitum. tom. 1. p.169.num.5
Verbum ordinari, aliquando accipitur pro electione, aliquando pro conſecratione. tom.1.p.181.nu.6
Verba, & ſui metuebant, in conſtitutione Innocentij III. explicantur. t.1. p.189. n.3
Verba monachari, & canonicari, quid ſignificent, explicantur. t.1. p.252.n 3
Verba, Eccleſijs viduatis, quid operentur in conſtitutione Apoſtolica. t.1. p.261.nu.2
Verba, poſtulat ſancta mater Eccleſia, in ordinatione Diaconi & Presbyteri quid ſignificent. to.1.pag.356. n.3
Verba, dimidiatis noctibus, in reſcripto Innocentij de offic. & poteſt. cap.23. explicantur: vbi de aliquibus iuris actibus, qui noctu celebrari valent. t 1.p.523.& ſeq.n.5
Verba, a patribus, in epiſtolis Gregorij Magni quid ſignificent. t.1.pag.668 num.1
Verba, per fidem meam, an contineant iuramentum. tom.1. p.718.n.2
Verbum, Decernimus, ſæpe ius antiquum de nouo repetitum, & ſancitum demonſtrat. t.2.p.4.n.2
Verbum debeo, in iure importat frequentiùs decentiam, & quod magis congruum videtur. t 2. p.19.n.7
Verba degradetur, & deponatur, promiſcuè in antiquis canonibus vſurpantur. t.2. p.29. n.13
Verba, pœnitentiam agendo ſuffragia Sanctorum per diuerſa loca, &c. explicantur. to.2. p.31.n.18
Verba, a veſpera in veſperam, quomodo ſint intelligenda quoad celebrationem diei feſti. t 2.p.127.nu.3
Verba agentium in iudicio proponi poſſunt vel generalia, vel ambigua; & quænam illa ſint. t.2. p.179.n.5
Verba generalia, & ambigua in iudicio propoſita quomodo inter ſe differant. ibid.
Verbum Edere, in iudicio generaliter ſumptum, quid ſignificet, & an ſit ſemper idem ac exhibere. t.2.p.251.n.9
Verbum benignè, aliquando gratiam importat, plerumque tamen ponitur cùm res obſcura explicatur. t.2. p.315. num.5
Verbum ſtatuimus, aliquando ius nouum importat, aliquando verò non. t.2. p.658. n.3
Verba, ad orandum, difficillima in cap.1. de vita, & honeſt.Cleric. explicantur. to.3.p 2.n.5
Verba, vecolo, aut cernolo facere, Concilij Altiſſiodorenſis explicantur. t.3. p 19.n.2
Verba, Creſcite, & multiplicamini, quomodo ſint intelligenda. t.3.p.55.& ſeq.n.11
Verbum Committere, in Pandectis quid ſignificet, & quid lex, vel hereditas commiſſa. to.3 p.174 n.5
Verba exhortationis quandonam præceptum inducant. to.3.p.128. num.11
Verba, de cuius parochia corpora extrahuntur, quam Eccleſiam deſignent. tom. 3. pagin. 396. num. 10
Verba, ſalua iuſtitia Eccleſiarum, quæ in priuilegijs monachis pro admittendis alienis parochianis ad ſepulturam induſtis apponuntur, quomodo intelligenda ſint. ib. n.11
Verba contractus matrimonij collata in futurum, quando inducant matrimonium. to.4. p.18.n.3
Verba an ſint omninò neceſſaria ad exprimendum conſenſum in monaſterio. t.4 p.40. n.9
Verbum perpetuum, certum tantùm tempus aliquando comprehendit. t.4.p.209.n.12
Verborum ſtudium maximi momenti eſt ad ſapientiam iuris comparandam. to.4 p.231. nu.12
Verborum proprietas eſt maximè attendenda, nec eſt eis abutendum. ibid.
Verba Diui Pauli, In Domino nubat, quomodo ſint intelligenda. t.4. p.249. n.5
Verba D. Matthæi, antequam conuenirent, quem ſenſum habeant. t.5.p.455.n.8
Verborum ſenſus plerumque potiùs attenditur, quàm proprietas. t.5. p.456. n.8
Verborum proprietas dum attenditur, ſæpe ſenſus veritatis amittitur. ib.cap.8
Verba, S. Maria Mater Dei, &c. quandonam addita fuerint in Salutatione Angelica. t.5 p.125.n.1
Vercellenſis ciuitas in prouincia Mediolanenſi Cathedra Epiſcopali decoratur. t.2. p 57 n.1
Vercellenſis ciuitas Conſulibus olim regebatur. ibidem. numer. 2
Vercellenſis ciuitas Commune appellatur. to.2.p.57 n.3
Veredarij quinam ſint, & quotuplex eorum genus fuerit. tom.1. p.577.nu.14
Veritas diſtinctè & ſpecificè in precibus ſuperiori proponenda eſt referenda. t.1. p.93. n.5
Veritas ex ignorantia ſuppreſſa an reſcriptum nullum reddat, to.3. p.94.nu.9
Veritas regulariter opinioni præfertur, aliquando verò opinio veritati. t.2. p.589.n.1
Verona vrbs Italiæ clariſſima Cathedra Epiſcopali decoratur. ibid.
Verricenſis diœceſis eſt in prouincia Theſſalonicenſi. t.1. p.598. num. 4
Verulana antiqua ciuitas Italiæ, Cathedra Epiſcopali decorata ſtatim ac eius ciues fidem amplexi fuerunt. t.1. p 304. n 1
Verum pro iuſto, & iuſtum pro vero promiſcuè ab Authoribus Latinis vſurpatur. tom.4.pag.154 n.2
Veſtales admiſſi inceſtus conuictæ prius ſacris arcebantur, quam viuæ humo defoderentur. t.5. p.50. no.15
Veſtales olim ob ornatum comptiorem pœnis ſubijciebantur. tom. 5. p.41.nu.20
Veſtales quæ virginitatem violabant viuæ defodiebantur humo. to t.p.54 nu 10
Veſtales quare nihil ex alieno teſtamento caperent. to.3. p.534. num. 6
Veſtales virgines criminoſæ virgarum ſupplicio afficiebantur. to.5. p 49.n.15
Veſtiments ſacerdotalis nomine quid veniat. tom.3. pagin. 133. num. 2
Veſtis oblonga venerabilis, & propria eſt virorum ſapientium. t.3. p.37.nu.5
Veſtis oblonga in aliquibus probrum, & vitæ voluptariæ ſymbolum. ibid.
Veſtis talaris ſemper clericorum propria fuit, & vnde eius origo. ibid.
Veſtes purpureæ, & virides clericis interdictæ. ibid. & ſeq. numer. 6
Veſtes apud Romanos iuxta differentiam perſonæ, & dignitatis, diuerſæ erant: vbi de hoc traduntur varia exempla. tom. 3. p.41.n.18
Veſtes ſæculares quas olim nouitij tempore probationis geſtabant, ad quid diligenter iubeantur aſſeruari. tom 3. p.437.nu.9
Veſtis candida recenter baptizatis data eſt à temporibus Apoſtolorum vſque ad noſtra ſæcula. t.5 p.101.n.3
Veſtis propria & diſtinctiua Iudæorum à Chriſtianis quare ſit ab eis deferenda. t.5. p.115. & ſeq. no 2
Veſtes ſæculares olim à nouitijs tantùm expleto probationis anno deponebantur. tom.3.pag.468.n 5
Vide in verbo Nouitius.
Veſtes laneæ pœnitentibus, & lugentibus conueniunt. tom. 3. pag.529.num. 2
Veturia familia celebris, & antiqua fuit in Regno Neapolitano t.4. p.168. n.1
Vexillationes in militia Romana quænam fuerint, & quomodo à legionibus ſeparatæ. t 3.p 377.col. 2
Viaticum in ſacris canonibus diuerſimodè accipitur; & quænam ſit magis propria acceptio. t.1. pag.183.nu.8
Viaticum varijs modis accipitur; & quid ſit quando pro reconciliatione minori accipitur. t 5.p.232.n.1
Vicariæ duæ eodem tempore ab eodem nequeunt poſſideri, nec vna ſimul cum alio beneficio curam animarum habente. t.1.p.480.n.1 & p.482.nu 8.9
Vicaria perpetua beneficij Eccleſiaſtici nomine venit; & quid ſit. t 1.p.104 n.2
Vicarius aliquando ſucceſſor in dignitate & officio dicitur. tom.1. p.481.nu.3
Vicarius in vtroque iure quis propriè dicatur. ibid.num.4
Vicariorum obuia mentio in vtroque iure. ib.
Vicarij diuerſi ex iure Pontificio. ibid.
Vicarij in Eccleſia ex diuerſis cauſis conſtituuntur. ibid. & ſeq. numer. 6

Vicarij alij perpetui, alij ad tempus. t.1.p.482.n.7
Vicarius perpetuus mortuo Rectore non poteſt à vicaria remoueri ſine cauſa. t.1.p.483.n.5
Vicario debet aſſignari portio, aliàs habet ius ad decimas, & fructus beneficij. ibid.n.6
Vicarij perpetui temporales vicarios ſubſtituere poſſunt. tom.1. pag.483.num.3
Vicarius Romani Pontificis an tantùm in Vrbe iuriſdictionem obtineat. ibid.num.1.3
Vicarij Epiſcoporum, vel aliorum, vel Proprætores, an delegatam, vel vicariam obtineant iuriſdictionem. ibid. & pag.483. num.4
Vicarij Romani Pontificis iuriſdictio ordinaria, & delegata, quænam ſit. t.1.p.134.& ſeq.n.1
Vicarius Romani Pontificis, quam iuriſdictionem in vrbe, & extra habeat. t.1.p.484.& ſeq.n.6
Vicarij Romani Pontificis officium non per omnia exæquatur iuriſdictioni Præfecti Vrbis. ibid.num 8
Vicarius Epiſcopi ob iuſtam cauſam ſuſpicionis Epiſcopi recuſari poteſt: vbi de alijs vicarijs. t.1.p.515.n.3
Vicarius Epiſcopi an in iudicio recuſari poſſit prætextu ſuſpicionis Epiſcopi. t.1.p.612.n.22
Vicarius Præfecti Prætorio quare non potuerit recuſari ratione ſuſpicionis Prætoris. ibid.
Vicarij generales Epiſcoporum ex vi proprij officij poſſunt abſque ſpeciali commiſſione inſtituere præſentatos à patronis, & electos confirmare. to.2.p.139.num.2
Vicario Epiſcopi non eſt data conferendi beneficia poteſtas, ſicut ad ea inſtituendi. ibid.
Vicarij generales exercituum Regis Hiſpaniarum quomodo cognoſcant de cauſis matrimonialibus militum. tom.4.pag.143. num.3
Vicarius Epiſcopi non poteſt Sede vacante ſimul cum Inquiſitoribus procedere contra Religioſos exemptos in cauſis fidei. tom.5. p.138.nu.8
Vicecomites olim in Anglia Magiſtratus, & Iuſtitiæ dicebantur. t.2.p.112.n.3
Vicecomes apud Scriptores poſterioris ætatis ſignificat Vicarium Comitis. ibid.
Vicedominus non ſemper ſignificat perſonam ſæcularem, ſed aliquando deſignat præpoſitum ab Epiſcopo ad cauſas eccleſiaſticas pertractandas. t.1. p.779.n.7
Vicedominus in ſacris canonibus quis ſit, & quod eius officium. ibid.nu.5
Vicentia vrbs Venetiæ à Gallis condita Cathedra Epiſcopali decoratur. t.4.p.174.n.1
Victimæ quæ inuitæ ad aras trahebantur apud Gentiles non admittebantur. 5 t.p.716.n.26
Victimæ circà aram reluctantes triſte ſignum erant apud Gentiles. t.3.p.455.nu.9
Victimarum voluntas à Gentilibus tentabatur ante immolationem. t.5.p.111 n.7
S. Victoris monaſterium Canonicorum Regularium S. Auguſtini vbi ſitum, & à quo fundatum. t.1.p.179 n.1
S. Victoris monaſterium Ordinis D. Benedicti prope Maſſiliam à quo conſtructum. t.1.pag 319.nu.4
S. Victoris, & S. Ioannis de Monte Eccleſia Canonicorum Regularium D. Auguſtini à quo conſtructa. t.1.p.627..n.3
Victoria celebris & miraculoſa ab Hiſpanis, Duce Aragonum Rege parta. t.1.pag.437.nu.2
Victoria inſignis à Chriſtianis contra Marcomanos parta, imbre diuinitus è cælo dimiſſa. t.5.p.136.nu.8
Vidua etiam dicitur, quæ maritum habet, ſed inutilem. tom.1. p.185.n.4
Viduæ maiori indigent auxilio, maiorique miſeratione ſunt dignæ, non tamen in omnibus. tom.2. pagin.57. & ſeq. num.3. & 7
Viduæ Regum dum in monaſterium detruduntur, veræ moniales non fiunt. t.3.p.457.n.15
Vidua propriè quænam ſit. t.3. p.460. n.1
Vidua aliquando accipitur pro virgine, quæ etſi per vim, pudicitiæ florem amiſit. ibid.
Viduæ quænam fuerint dictæ in gradum vidualem cooptatæ: & quid in eis ad id deſiderabatur. ib.& ſeq.
Viduarum prædictarum varia nomina. ib. & ſeq.
Viduæ ſæculo renunciantes an ſint velandæ. tomo 3. pag.461. num. 3
Viduarum ſacrarum præcipuum munus quodnam. ibid. & ſeq. num. 4
Viduæ profeſſionem religioſam emittens olim proprìa manu velum ab altari ſumebant. t.4. p.94.n.4
Vidua poſt annum luctus, vel intra eum nubens, quibus pœnis ſubijciatur. t.3. pag.150. no.5
Viduæ aliquæ referuntur, quibus ſecundas inire nuptias inhibetur. tom.4.p.251.n 10.& 11
Viennenſis ciuitas Archiepiſcopalis Galliæ ad Rhodanum poſita. t 1.p.172. n.1
Vienna celebris eſt Metropolis, cuius Præſul Primatis nomine decoratur. t.5 p.53.n.2
Vigilia alicuius Sancti occurrente in die Dominico, ieiunandum eſt in Sabbato. to.3. p.693.n.3. & p.695.& ſeq.n 10
Vigilia B. Mathiæ an ſit ieiunandum. ib.nu.2
Vigiliæ & ſtationes quomodo celebratæ fuerint ab antiquis fidelibus. ibid.
Villafranca oppidum eſt in Anglia prope Engoliſmum. to.5. p.78. num. 2
S. Vincentij Martyris monaſterium apud Laudunenſes in Gallia à Brunichilde conſtructum. t.1. p.375.n.1
SS. Vincentij, & Anaſtaſij monaſterium, ad Tres Fontes etiam nuncupatur, & à quo conſtructum: vbi alia de eius laudibus, & amplitudine. t.1.p 525.nu.1
S. Vincentij monaſterium Ordinis D. Benedicti, diœceſis Laudunenſis, à quo fuerit fundatum. t.3. p.392. n.2
Vinculum matrimonij ſpiritualis, quatenus dicatur fortius vinculo matrimonij carnalis. t.1.p.281.& ſeq.nu.16
Vide in verbo Matrimonium.
Vinculum matrimonij rati fortius, & firmius eſt vinculo matrimonij legitimi. t.3.p.4.1.n.5
Vinculum diuerſimodè reperitur in matrimonio rato, ac in conſummato. ibid.
Vindocinenſe monaſterium quando, & à quibus erectum, & quibus priuilegijs decoratum. t.2. p.44 n.2
Vinum potentius omni tormento ad eliciendam veritatem. tom.3. p.35. n.6
Vinum luxurioſa res in ſacris literis aſſeritur. ib. & ſeq.
Vini vſus parcus apud antiquos Romanos, prohibitus omnino mulieribus, Sacerdotibus antiquæ legis, & virginibus Deo ſacratis, & alijs. ibid.
Vini modicus vſus non eſt ab Eccleſia prohibitus. tom.3. pag.35. num. 7
Vinum temperanter ſumptum ad plura prodeſt. ibid.
Vinum non conſecratum admixtum conſecrato non tranſit in ſanguinem Domini: & quid apud Gentiles circa hoc obſeruatum ſit. t.3. p.615. & ſeq.n.3
Violentia probata per teſtes, res amiſſæ probantur per iuramentum in lite, & ſuper valore ipſarum, præmiſſa iudicis taxatione, & ſequuto petentis iuramento, fit condemnatio. tom.1.p.726. num. 2
Vir non poteſt ingredi religionem vxore renuente, immò nec ipſa conſentiente, niſi ſimul conuertatur ad religionem, ſi iuuenis eſt; aut caſtitatem in ſæculo promittat, ſi ſenex. tom.3. p.488.n.2
Viri ingreſſus in religionem adeò nullus eſt, vxore non conſentiente, vt ipſe diſcedere poſſit, & vxore mortua aliud inire coniugium. ib. & ſeq.
Vir ſordidus & Incipera, qui mulierem impudicam duxit eo fine, vt dotem lucretur, an eam acquirat. tom.4. pag.120. num.r. 12
Virginitatis integritas nullo certo, & ſcientifico ſigno dignoſci poteſt. t.2. p.264.num.8
Virginitatis ſeruandæ cauſa an liceat ſibi mortem inferre. tom.3. p. 401.nu.10
Virginitas corporalis amiſſa, etiam à Deo reſtitui non poteſt. to.1. p.433.nu.13
Virginum conſecrationes, & minores ordinum gradus diebus Dominicis, & feſtiuis conferendi ſunt. to.4.p.318 n.3
Virgines iuxta antiquam Eccleſiæ diſciplinam ab Epiſcopis tantùm conſecrabantur; & ſi à Presbyteris, id tantùm ex delegatione Epiſcopi. t 1. p.360. n.10
Virginum conſecratio antiquitus ſolemnioribus diebus fiebat; poſterioribus verò ſæculis omnibus Dominicis permiſſa fuit. ibid.
Virgo etiam per vim barbaricam oppreſſa conſecrari non poteſt. t 1.p.433.n.15
Virginum maxima apud profanos quæ olim fuerit. to.1. p.607. num. 2
Virginum ſacrarum cura olim penes Epiſcopos fuit. to.1.p 722. num. 9
Virgines oppreſſæ vi barbarica quare non poſſint conſecrari. tom.1. p 712.& ſeq.nu.15
Virgo viripotens etiam mulieris appellatione continetur. t.2.p.204. num. 1
Virginum Deo ſacrarum attonſio non fuit eadem in omnibus Eccleſijs. to.3. p.453. n.4
Virgines Deo ſacræ an comam deponere debeant. ibid.
ad Virgines impuberes velandas parentum, aut tutorum aſſenſus deſideratus. to.3. p.459.nu.6
Virgines plures olim in domo proprìa caſtitatem vouebant. tom.3. p.502. n.2
Virgo conſecranda Eccleſiam ſignificat triumphantem. t.3. pag 495. num. 2
Virgines, quæ in proprijs ædibus olim caſtitatis profeſſionem emittebant, quomodo ab his, quæ in monaſterijs profitebantur, differrent. t.4 p.94.n.5
Virodunum ciuitas eſt in prouincia Treuerenſi Belgiæ, Cathedrali Sede decorata. to.2.p.45 n.1
Virtus apud Romanos nobilitati præualebat, etſi nobilitatem plurimi fecerint. t.3.p.131.n.4
Virtus omnium hominum dignitate fulgentium potiſſimum fundamentum. ibid. & ſeq.
Vim vi repellere quomodo omnia iura permittant. tom 2. p.201. num. 5
Vis in quo differat à metu. t.1. p.712.n.12
Vis alia abſoluta, alia conditionalis, & quænam ſit. tomo 1. p 711.n.8
Viſitatio in monaſterijs tum monachorum, tum monialium, quomodo ab Epiſcopis peragenda, & quoſnam ſecum ad id aſſumere debeant. t.1. p.603 & ſeq.n 5
Viſitatio diœceſium à proprijs Prælatis, & ſuperioribus, antiquiſſima conſuetudo, & penè Eccleſiæ coætanea eſt, more ab Hæbreis, & Gentilibus ſumpto. t.3. p.586. n.5
Viſitationis munus quibus Prælatis eccleſiaſticis competat. tom.3. p.587.c.6
Viſitatio pluries in anno ex legitimis cauſis fieri poteſt. to.3.p.612. num. 3
Viſitatores tempore ſuæ viſitationis poſſunt amouere beneficiarios ob ſuos exceſſus. t.1. p.102.n.3
Viſitatores parochiarum in Eccleſia Orientali dicuntur periodeutæ & circuitores. to.5. pag.41.nu.3
S. Vitalis Eccleſia titulus Presbyteri Cardinalis, Patribus Societatis Ieſu data. to.1. pag.230. num.2
Viterbium in Tuſcis à quo muris cinctum, & quando Cathedra Epiſcopali decoratum. t.2.pag.247.n.1
Vitis verberatio propria militum Romanorum ciuium pœna fuit. tom.2

tom. 2. pag. 80. & ſequent. num. 8
Vitiati corpore à ſacerdotio repellebantur, etiam apud Gentiles. t. 1. p. 427. n. 5
Vitium in homine aliud eſt corporis, aliud animi. ibidem. numer. 5
Vitium hominis propriè ad corporis defectum, vel paſſionem refertur. ibid.
Vitia, quæ in animis hominum altas egere radices, non ſunt grauioribus remedijs eradicanda, imminentibus grauiſſimis damnis. t. 3. p. 50. n. 2
Vlyſſipo, vel Olyſſipo, vnde nomen ſortita ſit, & in qua prouincia ſita. tom. 4 p. 96. n. 1
Vlyſſipo iam olim Cathedrali Eccleſia decorata, quandonam in Metropolim erecta fuerit. ibid.
Vnctio chriſmatis in conſecratione Epiſcopi, & Presbyteri omittitur. t. 1. p. 383. nu. 1. & ſeq.
Vnctio in conſecratione Epiſcopali omiſſa, à quo, & quando ſupplenda. ibid. n. 4
Vnctio in conſecratione Epiſcoporum an ex præcepto diuino proueniat. t. 1. p. 383. n. 6
Vnctio Apoſtolorum quando facta. ibid. n. 7
Vnctio ſpiritualis quid ſit. ibid. nu. 11
Vnctio Epiſcoporum, & Presbyterorum in quo differat. t. 1. p 384. num. 16
Vnctio antiquæ legis quænam, tum in Pontifice, tum in ſacerdotibus. ibid. n. 17
Vnctio Regum apud Hebræos duplex; & in quo differant ab vnctione Pontificis Maximi. ibid. n. 18
Vnctio Regum, & Imperatorum hodie vſitata ab antiquo originem ſumpſit. ibid.
Vnctio Regum in qua parte, & quo oleo fiat. tom. 1. pag. 385. num. 19
Vnctio Regum non continet aliquod ſacramentum, nec in ea confertur ordo ſacer, aut aliqua ſpiritualis poteſtas. ibidem. numer. 20
Vnctionis antiquæ poſt baptiſmum in Eccleſia ritus. tom. 1. pag. 386. num. 21
Vnctio catechumenorum quomodo priſcis temporibus fieret. ibid. nu. 21. & 23
Vnctio eadem à Græcis, ac à Latinis in conſecrationibus Epiſcoporum, & Presbyterorum eſt adhibenda. to. 1. p. 389. num. 43. 44. & 47
Vnctio ſacra in conſecrationibus Epiſcoporum, & ordinationibus Presbyterorum iam priſcis temporibus apud Latinos vſitata, à Græcis admiſſa non fuit. t. 1. p. 289. n. 45. & 46
Vnctio quænam, & quomodo adhibeatur hæreticis poſt abiurationem: vide in verbo Hæreticus.
Vngariæ breuis deſcriptio, & quinam ſint eius termini, refertur, & conſpiratio ſuper regni ſucceſſione. tomo 3. pagin. 512. num. 2
Vnione Eccleſiæ facta monaſterio, quid inde ſequatur. to. 3. p. 5, 5. num. 2
Vnio Epiſcopatuum & Eccleſiarum à quibus fieri poſſit. to. 5. p. 338. & ſeq. nu. 4
Vnio quid & quotuplex ſit, & ex quibus cauſis fieri poſſit. tomo 5. p. 117. nu. 3
Vnioni faciendæ quæ ſolemnitates præſcriptæ ſint. to. 5. p. 318. num. 5
Vniones Eccleſiarum à nullo ſunt temerè faciendæ. ibidem. num. 6
Vniuerſitas excommunicari nequit, interdicto autem ſubijci valet. t. 1. p. 511. n. 10
Volare, & inuolare idem ac eripere: & aptatur ad eum qui ab vno Epiſcopatu ad alium ſe transfert. t. 1. p. 164. n. 3
Voluntas coacta an ſufficiat ad validè contrahendum. tom. 1. p. 714. & ſeq. n. 19
Voluntas quæ nititur actu negatiuo non contradicendi, patientia dicitur à Iuriſconſultis. t. 3. p. 107. n. 9
Voluntates extremæ hominum perfectiſſimè adimpleri debent. t. 3. p. 332. nu. 7
Voluntas vltra mortem maius eſt ſolatium mortis. ibid.
Voluntates vltimas defunctorum exequendi ius quibus competat. ibid.
Voluntatem teſtatoris non adimplere an ſit peccatum lethale. t. 3. p. 134. n. 7
Voluntates teſtatorum ineptæ impunè ab hæredibus omittuntur. t. 3. p. 342. n. 8
Voluntas vltima teſtantis in alterius diſpoſitionem conferri non poteſt. t. 3. p. 353. n. 3
Voluntas hominis deambulatoria eſt vſque ad ſupremum vitæ exitum. to. 3. pag. 364. nu. 3
Voluntas in omnibus actibus humanis attenditur. to. 2. p. 388. num. 5
Voluntas in humanis actibus præcipuum locum obtinet, eorumque eſt regina. ibid.
Voluntas delinquendi ad actum externum deducta, ita punitur ac ſi delictum conſummatum eſſet. ibidem. numer. 6. & p. 389. numer. 7
Voluntas per actum externum explicata in quibus delictis hodie puniatur. t. 2. p. 389. n. 8. & nu. 11
Voluntas non minus exprimitur verbis, quam factis. to. 3. p. 463. num. 9
Voluntas interpretatiua ſufficit ad baptiſmum ſuſcipiendum. to. 3. p. 669. n 8
Voluntas ſceleris ſæpe æquali pœna punitur ac ipſum ſcelus. tom. 4. p. 99. nu. 2
Vormatia, ſeu Guarmatia ciuitas in Gallia, olim Archiepiſcopalis, in qua varia Concilia celebrata fuerunt. to. 3. pag. 584. num. 1
Vota ſuffragantium in electione ſtatim publicari debent; & an eſſentialis ſit electioni hæc publicatio. t. 1 p. 261. nu. 6
Votorum collatio in electione quomodo facienda. ibid. nu 7
Votum metu emiſſum an ſit vt validum ſuſtinendum. Vide in verbo Metus.
Vota monaſtici, vel eccleſiaſtici ſtatus emiſſa à filijs impuberibus poſſunt irritari à parentibus. to. 3 p. 459. n. 7
Vota teſtatorum quænam ad hæredes tranſeant, & quo vinculo ſint adimplenda. t. 3. p. 342. & ſeq. num. 7
Votum ex metu emiſſum, an validum ſit, & efficax. tom. 3. p. 480. nu. 6
Votum religionis, quod inutile fuit profeſſione nulliter facta, quem effectum habeat. t. 3. p. 498. n. 2
Votum tempore iracundiæ factum an valeat, remiſſiuè. tom. 3. p. 503. n. 2
Vota poſſunt redimi, & in aliud commutari, accedente ſuperioris authoritate. t. 3. p. 506. n. 3
Voti variæ acceptiones referuntur. ibid & ſeq. nu. 5
Voti reus, & voti damnatus, quinam dicerentur. to. 3. p 507. num. 5
Votorum Deo facta oblatio à Catholicis, Gentilibus, & Iudæis. ibid. num. 6
Votorum obſeruantia in maxima cura fuit apud omnes gentes, à quibus emittebantur. ibid. nu. 7
Votorum commutatio, & redemptio à quibus fieri poſſit. tom. 3. p. 508. n. 8
Voti commutatio in melius an poſſit fieri ſine ſuperioris authoritate. ib. nu. 10
ad Votum emittendum quænam deliberatio requiratur. to. 3. p. 509. num. 3
Votum Trecenſis Epiſcopi in terram ſanctam refertur, & an fuerit validum, commutationeque fuerit opus, diſcutitur. t. 3. p. 517. & ſeq. n. 5
ad Votum emittendum an ſufficiat ſolum propoſitum voluntatis. t. 3. p. 510. n. 3
Votum quodlibet eſt propria voluntate commutabile in votum religionis. t. 3. p. 511. num. 2
Votum ſolemne religionis adeò ſolemne eſt, vt omnia alia reſoluat. t. 3. p. 512. n 4
Votum ſolemne, & ſimplex in quo differant. ibidem. & ſeq. num. 5
Votum non emittere ſatius eſt, quàm poſt illud emiſſum ab eo reſilire. t 3. p. 513. n. 1
Votum regis Hungariæ refertur, & quid in eo caſu acceſſerit. to. 3. p. 514. nu. 4
Votum peregrinationis in Terram ſanctam poteſt ex iuſta cauſa à ſupremo Pontifice commutari in eleemoſynas, ieiunia, & ſimilia opera. t. 3. p. 517 n 5
Votum paupertatis inter ſubſtantialia vota Religionis omni æuo annumeratum eſt. t. 3. p. 521. n. 4
Votum paupertatis an ſit impeditiuum maioris boni. tom. 3. p. 525. num. 6
Vota caſtitatis, & paupertatis an olim apud monachos ita ſolemnia fuerint. vt irritarent actum in contrarium factum. ibid. col. 1
Votum à Ranimiro Hiſpaniarum Rege D. Iacobo factum occaſione conflictus contra Mauros. tom. 3. pag. 608. & ſequent. num. 7
Votum D. Iacobo factum ſucceſſores, & habitatores in Regno in perpetuum obligat. t. 3. p. 609. n. 8
Votum caſtitatis ſolemne irritat matrimonium poſtea contractum; ſimplex vero impedit contrahendum. tom. 4. pag. 97. n. 7. & p. 98. n. 10
Votum aliud ſimplex, aliud ſolemne eſt, & quomodo diſtinguantur. ibid. nu. 9
Votum dirimere, vel non dirimere matrimonium vnde proueniat. t. 4. p. 98. & ſeq. n. 11
Vota ſimplicia Religioſorum Societatis Ieſu irritant matrimonium. ibid.
Voti ſimplicis & ſolemnis differentia quando introducta. tom. 4. p. 98. nu. 12
Voto caſtitatis adſtrictus contrahens matrimonium cum conſenſu in copulam quoad obligationem contractus, ſed ſine conſenſu ad copulam quoad executionem, an peccet lethaliter. tom 4. pag. 92. nu. 11. & 12
Voto caſtitatis adſtrictus licitè nequit intendere matrimonium contrahere. ibid. n. 12
Voces vanæ populi in iudicijs non ſunt attendendæ ad aliquorum damnationem. t. 5 p. 340. num. 4
Vpſalenſis Eccleſia à quonam fuerit Archiepiſcopali Cathedra decorata. t 3. p. 654. n 1
Vratiſlauienſis diœceſis in qua prouincia ſit, & quando eius Epiſcopatus inſtitutus. t. 1. p. 104. n. 5
Vratiſlauienſis ciuitas in Sileſia quandonam Cathedralis effecta ſit. tom. 5. p. 437. nu. 1
Vrbanus II. quandonam in ſummum Eccleſiæ Præſulem fuerit electus. t. 2 p. 421 n. 5
Vrbeuentum ciuitas Italiæ in ſpiritualibus, & temporalibus paret Eccleſiæ Romanæ. t. 1. p. 372. n. 1
Vrbinum ciuitas Epiſcopalis Italiæ eſt in Piceno Annonario. tom. 2. p. 225. n. 1
Vrbes ſex Hebræis aſſignatæ pro aſylo, & refugio: vide in verbo Aſylum.
Vrbs vetus, vulgò Oruieto, quare ita dicta, & vbi ſita ſit. tom. 3. p. 133. nu. 1
Vrbs vetus Cathedra Epiſcopali decoratur. ibid.
Vrſcampi monaſterium Ordinis Ciſtercienſis quandonam fuerit conſtructum. t. 2. p. 316. n. 1
Vrſinenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti in diœceſi Lemouicenſi fundatum. t. 3. p. 431. n. 2
Vſucapio rei litigioſæ an procedat, & in quo proſit poſſeſſori. to. 1. p. 230. n. 6
Vſucapio rei litigioſæ an interrumpatur per litis conteſtationem. ibid. & ſeq. n. 8
Vſucapio rei litigioſæ an procedat, quando alienata eſt ab

ipſo

Digitized by Google

ipſo poſſeſſore. tom.5.pag.251.num.9
Vſufructuarius an poſſideat rem ipſam, in qua vſumfructum habet. t.4. pag. 250.n.5. & 6.
Vſufructuarius cavere debet, quòd vtendo fruatur rebus immobilibus, ſalua rerum ſubſtantia, & finito vſufructu eas reſtituet, ſi extent, alias ipſarum æſtimationem. tom.3.p.179. num.6. & pag 281.num.11
Vſufructuarius, cui in diem certum proprietas relicta eſt, non tenetur præſtare cautionem fructuariam. ibidem pag.280. & ſeq.
Vſufructuarius tenetur tantùm cavere de rebus, quas teſtiturus eſt, non de iis, quas ſtatim lucratur. t.3. p 282.nu.13
Vſufructuarius quomodo dominus ſit rerum ſibi in vſumfructum datarum. t.3 p.278.n 4 & 5.
Vſuræ etymon, & definitio traditur, & diuerſæ acceptiones referuntur. t.5.p.261.n.7
Vſuræ malitia deſcribitur. ibid.nu.8
Vſura omni iure prohibita eſt, & probrum eſt à natura. ibid. & ſeq.num.9
Vſuræ ciuili iure diuerſarum gentium improbatæ fuerunt. tom 5. p.555.n.10
Vſurarum variæ differentiæ, ratio, & modus apud veteres. ibid. & ſeq.
Vſuræ crimen eſt mixti fori. t.5. p.256.n.11
Vſuræ apud Iudæos fuere permiſſæ. ibid. nu.13
Vſuram facere pro pia cauſa non licet. t.5. p 257.n.3
Vſurarum exercitium nec Principe permittente, nec vlla conſuetudine licitum reddi poteſt. t.5.p.258. n.4
Vſura impia eſt contra Deum, iniqua contra proximum, & periculoſa in ſeipſum. t.5.p.258.nu.8
Vſurarum dominium an in accipientem transferatur. ibid.
Vſurarum reſtitutio ante omnem iudicis declarationem facienda eſt. ibid.
Vſuræ crimen eſt iam à primis Eccleſiæ ſæculis ſeueriſſimis pœnis vindicatum. ibid.
Vſuræ ab hærede vſurarij reſtituendæ ſunt. tom. 5. pagin. 252. num. 3
Vſuræ etiam per Iudæos non poſſunt exigi à Chriſtianis. t.5. p.265. num. 2
Vſura an committatur ab eo, qui anticipata ſolutione emit merces minori pretio, quam futuro tempore ſint valituræ. t.5.p.269. num. 2
Vſuræ, vel intereſſe ſolum principalis ſortis, an in iudicio peti poſſit. to.2. p.169.n.27
Vſurarum cauſa tam apud iudicem eccleſiaſticum, quam ſæcularem diſceptari valet. t 2. p.442.nu.1
Vſuræ defuncti vſurarij reſtitui debent ab eius hæredibus. ibid. num. 2
Vſurarij, etiam Iudæi, poſſunt ab Eccleſia compelli, vt relaxent iuramenta ſuper vſuris à debitoribus præſtita. t.2. pag.414. num. 4
Vide in verbo Creditor.
Vſurarius mentalis quare potiùs teneatur ad reſtitutionem, quàm ſimoniacus. t.5. p.95. nu.4
Vſurarij manifeſti quinam dicantur. to.5 pag.253. num.1
Vſurarij manifeſti non admittuntur ad communionem Euchariſticam. p.254.nu 2
Vſurarijs manifeſtis denegatur ſepultura eccleſiaſtica. ibidem. num. 3
Vſurariorum oblationes ab Eccleſia non recipiuntur. ibidem. num. 4
Vſurarij manifeſti, ſiue clerici, ſiue laici, ab Eccleſiæ communione repelluntur. to.5. p.254.n.5.& pag 256. n.12
Vſurarij bona, etiam ex ipſis vſuris empta, non ſunt tacitè hypothecata pro earum reſtitutione. t.5. p.258 & ſeq.nu.2
Vſurarius in quibus caſibus non teneatur vſuras reſtituere. to.5.p. 259.nu.5
Vſurarij quibus pœnis ſubiaceant, tum ex iure Ciuili, Canonico, & Regio. to 5. p.251 & ſeq.nu.1
Vſurarius an priuetur iure factionis teſtamenti actiuæ. tom 5.p.262. num. 2
Vſurarius qui vſuras alijs perſoluit, ſi eas repetere intendat, non prius auditur, quam ipſe, quas exegit, reſtituerit. to.5. pag.266.r.u.1
Vſurarius cenſendus eſt, qui à debitore recipit aliquid vltra ſortem principalem, etiamſi ſuſcipiat in ſe periculum. to 5 p.269. n.3.& pag.270.n.8
Vſus, vſucapere, & vſucapio quid ſint, & quomodo vſucapio acquiratur. t.r. p 249.& ſeq.n.5
vt Vſusfructus conſtituatur, requiritur rei traditio. t.4.p.230. num. 2
Vſusfructus poteſt promitti alicui, & hæredi eius, vel filio. to.4. p.231.n.8
Vſusfructus mentione facta, aliquando proprietas ſignificatur; & proprietatis verbo aliquando vſusfructus tantùm continetur, ibid.nu 9
Vſusfructus in dotem, vel donationem propter nuptias datus, finitus morte dantis, nec amplius remanet penes accipientem. t.4. p.231. nu.13
Vſusfructus diffinitio, & diuiſio traditur. ibidem. & ſeq. num. 14
Vſusfructus morte extinguitur, vel finitur, etſi vſufructuarius eius commoditatem alienauerit. ibid.nu.15
Vſusfructus ſi ab vſufructuario alienetur, an ſtatim reuertatur ad proprietarium. t.4 p.232.n.17
Vſusfructus an ceſſione amittatur. ibid.
Vſusfructus quomodolibet alienatus morte alienantis amittitur. ibid.
Vſusfructus an aliquando morte non finiatur, & detur in eo ſucceſſio. t.3. p.278. n.2
Vſusfructus rerum fungibilium, & quæ vſu non conſumuntur, differt in aliquibus. ib.& ſeq nu.5
Vſusfructus an hæreditati iacenti acquiri poſſit. to.3.p.283. & ſeq. num. 18
Vualdemarus filius Canuti pro Rege Daniæ ſe geſſit: vbi aliqua de eius vita. t.1.p.390.nu.1
Vuallia terra ſyluestris eſt in Anglia, armentorum vberrima, hominum bellatorum nutrix t.2.p.646.n.5
Vuallenſes Anglis infenſi fuerunt, quibus Chriſtianis factis communicare non poterant. ib.nu.2
Vuambæ Regis factum memorabile circà ſibi factam impoſitionem habitus monaſtici. t 3. p.477.n.5
Vuermeria, ſiue Vuormatia, ciuitas Vuangionum eſt, vbi Pipinus habuit Concilium. t.4. p.129.n.3
Vuido Archiepiſcopus Rauennat. Legatus à latere miſſus ad bellum ſacrum. t.1. p.430.n.1
Vuido de Pare, Gallus, Abbas Ciſtercienſis, Cardinalis Præneſtinus ab Innocentio III. creatur: vbi aliqua alia de eius laudibus. tom.3. pag. 111.numer. 5
S. Vuillelmi monaſterium Ordinis D. Benedicti à quo conſtructum. to.1 p.478.n.3
S. Vuindoci monaſterium Ordinis D. Benedicti in Diœceſi Morinenſi. to.1. p.266.n.5
Vuintonia ciuitas Epiſcopalis eſt Angliæ, cuius Epiſcopus ſuffraganeus eſt Archiepiſcopi Cantuarienſis. tom.1. pagin.65. num. 1
Vuirigildus pretium eſt, quod pro compoſitione iudicrali perſoluitur pro homicidio, vel alio delicto propinquis, vel hæredibus. to.5.p.401.nu.2
Vulnera ſunt alia, in quibus manus plus proficit, alia in quibus plus medicamenta valent. to.5. p.203. n.1
Vulnus lethale quodnam cenſendum ſit. ibid.
Vulnera prorſus inſanabilia quænam ſint. ibid. & ſequent.
Vulnus, aut mutilatio propter damnum acceptum alteri illata, quomodo compenſandum ſit, tum in foro exteriori, tum interiori. to.5. p.397. n.3
Vulterana, aliàs Vulterenſis ciuitas Cathedralis vbi ſita ſit. tom 1. p.240 n.2
in Vulterana Eccleſia inſtitutio miniſtrorum tantùm ad Archidiaconum ſpectat. ib.nu.3
Vxore per proprium iuramentum probante ſe virginem per inſpectionem matronarum, ſtatur eius probationi, licet vir contrarium iuramento firmauerit. to.5.p.264.nu.5.& pag.265. num.9. 10
Vxores deoſculandi mos vnde inualuerit apud antiquos to.3.p.35. col. 1
Vxor apud Romanos quinquagenaria maior duci non poterat. to.3. p.52.nu.5
Vxor putatiua fidem violans adulterij pœnis afficitur, ibid. & ſeq. num. 5
Vxor an lucretur fructus rei donatæ propter nuptias, ſicut maritus ſuos facit fructus rerum dotalium. tom. 3. pagin. 524. num. 4
Vxores an præferantur omnibus creditoribus expreſſam, vel tacitam hypothecam habentibus in bonis mariti: & quænam ſit praxis circa hoc in Hiſpania. t.3. p.2[illegible] n.3
Vxoribus an competat priuilegium filio conceſſum contra creditores. ibid.
Vxores an propter mariti delictum poſſint dote priuari. ibid. num. 4
Vide in verbo Mulier.
Vxor poteſt à marito perpetuò fideiubente dotem repetere conſtante matrimonio. t.3.pag.284.& ſeq.n.1
Vxor ex promiſſione dotis non poteſt conueniri vltra quam facere poſſit. t.3. p.300. nu.11
Vxores eorum, qui ſacris olim initiabantur ordinibus, an ad profeſſionem religioſam tenerentur. tom.3. pag.495 & ſeq. num. 1
Vxor quæ falſo rumore decepta profeſſionem emiſit, an ſi reuerſo marito ad ſæculum regrediatur, teneatur eo mortuo iterum ad monaſterium redire. t.3.pag 499.n.3
Vxor non certificata de morte viri, ad ſecundas nuptias tranſire nequit, quamuis ignoret ſtatum mariti, qui ab hoſtibus captus fuit, longoque tempore abfuit. t.4.p.59.n.1
Vxores apud Indos quare cum viris cremari iuſſæ in funere. tom 4. p.104.n.5
Vxoris adulteræ machinatio à filio defuncti vindicata. ibidem.
Vxor tenetur ſequi maritum vagabundum, ſi talis fuit tempore contracti matrimonij. t.4. p.105.n.3
Vxor lepra percuſſa, vel alia graui infirmitate detenta non eſt à viro ſeparanda. to.4. pag 105.n.2
Vxorum quæ propter caſum aduerſum maritorum non mutarunt affectum, exempla proponuntur. tomo 4. pagina 106. numer. 7
Vxor non legitimè ducta, quomodo concubina à Sancto Leone dicatur. t.4.p.112.n.8
Vxores in anno luctus ſecundas ineuntes nuptias, infamia notabantur iure ciuili, niſi Princeps eis ad hoc veniam feciſſet. to.4. p.146.n.2
Vxores quomodo, & quanto tempore olim lugerent mortem coniugum. ib.& ſeq.nu.3
Vxor iure ciuili attento iudicio de moribus contra maritum experiri valebat. t.5.p.230.n.1
Vxorati olim ad ſacros ordines, & ad culmen dignitatum eccleſiaſticarum euehebantur. t.2. p.4.5.n.1
Vxoratus ex antiquis Eccleſiæ canonibus inuita vxore ſacris non poterat ordinibus initiare. ibid.n.2

X

XEnia generaliter pro quibuſcumque muneribus accipiuntur. t.1. p.123.n.5
Xenia quæ munera fuerint, & à quibus mitti ſolita. tom. 3. p.26.nu.13
Xenia quænam à iudicibus accipi poſſint, & quænam reſpui. ibid.
Xenodochia, & ſimilia pia loca ſunt ſub iuriſdictione Epiſcopi, & non debent ad profanos vſus conuerti. tom.3. pag.535. num. 2
Xenodochia quænam dicantur. ibid.
Xenodochia quandonam ſub iuriſdictione Epiſcopi cenſeantur: vbi quód pia opera contineant talia loca. tom.3. pag.537. numer. 6
Xenodochia an ſemper viſitari poſſint ab Epiſcopo, & de eorum adminiſtratione ratio eis reddi debeat. ib.n.8
Xerophagia quid ſit, & aqud quos ſit, aut fuerit in vſu. tom.5. p.412. n.3

Z

ZAmora vrbs perantiqua in veteri Caſtella, & vnde ita appellata. t.1. p.324. n.1
Zonarum vſus apud Hebræos ad quid inuentus. tomo 3. pag. 37 num. 5
Zona genus cinguli eſt tam apud profanos, quàm ſacros Scriptores. t.5. p.204.n.3

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google